बुद्धवचन त्रिपिटकया

स्वंगूगु निकाय ग्रन्थ

संयुत्तनिकाय

संयुत्तनिकाय

Samyutta Nikãya

अनुवादक

दुण्डबहादुर वज्राचार्य

पालि त्रिपिटकया सुत्तपिटकया न्यांगू निकायय् स्वंगूगु निकाय थुगु "संयुत्तनिकाय" खः। तहाकःगु, बःचाहाकःगु व पतिहाकःगु अथवा विषय कथं छपुचः छपुचःगु ७७६२ गू सुत्त संयुत्त जुया च्वंगु निकाययात हे "संयुत्तनिकाय" धाइ। थुगु निकायय् गद्य व पद्यया बांलाःगु संयुक्त स्वरूप नं दु। मूल पालि भाषाय् अथवा थुकीया विभिन्न भाषाय् तःगुमछि भागं पिहाँ वःगु 'संयुत्तनिकाय'यात प्रकाशकं नेपाल भाषाय् छगू हे ग्रन्थय् भ्नीत ब्यूगु दु।

'संयुत्तनिकाय' नं बुद्धया महामानवीय विशेषता तथा तथागतया प्रज्ञा व महाकरुणाया विशिष्टतां आप्लावित जुया च्वंगु दु। सारिपुत्र महास्थविरया परिनिर्वाण अवस्थाय्या बुद्धया संवेजन-शब्द अले अत्तदीप अत्तसरणया उपदेश प्रसंग छगू हे नं थ्वया बांलाःगु दसु खः। बुद्धया आर्यअष्टाङ्गमार्ग, बोध्यंग, महास्मृतिप्रस्थान, अनित्य दुःख अनात्मया त्रिलक्षण, प्रतीत्यसमुत्पाद व विपश्यनादिया उपदेश अनेक थासय् अनेक देव मनुष्य श्रोतापिनि न्ह्योने अनेक प्रसंगय् अनेक उपमा शब्द व शैली संयुत्तनिकायय् प्रवाहित जुया च्वंगु दु। संसारय् संसारया अविद्या व जन्म मरणचक्रया च्वः अव्याकृत खः तर थ्वया उपशम निरोध थन हे थःम्हं हे गथे अनुभूत याये फु धयागु थुगु सफुतिं क्यनी। अले अणुमात्र पल मात्र हे चित्त मलीन मयासे निर्वाण साक्षात्कार यायेगु ताःचा नं थुगु गन्थरत्नं बी।

संयुत्तनिकाय ब्वना आपालं श्रावक श्राविकापिनिगु विरज विमल अनुभूतिं भ्नी मन सिचुसे यचुसे च्वंके फइ। सारिपुत्रयागु एकान्त सोमनस्स ध्यानया इन्द्रिय संयम, महामौद्गल्यायनया आर्यमौन, महाकाश्यपया यथा उपलब्धया संतुष्टवृत्ति, अनुरुद्धया योग अनुभूति, वंगीशया कामवासनाया दुष्परिणाम पर्यवेक्षण, अंधवनय् रूप वेदनादिया अनित्य, दुःख व अनात्मया साक्षात्कारं राहुलया अर्हत्वया पुण्य-प्रसंग थ्वया दसु खः। वथें हे गौतमी, उत्पलवर्णा व वजिरादि श्राविकापिनि बुद्धशासनय् प्रवेश निसें मार-विजयया कीर्तिकथा थ्वया मेगु नमूना खः।

संयुत्तनिकाय ग्रन्थरत्न ब्वनेवं बौद्धआदर्श व दर्शन भूमिया मौलिक विशेषता नं भ्नीसं चायेके फइ। संयुत्तनिकायया इन्द्र आदि देव देवी क्षमाशील, उपकारक, सदाचारी, सद्धर्मया जिज्ञाशु खः। ब्रह्मां थ्व संसारय् अल्पक्लेशयापिं बोधिधर्म साक्षात्कार याये फुपिं नं दु धका धर्मचक्र प्रवर्तन याना विज्यायेत बुद्धया न्ह्योने प्रार्थना यात। धर्मया जिज्ञासाय्, शील सदाचारया आस्थाय् धर्मश्रवण यायेत बुद्धया न्ह्योने च्वं च्वनी। इमिसं अविद्या व काम-वासनाया बारे धर्मावबोध याना काइ। लँ द्वंपिंत लँ क्यना च्वनी। यक्ष व गन्धर्वपिंसं नं काम-वासना, द्वेष भाव उत्पन्नया कारण न्यं वया च्वनी।

संयुत्तनिकाय बुद्धकालीन राजनैतिक, सामाजिक व सांस्कृतिक खँया तःधंगु स्रोत नं खः। अजातशत्रु व प्रसेनजीतया युद्ध, युद्धबन्दी, वजिराया विवाहं याःगु सम्भौता अबलेया राजनैनिक चरित्रया दसु खः। गां, वन, पर्वत व खुसिया सजीव विवरण लिसें गांया जीवन, न्यँकं बाखं, मिसा जातिं मां-बौ तोते माःगु, मेपिनि छें थःगु छें याः वने माःगु, गर्भधारण, प्रस्रव दुःख फये माःगु प्रसंग सामाजिक तत्त्वया उदाहरण खः। साधारण ज्ञानया मनूत जुइमा अथवा विज्ञ तत्त्वज्ञ मनूत जुइमा मनूतये मन तृष्णादिया कारणं तःसकं स्वत्तमतु स्वया मानसिक संत्रास जुया च्वनी। धर्म धयागुया जंजालय् हे क्यतुमतु क्यना च्वनी। थुजागु परिस्थिती मनूतयेत याउँक अःपुक सिचुक सुव्यवस्था व शान्तिया निर्वाण साक्षात्कार जुइगु उपदेश संयुत्तनिकायं बी। धात्थें धाःसा निर्वाण हे मानव मुक्तिया सांस्कृतिक सार रस खः।

वीर-पूर्ण स्मृतिग्रन्थमाला-७

सुत्तपिटकया

संयुत्तनिकाय

संयुत्तनिकाय

(न्यागूलिं भाग छगू हे ग्रन्थय्)

(त्रिपिटकया स्वंगूगु ग्रन्थ नेपाल भाषाय्)

अनुवादक

दुण्डबहादुर वज्राचार्य

प्रकाशक

पवित्रबहादुर वज्राचार्य

अशोकरत्न वज्राचार्य

हीरादेवी वज्राचार्य

वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालय

गाबहाल, ललितपुर-१८, नेपाल ।

जिमिगु प्रकाशित सफूत

१. पायासि सूत्र
२. The Buddha, The Truth and The Human Beings
३. महापरित्राणया संक्षिप्त परिचय
४. इतिवुत्तक
५. मांयात निर्वाण-स्वाँ
६. बौयात निर्वाण-स्वाँ
७. मिलिन्द-प्रश्न
८. महापरिनिब्बान-सुत्त
९. दीघनिकाय
१०. कम्मट्ठान-दीपनी
११. पूर्णबहादुर स्मृतिग्रन्थ
१२. मज्झिमनिकाय
१३. संयुत्तनिकाय

बुद्ध संवत् : २५४२
नेपाल संवत् : १११९
विक्रम संवत् : २०५५
ईस्वी संवत् : १९९९

मू ५००/- (सालुगु कभर)
मू ६००/- (ख्वातुगु कभर)

(थुगु ग्रन्थ थःम्हं नं ब्वनेगु, परिवारजनपिनि बिचय् धर्मचर्चा यायेगुया लिसें थः हितचिन्तक मित्रपिंत पुस्तक संग्रह याकेगुलि प्रेरणा बिया बिज्याहुँ/बिया दिसँ।)

कम्प्यूटर डिजायनिङ्ग : धर्मरत्न शाक्य, न्याखाचोक, तंचाको, यल। ✆ ५३४६८२

मुद्रक : न्यू नेपाल प्रेस; प्रधान कार्यालय : नक्साल, नागपोखरी, पोष्ट बक्स : ८९७५ इ.पि.सी. ५४१४, काठमाडौं, नेपाल । फोन : ४३४८५०, ४३४७५३
व्यापारिक कार्यालय : शुक्रपथ, न्यूरोड, काठमाडौं, फोन : २५९०३२, २५९४५०, फ्याक्स : (९७७-१) २५८६७८

Bir-Purna Memorial Publication Series No. # 7

THE
SAMYUTTA NIKĀYA

Third Book of the Sutta-pitaka

The Kindred Sayings of the Buddha given in Nepal Bhasha

In Five Volumes

(Bound in One)

Translated from Pali

by

Dunda Bahadur Bajracharya

Published by

Pavitra Bahadur Bajracharya

Ashok Ratna Bajracharya

Hera Devi Bajracharya

Bir-Purna Pustak Sangrahalaya,

Gabahal, Lalitpur-18, Nepal.

Works by the Same Author

The Iti-vuttaka of Khuddhaka Nikāya (Nepal Bhasha)
Milindapanha (Questions of King Milinda in Nepal Bhasha)
Mahaparinibban Sutta (Nepal Bhasha)
The Digha Nikāya (Nepal Bhasha)
Purna Bahadur Bajracharya Commemorative volume
Praggananda Commemorative volume (co-editor)
Mān-yata Nirwan-swān (A Nibban Flower to the Mother)
Bā-yata Nirwan-swān (A Nibban Flower to the Father)
Baishakha Mahotsava (A collection of scholarly Articles on Buddhism) Vols. I, II
The Majjhim Nikāya (Nepal Bhasha)
The Samyutta Nikāya (Nepal Bhasha)

In press

The Digha Nikāya (Nepali)
The Anguttar Nikāya
Lukami Sastra (Indigenous Principle of the Theory of Nepalese Crafts in Gold)
Lukami Pravidhika Shabda Kosha (Dictionary of Technical Words of Nepalese Crafts in Gold)

First Edition 1999

समर्पण

धर्मया नामय् श्रद्धा व प्रज्ञा ठीक थासय् तये मसया नित्य, सुख व आत्माया धारणाय् तःक्यना च्वंपिं नेपाःमि धर्म पिपासुपिंत भगवान् बुद्धं कना बिज्यागु मार्गय् याकनं हे थ:थःपिं धर्मानुप्रतिपन्न जुइत थुगु ग्रन्थरत्नं कल्याणमित्रया भूमिका बिइ फयेमा ।

(signature)

पिका: पाखें

बुद्धधर्मया मूल व प्रामाणिक आधार ग्रन्थ त्रिपिटक सुत्तपिटक, विनयपिटक व अभिधम्मपिटक खः। सुत्तपिटक मध्ये दीघनिकाय, मज्झिमनिकाय, इतिवुत्तक आदि ग्रन्थरत्न थनिं १५ दं निसें छगू छगू यायां पिकया वया च्वनागुयात पाठकवर्गपाखें अतिकं उत्साहपूर्ण तया लसकुस यागुलिं थौं उम्ह हे किजा दुण्डबहादुर वज्राचार्यजुया सिद्धहस्त ल्हातं अनूदित जूगु संयुत्तनिकाय ग्रन्थरत्नयात पाठकवर्ग समक्ष सगौरव तया च्वना। थुगु ग्रन्थ जिमिपाखें पिदंगु वीर-पूर्ण स्मृति ग्रन्थमालाया न्हेगूगु ग्रन्थ खः। आशा दु, पाठकवर्गपाखें थुगु ग्रन्थरत्नयात नं न्हापाथें हे लसकुस याइ।

थ:गु गृहस्थ जीवनया व्यवसायं फुर्सतत दक्व मुना चांन्हि मधासे किजा दुण्डबहादुर वज्राचार्यं छगू छगू यायां त्रिपिटक ग्रन्थत नेपाल भाषां दयेका यंकूगुयात जिमिसं नं प्रकाशन यायेगुली निरन्तरता बिया च्वना। फलस्वरूप थौं सुत्तपिटकया ल्यंगु ग्रन्थरत्नत नेपाल भाषां दय्केगु योजना छुं वर्षया दुने हे सफल जुइगु आशा याये फुगु अवस्था वल। थ्व त:धंगु धम्मपीतिया खँ खः।

नेपाल भाषाय् म्हनि थुलि ग्रन्थरत्न दयेवं थ्व भ्रीगु नेपाल भाषा नं अन्य बौद्ध देशया भाषाया समकक्षय् थ्यन भालपी फइ। थुजागु ग्रन्थरत्न भ्रीथाय् थ:गु भाषां ब्वने दइगु कारणं भगवान् बुद्धयात बांलाक म्हसिकेत व वसपोलया धर्मया रसपान याना धर्माभिबोध याना लाभान्वित जुइ फयकेत मार्ग प्रशस्त जुइ। थुकिं भ्रीत मार्गफल प्राप्त यायेत कल्याणमित्रया ग्वाहालि दुगु जुइ।

बुद्ध बूगु देश नेपा:यापिंसं बुद्धधर्म अध्ययन याये माल धा:सा त:दँ न्ह्यो निसें वर्मा, श्रीलंका, थाइल्याण्ड आदि बौद्ध देशय् वना ब्वंवने माला च्वंगु परिपाटीयात थुजागु ग्रन्थ प्रकाशनं लिपा थ:गु हे देशय् थ:गु हे विहार वा छेंय् कोथाय् च्वना अपुक ब्वने दयेकूगु जुल। थुजागु खँ लुमंकेबले थुजागु ग्रन्थरत्न प्रकाशन यानाया गुलि महत्व दु – थ्व शब्द वर्णनं पिनेया खँ जुल। हानं गुलि गुलि थुजागु ग्रन्थरत्नया प्रकाशन जुइ उलि उलि हे बौद्धिक क्षेत्रयापिं महानुभावपिनि निम्ति थथ:गु बौद्धिक स्तर थकया वनेत अवसर नं प्राप्त जुइ। नापं अभ्यास दय्का गुलि गुलि अध्ययन याना यंकल उलि उलि हे बुद्धधर्मयात बांलाक थुइके मा:गु दायित्व नं थ:पिंके बढे हे जुया वइ। बौद्ध ग्रन्थ वा लेख रचना आदि च्वयेत लेखक व विद्वानपिंसं थुजागु सागर समान गहन, आकाश समान व्यापाक अनन्त साधनयात छ्यले फय्के मा:गु दु। अले जक बुद्ध धर्मया वास्तविक स्वरूपयात पाठक समक्ष प्रस्तुत यायेत थ:पिं सक्षम जुल धका आशा याये फइ। स्वल्प साधनया आधारय् धार्मिक ग्रन्थ वा लेख च्वया च्वनेगु परिपाटी नं याकनं हे परिवर्तन हयेत थुजागु ग्रन्थं आपालं ग्वाहालि बिइगु आशा याये फु।

थुगु पवित्र ग्रन्थ थ:गु मातृभाषां उपलब्ध याकेगु निंतिं अथक रूपं ता:कालं निसें धैर्यपूर्वक कुत: यानावं वया च्वंम्ह किजा दुण्डबहादुर वज्राचार्यया कृत संकल्पयात: जिमिसं अनुमोदन याना च्वना। थुजागु धर्मया मूल ग्रन्थ पिकायेगु सौभाग्य किजा दुण्डबहादुर वज्राचार्यपाखें जिमित प्राप्त जुल। थुकिया निंतिं किजायात न्ह्याक्व धन्यवाद ब्यूसां हे म्ह हे जुइ।

दीघनिकाय व मज्झिमनिकाय ग्रन्थ पिकयाबले बारम्बार पाठकवर्ग समक्ष धर्मया नामय् जुया च्वंगु अन्धाधुन्ध खर्चयात पायुछि थासय् लाके माल धका आह्वान याना वया च्वनागु ख: । उदार हृदय दुपिं सचेतनशील वर्गपिं पिहाँ वये फत धा:सा हे जक थौंया परिस्थितिइ भीगु बौद्ध समाजं बुद्धशासनयात रक्षा याना सद्धर्मयात चिरस्थायी याये फइ धका विश्वास यायेगु थाय् दइ । अन्यथा बुद्धधर्मया नामय् उपलब्ध जुया च्वंगु सीमित साधन स्रोत नं पायुछि थासय् मलासे बँय् वाना च्वंगु दु धका नुग: मछिंके मा:गु अवस्था कन्हे मवइ धका मधाये मछिं मजू ।

दुण्डबहादुर वज्राचार्ययागु प्रकाशित ग्रन्थ वा ग्रन्थया छुं अंश अर्थात् छपु निपु सूत्रत मुंका सुं सद्धर्म प्रेमीं त:धंगु चीधंगु पुस्तक पुस्तिका पिकया धर्मदान यायेगु इच्छा दत धा:सा सूचना छगू जक बिया नं प्रकाशनया अनुमति काये फुगु सूचं बिया च्वना । गुकिं याना थुजागु महत्वपूर्ण सफू गुलि फत उलि अप्व: मनूतय्गु ल्हाती लाइ । सद्धर्मया पान याना काये फइ । सुपथ मूल्यं पाठक समक्ष थुगु ग्रन्थ उपलब्ध यायेया नितिं थ:पिं द्यापं च्वना नं म्ह मूल्यं (Subsidised price) अर्थात् सालुगु कभर दुगु रु. ५००/ व ख्वातुगु कभर दुगु रु. ६००/ उपलब्ध याये त्यनागु खँ नं सविनयपूर्वक निवेदन याना च्वना । आशा दु, न्हापाथें हे पाठकपिनि पाखें दुनुगलं निसें लसकुस याइ ।

अन्तय्, पाठकवर्ग थुजागु ग्रन्थ थ:म्हं नं ब्वना थ:परिवारजन व मित्रजनपिनि दथुइ नं धर्म चर्चा याना ब्वनेगु व ब्वंकेगुली प्रेरणा ब्यु ब्युं पुण्य संचय यायां आदिकल्याण, मध्यकल्याण व पर्यवशानकल्याण जुइगु कुशल कार्यय् छपला न्ह्योलुवा जुया बिज्याइ दिइ धका आशा याना । अस्तु !

रत्नाकर महाविहार, हखबहा:
गाबहा:, यल
दिं : पोहेलागा पंचमी, ने.सं. ११११९

(सदां लुमंकेबह:म्ह मां वीरमाया वज्राचार्यया १५दँ फुना १६ दँ क्यंगु गुणानुस्मरण श्रद्धा-दिवस)

– **पवित्रवहादुर वज्राचार्य**
अशोकरत्न वज्राचार्य
हीरादेवी वज्राचार्य
गाबहाल, यल ।

Introduction

It is a matter of great delight for me that I have been able to publish this present work — the Samyutta Nikãya, the third collection of the Suttapitaka, one of the three Divisions of the Buddhist Canon (Tipitaka; i.e., the Words of the Buddha) in Nepal Bhasha just fifteen years after the publication of Itivuttaka, nine years after that of Digha Nikãya, and one year after that of Majjhima Nikãya. The present Nikãya has been brought out relatively within a very short time. The following index will help point out the place of the Samyutta Nikãya in the Tipitaka.

Suttapitaka

1. Digha Nikãya ☆
2. Majjhima Nikãya ☆
3. Samyutta Nikãya ☆
4. Anguttara Nikãya
5. Khuddaka Nikãya 🕮
    - (I) Khuddakapãtha ☆
    - (II) Dhammapada ☆
    - (III) Udãna ☆
    - (IV) Itivuttaka ☆
    - (V) Suttanipãta ☆
    - (VI) Vimãnavatthu
    - (VII) Petavatthu
    - (VIII) Theragãthã
    - (IX) Therigãthã ☆
    - (X) Jãtaka
    - (XI) Niddesa
        - (a) Mahãniddesa
        - (b) Culaniddesa
    - (XII) Patisambhidãmagga
    - (XIII) Apadãna
    - (XIV) Buddhavamsa
    - (XV) Cariyãpitaka ☆

Vinayapitaka

1. Pãrãjika
2. Pãcittiya
3. Mahãvagga
4. Culavagga
5. Parivãra

Abhidhammapitaka

1. Dhammasangani
2. Vibhanga
3. Dhãtukathã
4. Puggalapaññatti
5. Kathãvatthu
6. Yamaka
7. Patthãna

☆ Texts that have been published in Nepal Bhasha.

🕮 The Sixth International Buddhist Synod convened in Myanmar had approved the following books : (1) Netti, (2) Petakopadesa and (3) Milinda Panha as part of the Khuddaka Nikãya.

Tipitakas namely, Suttapitaka, Vinayapitaka and Abhidhamma, are most important texts in Theravada Buddhist literature. Of these Suttapitaka is the foremost. Samyutta Nikãya constitutes the third most important text in the list of suttapitakas (baskets of sutras). Because it is a collection of short as well as long suttas or discourses of the Buddha, it is called Samyutta Nikãya. It is traditionally established that there are altogether 7762 suttas in Samyutta Nikãya. It is also said that Samyutta Nikãya consists of 2941 suttas only. In some gathas, mention has been made of the existence of 1762 suttas.

सुत्तन्तानं सहस्सानि सत्तसुत्तसतानि च ।
द्वासट्ठि चेव सुत्तन्ता एसो संयुत्तसङ्गहो ॥

According to the count by *bhanavara*, there are 100 *bhanavaras* in Samyutta Nikãya. *Bhanavara* literally means the portions of a text which can be recited at one stretch by an average bhikkhu. If the text is in the gatha form, one *bhanavara* may roughly have two hundred and fifty stanzas. If it is in the form of prose, it may have approximately eight thousand words. Samyutta Nikãya is divided into five major vaggas (parts). They are: 1. Sagatha Vagga, 2. Nidana Vagga, 3. Khanadha Vagga 4. Salayatana Vagga and 5. Maha Vagga. All these five parts have been included in this edition of Nepal Bhasha in the form of a single volume. Besides this, Samyutta Nikãya has been classified into fiftysix samyuttas (divisions) grouped in five Vaggas (parts). They are as follows :

(I) Sagatha Vagga

1. Devata Samyutta
2. Devaputta Samyutta
3. Kosala Samyutta
4. Mara Samyutta
5. Bhikhuni Samyutta
6. Brahma Samyutta
7. Brahmana Samyutta
8. Vangisa Samyutta
9. Vana Samyutta
10. Yakkha Samyutta
11. Sakka Samyutta

(II) Nidana Vagga

12. Nidana Samyutta
13. Abhisamaya Samyutta
14. Dhatu Samyutta
15. Anamatagga Samyutta
16. Kassapa Samyutta
17. Labhasakhara Samyutta
18. Rahula Samyutta
19. Lakkhana Samyutta
20. Opamma Samyutta
21. Bhikkhu Samyutta

(III) Khandha Vagga

22. Khandha Samyutta
23. Radha Samyutta
24. Ditthi Samyutta
25. Okkanta Samyutta
26. Uppada Samyutta
27. Kilesa Samyutta
28. Sariputta Samyutta
29. Naga Samyutta
30. Supanna Samyutta
31. Gandhabbakaya Samyutta
32. Valahaka Samyutta
33. Vacchagotta Samyutta
34. Jhana Samyutta

(IV) Salayatana Vagga

35. Salayatana Samyutta
36. Vedana Samyutta
37. Matugama Samyutta
38. Jambukhadaka Samyutta
39. Samandaka Samyutta
40. Moggallana Samyutta
41. Citta Samyutta
42. Gamani Samyutta
43. Asankhata Samyutta
44. Avyakata Samyutta

(V) Maha Vagga

45. Magga Samyutta
46. Bojjhanga Samyutta
47. Satipatthana Samyutta
48. Indriya Samyutta
49. Sammappadhana Samyutta
50. Bala Samyutta
51. Iddhipada Samyutta
52. Anuruddha Samyutta
53. Jhana Samyutta
54. Anapana Samyutta
55. Sotapatti Samyutta
56. Sacca Samyutta

Samyutta Nikāya contains a good store of knowledge, religious instructions, philosophy and instructions about the paths of salvation. In fact, it is not enough that one should read and understand the Tipitaka texts but rather should practise in one's own life through pañña (knowledge) with meditation. Samyutta Nikāya is that Buddhist text which cannot be understood without knowledge accompanied by regardful wisdom and meditation. It is a collective work in which each of the thirty

seven constituents of Enlightenment is separately and elaborately expounded in order to render it easily understood. Almost all the sutras included in the Samyutta Nikāya have been presented in an interesting and palatable manner. I have simply tried my best to bring forth this beauty in Nepal Bhasha.

In the contents of this book, an attempt has been made to give a brief introduction into each sutra for the convenience of the readers. Hope this will be received well by the learned readers the way they did in regard to other texts published in the past.

The publication of the above mentioned three works into Nepal Bhasha has paved the way for the translation of the remaining texts of Suttapitaka, thereby enriching the treasure of Nepal Bhasha. It is in this manner that we can upgrade the status of Nepal Bhasha at par with other prestigeous languages of Buddhist countries. This will definitely be a big achievement for Nepal Bhasha, the language of the Newar community.

Acknowledgements

As in the case of my previous translations of the Tipitaka books, I have rendered the work presented here in Nepal Bhasha based upon the Samyutta Nikāya Pali of the Devanagari Edition of Nalanda. In the translation of the present text, the Hindi translations of Samyutta Nikāya by Bhikkhu Jagdish Kashyap, M.A. and Tipitakacharya Bhikkhu Dhammarakkhit have been used as guide. Besides this, I have taken model guide from the Nepali translation of the Buddhakalin series by late Ven. Dr. Amritananda Mahanayaka Mahathera. I accordingly express my thanks to all previous translators.

Attempts have been made in the present translation also, as in the previous ones, to retain the original singular elegance of style contained in the Tipitaka with regard to the sermons given orally by Lord Buddha and his competent disciples. I hope the readers are already familiar with this fact as well as other matters. As already mentioned in the text of Majjhima Nikāya, I have minimised the repetitions made in Tipitaka as far as possible. Those readers who are accustomed to going through such texts will, I hope, get the message in an easy manner. In order to do away with repetition, I have sometimes used either the symbol (P) standing for the Pali work 'peyyala', or dots, or a combination of both.

I feel it is my prime duty to express my profound gratefulness to Bhikkhu Kumar Kashyap, Chairman of All Nepal Bhikkhu Association, who introduced the importance of my work in Nepal and the world. I also express my deep indebtedness to Venerable

Bhikkhu Sudershan Mahathera who not only encouraged me to translate the Tipitaka texts but also extended every possible help in this regard. The most Ven. Buddhagosh Mahathera, Ven. Sumangal Mahathera and Ven. Gnanpurnik Mahathera deserve special thanks for their constant advice and suggestions which have provided for me inspiration in this field. I am also grateful to Bhikkhu Chandragupta who helped me by reading the Singhalese translation of the first part of Samyutta Nikãya. My thanks also go to Bhikkhu Vapassi Dhammaram for the gift of a copy of abridged Thai Tipitaka book during my short stay in Thailand a few months ago and to Bhikkhu Dhammapala for reading out to me some portions of it. Bhikkhu Aswaghosha Mahathera is to be thanked for his help in obtaining needed books.

As the finishing touch has to be given to this text during the busy schedule as ever, there may be some proof errors here and there. Therefore, I would like to request the readers to pinpoint the errors in time which will help me to correct them in the future edition. I thank my cousins— Miss Amita Dhakhwa, *Pariyati Sadhamma Kovida,* for preparing the index and Miss Samira Shakya for proof reading. Last but not the least, I extend my sincere thanks to Dharma Ratna Shakya for shouldering the entire responsibility of computer work and to Mr. Bijaya MS Tuladhar, proprietor of New Nepal Press, for printing this book in time.

I remain grateful for ever to my elder brother Pavitra Bahadur Bajracharya, nephew Ashoka Ratna Bajracharya and elder sister Hira Devi Bajracharya for publishing this book by realizing the importance of such text for bringing the Buddhists of Nepal, who are deprived of fresh and original sermons of Lord Buddha due to the lack of Tipitaka texts, into the mainstream of the teachings of Lord Buddha. I wish the inspiration to rekindle the Light of Saddhamma in Nepal will continue for years to come.

Finally, if the readers including myself are benefited in terms of taking the right path from the use of this text, I consider the purpose of this work fulfilled.

Ratnakar Mahavihar (Hakhabahal)

Gabahal, Patan, Nepal.

December 8, 1998

(On the occasion of 15th death anniversary of late father Purna Bahadur Bajracharya.)

Dunda Bahadur Bajracharya

भूमिका

इतिवुत्तक नेपाल भाषां अनूदित जुया पिहाँ वगु १५ दँ लिपा, वथें हे दीघनिकाय पिहाँ वःगु ९ दँ लिपा, अले मज्झिमनिकाय पिहाँ वःगु दच्छि लिपा थुगु संयुत्तनिकाय पाठकवर्ग समक्ष प्रस्तुत याये दया आपालं धम्मप्रीति जुल । बुद्धवचन त्रिपिटकय् संयुत्तनिकायया गुलि महत्वपूर्ण थाय् दु धयागु खँ सूचिं स्पष्ट याः –

सुत्तपिटक

१. दीघनिकाय☆
२. मज्झिमनिकाय☆
३. संयुत्तनिकाय☆
४. अङ्गुत्तरनिकाय
५. खुद्दकनिकाय🕮
(१) खुद्दकपाठ☆
(२) धम्मपद☆
(३) उदान☆
(४) इतिवुत्तक☆
(५) सुत्तनिपात☆
(६) विमानवत्थु
(७) पेतवत्थु
(८) थेरगाथा
(९) थेरीगाथा☆
(१०) जातक
(११) निद्देस
क. महानिद्देस
ख. चुल्लनिद्देस
(१२) पटिसम्भिदामग्ग
(१३) अपदान
(१४) बुद्धवंस
(१५) चरियापिटक☆

विनयपिटक

१. पाराजिकापालि
२. पाचित्तियपालि } सुत्तविभङ्ग
३. महावग्गपालि
४. चुल्लवग्गपालि } खन्धक
५. परिवारपालि

अभिधम्मपिटक

१. धम्मसङ्गणिपालि
२. विभङ्गपालि
३. धातुकथापालि
४. पुग्गलपञ्ञत्ति
५. कथावत्थुपालि
६. यमकपालि
७. पट्ठानपालि

☆ नेपाल भाषां पिदने धुंकूगु ग्रन्थरत्न ।

🕮 म्यानमार (वर्मा) य् जूगु खुगूगु संगायनय् (१) नेत्ति, (२) पेटकोपदेश व (३) मिलिन्द-प्रश्न थुपिं स्वंगू ग्रन्थयात नं खुद्दकनिकाय अन्तर्गत दुथ्याकूगु जुल ।

त्रिपिटक अन्तर्गत सुत्तपिटकया भ्वलय् स्वंगूगु महत्वपूर्ण ग्रन्थ संयुत्तनिकाय *(संयुक्तनिकाय)* खः । थुकी तहाकगु चीकिहाकगु सकतां प्रकारया सूत्र संग्रह जूगुलिं थुकिया नां हे संयुत्तनिकाय जूगु खने दु । थुकी आपाः याना चिचीहाकगु सूत्रत दु । परम्परागत मान्यतानुसार थुकी ७७६२ पु सूत्रत दु (**सत्तसुत्त सहस्स-सत्तसतद्वासट्ठि सुत्तसंगहो संयुत्तनिकायो**) तर संयुत्तनिकायय् सूत्रतय्गु संख्या २९४१ जक दु धका नं धया तःगु दु । अले थुकी १७६२ जक सूत्रत दु धका नं गनं गाथाद्वारा क्यना तःगु खने दु –

सुत्तन्तानं सहस्सानि सत्तसुत्तसतानि च ।
द्वासट्ठि चेव सुत्तन्ता एसो संयुत्तसङ्गहो ॥

भाणवारया ल्याखं थुकी सच्छिगू भाणवार दु । छगू भाणवार धायेबले गाथायागु आखःया ल्याखं च्यादो (२५० x ३२) आखः दयेमाः । छको फयेतुना गुलि ब्वने फुगु खः उलियात छगू भाणवारया ल्याखं ल्याः खाइगु चलन दु । थुकी न्यागू ततःधंगु वर्ग अर्थात् ५ गू भाग दु । (१) सगाथा-वर्ग, (२) निदान-वर्ग, (३) खन्ध-वर्ग, (४) सलायतन-वर्ग व (५) महा-वर्ग याना न्यागू ग्रन्थय् विभाजन याना तःगु खः थुकियात थुगु नेपाल भाषाया संस्करणय् छगू हे ग्रन्थया रूपय् प्रस्तुत याना च्वना । हानं, संयुत्तनिकाय ग्रन्थयात विषय वस्तुया ल्याखं न्येखुगू संयुत्त *(संयुक्त)* य् थीथी ब्वथला तःगु दु । न्यागू भागय् दुथ्याना च्वंगु संयुत्त निम्न अनुसार खने दु –

१) सगाथा-वर्गय् दुथ्याना च्वंगु संयुत्त खः –

(१) देवता-संयुत्त, (२) देवपुत्त-संयुत्त, (३) कोसल-संयुत्त, (४) मार-संयुत्त, (५) भिक्खुनी-संयुत्त, (६) ब्रह्म-संयुत्त, (७) ब्राह्मण-संयुत्त, (८) वङ्गीस-संयुत्त, (९) वन-संयुत्त, (१०) यक्ख-संयुत्त, (११) सक्क-संयुत्त ।

२) निदान-वर्गय् दुथ्याना च्वंगु संयुत्त खः –

(१२) निदान-संयुत्त, (१३) अभिसमय-संयुत्त, (१४) धातु-संयुत्त, (१५) अनमतग्ग-संयुत्त, (१६) कस्सप-संयुत्त, (१७) लाभसक्कार-संयुत्त, (१८) राहुल-संयुत्त, (१९) लक्खण-संयुत्त, (२०) ओपम्म-संयुत्त, (२१) भिक्खु-संयुत्त ।

३) खन्ध-वर्गय् दुथ्याना च्वंगु संयुत्त खः –

(२२) खन्ध-संयुत्त, (२३) राध-संयुत्त, (२४) दिट्ठि-संयुत्त, (२५) ओक्कन्त-संयुत्त, (२६) उप्पाद-संयुत्त, (२७) किलेस-संयुत्त, (२८) सारिपुत्त-संयुत्त, (२९) नाग-संयुत्त, (३०) सुपण्ण-संयुत्त, (३१) गन्धब्बकाय-संयुत्त, (३२) वलाहक-संयुत्त, (३३) वच्छगोत्र-संयुत्त, (३४) झान-संयुत्त *(न्हापांगु)* ।

४) सलायतन-वर्गय् दुथ्याना च्वंगु संयुत्त खः –

(३५) सलायतन-संयुत्त, (३६) वेदना-संयुत्त, (३७) मातुगाम-संयुत्त, (३८) जम्बुखादक-संयुत्त, (३९) सामण्डक-संयुत्त, (४०) मोग्गल्लान-संयुत्त, (४१) चित्त-संयुत्त, (४२) गामणी-संयुत्त, (४३) असङ्खत-संयुत्त, (४४) अव्याकत-संयुत्त ।

५) महा-वर्गय् दुथ्याना च्वंगु संयुत्त खः –

(४५) मग्ग-संयुत्त, (४६) बोज्झङ्ग-संयुत्त, (४७) सतिपट्ठान-संयुत्त, (४८) इन्द्रिय-संयुत्त, (४९) सम्मप्पधान-संयुत्त, (५०) बल-संयुत्त, (५१) इद्धिपाद-संयुत्त, (५२) अनुरुद्ध-संयुत्त, (५३) झान-संयुत्त *(निगूगु)*, (५४) आनापान-संयुत्त, (५५) सोतापत्ति-संयुत्त, (५६) सच्च-संयुत्त ।

'संयुत्तनिकाय' य् अनेक कथं ज्ञान, धर्म, दर्शन व मुक्ति-मार्गया गाक्क माक्क वर्णन दु । खःजा त्रिपिटकया न्ह्यागू ग्रन्थ ब्वनां थुइकां जक मगाः भावनामय प्रज्ञाद्वारा हे थुइका साक्षात्कार याना कायेमाः । अथे नं संयुत्तनिकाय छगू थुजागु ग्रन्थ खः गुकियात थुइकेत भावनामय प्रज्ञा मदयेकं मगाः । हानं थ्व छगू थुजागु निकाय ग्रन्थ खः गुकी स्वीन्हेगू बोधिपक्षीय धर्मयात थुइकेत थी थी संयुत्तय् विस्तारपूर्वक कना तःगु दु । संयुत्तनिकायय् दुथ्याना च्वंगु प्रायः सकतां सूत्र तःसकं न्ह्याइपुस्से व यइपुस्से च्वंक प्रस्तुत जुया च्वंगु दु । गुकियात नेपाल भाषां तद्नुरूप हयेत जि प्रयास सम्म यानाथें जिं तायेका च्वना ।

विज्ञ पाठकवर्गपिनि सुविधाया नितिं प्रस्तुत ग्रन्थय् प्रत्येक सूत्रया छत्वाः छत्वाः परिचय बिइगु ज्या सुत्त-सूचिस यानागु दु । थुगु ग्रन्थयात नं न्हापा न्हापाथें हे पाठकपिनि पाखें दुनुगलं निसें लसकुस याइगु भालपा ।

त्रिपिटक अन्तर्गत सुत्तपिटकया थुलि ग्रन्थ नेपाल भाषां उपलब्ध जुइवं सुत्तपिटकया अनूदित जुइत लँ चाल । गुकिं यानां त्रिपिटकया ल्यं दनिगु मेमेगु ग्रन्थत अनुवाद जुइवं नेपाल भाषा वाङ्गमयया ढुकुटी तःधंगु अभाव पूर्ति जुइ । अले झीगु भाषा नं अन्य बौद्ध देशयापिनिगु भाषाया समकक्षय् थ्यनी । थ्व झीगु भाषाया निम्ति चीधंगु उपलब्धि मूलक खँ जुइ मखु ।

कृतज्ञता ज्ञापन

नेपाल भाषाया दीघनिकाय, मज्झिमनिकायथें हे नालन्दा प्रकाशनया देवनागरी संस्करणयागु ग्रन्थत अनुवादया नितिं मूल आधार ग्रन्थ यानागु दु । थुगु ग्रन्थ अनुवादय् भिक्षु जगदीश काश्यप एम.ए.व त्रिपिटकाचार्य भिक्षु धर्मरक्षितया हिन्दी अनूदित संयुत्तनिकाय बःकयागु दु । अले स्व. डा. आचार्य अमृतानन्द महास्थविरया बुद्धकालीन ग्रन्थया नेपाली अनुवाद नं आदर्श माने यानागु दु । थौं तक देवनागरी आखलं संयुत्तनिकायया अट्ठकथाया अभाव जुया च्वंगु कारणं वसपोलं बुद्धकालीन ग्रन्थय् छ्यला तया बिज्यागु छुं छुं अट्ठकथाया खँत नं स्वतन्त्ररूपं थुकी छ्यलागु दु । तसर्थ पूर्ववर्ती अनुवादकपिंनि प्रति विशेषतः स्व. महास्थविर प्रति आभार प्रकट याना च्वना ।

नित्यासः दँ सिबे न्ह्यो भगवान् बुद्ध व वसपोलया श्रावकपिंसं बिया बिज्यागु मौखिक उपदेश संग्रह त्रिपिटकय् प्रयुक्त मौलिक शैलीयात छगू हे भाषा शैली ढाले यायेगु प्रयासयात थुकी नं निरन्तरता बिइगु जिगु कुतः दु । आशा दु, पाठकवर्ग थ्व खँ व मेमेगु खँय् नं न्हापा हे परिचित जुया च्वने धुंकूगु दयेमाः धका जिं ताया । मज्झिमनिकाय ग्रन्थय् निवेदन यानाथें त्रिपिटकय् प्रयुक्त पुनरावृत्तियात फतिं फतले म्ह यानागु दु । अभ्यस्तपिं पाठकपिंसं थुपिं खँत अपुक हे लुइका ब्वंगु दइ ताया । गनं गनं थुजागु खँया सूचं यथास्थानय् नं बियागु दु । गनं ' ··· पूर्ववत् ···' , गनं '··· ', जक तया नं थुजागु पुनरावृत्तया संकेत बिया तयागु दु । पाद टिप्पणीस सी., स्या., रो., म., व हि. संकेत छसिकथं सिंहली, स्यामी, रोमन,

मरम्म *(वर्मी)* व हिन्दी संस्करण वा भाषाया ग्रन्थया नितिं छ्यलागु दु। थुकी छ्यलागु अट्ठकथाया जक पृ. सिंहली ग्रन्थयागु खः। अन्य ग्रन्थया खँय् यथास्थानय् सूचं बियागु दु।

राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय ख्यलय् बौद्ध महारथीपिनि न्ह्योने नेपालय् जिगु थुगु ज्याया महत्वय् बारे प्रकाश याना बिज्याम्ह अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया अध्यक्ष भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरप्रति दुनुगलं निसें कृतज्ञता देछ्यायेगु थःगु प्रथम कर्तव्य भापिया। त्रिपिटक ग्रन्थया अनुवादया ख्यलय् जित उत्साहित याना जक बिमज्यासे माःबले माःकथं सल्लाह साहुति बिया बिज्याम्ह प्रा. भिक्षु सुदर्शन महास्थविर प्रति ऋणी जुया च्वना। गुरुवर पूज्य बुद्धघोष महास्थविर, भिक्षु सुमंगल महास्थविर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरपिनिगु सल्लाहं जित प्रेरणादायी मार्गदर्शन प्राप्त जूगु दु। संयुत्तनिकायया प्रथम भाग अर्थात् सगाथावर्गया प्रारम्भिक अनुवादया गाथात लिसे सिंहली भाषाया ग्रन्थ नापं थःम्हं थाकु मचासे छको ल्हाना ब्वना ग्वाहालि याना बिज्याम्ह भिक्षु चन्द्रगुप्तप्रति आभारी जुया। छुं महिना न्ह्यो बैंकक प्रवासया इलय् जित संक्षिप्त थाइ त्रिपिटक छगू उपहार बिया बिज्याम्ह भिक्षु विपस्सी धम्माराम व अन हे उकिया छुं अंश नेपाल भाषां ब्वना न्यंका बिज्याम्ह भिक्षु धम्मपालप्रति नं आभारी जुया। आवश्यक सफूत बिया ग्वाहालि याना बिज्याम्ह पूज्य भिक्षु अश्वघोष महास्थविरप्रति नं आभारी जुया।

सदांथें हे वेफुर्सतया इलय् थुगु ग्रन्थयात अन्तिम रूप बिये माःगु कारणं प्रुफ स्वयेगु ज्याय् गनं गनं द्वंविद्वं दयेफु। उकियात पाठकवर्ग जित दोषमुक्त यायेया नितिं छुं कष्ट याना लुइका उकिया सूचं यथा समयय् बिया बिज्याइ/दिइ धका ल्हाः जोज्वलपा इनाप याना। अनुक्रमणी दय्केत ब्यूगु ग्वाहालिया नितिं भिंचा मयजुपिं सुश्री अमिता धाख्वा परियतिसद्धर्म कोविदयात, प्रुफ ब्वनेत ब्यूगु ग्वाहालिया नितिं मय्जु सुश्री समिरा शाक्य, इकुलि, यलयात सुभाय्। हनेबहम्ह विद्वान श्री भुवनलाल प्रधान व श्री हरिश्चन्द्रलाल सिंहजुयात जिगु भूमिका अंग्रजी रुपान्तर याना दीगुलिं वय्कपिंत धन्यवाद दु। भ्या भचा हे अलसी मचासे कम्प्यूटरया ब्याक्व ज्या बांलाक याना बिज्याम्ह धर्मरत्न शाक्ययात व इलय् छापे याना बिया दीगुलिं न्यू नेपाल प्रेसया प्रोपाइटर विजय तुलाधरयात धन्यवाद।

त्रिपिटक ग्रन्थया अभावया कारणं बुद्धया मूल उपदेशं गुकु तापाक च्वनापिं भी बौद्धपित बुद्धया उपदेशया मूलप्रवाहलय् हयेत थुजागु ग्रन्थ प्रकाशनया महत्व खंका प्रकाशन याना बिज्याःपिं दाजु पवित्रवहादुर वज्राचार्य, काय्चा अशोकरत्न वज्राचार्य व तता हीरादेवी वज्राचार्यपिं प्रति सदां कृतज्ञ जुया च्वना। सद्धर्मया ज्योति पुनः नेपालय् याकनं फैले जूगु स्वयेगु ज्याय् प्रेरणा बियावं च्वने फयेमा।

अन्तस थः सहित पाठकपिं मध्ये म्ह नि छम्ह जक जूसां याकनं मार्गफल लाभीम्ह जुल धासां ग्रन्थया उद्देश्य सिद्ध जुल धका जिं भापिये।

रत्नाकर महाविहार (हखबहाः)
गाःबहा यल, नेपाल।

– दुण्डबहादुर वज्राचार्य

दिं : ११११ थिंलाथ्व नवमि

(प्रातः स्मरणीय पिताजुया १४दँ फुना १५दँ
क्यंगु गुणानुस्मरण श्रद्धा-दिवस)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकाय

सगाथा-वर्ग
(प्रथम भाग)

विषय सूची

१. देवता-संयुत्त

न्हापांगु ब्व : नल-वर्ग

निगूगु ब्व : नन्दन-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : शत्ति *(भाला)*-वर्ग

प्यंगूगु ब्व : सतुल्लपकायिक-वर्ग

न्यागूगु ब्व : आदित्य-वर्ग

खुगूगु ब्व :जरा-वर्ग

न्हेगूगु ब्व : अद्ध-वर्ग

च्यागूगु ब्व : झत्वा-वर्ग

२. देवपुत्त-संयुत्त
न्हापांगु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : अनाथपिण्डिक-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : नानातित्थिय-वर्ग

३. कोसल-संयुत्त

न्हापागु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : तृतीय-वर्ग

४. मार-संयुत्त

न्हापांगु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : तृतीय-वर्ग

५. भिक्खुनी-संयुत्त

६. ब्रह्म-संयुत्त
न्हापांगु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

७. ब्राह्मण-संयुत्त

न्हापांगु ब्व : अर्हत्-वर्ग

निगूगु ब्व : उपासक-वर्ग

८. वङ्गीस-संयुत्त

९. वन-संयुत्त

१०. यक्ख-संयुत्त

११. सक्क-संयुत्त

न्हापांगु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : तृतीय-वर्ग

निदान-वर्ग

(निगूगु भाग)

१२. निदान-संयुत्त

न्हापांगु ब्व : बुद्ध-वर्ग

निगूगु ब्व : आहार-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : दसबल-वर्ग

प्यंगूगु ब्व : कलारखत्तिय-वर्ग

न्यागूगु ब्व : गृहपति-वर्ग

खुगूगु ब्व : दुःख-वर्ग

न्हेगूगु ब्व : महा-वर्ग

च्यागूगु ब्व : श्रमणब्राह्मण-वर्ग

गूंगुगू ब्व : अन्तरपेय्याल-वर्ग

१३. अभिसमय-संयुत्त

१४. धातु-संयुत्त

न्हापांगु ब्व : नानत्त-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : कर्मपथ-वर्ग

प्यंगूगु ब्व : चतुर्थ-वर्ग

१५. अनमतग्ग-संयुत्त

न्हापागु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

१६. कस्सप-संयुत्त

१७. लाभसक्कार-संयुत्त
न्हापांगु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : तृतीय-वर्ग

प्यंगूगु ब्वः चतुर्थ-वर्ग

१८. राहुल-संयुत्त

न्हापागु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

१९. लक्खण-संयुत्त

२०. ओपम्म-संयुत्त

२१. भिक्खु-संयुत्त

खन्ध-वर्ग

(स्वंगूगु भाग)

२२. खन्ध-संयुत्त

मूलपण्णासक

न्हापांगु ब्व : नकुलपितु-वर्ग

निगूगु ब्व : अनिच्च-वर्ग

स्वंगूगु : भार-वर्ग

प्यंगूगु ब्व : नतुम्हाक-वर्ग

न्यागूगु ब्व : आत्मद्वीप-वर्ग

मज्झिमपण्णसक

खुगूगु ब्व : उपय-वर्ग

न्हेगूगु ब्व : अर्हत्-वर्ग

च्यागूगु ब्व : खज्जनीय-वर्ग

गुंगूगु ब्व : स्थविर-वर्ग

झिगूगु ब्व : पुष्प-वर्ग

चूलपण्णसक

झिंछगूगु ब्व : अन्त-वर्ग

झिंनिगूगु ब्व : धर्मकथिक-वर्ग

झिंस्वंगूगु ब्व : अविद्या-वर्ग

झिंप्यंगूगु बव : कुक्कुल-वर्ग

झिंन्यागूगु ब्व : दृष्टि-वर्ग

२३. राध-संयुत्त
न्हापांगु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

आयाचन-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : उपनिसिन्न-वर्ग

२४. दिट्ठि-संयुत्त

न्हापांगु ब्व : स्रोतापत्ति-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीयगमन-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : तृतीयगमन-वर्ग

प्यंगूगु ब्व : चतुर्थगमन-वर्ग

२५. ओक्कन्त-संयुत्त

२६. उप्पाद-संयुत्त

२७. किलेस-संयुत्त

२८. सारिपुत्त-संयुत्त

२९. नाग-संयुत्त

३०. सुपण्ण-संयुत्त

३१. गन्धब्बकाय-संयुत्त

३२. वलाहक-संयुत्त

३३. वच्छगोत्त-संयुत्त

३४. झान-संयुत्त

सलायतन-वर्ग

(प्यंगूगु भाग)

३५. सलायतन-संयुत्त

मूलपण्णासक

न्हापागु ब्व : अनित्य-वर्ग

निगूगु ब्व : यमक-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : सर्व-वर्ग

प्यंगूगु ब्व : जातिधर्म-वर्ग

न्यागूगु ब्व : अनित्य-वर्ग

द्वितीयपण्णासक
अविद्या-वर्ग

न्हेगूगु ब्व : मृगजाल-वर्ग

च्यागूगु ब्व : ग्लान-वर्ग

गूंगूगु ब्व : छन्न-वर्ग

भिगूगु ब्व : षड्-वर्ग

तृतीयपण्णासक

झिंछगूगु ब्व : प्रथमयोगक्षेमी-वर्ग

झिंनिगूगु ब्व : द्वितीययोगक्षेमी-वर्ग

झिंस्वंगूगु ब्व : गृहपति-वर्ग

झिंप्यंगूगु ब्व : देवदह-वर्ग

झिंन्यागूगु ब्व : नवपुराण-वर्ग

चतुर्थपण्णासक

झिंखुगूगु ब्व : तृष्णाक्षय-वर्ग

झिंन्हेगूगु ब्व : सट्ठि पेय्याल

झिंच्यागूगु ब्व : समुद्र-वर्ग

झिंगूगु ब्व : आशीविष-वर्ग

३६. वेदना-संयुत्त

न्हापांगु ब्व : सगाथा-वर्ग

निगूगु ब्व : रहोगत-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : अट्ठसतपरियाय-वर्ग

३७. मातुगाम-संयुत्त

न्हापागु ब्व : पेय्याल-वर्ग

निगूगु ब्व : निगूगु पेय्याल-वर्ग

स्वंगूगु ब्व : बल-वर्ग

३८. जम्बुखादक-संयुत्त

३९. सामण्डक-संयुत्त

४०. मोग्गल्लान-संयुत्त

४१. चित्त-संयुत्त

४२. गामणि-संयुत्त

४३. असङ्खत-संयुत्त

न्हापागु ब्व : प्रथम-वर्ग

निगूगु ब्व : द्वितीय-वर्ग

४४. अब्याकत-संयुत्त

महा-वर्ग

(न्यागूगु भाग)

४५. मग्ग-संयुत्त

अविद्या-वर्ग

विहार-वर्ग

मिथ्यात्व-वर्ग

प्रतिपत्ति-वर्ग

अञ्ञतित्थियपेय्याल-वर्ग

सुरियपेय्याल-वर्ग

एकधम्मपेय्याल-वर्ग

द्वितीयएकधर्मपेय्याल-वर्ग

गंगा पेय्यालं-वर्ग

रागविनय-वर्ग

अमतोगध-वर्ग

द्वितीयगंगापेय्याल-वर्ग

अप्रमाद-वर्ग

बलकरणीय-वर्ग

एषण-वर्ग

ओघ-वर्ग

४६. बोज्झङ्ग-संयुत्त

पर्वत-वर्ग

ग्लान-वर्ग

उदायि-वर्ग

नीवरण-वर्ग

चक्रवर्ती-वर्ग

साकच्छ-वर्ग

आनापान-वर्ग

निरोध-वर्ग

गंगापेय्याल-वर्ग

अप्रमाद-वर्ग

बलकरणीय-वर्ग

एषणा-वर्ग

ओघ-वर्ग

गंगापेय्याल-वर्ग

अप्रमाद-वर्ग

बलकरणीय-वर्ग

एषणा-वर्ग

ओघ-वर्ग

४७. सतिपट्ठान-संयुत्त

अम्बपाली-वर्ग

नालन्द-वर्ग

४८. इन्द्रिय-संयुत्त

शुद्धिक-वर्ग

मृदुतर-वर्ग

षलिन्द्रिय-वर्ग

सुखेन्द्रिय-वर्ग

जरा-वर्ग

सूकरखत-वर्ग

बोधिपाक्षिक -वर्ग

४९. सम्मप्पधान-संयुत्त

५०. बल-संयुत्त

५१. इद्धिपाद-संयुत्त

चापाल-वर्ग

प्रासादकम्पन-वर्ग

अयोगुल-वर्ग

५३. झान-संयुत्त

५४. आनापान-संयुत्त

एकधर्म-वर्ग

द्वितीय-वर्ग

५५. सोतापत्ति संयुत्त

वेलुद्वार-वर्ग

राजकाराम-वर्ग

शरणानि-वर्ग

पुण्याभिसन्द-वर्ग

सगाथकपुण्याभिसन्द-वर्ग

सप्रज्ञ-वर्ग

महाप्रज्ञा-वर्ग

५६. सच्च-संयुत्त

समाधि-वर्ग

धर्मचक्रप्रवर्तन-वर्ग

कोटिग्राम-वर्ग

सीसपावन-वर्ग

प्रपात-वर्ग

अभिसमय-वर्ग

प्रथमआमकधान्यपेययाल-वर्ग

द्वितीयआमकधान्यपेययाल-वर्ग

तृतीयआमकधान्यपेययाल-वर्ग

चतुर्थआमकधान्यपेययालं-वर्ग

पञ्चगतिपेययाल-वर्ग

संयुत्त सूची

मूल ग्रन्थ विषय-सूची

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

सुत्तपिटकया

संयुत्तनिकाय

(त्रिपिटकया स्वंगूगु ग्रन्थ नेपाल भाषाय्)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकाय

सगाथा-वर्ग

१. देवता-संयुत्त

नल-वर्ग

१. ओघतरण-सुत्त

तृष्णायागु बाढयात गुकथं पार यायेगु

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, सुं छम्ह देवता बहनिसिया प्रथमयाम फ्वचालेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दनां उम्ह देवतां भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "मारिस ![1] धात्थें छलपोलं बाढ *(ओघ)* यात गुकथं पार *(तरे)* याना बिज्याना ?[2]

(भगवान् –) "आवुसो ! जिं सुंक मच्वंसे हानं कुतः नं मयासे बाढयात पार याना ।"[3]

(देवता–) "मारिस ! व गुकथं छलपोलं सुंक मच्वंसे हानं कुतः नं मयासे बाढयात पार याना बिज्यानागुले ?"

(भगवान् –) "आवुसो ! यदि छुं जुया अथें च्वना च्वंगु जूसा दुबे जुइगु जुइ, हानं यदि कुतः याःगु जूसा लेँलेँ पुया च्वनिगु जुइ । आवुसो ! थुकथं जिं सुंक मच्वंसे हानं कुतः नं मयासे बाढ *(ओघ)* यात पार याना ।

---

१ मारिस *(=मारिष=मार्ष)* – थ्व देवतापिनि छम्हं मेम्हसित आदरपूर्वक सःतेत प्रयोग याइगु शब्द खः । थुकिया अर्थ 'दुःख मदुम्ह' धका धाःगु खः ।

२ ओघ धयागु प्यथी दु – (१) काम-ओघ, (२) भव-ओघ, (३) दृष्टि-ओघ *(मिथ्या दृष्टि)*, (४) अविद्या-ओघ । काम-ओघ धयागु पञ्चकाम गुण (रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्श) प्रति दइगु छन्दरागयात धाइ । रूप व अरूप भव *(देवतापिं)* प्रति दइगु छन्दरागयात भव-ओघ धाइ । ६२ थी मिथ्या दृष्टि *(स्वया दिसँ ब्रह्मजाल-सुत्त दी.नि.)* प्रति दइगु धारणायात दृष्टि-ओघ धाइ । प्यंगू आर्य सत्ययागु ज्ञान मदइगुयात अविद्या-ओघ धाइ ।

३ बुद्धधर्म कथं निगू अन्तयात तोता मध्यम मार्गयागु आचरणया शिक्षा बिइ । गनं सुंक च्वना च्वनेगु धयागु हे कामभोगय् दुबे जुया च्वनेगु व आपालं कुतः याना च्वनेगु धयागु थःत आत्मपीडन याना तपश्चरण यायेगु खः । भगवान् बुद्धं थुपिं निगूया अन्त तोता मध्यम मार्ग अपने याना बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्यागु खः ।

"चिरस्सं वत पस्सामि, ब्राह्मणं, परिनिब्बुतं ।
अप्पतिट्ठं अनायूहं, तिण्णं लोके विसत्तिकं"ति ।।

(देवता-) "अहो ! चिरकालं लिपा खना च्वना –
ब्राह्मण *(क्लेश मदयेके धुंकूम्ह)* यात,
गुम्हसिनं निर्वाण प्राप्त याना काये धुंकल,
सुंक मच्वंसे हानं कुत: नं मयासे,
गुम्हसिनं संसारयागु तृष्णायात पार याना काल ।"

२. उम्ह देवतां थ्व धाल । शास्तां उकियात अनुमोदन *(स्वीकार)* याना बिज्यात । अनंलि, उम्ह देवतां शास्तां अनुमोदन याना बिज्यागु सिइका भगवान्‌यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना अनं तुं, अन्तर्धान जुया वन ।

२. निमोक्ख-सुत्त
मोक्ष

३. श्रावस्ती ···[४] । अनंलि सुं छम्ह देवता बहनिसिया प्रथमयाम फ्वचालेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्‌यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्‌यात थथे बिन्ति यात – "मारिस ! सत्त्व *(जीव)* यागु निर्मोक्ष *(मार्ग)* =प्रमोक्ष *(फल)* =विवेक *(निर्वाण)* धयागु सिया बिज्याला ?"

"आवुसो ! सत्त्वयागु निर्मोक्ष =प्रमोक्ष =विवेक धयागु जिं स्यू ।

"भगवान् ! व गथे गुकथं छलपोलं सत्त्वयागु निर्मोक्ष, प्रमोक्ष, विवेक धयागु सिया बिज्यानागुले ?"

"नन्दीभवपरिक्खया, सञ्ञाविञ्ञाणसङ्खया, वेदनानं निरोधा उपसमा – एवं ख्वाहं, आवुसो, जानामि सत्तानं निमोक्खं पमोक्खं विवेकं"ति ।

"तृष्णामूलक कर्म बन्धन नष्ट यायेवं
संज्ञा व विज्ञान नितां भतिभति यायां शान्त जुया वनी,
वेदनायागु गुगु निरुद्ध व उपशान्त जुइगु ख: ।
आवुसो ! जिं थथे थुकथं स्यू, सत्त्व *(जीव)* यागु निर्मोक्ष *(मार्ग)*, प्रमोक्ष व विवेक ।"

---

४ "थथे जिं न्यना" धयागु खं निसे कया भगवान् बुद्ध श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वंगु निदान खँ पूर्ववत् थन दुगु खँ पाठकवर्ग सिइका कायेमाल ।

३. उपनीय-सुत्त

सांसारिक भोगया त्याग

४. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"उपनीयति जीवितमप्पमायु, जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो, पुञ्ञानि कयिराथ सुखावहानी" ति ॥

"जीवन बिते जुयावं च्वन, आयु कम जक दु,
बुढा जुइगुलिं बचे जुइगु छुं उपाय मदु,
सिइ माःगु *(मृत्यु जुइमाःगु)* – थुजागु *(स्वंगू)* भय खंका,
सुख दइगु पुण्य याये सयेकि।"

"उपनीयति जीवितमप्पमायु, जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो, लोकामिसं पजहे सन्तिपेक्खो" ति ॥

(भगवान् –) "जीवन बिते जुयावं च्वन, आयु कम जक दु,
बुढा जुइगुलिं बचे जुइगु छुं उपाय मदु,
सिइ माःगु *(मृत्यु जुइमाःगु)* – थुजागु *(स्वंगू)* भय खंका,
शान्ति *(निर्वाण)* योम्हं सांसारिक भोग *(लोकामिष)* तोति।"

४. अच्चेन्ति-सुत्त

सांसारिक भोगया त्याग

५. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो, वयोगुण अनुपुब्बं जहन्ति।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो, पुञ्ञानि कयिराथ सुखावहानी" ति ॥

"इलं न्ह्याका चुइकः यंका च्वन,
ईलं *(समयं)*, चां *(मनू)* यंका च्वन,
वयो गुणं *(फुना वना च्वंगु आयुं)* छ्सिंकथं तोता वना च्वन,
मृत्यु जुइ माःगु थुजागु भय खंका सुख दइगु पुण्य याये सयेकि।"

"अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो, वयोगुणा अनुपुब्बं जहन्ति।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो, लोकामिसं पजहे सन्तिपेक्खो" ति ॥

(भगवान् –) "इलं न्ह्याका चुइकः यंका च्वन, ईलं *(समयं)* चां *(मनू)* यंका च्वन,
वयो गुणं *(फुना वना च्वंगु आयुं)* छ्सिंकथं तोता वना च्वन,
मृत्यु जुइ माःगु थुजागु भय खंका
शान्ति योम्हं सांसारिक भोग तोति।"

५. कतिछिन्द-सुत्त

ग्वगुयात काटे यायेगु

६. श्रावस्ती …। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"कति छिन्दे कति जहे, कति चुत्तरि भावये।
कति सङ्गातिगो भिक्खु, ओघतिण्णे ति वुच्चती"ति ॥

"ग्वगु त्वाः ल्हायेगु, ग्वगु तोतेगु ? *(उकी मध्ये)* ग्वगुलिं नं मयाक अभ्यास यायेगु ?
ग्वगु संग *(बन्धन)* पार याःम्ह सुं भिक्षुयात 'बाढ पार जूम्ह' धका धाये ज्यू ?"

"पञ्च छिन्दे पञ्च जहे, पञ्च चुत्तरि भावये।
पञ्च सङ्गातिगो भिक्खु, ओघतिण्णो ति वुच्चती"ति ॥

(भगवान् –) "न्यागू त्वाः ल्हाः, न्यागू तोति, न्यागूलिं नं मयाक अभ्यास या,
न्यागू संग पार याःम्ह भिक्षुयात[५] 'बाढ पार जूम्ह' धका धाये ज्यू।"

६. जागर-सुत्त

न्यातां परिशुद्ध जुइ

७. श्रावस्ती …। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"कति जागरतं सुत्ता, कति सुत्तेसु जागरा।
कतिभि रजमादेति, कतिभि परिसुज्झती"ति ॥

न्ह्यलं चाःपिं मध्ये ग्वम्ह द्यना च्वंपिं दु ?

द्यना च्वंपिं मध्ये ग्वम्ह न्ह्यलं चाय्का च्वंपिं दु ? ग्वतां खिति *(रज)* थाइ ?

ग्वतां परिशुद्ध जुइ ?

"पञ्च जागरतं सुत्तां, पञ्च सुत्तेसु जागरा।
पञ्चभि रजमादेति, पञ्चभि परिसुज्झती"ति ॥

---

५ न्यागू अवरभागीय बन्धन *(संयोजन)* यात त्वाः ल्हाना, न्यागू उर्ध्वभागीय बन्धनयात तोतेगु – थन त्वाःल्हायेगु व तोतेगुया छगू हे अर्थय् प्रयोग जुया च्वंगु दु। …. श्रद्धा आदि न्यागू इन्द्रिययागु अभ्यास यायेमाः। न्यागू संग धयागु राग, द्वेष, मोह, मान, दृष्टि – अट्ठकथा।

(भगवान् –) "न्ह्यलं चाःपिं मध्ये न्याम्ह घना च्वंपिं दु,
घना च्वंपिं मध्ये न्याम्ह न्ह्यलं चायका च्वंपि दु,
न्यातां खिति थाइ, न्यातां परिशुद्ध जुइ।"[६]

७. अप्पटिविदित-सुत्त

सर्वज्ञ बुद्ध

८. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"येसं धम्मा अप्पटिविदिता, परवादेसु नीयरे।
सुत्ता ते नप्पबुज्झन्ति, कालो तेसं पबुज्झितुं"ति॥

"गुम्हसिनं धर्म *(आर्यसत्य)* यात मस्यू,
गुम्ह उगुं थुगुं *(पर)* मतय् फसे जुया चुइका च्वन।
न्ह्यो वयेका घना च्वन, वं न्ह्यलं मचायकू
आः न्ह्यलं चायकेगु ई जुल वया नितिं।"

"येसं धम्मा सुप्पटिविदिता, परवादेसु न नीयरे।
ते सम्बुद्धा सम्मदञ्ञा, चरन्ति विसमे समं"ति॥

(भगवान् –) "गुम्हसिनं धर्मयात बांलाक सिइके धुंकल,
गुम्ह उगुं थुगुं मतय् फसे जुया चुइका मच्वने धुंकल।
वसपोल सम्बुद्ध खः, सकतां (बांलाक) सिइका बिज्याम्ह खः,
विषम थासय् नं वयागु आचरण सम जुया च्वनी।"

८. सुसम्मुट्ठ-सुत्त

सर्वज्ञ बुद्ध

९. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"येसं धम्मा सुसम्मुट्ठा, परवादेसु नीयरे।
सुत्ता ते नप्पबुज्झन्ति, कालो तेसं पबुज्झितुं"ति॥

---

६ श्रद्धा आदि न्यागू इन्द्रिय न्ह्योलं चाइबले न्यागू नीवरण घना च्वनी ··· अथें तु ··· न्यागू नीवरण घना च्वनीबले न्यागू इन्द्रिय न्ह्योलं चाया च्वनी ··· न्यागू नीवरणं *(=कामच्छन्द, व्यापाद, थीनमिद्ध, उद्धच्च कुक्कुच्च, विचिकित्सां)* खिति थाइ। ··· न्यागू इन्द्रिय *(=श्रद्धा, वीर्य, प्रज्ञा, स्मृति, समाधि)* पाखें परिशुद्ध जुइ। – अट्ठकथा।

"गुम्ह धर्मयागु खँय् छुं हे मस्यूम्ह (न्यना मत:म्ह) मूढ ख:,
गुम्ह उगुं थुगुं मतय् फसे जुया चुइका च्वन ।
न्ह्यो वयेका द्यना च्वन, वं न्ह्यलं मचायकू,
आ: न्ह्यलं चायकेगु ई जुल वया नितिं ।"

"येसं धम्मा असम्मुट्ठा, परवादेसु नीयरे ।
ते सम्बुद्धा सम्मदञ्ञा, चरति विसमे समं"ति ॥

(भगवान् –) "गुम्ह धर्म *(आर्य सत्य)* यागु खँय् मस्यूम्ह मूढ मजूम्ह,
गुम्ह उगुं थुगुं मतय् फसे जुया चुइका मच्वने धुंकल,
वसपोल सम्बुद्ध ख:, सकतां सिइका बिज्याम्ह ख:,
विषम थासय् नं वयागु आचरण सम जुया च्वनी ।"

९. मानकाम-सुत्त

मृत्युयागु राज्यं पार तरे जुइगु

११. श्रावस्ती…। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"न मानकामस्स दमो इधत्थि, न मोनमत्थि असमाहितस्स ।
एको अरञ्ञे विहरं पमत्तो, न मच्चुधेय्यस्स तरेय्य पारं"ति ॥

"*(अभि)* मान याये योपिसं थ:पिंत दमन याये फइमखु,
समाधिस्थ जुइ मफयेकं प्यंगू मार्गया ज्ञान नं काये फइ मखु,
जंगलय् याकचा प्रमादपूर्वक च्वना,
मृत्युया राज्यं पार तरे जुइ मखु ।"

"मानं पहाय सुसमाहितत्तो, सुचेतसो सब्बधि विप्पमुत्तो ।
एको अरञ्ञे विहरं अप्पमत्तो, स मच्चुधेयस्स तरेय्य पारं"ति ॥

(भगवान् –) "मान तोता, बांलाक समाधिष्ट जूम्ह,
प्रसन्न चित्तम्ह, न्ह्याबलें विमुक्त जुया
जंगलय् याकचा अप्रमादी *(सावधान)* जुया च्वना च्वच्वं
मृत्युया राज्यं पार तरे जुया वनी ।"

१०. अरञ्ञ-सुत्त

वने धुंकूगुली शोक याये मते

१२. श्रावस्ती…। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"अरञ्ञे विहरन्तानं, सन्तानं ब्रह्मचारिनं।
एकभत्तं भुञ्जमानानं, केन वण्णो पसीदती"ति ॥

"जंगलय् च्वना च्वंम्ह शान्त, ब्रह्मचारी, तथा
छसा भोजन याइम्हसिया ख्वाः गथे यच्चुसे पिचुसे च्वंगु ?"

"अतीतं नानुसोचन्ति, नप्पजप्पन्ति नागतं।
पच्चुप्पन्नेन यापेन्ति, तेन वण्णो पसीदति ॥

(भगवान् –) "वने धुंकूगुली वं शोक याइ मखु,
वये मानिगुली वं चिन्ता काइ मखु
गुगु वर्तमान दया च्वन उकिं जीवन यापन याइ,
अले वयागु ख्वाः स्वये यइपुसे च्वना च्वनी।"

"अनागतप्पजप्पाय, अतीतस्सानुसोचना।
एतेन बाला सुस्सन्ति, नलो व हरितो लुतो"ति ॥

"वये मानिगुली आपालं चिन्ता याना,
वने धुंकूगुली शोक यायां,
मूर्खत ख्वाः ख्युउँका च्वनी,
गयेकि वाउँसे च्वंगु तिमा ध्यनेवं गनीथें।[७]"

नल-वर्ग क्वचाल।

नन्दन-वर्ग

११. नन्दन-सुत्त
नन्दन-वन

१. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं!" धका सम्बोधन याना बिज्यात। "भदन्त!" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं! न्हापा न्हापा त्रयस्त्रिंश लोकयाम्ह सुं छम्ह देवता, नन्दन-वनय् अप्सरापिं लिसें च्वना दिव्य पञ्च कामगुणयागु भोग विलास याना च्वना च्वंबले छको वं थ्व गाथाद्वारा थथे धाःगु खः –

---

७ वाउँसे च्वंगु तिं कथि ध्यनेवं गना वनिगुथें हे।

"न ते सुखं पजानन्ति, ये न पस्सन्ति नन्दनं ।
आवासं नरदेवानं, तिदसानं यसस्सिनं"ति ॥

"वं सुख धयागु मस्यू गुम्हसिनं नन्दन *(वन)*यात खंगु मदु,
त्रिदश लोकया यशस्वी देवतापिनि आवास मखं ।"

१३. थथे धायेवं, भिक्षुपिं ! सुं मेम्ह देवतां वयागु खँ खण्डन याना थ्व गाथाद्वारा थथे धाल –

"न त्वं बाले पजानासि, यथा अरहतं वचो ।
अनिच्चा सब्बसङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेसं वूपसमो सुखो"ति ॥

"मूर्ख ! छं मस्यूला, अर्हतपिंसं कना तःगु खँ –
फुक्क संस्कार वस्तु अनित्य खः
उत्पन्न जुया व्यय जुया वनिगु स्वभाव खः ।
उत्पन्न जुया नाश जुया वनिगु स्वया नं, शान्तगु हे सुख *(निर्वाण)* खः ।"

१२. नन्दति-सुत्त

छुं चिन्ता नं मदु

१४. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात-

"नन्दति पुत्तेहि पुत्तिमा, गोमिको गोहि तथेवं नन्दति ।
उपधीहि नरस्स नन्दना, न हि तो नन्दति यो निरूपधी" ति ॥

"काय् मचा दुम्ह काय्पिं नाप आनन्द ताइ,
अथे हें गथे सा द्वहँ दुम्ह सा द्वहँ नाप आनन्द ताइगु खः,
सांसारिक विषय भोगं हे मनूतय्‌त आनन्द दइ
गुम्हसिके छुं विषय भोग दइ मखु, उम्हसित आनन्द नं दइ मखु ।"

"सोचति पुत्तेहि पुत्तिमा, गोमिको गोहि तथेव सोचति ।
उपधीहि नरस्स सोचना, न हि सो सोचति यो निरूपधी"ति ॥

(भगवान् –) "काय् मचा दुम्ह काय् मचापिनिगु चिन्ताय् लगे जुया च्वनी,
अथे हे गथे सा द्वहँ दुम्ह सा द्वहँतय्‌गु चिन्ताय् लगे जूथें,
सांसारिक विषय भोग हे मनूतय्‌त चिन्ताया कारण खः,
गुम्हसिके छुं वस्तु मदु, उम्हसित छुं चिन्ता नं मदु ।"

१३. नत्थिपुत्तसम-सुत्त

थ:थें योगु मेगु छुं मदु

१५. श्रावस्ती…। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"नत्थि पुत्तसमं पेमं, नत्थि गासमितं धनं।
नत्थि सुरियसमा आभा, समुद्दपरमा सरा"ति॥

"पुत्र प्रेमथें जागु *(संसारय्)* मेगु मदु,
सा द्वहँथें जागु मेगु धन मदु,
सूर्ययागुथें जागु प्रकाश मेगु मदु,
समुद्र दकसिके महानगु जलराशि ख:।"

"नत्थि अत्तसमं पेमं, नत्थि धञ्ञसमं धनं।
नत्थि पञ्ञासमा आभा, वुट्ठि वे परमा सरा"ति॥

(भगवान् –) "थ: *(आत्म-प्रेम)*थें मेगु योगु मदु,
अन्न *(धान्य)*थें जा:गु मेगु धन मदु,
प्रज्ञाथें जागु प्रकाश मेगु मदु,
वृष्टि दकसिके महानगु जलराशि ख:।"

१४. खत्तिय-सुत्त

बुद्ध सर्व श्रेष्ठ

१६. **"खत्तियो द्विपदं सेट्ठो, बलीबद्दो चतुप्पदं।**
कोमारी सेट्ठा भरियानं, यो च पुत्तान पुब्बजो"ति॥

(देवता –) "निपा तुति दुपिं *(मनूत)* मध्ये क्षत्रिय श्रेष्ठ ख:, प्यपां चूपिं मध्ये द्वहँ *(बलिवर्द=वृषभ)*
विवाहित मिसा मध्ये कुमारी श्रेष्ठ जू, अले, काय्पिं मध्ये दकले त:धिकम्ह।"

"सम्बुद्धो द्विपदं सेट्ठो, आजानीयो चतुप्पदं,।
सुस्सूसा सेट्ठा भरियानं, यो च पुत्तानमस्सवो"ति॥

(भगवान् –) "निपा तुति दुपिं *(मनूत)* मध्ये सम्बुद्ध श्रेष्ठम्ह ख:,
प्यपां चूपिं मध्ये बांलाक तालिम दुम्ह पशु[८]
सेवा याइपिं मध्ये कला *(जहान)* श्रेष्ठ ख:,
काय्पिं मध्ये गुम्हसिनं धयागु खँ न्यं।"

---

८ किसि, सल आदि।

१५. सणमान-सुत्त

सुसां मदुथाय् आनन्द दु

"ठिते मज्झन्हिके काले, सन्निसीवेसु पक्खिसु ।
सणतेवं ब्रहारञ्ञं, तं भयं पटिभाति मं"ति ॥

१७. "मध्यान्हया ई जुइबले, भ्रंग पंछि सुंक च्वना च्वनिबले,
(हा:स: मदइबले) सारा जंगल झिंझ्गां मिंझ्गां दं, उकिं जित त:च्वतं ग्या ।"

"ठिते मज्झन्हिके काले, सन्निसीवेसु पक्खिसु ।
सणतेवं ब्रहारञ्ञं, सा रति पटिभाति मं"ति ॥

(भगवान् –) "मध्यान्हया ई जुइबले, भ्रंग पंछि सुंक च्वना च्वनिबले, *(हा:स: मदइबले)*
सारा जंगल झिंझ्गां मिंझ्गां दं, उकिं जित त:च्वतं न्ह्याइपुसे च्वं ।"

१६. निद्दातन्दी-सुत्त

निद्रा व तन्द्राया त्याग

"निद्दा तन्दी विजम्भिता, अरती भत्तसम्मदो ।
एतेन नप्पकासति, अरियमग्गो इध पाणिनं"ति ॥

"न्ह्यो, जो, वाका वइगु[९], म्हाइपुइगु[१०] ईसि ईसि च्वंक जां काइगु,
थुकिं याना संसारया प्राणीपिंत आर्यमार्गयागु साक्षात्कार मजुइगु ।"

"निद्दा तन्दिं विजम्भितं, अरतिं भत्तसम्मदं ।
विरियेन नं पणामेत्वा, अरियमग्गो विसुज्झती"ति ॥

"न्ह्यो, जो, वाका वइगु म्हाइपुइगु, ईसि ईसि च्वंक जां काइगु,
उत्साहपूर्वक थुमित दबे यायेवं, आर्यमार्ग शुद्ध जुइगु ।"

---

९ वाका तया ल्हा: तुति चकंकेगु ।
१० कुशल धर्मय् मन मवनिगु ।

१७. दुक्कर-सुत्त

संसार भयं ग्याम्ह

"दुक्करं दुत्तितिक्खं च, अब्यत्तेन च सामञ्ञं ।
बहूहि तत्थ सम्बाधा, यत्थ बालो विसीदती"ति ॥

"श्रमण धर्म पालन याये थाकु, मूर्खपिंसं सह यायेगु नं भ्फन हे थाकु,
श्रमण धर्म पालन यायेत मूर्खम्ह हत्तोत्साहित जुइ *(छायृकि)* थन आपालं पंगल दु ।"

"कतिहं चरेय्य सामञ्ञं, चित्तं चे न निवारये ।
पदे पदे विसीदेय्य, सङ्कप्पानं वसानुगो"ति ॥

(भगवान् –) "न्ह्याक्व दिन तक श्रमण-भाव पाले या:सां यदि थ:गु चित्तयात वशे काये
मफुत धा:सा, पला पलापतिकं चो दली, इच्छाया वशे च्वनिम्हसित ।"

"कुम्मो व अङ्गानि सके कपाले, समोदहं भिक्खु मनोवितक्के ।
अनिस्सितो अञ्ञमहेठयानो, परिनिब्बुतो नूपवदेय्य कञ्ची"ति ॥

"कावलिं गथे थ:गु अङ्गत थ:गु खोपडी सुचुका तइगु ख:,
अथे हे संसार भयं ग्याम्ह भिक्षुं थ:गु मन वितर्क आदि दबे यायेमा:,
सुयागु आधार मदये धुंका स्वतन्त्र, सुयातं कष्ट मब्यूसे,
परिनिर्वाण जूम्हसिनं, सुयातं निन्दा याइ मखुत ।"

१८. हिरी-सुत्त

पाप खना लज्जा

"हिरीनिसेधो पुरिसो, कोचि लोकस्मि विज्जति ।
यो निन्दं अपबोधति, अस्सो भद्रो कसामिवा"ति ॥

२०. "लोकय् त:सकं कम जक थुजापिं मनूत दु, गुपिं पाप कर्म यायेगुलि लज्जा चाइ,
इपिं निन्दां अथे हे थारा न्हुइ, गथे तालिम दुम्ह सल, कोर्दा *(चाबुक)* खनेवं ।"

"हिरीनिसेधा तनुया, ये चरन्ति सदा सता ।
अन्तं दुक्खस्स पप्पुय्य, चरन्ति विसमे समं"ति ॥

(भगवान् –) "पाप यायेगुलिं लज्जा चाइपिं मनूत कम जक दु,
गुपिंसं न्ह्याबलें स्मृतिमान जुया विचरण याइ,
इमिसं दु:खया अन्त याना,
विषमस्थानय् नं सम आचरण याइ ।"

१९. कुटिका-सुत्त

झोपडीयात नं त्याग

"कच्चि ते कुटिका नत्थि, कच्चि नत्थि कुलावका।
कच्चि सन्तानका नत्थि, कच्चि मुत्तोसि बन्धना"ति ॥

२१. "छु छपिनि छुं झोपडी मदुला ?
छु छपिनि छुं स्वँ मदुला ?
छु छपिनि सुं मस्त (सन्तान) मदुला ?
छु बन्धनं छुटे जूम्ह हे खत ला ?"

"तग्घ मे कुटिका नत्थि, तग्घ नत्थि कुलावका।
तग्घ सन्तानका नत्थि, तग्घ मुत्तोम्हि बन्धना"ति ॥

(भगवान् –) "मदु, जिके छुं नं झोपडी,
मदु, जिके छुं नं स्वँ,
मदु, जिके मस्त (सन्तान) नं,
खः जि बन्धनं छुटे जूम्ह।"

"किन्ताहं कुटिकं ब्रूमि, किन्ते ब्रूमि कुलावकं।
किन्ते सन्तानकं ब्रूमि, किन्ताहं ब्रूमि बन्धनं"ति ॥

(देवता –) "छपिनि झोपडी धका जिं छुकियात धायेगु ?
छपिनि स्वँ धका जिं छुकियात धायेगु ?
छपिनि मस्त (सन्तान) धका जिं छुकियात धायेगु ?
छपिनि बन्धन धका जिं छुकियात धायेगु ?"

"मातरं कुटिकं ब्रूसि, भरियं ब्रूसि कुलावकं।
पुत्ते सन्तानके ब्रूसि, तण्हं मे ब्रूसि बन्धनं"ति ॥

(भगवान् –) "माँयात कया छं झोपडी धाल,
कलायात कया छं स्वँ धाल,
काय्पिंत कया छं मस्त धाल,
तृष्णायात कया छं बन्धन धाल।"

"साहु ते कुटिका नत्थि, साहु नत्थि कुलावका।
साहु सन्तानका नत्थि, साहु मुत्तोसि बन्धता"ति ॥

(देवता –) "बांला जू, छपिनि छुं झोपडी मदु,
बांला जू, छपिनि छुं स्वँ मदु,
बांला जू, छपिनि सुं मस्त मदु,
छलपोल धात्थें हे बन्धनं मुक्तम्ह खः।"

२०. समिद्धि-सुत्त

काल अज्ञात खः, भोग त्याग या

२२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहया तपोदारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् समृद्धि नसंचा इलय् दना म्ह मोल्हुइत गन तपोदा *(=तातोपानी)* दु, अन वन । तपोदाय् म्ह मोल्हुया छपु जक चीवर पुना पिने दना म्ह गंका च्वन । अन, सुं छम्ह देवता चाः फ्वचालेवं सुन्दर रूप धारण याना तपोदा छगूलिं आलोकित याना गन आयुष्मान् समृद्धि दु, अन वल । वया, आक्से दना थ्व गाथाद्वारा थथे धाल –

"अभुत्वा भिक्खसि भिक्खु, न हि भुत्वान भिक्खसि ।
भुत्वान भिक्खु भिक्खस्सु, मा तं कालो उपच्चगा"ति ॥

"भिक्षु ! भोग[११] मयासे छं भिक्षाटन याना च्वन,
भोग याना छं भिक्षाटन मयाः,
भिक्षु ! भोग याना भिक्षाटन या,
काल *(समय)* यात अथें सितिं छ्वये मते ।"

"कालं वोहं न जानामि, छन्नो कालो न दिस्सति ।
तस्मा अभुत्वा भिक्खामि, मा मं कालो उपच्चगा"ति ॥

"काल[१२] यात जिं मस्यू,
काल ला अज्ञात खः, सिइ मदु,
उकिं हे, भोग मयासे भिक्षा याना च्वना,
जिगु समय सितिं वना मच्वं ।"

२३. अनंलि, उम्ह देवतां बँय् क्वहाँ वया आयुष्मान् समृद्धियात थथे धाल – "भिक्षु ! छ तःसकं चीधिकबले *(ल्याय्म्हचाबले)* प्रव्रजित जूम्ह खः । छ ला आः नकतिनि ल्याय्म्ह जुल । छंगु सँ हाकुसे च्वंनि । वैशं जाया च्वंगु उमेरय् छं संसारयागु कामयागु स्वाद तक नं मकानि *(मस्यूनि)* । भिक्षु ! छं आः संसारयागु मौज मस्ति या । न्ह्योने दुगुयात तोता काल *(लिपा)* या नितिं ब्वाँये ब्वाँये जुइ मते ।"

२४. मखु, आवुसो ! जिं न्ह्योने दुगुयात तोता काल *(लिपा)* या नितिं ब्वाँये ब्वाँये मजुया । आवुसो ! जि ला बरु *(अखवत्)* काल *(लिपा)* यागु खँयात तोता न्ह्योने दुगु खँय् लगे जुया च्वनाम्ह खः । भगवानं ला आज्ञा जुया बिज्यागु द हे दुनि – सांसारिक कामभोग धयागु कालयागु वस्तु खः, उकिया ल्यू ल्यू जुल धाःसा तःसकं दुःख सिइ मालियो । आपालं उपायास जुइयो, उकी यक्व यक्व आदीनव *(दोष)* दु । हानं थुगु धर्म खने दय्क दय्कं हे फल बिइगु *(=सांदृष्टिक)* खः, अ-कालिक खः, 'वा, स्ववा' धका क्यने ज्यूगु खः, औपनयिक खः, विज्ञपुरुषद्वारा प्रत्यक्षीकरणीय खः ।

---

११ न्यागू कामगुणया भोग ।

१२ थन मृत्यु जुइगु समययात काल धाःगु खः ।

"भिक्षु ! भगवानं सांसारिक कामभोगयात कालया वस्तु धका गुकथं आज्ञा जुया बिज्यात ? उकिया ल्यू ल्यू जुल धाःसा गुकथं तःसकं दुःख सिइ माली ? गुकथं आपालं उपायास जुइगु ? उकी गुजागु आदीनव *(दोष)* दुगु ? हानं, गुकथं थुगु धर्म खने दय्क दय्कं हे फल बिइगु ख ? अ-कालिक खः ?, 'वा, स्ववा' धका क्यने ज्यूगु खः ? औपनयिक खः ? विज्ञपुरुषद्वारा प्रत्यक्षीकरणीय खः ?"

आवुसो ! जि छम्ह आः नकतिनि जक प्रव्रजित जुयाम्ह खः । थुगु धर्मविनय *(बुद्धधर्म)* यात जिं विस्तारपूर्वक कने मफुनि *(मसःनि)* । वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध राजगृहया तपोदारामय् विहार याना बिज्याना च्वंगु दु । अन वसपोलयाथाय् वना थ्व खँ न्यँ हुं । गथे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ अथे हे छं धारण या ।

"मखु, भिक्षु ! जिपिंथें जाःपिनि नितिं भगवान् नाप लायेगु अःपु मजू, *(न्ह्याबलें)* ततःधंपिं मेमेपिं तेजस्वीपिं देवतापिंसं वसपोलयात चाहुइका च्वना च्वनी । भिक्षु ! यदि छं हे भगवान्याथाय् वना थ्व खँ न्यंवन धाःसा बरू जि नं अन धर्मदेशना न्यनेया नितिं वये दइ *(खनि)* ।"

२५. "ज्यू, आवुसो !" धया आयुष्मान् समृद्धिं उम्ह देवतायात लिसः बिया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् समृद्धिं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! *(थौं)* जि चाः पवचालेधुंका नसंचा इलय् दना म्ह मोल्हुइत गन तपोदा दु, अन वना । तपोदाय् म्ह मोल्हुया छपु जक चीवर *(पुना)* पिने दना म्ह गंका च्वनाबले अन, सुं छम्ह देवता चाः पवचालेवं सुन्दर रूप धारण याना तपोदा छगूलिं आलोकित याना गन जि दु, अन वल वया, आक्से दना थ्व गाथाद्वारा थथे धाल –

"भिक्षु ! भोग मयासे छं भिक्षाटन याना च्वन,
भोग याना छं भिक्षाटन मया,
भिक्षु ! भोग याना भिक्षाटन या
कालयात अथे सितिं छ्वये मते ।"

"भन्ते ! थथे धायेवं, जिं उम्ह देवतायात थुगु गाथाद्वारा लिसः बिया –

"कालयात जिं मस्यू,
काल ला अज्ञात खः, सिइ मदु,
उकिं हे, भोग मयासे भिक्षा याना च्वना,
जिगु समय सितिं वना मच्वं ।"

अनंलि, उम्ह देवतां बँय् क्वहाँ वया जित थथे धाल – "भिक्षु ! छ तःसकं चीधिकबले प्रव्रजित जूम्ह खः । छ ला आः नकतिनि ल्यायम्ह जुल । छंगु सँ हाकुसे च्वंनि । वैशं जाया च्वंगु उमेरय् छं संसारयागु कामयागु स्वाद तक नं मकानि । भिक्षु ! छं आः संसारयागु मौज मस्ति या । न्ह्योने दुगुयात तोता काल *(अवधि)* या नितिं ब्वाँये ब्वाँये जुइ मते ।"

"भन्ते ! वं थथे धायेवं, जिं वयात थथे धया – मखु, आवुसो ! जि न्ह्योने दुगुयात तोता कालया नितिं ब्वाँये ब्वाँये मजुया । आवुसो ! जि ला अखवत् काल *(लिपा)* यागु खँयात तोता न्ह्योने दुगु खँय् लगे जुया च्वनाम्ह खः । भगवानं ला आज्ञा जुया बिज्यागु द हे दुनि-सांसारिक कामभोग धयागु कालयागु वस्तु खः, उकिया ल्यू ल्यू जुल धाःसा तःसकं दुःख सिइ मालियो, आपालं उपायास जुइयो, उकी यक्व

यक्व आदीनव दु । हानं थुगु धर्म खने दयक दयक हे फल बिइगु खः, अ-कालिक खः, 'वा, स्ववा' धका क्यने ज्यूगु खः, औपनयिक खः, विज्ञपुरुषद्वारा प्रत्यक्षीकरणीय खः ।"

"भन्ते ! जिं थथे न्यंकेवं *(कनेवं)* उम्ह देवतां जित थथे धाल – 'भिक्षु ! भगवानं सांसारिक कामभोगयात कालया वस्तु धका गुकथं आज्ञा जुया बिज्यात ? उकिया ल्यू ल्यू जुल धाःसा गुकथं तःसकं दुःख सिइ माली ? गुकथं आपालं उपायास जुइगु ? उकी गुजागु आदीनव दुगु ? हानं गुकथं थुगु धर्मं खने दयक दयकं हे फल बिइगु खः ? अ-कालिक खः ? 'वा, स्ववा' धका क्यने ज्यूगु खः ? औपनयिक खः ? विज्ञपुरुषद्वारा प्रत्यक्षीकरणीय खः ?"

"भन्ते ! थथे न्यनेवं, जिं उम्ह देवतायात थथे धया – 'आवुसो ! जि न्हूम्ह, आः नकतिनि जक प्रव्रजित जुयाम्ह खः । थुगु धर्मविनययात जिं विस्तापूर्वक कने मफुनि मसःनि । वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध राजगृहया तपोदारामय् विहार याना बिज्याना च्वंगु दु । अन वसपोलयाथाय् वना थ्व खँ न्यं हुँ । गथे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ अथे हे छं धारण या' ।"

"भन्ते ! जिं थथे धयाबले उम्ह देवतां जित थथे धाल – 'मखु, भिक्षु ! जिपिथें जाःपिनि नितिं भगवान् नाप लायेगु अःपू मजू । ततःधंपि मेमेपिं तेजस्वीपिं देवतापिंसं वसपोल *(छलपोल)* यात *(न्ह्यावले)* चाहुइका च्वना च्वनी । भिक्षु ! यदि छं हे भगवान्याथाय् वना थ्व खँ न्यंवन धाःसा बरू जि ंनं अन धर्म देशना न्यनेया नितिं वये दइ *(खनि)* । भन्ते ! यदि उम्ह देवतां धात्थें धाःगु खः धयागु जूसा व अवश्य नं थन गनं छथाय् सतिक च्वना च्वंगु दयेमाः ।'

थथे बिन्ति यायेवं, उम्ह देवतां आयुष्मान् समृद्धियात थथे धाल – न्यं, भिक्षु ! न्यं, भिक्षु ! जि थ्यंकः वये धुन ।

२६. अनंलि, भगवानं उम्ह, देवतायात गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"अक्खेय्यसञ्ञिनो सत्ता, अक्खेय्यस्मिं पतिट्ठिता ।
अक्खेय्यं अपरिञ्ञाय, योगमायन्ति मच्चुनो ॥"

"फुक्क सत्त्व धयापिं संज्ञा दतले तक जक दु,
इमिगु स्थिति उलि जक दु गुलि कना च्वंगु तक जक दु[१३],
थ्व खँ *(पञ्चस्कन्ध)*यात बांलाक थुइके मफु धायेवं,
मनूत मृत्युया अधीनय् लाः वनी ।"

"अक्खेय्यं च परिञ्ञाय, अक्खातारं न मञ्ञति ।
तं हि तस्स न होती ति, येन नं वज्जा न तस्स अत्थि ॥
सचे विजानासि वदेहि यक्खा"ति ॥

"वं गुम्हसिनं कंगुयात थुइका कागु दइ उम्ह आत्मायागु
मिथ्यादृष्टी लाइ मखु, उम्ह *(क्षीणास्रव)* भिक्षुयाके छुं थुजागु दइ मखुत,
गुकिं *(सुनानं)* वयात छुं दोष आरोप लगे याये फइगु खः ।
यक्ष ! यदि थुजाम्ह सुं *(क्षीणास्रव मनू छम्ह)* स्यूसा, कं ।"

---

१३ अक्खेय्य-सञ्ञिनो – न्यागू स्कन्धया आधारय् छुं नं जीव *(सत्त्व)* या ख्याति जुइ । थुपिं स्कन्ध तोता छुं नं तात्त्विक आत्मा मदु । स्वया दिसँ मिलिन्द–प्रश्नय् रथया उपमाय् पुद्‌गल मीमांसा पृ. ३४ ।

"भन्ते ! भगवानं थुगु संक्षेपं आज्ञा जूगुयात जिं विस्तारपूर्वक थुइका काये मफु । भन्ते ! भगवानं थुगु संक्षेपं आज्ञा जुया बिज्यागुया अर्थ जिं थुइगु कथं विस्तारपूर्वक आज्ञा जुया बिज्यासा वेश जुइ ।

"समो विसेसी उद वा निहीनो, यो मञ्ञती सो विवदेथ तेन ।
तीसु विधासु अविकम्पमानो, समो विसेसी ति न तस्स होति ।
सचे विजानासि वदेहि यक्खा"ति ॥"

(भगवान् –) *"(जि)* सु लिसे बराबरम्ह खः, सु स्वया श्रेष्ठम्ह अथवा क्वह्यंम्ह खः,
धका गुम्हसिनं मती तइ, वं उकिया कारणं ल्वापु याइ, गुम्हसिनं थुपिं
स्वथी प्रकारं (अथवा गुथी प्रकारं) चित्तयात स्थिर याइ, वयात बराबर
अथवा श्रेष्ठ धयागु मती लुइ मखु । यक्ष ! यदि थुजाम्ह सुं स्यूसा, कं ।"

"भन्ते ! भगवानं थुगु संक्षेपं आज्ञा जूगुयात जिं विस्तारपूर्वक थुइका काये मफु । भन्ते ! भगवानं थुगु संक्षेपं आज्ञा जुया बिज्यागुया अर्थ जिं थुइगु कथं विस्तारपूर्वक आज्ञा जुया बिज्यासा वेश जुइ ।

"पहासि सङ्खं न विमानमज्झगा, अच्छेच्छि तण्हं इध नामरूपे ।
तं छिन्नगन्थं अनिघं निरासं, परियेसमाना नाज्झगमुं ।
देवा मनुस्सा इध वा हुरं वा, सग्गेसु वा सब्बनिवेसनेसु ।
सचे विजानासि वदेहि यक्खा"ति ॥

(भगवान् –) "गुम्हसिनं राग, द्वेष व मोह तोते धुंकल,
गुम्हं हानं मांयागु गर्भय् च्वं वइ मखुत,
नामरूप प्रति दइगु फुक्क तृष्णा त्वाः थले धुंकल,
उगु त्वाः दःगु बन्धन दुम्ह दुःख मुक्तम्ह
तृष्णारहितम्हसित माःसां नं लुइके फइ मखुत,
देवता जुइमा वा मनुष्य, थुगु लोकय् वा
परलोकय्, स्वर्गय् वा फुक्क लोकय् ।
यक्ष ! यदि थुजाम्ह सुं स्यूसा, कं ।"

भन्ते ! भगवानं संक्षेपं आज्ञा जूगुयात जिं विस्तारपूर्वक थुकथं थुइका सिइका –

"पापं न कयिरा वचसा मनसा, कायेन वा किञ्चन सब्बलोके ।
कामे पहाय सति मा सम्पजानो, दुक्खं न सेवेथ अनत्थसंहितं"ति ॥"

"सुनानं छुं हे पाप याये मते,
वचनं, मनं, शरीरं न्ह्याथासं लोकय्,
कामयात तोता स्मृतिमान व संप्रज्ञ जुया
थःत ख्यले मदुगु अनर्थ सहितगु दुःख दयकेगु ज्या याये मते ।"

नन्दन-वर्ग क्वचाल ।

शक्ति *(=भाला)-वर्ग*

२१. सत्ति-सुत्त
सत्काय दृष्टियात तोति

२७. श्रावस्ती···। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"सत्तिया विय ओमट्ठो, डय्हमानो व मत्थके ।
कामरागप्पहानाय, सतो भिक्खु परिब्बजे"ति ॥"

"भालां छाती सूगु समान, छ्यनय् सँ मिं नइबलेथें हे
कामराग प्रहाणया नितिं, स्मृतिमान जुया भिक्षु विचरण याना जु ।"

"सत्तिया विय ओमट्ठो, डय्हमानो व मत्थके ।
सक्कायदिट्ठिप्पहानाय, सतो भिक्खु परिब्बजे"ति ॥

(भगवान् –) "भालां छाती सूगु समान, छ्यनय् सँ मिं *(नइबले)* थें हे,
सत्काय-दृष्टिया प्रहाणया नितिं, स्मृतिमान जुया भिक्षु विचरण याना जु ।"

२२. फुसति-सुत्त
निर्दोषम्हसित दोष बिइ मते

"नाफुसन्तं फुसति च, फुसन्तं च ततो फुसे ।
तस्मा फुसन्तं फुसति, अप्पदुट्ठपदोसिनं"ति ॥

२८. "मथ्यूम्हसित थिइ मखु, थ्यूम्हसित थिइ,
उकिं, थ्यूम्हसित थिइ गुम्हसिनं निर्दोषपिंत दोषारोपन याइ ।[१४]

"यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति, सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स ।
तमेव बालं पच्चेति पापं, सुखुमो रजो पटिवातं व खित्तो"ति ॥

(भगवान् –) "गथे फय् वया च्वंपाखे ह्वला छ्वगु धू थ:त तुं क: वइगुथें हे
निदोर्षी, शुद्ध, निक्लेशीपिंत दोषारोपन या:गुया मभिंगु फल नं थ:त तुं क:वइ ।"

---

१४ गुम्ह *(अर्हत्)*यात छुं कर्मया प्रति आसक्ति दइ मखु, वयात उगु कर्मया विपाक *(फल)* नं लाइ मखु । आसक्ति तया कर्म याइम्ह सांसारिक प्राणीयात उकियागु विपाक लाइ । "कर्मयात स्पर्श याइ मखुम्हसित विपाकं नं स्पर्श याइ मखु, गुम्हसिनं कर्मयात स्पर्श याइ, वयात विपाकं नं स्पर्श याइ ।" – अट्ठकथा ।

२३. जटा-सुत्त

स्वयाच्वंगु जटायात सुनां फ्येने फइ

**"अन्तो जटा बहि जटा, जटाय जटिता पजा।
तं तं गोतम पुच्छामि, को इमं विजटये जटं"ति ॥**

२९. "दुने नं जटा, पिने नं जटा,
सकलें प्रजा *(प्राणीपिं)* जटाय् ततःक्यना च्वन,
उकिं हे, हे गौतम ! छपिंकें न्यना च्वना –
सुनां थुगु जटायात फ्येने फइ ?"[१५]

**"सीले पतिट्ठाय नरो सपञ्ञो, चित्तं पञ्ञं च भावयं।
आतापी निपको भिक्खु, सो इमं विजटये जटं ॥"**

(भगवान् –) "शीलय् प्रतिष्ठित जूम्ह मनुखं
प्रज्ञा सहितं थःगु चित्तयात भावनाद्वारा वशे तइ,
आतापी *(संयमी)* व बुद्धिमानम्ह *(निपको)* भिक्षुं
थुगु जटायात फ्येना मदय्का छ्वये फु।"

**"येसं रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता।
खीणासवा अरहन्तो, तेसं विजटिता जटा ॥**

"गुम्हसिया राग, द्वेष व अविद्या हटे जूगु दइ,
गुम्ह क्षीणास्रव अरहन्त भिक्षु खः, वसपोलया जटा पाचुल।"

**"यत्थ नामं च रूपं च, असेसं उपरुज्झति।
पटिघं रूपसञ्ञा च, एत्थेसा छिज्जते जटा"ति ॥**

"गन नाम व रूप, मल्यंक निरुद्ध जुया वने धुंकल,
प्रतिघ व रूप-संज्ञा नं मदये धुंकल, अन थुगु जटा *(तृष्णा)*काटे जुया वनी।"

---

१५ आचार्य बुद्धघोषया विख्यात ग्रन्थ विसुद्धिमग्गो थुपिं हे प्रसिद्ध गाथायागु प्रश्नोत्तरया आधारय् तयार जूगु खः।

२४. मनोनिवारण-सुत्त

मनयात हते यायेगु

"यतो यतो मनो निवारये, न दुक्खमेति नं ततो ततो ।
स सब्बतो मनो निवारये, स सब्बतो दुक्खा पमुच्चति" ॥

३०. "गन गनं मनयात हटे याइ,
अन अनं वयात दुःख जुइ मखु,
गुम्हसिनं सकभनं थासं मनयात हटे याइ,
व सकभनं थासं दुःखं छुटे जुइ ।"

"न सब्बतो मनो निवारये, न मनो संयतत्तमागतं ।
यतो यतो च पापकं, ततो ततो मनो निवारये"ति ॥

(भगवान् –) "सकभनं थासं उगु मन हटे याये माःगु मदु,
यदि वयागु मन थःगु वशय् दये धुंकलसा,
गन गन पाप दु,
अन अनं मनयात हटे यायेमाः ।"

२५. अरहन्त-सुत्त

अरहत्त्व

"यो होति भिक्खु अरहं कतावी, खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।
अहं वदामी ति पि सो वदेय्य, ममं वदन्ती ति पि सो वदेय्या"ति ।

३१. "गुम्ह भिक्षु कृतकृत्य जुया अर्हत् जुइ धुंकल,
क्षीणास्रव, गुम्ह थःगु अन्तिम देह धारण याना च्वन,
'जिं धया' धका नं वं धया च्वंगु दु,
'जित धया च्वन' धका नं वं कना च्वंगु दु ।"

"यो होति भिक्खु अरहं कतावी, खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।
अहं वदामी ति पि सो वदेय्य, ममं वदन्ती ति पि सो वदेय्य ।
वोहारमत्तेन सो वोहरेय्या"ति ॥

(भगवान् –) "गुम्ह भिक्षु कृतकृत्य जुया अर्हत् जुइ धुंकल,
क्षीणास्रव, गुम्ह थःगु अन्तिम देह धारण याना च्वन,

'जिं धया' धका नं वं धया च्वंगु दु,
'जित धया च्वन' धका नं वं कना च्वंगु दु,
(परन्तु) उपिं पण्डितपिंसं बोलचालया भासं हे,
केवल व्यवहार मात्रया नितिं थथे छ्यला च्वंगु खः ।"

"यो होति भिक्खु अरहं कतावी, खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।
मानं नु खो सो उपगम्म भिक्खु, अहं वदामी ति पि सो वदेय्य,
ममं वदन्ती ति पि सो वदेय्या"ति ॥

(देवता –) "गुम्ह भिक्षु कृतकृत्य जुया अर्हत् जुइ धुंकल,
क्षीणास्रव, गुम्ह थःगु अन्तिम देह धारण याना च्वन,
छु वं थःगु अभिमानया कारण, 'जिं धया' धका धाःगु अले,
'जित धया च्वन' धका नं कना च्वंगु ला ?"

"पहीनमानस्स न सन्ति गन्था, विधूपिता मानगन्थस्स सब्बे ।
स वीतिवत्तो मञ्ञतं सुमेधो, अहं वदामी ति पि सो वदेय्य ।
ममं वदन्ती ति पि सो वदेय्य, लोके समञ्ञं कुसलो विदित्वा ।
वोहारमत्तेन सो वोहरेय्या"ति ॥

(भगवान् –) "गुम्हसियाके मान प्रहीण जुइ धुंकल,
गुम्हसियाके छुं बन्धन मदये धुंकल,
वयाके फुक्क मान व ग्रन्थि मदये धुंकल
उम्ह पण्डित तृष्णां थहाँ वये धुंकल,

जिं धया धका नं वं धया च्वंसा,
'जित धया च्वन' धका नं वं कना च्वंसा,
उपिं पण्डितपिंसं बोलचालया भासं हे
केवल व्यवहार मात्रया नितिं थथे छ्यला च्वंगु खः ।"

२६. पज्जोत-सुत्त

"कति लोकस्मिं पज्जोता, येहि लोको पकासति ।
भगवन्तं पुट्ठुमागम्म, कथं जानेमु तं मयं"ति ॥

३२. "गवगु दु लोकय् प्रद्योत,
गुकिं लोक प्रकाशमान जुइगु खः ?
न्यनेया नितिं जिपिं भगवान्याथाय् वया,
जिमिसं उकियात गुकथं सीकेगु ?"

"चत्तारो लोके पज्जोता, पञ्चमेत्थ न विज्जति ।
दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा ॥

"अथ अग्गि दिवारत्तिं, तत्थ तत्थ पकासति ।
सम्बुद्धो तपतं सेट्ठो, एसा आभा अनुत्तरा"ति ॥

(भगवान् –) "लोकय् प्यथी प्रद्योत दु, न्यागूगु मदु थन,
म्हिने सूर्य जहाँ थिइ बहनि तिमिला जहाँ थिइ, आकाशय्,
मिं दिन व रात निगू इलय्, गनं गन, गनं गन प्रकाश खय्की,
परन्तु थुपिं सकतां प्रकाश मध्ये,
सम्बुद्धयागु आभा श्रेष्ठ व अनुत्तर *(अलौकिक)* खः ।"

२७. सर-सुत्त

नाम व रूपया निरोध

"कुतो सरा निवत्तन्ति, कत्थ वट्टं न वत्तति ।
कत्थ नामं च रूपं च, असेसं उपरुज्झती"ति ॥

३३. "संसारयागु धारा गन थ्यंनेवं न्ह्यां वनी मखु ?
गन भँवर *(वट्ट)* चाहिली मखु ?
गन नाम व रूप नितां
ल्यं मदय्क निरुद्ध जुया वनी ?"

"यत्थ आपो च पठवी, तेजो वायो न गाधति ।
अतो सरा निवत्तन्ति, एत्थ वट्टं न वत्तति ।
एत्थ नामं च रूपं च, असेसं उपरुज्झती"ति ।

(भगवान् –) "गन जल, पृथ्वी, अग्नि व वायु प्रतिष्ठित जुइ मखु,
अन हे धारा रोके जुइ, गन भँवर *(भुमरी)* चाहिली मखु,
अन हे नाम व रूप नितां
ल्यं मदय्क निरुद्ध जुया वनी ।"

२८. महद्धन-सुत्त

संसारयागु तृष्णा सुनां तोती

"महद्धना महाभोगा, रट्ठवन्तो पि खत्तिया ।
अञ्ञमञ्ञाभिगिज्झन्ति, कामेसु अनलङ्कता ॥

३४. "महाधन दुपिं, महाभोग दुपिं,
देशया अधिपति जुजुं तकं नं
छम्हं मेम्हसियागु सम्पत्ती लोभ याइ,

कामं इमि थवं थवय् तृप्त गुबलें मजू।"

"तेसु उस्सुक्कजातेसु, भवसोतानुसारिसु।
केध तण्हं पजहिंसु, के लोकस्मिं अनुस्सुका"ति ॥

"इमि मध्ये नं लोक प्रति उत्सुक जुया,
अले, *(जन्म जरा, मरण रूपिं)* संसारयागु धाराय् चुइका च्वन धाःसा,
कासा, अजापिं सु दइ गुपिसं अनुत्सुक जुया,
संसारयागु तृष्णा तोता ब्यूगु दइ ?"

"हित्वा अगारं पब्बजिता, हित्वा पुत्तं पसुं वियं।
हित्वा रागं च दोसं च, अविज्जं च विराजिय।
खीणासवा अरहन्तो, ते लोकस्मिं अनुस्सुका"ति ॥

(भगवान् –) "दु, छेँ तोता, प्रव्रजित जूपिं पुत्र, पशु व प्रिययात तोता वःपिं
राग व द्वेषयात नं तोता, अविद्यायात सर्वथा हटे यायेधुंकूपिं,
इपिं क्षीणास्रव अर्हत् भिक्षुपिं खः, इपिं हे लोकय् अनुत्सुक जुइ।"

२९. चतुचक्क-सुत्त

गुकथं यात्रा जुइगु

"चतुचक्कं नवद्वारं, पुण्णं लोभेन संयुत्तं।
पङ्कजातं महावीर कथं यात्रा भविस्सती"ति ॥

३५. "प्यचा घचाः दुगु[१६], गुंगू प्वाः[१७] दुगु
फोहरं[१८] जायाः च्वंगु, लोभं भये बिया च्वंगु दु।
हे महावीर ! *(मार्ग)* नाःया नाः भ्याता भ्याता जुया च्वन,
गुकथं यात्रा जुइ ?"

"छेत्वा नद्धिं वरत्तं च, इच्छालोभं च पापकं।
समूलं तण्हमब्बुय्ह, एवं यात्रा भविस्सती"ति ॥

---

१६ प्यचा घचाः दुगु धयागुया अर्थ प्यंगू इरियापथ *(=दनेगु, फयतुइगु, गोतुलेगु व इरु थिरु जुइगु)*

१७ गुंगू प्वाःया अर्थ खः न्हेय्पंप्वाः निगू, मिखाप्वाः निगू, न्हाय्प्वाः निगू, ख्वाः, प्यंप्वाः व मूत्रद्वार थुपिं गुंगूयात धाःगु खः।

१८ मलमूत्रादि अनेक दुर्गन्धं जाःगु म्हयात थन फोहरं जाःगु धाःगु खः।

(भगवान् –) “वैरभाव व लोभयात तोता
इच्छा, लोभ व पापमय विचारयात नं।
तृष्णायात हा: *(मा)* नापं लिना छ्वयेवं
थुजागु यात्रा जुइ।”

३०. एणिजङ्घ-सुत्त

दुःखं मुक्त जुइगु

“एणिजङ्घं किसं वीरं, अप्पाहारं अलोलुपं।
सीहं वेकचरं नागं, कामेसु अनपेक्खिनं।
उपसङ्कम्म पुच्छाम, कथं दुक्खा पमुच्चती”ति॥

३६. “एणि मृगयाथें जँ दुम्ह, कृशम्ह वीरम्ह, अल्पाहारीम्ह, लोभ मदुम्ह,
सिंह, किसिथें याकचा जुया च्वं च्वंम्ह, निष्पापम्ह, कामय् अपेक्षाभाव मदये धुंकूम्ह,
छलपोलयाथाय् न्यंवया च्वना – दुःखं मुक्ति गुकथं जुइ ?”

“पञ्च कामगुणा लोके, मनोछट्ठा पवेदिता।
एत्थ छन्दं विराजेत्वा, एवं दुक्खा पमुच्चती”ति॥

(भगवान् –) “लोकय् पञ्चकाम गुण अले,
खुगूगु मन दु धका धया तःल,
उकी लुया वइगु इच्छा *(छन्द)* यात हटे या,
थुकथं दुःखं मुक्त जुइ।”

शक्ति-वर्ग क्वचाल।

सतुल्लपकायिक-वर्ग

३१. सब्भि-सुत्त

३७. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि चाः फ्वचालेवं गुलिं सतुल्लपकायिक देवतापिं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क वन । छखे लिक्क दना छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सेय्यो होति न पापियो"ति ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं, भिं हे भिनि, मभिनि मखु ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, पञ्ञा लब्भति नाञ्ञतो"ति ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं प्रज्ञा हे लाभ जुइ, अन्यथा जुइ मखु ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सोकमज्झे न सोचती"ति ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं शोक दुपिं मध्ये शोक मदुम्ह जुइ ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, ञातिमज्झे विरोचती"ति ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं ज्ञातिपिं *(थःथितिपिं)* मध्ये तेज दुम्ह जुइ ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सत्ता गच्छन्ति सुग्गतिं"ति ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं सत्त्व प्राणीपिं सुगती उत्पन्न जुइ ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सत्ता तिट्ठन्ति साततं"ति ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं सत्त्व प्राणीपिं सदां सुखी जुया च्वनी ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्यात थथे विन्ति यात – "भन्ते ! सुनां धाःगु खँ सुभाषित *(ठीक)* जू ?"

३८. (भगवान् –) पर्याय रूपं *(छम्ह छम्ह याना)* सकसिनं धाःगु सुभाषित जू । आः जिगु नं छुं खँ न्यं –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सब्बदुक्खा पमुच्चती"ति ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं फुक्क दुःखं प्रमुक्त जुइ ।"

३९. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःपिं उपिं देवतापिंसं भगवान्यात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना अन हे अन्तर्धान *(लोप)* जुया वन ।

३२. मच्छरि-सुत्त

नुगः स्याःगु मदय्कि

४०. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, चा फ्वचालेवं सुं सतुल्लपकायिक देवतापिं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"मच्छेरा च पमादा च, एवं दानं न दीयति ।
पुञ्ञं आकङ्खमानेन, देय्यं होति विजानता"ति ॥

"कन्जूस व प्रमादीं *(मनूतय्सं)* दान बिइ मखु,
पुण्य योम्हसिनं पुण्ययागु फल सिइका ज्ञानी पुरुषयात दान बिइमाः ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"यस्सेव भीतो न ददाति मच्छरी, तदेवाददतो भयं।
जिघच्छा च पिपासा च, यस्स भायति मच्छरी।
तमेव बालं फुसति, अस्मिं लोके परम्हि च॥"

"कन्जूसं कन्जूसयागु भयं दान बिइ मखु
दान मब्यूगुलिं फ्रन हे वयाके भय दया च्वनी
पित्याः *(भोग)* व प्यास *(पिपासा)* थुपिं भय खना कन्जूस ग्याना च्वनी।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू।
पुञ्ञानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिनं"ति॥

"अजाम्ह मूर्खया नितिं जन्म जन्मान्तर *(इहलोक व परलोक)* तक नं
भोक व प्यासयागु हे भय दया च्वनी।
उकिं हे, कंजूसी जुइगु तोति, पाप हटे जुइगु पुण्य-कर्म दान या,
केवल थःम्हसिनं याःगु पुण्य हे, परलोकय् प्राणीपिनि नितिं लिधंसा जुइ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा न्यंकल –

"ते मतेसु न मीयन्ति, पन्थानं व सहब्बजं।
अप्पस्मिं ये पवेच्छन्ति, एस धम्मो सनन्तनो॥"

"सिइपिं मध्ये व सिइम्ह मखु,
गुम्हसिनं *(थाय्गाः मदुगु)* अनन्त संसारय् इना इना नइ
गथे लँजुवानं लँय् पासापिं लिसे भतिचा जूसां इना नःथें, नइ,
थ्व हे सनातन धर्म खः।"

"अप्पस्मेके पवेच्छन्ति, बहुनेके न दिच्छरे।
अप्पस्मा दक्खिणा दिन्ना, सहस्सेन समं मिता"ति॥

"गुलिसिनं *(थःके)* भचा दसा नं बिइ,
गुलिसिनं *(थःके)* आपाः *(प्रसस्त)* दसा नं बिइ मखु,
भचा जक जूसां ब्यूगु दानयागु फल नं,
सहस्त्र *(द्वोलछि)* समान *(दान)* जुइ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा न्यंकल –

"दुद्दं ददमानानं, दुक्करं कम्म कुब्बतं।
असन्तो नानुकुब्बन्ति, सतं धम्मो दुरन्वयो॥
तस्मा सतं च असतं, नाना होति इतो गति।
असन्तो निरयं यन्ति, सन्तो सग्गपरायना"ति॥

"थाकु सिवे नं थाकुक बिइगु दान
याम्हसियागु दुष्कर ज्यायागु आदर्शयात

मूर्खपिंसं अनुगमन याइ मखु,
सद्धर्म पालन याये धयागु नं थाकुगु हे जुया च्वन ।
उकिं हे, सन्तपिनिगु व असन्तपिनिगु
थी थी *(अलग अलग)* गति दया च्वन,
मूर्ख नरकय् वनी,
अले सन्त स्वर्गय् ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्यात थथे बिन्ति यात– "भन्ते ! सुनां धाःगु खँ सुभाषित जू ?"

४१. (भगवान् –) पर्याय रूपं सकसिनं धाःगु खँ सुभाषित जू । आः जिगु नं छुं खँ न्यं –

"धम्मं चरं यो पि समुञ्जकं चरे, दारं च पोसं ददमप्पकस्मिं ।
सतं सहस्सानं सहस्सयागिनं, कलं पि नाग्घन्ति तथाविधस्स ते"ति ॥

"वं तःधंगु धर्म कर्म याइ
गुम्हसिनं *(थःत)* आपालं मचाः मगाः जुइका नं,
पुत्रदारपिंत भरण पोषण याना नं
छुं भचां *(लिकया)* हे नं छुं भचा जूसां दान याइ ।
द्वलंद्वः दातापिनिगु सलंसः द्वलंद्वः यज्ञ याःगु स्वया नं
अजाम्हसियागु दान कला *(अंश)* भर लिसे जूसां जुइ मखु बराबर ।"

४२. अनंलि मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा न्यंकल –

"केनेसं यञ्ञो विपुलो महग्गतो, समेन दिन्नस्स न अग्घमेति ।
कथं सतं सहस्सानं सहस्सयागिनं, कलं पि नाग्घन्ति तथाविधस्स ते"ति ॥

"छाय् इमिगु *(मेमेपिनिगु)* तःधंगु महार्ध दान सिबे
वयागु दानया ज्वो तक नं मजुइगु ?
द्वलंद्वः दातापिनिगु सलंसः द्वलंद्वः दान सिबे नं,
अजाम्हसियागु लिसे कलाभर जूसां छाय् बराबर मजुइगु ?"

"ददन्ति हेके विसमे निविट्ठा, छेत्वा वधित्वा अथ सोचयित्वा ।
सा दक्खिणा अस्सुमुखा सदण्डा, समेन दिन्नस्स न अग्घमेति ॥
एवं सतं सहस्सानं सहस्सयागिनं, कलं पि नाग्घन्ति तथाविधस्स ते"ति ॥

(भगवान् –) "मार*(शोषण)*काट याना, मेपिंत दुःख बिया
अले, हानं अनुचित कर्म याःम्हसिनं ब्यूगु
गुगु दान खः, व वयागु थ्व, ख्वय्का स्याना ब्यूगु दान नाप
शान्तिं ब्यूगु छुं भचा जूसां दान लिसे जुइ मखु बराबर ।
उकिं हे, द्वलंद्वः दातापिनिगु सलंसः द्वलंद्वः लाखौं दान
अजाम्हसियागु कला *(अंश)* भर लिसे जूसां जुइ मखु बराबर ।"

३३. साधु-सुत्त

दान सिबे निर्वाण साक्षात्कार यायेगु तःधं

४३. श्रावस्ती··· । अनंलि, सुं सतुल्लपकायिक देवतापिं चा फ्वचालेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु उदान *(उद्‌गार)* प्रकट यात – मारिष ! दान धयागु बांलागु खः ।

"मच्छेरा च पमादा च, एवं दानं न दीयति ।
पुञ्ञं आकङ्खमानेन, देय्यं होति विजानता"ति ॥

"कञ्जूस व प्रमादीं *(मनूतय्सं)* दान बिइ मखु
पुण्य योम्हसिनं पुण्ययागु फल सिइका ज्ञानी पुरुषयात दान बिइमाः ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थ्व उदान प्रकट यात – "मारिष ! दान धयागु बांलागु खः । छुं भचा जक जूसां दान बिइगु धयागु उत्तम *(असल)* खः ।"

"अप्पस्मेके पवेच्छन्ति, बहुनेके न दिच्छरे ।
अप्पस्मा दक्खिणा दिन्ना, सहस्सेन समं मिता"ति ॥

"गुलिसिनं छुं भचा दसां नं दान बिइ, गुलिसिनं आपाः प्रसस्त दसा नं बिइमखु,
छुं भचा ब्यूगु दानयागु फल नं सहस्र समान जुइ ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थ्व उदान प्रकट यात – "मारिस ! दान धयागु बांलागु खः । छुं भचा जक जूसां दान बिइगु धयागु उत्तम खः ।

"दानं च युद्धं च समानमाहु, अप्पा पि सन्ता बहुके जिनन्ति ।
अप्पं पि चे सद्दहानो ददाति, तेनेव सो होति सुखी परत्था"ति ॥

"दान बिइगु धयागु नं युद्ध समान खः,
भचां जूसां नं आपाःयात त्याकी,
गुम्हसिनं छुं भतिचा जक नं श्रद्धापूर्वक दान बिइ,
उकिं हे, व परलोकय् सुखी जुइ ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – "मारिस ! दान धयागु बांलागु खः । छुं भचा जक जूसां दान बिइगु धयागु उत्तम खः । श्रद्धां ब्यूगु दान नं तःसकं उत्तम खः । धर्मपूर्वक कमाये याना ब्यूगु दान झन हे उत्तम खः ।

"यो धम्मलद्धस्स ददाति दानं, उट्ठानविरियाधिगतस्स जन्तु ।
अतिक्कम्म सो वेतरणिं यमस्स, दिब्बानि ठानानि उपेति मच्चो"ति ॥

"गुम्हसिनं उत्साहपूर्वक परिश्रम याना मुंका धर्मानुकूल कमाये याना दान बिइ,
वं यम *(राज)* यागु वैतरणी नदीयात पार लगे याना दिव्य थासय् थ्यंकः वनी ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – "मारिस ! दान धयागु बांलागु खः । छुं भचा जक जूसां दान बिइगु धयागु उत्तम खः । श्रद्धां ब्यूगु दान नं तःसकं उत्तम खः ।

धर्मपूर्वक कमाये याना ब्यूगु दान भ्फन हे उत्तम खः । अभ्फ थ्व सिबे नं *(पात्र)* ल्यया ल्यया दान बिइगु भ्फन दकले उत्तम खः ।

"विचेय्यदानं सुगतप्पसत्थं, ये दक्खिणेय्या इध जीवलोके ।
एतेसु दिन्नानि महप्फलानि, बीजानि वुत्तानि यथा सुखेत्ते"ति ॥

"सुगतद्वारा प्रशंसा याना तःगु *(पात्र)*[१९] ल्यया ल्यया बिइगु दान
भिंगु बुँइ पिनागु पुसाथें हे
थुगु जीवलोकय् गुपिं दक्षिणेय्य दु
इमित बिइगु दानयागु फल भ्फन दकलें महान जुइ ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – "मारिस ! दान धयागु बांलागु खः । छुं भचा जक जूसां दान बिइगु धयागु उत्तम खः । श्रद्धां ब्यूगु दान नं तःसकं उत्तम खः । धर्मपूर्वक कमाये याना ब्यूगु दान नं भ्फन हे उत्तम खः । अभ्फ थ्व सिबे पात्र ल्यया ल्यया दान बिइगु नं भ्फन दकले उत्तम खः । अथेनं सत्त्व प्राणीपिं प्रति संयमी जुया च्वनेगु हे दकसिवे उत्तम खः ।

"यो पाणभूतानि अहेठयं चरं, परूपवादा न करोन्ति पापं ।
भीरुं पसंसन्ति हि तत्थ सूरं, भया हि सन्तो न करोन्ति पापं"ति ॥

"लोकापवादयागु भय खंका
गुम्हसिनं सत्त्व प्राणीपिंत दुःख बिया पाप याइ मखु,
थुजापिं भयभीत जूपिं हे प्रसंसित जुइ परन्तु सूर वीरपिं मखु ।
छाय्कि भय खंका हे सन्तपिंसं पाप कर्म याइ मखुगु जुया च्वन ।"

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्यात थथे बिन्ति यात– "भन्ते ! सुनां धाःगु खँ सुभाषित जू ?"

४४. (भगवान् –) "पर्याय रूपं सकसिनं धाःगु खँ सुभाषित जू । आः जिगु नं छुं खँ न्यं –

"सद्धा हि दानं बहुधा पसत्थं, दाना च खो धम्मपदं व सेय्यो ।
पुब्बे च हि पुब्बतरे च सन्तो, निब्बानमेवज्भ्फगमुं सपञ्ञा"ति ॥

"श्रद्धापूर्वक बिइगु दान धयागु बहुविध प्रसंसित जू,
परन्तु दान बिइगु सिबे नं धर्मपद *(निर्वाणपद)* हे श्रेष्ठ जू ।
न्हापा, यक्व न्हापा[२०] नं सन्तपिसं
प्रज्ञावान जुया निर्वाणयात हे साक्षात्कार याःगु जुया च्वन ।"

---

१९ स्वया दिसँ दक्खिणा विभङ्ग-सुत्त, मज्भ्फिमनिकाय, नेपाल भाषा पृ ७४४ ।

२० थन 'न्हापा' धयागुया अर्थ खः काश्यप बुद्ध आदिपिनिगु पालाय् तथा यक्व न्हापा धयागुया अर्थ खः कोणागमन बुद्धयागु पालाय् धका धाःगु खः ।

३४. नसन्ति-सुत्त

काम नित्य मजू

४५. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि सुं सतुल्लपकायिक देवतापिं चा फ्वचालेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा ब्वन –

"न सन्ति कामा मनुजेसु निच्चा, सन्तीध कमनीयानि येसु बद्धो ।
येसु पमत्तो अपुनागमनं, अनागन्ता पुरिसो मच्चुधेय्या"ति ॥

"मनुष्यपिंके काम *(विषय)* नित्य मजू,
थन आपालं इष्टारम्मणत दु गुकी भुले जुया मनूत च्वना च्वनी,
निर्वाणय् प्रमत्त जूम्ह मनू
मृत्युलोकय् लिहाँ वये माली मखु । "

"छन्दं *(=इच्छां=तृष्णां)* पीडा जुइ, छन्दं दुःख जुइ । छन्दयात हटे यायेवं पीडा जुइ मखु, छन्दयात हटे यायेवं दुःख *(नं)* जुइ मखु ।"

"न ते कामा यानि चित्रानि लोके, सङ्कप्परागो पुरिस्स कामो ।
तिट्ठन्ति चित्रानि तथेव लोके, अथेत्थ धीरा विनयन्ति छन्दं ॥

(भगवान् –) "थ्व लोकय् गुगु चित्र-विचित्र दुगु खः उपिं काम *(विषय)* मखु,
रागयुक्त संकल्प हे मनूया काम खः;
लोकय् चित्र-विचित्र रूपत उलि हे दया च्वनी
अनं हे धीर पण्डितपिंसं थःगु इच्छा हटे याइ ।"

"कोधं जहे विप्पजहेय्य मानं, संयोजनं सब्बमतिक्कमेय्य ।
तं नामरूपस्मिमसज्जमानं, अकिञ्चनं नानुपतन्ति दुक्खा ॥

"क्रोधयात हटे याना, मानयात निर्मूल याना, फुक्क संयोजन *(बन्धन)* पार जुया
नाम-रूपय् लिप्त मजूसे अकिञ्चन जूम्हसित दुःख दइ मखु ।"

"पहासि सङ्खं न विमानमज्झगा, अच्छेच्छि तण्हं इध नामरूपे ।
तं छिन्नगन्थं अनिघं निरासं, परियेसमाना नाज्झगमुं ।
देवा मनुस्सा इध वा हुरं वा, सग्गेसु वा सब्बनिवेसनेसू"ति ॥

"राग, द्वेष व मोहयात प्रहीण याना, अहम्भावयात अन्त याना,
नाम-रूप प्रति तृष्णा मतसे ग्रन्थीयात त्वाः थला
तृष्णारहित निर्दुःखी जूम्हसित इहलोकय्, परलोकय्, स्वर्गय् अथवा
गनं नं संसारय् माःसां नं, देव-मनुष्यपिंसं लुइके फइ मखु ।"

"तं चे हि नाद्दक्खुं तथाविमुत्तं, देवा मनुस्सा इध वा हुरं वा ।
नरुत्तमं अत्थचरं नरानं, ये तं नमस्सन्ति पसंसिया ते"ति ॥

(आयुष्मान् मोघराज–)

"थुकथं विमुक्त जूम्हसित देव मनुष्यपिंसं
इहलोकय्, परलोकय् गनं नं खंके फइ मखुत ।
अतः अर्थचर्या याःम्ह नरोत्तम *(=बुद्ध)* यात
सुनां नमस्कार याइ, व प्रशंसित हे जुइ ।"

"पसंसिया ते पि भवन्ति भिक्खू, ये तं नमस्सन्ति तथाविमुत्तं ।
अञ्ञाय धम्मं विचिकिच्छं पहाय, सङ्गातिगा ते पि भवन्ति भिक्खू"ति ॥

(भगवान् –) "मोघराज ! उपिं भिक्षुपिं नं प्रशंसित जू
गुपिंसं विमुक्त *(अर्हत्)* जूम्हसित नमस्कार याः ।
विचिकित्सायात हटे याना, धर्मयात थुइका
फुक्क बन्धनं मुक्त जूपिं भिक्षुपिं नं दु ।"

३५. उज्झानसञ्ञि-सुत्त

४६. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, आपालं उध्यान-संज्ञी देवतापिं चा फ्वचालेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना आक्से दन । आक्से दना च्वंम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे धाल –

"अञ्ञथा सन्तमत्तानं, अञ्ञथा यो पवेदये ।
निकच्च कितवस्सेव, भुत्तं थेय्येन तस्स तं ॥

"गुलिं सन्तं *(भिक्षुं)* मेकथं जुया नं थःत, गुलिसिनं मेकथं कना जुइ,
उम्ह धूर्त ठगयाके दुगु, गुलि नं भोग-लाभ खः व खुज्यां दुगु खः ।"

"यं हि कयिरा तं हि वदे, यं न कयिरा न तं वदे ।
अकरोन्तं भासमानानं, परिजानन्ति पण्डिता"ति ॥

"गुम्हसिनं म्हुतुं धाःथे ज्या नं याइ
गुम्हसिनं ज्या मयायेगुसा, म्हुतुं धाःजुइ मखु,
मयाःनासां याःना धका धाःम्हसित
पण्डितपिंसं निन्दा याइ ।"

"न यिदं भासितमत्तेन, एकन्तसवनेन वा ।
अनुक्कमितके सक्का, यायं पटिपदा दल्हा ।
याय धीरा पमुच्चन्ति, झायिनो मारबन्धना ॥

(भगवान् –) "थ्व केवल धया तःगु *(कना तःगु)*
अथवा न्यना तःगु भरं जकं प्राप्त याना काये फइ मखु,

गुगु थ्व प्रतिपदा *(मार्ग)* थपाय्‌सकं दृढ जू,
गुकिं ज्ञानी पुरुष मुक्त जुया वनी, ध्यान यायां मारयागु बन्धनं ।"

"न वे धीरा पकुब्बन्ति, विदित्वा लोकपरियायं ।
अञ्ञाय निब्बुता धीरा, तिण्णा लोके विसत्तिकं"ति ॥

"उकियात पण्डितपिंसं *(धीर मनूतय्‌सं)* *(भ्रंग ज्या)* याइ मखु,
लोक परियाय *(=गतिविधि)* सिइका
प्रज्ञा दय्‌का पण्डितत मुक्त जुया वनी,
थुगु विकट भवसागरं पार याना काइ ।"

४७. अनंलि, उपिं देवतापिंसं बँय्‌ *(भूमी)* क्वहाँ वया भगवान्‌यागु पाली *(चरणय्)* शिरं वन्दना याना भगवान्‌यात बिन्ति यात – "भन्ते ! जिमिसं तःधंगु भूल याये लात, थःगु मूर्खतायागु कारणं, मूढतायागु कारणं व पाप *(अकुशल)* यागु कारणं जिमिसं भगवान्‌यात स्यने कने याःवये लात । भन्ते ! भगवानं जिमिगु अपराधयात क्षमा याना बिज्याहुँ, लिपा थुजागु भूल मजुइकेया नितिं । अनंलि, भगवान् मुस्सुक न्हिला बिज्यात । अनंलि, इपिं देवतापिं तःसकं हे लय्‌ताया खँ न्यंकेत आक्सय्‌ दना छम्ह देवतां भगवान्‌या सम्मुखय्‌ थुगु गाथाद्वारा थथे धाल –

"अच्चयं देसयन्तीनं, यो चे न पटिगण्हति ।
कोपन्तरो दोसगरु, स वेरं पटिमुञ्चती"ति ॥

"थःगु अपराध थःम्हं स्वीकार याःम्हसित,
गुम्हसिनं क्षमा बिइ मखु,
दुने दुने हे कोप जुया च्वंम्ह महाद्वेषी,
उम्ह वैर भ्रन हे बन्धनय्‌ लाइ ।"

"अच्चयो चे न विज्जेथ, नोचिधापगतं सिया ।
वेरानि न च सम्मेय्युं, केनीध कुसलो सिया"ति ॥

"यदि संसारय्‌ छुं भूल मयाःम्ह, हानं यदि वैर नं
शान्त मजूम्ह दसा, सु ज्ञानी जुइ फइ ?"

"कस्सच्चया न विज्जन्ति, कस्स नत्थि अपागतं ।
को न सम्मोहमापादि, को च धीरो सदा सतो"ति ॥

"मभिंगु सुयाके दइ मखुत ?
अँ, अले सुयाके गल्ती दइ मखुले ?
सु समोहलय्‌ भुले जुया च्वनी मखुतले ?
सु पण्डित सदा स्मृतिमान् जुया च्वनी ?"

"तथागतस्स बुद्धस्स, सब्बभूतानुकम्पिनो ।
तस्सच्चया न विज्जन्ति, तस्स नत्थि अपागतं ।
सो न सम्मोहमापादि, सो व धीरो सदा सतो"ति ॥

(भगवान् –) "गुम्ह तथागत बुद्ध खः सकल सत्त्व प्राणीपिं प्रति अनुकम्पा तया बिज्याइ,
वयाके छुं हे अकुशल दइ मखुत, वया पाखें छुं द्वनि नं मखुत

व गुबलें नं बेहोशी *(असावधानी)* जुइ मखु,
व हे पण्डित सदा स्मृतिमान् जुया वनी ।"

"अच्चयं देसयन्तीनं, यो चे न पटिगण्हति ।
कोपन्तरो दोसगरु, स वेरं पटिमुञ्चति ।
तं वेरं नाभिनन्दामि, पटिग्गण्हामि वोच्चयं"ति ॥

"थःगु अपराध थःम्हं स्वीकार याःम्हसित गुम्हसिनं क्षमा बिइ मखु,
दुने दुने हे कोप जुया च्वंम्ह महाद्वेषी,
उम्ह वैर भ्रन हे बन्धनय् लाइ ।
थथे धाम्हसिया प्रति वैर मतया, छंगु अपराधयात जिं क्षमा याना च्वना ।"

३६. सद्धा-सुत्त

४८. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, गुलिं सतुल्लपकायिक देवतापिं चा फ्वचाले धुंका सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे धाल –

"सद्धा दुतिया पुरिसस्स होति, नो चे अस्सद्धियं अवतिट्ठति ।
यसो च कित्ती च तत्वस्स होति, सग्गं च सो गच्छति सरीरं विहाया"ति ॥

"यदि मनू अश्रद्धाय् मच्वंसा
श्रद्धा हे मनूया निम्हम्ह *(अर्थात् भरोसादायक)* पासा खः,
उकिं हे वयात यश व कीर्ति लाभ जुइ,
सिना वनेवं स्वर्गय् नं वनी ।

अनंलि, मेम्ह छम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा प्रकट यात –

"कोधं जहे विप्पजहेय्य मानं, संयोजन सब्बमतिक्कमेय्य ।
तं नामरूपस्मिमसज्जमानं, अकिञ्चनं नानुपतन्ति सङ्गा"ति ॥

"क्रोधयात हटे या, मानयात नं हटे या,
फुक्क संयोजन मदय्का छ्व,
नाम-रूपय् आसंक्त मजूसे
अकिञ्चन जुइवं बन्धनय् लाइ मखुत ।"

"पमादमनुयुञ्जन्ति, बाला दुम्मेधिनो जना ।
अप्पमादं च मेधावी, धनं सेट्ठं व रक्खति ॥
मा पमादमनुयुञ्जेथ, मा कामरति सन्थवं ।
अप्पमत्तो हि भ्रायन्तो, पप्पोति परमं सुखं"ति ॥

(भगवान् –) "दुर्बुद्धि मूर्खजनत प्रमादय् लगे जुइ, परन्तु सेठं *(साहु नं)* धन
रक्षा याना च्वंथें मेधावीपिंसं अप्रमादयात रक्षा याइ ।
प्रमादय् भुले जुइ मते, कामरति संसर्गय् भुले जुइ मते,
अप्रमादी जुया ध्यान यायेवं परम सुख प्राप्त जुइ ।"

३७. समय-सुत्त[२१]

४९. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् न्यासल अरहत् भिक्षुपिनिगु भिक्षु महासङ्घपिं ब्वना शाक्यपिनिगु कपिलवस्तुया महावनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु समयय् भगवान् व भिक्षु सङ्घयागु दर्शनया निर्ति दशलोक धातुयापिं आपालं देवतापिं समागम जुया च्वन । अनंलि, सुद्धावासयापिं प्यम्ह देवपुत्रपिनि थथे मती वन – "भगवान् न्यासल अरहत् भिक्षुपिनिगु भिक्षु महासङ्घपिं ब्वना शाक्यपिनिगु कपिलवस्तुया महावनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु समयय् भगवान् व भिक्षुसङ्घयागु दर्शनया निर्ति दशलोक धातुयापिं आपालं देवतापिं समागम जुया च्वन । जिमिसं जक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वना भगवान्याथाय् थथःगु गाथाद्वारा छाय् बिन्ति मयाये ?"

अनंलि इपिं देवतापिं गथे बलवानम्ह मनुखं कयेकूंगु ब्वह *(लप्पा)* चकंकीगु खः अथवा चकंगु ब्वह कयेकूंकीगु खः अथे हे याना शुद्धावास देवलोकं अन्तर्धान *(लोप)* जुया भगवान्या न्ह्योने प्रकट जुल । अनंलि इपिं देवतापिंसं भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क च्वना च्वन । छखे लिक्क च्वना च्वंपिं मध्ये देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"महासमयो पवनस्मिं, देवकाया समागता ।
आगतम्ह इमं धम्मसमयं, दक्खिताये अपराजितसङ्घ"ति ॥

"*(कपिलवस्तु)* वनय् देवतापिनिगु थुगु महासमूह समागम जुया च्वं च्वन ।
जिपिं नं वसपोलपिं अपराजित सङ्घयागु दर्शन यायेत थुगु धर्म समागमय् वया च्वं च्वना ।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"तत्र भिक्खवो समादहंसु, चित्तमत्तनो उजुकमकंसु ।
सारथी व नेत्तानि गहेत्वा, इन्द्रियानि रक्खन्ति पण्डिता"ति ॥

"थन भिक्षुपिं थःगु चित्त तप्यंक *(ध्यानय्)*
समाहित जुइका बिज्याना च्वन ।
लगाम क्वातुक तप्यंक तःम्ह सारथीथें पण्डितपिंसं
थःगु ब्याक्क इन्द्रिययात रक्षा याना च्वं च्वन ।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"छेत्वा खीलं छेत्वा पलिघं, इन्दखीलं ऊहच्च मनेजा ।
ते चरन्ति सुद्धा विमला, चक्खुमता सुदन्ता सुसुनागा"ति ॥

---

२१ थ्व हे सूत्र दी.नि.या महासमय-सुत्तस न दु, स्वया दिसँ दी.नि.पृ. २७८ ।

"चक्षुष्मान् *(मिखा दुपिं)* राग, द्वेष, मोह रूपि थांत्वाः ल्हाना परिघ व *(क्लेश रूपी)* इन्द्रखील थां लिना शुद्ध, विमल, सुदान्त व श्रेष्ठ जुया विचरण याना च्वं च्वन।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"ये केचि बुद्धं सरणं गतासे, न ते गमिस्सन्ति अपायभूमिं।
पहाय मानुसं देहं, देवकायं परिपूरेस्सन्ती"ति॥

"गुपिं बुद्धया शरणय् वनी, उपिं अपायभूमी वनी मखु,
मनुष्य शरीर तोते धुंका इमिसं देवकाय प्राप्त याना काइ।"

३८. सकलिक-सुत्त

भगवान्यात घाः जूगु

५०. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् राजगृहया मर्दकुक्षि धयागु मृगदावनय् *(चलात दुगु वनय्)* विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् भगवान्या पाली ल्वहँ टुक्राया च्वकां सुया घाः जूगु खः। उगु इलय् भगवान्या म्हय् तःसकं वेदना जूगु खः, तीव्र दुःख जुया च्वंगु खः, उगु घाः तीव्र, कटु, अस्वादगु तथा अमनापगु जुया च्वन। उकियात भगवानं स्मृति सम्प्रजन्यद्वारा अविचलित जुया सह याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् भगवान् प्यबः लः थ्याना लाया तःगु सङ्घाटी जवः पाखे जवय् तुती चोने तुती तया स्मृति स्मृतिसम्प्रजन्य जुया सिंहशैय्या याना गोतुला च्वना बिज्यात।

५१. अनंलि, न्हेसः सतुल्लपकायिक देवतापिं चा फ्वचालेवं सुन्दर रूप धारण याना मर्दकुक्षि उद्यान छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन। छखे लिक्क दना च्वंम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुकथं उदान प्रकट यात – "अहो, श्रमण गौतम बःलाःम्ह किसि समानम्ह जुया बिज्याः खनि! बःलाम्ह नाग समान जुया उत्पन्न जुया बिज्याम्हसिनं शारीरिक तीव्र, हियुगु, कटु, अस्वादगु तथा अमनापगु दुःखवेदनायात स्मृतिसम्प्रजन्यद्वारा अविचलित जुया सह याना बिज्याना च्वन।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – "अहो! श्रमण गौतम सिंह समान जुया बिज्याः खनि। सिंह समान जुया उत्पन्न जुया बिज्याम्हसिनं शारीरिक तीव्र, हियुगु, कटु, अस्वादगु तथा अमनापगु दुःखवेदनायात स्मृतिसम्प्रजन्यद्वारा अविचलित जुया सह याना बिज्याना च्वन।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – "अहो! श्रमण गौतम आजानीय *(अश्व=सल)* समान जुया बिज्याः खनि। आजानीय *(अश्व)* समान उत्पन्न जुया बिज्याम्हसिनं शारीरिक तीव्र, हियुगु, कटु, अस्वादगु तथा अमनापगु दुःखवेदनायात स्मृतिसम्प्रजन्यद्वारा अविचलित जुया सह याना बिज्याना च्वन।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – "अहो! श्रमण गौतम नृषभ समान जुया बिज्याः खनि। नृषभ *(लखछिम्ह द्वहँपिंनि नायो)* समान उत्पन्न जुया

बिज्याम्हसिनं शारीरिक तीव्र, हियुगु, कटु, अस्वादगु तथा अमनापगु दु:खवेदनायात स्मृतिसम्प्रजन्यद्वारा अविचलित जुया सह याना बिज्याना च्वन।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्‌या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – "अहो ! श्रमण गौतम धोरय्ह *(धुर बहन याइम्ह)* समान जुया बिज्या: खनि। धोरय्ह समान उत्पन्न जुया बिज्याम्हसिनं शारीरिक तीव्र, हियुगु, कटु, अस्वादगु तथा अमनापगु दु:खवेदनायात स्मृतिसम्प्रजन्यद्वारा अविचलित जुया सह याना बिज्याना च्वन।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्‌या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – "अहो ! श्रमण गौतम दान्तम्ह जुया बिज्या: खनि। दान्त समान उत्पन जुया बिज्याम्हसिनं शारीरिक तीव्र, हियुगु, कटु, अस्वादगु तथा अमनापगु दु:खवेदनायात स्मृतिसम्प्रजन्यद्वारा अविचलित जुया सह याना बिज्याना च्वन।"

अनंलि, मेम्ह देवता छम्हसिनं भगवान्‌या सम्मुखय् थुगु उदान प्रकट यात – समाधिं अभ्यस्तगु थुगु विमुक्त चित्तयात स्व। न थहाँ वं, न क्वहाँ वं, न कोशिस याना च्वनेमा: धयागु दु परन्तु त:सकं स्वाभाविक खने दया च्वन। गुम्हसिनं थुजाम्ह पुरुषहस्ती, पुरुषसिंह, पुरुष-आजानीय, पुरुषनृषभ, पुरुषधोरय्ह, पुरुषदान्तयात तक नं कय्केत स्व: धा:सा उम्ह मूर्ख *(देवदत्त)* मेपिंत छु जक मयाइ ?

"पञ्चवेदा सतं समं, तपस्सी ब्राह्मणा चरं।
चित्तं च नेसं न सम्मा विमुत्तं, हीनत्थरूपा न पारङ्गमा ते॥

(भगवान् –) "पञ्चाङ्ग वेद ब्राह्मणपिंसं न्ह्याक्व धारण या:सां,
सच्छि दँ तक तपस्या या:सां,
परन्तु वयागु चित्त पूरा विमुक्त जुइ फइ मखु,
हीन लक्ष्य दुपिं पार जुइ मखु।"

"तण्हाधिपन्ना वतसीलबद्धा, लूखं तपं वस्ससतं चरन्ता।
चित्तं च नेसं न सम्मा विमुत्तं, हीनत्थरूपा न पारङ्गमा ते॥

"तृष्णां प्रेरित व्रत आदिया पालन यायेगुली लगे जूपिं
सच्छिदँ तक कठोर तपस्या या:सां नं
वयागु चित्त पूरा विमुक्त जुइ फइ मखु,
हीन लक्ष्य दुपिं पार लगे जुइ फइ मखु।"

"न मानकामस्स दमो इधत्थि, न मोनमत्थि असमाहितस्स।
एको अरञ्ञे विहरं पमत्तो, न मच्चुधेय्यस्स तरेय्य पारं"ति॥

"*(अभि)* मान दय्का च्वने *(इच्छा)* य:म्ह मनूयाके, आत्म-संयम *(दमन)* दइ मखु,
असमाहित पुरुषयाके मुनिभाव दइ मखु,
जंगलय् याकचा प्रमादयुक्त जुया च्वम्हसिनं
मृत्युयागु राज्यं पार लगे जुया वने फइ मखु।"

"मानं पहाय सुसमाहितत्तो, सुचेतसो सब्बधि विप्पमुत्तो।
एको अरञ्ञे विहरमप्पमत्तो, न मच्चुधेय्यस्स तरेय्य पारं"ति॥

"मानयात तोता, बांलाक समाहित जुया,
सुन्दर चित्त दुम्ह, सकतां कथं विमुक्त जूम्ह,

अप्रमाद *(सावधान)* जुया जंगलय् याकचा जुया च्वच्वं
मृत्युयागु राज्यं पार लगे जुया वनी ।"

३९. पठमपज्जुन्नधीतु-सुत्त

५२. थथे जिं न्यना । छगूं समयय् भगवान् वैशालीया महावनस कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् प्रद्युम्न *(=पज्जुन्न)*या म्ह्याय् कोकनन्दा चाया न्हापांगु याम फ्वचालेवं सुन्दर रूप धारण याना, महावन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह प्रद्युम्नया म्ह्याय् कोकनन्दां भगवान्या सम्मुखय् थुपिं गाथा पिज्वय्‌कल –

"वेसालियं वने विहरन्तं, अग्गं सत्तस्स सम्बुद्धं ।
कोकनदाहमस्मि अभिवन्दे, कोकनदा पज्जुन्नस्स धीता ॥

"वैशाली च्वना बिज्याकम्ह सर्व श्रेष्ठ पुद्‌गल बुद्धयात
प्रद्युम्नया म्ह्याय् जि कोकनन्दां अभिवादन याना च्वना ।"

"सुतमेव पुरे आसि, धम्मो चक्खुमतानुबुद्धो ।
साहं दानि सक्खि जानामि, मुनिनो देसयतो सुगतस्स ॥

"चक्षुष्मान् बुद्धयागु धर्मयात न्हापा जिं न्यनागु जक ख:,
आ: सुगतमुनिं देशना याना बिज्यागु धर्मयात *(जिं)* साक्षात्कार याना सिइका काये नं धुन ।"

"ये केचि अरियं धम्मं, विगरहन्ता चरन्ति दुम्मेधा ।
उपेन्ति रोरुवं घोरं, चिररत्तं दुक्खं अनुभवन्ति ॥

"गुम्ह मूर्ख आर्य-धर्मयात निन्दा याना जुइ,
इपिं रौरवय् वना आपालं दिन घोर दु:ख भोग याइ ।"

"ये च खो अरिये धम्मे, खन्तिया उपसमेन उपेता ।
पहाय मानुसं देहं, देवकायं परिपूरेस्सन्ती"ति ॥

"क्षान्तिद्वारा उपशान्त जुया बिज्याकम्हसियागु
आर्य-धर्मय् गुपिं थ्यनी इपिं मनुष्यदेह तोता देवलोकय् थ्यंनी ।"

४०. दुतियपज्जुन्नधीतु-सुत्त[२२]

५३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् बैशालीया महावनस कुटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् प्रद्युम्नया चिधिम्ह म्ह्याय् कोकनन्दा चाया न्हापांगु याम फःपुले धुंका सुन्दर रूप धारण याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह प्रद्युम्नया चिधिम्ह म्ह्याय् कोकनन्दां भगवान्या सम्मुखय् थुपिं गाथा पिज्वयकल –

"इधागमा विज्जुपभासवण्णा, कोकनदा पज्जुन्नस्स धीता ।
बुद्धं च धम्मं च नमस्समाना, गाथा चिमा अत्थवती अभासि ॥

"पल्पसा *(हावलासा)* या जःसमान थीइक रूप धारण याना
प्रद्युम्नया म्ह्याय् कोकनन्दा वया च्वना,
बुद्ध व धर्मयात नमस्कार यायां
थुपिं अर्थ सहितगु गाथा बिन्ति याना –

"बहुना पि खो तं विभजेय्यं, परियायेन तादिसो धम्मो ।
सङ्खित्तमत्थं लपयिस्सामि, यावता मे मनसा परियत्तं ॥

"पर्याय रूपं बुद्ध-धर्मयात तःथीकथं थी थी याये ज्यू,
मनं थुथे जिं थन संक्षिप्तं बिन्ति याना –

"पापं न कयिरा वचसा मनसा, कायेन वा किञ्चन सब्बलोके ।
कामे पहाय सतिमा सम्पजानो, दुक्खं न सेवेथ अनत्थसंहितं"ति ॥

"काय, वाक् व चित्तं गनं नं लोकय् छुं नं पाप मयायेमा
काम विषययात तोता
स्मृतिमान सम्प्रज्ञानी जुया च्वनेमा,
अले अनर्थसंहित दुःखयागु सेवन मयायेमा ।"

सतुल्लपकायिक-वर्ग क्वचाल ।

---

२२ चूलपज्जुन्नधीतु-सुत्त – सी.संनि. ।

आदित्य-वर्ग

४१. आदित्त-सुत्त

५४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि सुं छम्ह देवता चाः फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा न्यंकल –

"आदित्तस्मिं अगारस्मिं, यं नीहरति भाजनं ।
तं तस्स होति अत्थाय, नो च यं तत्थ डय्हति ॥

"छेँ मिईं नइबले, गुलि नं मालताल लिकया बचे याना काये फइ,
व हे वयात लिपायात ज्या वइ, मखु धयागु जूसा, फुक्क मिं नया भ्फौ जुइ ।"

"एवं आदित्तको लोको, जराय मरणेन च ।
नीहरेथेव दानेन, दिन्नं होति सुनीहतं ॥

"अथे हे तुं, थुगु च्याना च्वंगु संसारय्, जराया मिं व सिइमाःगु मिं
गुलि फत उलि दान बिया लिका, दान बिया तःगु लिपायात ज्या वइ ।"

"दिन्नं सुखफल होति, नादिन्नं होति तं तथा ।
चोरा हरन्ति राजानो, अग्गि डहति नस्सति ॥

"दान बिइवं सुख दइ, मबिइवं वयात मदइ,
खुं खुया यंका, वा जुजुं हरे याना, अथवा मिं नया अथवा फुना वना जूसां ।"

"अथ अन्तेन जहति, सरीरं सपरिग्गहं ।
एतदञ्ञाय मेधावी, भुञ्जेथ च ददेथ च ।
दत्वा च भुत्वा च यथानुभावं ।
अनिन्दितो सग्गमुपेति ठानं"ति ॥

"हानं, आखिरे ला छन्हु फुक्क तोता वने नं मानी,
थुगु शरीर नं हानं नाप नापं दुगु सम्पत्ति नं,
थुजागु खँ वाचायेका पण्डित पुरुषं,
भोग नं याइ, दान नं याइ ।
थःगु गच्छे अनुसार दान बिया अले भोग नं याना,
निन्दा रहित जुया स्वर्गय् थाय् काःवनी ।"

४२. किंदद-सुत्त

"किंददो बलदो होति, किंददो होति वण्णद्रो।
किंददो सुखदो होति, किंददो होति चक्खुदो।
को च सब्बददो होति, तं मे अक्खाहि पुच्छितो"ति ॥

५५. "छु बिइवं बल ब्यूगु जुइ ? छु ब्यूम्हसित वर्ण ब्यूगु जुइ ?
छु ब्यूम्हसिनं सुख ब्युगु जुइ ? छु ब्यूम्हसिनं मिखा ब्यूगु जुइ ?
सुनां सकतां ब्यूगु जुइ ? जिं न्यना च्वना, लिसः बिया बिज्याहुँ।"

"अन्नदो बलदो होति, वत्थदो होति वण्णदो।
यानदो सुखदो होति, दीपदो होति चक्खुदो ॥

(भगवान् –) "अन्न बिइवं बल ब्यूगु जुइ, वस्त्र ब्यूम्हसिनं वर्ण ब्यूगु जुइ,
वाहन ब्यूम्हसिनं सुख ब्यूगु जुइ, मत *(प्रदीप)* ब्यूम्हसिनं मिखा।"

"सो च सब्बददो होति, यो ददाति उपस्सयं।
अमतंददो च सो होति, यो धम्ममनुसासती"ति ॥

"अले, उम्ह सकतां ब्यूम्ह धयाम्ह हे गुम्हसिनं आश्रय *(आवास)* ब्यूगु दइ
अले, अमृत ब्यूम्ह ला व तिनि जुइ, गुम्हसिनं धर्मया उपदेश बिइ।"

४३. अन्न-सुत्त

"अन्नमेवाभिनन्दन्ति, उभये देवमानुसा।
अथ को नाम सो यक्खो, यं अन्नं नाभिनन्दती"ति ॥

५६. "अन्न छता सकसियां यो, देव व मनुष्य निखलसिया,
अजाम्ह धयाम्ह सु प्राणी दइ, गुम्हसियात अन्न मयइगु खः ?"

"ये नं ददन्ति सद्धाय, विप्पसन्नेन चेतसा।
तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परम्हि च ॥
"तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा हानं मलाभिभू।
पुञ्ञानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिनं"ति ॥

(भगवान् –) "गुम्हसिनं श्रद्धापूर्वक अजागु अन्न दान बिइ, तःसकं हे प्रसन्न चित्त तया,
वयात अजागु हे अन्न दइ, थुगु लोकय् नं परलोकय् नं।
उकिं हे नुगः स्यायेगु तोता, पाप मदय्केत पुण्य-कर्म दान या
परलोकय् पुण्य जक हे प्राणीपिनि लिधंसा खः।"

४४. एकमूल-सुत्त

"एकमूलं द्विरावट्टं, तिमलं पञ्चपत्थरं ।
समुद्दं द्वादसावट्टं, पातालं अतरी इसी"ति ॥

५७. "छगू हाः कया च्वंगु, निप्वाः म्हुतु दुगु,
स्वंगू मल दुगु, न्याथी जाल प्यना तःगु
झिंनिम्ह भँम्वः दुगु समुद्र व पाताल, सकतांयात
ऋषिपिंसं पार लगे जुया वन ।"[२३]

४५. अनोम-सुत्त

"अनोमनामं निपुणत्थदस्सिं, पञ्ञाददं कामालये असत्तं ।
तं पस्सथ सब्बविदुं सुमेधं, अरिये पथे कममानं महेसिं"ति ॥

५८. "अनोम धयाम्ह निपुण अर्थदर्शी, प्रज्ञा बिइम्ह, कामय् अनासक्तम्ह,
वसपोल सर्वज्ञ पण्डितयात स्व, आर्यमार्गय् बिज्याना च्वंम्ह महर्षियात ।"

४६. अच्छर-सुत्त

"अच्छरागणसङ्घुट्ठं, पिसाचगणसेवितं ।
वनन्तं मोहनं नाम, कथं यात्रा भविस्सती"ति ॥

५९. "अप्सरा मय्जुपिनि चहल पहलं न्ह्याय्पूगु
पिशाचपिंसं सेवा याके खंगु,
लोवनापुस्से च्वंगुली भुले याइगु
अजागु वन *(नन्दन)*[२४] खः, गुकथं यात्रा फ्वः चाली ?"[२५]

---

२३ अविद्या तृष्णाया हाः *(मूल)* खः, तृष्णा अविद्यायागु हाः । थन छगू हाः धयागुया तात्पर्य तृष्णा हे खः । उगु तृष्णा शाश्वत व उच्छेद दृष्टि कथं निगू प्रकारयागु भेद दुगु जुया हे निप्वाः म्हुतु धाःगु खः । उकी राग, द्वेष व मोह स्वंगू मल खः । ··· न्याथी जाल प्यना तःगु धयागु पञ्चकाम गुण खः ··· । अजागु तृष्णा गुबलें पूरा जुइ मखुगुलिं हे उकियात समुद्र धाःगु खः । दुने व पिने याना झिंनिथी आयातन दुगुयात झिनिम्ह भँम्वः धाःगु खः ··· । तृष्णा धयागुया थाय्गाः मदु, उकिं हे ध्वयात पाताल धाःगु खः । –अट्ठकथा ।

२४ नन्दनवन । मोहनं वनं – पालि ।

२५ कथं यात्रा भविस्सति – गुकथं अनं मुक्ति जुइ, गुकथं छुटे जुइ ?

"उजुको नाम सो मग्गो, अभया नाम सा दिसा।
रथो अकूजनो नाम, धम्मचक्केहि संयुत्तो॥

(भगवान् –) "उगु लँपु तप्यँगु खः, उगु थाय् अभय *(डर भय मदुगु)* खः [२६] छुं नं सः मवइगु *(अकूजन)* रथ [२७] दु गुकी धर्मयागु घचा *(चक्र)* छुना तःगु दु।"[२८]

"हिरी तस्स अपालम्बो, सत्यस्स परिवारणं।
धम्माहं सारथिं ब्रूमि, सम्मादिट्ठिपुरेजवं॥

"ह्री वयागु बार खः[२९] स्मृति उकी *(रथय्)* सज्जावट खः।
धर्मयात जिं सारथि धाये, सम्यक्दृष्टि न्ह्यो न्ह्यो वनिम्ह सवारथें।"

"यस्स एतादिसं यानं, इत्थिया पुरिसस्स वा।
स वे एतेन यानेन, निब्बानस्सेव सन्तिके"ति॥

"गुम्हसियाके थुजागु सवारी *(यान)* दइ, चाहे मिसाम्ह जुइमा, चाहे मिजँम्ह जुइमा उम्ह अजागु यानय् च्वना, निर्वाण तक अवश्य थ्यंकः वनी।"

४७. वनरोप-सुत्त

"केसं दिवा च रत्तो च, सदा पुञ्ञं पवड्ढति।
धम्मट्ठा सीलसम्पन्ना, के जना सग्गगामिनो"ति॥

६०. "गुम्ह मनूया न्हिनं चान्हं, सदां नं पुण्य बढे जुया च्वनी ?
धर्मय् क्वातुक च्वनिम्ह शीलं सम्पन्न जुया सु गुम्ह स्वर्गय् वनीम्ह जुइ ?"

"आरामरोपा वनरोपा, ये जना सेतुकारका।
पपं च उदपानं च, ये ददन्ति उपस्सयं॥

"उद्यान *(पार्क)* दइकीपिं, हरियाली वन रोपे याइपिं, *(खुसी)* ताः दय्का बिइपिं, तुँ हिटी बुँगा दय्का बिइपिं, लँ जवातय्त शरण *(बाय्)* बिइपिं,

"तेसं दिवा च रत्तो च, सदा पुञ्ञं पवड्ढति।
धम्मट्ठा सीलसम्पन्ना, ते जना सग्गगामिनो"ति॥

"उपिं मनूतय् न्हिनं चान्हं सदां नं पुण्य बढेवं जुया च्वनी।
धर्मय् क्वातुक च्वनिपिं शीलं सम्पन्न जुया च्वपिं हे स्वर्गय् वनीपिं खः।"

---

२६ निर्वाणयात लक्ष्य तया कना बिज्यागु।

२७ आर्यअष्टांगिकमार्ग रूपी रथ।

२८ शारीरिक –चेतसिक–वीर्य–संख्यात धर्मया घःचा दुगु।

२९ धात्थेंयागु रथय् रथं कुतुं वनी धका सियागु बाःलं खुया तःगु दइथें हे, अथे हे तुं, थुगु मार्गयागु रथय् दुनें व पिनें दइगु ह्री अर्थात् पाप यायेगु खना ग्यायेगुयात 'बचाऊ' अर्थात् सुरक्षित बार समान सम्भे जुइमाः।

४८ जेतवन-सुत्त

"इदं हि तं जेतवनं, इसिसङ्घनिसेवितं।
आवुत्थं धम्मराजेन, पीतिसञ्जननं मम ॥

६१. "जिगु मनय् प्रीति लुया वइगु, ऋषिसङ्घपिंसं सेवन या:गु,
धर्मराजां बास याना बिज्यागु, थ्व व हे जेतवन *(विहार)* ख:।"

"कम्मं विज्जा च धम्मो च, सीलं जीवितमुत्तमं।
एतेन मच्चा सुज्झन्ति, न गोत्तेन धनेन वा ॥

"कर्म, विद्या, धर्म व शील हे, जीवनया उत्तम अङ्ग ख:,
थुकिं हे शुद्धि जुइ, गोत्र व धनं जुइ मखु शुद्धि।"

"तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो।
योनिसो विचिने धम्मं, एवं तत्थ विसुज्झति ॥

"उकिं हे, पण्डित पुरुषपिंसं, थ:गु हितयात बिचा: याना,
बांलाक थुइका चाय्का धर्म सञ्चय यायेमा:, थुकिं हे अन *(=मनुष्य लोकय्)* विशुद्ध जुइ।"

"सारिपुत्तो व पञ्ञाय, सीलेन उपसमेन च।
योपि पारङ्गतो भिक्खु, एतावपरमो सिया"ति ॥

"सारिपुत्रथें प्रज्ञावान्, शीलवान, उपशान्त तथा
पारङ्गत जुया वनिम्ह भिक्षु हे सर्वोत्तम जू।[३०]"

४९. मच्छरि-सुत्त

"येध मच्छरिनो लोके, कदरिया परिभासका।
अञ्ञेसं ददमानानं, अन्तरायकरा नरा ॥
कीदिसो तेसं विपाको, सम्परायो च कीदिसो।
भगवन्तं पुट्ठुमागम्म, कथं जानेमु तं मयं"ति ॥

६२. "गुम्ह संसारय् नुग: स्या:म्ह *(लोभीम्ह)* धा:म्ह ख:,
नुग: स्या:गुलि हडम्ह, मांफ्वया ब्वबिइम्ह,
दान बिइपिंत नं, थ्वाना बिइम्ह ख:, धा:सा
वयागु कर्मफल गजागु जुइ ?

---

३० अनाथपिण्डिक सिना अनाथपिण्डिक देवता जुया उत्पन्न जुइ धुंका भगवानया सम्मुखय् वया थुपिं गाथाद्वारा बिन्ति या:गु ख:। स्वया दिसँ मज्झिमनिकाय नेपाल भाषा पृ. ७५१।

छपिं भगवान्याके न्यने धका वयापिं
जिमिसं वयात गुकथं म्हसिइके ?"

"येध मच्छरिनो लोके, कदरिया परिभासका।
अञ्ञेसं ददमानानं अन्तरायकरा नरा॥

"निरयं तिरच्छानयोनिं, यमलोकं उपपज्जरे।
सचे एन्ति मनुस्सत्तं, दलिद्दे जायरे कुले॥

"चोलं पिण्डो रती खिड्डा, यत्थ किच्छेन लब्भति।
परतो आसीभरे बाला, तं पि तेसं न लब्भति।
दिट्ठे धम्मेस विपाको, सम्पराये च दुग्गती"ति॥

(भगवान् –) "गुम्ह संसारय् नुग स्याःम्ह धाःम्ह खः,
नुगः स्यागुलिं हडम्ह, मांफ्वया ब्वबिइम्ह,
दान बिइपिंत थ्वाना बिइम्ह जुल धाःसा,
थुजाम्ह नरकय् तिरश्चीन योनी,
अथवा यमलोकय् उत्पन्न जुइ,
यदि थुजाम्ह मनू जुया जन्म काल धाःसां
न्ह्यांगगुसां दरिद्र कुलय् जन्म कावनी
गन कापः, नसा, ऐश-आराम, कासा, तामाशा आदि
वयात तःसकं थाकुक जक उपलब्ध जुइ *(चूलाइ)*।
मूर्ख सुं मेपिंके भरोसा काःम्ह नं
लिपा वयात नं अजागु वस्तु दइ मखु,
थ्व जीवनय् *(थुगु लोकय्)* हे वयात थुजागु फल दइ,
परलोकय् वयागु दुर्गति जुइ।"
"इति हेतं विजानाम, अञ्ञं पुच्छाम गोतम।
येध लद्धा मनुस्सत्तं, वदञ्ञू वीतमच्छरा॥

"बुद्धे पसन्ना धम्मे च, सङ्घे च तिब्बगारवा।
कीदिसो तेसं विपाको, सम्परायो च कीदिसो।
भगवन्तं पुट्ठुमागम्म, कथं जानेमु तं मयं"ति॥

(देवता –) "जिमिसं थुकियात थुकथं ध्वाः थुइका काये धुन,
आः, हे गौतम ! छगू खँ मेगु न्यने त्यना –
गुम्ह थन मनुष्य-योनी जन्म कया
मिले चले जुया चकंगु नुगः तया
बुद्ध प्रति श्रद्धालु, अले धर्म प्रति व
सङ्घ प्रति तःसकं गौरव तइम्हसियागु
गजागु कर्म फल दइगुले ?
वयागु परलोक गजागु जुइगुले ?
छपिंके न्यने धका वयापिं
जिमिसं वयात गुकथं म्हसिइकेगु ?"

"येध लद्धा मनुस्सत्तं, वदञ्ञू वीतमच्छरा ।
बुद्धे पसन्ना धम्मे च, सङ्घे च तिब्बगारवा ।
एते सग्गा पकासेन्ति, यत्थ ते उपपज्जरे ।

(भगवान् –) "गुम्ह थन मनुष्य-योनी जन्म कया
मिले चले जुया, चकंगु नुगः दुम्ह *(निर्लोभी)* जुया
बुद्ध प्रति तःसकं प्रसन्न तायकेगु अले धर्म प्रति व
सङ्घप्रति अति गौरव तइम्ह
स्वर्गय् जाज्वल्वमान जुइका वं जन्म काइ ।"

"सचे एन्ति मनुस्सत्तं अड्ढे आजायरे कुले ।
चोलं पिण्डो रती खिड्डा यत्थाकिच्छेन लब्भति ।

"यदि हानं मनुष्य जुया जन्म काःसां नं
गनं तःधंगु धनाढ्य कुलय् जन्म काइ,
कापः, नसा, ऐश-आराम, कासा, तामाशा, आदि
सकतां पुरे जुइ ।"

"परसम्भतेसु भोगेसु, वसवत्ती व मोदरे ।
दिट्ठे धम्मेस विपाको, सम्पराये च सुगती"ति ॥

"मनय् वक्व भोग याना,
वशवर्ती देवपिंसंथें आनन्द काइ,
थ्व जीवनय् *(थ्व लोकय्)* हे वयागु थुजागु फल वइ,
हानं, परलोकय् तःसकं बांलागु गति दइ ।"

५०. घटिकार[३१]-सुत्त

"अविहं उपपन्नासे, विमुत्ता सत्त भिक्खवो ।
रागदोसपरिक्खीणा, तिणा लोके विसत्तिकं"ति ॥

६३. "अविह लोकय् उत्पन्न जुया, न्हेम्ह भिक्षु विमुक्त जुल,
राग, द्वेष *(व मोह)* नष्ट जुइका, थुगु भवसागरयात पार याना काल ।"
"के च ते अतरुं पङ्कं, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ।
के हित्वा मानुसं देहं, दिब्बयोगं उपच्चगुं"ति ॥

"इपिं सु सु खः गुपिंसं उगु ध्याचः हाचां गाया वन,
मृत्युयागु उगु तःधंगु दुस्तर राज्ययात
गुपिंसं मनुष्ययागु शरीर तोता,
सर्वोच्च स्थान प्राप्त याना काल ?"

---

३१ घटिकार धयाम्ह सु धयागु खँ सीकेत मज्भिमनिकाय नेपाल भाषा पृ. ४२९ स स्वया दिसँ ।

"उपको पलगण्डो च, पुक्कुसाति च ते तयो।
भद्दियो खण्डदेवो च, बाहुरग्गि च सिङ्गियो।
ते हित्वा मानुसं देहं, दिब्बयोगं उपच्चगुं"ति ॥

"उपक, पलगण्ड व पक्कुसाति थुपिं स्वंम्हं
भद्दिय व खण्डदेव *(भद्रदेव)* बाहुरग्गि *(बाहुदन्ति)* व पिङ्गिय *(सिङ्गिय)*,
थुपिं हे खः मनुष्य-देह *(जीवन)* तोता सर्वोच्च *(दिव्य)* स्थान कापिं।"

"कुसली भाससी तेसं, मारपासप्पहायिनं।
कस्स ते धम्ममञ्ञाय, अच्छिदुं भवबन्धनं"ति ॥

(भगवान् –) "इमिगु बारे छं पायछि जुइक खँ न्यंकल,
गुपिंसं मारयागु जाल काटे यात,
इपिं सुयागु धर्म सिइका
भव-बन्धन त्वाः ल्हायेगुली समर्थ जुलले ?"

"न अञ्ञत्र भगवता, नाञ्ञत्र तव सासना।
यस्स ते धम्ममञ्ञाय, अच्छिदुं भवबन्धनं ॥

(देवता –) "भगवान्यात तोता मेपिं, थन सुं मदु,
छलपोलयागु धर्म तोता मेगु मदु गनं,
वास्तवय् छलपोलयागु हे धर्म सिइका
इमिसं भव-बन्धन त्वाः ल्हाये फूगु खः।"

"यत्थ नामं च रूपं च, असेसं उपरुज्झति।
तं ते धम्मं इधञ्ञाय, अच्छिदुं भवबन्धनं"ति ॥

"गन नाम व रूप नितां
ल्यं मदय्क हे निरुद्ध जुया वनी,
छलपोलयागु थुजागु धर्म थन सिइका
इमिसं भव-बन्धनयात त्वाःल्हाये फूगु खः।"

"गम्भीरं भाससी वाचं, दुब्बिजानं सुदुब्बुधं।
कस्स त्वं धम्ममञ्ञाय, वाचं भाससि ईदिसं"ति ॥

(भगवान् –) "छं तःसकं गम्भीरगु सिइकां सिइके थाकुगु,
थुइकां थुइके थाकुगु
अवबोध याये थाकुगु खँ कना च्वन।
सुयागु धर्म *(खँ)* सिइका थथे कना च्वनागु ?"

"कुम्भकारो पुरे आसिं, वेकलिङ्गे घटीकरो।
मातापेत्तिभरो आसिं, कस्सपस्स उपासको ॥

(देवता –) "न्हापा जि छम्ह घटिकार कुम्हा खः
वेहलिंगय् च्वंम्ह चाया भाँडाकुडा दय्कीम्ह
थः मांबौपिंत लहिना च्वनाम्ह
(भगवान्) काश्यपयाम्ह उपासक खः।"

"विरतो मेथुना धम्मा, ब्रह्मचारी निरामिसो।
अहुवा ते सगामेय्यो, अहुवा ते पुरे सखा॥

"मैथुन धर्म सेवन मयानाम्ह, ब्रह्मचारी, पूरा त्यागी,
छगू हे गामय् च्वंम्ह छपिनि न्हापायाम्ह पासा जि खः।"

"सोहमेते पजानामि, विमुत्ते सत्त भिक्खवो।
रागदोसपरिक्खीणे, तिण्णे लोके विसत्तिकं"ति॥

"उकिं हे, जिं इमित म्हस्यू, विमुक्त जुया वंपिं, न्हेम्ह भिक्षुपिंत,
राग, द्वेष *(व मोह)* फुका वंपिं, गुपिंसं भव-सागरयात पार याना वन।"

"एवमेतं तदा आसि, यथा भाससि भग्गव।
कुम्भकारो पुरे आसि, वेकलिङ्गे घटीकरो
मातापेत्तिभरो आसि, कस्सपस्स उपासको॥

"भार्गव ! नकतिनि छं गथे धाल खः,
अथे हे न्हापा छ छम्ह घटिकार कुम्हा खः,
वेहलिंग गामय् च्वंम्ह चाया भांडाकुडा दय्कीम्ह
थः मांबौपिन्त लहिना च्वंम्ह *(भगवान्)* काश्यपयाम्ह उपासक खः।

"विरतो मेथुना धम्मा, ब्रह्मचारी निरामिसो।
अहुवा ते सगामेय्यो, अहुवा मे पुरे सखा"ति॥

मैथुन धर्म सेवा मयाम्ह, ब्रह्मचारी, पूरा त्यागी,
छगू हे गामय् च्वंम्ह छ न्हापायाम्ह जि पासा खः।"

"एवमेतं पुराणानं, सहायानं अहु सङ्गमो।
उभिन्नं भावितत्तानं, सरीरन्तिमधारिनं ति॥

"थुकथं नाप लागु जुल उपिं पुलांपिं पासापिं,
निम्हं हे भावितात्मापिं खः निम्ह हे अन्तिम शरीर धारण याना च्वंपिं।"

आदित्य-वर्ग क्वचाल।

जरा-वर्ग

५१. जरा-सुत्त

"किंसु याव जरा साधु, किंसु साधु पतिट्ठितं।
किंसु नरानं रतनं किंसु चोरेहि दूहरं"ति ॥

६४. "*(कना बिज्याहुँ)* बुढाबले थ्यंकयात ज्यूगु वस्तु छु खः ?
छुकी प्रतिष्ठित जुया च्वंसा भिं जुइ ?
मनुष्यपिनि रत्न धयागु छु खः ?
छु खः खुं खुया यंके फइ मखुगु ?"
"सीलं याव जरा साधु, सद्धा साधु पतिट्ठिता।
पञ्ञा नरानं रतनं, पुञ्ञं चोरेहि दूहरं"ति ॥

"शील पाले यायेगु बुढाबले थ्यंक यात ज्यूगु खः,
श्रद्धा क्वातुका च्वनेगु भिं जू,
प्रज्ञा हे मनूतय्‌गु रत्न खः,
खुं खुया यंके मफइगु पुण्य खः।"

५२. अजरसा-सुत्त

"किंसु अजरसा साधु, किंसु साधु अधिट्ठितं।
किंसु नरानं रतनं, किंसु चोरेह्यहारियं"ति ॥

६५. "बुढा मजूसां भिं जुइगु छु वस्तु खः ?
गजागु अधिष्ठान याःगु वस्तु भिं जुइ ?
मनुष्यपिनि रत्न धयागु छु खः ?
छु खः खुं खुया यंके फइ मखुगु ?"

"सीलं अजरसा साधु, सद्धा साधु अधिट्ठिता।
पञ्ञा नरानं रतनं, पुञ्ञं चोरेह्यहारियं"ति ॥

"शील पाले यायेगु बुढा मजूसां भिं जुइ,
श्रद्धां क्वातुका च्वनेगु भिं जू,
प्रज्ञा मनूतय्‌गु रत्न खः,
खुं खुया यंके मफइगु पुण्य खः।

५३. मित्त-सुत्त

"किंसु पवसतो मित्तं, किंसु मित्तं सके घरे ।
किं मित्तं अत्थजातस्स, किं मित्तं सम्परायिकं"ति ॥

६६. "लँ जुवायात सु पासा भिंम्ह खः ?
थःगु छेंय् च्वनेबले सु पासा भिंम्ह खः ?
ज्याखँ पडे जुइबले सु पासा भिंम्ह खः ?
परलोकय् सु पासा भिंम्ह खः ?"

"सत्थो पवसतो मित्तं, माता मित्तं सके घरे ।
सहायो अत्थजातस्स, होति मित्तं पुनप्पुनं ।
सयङ्कतानि पुञ्ञानि, तं मित्तं सम्परायिक"ति ॥

"हतियार लँ जुवायात भिंम्ह पासा खः,
मां छेंय् च्वनेबलेसित भिंम्ह पासा खः,
सहायक ज्याखँ पडे जुइबले
इलय् ब्यलय् ज्या बिइम्ह भिंम्ह मित्र खः,
थःम्हं याना तयागु गुगु पुण्य खः,
व हे लिपा परलोकय् भिंम्ह पासा खः ।"

५४. वत्थु-सुत्त

"किंसु वत्थु मनुस्सानं, किंसूध परमो सखा ।
किंसु भूता उपजीवन्ति, ये पाणा पठविं सिता"ति ॥

६७. "मनूतय्गु लिधंसा भरोसा धयागु छु ?
थन दकले तःधंम्ह पासा सु खः ?
छुकिं सकलें म्वाना च्वन ?
पृथ्वीस गुलि नं प्राणीत च्वना च्वंपिं सकसिया ?"

"पुत्ता वत्थु मनुस्सानं, भरिया च परमो सखा ।
वुट्ठिं भूता उपजीवन्ति, ये पाणा पठविं सिता"ति ॥

"सन्तान *(काय्)* मनूतय्गु लिधंसा भरोसा खः,
जहान *(कला)* दकलें तःधंम्ह पासा खः,
वा वयेवं सकलें म्वाइ,
पृथ्वीस गुलिं नं प्राणीत च्वना च्वंपिं सकसियां ।"

५५. पठमजन-सुत्त

"किंसु जनेति पुरिसं, किंसु तस्स विधावति ।
किंसु संसारमापादि, किंसु तस्स महब्भयं"ति ॥

६८. "व छु खः गुकिं दय्कल मनूयात
वयागु छु खः गुगु उखें थुखें ब्वाय् वना च्वन ?
इपिं सु खः गुपिं आवागमनयागु भंमर *(चक्कर)* य् लाना च्वन ?
वयागु दकले तःधंगु भय धयागु छु खः ?"

"तण्हा जनेति पुरिसं, चित्तमस्स विधावति ।
सत्तो संसारमापादि, दुक्खमस्स महब्भयं"ति ॥

"तृष्णां मनूयात दइकी
वयागु चित्त उखें थुखें ब्वाय् ब्वाय् जुया च्वनी,
सत्त्व *(प्राणीपिं)* आवागमनयागु भंमरय् लाना च्वनी,
दुःख वयागु दकले तःधंगु भय खः ।"

५६. दुतियजन-सुत्त

"किंसु जनेति पुरिसं, किंसु तस्स विधावति ।
किंसु संसारमापादि, किस्मा न परिमुच्चती"ति ॥

६९. "व्र छु खः गुकिं दय्कल मनूयात
वयागु छु खः गुगु उखें थुखें ब्वाय् वना च्वन ?
इपिं सु खः गुपिं आवागमनयागु भंमर *(चक्कर)* य् लाना च्वन ?
व छु खः गुकिं व बांलाक मुक्ति मजू ?"

"तण्हा जनेति पुरिसं, चित्तमस्स विधावति ।
सत्तो संसारमापादि, दुक्खा न परिमुच्चती"ति ॥

"तृष्णां मनूयात दइकी
वयागु चित्त उखें थुखें ब्वाँय् ब्वाँय् जुया च्वनी,
सत्त्व *(प्राणीपिं)* आवागमनयागु भंमरय् लाना च्वनी,
दुःखं व बांलाक मुक्त मजू ।"

५७. ततियजन-सुत्त

"किंसु जनेति पुरिसं, किंसु तस्स विधावति ।
किंसु संसारमापादि, किंसु तस्स परायनं"ति ॥

७०. "व छु खः गुकिं दय्कल मनूयात
वयागु छु खः गुगु उखें थुखें ब्वाँय् वना च्वन ?
इपिं सु खः गुपिं आवागमनयागु भंमर *(चक्कर)* य् लाना च्वन ?
वयागु भरोसा *(आश्रय)* धयागु छु दु ?"

**"तण्हा जनेति पुरिसं, चित्तमस्स विधावति।
सत्तो संसारमापादि, कम्मं तस्स परायनं"ति ॥**

"तृष्णां मनूयात दइकी
वयागु चित्त उखें थुखें ब्वाँय् ब्वाँय् जुया च्वनी,
सत्त्व *(प्राणीपिं)* आवागमनयागु भंमरय् लाना च्वनी,
कर्म हे वयागु भरोसा *(आश्रय)* खः।"

५८. उप्पथ-सुत्त

**"किंसु उप्पथो अक्खातो, किंसु रत्तिन्दिवक्खयो।
किं मलं ब्रह्मचरियस्स, किं सिनानमनोदकं"ति ॥**

७१. "गजागु लँयात मनुखं मखुगु *(ढ्रंगु)* लँ धाइ ?
चानंन्हिनं फुना वना च्वनिगु धयागु छु खः ?
ब्रह्मचर्यया मल धयागु छु खः ?
लः म्वाःगु गजागु स्नान खः ?"

**"रागो उप्पथो अक्खातो, वयो रत्तिन्दिवक्खयो।
इत्थी मलं ब्रह्मचरियस्स, एत्थायं सज्जते पजा।
तपो च ब्रह्मचरियं च, तं सिनानमनोदकं"ति ॥**

"रागयात मनूतय्सं मखुगु लँ धाइ।
चान्हिं फुना वना च्वंगु धयागु आयु खः।
स्त्री ब्रह्मचर्यया मल खः गुकी सकलें प्राणी फँसे जुया च्वन,
तप व ब्रह्मचर्य–थ्व लः म्वाःगु स्नान[३२] खः।"

५९. दुतिय-सुत्त

**"किंसु दुतिया पुरिसस्स होति, किंसु चेनं पसासति।
किस्स चाभिरतो मच्चो, सब्बदुक्खा पमुच्चती"ति ॥**

---

३२ लः म्वाःगु स्नानया निम्ति वत्थ-सुत्त, म.नि.पृ. २७ स्वयेबहः जू।

७२. "मनूया निम्हम्ह *(भरोसादायक)* पासा सु खः ?
छुकिं वयात नियन्त्रण याइ ?
छुकी अभिरत जुया मनुखं
फुक्क दुःखं बांलाक मुक्त जुया वनी ?"

"सद्धा दुतिया पुरिसस्स होति, पञ्ञा चेनं पसासति ।
निब्बानाभिरतो मच्चो, सब्बदुक्खा पमुच्चती"ति ॥

"श्रद्धा मनूया निम्हम्ह *(भरोसादायक)* पासा खः,
प्रज्ञां वयात नियन्त्रण याइ,
निर्वाणय् अभिरत जुया मनुखं
फुक्क दुःखं बांलाक मुक्त जुया वनी ।"

६०. कवि-सुत्त

"किंसु निदानं गाथानं, किंसु तासं वियञ्जनं ।
किंसु सन्निस्सिता गाथा, किंसु गाथानमासयो"ति ॥

७३. "गाथा *(म्ये)* या मूल कारण छु खः ?
उकिया व्यञ्जन छु खः ?
उकिया आधार छु खः ?
गाथाया आश्रय छु खः ?"

"छन्दो निदानं गाथानं, अक्खरा तासं वियञ्जनं ।
नामसन्निस्सिता गाथा, कवि गाथानमासयो"ति ॥

"छन्दं गाथा बने जुइ, आखः उकिया व्यञ्जन खः,
नांया आधारय् गाथा बने जुइ, कवि, गाथाया आधार खः ।"

जरा-वर्ग क्वचाल ।

अद्ध-वर्ग

६१. नाम-सुत्त

"किंसु सब्बं अद्धभवि, किस्मा भिय्यो न विज्जति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू"ति ॥

७४. "छु खः गुकियात सकसिनं थःके तया तइ ?
थुलिं अप्वः मेगु मदु छुं हे ?
छु छगू धर्मं
सकसितं वशय् तया तइ ?"

"नामं सब्बं अद्धभवि, नामा भिय्यो न विज्जति ।
नामस्स एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू"ति ।

"नाम हे व खः गुकियात सकसिनं थःके तया तइ,
नामं अप्वः मेगु छुं मदु,
नामं हे छगू धर्मय्,
सकसितं वशय् तया तइ ।"

६२. चित्त-सुत्त

"केनस्सु नीयति लोको, केनस्सु परिकस्सति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू"ति ॥

७५. "छुकिं लोक कब्जे याना तल ?
छुकिं थ्वयात साला यंका च्वन ?
छु छगू धर्मय्,
सकसितं वशय् तया तइ ?"

"चित्तेन नीयति लोको, चित्तेन परिकस्सति ।
किस्सस्स एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू"ति ॥

"चित्तं लोक कब्जे याना तल, चित्तं हे साला यंका च्वन,
चित्तं हे छगू धर्मय्, सकसितं वशय् तया तइ ।"

६३. तण्हा-सुत्त

"केनस्सु नीयति लोको, केनस्सु परिकस्सति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू"ति ॥

७६. "छुकिं लोक कब्जे याना तल ?
छुकिं थ्वयात साला यंका च्वन ?
छु छगू धर्मय्
सकसितं वशय् तया तइ ?"

"तण्हाय नीयति लोको, तण्हाय परिकस्सति ।
तण्हाय एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू"ति ॥

"तृष्णां लोक कब्जे याना तल, तृष्णां हे क्षय याना यंका च्वन,
तृष्णां हे छगू धर्मय्, सकसितं वशय् तया तइ ।"

६४. संयोजन-सुत्त

"किंसु संयोजनो लोको, किंसु तस्स विचारणं ।
किस्सस्सु विप्पहानेन, निब्बानं इति वुच्चती"ति ॥

७७. "लोक गजागु संयोजनय् तःक्यना च्वन ?
उकिं याइगु विचाः छु खः ?
छु फुना मदया वनेवं
'निर्वाण' धका धाइ ?"

"नन्दीसंयोजनो लोको, वितक्कस्स विचारणं ।
तण्हाय विप्पहानेन, निब्बानं इति वुच्चती"ति ॥

"संसारय् स्वाद कायेगु – थ्व हे लोकया संयोजन खः, वितर्क थ्वयागु विचाः खः,
तृष्णा फुना मदया वनेवं, निर्वाण धका धाइ ।"

६५. बन्धन-सुत्त

"किंसु सम्बन्धनो लोको, किंसु तस्स विचरणं ।
किस्सस्सु विप्पहानेन, सब्बं छिन्दति बन्धनं"ति ॥

७८. "लोक गजागु बन्धनय् तःक्यना च्वन ?
उकिं याइगु विचाः छु खः ?
छु फुना वनेवं
फुक्क बन्धन त्वाः दली ?"

"नन्दीसम्बन्धनो लोको, वितक्कस्स विचारणं ।
तण्हाय विप्पहानेन, सब्बं छिन्दति बन्धनं"ति ॥

"संसारय् स्वाद कायेगु – थ्व हे लोकया बन्धन खः, वितर्क थ्वया विचाः खः,
तृष्णा मदयेवं, फुक्क बन्धन त्वाः दला वनी ।"

६६. अत्तहत-सुत्त

"केनस्सुब्भाहतो लोको, केनस्सु परिवारितो ।
केन सल्लेन ओतिण्णो, किस्स धूपायितो सदा"ति ॥

७९. "लोकयात छुकिं ख्याना तल ?
छुकिं छचालं भुना च्वन ?
गजागु तीरं सुया तल ?
छुकिं न्ह्याबलें कुं वय्का च्वन ?"

"मच्चुनाब्भाहतो लोको, जराय परिवारितो ।
तण्हासल्लेन ओतिण्णो, इच्छाधूपायितो सदा"ति ॥

"मृत्युं लोकयात ख्याना तल, जरां छचालं भुना च्वन,
तृष्णायागु तीरं सुया तल, इच्छां न्ह्याबलें कुं वय्का च्वन ।"

६७. उड्डित-सुत्त

"केनस्सु उड्डितो लोको, केनस्सु परिवारितो ।
केनस्सु पिहितो लोको, किस्मिं लोको पतिट्ठितो"ति ॥

८०. "लोकयात छुकिं उच्छले याना तल ?
छुकिं छचालं भुना च्वन ?
छुकिं लोक तोपुया तल ?
लोक छुकी दीना *(प्रतिष्ठित जुया)* च्वन ?"

"तण्हाय उड्डितो लोको, जराय परिवारितो ।
मच्चुना पिहितो लोको, दुक्खे लोको पतिट्ठितो"ति ॥

"तृष्णां लोकयात उच्छले याना तल, जरां छचालं भुना च्वन,
मृत्युं लोक तोपुया तल, दुःखय् लोक दीना *(प्रतिष्ठित जुया)* च्वन ।"

६८. पिहित-सुत्त

"केनस्सु पिहितो लोको, किस्मिं लोको पतिट्ठितो।
केनस्सु उड्डितो लोको, केनस्सु परिवारितो"ति ॥

८१. "छुकें लोक तोपुया भुना तल ?
छुकी लोक दीना *(प्रतिष्ठित जुया)* च्वन ?
छुकें लोकयात उच्छले याना तल ?
छुकें छचालं भुना च्वन ?"

"मच्चुना पिहितो लोको, दुक्खे लोको पतिट्ठितो।
तण्हाय उड्डितो लोको, जराय परिवारितो"ति ॥

"मृत्युं लोक तोपुया भुना तल,
दुःखय् लोक दीना *(प्रतिष्ठित जुया)* च्वन,
तृष्णां लोकयात उच्छले याना तल,
जरां छचालं भुना च्वन।"

६९. इच्छा-सुत्त

"केनस्सु बज्झती लोको, किस्स विनयाय मुच्चति।
केस्सस्सु विप्पहानेन, सब्बं छिन्दति बन्धनं"ति ॥

८२. "लोक छुकी प्यपुना च्वन ? छुकियात दबे यायेवं छुटे जुइगु ?
छु मदय्वं, फुक्क बन्धन त्वाः दला वनी ?"

"इच्छाय बज्झती लोको, इच्छा विनयाय मुच्चति।
इच्छाय विप्पहानेन, सब्बं छिन्दति बन्धनं"ति ॥

"इच्छाय् लोक प्यपुना च्वन, इच्छायात दबे यायेवं छुटे जुइगु,
इच्छा मदय्वं, फुक्क बन्धन त्वाः दला वनी।"

७०. लोक-सुत्त

"किस्मिं लोको समुप्पन्नो, किस्मिं कुब्बति सन्थवं।
किस्स लोको उपादाय किस्मिं लोको विहञ्ञती"ति ॥

८३. "छु दयेवं लोक दइ ?
छु नाप च्वं च्वनी ?
लोक छुकियात कया दया च्वन ?
छुकिया कारणं दुःख सिया च्वन ?"

"छसु लोको समुप्पन्नो, छसु कुब्बति सन्थवं ।
छन्नमेव उपादाय, छसु लोको विहञ्ञती"ति ॥

"खुथी[३३] दय्‌वं लोक दइ, खुथी नाप च्वं च्वनी,
खुथीयात कया लोक दया च्वन, खुथीया कारणं दुःख सिया च्वन ।"

अद्ध-वर्ग क्वचाल ।

झत्वा-वर्ग

७१. छेत्वा-सुत्त

८४. छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्‌या सम्मुखय्‌ थुगु गाथाद्वारा थथे धाल –

"किंसु छेत्वा सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, वधं रोचेसि गोतमा"ति ॥

गौतम ! "छुकियात नाश याःसा *(ध्यंसा)* सुखं देने दइ ?
छुकियात नाश यात धाःसां शोक जुइ मखु ?
गजागु छगू धर्मयात बध यायेगु
गौतमं कना बिज्याना ?"

"कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति ।
कोधस्स विसमूलस्स, मधुरग्गस्स देवते ।
वधं अरिया पसंसन्ति, तं हि छेत्वा न सोचती"ति ॥

"क्रोधयात नाश याःसा सुखं न्ह्यो वइके दइ,
क्रोधयात नाश याःसां शोक जुइ मखु,
महाविषया मूल क्रोध खः,
गुगु न्हापां ला भिंथें च्वंसां नं, हे देवता !
उकिया वध यायेगुयात पण्डितपिंसं प्रशंसा याः,
उकियात नाश याःसां शोक जुइ मखु ।"

---

३३ चक्षु, श्रोत, घ्राण, जिह्वा, काय व मन – थुपिं खुथी अध्यांतिमक आयतन खः ।

७२. रथ-सुत्त

"किंसु रथस्स पञ्ञाणं, किंसु पञ्ञाणमग्गिनो ।
किंसु रट्ठस्स पञ्ञाणं, किंसु पञ्ञाणमित्थिया"ति ॥

८५. "छु खंका रथ वल धका सिइका कायेगु ?
छु खंका गनं मिं नल धका सिइका कायेगु ?
राष्ट्रयागु चिं धयागु छु खः ?
मिसा धयापिं सुयागु नामं म्हसिइकीगु ?"

"धजो रथस्स पञ्ञाणं, धूमो पञ्ञाणमग्गिनो ।
राजा रट्ठस्स पञ्ञाणं, भत्ता पञ्ञाणमित्थिया"ति ॥

"ध्वजा *(ध्वाँय्)* खंका रथ वल धका सिइकेगु,
कुँ वःगु खंका गनं मिं नल धका सिइकेगु,
जुजु *(राष्ट्रपति)* धयाम्ह राष्ट्रया प्रतीक खः,
मिसा धयाम्ह थः भातया नामं म्हसिइकीगु खः ।"

७३. वित्त-सुत्त

"किंसूध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं, किंसु सुचिण्णो सुखमावहाति ।
किंसु हवे सादुतरं रसानं, कथंजीविं जीवितमाहु सेट्ठं"ति ॥

८६. "संसारय् मनूया श्रेष्ठ वित्त *(धन)* छु खः ?
छुकियात कमाये यायेवं सुख दइ ?
रस मध्ये दकले उत्तम छु खः ?
मनूतय्गु गजागु जीवनयात मनुखं दकले श्रेष्ठ धाइ ?"

"सद्धीध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं, धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।
सच्चं हवे सादुतरं रसानं, पञ्ञाजीविं जीवितमाहु सेट्ठं"ति ॥

"संसारय् श्रद्धा हे मनूया श्रेष्ठ धन खः, धर्म कमाये यायेवं सुख दइ,
रस मध्ये दकले *(उत्तम)* सत्य खः, प्रज्ञा-जीविकायात मनुखं दकलें श्रेष्ठ धाइ ।"

७४. वुट्ठि-सुत्त

"किंसु उप्पततं सेट्ठं, किंसु निपततं वरं ।
किंसु पवजमानानं, किंसु पवदतं वरं"ति ॥

८७. "बुया वइगु मध्ये दकले भिंगु *(श्रेष्ठ)* छु ख: ?
कुतुं वइगु मध्ये दकले भिंगु छु ख: ?
चाचाहिला जुइम्ह मध्ये दकलें भिंम्ह सु ख: ?
न्वंवाइपिं मध्ये दकले योम्ह सु ख: ?"

"बीजं उप्पततं सेट्ठं, बुट्ठि निपततं वरा।
गावो पवजमानानं, पुत्तो पवदतं वरो ति ॥

(मेम्ह छम्ह देवता –) "बुया वइगु मध्ये दकले भिंगु पुसा ख:,
कुतुं वइगु मध्ये दकले भिंगु वर्षा ख:,
चाचाहिला जुइम्ह मध्ये दकले भिंम्ह द्रहँ ख:,
न्वंवाइपिं मध्ये दकले योम्ह काय् ख:,[३४]"

"विज्जा उप्पततं सेट्ठा, अविज्जा निपततं वरा।
सङ्घो पवजमानानं, बुद्धो पवदतं वरो"ति ॥

(भगवान् –) "बुया वइगु मध्ये दकले भिंगु विद्या ख:,
कुतुं वइगु मध्ये दकले भिंगु अविद्या ख:,
चाचाहिला जुइपिं मध्ये भिक्षुसङ्घ दकले भिंपिं ख:,
वक्तापिं मध्ये बुद्ध सर्वोत्तम ख: ।"

७५. भीता-सुत्त

"किंसूध भीता जनता अनेका, मग्गो चनेकायतनप्पवुत्तो ।
पुच्छामि तं गोतम भूरिपञ्ञं, किस्मिं ठितो परलोकं न भाये"ति ॥

८८. "संसारय् थुलिमच्छि मनूत छाय् ग्या:गु ?
अनेक प्रकारयागु मार्ग कना तल,
हे महाज्ञानी गौतम ! जिं छलपोलयाके न्यना च्वना,
गन च्वनेवं परलोक खना भय काये म्वाली ?"

"वाचं मनं च पणिधाय सम्मा, कायेन पापानि अकुब्बमानो ।
बव्हन्नपानं घरमावसन्तो, सद्धो मुदू संविभागी वदञ्ञू ।
एतेसु धम्मेसु ठितो चतूसु, धम्मे ठितो परलोकं न भाये"ति ॥

"वचन व मनयात भिंगु *(सम्यक्)* लँय् लगे याना,
शरीरं पापाचरण याना मजूसे,
अन्नपानं जा:गु छेंय् च्वंच्वं,
श्रद्धालु, मृदु,इना चना भोग याइम्ह, मिलेचल जुइम्ह जुया,
थुपिं प्यता धर्म *(विशेषता)* य् च्वनेवं,
परलोक खना ग्याये मालि मखु ।"

---

३४ मांबौपिनि नितिं आपा: न्वंवाइम्ह काय् मयो जुइ मखु धयागु उम्ह देवतायागु धारणा ख: । – अट्ठकथा ।

७६. नजीरति-सुत्त

"किं जीरति किं न जीरति, किंसु उप्पथो ति वुच्चति।
किंसु धम्मानं परिपन्थो, किंसु रत्तिन्दिवक्खयो।
किं मल ब्रह्मचरियस्स, किं सिनानमनोदकं॥
"कति लोकस्मिं छिद्दानि, यत्थ चित्तं न तिट्ठति।
भगवन्तं पुट्ठुमागम्म, कथं जानेमु तं मयं"ति॥

८९. "छु पुलां जुइ, छु जुइ मखु पुलां ?
छुकियात मखुगु लँय् यंकिम्ह धका धाइगु ?
धर्मयागु ज्याखँय् छु पंगल खः ?
छु चान्हिं फुना वना च्वनी ?
ब्रह्मचर्यया मल छु खः ?
छुकियात लः मदय्क मोल्हुइगु धाइ ?
लोकय् ग्वगु ह्वः दु ?
गन चित्त थातं मच्वनिगु खः ?
छपिंके न्यनेत वया च्वना,
जिमिसं थुपिं खँ गुकथं थुइकेगु ?"

"रूपं जीरति मच्चानं, नामगोत्तं न जीरति।
रागो उप्पथो ति वुच्चति॥
"लोभो धम्मानं परिपन्थो, वयो रत्तिन्दिवक्खयो।
इत्थी मलं ब्रह्मचरियस्स, एत्थायं सज्जते पजा।
तपो च ब्रह्मचरियं च, तं सिनानमनोदकं॥
"छ लोकस्मिं छिद्दानि, यत्थ चित्तं न तिट्ठति।
आलस्यं च पमादो च, अनुट्ठानं असंयमो।
निद्दा तन्दी च ते छिद्दे, सब्बसो तं विवज्जये"ति॥

(भगवान् –) "मनूया रूप पुलां जुइ, वयागु नां व गोत्र जुइ मखु पुलां,
रागयात मखुगु लँय् यंकिम्ह धका धाइ, लोभ धर्मकर्म यायेगुली पंगल खः,
आयु चान्हि फुना वना च्वनी, स्त्री ब्रह्मचर्यया मल खः,
मनूत थुकी प्यपुना च्वं च्वनी, तप व ब्रह्मचर्य,
थ्व हे लः मदय्क मोल्हुइगु खः, लोकय् प्वाः खुगू दु
गन चित्त थातं मच्वनिगु खः।
आलस्य व प्रमाद,
उत्साह-हीनता, असंयम,
निन्दा व तन्द्रा थ्व हे खुगू ह्वः खः
उकियात न्ह्याबलें तोता जुइ फय्केमा :।"

७७. इस्सरिय-सुत्त

"किंसु इस्सरियं लोके, किंसु भण्डानमुत्तमं ।
किंसु सत्थमलं लोके, किंसु लोकस्मिमब्बुदं ॥
"किंसु हरन्तं वारेन्ति, हरन्तो पन को पियो ।
किंसु पुनप्पुनायन्तं, अभिनन्दन्ति पण्डिता"ति ॥

९०. "छु खः ऐश्वर्य धयागु संसारय् ?
दकले भिंगु योगु मध्ये छु खः ?
लोकय् शास्त्रया मल धयागु छु खः ?
लोकय् विनाशया कारण छु खः ?
छुकियात कया यंकी धका पनातइ ?
यंकीपिं मध्ये दकले योम्ह सु खः ?
हानं हानं वइपिं मध्ये सुयात
पण्डितपिसं अभिनन्दन याइगु ?"

"वसो इस्सरियं लोके, इत्थी भण्डानमुत्तमं ।
कोधो सत्थमलं लोके, चोरा लोकस्मिमब्बुदा ॥
"चोरं हरन्तं वारेन्ति, हरन्तो समणो पियो ।
समणं पुनप्पुनायन्तं, अभिनन्दन्ति पण्डिता"ति ॥

(भगवान् –) "संसारय् *(अधिकार)* वश धयागु ऐश्वर्य खः,
मिसा दकले भिंगु योगु मध्ये खः[३५],
क्रोध लोकय् शास्त्रया मल खः,
खुं लोकय् विनाशया कारण खः,
खुं वस्तु खुया यंकी धका मनुखं पना तइ,
यंकीपिं मध्ये भिक्षु दकले योम्ह खः,
हानं हानं वइपिं मध्ये भिक्षुयात पण्डितपिंसं अभिनन्दन याइगु खः ।"

७८. काम-सुत्त

"किमत्थकामो न ददे, किं मच्चो न परिच्चजे ।
किंसु मुञ्चेय्य कल्याणं, पापिकं न च मोचये"ति ॥

---

३५ मिजंया नितिं मिसा, मिसाया नितिं मिजं दकले भिंगु योगु खः । स्वया दिसँ अंगुत्तरनिकाय पृ. १ ।

९१. "ज्या सफल याइम्हं छु बिइमज्यू ?
मनुखं छुकियात तोते मज्यू ?
छु पिकायेगु
छु पिमकायेगु कल्याण खः ?"

"अत्तानं न ददे पोसो, अत्तानं न परिच्चजे ।
वाचं मुञ्चेय्य कल्याणं, पापिकं च न मोचये"ति ॥

(भगवान् –) "ज्या सफल याइम्हं थःत बिइ मज्यू, मनुखं थःत तोते मज्यू,
भिंगु वचन पिकायेगु, मभिंगु खँ मल्हायेगु कल्याण खः ।"

७९. पाथेय्य-सुत्त

"किंसु बन्धति पाथेय्यं, किंसु भोगानमासयो ।
किंसु नरं परिकस्सति, किंसु लोकस्मि दुज्जहं ।
किस्मिं बद्धा पुथू सत्ता, पासेन सकुणी यथा"ति ॥

९२. "छुकिं दइ लँ खर्च ?
भोगया वास गन च्वनी ?
मनूयात छुकिं लुतु लुया यंकीगु ?
संसारय् छु तोतेगु दकले थाकु ?"
"थुपिं फुक्क सत्त्व प्राणीपिं तःक्यना च्वन
गथे भंगपंछि स्वाल्वाँयलय् तःक्यनीथें ?

"सद्धा बन्धति पाथेय्यं, सिरी भोगानमासयो ।
इच्छा नरं परिकस्सति, इच्छा लोकस्मि दुज्जहा ।
इच्छाबद्धा पुथू सत्ता, पासेन सकुणी यथा"ति ॥

"श्रद्धाद्वारा परलोकया नितिं लँ खर्च दयका बिइ,
ऐश्वर्यय् भोगया वास च्वं च्वनी,
इच्छां मनूयात लुतु लुया यंकी,
संसारय् इच्छा तोतेगु दकले थाकु,
थुपिं फुक्क सत्त्व प्राणीपिं इच्छाय् तःक्यना च्वन,
गथे भंगपंछि स्वाल्वाँयलय् तःक्यंनीथें ।"

८०. पज्जोत-सुत्त

"किंसु लोकस्मि पज्जोतो, किंसु लोकस्मि जागरो।
किंसु कम्मे सजीवानं, किमस्स इरियापथो॥
"किंसु अलसं अनलसं च, माता पुत्तं व पोसति।
किं भूता उपजीवन्ति, ये पाणा पठविं सिता"ति।

९३. "लोकय् प्रद्योत धयागु छु खः ?
लोकय् न्ह्यलं चाय्कीम्ह सु खः ?
प्राणीपिं मध्ये गुम्ह ज्याय् ग्वाहाली वः ?
अले, व जुइगु लँ धयागु छु खः ?
सुनां अलसी व उद्योगी निम्हसित नं रक्षा याइ, गथे मामं काय्यातथें ?
छु जुइवं सकलें म्वाना च्वनी,
गुलि नं प्राणी पृथ्वीस दुपिं ?"

"पञ्ञा लोकस्मि पज्जोतो, सति लोकस्मि जागरो।
गावो कम्मे सजीवानं, सीतस्स इरियापथो।

"वुट्ठि अलसं अनलसं च, माता पुत्तं व पोसति।
वुट्ठिं भूता उपजीवन्ति, ये पाणा पठविं सिता"ति॥

(भगवान् –) "प्रज्ञा हे लोकय् प्रद्योत खः,
स्मृतिं लोकय् न्ह्यलं चाइका तइ,
प्राणीपिं मध्ये द्वहँ ज्याय् ग्वाहाली वः,
अले बुँई जोते जुइगु वयागु लँ खः,
वृष्टिं आलसी व उद्योगी निम्हसित नं रक्षा याइ गथे मामं काय्यातथें।
वा वयेवं *(वर्षा वयेवं)* सकलें म्वाना च्वनी
गुलि नं सत्त्व प्राणीपिं पृथ्वीस दुपिं।"

८१. अरण-सुत्त

"केसूध अरणा लोके, केसं वुसितं न नस्सति।
केध इच्छं परिजानन्ति, केसं भोजिस्सियं सदा॥

"किंसु माता पिता भाता, वन्दन्ति नं पतिट्ठितं।
किंसु इध जातिहीनं, अभिवादेन्ति खत्तिया"ति॥

१४. "लोकय् सु क्लेश मदुम्ह खः
गुम्हसियागु ब्रह्मचर्य-वास नाश जुया वनी मखु,
सुनां इच्छायात बांलाक सिइकी ?
सु सुयां दास गुबलें जुइ मखु ?
माँबौ व दाजुं नं गजाम्ह हनेबहःम्हसित वन्दना याइ ?
गजाम्ह जात मदुम्ह मनूयात
क्षत्रियतय्सं नं अभिवादन याः ?"

"समणीध अरणा लोके, समणानं वुसितं न नस्सति।
समणा इच्छं परिजानन्ति, समणानं भोजिस्सियं सदा॥

"समणं माता पिता भाता, वन्दन्ति नं पतिट्ठितं।
समणीध जातिहीनं, अभिवादेन्ति खत्तिया"ति॥

(भगवान् –) "श्रमण लोकय् क्लेश मदुम्ह खः,
श्रमणपिनिगु ब्रह्मचर्य-वास नाश जुया वनी मखु,
श्रमणं इच्छायात बांलाक स्यू,
श्रमण सुयां दास गुबलें जुइ मखु,
मांबौ, दाजुं व जुजुं नं
शील पालन याना च्वंम्ह *(काय्, किजा)* श्रमणयात वन्दना याइ।"

झत्वा-वर्ग क्वचाल।

देवता-संयुत्त क्वचाल।

२. देवपुत्त-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. पठमकस्सप-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, काश्यप देवपुत्र प्रथम याम *(चा:)* फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना काश्यप देवपुत्रं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भगवानं भिक्षुयात प्रकाश याना बिज्यात, भिक्षुपिंत अनुशासन धा:सा याना विमज्या: । "

(भगवान् –) "अथे जूसा, काश्यप ! छं गथे थू अथे *(अनुशासनयागु खँ)* कं ।"

"सुभासितस्स खिक्खेथ, समणूपासनस्स च ।
एकासनस्स च रहो, चित्तवूपसमस्स चा"ति ॥

"सुभाषितयात स्यना का, श्रमणपिंसं याये मा:गु उपासना या,
एकान्तय् याकचा वास याना उपशमन या ।

२. काश्यप देवपुत्रं थुलि खँ कन । भगवानं अनुमोदन याना बिज्यात । अनंलि काश्यप देवपुत्र भगवानं अनुमोदन याना बिज्यागु सिइका भगवान्यात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना अन हे अन्तर्धान जुया वन ।

२. दुतियकस्सप-सुत्त

३. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क दना उम्ह देवतां भगवान्या सम्मुखय् गाथा ब्वन –

"भिक्खु सिया झायी विमुत्तचित्तो, आकङ्खे चे हदयस्सानुपत्तिं ।
लोकस्स ञत्वा उदयब्बयं च, सुचेतसो अनिस्सितो तदानिसंसो"ति ॥

"अरहत्व प्राप्त यायेगु इच्छा या:म्ह भिक्षु ध्यानी जुया,
विमुक्त चित्त याना लोकयागु उदय-व्यययात सिइका
तृष्णा दृष्टी अनाश्रित जुया
उर्ध चित्त तया च्वने फय्केमा: ।"

३. माघ-सुत्त

४. श्रावस्ती ···। अनंलि, माघ देवपुत्र चा: *(प्रथमयाम)* फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दना च्वन। छखे लिक्क दना माघ देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा बिन्ति यात –

"किंसु छेत्वा सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, वधं रोचेसि गोतमा"ति॥

"गौतम ! छुकियात नाश या:सा *(ध्वंसा)* सुखं देने दइ ?
छुकियात नाश यात धा:सां शोक जुइ मखु ?
गजागु छगू धर्मयात वध यायेगु
गौतमं कना बिज्याना ?"

"कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति।
कोधस्स विसमूलस्स, मधुरग्गस्स वत्रभू।
वधं अरिया पसंसन्ति, तं हि छेत्वा न सोचती"ति॥

(भगवान् –) "वत्रभू ! क्रोधयात छेदन यायेवं सुखपूर्वक न्ह्योवइ,
क्रोधयात छेदन या:सां शोक जुइ मखु,
मधुराग्र विषमूल दुगु क्रोधयात वध यायेगुली
आर्यपिंसं प्रशंसा या:,
उकियात छेदन या:सां शोक जुइ मखु।"

४. मागध-सुत्त

५. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क च्वना मागध देवपुत्रं भगवान्यात थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"कति लोकस्मिं पज्जोता, येहि लोको पकासति।
भवन्तं पुट्ठुमागम्म, कथं जानेमु तं मयं"ति॥

"थुगु लोकय् ग्वगु प्रद्योत दु ?
छुकिं लोक प्रकाशमान जुइ ?
छिपिंके न्यनेत वया च्वना,
जिमिसं थुपिं खँ गुकथं सिइकेगु ?"

"चत्तारो लोके पज्जोता, पञ्चमेत्थ न विज्जति।
दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा॥

"अथ अग्गि दिवारत्तिं, तत्थ तत्थ पकासति।
सम्बुद्धो तपतं सेट्ठो, एसा आघा अनुत्तरा"ति॥

"थुगु लोकय् प्यथी प्रद्योतत दु *(थुलिं अप्व:)* न्यागूगु मदु,
न्हिनय् सूर्य थिइ, बहनी तिमिला जहाँ थिइ अन अन थासय् प्रकाश
ब्यू ब्यूं चानं न्हिनं मि थिइ, थुपिं मध्ये सम्बुद्धयागु प्रकाशमान
हे दकले श्रेष्ठ जू, हानं आभा मध्ये थ्व हे अनुपम नं ख: ।"

५. दामलि-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । अनंलि दामली देवपुत्र चा: फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दना च्वन । छखे लिक्क दना दामली देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा ब्वन –

"करणीयमेतं ब्राह्मणेन, पधानं अकिलासुना ।
कामानं विप्पहानेन, न तेनासीसते भवं"ति ॥

"थन अल्सी मदुम्ह *(अर्हत्)* ब्राह्मणं यायेमा: अभ्यास, काम *(वस्तु काम व क्लेश काम)*
यात बांलाक प्रहाण यायेवं हानं भव *(जन्म)* ग्रहण काइ मखुत ।"

"नत्थि किच्चं ब्राह्मणस्स, कतकिच्चो हि ब्राह्मणो ।
याव न गाधं लभति नदीसु, आयूहति सब्बगत्तेभि जन्तु ।
गाधं च लद्धान थले ठितो यो, नायूहती पारगतो हि सो व ॥
"एसूपमा दामति ब्राह्मणस्स, खीणासवस्स निपकस्स झायिनो ।
पप्पुय्य जातिमरणस्स अन्तं, नायूहथी पारगतो हि सो"ति ॥

(भगवान् –) "दामली ! याये मा:गु ज्या ब्राह्मणयाके मंत,
याये मा:गु सिध:गुलिं हे ब्राह्मण *(=अरहन्त)* जुल ।
गुबले तक *(थ्व)* थासय् थ्यनी मखु
उबले तक सकल प्राणीपिं नदी लाल कया पार जुइत स्वया च्वपिं जुल,
गुबले भूमि भागय् थ्यनी
उबले हाकनं पार जुइत व्यायाम या:जुइ म्वा:पिं जुल ।
दामली ! थ्व हे क्षीणास्रवी, चलुर प्रज्ञावान् व
ध्यानी ब्राह्मणं उद्योग या:गु व मया:गुया उपमा ख: ।

६. कामद-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· छखे लिक्क दना कामद देवपुत्रं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भगवान् ! थाकु ख:, भगवान् ! त:सकं थाकु ख: ।"

"दुक्करं वा पि करोन्ति, सेखा सीलसमाहिता।
ठितत्ता अनगारियुपेतस्स, तुट्ठि होति सुखावहा"ति ॥

(भगवान् –) "थाकुयां न्ह्याक्व थाकुसां याइ,
शैक्ष-शीलय् सुसमाहित जुया,
अनगारिक *(प्रव्रजित)* पिसं सन्तुष्ट जुया,
सुखद् सुख प्राप्त याना काइ।"

(कामद देवपुत्र –) "थुजागु सन्तुष्टि त:सकं दुर्लभ खनि।"

"दुल्लभं वा पि लभन्ति, चित्तवूपसमे रता।
येसं दिवा च रत्तो च, भावनाय रतो मनो"ति ॥

(भगवान् –) "दुर्लभ जूसा नं सन्तोष काइ,
चित्त शान्त यायेया निर्ति,
गुपिं चानं न्हिनं ध्यान भावनाय् रत जुइ,
इमिसं दुर्लभ जूसा नं सन्तुष्टि कायेे फइ।"

(कामद देवपुत्र –) "भगवान्! चित्तयात दमन यायेगु त:सकं थाकु खनि।"

"दुस्समादहं वा पि समादहन्ति, इन्द्रियूपसमे रता।
ते छेत्वा मच्चुनो जालं, अरिया गच्छन्ति कामदा"ति ॥

(भगवान् –) "दमन यायेगु थाकुसां नं दमन हे याइ,
कामद! इन्द्रिय दमनय् लगे जूपिं
आर्यपिं मृत्यु रूपी जाल चचफुना
मुक्त जुया वनी।"

(कामद देवपुत्र –) "भगवान्! विषम मार्गय् वने थाकु खनि।"

"दुग्गमे विसमे वा पि, अरिया गच्छन्ति कामद।
अनरिया विमसे मग्गे, पपतन्ति अवंसिरा।
अरियानं समो मग्गो, अरिया हि विसमे समा"ति ॥

(भगवान् –) "कामद! दुर्गम व विषम जूसां नं आर्यपिं वं हे वनी।
अनार्य असंयमी जुया दुर्गम मार्ग क्वय् कुतुं वनी।
आर्यमार्ग माथं वं, आर्यपिंसं हे माथं मवंगु लँयात माथं वंकी।"

७. पञ्चालचण्ड-सुत्त

८. श्रावस्ती ...। छखे लिक्क दना उम्ह पञ्चालचण्ड देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"सम्बाधे वत ओकासं, अविन्दि भूरिमेधसो।
यो झानमबुज्झि बुद्धो, पटिलीननिसभो मुनी"ति ॥

"गम्भीर प्रज्ञाद्वारा थुइकेमा:गु, गुगु ध्यानयागु सम्बाध *(विघ्न वाधा)* ख:,
अजागु ध्यानयात श्रेष्ठ निरहंकारी जुया बिज्याम्ह बुद्धं सिइका बिज्या: ।"

"सम्बाधे वा पि विन्दन्ति, धम्मं निब्बानपत्तिया ।
ये सतिं पच्चलत्थंसु, सम्मा ते सुसमाहिता"ति ॥

(भगवान् –) "पञ्चालचण्ड ! गुपिसं बांलाक स्मृति तइ,
गुपिसं बांलाक ध्यान या:
इमिसं सम्बाधया बिचय् नं
निर्वाणगामिनी धर्मयात अवबोध याइ ।"

८. तायन-सुत्त

यायेगु ख:सा बांलाक या

९. श्रावस्ती ··· । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना च्वन । अनंलि, पुलांम्ह तीर्थङ्कर तायन देवपुत्र चाया न्हापांगु याम फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह तायन देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुपिं गाथाद्वारा थथे धाल –

"छिन्द सोतं परक्कम्म, कामे पनुद ब्राह्मण ।
नप्पहाय मुनी कामे, नेकत्तमुपपज्जति ॥

"ब्राह्मण ! *(तृष्णा)* स्रोतयात त्वा:ल्हा,
काम विषययात चिइकि
काम विषययात मचिइकूसे
मुनिं एकाग्रता *(ध्यान)* प्राप्त याना काये फइ मखु ।"

"कयिरा चे कयिराथेनं, दल्हमेनं परक्कमे ।
सिथिलो हि परिब्बाजो, भिय्यो आकिरते रजं ॥

"यायेगु ख:सा बांलाक या,
क्वातुक पराक्रम या,
छ्वासुक *(शिथिलरूपं)* पालन या:गु प्रव्रज्यात्वय्
भन दकले क्लेश रूपी खीति थाये यो ।"

"अकतं दुक्कटं सेय्यो, पच्छा तपति दुक्कटं ।
कतं च सुकतं सेय्यो, यं कत्वा नानुतप्पति ॥

"मखुगु यायेगु सिबे मयायेगु हे ज्यू,
गुगु यायेवं लिपा नुग: मच्छिंके मालीगु ख:,

यायेमा:गु *(ज्या)* बांलाक यायेगु हे ज्यू,
गुगु यायेवं लिपा नुग: मच्छिंके माली मखु।"

"कुसो यथा दुग्गहितो, हत्थमेवानुकन्तति।
सामञ्ञं दुप्परामट्ठं, निरयायूपकड्ढति॥

"बांलाक मज्वंगु कुश घाँसं ल्हातय् भ्वेपिया कीयोथें हे
मभिंक या:गु श्रमण-चर्या नरकय् थ्यंका बिइ।

"यं किञ्चि सिथिलं कम्मं, सङ्किलिट्ठं च यं वतं।
सङ्कस्सरं ब्रह्मचरियं, न तं होति महप्फलं"ति॥

"न्ह्यागगूं शिथिल कर्म व संक्लिष्ट व्रत धयागु
अजागु शंका दुगु ब्रह्मचर्ययागु फल महत्फल जुइ मखु।"

१०. तायनदेवपुत्रं थुलि कन। थुलि कना भगवान्यात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना अन हे अन्तर्धान जुल।

११. अनंलि उगु चा: फ्वपुलेवं भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – थौं चान्हे पुलांम्ह तीर्थङ्कर तायन देवपुत्र सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन जि दु अन वल। वया जित अभिवादन याना छखे लिक्क दन। छखे लिक्क दना तायन देवपुत्रं जिगु न्ह्योने थुपिं गाथात ब्वन –

"ब्राह्मण! स्रोतयात त्वा:ल्हा ...[३६]"

१२. "भिक्षुपिं! तायन देवपुत्रं थुलि धाल। थुलि धया जित अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना अन हे अन्तर्धान जुल। भिक्षुपिं! तायन-गाथा अध्ययन या, भिक्षुपिं! तायन-गाथा कण्ठ या, भिक्षुपिं! तायन-गाथा मेपिंत नं न्यंकि, भिक्षुपिं! तायन-गाथा अर्थ-सहित जू, ब्रह्मचर्य-उपयोगी जू।"

९. चन्दिम-सुत्त[३७]

१३. श्रावस्ती ...। उगु इलय् राहु असुरेन्द्रं चन्द्रमा देवपुत्रयात ज्वना त:गु जुया च्वन। अनंलि भगवान्यात लुमंकुं लुमंकुं थुगु गाथा ब्वन –

"नमो ते बुद्ध वीरत्थु, विप्पमुत्तोसि सब्बधि।
सम्बाधपटिपन्नोस्मि, तस्स मे सरणं भवा"ति॥

"हे महावीर! छलपोलयात जिगु नमस्कार दु।
छलपोल ब्याक्व प्रकारं विमुक्त जुया बिज्याकम्ह ख:।
जि त:धंगु विपत्ती लाना च्वन,
उकिं छलपोल जिमिम्ह शरण जुया बिज्याहुँ।"

---

३६ थनया बाँकी खँ च्वय् वंगु न्यागूलिं गाथा हानं दोहरे यायेगु।

३७ थ्व हे सूत्र महापरित्राणबले चन्दिम परित्राण नामं पाठ यायेगु चलन दु।

अनंलि, चन्द्रमा देवपुत्रयागु कारणय् राहु असुरेन्द्रयात भगवानं गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"तथागतं अरहन्तं, चन्दिमा सरणं गतो।
राहु चन्दं पमुञ्चस्सु, बुद्धा लोकानुकम्पका"ति॥

"हे राहु, चन्द्रमा देवपुत्र तथागत अरहत्या
शरण वःम्हसित तोता ब्यु, बुद्ध लोकानुकम्पिक खः।"

१४. अनंलि, राहु असुरेन्द्रं चन्द्रमा देवपुत्रयात तोता थर थर खाका ग्याका गन वेपचित्ति असुरेन्द्र दु, अन वन। वना ग्याःग्यां चिमिसँ ब्वंब्वं दयेका छखे लिक्क दना च्वन। छखे लिक्क दना च्वंम्ह असुरेन्द्र राहुयात वेपचित्ति असुरेन्द्रं गाथाद्वारा धाल –

"किं नु सन्तरमानो व, राहु चन्दं पमुञ्चसि।
संविग्गरूपो आगम्म, किं नु भीतो व तिट्ठसी"ति॥

"राहु! छाय् छं थपाय्सक ग्याःग्यां चन्द्रमायात तोता छ्वयागु?
छाय् थिंगमिक भ्वातां दना च्वना?"

"सत्तधा मे फले मुद्धा, जीवन्तो न सुखं लभे।
बुद्धगाथाभिगीतोम्हि, नो चे मुञ्चेय्य चन्दिमं"ति॥

(राहु असुरेन्द्र –) "बुद्धद्वारा गाथां आज्ञा जुया बिज्याय्क बिज्याय्कं
चन्द्रमायात यदि जिं मतोतुल धाःसा,
जिगु छ्यं न्हेकू दले फु अथवा म्वाना च्वंसा
सुख मदइगु खइ।"

१०. सुरिय-सुत्त

१५. श्रावस्ती …! उगु इलय् राहु असुरेन्द्रं सूर्य देवपुत्रयात ज्वना तःगु जुया च्वन। अनंलि, भगवान्यात लुमंकुं लुमंकुं थुगु गाथा ब्वन –

"नमो ते बुद्ध वीरत्थु, विप्पमुत्तोसि सब्बधि।
सम्बाधपटिपन्नोस्मि, तस्स मे सरणं भवा"ति॥

"हे महावीर! छलपोलयात जिगु नमस्कार दु।
छलपोल ब्याक्व प्रकारं विमुक्त जुया बिज्याकम्ह खः।
जि तःधंगु विपत्ती लाना च्वन,
उकिं छलपोल जिमिम्ह शरण जुया बिज्याहुँ।"

अनंलि, सूर्य देवपुत्रयागु कारणय् राहु असुरेन्द्रयात भगवानं गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात–

"तथागतं अरहन्तं, सुरियो सरणं गतो।
राहु सुरियं पमुञ्चस्सु, बुद्धा लोकानुकम्पका॥

"हे राहु, सूर्य देवपुत्र तथागत अरहत्या
शरण वःम्हसित तोता ब्यु, बुद्ध लोकानुकम्पिक खः ।"

"यो अन्धकारे तमसि पभङ्करो, वेरोचनो मण्डली उग्गतेजो ।
मा राहु गिली चरमन्तलिक्खे, पजं ममं राहु पमुञ्च सुरियं"ति ॥

"गुम्हसिनं ख्यूंगु अन्धकारय् प्रकाश बिइ,
थीम्ह, मण्डल दुम्ह, उग्र तेज दुम्ह,
आकाशय् जुइम्ह सूर्ययात, हे राहु ! छं नुने मते ।
राहु ! जिमि काय् सूर्ययात तोता ब्यु ।"

१६. अनंलि, राहु असुरेन्द्रं सूर्य देवपुत्रयात तोता थर थर खाका ग्याका गन वेपचित्ति असुरेन्द्र दु, अन वन । वना ग्याःग्यां चिमिसं ब्वं ब्वं दयेका छखे लिक्क दना च्वन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह असुरेन्द्रं राहुयात वेपचित्ति असुरेन्द्रं गाथाद्वारा धाल –

"किं नु सन्तरमानो व, राहु सुरियं पमुञ्चसि ।
संविग्गरूपो आगम्म, किन्नु भीतो व तिट्ठसी"ति ॥

"राहु ! छाय् छं थपाय्सकं ग्याःग्यां सूर्ययात तोता छ्वयागु ?
ग्याःग्यां ववं भयभीत जुइका छाय् भ्वातां दना च्वना ?"

"सत्तधा मे फले मुद्धा, जीवन्तो न सुखं लभे ।
बुद्धगाथाभिगीतोम्हि, नो चे मुञ्चेय्य सुरियं"ति ॥

(राहु असुरेन्द्र –) "बुद्धद्वारा गाथां आज्ञा जुया बिज्याय्क बिज्याय्कं
सूर्ययात यदि जिं मतोतुल धाःसा,
जिगु छ्यं न्हेकू दले फु अथवा म्वाना च्वंसा
सुख मदइगु खइ ।"

प्रथम-वर्ग क्वचाल ।

अनाथपिण्डिक-वर्ग

११. चन्दिमस-सुत्त

१७. श्रावस्ती ··· ! अनंलि, चन्दिमस देवता चाः फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दना च्वन । छखे लिक्क दना चन्दिमस देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात–

"ते हि सोत्थिं गमिस्सन्ति, कच्छे वामकसे मगा ।
झानानि उपसम्पज्ज, एकोदि निपका सता"ति ॥

"इपिं हे सुखी जुइ, गथे पति मदुगु अथवा ध्याचः मदुगु थासय् च्वंपिं पशुतथें ।
अथे हे गुपिं स्मृतियुक्त एकान्तय् ध्यान प्राप्त याःपिं खः ।"

"ते हि पारं गमिस्सन्ति, छेत्वा जालं व अम्बुजो ।
झानानि उपसम्पज्ज, अप्पमत्ता रणञ्जहा"ति ॥

(भगवान् –) "इपिं हे पार जुया वनी, जालयात चःफुना वपिं न्यांथे ।
अथे हे गुपिं स्मृतियुक्त एकान्तय्
ध्यान प्राप्त याःपिं
अप्रमत्त व क्लेश-त्यागीपिं खः ।"

१२. वेण्डु-सुत्त

१८. छखे लिक्क दना विष्णु *(=वेण्डु)* देवतां भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात–

"सुखिता व ते मनुजा, सुगतं पयिरूपासिय ।
युञ्जं गोतमसासने, अप्पमत्ता नु सिक्खरे"ति ॥

"इपिं मनूत सुखी खः, गुपिं भगवान्यागु उपासना याना,
गौतमयागु शासनय् लगे जुया, अप्रमद जुया शिक्षा ग्रहण याना च्वन ।"

"ये मे पवुत्ते सिट्ठिपदे, अनुसिक्खन्ति झायिनो ।
काले ते अप्पमज्जन्ता, न मच्चुवसगा सियुं"ति ॥

(भगवान् –) "हे विष्णु ! जिगु शिक्षायात गुम्ह ध्यानीं पालन याइ,
यथोचित कालय् प्रमाद मजूसे इमि, मृत्युयागु वशय् वनी मखुपिं जुइ ।"

१३. दीघलट्ठि-सुत्त

१९. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहय् च्वंगु वेणुवन स्थित कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, दीघलट्ठि *(=दीर्घयष्ठी=तहाकःगु तुतां ज्वना जुइम्ह)* देवपुत्र चाः फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना वेणुवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दना च्वन ।

छखे लिंक्क दना च्वंम्ह दीघलट्ठि देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे धाल –

"भिक्खु सिया झायी विमुत्तचित्तो, आकङ्खे चे हदयस्सानुपत्तिं ।
लोकस्स ञत्वा उदयब्बयं च, सुचेतसो अनिस्सितो तदानिसंसो"ति ॥

"अरहत्व प्राप्त यायेगु इच्छा याःम्ह भिक्षु ध्यानी जुया,
विमुक्त चित्त याना लोकयागु उदय-व्यययात सिइका
तृष्णादृष्टी अनासक्त जुया
शुद्ध चित्त तया च्वने फय्‌केमाः ।"

१४. नन्दन-सुत्त

२०. छखेलिक्क दना नन्दन देवपुत्रं भगवान्‌या सम्मुखय् थुगु गाथा ब्वन –

"पुच्छामि तं गोतम भूरिपञ्ञ, अनावटं भगवतो ञाणदस्सनं ।
कथंविधं सीलवन्तं वदन्ति, कथंविधं पञ्ञवन्तं वदन्ति ।
कथंविधो दुक्खमतिच्च इरियति, कथंविधं देवता पूजयन्ती"ति ॥

"हे गौतम ! छलपोल महाज्ञानीयाके न्यने
भगवान्‌याके ज्ञानदर्शन अनावृत्त खः *(=तोपुयांतःगु मदु)* ।"

गजाम्हसित शीलवान् धाइ ?
गजाम्हसित प्रज्ञावान् धाइ ?
गजाम्हसित दुःखं पार जूम्ह धाइ ?
गजाम्हसित देवतापिंसं पूजा याइ ?"

"यो सीलवा पञ्ञवा भावितत्तो, समाहितो झानरतो सतीमा ।
सब्बस्स सोका विगता पहीना, खीणासवो अन्तिमदेहधारी ॥

"तथाविधं सीलवन्तं वदन्ति, तथाविधं पञ्ञवन्तं वदन्ति ।
तथाविधो दुक्खमतिच्च इरियति, तथाविधं देवता पूजयन्ती"ति ॥

(भगवान् –) "गुम्ह शीलवान, प्रज्ञावान, भावितात्मा,
समाहित, ध्यानरत, स्मृतिमान तथा सकतां शोकयात
प्रहीण याना क्षीणास्रवी व अन्तिम देहधारी
जुया च्वंम्ह मनू खः –

अजाम्हसित हे शीलवान धाइ,
अजाम्हसित हे प्रज्ञावान धाइ,
अजाम्हसित हे दुःखं पार जूम्ह धका धाइ,
लिसें अजाम्हसित हे देवतापिंसं पूजा नं याइ ।"

१५. चन्दन-सुत्त

२१. छखे लिक्क दना च्वंम्ह चन्दन देवपुत्रं भगवान्यात गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"को सूध तरति ओघं, रत्तिन्दिवमतन्दितो।
अप्पतिट्ठे अनालम्बे, को गम्भीरे न सीदती"ति॥

"चांन्हिं अप्रमादी *(तत्पर)* जुया सु ओघं तरे जुइ ?
अप्रतिष्ठित तथा आलम्बन मदुगु गम्भीरगु संसारय् सु दुबे जुइमखु ?"

"सब्बदा सीलसम्पन्नो, पञ्ञवा सुसमाहितो।
आरद्धविरियो पहितत्तो, ओघं तरति दुत्तरं॥

(भगवान् –) "न्ह्याबलें शील सम्पन्न जूम्ह, सुसमाहित जुया प्रज्ञावान जूम्ह,
तथा वीर्य बढे याइम्ह मनू, दुष्तर ओघं उत्तीर्ण जुइ।"

"विरतो कामसञ्ञाय, रूपसंयोजनातिगो।
नन्दीरागपरिक्खीणो, सो गम्भीरे न सीदती"ति॥

"कामसंज्ञां विरक्त जूम्ह
रूप संयोजनयात पार याःम्ह
तथा नन्दीरागयात फुके धुंकूम्ह
गुम्ह मनू खः व गम्भीर संसारय् डुबे जुइ मखुत।"

१६. वासुदत्त-सुत्त

२२. छखे लिक्क दना च्वंम्ह वासुदत्त देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात–

"सत्तिया विय ओमट्ठो, डय्हमानो व मत्थके।
कामरागप्पहानाय, सतो भिक्खु परिब्बजे"ति॥

"भालां छाती सूगु समान, छ्यनय् मिं नःगुथें हे,
कामराग प्रहाणया नितिं, स्मृतिमान जुया भिक्षु विचरण याना जु।"

"सत्तिया विय ओमट्ठो, डय्हमानो व मत्थके।
सक्कायदिट्ठिप्पहानाय, सतो भिक्खु परिब्बजे"ति॥

(भगवान् –) "भालां छाती सूगु समान, छ्यनय् मिं नःगुथें हे,
सत्काय-दृष्टिया प्रहाणया नितिं स्मृतिमान जुया भिक्षु विचरण याना जु।"

१७. सुब्रह्म-सुत्त

२३. छखे लिक्क दना च्वंम्ह सुब्रह्म देवपुत्रं भगवान्यात गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"निच्चं उत्रस्तमिदं चित्तं, निच्चं उब्बिग्गमिदं मनो।
अनुप्पन्नेसु किच्छेसु, अथो उप्पतितेसु च।
सचे अत्थि अनुत्रस्तं, तं मे अक्खाहि पुच्छितो"ति॥

"दुःख उत्पन्न जुइ न्ह्यो व दुःख न्ह्योने वःगु खना विचाः यायां
थ्व चित्त सदां उत्रस्त *(ग्याचिकु पह वयका च्वनेगु)* जुया च्वन,
थ्व जिगु चित्त सदां चिन्तित जुया च्वन।
यदि गनं अनुत्रस्त *(भय काये म्वाःगु)* स्थान दुसा
भगवान्याके न्यना च्वना –
अजागु स्थान जित कना बिज्याहुँ।"

"नाञ्ञत्र बोज्झङ्गतपसा, नाञ्ञत्रिन्द्रियसंवरा।
नाञ्ञत्र सब्बनिस्सग्गा, सोत्थिं पस्सामि पाणिनं"ति॥

"बोध्यङ्ग तपस्या व इन्द्रिय संयम यायेगु बाहेक
अले तोते माःगु सकतां तोतेगु बाहेक मेगु छुं स्वस्ति प्राणीपिंके दुगु जिं मखना।"

२४. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात। लय्ताःम्ह सुब्रह्मा देवपुत्रं भगवान्यात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना अन हे अन्तर्धान जुल।

१८. ककुध-सुत्त

२५. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् साकेत *(अयोध्या)* या अञ्जनवन मृगदावनय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, ककुध देवपुत्र चाः *(प्रथम याम)* फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना अञ्जनवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दना च्वन। छखे लिक्क दनाः ककुध देवपुत्रं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"श्रमण! आनन्द ला जू मखाः?"
"छु दुगुलिं, आवुसो?"
"श्रमण! अथेसा छु चिन्ता कया च्वनागु ले?"
"जिगु छु स्यंगुलिं, आवुसो?"
"श्रमण! अथे जूसा छलपोल आनन्दित नं जुया बिमज्याः, चिन्तित नं जुया बिमज्याःका मखुला?"

"अँ, आवुसो! अथे हे खः।"

"कच्चि त्वं अनघो भिक्खु, कच्चि नन्दी न विज्जति।
कच्चि तं एकमासीनं, अरती नाभिकीरती"ति॥

(ककुध देवपुत्र –) "भिक्षु ! छलपोलयाके दुःख मदुगुसा
छलपोलयाके सुख नं मदु,
याकचा फयतुना बिज्याकम्ह छलपोलयात
छाय् म्हाइपु नं मजूगु ?"

"अनघो वे अहं यक्ख, अथो नन्दी न विज्जति।
अथो मं एकमासीनं, अरती नाभिकीरती"ति ॥

(भगवान् –) "यक्ष ! दुःख नं जित मजू सुख नं मजू,
याकचा फयतुना च्वनाम्ह जिके म्हाइपु नं मजू।"

"कथं त्वं अनघो भिक्खु, कथं नन्दी न विज्जति।
कथं तं एकमासीनं, अरती नाभिकीरती"ति ॥

(ककुध –) "भिक्षु ! छलपोलयात दुःख गुकथं मजूगु ?
छलपोलयात सुख नं गुकथं मजूगु ?
याकचा फयतुना बिज्याकम्ह छलपोलयात
गुकथं म्हाइपु नं मजूगु ?"

"अघजातस्स वे नन्दी, नदीजातस्स वे अघं।
अनन्दी अनघो भिक्खु, एवं जानाहि आवुसो"ति ॥

(भगवान् –) "आवुसो ! दुःखी जूम्हसित सुख दइ,
सुखी जूम्हसित दुःख जुइ,
भिक्षु *(बुद्ध)* यात दुःख नं मजू,
सुख नं मजू धका सिइकि।"

"चिरस्सं वत पस्सामि, ब्राह्मणं परिनिब्बुतं।
अनन्दिं अनघं भिक्खुं, तिण्णं लोके विसत्तिकं"ति ॥

(ककुध –) "आपालं दिन लिपा जिं खना च्वना –
मुक्त जूम्ह ब्राह्मण *(बुद्ध)* यात !
गुम्ह भिक्षुयात दुःख नं मजू न सुख हे,
गुम्हसिनं भवसागरयात पार याये धुंकल।"

१९. उत्तर-सुत्त

२६. राजगृह ···। छखे लिक्क दना च्वंम्ह उत्तर देवपुत्रं भगवान्या सम्मुख थुगु गाथा ब्वन–

"उपनीयति जीवितमप्पमायु, जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो, पुञ्ञानि कयिराथ सुखावहानी"ति ॥

"ई फुना वना च्वन, चा फुना वना च्वन,
जीन्दगीया अवस्था छगू छगू याना फुना च्वन,

मृत्युयागु थुजागु भय खंका कया
सुख प्राप्त यायेत पुण्य याये सयकि ।"

"उपनीयति जीवितमप्पमायु, जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो, लोकामिसं पजहे सन्तिपेक्खो"ति ॥

(भगवान् –) "ई फुना वना च्वन, चा फुना वना च्वन,
जीन्दगीया अवस्था छगू छगू याना फुना च्वन,
मृत्युयागु थुजागु भय खंका कया
शान्ति योम्हं सांसारिक भोग *(लोकामिष)* तोति ।"

२०. अनाथपिण्डिक-सुत्त

२७. छखे लिक्क दना च्वंम्ह अनाथपिण्डिक देवपुत्रं भगवान्या सम्मुख थुगु गाथा ब्वन –

"इदं हि तं जेतवनं, इसिसङ्घनिसेवितं ।
आवुत्थं धम्मराजेन, पीतिसञ्जननं मम ॥

"जिगु मनय् प्रीति लुया वइगु ऋषिसङ्घपिंसं सेवन याःगु
धर्मराजं वास याना बिज्यागु थ्व व हे जेतवन *(विहार)* खः ।"

"कम्मं विज्जा च धम्मो च, सीलं जीवितमुत्तमं ।
एतेन मच्चा सुज्झन्ति, न गोत्तेन धनेन वा ॥

"कर्म, विद्या, धर्म व शील हे, जीवनया उत्तम अङ्ग खः,
थुकिं हे शुद्धि जुइ, गोत्र व धनं जुइ मखु शुद्धि ।"

"तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।
योनिसो विचिने धम्मं,एवं तत्थ विसुज्झति ॥

"उकिं हे, पण्डित पुरुषपिंसं, थःगु हितयात विचाः याना,
बांलाक थुइका चाय्का धर्म सञ्चय यायेमाः, थुकिं हे अन *(मनुष्य लोकय्)* विशुद्ध जुइ ।"

"सारिपुत्तो व पञ्ञाय, सीलेन उपसमेन च ।
यो पि पारङ्गतो भिक्खु, एतावपरमो सिया"ति ॥

"शारिपुत्रथें प्रज्ञावान, शीलवान, उपशान्त तथा
पारङ्गत जुया वनिम्ह भिक्षु हे, सर्वोत्तम जू ।"

२८. अनाथपिण्डिक देवपुत्रं थुलि कन । थुलि धया, भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना अन हे अन्तर्धान जुल ।

२९. अनंलि, उगु चा फ्वपुलेवं भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! थौया चान्हे, ... उम्ह देवपुत्रं जिगु न्ह्योने दना थुगु गाथा ब्वन –

"जिगु मनय् प्रीति लुया वइगु ··· [३८]

३०. "भिक्षुपिं ! उम्ह देवपुत्रं थुलि धाल । थुलि धया उम्ह देवपुत्रं जित अभिवादन व प्रदक्षिणा याना अनं हे अन्तर्धान जुया वन ।

३१. थथे धया बिज्यायेवं आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! थ्व शायद अनाथपिण्डिक देवपुत्र ला मखुला ? अनाथपिण्डिक गृहपति आयुष्मान् सारिपुत्रप्रति तःसकं प्रसन्न जू ।

साधु, साधु, आनन्द ! गन तक छं तर्कं सिइका कायेमाःगु खः व छं सिइका काल । आनन्द ! व अनाथपिण्डिक देवपुत्र हे खः ।

अनाथपिण्डिक-वर्ग क्वचाल ।

नानातित्थिय-वर्ग

२१. सिव-सुत्त

३२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, शिव देवपुत्र चाः फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दना च्वन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह शिव देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा ब्वन –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सेय्यो होति न पापियो ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं भिं हे भिनि, मभिनि मखु ।"

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, पञ्ञा लब्भति नाञ्ञतो ॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति ।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं प्रज्ञा हे लाभ जुइ, अन्यथा जुइ मखु ।"

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सोकमज्झे न सोचति ॥

---

३८ थनया बाँकी गाथाया खँ च्वयथें ।

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं शोक जूपिं मध्ये शोक मदुम्ह जुइ।"

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, ञातिमज्झे विरोचति॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं ज्ञातिपिं मध्ये तेज दुम्ह जुइ।"

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सत्ता गच्छन्ति सुगतिं॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं सत्त्व प्राणीपिं सुगती उत्पन्न जुइ।"

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सत्ता तिट्ठन्ति साततं"ति॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं सत्त्व प्राणीपिं सदां सुखी जुया च्वनी।"

अनंलि, भगवानं शिव देवपुत्रयात गाथाद्वारा लिसः बिया बिज्यात –

"सब्भिरेव समासेथ, सब्भि कुब्बेथ सन्थवं।
सतं सद्धम्ममञ्ञाय, सब्बदुक्खा पमुच्चती"ति॥

"सत्पुरुषपिनिगु हे संगत या, सत्पुरुषपिं लिसे हे मित्रता ति।
सत्पुरुषपिनिगु सद्धर्मयात सिइकेवं फुक्क दुःखं प्रमुक्त जुइ।"

२२. खेम-सुत्त

३३. छखे लिक्क दना च्वंम्ह खेम *(=क्षेम)* देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुपिं गाथा ब्वन –

"चरन्ति बाला दुम्मेधा, अमित्तेनेव अत्तना।
करोन्ता पापकं कम्मं, यं होति कटुकप्फलं॥

"मूर्ख दुर्बुद्धिपिं विचरण याना जुइ,
थःम्ह शत्रु थः हे जुया,
पाप कर्म याना जुया च्वनी,
गुकिया फल तःसकं कटु जुइगु जुया च्वन।"

"न तं कम्मं कतं साधु, यं कत्वा अनुतप्पति।
यस्स अस्सुमुखो रोदं, विपाकं पटिसेवति॥

"अजागु ज्या यायेगु बांला मजू,
गुकियात याना लिपा नुगः मछिंके मालिगु खः,
गुम्हसिनं मिखां ख्वबि सोसो वय्का ख्वख्वं
फल भोगे याये माःगु जुया च्वन ।"

"तं च कम्मं कतं साधु, यं कत्वा नानुतप्पति ।
यस्स पतीतो सुमनो, विपाकं पटिसेवति ॥

"अजागु ज्या यायेगु बांला जू,
गुकियात याना लिपा नुगः मछिंके माली मखु,
गुम्हसित आनन्द व खुशी जुजुं
(भिंगु) फल दइगु खः ।"

"पटिकच्चेव तं कयिरा, यं जञ्ञा हितमत्तनो ।
न साकटिकचिन्ताय, मन्ता धीरो परक्कमे ॥

"न्हापां हे उगु ज्या यायेमाः
गुकिं थःगु हित जुइगु सिइका,
गाडीवानयाथें हे चिन्ता याये म्वाःक
धीर पुरुषं पूरा पराक्रम याये फय्केमाः ।"

"यथा साकटिको मट्ठं, समं हित्वा महापथं ।
विसमं मग्गमारुय्ह, अक्खच्छिन्नो व झायति ॥

"एवं धम्मा अपक्कम्म, अधम्ममनुवत्तिय ।
मन्दो मच्चुमुखं पत्तो, अक्खच्छिन्नो व झायती"ति ॥

"गथे सुं गाडीवानं बांलागु तब्याःगु, माथं वंगु लँ तोता
थथ्या क्वथ्याःगु लँय् यंकूगु गाडीया
धूर तोधुला गाडीवान चिन्ताय् लाःथें
धर्मं विमुख जुया *(=तोता)* अधर्मय् लगे जूम्ह निर्बुद्धि-पुरुष
मृत्युयागु म्हुत्वी लाना
धुर तोधुला चिन्ताय् लाःम्हथें चिन्ताय् लाइ ।"

२३. सेरी-सुत्त

३४. छखे लिक्क दना च्वंम्ह सेरी देवपुत्रं भगवान्याके थुगु गाथा ब्वना त्यन –

"अन्नमेवाभिनन्दन्ति, उभये देवमानुसा ।
अथ को नाम सो यक्खो, यं अन्नं नाभिनन्दती"ति ॥

"अन्न छता सकसियां यो, देव व मनुष्य निम्हसियां,
अजाम्ह धयाम्ह सु सत्त्व प्राणी दु गुम्हसियात अन्न मयःगु खः ?"

“ये नं ददन्ति सद्धाय, विप्पसन्नेन चेतसा ।
तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परम्हि च ॥

(भगवान् –) “गुम्हसिनं अजागु अन्न श्रद्धापूर्वक दान बिइ,
तःसकं हे प्रसन्न चित्त तया,
वयात अजागु हे अन्न दइ,
थुगु लोकय् नं, परलोकय् नं ।”

“तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुञ्ञानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिनं”ति ॥

“उकिं हे नुगः स्यायेगु तोता
पाप मदय्केत पुण्य-कर्म दान या,
परलोकय् पुण्य जक हे
प्राणीपिनि लिधंसा खः ।”

३५. भन्ते ! आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्‌भुत खः, भगवानं गपाय्सकं मिले जुइक आज्ञा जुया बिज्यागु –

“ये न ददन्ति सद्धाय, विप्पसन्नेन चेतसा ।
तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परम्हि च ॥

“गुम्हसिनं अजागु अन्न श्रद्धापूर्वक दान विइ,
तःसकं हे प्रसन्न चित्त तया,
वयात अजागु हे अन्न दइ,
थुगु लोकय् नं परलोकय् नं ।”

“तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुञ्ञानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिनं”ति ॥

“उकिं हे नुगः स्यायेगु तोता
पाप मदय्केत पुण्य-कर्म दान या,
परलोकया पुण्य जक हे
प्राणीपिनि लिधंसा खः ।”

“भन्ते ! पूर्वकाय् छगू समयय् जि सेरी धयाम्ह दायक दानपति तथा दानयागु वर्णवादीम्ह *(प्रशंसक)* जुजु जुयागु खः । उगु इलय् जिपाखें श्रमण, ब्राह्मण, कृपण, लँजवा व दानयागु वर्णन याना जुइपिं याचकपिंत नगरया प्यका ध्वकाय् *(प्यंगू दिशाय्)* दान बिइकागु खः । भन्ते ! छन्हु अन्तःपुरयापिं मिसात वया जित थथे धाःवल – ‘देव ! छपिंसं जक दान बिया बिज्याना च्वन परन्तु जिमिसं धाःसा दान बिये मखना च्वन । यदि देवयागु कारणं जिमिसं नं दान बिये खन, पुण्य याये खन धाःसा गुलि ज्यूगु खइ ।’ भन्ते ! अनंलि, जित थथे जुल – ‘जि दायक खः, दानपति तथा दानयागु वर्णवादी *(प्रशंसक)* खः धाल धाःसा दान बिइ न्ह्यां धका धाःपिंत छु धाये ?’ भन्ते ! थुलि विचाः याना जिं न्हापांगु ध्वाका अन्तःपुरयापिं मिस्तेत दान वस्तु बिइकेगु याका अले जिगु दान *(वस्तु)* थाति च्वन ।

“भन्ते ! अनंलि, जिमि अनुयायी क्षत्रीपिं *(नं)* वया जित थथे धाःवल – ‘देव ! छपिंसं दान बिया बिज्याना च्वन, अन्तःपुरयापिं मिसातय्सं नं दान बिया च्वन परन्तु जिमिसं धाःसा दान बिये मखना

मच्वन । यदि देवयागु कारणं जिमिसं नं दान बिये खन पुण्य याये खन, धाःसा गुलि ज्यूगु खइ ।' भन्ते ! अनंलि, जित थथे जुल – 'जि दायक खः, दानपति तथा दानयागु वर्णवादी *(प्रशंसक)* खः, धाल धाःसा दान बिइ न्ह्यां धका धाःपिंत छु धाये ?' भन्ते ! थुलि विचाः याना जिं निगूगु ध्वाका जिमि अनुयायी क्षत्रीपिंत दान वस्तु बिइकेगु याका अले जिगु दान *(वस्तु)* थाति च्वन ।

"भन्ते ! अनंलि, जिमि बलकाय *(=जङ्गी भारदार)* त *(नं)* वया जित थथे धाःवल – 'देव ! छपिंसं दान बिया बिज्याना च्वन, अन्तःपुरयापिं मिसातय्सं नं दान बिया च्वन, अनुयायी क्षत्रीपिंसं नं दान बिया च्वन परन्तु जिमिसं धाःसा दान बिये मखना च्वन । यदि देवयागु कारणं जिमिसं नं दान बिये खन, पुण्य याये खन धाःसा गुलि ज्यूगु खइ ! ' भन्ते ! अनंलि, जित थथे जुल – 'जि दायक खः, दानपति तथा दानयागु वर्णवादी *(प्रशंसक)* खः धाल धाःसा दान बिइ न्ह्यां धका धाःपिंत छु धाये ? 'भन्ते ! थुलि विचाः याना जिं स्वंगूगु ध्वाका जिमि बलकायतय्गु दानवस्तु बिइकेगु याका अले जिगु दान *(वस्तु)* थाति च्वन ।

"भन्ते ! अनंलि, जिमि ब्राह्मण गृहपतिपिं *(नं)* वया जित थथे धाःवल – 'देव ! छपिंसं दान बिया बिज्याना च्वन, अन्तःपुरयापिं मिसातय्सं नं ···, अनुयायी क्षत्रीपिंसं नं ···, बलकायतय्सं नं दान बिया च्वन परन्तु जिमिसं धाःसा दान बिये मखना च्वन । यदि देवयागु कारणं जिमिसं नं दान बिये खन, पुण्य याये खन धा;सा गुलिं ज्यूगु खइ !' भन्ते ! अनंलि, जित थथे जुल – 'जि दायक खः, दानपति तथा दानयागु वर्णवादी खः धाल धाःसा दान बिये न्ह्यां धका धापिंत छु धाये ?' भन्ते ! थुलि बिचा याना जिं प्यंगूगु ध्वाका जिमि ब्राह्मण गृहपतिपिंत दान वस्तु बिइकेगु याका अले जिगु दान *(वस्तु)* थाति च्वन ।"

"भन्ते ! अनंलि; मनूत *(कर्मचारीत)* वया जित धाःवल – 'देव ! आः छपिनि पाखें छुं नं दान बिया च्वंगु मदु ।'

"भन्ते ! थथे न्यंकेवं, जिं उपिं मनूतय्त थथे धया – 'हे भणे ! अथे जूसा जनपद पिने गुलि आम्दानी दुगु खः उकी मध्ये बच्छि भाग अन्तःपुरय् छ्वंया हति, मेगु ल्यं दनिगु बच्छि भाग श्रमण, ब्राह्मण, कृपण, लँजवातय्त, दानयागु वर्णन याना जुइपिं याचकतय्त दान बिइया नितिं अन हे ति ।

"भन्ते ! जिं थुकथं दीर्घकाल तक याना तयागु पुण्य व दीर्घकाल तक यानागु कुशल धर्मतय्गु अन्त खंके मफु – थुलि पुण्य दु अथवा थुलि पुण्य विपाक दु अथवा थुलि स्वर्गय् च्वनेमाः । भन्ते ! आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्‌भुत खः, भगवानं गपाय्सकं मिले जुइक आज्ञा जुया बिज्यागु –

"ये नं ददन्ति सद्धाय, विप्पसन्नेन चेतसा,
तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परम्हि च ॥

"गुम्हसिनं अजागु अन्न श्रद्धापूर्वक दान बिइ,
तःसकं हे प्रसन्न चित्त तया,
वयात अजागु हे अन्न दइ,
थुगु लोकय् नं, परलोकय् नं ।"

"तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुञ्ञानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिनं"ति ॥

"उकिं हे नुगः स्यायेगु तोता
पाप मंदय्केत पुण्य-कर्म दान या,
परलोकय् पुण्य जक हे
प्राणीपिनि लिधंसा खः ।"

२४. घटीकार-सुत्त

३६. छखे लिक्क दना च्वंम्ह घटीकार देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुपिं गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात–

"अविहं उपपन्नासे, विमुत्ता सत्त भिक्खवो।
रागदोसपरिक्खीणा, तिण्णा लोके विसत्तिकं"ति॥

"अविह लोकय् उत्पन्न जुया, न्हेम्ह भिक्षु विमुक्त जुल,
राग, द्वेष *(व मोह)* नष्ट जुइका, थुगु भवसागरयात पार याना काल।"

"के च ते अतरुं पङ्कं, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं।
के हित्वा मानुसं देहं, दिब्बयोगं उपच्चगुं"ति॥

"इपिं सु सु खः गुपिंसं उगु ध्याचः हाचां गाया वन,
मृत्युयागु उगु तःधंगु दुस्तर राज्ययात
गुम्हसिनं मनुष्ययागु शरीर तोता,
सर्वोच्च स्थान प्राप्त याना काल?"

"उपको पलगण्डो च, पुक्कसाति च ते तयो।
भद्दियो खण्डदेवो च, बाहुरग्गि च सङ्गियो।
ते हित्वा मानुसं देहं, दिब्बयोगं उपच्चगुं"ति॥

"उपक, पलगण्ड व पक्कुसाति थुपिं स्वंम्हं
भद्दिय व खण्डदेव *(भद्रदेव)*, बाहुरागिग *(बाहुदन्त)* व पिङ्गिय *(सङ्गिय)*,
थुपिं हे खः मनुष्य-देह तोता सर्वोच्च *(दिव्य)* स्थान कापिं।"

"कुसली भाससी तेसं, मारपासप्पहायिनं।
कस्स ते धम्ममञ्ञाय, अच्छिदुं भवबन्धनं"ति॥

(भगवान् –) "इमिगु वारे छं पायछि जुइक खँ न्यंकल,
गुपिंसं मारयागु जाल काटे यात,
इपिं सुयागु धर्म सिइका
भव-बन्धन त्वाः ल्हायेगुली समर्थ जुलले?"

"न अञ्ञत्र भगवता, नाञ्ञत्र तव सासना।
यस्स ते धम्ममञ्ञाय, अच्छिदुं भवबन्धनं॥

(देवता –) "भगवान्यात तोता मेपिं थन सुं मदु,
छलपोलयागु धर्म तोता मेगु मदु गनं,
वास्तवय् छलपोलयागु हे धर्म सिइका
इमिसं भव-वन्धन त्वाः ल्हाये फूगु खः।"

"यत्थ नामं च रूपं च, असेसं उपरुज्झति।
तं ते धम्मं इधञ्ञाय, अच्छिदुं भवबन्धनं"ति॥

"गन नाम व रूप नितां
ल्यं मदयुक हे निरुद्ध जुया वनी,
छलपोलयागु थुजागु धर्म थन सिइका
इपिंसं भव-बन्धनयात त्वा: ल्हाये फूगु ख: ।"

"गम्भीरं भाससी वाचं, दुब्बिजानं सुदुब्बुधं ।
कस्स त्वं धम्ममञ्ञाय, वाचं भाससि ईदिसं"ति ॥

(भगवान् –) "छं त:सकं गम्भीरगु, सिइकां सिइके थाकुगु,
थुइकां थुइके थाकुगु
अवबोध याये थाकुगु, खँ कना च्वन ?
सुयागु धर्म *(खँ)* सिइका थथे कना च्वनागु ?"

"कुम्भकारो पुरे आसिं, वेकलिङ्गे घटीकरो ।
मातापेत्तिभरो आसिं, कस्सपस्स उपासको ॥

(देवता –) "न्हापा जि छम्ह घटिकार कुम्हा ख:
वेहलिंगय् च्वंम्ह चाया भाँडाकुडा दयकीम्ह
थ: मांबौपिंत लहिना च्वनाम्ह
(भगवान्) काश्यपयाम्ह उपासक ख: ।"

"विरतो मेथुना धम्मा, ब्रह्मचारी निरामिसो ।
महुवा ते सगामेय्यो, अहुवा ते पुरे सखा ॥

"मैथुन धर्म सेवन मयानाम्ह,
ब्रह्मचारी, पूरा त्यागी,
छगू हे गामय् च्वंम्ह छपिनि
न्हापायाम्ह पासा जि ख: ।"

"सोहमेते पजानामि, विमुत्ते सत्त भिक्खवो ।
रागदोसपरिक्खीणे, तिण्णे लोके विसत्तिकं"ति ॥

"उकिं हे, जिं इमित म्हस्यू,
विमुक्त जुया वंपिं, न्हेम्ह भिक्षुपिंत,
राग, द्वेष *(व मोह)* फुका वंपिं
गुपिंसं भव-सागरयात पार याना वन ।"

"एवमेतं तदा आसि, यथा भाससि भग्गव ।
कुम्भकारो पुरे आसि, वेकलिङ्गे घटीकारो ॥

"मातापेत्तिभरो आसि, कस्सपस्स उपासको ।
विरतो मेथुना धम्मा, ब्रह्मचारी निरामिसो ।
अहुवा मे सगामेय्यो, अहुवा मे परे सखा"ति ॥

"भार्गव ! नकतिनि छं गथे धाल ख:,
अथे हे न्हापा छ छम्ह घटिकार कुम्हा ख:,

वेहलिंग गामय् च्वंम्ह चाया भांडाकुडा दय्कीम्ह थ: मांबौपिंत
लहिना च्वंम्ह *(भगवान्)* काश्यपयाम्ह उपासक ख: ।"

"मैथुन धर्म सेवन मयाम्ह
ब्रह्मचारी, पूरा त्यागी,
छगू हे गामय् च्वंम्ह छ
न्हापायाम्ह जि पासा ख: ।"

"एवमेतं पुराणानं, सहायानं अहु सङ्गमो ।
उभिन्नं भावितत्तानं, सरीरन्तिमधारिनं"ति ॥

"थुकथं नाप लागु जुल उपिं पुलांपिं पासापिं,
निम्हं हे भावितात्मापि ख:
निम्हं हे अन्तिम शरीर धारण याना च्वंपिं ।"

२५. जन्तु-सुत्त

३७. थथे जिं न्यना । छगू समयय् कोशलं *(देश)* या हिमखण्डपाखेयागु अरण्य कुटिकाय् गुलिं भिक्षुत उद्धत, अहंकारी, चपल, म्हुतु वाना ब्वबिइपिं, योयोथे हालिपिं, स्मृति-हीन, प्रज्ञा-हीन, समाधिरहित, विह्वल चित्त तया असंयमी जुइका च्वं च्वन ।

अनंलि, छन्हु उपोसथ पून्ही खुन्हु जन्तु देवपुत्र गन उपिं भिक्षुत च्वना च्वंगु दु, अन वन । वना उपिं भिक्षुपिंत गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"सुखजीविनो पुरे आसुं, भिक्खू गोतमसावका ।
अनिच्छा पिण्डमेसना, अनिच्छा सयनासनं ।
लोके अनिच्चतं ञत्वा, दुक्खस्सन्तं अकंसु ते ॥

"न्हापायापिं सुखं च्वं, भिक्षुत गौतमया श्रावकपिं लोभी मजूसे
भिक्षाटनय् वनिपिं ख:, शयनासनय् लोभ धयागु मदुपिं ख:,
संसारयागु अनित्ययात अवबोध याना
दु:खयागु अन्त याना का:पिं ख: ।"

"दुप्पोसं कत्वा अत्तानं, गामे गामणिका विय ।
भुत्वा भुत्वा निपज्जन्ति, परागारेसु मुच्छिता ॥

"*(आ: धा:सा)* थ:त स्यंका, गामय् च्वंपिं जमीन्दारथें जुया यक्व यक्व नया
न्ह्यो वय्का च्वं च्वन, मेपिनिगु छेंय् च्वंगु वस्तुकय् लोवंका च्वन ।"

"सङ्घस्स अञ्जलिं कत्वा, इधेकच्चे वदामहं ।
अपविद्धा अनाथा ते, यथा पेता तथेव ते ॥

"सङ्घयात ल्हा: ज्वजलपा नमस्कार यायां
(जिं) थथे न्यंका च्वना –

गुपिं *(भिक्षुपिं)* वांछ्वया तःगु वस्तुथें अनाथ खः,
इपिं वांछ्वया तःगु लाश समान खः ।"

"ये खो पमत्ता विरहन्ति, ते मे सन्धाय भासितं ।
ये अप्पमत्ता विहरन्ति, नमो तेसं करोमहं"ति ॥

"गुपिं प्रमादी जुया च्वना च्वंपिं खः,
इमिगु नितिं जक जिं थथे धयागु खः,
अले गुपिं अप्रमादी जुया च्वना च्वंपिं दु,
इमित जिगु नमस्कार दु ।"

२६. रोहितस्स-सुत्त

३८. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क दना रोहितस्स देवपुत्रं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! यात्राद्वारा *(न्यासिं वना)* अजागु लोकयागु अन्त्यतक सिइकेगु वा खंकेगु वा थ्यंकेगु यायेे फइला ? भन्ते ! गन जन्म जुइ म्वाःगु, बुढा जुइ म्वाःगु, सी म्वाःगु, च्युत जुइ म्वाःगु, उत्पन्न जुइ म्वाःगु खः ?

"आवुसो ! जन्म जुइ म्वाःगु, बुढा जुइ म्वाःगु, सी म्वाःगु, च्युत जुइ म्वाःगु, उत्पन्न जुइ म्वाःगु थाय् गनं मदु, अजागु लोकयागु यात्राद्वारा *(न्यासिं वना)* अन्त्य तक सिइकेगु वा खंकेगु वा थ्यंकेगु यायेे फइ धका जिं मकना ।"

"आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्भुत खः, भन्ते ! अहा ! गपाय्सकं सुभाषित जूगु खँ आज्ञा जुया बिज्यागु – आवुसो ! जन्म जुइ म्वाःगु, बुढा जुइ म्वाःगु, सी म्वाःगु, च्युत जुइ म्वाःगु, उत्पन्न जुइ म्वाःगु थाय् गनं मदु, अजागु लोकयागु यात्राद्वारा *(न्यासिं वना)* अन्त्य तक सिइकेगु वा खंकेगु वा थ्यंकेगु यायेे फइ धका जिं मकना धका छलपोलं आज्ञा जुया बिज्यात ।"

"भन्ते ! न्हापा न्हापा *(पूर्व)* कालय् जि आकाशय् ब्वये फुम्ह ऋद्धिं सम्पन्न जूम्ह भोजपुत्र रोहितस्स धयाम्ह ऋषि जुयागु खः । भन्ते ! उगु इलय् जिके थुजागु वेग बल दुगु खः – गथेकि सुं शिक्षित, दक्ष, अभ्यस्त जूम्ह दृढ धनुर्धारीं थाकु मजुइक अपुक ताइबःसिमायात छेरे याइगु खः, अथवा ताइबःसिमा कोदलिइगु ई तकया अवधिया भित्रय् जिं पूर्व पश्चिमयागु समुद्रतक न्यासिं वना थ्यंकः वने फुगु शक्ति व वेग जिके दुगु खः । भन्ते ! थुकथं न्यासिं वने फुगु शक्ति व वेग दुम्ह जिके थुजागु शक्ति उत्पन्न जुल – 'न्यासिं वना जिं लोकयागु अन्त्य तक थ्यंक वने ।' भन्ते ! अनंलि, न हे मनसे, त्वं हे मत्वंसे, भाडा-पिसाब हे मयासे, द्यंहे मद्यंसे, त्यान्हु हे मलंकूसे[३९] सच्छि दँ म्वाये फुम्ह जिं सच्छि दँ जीविका याना सच्छि दँ तक न्यासिं वना लोकयागु अन्त्यय् थ्यने न्ह्यो हे जिगु मृत्यु जुल । आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्भुत खः, भन्ते ! अहा ! गपाय्सकं सुभाषित जूगु खँ आज्ञा जुया बिज्यागु – 'आवुसो ! गन जन्म जुइ म्वाःगु, बुढा जुइ म्वाःगु, सी म्वाःगु, च्युत जुइ म्वाःगु, उत्पन्न जुइ म्वाःगु मदु, अजागु लोकयागु यात्राद्वारा *(न्यासिं वना)* अन्त्य तक सिइकेगु वा खंकेगु वा थ्यंकेगु यायेे फइ धका जिं मकना, धका छलपोलं आज्ञा जुया बिज्यात ।

---

३९ न हे मनसे, त्वं हे मत्वंसे आदि धाःगुया तात्पर्य खः नयागु त्वनागु, आदि इलय् बाहेक मेगु इलय् न्यासिं वनागु ।

"आवुसो ! लोकयागु अन्त्य मयायेकं दुःखयागु अन्त्य जुइ धका नं जिं मधया । आवुसो ! थ्व हे ब्याम भर *(प्रमाण)* दुगु चित्त युक्त शरीरय् हे जिं लोकयागु प्रज्ञापन याना, लोकया समुदययागु नं प्रज्ञापन याना, लोकया निरोधयागु नं प्रज्ञापन याना, लोकया निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* यागु नं प्रज्ञापन याना ।

"गमनेन न पत्तब्बो, लोकस्सन्तो कुदाचनं ।
न च अप्पत्वा लोकन्तं, दुक्खा अत्थि पमोचनं ॥

"गमनद्वारा लोकयागु अन्त्य तक गुबलें थ्यंके फइ मखु,
लोकयागु अन्त्यय् मथ्यंक दुःखं मुक्त नं जुइ मखु ।"

"तस्मा हवे लोकविदू सुमेधो, लोकन्तगू वुसितब्रह्मचरियो ।
लोकस्स अन्त समिताविञत्वा, नासीसति लोकमिमं परं चा"ति ॥

"उकिं हे, लोक विदूपिं लोकयागु अन्त्यय् थ्यंपिं
सुमेध *(बुद्धिमानी)* ब्रह्मचर्यवास पूरा यापिं,
फुक्क पापयागु अन्त्य यापिं लोकयागु अन्त्य स्यूपिंसं
थुगु लोक व परलोकयागु आशा याइ मखु ।"

२७. नन्द-सुत्त

३९. छखे लिक्क दना च्वंम्ह नन्द देवपुत्रं भगवान्या सम्मुखय् थुपिं गाथा ब्वन –

"अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो, वयोगुणा अनुपुब्बं जहन्ति ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो, पुञ्ञानि कयिराथ सुखावहानी"ति ॥

"इलं न्ह्याका यंका च्वन, ई फुना वना च्वन,
चां *(मनू)* यंका च्वन, वयोगुण *(फुना वना च्वंगु आयु)*
छसिंकथं तोता वना च्वन, मृत्यु जुइ माःगु थुजागु भय खंका
सुख दइगु पुण्य याये सय्कि ।"

"अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो, वयोगुणा अनुपुब्बं जहन्ति ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो, लोकामिसं पजहे सन्तिपेक्खो"ति ॥

(भगवान् –) "इलं न्ह्याका यंका च्वन, ई फुना वना च्वन, चां *(मनू)* यंका च्वन,
वयोगुण *(फुना वना च्वंगु आयु)* छसिंकथं तोता वना च्वन,
मृत्यु जुइ माःगु थुजागु भय खंका
शान्ति योम्हं सांसारिक भोग तोति ।"

२८. नन्दिविशाल-सुत्त

४०. छखे लिक्क दना च्वंम्ह नन्दि विशाल देवपुत्रं भगवान्यात गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"चतुचक्कं नवद्वारं, पुण्णं लोभेन संयुतं ।
पङ्कजातं महावीर, कथं यात्रा भविस्सती"ति ॥

"प्यचा घचाः दुगु, गुंगू प्वाः दुम्ह
फोहरं जाया च्वंगु, लोभ भय बिया च्वंगु दु ।
हे महावीर ! *(मार्ग)* नाःया नाः भ्याता भ्याता जुया च्वन,
गुकथं यात्रा जुइ ?"

"छेत्वा नद्धिं वरत्तं च, इच्छालोभं च पापकं ।
समूलं तण्हमब्बुय्ह, एवं यात्रा भविस्सती"ति ॥

(भगवान् –) "वैरभाव व लोभयात तोता
इच्छा, लोभ व पापमय विचारयात नं
तृष्णायात हाः *(मा)* नापं लिना छ्वयेवं
थुजागु यात्रा जुइ ।"

२९. सुसिम-सुत्त

४१. श्रावस्ती··· ! अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन बिज्यात । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह आयुष्मान् आनन्दयाके भगवानं थथे न्यना बिज्यात – "आनन्द ! छं नं सारिपुत्रयात मयेका ला ?"

"भन्ते ! गुम्ह अमूर्ख, अदुष्ट, अमूढ व अविपर्यासचित्त *(=अविपल्लत्थचित्त)* जूम्हसिनं आयुष्मान् सारिपुत्रयात मयय्की ! भन्ते ! (१) आयुष्मान् सारिपुत्र पण्डित जुया बिज्याः । भन्ते ! (२) आयुष्मान् सारिपुत्र महाप्राज्ञ जुया बिज्याः । भन्ते ! (३) आयुष्मान् सारिपुत्र पृथुलप्राज्ञ जुया बिज्याः । भन्ते । (४) आयुष्मान् सारिपुत्र हास *(हर्ष)* प्राज्ञ जुया बिज्याः । भन्ते ! (५) आयुष्मान् सारिपुत्र जवन प्राज्ञ जुया बिज्याः । भन्ते ! (६) आयुष्मान् सारिपुत्र तीक्ष्ण प्राज्ञ जुया बिज्याः । भन्ते ! (७) आयुष्मान् सारिपुत्र निर्वेद प्राज्ञ जुया बिज्याः । भन्ते ! (८) आयुष्मान् सारिपुत्र अल्पेच्छी जुया बिज्याः । भन्ते ! (९) आयुष्मान् सारिपुत्र सन्तोषी जुया बिज्याः । भन्ते ! (१०) आयुष्मान् सारिपुत्र प्रविविक्त जुया बिज्याः । भन्ते ! (११) आयुष्मान् सारिपुत्र असंसर्गी जुया बिज्याः । भन्ते ! (१२) आयुष्मान् सारिपुत्र वीर्यवान् जुया बिज्याः । भन्ते ! (१३) आयुष्मान् सारिपुत्र वक्ता जुया बिज्याः । भन्ते ! (१४) आयुष्मान् सारिपुत्र वचनक्षम जुया बिज्याः । भन्ते ! (१५) आयुष्मान् सारिपुत्र चोदक *(=दोषयात दोष धका क्यना बिज्याइम्ह)* जुया बिज्याः । भन्ते ! (१६) आयुष्मान् सारिपुत्र पापगर्ही *(=मखुगुयात निन्दा याइम्ह)* जुया बिज्याः । भन्ते ! गुम्ह अमूर्ख, अदुष्ट, अमूढ व अविपर्यासचित्त जूम्हसिनं आयुष्मान् सारिपुत्रयात मयय्की ?"

"थथे हे ख:, आनन्द ! थथे हे ख:, आनन्द ! गुम्ह अमूर्ख, अदुष्ट, अमूढ व अविपर्यासचित्त जूम्हसिनं आयुष्मान् सारिपुत्रयात मयय्की ? आनन्द ! सारिपुत्र पण्डित ख: । आनन्द ! सारिपुत्र महाप्राज्ञ ख: । आनन्द ! सारिपुत्र पृथुलप्राज्ञ ख: । आनन्द ! सारिपुत्र हासप्राज्ञ ख: । आनन्द ! सारिपुत्र जवनप्राज्ञ ख: । आनन्द ! सारिपुत्र तीक्ष्ण प्राज्ञ ख: । आनन्द ! सारिपुत्र निर्वेध प्राज्ञ ख: । आनन्द ! सारिपुत्र अल्पेच्छी ख: । आनन्द ! सारिपुत्र सन्तोषी ख: । आनन्द ! सारिपुत्र असंसर्गी ख: । आनन्द ! सारिपुत्र वीर्यवान ख: । आनन्द ! सारिपुत्र वक्ता ख: । आनन्द ! सारिपुत्र वचनक्षम ख: । आनन्द ! सारिपुत्र चोदक ख: । आनन्द ! सारिपुत्र पापगर्ही ख: । आनन्द ! गुम्ह अमूर्ख, अदृष्ट, अमूढ व अविपर्यासचित्त जूम्हसिनं आयुष्मान् सारिपुत्रयात मयय्की ?"

४२. अनंलि, सुसीम देवपुत्र आयुष्मान् सारिपुत्रयागु गुण वर्णन *(गान)* जुया च्वंगु बखतय् महत् परिषदं चाहुइका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन *(थ्यंक)* वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना सुसीम देवपुत्रं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"थथे हे ख:, भगवान् ! थथे हे ख: भगवान् ! गुम्ह अमूर्ख, अदुष्ट, अमूढ व अविपर्यासचित्त जूम्हसिनं आयुष्मान् सारिपुत्रयात मयय्की ? भन्ते ! (१) आयुष्मान् सारिपुत्र पण्डित जुया बिज्या: ··· *(पूर्ववत्.)* ··· भन्ते ! (१६) आयुष्मान् सारिपुत्र पापगर्ही जुया बिज्या: । भन्ते ! गुम्ह अमूर्ख, अदुष्ट, अमूढ व अविपर्यासचित्त जूम्हसिनं आयुष्मान् सारिपुत्रयात मयय्की ?"

"भन्ते ! गुगु गुगु देवपरिषदय् जि वना अन अन जिं आपालं याना थ्व हे खँ न्यना – आयुष्मान् सारिपुत्र पण्डित जुया बिज्या: ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! आयुष्मान् सारिपुत्र पापगर्ही जुया बिज्या: । भन्ते ! गुम्ह अमूर्ख, अदुष्ट, अमूढ व अविपर्यासचित्त जूम्हसिनं आयुष्मान् सारिपुत्रयात मयय्की ?"

४३. अनंलि, सुसीम देवपुत्रद्वारा आयुष्मान् सारिपुत्रयागु गुण वर्णन या:गु बखतय् देवपुत्र परिषद् सन्तुष्ट तथा प्रमुदित जुया उपिं देवपुत्रपिंसं प्रीतिसौमनस्यजन्य अनेक प्रकारयागु वर्णत पिकाल ।

गथेकि *(उपमाया नितिं)* च्याकुं याना बांलाक कुडे याना त:गु भिंगु जातयागु वैदूर्यमणि पण्डुकम्बलय् द्योने तयेवं – उकिं भास *(पानी, चहक)* पिहाँ वइगु ख:, तेज पिहाँ वइगु ख: तथा प्वाला प्वालां चमक पिहाँ वइगु ख:, अथे हे, सुसीम देवपुत्रद्वारा आयुष्मान् सारिपुत्रयागु गुण वर्णन या:गु बखतय् देवपुत्र परिषद् सन्तुष्ट तथा प्रमुदित जुया उपिं देवपुत्रपिंसं प्रीतिसौमनस्यजन्य अनेक प्रकारयागु वर्णत पिकाल ।

गथेकि *(उपमाया नितिं)* त:सकं ज्या:सम्ह लुकमिं शुद्धगु भिंगु लुँ नाय्का तिसात दय्का पण्डुकम्बलय् द्योने तयेवं – उकिं भास पिहाँ वइगु ख:, तेज पिहाँ वइगु ख: तथा प्वाला प्वालां चमक पिहाँ वइगु ख:, अथे हे, सुसीम देवपुत्रद्वारा आयुष्मान् सारिपुत्रयागु गुण वर्णन या:गु ब्रखतय् देवपुत्र परिषद् सन्तुष्ट तथा प्रमुदित जुया उपिं देवपुत्रपिंसं प्रीतिसौमनस्यजन्य अनेक प्रकारयागु वर्णत पिकाल ।

गथेकि *(उपमाया नितिं)* शरद ऋतुया इलय् सुपाँय् मदुगु निर्मल आकाशय् औषधितारां *(शुक्र तारा)* भास पिहाँ वइगु ख:, तेज पिहाँ वइगु ख: तथा प्वाला प्वालां चमक पिहाँ वइगु ख:, अथे हे, सुसीम देवपुत्रद्वारा आयुष्मान् सारिपुत्रयागु गुण वर्णन या:गु बखतय् देवपुत्र परिषद् सन्तुष्ट तथा प्रमुदित जुया उपिं देवपुत्रपिंसं प्रीतिसौमनस्यजन्य अनेक प्रकारयागु वर्णत पिकाल ।

गथेकि *(उपमाया नितिं)* शरद ऋतुया इलय् सुपाँय् मदुगु निर्मल आकाशय् सूर्योदय जुइवं आकाशय् दुगु सकतां प्रकारयागु अन्धकारयात हटे याना भास पिहाँ वइगु ख:, तेज पिहाँ वइगु ख: तथा प्वाला प्वालां चमक पिहाँ वइगु ख:, अथे हे, सुसीम देवपुत्रद्वारा आयुष्मान् सारिपुत्रयागु गुण वर्णन या:गु

बखतय् देवपुत्र परिषद् सन्तुष्ट तथा प्रमुदित जुया उपिं देवपुत्रपिंसं प्रीतिसौमनस्यजन्य अनेक प्रकारयागु वर्णत पिकाल ।

अनंलि, सुसीम देवपुत्रं आयुष्मान् सारिपुत्रयागु बारे कया भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा बिन्ति यात –

"पण्डितो ति समञ्ञातो, सारिपुत्तो अकोधनो ।
अप्पिच्छो सारतो दन्तो, सत्थुवण्णाभतो इसी"ति ॥

"पण्डित, तःधंम्ह ज्ञानी, तं मदुम्ह, अल्पेच्छी, शुद्धशील, शान्त दान्त,
जुया बिज्याम्ह सारिपुत्र ऋषि बुद्धपाखें प्रशंसित जुया बिज्याः ।"

अनंलि, भगवानं आयुष्मान् सारिपत्रयागु बारे कया सुसीम देवपुत्रयात गाथाद्वारा थथे लिसः बिया बिज्यात –

"पण्डितो ति समञ्ञातो, सारिपुत्तो अकोधनो ।
अप्पिच्छो सारतो दन्तो, कालं कङ्खति सुदन्तो"ति ॥

"पण्डित, तःधंम्ह ज्ञानी, तं मदुम्ह अल्पेच्छी, शुद्धशील,
शान्त जूम्ह सारिपुत्र समययागु प्रतीक्षाय् दु[४०] ।"

३०. नानातित्थियसावक-सुत्त

४४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहय् च्वंगु वेणुवनयागु कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् गुलिं नानातैर्थीय श्रावक देवपुत्रपिं – गथेकि असम, सहलि, नीको *(नीङ्को)*, आकोटक, वेगब्भार *(वेटम्बरी)* तथा माणवगारियपिं चाः फपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना वेणुवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंपिं देवतापिं मध्ये असम देवपुत्रं पूरण काश्यपयागु बारे कया भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा बिन्ति यात –

"यदि सुं मनूयात स्यात, पाल
(दुःख पीडा बिल, धन हानि यात) अथवा सुयातं स्यंका बिल धाःसा नं –

"इध छिन्दितमारिते, हतजानीसु कस्सपो ।
न पापं समनुपस्सति, पुञ्ञं वा पन अत्तनो ।
स वे विस्सासमाचिक्खि, सत्था अरहति माननं"ति ॥

---

४० परिनिर्वाण जुइत प्रतीक्षा याना च्वंम्ह ।

"कश्यपया[४१] सिद्धान्त कथं छुं पाप अथवा पुण्य मदु ।
वय्‌कलं विश्वास यायेबहःगु खँ कंगु खः
वय्‌कः गुरु सम्मान यायेबहःम्ह खः ।"

अनंलि, सहली देवपुत्रं मक्खलीगोसालयागु[४२] बारे कया भगवान्‌या सम्मुखय्‌ थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"तपोजिगुच्छाय सुसंवुतत्तो, वाचं पहाय कलहं जनेन ।
समो सवज्जा विरतो सच्चवादी, न हि नून तादिसं करोति पापं"ति ॥

"तपश्चर्यायागु जुगुप्सों सुसंयत जूम्ह,
जनता लिसे कलह जुइगु वाचा त्याग याःम्ह,
शान्त, दोष रहित तथा सत्यवादीम्ह
थुजाम्हं *(मक्खली)* निश्चय नं पाप मयाः ।"

अनंलि, निङ्को देवपुत्रं निगण्ठनाटपुत्रयागु[४३] बारे कया भगवान्‌या सम्मुखय्‌ थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"जेगुच्छी निपको भिक्खु, चातुयामसुसंवुतो ।
दिट्ठं सुतं च आचिक्खं, न हि नून किब्बिसी सिया"ति ॥

"पाप खना घृणा याइम्ह, चतुर, भिक्षु, प्यंगू यामय्‌ सुसंवृत जुया च्वनिम्ह,
खंगु न्यनागुयात कनिम्ह, वयाके गन छु पाप दइ ?"

अनंलि, आकोटक देवपुत्र नाना थरीपिं तैर्थीयपिनिगु बारे कया भगवान्‌या सम्मुखय्‌ थुगु गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"पकुधको कातियानो निगण्ठो, ये चापिमे मक्खलिपूरणासे ।
गणस्स सत्थारो सामञ्ञप्पत्ता, न हि नून ते सप्पुरिसेहि दूरे"ति ॥

"प्रकुध कात्यायन[४४], निगण्ठनाथपुत्र,
हानं गुलि नं थुपिं खः, मक्खलि, पूरण
श्रामण्य प्राप्त याःपिं – थुपिं गणया नायकपिं खः,
थुपिं सत्पुरुषपिनि पाखें गुकथं तापाइ ?"

अनंलि, वेटम्बरी देवपुत्रं आकोटक देवपुत्रयात गाथाद्वारा थथे खण्डन यायां धाल –

"सहाचरितेन छवो सिगालो, न कोत्थुको सीहसमो कदाचि ।
नग्गो मुसावादी गणस्स सत्था, सङ्कस्सराचारो न सतं सरिक्खो"ति ॥

---

४१ पूरणकश्यपयागु सिद्धान्तया नितिं स्वया दिसँ – दी.नि.पृ.३४ ।

४२ मक्खलीगोसालयागु सिद्धान्तया नितिं स्वया दिसँ – दी. नि. पृ. ३५

४३ निगण्ठनाटपुत्रयागु सिद्धान्तया नितिं स्वया दिसँ – दी.नि. पृ. ३७

४४ स्वया दिसँ – दी. नि. पृ. ३६ ।

'तू हू' धका हालिपिं विचरा ध्वँत *(कोत्थुको)* सिंह नाप चाहिला
जूसां सिंह समान गुबलें जुइ मखु, अथे हे नांगापिं, भुद्वापिं,
थुपिं गणया गुरुत गुपिनिगु चाल चलनय् शंका याये ज्यूगु खः
सज्जनपिं सरहपिं खः हे मखु।"

अनंलि, पापीमार वेटम्बरी देवपुत्रयाके दुविना भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथाद्वारा धाल –

"तपोजिगुच्छाय आयुत्ता, पालयं पविवेकियं।
रूपे च ये निविट्ठासे, देवलोकाभिनन्दिनो।
ते वे सम्मानुसासन्ति, परलोकाय मातिया"ति॥

"तप व दुष्कर क्रिया यायेगुली जुया च्वंपिं,
गुपिंसं विचाः याना पालन याना च्वन,
हानं गुपिं सांसारिक रूपय् आसक्त जुया देवलोकय् मज्जा कया
च्वन थुमिसं हे परलोक दय्कीगु बांलागु उपदेश बिया च्वन।"

४५. अनंलि, भगवानं – 'थ्व पापी मार खः' धका म्हसिइका कया बिज्याना वयात गाथाद्वारा थथे लिसः बिया बिज्यात –

"ये केचि रूपा इध वा हुरं वा, ये चन्तलिक्खस्मिं पभासवण्णा।
सब्बे व ते ते नमुचिप्पसत्था, आमिसं व मच्छानं वधाय खित्ता"ति॥

"हे *(मार)* नमुचि! थुगु लोकय्, परलोकय्
वा आकाशय् न्ह्याथासं दुगु बांलागु *(प्रभास)* वर्ण युक्त रूप खः
व फुक्क छं याःगु प्रशंसा ला
न्यां लायेत क्यंका तःगु बल्सीथें जक खः।"

४६. अनंलि, मानवगामी देवपुत्रं भगवान्यात गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"विपुलो राजगहीयानं, गिरिसेट्ठो पवुच्चति।
सतो हिमवतं सेट्ठो, आदिच्चो अघगामिनं॥

"समुद्दो उदधीनं सेट्ठो नक्खत्तानं व चन्दिमा।
सदेवकस्स लोकस्स, बुद्धो अग्गो पवुच्चती"ति॥

"राजगृह *(नगरय् च्वंगु)* पर्वत मध्ये विपुल पर्वत दकले श्रेष्ठगु खः धका धाः,
हिमालय पर्वत मध्ये श्वेत *(कैलाश)* श्रेष्ठ खः
तारागण मध्ये सूर्य, जलाशय मध्ये समुद्र श्रेष्ठ खःसा
देव सहित लोकय् बुद्ध हे अग्रम्ह खः धका धाः।"

नानातित्थिय-वर्ग क्वचाल।

देवपुत्र-संयुत्त क्वचाल।

३. कोसल-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. दहर-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् प्रसेनजित कोशल जुजु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्नाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! छलपोलं नं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि अभिसम्बोध याना धका धया बिज्याना ला ?"

"महाराज ! यदि पाय्छिकथं धात्थें हे 'अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि अभिसम्बुद्ध' धका धायेगु खःसा व जित हे अथे धायेज्यू । महाराज ! जिं हे अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि अभिसम्बोध यानागु दु ।"

"भो गौतम ! गुपिं उपिं सङ्घी, गणी, गणाचार्य, नां दंपिं, यशस्वी, आपालं मनूतय्सं साधुसम्मत जूपिं श्रमण ब्राह्मण तीर्थङ्करादिपिं गथेकि पूरणकाश्यप, निगण्ठनाथपुत्र, मक्खलिगोसाल, सञ्जयवेलट्ठपुत्र, पकुधकच्चायन व अजितकेशकम्बलादिपिं खः इमिके – छु छिमिसं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि अभिसम्बोधि यानागु दुला ?' धका न्यनेबले इमिसं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि अभिसम्बोध यानागु दु धका मधाः *(धाये मफु)* धाःसा छलपोल गौतमयागु छु खँ ? गुम्हकि छलपोल उमेरं नं ल्याय्मचा तिनि, प्रव्रज्यात्वं नं न्हूम्ह तिनि धासेंलि !"

२. "महाराज ! प्यम्ह व्यक्तियात ल्याय्म्हचा धका भापिया अवज्ञा *(हेपे यायेगु)* व परिभाष याये मज्यू । सु सु प्यम्ह ? (१) क्षत्री कुमारयात, (२) सर्प *(बि)* यात, (३) मियात, (४) भिक्षुयात चीधं भापिया अवज्ञा व परिभाष याये मज्यू । महाराज ! थुपिं हे प्यतायात चीधं भापिया अवज्ञा व परिभाष याये मज्यूगु खः ।"

३. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया अनं लिपा शास्तां थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"खत्तियं जातिसम्पन्नं, अभिजातं यसस्सिनं ।
दहरो ति नावजानेय्य, न नं परिभवे जरो ॥

"उच्च कुलय् उत्पन्न जूपिं तःधंम्ह यशस्वी क्षत्रीयात
चीधंम्ह धका क्वह्यंका स्वये मते, वयात छुं नं अपमान याये मते ।

"ठानं हि सो मनुजिन्दो, रज्जं लद्धान खत्तियो ।
सो कुद्धो राजदण्डेन, तस्मिं पक्कमते भुसं ।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, रक्खं जीवितमत्तनो ॥

राज्य प्राप्त याना क्षत्रिय जुजुया पदय् आशीन जुया
तं पिकया राजशक्तिं थ:गु बदला कायेफु
उकिं हे, थ:गु ज्यान बचे यायेत अजापिं पाखें बचे जु।"

"गामे वा यदि वा रञ्ञे, यत्थ पस्से भुजङ्गमं।
दहरो ति नावजानेय्य, न नं परिभवे जरो॥

"गामय् वा जंगलय् गन नं गुम्हसिनं सर्प *(बि)* खन धा:सा
चीधिचाम्ह धका क्वह्यंका स्वये मते, वयागु अनादर *(गुबलें)* याये मते,
तेजवान सर्प नाना थरिया रूप कया चाहिला जुया च्वनी,"

"उच्चावचेहि वण्णेहि, उरगो चरति तेजसी।
सो आसज्ज डंसे बालं, नरं नारिं च एकदा।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, रक्खं जीवितमत्तनो॥

"गुबलें गुबलें वं बाल मूर्ख मिजं मिसातय्त न्याना बिइयो,
उकिं हे, थ:गु ज्यान बचे यायेत अजापिं पाखें बचे जु।"

"पहूतभक्ख जातिनं, पावकं कण्हवत्तनिं।
दहरो ति नावजानेय्य, न नं परिभवे नरो॥

"आपालं वस्तुयात भष्म याये फुम्ह
वाउँगु लँयात हाकुके फुम्ह मिपुसायात चीधं धका क्वह्यंका स्वये मते।"

"लद्धा हि सो उपादानं, महा हुत्वान पावको।
सो आसज्ज डहे बालं, नरं नारिं च एकदा।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, रक्खं जीवितमत्तनो॥

"छुं वस्तुपाखें लिधंसा *(उपादान)* दय्वं
मि त:कु जुया वये फु, वं न्ह्योने वइपिं बालमूर्ख मिजं मिसातय्त
पुका बिइफु उकिं हे, थ:गु ज्यान बचे यायेत, अजागु पाखें बचे जु।"

"वनं यदग्गि डहति, पावको कण्डवत्तनी।
जायन्ति तत्थ पारोहा, अहोरत्तानमच्चये॥

"वाउँगु लँ हाकुके फुम्ह मिं हरियाली वन जंगल भष्म याना बिइ,
अजागु थासय् हानं हा: काये फुगु हा: ख्वं व घाँय् जक ल्यंका बिइ।"

"यञ्च खो सीलसम्पन्नो, भिक्खु डहति तेजसा।
न तस्स पुत्ता पसवो, दायादा विन्दरे धनं।
अनपच्चा अदायादा, तालावत्थू भवन्ति ते।

"परन्तु, गुम्ह शीलवान भिक्षुं क्लेशरूपी जंगलयात शान्त रूपी अग्निं भष्म याइ,
अन वयागु सम्पत्ति परिभोग याइपिं सुं अंशभागी *(दहँ काइपिं)* पुत्रादिपिं सुं दइ मखु
त्वा: ल्हाये धुंकूगु ताइब:सिमाथें हे वयाके भोग याये मा:गु छुं ल्यं दइ मखुत।"

"तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।
भुजङ्गमं पावकं च, खत्तियं च यसस्सिनं ।
भिक्खुं च सीलसम्पन्नं, सम्मदेव समाचरे"ति ॥

"उकिं हे पण्डित पुरुषं थःगु हितयात ध्यानय् तया
सर्प, अग्नि, यशस्वी क्षत्री व शीलसम्पन्न भिक्षुयात
बांलाक व्यवहार यायेमाः ।"

४. थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः, भन्ते ! ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें वा लँ तना च्वंम्हसित लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूँथाय् चिकं मत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे, भन्ते ! भगवानं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल भगवान्या शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसङ्घया नं शरणय् वने । थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् वम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

२. पुरिस-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । अनंलि प्रसेनजित कोशल जुजु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! ग्वगु खँ मनय् लुइकेवं *(उत्पन्न जुइवं)* पुरुषयात अहितकर, दुःखदायी तथा कष्टजनक जुइ ?"

"महाराज ! स्वता खँ मनय् लुइकेवं *(उत्पन्न जुइवं)* मनू *(पुरुष)* यात अहितकर, दुःखदायी तथा कष्टजनक जुइ । छु छु स्वता ? महाराज ! चित्तय् लोभ उत्पन्न जुइवं मनूयात अहितकर, दुःखदायी तथा कष्टजनक जुइ । चित्तय् द्वेष उत्पन्न जुइवं मनूयात अहितकर, दुःखदायी तथा कष्टजनक जुइ । चित्तय् मोह उत्पन्न जुइवं मनूयात अहितकर, दुःखदायी तथा कष्टजनक जुइ । महाराज ! थुपिं हे स्वता खँ मनय् उत्पन्न जुइवं मनूयात अहितकर, दुःखदायी तथा कष्टजनक जुइ ।"

६. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"लोभो दोसो च मोहो च, पुरिसं पापचेतसं ।
हिंसन्ति अत्तसम्भूता, तचसारं व सम्फलं"ति ॥

"मनूयागु चित्तय् लोभ, द्वेष, मोह पापचित्त उत्पन्न जुइवं
गथे छ्वं बुया वयेवं पँमा स्यंनिथें हे, थःगु दुने उत्पन्न जुया थःत थःम्हं नष्ट याइ ।"

३. जरामरण-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतुना प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जन्मे जूपिं प्राणीपिं जरामरणं बचे जुइ फुला ?"

"महाराज ! जन्मे जूपिं प्राणीपिं जरामरणं बचे· जुइ फइ मखु । चाहे उपिं क्षत्रीय महाशाल कुलयापिं छाय् मजुइमा, चाहे आद्य, महाधनी, महाभोगीपिं छाय् मजुइमा, प्रशस्त लुँवह, दां ध्येवा, धनधान्य दुपिं छाय् मजुइमा, इपिं नं जरामरणं बचे जुइ फइ मखु । ब्राह्मण महाशाल कुलयापिं ···, गृहपति महाशाल कुलयापिं छाय् मजुइमा, प्रशस्त लुँवह, दां ध्येवा, धनधान्य दुपिं छाय् मजुइमा, इपिं नं जरामरणं बचे जुइ फइ मखु । महाराज ! अर्हत् क्षीणास्रव, ब्रह्मचर्यवास पूरा याये धुंकूपिं, यायेमाःगु याये सिधःपिं, भारमुक्त जूपिं, स्वअर्थ प्राप्त याये धुंकूपिं, भवसंयोजन क्षीण जुइ धुंकूपिं, सम्यक् प्रकारं विमुक्त जूपिं गुपिं उपिं भिक्षुपिं खः –इमिगु शरीर नं भेद भिन्न जुया निक्षेपणीय जुइ ।"

८. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"जीरन्ति वे राजरथा सुचित्ता, अथो सरीरं पि जरं उपेति ।
सतं च धम्मो न जरं उपेति, सन्तो हवे सब्भि पवेदयन्ती"ति ॥

"विचित्र रूपं सजे याना तःगु जुजुया रथ नं भ्वाथः *(जराजीर्ण)* जुया वनी थें,
थुगु शरीर नं जराजीर्ण जुइ परन्तु सत्धर्म *(=निर्वाण)* जक
जराजीर्ण जुइ मखु धका सन्त पुरुषपिंसं धाइ ।"

४. पिय-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतुना प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जि याकचा एकान्तय् च्वना च्वनाबले जिगु मनय् थथे जुल – 'सुनां आत्मयात *(थःत)* प्रेम याः ?' 'सुनां आत्मयात *(थःत)* प्रेम मयाः ? अनंलि उगु बखतय् जिगु मनय् थथे जुल – (क) गुपिं मनूत कायद्वारा दुराचार याः, वचनद्वारा दुराचार याः, मनद्वारा दुराचार याः – इपिसं थःतं आत्म-प्रेम मयाः, यद्यपि इमिसं जिं आत्म-प्रेम याना धका म्हुतुं छाय् मधायेमा परन्तु इमिसं आत्म-प्रेम याःगु ठहरे जुइ मखु । व छु कारण ? गथे सुं मनुखं सुं मयोम्ह मनूयात व्यवहार याइगु खः अथे हे इमिसं नं थःम्हं थःत व्यवहार याना च्वन । उकिं इमिसं आत्म-प्रेम याःगु ठहरे जुइ मखु । (ख) गुपिं मनूत कायद्वारा सदाचार याः, वचनद्वारा सदाचार याः, मनद्वारा सदाचार याः – इमिसं थःत प्रेम याः, चाहे इमिसं जिं आत्म-प्रेम मयाना धका म्हुतुं छाय् मधायेमा परन्तु इमिसं आत्म-प्रेम याःगु ठहरे जुइ । गथे सुं मनुखं सुं योम्ह मनूयात व्यवहार याइगु खः अथे हे इमिसं थःम्हं थःत व्यवहार याना च्वन । उकिं इमिसं आत्म-प्रेम याःगु ठहरे जुइ ।'

"अथे हे खः, महाराज ! अथे हे खः, महाराज ! ! (क) गुपिं मनूत कायद्वारा दुराचार याः, वचनद्वारा दुराचार याः, मनद्वारा दुराचार याः – इमिसं थःत प्रेम मयाः, यद्यपि इमिसं जिं आत्म-प्रेम याना धका म्हुतुं छाय् मधायेमा परन्तु इमिसं आत्म-प्रेम याःगु ठहरे जुइ मखु । व छु कारण ? गथे सुं मनुखं सुं मयोम्ह मनूयात व्यवहार याइगु खः, अथे हे इमिसं नं थःम्हं थःत व्यवहार याना च्वन । उकिं इमिसं आत्म-प्रेम याःगु ठहरे जुइ मखु । (ख) गुपिं मनूत कायद्वारा सदाचार याः, वचनद्वारा सदाचार याः, मनद्वारा सदाचार याः – इमिसं थःत प्रेम याः, चाहे इमिसं जिं आत्म-प्रेम मयाना धका म्हुतुं छाय् मधायेमा परन्तु इमिसं आत्म-प्रेम याःगु ठहरे जुइ । गथे सुं मनुखं सुं योम्ह मनूयात व्यवहार याइगु खः, अथे हे इमिसं नं थःम्हं थःत व्यवहार याःत । उकिं इमिसं आत्म-प्रेम याःगु ठहरे जुइ ।"

११. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

“अत्तानं चे पियं जञ्ञा, न नं पापेन संयुजे ।
न हि तं सुलभ होति, सुखं दुक्कटकारिना ॥

“यदि सुयां थःत प्रेम दु धयागु खःसा,
थःत पापय् लगे याये मते,
दुष्कृत्य कामपाखें सुख दइ मखु ।”

“अन्तकेनाधिपन्नस्स, जहतो मानुसं भवं ।
किं हि तस्स सकं होति, किञ्च आदाय गच्छति ।
किञ्चस्स अनुगं होति, छाया व अनपायिनी ॥

“सीत्यंम्ह मनुखं मनुष्यलोक तोते त्यनिबले
वयात वयाके थःगु धयागु छु दइ ?
छु ज्वना वनी ? किचः समान ल्यू ल्यू वइगु छु *(वयाके)* दु ?”

“उभो पुञ्ञं च पापं च, यं मच्चो कुरुते इध ।
तं हि तस्स सकं होति, तं व आदाय गच्छति ।
तं वस्स अनुगं होति, छाया व अनपायिनी ॥

“गुम्ह मनुखं थुगु लोकय् पुण्य-पाप नितां याइ
व हे वयाके थःगु जुइ व हे ज्वनां वनी,
व हे वयागु किचः समान ल्यू ल्यू वइ ।”

“तस्मा करेय्य कल्याणं, निचयं सम्परायिकं ।
पुञ्ञानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिनं”ति ॥

“उकिं हे; कल्याण या, सम्परायिकया नितिं पुण्य संचय या,
पुण्य हे परलोकय् प्राणीपिनि लिधंसा खः ।”

५. अत्तरक्खित-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – “भन्ते ! जि याकचा एकान्तय् च्वना च्वनाबले जिगु मनय् थथे जुल – ‘गुपिंसं थःत रक्षा याः गुपिंसं थःत रक्षा मयाः ?’ अनंलि जित थथे नं जुल – (क) गुपिं मनूतय्सं काय-वचन-मनद्वारा दुराचार याः इमिसं थःत *(आत्म)* रक्षा मयाः । चाहे इपिं हस्तिकाय, अश्वकाय, रथकाय व सैन्यकाय आदिद्वारा रक्षित जुइका छाय् च्वना मच्वनेमा परन्तु इमिगु थःगु रक्षा जुइ फइ मखु । व छु कारण ? गुगु थुजागु रक्षात खः इपिं ला फुक्क पिनेया रक्षा जक खः, दुनेया रक्षा मखु । उकिं हे इपिं असुरक्षित हे जुइ । (ख) गुपिं मनूतय्सं काय-वचन-मनद्वारा सदाचार याः इमिंसं थःत रक्षा याः । चाहे इपिं हस्तिकाय, अश्वकाय, रथकाय व सैन्यकाय आदिद्वारा अरक्षित जुइका छाय् च्वना मच्वनेमा परन्तु इमिगु थःगु रक्षा जुइ । व छु कारण ? गुगु थुजागु रक्षात खः इपिं फुक्क दुनेया रक्षा खः पिनेयागु मखु । उकिं हे इपिं सुरक्षित हे जुइ ।

१३. “अथे हे खः, महाराज ! अथे हे खः, महाराज !! (क) गुपिं मनूतय्सं काय-वचन-मनद्वारा दुराचार याः इमिसं थःत रक्षा मयाः । चाहे इपिं हस्तिकाय, अश्वकाय, रथकाय व सैन्यकाय आदिद्वारा

रक्षित जुइका छाय् च्वना मच्वनेमा, परन्तु इमिगु थ:गु रक्षा जुइ फइ मखु । व छु कारण ? गुगु थुजागु रक्षात ख: उपिं ला फुक्क पिनेया रक्षा जक ख:, दुनेया रक्षा मखु । उकिं हे इपि असुरक्षित हे जुइ । (ख) गुपिं मनूतय्सं काय-वचन-मनद्वारा सदाचार या: इमिसं थ:त रक्षा या: । चाहे इपिं हस्तिकाय, अश्वकाय, रथकाय व सैन्यकाय आदिद्वारा अरक्षित जुइका छाय् च्वना मच्वनेमा परन्तु इमिगु थ:गु रक्षा जुइ । व छु कारण ? गुगु थुजागु रक्षात ख: इपिं फुक्क दुनेया रक्षा ख: पिनेयागु मखु । उकिं हे इपिं सुरक्षित हे जुइ ।"

१४. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"कायेन संवरो साधु, साधु वाचाय संवरो ।
मनसा संवरो साधु, साधु सब्बत्थ संवरो ।
सब्बत्थ संवुतो लज्जी, रक्खितो ति पवुच्चती"ति ॥

"शरीरयात संवर यायेगु भिं, भिं वचनयात संवर यायेगु ।
मनयात संवर यायेगु भिं, भिं फुक्क *(इन्द्रिय)* यात संवर यायेगु नं ।
फुक्केसनं संयमी जूम्ह लज्जावानयात आरक्षित हे जू धका धाइ ।"

६. अप्पक-सुत्त

१५. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जि याकचा एकान्तय् च्वना च्वनाबले जिगु मनय् थथे जुल – 'थ्व लोकय् अजापिं प्राणीपिं भचा जक दु – गुपिं आपालं आपा: भोगसम्पत्ति दय्का मत्त-प्रमत्त मजूसे कामविषयय् प्रलोभन मयासे प्राणीपिं प्रति दुर्व्यवहार मया:पिं ख: । बरू अजापिं प्राणीपिं हे लोकय् यक्व आपा: दु गुपिं आपालं आपा: भोगसम्पत्ति दय्का मत्त-प्रमत जुया कामविषयय् प्रलोभन जुया प्राणीपिं प्रति दुर्व्यवहार या:पिं ख: ।'

१६. "अथे हे ख:, महाराज ! अथे हे ख: महाराज ! ! थ्व लोकय् अजापिं प्राणीपिं भचा जक दु – गुपिं आपालं आपा: भोग सम्पत्ति दय्का मत्त-प्रमत मजूसे कामविषयय् प्रलोभन मयासे प्राणीपिं प्रति दुर्व्यवहार मया:पिं ख: । बरू अजापिं प्राणीपिं हे लोकय् यक्व आपा: दु गुपिं आपालं आपा: भोग सम्पत्ति दय्का मत्त-प्रमत्त जुया कामविषयय् प्रलोभन जुया प्राणीपिं प्रति दुर्व्यवहार या:पिं ख: ।"

१७. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"सारत्ता कामभोगेसु, गिद्धा कामेसु मुच्छिता ।
अतिसारं न बुज्झन्ति मिगा कूटं व ओड्डितं ।
पच्छासं कटुकं होति, विपाको हिस्स पापको"ति ॥

"काम भोगे आसक्त जुजुं मूर्छित जूपिं
गथे महालोभी जूपिं मृगत खोरय् ला:थें हे[४५]
प्रमाण अतिक्रमण याये धुंका जक न्ह्यलं चाइ
लिपा इमिसं पापयागु कटुफल भोगे याइ ।"

---

४५ उपमाया नितिं निवाप-सुत्त, म. नि. पृ. १२८ स्वयेबहः जू ।

७. अत्थकरण-सुत्त

१८. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छन्हु जि न्यायालयय् फेतुना च्वं च्वनागु खः । उगु इलय् जिं क्षत्रीय महाशाल, ब्राह्मण महाशाल, गृहपति महाशाल कुलयापिं आद्य, महाधनी, महाभोगी, प्रशस्त लुँवह दुपिं, दां ध्येवा दुपिं, प्रशस्त धन धान्य दुपिंसं नं कामभोगयागु कारणय्, कामभोगयागु हे पर्यायं यानां मखुगु खँ ल्हाना च्वंगु खनाबले जित थथे जुल – 'आः जि न्यायालयय् च्वने गात *(म्हाल)* जिमि भद्र मुखं *(कर्मचारी*[४६]*)* हे न्यायाधिश जुया मुद्दा छिन्ने याइ । '

१९. अथे हे खः, महाराज ! अथे हे खः महाराज ! ! गुपिं उपिं क्षत्रीय महाशाल, ब्राह्मण महाशाल, गृहपति महाशाल कुलयापिं आद्य, महाधनी, महाभोगी, प्रशस्त लुँवह दुपिं, दां ध्येवा दुपिं, प्रशस्त धन धान्य दुपिंसं नं कामभोगयागु कारणय्, कामभोगयागु हे पर्यायं यानां चाय्क चाय्कं मखुगु खँ ल्हाइ, इमिगु नितिं थुपिं ज्या दीर्घकालतक अहित, दुःखया नितिं जुइ ।

२०. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"सारत्ता कामभोगेसु, गिद्धा कामेसु मुच्छिता ।
अतिसारं न बुज्झन्ति, मच्छा खिप्पं व ओड्डितं ।
पच्छासं कटुकं होति, विपाको हिस्स पापको"ति ॥

"काम भोगे आसक्त जुजुं मूर्छित जूपिं
गथे महालोभी जुया न्याँत याकनं जालय् क्यंथें हे
प्रमाण अतिक्रमण याये धुंका न्ह्यलं चाइ
लिपा जक इमिसं पापयागु कटुफल भोगे याइ ।"

८. मल्लिका-सुत्त

२१. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् प्रसेनजित कोशल जुजुं मल्लिकादेवी लिसे प्रासाद *(दरवार)* या तलेया तलाय् च्वना च्वंगु जुया च्वन । अनंलि, प्रसेनजित कोशल राजां मल्लिका देवीयाके न्यन – "मल्लिका ! छंत थः स्वया योगु *(योम्ह)* मेगु *(मेम्ह)* छुं दुला कि ?"

"मदु, महाराज ! जित थः स्वया योगु छुं मदु । महाराज ! छपिंत नं थः स्वया योगु मेगु छुं दुलाकि ?"

"मदु, मल्लिका ! जित नं थः स्वया योगु मेगु छुं मदु ।"

अनंलि, प्रसेनजित कोशल जुजु प्रासादं कुहाँ वया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

---

४६ उगु इलय् सेनापति जुया च्वंम्ह बन्धुलयात उद्देश्य याना धाःगु जुइमाः ।

"भन्ते ! थन जि प्रासादया तलेया तलाय् च्वना मल्लिका देवीनाप फेतुना च्वनागु इलय् जिं मल्लिकादेवीयाके – "मल्लिका ! छंत थः स्वया योगु मेगु छुं दुलाकि ?" धका न्यनाबले वं जित थथे लिसः बिल – 'मदु, महाराज ! जित थः स्वया योगु छुं मदु' । महाराज ! छपिंत थः स्वया योगु मेगु दुलाकि ? धका, भन्ते ! जिके वं न्यनेवं जिं मल्लिकादेवीयात लिसः बिया – 'मदु, मल्लिका ! जित नं थः स्वया योगु मेगु छुं मदु ।'

२२. अनंलि, भगवानं थुगु खँया अर्थ सिइका उगु इलय् थुगु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात –

"सब्बा दिसा अनुपरिगम्म चेतसा, नेवज्झगा पियतरमत्तना क्वचि ।
एवं पियो पुथु अत्ता परेसं, तस्मा न हिंसे परमत्तकामो"ति ॥

"सकतां दिशाय् थःगु चित्तयात फैले याना स्वयाबले,
गनं नं थः स्वया योगु मेगु छुं मखना,
अथे हे, मेपिंत नं थः तःसकं यइ,
उकिं हे, थःगु भलाइ योपिंसं मेपिंत पीडा बिइ मते ।"

९. यञ्ञ-सुत्त

२३. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् प्रसेनजित कोशल जुजुया महायज्ञ याये त्यंगु जुया च्वन । न्यासःम्ह द्वहँत, न्यासःम्ह द्वहँचात, न्यासःम्ह साचात, न्यासःम्ह दुगुचात, न्यासःम्ह फैचात फुक्क यज्ञया नितिं थामय् चिना तःगु जुया च्वन । गुपिं दासत, च्योत, ज्यामित खः इपिं नं कथियागु भयं व तर्जनायागु भयं ग्याग्यां मिखां ख्वबि स्व स्व वयेका ज्या याना च्वंगु जुया च्वन ।

अनंलि, छथ्वः भिक्षुत पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाटन याना भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! प्रसेनजित कोशल जुजुं महायज्ञ याये त्यंगु जुया च्वन । न्यासःम्ह द्वहँत, न्यासःम्ह द्वहँचात, न्यासःम्ह साचात, न्यासःम्ह दुगुचात, न्यासःम्ह फैचात फुक्क यज्ञया नितिं थामय् चिना तःगु जुया च्वन । गुपिं दासत, च्योत ज्यामित खः इपिं नं कथियागु भयं व तर्जनायागु भयं ग्याग्यां मिखां ख्वबि स्व स्व वयेका ज्या याना च्वंगु जुया च्वन ।

२४. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"अस्समेधं पुरिसमेधं, सम्मापासं वाजपेय्यं ।
निरग्गलं महारब्भा, न ते होन्ति महप्फला ॥

"अश्वमेघ, पुरुषमेघ, सम्मापास, वाजपेय,
निरर्गल, तथा थुजा थुजागु हिंसा जुइगु यज्ञ
फुक्क महत फलदायी दइ मखुगु खः ।"

"अजेलका च गावो च, विविधा यत्थ हञ्ञरे ।
न तं सम्मग्गता यञ्ञं, उपयन्ति महेसिनो ॥

"गन फैचा, दुगुचा, सा नाना थरीयापिं स्याइगु यज्ञय्
सुमार्गय् आरुढ जूपिं महर्षिपिं उपस्थित जुइ मखु।"

"ये च यञ्ञा निरारम्भा, यजन्ति अनुकुलं सदा।
अजेलका च गावो च, विविधा नेत्थ हञ्ञरे।
एतं सम्मग्गता यञ्ञं, उपयन्ति महेसिनो॥

"गुगु यज्ञय् हिंसा याइ मखु, प्राणीपिंत भय दइ मखु,
गन अनुकूल दानमय पुण्य कार्य जुइ
गन दुगुचा सा आदि प्राणीपिं स्याइ मखु
अजागु समग्र यज्ञय् सुमार्गगामी महर्षिपिं उपस्थित जुइ।"

"एतं यजेथ मेधावी, एसो यञ्ञो महप्फलो।
एतं हि यजमानस्स, सेय्यो होति न पापियो।
यञ्ञो च विपुलो होति, पसीदन्ति च देवता"ति॥

"बुद्धिमान मनुखं थुजागु जक यज्ञ या, थुजागु यज्ञया महान फल दु,
थुजागु यज्ञ[४७] याइम्हसित कल्याण जुइ, अहित जुइ मखु,
थ्व यज्ञ महान जुइ, देवतापिं नं लय्ताइ।"

१०. बन्धन-सुत्त

२५. उगु इलय् प्रसेनजित कोशल जुजुं महाजनपिंत – गुलिसितं खिपतं चिना, गुलिसितं सिखलं चिना, गुलिसितं न्य:वलं न्ह्याका ज्वंके बिया च्वंगु जुया च्वन।

अनंलि, छथ्व: भिक्षुपिं पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाया नितिं दुहाँ वन। भिक्षाटन याना भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! प्रसेनजित कोशल जुजुं महाजनपिंत – गुलिसितं खिपतं चिना, गुलिसितं सिखलं ! चिना, गुलिसितं न्य:वलं न्ह्याका ज्वना च्वन।

२६. थुकियात सिइका, भगवान्या म्हुतुं उगु इलय् थुगु गाथा ब्वना बिज्यात –

"न तं दळ्हं बन्धनमाहु धीरा, यदायसं दारुजं पब्बजं च।
सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु, पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खा॥

"एतं दळ्हं बन्धनमाहु धीरा, ओहारिन सिथिलं दुप्पमुञ्चं।
एतं पि छेत्वान परिब्बजन्ति, अनपेक्खिनो कामसुखं पहाया"ति॥

"पण्डितपिंसं अजागुयात धात्थें क्वातुगु बन्धन मधा:

---

४७ बुद्धद्वारा प्रशंसित यज्ञ सम्बन्धि ख्ँ सिइकेत दी. नि. पृ. ८९ स च्वंगु महानिसंसतर यज्ञ स्वयेबहः जू।

गुगु नं, सिं अथवा खिपयागु बन्धन खः उपिं सिबे
धन सम्पत्ति, मणि व कुण्डल,
कला व काय्प्रति दुगु गुगु आसक्ति खः
उकियात हे पण्डितपिंसं क्वातुगु बन्धन धका धाइ,
अपायय् लुतु लुया यंकीगु, खने मदुगु, फ्यने थाकुगुयात बन्धन धाइ।
थुजागु बन्धन त्वाः ल्हाना कामसुखयात
इच्छा मयासे मनूत प्रव्रजित जुइ।"

प्रथम-वर्ग क्वचाल।

द्वितीय-वर्ग

११. सत्तजटिल-सुत्त

२७. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती मृगारमाताया पूर्वाराम प्रसादय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् भगवान् सन्ध्या इलय्या ध्यानं दना ध्वाकां पिने च्वना बिज्याना च्वन। उगु बखतय् प्रसेनजित कोशल जुजु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन *(थ्यकः)* वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत।

उगु इलय् न्हेम्ह जटिलत, न्हेम्ह निगण्ठत, न्हेम्ह अचेलकत, न्हेम्ह छपु वस्त्रधारीपिं साधुत, न्हेम्ह परिव्राजकत, याक्वय् तताः हाकगु सँ दुपिं, तताःहाकगु लुसि लहिना तःपिं विभिन्न परिष्कार ज्वना भगवान्यागु न्त्योनें न्त्योनें वना च्वन। अनंलि, प्रसेनजित कोशल जुजुं आसनं दना गाः छखे ब्वहलय् पाछाया जःगु पुलिं बँय् चुया उपिं न्हेम्ह जटिलतय्त ··· इपिं पाखे स्वया ल्हाःज्वजलपा बिन्ति याना स्वको तक नमस्कार याना – भन्ते ! जि प्रसेनजित कोशल जुजु खः, भन्ते ! जि प्रसेनजित कोशल जुजु खः' धका न्यंकल।

२८. अनंलि, प्रसेनजित कोशल जुजु उपिं न्हेम्ह जटिलत वना पलख लिपा गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थ्व लोकय् गुपिं उपिं अरहन्त वा अरहन्त मार्गय् लगे जुया च्वंपिं दु इपिं मध्ये थुपिं नं खः।

"महाराज ! छपिंथें जाःपिं गृहीकामभोगी, कला काय्पिनिगु पुचलय् छेंय् च्वना च्वंपिं, काशीयागु श्रीखण्ड *(चन्दन)* बुला माला-गन्ध धारण याइपिं, लुँवह संग्रह याइपिंसं – 'सु अरहन्त खः अथवा सु अरहन्त मार्गय् लगे जूपिं खः' धयागु खँ सिइके थाकु।"

"महाराज ! नापं च्वना जक शीलवान् गजाम्ह खः धका सिइके फइ, व नं तःन्हु लिपा जक, निन्हुं प्यन्हुं मखु, विवेचन याना जक, विवेचन मयासे मखु, बुद्धिमानीतापूर्वक जक, निर्बुद्धितां मखु।"

"महाराज ! व्यवहारद्वारा जक वयागु परिशुद्धता *(सत्यता)* सिइके फइ, व नं तःन्हु लिपा जक, निन्हुं प्यन्हुं मखु, विवेचन याना जक, विवेचन मयासे मखु, बुद्धिमानीतापूर्वक जक, निर्बुद्धितां मखु।

"महाराज ! आपद्कालय् जक वयागु शक्ति *(=ज्ञानशक्ति)* तौले याना स्वये फइ । व नं तःन्हु लिपा जक, निन्हुं प्यन्हुं मखु, विवेचन याना जक विवेचन मयासे मखु, बुद्धिमानीतापूर्वक जक, निर्बुद्धितां मखु ।

"महाराज ! छलफलद्वारा जक वयागु प्रज्ञा सिइके फइ । व नं तःन्हु लिपा जक, निन्हुं प्यन्हुं मखु, विवेचन याना जक विवेचन मयासे मखु, बुद्धिमानीतापूर्वक जक, निर्बुद्धितां मखु ।

"आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्भुत खः, भन्ते ! ! भगवानं जिपिंथे जाःपिं गृहीकामभोगीपिंसं ... 'सु अरहन्त खः अथवा सु अरहन्त मार्गय् लगे जूपिं खः' धयागु खँ सिइके थाकु धका गुगु आज्ञा जुया बिज्यात उगु खँ धात्थें हे सत्य खः, धात्थें हे सुभाषित जू । अथे हे तुं भगवानं – नापं च्वना जक शीलवान गजाःम्ह खः धका सिइके फइ ... धका गुगु आज्ञा जुया बिज्यात उगु खँ धात्थें हे सत्य खः, धात्थें हे सुभाषित जू ।"

२९."भन्ते ! इपिं जिमि चरपुरुष *(गुप्तचर)* खः । इपिं जनपदय् चाचाहिला अनेक रहस्यमय गुप्त खँ सिइका वइ । इमिसं कंवःगु खँयात परीक्षण याना, निश्चिन्त याना लिपा जिं कार्यान्वयन यायेगु खः । अनं आः इपिं थःपिंसं बुलातःगु खरानी नौ सिला, सँ दाह्री ग्वाय् मदय्का, बांलाक मोल्हुया, श्रीखण्ड *(चन्दन)* लेप बुला तुयुगु वसः पुना पञ्चकाम भोग याना छथाय् च्वना च्वं च्वनी ।

३०. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया... थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"न वण्णरूपेन नरो सुजानो, न विस्ससे इत्तरदस्सनेन ।
सुसञ्ञतानं हि वियञ्जनेन, असञ्ञता लोकमिमं चरन्ति ॥

"रूपवर्ण मनूत म्हसिइके थाकु,
पलख नाप लाये मात्रं विश्वास याये थाकु,
असंयमीपिं नं संयमीयागु ढाँचाकाँचा यानां
थ्व लोकय् विचरण याना जुइपिं दु ।"

"पतिरूपको मत्तिकाकुण्डलो व, लोहड्ढमासो व सुवण्णछन्नो ।
चरन्ति लोके परिवारछन्ना, अन्तो असुद्धा बहि सोभमाना"ति ॥

"चायागु नकलिगु अथवा नंयागु चाचाय्
लुँयागुथें याना दय्का तःगुथें हे
थ्व लोकय् सपरिवारिक जुया अभ्यन्तरय् मलीन जूसां नं
पिनें पिनें लुँयागुथें खने दय्का जुइपिं नं दु ।"

१२. पञ्चराज-सुत्त

३१. श्रावस्ती ... । उगु इलय् पञ्चकाम विषयय् भुले जुया च्वंपिं, पञ्चकाम विषय परिभोग याना च्वना च्वंपिं प्रसेनजित प्रमुख न्याम्ह जुजुपिनि बिचय् थुजागु खँ जुल – "रूपादि पञ्चकाम विषयय् मध्ये दकले श्रेष्ठगु छु खः ?" इपिं मध्ये गुलिसिनं रूप दकले श्रेष्ठ जू धाल, गुलिसिनं शब्द दकले श्रेष्ठ जू धाल, गुलिसिनं गन्ध दकले श्रेष्ठ जू धाल, गुलिसिनं रस दकले श्रेष्ठ जू धाल, गुलिसिनं स्पर्श दकले श्रेष्ठ जू धाल, सुनानं सुयात सम्भे बुझे याये मफुत, निष्कर्षय् थ्यंके मफुत ।

३२. अनंलि, प्रसेनजित कोशल जुजुं इपिं जुजुपिंत थथे धाल – "मारिष ! भीपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वनेनु । भगवान्याके थुगु खँय् न्यंवने नु । अनंलि, भगवानं गथे आज्ञा जुया बिज्याइ अथे हे भीसं स्वीकार याये ।" "ज्यू, मारिष !" धका उपिं जुजुपिंसं प्रसेनजित कोशल जुजुयात लिसः बिल ।

अनंलि, प्रसेनजित प्रमुख उपिं न्याम्ह जुजुपिं भगवान्याथाय् वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना प्रसेनजित कोशल जुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थन जिपिं पञ्चकाम विषयय् भुले जुया च्वंपिं, पञ्चकाम विषय परिभोग याना च्वना च्वनापिं जि समेत न्याम्ह जुजुपिनि बिचय् थुजागु खँ जुल – "रूपादि पञ्चकाम विषयय् मध्ये दकले श्रेष्ठगु छु खः ? जिपिं मध्ये गुलिसिनं रूप दकले श्रेष्ठ जू धाल, गुलिसिनं शब्द दकले श्रेष्ठ जू धाल, गुलिसिनं गन्ध दकले श्रेष्ठ जू धाल, गुलिसिनं रस दकले श्रेष्ठ जू धाल, गुलिसिनं स्पर्श दकले श्रेष्ठ जू धाल, भन्ते ! थुपिं मध्ये गुगु दकले श्रेष्ठ जू ?"

"महाराज ! थःत यःगु वस्तुयात सिमाना तया पञ्चकाम विषय हे दकले श्रेष्ठ जू *(धका धाइ)* धका धया । महाराज ! व हे रूप गुलिंसितं यःसा व हे रूप गुलिंसितं मयये फु । व गुगु रूपय् सन्तुष्ट जुइ वा गुम्हसिया गुगु रूपय् सन्तुष्ट जुइ वा गुम्हसिया गुगु रूपय् इच्छा परिपूर्ण जुइ व उगु रूप स्वया अप्वः उत्तरोत्तर, प्रणीततर रूपयागु कामना याइ मखु ।

"महाराज ! व हे शब्द गुलिंसितं यःसा ···

"महाराज ! व हे गन्ध गुलिंसितं यःसा ···

"महाराज ! व हे रस गुलिंसितं यःसा ···

"महाराज ! व हे स्पर्श गुलिंसितं यःसा ···

३३. उगु इलय् चन्दनङ्गलिक उपासक नं उगु परिषदय् च्वना च्वंगु दुगु जुया च्वन । अनंलि, उम्ह उपासक आसनं दना उत्तरासङ्ग *(थगाः)* छखे ब्वहले पाछाया गुखे भगवान् बिज्याना च्वंगु दु उखे पाखे ल्हाः ज्वोज्वलपा बिन्ति याना भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भगवान् ! जिं छुं खँ *(जिगु मती लूगु खँ)* धाये मास्ते वः । सुगत ! जिं छुं खँ धाये मास्ते वः ।"

"चन्दनङ्गलिक ! धा । छु खँ धाये मास्ते वःगु ?" धका भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

अनंलि, चन्दनङ्गलिक उपासकं भगवान्या सम्मुखय् तदनुरूप गाथाद्वारा स्तुति यात –

"पदुमं यथा कोकनदं सुगन्धं, पातो सिया फुल्लमवीतगन्धं ।
अङ्गरसं पस्स विरोचमानं, तपन्तमादिच्चमिवन्तलिक्खे"ति ॥

"गथे सुगन्ध युक्त *(बास वःगु)* ह्याउंगु पलेस्वां *(पद्मकमल)*
सुथे जुइवं ह्वया मगमग बास वइगु खः,
गथे आकाशय् सूर्य चम्के जुइगु खः
अथे हे चम्के जुया च्वंम्ह अङ्गिरस भगवान्यात स्व ।"

अनंलि, उपिं न्याम्ह जुजुपिंसं चन्दनङ्गलिक उपासकयात न्यापु थःगां *(उत्तरासङ्ग)* न्ययूका बिल । चन्दनङ्गलिक उपासकं नं उगु न्यापु थगां भगवान्यात न्ययूका बिल ।

१३. दोणपाक-सुत्त

३४. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् प्रसेनजित कोशल जुजुं छगू द्रोण *(=फच्छि ?)* जा नइगु जुया च्वन । छन्हु, प्रसेनजित कोशल जुजु भोजन धुंका स्वाँ स्वाँ फुफुँमिंक सासः ल्हाना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत ।

अनंलि, भगवानं प्रसेनजित कोशल जुजु भोजन धुंका स्वाँ स्वाँ फुफुँमिक सासः ल्हाना वःगु खना थुगु गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"मनुजस्स सदा सतीमतो, मत्तं जानतो लद्धभोजने ।
तनुकस्स भवन्ति वेदना, सणिकं जीरति "आयुपालयं"ति ॥

"सदां स्मृति तःम्ह,
प्राप्त भोजनय् मात्रज्ञता स्यूम्ह,
मनूयाके वेदना भचा जक दइ,
नःगु याकनं पचे जुइगुया साथे आयु नं पाले याःगु जुइ ।"

३५. उगु इलय् सुदर्शन माणवक *(नं)* प्रसेनजित कोशल जुजुयागु ल्यूनेस दना च्वंगु खः । जुजुं सुदर्शन माणवकयात सःता धाल – "तात सुदर्शन ! छ वा, भगवान्याथाय् वना थुगु गाथा ब्वना स्यना कया जि जा नया च्वनेबले जित न्यंकि । थुकिया नितिं जिं छंत न्हिं न्हिं सच्छि कार्षापण *(ज्याला)* बिये ।" "ज्यू, देव !" धया सुदर्शन माणवकं जुजुयागु आज्ञा न्यना भगवान्याथाय् वना गाथा ब्वना स्यना कया जुजुया भोजन याना च्वनिबले जुजुयात उगु गाथा न्यंकेगु यात – "सदां स्मृति तःम्ह ··· पूर्ववत् ··· ।

अनंलि, प्रसेनजित कोशल जुजुं छसिंकथं नसा पाः यायां कुछियागु *(नलिक)* भोजन यायेगु यात । अनंलि छुं दिन लिपा प्रसेनजित कोशल जुजुं – थःगु हल्कागु म्हय् उसी उसी यायां थुगु उदान प्रकट यात – "वसपोल भगवानं जित निखेसनं सुखया नितिं अनुकम्पा तया बिज्याः – इहलौकिक हित सुख व पारलौकिक हित सुखया नितिं ।"

१४. पठमसङ्गाम-सुत्त

३६. श्रावस्ती ··· । अनंलि, मगध जुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं चतुरङ्गिणी सेना तयार याना प्रसेनजित कोशल जुजुयागु विरुद्धय् काशी *(गामय्)* हमला *(हता:)* यात । 'मगध जुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं चतुरङ्गिणी सेना तयार याना काशी हमला यात' धयागु खबर न्यना प्रसेनजित कोशल जुजुं नं चतुरङ्गिणी सेना तयार याना मगध जुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्र प्रतिसंग्राम *(जवाफी हमला)* यात । निम्ह जुजुपिं नं थवंथवय् काशी हे ल्वात । थुगु संग्रामय् मगध जुजु अजातशत्रुं प्रसेनजित कोशल जुजुयात बुका बिल । बूम्ह प्रसेनजित कोशल जुजु थःगु हे राजधानी श्रावस्ती तुं लिहाँ वन ।

३७. अनंलि, भिक्षुपिं पूर्वाण्ह इलय् चीवरं पुना पात्र-चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाया नितिं दुहाँ वन । श्रावस्ती भिक्षाटन याना भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना

भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क च्वना उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! थन, मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं चतुरङ्गिणी सेना तयार याना काशी *(गामय्)* हमला यात । मगध जुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं काशी हमला यात धयागु न्यना प्रसेनजित कोशल जुजुं नं चतुरङ्गिणी सेना तयार याना प्रतिसंग्राम यात । उगु संग्रामय् मगधजुजु अजातशत्रुं प्रसेनजित कोशलजुजुयात बुका बिल । बूम्ह प्रसेनजित कोशलजुजु थःगु राजधानी श्रावस्ती तुं लिहाँ वन ।

३८. "भिक्षुपिं ! मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्र पापमित्र, पापसहाय व पापय् मन वंम्ह खः । प्रसेनजित कोशलजुजु कल्याणमित्र, कल्याणसहाय व कल्याणय् मन वंम्ह खः । भिक्षुपिं ! प्रसेनजित कोशलजुजु बूगुलिं याना थौं चान्हे दुःखी जुया द्यना च्वन ।

३९. भगवानं थथे आज्ञा जुया विज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"जयं वेरं पसवति, दुक्खं सेति पराजितो ।
उपसन्तो सुखं सेति, हित्वा जयपराजयं"ति ॥

"विजयं वैरभाव दय्की, पराजितम्ह मनू दुःखपूर्वक द्यनी,
जय-पराजयं अलगम्ह शान्तपुरुषं सुखपूर्वक न्ह्यो वय्की ।"

१५. दुतियसंग्राम-सुत्त

४०. अनंलि, मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं चतुरङ्गिणी सेना तयार याना काशी *(गामय्)* हमला *(हताः)* यात । प्रसेनजित कोशलजुजुं नं, 'मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं ··· काशी *(गामय्)* हमला यात' धयागु खबर न्यना ··· प्रतिहमला यात । उगु संग्रामय् प्रसेनजित कोशलजुजुं मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रयात बुका म्वानिम्हसित ज्वन । उगु इलय् प्रसेनजित कोशलजुजुयागु मनय् थथे जुल – "थुम्ह मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्र जुलसा विरोध मयाइम्हनाप विरोध याइम्ह जुया च्वन, अथेनं थुम्ह जिमि भिंचा हे खः । उकिं थुयाके च्वंगु फुक्क हस्तिसैन्य, अश्वसैन्य, रथसैन्य व पैदलसैन्य हरण *(जफत)* याना छ्राय् थ्वयात जीवनदान बिया तोता मछ्वये ?"

अनंलि, प्रसेनजित कोशलजुजुं मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रयाके च्वंगु फुक्क हस्तिसैन्य ··· हरण याना वयात जीवनदान बिया तोता छ्वया बिल ।

४१. अनंलि, भिक्षुपिं पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना, पात्रचीवर धारण याना भिक्षाया निर्तिं श्रावस्ती दुहाँ वन । श्रावस्ती भिक्षाटन याये धुंका भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! थन, मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं चतुरङ्गिणी सेना तयार याना काशी *(गामय्)* हमला यात । प्रसेनजित कोशलजुजु नं, 'मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं ··· काशी हमला यात धयागु खबर न्यना ··· प्रतिहमला यात । उगु संग्रामय् प्रसेनजित कोशलजुजुं मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रयात बुका म्वानिम्हसित *(जीवितम्हसित)* ज्वन । उगु इलय् प्रसेनजित कोशलजुजुया मनय् थथे जुल – थुम्ह

मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्र जुलसा विरोध मयाम्हनाप विरोध याइम्ह जुया च्वन, अथेनं थुम्ह जिमि भिंचा हे खः । उकिं थुजापिंके च्वंगु फुक्क हस्तिसैन्य ··· हरण याना छाय् थ्वयात जीवनदान बिया तोता मछ्वये ?"

अनंलि, प्रसेनजित कोशलजुजुं, मगधजुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रयागु फुक्क हस्तिसैन्य ··· हरण याना वयात तोता छ्वया बिल ।

४२. थ्व खँ न्यना भगवानं ··· थुपिं गाथा ब्वना बिज्यात –

"विलुम्पतेव पुरिसो, यावस्स उपकप्पति ।
यदा चञ्ञे विलुम्पन्ति, सो विलुत्तो विलुम्पति ॥

"थःम्हं फुबले मनुखं मेपिनिगु *(कतपिनिगु)* लुटे याइ,
गुबले मेपिंसं वयागु लुटे याइ, उबले लुटे याना तःगु नं लुटे याइ ।"

"ठानं हि मञ्ञति बालो, याव पापं न पच्चति ।
यदा च पच्चति पापं, अथ दुक्खं निगच्छति ॥

"गुबले तक पापयागु फल वइ मखुनि,
उबले तक मूर्खं 'जिं खूब याये धुन' धका भापी
गुबले पापयागु फल भोगे यायेमाःगु ई थ्यनी
उबले तःसकं दुःखी जुइका च्वं च्वनी ।"

"हन्ता लभति हन्तारं, जेतारं लभते जयं ।
अक्कोसको च अक्कोस, रोसेतारं च रोसको ।
अथ कम्मविवट्टेन, सो विलुत्तो विलुम्पती"ति ॥

"स्याइम्हसित स्याइम्ह धोधुइ, त्याकूम्हसित त्याकीम्ह धोधुइ,
ब्वोबिइम्हसित ब्वोबिइम्ह धोधुइ, तंकुलुयात तंकुलु धोधुइ,
थःम्हं याना तयागु कर्तुयागु फल भोगे याये मालीबले
लुटे याना तःगु समेत लुटे याना यंकी ।"

१६. मल्लिका-सुत्त

४३. श्रावस्ती ··· । अनंलि, प्रसेनजित कोशलजुजु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । अनंलि, छम्ह मनू गन प्रसेनजित कोशलजुजु दु अन वया वयागु न्हाय्पनय् 'देव ! मल्लिकादेवीं म्ह्याय् बुइकल' धका तीसकं न्यंकल । थथे न्यंकेवं, प्रसेनजित कोशलजुजुया मन क्वहाँ वन ।

अनंलि, भगवानं प्रसेनजित कोशलजुजुया मन क्वहाँ वंगु खँ सिइका उगु इलय् थुपिं गाथा आज्ञा जुया बिज्यात –

"इत्थी पि हि एकच्चिया, सेय्या पोस जनाधिप ।
मेधाविनी सीलवती, सस्सुदेवा पतिब्बता ॥

"महाराज ! थन गुलिं गुलिं मिसा बुद्धिमती, शीलवती, ससःमांबौपिंत
देव समान माने याइम्ह तथा पतिव्रता जुया मिजं स्वया नं श्रेष्ठ जुइ फु ।"

तस्सा यो जायति पोसो, सूरो होति दिसम्पति ।
तादिसा सुभगिया पुत्तो, रज्जं पि अनुसासती"ति ॥

"अजाम्ह मिसायापाखें गुम्ह सन्तान जन्मे जुइ, उम्ह सूर-वीर तथा
दिशा प्रमुख जुइ फु, अजाम्ह सौभाग्यवतीयाम्ह मचां राज्य-अनुशासन नं याये फु ।"

१७. अप्पमाद-सुत्त

४४. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क च्वन । छखे लिक्क च्वना प्रसेनजित कोशलजुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु अजागु छगू धर्म *(कारण)* दुला गुगु दृष्टधार्मिक *(इहलौकिक, थुगु जीवनयात)* व सम्परायिक *(सीना वने धुंकायागु जीवनयात)* नितांयात ज्या लगे जू ?

"दु, महाराज ! ··· "

"भन्ते ! व छु खः ··· ?"

"महाराज ! अप्रमाद हे छगू अजागु धर्म खः गुगु दृष्टधार्मिक व सम्परायिक नितांयात ज्या लगे जू । महाराज ! पृथ्वीस च्वंपिं गुलि नं सत्त्व प्राणीपिं *(जीव)* दु इपिं फुक्कसियागु पाली ख्वाँय् किसियागु पाली ख्वाँय् दुने न्त्यं, उकिं हे किसियागु पाली ख्वाँय् तःधंगुली दकले मुख्यगु खः । महाराज ! अथे हे तुं थ्व छगू धर्म लोक व परलोक नितांया खँय् नं समान रूपं ज्या लगे जूगु खः ।"

४५. थनंलि भगवानं ··· आज्ञा जुया बिज्यात –

"आयुं अरोगियं वण्णं, सग्गं उच्चाकुलीनतं ।
रतियो पत्थयन्तेन, उलारा अपरापरा ॥

'आयु, आरोग्य, वर्ण, स्वर्ग, उच्च कुलीनता व अधिकाधिक सुख दय्केगु
इच्छा याइम्हसित पुण्य कर्मय् पण्डितपिंसं अप्रमादय् प्रशंसा याइ ।'

"अप्पमादं पसंसन्ति, पुञ्ञकिरियासु पण्डिता ।
अप्पमत्तो उभो अत्थे, अधिग्गण्हाति पण्डितो ॥

"ततःधंगु भोग सम्पत्ति प्रार्थना *(सम्पादन)* याइपिंसं व पुण्यकार्य
याइपिं पण्डितपिंसं अप्रमादयात हे प्रशंसा याइ ।"

"दिट्ठे धम्मे च यो अत्थो, यो चत्थो सम्परायिको ।
अत्थाभिसमया धीरो, पण्डितो ति पवुच्चती"ति ॥

"अप्रमत पण्डितं निगूलिं अर्थ प्राप्त याना काइ, गुगु अर्थ लौकिक व पारलौकिक खः,
थुपिं अर्थ प्राप्त याना कायेवं उम्ह धीर पुरुषयात 'पण्डित' धका धाइ ।"

१८. कल्याणमित्त-सुत्त

४६. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशलजुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! थन जि एकान्तय् याकचा च्वना च्वनाबले जिगु मनय् थथे खँ वाल – 'भगवानं बांलाक धर्म कना बिज्यागु दु । परन्तु उगु *(धर्म)* कल्याणमित्र, भिंपिं पासा व भिंगु विचारय् लगे जुइपिनि नितिं खः, सिवाय पापमित्र, मभिंपिं पासा व मभिंगु विचारय् लगे जुइपिनि नितिं मखु' ।"

४७. "अथे हे खः, महाराज ! अथे हे खः महाराज ! महाराज ! जिं बालाक धर्म कनागु दु । परन्तु उगु *(धर्म)* कल्याणमित्र, भिंपिं पासा व भिंगु विचारय् लगे जुइपिनि नितिं खः, सिवाय पाप मित्र, मभिंपिं पासा व मभिंगु विचारय् लगे जुइपिनि नितिं मखु । महाराज ! छगू समयय् जि शाक्यजनपदया नागरक धयागु शाक्यपिनि निगमय् च्वना च्वनागु खः । उगु बखतय् आनन्द भिक्षु जिथाय् वल । वया जित अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आनन्द भिक्षुं जित थथे धाल – 'भन्ते ! थ्व ब्रह्मचर्य *(=मार्ग ब्रह्मचर्य)* बच्छिति कल्याणमित्र, कल्याण पासा व कल्याण विचारय् लगे जुइपिनिगु आश्रय कायेवं उपलब्ध जुइ फैथें च्वं ।'"

"महाराज ! आनन्दं थथे कनेवं जिं वयात थथे धया – 'आनन्द ! आम्थे धाये मते, आनन्द ! आम्थे धाये मते । फुक्क ब्रह्मचर्य *(=मार्ग कल्याण)* कल्याणमित्र, कल्याणपासा व कल्याण विचारय् लगे जुइपिनिगु आश्रयपाखें हे उपलब्ध जुइ । आनन्द ! भिंम्ह मित्र, भिंम्ह पासा व भिंगु विचारय् लगे जुइपिनिगु आश्रयं हे भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया भाविता याइ, बहुलतर भाविता *(बार बार अभ्यास)* याइ धका आशा याये फु । आनन्द ! गुकथं भिंम्ह मित्र, भिंम्ह पासा व भिंगु विचारय् लगे जुइपिनिगु आश्रयं हे भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया भाविता याइ, बहुलतर भाविता याइ धका आशा यायेगु ? थन भिक्षुं, विवेक निश्रित जुया, वैराग्य निश्रित जुया, निरोध निश्रित जुया, उत्सर्ग निश्रित जुया – सम्यक्दृष्टि, सम्यक्सङ्कल्प, सम्यक्वाचा, सम्यक्कर्म, सम्यक्जीवन, सम्यक्वीर्य, सम्यक्स्मृति व सम्यक्समाधिया भाविता याइ, बहुलतर भाविता याइ । आनन्द ! थुकथं कल्याणमित्रया ··· आश्रयं भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया भाविता याइ ··· । आनन्द ! थुगु पर्यायं नं सिइकेमाः कि फुक्क ब्रह्मचर्य भिंम्ह पासाया ··· आश्रयं हे उपलब्ध जुइ फु । आनन्द ! जिथें भिंम्ह मित्रयाथाय् वया हे जन्म जुइपिं सत्त्व प्राणीपिं जराजीर्णतां परिमुक्त जुइ, व्याधि जुइपिं सत्त्व प्राणीपिं जराजीर्णतां परिमुक्त जुइ, व्याधि जुइपिं सत्त्व प्राणीपिं व्याधिं परिमुक्त जुइ, शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य जुइपिं सत्त्व प्राणीपिं, शोक परिदेवं, दुःख दौर्मनस्यं परिमुक्त जुइ । आनन्द ! थुगु पर्यायं नं सिइकेमाः कि फुक्क ब्रह्मचर्य भिंम्ह पासाया ··· आश्रयं हे दइगु खः ।"

"महाराज ! अथे जूगुलिं छःपिंसं थथे सिइकेमाः *(सयकेमाः)* – 'कल्याणमित्रयागु हे आश्रय काये, कल्याण पासाया हे आश्रय काये हानं कल्याण विचारय् लगे जूपिनिगु हे आश्रयय् च्वने दयेमा ।"

"महाराज ! भिंम्ह पासाया आश्रय याइम्हं, भिंगु विचारय् लगे जूपिनिगु आश्रयय् च्वनिम्हमिनं थ्व हे छगू धर्मय् आश्रित जुया च्वनेमाः – कुशल धर्म व अप्रमाद ।"

"महाराज ! अप्रमादी जुया च्वनेवं, अप्रमादया आश्रय कया अन्तःपुर नारीगृहय् वनेबले, अन्तःपुर वासीपिनि मनय् थथे लगे जुइफु – 'जुजु अप्रमादी जुया, अप्रमादया आश्रय कया च्वना च्वंगु दु । उकिं जिपिं नं अप्रमत जुया च्वने, जिपिं नं अप्रमादया आश्रय कया च्वने ।'

"महाराज ! अप्रमादी जुया च्वनेवं, अप्रमादया आश्रय कया·क्षत्रीयपिंथाय् वनेवले इमिगु मनय् थथे लगे जुइफु – 'जुजु अप्रमादी जुया, अप्रमादया आश्रय कया च्वना च्वंगु दु । उकिं जिपिं नं अप्रमत जुया च्वने, जिपिं नं अप्रमादया आश्रय कया च्वने ।'

"महाराज ! अप्रमादी जुया च्वनेवं, अप्रमादया आश्रय कया सेनातयथाय् वनेबले इमिगु मनय् थथे लगे जुइफु – 'जुजु अप्रमादी जुया, अप्रमादया आश्रय कया च्वना च्वंगु दु । उकिं जिपिं नं अप्रमत जुया च्वने, जिपिं नं अप्रमादया आश्रय कया च्वने ।'

"महाराज ! अप्रमादी जुया च्वनेवं, अप्रमादया आश्रय कया निगम जनपदय् वनेबले, अनया मनूतय् मनय् थथे लगे जुइफु – 'जुजु अप्रमादी जुया, अप्रमादया आश्रय कया च्वना च्वंगु दु । उकिं जिपिं नं अप्रमत जुया च्वने, जिपिं नं अप्रमादया आश्रय कया च्वने ।"

"महाराज ! अप्रमादी जुया च्वनेवं, अप्रमादया आश्रय कया च्वनेवं थः नं गोप्य *(=सुरक्षित)* जुइ, अन्तःपुर नं गोप्य *(=सुरक्षित)* जुइ हानं कोष-कोष्ठागारत नं गोप्य *(=सुरक्षित)* जुइ ।"

४८. अनंलि भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं ··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भोगे पत्थयमानेन, उलारे अपरापरे ।
अप्पमादं पसंसन्ति, पुञ्ञकिरियासु पण्डिता ।"

"ततःधंगु भोग सम्पत्ति प्रार्थना *(सम्पादन)* याइपिंसं व पुण्यकार्य
याइपिं पण्डितपिंसं अप्रमादयात हे प्रशंसा याइ ।"

"अप्पमत्तो उभो अत्थे, अधिगण्हाति पण्डितो ।
दिट्ठे धम्मे च यो अत्थो, यो चत्थो सम्परायिको ।
अत्थाभिसमया धीरो, पण्डितो ति पंवुच्चती"ति ॥

"अप्रमत पण्डितं निगूलिं अर्थ प्राप्त याना काइ, गुगु अर्थ लौकिक व पारलौकिक खः,
थुपिं अर्थ प्राप्त याना काःम्ह उम्ह धीर पुरुषयात 'पण्डित'-धका धाइ ।"

१९. पठमअपुत्तक-सुत्त

४९. श्रावस्ती ··· । अनंलि, प्रसेनजित कोशलजुजु मध्यान्ह समयय् *(बान्हीं न्ह्यो)* भगवान्याथाय् वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशलजुजुयाके भगवानं थथे न्यना बिज्यात – "महाराज ! गनं थौं थपाय्चो *(शुद्ध)* मध्यान्ह इलय् बिज्यानागु ?"

"भन्ते ! थन हे श्रावस्ती छम्ह श्रेष्ठी गृहपति परलोक जुल । उम्ह निस्सन्तान श्रेष्ठीया सम्पत्ति जम्मां राजान्तःपुरय् दुकया वया च्वना । भन्ते ! वयाके ८० लाख असर्फी जक ला चोक्खा हे दु, दां ला गुलि गुलि ! *(तर भन्ते ! गजव ला थ्व हे खः कि)* उम्ह श्रेष्ठी गृहपतिं नचूगु च्वकि जाकीया जाः नइम्ह जुया च्वन । थ्व हे वयागु नसा खः । वं स्वकू ह्वना तःगु नालु कापःया लं फिइगु जुया च्वन । थ्व हे वयागु वसः खः । व लप्ते हःया भ्वाथगु कुसा दुगु भ्वाभःगु रथय् च्वना जुइगु खः । थ्व हे वयागु रथ खः ।

५०. "अथे हे खः महाराज ! अथे हे खः महाराज ! अभागी मूर्ख मनुखं *(असत्पुरुषं)* विपुल भोग सम्पत्ति दय्का नं थ:त सुखी व आनन्दित याये फइ मखु, नं मांबौपिंत ··· न कला काय्पिंत ··· न ज्यामि *(च्यो भ्वाति)* ज्या याइपिंत ··· न इष्टमित्रपिंत सुखी व आनन्दित हे याये फइ न त श्रमण ब्राह्मणपिंत – उर्धगामी स्वर्गीय सुखविपाकी, सुगति थ्यंकीगु – दान दक्षिणा हे बिइ। बांलाक सम्पत्तिया उपभोग मयात धाःसा वयागु धन सम्पत्ति जुजुं नं हरण याइ, खुं नं खुया यंकी, मिं नं भष्म याइ, लखं नं चुइकः यनी अथवा मयोम्ह अनधिकारी मनूया ल्हाती नं लाःवनी, अथे हे विनाश नं जुया वनी । महाराज ! बांलाक धनया उपभोग मयायेवं वयागु भोगसम्पत्ति, परिभोग याये मखंक अथें हे विनाश जुया वनी।

"महाराज ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* – सुं मनूत मदुगु सुप्रतिष्ठित न्ह्याइपुगु भूमी निर्मल, शीतल, स्वादिष्ट व शुद्धगु लः दुगु पुखु दु। परन्तु उगु पुखुलिं सुनानं लः कया मयंकल, मत्वन, मोमल्हुल, छुं ज्या मकाल धाःसा सुनानं छुं ज्याय् लः मछ्यागु कारणं उगु पुखुया लः अथें हे सिर्ति वनी, सुना वनी। महाराज ! अथे हे अभागी मूर्ख पुरुषं *(=असत्पुरुषं)* नं आपालं भोगसम्पत्ति दय्का नं थःत सुखी व आनन्दित याये फइ मखु, न मांबौपिंत ···, न कलाकाय्पिंत ··· , न ज्यामि ज्यायाइपिंत ···, न इष्टमित्रपिंत सुखी व आनन्दित हे याये फइ न त श्रमण ब्राह्मणपिंत-उर्धगामी स्वर्गीय सुखविपाकी सुगति थ्यंकीगु दान दक्षिणा हे बिइ। थुकथं वयागु धनसम्पत्ति परिभोग याये मखंक जुजुं नं हरण याइ ··· मयोम्ह अनधिकारी मनूया ल्हाती नं लाः वनी, अथें हे विनाश नं जुया वनी।

"महाराज ! भाग्यवानी पण्डित पुरुषं *(=सत्पुरुष)* आपालं *(तःधंक)* भोगसम्पत्ति दय्का थःत सुखी व आनन्दित याइ, मांबौपिंत ···, कला काय्पिंत ···, ज्यामि ज्या याइपिंत ···, इष्टमित्रपिंत सुखी व आनन्दित याइ हानं श्रमण ब्राह्मणपिंत उर्धगामी स्वर्गीय सुखविपाकी, सुगति थ्यंकीगु दान दक्षिणा नं बिइ। बांलाक सम्पत्तिया उपभोग यात धाःसा वयागु धनसम्पत्ति जुजुं नं हरण याइ मखु, खुंनं खुइ मखु, मिं नं भष्म याइ मखु, लखं नं चुइक यनी मखु हानं मयोम्ह अनधिकारी मनूया ल्हाती नं लाः वनी मखु। महाराज ! थुकथं धनया परिभोग बांलाक यायेवं धनया सदुपयोग याःगु जुइ, अथें विनाश जुया वनी मखु, सिर्ति वनी मखु।

"महाराज ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* गनं गां वा निगम लिक्क सुप्रतिष्ठित न्ह्याइपुगु भूमी निर्मल, शीतल, स्वादिष्ट व शुद्धगु लः दुगु पुखु दु। उगु पुखुलिं मनूतय्सं लः कया यंकल, त्वन, मोल्हुल अले आवश्यक ज्याय् नं छ्यल धाःसा लःया सदुपयोग बांलाक जुइ। महाराज ! अथे हे तुं, थन भाग्यमानी पण्डित पुरुषं *(सत्पुरुषं)* आपालं भोगसम्पत्ति दय्का थःत सुखी व आनन्दित याइ ··· श्रमण ब्राह्मणपिंत उर्धगामी स्वर्गीय सुखविपाकी सुगति थ्यंकीगु दान दक्षिणा नं बिइ। बांलाक सम्पत्तिया उपभोग यात धाःसा वयागु धन सम्पत्ति जुजुं नं हरण याइ मखु ··· मयोम्ह अनधिकारी मनूया ल्हाती नं लाः *(दहँ)* वनी मखु। महाराज ! थुकथं धनया परिभोग बांलाक यायेवं धनया सदुपयोग याःगु जुइ, अथें विनाश जुया वनी मखु, सिर्ति वनी मखु।

अनंलि भगवानं ··· आज्ञा जुया बिज्यात –

"अमनुस्सट्ठाने उदकं व सीतं, तदपेय्यमानं परिसोसमेति।
एवं धनं कापुरिसो लभित्वा, नेवत्तना भुञ्जति नो ददाति।
धीरो च विञ्ञू अधिगम्म भोगे, सो भुञ्जति किच्चकरो च होति।
सो ञातिसङ्घं निसभो भरित्वा, अनिन्दितो सग्गसुपेति ठानं"ति ॥

"गथे मनू मदुथासय् दुगु शीतल लः सुनानं त्वं हे मत्वंसा सुना वनी, अथे हे
अभाग्यी मूर्खं धन सम्पत्ति दय्का नं न थःम्हं भोग याइ न कतपिंत हे बिइ।"

"धीर, विज्ञ जन भाग्यवानीं धनसम्पत्ति दय्का थ:म्हं नं भोग याइ, ज्ञातिगणादियात नं पालन पोषण याइ, ज्याखँय् नं लगे याइ अले लौकिक निन्दा उपहास मदय्क स्वर्ग नं थ्यनी ।"

२०. दुतियअपुत्तक-सुत्त

५१. ··· अनंलि, प्रसेनजित कोशलजुजु मध्यान्ह समयय् भगवान्याथाय् वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशलजुजुयाके भगवानं थथे न्यना बिज्यात – "महाराज ! गनं थौं थपाय्चो *(शुद्ध)* मध्यान्ह इलय् बिज्यानागु ?"

"भन्ते ! थन हे श्रावस्ती छम्ह श्रेष्ठी गृहपति परलोक जुल । उम्ह निस्सन्तान श्रेष्ठीया सम्पत्ति जम्मां राजदरवारय् दुकया वया च्वना । भन्ते ! वयाके छगू करोड ला असर्फी जक हे दु, दां ला गुलि गुलि ! वं पाउंगु च्वकिया जा: नइम्ह जुया च्वन । थ्व हे वयागु नसा ख: । वं स्वकू ह्वना त:गु नालू काप:या लँ फिंइगु जुया च्वन । थ्व हे वयागु वस: ख: । व लप्ते ह:या कुसा दुगु भ्वाभ:गु रथय् जुइगु ख: । थ्व हे वयागु रथ ख: ।

५२. "अथे हे ख:, महाराज ! अथे हे ख: महाराज ! उम्ह श्रेष्ठी गृहपतिं अतीत समयय् तगरसिखि धयाम्ह प्रत्येकबुद्धयात, 'श्रमणयात भिक्षा ब्यु' धका भिक्षादान बिइके बिया दना वन । भोजन दान बिइके सिधय्का *(मन स्यंका)* उम्हं नुग: मछिंकल । 'सितिं भोजन बिइके बियागु बरू थ्व भोजन च्यो भ्वाती ज्यामितय्त नकूगु जूसा गुलि ज्यूगु खइ' धका मन स्यंकूगु जुया च्वन । हानं वं धनया कारणं थ: हे किजाया याक: काय्यात स्या:गु जुया च्वन ।

"महाराज ! उम्ह श्रेष्ठी गृहपतिं तगरसिखि प्रत्येकबुद्धयात गुगु भिक्षा दान बिइके ब्यूगु ख:, उगु कर्मया प्रभावं न्हेक: तक सुगति स्वर्गलोकय् जन्म का:गु ख: । व हे कर्मया ल्यंदुगु *(अवशेष)* कर्मविपाकया प्रभावं थ्व हे श्रावस्ती न्हेक: तक श्रेष्ठीत्व प्राप्त यात । महाराज ! गुगु भोजन दान बिइकेधुंका वं 'थ्व भोजन च्यो भ्वाती ज्यामितय्त नकूगु जूसा गुलि ज्यूगु खइ' धका मन स्यंका नुग: मच्छिंकल *(पश्चाताप चाल)* उकिया प्रभावं वयागु मन सासागु नयेगुली, बांबांलागु वस: पुनेगुली, बांबांलागु रथवाहनत गयेगुली व उत्तमातिउत्तम पञ्चकाम विषय भोग यायेगुली – मन मवंगु ख: । महाराज ! उम्ह श्रेष्ठी गृहपतिं धनया कारणं गुगु थ: हे किजाया याक: काय्यागु हत्या यात – व हे कर्मया प्रभावं सलंस: द्वलंद्व लखंलख दँ तक नर्कभोग यात । व हे कर्मया अवशेष विपाकया कारणं न्हेक: तक निस्सन्तान जुया सम्पत्ति दक्क जुजुया कोषय् थ्यन । महाराज ! उम्ह श्रेष्ठी गृहपतिया पुलांगु पुण्यकर्म फुत, न्हूगु पुण्यकर्म छुं नं या:गु मदु, थौं व महारौरव नरकय् कुतुं वना पाके जुया च्वन ।"

"भन्ते ! अथेसा छु, आ: उम्ह श्रेष्ठी गृहपति महारौरव नरकय् जन्म जू वन ला ?"

"ख:, महाराज ! ··· "

५३. अनंलि भगवानं ··· आज्ञा जुया बिज्यात –

"धञ्ञं धनं रजतं जातरूपं, परिग्गहं वा पि यदत्थि किञ्चि ।
दासा कम्मकरा पेस्सा, ये चस्स अणुजीविनो ।
सब्बं नादाय गन्तब्बं, सब्बं निक्खिप्पगामिनं ॥

"धन-धान्य, लुँवह गुलि नं वस्तुत दुगु ख:,
गुलि नं च्योभ्वाति, ज्यामि, प्रेष्य *(सेवक, सेविका)* अथवा
थ: ल्यू जीविका याइपिं दुगु ख: इपिं सकलें
सिइ धुंका नापं यनी मखु, थुपिं फुक्कं त्वता वनेमा: ।"

"यं च करोति कायेन, वाचाय उद चेतसा ।
तं हि तस्स सकं होति, तं व आदाय गच्छति ।
तं वस्स अनुगं होति, छाया व अनपायिनी ॥

"गुगु थ:म्हं काय, वचन व मनं कर्म यात,
व हे वयागु थ:गु ख: वहे नापं ल्यू ल्यू वइ,
व हे किच:थें थ: ल्यू ल्यू वइ ।"

"तस्मा करेय्य कल्याणं, निचयं सम्परायिकं ।
पुञ्ञानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिनं"ति ॥

"उकिं हे कल्याण कार्य या, सम्परायिक कर्मया संग्रह या,
प्राणीपिनिगु पुण्यकर्म हे परलोकय् आधार जुइ ।"

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

तृतीय-वर्ग

२१. पुग्गल-सुत्त

५४. श्रावस्ती ··· । छन्हू प्रसेनजित कोशलजुजु भगवान्याथाय् वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशलजुजुयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"महाराज ! थ्व लोकय् प्यथी प्रकारयापिं मनूत .दु । छु छु प्यथी प्रकारयापिं ? (१) तमोतमपरायण *(तम तम परायण, ख्यउँगु थासं ख्यउँगु थासय् वनिम्ह)*, (२) तमोज्योतिपरायण *(तप-ज्योति-परायण, ख्यउँगु थासं त्वयुगु थासय् वनिम्ह)*, (३) ज्योतितम परायण *(त्वयुगु थासं ख्यउँगु थासय् वनिम्ह)*, व (४) ज्योतिज्योति परायण *(त्वयुगु थासं त्वयुगुं थासय् वनिम्ह)* ।

(१) ख्यउँगु थासं ख्यउँगु थासय् वनिम्ह मनू

५५. "महाराज ! गुकथं मनू ख्यउँगु थासं ख्यउँगु थासय् वनिम्ह *(तमोतम परायण)* जुइ ? थन सुं मनू नीच कुलय् जन्म जूगु दइ । गथेकि – चण्डालकुलय्, वेणुकुलय्, गोंया कुलय्, निषादया कुलय्, रथकारया कुलय्, पुक्कुसकुलय्, अथवा छुं अन्नपान भोजन याये मखंगु दरिद्र कुलय् । उम्ह मनू दुर्वर्ण,

बांमलाम्ह, दुगः त्वःधुम्ह, रोगी, कां, धुसी, खू, आतापाता वंम्ह जुइ, अन्नपान, वस्त्र, यानवाहन, मालागन्धविलेपन, घनीगु थाय् व मतमित नं दइ मखु । वं कायं दुराचरण याइ, वचनं दुराचरण याइ, मनं दुराचरण याना शरीर तोता सिइ धुंका अपाय, दुर्गति, विनिपात नरकय् उत्पन्न जुइ ।

"महाराज ! गथेकि सुं मनू ख्यउँगु थासं ख्यउँगु थासय् वनिगु खः, तमं तमपाखे न्ह्याइगु खः, अथवा हिखिं हिखिइ हे न्ह्याइगु खः – अथे हे उम्ह मनूयात धाये । महाराज ! थुकथं मनू तमोतमपरायण जुइ ।

(२) ख्यउँगु थासं त्वयुगु थासय् वनिम्ह मनू

५६. "महाराज ! गुकथं मनू तमोज्योतिपरायण जुइ ? महाराज ! थन गुलिं मनू नीचकुलय् जन्म जूगु दइ । गथेकि – चण्डालकुलय् ··· दरिद्रकुलय् । उम्ह मनू दुर्वर्ण ··· आतापाता वंम्ह जुइ, अन्नपान व मतमित नं दइ मखु । व कायं सदाचरण याइ, वचनं सदाचरण याइ, मनं सदाचरण याइ । वं कायं, वचनं, मनं सदाचरण याना शरीर तोता सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ ।

"महाराज ! गथेकि सुं मनू बं खाताय्, अथवा खातां सलम्हय् अथवा सलं किसिम्हय् अथवा किसिम्हं प्रासादय् गया वनीगु खः अथे हे उम्ह मनूयात धया । महाराज ! गुकथं मनू तमोज्योतिपरायण जुइ ।

(३) त्वयुगु थासं ख्यउँगु थासय् वनिम्ह मनू

५७. "महाराज ! गुकथं ज्योतितमपरायण जुइ ? थन गुलिं मनू उच्चकुलय् जन्मे जूगु दइ । गथेकि – क्षत्रीय महाशाल कुलय्, ब्राह्मण महाशाल कुलय्, गृहपति कुलय्, धनी महाधनी, महाभोगी, लुँवह प्रसस्त दुगु, धन सम्पत्ति साधन सम्पन्न व प्रसस्त धन धान्य दुगु कुलय् । उम्ह मनू अभिरूप, दर्शनीय, प्रासादिक *(स्वयेबले मन चकंम्ह),* परमवर्ण सुन्दरतां युक्तम्ह जुइ । अन्नपान, वस्त्र, यानवाहन, मालागन्ध विलेपन, घनेगु च्वनेगु थाय् व मतमित दुम्ह जुइ । वं कायं दुराचरण याइ, वचनं दुराचरण याइ, मनं दुराचरण याइ । वं काय, वचन, मनं दुराचरण याना शरीर तोता सिइ धुंका अपाय, दुर्गति विनिपात नरकय् उत्पन्न जुइ ।

"महाराज ! गथेकि सुं मनू प्रासादं किसिम्हय्, किसिं सलम्हय्, सलं खाताय् हानं खातां बँय् कुहाँ वया वं ख्यउँगु थासय् न्ह्यांवनी । अथे हे उम्ह मनूयात धया । महाराज ! थुकथं मनू ज्योतितमपरायण जुइ ।"

(४) त्वयुगु थासं त्वयुगु थासय् वनिम्ह मनू

५८. "महाराज ! गुकथं ज्योतिज्योतिपरायण जुइ ? थन गुलिं मनू उच्च कुलय् जन्मे जूगु दइ । गथेकि – क्षत्रीय महाशाल कुलय् ··· धन धान्य दुगु कुलय् । उम्ह मनू अभिरूप ··· सुन्दरतां युक्तम्ह

जुइ । अन्नपान, ··· मतमित दुम्ह जुइ । व कायं सदाचरण याइ, वचनं सदाचरण याइ, मनं सदाचरण याइ । वं कायं, वचनं, मनं सदाचरण याना शरीर तोता सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ ।

"महाराज ! गथेकि सुं मनू खातां खाताय् वनी अथवा सलम्हं सलम्हय् वनी अथवा किसिम्हं किसिम्हय् वनी अथवा प्रासादं प्रासाद *(दरबार)* य् वनी अथे हे उम्ह मनूयात धया । महाराज ! थुकथं मनू ज्योतिज्योतिपरायण जुइ । महाराज ! थुपिं हे प्यथी मनूत थ्व लोकय् दु ।

५९. अनंलि भगवानं ··· आज्ञा जुया बिज्यात –

"दलिद्दो पुरिसो राज, अस्सद्धो होति मच्छरी ।
कदरियो पापसङ्कप्पो, मिच्छादिट्ठि अनादरो ॥

"समणे ब्राह्मणे वा पि, अञ्ञे वा पि वनिब्बके ।
अक्कोसति परिभासति, नत्थिको होति रोसको ॥

"महाराज ! थन दरिद्र मनू अश्रद्धालु, कञ्जूस *(कप्ति)*, महालोभी, पापसंकल्पी, मिथ्यादृष्टिक जुया श्रमण ब्राह्मणयांत अथवा अन्य याचकपिंत अनादर याइ, ब्वोबिइ, परिभाष *(गिज्जे याइ)* याइ, नास्तिक जुइ, तंकुलु *(क्रोधी)* जुइ ।

"ददमानं निवारेति, याचमानान भोजनं ।
तादिसो पुरिसो राज, मीयमानो जनाधिप ।
उपेति निरयं घोरं, तमोतमपरायनो ॥

"महाराज ! गुम्ह मनुखं फ्वनिम्हसित भिक्षा भोजन दान बिइकेगुलिं गनी, अजाम्ह मनू मृत्युं लिपा घोर नरकय् वनी अले तमोतमपरायण जुइ ।

"दलिद्दो पुरिसो राज, सद्धो होति अमच्छरी ।
ददाति सेट्ठकङ्कप्पो, अब्यग्गमनसो नरो ॥

"महाराज ! थन गुलिं मनू दरिद्र जुइ परन्तु श्रद्धालु, निर्लोभी, व्याकुल मजूसे भिंगु *(श्रेष्ठ)* संकल्प तया दान बिइ ।

"समणे ब्राह्मणे वा पि, अञ्ञे वा पि वनिब्बके ।
उट्ठाय अभिवादेति, समचरियाय सिक्खति ॥

"श्रमण ब्राह्मण अथवा याचकयात नं आसनं दना अभिवादन याना सदाचार क्यनी ।"

"ददमानं न वारेति, याचमानान भोजनं ।
तादिसो पुरिसो राज, मीयमानो जनाधिप ।
उपेति तिदिवं ठानं, तमोजोतिपरायनो ॥

"महाराज ! गुम्ह मनुखं याचकयात भिक्षा भोजनं व दान बिइकेगुलि गनी मखु, अजाम्ह मनू सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ अले तमोज्योतिपरायण जुइ ।

"अड्ढो चे पुरिसो राज, अस्सद्धो होति मच्छरी ।
कदरियो पापसङ्कप्पो, मिच्छादिट्ठि अनादरो ॥

"समणे ब्राह्मणे वा पि, अञ्ञे वा पि वनिब्बके ।
अक्कोसति परिभासति, नत्थिको होति रोसको ॥

"महाराज ! धनी, महाधनी जूसां नं अश्रद्धालु, महाकञ्चूस, महालोभी, पापसंकल्पी, मिथ्यादृष्टिक जुया श्रमण ब्राह्मणयात अथवा याचकपिंत अनादर याइ, ब्वोबिइ, परिभाष याइ, नास्तिक जुइ, तंकुलु जुइ ।

"ददमानं निवारेति, याचमानान भोजनं ।
तादिसो पुरिसो राज, मीयमानो जनाधिप ।
उपेति निरयं घोरं, जोतितमपरायनो ॥

"महाराज ! गुम्ह मनुखं फ्वनिम्हसित भिक्षा भोजन दान बिइकेगुलिं गनी अजाम्ह मनू मृत्युं लिपा घोर नरकय् वनी अले ज्योतितमपरायण जुइ ।"

"अड्ढो चे पुरिसो राज, सद्धो होति अमच्छरी ।
ददाति सेट्ठसङ्कप्पो, अव्यग्गमनसो नरो ॥

"महाराज ! धनी, महाधनी, श्रद्धालु, निर्लोभी पुरुषं व्याकुल मजूसे भिंगु *(श्रेष्ठ)* संकल्प तया दान बिइ ।"

"समणे ब्राह्मणे वा पि, अञ्ञे वा पि वनिब्बके ।
उट्ठाय अभिवादेति, समचरियाय सिक्खति ॥

"श्रमण ब्राह्मण अथवा याचकयात नं आसनं दना अभिवादन याना सदाचार क्यनी ।"

"ददमानं न वारेति, याचमानान भोजनं ।
तादिसो पुरिसो राज, मीयमानो जनाधिप ।
उपेति तिदिवं ठानं, जोतिजोतिपरायनो"ति ॥

"महाराज ! गुम्ह मनुखं याचकयात भिक्षा भोजन व दान बिइकेगुलि गनी मखु, अजाम्ह मनू सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ अले ज्योतिज्योतिपरायण जुइ ।"

२२. अय्यिका-सुत्त

६०. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशलजुजुयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "महाराज ! गनं थौं थपाय्चो *(शुद्ध)* मध्यान्ह इलय् बिज्यानागु ?"

"भन्ते ! वैंस वने धुंकूम्ह, उमेर वने धुंकूम्ह अर्थात् सच्छि व नीदँ दुम्ह जिमि बुढीम्ह अजिया मृत्यु जुल । जिमि अजि जित तःसकं यो । वं तच्वतं माया याः । भन्ते ! यदि हस्तिरत्न बियां जिमि अजि सी मखुगु खःसा हस्तिरत्न नं बिया बिइ । यदि अश्वरत्न बियां जिमि अजि सी मखुगु खःसा अश्वरत्न नं बिया बिइ । यदि गां-वर बियां जिमि अजि सी मखुगु खःसा गां-वर नं बिया बिइ । यदि जनपद-वर बियां जिमि अजि सी मखुगु खःसा जनपद-वर नं बिया बिइगु खः ।

"महाराज ! फुक्क सत्त्व प्राणीपिं मरण स्वभावयापिं खः, मरणं हे अन्त जुइ, मरणं सु नं बचे जुइ फइ मखु ।"

"आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्भुत खः, भन्ते ! ! गुलि सत्य खँ आज्ञा जुया बिज्यागु – फुक्क सत्त्व प्राणीपिं मरण स्वभावयापिं खः, मरणं हे अन्त जुइ, मरणं सुं नं बचे जुइ फइ मखु।"

"अथे हे खः महाराज ! अथे हे खः महाराज ! ! फुक्क सत्त्व प्राणीपिं मरण स्वभावयापिं खः मरणं हे अन्त जुइ, मरणं सुं नं बचे जुइ फइ मखु। महाराज ! गथेकिं *(उपमाया नितिं)* कुम्हानं बने याःगु चाःया बूगु वा मबूगु थलबल फुक्क तःज्याइगु स्वभावयागु खः, तज्याइगुलिं अन्त्य जुइ, तज्याइगुलिं छुं नं बचे जुइ फइ मखु। महाराज ! अथे हे तुं, फुक्क सत्त्व प्राणीपिं मरण स्वभावयापिं खः मरणं हे अन्त जुइ, मरणं सुं नं बचे जुइ फइ मखु।"

६२. अनंलि, भगवानं ··· आज्ञा जुया बिज्यात –

"सब्बे सत्ता मरिस्सन्ति, मरणन्तं हि जीवितं।
यथाकम्मं गमिस्सन्ति, पुञ्ञपापफलूपगा॥

"सकलें सत्त्वपिं सी, जीवनया अन्त्य हे मरण खः।
मरणं लिपा पुण्यपापया फल अनुरूप थःगु कर्मानुसार वनी।"

"निरयं पापकम्मन्ता, पुञ्ञकम्मा च सुगतिं।
तस्मा करेय्य कल्याणं, निचयं सम्परायिकं।
पुञ्ञानि परलोकस्मिं, पतिट्ठ होन्ति पाणिनं"ति॥

"पापीत नरकय्, पुण्यात्मात स्वर्गय् वनी।
उकिं हे सम्परायिक सम्पत्ति कमाये यायां पुण्य कार्य या।
परलोकया नितिं सत्त्व प्राणीपिनिगु आधार हे पुण्य खः।"

२३. लोक-सुत्त

६३. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशलजुजुं भगवान्यात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भन्ते ! थ्व लोकय् ग्वगु धर्म उत्पन्न जुइवं अहित, दुःख व कष्ट जुइ ?"

"महाराज ! थ्व लोकय् स्वंगू धर्म उत्पन्न जुइवं, अहित, दुःख व कष्ट जुइ। छु छु स्वंगू ? महाराज ! लोभधर्म उत्पन्न जुइवं अहित, दुःख व कष्ट जुइ। द्वेषधर्म उत्पन्न जुइवं अहित, दुःख व कष्ट जुइ। मोहधर्म उत्पन्न जुइवं अहित, दुःख व कष्ट जुइ।"

"महाराज ! थुपिं हे स्वंगू धर्म लोकय् उत्पन्न जुइवं अहित, दुःख व कष्ट जुइ।

६४. अनंलि भगवानं ··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"लोभो दोसो च मोहो च, पुरिसं पापचेतसं।
हिंसन्ति अत्तसम्भूता, तचसारं व सम्फलं"ति॥

"गथे थःगु हे फलं केराया स्यनिगु खः, अथे हे लोभ, द्वेष व मोह दुपिं व पाप चित्त तइपिं मनूतय्त थःगु दुने उत्पन्न जुया थःत थःम्हं नष्ट याइ।"

२४. इस्सत्त-सुत्त

६४. श्रावस्ती … । छखे लिक्क फेतूना प्रसेनजित कोशलजुजुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! गन *(सुयात)* दान बिइमाः ?"

"महाराज ! गन *(गुम्हसिया)* प्रति चित्त प्रसन्न जुइ ।"

"भन्ते ! गन *(सुयात)* दान बिइवं महत्फल दइले ?"

"महाराज ! गन दान बिइमाः धयागु न्ह्यसः *(प्रश्न)* मेगु हे खः, गन दान बिइवं महत्फल दइ धयागु न्ह्यसः *(प्रश्न)* मेगु हे खः । दुश्शीलयात बिइगु दान सिबे *(स्वया)* शीलवानयात बिइगु दान महत्फल दइ । थुगु बारे छपिंके हे न्यने । छपिंत गथे लगे जुल अथे हे धया बिज्याहुँ । महाराज ! छपिंसं छु मती तया बिज्याना – थन छपिनि सुं नाप युद्ध जुल, रणभूमी सेना छ्वये माल । अनंलि, सुं अशिक्षित, हस्तशिल्प मसःम्ह, लक्ष्य निर्धारण याये मसःम्ह, राजपुरुषपिंसं तीर कय्कूगु मखंम्ह, ग्याफर, थर थर खाःम्ह, थारांन्हुइम्ह, बिस्यूंवनिम्ह क्षत्रीय कुमार वल धाःसा, छु छपिंसं वयात सेनाय् भर्ना कया बिज्यायेगुला ? छु छपिंत अजाम्ह मनू ख्यले दुला ?

"भन्ते ! अजाम्ह मनूयात गुबलें नं सेनाय् भर्ना काये मखु, न त अजाम्ह मनू ज्याय् ख्यले हे दु ।"

"महाराज ! अले, अजाम्ह हे अशिक्षित, … बिस्यूं वनिम्ह ब्राह्मणकुमार … वैश्यकुमार, वा शूद्रकुमार वल धाःसा, छु छपिंसं वयात सेनाय् भर्ना कया बिज्यायेगुला ? छु छपिंत अजाम्ह मनू ख्यले दुला ?

"भन्ते ! अजाम्ह मनूयात गुबलें नं सेनाय् भर्ना काये मखु, न त अजाम्ह मनू ज्याय् ख्यले हे दु ।"

"महाराज ! छपिसं छु मती तया बिज्याना – थन छपिनि सुं नाप युद्ध जुल, … अनंलि सुं सुशिक्षित *(तालिम प्राप्त)* हस्तशिल्प सःम्ह, लक्ष्यनिर्धारण याये सःम्ह, राजपुरुषपिंसं तीर कय्कूगु खंम्ह, मग्याम्ह, थर थर मखाःम्ह, थारा न्हुइ मखूम्ह, बिस्यूं मवनिम्ह क्षत्रीय कुमार वल धाःसा, छु छपिंसं वयात सेनाय् भर्ना कया बिज्यायेगुला ? छु छपिंत अजाम्ह मनू ख्यले दुला ?"

"भन्ते ! अवश्य नं अजाम्ह मनूयात सेनाय् भर्ना काये हानं अजाम्ह मनू ज्याय् ख्यले नं दु ।"

"महाराज ! अले, अजाम्ह हे शिक्षित … बिस्यूं मवनिम्ह ब्राह्मण कुमार … वैश्यकुमार, … वा शुद्र कुमार वल धाःसा, छु छपिंसं वयात सेनाय् भर्ना कया बिज्यायेगुला ?"

"भन्ते ! अजाम्ह मनूयात सेनाय् भर्ना काये हानं अजाम्ह मनू ज्याय् ख्यले नं दु ।"

"महाराज ! थथे हे तुं, न्ह्यांगु कुलं छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुया, गुम्ह पञ्चाङ्ग विप्रहीण, पञ्चाङ्ग सुसम्पन्न जुल धाःसा – अजाम्हसित बियागु दान महत्फल जुइ । (क) छु छु पञ्चाङ्ग *(न्यागू अङ्ग)* विप्रहीण जूगु जुइ ? (१) कामच्छन्द, (२) व्यापाद, (३) थीनमिद्ध *(=शारीरिक व मानसिक आलस्यपन)*, (४) उद्धच्च कुक्कुच *(=शारीरिक व मानसिक अशान्तिपन, अस्थिरपन)*, व (५) विचिकित्सा *(=शंका उपशंका)* विप्रहीण जूगु दइ । थुपिं न्यागू अङ्गं विप्रहीण जूगु दइ । (ख) छु छु पञ्चाङ्ग सुसम्पन्न

जूगु दइ ? (१) अशैक्ष-शीलस्कन्धं[४८] ··· (२) अशैक्ष-समाधिस्कन्धं ··· (३) अशैक्ष-प्रज्ञास्कन्धं ··· (४) अशैक्ष-विमुक्तिस्कन्धं ··· व (५) अशैक्ष-विमुक्तिज्ञानदर्शन स्कन्धं सुसम्पन्न जूगु दइ । थुपिं हे न्यागू अङ्ग सुसम्पन्न जूगु दइ । महाराज ! थुपिं हे न्यागू अङ्ग विप्रहीण व थुपिं हे न्यागू अङ्ग सुसम्पन्न जूपिंत बिइगु दान महत्फल जुइ ।

६६. अनंलि भगवानं ··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"इस्सत्तं बलविरियं च, यस्मिं विज्जेथ माणवे ।
तं युद्धत्थो भरे राजा, नासूरं जातिपच्चया ॥

"गथे जुजुं जातियागु कारणं मदय्‌क ग्याफर मजूम्ह धनुर्विद्या व बलवीर्य दुम्ह न्ह्याम्हं युवकयात नं सेनाय् भर्ना काइगु खः ।"

"तथेव खन्तिसोरच्चं, धम्मा यस्मिं पतिट्ठिता ।
अरियवुत्तिं मेधाविं, हीनजच्चं पि पूजये ॥

"अथे हे गुम्हसियाके क्षान्ति व आर्यशील – थुपिं निता गुण युक्त जुइ, आर्यप्रवृति जूम्ह मेधावी खः – अजाम्ह मनू जातिं हीन जूसां नं पूज्य जुइ ।"

"कारये अस्समे रम्मे, वासयेत्थ बहुस्सुते ।
पपञ्चविवने कयिरा, दुग्गे सङ्कमनानि च ॥

"प्रपञ्च अजापिं बहुश्रुतपिंत – एकान्त वनय्, दुर्गम स्थानयात माथं वंका रम्य आश्रम दय्‌का वास ति ।"

"अन्नं पानं खादनीय, वत्थसेनासनानि च ।
ददेय्य उजुभूतेसु, विप्पसन्नेन चेतसा ॥

"अजापिं ऋजु *(तप्यंपिं)* जूपिंत – अन्नपान, खाद्यवस्त्र, शयनासनादि प्रसन्न चित्त तया ब्यु ।"

"यथा हि मेघो थनयं, विज्जुमाली सतक्ककु ।
थलं निन्नं च पूरेति, अभिवस्सं वसुन्धरं ॥

"गथे कि नं न्यान्यां सलंसः पल्पसा त्वत्वं वा भ्वारर् वया गाः व बँ *(बसुन्धरा)* स लः जाइगु खः ।"

"तथेव सद्धो सुतवा, अभिसङ्खच्च भोजनं ।
वनिब्बके तप्पयति, अन्नपानेन पण्डितो ॥

"अथे हे श्रद्धालु, श्रुतवान्, पण्डितं – दानद्रव्य द्वं चिना याचकपिंत अन्नपानं सन्तपिंत याइ ।"

"आमोदमानो पकिरेति, देथ देथा ति भासति ।
तं हिस्स गज्जितं होति, देवस्सेव पवस्सतो ।
सा पुञ्ञधारा विपुला, दातारं अभिवस्सती"ति ॥

---

४८ छुं नं सिइकेगु बाकी मदुगुलिं 'अरहत्' यात 'अशैक्ष' धाइ । अरहत् मजूतल्ले स्रोतापन्नादि स्वंगू मार्गफल लाभीयात 'शैक्ष' धाइ । स्रोतापन्नादि फल प्राप्त मजूम्हसित 'पृथक्जन' धाइ । उकिं थन 'अशैक्ष-शील' धायेबले क्षीणास्रवपिनिगु शील धाःगु खः ।

"आमोद प्रमोद जुया, 'ब्यु ब्यु' धाधां दानद्रव्य बिइगु हे वयागु 'गर्जन' खः । ततःफुति याना भ्वारर् वाः वःथें पुण्य चेतनाया धारा वर्षे याना दान ब्यूम्हसिया पुण्यचेतना विपुल जुइ ।"

२५. पब्बतूपम-सुत्त

६७. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतूम्ह प्रसेनजित कोशलजुजुयाके भगवानं थथे न्यना बिज्यात – "महाराज ! गनं थौं थपाय्चो *(शुद्ध)* मध्यान्ह इलय् बिज्यानागु ?"

"भन्ते ! ऐश्वर्यद्वारा मदमत्त जूपिं, कामविषयस प्रलोभित जूपिं, जनपद रक्षा यायेगु ज्याय् लगे जूपिं मूर्धाभिषिक्त क्षत्री जुजुपिं तःधंगु पृथ्वी भाग विजय याना फसे जूथें हे अजागु ज्याये जि नं फसे जुया ।

"महाराज ! छपिसं छु मंती तया – थन छपिनि सुं विश्वासी, विश्वासपात्र मनुखं पूर्वदिशां छपिंथाय् वया थथे धाइ – "महाराज ! जि पूर्वदिशां वया च्वना धयागु खँ छपिंसं स्यू । जिं अन खना – मेघसमान *(आक्से थीथें च्वंगु)* विशाल पर्वत दक्व प्राणीपिंत न्हुन्हुं वया च्वंम्ह । आः छपिंसं स्वया छु याये माल याना बिज्याहुँ । अनंलि निम्हम्ह मनुखं पश्चिम दिशां ··· स्वम्हम्ह मनुखं उत्तरदिशां ··· प्यम्हम्ह मनुखं दक्षिणदिशां छपिंथाय् वया थथे धाइ – 'महाराज ! जि दक्षिणदिशां वया च्वना धयागु खँ छपिंसं स्यू । जिं अन खना – मेघसमान विशाल पर्वत दक्व प्राणीपिंत न्हुन्हुं वया च्वन । अन छपिंसं स्वया छु याये माल याना बिज्याहुँ । महाराज ! थुजागु दुर्लभ मनुष्यत्व विनाश जुइगु दारुण्य महाभय वइबले छु याःसा जी ?'

"भन्ते ! थुजागु दुर्लभ मनुष्यत्व विनाश जुइगु दारुण्य महाभय वइबले धर्मचर्या, समचर्या व कुशलचर्या यायेगु वाहेक मेगु छु *(उचित जुइ)* जी ।

"महाराज ! यदि अथे खःसा, जिं छपिंत कने, सम्भे याये – छपिंत जरामरणं त्वपुया च्वना । महाराज ! जरामरणं त्वपुया हइगु इलय् छु याःसा जी ?"

"भन्ते ! यदि जरामरणं त्वपुया हल धाःसा धर्मचर्या, समचर्या व कुशलचर्या वाहेक मेगु छु याये । भन्ते ! ऐश्वर्यद्वारा मदमत्त जूपिं कामविषयस प्रलोभित जूपिं, जनपद रक्षा यायेगु ज्याय् लगे जूपिं मूर्धाभिषिक्त क्षत्री जुजुपिं तःधंगु पृथ्वी भाग विजय याना गुगु ज्याय् फसे जुइगु खः इमिसं हस्तियुद्ध ··· अश्वयुद्ध ··· रथयुद्ध ··· व पैदल सेनायुद्ध नं याये फुपिं खः । अथेनं इमिसं जरामरणं मुक्त जुइगु छं त्राण लुइके फइ मखु, गनं बचे जुइगु थाय् नं लुइके फइ मखु ।

"भन्ते ! थ्व लाय्कु *(राजकुल)*स अजापिं मन्त्र सःपिं महामात्यपिं नं दु गुपिंसं *(ल्वायेत)* वःपिं शत्रुतय्त मन्त्रबलं बिस्यिकः छ्वये फु । उपिं मन्त्र युद्ध याये फुपिं नं जरामरणं मुक्त जुइगु छुं त्राण लुइके फइ मखु, गनं बचे जुइगु थाय् नं लुइके फइ मखु ।

"भन्ते ! थ्व लाय्कुस अजापिं महामात्यपिं नं दु गुपिंसं प्रसस्त मात्राय् हिरण्य सुवर्णत *(लुँ, लुँ दां)* भूमी नं तया तइ, आकाशादि सिमाय् नं तया तइ । *(ल्वायेत)* वःपिं शत्रुतय्त जिमिसं, धनया बलं लिछ्वया बिइ फु धका धाइपिं उपिं धनयुद्ध याये फुपिं नं जरामरणं मुक्त जुइगु छुं त्राण लुइके फइ मखु, गनं बचे जुइगु थाय् नं लुइके फइ मखु । भन्ते ! अथे जूगुलिं जरामरणं त्वपुया हइबले धर्मचर्या, समचर्या व कुशलचर्या बाहेक मेगु यायेगु छु हे दु धका ।"

"महाराज ! अथे हे खः, महाराज ! अथे हे खः । जरामरणं त्वपुया हइबले धर्मचर्या, समचर्या व कुशलचर्या बाहेक मेगु यायेगु छु हे दु ।"

६८. अनंलि भगवानं ··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"यथा पि सेला विपुला, नभं आहच्च पब्बता ।
समन्तानुपरियायेय्युं, निप्पोथेन्तो चतुद्दिसा ॥

"एवं जरा च मच्चु च, अधिवत्तन्ति पाणिनो ।
खत्तिये ब्राह्मणे वेस्से, सुद्दे चण्डालपुक्कुसे ॥

"गथे ततःगोगु ल्वहँया चट्टानत, गगनचुम्बि पर्वत प्यखेरं प्यंगू दिशायात न्हुया वया च्वन, अथे हे जरामरणं प्राणीपिंत न्हुया छ्वइ । क्षत्री, ब्राह्मण, वैश्य, शुद्र, चण्डाल तथा पुक्कुसादि सुयातं तोति मखु, थ्वं सकसितं मर्दन याइ । न थ्वयात किसिं रोके याये फइ, न रथं न त पैदल सेनां हे ।"

"न किञ्चि परिवज्जेति, सब्बमेवाभिमद्दति ।
न तत्थ हत्थीनं भूमि, न रथानं न पत्तिया ॥

"न चा पि मन्तयुद्धेन, सक्का जेतुं धनेन वा ।
तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ॥

"बुद्धे धम्मे च सङ्घे च, धीरो सद्धं निवेसये ।
यो धम्मं चरि कायेन, वाचाय परिव्राजक चेतसा ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सग्गे पमोदती"ति ॥

"न त मन्त्रयुद्धं न धनं हे त्याके फइ । उकिं हे पण्डितपिंसं, थःगु हितयागु खँय् ध्यान तया बुद्ध, धर्म व सङ्घप्रति बुद्धिमतापूर्वक श्रद्धा तयेमाः । गुम्हसिनं काय-वाक्-चित्तं धर्माचरण याइ उम्ह थन नं प्रशंसित जुइ, लिपा स्वर्गय् नं प्रमुदित जुइ ।"

तृतीय-वर्ग **क्वचाल ।**

कोशल-संयुत्त क्वचाल ।

४. मार-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. तपोकम्म-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान्, बुद्ध जुया बिज्यासेलिं न्हापांगु पटक *(=पठमाभिसम्बुद्धो)* उरुवेलास्थित नेरञ्जरा खुसीया तीरय् अजपाल धयागु बर:मा क्वय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, एकान्तय् ध्यानय् च्वना बिज्याना च्वंगु इलय् भगवान्या मनय् *(चित्तय्)* थजागु वितर्कना उत्पन्न जुल – "उगु दुष्करचर्यां बल्ल जि मुक्त जुल । बांलात *(साधु)*, जि उगु दुष्करचर्यां मुक्त जुल । जिं बोधिज्ञान प्राप्त याना कयागु नं बां हे लात ।"

अनंलि *(उगु इलय्)* पापी मार[४९] भगवान्या मनय् लूगु वितर्कनायात थ:गु चित्तं *(मनं)* सिइका गन भगवानं बिज्याना च्वंगु दु अनं वल । वया भगवान्यात गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"तपोकम्मा अपक्कम्म, ये न सुज्झन्ति माणवा ।
असुद्धो मञ्ञसि सुद्धो, सुद्धिमग्गा अपरद्धो"ति.॥

"गुगु तप-कर्मद्वारा मानवपिं शुद्धि जुइ फइगु ख: उगु तप-कर्म छ ता:पा:नि ।
अशुद्ध जुइका नं 'शुद्ध जुये धुन' धका भापिल, शुद्धियागु लँपुं छ ता:पा:नि ।"

२. अनंलि, भगवानं – 'थ्व पापी मार ख:' धका म्हसिइका बिज्याना पापी मारयात गाथा न्यंका बिज्यात –

"अनत्थसहितं ञत्वा, यं किञ्चि अमरं तप ।
सब्बं नत्थावहं होति, पियारित्तं व धम्मनि ॥

"मुक्ति-लाभया नितिं सकतां दुष्करचर्या
ख्यले मदुगु सिइकेधुन,
उकिं ज्या: वइ मखुगु खंका काये धुन
गथे बँय् दिका त:गु चतं मदुगु नाउचाथें ।"

"सीलं समाधिपञ्ञं च, मग्गं बोधाय भावयं ।
पत्तोस्मि परमं सुद्धिं, निहतो त्वमसि अन्तका"ति ॥

"शील, समाधि व प्रज्ञा रूपी मार्गयात भाविता याना,
परम शुद्धियात जिं प्राप्त याये धुन । हे अन्तक[५०] !

---

४९ थ:गु विषयं मुक्त जुइत स्वपिंत विघ्न बाधा थनेगु स्वभाव दुम्ह जूगुलिं "मार" धा:गु ख: । पाप *(=अधम्)* कार्यय् नियोजन लगे याइम्ह अथवा थ: स्वयं पापकर्मय् लगे जुइम्हसित "पापी" धाइ ।

आ: छ शक्ति हीनम्ह *(खतम)* जुइ धुंकल
अर्थात् छ सीम्ह बराबर जुइ धुंकल ।"

अनंलिं, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दु:खी, दुर्मन जुइका पापी मार अन हे अन्तर्धान *(लोप)* जुल ।

२. हत्थिराजवण-सुत्त

३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान्, बुद्ध जुया बिज्यासेलिं न्हापांगु पटक उरुवेलास्थित नेरञ्जरा खुसीया तीरय् अजपाल धयागु बर:मा क्वय् विहार यांना बिज्यांना च्वन । उगु इलय् भगवान् रातया महाअन्धकारय् खुला चकंगु थ्यलय् च्वना बिज्याना च्वन । भति भति फुल फुल वा नं वया च्वंगु ख: । अनंलि, भगवान्यात भयभीत यायेत *(ग्यायेत),* त्रास याकेत *(थुरु थुरु खाकेत)* व लोमहर्षण *(चिमिसँ ब्व दंकेत)* यायेगु विचारं महाविशाल किसिया रूप धारण याना पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वयागु छ्यं मानो छग त:ग्वोगु हाकुगु ल्वहँथें च्वंगु ख: । वयागु वा मानो *(प्वाललां थीगु)* शुद्ध वहथें च्वंगु ख: । वयागु स्वँ मनो छगू त:धंगु *(बुई सावायेगु)* कू *(नङ्गलीसा)* थें च्वंगु ख: । अनंलि, भगवानं 'थ्व पापीमार ख:' धका म्हसिइका बिज्याना पापीमारयात गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"संसरं दीघमद्धानं, वण्णं कत्वा सुभासुभं ।
अलं ते तेन पापिम, निहतो त्वमसि अन्तका"ति ॥

"थुगु दीर्घ संसारय् भिंगु मभिंगु रूप धारण यायां छं चाचाहिला ग्या वया च्वन ।
अरे पापी ! म्वाल आ: याये म्वाल, हे अन्तक ! आ: छ शक्तिहीन जुइ धुंकल ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दु:खी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

३. सुभ-सुत्त

४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान्, बुद्ध जुया बिज्यासेंलि न्हापांगु पटक उरुवेलास्थित नेरञ्जरा खुसीया तीरय् अजपाल धयागु बर:मा क्वय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् भगवान् रातया महाअन्धकारय् खुला चकंगु थ्यलय् *(थासय्)* च्वना बिज्याना च्वन । भति भति फुल फुल वा नं वया च्वंगु ख: । अनंलि, भगवान्यात भयभीत यायेत, ... पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना वं भगवान्यात त:धं चिधं, शुभ अशुभ आदि अनेक रूप क्यन । अनंलि, भगवानं 'थ्व पापीमार ख:' धका: म्हसिइका बिज्याना पापीमारयात गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"संसरं दीघमद्धानं, वण्णं कत्वा सुभासुभं ।
अलं ते तेन पापिम, निहतो त्वमसि अन्तक ॥

---

५० मार धयाम्हं प्राणीपिंत स्यंका: जुइम्ह जुया "अन्तक" धा:गु ख: ।

"थुगु दीर्घ संसारय् भिंगु मभिंगु रूप धारण यायां छं चाचाहिला *(ह्या)* वया च्वन ।
अरे पापी ! म्वाल आः याये म्वाल, हे अन्तक ! छ खतम जुइ धुंकल ।"

"ये च कायेन वाचाय, मनसा च सुसंवुता ।
न ते मारवसानुगा, न ते मारस्स पच्चगू"ति ॥

"गुम्हसिया काय, वचन व चित्त सुसंयत जू,
उम्ह व, मारयागु वशय् लाइ मखु न व मारया ल्यू ल्यू हे वइ ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दुःखी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

४. पठममारपास-सुत्त

५. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं – "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! योनिसोमनसिकार याना *(कारणसहित मनन यायेगु)* अले उचित सम्यक् प्रधान *(उत्साह)* याना जि अनुत्तर *(अलौकिक)* विमुक्ति प्राप्त याना कया, अनुत्तर *(अलौकिक)* विमुक्ति साक्षात्कार याना कया ।

"भिक्षुपिं ! छिपिसं नं योनिसोमनसिकार या अले उचित सम्यक् प्रधान याना अनुत्तर विमुक्तिया लाभ या, अनुत्तर विमुक्ति साक्षात्कार या ।

६. अनंलि, पापी मार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल अले थ्व गाथां धाल –

"बद्धोसि मारपासेन, ये दिब्बा ये च मानुसा ।
मारबन्धनबद्धोसि, न मे समण मोक्खसी"ति ।

"मारं क्यंका तःगु जालय् तःक्यंपिं
गुगु दिव्य व मनुष्यलोकय् च्वंगु
मारया बन्धनय् क्यना च्वंपिं छिपिं आःतक
श्रमण ! छिपिं जिपाखें मुक्त *(स्वतन्त्र)* मजूनि ।

"मुत्तोहं मारपासेन, ये दिब्बा ये च मानुसा ।
मारबन्धनमुत्तोम्हि, निहतो त्वमसि अन्तका"ति ॥

(भगवान् –) "मारं क्यंका तःगु जालं जि मुक्त खः जुये धुन,
गुगु दिव्य व मनुष्यय् च्वंगु
मारया बन्धन खः उकिं मुक्तम्ह खः
अन्तक ! आः छ शक्तिहीन *(खतम)* जुइ धुंकल ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दुःखी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

५. दुतियमारपास-सुत्त

७. छगू समयय् भगवान् वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं – "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । "भदन्तं !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! दिव्यलोक व मनुष्यलोकय् गुलि नं जाल दु उपिं दक्वपाखें जि मुक्त खः । भिक्षुपिं ! छिपिं नं ··· गुलि नं जाल दु उपिं दक्वपाखें मुक्त जु । भिक्षुपिं ! चारिकाया नितिं हुँ, बहुजनया हितया नितिं, बहुजनया सुखया नितिं, लोकया अनुकम्पाया नितिं देव मनुष्यपिनि अर्थ, हित व सुखया नितिं विचरण या । छका लँय् निम्ह वने मते । भिक्षुपिं ! आदिकल्याण, मध्यकल्याण व पर्यवशानकल्याणगु धर्मदिशना या, अर्थ सहितगु, व्यञ्जनं केवल परिपूर्णगु, परिशुद्धगु ब्रह्मचर्य प्रकाश या । थुजापिं निर्मल मनुष्यपिं नं दइ गुपिंत धर्म खँ न्यने मखनेवं हानि जुइ । धर्मया खँ थुइके फुपिं दइ । भिक्षुपिं ! जि नं गन उरुबेला दु, ग़न सेनानी ग्राम दु अन धर्मदेशनाया नितिं वने त्यना ।

८. अनंलि, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । अले थ्व गाथां धाल –

"बद्धोसि सब्बपासेहि, ये दिब्बा ये च मानुसा ।
महाबन्धनबद्धोसि, न मे समण मोक्खसी"ति ॥

"सकभनं क्यंका तःगु जालय् तःक्यंपिं
गुगु दिव्य व मनुष्यलोकय् च्वंगु
मारया बन्धनय् क्यना च्वंपिं छिपिं आःतक
श्रमण ! छिपिं जिपाखें मुक्त मजूनि ।"

"मुत्तोहं सब्बपासेहि, ये दिब्बा ये च मानुसा ।
मारबन्धनमुत्तोम्हि, निहतो त्वमसि अन्तका"ति ॥

(भगवान् –) "मारं क्यंका तःगु जालं जि मुक्त जुये धुन
गुगु दिव्य व मनुष्यय् च्वंगु
मारया बन्धन खः उकिं मुक्तम्ह खः
अन्तक ! आः छ शक्तिहीन *(खतम)* जुइ धुंकल ।"

६. सप्प-सुत्त

९. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् भगवान् रातया महाअन्धकारय् खुला चकंगु स्थलय् *(थासय्)* च्वना बिज्याना च्वन । भति भति फुल फुल वां नं वया च्वंगु खः ।

अनंलि भगवान्यात भयभीत यायेत, ··· पापीमार छम्ह विशाल नागराजया रूप धारण याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । गथे तःसकं तःमागु सिमां दयका तःगु नाउचा खः, अथे हे वयागु

म्ह ख:, वयागु फण अय्ला काइगु भट्टिवालाया अय्ला बाताथें च्वं, वयागु मिखा कोशल *(जुजु)* यागु तपा:गु प्वाल्ल प्वालाहां थीगु जा नइगु देमा *(भू)* थें च्वं । गथे नं न्याइबले पल्पसा त्वया हब्लासा थीगु ख: अथे हे वयागु म्हुतुं पिहाँ व:गु म्यें ख: । वं सास: दुकाइगु व पिकाइगु स: गथे नकमिं *(कौनं)* भौ पुया पिहाँ व:गु *(भौयागु)* स:थें च्वं ।

१०. अनंलि, भगवानं 'थ्व पापीमार ख:' धका म्हसिइका बिज्याना पापीमारयात गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"यो सुञ्ञगेहानि सेवति, सेय्या सो मुनि अत्तसञ्ञतो ।
वोस्सज्ज चरेय्य तत्थ सो, पतिरूपं हि तथाविधस्स तं ॥

"गुम्ह एकान्तवासयागु सेवन याइ
उम्ह आत्म संयत मुनि श्रेष्ठ जू,
सकतां त्याग याना वं, अन हे विचरण या,
अजाम्ह पुरुषया नितिं थ्व बिलकुल अनुकूल जू ।"

"चरका बहू भेरवा बहू, अथो डंससरीसपा बहू ।
लोमम्पि न तत्थ इञ्जये, सुञ्ञागारगतो महामुनि ॥

"यक्व यक्व सत्त्व प्राणीपिं जंगलय् चाचा हिला जुइ,
यक्व यक्व ग्यानापूपिं स्थावरत डर त्रास दय्का जुइ,
आपालं पत्ती *(चल)*, हा, भुजिं, विच्छे, सर्प आदि न्याये योपिं दसां
चिमिसँ छ्पु नं उखे थुखे मजूम्ह एकान्तवास याइम्ह महामुनि ख: ।"

"नभं फलेय्य पठवी चलेय्य, सब्बे पि पाणा उद सन्तसेय्युं ।
सल्लम्पि चे उरसि पकप्पयेय्युं, उपधीसु ताणं न करोन्ति बुद्धा"ति ॥

"बरु आकाश त:ज्याये फु, पृथ्वी कम्प जुइ फु,
सकलें प्राणी ग्याये फु,
(अथवा) यदि छ्वाती भालां सूसां नं
बुद्धं *(धयाम्हं)* सांसारिक वस्तुकय् त्राण *(भय)* काइ मखु ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दु:खी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

७. सुपति-सुत्त

११. छ्गू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, भगवान् चाया अन्तिम याम तक खुला चकंगु थ्यलय् चंक्रमण याना बिज्याना च्वन, नसंचा इलय् तुती सिला विहारय् दुहाँ बिज्यात । अन जवं सिहशय्यां गोतुला तुती द्योने तुती तया स्मृतिमान् व सम्प्रज्ञ जुया मनय् उत्थान-संज्ञा तया गोतुला बिज्यात ।

अनंलि, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दुअन वल । वया भगवान्यात गाथाद्वारा धाल –

"किं सोप्पसि किं न सोप्पसि, किमिदं सोप्पसि दुब्भगो विय ।
सुञ्ञमगारं ति सोप्पसि, किमिदं सोप्पसि सुरिये उग्गते"ति ॥

"छु द्यना च्वनाला ? छाय् द्यना च्वना ?
छाय् अपाय्चो सीन्ह्यो व:थें द्यना च्वना ?
सुंसां हा:स मदुगु छें जूगुलिं द्यना च्वनागु ला ?
सूर्द्यो लुया वय्का नं छाय् छ द्यना च्वनागु ?"

"यस्स जालिनी विसत्तिका, तण्हा नत्थि कुहिञ्चि नेतवे ।
सब्बूपधिपरिक्खया बुद्धो, सोप्पति किं तवेत्थ मारा"ति ॥

(भगवान् –) "गुम्हसियात तक्यंकेगु व विष दुगु
तृष्णां गनं नं त:क्यंके फइ मखुत
उम्ह सकतां उपधि क्षय याना *(मदय्का)* जूम्ह बुद्ध
गोतुला च्वन, हे मार ! थुकिं छंत छु जुल ?"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दु:खी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

८. नन्दति-सुत्त

१२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा धाल –

"नन्दति पुत्तेहि पुत्तिमा, गोमा गोभि तथेव नन्दति ।
उपधीहि नरस्स नन्दना, न हि सो नन्दति यो निरूपधी"ति ॥

"काय् मचा दुम्ह काय्पिं नाप आनन्द ताइ,
अथे हे गथे सा द्वहँ दुम्ह सा द्वहँ नाप आनन्द ताइगु ख:,
सांसारिक विषय भोगं हे मनूतय्‌त आनन्द दइ,
गुम्हसिके छुं विषय भोग दइ मखु, उम्हसित आनन्द नं दइ मखु ।"

"सोचति पुत्तेहि पुत्तिमा, गोमा गोभि तथेव सोचति ।
उपधीहि नरस्स सोचना, न हि सो सोचति यो निरूपधी"ति ॥

(भगवान् –) "काय् मचा दुम्ह काय् मचापिनिगु चिन्ताय् लगे जुया च्वनी,
अथे हे गथे सा द्वहँ दुम्ह सा द्वहँतय्‌गु चिन्ताय् लगे जूथें,
सांसारिक विषय भोग हे मनूतय्‌त चिन्ताया कारण ख:,
गुम्हसिके छुं वस्तु मदु, उम्हसित छुं चिन्ता मदु ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दु:खी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

९. पठमआयु-सुत्त

१३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं !" धका सम्वोधन याना बिज्यात । उपिं भिक्षुपिंसं "भदन्त !" धका भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं !" मनूतय्गु आयु अल्प *(जक)* दु । परलोक वनेमाः *(याकन)* । पुण्य कमाये यायेमाः, ब्रह्मचर्य पालन यायेमाः । गुम्हं जन्म काइ व सिइगुलिं गुबलें बचे जुइ मखु । भिंक्षुपिं ! गुम्ह म्वाइ व *(आपालं आपाः)* सच्छि दँ *(अजापिं नं कम जक दु)* अथवा छु भचा आपाःम्ह म्वाइ ।

अनंलि, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात गाथाद्वारा थथे धाल –

"दीघमायु मनुस्सानं, न नं हीळे सुपोरिसो ।
चरेय्य खीरमत्तो व, नत्थि मच्चुस्स आगमो"ति ॥

"मनूतय्गु आयु आपाः दु,
सत्पुरुषपिंसं थुजागु खँय् वास्ता तये मज्यू,
दुरु त्वंम्ह मचाथें जुया
मृत्यु आः मवनि धका धन्दा मकासे च्वं ।"

"अप्पमायु मनुस्सानं, हीळेय्य नं सुपोरिसो ।
चरेय्यादित्तसीसो व, नत्थि मच्चुस्स आगमो"ति ।

(भगवान् –) "मनूतय्गु आयु अल्प*(जक)* दु
सत्पुरुषपिं थुजागु खँय् खूब सचेत जु,
छ्यंनय् मिं नया च्वंगुथें भापाः च्वना च्वं,
अजागु गुगुं समय मदु गुबले मृत्यु वये मफुगु खः ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दुःखी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

१०. दुतियआयु-सुत्त

१४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं ··· *(पूर्ववत्)* थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! मनूतय्गु आयु अल्प *(जक)* दु । परलोक वनेमाः *(याकन)* । पुण्य कमाये यायेमाः, ब्रह्मचर्य पालन यायेमाः । गुम्हं जन्म काइ व सिइगुलिं गुबलें बचे जुइ मखु । भिक्षुपिं ! गुम्ह म्वाइ व *(आपालं आपाः)* सच्छि दँ अथवा छुं भचा आपाः म्ह म्वाइ ।"

अनंलि, पापी मार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात गाथाद्वारा थथे धाल –

“नाच्चयन्ति अहोरत्ता, जीवितं नूपरुज्झति ।
आयु अनुपरियायति, मच्चानं नेमीव रथकुब्बरं”ति ॥

“दिन व रात मच्चूसे न्त्याना च्वन,
जीवन(या प्रवाह) गुबलें रोके मजू,
मनूया प्यखेरं आयु अथे हे चाचाहिला च्वन
गथे अक्षय् घःचा चाःह्यूथें । ”

“अच्चयन्ति अहोरत्ता, जीवितं उपरुज्झति ।
आयु खीयति मच्चानं, कुन्नदीनं व ओदकं”ति ॥

(भगवान् –) “दिन व रात फुना वना च्वन,
जीवन रोके जू
मनूतय्गु आयु क्षीण जुया वना च्वन
गथे चिचीधंगु खुसी च्वंगु लःथें ।”

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दुःखी जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

प्रथम-वर्ग क्वचाल ।

द्वितीय-वर्ग

११. पासाण-सुत्त

१६. छगू समयय् भगवान् राजगृहय् गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् भगवान् चान्हे तःसकं ख्यूंगु इलय् *(महाअन्धकारय्)* खुला चकंगु ख्यलय् *(थासय्)* च्वना बिज्याना च्वन । भति भति फुल फुल *(छफुति निफुति)* वा नं वया च्वंगु खः । अनंलि, भगवान्यात भयभीत यायेत, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्या लिक्क लिक्क ततःगोगु लोहँत कुर्का हल ।

१७. अनंलि, भगवानं – ‘थ्व पापीमार खः’ धका म्हसिइका बिज्याना पापीमारयात गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

“सचे पि केवलं सब्बं, गिज्झकूटं चलेस्ससि ।
नेव सम्माविमुत्तानं, बुद्धानं अत्थि इञ्जितं”ति ॥

“चाहे गृद्धकूट पर्वत छगूलिं छाय् मसंकेमा,
(परन्तु) बिलकुल विमुक्तपिं बुद्धपिंके छुं नं कम्पन दइ मखुत ।”

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दुःखी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल।

१२. किन्नुसीह-सुत्त

१८. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् भगवान् विशाल परिषद्या बिचय् धर्मोपदेश याना बिज्याना च्वन।

अनंलि पापीमारया मनय् थथे मती लुल – थुम्ह श्रमण गौतम विशाल परिषद्या बिचय् धर्मोपदेश याना बिज्याना च्वन। छाय् जिं श्रमण गौतमयाथाय् वना मनूतय्त *(इमिगु मन)* भ्रम याना *(स्यंका)* मबिये।

अनंलि, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात गाथाद्वारा थथे धाल –

"किन्नु सीहो व नदसि, परिसायं विसारदो।
पटिमल्लो हि ते अत्थि, विजितावी नु मञ्ञसी"ति॥

"सिंहनथें छाय् गर्जे जुया च्वना,
सभाय् निडर *(विशारद)* जुया;
छलिसे ज्वरी खोजे याइम्ह दु *(थन)*
थःत तःधंम्ह विजयी सम्झे जुया च्वं च्वनाला ?"

"नदन्ति वे महावीरा, परिसासु विसारदा।
तथागता बलप्पत्ता, तिण्णा लोके विसत्तिकं"ति॥

(भगवान् –) "गुम्ह महावीर खः
उम्ह सभाय् निडर जुया गर्जे जुइ;
(दश) बलशाली बुद्ध
गुम्ह भवसागर पार लगे जुइ धुंकूम्ह खः।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात, सुगतं जित म्हसिइका बिज्यात धका दुःखी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल।

१३. सकलिक-सुत्त

१९. थथे जिं त्यना। छगू समयय् भगवान् राजगृहया मद्दकुच्छि मृगदावनय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् भगवान्या तुती *(पाली)* छकू लोहचां कया घाः जुल। भगवान्यात तच्वतं स्याना पीडा जुया च्वन – शारीरिक, दुःखद, तीव्र, कठोर, कटु, असात, अमनाप। उकियात भगवानं

क्वातुक स्मृतिमान व सम्प्रज्ञ जुया सह याना बिज्याना च्वन। ♣अनंलि, भगवानं जवं चुया सिंहशय्याय् तुति पालिं तुति पाली लाका स्मृतिपूर्वक ग्वतुला बिज्यात। ♣अनंलि, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात गाथाद्वारा थथे धाल –

"मन्दिया नु खो सेसि उदाहु कावेय्यमत्तो, अत्था नु ते सम्पचुरा न सन्ति।
एको विवित्ते समयनासनम्हि, निद्दामुखो किमिदं सोप्पसे वा"ति॥

"छाय् अपाय्सकं भुले जुया
छु यायेमाल धका कविंथें विचारय् दुना च्वना ?
छु छंगु आवश्यकता पुरा मजूनिला ?
याकचा थुगु एकान्त स्थानय् न्ह्योगुलुथें छाय् गोतुला च्वना ?"

"न मन्दिया सयामि ना पि कावेय्यमत्तो, अत्थं समेच्चाहम्पेतसोको।
एको विवित्ते सयनासनम्हि, सयामहं सब्बभूतानुकम्पी॥

(भगवान् –) "भुले जुया मच्वना, न छुं विचारय् दुना हे च्वना।
जिं परमार्थ प्राप्त याये धुन, जिगु शोक हटे जुइ धुंकल,
याकचा थुगु एकान्तय्
सकल प्राणीपिं प्रति अनुकम्पा तइम्ह जि गोतुला च्वना।"

"येसं पि सल्लं उरसि पविट्ठं, मुहुं मुहुं हदयं वेधमानं।
ते पीध सोप्पं लभरे ससल्ला, तस्मा अहं न सुपे वीतसल्लो।

"गुम्हसिया छाती वाण कगु दइ,
उकिं दुहाँ वना नुगचु हे क्षण क्षणय् धुकु धुकु संसा,
अथेनं *(राग आदि)* वाण क:म्हं द्यं धा:सा
फुक्क वेदना मदये धुंकूम्ह जि छाय् द्यने मफै ?"

"जग्गं न सङ्के न पि भेमि सोत्तुं, रत्तिन्दिवा नानुतपन्ति मामं।
हानिं न पस्सामि कुहिञ्चि लोके, तस्मा सुपे सब्बभूतानुकम्पी"ति॥

"न्हिलं चा:सां जित शंका मदु, हानं न द्यनेत ग्याये मा:गु हे दु,
चानं न्हिनं जित छुं मपा:, संसारय् जिं गनं नं थ:गु हानि मखना,
उकिं जि द्यना च्वना, सकल सत्त्वपिंत अनुकम्पा तया।"

अनंलि; भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात ··· धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल।

१४. पतिरूप-सुत्त

२०. छगू समयय् भगवान् कोशलय् एकशाला धयागु ब्राह्मणपिनिगु गामय् विहार याना बिज्यात। उगु इलय् भगवान् गृहस्थीपिनिगु छगू त:धंगु *(विशाल)* परिषद्या बिचय् धर्मोपदेश याना बिज्यात।

♣ ··· थुलि खँ रोमन त्रिपिटक ग्रन्थय् मदु।

अनंलि, पापी मारया मनय् थथे जुल – थुम्ह श्रमण गौतमं गृहस्थीपिनिगु छगू तःधंगु *(विशाल)* परिषद्या बिचय् धर्मोपदेश याना बिज्यात । अथेसा छाय् जि गन श्रमण गौतम दु अन वना इमिगु मन फःहिइका मबिये ।

अनंलि, पापी मार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात गाथाद्वारा धाल–

"नेतं तव पतिरूपं, यदञ्ञमनुसाससि ।
अनुरोधविरोधेसु, मा सज्जित्थो तदाचरं"ति ॥

"छं थथे मेपिंत स्यना जुइगु ल्वः मजू,
थथे यायां अनुरोध व विरोधय् तःक्यने मते ।"

"हितानुकम्पी सम्बुद्धो, यदञ्ञमनुसासति ।
अनुरोधविरोधेहि, विप्पमुत्तो तथागतो"ति ॥

(भगवान् –) "हित व अनुकम्पा तइम्ह बुद्धं मेपिंत अनुशासन याना च्वन ।
अनुरोध व विरोधं मुक्तम्ह तथागत खः ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात … धका … पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

१५. मानस-सुत्त

२१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात । अनंलि, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात गाथां धाल –

"अन्तलिक्खचरो पासो, य्वायं चरति मानसो ।
तेन तं बाधयिस्सामि, न मे समण मोक्खसी"ति ॥

"आक्से ब्वइगु जाल *(आक्सय् ब्वइपिंत तक नं रागरूपी बन्धन लाके फुगु)*
गुगु थ्व मनया उडान खः
उकिं छंत फसे याना बिये,
श्रमण ! जिपाखें छ बचे *(मुक्त)* मजू ।"

"रूपा सद्दा रसा गन्धा, फोट्ठब्बा च मनोरमा ।
एथ मे विगतो छन्दो, निहतो त्वमसि अन्तका"ति ॥

(भगवान् –) "मनयात न्ह्याइपु ताइकीपिं
रूप, शब्द, रस, गन्ध व स्पर्श
थुमि प्रति जिगु सकतां इच्छा मिटे जुइ धुंकल ।
अन्तक ! आः छ शक्तिहीन *(खतम)* जुइ धुंकल ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात … धका … पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

१६. पत्त-सुत्त

२२. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् भगवानं पञ्चउपादानस्कन्धया बारे धर्मोपदेश याना भिक्षुपिंत सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित व सप्रहर्षित याना बिज्यात । अले, भिक्षुपिंसं नं तःसकं ध्यान बिया मन तया ··· न्हाय्पं बिया धर्म श्रवण याना *(न्यना)* च्वन ।

अनंलि, पापीमारया मनय् थथे मती लुल – थुम्हः श्रमण गौतमं पञ्चउपादानस्कन्धयाबारे धर्मोपदेश याना भिक्षुपिंत सन्दर्शित ··· याना बिज्याना च्वन । छाय् जिं गन श्रमण गौतम दु अन वना इमिगु मन फःहिइका मबिये ?

उगु इलय् आपालं पात्रत खुल्ला चकंगु थासय् *(निभालय् पाना)* तया तल । अनंलि, पापीमार द्वहँया रूप धारण याना गन पात्रत दुगु खः अन वल । अनंलि, छम्ह भिक्षुं मेम्ह भिक्षुयात थथे धाल – "भिक्षु ! लासा, थ्व द्वहनं पात्रत तछ्याना बिइ ! थथे धायेवं भगवानं उम्ह भिक्षुयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – 'भिक्षु ! व द्वहँ मखु । थ्व पापीमार छिमिगु मन फःहिइके *(स्यंके)* धका वया च्वन ।"

अनंलि, भगवानं थुम्ह पापीमार खः धकाः सिइका पापीमारयात गाथां आज्ञा जुया बिज्यात –

> **"रूपं वेदयितं सञ्ञा, विञ्ञाणं यं च सङ्खतं ।**
> **नेसोहमस्मि नेतं मे, एवं तत्थ विरज्जति ॥**
> **एवं विरत्तं खेमत्तं, सब्बसंयोजनातिगं ।**
> **अन्वेसं सब्बट्ठानेसु, मारसेना पि नाज्झगा"ति ॥**

> "रूप, वेदना, संज्ञा, विज्ञान व संस्कारयात 'न थ्व जि खः,
> हानं न थ्व जिगु खः' धका सिइका इमिप्रति विरक्त जुया च्वनी,
> थुजाम्ह विरक्त जूम्ह, शान्त, सकतां बन्धन मदुम्ह मनूयात
> सकतां थासय् माःसां नं मारसेनां लुइके फइ मखु ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात ··· धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

१७. छफस्सायतन-सुत्त[५१]

२३. छगू समयय् भगवान् वैशाली च्वंगु महावनया कूटागारशालाय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् भगवानं खुगू स्पर्श-आयतनया विषयय् धर्मोपदेश याना भिक्षुपिंत सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित व सम्प्रहर्षित याना बिज्यात । अले भिक्षुपिंसं नं तःसकं ध्यान बिया 'मन तया ··· न्हाय्पं बिया धर्म श्रवण याना च्वन ।'

अनंलि, पापी मारया मनय् थथे मती लुल – थुम्ह श्रमण गौतमं खुगू स्पर्श-आयतनया बारे धर्मोपदेश याना भिक्षुपिंत सन्दर्शित ··· याना बिज्याना च्वन । छाय् जिं गन श्रमण गौतम दु अन वना इमिगु मन फःहिइका मबिये ?

---

५१ आयतन-सुत्त ही., सी. ।

अनंलि, पापी मार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्या लिक्कसं महा भयोत्पादक स:पिकाल – मानो पृथ्वी हे तज्याइथें च्वंक: *(अथवा पृथ्वी हे फारापुलीथें च्वंक)*।

अनंलि; छम्ह भिक्षुं मेम्हसित धाल – 'भिक्षु, भिक्षु ! पृथ्वी तज्याइथें च्वं ।'

थथे धायेवं भगवानं उम्ह भिक्षुयात धाल – 'भिक्षु ! पृथ्वी तज्याइ मखु । थ्व मारं छिमिगु मन फ:हिइका बिइत थन व:गु ख: ।'

अनंलि, भगवानं थुम्ह पापीमार ख: धका म्हसिइकां पापीमारयात गाथां आज्ञा जुया बिज्यात –

"रूपा सद्दा रसा गन्धा, फस्सा धम्मा च केवला ।
एतं लोकामिसं घोरं, एत्थ लोको विमुच्छितो ॥

"एतं च समतिक्कम्म, सतो बुद्धस्स सावको ।
मारधेय्यं अतिक्कम्म, आदिच्चो व विरोचती"ति ॥

"सम्पूर्ण रूप, शब्द, रस, गन्ध, स्पर्श व गुलि नं धर्म ख:
संसारय् थुपिं हे घोर लोकामिष ख: थुमिगु ल्यू संसार वें जुया च्वन,
थुकिं थहाँ वया, बुद्धया श्रावकपिं स्मृतिवान जुया
मारया राज्ययात पुला, सूर्यथें प्वाल्ललां थीना च्वन ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात ··· धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

१८. पिण्ड-सुत्त

२४. छगू समयय् भगवान् मगधय् पञ्चशाल धयागु ब्राह्मणपिनि गामय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् उगु गामय् च्वंपिं ल्यायम्हतय् थवंथवय् छम्हं मेम्हसितं उपहार *(कोस्यलि)* बिइगु न:ख माने याना च्वन । अनंलि, भगवान् पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गामय् भिक्षाटनया निर्तिं दुहाँ बिज्यात ।

उगु इलय् पञ्चशाल गामय् च्वंपिं ब्राह्मणपिंके पापीमार दुबित गुकिं याना श्रमण गौतमयात भिक्षा प्राप्त मजुल ।

अनंलि, भगवान् गथे सिलात:गु पात्र ज्वना पञ्चशाल गामय् भिक्षाटनया निर्तिं बिज्यागु ख: अथे हे सिला त:गुथें तुं खाली पात्र ज्वना लिहाँ बिज्यात ।

अनंलि, पापी मार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु:अन वल । वया भगवान्यात धाल – 'श्रमण ! छु भिक्षा दतला ?'

"पापी ! छं याना जित भिक्षा काये मखन । "

"भन्ते ! अथे जूसा, भगवान् निकोगु बार पञ्चशाल गामय् भिक्षाटनया निर्तिं दुहाँ बिज्याहुँ । थुगु बार छपिंत भिक्षा काये खंका बिये ।"

"अपुञ्ञं पसवि मारो, आसज्ज नं तथागतं ।
किं नु मञ्ञसि पापिम, न मे पापं विपच्चति ॥

(भगवान् –) "तथागत *(बुद्ध)* यात छले याना: मारं त:सकं अपुण्य कमाये यात,
हे पापी ! छं छु सम्भे जुया– छं थ:गु पापया फल मवइ धका ?"

"सुसुखं वत जीवाम, येसं नो नत्थि किञ्चनं ।
पीतिभक्खा भविस्साम, देवा आभस्सरा यथा"ति ॥

"गुपिं जिमिके *(रागादि क्लेश)* छुं छुं हे मदु,
अथे नं, जिपिं सुखपूर्वक म्वाना च्वना ।
जिपिं आभास्वर देवतापिंथें
प्रीति भक्षी जुया *(प्रीतियागु भोजन याना)* च्वना ।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात ··· धका ··· पापी मार अन हे अन्तर्धान जुल ।

१९. कस्सक-सुत्त

२५. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् भगवानं निर्वाण सम्बन्धी *(निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय)* खँ धर्मोपदेश याना भिक्षुपिंत सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित व सम्प्रहर्षित याना बिज्यात । अले भिक्षुपिंसं नं त:सकं ध्यान बिया मन तया ··· न्हाय्पं बिया धर्म श्रवण याना च्वन ।

अनंलि, पापी मारया मनय् थथे मती लुत – थुम्ह श्रमण गौतमं निर्वाण सम्बन्धी खँ धर्मोपदेश याना भिक्षुपिंत सन्दर्शित ··· याना बिज्याना च्वन । छाय् जिं गन श्रमण गौतम दु अन वना इमिगु मन फ:हिइका मबिये ?

अनंलि, पापी मार कृषकया रूप धारण याना छगू तधंगु *(बुंइ सा वायेगु)* हल ब्वहलय् पाछाया छपु तहाकगु कथि ज्वना सँ फँ फँ तया, बोरायागु लँ फिना, तुती ना: भ्याता भ्याता कीका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्याके न्यन – 'श्रमण ! जिमि द्वहँत खंला ?'

'हे पापी ! छंत द्वहँत छाय् मा:गु *(छु स्यले)* दु ?'

श्रमण ! मिखा जिगु हे ख:, रूप जिगु हे ख:, चक्षुसंस्पर्श व विज्ञानायतन नं जिगु हे ख: । श्रमण ! गन वना छ जिपाखें मुक्त जुया वने फइ ?

श्रमण ! श्रोत जिगु हे ख: ··· ···
श्रमण ! घ्राण जिगु हे ख: ··· ···
श्रमण ! जिह्वा जिगु हे ख: ··· ···
श्रमण ! काय जिगु हे ख: ··· ···

श्रमण ! मन जिगु हे ख:, धर्म जिगु हे ख:, मनसंस्पर्श व विज्ञानायतन नं जिगु हे ख: । श्रमण ! गन वना छ जिपाखें मुक्त जुया वने फइ ?

पापी ! मिखा छंगु हे ख:, रूप छंगु हे ख:, चक्षुसंस्पर्श व विज्ञानायतन नं छंगु हे ख: । पापी ! गन मिखा मदु, रूप मदु, चक्षुसंस्पर्श व विज्ञानायतन मदु अन छंगु गति नं मदु ।

पापी ! श्रोत छंगु हे ख: ··· ···
पापी ! घ्राण छंगु हे ख: ··· ···
पापी ! जिह्वा छंगु हे ख: ··· ···
पापी ! काय छंगु हे ख: ··· ···

पापी ! मन छंगु हे खः, धर्म नं छंगु हे खः, मनसंस्पर्श व विज्ञानायतन नं छंगु हे खः । पापी ! गन मन मदु, धर्म मदु, मनसंस्पर्श व विज्ञानायतन मदु, अन छंगु गति नं मदु ।

"यं वदन्ति मम यिदं ति, ये वदन्ति ममं ति च ।
एत्थ चे ते मनो अत्थि, न मे समण मोक्खसी"ति ॥

(मार –) 'गुपिं मनुखं 'थ्व जि खः' धाइ,
गुपिं मनुखं 'थ्व जिगु खः' धया जुइ,
यदि छंगु नं मन थन दु धयागु जूसा,
श्रमण ! जिपाखें बचे *(मुक्त)* जुइ फइ मखु ।'

"यं वदन्ति न तं मय्हं, ये वदन्ति न ते अहं ।
एवं पापिम जानाहि, न मे मग्गं पि दक्खसी"ति ॥

(भगवान् –) 'जिगु धका सुनां धाःसां व जिगु मखु,
जि धका धाःगु नं व जि मखु,
हे पापी ! थथे सिइका काम्हसियागु
(जिगु) मार्गयात छं खंके फइ मखु ।'

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात ··· धका ··· पापी मार अन हे अन्तर्धान जुल ।

२०. रज्ज-सुत्त

२६. छगू समयय् भगवान् कोशलस्थित हिमालय प्रदेशय् छगू जंगलया कुटी विहार याना बिज्यात । अनंलि, एकान्तय् ध्यान च्वना बिज्याना च्वंगु बखतय् भगवान्या मनय् थुजागु वितर्क लुल – छु *(थःपिंसं)* स्याये म्वाक, *(मेपिंसं)* स्याके बिये म्वाक, कतपिनिगु धन लुटे मयासे, कतपिनिगु धन लुटे मयाकूसे, दुःख बिइम्वाक, दुःख बिइके बिइ म्वाक धर्मपूर्वक राज्य *(संचालन)* याये फइला *(सम्भव दुला) ?*

अनंलि, पापीमार भगवान्यागु वितर्कयात थःगु चित्तं सिइका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया धाल – भन्ते ! भगवान् राज्य याना बिज्याहुँ स्याये म्वाक ··· धर्मपूर्वक ।

(भगवान् –) पापी ! छं छु खना जित थथे धया च्वनागु – भन्ते ! भगवान् राज्य याना बिज्याहुँ, स्यायेम्वाक ··· धर्मपूर्वक ?

"भन्ते ! भगवानं प्यंगू ऋद्धिपाद भावना यानाः बिज्याये धुंकल, बार बार अभ्यास याना बिज्याये धुंकल, लँपु याना कया बिज्याये धुंकल, वत्थु *(अधिकार जमे याना)* याना बिज्याये धुंकल, अनुस्थित जुया बिज्याये धुंकल, परिचित जुया बिज्याये धुंकल, सुसमारब्ध याना बिज्याये धुंकल, भन्ते ! भगवानं इच्छा जक याना बिज्याकल धाःसा थ्व पर्वतराज हिमालय लुँयागु जुइकेत भगवानं केवल अधिष्ठान जक याना बिज्याकल धाःसा नं सारा का सारा पर्वत सुवर्ण जुया वइ ।

"पब्बतस्स सुवण्णस्स, जातरूपस्स केवलो ।
द्वित्ता व नालमेकस्स, इति विद्वा समं चरे ॥

(भगवान् –) "बिलकुल भिंगु लुँया पर्वत
निदुगं दसां नं छम्ह मनूयात गाइ मखु,
धयागु सिइका *(संसारय् सम चर्या याना)* च्वं।"

"यो दुक्खमद्दक्खि यतोनिदानं, कामेसु सो जन्तु कथं नमेय्य।
उपधिं विदित्वा सङ्गो ति लोके, तस्सेव जन्तु विनयाय सिक्खे"ति॥

"गुकिया कारण *(निदान)* गुम्हसिनं दुःख खंके धुंकल,
अजागु *(पंच)* कामपाखे व मनू गुकथं भुके जुइ ?
लोकय् उपधि *(सांसारिक लाभ)* यात बन्धन *(संग)* सिइका
उकियात त्याके सयेकि।"

अनंलि, भगवानं जित म्हसिइका बिज्यात ··· धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल।

द्वितीय-वर्ग क्वचाल।

तृतीय-वर्ग

२१. सम्बहुल-सुत्त

२७. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् शाक्य जनपदया शीलावती *(गामय्)* विहार याना बिज्यात। उगु इलय् भगवान्याथाय् गःगः अप्रमत्त, आतापी *(क्लेशयात क्वाकीपि, छुईपिं)* अले प्रहितात्म *(=निर्वाणयागु लँय् मन लगे याना च्वंपिं)* भिक्षुपिं विहार याना च्वन।

अनंलि, पापीमार ब्राह्मणया रूप धारण याना – तहाकगु जटा दुम्ह, मृगचर्म पाछाया तःम्ह बूढाम्ह, मुसिंथे चातुइक धूसिलूम्ह जुया स्वाँय् स्वाँय् सः वयेक *(घुरु घुरु सः वयक)* सासः ल्हाना, उदुम्वर[५२] सिंया तुंता ज्वना गन उपिं भिक्षुपिं दु अन वल। वया भिक्षुपिंत धाल – छलपोलपिंसं तःसकं कम उमेरबले *(मचाबले)* प्रव्रज्या कया बिज्यात, छलपोलपिनि सँ नं आःतकं हाकुसे हे च्वंनि, छलपोलपिनि ल्याय्म्हपह मतंनि *(बालानी)*, थुगु ल्याय्म्हगु उमेर चढे जुया वइच्वंबले ला संसारयागु कामया स्वाद कायेमाः। छलपोलपिंसं मनूया भोगयात भोग याना बिज्याहुँ। न्ह्योने दुगु वस्तुयात भोग याना बिज्याहुँ। न्ह्योने दुगु वस्तुयात तोता लिपा दइगुया ल्यूल्यू ब्वाँय् बिज्याये मते।

"मखु, ब्राह्मण ! जिपिं न्ह्योनेया वस्तु तोता लिपा दइगुया ल्यू ल्यू ब्वाँय् जुयापिं मखु। ब्राह्मण ! बरू अःखवत, लिपा दइगुयात तोता न्ह्योने दइगुलि जुयापिं खः। ब्राह्मण ! भगवानं संसारया कामयात लिपा दइगु धका आज्ञा जुया बिज्या, दुःखं पूर्णगु, झंझतपूर्णगु, थुपिं कामय् खाली दोषया दोष जक दु, हानं थ्व धर्म सांदृष्टिक *(थ्व हे जीवनय् फल बिइगु)* खः, अ-कालिक *(समय पिया च्वनेम्वाक शिघ्र सफल जुइगु)* खः, एहिपस्सिको वा स्ववा धका क्यने ज्यूगु खः, औपनियक *(निर्वाणपाखे यंकीगु)* खः, विज्ञपुरुषद्वारा प्रत्यक्षीकरणीय खः।"

---

५२ नेपाल भाषां थ्व सिमाया नां आः तक न्यने मदुनि।

थथे न्यंकेवं, पापीमार छ्‌यं संका, म्यें पिकया, कपा कय्‌कुंका कपालय्‌ स्वतग्गी बान्की दय्‌क ख्वाः ख्यउँका तुतां चुचुं *(अनं)* वन ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं गन भगवान्‌ बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्‌यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्‌यात थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भन्ते ! भगवान्‌याथाय्‌ जिपिं अप्रमत्त, आतापी, अले प्रहितात्म भिक्षुपिं विहार याना च्वं च्वंना । भन्ते ! अनंलि, सुं छम्ह ब्राह्मण तहाकगु जटा दुम्ह, मृगचर्म पाछाया तःम्ह बुढाम्ह, मुसिंथें चातुइक धूसिलूम्ह स्वाँय्‌ स्वाँय्‌ सःवयेक *(घुरु घुरु सः वयेक)* सासः ल्हाना, ··· तुतां ज्वना गन जिपिं भिक्षुपिं दु अन वल । वया जिपिं भिक्षुपिंत धाल – 'छलपोलपिंसं तःसकं कम उमेरबले प्रव्रज्या कया बिज्यात ··· संसारयागु कामया स्वाद कायेमाः । छलपोलपिंसं मनूया भोगयात भोग याना बिज्याहुँ । न्ह्योने दुगु वस्तुयात तोता लिपा दइगुया ल्यू ल्यू ब्वाँय्‌ बिज्यायेमते ।' थथे धायेवं, भन्ते ! जिमिसं उम्ह ब्राह्मणयात थथे धया – "मखु ब्राह्मण ! जिपिं न्ह्योनेया वस्तु तोता लिपा दइगुया ल्यू ल्यू ब्वाँय्‌ जुयापिं मखु । ब्राह्मण ! बरू अःखवत, लिपा दइगुयात तोता न्ह्योने दइगुलि जुयापिं खः । ब्राह्मण ! भगवानं संसारया कामयात लिपा दइगु धका आज्ञा जुया बिज्यात, ··· हानं थ्व धर्म सांदृष्टिक खः, अ-कालिक खः, एहिपस्सिको खः, औपनियक खः, विज्ञपुरुषद्वारा प्रत्यक्षीकरणीय खः ।"

थथे धायेवं, भन्ते ! वं छ्‌यं संका ··· वन ।

"भिक्षुपिं ! व ब्राह्मण मखु । पापी मार छिमित मन फःहिइके धका वःगु खः ।

अनंलि, थ्वयात म्हसिइका भगवानं उगु इलय्‌ गाथा पिज्वय्‌का बिज्यात –

"यो दुक्खमद्दक्खि यतोनिदानं, कामेसु सो जन्तु कथं नमेय्य ।
उपधिं विदित्वा सङ्गो ति लोके, तस्सेव जन्तु विनयाय सिक्खे"ति ॥

"गुकिया कारण गुम्हसिनं दुःख खंकेधुंकल,
अजागु कामपाखे व गुकथं भुके जुइ ?
सांसारिक लाभयात बन्धन सिइका
उकियात त्याके सय्‌कि ।"

२२. समिद्धि-सुत्त

२८. छगू समयय्‌ भगवान्‌ शाक्य जनपदय्‌ शीलावती *(गामय्‌)* विहार याना बिज्यात । उगु इलय्‌, आयुष्मान्‌ समृद्धि *(समिद्धि)* भगवान्‌ नापं तुं अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वन ।

अनंलि, याकचा *(एकान्तय्‌)* ध्यान याना च्वंगु इलय्‌ आयुष्मान्‌ समृद्धिया मनय्‌ थुगु वितर्क लुल – जिगु तःधंगु लाभ जुल ! जिगु तःधंगु भाग्य जुल – जिमित अर्हत्‌ सम्यक्सम्बुद्ध गुरु दुगुलिं । जिगु तःधंगु लाभ जुल ! जिगु तःधंगु भाग्य जुल – जि थुगु स्वाख्यात धर्मविनयय्‌ प्रव्रजित जुइ दुगुलिं । जिगु तःधंगु लाभ जुल ! जिगु तःधंगु भाग्य जुल – जिमि सब्रह्मचारीपिं *(गुरु भाइपिं)* शीलवान व पुण्यात्मापिं जूगुलिं ।

अनंलि, पापीमार आयुष्मान् समृद्धिया वितर्कयात थ:गु चित्तं सिइका, गन आयुष्मान् समृद्धि दु अन वल । वया आयुष्मान् समृद्धियाथाय् लिक्क महाभय उत्पादक स: पिकाल, मानों पृथ्वी त:ज्याथें च्वंक ।

अनंलि, आयुष्मान् समृद्धि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् समृद्धिं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! जि भगवान्याथाय् अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया च्वं च्वना ।

"भन्ते ! अनंलि, याकचा ध्यानय् च्वना च्वनाबले जिगु मनय् थुगु विर्तक लुत – ··· । भन्ते ! अनंलि, जिथाय् लिक्क छगू महाभय उत्पादक स: पिहाँ वल, मानो पृथ्वी त:ज्याथें च्वंक ।

"समृद्धि ! थ्व पृथ्वी त:ज्यागु मखु । थ्व पापी मार छंगु मन फ:पुइकेत व:गु ख: । समृद्धि ! हुँ, अन हे अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया विहार या:हुँ ।

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया आयुष्मान् समृद्धिं भगवान्यात लिस: बिया आसनं दना भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना वन ।

निकोगु पटक नं आयुष्मान् समृद्धि अन हे, ··· विहार यावन । निकोगु पटक नं, एकान्तय् ध्यान याना च्वंगु इलय् आयुष्मान् समृद्धिया मनय् थुगु वितर्क लुल – जिगु त:धंगु लाभ जुल ··· *(पूर्ववत्)* ···

निकोगु पटकय् नं पापी मार ··· अन वल । ··· मानो पृथ्वी त:ज्याथें च्वंक ।

अनंलि, आयुष्मान् समृद्धिं 'थ्व पापी मार ख:' धका सिइका गाथां धाल –

"सद्धायाहं पब्बजितो, अगारस्मा अनगारियं ।
सति पञ्ञा च मे बुद्धा, चित्तं च सुसमाहितं ।
काम करस्सु रूपानि, नेव मं ब्याधयिस्ससी"ति ॥

"श्रद्धापूर्वक जि प्रव्रजित जुयाम्ह ख:, छें तोता छें मदुम्ह जुया,
स्मृति व प्रज्ञायात जिं सिइके धुन,
जिगु चित्त समाधिस्थ जुइ धुंकल,
छं गथे न्ह्यां अथे रूपं क्यना जु,
जित छं आ: छुं याये फइ मखुत ।"

अनंलि, आयुष्मान् समृद्धिं जित म्हसिइका बिज्यात ··· धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

२३. गोधिक-सुत्त

२९. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहय् च्वंगु वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय्, आयुष्मान् गोधिक ऋषिगिरिया लिक्क कालशिलाय् विहार याना च्वन । अन अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वंच्वंगु बखंतय् आयुष्मान् गोधिकं समाधिपाखें दइगु चित्त विमुक्ति प्राप्त याना काल । हानं, *(तुरन्तं हे)* आयुष्मान् गोधिकया उगु समाधि पाखें दुगु चित्त-विमुक्ति परिहानि जुल *(टुटे जुल)* ।

निकोगु पटकय् नं, अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वंगु बखतय् आयुष्मान् गोधिकयात समाधिपाखें दुगु चित्त-विमुक्ति प्राप्त जुल । हानं, निकोगु पटकय् नं आयुष्मान् गोधिकया उगु समाधि दुगु चित्त-विमुक्ति परिहानि जुल *(टुटे जुल)*।

, स्वकोगु पटकय् नं ···

प्यकोगु पटकय् नं ···

न्याकोगु पटकय् नं ···

खुकोगु पटकय् नं ···

न्हेकोगु पटकय् नं, अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वंगु बखतय् आयुष्मान् गोधिकयात समाधिपाखें दुगु चित्त-विमुक्ति प्राप्त जुल । हानं, न्हेकोगु पटकय् नं आयुष्मान् गोधिकया उगु समाधिं दुगु चित्त-विमुक्ति परिहानि जुल *(टुटे जुल)*।

अनंलि, आयुष्मान् गोधिकया मनय् थथे जुल – -खुकोखुको तक जिगु समाधिं दुगु चित्तविमुक्ति परिहानि जुइ *(टुटे जुइ)* धुंकल, छाय् जिं आत्माहत्या मयाये ।

अनंलि, पापीमार आयुष्मान् गोधिकया वितर्कयात थःगु चित्तं सिइका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात गाथां धाल –

"महावीर महापञ्ञ, इद्धिया यससा जल ।
सब्बवेरभयातीत, पादे वन्दामि चक्खुम ॥

"हे महावीर ! हे महाप्राज्ञ ! थःगु ऋद्धि दीप्त जुया बिज्यात,
सकतां वैर व भयं मुक्तम्ह ! सर्वज्ञ ! छपिंनिगु पाली वन्दना याना ।"

"सावको ते महावीर, मरणं मरणाभिभू ।
आकङ्खति चेतयति, तं निसेध जुतिन्धर ॥

"हे महावीर ! हे मृत्युञ्जय ! छपिनि श्रावक
सिइगु इच्छा तया मती लुइका च्वन, हे तेजस्वी ! वयात रोके याना बिज्याहुँ ।"

"कथं हि भगवा तुय्हं, सावको सासने रतो ।
अप्पत्तमानसो सेक्खो, कालं कयिरा जनेसुता"ति ॥

"भगवान् ! छपिंनिगु शासनय् लगे जूम्ह सुं श्रावक
हे लोक-विख्यात ! निर्वाण प्राप्त याये मखंक
शैक्ष जुया हे गुकथं सिइके बिइगु !"

उगु इलयया भित्रय् आयुष्मान् गोधिकं हतियार ज्वना आत्माहत्या याये धुंकूगु जुल । अनंलि, भगवानं 'थुम्ह पापी मार खः' धका सिइका बिज्याना गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"एवं हि धीरा कुब्बन्ति, नावकङ्खन्ति जीवितं ।
समूलं तण्हमब्बुय्ह, गोधिको परिनिब्बुतो"ति ॥

"धीर पुरुषं ज्याः सफल याना काइ,
जीवनय् वं थःगु आशा तइ मखुत,

तृष्णायात हां *(मा:)* नापं लिना
गोधिकं निर्वाण प्राप्त याना काये धुंकल ।"

अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं !" ऋषिगिरिया लिक्क कालशिलाय् वने नु, अन गोधिक कुलपुत्रं आत्माहत्या यात ।

"ज्यू, हवस्, भन्ते ! " धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्‌यात लिसः बिल ।

३०. अनंलि छथ्वः भिक्षुपिं ब्वना भगवान् गन ऋषिगिरिया लिक्क कालशिला दु अन बिज्यात, भगवानं तापाकं निसें खाताय् थसः पाया गोतुला च्वंम्ह आयुष्मान् गोधिकयात खंका बिज्यात ।

उगु इलय् छुं कुँथें, किचःथें जाःगु *(गुबलें)* पूर्वपाखे ब्वया जुल, *(गुबलें)* पश्चिमपाखे ब्वया जुल, *(गुबलें)* उत्तरपाखे ब्वया जुल, *(गुबलें)* दक्षिणपाखे ब्वया जुल, 'च्वय्, क्वय्, न्यौकनं ब्वया जुया च्वन ।

अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – "भिक्षुपिं !" स्व *(छिमिसं)*, छुं कुँथें, किचथें जाःगु ··· न्यौकनं ब्वया जुया च्वंगु ?"

"खः, भन्ते ! खना ।"

"भिक्षुपिं ! थुम्ह पापीमारं गोधिक कुलपुत्रयागु विज्ञान प्यखेसनं न्यौकनं मामां जुया च्वन – गोधिक कुलपुत्रयागु विज्ञान गन च्वंच्वंगु दु धका । भिक्षुपिं ! गोधिकयागु विज्ञान गनं नं च्वं च्वंगु *(प्रतिष्ठित जूगु)* मदु, वं निर्वाण प्राप्त याये धुंकल ।"

अनंलि, पापीमार वेलुवपण्डु वीणा ज्वना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया गाथाद्वारा धाल –

"उद्धं अधो च तिरियं, दिसा अनुदिसास्वहं ।
अन्वेसं नाधिगच्छामि, गोधिको सो कुहिं गतो"ति ॥

"च्वय्, क्वय्, बिचय्, दिशाय्, अनुदिशाय्
जिं माला स्वया नं लुइके मफु उम्ह गोधिक गन वंगु धका ।"

"यो धीरो धितिसम्पन्नो, झायी झानरतो सदा ।
अहोरत्तं अनुयुञ्जं, जीवितं अनिकामयं ॥

"जेत्वान मच्चुनो सेनं, अनागन्त्वा पुनब्भवं ।
समूलं तण्हमब्बुय्ह, गोधिको परिनिब्बुतो"ति ॥

(भगवान् –) "उम्ह धीर, धृति-सम्पन्न, ध्यानी, सदा ध्यानरत,
चान्हिं लगे जूम्ह, जीवनया इच्छा मतसे,
मृत्युराजया सेनातय्‌त त्याका पुनर्जन्म ग्रहण मयासे
तृष्णायात हां *(मां)* नापं लिना, गोधिकं परिनिर्वाण प्राप्त यात ।"

"तस्स सोकपरेतस्स, वीणा कच्छा अभस्सथ ।
ततो सो दुम्मनो यक्खो, तत्थेवन्तरधायथा ति ॥

"अतिकं शोकाकूल जुल, वयागु ब्वहलं वीणा कुतुं वल,
थुकिं याना मार खिन्न जुया, अनं हे अन्तर्धान जुया वन ।"

२४. सत्तवस्सानुबन्ध-सुत्त[५३]

३१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् उरुवेलाय् नेरञ्जरा नदीया खुसीसिथय् अजपाल निग्रोध सिमाक्वय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् पापी मार न्हेदँ निसें भगवान्या ल्यू ल्यू जुया च्वन – वसपोलयाके छुं दोष मालेगु इच्छां, परन्तु वं छुं *(दोष)* लुइके मफु ।

अनंलि, पापीमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । थना भगवान्यात गाथाद्वारा धाल –

"सोकावतिण्णो नु वनम्हि झायसि, वित्तं नु जीनो उद पत्थयानो ।
आगुं नु गामस्मिमकासि किञ्चि, कस्मा जनेन न करोसि सक्खिं ।
सक्खी न सम्पज्जति केनचि ते"ति ॥

"तःसकं चिन्तित जूम्हथें जुया वनय् ध्यान याना च्वं च्वन,
छु छंगु धन हानि जुल ला, छुकिया धन्दा कया च्वना ?

छु गामय् छं छुं उत्पात मचे यानागुला ?
गुकिं याना छं मनूतय् बिचे पासापिं सुं मदुगु ?
छु इपिंसं छन्त पासा थ्वः मवाला ?"

"सोकस्स मूलं पलिखाय सब्बं, अनागु झायामि असोचमानो ।
छेत्वान सब्बं भवलोभजप्पं, अनासवो झायामि पमत्तबन्धू"ति ॥

(भगवान् –) "*(जिके दुगु)* शोकया सारा मूल हा *(माः)* नाप लिना
उत्पात मयासे, चिन्तारहित जुया ध्यान याना च्वं च्वना ।
जीवनया सकतां लोभ व लालचि त्वाः थला
हे प्रमत्तवन्धु *(वेहोशीपिनि पासा)* ! *(जि)* आजीवरहित जुया ध्यान याना च्वना ।"

"यं वदन्ति मम यिदं ति, ये वदन्ति ममं ति च ।
एत्थ चे ते मनो अत्थि, न मे समण मोक्खसी"ति ॥

(मार –) 'गुपिं मनुखं 'थ्व जि खः' धाइ
गुपिं मनुखं 'थ्व जिगु खः' धया जुइ
यदि छंगु नं मन थन दु धयागु जूसा
श्रमण ! जिपाखें बचे *(मुक्त)* जुइ फइ मखु ।'

"यं वदन्ति न तं मय्हं, ये वदन्ति न ते अहं ।
एवं पापिम जानाहि, न मे मग्गं पि दक्खसी"ति ॥

(भगवान् –) 'जिगु धका सुनां धाःसां व जिगु मखु,
जि धका धाःगु नं व जि मखु,
हे पापी ! थथे सिइका काम्हसियागु
(जिगु) मार्गयात छं खंके फइ मखु ।'

---

५३ सत्तवस्ससुत्त - स्या., सत्तवस्सानि रो.,

"सचे मग्गं अनुबुद्धं, खेमं अमतगामिनं।
अपेहि गच्छ त्वमेवेको, किमञ्ञमनुसाससी"ति ॥

(मार –) "यदि छं लुइकागु क्षेम *(=निर्भय)* व अमृतगामी
मार्ग थःके दु धयागु खःसा
अन हुँ छ याकचा हे,
मेपिंत छाय् कना *(स्यना)* च्वने माल ?"

"अमच्चुधेय्यं पुच्छन्ति, ये जना पारगामिनो।
तेसाहं पुट्ठो अक्खामि, यं सच्चं तं निरूपधिं"ति ॥

(भगवान् –) "पार लगे जुया वने न्ह्यांपिं मृत्युया राज्य पुलेगु गन दु धका
इमिसं *(जिके)* न्यनेवं,
जिं कने इमित
उपधित अन बिलकुल निरुद्ध जुइगु खँ।"

३२. (मार –) भन्ते ! गथेकि *(उपमाया निति)* गनं गां वा निगम लिक्कस छगू पुखु दइ। अन छम्ह कंगाली दु। अनंलि गःगः मिजं मस्त वा मिसा मस्त उगु गामं वा निगमं पिहाँ वया उगु पुखु लिक्क वइ। वया उम्ह कंगालीयात लखं लिकया बँय् तये हइ। उम्ह कंगाली गुखे स्वया फःहिल उखे उपिं मिजं मचातेसं वा मिसा मस्तेसं कथिं दाया वा अपां कय्का वयागु अङ्ग प्रत्यंग भंग याना त्वथला बिइ, कुचा कुचा याना बिइ। अनंलि, उम्ह कंगाली ··· हानं नं लखय् च्वंवनेत अयोग्य जुइ।

भन्ते ! अथे हे तुं, जिगु बांलासे च्वंगु तःत्यागु पुस्त अङ्गत फुक्क भगवानं त्वःथला बिज्यात, कुचा कुचा याना बिज्यात। भन्ते ! हानं जिं भगवान्याके छुं दोष मालेत छपिंथाय् वये मफुम्ह जुल।

अनंलि, पापीमारं भगवान्या सम्मुखय् थुगु करुणा चाया पुस्से च्वंगु गाथां बिन्ति यात –

"मेदवण्णं च पासाणं, वायसो अनुपरियगा।
अपेत्थ मुदुं विन्देम, अपि अस्सादना सिया ॥

"दाहाःथें त्वयुगु ल्वहँयात खंका 'थ्व तःसकं क्वातुसे च्वंगु जुइ
तःसकं स्वाद दुगु जुइ' धका कोखं काचाक्क क्वाइ।"

"अलद्धा तत्थ अस्सादं, वायसेत्तो अपक्कमे।
काको व सेलमासज्ज, निब्बिज्जापेम गोतमा"ति ॥

"*(परन्तु)* अन छुं स्वाद मदुगु खंका को ब्वया वनी,
ल्वहँयात क्वाःवम्ह कोथें जुया गौतमयात तोता जि वने त्यना बिस्यूं।"

अनंलि,[५४] पापी मारं भगवान्या सम्मुख थुपिं गाथात बिन्ति याना अनं *(भचा उज्या)* चिला वना भगवान्या सम्मुख लिक्कस मुलपति छ्याना फेतुत, सुंक च्वना, पाकःथें जुया, ख्वाः कोछुइका कल्पना यायां बँय् कुति कुति याना म्हुया च्वन ।

२५. मारधीतु-सुत्त[५५]

३३. अनंलि, तृष्णा, अरति व रगा धयापिं मारया *(स्वम्ह)* म्ह्याय्पिं गन मार दु अन वन । वना पापी मारयात गाथाद्वारा धाल –

"केनासि दुम्मनो तात, पुरिसं कं नु सोचसि ।
मयं तं रागपासेन, आरञ्ञमिव कुञ्जरं ।
बन्धित्वा आनयिस्साम, वसगो ते भविस्सती"ति ॥

"तात ! छाय् खिन्न जुया ?
सु मनूया खँय् शोक याना च्वना ?
जिमिसं वयात रागया जालय् गथे जंगली किसियात
क्यंका हयेगुथें, वयात छिगु वशय् तये हये ।"

"अरहं सुगतो लोके, न रागेन सुवानयो ।
मारधेय्यं अतिक्कन्तो, तस्मा सोचामहं भुसं"ति ॥

"*(यो मै !)* संसारय् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्धयात
रागं *(आदी बन्धनय् तये)* हये फइ मखुत,
मारया राज्यं पिहाँ वन,
उकिं जि थुलि चिन्तित जुया ।"

३४. अनंलि, तृष्णा, अरति व रगा धयापिं मारया म्ह्याय्पिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात धाल – श्रमण ! जिमिसं छपिनिगु चरणय् सेवा याये । परन्तु भगवानं इमिगु खँय् ध्यान तया बिमज्याः, छाय्धाःसा वसपोलं उपधिं क्षय याना अनुत्तर विमुक्ति प्राप्त याना बिज्याये धुंकूगुलिं ।

अनंलि, तृष्णा, अरति व रगा धयापिं मारया म्ह्याय्पिं छखे लिक्क वना सल्लाह *(मन्त्रणा)* यात – मिजंत धयापिनिगु रुचि भिन्न भिन्न प्रकारयागु दु । अथे जूसा भीपिं *(म्हं)* सच्छि सच्छि रूप दय्के नु ।

अनंलि ··· मारया म्ह्याय्पिं सच्छि सच्छि रूप कुमारीया रूप धारण याना भगवान्याथाय् वल । वया भगवान्यात थथे धाल – 'श्रमण ! जिमिसं छपिनिगु चरणय् सेवा याये ।' परन्तु थुकी नं भगवानं ध्यान तया बिमज्याः, छाय्धाःसा वसपोलं उपधिं क्षय याना अनुत्तर विमुक्ति प्राप्त याना बिज्याये धुंकूगुलिं ।

---

५४ थनं निसेंया खँ नालंदा पाली *(संयुत्त नि. I पृ. १२३ स)* मारधीतु-सुत्तय् दुथ्याका तःगु खने दु ।

५५ मारदुहिता-सुत्त ही. ।

अनंलि ··· मारया म्ह्यायूपिं छखे लिक्क वना हानं सल्लाह याना – मिजंत धयापिनिगु रुचि भिन्न भिन्न प्रकारयागु दु । अथे जूसा भ्रीपिं सच्छि सच्छि, छकः जक मचा बुइके नंम्ह मिसा ··· , निकः जक मचा बुइके नंम्ह मिसा ···, बाज्यः वंम्ह मिसा ···, बुढी अवस्थायापिं मिसातय्गु रूप धारण याये नु । ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

··· उकी नं भगवानं ध्यान तया बिमज्याः छाय्धाःसा वसपोलं उपधि क्षय याना अनुत्तर विमुक्ति प्राप्त याना बिज्याये धुंकूगुलिं ।

अनंलि, तृष्णा, अरति व रगा धयापिं मारया म्ह्यायूपिं छखे लिक्क वना धाल – भ्री अबुजुं –

"अरहं सुगतो लोके, न रागेन सुवानयो ।
मारधेय्यं अतिक्कन्तो, तस्मा सोचामहं भुसं"ति ॥

'संसारय् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्धयात रागं हये फइ मखुत,
मारया राज्यं पिहाँ वन, उकिं जि थुलि चिन्तित जुया ।'

धाःगु सत्य हे जुया च्वन ।

यदि भ्रीपिं सुं श्रमण वा ब्राह्मणयाथाय् थुगु तालं वंगु जूसा, थुम्ह वीतरागम्ह जक मखुगु जूसा वयागु छाती पंम्हुइ धुंकल जुइ, वा म्हुतुं क्वाः हि ल्ह्वाये धुंकल जुइ वा वें जुइ धुंकल जुइ अथवा वयागु मन ल्वाकबुकः जुइ धुंकल जुइ । गथे कि *(उपमा निर्ति)* ध्यना तःगु वाउँगु तिमा गनां वनी, सुखु गना वनी, भ्रौ भ्रौ जुया वनी, खः अथे हे तुं, व नं गना वने माःगु, सुखु गना वने माःगु, भ्रौ भ्रौ जुया वने माःगु खः ।

अनंलि, तृष्णा, अरति व रगा धयापिं मारया म्ह्यायूपिं भगवान्याथाय् वल । वया छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना, तृष्णा धयाम्ह मारया म्ह्याचं भगवान्यात गाथाद्वारा धाल –

"सोकावतिण्णो नु वनम्हि भायसि, वित्तं नु जीनो उद पत्थयानो ।
आगुं नु गामस्मिमकासि किञ्चि, कस्मा जनेन न करोसि सक्खिं ।
सक्खी न सम्पज्जति केनचि ते"ति ॥

"तःसकं चिन्तित जूम्हथें जुया वनय् ध्यान याना च्वं च्वन,
छु छंगु धन हानि जुंलला, छुकिया धन्दा कया च्वना ?
छु गामय् छं छुं उत्पात मचे यानागुला ?
गुकिं याना छं मनूतय् बिचे पासापिं सुं मदुगु ?
छु इपिसं छंत पासा थ्वमखःला ?"

"अत्थस्स पत्तिं हदयस्स सन्तिं, जेत्वान सेनं पियसातरूपं ।
एकोहं भायं सुखमनुबोधिं, तस्मा जनेन न करोमि सक्खिं ।
सक्खी न सम्पज्जति केनचि मे"ति ॥

(भगवान् –) "परमार्थया प्राप्त याना, नुगलय् शान्ति याना,
लोभे याइगु व न्ह्याइपुइकीगु पदार्थयात त्याकाः,
याकचा ध्यान यायां सुखया अनुभव याना च्वं च्वना ।
उकिं हे मनूत नाप पासा मदय्का,
जि सुं नाप पासा थ्वः जुये माःगु मदु ।"

अनंलि, अरति धयाम्ह मारया म्ह्याचं भगवान्यात गाथाद्वारा धाल –

“कथं विहारीबहुलोध भिक्खु, पञ्चोघतिण्णो अतरीध छट्ठं ।
कथं झायिं बहुलं कामसञ्ञा, परिबाहिरा होन्ति अलद्ध यो तं”ति ॥

“भिक्षु संसारय् गुकथं विहार याना च्वनी ?
न्यागूगु बाढ *(ओघ)* [५६]यात पार याना खुगूगु *(मनोद्वार सहित)* यांत गुकथं पार याइ ?
गुकथं ध्यान अभ्यासीयात काम संज्ञातय्सं
ज्वने फइ मखुगु, पिनेया पिने लाइगु ?”

“पस्सद्धकायो सुविमुत्तचित्तो, असङ्खरानो सतिमा अनोको ।
अञ्ञाय धम्मं अवितक्कझायी, न कुप्पति न सरति न थिनो ।

(भगवान् –) “गुम्हसिया काय शान्त जुइ धुंकल, चित्त विमुक्त जुइ धुंकल,
गुम्हसियाके संस्कार मंत, स्मृतिमान, छें मदुम्ह,
धर्मयात सिइका वितर्क रहित ध्यान च्वना च्वनिम्हं,
न तं पिकाइ, न वैर तइ, न मन स्यंकी ।”

“एवं विहारीबहुलोध भिक्खु, पञ्चोघतिण्णो अतरीध छट्ठं ।
एवं झायिं बहुलं कामसञ्ञा, परिबाहिरा होन्ति अलद्ध यो तं”ति ॥

“अजाम्ह भिक्षुं हे संसारय् विहार याना च्वं च्वनी,
न्यागू बाढयात पार तरे याना खुगूगुयात पार तरे याइ,
अजाम्ह ध्यान अभ्यासीयात काम संज्ञातय्सं
ज्वने फइ मखु, पिनेया पिने लाना च्वनी ।”

अनंलि, रगा धयाम्ह मारया म्ह्याचं भगवान्यात गाथाद्वारा धाल –

“अच्छेज्ज तण्हं गणसङ्घचारी, अद्धा चरिस्सन्ति बहू च सद्धा ।
बहुं वतायं जनतं अनोको, अच्छेज्ज नेस्सति मच्चुराजस्स पारं”ति ॥

“तृष्णायात त्वाःल्हाना अले सङ्घ दुम्ह जुल,
हानं मेपिं नं *(वसपोलया उपदेश अनुसार)* आपालं वनी,
थुम्ह प्रव्रजितं आपालं मनूतय्त
मृत्युराजया पाखें छुटे याना पार लगे याना यंका च्वन ।”

“नयन्ति वे महावीरा, सद्धम्मेन तथागता ।
धम्मेन नयमानानं, का उसूया विजानतं”ति ॥

“बुद्धं इमित यंका बिज्यात,
तथागत *(बुद्ध)* थःगु सद्धर्मद्वारा
धर्मपूर्वक *(इमित)* यंका बिल धका
ज्ञानिपिनि प्रति छाय् *(झीगु)* डाह ?”

---

५६ मनूत मिखा आदि ५ गू इन्द्रियय् भुले जुइगुयात खुसीं चुइका च्वंपिं धयागु अर्थय् ।

३५. अनंलि, तृष्णा, अरति व रगा धयापिं मारया म्ह्याय्पिं पापी मारयाथाय् वन । पापी मारं उमित तापाकं निसें वया च्वंगु खंका थुपिं गाथात पिज्वय्कल –

"बाला कुमुदनालेहि पब्बतं अभिमत्थथ ।
गिरिं नखेन खनथ, अयो दन्तेहि खादथ ॥

"सेलं व सिरसूहच्च, पाताले गाधमेसथ ।
खाणुं व उरसासज्ज, निब्बिज्जापेथ गोतमा"ति ॥

"मूर्खत ! पलेस्वाया दँलं पर्वत तःछ्यायेत स्वइपिं,
लुँसिं पहाड म्हुइत स्वइपिं, नँयात वां न्ह्ययेत स्वइपिं,
तःगोगु लोंह छ्यनय् *(भ्यातुक)* तया
अथाह पातालया अन्त मा:जूपिं,
अथवा सिमाः गथ लिसे छ्राती ल्वाकीपिं *(छ्रिपिं)*
बुगूं सिइका गौतमयात तोता वा ।"

"दद्दल्लमाना आगञ्छुं, तण्हा च अरती रगा ।
ता तत्थ पनुदी सत्था, तूलं भट्ठं व मालुतो"ति ॥

(थेर –) "इप्पां थीपां मसिइक वल
तृष्णा, अरति व रगा,
गथे फसं पुइकी कपाय् वा सिमा हःयात
बुद्धं इमित अथे हे छ्याल बिछ्याल याना बिज्यात ।"

तृतीय-वर्ग क्वचाल ।

मार-संयुत्त क्वचाल ।

५. भिक्खुनी-संयुत्त

१. आलविका-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् आलविका भिक्षुणी सुथय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाटनया नितिं बिज्यात । श्रावस्ती भिक्षाटनं लिहाँ वया भोजन याये धुंका एकान्त सेवनया नितिं गन अन्धकवन दु अन वन । अनंलि, आलविका भिक्षुणीयात भयभीत यायेत, त्रास यायेत व लोमहर्षण यायेगु विचारं तथा शान्ति भंग यायेगु विचारं पापीमार गन आलविका भिक्षुणी दु अन वल । वया आलविका भिक्षुणीयात गाथां धाल –

"नत्थि निस्सरणं लोके, किं विवेकेन काहसि ।
भुञ्जस्सु कामरतियो, माहु पच्छानुतापिनी" ति ।

"संसारं पिहाँ वनेगु निःशरण *(छुटकारा)* मदु,
एकान्त-सेवनं छु फाइदा दु !
सांसारिक काम भोग सेवन या
मखुसा लिपा पछुतावे चाये मांली ।"

अनंलि, आलविका भिक्षुणीया थथे मती लुल – सु थ्व मनुष्य वा अमनुष्य गाथां न्वंवाना च्वंम्ह ? अनंलि, आलविका भिक्षुणीया थथे मती वन – थ्व पापी मारं जित भयभीत यायेत, गाथां धया च्वन । अनंलि, आलविका भिक्षुणीनं 'थुम्ह पापी मार खः' धका सिइका गाथां धाल –

"अत्थि निस्सरणं लोके, पञ्ञाय मे सुफुस्सितं ।
पमत्तबन्धु पापिम, न त्वं जानासि तं पदं ॥

"संसारं मुक्त जुइगु गुगु निशशरण खः
प्रज्ञाद्वारा जिं उकियात प्राप्त याये धुन ।
प्रमद मनूतय् पासा, पापी !
छं उगु पदयात मस्यू ।"

"सत्तिसूलूपमा कामा, खन्धासं अधिकुट्टना ।
यं त्वं कामरतिं ब्रूसि, अरति मय्हं सा अहू" ति ॥

"सांसारिक काम धयागु तीर भालाथें जाःगु खः,
गुकिं *(पञ्च)* स्कन्धयात सुया तःइ,
गुकियात छं काम भोग धया च्वन
उकी जिगु रुचि मदु ।"

अनंलि, आलविका भिक्षुणीनं जित म्हसिइका काल धका दुःखी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

२. सोमा-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । सोमा भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो *(पूर्वान्ह समयय्)* चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाटनया नितिं बिज्यात । श्रावस्ती भिक्षाटनं लिहाँ वया भोजन याये धुंका न्हिनेया विहारया नितिं गन अन्धवन दु अन वन । अन्धवनय् दुहाँ वना छमा सिमा क्वय् न्हिनेया विहारया नितिं फेतुत । अनंलि, पापीमार सोमा भिक्षुणीयात भयभीत यायेत, ··· तथा समाधिं च्युत यायेगु विचारं गन सोमा भिक्षुणी दु अन वल । वया सोमा भिक्षुणीयात गाथां धाल –

"यं तं इसीहि पत्तब्बं, ठानं दुरभिसम्भवं ।
न तं द्वङ्गुलपञ्ञाय, सक्का पप्पोतुमित्थिया"ति ।

"ऋषिपिंसं गुगु पदयात प्राप्त याइगु खः
उकियात प्राप्त यायेत तःसकं थाकु;
निलौं जकं प्रज्ञा दुपिं मिसातय्सं
उकियात प्राप्त याना काये फइ मखु ।"

अनंलि, सोमा भिक्षुणीया थथे मती लुल – सु थ्व मनुष्य वा अमनुष्य गाथां न्ववंवाना च्वंम्ह ? अनंलि, सोमा भिक्षुणीया थथे मती वन – थ्व पापीमारं जित भयभीत यायेत, ··· तथा समाधिं च्युत यायेगु विचारं गाथां धया च्वन । अनंलि, सोमा भिक्षुणींनं 'थुम्ह पापी मार खः' धका सिइका गाथां धाल –

"इत्थिभावो किं कयिरा, चित्तम्हि सुसमाहिते ।
ञाणम्हि वत्तमानम्हि, सम्मा धम्मं विपस्सतो ॥

"गुबले चित्त समाहित जूगु दइ,
(उबले) ज्ञान उपस्थित जूगु दइ
अले, धर्मया पूर्णतः साक्षात्कार जूवइ
अले मिसा जुलं *(स्त्री भावं)* छु जुल ले !!"

"यस्स नून सिया एवं, इत्थाहं पुरिसो ति वा ।
किञ्चि वा पन अञ्ञस्मि, तं मारो वत्तुमरहती"ति ॥

"गुम्हसियाके थथे विचार दइ तिनि –
जि मिसा खः अथवा मिजं खः,
अथवा न्ह्याम्ह हे छाय् मजुइमा
थुजाम्हसित जक मारं थथे धाये फइ ।"

अनंलि, सोमा भिक्षुणींनं जित म्हसिइका काल धका दुःखी दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

३. किसागोतमी-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । अनंलि, कृशा गौतमी *(किसागोतमी)* भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो *(पूर्वान्ह समयय्)* चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाटनया नितिं बिज्यात । श्रावस्ती भिक्षाटनं लिहाँ वया

भोजन याये धुंका न्हिनेया विहारया नितिं गन अन्धवन दु अन वन। अन्धवनय् दुहाँ वना छमा सिमाक्वय् न्हिनेया विहारया नितिं फेतुत । अनंलि, पापीमार कृशा गौतमी भिक्षुणीयात भयभीत यायेत ··· समाधिं च्युत यायेगु विचारं गन कृशा गौतमी भिक्षुणी दु अन वल । वया कृशा गौतमी भिक्षुणीयात गाथां धाल –

"किं नु त्वं मतपुत्ता व, एकमासि रुदम्मुखी ।
वनमज्झगता एका, पुरिसं नु गवेससी"ति ॥

"काय् मचा सीना शोक याना च्वंम्हथें याकचा ख्वः खना ख्वाः वय्का
वनय् याकचा दुहाँ वना छु सुं मिजं माः जुयागु ला ?"

अनंलि, कृशा गौतमी भिक्षुणीयात थथे मती लुल – ··· थ्व पापी मारं ··· गाथां धया च्वन । अनंलि, कृशा गौतमीं 'थुम्ह पापी मार खः' धका सिइका गाथां धाल –

"अच्चन्तं मतपुत्ताम्हि, पुरिसा एतदन्तिका ।
न सोचामि न रोदामि, न तं भायामि आवुसो ॥

"*(आः जिके)* काय् मचा सीगु शोक मदये धुंकल,
मिजं मालेगु नं ज्या मन्त,
न शोक याना, न ख्वया हे च्वना
आवुसो ! न छ खनां ग्या हे ग्याना ।"

"सब्बत्थ विहता नन्दी, तमोक्खन्धो पदालितो ।
जेत्वान मच्चुनो सेनं, विहरामि अनासवा"ति ॥

"संसारय् स्वाद *(नन्दिराग)* कायेगु मदये धुंकल,
जिगु अज्ञानान्धकार मदया वने धुंकल ।
मृत्युया सेनायात त्याका,
आस्रव रहित जुया च्वंच्वना ।"

अनंलि, कृशा गौतमी भिक्षुणी नं जित म्हसिइका काल धका ··· पापी मार अन हे अन्तर्धान जुल ।

४. विजया-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । अनंलि, विजया भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो ··· *(पूर्ववत्)* ··· । अन्धवनय् दुहाँ वना छमा सिमाक्वय् न्हिनेया विहारया नितिं फेतुत । अनंलि, पापीमार विजया भिक्षुणीयात भयभीत यायेत ··· समाधिं च्युत यायेगु विचारं गन विजया भिक्षुणी दु अन वल । वया विजया भिक्षुणीयात गाथां धाल –

"दहरा त्वं रूपवती, अहं च दहरो सुसु ।
पञ्चङ्गिकेन तुरियेन, एहय्येभिरमामसे"ति ॥

"छ क्यातुसे बांलाम्ह ल्यासे खः,
जिनं तकतिनी ल्याय्म्हम्ह खः

न्याता प्रकारयागु थ्व तूर्य ध्वनि नापं
भ्रीसं थन विषय सुखया मौज मस्ति याये नु।"

अनंलि, विजया भिक्षुणीयात थथे मती लुल – ··· थ्व पापीमारं ··· गाथां धया च्वन। अनंलि, विजया भिक्षुणीनं 'थुम्ह पापी खः' धका सिइका गाथा धाल –

"रूपा सद्दा रसा गन्धा, फोट्ठाब्बा च मनोरमा।
निय्यातयामि तुय्हे व, मार नाहं तेनत्थिका॥

"इमिना पूतिकायेन, भिन्दनेन पभङ्गुना।
अट्टीयामि हरायामि, कामतण्हा समूहता॥

"मन लोभे याइगु रूप, शब्द, रस, गन्ध व स्पर्श फुक्व
छन्त हे का, मार! आः जित माःगु मंत।
तज्याइ योगु, नष्ट जुइ योगु, थ्व फोहरं जाःगु शरीर
दुःख पीडा जुइका च्वना, लज्जा भय दुगु जिं काम-तृष्णा मदय्‌के धुन।"

"ये च रूपूपगा सत्ता, ये च अरूपट्ठायिनो।
या च सन्ता समापत्तिइ, सब्बत्थ विहतो तमो"ति॥

"गुपिं सत्त्व प्राणीपिं रूप भवय् वनिपिं खः,
अरूप भव प्रार्थना याइपिं
थ्व शान्तगु, लौकिक समापत्तिइ खः थुपिं सकतांलय् जिं
अज्ञानान्धकार नाश याये धुन।"

अनंलि, विजया भिक्षुणीनं जित म्हसिका काल धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल।

५. उप्पलवण्णा-सुत्त

५. श्रावस्ती ···। अनंलि, उत्पलवर्णा भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो ··· *(पूर्ववत्)* ··· अन्धवनय् दुहाँ वना छमा सिमाक्वय् न्हिनेया विहारया नितिं फेतुत। अनंलि, पापीमार उत्पलवर्णा भिक्षुणीयात भयभीत यायेत ··· समाधिं च्युत यायेगु विचारं गन उत्पलवर्णा भिक्षुणी दु अन वल। वया उत्पलवर्णा भिक्षुणीयात गाथां धाल –

"सुपुप्फितग्गं उपगम्म भिक्खुनि, एका तुवं तिट्ठसि सालमूलं।
न चत्थि ते दुतिया वण्णधातु, बाले न त्वं भायसि धुत्तकानं"ति॥

"भिक्षुपिं! सुपुष्पित शालवनय् *(तरुकुञ्जय्)* वया छ
याकःचा सिमा क्वय् च्वंच्वन,
छथें बांलाम्ह मेम्ह मदु, गुम्ह थन वया च्वं च्वन,
ध्वाढम्ह मिसा! छु बडमासत खना मग्या ला?"

अनंलि, उत्पलवर्णा भिक्षुणीयात थथे मती लुल – ··· थ्व पापीमारं ··· गाथां धया च्वन। अनंलि, उत्पलवर्णा भिक्षुणीनं 'थुम्ह पापी खः' धका सिइका गाथा धाल –

"सतं सहस्सानि पि धुत्तकानं, इधागता तादिसका भवेय्युं ।
लोमं न इञ्जामि न सन्तसामि, न मार भायामि तमेकिका पि ॥

"छथें जापिं सलंसः द्वलंद्वः बडमासत *(धूर्तत)* छगू पाखं वःसा नं,
जित ख्यायेफइ मखु,
जिगु चिमिसं छपु नं इकी धीकी संके फइ मखु धाःसा
जित कम्पित याये फइगु गथे ? छ छम्हसिंनं छु हे याये फइ !"

"एसा अन्तरधायामि, कुच्छिं वा पविसामि ते ।
पखुमन्तरिकायं पि, तिट्ठन्तिं मं न दक्खसि ॥

"आः जि लोप *(अन्तर्धान)* जुया,
छंगु प्वाथय् नं दुहाँ वने फु,
स्व, थथें जि छंगु मिखा फुसिया कापी च्वं च्वंसा
छं जित खंके तकं फइ मखु ।"

"चित्तस्मिं वसीभूताम्हि, इद्धिपादा सुभाविता ।
सब्बबन्धनमुत्ताम्हि, न तं भायामि आवुसो"तिं ॥

"जिं थःगु चित्त वशीभूत *(थःम्हं धयाथें तये फुम्ह)* याये धुन,
(आः जिके) प्यंगू ऋद्धि नं अथें हे दया वइ,
जि सकतां बन्धनं मुक्तम्ह खः
आवुसो ! छ खना जि मग्याः ।"

अनंलि, उत्पलवर्णा भिक्षुणीनं जित म्हसिइका काल धका ⋯ पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

६. चाला-सुत्त

६. श्रावस्ती ⋯ । अनंलि, चाला भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो ⋯ *(पूर्ववत्)* ⋯ अन्धवनय् दुहाँ वना छमा सिमाक्वय् न्हिनेया विहारया निर्तिं फेतुत । अनंलि, पापीमार गन चाला भिक्षुणी दु अन वल । वया चाला भिक्षुणीयात थथे धाल – "भिक्षुणी ! छंत छु मयो ?"

"आवुसो ! जित जन्म काः जुइ माःगु *(जाति)* मयो ।"

"किं नु जातिं न रोचेसि, जातो कामानि भुञ्जति ।
को नु तं इदमादपयि, जातिं मा रोच भिक्खुनी"ति ॥

(मार –) "छंत जन्म काः जुइ छाय् मयोगु ?
जन्म जूसा काम भोग याये दइ ?"
छंत सुनां स्यना बिल – हे भिक्षुणी !
छंत जन्म काये मयो धायेगु ?

"जातस्स मरणं होति, जातो दुक्खानि फुस्सति ।
बन्धं वधं परिक्लेसं, तस्मा जातिं न रोचये ॥

(चाला भिक्षुणी–)"जन्म का:येवं सीमा:, जन्म कायेवं –
बन्धनय् च्वनेगु, स्याका च्वनेगु,
कष्ट सीया च्वनेगु आदि दु:ख भोग यायेमा:,
उकिं हे जन्म काये मयोगु ख: ।"

"बुद्धो धम्ममदेसेसि, जातिया समतिक्कमं ।
सब्बदुक्खप्पहानाय, सो मं सच्चे निवेसयि ॥

"बुद्धं धर्मया उपदेश बिया बिज्यात,
जन्म काये म्वा:गु,
सकतां दु:खया प्रहाणया नितिं
वसपोलं जित सत्य लँपु क्यना बिज्यात ।"

"ये च रूपूपगा सत्ता, ये च अरूपट्ठायिनो ।
निरोधं अप्पजानन्ता, आगन्तारो पुनब्भवं"ति ॥

"अरूप भव प्रार्थना याइपिं,
निरोध *(निर्वाण)* यात मस्यूपि,
हानं हानं जन्म का: वइपिं ख: ।"

अनंलि, चाला भिक्षुणीनं जित म्हसिइका काल धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल ।

७. उपचाला-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· ! अनंलि, उपचाला भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो ··· *(पूर्ववत्)* ··· अन्धवनय् दुहाँ वना छमा सिमाक्वय् न्हिनेया विहारया नितिं फेतुत । अनंलि, पापीमार गन उपचाला भिक्षुणी दु अन वल । वया उपचाला भिक्षुणीयात थथे धाल –

"भिक्षुणी ! छं गन जन्म काये न्ह्यां ?"

"न ख्वाहं, आवुसो, कत्थचि उप्पज्जितुकामा"ति ।

(उपचाला –) "आवुसो ! जि गन नं जन्म का: वने म्हां ।"

"तावतिंसा च यामा च, तुसिता चा पि देवता ।
निमानरतिनो देवा, ये देवा वसवत्तिनो ।
तत्थ चित्तं पणिधेहि, रतिं पच्चनुभोस्ससी"ति ॥

(मार –) **"त्रयस्त्रिंश, याम, तुषित *(देवता)* पिं**
वा निर्माणरति लोकया देवता, वशवर्ती लोकया देवतापिं दु,
अन चित्त लगे या,
अनया सुख अनुभव याये दइ ।"

"तावतिंसा च यामा च, तुसिता चा पि देवता।
निमानरतिनो देवा, ये देवा वसवत्तिनो।
कामबन्धनबद्धा ते, एन्ति मारवसं पुन।

(उपचला भिक्षुणी –) "त्रयस्त्रिंश, यम, तुषित
वा निर्माण लोकया देवतापिं, वशवर्ती लोकया देवतापिं
थुपिं सकलें काम बन्धनं बन्धनय् लापिं खः
हानं हानं मारया वशय् ला:पिं खः।"

"सब्बो आदीपितो लोको, सब्बो लोको पधूपितो।
सब्बो पज्जलितो लोको, सब्बो लोको पकम्पितो॥

"सारा लोक मिं च्याना च्वन,
सारा लोक मिंया रापं, ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन,
सारा लोक मिंया रापं राके जुया ह्वाना ह्वाना छ्वया च्वन,
सारा लोक कम्प जुया खाना च्वन।"

"अकम्पितं अपज्जलितं, अपुथुज्जनसेवितं।
अगति यत्थ मारस्स, तत्थ मे निरतो मनो"ति॥

"गुगु कम्पित मजूगु खः
गुगु चलायमान मजूगु खः
संसारी मनूत थ्यनिमखुगु थाय् गन मारया गति दइ मखु
अन जिगु मन वं।"

अनंलि, उपचाला भिक्षुणीनं जित म्हसिइका काल धका ··· पापी मार अन हे अन्तर्धान जुल।

८. सीसुपचाला-सुत्त

८. श्रावस्ती ···। अनंलि, सीसुपचाला *(शीर्षोपचाला)* भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो ··· *(पूर्ववत्)* ··· अन्धवनय् दुहाँ वना छमा सिमाक्वय् न्हिनेया विहारया नितिं फेतुत। अनंलि, पापीमार गन सीसुपचाला भिक्षुणी दु अन वल। वया सीसुपचाला भिक्षुणीयात थथे धाल – "भिक्षुपिं! छंत गुगु पासाण्ड *(मिथ्या दृष्टि)* यो?"

"न ख्वाहं, आवुसो, कस्सचि पासण्डं रोचेमी"ति।

"आवुसो! जित छु नं पासण्ड *(मिथ्या दृष्टि)* मयो।"

"कं नु उद्दिस्स मुण्डासि, समणी विय दिस्ससि।
न च रोचेसि पासण्डं, किमिव चरसि मोमूहा"ति॥

"अथेसा छाय्ले छ्यं पाचुक सँ खाना
भिक्षुणीथें च्वंक जुया नं छुं नं पासण्ड मयोसा
छाय् भत्के जुया चाहिला जुयागु?"

"इतो बहिद्धा पासण्डा, दिट्ठीसु पसीदन्ति ते।
न तेसं धम्मं रोचेमि, तं धम्मस्स अकोविदा॥

(सीसुपचाला –) "*(धर्म)* पिने च्वंपिंके पासण्ड *(सम्प्रदाय)* धयागु दइ,
इपिं मिथ्यादृष्टिइ लय्ताइ,
इमिगु धर्म जित मयो,
(धात्थें धायेगु खःसा) इपिं धर्म स्यूपिं मखुनि।"

"अत्थि सक्यकुले जातो, बुद्धो अप्पटिपुग्गलो।
सब्बाभिभू मारनुदो, सब्बत्थमपराजितो॥

"शाक्य कुलय् दु जन्म काःम्ह,
बुद्ध, गुम्ह लिसे सुं ज्व मदु,
सर्व-विजयी, मार-जित्
गुम्ह गनं नं पराजित जुइ म्वाःम्ह खः,"

"सब्बत्थ मुत्तो असितो, सब्बं पस्सति चक्खुमा।
सब्बकम्मक्खयं पत्तो, विमुत्तो उपधिसङ्खये।
सो मय्हं भगवा सत्था, तस्स रोचेमि सासनं"ति॥

"सर्वथा मुक्त, पूर्ण स्वतन्त्र, परम-ज्ञानी, सकतां, खं खंम्ह
दक्क फुक्क कर्म क्षय याम्ह उपधि क्षय याना विमुक्त जूम्ह,
वसपोल भगवान् हे जिमि गुरु जुया बिज्याः वसपोलयागु शासन जित यो।"

अनंलि, सीसुपचाला भिक्षुणीनं जित म्हसिइका काल धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल।

९. सेला-सुत्त

९. श्रावस्ती ···। अनंलि, शैला *(सेला)* भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो ··· *(पूर्ववत्)* ··· अन्धवनय् दुहाँ वना छमा सिमा क्वय् न्हिनेया विहारया निर्तिं फेतुत। अनंलि, पापीमारं शैला भिक्षुणीयात भयभीत यायेत ··· गाथां धाल –

"केनिदं पकतं बिम्बं, क्वनु बिम्बस्स कारको।
क्वनु बिम्बं समुप्पन्नं, क्वनु बिम्बं निरुज्झती"ति॥

"थ्व आत्म भाव *(बिम्ब)* सुनां दय्कल,
आत्मभाव दय्कूम्ह गन दु?
गनं थुम्ह आत्मभाव दया वल,
गनं थुम्ह आत्मभाव निरोध जुया वनी?"

अनंलि, शैला भिक्षुणीयात थथे मती लुल – ··· थ्व पापीमारं ··· गाथां धया च्वन। अनंलि, शैला भिक्षुणीनं 'थुम्ह पापी खः' धका सिइका गाथां धाल –

"नयिदं अत्तकतं बिम्बं, नयिदं परकतं अघं।
हेतुं पटिच्च सम्भूतं, हेतुभङ्गा निरुज्झति॥

"न त थुम्ह आत्मभाव *(बिम्ब)* स्वयं थः थःम्हं दया वःगु हे खः,
न त थुगु जंजालयात मेपिं सुनानं *(पर्मात्मा वा इश्वरं)* दय्‌का बिल।
हेतु दुगुया कारणं दया वल
हेतु मदयेवं निरोध जुया वनी।"

"यथा अञ्ञतरं बीजं, खेत्ते वुत्तं विरूहति।
पठवीरसञ्चागम्म, सिनेहं च तदूभयं॥

"गथे पुसा *(उदाहरणया नितिं काये)*,
बुँई पिना बिइवं मा जुया बुया वइ,
पृथ्वीया रस व प्याः *(लः)*, नितां दुगुलिं।

"एवं खन्धा च धातुयो, छ च आयतना इमे।
हेतुं पटिच्च सम्भूता, हेतुभङ्गा निरुज्झरे"ति॥
अथे हे स्कन्ध,[५७] धातु व खूगु आयतन नं
हेतु दयेवं दया वइ हेतु मदयेवं निरोध जुया वनी।"

अनंलि, ··· शैला भिक्षुणीनं जित म्हसिइका काल धका ··· पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल।

१०. वजिरा-सुत्त

१०. श्रावस्ती ···। वजिरा भिक्षुणी बान्हिं न्ह्यो चीवर पुना पात्र-चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाटनया नितिं बिज्यात। भिक्षाटनं लिहाँ वया भोजन याये धुंका न्हिनेया विहारया नितिं गन अन्धवन दु अन वन। अन्धकारय् दुहाँ वना छमा सिमा क्वय् न्हिनेया विहार्‌या नितिं फेतुत। अनंलि, पापीमार वजिरा *(वज्रा)* भिक्षुणीयात भयभीत यायेत, त्रास यायेत व लोमहर्षण यायेगु विचारं तथा समाधिं च्युत यायेगु विचारं गन वजिरा भिक्षुणी दु अन वल। वया वजिरा भिक्षुणीयात गाथां धाल –

"केनायं पकतो सत्तो, कुवं सत्तस्स कारको।
कुवं सत्तो समुप्पन्नो, कुवं सत्तो निरुज्झती"ति॥

"सुनां थुम्ह सत्त्व *(प्राणी)* दय्‌कल, सत्त्व *(प्राणी)* दय्‌कूम्ह गन दु?
गन सत्त्व दया वल, गन सत्त्व निरोध जुया वनी?"

अनंलि, वजिरा भिक्षुणीया थथे मती लुल – सु थ्व मनुष्य वा अमनुष्य गाथां न्वंवाना च्वंम्ह? अनंलि, वजिरा भिक्षुणीया थथे मती वन – थ्वं पापी मारं जित भयभीत यायेत ··· समाधिं च्युत यायेगु विचारं गाथां धया च्वन। अनंलि, वजिरा भिक्षुणी नं 'थुम्ह पापी मार खः' धका सिइका गाथां धाल –

---

५७ रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञान – थुपिं न्यातायात पञ्चस्कन्ध धाइ।

"किं नु सत्तो ति पच्चेसि, मार दिट्ठिगतं नु ते।
सुद्धसङ्खारपुञ्जोयं, नयिध सत्तुपलब्भति ॥

"छु सत्त्व *(प्राणी)* धका हाला च्वना ?
मार ! छ मिथ्या आत्म दृष्टिइ लाना च्वन,
थ्व ला केवल संस्कारया पुञ्ज *(द्वों)* जक खः,
सत्त्व प्राणी यथार्थय् छुं मदु।"

"यथा हि अङ्गसम्भारा, होति सद्दो रथो इति।
एवं खन्धेसु सन्तेसु, होति सत्तो ति सम्मुति ॥

"गथे अङ्ग प्रत्यङ्ग मिले जुया 'रथ' संज्ञा जुल अथे हे
फुक्क स्कन्ध दुगुलिं सत्त्व *(जीव)* धका व्यवहार जुया च्वन।"

"दुक्खमेव हि सम्भोति, दुक्खं तिट्ठति वेति च।
नाञ्ञत्र दुक्खा सम्भोति, नाञ्ञं दुक्खा निरुज्झती"ति ॥

"दुःख हे उत्पन्न जुइ,
दुःख हे वया च्वनी, वना च्वनी
दुःख वाहेक मेगु छुं नं उत्पन्न जुइ मखु
दुःखयात तोता मेगु छुं निरोध नं जुइ मखु।"

अनंलि, वजिरा भिक्षुणीनं जित म्हसिइका काल धका दुःखी, दुर्मन जुइका पापीमार अन हे अन्तर्धान जुल।

भिक्खुनी-संयुत्त क्वचाल।

६. ब्रह्म-संयुत्तं

प्रथम-वर्ग

१. ब्रह्मायाचन-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् बुद्ध जुया बिज्याये धुंका न्हापांगु पटक *(पथमाभिसम्बुद्धो)* उरुवेलास्थित नेरञ्जरा खुसी सिथय् अजपाल धयागु बरः *(निग्रोध)* सिमा क्वय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, एकान्तय् ध्यान च्वना बिज्याना च्वंम्ह भगवान्या मनय् थजागु वितर्कना *(मती)* लुल[५८] – 'जिं थ्व धर्मयात अवबोध याये धुन – गुगु गम्भीर, खंके थाकु, थुइके थाकु, शान्त, प्रणीत, अतर्कावचर, निपुण *(सूक्ष्म)* तथा पण्डितपिंसं सिइकेबहःगु खः । थुपिं प्रजापिं *(मनूत)* आलय *(पञ्चकाम विषय तृष्णा)* य् न्ह्याइपु तायेका च्वंपिं, भुले जुया च्वंपिं, लय्लय्ताया च्वंपिं खः । आलयय् न्ह्याइपु तायेका च्वंपिं, भुले जुया च्वंपिं, लय्लय्ताया च्वंपिं प्रजापिंसं थुगु प्रत्यय *(कारण)* द्वारा थ्व,थ्व जुइ धयागु प्रत्यय कारण सम्बन्ध दुगु प्रतीत्यसमुत्पाद धर्म थुइके फइ मखु । फुक्क संस्कारया शान्त जुया च्वंगु फुक्क उपधि *(=बन्धन)* अन्त जुइवं तृष्णाया क्षय जुइवं विराग, निरोध व निर्वाण जुइगु खः धयागु थुजागु खँ नं खंके थाकुइ । जिं थ्व धर्मया उपदेश ला याये परन्तु मेपिंसं *(जिगु)* धर्मयात थुइका काये मफुसा थ्व जिगु नितिं ग्लानि अथवा पीडा जक जुइ । भगवान्यात अनंलि न्हापा गबलें नं न्यने मनंगु आश्चर्य चायेबहःगु गाथा ःलुमना वल –

> **"किच्छेन मे अधिगतं, हलं दानि पकासितुं ।**
> **रागदोसपरेतेहि, नायं धम्मो सुसम्बुधो ॥**
>
> "थाकुक जिं प्राप्त यानागु थ्व धर्मयात छाय् प्रकाश याये, गात *(म्वाःल)*,
> राग द्वेषय् वाथा वाथा कंका च्वंपिंसं थ्व धर्मयात सिइका काये था हे थाकुइ ।
>
> **"पटिसोतगामिं निपुणं, गम्भीरं दुद्दसं अणुं ।**
> **रागरत्ता न दक्खन्ति, तमोखन्धेन आवुटा"ति ॥**
>
> "निपुण, गम्भीर, सूक्ष्म तथा प्रतिस्त्रोतगामी[५९] *(थ्व धर्मयात)* रागय् रक्त जुया च्वंपिं व
> तमस्कन्ध *(अन्धकारया पुचलं)* त्वपुइका च्वंपिंसं खंका काये फइ मखु ।"

थुकथं वितर्कना याना च्वंबले भगवान्यागु चित्त धर्मदेशना मयासे अल्प उत्सुकता *(उत्साह रहित)* पाखे भुके जुल । भिक्षुपिं ! अनंलि भगवान्यागु चित्तय् जुया च्वंगु *(थ्व)* वितर्कनायात सहम्पति

---

५८ भगवान् बुद्ध, बुद्ध जुया बिज्याना च्यागूगु सप्ताह क्यंगु दिन *(अर्थात् ५० सौं दिन)* खुन्हु राजायतन सिमा क्वय् फेतुना बिज्याना च्वंबले शक्र देवेन्द्रं हया ब्यूगु दतिवन व हलःयागु वासः सेवन याना म्हुतु चोला बिज्यायेवं प्यम्ह लोकपाल देवतापिंसं ब्यूगु अनर्घ शैलमय पात्रय् तपुस्सभल्लिकपिंसं भोजन याके धुंका अजपाल धयागु बरः सिमा क्वय् बिज्याना च्वं बिज्यागु इलय् थुजागु वितर्क लुया वःगु खः ।

५९ बुद्ध धर्म धयागु साधारण मनुखं खना च्वंगु धारया ठीक विपरित जःखतं न्ह्याना वनेमाःगु अर्थात् अनित्य, दुःख व अनात्म कथं खंका च्वनेमाःगु धयागुया अर्थय् ।

ब्रह्मां थःगु चित्तं सिइका वया मनय् थथे जुल – "भो लोकजनपिं ! यदि तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु चित्त धर्मदेशना यायेगुली मवंसे अल्प उत्सुकतापाखे वन धाःसा थ्व लोक नाश जुइन, थ्व लोक विनाश जुइन । अनंलि सहम्पति ब्रह्मां गथेकि – सुं बलवानम्ह पुरुषं कयेकुंका तःगु ब्वह *(आकाभ्राकां)* चकंकेथें, चकंगु ब्वह कयेकुंकेथें ब्रह्मलोकं अन्तर्धान जुया भगवान्या न्ह्योने प्रकट जुल । सहम्पति ब्रह्मां थगां न्यया जःगु पुलिं बँय् चुया गुखेपाखे भगवान् बिज्याना च्वंगु दु उखेपाखे ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति याना भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं धर्मदेशना याना बिज्याहुँ, सुगत ! धर्मदेशना याना बिज्याहुँ । *(लोकय्)* गुलिं चित्तमल रहितपिं मनूत नं दु, धर्म न्यने मखनेवं इमित तःसकं हानि जुइ, धर्म सिइका कायेफुपिं नं दइ ।

२. सहम्पति ब्रह्मां भगवान्यात थथे न्यंकल, थथे न्यंका वं हानं थथे धाल –

"पातुरहोसि मगधेसु पुब्बे,
धम्मो असुद्धो समलेहि चिन्तितो ।
अपापुरेतं अमतस्स द्वारं,
सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं ॥

"मगधय् न्हापा मलिन चित्तपिं मनूतय्सं चिन्तित विचारित याना तःगु मलिन धर्म जक दुगु खः । उकिं अमृतया लोखा चायेका बिज्याम्ह निर्मल पुरुषद्वारा साक्षात्कार याना बिज्यागु थुगु धर्मयात मनुखं न्यनेमा ।"

"सेले यथा पब्बतमुद्धनिट्ठितो,
यथा पि पस्से जनतं समन्ततो ।
तथूपमं धम्ममयं सुमेध,
पासादमारुय्ह समन्तचक्खु ।
सोकावतिण्णं जनतमपेतसोको,
अवेक्खस्सु जातिजराभिभूतं ॥

"गथे ल्वहँयागु पर्वत च्वकाय् फेतुना च्वंम्ह मनुखं प्यखेरं च्वना च्वंपिं मनूतय्त *(अपुक)* खनिगु खः, अथे हे, हे वीतशोक ! थुगु धर्म रूपी प्रासादय् च्वना शोकं पीडित जूपिं, जन्म जरा मरणं त्रस्तपिं मनूतय्त छको स्वया बिज्याहुँ ।"

"उट्ठेहि वीर विजितसङ्गाम,
सत्थवाह अनण विचर लोके ।
देसस्सु भगवा धम्मं,
अञ्ञातारो भविस्सन्ती"ति ॥

"हे संग्रामजित् वीर ! दना बिज्याहुँ । हे मार्गदर्शक ! हे सर्वविध ऋणं मुक्तम्ह ! संसारय् जनहितया दृष्टिं विचरण याना बिज्याहुँ, धर्मोपदेश याना विचरण याना बिज्याहुँ, थुइका सिइका काइपिं *(थुकिया आचरण याइपिं)* आपालं दइ ।"

अनंलि भगवानं ब्रह्मायागु अभिप्राययात सिइका प्राणीपिनि प्रति करुणा ततं बुद्ध-चक्षुं लोकयात स्वया बिज्यात । भगवानं बुद्ध-चक्षुद्वारा लोकय् स्वया बिज्याबले गुलिं अल्परज *(=मल)* दुपिं, गुलिं महारज दुपिं, गुलिं तीक्ष्ण इन्द्रिय दुपिं, गुलिं मृदु इन्द्रिय दुपिं, गुलिं सुआकार दुपिं, गुलिं दुराकार दुपिं, गुलिं सुविज्ञेय जूपिं, गुलिं दुर्विज्ञेय जूपिं, गुलिं परलोकवद्य भयदर्शी जुया च्वंपिं, गुलिं परलोकवद्य भयदर्शी जुया

मच्वंपिं सत्त्वपिं खंका बिज्यात। गथे गुलिं उत्पल *(नील कमल)*, पद्म *(रक्त कमल)* अथवा पुण्डरीक *(श्वेत कमल)* पलेस्वाँ पुखुली गुलिं पलेस्वाँ लखय् बुया वढे जुया लखय् दुने तुं व्हया च्वनी। हानं गुलिं पलेस्वाँ लःया सतह तक बुया व्हया च्वनी। गुलिं पलेस्वाँ लखय् लः स्वया थहाँ वया लखं मथिइक थहाँ वया व्हया च्वनिगु खः। अथे हे तुं, भगवानं लोकय् बुद्ध-चक्षुद्वारा स्वया बिज्यावले गुलिं अल्परज दुपिं, ··· गुलिं परलोक भयदर्शी जुया मच्वंपिं सत्त्वपिंत खंका बिज्यात। अनंलि भगवानं सहम्पति ब्रह्मायात थुगु गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"अपारुता तेसं अमतस्स द्वारा,
ये सोतवन्तो पमुञ्चन्तु सद्दं।
विहिंससञ्ञी पगुणं न भासिं,
धम्मं पणीतं मनुजेसु ब्रह्मे"ति॥

"ब्रह्मा! प्रगुण जुया नं कष्ट जुइ धयागु संज्ञी जुया प्रजापिंत धर्मदेशना मयायेगु विचार याना च्वनागु खः। परन्तु न्यने यःपिंसं थःगु श्रद्धायात न्ह्यज्याका न्यं, इमिगु नितिं अमृतया लुखा चाल।"

अनंलि सहम्पति ब्रह्मा 'बुद्धं धर्मदेशना यायेगु वचन बिया बिज्यात' धका भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना अन हे अन्तर्धान जुया वन।

२. गारव-सुत्त

३. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान्, बुद्ध जुया बिज्यायेधुंका न्हापांगु पटक *(पथमाभिसम्बुद्धो)* उरुवेलास्थित नेरञ्जरा खुसी सिथय् अजपाल धयागु बरः सिमा क्वय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, एकान्तय् ध्यान च्वना बिज्याना च्वंम्ह भगवान्या मनय् थजागु वितर्कना लुल – "सुयातं गौरव मतसे सुयागुं आश्रय मकासे च्वनेगु दुःख खः, *(अथे खः सा)* आः जि सु श्रमण वा ब्राह्मणयागु सत्कार याना गौरव तया तथा उपनिश्रय याना च्वनेगुले?"

अनंलि, भगवान्यात थथे जुल – अपरिपूर्ण शीलस्कन्ध *(=शील पुचः)* पूवंकेत मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनिगु सत्कार याना, गौरव तया तथा उपनिश्रय याना च्वने माःगु खः। *(परन्तु)* सदेवलोकय् मारसहित, ब्रह्मसहित *(लोकय्)* श्रमण सहित ब्राह्मण प्रजापिं मध्ये, देवसहित मनुष्यपिं मध्ये जि स्वया शीलद्वारा सम्पन्नतर सुं श्रमण वा ब्राह्मणयात जिं मखना – गुम्हसियात जि सत्कार याना, गौरव तया तथा उपनिश्रय याना च्वने माःगु खः।"

"अपरिपूर्ण समाधिस्कन्ध पूवंकेत मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनिगु सत्कार याना ··· च्वने माःगु खः। सदेवलोकय् मारसहित, ब्रह्मसहित श्रमण सहित ब्राह्मण प्रजापिं मध्ये, देवसहित मनुष्यपिं मध्ये जि स्वया समाधिद्वारा सम्पन्नतर सुं श्रमण वा ब्राह्मणयात जिं मखना – गुम्हसियात जि सत्कार याना, गौरव तया तथा उपनिश्रय याना च्वने माःगु खः।"

"अपरिपूर्ण प्रज्ञास्कन्ध पूवंकेत मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनिगु सत्कार याना ··· च्वने माःगु खः। सदेवलोकय् मारसहित, ब्रह्मसहित श्रमण सहित ब्राह्मण प्रजापिं मध्ये, देवसहित मनुष्यपिं मध्ये जि स्वया प्रज्ञाद्वारा सम्पन्नतर सुं श्रमण वा ब्राह्मणयात जिं मखना – गुम्हसियात जिं सत्कार याना, गौरव तया उपनिश्रय याना च्वनेमाःगु खः।"

"अपरिपूर्णं विमुक्तस्कन्ध पूवंकेत मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनिगु सत्कार याना ··· च्वने मा:गु ख: । सदेवलोकय् मारसहित, ब्रह्मसहित श्रमण सहित ब्राह्मण प्रजापिं मध्ये, देवसहित मनुष्यपिं मध्ये जि स्वया विमुक्तिस्कन्धद्वारा सम्पन्नतर सुं श्रमण वा ब्राह्मणयात जिं मखना – गुम्हसियात जिं सत्कार याना, गौरव तया तथा उपनिश्रय याना च्वनेमा:गु ख: ।"

"अपरिपूर्ण विमुक्ति ज्ञानदर्शन पूवंकेत मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनिगु सत्कार याना ··· च्वने मा:गु ख: । सदेवलोकय् मारसहित, ब्रह्मसहित श्रमण सहित ब्राह्मण प्रजापिं मध्ये, देवसहित मनुष्यपिं मध्ये जि स्वया विमुक्ति ज्ञानदर्शनद्वारा सम्पन्नतर सुं श्रमण वा ब्राह्मणयात जिं मखना – गुम्हसियात जिं सत्कार याना, गौरव तया तथा उपनिश्रय याना च्वनेमा:गु ख: ।"

अनंलि, भगवान्यागु चित्तय् जुया च्वंगु *(थ्व)* वितर्कनायात सहम्पति ब्रह्मां थ:गु चित्तं सिइका गथेकि – सुं बलबानम्ह पुरुषं कयेकुंका त:गु ब्वह *(लप्पा)* चकंकेथें अथवा चकंगु ब्वह कयेकुंकेथें ब्रह्मलोकं अन्तर्धान जुया भगवान्या न्ह्योने प्रकट जुल । सहम्पति ब्रह्मां थगां न्यना ज:गु पुलिं बँय् चुया गुखे पाखे भगवान् बिज्याना च्वंगु दु उखेपाखे ल्हा: ज्वजलपा बिन्ति यात – "भगवान् ! थथे हे ख:, सुगत ! थथे हे ख: । भन्ते ! गुपिं वसपोलपिं अरहत् सम्यक्सम्बुद्धपिं न्हापा अतीतकालयापिं ख: वसपोलपिं भगवान्पिंसं नं धर्मयात हे सत्कार याना, गौरव तया तथा धर्मयागु हे उपनिश्रय कया विहार याना बिज्यात । भन्ते ! गुपिं वसपोलपिं अरहत् सम्यक्सम्बुद्धपिं लिपा अनागत, कालयापिं ख: वसपोलपिं भगवान्पिंसं नं धर्मयात हे सत्कार याना, गौरव तया तथा धर्मयागु हे उपनिश्रय कया विहार याना बिज्याइ । भन्ते ! आ: भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध नं धर्मयात हे सत्कार याना, गौरव याना तथा धर्मयागु हे उपनिश्रय कया विहार याना बिज्याहुँ ।"

४. सहम्पति ब्रह्मां थुलि धाल । थुलि धया हाकनं थथे बिन्ति यात –

"ये च अतीता सम्बुद्धा, ये च बुद्धा अनागता ।
यो चेतरहि सम्बुद्धो, बहुन्नं सोकनासनो ॥

"फुक्क शोक मदय्का बिज्यापिं गुपिं अतीतकालयापिं बुद्धपिं ख:,
गुपिं अनागतकालयापिं बुद्धपिं ख: हानं गुम्ह वर्तमानकालयाम्ह बुद्ध ख: ।"

"सब्बे सद्धम्मगरुनो, विहंसु विहरन्ति च ।
तथा पि विहरिस्सन्ति, एसा बुद्धान धम्मता ॥

"थुपिं सकसिनं सद्धर्मयात हे गौरव तया विहार या:पिं ख:, याइपिं ख:,
अथे हे वर्तमानय् नं विहार याना बिज्याइ – थ्व हे बुद्धपिनिगु धर्म ख: ।"

"तस्मा हि अत्तकामेन, महत्तमभिकङ्खता ॥
सद्धम्मो गरु कातब्बो, सरं बुद्धान सासनं"ति ॥

"उकिं हे अर्थकामी महत्वाकाङ्क्षीपिंसं बुद्धयागु शासन *(धर्म)* यात
अनुस्मरण याना सद्धर्मयात हे गौरव तयेमा: ।"

३. ब्रह्मदेव-सुत्त

५. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् छम्ह ब्राह्मणीया ब्रह्मदेव धयाम्ह काय् छम्ह छें तोता अनगारिक जुया भगवान्याथाय् प्रव्रजित जूगु जुया च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् ब्रह्मदेव याकचा एकान्तय् च्वना अप्रमादी जुया आतप्त याना प्रीतात्म जुया विहार याना च्वंच्वंबले – गुकिया निर्तिं कुलपुत्रपिं बांलाक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु खः, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य-फलयात, थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका, अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना विहार यात । जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, गुगु याये माःगु खः याये धुन, हानं याये माःगु छुं मंत धका सिइका नं काल । आयुष्मान् ब्रह्मदेव अरहत्पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

अनंलि आयुष्मान् ब्रह्मदेव पूर्वाण्ह इलय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती पिण्डया निर्तिं बिज्यात । श्रावस्ती सपदानपूर्वक *(छेंखा पतिकं भ्फोलाक)* पिण्डया निर्तिं बिज्याबले गन थः मांया छें दु अन बिज्यात । उगु इलय् आयुष्मान् ब्रह्मदेवया मां ब्रह्मणीनं न्हिं न्हिं ब्रह्मायात आहुति बिइगु जुया च्वन । अनंलि सहम्पति ब्रह्मायात थथे जुल – "थुम्ह आयुष्मान् ब्रह्मदेवया मां ब्राह्मणी जुलसा न्हिं न्हिं ब्रह्मायात आहुति चढे याना च्वन । उकिं छाय् जिं वयाथाय् वना वयात संवेग मयाये ।" थुलि मती लुइका सहम्पति ब्रह्मा गथेकि – सुं बलवानम्ह पुरुषं कयेकुंका तःगु ब्वहः *(लप्पा)* चकंकेथें अथवा चकंगु ब्वहः कयेकुंकेथें याना ब्रह्मलोकं अन्तर्धान जुया आयुष्मान् ब्रह्मदेवया मांयागु छेंय् प्रकट जुल । अनंलि, आकाशय् दना सहम्पति ब्रह्मां आयुष्मान् ब्रह्मदेवया मां ब्राह्मणीयात थथे धाल –

"दूरे इतो ब्राह्मणि ब्रह्मलोको, यस्साहुतिं पग्गण्हासि निच्चं ।
नेतादिसो ब्राह्मणि ब्रह्मभक्खो, किं जप्पसि ब्रह्मपथं अजानं ॥

"ब्राह्मणी ! गुम्हसिया निर्तिं छं सदां आहुति चढे याना च्वन – उम्हसियागु ब्रह्मलोक थनं यक्क तापाः, ब्राह्मणी ! ब्रह्मां थजागु *(आहुति)* मनः, ब्रह्मपथयात मसीक छु थथे कल्पना याना च्वना च्वनागु ?"

"एसो हि ते ब्राह्मणि ब्रह्मदेवो, निरूपधिको अतिदेवपत्तो ।
अकिञ्चनो भिक्खु अनञ्ञपोसी, यो ते सो पिण्डाय घरं पविट्ठो ॥

"ब्राह्मणी ! छंम्ह ब्रह्मदेव हे क्लेश रूपी बन्धन मदुम्ह जुया ब्रह्मपिं स्वया नं महाब्रह्मा समान जुया बिज्याम्ह खः, उम्ह भिक्षु अकिञ्चन खः, वं सुयातं पोषण याइ मखु – गुम्ह छंगु छेंय् पिण्डया निर्तिं बिज्याना च्वन ।"

"आहुनेय्यो वेदगु भावितत्तो, नरानं देवानं च दक्खिणेय्यो ।
बाहित्वा पापानि अनूपलित्तो, घासेसनं इरियति सीतिभूतो ॥

"वसपोल आह्वान यायेबहःम्ह खः, सकतां स्यूम्ह व भावितात्मा खः, मनू व देवपिनि दक्षिणेय्य खः, फुक्क पापयात चुइका निर्लिप्त जूम्ह खः, *(अजाम्ह)* शान्तपूर्वक भिक्षाटनया निर्तिं बिज्यागु दु ।"

"न तस्स पच्छा न पुरत्थमत्थि, सन्तो विधूमो अनिघो निरासो ।
निक्खित्तदण्डो तसथावरेसु, सो त्याहुतिं भुञ्जुतु अग्गपिण्डं ॥

वसपोलया न्ह्योने नं ल्यूने नं मदुम्ह खः,[६०] वसपोल अक्रोधीम्ह, निदुःखीम्ह, आशा मदुम्ह तथा शान्त जूम्ह खः, लिसें प्राणीपिं प्रति दण्डरहितम्ह खः – वसपोलयात हे छंगु आहुति पिण्ड नकि ।

"विसेनिभूतो उपसन्तचित्तो, नागो व दन्तो चरति अनेजो ।
भिक्खु सुसीला सुविमुत्तचित्तो, सो त्याहुतिं भुञ्जतु अग्गपिण्डं ॥

उपशान्त जुया क्लेशरूपी सेनारहित जूम्ह, तृष्णारहित नागथें हे दान्त जुया च्वंम्ह उम्ह भिक्षु सुशील जू, सुविमुक्त जू – वसपोलयात हे छंगु आहुति अग्र पिण्ड नकि ।

"तस्मिं पसन्ना अविकम्पमाना, पतिट्ठपेहि दक्खिणं दक्खिणेय्ये ।
करोहि पुञ्ञं सुखमायतिकं, दिस्वा मुनिं ब्राह्मणि ओघतिण्णं"ति ॥

"अकम्पित जुया वसपोलप्रति प्रसन्न जुया दक्षिणेय्य जूम्हसिथाय् दक्षिणा प्रतिस्थापन या । ब्राह्मणी ! क्लेश रूपी वादीं उत्तीर्ण जूम्ह मुनियात दर्शन याना भविष्यया निर्तिं पुण्य या ।"

"तस्मिं पसन्ना अविकम्पमाना, पतिट्ठपेसि दक्खिणं दक्खिणेय्ये ।
अकासि पुञ्ञं सुखमायतिकं, दिस्वा मुनिं ब्राह्मणी ओघतिण्णं ति ।

(संगीतिकारपिसं धया तःगु दु –) "अनंलि, क्लेशरूपी बाढीं उत्तीर्ण जूम्ह मुनि *(थः कायय् ब्रह्मदेव)* यात खना वसपोल प्रति प्रसन्न जुया अविकम्पित जुया ब्राह्मणीनं दक्षिणेय्ययात दक्षिणा *(=दान)* बिल ।"

४. बकब्रह्म-सुत्त

६. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् बक ब्रह्मायाके थुजागु मखुगु दृष्टि *(धारणा)* उत्पन्न जुया च्वंगु खः – 'थ्व नित्य खः, थ्व ध्रुव खः, थ्व शाश्वत खः, थ्व *(=ब्रह्मलोकय् हे बने जुया च्वनी)* न जन्मे जुइ, न जीर्ण *(पुलां)* जुइ, न मरण जुइ, न *(थनं)* च्युत जुइ न त *(मेथाय्)* उत्पन्न हे जुइ – थ्व बाहेक निःशरण *(मुक्ति)* मेगु मदु ।'

अनंलि, बक ब्रह्माया चित्तय् जूगु वितर्कनायात थःगु चित्तं सिइका गथेकि सुं बलाम्ह पुरुषं चकंगु ब्वहः *(लप्पा)* कयकूंकेथें वा कयकूंगु ब्वहः चककेगु खः, अथे हे याना – भगवान् जेतवनय् अन्तर्धान जुया ब्रह्मलोकय् प्रकट जुया बिज्यात 'अनंलि, तापाकं निसें बिज्याना च्वंम्ह भगवान्यात' खंका बक ब्रह्मां थथे धाल – "मारिष ! छलपोलयात स्वागत दु । आपालं समय लिपा छलपोल थन बिज्यायेगु याना बिज्यात । मारिष ! थ्व नित्य खः ··· *(पूर्ववत्)* ··· निःशरण मेगु मदु ।"

थथे न्यंकेवं, बक ब्रह्मायात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "अहो ! बक ब्रह्मा अविद्याय् लाना च्वन । अहो ! बक ब्रह्मा अविद्याय् लाना च्वन, जब कि अनित्ययात हे नित्य धया च्वन, अध्रुवयात

---

६० न्ह्योने धाःगु भविष्यकाल खः, ल्यूने धाःगु भूतकाल खः । भूत व भविष्यकालया स्कन्धतय्गु सम्बन्धय् छुं आसक्त मदुगुयात न्ह्योने नं ल्यूने नं मदुगु धाःगु खः । सार प. I पृ. १६१

हे ध्रुव धया च्वन, अशाश्वतयात हे शाश्वत धया च्वन, ··· थ्व बाहेक निःशरण दयक दयकं नं थ्व बाहेक निःशरण मेगु मदु धया च्वन ।"

"द्वासत्तति गोतम पुञ्ञकम्मा, वसवत्तिनो जातिजरं अतीता ।
अयमन्तिमा वेदगू ब्रह्मुपपत्ति, अस्माभिजप्पन्ति जना अनेका"ति ॥

(बक ब्रह्मां धाल –) गौतम ! जि जक मखु *(थुज़ागु धारणा दुपिं)* मेपिं न्हेनिम्ह थ्व वशवर्ती लोकय् दु – गुपिं पुण्यकर्मद्वारा जरां उत्तीर्ण जुया जिपिं थन उत्पन्न जुया, थ्व हे अन्तिम ब्रह्मलोक खः धयागु नं स्यू । *(उकिं हे)* अनेक मनूतय्सं जिमित नमस्कार जक याइगु मखु जिमिके प्रार्थना नं याः ।

"अप्पं हि एतं न हि दीघमायु, यं त्वं बक मञ्ञसि दीघमायुं ।
सतं सहस्सानं निरब्बुदानं, आयुं पजानामि तवाहं ब्रह्मे"ति ॥

(भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात –) "वक ! थ्व छंगु आयु भतिचा जक दु, आपाः मदु, गुकियात छं आपाः दु भापिया च्वन । ब्रह्मा ! छंगु आयु शतसहस्र निरर्वुद *(वर्ष)* आयु दुगु खँ नं जिं स्यू । थनंलि छंगु आयु थुलि ल्यं दनि धयागु खँ नं जिं स्यू ।"

"अनन्तदस्सी भगवाहमस्मि, जातिजरं सोकमुपातिवत्तो ।
किं मे पुराणं वतसीलवत्तं, आचिक्ख मे तं विजञ्ञा"ति ॥

"भगवान् ! छलपोलं – छलपोल जाति जरा तथा शोक सन्तापं मुक्त जुया बिज्याये धुंकल, छलपोलं अनन्तदर्शी खः धका धया बिज्यात । अथे जूसा जिगु पुलांगु व्रतशील गजागु खः धयागु कना बिज्याहुँ, गुकिं याना जिं सिइका काये फइ ?"

"यं त्वं अपायेसि बहू मनुस्से, पिपासिते घम्मनि सम्परेते ।
तं ते पुराणं वतसीलवत्तं, सुत्तप्पबुद्धो व अनुस्सरामि ॥

(भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात –) निभालं पूपिं, प्यासः चाःपिं मनूतय्त गुगु छं लः त्वंकल – व छंगु पुलांगु व्रत व शीलयात न्ह्योलं चायेसाथं म्हगसय् म्हंगुयात लुमंकीथें – जिं उगु खँयात लुमंका कया ।

"यं एणिकूलस्मिं जनं गहीतं, अमोचयी गय्हकं नीयमानं ।
तं ते पुराणं वतसीलवत्तं, सुत्तप्पबुद्धो व अनुस्सरामि ॥

एणी नदीया सिथय् डाकूतय्सं ल्हाः तुति चिना तःपिं मनूतय्त गुगु छं मुक्त याना बिल – व छंगु पुलांगु व्रत व शीलयात न्ह्योलं चायेसाथं म्हगय् म्हंगुयात लुमंकीथें – जिं उगु खँयात लुमंका कया ।

"गङ्गाय सोतस्मिं गहीतनावं, लुद्देन नागेन मनुस्सकम्या ।
पमोचयित्थ बलसा पसय्ह, तं ते पुराणं वतसीलवत्तं, सुत्तप्पबुद्धो व अनुस्सरामि ॥

गंगाया स्रोतय् लाना च्वंगु डुंगाय् च्वंपिं मनूतय्त स्यायेत स्वःम्ह रौद्र नागराजयात गुगु छं थःगु बल शक्ति छय्ला ख्याना बिसीक छ्वै बिल – व छंगु पुलांगु व्रत व शीलयात न्ह्योलं चायेसाथं म्हगसय् म्हंगुयात लुमंकीथें – जिं उगु खँयात लुमंका कया ।

"कप्पो च ते बद्धचरो अहोसिं, सम्बुद्धिमन्तं वतिनं अमञ्ञि ।
तं ते पुराणं वतसीलवत्तं, सुत्तप्पबुद्धो व अनुस्सरामी"ति ॥

छगू इलय् गुम्ह जि – छं थःम्ह कल्प *(कप्प)* धयाम्ह बुद्धिमानी, व्रतसम्पन्न, कर्तव्यपरायण अति स्नेही तथा निबद्धचारी शिष्य मदयेकं छं च्वने मफुगु खः – व छंगु पुलांगु व्रत व शीलयात न्ह्योलं चायेसाथं म्हंगसय् म्हंगुयात लुमंकीथें – जिं उगु खँयात लुमंका कया ।

"अद्धा पजानासि ममेतमायुं, अञ्ञे पि जानासि तथा हि बुद्धो ।
तथा हि त्यायं जलितानुभावो, ओभासयं तिट्ठति ब्रह्मलोकं"ति ॥

(वक ब्रह्मां धाल –) बुद्ध जुया बिज्याम्ह जूगुलिं हे छलपोलं जिगु आयु प्रमाण सिइका जक बिज्यागु मखु मेमेगु खँत नं धात्थें हे पाय्छिकथं सिइका बिज्यात, उकिं हे छलपोलया थपाय्सकं ज्वलित प्रभा प्रकाश जूगु खः गुगुकि आः छलपोल ब्रह्मलोकय् बिज्याना च्वन ।

५. अञ्ञतरब्रह्म-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् छम्ह ब्रह्माया थुजागु कुदृष्टि *(मखुगु धारणा)* उत्पन्न जूगु खः – 'अजाम्ह सुं श्रमण वा ब्राह्मण मदु गुम्ह थन वये फुम्ह खः ।' अनंलि, भगवानं उम्ह ब्रह्माया *(मनय् जूगु)* चित्त वितर्कनायात थःगु चित्तं सिइका – गथेकि सुं बलाम्ह पुरुषं चकंगु ब्वहः *(लप्पा)* कय्कूकेथें वा कय्कूगु ब्वहः चकंकीगु खः, अथे हे याना – भगवान् जेतवनय् अन्तर्धान जुया ब्रह्मलोकय् प्रकट जुया बिज्यात । अनंलि, उम्ह ब्रह्माया फुसे आक्सय् तेजधातु-समाधी तल्लीन जुया भगवान् मुलपत्ति थ्याना फेतुना बिज्यात ।

अनंलि, उगु इलय् आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात थथे जुल – "आः *(थुगु इलय्)* भगवान् गन बिज्याना च्वन ?" अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं मनुष्यचक्षुद्वारा खंके मफुसेंलि विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा भगवान्यात उम्ह ब्रह्माया फुसे आक्सय् मुलपत्ति थ्याना तेजधातु-समाधी तल्लीन जुया बिज्याना च्वंगु खंकल । खना गथेकि सुं बलाम्ह पुरुषं चकंगु ब्वहः कय्कूकेथें वा कय्कुंगु ब्वहः चकंकीगु खः, अथे हे याना जेतवनय् अन्तर्धान जुया ब्रह्मलोकय् प्रकट जुल । अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायन नं पूर्व दिशापाखे उम्ह ब्रह्माया फुसे आक्सय् मुलपत्ति थ्याना तेज धातु-समाधी तल्लीन जुया भगवान्या क्वसं फेतुत ।

अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यपयात थथे जुल – "थुगु इलय् भगवान् गन बिज्याना च्वन ?" अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यपं मनुष्यचक्षुद्वारा खंके मफुसेंलि विशुद्धदिव्यचक्षुद्वारा भगवान्यात उम्ह ब्रह्माया फुसे आक्सय् मुलपत्ति थ्याना तेजधातु-समाधी तल्लीन जुया बिज्याना च्वंगु खंकल । खना गथेकि सुं बलाम्ह पुरुषं चकंगु ब्वहः कय्कूकेथें वा कय्कुंगु ब्वहः चकंकीगु खः, अथे हे याना जेतवनय् अन्तर्धान जुया ब्रह्मलोकय् प्रकट जुल । अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यप नं दक्षिण दिशापाखे उम्ह ब्रह्माया फुसे आक्सय् मुलपत्ति थ्याना तेजधातु-समाधी तल्लीन जुया भगवान्या क्वसं फेतुत ।

अनंलि, आयुष्मान् महाकप्पिनयात थथे जुल – "थुगु इलय् भगवान् गन बिज्याना च्वन ? ··· *(पूर्ववत्)* ··· आयुष्मान् महाकप्पिन नं उत्तर दिशापाखें उम्ह ब्रह्माया फुसे आक्सय् मुलपत्ति थ्याना तेजधातु-समाधी तल्लीन जुया भगवान्या क्वसं फेतुत ।"

अनंलि. आयुष्मान् अनिरुद्धयात थथे जुल – "थुगु इलय् भगवान् गन बिज्याना च्वन ? ··· *(पूर्ववत्)* ··· आयुष्मान् अनिरुद्ध नं उत्तर दिशापाखे उम्ह ब्रह्माया फुसे आक्सय् मुलपत्ति थ्याना तेज धातु-समाधी तल्लीन जुया भगवान्या क्वसं फेतुत ।"

अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं उम्ह ब्रह्मायात गाथाद्वारा थथे न्यन –

"अज्जा पि ते आवुसो सा दिट्ठि, या ते दिट्ठि पुरे अहु।
पस्ससि वीतिवत्तन्तं, ब्रह्मलोके पभस्सरं"ति ॥

"आवुसो ! आ: नं छंके अजागु धारणा दनिला, गुगु न्हापा छंके दुगु ख: ? भगवान्यागु शरीरं पिहाँ वया च्वंगु छवर्ण रश्मि प्रभां ब्रह्मलोकया आभायात तोपूगु खंला ?

"न मे मारिस सा दिट्ठि या मे दिट्ठि पुरे अहु।
पस्सामि वीतिवत्तन्तं, ब्रह्मलोके पभस्सरं
स्वाहं अज्ज कथं वज्जं, अहं निच्चोम्हि सस्सतो"ति ॥

(ब्रह्मां धाल –) "मारिष ! आ: जिके अजागु धारणा मंत गुगु न्हापा जिके दुगु ख:। भगवान्यागु शरीरं पिहाँ वया च्वंगु छवर्ण रश्मि प्रभां ब्रह्मलोकया आभायात तोपूगु नं खना। आ: जिं गुकथं 'जि नित्य ख:' जि शाश्वत ख: धका मखुगु धारणा कया च्वने ?"

अनंलि, भगवान् उम्ह ब्रह्मायात संवेग वय्का गथेकि सुं बलाम्ह पुरुषं चकंगु ब्वह: कय्कूंकेथें वा कय्कूंगु ब्वह: चकंकीगु ख:, अथे हे याना उगु ब्रह्मलोकय् अन्तर्धान जुया तेजवनय् प्रकट जुया बिज्यात। अनंलि, उम्ह ब्रह्मां छम्ह पारिषद् ब्रह्मा *(थ: लिक्क सेवा याना च्वंम्ह ब्रह्मा)* यात स:तल –

"मारिष ! थन वा, छ गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन बिज्याना च्वंगु दु, अन हुँ। वना आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात थथे धा – मारिष मौद्गल्यायन ! वसपोल भगवान्याथाय् मेपिं नं अजापिं श्रावकपिं दनिला – गथेकि छलपोल मौद्गल्यायन, काश्यप, कप्पिन व अनुरुद्धथें जापिं महर्द्धिक व महानुभाव सम्पन्न जुया बिज्यापिं ?"

"ज्यू हवस्" धया उम्ह ब्रह्मायात लिस: बिया उम्ह पारिषद् *(पासाम्ह)* ब्रह्मा गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात थथे धाल –

"मारिष मौद्गल्यायन ! छलपोल मौद्गल्यायन, काश्यप, कप्पिन व अनुरुद्धथें जा:पि महर्द्धिक व महानुभाव सम्पन्न जुया बिज्या:पिं भगवान्या श्रावकपिं मेपिं नं दनिला ?"

अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं उम्ह पारिषद् ब्रह्मायात गाथाद्वारा थथे न्यंकल –

"तेविज्जा इद्धिपत्ता च, चेतोपरियायकोविदा।
खीणासवा अरहन्तो, बहू बुद्धस्स सावका"ति ॥

त्रिविद्यालाभी, ऋद्धिवान्, चित्तपर्यायकोविद *(=परिचित्त ज्ञान दुपिं)* तथा क्षीणास्रवी अरहन्तपिं बुद्धया श्रावकपिं यक्क यक्वं *(अल्याख)* दु।

अनंलि, उम्ह पारिषद् ब्रह्मा, आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयागु धापूयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना गन उम्ह ब्रह्मा दु अन वन। वना उम्ह ब्रह्मायात थथे धाल –

"मारिष ! आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे कना बिज्यात – त्रिविद्यालाभी, ऋद्धिवान् चित्तपर्यायकोविद तथा क्षीणास्रवी अरहन्तपिं बुद्धया श्रावकपिं यक्व यक्वं *(अल्याख)* दु।"

८. उम्ह पारिषद् ब्रह्मां थुलि खँ कनेवं लय्ता:म्ह उम्ह ब्रह्मां पारिषद् ब्रह्माया धापूयात अभिनन्दन यात।

६. ब्रह्मलोक-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् भगवान् न्हिनेया विहारया नितिं ध्यानय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा व शुद्धावास धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना इपिं निम्हं लोखाया बाहाया जः खः *(निखेसन)* दन । अनंलि, सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मां शुद्धावास धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मायात थथे धाल –

"मारिष ! भगवान्या उपसना यायेगु ई मजूनि । भगवान् न्हिनेया विहारया नितिं ध्यानय् च्वना बिज्याना च्वन । फलाना ब्रह्मलोक समृद्ध तथा विस्तृत जू । परन्तु अनयाम्ह ब्रह्मा प्रमादी जुया च्वं च्वन । मारिष ! उकिं झीपिं गन उगु ब्रह्मलोक दु, अन वनेनु, अन वना उम्ह ब्रह्मायात संवेग *(=विरक्त)* वय्के नु ।"

"ज्यू, हवस्, मारिष !" धया शुद्धावास धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मां सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मायात लिसः बिल ।

अनंलि, सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा व शुद्धावास धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा, गथेकि सुं बलाम्ह पुरुषं चकंगु ब्वहः कय्कूंकेथें वा कय्कूंगु ब्वहः चकंकीगु खः अथे हे याना इपिं भगवान्या न्ह्योनें अन्तर्धान जुया उगु ब्रह्मलोकय् प्रकट जुल । अनंलि, अन च्वंम्ह ब्रह्मां उपिं ब्रह्मापिं तापाकं निसें वया च्वंगु खंकल । खना उपिं ब्रह्मापिंत थथे धाल – "मारिष ! छलपोलपिं गनं बिज्यानागु ?"

"मारिष ! जिपिं वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धया थासं वयापिं खः । मारिष ! छलपोल नं वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उपस्थानय् बिज्यायेला ?"

थथे धाःबले उम्ह ब्रह्मां उगु खँयात मतासू यासे सहस्त्र प्रकारं थःत निर्मित याना सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मायात थथे धाल –

"मारिष ! जिगु थुजागु ऋद्धिया प्रभाव छलपोलपिंसं खना बिमज्यानाला ?"

"खना, मारिष ! ··· "

"मारिष ! थुजागु ऋद्धि शक्तिया प्रभाव दुम्ह जिं मेपिं सु श्रमण वा ब्राह्मणयागु उपस्थानय् वने माःगु ?"

अनंलि, सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मां नं थःत निगू सहस्र प्रकारं थःत निर्मित याना उम्ह ब्रह्मायात थथे धाल – "मारिष ! खंला छु छलपोलं जिगु थुजागु ऋद्धिया प्रभाव ?"

"मारिष ! छलपोलयागु थुजागु ऋद्धिया प्रभाव जिं खना ।"

"मारिष ! छलपोल स्वया नं, जि स्वया नं वसपोल भगवान् हे महर्द्धिकतर व महानुभव सम्पन्न जुया बिज्याः । मारिष ! बिज्यायेला छपिं नं वसपोल अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उपस्थानय् ?"

अनंलि, उम्ह ब्रह्मां सब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मायात गाथा न्यंकल –

"तयो सुपण्णा चतुरो च हंसा, ब्यग्घीनिसा पञ्चसता च झायिनो ।
तयिदं विमानं जलते च ब्रह्मे, ओभासयं उत्तरस्सं दिसायं"ति ॥

स्वसः सुपर्ण *(गरुड ?)*, प्यसः हँय् व न्यासः ब्याधिनीथें जापिं मृगं *(पशु)* त दु, हे ब्रह्मा ! उकिं जिगु विमान च्याना च्वंगु समान ज्वाल्लां चम्के जुया च्वन ।

"किञ्चा पि ते तं जलते विमानं, ओभासयं उत्तरस्सं दिसायं ।
रूपे रणं दिस्वा सदा पवेधितं, तस्मा न रूपे रमती सुमेधो"ति ॥

(सुब्रह्मां धाल –) "यद्यपि छलपोलयागु उगु विमान ज्वाल्लां चम्के जुया च्वंगु खः, उत्तर दिशा प्रकाशमान जूगु खः अथेनं रूपया उत्पत्ति-स्थिति-भङ्ग धयागु स्वता दोषयात खंका सदां थरकमान जुया च्वनेमाःगु रूपय् बुद्धिमानी पुरुष न्ह्याइपु ताइ मखु ।"

अनंलि, उम्ह ब्रह्मायात विरक्त याना सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा व शुद्धावास धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा अनं हे अन्तर्धान जुल । अनंलि, उम्ह ब्रह्मा नं लिपां निसें भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उपस्थानय् वन ।

७. कोकालिक-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् भगवान् न्हिनेया विहारया नितिं ध्यानय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा व शुद्धावास धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना इपिं निम्हं लोखा बाहाया जःखः *(निखेसन)* दन । अनंलि, सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मां कोकालिक भिक्षुया बारे कया भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा धाल –

"अप्पमेय्यं पमिनन्तो, कोध विद्वा विकप्पये ।
अप्पमेय्यं पमायिनं, निवुतं तं मञ्ञे पुथुज्जनं"ति ॥

थ्व लोकय् सु विद्वान् दु गुम्हसिनं अप्रमेय पुरुषयागु प्रमाण *(थायूगाः)* काये फइ ? अप्रमेय पुरुषया प्रमाण कायेत स्वइम्ह पृथक्जनयात जिं ला कोबुसां पूगु बुद्धियाम्ह मनू धका भापिया ।

८. कतमोदकतिस्स-सुत्त

११. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् भगवान् न्हिनेया विहारया नितिं ध्यानय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, सुब्रह्मा धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा व शुद्धावास धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मा गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना इपिं निम्हं लोखा बाहाया जःखः *(निखेसन)* दन । अनंलि, शुद्धावास धयाम्ह प्रत्येकब्रह्मां कतमोदकतिस्सक भिक्षुया बारे कया भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा धाल –

"अप्पमेय्यं पमिनन्तो, कोध विद्वा विकप्पये ।
अप्पमेय्यं पमायिनं, निवुतं तं मञ्ञे अकिस्सवं"ति ॥

थुगु लोकय् सु विद्वान दु गुम्हसिनं अप्रमेय पुरुषयागु प्रमाण *(थायूगाः)* काये फइ ? अप्रमेय पुरुषया प्रमाण कायेत स्वइम्ह पृथगजनयात जिं ला निर्बुद्धि पुरुष धका भापिया ।

९. सुदुब्रह्म-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् कोकालिक[६१] भिक्षु रोग ग्रस्त जुया तःच्वतं विरामी जुया अति दुःखी जुल । अनंलि, तुदु प्रत्येकब्रह्मा रातया न्हापांगु याम फ्वपुलेवं सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन कोकालिक भिक्षु दु अन वन । वना आक्सय् दना कोकालिक भिक्षुयात थथे धाल – "कोकालिक ! सारिपुत्र व महामौद्गल्यायनप्रति चित्त प्रसन्न या, सारिपुत्र व महामौद्गल्यायनपिं तःसकं प्रियशीलीपिं खः ।"

"आवुसो ! छ सु खः ?"

"जि तुदु प्रत्येकब्रह्मा खः ।"

"आवुसो ! छंत भगवानं अनागामी खः धका व्याकरण याना बिज्याःगु मखुला ? अथेसा छ छाय् थन वयागु ? स्व, थ्व छंगु गपाय्धंगु अपराध ! "

(अनंलि तुदु प्रत्येक ब्रह्मां निम्न गाथां धाल –)

"पुरिसस्स हि जातस्स, कुठारी जायते मुखे ।
याय छिन्दति अत्तानं, बालो दुब्भासितं भणं ।

"जन्मया ल्यू ल्यू मूर्खम्ह मनूया म्हुतुइ पा नं उत्पन्न जुइ
गुकिं याना दुर्भाषी जुया थःत थःम्हं पाला छ्वइ ।"

"यो निन्दियं पसंसति, तं वा निन्दति यो पसंसियो ।
विचिनाति मुखेन सो कलिं, कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥

"गुम्हसिनं निन्दनीययात प्रशंसा व प्रशंसा यायेबहःम्हसित निन्दा याना
म्हुतुं अपराध *(कलि)* कमाये याइ, वं उगु अपराधयागु कारणं, सुख सी मखु ।"

"अप्पमत्तको अयं कलि, यो अक्खेसु धनपराजयो ।
सब्बस्सा पि सहा पि अत्तना, अयमेव महन्ततरो कलि ।
यो सुगतेसु मनं पदोसये ॥

"जुवालय् थः समेत सकतां धन बुकूगु स्वया नं बुद्धप्रति द्वेष भाव तया
चित्त स्यंकेगुथें जाःगु तःधंगु अपराध मेगु मदु ।"

"सतं सहस्सानं निरब्बुदानं, छत्तिंसति पञ्च च अब्बुदानि ।
यमरियगरही निरयं उपेति, वाचं मनं च पणिधाय पापकं"ति ।

"मन व वचन तया पाप याइम्ह,
आर्यपिंत *(अरहन्तपिंत)* अपवाद याइम्ह
मनू स्वीखुगू व न्यागू *(३६ x ५=१८०)* अर्बुद्ध[६२] नरक
व लाख *(१०० x १०००)* लाखौं लाख वर्ष तक निर्बुद्ध नरकय् पाके जुइ ।

६१ कोकालिक भिक्षु सम्बन्धी परिचयया निर्ति बुद्धकालीन ब्रह्मादिदेव भाग १ पृ. २९० स्वया दिसँ ।
६२ अर्बुद व निर्बुद धयागु नरकया नां नं खः हानं संख्यावाची शब्द नं खः ।

१०. कोकालिक-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । अनंलि, कोकालिक भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह कोकालिक भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिं लोभी *(=पापिच्छा)* खः, लोभया वशय् लाःपिं खः[६३] ।

थथे न्यंकेवं भगवानं कोकालिक भिक्षुयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "कोकालिक ! आमथे धाये मते, कोकालिक ! आमथे धाये मते । कोकालिक ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनप्रति चित्त प्रसन्न या । सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिं शीलवानपिं खः ।"

निकोगु पटकय् नं कोकालिक भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवान्प्रति श्रद्धा व विश्वास जिके दसा नं, भन्ते ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिं लोभी ··· ।"

निकोगु पटकय् नं भगवानं कोकालिक भिक्षुयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "कोकालिक ! आमथे धाये मते ··· ।"

स्वकोगु पटकय् नं कोकालिक भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवान् प्रति श्रद्धा व विश्वास दसा नं, भन्ते ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिं लोभी ··· ।

स्वकोगु पटकय् नं भगवानं कोकालिक भिक्षुयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "कोकालिक ! आमथे धाये मते, कोकालिक ! आमथे धायेमते । कोकालिक ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनप्रति चित्त प्रसन्न या । सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिं शीलवानपिं खः ।"

अनंलि, कोकालिक भिक्षु आसनं दना भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना लिहाँ वन । लिहाँ वना पलख जायेवं कोकालिक भिक्षुया म्ह छम्हं तू अपायगोगु कै पिहाँ वल । तू अपाय्गोगु कै पिहाँ वया मू अपाय्गोगु जुया वल, मूगोलं तःगोगु कय्गु अपाय्गोगु जुया वल, तःगोगु कय्गुलिं बयर अपाय्गोगु जुल, बयरं अमलि अपाय्गोगु जुल अमलिं चिगोगु बेल अपाय्गो जुल, चिगोगु बेल अपाय्गोगुलिं तःगोगु बेलथें जुल, तःगोगु बेलं पाके जूगु बेल अपाय्गोगुथें जुल, पाके जूगु बेल तज्यात, अले उकिं न्हिं व हि पिहाँ वल । अनंलि, व हे रोगं कोकालिक भिक्षुया मृत्यु जुल । सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिंप्रति आघात *(=द्वेष)* चित्त तया सिना वनालि कोकालिक भिक्षु पद्म नर्कय् उत्पन्न जुल ।"

अनंलि, सहम्पति ब्रह्मा चाः *(प्रथम याम)* फ्वचासेंलि सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना सहम्पति ब्रह्मां भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! कोकालिक भिक्षुया मृत्यु जुल । भन्ते ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिंप्रति आघात चित्त तःम्ह कोकालिक भिक्षुया मृत्यु जुल । अनंलि, पद्म नरकय् उत्पन्न जुल ।" थुलि बिन्ति याना भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना सहम्पति ब्रह्मा अनं हे अन्तर्धान जुल ।

अनंलि उगु चाः फ्वचाले धुंका भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – भिक्षुपिं ! वंगु चाय् सुन्दर रूप धारण याना जेतवन छगूलिं आलोकित याना सहम्पति ब्रह्मा गन जि दु अन वल । वया जित

---

६३ छाय् कोकालिक भिक्षुं सारिपुत्र वं मौद्गल्यायन प्रति ईर्ष्या यात धयागु खँ बु.ब्र.भा.व.पृ. २९० व वु.व्र. भा. ३. पृ. १०९ स्वयेबहः जू ।

अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना सहम्पति ब्रह्मां जित थथे धाल – "भन्ते ! कोकालिक भिक्षुया मृत्यु जुल । भन्ते ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिंप्रति आघात चित्त तःम्ह कोकालिक भिक्षुया मृत्यु जुल । अनंलि पद्म नरकय् उत्पन्न जुल ।" थुलि धया जित अभिवादन व प्रदक्षिणा याना सहम्पति ब्रह्मा अनं हे अन्तर्धान जुल ।

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, छम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! पद्म नरकय् गुलि ताहाकगु आयु दइ ?"

"भिक्षु ! पद्म नरकय् आपालं आपा ताहाकगु आयु दु । उकियात थुलि दँ, थुलि सः दँ, थुलि द्व दँ अथवा थुलि लाख दँ धका संख्यां निश्चित याये अपु मजू ।"

"भन्ते ! उपमा बिया बिज्याये फइला ?"

"भिक्षु ! फु" धका आज्ञा जूसे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षु ! गथेकि, कोशलया नापस नीगू खारी *(छगू नाप विशेष)* दुगु *(हाम्ब दुगु)* गाडा दु धाःसा सु मनुखं उगु गाडां सच्छि दँय् छको छग हाम्बः लिकाल धाःसा भिक्षु ! थुगु क्रमं कोशलया नापस नीगू खारी दुगु गाडाय् च्वंगु हाम्बः गो फुना वने फु अथेनं (१) छगू अब्बुद नरक *(या आयु)* फुइ मखुनि । (२) नीगू अब्बुद नरक समान *(ताहाकगु आयु)* छगू निरर्बुद नरक *(या आयु)* दु । (३) भिक्षु ! नीगू निरर्बुद नरक समान छगू अबब नरक दु । (४) भिक्षु ! नीगू अबब नरक समान छगू अटट नरक दु । (५) भिक्षु ! नीगू अटट नरक समान छगू अहह नरक दु । (६) भिक्षु ! नीगू अहह नरक समान छगू कुमुद नरक दु । (७) भिक्षु ! नीगू कुमुद नरक समान छगू सौगन्धिक नरक दु । (८) भिक्षु ! नीगू सौगन्धिक नरक समान छगू उत्पल नरक दु । (९) भिक्षु ! नीगू उत्पल नरक समान छगू पुण्डरीक नरक दु । (१०) भिक्षु ! नीगू पुण्डरीक नरक समान छगू पद्म नरक दु । भिक्षु ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिंप्रति आघात चित्त तया कोकालिक भिक्षु पद्म नरकय् उत्पन्न जुल ।"

१४. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगत शास्तां हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"पुरिसस्स हि जातस्स, कुठारी जायते मुखे ।
याय छिन्दति अत्तानं, बालो दुब्भासितं भणं ॥

"जन्मया ल्यू ल्यू मूर्खम्ह मनूया म्हुतुइ पा नं उत्पन्न जुइ
गुकिं याना दुर्भाषी जुया थःत थःम्हं पाला छ्वइ ।"

"यो निन्दियं पसंसति, तं वा निन्दति यो पसंसियो ।
विचिनाति मुखेन सो कलिं, कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥

"गुम्हसिनं निन्दनीययात प्रशंसा व प्रशंसा यायेबहःम्हसित निन्दा याना
म्हुतुं अपराध कमाये याइ, वं उगु अपराधयागु कारणं सुख सी मखु ।"

"अप्पमत्तको अयं कलि, यो अक्खेसु धनपराजयो ।
सब्बस्सा पि सहा पि अत्तना, अयमेव महन्तरो कलि ।
यो सुगतेसु मनं पदोसये ॥

"जुवालय् थः समेत सकतां धन बुकूगु स्वया नं बुद्धप्रति
द्वेष तया चित्त स्यंकेगुथें तःधंगु अपराध मेगु मदु ।"

"सतं सहस्सानं निरब्बुदानं, छत्तिंसति पञ्च च अब्बुदानि ।
यमरियगरही निरयं उपेति, वाचं मनं च पणिधाय पापकं"ति ॥

"मन व वचन तया पाप याइम्ह,
आर्यपिंत *(अरहन्तपिंत)* अपवाद याइम्ह
मनू स्वीखुगू व न्यागू *(३६ x ५=१८०)* अर्बुद्ध[६४] नरक
व लाख *(१०० x १०००)* लाखौं लाख वर्ष तक निर्बुद्ध नरकय् पाके जुइ ।

प्रथम-वर्ग क्वचाल ।

द्वितीय-वर्ग

११. सनङ्कुमार-सुत्त

१५. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहया सर्पिनी *(=सप्पिनी)* नदीया सिथय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् सनङ्कुमार *(सनत्कुमार)* ब्रह्मा चा *(प्रथम याम)* फ्वचासेंलि, सुन्दर रूप धारण याना सर्पिनी खुसी सी छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दंम्ह ब्रह्मा सनत्कुमारं भगवान् समक्ष थ्व गाथा धाल –

"खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मिं, ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सेट्ठो देवमानुसे"ति ॥

"गोत्र सम्बन्धी खँ ल्हाइपिं मनूत मध्ये क्षत्री श्रेष्ठ जूथें
विद्याचरणं गुम्ह सम्पन्न जुइ व हे देव मनुष्यपिं मध्ये श्रेष्ठ खः ।[६५]"

ब्रह्मा सनत्कुमारं थुलि धाल । शास्ता नं थुकी सहमति दु । अनंलि ब्रह्मा सनत्कुमार "शास्ता सहमत जुया बिज्याः" धका सिइका भगवान्यात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना अनं हे अन्तर्धान जुल ।

१२. देवदत्त-सुत्त

१६. थथे जिं न्यना । छगू समयय् देवदत्त *(भिक्षु)* लिहाँ वना पलख लिपा भगवान् राजगृहया गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, सहम्पति ब्रह्मा चा फ्वचासेंलि सुन्दर रूप धारण

---

६४ अर्बुद व निर्बुद धयागु नरकया नां नं खः हानं संस्थावाची शब्द नं खः ।

६५ अम्बट्ठ-सुत्त, दी.नि. पृ. ६३ या अनुच्छेद नं २४ स थ्व हे ब्रह्मा सनत्कुमारयागु धापूयात भगवानं नं उद्घृत याना आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।

याना गृद्धकूट पर्वत छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना सहम्पति ब्रह्मां देवदत्त *(भिक्षु)* या बारे कया भगवान्या समक्ष थ्व गाथा धाल –

"फलं वे कदलिं हन्ति, फलं वेलुं फलं नलं ।
सक्कारो कापुरिसं हन्ति, गब्भो अस्सतरिं यथा"ति ॥

"केराया फलं केरामा, पंया फलं पंमा,
तिंमाया फलं तिंमा अले गधा:या
मचा बुइकीबले गधा: *(अस्सतर)* हे विनाश जुइथें,
लाभसत्कारद्वारा नीच पुरुष विनाश जुइ ।"

१३. अन्धकविन्द-सुत्त

१७. छगू समयय् भगवान्, मगध *(देश)* या अन्धकविन्द *(गां)* स विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् भगवान् बहनिसिया ख्यउँगु इलय् खुला थासय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, सहम्पति ब्रह्मा चा *(प्रथम याम)* फ्वचासेलि सुन्दर रूप धारण याना अन्धकविन्द छगूलिं आलोकित याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना सहम्पति ब्रह्मां भगवान्या न्ह्योने गाथाद्वारा बिन्ति यात –

"सेवेथ पन्तानि सेनासनानि, चरेय्य संयोजनविप्पमोक्खा ।
सचे रतिं नाधिगच्छेय्य तत्थ, सङ्घे वसे रक्खितत्तो सतीमा ॥

"निर्जन स्थानया सेवन याना बिज्याहुँ
संयोजन तापाकेया नितिं चर्या याना बिज्याहुँ,
यदि उकी चित्त मवं धयागु जूसा
संयत स्मृतिमान् जुया सङ्घया बिचय् च्वना बिज्याहुँ ।"

"कुलाकुलं पिण्डिकाय चरन्तो, इन्द्रियगुत्तो निपको सतिमा ।
सेवेथ पन्तानि सेनासनानि, भया पमुत्तो अभये विमुत्तो ॥

"इन्द्रिय संयम याना प्रज्ञावान् स्मृतिवान् जुया
छेंखा पतिकं पिण्डार्थ बिज्याना
निर्जन शयनासनय् च्वना
भयं प्रमुक्त जुया अभयसं हे मुक्त जुया बिज्याहुँ ।"

"यत्थ भेरवा सिरिंसपा, विज्जु सञ्चरति थनयति देवो ।
अन्धकारतिमिसाय रत्तिया, निसीदि तत्थ भिक्खु विगतलोमहंसो ॥

"गन भयाबह:पिं सर्पादि दु,
गन पल्पसा *(हाब्लासा)* चम्के जुया आकाशय् नन्याना च्वन,

रातया अन्धकारय् अजागु थासय् नं
लोमहर्षण रहित जुया भिक्षुपिं च्वना च्वन।"

"इदं हि जातु मे दिट्ठं, न यिदं इतिहीतिहं।
एकस्मिं ब्रह्मचरियस्मिं, सहस्सं मच्चुहायिनं॥

"थ्व खँ सुयाके न्यना जिं विश्वास यानागु मखु, थ्व ला स्वयं थःम्हं हे
खनागु खः कि छगू हे धर्मोपदेशद्वारा द्वलंद्वसिनं आस्रव क्षीण याःगु।"

"भिय्यो पञ्चसता सेक्खा, दसा च दसधा दस।
सब्बे सोतसमापन्ना, अतिरच्छानगामिनो॥

"न्यासलं मयाक शैक्षपिं व अफ यक्क मेमेपिं, फिदुगं फिदुगं नं मयाक सच्छिदुगं
सकलें स्रोतापन्न जूपिं दु गुपिं तिरश्चीन गतिं मुक्त जूपिं खः।"

अथायं इतरा पजा, पुञ्ञभागा ति मे मनो।
सङ्खातुं नो पि सक्कोमि, मुसावादस्स ओत्तपं"ति॥

"बाकी मेपिं प्रजापिं *(यक्क यक्क)* पुण्यभागी
जूपिं नं दु, धका जिं भापिया,
(छम्ह जक अप्वः धायेलात धाःसा) मृषावाद जुइ धयागु
कारणं जिं इमिगु संख्या *(थुलि दु)* धांये मफु।"

१४. अरुणवती-सुत्त

१८. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती ··· *(पूर्ववत्)* ··· विहार याना बिज्याना च्वन। अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं!" धका सम्बोधन याना बिज्यात। उपिं भिक्षुपिंसं "भदन्त!" धका भगवान्यात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं! परापूर्व कालय् अरुणवान् धयाम्ह छम्ह जुजु दु। अरुणवान् जुजुया राजधानी अरुणवती खः। भिक्षुपिं! *(छको)* अरुणवती राजधानी लिक्क अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् शिखी विहार याना बिज्याना च्वन।"

भिक्षुपिं! अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् शिखीया अभिभू व सम्भव धयापिं निम्ह श्रेष्ठ अग्रश्रावकपिं दु। भिक्षुपिं! उबले, भगवान् शिखीं अभिभू भिक्षुयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – वा, ब्राह्मण! गन छगू ब्रह्मलोक *(ब्रह्मलोक मध्ये छगू ब्रह्मलोकय्)* दु अन नु, उबले तकया भित्रय् भोजनया ई नं जुइ।

"भिक्षुपिं! उबले, 'ज्यू हवस्, भन्ते!' धया अभिभू भिक्षुं भगवान् शिखीयात लिसः बिल।"

"भिक्षुपिं! अनंलि, भगवान् शिखी व अभिभू भिक्षु ··· अरुणवती राजधानी अन्तर्धान जुया ब्रह्मलोकय् प्रकट जुल।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, भगवान् शिखीं अभिभू भिक्षुयात आमन्त्रणा यात – हे ब्राह्मण ! थुगु ब्रह्मसभाय् ब्रह्मा व ब्रह्मसभासद्पिंत धर्मोपदेश या।"

"भिक्षुपिं ! 'ज्यू हवस्, भन्ते !' धया अभिभू भिक्षुं भगवान् शिखीयात लिसः बिया, ब्रह्मसभाय् च्वना च्वंपिं ब्रह्मा व ब्रह्मासभासद्पिंत धर्मोपदेश याना सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना बिल।"

"भिक्षुपिं ! परन्तु, ब्रह्मा व ब्रह्मसभासदपिं मन सुख मतायेकल, कुं खिन, खँ ल्हात *(आलोचना यात)* 'आश्चर्य, अहो, गुरु बुद्ध दय्क दय्कं छम्ह शिष्य मचां धर्मोपदेश याःगु !'"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, भगवान् शिखीं अभिभू भिक्षुयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – 'हे ब्राह्मण ! ब्रह्मा व ब्रह्मासभापद्पिनि मन सुख मताय्कल, कुं खिन, खँ ल्हात – आश्चर्य, अहो, गुरु बुद्ध दय्क दय्कं छम्ह शिष्य मचां धर्मोपदेश याःत धका छंत खँ ल्हात। अथे जूसा छं इमित बांलाक संवेग वय्का ब्यु।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, 'ज्यू हवस् भन्ते !' धया अभिभू भिक्षुं भगवान् शिखीयात लिसः बिया म्ह *(छम्ह)* खने दय्का नं धर्मोपदेश याःत, म्ह *(छम्ह)* खने मदय्का नं धर्मोपदेश याःत, ··· बाम्हं क्वय् म्ह खने दय्का नं ··· बाम्हं च्वय् म्ह खने मदय्का नं धर्मोदपेश याःत। बाम्हं च्वय् म्ह खने दय्का नं ··· बाम्हं क्वय् म्ह खने मदय्का धर्मोपदेश याःत।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, ब्रह्मा व ब्रह्मासभासदपिं सकलें आश्चर्य व अद्भुत जुल – आश्चर्य खः ! अद्भुत खः ! श्रमणया तःधंगु ऋद्धिबल व महानुभावता *(प्रताप)* ! !"

अनंलि, अभिभू भिक्षुं भगवान् शिखीयात बिन्ति याःत – भन्ते ! थुगु ब्रह्मलोकय् च्वना, गथे भिक्षुसङ्घया दथुइ च्वना उपदेश बिइथें याना द्वलंद्व लोकधातुयात थःगु सः *(स्वर)* व्याप्त याये फु।

ब्राह्मण ! का, थ्व हे मौका खः। का, थ्व हे मौका खः छं ब्रह्मलोकय् च्वना द्वलंद्व लोकधातुइ छं सः व्याप्त याना ब्यु।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, 'ज्यू हवस्, भन्ते !' धया अभिभू भिक्षुं भगवान् शिखीयात लिसः बिया ब्रह्मलोकय् दना दना हे थुपिं गाथात धाल –

"आरब्भथ निक्खमथ, युञ्जथ बुद्धसासने।
धुनाथ मच्चुनो सेनं, नलागारं व कुञ्जरो॥

आरम्भ वीर्य *(उत्साह)* या *(आरब्भथ)*, छें तोता पिहाँ वा *(निष्क्रमण वीर्य या)*, बुद्धया शासनय् लगे जु। मृत्युया सेनायात, गथे किसिं तिंकथिया बलचायात स्यंकीथें, तितर बितर याना ब्यु।

"यो इमस्मिं धम्मविनये, अप्पमत्तो विहस्सति।
पहाय जातिसंसार, दुक्खस्सन्तं करिस्सती'ति॥

गुम्हसिनं थुगु धर्मविनयय् प्रमाद रहित जुया विहार याइ, उम्हं संसारया आवागमन प्रहाण याना दुःखया अन्त याइ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, भगवान् शिखी व अभिभू भिक्षु ब्रह्मा व ब्रह्मासभासद्पिंत संवेग याना ··· ब्रह्मलोकय् अन्तर्धान जुया अरुणवती प्रकट जुया बिज्यात।"

“भिक्षुपिं ! अनंलि, भगवान् शिखीं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – ‘भिक्षुपिं ! ब्रह्मलोकं धया हःगु अभिभू भिक्षुयागु गाथा छिमिसं ताःला ?”

ताः भन्ते ! ब्रह्मलोकं धया हःगु अभिभू भिक्षुयागु गाथा जिमिसं ।

‘भिक्षुपिं ! ब्रह्मलोकं धया हःगु अभिभू भिक्षुयागु गाथा छको न्यंकि ।’

‘भन्ते ! गथे न्यना ...

“आरब्भथ निक्खमथ, युञ्जथ बुद्धसासने ।
धुनाथ मच्चुनो सेनं, नलागारं व कुञ्जरो ॥

“यो इमस्मिं धम्मविनये, अप्पमत्तो विहस्सति ।
पहाय जातिसंसार, दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ति ॥

(थुकिया भावार्थ च्वय् वने धुंकल ।)

‘साधु, साधु भिक्षुपिं ! साधु भिक्षुपिं ! छिमिसं ब्रह्मलोकं धयाहःगु अभिभू भिक्षुयागु गाथायात पायछिकथं न्यंगु जुल ।’

१९. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात ।

१५. परिनिब्बान-सुत्त

२०. छगू समयय् परिनिर्वाणया इलय् भगवान् कुशीनाराया उपवत्तन धयागु मल्लपिनिगु सालवनय् निमा साल वृक्षया बिचय् विहार याना बिज्यांना च्वन । अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – “**हन्द दानि, भिक्खवे, आमन्तयामि वो – वय धम्मा सङ्खारा, अप्पमादेन सम्पादेथा’ति । अयं तथागतस्स पच्छिमा वाचा ।**” हन्द[६६] भिक्षुपिं ! आः छिमित आमन्त्रणा याना – संस्कार व्यय धर्मा *(नाशवान्)* खः । अप्रमाद जुया सम्पादन या । थ्व तथागतयागु अन्तिम वचन खः ।

अनंलि, भगवान् प्रथम समापत्तिइ ध्यानय् च्वना बिज्यात । प्रथमध्यानं दना द्वितीय समापत्तिइ ध्यानय् च्वना बिज्यात । द्वितीयध्यानं दना तृतीय समापत्तिइ ध्यानय् च्वना बिज्यात । तृतीयध्यानं दना चतुर्थ समापत्तिइ ध्यानय् च्वना बिज्यात । चतुर्थध्यानं दना आकाशानन्त्यायन समापत्तिइ च्वना बिज्यात । आकाशानन्त्यायतन समापत्तिं दना विज्ञानानत्यायतन समापत्तिइ च्वना बिज्यात । विज्ञानानन्त्यायतन समापत्तिं दना आकिञ्चन्यायतन समापत्तिइ च्वना बिज्यात । आकिञ्चन्यायतन समापत्तिं दना नैवसंज्ञानासंज्ञायतन समापत्तिइ च्वना बिज्यात । नैवसंज्ञानासंज्ञायतन समापत्तिं दना संज्ञावेदितनिरोध समापत्तिइ ध्यानय् च्वना बिज्यात । संज्ञावेदितनिरोध समापत्तिं दना नैवसंज्ञानासंज्ञायतन समापत्तिइ च्वना बिज्यात । नैवसंज्ञानासंज्ञायतनं दना आकिञ्चन्यायतन समापत्तिइ च्वना बिज्यात । आकिञ्चन्यायत समापत्तिं दना विज्ञानानन्त्यातन समापत्तिइ च्वना बिज्यात । विज्ञानान्त्यायतनं दना आकाशानन्त्यायतन समापत्तिइ च्वना बिज्यात । आकाशानन्त्यायतनं दना चतुर्थ समापत्ति ध्यानय् च्वना बिज्यात । चतुर्थध्यानं

६६ सम्बोधनया शब्द ।

दना तृतीय समापत्ति ध्यानय् च्वना बिज्यात । तृतीयध्यानं दना द्वितीयध्यानय् च्वना बिज्यात । द्वितीयध्यानं दना प्रथम समापत्तिइ ध्यानय् च्वना बिज्यात । *(हानं)* प्रथमध्यानं दना द्वितीय समापत्ति ध्यानय् च्वना बिज्यात । द्वितीयध्यानं दना तृतीय समापत्ति ध्यानय् च्वना बिज्यात । तृतीयध्यानं दना चतुर्थ समापत्ति ध्यानय् च्वना बिज्यात । चतुर्थध्यानं समनन्तर *(दने साथं)* भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यात । भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेवं सहम्पति ब्रह्मां थुगु गाथा धाल –

"सब्बेव निक्खिपिस्सन्ति, भूता लोके समुस्सयं ।
यत्थ एतादिसो सत्था, लोके अप्पटिपुग्गलो ।
तथागतो बलप्पत्तो, सम्बुद्धो परिनिब्बुतो" ति ॥

"लोक *(संसार)* यापिं सकल प्राणीपिं *(छन्हु मखु छन्हुं)* जीवनं कुतुं वनितिनि
थुजागु लोकय् अद्वितीय पुरुष बल दुम्ह,
तथागत शास्ता बुद्ध परिनिर्वाण जुया बिज्यात ।"

भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेवं शक्र देवेन्द्रं थुगु गाथा धाल –

"अनिच्चा वत सङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेसं वूपसमो सुखो"ति ।"

"संस्कार वस्तु फुक्क निश्चय नं अनित्य खः,
उत्पन्न जुइगु व वय *(नाश)* जुइगु स्वभाव धर्म खः ।"
उत्पन्न जुया नाश जुया वनी,
उपिं संस्कार उपशान्त जुइगु *(धयागु)* हे सुख *(निर्वाण)* खः ।'

भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेवं आयुष्मान् आनन्दं थुगु गाथा धाल –

"तदासि यं भिंसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
सब्बाकारवरूपेते, सम्बुद्धे परिनिब्बुते"ति ॥

"गुबले सर्व श्रेष्ठ आकारं युक्तम्ह सम्बुद्ध परिनिर्वाण जुया बिज्यात,
उबले ग्यानापुसे च्वन, उगु समयय् रोमाञ्च जुल *(चिमिसं ब्वब्व दन)* ।"

भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेवं आयुष्मान् अनिरुद्धं थुगु गाथा धाल –

"नाहु अस्सासपस्सासो, ठितचित्तस्स तादिनो ।
अनेजो सन्तिमारब्भ, चक्खुमा परिनिब्बुतो ॥
असल्लीनेन चित्तेन, वेदनं अज्झवासयि ।
पज्जोतस्सेव निब्बानं, विमोक्खो चेतसो अहू"ति ॥

"स्थित *(समाहित)*–चित्त व तादि *(अचल)* गुण दुम्ह तथागतया *(आः)* श्वास प्रश्वास मंत,
शान्तिया नितिं तृष्णा रूपी रज मुक्त जुया अनेज *(निर्मल)* जूम्ह चक्षुष्मान परिनिर्वाण जुल ।
निर्लिप्त प्रफुल्ल चित्तद्वारा वेदनायात सह याना बिज्यात,
निर्वाण रूपी मत सिइथें वसपोलया चित्त विमोक्ष जुल ।"

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

ब्रह्म-संयुत्त क्वचाल ।

७. ब्राह्मण-संयुत्त

अर्हत्-वर्ग

१. धनञ्जानी-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवनया कलन्दकनिवाप *(विहार)* य् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु बखतय् सुं छम्ह *(अन्यतर)* भारद्वाज गोत्रया छम्ह ब्राह्मणया धनञ्जानी ब्राह्मणी *(कला)* दु, उम्ह बुद्ध, धर्म व सङ्घप्रति प्रसन्न जूगुया नापं अटल श्रद्धा दुम्ह खः । छम्हु धनञ्जानी ब्राह्मणी नं भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणयात जा नके यंकुवले स्वक्व तक थुकथं उदान ब्वन –[६७]

"वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयात नमस्कार ।"
"वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयात नमस्कार ।"
"वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयात नमस्कार ।"

थथे धायेवं, भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणं धनञ्जानी ब्राह्मणीयात थथे धाल – थथे हे याना छ चण्डालनीं *(वृषली)* न्ह्याबलें नं उम्ह श्रमण गौतमया वर्णन *(प्रशंसा)* याना च्वन । चण्डालनी ! आः जिं छिमि शास्तायात वादारोपण याये तिनि ।"

"हे ब्राह्मण ! भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयात देवलोक, मृत्युलोक, ब्रह्मलोकय् वादारोपण याये फुम्ह सुं नं मखना । बिज्याहुँ, छपिं बिज्याना सिइका बिज्याहुँ ।"

अनंलि, भारद्वाज गोत्र ब्राह्मण तमं मुरमुरे जुया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान् नाप कुशल क्षेमया खँ ल्हाये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणं भगवान्यात गाथाद्वारा थथे न्यन –

"किंसु छेत्वा सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, वधं रोचेसि गोतमा"ति ॥

"छुकियात नाश याःसा *(ध्यना)* सुखं देने दइ ?
छुकियात नाश यात धाःसां शोक जुइ मखु ?
गजागु छगू धर्मयात वध यायेगु
गौतमं कना बिज्याना ?"

"कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति ।
कोधस्स विसमूलस्स, मधुरग्गस्स ब्राह्मण ।
वधं अरिया पसंसन्ति, तं हि छेत्वा न सोचती"ति ॥

---

६७ थ्व हे धनञ्जानी ब्राह्मणीया कारणं परिवारया तःम्हमछि सदस्यपिंत भगवानयाथाय् थ्यंका बिल । मज्झिमनिकायया सङ्गारव-सुत्त (पृ. ५४१) नं थ्व हे धनञ्जानीया कारणं संगारव ब्राह्मणयात उपदेश ब्यूगु खः ।

"ब्राह्मण ! क्रोधयात छेदन यायेवं सुखपूर्वक न्ह्योवइ,
क्रोधयात छेदन या:सा शोक जुइ मखु
मधुराग्र विषमूल दुगु क्रोधयात वध यायेगुली
आर्यपिंसं प्रशंसा या:, उकियात छेदन या:सां शोक जुइ मखु ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! धन्य ख: भो गौतम ! ! भो गौतम ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया त:गुयात उला बिइगुथें वा लँ तना च्वंम्हसित लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूंथाय् चिकं मत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे छलपोल गौतमं जित अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आ: जि छलपोल गौतमया शरणय् वने, धर्म व भिक्षु सङ्घया नं शरण वने । भन्ते ! भगवान्या समक्ष जित प्रव्रज्या दयेमा, उपसम्पदा दयेमा ।"

भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात, उपसम्पदा प्राप्त यात । उपसम्पदा प्राप्त याना गुलिचां मदयेवं आयुष्मान् भारद्वाज याकचा अप्रमादी जुया उद्योगी, आत्मा-संयमी जुया विहार याना याकनं हे, गुकिया निर्तिं कुलपुत्रपिं बांलाक छेंं तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु ख:, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य-फलयात थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना, प्राप्त याना उपशान्त जुया विहार याना च्वन । 'जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, गुगु याये मा:गु ख: याये धुन, हानं याये मा:गु मंत' धका सिइका काल । आयुष्मान् भारद्वाज मेपिंथें *(अन्यतर)* अर्हन्त जुया बिज्यात ।

२. अक्कोस-सुत्त

२. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेणुवनया कलन्दकनिवाप *(विहार)* य् विहार याना बिज्याना च्वन । "भारद्वाज गोत्र ब्राह्मण श्रमण गौतमयाथाय् छेंं तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुल" धयागु न्यना आक्रोशक *(तंकुलु)* भारद्वाज ब्राह्मण[६८] तंम्वल । अनंलि, गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात असभ्य परुष भाषां आक्रोश यात, निन्दा यात ।

थथे निन्दा यायेवं भगवानं आक्रोशक भारद्वाज ब्राह्मणयात थथे आज्ञा जुया न्यना बिज्यात – "हे ब्राह्मण ! छु छंगु छेंय् सुं पासा, थ:थिति वा अतिथि *(पाहुना)* व:ला ?"

"भो गौतम ! जिगु छेंय् गुबले गुबलें ··· व: ।"

"इमित छं छुं नयेगु त्वनेगु ब्यू जुइ नि ?"

"बिया, भो गौतम ! ··· "

"यदि इमिसं मनल धा:सा सुनां काइले ? "

"भो गौतम ! यदि इमिसं मनल धा:सा व जिं थ:म्हं हे काये ।"

---

६८ भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणया दातिम्ह *(माहिलाम्ह)* किजा ।

"हे ब्राह्मण ! अथे हे तुं, छं जिपिं आक्रोश मया:पिंलिसे आक्रोश यात, तंमम्वपिंलिसे तंम्वल, ल्वापु मया:पिंलिसे ल्वापु यात, व जिमिसं ग्रहण मयाना । हे ब्राह्मण ! व छंगु हे जुल, हे ब्राह्मण ! व छंगु हे जुल ।"

गुम्हसिनं आक्रोश यायेवं प्रत्याक्रोश याइ, तंम्वयेव तंम्वइ, ल्वापु थलेवं ल्वापु याइ, उकियात धाइ – नयेगु व नकेगु । व जिमिसं मनया, मनका । उकिं, हे ब्राह्मण ! उगु (-तं) छंगु हे जुल, छंगु हे जुल ।

"भो गौतम ! छलपोल गौतमयात जुजु समेत परिषद्पिंसं थुकथं स्यू – "श्रमण गौतम अरहत् ख:" अथेनं छलपोल गौतम तम्वया बिज्या: ।"

"अक्कोधस्स कुतो कोधो, दन्तस्स समजीविनो ।
सम्मदञ्ञा विमुत्तस्स, उपसन्तस्स तादिनो ॥

(बुद्ध –) "क्रोध मदुम्हसित गुकथं क्रोध, दान्त समजीवियात,
बांलाक थुइका विमुक्त जूम्हसित, उपशान्त जुया अकम्प्य जूम्हसित क्रोध गन दइ ?"

"तस्सेव तेन पापियो, यो कुद्धं पटिकुज्झति ।
कुद्धं अप्पटिकुज्झन्तो, सङ्गामं जेति दुज्जयं ॥

"उकिं हे वयागु मभिं जुइ, गुम्हसिनं क्रोधया बदलाय् क्रोध पिकाइ,
क्रुद्धप्रति क्रोध मया:म्हं, अजेय संग्राम त्याका काइ ।"

"उभिन्न मत्थं चरति, अत्तनो च परस्स च ।
परं सङ्कुपितं ञत्वा, यो सतो उपसम्मति ॥

"निखलयात भिं याइ, थ:त कतयात नं, वं गुम्हसिनं
मेम्हसिया क्रोध पिहाँ व:गु सिइका होश तया शान्त जुइ ।"

"उभिन्नं तिकिच्छन्तानं, अत्तनो च परस्स च ।
जना मञ्ञन्ति बालो ति, ये धम्मस्स अकोविदा"ति ॥

"थ:त नं कत:यात नं, निखलंसिया चिकित्सा याइम्हसित
धर्म मस्यूपिं मनूतय्सं मूर्ख सम्झे जुइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, आक्रोशक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! धन्य ख: भो गौतम ! ! भो गौतम ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

आक्रोशक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात ··· *(पूर्ववत्)* ··· आयुष्मान् आक्रोशक भारद्वाज मेपिंथें अर्हन्त जुया बिज्यात ।

३. असुरिन्दक-सुत्त

३. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवनया कलन्दकनिवाप *(विहार)* य् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् असुरिन्दक भारद्वाज ब्राह्मणं[६९] "भारद्वाज गोत्र ब्राह्मण श्रमण गौतमयाथाय् छें तोता

६९ भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणया साहिलाम्ह किजा ।

अनगारिक जुया प्रव्रजित जुल" धयागु त्यन । अनंलि, तमं मुरमुरे जुया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात वं असभ्य परुष बोलिं आक्रोश तथा निन्दा यात । थथे याःसां नं भगवान् नोंनि मवासे सुम्क च्वना बिज्यात ।

अनंलि, असुरिन्दक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे धाल – "भो श्रमण ! छ त्यात, भो श्रमण ! छ त्यात ।"

"जयं वे मञ्ञति बालो, वाचाय फरुसं भणं ।
जयं चेवस्स तं होति, या तितिक्खा विजानतो ॥

(भगवान् –) "परुष वाचा नंवायेगुली हे मूर्ख थः त्याः भापी,
जय वयागु जुइ गुम्हसिनं ज्ञानद्वारा सहन याइ ।"

"तस्सेव तेन पापियो, यो कुद्धं पटिकुज्झति ।
कुद्धं अप्पटिकुज्झन्तो, सङ्गामं जेति दुज्जयं ॥

"उकिं हे वयागु मभिं जुइ, गुम्हसिनं क्रोधया बदलाय् क्रोध पिकाइ,
क्रुद्धप्रति क्रोध मयाःम्हं, अजेय संग्राम त्याका काइ ।"

"उभिन्नमत्थं चरति, अत्तनो च परस्स च ।
परं सङ्कुपितं ञत्वा, यो सतो उपसम्मति ॥

"निखंलयात भिं याइ, थःत नं कतयात नं, वं गुम्हसिनं
मेम्हसिया क्रोध पिहाँ वःगु सिइका होश तया शान्त जुइ ।"

"उभिन्नं तिकिच्छन्तानं, अत्तनो च परस्स च ।
जना मञ्ञन्ति बालो ति, ये धम्मस्स अकोविदा"ति ।

"थःत नं कतयात नं निखलंसिया चिकित्सा याइम्हसित,
धर्म मस्यूपिं मनूतय्सं मूर्ख सम्झे जुइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, असुरिन्दक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भो गौतम ! धन्य खः भो गौतम !! भो गौतम !!! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका ··· *(पुर्ववत्)* ···· "

असुरिन्दक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात ··· *(पूर्ववत्)* ··· आयुष्मान् असुरिन्दक भारद्वाज मेपिथें अर्हन्त जुया बिज्यात ।

४. विलङ्गिक-सुत्त

४. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवनया कलन्दकनिवाप *(विहार)* य् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् विलङ्गिक भारद्वाज ब्राह्मण[७०] "भारद्वाज गोत्र ब्राह्मण श्रमण गौतमयाथाय् छें तोता

७० भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणया काहिलाम्ह किजा ।

अनगारिक जुया प्रव्रजित जुल" धयागु न्यन । अनंलि, तमं मुरमरे जुया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना नोंनिं मवासे सुम्क छखे लिक्क दना च्वन । उगु बखतय् भगवानं विलङ्गिक भारद्वाज ब्राह्मणयागु मनया खँ सिइका, विलङ्गिक भारद्वाज ब्राह्मणयात गाथाद्वारा आज्ञा जुया बिज्यात –

"यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति, सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स ।
तमेव बालं पच्चेति पापं, सुखुमो रजो पटिवातं व खित्तो"ति ॥

"गथे फय् वया च्वं पाखे ह्वला छ्वंगु धू
थ:त तुं क:वइथें हे
निर्दोष, शुद्ध, निक्लेशीपिंत दोषारोपन
या:गुया मभिंगु फल नं थ:त तुं क:वइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, विलङ्गिक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! धन्य ख:, भो गौतम ! ! भो गौतम ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

विलङ्गिक भारद्वाजं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात ··· आयुष्मान् विलङ्गिक मेपिंथें अर्हन्त जुया बिज्यात ।

५. अहिंसक-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । अनंलि, अहिंसक भारद्वाज ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान् नाप कुशल वार्ता यात । कुशल वार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना अहिंसक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! जि अहिंसक ख:, भो गौतम ! जि अहिंसक ख: ।"

"यथा नामं तथा चस्स, सिया खो त्वं अहिंसको ।
यो च कायेन वाचाय, मनसा च न हिंसति ।
स वे अहिंसको होति, यो परं न विहिंसती"ति ॥

(भगवान् –) "गथे नां ख: अथे हे छ ख:, गुम्हसिन काय, वचन,
मनं हिंसा याइ मखु, व हे अहिंसक ख: ।
गुम्हसिनं सुयागुं हिंसा याइ मखु, व हे अहिंसक ख: ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, अहिंसक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! धन्य ख:, भो गौतम ! ! भो गौतम ! ! ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका ···*(पूर्ववत्)* ··· "

अहिंसक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात ··· आयुष्मान् अहिंसक भारद्वाज मेपिंथें अर्हन्त जुया बिज्यात ।

६. जटा-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । अनंलि, जटा भारद्वाज ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान् नाप सम्मोदनीय खँ ल्हाये सिधय्का छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना जटा भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात गाथाद्वारा न्यन –

"अन्तो जटा बहि जटा, जटाय जटिता पजा।
तं तं गोतम पुच्छामि, को इमं विजटये जटं"ति॥

"दुने नं जटा, पिने नं जटा,
सकलें प्रजा *(प्राणीपिं)* जटाय् ततःक्यना च्वन,
उकिं हे, हे गौतम ! छपिंके न्यना च्वना –
सुनां थुगु जटायात फ्यने फइ ?"[७१]

"सीले पतिट्ठाय नरो सपञ्ञो, चित्तं पञ्ञं च भावयं।
आतापी निपको भिक्खु, सो इमं विजटये जटं॥

(भगवान् –) "शीलय् प्रतिष्ठित जूम्ह मनुखं
प्रज्ञा सहितं थःगु चित्तयात भावनाद्वारा वशे तइ,
आतापी *(संयमी)* व बुद्धिमानम्ह *(निपको)* भिक्षुं
थुगु जटायात फ्यना मदय्का छ्वये फु।"

"येसं रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता।
खीणासवा अरहन्तो, तेसं विजटिता जटा॥

"गुम्हसिया राग, द्वेष व अविद्या हटे जूगु दइ,
गुम्ह क्षीणास्रव अरहन्त भिक्षु खः, वसपोलया जटा पाचुल।"

"यत्थ नामं च रूपं च, असेसं उपरुज्झति।
पटिघं रूपसञ्ञा च, एत्थेसा छिज्जते जटा"ति॥

"गन नाम व रूप, मल्यंक निरुद्ध जुया वने धुंकल,
प्रतिघ व रूप-संज्ञा नं मदये धुंकल, अन थुगु जटा *(तृष्णा)* काटे जुया वनी॥"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, जटा भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भो गौतम ! धन्य खः, भो गौतम ! ! भो गौतम ! ! ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका … *(पूर्ववत्)* … "

जटा भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात … आयुष्मान् जटा भारद्वाज मेपिंथें अर्हन्त जुया बिज्यात।

७. सुद्धिक-सुत्त

७. श्रावस्ती …। अनंलि सुद्धिक *(शुद्धिक)* भारद्वाज ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना भगवान्नाप सम्मोदन यात। सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह शुद्धिक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्या न्ह्योने थुगु गाथा धाल –

---

७१ आचार्य बुद्धघोषया विख्यात ग्रन्थ विशुद्धिमग्गो थुपिं हे प्रसिद्ध गाथायागु प्रश्नोत्तरया आधारय् तयार जूगु खः।

"न ब्राह्मणो सुज्झति कोचि, लोके सीलवा पि तपोकरं।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सुज्झति न अञ्ञा इतरा पजा"ति ॥

"लोकय् सुं ब्राह्मण शुद्ध जुइ मखु, चाहे व शीलवान जू, चाहे व तपवान जू
गुम्ह *(ब्राह्मण)* विद्याचरणं युक्त जुइ, उम्ह *(ब्राह्मण)* शुद्ध जुइ मेपिं सुं प्रजापिं शुद्ध जुइ मखु।"

"बहुं पि पलपं जप्पं, न जच्चा होति ब्राह्मणो।
अन्तोकसम्बु सङ्किलिट्ठो, कुहनं उपनिस्सितो ॥

(भगवान् –) "आपाः प्रलाप याये मात्रं *(अथवा)*
दुनेया क्लेश कसरं क्लिष्ट जुया
ढोंगी याना अले जन्मं जुइ मखु ब्राह्मण।"

"खत्तियो ब्राह्मणो वेस्सो, सुद्दो चण्डालपुक्कुसो।
आरद्धविरियो पहितत्तो, निच्चं दल्हपरक्कमो।
पप्पोति परमं सुद्धिं, एवं जानाहि ब्राह्मणा"ति ॥

"चाहे क्षत्री जुइमा, चाहे ब्राह्मण, वैश्य, शूद्र, चण्डाल वा पुक्कुसादि
न्ह्यांम्ह जूसां नं परम शुद्ध जुइ फु,
अजाम्ह वीर्यवान, आत्मसंयमी व सर्वदा दृढपराक्रमी जूम्ह हे
ब्राह्मण धका सिइकि।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, सुद्धिक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भो गौतम! धन्य खः, भो गौतम!! भो गौतम!!! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका ··· *(पूर्ववत्)*··"

शुद्धिक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात ··· आयुष्मान् शुद्धिक भारद्वाज मेपिंथे अर्हन्त जुया बिज्यात।

८. अग्गिक-सुत्त

८. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहांर याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् अग्निक *(अग्गिक)* भारद्वाज ब्राह्मण – "अग्निहोम याये, अग्निहोम याये" धका पायसय् *(खीर जाय्)* घ्यः ल्वाकः छ्याना च्वन। भगवान् नं पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना राजगृह नगरय् भिक्षाटनया निंतिं बिज्यात। राजगृह नगरय् सपदानचारिका *(छेखापतिकं भोलाक भिक्षा)* यायां छसिंकथं अग्निक भारद्वाज ब्राह्मणया छेंय् *(क्वय्)* बिज्यात, अले छथाय् दना च्वना बिज्यात। थुकथं दना बिज्याना च्वंगु खंका अग्निक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात गाथाद्वारा धाल –

"तीहि विज्जाहि सम्पन्नो, जातिमा सुतवा बहू।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सोमं भुञ्जेय्य पायसं"ति ॥

"गुम्ह स्वंगू वेद स्यूम्ह, उच्च जातयाम्ह, बडा विद्वान *(बहुश्रुत)*
अले विद्या व आचरणं सम्पन्न जुइ, वं जक खीर *(पायस)* नइ।"

"बहुं पि पलपं जप्पं, न जच्चा होति ब्राह्मणो।
अन्तोकसम्बु सङ्किलिट्ठो, कुहना परिवारितो ॥

(भगवान् –) "आपाः प्रलाप याये मात्रं *(अथवा)* दुनेया क्लेश कसंरं
क्लिष्ट जुया ढोंगी याना अले जन्मं जुइ मखु ब्राह्मण ।"

"पुब्बेनिवासं यो वेदी, सग्गापायं च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिञ्ञावोसितो मुनि ॥

"गुम्हसिनं पूर्व-ज़न्मया खँ स्यू स्वर्ग व नरक *(अपाय)* खं,
गुम्ह आवागमनं छुटे जुइ धुंम्ह परम-ज्ञानी, मुनि खः । "

"एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सोमं भुञ्जेय्य पायसं"ति ॥

"थुपिं स्वंगूयात स्यूगुया कारणं उम्ह ब्राह्मण त्रैविद जुइ,
विद्या व आचरणं सम्पन्न जूम्हं हे उगु खीर नयेमा ।"

(ब्राह्मण –) "भपाः बिज्याहुँ, गौतम ! छपिं धात्थें ब्राह्मण जुया बिज्याः । "

"गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्य, सम्पस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा, धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥

(भगवान् –) "धर्मोपदेश न्यंका वःगु भोजन जित स्वीकार्य मजू,
हे ब्राह्मण ! ज्ञानिपिनिगु थ्व धर्म मखु,
धर्मोपदेश न्यंका दइगुयात बुद्धं स्वीकार याइ मखु,
ब्राह्मण ! धर्म दया च्वतले थ्व खँ लागु जुया च्वनी ।"

"अञ्ञेन च केवलिनं महेसिं, खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु, खेत्तं हि तं पुञ्ञपेक्खस्स होती"ति ॥

"केवली, महर्षी, क्षीणास्रव, निःशंकीयात
मेगु हे अन्न *(आहार)* पानद्वारा उपस्थान या,
पुण्य कमाये याइपिनिं निर्तिं
थ्व बुँथें खः ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, अग्निक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भो गौतम ! धन्य खः, भो गौतम ! ! ! गंथे भोपुइका तःगुयात थपुइका ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

अग्निक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात ··· आयुष्मान् अग्निक भारद्वाज मेपिंथें अर्हन्त जुया बिज्यात ।

९. सुन्दरिक-सुत्त

९. छगू समयय् भगवान् कोशलय् सुन्दरिका खुसीया सिथय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् सुन्दरिक भारद्वाज ब्राह्मण सुन्दरिका खुसीया सिथय् अग्निहवन याना हवन-अवशेषया परिचर्या याना च्वन । अनंलि, अग्निहवन याये धुंका, हवन-अवशेषया परिचर्या याये धुंका सुन्दरिक भारद्वाज आसनं

दना प्यंगू दिशाय् स्वया माल – 'सुनां थुगु हव्यावशेष भोग याइ ?' सुन्दरिक भारद्वाजं छुं भचा ता:पाक छमा सिमा क्वय् भगवान्यात गावलं छ्यूं तोपुया फेतुना बिज्याना च्वंम्ह खन । खना ख:गु ल्हातं हव्यावशेष व ज:गु ल्हातं कमण्डलु ज्वना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन ।

अनंलि, सुन्दरिक भारद्वाजया पला: स:ताया भगवानं छ्यनय् च्वंगु काप: उला बिज्यात ।

अनंलि, सुन्दरिक भारद्वाजं – 'अरे ! थ्व बरे छ्यूं *(मुण्डक)* खनि ! अरे ! थ्व बरे छ्यूं खनि ! ! धाधां अ:खतं पला:छिना लिहाँ वने त्यन । अनंलि, सुन्दरिक भारद्वाजया मनय् थथे जुल – गुलिं गुलिं ब्राह्मणपिंसं नं थथे सँ पाच्चुक खाना त:, जिं वना वयागु जात न्यनेमाल ।'

अनंलि, सुन्दरिक भारद्वाज ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्याके थथे न्यन – "छपिं छु जातयाम्ह ख: ?"

"मा जातिं पुच्छ चरणं च पुच्छ, कट्ठा हवे जायति जातवेदो ।
नीचाकुलीनो पि मुनि धितिमा, आजानीयो होति हिरीनिसेधो ॥

(भगवान् –) "जात *(या खँ)* न्यने मते, कर्म *(चरण)* या खँ न्यं,
(न्यागुं) सिं नं मि पिहाँ व:
क्वह्यंगु वा उच्च कुलय्.जन्म का:सां वीर्य यापिं
याये त्यो मत्यो धयागु लज्जाशील दुपिं पुरुषपिं *(क्षीणास्रव)* मुनि जुइ ।"

"सच्चेन दन्तो दमसा उपेतो, वेदन्तगू वुसितब्रह्मचरियो ।
यञ्ञोपनीतो तमुपव्हयेथ, कालेन सो जुहति दक्खिणेय्ये"ति ॥

"सत्यं दान्त व संयमी जुइ
दु:खया अन्त सीकूम्ह ब्रह्मचर्य फ्वचा:म्हसित
सता छं अजापिंत समय सीका यज्ञोपवीत ब्यु,
इपिं दक्षिणा बियेबह:पिंत दान या ।

"अद्धा सुयिट्ठं सुहुतं मम यिदं, यं तादिसं वेदगुमद्दसामि ।
तुम्हादिसानं हि अदस्सनेन, अञ्ञो जनो भुञ्जति हब्यसेसं ति ॥

(सुन्दरिक –) "ख: ! जिगु थ्व यज्ञ बांलाक सफल जुल,
छ:पिंथें जा:म्ह ज्ञानी ध्वदुल,
(न्हापा) छ:पिंथें जा:म्हस्रियागु दर्शन मदुगु कारणं हे
मेपिं मनूतय्सं हव्यशेष नया च्वन ।"

"भपा: बिज्याहुँ गौतम ! छपिं ब्राह्मण जुया बिज्या: ।"

"गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं, सम्पस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा, धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥

(भगवान् –) "धर्मोपदेश न्यंका व:गु भोजन जित स्वीकार्य मजू,
हे ब्राह्मण ! ज्ञानिपिनिगु थ्व धर्म मखु,
धर्मोपदेश न्यंका दइगुयात बुद्धं स्वीकार याइ मखु,
ब्राह्मण ! धर्म दया च्वंतले थ्व खँ लागु जुया च्वनी ।"

"अञ्ञेन च केवलिनं महेसिं, खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं।
अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु, खत्तं हि तं पुञ्ञपेक्खस्स होती"ति ॥

"केवली, महर्षी, क्षीणास्रव, निःशंकीयात
मेगु हे अन्न *(आहार)* पानद्वारा उपस्थान याः
पुण्य कमाये याइपिनि नितिं
थ्व बुँथें खः।"

"भो गौतम ! अथेजूसा थ्व हव्यशेष *(खीर)* सुयात बिइले ?"

"ब्राह्मण ! तथागतं वा तथागत-श्रावकपिंसं बाहेक देवलोक सहित मारलोक सहित, ब्रह्मलोक सहित, श्रमण ब्राह्मणपिं सहित प्रजा तथा देवसहित मनुष्यपिं मध्ये थ्व हव्यशेष *(खीर)* नया पचे याये फुपिं जिं सुं मखना। ब्राह्मण ! उकिं हे उगु पायस वाउँगु घाँय् मदुगु थासय् तया ब्यु अथवा प्राणी मदुगु लखय् चुइक छ्व।"

अनंलि, सुन्दरिक भारद्वाज उगु हव्यशेष प्राणी मदुगु लखय् चुइकः छ्वल। अनंलि उगु पायस लखय् लायेसाथं उकिं चिचिट चिट चिटि सः वया कुं वयाः हाः दना वल। गथेकि न्हिछिं निभालं क्वाःगु कु लखय् तयेबले 'चिचिट चिट चिटि' याना सः पिहाँ वइ अले कुंथे जाःगु हाः दना पिहाँ वइगु खः, अथे हे उगु हव्यशेष *(खीर, पायस)* लखय् तःबले 'चिचिट चिट चिटि' याना सः पिहाँ वल अले, कुंथे जाःगु हाः नं दना पिहाँ वल।

अनंलि, सुन्दरिक भारद्वाज ब्राह्मण संविग्न जुया *(=विरक्त जुया कोतूहल जुया)* रोमाञ्चित *(=लोम हर्षण)* जुया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना छखे लिक्क दंम्ह सुन्दरिक भारद्वाज ब्राह्मणयात भगवानं गाथाद्वारा थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"मा ब्राह्मण दारु समादहानो, सुद्धिं अमञ्ञि बहिद्धा हि एतं।
न हि तेन सुद्धिं कुसला वदन्ति, यो बाहिरेन परिसुद्धिमिच्छे ॥

"हे ब्राह्मण ! सिं च्याकुं च्याकुं
थःत शुद्धि जुइगु भापी मते,
थ्व पिनेया आडम्बर जक खः।
पण्डितपिंसं अजागुलिं शुद्धि जुइगु खँ मकं।"

"हित्वा अहं ब्राह्मण दारुदाहं अज्झत्तमेवुज्जलयामि जोतिं।
निच्चग्गिनी निच्चसमाहितत्तो, अरहं अहं ब्रह्मचरियं चरामि ॥

"हे ब्राह्मण ! जिं सिं च्याकेगु तोता,
आध्यात्म ज्योति च्याका च्वना,
जिगु मि सदा च्याना च्वनी, नित्य समाहित जुया च्वने,
जि अर्हत् खः, ब्रह्मचारी खः।"

"मानो हि ते ब्राह्मण खारिभागो, कोधो धुमो भस्मनि मोसवज्जं।
जिव्हा सुजा हदयं जोतिठानं, अत्ता सुदन्तो पुरिसस्स जोति ॥

"हे ब्राह्मण ! अभिमान धयागु छं घाना जूगु भ्वलि *(परिष्कार)* खः
क्रोध कुँ *(खः)*, मखुगु खँ ल्हायेगु धयागु नौ *(खः)*

म्ये धयागु सुजा *(धवःचतं)* खः, नुगः *(धयागु)* मिच्याकेगु यज्ञशाला खः,
सुदान्त जूगु मन धयागु हे मिं *(ज्योति)* खः ।"

"धम्मो रहदो ब्राह्मण सीलतित्थो, अनाविलो सब्भि सतं पसत्थो ।
यत्थ हवे वेदगुनो सिनाता, अनल्लगत्ता व तरन्ति पारं ॥

"धर्म पुखु खः, शील तीर्थ *(घाट)* खः,
निर्मलपिं व सज्जनया सज्जनं जाःथाय्
ज्ञानी पुरुष मोल्ही,
(म्ह गंका) यचुक म्ह सिला पार तरे जुया वनी ।"

"सच्चं धम्मो संयमो ब्रह्मचरियं, मज्झे सिता ब्राह्मण ब्रह्मपत्ति ।
स तुज्जुभूतेसु नमो करोहि, तमहं नरं धम्मसारी ति ब्रूमी"ति ॥

"वाक सत्य, *(दृष्टि संकल्प, व्यायाम, स्मृति, समाधि संख्यात)* धर्म *(कर्मान्त आजीव संख्यात)*
संयम धागु ब्रह्मचर्य खः ।
हे ब्राह्मण ! मध्यम मार्ग श्रेष्ठ खः, तप्यंगु लँय् वना च्वंपिं
अर्हन्तपिंत नमस्कार या, व हे मनूयात जिं धर्मानुसारी' धका धया ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, सुन्दरिक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भो गौतम ! धन्य खः, भो गौतम ! ! भो गौतम ! ! ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका ⋯ *(पूर्ववत्)* ⋯ "

सुन्दरिक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात ⋯ आयुष्मान् सुन्दरिक भारद्वाज मेपिंथें अर्हन्त जुया बिज्यात ।

१०. बहुधीतर-सुत्त

१०. छगू समयय् भगवान् कोशल जनपदया गनं छगू जंगलय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

उगु इलय् सुं छम्ह भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणया भिंप्यम्ह *(१४ जना)* द्वँहत तन । अनंलि, उम्ह ब्राह्मण थःम्ह द्वँहत *(लुइके धका)* मामां गन उगु *(छगू)* जंगल दु अन वन । अन वया उगु जंगलय् भगवान्यात आसनय् फेतुना छ्यूं तिप्यंक तया स्मृतिमान जुया बिज्याना च्वंगु खन । खना, गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्या सम्मुख थुपिं गाथा न्ववात –

"न हि नूनिमस्स समणस्स, बलीवद्दा चतुद्दस ।
अज्जसट्ठिं न दिस्सन्ति, तेनायं समणो सुखी ॥

"अवश्य नं, थुम्ह श्रमणयाके तंगु मलूगुया चिन्ता मदु जुइ,
(जि जुलसा) भिंप्यम्ह द्वहँत थनिं खुन्हु दत तंगु मलूनि
उकिं थुम्ह श्रमण सुखी जू ।"

"न हि नूनिमस्स समणस्स, तिलाखेत्तस्मि पापका ।
एकपण्णा दुपण्णा च, तेनायं समणो सुखी ॥

"अवश्य नं, थुम्ह श्रमणया पाके जूगु बालि स्यंगु मदु जुइ
मा हः छह्रः निहः जुया हामो बुँ बालि स्यंथें,
उकिं थुम्ह श्रमण सुखी जू।"

"न हि नूनिमस्स समणस्स, तुच्छकोट्ठस्मि मूसिका।
उस्सोल्हिकाय नच्चन्ति, तेनायं समणो सुखी॥

"अवश्य नं थुम्ह श्रमणया अन्न भण्डार मदु जुइ
(जिगु) खालिगु अन्न भण्डारय् छुँत उखें थुखें
ब्वाँय् ब्वाँय् जुया *(म्हिता)* प्याखँ हुला च्वन,
उकिं थुम्ह श्रमण सुखी जू।"

"न हि नूनिमस्स समणस्स, सन्थारो सत्तमासिको।
उप्पाटकेहि सञ्छनो, तेनायं समणो सुखी॥

"अवश्य नं थुम्ह श्रमणया न्हेला तक लायातःगु घाँय् मदु जुइ,
(जिथाय् जुलसा) कीत *(धँय् आदि कीत)* त्याःकनं वया च्वन,
उकिं थुम्ह श्रमण सुखी जू।"

"न हि नूनिमस्स समणस्स, विधवा सत्त धीतरो।
एकपुत्ता दुपुत्ता च, तेनाय समणो सुखी॥

"अवश्य नं थुम्ह श्रमणया न्हेम्ह भात मदुपिं म्स्यायुपिं मदु जुइ,
(गुलिसियां) छम्ह काय् दुपिं, *(गुलिसियां)* निम्ह काय् दुपिं,
उकिं थुम्ह श्रमण सुखी जू।"

"न हि नूनिमस्स समणस्स, पिङ्गला तिलकाहता।
सोत्तं पादेन बोधेति, तेनायं समणो सुखी॥

"अवश्य नं थुम्ह श्रमणया *(जिथें)* गहुँगोरो *(सनाउ ख्वाः ऊन दुगु)* म्ह दुम्ह *(जिमि बम्हुनीथें जाम्ह)* मिसा मदु जुइ।
गुम्ह मिसां तुतिं च्वाना न्त्योवःम्हसित थनिगु खः,
उकिं थुम्ह श्रमण सुखी जू।"

"न हि नूनिमस्स समणस्स, पच्चूसम्हि इणायिका।
देथ देथा ति चोदेन्ति, तेनायं समणो सुखी"ति॥

"अवश्य नं थुम्ह श्रमणयात सुथे न्हिन्हिं साहु वया
'साहु पु', 'साहु पु' धका हकूगु न्यने म्वाः जुइ,
उकिं थुम्ह श्रमण सुखी जू।"

"न हि मय्ह ब्राह्मण, बलीवद्दा चतुद्दस।
अज्जसट्ठिं न दिस्सन्ति, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी॥

(भगवान् –) "ब्राह्मण! *(छंगु)* भिंप्यम्ह द्वँहत मखंगु थनिं खुन्हु दत
जित *(अजागु)* मदु
ब्राह्मण! उकिं जि सुखी खः।"

"न हि मय्ह ब्राह्मण, तिलाखेत्तस्मि पापका।
एकापण्णा दुपण्णा च, तेनाहं ब्राह्मणो सुखी॥

"ब्राह्मण ! *(जि)* पाके जूगु बालि स्यंगु मदु
मा ह: छह: निह: जुया हामो बुँ बालि स्यंथें,
ब्राह्मण ! उकिं जिं सुखी ख: ।"

"न हि मय्ह ब्राह्मण, तुच्छकोट्ठस्मि मूसिका ।
उस्सोल्हिकाय नच्चन्ति, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

"ब्राह्मण ! *(जि)* अन्न भण्डार मदु,
(छंगु) खालिगु अन्न भण्डारय् छुँत उखें थुखें
ब्वाँय् ब्वाँय् जुया *(म्हिता)* प्याखँ हुला च्वंथें,
ब्राह्मण ! उकिं, जि सुखी ख: ।"

"न हि मय्ह ब्राह्मण, सन्थारो सत्तमासिको ।
उप्पाटकेहि, सञ्छन्नो, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

"ब्राह्मण ! *(जिके)* न्हेला तक लायात:गु घाँय्[७२] मदु
(छं जुलसा) कीत त्याकनं दाया च्वन,
ब्राह्मण ! उकिं, जि सुखी ख: ।"

"न हि मय्हं ब्राह्मण, विधवा सत्त धीतरो ।
एकपुत्ता दुपुत्ता च, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

"ब्राह्मण ! *(जि छंथे)* न्हेम्ह भात मदुपिं म्ह्यायपिं मदु
(गुलिसियां) छम्ह काय् दुपिं, *(गुलिसियां)* निम्ह काय् दुपिं,
ब्राह्मण ! उकिं जि सुखी ख: ।"

"नं हि मय्ह ब्राह्मण, पिङ्गला तिलकाहता ।
सोत्तं पादेन बोधेति, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

"ब्राह्मण ! *(जि छंथें)* गहुँगोरो म्ह दुम्ह मिसा मदु
गुम्हसिनं तुतिं च्वाना न्त्योव:म्हसित थनिगु ख:,
ब्राह्मण ! उकिं जि सुखी ख: ।"

"न हि मय्ह ब्राह्मण, पच्चूसम्हि इणायिका ।
देथ देथा ति चोदेन्ति, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी"ति ॥

"ब्राह्मण ! *(छंथें)* जिथाय् सुथे न्हिन्हिं
साहु वया 'साहु पु', 'साहु पु' धका हकूगु न्यने म्वा:,
ब्राह्मण ! उकिं, जि सुखी ख: ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! धन्य ख: भो गौतम ! ! भो गौतम ! ! ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया त:गुयात उला बिइगुथें वा लँ तना च्वंम्हसित लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूँथाय् चिकं मत च्याका बिइवं मिखा दुम्ह रूप खनिगुथें हे छलपोल गौतमं जित अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आ: जि

७२ ब्राह्मण न्हिच्छि न्हिच्छि जंगलय् ज्या याना बहनि ग्वनिगु थासय् गोतुलेत लायात:गु घाँय् ख: ।

छलपोल गौतमया शरणय् वने, धर्म व भिक्षु सङ्घया नं शरण वने । भन्ते ! भगवान्या समक्ष जित प्रव्रज्या दयेमा, उपसम्पदा दयेमा ।"

भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात, उपसम्पदा प्राप्त यात । उपसम्पदा प्राप्त याना गुलिचां मदयेवं आयुष्मान् भारद्वाज याकचा अप्रमादी जुया उद्योगी, आत्मा-संयमी जुया विहार याना याकनं हे, गुकिया नितिं कुलपुत्रपिं बांलाक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु खः, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य-फलयात थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना, प्राप्त याना उपशान्त जुया विहार याना च्वन । 'जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, गुगु याये मा:गु खः याये धुन, हानं याये मा:गु मंत' धका सिइका काल । आयुष्मान् भारद्वाज मेपिथें अर्हन्त जुया बिज्यात ।

अर्हत्-वर्ग क्वचाल ।

उपासक-वर्ग

११. कसिभारद्वाज-सुत्त

११. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् मगध *(देश)* या दक्षिणागिरी एकनाल धयागु ब्राह्मण गामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् कसिभारद्वाज ब्राह्मणया वापिइगु इलय् न्यास:गु हलं जोतय् याना च्वन । अनंलि, भगवान् बान्हिंन्स्य *(पूर्वाण्ह समयय्)* चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गन कसिभारद्वाजया बुँज्या याना च्वंथाय् दु अन बिज्यात ।

उगु इलय् अन कसिभारद्वाज ब्राह्मणया ज्यामीतय्त नकेगु ज्या याना च्वंगु खः । अनंलि, भगवान् गन नकेगु ज्या जुया च्वंगु खः अन बिज्यात[७३] । बिज्याना छखे लिक्क दना बिज्यात । अनंलि, कसिभारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात भिक्षाया नितिं दना बिज्याना च्वंम्ह खन । खना भगवान्यात थथे धाल –

"श्रमण ! जिं जोते नं याना *(बुँ पाला)*, पि नं पिना, जोते यायेगु, पिइगु याना नया *(जीविका याना)*। श्रमण ! छं नं जोते यायेगु ज्या या, पिइगु ज्या या, जोते यायेगु पिइगु याना न[७४] ।"

(भगवान् –) "ब्राह्मण ! जिं जोते नं याना, पिइगु नं याना, जोते यायेगु, पीगु याना नया ।"

---

७३ गन च्वना दनेबले ब्राह्मणं खंके फइगु खः,गन दना च्वनेबले ब्राह्मणनाप खँ ल्हाये खनिगु खः अजागु छगू तजा:गु थासय् च्वना दना बिज्यात ।

७४ भगवानयात खना बुँइ ज्या याना च्वंपिं मनूत बुँज्या तोता बुद्धयात स्वया च्वंगु खना ब्राह्मणया मनय् 'जिगु ज्याय् पंगल जुइक थुम्ह श्रमण थन च्वना दना च्वन' धका मती लुइका ब्राह्मणं भगवानयात थथे धा:गु खः धका सार प.I. पृ. ११३ व. सुत्त. नि.अ.क. पृ. ९६: कसिभारद्वाजसुत्तवण्णनां उल्लेख या:गु दु । लक्षण सम्पन्न भगवानयात खंका 'यदि थुम्हं ज्या यात धा:सा सारा जम्बुद्वीपय् थुम्ह शिरोमणि जुइ फु, परन्तु थुम्ह अल्सी जुया बुँज्याया न:खखुन्हु भिक्षा फ्वनेत थन वया च्वन धका मती लुइका नं थथे धा:गु खः धका नं अन हे उल्लेख याना त:गु दु। बुद्धयात स्याना छ्वयेया नितिं ब्राह्मणं बुद्धयात लखं छ्वया:कल धका सूत्रालङ्कारय् च्वया त:गु दु धका D. P. P. I. पृ. ५४२ या पादटिप्पणीस डा. जी.पी.मललासेकरं उल्लेख याना दीगु दु ।

जिमिसं जा छलपोल गौतमयाके [७५] जुवा *(युग)* मखं, न नङ्गल *(=हलो वा हरिस)* हे खना, न फाली व हल हे खना, हानं नं कथि *(=पाचनं)* खना न त गोरु *(साद्दहँ)* हे खना अथेनं छलपोल गौतमं थथे धया बिज्याना च्वन – " ब्राह्मण ! जिं जोते नं याना, पि नं पिना, जोते यायेगु, पिइगु याना नया ।"

अनंलि, कसिभारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात गाथाद्वारा थथे धाल –

"कस्सको पटिजानासि, न च पस्सामि ते कसिं ।
कस्सको पुच्छितो ब्रूहि, कथं जानेमु तं कसिं"ति ॥

"छलपोलं थ:त कृषक धका धया बिज्यात,
किन्तु मखना छलपोलयाके बुँज्या:या लब: कब:
उकिं कृषक जुया बिज्याम्हसिके न्यना च्वना –
गुकथं छलपोलं कृषीकर्म यात धका सिइकेगु ?"

"सद्धा बीजं तपो वुट्ठि, पञ्ञा मे युगनङ्गलं ।
हिरी ईसा मनो योत्तं, सति मे फालपाचनं ॥

(भगवान् –) "पुसा श्रद्धा ख:, [७६] जिगु लं: *(वृष्टि)* तप [७७] ख:

---

७५ गुबले भगवानं जिं जोते नं याना ··· धका आज्ञा जुया बिज्यात उवले वयात थथे जुल – 'थुम्ह श्रमण नं जिं जोते याना ··· धका धया धा:सा बिज्यात परन्तु थ्वयाके छुं नं बुँज्याया ज्या:भ: खने मदु । छु थ्वं मखुगु खँ जकं मल्हाला ?' धका मती लुइका वं भगवानयात पालित: निसें छ्यं थ्यंक मिखा गाडे याना बांलाक क्वथीक स्वल । थुकथं स्वबले अङ्गविद्या स्यूम्ह उम्ह ब्राह्मणं भगवानयागु म्हय् स्वीनिता महापुरुष-लक्षणत खंका 'थुम्ह महापुरुष ला गुबलें मखुगु खँ ल्हाइ मखु' धका सीका वयागु मनय् बुद्धप्रति आपालं श्रद्धा व भक्ति उत्पन्न जुल । उकिं हे थुगु पटकय् सम्बोधन याबले वं भगवानयात 'श्रमणवादं सम्बोधन मयासे 'गौतम' धका गोत्रं सम्बोधन या:गु ख: धका सार प.I. पृ.१९३ व सुत्त. नि. अ.क. पृ. ९७ कसिभारद्वाजसुत्तवण्णनां उल्लेख या:गु ख: । उगु हे इलय् वया मनय् वसपोल शाक्यकुल तोता प्रव्रजित जूगु खँ नं लुमना वल । थुलि लुमंका गुकथं छपिं कृषक जुल धयागु खँ न्यनेगु इच्छां क्वय्यागु गाथाद्वारा प्रश्न या:गु ख: धयागु खँ नं अन हे उल्लेख याना त:गु दु ।

७६ गुबले कसिभारद्वाज ब्राह्मणं बुद्धयाके 'अथे जूसा छलपोल गुकथं कृषि कर्म याना बिज्यानागु' धका न्यंगु न्ह्यस:या लिसलय् भगवानं दकले न्हापां 'जिगु पुसा श्रद्धा ख:, धका आज्ञा जुया बिज्यागु ख: । छायधा:सां पुसा मदय्कं बुँज्या जुइ मखु । उकिं हे ब्राह्मणपाखें मन्यंसा नं पुसाया खँ दकले न्हापां वसपोलं हे कना बिज्यागु जुल । पुसा हे कृषिकर्मया मूल कारण ख: । पुसा मदय्कं कृषिकर्म याये फइ मखु । पुसाया प्रमाण स्वया कुशलम्ह कृषकं बुँपाला पुसा पिइ । आपा: नं मखु कम नं मखु । उकिं हे दकले न्हापां पुसायागु खँ कना बिज्यागु ख: धका सं. नि.अ.क.I.पृ. १९४ व सुत्त. नि. अ.क.पृ. ९८: कसिभारद्वाजसुत्तवण्णनां उल्लेख याना त:गु दु ।'

थुम्ह ब्राह्मण बुद्धिमानीम्ह ख: । परन्तु मिथ्यादृष्टिक कुलय् जन्म जूगु कारणं वयाके श्रद्धाया भाव मदुगु जुया च्वन । श्रद्धाद्वारा प्रतिपादन याये मा:गु ज्या प्रतिपादन मयासे विशेषता हासील *(अधिगमन)* याये फइ मखु । वयाके जुलसा क्लेश कलुशिततायात हटे याइगु प्रसन्नता लक्षण दुगु श्रद्धाया अभाव दुगु जुया च्वन । बलवत् प्रज्ञाया लिसे क्वातु मजूगु *(दुर्बल)* श्रद्धाया कारणं याना अर्थसिद्ध जुइ फइ मखु । थ्व जा छगू हे धूरय् किसि व द्व्हँयात जोटे यायेथें जुइगु जुल । उकिं वयागु नितिं श्रद्धाया खँ उपकारी जुया च्वन । ब्राह्मणयात उपकार यायेगु विचारं लिस्सें वयात न्हापा श्रद्धाय् प्रतिष्ठित याकेगु उद्देश्यं हे भगवानं दकले न्हापां श्रद्धाया खँ पिकया बिज्यागु ख: । श्रद्धाय् प्रतिष्ठित जुइ धुंका तदनुरूप मेमेगु खँत नं लिपा कनिइगु जु हे जुल । देशनाकुशल जूपिंसं थुकथं उपदेश बिइ । कुशलदेशक जुया बिज्याकम्ह बुद्धं श्रद्धायात अनेक थासय् अनेक कथं प्रमुख स्थानय् तया उपदेश याना बिज्यागु दु । गथेकि – (१) "सद्धा बन्धति पाथेय्यं ··· " (च्वय् पृ. ६२: पाथेय्य-सुत्त, देवता-संयुत्त) अर्थात् "श्रद्धाद्वारा

परलोकया नितिं लँ खर्च दइगु दानादि कुशल कर्मत याइ … " धयागु थासय् श्रद्धायात लँ खर्चया रूपय् कना बिज्यागु जुल ।

(२) "सद्धा दुतिया पुरिसस्स होति … " (च्वय् पृ. ५२:दुतिय-सुत्त, देवता-संयुत्त) अर्थात् – "सुगति व निर्वाणय् वनिम्ह मनूया पासा श्रद्धा खः … " धयागु थासय् श्रद्धायात पासाया रूपय् कना बिज्यागु जुल ।

(३) "सद्धीध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं … " (च्वय् पृ. ५८:वित्त-सुत्त, देवता-संयुत्त, व क्वय् पृ. २४३:आलवक-सुत्त, यक्खसंयुत्त) अर्थात् "श्रद्धा हे मनूया श्रेष्ठ धन खः …" धयागु थासय् श्रद्धायात धनया रूपय् कना बिज्यागु जुल ।

(४) "श्रद्धाय तरति ओघं … " क्वय् पृ. २४४:आलवक-सुत्त, यक्ख-संयुत्त) अर्थात् "श्रद्धाद्वारा संसाररूपी बाढी तरे जुइ … " धयागु थासय् श्रद्धायात नाउचाया रूपय् कना बिज्यागु जुल ।

(५) "सद्धाहत्थो महानागो … " (अ.नि.-६ पृ. ६१:नागसुत्तं, धम्मिकवग्गो) अर्थात् – "महापुरुषया ल्हाः हे श्रद्धा खः … " धयागु थासय् श्रद्धायात ल्हाःया रूपय् कना बिज्यागु जुल ।

(६) "सद्धायिको, भिक्खवे, अरियसावको अकुसलं पजहति, कुसलं भावेति …" (अ. नि. – ७. पृ. २३६: नगरोपमसुत्तं, महावग्गो अर्थात् "भिक्षुपिं ! श्रद्धालु आर्यश्रावकं अकुशलयात त्याग याइ अले – कुशलयात अभिवृद्धि याइ … " धयागु थासय् श्रद्धायात – कुशलया मूल कारणया रूपय् कना बिज्यागु जुल ।

(७) "सद्धा बीजं तपो वुट्ठि … " धयागु थुगु सूत्रय् श्रद्धायात पुसाया रूपय् कना बिज्यागु जुल ।

(क) प्रसन्नता जुइगु श्रद्धाया लक्षण खः, (ख) न्ह्यज्या वनेगु व हर्षित जुइगु श्रद्धाया रस खः, (ग) मुक्ति वा अ-कलुशित जुइगु श्रद्धाया प्रत्युपस्थान खः, (घ) श्रद्धेय वस्तु वा स्रोतापतिमार्ग श्रद्धाया पदस्थान खः ।

पुसायात उपकारी जुइम्ह लः जूगुलिं पुसाया ल्यूनेसं लःया खँ कना बिज्यागु खः धका सुत्त. नि. अ.–.पृ. ९८ व सं. नि. अ. I. पृ. १९४ स उल्लेख दु ।

पुसा नं न्याथी प्रकारया दु –

(१) मूलबीज, (२) स्कन्धबीज, (३) फलबीज (४) अग्रबीज व (५) बीजबीज । बुया वइगु हिसापं थुपिं सकतां प्रकारयागु पुसायात 'बीज' धका धाःगु खः । उकिं हे "बीजञ्चेतं विरुहणट्ठेन" धाःगु खः । उपमा-उपमेय्य थथे दु – गथे ब्राह्मणया बुंज्याय् मुख्य जुया च्वंगु पुसां निता ज्या याइ – न्हापां क्वय्पाखें हाः काइ अनंल्यू च्वय् पाखे चुलि ह्वया थहाँ वइ । अथे हे तुं बुद्धयागु कृषिक्षेत्रय् मुख्य जुया च्वंगु श्रद्धापुसां नं क्वय्पाखे शीलरूपी हाः काइ अले च्वय्पाखे समथ विपश्यनारूपी चुलि ह्वया वइ *(अंकुर उत्पन्न जुइ)* ।

गथेकि उकिया हां पृथ्वीरस व आपरसयात मां *(बोटं)* चुसे याना काइ अले धान्यादि पाके यायेया नितिं पुसायात अभिवृद्धि याइ – अथे हे तुं, शीलरूपी हां समथ व विपश्यनारूपी रसयात आर्यमार्गरूपी मापाखें *(बोटद्वारा)* चुसे याना काइ अले आर्यफलरूपी धान्य पाके यायेया नितिं श्रद्धाया पुसायात अभिवृद्धि याइ ।

गथे भिंगु बुँइं प्यूगु हां चुलि, हः, दँ *(स्कन्ध)*, कचा मचा बुया तमाः जुया दुरु वयेक ज्वाँय् ज्वाँय् वा बाली सइगु खः, अथे हे तुं – थ्व चित्त सन्ततिस च्वना शील-चित्त-दृष्टि-शंका वितरण-मार्गामार्गज्ञानदर्शन-प्रतिपदाज्ञान दर्शन आदि खुगू विशुद्धिद्वारा थाहाँ वया अभिवृद्धि जुइ, लिस्सें वैपुल्यताय् थ्यंका ज्ञानदर्शनरूपी दुरु उत्पादन जुया अनेक प्रतिसम्भिदा अभिज्ञा ज्ञान दया च्वंगु अरहत् फल सइ । उकिं हे 'श्रद्धाबीज' धाःगु खः ।

थुकथं नाना ज्ञान छकोलं उत्पन्न जुइगु जुया नं छाय् श्रद्धा छगू जकयात 'पुसा' धाःगुले ? पुसायागु ज्या बिइम्ह जूगुलिं गथे विज्ञानं जक सिइकेगु ज्या याये फु मेपिंसं याये मफु – अथे हे तुं – श्रद्धां जक पुसायागु ज्या याये फु, मेपिंसं याये मफु । श्रद्धा हे सकतां कुशल धर्मया मूल कारण खः । उकिं हे धया तःगु दु – "श्रद्धा दयेवं लिक्क वनी, लिक्क वनेवं उपासना याइ, उपासना यायेवं न्हाय्पं बिइ, न्हाय्पं बिइवं धर्म न्यनी, धर्म न्यनेवं न्यनागु धर्मयात धारण याइ, धारण यायेवं धर्मया अर्थ परीक्षा याइ, अर्थ परीक्षा यायेवं धर्मयात बांलाक स्वये खंके फुम्ह जुइ, धर्मयात स्वये खंके फूम्ह जुइवं धर्मानुसार ज्या यायेगु इच्छा दइ, इच्छा दयेवं उत्साह दइ, उत्साह दयेवं तुलना याइ, तुलना यायेवं पराक्रम याइ, पराक्रम यायेवं थ्व हे शरीरद्वारा परमसत्ययागु साक्षात्कार याना काइ लिस्सें प्रज्ञाद्वारा प्रतिवेध नं याइ ।" (म.नि नेपाल भाषा पृ. ३६६ कीटागिरि-सुत्त, पृ. ५०९ चङ्की-सुत्त) सं.नि.अ. I.पृ. १९४-९५, सुत्त. नि.अ.क.पृ. ९८-९९: कसिभारद्वाजसुत्तवण्णना ।

जिगु युगनङ्गल *(जुवा व हलो)* प्रज्ञा[७८]

जिगु ईसा *(=हरिस)* लज्जा ख:[७९]

जिगु बन्धनं चित्त ख:,[८०] स्मृति जिगु हल व कथि ख:[८१] ।"

---

७७ अकुशल धर्मयात व शरीरयात क्वाकेगु अर्थात् तप्त याइगु अर्थय् 'तप' धा:गु ख: । इन्द्रियसंवर, वीर्य, धुतङ्गशील आदि दुष्कर कारितायात हे थन 'तप' धा:गु ख: । थ्व सूत्रय् धा:सा विशेष याना इन्द्रियसंवरयात क्यनेत 'तप' धा:गु ख: । सं.नि. अ.क. I.पृ. १९५ व सुत्त. नि. अ.क.पृ. ९९: कसिभारद्वाजसुत्तवण्णना ।

थन 'ल:' धका वा:व:गु ल:यात ल: धा:गु ख: । गथे वा:व:गु ल: मुनेवं ब्राह्मणया पुसा व उकिं बुया वइगु वा:मा अभिवृद्धि जुइगु ख:, गना मवनिगु ख:, सप्रे जुइगु ख: – अथे हे तुं – इन्द्रिय संयम रूपी ल: मुना च्वंगु भगवानयागु श्रद्धा-पुसा व उकिं बुया वइगु शीलादि धर्म अभिवृद्धि जुइगु ख:, गना मवनिगु ख:, सप्रे जुइगु ख: । उकिं हे 'जिगु ल: तप ख:' धका आज्ञा जुया बिज्यागु ख: धका सं. नि.अ.क. I. पृ. १९५ व सुत्त. नि. अ. क.पृ. ९९ स उल्लेख याना त:गु दु ।

७८ थन 'प्रज्ञा' धा:गु विपश्यनाया लिसे मार्ग प्रज्ञायात 'प्रज्ञा' धा:गु ख: । गथे ब्राह्मणयाके दुगु युगनङ्गल ख: अथे हे भगवानया द्विविध प्रज्ञा ख: । गथे ईसाया च्वोने जुवा च्वनिगु ख:, ईसाया न्ह्योने क्वातुक चिना तइगु ख:, खिपया भरे च्वनिगु ख: अले द्रहँत छगू हे पा:खं नाप नापं न्ह्याना वना जोते जुइगु ख:, अथे हे – लज्जा आदि मुख्य धर्मय् च्वोने प्रज्ञा दया च्वनी, "पुञ्ञुत्तरा सब्बे कुसला धम्मा" (अ.नि. – ८ पृ. ४२१ मूलकसुत्तं, सतिवग्गो) धा:थें सकतां कुशल धर्मया पूर्वगामी जूगुलिं प्रज्ञायात न्ह्योलुवा धा:गु ख: । लज्जा विना प्रज्ञायागु उत्पत्ति मजुइगु जुया हे ईसाय् क्वातुक चिना त:गु धका धा:गु ख: । समाधि चित्तरूपी खिप: निश्रय-प्रत्यय जूगु जुया खिप:या भरे च्वंच्वंगु धका धा:गु ख: । अत्यधिक वीर्य व वीर्यहीन भावरहित याना वीर्यरूपी द्रहँत छगू हे पा:खं नाप नापं न्ह्याना वना जोते जुइगु ख: ।

गथे फाली दुगु हलो जोते यायेबले *(सा: वायेबले)* पृथ्वीयागु घनत्वयात त:छ्याइगु ख:, हा:यात ल्यें थनिगु ख:, अथे हे याना, विपश्यना ध्यानया इलय् स्मृतियुक्त प्रज्ञां सन्ततिसमूहरूपी घनत्वयात त:छ्याइगु ख:, सकतां क्लेशया हायात ल्येंथनिगु ख: । अथे हे 'जिगु युगनङ्गल प्रज्ञा ख:' धका च्वय्या सूत्रय् उल्लेख जूगु ख: ।

७९ पापधर्मपाखें स्वयं लज्जित जुइगु जुया लज्जा *(=हिरी)* धा:गु ख: । लज्जाया लिसे लिसें पाप खना ग्याइगु 'भय' *(=ओतप्पं)* नं थुकी दुथ्या:गु जुल ।

ईसा धयागु जुवा दीकेगु सिं ख: । गथे ब्राह्मणया ईसां जुवायात धारण याना त:गु दुगु ख:, अथे हे याना – भगवानया धर्मय् लौकिक लोकोत्तर प्रज्ञायात लज्जां धारण याना त:गु दु । लज्जा विना प्रज्ञा दइमखु धा:गुलिं थथे धा:गु ख: ।

गथे ईसाय् प्रतिबद्ध जूगु जुवा कृत्यकारी जुइगु ख:, अचल जुइगु ख: तथा अशिथिल जुइगु ख: अथे हे याना – लज्जाय् प्रतिबद्ध जूगु प्रज्ञा कृत्यकारी जुइगु ख:, अचल जुइगु ख: तथा अशिथिल जुइगु ख: । उकिं हे च्वय्या सूत्रय् 'जिगु ईसा लज्जा ख:' धका उल्लेख जूगु ख: ।

८० थन 'चित्त' शब्दं समाधियात क्यना त:गु दु । 'बन्धन' धका खिप:या बन्धनयात धा:गु ख: । खिपतं स्वता ज्या बिया च्वनी । गथेकि (१) ईसा नाप जुवायात चिइत, (२) जुवा लिसे द्रहँतय्त चिइत अले (३) हलोलिसे द्रहँतय्त चिइत ।

गथे अन ब्राह्मणं ईसा, जुवा व द्रहँतय्त खिपतं क्वातुक चिना थ:गु ज्या सम्पादन याइगु ख:, अथे हे याना – भगवानं नं समाधि चित्तद्वारा सकतां लज्जा, प्रज्ञा, वीर्य धर्मयात विक्षिप्त मयासे, छगू हे आरम्भणय् क्वातुक चिना थ:गु ज्या सम्पादन याना बिज्याइगु ख: । उकिं हे सूत्रय् 'जिगु बन्धन चित्त ख:' धका उल्लेख जूगु ख: ।

८१ चिरकाल तकया खँ लुमंकेगु जुया 'स्मृति' धा:गु ख: । विस्मृति मजुइगु स्मृतिया लक्षण ख: ।

गथे ब्राह्मणया हल व कथि ख:, अथे हे भगवानया विपश्यना ध्यानयुक्त व मार्गयुक्त स्मृति ख: ।

गथे कथि क्यना ख्याना द्रहँतय्त अल्सी जुइके मबिइगु ख:, कुमार्गय् नं वने मबिइगु ख:, अथे हे याना – वीर्यरूपी द्रहँतयेत स्मृतिद्वारा अपाय-भय क्यना अल्सी जुइके मबिइगु ख: लिस्सें अगोचर कामविषयय् नं वने मबिइगु ख: । बरू कर्मस्थानय् लगे याना तइ, कुमार्गय् नं वने बिइकी मखु ।

"कायगुत्तो वचीगुत्तो, आहारे उदरे यतो ।
सच्चं करोमि निद्दानं, सोरच्चं मे पमोचनं ॥

"कायसंयम,[८२] वचनसंयम,[८३] आहारसंयम[८४] जुया
सत्यद्वारा असत्य *(घाँय्)* पुना[८५]
अनंलि, सुन्दर निर्वाणद्वारा प्रमुक्त जुये *(ज्या: सिधय्के)* ।"

"विरियं मे धुरधोरय्हं, योगक्खेमाधिवाहनं ।
गच्छति अनिवत्तन्तं, यत्थ गन्त्वा न सोचति ॥

"जिगु वीर्य हे धुरवहन याइपिं द्वहँत *(थुसात)* ख:
गुपिंसं योगक्षेम *(निर्वाण)* पाखे यंकी ।
उगु दिशापाखे यंकी गुगु दिशापाखे थ्यनेवं
हानं लिहाँ वये म्वाल, गुगु दिशाय् शोक नं मदु ।"

"एवमेसा कसी कट्ठा, सा होति अमतप्फला ।
एतं किसं कसित्वान, सब्बदुक्खा पमुच्चती"ति ॥

"थुजागु बुँज्याय् बालि लगे यायेवं
अमृतफल प्राप्त जुइ ।
थुजागु बुँ ज्या याइपिं
न्ह्यांम्ह नं सकतां दु:खं मुक्त जुया वनी ।"

अनंलि, कसिभारद्वाज ब्राह्मणं छपा: तपा:गु लुँयागु देमाय् खीर *(पायस)* ताना भगवान्या न्ह्योने यंका थथे धाल – छलपोल गौतमं खीर भपा बिज्याहुँ, छलपोल कृषक जुया बिज्या:, छलपोल गौतमं अमृत फलदायी बुँज्या याना बिज्या: ।

"गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं, सम्पस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा, धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥

---

८२ स्वथी कायसुचरित्रयात थन 'कायसंयम' धा:गु ख: ।

८३ प्यथी वचनसुचरित्रयात थन 'वचनसंयम' धा:गु ख: । थुपिं निगूलिं संयमद्वारा प्रातिमोक्ष संवरशीलयात क्यना त:गु ख: ।

८४ 'आहारसंयम' धका केवल आहार संयमयात जक धया त:गुं मखु । थ्व खं सकतां चतुप्रत्ययय् संयम जुइ मा:गु व 'आजीव पारिशुद्धिशीलयात नं क्यना त:गु दु धका अट्ठकथास उल्लेख दु । आहारसंयम धायेबले मितभोजी व आहारय् मात्राज्ञान धा:गु ख: । भोजन शब्दं म्हुतुं याइगु प्रत्ययसेवन-शीलयात धा:गु ख: । थ्व खँ छाय् धा:गु ?
"हे ब्राह्मण ! गथे पुसा ह्वला वामा बचे यायेया नि़तिं छं कँया बार वालं चिना अथवा सिमाया बार अथवा प:खालं खुया सा, म्ये अथवा मृगपशुत बुँई दुहाँ वये मफइगुया लिस्सें खुं खुइ फइ मखुगु ख: अथे हे याना – श्रद्धा-पुसा ह्वला अनेक– प्रकारया कुशल रूपी वाबालि रक्षा यायेया नितिं जिं कायवाक् आहारादि स्वथी संयम रूपी बारं खुयेगु याना – गुकिं याना रागादि अकुशल-धर्म रूपी सा, म्ये तथा मृगपशुत दुहाँ वये फइ मखुया लिस्सें अनेक कुशल रूपी वाबालि नं खुं खुइ फइ मखु ।"

८५ सत्यद्वारा असत्य *(घाँय्)* पुना – धयागुया अर्थ ख: – असत्यतायात सत्यताद्वारा काटे याना छ्वयेगु, लिना छ्वयेगु । कायद्वार व वचनद्वार – थुपिं निगू द्वारपाखें असत्य न्ह्वंवाइगुयात सत्य वाचाद्वारा काटे याना बिइगु, लिना छ्वयेगु धा:गु ख: ।

(भगवान् –) "धर्मोपदेश न्यंका वःगु भोजन जित स्वीकार्य मजू,
हे ब्राह्मण ! ज्ञानिपिनिगु थ्व धर्म मखु,
धर्मोपदेश न्यंका दइगुयात बुद्धं स्वीकार याइ मखु,
ब्राह्मण ! धर्म दया च्वंतले थ्व खँ लागु जुया च्वनी ।"

"अञ्ञेन च केवलिनं महेसिं, खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु, खेत्तं हि तं पुञ्ञपेक्खस्स होती"ति ॥

"केवली, महर्षी, क्षीणास्रव, निःशंकीयात
मेगु हे अन्न *(आहार)* पानद्वारा उपस्थान या,
पुण्य कमाये याइपिनि निर्तिं
थ्व बुँथें खः ।"

"भो गौतम ! अथे जूसा थ्व हव्यशेष *(खीर)* सुयात बिइले ?"

"ब्राह्मण ! तथागतं वा तथागत-श्रावकपिंसं बाहेक देवलोक सहित मारलोक सहित, ब्रह्मलोक सहित प्रजा तथा देवसहित मनुष्यपिं मध्ये थ्व हव्यशेष *(खीर)* नया पचे याये फुपिं जिं सुं मखना । ब्राह्मण ! उकिं हे उगु पायस वाउँगु घाँय् मदुगु थासय् तया ब्यु अथवा प्राणी मदुगु लखय् चुइक छ्व ।"

अनंलि, कसिभारद्वाज ब्राह्मणं उगु हव्यशेष प्राणी मदुगु लखय् चुइक छ्वल । अनंलि उगु पायस लखय् लायेसाथं उकिं चिचिट, चिट चिट सः वया कुं व हाःदना वल । गथेकि न्हिच्छिं निभालं क्वाःगु कू लखय् तयेबले 'चिचिट चिट चिट याना सः पिहाँ वइगु खः, अथे हे उगु हव्यशेष *(खीर, पायस)* लखय् तःबले हाः नं दना पिहाँ वल ।'

अनंलि, कसिभारद्वाज ब्राह्मण संविग्न जुया, रोमाञ्चित जुया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्या चरण कमलय् *(पालिइ)* भोसुना बिन्ति यात – "धन्य खः, भो गौतम ! धन्य खः, भो गौतम ! ! भो गौतम ! ! ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका … *(पूर्ववत्)* … "

कसिभारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्याथाय् प्रव्रज्या प्राप्त यात … आयुष्मान् कसि भारद्वाज मेपिंथें अर्हन्त जुया बिज्यात ।

१२. उदय-सुत्त

१२. श्रावस्ती … । अनंलि, भगवान् पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्रचीवर धारण याना गन उदय ब्राह्मणया छेँ दु अन बिज्यात । उदय ब्राह्मणं भगवान्यागु भिक्षा-पात्र जायक जा *(भिक्षा)* तया बिल । निन्हु खुन्हु नं भगवान् उदय ब्राह्मणया छेंय् बिज्यात । स्वन्हु खुन्हु नं वयागु हे छेंय् बिज्यात । उदय ब्राह्मणं स्वन्हु खुन्हु नं भगवान्यागु भिक्षा-पात्र जायक जा ततं भगवान्यात थथे धाल – "श्रमण गौतम ला रस-लोभी खनि, हानं हानं थन हे वया च्वन ।"

(थुलि खँ न्यना भगवानं ब्राह्मणयात गाथाद्वारा निम्न खँ न्यंका बिज्यात –)

"पुनप्पुनं चेव वपन्ति बीजं, पुनप्पुनं वस्सति देवराजा ।
पुनप्पुनं खेत्तं कसन्ति कस्सका, पुनप्पुनं धञ्ञमुपेति रट्ठं ॥

"हानं हानं पुसा पिइ, हानं हानं वर्षाद जुइ ।
हानं हानं कृषकं बुँ ज्याइ, हानं हानं राष्ट्रं वा दुकाइ ।"

"पुनप्पुनं याचका याचयन्ति, पुनप्पुनं दानपती ददन्ति ।
पुनप्पुनं दानपती ददित्वा, पुनप्पुनं सग्गमुपेन्ति ठानं ॥

"हानं हानं याचकपिंसं फ्वनी, हानं हानं दानपतिपिंसं बिइ,
हानं हानं बिया हे दानपतिपिं हानं हानं स्वर्गलोक थ्यनी ।"

"पुनप्पुनं खीरनिका दुहन्ति, पुनप्पुनं वच्छो उपेति मातरं ।
पुनप्पुनं किलमति फन्दति च, पुनप्पुनं गब्भमुपेति मन्दो ॥

"हानं हानं साजवालं दुरु न्ह्याइ,
हानं हानं सा:मचा *(बाछ्रा बाछ्री)* मांम्हसिथाय् थ्यनी ।

हानं हानं मांपिं दु:ख कष्ट सिया छट्पटे जुइ,
हानं हानं अज्ञानीपिं गर्भय् च्वं वनी ।"

"पुनप्पुनं जायति मीयति च, पुनप्पुनं सीवथिकं हरन्ति ।
मग्गं च लद्धा अपुनब्भवाय, न पुनप्पुनं जायति भूरिपञ्ञो"ति ॥

"हानं हानं जन्म जुइ, सी, हानं हानं मसानय् यंकी ।
पुनर्जन्म मजुइगु लँपु दय्‌का, हानं हानं बुद्ध *(भूरिपञ्ञो)* जन्म जुइ मखु ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, उदय ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! धन्य ख:, भो गौतम ! ! भो गौतम ! ! ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया त:गुयात उला बिइगुथें वा लँ तना च्वंम्हसित लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूँथाय् चिकं मत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे छलपोल गौतमं जित अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आ: जि छलपोल गौतमया शरणय् वने, धर्म व भिक्षु सङ्घया नं शरण वने । भन्ते ! थनिं निसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका धारण याना बिज्याहुँ ।"

१३. देवहित-सुत्त

१३. श्रावस्ती … । उगु समयय् भगवान् वायुरोगं स्याका *(पीडित जुया)* बिज्याना च्वन ।[८६] उगु इलय् आयुष्मान् उपवाण *(उपवान्)* भगवान्याम्ह उपस्थाक ख: । अनंलि, भगवानं आयुष्मान् उपवाणयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – "उपवाण ! छं जित क्वा: ल: मा:गु सिइकि *(=प्रवन्ध या)* ।"[८७]

---

८६ भगवान् बुद्ध, बोधिसत्त्व तिनीबले, उरुवेल वनय् दुष्करचर्या याना बिज्याना च्वंबले वसपोलं छम्हु मूया रस जक भपा बिज्यागु ख:, लिस्से कठोर शय्या नं याना बिज्यागु ख: । अजागु दुर्भोजन आदियागु कारणं याना वसपोलयात इलय् व्यलय् प्वाया वायुरोगं स्याइगु ख: । बुद्ध जुया बिज्याये धुंका नं, प्रणीत आहार भपा: बिज्याये धुंका नं इलय् इलय् वसपोलया प्वाथय् वायुरोग उत्पन्न जूगु ख: । आ: नं अथे हे जूगु ख: ।

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया भगवान्यात लिसः बिया आयुष्मान् उपवाण चीवर पुना पात्रचीवर धारण याना गन देवहित ब्राह्मणया छें दु अन बिज्यात ।[८८] वना सुंक छखे लिक्क दना बिज्याना च्वन । अनंलि, देवहित ब्राह्मणं सुंक च्वना छखे लिक्क दना बिज्याना च्वंम्ह आयुष्मान् उपवाणयात खन । खना गाथाद्वारा आयुष्मान् उपवाणयात थथे धाल –

"तुण्हीभूतो भवं तिट्ठं, मुण्डो सङ्घाटिपारुतो ।
किं पत्थयानो किं एसं, किं नु याचितुमागतो"ति ॥

"मुण्डन छ्यं दुम्ह सङ्घाटि पारूपन याना तःम्ह,
नोंनि मवासे सुम्क दना बिज्याकम्ह छपिंसं
छु इच्छा तया छु माला
छु फ्वनेत थन बिज्यानागु खः ?"

"अरहं सुगतो लोके, वातेहाबाधिको मुनि ।
सचे उण्होदकं अत्थि, मुनिनो देहि ब्राह्मण ॥

(उपवाण –) लोकय् अर्हन्त सुगत जुया बिज्याकम्ह
मुनि वायुरोगं पीडित जुया बिज्याःत,
हे ब्राह्मण ! दसा ब्यु क्वाः लः मुनिया नितिं ।

"पूजितो पुजनेय्यानं, सक्करेय्यान सक्कतो ।
अपचितो अपचेय्यानं, तस्स इच्छामि हातवे"ति ॥

"पूजा यायेबहःपिं मध्ये पूजित जूम्ह
सत्कार यायेबहःपिं मध्ये सत्कृत्य जूम्ह
सम्मान यायेबहःपिं मध्ये सम्मानित जूम्ह
वसपोलया नितिं जित *(क्वाःलः)* माला च्वन ।"

अनंलि, देवहित ब्राह्मणं छम्ह मनूयात खःमूली क्वा लः कुबिकेबिया साखः छग्वारा नं आयुष्मान् उपवाणयात प्रदान यात । अनंलि, आयुष्मान् उपवाण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना

---

८७ भगवान् बुद्ध, बुद्ध जुया बिज्याये धुंका न्हापां नीदँ तक वसपोलयात निबद्धरूपं उपस्थान याइपिं सुं मदु । गुबलें वं, गुबले वं वसपोलयात उपस्थान यागु जुया च्वन । असीतिमहास्थविरपिं मध्ये वसपोलयात उपस्थान मयापिं भिक्षु शायद हे सुं दइ । इपिं मध्ये (१) नागसमाल, (२) उपवाण, (३) सुनक्खत्त, (४) चुन्दसमणुद्देस (५) सागत, (६) बोधि, (७) मेघिय आदि स्थविरपिनिगु नां मूल पाली नं उल्लेख जूगु खने दु । थुगु इलय् जुलसा आयुष्मान् उपवाण भगवानया उपस्थाक खः । आयुष्मान् उपवाणं सुथन्हापां दना परिवेणय् बँ पुइगु, दतिवन तया बिइगु, मोल्हुइत लः तया बिइगु, पात्र चीवर ज्वना अनुगमन यायेगु आदि ज्या याना च्वंगु खः । उकिं हे भगवानं आयुष्मान् उपवाणयात क्वाःलःया नितिं ध्यानाकर्षण याना बिज्यागु खः । सं.अ.क. I.पृ. २०० देवहितसुत्तवण्णना, ब्राह्मण-संयुत्त ।

८८ थ्व बखत तक भगवानं भिक्षुपिंत लः क्वाकेगु बारे छुं शिक्षापद दयेका बिमज्यानिगु खः । बुद्ध जुया बिज्याना नीदँ तक प्रायः याना वसपोल प्रमुख भिक्षुपिं जङ्गलय् च्वना बिज्याइगु खः । थुम्ह देवहित ब्राह्मणं ततःगोगु थलय् लः दायेका मोल्हुइया नितिं (Public-bath), साब्बुं आदि *(नहानियचुण्णादि)* या व्यवस्था याना मोल्हुइपिंके ध्यबा कया उकिं जीविका याना च्वंम्ह खः । मोल्हुइ न्ह्यांपिनि अन वना ध्यबा पुला मोमील्हुइ धुंका, सुगन्ध लेप ईला स्वाँमालं क्वखाया लिहाँ वनिगु खः । वयाथाय् न्ह्याबलें नं क्वाःलः दया च्वनिगु जुया च्वन । उकिं हे आयुष्मान् उपवाण वयाथाय् बिज्यागु खः । सं. नि.अ.क. I.पृ. २०१:देवहितसुत्तवण्णना, ब्राह्मणसंयुत्तं ।

भगवान्यात क्वालखं मोल्हुइका, क्वालखय् साख: मिले याना भगवान्यात बिल । अनंलि, भगवान्या पीडा *(स्या:गु)* शान्त जुल ।

अनंलि, *(लिपा)*[८९] देवहित ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्नाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखेलिक्क फेतुत । छखेलिक्क फेतुना देवहित ब्राह्मणं भगवान्यात गाथाद्वारा थथे धाल –

"कत्थ दज्जा देय्यधम्मं, कत्थं दिन्नं महप्फलं ।
कथं हि यजमानस्स, कथं इज्झति दक्खिणा"ति ॥

गन *(सुयात)* दातव्यवस्तु बिइगु ?
गन *(सुयात)* दान बिइवं महत्फल जुइ ?
गुकथं दान बिइवं
दानया फल महान जुइ ?

"पुब्बेनिवासं यो वेदी, सग्गापायं च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिञ्ञावोसितो मुनि ॥

(भगवान् –) "गुम्हसिनं पूर्वजन्मया खँ स्यू,
गुम्हसिनं स्वर्ग व नरक नितां खं
गुम्ह जन्म मरणं मुक्त जुया
सिइके मा:गु सकतां सिइका अवशान प्राप्त मुनि ख: ।"

"एत्थ दज्जा देय्यधम्मं, उत्थ दिन्नं महप्फलं ।
एवं हि यजमानस्स, एवं इज्झति दक्खिणा"ति ॥

"थजाम्हसित दातव्यवस्तु बिइमा:,
थजाम्हसित दान बिइवं महत्फल दइ,
थुकथं अरहन्त विषयय् दान ब्यूम्हसियागु
दानया फल सफल जुइ अर्थात् महान जुइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, देवहित ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य ख: भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थनिं निसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका धारण याना बिज्याहुँ ।"

१४. महासाल-सुत्त

१४. श्रावस्ती ··· । अनंलि, बुढाम्ह धनपति महासाल ब्राह्मण भ्वाथगु लँ फिना जेतवन विहारय् गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्नाप कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे

---

८९ भगवानया रोग क्वलासेंलि "देवहित ब्राह्मणं ब्यूगु वासलं भगवानया रोग लात, अहो दान !" धयागु ब्राह्मणयागु आपालं प्रशंसा प्रचार जुल । थुगु प्रशंसा न्यना "थुलिं नं जिगु थुलिमच्छि प्रशंसा फैले जुल" धका मती लुइका कीर्तिकामी ब्राह्मणया चित्तय् बुद्धप्रति विश्वासया भावना उत्पन्न जुल । उकिं हे छन्हु व बुद्धयाथाय् वंगु ख: धका सं.नि.अ.क. I. पृ. २०१:देवहितसुत्तवण्णनास उल्लेख दु ।

लिक्क फेतूम्ह धनपति ब्राह्मणयात भगवानं न्यना बिज्यात – 'हे ब्राह्मण ! छाय् छं थथे बुढा जुइका भ्वाथगु वसः पुना जुयागु ?'

"भो गौतम ! जिमि प्यम्ह काय्पिं दु । इमिसं थः कलापिनिगु खँ न्यना जित छेंनं पितिना हल ।"

"हे ब्राह्मण ! अथे जूसा छं थुपिं गाथात न्वेवय्का *(कण्ठस्थ याना)* छिमि काय्पिं नं उपस्थित जूगु महाजनपिनिगु सभाय्, थुपिं गाथात *(श्लोकत)* ब्वना न्यंकि –

"येहि जातेहि नन्दिस्सं, येसं च भवमिच्छिसं ।
ते मं दारेहि संपुच्छ, सा व वारेन्ति सूकरं ॥

"थुपिं बूबले *(जि)* अतिकं लय्तायागु खः,
थुमिगु अभिवृद्धि *(जय)* जुइमा धका कामना यानागु खः,
(परन्तु थौं) जित फायात खिचां उना लिना छ्वःथें,
थुपिं काय्पिंसं कलापिनिगु खँ न्यना जित छेंनं पितिना हल ।"

"असन्ता किर मं जम्मां, तात ताता ति भासरे ।
रक्खसा पुत्तरूपेन, ते जहन्ति वयोगतं ॥

"जिं लहिना तयापिं,
जित 'अबु' 'अबु' धाइपिं जिमि काय्पिं तःधि जुइवं,
असत्पुरूस, नीच, राक्षेसथें च्वंपिंसं
(थौं) जित छेंनं पितिना हल ।"

"अस्सो व जिण्णो निब्भोगो, खादना अपनीयति ।
बालकानं पिता थेरो, परागारेसु भिक्खति ॥

"गथे ज्या बिइ मफुम्ह बुढाम्ह सलयात
नसा मनकूसे *(मनुखं)* छेंतं पितिनिगु खः
अथे हे तुं, धनीकुल जुया नं जित फ्वग्गीं *(दरिद्र)* याना
कतपिनि छें छेंय् फ्वना नये माःय्क पितिना हल ।"

"दण्डो व किर मे सेय्यो, यं च पुत्ता अनस्सवा ।
चण्डं पि गोणं वारेति, अथो चण्डं पि कुक्कुरं ॥

"धयागु खँ मन्यपिं थुजापिं काय्पिं स्वया
बरु जित थ्व जिगु तुतां हे श्रेयस्कर जू ।
(छाय्कि) थ्व तुतां च्वये धका वःम्ह सायात ख्यायेत ज्यू,
न्याये धका हःक्का वम्ह खिचायात ख्याना छ्वयेत नं ज्यू ।"

"अन्धकारे पुरे होति, गम्भीरे गाधमेधति ।
दण्डस्स आनुभावेन, खलित्वा पतितिट्ठती"ति ॥

"ख्यूँथाय् पति पतिं न्ह्योने वनेत तुतामं चुया वनेत ज्यू,
तःजागु लखय् छिना वनेत ज्या ब्यू
तुतांया लिधंसा दइगुलिं नं बचे जुइत ज्यू ।"

ब्राह्मणं थुपिं गाथात भगवान्याके कण्ठस्थ जुइक वय्का छन्हु महाजनपिनिगु सभाषद्य् थः कायपिं दुगु इलय् *(ब्राह्मणं)* उगु गाथात ब्वना न्यंकल –

"थुपिं बूबले *(जि)* अतिकं लय्तायागु खः ··· *(पूर्ववत्)* ··· बचे जुइत ज्यू।"

अनंलि, ब्राह्मणयात कायपिंसं छेंय् यंका मोल्हुइका म्हतिं म्हतिंसिनं दोसल्ला *(गां)* न्येय्का बिल। छन्हु व हे ब्राह्मण छपु दोसल्ला ज्वना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना भगवान् नाप कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत। अनंलि, उम्ह ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! जिमि ब्राह्मणपिंसं आचार्ययात गुरु दक्षिणा चढे यायेमाः। अतः भो गौतम ! गुरु दक्षिणाया रूपय् चढे यानागु थ्व आचार्य धन *(दोसल्ला)* ग्रहण याना कया बिज्याहुँ।" भगवानं अनुकम्पापूर्वक ग्रहण याना बिज्यात। अनंलि, उम्ह धनी कुलया *(धनपति)* ब्राह्मणं भगवानयात थथे प्रार्थना यात – "धन्य खः, भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थनिं निसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर जक शरणय् वःम्ह उपासक खः धका धारण याना बिज्याहुँ।"

१५. मानत्थद्ध-सुत्त

१५. श्रावस्ती ···। अनंलि, मानत्थद्ध *(अहंकारी, घमंडी)* ब्राह्मण श्रावस्ती च्वं च्वन। वं *(थः)* मांयात, बौयात, आचार्ययात, तःधिकम्ह दाजुयात समेत अभिवादन मयाः। छगू समयय्, भगवान् आपालं भिक्षुपिनि दथुइ च्वना इमित धर्मोपदेश याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् अहंकारी ब्राह्मणया थथे मती लुत – "थुम्ह श्रमण गौतम आपालं भिक्षुपिनि दथुइ च्वना इमित धर्मोपदेश याना बिज्याना च्वन। जि नं श्रमण गौतमयाथाय् वने। यदि श्रमण गौतमं जिनाप खँल्हाबल्हा यात धाःसा जि नं वसपोललिसे खँ ल्हाये । यदि श्रमण गौतमं जिनाप खँल्हाबल्हा मयात धाःसा जि नं वसपोल लिसे खँ ल्हाये मखु।" थुलि मती तया अहंकारी ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना नोंनिं मवासे छखे लिक्क दना च्वन। थः नाप श्रमण गौतमं न्वंमतूगु खना अहंकारी ब्राह्मण – "थुम्ह श्रमण गौतमं छुं मस्यू" धका अनं लिहाँ वने त्यन। अनंलि, भगवानं अहंकारी ब्राह्मणयागु मनया खँ सिइका अहंकारी ब्राह्मणयात गाथाद्वारा आज्ञा जुया बिज्यात –

"न मानं ब्राह्मण साधु, अत्थिकस्सीध ब्राह्मण।
येन अत्थेन आगच्छि, तमेवमनुब्रूहये"ति॥

"हे ब्राह्मण ! यदि सुयातं अर्थया आवश्यकता जूसा
वं अभिमान यायेगु ठीक मजू।
गुगु उद्देश्यं थन वयागु खः
व हे खँ कँ *(धा)*।"

अनंलि, 'जिगु मनया खँ श्रमण गौतमं सिइका काल' धका अहंकारी ब्राह्मणं अन हे भगवान्या चरण कमलय् *(पालिइ)* भागी याना चुप्पा नया, ल्हातं उसि उसि याना थःगु नां न्यंकल – "भो गौतम ! जि अहंकारी खः, जि अहंकारी खः।" वयागु थुगु ताल खना अन दुपिं परिषद् आश्चर्य चकित जुल – अहो, गजागु आश्चर्य ! अहो गजागु आश्चर्य !! थुम्ह अहंकारी ब्राह्मणं मांयात, बौयात, आचार्ययात, तःधिकम्ह दाजुयात समेत अभिवादन मयाः। परन्तु श्रमण गौतमयात धाःसा गुलिमच्छि स्नेह व भक्ति क्यन !!"

अनंलि, भगवानं अहंकारी ब्राह्मणयात आज्ञा जुया बिज्यात – 'हे ब्राह्मण ! गात, गात, दँ । जित क्यंगु श्रद्धा गात, थ:गु आसनय् फय्‌तु ।'

अनंलि, अहंकारी ब्राह्मणं थ:गु थासय् फय्‌तुना भगवान्‌याके गाथाद्वारा न्यन –

"केसु न मानं कयिराथ, केसु चस्स सगारवो ।
क्यस्स अपचिता अस्सु, क्यस्सु साधु सुपूजिता"ति ॥

"सुया प्रति अभिमान यायेगु ठीक मजू ?
सुया प्रति गौरव तयेगु भिं जुइ ?
सुयागु सम्मान व स्वागत यायेगु बांलाइ ?
सुयागु पूजा यायेवं भिंगु पूजा जुइ ?"

"मातरि पितरि चा पि, अथो जेट्ठम्हि भातरि ।
आचरिये चतुत्थम्हि, तेसु न मानं कयिराथ ।
तेसु अस्स सगारवो, त्यस्स अपचिता अस्सु ।
त्यस्सु साधु सुपूजिता ॥

(भगवान् –) "हे ब्राह्मण ! मां, बौ, त:धिम्ह दाजु, आचार्य – थुपिं,
प्यम्हप्रति अहंकार अभिमान मयायेगु,
इमित गौरव तयेगु, सम्मान तयेगु,
इमिगु पूजा यायेगु हे भिं जुइ ।"

"अरहन्ते सीतीभूते, कतकिच्चे अनासवे ।
निहच्च मानं अत्थद्धो, ते नमस्से अनुत्तरे"ति ॥

"शीतल जुया अर्हन्त जूपिं,
कृतकृत्य जुया अनास्रव जूपिं,
अभिमानयात दबे याना निरभिमानी जूपिंत
नमस्कार यायेगु हे भिं जुइ ।"

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं अहंकारी ब्राह्मणं भगवान्‌यात थथे प्रार्थना यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थनिं निसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका धारण याना बिज्याहुँ ।

१६. पच्चनीक-सुत्त

१६. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् पच्चनीक *(ल्वापुखिचा)* ब्राह्मण श्रावस्ती च्वं च्वन । अनंलि, ल्वापुखिचा ब्राह्मणया थथे मती लुत – 'जि भगवान्‌याथाय् वने । श्रमण गौतमं न्ह्यागगु धा:सा जिं उकिया ठीक अ:खतं *(बिलकुल उल्टां)* न्ववाये ।' उगु इलय् भगवान् चकंगु खुल्ला थासय् चंक्रमण याना बिज्याना च्वन । अनंलि, ल्वापुखिचा ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्‌या ल्यू ल्यू ववं धाल – "श्रमण ! धर्म उपदेश या ।"

“न पच्चनीकसातेन, सुविजानं सुभासितं ।
उपक्किलिट्ठचित्तेन, सारम्भबहुलेन च ॥

“गुम्हसिया चित्त खिति थाः *(हाकु),*
ल्वापु थलेगु नियत दु,
थुजाम्ह ल्वापु थइम्ह नाप
खँ ल्हायेगु ठीक मजू ।”

“यो च विनेय्य सारम्भं, अप्पसादं च चेतसो ।
आघातं पटिनिस्सज्ज, स वे जञ्ञा सुभासितं”ति ॥

“सुनां थःगु अप्रशाद *(विरोध भाव)* व
चित्तया उच्छ्वंखलतायात दबे याइ,
द्वेषयात बांलाक चिइका छ्वइ
अजाम्हसित धर्मया खँ कनेगु उचित जू ।”

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, ल्वापुखिचा ब्राह्मणं भगवान्यात थथे प्रार्थना यात – “धन्य खः, भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थनिंनिसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् वःम्ह उपासक खः धका धारण याना बिज्याहुँ ।

१७. नवकम्मिक-सुत्त

१७. छगू समयय् भगवान् कोशलराज्यया छगू जंगलय् विहार याना बिज्यात । उगु बखतय् नवकार्मिक *(नवकम्मिक)* भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात गनं छमा साल सिमा क्वय् म्ह तिप्यंक तया, ख्वालय् न्ह्योने स्मृति तया मुलपत्ति थ्याना फेतुना बिज्याना च्वंगु खन । खनां वयागु मनय् थथे जुल – ‘जिला थ्व जंगलय् *(ज्या दया)* ज्या याका च्वंच्वना । थुम्ह श्रमण गौतम थुगु जङ्गलय् छु याना न्ह्याइपुइका *(अभिरमण याना)* च्वं च्वन ?’

अनंलि, नवकार्मिक भारद्वाज ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात गाथाद्वारा धाल –

“के नु कम्मन्ता करीयन्ति, भिक्खु सालवने तव ।
यदेकको अरञ्ञस्मिं, रतिं विन्दति गोतमो”ति ॥

भिक्षुपिं शालवनय् च्वना छु याना च्वनी ?
याकचा थ्व जंगलय् च्वना,
छलपोल गौतमं,
छुकी मन तया च्वना ?

“न मे वनस्मिं करणीयमत्थि, उच्छिन्नमूलं मे वनं विसूकं ।
स्वाहं वने निब्बनथो विसल्लो, एको रमे अरतिं विप्पहाया”ति ॥

(भगवान् –) "जंगलनाप जिगु छुं ज्या मदु,
जिगु जंगल निर्मूल याये धुन,
जि कँभ्का: कँ मदुगु वनय् दु, राग, द्वेषयात चिइका
याकचा वैराग्य-सुख रूपी वनय् मन लगे. याना च्वंच्वन।"

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, नवकार्मिक भारद्वाज ब्राह्मणं भगवान्यात थथे प्रार्थना यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थनिं निसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका धारण याना बिज्याहुँ।

१८. कट्ठहार-सुत्त

१८. छगू समयय् भगवान् कोशलया गनं छगू जंगलय् विहार याना बिज्यात। उगु इलय् सुं भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणया छथ्व: सिं मुंकीपिं शिष्यपिं व हे जंगलय् वन। वना इमिसं भगवान्यात उगु जंगलय् गनं छमा साल सिमा क्वय् म्ह तिप्यंक तया ख्वालय् न्ह्योने स्मृति तया मुलपत्ति थ्याना फेतुना बिज्याना च्वंगु खन। खना, गन भारद्वाज गोत्र ब्राह्मण दु अन वन। वना भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणयात कन – 'ओह ! छपिंसं स्यूला – फलानागु जंगलय् छम्ह श्रमण ··· मुलपत्ति थ्याना च्वंगु दु। अनंलि, भारद्वाज गोत्र ब्राह्मण उपिं विद्यार्थी मस्त *(माणवकत)* ब्वना गन उगु जंगल दु अन वन। वं नं भगवान्यात उगु जंगलय् ··· स्मृति तया मुलपत्ति थ्याना फेतुना बिज्याना च्वंगु खन। खना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात गाथाद्वारा थथे बिन्ति यात –

"गम्भीररूपे बहुभेरवे वने, सुञ्ञं अरञ्ञं विजनं विगाहिय।
अनिञ्जमानेन ठितेन वग्गुना, सुचाररूपं वत भिक्खु झायसि॥

"घनघोर, भयानक, शून्य, निर्जन जंगलय् च्वना,
भव्य अचल आसनय् च्वना,
भिक्षु ! अति सुन्दर ध्यानय् च्वं च्वन।"

"न यत्थ गीतं न पि यत्थ वादितं, एको अरञ्ञे वनवस्सितो मुनि।
अच्छेररूपं पटिभाति मं इदं, यदेकको पीतिमनो वने वसे॥

"न थन म्यें दु न अन बाजँ,
थुजागु जंगलय् याकचा वनवासी मुनियात खना,
जि त:सकं अजू चाया च्वन –
गुकथं व जंगलय् याकचा प्रसन्नपूर्वक च्वंच्वन धका ! "

"मञ्ञामहं लोकाधिपतिसहब्यतं, आकङ्खमानो तिदिवं अनुत्तरं।
कस्मा भवं विजनमरञ्ञमस्सितो, तपो इध कुब्बसि ब्रह्मपत्तिया"ति॥

"जि मती तया –
लोकाधिपति नाप अनुत्तर स्वर्गयागु कामनां
छपिं निर्जन वनय् छाय् च्वं च्वन,
ला:सा छपिंसं ब्रह्मत्व प्राप्तिया नितिं थन तप याना च्वनागुला मखुला ?"

"या काचि कङ्खा अभिनन्दना वा, अनेकधातूसु पुथू सदासिता ।
अञ्ञाणमूलप्पभवा पजप्पिता, सब्बा मया ब्यन्तिकता समूलिका ॥

(भगवान्–) "छुं अभिनन्दन रूपी तृष्णा अथवा नाना स्वभाव आलम्वन
जुइगु न्हिंन्हिं आश्रय याना च्वंगु क्लेशत दसा
अविद्या मूल प्रभव जुया च्वंगु अविद्या मूल
सहितगु थुपिं फुक्व तृष्णा जिं बिलकुल नाश यायेधुन ।"

"स्वाहं अकङ्खो असितो अनूपयो, सब्बेसु धम्मेसु विसुद्धदस्सनो ।
पप्पुय्य सम्बोधिमनुत्तरं सिवं, झायामहं ब्रह्म रहो विसारदो"ति ॥

"हे ब्राह्मण ! तृष्णा व इच्छां रहित जुया
सकतां धर्मया तत्त्व *(दर्शन)* यात स्यूम्ह
अनुत्तरगु व श्रेष्ठगु सम्बोधि प्राप्त याना
याकचा एकान्तय् जि निर्भीकपूर्वक ध्यान च्वं च्वना ।"

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, भारद्वाज गोत्र ब्राह्मणं भगवान्यात थथे प्रार्थना यात – "धन्य ख:, भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थनिं निंसे छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका धारण याना बिज्याहुँ ।

१९. मातुपोसक-सुत्त

१९. श्रावस्ती ··· । अनंलि, मातृपोषक ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्नाप कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह मातृपोषक ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! जिं धर्मतापूर्वक भिक्षा खोजी याना, धर्मतापूर्वक खोजी याना दुगु भिक्षां मांबौपिंत पालन पोषण याना । थथे यायेबले छु जिं मांबौपिंप्रति कर्तव्य पालन या:गु जुइला ?"

(भगवान् –) "प्रशंसनीय जू ब्राह्मण ! थथे यायेबले थ:गु कर्तव्य पालन या:गु जुइ । छाय्धा:सां गुम्हसिनं धर्मतापूर्वक भिक्षा खोजी याइ, गुम्हसिनं धर्मतापूर्वक भिक्षा खोजी याना मांबौपिंत भरणपोषण याइ वं आपालं आपा: पुण्य कमाये याइ ।"

"यो मातरं पितरं वा, मच्चो धम्मेन पोसति ।
ताय नं पारिचरियाय, मातापितूसु पण्डिता ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सग्गे पमोदती"ति ॥

"मनू जुया गुम्हसिनं मांबौपिंत धर्मतापूर्वक पालन पोषण याइ,
मांबौप्रति पण्डितं गुगु परिचर्या याइ,
अजागु कार्यं वयात थुगु लोकय् नं प्रशंसा दइ ।
मृत्युं लिपा स्वर्गलोकय् नं व प्रमुदित जुइ ।"

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, मातृपोषक ब्राह्मणं भगवान्यात थथे प्रार्थना यात – "धन्य खः, भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थनिं निसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् वःम्ह उपासक खः धका धारण याना बिज्याहुँ ।

२०. भिक्खक-सुत्त

२०. श्रावस्ती ··· । अनंलि, भिक्षुक ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्नाप कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना भिक्षुक ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! जि नं भिक्षुक, छःपिं नं भिक्षुक जुया बिज्याः धाःसा थन झीपिं *(निम्ह-सियागु)* दथुइ छु फरक दु ?"

"न तेन भिक्खको होति, यावता भिक्खते परे ।
विस्सं धम्मं समादाय, भिक्खु होति न तावता ॥

(भगवान् –) "भिक्षा फ्वना जुइवं भिक्षु जुइ मखु ।
अकुशल धर्म ग्रहण याना च्वंतले भिक्षु जुइ फइ मखु ।"

"योध पुञ्ञं च पापं च, बाहित्वा ब्रह्मचरियं ।
सङ्खाय लोके चरति, स वे भिक्खू ति वुच्चती"ति ॥

"गुम्हसिनं पुण्य व पाप त्याग याना,
ब्रह्मचर्य पालन याना,
ज्ञानी जुया लोकय् विचरण याइ,
अजाम्हसित जक 'भिक्षु' धाइ ।"

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, भिक्षुक ब्राह्मणं भगवान्यात थथे प्रार्थना यात – "धन्य खः, भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भन्ते ! थनि निसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् वःम्ह उपासक खः धका धारण याना बिज्याहुँ ।

२१. सङ्गारव-सुत्त

२१. श्रावस्ती ··· । सङ्गारव धयाम्ह ब्राह्मण श्रावस्ती च्वं च्वन । व जलशुद्धिक खः । व लखं हे शुद्ध जुइ धयागु खँय् विश्वास दुम्ह खः । उकिं हे सुथे व सन्ध्या ईति म्ह दुबे जुइगु लः दुथाय् मोल्हुइत वनिगु जुया च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् आनन्द बान्हिं न्ह्यो *(पूर्वाण्ह समयय्)* चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती नगरय् भिक्षाटन याना भोजन धुंका भगवान्याथाय् वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थन सङ्गारव धयाम्ह छम्ह जलशुद्धिक ब्राह्मण श्रावस्ती नगरय् च्वं च्वंगु दु । व लखं हे शुद्ध जुइ धयागु खँय् विश्वास दुम्ह खः । उकिं हे व सुथे व सन्ध्या ईति म्ह दुबे जुइगु लः दुथाय् मोल्हुइत वनिगु जुया च्वन । भन्ते भगवान् ! अनुकम्पा तया सङ्गारव धयाम्ह ब्राह्मणया छेंय् बिज्यासा वेश जुइ । भगवानं *(आयुष्मान् आनन्दयागु अनुरोधयात)* मौनभावं स्वीकार याना बिज्यात ।

अनंलि *(कन्हे खुन्हु)*, भगवान् पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गन सङ्गारव ब्राह्मणया छें दु अन बिज्यात । बिज्याना लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । अनंलि, सङ्गारव ब्राह्मण भगवान्या न्ह्योने वल । वया भगवान्नाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह सङ्गारव ब्राह्मणयाके भगवानं थथे न्यना बिज्यात –

"हे ब्राह्मण ! धात्थें छु छ जलशुद्धिक खःला ? छु लखं हे शुद्धि जुइ धयागु खँ माने याइम्ह खःला ? शुद्ध जुइया नितिं छ सुथे व सन्ध्या काःईति म्हं दुबे जुइगु लखय् वना मोल्हु वनेगु ला ?"

"खः भन्ते ! "

"हे ब्राह्मण ! छु खना छ जलशुद्धिक जुयागु ले ? छु खना लखं शुद्ध जुइ धका विश्वास यानागु ले ? छु खना सुथे व सन्ध्या काःईति लखय् ध्वापुं ध्वापुं मोल्हुयागु ?"

"भो गौतम ! न्हिने यानागु पापयात सन्ध्या काःईति मोल्हुया सिला बिये, चान्हे यानागु पापयात सुथे मोल्हुया सिला बिये । थ्व हें कारण खंका जि जलशुद्धिक जुयागु खः । लखं हे शुद्ध जुइ धयागु विश्वास याना । उकिं हे जि सुथे व सन्ध्या काःईति लखय् ध्वापुं ध्वापुं मोल्हुइगु खः ।"

"धम्मो रहदो ब्राह्मण सीलतित्थो, अनाविलो सब्भि सतं पसत्थो ।
यत्थ हवे वेदगुनो सिनाता, अनल्लगत्ता व तरन्ति पारं"ति ॥

(भगवान् –) "धर्म हे पुखु खः, निर्मल शील हे तीर्थ खः,
थुकियात हे सभ्यजनं प्रशंसा याः ।
गन ज्ञानीजनपिं म्ह मप्याक हे,
मोल्हुया, पार तरे जुया वनी ।"

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, जलशुद्धिक ब्राह्मणं भगवान्यात थथे प्रार्थना यात – "धन्य खः भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थनिं निसें छलपोल गौतमं जित जीवनभर तक शरणय् वःम्ह उपासक खः धका धारण याना बिज्याहुँ ।

२२. खोमदुस्स-सुत्त

२२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् शाक्य जनपदया खोमदुस्स धयागु शाक्यपिनि निगमय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, भगवान् पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना खोमदुस्स निगमय् भिक्षाटनया नितिं बिज्यात । उगु इलय् खोमदुस्स निगमयापिं ब्राह्मणपिं छुं ज्याखँया

नितिं सभा याना च्वन । उगु हे इलय् भगवान् सभास्थलय् बिज्यात । खोमदुस्स निगमय् च्वंपिं उपिं ब्राह्मणपिंसं भगवान् बिज्याना च्वंगु खंका थथे धाल –

“थुम्ह श्रमण मुण्डकयाके सभा-धर्म *(सभा जुया च्वंथाय् दुहाँ वये ज्यू मज्यू धयागु खँ)* बारे छुं मस्यू खनि ।” अनंलि, भगवानं खोमदुस्सक भारद्वाज गृहपतिपिंत गाथाद्वारा आज्ञा जुया बिज्यात –

“नेसा सभा यत्थ न सन्ति सन्तो, सन्तो न ते ये न वदन्ति धम्मं ।
रागं च दोसं च पहाय मोहं, धम्मं वदन्ता च भवन्ति सन्तो”ति ॥

“उगु सभा सभा मखु गन सन्त दइ मखु
गुपिसं धर्मया खँ ल्हाइ मखु, उपिं सन्त मखु ।
राग, द्वेष, मोहयात त्याग याना
धर्म कनिपिं हे सन्त जुइ ।”

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, खोमदुस्सक ब्राह्मण गृहपतिपिंसं भगवान्यात थथे प्रार्थना यात – “धन्य खः, भो गौतम ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भन्ते थनिं निसें छलपोल गौतमं जिमित जीवनभर तक शरणय् वःपिं उपासकपिं खः धका धारण याना बिज्याहुँ ।

उपासक-वर्ग क्वचाल ।

ब्राह्मण-संयुत्त क्वचाल ।

८. वङ्गीस-संयुत्त

१. निक्खन्त-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् आयुष्मान् वङ्गीश थः उपाध्याय आयुष्मान् निग्रोधकल्प नाप आलवीस अग्गालव चैत्यय् विहार याना च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् वङ्गीश नकतिनि न्हूम्ह प्रव्रजित तिनिम्ह खः, विहारया हेरविचार *(रेखदेख)* यायेत तया तःम्ह खः । अनंलि छबथां मिसात बांलाक समाये याना उगु आराम स्वयेत वल । उपिं मिसात खना आयुष्मान् वङ्गीशया मन थाते मलात, चित्त रागं वेंथें जुल ।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशया मनय् थथे जुल – 'थ्व जिगु नितिं तःधंगु अलाभ जुल, लाभ मखु जिगु दुर्भाग्य जुल, सुभाग्य मखु – जि मन थाते मलात, चित्त रागं वेंथें जुइका च्वनेगु । जित सुं अजाम्ह ध्वदुसा ज्यू गुम्हसिनं थ्व मोहयात तापाका चित्तय् शान्ति हये फइ मखु धयागु जूसा जिं थःत थम्हं स्वयं उगु मोहयात तापाका चित्तय् शान्ति छाय् महये ?'

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं थःत थःम्हं स्वयं उगु मोहं तापाका चित्तय् शान्ति हल, उले उगु इलय् वयागु म्हुतुं थुगु गाथात पिहाँ वल –

"निक्खन्तं वत मं सन्तं, अगारस्मानगारियं ।
वितक्का उपधावन्तिं, पगब्भा कण्हतो इमे ॥

"छें तोता छें मदुम्ह जुया वयाम्ह जिगु मनय्,
थुपिं मभिंगु व हाकुगु वितर्क मनय् धौबजि वाल ।"

"उग्गपुत्ता महिस्सासा, सिक्खिता दल्हधम्मिनो ।
समन्ता परिकिरेय्युं, सहस्सं अपलायिनं ॥

"श्रेष्ठजनपिनि काय्मचा, महाधनुर्धर, शिक्षित, दृढपराक्रमी,
प्यखे पाखेंसनं द्वलंद्व वाण वर्षे जूसां ।"

"सचे पि एत्ततो भिय्यो, आगमिस्सन्ति इत्थियो ।
नेव मं ब्याधयिस्सन्ति, धम्मे सम्हि पतिट्ठितं ।

"अभ यदि व स्वया नं अप्वो मिसात वःसां,
जिगु मन स्यंके फइ मखुत, आः जि धर्मय् प्रतिष्ठित जुइ धुन ।"

"सक्खी हि मे सुतं एतं, बुद्धस्सादिच्चबन्धुनो ।
निब्बानगमनं मग्गं, तत्थ मे निरतो मनो ।

"जिं थःगु न्हाय्पनय् आदित्यबन्धु बुद्धं धाःगु ताः –
निर्वाण प्राप्त यायेत लँपु गजागु धका, जिगु मन आः अन हे थातं च्वन ।"

"एवं चे मं विहरन्तं, पापिम उपगच्छसि।
तथा मच्चु करिस्सामि, न मे मग्गं पि दक्खसी"ति॥

"थुकथं विहार याना च्वनेबले यदि पापी मार जिथाय् वल धा:सां नं,
जिं अथे याये, गथे यायेवं वं जिगु लँपु खंके फइ मखु।"

२. अरति-सुत्त

२. थथे जिं न्यना। छगू समयय् आयुष्मान् वङ्गीश थ: उपाध्याय आयुष्मान् निग्रोधकल्प नापं आलवीस अग्गालव चैत्यय् विहार याना च्वन।

उगु इलय् आयुष्मान् निग्रोधकल्प भिक्षाटनं लिहाँ वया भोजन धुंका विहारय् वना च्वं वनिगु, सन्ध्या का:ईति अथवा कन्हेखुन्हु व हे इलय् पिहाँ वइगु जुया च्वन।

उगु इलय् आयुष्मान् वङ्गीशयाके मोह दया च्वन – रागं चित्त चञ्चल *(छटपटे)* जुया च्वन।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशया मनय् थथे जुल – ··· *(पूर्ववत्)*। अथे जूसा जिं थ:त थ:म्हं स्वयं उगु मोहयात तापाका चित्तय् शान्ति छ्वाय् महये ?

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं थ:त थ:म्हं स्वयं उगु मोहं तापाका चित्तय् शान्ति हल, अले उगु इलय् वयागु म्हुतं थुगु गाथातं पिहाँ वल –

"अरतिं च रतिं च पहाय, सब्बसो गेहसितं च वितक्कं।
वनथं न करेय्य कुहिञ्चि, निब्बनथो अरतो स हि भिक्खु॥

"*(धर्माचरण्)* असंतोष, *(पञ्च कामोपभोगय्)* संतोष
तथा सारा पाप वितर्कयात सर्व प्रकारं तापाका छ्वया,
गनं नं क्लेशथें जा:गु जंगल बुया मवयेमा,
क्लेश रूपी जंगल चिइका *(तृष्णा रति मदुगु)* चकंथाय् च्वनिम्ह भिक्षु।"

"यमिध पठविं च वेहासं, रूपगतं च जगतोगधं।
किञ्चि परिजीयति सब्बमनिच्चं, एवं समेच्च चरन्ति मुतत्ता॥

"पृथ्वी चोने वा आकाशय्
गुलि नं दु रूप संसारय्
इपिं जीर्ण जुया वनी, सकतां अनित्य ख:,
ज्ञानी पुरुषं थ्वयात म्हसिइका विचरण याना जुया च्वनी।"

"उपधीसु जना गधितासे, दिट्ठसुते पटिघे च मुते च।
एत्थ विनोदय छन्दमनेजो, यो एत्थ न लिम्पति तं मुनिमाहु।

"थन मनूतय्सं उपधी मिखां खंगु रूप, न्हायपनं ता:गु स:, प्रतिघसंख्यात गन्ध, रस,
निगूलिं थ्यूगु व अनुभव यागु धर्मप्रति त:सकं ययेका च्वन।

थुपिं पञ्चकामय् आशा तापाका छ्वया आशा मदुपिं जुया
थुकी तमक्यंसे च्वना च्वंम्हसित 'मुनि' धका धाइ।"

"अथ सट्ठिनिसिता सवितक्का, पुथू जनताय अधम्मा निविट्ठा।
न च वग्गगतस्स कुहिञ्चि, नो पन दुट्ठुल्लभाणी स भिक्खु॥

"खुगू आरम्भणं याना आपालं मनूतय्त अधर्म वितर्कय् *(सिद्धान्तय्)* लाका तल।
उकी मध्ये छताय् नं मलाकूसे मभिं खँ मल्हाःम्ह हे भिक्षु खः।"

"दब्बो चिररत्तसमाहितो, अकुहको निपको अपिहालु।
सन्तं पदं अज्झगमा मुनि पटिच्च, परिनिब्बुतो कङ्खति काल"ति॥

"पण्डित, ताः इलं निसें समाहित चित्त दुम्ह
ढोंगी मजूम्ह, ज्ञानी, *(प्रज्ञां परिणत जूम्ह, निपक)* तृष्णारहित मुनिं
शान्तपद निर्वाण प्राप्त याना काइ,
स्कन्ध परिनिर्वाण जुइत थःगु समय प्रतीक्षा याना च्वं च्वन।"

३. पेसल-सुत्त[९०]

३. उगु समयय् आयुष्मान् वङ्गीश थः उपाध्याय आयुष्मान् निग्रोधकल्प नापं आलवीस अग्गालव चैत्यय् च्वं च्वन। उगु इलय् आयुष्मान् वङ्गीश थःगु प्रतीभाया कारणं अभिमान याना मेपिं भिंपिं भिक्षुपिंत निन्दा यात। अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशया मनय् थथे जुल – थ्व जिगु दुर्भाग्य जुल, सुभाग्य मखु – जिं थःगु प्रतिभाया कारणं अभिमान याना मेपिं भिंपिं भिक्षुपिंत निन्दा याये लात।

अनंलि, स्वयं थःगु मनय् पछुतावे चाया आयुष्मान् वङ्गीशया म्हुतुं थुपिं गाथात पिज्वल –

"मानं पजहस्सु गोतम, मानपथं च पजहस्सु।
असेसं मानपथस्मिं, सम्मुच्छितो विप्पटिसारीहुवा चिररत्तं॥

"हे गौतमयाम्ह श्रावक! अभिमान तोति,
अभिमानया लँपुं तापाक च्वं,
अभिमानया लँपुइ दापा जुया
छं तन्हु तक पछुतावे चाया च्वं च्वन।"

"मक्खेन मक्खिता पजा, मानहता निरयं पपतन्ति।
सोचन्ति जना चिररत्तं,मानहता निरयं उपपन्ना।

"याना तःगु गुण म्हमस्यूपिं मनूत
अभिमान याना नाश जुया नरकय् कुतुं वनी।
मानं नष्ट जूपिं मनूत नरकय्
वना ताःई तक शोक याना च्वं च्वनी।"

९० अभिमञ्ञनासुत्त - हि., पेसलाअतिमञ्ञनां रो.।

"न हि सोचति भिक्खु कदाचि, मग्गजिनो सम्मापटिपन्नो ।
कित्तिं च सुखं च अनुभोति, धम्मदसो ति तमाहु पहितत्तं ॥

"मार्ग-जिन सम्यक् प्रतिपन्नम्ह भिक्षुं गुबलें शोक याइ मखु,
कीर्ति व सुखया अनुभव याइ, स्थिर चित्त दुम्ह वसपोलयात 'धर्मदर्शी' धका धाइ ।"

"तम्मा अखिलोध पधानवा, नीवरणानि पहाय विसुद्धो ।
मानं च पहाय असेसं, विज्जायन्तकरो समितावी"ति ॥

"उकिं हे *(थ्व शासनय्)* मनया खिति चुइका *(प्रधान वीर्य)* उत्साही जु,
निवरणयात हटे याना विशुद्धि जुया
अले *(अभि)* मानयात हाकु तिना
ज्ञानपूर्वक क्लेशयात अन्त याम्ह हे शान्तपूर्वक च्वं च्वनी ।"

४. आनन्द-सुत्त

४. छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वं च्वन । अनंलि, आयुष्मान् आनन्द बान्हिं न्ह्यो चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना आयुष्मान् वङ्गीशयात ल्यू ल्यू तया भिक्षाटनया नितिं श्रावस्ती दुहाँ वन ।

उगु इलय् आयुष्मान् वङ्गीशया मनय् मोह दुहाँ वल, रागं चञ्चल जुल ।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं आयुष्मान् आनन्दयात गाथां *(थ:त जूगु खँ)* न्यंकल –

"कामरागेन डय्हामि, चित्तं मे परिडय्हति ।
साधु निब्बापनं ब्रूहि, अनुकम्पाय गोतसा"ति ॥

"जि कामरागं छ्वयेका *(पुका)* च्वं च्वना
जिगु चित्त ह्वाना ह्वाना छ्वया च्वं च्वंगु दु ।
हे गौतम कुलोत्पन्न *(आनन्द)*!
अनुकम्पा तसे उकियात शान्त यायेगु उपाय *(विधि)* कना बिज्याहुँ ।"

"सञ्ञाय विपरियेसा, चित्तं ते परिडय्हति ।
निमित्तं परिवज्जेहि, सुभं रागूपसंहितं ॥

"सङ्खारे परतो पस्स, दुक्खतो मा च अत्ततो ।
निब्बापेहि महारागं, मा डय्हित्थो पुनप्पुनं ॥

"असुभाय चित्तं भावेहि, एकग्गं सुसमाहितं ।
सति कायगता त्यत्थु, निब्बिदाबहुलो भव ॥

"अनिमित्तं च भावेहि, मानानुसयमुज्जह ।
ततो मानाभिसमया, उपसन्तो चरिस्ससी"ति ॥

(आयुष्मान् आनन्द –) "वङ्गीश ! छंगु चित्त ह्वाना ह्वाना च्याका च्वंने मा:गु मेगु कारणं मखु,छंके संज्ञा विपलास उत्पन्न जुया च्वंगुलिं ख: । छं ज्वना च्वं च्वनागु राग नाप स्वापू दुगु शुभ निमित्तयात तोतेत स्व ।

थ:गु संस्कारयात अनित्य धका खंकि, दु:ख व अनात्म खंकि, थुगु त:धंगु रागयात स्याना छ्व, थ:त बारबार च्याका च्वं च्वने मते ।

चित्तय् अशुभ भावना या, एकाग्र व समाधिस्थ जु, छंके कायगता स्मृति दय्का ति, बारबार वैराग्य बढे याना ति ।

अनिमित्तयात *(अनित्य, दु:ख व अनात्म कथं)* भावना या, अभिमान व घमण्ड *(मानानुशय)* ल्यें थना छ्व; अले, मान मदय्का शान्त याना च्वं च्वने दइ ।"

५. सुभासित-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – "भिक्षुपिं !" उपिं भिक्षुपिंसं 'भदन्त !' धया भगवान्यात लिस: बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! प्यंगू अङ्ग युक्त जुइवं वचन सुभाषित जुइ, दुर्भाषित जुइ मखु, विज्ञपिनि पाखें अनिन्द्य जुइ, निन्द्य जुइ मखु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! भिक्षुं सुभाषित हे खँ ल्हाइ, दुर्भाषित मखु, धर्म हे खँ ल्हाइ, अधर्म मखु, प्रिय हे खँ ल्हाइ, अप्रिय *(खँ ल्हाइ)* मखु, सत्य हे खँ ल्हाइ, असत्य मखु । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू अङ्ग युक्त वचन सुभाषित जुइ, दुर्भाषित जुइ मखु, विज्ञपिनि पाखें अनिन्द्य जुइ, निन्द्य जुइ मखु ।"

६. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात, थुलि आज्ञा जुया सुगतं हानं आज्ञा जुया बिज्यात –

"सुभासितं उत्तममाहु सन्तो, धम्मं भणे नाधम्मं तं दुतियं ।
पियं भणे नाप्पियं तं ततियं, सच्चं भणे नालिकं तं चतुत्थं"ति ॥

सन्तपिंसं सुभाषितयात हे उत्तम धा:
निगूगु – धर्मं न्वं वा, अधर्म मखु,
स्वंगूगु – प्रिय न्वं वा, अप्रिय मखु,
प्यंगूगु – सत्य न्वंवा, असत्य मखु ।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीश आसनं दना उत्तरासङ्गयात छ्खे ब्वहलय् पाछ्या भगवान् बिज्या: पाखे ल्हा: ज्वज्वलपा बिन्ति यात – "भगवान् ! जिं छु धाये मास्ते व: । सुगत ! जित छुं न्वंवायेत अवकाश *(मौका)* बिया बिज्याहुँ ।"

"वङ्गीश ! धा, अवकाश दु" भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं भगवान्या सम्मुखय् अत्यन्त उपयुक्त गाथा पिज्वय्कल –

"तमेव वाचं भासेय्य, यायत्तानं न तापये ।
परे च न विहिंसेय्य, सा वे वाचा सुभासिता ॥

"अजागु वचनं न्वंवा, गुकिं थःत अनुताप मजुइमा,
अले, मेपिंत नं कष्ट मजुइमा, व हे वचन सुभाषित जू।"

"पियवाचं व भासेय्य, या वाचा पटिनन्दिता।
यं अनादाय पापानि, परेसं भासते पियं॥

"प्रिय वचन जक न्वंवा, सकसितं ययक्
मेपिंत दोष मदयक् न्वंवाइम्हं प्रिय वचन ल्हाइ।"

"सच्चं वे अमता वाचा, एस धम्मो सनन्तनो।
सच्चे अत्थे च धम्मे च, आहु सन्तो पतिट्ठिता॥

"सत्य हे सर्वोत्तम वचन खः, थ्व सनातन धर्म खः
सत्य, अर्थ व धर्मय् प्रतिष्ठित सज्जनपिंसं धाःगु खः।"

"यं बुद्धो भासते वाचं, खेमं निब्बानपत्तिया।
दुक्खस्सन्तकिरियाय, सा वे वाचानमुत्तमा"ति॥

"बुद्धं गुगु वचन ल्हाइ क्षेम व निर्वाण प्राप्तिया निर्तिं
दुःख अन्त यायेया निर्तिं, व हे उत्तम वचन खः।"

६. सारिपुत्र-सुत्त

८. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वना बिज्याना च्वन। उगु इलय् आयुष्मान् सारिपुत्रं भिक्षुपिंत धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, समादपित, समुत्तेजित व सम्प्रहर्षित याना बिज्यात। वसपोलया भाषण *(न्वचु)* शुद्ध उच्चारण, स्पष्ट, निर्दोषपूर्ण तथा अर्थ विज्ञापनीय जू। उपिं भिक्षुपिंसं नं ध्यान बिया मन तया सकतां ध्यान केन्द्रित याना धर्म न्यन। अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशयात थथे जुल – "वसपोल आयुष्मान् सारिपुत्र धार्मिक कथाद्वारा भिक्षुपिंत सन्दर्शित, समादपित, समुत्तेजित व सम्प्रहर्षित याना बिज्यात। वसपोलया भाषण नं शुद्ध उच्चारण, स्पष्ट, निर्दोषपूर्ण तथा अर्थ विज्ञापनीय जू। उपिं भिक्षुपिंसं नं ध्यान बिया मन तया सकतां ध्यान केन्द्रित याना धर्म न्यन। छाय् जिं आयुष्मान् सारिपुत्रया सम्मुखय् उकियात लोय्क गाथाद्वारा स्तुति मयाये?"

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीश आसनं दना उत्तरासङ्ग्यात छखे ब्वहलय् पाछाया आयुष्मान् सारिपुत्रयात ल्हाः ज्वज्वलपा बिन्ति यात – "आयुष्मान् सारिपुत्र! जिं छुं धाये मस्ते वः। आयुष्मान् सारिपुत्र! जित छु न्वं वायेत अवकाश बिया बिज्याहुँ।"

" वङ्गीश! धा, अवकाश दु।" ...

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं आयुष्मान् सारिपुत्रया सम्मुखय् ल्वय्क गाथा पिज्वय्कल –

"गम्भीरपञ्ञो मेधावी, मग्गामग्गस्स कोविदो।
सारिपुत्तो महापञ्ञो, धम्मं देसेति भिक्खुनं॥

"गम्भीर प्रज्ञा दुम्ह जुया बिज्याकम्ह मेधावी तथा मार्गामार्ग स्यूम्ह
महाप्रज्ञावान सारिपुत्रं भिक्षुपिंत धर्मदेशना याना बिज्याः।"

"सङ्खित्तेन पि देसेति, वित्थारेन पि भासति।
सालिकायिव निग्घोसो, पटिभानं उदीरयि॥

"संक्षेपं नं देशना या, विस्तारं नं मैनाया सःथें
स्पष्टं थुइके फुगु वसपोलया सः खः।"

"तस्स तं देसयन्तस्स, सुणन्ति मधुरं गिरं।
सरेन रजनीयेन, सवनीयेन वग्गुना।
उदग्गचित्ता मुदिता, सोतं ओधेन्ति भिक्खवो"ति॥

"रजनीय स्वरं, श्रवणीय ध्वनी तथा मधुर सःलं देशना याना बिज्याः
वसपोलयात लय् लय्तातां प्रसन्न चित्तं भिक्षुपिंसं न्हेयप् बिया न्यं।"

७. पवारणा-सुत्त

९. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती पूर्वाराम मृगारमाताया प्रसादय् न्यासःम्ह महान् अर्हन्त् भिक्षुपिं नाप विहार याना बिज्यात। उगु इलय् पून्हीया उपोसथया दिनय् भिक्षुसङ्घपिंसं चाहुइका भगवान् खुल्ला थासय् च्वना बिज्याना च्वन। अनंलि, सुम्क च्वना च्वंपिं भिक्षुपिंत स्वया भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं! छिपिं नाप जि पवारण याये। यदि जिगु कायिक वा वाचिक कर्मय् छुं दोष दसा धा।"

१०. थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, आयुष्मान् सारिपुत्रं आसनं दना उत्तरासङ्ग एकांश याना भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते! जिमिसं भगवान्या कायिक वा वाचिक कर्मयात निन्दा मयाना। भन्ते! भगवान् जुलसा अनुत्पन्न मार्गया उत्पादक जुया बिज्याः, मदुगु मार्गयात दय्का बिज्याः, मदय्कूगु मार्गयात दय्का बिज्याः। छलपोल मार्गज्ञ जुया बिज्याः, मार्गविद् जुया बिज्याः, मार्गकोविद जुया बिज्याः। भन्ते! आः श्रावकपिं छलपोल बिज्यागु मार्गय् वना च्वं च्वन। भन्ते! जिं नं भगवान्नाप पवारणा याये। भन्ते! जिगु कायिक वा वाचिक कर्मय् छुं दोष दसा आज्ञा जुया बिज्याहुँ।

"सारिपुत्र! छंगु कायिक वा वाचिक कर्मयात जिं निन्दा मयाना। (१) सारिपुत्र! छ पण्डित खः, (२) सारिपुत्र! छ महाप्रज्ञावान खः, (३) सारिपुत्र! छ पृथुलप्राज्ञ खः, (४) सारिपुत्र! छ महाप्राज्ञ खः (५) सारिपुत्र! छ जवनप्राज्ञ खः, (७) सारिपुत्र! छ निर्वेध प्राज्ञ खः। सारिपुत्र! गथे चक्रवर्ती जुजुया तःधिकम्ह कायं अबुं प्रवर्तित याःगु चक्र सम्यक्रूपं अनुप्रवर्तन याये फुगु खः अथे हे सारिपुत्र! छं नं जिं प्रवर्तन यानागु धर्मचक्र सम्यक्रूपं अनुप्रवर्तन याये फुम्ह खः।"

"भन्ते! यदि भगवानं जिगु कायिक वा वाचिक कर्मयात निन्दा याना बिमज्याः धयागु जूसा, भन्ते! थुपिं न्यासःम्ह भिक्षुपिनिगु कायिक वा वाचिक कर्मय् छुं दोष दसा आज्ञा जुया बिज्याहुँ।"

"सारिपुत्र! थुपिं न्यासःम्ह भिक्षुपिंके नं जिं छुं कायिक वा वाचिक कर्मयात निन्दा मयाना। सारिपुत्र! थुपिं न्यासम्ह भिक्षुपिं मध्ये ख्वीम्ह (६०) भिक्षुपिं त्रैविद्यपिं खः, ख्वीम्ह भिक्षुपिं षड्भिज्ञपिं खः, ख्वीम्ह भिक्षुपिं उभतोभागविमुक्तपिं खः, अले बाँकी मेपिं प्रज्ञाविमुक्तपिं खः।"

११. अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीश आसनं दना उत्तरासङ्गयात छखे ब्वहलय् पाछाया भगवान् बिज्याः पाखे ल्हाः ज्वज्वलपा बिन्ति यात – "भगवन्! जि छुं धाये मास्त वः। सुगत! जिं छुं धाये मास्त वः।"

“वङ्गीश ! धा, अवकाश दु ।” ···

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं भगवान्या सम्मुखय् अत्यन्त उपयुक्त गाथा पिज्वय्कल –

“अज्ज पन्नरसे विसुद्धिया, भिक्खू पञ्चसता समागता ।
संयोजनबन्धनच्छिदा अनीघा खीणपुनब्भवा इसी ।

“विशुद्धिया नितिं संयोजन *(बन्धन)* मदये धुंकूपिं दुःख मदुपिं व क्षीणास्रवी
न्यासल ऋषी भिक्षुपिं थौं पुन्ही खुन्हु मुना च्वं च्वन ।”

“चक्कवत्ती यथा राजा, अमच्चपरिवारितो ।
समन्ता अनुपरियेति, सागरन्तं महिं इमं ॥

“गथे अमात्यपिं छचाखेरं तया
चक्रवर्ती जुजुं सागर पर्यन्त प्यखेरं त्याकी ।”

“एवं विजितसङ्गामं, सत्थवाहं अनुत्तरं ।
सावका पयिरूपासन्ति, तेविज्जा मच्चुहायिनो ॥

“अथे हे संग्रामजित सार्थवाह अनुत्तर बुद्धनाप
मृत्यु मदुपिं त्रैविद्य श्रावकपिसं सत्संगत याना च्वं च्वन ।”

“सब्बे भगवतो पुत्ता, पलापेत्थ न विज्जति ।
तण्हासल्लस्स हन्तारं, वन्दे आदिच्चबन्धुनं”ति ॥

“थुपिं सकलें भगवान्या पुत्रपिं खः थुमिके ढोंगिपन मदु,
तृष्णारूपी कँ लिकाये धुंकूम्ह आदित्यवन्धुयात वन्दना दु ।”

८. परोसहस्स-सुत्त

१२. छगू समयय् भगवान् भिंनिसत्याः भिक्षुपिनि महान सङ्घनाप श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् भगवानं निर्वाण सम्बन्धी *(निब्बान पटिसंयुत्ताय्)* धर्मोपदेश याना भिक्षुपिंत धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, समादपित, समुत्तेजित व सम्प्रहर्षित याना बिज्यात । भिक्षुपिंसं नं तःसकं आदर तया मन तया ध्यानपूर्वक न्हाय्पं बिया न्यना च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशया मनय् थथे जुल – भगवानं निर्वाण सम्बन्धी धर्मोपदेश याना भिक्षुपिंत धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित ··· याना बिज्यात । भिक्षुपिंसं नं तःसकं आदर तया मन तया ध्यानपूर्वक न्हाय्पं बिया न्यना च्वन । छाय् जिं भगवान्या सम्मुखय् सारूप्य गाथाद्वारा स्तुति मयाये ?

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीश आसनं दना उत्तरासङ्गयात छखे ब्वहलय् पाछाया भगवान्यात ल्हाः ज्वज्वलपा बिन्ति यात –

“भगवन ! जिं छुं धाये मास्त वः । सुगत ! जिं छुं धाये मास्त वः ।”

“वङ्गीश ! धा, अवकाश दु । ··· ”

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं भगवान्या सम्मुखय् अत्यन्त उपयुक्त गाथा पिज्वयकल –

"परोसहस्सं भिक्खूनं, सुगतं पयिरूपासति।
देसेन्तं विरजं धम्मं, निब्बानं अकुतोभयं॥

"द्वछिं मयाक भिक्षुपिं बुद्धया छचाखेर च्वं च्वन गुम्हसिनं *(बुद्धं)* गनं नं भय मदुगु
विरज *(निर्मल)* निर्वाण धर्म देशना याना बिज्याना च्वन।"

"सुणन्ति धम्मं विमलं, सम्मासम्बुद्धदेसितं।
सोभति वत सम्बुद्धो, भिक्खुसङ्घपुरक्खतो॥

"सम्यक्सम्बुद्धं देशना याना बिज्याना च्वंगु भिक्षु सङ्घपिंसं
उगु विमल धर्म न्यना च्वं च्वन, बुद्ध तःसकं शोभयमान जुया च्वन।"

"नागनामोसि भगवा, इसीनं इसिसत्तमो।
महामेघो व हुत्वान, सावके अभिवस्सति॥

"भगवान्या नां नाग खः, ऋषिपिं मध्ये न्हेम्हम्ह[९१]
महामेघ समान जुया श्रावकपिंथाय् गर्जे जुया च्वन।"

"दिवाविहारा निक्खम्म, सत्थुदस्सनकम्यता।
सावको ते महावीर, पादे वन्दति वङ्गीसो"ति॥

"शास्ता *(बुद्ध)* यागु दर्शन यायेगु इच्छां
न्हिने विहारं पिहाँ वया,
हे महावीर! छलपोलया श्रावक जुया च्वना *(जि)* वङ्गीश छपिनिगु पाली
भोपुया भागी याना।"

१२. " वङ्गीश! छं छु थुपिं गाथात न्हापा हे तयार यानां तयागु लाकि आः थ्व नकतिनि जक वयेकागु?"

"भन्ते! जिं थुपिं गाथात न्हापा हे तयार याना तयागु मखु, आः नकतिनि जक वयेकागु खः।"

"वङ्गीश! अथे जूसा छं न्हापा हे तयार याना मतःगु मेगु नं छुं न्हूगु गाथात दसा न्यंकि।"

"ज्यू हवस्, भन्ते!" धया आयुष्मान् वङ्गीशं भगवान्यात लिसः बिया न्हापा हे तयार याना मतःगु न्हूगु गाथां भगवान्या स्तुति *(प्रशंसा)* यात –

"उम्मग्गपथं मारस्स अभिभुय्य, चरसि पभिज्ज खिलानि।
तं पस्सथ बन्धपमुञ्चकरं, असितं भागसो पविभजं॥

"मारयागु कुमार्ग विजय याना
मन *(रागादि पञ्च)* या थांयात त्वाः त्वाःथला विचरण यात,
स्व *(क्लेश)* बन्धनं मुक्त याःम्हसित,
स्वच्छन्द, मनूतय्त *(स्मृतिप्रस्थान आदि अभ्यास)* इनां ब्यु ब्युं।"

---

९१ विपश्यी बुद्ध निसें कया थुम्ह बुद्ध तक न्हेम्हम्ह।

"ओघस्स नित्थरणत्थं, अनेकविहितं मग्गं अक्खासि ।
तस्मिं चे अमते अक्खाते, धम्मद्दसा ठिता असंहीरा ॥

"बाढया निस्तारया नितिं, अनेक कथं मार्ग कना बिल,
छलपोलं कंगु अमृतपद न्यना धर्मया ज्ञानी अजेय जुल ।"

"पज्जोतकरो अतिविज्झ, सब्बद्दितीनं अतिक्कममद्दस ।
ञत्वा च सच्छिकत्वा च, अग्गं सो देसयि दसद्धानं ॥

"*(भगवानं)* प्रकाश खयका धर्म लुइका
उच्चाति उच्च उदेश्ययात पार याना खंका काल,
सिइका थुइका साक्षात्कार याना,
दकले न्हापां ज्ञानया खँ कन[९२] ।"

"एवं सुदेसिते धम्मे, को पमादो विजानतं धम्मं ।
तस्मा हि तस्स भगवतो सासने ।
अप्पमत्तो सदा नमस्समनुसिक्खे"ति ॥

"थथिं जाःगु धर्मोपदेश याना बिज्याना च्वंबले
धर्म थुइका काये माःपिंके गजागु प्रमाद ?
उकिं हे, वसपोल भगवान्या शासनय्
सदां अप्रमादी जुया नम्रतां अभ्यास या ।"

९. कोण्डञ्ञ-सुत्त

१४. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्यात । अनंलि, आयुष्मान् ज्ञातकौण्डिन्य *(अञ्ञाकोण्डञ्ञ)* यक्क समय लिपा गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्या चरणकमलय् *(पालिइ)* छ्यनं भागी याना भगवान्या श्रीचरणय् म्हुतुं चुम्वन याना ल्हातं उसि उसि याना 'भगवन् ! जि कौण्डिन्य खः, सुगत ! जि कौण्डिन्य खः धका थःगु नां न्यंकल ।'

उगु इलय् आयुष्मान् वङ्गीशया थथे मती लुत – "थुम्ह आयुष्मान् ज्ञात कौडिन्य आपालं समय लिपा भगवान्याथाय् बिज्याना च्वन । बिज्याना भगवान्या चरणकमलय् छ्यनं भागी याना भगवान्या श्रीचरणय् म्हुतु चुम्वन याना ल्हातं उसी उसी याना – भगवन ! जि कौण्डिन्य खः ⋯ थःगु नां न्यंका च्वन । छाय् जिं भगवान्या सम्मुखय् आयुष्मान् कौडिन्ययागु अनुरूप प्रशंसा मयाये ?"

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीश आसनं दना उत्तरासङ्गयात छखे ब्वहलय् पाछाया भगवान्यात ल्हाः ज्वज्वलपा बिन्ति यात –

"भगवन् ! जिं छु धाये मास्त वः । सुगत ! जिं छुं धाये मास्त वः ।"

"वङ्गीश ! धा, अवकाश दु । ⋯ "

---

९२ दकले न्हापां धर्मदेशना याना बिज्यागु ।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं भगवान्या सम्मुखय् अत्यन्त उपयुक्त गाथा पिज्वय्कल –

"बुद्धानुबुद्धो सो थेरो कोण्डञ्ञो तिब्बनिक्कमो ।
लाभी सुखविहारानं, विवेकानं अभिण्हसो ॥

"वसपोल स्थविर कौण्डिन्य बुद्धानुबुद्ध जुया बिज्याः,
वसपोल पराक्रमी जुया बिज्याः ।
वसपोल समाधिसुखविहारी खः कायिक-वाचिक-मानसिक
स्वतां खँय् सदां एकान्त विहारी जुया बिज्याः ।"

"यं सावकेन पत्तब्बं, सत्थुसासनकारिना ।
सब्बस्स तं अनुप्पत्तं, अप्पमत्तस्स सिक्खतो ॥

"शास्ताया धर्मय् लगे जूम्ह अप्रमादी जुया सय्कूम्ह श्रावकं
प्राप्त याये माःगु गुगु खः उपिं फुक्कं वसपोलं प्राप्त याःगु दु ।

"महानुभावो तेविज्जो, चेतोपरियायकोविदो ।
कोण्डञ्ञो बुद्धदायादो, पादे वन्दति सत्थुनो"ति ॥

"महानुभावी, त्रिविद्या विद्य परचित्त ज्ञानय् कोविद,
बुद्धया उत्तराधिकारी वसपोल कौडिन्यं शास्ताया चरण कमलय् वन्दना याःत ।"

१०. मोग्गल्लान-सुत्त

१५. छगू समयय् भगवान् न्यासः केवल अर्हत् भिक्षुपिनि महासङ्घ नाप राजगृह स्थित ऋषिगिरि लिक्क कालशिलाय् विहार याना बिज्यात । उगु समयय् आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थःगु चित्तं इमिगु चित्त विमुक्ति व उपधिरहित जूगु खँ खंका सिइका काल ।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशया मनय् थथे जुल – वसपोल भगवान् न्यासः केवल अर्हत् भिक्षुपिनि महासङ्घ नाप राजगृहय् ऋषिगिरि लिक्क कालशिलाय् विहार याना बिज्यात । *(हानं)* आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थःगु चित्तं इमिगु चित्त विमुक्ति व उपधिरहित जूगु खँ खंका सिइका बिज्यात । छाय् जिं भगवान्या सम्मुखय् आयुष्मान् मौद्गल्यायनयागु अनुरूप प्रशंसा मयाये ?"

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीश आसनं दना उत्तरासङ्गयात छखे ब्वहलय् पाछाया भगवान्यात ल्हाः ज्वज्वलपा बिन्ति यात –

"भगवन् ! जि छुं धाये मास्त वः । सुगत ! जिं छुं धाये मास्त वः ।"

"वङ्गीश ! धा अवकाश दु । ··· "

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं भगवान्या सम्मुखय् अत्यन्त उपयुक्त गाथा पिज्वय्कल –

"नगस्स पस्से आसीनं, मुनिं दुक्खस्स पारगुं ।
सावका पयिरुपासन्ति, तेविज्जा मच्चुहायिनो ।

"पहाडया सिथय् फेतूना च्वंम्ह दुःखयात पार लगेयाःम्ह मुनिया छचालं
त्रैविद्यपिं व मृत्युञ्जय श्रावकपिं च्वं च्वन ।"

"ते चेतसा अनुपरियेति, मोग्गल्लानो महिद्धिको।
चित्तं नेसं समन्नेसं, विप्पमुत्तं निरूपधिं॥

"महाऋद्धिशाली मौद्गल्यायनं थःगु चित्तं खंका काल
थुपिं सकसियागु विमुक्त व उपधिरहित जूगु चित्तयात।"

"एवं सब्बङ्गसम्पन्नं, मुनिं दुक्खस्स पारगुं।
अनेकाकारसम्पन्नं, पयिरूपासन्ति गोतमं"ति॥

"थुकथं, सकतां *(गुणं)* अङ्ग युक्तम्ह, दुःख पार याःम्ह,
नाना प्रकारं परिपूर्णम्ह गौतम मुनियागु सेवा याना च्वं च्वन।"

११. गग्गरा-सुत्त

१६. छगू समयय् भगवान् चम्पाय् गग्गरा पुखुसिथय् न्यासल भिक्षुपिनि तःधंगु सङ्घ, न्हेसः उपासकपिं, न्हेसः उपासिकापिं व द्वलंद्व देवतापिं नाप विहार याना बिज्यात। इपिं मध्ये भगवान् थःगु कान्ति व यशं तःसकं शोभायमान जुया बिज्याना च्वन।

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशया मनय् थथे जुल ... इपिं मध्ये भगवान् थःगु कान्ति व यशं तःसकं शोभायमान् जुया बिज्याना च्वन। छाय् जिं भगवान्या सम्मुखय् ल्वय्क गाथाद्वारा प्रशंसा मयाये ?

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीश आसनं दना उत्तरासङ्गयात छखे ब्वहलय् पाछाया भगवान्यात ल्हाः ज्वज्वलपा बिन्ति यात –

"भगवान्! जिं छुं धाये मास्ते व ... "

"वङ्गीश! धा, अवकाश दु। ... "

अनंलि, आयुष्मान् वङ्गीशं भगवान्या सम्मुखय् अत्यन्त उपयुक्त गाथा पिज्वय्कल ...

"चन्दो यथा विगतवलाहके नभे, विरोचति विगतमलो व भाणुमा।
एवं पि अङ्गीरस त्वं महामुनि, अतिरोचसि यससा सब्बलोकं"ति॥

"सुपाँय् मदुगु आकाशय् गथे तिमिला,
थःगु निर्मल प्रकाशं शोभा बिइगु खः,
हे बुद्ध! छलपोल नं अजाम्ह हे खः,
थःगु यशं सारा लोकय् शोभा बिया च्वन।

१२. वङ्गीस-सुत्त

१७. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात। उगु इलय्, आयुष्मान् वङ्गीश नकतिनि जक अर्हत्पद प्राप्त याना विमुक्ति सुखया प्रीति अनुभव याना च्वंगु खः। उगु इलय् वयागु म्हुतुं थुपिं गाथात पिज्वय्कल –

"कावेय्यमत्ता विचरिम्ह पुब्बे, गामा गामं पुरा पुरं ।
अथद्दसाम सम्बुद्धं, सद्धा नो उपपज्जथ ॥

"न्हापा कविताय् भुले जुया,
गामं गामय्, शहरं शहरय् चाचा हिला जुयागु खः ।"

"सो मे धम्ममदेसेसि, खन्धायतनधातुयो ।
तस्साहं धम्मं सुत्वान, पब्बजिं अनगारियं ॥

"गुबले सम्यक्सम्बुद्धया दर्शन पावे जुल, मनय् तःधंक
श्रद्धा उत्पन्न जुल, वसपोलं जित धर्मोपदेश याना बिज्यात,
वसपोलं कंगु धर्म स्कन्ध, आयतन व धातुया बारे न्यना
छें तोता छें मदुम्ह जुया जि प्रव्रजित जुया ।"

"बहुन्नं वत अत्थाय, बोधिं अज्झगमा मुनि ।
भिक्खूनं भिक्खुनीनं च, ये नियामगतद्दसा ॥

"आपासिया अर्थसिद्धिया नितिं
मुनिं बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्यात,
भिक्षु भिक्षुणीपिनि नितिं,
थुपिंसं नियाम धर्मयात प्राप्त याना खंका च्वं च्वन ।"

"स्वागतं वत मे आसि, मम बुद्धस्स सन्तिके ।
तिस्सो विज्जा अनुप्पत्ता, कतं बुद्धस्स सासनं ॥

"छपिंत जिगु स्वागत दु,
बुद्धयाथाय् जित स्वंगू विद्या प्राप्त जुल,
बुद्धशासन सफल जुल ।"

"पुब्बेनिवासं जानामि, दिब्बचक्खुं विसोधितं ।
तेविज्जो इद्धित्तोम्हि, चेतोपरियायकोविदो"ति ॥

"पूर्व जन्मया खँ सिल, दिव्यचक्षु विशुद्ध जुल,
त्रैविद्य व ऋद्धिमान जुइ धुन, मेपिनिगु चित्त सिइका काये धुन ।"

वङ्गीस-संयुत्त क्वचाल ।

९. वन-संयुत्त

१. विवेक-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् सुं छम्ह भिक्षु, कोशलया गनं छगू जंगलय् च्वं च्वन । उगु इलय् उम्ह भिक्षु न्हिनेया विहार याना च्वं च्वंबले वयाके मभिंगु वितर्क मती लुया वल । अनंलि, उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवता उम्ह भिक्षुयात अनुकम्पा तयेत, वयागु भिं तुना, वयात होशय् हयेया नितिं गन उम्ह भिक्षु दु अन वल । वया उम्ह भिक्षुयात गाथाद्वारा धाल –

"विवेककामोसि वनं पविट्ठो, अथ ते मनो निच्छरती बहिद्धा ।
जंनो जनस्मिं विनयस्सु छन्दं, ततो सुखी होहिसि वीतरागो ॥

"वनय् दुहाँ वल विवेकया कामना यासे,
स्व, परन्तु छंगु मन पिहाँ वना च्वन,
मनू जुया मनू प्रति थ:गु इच्छा *(छन्दराग)* यात दबे या,
अले, अनंलि वीतरागी जुया सुखी जु ।

"अरतिं पजहासि सतो, भवासि सतं तं सारयामसे ।
पातालरजो हि दुत्तरो, मा तं कामरजो अवाहरि ॥

"म्हाइपु तायेगु तोति, स्मृतिमान जु,
थ्व सत्पुरुष धर्म धारण या,
क्वह्यंगु व मभिंगु क्लेशं तरे जुइ थाकु,
कामरागं *(रजं)* छ *(नरकय् कुतुं मवनेमा)* भत्के मजुइमा ।

"सकुणो यथा पंसुकुन्थितो, विधुनं पातयति सितं रजं ।
एवं भिक्खु पधानवा सतिमा, विधुनं पातयति सितं रजं"ति ॥

"भ्रंगलं गथे थ:गु म्हय् धू थायेवं
पपु फारा फारा संका धू ब्वयेका बिइगु ख:,
अथे हे याना उत्साही व स्मृतिमान भिक्षुं
मनया रागयात था था याना कुर्का छ्वइ ।"

अनंलि, देवतां थुकथं न्वायेवं उम्ह भिक्षु संवेग जुया होशय् वल ।

२. उपट्ठान-सुत्त

२. छगू समयय् सुं छम्ह भिक्षु कोशलया गनं छगू जंगलय् च्वं च्वन । उगु इलय् उम्ह भिक्षु न्हिनेया विहार यायां न्ह्योवय्कल । अनंलि, उगु वनखण्डय् वास याना च्वं च्वंम्ह देवतां उम्ह भिक्षुयात अनुकम्पा तयेत, वयागु भिं तुना, वयात होशय् हयेया नितिं गन उम्ह भिक्षु दु अन वल । वया उम्ह भिक्षुयात गाथाद्वारा धाल –

"उट्ठेहि भिक्खु किं सेसि, को अत्थो सुपितेन ते।
आतुरस्स हि का निद्दा, सल्लविद्धस्स रुप्पतो॥

"दं भिक्षु ! छु द्यनेगु ! द्यनां छंत छु फाइदा ? न्ह्यो धयागु विरामीयात खः परन्तु
क्लेशरूपि *(अविद्या-विष)* तीरं कया छटपटे जूम्ह मनूयात छु यायेत न्ह्यो ?"

"याय सद्धाय पब्बजितो, अगारस्मानगारियं।
तमेव सद्धं ब्रूहेहि, मा निद्दाय वसं गमी"ति॥

"गुगु श्रद्धां छें तोता छें मदुम्ह जुया प्रव्रजित जूम्ह खः,
उगु श्रद्धायात जागे या, न्ह्योया वशय् वने मते।"

"अनिच्चा अद्धुव कामा, येसु मन्दो व मुच्छितो।
बद्धेसु मुत्तं असितं, कस्मा पब्बजितं तपे॥

"अज्ञानी पृथक्जनपिं कामवस्तुके भुले जुया च्वं च्वनी
गुगु कामवस्तु अनित्य व अध्रुव खः
स्कन्धं मुक्तम्ह, तृष्णा दृष्टिं अनिश्रितम्ह प्रव्रजित
छु कारणं *(न्ह्निने म्हगसय् खंका)* दुःख तायेका च्वं च्वना ?"

"छन्दरागस्स विनया, अविज्जासमतिक्कमा।
तं ञाणं परियोदातं, कस्मा पब्बजितं तपे।"

"छन्दराग मदय्का
अविद्यायात पुला वंम्ह
उगु *(चतु आर्यसत्य)* ज्ञानं पवित्र जुया प्रव्रजित जूम्ह
छु कारणं दुःख तायेका च्वं च्वना ?"

"छेत्वा अविज्जं विज्जायं, आसवानं परिक्खया।
असोकं अनुपायासं, कस्मा पब्बजितं तपे॥"

"(मार्गज्ञान रूपी) विद्या अविद्या हटे याना, आस्रव क्षय याना निःशोकी व
उपायास मदुम्ह प्रव्रजित जूम्ह छु कारणं दुःख तायेका च्वं च्वना ?

"आरद्धविरियं पहितत्तं, निच्चं दल्हपरक्कमं।
निब्बानं अभिकङ्खन्तं, कस्मा पब्बजितं तपे"ति॥

"सम्पूर्ण वीर्य दुम्ह, निर्वाणया नितिं तत्परम्ह
न्ह्याबलें क्वातुक पराक्रम याइम्ह
निर्वाणयागु चाहना यायेत प्रव्रजित जूम्ह
छु कारणं दुःख तायेका च्वं च्वना ?"

३. कस्सपगोत्त-सुत्त

३. छगू समयय् आयुष्मान् काश्यपगोत्र कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् काश्यपगोत्रं न्हिनेया विहार याना च्वंबले जाल प्यना लाइम्ह छम्ह *(मृग)* शिकारीयात उपदेश बिया च्वन । अनंलि, उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवतां ··· आयुष्मान् काश्यपगोत्रयात गाथाद्वारा धाल –

"गिरिदुग्गचरं छेतं, अप्पपञ्ञं अचेतसं ।
अकाले ओवदं भिक्खु, मन्दो व पटिभाति मं ॥

"ध्वादःम्ह, मूर्ख, दुर्गम पहाड कापी च्वं च्वंम्ह
जाल प्यना *(मृग)* लाइम्ह शिकारीयात
भिक्षु ! कुइलय् उपदेश बिया च्वंगु स्वयेबले
छपिं मन्द बुद्धिम्हथें च्वं ।"

"सुणाति न विजानाति, आलोचेति न पस्सति ।
धम्मस्मिं भञ्ञमानस्मिं, अत्थं बालो न बुज्झति ॥

"न्यं धाःसा न्यं, परन्तु थुइका धाःसा काये मफु,
मिखा चाः परन्तु मिखां मखं,
धर्मोपदेश कन धाःसा नं
मूर्खं अर्थ थुइका काइ मखु ।"

"सचे पि दस पज्जोते, धारयिस्ससि कस्सप ।
नेव दक्खति रूपानि, चक्खु हिस्स न विज्जती"ति ॥

"काश्यप ! यदि छपिंसं झिपतिं *(पतिं)* नं मत च्याका क्यंसां
थ्वं रूपत खंके फइ मखु, थ्वयाके *(प्रज्ञा रूपी)* मिखा द हे मदु धाःसेलिं ।"

४. सम्बहुल-सुत्त

४. छगू समयय् छथ्वः भिक्षुपिं कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन । अनंलि, स्वलाया वर्षावास क्वचासेंलि इपिं भिक्षुपिं चारिकाया नितिं प्रस्थान याना वन । अनंलि, अन वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह छम्ह देवतां उपिं भिक्षुपिं मखनां नुगः मछिंका उगु इलय् थुपिं गाथात पिज्वय्‌कल –

"अरति विय मेज्ज खायति, बहुके दिस्वान विवित्ते आसने ।
ते चित्तकथा बहुस्सुता, को मे गोतमसावका गता"ति ॥

"थौं जित तःसकं झिंझादसे म्हाइपुसे च्वं च्वन,
थुपिं अनेक खालिगु आसनत खना,
उपिं चित्तकथिक बांबांलागु खँ कनिपिं पण्डितपिं *(बहुश्रुतपिं)*
गौतमया श्रावकपिं गन वन ?"

थथे धायेवं, मेम्ह छम्ह देवतां उम्ह देवतायात गाथाद्वारा धाल –

"मगधं गता कोसलं गता, एकच्चिया पन वज्जिभूमिया ।
मगा विय असङ्गचारिनो, अनिकेता विहरन्ति भिक्खवो"ति ॥

"गुलिं मगध वन, गुलिं कोशल वन, गुलिं गुलिं ला वज्जिपिनि देशय् नं वन,
छें मदुपिं मृगथें, भिक्षुपिं गन यल अन वनी ।"

५. आनन्द-सुत्त

५. छगू समयय् *(=भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्याये धुंका)* आयुष्मान् आनन्द कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वना बिज्यात । उगु इलय् आयुष्मान् आनन्द अति जुइक ता:काल तक चच्छि *(न्हिच्छिंयंक)* यक्क गृहस्थीपिं लिसें खँ ल्हाना च्वं च्वन । अनंलि, उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवता आयुष्मान् आनन्दयात अनुकम्पा तयेत, वसपोलयागु भिं तुना, वसपोलयात होशय् हयेया नितिं गन आयुष्मान् आनन्द दु अन वल । वया, आयुष्मान् आनन्दयात गाथाद्वारा धाल –

"रुक्खमूलगहनं पसक्किय, निब्बानं हदयस्मिं ओपिय ।
झाय गोतम मा पमादो, किं ते विलिविलिका करिस्सती"ति ॥

"जंगलय् सिमा क्वय् वया निर्वाण नुगलय् स्वथना
हे गौतम श्रावक ! ध्यान या, प्रमादी जुइ मते, थुजागु म्वा:मदुगु खँ ल्हानां छुं ख्यले मदु !"

देवतां थथे न्यंकेवं आयुष्मान् आनन्दं होशय् वया संवेग वय्कल ।

६. अनुरुद्ध-सुत्त

६. छगू समयय् आयुष्मान् अनुरुद्ध कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन । अनंलि, त्रयस्त्रिंश लोकयाम्ह जालिनी धयाम्ह आयुष्मान् अनुरुद्धया न्हापायागु जन्मयाम्ह कला *(जहान)* गन आयुष्मान् अनुरुद्ध बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया आयुष्मान् अनुरुद्धयात गाथाद्वारा निवेदन यात –

"तत्थ चित्तं पणिधेहि, यत्थ ते वुसितं पुरे ।
तावतिंसेसु देवेसु, सब्बकामसमिद्धिसु ।
पुरक्खतो परिवुतो, देवकञ्ञाहि सोभसी"ति ॥

"न्हापा च्वं च्वनागु वासयाबारे छुं भचा लुमंका बिज्याहुँ,
त्रयस्त्रिंश देवलोकय्, गन सकतां प्रकारयागु ऐश आराम दुथाय्
अन छपिं सदां देवकन्यापिंसं चाहुइका शोभायमान जुया च्वना बिज्यागु ख: ।"

"दुग्गता देवकञ्ञायो, सक्कायस्मिं पतिट्ठिता ।
ते चा पि दुग्गता सत्ता, देवकञ्ञाहि पत्थिता"ति ॥

(अनुरुद्ध –) "थ:गु सत्काय दृष्टि च्वं च्वंपिं उपिं देवकन्यापिंत धिक्कार दु !
उपिं प्राणीपिंत नं धिक्कार दु गुपिंसं देवकन्याया इच्छा यात ।"

"न ते सुखं पजानन्ति, ये न पस्सन्ति नन्दनं ।
आवासं नरदेवानं, तिदसानं यसस्सिनं"ति ॥

(जालिनी –) "इमिसं अजागु छुं सुख सिइ मखु, गुपिंसं नन्दन वन हे खंगु दइ मखु,
मनू व देवपिनि मध्येया वास त्रयस्त्रिंश लोकया यशस्वीपिंत नं खंगु दइ मखु ।"

"न त्वं बाले विजानासि, यथा अरहतं वचो ।
अनिच्चा सब्बसङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेसं वूपसमो सुखो ॥

(अनुरुद्ध –) मूर्ख ! मस्यूला छं, अर्हत्‌पिंसं छु धाल धका –

"सकतां संस्कार अनित्य खः, उत्पन्न क्षीण *(व्यय)* जुइगु,
उत्पन्न जुया निरुद्ध जुइगु उकिया शान्त जुइगु हे सुख खः ।"

"नत्थि दानि पुनावासो, देवकायस्मि जालिनि ।
विक्खीणो जातिसंसारो, नत्थि दानि पुनब्भवो"ति ॥

"जालिनि ! आः जि हानं देवलोकय् वास काये म्वाल,
जन्मरूपी संसार क्षीण जुइ धुंकल, आः *(जिगु नितिं)* पुनर्जन्म मंत ।"

७. नागदत्त-सुत्त

७. छगू समयय् आयुष्मान् नागदत्त कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन । अनंलि, उगु इलय् आयुष्मान् नागदत्त सुथन्हापानं हे गामय् वना न्हिने लिवाक जक *(गामं)* लिहाँ बिज्याःगु जुया च्वन ।

अनंलि उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवतां आयुष्मान् नागदत्तयात अनुकम्पा तयेत ⋯ गन आयुष्मान् नागदत्त दु अन वल । वया आयुष्मान् नागदत्तयात गाथाद्वारा न्वात –

"काले पविस नागदत्त, दिवा च आगन्त्वा अतिवेलचारी ।
संसट्ठो गहट्ठेहि, समानसुखदुक्खो ॥

"नागदत्त ! छ सुथ न्हापानं गामय् दुहाँ वन,
न्हिने लिवाक *(गामं)* लिहाँ वल
गृहस्थीपिं लिसे आपाः संसर्ग *(हेमखेम)* याना जुया
इमिगु सुखय् सुखी दुःखय् दुःखी जुल ।"

"भायामि नागदत्तं सुप्पगब्भं, कुलेसु विनिबद्धं ।
मा हेव मच्चुरञ्ञो बलवतो, अन्तकस्स वसं उपेसी"ति ॥

"ततःधंगु कुलय् लगे जुया च्वंम्ह,
प्रगल्य *(मग्याःम्ह, सहासी)* नागदत्तयात *(जिं)* ख्याना च्वना,
बलवान मृत्युराज
अन्तकया वशय् वने मते ।"

अनंलि, देवतां थथे न्वायेवं आयुष्मान् नागदत्त संवेग जुया होशय् वल

८. कुलघरणी-सुत्त

८. छगू समयय् सुं छम्ह भिक्षु कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन । उगु इलय् उम्ह भिक्षु सुं गृहस्थ कुलय् त:सकं लिवाक तक च्वं च्वन । अनंलि, उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवता उम्ह भिक्षुयात अनुकम्पा तयेत ··· गन उम्ह भिक्षु दु अन उगु छें च्वंम्ह गृहस्थीयागु भेष कया वल । वया उम्ह भिक्षुयात गाथाद्वारा न्वात –

"नदीतीरेसु सण्ठाने, सभासु रथियासु च ।
जना सङ्गम्म मन्तेन्ति, मं च तं च किमन्तरं"ति ॥

"खुसीया तीरय् मनूत त्यानुगु लंकेगु थासय्, *(फल्चाय्, पाटी)* सभाय्, सडकय्,
मनूत मुना जिगु व छंगु खँ, ल्हाना च्वन, व छु कारण ?"

"बहू हि सद्दा पच्चूहा, खमितब्बा तपस्सिना ।
न तेन मङ्कु होतब्बं, न हि तेन किलिस्सति ॥

"विपरीत खँ बय् बय् जुया फैले जूसां
तपस्वीं सह यायेमा:गु यक्व दु,
थुजागु खँ न्यना दु:ख ताये मज्यू,
अथे खँ ल्हा:सां छिमिगु मन अशुद्ध जुइके मज्यू ।"

"यो च सद्दपरित्तासी, वने वातमिगो यथा ।
लहुचित्तो ति तं आहु, नास्स सम्पज्जते वतं"ति ॥

"गुम्ह स: ताया थारा न्हुइ जंगलय् चलाथें;
वयात मनूतय्सं लघु चित्त धाइ, वयागु व्रत पुवनी मखु ।"

९. वज्जिपुत्त-सुत्त

९. छगू समयय् सुं छम्ह वज्जिपुत्र भिक्षु, वैशालीया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन । उगु इलय् वैशाली चच्छियंक चा:च्वनेगु *(जागराम च्वनेगु पर्व)* जुया च्वन । अनंलि, उम्ह भिक्षु वैशाली सूर्य आदि बाजागाजा थाना भ्याईं भ्याईं यागु स: ताया दिक्क चाया उगु इलय् थुगु गाथा पिज्वय्कल –

"एकका मयं अरञ्ञे विहराम, अपविद्धं व वनस्मिं दारुकं ।
एतादिसिकाय रत्तिया, को सु नामम्हेहि पापियो"ति ॥

'जंगलय् वांछ्वया त:गु सिंत्या: *(मुढा)* थें
जिपिं याकचा अरण्यय् वास याना च्वं च्वना,
थौंथें जा:गु चाय्, अहो,
जिपिंथें बाहेक मेपिं सु अभागी जुइ ! !'

अनंलि, उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवता उम्ह वज्जिपुत्र भिक्षुयात अनुकम्पा तयेत ··· गन उम्ह वज्जिपुत्र भिक्षु दु अन वल । वया उम्ह वज्जिपुत्र भिक्षुयात गाथाद्वारा धाल –

"एकको व त्वं अरञ्ञं विहरसि, अपविद्धं व वनस्मिं दारुकं।
तस्स ते बहुका पिहयन्ति, नेरयिका विय सग्गगामिनं"ति ॥

"जंगलय् वांछ्वया तःगु सित्याः *(मुढा)* थें
छलपोलपिं याकचा अरण्यय् याउंक वास याना च्वं च्वन
आपालं मनुखं छलपोलपिनिगु अथें हे इर्ष्या *(स्पृहा)* याना च्वन,
गथे नारकीय प्राणीपिंसं स्वर्ग वंपिं खना याइगु खः।"

अनंलि, देवतां थथे न्वायेवं वज्जिपुत्र भिक्षु संवेग जुया होशय् वल।

१०. सज्झाय-सुत्त

१०. छगू समयय् सुं छम्ह भिक्षु कोशलया छगू वनखण्डय् च्वं च्वन। उगु इलय्, न्हापा जूसा उम्ह भिक्षु स्वाध्याय *(पाठ)* यायेगुलि तःसकं मन वंम्ह खः, लिपा उत्सुकतारहित *(थकाः थें)* जुया सुंक च्वं च्वन। अनंलि, उगु वनय् च्वं च्वंम्ह देवतां उम्ह भिक्षुं धर्म पाठ याःगु मताःगुलिं गन उम्ह भिक्षु दु अन वन। वना उम्ह भिक्षुयात गाथाद्वारा धाल –

"कस्मा तुवं धम्मपदानि भिक्खु, नाधीयसि भिक्खूहि संवसन्तो।
सुत्वान धम्मं लभतिप्पसादं, दिट्ठेव धम्मे लभतिप्पसंसं"ति ॥

"भिक्षु ! छाय् छं धर्मपदत
भिक्षुपिं लिसे मिले जुया पाठ मयानागु ?
धर्म पाठ यायेवं मनय् सन्तोष दइ,
पिने लोकय् नं उकिया तःधंक प्रशंसा जुइ।"

"अहु पुरे धम्मपदेसु छन्दो, याव विरागेन समागमिम्ह।
यतो विरागेन समागमिम्ह, यं किञ्चि दिट्ठं व सुतं मुतं वा, अञ्ञाय निक्खेपनमाहु सन्तो"ति ॥

(भिक्षु –) "वैराग्य मजूनिबले जक न्हापा धर्मपद पाठ यायेगुली मन वंगु खः,
गुबले पूरां वैराग्य जुल, उबले सन्तपिंसं
खंगु त्यंगु[९३] आदि थुपिं फुक्क *(अनित्य खः धका)*
सिइका त्याग याना छ्वयेमा धका धाइ।"

११. अकुसलवितक्क-सुत्त[९४]

११. छगू समयय् सुं छम्ह भिक्षु कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन। उगु इलय् न्हिनेया विहारया निंतिं वंम्ह उम्ह भिक्षुया मभिंगु पापक विचार मती लुया वल, गथेकि कामविर्तक, व्यापादवितर्क,

---

९३ दिट्ठं, सुतं, मुतं।
९४ अयोनिस सुत्त हि।

विहिंसावितर्क। अनंलि, उम्ह वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवता उम्ह भिक्षुयात अनुकम्पा तयेत ... गन उम्ह भिक्षु दु अन वल। वया उम्ह भिक्षुयात गाथाद्वारा न्वात –

"अयोनिसो मनसिकारा, सो वितक्केहि खज्जसि।
अयोनिसो पटिनिस्सज्ज, योनिसो अनुचिन्तय॥

"अयोनिसोमनसिकार *(अनुचित ढंगं विचार)* यागुलिं,
छंके मभिंगु वितर्क दुहाँ वल,
थुपिं मभिंगु वितर्क तोता
उचित *(योनिसो)* विचार मनय् हिं।"

"सत्थारं धम्ममारब्भ, सङ्घं सीलानि अत्तनो।
अधिगच्छसि पामोज्जं, पीतिसुखमसंसयं।
ततो पामोज्जबहुलो, दुक्खस्सन्तं करिस्सती"ति॥

"बुद्ध, धर्म, सङ्घय् श्रद्धा तया
शीलयागु पालन यायां
अति आनन्द व प्रीतिसुखया अवश्य लाभ या,
अजागु आनन्द कया छं दुःखया अन्त याना काइ।"

अनंलि, देवतां थथे न्वायेवं उम्ह भिक्षु संवेग जुया होशय् वल।

१२. मज्झन्हिक-सुत्त

१२. छगू समयय् सुं छम्ह भिक्षु कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन। अनंलि, उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवता गन उम्ह भिक्षु दु अन वन। वना उम्ह भिक्षुयाथाय् थुपिं गाथां न्वंवात –

"ठिते मज्झन्हिके काले, सन्निसीवेसु पक्खिसु।
सणतेव ब्रहारञ्ञं, तं भयं पटिभाति मं"॥

"मध्यान्हया ई जुइबले, भंगपंछि सुंक च्वना च्वनिबले,
सारा जंगल भिंभा मिज्यां दं, उकिं जित तःच्वतं ग्याः।"

"ठिते मज्झन्हिके काले, सन्निसीवेसु पक्खिसु।
सणते व ब्रहारञ्ञं, सा रति पटिभाति मं"ति॥

(भिक्षु –) "मध्यान्हया ई जुइबले भंगपंछि सुंक च्वना च्वनिबले
सारा जंगल भिंभा मिज्यां दं, उकिं जित तःच्वतं न्ह्याइपुसे च्वं।"

१३. पाकतिन्द्रिय-सुत्त

१३. छगू समय छथ्वः भिक्षुपिं कोशलया गनं छगू वनखण्डय् विहार याना च्वन। उगु इलय् उपिं भिक्षुपिं उद्धत, उदण्ड, चपल, म्हुतु छ्वाःपिं, मभिंगु खँ ल्हाइपिं, मन्द, असम्प्रज्ञ, असमाहित, विभ्रान्तचित्त

दुपिं व दुराचारीपिं खः । अनंलि, उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवता उपिं भिक्षुपिंत अनुकम्पा तयेत ··· गन उपिं भिक्षुपिं दु अन वल । वया उपिं भिक्षुपिंत गाथाद्वारा न्यंकल –

"सुखजीविनो पुरे आसुं, भिक्खू गोतमसावका ।
अनिच्छा पिण्डमेसना, अनिच्छा सयनासनं ।
लोके अनिच्चतं ञत्वा, दुक्खस्सन्तं अकंसु ते ॥

"न्हापायापिं सुखं च्वं, गौतमया श्रावक भिक्षुपिं लोभी मजूसे
भिक्षाटनय् वनिपिं शयनासनय् लोभ धयागु मदुपिं,
संसारयागु अनित्ययात अवबोध याना दुःखयागु अन्त याना का:पिं खः ।"

"दुप्पोसं कत्वा अत्तानं, गामे गामणिका विय ।
भुत्वा भुत्वा निपज्जन्ति, परागारेसु मुच्छिता ॥

"*(आ: धा:सा)* थ:त स्यंका, गामय् च्वंपिं जमिन्दारथें जुया
यक्व यक्व नया न्ह्योवय्का च्वं च्वनी,
मेपिनिगु छेंय् च्वंगु वस्तुकय् लोवंका च्वन ।
सङ्घयात ल्हा: ज्वजलपा नमस्कार यायां *(जिं)* थथे न्यंका च्वना –

"सङ्घस्स अञ्जलिं कत्वा, इधेकच्चे वदामहं ।
अपविद्धा अनाथा ते, यथा पेता तथेव ते ॥

"गुपिं *(भिक्षुपिं)* वाछ्वया त:गु वस्तुथें अनाथ खः
इपिं वांछ्वया त:गु लाश समान खः ।"

"ये खो पमत्ता विहरन्ति, ते मे सन्धाय भासितं ।
ये अप्पमत्ता विहरन्ति, नमो तेसं करोमहं"ति ॥

"गुपिं प्रमादी जुया च्वना च्वंपिं खः,
इमिगु नितिं जक जिं थथे धया च्वनागु खः,
अले गुपिं अप्रमादी जुया च्वना च्वंपिं दु
इमित जिगु नमस्कार दु ।"

अनंलि, देवतां थथे न्वायेवं उपिं भिक्षुपिं, संवेग जुया होशय् वल ।

१४. गन्धत्थेन-सुत्त[९५]

१४. छगू समयय् सुं छम्ह भिक्षु कोशलया गनं छगू वनखण्डय् च्वं च्वन । उगु इलय् उम्ह भिक्षु भिक्षाटनं लिहाँ वया *(पलेस्वाँ)* पुखुली वना छगू पद्म *(पलेस्वाँ)* नतुन । अनंलि, उगु वनखण्डय् च्वं च्वंम्ह देवता उम्ह भिक्षुयात अनुकम्पा तयेत, वयागु भिं तुना वयात होशय् हयेया नितिं गन उम्ह भिक्षु दु अन वल । वया उम्ह भिक्षुयात गाथाद्वारा धाल –

---

९५ पदुमपुप्फसुत्तं-स्या. पदुमपुप्फसुत्त रो. ।

"यमेतं वारिजं पुप्फं, अदिन्नं उपसिङ्घसि ।
एकङ्गमेतं थेय्यानं, गन्धत्थेनोसि मारिसा"ति ॥

"सुनानं मबिइकं लखय् स्वगु पलेस्वाँ नतुना च्वन,
थ्व छगू प्रकारय् खुँज्या खः, मारिस ! छपिं गन्धचोर खः ।"

"न हरामि न भञ्जामि, आरा सिङ्घामि वारिजं ।
अथ केन नु वण्णेन, गन्धत्थेनो ति वुच्चति ॥

(भिक्षु –) "न जिं छुं यंका, न छुं स्यंका, तापाकः निसें स्वाँ नतुना,
धाःसा, गथे जित सुनानं गन्धचोर धाये जी ?"

"य्वायं भिसानि खनति, पुण्डरीकानि भञ्जति ।
एवं आकिण्णकम्मन्तो, कस्मा एसो न वुच्चती"ति ॥

(देवता –) "गुपिंसं पलेस्वाँ हा मां नापं ली, पलेस्वाँ *(पुण्डरीक)* थ्वइ,
थथे मखुगु ज्या याःम्हसित गन्धचोर धका छाय् मधाइ ?"

"आकिण्णलुद्दो पुरिसो, धातिचेलं व मक्खितो ।
तस्मिं मे वचनं नत्थि, त्वञ्चारहामि वत्तवे ॥

"यक्व पाप याइपिं मनूत धयापिं धाईमांया लँथें हाकु,
अजापिंत धाः जुइगु बेकार खः, बरू छपिंत धाःसा धाये फु ।"

"अनङ्गणस्स पोसस्स, निच्चं सुचिगवेसिनो ।
वालग्गमत्तं पापस्स, अब्भामत्तं व खायती"ति ॥

"निष्पाप, *(क्लेश मदुम्ह)* न्त्याबलें पवित्रतम्ह
(शील समाधि ज्ञान माला जूम्ह) मनूयात
संगु गोछि पाप नं तःपाँय्गु सुपाँय्धीथें च्वनी ।"

"अद्धा मं यक्ख जानासि, अथो मे अनुकम्पसि ।
पुन पि यक्ख वज्जासि, यदा पस्ससि एदिसं"ति ॥

(भिक्षु –) "अरे ! यक्षं जित म्हसिइकल, थ्वं जित अनुकम्पा तया धया च्वं च्वन,
यक्ष ! हानं नं वया जित धाः वा, जिं थथे याःगु खन धाःसा ।"

"नेव तं उपजीवाम, न पि ते भतकाम्हसे ।
त्वमेव भिक्खु जानेय्य, येन गच्छेय्य सुगतिं"ति ॥

(देवता –) "जि छपिनि च्यो मखु, न जिं छपिंके तलब नया तयागु दु,
भिक्षु ! थः थःम्हं, छुकिं दइ सुगति धका सिइका का ।"

अनंलिं, देवतां थुकथं न्वायेवं उम्ह भिक्षु संवेग जुया होशय् वल ।

वन-संयुत्त क्वचाल ।

१०. यक्ख-संयुत्त

१. इन्दक-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान्, राजगृहया इन्द्रकूट पर्वतय् इन्द्रक *(इन्दक)* यक्षया भवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, इन्द्रक यक्ष गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात गाथाद्वारा थथे धाल –

"रूपं न जीवं ति वदन्ति बुद्धा, कथं न्वयं विन्दतिमं सरीरं ।
कुतस्स अट्ठीयकपिण्डमेति, कथं न्वयं सज्जति गब्भरस्मिं"ति ॥

"बुद्धं रूपयात जीव मखु धका धया बिज्यात
अथे जूसा गकथं रूप बने जुलले ?
थ्व म्हय् क्वेंत गनं वल ?
गर्भाशयय् थ्व गुकथं च्वं वइ ?"

"पठमं कललं होति, कलला होति अब्बुदं ।
अब्बुदा जायते पेसि, पेसि निब्बत्तती घनो ।
घना पसाखा जायन्ति, केसा लोमा नखा पि च ॥

(भगवान् –) "न्हापां कलल दइ, कललं अब्बुद दइ,
अब्बुदं पेशी दइ, पेशीं घन दइ,
घनं अङ्गप्रत्यंग दया सँ *(केश)*, लोम *(चिमिसँ)*
व लुसि *(नख)* पिहाँ वइ ।"

"यं चस्स भुञ्जती माता, अन्नं पानं च भोजनं ।
तेन सो तत्थ यापेति, मातुकुच्छिगतो नरो"ति ॥

"मामं नइगु त्वनीगु अन्न, पान, भोजनं हे
वयागु पोषण जुइ – मांयागु कोखय् च्वं च्वंम्ह मनूयागु ।"

२. सक्कनाम-सुत्त

२. छगू समयय् भगवान् राजगृहया गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्यात । अनंलि, शक्र धयाम्ह यक्ष गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात गाथाद्वारा धाल –

"सब्बगन्धप्पहीनस्स, विप्पमुत्तस्स ते सतो ।
समणस्स न तं साधु, यदञ्ञमनुसाससी"ति ॥

"सकतां ग्रन्थी प्रहीण जूम्ह, स्मृतिमान व विमुक्त जूम्ह
छपिं श्रमणं कतपिंत अनुशासन याना जुइगु बांमला ।"

"येन केनचि वण्णेन, संवासो सक्क जायति ।
न तं अरहति सप्पञ्ञो, मनसा अनुकम्पितुं ॥

(भगवान् –) "शक्र ! छुं नं कारणं सहवास *(मित्र-बन्धन)* जुइ फु,
(परन्तु) अनुकम्पायागु दृष्टिं नं अजागु सहवास सप्राज्ञया नितिं उचित मजू ।"

"मनसा चे पसन्नेन, यदञ्ञमनुसासति ।
न तेन होति संयुत्तो, यानुकम्पा अनुद्दया"ति ॥

"गुबले प्रसन्न चित्तद्वारा मेपिंत अनुशासन याइ,
उकिपाखे छुं सहवास दइ मखु, व ला शुद्ध अनुकम्पा व दया जक खः ।"

३. सुचिलोभ-सुत्त

३. छगू समयय् भगवान् गयाय् च्वंगु टङ्कितमञ्चय् सूचिलोम *(=रोम)* यक्षया भवनय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् खर यक्ष व सूचिलोम यक्ष भगवान्या सतिकं वना च्वन । अनंलि खर यक्षं सूचिलोम यक्षयात थथे धाल – "थुम्ह श्रमण खः ।"

(सूचिलोम यक्ष –) "थुम्ह श्रमण मखु, थुम्ह ला *(नकलीम्ह)* श्रमणचा *(श्रमणक)* खः ।"

"थुम्ह श्रमण खः वा *(नकलीम्ह)* श्रमणचा, सिइका काये ।"

अनंलि, सूचिलोम यक्ष गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान् नाप म्हं प्यपुंक च्वंवन् । भगवानं थःगु म्ह लिचिला बिज्याकल । अनंलि, सूचिलोम यक्षं भगवान्यात धाल – "श्रमण ! जि खना ग्याःला ?"

"आवुसो ! जि छ खना मग्याः, परन्तु छंगु स्पर्श अप्रिय *(=घृणा)* जू ।

"श्रमण ! *(अथे जूसा)* जिं छंके प्रश्न न्यने, यदि छं उकिया लिसः मबिल धाःसा छंगु चित्त विक्षिप्त याना बिये, वा छंगु नुगःस्यें फाया बिये वा तुति ज्वना गंगापारी वांछ्वया बिये ।"

"आवुसो ! थ्व लोकय् देव मार, ब्रह्मलोकय्, श्रमण ब्राह्मणपिं सहित प्रजागणय् तथा देवसहित मनुष्यपिंथाय् जिं सुं अजाम्ह प्राणी मखना गुम्हसिनं जिगु चित्त विक्षिप्त याये फइ वा नुगःस्ये फाया बिये फइ वा तुति ज्वना गङ्गा पारी वांछ्वया बिये फइ, अथेनं, आवुसो ! छं छु न्यने मास्तेवः न्यं ।"

४. अनंलि सूचिलोम यक्षं भगवान्याके गाथाद्वारा न्यन –

"रागो च दोसो च कुतोनिदाना, अरती रती लोमहंसो कुतोजा ।
कुतो समुट्ठाय मनोवितक्का, कुमारका धङ्कमिवोस्सजन्ती"ति ॥

"राग व द्वेष गनं वल ?
अरति, रति, लोमहर्षण गनं दया वल ?
मस्तेसं क्वःयात ब्वय्कूथें
थुगु मनया वितर्कना गनं दया वल ?"

"रागो च दोसो च इतोनिदाना, अरती रती लोमहंसो इतोजा ।
इतो समुट्ठाय मनोवितक्का, कुमारका धङ्कमिवोस्सजन्ति ॥

(भगवान् –) "थनं *(शरीरं)* हे राग द्वेष उत्पन्न जुइ ।
अरति रति तथा लोमहर्षण नं थनं *(शरीरं)* हे उत्पन्न जुइ,
थ्व हे *(शरीरं)* मनया वितर्कनात नं
मस्तेसं क्वःयात ब्वय्कूथें उत्पन्न जुया वइ ।"

"स्नेहजा अत्तसम्भूता, निग्रोधस्सेव खन्धजा ।
पुथू विसत्ता कामेसु, मालुवा व वितता वने ॥

"बरः *(सिमाया)* पुसां बोट *(माचा)* उत्पन्न जुइथें, आत्मभावं उत्पन्न जुइ
स्नेह, गुगु सिमाया आश्रय कया मालुवा लता *(गुँखि)*
उत्पन्न जुइ, उकिं हे सिमायात हीनि ।
अथे हे अनेक प्रकारया काम वितर्कादी विभिन्न मनूत तःक्यंका च्वं च्वनी ।"

"ये नं पजानन्ति यतोनिदानं, ते नं विनोदेन्ति सुणोहि यक्ख ।
ते दुत्तरं ओघमिमं तरन्ति, अतिण्णपुब्बं अपुनब्भवाया"ति ॥

"न्य, यक्ष ! सुनां उकिया उत्पत्ति स्थान सिइका काइ,
वं उकियात दमन याइ,
थुजापिंसं न्हापा तरे याये मफुगु दुस्तर संसार रूपी बाढीं *(ओघं)*
पुनर्भव मदय्क उत्तीर्ण जुया वनी ।"

४. मणिभद्द-सुत्त

५. छगू समयय् भगवान् मगध *(राजा)* या मणिमालक चैत्यस्थानय् मणिभद्र यक्षया भवनय् विहार याना बिज्यात । अनंलि, मणिभद्र यक्ष गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्या सम्मुखय् थुगु गाथा धाल –

"सतीमतो सदा भद्दं, सतिमा सुखमेधति ।
सतीमतो सुवे सेय्यो, वेरा च परिमुच्चती"ति ॥

"सदां स्मृतिमान जुइगु भिं *(कल्याण)*, स्मृतिमान जुइवं सुखलाभ जुइ,
स्मृतिमान जुइगुलि हे सदां श्रेयस्कर जू, गुकिं याना वैरभावं नं मुक्त जुया वनी ।"

"सतीमतो सदा भद्दं, सतिमा सुखमेधति ।
सतीमतो सुवे सेय्यो, वेरा न परिमुच्चति ॥

(भगवान् बुद्ध –) "सदां स्मृतिमान जुइगु भिं,
स्मृतिमान जुइवं सुखलाभ जुइ,
स्मृतिमान जुइगुलि हे सदां श्रेयस्कर जू,
परन्तु स्मृतिमान जुल धाये मात्रं वैरभावं मुक्त जुइ मखु।"

"यस्स सब्बमहोरत्तं, अहिंसाय रतो मनो।
मेत्तं सो सब्बभूतेसु, वेरं तस्स न केनची"ति॥

"गुम्हसियागु चित्त चान्हिं न्ह्याबलें अहिंसाय् रत जुइ,
सकल प्राणीपिंत मैत्री भाव तइ, वया सुं नं नाप वैरभाव दइ मखु।"

५. सानु-सुत्त

६. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात। अनंलि, थुगु इलय् सुं छम्ह उपासिकाया सानु धयाम्ह काय्याके यक्षं दुब्यूवया च्वन। अनंलि, उम्ह उपासिकां *(मामं)* ख्व ख्वं उगु इलय् थुपिं गाथा धाल –

"चातुद्दसिं पञ्चदसिं, या च पक्खस्स अट्ठमी।
पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं॥

"उपोसथं उपवसन्ति, ब्रह्मचरियं चरन्ति ये।
न तेहि यक्खा कीळन्ति, इति मे अरहतं सुतं।
सा दानि अज्ज पस्सामि, यक्खा कीळन्ति सानुना"ति॥

"चतुदर्शी, पञ्चदर्शी, बाअष्टमी, लय्अष्टमी प्रातिहार्य पक्षय् नं,
च्यागू अङ्गं सुसमागत जुया उपोसथ व्रत च्वना, ब्रह्मचर्य पालन याम्हसित
यक्षतय्सं दुःख बिइ फइ मखु धका अर्हत्‌पिंसं धया तःगु खँ जिं न्यना तयागु दु,
परन्तु जिं थौं खना च्वना यक्षत सानुयाके दूब्यु वया च्वन।"

"चातुद्दसिं पञ्चदसिं, या च पक्खस्स अट्ठमी।
पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं।
उपोसथं उपवसन्ति, ब्रह्मचरियं चरन्ति ये॥

(यक्ष –) "चतुर्दशी, पञ्चदशी, बाःअष्टमी, लय्अष्टमी
उपोसथ प्रातिहार्य पक्षय् नं, च्यागू अङ्ग सुसमागत जुया
उपोसथ व्रत च्वना ब्रह्मचर्य पालन याना च्वंम्ह सित

"न तेहि यक्खा कीळन्ति, साहु ते अरहतं सुतं।
सानुं पबुद्धं वज्जासि, यक्खानं वचनं इदं।
माकासि पापकं कम्मं, आवि वा यदि वा रहो।

"यक्षतय्सं दुःख बिइ फइ मखु धका छं न्यना तःगु
अर्हत्‌पिंसं धया तःगु खँ बांला *(ठीक)* जू।"

"सचे च पापकं कम्मं, करिस्ससि करोसि वा।
न ते दुक्खा पमुत्यत्थि, उप्पच्चा पि पलायतो"ति ॥

"प्रबुद्ध सानुयात यक्षपिनिगु थ्व खँ न्यंकि –
पापकर्म यायेमते खने दयक वा खने मदयक ।
यदि पापकर्म याकल वा यात धाःसा छंत दुःखं गुबलें मुक्ति
जुइ मखु चाहे *(छ)* यःथाय् बिसिं हुँ, वा तिंग न्हुया हुँ।"

"मतं वा अम्म रोदन्ति, यो वा जीवं न दिस्सति।
जीवन्तं अम्म पस्सन्ती, कस्मा मं अम्म रोदसी"ति ॥

(सानु –) "मां, काय् सित धायेवं मांपिं ख्वइ,
अथवा म्वाना च्वंसां ख्वाः मखन धाःसां ख्वइ ।
मां, जित जीवित खंक खंक नं
छाय् छ जि खना ख्वया च्वना ?"

"मतं वा पुत्त रोदन्ति, यो वा जीवं न दिस्सति।
यो च कामे चजित्वान, पुनरागच्छते इध ।
तं वा पि पुत्त रोदन्ति, पुन जीवं मतो हि सो ॥

(मांम्ह –) "पुत्र, सिम्ह काय्या निर्तिं मांपिं ख्वइ,
अथवा म्वाना च्वंसा ख्वाः मखन धाःसां ख्वइ ।
कामवस्तु ज्वना *(प्रव्रजित जुया)* लिहाँ वःसां
व म्वाना च्वंसा सीम्ह सरह[९६] खः ।"

"कुक्कुला उब्भतो तात, कुक्कुलं पतितुमिच्छसि ।
नरका उब्भतो तात, नरकं पतितुमिच्छसि ॥

"अभिधावथ भद्दन्ते, कस्स उज्झापयामसे ।
आदित्ता नीहतं भण्डं पुन ढय्हितुमिच्छसी"ति ॥

"तात ! छ छगू विपत्तिं छुटे जुया हानं मेगु विपत्तिइ फसे जुइ न्ह्यां ला ?
तात ! छगू नरकं छुटे जुया हानं मेगु नरकय् वने न्ह्यां ला ?
छंगु लं लिना हुँ,[९७] छंगु कल्याण जुइ
जिमिसं सुयात दोष बिइगु ?
च्याना च्वंगु छेंनं माल समान पित हये धुंकूगुयात
छु छं हानं नं च्याकेत *(दुते)* यंके न्ह्यां ला ?"

---

९६ शिक्षा तोता अर्थात् भिक्षु जुइगु तोता गृहस्थी जुइगुयात थन म्वाना च्वंसा सीगु सरह धाःगु खः ।

९७ 'छ भिक्षु जू हु' धका धाःगुया अर्थय् ।

६. पियङ्कर-सुत्त

७. छगू समयय् आयुष्मान् अनुरुद्ध श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् बिज्याना च्वं च्वन । अनंलि, नसंचा: इलय् दना आयुष्मान् अनुरुद्धं धर्मपद पाठ याना बिज्याना च्वन । अनंलि, प्रियङ्कर माता यक्षणीं नं थ: काय्यात थथे खँ न्यंका च्वन –

"मा सद्दं करि पियङ्कर, भिक्खु धम्मपदानि भासति ।
अपि च धम्मपदं विजानिय, पटिपज्जेम हिताय नो सिया ॥

"हाले मते *(न्यने मजीक)* हे प्रियङ्कर !
भिक्षुं धम्मपद पाठ याना बिज्याना च्वन,
यदि भीसं नं धर्मपद न्यना सय्कल
अले, आचरण नं यात धा:सा भीगु हित जुइ ।"

"पाणेसु च संयमामसे, सम्पजानमुसा न भणामसे ।
सिक्खेम सुसील्यमत्तनो, अपि मुच्चेम पिसाचयोनिया"ति ॥

"सत्त्व प्राणीपिं प्रति संयम जुये नु
सिइक चाय्कं मखुगु खँ मल्हाये नु
अले थ:गु सुशील भावयात सयेका काये नु *(अथे जुल धायेवं)*
थुगु पिशाच योनिं मुक्त जुये नु ।"

७. पुनब्बसु-सुत्त

८. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् भगवानं भिक्षुपिंत निर्वाण प्रतिसंयुक्त धर्मया खँ कना सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना बिज्यात । एकचित्त याना मन तया, सकतां चित्त छ्थासं तया न्ह्यायप्‌ं बिया उपिं भिक्षुपिंसं धर्म न्यना च्वन । अनंलि, पुनर्वसुमाता यक्षणीनं थ: काय्पिंत थुकथं ह्येय्कल –

"तुण्ही उत्तरिके होहि, तुण्ही होहि पुनब्बसु ।
यावाहं बुद्धसेट्ठस्स, धम्मं सोस्सामि सत्थुनो ॥

"सुम्क च्वं उत्तरे ! सुम्क च्वं पुनर्बसु !
श्रेष्ठ जुया बिज्याकम्ह शास्ता बुद्धयागु धर्म न्यने ।"

"निब्बानं भगवा आह, सब्बगन्थप्पमोचनं ।
अतिवेला च मे होति, अस्मिं धम्मे पियायना ।

"भगवानं फुक्क ग्रन्थीं मुक्त जुइगु निर्वाणयागु खँ कना बिज्याना च्वन,
आपालं दिनं निसें थ्व धर्मय् जिगु श्रद्धा वना च्वन ।"

"पियो लोके सको पुत्तो, पियो लोके सको पति ।
ततो पियतरा मय्हं, अस्स धम्मस्स मग्गना ॥

"थ्व लोकय् थः काय् प्रिय जुइ, थ्व लोकय् थः भात प्रिय जुइ,
जित ला थ्व धर्म माला जुयागु इपिं सिबे भ्रन दकले यो ।"

"न हि पुत्तो पति वा पि, पियो दुक्खा पमोचये ।
यथा सद्धम्मस्सवनं, दुक्खा मोचेति पाणिनं ॥

"गथे सद्धर्म श्रवण याये खनेवं दुःखं मुक्त जुया वने दइगु खः,
(परन्तु) योम्ह काय् नं वा योम्ह भातं दुःखं मुक्त याये फइ मखु ।"

"लोके दुक्खपरेतस्मिं, जरामरणसंयुते ।
जरामरणमोक्खाय, यं धम्मं अभिसम्बुधं ।
तं धम्मं सोतुमिच्छामि, तुण्ही होहि पुनब्बसू"ति ॥

"थ्व लोकय् जरामरणं युक्त जुया दुःख सिया च्वंपिंत
जरा व मरणं मुक्त जुइकेत गुगु धर्म बुद्धं अभिसम्बोध याना बिज्यात
उगु धर्म जित न्यने यः, पुनर्वसु ! उकिं सुम्क च्वं ।"

"अम्मा न ब्याहरिस्सामि, तुण्हीभूतायमुत्तरा ।
धम्ममेव निस्सामेहि, सद्धम्मस्सवनं सुखं ।
सद्धम्मस्स अनञ्ञाय, अम्मा दुक्खं चरामसे ॥

(पुनर्वसु –) "मां ! जि हाले मखु, उत्तरा नं सुम्क च्वनी,
छं धर्म श्रवण या, धर्म न्यनेगु सुखकर खः
मां ! धर्म मथुया हे भ्रीपिं दुःखी जुया च्वनापिं खः ।"

"एस देवमनुस्सानं, सम्मूल्हानं पभङ्करो ।
बुद्धो अन्तिमसारीसो, धम्मं देसेति चक्खुमा"ति ॥

"अन्धकारय् लाःपिं देवमनुष्यपिनि निर्तिं सूर्यसमान
चक्षुष्मान् तथा अन्तिमदेहधारी जुया बिज्याकम्ह
बुद्धं धर्मोपदेश याना बिज्याना च्वन ।"

"साधु खो पण्डितो नाम, पुत्तो जातो उरेसयो ।
पुत्तो मे बुद्धसेट्ठस्स, धम्मं सुद्धं पियायति ॥

(यक्षणी –) "जिगु कोखय् जन्म जूम्ह पण्डित काय् धन्य धन्य,
जिमि कायं नं श्रेष्ठ जुया बिज्याकम्ह बुद्धया धर्म यः ।"

"पुनब्बसु सुखी होहि, अज्जाहम्हि समुग्गता ।
दिट्ठानि अरियसच्चानि, उत्तरा पि सुणातु मे"ति ॥

"पुनर्वसु ! सुखी जु, उत्तरे ! जिगु खँ न्य,
आर्यसत्ययात बोध याना थौं जिं *(जीवनचक्र)* थहाँ वये धुन ।

८. सुदत्त-सुत्त

९. छगू समयय् भगवान् राजगृहया सीतवन *(शीतवन)* य् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् अनाथपिण्डिक गृहपति छुं ज्याखँ राजगृहय् वन ।

अनाथपिण्डिक गृहपतिं लोकय् बुद्ध उत्पन्न जुया बिज्यात धयागु खबर न्यन । उगु हे इलय् वं भगवान्यागु दर्शन याये मास्ते वय्‌कल ।

अनंलि, अनाथपिण्डिक गृहपतिया मनय् थथे जुल – थौं वना भगवान्यागु दर्शन यायेत उचित ई मखुत । कन्हे न्ह्यथ्याक *(इलय्)* हे वसपोलयागु दर्शन या: वने । अनंलि, अनाथपिण्डिक गृहपति – कन्हे न्ह्यथ्याक *(इलय्)* अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु दर्शन या: वने धका बुद्धयात लुमकुं लुमकुं द्यन । द्यो तुइल *(सुथे जुल)* धाधां चान्हे स्वको तक न्ह्यलं चाय्‌कल । अनंलि, अनाथपिण्डिक गृहपति गन *(राजगृहया)* शिवद्वार *(सीम्हसित सिथं यंकीबले पित यकीगु दे ध्वाका)* दु अन वन । अमनुष्यपिंसं *(देव आदिपिंसं)* ध्वाका चाय्‌का बिल ।

नगरद्वारं पिने थ्यनेखथं आलोक – *(ज:)* लोप जुया अन्धकार जुल । उगु इलय् अनाथपिण्डिकया मनय् लोमहर्षित *(म्ह जिरिङ्ग)* जुल । अनं हे लिहाँ वनेत स्वल । उगु बखतय् शिवक *(धयाम्ह)* यक्ष थ:त खने मदयेक थथे स: पिकया *(गाथाद्वारा)* न्यंकल –

"सतं हत्थी सतं अस्सा, सतं अस्सतरीरथा ।
सतं कञ्ञासहस्सानि, आमुक्कमणिकुण्डला ।
एकस्स पदवीतिहारस्स, कलं नाग्घन्ति सोलसिं ॥

"सच्छिम्ह किसि, सच्छिम्ह सल, सच्छिम्ह खच्चर सल दुगु रथ, मोति-माणिकया चाचां
सुया त:पिं लखछि मिसात; थुपिं फुक्कं *(छंगु)* थ्व छपलाया भिंखुब्वय् छब्वति नं मगयं ।
गृहपति ! उकिं हे, न्ह्यने हुँ, गृहपति ! न्ह्यां हुँ,
छ न्ह्योने न्ह्यां वनेगुलि भिं, लिज्यां वनेगुलि मखु ।"

१०. अनंलि, अनाथपिण्डिक गृहपतिया न्ह्योनें अन्धकार *(ख्यूँगु)* मदया प्रकाश *(ज:)* खया चकना वल । अनंलि, ग्याना म्ह जिरिङ्ग जूम्ह अनाथपिण्डिक गृहपतिया मन मगयात ।

निकोगु पटकय् नं आलोक लोप जुया ··· *(पूर्ववत्)* ···

स्वकोगु पटकय् नं आलोक लोप जुया अन्धकार जुल । उगु इलय् नं अनाथपिण्डक गृहपतिया मनय् म्ह जिरिङ्ग जुल । अनं हे लिहाँ वनेत स्वल । उगु बखतय् नं शिवक यक्षं ··· न्यंकल

"सच्छिम्ह किसि ··· *(पूर्ववत्)* छंगु थ्व छपला:या भिंखुब्वय् छब्वति नं मगयं ।
··· गृहपति न्ह्याने हुँ ···"

अनंलि, अनाथपिण्डिक गृहपतिया न्ह्योनें अन्धकार मदया प्रकाश खया चकना वल । अनंलि ग्याना म्ह जिरिङ्ग जूम्ह अनाथपिण्डिक गृहपतिया मन मगयात । अनंलि, अनाथपिण्डिक गृहपति गन शीतवन दु अन वन ।

११. उगु इलय् भगवान् *(चाया)* नसंचा इलय् दना खुला चकंगु थासय् *(ब्यलय्)* चंक्रमण याना बिज्याना च्वन । तापाकं निसें अनाथपिण्डिक गृहपति वया च्वंगु खंका, भगवान् चंक्रमण स्थलं कुहाँ वया लायात:गु आसनय् फेतुना बिज्यात । अनंलि, भगवानं अनाथपिण्डिक गृहपतियात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "हे सुदत्त ! *(थुखे)* वा ।"

भगवानं जित जिगु नां कया स:ता बिज्याना च्वन धका अनाथपिण्डिक गृहपति त:सकं खुशी जुया हर्ष गद् गद् जुया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्या पाली छ्यंनं भागी याना वं भगवान्याके न्यन – "भन्ते ! भगवानं सुखपूर्वक हे न्ह्य:वय्का बिज्या: जुइनि ?"

"सब्बदा वे सुखं सेति, ब्राह्मणो परिनिब्बुतो ।
यो न लिम्पति कामेसु, सीतिभूतो निरूपधि ॥

(भगवान् बुद्ध –) **"निर्वाण प्राप्त याम्ह ब्राह्मण *(पाप मदुम्ह)* गुम्ह ख:**
कामवासनाय् लिप्त मजूम्ह उम्ह
द्वेष रहित शीतल जुया च्वं च्वनी,
वं सदां आरामपूर्वक न्ह्यो वय्की ।"

"सब्बा आसत्तियो छेत्वा, विनेय्य हदये दरं ।
उपसन्तो सुखं सेति, सन्ति पप्पुय्य चेतसा"ति ॥

"चित्तय् परम शान्ति प्राप्त याना
गुम्हसिनं नुगलय् च्वंगु दु:ख हटे याना
आसक्तयात त्वा: ल्हाना छ्वये धुंकल
व हे उपशान्त जुया आरामपूर्वक न्ह्यो वय्की ।"

९. पठमसुक्का-सुत्त

१२. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् शुक्रा भिक्षुणीनं त:धंगु परिषद्यात धर्मोपदेश याना च्वन ।

अनंलि, शुक्रा भिक्षुणीया धर्मोपदेशं अत्यन्त सन्तुष्ट *(प्रभावित)* जुया छम्ह यक्ष सडकं सडकय्, प्यकालं प्यकालँय् चाचा हिला उगु इलय् थुपिं गाथा हाला जुल –

"किं मे कता राजगहे मनुस्सा, मधुपीता व सेयरे ।
ये सुक्कं न पयिरुपासन्ति देसेन्तिं अमतं पदं ॥

"अमृत पदयागु बखान याना च्वंम्ह
शुक्रा भिक्षुणीया थाय् मवंसे
ऐ राजगृहवासी मनूत ! छु याना च्वं च्वना,
ऐय्लाखं काय्का मस्त जूपिंथें ?"

"तं च पन अप्पटिवानीयं, असेनचकमोजवं ।
पिवन्ति मञ्ञे सप्पञ्ञा, वलाहकमिवं पन्थगू" ति ॥

"उगु अप्रतिवानीय *(न्ह्याक्व न्यंसा मगाःगु)*
स्वभावं हे मधुर रसंयुक्तगु ओज गुण *(धर्म)*,
गथेकि धर्म रूपी सुपाचं वःगु लः त्वनिपिं लँ जुवातथें
ज्ञानीपिंसं ययेपुक्क त्वना च्वन ।"

१०. दुतियसुक्का-सुत्त

१३. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् सुं छम्ह उपासकं शुक्रा भिक्षुणीयात भोजन याका च्वन ।

अनंलि, शुक्रा भिक्षुणीया धर्मोपदेशं अत्यन्त सन्तुष्ट *(प्रभावित)* जुया छम्ह यक्ष सडकं सडकय्, प्यकालं प्यकालँय् चाचा हिला उगु इलय् थुपिं गाथा हाला जुल –

"पुञ्ञं वत पसवि बहुं, सप्पञ्ञो वतायं उपायको ।
यो सुक्काय अदासि भोजनं, सब्बगन्थेहि विप्पमुत्तिया"ति ॥

"यक्व यक्व पुण्य कमाये यात, थुम्ह प्रज्ञावान उपासकं
वयात भोजन याकल, गुम्ह शुक्रा सारा ग्रन्थिं विमुक्त जुइ धुंकूम्ह खः ।"

११. चीरा-सुत्त

१३. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् सुं छम्ह उपासकं चीरा भिक्षुणीयात चीवर दान यात । अनंलि, चीरा भिक्षुणी खना तःसकं श्रद्धा दुम्ह छम्ह यक्षं सडकं सडकय् प्यकालं प्यकालँय् चाचा हिला उगु इलय् थुपिं गाथा हाला जुल –

"पुञ्ञं वत पसवि बहुं, सप्पञ्ञो वतायं उपासको ।
यो चीराय अदासि चीवरं, सब्बयोगेहि विप्पमुत्तिया"ति ॥

"यक्व यक्व पुण्य कमाये यात, थुम्ह प्रज्ञावान उपासकं
वयात चीवर दान बिल, गुम्ह चीरा सारा योगं विमुक्त जुइ धुंकल ।

१२. आलवक-सुत्त

१५. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् आलवी आलवक यक्षया भवनय् विहार याना बिज्यात । उगु इलय् आलवक यक्ष गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात थथे धाल –

"श्रमण ! प्यहाँ हुं ।"

"ज्यू, आवुसो ! " धया भगवान् पिहाँ बिज्यात ।

"श्रमण ! दुहाँ वा ।"

"ज्यू, आवुसो ! " धया भगवान् दुहाँ बिज्यात । निकोगु पटकय् नं यक्षं भगवान्यात थथे धाल –

"श्रमण ! प्यहाँ हुँ ।"

"ज्यू, आवुसो ! " धया भगवान् पिहाँ बिज्यात ।

"श्रमण ! दुहाँ वा ।"

"ज्यू, आवुसो ! " धया भगवान् दुहाँ बिज्यात । स्वकोगु पटकय् नं यक्षं भगवान्यात थथे धाल–

"श्रमण ! प्यहाँ हुँ ।"

"ज्यू, आवुसो ! " धया भगवान् पिहाँ बिज्यात ।

"श्रमण ! दुहाँ वा ।"

"ज्यू, आवुसो ! " धया भगवान् दुहाँ बिज्यात । प्यकोगु पटकय् नं यक्षं भगवान्यात थथे धाल –

"श्रमण ! प्यहाँ हुँ ।"

"आवुसो ! आ: जि पिहाँ वने मखुत, छं छु याये मा:गु ख: या ।"

"श्रमण ! *(अथे जूसा)* जिं प्रश्न *(न्ह्यस:)* न्यने । यदि छं उकिया लिस: मबिल धा:सा छंगु चित्त विक्षिप्त याना बिये, वा छंगु नुग: स्यें फाया बिये वा तुति ज्वना गंगापारी वांछ्वया बिये ।"

"आवुसो ! देवमार, ब्रह्मलोकय्, श्रमण ब्राह्मणपिं सहित प्रजागणय् तथा देवसहित मनुष्यपिंथाय् जिं सुं अजाम्ह प्राणी मखना गुम्हसिनं जिगु चित्त विक्षिप्त याये फइ वा नुग:स्यें फाया बिये फइ वा तुति ज्वना गंगा पारी वांछ्वया बिये फइ, अथेनं, आवुसो ! छं छु न्यने मास्तेव: न्यं ।"

१६. अनंलि, आलवक यक्षं भगवान्यात गाथाद्वारा न्यन –

"किंसूध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं, किंसु सुचिण्णं सुखमावहाति ।
किंसु हवे सादुतरं रसानं, कथंजीविं जीवितमाहु सेट्ठं"ति ॥

"मनूया श्रेष्ठ धन छु ख: ?
छुकियात पालन यायेवं सुख जुइ ?
रस मध्ये उत्तम रस छु ख: ?
गजागु जीवनयात श्रेष्ठ जीवन धाइ ?"

"सद्धीध वित्तं पुरिस्स सेट्ठं, धम्मो सुचिण्णे सुखमावहाति ।
सच्चं हवे सादुतरं रसानं, पञ्ञाजीविं जीवितमाहु सेट्ठं"ति ॥

(भगवान् –) "श्रद्धा हे मनूया श्रेष्ठ धन ख: ।
धर्मयात पालन यायेवं सुख जुइ ।
रसत मध्ये उत्तम रस सत्य ख: ।
प्राज्ञ जीवन हे श्रेष्ठ जीवन ख: ।"

"कथंसु तरति ओघं, कथंसु तरति अण्णवं।
कथंसु दुक्खमच्चेति, कथंसु परिसुज्झती"ति ॥

(आलवक यक्ष –) "गुकथं *(पुनर्जन्म रूपी)* बाढ *(बा: व:गुयात)* पार यायेगु ?
गुकथं *(संसार रूपी)* सागरं तरे जुइगु ?
गुकथं दु:खं अलग जुइगु ?
गुकथं परिशुद्ध जुइगु ?"

"सद्धाय तरति ओघं, अप्पमादेन अण्णवं।
विरियेन दुक्खमच्चेति, पञ्ञाय परिसुज्झती"ति ॥

(भगवान् –) "श्रद्धाद्वारा संसार रूपी बाढी तरे जुइ।
अप्रमादिद्वारा सागरं तरे जुइगु।
पराक्रमद्वारा दु:खं अलग जुइगु।
प्रज्ञाद्वारा हे परिशुद्ध जुइ।"

"कथंसु लभते पञ्ञं, कथंसु विन्दते धनं।
कथंसु कित्तिं पप्पोति, कथं मित्तानि गन्थति।
अस्मा लोका परं लोकं, कथं पेच्च न सोचती"ति ॥

(आलवक यक्ष –) "गुकथं प्रज्ञा लाभ जुइ ? गुकथं धन लाभ जुइ ?
गुकथं कीर्ति लाभ जुइ ? गुकथं मित्र लाभ जुइ ?
गुकथं थुगु लोकं परलोक वनेबले शोक सन्ताप दइ मखुगु ?

"सद्दहानो अरहतं, धम्मं निब्बानपत्तिया।
सुस्सूसं लभते पञ्ञं, अप्पमत्तो विचक्खणो ॥

(भगवान् –) "अर्हत् प्राप्त जुइगु निर्वाणदायी धर्मय् श्रद्धा तया, विचक्षण तथा
अप्रमादी जुया उगु धर्मय् ध्यान तल धा:सा प्रज्ञा लाभ जुइ।"

"पतिरूपकारी धुरवा, उट्ठाता विन्दते धनं।
सच्चेन कित्तिं पप्पोति, ददं मित्तानि गन्थति।
अस्मा लोका परं लोकं, एवं पेच्च न सोचति ॥

"निरालसी जुया, अनुकूल ज्या याइम्हं मेहेनत यात धा:सा धन लाभ याइ।
सत्यद्वारा कीर्ति लाभ जुइ। बिइगु यायेवं मित्र लाभ जुइ।
थुपिं हे ज्यां थ्व लोकं परलोक वनेबले शोक सन्ताप दइ मखु।"

"यस्सेते चतुरो धम्मा, सद्धस्स घरमेसिनो।
सच्चं धम्मो धिति चागो, स वे पेच्च न सोचतिं ॥

"श्रद्धापूर्वक छें च्वं च्वनिम्ह मनूयाके सत्य, धर्म, धृति व त्याग
थुपिं प्यता गुण धर्म दइ, थुकिं हे वयात परलोकय् शोक सन्ताप दइ मखु।"

"इङ्घ अञ्ञे पि पुच्छस्सु, पुथू समणब्राह्मणे।
यदि सच्चा धम्मा चागा, खन्त्या भिय्योध विज्जती"ति ॥

"यदि *(अफ्र नं)* छं न्ह्यासां सत्य, धर्म, धृति व त्याग बाहेक मेगु छुं
अजागु धर्म दुला गुकिं परलोकय् शोक-सन्ताप जुइ मखु
धयागु खँ मेपिं श्रमण ब्राह्मणपिंके नं न्यना स्व ।

"कथं नु दानि पुच्छेय्यं, पुथू समणब्राह्मणे ।
योहं अज्ज पजानामि, यो अत्थो सम्परायिको ॥

(आलवक यक्ष–) "आः छाय् जिं मेपिं श्रमण ब्राह्मणपिंके न्यंवने माल ?
थौं जिं थ्व सम्परायिक अर्थ *(हित)* या खँ थुइका काये धुन ।"

"अत्थाय वत मे बुद्धो, वासायालविमागमा ।
योहं अज्ज पजानामि, यत्थ दिन्नं महप्फलं ॥

"जिगु कल्याणया नितिं भगवान् बुद्ध जिगु निवासय् बिज्यागु जुल ।
थौं जिं सिइके धुन सुयात बियागु दानया फल महान जुइ धका ।"

"सो अहं विचरिस्सामि, गामा गामं पुरा पुरं ।
नमस्समानो सम्बुद्धं, धम्मस्स च सुधम्मतं"ति ॥

"आः जि गां गामय्, देशं देशय् बुद्धयात नमस्कार यायां,
धर्म मध्ये भिंगु धर्मयात नमस्कार यायां चाचा हिला जुये ।"

यक्ष-संयुत्त क्वचाल ।

११. सक्क-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. सुवीर-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात "भिक्षुपिं !" उपिं भिक्षुपिंसं – "भदन्त !" धया भगवान्यात लिसः बिल । अनंलि, भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा *(पूर्व)* कालय् देवतापिंत असुरपिंसं हमला *(संग्राम)* यात । भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रं सुवीर देवपुत्रयात आमन्त्रणा यात – "तात *(बाबु)* सुवीर ! थुपिं असुरतय्सं देवतापिंत हमला याना च्वन । तात सुवीर ! छ वना असुरतय्त लिना छ्व ।" भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रयात, 'ज्यू हवस्, भदन्त ! ' धया लिसः बिया सुवीर देवपुत्रं भचा विलम्ब यात ।

"भिक्षुपिं ! निकोगु पटकय् नं शक्र देवेन्द्रं सुवीर देवपुत्रयात ··· *(पूर्ववत्)*

"भिक्षुपिं ! स्वकोगु पटकय् नं शक्र देवेन्द्रं सुवीर देवपुत्रयात आमन्त्रणा यात – "तात सुवीर ! थुपिं असुरतय्सं देवतापिंत हमला याना च्वन । तात सुवीर ! छ वना असुरतय्त लिना छ्व । भिक्षुपिं ! अनंलि शक्र देवेन्द्रयात 'ज्यू, हवस्, भदन्त !' धया लिसः बिया स्वकोगु पटकय् नं सुवीर देवपुत्रं विलम्ब यात । भिक्षुपिं ! अनंलि शक्र देवेन्द्र सुवीर देवपुत्रयात गाथाद्वारा धाल – "

"अनुट्ठहं अवायामं, सुखं यत्राधिगच्छति ।
सुवीर तत्थ गच्छाहि, मं च तत्थेव पापया"ति ॥

"अनुष्ठान *(शरीरं यायेगु वीर्य=श्रम)* व व्यायाम *(चैतसिक वीर्य)* याये म्वा:क
गन सुख दइगु ख:,
सुवीर ! छ अन हे हुँ,
जित नं अन हे ब्वना यंकि ।"

"अलस्वस्स अनुट्ठाता, न च किच्चानि कारये ।
सब्बकामसमिद्धस्स, तं मे सक्क वरं दिसा"ति ॥

(सुवीर –) "हे शक्र ! अल्सी व अनुद्यमी जुया
ज्याखँ याये म्वा:क
सकतां ज्याखँ सिद्ध जुइगु गुगु दिशा ख:
व हे दिशा जित भिं *(श्रेष्ठ)* ता: ।"

"यत्थालसो अनुट्ठाता, अच्चन्तं सुखमेधति ।
सुवीर तत्थ गच्छाहि, मं च तत्थेव पापया"ति ॥

(शक्र –) "हे सुवीर ! अल्सी व अनुद्यमी जुया
उत्तम सुख गन काये खनी,
छ अन हे हुँ
जित नं अन हे ब्वना यंकि ।"

"अकम्मुना देवसेट्ठ, सक्क विन्देमु यं सुखं ।
असोकं अनुपायासं, तं मे सक्क वरं दिसा"ति ॥

(सुवीर –) "हे देव श्रेष्ठ शक्र ! ज्याखँ याये म्वाःक गन उत्तम सुख काये खनी
शोक सन्ताप दइ मखु, व हे दिशा जित भिं ताः ।

"सचे अत्थि अकम्मेन, कोचि क्वचि न जीवति ।
निब्बानस्स हि सो मग्गो, सुवीर तत्थ गच्छाहि ।
मं च तत्थेव पापया"ति ॥

(शक्र –) "छुं ज्याखँ मयायेकं सुं मनूया गनं जीविका जुइ मखु ।
अजागु मार्ग द हे दु धयागु जूसा व खः निर्वाण मार्ग ।
सुवीर ! उकिं छ अन हे हुँ जित नं अन हे थ्यंका ब्यु ।"

२. "भिक्षुपिं ! थःगु पुण्यफलद्वारा जीविका याइम्ह, त्रयस्त्रिंश देवतापिनि ऐश्वर्याधिपति जुया राज्य याइम्ह उम्ह शक्र देवेन्द्र हे नं निरालसी व उद्यमी जीवनया वर्णवादी *(पक्षपाती, प्रशंसक)* जू धाःसा, भिक्षुपिं ! उकिं थजागु सुआख्यात धर्मविनयय् प्रव्रजित जूपिं छिमिसं प्राप्त मयाःगुयात प्राप्त यायेया नितिं, अवबोध मजूनिगुयात अवबोध यायेया नितिं तथा साक्षात्कार मयाःनिगुयात साक्षात्कार यायेया नितिं – वीर्य *(श्रम, कुतः)* यायेवं, मेहेनत यायेवं तथा उद्यम यायेवं हे जक छिमित शोभा दइ ।"

२. सुसीम-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं !" धका आमन्त्रणा याना बिज्यात । उपिं भिक्षुपिंसं – "भदन्त !" धया भगवानयात लिसः बिल । अनंलि, भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा *(पूर्व)* कालय् देवतापिंत असुरपिंसं हमला यात । भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रं सुसीम देवपुत्रयात आमन्त्रणा यात – तात सुसीम ! थुपिं असुरतय्सं देवतापिंत हमला याना च्वन । तात सुसीम ! छ वना असुरतय्त लिना छ्व ।" भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रयात, 'ज्यू हवस् भदन्त !' धया लिसः बिया सुसीम देवपुत्रं भचा विलम्ब यात ।

"भिक्षुपिं ! निकोगु पटकय् नं शक्र देवेन्द्रं सुसीम देवपुत्रयात आमन्त्रणा यात – "तात सुसीम ! थुपिं असुरतय्सं देवतापिंत ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भिक्षुपिं ! अनंलि शक्र देवेन्द्रं सुसीम देवपुत्रयात गाथाद्वारा धाल –

"अनट्ठहं अवायामं, सुखं यत्राधिगच्छति ।
सुसीम तत्थ गच्छहि, मं च तत्थेव पापया'ति ॥

"अलस्वस्स अनुट्ठाता, न च किच्चानि कारये।
सब्बकामसमिद्धस्स, तं मे सक्क वरं दिसा"ति ॥ …

"अनुष्ठान व व्यायाम याये म्वा:क गन सुख दइगु ख:
सुसीम ! … (बाकी फुक्क सुवीर-सुत्तय्थें नां जक सुसीम याना ब्वनेगु)"

३. धजग्ग-सुत्त

५. श्रावस्ती … । अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । उपिं भिक्षुपिंसं "भदन्त !" धया भगवान्यात लिस: बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं !" न्हापा न्हापा छको देव असुरपिनि बिचय् संग्राम जुल । भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रं त्रयस्त्रिंश देवतांपिंत थथे धाल –

"मारिष ! यदि संग्रामय् वनेबले देवपिंत भय जुल *(ग्यात)*, त्रास जुल *(थरथर खात)*, अथवा जिरिङ्ग *(चिमिसं ब्वँ ब्वँ दना वल)* जुल धा:सा उगु इलय् जिगु ध्वजा *(झंडा)* या च्वकायात स्व । जिगु ध्वजाया च्वकायात स्वयेवं गुगु भय, त्रास अथवा जिरिङ्ग जुइगु ख: व फुक्क शान्त जुया वनी ।"

यदि जिगु ध्वजाया च्वकायात मस्व:सा *(अथवा लुमंके मफुत धा:सा)* प्रजापति देवराजायागु ध्वजाया च्वकायात स्वगु । प्रजापतिया ध्वजा स्वयेवं गुगु भय … जुइगु ख: व फुक्क शान्त जुया वनी ।

यदि प्रजापति देवराजायागु ध्वजाया च्वकायात मस्व:सा वरुण देवराजायागु ध्वजाया च्वकायात स्व । वरुण देवराजायागु ध्वजाया च्वका स्वयेवं गुगु भय … जुइगु ख: व फुक्क शान्त जुया वनी ।

यदि वरुण देवराजयागु ध्वजाया च्वकायात मस्व:सा ईशान देवराजायागु ध्वजाया च्वकायात स्व । ईशान देवराजायागु ध्वजाया च्वका स्वयेवं गुगु भय … जुइगु ख: व फुक्क शान्त जुया वनी ।

"भिक्षुपिं शक्र देवेन्द्रयागु ध्वजाया च्वका स्वयेवं, *(अथवा)* प्रजापति देवतायागु ध्वजाया च्वका स्वयेवं, *(अथवा)* वरुण देवराजायागु ध्वजाया च्वका स्वयेवं अथवा ईशान देवराजायागु ध्वजाया च्वका स्वयेवं गुगु भय, त्रास अथवा जिरिङ्ग जुइगु ख: व मदया वने नं फु, मवने नं फु । भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्र जुलसा अवीतरागी, अवीतद्वेषी व अवीतमोही ख: । वयाके भय, त्रास व जिरिङ्ग जुइगु गुण दु हानं व बिस्यूं नं वने फु ।"

६. "भिक्षुपिं ! जिं जुलसा थथे धाये – 'भिक्षुपिं ! छिमित अरण्यय् वनेबले, सिमाक्वय् च्वनेबले, शून्यागारय् च्वनेबले भय, त्रास व जिरिङ्ग जुल धा:सा उबले छिमिसं जिगु गुणानुस्मरण या – 'वसपोल भगवान् अरहन्त जुया बिज्या:, सम्यक्सम्बुद्ध जुया बिज्या:, विद्याचरणं सम्पन्न जुया बिज्या:, सुगत जुया बिज्या:, लोकविद् जुया बिज्या, देवमनुष्यपिनि गुरु जुया बिज्या:, बुद्ध भगवान् जुया बिज्या: ।' भिक्षुपिं ! जिगु *(बुद्धगुण)* गुणानुस्मरण यायेवं गुगु भय, त्रास अथवा जिरिङ्ग जुइगु ख: व शान्त जुया वनी ।"

भिक्षुपिं ! यदि बुद्धगुणया अनुस्मरण याये मफुत धा:सा धर्मयागु गुण अनुस्मरण या, – 'भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात ख:, सान्दृष्टिक ख:, अकालिक ख:,' 'स्व वा' धका धाये योग्यगु ख:, *(निर्वाण)* लिक्क थ्यंका बिइगु औपनैयिंक ख:, विद्वानपिंसं अनुभव याये योग्य ख: ।' भिक्षुपिं ! धर्मयागु गुणानुस्मरण यायेवं गुगु भय, त्रास अथवा जिरिङ्ग जुइगु ख: व शान्त जुया वनी ।

भिक्षुपिं ! यदि धर्मगुणया अनुस्मरण यायेमफुत धाःसा सङ्घयागु गुण अनुस्मरण या, – 'भगवान्या श्रावकसङ्घ सुप्रतिपन्न जू, भगवान्या श्रावकसङ्घ ऋजुप्रतिपन्न जू, भगवान्या श्रावकसङ्घ न्याय *(सत्य)* मार्ग प्रतिपन्न जू, भगवान्या श्रावकसङ्घ सुयोग्य मार्ग प्रतिपन्न जू, मार्ग व फलया ल्याखं च्याम्ह उत्तम पुद्‌गलपिं दया च्वन । हानं थुपिं तथागतया श्रावकसङ्घपिं, श्रद्धा तया पाहुना यायेबहःपिं, निर्वाण तकया आशां दान *(दक्षिणा)* बियेबहःपिं, भिंपतिं पतिं ज्वज्वलपा बिन्ति यायेबहःपिं खः तथा लोकवासीया नितिं पुण्य कमाये यायेगु बुँ समानपिं खः ।' भिक्षुपिं ! सङ्घयागु गुणानुस्मरण यायेवं गुगु भय, त्रास अथवा जिरिङ्ग जुइगु खः व शान्त जुया वनी ।

व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! तथागत अरहन्त सम्यक्सम्बुद्ध वीतरागी, वीतद्वेषी व वीतमोही जुया बिज्याः तथा निर्भीक, अनुत्रासी, जिरिङ्ग मजूम्ह तथा बिस्यूं मवनिम्ह खः ।

७. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं हानं अथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"अरञ्ञे रुक्खमूले वा, सुञ्ञागारे व भिक्खवो ।
अनुस्सरेथ सम्बुद्धं, भयं तुम्हाकं नो सिया ॥

"नो चे बुद्धं सरेय्याथ, लोकजेट्ठं नरासभं ।
अथ धम्मं सरेय्याथ, निय्यानिकं सुदेसितं ॥

"नो चे धम्मं सरेय्याथ, निय्यानिकं सुदेसितं ।
अथ सङ्घं सरेय्याथ, पुञ्ञक्खेत्तं अनुत्तरं ॥

"एवं बुद्धं सरन्तानं, धम्मं सङ्घं च भिक्खवो ।
भयं वा छम्भितत्तं वा, लोमहंसो न हेस्सती"ति ॥

"भिक्षुपिं ! अरण्यय् वा सिमा क्वय् अथवा शून्यागारय् सम्यक्सम्बुद्धयात अनुस्मरण यात धाःसा छिमित भय, त्राशादि छुं जुइ मखु ।"

"यदि लोकाग्र बुद्धयागु अनुस्मरण मयाःत वा याये मफुतसा संसार-सागरं पार तरे जुइगु *(नैर्याणिक)* बांलाक सुदेशितगु धर्मयागु गुण स्मरण या ।"

यदि नैर्याणिक बांलाक सुदेशितगु धर्मयागु अनुस्मरण याये मफुत धाःसा अनुपम पुण्यक्षेत्र बराबर जूपिं सङ्घयागु अनुस्मरण या ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं बुद्ध, धर्म व सङ्घयागु अनुस्मरण याइपिंत, भय, त्राश तथा जिरिङ्ग छुं जुइ मखु ।"

४. वेपचित्ति-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । *(भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात –)* भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा *(पूर्व)* कालय् देव व असुरपिनि बिचय् संग्राम जुल । भिक्षुपिं ! अनंलि, असुरेन्द्र वेपचित्तिं असुरपिंत आमन्त्रित यात – मारिष ! यदि थ्व देवासुर संग्रामय् असुरपिनि विजय जुल, देवपिनि पराजय जुल धाःसा देवेन्द्र शक्रयात ल्हाःति, तुती व न्यागूगु बन्धन गःपतय् चिना असुरपुरय् हया जिथाय् न्ह्योने तये हिं ।

"भिक्षुपिं ! देवेन्द्र शक्रं नं त्रयस्त्रिंश लोकयापिं देवपिंत आमन्त्रणा यात – मारिष ! यदि थ्व देवासुर संग्रामय् देवपिनि विजय जुल, असुरपिनि पराजित जुल धाःसा असुरेन्द्र वेपचित्तियात न्यागूगु बन्धनं गःपतय् चिना सुधर्मा सभाय् जिथाय् न्ह्योने तये हिं।"

"भिक्षुपिं ! उगु संग्रामय् देवपिनि विजयं व असुरपिंनि पराजय जुल।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, देवपिंसं असुरेन्द्र वेपचित्तियात न्यागूगु बन्धनं गःपतय् चिना देवेन्द्र शक्रया सुधर्मा सभाय् दुने हःबले नं पित यंकूबले वं असभ्य कडा भाषं लाक्व पाक्व ब्वबिल।"

अनंलि, भिक्षुपिं ! मातलि *(धयाम्ह)* संग्राहकं *(सारथिं)* देवेन्द्र शक्रयात गाथाद्वारा धाल –

"भया नु मधवा सक्क, दुब्बल्या नो तितिक्खसि।
सुणन्तो फरुसं वाचं, सम्मुखा वेपचित्तिनो"ति॥

"हे शक्र ! छु छ्पिं भय खना ग्याना अथवा थः कमजोर भापिया थःगु हे न्ह्याने
वेपचित्तियागु थपाय्सकं कडा कडागु शब्द *(पोरुष वाचा)* न्यना नं सह यानागु ला ?"

"नाहं भया न दुब्बल्या, खमामि वेपचित्तिनो।
कथं हि मादिसो विञ्ञू, बालेन पटिसंयुजे'ति॥

(शक्र –) "ग्याना नं मखु, कमजोरी भापिया नं मखु जिं वेपचित्तियागु खँ सह यानागु,
जिथें जाम्ह विज्ञम्हं थुजाम्ह मूर्ख नाप छु म्हुतु वायेगु ?"

"भिय्यो बाला पभिज्जेय्युं, नो चस्स पटिसेधको।
तस्मा भुसेन दण्डेन, धीरो बालं निसेधये"ति॥

(मातलि –) "मूर्खत भन दकले बढे जुइ *(मात्ते जुइ)*,
यदि इमित दवे याइम्ह सुं मंत धायेवं,
उकिं हे बांलाक दण्ड ब्यु,
धीरं मूर्खतय्त रोके यायेत।

"एतदेव अहं मञ्ञे, बालस्स पटिसेधनं।
परं सङ्कुपितं ञत्वा, यो सतो उपसम्मती"ति॥

(शक्र –) "मेपिंके तं वःगु सिइका थः स्मृतिमान जुया शान्त जुइगु हे
मूर्खयात रोके यायेगु – थ्व हे दकसिवे बांलागु उपाय धका सम्झे जुया।"

"एतदेव तितिक्खाय, वज्जं पस्सामि वासव।
यदा नं मञ्ञति बालो, भया म्यायं तितिक्खति।
अज्झारुहति दुम्मेधो, गो व भिय्यो पलायिनं"ति॥

(मातलि –) "जि खना ग्याना हे थ्वं सह याना च्वन *(तितीक्षा याना च्वन)*,
धका गुबले मूर्खं भापी उबले
गथे बिस्यूं वंम्ह द्वहँयात लिना यंकूथें भन भन हे क्वत्यला हइ।
वासव ! थ्व हे जिं सह यायेगुली दोष खना।

"कामं मञ्ञतु वा मा वा, भया म्यायं तितिक्खति।
सदत्थपरमा अत्था, खन्त्या भिय्यो न विज्जति॥

(शक्र –) "ग्यानां जिं सह याना च्वन धका,
वं थुइकी वा थुइके मते, थ्व वया इच्छा,
थ:त उचित मार्गय् तयेगु हे परमार्थ ख:,
क्षमा बिइगुथें त:धंगु मेगु गुण मदु।

"यो हवे बलवा सन्तो, दुब्बलस्स तितिक्खति।
तमाहु परमं खन्तिं, निच्चं खमति दुब्बलो॥

"गुम्हसिनं थ: ब:लाम्ह जुया नं बमलाम्हसियागु खँय् सह याइ, थुकियात हे
सर्वोच्च क्षान्ति धाइ दुर्बलम्हं ला सदां सह याना हे च्वं च्वनी।"

"अबलं तं बलं आहु, यस्स बालबलं बलं।
बलस्स धम्मगुत्तस्स, पटिवत्ता न विज्जति॥

"अजागु बलयात निर्बल धका धाइ गुम्हसियाके मूर्खबल दु।
धर्मपूर्वक रक्षा या:गु बलयात कुं खिनिपिं सुं दइ मखु।"

"तस्सेव तेन पापियो, यो कुद्धं पटिकुज्झति।
कुद्धं अप्पटिकुज्झन्तो, सङ्गामं जेति दुज्जयं॥

"गुम्ह क्रुद्धप्रति क्रोधी जुइ थ्व वयागु गल्ति ख:,
क्रुद्धप्रति क्रोध मयाम्हं, दुर्जेय संग्राम विजय याइ।"

"उभिन्नमत्थं चरति, अत्तनो च परस्स च।
परं सङ्कुपितं ञत्वा, यो सतो उपसम्मति॥

"क:तया तं व:गु सिइका सावधान जुया शान्त जूम्हसिनं
निखलयात हित याइ, थ:त नं कतयात नं।"

"उभिन्नं तिकिच्छन्तानं, अत्तनो च परस्स च।
जना मञ्ञन्ति बालो ति, ये धम्मस्स अकोविदा"ति॥

"थ:त नं कतयात नं *(निखलसित)* चिकित्सा *(वास)* याये स:म्हसित
धर्म मस्यूपिं निर्बुद्धि मनूतय्सं 'मूर्ख' भापी।"

"भिक्षुपिं! उम्ह देवेन्द्र शक्र थ:गु पुण्यया प्रतापं *(फलं)* त्रयस्त्रिंशय् ऐश्वर्य प्राप्त याना, राज्य यायां क्षान्ति व सद्गुण *(सौरच्च)* य् प्रशंसक जुल। भिक्षुपिं! छिपिं नं थथे स्वाख्यात धर्मविनयय् प्रव्रजित जुया क्षमा व सद्गुण दय्कल धा:सा शोभा दइ।"

५. सुभासितजय-सुत्त

१०. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं न्हापा न्हापा *(पूर्व)* कालय् छको देवासुर संग्राम जुल।

अनंलि, असुरेन्द्र वेपचित्तिं देवेन्द्र शक्रयात थथे धाल – 'देवेन्द्र! सुनां शुभवचन न्वंवाइ वयागु विजय जुइ।'

"ज्यू, वेपचित्ति ! सुनां शुभवचन न्वंवाइ वयागु विजय जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि देवपिं व असुरपिंसं मुना छगू सभा *(निर्णायक मण्डल)* खडा याना सुभाषित व दुर्भाषित ठहरे यायेगु निर्णय यात ।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, वेपचित्ति असुरेन्द्रं शक्र देवेन्द्रयात थथे धाल – 'देवेन्द्र ! शुरु याना बिज्याहुँ गाथा ।' भिक्षुपिं ! थथे धायेवं शक्र देवेन्द्रं वेपचित्ति असुरेन्द्रयात थथे धाल – वेपचित्ति ! छपिं थनया थाकलिम्ह देव खः । वेपचित्ति ! शुरु याना बिज्याहुँ गाथा ।" थथे धायेवं वेपचित्ति असुरेन्द्रं थ्व गाथा धाल –

"भिय्यो बाला पभिज्जेय्युं, नो चस्स पटिसेधको ।
तस्मा भुसेन दण्डेन, धीरो बालं निसेधये"ति ॥

"मूर्खत झन दकले बढे जुइ *(मात्ते जुइ)*, यदि इमित दबे याइम्ह सुं मंत धाय्‌वं,
उकिं हे बांलाक दण्ड ब्यु धीरं, मूर्खतय्‌त रोके यायेत ।"

भिक्षुपिं ! वेपचित्ति असुरेन्द्रं धाःगु गाथायात असुरपिंसं अनुमोदन यात, परन्तु देवपिं सुम्क च्वन । भिक्षुपिं ! अनंलि, वेपचित्ति असुरेन्द्रं शक्र देवेन्द्रयात थथे धाल – 'देवेन्द्र ! न्यंका बिज्याहुँ गाथा ।' भिक्षुपिं ! थथे धायेवं शक्र देवेन्द्रं थ्व गाथा धाल –

"एतदेव अहं मञ्‍ञे, बालस्स पटिसेधनं ।
परं सङ्कुपितं ञत्वा, यो सतो उपसम्मती"ति ॥

"मेपिनि तं वःगु सिइका व स्मृतिमान जुया शान्त जुइगु हे
मूर्खयात रोके यायेगु थ्व हे दकसिबे बांलागु उपाय धका सम्झे जुया ।"

"भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्रं धाःगु गाथायात देवपिंसं अनुमोदन यात परन्तु असुरपिं सुम्क च्वन । भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रं वेपचित्ति असुरेन्द्रयात थथे धाल – 'वेपचित्ति ! गाथा न्यंका बिज्याहुँ ।' भिक्षुपिं ! थथे धायेवं वेपचित्ति असुरन्द्रं थ्व गाथा धाल –

"एतदेव तितिक्खाय, वज्जं पस्सामि वासव ।
यदा नं मञ्‍ञति बालो, भया म्यायं तितिक्खति ।
अज्झारुहति दुम्मेधो, गो व भिय्यो पलायिनं"ति ॥

"जि खना ग्याना हे थ्वं सह याना च्वन धका गुबले मूर्ख भापी
उबले गथे बिस्यूं वंम्ह द्वहँयात लिना यंकूथें झन झन हे क्वत्यला हइ ।
वासव ! थ्व हे जिं सह यायेगुली दोष खना ।"

भिक्षुपिं ! वेपचित्ति असुरेन्द्रं धाःगु गाथायात असुरपिंसं अनुमोदन यात परन्तु देवपिं सुम्क च्वन । भिक्षुपिं ! अनंलि वेपचित्ति असुरेन्द्रं शक्र देवेन्द्रयात थथे धाल – 'देवेन्द्र ! गाथा न्यंका बिज्याहुँ ।' थथे धायेवं शक्र देवेन्द्र थुपिं गाथात न्यंकल –

"कामं मञ्‍ञतु वा मा वा, भया म्यायं तितिक्खति ।
सदत्थपरमा अत्था, खन्त्या भिय्यो न विज्जति ॥

(शक्र –) **"ग्याना जिं सह याना च्वन धका,**
वं थुइकी वा थुइके मते, थ्व वया इच्छा,

थ:त उचित मार्गय् तयेगु हे परमार्थ ख:,
क्षमा बिइगुथें त:धंगु मेगु गुण मदु ।

"यो हवे बलवा सन्तो, दुब्बलस्स तितिक्खति ।
तमाहु परमं खन्तिं, निच्चं खमति दुब्बलो ॥

"गुम्हसिनं थ: बलाम्ह जुया नं बमलाम्ह -
सियागु खँय् सह याइ,
थुकियात हे सर्वोच्च क्षान्ति धाइ
दुर्बलम्ह ला सदां सह याना हे च्वं च्वनी ।"

"अबलं तं बलं आहु, यस्स बालबलं बलं ।
बलस्स धम्मगुत्तस्स, पटिवत्ता न विज्जति ॥

"अजागु बलयात निर्बल धका धाइ गुम्हसियाके मूर्खबल दु ।
धर्मपूर्वक रक्षा या:गु बलयात कुं खिनिपिं सुं दइ मखु ।"

"तस्सेव तेन पापियो, यो कुद्धं पटिकुज्झति ।
कुद्धं अप्पटिकुज्झन्तो, सङ्गामं जेति दुज्जयं ॥

"गुम्ह क्रुद्धप्रति क्रोधी जुइ थ्व वयागु गल्ति ख:,
क्रुद्धप्रति क्रोध मयाम्हं, दुर्जेय संग्राम विजय याइ ।"

"उभिन्नमत्थं चरति, अत्तनो च परस्स च ।
परं सङ्कुपितं ञत्वा, यो सतो उपसम्मति ॥

"कतया तं व:गु सिइका सावधान जुया शान्त जूम्हसिनं
निखलंयात हित याइ, थ:त नं कतयात नं ।"

"उभिन्नं तिकिच्छन्तानं, अत्तनो च परस्स च ।
जना मञ्ञन्ति बालो ति, ये धम्मस्स अकोविदा"ति ॥

"थ:त नं कतयात नं *(निखलसित)* चिकित्सा *(वास)* याये स:म्हसित
धर्म मस्यूपिं निर्बुद्धि मनूतय्सं 'मूर्ख' भापी ।"

"भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्रं धा:गु गाथातय्त देवपिंसं अनुमोदन यात । असुरपिं सुम्क च्वं च्वन । भिक्षुपिं ! अनंलि, देवपिनि व असुरपिनि परिषदं थथे धाल –

'वेपचित्ति असुरेन्द्रं नं गाथात न्यंकल । थुपिं *(गाथात)* दण्ड सम्बन्धी ख:, शस्त्र सम्बन्धी ख: गुकिं ल्वापु पिहाँ वइ, विग्रह पिहाँ वइ तथा कलह पिहाँ वइ । शक्र देवेन्द्रं नं गाथात न्यंकल । थुपिं *(गाथात)* दण्ड सम्बन्धी मखु, शस्त्र सम्बन्धी मखु, गुकिं ल्वापु पिहाँ वइ मखु, विग्रह नं पिहाँ वइ मखु, कलह नं पिहाँ वइ मखु । शक्र देवेन्द्रयागु विजय सुभाषितद्वारा जुल ।'

"भिक्षुपिं ! थुकथं शक्र देवेन्द्रं सुभाषितद्वारा विजय प्राप्त यात ।"

६. कुलावक-सुत्त

११. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा *(पूर्व)* कालय् देव व असुरपिनि बिचय् संग्राम जुल । भिक्षुपिं ! उगु संग्रामय् असुरपिंसं त्याकल, देवपिं बुत । भिक्षुपिं ! बूपिं देवपिं उत्तरपाखे स्वया बिस्यूं वन । असुरपिंसं *(इमितं)* लिना यंकल । भिक्षुपिं ! अनंलि शक्र देवेन्द्रं मातलि संग्राहकयात गाथाद्वारा धाल –

"कुलावका मातलि सिम्बलिस्मिं, ईसामुखेन परिवज्जयस्सु ।
कामं चजाम असुरेसु पाणं, मायिमे दिजा विकुलावका अहेसुं"ति ॥

"हे मातलि ! सिंबःसि माय् *(सिमल वृक्षय्)* पंछितय्‌गु स्वँ दु ।
रथया धुरं इमिगु स्वँ मस्यंकेमा,
बरु असुरपिनि ल्हातं जिगु ज्यान छाय् मकायेमा
परन्तु उपिं द्विजतय्‌गु *(पंछितय्‌गु)* स्वँ मस्यनेमा ।"

"भिक्षुपिं ! 'ज्यू, हवस्, भदन्त ! ' धया शक्र देवेन्द्रयात लिसः बिया मातलि संग्राहकं द्वछिम्ह आजन्य *(तालिम प्राप्त)* सलत दुगु रथ फहिइका हल । भिक्षुपिं ! अनंलि *(रथ लित हःगु खना)* असुरपिंत थथे जुल – 'हे ! शक्र देवेन्द्रयागु ··· रथ' लिफ स्वका हया च्वन । निकोगु पटक नं देवपिं असुरपिं नाप संग्राम याः वये त्यनथें च्वं ।" अनंलि, इपिं ग्याना असुरपुरय् तुं भागाभाग जुइक लिहाँ वन । भिक्षुपिं ! थुकथं शक्रं देवेन्द्रया धर्मविजय जूगु खः ।

७. नदुब्भिय-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा *(पूर्व)* कालय् एकान्तय् याकचा च्वं च्वंगु इलय् शक्र देवेन्द्रया मनय् थुगु विर्तक लुया वल – 'गुम्ह जिमि महाशत्रु खः वयात नं जिं धोखा बिइ *(विद्रोह याये)* मज्यू ।' भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रया मनया खँ थःगु चित्तं सिइका वेपचित्ति असुरेन्द्र गन शक्र देवेन्द्र दु अन वन । भिक्षुपिं । शक्र देवेन्द्रं वेपचित्ति असुरेन्द्रयात तापाकं निसें वयाच्वंगु खन । खना वेपचित्ति असुरेन्द्रयात थथे धाल – 'वेपचित्ति ! आसे, *(छंत)* ज्वने धुन ।"

(वेपचित्ति असुरेन्द्र –) 'मारिष ! गुगु चित्त *(द्रोह याये मखु धयागु चित्त)* छपिंके न्हाचः दुगु खः उगु चित्तयात तोता बिज्याये मते ।'

(शक्र देवेन्द्र –) 'वेपचित्ति ! अथे जूसा जित विद्रोह *(धोखा बिये मखु)* याये मखु धका पाः फयेकि ।'

"यदेव ते, मारिस, पुब्बे चित्तं तदेव त्वं मा पजहासी"ति ।
सपस्सु च मे, वेपचित्ति, अदुब्भाया"ति ।

"यं मुसा भणतो पापं, यं पापं अरियूपवादिनो ।
मित्तद्दुनो च यं पापं, यं पापं अकतञ्ञुनो ।
तमेव पापं फुसतु, यो ते दुब्भे सुजम्पती"ति ॥

(वेपचित्ति असुरेन्द्र–) "मखुगु खँ ल्हायेबले लाइगु पाप, आर्यपिंत निन्दा यायेबले लाइगु पाप,
मित्रदोह यायेबले लाइगु पाप, कृतघ्न जुइबले लाइगु पाप,
हे सुजम्पति ! अजागु हे पाप वयात लायेमा
गुम्हसिनं *(छंत)* धोखा बिइ *(विद्रोह याइ)*।"

८. वेरोचनअसुरिन्द-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् भगवान् ध्यानय् च्वना दिवा विहार याना बिज्यात । अनंलि, शक्र देवेन्द्र व वैरोचन असुरेन्द्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना लोखाबाहः निखेसन दना च्वन । अनंलि, वैरोचन असुरेन्द्रं भगवान्या सम्मुखय् थ्व गाथा न्वंवात –

"वायमेथेव पुरिसो, याव अत्थस्स निप्फदा ।
निप्फन्नसोभनो अत्थो, वेरोचनवचो इदं"ति ॥

"मनुखं उबले तक परिश्रम यायेमाः, गुबले तक ज्या सफल जुइ मखु ।
ज्या सफल जुइवं हे शोभा बिइ – धयागु वैरोचनया धापू खः ।"

"वायमेथेव पुरिसो, याव अत्थस्स निप्फदा ।
निप्फन्नसोभनो अत्थो, खन्त्या भिय्यो न विज्जती"ति ॥

(शक्र देवेन्द्र –) "मनुखं उबले तक परिश्रम यायेमाः, गुबले तक ज्या सफल जुइ मखु
ज्या सफल जुइवं हे शोभा बिइ – क्षान्तिथें तःधंगु मेगु छुं वस्तु मदु ।"

"सब्बे सत्ता अत्थजाता, तत्थ तत्थ यथारहं ।
संयोगपरमा त्वेव, सम्भोगा सब्बपाणिनं ।
निप्फन्नसोभनो अत्थो, वेरोचनवचो इदं"ति ॥

(वैरोचन असुरेन्द्र–) "सकलें प्राणीपिनि थथःगु योग्यानुसार ज्याय् लगे जुइ ।
अत्यावश्यक वस्तु मुंकेगु व भोजन ताःलाकेगु सकल प्राणीपिंगु परम अर्थ
खः ज्या सफल जुइवं हे शोभा बिइ – धयागु वैरोचनया धापू खः ।"

"सब्बे सत्ता अत्थजाता, तत्थ तत्थ यथारहं ।
संयोगपरमा त्वेव, सम्भोगा सब्बपाणिनं ।
निप्फन्नसोभनो अत्थो, खन्त्या भिय्यो न विज्जती"ति ॥

(शक्र देवेन्द्र –) "सकलें प्राणीपिनि थथःगु योग्यतानुसार ज्याय् लगे जुइ ।
अत्यावश्यक वस्तु मुंकेगु व भोजन ताःलाकेगु सकल प्राणीपिंगु परम अर्थ
खः ज्या सफल जुइवं हे शोभा बिइ– क्षान्तिथें तःधंगु मेगु छुं वस्तु मदु।"

९. अरञ्ञायतनइसि-सुत्त

१४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! पूर्वकालय् सुं शीलवान, कल्याणधर्मी ऋषिपिं अरण्यायतनया छगू पर्णकुटी च्वं च्वन । भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्र व वेपचित्ति असुरेन्द्र गन उपिं शीलवान कल्याणधर्मी

ऋषिपिं दु अन वन । भिक्षुपिं ! अनंलि, वेपचित्ति असुरेन्द्र ख्वातुगु *(त:फीगु)* चप्पल न्ह्याना खड्ग भेरे याना कुसां कुया मूलोखां *(अग्रद्वारं)* आश्रमय् दुहाँ वना उपिं शीलवान् कल्याणधर्मी ऋषिपिंत अनादर यायां *(पिहाँ)* वन । भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्र ख्वातुगु *(त:फीगु)* चप्पल तोता, खड्ग मेपिंत बिया, कुसा तोता लोखां आश्रमय् दुहाँ वना उपिं शीलवान कल्याणधर्मी ऋषिपिनिगु अनुवातय् *(फयूया धा: पाखे)* च्वना ल्हा: ज्वज्वलपा इमित बिन्ति याना दना च्वन । भिक्षुपिं ! अनंलि, उपिं शीलवान कल्याणधर्मी ऋषिपिंसं शक्र देवेन्द्रयात गाथाद्वारा धाल –

"गन्धो इसीनं चिरदिक्खितानं, काया चुतो गच्छति मालुतेन ।
इतो पटिक्कम्म सहस्सनेत्त, गन्धो इसीनं असुचि देवराजा"ति ॥

'चिरकालं निसें व्रत पालन याना च्वंपिं ऋषिपिनिगु गन्ध
म्हं पिहाँ वया फसय् ल्वाकज्या: वना च्वन
हे सहस्त्रनेत्र ! थनं चिला हुँ,
हे देवराज ! ऋषिपिनिगु गन्ध नवयेयो ।'

"गन्धो इसीनं चिरदिक्खितानं, काया चुतो गच्छतु मालुतेन, सुचित्रपुप्फं व सिरस्मि मालं ।
गन्धं एतं पटिकङ्खाम भन्ते, न हेत्थ देवा पटिकूलसञ्ञिनो"ति ॥

(शक्र देवेन्द्र –) 'चिरकालं निसें व्रत पालन याना च्वंपिं ऋषिपिनिगु गन्ध
म्हं पिहाँ वया फसय् ल्वाक ज्यातं छु जुल छ्यंनय् त्यूगु
सुगन्धित स्वाँमाथें भन्ते ! थुगु गन्धयात जिमिसं ययेका,
देवपिंसं थुगु गन्धयात गुबलें धृणा मया: ।'

१०. समुद्दक-सुत्त

१५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! पूर्व कालय् छथ्व: शीलवान् कल्याणधर्मीपिं ऋषिपिं समुद्र सिथय् छगू पर्णकुटी च्वं च्वन । उगु इलय् देव व असुरपिनि बिचय् ल्वापु जुल । भिक्षुपिं ! अनंलि, उपिं शीलवान कल्याणधर्मी ऋषिपिनि मनय् थथे जुल – 'देवपिं धार्मिक जू, असुरत अधार्मिक जू । शायद भीत असुरपिनिपाखें भय उत्पन्न जुइ फु । अथे जूगुलिं सम्बर असुरेन्द्रयाथाय् वना भीसं अभयदान फ्वं वने ।' भिक्षुपिं ! अनंलि, उपिं शीलवान कल्याणधर्मी ऋषिपिं गथे सुं बलवानम्ह मनुखं कय्कूंगु ब्वह: चकंकेथें वा चकंगु ब्वह: कय्कूंकेथें याना समुद्र सिथय्यागु पर्णकुटी अन्तर्धान जुया सम्बर असुरेन्द्रया न्ह्योने प्रकट जूवन । भिक्षुपिं ! अनंलि, उपिं शीलवान कल्याणधर्मी ऋषिपिंसं गाथाद्वारा थथे धाल –

"इसयो सम्बरं पत्ता, याचन्ति अभयदक्खिणं ।
कामङ्करोहि ते दातुं, भयस्स अभयस्स वा"ति ॥

"ऋषिपिं सम्बरयाथाय् वल, अभय दान फ्वनेत
गजागु बिइ यो ब्यु – अभय अथवा भय ।"

"इसीनं अभयं नत्थि, दुट्ठानं सक्क सेविनं ।
अभयं याचमानानं, भयमेव ददामि वो"ति ॥

(सम्बर –) "ऋषिपिंत अभय मखु, थुपिं विरोधी शक्रया पक्षयापिंत
अभय वर फ्वंपिं छलपोलपिंत जिं भय हे जक बिये।"

"अभयं याचमानानं, भयमेव ददासि नो।
पटिग्गण्हाम ते एतं, अक्खयं होतु ते भयं॥

(ऋषिंपिं –) "अभय वर फ्वंनापिं जिमित भय हे जक बिया
छं थ्व ब्यूगुयात जिमिसं काये, छंत नं भय गुबलें मफ्व:नेमा।

"यादिसं वपते बीजं, तादिसं हरते फलं।
कल्याणकारी कल्याणं, पापकारी च पापकं।
पवुत्तं तात ते बीजं, फल पच्चनुभोस्ससी"ति॥

"गथे पिल अथे हे फल भोगे याइ, कल्याणकारीं कल्याण, पापकारीं पाप
भोगे याइ, छं प्यूगु पुसाया फल, छं हे भोगे याइ।"

"भिक्षुपिं! अनंलि, उपिं शीलवान् कल्याणधर्मी ऋषिपिंसं सम्बर असुरेन्द्रयात सराप बिया गथे बलवानम्ह मनुखं कय्कूंगु ब्वह:··· असुरेन्द्रया न्ह्योनें अन्तर्धान जुया समुद्र सिथय्या पर्णकुटी प्रकट जुल। भिक्षुपिं! अनंलि, उपिं शीलवान कल्याणधर्मी ऋषिपिनिगु सरापया कारणं याना सम्बर असुरेन्द्र स्वको तक चान्हे थारा थारा न्हुया न्ह्यलं चाल।"

प्रथम-वर्ग क्वचाल।

द्वितीय-वर्ग

११. वतपद-सुत्त[१८]

१६. श्रावस्ती ···। *(अन भगवानं भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात –)*

"भिक्षुपिं! शक्र देवेन्द्र थ: *(न्हापा)* मनुष्य जन्मय् न्हेगू व्रत *(नियम)*पालन या:गु ख:, थुगु व्रत बांलाक पालन या:गु कारणं शक्र-पद *(शक्रत्व)*य् थ्यंम्ह ख:। छु छु न्हेगू?"

(१) जीवनभर मांबौपिंगु भरण पोषण या:गु,

(२) जीवनभर छेंया ज: थाकलिपिंत सम्मान या:गु,

(३) जीवनभर मधुरभाषी जूगु,

(४) जीवनभर पैशून्यभाषी मजूगु,

१८ पठमदेवसुत्तं - स्या., देवा (वतपद) - रो.।

(५) जीवनभर मात्सर्य मलयात तापाका छेंय् च्वना, विशुद्ध त्यागी जुया दानद्वारा ल्हा: शुद्ध या:गु, बिइगु ज्याय् अग्रसर जूगु व फ्वंवइपिंत इच्छापूर्वक दान संविभाजनय् मन त:गु,

(६) जीवनभर सत्यवादी जूगु,

(७) जीवनभर तं पिमका:गु, यदि छुं जुया मनय् तं वल धा:सा याकनं हे मदय्का छ्वयेधका विचार या:गु ।

भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्र न्हापा मनू जुबले वं थुपिं हे न्हेता व्रत बांलाक पालन या:गु ख: । थुगु व्रत बांलाक पालन या:गु कारणं शक्रत्वय् थ्यंम्ह ख: ।

"मातापेत्तिभरं जन्तुं, कुले जेट्ठापचायिनं ।
सण्हं सखिलसम्भासं, पेसुणेय्यप्पहायिनं ॥

"गुम्हसिनं माबौयात भरणपोषण यात, कुलगृहया थकालिपिंत सम्मान यात,
गुम्ह मधुर व नम्र भाषं खँ ल्हाइ, चुगली खँ ल्हाइ मखु ।"

"मच्छेरविनये युत्तं, सच्चं कोधाभिभुं नरं ।
तं वे देवा तावतिंसा, आहु सप्पुरिसो इती"ति ॥

"गुम्ह कंजूसी मदयका, सत्यवक्ता जुया तंयात क्वत्यली,
त्रयस्त्रिंश लोकया देवपिंसं वयात सत्पुरुष धाइ ।"

१२. सक्कनाम-सुत्त[९९]

१७. श्रावस्ती जेतवनय् ··· । अन भगवानं भिक्षुपिंत थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

(१) "भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्र न्हापा मनू जुया च्वंबले वयात 'मघ माणव' धाइगु ख: । उकिं हे वयात *(आ:)* 'मघवा' धा:गु ख: । "

(२) "भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्र न्हापा मनू जुया च्वंबले वं न्त्यलुवा जुया दान ब्यूगु ख: । उकिं हे वयात *(आ:)* 'पुरिन्दद' धा:गु ख: ।"

(३) "भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्र न्हापा मनू जुया च्वंबले वं सत्कारपूर्वक दान ब्यूगु ख: । उकिं हे वयात *(आ:)* 'शक्र' धा:गु ख: ।"

(४) "भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्र न्हापा मनू जुया च्वंबले आवास *(=च्वनेगु छें)* दान ब्यूगु ख: । उकिं हे वयात *(आ:)* 'वासव' धा:गु ख: । "

(५) "भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्रं मुहूर्तभरय् हे सहस्त्र *(द्वलंद्व)* कारणं चिन्तन याये फु । उकिं हे वयात 'सहस्राक्ष' धा:गु ख: ।"

---

९९ दुतियदेवसुत्तं - स्या., देवा *(वतपद)* - रो. ।

(६) "भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्रया सुजा धयाम्ह असुरकन्या प्रजापति *(कला)* दु । उकिं हे वयात 'सुजम्पति' धाःगु खः ।"

(७) "भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्रं त्रयस्त्रिंश देवपिनि ऐश्वर्यय् राज्य याः । उकिं हे वयात 'देवेन्द्र' धाःगु खः ।"

१८. "भिक्षुपिं ! शक्र देवेन्द्र थः *(न्हापा)* मनुष्य जन्मय् न्हेगू व्रत *(नियम)* पालन याःगु खः ··· *(थन मेगु बाँकी च्वय् पृ. २५७ वतपद-सुत्तय् च्वंगु फुक्कं)*।"

१३. महालि-सुत्त

१९. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् वैशालीया महावनया कूटागारशालाय् विहार याना बिज्यात । अनंलि, महालि लिच्छवी गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह महालि लिच्छवीं भगवान्याके थथे बिन्ति याना न्यन –

"भन्ते ! भगवानं शक्र देवेन्द्रयात खंला ?

"महालि ! जिं शक्र देवेन्द्रयात खनागु दु ?"

"भन्ते ! छलपोलं खना बिज्याम्ह शक्र मजूसे शक्रथें च्वंम्ह *(नकलिम्ह शक्र)* जक जुइ, छाय् धाःसा शक्रयात खंके थाकु ।

"महालि ! जिं शक्रयात नं म्हस्यू, शक्र जुइगु धर्म नं स्यू । शक्र देवेन्द्र छु धर्म पालन याना शक्रत्व प्राप्त यात धयागु नं स्यू ।"

(१) "महालि ! शक्र देवेन्द्र न्हापा मनू जुया च्वंबले वयात 'मघ माणव' धाइगु खः ।" ··· *(थन बाँकी सक्कनाम-सुत्तय् दुथें)*

२०. "महालि ! देवेन्द्र शक्र थः *(न्हापा)* मनुष्य जन्मय् न्हेगू व्रत *(नियम)* पालन याःगु खः ··· *(बाँकी वतपद-सुत्तय् दुथें)* "

१४. दलिद्द-सुत्त

२१. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेणुवनय् च्वंगु कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्यात । अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका आमन्त्रण याना बिज्यात । "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । अनंलि, भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! छगू इलय् थन हे राजगृहय् छम्ह निर्धनी, कृपण व हीनम्ह मनू दुगु खः । व जुलसा तथागतया धर्मविनयय् श्रद्धालु जुया च्वन, शीलवान् जुया च्वन, श्रुतवान् जुया च्वन, त्यागी जुया च्वन तथा प्रज्ञावान् जुया च्वन । तथागतया धर्मविनयय् श्रद्धालु जुया, शीलवान् जुया, श्रुतवान् जुया, त्यागी

जुया, प्रज्ञावान् जुया शरीर तोता, सीधुंका व सुगति स्वर्गलोकया त्रयस्त्रिंश देवपिनि सहवासय् उत्पन्न जुल । मेपिं देवपिं मध्ये व वर्ण व यशय् तेज दुम्ह जुल । भिक्षुपिं ! अनंलि, त्रयस्त्रिंश देवपिं 'अहो आश्चर्य ! अहो अद्‌भुत ! थुम्ह देवता न्हापा मनू जुया च्वंबले निर्धनी, कृपण व हीन खः । शरीर तोता सीधुंका थुम्ह सुगति स्वर्गलोकया त्रयस्त्रिंश देवपिनि सहवासय् उत्पन्न जुल । थुम्ह मेपिं देवपिं मध्ये वर्ण व यशय् तेज दुम्ह खः' धाधां हाला हल, खिन्न जुल, धिक्कार यात ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रं त्रयस्त्रिंशया देवपिंत आमन्त्रण यात – 'मारिष ! छलपोलपिं थुम्ह देवपुत्रयात खँ ल्हाये मत्ये । मारिष ! थुम्ह देवपुत्र न्हापा मनू जूबले तथागतयागु धर्मविनयय् श्रद्धालु, शीलवान्, श्रुतवान्, त्यागी व प्रज्ञावान् खः । व तथागतयागु धर्मविनयय् श्रद्धालु जुया ··· प्रज्ञावान् जुया शरीर तोता सीधुंका सुगति स्वर्गलोकया *(झीगु)* त्रयस्त्रिंश देवपिनि सहवासय् उत्पन्न जुल ।' भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रं त्रयस्त्रिंश देवपिंत सम्भे यायां उगु इलय् थुपिं गाथा पिज्वय्‌कल –

"यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता ।
सीलं च यस्स कल्याणं, अरियकन्तं पसंसितं ।

"गुम्हसिया अचल श्रद्धा तथागत प्रति सुप्रतिष्ठित जू,
गुम्हसियाके प्रशंसा यायेबहःगु आर्य कान्त कल्याणशील दु ।"

"सङ्घे पसादो यस्सत्थि, उजुभूतं च दस्सनं ।
अदलिद्दो ति तं आहु, अमोघं तस्स जीवितं ॥

"गुम्हसिया सङ्घ प्रति प्रसन्न दु, वयागु दर्शन ऋजु जू,
अजाम्हसित अदरिद्र धाइ, वयागु जीवन अमोघ *(सार्थक)* खः ।"

"तस्मा सद्धं च सीलं च, पसादं धम्मदस्सनं ।
अनुयुञ्जेथ मेधावी, सरं बुद्धान सासनं"ति ॥

"उकिं हे मेधावीपिं बुद्धशासनयागु अनुस्मरण यायां
श्रद्धालु व शीलवान जुया प्रसन्नजनक धर्म दर्शनय् लगे जुइमाः ।"

१५. रामणेय्यक-सुत्त

२२. श्रावस्तीया जेतवनय् ··· । अनंलि, शक्र देवेन्द्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्‌यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना शक्र देवेन्द्रं भगवान्‌याके थथे न्यन – "भन्ते ! गजागु भूमि रमणीय *(न्ह्याइपु)* जू ?

"आरामचेत्या वनचेत्या, पोक्खरञ्ञो सुनिम्मिता ।
मनुस्सरामणेय्यस्स, कलं नाग्घन्ति सोलसिं ॥

(भगवान् –) "आरामचैत्य, वनचैत्य व मेमेगु बांलाक दय्‌का तःगु पुखु आदि
मनुष्य रमणीयता धयागु भिंखुब्वय् छब्व नं मगयं ।"

"गामे वा यदि वा रञ्ञे, निन्ने वा यदि वा थले ।
यत्थ अरहन्तो विहरन्ति, तं भूमिरामणेय्यकं"ति ॥

"*(गनकि)* गामय्, जंगलय्, ख्यलय् व पहाडय् आदि थासय् अर्हन्तपिं
विहार याना च्वंगु भूमि हे धात्थेंगु रमणीय खः ।"

१६. यजमान-सुत्त

२३. छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्यात । अनंलि, शक्र देवेन्द्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना शक्र देवेन्द्रं भगवान्यात थुगु गाथाद्वारा न्यन –

"यजमानानं मनुस्सानं, पुञ्ञपेक्खान पाणिनं ।
करोतं ओपधिकं पुञ्ञं, कत्थ दिन्नं महप्फलं"ति ॥

"यज्ञ याइपिं मनूतय्त, पुण्ययागु आशा याइपिं प्राणीपिंत,
औपाधिक पुण्य[100] याइम्हसिनं गन दान बिइवं महत्फलदायी जुइ ?"

"चत्तारो च पटिपन्ना, चत्तारो च फले ठिता ।
एस सङ्घो उजुभूतो, पञ्ञासीलसमाहितो ।

(भगवान् –) "प्यंगू मार्गलय् लगे जूपिं, प्यंगू फलय् थ्यंपिं
थुपिं हे ऋजु जूपिं सङ्घो खः, थुपिं प्रज्ञा व शीलय् सम्पन्न जू ।"

"यजमानानं मनुस्सानं, पुञ्ञपेक्खान पाणिनं ।
करोतं ओपधिकं पुञ्ञं, सङ्घे दिन्नं महप्फलं ॥

"यज्ञ याइपिं मनूतय्त पुण्ययागु आशा याइपिं प्राणीपिंत
औपाधिक पुण्य याइम्हसिनं, सङ्घय् बिइगु हे महत्फलदायी जुइ ।

१७. बुद्धवन्दना-सुत्त

२४. श्रावस्ती जेतवनय् … । उगु इलय् भगवान् ध्यानय् च्वना दिवा विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, शक्र देवेन्द्र व सहम्पति ब्रह्मा गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना लोखाबाहाः निखेसन दन । अनंलि, शक्र देवेन्द्रं भगवान्या सम्मुखय् थ्व गाथा धाल –

"उट्ठेहि वीर विजितसङ्गाम, पन्नभार अनण विचर लोके ।
चित्तं च ते सुविमुत्तं, चन्दो यथा पन्नरसाय रत्तिं"ति ॥

"दं, वीर ! संग्रामय् विजय प्राप्त याःम्ह,
छपिं पर्णभारं[101] मुक्त जुया अऋण जुया बिज्याकम्ह

---

१०० मेगु जन्मय् पुण्य फल दइगु पुण्यकर्म ।

१०१ स्कन्ध, क्लेश तथा अभिसंस्कार ।

लोकय् विचरण याना बिज्याहुँ,
पञ्चदर्शी पून्हीया तिमिला थीथें, छलपोलया चित्त सुविमुक्त *(अति निर्मल)* जू।

(भगवान् –) "देवेन्द्र ! तथागतयात थुकथं वन्दना यायेगु मखु, देवेन्द्र ! तथागतपिंत थुकथं वन्दना यायेमाः –

"उट्ठेहि वीर विजितसङ्गाम, सत्थवाह अनण विचर लोके।
देसस्सु भगवा धम्मं, अञ्ञातारो भविस्सन्ती"ति ॥

"दं, वीर ! संग्रामय् विजय प्राप्त याःम्ह,
हे सार्थवाह ! अऋण जुया बिज्याकम्ह
लोकय् विचरण याना बिज्याहुँ,
भगवान् ! धर्म प्रचार याना बिज्याहुँ, थुइका काइपिं नं दइ।"

१८. गहट्ठवन्दना-सुत्त

२५. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं ··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा शक्र देवेन्द्र मातलि संग्राहकयात आमन्त्रण यात – 'सौम्य मातलि ! द्वलछि सल दुगु रथ तयार या। शुभभूमि उद्यान स्ववने मास्तेवल।' भिक्षुपिं ! 'हवस्, महाराज ! ' धका लिसः बिया मातलि संग्राहकं द्वलछि सल दुगु रथ तयार याना शक्र देवेन्द्रयात बिन्ति यात – 'मारिष ! द्वलछि सल दुगु रथ तयार याये धुन। आः छु याये माल ई स्वया याना बिज्याहुँ।' भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्र वैजयन्त प्रासादं कुहाँ ववं ल्हाः बिन्ति यायां सकतां दिशापाखे नमस्कार यात। भिक्षुपिं ! अनंलि, मातलि संग्राहकं शक्र देवेन्द्रयात गाथाद्वारा धाल –

"तं नमस्सन्ति तेविज्जा, सब्बे भुम्मा च खत्तिया।
चत्तारो च महाराजा, तिदसा च यसस्सिनो।
अथ को नाम सो यक्खो, यं त्वं सक्क नमस्सती"ति ॥

"पृथ्वीलय् च्वंपिं सकल क्षत्रियपिंसं त्रैविद्य *(ब्राह्मण)* पिंसं छपिंत नमस्कार याः
अथे हे ततःधंपिं प्रतापि देवपिं व चतुर्महाराजपिंसं नमस्कार याः धाःसा
गजाम्ह सु यक्ष खः, हे शक्र ! गुम्हसित छपिंसं नमस्कार याना च्वन ?"

"मं नमस्सन्ति तेविज्जा, सब्बे भुम्मा च खत्तिया।
चत्तारो च महाराजा, तिदसा च यसस्सिनो ॥

(शक्र देवेन्द्र–) "जित पृथ्वीलय् थ्यंपिं सकल क्षत्रियपिंसं व
त्रैविद्यपिंसं नमस्कार याः *(अवश्य)* खः
अथे हे ततःधंपिं प्रतापिं देवपिं व
चतुर्महाराजपिंसं नं नमस्कार याः खः।"

"अहं च सीलसम्पन्ने, चिररत्तसमाहिते।
सम्मापब्बजिते वन्दे, ब्रह्मचरियपरायने ॥

"जिं जुलसा शीलवान, ध्यानवान् बांलाक प्रव्रजित जूपिं
श्रेष्ठ ब्रह्मचर्य पालन याःपिंत, याना च्वना नमस्कार ! "

"ये गहट्ठा पुञ्ञकरा, सीलवन्तो उपासका।
धम्मेन दारं पोसेन्ति, ते नमस्सामि मातली"ति ॥

"अले, गुपिं पुण्य याइपिं गृहस्थीपिं खः,
गुपिं शीलवान उपासकपिं खः
हानं धर्मपूर्वक काय् कलापिंत भरण पोषण याइपिं खः
मातलि ! जिं इमित याना च्वना नमस्कार !

"सेट्ठा हि किर लोकस्मिं, ये त्वं सक्क मनस्ससि।
अहं पि ते नमस्सामि, ये नमस्ससि वासवा"ति ॥

(मातलि –) "छःपिं शक्रं नमस्कार याःपिं गुपिं खः
इपिं लोकय् श्रेष्ठ हे जूपिं खनि।
जिं नं इमित याना च्वना नमस्कार
गुपिंत याना च्वन नमस्कार वासवं *(शक्रं)*।"

"इदं वत्वान मघवा, देवराजा सुजम्पति।
पुथुद्दिसा नमस्सित्वा, पमुखो रथमारुही"ति ॥

"मघवां *(शक्रं)* थथे धाये धुंका, देवराज सुजम्पतिं
प्यखेरं नमस्कार यायां, श्रेष्ठगु रथ गल।"

१९. सत्थारवन्दना-सुत्त[१०२]

२६. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा *(छको)* शक्र देवेन्द्रं मातलि संग्राहकयात आमन्त्रण यात – 'सौम्य मातलि ! द्वलछि सल दुगु रथ तयार या। शुभभूमि उद्यान स्ववने मास्ते वल।' भिक्षुपिं ! 'हवस्, महाराज ! ' धका लिसः बिया मातलि संग्राहकं द्वलछि सल दुगु रथ तयार याना शक्र देवेन्द्रयात बिन्ति यात – 'मारिष ! द्वलछि सल दुगु रथ तयार याये धुन। आः छु याये माल ई स्वयाः याना बिज्याहुँ।' भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्रं वैजयन्त प्रासादं कुहाँ ववं ल्हाः बिन्ति यायां भगवान्यात नमस्कार यात। भिक्षुपिं ! अनंलि मातलि संग्राहकं शक्र देवेन्द्रयात गाथाद्वारा धाल –

हे वासव ! न्ह्याम्हं देवमनुष्यपिंसं छपिंत नमस्कार याः धाःसा, गजाम्ह सु यक्ष खः, हे शक्र ! गुम्हसित छपिंसं नमस्कार याना च्वना ?

"यं हि देवा मनुस्सा च, तं नमस्सन्ति वासव।
अथ को नाम सो यक्खो, यं त्वं सक्क नमस्ससी"ति ॥

---

१०२ दुतियसक्कनमस्सनसुत्तं - स्या. सी.।

(शक्र देवेन्द्र –) "मातलि ! गुम्ह *(पुरुष)* थन, देवसहित
मनुष्यलोकय् सम्यक्सम्बुद्ध जुया बिज्याः,
वसपोल अनोम नाम जुया बिज्याकम्ह शास्तायात,
याना च्वना नमस्कार ।"

"यो इध सम्मासम्बुद्धो, अस्मिं लोके सदेवके ।
अनोमनामं सत्थारं, तं नमस्सामि मातलि ॥

"मातलि ! गुपिंके राग, द्वेष व अविद्या मंत
वसपोलपिं क्षीणास्रवी अरहन्तपिंत जिगु नमस्कार दु ।"

"येसं रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।
खीणासवा अरहन्तो, ते नमस्सामि मातलि ॥

"मातलि ! राग द्वेष हटे यायेत
अविद्यां पार तरे जुइत
गुपिं शैक्ष जुया संसार पार यायेत शिक्षित व संलग्न जुया च्वन,
वसपोलपिंत जिं नमस्कार याना ।"

"ये रागदोसविनया, अविज्जासमतिक्कमा ।
सेक्खा अपचयारामा, अप्पमत्तानुसिक्खरे ।
ते नमस्सामि मातली"ति ॥

(मातलि –) "छःपिं शक्रं नमस्कार याःम्ह गुम्ह खः,
वसपोल लोकय् श्रेष्ठ हे जुम्ह खनि ।
जिं नं वसपोलयात याना च्वना नमस्कार,
गुम्हसित याना च्वन नमस्कार वासवं ।"

"सेट्ठा हि किर लोकस्मिं, ये त्वं सक्क नमस्ससि ।
अहं पि ते नमस्सामि, ये नमस्ससि वासवा"ति ॥

"इदं वत्वान मघवा, देवराजा सुजम्पति ।
भगवन्तं नमस्सित्वा, पमुखो रथमारुही"ति ॥

"मघवां *(शक्रं)* थथे भगवान्यात नमस्कार याये धुंका
देवराज सुजम्पतिं श्रेष्ठगु रथ गल ।"

२०. सङ्घवन्दना-सुत्त

२७. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं ··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा शक्र देवेन्द्र मातलि संग्राहकयात आमन्त्रण यात – 'सौम्य मातलि ! द्वलछि सल दुगु रथ तयार या । शुभभूमि उद्यान स्ववने मास्तेवल ।' भिक्षुपिं ! 'हवस्, महाराज ! ' धका लिसः बिया मातलि संग्राहकं द्वलछि सल दुगु रथ तयार याना शक्र देवेन्द्रयात विन्ति यात – 'मारिष ! द्वलछि सल दुगु रथ तयार याये धुन । आः

छु याये माल ई स्वया याना बिज्याहुँ ।' भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्र वैजयन्त प्रासादं कुहाँ ववं बिन्ति यायां भिक्षुसङ्घयात नमस्कार यात ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, मातलि संग्राहकं शक्र देवेन्द्रयात गाथाद्वारा न्यन –

"तं हि एते नमस्सेय्युं, पूतिदेहसया नरा ।
निमुग्गा कुणपम्हेते, खुप्पिपाससमप्पिता ॥

"अःखःवत् छपिंत नमस्कार यायेमाःपिं, फोहर शरीर धारण याइपिं थुपिं मनूत
कुणर्प *(असुचि दुर्गन्ध नाः)* स भुतु भुतु दुबे जुया च्वंपिं,
पिचाः व प्याचाःलं न्ह्याबलें दुःख जूपिंत छाय् छपिंसं नमस्कार याना च्वना ?

"किं नु तेसं पिहयसि, अनागाराम वासव ।
आचारं इसिनं ब्रूहि, तं सुणोम वचो तवा'ति ॥

"हे वासव ! उपिं छें मदुपिंके छु गुण खना ?
ऋषिपिनिगु आचरण कनां बिज्याहुँ, जिमिसं छपिनिगु खँ न्यने ।"

"एतं तेसं पिहयामि, अनागारान मातलि ।
यम्हा गामा पक्कमन्ति, अनपेक्खा वजन्ति ते ॥

(शक्र–) "हे मातलि ! छाय् जिं उपिं छें मदुपिनिगु खँ ययेकाःगु
गुगु गां इमिसं तोती, उगु गामं इपिं अनपेक्षी जुया वनी ।"

"न तेसं कोट्ठे ओपेन्ति, न कुम्भि न कलोपियं ।
परनिट्ठितमेसाना, तेन यापेन्ति सुब्बता ॥

"कोथाय् छुं वस्तकं भरे याइ मखु, न धपय् न म्हिचाय् हे
बरु मेपिंसं बूका तयार याःगु भोजन प्रतीक्षा याइ, अले याइ उकिं हे जीवन यापन ।"

"सुमन्तमन्तिनो धीरा, तुण्हीभूता समञ्चरा ।
देवा विरुद्धा असुरेहि, पुथुमच्चा च मातलि ॥

"उपिं धीरपिंसं सुभाषित खँ ल्हाइ, शान्तपूर्वक तूष्ण जुया जुइ ।
मातलि ! असुरपिं नाप देवपिं विरुद्धथें, आपालं प्राणीपिंसं याः परस्पर विरोध ।"

"अविरुद्धा विरुद्धेसु, अत्तदण्डेसु निब्बुता ।
सादानेसु अनादाना, ते नमस्सामि मातली'ति ॥

"इपिं विरोधीपिं नाप नं अविरोधी,
दण्ड दुपिं नापं नं दण्ड मदुपिं,
सापेक्षी प्राणीपिं मध्ये निरपेक्षीपिं खः,
मातलि ! उकिं हे जिं याना च्वना इमित नमस्कार !

"सेट्ठा हि किर लोकस्मिं, ये त्वं सक्क नमस्ससि ॥
अहं पि ते नमस्सामि, ये नमस्ससि वासवा'ति ॥

"इदं वत्वान मघवा, देवराजा सुजम्पति ।
भिक्खुसङ्घं नमस्सित्वा, पमुखो रथमारुही'ति ॥

(मातलि –) “छ्रपिं शक्रं नमस्कार या:पिं गुपिं ख:, इपिं लोकय् श्रेष्ठ हे जूपिं खनि ।
जिं नं इमित याना च्वना नमस्कार, गुपिंत याना च्वन नमस्कार वासवं ।”

“मघवां *(शक्रं)* थथे धाये धुंका, देवराज सुजम्पतिं
भिक्षुसङ्घयात नमस्कार यायां, श्रेष्ठगु रथ गल ।”

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

तृतीय-वर्ग

२१. छेत्वा-सुत्त[१०३]

२८. श्रावस्ती जेतवनय् । अनंलि, शक्र देवेन्द्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दना ··· शक्र देवेन्द्रं भगवान्याके गाथाद्वारा न्यन –

“किंसु छेत्वा सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, वधं रोचेसि गोतमा”ति ॥

“छुकियात नाश या:सा *(ध्यना)* सुखं देने दइ ?
छुकियात नाश यात धा:सां शोक जुइ मखु ?
गजागु छगू धर्मयात वध यायेगु
गौतमं कना बिज्याना ?”

“कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति ।
कोधस्स विसमूलस्स, मधुरग्गस्स वासव ।
वधं अरिया पसंसन्ति, तं हि छेत्वा न सोचती”ति ॥

(भगवान् –) “क्रोधयात नाश या:सा सुखं न्ह्यो वइके दइ,
क्रोधयात नाश या:सां शोक जुइ मखु,
महाविषया मूल क्रोध
गुगु न्हापां ला भिंथें च्वंसां नं, हे देवता !
उकिया वध यायेगुयात पण्डितपिंसं प्रशंसा या:,
उकियात नाश या:सां शोक जुइ मखु ।

१०३ झत्वासुत्त - ही ।

२२. दुब्बण्णिय-सुत्त

२९. श्रावस्ती जेतवनय् ··· । अन भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा स्वये हे बांमलाम्ह ओकोटिमक, *(बाग:चाम्ह)* छम्ह यक्ष देवेन्द्र शक्रया आसनय् फेतुना च्वंगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि अन त्रयस्त्रिंशयापिं देवपिं हाला हल, खिन्न जुल, दु:खी जुल – अहो आश्चर्य ! अहो अद्‌भुत ! थुम्ह स्वये हे बांमलाम्ह ओकोटिमक यक्ष शक्र देवेन्द्रयागु आसनय् फेतुना च्वं च्वन ।" भिक्षुपिं ! गुलि गुलि त्रयस्त्रिंशयापिं देवतापिं हाला हल, खिन्न जुल तथा दु:खी जुल उलि उलि हे उम्ह यक्ष भ्रन भ्रन हे बांलासे च्वनां वल, स्वये हे यइपुस्से च्वना वल, स्व: लिसे स्वये हे मगा:थें च्वना वल ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, त्रयस्त्रिंशयापिं देवपिं शक्र देवेन्द्रयाथाय् वना थथे धाल – 'मारिष ! थन छम्ह स्वये हे बांमलाम्ह ओकोटिमक यक्ष छपिनिगु आसनय् फेतुना च्वं च्वन । मारिष ! अनंलि, अन त्रयस्त्रिंशयापिं देवतापिं हाला हल ··· – आश्चर्य ! अहो अद्‌भुत ! थुम्ह ओकोटिमक स्वये बांमलाम्ह यक्ष शक्र छपिनिगु आसनय् फेतुना च्वं च्वन । मारिष ! गुलि गुलि त्रयस्त्रिंशयापिं देवतापिं हाला हल ··· उलि उलि हे उम्ह यक्ष भ्रन भ्रन हे बांलासे च्वना वल, स्वये हे यइपुस्से च्वना वल, स्व:लिसे स्वये हे मगा:थें च्वना वल । मारिष ! अवश्य नं उम्ह क्रोधभक्ष यक्ष जुइमा: ।' भिक्षुपिं ! अनंलि शक्र देवेन्द्र गन उम्ह क्रोधभक्ष यक्ष दु अन वन, वना उत्तरासङ्गयात एकांश याना ज:गु पुलिं पृथ्वीस चुया उम्ह क्रोधभक्ष यक्षपाखे ल्हा: बिन्ति यानां स्वको तक थ:गु नां न्यंकल – मारिष ! जि शक्र ख: । मारिष ! जि शक्र ख: । मारिष ! जि शक्र ख: । भिक्षुपिं ! गुलि गुलि शक्र देवेन्द्रं थ:गु नां न्यंकल उलि उलि हे उम्ह यक्ष भ्रन भ्रन बांमलाना वन, ओकोटिमकतर जुल । भ्रन भ्रन बांमलाना वना भ्रन भ्रन ओकोटिम जुया अन हे अन्तर्धान *(लोप)* जुल । भिक्षुपिं ! अनंलि, थ:गु आसनय् फेतुना शक्र देवेन्द्रं त्रयस्त्रिंशयापिं देवपिंत शान्त यायां उगु इलय् थुपिं गाथात पिज्वय्‌कल –

"न सूपहतचित्तोम्हि, नावत्तेन सुवानयो ।
न वो चिराहं कुज्भामि, कोधो मयि नावतिट्ठति ॥

"कुद्धाहं न फरुसं ब्रूमि, न च धम्मानि कित्तये ।
सन्निगण्हामि अत्तानं, सम्पस्सं अत्थमत्तनो"ति ॥

"जिगु चित्तयात आघात याये अपु मजू, जित भुंवरी लाके अपु मजू,
जित क्रोधित याये अपु मजू, जिके तं ल्यना च्वने फइ मखु ।"

"क्रोधी जुया परुषवचन नंमवाना, न थ:गु गुण बखान हे याना ।
बरु थ:गु हितयात ध्यानय् तया, जिं थ:त हे निग्रह याये ।"

२३. सम्बरिमाया-सुत्त

३०. श्रावस्ती ··· । ··· *(पूर्ववत्)* ··· भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – न्हापा न्हापा वेपचित्ति असुरेन्द्र विरामी जुल, त:सकं दु:खी जुल । भिक्षुपिं ! अनंलि, शक्र देवेन्द्र गन वेपचित्ति असुरेन्द्र दु अन स्व:वन । भिक्षुपिं ! वेपचित्ति असुरेन्द्रं तापाकं निसें शक्र देवेन्द्रयात वया च्वंगु खन । खना शक्र देवेन्द्रयात थथे धाल – 'देवेन्द्र ! जित वास: या ।'

'वेपचित्ति ! *(अथे जूसा)* जित सम्बरिमाया *(=जादू वा मन्त्र)* कं ।'

'मारिष ! असुरपिंके मन्यंकं कने मफु ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि, वेपचित्ति असुरेन्द्रं असुरपिंके शक्र देवेन्द्रयात सम्बरिमाया कने ला धका न्यन ।"

"मारिष ! शक्र देवेन्द्रयात सम्बरिमाया कना बिज्याये मते ।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, वेपचित्ति असुरेन्द्रं शक्र देवेन्द्रयात गाथाद्वारा थथे धाल –

"मायावी मघवा सक्क, देवराज सुजम्पति ।
उपेति निरयं घोरं, सम्बरो व सतं सम"ति ॥

"हे मघवा ! हे शक्र ! हे देवराज सुजम्पति ! सच्छिदँ तक सम्बर *(असुरेन्द्र)* नरकय् ला:थें
मायावी *(=जादूगर)* नरकय् ला: वनी ।"

२४. अच्चय-सुत्त

३१. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् निम्ह भिक्षुपिंनि बिचय् ल्वापु जुल । अन छम्हसिनं मेम्हसित म्हुतु वात । अनंलि, उपिं मध्ये छम्ह भिक्षुं दोषयात दोष धका सम्भे जुया मेम्ह भिक्षुयाथाय् वना क्षमा फ्वं वन । मेम्ह भिक्षुं क्षमा मबिल । अनंलि, छथ्व: भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थन निम्ह भिक्षुपिनि बिचय् ल्वापु जुल । अन छम्हसिनं मेम्हसित म्हुतु वात । भन्ते ! छम्ह भिक्षुं दोषयात दोष धका सम्भे जुया मेम्ह भिक्षुयाथाय् वना क्षमा फ्वं वन । मेम्ह भिक्षुं क्षमा मब्यू ।

"भिक्षुपिं ! निथी मूर्खत दु । *(छम्ह)* गुम्हसिनं दोषयात दोष धका खनी मखु । *(मेम्ह)* गुम्हसिनं क्षमा फ्वम्हसित धर्मानुकूल क्षमा बिइ मखु । भिक्षुपिं ! थुपिं हे निथी मूर्खत ख: । भिक्षुपिं । निथी पण्डितपिं दु । *(मेम्ह)* गुम्हसिनं दोषयात दोष धका खनी । *(छम्ह)* गुम्हसिनं क्षमा फ्वनिम्हसित धर्मानुकूल क्षमादान बिइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे निथी पण्डितपिं दु ।"

"भिक्षुपिं ! न्हापा छक शक्र देवेन्द्रं सुधर्मा सभाय् त्रयस्त्रिंश देवपिंत सम्भे यायां थ्व गाथा धाल –

"कोधो वो वसमायातु, मा च मित्तेहि वो जरा ।
अगरहियं मा गरहित्थ, मा च भासित्थ पेसुणं ।
अथ पापजनं कोधो, पब्बतोवाभिमद्दती"ति ॥

"क्रोधयात वशय् ति, मित्र धर्मय् जरत्व वय्के बिइ मते,
अनिन्दनीयपिंत निन्दा याये मते, पैशून्य नं खँ ल्हाये मते
पहाडं थिचे या:थें *(क्वच्यूयें)* पापीजनपिंत क्रोधं थिचे याइ *(क्वची)* ।"

२५. अक्कोध-सुत्त

३२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात । अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका आमन्त्रणा यात । "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । अनंलि, भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! न्हापा छको शक्र देवेन्द्रं सुधर्मा सभाय् त्रयस्त्रिंश देवपिंत सम्भे यायां थ्व गाथा धाल – "

"मा वो कोधो अज्झभवि, मा च कुज्झित्थ कुज्झतं ।
अक्कोधो अविहिंसा च, अरियेसु च पटिपदा ।
अथ पापजनं कोधो, पब्बतोवाभिमद्दती"ति ॥

"तमं *(थःत)* त्याके बिइ मते,
तंःकुलुपिं लिसे प्रतिक्रोध नं याये मते, अक्रोध व अहिंसा हे आर्यपिनि प्रतिपद खः ।
पहाडं थिचे याःथें पापीजनपिंत क्रोधं थिचे याइ ।

तृतीय-वर्ग क्वचाल ।

सक्क-संयुत्त क्वचाल ।

संयुत्तनिकायया सगाथा-वर्ग क्वचाल ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकाय

निदान-वर्ग

१२. निदान-संयुत्त

बुद्ध-वर्ग

१. पटिच्चसमुप्पाद-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका आमन्त्रणा याना बिज्यात ।

"भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! प्रतीत्यसमुत्पादया उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! प्रतीत्यसमुत्पाद (theory of cause and effect) छु खः ? भिक्षुपिं ! अविद्या (ignorance) दयेवं संस्कार दइ । संस्कार (volitional activities) दयेवं विज्ञान दइ । विज्ञान (consciousness) दयेवं नामरूप दइ । नामरूप दयेवं षडायतन दइ । षडायतन (six sense-bases) दयेवं स्पर्श दइ । स्पर्श (contact) दयेवं वेदना दइ । वेदना (sensation) दयेवं तृष्णा दइ । तृष्णा (craving) दयेवं उपादान दइ । उपादान (clinging) दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति (rebirth) दइ । जाति दयेवं जरा, मरण (ageing and death) शोक परिदेव (bamentation), दुःख (bodily pain), दौर्मनस्य (distress of mind) व उपायास (agony) जुइ (दइ) । थुकथं थ्व केवल *(=सम्पूर्ण)* दुःखसमूह *(स्कन्ध)* या समुदय *(उत्पन्न)* जुलं । भिक्षुपिं ! थुकियात 'प्रतीत्यसमुत्पाद' धका धाइ ।

उगु अविद्या बिलकुल *(अशेष रूपं)* हटे *(विराग)* जुइवं रोके *(निरोध)* जुइवं संस्कार निरोध जुइ । संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइ । विज्ञान निरोध जुइवं नामरूप निरोध जुइ । नामरूप निरोध जुइवं षडायतन निरोध जुइ । षडायतन निरोध जुइवं स्पर्श निरोध जुइ । स्पर्श निरोध जुइवं वेदना निरोध जुइ । वेदना निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ । उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ । भव निरोध जुइवं जाति *(=जन्म)* निरोध जुइ । जाति निरोध जुइवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास सकतां निरोध जुइ । थुकथं साराका सारा दुःख समूह *(स्कन्ध)* या निरोध जुइ ।

२. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्याःत ! लय्‌ताःपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात ।

२. विभङ्ग-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । ··· "भिक्षुपिं ! प्रतीत्यसमुत्पादया उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! प्रतीत्यसमुत्पाद छु खः ? भिक्षुपिं ! अविद्या दयेवं संस्कार दइ । संस्कार दयेवं ··· *(पूर्ववत्)* ··· जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ *(दइ)* । थुकथं थ्व केवल दुःख समूहया समुदय *(उत्पन्न)* जुइ ।

"भिक्षुपिं ! जरा *(बुढा जुइगु)* व मरण *(सीगु)* धयागु छु ? उपिं उपिं प्राणीपिनि उपिं उपिं सत्त्वपिनि समूहलय् गुगु बुढा जुइगु, जीर्ण जुइगु, वा हाइगु, सँ तुइगु, ला हय् हय् कुनीगु, आयु फुना वनिगु, दुर्बल जुइगु, इन्द्रिय परिपक्व जुइगु, छिपे जुइगु दया च्वन । थुकियात 'बुढा *(जरा)* जुइगु' धका धाइ ।

उपिं उपिं प्राणीपिनि उपिं उपिं सत्त्वपिनिगु समूहलय् च्युति जुइगु, च्युतत्व, नष्ट जुइगु, भेद जुइगु, अन्तर्धान जुइगु, लोप जुइगु, मृत्यु जुइगु, सीगु ज्या जुइगु, स्कन्ध विनाश जुइगु, लाश शरीरयात वांछ्वइगु, जीवितिन्द्रिय छुटे जुइगु व पूर्ण रूप चब्वुइगु दया च्वन । थुकियात 'मरण जुइगु' धका धाइ । थथे थ्व ख. जरा, अले थथे थ्व खः मरण । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "जरामरण" ।

"भिक्षुपिं ! भव धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! भव स्वथी दु । (१) कामभव *(काम लोकय् च्वना च्वनेगु)*, (२) रूपभव *(रूपलोकय् च्वना च्वनेगु)*, (३) अरूपभव । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "भव" ।

"भिक्षुपिं ! उपादान धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! उपादान धयागु प्यथी दु । (१) काम-उपादान, (२) दृष्टि *(मिथ्या)* उपादान, (३) शीलव्रत-उपादान व (४) आत्मवाद-उपादान । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "उपादान" ।

"भिक्षुपिं ! तृष्णा धयागु छु ख ? भिक्षुपिं ! तृष्णा धयागु खुथी दु । (१) रूप-तृष्णा, (२) शब्द-तृष्णा, (३) गन्ध-तृष्णा, (४) रस-तृष्णा, (५) स्पर्श-तृष्णा व (६) धर्म-तृष्णा । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "तृष्णा" ।

"भिक्षुपिं ! वेदना धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! वेदना धयागु खुथी दु । (१) चक्षुया संस्पर्श दइगु *(जुइगु)* वेदना, (२) श्रोतया संस्पर्श दइगु वेदना, (३) घ्राणया संस्पर्श दइगु वेदना, (४) जिह्वाया संस्पर्श दइगु वेदना, (५) कायया संस्पर्श दइगु वेदना, (६) मनया संस्पर्श दइगु वेदना । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "वेदना" ।

"भिक्षुपिं ! स्पर्श धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! स्पर्श धयागु खुथी दु । (१) चक्षु-संस्पर्श, (२) श्रोत-संस्पर्श, (३) घ्राण-संस्पर्श, (४) जिह्वा-संस्पर्श, (५) काय-संस्पर्श व (६) मन-संस्पर्श । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "स्पर्श" ।

"भिक्षुपिं ! षडायतन धयागु छु खः ? (१) चक्षु-आयतन, (२) श्रोत्र-आयतन, (३) घ्राण-आयतन, (४) जिह्वा-आयतन, (५) काय-आयतन व (६) मन-आयतन । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "षडायतन" ।

"भिक्षुपिं ! नामरूप धयागु छु खः ? (१) वेदना, (२) संज्ञा, (३) चेतना, (४) स्पर्श, (५) मनस्यकार । थुकियात धाइ नाम । प्यंगू महाभूतयात कया दइगु गुगु रूप खः उकियात 'रूप' धाइ । थुकथं थुलि नाम जुल, अले थुलि रूप जुल । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "नामरूप" ।

"भिक्षुपिं ! विज्ञान धयांगु छु खः ? भिक्षुपिं ! विज्ञान धयागु खुथी दु । (१) चक्षु-विज्ञान, (२) श्रोत्र-विज्ञान, (३) घ्राण-विज्ञान, (४) जिह्वा-विज्ञान, (५) काय-विज्ञान व (६) मनोविज्ञान । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "विज्ञान" ।

"भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु स्वथी दु । (१) काय-संस्कार, (२) वाक्-संस्कार व (३) चित्त-संस्कार । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "संस्कार" ।

"भिक्षुपिं ! अविद्या धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं दुःखयात म्हमस्यू, गुम्हसिनं दुःख समुदययात म्हमस्यू, गुम्हसिनं दुःखनिरोधयात म्हमस्यू अले गुम्हसिनं दुःख-निरोधगामिनी प्रतिपदायात म्हमस्यू । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "अविद्या" ।

"भिक्षुपिं ! थ्व हे अविद्या दयेवं संस्कार दइ । संस्कार दयेवं विज्ञान दइ । विज्ञान दयेवं नामरूप दइ । नामरूप दयेवं षडायतन दइ । षडायतन दयेवं स्पर्श दइ । स्पर्श दयेवं वेदना दइ । वेदना दयेवं तृष्णा दइ । तृष्णा दयेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति दइ । जाति दयेवं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ । थुकथं थ्व केवल दुःख समूह *(स्कन्ध)* या समुदय *(उत्पन्न)* जुल ।

उगु अविद्या बिलकुल *(अशेष रूपं)* हटे *(विराग)* जुइवं, रोके *(निरोध)* जुइवं संस्कार निरोध जुइ । संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइ । विज्ञान निरोध जुइवं नामरूप निरोध जुइ । नामरूप निरोध जुइवं षडायतन निरोध जुइ । षडायतन निरोध जुइवं स्पर्श निरोध जुइ । स्पर्श निरोध जुइवं वेदना निरोध जुइ । वेदना निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ । उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ । भव निरोध जुइवं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ । जाति निरोध जुइवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायास सकतां निरोध जुइ । थुकथं साराका सारा दुःख समूहया निरोध जुइ ।

३. पटिपदा-सुत्त

४. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! मिथ्या-मार्ग धयागु छु खः अले सत्य-मार्ग धयागु छु खः धयागु खँ कने त्यना । न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! मिथ्या-मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! अविद्या दयेवं संस्कार दइ । संस्कार दयेवं … *(पूर्ववत्)* थुकथं केवल दुःख समूह *(स्कन्ध)* या समुदय *(उत्पन्न)* जुल । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "मिथ्या-मार्ग" ।

"भिक्षुपिं ! सत्य-मार्ग *(सम्यक्प्रतिपदा)* धयागु छु खः ? उगु अविद्या बिलकुल *(अशेष रूपं)* हटे *(विराग)* जुइवं रोके *(निरोध)* जुइवं संस्कार निरोध जुइ । संस्कार निरोध जुइवं ··· *(पूर्ववत्)* थुकथं साराका सारा दुःख, समूहया निरोध जुइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ "सत्य-मार्ग *(सम्यक्प्रतिपदा)*" ।

४. विपस्सी-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् विपस्सीयात बुद्धत्व लाभ याना कया बिज्याये न्ह्यो बोधिसत्त्व तिनिबले मनय् थथे लुल – 'हा ! थुगु लोक गपासकं घोर दुःखय् लाना च्वंगु ! जन्म जुइ, वृद्ध जुइ, सिइ, च्युत जुइ हानं च्युत जुया हानं जन्म जुइ । जरामरणया थुगु दुःखं निःशरण *(छुटे जुइगु उपाय)* मसिया च्वन । अहो ! गुबले ज़िं जरामरणया थुगु दुःखं छुटे जुइगु खँ सिइका कायेगु *(पञ्ञायिस्सति)* ?'

"भिक्षुपिं ! अनंलि, विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – 'छु जुइवं जरामरण दइ *(जुइ)* ? छु कारणं *(प्रत्ययं)* जरामरण दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार *(=कारण सहित बांलाक दुने थ्यंक विचार)* याना स्वबले प्रज्ञाया उदय *(पञ्ञाय अभिसमयो)* जुल – जन्म *(जाति)* दयेवं जरामरण दइ, जातिया *(जन्मया)* कारणं जरामरण दइगु ख' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – 'छु दयेवं *(जुइवं)* जाति *(जन्म)* दइ, छु कारणं ··· जन्म दइगु खः ?' भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'भव *(=आवागमन)* दयेवं जन्म दइ, भवया कारणं जन्म दइगु खः ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि, विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* भव दइ, छु कारणं ··· भव दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'उपादान दयेवं भव दइ, उपादानया कारणं भव दइगु खः' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* उपादान दइ, छु कारणं ··· उपादान दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'तृष्णा दयेवं उपादान दइ, तृष्णाया कारणं उपादान दइगु खः' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* तृष्णा दइ, छु कारणं ··· तृष्णा दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'वेदना दयेवं तृष्णा दइ, वेदनाया कारणं तृष्णा दइगु खः' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* वेदना दइ, छु कारणं ··· वेदना दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'स्पर्श दयेवं वेदना दइ, स्पर्शया कारणं वेदना दइगु खः' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* स्पर्श दइ, छु कारणं ··· स्पर्श दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'षडायतन दयेवं स्पर्श दइ, षडायतनया कारणं स्पर्श दइगु खः' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* षडायतन दइ, छु कारणं ··· षडायतन दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'नामरूप दयेवं षडायतन दइ, नामरूपया कारणं षडायतन दइगु खः' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* नामरूप दइ, छु कारणं ··· नामरूप दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'विज्ञान दयेवं नामरूप दइ, विज्ञानया कारणं नामरूप दइगु खः' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* विज्ञान दइ, छु कारणं ··· विज्ञान दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'संस्कार दयेवं उपादान दइ, संस्कारया कारणं विज्ञान दइगु खः' ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु दयेवं *(जुइवं)* संस्कार दइ, छु कारणं ··· संस्कार दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'अविद्या दयेवं संस्कार दइ, अविद्याया कारणं संस्कार दइगु खः' ।

थुकथं, अविद्या दयेवं संस्कार दइ, संस्कार दयेवं विज्ञान दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । थुकथं थ्व केवल दुःख समूह *(स्कन्ध)* या समुदय जुल । भिक्षुपिं !··· समुदयं समुदय बने जूगु न्हापा गुबलें नं न्यना मतनिगु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं जरामरण मदइगु, छुकिया निरोध *(विनाश)* जुइवं जरामरण नं निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – 'जाति मदयेवं जरामरण नं दइ मखु, जातिया निरोध जुइवं जरामरण निरोध जुइ ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं जाति *(जन्म)* मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं जाति निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – भव मदयेवं जाति *(जन्म)* नं निरोध जुइ ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं भव मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं भव निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – उपादान मदयेवं भव नं दइ मखु, उपादानया निरोध जुइवं भव नं निरोध जुइ ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं उपादान मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – तृष्णा मदयेवं उपादान नं दइ मखु, तृष्णाया निरोध जुइवं उपादान नं निरोध जुइ ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं तृष्णा मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – वेदना मदयेवं तृष्णा नं दइ मखु, वेदनाया निरोध जुइवं तृष्णा नं निरोध जुइ ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं वेदना मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं वेदना निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – स्पर्श मदयेवं वेदना नं दइ मखु, स्पर्श निरोध जुइवं वेदना नं निरोध जुइ ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं स्पर्श मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं स्पर्श निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – षडायतन मदयेवं स्पर्श नं दइ मखु, षडायतन निरोध जुइवं स्पर्श नं निरोध जुइ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं षडायतन मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं षडायतन निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – नामरूप मदयेवं षडायतन नं दइ मखु, नामरूपया निरोध जुइवं षडायतन नं निरोध जुइ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं नामरूप मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं नामरूप निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – विज्ञान मदयेवं नामरूप नं दइ मखु, संस्कारया निरोध जुइवं नामरूप नं निरोध जुइ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं विज्ञान मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – संस्कार मदयेवं विज्ञान नं दइ मखु, संस्कारया निरोध जुइवं विज्ञान नं निरोध जुइ।'

"भिक्षुपिं ! अनंलि विपस्सी बोधिसत्त्वया मनय् थथे लुल – छु मदयेवं संस्कार मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! विपस्सी बोधिसत्त्वं योनिसोमनसिकार याना स्वबले प्रज्ञाया उदय जुल – अविद्या मदयेवं संस्कार नं दइ मखु, अविद्याया निरोधं जुइवं संस्कार नं निरोध जुइ।'

थथे हे अविद्या निरोध जुइवं संस्कार नं निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान नं निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· भिक्षुपिं ! ··· निरोधं निरोध जूगु न्हापा गुबलें नं न्यना मतनिगु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल।

(क्वयूया बुद्धपिनिगु खँय् नं च्वय्मागु खँ विस्तारपूर्वक ब्वना यंकेगु)

५. सिखी-सुत्त

६. "भिक्षुपिं ! अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् सिखीयात ··· *(पूर्ववत्)* ···

६. वेस्सभू-सुत्त

७. "भिक्षुपिं ! अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् वेस्सभूयात ··· *(पूर्ववत्)* ···

७. ककुसन्ध-सुत्त

८. "भिक्षुपिं ! अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् ककुसन्धयात ··· *(पूर्ववत्)* ···

८. कोणागमन-सुत्त

९. "भिक्षुपिं ! अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् कोणागमनयात ··· *(पूर्ववत्)* ···

९. कस्सप-सुत्त

१०. "भिक्षुपिं ! अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् काश्यपयात ··· *(पूर्ववत्)* ···

१०. गोतम-सुत्त

११. "भिक्षुपिं ! न्हापा जित बुद्धत्व लाभ याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व तिनिबले मनय् थथे लुल – हा ! थ्व लोक गपाय्सकं घोर दुःखय् लाना च्वंगु ! जन्म जुइ, वृद्ध जुइ, सिइ, च्युत जुइ, हानं च्युत जुया जन्म जुइ । जरामरणया थुगु दुःखं निःशरण मसिया च्वन । अहो ! गुबले जिं जरामरणया थुगु दुःखं छुटे जुइगु खँ सिइका कायेगु ?

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे लुल – छु जुइवं जरामरण दइ ? छु कारणं जरामरण दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि जिं योनिसोमनसिकार याना स्वयाबले प्रज्ञाया उदय जुल – जाति *(जन्म)* दयेवं जरामरण दइ, जातिया कारणं जरामरण दइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे लुल – छु जुइवं जाति दइ ? छु कारणं जाति दइगु खः ? ··· *(पूर्ववत्)* ··· भव, ··· उपादान ··· तृष्णा ··· स्पर्श ··· षडायतन ··· नामरूप ··· विज्ञान ··· संस्कार ···दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि जिं योनिसोमनसिकार याना स्वयाबले प्रज्ञाया उदय जुल – अविद्या दयेवं संस्कार दइ, अविद्याया कारणं संस्कार दइगु खः ।

थुकथं अविद्या दयेवं संस्कार दइ, संस्कार दयेवं विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ··· । थुकथं थ्व केवल दुःख समूह *(स्कन्ध, पुच)* या समुदय जुल । भिक्षुपिं ! समुदयं समुदय बने जूगु न्हापा गुबलें नं न्यना मतयानिगु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे लुल – छु मदयेवं जरामरण मदइगु, छुकिया निरोध *(विनाश)* जुइवं जरामरण नं निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! जिके योनिसोमनसिकार याना स्वयाबले प्रज्ञाया उदय जुल जाति मदयेवं जरामरण नं दइ मखु, जाति निरोध जुइवं जरामरण नं निरोध जुइ ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे लुल – छु मदयेवं भव मदइगु ··· उपादान ··· तृष्णा ··· वेदना ··· स्पर्श ··· षडायतन ··· नामरूप ··· विज्ञान ··· संस्कार ··· छु मदयेवं संस्कार मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! अनंलि जिं योनिसोमनसिकार याना स्वयाबले प्रज्ञाया उदय जुल – अविद्या मदयेवं संस्कार नं दइ मखु, अविद्या निरोध जुइवं संस्कार नं निरोध जुइ ।

थथे हे अविद्या निरोध जुइवं संस्कार नं निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान नं निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भिक्षुपिं ! निरोध निरोधं जूगु न्हापा गुबलें नं न्यना मतयानिगु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।

बुद्ध-वर्ग क्वचाल ।

आहार-वर्ग

११. आहार-सुत्त

१२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

"भिक्षुपिं ! जन्म जूपिं प्राणीपिनि स्थितिया नितिं, जन्म जूपिनि आग्रहया नितिं प्यथी आहार दु । छु छु प्यथी ? कवलीक आहार (स्थूल वा सूक्ष्म nutriment of gross or fine food) (२) स्पर्श (nutriment of sense contact) (३) मनोसंचेतना (nutriment of volition) व (४) विज्ञान (nutriment of consciousness) । भिक्षुपिं ! जन्म जुइपिं प्राणीपिनि स्थितिया नितिं (for the support of beings) जन्मे जूपिनि अनुग्रहया निति (sustenence of being benefit already born) थुपिं हे प्यथी आहार (nutriments) ख: ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यथी आहारया निदान *(हेतु, कारण)* छु ख: = समुदय (origin) छु ख: = जाति (genesis) छु ख:= प्रभव (source) छु ख: ?

थुपिं प्यथी आहारया नं निदान तृष्णा ख:, समुदय तृष्णा ख:, थुपिं तृष्णां बने जुइ, थुमिगु प्रभव तृष्णा ख: ।

भिक्षुपिं ! तृष्णाया निदान छु ख:=समुदय छु ख: = जाति छु ख:=प्रभव छु ख: ? तृष्णाया निदान वेदना ख:, समुदय वेदना ख: व वेदनां बने जुइ । उकिया प्रभव वेदना ख: ।

··· वेदनाया निदान स्पर्श ख: ··· ।

··· स्पर्शया निदान षडायतन ख: ··· ।

··· षडायतनया निदान नामरूप ख: ··· ।

··· नामरूपया निदान विज्ञान ख: ··· ।

··· विज्ञानया निदान संस्कार ख: ··· ।

··· संस्कारया निदान अविद्या ख: ··· ।

थुकथं, अविद्या दयेवं संस्कार दइ, संस्कार दयेवं विज्ञान दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । थुकथं थ्व केवल दु:ख समूहया समुदय जुल ।

थथे हे अविद्या निरोध जुइवं संस्कार नं निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान नं निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । थुकथं थ्व केवल दु:खसमूहया समुदय जुल ।

थथे हे अविद्या निरोध जुइवं संस्कार नं निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान नं निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । थुकथं थ्व साराका सारा दु:ख समूहया निरोध जुइ ।

१२. मोलियफग्गुन-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जन्म जूपिं प्राणीपिनि स्थितिया नितिं, जन्मे जूपिनि अनुग्रहया नितिं प्यथी आहार दु । छु छु प्यथी ? कवलीक आहार स्थूल वा सूक्ष्म, (२) स्पर्श, (३) मनोसंचेतना व (४) विज्ञान । भिक्षुपिं ! ··· थुपिं हे प्यथी आहार खः ।

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, आयुष्मान् मोलियफल्गुनं भगवानयाके न्यन – भन्ते ! विज्ञान-आहारयात सुनां आहार याइ *(नइ)* ?

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – थथे न्यनेगु गलत खः । 'सुनां नइ' धका जिं मकना । यदि सुनानं नःसा थथे न्यने ज्यूगु खः – भन्ते ! विज्ञान-आहारयात सुनां नइ ? परन्तु जिं थथे मधया । जिं थथे मधाःसा नं छं थथे न्यने ज्यू – 'भन्ते ! थुगु विज्ञान आहार धयागु छु खः ?' धका न्यंसा ज्यूगु खः । अले, अन उकिया पाय्छिगु लिसः थथे जुइ –

विज्ञान आहार धयागु लिपाया पुनर्जन्म जुइगुया हेतु खः । थ्व दयेवं षडायतन दइ । षडायतन दयेवं स्पर्श दइ ।

"भन्ते ! सुनां स्पर्श याइ ?"

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – थथे न्यनेगु नं गलत खः । सुनां स्पर्श याइ धका जिं मकना । यदि सुनानं स्पर्श यात धका धयागु *(कंगु)* दसा थथे न्यने ज्यूगु खः – भन्ते ! सुना स्पर्श याइ ? परन्तु जिं थथे मधया । जिं थथे कना यंकाबले यदि छं – भन्ते ! छु दयेवं स्पर्श दइ धका न्यंगु जूसा ज्यूगु खः । अले, अन उकिया पाय्छिगु लिसः थथे जुइ – षडायतन दयेवं स्पर्श दइ स्पर्श दयेवं वेदना दइ ।

"भन्ते ! सुनां वेदनायात अनुभव याइ ?"

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – थथे न्यनेगु गलत खः । सुनां वेदनाया अनुभव याइ धका जिं मकना । यदि सुनानं वेदनाया अनुभव यात धका धयागु *(कंगु)* दसा थथे न्यने ज्यूगु खः – भन्ते ! सुनां वेदनायात अनुभव याइ ? परन्तु जिं थथे मधया । जिं थथे मकंसा नं यदि छं – भन्ते ! छु दयेवं वेदना दइ धका न्यंगु जूसा ज्यूगु खः । अले, अन उकिया पाय्छिगु लिसः थथे जुइ – स्पर्श दयेवं वेदना दइ । वेदना दयेवं तृष्णा दइ ।

"भन्ते ! सुनां तृष्णा याइ ?"

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – थथे न्यनेगु नं गलत खः ··· । भन्ते ! छु दयेवं तृष्णा दइ धका न्यंगु जूसा ज्यूगु खः । अले, अन उकिया पाय्छिगु लिसः थथे जुइ – वेदना दयेवं तृष्णा दइ । तृष्णा दयेवं उपादान दइ ।

भन्ते ! सुनां उपादान *(छुं वस्तु दय्केगु वा त्वतेगु उत्साह)* याइ ?

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – थथे न्यनेगु नं गलत खः ··· । ··· तृष्णा दयेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । ··· थुकथं थ्व केवल दुःख समूहया समुदय जुल ।

हे फल्गुन ! थुपिं खुथी स्पर्शायतन बिलकुल (अशेषरूपं) हटे *(विराग)* जुइवं, रोके *(निरोध)* जुइवं स्पर्श निरोध जुइ । स्पर्श निरोध जुइवं वेदना निरोध जुइ । वेदना निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ । उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ । भव निरोध जुइवं जाति

निरोध जुइ । जाति निरोध जुइवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायास सकतां निरोध जुइ । थुकथं साराका सारा दुःख समूहया निरोध जुइ ।

१३. समणब्राह्मण-सुत्त

१४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु गुपिंसं जरामरण (ageing and death) मस्यू, जरामरणया हेतु (origin of ageing and death) मस्यू, जरामरण निरोध (cessation of ageing and death) जुइगु मस्यू, जरामरण निरोध जुइगु प्रतिपदा (leading to the cessation of ageing and death) मस्यू । जाति *(=जन्म)* ···, भव ···, उपादान ···, तृष्णा ···, वेदना ···, स्पर्श ···, षडायतन ···, नामरूप ···, विज्ञान ···, संस्कार मस्यू, संस्कारया हेतु मस्यू, संस्कारया निरोध जुइगु मस्यू, संस्कार निरोध जुइगु प्रतिपदा मस्यू । भिक्षुपिं ! थुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथंयापिं श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू । उलि जक मखु, उपिं आयुष्मान्‌पिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व नं थ्व हे जीवनय् थः थःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु गुपिंसं जरामरण स्यू, जरामरणया हेतु स्यू, जरामरण निरोध जुइगु स्यू, जरामरण निरोध जुइगु प्रतिपदा स्यू । जाति ··· , भव ···, उपादान ···, तृष्णा ···, वेदना ···, स्पर्श ···, षडायतन ···, नामरूप ···, विज्ञान ···, संस्कार स्यू, संस्कारया हेतु स्यू, संस्कार निरोध जुइगु स्यू, संस्कार निरोध जुइगु प्रतिपदा स्यू । भिक्षुपिं ! थुजापिं ! श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथंयापिं श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो जू । उलि जक मखु उपिं आयुष्मान्‌पिंसं श्रमणत्व व ब्राह्मणत्व नं थ्व हे जीवनय् थः थःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फु ।

१४. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

१५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु गुपिंसं थुपिं धर्म मस्यू, धर्मया हेतु मस्यू, धर्म निरोध जुइगु मस्यू, धर्म निरोध जुइगु प्रतिपदा मस्यू । इपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं छु गुजागु धर्म मस्यूगु खः ? छु धर्मया हेतु मस्यूगु खः ? छु धर्मया निरोध जुइगु मस्यूगु खः ? छु धर्म निरोध जुइगु प्रतिपदा मस्यूगु खः ?

जरामरण छु धयागु मस्यू, जरामरणया हेतु छु धयागु मस्यू, जरामरणया निरोध जुइगु छु धयागु मस्यू, जरामरणया निरोध जुइगु प्रतिपदा छु धयागु मस्यू । जाति ··· , भव ···, उपादान ···, तृष्णा ···, वेदना ···, स्पर्श ···, षडायतन ···, नामरूप ···, विज्ञान ···, संस्कार छु धयागु मस्यू, संस्कारया हेतु छु धयागु मस्यू, संस्कारया निरोध जुइगु छु धयागु मस्यू, संस्कार निरोध जुइगु प्रतिपदा छु धयागु मस्यू । थुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं थुपिं धर्म मस्यू, धर्मया हेतु मस्यू, धर्म निरोध जुइगु मस्यू, धर्म निरोध जुइगु प्रतिपदा मस्यू । भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथंयापिं श्रमण ब्राह्मण धाये लो मजू । उलि जक मखु, उपिं आयुष्मान्‌पिंसं श्रमणत्व व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना, प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु गुपिंसं थुपिं धर्म स्यू, धर्मया हेतु स्यू, धर्म निरोध जुइगु स्यू, धर्म निरोध जुइगुया प्रतिपदा स्यू। इपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं छु गुजागु धर्म ··· धर्मया हेतु ··· धर्म निरोध जुइगु ···, धर्म निरोध जुइगु प्रतिपदा स्यूगु खः ?

जरामरण धयागु स्यू, जरामरणया हेतु छु धयागु स्यू, जरामरण निरोध जुइगु छु धयागु स्यू, जरामरण निरोध जुइगु प्रतिपदा छु धयागु स्यू। जाति ···, भव ···, उपादान ···, तृष्णा ···, वेदना ···, स्पर्श ···, षडायतन ···, नामरूप ···, विज्ञान ···, संस्कार छु धयागु स्यू, संस्कारया हेतु छु धयागु स्यू, संस्कारया निरोध जुइगु छु धयागु स्यू, संस्कार निरोध जुइगु प्रतिपदा छु धयागु स्यू। थुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं थुपिं धर्म ···, धर्मया हेतु ···, धर्म निरोध जुइगु ···, धर्म निरोधया प्रतिपदा स्यू। भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथंयाःपिं श्रमण ब्राह्मण धाये लो जू। उलि जक मखु, उपिं आयुष्मान्‌पिंसं श्रमणत्व व ब्राह्मणत्व नं थ्व हे जीवनय् थथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना, प्राप्त याना विहार याना काये फु।

१५. कच्चानगोत्त-सुत्त

१६. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् कात्यायनगोत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फ़ेतुत। छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् कात्यायन गोत्रं भगवानयात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! "सम्यक्‌दृष्टि" "सम्यक्‌दृष्टि" धका धाइ व सम्यक्‌दृष्टि धयागु छु खः ?

कात्यायन ! *(अधिकांश)* संसारयापिं सत्त्वपिं "दु" *(अस्तित्व)* धयागु अविद्याय् व "मदु" *(नास्तित्व)* धयागु अविद्याय् लाना च्वंगु दु।

कात्यायन ! *(सुनानं)* लोकया समुदययागु गथे खः अथे यथार्थ ज्ञान प्राप्त यायेवं लोकय् *(वयाके)* गुगु मदु *(नास्तित्व)* धयागु अविद्या खः व मदया वनी। अथे हे लोकया समुदययागु गथे खः अथे यथार्थ ज्ञान प्राप्त यायेवं लोकय् *(वयाके)* गुगु दु *(अस्तित्व)* धयागु अविद्या खः व नं मदया वनी।

कात्यायन ! थ्व संसार *(सत्त्व प्राणीपिं)* तृष्णा *(उपाय)* आसक्ति *(उपादान)* व ममत्व *(मखुगु दृष्टि अर्थात् अभिनिवेश)* य् न्याक्क क्वातुक तक्यना च्वंगु दु। परन्तु उम्ह *(आर्यश्रावक)* अजागु तृष्णा, आसक्ति व ममत्वय् न्याक्क क्वातुक तक्यना च्वनी मखुत। गुगु *(नामरूप)* उत्पन्न जुया च्वनी वं व दुःख हे उत्पन्न जुया च्वन धका सिइका काइ गुगु *(नामरूप)* निरोध जुया च्वन वं व दुःख हे निरोध जुया च्वन धका सिइका काइ। थुजागु खँय् वयाके छुं शंका वा सन्देह *(विचिकित्सा)* दइ मखुत। वयाके थःगु दुनें निसें ज्ञान उत्पन्न जुया वइ। कात्यायन ! थ्वयात हे सम्यक्‌दृष्टि धका धाइ।

कात्यायन ! "सकतां दु" धयागु थ्व छगू च्वो *(अन्त)* खः, हानं "सकतां मदु" धयागु मेगु छगू प्वोका *(अन्त)* खः। कात्यायन ! थुपिं निगूयात तथागतं *(बुद्धं)* तोता सत्ययात मध्यम प्रकारं कना बिज्याइ।

अविद्या दयेवं संस्कार दइ मखु, संस्कार मदयेवं विज्ञान दइ मखु ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं साराका सारा दुःख समूहया निरोध जुइगु खः।

१६. धम्मकथिक-सुत्त

१७. श्रावस्ती ··· । अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – भन्ते "धर्मकथिक" "धर्मकथिक" धका धाइ । गथे जुइवं *(सुं)* धर्मकथिक जुइगु खः ?

"भिक्षु ! यदि सुं गुम्हसिनं जरा *(बुढा जुइगु)* मरण *(सिइगु)* यागु निर्वेद=विराग=निरोधया उपदेश यात धाःसा *(धात्थें नं)* वयात "धर्मकथिक" धाये ज्यू ।

"भिक्षु ! यदि सुं गुम्ह जरामरण प्रति निर्वेद, विराग, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुया च्वन धाःसा *(धात्थें नं)* वयात "धर्मकथिक" धाये ज्यू ।

"भिक्षु ! यदि सुं गुम्ह जरामरण प्रति निर्वेद, विराग, निरोध जुइका विमुक्त जूम्ह जुल धाःसा वयात धात्थें थ्व हे जीवनय् *(खंक खंक हे)* निर्वाण प्राप्त याःम्ह भिक्षु धका धाये ज्यू ।"

"भिक्षु ! यदि सुं गुम्हसिनं जाति ···, भव ···, उपादान ···, तृष्णा ···, वेदना ···, स्पर्श ···, षडायतन ···, नामरूप ···, विज्ञान ···, संस्कार ···, अविद्याया निर्वेद=विराग=निरोधया उपदेश यात धाःसा *(धात्थें नं)* वयात "धर्मकथिक" धाये ज्यू ।"

"भिक्षु ! यदि सुं गुम्ह अविद्या प्रति निर्वेद=विराग=निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुया च्वन धाःसा *(धात्थें नं)* वयात "धर्मानुधर्म प्रतिपन्न" धाये ज्यू ।"

"भिक्षु ! यदि सुं गुम्ह जरामरण प्रति निर्वेद=विराग=निरोध जुइका विमुक्त जूम्ह जुल धाःसा वयात धात्थें थ्व हे जीवनय् *(खंक खंक हे)* निर्वाण प्राप्त याःम्ह भिक्षु धका धाये ज्यू ।"

१७. अचेलकस्सप-सुत्त

१८. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, भगवान् पूर्वाण्ह समयय् पात्र चीवर धारण याना चीवर पुना राजगृहय् भिक्षाटनया नितिं बिज्यात । नांगाम्ह साधु काश्यपं भगवानयात तापाकं निसें बिज्याना च्वंगु खन । खना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु खः अन वल, वया भगवानयात सम्मोदन यात, भलो कुशल न्यना, कुशल क्षेम न्यने धुंका छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना उम्ह नांगाम्ह साधु *(अचेल)* काश्यपं भगवानयात थथे बिन्ति यात – छलपोल गौतमयाके छता खँ न्यने मास्तेव, छु छलपोलं उगु खँ न्यना लिसः बिया बिज्यायेत तयार जुया बिज्याःला ?

काश्यप ! प्रश्न न्यनेत थ्व पायछिगु अवसर *(समय)* मखु, आः भिक्षाया नितिं वना च्वना ।

निकोगु पटकय् नं ··· । ··· ।

स्वकोगु पटकय् नं ··· । ··· ।

काश्यप ! प्रश्न न्यनेत थ्व पायछिगु अवसर मखु, आः भिक्षाया नितिं वना च्वना ।

थथे आज्ञा जुइक जुइक नं नांगाम्ह साधु *(अचेलक)* काश्यपं भगवानयात थथे बिन्ति यात – छलपोल गौतमयाके ततामच्छि खँ न्यनेगु विचाः मदु ।

काश्यप ! अथे जूसा छु न्यने मास्ते वः न्यं ।

"भो गौतम ! छु दुःख थः थम्हं याना दुगु खःला ?"

"काश्यप ! थथे धाये मते" धका भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

"भो गौतम ! अथे जूसा छु दुःख कतपिंसं याना दुगु खःला ?

"काश्यप ! थथे धाये मते" धका भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

"भो गौतम ! अथे जूसा दुःख धयागु थथःम्हं याना जूगु नं मखु, कतपिंसं याना नं जूगु मखु बरू आफ्से आप दया वःगु खःला ?

"काश्यप ! थथे धाये मते" धका भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

"भो गौतम ! छुलेसा अथे जूसा दुःख धयागु हे मदुला ?

"काश्यप ! दुःख मदु धयागु मखु, दुःख धयागु दु ?

अथे जूसा छलपोल गौतमं न दुःख म्हसिया बिज्याः न खना हे बिज्याः ।

काश्यप ! जिं दुःखयात म्हमस्यूगु मखु, मखगु मखु । काश्यप ! जिं दुःखयात म्हस्यू, काश्यप ! जिं दुःखयात खं ।

"भो गौतम ! अथेजूसा छाय्ले छु दुःख थथःम्हं याना दुगु खःला धका न्यनाबले 'काश्यप ! थथे धाये मते' धका आज्ञा जुया बिज्यानागु ? भो गौतम ! अथे जूसा छु दुःख कतपिंसं याना दुगु खःला धका न्यनाबले 'काश्यप ! थथे धाये मते' धका छाय् आज्ञा जुया बिज्यानागु ? भो गौतम ! अथे जूसा छु दुःख थथःम्हं याना नं कतपिंसं याना नं दुगु खःला धका न्यनाबले 'काश्यप ! थथे धाये मते' धका छाय् आज्ञा जुया बिज्यानागु ? भो गौतम ! अथे जूसा दुःख धयागु थथःम्हं याना जूगु नं मखु, कतपिसं याना नं जूगु मखु बरू आपसे आप दया वःगु खःला धका न्यनाबले 'काश्यप ! थथे धाये मते' धका छाय् आज्ञा जुया बिज्यानागु ? भो गौतम ! छुलेसा अथे जूसा दुःख धयागु हे मदुला धका न्यनावले 'काश्यप ! दुःख मदु, धयागु मखु, दुःख धयागु दु । काश्यप ! जिं दुःखयात म्हमस्यूगु मखु, मखंगु मखु । काश्यप ! जि दुःखयात म्हस्यू, काश्यप ! जि दुःखयात खं' धका आज्ञा जुया बिज्यात । भन्ते भगवान् ! अथे जूसा दुःख छु खः आज्ञा जुया बिज्याहुँ । भन्ते भगवान् ! जित दुःखयागु उपदेश कना बिज्याहुँ ।

"काश्यप ! गुम्हसिनं यात वं भोगे याइ धयागु धारणा तया थथःम्हं याना दुःख बन जूगु धाल धायेवं शाश्वतय् लाइ ।

"काश्यप ! छम्हसिनं याना मेम्हसिनं भोगे याइ धयागु धारणा तया कतपिंसं याना दुःख बने जूगु धाल धायेवं उच्छेदय् लाइ ।

"काश्यप ! थुपिं निगू अन्तय् थ्यंक मवंसे मध्यमं हे तथागतं धर्मदेशना याना बिज्याइ – अविद्याया कारणं संस्कार दइ, संस्कारयागु कारणं विज्ञान दइ, विज्ञानयागु कारणं नामरूप दइ । नामरूपयागु कारणं षडायतन दइ, षडायतनयागु कारणं स्पर्श दइ, स्पर्शया कारणं वेदना दइ, वेदनायागु कारणं तृष्णा दइ, तृष्णायागु कारणं उपादान दइ, उपादानयागु कारणं भव *(जन्म जुइगु हेतु)* दइ, भवया

कारणं जाति दइ, जातियागु कारणं जरामरण, शोक परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायास दया वइ । थुकथं केवल *(साराका सारा)* दुःखस्कन्ध *(समूह)* प्रादुर्भाव जुइ । अविद्यायागु हे निरवशेष *(बिलकुल)* विराग निरोधं संस्कार निरुद्ध जुइ, संस्कारयागु निरोधं विज्ञान निरुद्ध जुइ, विज्ञानयागु निरोधं नामरूप निरुद्ध जुइ, नामरूपयागु निरोधं षडायतन निरुद्ध जुइ, ··· वेदनायागु निरोधं तृष्णा निरुद्ध जुइ, तृष्णायागु निरोधं उपादान निरुद्ध जुइ, उपादानयागु निरोधं भव निरुद्ध जुइ, भवयागु निरोधं जाति निरुद्ध जुइ, जाति निरोधं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य तथा उपायास निरुद्ध जुइ । थुकथं फुक्वया फुक्व दुःखस्कन्ध *(दुःखया पुचः)* निरुद्ध जुइ ।

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं ··· काश्यपं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः, भन्ते ! ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें वा लँ तना च्वंम्हसित लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूंथाय् चिकंमत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे भन्ते ! भगवानं अनेक प्रकारं *(पर्यायद्वारा)* धर्मप्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसङ्घया नं शरणय् वने । भन्ते ! जित भगवानया समक्ष प्रव्रज्या, उपसम्पदा दयेमा ।

"काश्यप ! सुं गुम्ह न्हापा मेपिं तीर्थीय जूम्हसिनं थुगु धर्मविनयय् प्रव्रज्या व उपसम्पदाया इच्छा यात धाःसा व प्यला तक परिवासय् *(परीक्षा निर्तिं)* च्वनेमाः । प्यला लिपा परिवासं सन्तुष्ट जूपिं आरब्धचित्त दुपिं भिक्षुपिंसं भिक्षुभावया निर्तिं प्रव्रजित याना बिइ, उपसम्पदा याना बिइ । खःजा थुजागु खँय् जिं व्यक्ति विशेषया खँ स्यू ।"

"भन्ते ! यदि थुगु धर्मविनयय् प्रव्रज्या व उपसम्पदा इच्छा याःपिं न्हापा मेपिं तीर्थीय जूपिंसं प्यला तक परिवासय् च्वनेमाः । प्यला लिपा परिवास च्वने धुंका उकिं सन्तुष्ट जूपिं आरब्धचित्त दुपिं भिक्षुपिंसं भिक्षुभावया निर्तिं प्रव्रजित याना बिइगु खःसा, उपसम्पदा याना बिइगु खःसा जि प्यदँ परिवास च्वने । प्यदँ लिपा जक यदि आरब्धचित्त दुपिं भिक्षुपिं सन्तुष्ट जूसा भिक्षुभावया निर्तिं प्रव्रजित जुइत जित वसपोलपिंसं प्रव्रज्या व उपसम्पदा याका बिज्याहुँ ।

अनंलि, अचेल *(नांगाम्ह साधु)* काश्यपं भगवानया समक्ष प्रव्रज्या व उपसम्पदा प्राप्त यात । उपसम्पन्न जुइ धुंका आयुष्मान् काश्यपं एकान्त वासय् च्वच्वं अप्रमत्त जुयां, आतप्त जुया *(क्लेशयात क्वाका)* प्रहितात्मा जुया, वीर्यवान जुया च्वंच्वं आपाः ई मवंव गुकिया निर्तिं कुलपुत्रपिंसं सम्यक्रूपं छेंनं पिहाँ वया अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु खः, – उगु अनुत्तरफल प्राप्त याना ब्रह्मचर्यवास पूरा याना थ्व हे जीवनय् स्वयं अभिज्ञायात साक्षात्कार याना उपशान्त याना च्वन । जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु याये धुन, आः हानं याये माःगु छुं बाँकी मंत धका नं सिल । आयुष्मान् काश्यप *(कस्सप)* अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

१८. तिम्बरुक-सुत्त

१९. श्रावस्ती ··· । अनंलि तिम्बरुक परिव्राजक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात सम्मोदन याना ··· छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह तिम्बरुक परिव्राजकं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भो गौतम ! छु दुःख थथःम्हं याना दुगु खःला ?

"तिम्बरुक ! थथे धाये मते" धका भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

"भो गौतम ! अथे जूसा छु दुःख कतपिंसं याना दुगु खःला ?

"तिम्बरुक ! थथे धाये मते" धका भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

"भो गौतम ! अथे जूसा छु दुःख थथःम्हं याना नं कतपिंसं याना नं दुगु खःला ?

"तिम्बरुक ! थथे धाये मते" धका भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

"भो गौतम ! अथे जूसा दुःख धयागु थथःम्हं याना जूगु नं मखु, कतपिंसं याना नं जूगु मखु बरू आपसे आप दया वःगु खःला ?

"तिम्बरुक ! थथे धाये मते" धका भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ।

"भो गौतम ! छुलेसा अथे जूसा दुःख धयागु हे मदुला ?

"तिम्बरुक ! दुःख मदु धयागु मखु, दुःख धयागु दु ।"

अथे जूसा छलपोल गौतमं न दुःख म्हसिया बिज्याः न खना हे बिज्याः ।

"तिम्बरुक ! जिं दुःखयात म्हमस्यूगु मखु, मखंगु मखु । तिम्बरुक ! जिं दुःखयात म्हस्यू, तिम्बरुक ! जिं दुःखयात खं ।"

"भो गौतम ! अथे जूसा छाय्ले छु दुःख थथःम्हं याना दुगु खःला धका न्यनाबले "तिम्बरुक ! थथे धाये मते धका आज्ञा जुया बिज्यानागु ? ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते भगवान् ! जित दुःखयागु उपदेश कना बिज्याहुँ ।"

तिम्बरुक ! यदि सुनानं प्रारम्भय् थ्व धारणा तल धाःसा – थ्व हे वेदना खः, थ्व व हे वेदना खः *(गुगु कि आत्म खः)* गुकिं अनुभव याइ धका सम्भे जुल धाःसा थथःम्हं याना दुःख जूगु जुइ । व थें मेगु हे वेदनां मेम्हं हे अनुभव याइ धका सम्भे जुल धाःसा कतपिंसं याना दुःख जूगु जुइ । थथे धका नं जिं मधया ।

"तिम्बरुक ! थुपिं निगू अन्त्यय् थ्यंक मवंसे मध्यमं हे तथागतं धर्मदेशना याना बिज्याइ – अविद्याया कारणं संस्कार दइ ··· थुकथं केवल दुःखस्कन्ध प्रादुर्भाव जुइ । अविद्यायागु हे निरवशेष विराग निरोधं संस्कार निरुद्ध जुइ, ··· थुकथं फुक्वया फुक्व दुःखस्कन्ध *(दुःखया पुचः)* निरुद्ध जुइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं तिम्बरुक परिव्राजकं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः भन्ते ! धन्य खः, भन्ते !! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें ··· धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया शरणय् नं वने । थौं निसें भगवानं जित आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

१९. बालपण्डित-सुत्त

२०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाय् प्यपुना च्वंपिं *(सम्प्रयुक्त जूपिं)* मूर्खजनपिनि थ्व शरीर उत्पन्न जुया च्वनी । थुकथं छखें थ्व शरीर पिनें दया च्वनी, मेकथं नाम व रूप

निगू दुगुलिं उगु निगूलिं *(इन्द्रिय व उकिया विषयं)* याना स्पर्श दइ । थ्व खुगू आयतन अथवा खुगू मध्ये न्ह्यागूसां छगू आयतन खः गुकिं स्पर्श याना मूर्खं सुख दुःखया अनुभव याइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाय् प्यपुना च्वंपिं पण्डितजनपिनि थ्व शरीर उत्पन्न जुया च्वनी । थुकथं छखें थ्व शरीर पिनें दया च्वनी, मेकथं नाम व रूप निगू दुगुलिं उगु निगूलिं याना स्पर्श दइ । थ्व खुगू आयतन अथवा खुगू मध्ये न्ह्यागगूसां छगू आयतन खः गुकिं स्पर्श याना पण्डितजनं सुखदुःखया अनुभव याइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! अन मूर्ख व पण्डितया बिचय् छु अन्तर=भेद दुगु जुल ?

भन्ते ! भगवान् हे धर्मया गुरु खः, नायक व उपदेष्टा जुया बिज्याः । भन्ते ! भगवानं हे थ्व न्ह्यसःया लिसः स्पष्ट रूपं बिया बिज्यासा वेश जुइ । भगवानयाके न्यना जिपिं भिक्षुपिंसं धारण याये ।

"भिक्षुपिं ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन तया न्यं, कना हये ।

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया इपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – भिक्षुपिं ! गुगु अविद्या व तृष्णाया कारण मूर्खजनपिनि शरीर *(काय)* दया च्वंगु खः व अविद्या व तृष्णा वयाके घटे जुया वंगु खने मदु । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! मूर्खजनं दुःख बिलकुल क्षय यायेया नितिं ब्रह्मचर्य पालन मयाः । उकिं हे मूर्ख छगू शरीर तोता मेगु शरीर धारण याना च्वनी । थुकथं शरीर धारण याना च्वंतले थ्व जाति, जरामरण, शोक, परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायासं तोती मखुनि । दुःखं व छुटे जुइ मखु धका जिं धया च्वना ।

"भिक्षुपिं ! गुगु अविद्या व तृष्णाया कारण पण्डितजनपिनि शरीर *(काय)* दया च्वंगु खः व अविद्या व तृष्णा वयाके घटे जुया वंगु खने दु । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! पण्डितजनं दुःखं बिलकुल क्षय यायेया नितिं ब्रह्मचर्य पालन याः । उकिं हे पण्डित छगू शरीर तोता मेगु शरीर धारण मयाः ।

थुकथं शरीर धारण याना मच्वंगुलिं थ्व जाति, जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य उपायासं तोती । दुःखं व छुटे जुइ धका जिं धया च्वना ।

"भिक्षुपिं ! थ्व हे ब्रह्मचर्यया पालनया कारणं मूर्खजन व पण्डितजनय् अन्तर=भेद दुगु खः ।

२०. पच्चय-सुत्त

२१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जि प्रतीत्यसमुत्पाद व प्रतीत्यसमुत्पन्न धर्मया उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं, बांलाक मन तया न्यं, कना हये ।

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया इपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! प्रतीत्यसमुत्पाद छु खः ? भिक्षुपिं ! जातिया कारण जरामरण दइ । तथागत उत्पन्न जुया बिज्यायेमा अथवा उत्पन्न जुया बिमज्यायेमा, प्रकृतिया थ्व नियम खः कि छगू धर्म दयेवं मेगु दइ, उकियात तथागतं बांलाक बोध याना, सिइका कना क्यना देशना *(घोषणा)* याना बिज्याइ, उपदेश याना बिज्याइ, कना थुइका बिज्याइ, सिद्ध याना बिज्याइ, विभाजन याना बिज्याइ, उला क्यना बिज्याइ, स्व, भिक्षुपिं ! जातिया कारणं जरामरण दइ ।

भवया कारणं जाति दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· भिक्षुपिं ! उपादानया कारणं भव दइ ··· भिक्षुपिं ! तृष्णाया कारणं उपादान दइ ··· भिक्षुपिं ! वेदनाया कारणं तृष्णा दइ ··· भिक्षुपिं ! स्पर्शया कारणं वेदना दइ ··· भिक्षुपिं ! षडायतनया कारणं स्पर्श दइ ··· भिक्षुपिं ! नामरूपया कारणं षडायतन दइ ··· भिक्षुपिं ! विज्ञानया कारणं नामरूप दइ ··· भिक्षुपिं ! संस्कारया कारणं विज्ञान दइ ··· भिक्षुपिं ! अविद्याया कारणं संस्कार दइ । तथागत उत्पन्न जुया बिज्यायेमा अथवा उत्पन्न जुया बिमज्यायेमा, प्रकृतिया थ्व नियम खः कि छगू धर्म दयेवं मेगु दइ, उकियात तथागतं बांलाक बोध याना, सिइका कना क्यना देशना *(घोषणा)* याना बिज्याइ, उपदेश याना बिज्याइ, कना थुइका बिज्याइ, सिद्ध याना बिज्याइ, विभाजन याना बिज्याइ, उला क्यना बिज्याइ, स्व, भिक्षुपिं ! जातिया कारणं जरामरण दइ । भिक्षुपिं ! थुकथं थुजागु खँ सत्य खः, अवितथता *(गुबलें फरक मजुइगु)* खः, अन्यथा मजुइगु खः, कार्य कारण दुगु खः, भिक्षुपिं ! थ्वयात प्रतीत्यसमुत्पाद धका धाइ ।

"भिक्षुपिं ! प्रतीत्यसमुत्पन्न धर्म धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! जरामरण अनित्य खः, संस्कृत खः, प्रतीत्यसमुपन्न खः, क्षय जुइगु *(धर्म)* खः, व्यय जुइगु*(धर्म)* खः, विराग जुइगु *(धर्म)* खः, निरोध जुइगु *(धर्म)* खः ।

"भिक्षुपिं ! जाति अनित्य खः, संस्कृत खः, प्रतीत्यसमुत्पन्न खः, क्षय धर्म खः, व्यय धर्म खः, विराग धर्म खः, निरोध धर्म खः ।

"भिक्षुपिं ! भव अनित्य खः, संस्कृत खः, प्रतीत्यसमुत्पन्न खः, क्षय धर्म खः, व्यय धर्म खः, विराग धर्म खः, निरोध धर्म खः ।

"भिक्षुपिं ! उपादान ··· भिक्षुपिं ! तृष्णा··· भिक्षुपिं ! वेदना ··· भिक्षुपिं ! स्पर्श ··· भिक्षुपिं ! षडायतन ··· भिक्षुपिं ! नामरूप ··· भिक्षुपिं ! विज्ञान ··· भिक्षुपिं ! संस्कार ··· भिक्षुपिं ! अविद्या अनित्य खः, संस्कृत खः, प्रतीत्यसमुत्पन्न खः, क्षयधर्म खः, व्ययधर्म खः, विराग धर्म खः, निरोध धर्म खः । भिक्षुपिं ! थुमित हे प्रतीत्यसमुत्पन्न धर्म धका धाइ ।

"भिक्षुपिं ! जब आर्यश्रावकं थुपिं प्रतीत्यसमुत्पादया नियम व प्रतीत्यसमुत्पन्न धर्म बांलाक गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञां खंका काइ उबले वयाके पूर्वान्त सम्बन्धी मिथ्यादृष्टि दइ मखु – जि भूतकालय् खः ला ? जि भूतकालय् दुगु मखु खःला ? भूतकालय् जि सु खः ? जि भूतकालय् गजाम्ह *(गजागु रूप आकारयाम्ह)* खः ? भूतकालय् जि छु छु जुया वये धुंकूम्ह खः, जि सु खः ?

वयाके अपरान्त सम्बन्धी मिथ्यादृष्टि नं दइ मखु – जि भविष्यय् दइतिनि ला ? जि भविष्यय् दइ मखुतला ? भविष्यय् जि छु जुइ, भविष्यय् गजाम्ह जि जुइ, छु जुया छु जू वइ ?

वयाके वर्तमान ईयात कया नं थःके शंका दइ मखु – जि दु, जि मदु, जि छु खः, जि गजाम्ह खः, जिगु जीव गनं वःगु खः, गन वनीगु खः ?

व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! आर्यश्रावकयाके थ्व प्रतीत्यसमुत्पाद व प्रतीत्यसमुत्पन्न धर्म बांलाक गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञा ज्ञानं खंका काये धुंकूलिं ।

आहार-वर्ग क्वचाल ।

दसबल-वर्ग

२१. दसबल-सुत्त

२२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! तथागत दशबल व प्यंगू वैशारद्यं युक्त जुया सर्वोत्तम *(सम्मा सम्बुद्ध)* अधिकारी खः । सभाय् सिंहनाद याना बिज्याइ, ब्रह्मचर्ययात प्रवर्तन याना बिज्याइ ।

थ्व रूप खः, थ्व रूपया समुदय खः, थ्व रूपया अस्तंगम *(लय)* खः । थ्व वेदना खः ··· । थ्व संज्ञा खः ··· । थ्व विज्ञान खः, थ्व विज्ञानया समुदय खः, थ्व विज्ञानया अस्तंगम खः ।

थ्व दसा थ्व दइ, थ्व मदुसा थ्व नं दइ मखु । थुकिया निरोध जुइवं उकिया नं निरोध जुइ । थ्वयात थुकथं थुइका कायेमाः – अविद्याया कारणं संस्कार दइ ··· थुकथं केवल साराका सारा दुःखस्कन्ध *(पुचः)* समुदय दइ ।

अविद्या निरुद्ध जुइवं संस्कार निरोध जुइ ··· थुकथं केवल साराका सारा दुःखस्कन्ध निरोध जुइ ।

२२. दुतियदसबल-सुत्त

२३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! तथागत दशबल व प्यंगू वैशारद्यं युक्त जुया सर्वोत्तम *(सम्मा सम्बुद्ध आसभं ठानं परिजानाति)* अधिकारी खः । सभाय् सिंहनाद याना बिज्याइ, ब्रह्मचक्रयात प्रवर्तन याना बिज्याइ ।

थ्व रूप खः, थ्व रूपया समुदय खः, थ्व रूपया अस्तंगम खः । थ्व वेदना खः ··· । थ्व संज्ञा खः ··· । थ्व विज्ञान खः ··· ।

थ्व दसा थ्व दइ, थ्व मदुसा थ्व नं दइ मखु । थुकिया निरोध जुइवं उकिया नं निरोध जुइ । थ्वयात थुकथं थुइका कायेमाः – अविद्याया कारणं संस्कार दइ ··· थुकथं केवल साराका सारा दुःखस्कन्ध *(पुचः)* समुदय दइ ।

अविद्या निरुद्ध जुइवं संस्कार निरोध जुइ ··· थुकथं केवल साराका सारा दुःखस्कन्ध निरोध जुइ ।

"भिक्षुपिं ! जिं धर्मयात स्पष्ट स्पष्ट रूपं कनागु दु, उला स्पष्टं क्यनागु दु, बांलाक खोले याना क्यनागु दु, प्रकाशित यानागु दु, भ्वाथः काप पर्का मतःगु न्हूगु कापःथें च्वं धका क्यनागु दु ।

"भिक्षुपिं ! जिं स्पष्ट स्पष्ट रूपं कनागु, उला स्पष्टं क्यनागु, बांलाक खोले याना क्यनागु, प्रकाशित यानागु, भ्वाथः कापः पर्का मतगु न्हूगु कापःथें क्यनागु धर्मय् श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह कुलपुत्रं वीर्य *(प्रयत्न)* थुकथं यायेमाः – चाहे जिगु छ्यंगु, स्यो व क्वें जक म्हय् छाये ल्यना मच्वनेमा, ला व हि छाय् गना मवनेमाः, परन्तु गुबले तक मनूया उत्साह, मनूया वीर्य व मनूया पराक्रमं प्राप्त याये फुगु *(अर्हन्त फल)* यात प्राप्त याये फइ मखुनि उबले तक जिं थ्वयात प्राप्त मयायेकं तोते मखु ।

"भिक्षुपिं ! अलसी मनू मखंक याइगु मखुगु *(अकुशल)* पाप धर्मय् लाका दुःखपूर्वक म्वाइ, महान्

परमार्थ धर्मं *(अर्हत्फलं)* तापाका जुइ। भिक्षुपिं ! वीर्यवान पुरुष मखंक याइगु मखुगु *(अकुशल)* पाप धर्मं बचे जुया आनन्दपूर्वक विहार याना जुइ, महान परमार्थ धर्म *(अर्हत्फल)* पूरा याना तोती।"

"भिक्षुपिं ! हीनं *(अर्थात् कमजोर प्रयासं)* अग्र *(अर्थात् अर्हत् फलया उद्देश्य)* प्राप्त याये फइ मखु। अग्रं हे अग्र प्राप्त याये फइ। भिक्षुपिं ! थ्व ब्रह्मचर्य धयागु त्वने ज्यूगु ल:थें यच्चुगु सफागु निर्मलगु ख:। छिमिगु न्ह्योने शास्ता *(बुद्ध)* दु। भिक्षुपिं ! उकिं हे *(अर्हत्फल प्राप्त यायेत)* वीर्य *(प्रयत्न)* या, प्राप्त मजूनिगु प्राप्त यायेत, मथ्यंगु थासय् थ्यंकेया नितिं, गुबलें मखंगु वस्तु साक्षात्कार यायेया नितिं।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं शिक्षा कायेमा: *(अर्थात् स्यनेमा:, तालिम कायेमा:)* – थ्व खँय् जिमिसं थुगु कथं वीर्य यायेमा: गुकिं याना थ्व भिक्षु जीवन जिमित भारी मजुइमा: *(अर्थात् फुस्लु मजुइमा:)* बरू सफल व सिद्ध जुइमा:। जिमित दान ब्यूगु चीवर, पिण्डपात्र, शयनासन, ग्लानप्रत्यय *(विरामी जुइबले मा:गु वास: आदि)* गुगु ख: थुपिं छ्यलेबले जिमित दान ब्यूपिं दातापिंत नं आपालं पुण्य प्राप्त जुइ। भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं शिक्षा कायेमा:। भिक्षुपिं ! थ:गु हितयात ध्यानय् तया अप्रमादपूर्वक उद्योग या। भिक्षुपिं ! कतपिनिगु हितयात ध्यानय् तया अप्रमादपूर्वक उद्योग या। भिक्षुपिं ! थ:गु नं कतया:गु नं हितयात ध्यानय् तया अप्रमादपूर्वक प्रयत्न या।

२३. उपनिस-सुत्त

२४. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! जिं सिइका खंका कायेवं आस्रव क्षय जुइ, मसिइकं मखंकं आस्रव क्षय जुइ मखु धका उपदेश बिया।

"भिक्षुपिं ! छु सिइका छु खंका कायेवं आस्रव क्षय जुइ ? थ्व रूप ख:, थ्व रूपया समुदय ख:, थ्व रूपया अस्तंगम ख:। थ्व वेदना ख: ···, थ्व संज्ञा ख: ···, थ्व संस्कार ख: ···, थ्व विज्ञान ख:, थ्व विज्ञानया समुदय ख:, थ्व विज्ञानया अस्तंगम ख:। भिक्षुपिं ! थुकथं सिइका खंका कायेवं आस्रव क्षय जुइ।

"भिक्षुपिं ! क्षय जुया वनेवं क्षय जुया वन धयागु गुगु क्षयज्ञान *(खयेञाण)* ख: व जिं सहेतुक ख: धका धया, अहेतुक *(अनुपतिसं)* मखु।

"भिक्षुपिं ! क्षय जुया वन धयागु गुगु क्षयज्ञान ख: उकिया हेतु छु ख: ? विमुक्ति हे हेतु ख: धका धायेमा:। भिक्षुपिं ! विमुक्तियात नं जिं सहेतुक ख: धका धया, अहेतुक मखु।"

"भिक्षुपिं ! विमुक्तिया हेतु छु ख: ? वैराग्य *(विराग)* हे हेतु ख: धका धायेमा:। भिक्षुपिं ! वैराग्ययात नं जिं सहेतुक ख: धका धया, अहेतुक मखु।"

"भिक्षुपिं ! वैराग्य *(विराग)* या हेतु छु ख: ? संसारयागु खराबी खना भय कायेगु *(निब्बिदा)* हे हेतु ख: धका धायेमा:। भिक्षुपिं ! निब्बिदायात नं जि सहेतुक ख: धका धया, अहेतुक मखु।

"भिक्षुपिं ! निब्बिदाया हेतु छु ख: ? उकिया हेतु यर्थार्थं *(गथे ख: अथे)* ज्ञानदर्शन *(यथाभूत ञाणदस्सन)* ख: धका धायेमा:। भिक्षुपिं ! यथाभूत ञाणदस्सनयात नं जि सहेतुक ख: धका धया, अहेतुक मखु।

"भिक्षुपिं ! यथाभूत ञाणदस्सनया हेतु छु खः ? उकिया हेतु समाधि खः धका धायेमाः । भिक्षुपिं ! समाधियात नं जि सहेतुक खः धका धया, अहेतुक मखु ।"

"भिक्षुपिं ! समाधिया हेतु छु खः ? उकिया हेतु प्रश्रब्धि *(शान्ति)* खः धका धायेमाः । भिक्षुपिं ! प्रश्रब्धियात नं जिं सहेतुक खः धका धया, अहेतुक मखु ।"

"भिक्षुपिं ! प्रश्रब्धिया हेतु छु खः ? उकिया हेतु प्रीति खः धका धायेमाः । भिक्षुपिं ! प्रीतियात नं जिं सहेतुक धया, अहेतुक मखु ।

"भिक्षुपिं ! प्रीतिया हेतु छु खः ? उकिया हेतु प्रमोद खः धका धायेमाः । भिक्षुपिं ! प्रमोदयात नं जिं सहेतुक धया, अहेतुक मखु ।

"भिक्षुपिं ! प्रमोदया हेतु छु खः ? उकिया हेतु श्रद्धा खः धका धायेमाः । भिक्षुपिं ! श्रद्धायात नं जिं सहेतुक धया, अहेतुक मखु ।"

"भिक्षुपिं ! श्रद्धाया हेतु छु खः ? उकिया हेतु दुःख खः धका धायेमाः । भिक्षुपिं ! दुःखयात नं जिं सहेतुक धया, अहेतुक मखु ।

"भिक्षुपिं ! दुःखया हेतु छु खः ? उकिया हेतु जाति खः धका धायेमाः । भिक्षुपिं ! जातियात नं जिं सहेतुक धका धया, अहेतुक मखु ।

"भिक्षुपिं ! जातिया हेतु ··· भव खः ···

"भिक्षुपिं ! भवया हेतु ··· उपादान खः ···

"भिक्षुपिं ! उपादानया हेतु ··· तृष्णा खः ···

"भिक्षुपिं ! तृष्णाया हेतु ··· वेदना खः ···

"भिक्षुपिं ! वेदनाया हेतु ··· स्पर्श खः ···

"भिक्षुपिं ! स्पर्शया हेतु ··· षडायतन खः ···

"भिक्षुपिं ! षडायतनया हेतु ··· नामरूप खः ···

"भिक्षुपिं ! नामरूपया हेतु ··· विज्ञान खः ···

"भिक्षुपिं ! विज्ञानया हेतु ··· संस्कार खः ···

"भिक्षुपिं ! संस्कारया हेतु ··· अविद्या खः ।

"भिक्षुपिं ! अविद्याया हेतु छु खः ? उकिया हेतु वेदना खः धका धायेमाः ··· *(पूर्ववत्)* ··· विज्ञान ··· नामरूप ··· षडायतन ··· स्पर्श ··· वेदना ··· तृष्णा ··· उपादान ··· भव ··· जाति ··· दुःख, दुःख दयेवं श्रद्धा ··· प्रमोद ··· प्रीति ··· प्रश्रब्धि ··· सुख ··· समाधि ··· यथार्थ ज्ञानदर्शन ··· निब्बिदा ··· वैराग्य ··· वैराग्यं विमुक्ति जुइ, विमुक्तिं आस्रव क्षयया ज्ञान दइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उदाहरणया लागि)* पहाडया फुसय् तःसकं वा वयेवं पहाडया च्वय् वःगु वा बहा वया क्वय्पाखे न्ह्यांवना पर्वतय् च्वंगु गालय्, धलय् लः न्ह्याना पर्वत, कन्दरा, प्रदर, शाखा आदी लः जाइ । इपिं जायेवं धः बहा वइ, धः जाया वयेवं तःगोगु धः जाया वइ, तःगोगु धः जाया वयेवं चिचिधंगु खुसीचा जाया वइ, चिचिधंगु खुसिचा जाया वयेवं बःचाधंगु खुसि जाया वइ, बःचाधंगु खुसि जाया वयेवं ततःधंगु नदी जाया वइ । तत धंगु नदी जाया वयेवं समुद्र सागर नं भय बिया वइ ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं *(उदाहरणय् थें तुं)* अविद्या दयेवं संस्कार दइ, संस्कार दयेवं विज्ञान दइ, विज्ञान दयेवं नामरूप दइ, नामरूप दयेवं षडायतन दइ, षडायतन दयेवं स्पर्श दइ, स्पर्श दयेवं वेदना दइ, वेदना दयेवं तृष्णा दइ, तृष्णा दयेवं उपादान दइ, उपादान दयेवं भव दइ, भव दयेवं जाति *(जन्म)* दइ, जाति दयेवं दुःख दइ, दुःख दयेवं श्रद्धा दइ, श्रद्धा दयेवं प्रमोद दइ, प्रमोद दयेवं प्रीति दइ, प्रीति दयेवं प्रश्रब्धि दइ, प्रश्रब्धि दयेवं सुख दइ, सुख दयेवं समाधि दइ, समाधि दयेवं यथार्थ ज्ञानदर्शन दइ, यथार्थ ज्ञानदर्शन दयेवं निब्बिदा दइ, निब्बिदा दयेवं वैराग्य दइ, वैराग्य दयेवं विमुक्ति दइ, विमुक्ति जुइवं क्षय ज्ञान दइ ।

२४. अञ्ञतितिथिय-सुत्त

२५. राजगृहया वेलुवनय् ...

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र पूर्वाण्ह इलय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना राजगृहय् भिक्षाटनया नितिं बिज्यात । अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे जुल – आः थुगु ईति राजगृहय् भिक्षाटन यायेया नितिं भचा न्ह्यथ्यानी, अथेजूसा छाय् जि अन्य तैर्थिक परिव्राजकपिनि आराम दुथाय् मवने ।

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र गन अन्य तैर्थिक परिव्राजकपिनि आराम दु अन वन, वना इपिंलिसे सम्मोदन यात, कुशल क्षेम भलोकुशलया खँ न्यने धुंका छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रयाके इपिं अन्य तैर्थिक परिव्राजकपिंसं थथे धाल – "आवुसो सारिपुत्र ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु *(स्वयंकृत दुःख)* खः धका धाइ । आवुसो सारिपुत्र ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु मेपिंसं दय्कूगु *(परकृत दुःख)* खः धका धाइ । आवुसो सारिपुत्र ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु नं खः, कतपिंसं दय्कूगु नं खः धका धाइ । आवुसो सारिपुत्र ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु नं मखु कतपिंसं दय्कूगु नं मखु बरू आपसे आप दुःख उत्पन्न जूगु खः धका धाइ ।

"आवुसो सारिपुत्र ! थ्व खँय् श्रमण गौतम छु वादी जुया बिज्याः, गथे धया बिज्याः ? गथे धाल धायेवं जिमिसं श्रमण गौतमयात असत्य खँ धायेवं जिमिसं श्रमण गौतमं धाःथें धाःगु जुइ ? गथे धाल धायेवं जिमिसं श्रमण गौतमयात असत्य खँ धायेवं *(गथे धायेवं)* धर्मानुकूल कंगु जुइ ? *(गथे धायेवं)* सुं सहधर्मीपिं लिसें भुठ्ठा आरोप लगे मयाःगु जुल ? वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके माःगु कारण नं मजुइगु खः ?

आवुसो ! भगवानं दुःखयात प्रतीत्यसमुत्पन्न *(हेतु प्रत्ययद्वारा उत्पन्न)* धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । छु प्रत्ययं – थथे धाल धायेवं भगवानं आज्ञा जुया बिज्याथें धाःगु जुइ, भगवानयात असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयाःगु जुइ, धर्मानुकूल कंगु नं जुइ, सुं सहधर्मीपिं लिसे वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके माःगु कारण नं मजुइगु खः ?

आवुसो ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु कतपिंसं दय्कूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं नं दय्कूगु खः, कतपिंसं नं दय्कूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । गुपिं उपिं

कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु नं मखु कतपिंसं नं दय्कूगु मखु बरू आपसे आप बने जूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः ।

आवुसो ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श बाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं दुःख धयागु कतपिंसं दय्कूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श बाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु । उपिं गुपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं नं दय्कूगु खः, कतपिंसं नं दय्कूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श बाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु नं मखु कतपिंसं नं दय्कूगु मखु बरू आपसे आप बने जूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श बाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु ।

आयुष्मान् सारिपुत्रया अन्य तीर्थीय परिव्राजकपिं लिसे थुजागु खँल्हाबल्हा जूगु आयुष्मान् आनन्दं ताल । अनंलि आयुष्मान् आनन्द राजगृहय् भिक्षाटन याना बिज्याना भिक्षाटनं लिपा भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं गुलि नं खँल्हाबल्हा आयुष्मान् सारिपुत्रद्वारा अन्य तीर्थीय परिव्राजकपिं नाप्र जूगु खः व फुक्क भगवानयात कना बिज्यात ।

"आनन्द ! गुलि बांलाक कने माःगु खः उलि हे बांलाक सारिपुत्रं कन । साधु ! साधु ! ! आनन्द ! जिं नं दुःखयात प्रतीत्यसमुत्पन्न धका धयागु दु । छु प्रत्ययं ? स्पर्शयागु प्रत्ययं – थथे धाल धायेवं जिं धयाथें धाःगु जुइ, जित असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयागु जुइ, धर्मानूकुल कंगु नं जुइ, सुं सहधर्मीपिं लिसे वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके माःगु कारण नं मजुइगु खः ।

"आनन्द ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । ··· *(पूर्ववत्)* ···

"आनन्द ! छको जि थन हे राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् च्वं च्वनागु खः । आनन्द ! उगु इलय् पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना जि राजगृहय् भिक्षाटनया नितिं वना । आनन्द ! उगु इलय् जित थथे जुल – राजगृहय् भिक्षाटनया नितिं वनेत भचा न्ह्यथ्यानी, अथे जूसा छाय् जि अन्य तैर्थिक परिव्राजकपिनि आराम दुथाय् मवने ।

अनंलि, आनन्द ! जि गन अन्य तैर्थिक परिव्राजकपिनि आराम दु अन वना । वना इपिं लिसे सम्मोदन याना, कुशल क्षम भलो कुशलया खँ न्यने धुंका छखे लिक्क फेतुना ।

छखे लिक्क फेतुनाम्ह जिके इपिं अन्य तैर्थिक परिव्राजकपिंसं थथे धाल – आवुसो गौतम ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्ह दय्कूगु खः धका धाइ । आवुसो गौतम ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं दुःख धयागु मेपिंसं दय्कूगु खः धका धाइ । आवुसो गौतम ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु नं खः, कतपिंसं दय्कूगु नं खः धका धाइ । आवुसो गौतम ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु नं मखु कतपिंसं दय्कूगु नं मखु बरू आपसे आप दुःख उत्पन्न जूगु खः धका धाइ । थन आयुष्मान् गौतम छु वादी जुया बिज्याः, छु गथे धया बिज्याः ? गथे धाल धायेवं जिमिसं आयुष्मान् गौतमं धाःथें धाःगु जुइ ? गथे धाल धायेवं जिमिसं आयुष्मान् गौतमयात असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयाःगु जुइ ? धर्मानुकूल कंगु जुइ ? सुं सहधर्मीपिं लिसे वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याकेमाःगु कारण नं मजुइगु खः ?

"आनन्द ! थथे धायेवं जिं उपिं अन्य तैर्थिय परिव्राजकपिंत थथे धया – आवुसो ! जिं दुःखयात प्रतीत्यसमुत्पन्न धका धयागु दु । छु प्रत्ययं ? स्पर्शयागु प्रत्ययं थथे धाल धायेवं जिं धयाथें धाःगु जुइ, जित असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयागु जुइ, धर्मानुकुल कंगु नं जुइ, सुं सहधर्मीपिं लिसे वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके मागु कारण नं मजुइगु खः ।

"आनन्द ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । ··· *(पूर्वव्त)* ···

"आनन्द ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श वाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

(आयुष्मान् आनन्दं धाल –) "भन्ते ! आश्चर्य खः ! भन्ते ! अद्भुत खः ! ! गन कि छगू हे पदं[1] सकतां अर्थ कना बिज्याथें जुइक जुल । भन्ते ! थ्व हे अर्थयात विस्तारपूर्वक कनेबले अझ गंभीर तथा गंभीरथें आभास *(It would be profound, it would also have the signs of being profound)* नं जुइ फुला ?

"आनन्द ! अथे जूसा छं हे धा *(कं)* ।

"भन्ते ! यदि जिके थथे न्यन धाःसा – आवुसो आनन्द ! जरामरणयागु छु निदान (cause) खः ? छु समुदय (origin) खः ? गनं उत्पन्न जुइगु (genesis) खः ? छु प्रभव (source) खः ?

"भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थुकथं कने – 'आवुसो ! जरामरणया निदान जन्म खः,जन्म समुदय खः, जन्मद्वारा उत्पन्न जूगु खः तथा जन्म प्रभव खः ।

"भन्ते ! यदि जिके थथे न्यन धाःसा – आवुसो आनन्द ! जन्मया छु निदान खःले ? छु समुदय खःले ? गनं उत्पन्न जुइगु खःले ? छु प्रभव खःले ?

"भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थुकथं कने – आवुसो ! जन्मया निदान भव खः, भव समुदय खः, भवद्वारा उत्पन्न जूगु खः तथा भव प्रभव खः ।"

"भन्ते ! यदि जिके थथे न्यन धाःसा – आवुसो आनन्द ! भवया छु निदान खःले ? छु समुदय खःले ? गनं उत्पन्न जुइगु खःले ? छु प्रभव खःले ?

"भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थुकथं कने – आवुसो ! भवया निदान उपादान खः, उपादान समुदय खः, उपादानद्वारा उत्पन्न जूगु खः तथा उपादान प्रभव खः ।

"भन्ते ! यदि जिके थथे न्यन धाःसा – आवुसो आनन्द ! उपादानया छु निदान खःले ?

"भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थुकथं कने – आवुसो ! उपादानया निदान तृष्णा खः ··· "

"भन्ते ! यदि जिके ··· । आवुसो आनन्द ! तृष्णाया छु निदान खःले ? ··· "

"भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थुकथं कने – आवुसो ! तृष्णाया निदान वेदना खः ··· "

"भन्ते ! यदि जिके ··· आवुसो आनन्द ! वेदनाया छु निदान खःले ? ··· "

"भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थुकथं कने – 'आवुसो ! स्पर्शया निदान षडायतन खः, षडायतन

१. A Single expression

समुदय खः, षडायतनद्वारा उत्पन्न जूगु खः तथा षडायतन प्रभव खः । आवुसो ! षडायतनयागु निरवशेष *(ल्यं मदयक बिलकुल)* विराग, निरोध जुइवं स्पर्श निरोध जुइ, स्पर्श निरोध जुइवं वेदना जुइ, वेदना निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइ, तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइवं जन्म निरोध जुइ, जन्म निरोध जुइवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास निरोध जुइ । थुकथं केवल *(साराका सारा, सम्पूर्ण)* दुःखस्कन्धयागु निरोध जुइ ।' भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थुकथं लिसः बिये ।"

२५. भूमिज-सुत्त

२६. श्रावस्ती ··· । आयुष्मान् भूमिज सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् सारिपुत्रनाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् भूमिजं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धाल – आवुसो सारिपुत्र ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दयकूगु *(स्वयंकृत दुःख)* खः धका धाइ । आवुसो सारिपुत्र ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु मेपिंसं दयकूगु *(परकृत दुःख)* खः धका धाइ । आवुसो सारिपुत्र ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दयकूगु नं खः, कतपिंसं दयकूगु नं खः धका धाइ । आवुसो सारिपुत्र ! गुलिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं दुःख धयागु थथःम्हं दयकूगु नं मखु कतपिंसं दयकूगु नं मखु बरू आपसे आप दुःख उत्पन्न जूगु खः धका धाइ । आवुसो सारिपुत्र ! थ्व खँय् भी भगवान् छु वादी जुया बिज्याः ? गथे धया बिज्याः ? गथे धाल धायेवं जिमिसं भगवानं आज्ञा जुया बिज्याथें धाःगु जुइ ? गथे धाल धायेवं जिमिसं भगवानयात असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयाःगु जुइ ? धर्मानुकूल कंगु जुइ ? सुं सहधर्मीपिं लिसें वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके माःगु कारण नं मजुइगु खः ?

आवुसो ! भगवानं दुःखयात प्रतीत्यसमुत्पन्न *(हेतु प्रत्ययद्वारा उत्पन्न)* धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । छु प्रत्ययं ? स्पर्शयागु प्रत्ययं – थथे धाल धायेवं भगवानं आज्ञा जुया बिज्याथें धाःगु जुइ, भगवानयात असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयाःगु जुइवं, धर्मानुकूल कंगु नं जुइ, सुं सहधर्मीपिं लिसे वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके माःगु कारणं नं मजुइगु खः ।

आवुसो ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दयकूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु कतपिंसं दयकूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं नं दयकूगु खः, कतपिंसं नं दयकूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दयकूगु नं मखु कतपिंसं नं दयकूगु मखु, बरू आपसे आप बने जूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः ।

आवुसो ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दयकूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श वाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु कतपिंसं दयकूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श वाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु । उपिं गुपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं नं दयकूगु खः कतपिंसं नं दयकूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श वाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु । गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं

दय्कूगु नं मखु कतपिंसं नं दय्कूगु मखु बरू आपसे आप बने जूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श बाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु ।

आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् भूमिजया बिचय् जूगु खँल्हाबला आयुष्मान् आनन्दं ताल । अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं गुलि नं खँल्हाबल्हा आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् भूमिजया बिचय् जूगु खः व फुक्क भगवानयात कना बिज्यात ।

"आनन्द ! गुलि बांलाक कने माःगु खः उलि हे बांलाक सारिपुत्रं कन । साधु ! साधु ! ! आनन्द ! जि नं दुःखयात प्रतीत्यसमुत्पन्न धका धयागु दु । छु प्रत्ययं ? स्पर्शयागु प्रत्ययं – थथे धाल धायेवं जि धयाथें धाःगु जुइ, जित असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयाःगु जुइ, धर्मानुकूल कंगु नं जुइ, सु सहधर्मीपिं लिसे वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके माःगु कारण नं मजुइगु खः ।

"आनन्द ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः । ··· *(पूर्ववत्)* ···

"आनन्द ! अन गुपिं उपिं कर्मवादी श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श बाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु । ··· *(पूर्ववत्)* ···

"आनन्द ! काय *(कायद्वार)* दुगु खण्डय् कायसञ्चेतना (volition that incites physical actions) या हेतु – दुनेया आध्यात्मिक थःगु (one's self) सुख दुःख उत्पन्न जुइ । आनन्द ! वाचा *(वचीद्वार)* दुगु खण्डय् वचीसञ्चेतना (volition that incites speech) या हेतुं दुनेया थःगु सुखदुःख उत्पन्न जुइ । आनन्द ! मन *(मनःद्वार)* दुगु खण्डय् मनःसञ्चेतना (volition that incites thought) या हेतुं दुनेया थःगु सुखदुःख उत्पन्न जुइ । अविद्याया कारणं नं दुनेया थःगु सुख दुःख उत्पन्न जुइ ।

"आनन्द ! थथःम्हं हे अथवा *(मेम्ह)* उगु कायसंस्कार अभिसंस्करण याइ *(बने याइ)* – गुकिया कारणं वयात उगु आध्यात्मिक *(दुनेया थःगु)* सुखदुःख उत्पन्न जुइ । आनन्द ! मेम्हं अथवा *(थथःम्ह)* उगु काय संस्कार अभिसंस्करण याइ – गुकिया कारणं वयात आध्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जुइ । आनन्द ! सिइका *(सम्पजानो)* अथवा *(मसिइका)* उगु कायसंस्कार अभिसंस्करण याइ – गुकिया कारणं वयात आध्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जुइ । आनन्द ! मसिइका *(असम्पजानो)* अथवा *(सिइका)* उगु काय संस्कार अभिसंस्करण याइ – गुकिया कारणं वयात आध्यात्मिक सुख दुःख उत्पन्न जुइ ।

"आनन्द ! थथःम्हं हे अथवा *(मेम्ह)* उगु वची संस्कार अभिसंस्करण याइ ··· *(पूर्ववत्)* ···

"आनन्द ! थथःम्हं हे अथवा *(मेम्ह)* उगु मनःसंस्कार अभिसंस्करण याइ ··· *(पूर्ववत्)* ···

"आनन्द ! थुपिं धर्मत *(चेतनात* = volitional activities) अविद्याया कारणं *(अनुपतिता)* दुगु खः । अथे जूगुलिं अविद्यायात *(अर्हत् मार्गद्वारा)* निरवशेष *(न्यं मदय्क, बिलकुल)* रूपं विराग, निरोध याना छ्वयेवं – उगु काय *(कायद्वार)* दइ मखु – गुकिया कारणं वयात उगु आध्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जूगु खः । उगु वाचा *(वचीद्वार)* दइ मखु – गुकिया कारणं वयात उगु आध्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जूगु खः । मन *(मनद्वारा)* नं दइ मखु – गुकिया कारणं वयात उगु आध्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जूगु खः । आध्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जुइकेया नितिं उगु वस्तु *(कर्म बने जुइगु कारण)* नं दइ मखुत । आध्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जुइकेया नितिं उगु आयतन *(field)* नं दइ मखुत । आध्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जुइकेया नितिं उगु अधिकरण *(जग आधार)* नं दइ मखुत ।

२६. उपवाण-सुत्त

२७. श्रावस्ती ···। अनंलि, आयुष्मान् उपवान गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् उपवानं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु *(स्वयंकृत दुःख)* खः धका धाइ। भन्ते! ··· दुःख धयागु मेपिंसं दय्कूगु खः धका धाइ। भन्ते! ··· दुःख धयागु थथःम्हं दय्कुगु नं खः, कतपिंसं दय्कूगु नं खः धका धाइ। भन्ते! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु नं मखु कतपिंसं दय्कूगु नं मखु बरू आपसे आप दुःख उत्पन्न जूगु खः धका धाइ।

"भन्ते! भगवान् थ्व खँय् छु वादी जुया बिज्याः गथे धया बिज्याः ? गथे धाल धायेवं जिमिसं भगवानं आज्ञा जुया बिज्याथें धाःगु जुइ ? गथे धाल धायेवं जिमिसं भगवानयात असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयाःगु जुइ ? धर्मानुकूल कंगु जुइ ? सुं सहधर्मीपिं लिसे वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके माःगु कारण नं मजुइगु खः ?

उपवान! जि दुःखयात प्रतीत्यसमुत्पन्न *(हेतु प्रत्ययद्वारा उत्पन्न)* धका धया। छु प्रत्ययं ? स्पर्शयागु प्रत्ययं – थथे धाल धायेवं जिं धागुथें धाःगु जुइ, जित असत्य खं भुठ्ठा आरोप लगे मयाःगु जुइ, धर्मानुकूल कंगु नं जुइ, सुं सहधर्मीपिं लिस वादानुपात नं मजुइगु व सुनानं निन्दा याके माःगु कारण नं मजुइगु खः।

उपवान! अन गुपिं उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु खः धका धाइ – उकिया कारण नं स्पर्श हे खः। ··· *(पूर्ववत्)* ···

उपवान! अन गुपिं उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं – दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श बाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु। ··· दुःख धयागु थथःम्हं दय्कूगु नं मखु कतपिंसं नं दय्कूगु मखु बरू आपसे आप बने जूगु खः धका धाइ – इमिसं स्पर्श बाहेक मेगु छुं कारणद्वारा *(दुःख)* अनुभव याइ धयागु छुं कारण मदु।

२७. पच्चय-सुत्त

२८. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! अविद्याया कारणं संस्कार दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं केवल साराका सारा दुःखस्कन्धया समुदय *(उत्पत्ति)* खः।

"भिक्षुपिं! जरा व मरण धयागु छु खः ? जरा *(बुढा जुइगु)* जुइगु धयागु उपिं उपिं प्राणीपिनि उपिं उपिं सत्त्वपिनि समूहलय् गुगु बुढा जुइगु, जीर्ण जुइगु, वा हाइगु, सँ भुइगु, ला हय् हय् कुनीगु, आयु फुना वनिगु, दुर्वल जुइगु, इन्द्रिय परिपक्व जुइगु, छिपे जुइगु दया च्वन। भिक्षुपिं! थुकियात 'बुढा जुइगु' धका धाइ। उपिं उपिं प्राणीपिनि उपिं उपिं सत्त्वपिनिगु समूहलय् च्युति जुइगु, च्यूतत्व, नष्ट जुइगु, भेद जुइगु, अन्तर्धान जुइगु, लोप जुइगु, मृत्यु जुइगु, सीगु ज्या जुइगु, स्कन्ध विनाश जुइगु, लाश शरीरयात वांछ्वइगु, जीवितिन्द्रिय छुटे जुइगु व पूर्ण रूपं चब्बुइगु दया च्वन। भिक्षुपिं! थुकियात मरण जुइगु धका धाइ। थुजागु थ्व जरा, थुजागु थ्व मरण खः। भिक्षुपिं! थ्वयात हे जरामरण धका धाइ।"

जातिया समुदयं जरामरणयागु समुदय दइ । जातिया निरोधं जरामरणयागु निरोध जुइ । थ्व आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग हे जरामरण निरोधगामिनी प्रतिपदा खः । गथेकि (१) सम्यक्‌दृष्टि, (२) सम्यक्‌संकल्प, (३) सम्यक्‌वाचा, (४) सम्यक्‌कर्मान्त, (५) सम्यक्‌आजीव, (६) सम्यक्‌व्यायाम, (७) सम्यक्‌स्मृति व (८) सम्यक्‌समाधि ।

"भिक्षुपिं ! जाति धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! भव धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! उपादान धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! तृष्णा धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! वेदना धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! स्पर्श धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! षडायतन धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं नामरूप धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! विज्ञान धयागु छु खः ? ··· "

"भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु स्वथी दु (१) कायसंस्कार, (२) वची-संस्कार व (३) चित्तसंस्कार । भिक्षुपिं ! थुमित हे संस्कार धका धाइ । अविद्याया समुदयं संस्कारयागु समुदय जुइ । अविद्याया निरोधं संस्कारयागु निरोध जुइ । थ्व आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग हे संस्कार निरोधगामिनी प्रतिपदा खः । गथेकि सम्यक्‌दृष्टि ··· सम्यक्‌समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह आर्यश्रावकं थुगु प्रत्यययात सिइका काल, प्रत्ययया समुदययात सिइका काल, प्रत्ययया निरोधयात सिइका काल, प्रत्ययया निरोधगामिनी प्रतिपदायात खंका काल धाःसा व हे आर्यश्रावकयात दृष्टि सम्पन्नम्ह धका धाइ, दर्शन सम्पन्नम्ह *(विपश्यना ज्ञान दुम्ह)* धका नं धाइ, सद्धर्मयात प्राप्त याना काःम्ह शुद्ध धर्म खंम्ह धका नं धाइ, शैक्षज्ञान दुम्ह, शैक्ष विद्या दुम्ह नं धाइ, धर्मया स्रोतय् लाःम्ह नं धाइ, निर्वेधिकप्राज्ञ *(प्यंगू चतुआर्य सत्य ज्ञान दुम्ह)* धका नं धाइ, अमृत *(=निर्वाणय् थ्यंम्ह, सीम्वाःथाय् deathless)* या द्वारय् थ्यंम्ह धका नं धाइ ।"

२८. भिक्खु-सुत्त

२९. श्रावस्ती ··· । अनंलि ··· "भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं जरामरण स्यू, जरामरणया समुदय स्यू, जरामरणया निरोध स्यू, जरामरणया निरोधगामिनीप्रतिपदा स्यू ।"

"भिक्षुपिं ! जरा व मरण धयागु छु खः ? जरा जुइगु धयागु उपिं उपिं प्राणीपिनि उपिं उपिं सत्त्वपिनि समूहलय् गुगु बुढा जुइगु, जीर्ण जुइगु, वा हाइगु, सँ भुइगु, ला हय् हय् कुनीगु, आयु फुना वनिगु, दुर्बल जुइगु, इन्द्रिय परिपक्व जुइगु, छिपे जुइगु दया च्वन । भिक्षुपिं ! थुकियात 'बुढा जुइगु' धका धाइ । उपिं उपिं प्राणीपिनि उपिं उपिं सत्त्वपिनिगु समूहलय् च्युति जुइगु, च्यूतत्व, नष्ट जुइगु, भेद जुइगु, अन्तर्धान जुइगु, लोप जुइगु, मृत्यु जुइगु, सीगु ज्या जुइगु, स्कन्ध विनाश जुइगु, लाश शरीरयात वांछ्वइगु, जीवितिन्द्रिय छुटे जुइगु व पूर्ण रूपं चब्बुइगु दया च्वन । भिक्षुपिं ! थुकियात मरण जुइगु धका धाइ । थुजागु थ्व जरा, थुजागु थ्व मरण खः । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे जरामरण धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! जाति धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! भव धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! उपादान धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! तृष्णा धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! वेदना धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! स्पर्श धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! षडायतन धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! नामरूप धयागु छु खः ? ··· भिक्षुपिं ! विज्ञान धयागु छु खः ? ···

"भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु स्वथी दु (१) कायसंस्कार, (२) वची संस्कार व (३) चित्त संस्कार । भिक्षुपिं ! थुमित हे संस्कार धका धाइ । अविद्याया समुदयं संस्कारयागु

समुदय जुइ । अविद्याया निरोधं संस्कारयागु निरोध जुइ । थ्व आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग हे संस्कार निरोधगामिनी प्रतिपदा खः । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं थुकथं जरामरणयात सिइका काल, थुकथं जरामरणया समुदययात सिइका काल, थुकथं जरामरण निरोधयात सिइका काल, थुकथं जरामरण निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइका काल, ··· थुकथं जातियात सिइका काल, ··· पूर्ववत् ···, भवयात ···, उपादानयात ···, तृष्णायात ···, वेदनायात ···, स्पर्शयात ···, षडायतनयात ···, नामरूपयात ···, विज्ञानयात सिइका काल ···, संस्कारयात सिइका काल ··· धाःसा व हे आर्यश्रावकयात दृष्टि सम्पन्नम्ह धका धाइ, दर्शन सम्पन्नम्ह धका नं धाइ, सद्धर्मयात प्राप्त याना काःम्ह शुद्ध धर्म खंम्ह धका नं धाइ, शैक्षज्ञान दुम्ह, शैक्ष विद्या दुम्ह नं धाइ, धर्मया स्रोतय् लाःम्ह नं धाइ, निर्वेधिकप्राज्ञ धका नं धाइ, अमृतया द्वारय् थ्यंम्ह धका नं धाइ ।"

२९. समणब्राह्मण-सुत्त

३०. श्रावस्ती ··· । अनंलि, ··· "भिक्षुपिं ! श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु गुपिंसं जरामरण मस्यू, जरामरणया समुदय मस्यू, जरामरणया निरोध मस्यू, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* मस्यू । जाति ··· भव ··· उपादान ··· तृष्णा ··· वेदना ··· स्पर्श ··· षडायतन ··· नामरूप ··· विज्ञान ··· संस्कार मस्यू, संस्कारया समुदय मस्यू, संस्कारया निरोध मस्यू, संस्कारया निरोधगामिनी प्रतिपदा मस्यू । भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथंयापिं श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू । उलि जक मखु, उपिं आयुष्मान्पिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु गुपिंसं जरामरण स्यू, जरामरणया समुदय स्यू, जरामरणया निरोध स्यू, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदा स्यू । जाति ··· भव ··· उपादान ··· तृष्णा ··· वेदना ··· स्पर्श ··· षडायतन ··· नामरूप ··· विज्ञान ···, संस्कार स्यू, संस्कारया समुदय स्यू, संस्कारया निरोध स्यू, संस्कारया निरोधगामिनी प्रतिपदा स्यू । भिक्षुपिं ! थुजापिं ! श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथंयापिं श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो जू । उलि जक मखु उपिं आयुष्मान्पिंसं श्रमणत्व व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फु ।

३०. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

३१. श्रावस्ती ··· ।अनंलि, ··· "भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं जरामरण छु धयागु मस्यू, जरामरणया समुदय छु धयागु मस्यू, जरामरणया निरोध छु धयागु मस्यू, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदा छु धयागु मस्यू, ··· जाति ··· भव ··· उपादान ···, तृष्णा ··· वेदना ··· स्पर्श ··· षडायतन ··· नामरूप ··· विज्ञान ··· संस्कार छु धयागु मस्यू, संस्कारया समुदय छु धयागु मस्यू, संस्कारया निरोध छु धयागु मस्यू, संस्कारया निरोधगामिनी प्रतिपदा छु धयागु मस्यूसा *(थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं)* जरामरण ··· संस्कारयात पार लगे याना वनी धयागु थ्व संभव मजू ।

"भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं जरामरण धयागु स्यू, जरामरणया समुदय धयागु स्यू, जरामरणया निरोध धयागु स्यू, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदा धयागु स्यू ··· जाति ··· भव ···

उपादान ··· तृष्णा ··· वेदना ··· स्पर्श ··· षडायतन ··· नामरूप ··· विज्ञान ··· संस्कार छु धयागु स्यू, संस्कारयां समुदय छु धयागु स्यू, संस्कारया निरोध छु धयागु स्यू, संस्कारया निरोधगामिनी प्रतिपदा छु धयागु स्यू सा *(थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं)* जरामरण ··· संस्कारयात पार लगे याना वनी धयागु खँ संभव दु।"

दसबल-वर्ग क्वचाल।

कलारखत्तिय-वर्ग

३१. भूत-सुत्त

३२. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती विहार याना बिज्याना च्वन। अन भगवानं आयुष्मान् सारिपुत्रयात सम्बोधन याना बिज्यात – सारिपुत्र ! अजितया प्रश्नय्[२] जिं थथे इंगित यानागु दु –

"ये च सङ्खातधम्मासे, येच सेक्खा पुथू इध।
तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा"ति॥

धर्मयागु ज्ञान दुपिं नं दु, शैक्ष ज्ञान जक दुपिं पृथक् शैक्षपिं नं दु, हे प्रज्ञावान मारिस ! इमिगु चर्याया बारे कया जिं छलपोलयाके न्यना च्वना, आज्ञा जुया बिज्याहुँ।

"सारिपुत्र ! थ्व संक्षेपय् धाःगु खँया अर्थयात गुकथं विस्तारपूर्वक थुइकेमाली ? थथे आज्ञा जुया बिज्याबले आयुष्मान् सारिपुत्र मौन जुया बिज्यात।"

निकोगु पटक नं भगवानं आयुष्मान् सारिपुत्रयात सम्बोधन याना बिज्यात ···

निकोगु पटक नं आयुष्मान् सारिपुत्र मौन जुया बिज्यात।

स्वकोगु पटक नं भगवानं आयुष्मान् सारिपुत्रयात सम्बोधन याना बिज्यात ···

स्वकोगु पटक नं आयुष्मान् सारिपुत्र मौन जुया बिज्यात।[३]

"सारिपुत्र ! थ्व *(पंच)* स्कन्ध *(=भूत)* खंला ?"

"भन्ते ! थ्व स्कन्ध *(=भूत)* खः धका गथे खः अथे सम्यक्प्रज्ञां खनी। थ्व स्कन्ध *(भूत)* खः धका

---

२. स्वया दिसँ सुत्तनिपातय् अजित माणवकं न्यंगु प्रश्न

३. सारिपुत्र महास्थविर भगवान बुद्धं न्यना बिज्यागु प्रश्नया उत्तर मसिया मौन जुया बिज्यागु मखु। अजितयागु प्रश्नयात अनेक प्रकारं लिसः बिये ज्यूगु जुया च्वन। भगवान् बुद्धं गजागु उत्तर न्यने यय्का बिज्यागु खः धयागु मनोभाव थुइके मफया जक थन वसपोल मौन जुया बिज्यागु खः। भगवान् बुद्धं थ्व खँ सिया बिज्याना 'स्कन्ध' प्रयोग याना बिज्यात। अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्रं पंचस्कन्ध बारे कया न्ह्यसःया लिसः बिया बिज्यागु खः।

गथे ख: अथे *(यथार्थ रूपी)* सम्यक्प्रज्ञां खनेवं – स्कन्धया निर्वेदया नितिं विरागया नितिं, निरोधया निमित्त प्रतिपन्न जुइ। व स्कन्ध 'आहार प्रभव' ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनी। व 'आहार प्रभव' ख: धका गथे ख: अथे सम्यकप्रज्ञां खनेवं – आहार प्रभवया निर्वेदया नितिं व, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ। व आहार निरोध जुइवं गुगु स्कन्ध ख: व नं 'निरोध धर्म' ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनी। व अहार निरोध जुइवं गुगु स्कन्ध ख: व नं निरोध धर्म ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनेवं निरोध धर्मया निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ। भन्ते ! थुकथं व शैक्ष जुइ।

"भन्ते ! गुकथं धर्मविद् जुइ धा:सा, भन्ते ! थ्व स्कन्ध ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनी। थ्व स्कन्ध ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनेवं स्कन्धया निर्वेद याना विराग याना निरोध याना उपादान मदय्क विमुक्त जुइ। व 'आहार प्रभव' ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनेवं आहार प्रभवयागु निर्वेद याना विराग याना उपादान मदय्क *(रहित)* विमुक्त जुइ। व आहार निरोध जुइवं गुगु 'स्कन्ध' ख: व नं निरोध धर्म ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनी। व आहार निरोध जुइवं गुगु स्कन्ध ख: व नं निरोध धर्म ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनेवं निरोध धर्मया निर्वेद याना विराग याना, निरोध याना उपादान रहित विमुक्त जुइ। भन्ते ! थुकथं धर्मविद् जुइ।

"भन्ते ! गुगु व भगवानं 'पारायन, अजित - प्रश्नय् थथे आज्ञा जुया बिज्यागु –

ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध।
तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो ब्रूहि मारिसा'ति॥

धर्मयागु ज्ञान दुपिं *(धर्मविद्)* नं दु, शैक्षज्ञान जक दुपिं पृथक् शैक्षपिं नं दु, हे प्रज्ञावान मारिस ! इमिगु चर्याया बारे कया जिं छलपोलयाके न्यना च्वना, आज्ञा जुया बिज्याहुँ।

"भन्ते ! छलपोलं संक्षिप्तं आज्ञा जुया बिज्यागु थुगुं खँयात अर्थ थुकथं विस्तारपूर्वक जिं थुइका।"

"साधु ! साधु ! ! सारिपुत्र ! थ्व स्कन्ध ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनी। थ्व स्कन्ध ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनेवं स्कन्धया निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· व आहार निरोध जुइवं गुगु स्कन्ध ख: व नं निरोध धर्म ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनेवं निरोध धर्मया निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ। सारिपुत्र ! थुकथं व शैक्ष जुइ।"

"सारिपुत्र ! गुकथं धर्मविद् जुइ धा:सा, सारिपुत्र ! थ्व स्कन्ध ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनी। थ्व स्कन्ध ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनेवं स्कन्धया निर्वेद याना, विराग याना, निरोध याना उपादान मदय्क विमुक्त जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· व आहार निरोध जुइवं गुगु स्कन्ध ख: व नं निरोध धर्म ख: धका गथे ख: अथे सम्यक्प्रज्ञां खनेवं निरोध धर्मयागु निर्वेद याना, विराग याना, निरोध याना उपादान मदय्क विमुक्त जुइ। सारिपुत्र ! थुकथं धर्मविद् जुइ।

सारिपुत्र ! गुगु व पारायण, अजित-प्रश्नय् जिं थथे धयागु

ये च सङ्खातधम्मासे ···
धर्मयागु ज्ञान दुपिं नं दु ··· पूर्ववत् ···

सारिपुत्र ! संक्षिप्तं रूपं धयागु थ्व खँया अर्थयात थुकथं विस्तारपूर्वक थुइकेमा:।

३२. कलार-सुत्त

३३. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् कलारखत्री *(कलारखत्तियो)* भिक्षु गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् सारिपुत्रयात सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशल वार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह कलारक्षत्री भिक्षुं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धाल –

"आवुसो सारिपुत्र ! मोलियफग्गुन *(मौलिय फल्गुन)* भिक्षु शिक्षा तोता *(=चीवर तोता)* गृहस्थी जुया वन । अवश्य नं वं थ्व धर्मविनयय् छुं आश्वासन काये मफुत जुइ । छु आयुष्मान् सारिपुत्रं थ्व धर्मविनयय् आश्वासन प्राप्त याना बिज्याये धुनला ?"

"आवुसो ! थुकी जित छुं शंका मदु । "

"आवुसो ! भविष्यया निर्ति ले[४] ?"

"आवुसो ! थुकी नं जित छुं शंका मदु ।"

अनंलि, कलारक्षत्री भिक्षु आसनं दना वना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह कलारक्षत्री भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! आयुष्मान् सारिपुत्रं – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु याये धुन, आः हानं याये माःगु बाकी ल्यं मंत धयागु नं स्यू धका अरहत्व *(अञ्ञा)* सम्बन्धय् व्याकरण याना बिज्यात ।"

अनंलि, भगवानं छम्ह भिक्षुयात सताः बिज्यात – "भिक्षु ! छ थन वा । सारिपुत्रयात – आवुसो सारिपुत्र ! शास्तां छंत सताः बिज्याना च्वन धका जिगु वचनं सताः हिं ।

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया भगवानयात लिसः बिया उम्ह भिक्षु गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् सारिपुत्रयात – 'आवुसो सारिपुत्र ! शास्तां छपिंत सताः बिज्याना च्वन' धका धाल ।

"ज्यू, आवुसो ! " धया उम्ह भिक्षुयात लिसः बिया आयुष्मान् सारिपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "सारिपुत्र ! छं जन्म क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु याये धुन, आः हानं याये माःगु बाकी छुं ल्यं मंत धका नं स्यू धका अरहत्व सम्बन्धय् व्याकरण यानागु धात्थें सत्य खःला ?"

"भन्ते ! थुपिं पदद्वारा, थुपिं व्यञ्जनद्वारा अर्थ प्रकट यानागु मदु ।"

"सारिपुत्र ! कुलपुत्रं न्ह्यागू हे पर्यायद्वारा अरहत्व *(अञ्ञा)* सम्बन्धय् व्याकरण याःसां तवि आखिरय् व व्याकरण व्याकरण हे याःगु सम्झे जुइमाः ।"

"भन्ते ! जिं नं थथे धयागु खः – भन्ते ! थुपिं पदद्वारा, थुपिं व्यञ्जनद्वारा अर्थ प्रकट यानागु मदु ।"

---

४ कलारक्षत्री भिक्षुं थ्व प्रश्नय् भविष्यय् जन्म काःवने म्वाःक छपिंसं अरहत्व प्राप्त याना बिज्याये धुंकलला धयागु आशयं थथे न्यंगु खः ।

सारिपुत्र ! यदि छंके थथे न्यन धाःसा – 'आवुसो सारिपुत्र ! गुकथं सिइका गुकथं खंका छं जन्म क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, यायेमाःगु यायेधुन, आः हानं याये माःगु बाकी ल्यं मंत धका स्यू धका धयागुले धका न्यन धाःसा, सारिपुत्र ! थथे न्यनेवं छं गुकथं लिसः बिइगुले ?'

"भन्ते ! यदि जिके थथे न्यन धाःसा ··· *(पूर्ववत्)* ··· भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थथे लिसः बिये – "आवुसो ! गुगु निदानं *(हेतुं)* जन्म जुइगु खः व निदानया क्षय जुइ धुंका जिं उगु निदान 'क्षय जुइ धुंकल' धका सिइका काये । व निदान 'क्षय जुल' धका सिइ धुंका – 'जन्म क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, यायेमाःगु यायेधुन आः हानं यायेमाःगु बाकी ल्यं मंत धका सिइका काये ।' भन्ते ! थथे न्यनेवं जिं थुकथं लिसः बिये ।"

"सारिपुत्र ! यदि छंके थथे न्यन धाःसा – आवुसो सारिपुत्र ! जन्मया निदान छु खः समुदय छु खः, गनं उत्पत्ति जूगु तथा छु प्रभव खः ? सारिपुत्र ! थथे न्यनेवं छं गजागु लिसः बिइगु ले ?"

"भन्ते ! यदि जिके थथे न्यन धाःसा ··· " भन्ते ! थथे न्यनेवं जिं थथे लिसः बिये – 'आवुसो ! जन्मया निदान भव खः, भव समुदय खः, भवं उत्पन्न जूगु खः तथा भव प्रभव खः ।' भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थथे लिसः बिये ।

"सारिपुत्र ! यदि छंके थथे न्यन धाःसा – 'आवुसो सारिपुत्र ! भवया निदान छु खः ··· ?"

··· " आवुसो ! भवया निदान उपादान खः, ··· उपादान प्रभव खः ।" भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थथे लिसः बिये ।

"सारिपुत्र ! यदि छंके थथे न्यन धाःसा – 'आवुसो सारिपुत्र ! उपादानया निदान छु खः ··· ?"

··· " आवुसो ! उपादानया निदान तृष्णा खः ··· तृष्णा प्रभव खः ।" भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थथे लिसः बिये ।

"सारिपुत्र ! यदि छंके थथे न्यन धाःसा – 'आवुसो सारिपुत्र ! तृष्णाया निदान छु खः ··· ?"

··· " आवुसो ! तृष्णाया निदान वेदना खः ··· " ···

"सारिपुत्र ! यदि छंके थथे न्यन धाःसा – 'आवुसो सारिपुत्र ! गुकथं सिइका गुकथं खंका वेदनाय् गुगु राग दइगु खः व दइ मखुगु खः ? सारिपुत्र ! थथे न्यन धाःसा छं गथे लिसः बिइगुले ?"

"भन्ते ! यदि जिके थथे न्यन धाःसा – 'आवुसो सारिपुत्र ! गुकथं सिइका गुकथं खंका वेदनाय् गुगु राग दइगु खः व दइ मखुगु खः ?' भन्ते ! थथे न्यन धाःसा जिं थथे लिसः बिये – आवुसो ! थुपिं वेदनात स्वथी दु । छु छु स्वथी ? सुखवेदना, दुःखवेदना, असुख-अदुःखवेदना । आवुसो ! थुपिं हे स्वथी वेदनातं अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः धका सिइवं वेदनाय् गुगु राग दइगु खः व दइ मखु । भन्ते ! थथे न्यनेवं जिं थथे लिसः बिये ।

"साधु ! साधु ! ! सारिपुत्र ! थुपिं नं – गुलि नं अनुभव याइगु खः, उपिं फुक्कं हे दुःखया हे अन्तर्गत ला धयागु अर्थ व्यक्त जुइगु पर्यायया थ्व संक्षिप्त अर्थ खः ।"

"सारिपुत्र ! यदि छंके थथे न्यन धाःसा – 'आवुसो सारिपुत्र ! गुगु प्रकारं मुक्त जुया छं – 'जन्म क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, यायेमाःगु यायेधुन, आः हानं याये माःगु छुं बाकी ल्यं मंत धका अरहत्व *(अञ्ञा)* सम्बन्धय् व्याकरण यानागुले ?' सारिपुत्र ! थथे न्यन धाःसा छं गजागु लिसः बिइगुले ?"

' ··· "भन्ते ! यदि जिके थथे न्यन धा:सा – भन्ते ! जिं थजागु लिस: बिये – 'आवुसो ! दुने विमुक्ति प्राप्त याना *(जिके च्वंगु)* फुक्क उपादानत क्षय याना स्मृतिवान जुया विहार यायेगुया कारणं आस्रव *(=कामास्रव, भवास्रव, दृष्टिआस्रव व अविद्यास्रव)* हानं उत्पन्न जुइगु अवसर दइ मखुत । जिके *(थथ:म्हसिके)* मखुगु धारणा दुगु सिइ मखुत । भन्ते ! थथे न्यन धा:सा जिं थथे लिस: बिये ।'

"साधु ! साधु ! ! सारिपुत्र ! श्रमणं *(बुद्धं)* गुगु आस्रवया सम्बन्धय् कना बिज्यागु ख: 'उकी जित शंका मदु, उपिं *(आस्रवत)* प्रहीण जुइ धुंकल धा:सा नं जित सन्देह मंत' धका अर्थ व्यक्त यायेगु पर्याय मध्ये थ्व नं छगू संक्षिप्त अर्थ ख: – थुलि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगत आसनं दना विहार *(कोठा)* य् दुने दुहाँ बिज्यात ।"

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्रं भगवान् बिज्याना पलख लिपा भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "आवुसो ! भगवानं गुगु न्हापांगु प्रश्न जिके न्यना बिज्या:गु ख:, – व जिं मस्यू । उकिं याना जिके भचा विस्तार जूगु ख: । आवुसो ! गुबले भगवानं जिके न्यना बिज्यागु न्हापांगु प्रश्नया उत्तरयात अनुमोदन याना बिज्यात उबले जित थथे जुल – 'यदि भगवानं जिके न्हिच्छियंक हे अन्यमन्य पदं अथवा अन्यमन्य पर्यायं थुकिया अर्थ न्यना बिज्या:सा नं जिं नं भगवानयात न्हिच्छियंक हे थुकिया अर्थ अन्यमन्त्र पदं वा अन्यमन्य पर्यायं व्याकरण याना बिये । यदि भगवानं जिके चच्छियंक हे ··· न्यना बिज्या:सा नं जिं नं भगवानयात चच्छियंक हे थुकिया अर्थ अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायँ व्याकरण याना बिये । यदि भगवानं जिके चच्छि न्हिच्छि हे, ··· निचा निन्हु हे ··· , स्वचा स्वन्हु हे ···, प्यचा प्यन्हु हे ···, न्याचा न्यान्हु हे ···, खुचा खुन्हु हे ···, न्हेचा न्हेन्हु हे ···, न्यना बिज्या:सा नं जिं नं भगवानयात ··· न्हेचा न्हेन्हु तक नं थुकिया अर्थ अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायं व्याकरण याना बिये ।"

अनंलि, कलारक्षत्री भिक्षु आसनं दना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह कलारक्षत्री भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! आयुष्मान् सारिपुत्रं थथे धया बिज्यात – 'आवुसो ! भगवानं गुगु न्हापांगु प्रश्न जिके न्यना बिज्यागु ख: व जिं मस्यू । उकिं याना जिके भचा विस्तार जूगु ख: । आवुसो ! गुबले भगवानं जिके न्यना बिज्यागु न्हापांगु प्रश्नया उत्तरयात अनुमोदन याना बिज्यात उबले जित थथे जुल – 'यदि भगवानं जिके न्हिच्छियंक हे अन्यमन्य पदं अथवा अन्यमन्य पर्यायं थुकिया अर्थ न्यना बिज्या:सा नं जिं नं भगवानयात न्हिच्छियंक हे थुकिया अर्थ अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायं व्याकरण याना बिये । यदि भगवानं जिके चच्छियंक हे ··· न्यना बिज्या:सा नं जिं नं भगवानयात चच्छियंक हे थुकिया अर्थ अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायं व्याकरण याना बिये । यदि भगवानं जिके न्हिच्छिचच्छि हे, ··· निचा निन्हु हे, ··· स्वचा स्वन्हु हे, ··· प्यचा प्यन्हु हे, ···, न्याचा न्यान्हु हे , ··· खुचा खुन्हु हे, ···, न्हेचा न्हेन्हु हे ··· न्यना बिज्या:सां नं जिं नं भगवानयात ··· न्हेचा न्हेन्हु तक नं थुकिया अर्थ अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायं व्याकरण याना बिये ।'

"हे भिक्षु ! सारिपुत्रं उगु धर्मधातु *(=धर्म विषय)* यात सुप्रतिवेध *(=ज्ञान)* याना काये धुंकल, गुगु धर्मधातुयागु सुप्रतिवेध याना काये धुंकूगु जुया – यदि जिं सारिपुत्रनाप न्हिच्छियंक हे अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायं थुकिया अर्थ न्यंगु जूसा नं – सारिपुत्रं नं जित न्हिच्छियंक ··· व्याकरण याइगु जुइ । यदि जिं सारिपुत्रयाके चच्छियंक हे अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायं थुकिया अर्थ न्यंगु जूसा नं – सारिपुत्रं नं जित चच्छि यंक ··· व्याकरण याइगु जुइ । यदि जिं सारिपुत्रयाके चच्छिन्हिच्छि यंक हे, ··· निचानिन्हु हे,

··· स्वचा स्वन्हु हे, ··· प्यचा प्यन्हु हे, ··· न्हेचा न्हेन्हु तक नं अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायं थुकिया अर्थ न्यन धाःसा नं सारिपुत्रं नं ··· न्हेचा न्हेन्हु तक हे जित थुकिया अर्थ अन्यमन्य पदं वा अन्यमन्य पर्यायं व्याकरण याइगु जुइ।"

३३. ञाणवत्थु-सुत्त

३४. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! पीप्यता (४४) ज्ञानवस्तुया बारे उपदेश बिये त्यना। न्यं, बांलाक मन ति, कना हये।

"ज्यू, हवस्, भन्ते!" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं! पीप्यता ज्ञानवस्तु धयागु छु छु खः? (१) जरामरणया ज्ञान (२) जरामरण समुदय ज्ञान, (३) जरामरण निरोध ज्ञान, (४) जरामरण निरोधगामिनी प्रतिपदा ज्ञान।

(५) जाति *(जन्म)* या ज्ञान (६) जाति समुदय ज्ञान, (७) जाति निरोध ज्ञान, (८) जाति निरोधगामिनी प्रतिपदा ज्ञान।

(९) भवया ज्ञान, (१०) भव समुदय ज्ञान, (११) भव निरोध ज्ञान, (१२) भव निरोधगामिनी प्रतिपदा ज्ञान।

(१३) उपादानया ज्ञान, (१४) उपादान समुदय ज्ञान, (१५) उपादान निरोध ज्ञान, (१६) उपादान निरोधगामिनी प्रतिपदा ज्ञान।

(१७) तृष्णाया ज्ञान, (१८) तृष्णा समुदय ज्ञान, (१९) तृष्णा निरोध ज्ञान (२०) तृष्णा निरोधगामिनी प्रतिपदा ज्ञान।

(२१)-(२४) वेदना ···।

(२५)-(२८) स्पर्श ···।

(२८)-(३२) षडायतन ···।

(३३)-(३६) नामरूप ···।

(३७)-(४०) विज्ञान ···।

(४१) संस्कारया ज्ञान, (४२) संस्कार समुदय, (४३) संस्कार निरोध ज्ञान, (४४) संस्कार निरोधगामिनी प्रतिपदा ज्ञान। भिक्षुपिं! थुपिं हे पीप्यता ज्ञानवस्तु खः।

"भिक्षुपिं! जरामरण छु खः? भिक्षुपिं! उपिं उपिं प्राणीपिनि उपिं उपिं सत्त्वपिनि समूहलय् गुगु बुढा जुइगु, जीर्ण जुइगु, वा हाइगु, सँ भुइगु, ला हय् हय् कुनीगु, आयु फुना वनिगु, दुर्बल जुइगु, इन्द्रिय परिपक्व जुइगु, छिपे जुइगु दया च्वन। भिक्षुपिं! थुकियात 'बुढा जुइगु' धका धाइ। भिक्षुपिं! उपिं उपिं प्राणीपिनि उपिं उपिं सत्त्वपिनिगु समूहलय् च्युति जुइगु, च्युतत्व, नष्ट जुइगु, भेद जुइगु, अन्तर्धान जुइगु, लोप जुइगु, मृत्यु जुइगु, सीगु ज्या जुइगु, स्कन्ध विनाश जुइगु, लाश शरीरयात वांछ्वइगु, जीवितिन्द्रिय

छुटे जुइगु व पूर्ण रूपं चब्वुइगु दया च्वन । भिक्षुपिं ! थ्वयात मरण धाइ । भिक्षुपिं ! थ्वयात जरामरण धया धाइ ।

"भिक्षुपिं ! जातिया समुदयं जरामरणया समुदय जुइ, जातियागु निरोधं जरामरणया निरोध जुइ । जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदा थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः गथेकि (१) सम्यक्दृष्टि, (२) सम्यक्संकल्प, (३) सम्यक्वाचा, (४) सम्यक्कर्मान्त, (५) सम्यक्आजीव, (६) सम्यक्व्यायाम, (७) सम्यक्स्मृति व (८) सम्यक्समाधि ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह आर्यश्रावकं थुकथं जरामरणयात स्यू, जरामरणया समुदययात स्यू,जरामरणया निरोधयात स्यू, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदायात स्यू, थ्व हे वयागु धर्म-ज्ञान खः । गुम्हसिनं थुगु धर्मयात खं, स्यू, अन थ्यंके धुंकल, प्राप्त याये धुंकल, अवगाहन याये धुंकल, वं हे अतीत व अनागतया प्यंगू आर्यसत्यया ज्ञानयात थुइका काइ ।

अतीतकालय् गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं जरामरणयात, जरामरणया समुदययात, जरामरणया निरोधयात, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदायात स्यू, थुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं उलि हे स्यू गुलि आः जिं स्यूगु खः ।

अनागत कालय् गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं जरामरणयात, जरामरणया समुदययात, जरामरणया निरोधयात, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइका काइगु खः, थुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं उलिं हे सिइका काइ गुलि आः जिं स्यूगु खः । *(मार्ग विपश्यनाद्वारा आर्यश्रावकयाके दइगु)* थुगु ज्ञान अन्वयेञाण (Reviewing knowledge परम्परागत ज्ञान-हिन्दी सं.) खः ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं आर्यश्रावकपिके (१) धर्मया ज्ञान व (२) अन्वयेज्ञाण *(परम्परागत ज्ञान)* परिशुद्ध जुइ, उपिं आर्यश्रावकपिं *(सम्यक्)* दृष्टि-सम्पन्न धका धाइ, दर्शन *(विपश्यना ज्ञान)* सम्पन्न, धर्मया द्वारय् थ्यंपिं, धर्मदृष्टा *(धात्थेंगु धर्म खंपिं)*, शैक्ष ज्ञान दुपिं, शैक्ष विद्या दुपिं, धर्म-स्रोतापन्न, आर्य निवेधिक प्राज्ञ व अमृत *(निर्वाण)* या द्वारय् थ्यंका दना च्वंपिं धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! जाति …[५]… भव … उपादान … तृष्णा … स्पर्श … षडायतन … नामरूप … विज्ञान … भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु गोथी दु ? भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु स्वथी दु – (१) कायसंस्कार (२) वचीसंस्कार, (३) चित्तसंस्कार । भिक्षुपिं ! थुमित संस्कार धाइ ।

"भिक्षुपिं ! अविद्याया समुदयं संस्कारया समुदय जुइ, अविद्यायागु निरोधं संस्कारया निरोध जुइ । संस्कारया निरोधगामिनी प्रतिपदा थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः गथेकि (१) सम्यक्दृष्टि … (८) सम्यक्समाधि ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह आर्यश्रावकं थुकथं संस्कारयात स्यू, संस्कारया समुदययात स्यू, संस्कारया निरोधयात स्यू, संस्कारया निरोधगामिनी प्रतिपदायात स्यू, थ्व व हे वयागु धर्म-ज्ञान खः । गुम्हसिनं थुगु धर्मयात खं, स्यू, थ्यंके धुंकल, प्राप्त याये धुंकल, अवगाहन याये धुंकल, वं हें अतीत व अनागतया प्यंगू आर्यसत्यया ज्ञानयात थुइका काइ ।

अतीतकालय् गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं संस्कारयात, संस्कारया समुदययात, संस्कारया निरोधयात, संस्कारया निरोधगामिनी प्रतिपदायात स्यू, थुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं उलि हे स्यू गुलि आः जिं स्यूगु खः ।

---

५ जातिमरणथें हे थन छगू छगूया विस्तार याना यंकेगु ।

अनागत कालय् गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं संस्कारयात, संस्कारया समुदययात, संस्कारया निरोधयात, संस्कारया निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइका काइगु खः, थुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं उलि हे सिइका काइ गुलि आः जिं स्यूगु खः । थुगु ज्ञान अन्वयेज्ञाण खः ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं आर्यश्रावकपिंके (१) धर्मया ज्ञान व (२) अन्वयेज्ञाण परिशुद्ध जुइ, उपिं आर्यश्रावकपिं *(सम्यक्)* दृष्टि सम्पन्नपिं, धर्मया द्वारय् थ्यंपिं, धर्मदृष्टा, धर्म-स्रोतापन्न, आर्य निर्वेधिक प्राज्ञ व अमृत *(निर्वाण)* या द्वारय् थ्यंका दना च्वंपिं धका धाइ ।"

३४. दुतियञाणवत्थु-सुत्त

३५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्हेन्हेता (७७) ज्ञानवस्तुया बारे उपदेश बिये त्यना । न्यं, बालांक मन ति, कना हये ।

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! न्हेन्हेता ज्ञानवस्तु धयागु छु छु खः ? (१) जातिया कारणं जरामरण दइगु ज्ञान, (२) जाति मदयवं जरामरण मदइगु ज्ञान, (३) अतीतकालय् नं जातिया प्रत्ययं जरामरण दुगु खः धयागु ज्ञान, (४) अतीतकालय् नं जाति मदयेवं जरामरण दइ मखु धयागु ज्ञान, (५) भविष्य कालय् जातिया प्रत्ययं जरामरण दइ धयागु ज्ञान, (६) भविष्य कालय् नं जाति मदयेवं जरामरण दइ मखु धयागु ज्ञान *(जातिया प्रत्ययं जरामरण दइ मखु धयागु ज्ञान धर्म खः)* (७) गुगु *(उपरोक्त)* ज्ञान *(धर्म)* खः व नं स्वयं क्षय जुइगु *(खयधम्म)*, व्ययधर्म, विरागधर्म खः धका स्यूगु धर्म ।

(८-१४) भवया प्रत्ययं जाति दइगु ज्ञान ··· [५]

(१५-२१) उपादानया प्रत्ययं भव दइगु ज्ञान ···

(२२-२८) तृष्णाया प्रत्ययं उपादान दइगु ज्ञान ···

(२९-३५) वेदनाया प्रत्ययं तृष्णा दइगु ज्ञान ···

(३६-४२) स्पर्शया प्रत्ययं वेदना दइगु ज्ञान ···

(४३-४८) षडायतनया प्रत्ययं स्पर्श दइगु ज्ञान ···

(४९-५६) नामरूपया प्रत्ययं षडायतन दइगु ज्ञान ···

(५७-६३) विज्ञानया प्रत्ययं नामरूप दइगु ज्ञान ···

(६४-७०) संस्कारया प्रत्ययं विज्ञान दइगु ज्ञान ···

(७१-७७) अविद्याया प्रत्ययं संस्कार दइगु ज्ञान ···

"भिक्षुपिं ! थुमित हे न्हेन्हेगू (७७) ज्ञानवस्तु धका धाइ ।

३५. अविज्जापच्चय-सुत्त

३६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अविद्याया कारणं *(प्रत्ययं)* संस्कार दइ । संस्कारया कारणं विज्ञान दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थ्व केवल *(सम्पूर्ण=साराका सारा)* दुःखस्कन्धया समुदय खः ।" थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं सुं छम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जरामरण छु खः, छुकियात जरामरण धाइ ?

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – थ्व प्रश्न थुकथं न्यनेगु मखु । भिक्षु ! सुनानं थथे धाल धाःसा – "जरामरण छु खः जरामरण सुयात जुइ अथवा सुनानं थथे धाल – जरामरण धयागु मेगु हे खः, जरामरण धयागु मेम्हसित जुइगु खः धका धाल धाःसा थुपिं नितांया अर्थ छगू हे खः खाली शब्दयागु जक भिन्नता खः । भिक्षु ! गुगु जीव खः व व हे शरीर खः अथवा जीव मेम्ह हे शरीर मेम्ह हे खः धयागु दृष्टि दुम्हसियागु ब्रह्मचर्यवास सफल जुइ मखु । भिक्षु ! थुपिं नितांया अन्तयात तोता तथागतं मध्यम प्रतिपदा अपने याना धर्मया उपदेश याना बिज्याइ – जातिया प्रत्ययं जरामरण दइ ।"

भन्ते ! जाति छु खः ? छुयात जाति दइ ?

भगवानं लिसः बिया बिज्यात – थ्व प्रश्न थुकथं न्यनेगु मखु । भिक्षु ! सुनानं थथे धाल धाःसा ··· 'जरा छु खः, जरा सुयात जुइ अथवा सुनानं थथे धाल – जरा धयागु मेगु हे खः, जरा धयागु मेम्हसित जुइगु खः धका धाल धाःसा थुपिं नितांया अर्थ छगू हे खः, खाली शब्दयागु जक भिन्नता खः । भिक्षु ! गुगु जीव खः व व हे शरीर खः अथवा जीव मेम्ह हे शरीर मेम्ह हे खः धयागु दृष्टि दुम्हसियागु ब्रह्मचर्यवास सफल जुइ मखु । भिक्षु ! थुपिं नितांया अन्तयात तोता तथागतं मध्यम प्रतिपदा अपने याना धर्मया उपदेश याना बिज्याइ – उपादानया प्रत्ययं भव दइ ··· '

··· तृष्णाया प्रत्ययं उपादान ···

··· वेदनाया प्रत्ययं तृष्णा ···

··· स्पर्शया प्रत्ययं वेदना ···

··· षडायतनया प्रत्ययं स्पर्श ···

··· नामरूपया प्रत्ययं षडायतन ···

··· विज्ञानया प्रत्ययं नामरूप ···

··· संस्कारया प्रत्ययं विज्ञान ···

··· अविद्याया प्रत्ययं संस्कार ···

"भिक्षु ! व हे अविद्या ल्यं मदय्क *(अरहत मार्गद्वारा)* विराग व निरोध याना छ्वयेवं थुपिं *(मिथ्या धारणात)* सत्यया विपरित जुइ, अःख खने दइ, गडवड खने दइ, – जरामरण छु खः, जरामरण सुयात जुइ, अथवा जरामरण मेगु हे खः जरामरण मेम्हसित हे जुइगु खः अथवा जीव मेम्ह खः शरीर मेम्ह हे खः धयागु *(थुपिं मिथ्या धारणात)* सकतां हटे जुया वनी, निर्मूल जुया वनी, हानं हानं नं उत्पत्ति जुया वये लायक जुइ मखुत ।

… जाति[६] …

"भिक्षु ! व हे अविद्या ल्यं मदय्क विराग व निरोध याना छ्वयेवं थुपिं सत्यया विपरित जुइ, अःख खने दइ, गडबड खने दइ, संस्कार छु खः, संस्कार सुयात जुइ, अथवा संस्कार मेगु हे खः, संस्कार मेम्हसित हे दइगु खः अथवा व हे जीव खः व हे शरीर खः अथवा जीव मेम्ह खः शरीर मेम्ह हे खः धयागु सकतां हटे जुया वनी, निर्मूल जुया वनी, हानं हानं नं उत्पत्ति जुया वये लायक जुइ मखुत ।"

३६. दुतियअविज्जापच्चय-सुत्त

३७. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! अविद्याया प्रत्ययं *(कारणं)* संस्कार दइ । संस्कारया प्रत्ययं विज्ञान दइ … *(पूर्ववत्)* … थुकथं थ्व केवल *(सम्पूर्ण)* दुःखस्कन्धया समुदय खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि सुनानं थथे न्यन धाःसा – 'जरामरण छु खः, जरामरण सुयात जुइ ? अथवा जरामरण धयागु मेगु हे खः, जरामरण धयागु मेम्हसित जुइगु खः धका धाल धाःसा थुपिं नितांया अर्थ छगू हे खः, खाली शब्दयागु जक भिन्नता खः । भिक्षुपिं ! गुगु जीव खः व व हे शरीर खः अथवा जीव मेम्ह हे शरीर मेम्ह हे खः धयागु दृष्टि दुम्हसियागु ब्रह्मचर्यवास सफल जुइ मखु । भिक्षुपिं ! थुपिं नितांया अन्तयात तोता तथागतं मध्यम प्रतिपदा अपने याना धर्मया उपदेश याना बिज्याइ – जातिया प्रत्ययं जरामरण दइ ।'

"भिक्षुपिं ! यदि सुनानं थथे न्यन धाःसा – जाति छु खः …[६] *(पूर्ववत्)* …

… भव छु खः …

… उपादान छु खः …

… तृष्णा छु खः …

… वेदना छु खः …

… षडायतन छु खः …

… नामरूप छु खः …

… विज्ञान छु खः …

… संस्कार छु खः …

"भिक्षु ! व हे अविद्या ल्यं मदय्क *(अरहत मार्गद्वारा)* विराग व निरोध याना छ्वयेवं थुपिं *(मिथ्या धारणात)* सत्यया विपरित जुइ, अःख खने दइ, गडवड खने दइ, – जरामरण छु खः, जरामरण सुयात जुइ, अथवा जरामरण मेगु हे खः जरामरण मेम्हसित हे जुइगु खः अथवा जीव मेम्ह खः शरीर मेम्ह हे खः धयागु *(थुपिं मिथ्या धारणात)* सकतां हटे जुया वनी, निर्मूल जुया वनी, हानं हानं नं उत्पत्ति जुया वये लायक जुइ मखुत ।

६ च्वय्‌या जरामरणया थासय्‌ 'जाति' याना ब्वनेगु ।

··· जाति ···

"भिक्षुपिं ! व हे अविद्या ल्यं मदयक विराग व निरोध याना छ्वयेवं थुपिं सत्यया विपरित जुइ ··· – संस्कार छु खः, संस्कार सुयात जुइ अथवा संस्कार मेगु हे खः, संस्कार मेम्हसित हे दइगु खः अथवा व हे जीव खः व हे शरीर खः अथवा जीव मेम्ह खः शरीर मेम्ह हे खः धयागु सकतां हटे जुया वनी, निर्मूल जुया वनी, हानं हानं नं उत्पत्ति जुया वये लायक जुइ मखुत।"

३७. नतुम्ह-सुत्त

३८. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! थ्व काय *(शरीर)* न छंगु खः हानं न कतपिनिगु हे खः। भिक्षुपिं ! थ्व पूर्वकर्मयागु फलस्वरूप, चेतना व वेदनां युक्त, प्रत्यय दयेवं उत्पन्न जूगु खः।"

"भिक्षुपिं ! आर्यश्रावकं बुद्धिमानीपूर्वक थुकियात खंका प्रतीत्यसमुत्पादयात बांलाकं मनन याना स्वइ – थुकथं थ्व दयेवं थ्व दइ, थ्वया उत्पादं थ्व उत्पन्न जुइ। थ्व मदयेवं थ्व नं दइ मखु, थ्वया निरोध जुइवं थ्व निरुद्ध जुया वनी। अविद्याया प्रत्ययं संस्कार दइ। संस्कारया प्रत्ययं विज्ञान दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थ्व केवल *(सम्पूर्ण=साराका सारा)* दुःखस्कन्धया समुदय खः।

अविद्या बिलकुल विराग निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइ। संस्कारया निरोधं विज्ञानया निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थ्व केवल दुःखस्कन्धया निरोध खः।"

३८. चेतना-सुत्त

३९. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ, छुं ज्या यायेत संकल्प याइ, छुं ज्याय् लगे जुइ उबले थुपिं खँ याना विज्ञानया स्थिति दयकेत आलम्बन बने जुइ। विज्ञान बने जुइवं, बढे जुइवं भविष्यय् हानं हानं *(बारम्बार)* जन्म ग्रहण याइ। भविष्यय् बार बार जन्म ग्रहण यायेवं जरामरण, शोक परिदेव, दुःख दौर्मनस्य, उपायास जुइ। थुकथं थ्व केवल *(सम्पूर्ण)* दुःखस्कन्धया समुदय खः।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ मखु, छुं ज्या यायेत संकल्प याइ मखु परन्तु छुं ज्याय् लगे जुइ उबले थुपिं खं याना विज्ञानया स्थिति दय्केत आलम्बन बने जुइ। विज्ञान बने जुइवं, बढे जुइवं भविष्यय् हानं हानं जन्म ग्रहण याइ। भविष्यय् हानं हानं जन्म ग्रहण यायेवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइ। थुकथं थ्व केवल *(सम्पूर्ण)* दुःखस्कन्धया समुदय खः।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ मखु, छुं ज्या यायेत चेतना तइ मखु, हानं न ज्याखँय् हे लगे जुइ। उबले थुपिं खँपाखें विज्ञानया स्थिति दय्केत आलम्बन बने जुइ मखु। विज्ञान बने मजुइवं, बढे मजुइवं भविष्यय् हानं हानं जन्म ग्रहण याइ मखु। भविष्यय् हानं हानं जन्म ग्रहण मयायेवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइ मखु। थुकथं थ्व केवल *(सम्पूर्ण)* दुःखस्कन्धया निरोध खः।

३९. दुतियचेतना-सुत्त

४०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ, छुं ज्या यायेत संकल्प याइ, छुं ज्याय् लगे जुइ उबले थुपिं खँ याना विज्ञानया स्थिति दय्केत आलम्बन बने जुइ । आलम्बन दयेवं विज्ञान प्रतिस्थित जुइ ।

विज्ञान प्रतिस्थित जुइवं बढे जुइवं नामरूप उत्पन्न जुइ ।

नामरूप दयेवं षडायतन दइ । षडायतन दयेवं स्पर्श दइ । ··· वेदना ··· । ··· तृष्णा ··· । ··· उपादान ··· । ··· भव ··· । ··· जाति ··· । ··· जरामरण ··· ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ मखु, छुं ज्या यायेत संकल्प याइ मखु परन्तु छुं ज्याय् लगे जुइ उबले थुपिं खँ याना विज्ञानया स्थिति दय्केत आलम्बन बने जुइ । आलम्बन दयेवं विज्ञान प्रतिस्थित जुइ ।

विज्ञान प्रतिस्थित जुइवं बढे जुइवं नामरूप उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

··· जरामरण ··· थुकथं थ्व केवल *(सम्पूर्ण)* दु:खस्कन्धया समुदय ख: ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ मखु, छुं ज्या यायेत चेतना तइ मखु, हानं न ज्या खँय् हे लगे जुइ । उबले थुपिं खँपाखें विज्ञानया स्थिति दय्केत आलम्बन बने जुइ मखु । आलम्बन मदयेवं विज्ञान उत्पन्न जुइ मखु । विज्ञान उत्पन्न मजुइवं नामरूप उत्पन्न जुइ मखु ।

नामरूप निरोध जुइवं षडायतन नं दइ मखु ··· थुकथं केवल *(साराका सारा)* दु:ख समूह निरोध जुया वनी ।"

४०. ततियचेतना-सुत्त

४१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ, छुं ज्या यायेत संकल्प याइ, छुं ज्याय् लगे जुइ उबले थुपिं खं याना विज्ञानया स्थिति दय्केत आलम्बन बने जुइ । आलम्बन दयेवं विज्ञान प्रतिस्थित जुइ । विज्ञान प्रतिस्थित जुइवं बढे जुइवं भुके जुइ । भुकाउ दयेवं भविष्यय् गति दइ । भविष्यय् गति दयेवं सीगु म्वायेगु *(चुतूपपातो)* दइ । सीगु म्वायेगु दयेवं जाति, जरामरण, शोक परिदेव, दु:ख दौर्मनस्य, उपायास जुइ । थुकथं थ्व केवल *(साराका सारा)* दु:खस्कन्धया समुदय ख: ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ मखु, छुं ज्या यायेत संकल्प याय मखु परन्तु छुं ज्याइ लगे जुइ उबले थुपिं खं याना विज्ञानया स्थिति दय्केत आलम्बन बने जुइ । आलम्बन दयेवं विज्ञान प्रतिस्थित जुइ । विज्ञान प्रतिस्थित जुइवं बढे जुइवं भुके जुइ । भुकाउ दयेवं भविष्यय् गति दइ । भविष्यय् गति दयेवं सीगु म्वायेगु दइ । सीगु म्वायेगु दयेवं जाति, जरामरण, शोक, परिदेव, दु:ख, दौर्मनस्य, उपायास जुइ । थुकथं थ्व केवल *(साराका सारा)* दु:खस्कन्धया समुदय ख: ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चेतना तइ मखु, छुं ज्या यायेत चेतना तइ मखु, हानं न ज्या खँय् हे लगे जुइ । उबले थुपिं खं पाखें विज्ञानया स्थिति दय्केत आलम्बन बने जुइ मखु । आलम्बन बने मजुइवं

विज्ञान प्रतिस्थित जुइ मखु । विज्ञान प्रतिस्थित मजुइवं, बढे मजुइवं भुकेे जुइ मखु । भुकाउ मदयेवं भविष्यय् गति दइ मखु । भविष्यय् गति मदयेवं सीगु म्वायेगु नं दइ मखु । सीगु म्वायेगु मदयेवं जाति, जरामरण, शोक,परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास जुइ मखु । थुकथं थ्व केवल *(साराका सारा)* दुःखस्कन्धया निरोध जुइ ।

कलारखत्तिय-वर्ग क्वचाल ।

गृहपति-वर्ग

४१. पञ्चवेरभय-सुत्त

४२. श्रावस्ती ··· । अनाथपिण्डिक गृहपति गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह अनाथपिण्डिक गृहपतियात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"गृहपति ! गुबले आर्यश्रावकयाके (क) न्याता *(प्रकारया) (वैर)* व भय उपशान्त जूगु दइ, (ख) प्यंगू स्रोतापति-अंगं सुसम्पन्न जूगु दइ, (ग) आर्य-ज्ञान *(अर्थात् प्रतीत्यसमुत्पाद ज्ञान)* यात प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका काःगु दइ थुइका काःगु दइ उबले वं इच्छा याःसा थःत थःम्हं थुकथं व्यक्त याये फु – 'जिगु निरय *(अर्थात् लगातार दुःख जक दइगु जीवन नरक जीवन)* गति, तिरश्चीनगति, प्रेतगति, अपायगति व विनिपातगति क्षीण जुल, जि स्रोतापन्नम्ह खः, अविनिपातीम्ह खः, सम्बोधिपरायणम्ह नं खः ।"

छु छु न्याता वैर-भय आदि उपशान्त जूगु दये माःगुले ?

"गृहपति ! गुगु प्राणातिपाती *(=अर्थात् स्यायेगु बानी दुगु, वा प्राणीपिंत स्याकेगु ज्या याःगु)* जूगु व प्राणीघात *(प्राणातिपात)* याःगु कारणं थ्व हे जन्मय् *(जीवनय्)* व सम्परायिकय् *(भविष्यय् मेगु जीवनय्)* वैर-भय आदि व मानसिक दुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी *(अनुभव, भोग)* याये माली, प्राणातिपातं विरत जुइवं थ्व हे जन्मय् व सम्परायिकय् अजागु वैर-भय आदि दइ मखु, न त मानसिक दुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी हे जुइ । थुकथं प्राणातिपातं विरत जूम्हसिया वैर-भय आदि उपशान्त जूगु दइ ।"

"गृहपति ! गुगु अदिन्नादायी *(अर्थात् मबिइकं कायेगु बानी दुगु, वा खुया कायेगु ज्या याःगु)* जूगु व अदिम्नादानयाःगु कारणं थ्व हे जन्मय् व सम्परायिकय् वैर-भयादि व मानसिक दुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी याये माली, अदिन्नादानं विरत जुइवं थ्व हे जन्मय् व सम्परायिकय् अजागु वैर-भय आदि दइ मखु, न त मानसिक दुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी हे जुइ । थुकथं अदिन्नादानं विरत जूम्हसिया वैर-भय आदि उपशान्त जूगु दइ ।"

"गृहपति ! गुगु काममिथ्याचारी जूगु व काममिथ्याचारयागु कारणं थ्व हे जन्मय् व सम्परायिकय् वैर-भयादि व मानसिक दुःख-दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी याये माली, काममिथ्याचारं विरत जुइवं थ्व हे जीवनय् व सम्परायिक् अजागु वैर-भय आदि दइ मखु, न त मानसिक दुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी हे जुइ । थुकथं काममिथ्याचारं विरत जूम्हसिया वैर-भय आदि उपशान्त जूगु दइ ।"

"गृहपति ! गुगु मृषावादी जूगु व मृषावादयागु कारणं थ्व हे जन्मय् व सम्परायिकय् वैर-भय आदि व मानसिक दुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी याये माली, मृषावादं विरत जुइवं थ्व हे जीवनय् व सम्परायिकय् अजागु वैर-भय आदि दइ मखु, न त मानसिक दुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी हे जुइ । थुकथं मृषावादं विरत जूम्हसिया वैर-भय आदि उपशान्त जूगु दइ ।"

"गृहपति ! गुगु सुरा-मेरय-मद्य-प्रमादस्थायी तथा सुरा-मेरय-मद्य-प्रमाद-स्थानयागु कारणं थ्व हे जन्मय् व सम्परायिकय् वैर-भय आदि व मानसिक दुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी याये माली, सुरा-मेरय-मद्य-प्रमादस्थानं विरत जुइवं थ्व हे जीवनय् व सम्परायिकय् अजागु वैर-भय आदि दइ मखु, न त मानसिकदुःख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी हे जुइ । थुकथं सुरा-मेरय-मद्य-प्रमादस्थानं विरत जूम्हसिया वैर-भय आदि उपशान्त जूगु दइ ।"

थ्व हे न्यागू वैर-भय आदि उपशान्त जूगु दइ ।

नापं, छु छु प्यंगू स्रोतापति-अंग सुसम्पन्न जूगु दइ ?

गृहपति ! थन *(बुद्धशासनय्)* आर्यश्रावक बुद्धप्रति अचल उत्कृष्ट प्रसन्नता *(=दृढ श्रद्धा)* सुसम्पन्न जूगु दइ – वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः, सम्यक्सम्बुद्ध जुया बिज्याः, विद्याचरण सम्पन्न जुया बिज्याः सुगत जुया बिज्याः, लोकविद् जुया बिज्याः, अनुत्तर जुया बिज्याः, पुरुषदम्य सारथी जुया बिज्याः, देवमनुष्यपिनि शास्ता जुया बिज्या, तथा भगवान् बुद्ध जुया बिज्याः ।

"गृहपति ! थन *(बुद्धशासनय्)* आर्यश्रावक धर्मप्रति अटल उत्कृष्ट प्रसन्नतां सम्पन्न जूगु दइ – भगवानयागु धर्म सु-आख्यात जू, प्रत्यक्षणीय जू, अ-कालिक जू, 'वा, स्व वा ! ' धका धायेबहः जू, औपनयिक *(निर्वाण लिक्क थ्यंका बिइगु)* जू तथा विज्ञपुरुषपिनिपाखें बोधनीय जू ।"

"गृहपति ! थन आर्यश्रावक संघप्रति अटल उत्कृष्ट प्रसन्नतां सम्पन्न जूगु दइ – भगवानयागु श्रावकसंघ सुप्रतिपन्न जू, ऋजुप्रतिपन्न जू, निर्वाणमार्गय् प्रतिपन्न जू, अनुकूल मार्गय् प्रतिपन्न जू, थुपिं हे प्यजो अर्थात् च्याम्ह पुद्गलपिं भगवानया श्रावकसंघ खः गुपिं पूजनीय जू, पाहुना दय्के योग्य जू, दक्षिणेय्य जू, ल्हाः जोज्वलपा नमस्कार याये योग्य जू तथा लोकवासीपिनि नितिं पुण्यक्षेत्र नं खः ।"

"गृहपति ! थन आर्यश्रावक आर्यकान्त शीलं सुसम्पन्न जूगु दइ अर्थात् वयागु शील – अखण्ड, अछिद्र, दागरहित, क्रमसहित, स्वाधीन, विज्ञप्रशंसित, अपरामर्शित व समाधिसंवर्तनिक जुइ । "

थुपिं हे प्यंगू स्रोतापति-अंग आर्यश्रावकयाके सुसम्पन्न जूगु दइ ।

नापं *(स्रोतापति जूम्ह आर्यश्रावकं)* गुगु प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका सिइका थुइका *(सुप्रतिविद्ध याना)* काःगु आर्यज्ञान धयागु थुपिं खः –

"गृहपति ! थन, आर्यश्रावक प्रतीत्यसमुत्पादयात बांलाक भावनाद्वारा मनय् तगु दइ – 'थ्व दयेवं थ्व दइ, थ्व मदयेवं थ्व दइ मखु, थ्वयागु उपादानं थ्वयागु उत्पन्न जुइ, थ्वयागु निरोधं थ्वयागु निरोध जुइ, अविद्याया कारणं *(प्रत्ययं)* संस्कार दइ, संस्कारयागु कारणं विज्ञान दइ, विज्ञानयागु कारणं नामरूप दइ, नामरूपयागु कारणं षडायतन दइ, षडायतनयागु कारणं स्पर्श दइ, स्पर्शयागु कारणं वेदना दइ, वेदनायागु कारणं तृष्णा दइ, तृष्णायागु कारणं उपादान दइ, उपादानयागु कारणं भव दइ, भवयागु कारणं जाति *(जन्म)* दइ, जातियागु कारणं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य,उपायास जुइ । थुकथं थ्व केवल *(साराका सारा)* दुःखस्कन्धया समुदय खः ।"

अविद्या ल्यंमदय्क निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइ, विज्ञान निरोध जुइवं नामरूप निरोध जुइ, नामरूप निरोध जुइवं षडायतन निरोध जुइ । षडायतन निरोध

जुइवं स्पर्श निरोध जुइ, स्पर्श निरोध जुइवं वेदना निरोध जुइ, वेदना निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइ, तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइवं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ, जाति निरोध जुइवं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास जुइ मखुत । थुकथं थ्व केवल दुःखस्कन्धया निरोध जुइ ।

गृहपति ! गुबले आर्यश्रावकयाके (क) न्याता वैर-भय उपशान्त जूगु दइ, (ख) प्यंगू सोतापति अंगं सुसम्पन्न जूगु दइ, (ग) आर्य-ज्ञानयात प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका काःगु दइ, थुइका काःगु दइ उबले वं इच्छा याःसा थःत थःम्हं थुकथं व्यक्त याये फु – जिगु निरयगति, तिरश्चीन गति, प्रेतगति, अपायगति व विनिपातगति क्षीण जुल, जि स्रोतापन्नम्ह खः, अविनिपातीम्ह खः, सम्बोधिपरायणम्ह नं खः ।

४२. दुतियपञ्चवेरभय-सुत्त

४३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकयाके न्याता वैर-भय उपशान्त जूगु दइ, प्यंगू स्रोतापति-अंग सुसम्पन्न जूगु दइ, आर्य-ज्ञानयात प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका काःगु दइ, थुइका काःगु दइ उबले वं इच्छा याःसा थःत थःम्ह थुकथं व्यक्त याये फु – "जिगु निरयगति ··· क्षीण जुल, जि स्रोतापन्नम्ह खः ··· ।"

छु छु न्याता वैर-भय आदि उपशान्त जूगु दये माःगुले ?

"भिक्षुपिं ! गुगु प्राणातिपाती ··· *(पूर्ववत्)* अदिन्नादायी ··· काममिथ्याचारी ··· मृषावादी ··· सुरा-मेरय-मद्य प्रमादस्थायी ··· थ्व हे न्यागू वैर-भयआदि उपशान्त जूगु दइ ।

नापं, छु छु प्यंगू स्रोतापति-अंग सुसम्पन्न जूगु दइ ?

"भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति ··· धर्मप्रति ··· संघप्रति ··· आर्यकान्त शीलं सम्पन्न जूगु दइ ··· थुपिं हे प्यंगू स्रोतापति-अंग आर्यश्रावकयाके सुसम्पन्न जूगु दइ ।

नापं, *(स्रोतापति जूम्ह आर्यश्रावकं)* गुगु प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका सिइका थुइका काःगु थुपिं खः –

"भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक प्रतीत्यसमुत्पादयात बांलाक भावनाद्वारा बांलाक मनय् तगु दइ – 'थ्व दयेवं थ्व दइ, थ्व मदयेवं थ्व दइ मखु, थ्वयागु उपादानं थ्वयागु उत्पन्न जूइ, थ्वयागु निरोधं थ्वयागु थ्व निरोध जुइ, अविद्याया कारणं संस्कार दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थ्व केवल दुःखस्कन्धया समदय खः ।'

अविद्या ल्यं मदयक निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* थुकथं थ्व केवल दुःखस्कन्धया निरोध जुइ ।

भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकयाके न्याता वैर-भय उपशान्त जूगु दइ, प्यंगू स्रोतापति-अंग सुसम्पन्न जूगु दइ, आर्यज्ञानयात प्रज्ञाद्वारा बांलाक काःगु दइ, थुइका काःगु दइ उबले वं इच्छा याःसा थःत थःम्हं थुकथं व्यक्त याये फु ··· "जिगु निरयगति ··· क्षीण जुल, जि स्रोतापन्नम्ह खः ··· ।"

४३. दुक्ख-सुत्त

४४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं दुःखया समुदय ··· व अस्तंगम जुइगुया बारे उपदेश बियेत्यना । न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।" "ज्यू हवस्, भन्ते ! " धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः

बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! दुःखया समुदय धयागु छु खः ? चक्षु व रूप दयेवं चक्षुविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ। स्पर्श दयेवं वेदना दइ ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं हे दुःखया समुदय दइगु खः ।"

" ··· श्रोत्र व शब्द दयेवं श्रोत्रविज्ञान ··· "

" ··· घ्राण व गन्ध दयेवं घ्राणविज्ञान ··· "

" ··· जिह्वा व रस दयेव जिह्वाविज्ञान ··· "

" ··· काय व स्पष्टव्य दयेवं कायविज्ञान ··· "

" ··· मन व धर्म दयेवं मनोविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्श दयेवं वेदना दइ ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं हे दुःखया समुदय दइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! दुःखया अस्तंगम *(लय)* धयागु छु खः ? चक्षु व रूप दयेवं चक्षुविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ। स्पर्श दयेवं वेदना दइ। वेदना दयेवं तृष्णा दइ। तृष्णा ल्यं मदय्‌क निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइवं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ, जाति निरोध जुइवं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास जुइ मखुत । थुकथं थ्व केवल *(साराका सारा)* दुःखस्कन्धया निरोध जुइ। भिक्षुपिं ! थ्व हे दुःखया अस्तंगम खः ।"

' ··· श्रोत्र व शब्द दयेवं ··· घ्राण व गन्ध दयेवं ··· जिह्वा व रस दयेवं ··· काय व स्पृष्टव्य दयेवं ··· मन व धर्म दयेवं मनोविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्श दयेवं वेदना दइ । वेदना दयेवं तृष्णा दइ । तृष्णा ल्यं मदय्‌क निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· । थुकथं थ्व केवल दुःखस्कन्धया निरोध जुइ। भिक्षुपिं ! थ्व हे दुःखया अस्तंगम खः ।'

४४. लोक-सुत्त

४५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं व लोकया समुदय व अस्तंगम जुइगुया बारे उपदेश बिये त्यना। न्यं, बांलाक मन ति, कना हये।" "ज्यू हवस्, भन्ते ! " धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! लोकया समुदय धयागु छु खः ? चक्षु व रूप दयेवं चक्षुविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ। स्पर्श दयेवं वेदना दइ ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं हे लोकया समुदय दइगु खः ।

" ··· श्रोत्र व शब्द दयेवं ··· घ्राण व गन्ध दयेवं ··· जिह्वा व रस दयेवं ··· काय व स्पृष्टव्य दयेवं ··· मन व धर्म दयेवं मनोविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्श दयेवं वेदना दइ ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं हे लोकया समुदय दइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! लोकया अस्तंगम *(लय)* धयागु छु खः । चक्षु व रूप दयेवं चक्षुविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ। स्पर्श दयेवं वेदना जुइ।

४५. ञातिक-सुत्त

४६. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् नातिकाय् गिञ्जकावसथ *(अप्पां दयुका त:गु विहारय्)* विहार याना बिज्याना च्वन । उबले, एकान्तय् च्वना च्व च्वं भगवानं थथे धर्मया उपदेश बिया बिज्यात–

चक्षु व रूप दयेवं चक्षुविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्श दयेवं वेदना दइ ·· *(पूर्ववत्)* ··· । थुकथं हे साराका सारा दु:ख पुच:या समुदय दइगु ख: ।

" ··· श्रोत्र व शब्द दयेवं ··· "

" ··· घ्राण व गन्ध दयेवं ··· "

" ··· जिह्वा व रस दयेवं ··· "

" ··· मन व धर्म दयेवं ··· थुकथं हे साराका सारा दु:ख पुच:या समुदय दइगु ख: । वेदना दयेवं तृष्णा दइ । तृष्णा ल्यं मदयेक निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ ··· थुकथं थ्व केवल *(साराका सारा)* दु:खस्कन्धया निरोध जुइ । भिक्षुपिं ! थ्व हे लोकया अस्तंगम ख: ।"

'··· श्रोत्र व शब्द दयेवं ··· घ्राण व गन्ध दयेवं ··· जिह्वा व रस दयेवं ··· काय व स्पृष्टव्य दयेवं ··· मन व धर्म दयेवं मनोविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्श दयेवं वेदना जुइ । वेदना दयेवं तृष्णा दइ । तृष्णा ल्यं मदयुक निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· । थुकथं थ्व केवल दु:खस्कन्धया निरोध जुइ । भिक्षुपिं ! थ्व हे लोकया अस्तंगम ख: ।'

चक्षु व रूप दयेवं चक्षुविज्ञान दइ । थुपिं स्वतां मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्श दयेवं वेदना दइ । वेदना दयेवं तृष्णा दइ । तृष्णा ल्यं मदयुक निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· थुकथं थ्व साराका सारा दु:खस्कन्धया निरोध जुइ ।

" ··· श्रोत्र व शब्द ··· , घ्राण व गन्ध ··· , जिह्वा व रस ··· काय व स्पष्टव्य ··· मन व धर्म ··· थुकथं थ्व साराका सारा दु:खस्कन्धया निरोध जुइ ।"

४७. उगु इलय् सुं छम्ह भिक्षु भगवानयाथाय् च्वना न्यना च्वंगु दुगु जुया च्वन । भगवानं थ:थाय् लिक्क च्वना न्यना च्वंम्ह भिक्षुयात खंका बिज्यात । उम्ह भिक्षुयात आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षु ! छं छु मताला – जिं कनागु धर्मयात ?

"ता:, भन्ते ! "

"भिक्षु ! थ्व उपदेश स्यना का, भिक्षु ! थ्व उपदेश बांलाक पूरा या । भिक्षु ! थ्व उपदेशयात मनय् धारण या । भिक्षु *(मार्ग व फल प्राप्त यायेया नितिं)* थ्व उपदेश अर्थवान जू आदि ब्रह्मचर्यवासया थ्व मूल उपदेश ख: ।"

४६. अञ्ञतरब्राह्मण-सुत्त

४८. श्रावस्ती ··· । अनंलि, सुं छम्ह ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन ··· भगवानयात सम्मोदन याना ··· छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भो गौतम ! सुनां छु याइ वं उकिया भोग याइगु ला ?"

" ब्राह्मण ! सुनां छु याइ उकिया भोग याइ धका धायेगु छगू अन्त खः ।"

"भो गौतम ! अथे जूसा छम्हसिनं छुं याःसा उकियात मेम्हसिनं भोग याइगु ला ?"

"ब्राह्मण ! छम्हसिनं छुं याना उकियात मेम्हसिनं भोग याइ धका धायेगु नं मेगु अन्त खः । ब्राह्मण ! थुपिं निगू अन्तय् मलासे मध्यम प्रतिपदा *(मार्ग, लपुँ)* द्वारा तथागतं धर्मदेशना याना बिज्याइ – अविद्या दयेवं संस्कार दइ, संस्कार दयेवं, विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* थुकथं थ्व साराका सारा दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।"

··· अविद्या ल्यं मदयेक निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थ्व साराका सारा दुःखस्कन्धया निरोध जुया वनी ।

थथे आज्ञा जुंया बिज्यायेवं उम्ह ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात – धन्य खः भो गौतम, धन्य खः भो गौतम ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें ··· धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल गौतमयागु शरणय् वने, धर्म व सङ्घयागु नं शरणय् बने । थौं-निसें छलपोल गौतमं आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका जित स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

४७. जाणुस्सोणि-सुत्त

४९. श्रावस्ती ··· । अनंलि जाणुस्सोणि ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह जाणुस्सोणि ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भो गौतम ! छु सकतां (Everything) दुला ?

" ब्राह्मण ! सकतां दु धका धायेगु छगू अन्त खः ।"

"भो गौतम ! छु सकतां मदुला ?

" ब्राह्मण ! सकतां मदु धका धायेगु नं मेगु अन्त खः । ब्राह्मण ! थुपिं निगू अन्तय् मलासे मध्यम प्रतिपदां तथागतं धर्मदेशना याना बिज्याइ – अविद्या दयेवं संस्कार दइ, संस्कार दयेवं विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थ्व साराका सारा दुःखस्कन्ध *(पुचः)* समुदय बने जुइ ।"

··· अविद्या ल्यं मदयेक निरोध जुइव संस्कार निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं साराका सारा दुःखस्कन्ध निरोध जुया वनी ।

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, जाणुस्सोणि ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात – धन्य खः, भो गौतम ! ··· थौंनिसें छलपोल गौतमं आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका जित स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

४८. लोकायतिक-सुत्त

५०. श्रावस्ती ··· । अनंलि, लोकायतिक ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना सम्मोदन याना ··· छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह लोकायतिक ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भो गौतम ! छु सकतां दु ला ?"

" ब्राह्मण ! सकतां दु धका धायेगु न्हापांगु लोकायत खः ।"

"भो गौतम ! छु सकतां मदुला ?"

" ब्राह्मण सकतां मदु धका धायेगु निगूगु लोकायत खः ।"

"भो गौतम ! अथे जूसा सकतां छगू हे स्वभाव खःला ?

" ब्राह्मण ! सकतां छगू हे स्वभाव खः धका धायेगु स्वंगूगु लोकायत खः ।"

"भो गौतम ! सकतां भिन्न भिन्न स्वभावयागु खःला ले ?"

" ब्राह्मण ! सकतां भिन्न भिन्न स्वभावयागु खः धका धायेगु नं प्यंगूगु लोकायत खः । ब्राह्मण ! थुपिं *(उपरोक्त)* प्यंगू अन्तय् मलासे मध्यम प्रतिपदाद्वारा तथागतं धर्मदेशना याना बिज्याइ । अविद्या दयेवं संस्कार दइ, संस्कार दयेवं विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं साराका सारा दुःखस्कन्ध समुदय बने जुइ ।"

··· अविद्या ल्यं मदयेक निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं साराका सारा दुःखस्कन्ध निरोध जुया वनी ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, लोकायतिक ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात – धन्य खः, भो गौतम ! ··· थौंनिसे छलपोल गौतमं आजीवन शरण वःम्ह उपासक खः धका जित स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

४९. अरियसावक-सुत्त

५१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकयात थथे गुबलें जुइ मखुत – मस्यू, छु दयेवं छु दइ ! छु उत्पन्न जुइवं छु दया वइ ? छु दयेवं संस्कार दइ ? छु दयेवं विज्ञान दइ ? छु दयेवं नामरूप दइ ? छु दयेवं षडायतन दइ ? छु दयेवं स्पर्श दइ ? छु दयेवं उपादान दइ ? छु दयेवं भव दइ ? छु दयेवं जाति *(जन्म)* दइ ? छु दयेवं जरामरण दइ ?

"भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके थ्व ज्ञान अवश्य दइ – थ्व दयेवं थ्व दइ । थ्व उत्पन्न जुइवं थ्व दया वइ । अविद्या दयेवं संस्कार दइ, संस्कार दयेवं विज्ञान दइ, विज्ञान दयेवं नामरूप दइ, नामरूप दयेवं षडायतन दइ, षडायतन दयेवं स्पर्श दइ, स्पर्श दयेवं वेदना दइ, वेदना दयेवं तृष्णा दइ, तृष्णा दयेवं उपादान दइ, उपादान दयेवं भव दइ, भव दयेवं जाति दइ, जाति दयेवं जरामरण दइ । थुकथं वं सिइका काइ – लोकया समुदय गुकथं जुल धका ।"

"भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकयात थथे गुबलें जुइ मखु – छु मदयेवं छु मदइ ? छु उत्पन्न मजुइवं छु दया वइ मखु ? छु मदयेवं संस्कार दइ मखु ? ··· *(पूर्ववत्)* ···

"भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके थ्व ज्ञान अवश्य दइ – थ्व मदयेव थ्व दइ मखु । थ्व उत्पन्न मजुइवं थ्व दया वइ मखु । अविद्या मदयेवं संस्कार दइ मखु । ··· भव मदयेवं जाति दइ मखु । जाति मदयेवं जरामरण दइ मखु । थुकथं वं सिइका काइ – लोकया निरोध गुकथं जुइ धका ।

"भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकं थुकथं लोकया समुदय व अस्तंगमयात गथे खः अथे सिइका काइ, उबले, भिक्षुपिं ! उम्ह आर्यश्रावकयात दृष्टि सम्पन्नम्ह धका धाइ, दर्शन सम्पन्नम्ह धका नं धाइ, सद्धर्मयात प्राप्त याना काःम्ह, शुद्ध धर्म खंम्ह नं धाइ, शैक्षज्ञान दुम्ह, शैक्ष विद्या दुम्ह नं धाइ, धर्मया स्रोतय् लाःम्ह नं धाइ, निर्वेधिक प्राज्ञ धका नं धाइ, अमृतया द्वारय् थ्यंम्ह धका नं धाइ ।"

५०. दुतियआर्यसावक-सुत्त

५२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकयात थथे गुबलें गुइ मखुत – *(पूर्ववत्)*

गृहपति-वर्ग क्वचाल ।

दुःख-वर्ग[७]

५१. परिवीमंसन-सुत्त

५३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं !" "भदन्त ! " धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! फुक्क दुःख बांलाक मदय्का छ्वयेया निति भिक्षुं गुकथं खोजवीन याना विचार यायेमाः ?

"भन्ते ! धर्मया आधार, नायक व अधिष्ठाता भगवान् हे जुया बिज्याः । भगवानं हे थ्व आज्ञा जुया बिज्यागु खँया अर्थ कना बिज्यातसा वेश जुइ । भगवानयाके न्यना भिक्षुपिंसं धारण याये ।

"भिक्षुपिं ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते ! " धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

---

७ वृक्ष वर्ग – हि.सं. नि. पृ. २२८

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं खोजवीन यायां विचार याइ – गुगु जरामरण इत्यादि अनेक प्रकारं नाना दुःख लोकय् उत्पन्न जुइगु खः उकिया निदान छु खः, समुदय छु खः, उत्पत्ति छु खः ? प्रभव छु खः ? छु दयेवं जरामरण दइगु खः ? छु मदयेवं जरामरण नं दइ मखुगु खः ?

··· विचार यायां वं थुकथं सिइका काइ – गुगु जरामरण इत्यादि अनेक प्रकारं नाना दुःख लोकय् उत्पन्न जुइगु खः उकिया निदान जाति खः, समुदय जाति खः, उत्पत्ति जाति खः, प्रभव जाति खः । जाति दयेवं जरामरण दइ, जाति मदयेवं जरामरण नं दइ मखु ।

वं जरामरणयात सिइका काइ, जरामरण समुदययात सिइका काइ, जरामरण निरोधयात सिइका काइ, जरामरण निरोधगामिनी प्रतिपदायात नं सिइका काइ, नापं व धर्मयागु धात्थेंगु लँपुइ लाम्ह नं जुइ । भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात फुक्क दुःख बांलाक मदय्का छ्वयेया नितिं प्रयत्नशीलम्ह धका नं धाइ ।

अनं लिपा नं हानं खोजवीन यायां विचार याइ – थुगु जाति *(जन्म)* या छु निदान, छु समुदय, छु उत्पत्ति, छु भव खः ? छु दयेवं जाति दइगु खः ? छु मदयेवं जाति नं दइ मखुगु खः ?

विचार यायां वं थुकथं सिइका काइ – गुगु जाति इत्यादि अनेक प्रकारं नाना दुःख लोकय् उत्पन्न जुइगु खः उकिया निदान भव खः ··· । भव दयेवं जाति दइ, भव मदयेवं जाति नं दइ मखु ।

वं जाति *(जन्म)* यात सिइका काइ, जाति समुदययात सिइका काइ, जाति निरोधयात सिइका काइ, जाति निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइका काइ, नापं व धर्मयागु धात्थेंगु लँपुइ लाःम्ह नं जुइ । भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात फुक्क दुःख बांलाक मदय्का छ्वयेया नितिं प्रयत्नशीलम्ह धका नं धाइ ।

अनं लिपा नं हानं खोजवीन यायां बिचाः याइ – थुगु भवया छु निदान ··· *(पूर्ववत्)* ··· उपादानया छु निदान ··· *(पूर्ववत्)* ··· तृष्णाया छु निदान ··· *(पूर्ववत्)* ··· वेदनाया छु निदान ··· स्पर्शया छु निदान ··· षडायतनया छु निदान ··· नामरूपया छु निदान ··· विज्ञानया छु निदान ··· संस्कारया निदान छु खः, समुदय छु खः, उत्पत्ति छु खः, प्रभव छु खः ? छु दयेवं संस्कार दइगु खः ? छु मदयेवं संस्कार नं मदइगु खः ?

··· विचार यायां वं थुकथं सिइका काइ – गुगु संस्कार इत्यादि अनेक प्रकारं नाना दुःख लोकय् उत्पन्न जुइगु खः उकिया निदान अविद्या खः ··· । अविद्या दयेवं संस्कार दइ, अविद्या मदयेवं संस्कार नं दइ मखु ।

वं संस्कारयात सिइका काइ, संस्कार समुदययात सिइका काइ, संस्कार निरोधयात सिइका काइ, संस्कार निरोधगामिनी प्रतिपदायात नं सिइका काइ, नापं वं धर्मयागु धात्थेंगु लँपुइ लाम्ह नं जुइ । भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात फुक्क दुःख बांलाक मदय्का छ्वेया नितिं प्रयत्नशीलम्ह धका नं धाइ ।

"भिक्षुपिं ! अविद्याय् लाना च्वंम्ह मनुखं पुण्यकर्म याइबले वयाके पुण्यया विज्ञान दइ । अपुण्य कर्म याइबले वयाके अपुण्यया विज्ञान दइ । वं अचल कर्म *(आनञ्ज)* याइबले अचल फलदायी विज्ञान वयाके दइ ।

"भिक्षुपिं ! गुबले भिक्षुयाके अविद्या दइ मखुत उबले वयाके विद्या उत्पन्न जुइ । उबले वं न पुण्य कर्म याइ, न अपुण्य कर्म हे याइ न त अचल कर्म हे याइ । छुं गुगु नं संस्कार मयासे, छुं गुगु नं चेतना मतसे लोकय् गनं नं आसक्त जुइ मखु । ह्याबलें न्ह्याथासं अनासक्त जुइगु जुया वयात भय दइ मखु, व दुने दुने परिनिर्वाण प्राप्त याइ । 'जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्य वास पूरा जुल, याये माःगु *(मार्ग फल प्राप्त यायेमाःगु प्राप्त)* याये धुन, आः हानं बाकी छुं ल्यं मंत' धका सिइका काइ ।

यदि वयात सुखवेदना जुल धाःसा थ्व अनित्य खः धका सिइका काइ, चहाना याये *(तृष्णा तये)* योग्यगु मखु धका सिइका काइ, न्ह्याइपु ताया च्वनेबहः मजूगु धका सिइका काइ। यदि वयात दुःखवेदना जुल धाःसा ··· यदि वयात अदुःखअसुखवेदना जुल धाःसा थ्व अनित्य खः धका सिइका काइ ··· ।

थुकथं यदि वयात सुखवेदना अनुभव जुल धाःसा उकी अनाशक्त जुया अनुभव याइ, दुःखवेदना अनुभव जुल धाःसा नं उकी अनासक्त जुया अनुभव याइ, अदुःखअसुखवेदना अनुभव जुल धाःसा नं उकी अनाशक्त जुया अनुभव याइ।

गुबले वं *(न्यागू इन्द्रियद्वारा)* काय परियन्तिक वेदना अनुभव यात धाःसा थ्व शरीरयात *(कायपरियत्तिक)* वेदना अनुभव याना च्वनागु धका चाय्का *(सिइका)* च्वनी। गुबले वंजीवितपरियन्तिक वेदना अनुभव यात धाःसा थ्व जीवितपरियन्तिक वेदना खः धका चाय्का च्वनी। शरीर छुटे जुया जीवनया अन्त जुया वनेवं साराका सारा फुक्क वेदनात थन हे शान्त जुया वनी, *(मत सिइथें)* सिना वनी, ख्वाउँया वनी, खाली शरीर जक ल्यना च्वनी धका नं वं सिइका काइ।

"भिक्षुपिं! गथेकि कुम्हानं मिंच्यागु भुतुलिं क्वाक्वाःगु चाया थलबलत लिकया बँय् तये ह्येवं व क्वाःगु चाया थलबलया क्वाजः मदया ख्वाउँया वनिगु खः अथे हे ··· शरीर छुटे जुया जीवनया अन्त जुया वनेवं साराका सारा फुक्क वेदनात थन हे शान्त जुया वनी, सिना वनी, ख्वाउँया वनी, खाली शरीर जक ल्यना च्वनी धका नं वं सिइका काइ।

"भिक्षुपिं! अथे जूसा छु क्षीणास्रव भिक्षुं पुण्य अपुण्य अथवा अचल संस्कार मुंकीला?"

"मुंकी मखु, भन्ते!"

"फुक्कया फुक्क संस्कार मदयेवं, संस्कारया निरोध जुया वनेवं वयाके विज्ञान दइ तिनिला?"

"दइ मखु, भन्ते!"

"··· जाति मदयेवं, जातिया निरोध जुया वनेवं वयाके जरामरण दइ तिनिला?"

"दइ मखुत, भन्ते!"

साधु! साधु!! भिक्षुपिं! थ्व थथे हे खः। थ्व अन्यथा जुइ हे मखु। भिक्षुपिं! थुकी श्रद्धा ति, खँ थुइकि, शंका सन्देहयात थाय् बिइ मते, विचिकित्सायात ··· मदय्कि। थ्व हे दुःखया अन्त खः।

५२. उपादान-सुत्त

५४. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! संस्कारया आकर्षक धर्मय् आसक्त जुया च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ। तृष्णा दयेवं उपादान दइ। उपादान दयेवं भव दइ। भव दयेवं जाति *(=जन्म)* दइ। जाति दयेवं, जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायास दइ। थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ।

"भिक्षुपिं! गथेकि *(उदाहरणया निर्तिं)* मिंया तःधंगु द्वंय् झिका, नीका, स्वीका, अथवा पीका सिंकात तया सुनानं मिंच्याका बिइ। सुं मनुखं धमाधम इलय् ब्यलय् उगु मिंद्वंय् गंगु घाँय्, गंगु सपाः अथवा गंगु सिंका थपे याना च्वन धाःसा उपिं फुक्क मि ताउति तक च्याना हे च्वनीगु खः। भिक्षुपिं! अथे हे तुं, संसारया आकर्षक धर्मय् आसक्त जुया च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ। तृष्णा दयेवं उपादान दइ।

उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति दइ । जाति दयेवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायास दइ । थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।

"भिक्षुपिं ! संस्कारया आकर्षक धर्मय् मभिंगुयात मभिंक खंकल धाःसा तृष्णा रोके *(निरोध)* जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्ध निरोध जुया वनी ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्तिं)* मिंया तःधंगु द्वंय् भिंका, नीका, स्वीका अथवा पीका सिंकात तया सुनानं मिं च्याका बिइ । सुं मनुखं धमाधम इलय् इलय् उगु मिं द्वंय् गंगु, घाँय् गंगु सपाः, अथवा गंगु ग्वंसिं थपे मयात धाःसा उपिं फुक्क मिंद्वय् न्हापायागु सिं च्याना फुना वंगु व लिपा न्हूगु सिं *(आहार)* थपे मयागु कारणं मि सिना ख्वाउँया वनी ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संसारया आकर्षक धर्मय् मभिंगुयात मभिंक खंकल धाःसा तृष्णा रोके *(निरोध)* जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· थुकथं साराका सारा दुःखस्कन्ध निरोध जुया वनी ।"

५३. संयोजन-सुत्त

५५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! संयोजन *(बन्धन)* य् तक्यनीगु *(लाइगु)* धर्मय् आस्वाद कया च्वना च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ । तृष्णा दयेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति *(=जन्म)* दइ । जाति दयेवं जरा, मरण, शोक, परिदेवं, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास दइ । थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उदाहरणया निर्तिं)* चिकं व इता दयेवं मतय् सुं मनुखं बरोबर इलय् ब्यलय् चिकं थपे यानावं च्वन अथवा इता कुलावं च्वन धाःसा व मत आहार दुगुया कारणं ताउ तक च्याना च्वनी । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संयोजनय् तःक्यनीगु *(लाइगु)* धर्मय् आस्वाद कया च्वना च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ । तृष्णा दयेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति जन्म दइ । जन्म दयेवं जरा, मरण, शोक,परिदेव, दुःख, दौमनस्य व उपायास दइ । थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! संयोजनय् तःक्यनीगु धर्मय् दोषयात दोषकथं खंकेवं तृष्णा रोके जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्ध निरोध जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि चिकं व इता दयेवं चिकं मत च्याइ । उगु मतय् सुं मनुखं बरोबर इलय् ब्यलय् चिकं थपे याना मबिल अथवा इता नं कुला मबिल धाःसा व मत आहार मदुगुया कारणं सिना वनी । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संयोजनय् तःक्यनीगु धर्मय् दोषयात दोषकथं खंकेवं तृष्णा रोके जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्ध निरोध जुया वनी ।"

५४. दुतियसंयोजन-सुत्त

५६. श्रावस्ती ··· । ··· "भिक्षुपिं ! गथेकि चिकं व इता दयेवं चिकं मत च्याइ । उगु मतय् सुं मनुखं बरोबर इलय् ब्यलय् चिकं थपे यानावं च्वन अथवा इता कुलावं च्वन धाःसा व मत आहार दुगुया

कारणं ताउ तक च्याना च्वनी । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संयोजनय् तःक्यनीगु धर्मय् आस्वाद कया च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ *(बाँकी पूर्व सूत्रय् दुथें)*।

५५. महारुक्ख-सुत्त

५७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! संसारया आकर्षक धर्मय् आसक्त जुया च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ । तृष्णा दयेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति दइ । जाति दयेवं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायास दइ । थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उदाहरणया लागि)* छमा तःमाःगु सिमा *(महावृक्ष)* दु । उकियागु गुगु हा खः व क्वथ्यंक कुहाँ वना च्वंगु दइ अथवा उखें थुखें भूमी फैले जूगु दइ । सिमाया हां रस साला सिमा रस छमांयात छ्वया बिइ । थुकथं व तमाःगु सिमा आहार दया च्वंगु कारणं याना चिरकाल तक टेके जुया च्वने फइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संसारया आकर्षक धर्मय् आसक्त जुया च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ । तृष्णा दयेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति दइ । जाति दयेवं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास दइ । थुकथं थुपिं साराका सारा दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि छमा तःमागु सिमा दु । अनंलि, छम्ह मनू पाः व दोको ज्वना वइ । वं क्वंनिसें सिमा *(मूल)* पाला यंकी । मूलयात पाला उकी गाः खना सिमायागु हाः पाला छ्वइ । सिमायात कच्चा कच्चा त्वाः ल्हाना त्वाः त्वाः थलि । सिमा त्या त्यायात नं फाया चीचिकाः याना सिं फाइ । सिंकायात फसय् वा निभालय् गंका च्याकी । च्याका ह्यंग्वा दयेकी । ह्यंग्वा व नौयात फसय् ब्वय्का छ्वइ अथवा खुसीया धारय् चुइक छ्वइ । भिक्षुपिं ! थुकथं उगु महावृक्ष सिमायात थथे यायेवं हां नापं लिना छ्वयेवं हानं बुया वइगु मौका दइ मखु, भविष्यय् बुया वइगु संभव मंत । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संसारया आकर्षक धर्मय् मभिंगुसिबे मभिंगु खंकल धाःसा तृष्णा निरोध जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दुःखस्कन्ध निरोध जुया वनी ।"

५६. दुतियमहारुक्ख-सुत्त

५८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि छमा तमाःगु सिमा *(महावृक्ष)* दु । *(च्वय्‌या सूत्रय्‌थें)*

५७. तरुणरुक्ख-सुत्त

५९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! संयोजन *(बन्धन)* य् लाइगु धर्मय् आस्वाद कया च्वना च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ । तृष्णा दयेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति *(जन्म)* दइ । जाति दयेवं, जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास दइ । थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि नकतिनि नकनिति बुया व:गु सिमाचा *(तरुण वृक्ष)* दु । सुं मनुखं इलय् ब्यलय् चा क्वाना बिया च्वन, सा तया च्वन, ल: बिया च्वन धा:सा, भिक्षुपिं ! थुकथं उगु सिमा आहार दुगुया कारण तमा: जुइ, फैले जुइ, कचामचा यक्व दया फैले जुइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संयोजनय् लाइगु धर्मय् आस्वाद कया च्वनेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति दइ ··· थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दु:खस्कन्धया समुदय वने जुइ ।

"भिक्षुपिं ! संयोजनय् लाइगु धर्मय् दोषयात दोषकथं खंकेवं तृष्णा रोके जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दु:खस्कन्ध निरोध जुया वनी ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* नकतिनि नकतिनि बुया व:गु सिमाचा दु । अनंलि, छम्ह मनू पा व दोको ज्वना वइ । वं क्वंनिसें सिमा *(मूल)* पाला यंकी ··· गंका च्याकी । च्याका ह्यंगवा दइकी । ह्यंगवा व नौयात फसय् ब्वय्का छ्वइ अथवा खुसीया धारय् चुइक छ्वइ । भिक्षुपिं ! थुकथं उगु नकतिनि बूगु सिमा आ:हानं भविष्यय् बुया वइगु संभव मंत । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संयोजनय् लाइगु धर्मय् दोषया दोषकथं खंकेवं तृष्णा रोके जुइ । तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दु:खस्कन्ध निरोध जुया वनी ।"

५८. नामरूप-सुत्त

६०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! संयोजन *(बन्धन)* य् लाइगु धर्मय् आस्वाद कया च्वनेवं नामरूप उत्पन्न जुइ । नामरूप दयेवं षडायतन दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दु:खस्कन्धया समुदय बने जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* छमा तमा:गु सिमा *(महावृक्ष)* दु । उकियागु गुगु हा: ख: व क्वथ्यंक कुहाँ वना च्वंगु दु अथवा उखें थुखें भूमी फैले जूगु दइ । सिमाया हां रस साला सिमा छमांयात रस छ्वया बिइ । थुकथं व तमा:गु सिमा आहार दया च्वंगु कारणं याना चिरकाल तक टेके जुया च्वने फइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संयोजनय् लाइगु धर्मय् आस्वाद कया च्वनेवं नामरूप उत्पन्न जुइ । नामरूप दयेवं षडायतन दइ ··· थुकथं थुपिं केवल साराका सारा फुक्क दु:खस्कन्धया समुदय बने जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! संयोजन *(बन्धन)* य् लाइगु धर्मय् दोषयात दोषकथं खंकेवं नामरूप रोके जुइ । नामरूप रोके जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दु:खस्कन्ध निरोध जुया वनी ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* छम्ह मनू पा: व दोको ज्वना वइ । वं क्वंनिसे सिमा *(मूल)* पाला यंकी ··· निभालय् गंका च्याकी । च्याका ह्यंगवा दयेकी । ह्यंगवा व नौयात फसय् ब्वय्का छ्वइ अथवा सुखीया धारय् चुइक छ्वइ । भिक्षुपिं ! थुकथं उगु महावृक्ष सिमायात थथे यायेवं हां नापं लिना छ्वयेवं,हानं बुया वइगु मौका दइ मखु, भविष्यय् बुया वइगु संभव मंत । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, संयोजन *(बन्धन)* य् लाइगु धर्मय् दोषयात दोष कथं खंकेवं नामरूप रोके जुइ । नामरूप रोके जुइवं उपादान निरोध जुइ ··· थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दु:खस्कन्ध निरोध जुया वनी ।"

५९. विञ्ञाण-सुत्त

६१. श्रावस्ती ··· ।"भिक्षुपिं ! संयोजन *(बन्धन)* य् लाइगु धर्मय् आस्वाद कया च्वनेवं विज्ञान उत्पन्न जुइ । विज्ञान दयेवं नामरूप दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं थुपिं साराका सारा फुक्क दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* छमा तमाःगु सिमा दु ··· *(बाकी पूर्व सूत्रयत्थें)* ···

६०. निदान-सुत्त

६२. छगू समयय् भगवान् कुरुदेशय् कुरुपिनि निगम कम्मासदम्यय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु, अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूना च्वंम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्भुत खः, भन्ते ! ! गपाय्सकं गम्भीर खः, थुगु प्रतीत्यसमुत्पाद गपाय्सकं गम्भीर व गहन जक जूगु मखु गम्भीर व गहनया आभास नं खने दु । परन्तु जित थ्व बांलाक उलातःथें स्पष्ट खने दया च्वन ।"

"आनन्द ! आमथे धाये मते । आनन्द ! आमथे धाये मते । आनन्द ! थ्व प्रतीत्यसमुत्पाद गम्भीर व गहन खः हानं थ्व तःसकं गम्भीर व गहनं पूर्ण जुया च्वन । आनन्द ! थ्व धर्म मस्यूगु, प्रतिवेध मजूगु *(दुने थ्यंक मथूगु)* कारणं याना भीपिं, प्रजापिं *(मनूत)* स्वया च्वंगु सुकाथें, प्वाँय् चिना तगुथें, भ्रूगपंछिया स्वँल्पाय्थें स्वया च्वंथें, मुञ्ज घाँय् स्वथें, पब्बज घाँय् स्वथें अपाय, दुर्गति, विनिपात जुया च्वंगु संसारं मुक्त *(पार)* जुइ मफया च्वन ।"

"आनन्द ! संसारया आकर्षक धर्मय् आसक्त जुया च्वनेवं तृष्णा बढे जुइ । तृष्णा दयेवं उपादान दइ । उपादान दयेवं भव दइ । भव दयेवं जाति दइ । जाति दयेवं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास दइ । थुकथं थुपिं केवल फुक्क दुःखस्कन्धया समुदय बने जुइ ।"

"आनन्द ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* छमा तमाःगु सिमा *(महावृक्षि)* दु । ··· *(थनया बाकी च्वय्या महारुक्स-सुत्तया पारा नं ५७ या उपमां निसें आनन्दयात सम्बोधन याना स्वाका कायेगु ।)*

दुःख-वर्ग क्वचाल ।

महा-वर्ग

६१. अस्सुतवा-सुत्त

६३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

"भिक्षुपिं ! अज्ञ *(अश्रुतवान्)* पृथक्जनं नं थःगु थुगु चातुर्महाभौतिक ⋯ शरीरं म्हाइपु तायेमाः, विरक्त जुइमाः, विमुक्त जुइत इच्छा यायेमाः । व छु कारणं ? छाय्‌कि, भिक्षुपिं ! थुगु चातुर्महाभौतिक शरीरय् घटना, बढे जुया च्वंगु, स्यना वना च्वंगु, वांछ्वया च्वंगु सकतां थःगु हे मिखां खने दया च्वन । उकिं हे अनं अज्ञ पृथक्जनं नं *(थःगु थुगु चातुर्महाभौतिक शरीरय्)* म्हाइपु तायेमाः, विरक्त जुइमाः, विमुक्त जुइत इच्छा यायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! थ्व हे चित्त, मन, विज्ञानं याना खः धाइ गुकिं अज्ञ *(अश्रुतवान्)* पृथक्जन म्हाइपु मताइगु, विरक्त मजुइगु व विमुक्त जुइत इच्छा मयाइगु खः ।

व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्‌धाःसां चिरकालं निसें अज्ञ पृथक्जन, 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' धयागु अज्ञान व ममत्वय् लाना च्वंगु दु । उकिं हे अनं अज्ञ पृथक्जनं नं म्हाइपु मताइगु खः, विरक्त मजुइगु व विमुक्त जुइत इच्छा मयाइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! बरू अज्ञ पृथक्जनं चित्तयात आत्मा भापिगु पलेसा थ्व शरीरयात हे आत्मा धका सम्झे जूसा वेश जुइगु खः । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय् धाःसां थुगु चातुर्महाभौतिक शरीरयात दच्छि तक नं, निदँ तक नं, स्वदँ तक नं, प्यदँ, न्यादँ, झिदँ, नीदँ, स्वीदँ, पीदँ, न्येदँ व सच्छि दँ तक नं, अझ वया सिकं अप्पो तकं ल्यना च्वंगु खने दया च्वं ।"

"भिक्षुपिं ! परन्तु थ्व चित्त, मन, विज्ञान धाइ, चच्छि न्हिच्छिया दुने *(निरन्तर)* मेमेगुया मेमेगु हे उत्पन्न जुया च्वनी व मेमेगु हे निरुद्ध जुयावं च्वनी । भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* जंगलय् चाचा हिला च्वंम्ह माकःनं सिमाया छकचा ज्वनी, वयात तोता मेगु कचा ज्वनेत तिंग न्हुया वनी, अथे हे थ्व चित्त, मन, विज्ञान धाइ, चच्छि न्हिच्छिया दुने मेमेगुया मेमेगु हे उत्पन्न जुयावं च्वनी व मेमेगु हे निरुद्ध जुयावं च्वनी ।

"भिक्षुपिं ! थन, ज्ञानी *(श्रुतवान्)* आर्यश्रावकं प्रतीत्यसमुदत्पादयात योनिशोमनसिकार *(उचित ढंगं विचार)* याइ । थ्व दयेवं थ्व दइ । थ्व मदयेवं थ्व दइ मखु । थुगु निरोध जुइवं थुगु निरोध जुइ । अविद्याया प्रत्ययं संस्कार दइ । संस्कारया प्रत्ययं विज्ञान ⋯ *(पूर्ववत्)* ⋯ थुकथं केवल दुःख समूह *(स्कन्ध)* समुदय जुइ । अविद्या बिलकुल *(ल्यं मदय्‌क)* निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइ । संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान ⋯ *(पूर्ववत्)* ⋯ थुकथं केवल दुःखस्कन्ध *(पुचः)* निरोध जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपय् नं म्हाइपु ताइ, वेदनाय् नं म्हाइपु ताइ, संज्ञाय् नं म्हाइपु ताइ, संस्कारय् नं म्हाइपु ताइ, विज्ञानय् नं म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विरक्त जुइ । वैराग्य जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ⋯ धयागु नं ज्ञान दइ ।"

६२. दुतियअस्सुतवा-सुत्त

६४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अज्ञ *(अश्रुतवान्)* पृथक्जनं नं थ:गु थुगु चातुर्महाभौतिक ··· शरीरं म्हाइपु तायेमा:, विरक्त जुइमा:, विमुक्त जुइत इच्छा यायेमा: । व छु कारण ? छाय्किं, भिक्षुपिं ! थुगु चातुर्महाभौतिक शरीरय् घटना, बढे जुया च्वंगु, स्यना वना च्वंगु, वांछ्वया च्वंगु सकतां थ:गु मिखां खने दया च्वन । उकिं हे अन अज्ञ पृथक्जनं नं म्हाइपु तायेमा:, विरक्त जुइमा:, विमुक्त जुइत इच्छा यायेमा: ।

"भिक्षुपिं ! थ्व हे चित्त, मन, विज्ञानं याना ख: धाइ गुकिं अज्ञ पृथक्जन म्हाइपु मताइगु, विरक्त मजुइगु व विमुक्त जुइत इच्छा मयाइगु ख: ।

व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सां चिरकालं निसें अज्ञ पृथक्जन 'थ्व जिगु ख:', 'थ्व जि ख:', 'थ्व जिगु आत्मा ख: ।' धयागु अज्ञान व ममत्वय् लाना च्वंगु दु । उकिं हे अनं अज्ञ पृथक्जनं नं म्हाइपु मताइगु ख:, विरक्त मजुइगु व विरक्त जुइत इच्छा मयाइगु ख: ।

"भिक्षुपिं ! बरू अज्ञ पृथक्जनं चित्तयात आत्मा भापिइगु पलेसा थ्व शरीरयात हे आत्मा धका सम्भ्के जूसा वेश जुइगु ख: । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सा थुगु चतुर्महाभौतिक शरीरयात दच्छि तक नं, निदँ तक नं, स्वदँ तक नं, प्यदँ, न्यादँ, भिदँ, नीदँ, स्वीदँ, पीदँ, न्येदँ, सच्छिदँ तक नं, अभ्र वया सिकं अप्पो नं ल्यना च्वंगु खने दया च्वं ।"

"भिक्षुपिं ! परन्तु थ्व चित्त, मन, विज्ञान धाइ, चच्छि न्हिच्छिया दुने मेमेगुया मेमेगु हे उत्पन्न जुया च्वनी व मेमेगु हे निरुद्ध जुयावं च्वनी । भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* जंगलय् चाचा हिला च्वंम्ह माक:नं सिमाया छकचा ज्वनी, वयात तोता मेगु कचा ज्वनेत तिंग न्हुया वनी, अथे हे थ्व चित्त, मन, विज्ञान धाइ, चच्छि न्हिच्छिया दुने मेमेगुया मेमेगु हे उत्पन्न जुयावं च्वनी व मेमेगु हे निरुद्ध जुयावं च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! थन ज्ञानी *(विद्वान्, श्रुतवान्)* आर्यश्रावकं प्रतीत्यसमुत्पादयात योनिशोमनसिकार *(उचित ढंगं विचार)* याइ । थ्व दयेवं थ्व दइ । थ्व मदयेवं थ्व दइ मखु । थुगु निरोध जुइवं थुगु निरोध जुइ । भिक्षुपिं ! सुखवेदनीय स्पर्श दयेवं *(जुइवं)* सुखवेदना दया वइ । व हे सुखवेदनीय स्पर्श निरोध जुइवं थुकिं उत्पन्न जूगु अर्थात् सुखवेदना स्पर्शया प्रत्ययं उत्पन्न जूगु उगु सुखवेदना निरुद्ध व शान्त जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! दु:खवेदनीय स्पर्श ···

"भिक्षुपिं ! अदु:ख-असुखवेदनीय स्पर्श दयेवं *(जुइवं)* अदु:ख-असुखवेदना दया वइ । व हे अदु:ख-असुखवेदना स्पर्श निरोध जुइवं थुकिं उत्पन्न जूगु ··· उगु अदु:ख-असुखवेदना निरुद्ध व शान्त जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* निका सिं ल्वाकेवं क्वाज: पिहाँ वया मि पिहाँ वइगु ख: । उपिं निका सिंयात छुटे याना अलग अलग तया बिइवं उगु क्वाज: व मि सिना ख्वाउँया वनीगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुखवेदनीय स्पर्श जुइवं *(दयेवं)* सुखवेदना उत्पन्न जुइ । व हे सुखवेदनीय स्पर्श निरोध जुइवं उकिं उत्पन्न जूगु ··· उगु सुखवेदना निरुद्ध व शान्त जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! दु:खवेदनीय स्पर्श जुइवं *(दयेवं)* ··· अदु:ख-असुखवेदना उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ···

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक स्पर्शय् नं म्हाइपु ताइ, वेदनाय् नं म्हाइपु ताइ, संज्ञाय् नं म्हाइपु ताइ, संस्कारय् नं म्हाइपु ताइ, विज्ञानय् नं म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विरक्त जुइ । वैराग्य जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु नं ज्ञान दइ ।"

६३. पुत्तमंस-सुत्त

६५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! उत्पन्न जूपिं प्राणीपिनि स्थितिया नितिं तथा उत्पन्न जुइपिंत अनुग्रहया नितिं आहार धयागु प्यथी दु । छु छु प्यथी ? (क) कवलीक आहार *(स्थूल वा सूक्ष्म आहार)* । (ख) स्पर्श, (ग) मन:सञ्चेतना, (घ) विज्ञान । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यथी आहार उत्पन्न जूपिं प्राणीपिनि स्थितिया नितिं तथा उत्पन्न जुइपिंत अनुग्रहया नितिं ख: ।

"भिक्षुपिं ! कवलीक आहारयात गुकथं सम्भे जुइमा: ? भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* कलाभात *(पतिपत्नी)* छुं नयेगु सामान ज्वना कान्तारया गनं लँपुइ लाना च्वनी । इपिं नापं थ: त:सकं य:म्ह याक: काय्मचा छम्ह नं दु । अनंलि, विस्तार विस्तारं इमिगु नयेगु सामान फुना वनी, थ:पिकें नयेत छुं ल्यंगु दइ मखु, परन्तु कान्तार धा:सा वनेमानिगु *(यक्व)* दइ ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि इपिं कलाभात निम्हसिया मनय् थथे जुइ – जिमिके नयेगु सामान फुइ धुंकल, थ:पिंके छुं दुगु मखुत । अथेसा, जिमिसं थ: याक: काय् त:सकं य:म्हसित स्याना टुक्रा टुक्रा याना सुकुला दय्का उकियात ननं ल्यं दनिगु कान्तार पार तरे जुया वने । स्वम्हं छाय् सिना वनेगु ?

"भिक्षुपिं ! अनंलि, इमिसं थ: य:म्ह याक: काय्यात स्याना टुक्रा टुक्रा याना सुकुला दय्का उकियात ननं ल्यं दनिगु कान्तार पार तरे जुया वनी । इमिसं काय्या ला नं नइ हानं छाती दादां ख्व ख्वं विलाप नं याइ – हाय् यो पुता ! हाय् यो पुता ! !

"भिक्षुपिं ! अथेसा छु, छिमिसं मती तया – छु इमिसं थुकथं न:गु आहार *(खाना)* मद, मण्डल व विभूषणया लागी जुइला ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! छिमिसं थथे हे कवलीक आहार *(जाक्यें तरकारी आदि स्थूल खाना)* यात सम्भे जुइमा: । थथे सम्भे जुइवं पंचकाम गुणयागु रागयात म्हसीके फइ । पंचकाम गुणयागु रागयात म्हसिइकेवं वया नितिं व *(आहार)* बन्धन जुइ मखु, गुगु बन्धनय् बन्धित जुया हानं जन्म काये मालीगु ख: ।

"भिक्षुपिं ! स्पर्शया आहारयात गुकथं सम्भे जुइमा: ?

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* त:सकं स्या:गु छ्यंगुया ल्वय् दुम्ह सा: गनं प:खा लिधना दना च्वनी, पखालय् च्वंपिं कीतय्सं वयात न्याइ । व गनं सिमा क्वय् लिधना दना च्वनी, सीमाय् च्वंपिं कीतय्सं वयात न्याइ । लखय् दुबिया दना च्वनी, लखय् च्वंपिं कीतय्सं वयात न्याइ । खुल्ला फसय् दना च्वनी, फसय् च्वंपिं कीतय्सं वयात न्याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं उम्ह सा गन गन दना च्वनी अन अन च्वंपिं कीतय्सं वयात न्याइ । भिक्षुपिं ! स्पर्शया आहारयात नं थथे हे धका सम्भे जुइमा: ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं थथे हे स्पर्शया आहारयात सम्भे जुइमाः । भिक्षुपिं ! स्पर्शया आहारयात थुकथं सम्भे जुइवं स्वंगू वेदनायात नं म्हसी । स्वंगू वेदनायात म्हसिइका कायेवं आर्यश्राबकयात आः हानं मेगु छुं याये माःगु ल्यं दइ मखुत – थथे जिं धया *(घोषणा याना)*।

"भिक्षुपिं ! मनःसञ्चेतनाया आहारयात गुकथं सम्भे जुइमाः ?

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* म्ह धुच्छि गाःवनं मयागु गालय् कुँ मवगु न्ह्यंगवाया मिं जायक ग्वाना च्वंगु दइ । अनंलि सुं मनू वइ गुम्ह म्वायेगु इच्छा दुम्ह, सीगु विचाः मदुम्ह, सुख यःम्ह, दुःखं तापाक च्वने यःम्ह खः । वयात निम्ह बलवानम्ह मनुखं छपा छपा लप्पा ज्वना वयात उगु गालय् कुर्का बिइ । भिक्षुपिं ! अथे जूसां, उम्ह मनूया चेतना, प्रार्थना व प्रणिधि अनं छुटे जुया पिहाँ वयेत जुइ ।

व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्कि वं स्यू कि उगु मिइ क्वबात धायेवं जि सिना वनी अथवा सिना वंगु बराबर दुःख सी । भिक्षुपिं ! मनया सञ्चेतना आहारयात नं थथे हे सचेत जुइमाः धका जिं धया *(घोषणा याना)*।

"भिक्षुपिं ! विज्ञानया आहारयात गुकथं सम्भे जुइमाः ?

"भिक्षुपिं ! गथेकिं *(उपमाया नितिं)* सुं छम्ह खुँयात ज्वना यना जुजुया न्ह्योने तये यंका थथे धाइ – देव ! थ्व छपिनि खुँ अपराधी खः, थ्वयात गथे माल अथे दण्ड बिया बिज्याहुँ । अनंलि जुजुं थथे धाइ – 'यंकि, थ्वयात पूर्वाण्ह इलय् सच्छिगु भालां वयात सुया ब्यु ।' वयात मनूतय्सं सच्छिगु भालां वयात सुया बिइ ।"

अनंलि जुजुं मध्याण्ह समयय् थथे धाइ – 'उम्ह मनूया आः छु हातल *(अवस्था)* जुया च्वन ?'

"देव ! व अथे हे म्वानी ।"

अनंलि, जुजुं हानं धाइ, यंकि, थ्वयात मध्याण्ह समयय् नं सच्छिगु भालां सु । मनूतय्सं सच्छिगु भालां वयात सुया बिइ । ··· सन्ध्या इलय् नं वयात सच्छिगु भालां सुया बिइ ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – न्हिच्छियंक स्वसःगु भालां सुया बिइबले वयात दुःख दौर्मनस्य अनुभव जुइ लाकि जुइ मखु ?"

"भन्ते ! छगू जक भालां सुसां तःसकं स्याइ धाःसा स्वसःमच्छि भालां सुइबले गुलि स्याइ ! "

"भिक्षुपिं ! विज्ञानया आहारयात नं थथे हे धका सम्भे जुइमाः ।"

"भिक्षुपिं ! विज्ञानयात थुकथं खंका सिइका नामरूपयात म्हसिइकि । नामरूपयात म्हसिइकेवं आर्यश्रावकयाके हानं छुं याये माःगु ल्यं मंत धका जिं धया ।"

६४. अत्थिराग-सुत्त

६६. श्रावस्ती ··· ।"भिक्षुपिं ! उत्पन्न जूपिं प्राणीपिनि स्थितिया नितिं तथा उत्पन्न जुइपिंत अनुग्रहया नितिं आहार धयागु प्यथी दु । छु छु प्यथी ? (क) कवलीक आहार *(स्थूल वा सूक्ष्म आहार)*, (ख) स्पर्श, (ग) मनःसञ्चेतना, (घ) विज्ञान । भिक्षुपिं थुपिं हे प्यथी आहार उत्पन्न जूपिं प्राणीपिनि स्थितिया नितिं तथा उत्पन्न जुइपिंत अनुग्रहया नितिं खः ।"

"भिक्षुपिं ! कवलीक आहारय् यदि राग दत धा:सा सुखया आस्वाद दइ, तृष्णा दइ, अले विज्ञानं क्वातुक थाय् काइ *(प्रतिष्ठित जुइ),* अले बढे जुइ ।

गन विज्ञानं क्वातुक थाय् कया बढे जुइ अन नामरूप उत्पन्न जुइ । गन नामरूप उत्पन्न जुइ अन संस्कारयागु अभिवृद्धि जुइ । गन संस्कारयागु अभिवृद्धि जुइ अन पुनर्जन्म जुइ । गन पुनर्जन्म जुइ अन जाति, जरा, मरण दइ । भिक्षुपिं ! गन जाति, जरा, मरण दइ अन शोक, भय व उपायास दइ धका जिं धया ।

"भिक्षुपिं ! स्पर्शया आहारय् यदि राग दत धा:सा ··· *(पूर्ववत्)* ···

"भिक्षुपिं ! मन:सञ्चेतना आहारय् यदि राग दत धा:सा ···

"भिक्षुपिं ! विज्ञान आहारय् यदि राग दत धा:सा ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* रंगं छिइम्ह छिपां वा चित्रकारं अन रंगं अथवा थकुरालं हलु अथवा वचुगु *(वनस्पतिपाखें उत्पादित रंग),* ह्यांगु *(वनस्पतिपाखें उत्पादित रंग)* दयेवं बांलाक चूलुक सफा याना त:गु सिपौति *(बोर्डय्)* अथवा अंगलय् अथवा कापतय् सकतां अंगं युक्त जुइक मिसा वा मिजंया चित्र तयार याइगु ख: ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे कवलीक आहारय् यदि राग दत धा:सा सुखया आस्वाद दइ, तृष्णा दइ, अले विज्ञानं क्वातुक थाय् काइ अले बढे जुइ ।

गन विज्ञानं क्वातुक थाय् कया बढे जुइ अन नामरूप उत्पन्न जुइ । गन नामरूप उत्पन्न जुइ अन संस्कारयागु अभिवृद्धि जुइ । गन संस्कारयागु अभिवृद्धि जुइ अन पुनर्जन्म जुइ । गन पुनर्जन्म जुइ अन जाति, जरा, मरण दइ । भिक्षुपिं ! गन जाति, जरा, मरण दइ अन शोक, भय व उपायास दइ धका जिं धया । ··· अथे हे स्पर्शया आहारय् ··· मन:सञ्चेतनाय् ··· विज्ञान आहारय् ··· शोक भय व उपायास दइ धका जिं धया ।

"भिक्षुपिं ! कवलीक आहारय् यदि राग मदु धा:सा सुखया आस्वाद नं दइ मखु, तृष्णा नं दइ मखु अले विज्ञानं क्वातुक थाय् काइ मखु अले बढे नं जुइ मखु ।

गन विज्ञानं क्वातुक थाय् कया बढे जुइ मखु अन नामरूप उत्पन्न नं जुइ मखु । गन नामरूप उत्पन्न जुइ मखु अन संस्कारयागु नं अभिवृद्धि जुइ मखु । गन संस्कारयागु अभिवृद्धि जुइ मखु अन जाति, जरा, मरण नं दइ मखु, अन शोक, भय व उपायास नं दइ मखु धका जिं धया ।

··· अथे हे तुं स्पर्शया आहारय् ··· मन:सञ्चेतनाया आहारय् ··· विज्ञानया आहारय् ··· *(पूर्ववत्)* शोक, भय व उपायास नं दइ मखु धका जिं धया ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* कूटागार *(पा: लूगु पौ दुगु छें)* अथवा कूटागारशाला *(पा: लूगु पौ दुगु तधंगु हल)* दु । उकिया उत्तर, दक्षिण व पूर्वय् भ्या:त दु । सूर्य लुया वइबले भ्यालं दुहाँ वइगु निभा गन खइ *(लाइ)* ?

"भन्ते ! पश्चिमया अंगलय् खइ ।

"भिक्षुपिं ! यदि पश्चिमय् अंग: हे मदुसा गन खइले ?"

"भन्ते ! बँय् खइ ।"

"भिक्षुपिं ! यदि बँ हे मदुसा गन खइले ?"

"भन्ते ! लखय् खइ।"

"भिक्षुपिं ! यदि लः हे मदुसा गन खइले ?"

"भन्ते ! गनं नं मखु।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, कवलीक आहारय् राग मदु धाःसा सुखया आस्वाद नं दइ मखु ··· *(पूर्ववत्)* ··· शोक, भय व उपायास नं दइ मखु धका जिं धया।

··· अथे हे तुं, स्पर्शया आहारय् ··· मनःसञ्चेतना आहारय् ··· विज्ञान आहारय् राग मदु धाःसा सुखया आस्वाद नं दइ मखु ··· शोक, भय व उपायास नं दइ मखु धका जिं धया।"

६५. नगर-सुत्त

६७. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व तिनिगु अवस्थाय् जिगु मनय् थथे जुल – 'का ! का ! थ्व लोक भारी विपत्ती लाना च्वन। जन्म जुइगु, बुढा *(जरा)* जुइगु, सिइगु, च्युत जुइगु उत्पन्न जुइगु *(अर्थात् थन सिना अन जन्म जुइगु)* जुया च्वन। हानं जरामरणया दुःखं गुकथं छुटकारा *(निःशरण)* पावे जुइगु खः धयागु स्यूगु मखु। थुगु जरामरणया दुःखं मुक्तिया ज्ञान गुबले जक दइगु जुइ ?'

"भिक्षुपिं ! अनंलि जिगु मनय् थथे जुल – छु दयेवं *(जुइवं)* जरा, मरण दइगु खः, छु कारणं *(प्रत्ययं)* जरा, मरण दइगु खः ? भिक्षुपिं ! अनंलि थुकी बांलाक योनिशोमनसिकार *(उचित ढंगं विचार यायेवं)* यायेवं जित प्रज्ञाद्वारा बोध जुल *(ज्ञान दत)* – जाति *(जन्म)* दयेवं जरा व मरण दइ, जातिया कारणं जरा व मरण दइगु खः।

"भिक्षुपिं ! जित थथे जुल – छु दयेवं *(जुइवं)* जाति *(जन्म)* दइ, छु कारणं ··· जन्म दइगु खः। भिक्षुपिं ! अनंलि जिं योनिशोमनसिकार याये धुनेवं प्रज्ञाद्वारा बोध जुल – भव दयेवं जन्म दइ, भवया कारणं जन्म दइगु खः ··· उपादान ···, तृष्णा ···, वेदना ···, स्पर्श ···, षडायतन ··· नामरूप ···।

"भिक्षुपिं ! अनंलि जिं योनिशोमनसिकार याये धुनेवं प्रज्ञाद्वारा बोध जुल – विज्ञान दयेवं नामरूप दइ, विज्ञान हे नामरूपया प्रत्यय खः।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – छु दयेवं विज्ञान दइ, विज्ञानया प्रत्यय *(कारण)* छु खः ?

"भिक्षुपिं ! थुकी योनिशोमनसिकार यायेवं प्रज्ञाद्वारा बोध जुल – नामरूपया प्रत्ययं विज्ञान दइ, नामरूप हे विज्ञानया प्रत्यय खः।

"भिक्षुपिं ! अनंलि जिगु मनय् थथे जुल – विज्ञानं हानं लिहाँ वया शुरु जुइ, नामरूपं हानं न्ह्योने भवः न्ह्याइ मखु। अनं हे *(हानं)* सकलें जन्म जुइ, वृद्ध जुइ, सिइ, च्युत जुइगु, उत्पन्न जुइगु खः। थ्व हे नामरूपया प्रत्ययं *(कारणं)* विज्ञान दइ, विज्ञानया कारणं नामरूप दइ, नामरूपया कारणं षडायतन दइ, षडायतनया कारणं स्पर्श, स्पर्शया कारणं वेदना, वेदनाया कारणं तृष्णा, तृष्णाया कारणं

उपादान, उपादानया कारणं भव, भवया कारणं जाति *(जन्म)*, जातिया कारणं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दु:ख दौर्मनस्य व उपायास जुइ, थुकथं थ्व केवल *(सम्पूर्ण)* दु:खस्कन्ध *(समूह, पुच:)* या समुदय जुइगु ख: । 'समुदय' 'समुदय' धयागु, भिक्षुपिं ! जित न्हापा गुबलें नं न्यना मतनिगु धर्म *(विषय)* य् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।

"भिक्षुपिं ! जिगु मनय् थथे जुल – छु मदयेवं जरा व मरण मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं जरा व मरण निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! अले जिके योनिशोमनसिकार यायेवं प्रज्ञाद्वारा बोध जुल – जाति *(जन्म)* मदयेवं जरामरण दइ मखु, जातिया निरोध जुइवं जरा मरणया निरोध जुइ ।

... छु मदयेवं जन्म मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं जन्म निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! अले जिके योनिशोमनसिकार यायेवं प्रज्ञाद्वारा बोध जुल – भव मदयेवं जन्म दइ मखु, भवया निरोध जुइवं जन्म निरोध जुइ । ... उपादान मदयेवं भव दइ मखु, उपादान निरोध जुइवं भव दइ मखु, तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ । ... वेदना मदयेवं तृष्णा दइ मखु, वेदना निरोध जुइ । ... षडायतन मदयेवं स्पर्श दइ मखु, षडायतन निरोध जुइवं स्पर्श निरोध जुइ । ... नामरूप मदयेवं षडायतन दइ मखु, नामरूप निरोध जुइवं षडायतन निरोध जुइ ।

"भिक्षुपिं ! जिगु मनय् थथे जुल – छु मदयेवं नामरूप मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं नामरूप निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! जिके योनिशोमनसिकार यायेवं प्रज्ञाद्वारा बोध जुल – विज्ञान मदयेवं नामरूप दइ मखु, विज्ञान निरोध जुइवं नामरूप निरोध जुइ ।

"भिक्षुपिं ! जिगु मनय् थथे जुल – छु मदयेवं विज्ञान मदइगु, छुकिया निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइगु ? भिक्षुपिं ! जिके योनिशोमनसिकार यायेवं प्रज्ञाद्वारा बोध जुल – नामरूप मदयेवं विज्ञान दइ मखु, नामरूप निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइ ।

"भिक्षुपिं ! जिगु मनय् थथे जुल – मुक्तिया मार्ग अधिगम याना सम्बोधि प्राप्त याना काये धुन – नामरूपया निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइ, विज्ञानया निरोध जुइवं नामरूप निरोध जुइ, नामरूप निरोध जुइवं षडायतन निरोध जुइ, षडायतन निरोध जुइवं स्पर्श जुइ, स्पर्श निरोध जुइवं वेदना निरोध जुइ, वेदना निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइ, तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइवं जन्म निरोध जुइ, जन्म निरोध जुइवं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दु:ख दौर्मनस्य व उपायास सकतां निरोध जुइ । थुकथं फुक्क दु:खस्कन्धया निरोध जुया वनी । 'निरोध' 'निरोध' धयागु, भिक्षुपिं ! जित न्हापा गुबलें नं न्यना मतनिगु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* सुं मनू जंगलय् चाचा ह्यु ह्युं छगू पुलांगु लँपु धोधुइ गुगु पूर्वकालयापिं मनूतय्सं दय्का त:गु, पूर्वकालयापिं मनूतय्सं उपभोग याना त:गु ख: । उम्ह मनू उगु लँपुं ज्वना न्ह्योने न्ह्यां वनी अले व छगू पुलांगु राजधानी नगरयात खनी गन पूर्वकालयापिं च्वना वंगु ख:, गुगु आराम, वाटिका *(पार्क)*, पुखु, व बांलाक प्यखेरं पखालं चाहुइका त:गु ख: ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि उम्ह मनू जुजुया थाय् अथवा राजमन्त्रीयाथाय् वना थथे धाइ – 'मन्त्रीजु ! सिइका दिसँ, जि जंगलय् चाचा ह्यु ह्युं छगू पुलांगु लँपु धोधुल ... बांलाक प्यखेरं पखालं चाहुइका त:गु ख: । मन्त्रीजु ! उगु नगरयात हाकनं बसे याना दिल धा:सा वेश जुइ ।'

"भिक्षुपिं ! जुजुं अथवा राजमन्त्रीं उगु नगरयात हाकनं बसे याइ । उगु नगर छुं समय लिपा त:सकं गुल्जार, समृद्ध व उन्नतिशील जुया वइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, जिं पुलांगु मार्गयात धोधुइका खंका कया गुगु मार्गय् न्हापायापिं सम्यक्सम्बुद्धपिं बिज्यागु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! न्हापायापिं सम्यक्सम्बुद्धपिंसं चले याना बिज्यागु उगु पुलांगु मार्ग *(लँपु)* धयागु छु ख: ? थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ख: । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । ··· "

उगु मार्गय् जि वना । उगु मार्गय् वना जिं जरामरणयात सिइका कया, जरामरणया समुदययात सिइका कया, जरामरणया निरोधयात सिइका कया, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइका कया ।

उगु मार्गय् जि वना । उगु मार्गय् वना जिं जाति ···[८], भव ···, उपादान ··· , तृष्णा ···, वेदना ···, स्पर्श ···, षडायतन ···, नामरूप ···, विज्ञान ···, संस्कार ··· ।

उकियात सिइका जिं भिक्षुपिंत, भिक्षुणीपिंत, उपासकपिंत, उपासिकापिंत उपदेश बिया । भिक्षुपिं ! थ्व हे ब्रह्मचर्य थपाय्सकं समृद्ध व उन्नतिशील जुल, विस्तारित जुल, बहुजनाकीर्ण जुल, मनुष्य व देवतापिनि बिचय् बांलाक प्रकाशित जुल ।

६६. सम्मस-सुत्त

६८. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् कुरुजनपदय् कम्मासदम्म धयागु कुरुपिनिगु निगमय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । उपिं भिक्षुपिंसं "भदन्त !" धया लिस: बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं थ:गु दुने दुने बांलाक वाला स्व ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं सुं भिक्षु छम्ह्सिनं भगवानयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भन्ते ! जिं थ:गु दुने दुनें बांलाक वाला स्वया ।"

"भिक्षु ! अथे जूसा छं थ:गु दुने दुनें बांलाक गुकथं वाला स्वया धका कंसा ।"

भिक्षुं बिन्ति यात, परन्तु वं कंगु खँय् भगवान् सन्तोष जुया बिमज्या: ।

अनंलि, आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – " भगवान् ! थ्व हे समय ख: – भगवानं उपदेश याना बिज्याहुँ, थ:गु दुने दुनें गुकथं वाला स्वयेगु । भगवानयाके न्यना जिपिं भिक्षुपिंसं धारण याये ।"

"आनन्द ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन ति, जिं कना हये ।"

"ज्यू, हवस् भन्ते !" धया भिक्षुपिंसं भगवानयात लिस: बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात–

८ जरामरणय्थें हे थुपिं फुक्कसित विस्तार यायेगु ।

"भिक्षुपिं ! थन *(बुद्धशासनय्)* भिक्षुं थ:गु दुने दुनें बांलाक वाला स्वयेगु याइ – थ्व गुगु जरामरण इत्यादि अनेक प्रकारयागु नाना दु:ख लोकय् उत्पन्न जुइगु ख: उकिया निदान छु ख: ? उत्पत्ति छु ख: ? प्रभव छु ख: ? छु दयेवं जरामरण दइ ? छु मदयेवं जरामरण दइ मखुगु ?

थ:गु दुने दुनें बांलाक वाला स्वयेगु याना स्वयेवं वं थुकथं सिइका काइ – थ्व गुगु जरामरण इत्यादि अनेक प्रकारयागु नाना दु:ख लोकय् उत्पन्न जुइगु ख: उकिया मूल उपधि निधान ख:, उपधि समुदय ख:, उपधि जातिक ख:, उपधि प्रभव ख:, उपधि दयेवं जरामरण दइ, उपधि मदयेवं जरामरण दइ मखु । वं जरामरणयात सिइका काइ, जरामरण समुदययात नं सिइका काइ; जरामरण निरोधयात नं सिइका काइ, जरामरण निरोधगामिनी प्रतिपदायात नं सिइका काइ । थुकथं व धर्मयागु धात्थेंगु मार्गय् आरुद्ध जूम्ह अनुधम्मचारी जुइ । भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात सर्वश: सम्यक् प्रकारं दु:ख क्षयया नितिं तथा जरामरण निरोधया नितिं प्रतिपन्न जूम्ह धका धाइ ।

अनं लिपा नं थ:गु दुने दुनें बांलाक वाला स्वयेगु याना स्वइ – उपधि *(=पञ्चस्कन्ध)* या निधान छु ख: ··· ?

··· उपधिया निधान ··· तृष्णा ख: । वं उपधियात सिइका काइ, उपधिया समुदययात सिइका काइ, उपधिया निरोधयात सिइका काइ, उपधिया निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइका काइ । थुकथं धर्मयागु धात्थेंगु मार्गय् आरुद्ध जूम्ह जुइ । भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात सर्वश: सम्यक् प्रकारं दु:ख क्षयया नितिं तथा उपधिया निरोधया नितिं प्रतिपन्न जूम्ह धका धाइ ।

अनं लिपा नं थ:गु दुने दुनें बांलाक वाला स्वयेगु याना स्वइ – तृष्णा उत्पन्न जुया वइबले गुकथं उत्पन्न जुया वइ, अले तृष्णा बसे जुया च्वनिबले गुकथं बसे जुया च्वनी ?

थुकथं थ:गु दुने दुनें बांलाक वाला स्वयेगु याना स्वयेवं थुकथं सिइका काइ – लोकय् गुगु यो:गु सुन्दर *(पियरूप)* व लोवनिगु विषयवस्तु *(सातरूप)* दु उकी हे तृष्णा उत्पन्न जुइबले उत्पन्न जुइ अले हानं उकी हे बसे जुइबले बसे जुइ । लोकय् चक्षुया *(विषय)* प्रियरूप व सातरूप दु, उकी हे तृष्णा उत्पन्न जुइबले उत्पन्न जुइ हले हानं उकी हे बसे जुइबले बसे जुइ ।

लोकय् चक्षु ··· , श्रोत ···, घ्राण ···, जिह्वा ··· , काय ···, मनया प्रिय रूप व सातरूप दु, उकी हे तृष्णा उत्पन्न जुइबले उत्पन्न जुइ अले हानं उकी हे बसे जुइबले बसे जुइ ।

"भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुम्ह श्रमण ब्राह्मणं लोकय् प्रियरूप व सातरूपयात नित्य, सुख, आत्मा, आरोग्य व क्षेमकथं खंका काल, तृष्णायात बढे यात ।

गुम्हसिनं तृष्णायात बढे यात उम्ह उपधियात नं बढे यात । गुम्हसिनं उपधियात बढे यात वं दु:खयात नं बढे याना च्वन । गुम्हसिनं दु:खयात नं बढे याना च्वन उम्ह जरा, मरण शोक, परिदेव, दु:ख दौर्मनस्य, उपायासं मुक्त मजू, दु:खं मुक्त मजू धका धया ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्तिं)* छगू त्वनेत तया त:गु बात्चा छग: दु गुगु रंग, गन्ध व रसं युक्त जूगु जुया च्वन परन्तु उकी बिष तया त:गु दुगु जुया च्वन । अनंलि सुं निभालं पूका व:म्ह निभालं तांन्वयेका कया तांसयूका च्वंम्ह सने मफये धुंकूम्ह त्यानुम्ह मनू छम्ह वइ । उम्ह मनूयात सुं छम्हसिनं थथे धाइ – हे मनू ! थन छंत त्वनेत वात्चा दु, गुगु रंग, गन्ध व रसं युक्त जूगु जुया च्वन परन्तु उकी विष तया त:गु दुगु जुया च्वन। छं योसा त्वने फु । त्वनेबले थ्व रंग, गन्ध व स्वादय् यये फु । त्वने धुंका

उकिया कारणं मृत्यु जुइ अथवा मृत्यु समानं दुःख जुइ। उम्ह मनुखं धायेसाथं छुं विचार हे मयासे उगु बात्चा कया घुत्तुक्क त्वना बिइ, थःत पने फइ मखु। व उगु कारणं मृत्यु जुइ अथवा मृत्यु समानं दुःख जुइ।

"भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुम्ह श्रमण ब्राह्मणं लोकय् प्रियरूप व सात रूपयात नित्य, सुख, आत्मा, आरोग्य व क्षेमकथं खंका काल, उम्हं तृष्णायात बढे यात।"

गुम्हसिनं तृष्णायात बढे यात उम्हसिनं उपधियात नं बढे यात। गुम्हसिनं उपधियात बढे यात वं दुःखयात नं बढे यात। गुम्हसिनं दुःखयात बढे यात उपिं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य, उपायासं मुक्त मजू। दुःखं मुक्त मजू धका धया।

"भिक्षुपिं ! भविष्यकालय् गुम्ह ...

"भिक्षुपिं ! वर्तमान कालय् गुम्ह ...

"भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुम्ह श्रमण ब्राह्मणं लोकय् प्रियरूप व सातरूपयात अनित्य, दुःख, अनात्म, रोग व भयकथं खंका काल उम्ह तृष्णायात तोता छ्वल।

गुम्हसिनं तृष्णायात तोता छ्वल उम्हं उपधियात नं तोता छ्वल। गुम्हसिनं उपधियात तोता छ्वल वं दुःखयात नं तोता छ्वल उम्ह जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य उपायासं मुक्त जुल, दुःखं मुक्त जुल धका धया।

"भिक्षुपिं ! भविष्य कालय् गुम्ह ...

"भिक्षुपिं ! वर्तमान कालय् गुम्ह श्रमण ब्राह्मणं लोकय् प्रियरूप व सातरूपयात अनित्य, दुःख, अनात्म, रोग व भयकथं खंका क्या च्वन उम्हं तृष्णायात नं तोता छ्वया च्वन।

गुम्हसिनं तृष्णायात तोता छ्वया च्वन, उम्ह उपधियात नं तोता छ्वया च्वन। गुम्हसिनं उपधियात तोता छ्वया च्वन, वं दुःखयात नं तोता छ्वया च्वन। गुम्हसिनं दुःखयात तोता छ्वया च्वन, उम्ह जरा, मरणं, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायासं मुक्त जुल, दुःखं मुक्त जुल धका धया।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)*छगू त्वनेत तया तःगु बात्चा छगः दु गुगु रंग, गन्ध व रसं युक्त जूगु जुया च्वन परन्तु उकी विष तया तःगु दुगु जुया च्वन। अनंलि सुं निभालं पूका वःम्ह, निभालं कया तांन्वय्का च्वंम्ह, सने मफये धुंकूम्ह, त्यानुम्ह मनू छम्ह वइ। उम्ह मनूयात सुं छम्हसिनं थथे धाइ – हे मनू ! थन छंत त्वनेत बात्चा दु गुगु रंग, गन्ध व रसं युक्त जूगु जुया च्वन परन्तु उकी विष तया तःगु दुगु जुया च्वन। छं योसा त्वने फु। त्वनेबले थ्व रंग, गन्ध व स्वादय् ययेफु। त्वने धुंका उकिया कारणं मृत्यु जुइ अथवा मृत्यु समानं दुःख जुइ। भिक्षुपिं ! अनंलि, उम्ह मनूयात थथे जुइ 'जिं थ्व प्याःचागुयात अय्लाखं, लखं, धौ मईलं, लस्सीं, जीलखं मेटे याना छ्वये फु। थ्व बात्चाय् च्वंगु त्वन धाःसा आपालं काल तक जिगु अहित व दुःखया नितिं जुइ।' वं सिइका थुइका उगु बात्चायात तोता बिइ, त्वनी मखु। उकिं याना व मृत्यु जुइ मखु न त मृत्यु समान दुःख हे जुइ।

"भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुम्ह श्रमण ब्राह्मणं लोकय् प्रियरूप व सातरूपयात अनित्य, दुःख, अनात्म, रोग व भय कथं खंका काल, उम्हं तृष्णायात तोता छ्वल।

गुम्हसिनं तृष्णायात तोता छ्वल उम्हं उपधियात नं तोता छ्वल। गुम्हसिनं उपधियात तोता छ्वल वं दुःखयात नं तोता छ्वल। गुम्हसिनं दुःखयात तोता छ्वल उम्ह जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य, उपायासं मुक्त जुल, दुःखं मुक्त जुल धका धया।

"भिक्षुपिं ! भविष्यय् गुम्ह ···

"भिक्षुपिं ! वर्तमान कालय् गुम्ह ···

६७. नलकलापी-सुत्त

६९. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र तथा आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् च्वना बिज्याना च्वन। अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक सन्ध्या इलय् ध्यानं दनां गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात। बिज्याना आयुष्मान् सारिपुत्रनाप सम्मोदन याना बिज्यात। सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुना बिज्यात। छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् महाकोट्ठिकं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! छु जरामरण थथःम्हं बने याःगु *(स्वयंकृत)* खःला ? छु जरामरण कतपिंसं बने याःगु *(परकृत)* खःला ? छु जरामरण स्वयंकृत व परकृत नं खःलाः ? अथवा छु जरामरण स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु आपसे आप बने जूगु खःला ?

"आवुसो कोट्ठिक ! जरामरण न स्वयंकृत खः। जरामरण न परकृत खः। जरामरण न स्वयंकृत खः न परकृत हे खः। अथवा जरामरण स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु आपसे आप बने जूगु नं मखु बरू जाति *(जन्म)* यागु कारणं जरामरण दुगु खः।

आवुसो सारिपुत्र ! छु जाति *(जन्म)* थथःम्हं बने याःगु *(स्वयंकृत)* खःला ? छु जाति परकृत खःला ? छु जाति स्वयंकृत परकृत नं खःला ? अथवा छु जाति स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु आपसे आप बने जूगु खःला ?

"आवुसो कोट्ठिक ! जन्म न स्वयंकृत खः। जन्म न परकृत खः। जन्म न स्वयंकृत खः न परकृत हे खः। जन्म स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु, आपसे आप बने जूगुं नं मखु बल्कि भवयागु कारणं जाति *(जन्म)* जूगु *(दुगु)* खः।"

"आवुसो सारिपुत्र ! छु भव स्वयंकृत खःला[१] ? ··· छु उपादान स्वयंकृत खःला ? ··· छु तृष्णा स्वयंकृत खःला ? ··· छु वेदना स्वयंकृत खःला ? ··· छु स्पर्श स्वयंकृत खःला ? ··· छु षडायतन स्वयंकृत खःला ? ··· छु नामरूप स्वयंकृत खःला ? ··· छु नामरूप परकृत खःला ? छु नामरूप स्वयंकृत व परकृत नं खःला ? अथवा छु नामरूप स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु आपसे आप बने जूगु खःला ?"

"आवुसो कोट्ठिक ! भव न स्वयंकृत खः, ··· उपादान न स्वयंकृत खः ··· तृष्णा न स्वयंकृत खः, ··· वेदना न स्वयंकृत खः ··· स्पर्श न स्वयंकृत खः, ··· षडायतन न स्वयंकृत खः, ··· नामरूप न स्वयंकृत खः। नामरूप न परकृत खः। नामरूप न स्वयंकृत खः न परकृत हे खः। नामरूप स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु, आपसे आप बने जूगु नं मखु बल्कि विज्ञानयागु कारणं नामरूप दुगु खः।"

"आवुसो सारिपुत्र ! छु विज्ञान स्वयंकृत खःला ? छु विज्ञान परकृत खःला ? छु विज्ञान स्वयंकृत व परकृत नं खःला ? अथवा विज्ञान स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु बल्कि आपसे आप बने जूगु खःला ?"

---

१ प्रत्येक प्रश्नय् च्वय् उल्लेख जूथें प्यंगू प्यंगू प्रशन न्यंगु व उकिया लिसः नं प्यंगू प्यंगू छसिंकथं बिया तःगु खः।

"आवुसो कोट्ठिक ! विज्ञान न स्वयंकृत खः । विज्ञान न परकृत खः । विज्ञान न स्वयंकृत खः न परकृत हे खः । विज्ञान स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु आपसे आप बने जूगु नं मखु बल्कि नाम-रूपयागु कारणं विज्ञान दुगु खः ।"

जिमिसं नकतिनि हे आयुष्मान् सारिपुत्रं कना बिज्यागु न्यना – 'आवुसो कोट्ठिक ! नामरूप न स्वयंकृत खः । नामरूप न परकृत खः । नामरूप न स्वयंकृत खः न त परकृत हे खः । नामरूप स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु, आपसे आप बने जूगु नं मखु बल्कि विज्ञानयागु कारणं बने जूगु खः ।'

जिमिसं नकतिनि हे आयुष्मान् सारिपुत्रं कना बिज्यागु न्यना – 'आवुसो कोट्ठिक ! विज्ञान न स्वयंकृत खः । विज्ञान न परकृत खः । विज्ञान न स्वयंकृत खः न त परकृत हे खः । विज्ञान स्वयंकृत नं मखु परकृत नं मखु, आपसे आप बने जूगु नं मखु बल्कि नामरूपयागु कारणं विज्ञान उत्पन्न जूगु खः ।'

"आवुसो सारिपुत्र ! गुकथं थ्व खँयागु अर्थ थुइकेगु ?"

"आवुसो ! अथे जूसा जिं छगू उपमा कने । उपमां नं थन गुलिं गुलिं विज्ञपुरुषपिंसं कनागु खँया अर्थ थुइका काये फु । आवुसो ! गथेकि *(उपमाया निर्तिं)* निपु न्हेय्पं कथी थवंथवय् लिधंका थन धाःसा धःस्वाना च्वनी । आवुसो ! अथे हे तुं, नाम-रूपयागु कारणं विज्ञान, विज्ञानयागु कारणं नामरूप, नामरूपयागु कारणं षडायतन, षडायतनयागु कारण स्पर्श, स्पर्शयागु कारणं वेदना, वेदनायागु कारणं तृष्णा, तृष्णायागु कारणं उपादान, उपादानयागु कारण भव, भवयागु कारणं जाति *(जन्म)*, जन्मयागु कारणं जरामरण शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास उत्पन्न जुइ । थुकथं केवल *(सम्पूर्ण)* दुःखस्कन्धयागु समुदय जुइ ।"

"आवुसो ! अथे हे तुं, उपिं न्हाय्पं कथीया निपु मध्ये छपु लिकाल धाःसा मेगु गोतुवनी । छपुयात लिकाल धाःसा मेगु गोतु वनी । आवुसो ! थथे हे तुं, नामरूप निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइ, विज्ञान निरोध जुइवं नामरूप निरोध जुइ, नामरूप निरोध जुइवं षडायतन निरोध जुइ, षडायतन निरोध जुइवं स्पर्श निरोध जुइ, स्पर्श निरोध जुइवं वेदना निरोध जुइ, वेदना निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइ, तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइवं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ, जन्म निरोध जुइवं जरामरण शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास निरोध जुइ । थुकथं केवल *(सम्पूर्ण, फुक्कया फुक्क)* दुःखस्कन्धयागु निरोध जुइ ।"

"आश्चर्य खः, आवुसो सारिपुत्र ! अद्भुत खः, आवुसो सारिपुत्र ! आयुष्मान् सारिपुत्रं गपाय्सकं सुभाषित न्ववाना बिज्यागु ! आयुष्मानं कना बिज्यागु थुपिं खँयात जिमिसं निम्न स्वीखुगू (३६) प्रकारं अनुमोदन याना – "

"आवुसो ! (१) जरामरणयागु निर्वेदया निर्तिं, विरागया निर्तिं, निरोधया निर्तिं गुम्ह भिक्षुं धर्मोपदेश याइ, उम्हसियात 'धर्मकथिक भिक्षु' धायेबहः जू । (२) आवुसो ! जरामरणयागु निर्वेदया निर्तिं, विरागया निर्तिं, निरोधया निर्तिं गुम्ह भिक्षु प्रतिपन्न जुइ उम्हसित 'धर्मानुधर्म प्रतिपन्न भिक्षु' धायेबहः जू । (३) आवुसो ! जरामरणयागु निर्वेद, विराग, निरोध याना उपादान रहित जूम्ह गुम्ह भिक्षु विमुक्त जुइ उम्हसित 'दृष्टधर्म निर्वाण प्राप्त भिक्षु' धायेबहः जू ।"

(४-६) आवुसो ! जन्मयागु निर्वेद ···

(७-९) आवुसो ! भवयागु निर्वेद ···

(१०-१२) आवुसो ! उपादानयागु निर्वेद ···

(१३-१५) आवुसो ! तृष्णायागु निर्वेद ···

(१६-१८) आवुसो ! वेदनायागु निर्वेद ···

(१९-२१) आवुसो ! स्पर्शयागु निर्वेद ···

(२२-२४) आवुसो ! षडायतनयागु निर्वेद ···

(२५-२७) आवुसो ! नामरूपयागु निर्वेद ···

(२८-३०) आवुसो ! विज्ञानयागु निर्वेद ···

(३१-३३) आवुसो ! संस्कारयागु निर्वेद ···

(३४) आवुसो ! अविद्यायागु निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं गुम्ह भिक्षुं धर्मोपदेश याइ – उम्हसियात 'धर्मकथिक भिक्षु' धायेबहः जू । (३५) आवुसो ! अविद्यायागु निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं गुम्ह भिक्षु प्रतिपन्न जुइ – उम्हसियात 'धर्मानुधर्म प्रतिपन्न भिक्षु' यायेबहः जू । (३६) आवुसो ! अविद्यायात निर्वेद, विराग, निरोध याना उपादान रहित जूम्ह गुम्ह भिक्षु विमुक्त जुइ उम्हसित 'दृष्टधर्म निर्वाण प्राप्त भिक्षु' धायेबहः जू ।"

६८. कोसम्बि-सुत्त

७०. छगू समयय् आयुष्मान् मूसिल, आयुष्मान् सुविट्ठ *(पविट्ठ=पवित्र)*, आयुष्मान् नारद व आयुष्मान् आनन्द कौशाम्बीस्थित घोषितारामय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् सुविट्ठं *(पविट्ठं)* आयुष्मान् मूसिलयात थथे धाल – आवुसो मूसिल ! श्रद्धा मदय्क, रुचि मदय्क, अनुश्रव मदय्क, आकारपरिविर्तक मदय्क, दृष्टिनिध्यान क्षान्ति मदय्क, आयुष्मान् मूसिलयात छु थःके दुने हे अजागु ज्ञान दया वःगु दुला – जातियागु प्रत्ययं जरामरण दइ ?

"आवुसो सुविट्ठ ! श्रद्धा मदय्क, ··· क्षान्ति मदय्क जिं जातियागु प्रत्ययं जरामरण दइ धयागु सिइकागु दु, खंकागु दु ।"

"आवुसो मूसिल ! श्रद्धा मदय्क ···, आयुष्मान् मूसिलयात छु थःके दुने हे अजागु ज्ञान दया वःगु दुला – भवयागु प्रत्ययं जाति दइ ? ··· [१०] "

··· – उपादानयागु प्रत्ययं भव दइ ? ··· [१०]

··· – तृष्णायागु प्रत्ययं उपादान दइ ? ···

··· – वेदनायागु प्रत्ययं तृष्णा दइ ? ···

··· – स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ ? ···

··· – षडायतनयागु प्रत्ययं स्पर्श दइ ? ···

---

१० छगू छगू न्ह्यसःया छगू छगू हे लिसः बिइगु ।

··· – नामरूपयागु प्रत्ययं षडायतन दइ ? ···

··· – विज्ञानयागु प्रत्ययं नामरूप दइ ? ···

··· – संस्कारयागु प्रत्ययं विज्ञान दइ ? ···

··· – अविद्यायागु प्रत्ययं संस्कार दइ ? ···

"आवुसो सुविट्ठ ! श्रद्धा मदय्क ···, जिं 'अविद्यायागु प्रत्ययं संस्कारं दइ' धयागु सिइकागु दु, खंकागु दु।"

"आवुसो मूसिल ! श्रद्धा मदय्क ··· आयुष्मान् मूसिलयात छु थःके दुने हे अजागु ज्ञान दया वःगु दुला – जातियागु निरोध जुइवं जरामरण नं निरोध जुइ ?"

"आवुसो सुविट्ठ ! श्रद्धा मदय्क ··· , जिं जातियागु निरोध जुइवं जरामरण नं निरोध जुइ धयागु सिइकागु दु, खंकागु दु।"

"आवुसो मूसिल ! श्रद्धा मदय्क ··· आयुष्मान् मूसिलयात छु थःके दुने हे अजागु ज्ञान दया वःगु दुला – भवयागु निरोध जुइवं जाति नं निरोध जुइ ? ··· *(पूर्ववत् प्रतिलोम कथं)* ··· उपादान निरोध जुइवं भव नं निरोध जुइ ? ··· तृष्णा निरोध जुइवं उपादान नं निरोध जुइ ? ··· वेदना निरोध जुइवं तृष्णा नं निरोध जुइ ? ··· स्पर्श निरोध जुइवं वेदना नं निरोध जुइ ? ··· षडायतन निरोध जुइवं स्पर्श नं निरोध जुइ ? ··· नामरूप निरोध जुइवं षडायतन नं निरोध जुइ ? ··· विज्ञान निरोध जुइवं नामरूप नं निरोध जुइ ? ··· संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान नं निरोध जुइ ? ··· अविद्या निरोध जुइवं संस्कार नं निरोध जुइ ?"

"आवुसो सुविट्ठ *(पविट्ठ=पवित्र)* ! श्रद्धा मदय्क ··· जिं 'अविद्यायागु निरोधं संस्कार नं निरोध जुइ' धयागु सिइकागु दु, खंकागु दु।"

"आवुसो मूसिल ! श्रद्धा मदय्क ··· आयुष्मान् मूसिलयात ··· अजागु ज्ञान दया वःगु दुला – भव निरोध जुइगु हे निर्वाण खः ?"

"आवुसो सुविट्ठ ! श्रद्धा मयद्क ··· जिं 'भव निरोध जुइगु हे निर्वाण खः' धयागु सिइकागु दु, खंकागु दु।"

"अथे जूसा आयुष्मान् मूसिल क्षीणास्रव अरहन्त जुया बिज्याः।"

थथे धायेवं आयुष्मान् मूसिल मौन जुल।

अनंलि, आयुष्मान् नारद आयुष्मान् सुविट्ठयात थथे धाल – आवुसो ! जिके नं अजागु प्रश्न न्यंसा वेश जुइ। जिके नं अजागु प्रश्नत न्यना बिज्याहुँ। जिं छलपोलयात अजागु न्ह्यसःया लिसः बिया बिये।

··· जिं आयुष्मान् नारदयाके नं थ्व प्रश्न न्यना च्वना। आयुष्मान् नारदं जित थ्व प्रश्नया लिसः बिया बिज्याहुँ।

··· *(पूर्ववत्)*

आवुसो सुविट्ठ ! श्रद्धा मदय्क ··· जिं 'भव निरोध जुइगु हे निर्वाण खः' धयागु सिइकागु दु, खंकागु दु।

"अथे जूसा आयुष्मान् नारद क्षीणास्रव अरहन्त जुया बिज्या: ।"

आवुसो ! जिं 'भव निरोध जुइगु हे निर्वाण ख:' धयागु यथार्थ ज्ञान सिइकागु दु परन्तु जि क्षीणास्रव अरहन्त मखुनि ।

आवुसो ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* गनं कान्तार मार्गय् छगू बुंगाचा: दु । अन न खिप: दु न बाल्टीन हे दया च्वनी । अनंलि, सुं निभालय् तांन्वय्का व:म्ह, तांन्वेयक तापाकं निसें व:म्ह, त्यानु चाम्हु सने मफये धुंकूम्ह *(थर थर खा:म्ह)*, प्यास चाम्ह मनू छम्ह वइ । वं उगु बुंगाचाय् स्वइ । 'ल: दु' धका वं सी परन्तु अन तक थ्यंकेगु सामर्थ धा:सा वयाके दइ मखु ।

"आवुसो ! अथे हे, जिं 'भव निरोध जुइगु हे निर्वाण ख:' धयागु यथार्थ ज्ञान सिइकागु दु परन्तु जि क्षीणास्रव अरहन्त मखुनि ।"

थथे धायेवं, आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सुविट्ठयात धाल – आवुसो सुविट्ठ ! अथे ख:सा छपिंसं आयुष्मान् नारदयात छु धया बिज्याये मास्तेव: ?

"आवुसो आनन्द ! ··· जिं आयुष्मान् नारदयात कुशल व कल्याण वाहेक मेगु छुं धाये मास्ते मव: ।"

६९. उपयन्ति-सुत्त

७१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

··· "भिक्षुपिं ! महासमुद्र तजा: जुया बढे जुइबले महानदीत नं बढे जुइ । महानदीत बढे जुइबले नदीत नं बढे जुइ । नदीत बढे जुइबले शाखा नदीत नं बढे जुइ । शाखा नदीत बढे जुइबले तालत नं बढे जुइ । तालत नं बढे जुइबले पहाड पर्वतया गा: पुखुचात नं बढे जुइ ।

"भिक्षुपिं ! थथे हे तुं, अविद्या बढे जुइवं संस्कार नं बढे जुइ । संस्कार बढे जुइवं विज्ञान नं बढे जुइ । विज्ञान बढे जुइवं नामरूप नं बढे जुइ ··· षडायतन बढे जुइवं स्पर्श नं बढे जुइ । स्पर्श बढे जुइवं तृष्णा नं बढे जुइ । तृष्णा बढे जुइवं भव नं बढे जुइ । भव बढे जुइवं जाति नं बढे जुइ । जाति बढे जुइवं जरामरण नं बढे जुइ ।

"भिक्षुपिं ! महासमुद्र क्वलाना घटे जुइबले महानदीत नं घटे जुइ । महानदी घटे जुइबले ···

"भिक्षुपिं ! थथे हे तुं, अविद्या हटे जुइवं संस्कार हटे जुइ । संस्कार हटे जुइवं विज्ञान हटे जुइ । विज्ञान हटे जुइवं नामरूप हटे जुइ । नामरूप हटे जुइवं षडायतन हटे जुइ । षडायतन हटे जुइवं स्पर्श हटे जुइ । स्पर्श हटे जुइवं वेदना हटे जुइ । वेदना हटे जुइवं तृष्णा हटे जुइ । तृष्णा हटे जुइवं उपादान हटे जुइ । उपादान हटे जुइवं भव हटे जुइ । भव हटे जुइवं जाति हटे जुइ । जाति हटे जुइवं जरामरण हटे जुइ ।

७०. सुसिमपरिब्बाजक-सुत्त

७२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु बखतय् भगवान् चीवर, भिक्षा, भोजन, शयनासन, ग्लान, प्रत्यय, भैषज्य परिष्कार आदिद्वारा सत्कारित, गौरवान्वित, मानित,पूजित तथा आदरित जुया लाभी जुया बिज्या: । भिक्षुसंघ नं ··· लाभी जुया बिज्या: । अन्यतीर्थीय परिव्राजकपिं चीवर भिक्षा ··· आदिद्वारा असत्कारित, अगौरवान्वित, अमानित, अपूजित तथा अनादरित जुया अलाभी जुया च्वन ।

७३. उगु बखतय् सुसीम परिव्राजकया परिषदं सुसीम परिव्राजकयात थथे धाल – " आवुसो सुसीम ! थुखे बिज्याहुँ, छलपोल श्रमण गौतमयाथाय् बिज्याना ब्रह्मचर्यवास याना बिज्याहुँ । छलपोल *(अन)* धर्म अध्ययन याना जिमित स्यना बिज्याहुँ । जिमिसं नं अध्ययन याना गृहस्थीपिंत कने । थुकथं झीपिं नं चीवर, भिक्षा ··· आदिद्वारा सत्कारित ··· तथा आदरित जुया लाभी जुये ।" "ज्यू आवुसो !" धया थ:गु परिषद्यागु खँ न्यना सुसीम परिव्राजक गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् आनन्द नाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह सुसीम परिव्राजकं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – "आवुसो आनन्द ! ज़ि थुगु धर्मविनयय् ब्रह्मचर्यवास याये मास्तेव: ।"

७४. अनंलि आयुष्मान् आनन्द सुसीम परिव्राजकयात ब्वना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थुम्ह सुसीम परिव्राजकं थथे धाल – " आवुसो आनन्द ! जि थुगु धर्मविनयय् ब्रह्मचर्यवास याये मास्तेव: ।"

"आनन्द ! अथे जूसा सुसीम परिव्राजकयात प्रव्रजित या ।"

सुसीम परिव्राजकं भगवानयाथाय् प्रव्रज्या व उपसम्पदा प्राप्त यात ।

७५. उगु इलय् छथ्व: भिक्षुपिंसं भगवानया न्ह्योने "जन्म क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, यायेमा:गु यायेधुन, आ: हानं थन वये मा:गु छुं कारण मंत" धका अरहत्व सम्बन्धी खँ प्रकाश याना च्वन । थुकथं अरहत्वयागु बारे भगवानया न्ह्योने प्रकाश यागु खँ आयुष्मान् सुसीमं ताल । अनंलि आयुष्मान् सुसीम उपिं भिक्षुपिंथाय् वन । वना उपिं भिक्षुपिं नापं सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सुसीमं उपिं भिक्षुपिंत थथे धाल – "छलपोल आयुष्मान्पिंसं भगवानया न्ह्योने 'जन्म क्षीण जुल ··· ' धका अरहत्वयागु सम्बन्धय् प्रकाश यानागु धात्थें ख:ला ?"

"धात्थें ख:, आवुसो ! "

"थुजागु सिइका बिज्या:पिं, थुजागु खंका बिज्या:पिं छलपोल आयुष्मान्पिं – छम्ह जुया नं त:म्ह जुइ, त:म्ह जुया नं छम्ह जुइ, प्रकट नं जुइ, अन्तर्धान नं जुइ, अंगलय् मथ्यूसे, प:खालय् मथ्यूसे,पर्वतय् मथ्यूसे आकाशय् न्यासिं वंथें वना वारपार याइ, लखय् दुबे जुइथें पृथ्वीलय् दुबे जुइ, लखं पिहाँ नं वइ, वँय् न्यासिं जुइथें लखं मप्याक लखय् न्यासि जुइ, भंगपंछिंथें आकाशय् नं वनी, अपाय्धंपिं महातेजस्वी महापराक्रमी चन्द्रयात नं ल्हातं परामर्श व परिमार्जन याइ, ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थ:गु कायद्वारा वशय् तइगु अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव याना बिज्याना ला ?"

"मयाना, आवुसो !"

"थुजागु सिइका बिज्या:पिं, थुजागु खंका बिज्या:पिं छलपोल आयुष्मान्‌पिं – अमानुषीय अलौकिक विशुद्ध दिव्य श्रोतधातुद्वारा तापागु सतिगु, दिव्य व मनुष्यपिनिगु नितां शब्दत तायका *(न्यना)* बिज्याये फुला ?"

"मफु आवुसो ! "

थुजागु सिइका बिज्या:पिं थुजागु खंका बिज्या:पिं छलपोल आयुष्मान्‌पिंसं मेपिं सत्त्व व परपुद्गलयागु चित्तयात थ:गु चित्तं – 'सराग चित्तयात सराग चित्त', 'वीतराग चित्तयात वीतराग चित्त' धका ... [११] ... विमुक्त चित्तयात विमुक्त चित्त 'अविमुक्त चित्तयात अविमुक्त चित्त' धका सिइका कया बिज्याये फुला ?

"मफु, आवुसो ! "

थुजागु सिइका बिज्या:पिं, थुजागु खंका बिज्या:पिं छलपोल आयुष्मान्‌पिंसं अनेक प्रकारयागु पूर्व जन्मया खँ अनुस्मरण याये फुला – गथेकि – छगू जन्मयागु खँ, निगू जन्मयागु खँ ... [११] ... व हे जि अनं च्युत जुया अन उत्पन्न जुल । थुगु प्रकारं थुकथं आकार सहित उद्देश्य सहित अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मयागु खँ अनुस्मरण याना बिज्याये फुला ?

"मफु आवुसो ! "

"थुजागु सिइका बिज्या:पिं, थुजागु खंका बिज्या:पिं छलपोल आयुष्मान्‌पिंसं विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा च्युत जूपिं सत्त्वपिंत खंका थथ:गु कर्मानुसार नीच उच्च जूपिं, सवर्ण दुवर्ण जूपिं, सुगति दुर्गति उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका बिज्याये फुला – गथेकि – थुजापिं सत्त्वपिं कायदुश्चरित्रं युक्त जुया, वाक्‌दुश्चरित्रं युक्त जुया, मनदुश्चरित्रं युक्त जुया, आर्यपिंत निन्दा याइपिं जुया, मिथ्यादृष्टिक जुया मिथ्यादृष्टि युक्त ज्या याइपिं इपिं सिना वनांलि अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय्‌ उत्पन्न जूगु जुल । हानं अजापिं सत्त्वपिं कायसुचरित्रं युक्त जुया, वाक्‌सुचरित्रं युक्त जुया, मन:सुचरित्रं युक्त जुया आर्यपिंत निन्दा मयाइपिं जुया सम्यक्‌दृष्टिक जुया सम्यकदृष्टिं युक्त ज्या याइपिं इपिं सिना वनालि सुगति स्वर्गलोकय्‌ उत्पन्न जूगु जुल ।" थुकथं विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा च्युत जूपिं, उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका थथ:गु कर्मानुसार नीच उच्च जूपिं सवर्ण दुर्वर्ण जूपिं, सुगति दुर्गती उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका बिज्याये फुला ?

"मफु, आवुसो ! "

"थुकथं सिइका बिज्यापिं, थुकथं खंका बिज्या:पिं छलपोल आयुष्मान्‌पिं गुगु शान्त विमोक्ष रूप स्वया मेपिनिगु अरूप ख: उकियात कायं स्पर्श याना बिज्याना च्वना ला ?"

"मच्वना, आवुसो ! "

"आवुसो ! थन आयुष्मान्‌पिनिगु थुजागु धापू व थुपिं धर्मतय्‌गु अलाभ ! थ्व गुकथं ले ?"

"आवुसो सुसीम ! जिपिं प्रज्ञां विमुक्त जुयापिं ख:*(पञ्ञाविमुक्त)* ।"

"आयुष्मान्‌पिनिगु थुगु संक्षिप्त खँया विस्तृत अर्थ जिं थुइके मफुत । आयुष्मान्‌पिंसं उकथं कना

---

११ थनया ल्यं दनिगु बाकी खँ दी.नि. पृ. ५२ स दुथें दोहरे याना ब्वनेगु ।

बिज्यासा वेश जुइ गुकथं कना बिज्यायेवं आयुष्मान्‌पिनिगु थुगु संक्षिप्तगु खँया विस्तृत अर्थ जिं थुइके फयेमा ।"

"आवुसो सुसीम ! छं थुइकि अथवा मथुइकि, परन्तु जिपिं प्रज्ञां विमुक्तपिं खः ।"

"अनंलि, आयुष्मान् सुसीम आसनं दना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् सुसीमं गुलि खँ उपिं भिक्षुपिंनाप जूगु खः व फुक्क खँ भगवानयात बिन्ति यात ।"

"सुसीम ! न्हापां धर्मस्थितिज्ञान *(विपश्यना ज्ञान)* उत्पन्न जुइ । अनंल्यू निर्वाणया ज्ञान उत्पन्न जुइ ।"

"भन्ते ! भगवानं संक्षिप्तं आज्ञा जुया बिज्याःगु थुगु खँया विस्तृत अर्थ जिं थुइके मफुत । भन्ते ! भगवानं उकथं आज्ञा जुया बिज्यासा वेश जुइ गुकथं आज्ञा जुया बिज्यायेवं जिं विस्तृत रूपं अर्थ थुइके फयेमा *(दयेमा)* ।"

"सुसीम ! छं थुइकि अथवा मथुइकि, परन्तु न्हापां धर्मस्थितिज्ञान उत्पन्न जुइ । अनंल्यू निर्वाणया ज्ञान उत्पन्न जुइ । सुसीम ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख लाकि सुख खः ?"

"दुःख खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणामधर्म *(स्वभाव)* यागु खः उकियात 'थ्व जिगु खः' 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्फे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते ! "

··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः व दुःख लाकि सुख खः ?"

"दुःख खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणामधर्म *(स्वभाव)* यागु खः उकियात 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्फे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते ! "

"सुसीम ! गुलि नं रूप – अतीत, अनागत, वर्तमान, दुनेयागु, पिनेयागु, मोटागु *(स्थूल)* अथवा सूक्ष्म *(मिहिनगु)*, हीन, प्रणीत, तापागु अथवा सतिगु खः, इपिं सकतां 'जिगु मखु' 'जि मखु', 'जिगु आत्मा मखु' धका गथे खः अथे सम्यक् प्रज्ञां खंका कायेमाः ।"

गुलि नं वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान-अतीत, अनागत, वर्तमान, दुनेयागु, पिनेयागु, मोटागु, अथवा सूक्ष्म, हीन, प्रणीत, तापागु अथवा सतिगु खः, इपिं सकतां 'जिगु मखु' 'जि मखु', 'जिगु आत्मा मखु' धका गथे खः अथे सम्यक्प्रज्ञां खंका कायेमाः ।

"सुसीम ! थुकथं खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपय् नं म्हाइपु ताइ, वेदनाय् नं म्हाइपु ताइ, संज्ञाय् नं म्हाइपु ताइ, संस्कारय् नं म्हाइपु ताइ, विज्ञानय् नं म्हाइपु ताइ। म्हाइपु ताइगुलि प्यपुनी मखु। प्यमपुनिगुलिं क्लेशं अलग जुइ *(विमुक्त जुइ)*। विमुक्त जुइवं – 'जन्म क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु सिधल, आः थन हाकनं याये माःगु मंत' धका सिइका काइ।"

"सुसीम ! जन्मयागु कारणं जरामरण दइ धयागु खँ छं खंला ?"

"खं, भन्ते ! "

"सुसीम ! भव *(जन्म जुइमाःगु कारण)* यागु कारणं जन्म जुइ धयागु खँ छं खंला ?"

"खं, भन्ते ! "

"सुसीम ! उपादानयागु कारणं भव दइ धयागु खँ छं खंला ?"

"खं, भन्ते ! "

"सुसीम ! तृष्णायागु कारणं उपादान दइ धयागु खँ छं खंला ?"

"खं, भन्ते ! "

"सुसीम ! वेदनायागु कारणं तृष्णा, ··· स्पर्शयागु कारणं वेदना, ··· षडायतनयागु कारणं स्पर्श, ··· नामरूपयागु कारणं षडायतन, ··· विज्ञानयागु कारणं नामरूप ··· संस्कारयागु कारणं विज्ञान, ··· अविद्यायागु कारणं संस्कार दइ धयागु खँ खंला ?"

"खं, भन्ते ! "

"सुसीम ! जाति *(जन्म)* निरोधयागु कारणं जरामरण निरोध जुइ धयागु खँ खंला ?"

"खं, भन्ते ! "

"सुसीम ! भव निरोधयागु कारणं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ धयागु खँ खंला ?"

"खं, भन्ते ! "

"सुसीम ! उपादान निरोधयागु कारणं भव निरोध, ··· तृष्णा निरोधयागु कारणं, उपादान निरोध, ··· वेदना निरोधयागु कारणं तृष्णा निरोध, ··· स्पर्श निरोधयागु कारणं वेदना निरोध, ··· षडायतन निरोधयागु कारणं स्पर्श निरोध, ··· नामरूप निरोधयागु कारणं षडायतन निरोध, ··· विज्ञान निरोधयागु कारणं नामरूप निरोध, ··· संस्कार निरोधयागु कारणं विज्ञान निरोध, ··· अविद्या निरोधयागु कारणं संस्कार निरोध जुइ धयागु खँ खंला ?"

"खं, भन्ते ! "

"सुसीम ! थुकथं सिइकूम्ह थुकथं खंकूम्ह छं – छम्ह जुया नं तम्ह जुइ, तःम्ह जुया नं छम्ह जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव यायेमाः धयागु दुला ?"

"मदु, भन्ते ! "

"सुसीम ! थुकथं सिइकूम्ह थुकथं खंकूम्हं – अमानुषीय अलौकिक विशुद्ध दिव्य श्रोतधातुद्वारा तापागु सतिगु, दिव्य व मनुष्यपिनिगु नितां शब्दत ताय्का *(न्यना)* च्वनेमाः धयागु दुला ?"

"मदु, भन्ते ! "

"सुसीम ! थुकथं सिइकूम्ह थुकथं खंकूम्हं मेपिं सत्त्व व परपुद्गलयात चित्तयागु थःगु चित्तं – 'सराग चित्तयात सराग चित्त', 'वीतराग चित्तयात वीतराग चित्त' धका ··· विमुक्त चित्तयात विमुक्त चित्त 'अविमुक्त चित्तयात अविमुक्त चित्त' धका सिइका कायेमाः धयागु दुला ?"

"मदु, भन्ते ! "

"सुसीम ! थुकथं सिइकूम्ह थुकथं खंकूम्हं अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मया खँ अनुस्मरण याये फुला – गथेकि छगू जन्मयागु खँ, निगू जन्मयागु खँ ··· व हे जि अनं च्युन जुया थत उत्पन्न जुल ।' थुगु प्रकारं थुकथं आकार सहित उद्देश्य सहित अनेक प्रकारयागु पूर्व जन्मयागु खँ अनुस्मरण याना कायेमाः धयागु दुला ?"

"मदु, भन्ते ! "

"सुसीम ! थुकथं सिइकूम्ह, थुकथं खंकूम्हं विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा च्युत जूपिं, उत्पन्न जूपिं ···[१२] सत्त्वपिंत खंका कायेमाः धयागु दुला ?"

"मदु, भन्ते ! "

"सुसीम ! थुकथं सिइकूम्ह, थुकथं खंकूम्हं गुगु शान्त विमोक्ष रूप स्वया मेमेपिनिगु अरूप खः उकियात कायं स्पर्श याना खंका कायेमाः धयागु दुला ?"

"मदु, भन्ते ! "

"सुसीम ! थन छंगु थुजागु धापू व थुपिं धर्मतय्‌गु अलाभ ! थ्व गुकथं ले ?"

अनंलि भगवानया पाली छ्‌यनं अन्याना *(भागी याना)* भगवानयात आयुष्मान् सुसीमं थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थ्व जिगु अपराध खः । गथे सुं मूर्ख, विमुढ व अकुशल पुरुषं अपराध याइगु खः अथे हे याना जिं गुगु थ्व सु-आख्यात धर्मविनयय् धर्म खुया काइम्ह जुया प्रव्रजित जुया । भन्ते ! थ्व जिगु अपराधयात अपराध धका स्वीकार याना बिज्याहुँ । भविष्यय् संयम जुये ।"

"सुसीम ! गथे सुं मूर्ख विमूढ व अकुशल पुरुषं अपराधं याइथें हे सु-आख्यातगु थ्व धर्मविनयय् धर्म खुया काइम्ह जुया छ प्रव्रजित जुल । सुसीम ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* मनूतय्‌सं *(कुख्यातम्ह)* खुं अथवा डाकुयात ज्वना जुजुयाथाय् यंकी – देव ! थुम्ह *(कुख्यातम्ह)* खुं अथवा डाकु खः । थ्वयात गथे याना बिज्याये माल याना बिज्याहुँ ।" अनंलि जुजुं थथे धाइ – 'भो ! यंकि थुम्ह पुरुषयात बलागु खिपतं ल्हाः निपां ल्यूने लाक तया क्वातुक चिना, खोचां सँ पाचुक खाना *(मुण्डन याना)* नाय्‌खिं चोय्‌का सडकं सडकय् *(लाछिं लाछी)*, प्यका लं प्यका लँय् यंका दक्षिण धोकां पित यंका नगरया दक्षिणपाखे यंका छ्‌यं त्वाः ल्हाः ।' अनंलि राजपुरुषपिंसं बलागु खिपतं ल्हाः निपां ल्यूने तया क्वातुक चिना, खोचां सं पाचुक खाना नाय्‌खिं चोय्‌का सडकं सडकय् प्यका लं प्यका लँय् यंका दक्षिण धोकां पित यंका नगरया दक्षिण पाखे यंका वयागु छ्‌यं त्वाः ल्हाना छ्‌वल । सुसीम ! छं छु मती तया – छु थुकिं याना उम्ह मनूयात दुःख दौर्मनस्य वेदना मजुइला ?

"जुइ, भन्ते ! "

"सुसीम ! गुगु उम्ह मनूयात अजागु दुःख दौर्मनस्य वेदना जूगु खः, गुगु थुजागु सु-आख्यात

---

१२ थनया खँ च्वय् दुथें ।

धर्मविनयय् धर्म खुइगु नितिं प्रव्रज्या जुइम्ह ख: वया नितिं थ्व स्वया नं आपालं आपाः दु:खतर विपाक व कटुतर विपाक जुइ, विनिपातय् नं थ्यंका बिइ । सुसीम ! गुबले कि छं अपराधयात अपराध धका सिइका धर्मानुकूल प्रतिकार यात – व जिमिसं स्वीकार याना । सुसीम ! आर्यविनयय् थ्व अभिवृद्धि हे ख: गुगु अपराधयात अपराध धका सिइका धर्मानुकूल प्रतिकार याइगु व भविष्य संयम जुइगु ।[१३] ”

महा-वर्ग क्वचाल ।

श्रमणब्राह्मण-वर्ग

७१. जरामरण-सुत्त

७७. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन ··· *(पूर्ववत्)* ···

“भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं जरामरण मस्यू, जरामरणया समुदय मस्यू, जरामरणया निरोध मस्यू, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदा मस्यू । भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथं-यापिं श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू । उलि जक मखु, उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथ:म्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।

“भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु गुपिंसं जरामरण स्यू, जरामरणया समुदय स्यू, जरामरणया निरोध स्यू, जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदा स्यू । भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथं यापिं श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो जू । उलि जक मखु, उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथ:म्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ ।

७२-८१ जातिसुत्तादिदसकं

७८. श्रावस्ती ··· *(थनं निसें क्वय्या भिपु सूत्रत च्वय्या जरामरण सुत्तय्थें विस्तार याना ब्वनेगु)*

··· जाति मस्यू ··· *(पूर्ववत्)*

७९. ··· भव मस्यू ···

८०. ··· उपादान मस्यू ···

---

१३ अर्थकथा अनुसार थुम्ह आयुष्मान् सुसीम थुगु सूत्र न्यना अरहत् जुया बिज्यात ।

८१. ··· तृष्णा मस्यू ···

८२. ··· वेदना मस्यू ···

८३. ··· स्पर्श मस्यू ···

८४. ··· षडायतन मस्यू ···

८५. ··· नामरूप मस्यू ···

८६. ··· विज्ञान मस्यू ···

८७. ··· संस्कार मस्यू ··· *(पूर्ववत्)*

श्रमण ब्राह्मण-वर्ग क्वचाल ।

अन्तरपेय्याल-वर्ग

८२. सत्थु-सुत्त

८८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका मखंका च्वंम्हसिनं जरामरणयात गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइके खंकेया नितिं शास्ताया खोज यायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! जरामरणया समुदययात मसिइका मखंका च्वंम्हसिनं जरामरणया समुदययात गथे खः अथे सिइके खंकेया नितिं शास्ताया खोज यायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! जरामरणया निरोधयात मसिइका मखंका च्वंम्हसिनं जरामरणया निरोधयात गथे खः अथे सिइके खंकेया नितिं शास्ताया खोज यायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! जरामरणया निरोगगामिनी प्रतिपदायात मसिइका मखंका च्वंम्हसिनं जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदायात गथे खः अथे सिइके खंकेया नितिं शास्ताया खोज यायेमाः ।

(क्वयूया ८३ निसे ९२ तकया सूत्रयात थ्व हे सूत्र अनुसारं विस्तारपूर्वक ब्वना यंकेगु) ।

८३-९२ दुतियसत्थुसुत्तादिदसकं

८९. "भिक्षुपिं ! जाति *(जन्म)* मसिइका मखंका ···

९०. "भिक्षुपिं ! भव मसिइका मखंका ···

९१. "भिक्षुपिं ! उपादान मसिइका मखंका ···

९२. "भिक्षुपिं ! तृष्णा मसिइका मखंका ···

९३. "भिक्षुपिं ! वेदना मसिइका मखंका ···

९४. "भिक्षुपिं ! स्पर्श मसिइका मखंका ···

९५. "भिक्षुपिं ! षडायतन मसिइका मखंका ···

९६. "भिक्षुपिं ! नामरूप मसिइका मखंका ···

९७. "भिक्षुपिं ! विज्ञान मसिइका मखंका ···

९८ "भिक्षुपिं ! संस्कार मसिइका मखंका ··· *(पूर्ववत्)*

९३-१०३. सिक्खा-सुत्तादिपेय्याल एकादसकं

९९. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका मखंका च्वंम्हसिनं जरामरणयात गथे खःअथे सिइके खंकेया नितिं शिक्षाया खोज यायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! जरामरणया समुदय ··· जरामरणया निरोध ··· जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदा मसिइका मखंका च्वंम्हसिनं जरामरणया निरोधगामिनी प्रतिपदायात गथे खः अथे सिइके खंकेया नितिं शिक्षाया खोज यायेमाः ।

१००. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं योग यायेमाः ···

१०१. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं छन्द *(दृढ इच्छा)* यायेमाः ···

१०२. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं उत्साहित जुइमाः ···

१०३. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं मतोतूसे न्ह्यज्यां वनेमाः ···

१०४. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं आतप्त जुइमाः ···

१०५. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं वीर्य *(प्रयत्न)* यायेमाः ···

१०६. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं सतत *(लगातार)* प्रयत्न यायेमाः ···

१०७. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं स्मृति तयेमाः ···

१०८. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका ··· खंकेया नितिं संम्प्रज्ञ जुइमाः ···

१०९. "भिक्षुपिं ! जरामरण मसिइका मखंका च्वंम्हसिनं जरामरणयात गथे खः अथे सिइके खंकेया नितिं अप्रमाद जुइमाः । ···

(थथे हे ९९ निसें १०९ तकया प्रत्येक सूत्रय् जरामरणथें जाति, भव, उपादान, तृष्णा, वेदना, स्पर्श, षडायतन, नामरूप विज्ञान, संस्कारयात विस्तार याना काये माल - अनु.)

अन्तरपेय्याल-वर्ग क्वचाल ।

निदान-संयुत्त क्वचाल ।

१३. अभिसमय-संयुत्त

१. नखसिखा-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् भगवानं थ:गु पतिंचाया लुसी द्योनय् धु छपुच: तया भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु थ्व जिगु लुसि द्योनय् च्वंगु धू छपुच: ख: व आपा: दुलाकि थुगु महापृथ्वीलय् दुगु धू ?"

"भन्ते ! महापृथ्वीलय् दुगु धू त:सकं आपा: दु छलपोल भगवानं गुगु धू छपुच: पतिचाया लुसी द्योनय् तया बिज्यागु ख: व त:सकं म्ह जक दु, थ्व महापृथ्वीया सछिब्वय् छब्व नं मदु, द्वछिब्वय् छब्व नं मदु, लाखय् छब्व नं मदु ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, दृष्टिसम्पन्नम्ह ज्ञानी आर्यश्रावकयाके नं क्षीण जुया वने धुंकूगु, काटे जुया वने धुंकूगु *(दु:ख)* आपा: दु अले गुगु बाकी ल्यं दनिगु ख: व अत्यन्त कम जक दनि । न्हापायागु क्षीण जुया वने धुंकूगु, काटे जुया वने धुंकूगु दु:खया न्त्योने थ्व बाकी ल्यं दनिगु, दु:ख सच्छिब्वय् छब्व नं मदु, द्वच्छिब्वय् छब्व नं मदु, लाखय् छब्व नं मदु । ख: व आपालं आपा: न्हेगू जन्म तक ल्यने फु ।"

"भिक्षुपिं ! धर्मयागु ज्ञान *(धर्माभिसमय)* दइगु त:सकं ज्या लगे *(परमार्थ)* जू, धर्मचक्षु *(धर्मया मिखा)* या लाभ जुइगु त:सकं परमार्थ जू ।"

२. पोक्खरणी-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* न्येगू *(पचास)* योजन तहाकगु, न्येगू योजन ब्या: दुगु, हानं उलि हे न्येगू योजन जा: दुगु लखं भय् भय् ब्यूगु छगू *(म्वो ल्हुइगु)* पुखु दु, गनकि पुखु सिथय् च्वना कोखं ल: त्वने फुगु ख: अनंलि, सुं मनुखं उगु पुखुलिं कुश घाँय् *(ह:या)* च्वकां *(कुशाग्रं)* ल: काइ ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – उगु कुश घाँय् *(हया)* कुशाग्रया च्वकां लिकागु ल: आपा: दु लाकि पुखुली च्वंगु ल: ?"

"भन्ते ! कुश घाँय्या च्वकां लिकागु ल: स्वया पुखुली च्वंगु ल: अत्यन्त आपा: दु, थ्व ल: उकिया ··· लाख ब्वय् छब्व: नं मदु ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, दृष्टि सम्पन्नम्ह ज्ञानी आर्यश्रावकयाके नं क्षीण जुया वने धुंकूगु, काटे जुया वने धुंकूगु दु:ख आपा: दु अले गुगु बाँकी ल्यं दनिगु दु:ख ख:, व अत्यन्त कम जक दनि । न्हापायागु क्षीण जुया वने धुंकूगु, काटे जुया वने धुंकूगु दु:खया न्त्योने थ्व बाकी ल्यं दनिगु ··· लाखय् छब्व नं मदु, गुगु दु:ख ख: व आपालं आपा: न्हेगू जन्म तक ल्यने फु ।"

"भिक्षुपिं ! धर्मयागु ज्ञान दइगु तःसकं ज्या लगे जू, धर्मचक्षुया लाभ जुइगु तःसकं परमार्थ जू ।"

३. सम्भेज्जउदक-सुत्त

३. श्रावस्ती ⋯ । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* गंगा, जमुना, अचिरवती, सरभू, मही नदीथें जाःगु ततःधंगु नदीया ह्वंय् *(संगमय्)* सुं छम्ह मनुखं निफुति स्वफुलि लः लिकाइ ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – थ्व निफुति स्वफुति लः आपाः दु लाकि उगु संगमय् न्ह्याना च्वंगु लः ?"

"भन्ते ! उगु निफुति स्वफुति लः सिबे संगमय् न्ह्यापा च्वंगु लः आपाः दु ⋯ लाख ब्वय् छब्वः नं मदु ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, ⋯ धर्मचक्षुया लाभ जुइगु परमार्थ जू ।"

४. दुतियसम्भेज्जउदक-सुत्त

४. श्रावस्ती ⋯ । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगा, जमुना, अचिरवती, सरभू, मही नदीथें जाःगु ततःधंगु नदीया ह्वँय् लः बा ववं सुना वनी, गना वनी निफुति स्वफुति जक लः ल्यना च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – थ्व निफुति लः आपाः दु लाकि नदीया ह्वंय् बा ववं सुना वना, गना वंगु लः आपा दु ?"

"भन्ते ! उगु निफुति स्वफुति लः सिबे उगु नदीया ह्वंय् लः बा ववं सुना गना वंगु लः आपाः दु ⋯ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, ⋯ धर्मचक्षुया लाभ जुइगु परमार्थ जू ।"

५. पठवी-सुत्त

५. श्रावस्ती ⋯ । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* न्हेगः बेलसि अपाय्गोगु चाग्वारा छथाय्स दइ । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – न्हेगः बेल *(सि)* अपाय्गोगु चाग्वारा आपाः दुलाकि थ्व महापृथ्वी ?"

"भन्ते ! ⋯ बेल सि अपाय्गोगु चाग्वारा अत्यन्त कम जक दु, महापृथ्वी आपाः दु । थुपिं चाग्वारा ⋯ सच्छिब्वय् छब्व, द्वच्छि ब्वय् छब्व नं मदु, लाख ब्वय् छब्व नं मदु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं ⋯ धर्मचक्षुया लाभ जुइगु परमार्थ जू ।"

६. दुतियपठवी-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* महापृथ्वी नष्ट जुया वना फुना वना न्हेगः बेलसि अपाय्गोगु जुइक चाग्वारा जक ल्यं दया च्वनी । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु आपाः दु, महापृथ्वी नष्ट जुया वना फुना वंगु आपा दुलाकि ल्यं दनिगु न्हेगः बेलसि अपाय्गोगु चाग्वारा ?"

"भन्ते ! फुना वंगु महापृथ्वी ··· आपाः दु, बेलसि न्हेगः बराबर चाग्वारा अत्यन्त कम जक दु, सच्छिब्वय् छब्वः नं मदु, द्वच्छि ब्वय् छब्व नं मदु, लाख ब्वय् छब्व नं मदु ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं ··· धर्मचक्षुया लाभ जुइगु परमार्थ जू ।"

७. समुद्द-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)*, सुं मनुखं महासमुद्रं निफुति स्वफुति लः लिकाइ ··· पूर्ववत् ··· ।"

८. दुतियसमुद्द-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* महासमुद्र सुखे जुया गना वना निफुति स्वफुति जक लः दइ ··· पूर्ववत् ··· ।".

९. पब्बत-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनू छम्हसिनं न्हेगः तू अपाय्गोगु लोंहचात पर्वतराज हिमालयं लिकाइ ··· पूर्ववत् ··· ।"

१०. दुतियपब्बत-सुत्त

१०. "भिक्षुपिं ! पर्वतराज हिमालय नष्ट जुया वना खतम जुया न्हेगः तू अपाय्गोगु लोंहचा जक ल्यना च्वनी ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

११. ततियपब्बत-सुत्त

११. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुमेरु पर्वतराजं सुं छम्ह मनुखं न्हेगः मू बराबर लोंहचा लिकाइ । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तयाः सुमेरु पर्वतराज आपाः दु लाकि न्हेगः मू बराबर लोंहचा ?"

"भन्ते ! पर्वतराज सुमेरु हे उपिं न्हेगः मू बराबर लोंहचात सिबे आपाः दु । ··· सच्छिब्वय् छब्व नं मदु, द्वच्छिब्वय् छब्व नं मदु, लाख ब्वय् छब्व नं मदु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, दृष्टिसम्पन्नम्ह ज्ञानी आर्यश्रावकयाके नं थ्व दुःख आपाः दु, गुगु क्षीण जुया वने धुंकल, काटे जुया वने धुंकल, गुगु बांकी ल्यं दनिगु खः व अत्यन्तः कम जक दनि । न्हापायागु क्षीण जुया वने धुंकूगु, काटे जुया वने धुंकूगु दुःखया न्ह्योने थ्व बाकी ल्यं दनिगु सच्छिब्वय् छब्व नं मदु, द्वच्छिब्वय् छब्व नं मदु, लाखय् छब्वय् नं मदु गुगु दुःख खः व आपालं आपाः न्हेगू जन्म तक ल्यने फु ।"

"भिक्षुपिं ! धर्मयागु ज्ञान *(धर्माभिसमय)* दइगु तःसकं ज्या लगे जू, धर्मचक्षुया लाभ जुइगु तःसकं परमार्थ जू ।"

अभिसमय-संयुत्त क्वचाल ।

१४. धातु-संयुत्त

नानत्त-वर्ग

१. धातुनानत्त-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातुया नानात्वया बारे उपदेश बिये त्यना । न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते ! " धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व *(अनेक कथंया धातु)* धयागु छु छु खः ?"

चक्षुधातु, रूपधातु, चक्षुविज्ञानधातु । श्रोत्रधातु, शब्दधातु, श्रोत्रविज्ञानधातु । घ्राणधातु, गन्धधातु, घ्राणविज्ञानधातु । जिह्वाधातु, रसधातु, जिह्वाविज्ञानधातु । कायधातु, स्प्रष्टव्यधातु, कायविज्ञानधातु । मनोधातु, धर्मधातु, मनोविज्ञानधातु । भिक्षुपिं ! थुमित हे धाइ धातुनानात्व ।

२. फस्सनानत्त-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व दइ *(उत्पन्न जुइ)* । भिक्षुपिं ! धातुनानात्व धयागु छु छु खः ? चक्षुधातु, श्रोत्रधातु, घ्राणधातु, जिह्वाधातु, कायधातु, मनोधातु । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ धातुनानात्व ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व गुकथं दया वइगु ? भिक्षुपिं ! चक्षुधातु दयेवं चक्षुसंस्पर्श उत्पन्न जुइ । श्रोत्रधातु दयेवं ··· घ्राणधातु दयेवं ··· जिह्वाधातु दयेवं ··· कायधातु दयेवं ··· मनोधातु दयेवं मनःसंस्पर्श उत्पन्न जुइ । भिक्षुपिं ! थुकथं धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व दइगु खः ।"

३. नोफस्सनानत्त-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व उत्पन्न जुइ, *(परन्तु)* स्पर्शनानात्व दसां धातुनानात्व उत्पन्न जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व धयागु छु खः ? चक्षुधातु ··· मनोधातु । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ धातु-नानात्व ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं गुकथं स्पर्शनानात्व उत्पन्न जुइ, *(परन्तु)* स्पर्शनानात्व दसां गुकथं धातुनानात्व उत्पन्न जुइ मखुगु ?"

"भिक्षुपिं ! चक्षुधातु दयेवं चक्षुसंस्पर्श उत्पन्न जुइ *(परन्तु)* चक्षुसंस्पर्श दसां चक्षुधातु उत्पन्न जुइ मखु । ··· पूर्ववत् ··· मनोधातु दयेवं मनःसंस्पर्श उत्पन्न जुइ, *(परन्तु)* मनःसंस्पर्श दसां मनोधातु उत्पन्न जुइ मखु । भिक्षुपिं ! थुकथं धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व उत्पन्न जुइ *(परन्तु)* स्पर्शनानात्व दसा धातुनानात्व उत्पन्न जुइ मखु ।"

४. वेदनानानत्त-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व दइ *(उत्पन्न जुइ)* । स्पर्शनानात्व दयेवं वेदनानानात्व उत्पन्न जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व धयागु छु छु खः ? चक्षुधातु ··· मनोधातु । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ धातु-नानात्व ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व गुकथं दया वइगु ? स्पर्शनानात्व दयेवं गुकथं वेदनानानात्व दया वइगु ? भिक्षुपिं ! चक्षुधातु दयेवं चक्षुसंस्पर्श उत्पन्न जुइ । चक्षुसंस्पर्श दयेवं चक्षुसंस्पर्शज वेदना उत्पन्न जुइ । ··· *(पूर्ववत्)* ··· मनोधातु दयेवं मनःसंस्पर्शज वेदना उत्पन्न जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व उत्पन्न जुइ । स्पर्शनानात्व दयेवं वेदना-नानात्व उत्पन्न जुइ ।"

५. दुतियवेदनानानत्त-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· ।"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व उत्पन्न जुइ । स्पर्शनानात्व दयेवं वेदनानानात्व उत्पन्न जुइ । *(परन्तु)* वेदनानानात्व दसां स्पर्शनानात्व दइ मखु । स्पर्शनानात्व दसां धातुनानात्व दइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व धयागु छु खः ? चक्षुधातु ··· मनोधातु । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ धातुनानात्व ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व गुकथं दया वइगु ? स्पर्शनानात्व दयेवं वेदनानानात्व गुकथं दया वइगु ? *(परन्तु)* वेदनानानात्व दसां गुकथं स्पर्शनानात्व दइ मखुगु ? स्पर्शनानात्व दसां गुकथं धातुनानात्व दइ मखुगु ?"

"भिक्षुपिं ! चक्षुधातु दयेवं चक्षुसंस्पर्श उत्पन्न जुइ । चक्षुसंस्पर्श दयेवं चक्षुसंस्पर्शज वेदना उत्पन्न जुइ । *(परन्तु)* चक्षुसंस्पर्श दइ मखु । चक्षुसंस्पर्श दसां चक्षुधातु उत्पन्न जुइ मखु । ··· पूर्ववत् ··· । मनोधातु दयेवं मनःसंस्पर्श उत्पन्न जुइ । मनःसंस्पर्श दयेवं मनःसंस्पर्शज वेदना उत्पन्न जुइ । *(परन्तु)* मनःसंस्पर्शज वेदना उत्पन्न जूसां मनःसंस्पर्श दइ मखु । मनःसंस्पर्श दसां मनोधातु उत्पन्न जुइ

मखु । भिक्षुपिं ! थुकथं धातुनानात्व दयेवं स्पर्शनानात्व दया वइ । स्पर्शनानात्व दया वयेवं वेदनानानात्व दया वइ । *(परन्तु)* वेदनानानात्व दसां स्पर्शनानात्व दसां धातुनानात्व दइ मखुगु खः ।"

६. बाहिरधातुनानत्त-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातुयानानात्वयाबारे उपदेश बिये त्यना । न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।" ···

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व धयागु छु छु खः ? रूपधातु, शब्दधातु, गन्धधातु, रसधातु, स्पर्शधातु, धर्मधातु । भिक्षुपिं ! थुमित हे धाइ धातुनानात्व ।"

७. सञ्ञानानत्त-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातुनानात्व *(अनेक कथंया धातु)* दयेवं संज्ञानानात्व उत्पन्न जुइ । संज्ञानानात्व दयेवं संकल्पनानात्व उत्पन्न जुइ । संकल्पनानात्व दयेवं छन्दनानात्व उत्पन्न जुइ । छन्दनानात्व दयेवं नुगलय् अनेक कथंया *(नाना)* चाहना *(परिलाहनानत्त yearnings)* उत्पन्न जुइ । अनेक कथंया चहाना उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया परियेसना *(नाना खोज)* उत्पन्न जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व छु छुं खः ? रूपधातु ··· धर्मधातु । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ धातुनानात्व ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं धातुनानात्व दयेवं संज्ञानानात्व उत्पन्न जुइ ? गुकथं संकल्पनानात्व दयेवं छन्दनानात्व उत्पन्न जुइ ? गुकथं छन्दनानात्व दयेवं नुगलय् अनेक कथंया *(नाना)* चाहना उत्पन्न जुइ ? गुकथं अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया परियेसना *(खोज)* उत्पन्न जुइ ?"

"भिक्षुपिं ! रूपधातु दयेवं रूपसंज्ञा उत्पन्न जुइ । रूपसंज्ञा दयेवं रूपसंकल्प उत्पन्न जुइ । रूपसंकल्प दयेवं रूपछन्द उत्पन्न जुइ । रूपछन्द उत्पन्न जुयेवं नुगलय् अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइ । अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया *(नाना)* परियेसना *(खोज)* उत्पन्न जुइ ।"

शब्दधातु ··· गन्धधातु ··· रसधातु ··· स्प्रष्टव्यधातु ··· धर्मधातु ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं धातुनानात्व दयेवं संज्ञानानात्व उत्पन्न जुइगु खः । संज्ञानानात्व दयेवं संकल्पनानात्व दइगु खः । संकल्पनानात्व दयेवं छन्दनानात्व दइगु खः । छन्दनानात्व दयेवं नुगलय् अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइगु खः । अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया परियेसना *(खोज)* उत्पन्न जुइगु खः ।

८. नोपरियेसननानानत्त-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं संज्ञानानात्व ··· संकल्पनानात्व ··· छन्दनानात्व ··· नानाचाहना उत्पन्न जुइ । अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया परियेसना उत्पन्न जुइ । *(परन्तु)* अनेक कथंया परियेसना उत्पन्न जूसां नुगलय् अनेक कथंया चाहना दइ मखु । नुगलय् अनेक

कथंया चाहना दसां छन्दनानात्व दइ मखु । छन्दनानात्व दसां संकल्पनानात्व दइ मखु । संकल्पनानात्व दसां संज्ञानानात्व दइ मखु । संज्ञानानात्व दसां धातुनानात्व दइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं धातुनानात्व दयेवं संज्ञानानात्व ··· संकल्पनानात्व ··· छन्दनानात्व ··· नाना चाहना ··· नाना परियेसना उत्पन्न जुइगु *(परन्तु)* अनेक कथंया परियेसना उत्पन्न जूसां नुगलय् अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइ मखुगु ··· धातुनानात्व उत्पन्न जुइ मखुगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व छु छु खः ? रूपधातु ··· धर्मधातु । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ धातुनानात्व ।"

"भिक्षुपिं ! रूपधातु दयेवं रूपसंज्ञा उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· धर्मधातु दयेवं धर्मसंज्ञा उत्पन्न जुइ, धर्मसंज्ञा दयेवं ··· *(पूर्ववत्)* ··· धर्मपरियेसना *(परन्तु)* धर्मपरियेसना उत्पन्न जूसां नुगलय् अनेक कथंया धर्म चाहना दसां धर्मछन्दनानात्व दइ मखु । धर्मछन्दनानात्व दसां धर्मसंकल्प नानात्व दइ मखु । धर्मसंकल्पनानात्व दसां धर्मनानात्व दइ मखु । धर्मसंज्ञानानात्व दसां धर्मधातुनानात्व दइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं धातुनानात्व दयेवं संज्ञानानात्व ··· संकल्पनानात्व ··· छन्दनानात्व ··· नाना चाहना ··· नाना परियेसना उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· *(परन्तु)* अनेक कथंया परियेसना उत्पन्न जूसां ··· धातुनानात्व उत्पन्न जुइ मखुगु खः ।"

९. बाहिर फस्सनानत्त-सुत्त

९. "भिक्षुपिं ! धातुनानात्व *(अनेक कथंया धातु)* दयेवं संज्ञानानात्व उत्पन्न जुइ । संज्ञानानात्व दयेवं संकल्पनानात्व उत्पन्न जुइ । संकल्पनानात्व दयेवं छन्दनानात्व उत्पन्न जुइ । छन्दनानात्व दयेवं परिलाहनानात्व *(नुगलय्)* अनेक कथंया *(नाना)* चाहना उत्पन्न जुइ । अनेक कथंया चाहना दयेवं अनेक कथंया खोज *(परियेसना)* उत्पन्न जुइ । परियेसनानानात्व दयेवं अनेक कथंया लाभ जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व छु छु खः ? रूपधातु ··· धर्मधातु । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ धातुनानात्व ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं धातुनानात्व दयेवं संज्ञानानात्व उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· गुकथं अनेक कथंया खोज दयेवं अनेक कथंया लाभ जुइ ?"

"भिक्षुपिं ! रूपधातु दयेवं रूपसंज्ञा उत्पन्न जुइ । रूपसंज्ञा दयेवं रूपसंकल्प उत्पन्न जुइ । रूप संकल्प दयेवं रूप छन्द उत्पन्न जुइ । रूप छन्द दयेवं नुगलय् अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइ । अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया खोज उत्पन्न जुइ । अनेक कथंया खोज उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया लाभ उत्पन्न जुइ ।"

शब्दधातु ··· गन्धधातु ··· रसधातु ··· स्प्रष्टव्यधातु ··· धर्मधातु ··· *(पूर्ववत्)* । भिक्षुपिं ! थुकथं धातुनानात्व दयेवं संज्ञानानात्व उत्पन्न जुइगु खः । संज्ञानानात्व दयेवं संकल्पनानात्व उत्पन्न जुइगु खः । संकल्पनानात्व दयेवं छन्दनानात्व दइगु खः । छन्दनानात्व दयेवं नुगलय् अनेक कथंया चाहना दइगु खः । अनेक कथंया चाहना उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया खोज उत्पन्न जुइगु खः । अनेक कथंया खोज उत्पन्न जुइवं अनेक कथंया लाभ *(लाभ नानत्तं)* उत्पन्न जुइगु खः ।

१०. दुतियबाहिरफस्सनानत्त-सुत्त

१०. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! धातुनानात्व दयेवं संज्ञानानात्व ··· संकल्पनानात्व ··· छन्दनानात्व ··· परिलाहनानात्व ··· परियेसनानानात्व ··· लाभनानात्व उत्पन्न जुइ। *(परन्तु)* अनेक कथंया लाभ दसां परियेसनानानात्व उत्पन्न जुइ मखु, परियेसनानानात्व दसां परिलाहनानात्व ··· परियेसनानानात्व ··· लाभनानात्व उत्पन्न जुइ *(परन्तु)* लाभनानात्व उत्पन्न जूसां ··· *(पूर्ववत्)* धातुनानात्व उत्पन्न जुइ मखुगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! धातुनानात्व छु छु खः ? रूपधातु ··· धर्मधातु। भिक्षुपिं ! थुमित धाइ धातुनानात्व।"

"भिक्षुपिं ! रूपधातु दयेवं रूपसंज्ञा उत्पन्न जुइ ···*(पूर्ववत्)* ··· धर्मधातु दयेवं धर्मसंज्ञा उत्पन्न जुइ ··· धर्मलाभ जुइ। *(परन्तु)*·· धर्म लाभ उत्पन्न जूसां ··· धर्मधातुनानात्व उत्पन्न जुइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं धातुनानात्व दयेवं संज्ञा ··· संकल्प ··· छन्द ··· परिलाह ··· परियेसना ··· लाभ उत्पन्न जुइ *(परन्तु)* लाभनानात्व दसां परियेसनानानात्व उत्पन्न जुइ मखु ··· परिलाह ··· छन्द ··· संकल्प ··· संज्ञा ··· संज्ञानानात्व दसां धातुनानात्व उत्पन्न जुइ मखु।"

नानत्त-वर्ग क्वचाल।

द्वितीय-वर्ग

११. सत्तधातु-सुत्त

११. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! धातु न्हेथी दु। छु छु न्हेथी ? (१) आभाधातु, (२) शुभधातु, (३) आकाशानञ्चायतनधातु (४) विज्ञानानञ्चायतनधातु, (५) आकिंचन्यायतनधातु, (६) नैवसंज्ञानासंज्ञायतन-धातु, (७) संज्ञावेदयितनिरोधधातु। भिक्षुपिं ! थुपिं हे खः न्हेथी धातु।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, भिक्षु छम्हसिनं भगवान्यात बिन्ति यात – भन्ते ! ··· छु प्रत्ययं थुपिं न्हेथी धातु क्यनी *(प्रज्ञप्त जुइ)* ?

"भिक्षु ! गुगु आभाधातु खः उकियात ख्यूंगु *(अन्धकार)* या प्रत्ययं क्यनी। गुगु शुभधातु खः उकियात अशुभधातुया प्रत्ययं *(अर्थात् बांलागुयात बांमलागु दयेवं छुटे जुइ)* क्यनी। गुगु आकाशानञ्चायतनधातु खः उकियात रूपया प्रत्ययं क्यनी। गुगु विज्ञानानञ्चायतनधातु खः उकियात आकाशानञ्चायतनया प्रत्ययं क्यनी। गुगु आकिञ्चन्यायतनधातु खः उकियात विज्ञानानञ्चायतनधातु प्रत्ययं क्यनी। गुगु नैवसंज्ञानासंज्ञायतनधातु खः उकियात आकिञ्चायतनया प्रत्ययं क्यनी। गुगु संज्ञावेदयित-निरोधधातु खः उकियात निरोधया प्रत्ययं क्यनी।"

"भन्ते ! ··· थुपिं न्हेथी धातुतय्त गुकथं प्राप्त यायेगु ?"

"भिक्षु ! गुगु आभाधातु, शुभधातु, आकाशानञ्चायतनधातु, विज्ञानानञ्चायतनधातु, आकिञ्चन्यायतनधातु खः थुमिगु प्राप्ति संज्ञाद्वारा जुइ।"

"भिक्षु ! गुगु नैवसंज्ञानासंज्ञायतनधातु खः उकिया संस्कार ल्यं मदय्क फुना वनेवं प्राप्त जुइ।"

"भिक्षु ! गुगु संज्ञावेदयितनिरोधधातु खः उकियात निरोध याना छ्वयेवं (by attainment of cessation) प्राप्त जुइ।"

१२. सनिदान-सुत्त

१२ श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! निदान दया हे कामवितर्क उत्पन्न जुइ, निदान मदय्कं मखु । निदान दया हे व्यापादवितर्क उत्पन्न जुइ, निदान मदय्कं मखु । निदान दया हे विहिंसावितर्क उत्पन्न जुइ, निदान मदय्कं मखु।"

"भिक्षुपिं ! … गुकथं उत्पन्न जुइ ?"

"भिक्षुपिं ! कामधातुया प्रत्ययं हे *(दया हे)* कामसंज्ञा उत्पन्न जुइ । कामसंज्ञाया प्रत्ययं हे कामसंकल्प उत्पन्न जुइ । कामसंकल्पया प्रत्ययं हे कामच्छन्द उत्पन्न जुइ । कामच्छन्दया प्रत्ययं हे कामयागु चाहना उत्पन्न जुइ । कामयागु चाहनाया प्रत्ययं हे कामयागु प्राप्तिया नितिं खोज *(काम परियेसना)* याइ । भिक्षुपिं ! कामपरियेसनाय् लगे जुजुं अश्रुतवान् पृथक्जन स्वथासय् प्रतिपन्न *(लगे)* जुइ – कायं, वाकं, मनं।"

"भिक्षुपिं ! व्यापादधातुया प्रत्ययं व्यापादसंज्ञा उत्पन्न जुइ … *(च्वय्थें)*।"

"भिक्षुपिं ! विहिंसाधातुया प्रत्ययं विहिंसाधातु उत्पन्न जुइ …।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उदाहरणया लागी)* सुं छम्ह मनुखं च्यानाच्वंगु घाँय्म्वो छकलि गंगु घाँय् द्वोंय् वांछ्वया बिइ । यदि वं ल्हातं अथवा तुतिं न्हुया दाया मि स्याना मबिल धाःसा भिक्षुपिं ! व तःधंगु विपत्तिइ लाइ अथवा सिना वनी । "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं उत्पन्न जूगु मभिं मभिंगु संज्ञायात तुरुन्तातुरुन्तै तोता छ्वइ मखु, तापाका छ्वइ मखु, खतम याना छ्वइ मखु, बिलकुल ज्या खेले मदय्का छ्वइ मखु, वं थ्व हे जन्मय् *(थुगु जीवनय् हे)* दुःखपूर्वक विहार याइ – विघातपूर्वक, परिलाहपूर्वक । शरीर तोता सिना वनेवं वयात तःधंगु दुर्गति प्राप्त जुइ।"

"भिक्षुपिं ! निदान दया हे नैष्क्रम्यविर्तक उत्पन्न जुइ, निदान मदय्कं मखु । निदान दया हे अव्यापादवितर्क उत्पन्न जुइ, निदान मदय्कं मखु । निदान दया हे विहिंसाविर्तक उत्पन्न जुइ, निदान मदय्कं मखु।"

"भिक्षुपिं ! … गुकथं उत्पन्न जुइ ?"

"भिक्षुपिं ! नैष्क्रम्यधातु *(संसार त्याग)* या प्रत्ययं हे नैष्क्रम्यसंज्ञा उत्पन्न जुइ । नैष्क्रम्य संज्ञाया प्रत्ययं हे नैष्क्रम्यसंकल्प उत्पन्न जुइ । नैष्क्रम्यसंकल्प … । … नैष्क्रम्यछन्द … । … नैष्क्रम्य चाहना … ।

··· नैष्क्रम्य परियेसना याइ । भिक्षुपिं ! नैष्क्रम्य परियेसनाय् लगे जुजुं श्रुतवान् आर्यश्रावक स्वथासय् प्रतिपन्न जुइ – कायं, वाकं, मनं ।"

"भिक्षुपिं ! अव्यापादधातुया प्रत्ययं अव्यापादसंज्ञा उत्पन्न जुइ ··· *(च्वयेथें)* ।"

"भिक्षुपिं ! अविहिंसाधातुया प्रत्ययं अविहिंसासंज्ञा उत्पन्न जुइ ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं छम्ह मनुखं च्याना च्वंगु घाँय्म्वो छकलि गंगु घाँय् द्वोंय् वांछ्वया बिइ । यदि वं ल्हातं वा तुति न्हुया दाया मि स्याना मबिल धाःसा भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं अन घाँय् द्वोंय् च्वना च्वंपिं प्राणीपिं तःधंगु विपत्तिइ लाइ अथवा सिना वनी ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं उत्पन्न जूगु मभिं मभिंगु संज्ञायात तुरन्तातुरन्तै *(शिघ्र)* तोता छ्वइ, तापाका छ्वइ, खतम याना छ्वइ, बिलकुल ज्या ख्यले मदय्का छ्वइ, वं थ्व हे जन्मय् सुखपूर्वक विहार याइ – विघात मदय्क, उपायास मदय्क, परिलाह मदय्क । शरीर तोता सिना वनेवं वयात भिंगु सुगति प्राप्त जुइ ।"

१३. गिञ्जकावसथ-सुत्त

१३. छगू समयय् भगवान् ञातिकपिं नापं गिञ्जकावसथ *(=अपां दना दय्का तःगु सलंशाला)* य् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं" धका सम्बोधन याना बिज्यात । "भदत !" धका उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! धातुया प्रत्ययं संज्ञा उत्पन्न जुइ, दृष्टि उत्पन्न जुइ, वितर्क उत्पन्न जुइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, आयुष्मान् श्रद्धालु कात्यायनं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! बुद्धत्व प्राप्त मजूपिंके दुगु गुगु दृष्टि खः उकियात गुकथं म्हसिइकेगु ?

"कात्यायन ! गुगु थ्व अविद्या-धातु खः व तःसकं तःधंगु धातु खः । कात्यायन ! हीन धातुया प्रत्ययं हे हीन संज्ञा दइ, हीन दृष्टि दइ, हीन चेतना दइ, हीन अभिलाषा दइ, हीन प्रणिधि, हीन पुरुष, हीन वचन उत्पन्न जुइ । वं हीनगु खँ ल्हाइ, हीन उपदेश बिइ, हीन प्रज्ञप्त याइ, हीन पक्षया स्थापना याइ, हीन विवरण बिइ, हीन विभाग याइ, हीन थुइका काइ । वयागु उत्पत्ति नं हीन हे जुइ – थथे जिं धया ।"

"कात्यायन ! मध्यम धातुया प्रत्ययं मध्यम संज्ञा ··· *(पूर्ववत्)* ··· वयागु उत्पत्ति नं मध्यम हे जुइ – थथे जिं धया ।"

"कात्यायन ! उत्तम धातुया प्रत्ययं उत्तम संज्ञा ··· वयागु उत्पत्ति नं उत्तम हे जुइ – थथे जिं धया ।"

१४. हीनाधिमुत्तिक-सुत्त

१४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं *(मिले)* जुइ, मिले

चले जुइ। हीन *(नीच)* प्रवृत्ति *(विचार)* दुपिं सत्त्व प्राणीपिं हीन प्रवृत्ति दुपिं प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ। कल्याण *(भिंगु)* प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं कल्याण प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ।"

"भिक्षुपिं ! अतीत कालय् नं धातु स्वभाव अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जू, मिले चले जू। हीन *(नीच)* प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं हीन प्रवृत्ति दुपिं प्राणीपिं नाप नापं जू, मिले चले जू। कल्याण प्रवृत्ति दुपिं प्राणीपिं कल्याण प्रवृत्ति दुपिं प्राणीपिं नाप नापं जू, मिले चले जू।"

"भिक्षुपिं ! अनागत कालय् नं … *(च्वय्थें)* … "

"भिक्षुपिं ! आः नं … "

१५. चङ्कम-सुत्त

१५. छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् आयुष्मान् सारिपुत्र भगवान्या अविदूरय् *(तापा मजुइक लिक्कस)* भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वन। आयुष्मान् महामौद्गल्यायन नं …। आयुष्मान् पूर्णमन्त्राणिपुत्र नं …। आयुष्मान् उपालि नं …। आयुष्मान् आनन्द नं …। आयुष्मान् देवदत्त नं भगवान्या अविदूरय् भिक्षुपिं लिसे चक्रमण याना च्वन।

१६. अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छु छिमिसं सारिपुत्रयात छथ्वः भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वंगु खनाला ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! इपिं सकलें भिक्षुपिं महाप्राज्ञपिं खः। भिक्षुपिं ! छु छिमिसं मौद्गल्यायनयात छथ्वः भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वंगु खनाला ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! इपिं सकलें भिक्षुपिं महार्द्धिकपिं खः। भिक्षुपिं ! छु छिमिसं काश्यपयात छथ्वः भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वंगु खनाला ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! इपिं सकलें भिक्षुपिं धुतङ्गधारीपिं खः। भिक्षुपिं ! छु छिमिसं अनुरुद्धयात छथ्वः भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वंगु खनाला ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! इपिं सकलें भिक्षुपिं दिव्यचक्षुलाभीपिं खः। भिक्षुपिं ! छु छिमिसं पूर्ण मन्त्राणिपुत्रयात छथ्वः भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वंगु खनाला ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! इपिं सकलें भिक्षुपिं धर्मकथिकपिं खः। भिक्षुपिं ! छु छिमिसं उपालियात छथ्वः भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वंगु खनाला ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! इपिं सकलें भिक्षुपिं विनयधरपिं ख: । भिक्षुपिं ! छु छिमिसं आनन्दयात छथ्व: भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वंगु खनाला ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! इपिं सकलें भिक्षुपिं बहुश्रुतपिं ख: । भिक्षुपिं ! छु छिमिसं देवदत्तयात छथ्व: भिक्षुपिं लिसे चंक्रमण याना च्वंगु खनाला ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! इपिं सकलें भिक्षुपिं मभिंगु विचार दुपिं *(पापिच्छा)* ख: ।"

"भिक्षुपिं ! धातु स्वभाव अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं *(मिले)* जुइ, मिले चले जुइ । हीन - *नीच)* प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं हीन प्रवृत्ति दुपिं नाप ··· कल्याण प्रवृत्ति दुपिं सत्त्वपिं कल्याण प्रवृत्ति दुपिं प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अतीत कालय् नं ··· अनागत कालय् नं ··· आ: नं धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ··· ।"

१६. सगाथा-सुत्त

१७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिलेचले जुइ । हीन *(नीच)* प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं हीन प्रवृत्ति दुपिं प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । भिक्षुपिं ! अतीत कालय् नं ··· अनागत कालय् नं ··· आ: नं धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* खिति फोहर फोहर नाप नापं जुइ, मिलेचले जुइ, पिसाब पिसाब नाप ···, ई ई नाप ···, हि हि नाप ···, न्हीं न्हीं *(पीप)* नाप ··· । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । हीन *(नीच)* प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं हीन प्रवृत्ति दुपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । भिक्षुपिं ! अतीतकालय् नं ··· अनागत कालय् नं ··· आ: नं धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ··· ।"

"भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । कल्याण *(भिंगु)* प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं भिंगु प्रवृत्ति दुपिं प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । भिक्षुपिं ! अतीत कालय् नं ··· अनागत कालय् नं ··· आ: नं धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* दुरु दुरु नापं ··· चिकं चिकं नापं ··· घ्य: घ्य: नापं ··· कस्ति कस्ति नापं ··· साख: साख: नाप ··· मिले चले जुइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । कल्याण प्रवृत्ति दुपिं ··· कल्याण प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं नाप

नापं जुइ, मिले चले जुइ । भिक्षुपिं ! अतीत कालय् नं ··· अनागत कालय् ··· आ: नं धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं ··· मिले चले जुइ । कल्याण प्रवृत्ति दुपिं ··· कल्याण प्रवृत्ति दुपिं सत्त्व प्राणीपिं नाप ··· मिले चले जुइ ।"

१८. थुलि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं हानं थथे आज्ञा *(गाथाद्वारा)* जुया बिज्यात –[१४]

"संसग्गा वनथो जातो, असंसग्गेन छिज्जति ।
परित्तं दारुमारुय्ह, यथा सीदे महण्णवे ॥

"संसर्गं उत्पन्न जूगु रागया जंगलयात
असंसर्गं त्वाथला बिइ ।
गथे चिब्याचा:गु सिपौचाय् च्वना वंम्ह
विशालगु महासमुद्रया दथुइ दुबे जुइगु ख: ।"

"एवं कुसीतमागम्म, साधुजीवि पि सीदति ।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, कुसीतं हनिविरियं ॥

"अथे हे आलसीपिं नापं संगत लायेवं
भिंम्ह मनू नं दुबे जुया वनेयो ।
उकिं हे आलसी व अनुत्साही व्यक्तिपिं तोता छ्व ।"

"पविवित्तेहि अरियेहि, पहितत्तेहि भायीहि ॥
निच्चं आरद्धविरियेहि, पण्डितेहि सहावसे"ति ॥

"एकान्तय् च्वनिम्ह गुम्ह ख: आर्यपुरुष
प्रहितात्म व ध्यान अभ्यासय् लगे जूम्ह
गुम्हसियाके न्ह्याबलें उत्साह दया च्वंम्ह ख:
अजाम्ह पण्डित नाप सहवास या ।"

१७. अस्सद्धसन्दन-सुत्त

१९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । श्रद्धा मदुम्ह मनू श्रद्धा मदुम्ह नाप, लज्जा मदुम्ह मनू निर्लज्जाम्ह नापं, ध्वांम्ह ध्वां नाप, मूर्खम्ह मूर्ख नाप, बेकारम्ह बेकारम्ह नाप, मूढ स्मृति दुम्ह मूढ स्मृति दुम्ह नाप, दुष्प्रज्ञ दुष्प्रज्ञ नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अतीत कालय् नं ··· अनागत कालय् नं ··· आ: नं धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं ··· मिले चले जुइ । श्रद्धा मदुम्ह ··· ।"

---

१४ स्वया दिसं अनुवादकया इतिवुत्तक पृ. ६७ नं ।

"भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अतीत कालय् नं ··· अनागत कालय् नं ··· आः नं धातु स्वभाव अनुसार सत्त्व प्राणीपिं ··· मिले चले जुइ । श्रद्धा दुम्ह ··· ।"

१८. असद्धमूलक-सुत्त

२०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातु अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिलेचले जुइ । श्रद्धा मदुम्ह मनू श्रद्धा मदुम्ह नाप ··· श्रद्धा दुम्ह श्रद्धा दुम्ह नाप, लज्जा दुम्ह लज्जा दुम्ह नाप, प्रज्ञावानम्ह प्रज्ञावाननाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । भिक्षुपिं ! अतीत कालय् नं ··· अनागत कालय् नं ··· आः *(वर्तमान कालय्)* नं धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं ··· मिले चले जुइ । श्रद्धा मदुम्ह ··· पूर्ववत् ।"

१९. अहिरिकमूलक-सुत्त

२१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ··· श्रद्धा मदुम्ह श्रद्धा मदुम्ह लिसे ··· *(च्वय्थें)* ··· श्रद्धा दुम्ह ···"

२०. अनोत्तप्पमूलक-सुत्त

२२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ··· लज्जा मदुम्ह ··· *(च्वय्थें)* ··· लज्जा दुम्ह ··· ।"

२१. अप्पस्सुतमूलक-सुत्त

२३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ··· अश्रुतवान् अश्रुतवान् लिसे ··· बहुश्रुतवान् बहुश्रुतवान् लिसे ··· "

२२. कुसीतमूलक-सुत्त

२४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातु स्वभाव अनुसार सत्त्व प्राणीपिं ··· मिले चले जुइ । बेकारम्ह बेकारम्ह लिसे ··· आरद्ध वीर्य दुम्ह आरद्ध वीर्य दुम्ह लिसे ··· ।"

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

कर्मपथ-वर्ग

२३. असमाहित-सुत्त

२५. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । श्रद्धा मदुम्ह श्रद्धा मदुम्ह नाप, लज्जा मदुम्ह लज्जा मदुम्ह नाप, ध्वांम्ह ध्वां नाप, असमाहितम्ह असमाहितम्ह नाप, दुष्प्रज्ञम्ह दुष्प्रज्ञम्ह नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

… श्रद्धा दुम्ह श्रद्धा दुम्ह नापं … *(च्वय्‌या ठीक उल्टा)* …

२४. दुस्सील-सुत्त

२६. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । श्रद्धा मदुम्ह श्रद्धा मदुम्ह नाप, लज्जा मदुम्ह लज्जा मदुम्ह नाप, ध्वांम्ह ध्वां नाप, दुःशीलम्ह दुःशील नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

श्रद्धावान्म्ह श्रद्धावान् नाप … शीलवान्म्ह शीलवान् नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।

२५. पञ्चसिक्खापद-सुत्त

२७. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं … मिले चले जुइ । प्राणातिपात याइम्ह *(हिंसक)* प्राणातिपात याइम्ह नाप, खुज्या *(अदिन्नादायिनो)* याइम्ह खुं नाप, व्यभिचार याइम्ह व्यभिचारी नाप, मखुगु खँ ल्हाइम्ह *(मुसावादिनो)* मखुगु खँ ल्हाइम्ह नापं, सुरा-मेरय-मद्य-प्रमाद स्थान जुइगु नशालु पदार्थ सेवन याइम्ह … नशालु पदार्थ सेवन याइम्ह नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

… प्राणातिपात मयाइम्ह प्राणातिपात मयाम्ह नाप … *(च्वय्‌या ठीक उल्टा)*।

२६. सत्तकम्मपथ-सुत्त

२८. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । प्राणातिपात याइम्ह *(हिंसक)* प्राणातिपात याइम्ह नाप, खुंज्या याइम्ह खुँ नापं, व्यभिचार *(काम मिथ्याचार)* याइम्ह व्यभिचारी नापं, मखुगु खँ ल्हाइम्ह मखुगु खँ ल्हाइम्ह नाप, पिसुणवाचा खँ ल्हाइम्ह पिसुण वाचा खँ ल्हाइम्ह नाप, फरुषवाचा खँ ल्हाइम्ह फरुषवाचा खँ ल्हाइम्ह नाप, सम्प्रलाप याइम्ह सम्प्रलापी नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

… प्राणातिपात मयाइम्ह … *(च्वय्‌या ठीक उल्टा)* ।

२७. दसकम्मपथ-सुत्त

२९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । प्राणातिपात याइम्ह प्राणातिपाती नाप, अदिन्नादान याइम्ह ··· , काममिथ्याचार याइम्ह ···, मृषावाद खँ ल्हाइम्ह ··· , पिसुनवाचा खँ ल्हाइम्ह ···, फरुषवाचा खँ ल्हाइम्ह ···, सम्प्रलाप खँ ल्हाइम्ह ···, अभिध्यालु ···, व्यापाद चित्त दुम्ह ···, मिथ्यादृष्टि दुम्ह मिथ्यादृष्टि दुम्ह नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

··· प्राणातिपात मयाइम्ह ··· *(च्वय्‌या ठीक उल्टा)* ··· सम्यक्‌दृष्टि दुम्ह सम्यक्‌दृष्टि दुम्ह नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।

२८. अट्ठङ्गिक-सुत्त

३०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । मिथ्यादृष्टिम्ह मिथ्यादृष्टि दुम्ह नाप ···, मिथ्यासंकल्पीम्ह ···, मिथ्यावाचा खँ ल्हाइमह ···, मिथ्याकर्म याइम्ह ···, मिथ्याआजीविका याइम्ह ···, मिथ्याव्यायाम याइम्ह ···, मिथ्यास्मृति दुम्ह ··· , मिथ्यासमाधि च्वनिम्ह मिथ्यासमाधि च्वनिम्ह नाप ··· मिलेचले जुइ ।"

··· सम्यक्‌दृष्टिम्ह सम्यक्‌दृष्टि दुम्ह नाप ··· *(च्वय्‌या ठीक उल्टा)* ।

२९. दसङ्ग-सुत्त

३१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धातु *(स्वभाव)* अनुसार सत्त्व प्राणीपिं नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ । मिथ्यादृष्टिम्ह मिथ्यादृष्टि दुम्ह नाप *(च्वय्‌या च्यागू अंग)* ··· मिथ्याज्ञान दुम्ह नाप ···, मिथ्याविमुक्ति दुम्ह मिथ्याविमुक्ति दुम्ह नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।"

··· सम्यक्‌दृष्टिम्ह सम्यकदृष्टि दुम्ह नाप ··· सम्यक्‌विमुक्ति दुम्ह सम्यक्‌विमुक्ति दुम्ह नाप नापं जुइ, मिले चले जुइ ।

कर्मपथ-वर्ग क्वचाल ।

चतुर्थ-वर्ग

३०. चतुधातु-सुत्त

३२. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन।

"भिक्षुपिं! धातु प्यथी दु। छु छु प्यथी? (१) पृथ्वीधातु, (२) आपोधातु, (३) तेजोधातु, (४) वायु-धातु। भिक्षुपिं! थुपिं हे खः प्यथी धातुत।"

३१. पुब्बेसम्बोध-सुत्त

३३. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व तिनिगु अवस्थाय् जिगु मनय् थथे जुल – पृथ्वीधातुया आस्वाद छु खः? पृथ्वीधातुया आदीनव *(दोष)* छु खः? पृथ्वीधातुया निःशरण छु खः?"

"आपोधातुया आस्वाद छु खः ··· *(च्वय् थें)*"

"तेजोधातुया आस्वाद छु खः ···"

"वायुधातुया आस्वाद छु खः ···"

"भिक्षुपिं! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – पृथ्वीधातुया प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य दइगु खः व हे पृथ्वीधातुया आस्वाद खः। पृथ्वीधातुया गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम धर्म दुगु खः व हे रूपया दोष *(आदीनव)* खः। गुगु पृथ्वीधातुया प्रति छन्दरागयात दबे याना छ्वयेगु, प्रहीण याना छ्वयेगु खः व हे पृथ्वीधातु पाखें निःशरण खः।"

"आपोधातुया प्रत्ययं ··· *(च्वय् थें)*"

"तेजोधातुया प्रत्ययं ···"

"वायुधातुया प्रत्ययं ···"

"भिक्षुपिं! गुबले तक जिं थुपिं प्यंगू धातुयागु आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय् व निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे यथाभूतं सिइका मकयानी उबले तक, भिक्षुपिं! जिं थुगु देव सहित लोकय्, मारसहित ब्रह्मलोकय्, श्रमण ब्राह्मण प्रजा देव मनुष्यपिंथाय् जिं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी मयाना।"

"भिक्षुपिं! गुबले जिं थुपिं प्यंगू धातुयागु आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय्, व निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे यथाभूतं सिइका कया उबले ··· जिं थुगु ··· लोकय् अनुत्तर सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी याना।"

जिके थुजागु ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – जिगु चित्त विमुक्त जुल *(अनुप्पा मे विमुक्ति)*, थ्व हे अन्तिम जाति *(जन्म)* जुल, आः पुनर्जन्म जुइ माःगु मंत ।

३२. अचरिं-सुत्त

३४. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! जिं पृथ्वीधातुया आस्वाद (enjoyableness) खोज याना जुया । पृथ्वीधातुयाके दइगु गुगु आस्वाद खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । पृथ्वीधातुपाखें दइगु गुलि नं आस्वादत खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।"

"भिक्षुपिं ! जिं पृथ्वीधातुया दोषयागु खोज याना जुया । पृथ्वीधातु याके दइगु गुगु दोष खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । पृथ्वीधातु पाखें दइगु गुलि नं दोषत खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।"

"भिक्षुपिं ! जिं पृथ्वीधातुया निःशरणयागु खोज याना जुया । पृथ्वीयाके दइगु गुगु निःशरण खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । पृथ्वीधातुपाखें दइगु गुलि नं निःशरण खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।"

"भिक्षुपिं ! जिं आपोधातुया आस्वाद … *(च्वय्‌थें)* "

"भिक्षुपिं ! जिं तेजोधातुया आश्वाद … "

"भिक्षुपिं ! जिं वायुधातुया आस्वाद … "

"जिके थुजागु ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – 'जिगु चित्त विमुक्त जुल, थ्व हे अन्तिम जाति *(जन्म)* जुल, आः पुनर्जन्म जुइ माःगु मंत ।"

३३. नोचेदं-सुत्त

३५. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! यदि *(पृथ्वीधातुस)* आस्वाद *(न्ह्याइपुतायेबहःगु)* मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं पृथ्वीधातुस आसक्त जुइ मखुगु जुइ । भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुस आस्वाद दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं पृथ्वीधातुस आसक्त जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि पृथ्वीधातुस दोष मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं रूपं निर्वेद *(विराग)* मजुइगु जुल । भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुस दोष दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं पृथ्वीधातुस आसक्त मजुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि पृथ्वीधातुस निःशरण मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं पृथ्वीधातुनं निःशरण मजुइगु खः । भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुस निःशरण दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं पृथ्वीधातुं निःशरण जू, उकिं सत्त्व प्राणीपिं निःशरण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि आपोधातुस आस्वाद मदुगु … *(च्वय्‌थें)* "

"भिक्षुपिं ! यदि तेजोधातुस आस्वाद मदुगु … "

"भिक्षुपिं ! यदि वायुधातुस आस्वाद मदुगु ··· "

"भिक्षुपिं ! गुबले तक सत्त्वपिंसं थुपिं प्यंगू धातुयागु आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय्, निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे सिइका काये फइ मखुनि उबले तक, भिक्षुपिं ! सत्त्व प्राणीपिं देवलोकय् मारलोकय्, ब्रह्मलोकय् श्रमण ब्राह्मण लोकय् तथा देवसहित मनुष्यपिंथाय् *(सुं नं)* अविमुक्त जुया च्वनी, प्यपुना च्वनी, तोते फइ मखु, इमिगु चित्त प्रदूषित जुइका च्वं च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले सत्त्वपिंसं थुपिं प्यंगू धातुयागु आस्वादयात ··· दोषयात ··· निःशरणयात ··· गथे खः सिइका काये फइ उबले, भिक्षुपिं ! प्राणीपिं देवलोक ··· मनुष्यपिंथासं विमुक्त जुया वनी, प्यपुना च्वनी मखु, तोते फइ, इमिगु चित्त अप्रदूषित जुइका च्वं च्वनी ।"

३४. एकन्तदुक्ख-सुत्त

३६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! यदि पृथ्वीधातुस केवल दुःखया दुःख जक दुगु जूसा ··· सुख द हे मदुगु जूसा, प्राणीपिं पृथ्वीधातुस भुले मजुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुस सुख नं दु ··· उकिं प्राणीपिं पृथ्वीधातुस भुले जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि आपोधातुस ··· भिक्षुपिं ! यदि तेजोधातुस ··· भिक्षुपिं ! यदि वायुधातुस ··· ।"

"भिक्षुपिं ! यदि पृथ्वीधातुस केवल सुखया सुख जक दुगु जूसा ··· दुःख द हे मदुगु जूसा, प्राणीपिं पृथ्वीधातुस भुले जुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुस सुख नं दु ··· उकिं प्राणीपिं पृथ्वीधातुस भुले जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि पृथ्वीधातुस केवल सुखया सुख जक दुगु जूसा ··· दुःख द हे मदुगु जूसा प्राणीपिं पृथ्वीधातुस भुले जुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुस दुःख नं दु ··· उकिं प्राणीपिं पृथ्वीधातुस निर्वेद *(विरक्त)* जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि आपोधातुस ··· तेजोधातुस ··· वायुधातुस ··· *(च्वयथें)* ··· ।"

३५. अभिनन्द-सुत्त

३७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं पृथ्वीधातुयात अभिनन्दन याइ वं दुःखयात नं अभिनन्दन याइ । गुम्हसिनं दुःखयात अभिनन्दन याइ उम्ह दुःखं मुक्त मजू धका जिं धया ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं आपोधातुयात अभिनन्दन याइ ··· *(च्वयथें)* ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं तेजोधातुयात अभिनन्दन याइ ··· *(च्वयथें)* ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिन वायुधातुयात अभिनन्दन याइ ··· "

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं पृथ्वीधातुयात अभिनन्दन याइ मखु वं दुःखयात नं अभिनन्दन याइ मखु । गुम्हसिनं दुःखयात अभिनन्दन याइ मखु उम्ह दुःखं मुक्त जुल धका जिं धया ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं आपोधातुयात ··· आपोधातुयात अभिनन्दन याइ मखु ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं तेजोधातुयात ··· तेजोधातुयात अभिनन्दन याइ मखु ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं वायुधातुयात अभिनन्दन याइमखु ··· दुःखं मुक्त जुल धका जिं धया ।"

३६. उप्पाद-सुत्त

३८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु पृथ्वीधातुयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु *(पुनर्जन्म खः)*, प्रादुर्भाव जुइगु धयागु हे दुःखया उत्पत्ति खः, रोग दया वइगु खः, जरा व मरणया प्रादुर्भाव जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु आपोधातुयागु उत्पत्ति ··· *(पूर्ववत्)* ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु तेजोधातुयागु उत्पत्ति ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु वायुधातुयागु उत्पत्ति ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु पृथ्वीधातुयागु निरोध, व्युपशम तथा अस्तंगम जुया वनिगु धयागु हे दुःखया निरोध खः, रोगया अन्त्य खः, जरा व मरण अस्तंगम जुया वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु आपो ··· तेजो ··· वायुधातुयागु निरोध ··· जरा व मरण अस्तंगम जुया वनिगु खः ।"

३७. समणब्राह्मण-सुत्त

३९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! प्यथी धातु दु । छु छु प्यथी ? पृथ्वीधातु, आपोधातु, तेजोधातु वायुधातु ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुपिं प्यंगू धातुयागु आस्वाद, आदीनव *(दोष)* व निःशरणयात गथे खः अथे मस्यू धाःसा इपिं श्रमणपिंके न श्रामण्य दु न ब्राह्मणपिंके ब्राह्मण्य हे । इपिं आयुष्मान् श्रमण ब्राह्मणपिंसं परमार्थयात थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याये फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुपिं प्यंगू धातुयागु आस्वाद, आदीनव व निःशरणयात गथे खः अथे स्यू धाःसा इपिं श्रमणपिंके श्रमण्य दु, ब्राह्मणपिंके ब्राह्मण्य । इपिं आयुष्मान् श्रमण ब्राह्मणपिंसं परमार्थयात थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याये फइ ।"

३८. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

४०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! प्यथी धातु दु । छु छु प्यथी ? पृथ्वीधातु ··· वायुधातु ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुपिं प्यंगू धातुया समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव, निःशरणयात गथे खः अथे मस्यू धाःसा ··· *(च्वयथें)* ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुपिं प्यंगू धातुया समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव, निःशरणयात गथे खः अथे स्यू धाःसा ··· ।"

३९. ततियसमणब्राह्मण-सुत्त

४१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण ब्राह्मणं पृथ्वीधातु मस्यू, पृथ्वीधातुया समुदययात मस्यू, पृथ्वीधातुया निरोधयात मस्यू, पृथ्वीधातुया निरोधगामिनी प्रतिपदायात मस्यू धाःसा ··· *(च्वयथें)* ··· आपोधातु ··· तेजोधातु ··· वायुधातु ··· पूर्ववत् ··· "

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण ब्राह्मणं पृथ्वीधातु स्यू, पृथ्वीधातुया समुदययात स्यू, पृथ्वीधातुया निरोधयात स्यू, पृथ्वीधातुया निरोधगामिनी प्रतिपदायात स्यू धाःसा इपिं श्रमणपिंके श्रमणत्व दु, ब्राह्मणपिंके ब्राह्मण्य ! इपिं आयुष्मान् श्रमण ब्राह्मणपिंसं परमार्थयात थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याये फइ ।"

चतुर्थ-वर्ग क्वचाल

धातु-संयुत्त क्वचाल ।

१५. अनमतग्ग-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. तिणकट्ठ-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ *(आदी)* अल्याख *(अनमतग्गोयं)* खः । अविद्यां तोपुइका च्वंपिं तृष्णाया बन्धनं चिका च्वंपिं, *(जन्म व मरणया चक्रय् चाचा हिला)* न्ह्यांवना च्वंपिं सत्त्वपिनिगु पूर्वकोटि (The earliest points) क्यने फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* सुं मनुखं सारा जम्बुद्वीपया घाँय्, सिं, हांगा, कचामचा त्वाः ल्हाना छगू थासय् मुंकी उकियात प्यलौ प्यलौं हाक त्वा त्वा थला वांछ्वछ्वं – थ्व जिमि मां खः, थ्व जिमि मांया मां खः – थथे मांपिनि भ्व ल्याः खाना यंकेवले *(थुमिगु संख्या)* क्वचाइ मखु परन्तु उगु सारा जम्बुद्वीपया घाँय्, सिं, हांगा, कचामचा फुना वने फु । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः । अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाया बन्धनं चिका च्वंपिं, न्ह्यांवना च्वंपिं सत्त्वपिनिगु पूर्वकोटी क्यने फइ मखुगुलिं ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं चिरकालं निसें दुःख सिया च्वन, पीडा कष्ट सिया च्वन, अनर्थ जुया च्वन, श्मशान जायेका वया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! *(गात आः थथे जुये)* छिमिसं सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग मतयेमाः, विमुक्त जुइमाः ।"

२. पठवी-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः । अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाया बन्धनं चिका च्वंपिं, न्ह्यांवना च्वंपिं सत्त्वपिनि पूर्वकोटि क्यने फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* सुं मनुखं सारा महापृथ्वीयात वैल *(सि)* अपाय्गो याना वांछ्वया वं च्वं च्वनी – थ्व जिमि बा खः, थ्व जिमि बाया बा खः – थथे बापिनि भ्व ल्याः खाना

यंकेबले *(थुमिगु संख्या)* क्वचाइ मखु परन्तु उगु महापृथ्वी फुना वने फु । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याखः खः ··· ”

३. अस्सु-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । “भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः । अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाया बन्धनं चिका च्वंपिं न्ह्यांवना च्वंपिं सत्त्वपिनिगु पूर्वकोटि क्यने फइ मखु ।”

“भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुपिं चिरकालं निसें जन्म जुजुं सिना ··, मयोपिं नापं हना, योपिं नापं बाया च्वने माःगुलिं ख्वःपिनिपाखें हाःगु ख्वबि आपाः दु लाकि प्यंगू महासमुद्रया लः ?”

“भन्ते ! भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु धर्म जिमिसं थूथें गुपिं चिरकालं निसें जन्म जुजुं सिना ववं, मयोपिं नाप हना, योपिं नापं बाया च्वने माःगुलिं ख्वःपिनिपाखें हाःगु ख्वबि प्यंगू महासमुद्रया लः स्वया आपाः दु धयागु सी दु ।

“साधु ! साधु ! ! भिक्षुपिं ! छिमिसं जिं कनागु धर्म बांलाक थुइका काल । ··· ख्वबि प्यंगू महासमुद्रया लः स्वया आपाः दु । चिरकालं निसें छिमि मां सिना ख्वःपिनिपाखें हाःगु ख्वबि ··· काय् सिना ··· म्ह्याय् सिना ··· परिवारया अनर्थ जुया ··· भोगया हानि जुया ··· रोगया दुःख जुया हाःगु ख्वबि हे प्यंगू महासमुद्रया लः स्वया आपाः दु ··· ।”

“भिक्षुपिं ! छिमिसं सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग मतयेमाः, विमुक्त जुइमाः ।”

४. खीर-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । “भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· ।”

“भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु चिरकालं निसें जन्म जुजुं सिना ववं मांयाके त्वनागु दुरु आपाः दु लाकि प्यंगू महासमुद्रया लः ?”

“भन्ते ! भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु धर्म जिमिसं थूथें गुगु चिरकालं निसें जन्म जुजुं सिना ववं मांयाके त्वनागु दुरु प्यंगू महासमुद्रया लः स्वयाः आपाः दु ··· ।

“साधु ! साधु ! ! भिक्षुपिं ! छिमिसं जिं कनागु धर्म बांलाक थुइका काल । ··· दुरु प्यंगू महासमुद्रया लः स्वया आपाः दु । व छु कारण ? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· भिक्षुपिं ! सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग मतयेमाः, विमुक्त जुइमाः ।”

५. पब्बत-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – “भन्ते ! छगू कल्प धयागु गुलि दु ?”

"भिक्षु ! कल्प तःसकं ताहाकः । कल्प धयागुली थुलि वर्ष दु, अथवा थुलि सः वर्ष दु, थुलि द्व वर्ष दु, थुलि लाख वर्ष दु धका गिन्ति याये अपू मजू ।"

"भन्ते ! उपमा बिया कना बिज्याये ज्यूला ?"

"ज्यू भिक्षु !" भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षु ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* छगू योजन हाकःगु छगू योजन ब्याः दुगु व छगू योजन जाः तजाःगु छगू महान पर्वत दु – तःसकं कडागु, गनं नं प्वाः नं मदुगु । उकियात सुं मनुखं सच्छि सच्छि दँय् छको छको काशीया रेशम कापतं हुया बिइ । भिक्षु ! थुगु प्रकारं बरु उगु पर्वत याकनं हे फुना वनी परन्तु छगू कल्प पूरा जुइ लाइ मखुनी ।"

"भिक्षु ! कल्प थपाय्सकं दीर्घ जुया च्वन थुजागु छगूलिं मयाक बिते जुइ धुंकल, सच्छिं मयाक ··· द्वच्छिं मयाक ··· लाखौं मयाक बिते जुइ धुंकल ।"

व छु कारणं ? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· । भिक्षुपिं ! सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग मतयेमा, विमुक्त जुइमाः ।

६. सासप-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छगू कल्प धयागु गुलि दु ?"

"भिक्षु ! कल्प तःसकं ताहाकः । कल्प धयागुली थुलि वर्ष दु अथवा थुलि सः वर्ष दु, थुलि द्व वर्ष दु, थुलि लाख वर्ष दु धका गिन्ति याये अपू मजू ।"

"भन्ते ! उपमा बिया कना बिज्याये ज्यूला ?"

"ज्यू भिक्षु !" भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – भिक्षु ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* नंया पःखालं चाहुइका तःगु छगू योजन तःहाकगु, छगू योजन ब्याः दुगु, छगू योजन तःजागु छगू नगर दु । उगु नगर छगूलिं पूरा भरे जुइकं तू भरे याना तःगु दु । सुं मनुखं सच्छि सच्छि दँय् छगो छगो याना तू लिकाइ । भिक्षु ! बरु उगु तू याकनं फुना वनी परन्तु छगू कल्प पूरा जुइ लाइ मखुनी ।"

"भिक्षु ! कल्प थपाय्सकं दीर्घ जुया च्वन थुजागु छगूलिं मयाक बिते जुइ धुंकल, सच्छि मयाक ··· द्वच्छिं मयाक ··· लाखौं मयाक बिते जुइ धुंकल ।"

व छु कारणं ? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· । भिक्षुपिं ! सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग मतयेमाः, विमुक्त जुइमाः ।"

७. सावक-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । अनंलि, छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतूत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! आः तक गुलि कल्प बिते जुइ धुंकल ?"

"भिक्षुपिं ! यक्व यक्व कल्प बिते जुइ धुंकल । थुलि कल्प बिते जुल, थुलि सः कल्प बिते जुल, थुलि हजार कल्प बिते जुल, थुलि लाख कल्प बिते जुल धका गिन्ति यायेगु अपू मजू ।"

"भन्ते ! उपमा बिया कना बिज्याये ज्यूला ?"

"ज्यू, भिक्षु !" भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – भिक्षुपिं ! थन सच्छि दँ म्वाइपिं प्यम्ह श्रावक *(शिष्य)* पिं दु । इमिसं न्हिं न्हिं छगू छगू लाख कल्प तकयागु स्मरण याइ । भिक्षुपिं ! इमिसं खाली कल्प जक स्मरण याना च्वनी । अनंलि सच्छि वर्ष दयका आयु फुना इपिं प्यंम्ह सिना वनी *(परन्तु कल्प लुमंके फ्वचाली मखु ।)* । थुजागु किसिमं कयौं कल्प बिते जुया वने धुंकल । उकियागु गिन्ति याये अपू मजू ।

"भिक्षु ! कल्प थपाय्सकं दीर्घ जुया च्वन थुजागु छगूलिं मयाक बिते जुइ धुंकल, सच्छिं मयाक ··· द्वच्छिं मयाक ··· लाखौं मयाक बिते जुइ धुंकल ।"

व छु कारणं ? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· । भिक्षुपिं ! सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग मतयेमाः, विमुक्त जुइमाः ।

८. गङ्गा-सुत्त

८. राजगृहया वेलुवनय् बिज्याना च्वंगु ··· । सुं छम्ह ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात सम्मोदनयात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! आः तक गुलि कल्प बिते जुइ धुंकल ?"

"ब्राह्मण ! यक्व यक्व कल्प बिते जुइ धुंकल । थुलि कल्प बिते जुल, थ्वसः *(थुलि सः)* कल्प बिते जुल, थ्व द्व *(थुलि हजार)* कल्प बिते जुल, थुलि लाख कल्प बिते जुल धका गिन्ति यायेगु अपू मजू ।"

"भन्ते ! उपमा *(उदाहरण)* बिया कना बिज्याये ज्यूला ?"

"ज्यू, ब्राह्मण !" भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – "ब्राह्मण ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गनं निसें गंगा नदी पिहाँ वया च्वन गन ? समुद्रय् वना कोब्वा वना च्वन ? उलिया बिचय् गुलि नं फिगो दु उकियात थुलि फिगो दु, थुलि सय दु थुलि हजार दु थुलि लाख दु धका गिन्ति यायेगु अपू मजू, अभ्र वया स्वया नं थुलि कल्प बिते जुइ धुंकल धका गिन्ति यायेगु झन हे अपू मजू । ब्राह्मण ! कल्प थुलि बिते जुइ धुंकल, ··· लाखौं मयाक बिते जुइ धुंकल । व छु कारणं ? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· । ब्राह्मण ! सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग मतयेमाः, विमुक्त जुइमाः ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं उम्ह ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "धन्य ! धन्य ! ! भो गौतम ! ··· थौं निसें आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका धारण याना बिज्याहुँ ।"

९. दण्ड-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः । अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाया बन्धनं चिका च्वंपिं *(जन्म व मरणया चक्रय् चाचा हिला)* न्ह्यांवना च्वंपिं सत्त्वपिनिगु पूर्वकोटि *(न्हापांयागु चो)* क्यने फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* च्वय् आक्सय् वांछ्वःगु कथि गुबलें चोकां गुबलें प्वोकां गुबलें दथुं चुया बँय् लाः वइगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे छुं, अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाया बन्धनं चिका च्वंपिं *(जन्म व मरणया चक्रय् चाचा हिला)* न्ह्यांवना गुबलें थुगु *(भ्रीगु)* लोकं परलोकय् वनी, गुबलें परलोकं थुगु लोकय् वइ । व छु कारणं ? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· *(च्वय्थें)* भिक्षुपिं ! ··· विमुक्त जुइमाः ।"

१०. पुग्गल-सुत्त

१०. छगू समयय् भगवान् राजगृह स्थित गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात – "भिक्षुपिं !"

"भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः··· । भिक्षुपिं ! कल्पभर विभिन्न योनि *(आवागमनय्)*स जन्म जूम्ह सुं छम्ह मनूया क्वें कंगालि क्वें द्वंयात मुंका जक तल धाःसा, यदि सुनानं थुपिं जम्मा याना छथाय् तल धाःसा तथा जम्मा याना तःगु नष्ट जक जुया मवन धाःसा, उपिं क्वेंतय्गु थपाय्जागु पहाड दइगु जुइ । व छु कारण ? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· *(च्वय्थें)* ··· भिक्षुपिं ! सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग मतयेमाः, विमुक्त जुइमाः ।"

११. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"एकस्सेकेन कप्पेन, पुग्गलस्सट्ठिसञ्चयो ।
सिया पब्बतसमो रासि, इति वुत्तं महेसिना ॥

"यदि छगू कल्पभर छम्ह मनूया
क्वेंयात मुंकातल धाःसा
क्वेंया ताजाःगु पहाडथें दइ धका
महर्षि *(बुद्धं)* थथे आज्ञा जुया बिज्यागु दु !"

"सो खो पनायं अक्खातो, वेपुल्लो पब्बतो महा ।
उत्तरो गिज्झकूटस्स, मगधानं गिरिब्बजे ॥

"*(नापं व द्वं)* राजगृह लिक्क च्वंगु
मगध देशया गृद्धकूट *(पर्वत)* या
उत्तरपाखे च्वंगु वैपुल्य पहाडथें तजाः जुइ ।"

"यतो च अरियसच्चानि, सम्मप्पञ्ञाय पस्सति ।
दुक्खं दुक्खसमुप्पादं, दुक्खस्स च अतिक्कमं ।
अरियं चट्ठङ्गिकं मग्गं, दुक्खूपसमगामिनं ॥

"गुबले मनूतय्सं आर्यसत्ययात बांलाक ज्ञानं खंकी
उबले दुःख, दुःखं मुक्ति तथा दुःखया हेतु व
मुक्ति जुइगु पाखे यंकीगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खंका काइ ।"

"स सत्तक्खत्तुंपरमं, सन्धावित्वान पुग्गलो।
दुक्खस्सन्तकरो होति, सब्बसंयोजनक्खया"ति ॥

"अनंलि वया आपालं आपा: न्हेक: तक जक
जन्म काये मानीम्ह जुइ,
फुक्क सांसारिक बन्धनयात चोफुना दु:खयात अन्त याइम्ह जुइ।"

प्रथम-वर्ग क्वचाल।

द्वितीय-वर्ग

११. दुग्गत-सुत्त

१२. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती ··· विहार याना बिज्यात। अन ··· *(पूर्ववत्)* ··· "भिक्षुपिं! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख ख:। अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाया बन्धनं चिका च्वंपिं, *(जन्म व मरणया चक्रय् चाचा हिला)* न्ह्यांवना च्वंपिं सत्त्वपिनिगु पूर्वकोटि क्यने फइ मखु।"

"भिक्षुपिं! यदि सुयातं अत्यन्त दुर्गती ला:गु खन धा:सा थुकथं विचा: या – थुगु दीर्घकालय् जिपिं नं गुगुं इलय् थुजागु अवस्था जुइका वये धुनागु दयेमा:।"

व छु कारण? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख ख: ···। भिक्षुपिं! सकतां संस्कारं विरक्त जुइमा:, राग मतयेमा:, विमुक्त जुइमा:।

१२. सुखित-सुत्त

१३. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख ख: ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

"भिक्षुपिं! यदि सुयातं त:सकं सुखी जूगु खन धा:सा थुकथं विचा: या – थुगु दीर्घकालय् जिपिं नं गुगुं इलय् थुजागु अवस्था जुइका वये धुनागु दयेमा:।"

व छु कारण? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख. ख: ···। भिक्षुपिं! सकतां संस्कारं विरक्त जुइमा:, राग मतयेमा:, विमुक्त जुइमा:।

१३. तिंसमत्त-सुत्त

१४. राजगृहय् ··· वेलुवनय् ···।

अनंलि, पावाय् च्वंपिं स्वीम्ह भिक्षुपिं – सकलें आरण्यक,[१५] सकलें पिण्डपातिक, सकलें पांसुकूलिक, सकलें तेचीवरिक सकलें बन्धनय् लानिपिं, गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। अनंलि, भगवान्या मनय् थथे जुल – थुपिं स्वीम्ह पावावासी भिक्षुपिं - सकलें आरण्यक, सकलें तेचीवरिक, सकलें बन्धनय् लानिपिं जुया च्वन। अथेसा जिं थुमित थजागु धर्मोपदेश बिये *(गुकिं यानां)* थ्व हे आसनय् च्वं च्वं इमिगु चित्त आस्रवं विमुक्त जुया उपादान मदया *(रहित)* वनेमा।

अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं!" "भदन्त!" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः। अविद्यां तोपुइका च्वंपिं, तृष्णाया बन्धनं चिका च्वंपिं, *(जन्म व मरणया चक्रय् चाचा हिला)* न्ह्यांवना च्वंपिं सत्त्वपिनिगु पूर्वकोटि क्यने फइ मखु।"

"भिक्षुपिं! छिमिसं छु मती तया – छिपिं चिरकालं निसें जन्म जुया सिना गुगु छ्यं त्वाः ल्हाका वये माःगु कारणं बाहा वःगु हि खः, व आपाः दु लाकि प्यंगू महासमुद्रया लः?"

"भन्ते! भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु धर्म जिमिसं थूथें गुगु चिरकालं निसें जन्म जुजुं सिना ··· गुगु छ्यं त्वा ल्हाका वयेः माःगु कारणं बाहा वःगु हि खः व प्यंगू महासमुद्रया लः स्वया आपाः दु।

"साधु! साधु!! भिक्षुपिं! छिमिसं जिं कनागु धर्म बांलाक थुइका काल ··· गुगु छ्यं त्वाः ल्हाका वये माःगु कारणं बाहा वःगु हि खः व प्यंगू महासमुद्रया लः स्वया आपाः दु। ··· द्वो ··· म्ये ··· फै ··· दुगुचा ··· पशु *(मृग, चला)* खा *(खिचा ?)*, राजहंस *(फा ?)* जुया छ्यं त्वाः ल्हाका वये माःगु कारणं बाहा वःगु हि खः व प्यंगू महासमुद्रया लः स्वया आपाः दु।"

"भिक्षुपिं! चिरकालं निसें डाकुतयेपाखें छ्यं त्वाः ल्हाके माःगु कारणं, बाहा वःगु हि ··· लँय् ध्वधुपिं डाकुतयेपाखें ··· परदारगमन याःगु कारणं छ्यं त्वाः ल्हाके माःगुलिं बाहा वःगु हि खः व प्यंगू महासमुद्रया लः स्वया आपाः दु। व गुकथं खः? थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ···। ··· विमुक्त जुइमाः।"

१५. भगवानं थुलि आज्ञा जुया ब्रिज्यात। लय्ताःपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागुयात अभिनन्दन यात। थुगु उपदेश क्वचायेवं उपिं पावायापिं स्वीम्ह भिक्षुपिनि चित्त विमुक्त जुल, उपादान रहित जुल।

१४. मातु-सुत्त

१६. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! थ्व संसारया प्रारम्भ ···।"

"भिक्षुपिं! थुजाम्ह सुं सत्त्व दये संभव मजू गुम्ह चिरकालय् गुगुं इलय् मां जुया मवम्ह खः।"

व छु कारणं? थ्व संसारया प्रारम्भ ··· *(पूर्ववत्)* ··· विमुक्त जुइमाः।

---

१५ भिंस्वंगू घुतांग दु, गथेकि आरण्यक *(जगलय् जक च्वने धका कबूल याना जंगलय् च्वनिम्ह भिक्षु)*, पिण्डपातिक *(भिक्षा पात्रय् प्राप्त जूगु भोजन नइम्ह भिक्षु)*, पांसुकूलिक, तेचीवरिक, सपदानचारिक, एकासनिक, पत्तपिण्डिक, खलु पच्छाभतिक, आरञ्ञक, रुक्खमूलिक, अब्भोकासिक, सोसानिक, यथासन्थतिक व नेसज्जिक।

१५. पितु-सुत्त

१७. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ …।"

"भिक्षुपिं ! थुजाम्ह सुं सत्त्व दये संभव मजू गुम्ह चिरकालय् गुगु इलय् बौ जुया मवःम्ह खः।"

व छु कारण ? थ्व संसारया प्रारम्भ … *(पूर्ववत्)* … विमुक्त जुइमाः।

१६. भातु-सुत्त

१८. … " … दाजु वा किजा जुया मवःम्ह खः …।"

१७. भगिनि-सुत्त

१९. … " … तता वा क्येंहें जुया मवःम्ह खः …।"

१८. पुत्त-सुत्त

२०. … " … काय् जुया मवःम्ह खः …।"

१९. धीतु-सुत्त

२१ श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ …।"

"भिक्षुपिं ! थुजाम्ह सुं सत्त्व दये संभव मजू गुम्ह चिरकालय् गुगु इलय् …म्ह्याय् जुया मवःम्ह खः।"

व छु कारण ? थ्व संसारया प्रारम्भ … *(पूर्ववत्)* … विमुक्त जुइमाः।

२०. वेपुल्लपब्बत-सुत्त

२२. छगू समयय् भगवान् राजगृह स्थित गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात। "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "

"भिक्षुपिं ! थ्व संसारया प्रारम्भ अल्याख खः ··· । भिक्षुपिं ! यक्व यक्व न्हापा *(पूर्वकालय्)* थ्व वेपुल्ल पर्वतयात प्राचीनवंश धाइगु खः । उगु इलय् मनूयात 'तिवर' धका धाइगु खः । उपिं तिवर मनुष्यपिनि आयुप्रमाण पीद्वल दँ तक दुगु खः । भिक्षुपिं ! उपिं तिवर मनुष्यपिंसं प्राचीनवंश पर्वतय् प्यन्हु बिका गइगु खः अले प्यन्हु हे बिका कुहाँ वइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! उगु इलय् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् ककुसन्ध लोकय् उत्पन्न जुया बिज्यागु खः । वसपोलया विधुर व संजीव धयापिं निम्ह अग्रश्रावक दुगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! स्व, थुगु पर्वतया उगु नां नं लोप जुया वन । उपिं मनूत नं सकलें मदया वन । वसपोल भगवान् नं परिनिर्वाण जुया बिज्यात ।"

"भिक्षुपिं ! संस्कार थपाय्सकं अनित्य जुया च्वन, चलायमान जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अतः, सकतां संस्कारं विरक्त जुया च्वनेमाः, विमुक्त जुया च्वनेमाः ।

"भिक्षुपिं ! यक्व यक्व न्हापा *(पूर्वकालय्)* थ्व वेपुल्ल पर्वतयात वंकक धाइगु खः । उगु इलय् मनूयात 'रोहितस्स' धका धाइगु खः । उपिं रोहितस्स मनुष्यपिनि आयुप्रमाण स्वीद्वल दँ तक दुगु खः । भिक्षुपिं ! उपिं रोहितस्स मनुष्यपिंसं वंकक पर्वत स्वन्हु बिका गइगु खः अले स्वन्हु हे बिका कुहाँ वइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! उगु इलय् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् कोणागमन लोकय् उत्पन्न जुया बिज्यागु खः । वसपोलया भिय्यो व सुत्तर धयापिं निम्ह अग्रश्रावक दुगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! स्व, थुगु पर्वतया उगु नां नं लोप जुया वन । उपिं मनूत नं सकलें मदया वन । वसपोल भगवान् नं परिनिर्वाण जुया बिज्यात ।"

"भिक्षुपिं ! संस्कार थपाय्सकं अनित्य जुया च्वन, चलायमान जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अतः, सकतां संस्कारं विरक्त जुया च्वनेमाः, विमुक्त जुया च्वनेमाः ।

"भिक्षुपिं ! यक्व यक्व न्हापा *(पूर्वकालय्)* थ्व वेपुल्ल पर्वतयात सुपस्स धयागु खः । उगु इलय् मनूयात 'सुप्पिय' धका धाइगु खः । उपिं सुप्पिय मनुष्यपिनि आयुप्रमाण नीद्वल दँ तक दुगु खः । भिक्षुपिं ! उपिं सुप्पिय मनुष्यपिंसं सुपस्स पर्वत निन्हु बिका वइगु खः अले निन्हु हे बिका कुहाँ वइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! उगु इलय् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् काश्यप लोकय् उत्पन्न जुया बिज्यागु खः । वसपोलया तिस्स व भारद्वाज धयापिं निम्ह अग्रश्रावक दुगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! स्व, थुगु पर्वतया उगु नां नं लोप जुया वन । उपिं मनूत नं सकलें मदया वन । वसपोल भगवान् नं परिनिर्वाण जुया बिज्यात ।"

"भिक्षुपिं ! संस्कार थपाय्सकं अनित्य जुया च्वन, चलायमान जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अतः, सकतां संस्कारं विरक्त जुया च्वनेमाः, विमुक्त जुया च्वनेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु समयय् थुगु पर्वतयात वेपुल्ल धाइगु खः मनूतय्त 'मागध' धका धाइगु खः । भिक्षुपिं ! मागध मनुष्यपिनि आयुप्रमाण पा जुजुं वन । गुम्ह आपालं म्वासा सच्छि दँ अथवा स्वयाँ स्वया छुं भतिचा कम वा अप्वः जक म्वाइ । भिक्षुपिं ! मागध मनुष्यपिंसं वेपुल्ल पर्वत अल्प कालय् हे गइगु खः अले अल्प कालय् हे कुहाँ वइगु खः । "

"भिक्षुपिं ! थुगु समयय् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध जि हे लोकय् उत्पन्न जुयागु खः । जिमि सारिपुत्र व मौद्गल्यायन निम्ह अग्रश्रावक खः ।"

"भिक्षुपिं ! छगू समय वइ गुबले थुगु पर्वतया नां लोप जुया वनी । मनूत नं सिना वनी । जि नं परिनिर्वाण जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! संस्कार थपाय्सकं अनित्य जुया च्वन, अध्रुव जुया च्वन, चलायमान जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अतः, सकतां संस्कारं विरक्त जुया च्वनेमाः, विमुक्त जुया च्वनेमाः ।"

भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"पाचीनवंसो तिवरानं, रोहितस्सान वङ्को ।
सुप्पियानं सुपस्सो ति, मागधानं च वेपुल्लो ॥
अनिच्चा वत सङ्खारा, उप्पादवय धम्मिनो ।
उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेस वूपसमो सुखो"ति ॥

"तिवरपिनि प्राचीनवंश, रोहितपिनि वङ्क,
सुप्पियपिनि सुपस्स अले मागधपिनि वेपुल्ल धयागु पर्वत खः ।
सकतां संस्कार अनित्य खः, उत्पन्न व व्यय जुइगु,
उत्पन्न जुया निरुद्ध जुया वनी, उकिया शान्त जुइगु हे सुख खः ।"

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

अनमतग्ग-संयुत्त क्वचाल ।

१६. कस्सप-संयुत्त

१. सन्तुट्ठ-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! काश्यप न्ह्याथिंजागु चीवरय् नं (with no matter what robe) सन्तोषी जुइ । न्ह्याथिंजागु चीवरद्वारा सन्तुष्ट जुइमाःगु खँया वर्णवादीम्ह खः । चीवरया कारणय् छुं अनुचित खोजी *(अनेसनं)* याइ मखु । चीवर मदु धका मन खिन्न याइ मखु । दुगु चीवरय् नं लोभ लालचा याइ मखु । बरु चीवरया दुष्परिणाम सम्बन्धी विचार याना विमुक्ति प्रज्ञां युक्त जुया *(चीवर)* परिभोग याइ ।"

"भिक्षुपिं ! काश्यप न्ह्याथिंजागु भोजनय् नं सन्तोषी जुइ । न्ह्याथिंजागु भोजनद्वारा सन्तुष्ट जुइ माःगु खँया वर्णवादीम्ह खः । भोजनया कारणय् छुं अनुचित खोजी याइ मखु । भोजन मदु धका मन खिन्न याइ मखु । दुगु भोजनय् नं लोभ लालचा याइ मखु । बरु भोजनया दुष्परिणाम सम्बन्धी विचार याना विमुक्ति प्रज्ञां युक्त जुया *(भोजन)* परिभोग याइ ।"

"भिक्षुपिं ! काश्यप न्ह्याथिंजागु शयनासनय् नं सन्तोषी जुइ ··· *(पूर्ववत्)* "

"भिक्षुपिं ! काश्यप न्ह्याथिंजागु ग्लानप्रत्यय भैषज्य परिष्कारय् नं सन्तोषी जुइ ··· *(पूर्ववत्)* "

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, छिमिसं नं थथे स्यना कायेयाः – 'न्ह्याथिंजागु चीवरय् नं सन्तुष्ट जुइगु गुणया वर्णवादी *(प्रशंसक)* जुये । चीवरया कारणय् छुं अनुचित्त खोजी याये मखु । चीवर *(थःत)* मदु धका मन खिन्न जुइके मखु । दुगु चीवरय् लोभ लालचा याये मखु । चीवरया दुष्परिणाम सम्बन्धी विचार याना विमुक्ति प्रज्ञां युक्त जुया *(चीवर)* परिभोग याये ।'

'न्ह्याथिंजागु भोजनय् नं ··· *(पूर्ववत्)* ··· न्ह्याथिंजागु शयनासनय् नं ··· *(पूर्ववत्)* ··· न्ह्याथिंजागु ग्लानप्रत्यय भैषज्य परिष्कारय् नं सन्तोषी जुये । न्ह्याथिं जागु ग्लानप्रत्यय भैषज्य परिष्कारय् सन्तुष्ट जुइगु गुणया वर्णवादी जुये । ··· परिष्कारया कारणय् छुं अनुचित खोजी याये मखु । ··· परिष्कार मदु धका मन खिन्न जुइके मखु । दुगु ··· परिष्कारय् लोभ लालचा याये मखु । ··· परिष्कारया दुष्परिणाम सम्बन्धी विचार याना विमुक्ति प्रज्ञां युक्त जुया *(परिष्कार)* परिभोग याये ।'

"भिक्षुपिं ! थुकथं छिमिसं स्यना कायेमाः । भिक्षुपिं ! काश्यपं जूसां अथवा जिं हे जूसां थुकथं अववाद बिइ अथवा काश्यपथें जाम्ह मेम्हं सुनां जूसां । अववाद दयेवं काश्यपथें जुइ फयेमा धका आचरण यायेमाः ।"

२. अनोत्तप्पी-सुत्त

२. थथें जिं न्यना । छगू समयय् आयुष्मान् महाकाश्यप व आयुष्मान् सारिपुत्र वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् बिज्याना च्वं च्वन । अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन

आयुष्मान् महाकाश्यप बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । वना आयुष्मान् महाकाश्यपनाप सम्मोदन याना बिज्यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् महाकाश्यपयात थथे धया बिज्यात –

"आवुसो कश्यप ! थथे धाइ – अनातापी व अनोत्तप्पी *(=क्लेशयात क्वाकी मखुम्ह व भय मकाम्ह)* पुरुष सम्बोधि प्राप्त यायेया नितिं अयोग्य जुइ, निर्वाण प्राप्त यायेया नितिं अयोग्य जुइ, व अनुपम योगक्षेम[१६] *(=बन्धनं मुक्त)* प्राप्त यायेया नितिं नं अयोग्य जुइ । आतापी *(=क्लेशयात क्वाकीम्ह)* व ओत्तपी *(क्लेश खना ग्याम्ह व भय का:म्ह)* पुरुष सम्बोधि प्राप्त यायेया नितिं योग्य जुइ, निर्वाण प्राप्त यायेया नितिं योग्य जुइ, हानं अनुपम योगक्षेम प्राप्त यायेया नितिं नं योग्य जुइ ।

"आवुसो ! गुकथं अनातापी जूम्ह व अनोत्तापी जूम्ह पुरुष सम्बोधि प्राप्तिया नितिं, निर्वाण प्राप्तिया नितिं व अनुपम योगक्षेम प्राप्तिया नितिं अयोग्य जुइ ? आवुसो ! गुकथं आतापी जूम्ह व ओत्तप्पी जूम्ह पुरुष सम्बोधि प्राप्तिया नितिं निर्वाण प्राप्तिया नितिं व अनुपम योगक्षेम प्राप्तिया नितिं योग्य जुइ ?"

"आवुसो ! गुकथं अनातापी जुइ ? आवुसो ! थन भिक्षुं उत्पन्न मजूगु पापक अकुशल धर्मत उत्पन्न जुल धा:सा जिगु अनर्थ जुइफु धका आतप्त याइ मखु । उत्पन्न जूगु पापक अकुशल धर्मत हटे जुया मवन धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका आतप्त याइ मखु । उत्पन्न मजूगु कुशल धर्मत उत्पन्न मजुल धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका आतप्त याइ मखु । उत्पन्न जूगु कुशल धर्मत लोप जुया वन धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका आतप्त याइ मखु । थुकथं अनातापी जुइ ।"

"आवुसो ! गुकथं अनोत्तापी जुइ ? आवुसो ! थन भिक्षुं 'उत्पन्न मजूनिगु पापक अकुशल धर्मत उत्पन्न जुल धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु' धका ओत्तप्प *(डर)* काइ मखु । उत्पन्न जूगु पापक अकुशल धर्मत हटे जुया मवन धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु ··· । उत्पन्न मजूनिगु कुशल धर्मत उत्पन्न मजुल धा:सा जिगु अनर्थ जुइफु ··· । उत्पन्न जूगु कुशल धर्मत लोप जुया वन धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका ओत्तप्प *(डर)* काइ मखु ।"

"आवुसो ! गुकथं आतापी *(क्लेश तप्त याइम्ह)* जुइ ? आवुसो ! थन भिक्षु उत्पन्न मजूनिगु पापक अकुशल धर्मत उत्पन्न जुल धा:सा जिगु अनर्थ जुइफु धका आतप्त याइ । उत्पन्न जूगु पापक अकुशल धर्मत हटे जुया मवन धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका आतप्त याइ । उत्पन्न मजूनिगु कुशल धर्मत उत्पन्न मजुल धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका आतप्त जुइ । उत्पन्न जूगु कुशल धर्मत लोप जुया वन धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका आतप्त याइ । थुकथं आतापी जुइ ।"

"आवुसो ! गुकथं ओत्तप्पी जुइ ? आवसो ! थन भिक्षुं उत्पन्न मजूनिगु पापक अकुशल धर्मत उत्पन्न जुल धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका ओतप्प *(डर काइ)* याइ । उत्पन्न जूगु पापक अकुशल धर्मत हटे जुया मवन धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका ओत्तप्प याइ । उत्पन्न मजूनिगु कुशल धर्मत उत्पन्न मजुल धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका ओत्तप्प याइ । उत्पन्न जूगु कुशल धर्मत लोप जुया वन धा:सा जिगु अनर्थ जुइ फु धका ओत्तप्प याइ । आवुसो ! थुकथं ओत्तप्पी जुइ ।"

---

१६ योगक्षेम धका अरहत्वयात धा:गु ख: । क्वय् IV पृ. ५७ योग-सूत्त, मग्गसंयुत्त व अनुवादकया दी.नि. नेपाल भाषाया पृ. ४५० स काम-योग, भव-योग, दृष्टि-योग व अविद्या-योगयात प्यता योग धया तल । थन योगया अर्थ बन्धन ख: । अत: बन्धनं मुक्त जूगुयात 'योगक्षेम' धा:गु ख: ।

"आवुसो ! थुकथं आतापी व ओत्तप्पी जूम्ह पुरुष सम्बोधि प्राप्तिया नितिं, निर्वाण प्राप्तिया नितिं व अनुपम योगक्षेम प्राप्तिया नितिं योग्य जुइ।"

३. चन्दूपमा-सुत्त

३. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! कायसंयम याना[१७] *(अपकस्सेवकायं)*, चित्तसंयम याना नित्य *(न्हिथं)* न्हूम्ह जुया कुलगृहय् गर्ब मचासे चन्द्रमा *(तिमिला)* समान जुया कुलगृहय् हुँ। भिक्षुपिं ! गथेकि भ्वाथगु तुं खना वा प्रपात खना वा दुर्गम नदी खना मनुखं कायसंयम याना, चित्तसंयम याइ अथे हे कायसंयम याना चित्तसंयम याना नित्य न्हूम्ह जुया कुलगृहय् गर्व मयासे चन्द्रमा समान जुया कुलगृहय् हुँ।"

"भिक्षुपिं ! काश्यप कायसंयम चित्तसंयम याना नित्य न्हूम्ह जुया, कुलगृहय् गर्व मयासे तथा चन्द्रमा समान कुलगृहय् वनी । भिक्षुपिं ! गजाम्ह भिक्षु कुलगृहय् वने योग्य जू ? थुकी छिमिगु छु विचार ?"

"भन्ते ! थ्व धर्मय् भगवान् प्रमुख जुया बिज्याः । भगवान् हे नेता जुया बिज्याः । भगवान् हे शरणदायी जुया बिज्याः । भन्ते ! थ्व खँया अर्थ भगवानं हे आज्ञा जुया बिज्याःसा वेश जुइ । भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु न्यना भिक्षुपिंसं धारण याये ।

अनंलि, भगवानं आक्से ल्हाः ल्स्वाना बिज्यात । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* थ्व आकासय् गनं नं ल्हाः ठक्कर मनः, न ज्वना तःगु दु न गनं तःक्यना हे च्वंगु दु । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुम्ह सुं भिक्षु कुलगृहय् वनेबले गुम्हसियागु चित्त कुलगृहय् तःक्यनी मखु , चित्तं छुं वस्तु ज्वनी मखु, चित्त फसे जुइ मखु, 'लाभ याम्हं लाभ दयेमा, पुण्य याम्हं पुण्य दयेमा' धका वनी । गथे थःगु लाभद्वारा प्रसन्न जुइ, खुशी जुइगुथें हे मेपिनिगु लाभय् नं प्रसन्न जुइ खुशी जुइ । भिक्षुपिं ! थजाम्ह भिक्षु कुलगृहय् वने योग्य जू ।"

"भिक्षुपिं ! कुलगृहय् वनीबले काश्यपया चित्त तःक्यनी मखु, ज्वनी मखु, बन्धनय् नं लाइ मखु । लाभ कामना याइम्हसिनं लाभ दइकी, पुण्य कामना याइम्हसिनं पुण्य दइकी ।" गथे थःगु लाभद्वारा प्रसन्न जुइ, खुशी जुइगुथें हे मेपिनिगु लाभय् प्रसन्न जुइ, खुशी जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गजाम्ह भिक्षुयागु धर्मदेशना अपरिशुद्ध जुइ ? गजाम्ह भिक्षुयागु धर्मदिशना परिशुद्ध जुइ ?"

---

१७ थन कायसंयम व चित्तसंयम धयागु संसर्ग स्वभाव मतसे काय व चित्तयात हटे याना तयेगुयात धाःगु खः ।

(१) गुम्ह भिक्षु अरण्यय् नं मच्वंसे कामवितर्कनादि वितर्कना याइ – अजाम्हसित कायसंयम मयाःम्ह, चित्तसंयम मयाःम्ह धका धाइ ।

(२) गुम्ह अरण्यय् धाःसा च्वनी परन्तु कामवितर्कनादि वितर्कना याइ – अजाम्हसित कायसंयम याःम्ह परन्तु चित्तसंयम मयाःम्ह धका धाइ ।

(३) गुम्ह गामय् च्वनी परन्तु कामवितर्कनादि वितर्कना याइ मखु – थुजाम्हसित चित्तसंयम याःम्ह परन्तु कायसंयम मयाःम्ह धका धाइ ।

(४) गुम्ह अरण्यय् नं च्वनी कामवितर्कनादि वितर्कना नं याइ मखु – थुजाम्हसित कायसंयम नं याःम्ह चित्त संयम नं याःम्ह धका धाइ ।

"भन्ते ! थ्व धर्मय् भगवान् प्रमुख जुया बिज्याः ··· भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु न्यना भिक्षुपिंसं धारण याये ।"

"भिक्षुपिं ! अथे जूसा न्यं, मनय् बांलाक ध्यान ति, कना हये ।" "ज्यू हवस्, भन्ते !" धका उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं थुजागु *(खँ)* मनय् तया मेपिंत धर्मदेशना याइ – 'अहो ! जिगु धर्मदेशना न्यंसा ज्यू । धर्मदेशना न्यना प्रसन्न जूसा ज्यू । प्रसन्न जूथें प्रसन्नभाव प्रकट याःसा ज्यू ।' भिक्षुपिं ! थुजाम्ह भिक्षुयागु धर्मदेशना अपरिशुद्ध जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु थुजागु खँ मनय् तया मेपिंत धर्मदेशना याइ – 'भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात जू, सान्दृष्टिक जू, समय बिते याये म्वाक फल बिइ, वा, स्व वा धका क्यने योग्य जू, निर्वाणय् थ्यंका बिइगु, विज्ञजनं स्वयं थःम्हं सिइकेबहःगु खः । अहो ! जिगु धर्मदेशना न्यनेमा, न्यना धर्मयात थुइके फयेमा, थुइका अजागु फल प्राप्तिया निर्तिं आचरण यायेमा ।' थुकथं धर्म चित्तसंयम याना हानं नित्य न्हूम्ह *(नलिम्ह)* जुया[१८] कुलगृहय् गर्व मयासे चन्द्रमा समानं[१९] जुया कुलगृहय् हुँ । भिक्षुपिं ! गथेकि ! *(उपमाया निर्तिं)* भ्वाथःगु तुं खनेवं अथवा *(ग्यानापुसे च्वंगु)* प्रपात खनेवं अथवा दुर्गम नदी खनेवं मनुखं कायसंयम याइ, चित्तसंयम याइगु *(सतर्क जुइगु)* खः अथे हे याना कायसंयम याना, चित्तसंयम याना नित्य न्हूम्ह जुया कुलगृहय् गर्व मयासे चन्द्रमा समान जुया कुलगृहय् हुँ । सुधर्मतायागु कारणं हे मेपिंत धर्मदेशना याइ । करुणायागु कारणं व अनुदयायागु कारणं, अनुकम्पा तया मेपिंत धर्मदेशना याइ । भिक्षुपिं ! थुजाम्ह भिक्षुयागु धर्मदेशना परिशुद्ध जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुजागु चित्त तया कश्यपं मेपिंत धर्मदेशना याइ – भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात जू, सान्दृष्टिक जू, समय बिते याये म्वाक फल बिइ, वा, स्व वा धका क्यने योग्य जू, निर्वाणय् थ्यंका बिइगु, विज्ञजनं स्वयं थःम्हं सिइकेबहःगु खः । अहो ! जिगु धर्मदेशना न्यनेमा, न्यना धर्मयात थुइके फयेमा, थुइका अजागु फल प्राप्तिया निर्तिं आचरण यायेमा । थुकथं धर्म सुधर्मतायागु कारणं हे मेपिंत धर्मदेशना याइ । करुणायागु कारणं व अनुदयायागु कारणं, अनुकम्पा तया मेपिंत धर्मदेशना याइ । भिक्षुपिं ! काश्यपं जूसां अथवा जिं हे जूसां थुकथं अववाद बिइ अथवा काश्यपथें जाम्ह मेम्ह सुनां जूसां । अववाद दयेवं काश्यपथें जुइ फयेमा धका आचरण याये फय्केमाः ।"

---

१८ नित्य न्हूम्ह *(नःलिम्ह)* धका आगन्तुक भिक्षुयात धाइथें धाःगु खः । आगन्तुक भिक्षुयाके गनं नं सुयागु, छुं नं संसर्ग दइ मखु । अथे हे तुं, निरपेक्षी जुया छुनाप नं सुनाप नं संसर्ग मतसे वनिम्ह भिक्षुयात थन 'नित्य न्हूम्ह' धका धाःगु खः । उदाहरणया निर्तिं छगू घटना लुमंकेबहः जू –

वसालनगर गांयापिं निम्ह दाजुकिजा प्रव्रजित जुया वन । इपिं चूलनागथेर व महानागथेर नामं नां जाल ।

इपिं चित्तल पर्वतय् ३० दँ च्वना अरहत् जुल । अनंलि थः मांयात स्ववने माल धका इपिं वसालनगर गामय् वन । वसालनगर गांया विहारय् च्वंवन । कन्हेखुन्हु थः मां च्वं च्वंगु गामय् भिक्षाटनया निर्तिं वन । मामं खन । भिक्षापात्रय् यागु तया च्वंम्ह मामसियाके पुत्रस्नेह उत्पन्न जुया म्हसिकल – 'छ जिमि काय् महानाग धयाम्ह स्थविर मखुला ?' धका न्यंवले वं 'लिपा वइम्ह स्थविरयाके न्यं' धका धाल । लिपा वःम्हसिके– 'छ जिमि काय् चूलनाग धयाम्ह स्थविर मखुला ?' धका न्यंबले – न्हापा वंम्ह स्थविरयाके मन्यनाला ? धका धया थःगु लं लिना वन । थुकथं थः मांनाप नं संसर्ग मतःम्ह भिक्षु नित्य न्हूम्ह जुइ ।

१९ थन चन्द्रमा समान धका गुगु उपमा क्यना तःगु खः व उकिया मतलव चन्द्रमाथें जहाँ थीम्ह धयागु अर्थ मखु । चन्द्रमा आकाशय् न्ह्यां वनीबले गनं नं मथासे, सुनाप नं आलय मतसे, सुनाप नं संसर्ग मतसे, सुनाप नं माया ममता मतसे, छु नं अपेक्षा मकासे याकचा वना च्वनी । अथे जुया मनूतय् चन्द्रमा धयाम्ह यो । अथे हे तुं, छिपिं नं सुनापं संसर्ग मयासे कुलगृहय् हुँ धका धाःगु ।

४. कुलूपक-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु बिचाः याना – गजाम्ह भिक्षु कुलूपक *(=गृहस्थीपिनि छेँ वने)* जुये योग्यम्ह जुइ, गजाम्ह भिक्षु कुलूपक जुये अयोग्यम्ह जुइ ?"

"भन्ते ! थ्व धर्मय् भगवान् प्रमुख जुया बिज्याः ··· भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु न्यना भिक्षुपिंसं धारण याये ।"

"भिक्षुपिं ! अथे जूसा न्यं, मन ति, कना हये ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं कुलगृहय् *(गृहस्थीपिनि छेंय् वनीबले)* मनय् थथे तया वनी – "जित हे *(इमिसं)* बिइमा, जित बिइत अस्वीकार मयायेमा *(जित मब्यू मजुइमा)* ", "यक्व बिइमा, भचा *(कम)* मखु," "भिंगु वस्तु बिइमा, मभिंगु मखु", "तुरन्त बिइमा, ढिल्लां मखु", "सत्कारपूर्वक बिइमा, असत्कारपूर्वक मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थुजागु चित्त तया कुलगृहय् वंम्ह भिक्षुयात *(इमिसं)* बिइ मखु । थुकिं याना भिक्षु खिन्न जुइ । थुकियागु कारणं वं दुःख दौर्मनस्यानुभव याइ । "यक्व मब्यूसे" भचा *(कम)* जक बिया हइ । भिंगु वस्तु मब्यूसे मभिंगु जक बिया हइ । तुरन्त मब्यूसे ढिल्लां जक बिया हइ । सत्कारपूर्वक बिया महसे असत्कारपूर्वक बिया हइ । थुकिं याना भिक्षु खिन्न जुइ । थुकियागु कारणं वं दुःख दौर्मनस्यानुभव याइ । भिक्षुपिं ! थुजाम्ह भिक्षु कुलगृहय् वने अयोग्य खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं कुलगृहय् *(गृहस्थीपिनि छेँय् वनीबले)* वनीबले मनय् थथे तया वनी – परकुलय् वनेबले थथे गन धायेज्यू "जित हे बिइमा, जित बिइत अस्वीकार मयायेमा *(अर्थात्)* मब्यू मजुइमा" "यक्व बिइमा, भचा *(कम)* मखु", "भिंगु वस्तु बिइमा, मभिंगु मखु", "तुरन्त बिइमा, ढिल्लां मखु" सत्कारपूर्वक बिइमा, असत्कारपूर्वक मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थुजागु चित्त तया वंम्ह भिक्षुयात बिइ मखु । थुकिं भिक्षु खिन्न जुइ मखु । थुकियागु कारणं न त वं दुःख दौर्मनस्य हे अनुभव याइ ।" यक्व मब्यूसे भचा जक बिया हइ । "भिंगु वस्तु मब्यूसे मभिंगु जक बिया हइ" । "तुरन्त मब्यूसे ढिल्लां जक बिया हइ" । "सत्कारपूर्वक बिया महसे असत्कारपूर्वक बिया हइ" । थुकिं याना भिक्षु खिन्न जुइ मखु । थुकियागु कारणं न त वं दुःख दौर्मनस्य हे अनुभव याइ । भिक्षुपिं ! थुजाम्ह भिक्षु कुलगृहय् *(गृहस्थीपिनि छेंय्)* वने योग्य खः ।"

"भिक्षुपिं ! काश्यप कुलगृहय् वनीबले मनय् थथे तया वनी – परकुलय् वनेबले थथे गनं धाये ज्यू "जित हे बिइमा, जित बिइत अस्वीकार मयायेमाः", "यक्व बिइमा, भचा मखु", "भिंगु वस्तु बिइमा, मभिंगु मखु", "तुरन्त बिइमा, ढिल्लां मखु", "सत्कारपूर्वक बिइमा, असत्कारपूर्वक मखु" ।"

"भिक्षुपिं ! थुजागु चित्त तया वंम्ह काश्यपयात बिइ मखु । थुकिं काश्यप खिन्न जुइ मखु । थुकियागु कारणं न त काश्यपं दुःख दौर्मनस्य हे अनुभव याइ । "यक्व मब्यूसे भचा जक बिया हइ ··· सत्कारपूर्वक मब्यूसे असत्कारपूर्वक बिया हइ । थुकिं काश्यप खिन्न जुइ मखु । थुकियागु कारणं न त काश्यपं दुःख दौर्मनस्य हे अनुभव याइ । भिक्षुपिं ! काश्यपं जूसां अथवा जिं हे जूसां थुकथं अववाद बिइ

अथवा काश्यपथें जाम्हं मेम्ह सुनां जूसां । अववाद दयेवं काश्यपथें जुइ फयेमा धका आचरण याये फयकेमा: ।"

५. जिण्ण-सुत्त

५. थथे जिं न्यना । राजगृहस्थित वेलुवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यप गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकाश्यपयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"काश्यप ! आ: छ बुढा जुइ धुंकल । थ्व नालुया पंसुकूल चीवर छंत भ्यातु जुइफु । काश्यप ! उकिं हे गृहस्थीपिंसं ब्यूगु चीवरं पुं, निमन्त्रणाय् हुँ, जिथाय् च्वं ।"

"भन्ते ! आपालं समय *(वर्ष)* निसें जि आरण्यिक ख:, अरण्यवासया वर्णवादी *(प्रशंसक)* नं ख: । भिक्षाटन याना जीविका याइम्ह जि ख:, भिक्षाटन याना जीविका यायेगुली वर्णवादी नं ख: । पांसुकूलिक ख:, पंसुकूलिकया वर्णवादी नं ख: । त्रिचीवर ख: त्रिचीवरधारीया वर्णवादी नं ख: । अल्पेच्छी ख:, अल्पेच्छताया वर्णवादी नं ख: । सन्तोषी ख: सन्तुष्टिताया वर्णवादी नं ख: । एकान्तवासी ख: एकान्तवासया वर्णवादी नं ख: । असंसर्गी ख:, असंसर्गताया वर्णवादी *(प्रशंसक)* नं ख: । वीर्यवान ख:, वीर्यारम्भया वर्णवादी नं ख: ।"

"काश्यप ! छु अर्थ खना छ चिरकालं निसें आरण्यिक जुया, आरण्यिकताया वर्णवादी जुयागु ख: ? भिक्षाटन याना भिक्षाटनया वर्णवादी जुयागु ख: ? पांसुकूलिक जुया, पंसुकूलिकताया वर्णवादी जुयागु ख: ? त्रिचिवरधारी जुया, त्रिचीवर धारणया वर्णवादी जुयागु ख: ? अल्पेच्छी जुया, अल्पेच्छताया वर्णवादी जुयागु ख: ? सन्तोषी जुया, सन्तुष्टताया वर्णवादी जुयागु ख: ? एकान्तवासी जुया, एकान्तवासया वर्णवादी जुयागु ख: ? असंसर्गी जुया असंसर्गताया वर्णवादी जुयागु ख: ? वीर्यवान जुया, वीर्यारम्भया वर्णवादी जुयागु ख: ?"

"भन्ते ! निता कारणयात खंका जि चिरकालं निसें आरण्यक जुया, आरण्यिकताया वर्णवादी जुयागु ख: । ··· पूर्ववत् ··· वीर्यवान जुया, वीर्यारम्भया वर्णवादी जुयागु ख: । थ:गु दृष्टधर्म यात खंका व लिपा वइपिं मनूत प्रति अनुकम्पा तयेत । *(लिपा वइपिं मनूतय्‌सं नं देखासिकी याये फयेमा धका)*।

"भन्ते ! गुपिं उपिं बुद्धानुबुद्ध श्रावकपिं जुलसा वसपोलपिं नं चिरकाल तक आरण्यिक नं जुल, आरण्यिकताया वर्णवादी नं जुल । भिक्षाटन यात, भिक्षाटनया वर्णवादी नं जुल । पांसुकूलिक जुल, पंसुकूलिकताया वर्णवादी नं जुल । त्रिचीवरधारी जुल, त्रिचीवर धारणया वर्णवादी नं जुल । अल्पेच्छी जुल, अल्पेच्छताया वर्णवादी नं जुल । सन्तोषी जुल, सन्तुष्टताया वर्णवादी नं जुल । एकान्तवासी जुल, एकान्तवासया वर्णवादी नं जुल । असंसर्गी जुल, असंसर्गताया वर्णवादी नं जुल । वीर्यवान जुल, वीर्यारम्भया वर्णवादी नं जुल । गुम्हसिनं अजागु जीवनया नितिं आचरण याइ, वयागु दीर्घकालिक हित सुख जुइ ।

"भन्ते ! थ्व हे निता कारणयात खंका जि आरण्यिक जुयागु ख:, आरण्यिकताया वर्णवादी जुयागु ख: ··· *(पूर्ववत्)* ···

"काश्यप ! साधु ! साधु ! ! काश्यप ! छ बहुजन हितया नितिं प्रतिपन्नम्ह खः । बहुजन सुखया नितिं लोकानुकम्पा तया देव मनुष्यपिनि अर्थ व हितया नितिं छ प्रतिपन्नम्ह खः । कांश्यप ! उकिं हे छं नालुया पंसुकूल चीवर हे पुं, भिक्षाटन या, अरण्यय् हे च्वं ।"

६. ओवाद-सुत्त

६. राजगृहया वेलुवनय् ··· । अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यप गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकाश्यपयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"काश्यप ! भिक्षुपिंत अववाद ब्यु । काश्यप ! भिक्षुपिंत धर्मया खँ न्यंकि । काश्यप ! छं जूसां जिं जूसां भिक्षुपिंत अववाद बिइमाः । छं जूसां जिं जूसां भिक्षुपिंत धर्मया खँ न्यंकेमाः ।

"भन्ते ! थौंम्हिग भिक्षुपिं दुर्वच *(अटेरी)* जुया च्वन । दुर्वाच्य गुणं युक्त जुया च्वन । अनुशासन ग्रहण याये योग्य मजू । भन्ते ! थन आनन्दनापं च्वंम्ह भण्ड धयाम्ह भिक्षुयात जिं खनागु दु, अनुरुद्धनापं च्वंम्ह अभिजिक धयाम्ह भिक्षुयात खनागु दु गुपिं थःथवय् भिक्षु ! वा, सुनां आपा न्ववाये फु ? सुनां बांलाक न्ववाये फु ? सुनां ताउ तक न्ववाये फु ? धका प्रमाण *(सीमा)* स्वया पिने वना खँल्हाना च्वन ।"

अनंलि, भगवानं छम्ह भिक्षुयात सःता बिज्याना – "भिक्षु ! थन वा । जिगु वचनं आनन्दनापं च्वंम्ह भण्ड धयाम्ह, भिक्षुयात व अनुरुद्धनापं च्वंम्ह अभिजिक धयाम्ह भिक्षुयात – 'आयुष्मान्पिंत शास्तां सताः बिज्याना च्वन' धका धा ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया भगवान्यात लिसः बिया उम्ह भिक्षु गन उपिं भिक्षुपिं दु अन वन । वना – 'आयुष्मान्पिंत शास्तां सताः बिज्याना च्वन' धका धाल ।

"ज्यू, आवुसो !" धया उम्ह भिक्षुयात लिसः बिया उपिं भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं इमित भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! धात्थें खःला छिपिं 'भिक्षु ! वा ! सुनां आपा न्ववाये फु ? सुनां बांलाक न्ववाये फु ? सुनां ताउति न्ववाये फु धका थवं थवय् प्रमाणं पिहाँ वना खँल्हाना च्वनागु ?'

"खः, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! छु जिं छिमित थजागु धर्मोपदेश यानागु स्यूला – "वा भिक्षु ! सुनां आपा न्ववाये फु। सुनां बांलाक न्ववाये फु ? सुना ताउति न्ववाये फु ? ··· ?"

"मस्यू, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! यदि छिमिसं जिं थजागु धर्मदेशना यानागु मस्यू धयागु खःसा, मोघपुरुषपिं ! छु सिइका, छु खंका थजागु स्वाख्यात धर्मविनय् *(बुद्धधर्म)* य् प्रव्रजित जूपिं छिमिसं थवं थवय् प्रमाणं पिहाँ वना वा, भिक्षु ! सुनां आपाः न्ववाये फु ? सुनां बांलाक न्ववाये फु ? सुनां ताउति न्ववाये फु धका थवं थवय् प्रमाणं पिहाँ वना खँल्हाना च्वनागु ?'

"भन्ते ! गथेकि *(उदाहरणया निर्ति)* सुं अज्ञानी मूर्खं अकुशल अपराध याःथें गुम्ह थजागु स्वाख्यात धर्मविनयय् प्रव्रजित जुया नं जिमिसं थवं थवय् प्रमाणं *(सीमां)* पिने वना वा, भिक्षु ! सुनां थन आपाः न्वंवाये फु ? सुनां बांलाक न्वंवाये फु ? सुनां ताउति न्वंवाये फु धका खँ ल्हाना । भन्ते ! भगवानं अजागु अपराधयात अपराध धका स्वीकार याना बिज्याहुँ, जिपिं भविष्यय् संयमित जुये ।

"भिक्षुपिं ! बां हे लात, सुं अज्ञानी मूर्खंथें अपराध याना थःजागु स्वाख्यात धर्मविनयय् प्रव्रजित जूपिं छिमिसं क्षमा फ्वन । भिक्षुपिं ! गुबलें कि दोषयात दोष खः धका सिइका धर्मानुकूल *(इमान्दारीसाथ)* प्रतिकारयात व जिमिसं स्वीकार याना । भिक्षुपिं ! आर्यविनयय् थ्व अभिवृद्धि हे खः गुम्हसिनं दोषयात दोष धका स्वीकार याना धर्मानुकूल प्रतिकार याना भविष्यय् संयमित जुये धका धाल ।"

७. दुतियओवाद-सुत्त

७. राजगृहया वेलुवनय् ··· । अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यप गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकाश्यपयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"काश्यप ! भिक्षुपिंत अववाद ब्यु । काश्यप ! भिक्षुपिंत धर्मया खँ न्यंकि । काश्यप ! छं जूसां जिं जूसां भिक्षुपिंत अववाद बिइमाः । छं जूसां जिं जूसां भिक्षुपिंत धर्मया खँ न्यंकेमाः ।

"भन्ते ! थौंम्हिग भिक्षुपिं दुर्वच *(अटेरी)* जुया च्वन । दुर्वाच्यतां युक्त जुया च्वन । अनुशासन ग्रहण याये योग्य मजू, अप्रदक्षिणाग्राही जुया च्वन । भन्ते ! गुम्हसिया कुशल धर्मय् श्रद्धा दइ मखु, कुशल धर्मय् लज्जा दइ मखु, कुशल धर्मय् भय *(ओत्तप्प)* दइ मखु, कुशलधर्मय् वीर्य दइ मखु, कुशल धर्मय् प्रज्ञा दइ मखु अजाम्हसिया गुगु चा वा न्हि वइगु खः व कुशल धर्मया निर्ति हानि हे जुइ, अभिवृद्धि जुइ मखु ।

"भन्ते ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* कृष्णपक्षया दिनय् चन्द्रमा *(तिमिला)* या गुगु चा व दिन वइ व वर्णं नं कमि जुइ, मण्डलं नं कमि जुइ, आभा नं कमि जुइ, आरोहपरिणाहं नं कमि हे जुइ । भन्ते ! अथे हे तुं, गुम्हसिया कुशलधर्मय् श्रद्धा ··· लज्जा ··· भय ··· वीर्य ··· प्रज्ञा दइ मखु अजाम्हसिया गुगु चा वा न्हि वइगु खः व कुशल धर्मया निर्ति हानि हे जुइ, अभिवृद्धि जुइ मखु ।

"भन्ते ! अश्रद्धालु व्यक्ति धायेगु हे परिहानि खः । भन्ते ! अलज्जालु व्यक्ति धायेगु हे परिहानि खः । भन्ते ! भय मदुम्ह व्यक्ति धायेगु हे ··· अल्सी मनू धायेगु हे ··· प्रज्ञा मदुम्ह व्यक्ति धायेगु हे ··· क्रोधी व्यक्ति धायेगु हे ··· वैरी व्यक्ति धायेगु हे परिहानि खः । भन्ते ! अववाद ग्रहण याइपिं भिक्षुपिं मदु धायेगु हे परिहानि खः ।

"भन्ते ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* शुक्लपक्षया दिनय् चन्द्रमाया गुगु चा व दिन वइ व वर्ण नं बढे जुइ, मण्डलं नं बढे जुइ, आभां नं बढे जुइ, आरोहपरिणाहं नं बढे हे जुइ । भन्ते ! अथे हे तुं, गुम्हसिया कुशल धर्मय् श्रद्धा दइ ··· लज्जा ··· भय ··· वीर्य ··· प्रज्ञा दइ अजाम्हसियागु गुगु चा न्हिं वइगु खः व कुशल धर्मया निर्ति अभिवृद्धि हे जुइ, हानि जुइ मखु ।"

"भन्ते ! श्रद्धालु व्यक्ति धायेगु हे अपरिहानि खः । भय मदुम्ह व्यक्ति ··· वीर्यवान व्यक्ति ··· प्रज्ञावान व्यक्ति ··· अक्रोधी व्यक्ति ··· अवैरीव्यक्ति धायेगु अपरिहानि खः । अववाद ग्रहण याइपिं भिक्षुपिं दु धायेगु अपरिहानि खः ।"

"काश्यप ! साधु ! साधु ! ! ठीक हे खः काश्यप ! गुम्हसिया कुशल धर्मय् श्रद्धा ··· लज्जा ··· भय ··· वीर्य ··· प्रज्ञा दइ मखु अजाम्हसिया चा न्हिं परिहानि हे जुइ, अभिवृद्धि मखु ।"

"काश्यप ! गुम्हसिया कुशलधर्मय् श्रद्धा ··· लज्जा ··· भय ··· वीर्य ··· प्रज्ञा दइ अजाम्हसिया चा न्हिं अभिवृद्धि हे जुइ, हानि मखु ।"

८. ततियओवाद-सुत्त

८. राजगृहया कलन्दकनिवापय् ··· । अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यप गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकाश्यपयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"काश्यप ! भिक्षुपिंत अववाद ब्यु । काश्यप ! भिक्षुपिंत धर्मया खँ न्यंकि । काश्यप ! छं जूसां जिं जूसां भिक्षुपिंत अववाद बिइमाः । छं जूसां जिं जूसां भिक्षुपिंत धर्मया खँ न्यंकेमाः ।

"भन्ते ! थौंम्हिग भिक्षुपिं दुर्वच *(अटेरी)* जुया च्वन । दुर्वाच्यतां युक्त जुया च्वन । अनुशासन ग्रहण याये योग्य मजू, अप्रदक्षिणाग्राही जुया च्वन ।

"काश्यप ! अथे हे खः, न्हापा स्थविर भिक्षुपिं आरण्यिक खः, आरण्यिकया वर्णवादी *(प्रशंसक)* नं खः । भिक्षाटन याइपिं खः, भिक्षाटन यायेगुया वर्णवादी नं खः । पांसुकूलिक खः, पांसुकूलिकया वर्णवादी नं खः । त्रिचीवरधारी खः, त्रिचीवरधारीया वर्णवादी नं खः । अल्पेच्छी खः, अल्पेछीताया वर्णवादी नं खः । सन्तोषी खः, सन्तोषीया वर्णवादी नं खः । एकान्तवासी खः, एकान्तवासीया वर्णवादी नं खः । असंसर्गी खः, असंसर्गया वर्णवादी नं खः । वीर्यवान खः, वीर्यवानया वर्णवादी नं खः ।

थन गुपिं भिक्षु आरण्यिक खः आरण्यिकया वर्णवादी नं ··· वीर्यवान खः, वीर्यवानया वर्णवादी नं खः – अजाम्हसित स्थविर भिक्षुपिंसं आसनद्वारा निम्ता बिइ – बिज्याहुँ भिक्षु ! थुम्ह भिक्षुया नां छु खः ? थुम्ह भिक्षु भिंम्ह खः । थुम्ह भिक्षु शिक्षाकामी खः । बिज्याहुँ भिक्षु ! थन आसन दु, बिज्याहुँ ।

"काश्यप ! अन न्हूपिं भिक्षुपिंत थथे जुइ – 'उपिं गुपिं भिक्षु आरण्यक ··· खः – अजाम्हसित स्थविर भिक्षुपिंसं आसनद्वारा निम्ता बिइ – बिज्याहुँ ··· आसन दु, बिज्याहुँ ।' थथे बिचाः याना इपिं नं अथे हे जुइया नितिं आचरण याइ । गुकिं इमिगु दीर्घकालिक हित सुख जुइ ।

"काश्यप ! थौंम्हिग धाःसा स्थविर भिक्षुपिं आरण्यिक नं मजू, आरण्यिकया वर्णवादी नं मखु ··· वीर्यवान नं मखु, वीर्यवानया वर्णवादी नं मखु ।"

"गुम्ह अन नां दंम्ह, यशस्वी तथा चीवर, पिण्डपात्र व शयनासन ग्लान प्रत्यय भैषज्य वस्तुया लाभी खः अजाम्ह स्थविर भिक्षुपिंत आसनद्वारा निम्ता बिइ – 'बिज्याहुँ भिक्षु ! थुम्ह भिक्षुया नां छु खः ? थुम्ह भिक्षु भद्र खः । थुम्ह भिक्षु सब्रह्मचारीताया कामना याइ । बिज्याहुँ भिक्षु ! थन आसन दु, बिज्याहुँ ।'

"काश्यप ! अन न्हूम्ह भिक्षुयात थथे जुइ – 'गुम्ह अन नां दंम्ह यशस्वी तथा चीवर, पिण्डपात्र व शयनासन ग्लान प्रत्यय भैषज्य वस्तुया लाभी खः अजाम्ह स्थविर भिक्षुपिंत आसनद्वारा निम्ता बिइगु जुया च्वन – 'बिज्याहुँ भिक्षु ! थुम्ह भिक्षुया नां छु खः ? थुम्ह भिक्षु भद्र खः । थुम्ह भिक्षु सब्रह्मचारीताया कामना याइ । बिज्याहुँ भिक्षु ! थन आसन दु, बिज्याहुँ ।' अनंलि इमिसं नं अथे जुइया नितिं आचरण

याइ । गुगु इमिगु लागी दीर्घकालिक अहित व दुःख जुइ । काश्यप ! धात्थें धायेगु खःसा थ्वयात हे 'ब्रह्मचारी उपद्रव, ब्रह्मचारी उपद्रव अभिप्रेरित तथा ब्रह्मचारी उपद्रवद्वारा अतिप्रेरित धका धाइ । काश्यप ! धात्थें धायेगु खःसा थौंम्हिग ब्रह्मचारी उपद्रवीं अभिप्रेरित तथा ब्रह्मचारी उपद्रवद्वारा अति प्रेरित जुया च्वंगु दु ।"

९. ध्यानाभिञ्ञ-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· ।"भिक्षुपि ! गुलि न्ह्यां उलि तक जिं काम विषयं अलग जुया, अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क विचार युक्त जूगु विवेकजः *(=ध्यानजः)* प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक काम विषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क विचार युक्त जूगु विवेकजः *(=ध्यानजः)* प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना विहार याये फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जि वितर्क विचारयात उपशान्त याना, अभ्यन्तर सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना, वितर्क विचार रहित समाधिजः प्रीतिसुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक वितर्क विचारयात उपशान्त याना ··· द्वितीयध्यान प्राप्त याना विहार याये फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जि प्रीतियात नं त्याग याना उपेक्षित जुया स्मृतिसम्प्रजन्य जुया शारीरिक सुखानुभव याना – उकियात आर्यपिंसं 'उपेक्षावान स्मृतिवान सुखपूर्वक च्वनेगु धका धाइ – थुजागु तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वने फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जि सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना न्हापा हे सौमनस्य *(मानसिक सुख)*, दौर्मनस्य *(मानसिक दुःख)* या अन्त याना सुख दुःख मदुगु उपेक्षाद्वारा स्मृति परिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वने फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जिं सर्वतो *(फुक्क)* रूपसंज्ञायात अतिक्रमण याना, प्रतिघ संज्ञा *(=मानसिक द्वेषभाव)* यात अन्त याना, नानासंज्ञायात मनन मयासे अनन्त आकाश खः धका आकाशानन्त्यायतन *(समापत्ति, ध्यान)* प्राप्त याना विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· आकाशानन्त्यायतन प्राप्त याना विहार याना च्वने फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जिं फुक्क आकाशानन्त्यायतनयात अतिक्रमण याना अनन्त विज्ञान खः धका विज्ञानानन्त्यायतन *(समापत्ति, ध्यान)* प्राप्त याना विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· विज्ञानानन्त्यायतन प्राप्त याना विहार याना च्वने फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जिं सर्वतो *(फुक्क, फुक्ककथं, फुक्कथासं)* विज्ञानानन्त्यायतनयात अतिक्रमण याना 'छुं मदु' धयागु आकिंञ्चन्यायतन *(ध्यान)* प्राप्त याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· आकिंञ्चन्यायतन प्राप्त याना च्वने फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जि सर्वतो आकिंञ्चन्यायतनयात अतिक्रमण याना नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना च्वने फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जिं सर्वतो नैवसंज्ञानासंज्ञायतनयात अतिक्रमण याना संज्ञावेदयितनिरोध प्राप्त याना विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· संज्ञा वेदयित निरोध प्राप्त याना च्वने फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलिं न्ह्यां उलि तक जिं ऋद्धिविध ज्ञान अनुभव याना – छम्ह जुया नं तःम्ह जुये, तःम्ह जुया नं छम्ह जुये, प्रकट नं जुये, अन्तर्धान नं जुये, अंगलय् मथ्यूसे, पःखालय् मथ्यूसे, पर्वतय् मथ्यूसे, आकाशय् न्यासिं वंथे वना वारपार याये, लखय् दुबे जुइथें पृथ्वीलय् दुबे जुये, लखं पिहाँ नं वये, बँय् न्यासि वने, भ्रंगपंछिथें आकाशय् नं वने, ततःधंपि महातेजस्वी महापराक्रमी चन्द्रसूर्ययात नं ल्हातं परामर्श व परिमार्जन नं याये, ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तये फु । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक ऋद्धिविध ज्ञान अनुभव याये फु ··· ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तये फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलिं न्ह्यां उलि तक जिं अलौकिक विशुद्ध दिव्य श्रोतधातुद्वारा नितां शब्दत ताय्के फु *(न्यने फु)* – देवतापिनिगु नं मनुष्यपिनिगु नं, तापागु नं सतिगु नं नितां शब्द ताय्के फु । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक अलौकिक विशुद्ध दिव्य श्रोत धातुद्वारा नितां शब्दत ताय्के फु – देवतापिनिगु नं मनुष्यपिनिगु नं, तापागु नं सतिगु नं नितां शब्द ताय्के फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जिं परसत्त्व व परपुद्गलयागु चित्तयात थःगु चित्तं – 'सराग चित्तयात सराग चित्त,' 'वितराग चित्तयात वीतराग चित्त' धका सिइका काये । 'दोष सहितगु चित्तयात दोष सहितगु चित्त' दोष रहितगु चित्तयात दोष रहितगु चित्त' धका सिइका काये । 'मोह सहितगु चित्तयात मोह सहितगु चित्त', 'मोह रहितगु चित्तयात मोह रहितगु चित्त' धका सिइका काये । 'संक्षिप्त चित्तयात संक्षिप्त चित्त,' 'विक्षिप्त चित्तयात विक्षिप्त चित्त धका सिइका काये ।' 'महत्गात चित्तयात महत्गात चित्त,' धका सिइका काये । 'सउत्तर चित्तयात सउत्तर चित्त', अनुत्तरगु चित्तयात अनुत्तरगु चित्त धका सिइका काये । समाहितगु चित्तयात समाहितगु चित्त, 'असमाहितगु चित्तयात असमाहितगु चित्त' धका सिइका काये । 'विमुक्त चित्तयात विमुक्त चित्त', 'अविमुक्त चित्तयात अविमुक्त चित्त', धका सिइका काये । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक परसत्त्व व परपुद्गलयागु चित्तयात थःगु चित्तं – 'सराग चित्तयात सराग चित्त ··· अविमुक्त चित्तयात अविमुक्त चित्त' धका सिइका काये फु ।

गुलि न्ह्यां उलि तक जिं पूर्वजन्मया खँत अनुस्मरण याये फु – गथेकि *(उदाहरणया लागि)* छगू जन्मयागु खँ, निगू जन्म, स्वंगू जन्म, प्यंगू ··· न्यागू ··· भिगू ··· नीगू ··· स्वीगू ··· पीगू ··· न्यंगू ··· सच्छिगू ··· द्वलछिगु, लखछिगु जन्मयागु खँ । अनेक संवर्त कल्प *(प्रलय)* या खँत, अनेक विर्वत कल्प *(सृष्टि)* या खँत नं स्यू – फलानागु थासय् थुगु नांयाम्ह, थुगु गोत्रयाम्ह, थुगु वर्णयाम्ह, थुजागु आहार नइम्ह, थुकथं सुखदुःख अनुभव यानाम्ह तथा थुलि आयु दुम्ह व जि खः । अनं व *(जि)* फलानागु थाय् सिना मेथाय् उत्पन्न जुल । अन नं थुगु नांयाम्ह, थुगु गोत्रयाम्ह, थुगु वर्णयाम्ह, थुजागु आहार नइम्ह थुकथं सुख व दुःख अनुभव यानाम्ह, थुलि आयु दुम्ह जुया वया म्ह व हे जि अन च्युत जुया थन उत्पन्न जुया थुगु प्रकारं थुकथं आकार सहित उद्देश्य *(=गोत्र)* सहित अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मयागु खँ अनुस्मरण याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक पूर्व जन्मया खँत अनुस्मरण याये फु – छगू जन्मयागु ··· अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मयागु खँ अनुस्मरण याना च्वने फु ।

"भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जिं अलौकिक विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा च्युत जूपिं, उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काये तथा थथ:गु कर्मानुसार नीच उच्च जूपिं, सवर्ण दुर्वर्ण जूपिं, सुगति, दुर्गती उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काये फु – 'थुजापिं सत्त्वपिंत्त कायदुश्चरितं युक्त जुया, वाक्‌दुश्चरितं युक्त जुया, मन: दुश्चरितं युक्त जुया, आर्यपिंत निन्दा याइपिं जुया, मिथ्यादृष्टिक जुया, मिथ्यादृष्टि युक्त ज्या याइपिं उपिं इपिं सिनावनालि अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जूगु जुल । हानं अजापिं सत्त्वपिं कायसुचरितं युक्त जुया, वाक्‌सुचरितं युक्त जुया, मन:सुचरितं युक्त जुया, आर्यपिंत निन्दा मयाइपिं जुया सम्यक्‌दृष्टिक जुया, सम्यक्‌दृष्टि युक्त जुया ज्या याइपिं उपिं इपिं सिना वनालि सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जूगु जुल ।' थुकथं विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा च्यूत जूपिं, उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काइ तथा थथ:गु कर्मानुसार नीच उच्च जूपिं सवर्ण दुर्वर्ण जूपिं, सुगति दुर्गती उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काये फु । भिक्षुपिं ! काश्यप नं गुलि न्ह्यां उलि तक अलौकिक विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा ··· सुगति दुर्गती उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! जिं आस्रव क्षय याना अनास्रवी जुया चित्त विमुक्ति व प्रज्ञा विमुक्ति जुया तथा थ्व हे जीवनय् अभिज्ञायात स्वयं साक्षात्कार याना उपशान्त जुया विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यपं नं आस्रव क्षय याना अनास्रवी जुया, चित्त विमुक्तियात व प्रज्ञाविमुक्ति जुया तथा थ्व हे जीवनय् अभिज्ञायात स्वयं साक्षात्कार याना विहार याये फु ।"

१०. उपस्सय-सुत्त

१०. थथे जिं न्यना । छगू समयय् आयुष्मान् महाकाश्यप श्रावस्तीस्थित अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्रचीवर ग्रहण याना आयुष्मान् आनन्द गन आयुष्मान् महाकाश्यप दु अन वन । वना आयुष्मान् महाकाश्यपयात थथे धया बिज्यात –

"भन्ते काश्यप ! गन छगू भिक्षुणी उपश्रय दु अन वने नु, बिज्याहुँ ।"[२०]

"आवुसो आनन्द ! छं यक्व ज्या दु, छं आपालं ज्या दु, ··· हुँ ।[२१]

२० छाय् आयुष्मान् महाकाश्यपयात भिक्षुणी उपश्रयय् ब्वना यंकेत स्वया बिज्यागु ? भिक्षुणी उपश्रयय् गुलिं भिक्षुणीपिं कर्मस्थान *(ध्यान भावनाया विषय)* स्यने· न्ह्यांपिं दुगु जुया च्वन । उकिं हे आयुष्मान् महाकाश्यपयात ब्वना यंका कर्मस्थानयागु खँ न्यंका इमित उत्साहित याना बिये माल धयागु विचारं थथे धया बिज्यागु ख: ।

अथेसा, छु आयुष्मान् आनन्दं थ:म्हं हे कर्मस्थानयागु खँ स्यना कना बिज्याये मफुला ? स्यना कना बिज्याये फु । परन्तु बुद्ध समान जुया बिज्याम्ह आयुष्मान् महाकाश्यपपाखें न्यंके दसा भन बेश जुइ धयागु विचारं थथे धया बिज्यागु ख: ।

२१ छाय् आयुष्मान् महाकाश्यपं आयुष्मान् आनन्दयात 'यक्व ज्या दुम्ह' धका धया बिज्यांगुले ?

छु लेसा अथेसा वसपोलया विहारत निर्माण यायेमा:गु ज्या दुगु ला ? मखु । उगु इलय् नकतिनि भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यागु ख: । आयुष्मान् आनन्द भगवान्या भिक्षापात्र व चीवर ज्वना जेतवनय् थ्यंक: बिज्यागु जुया च्वन । 'भन्ते ! आ: छपिंसं सुयागु भिक्षापात्र ज्वना बिज्यायेगु ? सुयागु कोथाय् बं पुना बिज्यायेगु ? सुयात ख्वा: सिलेत ल: बिया बिज्यायेगु ? आदि धाधां प्यंगू परिषदयापिं मनूत आयुष्मान् आनन्दयागु न्ह्यौने वया ख्वख्वं विलाप याइगु जुया च्वन । आयुष्मान् आनन्दं सकतां संस्कार अनित्य ख: । थ्व संस्कारयागु धर्मता *(स्वभाव, लक्षण)* ख: । निर्लज्जी मृत्युमारं बुद्धशरीरयात नं बाकी मतसे अपहरण यात धका धाधां मनूतय्‌त सम्झे बुझे याना बिज्याना

निकोगु पटक नं आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् महाकाश्यपयात थथे धाल –

"भन्ते काश्यप ! गन छगू भिक्षुणी उपश्रय दु अन वने नु बिज्याहुँ ।"

"आवुसो आनन्द ! छं यक्व ज्या दु, ··· छ हुँ ।"

स्वकोगु पटक नं आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् महाकाश्यपयात थथे धाल –

"भन्ते काश्यप ! गन छगू भिक्षुणी उपश्रय दु अन वने नु बिज्याहुँ ।"

अनंलि पूर्वाण्ह इलय् चीवर पुना पात्रचीवर धारण याना आयुष्मान् महाकाश्यप आयुष्मान् आनन्द ब्वना श्रमणपिंत ल्यू ल्यू तया गन छगू भिक्षुणी उपश्रय दुगु थाय् खः अन बिज्यात । बिज्याना लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । अनंलि गुलिं भिक्षुणीपिं गन आयुष्मान् महाकाश्यप बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया आयुष्मान् महाकाश्यपयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुणीपिंत आयुष्मान् महाकाश्यपं धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, समादपित, समुत्तेजित व सम्प्रहर्षित याना बिज्यात । अनंलि, भिक्षुणीपिंत धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, ··· याना आयुष्मान् महाकाश्यप आसनं दना बिज्यात ।

अनंलि, थुल्लतिस्सा भिक्षुणीनं असन्तोषी जुया असन्तोष युक्त वचन प्रकट यात –

"वैदेहमुनि *(पण्डितमुनि)* जुया बिज्याम्ह आर्य आनन्दया न्ह्योने धर्मया खँ ल्हाइम्ह थुम्ह आर्य महाकाश्यप सु खः । गथे कि *(उदाहरणया नितिं)* मुलु मिइम्हं मुलु दय्कीम्हसिया न्ह्योने मुलु मिइगु खः, अथे हे थुम्ह आर्य आनन्दया न्ह्योने थुम्ह आर्य महाकाश्यपयागु धर्मोपदेश खः ।"

थुल्लतिस्सा भिक्षुणीनं थथे धाःगु खँ आयुष्मान् महाकाश्यपं ताल । अनंलि आयुष्मान् आनन्दयात आयुष्मान् महाकाश्यपं थथे धया बिज्यात – "आवुसो आनन्द ! जि मुलु मिइम्ह, छ मुलु दय्कीम्ह खः लाकि छ मुलु मिइम्ह जि मुलु दय्कीम्ह खः ?

"भन्ते ! क्षमा याना बिज्याहुँ । थजापिं मिस्त मूर्ख खः ।"

"आवुसो आनन्द ! आसे, छंके सङ्घं मेगु परीक्षा याना स्वये मलायेमा । आवुसो आनन्द ! छु छंत भगवानं 'भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जि काम विषयं अलग जुया, अकुशलं अलग जुया सवितर्क सविचार युक्त विवेकजः प्रीतिसुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! आनन्द नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· प्रथमध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वने फु' धका भिक्षुसंघया न्ह्योने आज्ञा जुया बिज्यागु दुला ?

"भन्ते ! आज्ञा जुया बिज्यागु मदु ।"

"आवुसो आनन्द ! भगवान् – भिक्षुपिं ! गुलि न्ह्यां उलि तक जिं ··· प्रथमध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यपं नं गुलि न्ह्यां उलि तक ··· प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वने फु धका भिक्षुसंघया न्ह्योने आज्ञा जुया बिज्यागु दु ला ?

"भन्ते ! आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।"

च्वन । ध्वयात लक्ष याना 'छं यक्व ज्या दु, छं आपालं याये मानिगु दु, छ हुँ' धका धया बिज्याये माःम्ह जुया वसपोलयात थथे धया बिज्यागु खः ।

"आवुसो आनन्द ! भगवानं – भिक्षुपिं ! ··· *(पूर्ववत् सूत्र उपस्सय-सुत्तय् च्वंगु दुतियध्यानं निसें अनुपूर्व विहारया फुक्क खँ थ्व सूत्रय् दोहरे याना स्वाकेगु)* ···

"आवुसो आनन्द ! छं छु मती तया – भगवान् – भिक्षुपिं ! जि आस्रव क्षय याना अनास्रवी जुया चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्ति जुया तथा थ्व हे जीवनय् अभिज्ञायात स्वयं साक्षात्कार याना उपशान्त जुया विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! आनन्द नं ··· अभिज्ञायात स्वयं साक्षात्कार याना विहार याये फु धका भिक्षुसंघया न्ह्योने आज्ञा जुया बिज्यागु दु ला ?

"भन्ते ! आज्ञा जुया बिज्यागु मदु ।"

"आवुसो आनन्द ! भगवानं – 'भिक्षुपिं ! जिं आस्रव क्षय याना अनास्रवी जुया चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तिक जुया तथा थ्व हे जीवनय् अभिज्ञायात स्वयं साक्षात्कार याना उपशान्त जुया विहार याना च्वने । भिक्षुपिं ! काश्यप नं आस्रव क्षय याना ··· थ्व हे जीवनय् अभिज्ञायात स्वयं साक्षात्कार याना विहार याये फु' धका भिक्षुसंघया न्ह्योने आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।

"आवुसो ! बरु न्हेकु हाकःदुम्ह किसियात न्हेकूत्याः दुगु ताडपत्रं तोपुइ फइ परन्तु थुपिं जिगु खुगू अभिज्ञायात तोपुइ फइ मखु ।"

थुल्लतिस्सा भिक्षुणी ब्रह्मचर्य च्युत जुल ।

११. चीवर-सुत्त

११. छगू समयय् आयुष्मान् महाकाश्यप राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् च्वना बिज्याना च्वन । उगु इलय् आपालं भिक्षुसंघया नापं आयुष्मान् आनन्द दक्षिणागिरी चारिका याना बिज्याना च्वन ।

उगु हे इलय् आयुष्मान् आनन्द नापं च्वंच्वंपिं स्वीम्ह (३०) म्ह ति भिक्षुपिं शिक्षा त्याग याना चीवर तोता गृहस्थी जुया वंगु खः गुपिं प्रायः याना ल्याय्म्हचापिं खः । अनंलि, दक्षिणागिरी इच्छानुसार चारिका याना आयुष्मान् आनन्द गन राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवाप दु अन वना गन आयुष्मान् महाकाश्यप बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना आयुष्मान् महाकाश्यपयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुना बिज्यात । छखे लिक्क फेतुना बिज्याम्ह आयुष्मान् आनन्दयात आयुष्मान् महाकाश्यपं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो आनन्द ! गुलि कारणयात खंका भगवानं कुलगृहय् त्रिकभोजन स्वीकार यायेगु खँ आज्ञा जुया बिज्यात ?"

भन्ते काश्यप ! स्वंगू कारणयात खंका भगवानं कुलगृहय् त्रिकभोजन स्वीकार यायेगु खँ आज्ञा जुया बिज्यागु खः – (१) दुश्शीलपिनिगु निग्रहया नितिं (२) शीलवान भिक्षुपिनि सुखविहारया नितिं व (३) दुराभिलाषीपिनिगु पक्षयागु कारणं संघय् फुट मजुइमा नापं कुलगृह प्रति दयाया नितिं । भन्ते काश्यप ! थुपिं स्वंगू कारणयात खंका भगवानं कुलगृहय् त्रिकभोजन स्वीकार यायेत आज्ञा जुया बिज्यागु खः ।

"आवुसो आनन्द ! छाय् छ थुपिं न्हूपिं भिक्षुपिं लिसें जुया च्वनागु – गुपिनिगु इन्द्रियत संयम मजू, भोजनय् मात्रज्ञता मदु व जाग्रतताय् संलग्न जुया नं मच्वं ? वाबाली स्यंथें कुलगृहयात घात याःथें

याना छ जुया च्वन । आवुसो आनन्द ! थुकथं जुया च्वनेबले थुपिं न्हूपिं भिक्षुपिं स्यने फु, मभिने फु । थुम्ह कुमारक *(आनन्द)* नं थःगु प्रमाण *(सीमा)* मस्यू ।

"भन्ते काश्यप ! जिगु छ्यनय् च्वंगु सँ भुई धुंकल अथे नं आयुष्मान् महाकाश्यपया कुमारकवादं जिपिं थौं तकं मुक्त जुइ फुगु मखुनि ।"

"आवुसो आनन्द ! छ अजाम्ह हे खः । थुपिं न्हूपिं भिक्षुपिं नाप जुया च्वन, गुपिनिगु इन्द्रियत संयम मजू, भोजनय् मात्रज्ञता मदु व जाग्रतताय् संलग्न जुया नं मच्वं । वाबाली स्यंथें कुलगृहयात घात याःथें याना छ जुया च्वन । आवुसो आनन्द ! थुकथं जुया च्वनेबले थुपिं न्हूपिं भिक्षुपिं स्यनेफु, मभिने फु । थुम्ह कुमारक *(आनन्द)* नं थःगु प्रमाण मस्यू ।

"आर्य महाकाश्यपं आर्य आनन्द वैदेहीमुनियात कुमारकवादद्वारा अप्रसन्न याना बिज्यात धयागु खं थुल्लनन्दा भिक्षुणीनं ताल । थ्व खँ न्यना मन सुख मताःम्ह जुया उगु खँयात म्हुतुं प्रकट यायां वं धाल – "छु खः ! न्हापा अन्यतीर्थिय जूम्ह थुम्ह आर्य महाकाश्यपं आर्य आनन्द वैदेहीमुनियात कुमारकवादद्वारा अप्रसन्न याना बिज्यात ।"

थुल्लनन्दा भिक्षुणीनं धागु थ्व खँ आयुष्मान् महाकाश्यपं ताल । अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यपं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धया बिज्यात –

"आनन्द ! थुल्लनन्दा भिक्षुणीनं विचार मयासे द्वेष भावं थथे धाल । आवुसो ! गुबले निसें सँ दाह्री ग्वाय् खाना काषायवस्त्र धारण याना छें तोता छें मदुम्ह *(अनगारिय)* जुया जि प्रव्रजित जुया उबले निसें वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध वाहेक मेपिं सुनं गुरु नालागु खँ जिं मस्यू । आवुसो ! न्हापा जि गृहस्थी जुया च्वनाबले जित थथे जूगु खः –

"छें च्वनेगु रजपथथें खः, प्रव्रज्या खुल्ला थाय्थें खः । छेंय् च्वना एकदम परिपूर्ण याना एकदम परिशुद्ध याना शंखथें जुया ब्रह्मचर्य पालन यायेगु अपु मजू । अतः छाय् जि सँ दाह्री ग्वाय् याना काषायवस्त्र धारण याना छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित मजुये ।"

"आवुसो ! अनंलि, लिपा पटवस्त्रया सङ्घाटि दय्का गुम्ह लोकयाम्ह अरहन्त खः वयागु उद्देश्यं सँ दाह्री ग्वाय् खाना काषायवस्त्र धारण याना छें तोता अनगारिय जुया प्रव्रजित जुया । थुकथं प्रव्रजित जुया ताहाकगु लँ वना च्वनाबले राजगृह व नालन्दाया बिचय् बहुपुत्र चैत्य स्थानय् बिज्याना च्वंम्ह भगवान्यात खना । खना जिगु मनय् थथे जुल – "यदि जिं शास्ता स्वये खनिगु खःसा भगवान्यात हे खनेमाः । यदि जिं सम्यक्सम्बुद्धयात स्वये *(खंके)* दइगु खःसा भगवान्यात हे स्वये दयेमाः ।" आवुसो ! अनंलि, जिं अन हे भगवान्यागु चरणय् शिरं अन्याना भगवान्यात थथे बिन्ति याना – 'भन्ते ! भगवान् जिम्ह गुरु जुया बिज्याः, जि श्रावक खः । भन्ते ! भगवान् जिमि गुरु जुया बिज्याः, जि श्रावक खः । आवुसो ! थथे धयाबले भगवानं जित थथे आज्ञा जुया बिज्यात – 'काश्यप ! थुकथं, सकतां चित्तं युक्त जूम्ह श्रावकयात गुम्हसिनं मस्यूगुयात स्यू धका, मखंगुयात खंगु धका धाल धाःसा वयागु छ्यं तज्याये फु । काश्यप ! जिं स्यूगुयात स्यूगु, खंगुयात खंगु धका धया । काश्यप ! उकिं हे छं थुकथं स्यना कायेमाः – स्थविर, मध्यम व न्हूम्ह भिक्षु[२२] प्रति जिगु तीव्र लज्जा व भय उपस्थित जुइ ।' काश्यप ! थुकथं छं स्यना कायेमाः । काश्यप ! उकिं हे छं थथे नं स्यना कायेमाः – "न्ह्याथिंजागु कुशलयुक्त धर्म न्यंसा नं इपिं फुक्व बांलाक मनय् तया, मनं बांलाक ग्रहण याना, न्हाय्पं बिया धर्म न्यनेमाः ।" काश्यप ! थुकथं

२२ उपसम्पदां १० दं च्वय्याम्हसित स्थविर भिक्षु, ५ दं निसे १० दं तक दुम्हसित 'मज्झिम भिक्षु' व ५ दं क्वय्यापिं भिक्षुयात 'न्हूम्ह *(नवक)* भिक्षु' धाइ ।

छं स्यना कायेमा: । काश्यप ! उकिं हे छं थथे नं स्यना कायेमा: – 'सुखसहगत कायगतस्मृतियात तोते म्वालेमा: ।' काश्यप ! थुकथं छं स्यना कायेमा: ।

"आवुसो ! अनंलि, थुकथं अववाद याना बिज्यासे भगवान् दना बिज्यात । आवुसो ! छवा *(एक हप्ता)* या दुने जिं सऋणी जुया[२३] राष्ट्रपिण्ड नया च्यान्हु दुखुन्हु अरहत्व प्राप्त याना ।

"आवुसो ! अनंलि भगवान् लं चिला छखे लिक्क च्वना गन छमा सिमा दु अन बिज्यात । आवुसो ! अनंलि जिं पटकाप:या सङ्घाटि प्यब्व: ल:त्याना लाया भगवान्यात थथे बिन्ति याना – 'भन्ते ! भगवान् थुकी बिज्याहुँ । गुगु जिगु निर्तिं दीर्घकालतक हित व सुख जुइ ।' आवुसो ! अनंलि भगवान् लाया तयागु उगु आसनय् फेतुना बिज्यात । आवुसो ! अनंलि आसनय् फेतुना बिज्याना भगवानं जित थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"काश्यप ! थ्व छंगु पटवस्त्रया सङ्घाटि त:सकं नाइस्ये च्वं ।"

"भन्ते ! थ्व जिगु पटकवस्त्र सङ्घाटि भगवानं ग्रहण याना बिज्याहुँ ।"

"काश्यप ! थ्व जिगु खस्रागु नालुया पुलांगु पंसुकूल वस्त्र छं धारण यायेफु फुला ?"[२४]

"भन्ते ! भगवान्यागु खस्रागु नालुया पुलांगु पंसुकूल वस्त्र जिं पुने फु ।"

"आवुसो ! अनंलि, जिं उगु जिगु पटवस्त्रयागु सङ्घाटि भगवान्यात प्रदान याना । जिं जुलसा भगवान्यागु खस्त्रागु नालुया पुलांगु पंसकूल वस्त्र पुना ।"

"आवुसो ! 'भगवान्यांम्ह पुत्र औरस *(म्हुतुं)* जन्मे जूम्ह धर्मज: धर्मनिमित्त धर्मदायाद तथा भगवान्या खस्त्रागु *(क्वाचुगु)* नालुया पुलांगु पंसुकूल वस्त्र पुनिम्ह धका यदि सुयातं धात्थें धायेगु ख:सा व जित हे धायेमा: ।'

"आवुसो ! गुलि न्ह्यां उलि तक ··· प्रथमध्यान प्राप्त याना विहार याये फु ··· चतुर्थध्यान ··· गुलि न्ह्या उलि तक ··· *(पूर्ववत्)* ··· थथ:गु कर्मानुसार उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंके फु ।"

---

२३ स-ऋणी जुया – बु.श्रा.भा. ६ पृ. १८६ ।

२४ भगवानं पुना बिज्याना च्वंगु व चीवर जुलसां साब्र हे ख्वातुगु, क्वाचुगु तथा धूथें च्वंक मलिनगु जुयाच्वन । थ्व वस्त्र पूर्णा धयाम्ह दासीनं पुना मसानय् वांछ्वया त:गु जुया च्वन । उकिं भगवानं धया बिज्या:गु – "थ्व चीवर पूर्णा धयाम्ह दासीनं पुना मसानय् वांछ्वया त:गु काप:या ख: । मसानय् वांछ्वया त:गु उगु काप: कया उकी दुपिं कीत थाथा याना महाआर्यवंशचर्याय् च्वना जिं थ्व चीवर पुनागु ख: । व काप: कयाबले थ्व झिदोल लोकधातु कम्प जूगु ख: । आकाशय् फय् व:गु ख: । चक्रवाडय् च्वंपिं देवतापिंसं साधुकार ब्यूगु ख: ।" थुलि धया भगवानं हानं थथे धया बिज्यात –

"थ्व चीवरं पुनीम्ह भिक्षु स्वाभाविकरूपं हे पंसुकूलिक जुये फय्केमा: । स्वाभाविकरूपं हे अरण्यवासी जुये फय्केमा: । स्वाभाविकरूपं हे सपदानचारी जुया भिक्षा पवने फय्केमा: । छु छं जिगु थ्व क्वाचुगु चीवरं पुनेफुम्ह पुरुष जुये फुला ?"

थथे धा:कि महाकश्यप स्थविरयाके न्याम्ह किसिया बल दु । तर थन शारीरिक बलया सिबे प्रतिपत्ति पुरे यायेगु मनोबल आवश्यक जू । अलें भगवान्या चीवर पुनेत योग्य जुइगु चर्या पालन यायेगु निश्चय याना स्थविरं भगवान्याके "जिं छपिनिगु चीवर पुने" धका धागु ख: धका सं.नि. अ.क. II. पृ. १४९ : चीवरसुत्तवण्णनाय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

"आवुसो ! जिं आस्रव क्षय याना अनास्रवी जुया चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्ति जुया थ्व हे जीवनय् अभिज्ञायात स्वयं साक्षात्कार याना विहार याना च्वना । आवुसो ! बरु न्हेकु हाकःम्ह किसियात न्हेकूत्याः दुगु ताडपत्रं तोपुइ फइ परन्तु थुपिं जिगु खुगू अभिज्ञायात तोपुइ फइ मखु ।

थुल्लनन्दा भिक्षुणी थुगु ब्रह्मचर्यं च्युत जुल ।

१२. परम्मरण-सुत्त

१२. छगू समयय् आयुष्मान् महाकाश्यप व आयुष्मान् सारिपुत्र वाराणसी स्थित ऋषिपतन मृगदायय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि सन्ध्या ईया ध्यानं दना बिज्याम्ह आयुष्मान् सारिपुत्र गन आयुष्मान् महाकाश्यप बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् महाकाश्यपनाप सम्मोदन याना बिज्यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुना बिज्यात । छखे लिक्क फेतुना बिज्याम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् महाकाश्यपयात थथे धया बिज्यात –

"आवुसो काश्यप ! मरणं लिपा तथागत *(=सत्त्व, जीव, प्राणी)* दइला ?"

"आवुसो ! मरणं लिपा तथागत *(=सत्त्व, जीव)* दइ धयागु खँ भगवानं अव्याकृत याना बिज्यागु दु *(=कना बिज्यागु मदु)* ।

"आवुसो काश्यप ! मरणं लिपा तथागत दइ मखुला ?"

"आवुसो ! मरणं लिपा तथागत दइ मखु धयागु भगवानं कना बिज्यागु मदु ।"

"आवुसो ! छुलेसा मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः दइ मखुगु नं खः ला ?"

"आवुसो ! मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, दइ मखुगु नं खः धयागु खँ भगवानं कना बिज्यागु मदु ।"

"आवुसो ! छुलेसा मरणं लिपा तथागत दइ मखु, मदइगु नं मखु खला ?"

"आवुसो ! मरणं लिपा तथागत दइ मखु, मदइगु नं मखु धयागु खँ भगवानं कना बिज्यागु मदु *(अव्याकृत याना बिज्यागु दु)* ।

"आवुसो ! भगवानं छाय् थुकियात व्याकृत याना बिमज्यागु ?"

"आवुसो ! थ्व *(खँ)* न अर्थ उपयोगी जू न धर्म उपयोगी जू न आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू न निर्वेदया नितिं, न विरागया नितिं, न निरोधया नितिं, न शान्तया नितिं, न अभिज्ञाया नितिं न सम्बोधिया नितिं न त निर्वाणया नितिं हे जू । उकिं हे भगवानं अव्याकृत याना बिज्यागु खः ?"

"आवुसो ! भगवानं छु व्याकृत याना बिज्यागु दु ले ?

"आवुसो ! 'थ्व दुःख खः' धका भगवानं व्याकृत याना *(कना)* बिज्यागु दु, थ्व दुःख समुदय खः' ... 'थ्व दुःख निरोध खः' ... थ्व दुःख निरोध जुइगु प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका भगवानं व्याकृत याना *(कना)* बिज्यागु दु ।"

"आवुसो ! भगवानं थुपिं खँ छाय् व्याकृत याना बिज्यागुले ?"

"आवुसो ! थ्व *(खँ)* अर्थ उपयोगी जू, धर्म उपयोगी जू, आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू, निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं, शान्तया नितिं, अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं नं जू । उकिं हे भगवानं व्याकृत याना *(कना)* बिज्यागु खः ।"

१३. सद्धम्मप्पतिरूपक-सुत्त

१३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् महाकाश्यप गन भगवान बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकाश्यपं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छु हेतु छु प्रत्यय जुइ गुगु कि न्हापा कम शिक्षापद दसा नं आपालं भिक्षुपिं अरहत्वय् प्रतिष्ठित जू ? भन्ते ! छु हेतु छु प्रत्यय जुइ गुगु कि आः आपालं *(यक्को)* शिक्षापद दसा नं कम भिक्षुपिं अरहत्वय् प्रतिष्ठित जुइगु खः ?"

"काश्यप ! प्राणीपिं *(=संघ सदस्यपिं)* क्षीण जुइगु बखतय् व सद्धर्म अन्तर्धान जुइगु बखतय् थथे हे जुइ । आपालं *(यक्व)* शिक्षापद दइ, कम भिक्षुपिं अरहत्वय् प्रतिष्ठित जुइ । काश्यप ! गुबले तक सद्धर्मथें च्वंगु *(=नकलि धर्म, सद्धम्मपतिरूप)* [२५] लोकय् खने दइ मखुनि, उबले तक सद्धर्म लोप जुइ मखु । काश्यप ! गुबले सद्धर्मथें च्वंगु *(नकलि धर्म)* लोकय् खने दइ उबले सद्धर्म लोप जुइ । [२६]

---

२५ सद्धर्मथें जागु 'धर्म' *(नकलि धर्म)* या अर्थबारे सद्धम्म पतिरूपसुत्तवण्णना, कस्सप-संयुत्तं थुकथं उल्लेख याना तःगु दु –

(१) अभिगम सद्धम्म पतिरूपकं ।

(२) परियति सद्धम्म पतिरूपकं ।

विपस्सना ज्ञानय् उपक्लेश दुम्हसित 'अधिगम सद्धर्म प्रतिरूप' धाइगु खः ।

स्वंगूलिं संगीति दुने मलागु व धातुकथा, आरम्मणकथा, असुभकथा, ज्ञानवस्तुकथा व विद्याकदम्बकथालं पिने लाःगु गूल्हविनयं, गूल्हवेस्सन्तरं, गूल्हसंमोसघं, वण्णपिटकं, अंगुलिमालपिटकं, रट्ठपालगज्जितं, आलवकगज्जितं व वेतुल्लपिटकंयात परियत्ति सद्धम्म पतिरूपकं धाःगु खः ।

२६ सद्धर्म लोप गुकथं जुया वनी धयागु खँय् अर्थकथास थुकथं उल्लेख दु –

(१) अधिगम सद्धर्मया लोप जुइ,

(२) प्रतिपत्ति सद्धर्मया लोप जुइ,

(३) परियत्ति सद्धर्मया लोप जुइ ।

(१) प्रथम बोधिया इलय् भिक्षुपिं प्रतिसम्भिदा लाभी खः । अनंलि समय बिते जुया वंलिसे प्रतिसम्भिदा लाभ याये मफुत, षडभिज्ञ जुल । अनंलि षडभिज्ञ लाभ याये मफया त्रिविद्या लाभ यात । अनं समय बिते जुया वंलिसे त्रिविद्या नं प्राप्त याये मफया आस्रवक्षय मात्र लाभ याइ । व नं मफयेवं अनागामी फल प्राप्त याइ । व नं मफयेवं सकृदागामी जूपिं दइ । व नं मफयेवं स्रोतापत्ति जूपिं दइ । समय बिते जुया वंलिसे स्रोतापत्ति फल नं प्राप्त याये फइ मखु । अनंलि गुबले इमिगु विपश्यना, विपश्यनायागु मलिनताद्वारा प्रगति याइबले उबले अधिगम सद्धर्म लोभ जुया वनी ।

"काश्यप ! गथेकि *(उपमाया निर्तिं)* लुँवह उबले तक लोप जुइ मखु गुबले तक लुँवहथें जाःगु मेगु वस्तुत लोकय् खने दइ मखुनि । काश्यप ! गुबले लुँवहथें जाःगु मेगु वस्तुत लोकय् खने दइ उबले लुँवह लोप जुइ । काश्यप ! अथे हे तुं, उबले तक सद्धर्म लोप जुइ मखु गुबले तक सद्धर्मथें जागु मेगु *(नकलि)* धर्म लोकय् खने दइ मखुनि । काश्यप ! गुबले सद्धर्मथेंजाःगु धर्म लोकय् खने दइ उबले सद्धर्म लोप जुइ ।[२७]"

"काश्यप ! थ्व पृथ्वीधातुं नं सद्धर्म लोप याइ मखु, आपोधातु नं ··· तेजधातु नं ··· वायु धातु नं सद्धर्म लोप याइ मखु । बरु थन हे अजापिं मोघपुरुष[२८] खने दइ, गुपिंसं सद्धर्म लोप याइ । काश्यप ! छता खँ *(उपमाया निर्तिं)* बोझ *(लोड)* आपाः जुया नाउँचा दुबे जुइथें सद्धर्म लोप जुइगु मखु ।"

"काश्यप ! थुपिं न्यागू कारणं सद्धर्म लोप जुया मदया वनी । छु छु न्यागू ? काश्यप ! थन भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक व उपासिकापिं शास्ता प्रति गौरव मतसे वेवास्ता याना जुइ । धर्म प्रति ··· वेवास्ता याना जुइ । सङ्घ प्रति ··· वेवास्ता याना जुइ । शिक्षा प्रति ··· वेवास्ता याना जुइ । समाधि प्रति गौरव मतसे वेवास्ता याना जुइ । काश्यप ! थुपिं हे न्यागू कारणद्वारा सद्धर्म लोप जुया मदया वनी ।

"काश्यप ! थुपिं हे न्यागू कारणद्वारा सद्धर्म स्थिर जुया वनी, लोप जुइ मखु । छु छु न्यागू कारणं ? काश्यप ! थन भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक व उपासिकापिं शास्ता प्रति गौरव तया वास्ता तया जुइ । धर्म प्रति ··· । संघ प्रति ··· । शिक्षा प्रति ··· । समाधि प्रति गौरव तया वास्ता तया जुइ । काश्यप ! थुपिं हे न्यागू कारणद्वारा सद्धर्म स्थिर जुया च्वनी, लोप जुइ मखु ।"

कस्सप-संयुत्त क्वचाल ।

प्रथम बोधिस प्यंगू प्रतिसम्भिदा अनुकूल प्रतिपत्ति पूरा याइ । समय बिते जुया वंलिसे खुगू अभिज्ञा अनुकूल प्रतिपत्ति पूरा याइ । व नं मफयेवं त्रिविद्या, व नं मफयेवं अरहत्व जक लाभ याइ । समय बिते जुया वंलिसे अरहत्व अनुकूल प्रतिपत्ति पूरा याये मफयेवं अनागामी अनुकूल प्रतिपत्ति पूरा याइ । व नं मफयेवं सकृदागामी, व नं मफयेवं स्रोतापत्ति फल । गुबले स्रोतापत्तिफल अनुकूल प्रतिपत्ति पूरा याये फइ मखु उबले शीलपारिशुद्धि जक पालन याइ, उबले प्रतिपत्ति सद्धर्म लोप जुइ धका धाइ ।

२७ गुबले तक त्रिपिटक बुद्धवचन दया च्वनी उबले तक शासन लोप जुल धका धाइ मखु । स्वंगू पिटकया खँ छखे हे तया अभिधर्मपिटक लोप जुया बाकी निगू पिटक दया च्वंतले नं शासन लोप जुल धका धाइ मखु । अथे हे तुं, मेगु निगू पिटक लोप जुया विनयपिटक छगू जक दया च्वंसां शासन लोप जुल धका धाइ मखु । थुकी नं खन्धक व परिवार लोप जूसा नं उभय विभङ्गत लोप जुया निगू प्रातिमोक्षत दया च्वंतले नं शासन लोप जुल धका धाइ मखु ।

गुबले प्रातिमोक्ष लोप जुइ, उबले परियत्ति लोप जुया वनी । थुकिया लोप जुया वनेवं शासन लोप जूगु जुइ । परियत्ति लोप जुइवं प्रतिपत्ति लोप जुइ । प्रतिपत्ति लोप जुइवं अधिगम लोप जुइ । प्रतिपत्ति अधिगमया कारण जुइ । थुकथं प्रतिपत्ति स्वया परियत्ति हे प्रमाणकर जुइ ।

२८ तुच्छ, फुस्लुपिं ।

१७. लाभसक्कार-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. दारुण-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं !" "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! लाभसत्कार प्रशसां धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण खः, कटु खः, खायुगु खः, विग्नकर *(बाधक अन्तरायिको)* खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थथे स्यना कायेमाः – लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि दत धाःसा इमित तोता छ्वयेमाः, *(उलि जक मखु)* लाभ, सत्कार प्रसंसा दये त्यन धाःसा इमित मनय् थाय् बिये मज्यू । भिक्षुपिं ! छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

२. बलिस-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभसत्कार प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाणया प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण खः, कटु खः, खायुगु खः, विग्नकर खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* न्यां लाइम्ह माझीं ला *(नसा)* तया तःगु अंकुसी *(हूक)* यात तजाःगु पुखुली वांछ्वया बिइ । अनंलि, नसाया लोभय् सुं न्यां उकियात घुत्की । भिक्षुपिं ! थुकथं उम्ह न्यां अंकुसीयात घुत्का तःधंगु दुःख व विपत्ती लाइ, माझीं वयात छु याये मास्तेवल वयात अथे हे याइ ।"

"भिक्षुपिं ! थन अंकुसी वांछ्वया न्यांलाइम्ह माझीयात पापी मार धका भापीमाः, वयागु अंकुसी जक थ्व हे लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु लाभादि प्राप्त जुइवं तःसक खुशी जुइ तथा आनन्द ताया च्वनी उबले वयात मारया अंकुसी तक्यना च्वंम्ह, दुःख व विपत्तिइ लाम्ह धका धाइ । मारं वयात छु याये मास्तेवल वयात अथे हे याइ ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं थथे स्यना कायेमाः – लाभ, सत्कार, प्रशंसा, आदि दत धाःसा इमित तोता छ्वयेमाः *(उलि जक मखु)* लाभ, सत्कार, प्रशंसा, दये त्यन धाःसा इमित मनय् थाय् बिये मज्यू । भिक्षुपिं ! छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

३. कुम्म-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण खः ··· ।"

न्हापा न्हापा गनं छगू पुखुली कावली *(कापली)* या छगू तःधंगु परिवार आपालं समयं निसें च्वना च्वंगु दुगु जुया च्वन । अनंलि *(=छन्हू)* छम्ह कावलिं मेम्ह कावलियात थथे धाल – योम्ह कावली ! थनं मेथाय् थासय् वने मते । परन्तु उम्ह कावली उगु थासय् वन । अन सुं व्याधां वयात सुका दुगु भालां सुया बिल । अनंलि, उम्ह कावली गन मेम्ह कावली दु अन वन । उम्ह कावलीं वयात तापाकं निसें वया च्वंगु खन । खना वं वयात थथे धाल – योम्ह ! छ उगु थासय् वना जा मवया ला ?

"योम्ह ! जि अन वना वया ।"

"योम्ह ! छंत भालां सुयाला महःला ?"

"योम्ह ! जित ला भालां ला सुया धाःसा महः परन्तु थ्व सुका जिगु ल्यू ल्यू वः ।"

"योम्ह कावली ! छंत सुया हये धुंकल, घाःयाना हये धुंकल । थ्व हे ब्याधां छिमि गुलिखे बा, बाज्येपिं फसे याना स्याना बिइ धुंकल । हुँ, छ, तात कावली ! आः छ जिमिम्ह मखुत ।"

"भिक्षुपिं ! थन व्याधायात पापीमार धका भापीमाः, भाला थ्व हे लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु लाभादि प्राप्त जुइवं तःसकं खुशी जुइ तथा आनन्द ताया च्वनी उबले वयात मारया अंकुसी तक्यना च्वंम्ह, दुःख व विपत्तिइ लाम्ह धका धाइ । मारं वयात छु यायें मास्ते वल वयात अथे हे याइ ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं थथे स्यना कायेमाः – लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि दत धाःसा इमित तोता छ्वयेमाः, लाभ, सत्कार, प्रशंसा दये त्यन धाःसा इमित मनय् थाय् बिये मज्यू । भिक्षुपिं ! छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

४. दीघलोमिक-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण खः ··· ।" भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* ताताःहाकगु सँ दुपिं फैचात कंम्फाः ख्वातुक दुथाय् वनय् दुहाँ वनी । व उखें थुखें चाचाहिला जुइ, फसे जुइ, तःक्यनी, तःधंगु विपत्ती लाइ ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलिं भिक्षुपिं लाभ सत्कारय् भुले जुया क्लिष्ट चित्त तया सुथय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गामय् वा शहरय् भिक्षाया नितिं वनी । व उखें थुखें चाचाहिला जुइ, फसे जुइ, तःक्यनी, तःधंगु विपत्ती लाइ ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· *(पूर्ववत्)* ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

५. मील्हक-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण खः, कटु खः, खायुगु खः, बाधक खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि खी नइम्ह मील्हक की खीभ्याकं लसपस जूगु दइ, वयागु न्ह्योने खीया तःधंगु द्वँ छद्वं दइ । थुकिं वं थःत मेपिं मील्हक कीत स्वया तःधंम्ह भापी – जि खी नइम्ह मील्हक खी भ्याकं लसपस जूम्ह खः, जिगु न्ह्योने खीया तःधंगु द्वं छद्वं दु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे गुबले सुं भिक्षु लाभ सत्कार प्रशंसा आदि प्राप्त जुइ उबले वं थःत तःधंम्ह भापी – ··· सुथय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गामय् वा शहरय् भिक्षाया नितिं वनी । अन वयात कन्हेखुन्हुया दिंया नितिं नं भोजनया निम्ता वइ, वयागु पात्र नं पूरा जागु दइ ।"

वं आराम *(विहार)* य् वना भिक्षुपिंनि न्ह्योने गर्वसाथ खँ कनी – जिं भोजन याये धुन, कन्हे खुन्हुया नितिं नं भोजन निम्ता दत, जिगु पात्र नं भय बिइ धुंकल । जि चीवरादिया लाभ याइम्ह खः । थुपिं मेपिं भाग्य मदुपिं अल्प पुण्यवान् भिक्षुपिं चीवरादि लाभ याये मखं ।

उम्ह भिक्षु लाभादि दुगुलिं फूले जुइ, मेपिं शीलवन्त भिक्षुपिंत क्वह्यं भापी । भिक्षुपिं ! उम्ह मूर्ख भिक्षुया थ्व चिरकाल तक अहित व दुःखया नितिं जुइ ।

"भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· *(पूर्ववत्)* ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

६. असनि-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· ।"

"भिक्षुपिं ! मलः जुइगु उपमा उम्ह शैक्ष *(स्यना च्वंम्ह)* भिक्षु लिसे बिइ फु गुम्हसिया चित्त लाभसत्कार आदिस फँसे मजू ।"

"भिक्षुपिं ! मलः जुइगु धयागु हे लाभ सत्कार प्रशंसा आदियात धाःगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· *(पूर्ववत्)* ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

७. दिद्ध-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· ।"

"भिक्षुपिं ! विष दुगु *(भ्याःगु)* तीरं कम्ह मनूया उपमा उम्ह शैक्ष भिक्षु लिसे बिइफु गुम्हसिया चित्त लाभ सत्कार आदिस फंसे मजू ।"

"भिक्षुपिं ! बिष दुगु तीर धयागु लाभ, सत्कार, प्रशंसादियात धाःगु *(अधिवचन)* खः ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार प्रशंसा आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· *(पूर्ववत्)* ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

८. सिङ्गाल-सुत्त

८. श्रावस्ती··· । लाभ, सत्कार, प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· ।

"भिक्षुपिं ! छु छिमिसं सुथ न्हापानं *(घो तुयु तुयु धाये त्यंबले)* बुढाम्ह ध्वं तूहू हाला ख्वया हःगु ताःला ?"

"ताः, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! उम्ह बुढाम्ह ध्वं उक्कण्ड (Mange) धयागु रोगं पीडितम्ह खः । व बुढाम्ह ध्वं न याकचा च्वने छु, न सिमा क्वय्, न त चकंगु ख्यलय् च्वने छु । गन गन व वनी, गन गन व दना च्वनी, गन गन व फय्तुना च्वनी, गन गन व गोतुला च्वनी अन अन वं दुःख ताया च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलिं भिक्षुपिं लाभ, सत्कार, प्रशंसाय् फसे जुया न शून्यागारय् च्वने छुइ, न सिमा क्वय्, न चकंगु ख्यलय् न्त्याइपु ताइ । गन गन व वनी, गन गन व दना च्वनी, गन गन व फय् तुना च्वनी, गन गन व गोतुला च्वन अन अन वं दुःख सिया च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· *(पूर्ववत्)* ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

९. वेरम्भ-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· ।"

"भिक्षुपिं ! च्वय् आक्सय् वेरम्भ धयागु छगू तुफान *(फय्)* वइ । थुबले हे गुम्ह भ्रंग उगु तुफानय् लाइ उबले उम्ह भ्रंगयात तुफान फसं तितर बितर जुइक वांछ्वया हइ । उम्ह भ्रंगया तुति, पपौ, छ्यं व म्ह सकतां अलक थलक जुइक छ्याल ब्याल जुइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तु, भिक्षु ··· भिक्षाया नितिं वनी । वयागु शरीर, वचन व मन अरक्षित जुइ । स्मृति व इन्द्रिय संयम तइ मखु । अन वं सुं मिसायात खनी, गुम्हसिया थःगु अंग वसतं बांलाक तो पुया तःगु दइ मखु ।"

वयात खना वयागु चित्तय् राग दया वइ । चित्तय् राग दया वयेवं वं शिक्षायात तोता गृहस्थ जुइ । अनंलि, मेपिंसं वयागु चीवरयात यंकी, मेपिसं पात्रयात यंकी, मेपिंसं फयेतुइगु लासा यंकी, मेपिंसं मुलु आदि यंकी गथे वेरम्भ धयागु तुफानं भ्रंगयातथें ।

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· *(पूर्ववत्)* ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

१०. सगाथक-सुत्त[२९]

१०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण ··· ।"

"भिक्षुपिं ! जिं गुलिं थुजापिं सत्कारय् जुइम्ह, उकी भुले जुइगु चित्त दुम्ह शरीर तोता वनेवं सिना नरकय् उत्पन्न जूगु खना ।"

"भिक्षुपिं ! जिं गुलिं थुजापिं असत्कारय् जुइम्ह, उकी भुले जुइगु चित्त दुम्ह शरीर तोता सिना वनेवं नरकय् उत्पन्न जूगु खना ।"

"भिक्षुपिं ! जिं गुलिं थुजापिं सत्कार व असत्कार निताय् नं लाःगु चित्त दुपिं शरीर तोता सिना वनेवं नरकय् उत्पन्न जूगु खना ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण खः ··· कटु खः, खायुगु खः, बाधक खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं थथे स्यना कायेमाः – लाभ सत्कार प्रशंसा आदि दत धाःसा इमित तोता छ्वयेमाः, लाभ, सत्कार, प्रशंसा दयें त्यन धाःसा इमित मनय् थाय् बिये मजू । भिक्षुपिं ! छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

११. भगवानं थुलिं खँ आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"अस्स सक्करियमानस्स, असक्कारेन चूभयं ।
समाधि न विकम्पति, अप्पमाणविहारिनो ॥

"गुम्ह सत्कार वा असत्कार दसां तबि,
अप्रमादपूर्वक विहार यायां समाधि स्यंकी मखु ।"

"तं झायिनं साततिकं, सुखुमं दिट्ठिविपस्सकं ।
उपादानक्खयारामं, आहु सप्पुरिसो इती"ति ॥

"उम्ह ध्यानय् तत्परम्ह, सूक्ष्म दृष्टि दुम्ह
मनूयात उपादान क्षीण याना रमण याइम्ह धका धाइ ।"

प्रथम-वर्ग क्वचाल ।

२९ तुलना याना दिसँ – सत्कार-सुत्त, इतिवुत्तक पृ. ६९ ।

द्वितीय-वर्ग

११. सुवण्णपाति-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ख: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! छगू इलय् सुं मनू छम्हसियागु चित्तयात थ:गु चित्तं सिइका कया – व भिक्षु लुँया भुइ जायक दुगु रजतचूर्ण *(वह चुं)* या निर्तिं नं वं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ।"

लिपा व हे मनूयात जिं लाभ, सत्कारया निर्तिं जानाजान मखुगु खँ ल्हा:गु खना ।

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ··· *(पूर्ववत्)* ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमा: ।"

१२. रुपियपाति-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ख: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! छगू इलय् सुं मनू छम्हसियागु चित्तयात थ:गु चित्तं सिइका कया – व भिक्षु वहया भुइ जायक दुगु लुँचुंया निर्तिं नं वं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ।"

लिपा व हे मनूयात जिं लाभ, सत्कारया निर्तिं जानाजान मखुगु खँ ल्हा:गु खना ।

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमा: ।"

(क्वय्या च्यापु सूत्रत च्वय्याथें हे छपु छपु याना विस्तार याना ब्वनेगु)

१३-२० सुवण्णनिक्खसुत्तादिअट्ठकं

१४. ··· सुवर्ण असर्फीया निर्तिं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ··· ।

१५. ··· सच्छिगु लुँया असर्फीया निर्तिं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ··· ।

१६. ··· असर्फीया द्वोंया निर्तिं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ···

१७. ··· असर्फीया सच्छिगु द्वोंया निर्तिं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ··· ।

१८. ··· लुँ वहलं भरी भराउ जूगु पृथ्वीया नितिं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ··· ।

१९. ··· संसारया छुं नं वस्तुया नितिं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ··· ।

२०. ··· ज्यान वंसां नं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ··· ।

२१. ··· बांलाम्ह मिसा प्राप्त यायेया नितिं नं जानाजान मखुगु खँ मल्हा: ··· ।

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

तृतीय-वर्ग

२१. मातुगाम-सुत्त

२२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ख: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! एकान्तय् सुं छम्ह मिसा नं गुम्हसियागु चित्त फसे *(आकर्षण)* याये मफु परन्तु वयागु चित्त लाभ, सत्कार व प्रशंसाय् फसे याये फु ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार व प्रशंसा आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ··· छिमिसं थथे स्यना ··· कायेमा: ।"

२२. कल्याणी-सुत्त

२३. श्रावस्ती ··· । ··· "भिक्षुपिं ! एकान्तय् सुं बांलाम्ह जनपदकल्याणी मिसां नं गुम्हसियागु चित्त फसे याये मफु परन्तु वयागु चित्त लाभ, सत्कार व प्रशंसाय् फसे याये फु । ··· "

२३. एकपुत्तक-सुत्त

२४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ख: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! सु नं श्रद्धालुम्ह उपासिकां थ: योम्ह याक काय्यात थुकथं स्यना ब्यु – 'तात ! चित्त गृहपति अथवा आलवक हत्थकथें जा:म्ह जुइ सयेकि ।'"

"भिक्षुपिं ! छाय्धा:सां जिमि गृहस्थ श्रावकपिं मध्ये थुपिं हे निम्ह आदर्श मापदण्ड ख: ।"

'तात ! यदि छ छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुया वनेगु ख:सा सारिपुत्र व मौद्गल्यायनथें जा:म्ह जुइ सयेकि ।'

"भिक्षुपिं ! छाय्धा:सां जिमि भिक्षु श्रावकपिं मध्ये थुपिं हे निम्ह आदर्श मापदण्ड ख: ।"

'तात *(बाबु)* ! अप्रमत्त जुया शिक्षाया पालन यायां लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदिस फसे जुइ मते । लाभादिस फसे जुल धा:सा थ्व छंगु बाधकया नितिं जुइ ।

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार प्रशंसा आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमा: ।"

२४. एकधीतु-सुत्त

२५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार, प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ख: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! सु नं श्रद्धालु उपासिकां थ: योम्ह याक: म्ह्याय्यात थुकथं स्यना ब्यु – 'मै ! खुज्जुत्तरा अथवा वेलुकण्डकिय नन्द माताथें जा:म्ह जुइ सयेकि ।' "

"भिक्षुपिं ! छाय्छा:सा जिमि उपासिका श्रावकपिं मध्ये थुपिं हे निम्ह आदर्श मापदण्ड ख: ।"

"मैं ! यदि छ छें तोता अनगारिका जुया प्रव्रजित जुया वनेगु ख:सा भिक्षुणी खेमा व उत्पलवर्णाथें जा:म्ह जुइ सयेकि ।"

"भिक्षुपिं ! छाय्धा:सा जिमि भिक्षुणी श्राविकापिं मध्ये थुपिं हे निम्ह आदर्श मापदण्ड ख: ।"

– मै ! अप्रमत्त जुया शिक्षाया पालन यायां लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि फसे जुइ मते । लाभादिस फसे जुल धा:सा थ्व छंगु बाधकया नितिं जुइ ।

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् त:धंगु दारुण ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमा: ।"

२५. समणब्राह्मण-सुत्त

२६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! सुं गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं गुपिंसं लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदिया आस्वादयात, दोष *(आदीनव)* यात, नि:शरणयात गथे ख: अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइके मफुत धा:सा, भिक्षुपिं ! जिगु नितिं इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू । *(उलि जक मखु)* उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथ:म्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! सुं गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं गुपिंसं लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदिया आस्वाद, दोष, निःशरण गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइका काये फु, भिक्षुपिं ! जिगु नितिं इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण ब्राह्मण धायेबहः जू । उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं ··· विहार याना काये फइ ।"

२६. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

२७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! सुं गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं गुपिंसं लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदिया समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइके मफुत धाःसा, भिक्षुपिं ! जिगु नितिं इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण ब्राह्मणपिं गुपिंसं लाभ, सत्कार, प्रशंसादिया समुदय,अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइका काये फत धाःसा, भिक्षुपिं ! जिगु नितिं इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो जू ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

२७. ततियसमणब्राह्मण-सुत्त

२८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु गुपिंसं लाभ सत्कार प्रशंसा मस्यू, लाभादिया समुदययात मस्यू, लाभादिया निरोध मस्यू, लाभादिया निरोधगामिनी प्रतिपदा मस्यू । भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं ··· श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथःम्हं सिइका, साक्षात्कार यानाः प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं दु, गुपिंसं लाभादि ··· स्यू । भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं ··· काये फइ ।"

२८. छवि-सुत्त

२९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार प्रशंसा दारुण खः ··· । भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार प्रशंसा छ्यंगु *(छवि)* यात त्वाःल्हाइ, छ्यंगु त्वाः ल्हाना चर्म *(दुनेया छ्यंगु)* त्वाःल्हाइ, चर्म त्वाःल्हाना लाः त्वाःल्हाइ *(ध्यनी)*, लाः ध्यना क्वेंयात त्वाःल्हाइ, क्वेंयात त्वाःल्हाना स्यो क्वेंयात त्वाःल्हाइ ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

२९. रज्जु-सुत्त

३०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः ··· । भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा छ्यंगु *(छवि)* यात त्वाःल्हाइ, छ्यंगु त्वाःल्हाना ··· *(च्वय्‌या सूत्रय्‌थें)* ··· स्यो क्वेंयात त्वाःल्हाइ ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* छम्ह बलवानम्ह मनुखं क्वातुक निला तःगु सलयागु सँयागु खिपतं थःगु तुती धंसे जुइक चिइ। उकिं छ्यंगु त्वाः ल्हाइ, छ्यंगु त्वाःल्हाना ⋯ स्यों क्वेंयात त्वाःल्हाइ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः ⋯ छिमिसं थथे स्यना कायेमाः।"

३०. भिक्खु-सुत्त

३१. श्रावस्ती ⋯। "भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु क्षीणास्रव अर्हत् जुइ त्यंम्ह खः वया नितिं तक नं जिं लाभ, सत्कार, प्रशंसायात बाधक धका धया।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! धात्थें, क्षीणास्रव अर्हत् भिक्षुयात लाभ, सत्कार गुकथं बाधक जुइ फइ ?

"आनन्द ! गुम्हसियागु चित्त बिलकुल विमुक्त जुइ धुंकल अजाम्हसिया नितिं लाभसत्कार बाधक *(बिघ्नकर)* धका मधया।"

"आनन्द ! गुम्ह आतापी, प्रहितात्म, थ्व हे जन्मय् सुख विहार प्राप्त याना च्वनिम्हसिया नितिं तक नं जिं लाभ, सत्कार, प्रशंसा बाधक धका धया।

"आनन्द ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा धयागु निर्वाण प्राप्तिया मार्गया नितिं दारुण खः, कट्ठ खः, खायुगु खः, बाधक खः।

"आनन्द ! उकिं हे छं थथे स्यना कायेमाः – लाभ, सत्कार व प्रशंसायात वांछ्वया बिये, इमित थःगु चित्तय् तय्के बिये मखु।

"आनन्द ! छं थथे स्यना कायेमाः।"

तृतीय-वर्ग क्वचाल।

चतुर्थ-वर्ग

३१. भिन्दि-सुत्त

३२. श्रावस्ती ⋯। "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः ⋯।"

लाभ, सत्कार, प्रशंसाय् फसे जुया देवदत्त संघयात तछ्याना *(भेद याना)* बिल।

"भिक्षुपिं ! लाभ सत्कार, प्रशंसा, दारुण खः ⋯ छिमिसं थथे स्यना कायेमाः।"

३२. कुसलमूल-सुत्त

३३. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः …।"

लाभ, सत्कार, प्रशंसाय् फसे जुया देवदत्तं थःगु पुण्यया मूल *(हा:)* हे काटे यात।

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः … छिमिसं थथे स्यना कायेमाः।"

३३. कुशलधम्म-सुत्त

३४. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः …।"

लाभ, सत्कार, प्रशंसाय् फसे जुया देवदत्तं कुशल धर्म हे काटे यात।

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः … छिमिसं थथे स्यना कायेमाः।"

३४. सुक्कधम्म-सुत्त

३५. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः …।"

लाभ, सत्कार, प्रशंसाय् फसे जुया देवदत्तं शुक्ल धर्म हे काटे यात।

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण खः … छिमिसं थथे स्यना कायेमाः।"

३५. अचिरपक्कन्त-सुत्त

३६. छगू समयय् देवदत्त वना पलख लिपा भगवान् राजगृहया गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन, भगवानं देवदत्तयागु बारे कया भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! देवदत्त थःगु हे वध *(हत्या)* या निर्तिं वयात थुलिमच्छि लाभ, सत्कार, प्रशंसा उत्पन्न जुल, थःगु हे पराभव *(परिहानि)* या निर्तिं वयात थुलिमच्छि लाभ, सत्कार प्रशंसा लाभी जुल।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमा तया धायेगु खःसा)* केरामा थःगु वध व पराभवया निर्तिं हे फल सइगु खः, अथे हे तुं, देवदत्त थःगु हे वधया निर्तिं, … थःगु पराभवया निर्तिं वयात थुलिमच्छि लाभ, सत्कार, प्रशंसा लाभी जुल।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि पंमा थःगु वध व पराभवया निर्तिं हे फल सइगु खः, अथे हे तुं देवदत्त थःगु हे वधया निर्तिं, … थःगु पराभवया निर्तिं वयात थुलिमच्छि लाभ, सत्कार, प्रशंसा लाभी जुल।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि न्हाय्पं कथिमा थ:गु वध व पराभवया नितिं हे फल सइगु ख:, अथे हे तुं देवदत्त थ:गु हे वधया नितिं, ··· थ:गु पराभवया नितिं वयात थुलि मच्छि लाभ, सत्कार, प्रशंसा लाभी जुल ।"

"भिक्षुपिं ! गथे अस्सतरी *(खच्चर)* सलं थ:गु वध व पराभवया नितिं हे मचा बुइकीगु ख:, अथे हे तुं देवदत्त थ:गु हे वधया नितिं, ··· थ:गु पराभव *(अवन्नति)* या नितिं वयात थुलिमच्छि लाभ, सत्कार, प्रशंसा लाभी जूगु ख: । भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण ख: । ··· भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं स्यना कायेमा: ।"

३७. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"फलं वे कदलिं हन्ति, फलं बेलुं फलं नलं ।
सक्कारो कापुरिसं हन्ति, गब्भो अस्सतरिं यथा ति" ॥

फलं केरामायात स्याना बिइ,
फलं पंमायात, फलं न्हाय्पं कथियात
सत्कारं मनूयात स्याना बिइ,
गथे थ:गु गर्भं खच्चर सलयातथें ।

३६. पञ्चरथसत-सुत्त

३८. ··· राजगृहया वेलुवन ··· । उगु इलय्, कुमार अजातशत्रु सन्ध्या इलय् व सुथे न्यास: न्यास: रथ यंका देवदत्तया उपस्थान *(सेवा)* या नितिं वनिगु जुया च्वन । न्यास: पकवानया भू[३०] *(किस्ति)* नं छ्वइगु जुया च्वन ।

अनंलि, छथ्व: भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवान्या अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! कुमार अजातशत्रु सन्ध्या इलय् व सुथे ··· न्यास: पकवानया भू नं छ्वइगु जुया च्वन ।

"भिक्षुपिं ! देवदत्तया लाभ सत्कारय् ईर्ष्या याये मते । ··· थुकिं कुशल धर्मय् देवदत्तयात हानि हे दु, वृद्धि मदु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* चण्डम्ह खिचाया त्वाथल दुगु पित्तयात लिकया बिइ । उकिं याना खिचा झन हे चण्ड *(हारां)* जुया वइ, अथे हे तुं, गुबले तक कुमारं अजातशत्रु देवदत्तया उपस्थान थुकथं याना च्वनी उबले तक वयात कुशल धर्मय् हानि हे दु, वृद्धि मदु ।"

"भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा दारुण ख: ··· छिमिसं थथे स्यना कायेमा: ।"

---

३० छगू भुई च्वंगु पकवान झिम्हसित नयेत गा:गु ।

३७. मातु-सुत्त

३९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! लाभ, सत्कार, प्रशंसा धयागु अनुत्तर निर्वाण प्राप्तिया मार्गय् तःधंगु दारुण खः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! छगू इलय् सुं मनू छम्हसियागु चित्तयात थःगु चित्तं सिइका कया – थ्वं मांया कारणय् नं जानाजान मखुगु खँ मल्हाः ।"

लिपा व हे मनूयात जिं लाभ सत्कारया निर्तिं जानाजान मखुगु खँ ल्हाःगु खना ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं थथे स्यना कायेमा – लाभ, सत्कार, प्रशंसा आदि दत धाःसा इमित तोता छ्वयेमाः, लाभ, सत्कार, प्रशंसा दये त्यने धाःसा इमित मनय् थाय् बिये मज्यू । भिक्षुपिं ! छिमिसं थथे स्यना कायेमाः ।"

३८-४३ पितुसुत्तादिछक्कं

(च्वय्या सूत्रय्थें क्वय्या खुपु सूत्र सिइकेगु)

४०-४५ श्रावस्ती ··· ।

३८. ··· बौया कारणय् ···

३९. ··· दाजुकिजाया कारणय् ···

४०. ··· तता क्येंहेंया कारणय् ···

४१. ··· काय्या कारणय् ···

४२. ··· म्ह्याय्या कारणय् ···

४३. ··· मिसा *(जहान)* या कारणय् ···

चतुर्थ-वर्ग क्वचाल ।

लाभसक्कार-संयुत्त क्वचाल ।

१८. राहुल-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. चक्खु-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि *(=छन्हु)* आयुष्मान् राहुल गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राहुलं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं उपदेश बिया बिज्यात धाःसा वेश जुइ गुगु न्यना जि एकान्तय् याकचा अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया विहार याये फयेमा ।"

"राहुल ! छं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम धर्म खः, छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', थ्व जि खः, 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते ! "

"राहुल ! छं छु मती तया – श्रोत्र ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

"राहुल ! थुकथं खनेवं श्रुतवान् आर्यश्रावकं चक्षुइ म्हाइपु ताइ *(निर्वेद जुइ)* ··· घ्राणय् ··· जिह्वाय् ··· कायय् ··· मनय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु ताइगुलि प्यपुनि मखु । प्यमपुनिगुलिं क्लेशं अलग जुइ । क्लेशं अलग जुइवं 'अलग जुल' धयागु ज्ञान नं दया वइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु सिधल, आः थन हाकनं याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

२. रूप-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते ! "

गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः, छु उकियात 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइगु उचित जूला ?

"मजू, भन्ते ! "

(थ्व हे क्रमं शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श व धर्मयात विस्तार यायेगु)

राहुल ! थुकथं खनेवं श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपय् ··· शब्दय् ··· गन्धय् ··· रसय् ··· स्पर्शय् ··· धर्मय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु ताइगुलि प्यपुनि मखु । प्यमपुनिगुलिं क्लेशं अलग जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· हाकनं याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।

३. विञ्ञाण-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया – चक्षुविज्ञान नित्य ख लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते ! "

गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः, छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

(थ्व हे क्रमं श्रोत्रविज्ञान, घ्राणविज्ञान, जिह्वाविज्ञान, कायविज्ञान, मनोविज्ञानयात विस्तार यायेगु)

"राहुल ! थुकथं खनेवं श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुविज्ञानय् ··· श्रोत्रविज्ञानय् ··· घ्राणविज्ञानय् ··· जिह्वाविज्ञानय् ··· कायविज्ञानय् ··· मनोविज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु ताइगुलि प्यपुनी मखु । प्यमपुनिगुलिं क्लेशं अलग जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· हाकनं याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

४. सम्फस्स-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया – चक्षुसंस्पर्श नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !" ··· पूर्ववत् ···

५. वेदना-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया– चक्षु संस्पर्शज वेदना नित्य खः लाकि अनित्य ?"
"अनित्य खः, भन्ते !" ··· पूर्ववत् ···

६. सञ्ञा-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया – रूप-संज्ञा नित्य खः लाकि अनित्य ?"
"अनित्य खः, भन्ते !" ··· पूर्ववत् ···

७. सञ्चेतना-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया – रूपसंचेतना नित्य खः लाकि अनित्य ?"
"अनित्य खः, भन्ते !" ··· पूर्ववत् ···

८. तण्हा-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया – रूप तृष्णा नित्य खः लाकि अनित्य ?"
"अनित्य खः, भन्ते !" ··· पूर्ववत् ···

९. धातु-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया – पृथ्वीधातु नित्य खः लाकि अनित्य ?"
"अनित्य खः, भन्ते !" ··· पूर्ववत् ···

१०. खन्ध-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । "राहुल ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"
"अनित्य खः, भन्ते !" ··· पूर्ववत् ···

प्रथम-वर्ग क्वचाल।

द्वितीय-वर्ग

११. चक्खु-सुत्त

११. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि आयुष्मान् राहुल गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राहुलयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"राहुल ! छं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम-धर्म खः, 'छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' 'धका सम्भे जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते ! "

"राहुल ! छं छु मती तया – श्रोत्र ··· *(पूर्ववत्)* ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· ।"

"राहुल ! थुकथं खनेवं श्रुतवान् आर्यश्रावकं चक्षुइ म्हाइपुताइ, *(निर्वेद जुइ)* ··· घ्राणय् ··· जिह्वाय् ··· कायय् ··· मनय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु ताइगुलि प्यपुनी मखु । प्यमपुनिगुलिं क्लेशं अलग जुइ । क्लेशं अलग जुइवं 'अलग जुल' धयागु ज्ञान नं दया वइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु सिधल, आः थन हाकनं याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

(थुगु हे किसिमं क्वयूया गुपु सूत्रत सिइकेगु)

१२-२० रूपादि-सुत्तनवक

१२. श्रावस्ती ··· । "राहुल.! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

१३. "राहुल ! छं छु मती तया – चक्षुविज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ··· "

१४. "राहुल ! छं छु मती तया – चक्षुसंस्पर्श नित्य खः लाकि अनित्य ··· "

१५. "राहुल ! छं छु मती तया – चक्षुसंस्पर्शज वेदना नित्य खः लाकि अनित्य ··· "

१६. "राहुल ! छं छु मती तया – रूपसंज्ञा नित्य खः लाकि अनित्य ··· "

१७. "राहुल ! छं छु मती तया – रूप संचेतना नित्य खः लाकि अनित्य ··· "

१८. "राहुल ! छं छु मती तया – रूप तृष्णा नित्य खः लाकि अनित्य … "

१९. "राहुल ! छं छु मती तया – पृथ्वीधातु …, आपोधातु …, तेजोधातु …, वायुधातु …, आकाशधातु नित्य खः लाकि अनित्य "

२०. "राहुल ! छं छु मती तया – रूप … वेदना … संज्ञा … संस्कार … विज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य … "

"अनित्य खः, भन्ते ! " … *(पूर्ववत्)* …

"राहुल ! थुकथं खनेवं … याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

२१. अनुसय-सुत्त[३१]

२१. श्रावस्ती … । अनंलि, आयुष्मान् राहुल गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राहुलं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सीका छु खंका पिने *(अर्थात् कत्पिनिगु शरीरस)* व सकतां निमित्तय् अहंकार *(जि धयागु मिथ्याधारणा)*, ममङ्कार *(जिगु धयागु मिथ्याधारण)* व मानानुशय मदइगु खः ?

"राहुल ! गुलि नं रूप – अतीत, अनागत, वर्तमान, दुनेयागु, पिनेयागु मोटागु *(स्थूल)*, मिहिनगु *(सूक्ष्म)*, हीन, प्रणीत, तापागु अथवा सतिगु खः, इपिं सकतां 'जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु' धका गथे खः अथे *(यथाभूत रूपं)* प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

"राहुल ! थुमित सिइका खंका कायेवं थुगु विज्ञानयुक्त शरीरय् तथा पिनें व सकतां निमित्तय् अहंकार, ममङ्कार व मानानुशय दइ मखुगु खः ।"

२२. अपगत-सुत्त[३२]

२२. श्रावस्ती … । … छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राहुलं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सीका छु खंका थुगु विज्ञानयुक्त शरीरस तथा पिने व सकतां निमित्तय् अहंकार, ममङ्कार व मान मदुगु मन दुम्ह, द्वन्द मदुम्ह, शान्त व विमुक्त जुइ ?

"राहुल ! गुलि रूप … । राहुल ! … थुमित सिइका खंका … *(पूर्ववत्)* … ।"

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

राहुल-संयुत्त क्वचाल ।

---

३१ थ्व हे सूत्र राहुल-सुत्त नामं क्वय् पृ. ५२५ स नं गथे खः अथे हे दु ।

३२ थ्व हे सूत्र 'दुतियराहुल-सुत्त' क्वय् पृ. ५२६ स दु ।

१९. लक्खण-संयुत्त

१. अट्ठि-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहय् वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु बखतय् आयुष्मान् लक्षण व आयुष्मान् महामौद्गल्यायन गृद्धकूट पर्वतय् च्वना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायन पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना आयुष्मान् लक्षणयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो लक्षण ! नु, राजगृहय् भिक्षाटनया नितिं नु ।

"ज्यू आवुसो !" धया आयुष्मान् लक्षणं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात लिसः बिल ।

अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ बिज्याना च्वंबले छथाय् थ्यंबले मुसुक्क न्हिला बिज्यात । अनंलि, आयुष्मान् लक्षणं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयाके न्यना बिज्यात – आवुसो ! छपिनि मुसुक्क न्हिला बिज्यानागुला छु हेतु खः ?

"आवुसो लक्षण ! थ्व प्रश्न न्यनेगु आः *(थ्व)* उचित काल मखु । भगवान्यागु न्ह्योने थ्व प्रश्न जिके न्यं ।

अनंलि, आयुष्मान् लक्षण व आयुष्मान् महामौद्गल्यायन भिक्षाटनं लिहाँ बिज्याना भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् लक्षणं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयाके थथे न्यना बिज्यात – छलपोल आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ बिज्याना च्वंबले छथाय् मुसुक्क न्हिला बिज्यात । छलपोलया मुसुक्क न्हिला बिज्यायेमाःगुया छु हेतु खः ?

"आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ वया च्वनाबले जिं क्वेंया क्वे जक दुम्ह छम्ह कंकालयात आकाश मार्ग वनाच्वंगु खना । वयात गृद्धं नं, कोखं नं, इमां नं झम्ते झम्ते याना क्वाना च्वंगु, चिचि याना च्वंगु, टुक्रा याना च्वंगुलिं व आर्तनाद स्वरं हाला च्वंगु खः ।

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – तःसकं आश्चर्य खः, तःसकं अद्भुत खः । थुजापिं नं प्राणी दु खनि । थुजागु प्रकारयापिं नं आत्मभाव-प्रतिलाभ प्राप्त याःपिं दु खनि ! !

अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रित याना बिज्यात – भिक्षुपिं ! जिमि श्रावकपिं मध्ये थुजागु मिखां खंका विहार याःपिं दु, ज्ञानं चाय्का विहार याःपिं दु । जिमि श्रावकं थ्वथें जाःगुयात स्यूपिं नं दु, खंपिं नं, साक्षात्कार याःपिं दु, खंपिं नं, साक्षात्कार याःपिं नं दुगु जुया च्वन ।

"आवुसो ! न्हापा जिं नं थुम्ह सत्वयात खनागु खः, परन्तु सुयातं मधया । यदि जिं धाल *(थन)* धाःसा नं मेपिं पत्याः मजुइफु । गुम्हसिनं जित पत्याः मयात उम्हसियात चिरकाल तक अहित व दुःखया नितिं जुइ ।

"भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् गों *(सा, दोंह)* हत्या याइम्ह जुया च्वन । थुगु पापया विपाकया कारणं उम्हं यक्व यक्व वर्ष, सलंसः वर्ष अभ लाखौं लाख वर्ष तक नरकय् भोग याना च्वन । उगु कर्मया अवसानं लिपा वयात थुजागु आत्मभाव प्रतिलाभ जुल ।"

२. पेसि-सुत्त

(क्वय्या गुपु सूत्रत नं च्वय्थें खः, क्वय्या ९ पु सूत्रय् नं आयुष्मान् महामौद्गल्यायन मुसुक्क न्हिला बिज्याइ, गुकियात भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ –)

२. ··· आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं क्वहा वया च्वनाबले जिं लाया ला जक दुम्ह छम्ह मांसपेशीयात आकाश मार्गं वना च्वंगु खना । वयात गृद्धं नं, कोखं नं, इमां नं भम्ते भम्ते याना क्वाना च्वंगु, चिचि याना च्वंगु, टुक्रा टुक्रा याना च्वंगुलिं व आर्तनाद स्वरं हाला च्वंगु खः ।

··· *(पूर्ववत्)* ··· भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् गोघातक जुया च्वन ··· ।

३. पिण्ड-सुत्त

३. ··· आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ वया च्वनाबले जिं ला याला जक दुम्ह छम्ह मांसपेशीयात आकाश मार्गं वना च्वंगु खना । वयात गृद्धं नं, कोखं नं, भम्ते भम्ते याना क्वाना ··· च्वंगुलिं व आर्तनाद स्वरं हाला च्वंगु खः ।.

··· "भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् भगंपंछि स्याइम्ह व्याधा खः । ··· "

४. निच्छवि-सुत्त

४. ··· आवुसो ! गृद्धर्कट पर्वतं क्वहाँ वयां च्वनाबले जिं छ्यंगु तासे याना लिकया तःम्ह मनूयात आकाशमार्गं वना च्वंगु खना । वयातं गृद्धं नं, कोखं नं, इमां नं भम्ते भम्ते याना क्वाना ··· च्वंगुलिं व आर्तनाद स्वरं हाला च्वंगु खः ।

··· भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् फैचा स्याइम्ह नाय् खः । ···

५. असिलोम-सुत्त

५. ··· आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ वया च्वनाबले जिं तलबारया तलवार चिमिसँथें दुम्ह मनूयात आकाश मार्गं वना च्वंगु खना ··· वयात दुःख कष्ट जुल धका आर्तनाद स्वरं हाः लिसे तलवार बुया वया हाया वना वयागु म्हय् तुं लाइगु जुया च्वन । ···

··· भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् फां स्याइम्ह नाय् जुया च्वन । ··· "

६. सत्ति-सुत्त

६. ··· आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ वया च्वनाबले जिं भालाया भालाँ चिमिसँथें दुम्ह मनूयात आकाश मार्गं वना च्वंगु खना । वयात दुःख कष्ट जुल धका आर्तनाद स्वरं हाः लिसे भाला बुया वया हाया कुतु वना वयागु म्हय् तुं लाइगु जुया च्वन । ···

··· भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् चला *(पशु)* स्याइम्ह खः । ···

७. उसुलोम-सुत्त

७. ··· आवुसो ! गृद्धकूट पर्वत् क्वहाँ वया च्वनाबले जि तीरया तीर चिमिसँथें दुम्ह मनूयात आकाश मार्गं वना च्वंगु खना ···

··· "भिक्षुपिं ! थुम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् अन्यायी न्यायाधिस खः । ··· "

८. सूचिलोम-सुत्त

८. ··· "आवुसो ! राजगृह पर्वतं क्वहाँ वया च्वनाबले जिं मुलुया मुलु चिमिसँथें दुम्ह मनूयात आकाश मार्गं वना च्वंगु खना ···

··· "भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् जासूस खः । ··· "

९. दुतियसूचिलोम-सुत्त

९. ··· आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ वया च्वनाबले जिं मुलुया मुलु चिमिसँथें दुम्ह मनूयात आकाश मार्गं वना च्वंगु खना । वयात दुःख कष्ट जुल धका गुलि आर्तनाद स्वरं हाल उलि हे मुलु प्वाय् छ्यंनं दुहाँ वना म्हुतुं पिहाँ वइ, म्हुतुं दुहाँ वना छातिं पिहाँ वइ, छातीं दुहाँ वना प्वाथं पिहाँ वइ, प्वाथं दुहाँ वना खम्पां पिहाँ वइ, खम्पां दुहाँ वना पुलिं पिहाँ वइ, पुलिं दुहाँ वना पालि तःलं पिहा वइ । ··· आर्तनाद स्वर याना च्वन ···

··· "भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् *(मभिंम्ह)* जासूस खः । ··· "

१०. कुम्भण्ड-सुत्त

१०. ··· "आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ वया च्वनाबले जिं छम्ह कुम्भण्ड पुरुषयात खना । ···

भिक्षुपिं ! थ्व हे राजगृहया छगू गांया दुष्ट पंच अध्यक्ष खः । ···

११. ससीसक-सुत्त

११. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित वेलुवनय् ··· ।

··· आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं कुहाँ वया च्वनागु इलय् जिं खिया गालय् *(गूथकूपे)* म्हछम्हँ दुबे जुया च्वंगु खना ।

··· भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राज़गृहय् च्वंम्ह परस्त्रीयाथाय् वनिम्ह मनू खः । ··· "

१२. गूथखाद-सुत्त

१२. ··· आवुसो ! गृद्धकूट पर्वतं कुहाँ वया च्वनागु इलय् जिं खिया गालय् कुतुं वना निपा ल्हातं खि नया च्वंगु खना ।

··· "भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहय् च्वंम्ह छम्ह ब्राह्मण खः । वं सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् काश्यपया शासन दनिगु इलय् भिक्षुसंघयात भोजनया नितिं निमन्त्रणा याना, छग थलय् खि जायक भरे याना धाल – छलपोलपिंसं गुलि यल उलि भपा बिज्याहुँ अथवा यंका बिज्याहुँ ··· ".

१३. निच्छवितिथि-सुत्त

१३. ··· आवुसो ! थन गृद्धकूट पर्वतं कुहाँ वया च्वनागु इलय् जिं छ्यंगु मदुम्ह मिसा छम्हसित आकाश मार्ग वना च्वंगु खना । ··· आर्तनाद स्वर याना च्वन ···

··· भिक्षुपिं ! व मिसा थ्व हे राजगृहय् च्वंम्ह अतिचारिणी खः ···

१४. मङ्गुलितिथि-सुत्त

१४. ··· आवुसो ! थन गृद्धकूट पर्वतं कुहाँ वया च्वनागु इलय् जिं तच्वकं नवःम्ह कुरूपम्ह मिसा छम्हसित आकाश मार्गं वना च्वंगु खना । ··· आर्तनाद स्वर याना च्वन ···

··· भिक्षुपिं ! व मिसा थ्व हे राजगृहय् च्वंम्ह द्यो वय्‌का नइम्ह मिसा[३३] *(द्योमां)* खः ।

१५. ओकिलिनी-सुत्त

१५. ··· आवुसो ! थन गृद्धकूट पर्वतं कुहाँ वया च्वनागु इलय् जिं छम्ह ह्वागं फुले जूम्ह, काराक्क च्वंम्ह, हाकुसे च्वंम्ह मिसायात आकाश मार्ग वना च्वंगु खना । वं आर्तनाद श्वर याना च्वन । ···

··· "भिक्षुपिं ! व मिसा कलिङ्ग जुजुया पटरानी खः । वं इर्ष्यां थः लिथु *(न्ह्यथु)* यात छगू ह्याउँक ग्वागु ह्येवामिं मकलं लुना ब्यूगु जुया च्वन । ··· ."

१६. असीसक-सुत्त

१६. ··· छ्यं मदुम्ह छम्ह कबन्धयात आकाश मार्ग् वना च्वंगु खना । वयागु मिखा व म्हुतु छाती जुया च्वन । ···

··· भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व थ्व हे राजगृहयाम्ह हारिक धयाम्ह छम्ह डाकु खः ।

१७. पापभिक्खु-सुत्त

१७. ··· आवुसो ! थन गृद्धकूट पर्वतं कुहाँ वया च्वनाबले छम्ह भिक्षुयात आकाश मार्ग वना च्वंगु खना । वयागु संघाटी ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन । पात्र नं ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन । काय-बन्धन नं ··· । म्ह नं ··· । व आर्तनाद स्वर याना हाला च्वन ।

··· भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् काश्यपया पालय् पापी भिक्षु खः । ···

१८. पापभिक्खुनी-सुत्त

१८. ··· *(पूर्ववत्)* ···

··· "भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व सम्यकसम्बुद्ध भगवान् काश्यपया पालय् पापी भिक्षुनी खः । ···

---

३३ इक्खणिका, कतपिंके स्वाँ सुगन्ध आदि कंया 'छ याकनं धनी जुइ' आदि धाधां भविष्यवाणी याना मनूतय् धोखा बिइम्ह मिसा ।

१९. पापसिक्खमान-सुत्त

१९. ··· *(पूर्ववत्)* ···

··· भिक्षुपिं ! उम्ह सत्त्व सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् काश्यपया पालय् पापी शिक्ष्यमाणा ख: । ···

२०. पापसामणेर-सुत्त

२० ···

··· भगवान् काश्यपया पालय् ···

२१. पापसामणेरी-सुत्त

२१. ··· आवुसो ! थन गृद्धकूट पर्वतं क्वहाँ वया च्वनाबले जिं छम्ह श्रामणेरीयात आकाश मार्ग वया च्वंगु खना । वयागु संघाटी ··· पात्र ··· म्ह नं ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन । वं आर्तस्वाद स्वरं हाला च्वन । आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – त:सकं आश्चर्य ख:, त:सकं अद्भुत ख: । थुजापिं नं प्राणीपिं दु खनि ! थुजागु प्रकारयापिं नं आत्मभाव-प्रतिलाभ: या:पिं दु खनि ! !

अनंलि भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रित याना बिज्यात – भिक्षुपिं ! जिमि श्रावकपिं मध्ये मिखां खंका विहार या:पिं दु, ज्ञानं चायका विहार या:पिं दु । जिमि श्रावकं थ्वथें जा:गुयात स्यूपिं नं दु, खंपिं नं दु, साक्षात्कार या:पिं नं दुगु जुया च्वन ।

"आवुसो ! न्हापा जि नं थुम्ह श्रामणेरीयात: खनागु ख:, परन्तु सुयातं मधया । यदि जिं धाल *(कन)* धा:सा नं मेपिं पत्या: मजुइ फु । गुम्हसिनं जित पत्या: मयात उम्हसियात चिरकाल तक अहित व दु:खया नितिं जुइ ।

"भिक्षुपिं ! उम्ह श्रामणेरी काश्यप सम्यक्सम्बुद्धया पालय् पापीम्ह श्रामणेरी ख: । थुगु पापया विपाकया कारणं उम्हं यक्व यक्व वर्ष,सलंस: वर्ष, अझ लाखौं लाख वर्ष तक नरकय् भोग याना च्वन । उगु कर्मया अवसानं लिपा वयात थुजागु आत्मभाव-प्रतिलाभ जुल ।"

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

लक्खण-संयुत्त क्वचाल ।

२०. ओपम्म-संयुत्त

१. कूट-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात । अन भगवानं ··· *(पूर्ववत्)* ··· आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* कूटागारय् गुलि नं मुसिंत *(धारण)* दुगु खः उपिं फुक्क ··· *(कूट)* पाखे हे स्वया च्वनी, ··· *(कूट)* य् हे जुना च्वनी, ··· *(कूट)* य् प्यपुना च्वनी, ··· *(कूट)* य् थ्यंका मिले जुया च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे गुलि नं अकुशल धर्म दु, उपिं सकतां अविद्यामूलक खः, अविद्याय् च्वना च्वनीगु खः, अविद्याय् प्यपुना च्वनीगु खः, अविद्याय् थ्यंका मिले जुया च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं अप्रमद जुया विहार याना च्वने धका स्यना कायेमाः । भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं स्यना कायेमाः ।"

२. नखसिख-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् भगवानं थःगु पतिंचाया लुसी द्योनय् धू छपुचः तया भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु थ्व जिगु लुसी द्योनय् च्वंगु धू छपुचः खः व आपाः दुलाकि थुगु महापृथ्वीलय् दुगु धू ?

"भन्ते ! महापृथ्वीलय् दुगु धू तःसकं आपाः दु, छलपोल भगवानं गुगु धू छपुचः लुसी द्योनय् तया बिज्यागु खः व रजकण तःसकं म्ह जक दु, थुपिं तुलना यायेबहः मजू ।"

"भिक्षुपिं ! थथे हे उपिं सत्त्वपिं तःसकं अल्प जक दु गुपिं मनुष्य योनी उत्पन्न जुइपिं खः । उपिं सत्त्वपिं *(महापृथ्वीलय् दुगु धू समानं)* आपालं आपाः दु गुपिं थनं च्युत जुया मनुष्य जन्म बाहेक अन्यत्र दुर्गती जन्म जुइपिं खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं अप्रमद जुया विहार याना च्वने धका स्यना कायेमाः । भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं स्यना कायेमाः ।"

३. कुल-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गुगु कुलय् मिजंत कम, मिसात आपाः दइ अन खुं डाकुतय्सं अपुक दुःख बिइफु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुं गुम्ह भिक्षुयाके मैत्री चेत्तोविमुक्ति अभावित व अनभ्यस्त जूगु दइ वयात अमनुष्यपिंसं अपुक दु:ख बिइफु ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु कुलय् मिसात कम मिजंत आपा: दइ अन खुं डाकुतय्सं अपुक दु:ख बिइ फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुं गुम्ह भिक्षुयाके मैत्री चेत्तोविमुक्ति भावित व अभ्यस्त जूगु दइ वयात अमनुष्यपिंसं अपुक दु:ख बिइ फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थथे स्यना कायेमा: – मैत्री चेत्तोविमुक्ति जिके भावित जूगु दयेमा, अभ्यस्त जूगु दयेमा, थ:गु याना कयागु दयेमा, सिद्ध जुइमा, अनुष्ठित *(उकी लिधंसा कया च्वने फयेमा)* जुइमा, परिचित जुइमा, सुसमारम्भ जुइमा: ।"

४. ओक्खा-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुम्हसितं सुथय् सच्छिगो जासि बराबर दान बिइ, न्हिने नं उलि हे दान बिइ, सन्ध्या इलय् नं उलि हे दान बिइ, परन्तु गुम्हसिनं सायाके दुरु न्ह्यानाति ई तक अवधि तक जूसां मैत्री भावना यागु दइ वयात *(दानया सिबे नं)* महत्फल प्राप्त जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थथे स्यना कायेमा: – मैत्री चेत्तोविमुक्ति जिके भावित जूगु दयेमा ··· *(च्वय्थें)* "

५. सत्ति-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपामाया नितिं)* तसकं न:गु धार दुगु भाला दया च्वनी । अनंलि, सुं छम्ह मनू वया – जिं थुगु न:गु धार दुगु भालायात ल्हातं अथवा म्हु चीनां लथ्याना बिये, चातुइका बिये अथवा म्वेन्याका बिये । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – मनुखं थथे याये फइला ?"

"फइ मखु, भन्ते ! "

"व छु कारणं ?"

"भन्ते ! न:गु धार दुगु भालायात सुं मनुखं ल्हातं अथवा म्हु चिना थथे याये फइ मखु । बरु उम्ह मनूया ल्हातय् घा: जुइ, वयात तच्वकं स्याइ ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुं गुम्ह भिक्षुयाके मैत्री चेत्तोविमुक्ति भावित दुगु जुल धा:सा वयात यदि सुं अमनुष्यं ख्यायेत स्वल धा:सां वयातं तुं विपत्ती लाना कष्ट जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! उकि हे छिमिसं थथे स्यना कायेमा: – मैत्री चेत्तोविमुक्ति जिके भावित जूगु दयेमा ··· *(च्वय्थें)* ··· "

६. धनुग्ग-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* प्यम्ह वीर धनुर्धरपिं – तालिम प्राप्तपिं, ल्हाः जःपिं, अभ्यास दुपिं प्यंगूलि दिशाय् दना च्वंगु दइ । अनंलि, सुं मनू छम्ह वया थथे धाइ – जिं थुपिं प्यम्हसिनं तोता हःगु वाणयात बँय् कुतुं वने न्ह्यो हे ज्वना बिये फु ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – थुजागु ब्वाँय् वने फुगु शक्ति *(फुर्ती)* दयेवं वयात तःधंम्ह फुर्तीवाज धका धाये जीला ?"

"भन्ते ! यदि वं बँय् लाये न्ह्यो छपु जक वाण ज्वना बिये फत धाःसा नं वयात दकसिके फुर्तीबाज *(ब्वांये वने फुगु शक्ति दुम्ह)* धका धाइ धाःसा प्यपु ज्वनिम्हसिगु छु खँ ।

"भिक्षुपिं ! उम्ह मनूयाके दुगु गुगु तेजी *(ब्वाय् वने फुगु गति)* खः वया स्वया नं अप्वः गति चन्द्र सूर्ययाके दु । भिक्षुपिं ! उम्ह मनूयाके दुगु गुगु तिव्र गति खः, चन्द्र सूर्ययाके दुगु गुगु तिब्र गति खः, चन्द्र सूर्य स्वया नं ब्वांये वने फुगु तिब्रतर गति देवतापिंके दुगु खः अभ्र वया स्वया नं अप्वः तेज गतिं आयुसंस्कार क्षीण जुया वना च्वंगु दु ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं अप्रमद जुया विहार याना च्वने धका स्यना कायेमाः । भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं स्यना कायेमाः ।"

७. आणि-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा दसारह धयापिंके आनन्द धयागु छगू मृदंग *(खिंबाजा)* दुगु खः । उगु आनन्द मृदंग गुबले सँबाइ, उबले न्ह्याबलें नं इमिसं उकी की ताना दयेकी । विस्तार विस्तारं थुजागु नं समय वइ गुबले मृदगय् च्वंगु पुलांगु सिंत दक्व मदया वनी, कीया कीयागु प्वाँय् जक ल्यना च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! भविष्यकालय् भिक्षुपिं अथे हे बने जुइ । तथागतं *(बुद्धं)* गुगु गम्भीर, गम्भीरगु अर्थ दुगु, लोकोत्तर, शून्यताप्रतिसंयुक्त सूत्र कना बिज्याइगु खः, वसपोलं कना बिज्याइबले नं न्हायूपं बिइ मखु, न्यनेगु इच्छा याइ मखु, थुइकेगु कुत याइ मखु । धर्मयात इमिसं स्यना कायेगु व अभ्यास याना काये योग्य तायेकी मखु ।"

गुपिं *(बुद्धशासनं)* पिनेयापिं श्रावकपिंसं रचना याना तःगु कविता, बांलागु आखः *(शब्द)* व बांलागु व्यञ्जन दुगु गुगु सूत्र दयका न्यंकीबले न्हायूपं बिइ, न्यनेगु इच्छा याइ, थुइकेगु कुत याइ । अजागु जक धर्मयात इमिसं स्यना कायेगु व अभ्यास याना काये योग्य ताइकी ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं, तथागतं गुगु गम्भीर, गम्भीर अर्थ दुगु लोकोत्तर, शून्यता प्रतिसंयुक्त सूत्रत कना बिज्यागु खः उपिं लोप जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थथे स्यना कायेमा: – भगवानं *(तथागतं)* गुगु गम्भीर ··· सूत्रत कना बिज्याइबले न्हाय्पं बिये, न्यनेगु इच्छा याये, थुइकेगु कुत याये। धर्मयात जिमिसं स्यना कायेगु व अभ्यास याना काये योग्य जुइके।"

८. कलिङ्गर-सुत्त

८. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् वैशाली कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात। "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिस: बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! लिच्छवीत सिपौ लाया त:थाय् च्वनी, अप्रमद जुया, उत्साहपूर्वक थथ:गु कर्तव्य पूरा याइ। मगधजुजु वैदेहिपुत्र अजातशत्रु इमि विरुद्धय् छुं सने फइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! अनागत कालय् लिच्छवीत त:सकं सुकुमार व कोमल *(नायुगु)* ल्हा:तुति दुपिं जुइ। इपिं तत:जागु लासा लाया बांबांलागु किसिम किसिमया फुंगा तया निभा लुया वय्का तक नं च्वना च्वनी। अनंलि मगध जुजु वैदेहिपुत्र अजातशत्रुयात इमिगु विरुद्ध सनेगु यायेगु मौका मिले जुइ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु इलय् भिक्षुपिं सिपौ लायात:थाय् च्वना च्वन, थ:गु उद्योगय् आतापी व अप्रमत्त जुया विहार याना च्वन। पापी मार इमिगु विरुद्ध छु नं दांवपेंच यायेगु मौका मदया च्वन।"

"भिक्षुपिं ! अनागत कालय् भिक्षुपिं तत:जागु लासा लाया बाबांलागु किसिम किसिमया फुंगा तया निभा लुया वय्का तक नं च्वना च्वनी। अनंलि पापी मारयात इमिगु विरुद्ध दांवपेंच यायेगु मौका मिले जुइ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं, छिमिसं थथे स्यना कायेमा: – सिपौ लाया त:थाय् च्वने, थ:गु उद्योगय् आतापी व अप्रमत्त जुया विहार याये।"

९. नाग-सुत्त

९. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु बखतय् सुं छम्ह न्हूम्ह भिक्षु कुबेला तक नं गृहस्थ कुलय् च्वना च्वन। वयात मेपिं भिक्षुपिंसं धाल – 'आयुष्मान् ! लिवाक तक गृहस्थ कुलय् च्वना च्वने मते।'

थथे धा:बले उम्ह भिक्षुं धाल – थुपिं स्थविर भिक्षुपिं नं जा गृहस्थकुलय् वं हे वं धा:सा जित जक छु !

अनंलि, छथ्व: भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! छम्ह न्हूम्ह भिक्षु लिवाक तक गृहस्थ कुलय् च्वना च्वन ··· *(पूर्ववत्)* ··· 'थुपिं स्थविर भिक्षुपिं नं जा गृहस्थकुलय् वं हे वं धा:सा जित जक छु !'

"भिक्षुपिं ! यक्व न्हापा गनं जंगलय् छगू सरोवर *(दहँ)* दुगु खः । छथ्वः किसित *(नाग)* नं अन हे वास याना च्वन । इपिं उगु सरोवरय् कुहाँ वना स्वथं पलेस्वाँ दँयात लिना, बांलाक सिला, चाः फोहर सिला नइगु खः । व इमिगु वर्ण व बलया नितिं जुइगु जुया च्वन । उकिं न त इमिगु मृत्यु जुइ न त मृत्यु समान दुःख जुइगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! इमिगु हे देखासिखी *(अनुकरण यायां)* चिचिधिकपिं किसिचातय्सं नं उगु सरोवरय् कुहाँ वना पलेस्वाँ दँ लिना उकियात सिला, चा फोहर दय्कं दय्कं नइगु जुया च्वन । व न त इमिगु वर्णया नितिं जुइगु खः न बलया हे नितिं खः । उकिं इमिगु मृत्यु जुइ अथवा मृत्यु समान दुःख जुइगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थुपिं स्थविर भिक्षुपिं सुथय् चीवरं पुना पात्रचीवर धारण याना भिक्षाटनया नितिं गामय् वा शहरय् वनी, इमिसं अन धर्मया उपदेश बिया । उकिं गृहस्थपिनि आपालं श्रद्धा दइ । गुगु भिक्षा दइगु खः उकियात इमिसं लोभ मतसे, उकिया दोष व निःशरणयात ध्यानय् तया भोग याइ । थ्व इमिगु वर्ण व बलया नितिं जुइ ··· ।"

"भिक्षुपिं ! इमिगु हे देखासिखी याना न्हूपिं भिक्षुपिं सुथय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना भिक्षाटनया नितिं गामय् वा शहरय् वनी, इमिसं अन धर्मया उपदेश बिइ । उकिं गृहस्थपिनि आपालं श्रद्धा दइ । गुगु भिक्षा दइगु खः उकियात इमिसं लोभ तया, उकिया दोष व निःशरणयात ध्यानय् मतःसे भोग याइ । थ्व न त इमिगु वर्णया नितिं जुइगु खः न बलया नितिं हे खः । उकिं इमिगु मृत्यु जुइ अथवा मृत्यु समान दुःख जुइगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थथे स्यना कायेमाः – बन्धनय् तमक्यंसे, मूर्छित मजूसे दोष व निःशरणयात ध्यानय् तया भिक्षाया भोग याये ।"

१०. बिलार-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् सुं छम्ह भिक्षु लिवाक तक गृहस्थकुलय् च्वना च्वनिगु जुया च्वन । वयात मेपिं भिक्षुपिंसं धाल – 'आयुष्मान् ! कुबेला तक गृहस्थकुलय् च्वना च्वने मते ।'

भिक्षुपिंसं थथे धाःसां उम्ह भिक्षुं खँ मन्यं ।

अनंलि छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे धाल – "भन्ते ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· उम्ह भिक्षुं खँ मन्यं ।"

"भिक्षुपिं ! यक्व न्हापा सुं छम्ह भौचा छुंयात ज्वने धका छुंप्वा लिक्क ताक याना फेतुना च्वन – छुं पिहाँ वयेसाथ जिं झटपट वयात ज्वना नया बिये *(धका)* ।"

"भिक्षुपिं ! छुं पिहाँ वल । भौचां झम्ते याना छुयात नुना छ्वया बिल । छुं उम्ह भौचिया आलपति, प्वाः चाना बिइ । उकिं व *(भौचा)* मृत्यु जुइ अथवा मृत्यु समान दुःख जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलिं भिक्षुपिं ··· गामय् वा शहरय् भिक्षाटनया नितिं वनी ··· शरीर वचन व चित्तं असंयत, स्मृतिहीन इन्द्रिय तया ।"

अन वं सालुक वसः पुना तःपिं *(अथवा वसः बांलाक पुना मतःपिं)* मिसात खनी । उकिं वयागु चित्तय् जवजस्तीं राग दना वइ । उकिं याना वयागु मृत्यु जुइ अथवा मृत्युसमान दुःख जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं शिक्षा तोता गृहस्थ जुया वंपिं खः इमित थुगु आर्यविनयय् मृत्यु जूगु धका धाइ। भिक्षुपिं ! गुम्हसियागु मन थपायुसकं खिति थात धाःसा व मृत्यु समान दुःख हे खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थथे स्यना कायेमाः – शरीर, वचन व मनं रक्षित जुइका स्मृति पूर्ण इन्द्रिय तया गामय् वा शहरय् भिक्षाटनया निर्तिं वने ।"

११. सिङ्गाल-सुत्त

११. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु छिमिसं सुथ न्हापानं *(घो तुयु तुयु धाये त्यंबले)* बुढाम्ह ध्वं तूहू हाला ख्वया हःगु ताःला ?"

"ताः, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! उम्ह बुढाम्ह ध्वं उक्कण्ड *(mango)* धयागु रोगं पीडितम्ह खः । व बुढाम्ह ध्वं गन गन न्ह्यां अन अन व वसां, गन गन न्ह्यां अन अन व दना च्वंसा, गन गन न्ह्यां अन अन व फयतुना च्वंसा, गन गन न्ह्यां अन अन व गोतुला च्वंसां अन ख्वाउँगु फय् वइगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! गुलिं शाक्यपुत्र *(=भिक्षु)* पिंसं नं थजागु हे आत्मभाव प्रतिलाभ प्राप्त याना च्वनिगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थथे स्यना कायेमाः – 'अप्रमत्त *(अप्रमादी)* जुया विहार याये ।"

१२. दुतियसिङ्गाल-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु छिमिसं सुथ न्हापां नं बुढाम्ह ध्वं तूहू हाला ख्वया हःगु ताःला ?"

"ताः भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! उपिं ध्वंतय्के तक नं कृतज्ञता भाव दु परन्तु गुलिं भिक्षुपिंके मदु ।"

··· स्यना कायेमाः – जि कृतज्ञ जुये । थःत याना तःगु छकूचा उपकारयात नं लोमंके मखु ।

ओपम्म-संयुत्त क्वचाल ।

२१. भिक्खु-संयुत्त

१. कोलित-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती ··· । अन आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका सताः बिज्यात । "आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं लिसः बिल । आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो ! एकान्तय् ध्यान च्वना च्वनागु बखतय् जिगु मनय् थथे वितर्क उत्पन्न जुल – आर्य तूष्णीभाव, आर्य तूष्णीभाव धका धाइ, उगु आर्य तूष्णीभाव धयागु छु खः ?

"आवुसो ! अनंलि जिगु मनय् थथे जुल – भिक्षुं वितर्क व विचारयात उपशान्त याना आध्यात्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार रहित समाधिजः प्रीति दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वनी । थ्वयात धाइ आर्य तूष्णीभाव । आवुसो ! जिं नं उगु ··· समाधिजः प्रीति दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वना । थुकथं विचार याना च्वनेबले वितर्क-सहगत संज्ञा मनय् उत्पन्न जुयावः ।"

"आवुसो ! अनंलि *(छन्हु)*, भगवान् ऋद्धिं जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात – हे मौद्गल्यायन ! हे ब्राह्मण ! आर्य तूष्णीभावय् प्रमाद जुइ मते । आर्य तूष्णीभावय् चित्तयात थातं ति, ··· चित्तयात एकाग्र या ··· , चित्तयात लगे या ।

"आवुसो ! अनंलि, जिं ··· द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वना । यदि सुनानं गुरूपाखें प्रेरित जुया श्रावकं महाअभिज्ञा प्राप्त याना काल धका सुयात पायछि जुइक धायेगु खःसा व जित हे धायेमाः ।

२. उपतिस्स-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· ।अन आयुष्मान् सारिपुत्रं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका सताः बिज्यात । "आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं लिसः बिल । आयुष्मान् सारिपुत्रं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो ! थन एकान्त ध्यानय् च्वना च्वनाबले जिगु चित्तय् थथे वितर्क उत्पन्न जुल –

"जिगु चित्तय् छुं विपरिणाम अन्यथाभावयागु कारणं जित शोक, परिदेव, दुःख दौमनस्य,उपायास उत्पन्न जुइ फुगु अजागु छुं कारण थ्व लोकय् दुला ?"

"आवुसो ! अनंलि, जित थथे जुल – 'थ्व लोकय् अजागु छुं कारण मदु गुकिं जिगु मनय् छुं विपरिणाम अन्यथाभावयागु कारणं जित शोक,परिदेव, दुःख दौर्मनस्य उपायास उत्पन्न जुइ फुगु खः ।'

थथे धया च्वना बिज्याबले, आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो ! शास्तायागु विपरिणाम अन्यथाभाव *(तथागत महापरिनिर्वाण जुया बिज्यासां)* जुया वंसा नं छपिंत शोक, परिदेव, दु:ख, दौर्मनस्य उपायास जुइ मखुला ले ?"

"आवुसो ! शास्ता हे विपरिणाम अन्यथाभाव जुया वंसा नं जित शोक, परिदेव, दु:ख, दौर्मनस्य, उपायास जुइ मखु । बरु जित थथे जुइ फु 'वसपोल शास्ता महाप्रतापी जुया बिज्या: । महर्द्धिक महानुभाव सम्पन्न जुया बिज्याकम्ह वसपोल अन्तर्धान जुया बिज्यात । यदि भगवान् चिरकाल तक च्वना बिज्यागु जूसा – उकिं बहुजनहित, बहुजनसुख, लोकवासीपिनि नितिं अनुकम्पा जुइगु जुइ, इमिगु अर्थया नितिं, हितया नितिं नं जुइगु जुइ तथा देवसहित मनुष्यपिनि नितिं नं सुख जुइगु ख: ।'

" आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहङ्कार, ममङ्कार, मानानुशय यक्व समय निसें बांलाक समुच्छेद जुइ धुंकूगु जुया च्वन – उकिं हे आयुष्मान् सारिपुत्रयात 'शास्तायागु विपरिणाम अन्यथाभाव' जुया वंसा नं उकिं छुं शोक, परिदेव, दु:ख, दौर्मनस्य उपायास मजुइगु ख: ।"

३. घट-सुत्त

३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महामौद्गल्यायन राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् छगू हे विहारय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि सारिपुत्र सन्ध्या ईया ध्यानं दना गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना आयुष्मान् महामौद्गल्यायन नाप सम्मोदन याना बिज्यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुना बिज्यात । छखे लिक्क फेतूना बिज्याम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात थथे धया बिज्यात –

"आवुसो मौद्गल्यायन ! छपिनिगु इन्द्रिय प्रसन्न खने दु, छपिनिगु मुखवर्ण *(ख्वा:पा)* नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु । अवश्य नं थौं आयुष्मान् महामौद्गल्यायन शान्तपूर्वक विहार याना बिज्या:गु दयेमा ।

"आवुसो ! थौं जिं ओलारिक *(मोटा कथंगु)* ध्यानय् च्वना न्हिं छ्याना । परन्तु जिगु धार्मिक वार्तालाभ *(खँल्हाबल्हा)* जूगु दु ।"

" आयुष्मान् महामौद्गल्यायनया सुं नाप धार्मिक वार्तालाप जूगु दुगुले ?"

"आवुसो ! भगवान्नाप जिगु धार्मिक वार्तालाप जूगु दु ।"

"आवुसो ! आ: *(थुगु ईति)* भगवान् आपालं तापाक श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् बिज्याना च्वंगु दु । छु आयुष्मान् महामौद्गल्यायन ऋद्धिद्वारा भगवान्याथाय् थ्यंका बिज्यानागु लाकि अथवा भगवान् ऋद्धिद्वारा आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयाथाय् बिज्यागु ख: ?"

"आवुसो ! न जि ऋद्धिद्वारा भगवान्याथाय् वनागु दु न त भगवान् हे ऋद्धिद्वारा जिथाय् बिज्यागु दु । परन्तु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु । अन तक जिगु दिव्यचक्षु व दिव्यश्रोतधातु विशुद्ध दु *(अर्थात् अन तक जिगु दिव्यश्रोतधातु थ्यंके फु ।)* गन जि दु अन तक भगवान्यागु नं दिव्यचक्षु व दिव्यश्रोत धातु विशुद्ध दु ।

" आयुष्मान् महामौद्‌गल्यायनया भगवान्‌नाप गजागु धार्मिक कथा जुलले ?"

"आवुसो ! थन जि भगवान्‌यात थथे विन्ति याना – 'भन्ते ! गुकथं सुं वीर्यवान जुइ फइ ?' आवुसो ! थथे विन्ति यानाबले भगवानं जित थथे आज्ञा जुया बिज्यात – 'मौद्‌गल्यायन ! थन चाहे जिगु छ्यंगु, नसा व क्वेंया क्वें जक छाय् ल्यना मच्वनेमा, म्हया ला व हि हे छाय् गना मवनेमा परन्तु गुगु उगु पुरुषशक्तिं, पुरुषबलं व पुरुषपराक्रमं प्राप्त याये मा:गु ख: उकियात प्राप्त मयायेकं वीर्ययात रोके याये मखु' धका भिक्षु वीर्य *(प्रयत्न)* याइ । मौद्‌गल्यायन ! थुकथं वीर्यवान् जुइ । आवुसो ! थुकथं भगवान्‌नाप जिगु धार्मिक कथा जूगु दु ।

"आवुसो ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* हिमवत् पर्वतराजया छचाखेरं लोहंया द्वं न्ह्याक्व थुपारे या:सां कम हे खने दइ अथे हे आयुष्मान् महामौद्‌गल्यायनया न्ह्योने जिपिं नं चीधं *(चीधी)* । आयुष्मान् महामौद्‌गल्यायन धात्थें हे महर्द्धिक व महानुभाव सम्पन्न जुया बिज्या: खनि, यदि इच्छा जक याना बिज्यागु खण्डय् आयुष्मान् कल्प तक नं च्वना बिज्याये फु ।"

"आवुसो ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* तगोगु चिग्वाराया ज:ख: चिया चिचीकूगु दल्लो चीधं ख: – अथेहे तु, आयुष्मान् सारिपुत्रया न्ह्योने जिपिं ख: । आयुष्मान् सारिपुत्र ला स्वयं भगवान्‌द्वारा नं अनेक प्रकारं प्रशंसित व वर्णित जुया बिज्या: –

"गुपिं भिक्षुपिं प्रज्ञाद्वारा तथा उपशमद्वारा पारङ्गत जूपिं दु उपिं मध्ये सारिपुत्र हे सर्वश्रेष्ठ ख: ।"

थुकथं थुपिं निम्ह महापुरुष *(नाग)* पिंसं वं वयागु वं वयागु सुभाषित व सुकथायात अनुमोदन याना बिज्यात ।

४. नव-सुत्त

४ श्रावस्ती ··· । उगु इलय् सुं न्हूम्ह भिक्षु भिक्षाटनं लिहाँ वया भोजन धुंका विहारय् फय्‌तुना अल्पोत्सुक जुया सुम्क फेतुना च्वं च्वन । वं भिक्षुपिंत चीवर सुइत ग्वाहालि याना मब्यूगु जुया च्वन ।

अनंलि, छथ्व: भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्‌यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत – ··· भन्ते ! वं भिक्षुपिंत चीवर सुइत ग्वाहालि नं याना मब्यूगु जुया च्वन ।

अनंलि, भगवानं भिक्षु छम्हसित आमन्त्रणा याना बिज्यात – हे भिक्षु ! छ वना उम्ह भिक्षुयात जिगु वचनं – 'आवुसो ! बुद्धं छंत सता बिज्याना च्वन' धका धा ।

··· अनंलि, उम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवान्‌यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – 'भिक्षु ! छु छं धात्थें ··· चीवर सुइत ग्वाहालि याना मबियागु ख: ला ?'

"भन्ते ! जि नं थ:गु ज्या याना च्वना ।"

अनंलि, भगवानं वयागु चित्तयात थ:गु चित्तं सिइका भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं थुम्ह भिक्षुयात हाय्‌के मते । थुम्ह भिक्षु थ्व हे जन्मय् सुखपूर्वक विहार याइपिंसं प्यंगू आभिचैतसिक ध्यानयात गुलि तक इच्छा जुल उलि तक प्राप्त याना च्वं च्वनी । थुगु हे जन्मय्

ब्रह्मचर्यया उगु परम-फलयात सिइका, साक्षात्कार याना, प्राप्त याना विहार याइ, गुकिया निर्तिं कुलपुत्र बांलाक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुया वनिगु खः ।"

५. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि खँ आज्ञा जूसे सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"नयिदं सिथिलमारब्भ, नयिदं अप्पेन थामसा ।
निब्बानं अधिगन्तब्बं, सब्बदुक्खप्पमोचनं ॥

"शिथिलतां याना अथवा अल्प शक्तिं ज्या यानां,
सकतां दुःखं मुक्त जुइगु थुगु निर्वाण प्राप्त जुइ मखु ।

"अयं च दहरो भिक्खु, अयमुत्तमपुरिसो ।
धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनिं"ति ॥

"थुम्ह न्हूम्ह ल्याय्म्ह भिक्षु, थुम्ह उत्तम पुरुष
अन्तिम देह धारण याना च्वं च्वन, मारयात बिलकुल त्याका ।"

५. सुजात-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । अनंलि आयुष्मान् सुजात गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । भगवानं आयुष्मान् सुजातयात तापाकं निसें वया च्वंगु खंका बिज्यात । खंका बिज्याना भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! निखेसनं थुम्ह कुलपुत्र शोभायमान जू । *(छखें)* व थ्व हे जन्मय् ब्रह्मचर्यया उगु परम फलयात सिइका, साक्षात्कार याना, प्राप्त याना विहार याना च्वन, गुकिया निर्तिं कुलपुत्र बांलाक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुया वनिगु खः ।"

७. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि खँ आज्ञा जूसे सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"सोभति वतायं भिक्खु, उजुभूतेन चेतसा ।
विप्पयुत्तो विसंयुत्तो, अनुपादाय निब्बुतो ।
धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनिं"ति ॥

"थुम्ह भिक्षु शोभायमान जुया च्वन,
ऋजुभूत चित्तं, सकतां बन्धनं
अलग जुया छुटे जुइ धुंकल,
अनुपादानया निर्तिं निर्वाण प्राप्त याये धुंकल
अन्तिम देह धारण याना च्वन, मारयात बिलकुल त्याका ।"

६. लकुण्डकभद्दिय-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् लकुण्टक भद्दिय गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । भगवानं आयुष्मान् लकुण्टक भद्दिययात तापाकं निसें वया च्वंगु खंका बिज्यात । खंका बिज्याना भिक्षुपिंत

आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! मखंला छिमिसं भिक्षुपिनि मयोम्ह कुरूपम्ह स्वये घर्केसे च्वंम्ह, धुसी लूम्ह बाग:चाम्ह भिक्षु वया च्वंगु ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षु त:धंगु ऋद्धि दुम्ह, तसकं तेजस्वीम्ह ख: । गुगु समापत्तियात थुम्ह भिक्षुं दय्का काल व त:सकं सुलभ मजू । वं थ्व हे जन्मय् ब्रह्मचर्यया उगु अन्तिम फलयात सिइका, साक्षात्कार याना, प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वन, गुकिया निर्तिं भिक्षुपिं बांलाक छेँ तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु ख: ।"

९. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि खँ आज्ञा जूसे सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"हंसा कोञ्चा मयूरा च, हत्थयो पसदा मिगा ।
सब्बे सीहस्स भायन्ति, नत्थि कायस्मिं तुल्यता ॥

"एवमेव मनुस्ससेसु, दहरो चे पि पञ्ञवा ।
सो हि तत्थ महा होति, नेव बालो सरीरवा"ति ॥

"राजहंस, कौंच, म्हय्खा, सल, च्यात: च्यात: रंगया बुत्ता दुपिं चलात
न्ह्यागू हे किसिमया शरीर छाय् मजुइमा, इपिं सकलें सिंह खना ग्याइ ।
अथे हे तुं, मनूत मध्ये क्वकालिम्ह छाय् मजुइमा यदि प्रज्ञावान जूसा
थथे हे महान जुइ, शरीरं सुं मचा जुइ मखु ।

७. विसाख-सुत्त

१०. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनया कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् विशाख पाञ्चालपुत्रं उपस्थानशालाय् *(मुना च्वंपिं)* भिक्षुपिंत धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना विनम्र वचनं, उचित ढंगं, कडा मजूसे, परमार्थयात ककं *(चतुआर्य सत्य धर्म)* विषयंय् कना बिज्यात ।

अनंलि, भगवान् सन्ध्या इलय् दना गन उगु उपस्थानशाला दु अन बिज्यात । अले बिज्याना लाया त:गु आसनय् फेतुना बिज्यात । फेतुना बिज्याना भगवानं भिक्षुपिंके न्यना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! सुनां उपस्थानशालाय् भिक्षुपिंत धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित ··· कन ?"

"भन्ते ! आयुष्मान् विशाख पाञ्चालपुत्रं ··· ।"

अनंलि, भगवानं आयुष्मान् विशाखयात आमन्त्रण याना बिज्यात – साधु, साधु, विशाख ! छं त:सकं बांलाक भिक्षुपिंत धर्मोपदेश यात ।

११. ··· हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"नाभासमानं जानन्ति, मिस्सं बालेहि पण्डितं ।
भासमानं च जानन्ति, देसेन्तं अमतं पदं ॥

भासये जोतये धम्मं, पग्गण्हे इसिनं धजं।
सुभासितधजा इसयो, धम्मो हि इसिनं धजो"ति॥

छुं नं मवासे च्वना च्वंसा,
मनूतय्सं स्यू मूर्खतय्‌गु पुचलय् पण्डितयात
वं कनेवं सिइका काइ, अमृतपदयात उपदेश ब्यूगु धका।

धर्मया खँ कं ऋषिपिनिगु ध्वजायात धारण या,
सुभाषित हे ऋषिपिनिगु ध्वजा खः,
धर्म हे इमिगु ध्वजा *(ध्वाँय्)* खः।

८. नन्द-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । अनंलि, भगवान्‌या मांया भिंचा, किजा आयुष्मान् नन्द इस्त्री तया चट्ट च्वंक मिले याना तःगु चीवर धारण याना, मिखाय् अजः तया, बांलागु पात्र धारण याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल। वया भगवान्‌यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् नन्दयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "नन्द ! श्रद्धापूर्वक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जूम्ह छथें जाम्ह कुलपुत्रया निर्तिं इस्त्री तया चट्ट च्वंक मिले याना तःगु चीवर धारण याना, मिखाय् अजः तया, बांलागु पात्र धारण याना जुइगु ल्वः मजू।"

नन्द ! छंत ला अरण्यय् च्वना, पिण्डपातिक जुया अथवा पांसुकूलिक जुया कामय् अनपेक्षित जुया च्वनेगु उचित खः।

१३. ··· हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"कदाहं नन्दं पस्सेय्यं, आरञ्ञं पंसुकूलिकं।
अञ्ञातुञ्छेन यापेन्तं, कामेसु अनपेक्खिनं"ति॥

"गुबले जक जिं नन्दयात अरण्यय् च्वं च्वंम्ह, पांसुकूलिक जुया
शिक्षा जीवन निर्वाह यायां कामय् अनपेक्षित जूगु स्वये दइगु जुइ!"

अनंलि, उबले निसें आयुष्मान् नन्द आरण्यय् च्वनेगु यात, पिण्डपातिक जुल, पांसुकूलिक जुया कामय् अनपेक्षित जुया विहार यायेगु यात।

९. तिस्स-सुत्त

१४. श्रावस्ती ··· । अनंलि, भगवान्‌या बौया भिंचा, किजा आयुष्मान् तिस्स गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्‌यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत – दुःखी जुया, उदास जुया, ख्वबि हाय्‌कुं हायुकुं। अनंलि, भगवानं आयुष्मान् तिस्सयाके न्यना बिज्यात – "तिस्स ! छाय् दुःखी जुया, उदास जुया, ख्वबि हाय्‌कुं हाय्‌कुं छखे लिक्क फेतुना च्वना ?"

"भन्ते ! भिक्षुपिंसं थःथवय् मिले जुया जिगु नकल यायां हाय्का च्वन ।"

"तिस्स ! व छाय् जूगु धाःसां छं मेपिंगु खँ ल्हाना जुल उकिं छंत मेपिंसं *(खँ ल्हाःगुलिं)* सह मयाना च्वन ।"

"तिस्स ! श्रद्धापूर्वक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जूम्ह छथें जाःम्ह कुलपुत्रया नितिं थःत चाहे मेपिंसं खँल्हाःसां नं सह मयासे च्वनेगु धयागु उचित मजू । यदि छं मेपिनिगु खँ ल्हाः धाःसा छं मेपिनिगु खँय् *(खँ ल्हाःगुलिं)* सह नं याये फय्केमाः ।"

१५. ··· हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"किं नु कुज्झसि मा कुज्झि, अक्कोधो तिस्स ते वरं ।
कोधमानक्खविनयत्थं हि, तिस्स ब्रह्मचरियं वुस्सती"ति ॥

"छाय् क्रोध पिकायेगु, क्रोध पिकाये मते,
तिस्स ! छं क्रोधपिमकायेगु हे वेश जुइ ।
क्रोध, मान व मायायात दवे यायेत हे
तिस्स ! छं ब्रह्मचर्यया आचरण याना च्वं च्वन ।"

१०. थेरनामक-सुत्त

१६. छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् सुं छम्ह स्थविर धयाम्ह भिक्षु याकचा च्वं च्वनिगु तथा याकचा च्वनेगुलि प्रशंसक जुया च्वन । व याकचा हे गामय् भिक्षाटनया नितिं वनिगु, याकचा हे लिहाँ वइगु, याकचा हे एकान्तय् फेतुना च्वनिगु अले याकचा हे चंक्रमण याना च्वनिगु जुया च्वन । अनंलि, छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थुम्ह भिक्षु ··· याकचा हे चंक्रमण याना च्वनिगु जुया च्वन ।"

अनंलि, भगवानं सुं छम्ह भिक्षुयात सःता बिज्यात ··· ।

छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् स्थविरयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "स्थविर ! धात्थें छु छ याकचा च्वं च्वनिम्ह व याकचा च्वनेगुली प्रशंसक खःला ?"

"खः, भन्ते ! "

"स्थविर ! छ याकचा च्वं च्वनिम्ह व याकचा च्वनेगुली गुकथं प्रशंसा याना ?"

"भन्ते ! जि याकचा हे गामय् भिक्षाटनया नितिं वनेगु, याकचा हे चंक्रमण यायेगु खः । भन्ते ! थुकथं जि याकचा च्वं च्वनिम्ह व याकचा च्वनेगुली प्रशंसा यानाम्ह खः ।"

"स्थविर ! थुकियात जि याकचा च्वनेगु धका मधया । धात्थें याकचा गुकथं च्वनेगु धयागु न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते ! ··· "

" ··· स्थविर ! गुगु बिते जुया वने धुंकल व फुना वने धुंकुगुली तोता छ्व । गुगु आ: तक *(अनागत)* मवनी उकियात नं तोता छ्व । वर्तमानय् गुगु छन्दराग दु उकियात त्याका का । स्थविर ! अथे हे, धात्थें याकचा च्वनेगु धयागु थुकथं ख: ।"

१७. ··· हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"सब्बाभिभुं सब्बविदुं सुमेधं, सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्तं ।
सब्बञ्जहं तण्हाक्खये विमुत्तं, तमहं नरं एकविहारी ति ब्रूमी"ति ॥

"सर्वाभिभू, सर्वविद्, पण्डित,
सकतां धर्मय् लिप्त मजूम्ह,
सर्वत्यागी, तृष्णा क्षीण याना विमुक्त जूम्ह,
थुजाम्ह मनूयात हे जिं याकचा च्वं च्वनिम्ह धका धया ।"

११. महाकप्पिन-सुत्त

१८. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् महाकप्पिन गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । भगवानं आयुष्मान् महाकप्पिनयात तापाकं निसें वया च्वंगु खंका बिज्यात । खंका बिज्याना भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! मखंला छिमिसं थुम्ह सनाउ ख्वा:म्ह, गंसीचाम्ह, न्हाय् छाइस्से च्वंम्ह भिक्षु वया च्वंगु ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुम्ह भिक्षु त:धंगु ऋद्धि दुम्ह, त:संक अनुभाव दुम्ह ख: । गुगु समापत्तियात थुम्ह भिक्षुं दय्का काल व त:सकं सुलभ मजू । व थ्व हे जन्मय् ब्रह्मचर्यया उगु अन्तिम फलयात सिइका, साक्षात्कार याना, प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वन, गुकिया नितिं कुलपुत्रपिं बांलाक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु ख: ।"

१९. ··· हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मिं, ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सेट्ठो देवमानुसे ॥

"दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा ।
सन्नद्धो खत्तियो तपति, झायी तपति ब्राह्मणो ।
अथ सब्बमहोरत्तिं, बुद्धो तपति तेजसा"ति ॥

"गोत्र सम्बन्धी खँ ल्हाइपिं मनूत मध्ये क्षत्रिय श्रेष्ठ,
विद्याचरणं गुम्ह सम्पन्न जुइ व हे देव मनुष्यपिं मध्ये श्रेष्ठ ख: ।
न्हिनय् सूर्य जहाँ थीइ, चान्हे चन्द्रमा ।
सन्नद्ध जूम्ह क्षत्रिय प्रकाशित जुइ, ध्यानं ब्राह्मण प्रकाशित जुइ ।
अले, सदां चान्हि थ:गु तेजं बुद्ध प्रकाशित जुइ ।"

१२. सहायक-सुत्त

२०. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् महाकप्पिनया निम्ह अनुचरमित्र भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । भगवानं थुपिं निम्हसितं तापाकं निसें वया च्वंगु खंका बिज्यात । खंका बिज्याना भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! मखंला छिमिसं थुपिं निम्ह वया च्वंगु ?"

"खना, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं निम्हं भिक्षुपिं तःधंगु ऋद्धि दुपिं, तःसकं अनुभाव दुपिं खः । गुगु समापत्तियात थुपिं भिक्षुपिंसं दय्‌का काल व तःसकं सुलभ मजू । ··· "

२१. ··· हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"सहाया वतिमे भिक्खू, चिररत्तं समेतिका ।
समेति नेसं सद्धम्मो, धम्मे बुद्धप्पवेदिते ॥
सुविनीता कप्पिनेन, धम्मे अरियप्पवेदिते ।
धारेन्ति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनिं"ति ॥

"थुपिं भिक्षुपिं थवं थवय् पासापिं खः,
सद्धर्मयात प्राप्त याये धुंकूपिं, कप्पिनपाखें,
बुद्धया धर्मय् स्यना तःगु गुगु आर्य प्रवेदित खः,
अन्तिम देहयात धारण याना च्वं च्वन, मारयात बिलकुल त्याका ।

भिक्खु-संयुत्त क्वचाल ।

संयुत्तनिकायया निदान-वर्ग क्वचाल ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकाय

खन्ध-वर्ग

२२. खन्ध-संयुत्त
मूलपण्णासक

नकुलपितु-वर्ग

१. नकुलपितु-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् भर्ग देशया सुंसुमारगिरी नगरस्थित भेसकला मृगदावनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि *(छन्हु)* नकुलपिता गृहपति गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह नकुलपिता गृहपतिं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! जिं जराजीर्ण *(frail)* वुढा खः, जन्मं थकालिम्ह खः, उमेर वने धुंकूम्ह, स्वंगूलिं वैंश बिते जुइ धुंकूम्ह खः, आतुरम्ह *(म्ह सुख मदुम्ह)* खः, न्ह्याबलें बिरामीम्ह खः । आः जिं भगवान्यागु व मनोभावनीय *(who inspire meritorious thoughts)* भिक्षुपिनिगु न्ह्याबलें *(नित्य)* दर्शन याःवये मफुत । भन्ते ! भगवान् जिं छलपोलयाके प्रार्थना याना, भगवानं जित अववाद *(to exhort)* याना बिज्याहुँ ! भन्ते, जित अनुशासन *(instruct me)* याना बिज्याहुँ, गुगु जिगु नितिं दीर्घकाल तकंया नितिं हित व सुखया नितिं जुइ ।

"गृहपति ! थथे हे खः ! थथे हे खः ! ! थ्व शरीर धयागु न्ह्याबलें नं दुःखपूर्ण, रोगग्रस्त व बेचैन जुइगु खः । थ्व शरीर धयागु ख्येंथें *(तःज्यायेयोगु fragile like an egg)* सालुगु छयंगु ख्वालां भुना *(तोपुया)* तःगु खः, रोगया रोगं जाःगु थ्व शरीर घौ पलख जक जूसां आरोग्य भापिया च्वनेगु – थ्व मूर्खता खः *(he is nothing but a fool)* । उकिं हे छं थथे सिइकि सय्कि – 'आतुर *(रोगग्रस्त)* काय *(शरीर)* दुम्ह जिं चित्तयात अनातुर *(निरोग)* याना च्वने ।' गृहपति ! छं थुकथं सिइके सय्केमाः ।

अनंलि, नकुलपिता गृहपति भगवान्यागु उपदेश वचन *(भाषण)* यात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना गन आयुष्मान् सारिपुत्र दु अन वन । वना आयुष्मान् सारिपुत्रयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह नकुलपिता गृहपतियाके आयुष्मान् सारिपुत्रं थथे न्यना बिज्यात – हे गृहपति ! छंगु ख्वाः प्रसन्न जू, इन्द्रियत नं प्रफुल्लित जू, मुखवर्ण निर्मल व परिशुद्ध खने दु । थौं भगवान्पाखें उपदेश न्यने खन लाकि छु ?

"भन्ते ! छाय् न्यने मखनि, नकतिनि हे जक जित भगवानं धर्मकथायागु अमृतोपदेशद्वारा अभिषिक्त *(sprinkled with the ambrosial waters of the Bhagava's teaching)* याना बिज्यागु दु।

"हे, गृहपति ! गजागु धर्म कथायागु अमृतोपदेशद्वारा छंत भगवानं अभिषिक्त याना बिज्यात ?"

"भन्ते ! जिं भगवान्याथाय् वनागु खः। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुना। छखे लिक्क फेतुना जिं भगवान्यात थथे बिन्ति याना – "भन्ते ! जि जराजीर्ण, बुढा खः, जन्मं थकालिम्ह खः, उमेर वने धुंकूम्ह, स्वंगूलिं वैंश बिते जुइ धुंकूम्ह खः, आतुरम्ह खः, न्ह्याबलें बिरामीम्ह खः। आः ज़िं भगवान्यागु व मनोभावनीय भिक्षुपिनिगु न्ह्याबलें दर्शन याःवये मफुत। भन्ते ! भगवान जिं छलपोलयाके प्रार्थना याना, भगवानं जित अववाद याना बिज्याहुँ, भगवानं जित अनुशासन याना बिज्याहुँ, गुगु जिगु नितिं दीर्घकाल तकया नितिं हित व सुखया नितिं जुइ।

"भन्ते ! थथे बिन्ति यानाबले भगवानं जित थथे आज्ञा जुया बिज्यात – 'गृहपति ! थथे हे खः। थथे हे ख़ः ! ! थ्व शरीर धयागु न्ह्याबलें दुःखपूर्ण, रोगग्रस्त व वैचैन जुइगु खः। थ्व शरीर धयागु ख्येंथें सालुगु छ्यंगु ख्वालां भुना तःगु खः, रोगया रोगं जाःगु थ्व शरीर घाना च्वंतले घौ पलख जक जूसां आरोग्य *(म्ह सुख दुगु)* भापिया च्वनेगु – थ्व मूर्खता खः। उकिं हे छं थथे सिइकि सय्‌कि – 'आतुर काय दुम्ह जिं चित्तयात अनातुर *(निरोग)* याना च्वने *(तये)*।' गृहपति ! छं थुकथं सिइके सय्‌केमाः। भन्ते ! थुकथं जित भगवानं धर्मकथायागु अमृतोपदेशद्वारा अभिषिक्त याना बिज्यात।'

"गृहपति ! छं भगवान्याके – 'भन्ते ! रोगी शरीर दुम्ह रोगी चित्त दुम्ह धयाम्ह गुकथं ? रोगी शरीर दुम्ह निरोगी चित्त दुम्ह धयाम्ह गुकथं ? धका मेगु खँ न्यनेगु मती मतयागुला ?'

"भन्ते ! थ्व खँया अर्थ *(मतलब)* थुइकेया नितिं जिपिं तापाकं निसें वयेमाःसां आयुष्मान् सारिपुत्रयाथाय् वयेगु खः। उकिं आयुष्मान् सारिपुत्रं हे आः नकतिनि *(भगवानं)* धयां बिज्यागु वचनयागु अर्थ थुइका बिज्याःसा वेश जुइ।"

"गृहपति ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन तया न्यं, जिं कना हये।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया नकुलपितां आयुष्मान् सारिपुत्रयात लिसः बिल। आयुष्मान् सारिपुत्रं थथे धया बिज्यात –

"गृहपति ! रोगी शरीर दुम्ह रोगी चित्त दुम्ह धयाम्ह गुकथं *(सु)* खः ?

"गृहपति ! थन *(=बुद्धशासनय्)* आर्यपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, आर्यधर्मय् दक्षता मदुम्ह, आर्यधर्मय् विनीत मजूम्ह, सत्पुरुषपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता मदुम्ह, सत्पुरुषपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता मदुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् विनीत मजूम्ह अश्रुतवान् पृथक्‌जनं 'रूप' आत्मा खः धका स्वइ, *(खंकी)*, रूपत्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ, *(खंकी)* अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ, *(खंकी)*। जि रूप खः धका *(चातुर्महाभौतिक शुद्ध रूपय्)* पयुत्थान जुया अर्थात् उकी हे तल्लीन जुया *(दुबे)* *(overwhelmed by thought)* च्वं च्वनी। 'जि रूप खः,' 'जिगु रूप खः' धका *(तृष्णा व दृष्टिं)* उकी हे तल्लीन जुया च्वंम्हसियागु रूप विपरिणाम जुइ, अन्यथा *(पाना वनी)* जुइ अर्थात् परिवर्तन जुइ, थःगु स्वभावय् च्वं च्वनी मखु। उगु 'रूप' विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुइवं वयात शोक, सन्ताप, दुःख, दौर्मनस्य तथा मानसिक बेचैनी *(उपायास)* जुइ।

'वेदना' आत्मा खः धका स्वइ, *(खंकी)*, वेदनात्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ, *(खंकी)*, आत्माय् 'वेदना दु' धका स्वइ *(खंकी)*, अथवा वेदनाय् 'आत्मा दु' धका स्वइ, *(खंकी)*। 'जि वेदना खः', 'जिगु वेदना खः' धका उकी हे तल्लीन जुया च्वं च्वनी। 'जि वेदना खः, जिगु वेदना खः' धका उकी हे तल्लीन

जुया च्वंम्हसिगु वेदना विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ अर्थात् परिवर्तन जुइ, थ:गु स्वभावय् च्वंच्वनी मखु । उगु 'वेदना' विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुइवं वयात शोक, सन्ताप, दु:ख, दौर्मनस्य तथा मानसिक वेचैनी जुइ ।

'संज्ञा' आत्मा ख: धका स्वइ *(खंकी)*, संज्ञात्वयात 'आत्मा ख:' धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् 'संज्ञा दु' धका स्वइ *(खंकी)* अथवा संज्ञाय् 'जिगु संज्ञा ख:' धका उकी हे तल्लीन जुया च्वं च्वनी । 'जि संज्ञा ख:', 'जिगु संज्ञा ख:' धका उकी हे तल्लीन जुया च्वंम्हसियागु संज्ञा विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ अर्थात् परिवर्तन जुइ, थ:गु स्वभावय् च्वं च्वनी मखु । उगु 'संज्ञा' विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुइवं वयात शोक, सन्ताप, ··· मानसिक बेचैनी जुइ ।

'संस्कार' आत्मा ख: धका स्वइ *(खंकी)*, संस्कारत्वयात 'आत्मा ख:' धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् 'संस्कार दु धका स्वइ *(खंकी)*,' 'जि संस्कार ख:' जिगु संस्कार ख:, धका उकी हे तल्लीन जुया च्वनी । 'जि संस्कार ख:', 'जिगु संस्कार ख:' धका उकी हे तल्लीन जुया च्वंम्हसियागु 'संस्कार' विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ, थ:गु स्वभावय् च्वंच्वनी मखु । उगु संस्कार विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुइवं वयात शोक, सन्ताप, ··· मानसिक वेचैनी जुइ ।

"'विज्ञान' आत्मा ख: धका स्वइ *(खंकी)*, विज्ञान 'आत्मा ख:' धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् यात 'विज्ञान दु' धका स्वइ *(खंकी)*, 'जि विज्ञान ख:' 'जिगु विज्ञान ख:' धका उकी हे तल्लीन जुया च्वनी । 'जि विज्ञान ख:' 'जिगु विज्ञान ख:' धका उकी हे तल्लीन जुया च्वंम्हसियागु 'विज्ञान' विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ, थ:गु स्वभावय् च्वं च्वनी मखु । उगु विज्ञान विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुइवं वयात शोक, सन्ताप, ··· मानसिक वैचैनी जुइ । गृहपति ! थुगु प्रकारं रोगी शरीर दुम्ह रोगी चित्त दुम्ह जूगु ख: ।"

"गृहपति ! अले गुकथं रोगी शरीर दुम्ह जुया नं निरोगी चित्त दुम्ह जुइ ?

"गृहपति ! थन, आर्यपिनिगु दर्शन दुम्ह, आर्यधर्मय् दक्षता दुम्ह, आर्यधर्मय् विनीत जूम्ह, सत्पुरुषपिनिगु दर्शन दुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता दुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् विनीत जूम्ह – श्रुतवान् आर्यश्रावकं 'रूप' आत्मा ख: धका स्वइ मखु *(खंकी मखु)* , न आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकी)* । 'जि रूप ख:', 'जिगु रूप ख:' धका नं उकी तल्लीन *(दुवे)* जुया च्वं च्वनी मखु । 'जि रूप ख:', 'जिगु रूप ख:' धका उकी हे तल्लीन जुया मच्वंम्हसियागु रूप नं विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ, थ:गु स्वभावय् च्वं च्वनी मखु । उगु 'रूप' विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुया वंसां वयात शोक, सन्ताप, दु:ख, दौर्मनस्य व मानसिक बेचैनी जुइ मखु ।

"'वेदना' आत्मा ख: धका स्वइ *(खंकी)* मखु, न वेदनात्वयात आत्मा ख: धका स्वइ *(खंकी)*, न आत्माय् 'वेदना दु' धका स्वइ *(खंकी)*, न त वेदनाय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)*, 'जि वेदना ख:', जिगु वेदना ख: धा:सां नं उकी हे तल्लीन जुया च्वनी मखु । 'जि वेदना ख:' धका उकी हे तल्लीन जुया मच्वंम्हसियागु वेदना नं विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ, थ:गु स्वभावय् च्वं च्वनी मखु । उगु 'वेदना' विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुया वंसां वयात शोक, सन्ताप ··· मानसिक बेचैनी जुइ मखु ।"

"'संज्ञा' आत्मा ख: धका स्वइ *(खंकी)* मखु, न संज्ञात्वयात 'आत्मा ख:' धका स्वइ *(खंकी)* , न त संज्ञाय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)* । 'जि संज्ञा ख:' 'जिगु संज्ञा ख:' धा:सां नं उकी हे तल्लीन जुया च्वं च्वनी मखु । 'जि संज्ञा ख:', 'जिगु संज्ञा ख:' धका उकी हे तल्लीन जुया मच्वंम्हसियागु संज्ञा नं विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ, थ:गु स्वभावय् च्वं च्वनी मखु । उगु 'संज्ञा' विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुया वंसां वयात शोक, सन्ताप, ··· मानसिक बेचैनी जुइ मखु ।"

"'संस्कार' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)* मखु, न संस्कारत्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)* न आत्माय् 'संस्कार दु' धका स्वइ *(खंकी)*, न त संस्कारय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)* 'जि संस्कार खः', 'जिगु संस्कार खः' धाःसां नं उकी हे तल्लीन जुया च्वं च्वनी मखु । 'जि संस्कार खः', 'जिगु संस्कार खः' धका उकी हे तल्लीन जुया मच्वंम्हसियागु संस्कार नं विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ, थःगु स्वभावय् च्वं च्वनी मखु । उगु 'संस्कार' विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुया वंसां वयात शोक, सन्ताप ··· मानसिक बेचैनी जुइ मखु ।

"'विज्ञान' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)* मखु, न विज्ञानयात 'आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)*, न त विज्ञानय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)*। 'जि विज्ञान खः', जिगु विज्ञान खः धाःसां नं उकी हे तल्लीन जुया च्वं च्वनी मखु । 'जि विज्ञान खः' जिगु विज्ञान खः धका उकी हे तल्लीन जुया मच्वंम्हसियागु विज्ञान नं विपरिणाम जुइ, अन्यथा जुइ, थःगु स्वभावय् च्वं च्वनी मखु । उगु 'विज्ञान' विपरिणाम अन्यथाभाव प्राप्त जुया वंसां वयात शोक, सन्ताप ··· मानसिक वेचैनी जुइ मखु । गृहपति ! थुगु प्रकारं रोगी शरीर दुम्ह निरोगी चित्त दुम्ह जूगु खः ।"

२. थुलि आयुष्मान् सारिपुत्रं कना बिज्यात । लय्ताःम्ह नकुलपिता गृहपतिं आयुष्मान् सारिपुत्रयागु धापूयात अभिनन्दन यात ।

२. देवदह-सुत्त

३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् शाक्य देश स्थित देवदह धयागु शाक्यपिनिगु निगमय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, पश्चिम जनपद *(जिल्ला)* य् वने न्ह्याःपिं*(छ्थ्वः)* आपालं भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिपिं पश्चिम जनपद *(जिल्ला)* य् वने मास्तेवः । जिपिं पश्चिम जनपदय् च्वंवने मास्तेवः ।

"भिक्षुपिं ! छु छिमिसं सारिपुत्र नाप लाये धुनलाः ?"

"भन्ते ! जिमिसं आयुष्मान् सारिपुत्र नाप मलानानि ।"

"भिक्षुपिं ! सारिपुत्र नाप ला । भिक्षुपिं ! सारिपुत्र पण्डित खः, सब्रम्हचारी भिक्षुपिनि अनुग्राहक *(हितचिन्तक)* खः ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । उगु इलय् आयुष्मान् सारिपुत्र भगवान्या लिक्क *(अविदूर)* छगू भुप्रिचाय् बिज्याना च्वन ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यागु वचनयात अनुमोदन याना आसनं दना भगवान्यात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना संम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे बिन्ति यात – "आवुसो सारिपुत्र ! जिपिं पश्चिम जनपद *(जिल्ला)* य् वने मास्तेवल । जिपिं पश्चिम जनपदय् च्वंवने मास्तेवल । जिमिसं शास्ता *(भगवान्)* नाप नाप लाये धुन ।

"आवुसो ! विदेशया विभिन्न राज्यय् वनेबले भिक्षुपिंके क्षत्री *(राजा)* पण्डितपिंसं नं, ब्राह्मण-पण्डितपिंसं नं, गृहपति पण्डितपिंसं नं, श्रमण ब्राह्मणपिंसं नं प्रश्नत याये *(न्यने)* फु । आवुसो ! थुजागु प्रश्नत *(न्ह्यसःत)* न्यनिपिं नं पण्डित-मनुष्यपिं दये फु – आयुष्मान्‌पिनि शास्ता छु वादीयाम्ह खः ? वसपोलं आपाः याना छु कना बिज्याइ ? छु आयुष्मान्‌पिंसं बांलाक धर्म न्यनागु दुला ? बांलाक ग्रहण यानागु दुला ? बांलाक मनय् धारण याना तयागु दुला ? बांलाक प्रज्ञाद्वारा प्रतिवेध यानागु दुला ? गथे कन धाःसा भगवानं आज्ञा जुया बिज्याःथें कनागु नं जुइ, भगवान्‌यात मखुगु आरोप नं लगे यागु जुइ मखु, धर्मानुकूल कनागु नं जुइ अले सुं सहधर्मपिनि वादानुवादयात निन्दा नं जुइ मखु ?"

"आवुसो ! आयुष्मान्‌यागु थ्व खँ थुइकेया निर्तिं जिपिं तापाकं निसें वये माःसां वयेगु जुइ । अथे जूगुलिं आयुष्मान् सारिपुत्रं हे थ्व खँया अर्थ कना बिज्याहुँ ।

"आवुसो ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मनय् धारण या, कना हये ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् सारिपुत्रयात लिसः बिल । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्रं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो ! विभिन्न राज्यय् वनिपिं भिक्षुपिंके थुजागु प्रश्न न्यनिपिं क्षत्री *(राजा)* – पण्डितपिं ··· श्रमण-पण्डितपिं दु । "आवुसो ! थुजागु प्रश्न न्यनिपिं पण्डित मनुष्यपिं नं दु – आयुष्मान्‌पिनि शास्ता छु वादीयाम्ह खः ? वसपोलं आपाः याना छु कना बिज्याइ ?

"आवुसो ! थुकथं छिमिके न्यनिबले छिमिसं थुकथं कना बिइमाः – 'आवुसो ! जिमि शास्तां छन्द-रागयात हटे यायेगु खँ कना बिज्याइ ।'

"आवुसो ! थथे कनेवं अझ हानं मेगु प्रश्न न्यनिपिं क्षत्री-पण्डितपिं, ··· श्रमण पण्डितपिं दइ । आवुसो थथे प्रश्न न्यनिपिं पण्डित मनुष्य नं दइ – 'शास्तां – आयुष्मान्‌पिंत छुकिं छन्दराग हटे यायेगु खँ कना बिज्याइगुले ?'

"आवुसो ! थथे न्यन धाःसा छिमिसं थथे कना बिइमाः – 'आवुसो ! शास्तां – रूपय् दुगु छन्दरागयात हटे यायेगु खँ कना बिज्याइ, वेदनाय् दुगु ···, संज्ञाय् दुगु ···, संस्कारय् दुगु ··· तथा विज्ञानय् दुगु छन्दरागयात हटे यायेगु खँ कना बिज्याइ ।'

"आवुसो ! थथे कनेबले अझ हानं मेगु प्रश्न न्यनिपिं क्षत्री-पण्डितपिं ··· श्रमण-पण्डितपिं दइ । आवुसो ! थथे प्रश्न न्यनिपिं पण्डित-मनुष्यपिं नं दइ – 'आवुसो ! छु दोषयात खंका शास्तां आयुष्मान्‌पिंत रूपय् दुगु छन्दरागयात हटे यायेगु खँ कना बिज्याइगु ? छु दोषयात खंका ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् दुगु छन्दरागयात हटे यायेगु खँ कना बिज्याइगु ? छु दोषयात खंका शास्तां आयुष्मान्‌पिंत विज्ञानय् दुगु छन्दरागयात हटे यायेगु खँ कना बिज्याइगु ?'

"आवुसो ! थथे न्यन धाःसा छिमिसं थथे कना बिइमाः – 'आवुसो ! रूपय् दुगु राग हटे मजुइवं, छन्द हटे मजुइवं प्रेम हटे मजुइवं, पिपासा *(thirst)* हटे मजुइवं, परिदाह *(the burining pain)* हटे मजुइवं अले तृष्णा हटे मजुइवं – रूप विपरिणाम अन्यथा भाव जुइबले – वयात शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास उत्पन्न जुइ । वेदनाय् दुगु राग हटे मजुइवं ··· संज्ञाय् दुगु राग हटे मजुइवं ··· संस्कारय् दुगु राग हटे मजुइवं ··· तथा विज्ञानय् दुगु राग हटे मजुइवं, छन्द हटे मजुइवं, प्रेम हटे मजुइवं, पिपासा हटे मजुइवं, परिदाह हटे मजुइवं, तृष्णा हटे मजुइवं – विज्ञान विपरिणाम अन्यथा भाव जुइबले – वयात शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास उत्पन्न जुइ ।'

"आवुसो ! थुपिं हे दोष खंका शास्तां जिमित रूपय् दुगु छन्दरागयात ···, वेदनाय् दुगु छन्दरागयात ···, संज्ञाय् दुगु छन्दरागयात ···, संस्कारय् दुगु छन्दरागयात ··· तथा विज्ञानय् दुगु छन्दरागयात ··· हथे यायेगु खँ कना बिज्यागु खः धका कनेमाः ।

"आवुसो ! थथे कनेबले अझ थ्व स्वया नं उत्तरोत्तर प्रश्न न्यनिपिं पण्डित मनुष्यपिं नं दइ – 'आवुसो ! छु गुण खंका शास्तां आयुष्मान्‌पिंत रूपय् दुगु छन्दरागयात हटे यायेत खँ कना बिज्यागुले ? छु गुणयात खंका शास्तां आयुष्मान्‌पिंत वेदनाय् ···, संज्ञाय् ···, संस्कारय् ···, विज्ञानय् दुगु छन्दरागयात हटे यायेगु खँ कना बिज्यागुले ?'

"आवुसो ! थथे न्यन धाःसा छिमिसं थथे लिसः बिइमाः – 'आवुसो ! रूपय् दुगु रागयात हटे यायेवं, छन्द हटे यायेवं, प्रेम हटे यायेवं, पिपासा हटे यायेवं, परिदाह हटे यायेवं व तृष्णा हटे यायेवं – रूप विपरिणाम अन्यथाभाव जुया वनिबले वयात शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास उत्पन्न जुइ मखु । वेदनाय् दुगु ··· संज्ञाय् दुगु ··· संस्कारय् दुगु ···, व विज्ञानय् दुगु रागयात हटे यायेवं, छन्द हटे यायेवं, प्रेम हटे यायेवं, पिपासा हटे यायेवं, परिदाह हटे यायेवं व तृष्णा हटे यायेवं – विज्ञान विपरिणाम अन्यथाभाव जुया वनिबले वयात शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य, उपायास उत्पन्न जुइ मखु ।'

"आवुसो ! थ्व हे गुण खंका शास्तां जिमित रूपय् दुगु ··· , वेदनाय् दुगु ···, संज्ञाय् दुगु ···, संस्कारय् दुगु ···, व विज्ञानय् दुगु छन्दरागयात हटे यायेगु खँ कना बिज्यागु खः धका कनेमाः ।

"आवुसो ! यदि अकुशल धर्मय् लगे जुया च्वना च्वंसा थ्व हे जीवनय् सुख, अविघात, अनुपायास, अपरिदाह जुइगु खःसा काय तोता मरणं लिपा सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ फइगु खःसा अवश्य नं भगवानं अकुशल धर्मयात तोतेगु खँ कना मबिज्याइगु जुइ ।

"आवुसो ! अकुशल धर्मय् लगे जुया च्वनेबले थ्व हे जीवनय् दुःख, सविघात, सउपायास, सपरिदाह जुइगु जुया अले काय तोता मरणं लिपा दुर्गतीः नं उत्पन्न जुइ फुगुलिं हे – भगवानं अकुशल धर्मयात तोतेगुली प्रशंसा याना बिज्यागु खः ।

"आवुसो ! कुशल धर्मय् संलग्न जुया च्वना च्वनेबले – थ्व हे जीवनय् दुःख, सविघात, सउपायास, सपरिदाह जुइगु खःसा अले काय तोता मरणं लिपा दुर्गती उत्पन्न जुइ फइगु खःसा-अवश्य नं भगवानं कुशल धर्मय् संलग्न जुया च्वनेगुली प्रशंसा याना मबिज्याइगु जुइ ।

"आवुसो ! कुशल धर्मय् संलग्न जुया विहार याना थ्व हे जीवनय् सुख, अविघात, अनुपायास, अपरिदाह जुइगु जुया अले काय तोता मरणं लिपा सुगति स्वर्गलोकय् नं उत्पन्न जुइ फुगु जुया हे भगवानं कुशल धर्मय् संलग्न जुया च्वना च्वनेगुली प्रशंसा याना बिज्यागु खः ।

४. थुलि आयुष्मान् सारिपुत्रं कना बिज्यात । लय्‌ताःपिं उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् सारिपुत्रयागु धापूयात अभिनन्दन यात ।

३. हालिद्दिकानि-सुत्त

५. थथे जिं न्यना । छगू समयय् आयुष्मान् महाकात्यायन *(महाकच्चानो)* अवन्ती *(जनपद)* या कुररघर *(नगर)* स्थित प्रपात पर्वतय् बिज्याना च्वं च्वन । अनंलि *(छन्हु)* हालिद्दिकानि गृहपति गन

आयुष्मान् महाकात्यायन बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् महाकात्यायनयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह हालिद्दिकानि गृहपतिं आयुष्मान् महाकात्यायनयात थथे धाल – "भन्ते ! भगवानं अट्ठकवग्गय् मागण्डिय-प्रश्नय् थथे धया बिज्यागु दु –

'ओकं पहाय अनिकेतसारी, गामे अकुब्बं मुनिसन्थवानि
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो कथं न विग्गय्ह जनेन कयिरा'ति ॥ ' [1]

'छें तोता छें मुदम्ह जुया विचरण याइम्ह
मुनि गामय् *(गृहस्थीपिं नाप)* संसर्ग याना च्वनी मखु,
कामविषयलं अलग जूम्ह मुनियागु पुनर्जन्म नं दइ मखु ।
अजाम्ह मुनिं मनूत लिसे गुकथं विग्रह व विवाद याइ ?'

"भन्ते ! भगवानं संक्षेपं आज्ञा जुया बिज्यागु थुगु वचनया अर्थ गुकथं विस्तारपूर्वक थुइके माल ?"

"गृहपति ! रूपधातु *(=रूपस्कन्ध)* विज्ञानया छें *(=ओक)* खः । रागं चिना तःगु रूपधातुस च्वंगु विज्ञानयात 'छेंय् च्वंम्ह' *(=ओकसारी)* धाःगु खः । गृहपति ! वेदना विज्ञान धातुया छें खः । रागं चिनातःगु वेदनाधातुस च्वंगु विज्ञानयात 'छेंय् च्वंम्ह' धाःगु खः । गृहपति ! संज्ञाधातु विज्ञानया छें खः । रागं चिना तःगु संज्ञाधातुस च्वंगु विज्ञानयात 'छेंय् च्वंम्ह' धाःगु खः । गृहपति ! संस्कारधातु विज्ञानया छें खः । रागं चिना तःगु संस्कारधातुस च्वंगु विज्ञानयात 'छेंय् च्वंम्ह' धाःगु खः । गृहपति ! थुकथं छेंय् च्वंम्ह जुइ *(ओक्सारी होति)* ।

"गृहपति ! गुकथं छें मदुम्ह जुइ *(अनोकसारी होति)* ? गृहपति ! रूपधातुस गुगु छन्द दु, गुगु राग दु, गुगु नन्दी दु, गुगु तृष्णा दु, गुगु उपायुपादान खः व चित्तय् गुगु अधिष्ठानाभिनिवेशानुशय खः व तथागतयाके मदु – हा *(मा)* लिना छ्वये धुंकल, त्वाःल्हाना तःगु तायबःसिमाथें हानं गुबलें बुया वइ मखुगु जुइ धुकंल । उकिं हे तथागतयात 'छें मदुम्ह' धाःगु खः । गृहपति ! वेदनाधातुस गुगु छन्द खः, ··· गृहपति ! संज्ञाधातुस गुगु छन्द खः, ··· गृहपति ! संस्कारधातुस गुगु छन्द खः, ··· गृहपति ! विज्ञानधातुस गुगु छन्द खः ··· व तथागतयाके मदु ··· उकिं हे तथागतयात 'छें मदुम्ह' धाःगु खः ।

"गृहपति ! गुकथं 'निकेतसारी *(=निकेतनय् च्वनिम्ह)* जुइ ? गृहपति ! रूप निमित्त रूपी बन्धनय् लाना *(लाका)* च्वनिम्हसित 'निकेतसारी' धका धाइ । शब्द निमित्त रूपी बन्धन चिका च्वनिम्हसित 'निकेतसारी' धका धाइ । गनधनिमित्त रूपी बन्धनय् लाना च्वनिम्हसित 'निकेतसारी' धका धाइ । स्पर्श निमित्त रूपी बन्धन चिका च्वनिम्हसित 'निकेतसारी' धका धाइ । धर्म निमित्त रूपी बन्धन चिका च्वनिम्हसित 'निकेतसारी' धका धाइ । गृहपति ! थुकथं 'निकेतसारी' अर्थात् निकेतनय् च्वनिम्ह जुइ ।'

"गृहपति ! गुकथं 'अनिकेतसारी' अर्थात् निकेतनय् मच्वनिम्ह जुइ ? गृहपति ! तथागतयाके रूप निमित्त रूपी बन्धन चिका च्वनेगु *(हेतु)* मदु, हाः नापं लिना छ्वये धुंकल, त्वाःल्हाना तःगु ताइबःसिमाथें हानं गुबले बुया वइ मखुगु जुइ धुंकल । उकिं हे तथागतयात 'अनिकेतसारी' धाःगु खः ।

तथागतयाके शब्द निमित्त रूपी ···, गन्ध निमित्त रूपी ···, रसनिमित्त रूपी ···, स्पर्श निमित्त रूपी ···, धर्म निमित्त रूपी बन्धनय् लाना च्वनेगु *(हेतु)* मदु, हाः नापं लिना छ्वये धुंकल, त्वाःल्हाना तःगु ताइबःसिमाथें हानं गुबलें बुया वइ मखुगु जुइ धुंकल । उकिं हे तथागतयात 'अनिकेतसारी' धाःगु खः ।

---

१ ध्व गाथा सुत्तनिपात, अट्ठकवग्गय् नं दु ।

"गृहपति ! गुकथं गामय् *(गृहस्थीपिं नाप)* संसर्ग याना च्वनिगु ? गृहपति ! थन सुं *(भिक्षु)* गृहस्थीपिं लिसें सहनन्दी व सहशोकी जुइ, सुखय् सुखी व दुःखय् दुःखी जुइ नापं ज्याखँय् परे जुइबले थःम्हनं उगु ज्याय् योगदान *(ग्वाहालि)* याना च्वनी। गृहपति ! थुकथं गामय् संसर्ग याना च्वं च्वनी।"

"गृहपति ! गुकथं गामय् *(गृहस्थीपिं नाप)* संसर्ग याना मच्वनिगु ? गृहपति ! थन सुं *(भिक्षु)* गृहस्थीपिं लिसें सहनन्दी व सहशोकी जुइ मखु, सुखय् सुखी व दुःखय् दुःखी जुइ मखु नापं ज्याखँय् परे जूसां थःम्ह नं उगु ज्याय् योगदान याना च्वंगु दइ मखु। गृहपति ! थुकथं गामय् संसर्ग याना च्वंगु दइ मखु।

"गृहपति ! गुकथं कामविषयलं अलग जूगु दइ मखुगु ? गृहपति ! थन सुं *(भिक्षु)* कामविषययागु रागं, छन्दं, प्रेमं, प्यासं, परिदाहं व तृष्णां अलग जूगु दइ मखु। गृहपति ! थुकथं कामविषयलं अलग जूगु दइ मखु।"

"गृहपति ! गुकथं काम विषयलं अलग जूगु दइगुले ? गृहपति ! थन सुं *(भिक्षु)* कामविषययागु रागं, छन्दं, प्रेमं, प्यासं, परिदाहलं व तृष्णां अलग जूगु दइ। गृहपति ! थुकथं कामविषयलं अलग जूगु दइ।"

"गृहपति ! गुकथं न्ह्योने पाखे वंम्ह जुइ ? गृहपति ! थन सुं *(भिक्षु)* यात थथे जुइ – 'भविष्यय् थुजागु रूप दसा ज्यू, भविष्यय् थुजागु वेदना दसा ज्यू, भविष्यय् थुजागु संज्ञा दसा ज्यू, भविष्यय् थुजागु संस्कार दसा ज्यू, भविष्यय् थुजागु विज्ञान दसा ज्यू। थुकथं न्ह्योने पाखे वंम्ह जुइ।'

"गृहपति ! गुकथं न्ह्योने पाखे मवंम्ह जुइ ? गृहपति ! थन सुं *(भिक्षु)* यात थथे जुइ मखु – 'भविष्यय् थुजागु रूप दसा ज्यू, भविष्यय् थुजागु वेदना जूसा ज्यू, भविष्यय् थुजागु संज्ञा दसा ज्यू, भविष्यय् संस्कार थुजागु दसा ज्यू, भविष्यय् थुजागु विज्ञान दसा जू। थुकथं न्ह्योने पाखे मवंम्ह जुइ।'

"गृहपति ! गुकथं मनूत लिसे विग्रह याइम्ह जुइ ? गृहपति ! थन सुं *(पुरुष)* थथे खँ ल्हाइम्ह जुइ – 'छं थ्व धर्मविनय बांलाक मस्यू, जिं थ्व धर्मविनय बांलाक स्यू, छं थ्व धर्मविनय छु बांलाक सिइ ? छ मिथ्या आचरण याना च्वंम्ह खः, जि सम्यक्आचरण याना च्वनाम्ह खः, जिं धाःगु पायछि खः, छं धाःगु पायछि मखु। गुगु न्हापा धाये माःगु खः व छं लिपा धया च्वन, गुगु लिपा धाये माःगु खः व छं न्हापा धया च्वन, छं गुलि नं विचार याःगु खः व खँ मिले मजू। छंत वाद तये धुन, छ बुत, थुगु आपतिं बचे जुइत स्व, यदि फसा लिसः ब्यु।' गृहपति ! थुकथं मनूत लिसे विग्रह याइम्ह जुइ।"

"गृहपति ! गुकथं मनूत लिसे विग्रह मयाइम्ह जुइ ? गृहपति ! थन सुं *(पुरुष)* थथे खँ मल्हाइम्ह जुइ – 'छं थ्व धर्मविनय बांलाक मस्यू ··· *(पूर्ववत्)* ··· यदि फसा लिसः ब्यु।' गृहपति ! थुकथं मनूत लिसे विग्रह मयाइम्ह जुइ।"

"गृहपति ! भगवानं गुगु उगु अट्ठकवग्गयागु मागण्डिय-प्रश्नय्

'ओक पहाय अनिकेतसारी गामे अकुब्बं मुनिसन्थवानि।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो कथं न विग्गय्ह जनेन कयिरा'ति॥'

(थुकिया भावार्थ च्वय् वने धुंकल।)

धका आज्ञा जुया बिज्यात, गृहपति ! भगवानं संक्षेपं आज्ञा जुया बिज्यागु वचनया अर्थ थुकथं विस्तारपूर्वक थुइका कायेमाः।

४. दुतियहालिद्दिकानि-सुत्त

६. थथे जिं न्यना। छगू समयय् महाकात्यायन अवन्ती *(जनपद)* स्थित कुररघरया प्रपात पर्वतय् बिज्याना च्वं च्वन। अनंलि, हालिद्दिकानि गृहपति गन आयुष्मान् महाकात्यायन बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना ··· फेतूम्ह हालिद्दिकानि गृहपतिं आयुष्मान् महाकात्यायनयात थथे धाल – "भन्ते! भगवानं शक्र-प्रश्नय्[२] थथे आज्ञा जुया बिज्यागु दु – 'गुपिं उपिं श्रमण ब्राह्मणपिं तृष्णा क्षय याना विमुक्ति जूपिं खः इपिं *(जक)* अत्यन्त निष्ठावान्, अत्यन्त योगक्षेम दुपिं, अत्यन्त ब्रह्मचारीपिं, अत्यन्त पर्यवशानयापिं खः, देव मनुष्यपिं मध्ये श्रेष्ठपिं खः।' भन्ते! भगवानं संक्षेपं आज्ञा जुया बिज्यागु थुगु वचनयागु विस्तारपूर्वक अर्थ गुकथं थुइके माल?"

"गृहपति! रूपधातुस गुगु छन्द-राग खः, गुगु नन्दी-तृष्णा खः, गुगु उपायुपादान खः हानं गुगु चित्तय् अधिष्ठानाभिनिवेशानुशय खः इमिगु क्षय, विराग, निरोध, त्याग व प्रतिनिसर्गयात चित्तसुविमुक्त धका धाइ। गृहपति! वेदनाधातुस ···, संज्ञाधातुस ···, संस्कारधातुस ···, विज्ञानधातुस गुगु छन्दराग खः, गुगु नन्दी-तृष्णा खः, गुगु उपायुपादान खः हानं गुगु चित्तय् अधिष्ठानाभिनिवेशानुशय खः, इमिगु क्षय, विराग, निरोध, त्याग व प्रतिनिसर्गयात 'चित्तसुविमुक्त' धका धाइ।

"गृहपति! भगवानं शक्र-प्रश्नय् गुगु थथे आज्ञा जुया बिज्यागु खः, – 'गुपिं उपिं श्रमण ब्राह्मणपिं तृष्णा क्षय याना विमुक्त जूपिं खः इपिं अत्यन्त निष्ठावान्, अत्यन्त योगक्षेम दुपिं, अत्यन्त ब्रह्मचारीपिं, अत्यन्त पर्यवशान यापिं खः, देव मनुष्यपिं मध्ये श्रेष्ठपिं खः।' गृहपति! भगवानं संक्षेपं आज्ञा जुया बिज्यागु थुगु वचनयागु विस्तारपूर्वक अर्थ थुकथं थुइका कायेमाः।

५. समाधि-सुत्त

७. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती ··· बिज्याना च्वन। अनंलि ··· थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं! समाधिया अभ्यास *(भावना)* या। भिक्षुपिं! समाहित जूम्ह भिक्षुं यथाभूत *(यथार्थ, गथे खः अथे)* सिइ। छु यथाभूत सिइ? रूपयागु उदय *(समुदय)* व व्यय *(अस्तङ्गम)*, वेदनायागु उदय व व्यय, संज्ञायागु उदय व व्यय, संस्कारयागु उदय व व्यय, विज्ञानयागु उदय व व्यय।

"भिक्षुपिं! रूपया उदय धयागु छु खः? वेदनाया उदय धयागु छु खः? संज्ञाया उदय धयागु छु खः? संस्कारया उदय धयागु छु? विज्ञानया उदय धयागु छु खः? भिक्षुपिं! *(सुं)* न्ह्याइपु ताइ *(अभिनन्दति)* न्ह्याइपुसलं हाला जुइ, उकी दुबे जुया च्वं च्वनी।"

छुकी न्ह्याइपु ताया च्वनी? छुकिं न्ह्याइपुगु सलं हाला जुइ? छुकी दुबे जुया च्वं च्वनी? रूपय् न्ह्याइपु ताइ, न्ह्याइपुगु सलं हालां जुइ, उकी दुबे जुया च्वं च्वनी। रूपय् गुगु थ्व आसक्त दुगु खः व हे उपादान खः। व हे रूपय् न्ह्याइपु ताइ, न्ह्याइपुगु सलं हाला जुइ उकी दुबे जुया च्वं च्वनीगुलिं

---

२ स्वया दिसँ – सक्कपञ्ह-सुत्त, दी.नि. पृ. २८४, अनु. दुण्डबहादुर वज्राचार्य।

याना नन्दी राग उत्पन्न जुइ। उगु नन्दीरागयागु कारणं उपादान बने जुइ। उगु उपादानयागु कारणं *(प्रत्ययं)* भव दइ, भवया कारणं जाति *(=जन्म)*, जातिया कारणं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ। थुकथं थ्व केवल *(=सम्पूर्ण साराका सारा)* दुःखस्कन्ध *(पुचः)* या समुदय *(उत्पन्न)* जुइ।

वेदनाय् न्त्याइपु ताया च्वनी ···
संज्ञाय् न्त्याइपु ताया च्वनी ···
संस्कारय् न्त्याइपु ताया च्वनी ···
विज्ञानय् न्त्याइपु ताया च्वनी ··· थुकथं थ्व केवल दुःखस्कन्धया समुदय जुइ।

भिक्षुपिं! थ्व हे रूपया समुदय *(उदय, उत्पन्न)* खः, थ्व हे वेदनाया समुदय खः, थ्व हे संज्ञाया समुदय खः, थ्व हे संस्कारया समुदय खः, थ्व हे विज्ञानया समुदय खः।

"भिक्षुपिं! रूपया व्यय *(अत्थङ्गमो)* धयागु छु खः? वेदनाया व्यय···, संज्ञाया व्यय ···, संस्कारया व्यय, ··· विज्ञानया व्यय धयागु छु खः? भिक्षुपिं! थन *(सुं)* न्त्याइपु ताइ मखु, न्त्याइपुगु सलं हाला जुइ मखु, उकी दुबे जुया च्वं च्वनी मखु।"

"भिक्षुपिं! थन भिक्षु न्त्याइपु ताइ मखु, न्त्याइपुगु सलं हाला जुइ मखु, उकी दुबे जुया च्वं च्वनी मखु। छुकी न्त्याइपु ताइ मखु? न्त्याइपु सलं हाला जुइ मखु? छुकी दुबे जुया च्वनी मखुगु? रूपय् न्हाइपु ताइ मखु, न्त्याइपुगु सलं हाला जुइ मखु, उकी दुबे जुया च्वनी मखु। अजागु रूपय् न्त्याइपु मताइम्ह, न्त्याइपुगु सलं हाला मजुइम्ह, उकी दुबे मजुइम्हसित रूपय् गुगु थ्व आसक्ति दइगु खः व निरोध जुया वनी। आसक्ति निरोध जुया वनेवं उपादान दइ मखु *(निरोध जुइ)*। उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइवं जन्म निरोध जुइ, जन्म निरोध जुइवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायास सकतां निरोध जुइ। थुकथं फुक्क साराका सारा दुःखस्कन्धया निरोध जुया वनी।"

वेदनाय् न्त्याइपु ताइ मखु च्वनी ···
संज्ञाय् न्त्याइपु ताइ मखु च्वनी ···
संस्कारय् न्त्याइपु ताइ मखु च्वनी ···
विज्ञानय् न्त्याइपु ताइ मखु च्वनी ··· थुकथं फुक्क दुःखस्कन्धया निरोध जुया वनी।

भिक्षुपिं! थ्व हे रूपया व्यय खः, थ्व हे वेदनाया व्यय खः, थ्व हे संज्ञाया व्यय खः, थ्व हे संस्कारया व्यय खः, थ्व हे विज्ञानया व्यय खः।

६. पटिसल्लाण-सुत्त

८. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! ध्यान अभ्यासय् लगे जु। भिक्षुपिं! ध्यानस्थ जूम्ह भिक्षुं यथाभूतं *(गथे खः अथे)* सिइ। छु यथाभूतं सिइ? रूपयागु उदय *(समुदय)* व व्यय *(अत्थङ्गम)*, वेदनायागु उदय व व्यय, संज्ञायागु उदय व व्यय, संस्कारयागु उदय व व्यय, विज्ञानयागु उदय व व्यय। *(थनं बाकी खँ च्वय् वंगु सूत्रयथें)*"

७. उपादापरितस्सना-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! उपादान परितस्सना *(उपादानं उत्पन्न जूगु परितस्सना) (craving resulting from clinging to the concept of atta)* व अनुपादान अपरितस्सना *(on absence of craving resulting from non-clinging to the concept of atta)* या बारे कने त्यना । न्यं, बांलाक न्यं, कना हये ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल ।

"भिक्षुपिं ! उपादान परितस्सना धयागु गुकथं जुइ ? भिक्षुपिं ! थन, आर्यपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, आर्यधर्मय् दक्षता मदुम्ह, आर्यधर्मय् विनीत मजूम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दर्शन मयाःम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता मदुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् विनीत मजूम्ह अश्रुतवान् पृथक्जनं 'रूप' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)* अथवा रूपय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)* आत्मा रूप खः धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् रूप दु धका स्वइ *(खंकी)* । अनंलि उगु रूप विपरिणत *(परिवर्तन)* जुया वनी, अन्यथा *(फरक)* जुया वनी । रूप विपरिणत जुया वनेवं, अन्यथा जुया वनेवं रूप विपरिणामानुवर्ती विज्ञान *(There arises in him the consciousness which constantly follows all these changes taking place in the volitional Activities which he takes as his atta.)* जुइ *(दइ)* । वयागु रूप विपरिणामानुपरिर्वतजा *(विज्ञानयागु परिवर्तनशीलता व अनित्यता स्वभावया कारणं)* जुइवं वयागु चित्त खिन्न *(his mind is overwhelmed by the arising of demeritorious factors due to craving resulting from clinging)* जुइ । चित्त खिन्न जुइवं वयात ग्याइ, दुःख जुइ, *(रूप न्हापाथें ज्यूसा गुलि ज्यू धयागु)* अपेक्षा जुइ *(कामना याइ)*, उपादान परितस्सना जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! ··· वेदना आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)* अथवा वेदनाय् आत्मा दु धका आत्मा वेदना खः धया स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् वेदना दु धका स्वइ *(खंकी)* । अनंलि, उगु वेदना विपरिणत जुया वनी, अन्यथा जुया वनी । वेदना विपरिणत जुया वनेवं, अन्यथा जुया वनेवं वेदना विपरिणानुवर्ती विज्ञान जुइ *(दइ)* । वयागु वेदना विपरिणामानुपरिवर्तजा परितस्सना जुइवं वयागु चित्त खिन्न जुइ । चित्त खिन्न जुइवं वयात ग्याइ, दुःख जुइ, अपेक्षा जुइ, उपादान परितस्सना जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! ··· 'संज्ञा' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)* ··· *(पूर्ववत्)* ··· "भिक्षुपिं ! ··· 'संस्कार' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)*, ··· "भिक्षुपिं ! ··· 'विज्ञान' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)* अथवा विज्ञानय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)*, आत्मा विज्ञान खः धका स्वइ *(खंकी)* अथवा आत्माय् विज्ञान दु धका स्वइ *(खंकी)* । अनंलि उगु विज्ञान विपरिणत जुया वनी, अन्यथा जुया वनी । विज्ञान विपरिणत जुया वनेवं, अन्यथा जुया वनेवं विज्ञान विपरिणानुवर्ती विज्ञान जुइ *(दइ)* । वयागु विज्ञान विपरिणामानुवरिर्वतजा परितस्सना जुइवं वयागु चित्त खिन्न जुइ । चित्त खिन्न जुइवं वयात ग्याइ, दुःख जुइ, अपेक्षा जुइ, उपादान परितस्सना जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं उपादान परितस्सना जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अनुपादान अपरितस्सना धयागु गुकथं जुइ ? भिक्षुपिं ! थन आर्यपिनिगु दर्शन दुम्ह, आर्यधर्मय् दक्षता दुम्ह, आर्यधर्मय् विनीत जूम्ह, सत्पुरुषपिनिगु दर्शन दुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता दुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् विनीत जूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं 'रूप' आत्मा खः धका स्वइ मखु *(खंकी मखु)* न त रूप आत्मा खः धका स्वइ न त, रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)* । अनंलि उगु रूप विपरिणत जुया वनी,

अन्यथा जुया वनी । रूप विपरिणत जुया वनेवं, अन्यथा जुया वनेवं रूप विपरिणामानुवर्ती विज्ञान दइ मखु । रूप विपरिणामानुपरिवर्तजा धर्मयागु उत्पत्ति जूसां वयागु चित्त परितस्सनाय् खिन्न जुइ मखु । वयागु चित्त खिन्न मजूगुलिं याना वयात ग्याइ मखु, दुःख जुइ मखु, अपेक्षा जुइ मखु, अनुपादान अपरितस्सना जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! ··· 'वेदना' आत्मा खः धका स्वइ मखु ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· 'संज्ञा' आत्मा खः धका स्वइ मखु ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· 'संस्कार' आत्मा खः धका स्वइ मखु ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· 'विज्ञान' आत्मा खः धका स्वइ मखु *(खंकी मखु)*, न विज्ञानत्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)* न त विज्ञान 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)* न त विज्ञानय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)* । अनंलि उगु विज्ञान विपरिणत जुया वनी, अन्यथा जुया वनी । विज्ञान विपरिणत जुया वनेवं, अन्यथा जुया वनेवं विज्ञान विपरिणामानुवर्ती विज्ञान दइ मखु । विज्ञान विपरिणामानुपरिवर्तजा धर्मयागु उत्पत्ति जूसां वयागु चित्त परितस्सनाय् खिन्न जुइ मखु । वयागु चित्त खिन्न मजूगुलिं याना वयात ग्याइ मखु, दुःख जुइ मखु, अपेक्षा जुइ मखु, अनुपादान अपरितस्सना जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं अनुपादान अपरितस्सना जुइ ।"

८. दुतियउपादापरितस्सना-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! उपादानपरितस्सना व अनुपादान अपरितस्सनाया बारे कने त्यना । उकियात न्यं, बांलाक मन तया न्यं, कना हये ।"

"भिक्षुपिं ! उपादान परितस्सना धयागु गुकथं जुइ ? भिक्षुपिं ! थन अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपयात 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइ *(स्वइ, खनी, धारणा तइ)* । वयागु उगु रूप विपरिणत परिवर्तनशील जुया वनी, अन्यथा जुया वनी । रूपयागु विपरिणत जुया वनेवं, अन्यथा जुया वनेवं वयात शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! वेदनायात 'थ्व जिगु खः' ··· "

"भिक्षुपिं ! संज्ञायात 'थ्व जिगु खः' ··· "

"भिक्षुपिं ! संस्कारयात 'थ्व जिगु खः' ··· "

"भिक्षुपिं ! विज्ञानयात 'थ्व जिगु खः' थ्व जि खः 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइ । वयागु उगु विज्ञान विपरिणत जुया वनी, अन्यथा जुया वनी । विज्ञानयागु विपरिणत जुया वनेवं, अन्यथा जुया वनेवं वयात शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं *(तृष्णा, मान, दृष्टि दुगुलिं याना)* उपादान परितस्सना जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अनुपादान अपरितस्सना धयागु गुकथं जुइ ? भिक्षुपिं ! थन श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपयात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः धका सम्भे जुइ मखु *(स्वइ खंकी मखु, धारणा तइ*

मखु) ।' [३] वयागु उगु रूप विपरिणत जुया वनी, अन्यथा जुया वनी । रूपयागु विपरिणत जुया वंसां, अन्यथा जुया वंसां वयात शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! ··· वेदनायात ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संज्ञायात ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संस्कारयात ··· "

"भिक्षुपिं ! थन श्रुतवान् आर्यश्रावकं विज्ञानयात 'थ्व जिगु खः' 'थ्व जि खः' थ्व जिगु आत्मा खः धका सम्भे जुइ मखु । वयागु उगु रूप विपरिणत जुया वनी, अन्यथा जुया वनी । विज्ञानयागु विपरिणत जुया वंसां, अन्यथा जुया वंसां वयात शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं *(तृष्णा, मान, दृष्टि मदुगु कारणं)* अनुपादान अपरितस्सना जुइ ।"

९. कालत्तयअनिच्च-सुत्त[४]

११. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अतीत *(न्हापा)* य् व अनागत *(लिपा)* य् अनित्य खः वर्तमानय् *(आः)* नं अनित्य धका धया च्वनेमाःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुजागु खँ स्यूम्ह श्रुतवान् *(विद्वान)* आर्यश्रावक अतीत *(वने धुंकुगु)* रूपय् अनपेक्षित जुया च्वंवनी, अनागत *(लिपा जुइगु)* रूपयात अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान रूपयात निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रयत्नशील जुया च्वं च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! ··· अतीत वेदनाय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· अतीत संज्ञाय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· अतीत संस्कारय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं ! विज्ञान अतीतय् व अनागतय् अनित्य खः, वर्तमानय् नं अनित्य खः धका धया च्वने माःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुजागु खँ स्यूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत विज्ञानय् अनपेक्षित जुया च्वंच्वनी, अनागत विज्ञानयात अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान विज्ञानयात निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रयत्नशील जुया च्वं च्वनी ।"

१०. कालत्तय दुक्ख-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अतीतय् व अनागतय् दुःख खः, वर्तमानय् नं दुःख खः धका धया च्वने माःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुजागु खँ स्यूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत रूपय् अनपेक्षित जुया

३ अर्थात् विदर्शना ज्ञानं खंका काइ ।

४ अतीतानागतपच्चुपन्न – रो. ।

च्वं च्वनी, अनागत रूपयात अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान रूपया निर्वेद, विराग व निरोधया निर्तिं प्रयत्नशील जुया च्वं च्वनी।"

"भिक्षुपिं! ··· अतीत वेदनाय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं! ··· अतीत संज्ञाय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं! ··· अतीत संस्कारय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं! विज्ञान अतीत व अनागतय् दु:खं ख:, वर्तमानय् नं दु:ख धका धया च्वने मा:गु हे मखुत। भिक्षुपिं! थुजागु खँ स्यूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत विज्ञानय् अनपेक्षित जुया च्वं च्वनी, अनागत विज्ञानयात अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान विज्ञानया निर्वेद, विराग व निरोधया निर्तिं प्रयत्नशील जुया च्वं च्वनी।"

११. कालत्तय अनत्त-सुत्त

१३. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! रूप अतीतय् व अनागतय् अनात्म ख:, वर्तमानय् नं अनात्म ख: धका धया च्वने मा:गु हे मखुत। भिक्षुपिं! थुजागु खँ स्यूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं अतीत रूपय् अनपेक्षित जुया च्वं च्वनी, अनागत रूपयात अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान रूपया निर्वेद, विराग व निरोधया निर्तिं प्रयत्नशील जुया च्वं च्वनी।"

"भिक्षुपिं! ··· अतीत वेदनाय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं! ··· अतीत संज्ञाय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं! ··· अतीत संस्कारय् अनपेक्षित ··· "

"भिक्षुपिं! विज्ञान अतीत व अनागतय् अनात्म ख:, वर्तमानय् नं अनात्म ख: धका धया च्वने मा:गु हे मखुत। भिक्षुपिं! थुजागु खँ स्यूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत विज्ञानय् अनपेक्षित जुया च्वं च्वनी, अनागत विज्ञानयात अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान विज्ञानया निर्वेद, विराग व निरोधया निर्तिं प्रयत्नशील जुया च्वं च्वनी।"

नकुलपितु-वर्ग क्वचाल।

अनिच्च-वर्ग

१२. अनिच्च-सुत्त

१४. थथे जिं न्यना । ··· श्रावस्ती ··· । *(भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात –)* "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः, वेदना अनित्य खः, संज्ञा अनित्य खः, संस्कार अनित्य खः, विज्ञान अनित्य खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके रूपपाखें निर्वेद जुइ, वेदनापाखें नं निर्वेद जुइ, संज्ञापाखें नं निर्वेद जुइ, संस्कार पाखें नं निर्वेद जुइ, विज्ञान पाखें नं निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विरक्त जुइ, वैराग्य जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रम्हचर्यवास पूरा जुल, *(मार्गफल प्राप्त)*याये माःगु ज्या सिधल, आः हानं मेगु *(प्राप्त)* याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१३. दुक्ख-सुत्त

१५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप दुःख खः, वेदना दुःख खः, संज्ञा दुःख खः, संस्कार दुःख खः, विज्ञान दुःख खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके रूपपाखें निर्वेद जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१४. अनत्त-सुत्त

१६. श्रावस्ती ··· । *(भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात –)* "भिक्षुपिं ! रूप अनात्म खः, वेदना अनात्म खः, संज्ञा अनात्म खः, संस्कार अनात्म खः, विज्ञान अनात्म खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुजागु खंकूम्ह श्रुतवान आर्यश्रावकयाके रूपपाखें निर्वेद जुइ, वेदनापाखें निर्वेद जुइ, संज्ञापाखें निर्वेद जुइ, वेदनापाखें निर्वेद जुइ, विज्ञानपाखें निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विरक्त जुइ, वैराग्य जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रम्हचर्यवास पूरा जुल, *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु ज्या सिधल, आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१५. यदनिच्च-सुत्त

१७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः उकियात व जि मखु, जिगु मखु, जिगु आत्मा मखु धका बांलाक प्रज्ञा ज्ञानं गथे खः अथे यथाभूतं *(यथार्थ)* खंका कायेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! ··· वेदना अनित्य खः ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संज्ञा अनित्य खः ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· सस्कार अनित्य खः ··· "

"भिक्षुपिं ! विज्ञान अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः उकियात व जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु धका बांलाक प्रज्ञा ज्ञानं गथे खः अथे खंका कायेमाः । भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक ··· पूर्ववत् ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१६. यंदुक्ख-सुत्त

१८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः उकियात व जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु धका बांलाक प्रज्ञा ज्ञानं गथे खः अथे यथाभूतं खंका कायेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! वेदना ··· , संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान दुःख खः *(पूर्ववत्)* ··· भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१७. यदनत्ता-सुत्त

१९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अनात्म खः । गुगु अनात्म खः, उकियात व जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु धका बांलाक प्रज्ञा ज्ञानं गथे खः अथे यथाभूतं खंका कायेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! वेदना ··· , संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान अनात्म खः, उकियात व जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु धका बांलाक प्रज्ञा ज्ञानं गथे खः अथे यथाभूतं खंका कायेमाः । भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके रूपपाखें निर्वेद जुइ, ··· वेदनापाखें ··· , संज्ञापाखें ···, संस्कारपाखे ··· , विज्ञानपाखें निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विरक्त जुइ, वैराग्य जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु ज्या सिधल, आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१८. सहेतुअनिच्च-सुत्त[५]

२०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः । रूप उत्पत्ति जुइगु हेतु व प्रत्यय नं अनित्य खः । भिक्षुपिं ! अनित्यपाखें उत्पन्न जुया नं रूप गुकथं नित्य जुइ फइ ?"

---

५ प्रथम हेतु-सुत्त – सी. ।

"भिक्षुपिं ! ··· वेदना अनित्य खः ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संज्ञा अनित्य खः ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संस्कार अनित्य खः ··· "

"भिक्षुपिं ! विज्ञान अनित्य खः, विज्ञान उत्पत्ति जुइगु हेतु व प्रत्यय नं अनित्य खः । भिक्षुपिं ! अनित्यपाखें उत्पन्न जुया नं विज्ञान गुकथं नित्य जुइ फइ ? थुजागु खंम्ह श्रुतवान् ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१९. सहेतुदुक्ख-सुत्त

२१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप दुःख खः । रूप उत्पत्ति जुइगु हेतु व प्रत्यय नं दुःख खः । भिक्षुपिं ! दुःखपाखें उत्पन्न जुया नं रूप गुकथं सुख जुइ फइ ?"

"भिक्षुपिं ! ··· वेदना दुःख खः ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संज्ञा दुःख खः ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संस्कार दुःख खः ··· "

"भिक्षुपिं ! विज्ञान दुःख खः । विज्ञान उत्पत्ति जुइगु हेतु व प्रत्यय नं दुःख खः । भिक्षुपिं ! दुःखपाखें उत्पन्न जुया नं विज्ञान गुकथं सुख जुइ फइ ? थुजागु खंम्ह श्रुतवान् ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

२०. सहेतुअनत्त-सुत्त

२२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अनात्म खः । रूप उत्पत्ति जुइगु हेतु व प्रत्यय नं अनात्म खः । भिक्षुपिं ! अनात्मपाखें उत्पन्न जुया नं रूप गुकथं आत्मा जुइ फइ ?"

"भिक्षुपिं ! ··· वेदना अनात्म खः ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संज्ञा अनात्म खः ··· "

"भिक्षुपिं ! ··· संस्कार अनात्म खः ··· "

"भिक्षुपिं ! विज्ञान अनात्म खः । विज्ञान उत्पत्ति जुइगु हेतु व प्रत्यय नं अनात्म खः । भिक्षुपिं ! अनात्मपाखें उत्पन्न जुया नं विज्ञान गुकथं आत्मा जुइ फइ ? थुजागु खंम्ह श्रुतवान् ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

२१. आनन्द-सुत्त

२३. श्रावस्ती आरामय् ··· । अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! निरोध, निरोध धका धाइ । भन्ते ! गुगु धर्मयागु निरोधयात निरोध धका धाइगु खः ?"

"आनन्द ! रूप अनित्य खः, संस्कृत खः, प्रतीत्यसमुत्पन्न खः, क्षय धर्मा खः, व्यय धर्मा खः, निरोध धर्मा खः । उकियागु निरोध जुइवं निरोध जूगु धका धाइगु खः ।"

··· वेदना अनित्य खः ···

··· संज्ञा अनित्य खः ···

··· संस्कार अनित्य खः ···

··· विज्ञान अनित्य खः, संस्कृत खः, प्रतीत्यसमुत्पन्न खः, क्षय धर्मा खः, व्यय धर्मा खः, निरोध धर्मा खः । उकियागु निरोध जुइवं निरोध जूगु धका धाइगु खः । आनन्द ! थुपिं हे धर्मत निरोध जुइवं निरोध जूगु धका धाइगु खः ।

अनिच्च-वर्ग क्वचाल ।

भार-वर्ग

२२. भार-सुत्त

२४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! भार (burden) या बारे उपदेश बिये त्यना, भारहार *(कुब्यूम्हसिया)* या बारे उपदेश बिये त्यना, भार कुबिया च्वंगुया बारे उपदेश बिये त्यना, भार दीकूम्हसिया बारे उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· । भिक्षुपिं ! भार धयागुया अर्थ छु खः ? थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयात हे 'भार' धका धायेमाः । छु छु न्यागू ? रूप-उपादानस्कन्ध, वेदना-उपादानस्कन्ध, संज्ञा-उपादानस्कन्ध, संस्कार-उपादानस्कन्ध व विज्ञान-उपादानस्कन्ध । थुमित हे 'भार' धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! भारहार *(कुब्यूम्ह)* धयागुया अर्थ छु खः ? पुद्गल *(मनू)* यात धायेमाः । गुगु थुम्ह आयुष्मान् थुगु नांयाम्ह थुगु गोत्रयाम्ह खः । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे 'भार कुब्यूम्ह' धका धायेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! भारदान *(कुबिया च्वंगु धयागु)* या अर्थ छु खः ? गुगु थ्व तृष्णा खः, पुनर्जन्म दयका बिइम्ह, आशक्ति व राग दुम्ह, अन अन न्त्याइपु ताइम्ह, गथेकि काम-तृष्णा, भव-तृष्णा व विभव-तृष्णा । भिक्षुपिं ! थुमित हे भारदान *(कुबिया च्वंगु)* धका धाइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! भार दीकेगु धका धयागुया अर्थ छु खः ? अजागु तृष्णायात बिलकुल विराग=निरोध=त्याग=प्रतिनिःसर्ग=मुक्ति=अनालय याना छ्वयेगु *(अर्थात् निर्वाण प्राप्त यायेगु)*। भिक्षुपिं ! थुकियात हे भार दीकुगु धका धाइगु खः ।"

२५. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । अले आज्ञा जुया बिज्यासे सुगतं थुपिं गाथात आज्ञा जुया बिज्यात –

"भारा हवे पञ्चक्खन्धा, भारहारो च पुग्गलो ।
भारादानं दुखं लोके, भारनिक्खेपनं सुखं ॥"

"थुपिं न्यागू स्कन्ध धयागु धात्थेंगु भार खः
मनूत धयापिं भार कुबिया च्वंपिं खः,
भार उठे याना च्वनेगु लोकय् दुःख खः,
भार दीकेगु धयागु निश्चय नं सुख खः ।"

"निक्खिपित्वा गरुं भारं, अञ्ञं भारं अनादिय ।
समूलं तण्हमब्बुय्ह, निच्छातो परिनिब्बुतो"ति ॥

"भ्यातुसे च्वंगु भार दीके धुंका,
हानं मेगु भार काः मजुइगु
तृष्णायात हा*(मा)* नापं लिना छ्वयेगु हे
दुःख मुक्त निर्वाण प्राप्त यायेगु खः ।"

२३. परिञ्ञ-सुत्त

२६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! परिज्ञेय *(=बांलाक पाय्छिकथं सिइका तयेबहगु)* धर्म व परिज्ञान *(बांलाक पूर्णरूपं दय्केमाःगु ज्ञान)* धर्म सम्बन्ध उपदेश कने त्यना । उकियात न्यं ··· । भिक्षुपिं ! परिज्ञेय धर्म धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! रूप परिज्ञेय धर्म खः, वेदना परिज्ञेय धर्म खः, संज्ञा परिज्ञेय धर्म खः, संस्कार परिज्ञेय धर्म खः, विज्ञान परिज्ञेय धर्म खः । भिक्षुपिं ! थुमित हे परिज्ञेय धर्म धाइ । भिक्षुपिं ! परिज्ञान धर्म धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु राग क्षय, द्वेष क्षय व मोह क्षय खः उकियात हे परिज्ञान धाइ ।"

२४. अभिजान-सुत्त

२७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुबले तक रूपयात *(ज्ञान परिज्ञानं)* बांलाक म्हमसिइकं, पूर्ण रूपं *(विपश्यना ज्ञानं, तीरण परिञ्ञां)* मसिइकं प्रहाण मयायेकं, उकियात विरक्त याना मछ्वय्कं उबले तक दुःखयात क्षय याना छ्वये फइ धयागु संभव मदु ।"

"गुबले तक वेदनायात बांलाक म्हमसिइकं ··· "

"गुबले तक संज्ञायात बांलाक म्हमसिइकं ··· "

"गुबले तक संस्कारयात बांलाक म्हमसिइकं … "

"गुबले तक विज्ञानयात *(ज्ञान परिज्ञानं)* बांलाक म्हमसिइकं, पूर्ण रूपं मसिइकं, प्रहाण मयायेकं, उकियात विरक्त याना मछ्वय्कं उबले तक दुःखयात क्षय याना छ्वये फइ धयागु संभव मदु ।"

"भिक्षुपिं ! रूपयात *(ज्ञानपरिज्ञातं)* बांलाक म्हसिइका कायेवं, पूर्णरूपं सिइका कायेवं, प्रहाण याना छ्वयेवं, उकियात विरक्त कायेवं, प्रहाण याना छ्वयेवं, उकियात विरक्त याना छ्वयेवं दुःखयात क्षय याना छ्वये फइ – थ्व संभव दु ।"

"वेदनायात बांलाक म्हसिइका कायेवं … "

"संज्ञायात बांलाक म्हसिइका कायेवं … "

"संस्कारयात बांलाक म्हसिइका कायेवं … "

"विज्ञानयात *(ज्ञान परिज्ञानं)* बांलाक म्हसिइका कायेवं, पूर्णरूपं सिइका कायेवं, त्याग याना छ्वयेवं, उकियात विरक्त याना छ्वयेवं दुःखयात क्षय याना छ्वये फइ – थ्व संभव दु ।"

२५. छन्दराग-सुत्त

२८. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! रूपय् दइगु छन्दरागयात तोति । थुकथं तोतेवं उगु रूप प्रहीण जुया वनी, हा *(मा)* त्वाः दला वनी । छ्युं त्वाःदगु ताइबसिमाथें थ्व हानं बुया वइ मखुत, भविष्यय् हानं बुया वयें फइ मखुत ।"

"वेदनाय् दइगु छन्दरागयात तोति … "

"संज्ञाय् दइगु छन्दरागयात तोति … "

"संस्कारय् दइगु छन्दरागयात तोति … "

"विज्ञान दइगु छन्दरागयात तोति । थुकथं तोतेवं उगु विज्ञान प्रहीण जुया वनी, हाः *(मा)* त्वाः दला वनी । छ्युं त्वाः दगु ताइबसिमाथें थ्व हानं बुया वइ मखुत, भविष्यय् हानं बुया वये फइ मखुत ।"

२६. अस्साद-सुत्त

२९. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व तिनिगु अवस्थाय् जिगु मनय् थथे जुल – रूपया आस्वाद छु खः ? आदीनव *(दोष)* छु खः ? निस्सरण *(छुटकारा)* छु खः ?"

"वेदनाया आस्वाद छु खः ? … "

"संज्ञाया आस्वाद छु खः ? … "

"संस्कारया आस्वाद छु खः ? … "

"विज्ञानया आस्वाद छु खः ? आदीनव छु खः ? निस्सरण छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – रूपयागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य दइगु खः व हे रूपया आस्वाद खः । रूपय् गुगु अनित्य, दुःख विपरिणामधर्म दुगु खः व हे रूपया दोष *(आदीनव)* खः । गुगु रूपया प्रति छन्दरागयात दबे याना छ्वयेगु प्रहीण याना छ्वयेगु खः, व हे रूपपाखें निस्सरण खः ।"

"वेदनायागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य ··· "

"संज्ञायागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य ··· "

"संस्कारयागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य ··· "

"विज्ञानयागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य दइगु खः, व हे विज्ञानया आस्वाद खः । विज्ञानय् गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म दुगु खः व हे विज्ञानया दोष खः । गुगु विज्ञानया प्रति छन्दरागयात दबे याना छ्वयेगु, प्रहीण याना छ्वयेगु खः व हे विज्ञानपाखें निस्सरण खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले तक जिं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय् व निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे *(यथाभूतं)* सिइका मकयानी उबले तक, भिक्षुपिं ! जिं थुगु देव सहित लोकय्, मार सहित ब्रह्मलोकय्, श्रमण ब्राह्मण प्रजा देव मनुष्यपिंथाय् जिं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी मयाना ।"

"भिक्षुपिं ! गुबलें जिं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु आस्वादयात आस्वादया रूपय् दोषयात दोषया रूपय् व निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे यथाभूतं सिइका कया उबले ··· ज्िं थुगु ··· लोकय् ··· अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी याना ।"

जिके थुजागु ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – जिगु चित्त विमुक्त जुल *(अकुप्पा मे विमुत्ति)*, थ्व हे अन्तिम जाति *(=जन्म)* जुल, आः पुनर्जन्म जुइमाःगु मंत ।

२७. दुतियअस्साद-सुत्त

३०. श्रावस्ती ··· । " ··· भिक्षुपिं ! जिं रूपया आस्वादयात माला *(अनुसन्धान याना)* जुया । रूपयाके दइगु गुगु आस्वाद खः उकियात लुइका *(=खंका)* कया । रूपपाखें जुइगु गुलि नं आस्वादत खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।"

"भिक्षुपिं ! जिं रूपया दोष *(आदीनव)* यात माला जुया । रूपयाके दइगु गुगु दोष खः उकियात लुइका *(=खंका)* कया । रूपपाखें दइगु गुलि नं दोषत खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।"

"भिक्षुपिं ! जिं रूपया निःशरण *(छुटकारा, मुक्ति)* यात माला जुया । रूपयाके दइगु गुगु निःशरण खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । रूपपाखें दइगु गुलि नं निःशरण खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।"

"भिक्षुपिं ! जिं वेदनाया आस्वादयात ··· "

"भिक्षुपिं ! जिं संज्ञाया आस्वादयात ··· "

"भिक्षुपिं ! जिं संस्कारया आस्वादयात ··· "

"भिक्षुपिं ! जिं विज्ञानया आस्वादयात माला जुया जुया । विज्ञानयाके दइगु गुगु आस्वाद खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । विज्ञानपाखें दइगु गुलि नं आस्वादत खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।"

"भिक्षुपिं ! जिं विज्ञानया दोषयात माला जुया जुया । विज्ञानयाके दइगु गुगु दोष खः उकियात *(लुइका(खंका)* कया । विज्ञानपाखें दइगु गुलि नं दोष खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।"

"भिक्षुपिं ! जिं विज्ञानया निःशरणयात माला जुया जुया । विज्ञानयाके दइगु गुगु निःशरण खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । विज्ञानपाखें दइगु गुलि नं निःशरण खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया । भिक्षुपिं ! गुबले थुपिं पञ्चउपादानस्कन्धय् आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय्, निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे सिइका मकयानि उबले तक, भिक्षुपिं ! जिं थुगु देवसहित लोकय् मारसहित ब्रह्मलोकय् श्रमण ब्राह्मण प्रजा देव मनुष्यपिंथाय् अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी मयाना ।"

"भिक्षुपिं ! गुबलें जि थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय्, निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे सिइका कया उबले ··· जिं थुगु ··· लोकय् अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी याना ।"

जिके थुजागु ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – जिगु चित्त विमुक्त जुल, थ्व हे अन्तिम जाति *(जन्म)* जुल, आः पुनर्जन्म जुइमाःगु मंत ।

२८. ततियअस्साद-सुत्त

३१. श्रावस्ती ··· । " ··· भिक्षुपिं ! यदि रूपयाके *(रूपय्)* आस्वाद *(न्ह्याइपु तायेबहःगु)* मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं रूपय् आसक्त जुइ मखुगु जुइ । भिक्षुपिं ! रूपय् आस्वाद दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपय् आसक्त जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि रूपय् दोष *(आदीनव)* मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं रूपं निर्वेद *(=विराग)* मजुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! रूपय् दोष दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपय् आसक्त मजुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि रूपय् निःशरण मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं रूपं*(रूपपाखें)* मुक्त मजुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! रूपय् निःशरण दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपं निःशरण जू, उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपं निःशरण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि वेदनाय् आस्वाद मदुगु ··· "

"भिक्षुपिं ! यदि संज्ञाय् आस्वाद मदुगु ··· "

"भिक्षुपिं ! यदि संस्कारय् आस्वाद मदुगु ··· "

"भिक्षुपिं ! यदि विज्ञानय् आस्वाद मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं विज्ञानय् आसक्त जुइ मखुगु जुइ । भिक्षुपिं विज्ञानय् आस्वाद दु उकिं प्राणीपिं विज्ञानय् आसक्त जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि विज्ञानय् दोष मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं विज्ञानं निर्वेद *(=विराग)* मजुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! विज्ञानय् दोष दु उकिं प्राणीपिं विज्ञानं निर्वेद जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि विज्ञानय् निःशरण मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं विज्ञानं*(विज्ञानपाखें)* मुक्त मजुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! विज्ञानय् निःशरण दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं विज्ञानं निःशरण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुवले तक सत्त्व प्राणीपिसं थुपिं न्यागू *(पंच)* उपादानस्कन्धयागु आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय्, निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइका काइ मखुनि उबले तक भिक्षुपिं ! सत्त्व प्राणीपिं देवलोकय् मारलोकय्, ब्रह्मलोकय्, श्रमण ब्राह्मण लोकय् तथा देवसहित मनुष्यपिंथाय् अविमुक्त जुया च्वनी, प्यपुना च्वनी, छुटे जुइ मखु, इमिगु चित्त प्रदूषित जुइका च्वं च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले सत्त्व प्राणीपिंसं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय्, निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे*(यथार्थ रूपं)* सिइका काइ, उबलें भिक्षुपिं ! सत्त्व प्राणीपिं देवलोकं, मारलोकं ब्रह्मलोक, श्रमण ब्राह्मण लोकं तथा देवसहित मनुष्यपिंथासं विमुक्त जुया वनी, प्यपुना च्वनी मखु, छुटे जुइ, इमिगु चित्त अप्रदूषित जुइका च्वं च्वनी ।"

२९. अभिनन्दन-सुत्त

३२. श्रावस्ती ··· । " ··· भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं रूपयात अभिनन्दन याइ वं दुःखयात नं अभिनन्दन याइ । गुम्हसिनं दुःखयात अभिनन्दन याइ उम्ह दुःखं मुक्त मजू धका जिं धया ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं वेदनायात अभिनन्दन ··· "

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं संज्ञायात अभिनन्दन ··· "

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं संस्कारयात अभिनन्दन ··· "

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं विज्ञानयात अभिनन्दन याइ वं दुःखयात नं अभिनन्दन याइ । गुम्हसिनं दुःखयात अभिनन्दन याइ उम्ह दुःखं मुक्त मजू धका जिं धया ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं रूपयात अभिनन्दन याइ मखु वं दुःखयात नं अभिनन्दन याइ मखु । गुम्हसिनं दुःखयात अभिनन्दन याइ मखु उम्ह दुःखं मुक्त जुल धका जिं धया ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं वेदनायात अभिनन्दन ··· "

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं संज्ञायात अभिनन्दन ··· "

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं संस्कारयात अभिनन्दन ··· "

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं विज्ञानयात अभिनन्दन ··· "

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं दुःखयात अभिनन्दन याइ मखु उम्ह दुःखं मुक्त जुल धका जिं धया ।"

३०. उप्पाद-सुत्त

३३. श्रावस्ती ··· । " ··· भिक्षुपिं ! गुगु रूपयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया *वइगु (पुनर्जन्म खः)* प्रादुर्भाव जुइगु धयागु हे दुःखया उत्पत्ति खः, रोग दया वइगु खः, जरा व मरणया प्रादुर्भाव जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु वेदनायागु उत्पत्ति ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु संज्ञायागु उत्पत्ति ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु संस्कारयागु उत्पत्ति ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु विज्ञानयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु, प्रादुर्भाव जुइगु धयागु हे दुःखया उत्पत्ति खः, रोग दया वइगु खः, जरा व मरणया प्रादुर्भाव जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गगु रूपयागु निरोध, व्युपशम जुइगु, तथा अत्थङ्गम जुया वनिगु *(अस्त जुया खने मदया वनिगु)* धयागु हे दुःखया निरोध खः, रोगया अन्त्य खः, जरा व मरण अत्थङ्गम जुया वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु वेदनायागु निरोध ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु संज्ञायागु निरोध ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु संस्कारयागु निरोध ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु विज्ञानयागु निरोध, व्युपशम तथा अत्थङ्गम जुया वनिगु धयागु हे दुःखया निरोध खः, रोगया अन्त्य खः, जरा व मरणया अत्थङ्गम जुया वनिगु खः ।"

३१. अघमूल-सुत्त

३४. श्रावस्ती ··· । " ··· भिक्षुपिं ! दुःखया बारे उपदेश बिये त्यना, दुःखया मूल *(हा)* या बारे उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· । भिक्षुपिं ! दुःख छु खः ? भिक्षुपिं ! रूप दुःख खः । वेदना दुःख खः । संज्ञा दुःख खः । संस्कार दुःख खः । विज्ञान दुःख खः । भिक्षुपिं ! थुकियात हे 'दुःख' धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! दुःखया मूल *(हा)* छु खः ? गुगु थ्व तृष्णा, पुनर्भव दयेका बिइगु, आसक्ति व रागं युक्तं, अन अन *(जन्मय्)* आनन्द खोजे याइम्ह खः । गुगु थ्व कामतृष्णा, भवतृष्णा व विभवतृष्णा खः । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे दुःखया मूल धाइ ।"

३२. पभङ्गु-सुत्त

३५. श्रावस्ती ··· । " ··· भिक्षुपिं ! भंगुर *(तज्याइगु)* व अभंगुर *(तमज्याइगु)* या बारे उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· । भिक्षुपिं ! छु भंगुर खः, छु अभंगुर खः ? भिक्षुपिं ! रूप भंगुर खः । गुगु उकिया निरोध, व्युपशम, अत्थङ्गम *(अस्त जुया खने मदया वनिगु)* धयागु हे अभंगुर खः ।"

"भिक्षुपिं ! वेदना भंगुर … "

"भिक्षुपिं ! संज्ञा भंगुर … "

"भिक्षुपिं ! संस्कार भंगुर … "

"भिक्षुपिं ! विज्ञान भंगुर खः । गुगु उकिया निरोध, व्युपशम, अत्थङ्गम धयागु हे अभंगुर खः ।"

भार-वर्ग क्वचाल ।

नतुम्हाक-वर्ग

३३. नतुम्हाक-सुत्त

३६. श्रावस्ती … । … "भिक्षुपिं ! गुगु छिमिगु मखु उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । भिक्षुपिं ! छिमिगु छु मखु ? भिक्षुपिं ! रूप छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । वेदना छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । संज्ञा छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । संस्कार छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । विज्ञान छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* थन जेतवन *(विहार)* य् च्वंगु घाँय्, सिं, कचामचा हःहि सुं मनुखं कया यंकल, अथवा च्याका बिल अथवा गथे याये मस्तेवल अथे यात धाःसा छु छिमिगु मनय् थथे जूला – थुम्ह मनुखं जिमित यंका च्वन, अथवा च्याका च्वन, अथवा गथे याये मास्तेवल अथे याना च्वन ?"

"मजू, भन्ते ! "

"अथे छाय् मजूगुले ?"

"भन्ते ! छाय्धाःसां थ्व जिमिगु आत्मा मखु न त थ्व जिमिगु थःगु हे *(आत्मा सम्बन्धित)* खः ।

"भिक्षुपिं ! थथे हे तुं, रूप छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । वेदना छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । संज्ञा छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । संस्कार छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । विज्ञान छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ ।"

३४. दुतियनतुम्हाक-सुत्त

३७. श्रावस्ती ··· । ··· "भिक्षुपिं ! गुगु छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । भिक्षुपिं ! छिमिगु छु मखु ? भिक्षुपिं ! रूप छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । वेदना छिमिगु मखु, ··· । संज्ञा छिमिगु मखु ··· । संस्कार छिमिगु मखु ··· । विज्ञान छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ ।"

३५. अञ्ञतरभिक्खु-सुत्त[६]

३८. श्रावस्ती ··· । अनंलि सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वल, वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवान् जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ, ताकि जिं भगवान्यागु उपदेश न्यना याकचा, एकान्तय् अप्रमत्त, संयमशील व प्रहीतात्म जुया विहार याये फयेमा ।

"भिक्षु ! सुं मनूयाके गजागु अनुशय दइगु खः उकियात अजागु कथं हे सिइका कायेमाः, अजागु अनुशय मदुसा अजागु अनुशय मदु धका नं सिइका कायेमाः ।"

"भगवान् ! सिल । सुगल ! सिल ।"

"भिक्षु ! जिं थुगु संक्षिप्तं कनागुयात छं विस्तारपूर्वक अर्थ गुकथं सिइका *(थुइका)* कया ?"

"भन्ते ! यदि रूपयागु अनुशय दसा *(रूपयागु अनुशय)* दु धका सिइका कायेगु । वेदनायागु अनुशय दसा दु धका सिइका कायेगु । संज्ञायागु अनुशय दसा दु धका सिइका कायेगु । संस्कारयागु अनुशय दसा दु धका सिइका कायेगु । विज्ञानयागु अनुशय दसा दु धका सिइका कायेगु ।"

"भन्ते ! यदि *(सुयाकें)* रूपयागु अनुशय मदुसा मदु धका सिइका कायेगु । यदि वेदनायागु अनुशय मदुसा मदु धका सिइका कायेगु । यदि संज्ञायागु अनुशय मदुसा मदु धका सिइका कायेगु । यदि संस्कारयागु अनुशय मदुसा मदु धका सिइका कायेगु । यदि विज्ञानयागु अनुशय मदुसा मदु धका सिइका कायेगु । भगवानं आज्ञा दयेका बिज्यागु थुगु संक्षिप्त वचनयात जिं थुकथं विस्तारपूर्वक सिइका थुइका कया ।

"साधु, साधु ! ! छं धाःगु ठीक जू, भिक्षु ! जिं थुगु संक्षिप्तं कनागु खँयात छं ठीक रूपं विस्तारपूर्वक अर्थ थुइका काल । यदी *(सुयाकें)* रूपयागु अनुशय मदुसा मदु धका सिइका कायेगु । यदि वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञानयागु अनुशय मदुसा मदु धका सिइका कायेगु । जिं थुकथं संक्षिप्त् कनागु खँयात थुकथं हे ठीक रूपं विस्तारपूर्वक अर्थ थुइका कायेमाः ।"

---

६ प्रथम भिक्खु-सुत्त – सी. ।

अनंलि, उम्ह भिक्षु भगवानं आज्ञा दयका बिज्यागु वचनयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना वन ।

अनंलि, उम्ह भिक्षु याकचा, अप्रमादी जुया उद्योगी जुया थः हे दुनें संयमी जुया विहार याना याकनं हे, गुकिया निर्तिं कुलपुत्रपिं बांलाक छेँ तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु खः, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य-फलयात थ्व हे जन्म *(जीवन)* य् स्वयं सिइका, अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना, उपशान्त जुया विहार याना च्वन । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, गुगु *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु खः *(प्राप्त)* याये धुन, हानं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धका सिइका काल । उम्ह भिक्षु अरहत्‌पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

३६. दुतियअञ्ञतरभिक्खु-सुत्त

३९. श्रावस्ती ··· । अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ, ताकि जिं भगवान्यागु उपदेश न्यना याकचा एकान्तय् अप्रमत्त, संयमशील व प्रहीतात्म जुया विहार याये फयेमा ।

"भिक्षु ! *(सुं गुम्हसियाके)* अनुशय दया मच्वंसा *(अजागु अनुशय पाः जुया फुना वना च्वन)* थुलि मन्त धका वाचाय्‌का च्वनेगु । वं गुलि वाचाय्‌का च्वनी उलि हे वं सिइका च्वनी *(सुं गुम्हसियाके)* अनुशय दया च्वंसा अजागु थुलि दु धका वाचाय्‌का च्वनेगु । वं गुलि वाचाय्‌का च्वनी उलि हे वं सिइका च्वनी ।"

" भगवान् ! सिल । सुगत ! सिल ।"

"भिक्षु ! जिं थुगु संक्षिप्तं कनागुयात छं विस्तारपूर्वक अर्थ गुकथं सिइका थुइका कया ?"

"भन्ते ! *(सुं गुम्हसियाके)* रूपयागु अनुशय दया मच्वंसा अजागु थुलि *(मात्रा)* मंत धका वाचाय्‌का च्वनेगु । वेदनायागु अनुशय ··· संज्ञायागु अनुशय ···, संस्कारयागु अनुशय ··· विज्ञानयागु अनुशय दया मच्वंसा अजागु थुलि मंत धका वाचाय्‌का च्वनेगु ।

"भन्ते ! रूपयागु अनुशय दया च्वंसा अजागु थुलि दनि धका वाचाय्‌का च्वनेगु । वेदनायागु अनुशय ··· , संज्ञायागु अनुशय ···, संस्कारयागु अनुशय ··· विज्ञानयागु अनुशय दया च्वंसा अजागु थुलि दनि धका वाचाय्‌का च्वनेगु ।

"साधु, साधु ! ! भिक्षु ! छं धाःगु ठीक जू । जिं थुगु संक्षिप्तं कनागु खँयात छं ठीक रूपं विस्तारपूर्वक अर्थ थुइका काल । भिक्षु ! अनुशय दया मच्वंसा थुलि मंत धका वाचाय्‌का च्वनेगु ··· जिं थुकथं संक्षिप्तं कनागु खँयात थुकथं हे ठीक रूपं विस्तारपूर्वक अर्थ थुइका कायेमाः ।"

··· उम्ह भिक्षु अरहत्‌पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

३७. आनन्द-सुत्त

४० श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आनन्दयाके भगवानं न्यना बिज्यात – "आनन्द ! यदि सुनानं छंके – "आवुसो ! छु धर्म उत्पन्न जुइ, व्यय जुया वनी तथा थातं च्वना अन्यथा *(फरक)* जुया वनी धका न्यन धाःसा, आनन्द ! छं थथे न्यंगु न्ह्यसःया लिसः छु बियेगु ?

"भन्ते ! ··· जिके थथे न्यंगु न्ह्यसःया लिसः थथे बिये –

"आवुसो ! रूप उत्पत्ति जुया वइ, व्यय जुया वनी, हानं थातं च्वंच्वं अन्यथा जुया वनी । वेदना उत्पत्ति ··· , संज्ञा उत्पत्ति ···, संस्कार उत्पत्ति ··· , विज्ञान उत्पत्ति जुया वइ, व्यय जुया वनी, हानं थातं च्वंच्वं अन्यथा जुया वनी । आवुसो ! थुपिं हे धर्म उत्पन्न जुया वइ, व्यय जुया वनी, हानं थातं च्वच्वं अन्यथा जुया वनी ··· । भन्ते ! जिके थथे न्यंगु न्ह्यसःया लिसः थुकथं बिये ।

ठीक जू, आनन्द ! ठीक जू । रूप उत्पत्ति जुया वइ, व्यय जुया वनी, हानं थातं च्वंच्वं अन्यथा जुया वनी । वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ··· विज्ञान उत्पत्ति जुया वइ, व्यय जुया वनी, हानं थातं च्वच्वं अन्यथा जुया वनी । आनन्द ! छंके थथे न्यंगुया न्ह्यसःया लिसः थुकथं बियेमाः ।

३८. दुतियआनन्द-सुत्त

४१. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दयाके भगवानं थथे न्यना बिज्यात –

"आनन्द ! यदि छंके सुनानं – "आवुसो ! छु धर्मयागु उत्पन्न जुल व्यय जुल, तथा थातं च्वंच्वं अन्यथा जुया वन ? छु धर्मया उत्पन्न जुइ तिनि, व्यय जुइ तिनि, तथा थातं च्वंच्वं अन्यथा जुया वनी ? छु धर्मयागु उत्पन्न जुया च्वन, व्यय जुया च्वन, तथा थातं च्वच्वं अन्यथा जुया वना च्वन धका न्यन धाःसा आनन्द ! छंके थथे न्यंगु न्ह्यसःया लिसः छु बियेगु ?"

"भन्ते ! ··· जिके थथे न्यंगु न्ह्यसःया लिसः थथे बिये – "

"आवुसो ! गुगु रूप अतीत वने धुंकल, =निरुद्ध जुइ धुंकल=विपरिणत जुइ धुंकल उकिया उत्पत्ति जुया वने धुंकल, व्यय जुया वने धुंकल, थातं च्वंच्वं अन्यथात्व जुया वने धुंकल । ··· वेदना ···, संज्ञा ··· , संस्कार ···, गुगु वेदना अतीत वने धुंकल ··· उकिया उत्पत्ति जुया वने धुंकल, व्यय जुया वने धुंकल, थातं च्वच्वं अन्यथात्व जुया वने धुंकल, आवुसो ! थुपिं हे धर्मतय्गु उत्पन्न जुया वने धुंकल, व्यय जुया वने धुंकल तथा थातं च्वच्वं अन्यथात्व जुया वने धुंकल ।

"आवुसो ! गुगु रूप आःतक उत्पन्न मजूनि, प्रकट मजूनि, उकिया उत्पन्न जुया वनि तिनि, व्यय जुया वनि तिनि तथा थातं च्वच्वं अन्यथात्व जुया वनि तिनि । ··· वेदना ··· , संज्ञा ···, संस्कार ··· , गुगु विज्ञान आःतक उत्पन्न मजूनि, प्रकट मजूनि उकिया उत्पन्न जुया वनि तिनि, व्यय जुया वनि तिनि, तथा थातं च्वच्वं अन्यथात्व जुया वनि तिनि । आवुसो ! थुपिं हे धर्मतय्गु उत्पन्न जुइ तिनि, व्यय जुया वनि तिनि, तथा थातं च्वंच्वं अन्यथात्व जुया वनि तिनि ।"

"आवुसो ! गुगु रूप आः उत्पन्न जुया च्वन, प्रकट जुया च्वन उकियागु हे उत्पन्न जुया वना च्वन, व्यय जुया वना च्वन तथा थातं च्वच्वं अन्यथात्व जुजुं वना च्वंगु दु । ··· वेदना ··· , संज्ञा ··· , संस्कार ··· , गुगु विज्ञान आः उत्पन्न जुया च्वन, प्रकट जुया च्वन, उकियागु हे उत्पन्न जुया वना च्वन, व्यय जुया वना च्वन तथा थातं च्वंच्वं अन्यथात्व जुजुं वना च्वंगु दु । आवुसो ! थुपिं हे धर्म उत्पन्न जुया वना च्वन, व्यय जुया वना च्वन तथा थातं च्वंच्वं अन्यथात्व जुजुं वना च्वंगु दु । भन्ते ! जिके थथे न्यंगु न्ह्यसःया लिसः थुकथं बिये ।

"साधु साधु ! ! आनन्द ! ठीक जू । आनन्द ! ··· *(फुक्क छको हानं दोहरे याना)* । आनन्द ! छंके थथे न्यंगुया न्ह्यसःया लिसः थुकथं बियेमाः ।"

३९. अनुधम्म-सुत्त[७]

४२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धर्मानुधर्म प्रतिपन्न जूम्ह *(नवलोकुत्तर धर्मयात अनुलोमगु पूर्वभाग प्रतिपदायात अनुगमन याना च्वंम्ह)* भिक्षुया नितिं रूप प्रति आपालं विरक्त जुया च्वं च्वनेगु थ्व अनुलोम *(धर्मानुकूल)* धर्म खः । ··· वेदना ··· , संज्ञा ···, संस्कार ··· , विज्ञान प्रति आपालं विरक्त जुया च्वं च्वनेगु थ्व अनुलोम धर्म खः ।"

थुकथं विरक्त जुया च्वं च्वंम्हसिन रूपयात बांलाक म्हसिइ, वेदना ···, संज्ञा ··· , संस्कार ··· , विज्ञानयात बांलाक म्हसिइ ।

रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञानयात बांलाक म्हसिइवं रूपं मुक्त जुया वनी, वेदनां मुक्त जुया वनी, संज्ञां मुक्त जुया वनी, संस्कारं मुक्त जुया वनी, विज्ञानं मुक्त जुया वनी । जाति, जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायासं मुक्त जुया वनी । व फुक्क दुःखं मुक्त जुल – थथे जिं धया ।

४०. दुतियअनुधम्म-सुत्त

४३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धर्मानुधर्म प्रतिपन्न *(विपश्यना भावनाय् लगे जूम्ह)* जूम्ह गुम्ह भिक्षु खः उम्हसिया नितिं रूपयात अनित्य *(अनित्यानुपश्यी)* खंका जुइगु थ्व अनुलोम धर्म *(धर्मानुकूल)* खः । ··· वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञानयात अनित्य खंका जुइगु थ्व अनुलोम धर्म खः । ··· पूर्ववत् ··· व फुक्क दुःख मुक्त जुल – थथे जिं धया ।"

४१. ततियअनुधम्म-सुत्त

४४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धर्मानुधर्म प्रतिपन्न जूम्ह गुम्ह भिक्षु खः उम्हसिया नितिं रूपयात दुःख *(दुःखानुपश्यी)* खंका जुइगु – थ्व अनुलोम धर्म खः । ··· वेदना ···। संज्ञा ··· । संस्कार ··· ।

---

७ पठम अनुधम्म-सुत्त – सी. ।

विज्ञानयात दुःख खंका जुइगु – थ्व अनुलोम धर्म खः । ··· पूर्ववत् ··· व फुक्क दुःखं मुक्त जुल – थथे जिं धया ।"

४२. चतुत्थअनुधम्म-सुत्त

४५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! धर्मानुधर्म प्रतिपन्न जूम्ह गुम्ह भिक्षु खः उम्हसिया नितिं रूपयात अनात्म *(अनत्तानुपश्यी)* खंका जुइगु – थ्व अनुलोम धर्म खः । ··· वेदना ···। संज्ञा ···। संस्कार ···। विज्ञानयात अनत्तानुपश्यी *(अनात्म खंका)* जुइगु – थ्व अनुलोम धर्म खः ।"

गुम्हसिनं रूपय् अनत्तानुपश्यी जुया विहार याना च्वनी ···, रूपयात बांलाक म्हसिइ, वेदना, ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञानयात बांलाक म्हसिइ ।

रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञानयात बांलाक म्हसिइवं रूपं मुक्त जुया वनी, वेदनां ··· , संज्ञा ··· संस्कारं ···, विज्ञानं मुक्त जुया वनी । जाति, जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य, उपायासं मुक्त जुया वनी । व फुक्क दुःखं मुक्त जुल – थथे जिं धया ।

नतुम्हाक-वर्ग क्वचाल ।

आत्मद्वीप-वर्ग

४३. अत्तदीप-सुत्त

४६. श्रावस्ती ··· । " ··· भिक्षुपिं ! थःगु आधार थः जु, थःगु शरण थः जु, सुं मेपिनि शरणागत जुइ मते । धर्म हे छिमिगु आधार खः, धर्म हे छिमिगु शरण खः, सुं मेपिं *(छ्रं)* शरणागत जू वने मते । भिक्षुपिं ! धर्म हे छिमिगु आधार दय्का, धर्म हे छिमिगु शरण दय्का, मेपिं सुयागु शरणय् मवंसे छिमिसं बांलाक परीक्षा याना स्वयेमाः – शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपादानया जन्म=प्रभव *(स्रोत)* छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायासया जन्म=प्रभव *(स्रोत)* धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन *(=बुद्धशासनय्)* आर्यपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, आर्यधर्मय् दक्षता मदुम्ह, आर्यधर्मय् विनीत मजूम्ह, सत्पुरुषपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता मदुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् विनीत मजूम्ह अश्रुतवान् पृथक्जनं 'रूप' आत्म खः धका स्वइ *(खंकी)*, रूपत्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकी)* अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)* । वयागु उगु रूप विपरिणत जुइ, अन्यथा जुया वनी । रूप विपरिणत जुया वनेवं अन्यथा जुया वनेवं वयात शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायास जुइ ।"

··· वेदना विपरित जुया वनेवं ···

··· संज्ञा विपरित जुया वनेवं ···

··· संस्कार विपरित जुया वनेवं ···

वयागु उगु विज्ञान विपरिणत जुइ, अन्यथा जुया वनी । विज्ञान विपरित जुया वनेवं अन्यथा जुया वनेवं वयात शोक, परिदेव, दु:ख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ ।

"भिक्षुपिं ! रूपया अनित्यत्व, विपरिणामधर्म, विराग, निरोधयात सिइका गुगु न्हापायागु *(भूतकालया)* रूप ख:, हानं गुगु आ:यागु *(वर्तमान कालया)* रूप ख: इपिं सकतां रूप अनित्य, दु:ख व विपरिणामधर्मा ख:, उकियात गथे ख: अथे यथाभूत रूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेवं गुगु शोकादि *(=शोक, परिदेव, दु:ख, दौर्मनस्य व उपायास)* ख: इपिं फुक्व प्रहीण जुया वनी । इपिं प्रहीण जुया वनेवं त्रास दइ मखुत । त्रास मदयेवं सुखपूर्वक विहार *(सुख विहारी)* याये दइ । सुखपूर्वक विहार याम्ह *(सुख विहारी)* भिक्षुयात तदङ्ग निब्बुतो *(=अर्थात् विदर्शना ज्ञानं शोक शान्त याम्ह)* धाइ ।"

··· वेदनाया अनित्यत्व ···

··· संज्ञाया अनित्यत्व ···

··· संस्कारया अनित्यत्व ···

··· विज्ञानया अनित्यत्व, विपरिणामधर्म, विराग, निरोधयात सिइका गुगु न्हापायागु विज्ञान ख: हानं गुगु आ:यागु विज्ञान ख: इपिं सकतां विज्ञान अनित्य, दु:ख व विपरिणाम धर्मा ख:, उकियात गथे ख: अथे यथाभूत रूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेवं गुगु शोकादि ख: इपिं फुक्क प्रहीण जुया वनी । इपिं प्रहीण जुया वनेवं त्रास दइ मखुत । त्रास मदयेवं सुखपूर्वक विहार *(सुख विहारी)* याये दइ । सुखपूर्वक विहार या:म्ह भिक्षुयात 'तदङ्ग निब्बुतो' धाइ ।

४४. पटिपदा-सुत्त

४७. श्रावस्ती ··· । " ··· भिक्षुपिं ! सत्कायया उत्पत्ति जुइगु मार्ग व सत्कायया निरोध जुइगु मार्गया बारे उपदेश बिये त्यना, उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय उत्पत्ति जुइगुया मार्ग छु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! थन *(=बुद्धशासनय्)* आर्यपिनिगु दर्शन मया:म्ह ··· अश्रुतवान् पृथक्जनं 'रूप' आत्म ख: धका स्वइ *(खंकी)*, रूपत्वयात 'आत्मा ख:' धका *(खंकी)* , आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकी)* अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)* ।"

··· **'वेदना आत्मा ख:'** ···

··· **'संज्ञा आत्मा ख:'** ···

··· **'संस्कार आत्मा ख:'** ···

··· 'विज्ञान आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)* , विज्ञानत्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)* , आत्माय् 'विज्ञान दु' धका स्वइ *(खंकी)* अथवा विज्ञानय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)*।

"भिक्षुपिं ! थ्वयात हे सत्काययागु उत्पत्ति जुइगु मार्ग धाइ । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे दुःखयात उत्पत्ति जुइगु मार्ग धाइ धका सिइका कायेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काययागु निरोध जुइगु मार्ग छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन, श्रुतवान् ··· आर्यश्रावकं 'रूप' आत्मा खः धका स्वइ मखु *(खंकी मखु)* , रूपत्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)* मखु, रूपय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)* मखु ।"

" ··· 'वेदना' आत्मा खः धका स्वइ मखु ··· "

" ··· 'संज्ञा' आत्मा खः धका स्वइ मखु ··· "

" ··· 'संस्कार' आत्मा खः धका स्वइ मखु ··· "

" ··· 'विज्ञान' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)* मखु, विज्ञानयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)* मखु, आत्माय् 'विज्ञान दु' धका स्वइ *(खंकी)* मखु अथवा विज्ञानय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)* मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थ्वयात सत्काय-निरोध जुइगु मार्ग धाइ । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे दुःख निरोध जुइगु मार्ग खः धाइ धका सिइका कायेमाः ।"

४५. अनिच्च-सुत्त

४८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथाभूतरूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः । थुकथं गथे खः अथे यथाभूतरूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेवं चित्त उपादान रहित जुया आस्रवं विरक्त व विमुक्त जुया वनी ।"

" ··· वेदना अनित्य खः ··· "

" ··· संज्ञा अनित्य खः ··· "

" ··· संस्कार अनित्य खः ··· "

" ··· विज्ञान अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथाभूतरूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः । थुकथं गथे खः अथे यथाभूतरूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेवं चित्त उपादान रहित जुया आस्रवं विरक्त व विमुक्त जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! यदि भिक्षुयागु चित्त रूपया प्रति उपादान रहित जुल धाःसा आस्रवं विरक्त व विमुक्त जुया वनी ।"

" ··· वेदनाया प्रति उपादान रहित ··· "

" ··· संज्ञाया प्रति उपादान रहित ··· "

" ··· संस्कारया प्रति उपादान रहित ··· "

" ··· विज्ञानया प्रति उपादान रहित जुल धाःसा आस्रवं विरक्त व विमुक्त जुया वनी । विरक्त व विमुक्त जुया वनेवं चित्त स्थिर जुया वइ, स्थिर जुया वयेवं शान्त जुया वइ, शान्त जुया वयेवं त्रास दइ मखुत, त्रास मदयेवं थःके दुने दुने निर्वाण प्राप्त जुइ । जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, *(मार्ग-फल प्राप्त)* यायेमाःगु याये सिधल, हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

४६. दुतियअनिच्च-सुत्त

४९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथाभूतरूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः । थुकथं गथे खः अथे यथाभूतरूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेवं चित्त उपादान रहित जुया आस्रवं विरक्त व विमुक्त जुया वनी ।"

" ··· वेदना अनित्य खः ··· "

" ··· संज्ञा अनित्य खः ··· "

" ··· संस्कार अनित्य खः ··· "

" ··· विज्ञान अनित्य खः ··· *(पूर्ववत्)* ···

"गथे खः अथे यथाभूतरूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेवं वयाके पूर्वान्तानुदृष्टि दइ मखु । पूर्वान्तानुदृष्टिस मलायेंव वयाके अपरान्तानुदृष्टि दइ मखु । अपरान्तानुदृष्टि मदयेवं वं गन नं परामर्श *(अलमल जुया च्वने)* याये माली मखु । व रूपय् ··· वेदनाय् ··· , संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् चित्त विरक्त जुइ, विमुक्त जुइ तथा उपादान रहित जुया वनी । वयागु चित्त विमुक्त जुइवं स्थिर जुइ । स्थिर जुइवं शान्त जुइ । शान्त जुया वयेवं त्रास दइ मखु । त्रास मदयेवं थःके दुने दुने निर्वाण प्राप्त जुइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु याये सिधल, हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

४७. समनुपस्सना-सुत्त

५०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! उपिं श्रमण व ब्राह्मणपिं, गुपिंसं आत्मा सम्बन्धी अनेक धारणा व दृष्टि दय्का च्वनीगु खः, इपिं सकसिनं आत्मा धयागु थुपिं पंचउपादानस्कन्ध खः अथवा थुपिं मध्ये छगू खः धका धारणा दय्का च्वनी, दृष्टि तया च्वनी । छु छु न्यागू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यपिनिगु दर्शन मयाम्ह ··· अश्रुतवान् पृथक्जनं 'रूप' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)*, रूपत्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ, *(खंकी)* , आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकी)* अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)* ।"

" ··· 'वेदना' आत्मा खः ··· "

" ··· 'संज्ञा' आत्मा खः ··· "

" ··· 'संस्कार' आत्मा ··· "

" ··· 'विज्ञान' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)*, विज्ञानयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् 'विज्ञान दु' धका स्वइ *(खंकी)* अथवा विज्ञानय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)*, थुकथं सम्भे जुइवं वयाके *(थुजागु दृष्टि दुम्हसियाके)* अस्मि *(= 'जि दु')* धयागु अविद्या दया वइ।"

"भिक्षुपिं ! "जि दु *(=अस्मि)*" धयागु अविद्या दय्वं वयाके न्यागू इन्द्रियत – चक्षु-इन्द्रिय, श्रोत्र-इन्द्रिय, घ्राण-इन्द्रिय, जिह्वा-इन्द्रिय, व काय-इन्द्रिय दया वइ।

"भिक्षुपिं ! मन दु *(आरम्मण)* धर्म दु व अविद्या दु। भिक्षुपिं ! अविद्या संस्पशोत्पन्न वेदना जुइवं अश्रुतवान् पृथक्जनयाके 'अस्मिता' दइ। 'थ्व जि खः' – थथे धारणा वयाके दया वइ। 'जि दइ' – थथे धारणा वयाके दया वइ। 'जि दइ मखु' – थथे धारणा वयाके दया वइ। 'जि रूपवान्' ···। 'जि अरूपवान्' ···। 'जि संज्ञी *(होश दुम्ह)* ···।' 'जि असंज्ञी ···।' 'जि न संज्ञी न असंज्ञी' जुइ – थथे धारणा नं वयाके दया वइ।"

"भिक्षुपिं ! *(परन्तु)* थथे हे तुं न्यागू इन्द्रियत दया वयेवं श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके अविद्या प्रहीण जुया वनी। विद्या उत्पन्न जुया वइ। वयाके अविद्या हटे जुया वनेवं *(प्यंगू आर्यसत्ययागु ज्ञान)* विद्या उत्पन्न जुइ। वयाके अस्मिता दइ मखु। जि दइ – थुजागु धारणा नं दइ मखु। जि रूपवान् ···। जि अरूपवान् ···। जि संज्ञी ···। जि असंज्ञी ···। जि न संज्ञी न असंज्ञी जुइ – थुजागु धारणा नं दइ मखु।"

४८. खन्ध-सुत्त

५१. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! न्यागू स्कन्ध व न्यागू उपादानस्कन्धया बारे उपदेश कने त्यना। उकियात न्यं।"

"भिक्षुपिं ! न्यागू स्कन्ध धयागु छु छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! गुगु रूप – अतीत *(न्हापायागु)*, अनागत *(लिपायागु)*, वर्तमान *(आःयागु)*, स्थूल *(मोटागु)*, सूक्ष्म *(मिहिनगु)*, हीन *(मभिंगु)*, प्रणीत *(भिंगु)*, तापागु वा सतिगु फुक्कयात रूपस्कन्ध धका धाइ।"

"गुगु वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञानस्कन्ध धका धाइ। भिक्षुपिं ! थुमित हे 'पंचस्कन्ध' धका धाइ।"

"भिक्षुपिं ! पंचउपादानस्कन्ध धयागु छु छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! गुगु रूप – अतीत, अनागत, वर्तमान आध्यात्म, बाह्य, स्थूल, सूक्ष्म, हीन, प्रणीत, तापागु वा सतिगुया आस्रवया नापं उपादानीय जूगु खः उकियात 'रूपोपादानस्कन्ध' धका धाइ।"

"गुगु वेदना ··· वेदना-उपादानस्कन्ध धका धाइ।"

"गुगु संज्ञा ··· संज्ञा-उपादानस्कन्ध धका धाइ।"

"गुगु संस्कार ··· संस्कार-उपादानस्कन्ध धका धाइ।"

"गुगु विज्ञान ··· विज्ञान-उपादानस्कन्ध धका धाइ। भिक्षुपिं ! थुमित हे पंच-उपादानस्कन्ध धका धाइ।"

४९. सोण-सुत्त

५२. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् राजगृह स्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि सोण गृहपतिपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह सोण गृहपतिपुत्रयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"सोण ! सुं गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं अनित्य जूगु रूपद्वारा, दुःख जूगु रूपद्वारा तथा विपरिणाम जूगु रूपद्वारा 'जि सकसिबे श्रेष्ठम्ह खः' धका स्वत *(खंकल)*, जि बराबर *(सदृश)* म्ह खः धका स्वल *(खंकल)* अथवा 'मेपिं सिबे हीनम्ह खः' धका स्वल *(खंकल)* धाःसा थ्वसिबे नं यथार्थतायात मखंगु मेगु छु दइ ? *(अर्थात् थुजागु खँय् विश्वास दुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं गुगु सत्य खंके माःगु खः उगु सत्य खंगु दइ मखुनि।)* "

'··· अनित्य जूगु वेदनाद्वारा ··· '

'··· अनित्य जूगु संज्ञाद्वारा ··· '

'··· अनित्य जूगु संस्कारद्वारा ··· '

'··· अनित्य जूगु विज्ञानद्वारा, दुःख जूगु विज्ञानद्वारा, तथा विपरिणाम जूगु विज्ञानद्वारा 'जि सकसिबे श्रेष्ठम्ह खः' धका स्वल, *(खंकल)*, 'जि बराबरम्ह खः' धका स्वल, *(खंकल)*, अथवा 'मेपिं सिबे हीनम्ह खः' धका स्वल, *(खंकल)*, धाःसा थ्वसिबे नं यथार्थतायात मखंगु मेगु छु दइ ?'

"सोण ! सुं गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं अनित्य जूगु रूपद्वारा, दुःख जूगु रूपद्वारा तथा विपरिणाम जूगु रूपद्वारा 'जि सकसिबे श्रेष्ठम्ह खः' धका मस्वल *(मखंकल)*, जि बराबरम्ह खः धका मस्वल *(मखंकल)* अथवा 'मेपिं सिबें हीनम्ह खः धका मस्वल *(मखंकल)* धाःसा थ्व सिबे नं यथार्थतायात खंगु मेगु छु दइ ?"

"··· अनित्य जूगु वेदनाद्वारा ···"

"··· अनित्य जूगु संज्ञाद्वारा ···"

"··· अनित्य जूगु संस्कारद्वारा ···"

"··· अनित्य जूगु विज्ञानद्वारा ···"

"सोण ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य खः, दुःख खः तथा विपरिणाम स्वभावयागु खः, उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका स्वयेगु ठीक जूला ले ?"

"भन्ते ! मजू ।"

"वेदना नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य खःलाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ।"

"गुगु अनित्य खः उगु दुःख खः लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य खः, दुःख खः तथा विपरिणाम स्वभावयागु खः, उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका स्वयेगु ठीक जूलाले ?"

"भन्ते ! मजू ।"

"सोण ! उकिं हे गुलि नं भूत, भविष्य व वर्तमानया रूपत खः, गुलि नं दुनेयागु, वा पिनेयागु, स्थूल वा सूक्ष्म, हीन वा प्रणीत, तापाःगु वा सतिगु रूपत खः – इपिं फुक्क रूपयात 'न व जिगु खः' 'न व जि खः' 'न व जिगु आत्मा खः' धका गथे खः अथे यथार्थरूपं स्वयेमाः *(खंकेमाः)*।"

" ··· वेदनात ··· "

" ··· संज्ञात ··· "

" ··· संस्कारत ··· "

" ··· विज्ञानत ··· "

"सोण ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें नं विरक्त जुइ, वेदनापाखें नं विरक्त जुइ, संज्ञापाखें नं विरक्त जुइ, संस्कारपाखें नं विरक्त जुइ, विज्ञानपाखें नं विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनंलि जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये माःगु सिंधल, आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

५०. दुतियसोण-सुत्त

५३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृह स्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, सोण गृहपतिपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना

भगवान्‌यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह सोण गृहपतिपुत्रयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"सोण ! सुं गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं रूपयात मस्यू, रूपसमुदययात मस्यू, रूप निरोधयात मस्यू, रूपनिरोधगामिनी प्रतिपदायात मस्यू ···, वेदनायात मस्यू ··· , संज्ञायात मस्यू ··· , संस्कारयात मस्यू ··· , विज्ञानयात मस्यू ··· सोण ! उपिं जिमि श्रमण वा ब्राह्मण मखु न त इपिं *(सच्चापिं)* श्रमणपिं मध्ये श्रमण *(सच्चापिं)* ब्राह्मणपिं मध्ये ब्राह्मण हे *(सम्मत)* जू । उपिं आयुष्मान्‌पिंसं न श्रामाण्यर्थ *(=सामञ्ञत्थं)* न ब्रह्मण्यर्थ *(ब्रह्मञ्ञत्थं)* थ्व हे जीवनय् अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना उपसम्पद्य जुया विहार याना हे च्वनी *(अर्थात् च्वनी मखु ।)* "

"सोण ! सुं गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं रूपयात स्यू, रूपसमुदययात स्यू, रूपनिरोधयात स्यू, रूपनिरोधगामिनी प्रतिपदायात स्यू, वेदनायात स्यू ··· संज्ञायात स्यू ··· संस्कारयात स्यू ··· विज्ञानयात स्यू ··· , सोण ! इपिं हे जिमि श्रमण व ब्राह्मण खः । इपिं हे श्रमणपिं मध्ये *(सच्चा)* श्रमण, ब्राह्मणपिं मध्ये ब्राह्मण खः । इपिं आयुष्मान्‌पिंसं हे श्रामाण्यर्थ *(सामञ्ञत्थं)* ब्रह्मण्यर्थ *(ब्रह्मञ्ञत्थं)* थ्व हे जीवनय् अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना उपसम्पद्य जुया विहार याना च्वनी ।"

५१. नन्दिक्खय-सुत्त[८]

५४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! भिक्षुं अनित्य रूपयात अनित्यताया रूपं खंकल *(स्वल)* धाःसा उकियात 'सम्यक्‌दृष्टि' धाइ । बांलाक खंकेवं वयात निर्वेद जुइ । आनन्द *(न्ह्याइपु तायेगु)* कायेगु मदय्‌वं राग नं मदया वनी, राग मदय्‌वं आनन्द कायेगु नं मदया वनी । आनन्द कायेगु इच्छा व राग मदया वनेवं चित्त बिलकुल मुक्त जूगु धका धाइ ।"

" ··· भिक्षुं अनित्य वेदनायात ··· "

" ··· भिक्षुं अनित्य संज्ञायात ··· "

" ··· भिक्षुं अनित्य संस्कारयात ··· "

" ··· भिक्षुं अनित्य विज्ञानयात अनित्यताया रूपं स्वल *(खंकल)* धाःसा उकियात सम्यक्‌दृष्टि धाइ । बांलाक खंकेवं वयात निर्वेद जुइ । आनन्द कायेगु मदय्‌वं राग नं मद्या वनी । राग मदय्‌वं आनन्द कायेगु नं मदया वनी । आनन्द कायेगु इच्छा व राग मदया वनेवं चित्त बिलकुल मुक्त जूगु धका धाइ ।"

५२. दुतियनन्दिक्खय-सुत्त

५५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूपयात बांलाक मनसिकार *(मनन)* या । रूपयागु अनित्यतायात यथार्थरूपं स्व *(खंकि)* । रूपयात बांलाक मनन यायेवं, रूपया अनित्यतायात बांलाक खंकेवं रूपया प्रति

---

८ पठम नन्दिक्खय-सुत्त – सी. ।

निर्वेद जुइ । आनन्द कायेगु इच्छा मदय्वं राग मदया वनी । राग मदया वनेवं आनन्द कायेगु इच्छा नं मदया वनी । आनन्द कायेगु इच्छा व राग मदया वनेवं चित्त बिलकुल मुक्त जूगु धका धाइ ।"

'... वेदनायात बांलाक मनसिकार या ...'

'... संज्ञायात बांलाक मनसिकार या ...'

'... संस्कारयात बांलाक मनसिकार या ...'

'... विज्ञानयात बांलाक मनसिकार या । विज्ञानयागु अनित्यतायात यथार्थ रूपं स्व *(खंकि)* । विज्ञानयात बांलाक मनन यायेवं, विज्ञानया अनित्यतायात बांलाक खंकेवं विज्ञानया प्रति निर्वेद जुइ । आनन्द कायेगु इच्छा मदय्वं राग मदया वनी । राग मदया वनेवं आनन्द कायेगु इच्छा नं मदया वनी । आनन्द कायेगु इच्छा व राग मदया वनेवं चित्त बिलकुल मुक्त जूगु धका धाइ ।'

आत्मद्वीप-वर्ग क्वचाल ।

मूलपण्णसक क्वचाल ।

मज्झिमपण्णासक

उपय-वर्ग

५३. उपय-सुत्त

५६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! *(तृष्णा, मान व दृष्टिया कारणं नाम रूप स्कन्धय् दइगु)* आसक्त अविमुक्त खः, अनाशक्त विमुक्त खः ।"

"भिक्षुपिं ! रूपय् दइगु आसक्तिं विज्ञान दया वइ, *(गुगु कर्म विज्ञानं)* रूप आलम्बित याना रूपय् प्रतिष्ठित जुया *(आधार वया)* न्ह्याइपु ताइम्ह जुइ, बुया वइ, तमाः जुया वइ, फैले जुया तःचकला जुया वइ ।"

"भिक्षुपिं ! वेदनाय् दइगु आशक्तिं ··· *(पूर्ववत्)* भिक्षुपिं ! संज्ञाय् दइगु आशक्तिं ··· भिक्षुपिं ! संस्कारय् दइगु आसक्तिं विज्ञान दया वइ, *(गुगु कर्म विज्ञानं)* संस्कार आलम्बित याना संस्कारय् प्रतिष्ठित जुया न्ह्याइपु ताइम्ह जुइ,[१] बुया वइ, तःमा जुया वइ, फैले जुया तःचकला जुया वइ ।"

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्हं थथे धाल धाःसा – जिं रूप मदय्क, वेदना मदय्क, संज्ञा मदय्क, संस्कार मदय्क, विज्ञान मदय्क आवागमन, सीगु, म्वायेगु वा उत्पन्न जुइगु, बढे जुया वइगु, फैले जुया वइगुयात सिद्ध *(declare)* याना बिये धाल धाःसा – थ्व संभव मजू ।"

"भिक्षुपिं ! यदि रूपधातुस भिक्षुयाके दुगु राग प्रहाण जुया वन धाःसा, *(रूपधातुस राग प्रहीण जूगु कारणं)* विज्ञानया आलम्बन *(आधार भरोसा)* दयेमाःगु कारण मंत । यदि वेदनाधातुस भिक्षुयाके दुगु ··· , संज्ञाधातुस भिक्षुयाके दुगु ··· , संस्कारधातुस भिक्षुयाके दुगु ··· , विज्ञानधातुस भिक्षुयाके दुगु राग प्रहीण जुया वन धाःसा विज्ञानया आलम्बन दयेमाःगु कारण मंत ।"

"भिक्षुपिं ! विज्ञान प्रतिष्ठित मजुइवं बुया वइ मखुत, संस्कार रहित जुया विमुक्त जुया वनी । विमुक्त जुइवं स्थित जुइ, स्थित जुइवं शान्त जुइ । शान्त जुइवं त्रास दइ मखुत । त्रास मदय्वं थःके दुने दुने निर्वाण प्राप्त जुइ । जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, यायेमाःगु याये सिधल, आः हानं याये माःगु बाकी मंत धयागु ज्ञान दया वइ ।"

---

१ नन्दूपसेचन = न्ह्याइपु ताइम्ह जुइ = नन्दं उपसेचन (अर्थात् न्ह्याइपु ताइगु लखं सेचन याःगु जुइ) ।

५४. बीज-सुत्त

५७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! बीज *(पुसा)* न्याथी प्रकारयागु दु[१०] । छु छु न्याथी ? मूल-बीज, स्कन्ध-बीज, अग्र-बीज, फल-बीज व बीज-बीज ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्याथी प्रकारयागु बीज तमज्यात *(अखण्डित जुल)*, नाया ध्वग्गिना मवन, फसं वा निभालं स्यना मवन, सार दुगु जुल तथा अपुक पिइ फुगु जूसां नं चा मंत, लः मंत धाःसा, भिक्षुपिं ! छु अथे जूसा थुपिं न्याथी प्रकारयागु पुसा बुया वइला, बढे जुया वइला, फैले जुया वइला ?"

"वइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्याथी प्रकारयागु बीज तज्यात, नाया ध्वग्गिना वन, फसं वा निभालं स्यना वन, सार मदुगु जुल, तथा थाकुक पिइ फुगु जुलसा चा दसा, लः दसा, भिक्षुपिं ! छु अथे जूसा थुपिं न्याथी प्रकारयागु पुसा बुया वइला, बढे जुया वइला, फैले जुया वइला ?"

"वइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्याथी प्रकारयागु बीज तमज्यात, नाया ध्वग्गिना मवन, फसं वा निभालं स्यना मवन, सार दुगु जुल तथा अपुक पिइ फुगु जुल हानं चानं दत, लः नं दत धाःसा, भिक्षुपिं ! छु अथे जूसा थुपिं न्याथी प्रकारयागु पुसा बुया वइला, बढे जुया वइला, फैले जुया वइला ?"

"वइ, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(=उदाहरणया लागि)* पृथ्वीधातुयात विज्ञानया प्यंगू अवस्था धका सिइकेमाः । भिक्षुपिं ! उदाहरणया लागि आपोधातुयात नन्दिराग धका सिइकेमाः । भिक्षुपिं ! उदाहरणया लागि न्यागू प्रकारया बीजयात आहार *(प्रत्यय)* सहित *(कर्म)* विज्ञान धका सिइकेमाः । भिक्षुपिं ! रूपय् दइगु आसक्तिं विज्ञान दया वइ *(गुगु कर्म विज्ञानं)* रूप आलम्बित याना रूपय् प्रतिष्ठित *(आधार भरोसा)* जुया न्ह्याइपु ताइम्ह जुइ, बुया वइ, तमाः जुया वइ, फैले जुया तःचकला जुया वइ । वेदनाय् दइगु आशक्तिं ··· *(पूर्ववत्)* ··· भिक्षुपिं ! संज्ञाय् दइगु आशक्तिं ··· भिक्षुपिं ! संस्कारय् दइगु आशक्तिं विज्ञान दया वइ, *(गुगु कर्म विज्ञानं)* संस्कार आलम्बित याना संस्कारय् प्रतिष्ठित जुया न्ह्याइपु ताइम्ह जुइ, बुया वइ, तःमा जुया वइ, फैले जुया तःचकला जुया वइ ।"

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्हं थथे धाल धाःसा – जिं रूप मदय्क, वेदना मदय्क, संज्ञा मदय्क, संस्कार मदय्क, विज्ञान मदय्क आवागमन, सीगु, म्वायेगु वा उत्पन्न जुइगु, बढे जुइगु, फैले जुया वइगुयात सिद्ध याना बिये धाल धाःसा – थ्व संभव मजू ।"

"भिक्षुपिं ! यदि रूपधातुस भिक्षुयाके दुगु राग प्रहीण जुया वन धाःसा, *(रूपधातुस राग प्रहीण जूगु कारणं)* विज्ञानया आलम्बन *(आधार भरोसा)* दयेमाःगु कारण मंत । यदि वेदनाधातुस भिक्षुयाके दुगु ··· संज्ञाधातुस भिक्षुयाके दुगु संस्कारधातुस भिक्षुयाके दुगु ··· विज्ञानधातुस भिक्षुयाके दुगु राग प्रहीण जुया वन धाःसा विज्ञानया आलम्बन दयेमाःगु कारण मंत ।"

---

१० न्याथी प्रकारया बीजया सम्बन्धय् स्वया दिसँ दी.नि. पृ. ४ या पाद टिप्पणी ।

"भिक्षुपिं ! विज्ञान प्रतिष्ठित मजुइवं बुया वइ मखु, संस्कार रहित जुया विमुक्त जुया वनी । विमुक्त जुइवं स्थित जुइ, स्थित जुइवं शान्त जुइ । शान्त जुइवं त्रास दइ मखुत । त्रास मदय्कं थ:के दुने दुने निर्वाण प्राप्त जुइ । जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्य वास पूर्ण जुल, यायेमा:गु याये सिधल, आ: हानं याये मा:गु बाकी मंत धयागु ज्ञान दया वइ ।"

५५. उदान-सुत्त

५८. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं उदान व्यक्त याना बिज्यात – "यदि *(जिं न्हापा कर्म बने जुइगु ज्या याना तयागु)* मदुसा *(पंचस्कन्ध धारण याये मा:गु विपाक)* जिके दइ मखुत । यदि जिं *(कर्म बने जुइगु ज्या)* यानागु मदुसा *(लिपा पंचस्कन्ध धारण याये मा:गु विपाक दइ मखुत)* – थथे धाये फूम्ह भिक्षुं क्वय्या बन्धन *(=ओरम्भागीय संयोजन)* काटे याये फुम्ह जुल ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं छम्ह भिक्षुं भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते ! यदि मदुसा जिके दइ मखुत । यदि जिं यानागु मदुसा दइ मखुत " थ्व गथे ख: ?

"भिक्षुपिं ! थन आर्यपिनिगु दर्शन मया:म्ह ··· अश्रुतवान् पृथक्जनं 'रूप' आत्म ख: धका स्वइ *(खंकी)*, रूपत्वयात 'आत्मा ख:' धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकी)* अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)* ।"

··· "वेदना आत्मा ख: " ···

··· "संज्ञा आत्मा ख: " ···

··· "संस्कार आत्मा ख:" ···

··· "विज्ञान आत्मा ख:" ···

वं अनित्यगु रूपयात रूप अनित्य ख: धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सी मखु ··· अनित्यगु वेदनायात वेदना अनित्य ख: धका ··· अनित्यगु संज्ञायात 'संज्ञा अनित्य ख:' धका ··· अनित्यगु संस्कारयात 'संस्कार अनित्य ख:' धका ··· अनित्यगु विज्ञानयात विज्ञान अनित्य ख: धका गथे ख : अथे यथार्थरूपं सी मखु ।

वं दु:खयागु रूपयात 'रूप दु:ख ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सी मखु ··· दु:खमयगु वेदनायात 'वेदना दु:ख ख:' धका दु:खमयगु संज्ञायात 'संज्ञा दु:ख ख:' धका ··· दु:खमयगु संस्कारयात 'संस्कार दु:ख ख:' धका ··· दु:खमयगु विज्ञानयात 'विज्ञान दु:ख ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सी मखु ।

वं अनात्यगु रूपयात 'रूप अनात्म ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सी मखु ··· अनात्मगु वेदनायात 'वेदना अनात्म ख:' धका ··· अनात्मगु संज्ञायागु 'संज्ञा अनात्म ख:' धका ··· अनात्मगु संस्कारयात 'संस्कार अनात्म ख:' धका ··· अनात्मगु विज्ञानयात 'विज्ञान अनात्मं ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सी मखु ।

वं संस्कृतगु *(सङ्खत)* रूपयात 'रूप संस्कृत ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सी मखु ··· संस्कृतगु वेदनायात 'वेदना संस्कृत ख:' धका ··· संस्कृतगु संज्ञायात 'संज्ञा संस्कृत ख:' धका ··· संस्कृतगु

संस्कारयात 'संस्कार संस्कृत ख:' धका ··· संस्कृतगु विज्ञानयात 'विज्ञान संस्कृत ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सी मखु ।

रूप मदया *(नष्ट जुया)* वनी धयागु गथे ख: अथे यथाभूत रूपं सी मखु, वेदना मदया वनी ··· संज्ञा मदया वनी ··· संस्कार मदया वनी ··· विज्ञान मदया वनी धयागु गथे ख: अथे यथाभूत रूपं सी मखु ।

"भिक्षुपिं ! श्रुतवान् ··· आर्यश्रावकं 'रूप' आत्मा ख: धका स्वइ *(खंकी)* मखु, रूपत्वयात 'आत्मा ख:' धका स्वइ *(खंकी)* मखु, आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकी)* मखु । वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

वं अनित्यगु रूपयात 'रूप अनित्य ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सी । अनित्यगु वेदनायात ··· अनित्यगु संज्ञायात ··· अनित्यगु संस्कारयात ··· अनित्यगु विज्ञानयात ···

वं दु:खमयगु रूपयात 'रूप दु:ख ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सी । दु:खमयगु वेदनायात ··· दु:खमयगु संज्ञायात ··· दु:खमयगु संस्कारयात ··· दु:खमयगु विज्ञानयात 'विज्ञान दु:ख ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सी ।

वं अनात्मगु रूपयागु 'रूप अनात्म ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सी । अनात्मगु वेदनायात ··· अनात्मगु संज्ञायात ··· अनात्मगु संस्कारयात ··· अनात्मगु विज्ञानयात 'विज्ञान अनात्म ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सी ।

वं संस्कृतगु रूपयात 'रूप संस्कृत ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सी ··· संस्कृतगु वेदनायात 'वेदना संस्कृत ख:' धका ··· संस्कृतगु संज्ञायात *(संज्ञा संस्कृत ख:)* धका ··· संस्कृतगु संस्कारयात 'संस्कार संस्कृत ख:' धका ··· संस्कृतगु विज्ञानयात 'विज्ञान संस्कृत ख:' धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सी ।

रूप मदया *(नष्ट जुया)* वनी धयागु गथे ख: अथे यथाभूत रूपं सी, वेदना मदया वनी ··· संज्ञा मदया वनी ··· संस्कार मदया वनी ··· विज्ञान मदया वनी धयागु गथे ख: अथे यथाभूत रूपं सी ।

(विपश्यना ज्ञानद्वारा तथा क्वय्यागु स्वंगू मार्ग प्राप्त याना) रूप विभव अर्थात् नष्ट याना छ्वयेवं, वेदना विभव अर्थात् नष्ट याना छ्वयेवं, संज्ञा विभव अर्थात् नष्ट याना छ्वयेवं, संस्कार विभव अर्थात् नष्ट याना छ्वयेवं व विज्ञान विभव अर्थात् नष्ट याना छ्वयेवं गुम्ह भिक्षु – यदि मदुसा जिके दइ मखुत । यदि जिं यानागु मदुसा दइ मखुत – थथे धाये फूम्ह भिक्षुं क्वय्या बन्धन *(ओरम्भागीय संयोजन)* काटे याये फुम्ह जुल ।

"भन्ते ! थथे धाये फुम्ह भिक्षु अवश्य नं क्वय्या बन्धन *(ओरम्भागीय संयोजन)* काटे या:म्ह जुल ।

"भन्ते ! छु सीका खंका कायेवं आस्रवयागु क्षय जुइ ?"

"भिक्षु ! सु अश्रुतवान् पृथक्जन त्रास काये म्वा:गु थासय् त्रास काइ । भिक्षु ! अश्रुतवान् पृथक्जनयात थुजागु त्रास दइ – यदि मदुसा जिगु दइ मखुत । यदि जिं यानागु मदुसा दइ मखुत ।"

"भिक्षु ! श्रुतवान् आर्यश्रावक त्रास काये म्वा:गु थासय् त्रास काइ मखु । भिक्षु ! श्रुतवान् आर्यश्रावकयात थुजागु त्रास दइ मखु – यदि मदुसा जिगु दइ मखुत । यदि जिं यानागु मदुसा दइ मखुत ।"

"भिक्षुपिं ! रूपय् दइगु आशक्तिं विज्ञान दया वइ *(गुगु कर्म विज्ञानं)* रूप आलम्बित याना रूपय् प्रतिष्ठित *(आधार भरोसा)* जुया न्ह्याइपु ताइम्ह जुइ, बुया वइ, तमा: जुया वइ, फैले जुया त:चकला जुया वइ, वेदनाय् दइगु आशक्तिं ··· *(पूर्ववत्)* ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् ··· त:चकला जुया वइ ।"

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह थथे धाल धा:सा – जिं रूप मदय्क, वेदना मदय्क, संज्ञा मद्यक, संस्कार मदय्क, विज्ञान मदय्क आवागमन, सीगु, म्वायेगु वा उत्पन्न जुइगु, बढे जुइगु, फैले जुया वइगुयात सिद्ध याना बिये धाल धा:सा – थ्व संभव मजू ।"

"भिक्षुपिं ! यदि रूपधातुस भिक्षुयाके दुगु राग प्रहाण जुया वन धा:सा *(रूपधातुस राग प्रहीण जूगु कारणं)* विज्ञानया आलम्बन *(आधार भरोसा)* दयेमा:गु कारण मंत । यदि वेदनाधातुस ··· संज्ञाधातुस ··· संस्कारधातुस ··· विज्ञानधातुस ··· "

"भिक्षुपिं ! विज्ञान प्रतिष्ठित मजुइवं बुया वइ मखुत, संस्कार रहित जुया विमुक्त जुया वनी । विमुक्त जुइवं स्थित जुइ, स्थित जुइवं शान्त जुइ । शान्त जुइवं त्रास जुइ मखुत । त्रास मदयेवं थ:के दुने दुने निर्वाण प्राप्त जुइ । जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये मा:गु याये सिधल, आ: हानं याये मा:गु बाँकी मंत धयागु ज्ञान दया वइ ।"

५६. उपादानपरिवत्त-सुत्त

५९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? इपिं ख: – (१) रूप-उपादानस्कन्ध, (२) वेदना-उपादानस्कन्ध, (३) संज्ञा-उपादानस्कन्ध, (४) संस्कार-उपादानस्कन्ध व (४) विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले तक जिं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयात प्यथी प्यंगू प्रकारं *(चतुपरिवट्टं)* गथे ख: अथे यथाभूत रूपं सीकागु मदुनि उबले तक थुगु देवलोकय्, मारलोकय्, ब्रह्मलोकय् श्रमण ब्राह्मण लोकय् तथा देव सहित मनुष्यपिंथाय् अनुत्तर सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त याये धुन धका दावी मयाना ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले जिं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयात प्यथी प्यंगू प्रकारं गथे ख: अथे यथाभूतरूपं सीका कया उबले थुगु देवलोकय् ··· देवसहित मनुष्यपिंथाय् अनुत्तर सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त याये धुन धका दावी याना ।"

इपिं प्यथी प्यंगू प्रकारं धयागु छु छु ख: ? रूपयात *(वास्तविक सत्यकथं)* सिइका कयागु दु रूपया समुदययात सिइका कयागु दु रूपया निरोधयात सिइका कयागु दु रूपया निरोधगामी मार्गयात सिइका कयागु दु ।

"वेदनायात सिइका कयागु दु ··· "

"संज्ञायात सिइका कयागु दु ··· "

"संस्कारयात सिइका कयागु दु ··· "

"विज्ञानयात सिइका कयागु दु । विज्ञानया समुदययात सिइका कयागु दु । विज्ञानया निरोधयात सिइका कयागु दु । विज्ञानया निरोधगामी मार्ग *(प्रतिपदा)* यात सिइका कयागु दु ।"

"भिक्षुपिं ! रूप छु खः ? प्यंगू महाभूत व प्यंगू महाभूतं बने जूगु रूप । भिक्षुपिं ! थुमित रूप धाइ । आहारया समुदयं रूप समुदय बने जुइ । आहारया निरोधं रूपया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गितमार्ग धयागु हे रूपया निरोधया मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यकदृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं रूपयात सिइका कागु दु – रूपया समुदययात सिइका कागु दु, रूपया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका रूपपाखें निर्वेदया नितिं विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं हे *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं रूपयात सिइका ··· रूपया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका रूपपाखें निर्वेद जुया, विराग जुया, निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जुइ, इपिं हे यथार्थ रूपं विमुक्त जुल । गुपिं वास्तविक *(यथार्थ)* रूपं विमुक्त जूपिं खः इपिं हे केवली *(अर्हत्)* खः । गुपिं केवली खः इमिं नितिं भंवरय् *(जन्म मरणया चक्करय्)* मलात ।"

"भिक्षुपिं ! वेदना धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! वेदना पुचः *(काय=ग्रुप)* खुथी दु । चक्षुसंस्पर्शजा वेदना, श्रोत्रसंस्पर्शजा वेदना, घ्राणसंस्पर्शजा वेदना, जिह्वासंस्पर्शजा वेदना, काय संस्पर्शजा वेदना, मनः संस्पर्शजा वेदना । भिक्षुपिं ! थुपिं *(खुगू पुचः)* यात वेदना धाइ । स्पर्शया समुदयं वेदना समुदय बने जुइ । स्पर्शया निरोध वेदनाया निरोधं जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे स्पर्शया निरोधया मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं वेदनायात सिइका कागु दु, वेदनाया समुदययात सिइका कागु दु, वेदनाया निरोधयात सिइका कागु दु, वेदनाया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका वेदनापाखें निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं हे *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं वेदनायात सिइका ··· वेदनाया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका वेदनापाखें निर्वेद जुया, विराग जुया, निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जुइ, इपिं हे यथार्थ रूपं विमुक्त जुइ । गुपिं वास्तविक रूपं विमुक्त जूपिं खः इपिं हे केवली खः । गुपिं केवली खः इमि नितिं भंवरय् मलात ।"

"भिक्षुपिं ! संज्ञा धयागु छु खः ? संज्ञा पुचः *(काय)* खुथी दु । रूप-संज्ञा, शब्द-संज्ञा, गन्ध-संज्ञा, रस-संज्ञा, स्पर्श-संज्ञा, धर्म-संज्ञा । थुपिं *(खुथी पुचः)* संज्ञा खः । स्पर्शया समुदयं संज्ञाया समुदय बने जुइ । स्पर्शया निरोधं संज्ञाया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे संज्ञाया निरोधया मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं संज्ञायात ··· संज्ञाया समुदययात ··· संज्ञाया निरोधयात ··· संज्ञाया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका संज्ञापाखें निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं हे *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं संज्ञायात ··· संज्ञाया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका संज्ञापाखें निर्वेद जुया, विराग जुया, निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जुइ, इपिं हे यथार्थरूपं विमुक्त जुल । गुपिं वास्तविक रूपं विमुक्त जूपिं खः इपिं हे केवली खः । गुपिं केवली खः इमि नितिं भंवरय् मलात ।"

"भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु छु खः ? संस्कार पुचः *(काय)* खुथी दु । रूप-संचेतना, शब्द-संचेतना, गन्ध-संचेतना, रस-संचेतना, स्पर्श-संचेतना, धर्म-संचेतना । भिक्षुपिं ! थुपिं *(खुगू पुचः)* यात संस्कार धाइ । स्पर्शया समुदयं संस्कार समुदय बने जुइ । स्पर्शया निरोधं संस्कारया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे संस्कारया निरोधया मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं संस्कारयात ··· संस्कारया समुदययात ··· संस्कारया निरोधयात ··· संस्कारया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु थुपिं सिइका संस्कारपाखें निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं संस्कारयात सिइका ··· संस्कारया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका संस्कारपाखें निर्वेद जुया, विराग जुया, निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जुल । गुपिं वास्तविक रूपं विमुक्त जूपिं खः इपिं हे केवली खः । गुपिं केवली खः इमिं नितिं भंवरय् मलात ।"

"भिक्षुपिं ! विज्ञान धयागु छु खः ? विज्ञान पुचः खुथी दु । चक्षुविज्ञान, श्रोतविज्ञान, घ्राणविज्ञान, जिह्वाविज्ञान, कायविज्ञान, मनोविज्ञान । भिक्षुपिं ! थुपिं *(खुगू पुचः)* यात विज्ञान धाइ । नाम-रूपया समुदयं विज्ञान समुदय बने जुइ । नाम-रूपंया निरोधं विज्ञानया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे विज्ञानया निरोध मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं विज्ञानयात ··· विज्ञानया निरोधयात ··· विज्ञानया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका विज्ञानपाखें निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं विज्ञानयात सिइका ··· विज्ञानया निरोधगामी मार्गयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका विज्ञानपाखें निर्वेद जुया, विराग जुया, निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जुल । गुपिं वास्तविक रूपं विमुक्त जूपिं खः इपिं हे केवली खः । गुपिं केवली खः इमिं नितिं भंवरय् मलात ।"

५७. सत्तद्वान-सुत्त

६०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु न्हेगू थासय् कुशल *(सःम्ह)* व स्वंगू प्रकारं परीक्षा याना स्वइम्ह जुल धाःसा व थुगु धर्मविनयय् केवली, सफल ब्रह्मचर्य पूरा याःम्ह उत्तम पुरुष धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! छु छु न्हेगू थासय् कुशल जूम्ह ? भिक्षुं रूपयात स्यू । रूपया समुदययात स्यू । रूपया निरोधयात स्यू । रूपया निरोधगामी मार्गयात स्यू । रूपया आस्वादयात स्यू । रूपया दोष *(आदीनव)* यात स्यू । रूपया निःशरण *(=छुटकारा, मुक्ति)* यात स्यू ।"

··· वेदनाया ···

··· संज्ञाया ···

··· संस्कारया ···

··· विज्ञानया ···

"भिक्षुपिं ! रूप छु खः ? प्यंगू महाभूत व प्यंगू महाभूतं बने जूगु रूप । भिक्षुपिं ! इमित रूप धाइ । आहारया समुदयं रूप समुदय बने जुइ । आहारया निरोधं रूपया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे रूपया निरोधया मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

गुगु रूपयागु प्रत्ययं सुख व सौमनस्य जुइगु खः व हे रूपया आस्वाद खः । रूपयागु गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः थ्व रूपया दोष *(आदीनव)* खः । गुगु रूपपाखें छन्दरागयागु प्रहीण जुया वनिगु खः व हे निःशरण *(मुक्ति)* खः ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं रूपयात ··· रूपया समुदययात ··· रूपया निरोधयात ··· रूपया निरोधगामी मार्ग *(प्रतिपदा)* यात ··· रूपया आस्वादयात ··· रूपया दोषयात ··· रूपयापाखें निःशरण *(मुक्ति)* यात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका रूपपाखें निर्वेदया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं हे *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं रूपयात सिइका ··· रूपया पाखें निःशरणयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका रूपपाखें निर्वेद जुया, विराग जुया, निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जुइ, इपिं हे यथार्थ रूपं विमुक्त जुल । गुपिं वास्तविक *(यथार्थ)* रूपं विमुक्त जूपिं खः इपिं हे केवली *(अर्हत्)* खः । गुपिं केवली खः इमि नितिं भंवरय् *(=जन्म मरणया चक्करय्)* मलात ।"

"भिक्षुपिं ! वेदना धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! वेदना पुचः खुथी दु । चक्षुसंस्पर्शजा वेदना, श्रोत्रसंस्पर्शजा वेदना, जिह्वासंस्पर्शजा वेदना, कायसंस्पर्शजा वेदना, मनःसंस्पर्शजा वेदना । भिक्षुपिं ! थुपिं *(खुगू पुचः)* यात 'वेदना' धाइ । स्पर्शया समुदयं वेदना समुदय बने जुइ । स्पर्शया निरोधं वेदनाया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे स्पर्शया निरोधया मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

गुगु वेदनायागु प्रत्ययं सुख व सौमनस्य जुइगु खः व हे वेदनाया आस्वाद खः । वेदनायागु गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः थ्व वेदनाया दोष *(आदीनव)* खः । गुगु वेदनापाखें छन्दरागयागु प्रहीण जुया वनिगु खः व हे *(वेदनापाखें)* निःशरण *(मुक्ति)* खः ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं वेदनायात ··· वेदनाया समुदययात ··· वेदनाया निरोधयात ··· वेदनाया निरोधगामी मार्गयात ··· वेदनाया आस्वादयात ··· वेदनाया दोषयात ··· वेदनाया पाखें निःशरण *(मुक्ति)* यात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका वेदनापाखें निर्वेदया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं हे *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं वेदनायात ··· वेदनाया पाखें निःशरणयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका वेदनापाखें निर्वेद जुया, विराग जुया, निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जुइ, थुपिं हे यथार्थ रूपं विमुक्त जुइ, थुपिं हे यथार्थ रूपं विमुक्त जुल । गुपिं वास्तविक *(यथार्थ)* रूपं विमुक्त जूपिं खः इपिं हे केवली खः । गुपिं केवली खः इमि नितिं जन्ममरणया चक्करय् मलात ।"

"भिक्षुपिं ! संज्ञा धयागु छु खः ? संज्ञा पुचः खुथी दु । रूप-संज्ञा, शब्द-संज्ञा, गन्ध-संज्ञा, रस-संज्ञा, स्पर्श-संज्ञा, धर्म-संज्ञा । थुपिं *(खुथी पुचः)* संज्ञा खः । स्पर्शया समुदयं संज्ञाया समुदय बने जुइ । स्पर्शया निरोधं संज्ञाया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे संज्ञाया निरोधया मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

गुगु संज्ञायागु प्रत्ययं सुख व सौमनस्य जुइगु खः व हे संज्ञाया आस्वाद खः । संज्ञायागु गुगु अनित्य, दुःख विपरिणामधर्म खः थ्व संज्ञाया दोष खः । गुगु संज्ञापाखें छन्दरागयागु प्रहीण जुया वनिगु खः व हे निःशरण खः ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं संज्ञायात ··· संज्ञाया समुदययात ··· संज्ञाया निरोधयात ··· संज्ञाया निरोधगामी मार्गयात ··· संज्ञाया आस्वादयात ··· संज्ञाया दोषयात ··· संज्ञायापाखें निःशरणयात सिइका कागु दु ··· थुपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं संज्ञायात ··· संज्ञाया पाखें निःशरणयात सिइका कागु दु, ··· इमि नितिं जन्ममरणया चक्करय् मलात ।"

"भिक्षुपिं ! संस्कार धयागु छु खः ? संस्कार पुचः खुथी दु । रूप-संचेतना, शब्द-संचेतना, गन्ध-संचेतना, रस-संचेतना, स्पर्श-संचेतना, धर्म-संचेतना । भिक्षुपिं ! थुपिं *(खुथी पुचः)* यात संस्कार धाइ । स्पर्शया समुदयं संस्कार समुदय बने जुइ । स्पर्शया निरोधं संस्कारया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे संस्कारया निरोधया मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्‌दृष्टि ··· सम्यक्‌समाधि ।"

गुगु संस्कारयागु प्रत्ययं सुख व सौमनस्य जुइगु खः व हे संस्कारया आस्वाद खः । संस्कारयागु गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः थ्व संस्कारया दोष खः । गुगु संस्कारपाखें छन्दरागयागु प्रहीण जुया वनिगु खः व हे निःशरण खः ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं संस्कारयात ··· संस्कारया समुदययात ··· संस्कारया निरोधयात ··· संस्कारया निरोधगामी मार्गयात ··· संस्कारयात ··· संस्कारया पाखें निःशरणयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका संस्कारपाखें निर्वेदया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं हे *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं संस्कारयात ··· संस्कारया पाखें निःशरणयात सिइका कागु दु ··· इमि नितिं जन्ममरणया चक्करय् मलात ।"

"भिक्षुपिं ! विज्ञान धयागु छु खः ? विज्ञान खुथी दु । चक्षुविज्ञान, श्रोतविज्ञान, घ्राणविज्ञान, जिह्वाविज्ञान, कायविज्ञान, मनोविज्ञान । भिक्षुपिं ! थुपिं *(खुथी पुचः)* यात विज्ञान धाइ । नाम-रूपया समुदयं विज्ञान समुदय बने जुइ । नाम-रूपया निरोधं विज्ञानया निरोध जुइ । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु हे विज्ञानया निरोध मार्ग खः, गथेकि थुपिं सम्यक्‌दृष्टि ··· सम्यक्‌समाधि ।"

गुगु विज्ञानयागु प्रत्ययं सुख व सौमनस्य जुइगु खः व हे विज्ञानया आस्वाद खः । विज्ञानयागु गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः थ्व विज्ञानया दोष खः । गुगु विज्ञानपाखें छन्दरागयागु प्रहीण जुया वनिगु खः व हे निःशरण खः ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं विज्ञानयात ··· विज्ञानया समुदययात ··· विज्ञानया निरोधयात ··· विज्ञानया आस्वादयात ··· विज्ञानया दोषयात ··· विज्ञानयापाखें निःशरणयात सिइका कागु दु, थुपिं सिइका विज्ञानपाखें निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ, थुपिं *(यथार्थ रूपं)* सुप्रतिपन्न जुइ । गुपिं सुप्रतिपन्न जुइ, इपिं थ्व धर्मविनयय् प्रतिष्ठित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं विज्ञानयात ··· विज्ञानयापाखें निःशरणयात सिइका विज्ञानपाखें निर्वेद जुया, विराग जुया, निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जुइ, थुपिं हे यर्थाथ रूपं विमुक्त

जुल। गुपिं वास्तविक रूपं विमुक्त जूपिं खः इपिं हे केवली खः। गुपिं केवली खः इपिं नितिं जन्ममरणया चक्करय् मलात। भिक्षुपिं! थुकथं भिक्षु न्हेगू थासय् कुशल *(सःम्ह)* जुइ।"

"भिक्षुपिं! गुकथं भिक्षु स्वंगू प्रकारं परीक्षा याना स्वइम्ह जुइ? भिक्षुपिं! थन *(धातुयात)* धातुकथं परीक्षा याना स्वइम्ह जुइ? *(आयतनयात)* आयतन कथं परीक्षा याना स्वइम्ह जुइ। *(प्रतीत्यसमुत्पादयात)* प्रतीत्यसमुत्पादकथं परीक्षा याना स्वइम्ह जुइ। भिक्षुपिं! थुकथं भिक्षु स्वंगू प्रकारं परीक्षा याना स्वइम्ह जुइ। भिक्षुपिं! थुकथं गुम्ह भिक्षु न्हेगू थासय् कुशल व स्वंगू प्रकारं परीक्षा याना स्वइम्ह जुल धाःसा व थुगु धर्मविनयय् केवली, सफल ब्रह्मचर्य पूरा याःम्ह उत्तम पुरुष धका धाइ।"

५८. सम्मासम्बुद्ध-सुत्त

६१. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं! तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध रूपपाखें निर्वेद, विराग तथा निरोध जुया उपादान रहित जुया विमुक्त जूम्हसित सम्यक्सम्बुद्ध धका धाइ। भिक्षुपिं! प्रज्ञाविमुक्त जूम्ह भिक्षुया नं रूपपाखें निर्वेद, विराग तथा निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जूम्हसित प्रज्ञाविमुक्त धका धाइ।"

"भिक्षुपिं! तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध वेदनापाखें ··· "

"भिक्षुपिं! तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध संज्ञापाखें ··· "

"भिक्षुपिं! तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध संसारपाखें ··· "

"भिक्षुपिं! तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध विज्ञानपाखें निर्वेद, विराग तथा निरोध जुया उपादान रहित जुया विमुक्त जूम्हसित सम्यक्सम्बुद्ध धका धाइ। भिक्षुपिं! प्रज्ञाविमुक्त जूम्ह भिक्षुया नं विज्ञानपाखें निर्वेद, विराग तथा निरोध जुया अनुपादानं विमुक्त जूम्हसित प्रज्ञाविमुक्त धका धाइ।"

"भिक्षुपिं! अथे जूसा तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध व प्रज्ञाविमुक्त जूम्ह भिक्षुया बिचय् छु विभेद दु, छु विशेषता छु छु फरक दु?"

"भन्ते! भगवान् हे जिमि धर्मया अधिष्ठता जुया बिज्याः, भगवान् हे नेता जुया बिज्याः, भगवान् हे प्रतिशरण जुया बिज्याः। भगवानं हे थुपिं खँ आज्ञा जुया बिज्यासा वेश जुइ। भगवान्याके न्यना जिपिं भिक्षुपिंसं धारण याये।"

"भिक्षुपिं! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन तया न्यं, कना हये।"

"ज्यू हवस्, भन्ते!" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं! तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध अनुत्पन्न मार्गयात उत्पन्न याना बिज्याइम्ह खः, अज्ञात मार्गयात सिइका *(लुइका)* कया बिज्याःम्ह खः, कना मतःगु मार्गयात कना बिज्याःम्ह खः, मार्ग-विद् खः मार्ग-कोविद खः। भिक्षुपिं! थुगु इलय् गुपिं श्रावकपिं दु इपिं लिपा मार्गयागु अनुगमन याःपिं खः।"

"भिक्षुपिं! तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध व प्रज्ञाविमुक्त भिक्षुया बिचय् थ्व हे विभेद दु, विशेषता दु, फरक दु।"

५९. अनत्तलक्खण-सुत्त

६२. *(थथे जिं न्यना ।)* छगू समयय् भगवान् वाराणसी लिक्क ऋषिपतन मृगदायय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं पंचवर्गीय भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं !"

"भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! रूप अनात्म खः *(अर्थात् रूप आत्मा मखु)*। भिक्षुपिं ! यदि रूप आत्मा जूगु जूसा थ्व दुःखया कारण जुइ मखुगु जुइ, अले उबले न्ह्याम्हसिनं थथे धाये फइगु जुइ – 'जिगु रूप थुजागु जुइमा, जिगु रूप थुजागु मजुइमा ।"

"भिक्षुपिं ! रूप अनात्म खः । उकिं थ्व दुःखया कारण खः, उकिं सुनानं थथे धाये फइ मखु – 'जिगु रूप थुजागु जुइमा, जिगु रूप थुजांगु मजुइमा ।"

"भिक्षुपिं ! वेदना अनात्म खः ··· "

"भिक्षुपिं ! संज्ञा अनात्मा खः ··· "

"भिक्षुपिं ! संस्कार अनात्म खः ··· "

"भिक्षुपिं ! विज्ञान अनात्म खः । भिक्षुपिं ! यदि विज्ञान आत्मा जूगु जूसा थ्व दुःखया कारण जुइ मखुगु जुइ, अले उबले न्ह्याम्हसिनं थथे धाये फइगु जुइ, 'जिगु विज्ञान थुजागु जुइमा, जिगु विज्ञान थुजागु मजुइमा ।"

"भिक्षुपिं ! विज्ञान अनात्म खः । उकिं थ्व दुःखया कारण खः, उकिं सुनानं थथें धाये फइ मखु – 'जिगु विज्ञान थुजागु जुइमा, जिगु विज्ञान थुंजागु मजुइमा ।'

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप अनित्य खःलाकि नित्य ?"

"अनित्य, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः व दुःख खःलाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणामधर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः ?"

"ठीक मजू, भन्ते ! "

" ··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान अनित्य खःलाकि नित्य ?"

"अनित्य, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः ?"

"ठीक मजू, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! उकिं हे गुलि नं भूत, भविष्य व वर्तमानया रूपत खः, गुलि नं दुनेयागु, वा पिनेयागु, स्थूल वा सूक्ष्म, हीन वा प्रहीण, तापागु वा सतिगु रूपत खः – इपिं फुक्क रूपयात 'न व जिगु खः', 'न व जि खः'; 'न व जिगु आत्मा खः', धका गथे खः अथे *(यथार्थ)* स्वयेमाः *(खंकेमाः)* ।"

" ··· वेदनात ···

" ··· संज्ञात ···

" ··· संस्कारत ···

" ··· विज्ञानत ···

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें विरक्त जुइ, वेदनापाखें नं विरक्त जुइ, संज्ञापाखें नं विरक्त जुइ, संस्कारपाखें नं विरक्त जुइ, विज्ञानपाखें नं विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, यायेमाःगु याये सिधल, आः हानं छुं याये माःगु मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

६३. भगवानं थुलिं आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःपिं उपिं पंचवर्गीय भिक्षुपिंसं भगवानं आज्ञा जूगु वचनयात अभिनन्दन यात । थुगु धर्मोपदेश याना बिज्यायेवं पंचवर्गीय भिक्षुपिनिगु चित्त उपादान रहित जुया आस्रवं मुक्त जुल ।

६०. महालि-सुत्त

६४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् वैशाली स्थित महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, महालि लिच्छवी गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह महालि लिच्छवीं भगवान्याके थथे न्यन –

"भन्ते ! पूरण काश्यपं थथे धाइगु – प्राणीपिं संक्लिष्ट जुइगुया छुं नं हेतु मदु, छुं नं प्रत्यय मदु । विना हेतु, विना प्रत्ययं हे प्राणीपिं संक्लिष्ट जुइ । उकिं हे प्राणीपिं विशुद्ध जुइगुया छुं नं हेतु मदु, छुं नं प्रत्यय मदु । विना हेतु, विना प्रत्ययं हे प्राणीपिं विशुद्ध जुइ । 'भन्ते ! थ्व बारे भगवानं छु आज्ञा जुया बिज्याना ?'

"महालि ! प्राणीपिं संक्लिष्ट जुइगुया हेतु नं दु, प्रत्यय नं दु । सहेतु, सप्रत्ययं हे प्राणीपिं संक्लिष्ट जुइ । महालि ! उकिं हे प्राणीपिं विशुद्ध जुइगुया नं हेतु दु, प्रत्यय नं दु । सहेतु सप्रत्ययद्वारा हे प्राणीपिं विशुद्ध जुइ ।"

"भन्ते ! प्राणीपिं संक्लिष्ट जुइगुया हेतु छु खः ? प्रत्यय छु खः ? गुकथं प्राणीपिं सहेतु, सप्रत्ययद्वारा संक्लिष्ट जुइ ?"

"महालि ! यदि रूप एकान्त *(भिंनक, पूर्णरूपं, बिलकुल)* दु:ख जक जूगु जूसा, *(यदि)* दु:ख जक बिइगु जूसा, *(यदि)* दु:ख जक भरीपूर्ण जूगु जूसा सुख मव:गु जूसा *(unmixed with any happines)* प्राणीपिं रूपय् आसक्त जुइगु मखु जुइ । महालि ! रूप धयागु सुखया माध्यम *(सुखदायी)* ख:, सुखं सुख वइगु, सुखं जा:गु तथा दु:ख मव:गु *(unmixied with dukkha)* जूगुलिं प्राणीपिं रूपय् आसक्त जुइगु ख: । महालि ! प्राणीपिं संक्लिष्ट जुइगुया थ्व हे हेतु ख:, थ्व हे प्रत्यय ख: । थुकथं सहेतु, सप्रत्ययद्वारा प्राणीपिं संक्लिष्ट जुइ ।"

"महालि ! यदि वेदना ···

"महालि ! यदि संज्ञा ···

"महालि ! यदि संस्कार ···

"महालि ! यदि विज्ञान ···

"भन्ते ! प्राणीपिं विशुद्ध जुइगुया हेतु छु ख: ? प्रत्यय छु ख: ? गुकथं प्राणीपिं सहेतु, सप्रत्ययद्वारा विशुद्ध जुइ ?"

"महालि ! यदि रूप एकान्त *(बिलकुल)* सुख जक जूगु ख:सा, *(यदि)* सुख जक बिइगु जूसा, *(यदि)* सुख जक भरीपूर्ण जूगु जूसा दु:ख मव:गु जूसा प्राणीपिं रूपय् विरक्त जुइ मखुगु जुइ । महालि ! रूप धयागु दु:खया माध्यम *(दु:खदायी)* नं ख:, दुखं दु:ख वइगु, दु:खं जा:गु तथा सुख मव:गु जूगुलिं प्राणीपिं रूपपाखें विरक्त जुइ, विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग याये वं विशुद्ध जुइ । महालि ! थुकथं प्राणीपिं विशुद्ध जुइगुया थ्व हे हेतु, थ्व हे प्रत्यय ख: । थुकथं सहेतु, सप्रत्ययद्वारा प्राणीपिं विशुद्ध जुइ ।

"महालि ! यदि वेदना ···

"महालि ! यदि संज्ञा ···

"महालि ! यदि संस्कार ···

"महालि ! यदि विज्ञान खाली सुख जक जूगु ख:सा, सुख जक बिइगु जूसा, सुख जक भरीपूर्ण जूगु जूसा दु:ख मव:गु जूसा प्राणीपिं विज्ञानय् विरक्त जुइ मखुगु जुइ । महालि ! विज्ञानयागु दु:खया माध्यम नं ख:, दु:खं दु:ख वइगु, दु:खं जा:गु तथा सुख मव:गु जूगुलिं प्राणीपिं विज्ञानपाखें विरक्त जुइ, विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विशुद्ध जुइ । महालि ! थुकथं प्राणीपिं विशुद्ध जुइगुया थ्व हे हेतु ख:, थ्व हे प्रत्यय ख: । थुकथं सहेतु, सप्रत्ययद्वारा प्राणीपिं विशुद्ध जुइ ।"

६१. आदीम-सुत्त

६५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप च्याना च्वंगु *(आदीप्त)* दु, वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान च्याना च्वंगु दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें विरक्त जुइ, वेदना पाखें ···, संज्ञापाखें ···, संस्कारपाखें ··· विज्ञानपाखें नं विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ । त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त

जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ। अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये मा:गु याये सिधल, आ: हानं छु याये मा:गु मंत धयागु नं ज्ञान दइ।"

६२. निरुत्तिपथ-सुत्त

६६. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! श्रमण ब्राह्मणपिंसं वा विज्ञपुरुषपिंसं स्वंगू निरुक्तिपथ *(=the three ways of express the naming bases)* अधिवचन पथ *(the terming basis)* प्रज्ञप्ति पथ *(the designating bases)* यात त्याग *(अस्वीकार)* मया, मतोतू, वांछ्वइ मखु, न्हापा नं गुबलें वांछ्व:गु मदु *(अर्थात् परिवर्तन मजू)* ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु रूप *(न्हापा)* फुना वने धुंकल, निरोध जुया *(मदया वने धुंकल)* वने धुंकल, विपरिणत जुया वने धुंकल उकियात *(जूगु ख: had been यात)* जूगु ख: धका काइ, उकियात 'आ:दु' *(is)* धका काइ मखु न त लिपा नं 'आ: दु' *(will be)* धका हे काइ।"

"महालि ! यदि वेदना ··· "

"महालि ! यदि संज्ञा ··· "

"महालि ! यदि संस्कार ··· "

"महालि ! यदि विज्ञान फुना वने धुंकल, निरोध जुया वने धुंकल, विपरिणत जुया वने धुंकल उकियात *(दुगु ख: यात)* 'जूगु ख:' *(had been)* धका काइ, उकियात 'आ: दु' धका काइ मखु न त लिपा नं 'दइ तिनि' धका हे काइ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु रूप आ: *(तकं)* उत्पन्न मजूनि, प्रकट मजूनि, उकियात 'जुइ तिनि' धका काइ। उकियात 'आ: दु' धका काइ मखु न त *(न्हापा)* 'दुगु ख:' *(had been)* धका हे काइ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु वेदना ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु संज्ञा ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु संस्कार ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु विज्ञान ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु रूप आ: उत्पन्न जुया च्वन, प्रकट जुया च्वन, उकियात दु *(is)* धका काइ। उकियात 'व दइतिनि' *(will be)* धका काइ मखु न त *(न्हापा)* 'दुगु ख:' *(had been)* धका हे काइ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु वेदना ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु संज्ञा ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु संस्कार ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु विज्ञान आ: उत्पन्न जुया च्वन, प्रकट जुया च्वन, उकियात दु धका काइ। उकियात 'व दइतिनि' धका काइ मखु न त 'न्हापा दुगु ख:' धका हे काइ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं श्रमण ब्राह्मणपिंसं वा विज्ञपुरुषपिंसं स्वंगू निरूक्तिपथ, अधिवचनपथ, प्रज्ञप्ति पथयात त्याग मया, मतोतू, वांछ्वइमखु, न्हापा नं गुबलें वाछ्वगु मदु।"

"भिक्षुपिं ! वस्स व भञ्ज धयापिं उत्कल *(प्रान्तय्)* च्वंपिं अहेतुवादी, अक्रियावादी, नास्तिकवादीपिंसं तक नं थुपिं स्वंगू निरुक्तिपथ, अधिवचनपथ, प्रज्ञप्ति पथयात मान्य व अनिन्द्य सम्भे जू *(अर्थात् उकियात हिले माःगु व अस्वीकार याये माःगु आवश्यक सम्भे मजू)* व छु कारण ? निन्दा व तिरस्कारया भयं।"

उपय-वर्ग क्वचाल।

अर्हत्-वर्ग

६३. उपादियमान-सुत्त

६७. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वल। वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ, ताकि जिं भगवान्यागु उपदेश न्यना याकचा एकान्तय् अप्रमत्त, संयमशील व प्रहीतात्म जुया विहार याये फयेमा।

"भिक्षु ! गुम्ह उपादानय् लाः उम्ह मारयागु बन्धनय् लाः, गुम्ह उपादानय् मलाः उम्ह पापीपाखें मुक्तम्ह खः।"

"भगवान् ! सिल। सुगत ! सिंल।"

"भिक्षु ! जिं थुगु संक्षिप्तं कनागुयात छं विस्तारपूर्वक अर्थ गुकथं सिइका थुइका कया ?"

"भन्ते ! रूपयागु उपादानय् गुम्ह लाः उम्ह मारयागु बन्धनय् लाः, गुम्ह रूपयागु उपादानय् मलाः उम्ह पापीपाखें मुक्त जूम्ह जुल।"

"भन्ते ! वेदनायागु ··· "

"भन्ते ! संज्ञायागु ··· "

"भन्ते ! संस्कारयागु ··· "

"भन्ते ! विज्ञानयागु उपादानय् गुम्ह लाः उम्ह मारयागु बन्धनय् लाः, गुम्ह विज्ञानयागु उपादानय् मलाः उम्ह पापीपाखें मुक्त जूम्ह जुल। भगवानं आज्ञा दयेका बिज्यागु थुगु संक्षिप्त वचनयात जिं थुकथं विस्तारपूर्वक सिइका थुइका कया।"

ठीक जू, भिक्षु ! छं धाःगु ठीक जू, भिक्षु ! जिं थुगु संक्षिप्तं कनागु खँयात छं ठीक रूपं विस्तारपूर्वक अर्थ थुइका काल। भिक्षु ! रूपयागु ··· वेदनायागु ··· संज्ञायागु ··· संस्कारयागु ···

विज्ञानयागु उपादानय् गुम्ह लाः उम्ह मारयागु बन्धनय् लाः, गुम्ह ··· उपादानय् मला उम्ह पापीपाखें मुक्त जूम्ह जुल । जिं थुकथं संक्षिप्तं कनागु खँयात थुकथं ठीक रूपं विस्तारपूर्वक अर्थ थुइका कायेमाः ।

अनंलि, उम्ह भिक्षु भगवानं आज्ञा दय्का बिज्यागु वचनयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना वन ।

अनंलि, उम्ह भिक्षु याकचा अप्रमादी जुया उद्योगी जुया थः हे दुने संयमी जुया विहार याना याकनं हे उकिया नितिं कुलपुत्रपिं बांलाक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु खः, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य-फलयात थ्व हे जन्मय् *(जीवनय्)* स्वयं सिइका, अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना, उपशान्त जुया विहार याना च्वन । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, गुगु *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु खः, *(प्राप्त)* याये धुन, हानं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धका सिइका काल । उम्ह भिक्षु अर्हत्पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

६४. मञ्ञमान-सुत्त

६८. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – “भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ ··· ।

“भिक्षु ! गुम्ह *(मिथ्यादृष्टि)* माने याना च्वंम्ह खः उम्ह मारयागु बन्धनय् *(जालय्)* लाः, गुम्ह माने याना मच्वंम्ह खः उम्ह पापीपाखें मुक्त जूम्ह खः ।”

“भगवान् ! सिल । सुगत ! सिल ।”

“भिक्षु ! जिं थुगु संक्षिप्तं कनागुयात छं विस्तारपूर्वक अर्थ गुकथं सिइका थुइका कया ?”

“भन्ते ! गुम्हं रूपयात माने याना च्वंम्ह खः उम्ह मारयागु जालय् लाः, गुम्ह माने याना मच्वंम्ह खः उम्ह पापीपाखें मुक्त जूम्ह खः *(थनं क्वय्या खँ फुक्क च्वय् वंगु सूत्रय्थें तुं)*

··· उम्ह भिक्षु अर्हत्पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

६५. अभिनन्दमान-सुत्त

६९. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – “भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ ··· ।

“भिक्षु ! गुम्ह अभिनन्दन याना च्वंम्ह खः उम्ह मारयागु बन्धनय् लाः, गुम्ह अभिनन्दन याना मच्वंम्ह खः उम्ह पापीपाखे मुक्त जूम्ह खः ।”

··· *(थनं क्वय्या खँ फुक्क च्वय् वंगु सूत्रय्थें तुं)*

··· उम्ह भिक्षु अर्हत्पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

६६. अनिच्च-सुत्त

७०. श्रावस्ती ⋯ । ⋯ छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ ⋯ ।

"भिक्षु ! गुगु अनित्य खः उकिया प्रति छन्द प्रहाण *(त्याग)* यायेमाः ।"

" भगवान् ! सिल । सुगत ! सिल ।"

"भिक्षु ! जिं थुगु संक्षिप्तं कनागुयात छं विस्तारपूर्वक अर्थ गुकथं सिइका थुइका कया ?"

"भन्ते ! रूप अनित्य खः । उकिया प्रति छन्द *(इच्छा)* प्रहाण *(त्याग)* याना बिइमाः । वेदना ⋯, संज्ञा ⋯ , संस्कार ⋯ विज्ञान ⋯ ।"

⋯ उम्ह भिक्षु अर्हत्पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

६७. दुक्ख-सुत्त

७१. श्रावस्ती ⋯ । ⋯ छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ ⋯

"भिक्षु ! गुगु दुःख खः उकिया प्रति छन्द प्रहाण *(इच्छा त्याग)* यायेमाः ।"

(⋯ थनं क्वय्या खँ च्वय् वंगु सूत्रय्थें तुं ।)

⋯ उम्ह भिक्षु अर्हत्पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

६८. अनत्त-सुत्त

७२. श्रावस्ती ⋯ । ⋯ छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ ⋯ ।

"भिक्षु ! गुगु अनात्म खः उकिया प्रति छन्द *(=इच्छा)* प्रहाण यायेमाः ।"

⋯ *(थनं क्वय्या खँ च्वय् वंगु सूत्रय्थें तुं)*।

⋯ उम्ह भिक्षु अर्हत्पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

६९. अनत्तनिय-सुत्त

७३. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ ··· ।

"भिक्षु ! गुगु अनात्मनीय *(=लोकया दृष्टिं थःगु सम्पत्ति धका याना तःगु)* खः उकिया प्रति छन्द प्रहाण *(त्याग)* यायेमाः ।"

··· *(थनं क्वय्‌या खँ च्वय् वंगु सूत्रय्‌थें तुं)*।

··· उम्ह भिक्षु अर्हत्‌पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

७०. रजनीयसण्ठित-सुत्त

७४. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ ···

"भिक्षु ! गुगु राग उत्पन्न याइगु वस्तुत खः उकिया प्रति छन्द *(इच्छा)* प्रहाण यायेमाः ।"

··· *(थनं क्वय्‌या खँ च्वय् वंगु सूत्रय्‌थें तुं ।)*

··· उम्ह भिक्षु अर्हत्‌पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

७१. राध-सुत्त

७५. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् राध गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सीका छु खंका *(चाय्‌का)* थुगु विज्ञान युक्त शरीरस तथा पिने *(अर्थात् कतपिनिगु शरीरस)* व सकतां निमित्तय् अहंकार *(जिगु धयागु मिथ्या धारणा)* व मानानुशय मदइगु खः ?

"राध ! गुगु रूप – अतीत, अनागत, वर्तमान, दुनेयागु, पिनेयागु, मोटागु, मिहिनगु, हीन, प्रणीत, तापागु अथवा सतिगु खः इपिं सकतां 'जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु' धका गथे खः अथे यथाभूत रूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

"राध ! गुगु वेदना ··· प्रंज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· ।"

"राध ! थुमित सिइका खंका कायेवं थुगु विज्ञानयुक्त शरीरय् तथा पिने व सकतां निमित्तय् अहंकार, ममङ्कार व मानानुशय मदइगु खः ।"

··· आयुष्मान् राध अर्हत्‌पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

७२. सुराध-सुत्त

७६. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सुराधं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सीका छु खंका थुगु विज्ञान युक्त शरीरस तथा पिने व सकतां निमित्तय् दुगु अहङ्कार, ममङ्कार व मानं रहित जुया चित्त विमुक्त जुइ ?"

"सुराध ! गुगु रूप – अतीत, अनागत, वर्तमान, दुनेयागु, पिनेयागु, मोटागु, मिहिनगु, हीन, प्रणीत, तापागु अथवा सतिगु खः इपिं सकतां 'जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु' धका गथे खः अथे यथाभूतं रूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।

"सुराध ! गुगु वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ।

"सुराध ! थुमित सिइका खंका कायेवं थुगु विज्ञानयुक्त शरीरय् तथा पिने व सकतां निमित्तय् अहंकार, ममंकार व मानानुशय मदइगु खः ।"

··· आयुष्मान् सुराध अर्हत्पिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

अर्हत्-वर्ग क्वचाल ।

खज्जनीय-वर्ग

७३. अस्साद-सुत्त

७७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपया आस्वाद, दोष *(आदीनव)* व मोक्ष *(निःशरण, मुक्ति, छुटकारा)* यात गथे खः अथे सिइ मखु ।"

वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

"भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपया आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइ ।"

७४. समुदय-सुत्त

७८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपया समुदय, अस्त, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइ मखु । ··· "

"भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपया समुदय, अस्त, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइ ।"

वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· ।

७५. दुतियसमुदय-सुत्त

७९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपया समुदय, अस्त, आदीनव *(दोष)*, व निःशरणयात गथे खः अथे सिइ ।"

७६. अरहन्त-सुत्त

८०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथाभूतरूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः । ··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् *(विद्वान)* आर्यश्रावक रूपपाखें नं विरक्त जुइ, वेदनापाखें नं विरक्त जुइ, संज्ञापाखें नं विरक्त जुइ, संस्कारपाखें नं विरक्त जुइ, विज्ञानपाखें नं विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनलिं जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि नं सत्त्वावास भवाग्र दु उपिं मध्ये अर्हत् हे सर्वश्रेष्ठ व सर्वाग्र खः ।"

८१. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया बिज्यासे सुगतं हानं नं गाथाद्वारा आज्ञा जुया बिज्यात –

"सुखिनो वत अरहन्तो, तण्हा तेसं न विज्जति ।
अस्मिमानो समुच्छिन्नो, मोहजालं पदालितं ॥"

"अर्हत्पिं निश्चय नं सुखीपिं खः, इमिके तृष्णा मदये धुंकल ।
अस्मिमान *(जि धयागु धारणा)* हां नापं लिना छ्वये धुंकल, मोह जाल नष्ट याये धुंकल ।"

"अनेजं ते अनुप्पत्ता, चित्तं तेसं अनाविलं ।
लोके अनुपलित्ता ते, ब्रह्मभूता अनासवा ॥"

"शान्त, परमार्थ प्राप्त, ब्रह्मभूत, अनास्रव
लोकय् अनुपलिप्त, स्वच्छ चित्त जूपिं ।"

"पञ्चक्खन्धे परिञ्ञाय, सत्त सद्धम्मगोचरा ।
पसंसिया सप्पुरिसा, पुत्ता बुद्धस्स ओरसा ॥"

"इमिसं पंचस्कन्धयागु ज्ञान प्राप्त यागु दु ।

न्हेगू धर्मय् निरन्तर अभ्यास याइपिं जूगु दु ।[११]
इपिं सत्पुरुषपिं प्रशंसनीय जू ।
निश्चय नं इपिं बुद्धया धात्थें याःपिं काय्पिं खः ।"

"सत्तरतनसम्पन्ना, तीसु सिक्खासु सिक्खिता ।
अनुविचरन्ति महावीरा, पहीनभयभेरवा ॥"

"न्हेगू रत्नं *(=सप्त बोध्याङ्ग)* सम्पन्नपिं,
स्वंगू शिक्षा *(अधिशील, अधिचित्त, अधिप्रज्ञा)* य् शिक्षित जूपिं,
महावीरपिं विचरण याना जुइ
भय व भैरव (fear and dread) मदय्का ।"

"दसहङ्गेहि समपन्ना, महानागा समाहिता ।
एते खो सेट्ठा लोकस्मिं, तण्हा तेसं न विज्जति ॥"

"फिगू अङ्गं सम्पन्न जुया[१२], महाभाग,
समाहितपिं थुपिं लोकय् श्रेष्ठपिं खः, इमिके तृष्णा मंत ।"

"असेखञाणमुप्पन्नं, अन्तिमोयं समुस्सयो ।
यो सारो ब्रह्मचरियस्स, तस्मिं अपरपच्चया ॥

"अशैक्ष *(अर्हत्)* पद प्राप्त, अन्तिम
जन्म धारण याना च्वंपिं, ब्रह्मचयय्
गुगु सार दुगु खः उकियात थःनाला
काये धुंकूपिं खः ।"

"विधासु न विकम्पन्ति, विप्पमुत्ता पुनब्भवा ।
दन्तभूमिमनुप्पत्ता, ते लोके विजिताविनो ॥"

"द्वैत *(स्वंगू प्रकारया मानय्)* अकम्पित जूपिं,
हानं जन्म कायेगुलिं मुक्त जूपिं,
दान्त भूमि थ्यंका
लोकया बिजय् याःपिं खः ।"

"उद्धं तिरियं अपाचीनं, नन्दी तेसं न विज्जति ।
नदन्ति ते सीहनादं, बुद्धा लोके अनुत्तरा"ति ॥

"च्वय्यागु *(न्हापायागु तृष्णा)*, क्वय्यागु *(लिपायागु तृष्णा)*
ब्यथां *(वर्तमानयागु तृष्णा)* न्ह्याखेसन नं इमिके आसक्ति मंत ।
इमिसं सिंहनाद याइ – लोकय् इमिसं प्राप्त याना कागु ज्ञान अनुत्तरगु खः धका ।"

---

११ श्रद्धा *(religious conviction)*, हिरी *(being ashamed to do evil)*, ओत्तप्प *(fear to do evil)*, बहुश्रुत *(being well-instructed in Buddha's teaching)*, आरब्धवीर्य *(striving to gain Path knowledge)*, स्मृति *(unfading mindful)*, प्रज्ञा *(wisdom)* ।

१२ थन (१) सम्यक्दृष्टि, (२) सम्यक्संकल्प, (३) सम्यक्वाचा, (४) सम्यक्कर्मान्त, (५) सम्यक्आजीविका, (६) सम्यक्व्यायाम (७) सम्यक्स्मृति (८) सम्यक्समाधि, (९) सम्यक्प्रज्ञा (१०) सम्यक्विमुक्तियात फिगू अङ्ग धाःगु खः ।

७७. दुतियअरहन्त-सुत्त

८२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथाभूत रूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः । ··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें नं विरक्त जुइ, वेदनापाखें नं विरक्त जुइ, संज्ञापाखें नं विरक्त जुइ, संस्कारपाखें नं विरक्त जुइ, विज्ञानपाखें नं विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनंलि जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि नं सत्त्वावास भवाग्र दु उपिं मध्ये अर्हत् हे सर्वश्रेष्ठ व सर्वाग्र खः ।"

७८. सीह-सुत्त

८३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! पशुतय् राजा सिंह सन्ध्या इलय् थःगु वासं पिहाँ वइ । थःगु म्ह छक धूपिने *(तिप्यंके)* धुंका प्यखेरं छको स्वइ । प्यखेरं स्वया स्वको तक सिंहनाद याइ । स्वको तक सिंहनाद याये धुंका शिकारया खोजय् पिहाँ वनी ।"

"भिक्षुपिं ! सिंहया गर्जना ताःपिं गुलि नं जन्तु *(पशुत)* दु इपिं सकलसित भय=संवेग=संत्रास *(=ग्याना म्ह थर थर खाइगु)* जुइ । प्वालय् च्वनिपिं प्वालय् च्वंवनी, लखय् च्वनिपिं लखय् दुबे जुया वनी । जंगलय् च्वनिपिं जंगल झाडय् च्वंवनी, झंगपंछित आक्सय् ब्वया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गामय्, शरणय्, राजधानी चिना तःपिं जुजुया किसित नं थःत बःलाक चिना तःगु बन्धनयात चोफुना ग्याना खिच्चः फाफां उखें थुखें बिस्यूं जुइ । भिक्षुपिं ! पशुतय् राजा सिंहया थुजागु तेज व प्रताप दु ।"

"भिक्षुपिं ! थथे हे तुं, गुबले लोकय् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध विद्याचरण सम्पन्न, सुगत, लोकविद्, पुरुषपिंत दमन यायेगुलि सारथी समानम्ह, देव मनुष्यपिनि गुरु भगवान् बुद्ध उत्पन्न जुया बिज्याइ, उबले वसपोलं थथे धर्मयागु उपदेश याना बिज्याइ – थ्व रूप खः, थ्व रूपया समुदय खः, थ्व रूपया अस्त खः । थ्व वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं दीर्घायु, वर्णवान्, सुख सम्पन्न तथा च्वय्च्वय्या विमानय् चिरकाल तक च्वं च्वनिपिं देवतापिं दुगु खः, इपिं तक नं बुद्धयागु धर्मोपदेश न्यना सकलसित भय=संवेग=संत्रास जुइ – अहो ! जिमिसं अनित्य जुइक जुइकं नं थःपिंत नित्य सम्झे जुया च्वना । अहो ! जिपिं अध्रुव जुइक जुइकं नं थःपिंत ध्रुव सम्झे जुया च्वना । अहो ! जिपिं अनित्य=अध्रुव=अशाश्वत जुया सत्काययागु घनघोर अविद्या-मोहलय् फसे जुया च्वना ! !"

"भिक्षुपिं ! देवतापिं सहित थ्व लोकय् बुद्ध थपाय्सकं तेजस्वी व प्रतापीम्ह खः ।"

८४. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया बिज्यासे सुगतं हानं नं गाथाद्वारा आज्ञा जुया बिज्यात –

"यदा बुद्धो अभिञ्ञाय, धम्मचक्कं पवत्तयि ।
सदेवकस्स लोकस्स, सत्था अप्पटिपुग्गलो ॥

"सक्कायं च निरोधं च, सक्कायस्स च सम्भवं ।
अरियञ्चट्ठङ्गिकं मग्गं, दुक्खूपसमगामिनं ॥

देवता सहित थ्व लोकय् अतुलनीय व्यक्ति जुया बिज्याकम्ह बुद्धं थःगु ज्ञानबलं धर्मचक्रयागु प्रवर्तन याना बिज्यात – सत्कायया निरोध, सत्कायया उत्पत्ति, आर्यअष्टांगिकमार्गद्वारा *(फुक्क)* दुःखयात शान्त याना बिइगु ।

"ये पि दीघायुका देवा, वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
भीता सन्तासमापादुं, सीहस्सेवितरे मिगा ॥
अवीतिवत्ता सक्कायं, अनिच्चा किर भो मयं ।
सुत्वा अरहतो वाक्यं, विप्पमुत्तस्स तादिनो"ति ॥

गुपिं दीर्घायु वर्णवान, यशस्वीपिं देवतापिं खः इपिं तक नं विमुक्तम्ह अर्हत्यागु उपदेश न्यना सिंह खना मेपिं पशुत ग्याइगुथें याइगु, संवेग उत्पन्न वय्कीगु – जिपिं सत्काययागु बन्धनं मुक्त मजूनि, अहो ! जिपिं अनित्य खनि ! !

७९. खज्जनीय-सुत्त

८५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं थःगु अनेक पूर्व जन्मयागु खँ लुमंकीपिं दु, इपिं सकसिनं सकतां न्यागू *(पंच)* उपादानस्कन्धयात अथवा इपिं मध्ये न्ह्यागगूसां छगूयात लुमंकीगु जुया च्वन ।"

भूतकालय् जि थुजागु रूप दुम्ह खः धका लुमंकु लुमंकुं, भिक्षुपिं ! इमिसं रूपयात हे लुमंकी । भूतकालय् जिं थुजागु वेदना दुम्ह ··· भूतकालय् जि थुजागु संज्ञा दुम्ह ··· भूतकालय् जिं थुजागु संस्कार दुम्ह ··· भूतकालय् जि थुजागु विज्ञान दुम्ह खः धका लुमंकु लुमंकुं, भिक्षुपिं ! इमिसं विज्ञानयात हे लुमंकी ।

"भिक्षुपिं ! रूप धका छाय् धाःगु ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसां हिल हिला *(प्रभावित जुया)* वना च्वनिगु थ्वया स्वभाव दुगुलिं थ्वयात रूप धका धाःगु खः । छुकिं हिल हिला *(प्रभावित जुया)* वना च्वंगु ? शीतं थ्वयात प्रभावित याः, उष्णं *(तापं)* थ्वयात प्रभावित याः, पित्याःगुलिं *(भूखं)* थ्वयात प्रभावित याः, प्याःचागुलिं *(प्यासं)* थ्वयात प्रभावित याः, भुजिं, चलः *(पतिं)*, फय्, निभा, तथा की आदियागु स्पर्श *(संपर्क)* थ्वयात प्रभावित याः । भिक्षुपिं ! थुकथं हिल हिला प्रभावित जुया वना च्वनिगु थ्वया स्वभाव दुगुलिं हे थ्वयात रूप धका धाःगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! वेदना धका छाय् धाःगु ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा अनुभव याइगु जुया हें थ्वयात वेदना धका धाःगु खः । छु अनुभव याइ ? सुखयागु नं अनुभव याइ, दुःखयागु नं अनुभव याइ, अदुःख-असुखयागु नं अनुभव याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं अनुभव याइगु जुया हे थ्वयात वेदना धका धाःगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! संज्ञा धका छाय् धा:गु ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सा सिइका काइ उकिं थ्वयात संज्ञा धा:गु ख: । छु सिइका काइ ? वचुगुयात म्हसिका काइ, म्हासुगुयात नं सिइका काइ, ह्यांगुयात नं सिइका काइ, त्वयुगुयात नं सिइका काइ । भिक्षुपिं ! थुकथं सिइका काइगु जुया हे थ्वयात संज्ञा धका धा:गु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! संस्कार धका छाय् धा:गु ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सा संस्कृतयात अभिसंस्करण याइगु *(they condition what are conditioned phenomena)* जूगुलिं । छु संस्कृतयात अभिसंस्करण याइ ?. रूपत्वया नितिं संस्कृत रूपया अभिसंस्करण याइ । वेदनात्वया नितिं ··· संज्ञात्वया नितिं ··· , संस्कारत्वया नितिं ··· विज्ञानत्वया नितिं संस्कृत रूपया अभिसंस्करण याइ । भिक्षुपिं ! संस्कृतयात अभिसंस्करण याइगु जूगुलिं थ्वयात संस्कार धा:गु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! विज्ञान धका छाय् धा:गु ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सा सिइका चाय्का काइगु जूगुलिं थ्वयात विज्ञान धा:गु ख: । छु सिइका काइ, खायुगुयात नं सिइका काइ, पालुगुयात नं सिइका काइ, चाकुगुयात नं सिइका काइ, चिस्वा:वगुयात नं सिइका काइ, चि भ्या मदुगुयात नं सिइकां काइ, चियात नं सिइका काइ, चि वाहेक मेमेगु सवायात नं सिइका काइ । भिक्षुपिं ! थुकथं सिइका काइगु जूगुलिं हे थ्वयात विज्ञान धका धा:गु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! श्रुतवान् आर्यश्रावकं थुकथं सम्झे जुइ – थुगु समयय् जि रूपपाखें नका *(न्ह्यये‍का)* च्वनागु दु । अतीतकालय् न जि रूपपाखे नका वयागु ख:, गथे थुगु इलय् नका वया च्वनागु ख: । यदि जिं अनागत *(लिपा)* या रूपयात अभिनन्दन यात धा:सा अनागत रूपपाखें नं अथे हे नया बिइ गथे आ: जित नया च्वंगु ख: । वं थुकथं मनन यायां अतीत रूपय् अनपेक्ष जुया बिइ, अनागत रूपयात नं अभिनंन्दन याइ मखु, नापं वर्तमान रूपया निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रतिपन्न जुइ ।

"थुगु समयय् जि वेदनापाखें ···

"थुगु समयय् जि संज्ञापाखें ···

"थुगु समयय् जिं संस्कारपाखें ···

"थुगु समयय् जि विज्ञानपाखें ··· *(पूर्ववत्)*

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप अनित्य ख: लाकि नित्य ?"

"अनित्य, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य ख: व दु:ख ख: लाकि सुख ?"

"दु:ख, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दु:ख व विपरिणामधर्म ख: छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु ख:, थ्व जि ख:, थ्व जिगु आत्मा ख: ।"

"ठीक मजू, भन्ते ! "

" ··· वेदना ··· , संज्ञा ··· , संस्कार ··· , विज्ञान अनित्य ख: लाकि नित्य ?"

"अनित्य, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य ख: व दु:ख ख: लाकि सुख ?"

"दुःख भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः ?"

"ठीक मजू, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! उकिं हे गुलि नं भूत, भविष्य व वर्तमानया रूपत खः, गुलि नं दुनेयागु *(थःगु)* वा पिनेयागु *(कतपिनिगु)* स्थूल वा सूक्ष्म, हीन वा प्रणीत, तापागु वा सतिगु रूपत खः – इपिं फुक्क रूपतय्त 'न व जिगु खः', 'न व जि खः', 'न व जिगु आत्मा खः' धका गथे खः अथे यथार्थरूपं स्वयेमाः *(खंकेमा)*।"

' ··· वेदनात ··· '

'··· संज्ञात ··· '

'··· संस्कारत ··· '

' ··· विज्ञानत ··· *(पूर्ववत्)* '

"भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ – आर्यश्रावकं स्यंकी, दइकी मखु, त्याग याइ, काइ मखु, परित्याग याइ, संग्रह याइ मखु, स्याइ, च्याकी मखु ।"

"भिक्षुपिं ! छु स्यंकी, छु दइकी मखु ? रूपयात स्यंकी, रूपयात दइकी मखु, वेदनायात ···, संज्ञायात ··· , संस्कारयात ··· तथा विज्ञानयात स्यंकी, विज्ञानयात दइकी मखु ।"

छुकियात त्याग याइ, काइ मखु ? रूपयात त्याग याइ, रूपयात काइ मखु, वेदनायात त्याग याइ, वेदनायात काइ मखु, संज्ञायात त्याग याइ, संज्ञायात काइ मखु, संस्कारयात त्याग याइ, संस्कारयात काइ मखु तथा विज्ञानयात त्याग याइ, विज्ञानयात काइ मखु ।

छुकियात परित्याग याइ, उकियात संग्रह याइ मखु ? रूपयात परित्याग याइ, रूपयात संग्रह याइ मखु, वेदनायात ··· , संज्ञायात ··· , संस्कारयात ···, विज्ञानयात ··· ।

छुकियात स्याइ, उकियात च्याकी मखु ? रूपयात स्याइ, रूपयात च्याकी मखु, वेदनायात स्याइ, वेदनायात च्याकी मखु, संज्ञायात स्याइ, संज्ञायात च्याकी मखु, संस्कारयात स्याइ, संस्कारयात च्याकी मखु, विज्ञानयात स्याइ, विज्ञानयात च्याकी मखु ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें नं विरक्त जुइ, वेदनापाखें ··· , संज्ञापाखें ···, संस्कारपाखें ··· विज्ञानपाखें नं विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनंलि जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

"भिक्षुपिं ! थ्वयात हे धाइ – श्रुतवान् आर्यश्रावकं स्यंकी मखुगु, दइकी मखुगु, त्याग याइ मखुगु काइ मखुगु, परित्याग याइ मखुगु, संग्रह याइ मखुगु, स्याइ मखुगु, च्याकी मखुगु । छु छु ···खः ? रूप ··· । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं बिलकुल मदय्का विमुक्त चित्त जूम्ह भिक्षुया इन्द्र, ब्रह्मा, प्रजापति आदि सकल देवतापिंसं तापाकं निसें नमस्कार याइ –

"नमो ते पुरिसाजञ्ञ, नमो ते पुरिसुत्तम।
यस्स ते नाभिजानाम, यं पि निस्साय झायसी"ति॥

'हे पुरुष श्रेष्ठ! छलपोलपिंत नमस्कार!
हे पुरुषोत्तम! छलपोलपिंत नमस्कार दु!
जिमिसं मस्यूगु धर्म सिइके बिइत
छलपोलपिं ध्यान च्वना च्वन।'

८०. पिण्डोल्य-सुत्त

८६. छगू समयय् भगवान् शाक्यजनपदस्थित कपिलवस्तुया निग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन छुं कारणवश भिक्षुसङ्घयात पितिना भगवान् पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर ग्रहण याना कपिलवस्तुस भिक्षाटनार्थ बिज्यात। कपिलवस्तुस भिक्षाटन याना भोजन धुंका दिवा *(न्हिनेसिया)* विहारया निर्तिं गन महावन दु अन बिज्यात। महावनय् दुने बिज्याना दिवा विहारया निर्तिं नकतिनि तःमा जूगु वेल सिमा क्वय् फेतुना बिज्यात। अनलि एकान्त ध्यानय् च्वना बिज्याम्ह भगवान्या चित्तय् थुजागु वितर्कना पिहाँ वल –

"जिं भिक्षुसङ्घयात पितिना। थन *(गुलिं)* भिक्षुपिं न्हूपिं दु, *(गुलिं)* प्रव्रजित जूगु आपाः मदुनिपिं, *(गुलिं)* नकनिति नकतिनि जक थुगु धर्मविनयय् वःपिं नं दु। जित मखनेवं शायद इमित अन्यथा जुइ फु अथवा विपरिणाम नं जुइ फु। गथेकि *(उदाहरणया लागि)* नकतिनि बूम्ह साया मचां मामसित मखनेवं अन्यथा जूइ फु अथवा विपरिणाम नं जुइ फु। अथे हे तुं, थन *(गुलिं)* भिक्षुपिं न्हूपिं दु, *(गुलिं)* प्रव्रजित जूगु आपाः मदुनिपिं, *(गुलिं)* नकतिनि नकतिनि जक थुगु धर्मविनयय् वःपिं दु। जित मखनेवं इमित अन्यथा जुइफु अथवा विपरिणाम नं जुइ फु। गथेकि नकतिनि पिउगु पूसा वा बिरुवायात लः मदयेवं अन्यथा जुइफु अथवा विपरिणाम नं जुइ फु। अथे हे तुं थन गुपिं न्हूपिं दु, प्रव्रजित जूगु आपाः मदुनिपिं, नकतिनि नकतिनि जक थुगु धर्मविनयय् वःपिं दु। जित मखनेवं इमित अन्यथा जुइफु अथवा विपरिणाम नं जुइफु। उकिं गथे जिं भिक्षुसङ्घयात न्हापा अनुग्रहीत *(मद्दत)* यानागु खः अथे हे आः नं भिक्षुसङ्घयात अनुगृहीत यायें माल।"

अनंलि, भगवानयागु चित्तय् जुया च्वंगु वितर्कनायात सिइका गथेकि सुं बलवानम्ह पुरुषं कयेकुंका तःगु ब्वह *(लप्पा)* चकंकेथें चकंगु ब्वह कयेकुंकेथें ब्रह्मलोकं अन्तर्धान जुया सहम्पति ब्रह्मा भगवान्या न्ह्योने प्रकट जुल। अनलि सहम्पति ब्रह्मां थगां न्यया जःगु पुलिं बँय् चुया भगवान्पाखें ल्हाःजोजलपा बिन्ति यात –

"धात्थें खः, भगवान्! धात्थें खः, सुगत! भगवानं भिक्षुसङ्घयात पितिना बिज्यात। थन *(गुलिं)* भिक्षुपिं न्हूपिं दु, *(गुलिं)* प्रव्रजित जूगु आपा मदुनिपिं, *(गुलिं)* नकतिनि नकतिनि जक थुगु धर्मविनयय् वःपिं नं दु। भगवान्यात मखनेवं इमित अन्यथा जुइ फु अथवा विपरिणाम नं जुइफु। गथेकि नकतिनि बूम्ह साया मचां मामसित मखनेवं शायद अन्यथा जुइ फु अथवा विपरिणाम नं जुइ फु। अथे हे तुं, थन भिक्षुपिं न्हूपिं ··· थुगु धर्मविनयय् वःपिं दु। भगवान्यात मखनेवं इमित अन्यथा जुइफु, अथवा विपरिणाम नं जुइफु। गथेकि नकतिनि प्यूगु पूसा वा विरुवायात लः मदयेवं अन्यथा जुइफु अथवा विपरिणाम नं जुइ फु। अथे हे तुं, थन गुपिं न्हूपिं ··· थुगु धर्मविनयय् वःपिं दु। भगवान्यात मखनेवं इमित अन्यथा जुइफु

अथवा विपरिणाम नं जुइफु । उकिं गथे छलपोलं भिक्षुसङ्घयात न्हापा अनुग्रहीत याना बिज्यागु खः अथे हे आः नं भिक्षुसङ्घयात अनुग्रहीत याना बिज्याहुँ ।"

अनंलि भगवानं तृष्णाभावद्वारा स्वीकार याना बिज्यात । भगवानं स्वीकार याना बिज्यागु खँ सिइका सहम्पति ब्रह्मां भगवान्यात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना अनं हे अन्तर्धान जुल ।

अनंलि सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन न्यग्रोधाराम दु अन भगवान् बिज्यात । अनंलि अन भगवानं अजागु ऋद्धि अभिसंस्करण याना बिज्यात, गथे *(अजागु)* ऋद्धि अभिसंस्करण यायेवं उपिं भिक्षुपिं छम्ह याना निम्ह निम्ह याना ग्याग्यां भगवान्याथाय् वये फयेमा । उपिं भिक्षुपिं नं छम्ह छम्ह याना, निम्ह निम्ह याना ग्याग्यां भगवान्याथाय् तिसक वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंत भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! जीविका मध्ये फ्वनिगु दकले क्वह्यंगु ज्या खः । ल्हातय् भिक्षा-पात्र ज्वना जुइमाली धका धाइगु वचन थ्व लोकवासीपिनिगु छगू अभिशाप खः । अथे नं कुलपुत्रपिं अजागु जीविकाय् छुं खास उद्देश्ययागु कारणं वइ – जुजुया भयं बचे जुइया नितिं मखु, खुंया भयं बचे जुइया नितिं मखु, त्यासां बचे जुइया नितिं मखु अथवा मेगु छुं किसिमयागु दुर्भिक्ष भयं बचे जुइया नितिं नं मखु न त काय्कलापिंत नके मफया अर्थात् जीविका याये मफया हे खः, परन्तु डुबे जुइ माला च्वंगु जन्म, जरा, मरणं शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य, उपायास आदिपाखें मुक्त जुइया नितिं तथा थुपिं हे दुःख पुचः *(स्कन्ध)* तय्गु अन्त सिइकेया नितिं वःगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! कुलपुत्र थुकथं प्रव्रजित जुइ । थुकथं प्रव्रजित जूम्ह कुलपुत्र यदि अभिध्यालु *(=लोभी)* विषम वासनाया तीब्ररागी, हिंसक-चित्त, प्रदुष्टसंकल्प, विस्मृति, अज्ञानी, असमाहित-चित्त, विभ्रान्त-चित्त तथा असंयमी जुल धाःसा व मानो मसानय् वांछ्वयातःगु, निखेसन च्वकाय् मि च्याका सिं ख्वं जुइ धुंकूगु सिंकाः जुल हानं उकिसन उकी दथुइ खी नं किना च्वंगु जुल धाःसा उगु सिंका नत गामय्यात ज्या वइ नत जंगलय् ज्या वइ । भिक्षुपिं ! अथे हे उम्ह मनूयात जिं गृहीभोगं नं वञ्चित जूम्ह तथा श्रामाण्यफल *(=थ्व हे जीवनय् प्राप्त याये माःगु धर्मावबोध)* नं प्राप्त मजूम्ह धका धया ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वथी प्रकारयागु अकुशल दु । कामवितर्क, व्यापादवितर्क, विहिंसा वितर्क । भिक्षुपिं ! थुपिं स्वथी प्रकारयागु अकुशल गन सम्पूर्णरूपं निरुद्ध जुइ ? प्यंगू सतिपट्ठानय् बांलाक चित्त तथा विहार यायेबले वा अनिमित्त समाधिस अभ्यस्त चित्त तया विहार यायेबले *(उपरोक्त वितर्कनात सम्पूर्ण रूपं निरुद्ध जुइ)* । भिक्षुपिं ! अनिमित्त समाधियागु अभ्यास यायेगु बांला जू । भिक्षुपिं ! अनिमित्त समाधियागु अभ्यास यायेवं बहुलिकृत यायेवं महत्फल व महानिशंस फल दइ ।"

"भिक्षुपिं ! निगू प्रकारयागु दृष्टित दु – भवदृष्टि व विभवदृष्टि । भिक्षुपिं ! थन श्रुतवान् आर्यश्रावकं थथे विचाः याइ – 'थ्व लोकय् अजागु वस्तु दुला गुकियात ज्वना तयेवं जि दोषी मजुइगु खः ?' अनंलि वयात थुजागु ज्ञान दइ – 'थ्व लोकय् अजागु छुं वस्तु मदु गुकियात ज्वना तयेवं जि दोषी मजुइगु खः । जिं रूपयात हे ज्वना च्वन धाःसा, वेदनायात ··· , संज्ञायात ···, संस्कारयात ··· , विज्ञानयात हे ज्वना च्वन धाःसा ज्वना च्वने फइ परन्तु उकियात ज्वना च्वंगुया कारणं जिके भव *(=जन्म जुइ माःगु कारण)* दइ' भवया कारणं जन्म जुइ माले फु, जन्मया कारणद्वारा जरामरण-शोक-परिदेव, दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइ फु । थुकथं केवल दुःखस्कन्धया समुदय जक दइ ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप अनित्य खः लाकि नित्य ?"

"अनित्य, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः व दुःख खःलाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणामधर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' ।"

"ठीक मजू, भन्ते ! "

"वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ··· , विज्ञान अनित्य खः लाकि नित्य ?"

"अनित्य, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः व दुःख खःलाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख विपरिणामधर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' ?"

"ठीक मजू, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! उकिं गुलि नं भूत, भविष्य व वर्तमानया रूपत खः, गुलि नं दुनेयागु *(थःगु)* वा पिनेयागु *(कतपिनिगु)* स्थूल वा सूक्ष्म, हीन वा प्रणीत, तापागु वा सतिगु रूपत खः – इपिं फुक्क रूपयात 'न व जिगु खः' 'न व जि खः' 'न व जिगु आत्मा खः' धका गथे खः अथे यथार्थरूपं स्वयेमाः *(खंकेमाः)*।"

' ··· वेदनात ··· '

' ··· संज्ञात ··· '

' ··· संस्कारत ··· '

' ··· विज्ञानत ··· *(पूर्ववत्)* '

"भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ – आर्यश्रावकं स्यंकी, दइकी मखु, त्याग याइ, काइ मखु, परित्याग याइ, संग्रह याइ मखु, स्याइ, च्याकी मखु ··· *(बाँकी खँ च्वय् वंगु सूत्रयथें)* ··· आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

८१. पालिलेय्य-सुत्त

८७. छगू समयय् भगवान् कौशाम्बीस्थित घोषितारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, भगवान् पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारणा याना कौशाम्बी भिक्षाटनया नितिं बिज्यात । कौशाम्बीस भिक्षाटनं लिहाँ बिज्याना भोजन धुंका स्वयं थःगु शयनासन मिले याना थःम्हं हे ज्वना चीवरं पुना पात्र चीवर ग्रहण याना सुं उपस्थाक *(सहायक)* यात नं छुं आज्ञा मजूसे भिक्षुसङ्घयात नं नाप मलासे थः याकचा चारिकाया नितिं पिहाँ बिज्यात ।

अनंलि, भगवान् बिज्याना पलख लिपा सुं छम्ह भिक्षु गन आयुष्मान् आनन्द दु अन वल । वया आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – आवुसो आनन्द ! आः नकतिनि भगवान् स्वयं थःगु शयनासन मिले याना थःम्हं हे ज्वना चीवर पुना पात्र चीवर धारणा याना सुं उपस्थाक *(सहायक)* यात ब्वना मयंकूसे भिक्षुसङ्घयात नं छुं खबर मब्यूसे थः याकचा चारिकाया नितिं पिहाँ बिज्यात ।

आवुसो ! भगवान् स्वयं थःगु शयनासन मिले याना थःम्हं हे ज्वना ··· थः याकचा चारिकाया नितिं पिहाँ बिज्यागु जुया भगवान् याकचा विहार याना च्वना बिज्याये मास्तेवः उकिं सुं नं थुगु इलय् वसपोलयाथाय् मवनेगु हे वेश जुइ ।

अनंलि, भगवान् चारिका यायां छसिंकथं पारिलेय्यक वनय् थ्यंकःबिज्यात । अन भगवान् पारिलेय्यकय् भद्रशाल धयागु सिमा क्वय् विहार याना बिज्यात ।

अनंलि तःम्हमच्छि भिक्षुपिनि छपुचः भिक्षुपिं गन आयुष्मान् आनन्द दु अन थ्यंकः वल । वया आनन्द लिसे कुशल क्षेमया वार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – आवुसो आनन्द ! भगवान्यागु श्रीमुखं धर्म मन्यनागु यक्व दिं दत । आवुसो आनन्द ! जिमि *(सकसियां)* भगवान्यागु श्रीमुखं धर्म न्यनेगु इच्छा जुया च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् आनन्दं उपिं भिक्षुपिं ब्वना पारिलेय्यक वनय् भद्रशाल सिमा क्वय् गन भगवान् विहार याना बिज्याना च्वंगु दु अन थ्यंकः वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंत भगवानं धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना बिज्यात ।

उगु इलय् सुं छम्ह भिक्षुया मनय् थुजागु *(खँ)* वितर्क लुया वलः – छु सिइवं, छु खंकेवं आस्रव क्षय जुइगु खः ?

अनंलि, भगवानं थःगु चित्त उम्ह भिक्षुयागु मनया खँ सिइका भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – भिक्षुपिं ! जिं विश्लेषण याना धर्म छु खः धका कनागु दु, विश्लेषण याना प्यंगू स्मृतिप्रस्थान छु खः धका कनागु दु, विश्लेषण याना न्हेगू बोध्यङ्ग छु खः धका कनागु दु, विश्लेषण याना आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग छु खः धका कनागु दु । भिक्षुपिं ! जिं थुगु प्रकारं विश्लेषण याना धर्म थुइका बियागु दु । भिक्षुपिं ! अथे नं, छम्ह भिक्षुया चित्तय् थुजागु वितर्क लुया वःगु दु – छु सिइवं छु खनेवं आस्रव क्षय जुइगु खः ?

"भिक्षुपिं ! छु सिइवं छु खनेवं आस्रव क्षय जुइगु खः ? भिक्षुपिं ! थन, आर्यपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, आर्यधर्मय् दक्षता मदुम्ह, आर्यधर्मय् विनीत मजूम्ह, सत्पुरुषपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता मदुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् विनीत मजूम्ह अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपयात आत्मा कथं खंका च्वनी । भिक्षुपिं ! थथे गुगु सिइकूगु खः उकियात संस्कार धाइ । उगु संस्कारयागु छु निदान = छु समुदय =छु जाति = छु प्रभव खः ?"

"भिक्षुपिं ! सुं अश्रुतवान् पृथक्जनयात अविद्यापूर्वक जूगु संस्पर्श गुगु वेदना जुइगु खः उकिं वयात तृष्णा उत्पन्न जुइ । उकिं संस्कार उत्पन्न जुइ । भिक्षुपिं ! थुकथं तुं, उगु संस्कार नं अनित्य, संस्कृत व प्रतीत्यसमुत्पाद *(छुं कारणं उत्पन्न जुइगु)* खः । उगु तृष्णा नं अनित्य, संस्कृत व प्रतीत्यसमुत्पाद खः । उगु वेदना नं ··· । उगु स्पर्श नं ··· । उगु अविद्या नं ··· भिक्षुपिं ! थुकियात नं सिइका खंका कायेवं आस्रवया क्षय जुइ ।"

उम्हं *(अश्रुतवान् पृथक्जनं)* रूपयात आत्मा कथं मखंकूसा नं आत्मायात रूपवान् कथं खंकी। भिक्षुपिं ! थथे गुगु सिइकूगु खः व संस्कार खः। उगु संस्कारयागु छु निदान, छु समुदय, छु जाति, छु प्रभव खः ?

"भिक्षुपिं ! सुं अश्रुतवान् पृथक्जनयात अविद्यापूर्वक जूगु संस्पर्शं गुगु वेदना जुइगु खः उकिं वयात तृष्णा उत्पन्न जुइ। उकिं संस्कार उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थुकथं तुं, उगु संस्कार नं अनित्य ··· खः। उगु तृष्णा नं अनित्य ··· खः। उगु वेदना नं ···। उगु स्पर्श नं ···। उगु अविद्या नं ···। भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका कायेवं आस्रवया क्षय जुइ।"

उम्हं *(अश्रुतवान् पृथक्जनं)* रूपयात आत्मा कथं मखंकूसां अथवा आत्मायात रूपवान् कथं नं मखंकूसां, रूपय् आत्मा दु धका खंका च्वनी। भिक्षुपिं ! थथे गुगु सिइकूगु खः व संस्कार खः। उगु संस्कारयागु छु निदान ··· खः ?

"भिक्षुपिं ! सुं अश्रुतवान् पृथक्जनयात अविद्यापूर्वक जूगु संस्पर्शं गुगु वेदना जुइगु खः उकिं वयात तृष्णा उत्पन्न जुइ। उकिं संस्कार उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थुकथं तुं, उगु संस्कार नं अनित्य खः। उगु तृष्णा नं ···। उगु वेदना नं ···। उगु स्पर्श नं ···। उगु अविद्या नं ···। भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका कायेवं आस्रव क्षय जुइ।"

उम्हं *(अश्रुतवान् पृथक्जनं)* रूपयात आत्मा कथं मखंकूसां अथवा आत्मायात रूपवान् कथं नं मखंकूसां अथवा रूपय् आत्मा दु धका मखंकूसां आत्माय् रूप दु धका खंका च्वनी। भिक्षुपिं ! थथे गुगु सिइकूगु खः व संस्कार खः। उग संस्कारयागु छु निदान=छु समुदय=छु जाति=छु प्रभव खः ?

"भिक्षुपिं ! सुं अश्रुतवान् पृथक्जनयात अविद्यापूर्वक जूगु संस्पर्शं गुगु वेदना जुइगु खः उकिं वयात तृष्णा उत्पन्न जुइ। उकिं संस्कार उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थुकथं तुं, उगु संस्कार नं अनित्य, संस्कृत व प्रतीत्यसमुत्पाद खः। उगु तृष्णा नं अनित्य, संस्कृत व प्रतीत्यसमुत्पाद खः। उगु वेदना नं···। उगु स्पर्श नं ···। उगु अविद्या नं ···। भिक्षुपिं ! थुकियात नं सिइका खंका कायेवं आस्रवया क्षय जुइ।"

उम्हं रूपयात आत्मा कथं मखंकूसां अथवा आत्मायात रूपवान् कथं मखंकूसां नं अथवा रूपय् आत्मा दु धका मखंकूसां नं वं वेदनायात आत्माकथं खंकी ··· *(पूर्ववत्)* ··· आत्मायात वेदना कथं खंकी ··· *(पूर्ववत्)* ··· वेदनाय् आत्मा दु धका खंकी ··· *(पूर्ववत्)* ··· आत्माय् वेदना दु धका खंकी ··· *(पूर्ववत्)* ··· संज्ञायात आत्माकथं खंकी ··· *(पूर्ववत्)* ··· संस्कारयात आत्माकथं खंकी ··· *(पूर्ववत्)* ··· विज्ञानयात आत्माकथं खंकी ···। भिक्षुपिं ! गुगु सिइकूगु खः व संस्कार ख। उगु संस्कारयागु छु निदान= छु समुदय=छु जाति = छु प्रभव खः ?

"भिक्षुपिं ! सुं अश्रुतवान् पृथक्जनयात अविद्यापूर्वक जूगु संस्पर्शं गुगु वेदना जुइगु खः उकिं वयात तृष्णा उत्पन्न जुइ। उकिं संस्कार उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थुकथं तुं उगु संस्कार नं अनित्य, संस्कृत व प्रतीत्यसमुत्पाद खः। उगु तृष्णा नं अनित्य, संस्कृत व प्रतीत्यसमुत्पाद खः। उगु वेदना नं ···। उगु स्पर्श ···। उगु अविद्या नं ···। भिक्षुपिं ! थुकियात नं सिइका खंका कायेवं आस्रवया क्षय जुइ।"

उम्हं रूपयात आत्मा कथं मखंकूसां ··· वेदनायात आत्मा कथं मखंकूसां ···, संज्ञायात आत्मकथं मखंकूसां ···, संस्कारयात आत्मा कथं मखंकूसां ···, विज्ञानयात आत्मा कथं मखंकूसां ··· वयाके थजागु दृष्टि दया च्वनी – गुगु आत्मा खः व *(=न्यागू स्कन्ध)* हे लोक खः। व जि सिइ धुंका नित्य, ध्रुव, शाश्वत व परिवर्तनरहित जुइ। भिक्षुपिं ! गुगु सिइकूगु खः व संस्कार खः। उगु संस्कारयागु छु निदान ··· खः ? ··· थुकियात नं सिइका खंका कायेवं आस्रवया क्षय जुइ।

··· *(पूर्ववत्)* ··· वयाके थजागु दृष्टि दया च्वनी – यदि जि मंत धा:सा जिगु धयागु छुं नं दइ मखुत, न जि दइ तिनि न जिगु धयागु छुं दइ तिनि। भिक्षुपिं ! गुगु वयाके दुगु उच्छेददृष्टि ख: व संस्कार ख:। उगु संस्कारयागु छु निदान ··· ख: ? ··· थुकियात नं सिइका खंका कायेवं आस्रवया क्षय जुइ।

··· *(पूर्ववत्)* ··· वयाके थजागु दृष्टि दया च्वनी ··· विचिकित्सा *(शंका)* याइम्ह जुइ, विचिकित्सा याइम्ह जुया सद्धर्मय् वयागु निष्टा दइ मखु। भिक्षुपिं ! गुगु वयाके दुगु विचिकित्सा ख:, विचिकित्सा याइम्ह जुया सद्धर्मय् वयागु निष्टा मदइगु ख: व संस्कार ख:। उगु संस्कारयागु छु निदान= छु समुदय= छु जाति = छु प्रभव ख: ?

"भिक्षुपिं ! सुं अश्रुतवान् पृथक्जनयात अविद्यापूर्वक जूगु संस्पर्श गुगु वेदना जुइगु ख: उकिं वयात तृष्णा उत्पन्न जुइ। उकिं संस्कार उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थुकथं तुं, उगु संस्कार नं अनित्य, संस्कृत व प्रतीत्यसमुत्पाद ख:। उगु तृष्णा नं अनित्य संस्कृत व प्रतीत्यसमुत्पाद ख:। उगु वेदना नं ···। उगु स्पर्श ···। उगु अविद्या नं ···। भिक्षुपिं ! थुकियात नं सिइका खंका कायेवं आस्रवया क्षय जुइ।"

८२. पुण्णम-सुत्त

८८. छगू समयय् भगवान् आपालं भिक्षुसङ्घ नापं श्रावस्ती पूर्वाराम प्रासादय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् भगवान् उपोसथया पुन्हीया बहनी भिक्षुसङ्घ नाप खुला चकंगु थ्यलय् बिज्याना च्वन।

अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु थ:गु आसनं दना थगां न्यया, भगवान् पाखे ल्हा ज्वजलपा बिन्ति यात – "यदि भगवानं अनुमति बिया बिज्या:सा जिं भगवान्याके छुं खँ न्यने मास्तेव:।"

"भिक्षु ! अथे जूसा, छं थ:गु थासय् *(आसनय्)* फेतुना छु न्यने मास्ते व:गु ख: न्यं।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उम्ह भिक्षु थ:गु आसनय् फेतुत – अले बिन्ति यात – भन्ते ! थुपिं पंचउपादानस्कन्ध मखुला – (१) रूप-उपादानस्कन्ध, (२) वेदना-उपादानस्कन्ध, (३) संज्ञा-उपादानस्कन्ध, (४) संस्कार-उपादानस्कन्ध व (५) विज्ञान-उपादानस्कन्ध ?

"ख:, भिक्षु ! थुपिं न्यागू *(पंच)* उपादानस्कन्ध ख: ···।"

साधुकार बिया उम्ह भिक्षुं भगवान्या वचनयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना मेगु न्ह्यस: न्यन – भन्ते ! थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धया मूल *(=स्रोत)* छु ख: ?

भिक्षु ! थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु मूल इच्छा *(छन्द)* ख:।

साधुकार बिया ··· हानं मेगु न्ह्यस: न्यन – भन्ते ! गुगु उपादान ख: छु व हे पंच-उपादानस्कन्ध ख: लाकि पंच-उपादानस्कन्ध मेगु हे ख: उपादान मेगु हे ?

भिक्षु ! न त गुगु उपादान ख: व हे पंच-उपादान ख: हानं न पंच-उपादानस्कन्धं अलग मेगु उपादान हे दु। बरु गुगु गन छन्दराग ख: व हे अन उपादान ख:।

साधुकार बिया ··· हानं मेगु न्ह्यस: न्यन – भन्ते ! पंच-उपादानस्कन्धतय्के छन्दरागया नानात्व *(फरक फरक)* दइ लाकि दइ मखु ?

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – दु, भिक्षु ! सुयागु मनय् थथे जुइ – जि लिपा जुइबले थुजागु रूप दुम्ह जुइ दयेमा, ··· थुजागु वेदना दुम्ह जुइ दयेमा, ··· थुजागु संज्ञा दुम्ह जुइ दयेमा, ··· थुजागु संस्कार दुम्ह जुइ दयेमा ··· थुजागु विज्ञान दुम्ह जुइ दयेमा । भिक्षु ! थुगु कथं पंच-उपादानस्कन्धतय्के छन्दरागया नानात्व दइ ।

साधुकार बिया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन– भन्ते ! थुपिं स्कन्धतय्गु नां स्कन्ध धका छाय् जूगु ?

"भिक्षुपिं ! गुगु भूत, भविष्य व वर्तमानया रूपत खः, गुलि नं दुनेयागु *(थःगु)* वा पिनेयागु, स्थूल वा सूक्ष्म, हीन वा प्रणीत, तापागु व सतिगु रूपत खः – थ्वयात रूपस्कन्ध धका धाइ ।"

"गुगु ··· वेदना ··· वेदनास्कन्ध धका धाइ ।"

"गुगु ··· संज्ञा ··· संज्ञास्कन्ध धका धाइ ।"

"गुगु ··· संज्ञा ··· संस्कारस्कन्ध धका धाइ ।"

"गुगु··· विज्ञान···विज्ञानस्कन्ध धका धाइ । भिक्षुपिं ! थुकिं हे स्कन्धतय्गु नां स्कन्ध धका धाःगु खः ।"

साधुकार बिया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन – भन्ते ! रूपस्कन्धयागु प्रज्ञप्ति जूगुया छु हेतु=छु प्रत्यय खः ? वेदनास्कन्धयागु ··· ? संज्ञास्कन्धयागु ··· ? संस्कारस्कन्धयागु ··· ? विज्ञानस्कन्धयागु प्रज्ञाप्ति जूगुया छु हेतु, छु प्रत्यय खः ?

"भिक्षु ! रूपस्कन्धयागु प्रज्ञप्ति जूगुया हेतु व प्रत्यय थ्व हे प्यंगू महाभूत खः । वेदनास्कन्धयागु प्रज्ञप्ति जूगुया हेतु व प्रत्यय स्पर्श खः । संज्ञास्कन्धयागु प्रज्ञप्ति जूगुया हेतु व प्रत्यय स्पर्श खः । संस्कार स्कन्धयागु प्रज्ञप्ति जूगुया हेतु व प्रत्यय स्पर्श खः । विज्ञानस्कन्धयागु प्रज्ञप्ति जूगुया हेतु व प्रत्यय नाम व रूप खः ।"

साधुकार बिया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन – भन्ते ! सत्कायदृष्टि गुकथं दइ ?

"भिक्षु ! थन आर्यपिनिगु दर्शन मयाःम्ह ··· अश्रुतवान् पृथक्जनं 'रूप' आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)*, रूपत्वयात 'आत्मा खः' धका स्वइ *(खंकी)* अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)* ।"

"वेदना आत्मा खः ··· "

"संज्ञा आत्मा खः ··· "

"संस्कार आत्मा खः ··· "

"विज्ञान आत्मा खः ··· " । भिक्षु ! थुकथं सत्कायदृष्टि दइ ।

साधुकार बिया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन – भन्ते ! रूपया छु आस्वाद खः, छु दोष *(आदीनव)* खः, छु निःशरण *(मोक्ष)* खः ? ··· वेदनाया ···, संज्ञाया ···, संस्कारया ··· , विज्ञानया छु आस्वाद खः, छु दोष खः, छु निःशरण खः ?

"भिक्षु ! रूपया कारणं गुगु सुख व आराम उत्पन्न जुइगु खः व रूपया आस्वाद खः । रूपया अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः व रूपयागु दोष खः । रूपया प्रति गुगु छन्दरागयागु प्रहाण खः व रूपपाखें निःशरण खः ।"

"वेदनाया ··· "

"संज्ञाया ··· "

"संस्कारया ··· "

"विज्ञानया कारणं गुगु सुख व आराम उत्पन्न जुइगु खः व विज्ञानया आस्वाद खः । विज्ञानया अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः व विज्ञानयागु दोष खः । विज्ञानया प्रति गुगु छन्दरागयागु प्रहाण खः व विज्ञानपाखें निःशरण खः ।"

साधुकार बिया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन – भन्ते ! छु सिइका खंका थुगु विज्ञान दुगु शरीरय् तथा पिनेया सकतां निमित्तय् अहंकार, ममंकार, मान व अनुशय मदइगु खः ?

"भिक्षु ! गुगु रूप – अतीत, अनागत, वर्तमान, दुनेयागु *(थःगु)*, पिनेयागु मोटागु *(स्थूल)*, मिहिनगु *(सूक्ष्म)*, हीन, प्रणीत, तापागु अथवा सतिगु खः इपिं सकतां 'जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु' धका गथे खः अथे यथाभूत रूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

"गुगु वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान *(पूर्ववत्)* ··· । भिक्षु ! थुमित सिइका खंका कायेवं थुगु विज्ञानयुक्त शरीरय् तथा पिने व सकतां निमित्तय् अहंकार ममङ्कार व मानानुशय मदइगु खः ।"

उगु इलय् सुं छम्ह भिक्षुयागु चित्तय् थुजागु वितर्क वल – यदि रूप अनात्मा खःसा, वेदना ···, संज्ञा ··· , संस्कार ···, विज्ञान सकतां अनात्मा खःसा अनात्मां याःना तःगु कर्म थःके गुकथं बने जुइ ?

अनंलि, भगवानं थःगु चित्तं उम्ह भिक्षुयागु चित्तया वितर्कयात सिइका भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – भिक्षुपिं ! शायद थन सुं मोघपुरुष, अविद्वान तृष्णां अभिभूत जुया थःगु चित्तय् बुद्धया धर्मयात वांछ्वये बहः सम्भ्रे जुया च्वन – यदि रूप अनात्म खःसा, वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ··· , विज्ञान सकतां अनात्मा खःसा अनात्मां याना तःगु कर्म थःके गुकथं बने जुइ ? भिक्षुपिं ! धर्मय् थुजा थुजागु थासय् छिमिसं प्रश्न न्यना थुइका कायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप अनित्य खः लाकि नित्य ?"

"अनित्य, भन्ते ! "

"वेदना ··· , संज्ञा ··· , संस्कार ··· , विज्ञान अनित्य खः लाकि नित्य ?"

"अनित्य, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः व दुःख खःलाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' ?"

"ठीक मजू, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुकथं ··· *(थनया बाँकी खँ च्वय् पारा. नं. ६२ स दुथें)* आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु नं ज्ञान दइ ।"

खजनीय-वर्ग क्वचाल ।

स्थविर-वर्ग

८३. आनन्द-सुत्त

८९. श्रावस्ती ··· । अन आयुष्मान् आनन्दं भिक्षुपिंत सःता बिज्यात – "आवुसो भिक्षुपिं !"

"आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् आनन्दयात लिसः बिल ।

आयुष्मान् आनन्दं थथे धया बिज्यात – आयुष्मान् पूर्ण मन्त्रानिपुत्र जिपिं न्हूपिं भिक्षुपिं जुया च्वनाबले यक्व उपकार याना बिज्याःम्ह खः । वसपोलं जिमित थथे उपदेश याना बिज्याःगु खः, 'आवुसो आनन्द ! उपादानया कारणं हे' 'अस्मि=जि दुः खः' धयागु दइ, अनुपादानया कारणं दइ मखु ।

"उकियागु उपादानया कारणं 'अस्मि' धयागु दइ, अनुपादानया कारणं दइ मखुगु ?"

"रूपयागु उपादानया कारणं 'अस्मि' धयागु दइ, उकियागु अनुपादानया कारणं दइ मखु ।"

"वेदनायागु ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञानयागु उपादानया कारणं 'अस्मि' धयागु दइ, उकियागु अनुपादानया कारणं दइ मखु ।"

"आवुसो आनन्द ! गथेकि *(उदाहरणया लागि)* सुं मिसा वा मिजं अथवा ल्यासे वा ल्यायम्हं थःत बांलाक समाये याना न्हाय्कनय् अथवा यच्चुसे च्वंगु निर्मलगु लःबाताय् थःगु ख्वाःया किचः ख इबले उपादान तया स्वइगु खः, अनुपादान तया स्वइगु मखु । आवुसो आनन्द ! थथे हे तुं, रूपयागु उपादानया कारणं 'अस्मि' धयागु दइ, उकियागु अनुपादानया कारणं दइ मखु । वेदनायागु ··· । संज्ञायागु ··· । संस्कारयागु ··· । विज्ञानयागु उपादानया कारणं 'अस्मि' धयागु दइ, उकियागु अनुपादानया कारणं दइ मखु ।"

"आवुसो आनन्द ! छं छु मती तया, रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"आवुसो ! अनित्य खः ।"

"वेदना ··· , संज्ञा ··· , संस्कार ··· , विज्ञान ··· ,"

"आवुसो ! अनित्य खः ।"

··· *(थनया बाँकी खँ च्वयूथें)* ··· थथे सिइका खंका आः हानं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धका सिइका काइ ।

आवुसो ! *(थथे जिमित उपदेश बिया स्यना बिज्यागुलिं)* आयुष्मान् पूर्ण मन्त्रानिपुत्र जिपिं न्हूपिं भिक्षुपिनि आपालं उपकार याना बिज्याम्ह जुल । वसपोलं जिमित थुजागु उपदेश याना बिज्यात । वसपोलयागु थुजागु धर्म उपदेश न्यना जि *(आनन्द)* स्रोतापन्न जुयागु खः ।

८४. तिस्स-सुत्त

९०. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् भगवान्या ककाया काय्, किजा आयुष्मान् तिष्यं आपालं भिक्षुपितं थथे कना जुल – आवुसो ! जिगु म्ह भ्यातुसे सने हे मं मंत, जिं छुं नं दिशा बांलाक मखन,

धर्म नं जिं मथुल । जिगु चित्तय् आपालं आलस्य दया च्वन । मन मवंक जिं ब्रह्मचर्य पालन याना च्वना, धर्मय् जिके विचिकित्सा *(शंका)* दया च्वन ।

अनंलि, आपालं भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु अन दु वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखेलिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवान्या ककाया काय्, किजा आयुष्मान् तिष्यं आपालं भिक्षुपिंत थथे कना जुल – आवुसो ! जिगु म्ह भ्यातुसे सने हे मंमंत, जिं छुं नं दिशा बांलाक मखन, धर्म नं जिं मथुल । जिगु चित्तय् आपालं आलस्य दया च्वन । मन मवंक जिं ब्रह्मचर्य पालन याना च्वना, धर्मय् जिके विचिकित्सा दया च्वन ।

अनंलि, भगवानं सुं छम्ह भिक्षुयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षु ! न्यं, जि धाल धका तिष्य भिक्षुयात धा – 'आवुसो तिष्य ! बुद्धं छपिंत सता बिज्याना च्वन ।'

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उम्ह भिक्षुं भगवान्यात लिसः बिया गन आयुष्मान् तिष्य दु अन वन, वना न्यंकल – आवुसो तिष्य ! बुद्धं छपिंत सता बिज्याना च्वन ।

"ज्यू, आवुसो !" धया आयुष्मान् तिष्यं उम्ह भिक्षुयात लिसः बिया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् तिष्ययात भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – "तिष्य ! छु छं धात्थें आपालं भिक्षुपिंत थथे कना जुयागु खःला – 'आवुसो ! जिगु म्ह भ्यातुसे सने हे मं मंत, ··· धर्मय् जिके विचिकित्सा दया च्वन ?'

"खः, भन्ते ! "

"तिष्य ! छं छु मतिइ तया – गुम्हसियाके रूपया प्रति राग दु *(not free from attachment)* छन्द *(Not free from desire)* दु, प्रेम दु, पिपासा दु, परिदाह *(not free from burining passion)* दु, तृष्णा दत धाःसा वयात उगु रूपया विपरिणत तथा अन्यथा जुया वनेवं वयात शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायास मजुइला ?"

"जुइ, भन्ते ! "

"ठीक जू, *(साधु, साधु)* तिष्य ! थथे हे जुइ, तिष्य ! रूपया प्रति ···, वेदनाया प्रति ···, संज्ञाया प्रति ···, संस्कारया प्रति राग दु, छन्द दु, प्रेम दु, पिपासा दु, परिदाह दु तृष्णा दत धाःसा वयात उगु ··· संस्कारया विपरिणत तथा अन्यथा जुया वनेवं वयात शोक, परिदेव, दुःख दौमनस्य व उपायास मजुइला ?"

"जुइ, भन्ते ! "

"ठीक जू, तिष्य ! थथे हे जुइ । विज्ञानया प्रति राग दु, छन्द दु, प्रेम दु, पिपासा दु, परिदाह दु तृष्णा दत धाःसा वयात उगु विज्ञानया विपरिणत तथा अन्यथा जुया वनेवं वयात शोक ··· मजुइला ?"

"जुइ, भन्ते ! "

"तिष्य ! छं छु मती तया – गुम्हसियाके रूपया प्रति सकतां रागादि मदये धुंकल धाःसा छु वयात उगु रूपया विपरिणत व अन्यथा जुया वनेवं शोक ··· जुइ तिनिला ?"

"जुइ मखुत, भन्ते ! "

"ठीक जू, तिष्य ! थथे हे जुइ तिष्य ! गुम्हसियाके रूपया प्रति ··· वेदनाया प्रति ··· संज्ञाया प्रति ··· संस्कारया प्रति ··· विज्ञानया प्रति सकतां रागादि मदये धुंकल धाःसा वयात उगु रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार, विज्ञानया विपरिणत व अन्यथा जुया वसां शोक ··· जुइ मखुत।"

"तिष्य ! छं छु मती तया – रूप नित्य खःलाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

"वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान ··· ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· *(थनया बाँकी खँ च्वयथें)* ··· थथे सिइका खंका आः हानं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धका सिइका काइ।

"तिष्य ! गथेकि *(=उपमाया नितिं)* निम्ह मनूत दु। छम्ह मनू लँ स्यूम्ह *(मार्गकुशल)* दया च्वन, मेम्ह लँ मस्यूम्ह दया च्वन। अनंलि, लँ मस्यूम्ह मनुखं उम्ह लँ स्यूम्ह मनूयाके न्यनी। वं वयात थथे कनी – हे मनू ! थ्व लँपु खः। थनं भचा तापाक हुँ। थनं तापाक थ्यनेवं निका लँ दइ। अन् खः पाखेया लँ तोता जःपाखेया लं लिना हुँ। उगु लँपु लिना भचा तापाक हुँ। भचा तापाक वनेवं छं अन छगू घना जंगल भेटे जुइ। अनं नं भचा तापाक थ्यनेवं छगू तःधंगु क्वथ्यागु भ्यात नाः दुगु थासय् *(दल दल भूमि)* भेटे जुइ। अन नं भचा उखे हुँ। भचा तापाक वनेवं छगू तःगागु गाः व प्रपात भेटे जुइ। अनं नं भचा उखे हुँ। भचा तापाक वनेवं गुगु माथवंगु न्ह्याइपुसे च्वंगु *(रमणीय)* प्रदेशय् थ्यनी।"

तिष्य ! खँ थुइके बिइया नितिं जि थ्व उपमा कनागु खः। थुकिया अर्थ थथे खः। तिष्य ! थन लँ मस्यूम्ह मनूया मतलब पृथक्जन सम्झे जुइमाः, लँ स्यूम्ह मनूया मतलब अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध तथागत धका सम्झे जुइमाः।

तिष्य निका लँ धयागु विचिकित्साया प्रतीक खः, खःगु लँया अर्थ अष्टाङ्गिकमिथ्यामार्ग खः गथेकि मिथ्यादृष्टि ··· मिथ्यासमाधि। जःगु लँया अर्थ आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि।

घना जंगल धयागु अविद्याया प्रतीक खः। तःधंगु क्वथ्यागु भ्यात नाः दुगु थाय्या मतलब खः काम, अले गाः व प्रपातया मतलब खः क्रोध व उपायास। माथं वंगु न्ह्याइपुसे च्वंगु प्रदेशया मतलब खः निर्वाण।

तिष्य ! थुकथं थुइका श्रद्धापूर्वक च्वं धका जिं छंत उपदेश बिया च्वना।

थुलि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात। लय्ताःम्ह आयुष्मान् तिष्यं भगवान्यागु वचनयात अभिनन्दन यात।

८५. यमक-सुत्त

९१. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वना बिज्याना च्वन। उगु इलय् यमक धयाम्ह भिक्षुयाके थुजागु मखुगु *(गलत)* धारणा दया च्वंगु जुल – "भगवानं –

'क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता सिना वनेवं उच्छिन्न जुइ, विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइ मखु' धका धर्मोपदेश याना बिज्यागु खँ जिं स्यू।"

आपालं *(छवथां)* भिक्षुपिं संयमक भिक्षुयागु थुजागु गलत धारणा दुगु खँ न्यन – " भगवानं – 'क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता सिनावनेवं उच्छिन्न जुइ, विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइ मखु' धका धर्मोपदेश याना बिज्यागु खँ जिं स्यू।"

अनंलि उपिं भिक्षुपिं गन उम्ह आयुष्मान् यमक दु अन वन। वना आयुष्मान् यमकनाप सम्मोदन यात। सम्मोदनीय कुशलवार्ता लिपा छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् यमकयात थथे धाल –

"आवुसो यमक ! धात्थें ख:ला छपिंके थुजागु गलत धारणा दया च्वंगु – "भगवानं – 'क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता सिना वनेवं उच्छिन्न जुइ, विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइ मखु' धका धर्मोपदेश याना बिज्यागु खँ जिं स्यू।"

"ख:, आवुसो ! भगवानं अजागु धर्मोपदेश याना बिज्यागु जिं स्यू – 'क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता मरणं लिपा उच्छिन्न जुइ, विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइ मखु' ।"

"आवुसो यमक ! थथे धया बिज्याये मते, भगवान्यात मखुगु खं पा:यायेगु बांला मजू। भगवानं थथे धया बिज्याइ मखु – 'क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता मरणं लिपा उच्छिन्न जुइ विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइ मंखु'।

उपिं भिक्षुपिंसं थथे खँ न्यंकल नं आयुष्मान् यमनं थ:गु गलत धारणायात अथे तुं क्वातुक ज्वना व हे आग्रहलय् च्वना थथे धयातुं च्वन – 'भगवानं – 'क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता मरणं लिपा उच्छिन्न जुइ, विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइ मखु' धका धर्मोपदेश याना बिज्यागु खँ जिं स्यू।'

उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् यमकयात अजागु गलत धारणापाखें हटे याये मफुसेलिं उपिं भिक्षुपिं आसनं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे बिन्ति यात –

"आवुसो सारिपुत्र ! यमक धयाम्ह भिक्षुयाके थुजागु गलत धारणा दया च्वन – 'भगवानं –' क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता मरणं लिपा उच्छिन्न जुइ, विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइ मखु' धका धर्मोपदेश याना बिज्यागु जिं स्यू।' उकिं आयुष्मान् सारिपुत्र यमक भिक्षुयाथाय् अनुकम्पातया बिज्यासा वेश जुइ।"

"आवुसो यमक ! धात्थें खाला छु छपिंके थजागु गलत धारणा दुगु ख: – 'भगवानं – 'क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता मरणं लिपा उच्छिन्न जुइ, विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइमखु' धका धर्मोपदेश याना बिज्यागु जिं स्यू ?'"

"ख:, आवुसो ! धात्थें ख: ⋯

"आवुसो यमक ! छपिंसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"अनित्य ख: आवुसो ! "

"आवुसो यमक ! वेदना ⋯ संज्ञा ⋯ संस्कार ⋯ विज्ञान नित्य ख: लाकि अनित्य ख: ?"

"अनित्य खः, आवुसो !"

"आवुसो ! उकिं हे गुलि नं भूत, भविष्य व वर्तमानया रूपत खः, गुलि नं दुनेयागु वा पिनेयागु स्थूल वा सूक्ष्म, हीन वा प्रणीत, तापागु वा सतिगु रूपत खः – इपिं फुक्क रूपयात 'न व जिगु खः', 'न व जि खः' 'न व जिगु आत्मा खः' धका गथे खः अथे यथार्थ रूपं स्वयेमाः *(खंकेमा)* ।

'··· वेदनात ···'

'··· संज्ञात ···'

'··· संस्कारत ···'

'··· विज्ञानत ··· पूर्ववत् ···'

"आवुसो ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें विरक्त जुइ, वेदनापाखें नं विरक्त जुइ, संज्ञापाखें नं विरक्त जुइ, संस्कारपाखें नं विरक्त जुइ, विज्ञानपाखें नं विरक्त जुइ। विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ। विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ। अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु ज्ञान दइ।

"आवुसो यमक ! छपिंसं छु मती तया – रूप सत्त्व धका खंला ?"

"मखं, आवुसो !"

"वेदना सत्त्व खः धका खंला ?"

"मखं, आवुसो !"

"संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान सत्त्व खः धका खंला ?"

"मखं, आवुसो !"

"आवुसो यमक ! छपिंसं छु मती तया – रूपय् सत्त्व दु धका खंला ?"

"मखं, आवुसो !"

"रूपपाखें अलग रूपय् सत्त्व दु धका खंला ?"

"मखं, आवुसो !"

"वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् सत्त्व दु धका खंला ?"

"मखं, आवुसो !"

वेदनापाखें अलग ··· संज्ञापाखें अलग ··· संस्कारपाखें अलग ··· तथा विज्ञानपाखें अलग ··· विज्ञानय् सत्त्व दु धका खंला ?

"मखं, आवुसो !"

"आवुसो यमक ! छपिंसं छु मती तया – रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार तथा विज्ञान सत्त्व खः धका खंला ?"

"मखं, आवुसो !"

"आवुसो यमक ! छपिंसं छु मती तया, गुगु थ्व अरूपी अवेदी, असंज्ञी, असंस्कारी अथवा अविज्ञानी खः छु व सत्त्व खः धका खंला ?"

"मखं, आवुसो !"

"आवुसो यमक ! जब कि छपिंत थ्व हे जीवनय् सत्यपूर्वक सत्त्व हे उपलब्ध मजू धाःसा – छु छपिंसं थथे धायेगु उचित जूलाले – भगवानं अजागु धर्मोपदेश याना बिज्यागु जिं स्यू – क्षीणास्रवी भिक्षु शरीर तोता मरणं लिपा उच्छिन्न जुइ, विनाश जुइ तथा मरणं लिपा दइ मखु ?

"आवुसो सारिपुत्र ! न्हापा जि अविदर्शी जूगुलिं जिके अजागु गलत धारणा दुगु खः । आः आयुष्मान् सारिपुत्रयागु थुगु धर्मदेशना न्यना गुगु उगु जिगु गलत धारणा खः व प्रहीण जुल । धर्म नं जिं अवबोध याना काये धुन ।"

"आवुसो यमक ! यदि छपिंके सुनानं – 'आवुसो यमक ! गुम्ह उम्ह अरहन्त क्षीणास्रवी भिक्षु खः वयागु शरीर तोता मरणं लिपा छु जुइ' धका न्यन धाःसा, आवुसो यमक ! छपिंसं गजागु लिसः बिया बिज्यायेगुले ?"

"आवुसो ! यदि जिके सुनानं – 'आवुसो यमक ! गुम्ह उम्ह अरहन्त क्षीणास्रवी भिक्षु खः वयागु शरीर तोता मरणं लिपा छु जुइ' धका जिके न्यन धाःसा जिं थुकथं लिसः बिये – 'आवुसो ! रूप अनित्य खः, गुगु अनित्य खः व दुःख खः गुगु दुःख खः व निरोध जुल हानं उकिया अन्तर्धान जुल । वेदना अनित्य खः, ··· संज्ञा अनित्य खः ···, संस्कार अनित्य खः, विज्ञान अनित्य खः ··· गुगु अनित्य खः व दुःख खः, गुगु दुःख खः व निरोध जुल हानं उकिया अन्तर्धान जुल ।"

"आवुसो ! थथे न्यनेवं जिं थुकथं लिसः बिये ।"

"साधु, साधु, आवुसो यमक ! गथेकि *(उदाहरणया लागि)* थन छम्ह धनी महाधनी महाभोगी गृहपति वा गृहपतिपुत्र दु । व आरक्षा सम्पन्न जुया च्वन । वयागु अनर्थ, अहित, विनाश व ज्यान समेत काये योम्ह छम्ह मनू दु । वं थथे विचाः याइ – थुम्ह गृहपति वा गृहपतिपुत्र धनी महाधनी महाभोगी जुया च्वन । व आरक्षा सम्पन्न जुया च्वन । जबर्जस्ती याना वयागु ज्यान काये फइ मखु । उकिं वयागु छेंय् दुहाँ वना, छसिंकथं वयागु ज्यान छाय् मकाये । थुलि बिचाः याना व उम्ह गृहपति वा गृहपतिपुत्रयाथाय् वना थथे धाइ – "भन्ते *(भाजु)* ! जिं छपिनिगु उपस्थान *(सेवा)* याये ।' अनंलि उम्ह गृहपति वा गृहपतिपुत्रं वयात उपस्थान याके बिइ । अनंलि, न्हापां दनी, लिपा द्यनी, छु यायेमाः धका न्यने कने याइ तथा प्रियवादी जुया वं उपस्थान याइ । गृहपति वा गृहपतिपुत्रयाके वया प्रति थपायसकं विश्वास दइ कि वयात वयागु *(उपस्थाकयागु)* बारे सुं पासा मित्रपिंसं न्यंकूगु छुं नं खँय् विश्वास याइ मखु । आवुसो ! अनंलि गुबलें वयात थथे जुइ – 'आः धाःसा गृहपति वा गृहपतिपुत्रं जित तच्वतं विश्वास यात ।' अनंलि वं एकान्तय् लाका धार दुगु शस्त्रं वयागु ज्यान काइ ।"

"आवुसो यमक ! छपिंसं छु मती तया बिज्याना – गुबले गृहपति वा गृहपतिपुत्रयाथाय् वया थथे धावल – 'भन्ते ! जिं छपिनिगु उपस्थान याये' उबले नं व वधक हे खः । वधक जूम्ह जुया नं वं वयात वधक धका म्हसिइके मफुत । गुबले व न्हापां दनी, लिपा द्यनी, छु यायेमाः धका न्यनेकने याइ तथा प्रियवादी जुया वं उपस्थान यात उबले नं व वधक हे खः । वधक जूम्ह जुया नं वं वयात वधक धका म्हसिइके मफुत । गुबले वं एकान्तय् लाका धार दुगु शस्त्रं वयागु ज्यान काल उबले नं व वधक हे खः । वधक जूम्ह जुया नं वयात वधक धका म्हसिइके मफुत मखुला ?

"खः, आवुसो ! "

"आवुसो ! थन, आर्यपिनिगु दर्शन मया:म्ह, आर्यधर्मय् दक्षता मदुम्ह, आर्यधर्मय् विनीत मजूम्ह, सत्पुरुषपिनिगु दर्शन मया:म्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता मदुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् विनीत मजूम्ह अश्रुतवान् पृथक्जनं 'रूपं' आत्मा *(थ:)* ख: धका स्वइ *(खंकी)*, रूपत्वयात आत्मा ख: धका स्वइ *(खंकी)*, आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ, *(खंकी)*, अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ *(खंकी)*, । वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ।

वं अनित्य रूपयात 'अनित्य रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइमखु । अनित्य वेदनायात ··· अनित्य संज्ञायात ··· अनित्य संस्कारयात ··· अनित्य विज्ञानयात 'अनित्य विज्ञान ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ मखु ।

वं दु:ख रूपयात 'दु:ख रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ मखु । दु:ख वेदनायात ··· दु:ख संज्ञायात··· दु:ख संस्कारयात··· दु:ख विज्ञानयात 'दु:ख विज्ञान ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ मखु ।

वं अनात्म रूपयात 'अनात्म रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूत सिइ मखु । अनात्म वेदनायात ··· अनात्म संज्ञायात ··· अनात्म संस्कारयात ··· अनात्म विज्ञानयात 'अनात्म विज्ञान ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूत सिइ मखु ।

वं संस्कारित रूपयात 'संस्कारित रूप ख:' ख: धका गथे ख: अथे यथाभूत सिइ मखु । व संस्कारित वेदनायात ··· संस्कारित संज्ञायात ··· संस्कारित संस्कारयात ··· संस्कारित विज्ञानयात 'संस्कारित विज्ञान ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ मखु ।

वं वधक रूपयात 'वधक रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइमखु । वं वधक वेदनायात ··· वधक संज्ञायात ··· वधक संस्कारयात ··· वधक विज्ञानयात 'वधक विज्ञान ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ मखु ।

वं रूपयात 'आत्मा ख:' धका काइ, रूपय् *(उपादान)* प्यपुनी, थ्व जिगु आत्मा ख: धका क्वातुक ज्वनी । व वेदनायात ··· संज्ञायात ··· संस्कारयात ··· विज्ञानयात 'आत्मा ख:' धका काइ, विज्ञानय् *(उपादान)* प्यपुनी, थ्व जिगु आत्मा ख: धका क्वातुक ज्वनी ।

"आवुसो ! थन, आर्यपिनिगु दर्शन या:म्ह ··· श्रुतवान् आर्यश्रावकं 'रूप' आत्मा *(थ:)* ख: धका स्वइ *(खंकी)* मखु, रूपत्वयात आत्म ख: धका स्वइ *(खंकी)*, मखु, आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकी)*, मखु, अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका नं स्वइ, *(खंकी)*, मखु । वेदनाय् ··· संज्ञाय् संस्कारय्··· विज्ञानय्··· ।"

वं अनित्य रूपयात 'अनित्य रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ *(खंकी)* । अनित्य वेदना ··· अनित्य संज्ञा ··· अनित्य संस्कार ··· अनित्य विज्ञान ··· ।

वं दु:ख रूपयात 'दु:ख रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ *(खंकी)* । दु:ख वेदना ··· दु:ख संज्ञा ··· दु:ख संस्कार ··· दु:ख विज्ञान ··· ।

वं अनात्म रूपयात 'अनात्म रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ *(खंकी)* । अनात्म वेदना ··· अनात्म संज्ञा ··· अनात्म संस्कार ··· अनात्म विज्ञान ··· ।

वं संस्कारित रूपयात 'संस्कारित रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ *(खंकी)* । संस्कारित वेदनायात ··· संस्कारित संज्ञायात ··· संस्कारित संस्कारयात ··· संस्कारित विज्ञानयात ··· ।

व वधक रूपयात 'वधक रूप ख:' धका गथे ख: अथे यथाभूतं सिइ *(खंकी)*, । व वधक वेदनायात ··· वधक संज्ञायात ··· वधक संस्कारयात ··· वधक विज्ञानयात ··· ।

वं रूपयात 'आत्मा खः' धका काइ मखु, रूपय् *(उपादान)* प्यपुनी मखु, थ्व जिगु आत्मा खः धका क्वातुक ज्वनी मखु। वेदनायात ··· संज्ञायात ··· संस्कारयात ··· विज्ञानयात ···।

"थुकथं पञ्चोपादानस्कन्धयात *(दृष्टिद्वारा)* ग्रहण मयायेवं, उपादान प्यमपुनेवं वयागु दीर्घकाल तक हित व सुख जुइ।"

"आवुसो सारिपुत्र ! गुम्हसियाके – आयुष्मान्पिंथेंजाःपिं अनुकम्पक, अर्थकामी *(=हितचिन्तक)* ओवादक *(=अर्तिबुद्धि बुइपिं)* व अनुशासिक ब्रह्मचारीपिं दइ – उम्हसिया नं अथे हे जुइ।

"आयुष्मान् सारिपुत्रयागु थुगु धर्मदेशना न्यना उपादान मंत, आस्रवं जिगु चित्त विमुक्त जुल।"

८६. अनुराध-सुत्त

९३. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् वैशालीस्थित महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् आयुष्मान् अनुराध भगवान्या नापस अरण्यय् कुटी दय्का च्वं च्वन।

अनंलि, छबथां अन्य तैर्थिक परिव्राजकत गन आयुष्मान् अनुराध दु अन वल। वया कुशल क्षेम न्यनां छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूपिं उपिं तैर्थिक परिव्राजकपिंसं आयुष्मान् अनुराधयात थथे धाल – आवुसो ! गुम्ह तथागत उत्तम पुरुष=परमपुरुष परमप्राप्ति प्राप्त याना बिज्याकम्ह *(who is the highest, the noblest and who has attained the highest position)* खः वसपोलं जीवया विषयय् प्यंगू स्थानयात प्रज्ञप्त याना बिज्यागु दु – (१) सिइ धुंका जीव दया च्वनी, (२) अथवा सिइ धुंका जीव दइ मखुत, (३) अथवा सिइ धुंका जीव दया नं च्वनी, दइ नं मखुत (४) अथवा सिइ धुंका जीव न दया च्वनी न दया मच्वनिगु खः।

थथे कनेवं, अनुराधं उपिं तैर्थिक परिव्राजकपिंत धाल – "खः, आवुसो ! गुम्ह तथागत खः वसपोलं जीवया विषयय् मेकथं प्यंगू स्थानयात प्रज्ञप्त याना बिज्यागु दु – (१) सिइ धुंका जीव दया च्वनी ···।

थुलि छु धाल, उपिं तैर्थिक परिव्राजकपिंसं आयुष्मान् अनुराधयात थथे धाल – थुम्ह भिक्षु अवश्य नं नकतिनि जक जूम्ह न्हुम्ह जुइमाः। थुगु कथं अनुराधयात न्हूम्ह अथवा पुलांम्ह खःसां अज्ञानी मूर्खम्ह जुइमाः धका अवहेलना याना इपिं आसनं दना लिहाँ वन।

उपिं परिव्राजकपिं वने कथं आयुष्मान् अनुराधाया मनय् थथे जुल – यदि उपिं परिव्राजकपिंसं जिके थ्वयां लिपाया खँ न्यन धाःसा जिं गुकथं कन धाःसा भगवान्यागु सिद्धान्तयात पाय्छिकथं प्रतिपादन यानागु जुइ, भगवान्यात मखुगु खं पाःमयाःगु जुइ, धर्मानुकूल खँ जुइ, अले सुं नं थःगु धर्मयागु वाद *(सिद्धान्त)* या सिलसिलाय् निन्दित जुइका च्वने म्वाःगु जुइ।

अनंलि, आयुष्मान् अनुराध गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् अनुराधं भगवान्यात बिन्ति यात – 'भन्ते ! जि भगवान्या नापस अरण्यय् कुटी दय्का विहार याना च्वनागु खः ···। उपिं परिव्राजकपिं वनेकथं जिगु मनय् थथे जुल – यदि उपिं परिव्राजकपिंसं जिके थ्वयां लिपाया खँ न्यन धाःसा जिं गुकथं कन धाःसा भगवान्यागु सिद्धान्तयात पाय्छिकथं प्रतिपादन यानागु जुइ ··· निन्दित जुइका च्वने म्वाःगु जुइ।'

"अनुराध ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य खः, दुःख खः तथा विपरिणाम स्वभावयागु खः, उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका स्वयेगु ठीक जूलाले ?"

"भन्ते ! मजू ।"

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ।"

"गुगु अनित्य खः उगु दुःख खः लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य खः, दुःख खः तथा विपरिणाम स्वभावयागु खः, उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका स्वयेगु ठीक जूलाले ?"

"भन्ते ! मजू ।"

"अनुराध ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् ··· आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

"अनुराध ! छं छु मती तया – रूप जीव खःला ?"

"मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान जीव खःला ?"

"मखु, भन्ते ! "

"छु रूपं अलग जीव दुला ?"

"मदु, भन्ते ! "

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञानं अलग जीव दुला ?"

"मदु, भन्ते ! "

"अनुराध ! छं छु मती तया – रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञान मदयक सुं जीव दइला ?"

"दइ मखु, भन्ते ! "

"अनुराध ! छं थःथःम्हं स्वयं खंका काल यथार्थय् सत्यतः सुं जीव धयाम्ह मदु खः, आवुसो ! गुम्ह तथागत उत्तम पुरुष=परमपुरुष, परमप्राप्ति प्राप्त याना बिज्याकम्ह खः वसपोलं जीवया विषयय् प्यंगू स्थानयात प्रज्ञप्त याना बिज्याइ ला (१) सिइ धुंका जीव दया च्वनी, (२) अथवा सिइ धुंका जीव दइ मखुत, (३) अथवा सिइ धुंका जीव दया नं च्वनी, दइ नं मखुत (४) अथवा सिइ धुंका जीव नं दया च्वनी न दया च्वनी मखुत ?"

"पायछि मजू, भन्ते ! "

"साधु, साधु *(ठीक जू)* अनुराध ! जिं न्हापा नं आः नं दुःख व दुःखया निरोधया खँ कना च्वना ।"

८७. वक्कलि-सुत्त

सुनां धर्मयात खं, वं बुद्धयात खं

९४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहय् वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् वक्कलि छम्ह कुम्हाया छेंय् रोगी, दुःखी, तःसकं बिरामी जुया च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् वक्कलिं थःत उपस्थाक *(=सेवा)* याना च्वंम्हसित सःतल – "आवुसो ! न्यं, गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन हुँ, वना जिगु भाषां भगवान्यागु चरणय् शिरं वन्दना या, अले बिन्ति या – भन्ते ! वक्कलि भिक्षु रोगी, दुःखी, तःसकं बिरामी जुया च्वन, वं छपिनिगु चरणय् शिरं प्रणाम याना हःगु दु । अले थथे प्रार्थना या – भन्ते ! भगवान् गन वक्कलि भिक्षु दु अन बिज्यायेत कृपा तया बिज्याहुँ ।

"ज्यू, आवुसो !" धया उम्ह भिक्षुं आयुष्मान् वक्कलियात लिसः बिया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात बिन्ति यात – भन्ते ! वक्कलि भिक्षु रोगी, दुःखी तःसकं बिरामी जुया च्वन, वं छपिनिगु चरणय् शिरं प्रणाम याना हःगु दु । अले थथे नं प्रार्थना याना हःगु दु – भन्ते ! भगवान् गन वक्कलि भिक्षु दु अन बिज्यायेत कृपा तया बिज्याहुँ ।"

भगवानं मौनभावं स्वीकार याना बिज्यात । अनंलि, भगवानं चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गन आयुष्मान् वक्कलि दु अन बिज्यात ।

आयुष्मान् वक्कलिं भगवान्यात तापाकं निसें बिज्यागु खन, खना *(भगवानया सम्मानय् खाता)* कुहाँ वयेत सन ।

अनंलि, भगवानं आयुष्मान् वक्कलियात आज्ञा जुया बिज्यात "म्वाः, वक्कलि ! सने मते, खातां कुहाँ वये म्वाः । थन लासा लाया तःगु दु जि अन फेतुये ।" भगवान् लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । फेतुना बिज्यासे वक्कलि भिक्षुयाके न्यना बिज्यात – "वक्कलि ! छं गथे च्वं, आः छं ठीक जू मखुला ? छंगु दुःख *(स्यागु)* घटे जुया वना च्वंगु दु मखुला, बढे मजू मखुला ? छंगु दुःख घटे जुया वंथे च्वंला, बढे मजूथें मच्वंला ?"

"भन्ते ! जिगु स्वास्थ्य ठीक मजू, जित स्याःगु घटे जुया वंगु मदु, बढे जुया वःगु दु । जित स्याःगु घटे जूथें मच्वं, बरु बढे हे जूथें च्वं ।"

"वक्कलि ! छंके छु क्षमणीय *(the slightest regret)* व यापनीय *(the slightest remorse)* दुला ?"

"भन्ते ! जिके क्षमणीय व यापनीय दु ।"

"छु अथे जूसा छंके शील पालन मयानागुया पश्चाताप दुला ?"

"मदु, भन्ते ! जिके थुजागु पश्चाताप मदु ।"

"वक्कलि ! छंके शील पालन मयानागुया पश्चाताप मदुसा छु खँय् क्षमणीय व यापनीय दुले ?"

"भन्ते ! आपालं दिनं निसें भगवान्यागु दर्शन यावयेगु इच्छा दुगु खः परन्तु जिगु म्हय् बल हे मदुगुलिं वये मफु, *(छु याये !)* ।

"वक्कलि ! अरे, थ्व फोहर अशुचिं जाया च्वंगु शरीर दर्शन यानां छु जुइ ! वक्कलि ! गुम्हसिनं धर्मयात खं, वं जित खं, गुम्हसिन जित खं, वं धर्मयात खं । वक्कलि ! धर्मयात खंकेगु हे जित खंकेगु खः, जित खंकेगु हे धर्मयात खंकेगु खः ।"

"वक्कलि ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य खः, दुःख खः तथा विपरिणाम स्वभावयागु खः, उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका स्वयेगु *(खंकेगु)* ठीक जूलाले ?"

"भन्ते ! मजू ।"

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"गुगु अनित्य खः उगु दुःख खः लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य खः, दुःख खः तथा विपरिणाम स्वभावयागु खः, उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका स्वयेगु *(खंकेगु)* ठीक जूलाले ?"

"मजू, भन्ते ! "

"वक्कलि ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् ··· आः हानं छुं याये माःगु *(बाँकी)* मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

अनंलि, भगवानं आयुष्मान् वक्कलियात थुकथं उपदेश बिया बिज्याना आसनं दना गन गृद्धकूट पर्वत दु अन बिज्यात ।

अनंलि, भगवान् बिज्याना पलख लिपा आयुष्मान् वक्कलिं थःत सेवा टहल *(उपस्थाक)* याना च्वंपिंत सःतल – आवुसो ! न्यं, जित खाताय् तया यंका गन ऋषिगिलि शिला दु, अन यंकि । जिथें जाःम्ह छेंय् दुने सिइगु बांला मजू ।

"ज्यू, आवुसो !" धया आयुष्मान् वक्कलियात लिसः बिया वयात खाताय् तया यंका गन ऋषिगिलि शिला दु अन यंकल ।

अनंलि, भगवान् उगु चा व बाँकी दनिगु दिन गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना च्वना बिज्यात । अनंलि, चा फ्वचालेवं, निम्ह अत्यन्त बांलापिं देवतापिं गृद्धकूट पर्वत छगूलिं जाज्वल्यमान जुइक खय्का गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना छम्ह देवतां भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते ! वक्कलि भिक्षु विमोक्षय् चित्त लगे याना च्वन । मेम्ह देवतां भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते ! वक्कलि भिक्षुं अवश्य विमोक्ष जुया निर्वाण प्राप्त याना काइ ।" थुलि धया इपिं देवतापिं भगवान्यात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना अन हे अन्तर्धान जुया वन ।

९५. अनंलि, उगु चा फफुलेवं भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! न्यं, गन वक्कलि भिक्षु दु अन हुँ, अले वयात न्यंकि – "आवुसो वक्कलि ! भगवानं निम्ह देवतापिंसं धाःगु खँ आज्ञा जुया बिज्यागु दु, उकियात न्यं ।"

··· छखे लिक्क दना छम्ह देवतां भगवान्यात बिन्ति यात – 'भन्ते ! वक्कलि भिक्षु विमोक्षय् चित्त लगे याना च्वन । मेम्ह देवतां भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते ! वक्कलि भिक्षुं अवश्य विमोक्ष जुया निर्वाण प्राप्त याना काइ । भगवानं छपिंत थथे आज्ञा जुया बिज्यागु दु – 'वक्कलि ! ग्याये मते, ग्याये मते, छंगु मृत्यु निष्पाप जुइ ।' *(धका वक्कलियात न्यंकि)* ।'

"ज्यू हवस, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिया गन आयुष्मान् वक्कलि दु अन वन । वना आयुष्मान् वक्कलियात धाल – आवुसो वक्कलि ! न्यं, भगवानं निम्ह देवतापिंसं धाःगु खँ ··· आज्ञा जुल ।

अनंलि, आयुष्मान् वक्कलि थःत सेवा टहल याना च्वंपिं सःता धाल – आवुसो ! न्यं, जित ज्वना खातां क्वका । जिथें जाम्ह तजागु आसनय् च्वना भगवान्यागु उपदेश न्यनेगु बांला मजू ।

"ज्यू, आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् वक्कलियात लिसः बिया वयात ज्वना खातां क्वकाल । *(अले थथे न्यंकेगु यात –)*

"थौंया चा फचालेवं ··· छखे लिक्क दना छम्ह देवतां भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते ! वक्कलि भिक्षु विमोक्षय् चित्त लगे याना च्वन ।" मेम्ह देवतां भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते ! वक्कलि भिक्षुं अवश्य विमोक्ष जुया निर्वाण प्राप्त याना काइ ।" हानं भगवानं छपिनिगु बारे थथे आज्ञा जुया बिज्यागु दु – 'वक्कलि ! ग्याये मते, ग्याये मते, छंगु मृत्यु निष्पाप जुइ ।'

आवुसो ! अथे जूसा, छलपोलपिंसं जिगु पाखें भगवान्यागु चरणय् वन्दना या – भन्ते ! वक्कलि भिक्षु रोगी, पीडित व तःसकं बिरामी जुया च्वन, वं छलपोल भगवान्यागु चरणय् शिरं वन्दना याना हःगु दु हानं बिन्ति नं याना हःगु दु – "भन्ते ! रूप अनित्य खः, जिं उकियागु आकांक्षा मयाये धुन । गुगु अनित्य खः व दुःख खः, उकी जित शंका मंत । गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकिया प्रति जिके छन्द=राग=प्रेम मंत, उकी नं जित छुं हे शंका मंत ।

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान अनित्य ··· "

"ज्यू, आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् वक्कलियात लिसः बिया वन ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं वने साथं हे आयुष्मान् वक्कलिं आत्म-हत्या यात ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते ! वक्कलि भिक्षु रोगी, पीडित व तःसकं बिरामी जुया च्वन । वं भगवान्यागु चरणय् शिरं वन्दना याना हःगु दु अले थथे बिन्ति नं याःगु दु – भन्ते ! रूप अनित्य खः, जिं उकियागु आकांक्षा मयाये धुन । गुगु अनित्य खः व दुःख खः, उकी जित शंका मंत । गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकिया प्रति जिके छन्द=राग=प्रेम मंत, उकी नं जित छुं हे शंका मंत ।"

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान अनित्य ··· "

अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! नु गन ऋषिगिलि शिला दु अन वने नु, गन वक्कलि कुलपुत्रं आत्म-हत्या याःगु खः ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल ।

अनंलि, आपालं भिक्षुपिं ब्वना भगवान् गन ऋषिगिलि शिला दु अन बिज्यात । भगवानं आयुष्मान् वक्कलियात तापाकं निसें खाताय् गःप ध्यना ग्वारा तुला च्वंगु खंका बिज्यात । उगु इलय् छुं कुथें जागु किचथें जाःगु गुबलें पूर्वपाखे ब्वया च्वन, गुबलें पश्चिमपाखे ब्वया च्वन, गुबलें च्वय्पाखे ब्वया च्वन, गुबलें क्वय्पाखे ब्वया च्वन, गुबलें सकभनं थासय् ब्वया च्वन ।"

अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – भिक्षुपिं ! छुं कुथें जागु किचथें जाःगु गुबलें पूर्वपाखें ब्वया च्वंगु ··· सकभनं थासय् ब्वया च्वंगु खंला ?

"खं, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! थ्व पापी मार खः, गुम्हसिनं कुलपुत्र वक्कलियागु विज्ञान माला च्वन – वक्कलि कुलपुत्रया विज्ञान गन च्वना च्वन धका माला च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! वक्कलि कुलपुत्रयागु विज्ञान गनं नं च्वना मच्वन । वं परिनिर्वाण प्राप्त याये धुंकल ।"

८८. अस्सजि-सुत्त

९६. छगू समयय् भगवान् राजगृह स्थित वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् अस्सजि काश्यपकारामय् रोगी, दुःखी, तःसकं बिरामी जुया च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् अस्सजिं थःत सेवा टहल याना च्वंपिंत सःतल – "आवुसो ! न्यं, गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन हुँ, वना जिगु भाषां भगवान्यागु चरणय् शिरं वन्दना या, अले बिन्ति या – भन्ते ! अस्सजि भिक्षु रोगी, दुःखी, तःसकं बिरामी जुया च्वन, वं छपिनिगु चरणय् शिरं प्रणाम याना हःगु दु । अले थथे प्रार्थना या – भन्ते ! भगवान् गन अस्सजि भिक्षु दु अन बिज्यायेत कृपा तया बिज्याहुँ ।

"ज्यू, आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् अस्सजियात लिसः बिया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात बिन्ति यात – भन्ते ! अस्सजि भिक्षु रोगी, दुःखी, तःसकं बिरामी जुया च्वन, वं छपिनिगु चरणय् शिरं प्रणाम याना हःगु दु । अले थथे नं प्रार्थना याना हःगु दु – भन्ते ! भगवान् गन अस्सजि भिक्षु दु अन बिज्यायेत कृपा तया बिज्याहुँ ।

भगवानं मौनभावं स्वीकार याना बिज्यात । अनंलि, भगवानं चीवरं पुना पात्रचीवर धारण याना गन आयुष्मान् अस्सजि दु अन बिज्यात ।

आयुष्मान् अस्सजिं भगवान्यात तापाकं निसें बिज्याःगु खन, खना *(भगवानया सम्मानय् खाता)* कुहाँ वयेत सन ।

अनंलि, भगवानं आयुष्मान् अस्सजियात आज्ञा जुया बिज्यात – "म्वाः, अस्सजि ! सने मत, खाताः कुहाँ वये म्वाः । थन लासा लाया तःगु दु जि अन फेतुये ।" भगवान् लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । फेतुना बिज्यासे अस्सजि भिक्षुयाके न्यना बिज्यात – "अस्सजि ! छं गथे च्वं, आः छं ठीक जू मखुला ? छं

स्याःगु घटे जुया वना च्वंगु दु मखुला, बढे मजू मखुला ? छंगु दुःख घटे जुया वंथें च्वंला, बढे मजूथें मच्वंला ?"

"भन्ते ! जिगु स्वास्थ्य ठीक जू, जित स्याःगु घटे जुया वंगु मदु, बढे जुया वःगु दु । जित स्यागु घटे जूथें मच्वं, बरु बढे हे जूथें च्वं ।"

"अस्सजि ! छंके छुं क्षमणीय व यापनीय दुला ?"

"भन्ते ! जिके क्षमणीय व यापनीय दु ।"

"छु अथे जूसा छंके शील पालन मयानागुया पश्चाताप दुला ?"

"मदु, भन्ते ! जिके थुजागु पश्चाताप मदु ।"

"अस्सजि ! छंके शील पालन मयानागुया पश्चाताप मदुसा छु खँय् क्षमणीय व यापनीय दुले ?"

"भन्ते ! जित रोग जुइन्स्यो जिं थःगु आश्वास प्रश्वासय् ध्यान अभ्यास याना च्वनागु खः, उकिं जित समाधिया *(चतुर्थध्यान)* लाभ मजूल । उकिं जिगु मनय् थुजागु खँ जुल – 'ल़ाःसा, जि शासनं च्युत ला जूगु मखुला ?'

"अस्सजि ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजापिं नं दु गुपिनि मत अनुसार समाधि हे बांलागु वस्तु खः *(गुकिया विना मुक्ति जुइ फइ मखु)* अजापिंसं थथे भापिइगु खः समाधि मदयेवं जि च्युत जुल ।"

"अस्सजि ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य, भन्ते !"

··· वेदना ···, संज्ञा ··· , संस्कार ···, विज्ञान ··· ?

"अनित्य, भन्ते !"

··· अस्सजि ! थुकथं खंकूम्ह ··· आः हानं छुं याये माःगु सुखद् वेदना जुल धाःसा वं सिइका काइ – थ्व वेदना अनित्य खः । वं स्यू कि थुकी भूले जुया च्वने मज्यू । वं थुकियात अभिनन्दन याये मज्यू धका स्यू । यदि वयात दुःखद् वेदना जुल धाःसा ··· यदि वयात असुख-अदुःखवेदना जुल धाःसा वं सिइका काइ – थ्व वेदना नं अनित्य खः । वं स्यू कि थुकी भूले जुया च्वने मज्यू । वं थुकियात अभिनन्दन याये मज्यू धका स्यू ।

यदि वयात सुखद् वेदना जुल धाःसा वं उकियात अनासक्त जुया अनुभव याइ । यदि वयात दुःखद् वेदना जुल धाःसा वं उकियात अनासक्त जुया अनुभव याइ । यदि वयात असुख-अदुःखवेदना जुल धाःसा वं उकियात अनासक्त जुया अनुभव याइ ।

"यदि व कायपर्यन्त *(=न्यागू इन्द्रिय द्वार मध्ये पाखें)* वेदना अनुभव याना च्वनागु खःसा थ्व कायपर्यन्त वेदना खः धका सिइका च्वनी ।"

यदि व जीवितपर्यन्त *(=मनया द्वारं जूगु)* वेदना अनुभव याना च्वनागु खःसा थ्व जीवितपर्यन्त वेदना खः धका सिइका च्वनी । देह तोता सिइन्स्यो थुपिं सकतां वेदनाया प्रति छुं आसक्ति दइ मखुत, शान्त जुया वनी ।

अस्सजि ! गथेकि *(उदाहरणया लागि)* , चिकं व इतायागु कारणं *(प्रत्यय)* मत च्याइ, अले व हे चिकं व मत मदयेवं मत सिइगु खः, अथे हे भिक्षुं कायपर्यन्त वेदना खः धका सिइका च्वनी । यदि वं जीवितपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वनागु खःसा थ्व जीवितपर्यन्त वेदना खः धका सिइका च्वनी । देह तोता सिइन्ह्यो थुपिं सकतां वेदनाया प्रति छुं आसक्ति दइ मखुत, शान्त जुया वनी ।

८९. खेमक-सुत्त

९७. छगू समयय् आपालं स्थविर भिक्षुपिं कौशम्बीस्थित घोषितारामय् विहार याना च्वं च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् खेमक बदरिकारामय् रोगी, पीडित व तःसकं बिरामी जुया च्वन ।

अनंलि, सन्ध्या इलय् ध्यानं दना उपिं स्थविर भिक्षुपिंसं आयुष्मान् दासकयात सःता धाल – "आवुसो दासक ! न्यं, गन खेमक भिक्षु दु अन हुँ, अले वयात थथे धा – आवुसो ! स्थविर भिक्षुपिंसं छपिनि स्वास्थ्य गथे च्वं धका न्यना हःगु दु धका धा ।

"ज्यू, आवुसो !" धया, दासक भिक्षुं उपिं भिक्षुपिंत लिसः बिया गन खेमक भिक्षु दु अन वन, वना धाल – आवुसो खेमक ! स्थविर भिक्षुपिंसं छपिनिगु स्वास्थ्य गथे च्वं धका न्यना हःगु दु ।

"आवुसो ! जिगु स्वास्थ्य ठीक मजू ।"

अनंलि, आयुष्मान् दासक भिक्षु गन उपिं स्थविर भिक्षुपिं दु अन वन, वना धाल – आवुसो ! खेमक भिक्षुं वयागु स्वास्थ्य ठीक मजू धका धाल ।

"आवुसो दासक ! न्यं, गन खेमक भिक्षु दु अन हुँ । वना खेमक भिक्षुयाके न्यं – आवुसो खेमक ! स्थविर भिक्षुपिंसं छपिंके न्यना हःगु दु – भगवानं न्यागू उपादानस्कन्ध आज्ञा जुया बिज्यागु दु, गथेकि – रूप-उपादानस्कन्ध वेदना-उपादानस्कन्ध, संज्ञा-उपादानस्कन्ध, संस्कार-उपादानस्कन्ध, विज्ञान-उपादानस्कन्ध, । थुपिं न्यागूलि छुं छगूयात छु आयुष्मान् खेमक 'आत्मा' *(जि)* वा 'आत्मायागु' धका खंकागु दुला ?

"ज्यू, आवुसो !" धया ··· आवुसो खेमक ! स्थविर भिक्षुपिंसं छपिंके न्यना हःगु दु – भगवानं न्यागू उपादानस्कन्ध आज्ञा जुया बिज्यागु दु, गथेकि रूप-उपादानस्कन्ध, वेदना-उपादानस्कन्ध, संज्ञा-उपादानस्कन्ध, संस्कार-उपादानस्कन्ध, विज्ञान-उपादानस्कन्ध । थुपिं न्यागूलि छुं छगूयात छु आयुष्मान् खेमकं 'आत्मा' वा 'आत्मायागु' धका खंकागु दुला ?

"आवुसो ! ··· न्यागूलि छुं छगूयात 'आत्मा' वा 'आत्मायागु' धका खंकागु मदु ।"

अनंलि, आयुष्मान् दासक गन स्थविर भिक्षुपिं दु अन वल, वया धाल – आवुसो ! खेमक भिक्षु धाःगु दु – ··· न्यागूलि छुं छगूयात 'आत्मा' वा 'आत्मायागु' धका खंकागु मदु ।

आवुसो दासक ! न्यं, गन खेमक भिक्षु दु अन हुँ । वना खेमक भिक्षुयात न्यंकि – 'आवुसो खेमक ! स्थविर भिक्षुपिंसं धया हःगु दुं – ··· यदि आयुष्मान् खेमकयाके थुपिं न्यागू स्कन्ध मध्ये छुं छगूलि नं 'आत्मा' वा 'आत्मीय' धका मखन धाःसा छलपोल अवश्य क्षीणास्रव अर्हत् जुइमाः ।'

"ज्यू, आवुसो !" धया, आयुष्मान् दासक स्थविरं भिक्षुपिंत लिसः बिया गन खेमक भिक्षु दु अन वन, वना न्यंकल – "आवुसो खेमक ! स्थविर भिक्षुपिं धया हःगु दु – ··· यदि आयुष्मान् खेमकयाके थुपिं न्यागू स्कन्ध मध्ये छुं छगूलि नं 'आत्मा' वा 'आत्मीय' धका मखन धाःसा छलपोल अवश्य क्षीणास्रव अर्हत् जुइमाः ।

आवुसो ! ··· थुपिं न्यागू स्कन्ध मध्ये छुं छगूलि नं 'आत्मा' वा 'आत्मीय' धका मखना परन्तु जि क्षीणास्रव अर्हत् मखुनि । आवुसो ! परन्तु जिके न्यागू उपादानस्कन्धय् 'अस्मि' *(जि दुः खः)* बुद्धि *(=धारणा)* दनि अद्यपि जिं 'जि' धयागु थ्व छु खः धयागु मस्यू ।

अनंलि, आयुष्मान् दासक गन उपिं स्थविर भिक्षुपिं दु अन वन, वना कन ··· ।

"आवुसो दासक ! न्यं, गन खेमक भिक्षु दु अन हुँ, वना न्यं – "आवुसो खेमक ! स्थविर भिक्षुपिंसं न्यना हःगु दु – आवुसो ! गुगु छिपिंसं 'जि दुः, खः' धया च्वन व 'जि दु' धयागु छु खः ?"

छु रूपयात 'जि खः' धयागु ला, अथवा 'जि खः' धयागु रूपं वाहेक *(अलग)* यात धयागु ला ? वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान ··· ?

"ज्यू आवुसो !" धया आयुष्मान् दासक स्थविरं भिक्षुपिंत लिसः बिल ··· ।

"म्वाल, आवुसो दासक ! लिहाँ थिहाँ जुइ गात । जिगु तुतां हचि, जि स्वयं थः हे अन वने, गन वसपोल स्थविर भिक्षुपिं बिज्याना च्वंगु दु ।

अनंलि, आयुष्मान् खेमक तुतां चुचुं गन इपिं स्थविर भिक्षुपिं दु अन वन । वना कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् खेमकयात उपिं स्थविर भिक्षुपिंसं न्यन – "आवुसो ! गुगु छिपिंसं 'जि दु, खः' धया च्वन व 'जि दु' धयागु छु खः ?

छु रूपयात 'जि खः' धयागु ला, अथवा 'जि खः' धयागु रूपं वाहेक *(अलग)* यात धयागु ला ? वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ··· , विज्ञान ··· ?

"आवुसो ! जिं रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञानयात 'जि खः' मधया न त थुकिं अलगयात हे 'जि खः' धया । परन्तु पंच-उपादानस्कन्धय् 'जिं खः' धयागु जिगु बुद्धि दनि, यद्यपि जिं 'जि' धयागु थ्व छु खः धयागु मस्यू ।

"आवुसो ! गथेकि उत्पलयागु अथवा पद्मयागु अथवा पुण्डरीक पलेस्वाँयागु सुगन्ध दया च्वन । यदि सुनानं थ्व 'हःया सुगन्ध खः' अथवा 'थ्व रंगया गन्ध खः' अथवा परागया सुगन्ध खः धका धाल धाःसा छु थ्व ठीक जूला ?

"मजू, आवुसो !"

"आवुसो ! अथे जूसा थ्वयात गुकथं पाय्छि कथं काये माल ?

"आवुसो ! 'स्वाँया सुगन्ध खः' धका धाल धाःसा पाय्छि जुइ ।

आवुसो ! थथे हे तुं, जि रूपयात 'जि खः' धका मधया, न रूपं अलगयात हे 'जि खः' धका धया । वेदनायात ··· संज्ञायात ··· संस्कारयात ··· विज्ञानयात ··· 'जि खः' धका मधया, न विज्ञानं

अलगयात हे 'जि खः' धका धया । परन्तु पंच-उपादानस्कन्धय् 'जि खः' धयागु जिगु बुद्धि दनि, यद्यपि जिं 'जि' धयागु थ्व छु खः धयागु मस्यू ।

"आवुसो ! आर्यश्रावकयाके न्यागू क्वय्यागु बन्धन काटे जुइ धुंकूसा नं वयाके न्यागू उपादानस्कन्ध नापं दया च्वनिगु 'जि खः' धयागु मान, छन्द, इच्छा व अनुशय हटे याये मानिगु ल्यना हे च्वनि तिनि । अनंलि, वं न्यागू उपादानस्कन्धय् उदय व व्यय *(=उत्पत्ति व विनाश)* खंकु खंकुं विहार याना च्वनी – थ्व रूप खः, थ्व रूपया उत्पत्ति खः, थ्व रूपया अस्त *(मदया वंगु)* खः । थ्व वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान ··· ।

थुकथं न्यागू उपादानस्कन्धय् उदय व व्यय खंकु खंकुं विहार यायेवं वयाके दुगु न्यागू उपादानस्कन्ध नापं दया च्वनिगु 'जि खः' धयागु मान, छन्द *(इच्छा)*, व अनुशय छुटे जुया वनी ।

आवुसो ! गथेकि *(उदाहरणया लागि)* छगू तःसकं खिति थाःगु हाकुगु कापः *(वस)* दया च्वनी । उकियात कापः थुवानं धोवियात बिइ । धोवि साब्बुं वा नौ वा सौखिं उगु काःपयात लखय् चाया हइ । काप तःसकं यचूसे च्वनी परन्तु उकी साब्बुं, नौ वा सौखियागु गन्ध *(नँ)* दया च्वनी । उकियात धोविं थुवायात बिइ हइ । थुवानं उकि सुगन्धित लखं छको चाइ । अनंलि, कापतय् दया च्वंगु साब्बुं, नौ वा सौखियागु गन्ध बिलकुल हटे जुया वनी ।

आवुसो ! थथे हे तुं, आर्यश्रावकं न्यागू क्वय्यागु बन्धन काटे जुइ धुंकूसां नं वयाके न्यागू उपादानस्कन्ध नापं दया च्वनिगु 'जि खः' धयागु मान, छन्द *(इच्छा)* व अनुशय हटे याये मानिगु ल्यना हे च्वनि तिनि । अनंलि, वं न्यागू उपादानस्कन्धय् उदय व व्यय खंकुं खंकुं विहार याना च्वनी – थ्व रूप खः, थ्व रूपया अस्त खः । थ्व वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· ।

थुकथं न्यागू उपादानस्कन्धय् उदय व व्यय खंकुं खंकुं विहार यायेवं वयाके दुगु न्यागू उपादानस्कन्ध नापं दया च्वनिगु 'जि खः' धयागु मान, छन्द *(इच्छा)* व अनुशय हटे जुया वनी ।

थथे कनेवं, उपिं स्थविर भिक्षुपिंसं आयुष्मान् खेमकयात धाल – 'जिमिसं आयुष्मान् खेमकयात हाय्केत खँ न्यनागु मखु, परन्तु छलपोल आयुष्मानं यथार्थ कथं भगवान्यागु धर्म विस्तारपूर्वक कना बिज्याये फु, थुइका बिज्याये फु, स्पष्ट याना बिज्याये फु, सिद्ध याना बिज्याये फु, *(उदाहरण बिया)* उला क्यना बिज्याये फु, अले विश्लेषण याना स्पष्ट स्पष्ट याना बिज्याये फु । छलपोलं यथार्थ कथं भगवान्यागु धर्म विस्तारपूर्वक कना बिज्यात, थुइका बिज्यात, स्पष्ट याना बिज्यात, सिद्ध याना बिज्यात, उला क्यना बिज्यात नापं विश्लेषण याना स्पष्ट स्पष्ट याना बिज्यात ।'

९८. आयुष्मान् खेमकं थुलि खँ कना बिज्यात । लय्ताःपिं उपिं स्थविर भिक्षुपिंसं आयुष्मान् खेमकयागु धापूयात अभिनन्दन यात । थुंगु धर्मालापं लिपा उपिं ख्वीम्ह स्थविर भिक्षुपिं व आयुष्मान् खेमकयागु चित्त उपादानरहित जुया आस्रवं विमुक्त जुल ।

९०. छन्न-सुत्त

९९. छगू समयय् तःम्हमच्छि भिक्षुपिं वाराणसी लिक्क ऋषिपतन मृगदायय् विहार याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् छन्न *(छन्द)* सन्ध्या इलय् ध्यानं दना, लोखायागु ताचा ज्वना छगू विहारं मेगु विहारय्

वना स्थविर भिक्षुपिंत धाः जुल – "छलपोल स्थविरपिंसं जित उपदेश याना बिज्याहुँ, स्यना बिज्याहुँ, धर्मयागु खँ कना बिज्याहुँ गुकिं याना जिं धर्मयात म्हसिइके फयेमा।"

थथे धायेवं, स्थविर भिक्षुपिंसं आयुष्मान् छन्नंयात थथे धया *(क्यना)* बिज्यात – आवुसो छन्न ! रूप अनित्य खः, वेदना अनित्य खः, संज्ञा अनित्य खः, संस्कार अनित्य खः, विज्ञान अनित्य खः। रूप अनात्मा खः, वेदना अनात्मा खः, संज्ञा अनात्म खः, संस्कार अनात्मा खः, विज्ञान अनात्मा खः। फुक्क संस्कार अनित्य खः, फुक्क धर्म अनात्म खः।

अनंलि, आयुष्मान् छन्नयागु मनय् थथे जुल, "जिं नं थ्वयात थुकथं हे सम्भे जुया च्वनागु खः – रूप अनित्य खः, वेदना अनित्य खः, संज्ञा अनित्य खः, संस्कार अनित्य खः, विज्ञान अनित्य खः। रूप अनात्म खः, वेदना अनात्म खः, संज्ञा अनात्म खः, संस्कार अनात्म खः, विज्ञान अनात्म खः। फुक्क संस्कार अनित्य खः, फुक्क धर्म अनात्म खः। परन्तु जिगु फुक्क संस्कार शान्त जुया, फुक्क उपधि अन्त जुया, तृष्णा क्षय जुया, विराग, निरोध, निर्वाणय् चित्त शान्त, शुद्ध, स्थिर जुया परित्रासं विमुक्त जुया मवं। उपादान उत्पन्न जुया च्वन तिनि, मनयात तोपूवया च्वन तिनि। अथे जूसा जिगु आत्मा धयागु छु खः ? धर्म थूम्हसिया नितिं थुजागु खँ जुइ हे मखु। का, आः जित सुनां धर्मयागु खँ थुइका बिइगु जुइ गुकिं याना जिं धर्म थुइके फय्मा।"

अनंलि, आयुष्मान् छन्नयागु मनय् थथे जुल – "थुम्ह आयुष्मान् आनन्द कौशाम्बीस्थित घोषितारामय् विहार याना च्वन। भगवान् स्वयं थःम्हं हे वसपोलयागु प्रशंसा याना बिज्यागु नं दु, नाप नापं विज्ञपिं भन्तेपिनि पुचलय् नं वसपोलयागु तःधंगु सम्मान दु। उकिं आयुष्मान् आनन्दं जित अजागु धर्मोपदेश याना बिज्याये फु गुकिं याना जिं धर्मयात पाइछि कथं थुइका काये फयेमा। जित आयुष्मान् आनन्दयाके पूरा विश्वास नं दु। अथे जूगुलिं जि गन आयुष्मान् आनन्द दु अने वने माल।"

अनंलि, आयुष्मान् छन्न थःगु शयनासन *(लासा फंगा)* ज्वना पात्र चीवर धारण याना गन कौशाम्बीया घोषितारामय् आयुष्मान् आनन्द च्वना बिज्याना च्वंगु दु, अन वन। वना कुशल क्षेमया वार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् छन्नं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – "आवुसो आनन्द ! छगू समयय् जि वाराणसी लिक्क ऋषि पतन मृगदायय् विहार याना च्वना। अनंलि जि सन्ध्या इलय् ध्यानं दना, लोखायागु ताचा ज्वना छगू विहारं मेगु विहारय् वना स्थविर भिक्षुपिंत धाःजुया – "छलपोल स्थविरपिंसं जित उपदेश याना बिज्याहुँ, स्यना बिज्याहुँ, धर्मयागु खँ कना बिज्याहुँ, गुकिं याना जिं धर्मयात म्हसिइके फयेमा।"

थथे धयाबले, स्थविर भिक्षुपिंसं जित थथे धया बिज्यात – आवुसो छन्न ! रूप अनित्य खः ··· फुक्क संस्कार अनित्य खः, फुक्क धर्म अनात्म खः।

अनंलि जिगु मनय् थथे जुल – "जि नं थ्वयात थुकथं हे सम्भे जुया च्वनागु खः – रूप अनित्य खः ··· विज्ञान अनात्म खः। फुक्क संस्कार अनित्य खः, फुक्क धर्म अनात्म खः। परन्तु जिगु फुक्क संस्कार शान्त जुया ··· विमुक्त जुया मवं। उपादान उत्पन्न जुया च्वन तिनि, मनयात तोपूवया च्वन तिनि। अथे जूसा जिगु आत्मा धयागु छु खः ? धर्म थूम्हसिया नितिं थुजागु खँ जुइ हे मखु। का, आः जित सुनां धर्मयागु खँ थुइका बिइगु जुइ गुकिं याना जिं धर्म थुइके फय्मा। उबले हे जिगु मनय् थथे जुल – छलपोल आयुष्मान् आनन्द कौशाम्बी स्थित घोषितारामय् विहार याना च्वन। भगवान् स्वयं थःम्हं हे छलपोलयागु प्रशंसा याना बिज्यागु नं दु, नाप नापं विज्ञपिं भन्तेपिनि पुचलय् नं छपिनिगु तःधंगु सम्मान दु। उकिं आयुष्मान् आनन्दं जित अजागु धर्मोपदेश याना बिज्याये फु गुकिं याना जिं धर्मयात पाइछि कथं थुइका काये फयेमा ···।

"आयुष्मान् आनन्दं जित उपदेश बिया थुइका बिज्याहुँ, धर्मयागु खँ कना बिज्याहुँ गुकिं याना जिं धर्म सिइके फयेमा।"

थुलि *(खँ कना बिज्यागुलिं)* जिपिं आयुष्मान् छन्न खना लय्ताल *(खुसी जुया)*। आयुष्मान् छन्नं थ्व खँय् स्वयं थःम्हं हे स्पष्ट याना बिज्याये धुंकल। आवुसो छन्न ! छपिंसं स्रोतापत्ति-फलयागु लाभ याना बिज्याहुँ। छपिंसं धर्मयागु खँ बांलाक थुइका काये फु।

'छपिंसं धर्मयागु खँ बांलाक थुइका काये फु' धयागु खँ न्यना आयुष्मान् छन्नयागु मनय् आपालं प्रीति उत्पन्न जुल।

आवुसो छन्न ! जिं स्वयं थःम्हं भगवानं कात्यायनगोत्र भिक्षुयात उपदेश बिया बिज्यागु न्यना तयागु दु "कात्यायन ! थ्व संसार *(=मनूत)* निगू खँय् *(विश्वासय्)* भ्रान्तिस तःक्यना च्वंगु दु। छगू खः अस्तित्व *(=दु)* धयागु विश्वासय् व मेगु खः नास्तित्व *(=मदु)* धयागु विश्वासय् भ्रान्ति जुया च्वंगु दु। कात्यायन ! संसारया समुदययात गथे खः अथे सिइका कायेवं संसारया प्रति गुगु नास्तिक-बृद्धि खः व दइ मखु। कात्यायन ! संसारया निरोधयात गथे खः अथे सिइका कायेवं संसारया प्रति गुगु अस्तित्वबुद्धि खः व नं दइ मखु। कात्यायन ! थ्व संसार उपायं *(by attachment)*, उपादानं *(by clinging)* व अभिनिवेशं *(by dogmatic adherence to false view)* क्वातुक *(खिपतं चिइथें)* चिना तःगु दु। थुकियात सिइका कायेवं चित्तय् अधिष्ठान, अभिनिवेश व अनुशय प्यपुनी मखु, हानं वयात "आत्मा" यागु भ्रान्ति नं दइ मखुत। यदि *(नाम रूप)* उत्पन्न जुया च्वंसा दुःख हे उत्पन्न जुया च्वन, यदि *(नाम रूप)* निरुद्ध जुया च्वंगु दसा दुःख हे निरुद्ध जुया च्वन – थ्व खँय् वयाके छुं शन्देह वा अनिश्चितता दइ मखुत। थःथःम्हं थ्व खँ सिइवं मेपिनि प्रति निर्भर जुइ माली मखु। कात्यायन ! थ्वयात 'सम्यक्दृष्टि' धाइ।"

"कात्यायन ! 'सकतां दु' *(= सर्व अस्ति)* थ्व छगू अन्त *(च्वः)* खः। "छुं मदु" *(=सर्व नास्ति)* धयागु मेगु छगू अन्त *(प्वः)* खः। कात्यायन ! थुपिं निगू अन्तया बिचय् कया तथागतं धर्मयात मध्य उपदेश याना बिज्यात। अविद्यायागु प्रत्ययं *(कारणं)* संस्कार दइ, संस्कारयागु प्रत्ययं विज्ञान दइ ··· *(पूर्ववत्)* ···। थुकथं थ्व केवल *(=सम्पूर्ण, बिलकुल)* दुःखस्कन्ध *(पुचः)* या समुदय *(उत्पत्ति)* खः। व हे अविद्या या बिलकुल निरोध जुया वनेवं संस्कार दइ मखु ··· थुकथं थ्व साराका सारा दुःख समूह बन्द जुया वनी।

"आवुस आनन्द ! गुपिं आयुष्मान्पिंके थुगु प्रकारयापिं कृपालु, परमार्थी व उपदेश बिइपिं गुरुभाइपिं दइ इमित अथे हे जुइ। जित नं अथे हे जुल। आयुष्मान् आनन्दयागु उपदेश न्यना जिके नं पूरा पूरा धर्म ज्ञान दया वल।

९१ राहुल-सुत्त[१३]

१००. श्रावस्ती ···। अनंलि, आयुष्मान् राहुल गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राहुलं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सीका छुं खंका थुगु विज्ञानयुक्त शरीरस तथा पिने *(अर्थात् कतपिनिगु शरीरस)*

---

१३ थ्व हे सूत्र च्वय् II. पृ. ४१५ स दु।

व सकतां निमित्तय् अहंकार *(जि धयागु मिथ्या धारणा)*, ममङ्कार *(जिगु धयागु मिथ्या धारणा)* व मानानुशय मदइगु खः ?

"राहुल ! गुगु रूप – अतीत, अनागत, वर्तमान, दुनेयागु, पिनेयागु, मोटागु *(स्थूल)*, मिहिनगु *(सूक्ष्म)*, हीन, प्रणीत, तापागु अथवा सतिगु खः, इपिं सकतां 'जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु' धका गथे खः अथे *(यथाभूत रूपं)* प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

"राहुल ! गुगु वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· ।"

"राहुल ! थुमित सिइका खंका कायेवं थुगु विज्ञानयुक्त शरीरय् तथा पिने व सकतां निमित्तय् अहंकार, ममङ्कार व मानानुशय मदइगु खः ।"

९२. दुतियराहुल-सुत्त[१४]

१०१. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राहुलं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सीका छु खंका थुगु विज्ञानयुक्त शरीरस तथा पिने व सकतां निमित्तय् अहंकार, ममङ्कार व मान मदुगु मन दुम्ह, द्वन्द मदुम्ह, शान्त व विमुक्त जुइ ?

"राहुल ! गुगु रूप ··· । राहुल ! थुमित सिइका खंका ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

स्थविर-वर्ग स्वचाल ।

पुष्प-वर्ग

९३. नदी-सुत्त

१०२. श्रावस्ती ··· । भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया लागि)* पर्वतं पिहाँ वया आपालं ताहाकक बाहा न्ह्याना वया च्वंगु वेगवानगु छगू नदी *(खुसी)* दु । वयागु निखेसनं तिरय् खुसीपाखें स्वया घाँय् बुया वया च्वंगु दु, ··· कुश घाँय् बुया वया च्वंगु दु, ··· बब्बज *(पब्बजा)* घाँय् बुया वया च्वंगु दु, ··· झारपाट नं बुया वया च्वंगु दु, खुसी पाखे स्वया सिमात नं बुया वया च्वंगु दु ।

नदीया धारय् चुइक हया तःम्ह सुं मनुखं यदि घाँय्यात ज्वनेत स्वल धाःसा हांनापं लिना वल धाःसा उकिं उम्ह मनूयात झन हे खतराय् लाइ । यदि कुश घाँय्यात ज्वनेत स्वल ··· । यदि बब्बज घाँय्यात ज्वनेत स्वल ··· । यदि झारपाटयात ज्वनेत स्वल ··· । यदि सिमायात ज्वनेत स्वल ··· ।

---

१४ थ्व हे सूत्र च्वय् II. पृ. ४१५ स दु .

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं आर्यपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, आर्यधर्मय् दक्षता मदुम्ह, आर्यधर्मय् विनीत मजूम्ह, सत्पुरुषपिनिगु दर्शन मयाःम्ह, सत्पुरुषधर्मय् दक्षता मदुम्ह, सत्पुरुषधर्मय् विनीत मजूम्ह अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपयात आत्मा धका खंका च्वनी, अथवा रूपत्वयात आत्मा खः धका खंका । च्वनी, अथवा आत्माय् रूप दु धका खंका च्वनी, अथवा रूपय् आत्मा दु धका खंका च्वनी । वयागु उगु रूप भ्वाथः जुया *(चना स्यना)* वनी । उकिं याना वयात भ्रन हे विपत्ती लाइ । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खःलाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

"वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान ··· ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह ··· आः हानं याये माःगु *(बाकी)* मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

९४. पुष्फ-सुत्त

१०३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं लोक *(संसार)* लिसे विवाद मयाना, बरू लोक हे जिलिसे विवाद याः । भिक्षुपिं ! धर्मवादीं संसारय् सुलिसे नं विवाद याइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! संसारय् पण्डितपिंसं 'मदु' धाइ, उकियात जिं नं 'मदु' धका धया । भिक्षुपिं ! संसारय् पण्डितपिंसं 'दु' धाइ, उकियात जिं नं 'दु' धका धया ।"

"भिक्षुपिं ! संसारय् गुकियात पण्डितपिंसं 'मदु' धाइ, उकियात जिं नं 'मदु' धका धयागु खः । भिक्षुपिं ! संसारय् पण्डितपिंसं रूपयात नित्य=ध्रुव= शाश्वत=अविपरिणामधर्म मदु धाइ, उकियात जि नं मदु धका धया ।"

वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· । भिक्षुपिं ! संसारय् थुकियात हे पण्डितपिंसं 'मदु' धाइ, उकियात जिं नं 'मदु' धका धयागु खः ।

"भिक्षुपिं ! संसारय् गुकियात पण्डितपिंसं 'दु' धाइ, उकियात जिं नं 'दु' धका धयागु खः ? भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः, दुःख खः, व परिवर्तनशील खः धका पण्डितपिंसं धाइ, उकियात जिं नं अथे हे खः धका धया ।"

वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· । भिक्षुपिं ! संसारय् थुकियात हे पण्डितपिंसं 'दु' धाइ, उकियात जिं नं 'दु' धका धयागु खः ।

"भिक्षुपिं ! संसारय् दुगु गुगु यथार्थ *(लोक)* धर्म खः उकियात तथागतं सम्यक् तरीकां सिइका थुइका खंका उकियात विस्तारपूर्वक कना बिज्याइ, उपदेश याना थुइका बिज्याइ, स्पष्ट याना बिज्याइ, सिद्ध याना बिज्याइ, *(उदाहरण बिया)* उला क्यना बिज्याइ, विश्लेषण याना *(विभज्जवादी जुया)* स्पष्ट स्पष्टं सफा याना क्यना बिज्याइ ।"

"भिक्षुपिं ! संसारय् दुगु गजागु *(लोक)* धर्म ख: गुकियात तथागतं सम्यक् तरीकां सिइका थुइका खंका उकियात विस्तारपूर्वक कना बिज्यात, उपदेश याना थुइका बिज्यात, स्पष्ट याना बिज्यात, सिद्ध याना बिज्यात, *(उदाहरण बिया)* उला क्यना बिज्यात, विश्लेषण याना स्पष्ट स्पष्ट सफा याना क्यना बिज्यात ?"

"भिक्षुपिं ! रूप संसारय् दुगु यथार्थ धर्म ख: गुकियात तथागतं सम्यक् तरीकां सिइका थुइका खंका उकियात विस्तारपूर्वक कना बिज्यात, उपदेश याना थुइका बिज्यात ··· । भिक्षुपिं ! तथागतं ··· थपाय्सकं विस्तारपूर्वक कना बिज्यात नं, उपदेश याना थुइका बिज्यात नं, स्पष्ट याना बिज्यात नं, सिद्ध याना बिज्यात नं, उला क्यना बिज्यात नं विश्लेषण याना स्पष्ट स्पष्टं सफा याना क्यना बिज्यात नं गुलिं मनुखं सिइका मकाल खंका मकाल धा:सा उपिं मूर्ख, पृथक्जन, कापिं, मिखां मखंपिं मथूपिं अज्ञ मनूतय्त जिं छु याये फइ ? वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उदाहरणया लागि)* उत्पल, अथवा पुण्डरीक अथवा पद्म पलेस्वाँ लखय् बुया वइ, लखय् त:मा जुया वइ, अथेनं लखं अनुपलिप्त जुइक च्वना च्वनी । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, तथागत संसारय् च्वना बिज्याना नं संसारयात त्याका संसारं अनुपलिप्त जुया बिज्याना च्वनी ।"

९५. फेणपिण्डूपम-सुत्त

१०४. छगू समयय् भगवान् अयोध्याय् गंगा नदीया सिथय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनं भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* थ्व गंगा नदी आपालं ल: प्व:प्व:चायागु पिजाया धिक्का *(a very large mass of foam)* चुइक यंका च्वन । मिखा दुम्ह मनुखं उकियात खनी, उकियात बांलाक क्वथीक स्वइ, उकियात ध्यानपूर्वक जाँच याना स्वइ । उकियात स्वयां, बांलाक क्वथीक स्वया, उकियात बडो ध्यानपूर्वक जाँच याये धुंका वयात उपिं *(पिजाया धिक्का)* ज्या लगे मजूगु, ज्या ख्यले मदुगु, छुं सार मदुगु खनी । भिक्षुपिं ! धात्थें नं पिजाया धिक्काय् सार धयागु नं गुकथं दइगु ख: ?

"भिक्षुपिं ! अथे हे गुलि नं रूप अतीत, अनागत *(भविष्य)* ··· ख: उकियात भिक्षुं, खनी, बांलाक क्वथीक स्वइ अले ध्यानपूर्वक जाँच याना स्वइ । स्वयेधुंका, बांलाक क्वथीक स्वये धुंका, ध्यानपूर्वक जाँच याना स्वये धुंका वयात थुपिं *(रूप फुक्क)* ज्या लगे मजूगु *(फुस्लुगु),* ज्या ख्यले मदुगु, छुं सार मदुगु खनी. । भिक्षुपिं ! धात्थें नं रूपय् सार धयागु नं गुकथं दइगु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया लागि)* शरद ऋतुया इलय् तत:फुति याना वा वइबले लखय् ल:प्व:प्व:चात दया वइ, मदया वनी । उकियात सुं मिखा दुम्ह मनुखं, खनी, बांलाक क्वथीक स्वइ, अले ध्यानपूर्वक जाँच याना स्वइ । स्वये धुंका, बांलाक क्वथीक स्वये धुंका, ध्यानपूर्वक जाँच याना स्वये धुंका वयात थुपिं *(ल: प्व:प्व:चा फुक्क)* ज्या लगे मजूगु *(फुस्लुगु)* ज्या ख्यले मदुगु, छुं सार मदुगु खनी । भिक्षुपिं ! धात्थें नं ल: प्व:प्व:चाय् सार धयागु नं गुकथं दइगु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! अथे गुलि हे, नं वेदना – अतीत, अनागत ··· ख: उकियात भिक्षुं खनी, बांलाक क्वथीक स्वइ अले ध्यानपूर्वक खनी, बांलाक क्वथीक स्वइ अले ध्यानपूर्वक जाँच याना स्वइ । स्वये धुंका, ··· छुं सार मदुगु खनी । भिक्षुपिं ! धात्थें नं वेदनाय् सार धयागु नं गुकथं दइगु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! गथेकि ग्रीष्मया अन्तिम महिनाय् न्हिनेया इलय् मृग-तृष्णा *(=मरिचिका mirage)* दइगु ख: । उकियात सुं मिखा दुम्ह मनुखं खनी ··· । स्वये धुंका, ··· छुं सार मदुगु खनी । भिक्षुपिं ! धात्थें नं मृगतृष्णाय् सार धयागु नं गुकथं दइगु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! अथे हे गुलि नं संज्ञा – अतीत, अनागत ··· ख: उकियात ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि सुं मनुखं सार *(हीरक =सिमा:या दुकुलुगु दुस्यो: heart wood)* मालेगु उद्देश्यं सारया खोज मालेत धार न:गु खुर्पा: *(a sharp hatchet)* ज्वना जंगलय् दुहाँ वनी । वं अन छमा तमागु तप्यंगु न्हूगु क्यातुसे नाइसे च्वंगु केरामायात खनी । उकियात व हांनापं लिना ग्वारा तुइका बिइ, वं ह:हि कचा मचा त्वा: ल्हाइ, तासे यायां ख्वाला प्वला यंकी । ह:हि कचा मचा त्वा: ल्हाये धुंका तासे याये धुंका वं अन दुने छुं हे दुकुलुगु सिं खनी मखु धा:सा सार दइगु हे गन ख: ?"

उकियात सुं मिखा दुम्ह मनुखं खनी, बांलाक क्वथीक स्वइ, अले ध्यानपूर्वक जाँच याना स्वइ । स्वये धुंका ··· छुं सार मदुगु खनी । भिक्षुपिं ! धात्थें नं केराया माय् सार धयागु नं गुकथं दइगु ख: ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे गुलि नं संस्कार ···

"भिक्षुपिं ! गथेकि सुं जादूगर वा वया शिष्यं प्यका लँया दथुइ खेल तामाशा क्यना च्वनी ।"

उकियात सुं मिखा दुम्ह मनुखं खनी, बांलाक क्वथीक स्वइ, अले ध्यानपूर्वक जाँच याना स्वइ । स्वये धुंका ··· छुं सार मदुगु खनी । भिक्षुपिं ! धात्थें नं जादूगरया खेल तामाशाय् सार धयागु नं गुकथं दइगु ख: ?

"भिक्षुपिं ! अथे हे गुलि नं विज्ञान ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें विरक्त जुइ, वेदनापाखें ···, संज्ञापाखें ···, संस्कार पाखें ···, विज्ञानपाखें विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये मा:गु याये सिधल, आ: हानं छुं याये मा:गु मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

१०५. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया बिज्याना गाथाद्वारा सुगतं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"फेणपिण्डूपमं रूपं, वेदना बुब्बुलूपमा ।
मरीचिकूपमा सञ्ञा, सङ्खारा कदलूपमा ।
मायूपमञ्च विञ्ञाणं, देसितादिच्चबन्धुना ॥

"यथा यथा निज्झायति, योनिसो उपपरिक्खति ।
रित्तकं तुच्छकं होति, यो नं पस्सति योनिसो ॥

"इमञ्च कायं आरब्भ, भूरिपञ्ञेन देसितं ।
पहानं तिण्णं धम्मानं, रूपं पस्सथ छड्डितं ॥

"आयु उस्मा च विञ्ञाणं, यदा कायं जहन्तिमं ।
अपविद्धो तदा सेति, परभत्तं अचेतनं ॥

"एतादिसायं सन्तानो, मायायं बाललापिनी ।
वधको एस अक्खातो, सारो एत्थ न विज्जति ॥

"एवं खन्धे अवेक्खेय्य, भिक्खु आरद्धविरियो।
दिवा वा यदि वा रत्तिं, सम्पजानो पटिस्सतो ॥

"जहेय्य सब्बसंयोगं, करेय्य सरणत्तनो।
चरेय्यादित्तसीसो व, पत्थयं अच्चुतं पदं"ति ॥

रूपस्कन्धयात पिजाया धिक्काथें भाविता यायेमाः । वेदनास्कन्धयात लःप्वःप्वःचाथें संज्ञास्कन्धयात मृग तृष्णाथें, संस्कारस्कन्धयात केरामाथें, विज्ञानस्कन्धयात जादूगरथें भाविता यायेमाः । थुकथं सूर्यया वंश जुया बिज्याकम्ह *(आदित्यवन्धु)* भगवान् बुद्धं आज्ञा जुया बिज्यात ।

गुलि गुलि गम्भीरतापूर्वक स्वया यंकल, खंका यंकल, ध्यानपूर्वक जाँच याना यंकल वयात थुपिं न्यागू स्कन्ध धयागु ज्या लगे मजूगु रित्तगु व ज्या ख्यले मदुगु तुच्छगु धका खनी ।

थुगु शरीरयात कया भगवानं आज्ञा जुयां बिज्यात – स्व, थुगु रूप शरीरयात, स्वंगू धर्मं तोते धुंकूगुली आयु, उष्मा *(क्वाःजः)* व विज्ञान थुपिं स्वतां तोतेवं शरीर, थ्व बेकार चेतनहीन जुया ग्वारा तूवनी कतपिनि नितिं नसा *(कीटाणु, जीवाणु व पशु, पंछिया नितिं खाना)* जुया ।

थुजागु खः प्राकृतिक स्वभाव दुगु थ्व शरीरया । मस्तय् 'जि' धयागु मायाथें हे थ्व शरीर ला हत्यारा *(वधक)* का जुया च्वन । थन छुं मदु सार धयागु नं ।

थुकथं भिक्षुं थुगु स्कन्धयात सदा दिन व रात उत्साहित जुया संप्रजन्य व स्मृतिमान जुया च्वनेमाः ।

थःगु शरण थः जुया
थःगु छ्यनय् मिं नइबले संथें सना ।
निर्वाण पदयागु प्रार्थना याम्ह भिक्षुं
सकतां संयोजनयात तोतेमाः ।

९६. गोमयपिण्ड-सुत्त

सकतां संस्कार अनित्य खः

१०६. श्रावस्ती … । छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात बिन्ति यात – 'भन्ते ! छु छुं रूप दुला गुगु नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अपरिवर्तनशील *(अविपरिणामधर्म)* तथा शाश्वत रूपं सदां ल्यना च्वनिगु खः ?'

"भन्ते ! छु छुं वेदना … ?

"भन्ते ! छ छुं संज्ञा … ?

"भन्ते ! छु छुं संस्कार … ?

"भन्ते ! छु छुं विज्ञान … ?

"मदु भिक्षु ! छुं *(छकूचा)* रूप ..., वेदना ..., संज्ञा ..., संस्कार ... विज्ञान मदु गुगु नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अपरिवर्तनशील तथा शाश्वत रूपं सदां ल्यना च्वनीगु खः ।"

अनंलि, भगवानं थःगु ल्हाती छकूचा सौ *(गोबर)* तया उम्ह भिक्षुयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षु ! थपाय्कूगु छकू नं आत्मभावया प्रतिलाभ मदु गुगु नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अपरिवर्तनशील तथा शाश्वत रूपं सदां ल्यना च्वनीगु खः । भिक्षु ! यदि थपाय्कू जक जूसां आत्मभावया प्रतिलाभ नित्य=ध्रुव= ... जूगु जूसा ब्रह्मचर्य पालन दुःख क्षयया नितिं ज्या ख्यले दइ मखुगु खः । भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा थपाय्कू तक नं आत्मभावया प्रतिलाभ नित्य=ध्रुव ... मजू ... । उकिं हे ब्रह्मचर्य पालन दुःख क्षयया नितिं ज्या ख्यले दुगु खः ।"

"भिक्षु ! न्हापा न्हापा *(पूर्वकालय्)* जि[१५] मूर्धाभिषिक्त क्षत्रिय जुजु खः । उगु इलय् कुशावती प्रमुख जिगु चेप्यद्वल नगर दुगु खः । उगु इलय् धर्म प्रसाद प्रमुख चेप्यद्वल प्रासाद दुगु खः । उगु इलय् महाब्यूह कूटागार प्रमुख जिगु चेप्यद्वल कूटागारत दुगु खः । जिगु इलय् जिगु चेप्यद्वल पलंगत दुगु खः, गुलिं किसियागु दन्तयागु, गुलिं श्रीखण्डसिं अथवा लुंवहलं बने जूगु ख्वातुगु तन्नां छाय्पिया तःगु, तुयुगु ऊनयागु तन्ना लाया तःगु, स्वाँफ्व बुत्ता दुगु तन्ना लाया तःगु, कदलि मृगयागु छ्यंगुया लासा *(चर्म भुना)* लाया तःगु, फुसय् इल्लां खाया तःगु, निखेरं ह्याउँगु फुंगा दुगु चेप्यद्वल पलंग दुगु खः ।"

भिक्षु ! ... लुंयागु तिसां छाये पिया तःगु ध्वाँय् दुगु, लुंयागु जालिं छाये पिया तःपिं उपोसथ नागराजा प्रमुख चेप्यद्वल किसित दुगु खः ... ।

... लुंयागु तिसा छाये पिया तःपिं उपोसथ नागराज प्रमुखं चेप्यद्वलं बलाहक अश्वरत्न प्रमुख चेप्यद्वल सलत दुगु खः ... ।

... सिंह चर्म, व्याघ्रचर्म, चितुवाया छ्यंगु व दुशाला लाया तःगु लुया तिसां छाय्पिया तःगु लुंयागु ध्वाँय् दुगु, लुंयागु जालिं छाय् पिया तःगु वैजयन्त रथ प्रमुख चेप्यद्वल रथ दुगु खः ... ।

... मणिरत्न प्रमुख चेप्यद्वल रत्नत दुगु खः ... ।

... सुभद्रा देवी प्रमुख चेप्यद्वल मिसात दुगु खः ... ।

... परिणायकरत्न प्रमुख चेप्यद्वल क्षत्रियत दुगु खः ... ।

... कंय्या गं घाना तःपिं ... दुरु बिइपिं चेप्यद्वल सात दुगु खः ...

... मिहिनगु क्षौम, मिहिनगु कौषेय *(रेशम, कसाः ?)* मिहिनगु ऊन व मिहिनगु भिंगु कपाय्यागु चेप्यद्वल वस्त्रत दुगु खः ...

... चेप्यद्वलं भू *(देमा, थलबल)* दुगु खः, गुकी तया भोजन सुथे न्हिने हइगु खः ... ।

भिक्षु ! उगु समयय् जिके चेप्यद्वल नगर दुगु मध्ये कुशावती नगर छगूलि जक च्वनागु खः ।

भिक्षु ! उगु समयय् जिके चेप्यद्वल राजप्रासादत दुगु मध्ये प्रसाद धयागु छगूलि जक च्वनागु खः ।

---

१५ तुलना याना दिसं – महासुदर्स्सन-सुत्त, दि.नि. पृ. २४२ ।

भिक्षु ! उगु समयय् जिकं चेप्यद्वल कूटागारतदुगु मध्ये महाब्यूह कूटागार छगूलि जक च्वनागु खः ।

भिक्षु ! उगु समयय् जिके चेप्यद्वल पलंगत दुगु मध्ये गुलिं किसियागु दन्तयागु, गुलिं श्रीखण्ड सिं अथवा लुंवहलं बने जूगु ··· मध्ये छगू पलंगय् जक च्वनागु खः ।

भिक्षु ! उगु समयय् जिके चेप्यद्वल ··· किसित दगु मध्ये उपोसथ हस्तिराज ···

भिक्षु ! उगु समयय् जिके चेप्यद्वल ··· रथत दगु मध्ये वैजयन्त रथ ···

भिक्षु ! उगु समयय् जिके चेप्यद्वल मिसात दुगु मध्ये छम्ह लानीं सेवा याःवइगु खः, गुम्ह क्षत्रिय कुलयाम्ह, गुम्ह वेलामिका *(अर्थात् क्षेत्रिय व ब्राह्मण मिस्रित जातयाम्ह)* लानी ··· ।

भिक्षु ! उगु समयय् जिके चेप्यद्वल वस्त्रत दुगु मध्ये ··· छज्वो जक वस्त्रं पुनागु खः ।

भिक्षु ! उगु समयय् जिके चेप्यद्वल भू छगू समयय् हइगु मध्ये छपा भुइ च्वंगु जा व उकियात मात्राछि तरकारी नयागु खः ।

भिक्षु ! सकतां थुपिं संस्कारत न्हापायागु अतीत जुया वने धुंकल, निरुद्ध जुया वने धुंकल, विपरिणत जुया वने धुंकल । भिक्षु ! संस्कार थुकथं अध्रुव, थुकथं अनित्य तथा थुकथं आश्वासन मदुगु खः ।

भिक्षु ! उकिं हे, सकतां संस्कारं विरक्त जुइमाः, राग रहित जुइमाः, विमुक्त जुइमाः ।

९७. नखसिखा-सुत्त

१०७. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु छुं रूप दुला गुगु नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अविपरिणामधर्म तथा शाश्वत रूपं सदां ल्यना च्वनिगु खः ?"

भन्ते ! छु छुं वेदना ··· ? संज्ञा ··· ? संस्कार ··· ? विज्ञान ··· ?

"मदु भिक्षु ! छुं रूप ···, वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान मदु गुगु नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अपरिवर्तनशील तथा शाश्वत रूपं सदां ल्यना च्वनिगु खः ।"

अनंलि, भगवानं धू छफुति कया लुसी द्योने तया भिक्षुयात आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षु ! थुलि मात्राय् तक नं रूप मदु गुगु नित्य, ध्रुव ··· खः । भिक्षु ! यदि थुलि मात्राय् जकं जूसा नं रूप नित्य, ध्रुव ··· जूगु खःसा ब्रह्मचर्य दुःख क्षयया नितिं सार्थक मजुइगु जुइ । भिक्षु ! थुलि मात्राय् जक जूसा नं रूप नित्य, ध्रुव ··· मजू , उकिं ब्रह्मचर्य दुःख क्षयया नितिं सार्थक जूगु खः ।"

भिक्षु ! थुलि मात्राय् जक जूसां नं वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान नित्य, ध्रुव ··· जूगु खःसा ब्रह्मचर्य दुःख क्षयया नितिं सार्थक मजुइगु जुइ । भिक्षु ! थुलि मात्राय् जक जूसा नं विज्ञान नित्य, ध्रुव ··· मजू, उकिं ब्रह्मचर्य दुःख क्षयया नितिं सार्थक जूगु खः ।

भिक्षु ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते !"

"वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

भिक्षु ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें विरक्त जुइ, वेदनापाखें ··· , संज्ञापाखें ··· संस्कारपाखें ···, विज्ञानपाखें विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ।

९८. सुद्धिक-सुत्त

१०८. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात बिन्ति यात – "भन्ते ! छु छुं रूप दुला गुगु नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अविपरिणामधर्म तथा शाश्वत रूपं सदां ल्यना च्वनिगु खः ?"

भन्ते ! छु छुं वेदना ··· ? संज्ञा ··· ? संस्कार ··· ? विज्ञान ··· ?

मदु, भिक्षु ! ··· *(पूर्ववत्)* ···

९९. गद्दुलबद्ध-सुत्त

१०९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थ्व संसार अनन्त खः । अविद्याया अन्धकारय् लापिं, तृष्णाया बन्धनय् लाना च्वंपिं तथा आवागमन *(जन्म मरणया चक्कर)* य् भट्के जुया च्वंपिंसं थ्व संसारया आदि लुइके फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! छगू थुजागु समय वइ, गुबले महासागर गना वनी, बिलकुल खाली जुइ, *(महासागर)* मदया वनी । भिक्षुपिं ! उबले नं, अविद्याया अन्धकारय् लाःपिं, तृष्णाया बन्धनय् लाना च्वंपिं तथा आवागमनय् भट्के जुया च्वंपिं प्राणीपिनि दुःखया अन्त जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! छगू थुजागु समय वइ, गुबले थ्व महापृथ्वी च्याइ, नष्ट जुया वनी, मदया वनी । भिक्षुपिं ! उबलें नं अविद्याया अन्धकारय् लाःपिं तृष्णाया बन्धनय् लाना च्वंपिं तथा आवागमनय् भट्के जुया च्वंपिं प्राणीपिनि दुःखया अन्त जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(छगू उपमा कने)* सुं खिचा छम्हसित छगू थामय् अथवा किलाय् क्वातुक सिखलं चिना तःगु दइ, गुबले व खिचा उखें थुखें ब्वाँय् वनेत स्वइ उबले व व हे थां वा किलाया छचा खेरं जक चाचा हिला च्वनी । भिक्षुपिं ! थथे हे तुं, आर्यपिनिगु दर्शन मयाःम्ह ··· *(पूर्ववत्)* ··· सत्पुरुषधर्मय् विनीत मजूम्ह अश्रुतवान् पृथक्जनं "रूपयात आत्मा खः" धका स्वइ *(खंकी)* ··· *(पूर्ववत्)* ··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञानयात आत्मा खः धका स्वइ *(खंकी)* ··· आत्मायात विज्ञान खः ··· विज्ञानय् आत्मा ··· आत्माय् विज्ञान खंकी ।"

व रूपयागु हे छचाखेरं चाकहीली, वेदनायागु हे छचाखेरं चाकहीली, वेदनायागु हे छचाखेरं चाकहीली, संज्ञायागु हे छचाखेरं चाकहीली, संस्कारयागु हे छचाखेरं चाकहीली, विज्ञानयागु हे छचाखेरं

चाहीली । थुगु कथं, व रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञानं मुक्त जुइ मखु । जाति *(=जन्म)* , जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायासं मुक्त जुइ मखु । व दुःखं मुक्त जुइ फइ मखु धका जिं धया ।

"भिक्षुपिं ! आर्यपिनिगु दर्शन याःम्ह *(पूर्ववत्)* ··· सत्पुरुषधर्मय् विनीत जूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं "रूपयात आत्मा खः" धका स्वइ *(खंकी)* मखु ··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञानयात आत्मा खः ··· धका स्वइ मखु ··· आत्मायात विज्ञान खः ··· विज्ञानय् आत्मा ··· आत्माय् विज्ञान खंकी मखु ।"

उम्ह आर्यश्रावक रूपयागु छचाखेरं चाकहीली मखु, वेदनायागु छचाखेरं चाकहीली मखु, संज्ञायागु छचाखेरं चाकहीली मखु, संस्कारयागु छचाखेरं चाकहीली मखु, विज्ञानयागु छचाखेरं चाकहीली मखु । थुगु कथं, उम्ह आर्यश्रावक रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञानं मुक्त जुइ । जाति, जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौमनस्य व उपायासं मुक्त जुइ । उम्ह आर्यश्रावक दुःखं मुक्त जुइ फइ धका जिं धया ।

१००. दुतियगद्दुलबद्ध-सुत्त

११०. श्रावस्ती ··· । भिक्षुपिं ! थ्व संसार अनन्त खः । अविद्याया अन्धकारय् लाःपिं, तृष्णाया बन्धनय् लाना च्वंपिं तथा आवागमन *(जन्म मरणया चक्कर)* य् भट्के जुया च्वंपिंसं थ्व संसारया आदि लुइके फइ मखु । भिक्षुपिं ! गथेकि *(छगू उपमा कने)* सुं खिचा छम्हसित छगू थामय् अथवा किलाय् क्वातुक सिखंलं चिना तःगु दइ । व *(खिचा)* वनेत स्वइबले व हे थां वा किलाया जःखः जक वने फइ, दनेत स्वइबले नं व हे थां वा किलाया जःखः जक दने फइ । फय्तुइत स्वइबले नं व हे थां वा किलाया जःखः जक फय्तुइ फइ । गोतुलेत स्वइबले नं व हे थां वा किलाया जःखः जक गोतुले फइ ।

भिक्षुपिं ! थथे हे तुं, अज्ञ पृथक्जनं रूपयात "थ्व जिगु खः" "थ्व जि खः" "थ्व जिगु आत्मा खः" धका सम्भे जुया च्वनी । वेदनायात ··· । संज्ञायात ··· । संस्कारयात ··· । विज्ञानयात "थ्व जिगु खः" "थ्व जि खः" "थ्व जिगु आत्मा खः" धका सम्भे जुया च्वनी । यदि व वनेत स्वइबले व हे पंच *(न्यागू)* उपादानस्कन्धया जःखः जक वने फइ, फय्तुइत स्वइबले नं व हे पंचउपादानस्कन्धया जःखः जक फय्तुइ फइ, गोतुलेत स्वइबले नं व हे पंचउपादानस्कन्धया जःखः जक गोतुले फइ । भिक्षुपिं ! उकिं हे निरन्तर आत्मचिन्तन याना च्वनेमाः । थ्व चित्त ताःकालं निसें राग, द्वेष व मोहंलं खिति थाना फोहर जुया च्वंगु खः । भिक्षुपिं ! चित्तयागु फोहरं प्राणी फोहरी जुइ, चित्तयागु शुद्धिं प्राणी शुद्धि जुइगु खः ।

भिक्षुपिं ! छु छिमिसं गुबले चित्रकारीतय्गु 'चित्रकला'[१६] खनागु दुला ?

"भन्ते ! चित्रकारंपिंसं थःगु चित्रं विचार यायां अजागु चित्र रचना याइगु खः ।"

भिक्षुपिं ! उकिं हे निरन्तर आत्मचिन्तन याना च्वनेमाः । थ्व चित्त ताःकालं निसें राग, द्वेष व मोहलं खिति थाना फोहर जुया च्वंगु खः । भिक्षुपिं ! चित्तयागु फोहरं प्राणी फोहरी जुइ, चित्तयागु शुद्धिं प्राणी शुद्धि जुइगु खः ।

---

१६ चित्रकला *(a masterpiece of painting)* चरणं नाम चित्तं : (छगू जातिया मनूत) थुमिसं कापतय् नाना प्रकारया सुगति-दुर्गतिया अनुसारं सम्पत्ति-विपत्तिया चित्र च्वया, थ्व कर्म-यायेवं थ्व जुइ, कर्म यायेवं थ्व जुइ धका चित्र क्यं क्यं चाचा हिला जुइ – अट्ठकथा ।

"भिक्षुपिं ! जिं प्राणीपिनि नाना थरीया वर्गीकरण जूथें अन्य प्राणीपिंनि नाना थरीया वर्गीकरण जूगु जिं मखना । भिक्षुपिं ! थुकथं प्राणीपिनि नाना थरीया वर्गीकरण जूगुया कारण सक्रिय नानाथरी चित्तया कारणं ख: । भिक्षुपिं ! नाना थरी प्राणीया नाना थरीया वर्गीकरण चित्तया सक्रिय कारणं स्वया नं आपालं नानात्व जुइ । अर्थात् चित्तथें जा:गु मेगु छुं वस्तु मदु । प्राणी तिरश्चीन प्राणी जुइ मा:गु थ:गु चित्तया कारणं हे ख: । तिरश्चीन प्राणीपिनि नं चित्त हे प्रधान ख: ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे निरन्तर आत्मचिन्तन याना च्वनेमा: । थ्व चित्त ता:कालं निसें राग, द्वेष व मोहलं खिति थाया फोहर जुया च्वंगु ख: । भिक्षुपिं ! चित्तयागु फोहरं प्राणी फोहरी जुइ, चित्तयागु शुद्धिं प्राणी शुद्धि जुइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(छगू उदाहरण काये)* सु छिपां वा पुंनं *(चित्रकारीं)* रंग छ्यला अथवा गाडा ह्यांगु रंग अथवा वाउँगु रंग, अथवा गाडा वचुगु रंग अथवा ह्याउंगु रंग छ्यला मिसा वा मिजंया सर्वाङ्ग चित्र वोर्दय् अथवा अङ्गलय् अथवा क्यानभासय् रचना याना तयार याइ । भिक्षुपिं ! थथे हे तुं, अज्ञ पृथक्जनं रूपय् लगे जुया रूपयात हे प्राप्त याइ, वेदनाय् लगे जुया ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञानय् लगे जुया विज्ञानयात हे प्राप्त याइ ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ख: ?"

"अनित्य ख:, भन्ते !"

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य ख: लाकि अनित्य ख: ?"

"अनित्य ख: भन्ते !"

··· *(पूर्ववत्)* अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ।

१०१. वासिजट-सुत्त

१११. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं धया च्वना – सुनानं *(थ:गु)* आस्रव क्षय जूगु सिइका खंका काये फु । जिं आस्रव क्षय जूगु सुनानं सिइका काइ मखु, खंका काइ मखु धका मधया ।"

"भिक्षुपिं ! छु सिइका छु खंका आस्रव क्षय जुइ ? थ्व रूप ख:, थ्व रूपया उत्पत्ति ख:, थ्व रूपया अस्त ख: । थ्व वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ··· विज्ञान ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकियात हे सिइका खंका आस्रवया क्षय जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! भावनाय् लगे जूम्ह भिक्षुयात थथे इच्छा उत्पन्न जुइ – अहो ! जिगु चित्त उपादानं रहित *(मदया)* आस्रवं मुक्त जुया वनेमा, परन्तु थथे जुया वनि मखु । व छु कारणं ? छायधा:सा वयागु भावना अभ्यास क्वातु मजूलिं ख: धका धायेमा: । छुकिया अभ्यास ? प्यंगू स्मृतिप्रस्थानया अभ्यास, प्यंगू सम्यक् प्रधानया अभ्यास, प्यंगू ऋद्धिपादया अभ्यास, न्यागू इन्द्रियया अभ्यास, न्यागू बलया अभ्यास, न्हेगू बोध्यङ्गया अभ्यास व आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया अभ्यास ।"

भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया निर्तिं छम्ह खां च्यागः, भिंगः अथवा भिंनिगः ख्यें थ्वकी । खां थुपिं ख्यंतयेत न बांलाक तोपुया तइ , न बांलाक लुमुक्क क्वाजः बिया च्वनी न त बांलाक विचा: याना

च्वनी । थुजाम्ह खाया मनय् थथे जुइफु – "जिमि मचात थ:गु हे पंजां अथवा त्वाथलं ख्वें तछ्याना छुं म्वाक: कुशलपूर्वक पिहाँ वयेमा । परन्तु वया खाचामस्त थ:गु हे पंजां अथवा त्वाथलं ख्वें तछ्याना छुं म्वाक: कुशलपूर्वक पिहाँ वये फइ मखु । व छु कारणं ? छाय्धा:सा उम्ह खां थुपिं ख्वेंतय्त बांलाक तोपुया मत:गु, बांलाक लुमुक्क क्वाज: बिया मच्वंगु व बांलाक विचा: याना मच्वंगुलिं । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भावनाया अभ्यासय् लगे जूम्ह भिक्षुया नं थुजागु इच्छा जुइफु – अहो ! जिगु चित्त उपादान रहित जुया आस्रवं मुक्त जुइमा, परन्तु थथे जुइ मखु । व छु कारणं ? वयागु भावनाया अभ्यास क्वातु मजूगुलिं ख: धका धायेमा: । छुकिया अभ्यास ? प्यंगू स्मृतिप्रस्थानया अभ्यास मयागुलिं ··· पूर्ववत् ··· आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया अभ्यास मयागुलिं ।"

भिक्षुपिं ! भावनाय् लगे जूम्ह भिक्षुयात थथे इच्छा जुइका च्वने माली मखु – अहो ! जिगु चित्त उपादानं रहित आस्रवं मुक्त जुया वनेमा, वयागु चित्त उपादानं रहित आस्रवं मुक्त जुया वनी । व छु कारणं ? छाय्धा:सां वयागु भावनां अभ्यास क्वातु जूगुलिं ख: धका धायेमा: । छुकिया अभ्यास ? प्यंगू स्मृतिप्रस्थानया अभ्यास, प्यंगू सम्यक् प्रधानया अभ्यास, प्यंगू ऋद्धिपातया अभ्यास, न्यागू इन्द्रियया अभ्यास, न्यागू बलया अभ्यास, न्हेगू बोध्याङ्गया अभ्यास व आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया अभ्यास ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया निर्तिं छम्ह खां च्यागः, झिगः अथवा झिंनिगः ख्वें थ्वकी । खां थुपिं ख्वेंतय्त तोपुया तइ, बांलाक लुमुक्क क्वाज: बिया च्वनी, बांलाक बिचा: याना च्वनी । थुजामह खाया मनय् थथे जुइफु – "जिमि मचात थ:गु हे पंजां अथवा त्वाथलं ख्वें तछ्याना छुं म्वाक: कुशलपूर्वक पिहाँ वयेमा । धात्थें वया खाचा मस्त थ:गु हे पंजां अथवा त्वाथलं ख्वें तछ्याना छुं म्वाक कुशलपूर्वक पिहाँ वइ । व छु कारणं ? उम्ह खां थुपिं, ख्वेंतय्त बांलाक तोपुया त:गु, बांलाक लुमुक्क क्वाज: बिया च्वंगु व बांलाक बिचा: याना च्वंगुलिं । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भावनाया अभ्यासय् लगे जूम्ह भिक्षुया ··· चित्ते उपादान रहित जुया आस्रवं मुक्त जुइमा धाये म्वाक: वयागु चित्त उपादान रहित जुया आस्रवं मुक्त जुइ । व छु कारणं ? वयागु भावनाया अभ्यास क्वातु जूगुलिं ख: धका धायेमा: । छुकिया अभ्यास ? प्यंगू स्मृतिप्रस्थानया अभ्यास मयागुलिं ··· पूर्ववत् ··· आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया अभ्यास यागुलिं ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया निर्तिं सिकमी वा सिकमीया मचां *(शिष्यं थ:म्हं छ्य:गु ज्याभ)* बसिलाया चुइ ल्हा: व पतिंया दाग खने दया च्वनी । परन्तु बसिलाया चु थौं थुलि ज्यला वन, म्हिग थुलि ज्यल, म्हीग थुलि ज्यला वने धुंकल धका वं मस्यूसां नं धात्थें चु ज्यला वनेवं ज्यला वने धुंकल धका वं सिइका काइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भावनाय् लगे जूम्ह भिक्षुं थौं थुलि जिगु आस्रव क्षीण जुया वन, म्हिग थुलि जिगु आस्रव क्षीण जुया वने धुंकल धका मस्यूसां नं आस्रव क्षीण जुया वनेवं क्षीण जुया वने धुंकल धका सिइका काइ ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया निर्तिं समुद्रय् चले जूगु बेतं चिनात:गु जहाज काये फु । पूरा वर्षात् ऋतु तक जहाजयात लखय् तया तल अले चिकुलां उकियात समुद्र किनाराय् जमीनय् तया तइ । उकियात चिना त:गु खिप: निभालं फसं गना वनी अले वा वइबले वां प्या:गुलिं चना स्यना वनी । भिक्षुपिं ! थथे हे तुं, भावनाय् लगे जूम्ह भिक्षुया सकतां बन्धन नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया निर्तिं स्वांया गन्ध अर्थात् स्वांया वास सुगन्ध मध्ये चमेली स्वां दकसिवे उत्तम धका धाइगु ख: । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं ··· अहङ्कार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं तःधं चीधंपिं जुजुपिं सकलें चक्रवर्ती जुजुया अधीनय् च्वनी, चक्रवर्ती जुजु उपिं मध्ये प्रधान माने याइगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अनित्य-संज्ञाया अभ्यास यायेवं ··· अहङ्कार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं सकल ताराया प्रकाश चन्द्रमाया प्रकाशया भिंखुब्व्य् छब्व नं दइ मखु, चन्द्रमा तारागण मध्ये प्रमुख माने याइगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं ··· अहङ्कार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं शरद्कालय् सुपाँय् फुक्क चिला वनेवं आकाश यचुसे निर्मल जुइबले सूर्य लुया वयेवं आकाशय् न्यौंकनं अन्धकार हटे जुया चम्के जुइ, प्वाल्ललां थी, शोभित जुइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं बार वार अभ्यास यायेवं सकतां कामराग, रूपराग, व अविद्या हटे जुया वनी, सकतां अहंकार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! अनित्य संज्ञायात गुकथं भावना यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं संकतां कामराग, रूपराग व अविद्या हटे जुया वना सकतां अहंकार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनीगु खः ?"

थ्व रूप खः, थ्व रूपया उत्पत्ति खः, थ्व रूपया अस्त जुइगु खः । थ्व वेदना ··· । थ्व संज्ञा ··· । थ्व संस्कार ··· । थ्व विज्ञान ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं सकतां कामराग, रूपराग व अविद्या हटे जुया वना सकतां अहंकार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनीगु खः ।

१०२. अनिच्चसञ्ञा-सुत्त

११२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं सकतां कामराग, रूपराग, भवराग व अविद्या हटे जुया वनी, सकतां अहङ्कार व अभिमान समूल *(हां नापं)* नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं शरद्कालय् कृषकं हल जोते याइबलें बुँई हां नापं हलं छिन्न भिन्न याना जोते याइगु खः, अथे हे तुं, भिक्षुपिं ! अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं सकतां कामराग, रूपराग, भवराग व अविद्या हटे जुया वनी, सकतां अहङ्कार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं घाँय् लइम्ह घाँसीं पब्बजा घाँय् लइ, घाँय् च्वकाय् *(क्वातुक)* ज्वनी, च्वय् क्वय् म्वय् थ्याना वांछ्वइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं व अहङ्कार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं अन ज्वाँय् ज्वाँय् सःगु सिमाया कचा नापं ध्यनेवं उकी सया च्वंगु फुक्क अं कुतुं वइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं ··· अहङ्कार व अभिमान हा: नापं नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं कूटागारया फुक्क पौ गजू च्वकापाखें हे स्वइ, गजू पाखे हे भुके जुइ, गजू च्वका हे कूटागार निर्माणया प्रमुख खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं ··· अहङ्कार व अभिमान हां नापं नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं मूलगन्ध अर्थात् हाँ पिहाँ वइगु सुगन्ध मध्ये दकसिवे उत्तम धका कालानुसारीयात धाइगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं ··· अहङ्कार व अभिमान हां नाप नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि उदाहरणया नितिं सारगन्ध अर्थात् सिं वास वइगु सुगन्ध मध्ये लालचन्दन *(रक्तचन्दन)* दकसिवे उत्तम धका धाइगु खः । भिक्षुपिं ! अहे हे तुं, अनित्य-संज्ञाया भावना यायेवं ··· अहङ्कार व अभिमान हां नाप नष्ट जुया वनी ।"

पुष्प-वर्ग क्वचाल ।

मज्झिमपण्णासक क्वचाल ।

चूलपण्णासक

अन्त-वर्ग

१०३. अन्त-सुत्त

११३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अन्त प्यथी दु । छु छु प्यथी ? (१) सत्काय-अन्त, (२) सत्काय-समुदय-अन्त, (३) सत्काय-निरोध-अन्त व (४) सत्काय-निरोधगामिनी-प्रतिपदाअन्त ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय अन्त धयागु छु खः ? थ्व व हे न्यागू उपादानस्कन्धयात धायेमाः । छु छु न्यागू ? थुपिं खः – (१) रूप-उपादानस्कन्ध, (२) वेदना-उपादानस्कन्ध, (३) संज्ञा-उपादानस्कन्ध, (४) संस्कार-उपादानस्कन्ध व (५) विज्ञान-उपादान स्कन्ध । भिक्षुपिं ! थुमित हे सत्कायया अन्त धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय-समुदय-अन्त धयागु छु खः ? गुगु रागं युक्तगु तृष्णा हाकनं न्हूगु जन्मयात दयेकी, गुकी मज्जा ताइगु, प्यपुनीगु स्वभाव दया च्वनी, खंक्व खंक्व उगु उगु आत्मभावय् उगु उगु आरम्मणय् आनन्द ताया च्वनी । गथेकि कामतृष्णा, भवतृष्णा, विभवतृष्णा । भिक्षुपिं ! थुमित हे सत्काय-समुदय-अन्त धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय-निरोध-अन्त धयागु छु खः ? उगु तृष्णायागु हे गुगु छुं ल्यं मदयक *(बिलकुल)* निरोध यायेगु, त्याग यायेगु, बिलकुल त्याग यायेगु, मुक्त यायेगु,प्यमपुंका च्वनेगु खः *(अर्थात् निर्वाण प्राप्त यायेगु खः)* । भिक्षुपिं ! थुकियात हे सत्काय-निरोध-अन्त धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय-निरोधगामिनी प्रतिपदा अन्त धयागु छु खः ? थ्व व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः गथेकि – सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वचन, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक्आजीव, सम्यक्व्यायाम, सम्यकस्मृति व सम्यक्समाधि खः । भिक्षुपिं ! थुकियात हे सत्काय-निरोधगामिनी-प्रतिपदा-अन्त धका धाइ ।"

१०४. दुक्ख-सुत्त

११४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं छिमित दुःख, दुःख समुदय, दुःख निरोध व दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदाया उपदेश कने त्यना । व न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! दुःख धयागु छु खः ? थ्व हे न्यागू उपादानस्कन्धयात धायेमाः । छु छु न्यागू (१) रूप-उपादानस्कन्ध, (२) वेदना-उपादानस्कन्ध, (३) संज्ञा-उपादानस्कन्ध, (४) संस्कार-उपादानस्कन्ध, व (५) विज्ञान-उपादानस्कन्ध । भिक्षुपिं ! थुमित हे दुःख धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! दुःख समुदय धयागु छु खः ? गुगु रागं युक्तगु तृष्णा हाकनं न्हूगु जन्मयात दयेंकी – गुकी मज्जा ताइगु, प्यपुनीगु स्वभाव दया च्वनी, खंक्व खंक्व उगु उगु आत्मभावय् उगु उगु आरम्मणय् आनन्द ताया च्वनी । गथेकि कामतृष्णा, भवतृष्णा, विभवतृष्णा । भिक्षुपिं ! थुमित हे दुःख समुदय धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! दुःख निरोध धयागु छु खः ? उगु तृष्णायागु हे गुगुं छुं ल्यं मदय्क *(बिलकुल)* निरोध यायेगु ··· प्यमपुंका च्वनेगु खः *(अर्थात् निर्वाण प्राप्त यायेगु खः)*। भिक्षुपिं ! थुकियात हे दुःख निरोध धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा धयागु छु खः ? थ्व व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः गथेकि – सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि खः । भिक्षुपिं ! थुकियात हे दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा धका धाइ ।"

१०५. सक्काय-सुत्त

११५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं छिमित सत्काय, सत्काय समुदय, सत्काय-निरोध व सत्काय-निरोधगामिनी प्रतिपदाया उपदेश कने त्यना । व न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय धयागु छु खः ? थ्व हे न्यागू उपादानस्कन्धयात धायेमाः । छु छु न्यागू ? (१) रूप-उपादानस्कन्ध ···, (५) विज्ञान-उपादानस्कन्ध । भिक्षुपिं ! थुमित हे सत्काय धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय समुदय धयागु छु खः ? गुगु रागं युक्तगु तृष्णा हाकनं न्हूगु जन्मयात दयेकी, गुगु मज्जा ताइगु, प्यपुनीगु स्वभाव दया च्वनी, खंक्व खंक्व उगु उगु आत्मभावय् उगु उगु आरम्मणय् आनन्द ताया च्वनी । गथेकि कामतृष्णा, भवतृष्णा, विभवतृष्णा । भिक्षुपिं ! थुमित हे सत्काय समुदय धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय-निरोध धयागु छु खः ? तृष्णायागु हे गुगु छुं ल्यं मदय्क *(बिलकुल)* निरोध यायेगु ··· प्यमपुंका च्वनेगु खः । भिक्षुपिं ! थुकियात हे सत्काय-निरोध धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! सत्काय-निरोधगामिनी प्रतिपदा धयागु छु खः ? थ्व व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः । गथेकि – सम्यक्दष्टि ··· सम्यक्समाधि खः । भिक्षुपिं ! थुकियात हे दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा धका धाइ ।"

१०६. परिञ्ञेय्य-सुत्त

११६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं छिमित परिज्ञेय धर्म *(What should be truly and completely understood)* परिज्ञा *(धर्म) (What is true and complete understanding)* व परिज्ञाता पुद्गल *(व्यक्ति)* या उपदेश कने त्यना । व न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! परिज्ञेय धर्म धयागु गजागु खः ? रूप परिज्ञेय धर्म खः, वेदना परिज्ञेय धर्म खः, संज्ञा परिज्ञेय धर्म खः, संस्कार परिज्ञेय धर्म खः, विज्ञान परिज्ञेय धर्म खः । भिक्षुपिं ! थुमित हे परिज्ञेय धर्म धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! परिज्ञा धयागु छु खः ? राग-क्षय, द्वेष-क्षय, मोह-क्षय । भिक्षुपिं ! थुमित हे परिज्ञा धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! परिज्ञाता पुद्गल धयाम्ह गजाम्ह खः ? अरहत्यात धाइगु खः । वसपोल आयुष्मान् थुगु नाम थुगु गोत्रयाम्ह खः । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे परिज्ञाता पुद्गल धका धाइगु खः ।"

१०७. समण-सुत्त

११७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? रूप--उपादानस्कन्ध, ··· विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।"

"भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धया आस्वाद, दोष व छुटकारा *(निःशरण)* यात गथे खः अथे यथार्थ रूपं मस्यू ··· *(पूर्ववत्)* ··· उपिं गुपिंसं स्यू, इमिसं स्वयं ज्ञानया साक्षात्कार याना ज्ञान प्राप्त याना विहार याना च्वनी ।"

१०८. दुतियसमण-सुत्त

११८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? रूप-उपादानस्कन्ध, ··· विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।"

"भिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धया समुदयया अस्त *(समाप्ति)*, आस्वाद, आदीनव *(दोष)*, व निःशरण *(मुक्ति, छुटकारा)* यात गथे खः अथे यथार्थ रूपं मस्यू ··· *(पूर्ववत्)* ··· उपिं गुपिंसं स्यू, इमिसं स्वयं ज्ञानया साक्षात्कार याना ज्ञान प्राप्त याना विहार याना च्वनी ।"

१०९. सोतापन्न-सुत्त

११९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? रूप-उपादानस्कन्ध ··· विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।"

"भिक्षुपिं ! आर्यश्रावकं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धया समुदय, अस्त, आस्वाद, दोष व मुक्तियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं स्यू उकिं हे व स्रोतापन जूगु खः, व मार्गं गुबलें नं च्युत जुइ मखुत, वं परम ज्ञानयात अवश्य प्राप्त याइ ।"

११०. अरहन्त-सुत्त

१२०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? रूप-उपादानस्कन्ध, ··· विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धया समुदय, अस्त, आस्वाद, दोष व निःशरण *(मुक्ति)* यात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइका उपादान रहित जुया विमुक्त जुइ, थुकिं हे व अरहत्=क्षीणास्रव=ब्रह्मचर्यवास क्वचाःम्ह, कृतकृत्य=भारमुक्त=अनुप्राप्तसदर्थ=भवबन्धंन मदये धुंकुम्ह = परमज्ञानं विमुक्त जूम्ह धका धाइ।"

१११. छन्दप्पहान-सुत्त

१२१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूपय् दुगु गुगु छिमिगु छन्द=राग=नन्दि=तृष्णा खः उकियात तोता छ्व । थुगु कथं रूप प्रहीण जुया वनी, उच्छिन्न मूल, *(हाः नापं ल्यूगु)*, छ्यं त्वादगु ताइबःसिमाथें बुया वये मफयेक भविष्यय् हाकनं बुया वये फइ मखुत । वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् ··· *(पूर्ववत्)* ।"

११२. दुतियछन्दप्पहान-सुत्त

१२२. "भिक्षुपिं ! रूपय् दुगु गुगु छिमिगु छन्द, राग, नन्दि, तृष्णा, उपाय, उपादान, चित्तया अधिष्ठान उपाय, उपादान, चित्तया अधिष्ठान अभिनिवेश अनुशय खः उकियात तोता छ्व । थुगु कथं रूप प्रहीण जुया वनी ··· हाकनं बुया वये फइ मखुत । वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् ··· *(पूर्ववत्)* ।"

अन्त-वर्ग क्वचाल ।

धर्मकथिक-वर्ग

११३. अविज्जा-सुत्त

१२३. श्रावस्ती ··· । अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते !" "अविद्या" "अविद्या" धका धाइ । भन्ते ! अविद्या छु खः ? अविद्या गुकथं दइगु खः ?

"भिक्षु ! गुम्ह अज्ञ *(अश्रुतवान्)* पृथक्जनं रूपयात सिइ मखु, रूपया समुदययात सिइ मखु, रूपया निरोधयात सिइ मखु, रूपया निरोधगामिनी प्रतिपदा *(=मार्ग)* यात सिइ मखु । वेदनायात ··· ।

संज्ञायात ··· । संस्कारयात ··· । विज्ञानयात ··· । भिक्षु ! थ्वयात हे अविद्या धका धाइ । थुकिं हे अविद्या दइगु खः ।"

११४. विज्जा-सुत्त

१२४. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! "विद्या" "विद्या" धका धाइ । भन्ते ! विद्या छु खः ? विद्या गुकथं दइगु खः ?

"भिक्षु ! गुम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपयात सिइ, रूपया समुदययात सिइ, रूपया निरोधयात सिइ, रूपया निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइ । वेदनायात ··· । संज्ञायात ··· । संस्कारयात ··· । विज्ञानयात ··· । भिक्षु थ्वयात हे विद्या धका धाइ । थुकिं हे विद्या दइगु खः ।"

११५. धम्मकथिक-सुत्त

१२५. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात– "भन्ते !" "धर्मकथिक" "धर्मकथिक" धका धाइ । भन्ते ! सुं धर्मकथिक गथे याना जुइ ?

"भिक्षु ! यदि सुनानं रूपं निर्वेद वैराग्य जुइगु, उकिया निरोधया बारे उपदेश बिल धाःसा थुलिं हे वयात धर्मकथिक धका धाये ज्यू । भिक्षु ! यदि सुनानं रूपं निर्वेद, वैराग्य जुइगु अले निरोध यायेया नितिं प्रयत्नशील जुल धाःसां नं थुलिं हे वयात धर्मानुधर्म प्रतिपन्नम्ह धका धाये ज्यू । भिक्षु यदि सुनानं रूपं निर्वेद, वैराग्य जुया, निरोधं उपादान रहित जुया विमुक्त जुया वन धाःसा वयात खंक खंक निर्वाण प्राप्त याःम्ह धका धायेज्यू । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ।"

११६. दुतियधम्मकथिक-सुत्त

१२६. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिंक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! "धर्मकथिक" "धर्मकथिक" धका धाइ । भन्ते ! सुं धर्मकथिक गथे याना जुइ, सुं धर्मानुधर्म प्रतिपन्नम्ह गथे याना जुइ, सुं खंक खंक निर्वाण प्राप्त याःम्ह गथे याना जुइ ?

"भिक्षु ! यदि सुनानं रूपं निर्वेद, वैराग्य जुइगु उकिया निरोधया बारे उपदेश बिल धाःसा थुलिं हे वयात धर्मकथिक धका धाये ज्यू । भिक्षु ! यदि सुनानं रूपं निर्वेद वैराग्य जुइगुं अले निरोध यायेया नितिं प्रयत्नशील जुल धाःसा नं थुलिं हे वयात धर्मानुधर्म प्रतिपन्नम्ह धका धाये ज्यू । भिक्षु ! यदि सुनानं रूपं निर्वेद, वैराग्य जुया, निरोधं उपादान रहित जुया विमुक्त जुया वन धाःसा वयात खंक खंक निर्वाण प्राप्त याःम्ह धका धाये ज्यू । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ।"

११७. बन्धन-सुत्त

१२७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थन आर्यपिनिगु दर्शन मयाःम्ह ··· अश्रुतवान् पृथक्जनं 'रूप' आत्मा *(थः)* खः धका स्वइ *(खंकी)*, रूपत्वयात आत्मा खः धका स्वइ*(खंकी)*, आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकीं)*, अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका स्वइ*(खंकी)*।"

"भिक्षुपिं ! उम्ह अश्रुतवान् पृथक्जनयात रूपयागु बन्धनं चीका च्वंम्ह धाइ, थ्वयात दुनेया बन्धनं व पिनेया बन्धनं चीका च्वंम्ह धाइ, थुखेया किनारा *(वारि=अर्थात् जन्म जरामरणया चक्कर थुगु संसार)* नं मखंम्ह उखेयागु किनारा *(पारि=अर्थात् निर्वाण)* नं मखंम्ह, *(तृष्णाया)* बन्धनं चीका बुढा जुया च्वंम्ह, *(तृष्णाया)* बन्धनय् तुं लाना थुगु भवं भेगु भवय् *(अर्थात् थुगु लोकं परलोकय्)* वनीम्ह खः । वेदनायागु बन्धनं ··· । संज्ञायागु बन्धनं ··· । संस्कारयागु बन्धनं ··· । विज्ञानयागु बन्धनं ···*(पूर्ववत्)* ··· ।"

"भिक्षुपिं ! आर्यपिनिगु दर्शन याःम्ह ··· श्रुतवान् आर्यश्रावकं 'रूप' आत्मा *(थः)* खः धका स्वइ *(खंकी)* मखु, रूपत्वयात आत्म खः धका स्वइ *(खंकी)* मखु, आत्माय् 'रूप दु' धका स्वइ *(खंकी)* मखु अथवा रूपय् 'आत्मा दु' धका नं स्वइ*(खंकी)* मखु ।"

"भिक्षुपिं ! उम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयात रूपयागु बन्धनं चीका मच्वंम्ह धाइ, थ्वयात दुनेया बन्धनं व पिनेया बन्धनं चीका मच्वंम्ह धाइ, थुखेया किनारा नं खंम्ह उखेया किनारा *(निर्वाण)* नं खंम्ह खः । जिं *(तथागतं)* घोषणा याना च्वना कि थुम्ह दुःखं मुक्त जूम्ह जुल ।"

वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ।

११८. परिपुच्छित-सुत्त

१२८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – छु छिमिसं रूपयात "थ्व जिगु खः" "थ्व जि खः" "थ्व जिगु आत्मा खः" धका भापिया ला ?"

"मखु, भन्ते !"

"साधु, भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं हे प्रज्ञापूर्वक सम्भे जुइमाः ।"

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

थुकथं सिइका कायेवं खंका कायेवं ··· पुनर्जन्म मंत धका ज्ञान दइ ।

११९. दुतियपरिपुच्छित-सुत्त

१२९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – छु छिमिसं रूपयात "थ्व जिगु मखु" "थ्व जि मखु" "थ्व जिगु आत्मा मखु" धका भापिया ला ?"

"खः, भन्ते !"

(बाकी च्वय्‌या सूत्रय्‌थें न्ह्यसः लिसः)

१२०. संयोजनिय-सुत्त

१३०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं संयोजनीय् धर्म व संयोजनया बारे उपदेश बियेत्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! संयोजनीय धर्म *(Objects of fetters)* धयागु छु खः अले संयोजन धयागु छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! रूप संयोजनीय धर्म खः गुगु थुकी छन्द=राग दइगु खः व संयोजन खः ।"

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुमित *(पंच स्कन्धयात)* हे संयोजनीय धर्म व संयोजन धका धाइ ।"

१२१. उपादानिय-सुत्त

१३१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! उपादानीय धर्म व उपादानया बारे उपदेश बियेत्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! उपादानीय धर्म धयागु छु खः अले उपादान धयागु छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! रूप उपादानीय धर्म खः, गुगु थुकी छन्द=राग दइगु खः व उपादान खः ।"

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुमित *(पंचस्कन्धयात)* हे उपादानीय धर्म व उपादान धका धाइ ।"

१२२. सीलवन्त-सुत्त

१३२. छगू समयय् आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् च्वना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् कोट्ठिक सन्ध्या इलय् समाधिं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना ··· आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात –

"आवुसो सारिपुत्र ! शीलवान भिक्षुं छु धर्मयात बांलाक मनय् तयेमाः ?"

"आवुसो कोट्ठिक ! शीलवान भिक्षुं न्यागू उपादानस्कन्धयात अनित्ययागु दृष्टिं, दुःखयागु दृष्टिं, व्याधियागु दृष्टिं, कैयागु दृष्टिं, शल्य *(घाः)* यागु दृष्टिं, व्यसनयागु दृष्टिं, पीडायागु दृष्टिं, थःगु मखु धयागु दृष्टिं, लुप्त जुइगु दृष्टिं, शून्ययागु दृष्टिं तथा अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेमाः । छु छु न्यागूली ? (१) रूप-उपादानस्कन्ध, (२) वेदना-उपादानस्कन्ध, (३) संज्ञा-उपादानस्कन्ध, (४) संस्कार-उपादानस्कन्ध व (५) विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।

"आवुसो कोट्ठिक ! शीलवान भिक्षुं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयात – अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेमाः । आवुसो ! शीलवान भिक्षुं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयात – अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेवं वं स्रोतापत्तिफल साक्षात्कार याना काये फु ।

"आवुसो सारिपुत्र ! स्रोतापन्न जूम्ह भिक्षुं छु धर्मयात बांलाक मनन याये माःले ?"

"आवुसो कोट्ठिक ! स्रोतापन्न जूम्ह भिक्षुं नं थुपिं हे न्यागू उपादानस्कन्धयात – अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेमाः । आवुसो ! स्रातोपन्न भिक्षुं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धया अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेवं वं सकृदागामीफल साक्षात्कार याना काये फु ।"

"आवुसो सारिपुत्र ! सकृदागामी जूम्ह भिक्षुं छु धर्मयात बांलाक मनन याये माःले ?"

"आवुसो कोट्ठिक ! सकृदागामी जूम्ह भिक्षुं नं थुपिं हे न्यागू उपादानस्कन्धयात – अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेमाः । आवुसो ! सकृदागामी जुम्ह भिक्षुं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयात – अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टिं बांलाक मनन यायेवं वं अनागामी-फल साक्षात्कार याना काये फु ।"

"आवुसो सारिपुत्र ! अनागामी जूम्ह भिक्षुं छु धर्मयात बांलाक मनन याये माःले ?"

"आवुसो कोट्ठिक ! अनागामी जूम्ह भिक्षुं नं थुपिं हे न्यागू उपादानस्कन्धयात – अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेमाः । आवुसो ! अनागामी जूम्ह भिक्षुं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयात – अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेवं व अरहत्व साक्षात्कार याना काये फु ।"

"आवुसो सारिपुत्र ! अरहत् जूम्ह भिक्षुं छु धर्मयात बांलाक मनन याये माःले ?"

"आवुसो कोट्ठिक ! अरहत् जूम्ह भिक्षुं नं थुपिं हे न्यागू उपादानस्कन्धयात अनित्ययागु दृष्टिं, दुःखयागु दृष्टिं, व्याधियागु दृष्टिं, कैयागु दृष्टिं, शल्य *(घाः)* यागु दृष्टिं, व्यसनयागु दृष्टिं, पीडायागु दृष्टिं, थःगु मखु धयागु दृष्टिं, लुप्त जुइगु दृष्टिं, शून्ययागु दृष्टिं, तथा अनात्मयागु दृष्टिं – बांलाक मनन यायेमाः । आवुसो ! अरहत् जूम्ह भिक्षुयात मेगु यायेमाःगु छुं बाकी मंत, यानागु कर्मयागु नं छुं संचित मदु । परन्तु थुपिं धर्मयात भाविता यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं थ्व हे जीवनय् सुख विहार हे जुइ, स्मृति सम्प्रजन्यता नं दइ ।"

१२३. सुतवन्त-सुत्त

१३३. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगादावनय् च्वना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् कोट्ठिक सन्ध्या इलय् समाधिं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना ··· आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात –

"आवुसो सारिपुत्र ! श्रुतवान् भिक्षुं छु धर्मयात बांलाक मनन यायेमाः ?"

"आवुसो कोट्ठिक ! श्रुतवान् भिक्षुं न्यागू उपादानस्कन्धयात अनित्ययागु दृष्टिं ··· अनात्मयागु दृष्टि – बांलाक मनन यायेमाः ··· *(बाकी च्वय्यागु सूत्रय्थें शीलवानया थासय् श्रुतवान् याना ब्वनेगु)* ।

१२४. कप्प-सुत्त

१३४. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् कप्पं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सीका छु खंका थुगु विज्ञान युक्त शरीरस तथा पिने *(=कतपिनिगु शरीरस)* व सकतां निमित्तय् अहंकार *(जिगु धयागु मिथ्या धारणा)* व मानानुशय मदइगु खः ?

"कप्प ! गुगु रूप- अतीत, अनागत, वर्तमान, दुनेयागु, पिनेयागु, मोटागु *(स्थूल)*, मिहिनगु *(सूक्ष्म)*, हीन, प्रणीत, तापागु अथवा सतिगु खः, इपिं सकतां 'जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु' धका गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

"कप्प ! गुगु वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· ।"

"कप्प ! थुमित सिइका खंका कायेवं थुगु विज्ञानयुक्त शरीरस तथा पिने व सकतां निमित्तय् अहंकार, ममङ्कार व मानानुशय मदइगु खः ।"

१२५. दुतियकप्प-सुत्त

१३५. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् कप्पं भगवान्यात थथे बिन्ति यात "भन्ते ! छु सीका छु खंका थुगु विज्ञानयुक्त शरीरस तथा पिने व सकतां निमित्तय् अहंकार, ममङ्कार व मान मदुगु मन दुम्ह, द्वन्द मदुम्ह, शान्त व विमुक्त जुइ ?

"कप्प ! गुगु रूप ··· । कप्प ! थुमित सिइका खंका ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

धर्मकथिक-वर्ग क्वचाल ।

अविद्या-वर्ग

१२६. समुदयधम्म-सुत्त

१३६. श्रावस्ती …। … छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! "अविद्या" "अविद्या" धका धाइ । भन्ते ! छुकियात अविद्या धाइ ? गजाम्हसित अविद्यागत *(अविद्याय् ला:म्ह)* धका धाइ ?

"भिक्षु ! थन अश्रुतवान् पृथक्जनं समुदय स्वभावयागु रूपयात "समुदय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइ मखु, व्यय स्वभावयागु रूपयात "व्यय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइ मखु, समुदय स्वभावयागु रूपयात "समुदय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूप सिइ मखु ।"

समुदय स्वभावयागु वेदनायात …

समुदय स्वभावयागु संज्ञायात …

समुदय स्वभावयागु संस्कारयात …

समुदय स्वभावयागु विज्ञानयात …

"भिक्षु ! थ्वयात हे अविद्या धाइ, थुजाम्हसित हे अविद्यागत नं धाइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! "विद्या" "विद्या" धका धाइ । भन्ते ! छुकियात "विद्या" धाइ ? गजाम्हसित विद्यागत धका धाइ ?

"भिक्षु ! थन श्रुतवान् आर्यश्रावकं समुदय स्वभावयागु रूपयात "समुदय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइ, व्यय स्वभावयागु रूपयात "व्यय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइ, समुदय स्वभावयागु रूपयात "समुदय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइ ।"

समुदय स्वभावयागु वेदनायात …

समुदय स्वभावयागु संज्ञायात …

समुदय स्वभावयागु संस्कारयात …

समुदय स्वभावयागु विज्ञानयात …

"भिंक्षु ! थ्वयात हे विद्या धाइ, थुजाम्हसित हे विद्यागत नं धाइ ।"

१२७. दुतियसमुदयधम्म-सुत्त

१३७. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगादावनय् च्वना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक सन्ध्या ईया ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना ··· आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! "अविद्या" "अविद्या" धका धाइ। आवुसो ! छुकियात अविद्या धाइ ? गजाम्हसित अविद्यागत *(अविद्याय् ला:म्ह)* धका धाइ ?

"आवुसो ! थन अश्रुतवान् पृथक्जनं समुदय स्वभावयागु रूपयात "समुदय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सिइ मखु, व्यय स्वभावयागु रूपयात "व्यय स्वभावयागु रूपं सिइ मखु, समुदय स्वभावयागु रूपयात" समुयदय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूप सिइ मखु।"

समुंदय स्वभावयागु वेदनायात ···

समुदय स्वभावयागु संज्ञायात ···

समुदय स्वभावयागु संस्कारयात ···

समुदय स्वभावयागु विज्ञानयात ···

"भिक्षु ! थ्वयात हे अविद्या धाइ, थुजाम्हसित हे अविद्यागत नं धाइ।"

१२८. ततियसमुदयधम्म-सुत्त

१३८. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् च्वना बिज्याना च्वन।

अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक सन्ध्या ईया ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना ··· आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात – आवुसो सारिपुत्र ! "विद्या" "विद्या" धका धाइ। आवुसो ! छुकियात विद्या धाइ ? गजाम्हसित विद्यागत *(विद्याय् लाम्ह)* धका धाइ ?

"आवुसो ! थन श्रुतवान् आर्यश्रावकं समुदय स्वभावयागु रूपयात "समुदय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थरूपं सिइ, व्यय स्वभावयागु रूपयातं "व्यय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइ, समुदय स्वभावयागु रूपयात "समुदय स्वभावयागु रूप ख:" धका गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइ।"

समुदय स्वभावयागु वेदनायात ···

समुदय स्वभावयागु संज्ञायात ···

समुदय स्वभावयागु संस्कारयात ···

समुदय स्वभावयागु विज्ञानयात ···

"भिक्षु ! थ्वयात हे विद्या धाइ, थुजांम्हसित हे विद्यागत नं धाइ।"

१२९. अस्साद-सुत्त

१३९. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् च्वना बिज्याना च्वन।

अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक सन्ध्या ईया ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना ··· आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात – आवुसो सारिपुत्र ! "अविद्या" "अविद्या" धका धाइ। आवुसो ! छुकियात अविद्या धाइ ? गजाम्हसित अविद्यागत *(अविद्याय् लाःम्ह)* धका धाइ ?

"आवुसो ! थन अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपया आस्वादयात, दोषयात तथा निःशरण *(विमुक्ति)* यात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइ मखु।"

वेदनायागु आस्वादयात ···

संज्ञायागु आस्वादयात ···

संस्कारयागु आस्वादयात ···

विज्ञानयागु आस्वादयात ···

"आवुसो ! थ्वयात हे अविद्या धाइ, थुजाम्हसित हे अविद्यागत धका धाइ।"

१३०. दुतियअस्साद-सुत्त

१४०. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित मृगदावनय् च्वना बिज्याना च्वन।

अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक सन्ध्या ईया ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना ··· आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात – आवुसो सारिपुत्र ! "विद्या" "विद्या" धका धाइ। आवुसो ! छुकियात विद्या धाइ ? गजाम्हसित विद्यागत धका धाइ ?

"आवुसो कोट्ठिक ! श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपया आस्वादयात, दोषयात तथा निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइ।"

वेदनायागु आस्वादयात ···

संज्ञायागु आस्वादयात ···

संस्कारयागु आस्वादयात ···

विज्ञानयागु आस्वादयात ···

"आवुसो ! थ्वयात हे विद्या धाइ, थुजाम्हसित हे विद्यागत धका धाइ।"

१३१. समुदय-सुत्त

१४१. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् च्वना बिज्याना च्वन।

अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक सन्ध्या ईया ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना ··· आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो ! "अविद्या" "अविद्या" धका धाइ। आवुसो ! छुकियात अविद्या धाइ ? गजाम्हसित अविद्यागत धका धाइ ?

"आवुसो कोट्ठिक ! अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपया समुदय, अन्त, आस्वाद, दुष्परिणाम व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइ मखु।"

वेदना ···। संज्ञा ···। संस्कार ···। विज्ञान ···।

आवुसो ! थ्वयात हे अविद्या धाइ, थुजाम्हसित हे अविद्यागत धका धाइ।

१३२. दुतियसमुदय-सुत्त

१४२. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् च्वना बिज्याना च्वन।

अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक सन्ध्या ईया ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना ··· आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो ! "विद्या" "विद्या" धका धाइ। आवुसो ! छुकियात विद्या धाइ ? गजाम्हसित विद्यागत धका धाइ ?

"आवुसो कोट्ठिक ! श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपया समुदय, अन्त, आस्वाद, दुष्परिणाम व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थरूपं सिइ।"

वेदना ···। संज्ञा ···। संस्कार ···। विज्ञान ···।

"आवुसो ! थ्वयात हे विद्या धाइ, थुजाम्हसित हे विद्यागत धका धाइ।"

१३३. कोट्ठिक-सुत्त

१४३. ··· वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् ···

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या ईया ध्यानं दना ··· आयुष्मान् महाकोट्ठिकयाके थथे न्यना बिज्यात ··· आवुसो कोट्ठिक ! "अविद्या" "अविद्या" धका धाइ। आवुसो ! छुकियात अविद्या धाइ ? गजाम्हसित अविद्यागत धका धाइ ?

"आवुसो ! थन अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपया आस्वादयात, दोषयात तथा निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थरूपं सिइ मखु।"

वेदनाया आस्वादयात ···

संज्ञाया आस्वादयात ···

संस्कारया आस्वादयात ...

विज्ञानया आस्वादयात ...

"आवुसो ! थ्वयात हे अविद्या धाइ, थुजाम्हसित हे अविद्यागत धका धाइ ।"

थथे कना बिज्यायेवं आयुष्मान् सारिपुत्रं महाकोट्ठिकयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो कोट्ठिक ! "विद्या" "विद्या" धका धाइ । आवुसो ! छुकियात विद्या धाइ ? गजाम्हसित विद्यागत धका धाइ ?

"आवुसो सारिपुत्र ! श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपया आस्वादयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइ ।

वेदनाया आस्वादयात ...

संज्ञाया आस्वादयात ...

संस्कारया आस्वादयात ...

विज्ञानया आस्वादयात ...

"आवुसो ! थ्वयात हे विद्या धाइ, थुजाम्हसित हे विद्यागत धका धाइ ।"

१३४. दुतियकोट्ठिक-सुत्त

१४४. ... वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् ...

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या ईया ध्यानं दना ... आयुष्मान् महाकोट्ठिकयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो कोट्ठिक ! "अविद्या" "अविद्या" धका धाइ । आवुसो ! छुकियात अविद्या धाइ ? गजाम्हसित अविद्यागत धका धाइ ?

"आवुसो ! थन अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपया समुदय, अन्त, आस्वाद, दुष्परिणाम व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइ मखु ।

वेदना ... । संज्ञा ... । संस्कार ... । विज्ञान ... ।

आवुसो ! थ्वयात हे अविद्या धाइ, थुजाम्हसित हे अविद्यागत धका धाइ ।

थथे कना बिज्यायेवं आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् महाकोट्ठिकयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो कोट्ठिक ! "विद्या" "विद्या" धका धाइ । आवुसो ! छुकियात विद्या धाइ ? गजाम्हसित विद्यागत धका धाइ ।

"आवुसो ! थन श्रुतवान् आर्यश्रावकं रूपया समुदय, अन्त, आस्वाद, दुष्परिणाम, व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइ ।"

वेदना ... । संज्ञा ... । संस्कार ... । विज्ञान ... ।

"आवुसो ! थ्वयात हे विद्या धाइ, थुजाम्हसित हे विद्यागत धका धाइ ।"

१३५. ततियकोट्ठिक-सुत्त

१४५. अन हे सं ··· । अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या ईया ध्यानं दना ··· आयुष्मान् महाकोट्ठिकयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो कोट्ठिक ! "अविद्या" "अविद्या" धका धाइ । आवुसो ! छुकियात अविद्या धाइ ? गजाम्हसित अविद्यागत धका धाइ ?

"आवुसो ! थन अश्रुतवान् पृथक्जनं रूपयात सिइ मखु, रूप समुदययात सिइ मखु, रूप निरोधयात सिइ मखु, रूप निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइ मखु । आवुसो ! थ्वयात हे अविद्या धाइ, थुजाम्हसित अविद्यागत धका धाइ । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।"

थथे कना बिज्यायेवं आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् महाकोट्ठिकयाके थथे न्यन – "विद्या" "विद्या" धका धाइ । छुकियात विद्या धाइ । गजाम्हसित विद्यागत धका धाइ ?

"आवुसो ! थन श्रुतवान् पृथक्जनं रूपयात सिइ, रूप समुदययात सिइ, रूप निरोधयात सिइ, रूप निरोधगामिनी प्रतिपदायात सिइ । आवुसो ! थ्वयात हे विद्या धाइ, थुजाम्हसित विद्यागत धका धाइ । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।"

अविद्या-वर्ग क्वचाल ।

कुक्कुल-वर्ग

१३६. कुक्कुल-सुत्त

१४६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन, वेदना ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन, संज्ञा ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन, संस्कार ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन, विज्ञान ह्वाना ह्वाना च्याना च्वन । भिक्षुपिं ! थुकथं खंम्ह *(वाःचाःम्ह)* श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपं निर्वेद जुइ, वेदनां निर्वेद जुइ, संज्ञां निर्वेद जुइ, संस्कारं निर्वेद जुइ, विज्ञानं निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विरक्त जुइ, वैराग्य जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । *जाति(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु ज्या सिधल, आः हानं मेगु *(प्राप्त)* याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१३७. अनिच्च-सुत्त

१४७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः अजागुयात इच्छा यायेगु तोता ब्यु । भिक्षुपिं ! छु अनित्य खः ? भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः अजागुयात इच्छा यायेगु तोता ब्यु । ··· वेदना अनित्य ··· संज्ञा

अनित्य ··· संस्कार अनित्य ··· विज्ञान अनित्य खः अजागुयात इच्छा यायेगु तोता ब्यु । भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः अजागुयात इच्छा यायेगु तोता ब्यु ।"

१३८. दुतियअनिच्च-सुत्त

१४८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः अजागुयात राग *(attachment)* तयेगु तोता ब्यु । भिक्षुपिं ! छु अनित्य खः ? भिक्षुपिं ! रूप ··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान अनित्य खः अजागुयात राग तयेगु तोता ब्यु । भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः अजागुयात राग तयेगु तोता ब्यु ।"

१३९. ततियअनिच्च-सुत्त

१४९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः अजागुयात छन्दराग तयेगु तोता ब्यु । ··· "

१४०. दुक्ख-सुत्त

१५०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः अजागुयात इच्छा यायेगु तोता ब्यु । भिक्षुपिं ! छु दुःख खः ? भिक्षुपिं ! रूप ··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान दुःख खः अजागुयात इच्छा यायेगु तोता ब्यु । भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः अजागुयात इच्छा यायेगु तोता ब्यु ।"

१४१. दुतियदुक्ख-सुत्त

१५१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः अजागुयात राग तयेगु तोता ब्यु ··· ।"

१४२. ततियदुक्ख-सुत्त

१५२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः अजागुयात छन्दराग तयेगु तोता ब्यु ··· ।"

१४३. अनत्त-सुत्त

१५३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः अजागुयात इच्छा यायेगु तोता ब्यु ··· ।"

१४४. दुतियअनत्त-सुत्त

१५४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः अजागुयात राग तयेगु तोता ब्यु ··· "

१४५. ततियअनत्त-सुत्त

१५५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः अजागुयात छन्दराग तयेगु तोता ब्यु । भिक्षुपिं ! छु अनात्म खः ? भिक्षुपिं ! रूप ··· वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान अनात्म खः । भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः अजागुयात छन्दराग तयेगु तोता ब्यु ।"

१४६. निब्बिदाबहुल-सुत्त

१५६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह कुलपुत्रया थजागु धर्म *(कर्तव्य)* खः कि न्स्याबलें *(सदा)* रूपया प्रति वैराग्यपूर्वक विहार याना जु । ··· वेदनाया ··· संज्ञाया ··· संस्कारया ··· विज्ञानया प्रति वैराग्यपूर्वक विहार याना जु ।"

थुगु प्रकारं वैराग्यपूर्वक विहार याना जुइवं रूपयात सिइ, वेदनायात सिइ, संज्ञायात सिइ, संस्कारयात सिइ, विज्ञानयात सिइ ।

वं रूपयात ··· वेदनायात ··· संज्ञायात ··· संस्कारयात ··· विज्ञानयात सिइका रूपं ··· वेदनां ··· संज्ञां ··· संस्कारं ··· विज्ञानं मुक्त जुइ । जाति, जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायासं मुक्त जुया वनी, दुःखं बांलाक मुक्त जुया वनी धका जिं *(तथागतं)* धया *(घोषणा याना)* ।

१४७. अनिच्चानुपस्सी-सुत्त

१५७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह कुलपुत्रया थजागु *(कर्तव्य)* खः कि न्स्याबलें *(सदां)* रूपया प्रति अनित्यानुपश्यी जुया च्वनेमाः । ··· वेदनाया प्रति ··· संज्ञाया प्रति ··· संस्कारया प्रति ··· विज्ञानया प्रति अनित्यानुपश्यी जुया च्वनेमाः । ··· *(पूर्ववत्)* दुःखं बांलाक मुक्त जुया वनी धका जिं धया ।"

१४८. दुक्खानुपस्सी-सुत्त

१५८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह कुलपुत्रया थजागु धर्म खः कि न्स्याबलें रूपया प्रति दुःखानुपश्यी जुया च्वनेमाः । ··· वेदनाया प्रति ··· संज्ञाया प्रति ··· संस्कारया प्रति ···

विज्ञानया प्रति दुःखानुपश्यी जुया च्वनेमाः । ··· *(पूर्ववत्)* ··· दुःखं बांलाक मुक्त जुया वनी धका जिं धया ।"

१४९. अनत्तानुपस्सी-सुत्त

१५९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह कुलपुत्रया थजागु धर्म खः कि न्ह्याबलें रूपया प्रति अनात्मानुपश्यी जुया च्वनेमाः । ··· वेदनाया प्रति ··· संज्ञाया प्रति ··· संस्कारया प्रति ··· विज्ञानया प्रति अनात्मानुपश्यी जुया च्वनेमाः । वं रूपयात सिइ, वेदायात सिइ, संज्ञायात सिइ, संस्कारयात सिइ, विज्ञानयात सिइ ।"

वं रूपयात ··· वेदनायात ··· संज्ञायात ··· संस्कारयात ··· विज्ञानयात सिइका रूपं ··· वेदनां ··· संज्ञां ··· संस्कारं ··· विज्ञानं मुक्त जुइ । जाति, जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य व उपायासं मुक्त जुया वनी, दुःखं बांलाक मुक्त जुया वनी धका जिं धया ।

कुक्कुल-वर्ग क्वचाल ।

दृष्टि-वर्ग

१५०. अज्झत्त-सुत्त

१६०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दया छुकी उपादान *(आशक्ति)* दुगु कारणं आध्यात्मिक *(थःके दुने)* सुख-दुःख दया वइगु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या ··· ।

"भिक्षुपिं ! रूप दया, रूपप्रति उपादान *(आशक्ति)* दुगु कारणं आध्यात्मिक सुख-दुःख दया वइगु खः । वेदना दया ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान दया, विज्ञानप्रति उपादान दुगु कारणं आध्यात्मिक सुख दुःख दया वइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खःलाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

गुगु अनित्य खः व दुःख लाकि सुख खः ?

"भन्ते ! दुःख खः ।"

गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकिया प्रति उपादान मतल धाःसा छु आध्यात्मिक सुख-दुःख उत्पन्न जुइला ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· ।

··· थुकथं खंकूम्हं ··· आ: हानं *(मार्गफल प्राप्त)* याये मा:गु मंत ··· ।

१५१. एतंमम-सुत्त

१६१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दया, छुकी उपादान दुगु कारणं, छुकी अभिनिवेश *(क्वातुक प्यपुंक आशक्ति)* यागु कारणं थ्व जिगु ख:, थ्व जि ख:, थ्व जिगु आत्मा ख: धयागु दृष्टि दइगु ख: ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या: ··· ।

"भिक्षुपिं ! रूप दया, रूप प्रति उपादान दुगु कारणं, रूप प्रति अभिनिवेश या:गु कारणं थ्व जिगु ख:, थ्व जि ख:, थ्व जिगु आत्मा ख: धयागु दृष्टि दुगु ख: । वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान ··· ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ख: ।"

गुगु अनित्य ख: व दुःख लाकि सुख ख: ?

"भन्ते ! दुःख ख: ।"

गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील ख: उकिया प्रति उपादान मतल धा:सा थ्व जिगु ख:, थ्व जिगु ख:, थ्व जिगु आत्मा ख: धयागु दृष्टि दइला ?

"दइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ख: ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं खंकूम्ह ··· आ: हानं याये मा:गु मंत ··· ।"

१५२. सोअत्ता-सुत्त

१६२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दया, छुकी उपादान दुगु कारणं, छुकी अभिनिवेश या:गु कारणं थुजागु मिथ्यादृष्टि *(मिथ्या धारणा)* दया वइगु ख: – "जि आत्मा ख:, जि लोक ख: *(सो अत्ता लोको)*[१७] व जि सिना नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अविपरिणाम धर्मा जूवने ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या: ··· ।"

---

१७ न्यागू स्कन्धयात हे थन जि, आत्मा, लोक धका मिथ्या धारणा तया च्वंगु ख: ।

"भिक्षुपिं ! रूप दया, रूप प्रति उपादान दुगु कारणं, रूप प्रति अभिनिवेश या:गु कारणं 'जि आत्मा ख:, जि लोक ख: व जि सिना नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अविपरिणाम धर्मा जूवने धयागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु ख: । वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान, विज्ञान प्रति उपादान दुगु कारणं, विज्ञान प्रति अविनिवेश या:गु कारणं 'जि आत्मा ख:, जि लोक ख: व जि सिना नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अविपरिणामधर्म जूवने धयागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जूगु ख: । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ख: ।"

गुगु अनित्य ख: व दु:ख लाकि सुख ख: ?

"भन्ते ! दु:ख ख: ।"

"गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख: उकिया प्रति उपादान मतल धा:सा 'जि आत्मा ख:, जि लोक ख:' व जि सिना नित्य=ध्रुव=शाश्वत=अविपरिणामधर्म जूवने धयागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ ला ?"

"जुइ मखु, भन्ते ! "

वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य ख: लाकि अनित्य ?

"भन्ते ! अनित्य ··· *(पूर्ववत्)* ···

थुकथं खंकूम्ह ··· आ: हानं याये मा:गु मंत ··· ।

१५३. नोचमेसिया-सुत्त

१६३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दया, छुकी उपादान दुगु कारणं, छुकी अभिनिवेश या:गु कारणं थुजागु मिथ्यादृष्टि दया वइगु ख: – यदि जि दइ मखुसा जिगु धयागु नं छुं दइ मखु । यदि जि भविष्यय् मदइगु ख:सा जिगु धका धायेगु नं छुं दइ मखु ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! रूप दया, रूप प्रति उपादान दुगु कारणं, रूप प्रति अभिनिवेश या:गु कारणं 'यदि जि दइ मखुसा जिगु धयागु नं छुं दइ मखु । यदि जि भविष्यय् मदइगु ख:सा जिगु धका धायेगु नं छु दइ मखु धयागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जूगु ख: । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य !"

"भन्ते ! अनित्य ख: ।"

"गुगु अनित्य ख: व दु:ख लाकि सुख ख: ?"

"भन्ते ! दु:ख ख: ।"

"गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख:, उकिया प्रति उपादान मतल धा:सा 'यदि जि दइ मखुसा जिगु धयागु नं छुं दइ मखु । यदि जि भविष्यय् मदइगु ख:सा जिगु धका धायेगु नं छुं दइ मखु धयागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ ला ?"

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ··· *(पूर्ववत्)*

थुकथं खंकूम्ह ··· आः हानं याये माःगु मंत ··· ।

१५४. मिच्छादिट्ठि-सुत्त

१६४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दया, छुकी उपादान दुगु कारणं, छुकी अभिनिवेश याःगु कारणं मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! रूप दया, रूप प्रति उपादान दुगु कारणं, रूप प्रति अभिनिवेश याःगु कारणं मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जूगु खः । वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान दया, विज्ञान प्रति उपादान दुगु कारणं, विज्ञान प्रति अभिनिवेश याःगु कारणं मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु खः । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"गुगु अनित्य खः व दुःख लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकिया प्रति उपादान मतल धाःसा मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइला ?"

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ··· *(पूर्ववत्)* ···

··· थुकथं खंकूम्ह व आः हानं याये माःगु मंत ··· ।

१५५. सक्कायदिट्ठि-सुत्त

१६५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दया, छुकी उपादान दुगु कारणं, छुकी अभिनिवेश याःगु कारणं सत्कायदृष्टि उत्पन्न जुइगु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! रूप दया ··· सत्कायदृष्टि उत्पन्न जूगु ख: । वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ··· , विज्ञान दया ··· । भिक्षुपि ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ख: ।"

"गुगु अनित्य ख: व दु:ख लाकि सुख ख: ?"

"भन्ते ! दु:ख ख: ।"

"गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख: उकिया प्रति उपादान मतल धा:सा सत्कायदृष्टि उत्पन्न जुइला ?"

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ख: ··· *(पूर्ववत्)* ···

··· थुकथं खंकूम्ह व आ: हानं याये मा:गु मंत ··· ।

१५६. अत्तानुदिट्ठि-सुत्त

१६६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दया, ··· जि *(आत्मा)* धयागु भाव दइगु ख: ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! रूप दया ··· जि *(आत्मा)* धयागु भाव दुगु ख: । वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान दया ··· । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य ख: ।"

"गुगु अनित्य ख: व दु:ख लाकि सुख ख: ?"

"भन्ते ! दु:ख ख: ।"

"गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख: उकिया प्रति उपादान मतल धा:सा जि *(आत्मा)* धयागु भाव उत्पन्न जुइला ?"

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य ख: लाकि अनित्य ?" ··· पूर्ववत् ···

··· थुकथं खंकूम्ह ··· आ: हानं याये मा:गु मंत ··· ।

१५७. अभिनिवेस-सुत्त

१६७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दया ··· संयोजन, अभिनिवेश, विनिबन्ध उत्पन्न जुइगु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! रूप दया ··· संयोजन, अभिनिवेश, विनिबन्ध उत्पन्न जुइगु खः । वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान दया ··· । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"गुगु अनित्य खः व दुःख लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकिया प्रति उपादान मतल धाःसा संयोजन, अभिनिवेश, विनिबन्ध उत्पन्न जुइला ?"

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ··· *(पूर्ववत्)*

··· थुकथं खंकूम्ह ··· आः हानं याये माःगु मंत ··· ।

१५८. दुतियअभिनिवेस-सुत्त

१६८. श्रावस्ती···। "भिक्षुपिं ! छु दया ··· संयोजन, अभिनिवेश, विनिबन्ध, अध्यवसान उत्पन्न जुइगु खः ?"

··· *(पूर्ववत् सूत्रय् अध्यवसान छगू थपे याना ब्वनेगु)*

१५९. आनन्द-सुत्त

१६९. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वना ··· भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जित भगवानं संक्षिप्तं धर्मया उपदेश याना बिज्याहुँ गुगु न्यना जिं याकचा एकान्तय् अप्रमत्त संयमपूर्वक प्रहितात्म जुया विहार याये फयेमा ।"

"आनन्द ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः व दुःख लाकि सुख खः ?"

"दुःख खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात छु थथें सम्फे जुइगु ठीक जूला – थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः ?"

"मजू, भन्ते ! "

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· *(पूर्ववत्)*

"मजू, भन्ते ! "

··· थुकथं खंकूम्ह व आः हानं याये माःगु मंत ···

दृष्टि-वर्ग क्वचाल ।

चूलपण्णासक क्वचाल ।

स्कन्ध-संयुत्त क्वचाल ।

२३. राध-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. मार-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् राध गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'मार' 'मार' धका धाइ । भन्ते ! मार छु खः ?

राध ! रूप दत धायेवं मार दइ, अथवा स्याइम्ह अथवा सिइम्ह नं दइ । राध ! उकिं हे छं रूपयात हे मार सम्झे जु, स्याइम्ह सम्झे जु, सिइम्ह सम्झे जु, रोग सम्झे जु, कै सम्झे जु, घाः सम्झे जु, पीडा सम्झे जु । गुम्हसिनं रूपयात थुकथं सम्झे जुइ वं बांलाक खंगु सम्झे जुइगु जुया च्वन ।

वेदना ··· [१८]। संज्ञा ··· [१८] । संस्कार ··· [१८] । विज्ञान ··· [१८] ।

भन्ते ! बांलाक खंगु *(सम्मादस्सन)* सम्झे जुइगु धयागु छु खः *(किमत्थियं)* ?

राध ! बांलाक खंगु *(सम्मादस्सन)* सम्झे जुइवं वैराग्य *(म्हाइपु ताइ)* जुइ ।

"भन्ते ! वैराग्य जुइवं छु जुइ ?"

"राध ! वैराग्य जुइवं रागरहित जुइ ।"

"भन्ते ! रागरहित जुइवं छु जुइ ।"

"राध ! रागरहित जुइवं विमुक्त जुइ ।"

"भन्ते ! विमुक्ति जुइवं छु जुइ ?"

"राध ! विमुक्ति जुइवं निर्वाण जुइ ।"

"भन्ते ! निर्वाण जुइवं छु जुइ ?"

"राध ! छ थ्व न्ह्यसः स्वया आपालं पिहाँ वन *(अच्चयासि पञ्हं)* प्रश्नयागु अन्तयात थुइके मफुत । राध ! ब्रह्मचर्ययागु अन्त हे निर्वाण थ्यंकेगु खः, निर्वाण परायण खः अले निर्वाण पर्यवसान खः ।"

---

१८ रूपयातथें हे थुमित नं छगू पतिकं विस्तार याना ब्वनेगु ।

२. सत्त-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – सत्त्व=सक्त 'सत्त्व=सक्त' धका धाइ । भन्ते ! सुं सक्त *(सत्त्व)* गुकथं जुइ ?

राध ! रूपय् गुगु छन्द, राग, नन्दी, तृष्णा दइगु खः, अले अन तःक्यना च्वनिगु खः, क्वातुक्क तःक्यना च्वनिगु खः उकिं हे वयात सत्त्व *(सक्त)* धका धाइ । वेदनाय् ··· । संज्ञाय् ··· । संस्कारय् ··· । विज्ञानय् गुगु छन्द, राग, नन्दी, तृष्णा दइगु खः अले अन तक्यना च्वनिगु खः, क्वातुक तःक्यना च्वनिगु खः, उकिं हे वयात सत्त्व धका धाइ ।

राध ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* मिजं मचात *(कुमार)* अथवा मिसा मचात *(कुमारी)* फिया चिखाचागु छें दय्का म्हिता च्वनी । गुबले तक फिया छेंय् इमिगु राग, छन्द, प्रेम, पिपासा परिलाह व तृष्णा दया च्वनी उबले तक इपिं उकी तःक्यना च्वनी, उकी म्हिता च्वनी, उकियात विचाः याना च्वनी, उकियात थःगु भापिया च्वनी ।

राध ! गुबले इपिं मिजं मचात, अथवा मिसा मस्त फिया चीखायागु छें इमिगु राग ··· तृष्णा दइ मखु उबले इमिसं ल्हातं अथवा तुतिं थ्वाना इपिं छेंत भातां भुतुं याना स्यंका छ्वइ, ल्वाकबाकः याना छ्यालब्याल याना छ्वइ ।

राध ! अथे हे याना छं नं रूपयात भाताંभुतुं याना स्यंका छ्व, ल्वाकबाकः याना छ्यालब्याल याना छ्व ।

··· वेदनायात ···, संज्ञायात ···, संस्कारयात ···, विज्ञानयात भातांभुतुं याना स्यंका छ्व, ल्वाकबाकः याना छ्यालब्याल याना छ्व ।

राध ! तृष्णायागु क्षय याना छ्वयेगु हे निर्वाण खः ।

३. भवनेत्ति-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भवनेत्ति[१९] निरोध 'भवनेत्ति निरोध' धका धाइ । भन्ते ! छु जुइवं 'भवनेत्ति' व 'भवनेत्ति निरोध' जुइगु ?

राध ! रूपय् दइगु गुगु छन्द, राग, नन्दि, तृष्णा, उपाय, उपादान, चित्तयागु अधिष्ठान, अभिनिवेश, अनुशय खः वयात धाइ 'भवनेत्ति' । उकियागु निरुद्ध जुया वनिगुयात 'भवनेत्ति निरोध' धका धाइ ।

वेदनाय् ··· । संज्ञाय् ··· । संस्कारय् ··· । विज्ञानय् ··· ।

---

१९ भवनेत्ति=भवरज्जु=संसारयागु खिपः (cord of reberth) अर्थात् पुनर्जन्म जुइगु खिपः ।

४. परिञ्ञेय्य-सुत्तं

४. श्रावस्ती ··· । आयुष्मान् राध गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात "राध ! जिं छंत परिज्ञेय धर्म *(सिइका कायेमाःगु खँ)*, परिज्ञा *(सिइका च्वंगु खँ)* व परिज्ञाता पुद्गल *(सिइका काये धुंकूम्ह व्यक्ति)* या बारे उपदेश बिये त्यना । न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।"

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया आयुष्मान् राधं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "राध ! परिज्ञेय धर्म धयागु छु खः ? राध ! परिज्ञेय धर्म धयागु रूप खः । ··· वेदना खः । ··· संज्ञा खः । ··· संस्कार खः । ··· विज्ञान खः । राध ! इमित धाइ परिज्ञेय धर्म ।"

"राध ··· । परिज्ञा धयागु छु खः ? गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय, मोहक्षय खः वयात हे धाइ 'परिज्ञा' ।"

"राध ! परिज्ञाता पुद्गल छु *(सु)* खः ? अर्हत् अर्थात् गुम्ह आयुष्मान् थुगु नाम व गोत्रयाम्ह खः, वयात धाइ परिज्ञाता पुद्गल ।"

५. समण-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "राध ! थुपिं न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? रूप-उपादानस्कन्ध, वेदना-उपादानस्कन्ध, संज्ञा-उपादानस्कन्ध, संस्कार-उपादानस्कन्ध, विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।"

"राध ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु आस्वाद, दोष व निःशरण *(छुटकारा, मोक्ष)* यात गथे खः अथे *(यथाभूतं)* मस्यू । राध ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथं याःपिं श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू । इपिं आयुष्मान् श्रमण ब्राह्मणपिंसं परमार्थयात थ्व हे जीवनय् थःथम्हं सिइका, साक्षात्कार याना, प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।"

"राध ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे स्यू । राध ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथंयाःपिं श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो जू । इपिं आयुष्मान् श्रमण ब्राह्मणपिंसं परमार्थयात थ्व हे जीवनय् थथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना, प्राप्त याना विहार याना काये फइ ।

६. दुतियसमण-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "राध ! थुपिं न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? रूप-उपादानस्कन्ध ··· विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।

"राध ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु समुदय, अस्त जुइगु *(अस्तंगम)*, आस्वाद, दोष, नि:शरणयात गथे ख: अथे मस्यू । राध ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिं धात्थें कथंया:पिं श्रमण ब्राह्मण धायेलो मजू । इपिं आयुष्मान् श्रमण ब्राह्मणपिंसं परमार्थयात थ्व हे जीवनय् थथ:म्हं सिइका ··· काये फइ मखु ।

"राध ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद दोष, नि:शरणयात गथे ख: अथे स्यू । राध ! थुजापिं श्रमण ब्राह्मणपिंत धात्थें कथंयापिं श्रमण ब्राह्मण धाये लो जू । इपिं आयुष्मान् श्रमण ब्राह्मणपिंसं परमार्थयात थ्व हे जीवनय् ··· प्राप्त याना विहार याना काये फइ ।

७. सोत्तापन्न-सुत्त

७. श्रावस्ती ···। ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "राध ! न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू उपादानस्कन्ध ? रूप-उपादानस्कन्ध ··· विज्ञान-उपादानस्कन्ध । राध ! गुबले आर्यश्रावकं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष *(आदीनव)*, नि:शरणयात गथे ख: अथे सिइ – राध ! उबले उम्ह आर्यश्रावकयात स्रोतापन्नम्ह धका धाइ । व मार्ग च्युत जुइ फइ मखुत, निर्वाण पाखें वना च्वनी, सम्बोधि परायण जुल ।

८. अरहन्त-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "राध ! न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? रूप-उपादानस्कन्ध, ··· विज्ञान-उपादानस्कन्ध । राध ! गुबले आर्यश्रावकं थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष, नि:शरणयात गथे ख: अथे सिइका उपादान रहित जुया विमुक्त जुइ । उबले उम्ह भिक्षुयात अरहन्त, क्षीणास्रव, ब्रह्मचर्यवास पूरा या:म्ह, कृतकृत्य, भार दिके धुंकूम्ह, अनुप्राप्तसदर्थ, परिक्षीण-भवसंयोजन, परम ज्ञानं विमुक्त जूम्ह धका धाइ ।

९. छन्दराग-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· ।··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "राध ! रूपय् दुगु गुगु छन्द, राग, नन्दी, तृष्णा ख: उकियात तोति । थुकथं तोता छ्वयेवं रूप प्रहीण जुया वनी, उच्छिन्नमूल जुइ, छ्यं त्वा: द:गु ताइब:सिमा समान मिटे जुइ, हानं गुबलें बुया वये फइ मखुत ।

वेदनाय् दुगु ··· संज्ञाय् दुगु ··· संस्कारय् दुगु ··· विज्ञानय् दुगु गुगु छन्द, राग, नन्दी, तृष्णा ख: उकियात तोति । थुकथं तोता छ्वयेवं विज्ञान प्रहीण जुया वनी, उच्छिन्नमूल जुइ, छ्यं त्वा: द:गु ताइब:सिमा समान मिटे जुइ, हानं गुबलें बुया वये फइ मखुत ।

१०. दुतियछन्दराग-सुत्त

१०. श्रावस्ती ···।··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "राध ! रूपय् दुगु गुगु छन्द, राग, नन्दि, तृष्णा, उपाय, उपादान, चित्तयागु अधिष्ठान, अभिनिवेश, अनुशय खः उकियात तोति । उकियात तोता छ्वयेवं रूप प्रहीण जुया वनी, उच्छिन्न मूल जुइ, छ्यं त्वाःदगु ताइबसिमा समान मिटे जुइ, हानं बुया वये फइ मखुत ।

वेदनाय् दुगु ··· संज्ञाय् दुगु ··· संस्कारय् दुगु ···. विज्ञानय् दुगु गुगु छन्द, राग ··· खः उकियात तोति । उकियात तोता छ्वयेवं विज्ञान प्रहीण जुया वनी, उच्छिन्न मूल जुइ, छ्यं त्वाःदगु तइबःसिमा समान मिटे जुइ, हानं बुया वये फइ मखुत ।

प्रथम-वर्ग क्वचाल ।

द्वितीय-वर्ग

११. मार-सुत्त

११. श्रावस्ती ···।··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'मार' 'मार' धका धाइ । भन्ते ! मार धयागु छु खः ?

"राध ! रूप मार खः, वेदना मार खः, संज्ञा मार खः, संस्कार मार खः, विज्ञान मार खः । राध ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपय् म्हाइपुताइ वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विरक्त *(अलग जुइ)* जुइ । विराग जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं यायेमाःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१२. मारधम्म-सुत्त

१२. श्रावस्ती ···।··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! 'मार-धर्म' 'मार-धर्म' धका धाइ । भन्ते ! मार-धर्म छु खः ?

"राध ! रूप मार-धर्म खः, वेद्रना मार-धर्म खः, संज्ञा मार-धर्म खः, वेदना मार-धर्म खः, विज्ञान मार-धर्म खः । राध ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपय् ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् व संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु विमुक्त जुल ।

विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ। जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं याये माःगु मंत धका सिइका काइ।

१३. अनिच्च-सुत्त

१३. श्रावस्ती ···। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! 'अनित्य', 'अनित्य' धका धाइ। भन्ते! अनित्य धयागु छु खः?

"राध! रूप अनित्य खः, वेदना अनित्य खः, संज्ञा अनित्य खः, संस्कार अनित्य खः, विज्ञान अनित्य खः। राध! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपय् ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् व संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ। म्हाइपुतायेवं विमुक्त जुइ। विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ। जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं याये माःगु मंत धका सिइका काइ।"

१४. अनिच्चधम्म-सुत्त

१४. श्रावस्ती ···। ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! 'अनित्यधर्म', 'अनित्यधर्म' धका धाइ। भन्ते! अनित्यधर्म धयागु छु खः?

"राध! रूपधर्म अनित्य खः, वेदनाधर्म अनित्य खः, संज्ञाधर्म अनित्य खः, संस्कारधर्म अनित्य खः, विज्ञानधर्म अनित्य खः। राध! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपय् ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् व संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ। म्हाइपुतायेवं विमुक्त जुइ। विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ। जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं याये माःगु मंत धका सिइका काइ।"

१५. दुक्ख-सुत्त

१५. श्रावस्ती ···। ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! 'दुःख', 'दुःख' धका धाइ। भन्ते! दुःख धयागु छु खः?

"राध! रूप दुःख खः, वेदना दुःख खः, संज्ञा दुःख खः, संस्कार दुःख खः, विज्ञान दुःख खः। राध! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपय् ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् व संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ। म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ। विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ। जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं याये माःगु मंत धका सिइका काइ।"

१६. दुक्खधम्म-सुत्त

१६. श्रावस्ती … । … छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'दु:ख-धर्म', 'दु:ख-धर्म' धका धाइ । भन्ते ! दु:ख-धर्म धयागु छु ख: ?

"राध ! रूप दु:ख-धर्म ख:, वेदना … , संज्ञा … , संस्कार … , विज्ञान … । थुकथं खंकूम्ह आर्यश्रावक रूपय् … वेदनाय् … संज्ञाय् व संस्कारय् … विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये मा:गु याये सिधल, आ: हानं याये मा:गु मंत धका सिइका काइ ।"

१७. अनत्त-सुत्त

१७. श्रावस्ती … । … छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'अनात्म', 'अनात्म' धका धाइ । भन्ते ! अनात्म धयागु छु ख: ?

"राध ! रूप अनात्म ख:, वेदना … , संज्ञा … , संस्कार … , विज्ञान … । थुकथं खंकूम्ह आर्यश्रावक रूपय् … वेदनाय् … संज्ञाय् व संस्कारय् … विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये मा:गु याये सिधल, आ: हानं याये मा:गु मंत धका सिइका काइ ।"

१८. अनत्तधम्म-सुत्त

१८. श्रावस्ती … ।… छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'अनात्म-धर्म', 'अनात्म-धर्म' धका धाइ । भन्ते ! अनात्म-धर्म धयागु छु ख: ?

"राध ! रूप अनात्म-धर्म ख:, वेदना … , संज्ञा … , संस्कार … , विज्ञान … । थुकथं खंकूम्ह आर्यश्रावक रूपय् … वेदनाय् … संज्ञाय् व संस्कारय् … विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये मा:गु याये सिधल, आ: हानं याये मा:गु मंत धका सिइका काइ ।"

१९. खयधम्म-सुत्त

१९. श्रावस्ती … । … छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'क्षय-धर्म', 'क्षय-धर्म' धका धाइ । भन्ते ! क्षय-धर्म धयागु छु ख: ?

"राध ! रूप क्षय-धर्म खः, वेदना ··· , संज्ञा ··· , संस्कार ··· , विज्ञान ··· । थुकथं खंकूम्ह आर्यश्रावक रूपय् ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् व संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये मा:गु याये सिधल, आः हानं याये मा:गु मंत धका सिइका काइ ।"

२०. वयधम्म-सुत्त

२०. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'व्यय-धर्म', 'व्यय-धर्म *(वयधम्म)*' धका धाइ । भन्ते ! व्यय-धर्म धयागु छु खः ?

"राध ! रूप व्यय-धर्म खः, वेदना ··· , संज्ञा ··· , संस्कार ··· , विज्ञान ··· । थुकथं खंकूम्ह आर्यश्रावक रूपय् ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये मा:गु याये सिधल, आः हानं याये मा:गु मंत धका सिइका काइ ।"

२१. समुदयधम्म-सुत्त

२१. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'समुदय-धर्म', 'समुदय-धर्म' धका धाइ । भन्ते ! समुदय-धर्म धयागु छु खः ?

"राध ! रूप समुदय-धर्म खः, वेदना ··· , संज्ञा ··· , संस्कार ··· , विज्ञान ··· । थुकथं खंकूम्ह आर्यश्रावक रूपय् ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये मा:गु याये सिधल, आः हानं याये मा:गु मंत धका सिइका काइ ।"

२२. निरोधधम्म-सुत्त

२२. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'निरोध-धर्म', 'निरोध-धर्म' धका धाइ । भन्ते ! निरोध-धर्म धयागु छु खः ?

"राध ! रूप निरोध-धर्म खः, वेदना ··· , संज्ञा ··· , संस्कार ··· , विज्ञान ··· । थुकथं खंकूम्ह आर्यश्रावक रूपय् ··· वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये मा:गु याये सिधल, आः हानं याये मा:गु मंत धका सिइका काइ ।"

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

आयाचन-वर्ग

२३-३३. मारादि-सुत्तएकादसकं

२३. श्रावस्ती ···। ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं उपदेश बिया बिज्यात धाःसा वेश जुइ गुगु न्यना जि एकान्तय् याकचा अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया विहार याये फयेमा।

"राध ! गुगु मार खः उकिया प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, इन्छा तोति। राध ! मार धयागु छु ? राध ! रूप मार खः, वयागु प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग *(इच्छा)* तोति। वेदना ···। संज्ञा ···। संस्कार ···। विज्ञान मार खः। वयागु प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति। राध ! थुपिं हे मार खः, थुमि प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति। *(थ्व च्वय्‌या सूत्र अनुसार क्वय् प्रत्येक वाक्ययात सूत्र दय्‌केगु)*।

२४. ··· "राध ! गुगु मार-धर्म खः उकिया प्रति थःगु छन्द तोति, राम तोति, छन्दराग तोति। ··· *(पूर्ववत्)* ···

२५. ··· "राध ! गुगु अनित्य खः ···

२६. ··· "राध ! गुगु अनित्य-धर्म खः ···

२७. ··· "राध ! गुगु दुःख खः ···

२८. ··· "राध ! गुगु दुःख-धर्म खः ···

२९. ··· "राध ! गुगु अनात्म खः ···

३०. ··· "राध ! गुगु अनात्म-धर्म खः ···

३१. ··· "राध ! गुगु क्षय-धर्म खः ···

३२. ··· "राध ! गुगु व्यय-धर्म खः ···

३३. ··· "राध ! गुगु समुदय-धर्म खः उकिया प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति।···

३४. निरोधधम्म-सुत्त

३४. श्रावस्ती ···। ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं उपदेश बिया बिज्यात धाःसा वेश जुइ गुगु न्यना जि एकान्तय् याकचा अप्रमत्त, आतापी व प्रहितात्म जुया विहार याये फयेमा।

"राध ! गुगु निरोध-धर्म खः उकिया प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति। राध ! निरोध-धर्म धयागु छु ? राध ! रूप निरोध-धर्म खः, वयागु *(उकियागु)* प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति। वेदना ···। संज्ञा ···। संस्कार ···। विज्ञान निरोध-धर्म खः, वयागु *(उकियागु)* प्रति थःगु

छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति । राध ! थुपिं हे निरोध-धर्म खः, थुमि प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति ।

आयाचन-वर्ग क्वचाल ।

उपनिसिन्न-वर्ग

३५-४५ मारादि-सुत्त एकादसकं

३५. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् राधयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "राध ! गुगु थ्व मार खः थ्वया प्रति छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग *(इच्छा)* तोति । राध ! मार धयागु छु ? राध ! रूप मार खः, थ्वया प्रति छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· । राध ! थुपिं हे मार खः, थुमि प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग तोति ।

(थ्व च्वय्‌या सूत्र अनुसारं क्वय्‌या प्रत्येक वाक्ययात सूत्र दय्‌केगु)

३६. ··· "राध ! गुगु मार-धर्म खः उकिया प्रति थःगु छन्द तोति, राग तोति, छन्दराग *(इच्छा)* तोति । ··· *(पूर्ववत्)* ···

३७. ··· "राध ! गुगु अनित्य खः ···

३८. ··· "राध ! गुगु अनित्य-धर्म खः ···

३९. ··· "राध ! गुगु दुःख खः ···

४०. ··· "राध ! गुगु दुःख-धर्म खः ···

४१. ··· "राध ! गुगु अनात्म खः ···

४२. ··· "राध ! गुगु अनात्म-धर्म खः ···

४३. ··· "राध ! गुगु क्षय-धर्म खः ···

४४. ··· "राध ! गुगु व्यय-धर्म खः ···

४५. ··· "राध ! गुगु समुदय-धर्म खः ···

४६. ··· "राध ! गुगु निरोध-धर्म खः ··· ।

उपनिसिन्न-वर्ग क्वचाल ।

राध-संयुत्त क्वचाल ।

२४. दिट्ठि-संयुत्त

स्रोतापत्ति-वर्ग

१. वात-सुत्त

१. श्रावस्ती ⋯ । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं *(जुइवं)*, छुकिया उपादानं, छुकिया अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – फय् सनी मखु, खुसी न्त्याइ मखु, प्वाथय् दुम्ह मिसां मचा बुइकी मखु, चन्द्र सूर्य लुइ नं मखु बिना वनी नं मखु, थाथें बिलकुल अचल जुया च्वनी ?

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या: ⋯

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं, रूपयागु उपादानं, रूपयागु अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – फय् सनी मखु, खुसी न्त्याइ मखु, प्वाथय् दुम्ह मिसां मचा बुइकी मखु, चन्द्र सूर्य लुइ नं मखु, बिना वनी नं मखु, थाथें बिलकुल अचल जुया च्वनी ।

वेदना ⋯ । संज्ञा ⋯ । संस्कार ⋯ । विज्ञान दयेवं ⋯ थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – फय् सनी मखु ⋯ *(पूर्ववत्)* ⋯ ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ?

"अनित्य ख:, भन्ते ! "

⋯ गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख: उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – फय् सनी मखु ⋯ ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ⋯ । संज्ञा ⋯ । संस्कार ⋯ । विज्ञान ⋯ । "

गुगु थ्व खंगु, न्यंगु, नतूंगु, फ्यःगु, थ्यूगु, स्यूगु, प्राप्त या:गु, माला लुइकूगु अथवा मनं विचार या:गु ख: व फुक्क नित्य ख: लाकि अनित्य ?

"अनित्य ख:, भन्ते ! "

⋯ गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तशील ख: उकियात् उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – फय् सनी मखु ⋯ ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं *(खुगू*[20]) स्थानय् *(थासय्)* आर्यश्रावकयाके दुगु सकतां शंका मिटे जूगु दइ – दुःखय् नं शंका मिटे जूगु दइ, दुःख समुदयय् ··· दुःख निरोधय् ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदाय् शंका मिटे जूगु दइ ।

"भिक्षुपिं ! थ्व आर्यश्रावकयात स्रोतापन्न धका धाइ, ··· सम्बोधि पारायणम्ह खः ।

२. एतंमम-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं *(जुइवं)*, छुकिया उपादानं, उकिया अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'थ्व जिगु खः,' 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' ?

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या ···

"भन्ते ! रूप दयेवं, रूपयागु उपादानं, रूपयागु अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उंत्पन्न जुइगु – *(बाँकी फुक्क वात-सुत्तयथें फय् सनी मखु आदिया थासय् 'थ्व जिगु खः' 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' हीइका ब्वनेगु । थथे हे क्वय्या सूत्रत सीकेगु)* ।

३. सोअत्ता-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं, छुकिया उपादानं, उकिया अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'गुगु आत्मा खः संसार खः व लिपा सिना जि नित्य जुये, ध्रुव जुये, शाश्वत *(अमर)* जुये, स्वभावं अपरिवर्तनशील जुये ?' *(बाँकी फय् सनी मखु ··· आदि तोता मेगु फुक्क १ नं. सूत्रय्थें सिकेगु)* ।

४. नोचमेसिया-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं, छुकिया उपादानं, उकिया अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'जि मंत धायेवं जिगु धयागु नं दइ मखुत' जि मदइसा जिगु नं दइ मखु ? ···

५. नत्थिदिन्न-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं, छुकिया उपादानं, उकिया अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – (१) दानयागु फल मदु, (२) यज्ञयागु फल मदु (३) न होमयागु हे फल दु । (४) सु-कृत्य व दुष्कृत्य कर्मयागु विपाकफल नं मदु । (५) थ्व लोक नं मदु, (६) परलोक नं मदु, (७) मां नं मदु, (८)

---

२० छसु *(खुगू)* सी., स्या., रो. ।

बौ नं मदु, (९) औपपातिक सत्त्वपिं नं मदु, (१०) थ्व लोकय् अजापिं सुं श्रमण वा ब्राह्मण नं मदु गुपिंसं सम्यक्‌रूपं बांलाक आचरण याना इमिसं थ्व लोक व परलोकयात थःम्हं अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना छुं कनेफुपिं खः ।' प्यंगू महाभूतं बने जूगु थ्व मनू गुबले सिइ, उबले पृथ्वीधातु पृथ्वी समूहलय् मिले जूवनी, आपधातु आपसमूहलय् मिले जूवनी, तेजधातु तेज समूहलय् मिले जूवनी, वायुधातु वायु समूहलय् मिले जूवनी, इन्द्रिय आकाशय् मिले जूवनी । सिइम्हसियागु कुताः सहित न्यागू जुया मनूतय्‌सं सीथं यंकी, श्मशान तक वयागु पालि ख्वाँय् खने दइ । बखुंयागुथें जागु त्वयुगु वयागु क्वय् चित्ताय् *(आहुतिइ)* भष्म जुया वनी । दान धयागु मूर्खतय्‌सं दयेका तःगु खः । सुनां सुनां दानयागु फल दु धका धाइ व फुक्क इमिगु खँ फुसुलुगु खः, मखुगु खँ खः । सुनां 'आस्तिकवाद' धाइ व केवल प्रलाप जक खः । मूर्ख जूसां पण्डित जूसां निम्हसियागु शरीर विनाश जुया उच्छेद *(नष्ट)* जुइ, विनाश जुइ, सिइ धुंका छुं दइ मखु ।[२१]

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ··· "

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं, रूपयागु उपादानं, रूपयागु अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – दानयागु फल मदु, यज्ञयागु फल मदु ··· *(पूर्ववत्)* ··· सिइ धुंका छुं दइ मखु ।"

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान दयेवं, विज्ञानयागु उपादानं, विज्ञानयागु अभिनिवेशं थुजागु भिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – दानयागु फल मदु, यज्ञयागु फल मदु ··· *(पूर्ववत्)* ··· सिइ धुंका छुं दइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – दानयागु फल मदु, यज्ञयागु फल मदु ··· सिइ धुंका छुं दइ मखु ।

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।"

गुगु थ्व खंगु, न्यंगु, नतूंगु, फ्यःगु, थ्यूगु, स्यूगु, प्राप्त याःगु, माला लूगु अथवा मनं विचार याःगु खः व फुक्क नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – दानयागु फल मदु, यज्ञयागु फल मदु ··· सिइ धुंका छुं दइ मखु ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं थासय् आर्यश्रावकयाके दुगु सकतां शंका मिटे जूगु दइ – दुःखय् नं शंका मिटे जूगु दइ, दुःख समुदय ··· , दुःख निरोधय् ··· , दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदाय् शंका मिटे जूगु दइ ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व आर्यश्रावकयात स्रोतापन्न धका धाइ, ··· "

---

२१ थुजागु नास्तिकवाद सिद्धान्त बुद्धकालीन इलय् अजित केशकम्बलयाके खने दु ।

६. करोतो-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – (१) यायेबले वा याकेबले, (२) त्वाः ल्हाइबले वा त्वाः ल्हाकेबले (३) दायेबले वा दाय्के बिइबले, (४) शोक यायेबले वा शोक याके बिइबले, (५) कष्ट बिइबले वा कष्ट बिइकेबले, (६) जालय् क्यंकेबले वा जालय् क्यंके बिइबले, (७) प्राणीघात यायेबले, (८) खुँज्या यायेबले, (९) छेंय् व्ह खनेबले, (१०) लुटपीट यायेबले, (११) याकः छेंय् लुटपीट याकेबले, (१२) प्यकालँय् च्वना लँजवातय्के लुटपीत व मारकाट याकेबले, (१३) परदारगमन याकेबले, (१४) मखुगु खँ ल्हाःसां नं पाप लाइ मखु हानं पाप याये धका पाप याःसां नं पाप लाइ मखु । (१५) चुपि धाःथें जःगु चक्रं थ्व पृथ्वीस च्वंपिं प्राणीपिंत स्याना इमिगु लाद्वं वा पुचः *(छथाय्)* मुंकूसां नं उकिया कारणं पाप लाइ मखु, पाप नं जुइ मखु । (१६) थुकथं लाका *(हनन याना)*, घात याना तथा त्वाःल्हाना दाया, दाय्कुं दाय्कुं दक्षिण गंगाया पारीतक वंसां नं थुगु कारणं पाप लाइ मखु, पाप नं जुइ मखु । (१७) *(अथे हे तुं)* दान ब्यूसां, दान बिइके ब्यूसां, यज्ञ यासां, यज्ञ याके ब्यू ब्यूं उत्तर गंगायागु पारी तक वंसां नं उकिया कारणं पुण्य लाइ मखु, पुण्य नं जुइ मखु । (१८) *(अथे हे तुं)* दानद्वारा, *(इन्द्रिय)* दमनद्वारा, *(शील)* संयमद्वारा सत्यवादीद्वारा नं पुण्य दइमखु हानं पुण्य नं जुइ मखु ।[२२]

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ··· "

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ – 'यायेबले वा याकेबले ··· *(पूर्ववत्)* ··· हानं पुण्य नं जुइ मखु' ।"

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ – 'यायेबले वा याकेबले ··· *(पूर्ववत्)* ··· हानं पुण्य नं जुइ मखु' ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – 'यायेबले, वा याकेबले ··· हानं पुण्य नं जुइ मखु ?'

"जुइ मखु, भन्ते ! "

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

गुगु थ्व खंगु, न्यंगु, नतूंगु, फ्यःगु, थ्यूगु, स्यूगु, प्राप्त याःगु, माला लूगु अथवा मनं विचार याःगु खः व फुक्क नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – 'यायेबले वा याकेबले ··· हानं पुण्य नं जुइ मखु ?'

"जुइ मखु, भन्ते ! "

---

२२ थुजागु अक्रियावादी सिद्धान्त बुद्धकालीन इलय् पुरणकश्यपयाके खने दु । स्वया दिसँ दी.नि. पृ. ३४ ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं थासय् आर्यश्रावकयाके दुगु सकतां शंका मिटे जूगु दइ – दुःखय् ··· , दुःखद समुदयय् ···, दुःख निरोधय् ··· , दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदाय् शंका मिटे जूगु दइ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व आर्यश्रावकयात स्रोतापन्न धका धाइ, ··· "

७. हेतु-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – (१) सत्त्वपिनि संक्लिष्ट जुइगुया छुं हेतु मदु, छुं प्रत्यय मदु, विना हेतुं विना प्रत्ययं हे सत्त्वपिं संक्लिष्ट जुइ। (२) सत्त्वपिं शुद्धि जुइगुया छुं हेतु मदु, छुं प्रत्यय मदु। विना हेतुं विना प्रत्ययं हे सत्त्वपिं विशुद्ध जुइ। (३) *(संक्लिष्ट वा विशुद्ध जुइया निर्ति)* थःपिंसं यायेगु नं मदु, मेपिंसं यायेगु नं मदु, पुरुषार्थं यायेगु नं मदु, बलं यायेगु नं मदु, वीर्यं यायेगु नं मदु, पुरुषयागु शक्ति नं मदु, पुरुषयागु पराक्रम नं मदु। सकल सत्त्वपिं, सकल प्राणीपिं, सकल भूतत तथा सकल जीवन थथःगु वशय् मदु, बलय् मदु, वीर्यय् मदु तथा भाग्यं कोरे याना तःकथं गन गन वने माःगु खः अन अन वना खुता अभिजाति *(भिंगु जन्म)* अर्न्तगत सुखदुःखयागु अनुभव याइ।" [२३]

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ – सत्त्वपिनि संक्लिष्ट जुइगुया छुं हेतु मदु, छुं प्रत्यय मदु ··· सुखदुःखयागु अनुभव याइ।"

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ – सत्त्वपिनि संक्लिष्ट जुइगुया छुं हेतु मदु प्रत्यय मदु ··· सुखदुःखयागु अनुभव याइ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइतिनिला – सत्त्वपिनि संक्लिष्ट जुइगुया छुं हेतु मदु प्रत्यय मदु ··· सुखदुःखयागु अनुभव याइ ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।"

गुगु थ्व खंगु, न्यंगु, नतूंगु, फ्यःगु, थ्यूगु, स्यूगु, प्राप्त याःगु, माला लूगु अथवा मनं विचार याःगु खः व फुक्क नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – सत्त्वपिनि संक्लिष्ट जुइगुया छुं हेतु मदु ··· सुख दुःखयागु अनुभव याइ ?

---

२३ थुजागु दैववादी सिद्धान्त बुद्धकालीन इलय् मक्खलिगोसालयाके खने दु। स्वया दिसँ दी.नि.पृ. ३५।

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं थासय् आर्यश्रावकयाके दुगु सकतां शंका मिटे जूगु दइ – दुःखय् ···, दुःख समुदयय् ···, दुःख निरोधय् ···, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदाय् शंका मिटे जूगु दइ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व आर्यश्रावकयात स्रोतापन्न धका धाइ, ··· "

८. महादिट्ठि-सुत्त

८. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – थुपिं सप्त *(न्हेगू)* काय अकृत खः, अकारित *(अकृतविधा)* खः, अनिर्मित खः, अनिर्मापित खः, बन्ध्या *(=बाँझ, निष्फल)* खः, कूटस्थ खः थाथें अचल खः। थुपिं सनी नं मखु, विपरीत नं जुइ मखु, न त थवं थवय् हे विघ्नबाधा पंगल जुइ, थवं थवय् सुख नं जुइ मखु, दुःख नं जुइ मखु न त थवं थवय् सुख दुःखयागु नितिं हे जुइ।

सप्त काय धयागु छु छु खः ? (१) पृथ्वी-काय, (२) आप-काय, (३) तेज-काय, (४) वायु-काय, (५) सुख-काय, (६) दुःख-काय व (७) जींव-काय। थुपिं न्हेगू काय अकृत ··· थाथें अचल खः। थुपिं सनी नं मखु ··· न त थवं थवय् सुख दुःखयागु नितिं हे जुइ। अन स्याइम्ह स्याके बिइम्ह नं दइ मखु, न्यनिम्ह न्यंकिइम्ह नं दइ मखु, स्यूम्ह सिइकिइम्ह नं दइ मखु, सुनानं सुयां जःगु *(नःगु)* शस्त्रं *(तलवारं)* छ्यूं त्वाः ल्हाना ब्यूसां सुयात स्यागु जुइ मखु। सप्त काययागु बिचय् बिचय् दुगु ह्वप्वालय् *(खालिगु थासय्)* जक *(शस्त्र)* लाइ।[२४]

भिंप्यंगू लाख व ख्वी खूगु *(१४०००६६)* योनि दु। न्यासगू कर्म दु, न्यागू कर्म दु, स्वंगू कर्म दु, *(छगू)* कर्म दु व बागु कर्म दु, ख्वीनिगू *(६२)* प्रतिपदा दु, ख्वीनिगू *(६२)* अन्तरकल्प दु, *(मनुष्य जाती)* खुगू अभिजाति दु,*(मनुष्य जीवनय्)* च्यागू पुरुष-भूमि दु,प्यद्वः व गुसः *(४९००)* आजीवक दु,प्यद्वः व गुसः *(४९००)* परिव्राजक दु,प्यद्व व गुसः *(४९००)* नागवास दु,निद्व *(२०००)* इन्द्रिय दु,स्वद्व *(३०००)* नरक दु, स्वीखूगु *(३६)* रजोधातु दु, न्हेगू संज्ञी-गर्भ दु, न्हेगू असंज्ञी-गर्भ दु, न्हेगू निर्गन्थि-गर्भ दु, न्हेगू प्रकारयापिं देवता दु, न्हेगू प्रकारयापिं मनूत दु, न्हेगू प्रकारयापिं पिशाच दु, न्हेगू दहँ दु, न्हेगू प्रवृध *(गथः)* दु, न्हेगू प्रपात दु, न्हेसः प्रपात दु, न्हेगू स्वप्न दु, न्हेसः स्वप्न दु, चेप्यसः द्वच्छिथाय् *(८४,००,०००)* महाकल्प प्वचालेवं सु मूर्ख सु विद्वान निखलं जन्म जन्मान्तर हितु हिला दुःखयागु अन्त याइ।

थ्व धायेगु बेकार खः, थुगु शीलं, अथवा, थुगु व्रतं अथवा थुगु तपं अथवा थुगु ब्रह्मचर्यं अपरिपक्व कर्मयात परिपक्क *(पाके याये)* याना बिये, अथवा परिपक्व कर्मयात उपभोग याना विस्तार विस्तारं फुका छ्वये। संसारय् न त नाप तौल याना दयका तःगु सुख दुःख दु न त दुःख सुख च्वनिगु थुलि हे निश्चित अवधि दु। न आपाः दया वइ न त घटे हे जुया वनी, न बुया बढे जुया वइ न सुखे हे जुया वनी।[२४]

गथेकि *(उपमाया नितिं)* काःग्वारा तुला· तःगुयात वाछ्वयेवं काःग्वारा ब्यना वनिगु खः अथे हे मूर्ख व विद्वान*(पंडित)* ब्यना ववं सुख दुःखयागु अन्त याइ। ···

---

२४ थुजागु अकृततावादी सिद्धान्त बुद्धकालीन इलय् प्रकुध कात्यायनयाके खने दु।

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् जुया बिज्या ···

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ – 'थुपिं सप्त कांय ··· का:ग्वारा ब्यना वनिगु ख: अथे हे मूर्ख व विद्वान *(का: ग्वारा ब्यथें)* ब्यना ववं सुख दु:खयागु अन्त याइ ।'

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान दयेवं ··· ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ?

"अनित्य ख:, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख: उकियात उपादान मयायेवं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – थुपिं सप्त काय ··· अन्त याइ ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

गुगु थ्व खंगु, न्यंगु, नतूंगु पय:गु, थ्यूगु, स्यूगु, प्राप्त या:गु, माला लूगु अथवा मनं विचार या:गु ख: व फुक्क नित्य ख: लाकि अनित्य ?

"अनित्य ख:, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख: उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – न्हेगू *(सप्त)* काय ··· अन्त याइ ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं थासय् आर्यश्रावकयाके दुगु सकतां शंका मिटे जूगु दइ – दु:खय् ··· दु:ख समुदयय् ··· , दु:ख निरोधय् ···, दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदाय् शंका मिटे जूगु दइ ।

"भिक्षुपिं ! थ्व आर्यश्रावकयात स्रोतापन्न धका धाइ ··· ।

९. सस्सतदिट्ठि-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "थ्व लोक शाश्वत ख:" ?

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या: ···

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ – "थ्व लोक शाश्वत ख:" ।

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान दयेवं ··· ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि, अनित्य ?

"अनित्य ख:, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं *(मज्वनेवं)* थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – 'थ्व लोक शाश्वत खः' ।

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।"

गुगु थ्व खंगु, त्यंगु, नतूंगु, फ्यःगु, थ्यूगु, स्यूगु, प्राप्त याःगु, माला लूगु अथवा मनं विचार याःगु खः व फुक्क नित्य खः, लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – 'थ्व लोक शाश्वत खः' ।

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं थासय् आर्यश्रावकयाके दुगु सकतां शंका मिटे जूगु दइ – दुःखय् ··· , दुःखसमुदयय् ···, दुःख निरोधय् ···, दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदाय् शंका मिटे जूगु दइ ।

"भिक्षुपिं ! थ्व आर्यश्रावकयात स्रोतापन्न धका धाइ, ··· ।"

१०. असस्सतदिट्ठि-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "थ्व लोक अशाश्वत खः" ?

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ··· ।

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ – 'थ्व लोक अशाश्वत खः' ।"

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य, भन्ते ! "

··· अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं *(मज्वनेवं)* थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – 'थ्व लोक अशाश्वत खः' ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

गुगु थ्व खंगु, त्यंगु, नतूंगु, फ्यःगु, थ्यूगु, स्यूगु, प्राप्त याःगु, माला लूगु अथवा मनं विचार याःगु खः व फुक्क नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – 'थ्व लोक अशाश्वत खः' ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुपिं थासय् आर्यश्रावकयाके दुगु सकतां शंका मिटे जूगु दइ – दुःखय् ··· , दुःख समुदयय् ··· , दुःख निरोधय् ··· , दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदाय् शंका मिटे जूगु दइ ।

"भिक्षुपिं ! थ्व आर्यश्रावकयात स्रोतापन्न धका धाइ ··· ।

(क्वय्या सूत्रत फुक्क च्वय्या सूत्रय्थें विस्तार यायेगु)

११. अन्तवा-सुत्त

११. श्रावस्ती··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु– 'अन्तवान लोक खः' ?···

१२. अनन्तवा-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "लोक अनन्त खः ?"

१३. तंजीवंतंशरीरं-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "गुगु जीव खः व हे शरीर खः ?" ···

१४. अञ्ञंजीवअञ्ञंशरीरं-सुत्त

१४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "जीव मेगु हे खः शरीर मेगु हे खः" ?

१५. होतितथागत-सुत्त

१५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "तथागत मरणं लिपा दइ" ? ···

१६. नहोतितथागत-सुत्त

१६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छुं दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "तथागत मरणं लिपा दइ मखु" ? ····

१७. होतिचनचहोतितथागत-सुत्त

१७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "तथागत मरणं लिपा दइगु नं खः, मदइगु नं खः" ? ···

१८. नेवहोतिंननहोतितथागत-सुत्त

१८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "तथागत मरणं लिपा दइ मखु, मदइगु नं ख" ?

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ···

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं ···

स्रोतापत्ति-वर्ग क्वचाल ।

द्वितीयगमन-वर्ग

१९. वात-सुत्त

१९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं, छुकिया उपादानं, छुकिया अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – फय् सनी मखु, खुसी न्ह्याइ मखु, प्वाथय् दुम्ह मिसां मचा बुइकी मखु, चन्द्रसूर्य लुइ नं मखु विना वनी नं मखु, थाथें बिलकुल अचल जुया च्वनी ?

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ···

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं, रूपयागु उपादानं, रूपयागु अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – फय् सनी मखु ···

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – फय् सनी मखु ···

वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – फय् सनी मखु ···

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य :?

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – फय् सनी मखु ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुकथं दुःख दयेवं, दुःखय् उपादान यायेवं, दुःखय् अभिनिवेश यायेवं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु खः – फय् सनी मखु ···।

"वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः, उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुकथं दुःख दयेवं दुःखय् उपादान यायेवं, दुःखय् अभिनिवेश यायेवं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु खः – फय् सनी मखु, खुसी न्ह्याइ मखु, प्वाथय् दुम्ह मिसां मचा बुइकी मखु, चन्द्रसूर्य लुइ नं मखु विना वनी नं मखु, थाथें बिलकुल अचल जुया च्वनी ।

२०-३६. *(सूत्रत च्वय् वंगु २ निसें १९ तकया (सूत्रत) वेय्याकरणयात निकोगु पटक नं विस्तार यायेमाः । उदाहरणया निर्तिं : –)*

३६ नवहोतिननहोति-सुत्त

३६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'थ्व जिगु खः,' 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' ? *(आदि)*

३७. रूपीअत्ता-सुत्त

३७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "सिइ धुंका आत्मा रूपवान् व रोगरहित *(=नित्य, अविनाशी)* जुइ ?"

(बाँकी च्वय्या वात-सुत्तय्थें पूर्ववत् फर्मूला)

३८. अरूपीअत्ता-सुत्त

३८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "सिइ धुंका आत्मा अरूपवान् व रोगरहित जुइ ?" ··· *(पूर्ववत्)* ···

३९. रूपीचअरूपीअत्ता-सुत्त

३९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "सिइ धुंका आत्मा रूपवान् व अरूपवान् व रोगरहित जुइ ?" ··· *(पूर्ववत्)* ···

४०. नेवरूपीनारूपीअत्ता-सुत्त

४०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "सिइ धुंका आत्मा न रूपवान् जुइ न अरूपवान् हे जुइ रोगरहित *(नित्य, अविनाशी)* जुइ ?" ··· *(पूर्ववत्)* ···

४१. एकन्तसुखी-सुत्त

४१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – "सिइ धुंका आत्मा एकान्त *(बिलकुल हे)* सुखी, रोगरहित जुइ ?"

··· *(पूर्ववत्)* ···

४२. एकन्तदुक्खी-सुत्त

४२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'सिइ धुंका आतमा एकान्त *(बिलकुल हे)* दुःखी रोगरहित जुइ ?'

४३. सुखदुक्खी-सुत्त

४३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'सिइ धुंका आत्मा सुख दुःखी रोगरहित जुइ' ?"

४४. अदुक्खमसुखी-सुत्त

४४. श्रावस्ती ··· । “भिक्षुपिं ! छु दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – ‘सिइ धुंका आत्मा अदुःख-असुखी रोगरहित जुइ’ ?”

निगूगु गमन-वर्ग क्वचाल।

तृतीयगमन-वर्ग

४५. नवात-सुत्त

४५. श्रावस्ती ··· । “भिक्षुपिं ! छु दयेवं, छुकिया उपादानं, छुकिया अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – ‘फय् सनी मखु, खुसी न्त्याइ मखु, प्वाथय् दुम्ह मिसां मचा बुइकी मखु, चन्द्रसूर्य लुइ नं मखु, बिना वनी नं मखु, थांथें बिलकुल अचल जुया च्वनी’ ? ”

“भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्याः ··· ।

“भिक्षुपिं ! रूप दयेवं, रूपयागु उपादानं, रूपयागु अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – फय् सनी मखु ··· ।

“भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?

“अनित्य खः,भन्ते ! ”

··· गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – फय् सनी मखु ··· ?

“जुइ मखु, भन्ते ! ”

“भिक्षुपिं ! थुकथं दुःख दयेवं, दुःखय् उपादान यायेवं, दुःखय् अभिनिवेश यायेवं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु खः – फय् सनी मखु ··· ।

“वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· । ··· ”

“भिक्षुपिं ! थुकथं दुःख दयेवं ··· थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु खः – फय् सनी मखु ··· ।

४६-६९. *(दुतियवग्गे विय चतुवीसति-सुत्तानि पूरेतब्बानि निगूगु-वर्गय् वःगु २० निसें ४३ नं या सूत्रत यथावत् रूपं थन नं विस्तार याना ब्वनेगु। उदाहरणया नितिं ७० नं या सूत्र थथे दु –*

७०. अदुक्खमसुखी-सुत्त

७०. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं … थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'सिइ धुंका आत्मा अदु:ख-असुखी रोगरहित जुइ' ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या: …

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं … थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'सिइ धुंका आत्मा अदु:ख-असुखी रोगरहित जुइ' ।"

वेदना … । संज्ञा … । संस्कार … । विज्ञान दयेवं … ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य ख: लाकि अनित्य ?

"अनित्य ख:, भन्ते !"

… गुगु अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख: उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला – 'सिइ धुंका आत्मा अदु:ख-असुखी रोगरहित जुइ' ?"

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुकथं दु:ख दयेवं … थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु ख: – 'सिइ धुंका आत्मा अदु:ख-असुखी रोगरहित जुइ ।'

"वेदना … । संज्ञा … । संस्कार … । विज्ञान नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"अनित्य ख:, भन्ते !"

… अनित्य, दु:ख व परिवर्तनशील ख: उकियात उपादान मयायेवं छु थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ तिनिला ' … ' ?

"जुइ मखु, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! थुकथं दु:ख दयेवं, … थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु ख: – 'सिइ धुंका आत्मा अदु:ख-असुखी रोगरहित जुइ' ।

स्वंगूगु गमन-वर्ग क्वचाल ।

चतुर्थगमन-वर्ग

७१. नवात-सुत्त

७१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! छु दयेवं, छुकिया उपादानं, छुकिया अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'फय् सनी मखु, खुसी न्ह्याइ मखु, प्वाथय् दुम्ह मिसां मचा बुइकी मखु, चन्द्रसूर्य लुइ नं मखु, बिना वनी नं मखु, थाथें बिलकुल अचल जुया च्वनी' ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या : ···

"भिक्षुपिं ! रूप दयेवं, रूपयागु उपादानं, रूपयागु अभिनिवेशं थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु – 'फय् सनी मखु, ··· । वेदना दयेवं ··· । संज्ञा दयेवं ··· । संस्कार दयेवं ··· । विज्ञान दयेवं ··· ।'

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते ! "

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणामधर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' ?"

"ठीक मजू, भन्ते ! "

"भिक्षुपिं ! उकिं हे गुलि नं भूत, भविष्य *(अनागत)* व वर्तमानया रूपत खः, गुलि नं दुनेयागु *(थःगु)*, पिनेयागु *(कतपिनिगु)*, स्थूल वा सूक्ष्म, हीन वां प्रणीत, तापागु वा सतिगु रूपत खः – इपिं फुक्क रूपत 'न व जिगु खः', 'न व जि खः', 'न व जिगु आत्मा खः' धका गथे खः अथे स्वयेमाः *(खंकेमा)*।

··· वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· । थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक ··· आः हानं छुं याये माःगु मन्त धयागु ज्ञान नं दइ ।

७२-९६. *(तक जम्मा २५ पु सूत्रत तृतीय-वर्गय् वःगु फुक्क सूत्रत च्वय् ७१ नं या सूत्रथें छपु छपु याना विस्तार याना सिइका कायेगु ।)*

प्यंगूगु गमन-वर्ग क्वचाल ।

दिट्ठि-संयुक्त क्वचाल ।

२५. ओक्कन्त-संयुत्त

१. चक्खु-सुत्त

१. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! चक्षु अनित्य खः, विपरिणाम *(=परिवर्तनशील)* खः, हिला हिला अन्यथा *(फरक)* जुया वनिगु खः । श्रोत अनित्य खः, … । घ्राण … । जिह्वा … । काय … । मन अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका *(थुइका)* काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" *(श्रद्धापूर्वक जुइम्ह)*, "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह *(ओक्कन्तो सम्मत्त नियामं)*", "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म *(ज्या)* याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले थुगु धर्म वयाके प्रज्ञापूर्वक ध्यानय् वइ उबले वयात धाइ – "श्रद्धानुसारी", "मार्ग फ्वचाके धुंकूम्ह", "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह" । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेतयोनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं थुगु धर्मय् थुकथं सिइका काइ, थुकथं खंका काइ, थ्वयात धाइ – "स्रोतापन्नम्ह, आः हानं कुतुं वनी मखुम्ह *(अविनिपात धम्मो)*, सम्बोधि निश्चित रूपं प्राप्त याइम्ह" *(सम्बोधि परायनो)*।

२. रूप-सुत्त

२. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा *(फरक)* जुया वनिगु खः । शब्द अनित्य खः … । गन्ध … । रस … । स्पर्श … । धर्म अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।" *(बाँकी मेगु च्वय्थें)*

३. विञ्ञाण-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञान अनित्य खः ··· । श्रोत-विज्ञान ··· । जिह्वा-विज्ञान ··· । काय-विज्ञान ··· । मनो-विज्ञान अनित्य खः ··· , विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।" *(बाँकी मेगु च्वयथें)*

४. सम्फस्स-सुत्त

४. "भिक्षुपिं ! चक्षु-स्पर्श अनित्य खः ··· । श्रोत-स्पर्श अनित्य खः, ··· । जिह्वा-स्पर्श अनित्य खः, ··· । काय-स्पर्श अनित्य खः, ··· । मनो-स्पर्श अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" *(श्रद्धापूर्वक जुइम्ह)*, "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।" *(बाँकी मेगु च्वयथें)*

५. सम्फस्सजा-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! चक्षुसंस्पर्शज वेदना अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः । श्रोतसंस्पर्शज वेदना ··· घ्राणसंस्पर्शज वेदना ··· । जिह्वासंस्पर्शज वेदना ··· । कायसंस्पर्शज वेदना ··· । मनोसंस्पर्शज वेदना अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका *(थुइका)* काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कम याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।" *(बाँकी मेगु च्वयथें)*

६. रूपसञ्ञा-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप-संज्ञा अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः । शब्द-संज्ञा ··· । गन्ध-संज्ञा ··· । रस-संज्ञा ··· । स्पर्श-संज्ञा *(फोट्ठब्बसञ्ञा)* ··· । धर्म-संज्ञा अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।" *(बाँकी मेगु च्वय्थें)*

७. रूपसंञ्चेतना-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप-संचेतना अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः । शब्द संचेतना ··· । गन्ध-संचेतना ··· । रस-संचेतना ··· । स्पर्श-संचेतना ··· । धर्म-संचेतना ··· अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।" *(बाँकी मेगु च्वय्थें)*

८. रूपतण्हा-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप-तृष्णा अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः । शब्द-तृष्णा ··· । गन्ध-तृष्णा ··· । रस-तृष्णा ··· । स्पर्श-तृष्णा ··· धर्म-तृष्णा अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।" *(बाँकी मेगु च्वय्थें)*

९. पठवीधातु-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातु अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः । आपोधातु ··· । तेजोधातु ··· । वायुधातु ··· । आकाशधातु ··· । विज्ञानधातु अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" "मार्ग फ्वःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।" *(बाँकी मेगु च्वय्थें)*

१०. खन्ध-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप *(स्कन्ध, समूह, पुचः)* अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान अनित्य खः, विपरिणाम खः, हिला हिला अन्यथा जुया वनिगु खः । भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थुगु धर्मय् थुगु प्रकारं क्वातुक विश्वासपूर्वक सिइका *(थुइका)* काइ व मुक्त जुया वनी । थुजाम्हसित हे धाइ – "श्रद्धानुसारी" "मार्ग पवःचाके धुंकूम्ह" "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेत योनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले थुगु धर्म वयाके प्रज्ञापूर्वक ध्यानय् वइ उबले वयात धाइ – "श्रद्धानुसारी", "मार्ग पवचाके धुंकूम्ह", "सत्पुरुष भूमिइ थ्यंम्ह", "पृथक्जन भूमिं बचे जूम्ह" । वं अजागु कर्म याये फइ मखुत गुगु यायेवं नरकय्, तिरश्चीन योनी अथवा प्रेतयोनी उत्पन्न जुइ मालीगु खः । वं स्रोतापत्तिफल प्राप्त याना मकायेकं सिइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं थुगु धर्मय् थुकथं सिइका काइ, थुकथं खंका काइ, थ्वयात धाइ – "स्रोतापन्नम्ह, आः हानं कुतुं वनी मखुम्ह *(अविनिपात धम्मो)*, सम्बोधि निश्चित रूपं प्राप्त याइम्ह" *(सम्बोधि परायनो)* ।

ओक्कन्त-संयुत्त क्वचाल ।

२६. उप्पाद-संयुत्त

१. चक्खु-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! चक्षुयागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव *(प्रकट)* जूगु खः । श्रोत्रयागु ··· । घ्राणयागु ··· । जिह्वायागु ··· । काययागु ··· । मनयागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः ।

"भिक्षुपिं ! चक्षुयागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्युपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः । श्रोत्रयागु ··· । घ्राणयागु ··· । जिह्वायागु ··· । काययागु ··· । मनयागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्युपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः ।

२. रूप-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· ।"भिक्षुपिं ! रूपयागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः । शब्दयागु ··· । गन्धयागु ··· । रसयागु ··· । स्पर्शयागु··· । धर्मयागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः ।

"भिक्षुपिं ! रूपयागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्युपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः । शब्दयागु ··· । गन्धयागु ··· । रसयागु ··· । स्पर्शयागु ··· । धर्मयागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्युपशम खः अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः ।

३. विञ्ञाण-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञानयागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः । श्रोत्रविज्ञानयागु ··· । घ्राणविज्ञानयागु ··· । जिह्वाविज्ञानयागु ··· । कायविज्ञानयागु ··· । मनोविज्ञानयागु ··· ।

"भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञानयागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्यपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः । श्रोत्रविज्ञानयागु ··· । घ्राणविज्ञानयागु ··· । जिह्वाविज्ञानयागु ··· । कायविज्ञानयागु ··· । मनोविज्ञानयागु ··· ।

४. सम्फस्स-सुत्त

४. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! चक्षुसंस्पर्शयागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः। श्रोत्रसंस्पर्शयागु ···। घ्राणसंस्पर्शयागु ···। जिह्वासंस्पर्शयागु ···। कायसंस्पर्शयागु ···। मनोसंस्पर्शयागु ···।

"भिक्षुपिं ! चक्षुसंस्पर्शयागु निरोध, व्यपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्युपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः। श्रोत्रसंस्पर्शयागु ···। घ्राणसंस्पर्शयागु ···। जिह्वासंस्पर्शयागु ···। मनोसंस्पर्शयागु ···।

५. सम्फस्सज-सुत्त

५. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! चक्षुसंस्पर्शज वेदनायागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः। श्रोत्रसंस्पर्शज वेदनायागु ···। घ्राणसंस्पर्शज वेदनायागु ···। जिह्वासंस्पर्शज वेदनायागु ···। कायसंस्पर्शज वेदनायागु ···। मनोसंस्पर्शज वेदनायागु ···।

"भिक्षुपिं ! चक्षुसंस्पर्शज वेदनायागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्यपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः। श्रोत्रसंस्पर्शज वेदनायागु ···। घ्राणसंस्पर्शज वेदनायागु ···। जिह्वासंस्पर्शज वेदनायागु ···। कायसंस्पर्शज वेदनायागु ···। मनोसंस्पर्शज वेदनायागु ···।

६. सञ्ञा-सुत्त

६. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! रूप-संज्ञायागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः। शब्द-संज्ञायागु ···। गन्ध-संज्ञायागु ···। रस-संज्ञायागु ···। स्पर्श-संज्ञायागु ···। धर्म-संज्ञायागु ···।

"भिक्षुपिं ! रूप-संज्ञायागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्यपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः। शब्द-संज्ञायागु ···। गन्ध-संज्ञायागु ···। रस-संज्ञायागु ···। स्पर्श-संज्ञायागु ···। धर्म-संज्ञायागु ···।

७. सञ्चेतना-सुत्त

७. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! रूप-संचेतनायागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः। शब्द-संचेतनायागु ···। गन्ध-संचेतनायागु ···। रस-संचेतनायागु ···। स्पर्श-संचेतनायागु ···। धर्म-संचेतनायागु ···।

"भिक्षुपिं ! रूप-संचेतनायागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्यपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः । शब्द-संचेतनायागु ··· । गन्ध-संचेतनायागु ··· । रस-संचेतनायागु ··· । स्पर्श-संचेतनायागु ··· । धर्म-संचेतनायागु ··· ।

८. तण्हा-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप-तृष्णायागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः । शब्द-तृष्णायागु ··· । गन्ध-तृष्णायागु ··· । रस-तृष्णायागु ··· । स्पर्श-तृष्णायागु ··· । धर्म-तृष्णायागु ··· ।

"भिक्षुपिं ! रूप-संचेतनायागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्यपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः । शब्द-तृष्णायागु ··· । गन्ध-तृष्णायागु ··· । रस-तृष्णायागु ··· । स्पर्श-तृष्णायागु ··· । धर्म-तृष्णायागु ··· ।

९. धातु-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुयागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः । आपोधातुयागु ··· । तेजोधातुयागु ··· । वायुधातुयागु ··· । आकाशधातुयागु ··· । विज्ञानधातुयागु ··· ।

"भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुयागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्यपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः । आपोधातुयागु ··· । तेजोधातुयागु ··· । वायुधातुयागु ··· । आकाशधातुयागु ··· । विज्ञानधातुयागु ··· ।

१०. खन्ध-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूप *(स्कन्ध, समूह, पुचः)* यागु उत्पत्ति, स्थिति व प्रादुर्भाव जूगु धयागु हे दुःखयागु उत्पत्ति खः, रोगयागु स्थिति खः, जरामरणयागु प्रादुर्भाव जूगु खः । शब्दयागु ··· । गन्धयागु ··· । रसयागु ··· । स्पर्शयागु ··· । धर्मयागु ··· ।

"भिक्षुपिं ! रूपयागु निरोध, व्युपशम व अस्त जूगु धयागु हे दुःखयागु निरोध खः, रोगयागु व्यपशम खः, अले जरामरणयागु अस्त जूगु खः । शब्दयागु ··· । गन्धयागु ··· । रसयागु ··· । स्पर्शयागु ··· । धर्मयागु ··· ।

उप्पाद-संयुत्त क्वचाल ।

२७. किलेस-संयुत्त

१. चक्खु-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! चक्षुइ *(मिखाय्)* छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः । श्रोत्रय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः । घ्राणय् ··· । जिह्वाय् ··· । कायय् ··· । मनय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः । भिक्षुपिं ! गुबले थुपिं खुगू थासय् *(चक्षु, श्रोत्र, घ्राण, जिह्वा, काय व मनय्)* भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्क्रम्य पाखे भुके जुइ । नैष्क्रम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ ।

२. रूप-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूपय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः । शब्दय् ··· । गन्धय् ··· । रसय् ··· । स्पर्शय् ··· । धर्मय् ··· ।

भिक्षुपिं ! गुबले थुपिं खुगू थासय् *(चक्षु, श्रोत्र, घ्राण, जिह्वा, काय व मनय्)* भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्क्रम्य पाखे भुके जुइ । नैष्क्रम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ ।

३. विञ्ञाण-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञानय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः । श्रोत्रविज्ञानय् ··· । घ्राणविज्ञानय् ··· । जिह्वाविज्ञानय् ··· । कायविज्ञानय् ··· । मनोविज्ञानय् ··· ।

भिक्षुपिं ! गुबले थुपिं खुगू थासय् *(चक्षु, श्रोत्र, घ्राण, जिह्वा, काय व मनय्)* भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्क्रम्य पाखे भुके जुइ । नैष्क्रम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ ।

४. सम्फस्स-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! चक्षु संस्पर्शय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः । श्रोत्रसंस्पर्शय् ··· । घ्राणसंस्पर्शय् ··· । जिह्वासंस्पर्शय् ··· । कायसंस्पर्शय् ··· । मनोसंस्पर्शय् ··· ।

भिक्षुपिं ! गुबले ··· भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्कम्य पाखे भुके जुइ। नैष्कम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ।

५. सम्फस्सज-सुत्त

५. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! चक्षुसंस्पर्शज वेदनाय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः। श्रोत्रसंस्पर्शज वेदनाय् ···। घ्राणसंस्पर्शज वेदनाय् ···। जिह्वासंस्पर्शज वेदनाय् ···। कायसंस्पर्शज वेदनाय् ···। मनोसंस्पर्शज वेदनाय् ···।

भिक्षुपिं ! गुबले ··· भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्कम्य पाखे भुके जुइ। नैष्कम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ।

६. सञ्ञा-सुत्त

६. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! रूप-संज्ञाय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः। शब्द-संज्ञाय् ···। गन्ध-संज्ञाय् ···। रस-संज्ञाय् ···। स्पर्श-संज्ञाय् ···। धर्म-संज्ञाय् ···।

भिक्षुपिं ! गुबले ··· भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्कम्य पाखे भुके जुइ। नैष्कम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ।

७. सञ्चेतना-सुत्त

७. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! रूप-संचेतनाय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः। शब्द-संचेतनाय् ···। गन्ध-संचेतनाय् ···। रस-संचेतनाय् ···। स्पर्श-संचेतनाय् ···। धर्म-संचेतनाय् ···।

"भिक्षुपिं ! गुबले ··· भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्कम्य पाखे भुके जुइ। नैष्कम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ।"

८. तण्हा-सुत्त

८. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! रूप-तृष्णाय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः। शब्द-तृष्णाय् ···। गन्ध-तृष्णाय् ···। रस-तृष्णाय् ···। स्पर्श-तृष्णाय् ···। धर्म-तृष्णाय् ···।

"भिक्षुपिं ! गुबले ··· भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्कम्य पाखे भुके जुइ। नैष्कम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ।"

९. धातु-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! पृथ्वीधातुइ छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः । आपोधातुइ ··· । तेजोधातुइ··· । वायुधातुइ ··· । आकाशधातुइ ··· । विज्ञानधातुइ ··· ।

"भिक्षुपिं ! गुबले ··· भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्क्रम्य पाखे भुके जुइ । नैष्क्रम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ ।"

१०. खन्ध-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! रूपय् *(स्कन्धय्, समूहय् पुचलय्)* छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपक्लेश खः । ··· *(पूर्ववत्)* ··· विज्ञानय् छन्दराग दुगु धयागु हे चित्तयागु उपकलेश खः ।

भिक्षुपिं ! गुबले थुपिं न्यागू थासय् *(न्यागू स्कन्धय्)* भिक्षुयागु चित्त उपक्लेश रहित जुया वनी उबले वयागु चित्त नैष्क्रम्य पाखे भुके जुइ । नैष्क्रम्यय् अभ्यस्त जूगु चित्त प्रज्ञापूर्वक साक्षात्कार याना कायेबहःगु धर्मय् लगे जुइ ।

किलेस-संयुत्त क्वचाल।

२८. सारिपुत्त-संयुत्त

१. विवेकज-सुत्त

१. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना भिक्षाटनया निर्तिं श्रावस्ती बिज्यात । श्रावस्ती भिक्षाटन याना बिज्याये धुंका भोजन धुंका न्हिने विहारया निर्तिं गन अन्धवन दु अन बिज्यात ।

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात । आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात । अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – “आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत अति प्रसन्न खने दु । छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु । आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?

“आवुसो ! कामनारहितगु, अकुशलरहितगु सवितर्क-सविचार समाधिज प्रीतिसुख दुगु प्रथमध्यानय् समाधिष्ठ जुया थौं जिं विहार याना । आवुसो ! उगु ध्यानय् *(उगु ध्यानय् च्वनेबले)* जित थथे मजू – ‘जि प्रथमध्यानय् च्वं च्वना, जि प्रथमध्यानय् समाधिष्ठ जुया च्वना अथवा जि प्रथमध्यानं दना !’ थथे नं जित मजू ।”

“आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ममंकार मानानुशय सकतां तःन्हुं निसें बांलाक समुच्छेद जुइ धुंकूगु हे दु उकिं हे आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे मजूगु – जि प्रथमध्यानय् च्वं च्वना, जि प्रथमध्यानय् समाधिष्ठ जुया च्वना अथवा जि प्रथमध्यानं दना इत्यादि ।”

२. अवितक्क-सुत्त

२. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुनां पात्र चीवर धारण याना भिक्षाटनया निर्तिं श्रावस्ती बिज्यात । श्रावस्ती भिक्षाटन याना बिज्याये धुंका भोजन धुंका न्हिनेया विहारया निर्तिं गन अन्धवन दु अन बिज्यात ।

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात । आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात । अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपत्रुयात थथे धया बिज्यात – “आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत

अति प्रसन्न खने दु। छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु। आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?

"आवुसो ! वितर्क विचारयात उपशान्त याना आध्यत्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार रहित समाधिज प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यानय् समाधिष्ठ जुया थौं जिं विहार याना। आवुसो ! उगु ध्यानय् जित थथे मजू – 'जि द्वितीयध्यानय् च्वंच्वना, जि द्वितीय ध्यानय् समाधिष्ठ जुया च्वना अथवा जि द्वितीयध्यानं दना ! ' थथे नं जित मजू।"

"आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ममंकार मानानुशय सकतां तःन्हुं निसें बांलाक समुच्छेदः जुइ धुंकूगु हे दु उकिं हे आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे मजूगु ··· ।"

३. पीति-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात। आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात। अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत अति प्रसन्न खने दु। छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु। आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?"

"आवुसो ! प्रीतियात नं त्याग याना उपेक्षित जुया स्मृतिसम्प्रजन्य जुया शारीरिक सुखानुभव याना च्वना। थुकियात आर्यपिंसं 'उपेक्षावान स्मृतिवान सुखपूर्वक च्वनेगु' धका धाइ, थुजागु तृतीयध्यानय् समाधिष्ट जुया थौं विहार याना। आवुसो ! उगु ध्यानय् जित थथे मजू – 'जि तृतीयध्यानय् च्वं च्वना, जि तृतीयध्यानय् समाधिष्ठ जुया च्वना अथवा जि तृतीयध्यानं दना !"

"आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ममंकार मानानुशय सकतां तन्हुं निसें बांलाक समुच्छेद जुइ धुंकूगु हे दु उकिं हे आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे मजूगु – ··· ।"

४. उपेक्सा-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात। आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात। अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत अति प्रसन्न खने दु। छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु। आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?"

"आवुसो ! सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना न्हापां हे सौमनस्य *(=मानसिक सुख)*, दौमनस्य *(=मानसिक दुःख)* या अन्त याना सुख दुःख मदुगु उपेक्षा व स्मृति परिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यानय् समाधिष्ठ जुया थौं जिं विहार याना। आवुसो ! उगु ध्यानय् जित थथे मजू – 'जि

चतुर्थध्यानय् च्वं च्वना, जि चतुर्थध्यानय् समाधिष्ठ जुया च्वना अथवा जि चतुर्थध्यानं दना ! थथे नं जित मजू ।'

"आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ममंकार मानानुशय सकतां तःन्हुं निसें बांलाक समुच्छेद जुइ धुंकूगु हे दु उकिं हे आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे मजूगु – ··· ।"

५. आकासानञ्चायतन-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात । आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात । अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत अति प्रसन्न खने दु । छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु । आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?"

" आवुसो ! सकतां प्रकारं रूप संज्ञा समतिक्रम याना, प्रतिघसंज्ञायात अन्त याना नानात्व संज्ञायात मनन मयासे 'आकाश अनन्त खः' धका आकाशानन्त्यायतन *(समापत्ति)* ध्यानय् समाधिष्ठ जुया थौं विहार याना । आवुसो ! उगु ध्यानय् जित थथे मजू – ··· ।"

आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ··· पूर्ववत् ··· ।

६. विञ्ञाणञ्चायतन-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात । आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात । अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत अति प्रसन्न खने दु । छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु । आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?"

"आवुसो ! सर्व आकाशानन्त्यायतनयात अतिक्रमण याना विज्ञान अनन्त खः धका विज्ञानन्त्यायतन *(समापत्ति)* ध्यानय् समाधिष्ठ जुया थौं विहार याना । आवुसो ! उगु ध्यानय् जित थथे मजू – ··· ।"

आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ··· पूर्ववत् ··· ।

७. आकिञ्चञ्ञायतन-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात । आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात

बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात । अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत अति प्रसन्न खने दु । छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु । आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?"

"आवुसो ! सर्व विज्ञानन्त्यायतनयात अतिक्रमण याना 'छुं मदु' धयागु आकिंञ्चन्यायतनयात प्राप्त याना च्वना । आवुसो ! उगु ध्यानय् जित थथे मजू – ··· ।"

आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ··· पूर्ववत् ··· ।

८. नेवसञ्ञानासञ्ञायतन-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात । आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात । अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत अति प्रसन्न खने दु । छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु । आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?"

"आवुसो ! सर्व आकिञ्चन्यायतनयात अतिक्रमण याना नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना च्वना । आवुसो ! उगु ध्यानय् जित थथे मजू – ··· ।

आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ··· पूर्ववत् ··· ।

९. निरोधसमापत्ति-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन अनाथपिण्डिकया आराम जेतवन दु अन बिज्यात । आयुष्मान् आनन्दं तापाकं निसें आयुष्मान् सारिपुत्रयात बिज्याना च्वंगु खंका बिज्यात । अनंलि आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र ! छलपोलया इन्द्रियत अति प्रसन्न खने दु । छपिनि मुखवर्ण नं परिशुद्ध तथा उज्ज्वल खने दु । आयुष्मान् सारिपुत्रं थौं गुगु पत्ति ध्यानय् विहार याना बिज्याना ?"

आवुसो ! सर्व नैवसंज्ञानासंज्ञायतनयात अतिक्रमण याना संज्ञावेदयितनिरोध समापत्ति *(ध्यान)* प्राप्त याना च्वना । आवुसो ! उगु ध्यानय् जित थथे मजू – ··· ।

आयुष्मान् सारिपुत्रयागु अहंकार ··· पूर्ववत् ··· ।

१०. सूचिमुखी-सुत्त

१०. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् च्वना बिज्याना च्वना । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना भिक्षाया नितिं राजगृहय् बिज्यात । राजगृहय् छसिंकथं *(सपदान पिण्डाय)* भिक्षाटन याये धुंका भोजन धुंका छथाय्

अङ्गलय् लिधना भिक्षा भोजन याना बिज्याना च्वन । अनंलि सूचिमुखी परिव्राजक गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु, अन वल । वया आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यन –

"श्रमण ! छाय् क्वसुना नया च्वना ?"

"क्येंहें मय्जु ! जिं क्वसुना नयागु मदु ।"

"श्रमण ! अथे जूसा थस्वया नया च्वनागु लाले ?"

"क्येंहें मय्जु ! जिं थस्वया नया च्वनागु मदु ।"

"श्रमण ! अथेजूसा प्यंगू दिशाय् स्वया नया च्वनागु लाले ?"

"क्येंहें मय्जु । जिं प्यंगू दिशाय् स्वया नं नया च्वनागु मदु ।?"

"श्रमण ! अथेजूसा विदिशापाखें स्वया नया च्वनागु लाले ?"

"क्येंहें मय्जु ! जिं विदिशा पाखे स्वया नं नया च्वनागु मदु ।"

"श्रमण ! छाय् क्वसुना नया च्वनाला धका न्यनां नं 'क्येंहें मय्जु ! जिं क्वसुना नयागु मदु' धका धाल । श्रमण ! अथेजूसा थस्वया नया च्वनागु लाले धका न्यनां नं 'क्येंहें मय्जु ! जिं थस्वया नया च्वनागु मदु' धका धाल । श्रमण ! अथे जूसा प्यंगू दिशाय् स्वया नया च्वनागु लाले धका न्यनां नं 'क्येंहें मय्जु ! जिं प्यंगू दिशाय् स्वया नं नया च्वनागु मदु' धका धाल । श्रमण ! अथे जूसा विदिशापाखें स्वया नया च्वनागु लाले धका न्यनां 'क्येंहें मय्जु ! जिं विदिशापाखे स्वया नं नया च्वनागु मदु धका धाल ।' 'श्रमण ! अथे जूसा गुकथं नया च्वनागुले ?"

"क्येंहें मय्जु ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं तिरश्चीन विद्या धयागु वस्तुविद्यादि मिथ्याजीवनद्वारा जीविका याइ – अजाम्ह श्रमण ब्राह्मणयात – 'क्वस्वना नइम्ह' धका धाइ ।"

क्येंहें मय्जु ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं तिरश्चीन विद्या धयागु नक्षत्रविद्यादि मिथ्याजीवनद्वारा जीविका याइ – अजापिं श्रमण ब्राह्मणपिंत – 'च्वय् स्वया नइम्ह' धका धाइ ।

क्येंहें मय्जु ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं – थुखे उखे वये–वनेगु दूततयेगु ज्यां आदि मिथ्याजीवनद्वारा जीविका याइ – अजापिं श्रमण ब्राह्मणपिंत 'प्यंगू दिशाय् स्वया नइम्ह' धका धाइ ।

क्येंहें मय्जु ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं – तिरश्चीनविद्या धाइगु अङ्ग विद्यादिं मिथ्याजीवनद्वारा जीविका याइ – अजापिं श्रमण ब्राह्मणपिंत – 'विदिशा स्वया नइम्ह' धका धाइ ।

"क्येंहें मय्जु ! जिं अजागु तिरश्चीनविद्या धयागु वस्तुविद्यादि मिथ्याजीवनद्वारा जीविका मयाना, तिरश्चीन विद्या धयागु नक्षत्र विद्यादिं मिथ्याजीवनद्वारा नं जीविका मयाना, उखे थुखे वये वनेगु दूततयेगु ज्या आदिद्वारा मिथ्याजीविका नं यानागु मदु , नत तिरश्चीन विद्या माने याना तःगु अङ्गविद्यादि मिथ्याजीवनद्वारा नं जीविका यानागु दु बरू धर्मतापूर्वक भिक्षा भोजन माला *(भिक्षाटन याना)* अले धर्मतापूर्वक माला हयागु भिक्षा भोजनद्वारा जीविका याना ।"

अनंलि, सूचिमुखी परिव्राजिका राजगृहया सडकं सडकय् *(लाछिं लाछिइ)* व निकालं निकालंय् चाचा हिला थथे धया जुल – "श्रमण शाक्यपुत्रीयपिंसं धर्मतापूर्वक आहार ग्रहण याः । श्रमण शाक्यपुत्रीयपिंसं निरवद्य *(दोषरहित)* नसा भपा बिज्याः । श्रमण शाक्यपुत्रीयपिंत भिक्षा भोजन ब्यु ।"

सारिपुत्र-संयुत्त क्वचाल ।

२९. नाग-संयुत्त

१. सुद्धिक-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! नाग-योनि प्यथी दु । छु छु प्यथी ? (१) अण्डज नाग, (२) जलाबुजा *(जलायुज, पिण्डज)* नाग, (३) संस्वेदज नाग, (४) औपपातिक नाग । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यथी नाग योनि दु ।

२. पणीततर-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! नागयोनि प्यथी दु । छु छु प्यथी ? (१) अण्डज नाग, (२) जलाबुजा नाग, (३) संस्वेदज नाग (४) औपपातिक नाग । भिंक्षुपिं ! अण्डज नाग सिबे जलाबुजा नाग, संस्वेदज नाग व औपपातिक नाग प्रणीततर *(उत्तम)* ख: । भिक्षुपिं ! अण्डज नाग, जलाबुजा नाग सिबे संस्वेदज नाग व औपपातिक नाग प्रणीततर ख: । अण्डज नाग, जलाबुजा नाग, संस्वदेज नाग सिबे औपपातिक नाग प्रणीततर ख: । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू प्रकारयागु नाग योनि दु ।

३. उपोसथ-सुत्त

३. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु ख:, छु प्रत्यय ख: कि गुलिं अण्डज नाग उपोसथ च्वं अले बांलागु शरीर दुम्ह जुया वइगु ख: ?

"भिक्षुपिं ! गुलिं अण्डज नागपिनि मनय् थथे जुइगु – "जिपिं न्हापा शरीरं, वचनं व मनं पुण्य पाप याइपिं ख: उकिं जिपिं सिइ धुंका अण्डज नागयोनिस उत्पल जुल । उकिं, आ: जिमिसं शरीर, वचन व मनं सदाचार याये माल, गुकिं याना सिइ धुंका जिपिं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ दयेमा । का वा, आवंलि भीसं शरीरं भिंगु ज्या याये नु, वचनं भिंगु ज्या याये नु, मनं भिंगु ज्या याये नु ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व हे हेतु ख:, थ्व हे प्रत्यय ख: कि गुलिं अण्डज नाग उपोसथ च्वं अले बांलागु शरीर दुम्ह जुइगु ख: ।"

४. दुतियउपोसथ-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं जलाबुजा नाग उपोसथ च्वं अले बांलागु शरीर दुम्ह जुया वइगु खः ?

··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

५. ततियउपोसथ-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं संस्वेदज नाग उपोसथ च्वं अले बांलागु शरीर दुम्ह जुया वइगु खः ?

··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

६. चतुत्थउपोसथ-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं औपपातिक नाग उपोसथ च्वं अले बांलागु शरीर दुम्ह जुया वइगु खः ?

··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

७. सुत-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सीना वनांलि अण्डज नागयोनी उत्पन्न जुइगु खः ?

"भिक्षु ! गुलिं शरीर, वचन व मनं पुण्य पाप नितां याइपिं दु । इमिसं न्यना तःगु दइ – अण्डज नागयोनी दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ । अतः इमिगु मनय् थथे जुइ – "ओह ! जिपिं सिनांलि अण्डज नागयोनी उत्पन्न जुइ दयेमा ।"

इपिं सिना वनांलि अण्डज नागयोनी उत्पन्न जुइ ।

"भिक्षु ! थ्व हे हेतु खः ··· ।

८. दुतियसुत-सुत्त

८. ··· *('अण्डज' थासय् 'जलाबुजा', मेगु फुक्क यथावत्)*

९. ततियसुत-सुत्त

९. ··· *('अण्डज' थासय् 'संस्वेदज', मेगु फुक्क यथावत्)*

१०. चतुत्थसुत-सुत्त

१०. ··· *('अण्डज' थासय् 'औपपातिक', मेगु फुक्क यथावत्)*

११-२०. अण्डजदानूपकार-सुत्तदसकं

११-२०. ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सिना वनांलि अण्डज नागयोनी उत्पन्नं जुइगु खः ?

"भिक्षु ! गुलिं शरीर, वचन व मनं पुण्य पाप नितां याइपिं दु । इमिसं त्यना तःगु दइ – अण्डज नागयोनी दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ । अतः इमिगु मनय् थथे जुइ – "ओह ! जिपिं सिनांलि अण्डज नागयोनी उत्पन्न जुइ दयेमा ।"

इमिसं (१) अन्न [२५]··· (२) पान ··· , (३) वस्त्र ··· (४) यान ··· , (५) माला ··· , (६) गन्ध ··· , (७) विलेपन ··· , (८) शय्या ··· , (९) छें ···, (१०) मत दान बिइ ।

इपिं सिना वनांलि अण्डज नागयोनी उत्पन्न जुइ ।

२१-५० जलावुजादिदानूपकार-सुत्त तिंसक

२१-५०. श्रावस्ती ··· । *(अण्डजया थासय् 'जलाबुजा' भिःपु सूत्र, 'संस्वेदज' भिःपु सूत्र व औपपातिक भिःपु सूत्र च्वय्या सूत्रय्थें सिइकेगु)*

नाग-संयुत्त क्वचाल ।

---

२५ प्रत्येक सूत्रय् छगू छगू दान बिइगु हिसापं थ्व हे छपु सूत्रय् भिःपु सूत्र दुथ्याका तःगु जुल ।

३०. सुपण्ण-संयुत्त

१. सुद्धिक-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! सुपर्ण *(गरुड)* योनि प्यथी दु । छु छु प्यथी ? (१) अण्डज-सुपर्ण, (२) जलावुजा *(जलायुज, पिण्डज)* सुपर्ण, (३) संस्वेदज सुपर्ण (४) औपपातिक सुपर्ण । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यथी सुपर्ण *(गरुड)* दु ।

२. हरन्ति-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अण्डज सुपर्ण *(गरुडं)* अण्डज नागतय्‌त ज्वना यंकी,पिण्डज, संस्वेदज व औपपातिकपिंत मखु ।

पिण्डज गरुडं अण्डज व पिण्डज नागतय्‌त ज्वना यंकी, संस्वेदज व औपपातिकपिंत मखु ।

संस्वेदज गरुडं अण्डज, पिण्डज, संस्वेदज नागतय्‌त ज्वना यंकी, औपपातिकयात मखु ।

औपपातिक गरुडं फुक्कसित ज्वना यंकी । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यथी गरुड योनि दु ।

३. द्वयकारी-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सीना वनांलि अण्डज सुपर्ण *(गरुड)* योनी उत्पन्न जुइगु खः ?

"भिक्षु ! गुलिं शरीर, वचन व मनं पुण्य पाप नितां याइपिं दु । इमिसं न्यना तःगु दइ – अण्डज सुपर्ण दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ । अतः इमिगु मनय् थथे जुइ – "ओह ! जिपिं सिनांलि अण्डज सुपर्ण योनी उत्पन्न जुइ दयेमा ।"

इपिं सिना वनांलि अण्डज गरुड योनी उत्पन्न जुइ ।

"भिक्षु ! थ्व हे हेतु खः ··· ।

४-६. दुतियादिद्वयकारी-सुत्तत्तिक

४. *('अण्डज' थासय् 'जलाबुजा,' मेगु फुक्क यथावत्)*

५. *('अण्डज' थासय् 'संस्वेदज,' मेगु फुक्क यथावत्)*

६. *('अण्डज' थासय् 'औपपातिक,' मेगु फुक्क यथावंत्)*

७-१६. अण्डजदानूपकार-सुत्तदसकं

७-१६. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सीना वनांलि अण्डज गरुड योनी उत्पन्न जुइगु खः ?

"भिक्षु ! गुलिं शरीर *(काय)*, वचन व मनं पुण्य पाप नितां याइपिं दु । इमिसं न्यना तःगु दइ – अण्डज गरुड योनी दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ । अतः इमिगु मनय् थथे जुल – "ओह ! जिपिं सिनांलि अण्डज गरुड योनी उत्पन्न जुइ दयेमाः ।"

इमिसं (१) अन्न [२६]··· (२) पान ··· , (३) वस्त्र ··· (४) यान ··· , (५) माला ··· , (६) गन्ध ··· , (७) विलेपन ··· , (८) शय्या ··· , (९) छें ···, (१०) मत दान बिइ ।

इपिं सिना वनांलि अण्डज नागयोनी उत्पन्न जुइ ।

१७-४६. जलाबुजादानूपकार-सुत्त

१७-४६. श्रावस्ती ··· । *('अण्डजया थासय्' 'जलाबुजा' भिपु सूत्र, 'संस्वेदज' भिपु सूत्र व औपपातिक भिपु-सुत्र च्वय्थें सिइकेगु)*

(थुगु संयुत्तय् जम्मा ४६ पु सूत्र दु)

सुपण्ण-संयुत्त क्वचाल ।

---

२६ प्रत्येक सूत्रय् छगू छगू दान बिइगु हिसापं थ्व हे छपु सूत्रय् भिपु सूत्र दुथ्याका तःगु जुल ।

३१. गन्धब्बकाय-संयुत्त

१. सुद्धिक-सुत्त

१. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात । ··· *(पूर्ववत्)* ··· भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! गन्धर्वकाय देवपिनि वारे उपदेश बिये त्यना ··· न्यं । ···

"भिक्षुपिं ! गन्धर्वकाय देव धयापिं गजापिं खः ? भिक्षुपिं ! गुलिं देवपिं मूलगन्धय् च्वनिपिं दु । गुलिं देवपिं फल्गुगन्धय् च्वनिपिं दु । गुलिं देवपिं छ्यंगु ख्वालागन्धय् च्वनिपिं दु । गुलिं देवपिं पपटिक गन्धय् च्वनिपिं दु । गुलिं देवपिं हःया गन्धय् च्वनिपिं दु । गुलिं देवपिं स्वांया गन्धय् च्वनिपिं दु । गुलिं देवपिं फल गन्धय् च्वनिपिं दु । गुलिं देवपिं गन्ध-गन्धय् च्वनिपिं दु । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ 'गन्धर्वकाय देवपिं' ।

२. सुचरित-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं थनं सीना वनांलि गन्धर्वकायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइगु ?

"भिक्षु ! गुलिसिनं शरीर, वचन व मनं सदाचार याइ । वं न्यना तःगु दइ – गन्धर्वकायिक देवपिं दीर्घायु सुन्दर व सुखी जू ।

अनंलि, इमिगु मनय् थथे जुइ – 'अहो ! थनं सिनांलि जि नं गन्धर्वकायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ दयेमा ।' थुकथं व थन सिनांलि गन्धर्वकायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ ।

"भिक्षु ! थ्व हे हेतु खः ··· ।

३. मूलगन्धदाता-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सीना वनांलि मूल गन्धय् च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइगु ?

"भिक्षु ! थन गुलिं शरीर, वचन व मनं सुचरित्र ज्या याइ । वं न्यना तःगु दइ – 'मूलगन्धय् च्वनिपिं देवपिं दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ ।' वयात थथें जुइ – "ओह ! जिपिं सिनांलि मुलगन्धय् च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ दयेमा ।" वं मूल गन्ध दान बिइ । थुकथं व सिनांलि मूलगन्धय् च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ ।

"भिक्षु ! थ्व हे हेतु खः ··· ।

४-१२. सारगन्धादिदाता-सुत्त नवक

४-१२. लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सीना वनांलि सारगन्धय् च्वनिपिं ··· फल्गु गन्धय् च्वनिपिं ··· छ्यंगु ख्वाला गन्धय् च्वनिपिं ··· पपटिक गन्धय् च्वनिपिं ··· हःया गन्धय् च्वनिपिं ··· स्वांया गन्धय् च्वनिपिं ··· फल गन्धय् च्वनिपिं ··· गन्ध-गन्धय् च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइगु ?

(बाँकी फुक्क पूर्ववत्)

१३-२२. मूलगन्धदानूपकार-सुत्त दसकं

१३-२२. श्रावस्ती ··· ।

छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सीना वनांलि मूल गन्धय् च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइगु खः ।

"भिक्षु ! गुलिं शरीर, वचन व मनं पुण्य कर्म याइपिं दु । इमिसं न्यना तःगु दइ – मूल गन्धय् च्वनिपिं देवपिं दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ । अतः इमिगु मनय् थथे जुइ – "ओह ! जिपिं सिनांलि मूल गन्धय् च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ दयेमा ।"

इमिसं (१) अन्न [२७]··· (२) पान ···, (३) वस्त्र ··· (४) यान ···, (५) माला ···, (६) गन्ध ···, (७) विलेपन ···, (८) शय्या ···, (९) छेँ ···, (१०) मत दान बिइ ।

इपिं सिनां वनांलि मूलगन्धय् च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ ।

२३-११२. सारगन्धादिदानूपकार-सुत्तनवुतिकं

(च्वय्यागु छपु सूत्रय् १० पु सूत्र दुथें थनं क्वय्या गुपु सूत्रय् ९x१०=९० पु सूत्र दु धका सिइकेमा । गथेकि – सारगन्धय् १० पु, फल्गुगन्धय् १० पु, छ्यंगु ख्वाला गन्धय् १० पु, पपटिक गन्धय् १० पु, हःया गन्धय् १० पु, स्वांया गन्धय् १० पु, फलया गन्धय् १० पु, रसया गन्धय् १० पु, गन्ध गन्धय् १० पु जम्मा ९० पु ।

गन्धब्बकाय-संयुत्त क्वचाल ।

---

२७ प्रत्येक सूत्रय् छगू छगू दान बिइगु हिसापं थ्व हे छपु सूत्रय् भिपु सूत्र दुथ्याका तःगु जुल ।

३२. वलाहक-संयुत्त

१. सुद्धिक-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! वलाहककायिक देवपिनि *(सुपाचय् च्वनिपिं देवपिनि)* बारे उपदेश बिये त्यना । न्यं ··· ।

"भिक्षुपिं ! वलाहककायिक देवपिं धयापिं गजापिं खः ? भिक्षुपिं ! शीत वलाहक *(कायिक)* देवपिं दु । उष्ण वलाहक *(कायिक)* देवपिं दु । अभ्र वलाहक *(मलः ?)* देवपिं दु । वात वलाहक देवपिं दु । वर्षा वलाहक देवपिं दु । भिक्षुपिं ! थुमित वलाहककायिक देवपिं धका धाइ ।

२. सुचरित-सुत्त

२. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सीना वनांलि वलाहककायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइगु ?

"भिक्षु ! थन गुलिं शरीर, वचन व मनं सदाचार याइपिं दु । वं न्यना तःगु दइ – वलाहककायिक देवपिं दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ । अतः इमिगु मनय् थथे जुइ – "ओह ! जिपिं सिनांलि वलाहक कायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ दयेमा ।"

इपिं सिना वनांलि वलाहककायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ ।

"भिक्षु ! थ्व हे हेतु खः ··· ।

३-१२. सीतवलाहकदानूपकार-सुत्तदसकं

३-१२. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः, कि गुलिं सीना वनांलि शीतवलाहक कायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइगु ?

"भिक्षु ! थन गुलिं शरीर, वचन व मनं सदाचार याइपिं दु । वं न्यना तःगु दइ – शीतवलाहक कायिक देवपिं दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ । अतः इमिगु मनय् थथे जुइ – "ओह ! जिपिं सिनांलि शीत वलाहककायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ दयेमा ।"

इमिसं (१) अन्न [२८]··· (२) पान ··· , (३) वस्त्र ··· (४) यान ··· , (५) माला ··· , (६) गन्ध ··· , (७) विलेपन ··· , (८) शय्या ··· , (९) छें ···, (१०) मत दान बिइ ।

इपिं सिना वनांलि वलाहककायिक च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ ।

---

२८ प्रत्येक सूत्रय् छगू छगू दान बिइगु हिसापं थ्व हे छपु सूत्रय् भिपु सूत्र दुथ्याका तःगु जुल ।

१३-५२. उण्हवलाहकदानूपकार-सुत्त

१३-५२. श्रावस्ती … । … छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि गुलिं सिना वनांलि उण्णवलाहकं देवपिनि बिचय् … अभ्रवलाहक देवपिनि बिचय् … वातवलाहक देवपिनि बिचय् … वर्षावलाहक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइगु ?

"भिक्षु ! थन गुलिं शरीर, वचन व मनं सदाचार याइपिं दु । वं न्यना तःगु दइ – … वलाहक कायिक देवपिं दीर्घायु, सुन्दर एवं सुखी जुइ । अतः इमिगु मनय् थथे जुइ – "ओह ! जिपिं सिनांलि … वलाहक कायिक देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ दयेमाः ।"

इमिसं (१) अन्न [२९]… (२) पान … , (३) वस्त्र … (४) यान … , (५) माला … , (६) गन्ध … , (७) विलेपन … , (८) शय्या … , (९) छें …, (१०) मत दान बिइ ।

इपिं सिना वनांलि … वर्षावलाहक च्वनिपिं देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइ ।

५३. सीतवलाहक-सुत्त

५३. श्रावस्ती … । … छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हे तु खः, छु प्रत्यय खः कि गुबलें गुबलें शीत *(ख्वाउंगु तापक्रम दइगु)* जुइगु ?

"भिक्षु ! शीतवलाहक धयापिं देवपिं दु । इमिगु मनय् थथे जुइ – जिमिसं थःगु रतिं रमण याये, गुबले इमिगु मनय् थथे जुइ उबले शीत बढे जुइगु खः ।

५४. उण्हवलाहक-सुत्त

… "भिक्षु ! उष्णवलाहक धयापिं देवपिं दु … ।

५५. अब्भवलाहक-सुत्त

… "भिक्षु ! अभ्रवलाहक धयापिं देवपिं दु … ।

५६. वातवलाहक-सुत्त

… "भिक्षु ! वातवलाहक धयापिं देवपिं दु … ।

५७. वस्सवलाहक-सुत्त

… "भिक्षु ! वर्षावलाहक धयापिं देवपिं दु … ।

वलाहक-संयुत्त क्वचाल ।

---

२९ प्रत्येक सूत्रय् छगू छगू दान अनुसारं ४ x १० = ४० पु सूत्र जुल ।

३३. वच्छगोत्त-संयुत्त

१. रूपअञ्ञाण-सुत्त

१. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि *(=छन्हु)*, वत्सगोत्र परिव्राजक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल। वया भगवानयात सम्मोदनीय कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजकं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि संसारय् थुलिमच्छि प्रकारयागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुया च्वंगु – "लोक अन्त खः," "लोक अनन्त खः," "व हे जीव व हे शरीर खः," "जीव मेम्ह हे शरीर मेम्ह हे खः" "तथागत मरणं लिपा दइ", "तथागत मरणं लिपा दइगु नं खः दइगु नं मखु", "तथागत मरणं लिपा दइ मखु, मदइगु नं मखु" ?

"वत्स ! रूपयागु अज्ञानं, रूप समुदययागु अज्ञानं, रूप निरोधयागु अज्ञानं, रूप निरोधगामिनी प्रतिपदायागु अज्ञानं संसारय् थुलिमच्छि प्रकारगु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुया च्वंगु खः – "लोक शाश्वत खः", ··· तथागत मरणं लिपा दइ मखु, मदइगु नं मखु।"

(क्वय्या सूत्र नं थ्व हे सूत्रथें सिइकेगु)

२. वेदनाअञ्ञाण-सुत्त

··· वत्स ! वेदनायागु अज्ञानं ···

३. सञ्ञाअञ्ञाण-सुत्त

··· वत्स ! संज्ञायागु अज्ञानं ···।

४. सङ्खारअञ्ञाण-सुत्त

··· वत्स ! संस्कारयागु अज्ञानं ···।

५. विञ्ञाणअञ्ञाण-सुत्त

··· वत्स ! विज्ञानयागु अज्ञानं ···।

६-१०. रूपअस्सनादि-सुत्तपञ्चकं

६. श्रावस्ती ···। *(थुकी दुगु न्यापु सूत्र नं च्वय्‌या १ नं सूत्रथें ख:, लिसलय्‌ रूपया अज्ञानं आदिया थासय्‌ रूपयात बांलाक मखंगुलिं (अदर्शनं), रूप समुदययात बांलाक मखंगुलिं, रूप निरोधयात बांलाक मखंगुलि रूप निरोधगामिनी प्रतिपदायात बांलाक मखंगुलिं संसारय्‌ थुलिमच्छि मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुया च्वंगु ख: – ··· आदि मिले यायेगु)*

··· वत्स ! रूपयात बांलाक मखंगुलि ···

७. ··· वेदनायात बांलाक मखंगुलिं ···

८. ··· संज्ञायात बांलाक मखंगुलिं ···

९. ··· संस्कारयात बांलाक मखंगुलिं ···

१०. ··· विज्ञानयात बांलाक मखंगुलिं ···

११-१५. रूपअनभिसमयादि-सुत्तपञ्चकं

११. श्रावस्ती ···। *(बांलाक मखंगुलि ··· थासय्‌ बांलाक मथुइकूगुलिं=अभिसमय मयागुलिं)*

··· वत्स ! रूपयात बांलाक मथुइकूगुलिं ···

१२. ··· वेदनायात बांलाक मथुइकूगुलिं ···

१३. ··· संज्ञायात बांलाक मथुइकूगुलिं ···

१४. ··· संस्कारयात बांलाक मथुइकूगुलिं ···

१५. ··· विज्ञानयात बांलाक मथुइकूगुलिं ···

१६-२०. रूपअननुबोधादि-सुत्तपञ्चकं

१६. श्रावस्ती ···। *(बांलाक मथुइकूगुलिं ··· थासय्‌ बांलाक बोध मयागुलिं=अनुबोध मयागुलिं)*

··· वत्स ! रूपयात बांलाक बोध मयागुलिं ···

१७. ··· वेदनायात बांलाक बोध मयागुलिं ···

१८. ··· संज्ञायात बांलाक बोध मयागुलिं ···

१९. ··· संस्कारयात बांलाक बोध मयागुलिं ···

२०. ··· विज्ञानयात बांलाक बोध मयागुलिं ···

२१-२५. रूपअप्पटिवेधादि-सुत्तपञ्चकं

२१. श्रावस्ती …। *('बांलाक बोध मयागुलिं' … थासय् प्रतिवेध मयागुलिं=दुने थ्यंक दुहाँ वना थुइके मफुगुलिं)*

… वत्स ! रूपयात प्रतिवेध मयागुलिं …

२२. … वत्स ! वेदनायात प्रतिवेध मयागुलिं …

२३. … वत्स ! संज्ञायात प्रतिवेध मयागुलिं …

२४. … वत्स ! संस्कारयात प्रतिवेध मयागुलिं …

२५. … वत्स ! विज्ञानयात प्रतिवेध मयागुलिं …

२६-३०. रूपअसल्लक्खणादि-सुत्तपञ्चकं

२६. श्रावस्ती …। *('प्रतिवेध मयागुलिं' … थासय् असल्लक्खणं याना= बांलाक विचार याना मस्वगुलिं)*

… वत्स ! रूपयात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

२७. … वत्स ! वेदनायात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

२८. … वत्स ! संज्ञायात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

२९. … वत्स ! संस्कारयात् बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

३०. … वत्स ! विज्ञानयात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

३१-३५. रूपअनुपलक्खणादि-सुत्तपञ्चकं

('बांलाक विचार याना मस्वगुलिं' … थासय् अनुपलक्षण याना=विभेदीकरण मयाना)

… वत्स ! रूपयात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

३२. … वत्स ! वेदनायात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

३३. … वत्स ! संज्ञायात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

३४. … वत्स ! संस्कारयात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

३५. … वत्स ! विज्ञानयात बांलाक विचार याना मस्वगुलिं …

३६-४०. रूपअपच्चुपलक्खाणदि-सुत्तपञ्चकं

३६. श्रावस्ती ···। *('विभेदीकरण मयाना' ··· थासय् भेद मयाना)*
··· वत्स ! रूपयात भेद मयाना ···
३७. ··· वत्स ! वेदनायात भेद मयाना ···
३८. ··· वत्स ! संज्ञायात भेद मयाना ···
३९. ··· वत्स ! संस्कारयात भेद मयाना ···
४०. ··· वत्स ! विज्ञानयात भेद मयाना ···

४१-४५. रूपअसमपेक्खणादि-सुत्तपञ्चकं

३६. श्रावस्ती ···। *('भेद मयाना' ··· थासय् बांलाक मस्वगुलिं याना)*
··· वत्स ! रूपयात बांलाक मस्वगुलिं याना ···
४२. ··· वत्स ! वेदनायात बांलाक मस्वगुलिं याना ···
४३. ··· वत्स ! संज्ञायात बांलाक मस्वगुलिं याना ···
४४. ··· वत्स ! संस्कारयात बांलाक मस्वगुलिं याना ···
४५. ··· वत्स ! विज्ञानयात बांलाक मस्वगुलिं याना ···

४६-५०. रूपअप्पच्चुपेक्खणादि-सुत्तपञ्चकं

४६. श्रावस्ती ···। *('बांलाक मस्वगुलिं ··· याना' थासय् अप्रत्योपपेक्षण याना=दुने थ्यंक वाला मस्वगुलिं)*

··· वत्स ! रूपयात दुने थ्यंक वाला मस्वगुलिं ···
४७. ··· वत्स ! वेदनायात दुने थ्यंक वाला मस्वगुलिं ···
४८. ··· वत्स ! संज्ञायात दुने थ्यंक वाला मस्वगुलिं ···
४९. ··· वत्स ! संस्कारयात दुने थ्यंक वाला मस्वगुलिं ···
५०. ··· वत्स ! विज्ञानयात दुने थ्यंक वाला मस्वगुलिं ···

५१-५४. रूपअप्पच्चक्खकम्मादि-सुत्तपञ्चक

५१. श्रावस्ती ···। *('दुने थ्यंक वाला ··· मस्वगुलिं' थासय् अप्रत्यक्ष कर्म याना)*
··· वत्स ! रूपयात अप्रत्यक्ष कर्म याना ···

५२. ⋯ वत्स ! वेदनायात अप्रत्यक्ष कर्मं याना ⋯

५३. ⋯ वत्स ! संज्ञायात अप्रत्यक्ष कर्मं याना ⋯

५४. ⋯ वत्स ! संस्कारयात अप्रत्यक्ष कर्मं याना ⋯

(च्वयूया सूत्रत क्वयूथें विस्तार यायेगु -

५५. विञ्ञाणअप्पच्चक्खकम्म-सुत्त

५५. श्रावस्ती ⋯ ।⋯ छखे लिक्क फेतूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजकं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि संसारय् थुलिमछि प्रकारयागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुया च्वंगु – "लोक शाश्वत खः", "लोक अशाश्वत खः", "लोक अन्त खः", "लोक अनन्त खः", "व हे जीव व हे शरीर खः", "जीव मेम्ह हे शरीर मेम्ह हे खः", "तथागत मरणं लिपा दइ", "तथागत मरणं लिपा दइ मखु", "तथागत मरणं लिपा दइगु नं खः", "तथागत मरण लिपा दइगु नं मखु," ?

"वत्स ! रूपयागु अप्रत्यक्ष कर्मं याना, रूप समुदययागु ⋯ , रूप निरोधयात ⋯, रूप निरोधगामिनी प्रतिपदायागु अप्रत्यक्ष कर्मं याना थुलि मच्छि प्रकारयागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुया च्वंगु खः – "लोक शाश्वत खः", ⋯ "तथागत मरणं लिपा दइ मखु", मदइगु नं मखु" ।

वच्छगोत्त-संयुत्त क्वचाल ।

३४. झान-संयुत्त

१. समाधिमूलकसमापत्ति-सुत्त

१. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! ध्यायी *(=ध्यान अभ्यास याइम्ह, झायी)* प्यथी दु। छु छु प्यथी ?

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ मखु हानं समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ समापत्ति-कुशल नं जुइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ हानं समाधिइ समापत्ति-कुशल नं जुइ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ समापत्ति-कुशल नं जुइ व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र *(topmost)*, श्रेष्ठ मुख्य *(pre-eminent)*, उत्तम *(supreme)*, प्रवर *(most excellent)* खः।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* सां दुरु, दुरुं धौ, धौलिं मक्खन, मक्खनं घ्यः, घ्यलं नं सप्पिमण्ड जुइ। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं गुम्ह ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र, श्रेष्ठ, मुख्य, उत्तम प्रवर खः।

२. समाधिमूलकठिति-सुत्त

२. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ परन्तु स्थिति-कुशल जुइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ स्थिति-कुशल जुइ परन्तु समाधि-कुशल जुइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु समाधिइ स्थिति-कुशल नं जुइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ समाधिइ स्थिति-कुशल नं जुइ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ समाधिइ स्थिति-कुशल नं जुइ व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र, श्रेष्ठ, मुख्य, उत्तम, प्रवर खः।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सां दुरु, दुरुं धौ, धौलिं मक्खन, मक्खनं घ्य, घ्यलं सप्पिमण्ड जुइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुम्ह ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ स्थिति-कुशल नं जुइ व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र ··· प्रवर खः ।"

३. समाधिमूलकवुट्ठान-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ व्युत्थान-कुशल जुइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ व्युत्थान-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु, समाधिइ व्युत्थान-कुशल नं जुइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ व्युत्थान कुशल नं जुइ व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र, श्रेष्ठ, मुख्य, उत्तम, प्रवर खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सां दुरु, दुरुं धौ, धौलिं मक्खन, मक्खनं घ्यः, घ्यलं नं सप्पिमण्ड जुइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं गुम्ह ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ व्युत्थान-कुशल नं जुइ व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र ··· प्रवर खः ।"

४. समाधिमूलककल्लित-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ कल्य-कुशल जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ कल्यं-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ मखु, समाधिइ कल्य-कुशल नं जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन थुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ कल्य-कुशल नं जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह ध्यायी समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ कल्य-कुशल नं जुइ व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र, श्रेष्ठ, मुख्य, उत्तम, प्रवर खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि सां दुरु ··· ।"

५. समाधिमूलकआरम्मण-सुत्त

५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ आलम्बन-कुशल जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ आलम्बन-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु, समाधिइ आलम्बन-कुशल नं जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ आलम्बन-कुशल नं जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ आलम्बन-कुशल नं जुइ, व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र, श्रेष्ठ, मुख्य, उत्तम, प्रवर ख: ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि सां दुरु ··· ।"

६. समाधिमूलकगोचर-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ गोचर कुशल जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ गोचर-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ मखु, समाधिइ गोचर-कुशल नं जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ गोचर-कुशल नं जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल नं जुइ, समाधिइ गोचर-कुशल नं जुइ, व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र, श्रेष्ठ, मुख्य, उत्तम, प्रवर ख: ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि सां दुरु ··· ।"

७. समाधिमूलकअभिनीहार-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ अभिनीहारकुशल जुइ मखु ।" *(बाँकी खँ च्वयथें)*

८. समाधिमूलकसक्कच्चकारी-सुत्त

८. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ गौरव तये सःम्ह जुइ मखु।" *(बाँकी खँ च्वय्‌थें)*

९. समाधिमूलकसातच्चकारी-सुत्त

९. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ सातत्यकारी जुइ मखु।" *(बाँकी खँ च्वय्‌थें)*

१०. समाधिमूलकसप्पायकारी-सुत्त

१०. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ सप्रायकारी जुइ मखु।" *(बाँकी खँ च्वय्‌थें)*

११. समाधिमूलकठिति-सुत्त

११. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समाधि-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ स्थिति-कुशल जुइ मखु।" *(बाँकी खँ च्वय्‌थें)*

१२. समापत्तिमूलकवुट्ठान-सुत्त

१२. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ व्युत्थान-कुशल जुइ मखु।" *(बाँकी खँ च्वय्‌थें)*

१३. समापत्तिमूलककल्लित-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छुं छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ कल्य-कुशल जुइ मखु ।" *(बाँकी खँ च्वयूथें)*

१४. समापत्तिमूलकआरम्मण-सुत्त

१४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ आलम्बन-कुशल जुइ मखु ।" *(बाँकी खँ च्वयूथें)*

१५. समापत्तिमूलकगोचर-सुत्त

१५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ गोचर-कुशल जुइ मखु ।" *(बाँकी खँ च्वयूथें)*

१६. समापत्तिमूलकअभिनीहार-सुत्त

१६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ अभिनीहारकुशल जुइ मखु ।" *(बाँकी खँ च्वयूथें)*

१७. समापत्तिमूलकसक्कच्च-सुत्त

१७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ गौरव तये स:म्ह जुइ मखु ।" *(बाँकी खँ च्वयूथें)*

१८. समापत्तिमूलकसातच्च-सुत्त

१८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ सातत्यकारी जुइ मखु ।" *(बाँकी खँ च्वय्‌थें)*

१९. समापत्तिमूलकसप्पायकारी-सुत्त

१९. श्रावस्ती ··· ।"भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ समापत्ति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ सप्पायकारी जुइ मखु ।" *(बाँकी खँ च्वय्‌थें)*

२०-२७. ठितिमूलकवुट्ठान-सुत्तादिअट्ठक

२०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ स्थिति-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ व्युत्थान-कुशल जुइ मखु । ··· " *(बाँकी खँ च्वय्‌थें)*

२१. ··· परन्तु समाधिइ कल्य-कुशल जुइ मखु ···

२२. ··· परन्तु आलम्बन-कुशल जुइ मखु ···

२३. ··· परन्तु गोचर-कुशल जुइ मखु ···

२४. ··· परन्तु अभिनीहार-कुशल जुइ मखु ···

२५. ··· परन्तु गौरव तये सःम्ह जुइ मखु ···

२६. ··· परन्तु सातत्यकारी जुइ मखु ···

२७. ··· परन्तु सप्रायकारी जुइ मखु ···

(थुपिं न्हेपु सूत्रयात च्वय्‌थें पूरा यायेगु)

२८-३४. वुट्ठानमूलककल्लित-सुत्तादिसत्तक

२८-३४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ कल्य-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ आलम्वन-कुशल जुइ मखु।" *(बाँकी खँ च्वय्थें)*

(थथे हे तुं गोचर-कुशल, अभिनीहार-कुशल, सत्कुत्यकारी (गौरव तयेसःम्ह), सातत्यकारी, सप्रायकारी प्रत्येकयात छपु छपु सूत्र कथं विस्तार यायेमाः।)

३५-४०. कल्लितमूलकआरम्मण-सुत्तादि खुपु

३५-४०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ कल्य-कुशल जुइ, परन्तु समाधिइ आलम्बन-कुशल जुइ मखु।" *(बाँकी खँ च्वय्थें)*

(थथे हे तुं गोचर-कुशल, अभिनीहार कुशल, गौरव तये सःम्ह, सातत्यकारी, सप्रायकारी, प्रत्येकयात छपु छपु सूत्र कथं विस्तार यायेमाः।)

४१-४५. आरम्मणमूलकगोचर-सुत्तादि न्यापु

४१-४५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ आलम्बन-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ गोचर-कुशल जुइ मखु।" *(बाँकी खँ च्वय्थें)*

(थथे हे तुं अभिनीहार-कुशल, गौरव तये सःम्ह, सातत्यकारी, सप्रायकारी, प्रत्येकयात छपु छपु सूत्र कथं विस्तार यायेमाः।)

४६-४९. गोचरमूलकगोचर-सुत्तादि प्यपु

४६-४९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ गोचर-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ अभिनीहार-कुशल जुइ मखु। ··· " *(बाँकी खँ च्वय्थें)*

(थथे हे तुं गौरव तये सःम्ह, सातत्यकारी, सप्रायकारी, प्रत्येकयात छपु छपु सूत्र कथं विस्तार यायेमाः।)

५०-५२. अभिनीहारमूलकसक्कच्च-सुत्तादि स्वपु

५०-५२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु। छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ आलम्बन-कुशल जुइ परन्तु समाधिइ गौरव तये सःम्ह जुइ मखु। ··· " *(बाँकी खँ च्वय्थें)*

(थथे हे तुं अभिनीहार-कुशल, गौरव तये सःम्ह, सतत्यकारी, सप्रायकारी, प्रत्येकयात छपु छपु सूत्र कथं विस्तार यायेमाः ।)

५३-५४. सक्कच्चमूलकसातच्चकारी-सुत्तादि निपु

५३-५४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ गौरव तयेसःम्ह जुइ परन्तु समाधिइ सातत्यकारी जुइ मखु ।··· " *(बाँकी खँ च्वयथें)*

(थथे हे तुं सप्रायकारीयात नं छपु अलग हे सूत्र विस्तार यायेमाः ।)

५५. सातच्चमूलकसप्पायकारी-सुत्त

५५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यायी प्यथी दु । छु छु प्यथी ?"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ सातत्यकारी जुइ परन्तु समाधिइ सप्रायकारी जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ सप्रायकारी जुइ परन्तु समाधिइ सातत्यकारी जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ सातत्यकारी जुइ मखु हानं समाधिइ सप्रायकारी नं जुइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! थन गुलिं ध्यायी समाधिइ सातत्यकारी जुइ हानं समाधिइ सप्रायकारी नं जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह ध्यायी समाधिइ सातत्यकारी नं जुइ, सप्रायकारी नं जुइ व हे, थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र, श्रेष्ठ, मुख्य, उत्तम, प्रवर खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सां दुरु, दुरुं धौ, धौलिं मक्खन, मक्खनं घ्यः, घ्यलं नं सप्पिमण्ड जुइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं गुम्ह समाधिइ सातत्यकारी नं जुइ, समाधिइ सप्रायकारी नं जुइ व हे थुपिं प्यथी ध्यायीपिं मध्ये अग्र, श्रेष्ठ, मुख्य, उत्तम, प्रवर खः ।"

५६. भगवानं थथे *(थुलि)* आज्ञा जुया बिज्यात । लयताःपिं इपिं भिक्षुपिंसं भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु उपदेशयात अभिनन्दन यात ।

झान-संयुत्त क्वचाल ।

संयुत्तनिकायया खन्ध-वर्ग क्वचाल ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकाय

सलायतन-वर्ग

मूलपण्णासक

३५. सलायतन-संयुत्त

अनित्य-वर्ग

१. अज्झत्तानिच्च-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । उपिं भिक्षुपिंसं "भदन्त !" धया भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! चक्षु अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः । न जि खः, न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः ।"

श्रोत्र अनित्य खः ··· घ्राण अनित्य खः ··· जिह्वा अनित्य खः ··· काय अनित्य खः ··· मन अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके चक्षुपाखें निर्वेद जुइ, श्रोत्रपाखें निर्वेद जुइ, घ्राणपाखें निर्वेद जुइ, जिह्वापाखें निर्वेद जुइ, कायपाखें निर्वेद जुइ, मनपाखें निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विरक्त जुइ,विरक्त *(वैराग्य)* जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु ज्या सिधल, आः हानं मेगु *(प्राप्त)* याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

२. अज्झत्तदुक्ख-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! चक्षु दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः ।

श्रोत्र दुःख खः ··· घ्राण दुःख खः ··· जिह्वा दुःख खः ··· काय दुःख खः ··· मन दुःख खः। गुगु दुःख खः, व अनात्म खः। गुगु अनात्म खः, व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः.। थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः।

"भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह, श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके चक्षुपाखें निर्वेद जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ।

३. अज्झत्तानत्त-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! चक्षु अनात्म खः। गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः। थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः।

श्रोत्र अनात्म खः ··· घ्राण अनात्म खः ··· जिह्वा अनात्म खः ··· काय अनात्म खः ··· मन अनात्म खः। गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः। थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः।

"भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके चक्षुपाखें निर्वेद जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ।

४. बाहिरानिच्च-सुत्त

४. "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः। गुगु अनित्य खः व दुःख खः। गुगु दुःख खः व अनात्म खः। गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः। थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः।"

शब्द अनित्य खः ··· गन्ध अनित्य खः ··· रस अनित्य खः ··· स्पर्श अनित्य खः ··· धर्म अनित्य खः ···

"भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके चक्षुपाखें निर्वेद जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ।

५. बाहिरदुक्ख-सुत्त

५. "भिक्षुपिं ! रूप दुःख खः। गुगु दुःख खः व अनात्म खः। गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः। थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः।

शब्द दुःख खः ··· गन्ध दुःख खः ··· रस दुःख खः ··· स्पर्श दुःख खः ··· धर्म दुःख खः ···।

"भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके रूपपाखें निर्वेद जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।

६. बाहिरानत्त-सुत्त

६. "भिक्षुपिं ! रूप अनात्म खः । गुगु अनात्म खः व न जिगु खः, न जि खः न जिगु आत्मा खः । थुकियात गथे खः अथे यथार्थ रूपं प्रज्ञापूर्वक सिइका कायेमाः ।

शब्द अनात्म खः ··· गन्ध अनात्म खः ··· रस अनात्म खः ··· स्पर्श अनात्म खः ··· धर्म अनात्म खः ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुजागु खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके रूपपाखें निर्वेद जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।

७. अज्झत्तानिचयातीतानागत-सुत्त

७. "भिक्षुपिं ! अतीत व अनागत चक्षु अनित्य खः, वर्तमानयागु चक्षु अनित्य खः धया च्वने माःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत चक्षुइ नं अनपेक्ष *(अनपेक्खो)* जुइ, अनागत चक्षुयागु नं अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान चक्षुपाखें निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रयत्नशील जुइ ।

··· श्रोत्र ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· ।

८. अज्झत्तदुक्खातीतानागत-सुत्त

८. "भिक्षुपिं ! अतीत व अनागत चक्षु दुःख खः, वर्तमानयागु चक्षु दुःख खः धया च्वने माःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत चक्षुइ नं अनपेक्ष जुइ, अनागत चक्षुयागु नं अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान चक्षुपाखें निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रयत्नशील जुइ ।

··· श्रोत्र ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· ।

९. अज्झत्तानत्तातीतानागत-सुत्त

९. "भिक्षुपिं ! अतीत व अनागत चक्षु अनात्म खः, वर्तमानयागु चक्षु अनात्म खः धया च्वने माःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत चक्षुइ नं अनपेक्ष जुइ,

अनागत चक्षुयागु नं अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान चक्षुपाखें निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रयत्नशील जुइ ।

··· श्रोत्र ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· ।

१०. बाहिरानिच्चातीतानागत-सुत्त

१०. "भिक्षुपिं ! अतीत व अनागत रूप अनित्य खः, वर्तमानयागु रूप अनित्य खः धया च्वने माःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत रूपय् नं अनपेक्ष जुइ, अनागत रूपयागु नं अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान रूपपाखें निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रयत्नशील जुइ ।

··· शब्द ··· गन्ध ··· रस ··· स्पर्श ··· धर्म ··· ।

११. बाहिरदुक्खातीतानागत-सुत्त

११. "भिक्षुपिं ! अतीत व अनागत रूप दुःख खः, वर्तमानयागु रूप अनित्य खः धया च्वने माःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत रूपय् नं अनपेक्ष जुइ, अनागत रूपयागु नं अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान रूपपाखें निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रयत्नशील जुइ ।

··· शब्द ··· गन्ध ··· रस ··· स्पर्श ··· धर्म ··· ।

१२. बाहिरानत्तातीतानागत-सुत्त

१२. "भिक्षुपिं ! अतीत व अनागत रूप अनात्म खः, वर्तमानयागु रूप अनात्म खः धया च्वने माःगु हे मखुत । भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका श्रुतवान् आर्यश्रावक अतीत रूपय् नं अनपेक्ष जुइ, अनागत रूपयागु नं अभिनन्दन याइ मखु, वर्तमान रूपपाखें निर्वेद, विराग व निरोधया नितिं प्रयत्नशील जुइ ।

··· शब्द ··· गन्ध ··· रस ··· स्पर्श ··· धर्म ··· ।

अनित्य-वर्ग क्वचाल ।

यमक-वर्ग

१३. पठमपुब्बेसम्बोध-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व तिनिगु अवस्थाय् जिगु मनय् थथे जुल – चक्षुया आस्वाद छु खः ? चक्षुया आदीनव *(दोष)* छु खः ? चक्षुया निःशरण *(मुक्ति)* छु खः ? श्रोत्रया ··· घ्राणया ··· जिह्वाया ··· कायया ··· मनया ··· ?

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – चक्षुयागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य दइगु खः व हे चक्षुया आस्वाद खः । चक्षुया गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम धर्म दुगु खः व हे चक्षुया दोष *(आदीनव)* खः । गुगु चक्षुया प्रति छन्दरागयात दबे याना छ्वयेगु, प्रहीण याना छ्वयेगु खः व हे चक्षुपाखें निःशरण खः ।

"श्रोत्रयागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य ··· "

"घ्राणयागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य ··· "

"जिह्वायागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य ··· "

"काययागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य ··· "

"मनयागु प्रत्ययं गुगु सुख व सौमनस्य ··· "

"भिक्षुपिं ! गुबले तक जिं थुपिं खुगू आध्यात्मिक आयतनय् आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय् व निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः, अथे यथार्थ रूपं सिइका मकयानी उबले तक, भिक्षुपिं ! जिं थुगु देव सहित लोकय् मार सहित ब्रह्म लोकय् श्रमण ब्राह्मण प्रजा देव मनुष्यपिंथाय् जिं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी मयाना ।

"भिक्षुपिं ! गुबले जिं थुप्रिं खुगू आद्यात्मिक आयतनय् आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय् व निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे यथाभूतं सिइका कया उबले ··· जिं थुगु लोकय् ··· अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी याना ।

जिके थुजागु ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – जिगु चित्त विमुक्त *(अकुप्पा मे विमुत्ति)* जुल, थ्व हे अन्तिम जाति *(जन्म)* जुल, आः पुनर्जन्म जुइ माःगु मंत ।

१४. दुतियपुब्बेसम्बोध-सुत्त

१४. "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व तिनिगु अवस्थाय् जिगु मनय् थथे जुल – चक्षुया आस्वाद छु खः ··· *(पठमपुब्बेसम्बोध-सुत्तय्थें हे)*।

१५. पठमअस्सादपरियेसन-सुत्त

१५. "भिक्षुपिं ! जिं चक्षुया आस्वादयागु *(Enjoyableness)* खोज याना जुया । चक्षुपाखें दइगु गुगु आस्वाद खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । चक्षुपाखें दइगु गुलि नं आस्वादत खः इपिं फुक्वयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।

"भिक्षुपिं ! जिं चक्षुया दोष *(आदीनव)* यागु खोज याना जुया । चक्षुपाखें दइगु गुगु दोष खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । चक्षुपाखें दइगु गुलि नं आस्वादत खः इपिं फुक्वयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।

"भिक्षुपिं ! जिं चक्षुया निःशरण *(छुटकारा, मुक्ति)* यागु खोज याना जुया । चक्षुपाखें दइगु गुगु निःशरण खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । चक्षुपाखें दइगु गुलि नं निःशरण खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।

"भिक्षुपिं ! जिं श्रोतया आस्वाद …

"भिक्षुपिं ! जिं घ्राणया आस्वाद …

"भिक्षुपिं ! जिं जिह्वाया आस्वाद ….

"भिक्षुपिं ! जिं कायया आस्वाद …

"भिक्षुपिं ! जिं मनया आस्वाद …

जिके थुजागु ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – जिगु चित्त विमुक्त *(अकुप्पा मे विमुत्ति)* जुल, थ्व हे अन्तिम जाति जुल, आः पुनर्जन्म जुइ माःगु मंत ।

१६. दुतियअस्सादपरियेसन-सुत्त

१६. "भिक्षुपिं ! जिं रूपया आस्वादयागु खोज याना जुया । रूपपाखें दइगु गुगु आस्वाद खः उकियात लुइका *(खंका)* कया ।

"भिक्षुपिं ! जिं रूपया दोषयागु खोज याना जुया । रूपपाखें दइगु गुगु दोष खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । रूपपाखें दइगु गुलिं नं आस्वादत खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।

"भिक्षुपिं ! जिं रूपया निःशरणयागु खोज याना जुया । रूपपाखें दइगु गुगु निःशरण खः उकियात लुइका *(खंका)* कया । रूपपाखें दइगु गुलि नं निःशरण खः इपिं फुक्कयात प्रज्ञा ज्ञानं बांलाक खंका कया ।

"भिक्षुपिं ! शब्दया आस्वाद …

"भिक्षुपिं ! गन्धया आस्वाद …

"भिक्षुपिं ! रसया आस्वाद …

"भिक्षुपिं ! स्पर्शया आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! धर्मया आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! गुबले तक जिं थुपिं खुगू बाह्य आयतनय् आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय्, व निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइका कमयानी उबले तक, भिक्षुपिं ! जिं थुगु देवसहित लोकय्, मारसहित ब्रह्म लोकय्, श्रमण ब्राह्मण प्रज्ञा देव मनुष्यपिंथाय् जिं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी मयाना ।

"भिक्षुपिं ! गुबलें जिं थुपिं खुगू बाह्य आयतनय् आस्वाद ··· यथार्थ रूपं सिइका कया उबले ··· जिं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावा याना ।

जिके थुजागु ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – जिगु चित्त विमुक्त जुल, थ्व हे अन्तिम जाति जुल, आः पुनर्जन्म जुइ माःगु मंत ।

१७. पठमनोचेअस्साद-सुत्त

१७. "भिक्षुपिं ! यदि चक्षुइ आस्वाद *(न्ह्याइपुताये बहःगु)* मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं चक्षुइ आसक्त जुइ मखुगु जुइ । भिक्षुपिं ! चक्षुइ आस्वाद दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं चक्षुइ आसक्त जुइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! यदि चक्षुइ दोष मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं चक्षुपाखें निर्वेद *(विराग)* मजुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! चक्षुइ दोष दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं चक्षुइ आसक्त मजुइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! यदि चक्षुइ निःशरण मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं चक्षुं *(चक्षुपाखें)* मुक्त मजुइगु जुइ । भिक्षुपिं ! चक्षुइ निःशरण दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं चक्षुं निःशरण जू उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपं निःशरण जुइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! यदि श्रोतय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! यदि घ्राणय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! यदि जिह्वाय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! यदि कायय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! यदि मनय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! गुबले तक जिं थुपिं खुगू आध्यात्मिक आयतनय् आस्वादयात आस्वादया रूपय्, दोषयात दोषया रूपय् व निःशरणयात निःशरणया रूपय् गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइका मकयानी उबले तक ··· जिं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी मयाना ।

"भिक्षुपिं ! गुबले जिं थुपिं खुगू आध्यात्मिक आयतनय् आस्वादयात ··· सिइका कया उबले ··· अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी याना ।"

१८. दुतिय नोचेअस्साद-सुत्त

१८. "भिक्षुपिं ! यदि रूपय् आस्वाद मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं रूपय् आसक्त जुइ मखुगु जुइ। भिक्षुपिं ! रूपय् आस्वाद दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपय् आसक्त जुइगु खः।

"भिक्षुपिं ! यदि रूपय् दोष मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं रूपं निर्वेद मजुइगु जुइ। भिक्षुपिं ! रूपय् दोष दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपय् आसक्त मजुइगु खः।"

"भिक्षुपिं ! यदि रूपय् निःशरण मदुगु जूसा सत्त्व प्राणीपिं रूपं मुक्त मजुइगु जुइ। भिक्षुपिं ! रूपय् निःशरण दु उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपं निःशरण जू उकिं सत्त्व प्राणीपिं रूपं निःशरण जुइगु खः।

"भिक्षुपिं ! यदि शब्दय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! यदि गन्धय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! यदि रसय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! यदि स्पर्शय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! यदि धर्मय् आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! गुबले तक जिं थुपिं खुगू बाह्य आयतनय् आस्वाद ··· दोष ··· निःशरण ··· यथार्थ रूपं सिइका मकयानी उबले तक ··· जिं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी मयाना।

"भिक्षुपिं ! गुबलें जिं थुपिं खुगू बाह्य आयतनय् आस्वाद ··· सिइका कया उबले ··· अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्त यानागु दावी याना।

१९. पठमाभिनन्द-सुत्त

१९. "भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चक्षुयागु अभिनन्दन याइ वं दुःखयागु नं अभिनन्दन याइ। गुम्हसिनं दुःखयागु अभिनन्दन याइ उम्ह दुःखं मुक्त मजू धका जिं धया।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं श्रोतयागु आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं घ्राणयागु आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं जिह्वायागु आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं काययागु आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं मनयागु आस्वाद ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं चक्षुयागु अभिनन्दन याइ मखु वं दुःखयागु नं अभिनन्दन याइ मखु। गुम्हसिनं दुःखयागु अभिनन्दन याइ मखु उम्ह दुःखं मुक्त जुल धका जिं धया।"

(थथे हे श्रोत, घ्राण, जिह्वा, काय व मनयागु नं खँ सीकेगु)

२०. दुतियाभिनन्द-सुत्त

२०. "भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं रूपयागु अभिनन्दन याइ वं दुःखयागु नं अभिनन्दन याइ । गुम्हसिनं दुःखयागु अभिनन्दन याइ उम्ह दुःखं मुक्त मजू धका जिं धया ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं शब्दयागु अभिनन्दन ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं गन्धयागु अभिनन्दन ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं रसयागु अभिनन्दन ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं स्पर्शयागु अभिनन्दन ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं धर्मयागु अभिनन्दन ···

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं रूपयागु अभिनन्दन याइ मखु वं दुःखयागु नं अभिनन्दन याइ मखु उम्ह दुःखं मुक्त जुल धका जिं धया ।

"भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं शब्द ···, गन्ध ··· , रस ···, स्पर्श ··· , मनयागु ··· ।

२१. पठमदुक्खुप्पाद-सुत्त

२१. "भिक्षुपिं ! गुगु चक्षुयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु *(पुनर्जन्म)*, प्रादुर्भाव *(प्रकट)* जुइगु धयागु हे दुःखया उत्पत्ति खः, रोग दया वइगु खः, जरा व मरणया प्रादुर्भाव जुइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुगु श्रोतयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ···

"भिक्षुपिं ! गुगु घ्राणयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ···

"भिक्षुपिं ! गुगु जिह्वायागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ···

"भिक्षुपिं ! गुगु काययागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ···

"भिक्षुपिं ! गुगु मनयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ···

"भिक्षुपिं ! गुगु चक्षुयागु निरोध व्यपशम तया अस्तंगम जुया वनिगु धयागु हे दुःखया निरोध खः, रोगया अन्त्य खः, जरा व मरण अस्तंगम जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुगु श्रोत्रयागु ···, घ्राण ···, जिह्वा ···, काय ··· , मनयागु ··· ।

२२. दुतियदुक्खुप्पाद-सुत्त

२२. "भिक्षुपिं ! गुगु रूपयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु *(पुनर्जन्म)*, प्रादुर्भाव जुइगु धयागु हे दुःखया उत्पत्ति खः, रोग दया वइगु खः, जरा व मरणया प्रादुर्भाव जुइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुगु शब्दयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु

"भिक्षुपिं ! गुगु गन्धयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ...

"भिक्षुपिं ! गुगु रसयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ...

"भिक्षुपिं ! गुगु स्पर्शयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ...

"भिक्षुपिं ! गुगु धर्मयागु उत्पत्ति, स्थिति तथा हानं हानं दया वइगु ...

"भिक्षुपिं ! गुगु रूपयागु निरोध व्यपशम तथा अस्तंगम जुया वनिगु धयागु हे दुःखया निरोध खः, रोगया अन्त्य खः, जरा व मरण अस्तंगम जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुगु शब्दयागु निरोध, व्यपशम तथा अस्तंगम जुया वनिगु ...

"भिक्षुपिं ! गुगु गन्धयागु निरोध, व्यपशम तथा अस्तंगम जुया वनिगु ...

"भिक्षुपिं ! गुगु रसयागु निरोध, व्यपशम तथा अस्तंगम जुया वनिगु ...

"भिक्षुपिं ! गुगु स्पर्शयागु निरोध, व्यपशम तथा अस्तंगम जुया वनिगु ...

"भिक्षुपिं ! गुगु धर्मयागु निरोध, व्यपशम तथा अस्तंगम जुया वनिगु धयागु हे दुःखया निरोध खः, रोगया अन्त्य खः, जरा व मरण अस्तंगम जुया वनिगु खः ।

यमक-वर्ग क्वचाल।

सर्व-वर्ग

२३. सब्ब-सुत्त

२३. श्रावस्ती ... । "भिक्षुपिं ! सर्व *(=सकतां The all)* या बारे उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं । भिक्षुपिं ! सर्व धयागु छु खः ? चक्षु व रूप । श्रोत्र व शब्द । घ्राण व गन्ध । जिह्वा व रस । काय व स्पर्श । मन *(mind)* व धर्म *(mind-state)* ।

भिक्षुपिं ! यदि सुनानं सर्व *(सकतां)* या थासय् मेगु हे सर्वयागु उपदेश बिये फु धका धाल धाःसा थ्व वयागु फुस्लुगु खँ जक जुइ । वयाके प्रश्न न्यनेवं वं कने फइ मखु । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा थ्व वयागु क्षमतां पिनेया खँ खः । *(अर्थात् थ्व जुइ हे फइ मखुगु खँ खः)* ।

२४. पहान-सुत्त

२४. "भिक्षुपिं ! जिं सर्व प्रहाणयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं । भिक्षुपिं ! सर्व प्रहाण याये योग्य धर्म धयागु गजागु खः ?

"भिक्षुपिं ! चक्षुयागु सर्व प्रहाण यायेमाः । रूपयागु सर्व प्रहाण यायेमाः । चक्षुविज्ञानयागु सर्व प्रहाण यायेमाः । चक्षुसंस्पर्शयागु सर्व प्रहाण यायेमाः । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं *(कारणं दइगु)* सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुइगु खः उकियात नं सर्व प्रहाण यायेमाः ।"

श्रोत्रयागु सर्व प्रहाण यायेमाः । शब्दयागु ···

"घ्राणयागु सर्व प्रहाण यायेमाः । गन्ध यागु ···

"जिह्वायागु सर्व प्रहाण यायेमाः । रसयागु ···

"काययागु सर्व प्रहाण यायेमाः । स्पर्शयागु ···

"मनयागु सर्व प्रहाण यायेमाः । धर्मयागु ···

"भिक्षुपिं ! थ्व हे सर्व प्रहाण याये योग्य धर्म खः ।"

२५. अभिञ्ञापरिञ्ञापहान-सुत्त

२५. "भिक्षुपिं ! सकतां सिइका थुइका प्रहाण याये योग्य धर्मयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं । भिक्षुपिं ! सकतां सिइका थुइका प्रहाण याये योग्य धर्म धयागु गजागु खः ?

"भिक्षुपिं ! सिइका थुइका चक्षुयात प्रहाण यायेमाः, ··· रूपयात प्रहाण यायेमाः । ··· चक्षुविज्ञानयात प्रहाण यायेमाः । ··· चक्षुसंस्पर्शयात प्रहाण यायेमाः । ··· गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुइगु खः उकियात प्रहाण यायेमाः । श्रोत्र ··· , ··· घ्राण ···, जिह्वा ···, काय ···, मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थ्व हे सिइका थुइका प्रहाण याये योग्य धर्म खः ।

२६. पठमअपरिजानन-सुत्त

२६. "भिक्षुपिं ! सकतांयात, पूरां मसिइकं, दुने थ्यंक मथुइकं, थथःम्हं उकिं विरक्त मजुइकं, उकियात तोता मछ्वयेकं दुःखयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु । भिक्षुपिं ! ज़पिं गजागु खः, गुकियात पूरां मसिइकं, दुने थ्यंक मथुइकं, थथःम्हं उकिं विरक्त मजुइकं, उकियात तोता मछ्वयेकं दुःखयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदइगु खः ?

"भिक्षुपिं ! चक्षुयात पूरां मसिइकं दुने थ्यंक मथुइकं, थथःम्हं उकिं विरक्त मजुइकं, उकियात तोता मछ्वयेकं दुःखयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु । ··· रूपयात ··· चक्षुविज्ञानयात ···,

चक्षुसंस्पर्शयात ···, गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं सुख, दु:ख, अथवा अदु:ख-असुखवेदना जुइगु ख: उकियात मथुइकं, दुने थ्यंक मथुइकं, थथ:म्हं उकिं विरक्त मजुइकं, उकियात तोता मछ्वयेकं दु:खयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु।

श्रोत्रयात ···, घ्राणयात ···, जिह्वायात ··· , काययात ···, मनयात ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे सकतांयात पूरां मसिइकं, दुने थ्यंक मथुइकं, थथ:म्हं उकिं विरक्त मजुइकं, उकियात तोता मछ्वयेकं दु:खयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु।"

"भिक्षुपिं ! सकतांयात पूरा सिइवं, दुने थ्यंक थुइवं, थथ:म्हं उकिं विरक्त जुइवं, उकियात तोता छ्वयेवं दु:खयागु क्षय यायेगु संभव दु। भिक्षुपिं ! उपिं गजागु ख:, गुकियात पूरां सिइवं, दुने थ्यंक थुइवं, थथ:म्हं उकिं विरक्त जुइवं, उकियात तोता छ्वय्वं दु:खयागु क्षय यायेगु धयागु संभव दइगु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! चक्षुयात पूरा सिइवं, दुने थ्यंक थुइवं, थथ:म्हं उकिं विरक्त जुइवं, उकियात तोता छ्वयेवं दु:खयागु क्षय यायेगु संभव दु। ··· रूपयात ··· चक्षुविज्ञानयात ··· चक्षुसंस्पर्शयात ···, गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना जुइगु ख: उकियात पूरां सिइवं दुने थ्यंक थुइवं, थथ:म्हं उकिं विरक्त जुइवं, उकियात तोता छ्वयेवं दु:खयागु क्षय यायेगु धयागु संभव दु।"

श्रोतयात ···, घ्राणयात ··· , जिह्वायात ···, काययात ···, मनयात ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे सकतांयात पूरां सिइवं, दुने थ्यंक थुइवं, थथ:म्हं उकिं विरक्त जुइवं, उकियात तोता छ्वयेवं दु:खयागु क्षय यायेगु धयागु संभव दु।"

२७. दुतियअपरिजानन-सुत्त

२७. "भिक्षुपिं ! सकतांयात मसिइकं, दुने थ्यंक मथुइकं, थथ:म्हं उकिं विरक्त मजुइकं, उकियात तोता मछ्वयेकं दु:खयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु।"

(मेगु फुक्कं प्रथम अपरिजान-सुत्तय्थें)

२८. आदित्त-सुत्त

२८. छगू समयय् भगवान् द्वच्छिपिं भिक्षुपिं ब्वना गयास्थित गयासीस *(गयाशीर्ष)* पहाडय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! सकतां च्याना च्वंगु *(आदिप्त)* दु। भिक्षुपिं ! छु सकतां च्याना च्वंगु ख: ?

"भिक्षुपिं ! चक्षु च्याना च्वंगु दु। रूप च्यानाच्वंगु दु। चक्षुविज्ञान च्याना च्वंगु दु। चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं, सुख, दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: उपिं नं च्याना च्वंगु दु। छुकिं च्याना च्वंगु दु ? रागाग्निं, द्वेषाग्निं, मोहाग्निं च्याना च्वंगु दु। जातिं, जरां, मृत्युं, शोकं, परिदेवं, दु:खं, दौर्मनस्यं व उपायासं च्याना च्वंगु दु धका जिं धया।

श्रोत्र च्याना च्वंगु दु ··· घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन च्याना च्वंगु दु । धर्म च्याना च्वंगु दु । मनोविज्ञान च्याना च्वंगु दु । मनोसंस्पर्श च्याना च्वंगु दु । गुगु मनोसंस्पर्शयागु प्रत्ययं सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना खः उपिं नं च्याना च्वंगु दु । छुकिं च्याना च्वंगु दु ? रागाग्निं, द्वेषाग्निं, मोहाग्निं च्याना च्वंगु । जातिं, जरां, मृत्युं, शोकं, परिदेवं, दुःखं, दौर्मनस्यं व उपायासं च्याना च्वंगु दु धका ज्रिं धया ।

"भिक्षुपिं ! थथे खंका सिइका आर्यश्रावक चक्षुइ नं म्हाइपु ताइ । रूपय् नं म्हाइपु ताइ । चक्षुविज्ञानय् नं म्हाइपु ताइ । चक्षुसंस्पर्शय् नं म्हाइपु ताइ । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु ··· वेदना खः उकी नं म्हाइपु ताइ ।

श्रोत्रय् नं म्हाइपु ताइ ··· । घ्राणय् नं ··· । जिह्वाय् नं ··· । कायय् नं ··· । मनय् नं ··· ।

म्हाइपु तायेवं राग मदया वनी । राग मदया वनेवं विमुक्त जुया वनी । विमुक्त जुया वनेवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ज्ञान दइ ।

२९. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात ।

भगवानं आज्ञा जूगु थुगु धर्मोपदेश न्यना उपिं द्वच्छिम्ह भिक्षुपिनि चित्त उपादानरहित जुया आस्रवं मुक्त जुल ।

२९. अद्भूत-सुत्त

३०. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्यात । अन, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! सकतालं कां याना तल । भिक्षुपिं ! छुकिं कां *(अन्धा)* याना तल ?

"भिक्षुपिं ! चक्षुं कां याना तल । रूपं कां याना तल, चक्षुविज्ञानं कां याना तल, चक्षुसंस्पर्शं कां याना तल, थ्व गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना खः वं नं कां याना तल ।

छुकिं कां याना तल ? जातिं *(जन्मं)*, जरामरणं, शोकं, परिदेवं, दुःख, दौर्मनस्यं उपायासं कां याना तल धका धया ।

श्रोत्रं कां याना तल ··· ।

घ्राणं कां याना तल ··· ।

जिह्वां कां याना तल ··· ।

कायं कां याना तल ··· ।

मनं कां याना तल । धर्मं कां याना तल, मनोविज्ञानं कां याना तल, थ्व गुगु मनोसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना खः वं नं कां याना तल ।

छुकिं कां याना तल ? जातिं, जरां, मरणं, शोकं, परिदेवं, दुःखं, दौर्मनस्यं, उपायासं कां याना तल धका धया ।

"भिक्षुपिं ! थथे खंका सिइका आर्यश्रावक चक्षुइ नं म्हाइपु ताइ । रूपय् नं म्हाइपु ताइं । चक्षु-विज्ञानय् नं म्हाइपु ताइ । चक्षुसंस्पर्शय् नं म्हाइपु ताइ । उगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु ··· वेदना ख: उकी नं म्हाइपु ताइ ।

श्रोत्रय् नं म्हाइपु ताइ ··· । घ्राणय् नं ··· । जिह्वाय् नं ··· । काय् नं ··· । मनय् नं ··· ।

म्हाइपु तायेवं राग मदया वनी । राग मदया वनेवं विमुक्त जुया वनी । विमुक्त जुया वनेवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ज्ञान दइ ।

३०. समुग्घातसारूपप-सुत्त

३१. "भिक्षुपिं ! सकतां माने यायेवं नाश याना बिइगु सारूपय मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

"भिक्षुपिं ! सकतां माने यायेवं नाश याना बिइगु सारूपय मार्ग धयागु छु ख: ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं चक्षुयात माने याइ मखु, चक्षुइ माने याइ मखु, चक्षु कथं माने याइ मखु, चक्षु जिगु ख: धका माने याइ मखु । रूपयात माने याइ मखु, रूपय् माने याइ मखु, रूप कथं माने याइ मखु, रूप जिगु ख: धका माने याइ मखु । चक्षुविज्ञानयात माने याइ मखु ··· । चक्षुसंस्पर्शयात माने याइ मखु ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: । उकियात माने याइ मखु ··· ।

··· श्रोत्रयात नं माने याइ मखु ··· शब्दयात माने याइ मखु ··· पूर्ववत् ।

··· घ्राणयात नं माने याइ मखु ··· गन्धयात माने याइ मखु ··· पूर्ववत् ।

··· जिह्वायात नं माने याइ मखु ··· रसयात माने याइ मखु ··· पूर्ववत् ।

··· काययात नं मानेयाइ मखु ··· स्पर्शयात माने याइ मखु ··· पूर्ववत् ।

भिक्षुं मनयात नं माने याइमखु, मनय् माने याइ मखु, मनकथं माने याइ मखु, मन जिगु ख: धका माने याइ मखु । धर्मयात माने याइ मखु, धर्मय् माने याइ मखु, धर्मकथं माने याइ मखु, धर्म जिगु ख: धका माने याइ मखु । मनोसंस्पर्शयात माने याइ मखु ··· । गुगु मनोसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दु:ख अदु:ख-असुखवेदना ख: उकियात माने याइ मखु ··· ।

सकतांयात माने याइ मखु, सकतांलय् माने याइ मखु, सकतां कथं माने याइ मखु, सकतां जिगु ख: धका माने याइ मखु ।

वं थुकथं माने मयासे संसारय् गनं नं उपादान ज्वनी मखु । गनं नं उपादान मज्वनेवं परित्रास जुइ मखु । परित्रास मजुइवं थ:गु दुनें दुनें निर्वाण प्राप्त याइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ज्ञान दइ ।

३१. पठमसमुग्घातसप्पाय-सुत्त

३२. "भिक्षुपिं ! सकतां माने यायेवं नाश याना बिइगु सप्राय मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

"भिक्षुपिं ! सकतां माने यायेवं नाश याना बिइगु सप्राय मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! भिक्षुं चक्षुयात माने याइ मखु, रूपय् माने याइ मखु, रूप कथं माने याइ मखु, चक्षु जिगु खः धका माने याइ मखु, रूपयात माने याइ मखु, रूपय् माने याइ मखु, रूपकथं माने याइ मखु। चक्षुविज्ञानयात माने याइ मखु ···। चक्षुसंस्पर्शयात माने याइ मखु ···। गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना खः उकियात नं माने याइ मखु, उकी माने याइ मखु, उगु कथं माने याइ मखु, उगु जिगु खः धका माने याइ मखु।

"भिक्षुपिं ! गुकियात माने याइ, गुकी माने याइ, गुकि कथं माने याइ,गुकियात जिगु खः धका माने याइ, अजागु वयागु अन्यथा *(हिला फरक जुया वनी)* जुया वनी। अन्यथा जुया वनिम्ह संसारया जीवन संसारयागु हे अभिनन्दन याइ।

श्रोत्रयात माने याइ मखु ···।

घ्राणयात माने याइ मखु ···।

जिह्वायात माने याइ मखु ···।

काययात माने याइ मखु ···।

मनयात माने याइ मखु ···।

"भिक्षुपिं ! गुगु स्कन्धधातु आयतन खः उकियात नं माने याइ मखु, उकी नं माने याइ मखु, उगुकथं नं माने याइ मखु, व जिगु खः धका नं माने याइ मखु। थुकथं माने मयासे संसारय् गनं नं उपादान ज्वनी मखु। उपादान मज्वनेवं व परित्रास जुइ *(ग्याइ)* मखुत। परित्रास मजुइवं व थःगु दुने दुने निर्वाण प्राप्त याइ। जाति क्षीण जुल ··· ज्ञान दइ।

"भिक्षुपिं ! थ्व हे सकतां माने यायेवं नाश याना बिइगु सप्राय मार्ग खः।

३२. दुतियसमुग्घातसप्पाय-सुत्त

३३. "भिक्षुपिं ! सकतां माने यायेवं नाश याना बिइगु सप्राय मार्गयागु उपदेश बिये त्यना। उकियात न्यं।

"भिक्षुपिं ! सकतां माने यायेवं नाश याना बिइगु सप्राय मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः, व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणाम धर्म खः छु उकियात 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

रूप ··· , चक्षुविज्ञान ···, चक्षुसंस्पर्श ···, चक्षुस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेंदना नित्य ख: लाकि अनित्य ?

"अनित्य ख:, भन्ते !"

"गुगु अनित्य ख:, व दु:ख ख: लाकि सुख ?"

"दु:ख ख:, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दु:ख व विपरिणाम धर्म ख: छु उकियात 'थ्व जिगु ख:', 'थ्व जि ख:', 'थ्व जिगु आत्मा ख:' धका सम्भ्रे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

श्रोत्र ···। घ्राण ···। जिह्वा ···। काय ···। मन ···।

"भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका पण्डित आर्यश्रावक चक्षुइ नं निर्वेद याइ। रूपय् नं ···। चक्षु-विज्ञानय् नं ···। चक्षुसंस्पर्शय् ···। चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं गुगु सुख, दु:ख अदु:ख-असुखवेदना उत्पन्न जूगु ख: उकी नं निर्वेद याइ।"

श्रोत्र ···। घ्राण ···। जिह्वा ···। काय ···। मनय् नं निर्वेद याइ, धर्मय् नं ··· , मनोविज्ञानय् नं ···, मनोसंस्पर्शय् नं ···, मन:संस्पर्शयागु प्रत्ययं गुगु सुख, दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना उत्पन्न जुइगु ख: उकी नं निर्वेद याइ।

निर्वेद यायेवं रागरहित जुइ। रागरहित जुइवं विमुक्त जुइ। विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ। जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ···।

"भिक्षुपिं ! थ्व हे सकतां माने यायेवं नाश याना बिइगु सप्राय मार्ग ख:।"

सर्व-वर्ग क्वचाल।

जातिधर्म-वर्ग

३३. जाति-सुत्त

३४. श्रावस्ती ···। अन ··· *(पूर्ववत्)* ··· "भिक्षुपिं ! सकतां जातिधर्म ख: *(उत्पन्न जुइगु स्वभाव दु)* ख:। भिक्षुपिं ! जातिधर्म छु सकतां ख: ?

"भिक्षुपिं ! चक्षु जातिधर्मा ख:। रूप जातिधर्मा ख:। चक्षुविज्ञान जातिधर्मा ख:। चक्षुसंस्पर्श जातिधर्मा ख:। गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना ख: व नं जातिधर्मा ख:।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन जातिधर्मा खः । धर्म जातिधर्मा खः । मनोविज्ञान जातिधर्मा खः । मनःसंस्पर्श जातिधर्मा खः । गुगु मनःसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः व नं जातिधर्मा खः ।

"भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका खंका श्रुतवान् आर्यश्रावक ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काइ ।

(च्वय्यागुथें हे क्वय्यागु गुपु सूत्र विस्तार यायेगु)

३४-४२ जराधम्मादि-सुत्त गुपु

३५. "भिक्षुपिं ! सकतां जराधर्मा *(भ्वाथः जुया बुढा जुया वनिगु स्वभाव दुगु)* खः ···

३६. "भिक्षुपिं ! सकतां व्याधिधर्मा *(रोग जुइगु स्वभाव दुगु)* खः । ···

३७. "भिक्षुपिं ! सकतां मरणधर्मा खः ···

३८. "भिक्षुपिं ! सकतां शोकधर्मा खः ···

३९. "भिक्षुपिं ! सकतां संक्लेशधर्मा खः ···

४०. "भिक्षुपिं ! सकतां क्षयधर्मा खः ···

४१. "भिक्षुपिं ! सकतां व्ययधर्मा खः ···

४२. "भिक्षुपिं ! सकतां समुदयधर्मा खः ···

४३. "भिक्षुपिं ! सकतां निरोधधर्मा खः ··

जातिधर्म-वर्ग क्वचाल ।

अनित्य-वर्ग

४३-५१. अनिच्चादि-सुत्त गुपु

४४. "भिक्षुपिं ! ··· अन ··· *(पूर्ववत्)* ··· भिक्षुपिं ! सकतां अनित्य खः । भिक्षुपिं ! अनित्य छु सकतां खः ?

"भिक्षुपिं ! चक्षु अनित्य खः । रूप अनित्य खः । चक्षुविज्ञान अनित्य खः । चक्षुसंस्पर्श अनित्य खः । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः व नं अनित्य खः ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंका सिइका श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुइ नं म्हाइपु ताइ, रूपय् नं म्हाइपु ताइ, चक्षुविज्ञानय् नं म्हाइपु ताइ, चक्षुसंस्पर्शय् नं म्हाइपु ताइ, गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः उकी नं म्हाइपु ताइ । श्रोत्रय् नं ··· । घ्राणय् नं ··· । जिह्वाय् नं ··· । कायय् नं ··· । मनय् नं ··· ।

म्हाइपु तायेवं विरक्त जुइ, विरक्त जुइवं विमुक्त जुइ, विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काइ ।

४५. "भिक्षुपिं ! सकतां दुःख *(Woefal)* खः ··· *(पूर्ववत्)*

४६. "भिक्षुपिं ! सकतां अनात्म खः ···

४७. "भिक्षुपिं ! सकतां अभिज्ञेय *(to be fully known)* खः ···

४८. "भिक्षुपिं ! सकतां परिज्ञेय *(comprehended)* खः ···

४९. "भिक्षुपिं ! सकतां प्रहातव्य *(abandoned)* खः ···

५०. "भिक्षुपिं ! सकतां साक्षात्कार याना कायेबहःगु खः ···

५१. "भिक्षुपिं ! सकतां सिइके थुइकेबहःगु खः ···

५२. "भिक्षुपिं ! सकतां उपद्रव पूर्ण खः ···

५२. उपस्सट्ठ-सुत्त

५३. "भिक्षुपिं ! सकतां उपसृष्ट=*(दुःख बिइगु)* खः ···

अनित्य-वर्ग क्वचाल ।

मूलपण्णासक क्वचाल ।

अविद्या-वर्ग

द्वितीयपण्णासक

५३. अविज्जापहान-सुत्त

५४. श्रावस्ती ··· । अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुइ ?

"भिक्षु ! चक्षुयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । रूपयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । चक्षुविज्ञानयात सिइकेवं खनेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । चक्षुसंस्पर्शयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना ख: उकियात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी विद्या उत्पन्न जुया वइ ।

श्रोत्रयात ··· । घ्राणयात ··· । काययात ··· । मनयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । धर्मयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । मनोविज्ञानयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । मन:संस्पर्शयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । गुगु मन:संस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुख ख: उकियात अनित्य सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ ।

"भिक्षु ! थुमित हे सिइकेवं खंकेवं अविद्या प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ ।

५४. संयोजनपहान-सुत्त

५५. ··· "भन्ते ! छु सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन *(=बन्धन)* प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुइ ?

"भिक्षुपिं ! चक्षुयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । रूपयात ··· । चक्षुविज्ञानयात ··· । चक्षुसंस्पर्शयात ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना ख: उकियात सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ ।

श्रोत्रयात ··· । घ्राणयात ··· । काययात ··· । मनयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । धर्मयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन प्रहाण जुया

वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । मनःविज्ञानयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । मनःसंस्पर्शयात अनित्य सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ । गुगु मनःसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः उकियात सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ ।

"भिक्षु ! थुमित हे सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन प्रहाण जुया वनी, विद्या उत्पन्न जुया वइ ।

५५. संयोजनसमुग्घात-सुत्त

५६. … "भन्ते ! छु सिइकेवं, खंकेवं सकतां संयोजन विनाश जुया वनी ?

"भिक्षु ! चक्षुयात अनात्म सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन विनाश जुया वनी । रूपयात अनात्म सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन विनाश जुया वनी । चक्षुविज्ञानयात अनात्म सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन विनाश जुया वनी । चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः उकियात सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन विनाश जुया वनी ।

श्रोत्रयात … । घ्राणयात … । काययात … । मनयात अनात्म सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन विनाश जुया वनी । धर्मयात … , मनःसंस्पर्शयात … , गुगु मनःसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः उकियात सिइकेवं खंकेवं सकता संयोजन विनाश जुया वनी ।

"भिक्षु ! थुमित हे सिइकेवं खंकेवं सकतां संयोजन विनाश जुया वनी ।

५६. आसवपहान-सुत्त

५७. … "भन्ते ! छु सिइकेवं खंकेवं आस्रव प्रहाण जुया वनी ? … *(पूर्ववत्)* …

५७. आसवसमुग्घात-सुत्त

५८. … "भन्ते ! छु सिइकेवं खंकेवं आस्रव विनाश जुया वनी ? … *(पूर्ववत्)* …

५८. अनुसयपहान-सुत्त

५९. … "भन्ते ! छु सिइकेवं खंकेवं अनुशय प्रहाण जुया वनी ? … *(पूर्ववत्)* …

५९. अनुसयसमुग्घात-सुत्त

६०. … "भन्ते ! छु सिइकेवं खंकेवं अनुशय विनाश जुया वनी ? … *(पूर्ववत्)* …

६०. सब्बुपादानपरिञ्ञा-सुत्त

६१. “भिक्षुपिं ! जिं छिमित सकतां उपादानयागु सिइकेबहःगु धर्म *(परिज्ञाया योग्य धर्म)* या बारे उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

“भिक्षुपिं ! सकतां उपादान सिइकेबहःगु धर्म धयागु छु खः ? चक्षु व रूपयागु प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ । स्वंगूलिं मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ ।

“भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुइ नं म्हाइपु ताइ *(निर्वेद याइ)* । रूपय् नं … । चक्षुसंस्पर्शय् नं … । वेदनाय् नं … । म्हाइपु तायेवं रागरहित जुया वइ । रागरहित जुया वयेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं ‘उपादान सिइके धुन’ धयागु ज्ञान दइ ।

श्रोत्र व शब्दयागु प्रत्ययं …

घ्राण व गन्धयागु प्रत्ययं …

जिह्वा व रसयागु प्रत्ययं …

काय व स्पर्शयागु प्रत्ययं …

मन व धर्मयागु प्रत्ययं मनःविज्ञान उत्पन्न जुइ । स्वंगूलिं मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ ।

“भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका श्रुतवान् आर्यश्रावक मनय् नं म्हाइपु ताइ । धर्मय् नं … । मनःसंस्पर्शय् नं … । वेदनाय् नं … । म्हाइपु तायेवं रागरहित जुया वइ । विमुक्त जुइवं ‘उपादान ‘जिं सिइके धुन’ धयागु ज्ञान दइ ।

“भिक्षुपिं ! थुपिं सकतां उपादान सिइके बहःगु धर्म खः ।

६१. पठमसब्बुपादानपरियादान-सुत्त

६२. “भिक्षुपिं ! जिं छिमित सकतां उपादानयागु पर्यादान *(=नाश जुइगु)* धर्मयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

“भिक्षुपिं ! सकतां उपादानयागु पर्यादान धर्म धयागु छु खः ? चक्षु व रूपयागु प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ । स्वंगूलिं मिले जुइवं स्पर्श जुइ । स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना जुइ ।

“भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुइ नं म्हाइपु ताइ । रूपय् नं … । चक्षुसंस्पर्शय् नं … । वेदनाय् नं … । म्हाइपु तायेवं रागरहित जुया वइ । विमुक्त जुइवं उपादान ‘पर्यादान *(नष्ट)* जुया वन’ धका सिइका काइ ।

श्रोत्र … । घ्राण … । जिह्वा … । काय … । मन … ।

“भिक्षुपिं ! थुपिं हे सकतां उपादानयागु पर्यादान धर्म खः ।

६२. दुतियसब्बुपादानपरियादान-सुत्त

६३. "भिक्षुपिं ! जिं छिमित सकतां उपादानयागु पर्यावदान धर्मया बारे उपदेश बिये त्यना। उकियात न्यं।

"भिक्षुपिं ! सकतां उपादान पर्यावदान धर्म धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – चक्षु नित्य खः कि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः, व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, व परिवर्तनशील खः छु उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्फे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"रूप ··· , चक्षुविज्ञान ···, चक्षुसंस्पर्श ··· , गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः व नित्य खः कि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः छु उकियात – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्फे जुइगु ठीक जूला ? "

"मजू, भन्ते !"

श्रोत्र ··· ? घ्राण ··· ? जिह्वा ··· ? काय ··· ? मन ··· ?

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः, व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः छु उकियात – 'थ्व जिगु ख, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्फे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! थुमित सिइका खंका श्रुतवान् आर्यश्रावक ··· जाति (जन्म) क्षीण जुल ··· सिइका काइ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे सकतां उपादानयागु पर्यावदान (नष्ट जुइगु) धर्म खः।

अविद्या-वर्ग क्वचाल।

मृगजाल-वर्ग

६३. पठममिगजाल-सुत्त

६४. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् मृगजाल *(मिगजाल)* गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया ··· छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् मृगजालं भगवानयात थथे बिन्ति यात ··· "भन्ते !"एक-विहारी" *(dwelling alone)* " एक-विहारी" धका धाइ । भन्ते ! सुं गुकथं एक-विहारी जुइ ? हानं सुं गुकथं सद्वितीय विहारी *(dweller with a mate)* जुइ ?

"मृगजाल ! थुजागु चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट *(अभीष्ट)*, कान्त *(सुन्दर)*, मनाप *(मन लोभे याइगु)*, प्रियरूप *(यःगु)*, कामूपसंहित *(इच्छा उत्पन्न याना बिइगु)*, तथा रजनीय *(राग बढे याना बिइगु)*, खः । सुं भिक्षुं *(अथवा सुनानं)* उकियात अभिनन्दन यात, उकियात च्वछाल, उकी प्यपुना च्वन धाःसा अभिनन्दन यागु कारणं, च्वछागु कारणं, उकी प्यपुंगु कारणं वयाके तृष्णा उत्पन्न जुया वइ । तृष्णा दयेवं सराग दइ । सराग दयेवं संयोग दइ । मृगजाल ! तृष्णायागु जालय् फसे जूम्ह भिक्षु 'सद्वितीय विहारी' धका धाइ ।"

थुजागु श्रोत्र विज्ञेय शब्द ··· । ··· थुजागु मनोविज्ञेय धर्म ··· ।

"मृगजाल ! थुकथं विहार याइम्ह भिक्षु चाहे व नगरं तापाक गनं शान्त, विवेक व ध्यानाभ्यासया योग्य अरण्यय् च्वना च्वनेमाः परन्तु वयात 'सद्वितीय विहारी' हे धका धाइ ।

मृगजाल ! थुजागु चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । सुं भिक्षुं *(अथवा सुनानं)* उकियात अभिनन्दन मयात, उकियात च्वमछाल, उकी प्यपुना मच्वन धाःसा अभिनन्दन मयागु कारणं, च्वमछागु कारणं, उकी प्यपुना मच्वंगु कारणं वयाके तृष्णा उत्पन्न जुया वइ मखु । तृष्णा मदयेवं सराग नं दइ मखु । सराग मदयेवं संयोग नं दइ मखु । मृगजाल ! तृष्णा व संयोजनं अलग जूम्ह भिक्षु एक-विहारी धका धाइ ।

थुजागु श्रोत्र विज्ञेय शब्द ··· । ··· थुजागु मनोविज्ञेय धर्म ··· ।

"मृगजाल ! थुकथं विहार याइम्ह भिक्षु चाहे भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिका, जुजु, राजमन्त्री, तैर्थिक तथा तैर्थिकश्रावकपिं दुगु *(आकीर्ण जूगु)* गनं गांया दथुइ च्वना च्वंसां वयात 'एक विहारी' हे धका धाइ । व छु कारणं ? तृष्णा गुगु कि वनाप *(द्वितीय जुया)* च्वना च्वंगु खः व प्रहाण जुइ धुंकल, उकिं हे वयात एक-विहारी धका धाइगु खः ।

६४. दुतियमिगजाल-सुत्त

६५. ··· छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् मृगजालं भगवानयात बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मोपदेश याना बिज्यातसा वेश जुइ, गुगु न्यना जि याकचा, अलग, अप्रमत्त, संयमशील व प्रहितात्म जुया विहार याये फयेमा ।

"मृगजाल ! थुजागु चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, तथा रजनीय खः । सुं भिक्षुं *(अथवा सुनानं)* उकियात अभिनन्दन यात, उकियात च्वछ्याल, उकी प्यपुना च्वन धाःसा अभिनन्दन यागु कारणं च्वछ्यागु कारणं, उकी प्यपुंगु कारणं वयाके तृष्णा उत्पन्न जुया वइ । मृगजाल ! तृष्णायागु समुदयं दुःखयागु समुदय जुइ धका जिं धका । ··· *(पूर्ववत्)* ··· मृगजाल ! जिह्वा विज्ञेय रस ··· मृगजाल ! मनःविज्ञेय धर्म दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । सुं भिक्षुं उकियात अभिनन्दन यात ··· धाःसा अभिनन्दन यागु कारणं ··· वयाके तृष्णा उत्पन्न जुया वइ । मृगजाल ! तृष्णायागु समुदयं दुःखयागु समुदय जुइ धका जिं धया ।"

"मृगजाल ! थुजागु चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । सुं भिक्षुं *(अथवा सुनानं)* उकियात अभिनन्दन मयात, उकियात च्वमछ्याल, उकी प्यपुना मच्वन धाःसा अभिनन्दन मयागु कारणं, च्वमछ्यागु कारणं, उकी प्यमपुंगु कारणं वयाके तृष्णा उत्पन्न जुया वइ मखु । मृगजाल ! तृष्णायागु निरोधं दुःखयागु निरोध जुइ धका जिं धया । ··· *(पूर्ववत्)* ··· मृगजाल ! जिह्वा विज्ञेय रस ··· मृगजाल ! मनःविज्ञेय धर्म *(धम्म)* दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । सुं भिक्षुं उकियात अभिनन्दन मयात ··· धाःसा अभिनन्दन मयागु कारणं ··· वयाके तृष्णा उत्पन्न जुया वइ मखु । मृगजाल ! तृष्णायागु निरोधं दुःखयागु निरोध जुइ धका जिं धया ।"

अनंलि, आयुष्मान् मृगजालं भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागुयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना भगवानयात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना वन ।

अनंलि, आयुष्मान् मृगजालं याकचा *(एकान्तवासी)*, अलग, अप्रमादी जुया उद्योगी जुया थः हे दुने संयमी व प्रहितात्म जुया विहार याना याकनं हे, गुकिया निर्तिं कुलपुत्रपिं बांलाक छें तोता अनागारिक जुया प्रव्रजित जुइगु खः, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य-फलयात थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका, अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना, उपशान्त जुया विहार याना च्वन । 'जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, गुगु याये माःगु खः याये धुन, हानं याये माःगु ज्या मंत' धका सिइका काल ।

आयुष्मान् मृगजाल अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

६५. पठमसमिद्धिमारपञ्हा-सुत्त

६६. छगू समयय् भगवान् राजगृह स्थित वेलुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । आयुष्मान् समिद्धि *(समृद्धि)* गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· भगवानयात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! 'मार', 'मार' धका धाइ । भन्ते ! मार गजाम्ह खः अथवा मारयात गुकथं म्हसीकेगु ?

"समिद्धि ! गन चक्षु दु, रूप दु, चक्षुविज्ञान दु, चक्षुविज्ञानं सिइका कायेबहःगु धर्म दु अन व हे मार खः अथवा मार धका म्हसिइकेगु खः ।

"समिद्धि ! गन श्रोत्र, शब्द ··· । ··· गन मन दु, धर्म दु ··· ।"

समिद्धि ! गन चक्षु मदु, रूप मदु, चक्षुविज्ञान मदु, चक्षुविज्ञानं सिइका कायेबहःगु धर्म मदु, अन मार मदु अथवा मार धका म्हसिइकेगु मदु ।

"समिद्धि ! गन श्रोत्र मदु ··· , ··· गन मन मदु ··· अन मार मदु अथवा मार धका म्हसिइकेगु मदु ।"

६६. समिद्धिसत्तपञ्हा-सुत्त

६७. ··· "भन्ते ! 'सत्त्व', 'सत्त्व' धका धाइ । भन्ते ! सत्त्व गजाम्ह खः अथवा सत्त्वयात गुकथं म्हसीकेगु ? *(मारया समान पूर्ववत्)*

६७. समिद्धिदुक्खपञ्हा-सुत्त

६८. ··· "भन्ते !"दुःख", 'दुःख' धका धाइ । भन्ते ! दुःख गजागु खः अथवा दुःखयात गुकथं म्हसीकेगु ? *(मारया समान पूर्ववत्)*

६८. समिद्धिलोकपञ्हा-सुत्त

६९. ··· "भन्ते ! 'लोक', 'लोक' धका धाइ । भन्ते ! लोक गजागु खः अथवा लोकयात गुकथं म्हसीकेगु ? *(मारया समान पूर्ववत्)*

६९. उपसेनआसीविस-सुत्त

७०. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् उपसेन राजगृहस्थित सप्पसोण्डिक प्राग्भारय् शीतवनय् च्वं च्वना बिज्यात ।

उगु बखतय् आयुष्मान् उपसेनया म्हय् सर्प न्याना बिल ।

अनंलि, आयुष्मान् उपसेनं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! न्यना बिज्याहुँ, थुगु शरीर *(जिगु शरीरयात)* खाताय् द्योने ग्वारा तुइका पिने तये यंका बिज्याहुँ । थुगु शरीर म्हुच्छि *(चिना तःगु)* भुस्सथें उखें दुखें छ्यालब्याल जुया वनी ।

थथे धया बिज्यायेवं, आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् उपसेनयात थथे धया बिज्यात – "जिमिसं आयुष्मान् उपसेनयागु शरीर अन्यथा जूगु अथवा इन्द्रिययागु विपरिणाम जूगु मखना । "

अनंलि, आयुष्मान् उपसेनं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! न्यना बिज्याहुँ, थुगु शरीर खाताय् द्योने गोरा तुइका पिने तयेयंका बिज्याहुँ । थुगु शरीर म्हुच्छि भुस्सथें उखें थुखें छ्याल ब्याल जुया वनी ।

"आवुसो सारिपुत्र ! गुम्हसित थथे जुइ – जि चक्षु खः अथवा जिगु चक्षु खः ··· जि जिह्वा खः अथवा जिगु जिह्वा खः ··· जि मन खः अथवा जिगु मन खः, वयागु जक शरीर अन्यथा जुया वनी अथवा इन्द्रिय विपरिणाम जुया वनी ।

आवुसो सारिपुत्र ! जित थथे मजू – जि चक्षु ख: अथवा जिगु चक्षु ख: ··· जि जिह्वा ख: अथवा जिगु जिह्वा ख: ··· जि मन ख: अथवा जिगु मन ख:, अथे जूगुलिं गुकथं जिगु शरीर अन्यथा जुया वनी, इन्द्रिय गुकथं विपरिणत जुया वनी ?

आयुष्मान् उपसेनयागु अहंकार, ममंकार, मानानुशय दीर्घकालं निसें नष्ट याना बिज्याये धुंकूगु जुया च्वन गुकिं याना वसपोलयात – 'जि चक्षु ख:, अथवा जिगु चक्षु ख: ··· जि जिह्वा ख:, अथवा जिगु जिह्वा ख: ··· जि मन ख:, अथवा जिगु मन ख:' धयागु मदुगु मजूगु ख: ।

अनंलि, भिक्षुपिंसं आयुष्मान् उपसेनयागु म्ह *(शरीर)* यात खाताय् गोतुइका पिति यंका बिज्यात। आयुष्मान् उपसेनया शरीर अन हे म्हुच्छि भुस्सथें उखें थुखें छ्याल ब्याल जुया वन ।

७०. उपवाणसन्दिट्ठिक-सुत्त

७१. अनंलि, आयुष्मान् उपवान गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् उपवानं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! सांदृष्टिक धर्म" *(थनया थनसं फल दुगु)*, "सांदृष्टिक धर्म" धका धाइ । भन्ते ! सांदृष्टिक धर्म छु ख: ? अकालिक *(=ई म्वा:यूक फल बिइगु)* छु ख: ? एहिपस्सिक *(वया स्व वा धाये ज्यूगु)* छु ख: ? औपनेय्यिक *(=निवार्णय् थ्यंका बिइगु)* छु ख: ? विज्ञपुरुषपिंसं थ:म्हं हे दुने निसें थुइकेबह:गु छु ख: ?

"उपवान ! चक्षुं रूपयात खंका *(स्वया)* भिक्षुयाके रूपयागु व रूपरागयागु अनुभव जुइ । यदि थ:के दुने रूपय् राग दुसा 'जिके थ:के दुने रूपय् राग दु' धका सिइका काइ । उपवान ! थुकथं थ्व सांदृष्टिक ख:, अकालिक ख:, एहिपस्सिक ख:, औपनेय्यिक ख:, विज्ञपुरुषपिंसं थ:म्हं हे दुने निसें थुइकेबह:गु ख: धका जिं धया ।"

श्रोत्रं शब्द न्यना *(ताया)* ··· । ··· मनं धर्मयात खंका भिक्षुयाके धर्मयागु व धर्मरागयागु अनुभव जुइ । यदि थ:के दुने धर्मय् राग दुसा 'जिके थ:के दुने धर्मय् राग दु' धका सिइका काइ । उपवान ! थुकथं थ्व सांदृष्टिक ख:, अकालिक ख:, एहिपस्सिक ख:, औपनेय्यिक ख:, विज्ञपुरुषपिंसं थ:म्हं हे दुने निसें थुइकेबह:गु ख: धका जिं धया ।"

७१. पठमछफस्सायतन-सुत्त

७२. "भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं खुगू स्पर्शायतनयागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव *(दोष)* व नि:शरण *(मोक्ष)* यात गथे ख: अथे *(यथार्थरूपं)* मस्यू, वयागु ब्रह्मचर्य बेकार ख: व थुगु धर्मविनयं *(बुद्ध धर्म)* आपालं तापा: ।

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, सुं भिक्षु छम्हसिनं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं थ्व खँ मथुल । भन्ते ! जिं खुगू स्पर्शायतनयागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव व नि:शरणयात गथे ख: अथे मस्यू ।

"भिक्षु ! छं छु मती तया – चक्षुयात थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः धका सम्भे जुया ला ?

"मजुया, भन्ते !"

"साधु *(ठीक जू)* , भिक्षु ! थुकथं चक्षुयात थ्व जिगु मखु, थ्व जि मखु, थ्व जिगु आत्मा मखु धका गथे खः अथे यथार्थ रूपं खंका कायेवं *(सम्भे जुइवं)* सुदृष्ट जुइ। थ्व हे दुःखया अन्त खः। ··· "

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । थुकथं थ्व सान्दृष्टिक खः, अकालिक खः, एहिपस्सिक खः, औपनेय्यिक खः, विज्ञपुरुषपिंसं थःम्हं हे दुने निसें थुइकेबहःगु खः धका जिं धया ।

"उपवान ! चक्षुं रूपयात खंका *(स्वया)* सुं भिक्षुयात *(अथवा सुयातं)* रूपयागु अनुभव धाःसा जुइ परन्तु रूपराग दइ मखु। यदि थःथे दुने रूपय् राग मदुसा 'जिके थःके दुने रूपय् राग मदु' धका सिइका काइ। उपवान ! थुकथं थ्व सान्दृष्टिक खः, अकालिक खः, एहिपस्सिक खः, औपनेय्यिक खः, विज्ञपुरुषपिंसं थःम्हं हे दुने निसें थुइकेबहःगु खः धका जिं धया ।"

श्रोत्रं ··· । मनं ··· । यदि थःके दुने धर्मय् राग मदुसा 'जिके थःके दुने धर्मय् राग मदु' धका सिइका काइ । उपवान ! थुकथं थ्व सान्दृष्टिक खः, अकालिक खः, एहिपस्सिक खः, औपनेय्यिक खः, विज्ञपुरुषपिंसं थःम्हं हे दुने निसें थुइकेबहःगु खः धका जिं धया ।

७२. दुतियछफस्सायतन-सुत्त

७३. "भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं खुगू स्पर्शायतनयागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव *(दोष)* व निःशरण, (मोक्ष) यात गथे खः अथे यथार्थ रूपं) मस्यू, वयागु ब्रह्मचर्य बेकार खः व थुगु धर्मविनयं आपालं तापाः ।

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, सुं भिक्षु छम्हसिनं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जि थ्व खँ मथुल। भन्ते ! जिं खुगू स्पर्शायतनयागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव व निःशरणयात गथे खः अथे मस्यू।

"भिक्षु ! छं छु मती तया–चक्षु जिगु मखु, जि मखु, जिगु आत्मा मखु धका सम्भे जुयागु दुला?"

"दु, भन्ते !"

"साधु, भिक्षु ! छं थुकियात गथे खः अथे प्रज्ञापूर्वक सम्भे जु। थुकथं छंगु न्हापांगु *(=चक्षु)* स्पर्शायतन प्रहाण जुया वनी, भविष्यय् हानं गुबलें उत्पन्न जुइ फइ मखु।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । ··· साधु भिक्षु ! छं थुकियात गथे खः अथे प्रज्ञापूर्वक सम्भे जु। थुकथं छंगु खुगूगु *(=मन)* स्पर्शायतन प्रहाण जुया वनी, भविष्यय् हानं गुबलें उत्पन्न जुइ फइ मखु।

७३. ततियछफस्सायतन-सुत्त

७४. "भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं खुगू स्पर्शायतनयागु समुदय, अस्तंगत, आस्वाद, आदीनव व निःशरणयात गथे खः अथे मस्यू, वयागु ब्रह्मचर्य *(थन=भिक्षु जीवन)* या अर्थय् बेकार खः व थुगु धर्मविनयं आपालं तापाः ।

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, सुं भिक्षु छम्हसिनं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं थ्व खँ मथुल । भन्ते ! जिं खुगू स्पर्शायतनयागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव व निःशरणयात गथे ख अथे मस्यू ।

"भिक्षु ! छं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम धर्म खः छु उकियात थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः धका सम्भे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"श्रोत्र ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम धर्म खः छु उकियात थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः धका सम्भे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"भिक्षु ! थुकथं खंम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके चक्षुपाखें निर्वेद जुइ, श्रोत्रपाखें निर्वेद जुइ, घ्राणपाखें निर्वेद जुइ, जिह्वापाखें निर्वेद जुइ, कायपाखें निर्वेद जुइ, मनपाखें निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विरक्त जुइ, विरक्त *(वैराग्य)* जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु ज्याः सिधल, आः हानं मेगु *(प्राप्त)* याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।

मृगजाल-वर्ग क्वचाल ।

ग्लान-वर्ग

७४. पठमगिलान-सुत्त

७५. श्रावस्ती ··· । सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूना उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! फलानागु विहारय् छम्ह न्हूम्ह साधारण *(सुनां म्हमस्यूम्ह)* भिक्षु छम्ह दु:खी म्हमफयेका च्वन । यदि भगवान् गन उम्ह भिक्षु दु अन बिज्यातसा असल जुइ ।

अनंलि, भगवानं उम्ह न्हूम्ह साधारणम्ह भिक्षु म्हमफयेका च्वंगु खँ न्यना गन उम्ह भिक्षु दु अन बिज्यात ।

उम्ह भिक्षुं भगवानयात तापाकं निसें बिज्याना च्वंगु खंकल । खंका, खाता मिले यायेत सन ।

अनंलि, भगवानं उम्ह भिक्षुयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षु ! सने मते, खाता मिले याये म्वा: । थन आसन लाया त:गु दु, जि उकी फेतूये । भगवान् लायात:गु आसनय् फेतुना बिज्यात । लायात:गु आसनय् फेतुना बिज्यासे भगवानं उम्ह भिक्षुयाके थथे न्यना बिज्यात – "भिक्षु ! छं गथे च्वं, आ: छं ठीक जू मखुला *(छंत क्षमणीय, यापणीय दुला)* ? छंगु दु:ख घटे जुया वना च्वंगु दु मखुला, बढे मजू मखुला ? छंगु दु:ख बढे जुया व:थें च्वंला, घटे मजूथें च्वंला ?

"भन्ते ! जित क्षमणीय यापणीय मदु । दु:खवेदना घटे जुया मवं, बढे जुया वया च्वन । घटे जूगु मदु बरू बढे जूगु जक खने दया च्वन ।"

"भिक्षु ! छंगु मनय् छुं पश्चाताप *(कुक्कुच्चं)* व नुग: मछिंके *(विप्पटिसारो)* मा:गु छुं खँ दुला ?

"भन्ते ! जिगु मनय् आपालं पश्चाताप व नुग: मछिंके मा:गु खँ दु ।

"ला:सा छंके शील पालन मयानागुया जकं थथे पश्चाताप दुगु लाकि ?"

"मखु, भन्ते !"

"भिक्षु ! अथे जूसा छंगु मनय् गजागु पश्चाताप व नुग: मछिंके मा:गु दुगुले ?"

"भन्ते ! जिं भगवानं कनाबिज्यागु धर्मयात शीलविशुद्धिया नितिं सम्भे मजुया ।"

"भिक्षु ! यदि जिं कनागु धर्मयात शीलविशुद्धिया नितिं सम्भे मजुयागु ख:सा छुकिया नितिं सम्भे जुयागुले ?"

"भन्ते ! भगवानं कना बिज्यागु धर्मयात जिं रागं छुटे जुयेया नितिं ख: धका सम्भे जुया ।"

"साधु, साधु, भिक्षु ! छं बांलाक हे थुइका काल । जिं धर्मयागु उपदेश छुटे जुइया नितिं जिं धर्मयागु उपदेश बियागु ख: । भिक्षु ! छं छु मती तया – चक्षु नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"अनित्य ख:, भन्ते ! ··· *(पूर्ववत्)* ··· श्रोत्र ···, घ्राण ···, जिह्वा ··· , काय ··· , मन नित्य ख: लाकि अनित्य ।"

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणाम धर्म *(परिवर्तनशील)* खः छु उकियात – 'थ्व जिगु खः' 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका थथे सम्झे जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"भिक्षु ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके चक्षुपाखें निर्वेद जुइ, श्रोत्रपाखें निर्वेद जुइ, घ्राणपाखें निर्वेद जुइ, जिह्वापाखें निर्वेद ज़ुइ, कायपाखें निर्वेद जुइ, मनपाखें निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विमुक्त ज़ुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु ज्याः सिधल, आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात । थुगु धर्मोपदेश न्यना उम्ह भिक्षुयाके रागरहित निर्मल, धर्मचक्षु उत्पन्न जुल – गुलि नं समुदय धर्म दु इपिं फुक्क निरोधधर्मा खः ।

७५. दुतियगिलान-सुत्त

७६. सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूना उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! फलानागु विहारय् न्हूम्ह साधारण भिक्षु छम्ह दुःखी म्हमफयेका च्वन । यदि भगवान् गन उम्ह भिक्षु दु अन बिज्यातसा असल जुइ ।

अनंलि, भगवानं उम्ह न्हूम्ह साधारणम्ह भिक्षु म्हमफयेका च्वंगु खँ न्यना गन उम्ह भिक्षु दु अन बिज्यात ।

उम्ह भिक्षुं भगवानयात तापाकं निसें बिज्याना च्वंगु खंकल । खंका खाता मिले यायेत सन ।

अनंलि, भगवानं उम्ह भिक्षुयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षु ! सने मते, खाता मिले याये म्वाः । थन आसन लाया तःगु दु, जि उकी फेतुये । भगवान् लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यासे भगवानं उम्ह भिक्षुयाके थथे न्यना बिज्यात – "भिक्षु ! छं गथे च्वं, आः छं ठीक जू मखुला ? छंगु दुःख घटे जुया वना च्वंगु दु मखुला, बढे मजू मखुला ? छंगु दुःख बढे जुया वःथें च्वंला, घटे मजूथें च्वंला ?

"भन्ते ! जित क्षमणीय यापणीय मदु । दुःखवेदना घटे जुया मवं, बढे जुया वया च्वन । घटे जूगु मदु बरू बढे जूगु जक खने दया च्वन ।

"भिक्षु ! छंगु मनय् छुं पश्चाताप व नुगः मछिंके माःगु छुं खँ दुला ?"

"भन्ते ! जिगु मनय् आपालं पश्चाताप व नुगः मछिंके माःगु खँ दु ।

"लाःसा छंके शील पालन मयानागुया जकं थःके पश्चाताप दुगु लाकि ?"

"मखु, भन्ते !"

"भिक्षु ! अथे जूसा छंगु मनय् गजागु पश्चाताप व नु:ग मछिंके मा:गु दुगुले ?"

"भन्ते ! जिं भगवानं कना बिज्यागु धर्मयात शीलविशुद्धिया नितिं सम्भ्के मजुया ।"

"भिक्षु ! यदि जिं कनागु धर्मयात शील विशुद्धिया नितिं सम्भ्के मजुयागु ख:सा छुकिया नितिं सम्भ्के जुयागुले ?"

"भन्ते ! जिं भगवानं कना बिज्यागु धर्मयात जिं उपादानरहित निर्वाणया नितिं सम्भ्के जुया ।"

"साधु, साधु, भिक्षु ! छं बांलाक हे थुइका काल । उपादान रहित निर्वाणया नितिं है जिं धर्मयागु उपदेश यानागु ख: । भिक्षु ! छं छु मती तया – चक्षु नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"अनित्य ख:, भन्ते !"

··· *(पूर्ववत्)* ··· श्रोत्र ··· , घ्राण ···, जिह्वा ···, काय ··· , मन नित्य ख: लाकि अनित्य ?"

"अनित्य ख:, भन्ते !"

"गुगु अनित्य ख:, व दु:ख ख:लाकि सुख ?"

"दु:ख ख:, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दु:ख व विपरिणाम धर्म ख: छु उकियात – 'थ्व जिगु ख:', 'थ्व जि ख:', 'थ्व जिगु आत्मा ख:' धका थथे सम्भ्के जुइगु ठीक जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"भिक्षु ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकयाके चक्षुपाखें निर्वेद जुइ, श्रोत्रपाखें निर्वेद जुइ, घ्राणपाखें निर्वेद जुइ, जिह्वापाखें निर्वेद जुइ, मनपाखें निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये मा:गु ज्या: सिधल, आ: हानं मेगु याये मा:गु मंत धका सिइका काइ ।"

भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लयता:म्ह उम्ह भिक्षुं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात । थुगु धर्मोपदेश न्यना उम्ह भिक्षुयागु चित्त उपादान रहित जुया आस्रवं विमुक्त जुल ।

७६. राधअनिच्च-सुत्त

७७. अनंलि आयुष्मान् राध ··· छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् राधं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं धर्म उपदेश याना बिज्यात धा:सा वेश जुइ, गुगु धर्म भगवानपाखें न्यना एकाकी, एकान्ती, अप्रमादी, उद्योगी, संयमी जुया विहार याये दइ ।

"राध ! गुगु अनित्य ख: उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । राध ! छु अनित्य ख: ? राध ! चक्षु अनित्य ख:, उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । रूप अनित्य ख: उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । चक्षुविज्ञान अनित्य ख: उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । चक्षुसंस्पर्श

अनित्य खः उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्यय उत्पन्न सुख, दुःख अदुःख-असुखवेदना उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या ।

श्रोत ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन अनित्य खः, उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । धर्म अनित्य खः ··· । मनःविज्ञान अनित्य खः ··· । मनःसंस्पर्श ··· । गुगु मनःसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना खः उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । व नं अनित्य खः । उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । राध ! थुपिं हे अनित्य खः गुकी दुगु इच्छा हटे याये माःगु खः ।

७७. राधदुक्ख-सुत्त

७८. "राध ! गुगु दुःख खः उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । राध ! छु दुःख खः ? राध ! चक्षु दुःख खः, उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । रूप ··· चक्षुविज्ञान ··· । चक्षुसंस्पर्श ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना ··· । उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या ।"

घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

७८. राधअनत्त-सुत्त

७९. "राध ! गुगु अनात्म खः उकिया प्रति दया च्वंगु इच्छायात हटे या । राध ! छु अनात्म खः ? राध ! चक्षु अनात्म खः, ··· *(पूर्ववत्)* ···

७९. पठमअविज्जापहान-सुत्त

८०. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु ··· छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु अजागु छुं छगू धर्म दुला गुगु मदयेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ?

"दु, भिक्षु ! अजागु छुं छगू धर्म दु गुगु मदयेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ।"

"भन्ते ! व छगू धर्म छु खः गुगु मदयेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ?"

"भिक्षु ! व छगू धर्म धयागु अविद्या खः गुगु मदयेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ।"

"भन्ते ! छु सिइका छु खंका कायेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ?"

"भिक्षु ! चक्षुयात अनित्य सिइका खंका कायेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ।"

रूप ··· । चक्षुविज्ञान ··· । चक्षुसंस्पर्श ··· । वेदना ··· ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । मनोविज्ञान ··· । मनःसंस्पर्श ··· । वेदना ··· ।

"भिक्षु ! इमित सिइका खंका कायेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ।"

८०. दुतियअविज्जापहान-सुत्त

८१. अनंलि ··· छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात ·– "भन्ते ! छु अजागु छुं छगू धर्म दुला गुगु मदयेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ।

"दु, भिक्षु ! ··· "

"भन्ते ! व छगू धर्म छु खः ··· ?"

"भिक्षु ! व छगू धर्म धयागु अविद्या खः गुगु मदयेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ।"

"भन्ते ! छु सिइका छु खंका कायेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ?"

"भिक्षु ! थन, भिक्षुं थथे न्यना तःगु दइ – धर्म अभिनिवेशया निर्तिं योग्य मजू *(things ought not to be adhered to)* । उम्ह भिक्षुं धर्म अभिनिवेशया निर्तिं योग्य मजू धयागु न्यना तःगु दत धाःसा व सकतां धर्म बांलाक सिइका काःगु दइ, सकतां धर्म बांलाक सिइका सकतां धर्मय् दुने थ्यंक बुझे जुया काइ । सकतां धर्मयात दुने थ्यंक बुझे जुया सकतां निमित्तय् *(लक्षणय्)* ज्ञानपूर्वक खंका काइ । चक्षुयात ज्ञानपूर्वक खंका काइ । रूपयात ज्ञानपूर्वक खंका काइ । चक्षुविज्ञानयात ज्ञानपूर्वक खंका काइ । चक्षुसंस्पर्शयात ज्ञानपूर्वक खंका काइ । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना खः व नं ज्ञानपूर्वक खंका काइ ।।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षु ! इमित सिइका खंका कायेवं भिक्षुयाके च्वंगु अविद्या प्रहीण जुया वनी अले विद्या उत्पन्न जुया वइगु खः ।"

८१. सम्बहुलभिक्खु-सुत्त

८२. अनंलि छथ्व: भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! अन्य तीर्थिक परिव्राजकपिंसं जिमिके थुकथं न्यनिगु जुया च्वन – आवुसो ! श्रमण गौतमयागु शासनय् *(बुद्धधर्मय्)* छलपोलपिंसं छु कारणय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वना ?

"भन्ते ! जिमिके थथे प्रश्न न्यनेवं जिमिसं इमित थुकथं लिस: बिया – "आवुसो ! दु:खयात ठीक ठीक कथं थुइकेया *(म्हसिकेया)* नितिं जिपिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख: ।"

"भन्ते ! थुगु प्रश्नया लिस: थुकथं बिया जिमिसं भगवान्या सिद्धान्तयात सही ढंगं प्रतिपादन या:गु जूला ··· मखुगु आरोप लगे या:गुला मजूला ?"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रश्नया लिस: थुकथं बिया छिमिसं जिगु सिद्धान्तयात सही ढंगं प्रतिपादन या:गु जुल ··· ।

"भिक्षुपिं ! यदि मेपिं तैर्थिक परिव्राजकपिंसं छिमिके – आवुसो ! अजागु दु:ख धयागु छु ख: गुकियात ठीक ठीक कथं थुइकेया *(म्हसीकेया)* नितिं छिपिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख: धका न्यन धा:सा छिमिसं इमित थुकथं लिस: बिइमा: –

आवुसो ! चक्षु दु:ख ख:, उकियात ठीक ठीक कथं थुइकेया नितिं जिपिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख: । रूप दु:ख ख: उकियात ठीक ठीक कथं थुइकेया नितिं जिपिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख: । चक्षुविज्ञान दु:ख ख: उकियात ठीक ठीक कथं थुइकेया नितिं जिपिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख: । चक्षुसंस्पर्श दु:ख ख: उकियात ठीक ठीक कथं थुइकेया नितिं जिपिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख: । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न सुख, दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: व उकियात ठीक ठीक कथं थुइकेया नितिं जिपिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख: ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । आवुसो ! थुपिं हे दु:ख ख: गुकियात ठीक ठीक कथं थुइकेया नितिं जिपिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख: । भिक्षुपिं ! थुकथं न्यनिबले छिमिसं नं उपिं अन्य तैर्थिक परिव्राजकपिंत थुकथं कनेमा: ।

८२. लोकपञ्हा-सुत्त

८३. अनंलि सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन ··· छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षु भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'लोक', 'लोक' धका धाइ । भन्ते ! छु जुइवं लोक धका धाइगु ख: ?

"भिक्षु ! चक्षु लुज्जति *(चक्षु नचुस्से च्वना वनिगु)* ख:, उकिं 'लोक' धका धा:गु ख: । छु नचुस्से च्वना वनिगु ख: ?

"भिक्षु ! चक्षु नचुस्से च्वना वनिगु खः । रूप नचुस्से च्वना वनिगु खः । चक्षुविज्ञान नचुस्से च्वना वनिगु खः । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना खः वनं नचुस्से च्वना वनिगु खः ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षु ! नचुस्से च्वना वनिगु जुया हे 'लोक' धका धागु खः ।

८३. फग्गुनपञ्हा-सुत्त

८४. अनंलि, आयुष्मान् फग्गुन गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन ··· छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् फग्गुनं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छु थुजागु नं चक्षु दुला गुकिं अतीतयापिं, परिनिर्वाण जुया बिज्याये धुंकूपिं,छिन्न प्रपञ्च जुइ धुंकूपिं, *(तृष्णाया)* लँपु त्वाः ल्हाये धुंकूपिं, जन्मया चक्कर *(वट्ट)* समाप्त यापिं, सकतां मदय्के धुंकूपिं बुद्धपिंत खंके फइगु खः ?

··· श्रोत्र ··· ? ··· घ्राण ··· ? ··· जिह्वा ··· ? ··· काय ··· ? छु थुजागु नं मन दुला गुकिं अतीतयापिं ··· बुद्धपिंत खंके फइगु खः ?

मदु, फग्गुन ! थुजागु चक्षु मदु गुकिं अतीतयापिं ··· बुद्धपिंत खंके फइगु खः ··· ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मदु, फग्गुन ! थुजागु मन ··· मदु गुकिं अतीतयापिं ··· बुद्धपिंत खंके फइगु खः ··· ।

ग्लान-वर्ग क्वचाल ।

छन्न-वर्ग

८४. पलोक धम्म-सुत्त

८५. श्रावस्ती ··· । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'लोक', 'लोक' धका धाइ । भन्ते ! छु जुइवं लोक धका धाइगु खः ?

"आनन्द ! गुगु प्रलोकधर्मा *(पलोकधम्म)* खः व आर्यविनयय् *(बुद्धधर्मय्)* लोक धका धाइ । आनन्द ! प्रलोकधर्मा धयागु छु खः ?

"आनन्द ! चक्षुयात प्रलोकधर्मा धाइ, रूपयात ···, चक्षुविज्ञानयात ··· , चक्षुसंस्पर्शयात ··· चक्षुसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु ··· यात प्रलोकधर्मा धाइ । ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

··· आनन्द ! जिह्वायात प्रलोकधर्मा धाइ, रसयात ··· , जिह्वाविज्ञानयात ··· , जिह्वासंस्पर्शयात ···, जिह्वासंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु ··· यात प्रलोकधर्मा धाइ । ··· *(पूर्ववत्)* ··· आनन्द ! मनयात प्रलोकधर्मा धाइ, धर्मयात ··· , मनःविज्ञानयात ··· , मनःसंस्पर्शयात ··· , मनःसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुदवेदनायात नं प्रलोकधर्मा धाइ । आनन्द ! गुगु प्रलोकधर्मा खः व हे आर्यविनयय् लोक धका धाइ ।

८५. सुञ्ञतलोक-सुत्त

८६. छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते !"लोक शून्य" "लोक शून्य" धका धाइ । भन्ते ! छु जुइवं लोक शून्य धका धाइगु खः ?

"आनन्द ! आत्मा अथवा आत्मीय धयागुलिं शून्य जूगुया कारणं लोक शून्य धका धाःगु खः । आनन्द ! आत्मा अथवा आत्मीय धयागुलिं शून्य धाःगु छु खः ?"

"आनन्द ! चक्षु आत्मा अथवा आत्मीयं शून्य खः । रूप ··· । चक्षुविज्ञान ··· । चक्षुसंस्पर्श ··· । चक्षुसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना आत्मा अथवा आत्मीय शून्य खः ।"

"आनन्द ! स्रोत्र ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· मनःसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु सुखवेदना, दुःखवेदना, अथवा अदुःख-असुखवेदना आत्मा अथवा आत्मीय धयागुलिं शून्य जूगुया कारणं हे लोक शून्य धका धाःगु खः ।

८६. संखित्तधम्म-सुत्त

८७. ··· छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं धर्म उपदेश याना बिज्यात धाःसा वेश जुइ, गुगु भगवानपोखं न्यना एकाकी, अप्रमादी, उद्योगी, संयमी जुया विहार याये फयेमा ।

"आनन्द ! छं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणाम धर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः ?'"

"ठीक मजू, भन्ते !"

"रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य, भन्ते !"

चक्षुविज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* चक्षुसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना अनित्य खः लाकि नित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणाम धर्म खः उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः ?'"

"ठीक मजू, भन्ते !" ··· *(पूर्ववत्)* ···

"जिह्वा नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य, भन्ते !" ··· *(पूर्ववत्)* ···

जिह्वाविज्ञान ··· *(पूर्ववत्)* ··· जिह्वासंस्पर्श ··· *(पूर्ववत्)* ···

··· मनःसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणाम धर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः', 'थ्व जिगु आत्मा खः' ?"

"ठीक मजू, भन्ते !"

"आनन्द ! थथे खंका सिइका विद्वान आर्यश्रावक चक्षुपाखें निर्वेद जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· चक्षुसंस्पर्शपाखें नं निर्वेद जुइ, ··· *(पूर्ववत्)* ··· मनःसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदनापाखें नं निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विराग जुइ, विराग जुइवं विमुक्ति जुइ । विमुक्ति जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, गुगु *(मार्गफल प्राप्त यायेगु)* याये माःगु खः याये धुन, हानं याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।

८७. छन्न-सुत्त[१]

८८. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् सारिपुत्र, आयुष्मान् महाचुन्द व आयुष्मान् महाछन्द गृधकूट पर्वतय्

---

१ थ्व हे सूत्र मज्झिमनिकायया सलायतन-वर्गय् छन्नोवाद-सुत्त नामं खने दु । स्वया दिसँ मज्झिमनिकाय, नेपाल भाषा पृ. ७५३ ।

च्वं च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् छन्न *(=छन्द)* त:सकं बिरामी जुया च्वंगु ख: । अनंलि, सन्ध्या इलय् ध्यानं दना आयुष्मान् सारिपुत्र गन आयुष्मान् महाचुन्द दुगु ख:, अन वन । वना आयुष्मान् महाचुन्दयात थथे धाल – "आवुसो चुन्द ! आयुष्मान् छन्नयाथाय्[२] वना रोगया बारे न्यंवने नु ।" "ज्यू" धका आयुष्मान् महाचुन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयात लिस: बिल ।

अनंलि आयुष्मान् महाचुन्द व आयुष्मान् सारिपुत्र गन आयुष्मान् छन्न दु, अन वन । वना आयुष्मान् छन्ननाप कुशल क्षेमया खँ ल्हात । कुशल क्षेमया खँ ल्हाये सिधयेवं छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् छन्नयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो छन्न ! छं गथे च्वं, आ: छं ठीक जू मखुला *(छंके क्षमणीय, यामणीय दुला)* ? "

"आवुसो सारिपुत्र ! जित क्षमणीय यापणीय मदु । दु:खवेदना घटे जुया मवं, बढे जुया वया च्वन । घटे जूगु मदु बरू बढे जूगु जक खने दया च्वन । आवुसो सारिपुत्र ! गथेकि *(उदाहरणया निर्तिं)* सुं छम्ह बलवानम्ह मनुखं च्वाउंसे च्वंगु ज्याभलं छ्योनय् भ्वा भ्वा सुया बिइगु ख: … घटे जूगु मदु, बरु बढे जूगु जक खने दया च्वन । आवुसो सारिपुत्र ! जिं आत्म-हत्या याये, जि म्वाये मं मंत ।"

"आयुष्मान् छन्नं आत्मा-हत्या याये म्वा: । आयुष्मान् छन्न जीवित जुया च्वनेमा । जिमि आयुष्मान् छन्नयागु पथ्य भोजन ता:मला धयागु जूसा जिं आयुष्मान् छन्नया निर्तिं पथ्य भोजन माला बिये । यदि आयुष्मान् छन्नया निर्तिं पथ्य वास: ता: मला धयागु जूसा जिं आयुष्मान् छन्नया निर्तिं पथ्य वास: माला बिये । यदि आयुष्मान् छन्नयात अनुकूल उपस्थापक*(सेवक)* मदु धयागु जूसा आयुष्मान् छन्नयात जिं सेवा याये । आयुष्मान् छन्नं आत्मा-हत्या यायेम्वा: । आयुष्मान् छन्न जीवित जुया च्वनेमा । जिमि आयुष्मान् छन्नयागु जीवित जुया च्वंगु स्वये मास्ते व: ।

"आवुसो सारिपुत्र ! जिगु निर्तिं पथ्य भोजन … वास: … अनुकूल उपस्थापक मदुगु मखु । आवुसो सारिपुत्र ! जिं जुलसा शास्तायात ता:कालं *(दीर्घकालं)* निसें भक्ति व प्रेमपूर्वक सेवा याना वया । आवुसो सारिपुत्र ! श्रावकया निर्तिं शास्ता प्रति भक्ति व प्रेमपूर्वक सेवा यायेमा: अभक्ति व अप्रेमपूर्वक मखु । आवुसो सारिपुत्र ! छन्न भिक्षुं निर्दोषपूर्वक आत्मा-हत्या याइ' धका सिइका बिज्याहुँ ।"

"आवुसो सारिपुत्र ! कना बिज्याहुँ, न्यना सिइका काये ।"

"आवुसो छन्न ! चक्षु, चक्षुविज्ञान व चक्षुविज्ञानपाखें सिइगु धर्मयात 'थ्व जिगु ख:, थ्व जि ख:, थ्व जिगु आत्मा ख:' धका च्वना लाकि छु ? आवुसो छन्न ! श्रोत, श्रोतविज्ञान व श्रोतविज्ञानपाखें सिइगु धर्मयात … ? घ्राण, घ्राणविज्ञान व घ्राणविज्ञानपाखें सिइगु धर्मयात … ? जिव्हा, जिव्हाविज्ञान व जिव्हाविज्ञानपाखें सिइगु धर्मयात … ? काय, कायविज्ञान व कायविज्ञानपाखें सिइगु धर्मयात … ? मन, मनविज्ञान व मनविज्ञानपाखें सिइगु धर्मयात 'थ्व जिगु ख:, थ्व जि ख:, थ्व जिगु आत्मा ख:' धका च्वनाला ?"

"मच्वना, आवुसो सारिपुत्र ! चक्षु, चक्षुविज्ञान व चक्षुविज्ञानपाखें सिइगु धर्मयात 'थ्व जिगु मखु, थ्व जि मखु, थ्व जिगु आत्मा मखु' धका सम्फे जुया च्वना । श्रोत … । घ्राण … । जिव्हा … । काय … । मन, मनविज्ञान व मनविज्ञानपाखें सिइगु धर्मयात 'थ्व जिगु मखु' थ्व जि मखु, थ्व जिगु आत्मा मखु' धका सम्फे जुया च्वना ।"

---

२ छगू हे नांयापिं ता:म्ह मच्छि छन्द मध्ये थुम्ह छन्द नं छम्ह ख: । भगवान् बुद्धं थ:गु अन्तिम जीवन कालय् छन्नयात ब्रह्म दण्ड सजाय बिइत आज्ञा जुया बिज्याम्ह मेम्ह हे छन्द ख: – अनु. ।

"आवुसो छन्न ! चक्षु, चक्षुविज्ञान व चक्षुविज्ञानपाखें सिइगु धर्मय् छु खना चक्षु, चक्षुविज्ञान व चक्षुविज्ञानं सिइगु धर्मय् 'थ्व जिगु मखु, थ्व जि मखु, थ्व जिगु आत्मा मखु' धका सम्भे जुयागुले ? श्रोत ··· ? घ्राण ··· ? जिव्हा ··· ? काय ··· ? मन ··· ?"

"आवुसो सारिपुत्र ! चक्षु, चक्षुविज्ञान व चक्षुविज्ञानपाखें सिइगु धर्मय् निरोध खना निरोधयात सिइका ··· 'थ्व जिगु मखु, थ्व जि मखु, थ्व जिगु आत्मा मखु' धका सम्भे जुया । श्रोत ··· । घ्राण ··· । जिव्हा ··· । काय ··· । मन ··· ।"

थथे कनेवं, आयुष्मान् महाचुन्दं आयुष्मान् छन्नयात थथे धाल – "आवुसो छन्न ! अथे जूसा भगवानया थ्व उपदेशयात सदा मनन *(मनसिकार)* यायेमाः– *(दृष्टि)* निसृत जूम्हसियाके *(चित्त)* चलन *(स्पन्दन)*, जुइ, अनिसृत जूम्हसियाके *(चित्त)* चलन जुइ मखु । चलन मजुइवं प्रश्रब्धि जुइ । प्रश्रब्धि जूम्हसियाके तृष्णा दइ मखु । तृष्णा मदुम्हसियाके गमनागमन *(=च्युति उत्पत्ति)* =अगतिगति दइमखु । गमनागमन मदुम्हसिया च्युति जुइगु उत्पत्ति जुइगु *(जन्म मरण)* दइ मखु । च्युति जुइगु व उत्पत्ति जुइगु मदयेवं न थन लोकय् न परलोकय् न *(निथाय्या)* विचय् हे दइ । थ्व हे दुःखया अन्त खः ।'

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाचुन्दं आयुष्मान् छन्नयात थुगु अववादं अववाद *(उपदेश)* बिया आसनं दना लिहाँ वन ।

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाचुन्द लिहाँ वने धुंका आयुष्मान् छन्नं आत्मा-हत्या यात । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! आयुष्मान् छन्नं आत्म-हत्या यात । वयागु गति छु जुल ? वयागु अभिसम्पराय छु जुल ?"

"सारिपुत्र ! छन्न भिक्षुं छिमिगु न्ह्योनय् थः निर्देषता जूगु कंगु मखुला ?"

"भन्ते ! पुब्ब विज्जन धयागु वज्जि गां छगू दु । अन आयुष्मान् छन्नया मित्रकुल, सहृदयकुल तथा उपवज्ज *(न्ह्याबलें वये वनिगु)* कुल दु ।'

"सारिपुत्र ! छन्न भिक्षुया मित्रकुल, सहृदयकुल तथा उपवज्ज कुल दये फु । सारिपुत्र ! परन्तु थुलिं हे जिं सुयातं सउपवज्जो *(= सदोषी, उपव्रज्य)* धका मधया । सारिपुत्र ! गुम्हसिनं छगू देह *(शरीर)* त्याग याना मेगु देह धारण यात धाःसा उम्हसित जिं 'सउपवज्जो' धका धया । छन्न भिक्षुयाके अजागु मदु । सारिपुत्र ! छन्न भिक्षुं निर्दोषपूर्वक आत्मा-हत्या यात धका छं धारण या ।"

८८. पुण्ण-सुत्त[३]

८९. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि आयुष्मान् पूर्ण *(पुण्ण)* गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् पूर्ण भगवानयात थथे

३ थ्व हे सूत्र मज्झिमनिकायया सलायतन-वर्गय् पुण्णोवाद-सुत्त नामं खने दु । स्वया दिसँ मज्झिमनिकाय, नेपाल भाषा पृ. ७५६ ।

बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं धर्म-उपदेश याना बिज्यात धाःसा वेश जुइ गुगु धर्म भगवानपाखें न्यना एकाकी, एकान्ती, अप्रमादी, उद्योगी, संयमी जुया विहार यायेफयेमा।"

"पूर्ण ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन ति, कना हये।" "ज्यू हवस्, भन्ते !" धया आयुष्मान् पूर्ण भगवानयात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"पूर्ण ! चक्षुविज्ञेय रूप इष्ट, कान्त मनाप, प्रिय रूप, कामोपसंहित, रंजनीय जुइ। भिक्षुं उकियात अभिनन्दन याइ, स्वागत याइ, अध्यवसाय याइ। अभिनन्दन यायेवं ··· अध्यवसाय यायेवं नन्दी *(तृष्णा)* दया वइ। पूर्ण ! नन्दी समुदय *(उत्पत्ति)* जुइवं दुःखया नं समुदय जुल धका धया।"

"पूर्ण ! श्रोत विज्ञेय शब्द ···। घ्राणविज्ञेय गन्ध ···। जिव्हा विज्ञेय रस ···। कायविज्ञेय स्पर्श ···, मन विज्ञेय धर्म *(धम्म)* इष्ट, कान्त, मनाप, प्रिय रूप, कामोपसंहित, रजनीय जुइ। भिक्षु उकियात अभिनन्दन याइ ···। अभिनन्दन यायेवं ··· नन्दी दया वइ। पूर्ण ! नन्दी समुदय जुइवं दुःखया समुदय जुल धका धया।"

"पूर्ण ! चक्षुविज्ञेय रूप ···।, श्रोत विज्ञेय शब्द ···।, घ्राणविज्ञेय गन्ध ···।, जिव्हा विज्ञेय रस ···।, कायविज्ञेय स्पर्श ···।, मन विज्ञेय धर्म इष्ट, कान्त, मनाप, प्रिय रूप, कामोपसंहित, रजनीय जुइ। भिक्षु उकियात अभिनन्दन याइ मखु ···। अभिनन्दन मयायेवं ··· नन्दी मदया वनी *(निरोध जुइ)*। नन्दी निरोध जुइवं दुःखया निरोध जुल धका धया।"

"पूर्ण ! जिं थ्व संक्षिप्तं कनागु अववाद *(उपदेश)* न्यना छ गन *(गुगु)* जनपदय् च्वंवने त्यना ?"

"भन्ते ! भगवानयाके संक्षिप्त आज्ञा जुया बिज्यागु अववाद न्यना सूनापरान्त धयागु जनपदय् च्वंवने त्यना।"

"पूर्ण ! सूनापरान्तयापिं मनूत हारां *(चण्ड)*। सूनापरान्तयापिं मनूत छाक्क खँ ल्हाइपिं खः। पूर्ण ! सूनापरान्तयापिं मनूतय्सं छंत ब्व बिल, लाक्व फाक्व धाल धाःसा ··· छंत छु जुइ ?"

"भन्ते ! यदि जित सूनापरान्तयापिं मनूतय्सं ब्व बिल, लाक्व फाक्व धाल धाःसा जित थथे जुइ – 'सूनापरान्तयापिं मनूत भिं जू, तःसकं भिं, इमिसं जित ल्हातं दाः मवः। भगवान् ! जित थथे जुइ। सुगत ! जित थथे जुइ।"

"पूर्ण ! यदि सूनापरान्तयापिं मनूतय्सं छंत ल्हातं दाःवल धाःसा ··· छंत छु जुइ ?"

"भन्ते ! यदि जित सूनापरान्तयापिं मनूतय्सं ल्हातं दाःवल धाःसा जित थथे जुइ – 'सूनापरान्तयापिं मनूत भिं जू, तःसकं भिं, इमिसं चाग्वारां, अप्पां, लोहतं मकये कू।' भगवान् ! जित थथे जुइ। सुगत ! जित थथे थथे जुइ।"

"पूर्ण ! यदि सूनापरान्तयापिं मनूतय्सं छंत चाग्वारां अप्पां, लोहतं कयेकल ··· *(पूर्ववत्)*।

"पूर्ण ! यदि सूनापरान्तयापिं मनूतय्सं छंत हतियार ज्वना पाःवल धाःसा ··· *(पूर्ववत्)*।

"पूर्ण ! यदि सूनापरान्तयापिं मनूतय्सं छंत हतियार ज्वना स्याः वल धाःसा ··· छंत छु जुइ ?"

"भन्ते ! यदि जित सूनापरान्तयापिं मनूतय्सं नःगु हतियार ज्वना स्याःवल धाःसा जित थथे जुइ –'वसपोल भगवानया गुलिं गुलिं श्रावकपिं म्वायेगु खना दिक्क चाया, हिंई मिंई चाया घृणा याना *(आत्मा -हत्या यायेया नितिं)* शस्त्रहारक माः जुया जुइ। जित थुजाम्ह शस्त्रहारक माला जुइ म्वाकः हे भेटे जुल।' भगवान् ! जित थथे जुइ। सुगत ! जित थथे जुइ।"

"साधु, साधु, पूर्ण ! छं थुकथं शम, दमं युक्त जुया सूनापरान्त जनपदय् वना च्वं वने *(वास याये)* फइ । पूर्ण ! छं समय सिइकि ।"

अनंलि, आयुष्मान् पूर्ण भगवानया वचनयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना भगवानयात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना शयनासन सम्हाले याना, पात्र-चीवर धारण याना गुखे सूनापरान्त जनपद दु, उखे चारिकाया निर्तिं प्रस्थान यात । छसिंकथं चारिका यायां गन सुनापरान्त जनपद दु, अन थ्यंकः वन । आयुष्मान् पूर्ण सूनापरान्त जनपदय् विहार याना च्वन । अनंलि आयुष्मान् पूर्णं व हे वर्षावासया दुने *(भित्रे)* न्यासः उपासकपिंत ··· न्यासः उपासिकापिंत ज्ञान प्राप्त याकल, व हे वर्षावासया दुने तुं थःम्हं स्वंगू विद्या साक्षात्कार याना कया बिज्यात । अनंलि, व हे वर्षावासं आयुष्मान् पूर्ण परिनिर्वाण जुया बिज्यात ।

अनंलि छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! वसपोल पूर्ण धयाम्ह कुलपुत्र, गुम्हसित भगवानं संक्षिप्तं उपदेश याना बिज्यागु खः, उम्ह सिना वन, आः वसपोलयागु छु गति जुल, छु अभिसम्पराय जुल ?"

"भिक्षुपिं ! पूर्ण कुलपुत्र पण्डित खः, सत्यवादी खः, धर्मानुसार आचरण याइम्ह *(धर्मानुधर्म प्रतिपन्न)* खः । वं धर्मयागु खँय् जित छुं कष्ट मब्यू । भिक्षुपिं ! पूर्ण कुलपुत्र परिनिर्वाण जुल ।"

८९. बाहिय-सुत्त

९०. ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् बाहियं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्त धर्म-उपदेश याना बिज्यात धाःसा वेश जुइ,गुगु धर्म भगवानपाखें न्यना एकाकी, एकान्ती, अप्रमादी, उद्योगी, संयमी जुया विहार याये फयेमा ।

"बाहिय ! छं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणाम धर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः ?'"

"ठीक मजू, भन्ते !" ··· *(पूर्ववत्)* ··· चक्षुविज्ञान ··· चक्षुसंस्पर्श ··· मनःसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु सुख, दुःख, अथवा अदुःख-असुखवेदना नित्य जुइ लाकि अनित्य जुइ ?

"अनित्य, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख व विपरिणाम धर्म खः छु उकियात थथे भापिइगु ठीक जूला – 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' ?"

"ठीक मजू, भन्ते !"

"बाहिय ! थथे खंका सिइका श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुपाखें निर्वेद जुइ *(निब्बिन्दति)* रूपपाखें नं निर्वेद जुइ, चक्षुविज्ञानपाखें नं निर्वेद जुइ, चक्षुसंस्पर्शपाखें नं निर्वेद जुइ ··· मनःसंस्पर्शद्वारा उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना पाखें नं निर्वेद जुइ । निर्वेद जुइवं विराग जुइ, विराग जुइवं विमुक्ति जुइ । विमुक्ति जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । ···आः हानं मेगु याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

अनंलि, आयुष्मान् बाहिय भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना भगवानयात अभिवादन याना प्रदक्षिणा याना वन ।

आयुष्मान् बाहिय याकचा *(एकांतवासी)* अप्रमादी जुया उद्योगी जुया थः हे दुनें संयमी जुया विहार याना, याकनं हे गुकिया नितिं कुलपुत्रपिं बांलाक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु खः, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य-फलयात थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका, अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना, उपशान्त जुया विहार याना च्वन । 'जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, गुगु *(मार्गफल प्राप्त)* यायेमाःगु खः याये धुन, हानं याये माःगु मंत धका सिइका काल ।' आयुष्मान् बाहिय अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

९०. पठमएजा-सुत्त

९१. "भिक्षुपिं ! एज *(एजा=चित्तया स्पन्दन Pasion)* रोग खः, दुर्गन्ध खः, कँ *(सल्लं)* खः । भिक्षुपिं ! व हे कारणं तथागत एज मदय्क *(=अनेज)*, कँ मदय्क *(वीतसल्लो = निष्टकण्टक)* विहार याना बिज्याइ ।

"भिक्षुपिं ! यदि छिमि नं इच्छा याःसा एज मदय्क, कँ मदय्क विहार याना च्वने फु । चक्षुयात माने मयायेमाः, चक्षुइ माने मयायेमाः, चक्षुपाखें माने मयायेमाः, चक्षु जिगु खः धका माने मयायेमाः । रूपयात माने मयायेमाः ··· । चक्षुविज्ञानयात ··· । चक्षुसंस्पर्शयात ··· । चक्षुसंस्पर्शया कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदनायात माने मयायेमाः ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । सकतां *(सब्बो)* यात माने मयायेमाः, सकताँलय् माने मयायेमाः । सकतांपाखें माने मयायेमाः । सकतां जिगु खः धका माने मयायेमाः ।

थुगु कथं वं छुं नं माने मयासे लोकय् छुं नं उपादान ज्वनी मखु । उपादान मज्वनेवं वयात परित्रास दइ मखु । परित्रास मदयेवं वं दुनें दुनें हे परिनिर्वाण प्राप्त याइ – जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, गुगु याये माःगु खः याये धुन, हानं याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।

९१. दुतियएजा-सुत्त

९२. "भिक्षुपिं ! एज रोग खः, दुर्गन्ध खः, कँ खः । भिक्षुपिं ! व हे कारणं तथागत एज मदय्क *(अनेज)*, कँ मदय्क *(निष्टकण्टक)* विहार याना बिज्याइ ।

"भिक्षुपिं ! यदि छिमि नं इच्छा याःसा एज मदय्क, कँ मदय्क विहार याना च्वने फु । चक्षुयात माने मयायेमाः, चक्षुइ माने मयायेमाः, चक्षुपाखें माने मयायेमाः, चक्षु जिगु खः धका माने मयायेमाः । रूपयात ··· । चक्षुविज्ञानयात ··· । चक्षुसंस्पर्शयात ··· । चक्षुसंस्पर्शया कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदनायात माने मयायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! गुकियात माने याइ, गुकी माने याइ, गुकिपाखें माने याइ, गुकियात जि खः धका माने याइ, उकिं व अन्यथा *(हिला वनी)* जुया वनी । अन्यथाभावी ···

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ···

"भिक्षुपिं ! गुलि नं स्कन्ध धातु आयतन खः *(दु)* उकियात नं माने याये मज्यू । उकी नं माने याये मज्यू । उकिपाखें नं माने याये मज्यू, व जिगु खः धका नं माने याये मज्यू ।

थुगु कथं वं छुं नं माने मयासे लोकय् छुं नं उपादान ज्वनी मखु । उपादान मज्वनेवं वयात परित्रास दइ मखु । परित्रास मदयवं वं दुनें दुनें हे परिनिर्वाण प्राप्त याइ । जाति क्षीण जुल ··· धका सिइका काइ ।

९२. पठमद्वय-सुत्त

९३. "भिक्षुपिं ! निताया उपदेश बिइ त्यना । उकियात न्यं । भिक्षुपिं ! निता धयागु छु छु खः ? चक्षु व रूप । श्रोत्र व शब्द । घ्राण व गन्ध । जिह्वा व रस । काय व स्पर्श । मन व धर्म ।

भिक्षुपिं ! यदि सुनानं थुपिं निता तोता मेगु हे निताया बारे कने *(निर्देश याये)* धका धाल धाःसा वं धाःगु खँ फजूल जुइ । न्यनेवं कने फइ मखु । व पराजित जुइ । व छु कारण ? छाय्धाःसां थ्व जुइ हे फइ मखु ।

९३. दुतियद्वय-सुत्त

९४. "भिक्षुपिं ! निताया प्रत्ययं विज्ञान उत्पन्न जुइ । भिक्षुपिं ! निताया प्रत्ययं विज्ञान गुकथं उत्पन्न जुइ ?

चक्षु व रूपया प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ । चक्षु अनित्य, विपरिणामी, अन्यथाभावी खः । रूप नं अनित्य, विपरिणामी, अन्यथाभावी खः । अथे हे तुं, थुपिं नितां चलन व व्यय नं अनित्य, विपरिणामी अन्यथाभावी खः । चक्षुविज्ञान नं अनित्य ··· खः । चक्षुविज्ञान उत्पत्ति जुइगुया गुगु हेतु, प्रत्यय खः व नं अनित्य ··· खः । भिक्षुपिं ! अनित्य प्रत्ययया कारणं उत्पन्न जूगु चक्षुविज्ञान गुकथं नित्य जुइ फइ ? भिक्षुपिं ! गुगु थुपिं स्वंगू धर्म मिले जुइवं दइगु खः उकियात चक्षुसंस्पर्श धका धाइ । चक्षुसंस्पर्श नं अनित्य, विपरिणाम, अन्यथाभावी खः । भिक्षुपिं ! अनित्य प्रत्ययया कारणं उत्पन्न जूगु चक्षुसंस्पर्श गुकथं नित्य जुइ फइ ? भिक्षुपिं ! स्पर्श दयेवं वेदना दइ, स्पर्श दयेवं हे चेतना नं दइ, स्पर्श दयेवं हे संज्ञा नं दइ । धर्म नं चञ्चल, व्ययशील, अनित्य, विपरिणामी, अन्यथाभावी खः ··· *(पूर्ववत्)* ···

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं निताया प्रत्ययं विज्ञान उत्पन्न जुइगु खः ।"

छन्न-वर्ग क्वचाल ।

षड्-वर्ग

९४. अदन्तअगुत्त-सुत्त

९५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थुपिं अदान्त, अगुप्त, अरक्षित, असंयत खुथी स्पर्शायतन दुःखदायक खः । छु छु खुथी ? भिक्षुपिं ! (१) अदान्त, अगुप्त, अरक्षित, असंयत चक्षुआयतन दुःखदायक खः । (२) ··· श्रोत्रस्पर्शायतन ··· । (३) ··· घ्राणस्पर्शायतन ··· । (४) ··· जिह्वास्पर्शायतन ··· । (५) ··· कायस्पर्शायतन ··· (६) अदान्त, अगुप्त, अरक्षित, असंयत मनःस्पर्शायतन दुःखदायक खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे खुगू स्पर्शआयतन खः गुगु अदान्त, अगुप्त, अरक्षित, असंयत जुइवं दुःखदायक खः ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं सुदान्त, सुगुप्त, सुरक्षित, सुसंयत खुथी स्पर्शायतन सुखदायक खः । छु छु खुथी ? भिक्षुपिं ! सुदान्त, सुगुप्त, सुरक्षित, सुसंयत चक्षुआयतन सुखदायक खः । (२) ··· श्रोत्रस्पर्शायतन ··· । (३) ··· घ्राणस्पर्शायतन ··· । (४) ··· जिह्वास्पर्शायतन ··· । (५) ··· कायस्पर्शायतन ··· । (६) सुदान्त, सुगुप्त, सुरक्षित, सुसंयत मनःस्पर्शायतन सुखदायक खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे खुगू स्पर्शआयतन खः गुगु सुदान्त, सुगुप्त, सुरक्षित, सुसंयत जुइवं सुखदायक खः ।"

९६. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थुलि आज्ञा जुया अनं लिपा शास्तां थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"सलेव फस्सायतनानि भिक्खवो, असंवुतो यत्थ दुक्खं निगच्छति ।
तेसं च ये संवरणं अवेदिसुं, सद्धादुतिया विहरन्तानवस्सुता ॥"

"भिक्षुपिं ! खुगू स्पर्शायतन दु गुकी असंयत जूम्हं दुःख सी ।
उकियागु संयमयात गुम्हसिनं श्रद्धाद्वारा सिइका काइ उम्ह क्लेशरहित जुया च्वं च्वनी ।"

"दिस्वान रूपानि मनोरमानि, अथो पि दिस्वान अमनोरमानि ।
मनोरमे रागपथं विनोदये, न चाप्पियं मे ति मनं पदोसये ॥"

"मनोरम रूपयात खना, अथवा अमनोरम रूपयात खना नं
मनोरस प्रति दया वइगु रागयात दबे या, थ्व जिगु अप्रिय खः भापिया मनय् द्वोष हये मते ।"

"सद्दं च सुत्वा दुभयं पियाप्पियं, पियम्हि सद्दे न समुच्छितो सिया ।
अथोप्पिये दोसगतं विनोदये, न चाप्पियं मेति मनं पदोसये ॥"

"य:गु मय:गु नितां स: न्यना, य:गु सलय् मूर्छित मजुइमा,
मय:गु प्रति थ:गु द्वेषयात दबे या, थ्व जिगु अप्रिय ख: भापिया मनय् द्वेष हये मते ।"

"गन्धं च घत्वा सुरभिं मनोरमं, अथो पि घत्वा असुचिं अकन्तियं ।
अकन्तियस्मिं पटिघं विनोदये, छन्दानुनीतो न च कन्तिये सिया ॥"

"सुरभि मनोरम सुगन्ध नंताया, हानं अशुचि अप्रिय गन्ध नंताया
अप्रियया प्रति थ:गु खिन्नता दबे या, हानं प्रियया प्रति थ:गु इच्छा ब्वाय् जुइके मते ।"

"रसं च भोत्वान असादित च सादुं, अथो पि भोत्वान असादुमेकदा ।
सादुं रसं नाज्झोसाय भुञ्जे, विरोधमसादुसु नोपदंसये ॥"

"त:सकं सा:गु मधुर स्वादिष्ट रसया भोग याना, हानं गुबलें मसा:गु पदार्थयात नं नया,
स्वादिष्टयात विलकुल छुटे याना मनयेमा, अले मसा:गुयात नं मयो मधायेमा: ।"

"फस्सेन पुट्ठो न सुखेन मज्जे, दुक्खेन फुट्ठो पि न सम्पवेधे ।
फस्सद्वयं सुखदुक्खे उपेक्खे, अनानुरुद्धो अविरुद्ध केनचि ॥"

"सुख-स्पर्श दइगु मज्जाय् भुले मजुइमा, अले दु:ख-स्पर्श कापे मजुइमा,
सुख दु:ख निगूलिं स्पर्शप्रति उपेक्षावान जुया, नं सुयात ययेकि, न सुयातं मययेकि ।"

"पपञ्चसञ्ञा इतरीतरा नरा, पपञ्चयन्ता उपयन्ति सञ्ञिनो ।
मनोमयं गेहसितं च सब्बं, पनुज्ज नेक्खम्मसितं इरीयति ॥"

"मनू धयापिं न्ह्याथें धा:सा प्रपञ्जसंज्ञायापिं ख:, प्रपञ्चय् लाना, इपिं संज्ञाकला जुइ,
थ्व फुक्क छें मनय् निर्माण याइ, उकियात त्याका, निष्कर्म जु ।"

"एवं मनो छस्सु यदा सुभावितो, फुट्ठस्स चित्तं न विकम्पते क्वचि ।
ते रागदोसे अभिभुय्य भिक्खवो, भवत्थ जातिमरणस्स पारगा"ति ॥

"थुगु प्रकारं, थुपिं खुथीस गुबले मन सुभाषित जुल,
धा:सा गन नं स्पर्श थ्यूसां चित्त कापे जुइ मखु ।
भिक्षुपिं ! राग व द्वेषयात दबे यायेवं
जन्म मृत्युयात पार पुला वनी ।"

९५. मालुक्यपुत्त-सुत्त

९७. अनंलि, आयुष्मान् मालुक्यपुत्र *(मालुक्यया काय्)* गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल … छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् मालुक्यपुत्रं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं धर्मयागु उपदेश याना बिज्यासा असल जुइ …

"मालुक्यपुत्र ! थन आ: न्हून्हूपिं भिक्षुपिनि न्ह्योने जिं छु धायेगु *(कनेगु)* ! गन कि छ जीर्ण, वृद्ध … भिक्षु जुइका नं अन संक्षिप्तं धर्म न्यनेया नितिं याचना याना च्वन ।"

"भन्ते ! थन जि जीर्ण, वृद्ध ··· ख: । भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं धर्मयागु उपदेश याना बिज्याहुँ, सुगतं जित संक्षिप्त धर्मयागु उपदेश याना बिज्याहुँ, गुकिं जि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु अर्थयात याकनं थुइका काये फुम्ह जुइमा । भगवानयागु उपदेशयात जिं याकनं ग्रहण याना काये फुम्ह दायाद जुइ दयेमा ।"

"मालुक्यपुत्र ! छं छु मती तया – गुगु चक्षुविज्ञेय रूपयात छं मखंनि, न्हापा गुबलें मखंनि, हानं आ: नं खना च्वंगु मदुनि धा:सा उकियात स्वयेगु छंगु मनय् अभिलाषा दइला ? छु उकिया प्रति छंगु छन्दराग अथवा प्रेम दइला ?"

"दइ मखु, भन्ते !"

"गुगु श्रोत्रविज्ञेय शब्दयात छं मतानि, न्हापा गुबलें न्यंगु मदुनि, हानं आ: नं ताया *(न्यना)* च्वंगु मदुनि धा:सा छंगु मनय् अभिलाषा दइला ? छु उकिया प्रति छंगु छन्दराग अथवा प्रेम दइला ?"

"दइ मखु, भन्ते !"

"गुगु घ्राणविज्ञेय गन्धयात छं नंमतानि, न्हापा गुबलें नंतागु मदुनि, हानं आ: नं नंताया च्वंगु मदुनि धा:सा छंगु मनय् अभिलाषा दइला ? छु उकिया प्रति छंगु छन्दराग अथवा प्रेम दइला ?"

"दइ मखु, भन्ते !"

"गुगु जिह्वा विज्ञेय रसयात छं स्वाद मकानि, न्हापा गुबलें स्वाद कागु मदुनि, हानं आ: नं स्वाद कया च्वंगु मदुनि धा:सा छंगु मनय् अभिलाषा दइला ? छु उकिया प्रति छंगु छन्दराग अथवा प्रेम दइला ?"

"दइ मखु, भन्ते !"

"गुगु मनोविज्ञेय धर्मयात छं थुइका मकानि *(सिइका मकानि)* न्हापा गुबलें सिइका कागु मदुनि, हानं आ: नं सिइका कया च्वंगु मदुनि धा:सा छंगु मनय् अभिलाषा दइला ? छु उकिया प्रति छंगु छन्दराग अथवा प्रेम दइला ?"

"दइ मखु, भन्ते !"

"मालुक्यपुत्र ! थन खंगु, ता:गु, स्वाद पय:गु, थ्यूगु, स्यूगु धर्मय् *(दिट्ठसुतमुतविञ्ञात ब्बेसु धम्मेसु)* खंसा खना च्वना मात्र जुइ, ता:सा ताया च्वंगु मात्र जुइ, स्वाद पय:सा पयया च्वना मात्र जुइ, थ्यूसा थिया च्वना मात्र जुइ, सिया च्वंसा सिया च्वना मात्र जुइ । मालुक्यपुत्र ! गुबले छंके खंगु, ता:गु, स्वाद पय:गु, थ्यूगु, स्यूगु धर्मय् खंसा खना च्वना मात्र जुइ ··· सिया च्वना मात्र जुइ उबले छ अन लाइ मखु । मालुक्यपुत्र ! गुबले छ अन लाइ मखु *(अर्थात् आशक्त जुइ मखु)* उबले छ अन मदुगु जुइ *(अर्थात् उकी ल्यूल्यू मदुगु जुइ)* । मालुक्यपुत्र ! गुबले छ उकी ल्यू ल्यू मदुगु जुइ उबले छ थ्व लोकय् नं दइ मखु, परलोकय् नं दइ मखु, गनं नं दइ मखु । थ्व हे दु:खयागु अन्त ख: ।"

"भन्ते ! भगवानयागु थुगु संक्षिप्तं वचनयात जिं थुगु प्रकारं विस्तारपूर्वक अर्थ सिइका कया –

"रूपं दिस्वा सति मुट्ठा, पियं निमित्तं मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, तं च अज्भोस तिट्ठति ॥
तस्स बड्ढन्ति वेदना, अनेका रूपसम्भवा ।
अभिज्भा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति ।
एवं आचिनतो दुक्खं, आरा निब्बान वुच्चति ॥

"रूपयात खना स्मृति भ्रष्ट जुया प्रियनिमित्तयात मनय् तया तयेवं,
अनुरक्त चित्त दुम्हसित वेदना जुइ, उकी प्यपुंक च्वना च्वनेवं,
वयागु वेदना बढे जुया वइ, रूपं दइगु अनेक,
लोभ व द्वेषं वयागु चित्तयात दबे याना बिइ।
थुगु प्रकारं दु:ख मुंकी वयात निर्वाण लिसे त:सकं तापाम्ह धका धाइ।

"सद्दं सुत्वा सति मुट्ठा, पियं निमित्तं मनसि करोतो।
सारत्तचित्तो वेदेति, तं च अज्झोस तिट्ठति॥
तस्स बड्ढन्ति वेदना, अनेका सद्दसम्भवा।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति।
एवं आचिनतो दुक्खं, आरा निब्बान वुच्चति॥

"शब्दयात ताया स्मृति भ्रष्ट जुया प्रियनिमित्तयात मनय् तया तयेवं,
अनुरक्त चित्त दुम्हसित वेदना जुइ, उकी प्यपुंक च्वना च्वनेवं,
वयागु वेदना बढे जुया वइ, शब्दं दइगु अनेक,
लोभ व द्वेषं वयागु चित्तयात दबे याना बिइ।
थुगु प्रकारं दु:ख मुंकी, वयात निर्वाण लिसे त:सकं तापाम्ह धका धाइ।"

"गन्धं घत्वा सति मुट्ठा, पियं निमित्तं मनसि करोतो।
सारत्तचित्तो वेदेति, तं च अज्झोस तिट्ठति॥
तस्स बड्ढन्ति वेदना, अनेका गन्धसम्भवा।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति।
एवं आचिनतो दुक्खं, आरा निब्बान वुच्चति॥"

"गन्धयात नंताया स्मृति भ्रष्ट जुया प्रियनिमित्तयात मनय् तया तयेवं,
अनुरक्त चित्त दुम्हसित वेदना जुइ, उकी प्यपुंक च्वना च्वनेवं,
वयागु वेदना बढे जुया वइ, गन्धं दइगु अनेक,
लोभ व द्वेषं वयागु चित्तयात दबे याना बिइ।
थुगु प्रकारं दु:ख मुंकी, वयात निर्वाण लिसे त:सकं तापाम्ह धका धाइ।"

"रसं भोत्वा सति मुट्ठा, पियं निमित्तं मनसि करोतो।
सारत्तचित्तो वेदेति, तं च अज्झोस तिट्ठति॥
तस्स बड्ढन्ति वेदना, अनेका रससम्भवा।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति।
एवं आचिनतो दुक्खं, आरा निब्बान वुच्चति॥"

"रसयात स्वाद कया स्मृति भ्रष्ट जुया प्रियनिमित्तयात मनय् तया तयेवं,
अनुरक्त चित्त दुम्हसित वेदना जुइ, उकी प्यपुंक च्वना च्वनेवं,
वयागु वेदना बढे जुया बइ, रसं दइगु अनेक,
लोभ व द्वेषं वयागु चित्तयात दबे याना बिइ।
थुगु प्रकारं दु:ख मुंकी, वयात निर्वाण लिसे त:सकं तापाम्ह धका धाइ।"

"फस्सं फुस्स सति मुट्ठा, पियं निमित्तं मनसि करोतो।
सारत्तचित्तो वेदेति, तं च अज्झोस तिट्ठति॥

तस्स बड्ढन्ति वेदना, अनेका फस्ससम्भवा।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति।
एवं आचिनतो दुक्खं, आरा निब्बान वुच्चति॥"

"स्पर्शयात थिया स्मृति भ्रष्ट जुया प्रियनिमित्तयात मनय् तया तयेवं,
अनुरक्त चित्त दुम्हसित वेदना जुइ, उकी प्यपुंक च्वना च्वनेवं,
वयागु वेदना बढे जुया वइ, स्पर्श दइगु अनेक,
लोभ व द्वेषं वयागु चित्तयात दबे याना बिइ।
थुगु प्रकारं दुःख मुंकी, वयात निर्वाण लिसे तःसकं तापाम्ह धका धाइ।"

"धम्मं ञत्वा सति मुट्ठा, पियं निमित्तं मनसि करोतो।
सारत्तचित्तो वेदेति, तं च अज्झोस तिट्ठति॥
तस्स बड्ढन्ति वेदना, अनेका धम्मसम्भवा।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति।
एवं आचिनतो दुक्खं, आरा निब्बान वुच्चति॥"

"धर्मयात सिइका स्मृति भ्रष्ट जुया प्रियनिमित्तयात मनय् तया तयेवं,
अनुरक्त चित्त दुम्हसित वेदना जुइ, उकी प्यपुंक च्वना च्वनेवं,
वयागु वेदना बढे जुया वइ, धर्म दइगु अनेक,
लोभ व द्वेषं वयागु चित्तयात दबे याना बिइ।
थुगु प्रकारं दुःख मुंकी, वयात निर्वाण लिसे तःसकं तापाम्ह धका धाइ।"

"न सो रज्जति रूपेसु, रूपं दिस्वा पटिस्सतो।
विरत्तचित्तो वेदेति, तं च नाज्झोस तिट्ठति॥
यथास्स पस्सतो रूपं, सेवतो चा पि वेदनं।
खीयति नोपचीयति, एवं सो चरती सतो।
एवं अपचिनतो दुक्खं, सन्तिके निब्बान वुच्चति॥

"वं रूपय् राग तइमखु, रूपयात खना स्मृतिमान जुया च्वनी,
विरक्त चित्तं वेदना अनुभव याइ उकी प्यपुनी मखु,
अतः वयाके रूप खना वेदनायागु अनुभव दःसा नं,
घटे जुया वनी, बढे जुया वइ मखु, थुकथं उम्ह स्मृतिवानम्ह च्वं च्वनी।
थुकथं दुःखयात घटे याम्हसित निर्वाणया लिक्क लाम्ह धका धाइ।"

"न सो रज्जति सद्देसु, सद्दं सुत्वा पटिस्सतो।
विरत्तचित्तो वेदेति, तं च नाज्झोस तिट्ठति॥
यथास्स सुणतो सद्दं, सेवतो चा पि वेदनं।
खीयति नोपचीयति, एवं सो चरती सतो।
एवं अपचिनतो दुक्खं, सन्तिके निब्बान वुच्चति॥

"वं शब्दय् राग तइ मखु, शब्दयात ताया स्मृतिमान जुया च्वनी,
विरक्त चित्तं वेदना अनुभव याइ उकी प्यपुनी मखु,
अतः वयाके शब्द ताया वेदनायागु अनुभव दःसा नं,
घटे जुया वनी, बढे जुया वइ मखु, थुकथं उम्ह स्मृतिवानम्ह च्वं च्वनी।

थुकथं दुःखयात घटे याम्हसित निर्वाणया लिक्क लाम्ह धका धाइ ।"

"न सो रज्जति गन्धेसु, गन्धं घत्वा पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, तं च नाज्भोस तिट्ठति ॥
यथास्स घायतो गन्धं, सेवतो चा पि वेदनं ।
खीयति नोपचीयति, एवं सो चरती सतो ।
एवं अपचिनतो दुक्खं, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

"वं गन्धय् राग तइ मखु, गन्धयात नताया स्मृतिमान जुया च्वनी,
विरक्त चित्तं वेदना अनुभव याइ उकी प्यपुनी मखु,
अतः वयाके गन्ध नंताया वेदनायागु अनुभव दःसा नं,
घटे जुया वनी, बढे जुया वइ मखु, थुकथं उम्ह स्मृतिवानम्ह च्वं च्वनी ।
थुकथं दुःखयात घटे याम्हसित निर्वाणया लिक्क लाम्ह धका धाइ ।"

"न सो रज्जति रसेसु, रसं भोत्वा पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, तं च नाज्भोस तिट्ठति ॥
यथास्स सायतो रसं, सेवतो चा पि वेदनं ।
खीयति नोपचीयति, एवं सो चरती सतो ।
एवं अपचिनतो दुक्खं, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

"वं रसय् राग तइ मखु, रसयात स्वाद कया स्मृतिमान जुया च्वनी,
विरक्त चित्तं वेदना अनुभव याइ उकी प्यपुनी मखु,
अतः वयाके रस स्वाद कया वेदनायागु अनुभव दःसा नं,
घटे जुया वनी, बढे जुया वइ मखु, थुकथं उम्ह स्मृतिवानम्ह च्वं च्वनी ।
थुकथं दुःखयात घटे याम्हसित निर्वाणया लिक्क लाम्ह धका धाइ ।"

"न सो रज्जति फस्सेसु, फस्सं फुस्स पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, तं च नाज्भोस तिट्ठति ॥
यथास्स फुसतो फस्सं, सेवतो चा पि वेदनं ।
खीयति नोपचीयति, एवं सो चरती सतो ।
एवं अपचिनतो दुक्खं, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

"वं स्पर्शय् राग तइ मखु, स्पर्शयात थीया स्मृतिमान जुया च्वनी,
विरक्त चित्तं वेदना अनुभव याइ उकी प्यपुनी मखु,
अतः वयाके स्पर्श थीया वेदनायागु अनुभव दःसा नं,
घटे जुया वनी, बढे जुया वइ मखु, थुकथं उम्ह स्मृतिवानम्ह च्वं च्वनी ।
थुकथं दुःखयात घटे याम्हसित निर्वाणया लिक्क लाम्ह धका धाइ ।"

"न सो रज्जति धम्मेसु, धम्मं अत्वा पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, तं च नाज्भोस तिट्ठति ॥
यथास्स जानतो धम्मं, सेवतो चा पि वेदनं ।
खीयति नोपचीयति, एवं सो चरती सतो ।
एवं अपचिनतो दुक्खं, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

"वं धर्मय् राग तइ मखु, धर्मयात सिइका स्मृतिमान जुया च्वनी,
विरक्त चित्तं वेदना अनुभव याइ उकी प्यपुनी मखु,
अतः वयाके धर्म चायेका वेदनायागु अनुभव दःसा नं,
घटे जुया वनी, बढे जुया वइ मखु, थुकथं उम्ह स्मृतिवानम्ह च्वं च्वनी।
थुकथं दुःखयात घटे याम्हसित निर्वाणया लिक्क लाम्ह धका धाइ।"

"भन्ते! भगवानयागु संक्षिप्त वचनयात जिं थुगु प्रकारं विस्तारपूर्वक अर्थ सिइका *(थुइका)* कयागु खः।"

"साधु, साधु, मालुक्यपुत्र! मालुक्यपुत्र! छं जिगु संक्षिप्त धापूयात थुगु प्रकारं विस्तारपूर्वक अर्थ सिइका *(थुइका)* कागु ठीक *(साधु)* जू।"

"रूपं दिस्वा सति मुट्ठा, पियं निमित्तं मनसि करोतो।
सारत्तचित्तो वेदेति, ⋯ ⋯ *(पूर्ववत्)*

रूपयात खंका स्मृति भ्रष्ट जुया ⋯ *(पूर्ववत्)*।

"मालुक्यपुत्र! जिगु संक्षिप्त धापूयात थुगु प्रकारं विस्तारपूर्वक अर्थ सिइका कायेमाः।"

अनंलि, आयुष्मान् मालुक्यपुत्र याकचा *(एकान्तवासी)*, अप्रमादी जुया थःहे दुनें संयमी जुया विहार याना याकनं हे, गुकिया निर्तिं कुलपुत्रपिं बांलाक छें तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु खः, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य-फलयात थ्व हे जन्मय् सिइका, अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना, उपशान्त जुया विहार याना च्वन। 'जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, गुगु *(मार्गफल प्राप्त)* याये माःगु खः याये धुन, हानं याये माःगु ज्या मंत' धका सिइका काल। आयुष्मान् मालुक्यपुत्र अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात।

९६. परिहानधम्म-सुत्त

९८. "भिक्षुपिं! परिहानधर्म, अपरिहानधर्म व खूगु अभिभावित आयतनय् उपदेश बिये त्यना। उकियात न्यं।"

"भिक्षुपिं! परिहानधर्म धयागु गजागु खः? भिक्षुपिं! चक्षुं रूपयात खना भिक्षुयाके पापमय *(मखुगु)* चञ्चल संकल्प दइगु संयोजन *(बन्धन)* य् लाका बिइगु अकुशल धर्म उत्पन्न जुइ। यदि भिक्षुं उकियात तापाका मछ्वल, मदय्का मछ्वल, नष्ट याना मछ्वल धाःसा, भिक्षुपिं! उम्ह भिक्षुं थुकथं सिइका कायेमाः – 'जि कुशल धर्मं पतन जुया वना च्वन।' भगवानं थ्वयात हे 'परिहान' धका आज्ञा जुया बिज्यात।

श्रोत्रं शब्दयात ताया ⋯। घ्राणं ⋯। जिह्वां ⋯। कायं ⋯। मनं धर्मयात सिइका ⋯। भिक्षुपिं! थुकथं परिहानधर्म धयागु दइ।

"भिक्षुपिं! अपरिहानधर्म धयागु गजागु जुइ? भिक्षुपिं! चक्षुं रूपयात खना भिक्षुयाके पापमय चञ्चल संकल्प दइगु संयोजनय् लाका बिइगु अकुशल धर्म उत्पन्न जुइ। यदि भिक्षुं उकियात मययेकल, उकियात अस्वीकार यात, उकियात तापाका छ्वल, मदय्का छ्वल, नष्ट याना छ्वल धाःसा, भिक्षुपिं!

उम्ह भिक्षुं थुकथं सिइका कायेमाः – 'जि कुशल धर्म पतन जुया मवं ।' भगवानं थ्वयात हे 'अपरिहान' धका आज्ञा जुया बिज्यात ।

श्रोत्रं शब्दयात ताया ··· । घ्राणं ··· । जिह्वां ··· । कायं ··· । मनं धर्मयात सिइका ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं अपरिहानधर्म धयागु दइ ।

"भिक्षुपिं ! खुगू अभिभावित आयतन धयागु छु छु खः ? भिक्षुपिं ! चक्षुं रूपयात खंका भिक्षुयाके पापमय, चंचल संकल्प दुगु, संयोजनय् लाका बिइगु अकुशल धर्म उत्पन्न जुइ मखु । भिक्षुपिं ! अनंलि, उम्ह भिक्षुं जिगु थ्व आयतनयात त्याके *(अभिभूत याये)* धुन धका सम्झे जुइमाः । भगवानं थुकियात हे अभिभावित आयतन धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।

श्रोत्रं शब्दयात ताया ··· घ्राणं ··· जिह्वां ··· कायं ··· मनं धर्मयात सिइका ··· । भिक्षुपिं ! थुमित हे खूगु अभिभावित आयतन धका धाइ ।

९७. पमादविहारी-सुत्त

९९. "भिक्षुपिं ! प्रमादविहारी व अप्रमादविहारीयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

"भिक्षुपिं ! गुकथं प्रमादविहारी जुइ ?"

"भिक्षुपिं ! असंयत चक्षु-इन्द्रिय तया विहार याना जुइम्हसियागु चित्त चक्षुविज्ञेय रूपय् क्लेशयुक्त चित्त दुम्हसियात प्रीति दइ मखु । प्रीति मदुम्हसित प्रश्रब्धि जुइ मखु । प्रश्रब्धि मदयेवं दुःखपूर्वक विहार याना जुइ । दुःखयुक्त चित्तं समाधि लाभ याना काइ मखु । असमाहित चित्तय् धर्म प्रादुर्भूत जुइ मखु । धर्मयागु प्रादुर्भूत मजुइवं 'प्रमादपूर्वक विहारी' धका धाइ ।

"भिक्षुपिं ! असंयत श्रोत्रइन्द्रियं ··· । ··· घ्राणं ··· । ··· जिह्वां ··· । ··· कायं ··· । ··· मनं ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं हे 'प्रमादविहारी' जुइ ।

"भिक्षुपिं ! अप्रमादविहारी गुकथं जुइ ?"

"भिक्षुपिं ! संयत चक्षु-इन्द्रिय तया विहार याना जुइम्हसियागु चित्त चक्षुविज्ञेय रूपय् क्लेशयुक्त जुइ मखु । क्लेशरहित चित्त दुम्हसियाके प्रमोद दइ । प्रमोद दयेवं प्रीति दइ । प्रीति दयेवं प्रश्रब्धि जुइ । प्रश्रब्धि जुइवं सुखपूर्वक विहार याइ । सुखं चित्त समाधि लाभ जुइ । समाहित चित्तय् धर्म प्रादुर्भूत जुइ । धर्मयागु प्रादुर्भूत जुइवं 'अप्रमादपूर्वक विहारी' धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! संयत श्रोत्रइन्द्रियं ··· । ··· घ्राणं ··· । ··· जिह्वां ··· । ··· कायं ··· । ··· मनं ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं हे 'अप्रमादविहारी' जुइ ।

९८. संवर-सुत्त

१००. "भिक्षुपिं ! संवर व असंवरयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं असंवर जुइ ? भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय जुइ। यदि सुं भिक्षुं *(सुनानं)* उकियात अभिनन्दन यात, उकियात च्वछाल तथा उकी लगे जुल धा:सा, भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुं थुकथं सिइका कायेमा: – 'जि कुशल धर्मं पतन जुया वना च्वना।' भगवानं थ्वयात हे 'परिहान' धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु।

श्रोत्रं शब्दयात ताया ··· । घ्राणं ··· । जिह्वां ··· । कायं ··· । मनं धर्मयात सिइका ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं हे असंवर जुइ।

"भिक्षुपिं ! संवर धयागु गुकथं जुइ ? भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय जुइ। यदि सुं भिक्षुं उकियात अभिनन्दन मयात, उकियात च्वमछाल तथा उकी लगे मजुल धा:सा, भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुं थुकथं सिइका कायेमा: – 'जि कुशल धर्मं पतन जुया मवं।' भगवानं थ्वयात 'अपरिहान' धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । ···

"भिक्षुपिं ! थुकथं हे संवर जुइ।"

९९. समाधि-सुत्त

१०१. "भिक्षुपिं ! समाधियागु भावना या *(अभ्यास या)*। समाहित भिक्षुयाके यथार्थ ज्ञान दइ। छुकियागु यथार्थज्ञान दइगु ?

चक्षु अनित्य ख: धयागु यथार्थ ज्ञान दइ। रूप ··· । चक्षुविज्ञान ··· । चक्षुसंस्पर्श ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख-दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: उकियागु यथार्थ ज्ञान दइ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । गुगु मन:संस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न सुख, दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: उकियागु अनित्य ख: धयागु यथार्थ ज्ञान दइ।

"भिक्षुपिं ! समाधियागु भावना या। समाहित भिक्षुयाके यथार्थ ज्ञान दइ।"

१००. पटिसल्लान-सुत्त

१०२. "भिक्षुपिं ! प्रतिसल्लानयागु अभ्यास या। प्रतिसल्लीन जूम्ह भिक्षुयाके यथार्थ ज्ञान दइ। छुकियागु यथार्थ ज्ञान दइ ?

चक्षु अनित्य ख: धयागु यथार्थ ज्ञान दइ। रूप ··· । चक्षुविज्ञान ··· । चक्षुसंस्पर्श ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख-दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: व अनित्य ख: धयागु यथार्थ ज्ञान दइ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । गुगु मनसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: व अनित्य ख: धयागु यथार्थ ज्ञान दइ।

"भिक्षुपिं ! प्रतिसल्लानयागु अभ्यास या। प्रतिसल्लीन जूम्ह भिक्षुयाके यथार्थ ज्ञान दइ।"

१०१. पठमनतुम्हाक-सुत्त

१०३. "भिक्षुपिं ! गुगु छिमिगु मखु उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ। भिक्षुपिं ! छिमिगु छु मखुगु ?

"भिक्षुपिं ! चक्षु छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ। रूप छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ। चक्षुविज्ञान रूप छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ। चक्षुसंस्पर्श रूप छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ। गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुख-दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: व रूप छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ।

श्रोत्र ···। घ्राण ···। जिह्वा ···। काय ···। मन छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ। धर्म छिमिगु मखु। ···। मनोविज्ञान ···। मनोसंस्पर्श ···। गुगु मनोसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख-दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: व रूप छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्तिं)* थुगु जेतवनयागु घाँय्, सिं, कचा, ह:हि सुं मनुखं यंकी, अथवा च्याका बिइ अथवा गथे इच्छा जुल अथे यात धा:सा, भिक्षुपिं ! छु छिमिगु मनय् थथे जुइला – जिमित वं यंका च्वन, जिमित च्याका च्वन अथवा जिमित वया छु इच्छा जुल अथे याना च्वन ?

"मजू, भन्ते !"

"व छु कारणं ?"

"भन्ते ! थुपिं जिमिगु आत्मा मखु अथवा जिमिगु *(अत्तनियं)* मखु।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे चक्षु छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं ··· *(च्वय्यागु पुनरावृत्ति)*।

१०२. दुतियनतुम्हाक-सुत्त

१०४. "भिक्षुपिं ! गुगु छिमिगु मखु उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ। भिक्षुपिं ! छिमिगु छु मखुगु ?

"भिक्षुपिं ! चक्षु छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ। रूप छिमिगु मखु ···। चक्षुविज्ञान छिमिगु मखु ···। चक्षुसंस्पर्श ···। गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख-दु:ख, अदु:ख-असुखवेदना ख: व रूप छिमिगु मखु, उकियात तोति। उकियात तोता छ्वयेवं थ्व छिमिगु हित व सुखया निर्तिं जुइ।

श्रोत्र ···। घ्राण ···। जिह्वा ···। काय ···। मन ···।

१०३. उद्दक-सुत्त

१०५. "भिक्षुपिं ! उद्दकरामपुत्रं थथे धाःगु खः – 'थ्व जि ज्ञानी *(वेदगू)* खः, थ्व जि सर्वजित खः । जिं दुःखयागु हाः *(मूल)* यात लिइ धुन ।'

"भिक्षुपिं ! उद्दकरामपुत्र ज्ञानी मजूनिसां वं थःत ज्ञानी धका धाल । सर्वजित मखुनिसां वं थःत सर्वजित धका धाल । वयाके दुःखमूल दया हे च्वंगु दनि, अथेन्हं वं धया च्वन 'जिं दुःखयागु हाःयात लिइ धुन' । भिक्षुपिं ! थन *(=बुद्धशासनय्=बुद्धधर्मय्)* यथार्थय् सुं भिक्षुं जक थथे धाये फइ –

'थ्व जि ज्ञानी *(वेदगू)* खः, थ्व जि सर्वजित खः । जिं दुःखयागु हाः *(मूल)* यात लिइ धुन ।'

"भिक्षुपिं ! भिक्षु गुकथं ज्ञानी *(वेदगू)* जुइ ? भिक्षुपिं ! गुबले भिक्षुं खुगू स्पर्शआयतनय् समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव *(दोष)* व निःशरण *(मोक्ष)* यात गथे खः अथे *(यथार्थ)* सिइका काइ उबले भिक्षु ज्ञानी जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षु गुकथं सर्वजित जुइ ? भिक्षुपिं ! गुबलें भिक्षुं खुगू स्पर्शआयतनय् समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात यथार्थ सिइका उपादानरहित जुया विमुक्त जुइ उबले उम्ह भिक्षु सर्वजित जुइ ।

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं गुकथं दुःखयागु हाःयात लिना छ्वइ ? भिक्षुपिं ! दुःख *(=गण्ड)* थुपिं प्यंगू महाभूतं बनेजूगु शरीरयात कया धाःगु खः, गुगु मांबौपिनि संयोगं उत्पन्न जूगु खः, गुगु अनित्य खः, गुकी गन्धादि लेप लगे याना तःगु खः, गुकियात मले याइगु उसि उसि याइगु खः, उगु नष्ट भ्रष्ट जुया वनिगु खः । भिक्षुपिं ! दुःखमूल धका तृष्णायात धाःगु खः । भिक्षुपिं ! गुबले भिक्षुयाके तृष्णा मदया वनी, उच्छिन्न मुल जुइ, त्वाःल्हाना तःगु ताइबसिमा समान, ध्यने धुंकूगु जुइ, गुगु हानं उत्पन्न जुया वये फइ मखुत धाःसां 'वं दुःखयागु हाः नापं लिना छ्वये धुंकल' धका धाये ज्यू ।"

"भिक्षुपिं ! उम्ह उद्दकरामपुत्रं धाःगु – 'थ्व जि ज्ञानी *(वेदगू)* खः, थ्व जि सर्वजित खः । जिं दुःखयागु हाः *(मूल)* यात लिइ धुन ।'

"भिक्षुपिं ! उद्दकरामपुत्र ज्ञानी मजूनिसां वं थःत ज्ञानी धका धाल । सर्वजीत मखुनिसां वं थःत सर्वजित धका धाल । वयाके दुःखमूल दया हे च्वंगु दनि, अथेन्हं वं धया च्वन 'जिं दुःखयागु हाःयात लिइ धुन' । भिक्षुपिं ! थन यथार्थय् सुं भिक्षुं जक थथे धाये फइ – 'थ्व जि ज्ञानी *(वेदगू)* खः, थ्व जि सर्वजित खः । जिं दुःखयागु हाः *(मूल)* यात लिइ धुन ।'

षड्-वर्ग क्वचाल ।

द्वितीयपण्णासक क्वचाल ।

तृतीयपण्णासक

प्रथमयोगक्षेमी-वर्ग

१०४. योगक्खेमि-सुत्त

१०६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं छिमित योगक्षेमी कारणभूत *(योगक्खेमि परियायं)* यागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

"भिक्षुपिं ! योगक्षेमी पर्याय-धर्म धयागु छु छु खः ? भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय खः । थुपिं *(फुक्क)* तथागत *(बुद्ध)* याके मदये धुंकल, हां नाप *(उच्छिन्नमूल)* लिना छ्वये धुंकल, छ्यों त्वाःदगु ताइबःसिमाथें बुया वइ मखये धुंकल, हानं उत्पन्न जुइ मखये धुंकल । थुपिं प्रहाण यायेया निति योग याःगु खः अतः तथागतयात योगक्षेमी धका धाइ ।

श्रोत्रविज्ञेय शब्द ···

घ्राणविज्ञेय गन्ध ···

जिह्वाविज्ञेय रस ···

कायविज्ञेय स्पर्श ···

मनःविज्ञेय धर्म दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय खः । थुपिं तथागतयाके मदये धुंकल ··· । थुपिं प्रहाण यायेया निति योग याःगु खः अतः तथागतयात योगक्षेमी धका धाइ ।

१०५. उपादाय-सुत्त

१०७. "भिक्षुपिं ! छु दयेवं उकियात उपादान ज्वनेवं आद्यात्मिक *(मनय् दुने)* सुख दुःख उत्पन्न जुइगु खः ?

"भन्ते ! भगवान् हे धर्मया मूल जुया बिज्या ··· "

"भिक्षुपिं ! चक्षु दयेवं उकियात उपादान ज्वनेवं आद्यात्मिक सुखदुःख उत्पन्न जुइगु खः । श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन दयेवं उकियात उपादान ज्वनेवं आद्यात्मिक सुख दुःख उत्पन्न जुइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"गुगु अनित्य खः व छु दुःख लाकि सुख खः ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम धर्म *(परिवर्तनशील)* खः, छु उकियात उपादान मज्वनेवं नं आध्यात्मिक सुख दुःख उत्पन्न जुइनिति ला ?"

"जुइ मखु, भन्ते !"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काइ ।

१०६. दुक्खसमुदय-सुत्त

१०८. "भिक्षुपिं ! दुःखयागु समुदय *(बनौट)* व अस्तंगम *(खतम जुया वनिगु)* यागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

"भिक्षुपिं ! दुःख समुदय धयागु छु खः ? चक्षु व रूपयागु प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ *(बने जुइ)*। स्वंगूलिं मिले जुइवं स्पर्श दइ *(जुइ)* । स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ । वेदनायागु प्रत्ययं तृष्णा दइ । थ्वहे दुःखयागु समुदय खः ।

श्रोत्र व शब्दयागु प्रत्ययं श्रोत्रविज्ञान उत्पन्न जुइ ···

घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! दुःखयागु अस्तंगम *(अन्त जुइगु)* धयागु छु खः ? चक्षु व रूपयागु प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ । स्वंगूलिं मिले जुइवं स्पर्श दइ । स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ । वेदनायागु प्रत्ययं तृष्णा दइ । व हे तृष्णा विलकुल *(द हे मदयेक, अशेष रूपं)* विराग जुइवं, निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भवनिरोध जुइ, भवनिरोध जुइवं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ । जाति निरोध जुइवं जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य उपायास निरोध जुइ । थुकथं फुक्वया फुक्क दुःखस्कन्ध *(समूह, पुचः)* निरोध जुइ । थ्व हे दुःखयागु अन्त खः ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । थ्व हे दुःखयागु अन्त खः ।

१०७. लोकसमुदय-सुत्त

१०९. "भिक्षुपिं ! लोकयागु समुदय व अस्तंगम *(अन्त)* यागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

"भिक्षुपिं ! लोकयागु समुदय धयागु छु खः ? चक्षु व रूपयागु प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ । स्वंगूलि मिले जुइवं स्पर्श दइ । स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ । वेदनायागु प्रत्ययं तृष्णा दइ । तृष्णायागु प्रत्ययं उपादान दइ । उपादानयागु प्रत्ययं भव दइ । भवयागु प्रत्ययं जाति *(जन्म)* दइ । जातियागु प्रत्ययं जरामरण, शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास दइ । भिक्षुपिं ! थ्व हे लोकयागु समुदय खः ।"

घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । भिक्षुपिं ! थ्व हे लोकयागु समुदय खः ।

"भिक्षुपिं ! लोकयागु अस्तंगम *(अन्त)* धयागु छु खः ? चक्षु व रूपयागु प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ । स्वंगूलिं मिले जुइवं स्पर्श दइ । स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ । वेदनायागु प्रत्ययं तृष्णा दइ । व हे तृष्णा द हे मदयेक विराग जुइवं, निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइवं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ । जाति निरोध जुइवं जरामरण, शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य, उपायास निरोध जुइ । थुकथं फुक्कया फुक्क दुःखस्कन्ध निरोध जुइ । थ्व हे लोकयागु अन्त खः ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । थ्व हे लोकयागु अन्त खः ।

१०८. सेय्योहमस्मि-सुत्त

११०. "भिक्षुपिं ! छु दयेवं, उकियात उपादान यायेवं *(ज्वनेवं),* छु अभिनिवेश यायेवं 'जि तःधम्हं खः, जि बराबराम्ह खः, जि चीधंम्ह खः' धयागु *(भावना)* दइगु ?

"भन्ते ! भगवान् हे धर्मया मूल जुया बिज्या ··· ।"

"भिक्षुपिं ! चक्षु दयेवं, चक्षुयागु उपादान यायेवं, चक्षुयागु अभिनिवेश यायेवं 'जि तःधंम्ह खः, जि बराबरम्ह खः, जि चीधंम्ह खः' धयागु *(भावना)* दइगु खः ।

श्रोत्र दयेवं ··· । घ्राण दयेवं ··· । जिह्वा दयेवं ··· । काय दयेवं ··· । मन दयेवं ··· 'जि तःधंम्ह खः', 'जि बराबरम्ह खः, जि चीधंम्ह खः' धयागु *(भावना)* दइगु खः । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?

"अनित्य खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य खः व छु दुःख लाकि सुख खः ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम धर्म खः, छु उकियात उपादान मज्वनेवं 'जि तःधंम्ह खः, जि बराबरम्ह खः, जि चीधंम्ह खः' धयागु *(भावना)* दइ तिनिला ? "

"दइ मखु, भन्ते !"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकियात सिइका श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काइ ।"

१०९. संयोजनिय-सुत्त

१११. "भिक्षुपिं ! संयोजनीय धर्म व संयोजनयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं । भिक्षुपिं ! संयोजनीय धर्म धयागु छु खः ? अले संयोजन धयागु छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! चक्षु संयोजनीय धर्म खः । उकिया प्रति गुगु छन्दराग दुगु खः व हे अन संयोजन खः ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व हे संयोजनीय धर्म खः, थ्व हे संयोजन खः धका धाइ ।"

११०. उपादानिय-सुत्त

११२. "भिक्षुपिं ! उपादानीय धर्म व उपादानयागु उपदेश बिये त्यना ।"

"भिक्षुपिं ! उपादानीय धर्म धयागु छु खः अले उपादान धयागु छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! चक्षु उपादानीय धर्म खः । उकिया प्रति गुगु छन्दराग दुगु खः व हे अन उपादान खः ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थ्व हे उपादानीय धर्म खः, थ्व हे·उपादान खः धका धाइ ।"

१११. अज्झत्तिकायतनपरिजानन-सुत्त

११३. "भिक्षुपिं ! चक्षुयात बांलाक मसिइकं, मथुइकं, उकिया प्रति दुगु रागं अलग मजुइकं *(विराग मजुइकं)*, मतोतुइकं दुःखयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मनयात बांलाक मसिइकं, मथुइकं, उकिया प्रति दुगु रागं अलग मजुइकं, मतोतुइकं दुःखयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु ।

११२. बाहिरायतनपरिजानन-सुत्त

११४. "भिक्षुपिं ! रूपयात बांलाक मसिइकं, मथुइकं, उकिया प्रति दुगु रागं अलग मजुइकं *(विराग मजुइकं)*, मतोतुइकं दुःखयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । मनयात बांलाक मसिइकं, मथुइकं, उकिया प्रति दुगु रागं अलग मजुइकं, मतोतुइकं दुःखयागु क्षय यायेगु धयागु संभव मदु ।"

११३. उपस्सुति-सुत्त

११५. छगू समयय् भगवान् नातिकया गिञ्जकावसथय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, एकान्तय् शान्तचित्त तया बिज्याना च्वंम्ह भगवानं थुगु धर्मपर्याय आज्ञा जुया बिज्यात – चक्षु व रूपयागु

प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ। स्वंगूलि मिले जुइवं स्पर्श दइ। स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ। वेदनायागु प्रत्ययं तृष्णा दइ। तृष्णायागु प्रत्ययं उपादान दइ। उपादानयागु प्रत्ययं भव दइ। भवयागु प्रत्ययं जरामरण, शोक परिदेव, दुःख दौर्मनस्य उपायास दइ। थुकथं साराका सारा दुःखस्कन्ध *(समूह)* यागु समुदय बने जुइ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । थुकथं साराका सारा दुःखस्कन्धयागु समुदय बने जुइ।

चक्षु व रूपयागु प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइ। स्वंगूलिं मिले जुइवं स्पर्श दइ। स्पर्शयागु प्रत्ययं वेदना दइ। वेदनायागु प्रत्ययं तृष्णा दइ। व हे तृष्णा द हे मदय्‌क विराग जुइवं, निरोध जुइवं, उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइवं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ। जाति निरोध जुइवं, जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य, उपायास निरोध जुइ। थुकथं साराका सारा *(फुक्क)* दुःखस्कन्ध निरोध जुया मदया वनी।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

उगु इलय् सुं भिक्षु छम्हसिनं भगवानयागु वचन दना दना हे न्यना च्वंगु जुया च्वन।

भगवानं वयात दना दना हे न्यना च्वंगु खंका बिज्यात। खना बिज्याना वयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षु ! छं थुगु धर्मपर्याययागु खँ ताःला *(न्यंला)* ?

"ताः, भन्ते !"

"भिक्षु ! छं थुगु धर्मपर्याययात स्यना का। भिक्षु ! छं थुगु धर्मपर्याययात लुमंका ति। भिक्षु ! छं थुगु धर्मपर्याययात धारण याना ति। भिक्षु ! धर्मपर्याययागु खँ ब्रह्मचारीयात स्यना कायेबहःगु परमार्थ धर्म जुया च्वन।"

प्रथमयोगक्षेमी-वर्ग क्वचाल

द्वितीययोगक्षेमी-वर्ग

११४. पठममारपास-सुत्त

११६. "भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय खः। भिक्षुं उकियात अभिनन्दन यात धाःसा, च्वछाल धाःसा, उकी हे दुबे जुल धाःसा ··· उम्ह भिक्षुयात धाइ मारयागु छेंय् *(आवासय्)* वंम्ह, 'मारयागु वशय् लाम्ह', 'मारपासय् क्यंम्ह'। पापी मारं वयात मारपासय् तःक्यंका गथे इच्छा जुल अथे याइ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय ख: । भिक्षुं उकियात अभिनन्दन मयात धा:सा, च्वमछ्याल धा:सा, उकी दुबे मजुल धा:सा ··· भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात धाइ 'मारयागु छेंय् मवंम्ह', 'मारयागु वशय् मलाम्ह', 'मारपासय् मक्यंम्ह' । पापीमारं वयात मारपासय् त:क्यंका गथे इच्छा जुल अथे याये फइ मखु ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

११५. दुतियमारपास-सुत्त

११७. "भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्टकान्त, मनाप प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय ख: । भिक्षुं उकियात अभिनन्दन यात धा:सा ··· । भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात धाइ 'मारयागु छेंय् वंम्ह', 'मारयागु वशय् ला:म्ह' 'मारपासय् क्यंम्ह' 'पापीमारं वयात मारपासय् त:क्यंका गथे इच्छा जुल गथे याइ ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय ख: । भिक्षुं उकियात अभिनन्दन मयात धा:सा ··· , भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात धाइ ··· 'मारपासय् मक्यंम्ह' । पापी मारं वयात मारपासय् त:क्यंका गथे इच्छा जुल अथे याये फइ मखु ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

११६. लोकन्तगमन-सुत्त

११८. "भिक्षुपिं ! न्यासिं वना लोकयागु अन्त *(फ्वचायूका)* याना, सिइका काये फइ, खंका काये फइ अथवा प्राप्त याना काये फइ धका जिं मधया । भिक्षुपिं ! हानं *(जिं थथे नं मधया)* लोकयागु अन्त मयायेकं दु:खयागु अन्त जुया वनी धका नं मधया ।"

थुलि आज्ञा जुया बिज्याना आसनं दना भगवान् विहारय् दुने बिज्यात ।

अनंलि, भगवान् बिज्याये साथं भिक्षुपिनि बिचय् थथे जुल – 'आवुसो ! थ्व भगवानं संक्षेपं भ्रीत संकेत बिया बिज्याना उकियात विस्तारं आज्ञा जुया बिमज्यासे, विहारय् दुहाँ बिज्यात ।' 'भिक्षुपिं ! न्यासिं वना लोकयागु अन्त याना सिइका काये फइ, खंका काये फइ अथवा प्राप्त याना काये फइ धका जिं मधया । भिक्षुपिं ! हानं लोकयागु अन्त मयायेकं दु:खयागु अन्त जुया वनी धका नं मधया । सुनां थ्व भगवानं संक्षेपं भ्रीत संकेत बिया बिज्यागुयात विस्तारं खँ कना थुइका बिज्याइगु जुइ ?'

अनंलि, उपिं भिक्षुपिंत थथे जुल – थुम्ह आयुष्मान् आनन्द स्वयं बुद्ध व विज्ञ गुरुभाईपिनि पाखें प्रशंसित व सम्मानितम्ह ख: । आयुष्मान् आनन्दं भगवानयागु थुगु संक्षिप्त संकेतयात विस्तारपूर्वक कना बिज्याये फुम्ह ख: । अथे जूसा जिपिं अन वने गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अले वसपोलयाके थुकिया अर्थ न्यंवने ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं गन आयुष्मान् बिज्याना च्वंगु दु अन थ्यंक वन । वना कुशल समाचार न्यना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् आनन्दयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो आनन्द ! भगवानं थ्व संक्षेपं जिमित संकेत बिया बिज्याना उकियात विस्तारं आज्ञा जुया बिमज्यासे – 'भिक्षुपिं ! न्यासिं वना लोकयागु अन्त याना सिइका काये फइ, खंका काये फइ अथवा प्राप्त याना कायेफइ धका जिं मधया । भिक्षुपिं ! हानं लोकयागु अन्त मयायेकं दुःखयागु अन्त जुया वनी धका नं मधया ।' ··· आयुष्मान् आनन्दं थुकियात थुइका बिज्याहुँ ।

"आवुसो ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनुखं हीर *(सार=टिम्बर सिं)* मालेगु इच्छां सिमायागु मूल त्वाःयात तोता हःहिलय् हीर *(सार)* मालेगु प्रयास याइगुथें हे आयुष्मान्पिनिगु थ्व खँ जुल कि भगवानयागु न्ह्योने वया नं वसपोलयाके मन्यंसे जिमिके वया न्यं वया च्वन । आवुसो ! भगवान् हे स्यूगुलि सिया बिज्याम्ह, खंगुलि खंका बिज्याम्ह – चक्षुस्वरूप, ज्ञानस्वरूप, धर्मस्वरूप, ब्रह्मस्वरूप, वक्ता, प्रवक्ता, यथार्थयागु निर्णयकर्ता, अमृतयागु दाता, धर्मस्वामी तथागत जुया बिज्याः । थुकिया अर्थ भगवानयाके हे न्यनेमाः । गथे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ अथे हे थुइका का ।

"आवुसो आनन्द ! ठीक जू, ··· गथे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ, अथे हे जिमिसं थुइका काये । अथेनं, आयुष्मान् आनन्द स्वयं बुद्ध व विज्ञ गुरुभाइपिनिपाखें प्रशंसित व सम्मानित जुया बिज्याः । भगवानयागु थुगु संक्षिप्तं बिया बिज्यागु संकेतया अर्थ विस्तारपूर्वक कना बिज्याये फु । आयुष्मान् आनन्दं थुकियात व्याख्यान याना बिज्याहुँ, जिमित कठिनाइलय् लाका तया बिज्याये मते ।"

आवुसो ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।

"हवस्, आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् आनन्दयात लिसः बिल । आयुष्मान् आनन्दं थथे कना बिज्यात –

"आवुसो ! ··· थुकिया विस्तारपूर्वक अर्थ जिं थथे सिइका कया –

"आवुसो ! गुकिं लोकय् 'लोकयागु संज्ञा' धका माने याइगु व आर्यविनयय् *(=बुद्धधर्मय्)* लोकयात धाइगु खः । आवुसो ! गुकिं लोकय् 'लोकयागु संज्ञा' धका माने याइगु खः ? आवुसो ! चक्षुं लोकय् लोकयागु संज्ञायात माने यायेगु खः । श्रोत्रं ··· । घ्राणं ··· । जिह्वां ··· । कायं ··· । मनं ··· ५ आवुसो ! गुकिं लोकय् 'लोकयागु संज्ञा' धका माने याइगु खः व आर्यविनयय् लोकयात धाइगु खः ।

"आवुसो ! ··· थुकिया विस्तारपूर्वक अर्थयात जिं थुकथं थुइका कयागु खः । यदि छलपोल आयुष्मान्पिंसं इच्छा याना बिज्यात धाःसा भगवानयाथाय् बिज्याना थुकिया अर्थ न्यना बिज्याहुँ । गथे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ अथे हे थुइका कया बिज्याहुँ ।"

"हवस्, आवुसो !" धया, उपिं भिक्षुपिं आयुष्मान् आनन्दयात लिसः बिया आसनं दना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवान् ··· विहारय् दुहाँ बिज्यात – *(भिक्षुपिनि मती लूगु निसें खँ दोहरे यायेगु)* । भन्ते ! उकिं जिपिं गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वना थुकिया अर्थ न्यंवना । भन्ते ! वसपोल आयुष्मान् आनन्दं थुगु वचनयात ··· थुकथं थुइका बिज्यात ।

"भिक्षुपिं ! आनन्द पंडित खः महाप्राज्ञ खः । भिक्षुपिं ! यदि छिमिसं जिके थ्व खँ न्यन धाःसां नं ठीक अथे हे जिं कनेगु जुइ गथे आयुष्मान् आनन्दं छिमित कंगु खः । थुकिया थ्व हे अर्थ खः धका सम्भे जु ।"

११७. कामगुण-सुत्त

११९. "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व जुया च्वना तिनिबले जित थथे जुल – गुगु पूर्वकालय् *(न्हापा)* अनुभव यानागु न्यागू कामगुण अतीत *(बिते जुइ धुंकल)*, निरुद्ध *(फुना वने धुंकल)*, जुया वने धुंकल, अन जिगु चित्त आपालं ल्वाकःबाक जूगु जुया च्वन, वर्तमान *(आःयागु)* व अनागतयागु खँ हे छु खः । भिक्षुपिं ! अले जिगु मनय् थथे जुल – गुगु पूर्वकालय् जिं अनुभव याना तयागु न्यागू कामगुण अतीत, निरुद्ध, विपरिणाम जुया वने धुंकल, उकिया प्रति थःगु हितया नितिं जिं अप्रमत्त व स्मृतिमान जुया थःगु चित्तयात रक्षा याना तयेमाः ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमि नं गुगु पूर्वकालय् अनुभव याना तयागु न्यागू कामगुण अतीत, निरुद्ध व विपरिणत जुया वने धुंकल अन छिमिगु चित्त आपालं ल्वाकःबाक जुइ ··· । उकिं हे उकिया प्रति थःगु हितया नितिं छिमिसं नं अप्रमत्त व स्मृतिमान जुया थःगु चित्तयात रक्षा याना तयेमाः ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे अजागु आयतनयात सिइका कायेमाः गन चक्षु निरुद्ध जुया वने धुंकल अले रूप-संज्ञा नं दइ मखुत । ··· गन मन निरुद्ध जुया वने धुंकल अले धर्म-संज्ञा नं दइ मखुत ।

थुलि आज्ञा जुया बिज्याना भगवान् आसनं दना विहारय् दुहाँ बिज्यात ।

अनंलि, भगवान् बिज्याये साथं उपिं भिक्षुपिनि मनय् थथे जुल – आवुसो ! थ्व भगवानं संक्षेपं भ्रीतः संकेत बिया बिज्याना उकियात विस्तारं आज्ञा जुया बिमज्यासे विहारय् दुहाँ बिज्यात । ··· सुनां थ्व भगवानं संक्षेपं भ्रीत संकेत बिया बिज्यागुयात विस्तारं खँ कना थुइका बिज्याइगु जुइ ?

अनंलि, उपिं भिक्षुपिंत थथे जुल – थुम्ह आयुष्मान् आनन्द स्वयं बुद्ध व विज्ञ गुरूभाईपिनिपाखें प्रशंसित व सम्मानितम्ह खः । आयुष्मान् आनन्दं भगवान्‌यागु थुगु संक्षिप्त संकेतयात विस्तारपूर्वक कना बिज्याये फुम्ह खः । अथे जूसा जिपि अन वने गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अले वसपोलयाके थुकिया अर्थ न्यंवने ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं गन आयुष्मान् बिज्याना च्वंगु दु अन थ्यंक वन । वना कुशल समाचार न्यना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् आनन्दयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो आनन्द ! भगवानं थ्व संक्षेपं जिमित संकेत बिया बिज्यात उकियात विस्तारं आज्ञा जुया बिमज्यासे – "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व जुया च्वना तिनिबले जित थथे जुल – गुगु पूर्वकालय् अनुभव यानागु न्यागू कामगुण अतीत *(बिते जुइ धुंकल)*, निरुद्ध *(फुना वने धुंकल)*, जुया वने धुंकल, अन जिगु चित्त आपालं ल्वाकःबाक जूगु जुया च्वन, वर्तमान *(आःयागु)* व अनागतयागु खँ हे छु खः । भिक्षुपिं ! अले जिगु मनय् थथे जुल – गुगु पूर्वकालय् जिं अनुभव याना तयागु न्यागू कामगुण अतीत, निरुद्ध, विपरिणाम जुया वने धुंकल, उकिया प्रति थःगु हितया नितिं जिं अप्रमत्त व स्मृतिमान जुया थःगु चित्तयात रक्षा याना तयेमाः ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमि नं गुगु पूर्वकालय् अनुभव याना तयागु न्यागू कामगुण अतीत, निरुद्ध व विपरिणत जुया वने धुंकल अन छिमिगु चित्त आपालं ल्वाक:बाक जुइ ··· । उकिं हे उकिया प्रति थ:गु हितया नितिं छिमिसं नं अप्रमत्त व स्मृतिमान जुया थ:गु चित्तयात रक्षा याना तयेमा: ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे अजागु आयतनयात सिइका कायेमा: गन चक्षु निरुद्ध जुया वने धुंकल, अले गन रूप-संज्ञा नं दइ मखुत । ··· गन मन निरुद्ध जुया वने धुंकल अले धर्म-संज्ञा नं दइ मखु । ··· आयुष्मान् आनन्दं थुकियात थुइका बिज्याहुँ ।

"आवुसो ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनुखं हीर *(सार, टिम्बर)* मालेगु इच्छां सिमायागु मूल त्वा:यात तोता ह:हिलय् हीर *(सार)* मालेगु प्रयाग यायेगुथें हे आयुष्मान्‌पिनिगु थ्व खँ जुल कि भगवानयागु न्ह्योने वया नं वसपोलयाके मन्यंसे जिमिके वया न्यं वया च्वन । आवुसो ! भगवानं हे स्यूगुलि सिया बिज्याम्ह, खंगुलि खंका बिज्याम्ह – चक्षुस्वरूप, ज्ञानस्वरूप, धर्मस्वरूप, ब्रह्मस्वरूप, वक्ता, प्रवक्ता यथार्थयागु निर्णयकर्ता, अमृतयागु दाता, धर्मस्वामी तथागत जुया बिज्या: । गथे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ, अथे हे थुइका का ।"

"आवुसो आनन्द ! ठीक जू, ··· गथे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ, अथे हे जिमिसं सिइका काये । अथेनं, आयुष्मान् आनन्द स्वयं बुद्ध व विज्ञ गुरुभाईपिनिपाखें प्रशंसित व सम्मानित जुया बिज्या: । भगवानयागु थुगु संक्षिप्तं बिया बिज्यागु संकेतयागु अर्थ विस्तारपूर्वक कना बिज्याये फु । आयुष्मान् आनन्दं थुकियात व्याख्यान याना बिज्याहुँ, जिमित कठिनाइलय् लाका तया बिज्याये मते ।"

आवुसो ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।

"हवस्, आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् आनन्दयात लिस: बिल । आयुष्मान् आनन्दं थथे कना बिज्यात –

"आवुसो ! ··· थुकिया विस्तारपूर्वक अर्थ जिं थथे सिइका कया –

आवुसो ! भगवानं थ्व षडायतन निरोध सम्बन्धय् आज्ञा जुया बिज्यागु ख: । उकिं हे, थुपिं आयतनयात सिइका कायेमा:, गन चक्षु निरुद्ध जुया वनी अन रूप-संज्ञा नं दइ मखु । ··· गन मन निरुद्ध जुया वनी अन धर्म-संज्ञा नं दइ मखु ।

"आवुसो ! ··· थुकिया विस्तारपूर्वक अर्थयात जिं थुकथं थुइका कयागु ख: । यदि छलपोल आयुष्मान्‌पिंसं इच्छा याना बिज्यात धा:सा भगवानयाथाय् बिज्याना थुकिया अर्थ न्यना बिज्याहुँ । गथे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याइ अथे हे थुइका कया बिज्याहुँ ।"

"हवस्, आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिं आयुष्मान् आनन्दयात लिस: बिया आसनं दना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवान् ··· विहारय् दुहाँ बिज्यात *(भिक्षुपिनि मती लूगु निसें खँ दोहरे यायेगु)* । भन्ते ! उकिं जि गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वना थुकिया अर्थ न्यंवना । भन्ते ! वसपोल आयुष्मान् आनन्दं थुगु वचनयात ··· थुकथं थुइका बिज्यात ।

"भिक्षुपिं ! आनन्द पण्डित ख:, महाप्राज्ञ ख: । भिक्षुपिं ! यदि छिमिसं जिके थ्व खँ न्यन धा:सां नं ठीक अथे हे जिं कनेगु जुइ गथे आयुष्मान् आनन्दं छिमित कंगु ख: । थुकिया थ्व हे अर्थ ख: धका सम्झे जु ।"

११८. सक्कपञ्ह-सुत्त

१२०. छगू समयय् भगवान् राजगृहयागु गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, शक्र देवेन्द्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह शक्र देवेन्द्रं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइ मखुगु ? भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन थुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ?"

"देवेन्द्र ! थन चक्षुविज्ञेय रूप दु गन इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः। गुम्ह भिक्षुं रूपयात अभिनन्दन याइ, च्वछाइ तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वनी, उम्ह भिक्षु रूपयात अभिनन्दन याइ, च्वछागु तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वंगुलिं वयाके उगु हे कारणद्वारा विज्ञान *(चक्षुविज्ञान)* दइ, उकियागु कारणद्वारा उपादान *(रूपउपादान)* दइ । देवेन्द्र ! सउपादानी पुरुष परिनिर्वाण जुइ फइ मखु । देवेन्द्र ! थ्व हे हेतु खः, प्रत्यय खः गुगु कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण मजुइगु खः ।

"देवेन्द्र ! थन श्रोत्रविज्ञेय शब्द दु ...

"देवेन्द्र ! थन घ्राणविज्ञेय गन्ध दु ...

"देवेन्द्र ! थन जिह्वाविज्ञेय रस दु ...

"देवेन्द्र ! थन कायविज्ञेय स्पर्श दु ...

"देवेन्द्र ! थन मनःविज्ञेय धर्म दु ...

"देवेन्द्र ! थन चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । गुम्ह भिक्षुं रूपयात अभिनन्दन याइ मखु, च्वछाइ मखु तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वनी मखु, उम्ह भिक्षुं रूपयात अभिनन्दन मयागु, च्वमछागु तथा उकिइ हे दुबे जुया मच्वंगुलिं वयाके उगु हे कारणद्वारा विज्ञान दइ मखु, उकियागु कारणद्वारा उपादान नं दइ मखु । देवेन्द्र ! सउपादानी मजूम्ह मनू परिनिर्वाण जुइ फइ । देवेन्द्र ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः कि गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ।"

"देवेन्द्र ! थन श्रोत्रविज्ञेय शब्द दु ...

"देवेन्द्र ! थन घ्राणविज्ञेय गन्ध दु ...

"देवेन्द्र ! थन जिह्वाविज्ञेय रस दु ...

"देवेन्द्र ! थन कायविज्ञेय स्पर्श दु ...

"देवेन्द्र ! थन मनःविज्ञेय धर्म दु ...

"देवेन्द्र ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः कि गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ।"

११९. पञ्चसिख-सुत्त

१२१. छगू समयय् भगवान् राजगृहयागु गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, पञ्चसिख गन्धर्वपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह पञ्चसिख गन्धर्वपुत्रं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइ मखुगु ? भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः, कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ?"

"पञ्चसिख ! थन चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । गुम्ह भिक्षुं उपिं रूपयात अभिनन्दन याइ, च्वछाइ, तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वनी, उम्ह भिक्षुं रूपयात अभिनन्दन, च्वछागु तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वंगुलिं वयाके उंगु हे कारणद्वारा विज्ञान *(चक्षुविज्ञान)* दइ, उकियागु कारणद्वारा उपादान *(रूप उपादान)* दइ । पञ्चसिख ! सउपादानी पुरुष परिनिर्वाण जुइ फइ मखु । पञ्चसिख ! थ्व हेतु खः, प्रत्यय खः गुगुकि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण मजुइगु खः ।"

"पञ्चसिख ! थन श्रोत्रविज्ञेय शब्द दु ···

"पञ्चसिख ! थन घ्राणविज्ञेय गन्ध दु ···

"पञ्चसिख ! थन जिह्वाविज्ञेय रस दु ···

"पञ्चसिख ! थन कायविज्ञेय स्पर्श दु ···

"पञ्चसिख ! थन मनःविज्ञेय धर्म दु ···

"पञ्चसिख ! थन चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । गुम्ह भिक्षुं रूपयात अभिनन्दन याइ मखु, च्वछाइ मखु तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वनी मखु उम्ह भिक्षु रूपयात अभिनन्दन मयागु, च्वमछागु तथा उकिइ दुबे जुया मच्वंगुलिं वयाके उगु हे कारणद्वारा विज्ञान दइ मखु । पञ्चसिख ! सउपादानी मजूम्ह परिनिर्वाण जुइ फइ । पञ्चसिख ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः कि गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ।"

"पञ्चसिख ! थन श्रोत्रविज्ञेय शब्द दु ···

"पञ्चसिख ! थन घ्राणविज्ञेय गन्ध दु ···

"पञ्चसिख ! थन जिह्वाविज्ञेय रस दु ···

"पञ्चसिख ! थन कायविज्ञेय स्पर्श दु ···

"पञ्चसिख ! थन मनःविज्ञेय धर्म दु ···

पञ्चसिख ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः, कि गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ।

१२०. सारिपुत्तसद्धिविहारिक-सुत्त

१२२. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि *(=छन्हु)* सुं छम्ह भिक्षु गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया आयुष्मान् सारिपुत्रयात सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धाल –

"आवुसो सारिपुत्र ! नापं च्वंम्ह भिक्षु शिक्षा तोता गृहस्थी जुया वन ।"

"आवुसो ! खः, इन्द्रिय संयम मजूम्ह, भोजनय् मात्रज्ञ मजूम्ह तथा जाग्रतताय् असंलग्न जूम्ह *(भिक्षु)* अथे हे जुइ । आवुसो ! इन्द्रिय संयम मजूम्ह, भोजनय् मात्रज्ञ मजूम्ह, जाग्रतताय् असंलग्न जूम्ह भिक्षुं जीवनभर परिपूर्णरूपं परिशुद्ध ब्रह्मचर्य पालन याये फइ धयागु कारण दइ मखु *(जुइ फइ मखु)*। आवुसो ! इन्द्रिय संयम जूम्ह, भोजनय् मात्रज्ञ जूम्ह तथा जाग्रतताय् संलग्न जूम्ह भिक्षुं जीवनभर परिपूर्ण रूपं परिशुद्ध ब्रह्मचर्य पालन याये फइ धयागु कारण दइ *(जुइ फइ)*।"

"आवुसो ! गुकथं भिक्षुं *(थःगु)* इन्द्रिय वशय् तइ *(संयम याइ)* ? आवुसो ! थन भिक्षुं चक्षुं रूप स्वया *(खंका)* निमित्त *(=आकार प्रकारयात आसक्त चित्तं स्वयेगु)* ग्रहण याइ मखु, न अनुव्यञ्जन *(अङ्ग प्रत्यङ्ग हाउभाउयात आसक्त चित्तं स्वयेगु)* हे ग्रहण याइ । बरू चक्षु-इन्द्रिय असंयमी जुइबले गुगु अभिध्या *(लोभ)* दौर्मनस्य पापक अकुशल धर्म *(चित्त)* उत्पन्न जुइगु खः, उकियात संवर*(संयम)* यायेया नितिं प्रयत्न याइ, चक्षु-इन्द्रिय रक्षा याइ, हानं चक्षुइन्द्रिय संयम याना च्वनी ।"

श्रोतं शब्द ··· । घ्राणं नंताया ··· । ··· जिह्वा रस सवा कया ··· । कायं स्पर्श याना ··· । मनं धर्म *(मन विषय)* सिइका ··· । आवुसो ! थुकथं भिक्षुं थःगु इन्द्रिययात संवर याइ ।

"आवुसो ! गुकथं भोजनय् मात्रज्ञ जुइगु ? आवुसो ! भिक्षुं बांलाक *(प्रति संख्यान याना)* मन तया *(ज्ञानपूर्वक)* भोजन याइ – म्हितेया लागि मखु, बलवान जुयेया लागि मखु, बांलाकेया लागि मखु बरू थ्व शरीर पालन यायेया नितिं जक, नये पित्याःगु भोग *(जिघच्छा)* मेटे यायेया नितिं तथा शुद्ध ब्रह्मचर्य रक्षाया लागि जक आहार *(नसा)* ग्रहण याइ । थुगु प्रकारं पुलांगु क्षुधा *(वेदना)* मदया वना न्हूगु वेदना उत्पन्न जुइ मखु, निरवद्यपूर्वक जीवन यापन नं जुइ तथा आरामदायी नं जुइ । आवुसो ! थुकथं भिक्षु भोजनय् मात्रज्ञ जुइ ।"

आवुसो ! गुकथं जागरणशील जुइ ? आवुसो ! भिक्षु न्हिनय् चंक्रमन याना तथा आसनय् च्वना आवरणय् भुना बिइगु धर्मं चित्तयात शुद्ध याइ । रात्रिया प्रथमयामय् चंक्रमण याना तथा आसनय् च्वना आवरणय् भुना बिइगु धर्मं चित्तयात शुद्ध याइ । रात्रिया मध्यमयामय् जवं चुया तुति द्योने तुति तया सिंहशय्याय् च्वना स्मृतिमान, संप्रज्ञ तथा उत्साहशील जुया च्वनी । रात्रिया अन्तिमयामय् चंक्रमण याना तथा आसनय् च्वना आवरणय् भुना बिइगु धर्मं चित्तयात शुद्ध याइ । आवुसो ! थुकथं भिक्षु जागरणशील जुइ ।

"आवुसो ! उकिं हे, थुकथं स्यना कायेमाः – इन्द्रियय् संयम जुया च्वने, भोजनय् मात्राज्ञ जुया च्वने, जागरणशील जुया च्वने ।"

आवुसो ! थुकथं हे स्यना कायेमाः ।

१२१. राहुलोवाद-सुत्त

१२३. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि एकान्तय् ध्यानय् च्वना बिज्याना च्वंम्ह भगवानयात थथे जुल – 'राहुलयाके विमुक्तिया *(अरहन्त फल प्राप्तिया)* नितिं परिपक्व जुइबहःगु धर्म *(विचार)* परिपक्व जुइ धुंकल । छाय् जिं राहुलयात च्वय् च्वंगु तहया आस्रव क्षय याकेगु पाखे लगे *(प्रेरित)* मयाये ।' अनंलि भगवान् पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र-चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाया नितिं दुहाँ बिज्यात । श्रावस्ती भिक्षाटन सिधयेधुंका भोजन धुंका आयुष्मान् राहुलयात सम्बोधन याना बिज्यात – "राहुल ! आसन ज्वं, न्हिनेया *(दिवा)* विहारया नितिं गन अन्धवन दु अन वने नु ।" "ज्यू हवस्, भन्ते !" धया आयुष्मान् राहुलं भगवानयात लिसः बिया भगवानया ल्यू ल्यू बिज्यात ।

उगु बखतय् अनेक शत सहस्र *(=लाखौं लाख)* देवतापिं नं – 'भगवानं थौं आयुष्मान् राहुलयात च्वय् च्वंगु तहया आस्रव क्षय याकेगु पाखे यंका बिज्याइ' – *(धका)* भगवानया ल्यू ल्यू वना च्वन । अनंलि भगवान् अन्धवनय् दुहाँ बिज्याना छमा सिमाया क्वय् लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । आयुष्मान् राहुल नं भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह आयुष्मान् राहुलयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"राहुल ! छं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम-धर्म खः, छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भें जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"राहुल ! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम-धर्म खः, छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भें जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"राहुल ! छं छु मती तया – चक्षुविज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम-धर्म खः, छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भ्के जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"राहुल ! छं छु मती तया – चक्षुःसंस्पर्श *(विषयेन्द्रिय)* नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुः, विपरिणाम-धर्म खः, छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भ्के जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"राहुल ! छं छु मती तया – चक्षुःसंस्पर्शया कारणं *(प्रत्ययं)* उत्पन्न जुइगु वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञान खः उपिं नं नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम-धर्म खः, छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भ्के जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"राहुल ! छं छु मती तया – श्रोत नित्य खः लाकि अनित्य ···[४]···

"राहुल ! छं छु मती तया – घ्राण नित्य खः लाकि अनित्य ···[४]···

"राहुल ! छं छु मती तया – जिव्हा नित्य खः लाकि अनित्य ···[४]···

"राहुल ! छं छु मती तया – काय *(शरीर)* नित्य खः लाकि अनित्य ···

"राहुल ! छं छु मती तया – मन नित्य खः लाकि अनित्य ···

"राहुल ! छं छु मती तया – मनःसंस्पर्शया कारणं उत्पन्न जुइगु वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञान खः उपिं नं नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"अनित्य खः, भन्ते !"

---

४ थन नं च्वय् चक्षुयागुथें हे छता छता याना भगवानं आयुष्मान् राहुलनाप न्ह्यसः लिसः याना बिज्यागु पुवंकेमाः ।

गुगु अनित्य खः, उगु दुःख खः लाकि सुख ?"

"दुःख खः, भन्ते !"

"गुगु अनित्य, दुःख, विपरिणाम-धर्म खः, छु उकियात – 'थ्व जिगु खः', 'थ्व जि खः' 'थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइगु उचित जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

"राहुल ! थुकथं खनेवं श्रुतवान् *(बहुश्रुत)* आर्यश्रावक चक्षुइ *(इन्द्रियय्)* म्हाइपु ताइ *(निर्वेद जुइ)* रूपय् म्हाइपु ताइ, चक्षुविज्ञानय् म्हाइपु ताइ, चक्षुःसंस्पर्शय् म्हाइपु ताइ, गुगु चक्षुःसंस्पर्शया कारणं उत्पन्न जुइगु वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञान खः उकी नं म्हाइपु ताइ । श्रोतय् म्हाइपु ताइ ···, शब्दय् म्हाइपु ताइ ···, घ्राणय् म्हाइपु ताइ ··· , गन्धय् म्हाइपु ताइ ··· कायय् म्हाइपु ताइ ··· , फोट्ठब्बय् म्हाइपु ताइ ··· मनय् म्हाइपु ताइ, धर्मय् म्हाइपु ताइ, मनोविज्ञानय् म्हाइपु ताइ, मनोसंस्पर्शय् म्हाइपु ताइ, गुगु मनोसंस्पर्शया कारणं उत्पन्न जुइगु वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञान खः उकी नं म्हाइपु ताइ । म्हाइपु ताःगुलिं प्यपुनि मखु । प्यमपुनिगुलिं क्लेशं अलग जुइ । क्लेशं अलग जुइवं 'अलग जुल' धयागु ज्ञान नं दया वइ । जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु ज्या सिधल, आः थन हाकनं याये माःगु मंत धका सिइका काइ ।"

१२४. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःम्ह आयुष्मान् राहुलं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात । थुगु धर्मोपदेश आज्ञा जुया बिज्याबले आयुष्मान् राहुलया चित्त उपादान रहित जुया आस्रव विमुक्त जुल । अनेक सहस्र देवतापिंके रागरहित निरर्मल धर्मचक्षु उत्पन्न जुल – गुलि नं समुदयधर्म *(उत्पन्न जुइगु स्वभाव दुगु)* खः उपिं फुक्क निरोध जुइगु खः । "

१२२. संयोजनियधम्म-सुत्त

१२५. "भिक्षुपिं ! संयोजनीय धर्म व संयोजनयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं । भिक्षुपिं ! संयोजनीय धर्म धयागु छु खः ? अले संयोजन धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय खः । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ संयोजनीय धर्म । अले गुगु उकिया प्रति दइगु छन्दराग खः व हे अन संयोजन खः ।

श्रोत्रविज्ञेय शब्द ···

घ्राणविज्ञेय गन्ध ···

जिह्वाविज्ञेय रस ···

कायविज्ञेय स्पर्श ···

मनःविज्ञेय धर्म ··· दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय खः । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ संयोजनीय धर्म । अले गुगु उकिया प्रति दइगु छन्दराग खः व हे अन संयोजन खः ।

१२३. उपादानियधम्म-सुत्त

१२६. "भिक्षुपिं ! उपादानीय धर्म व उपादानयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! उपादानीय धर्म धयागु छु खः अले उपादान धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय खः । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ उपादानीय धर्म । अले गुगु उकिया प्रति दइगु छन्दराग खः व हे अन उपादान खः ।"

श्रोत्रविज्ञेय शब्द ...

घ्राणविज्ञेय गन्ध ...

जिह्वाविज्ञेय रस ...

कायविज्ञेय स्पर्श ...

मनःविज्ञेय धर्म ... दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय खः । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ उपादानीय धर्म । अले गुगु उकिया प्रति दइगु छन्दराग खः व हे अन उपादान खः ।"

द्वितीययोगक्षेमी-वर्ग क्वचाल ।

गृहपति-वर्ग

१२४. वेसाली-सुत्त

१२७. छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, वैशाली च्वंम्ह उग्र गृहपति गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उग्र गृहपतिं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइ मखुगु ? भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ?

"गृहपति ! थन चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । गुम्ह भिक्षुं *(सुनानं)* उपिं रूपयात अभिनन्दन याइ, च्वछाइ तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वनी, उम्ह भिक्षुं रूपयात अभिनन्दन, च्वछागु तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वंगुलिं वयाके उगु हे कारणद्वारा विज्ञान *(चक्षुविज्ञान)* दइ, उकियागु कारणद्वारा उपादान *(रूप उपादान)* दइ । गृहपति ! सउपादानी पुरुष

परिनिर्वाण जुइ फइ मखु । गृहपति ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः गुगु कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण मजुइगु खः ।

"गृहपति ! थन श्रोत्रविज्ञेय शब्द दु ···

"गृहपति ! थन घ्राणविज्ञेय गन्ध दु ···

"गृहपति ! थन जिह्वाविज्ञेय रस दु ···

"गृहपति ! थन कायविज्ञेय स्पर्श दु ···

"गृहपति ! थन मनःविज्ञेय धर्म दु ···

"गृहपति ! थन चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । गुम्ह भिक्षुं रूपयात अभिनन्दन याइ मखु, च्वछाइ मखु, तथा उकिइ हे दुबे जुया च्वनी मखु, उम्ह भिक्षुं रूपयात अभिनन्दन मयागु, च्वमछागु तथा उकिइ हे दुबे जुया मच्वंगुलिं वयाके उगु हे कारणद्वारा विज्ञान दइ मखु, उकियागु कारणद्वारा उपादान नं दइ मखु । गृहपति ! सउपादानी मजूम्ह मनू परिनिर्वाण जुइ फइ । गृहपति ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः कि गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ।"

"गृहपति ! थन श्रोत्रविज्ञेय शब्द ···

"गृहपति ! थन घ्राणविज्ञेय गन्ध ···

"गृहपति ! थन जिह्वाविज्ञेय रस ···

"गृहपति ! थन कायविज्ञेय स्पर्श ···

"गृहपति ! थन मनःविज्ञेय धर्म ···

"गृहपति ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः कि गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ।"

१२५. वज्जी-सुत्त

१२८. छगू समयय् भगवान् वज्जिपिनि हस्ति-ग्रामय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, हस्ति-ग्रामय् च्वंम्ह उग्र गृहपति गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उग्र गृहपतिं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइ मखुगु ? भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ?

(बाँकी खँ च्वय्यागु सूत्रय्थें)

१२६. नालन्दा-सुत्त

१२९. छगू समयय् भगवान् नालन्दायागु पावारिक आम्रवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, उपालि गृहपति गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल। वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह उपालि गृहपतिं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइ मखुगु ? भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ?"

(बाँकी खँ च्वय्यागु सूत्रय्थें)

१२७. भारद्वाज-सुत्त

१३०. छगू समयय् आयुष्मान् पिण्डोल भारद्वाज कौशाम्बीया घोषितारामय् च्वना बिज्याना च्वन। अनंलि जुजु उदयन गन आयुष्मान् पिण्डोल भारद्वाज दु अन वल। वया कुशलक्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह जुजु उदयनं आयुष्मान् पिण्डोल भारद्वाजयात थथे धाल – "भारद्वाज ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः गुकिं याना थन, न्हूपिं नच्चा नच्चा ल्याय्म्हचापिं भिक्षुपिं कोमल, हाकुगु सँ दुपिं, नकतिनि जवान *(भद्र यौवन)* या इलय् संसारयागु सुख उपभोग याये मखंक जीवनभर परिपूर्ण तथा परिशुद्ध रूपं ब्रह्मचर्य पालन यायेगुथें जाःगु तहाकःगु यात्राय् लगे जुया च्वने फुगु ?"

"महाराज ! वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध सिइका हे, खंका हे थथे आज्ञा जुया बिज्यागु खः – 'भिक्षुपिं ! न्यं, छिमिसं मांथे जाःपिं मिसापिंत मातृचित्त, तःक्येहेंथें जापिं मिसापिंत तःक्येंहेंथें जाःगु भगिनी-चित्त तथा म्ह्याय्थें जापिं मिसापिंत पुत्री-चित्त ति'।

"महाराज ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः, गुकिं याना थन न्हूपिं नच्चा नच्चा ल्याय्म्हचापिं भिक्षुपिंसं कोमल, हाकुगु सँ दुपिं, नकतिनि जवान *(भद्र यौवन)* या इलय् संसारयागु सुख उपभोग याये मखंक जीवनभर परिपूर्ण तथा परिशुद्ध रूपं ब्रह्मचर्य पालन यायेगुथें जाःगु तहाकःगु यात्राय् लगे जुया च्वने फुगु खः।"

भारद्वाज ! चित्त धयागु तःसकं लोभी स्वभावयागु जुया च्वन। शायद गुबलें गुबलें मातृ समानयाम्ह मिसा प्रति नं लोभ धर्म *(राग चित्त)* उत्पन्न जुइ फु, भगिनी समानम्ह मिसा प्रति नं लोभ धर्म उत्पन्न जुइ फु, अले पुत्री समानम्ह मिसा प्रति नं लोभ धर्म उत्पन्न जुइ फु। भारद्वाज ! मेगु नं छु हेतु वा प्रत्यय दुला गुकिं याना थन न्हूपिं नच्चा नच्चा ल्याय्म्हपिं भिक्षुपिं ··· जीवनभर परिपूर्ण तथा परिशुद्ध रूपं ब्रह्मचर्य पालन यायेगुथें जाःगु तहाकःगु यात्राय् लगे जुया च्वने फुगु ?

"महाराज ! वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धं सिइका हे, खंका हे थथे आज्ञा जुया बिज्यागु खः – 'भिक्षुपिं ! न्यं, छिमिसं थ्व हे शरीरय् क्वय् पालितः निसें च्वय् थ्यंक अले सँ दुगु छ्यंनं निसें क्वय् च्वंगु पालितःया छ्यंगु तक नाना प्रकारयागु फोहर असुचि वस्तु जाया च्वंगु मनन या, गथेकि, थ्व कायय् *(शरीरय्)* सँ *(केसा)* दु, चिमिसं *(लोमा)* दु, नखा *(लुसि)*, वा *(दन्ता)* दु, छ्यंगु *(तचो)* दु, ला *(मंसं)* दु, सेप्वाँय् *(न्हारु)* दु, क्वें *(अट्ठि)* दु, स्यः *(अट्ठिमिञ्जं)* दु, जलस्यें *(मृगौला, वक्कं)* दु, नुगः चु *(हृदयं)* दु, स्यें

(कलेजो, यकनं) दु, अंपि *(किलोमकं)* दु, पिलि *(पिहकं)* दु, स्वँ *(फोक्सो, पप्फासं)* दु, तःपुगु आलपत्ति *(अन्तं)* दु, चिपुगु आलपत्ति *(अन्तगुणं)* दु, प्वा *(उदरियं)* दु, खि *(मल, करीसं)* दु, न्ह्यपु दु, पित्त, *(पित्तं)* दु, खै दु, न्हि दु, हि *(लोहितं)* दु, चःति *(सेदो)* दु, लाय् चिकं कना वइगु दु, ख्वबि *(अस्सु)* दु, ई *(खेलो)* दु, न्हि *(सिङ्घानिका)* दु, ला *(लसिका)* दु, व पिसाप *(मुत्तं)* दु धका मनन या ।'

"महाराज ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः, गुकिं याना थन न्हूपिं नच्चा नच्चा ल्याय्म्हचापिं भिक्षुपिंसं ··· जीवनभर परिपूर्ण तथा परिशुद्ध रूपं ब्रह्मचर्य पालन यायेगुथें जाःगु तहाकःगु यात्राय् लगे जुया च्वने फुगु खः ।"

"भारद्वाज ! भावित काय, भावित शील, भावित चित्त तथा भावित प्रज्ञा दयेधुंकूपिं भिक्षुपिनि नितिं थ्व खँ अपुइ परन्तु भावित काय, भावित शील, भावित चित्त तथा भावित प्रज्ञा मदुनिपिं भिक्षुपिनि नितिं थ्व खँ तःसकं थाकुइ । छायकि गुबलें गुबलें अशुभनिमित्तयागु भावना[५] *(ध्यान)* यायां शुभनिमित्तयागु भावना जुइ फु । भारद्वाज ! उकिं हे मेगु हे छु हेतु दुला, प्रत्यय दुला गुकिं याना थन न्हूपिं नच्चा नच्चा ल्याय्म्हपिं भिक्षुपिं ··· जीवनभर परिपूर्ण तथा परिशुद्ध रूपं ब्रह्मचर्य पालन यायेगुथें जाःगु ताहाकःगु यात्राय् लगे जुया च्वने फुगु ?

"महाराज ! वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धं सिइका हे, खंका हे थथे आज्ञा जुया बिज्यागु खः – 'भिक्षुपिं ! वा, छिमिसं इन्द्रिय संयम याना च्वं । चक्षुं रूप स्वया निमित्तग्राही[६] जुइ मते । व्यञ्जनग्राही[७] नं जुइ मते । चक्षु-इन्द्रिय असंयमी जुइबले गुगु अभिध्या *(राग, लोभ)* दौर्मनस्य, पापक अकुशल चित्त उत्पन्न जुइ फुगु खः उकियात मदय्का छ्वयेत चक्षु-इन्द्रिय संयम याना च्वं । चक्षु-इन्द्रिययात' रक्षा या, चक्षु-इन्द्रिययात संयम यायेगु पाखे लगे जु । श्रोतं शब्द न्यना ··· । घ्राणं गन्ध ताया ··· । जिह्वां रस स्वाद कया ··· । कायं स्पर्श अनुभव याना, ··· । मनं धर्म *(मनविषय)* मनन याना ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

"महाराज ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः, गुकिं याना थन न्हूपिं नच्चा नच्चा ल्याय्म्हचापिं भिक्षुपिंसं ··· जीवनभर परिपूर्ण तथा परिशुद्ध रूपं ब्रह्मचर्य पालन यायेगुथें जाःगु तहाकःगु यात्राय् लगे जुया च्वने फुगु खः ।"

"भारद्वाज ! आश्चर्य खः, अद्भुत खः ! ! वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धं सिइका हे, खंका हे आज्ञा जुया बिज्यागु वचन गुलि सुभाषित खनि ! भारद्वाज ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः गुकिं याना थन न्हूपिं नच्चा नच्चा ल्याय्म्हचापिं भिक्षुपिंसं ··· जीवनभर परिपूर्ण तथा परिशुद्ध रूपं ब्रह्मचर्य पालन यायेगुथें जाःगु तहाकःगु यात्राय् लगे जुया च्वने फुगु खः ।"

"भारद्वाज ! गुबले जिं असंयत कायं, असंयत वचनं, असंयत चित्तं विस्मृत जुया, असंयत इन्द्रिय तया अन्तःपुरय् वनेबले जित रागं सते या, रागचित्तं तोपुवः । भारद्वाज ! गुबले जिं संयत कायं,संयत

---

५ झीगु शरीरय् दुगु च्वय् उल्लिखित केशादि स्वीनिगू अपवित्र पदार्थ तथा शरीरपाखें जुइगु मेगु विकारतायात मनन याना, शरीरप्रति विरक्त चित्त उत्पन्न जुइगु कथं च्वनेगु भावनायात अशुभ निमित्त वा अशुभ भावना धाइ ।

६ मिजं नं सुं मिसायागु रूप अथवा मिसां सुं मिजंयागु रूप स्वयेबले आसक्त चित्त तया 'अहा ! गुलि बांलाम्ह, गपाय्सक सुन्दरम्ह इत्यादि धया स्वयेगु स्वभावयात' 'निमित्तग्राही' धाइ ।

७ मिजंनं सुं मिसायागु रूप स्वयेबले वयागु हाउभाउ, अङ्गप्रत्यङ्ग इत्यादि गुलि बांला, गुलि सुन्दर धका आसक्त चित्त तया स्वयेगुयात 'व्यञ्जनग्राही' धका धाइ ।

वचनं, संयत चित्त स्मृति सम्पन्न जुया, संयत इन्द्रिय तया अन्तःपुरय् वनेबले जित रागचितं सते मया, रागचितं तोपु मवः ।"

"धन्य खः भो भारद्वाज ! धन्य खः ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें ··· छलपोल भारद्वाजं जित अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । भो भारद्वाज ! आः जि वसपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया नं शरणय् वने । थौंनिसें जित आजीवन शरणय् वम्ह उपासक खः धका छलपोल भारद्वाजं स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

१२८. सोण-सुत्त

१३१. छगू समयय् भगवान् राजगृह स्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि सोण गृहपति गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह सोण गृहपतिं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइ मखुगु ? भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ?

"गृहपति ! थन चक्षुविज्ञेय रूप दु ··· *(स्वया दिसँ वेसाली-सुत्त)* ··· गृहपति ! थ्व हेतु खः थ्व हे प्रत्यय खः कि गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ।

१२९. घोसित-सुत्त

१३२. छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द कौशम्बीया घोषितारामय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, घोषित गृहपति गन आयुष्मान् आनन्द दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूना घोषित गृहपतिं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – "भन्ते आनन्द ! 'धातुनानात्व' 'धातुनानात्व' धका धाइ । भन्ते ! धातुनानात्व बारे भगवानं छु गुकथं आज्ञा जुया बिज्यागु दु ?"

"गृहपति ! चक्षुधातु दु, थःगु रूप नं दु, सुखवेदनीय चक्षुविज्ञान नं दु । स्पर्शयागु कारणद्वारा सुखवेदना उत्पन्न जुइ ।

"गृहपति ! चक्षुविज्ञान दु, मयःगु रूप नं दु, दुःखवेदनीय चक्षुविज्ञान नं दु । स्पर्शयागु कारणद्वारा दुःखवेदना उत्पन्न जुइ ।"

"गृहपति ! चक्षुविज्ञान दु, उपेक्षा *(तटस्थ)* वेदनीय रूप नं दु, अदुःख-असुख वेदनीय चक्षुविज्ञान नं दु । स्पर्शयागु कारणद्वारा अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुइ ।

"गृहपति ! श्रोतधातु दु, ··· *(पूर्ववत्)* ···

"गृहपति ! घ्राणधातु दु, ··· *(पूर्ववत्)* ···

"गृहपति ! जिह्वाधातु दु, ··· *(पूर्ववत्)*

"गृहपति ! कायधातु दु, ··· *(पूर्ववत्)* ···

"गृहपति ! मनःधातु दु, ··· *(पूर्ववत्)*[८] ···

"गृहपति ! भगवानं धातुनानात्वया बारे थुकथं आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।

१३०. हालिद्दिकानि-सुत्त

१३३. छगू समयय् आयुष्मान् महाकात्यायन *(महाकच्चानो)* अवन्ती *(जनपद)* स्थित कुररघर *(नगरया)* छगू प्रपात पर्वतय् च्वं च्वना बिज्यात । अनंलि हालिद्दिकानि गृहपति गन आयुष्मान् महाकात्यायन दु, अन वन । वना आयुष्मान् महाकात्यायनयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह हालिद्दिकानि गृहपतिं आयुष्मान् महाकात्यायनयात थथे धाल – "भन्ते ! भगवानं धातुनानात्वया कारणद्वारा स्पर्शनानात्व उत्पन्न जुइ, स्पर्श नानात्वया कारणद्वारा वेदनानानात्व उत्पन्न जुइ धका धया बिज्यागु दु । भन्ते ! गुकथं धातुनानात्वया कारणद्वारा स्पर्शनानात्व उत्पन्न जुइगु खः अले गुकथं स्पर्शनानात्वया कारणद्वारा वेदनानानात्व उत्पन्न जुइगु खः ?"

"गृहपति ! थन भिक्षुं चक्षुद्वारा रूप खंका थ्व यःगु रूप खः धका सिइका काःथें हे सुखवेदनीय चक्षुविज्ञानयात नं सिइका काइ । स्पर्शया कारणद्वारा सुखवेदना उत्पन्न जुइ । चक्षुद्वारा रूपयात खंका थ्व मयःगु रूप खः धका सिइका काःथें हे दुःखवेदनीय चक्षुविज्ञानयात नं सिइका काइ । स्पर्शया कारणद्वारा दुःखवेदना उत्पन्न जुइ । चक्षुद्वारा रूपयात खंका थ्व उपेक्षा स्थानीय रूप खः धका सिइका काःथें हे अदुःख-असुख चक्षुविज्ञानयात नं सिइका काइ । स्पर्शया कारणद्वारा अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुइ ।"

"गृहपति ! हानं, भिक्षुं श्रोतद्वारा शब्द न्यना ··· *(पूर्ववत्)* ···

"गृहपति ! हानं, भिक्षुं घ्राणद्वारा गन्ध नताया ···

"गृहपति ! हानं, भिक्षुं जिह्वाद्वारा रस ताया ···

"गृहपति ! हानं, भिक्षुं कायद्वारा स्पर्शयात सिइका ···

"गृहपति ! हानं, भिक्षुं मनद्वारा धर्मयात सिइका थ्व यःगु धर्म खः धका सिइका काःथें हे सुखवेदना मनःविज्ञानयात नं सिइका काइ । स्पर्शया कारणद्वारा सुखवेदना उत्पन्न जुइ । मनद्वारा धर्मयात सिइका थ्व मयःगु धर्म खः धका सिइका काःथें हे दुःखवेदना मनःविज्ञानयात नं सिइका काइ । स्पर्शया कारणद्वारा दुःखवेदना उत्पन्न जुइ । मनद्वारा धर्मयात खंका थ्व उपेक्षा स्थानीय धर्म खः धका सिइका काःथें हे अदुःख-असुख मनःविज्ञानयात सिइका काइ । स्पर्शया कारणद्वारा अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुइ ।"

---

८ थुगु सूत्रय् नीस्वंगू (२३) धातुया खँ वःगु दु । गथे (१) चक्षुप्रसाद रूपी चक्षुधातु, (२) उकिं आरम्मण याइगु रूपधातु, (३) चक्षुविज्ञानधातु व (४) सहजात स्वंगू स्कन्ध रूपी धर्मधातु । थुकथं पञ्चद्वारत मध्ये प्रत्येकद्वारा थुपिं प्यथी प्यंथी जोड यायेबले (४x५=२०) नीगू धातु दइ । मनद्वारय् संग्रहीत जुइगु (१) आवर्जन चित्त रूपी मनोधातु, (२) आरम्मण व हृदय वस्तुरूपी धर्मधातु व (३) हृदय वस्तुस आश्रित जूगु मनःविज्ञानधातु । थुपिं स्वंगू व च्वय् उल्लेखित नीगू धातुसमेत जम्मा नीस्वंगू (२३) धातु दुगु खँ अट्ठकथास उल्लेख दु ।

"गृहपति ! थुकथं धातुनानात्वया कारणद्वारा स्पर्शनानात्व उत्पन्न जुइ अले स्पर्शनानात्वया कारणद्वारा वेदनानात्व उत्पन्न जुइगु खः ।"

१३१. नकुलपितु-सुत्त

१३४. छगू समयय् भगवान् भर्ग देशया सुंसुमारगिरी नगरस्थित भेषकला मृगदावनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि *(छन्हु)* नकुलपिता गृहपति गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह नकुलपिता गृहपतिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइ मखुगु ? भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः कि थन गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ?

"गृहपति ! थन चक्षुविज्ञेय रूप दु ··· *(स्वया दिसँ वेसाली-सुत्त)*

··· गृहपति ! थ्व हेतु खः थ्व हे प्रत्यय खः कि गुलिं प्राणीपिं थ्व हे जीवनय् परिनिर्वाण जुइगु खः ।

१३२. लोहिच्च-सुत्त

१३५. छगू समयय् आयुष्मान् महाकात्यायन अवन्तीस्थित मक्करकट नगरयागु अरण्यकुटीकाय् च्वं च्वना बिज्यात । उगु इलय् लोहिच्च ब्राह्मणया छथ्व शिष्यपिं सिं मामां गन आयुष्मान् महाकात्यायनयागु अरण्यकुटीका दु अन वन,[१] वना कुटीकाया जःखः चाहिला तःतःसः यायां उच्चशब्द, महाशब्द यायाँ *(ब्यांचा तिंतिं न्हुइथें)* यःयःथें तिंतिं न्हुया म्हिता थथे हाला च्वन – थुपिं नीच, कृष्णा *(हाकुपिं)*, ब्रह्माया पालितःले उत्पन्न जूपिं मुण्डक श्रमणपिं – थुपिं कुटुम्बिकपिनेपाखें सत्कृत्य, गुरुकृत्य, मानित, पूजित तथा अपचित *(विशेष पूजा कायेबहः जूपिं)* खः ।

अनंलि, विहारं पिहाँ बिज्याना आयुष्मान् महाकात्यायनं उपिं माणवकपिंत थथे धया बिज्यात –

"सीलुत्तमा पुब्बतरा अहेसुं, ते ब्राह्मणा ये पुराणं सरन्ति ।
गुत्तानि द्वारानि सुरक्खितानि, अहेसुं तेसं अभिभुय्य कोधं ॥

"पुलां पुलांगु ब्राह्मण धर्मयागु संस्मरण सुनां सुनां यात इमिसं न्हापायापिं ब्राह्मणपिनिगु शील हे उत्तम खः धयागु खँ सिइका काइ । इमिके इन्द्रियद्वार सुसंयत जूगु जुया च्वन, इमिसं तंयात त्याकूगु जुया च्वन ।"

"धम्मे च झाने च रता अहेसुं, ते ब्राह्मणा ये पुराणं सरन्ति ।
इमे च वोक्कम्म जपामसेति, गोत्तेन मत्ता विमसं चरन्ति ॥

---

१ सुथे आखः ब्वनेगु सिधयेका सन्ध्या इलय् आचार्यया निर्तिं सिं मुंवनेया निर्तिं जङ्गलय् चाचा ह्यु ह्युं इपिं अन उगु कुटीकाय् थ्यंकः वगु खः ।

"पुलां पुलांगु ब्राह्मण धर्मयागु संस्मरण सुना सुनां यात इमिसं न्हापायापिं ब्राह्मणपिं धर्म व ध्यानय् तल्लीन खः धयागु खँ सिइका काइ । आःयापिं ब्राह्मणपिं ला उपिं धर्मपाखें अःखः जुया जाति अभिमानया खँय् प्रलाप नं याइ, विषम चर्चा नं याइ ।"

"कोधाभिभूता पुथुअत्तदण्डा, विरज्जमाना सतण्हातण्हेसु ।
अगुत्तद्वारस्स भवन्ति मोघा, सुपिनेव लद्धं पुरिसस्स वित्तं ॥

तंया वशय् लाका, नाना विध *(विभिन्न प्रकारयागु)* कथि *(दण्ड)* ज्वना स्थावर व जङ्गमतय्त स्यायेगु अले इन्द्रिय असंयत व्रतयागु फल म्हगसय् दुगु धनथें निस्फल जुल ।

"अनासका थण्डिलसायिका च, पातो सिनानं च तयो च वेदा ।
खराजितं जटापङ्को, मन्ता सीलब्बतं तपो ।
कुहना वङ्कदण्डा च, उदकाचमनानि च ॥

निराहार जुइपिं, सौनं बंथिला तःगु बँय् द्यनिपिं, सुथे मोल्हुइपिं, स्वंगू वेद पाठ याइपिं, छ्यंगुलिं भुनिपिं, जटा धारण याइपिं, गोव्रतथें जाःगु शीलव्रत पालन याइपिं, बेकागु सिंगोथें ढोंगी जुइपिं तथा लः निस्ला *(आचमन)* काइपिं –

"वण्णा एते ब्राह्मणानं, कता किञ्चिक्खभावना ।
चित्तं च सुसमाहितं, विप्पसन्नमनाविलं ।
अखिलं सब्बभूतेसु, सो मग्गो ब्रह्मपत्तिया"ति ॥

थुपिं हे ब्राह्मणपिनिगु रूपरंग खः – गुकिं इमिसं विषय वस्तुत संग्रह याइ । परन्तु पुलांपिं ब्राह्मणपिनिगु चित्त धाःसा सुप्रसन्न निर्मल व सुसमाहित जुया च्वन, सकल प्राणीपिं प्रति दयाभाव तइपिं खः – गुगु चर्या ब्रह्मलोक उत्पत्तिया मार्ग खः । *(आःयापिं ब्राह्मणपिं ला छु ब्राह्मण !)*

अनंलि, उपि माणवकत तं चाया, असन्तुष्ट जुया लोहिच्च ब्राह्मणयाथाय् वल । वया लोहिच्च ब्राह्मणयात थथे धाल – 'यग्घे ! छलपोलं सिइका बिज्याहुँ, श्रमण महाकात्यायनं ब्राह्मणपिनिगु मन्त्रयात विलकुल उपवाद *(आक्रमण)* यात, ब्वोबिल ।'

थथे कंबले, लोहिच्च ब्राह्मण नं तम्वाल, असन्तुष्ट नं जुल । परन्तु हानं लोहिच्च ब्राह्मणयात थथे जुल – "माणवकतय्गु जक खँ न्यना श्रमण महाकात्यायनप्रति तं पिकायेगु, ब्वोबिइगु जिगु नितिं उचित मजू । उकिं छाय् जि अन वना बुझे मयाये ?"

अनंलि, लोहिच्च ब्राह्मणं उपिं माणवकत ब्वना गन आयुष्मान् महाकात्यायन बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् महाकात्यायन नापं सम्मोदन यात । सम्मोदनीय खँल्हाबल्हा जुइ धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह लोहिच्च ब्राह्मणं आयुष्मान् महाकात्यायनयात थथे बिन्ति यात – "कात्यायन ! जिमि छथ्व शिष्य माणवकत सिं मामां थन वःगु दुला ?"

"ब्राह्मण ! छं छथ्व शिष्य माणवकत सिं मामां थन वःगु दु ।"

"उपिं माणवकलिसे छलपोल कात्यायनया छुं खँल्हाबल्हा जूगु दुला ? "

"दु, ब्राह्मण ! ··· "

"उपिं माणवकलिसे छलपोलया छु छु खँल्हाबल्हा जुल ?"

"ब्राह्मण ! उपिं माणवकतलिसे जिगु थुजागु खँल्हाबल्हा जुल ···

"सीलुत्तमा पुब्बतरा अहेसुं, ते ब्राह्मणा ये पुराणं ···

(च्वय्‌या खँ हानं छको दोहरे यायेगु)"

"छलपोल कात्यायनं 'इन्द्रियद्वार असंयत' धया बिज्यात । कात्यायन ! गुकथं इन्द्रियद्वार असंयत जुइगु ?"

"ब्राह्मण ! थन सुं मनू, चक्षुं रूप स्वइबले, यःगु रूपय् आसक्त जुइ, मयःगु रूपय् पीडित जुइ। स्मृति अनुपस्थितिया कारणं याना संक्लिष्ट चित्त तया च्वं च्वनी । उत्पन्न जूगु पापक अकुशल धर्म गन ल्यं मदय्‌क निरुद्ध जुइगु खः उगु चित्तविमुक्ति तथा प्रज्ञाविमुक्तियात नं गथे खः अथे *(यथाभूतं)* सिइ मखु ।"

श्रोत्रं शब्द ताया ··· । घ्राणं गन्ध नताया ··· । जिह्वां रस स्वाद कया ··· । कायं स्पर्श याना ···। मनं धर्मयात सिइका ··· । ब्राह्मण ! थुकथं इन्द्रियद्वार असंयत जुइ ।

"आश्चर्य खः, भो कात्यायन ! अद्‌भुत खः, भो कात्यायन ! ! धात्थें हे छलपोल कात्यायनं इन्द्रियद्वार असंयतयात हे इन्द्रियद्वार असंयत धका कना बिज्यात ।"

"छलपोल कात्यायनं इन्द्रियद्वार सुसंयत यायेगु धया बिज्यात । भो कात्यायन ! गुकथं इन्द्रियद्वार सुसंयत जुइगु ?"

"ब्राह्मण ! थन गुलिं मनू, चक्षुं रूप स्वइबले खनिबले यःगु रूपय् आसक्त जुइ मखु, मयःगु रूपय् पीडित नं जुइ मखु । स्मृति उपस्थितिया कारणं याना क्लिष्ट चित्त तया च्वं च्वनी नं मखु । उत्पन्न जूगु पापक अकुशल धर्म गन ल्यं मदय्‌क निरुद्ध जुइगु खः उगु चित्तविमुक्ति तथा प्रज्ञाविमुक्तियात गथे खः अथे यथाभूतं सी । श्रोत्रं शब्द ताया ··· । घ्राणं गन्ध नताया ··· । जिह्वां रस स्वाद ताया ··· । कायं स्पर्श याना ··· । मनं धर्म *(मनयागु विषययात)* यात सिइका ··· । ब्राह्मण ! थुकथं इन्द्रियद्वार संयत जुइ ।"

"आश्चर्य खः, भो कात्यायन ! अद्‌भुत खः, भो कात्यायन ! ! धात्थें हे छलपोल कात्यायनं इन्द्रियद्वार संयतयात हे इन्द्रियद्वार संयत धका कना बिज्यात । धन्य खः, भो कात्यायन ! धन्य खः, भो कात्यायन ! ! गथेकि, भो कात्यायन ! भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें वा लं तना च्वंम्हसित लं क्यना बिइगुथें ख्यूँथाय् चिकंमत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे, छलपोलं कात्यायनं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि वसपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया शरणय् नं वने । थौंनिसें छलपोल कात्यायनं जित आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ । गथे छलपोल कात्यायन मक्करकटयापिं उपासक उपासिकापिंथाय् बिज्याइ, अथे हे याना लोहिच्च-कुलय् नं बिज्याहुँ । गन गुपिं उपिं माणवकपिं वा माणविकापिं खः इमिसं छलपोल कात्यायनयात अभिवादन याइ, प्रत्युपस्थान याइ, आसन लाया बिइ, लः तया बिइ – गुगु इमिगु निर्तिं दीर्घकाल तकया निर्तिं हित व सुख जुइ ।"

१३३. वेरहच्चानि-सुत्त

१३६. छगू समयय् आयुष्मान् उदायी कामण्डाय् तोदेय्य ब्राह्मणयागु आश्रमय् विहार यांना च्वन । अनंलि, वेरहच्चानि गोत्रयाम्ह ब्राह्मणीया शिष्य गन आयुष्मान् उदायी बिज्याना च्वंगु दु अन वल,

वया कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह माणवकयात आयुष्मान् उदायीं धर्मोपदेश याना सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना बिज्यात । अनंलि, उम्ह माणवक आसनं दना उम्ह वेरहच्चानि गोत्रयाम्ह ब्राह्मणी दु अन वन, वना थथे धाल – हे ! छपिंसं सिइका बिज्याहुँ, श्रमण उदायीं आदिकल्याण, मध्यकल्याण व पर्यवशानकल्याण जुइगु धर्मोपदेश याना बिज्यात । वसपोलं अर्थयुक्त, व्यञ्जनयुक्त केवल परिपूर्ण परिशुद्ध जुइगु ब्रह्मचर्ययात नं प्रकाश याना बिज्यात ।

"मचा ! अथे जूसा छं जिगु पाखें कन्हेया नितिं श्रमण उदायीयात भोजनयागु निमन्त्रणा बिया वा ।"

"ज्यू का ।" धका उम्ह माणवकं ··· ब्राह्मणीयात लिसः बिया गन आयुष्मान् उदायी बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! कन्हेया नितिं जिमि आचार्यणीयागु निमन्त्रणा स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

आयुष्मान् उदायी मौनभावं भोजनया निमन्त्रणा स्वीकार याना बिज्यात ।

अनंलि, कन्हेखुन्हु आयुष्मान् उदायी पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गन ··· ब्राह्मणीया छें खः अन बिज्यात, बिज्याना लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । अनंलि, ··· ब्राह्मणीनं थःगु ल्हातं सासागु भिंभिंगु भोजन तया उदायीयात भपीकल ।

अनंलि, आयुष्मान् उदायी भोजन सिधय्का पात्रं ल्हाः लिसाले धुंका ··· ब्राह्मणी *(चपल न्ह्याना)* तःजागु आसनय् फेतुना छ्यं छगोलं गाभुलं पुया आयुष्मान् उदायीयात थथे बिन्ति यात, – श्रमण ! धर्मया खँ कं ।

"क्येंहे मय्जु ! गुबले ई त्यइ, उबले कने" धया, आयुष्मान् उदायी आसनं दना लिहाँ बिज्यात ।

निकोगु पटक नं उम्ह माणवक गन आयुष्मान् उदायी बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह माणवकयात आयुष्मान् उदायीं धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना बिज्यात । अनंलि, उम्ह माणवक आसनं दना उम्ह वेरहच्चानि गोत्रयाम्ह ब्राह्मणी दु अन वन, वना थथे धाल – हे ! छपिंसं सिइका बिज्याहुँ, श्रमण उदायी आदिकल्याण, मध्यकल्याण व पर्यवशानकल्याण जुइगु धर्मोपदेश याना बिज्यात । वसपोलं अर्थयुक्त, व्यञ्जनयुक्त केवल परिपूर्ण परिशुद्ध जुइगु ब्रह्मचर्ययात नं प्रकाश याना बिज्यात ।"

"मचा ! छं धाःसा, श्रमण उदायीयागु थपाय्सकं प्रशंसा यात परन्तु, "श्रमण ! धर्मया खँ कं" धका धयां नं 'क्येंहे मय्जु ! ' गुबले ई त्यइ, उबले कने । धका धया लिहाँ बिज्यात ।"

हानं उम्ह माणवक गन आयुष्मान् उदायी बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह माणवकयात आयुष्मान् उदायीं धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना बिज्यात । अनंलि, उम्ह माणवक आसनं दना उम्ह वेरहच्चानि गोत्रयाम्ह ब्राह्मणी दु अन वन, वना थथे धाल – हे ! छपिंसं सिइका बिज्याहुँ, श्रमण उदायीं आदिकल्याण, मध्यकल्याण व पर्यवशानकल्याण जुइगु धर्मोपदेश याना बिज्यात । वसपोलं अर्थयुक्त, व्यञ्जनयुक्त केवल परिपूर्ण परिशुद्ध जुइगु ब्रह्मचर्ययात नं प्रकाश याना बिज्यात ।"

"मचा ! छं धाःसा, श्रमण उदायीयागु थपाय्सकं प्रशंसा यात परन्तु, "श्रमण ! धर्मया खँ कं" धका धयां नं 'क्येंहें मय्जु ! गुबले ई त्यइ, उबले कने ।' धका धया लिहाँ बिज्यात ।"

छपिं तःजागु आसनय् फेतुना छ्यं छगोलं गाभुलं पुया – श्रमण ! धर्मया खँ कं धका धया बिज्यात । धर्मयात मान सत्कार यायेमाः ।

"मचा ! अथे जूसा छं जिगु पाखें कन्हेया नितिं श्रमण उदायीयात भोजनया निमन्त्रणा बिया वा ।"

"ज्यू का ।" धया उम्ह माणवकं ब्राह्मणीयात लिसः बिया गन आयुष्मान् उदायी बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! कन्हेया नितिं जिमि आचार्यणीयागु निमन्त्रणा स्वीकार याना बिज्याहुँ । आयुष्मान् उदायीं मौनभावं भोजनया निमन्त्रणा स्वीकार याना बिज्यात ।

अनंलि, कन्हेखुन्हु आयुष्मान् उदायी पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना गन ब्राह्मणीया छें खः अन बिज्यात, बिज्याना लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । अनंलि ब्राह्मणीनं थःगु ल्हातं सासागु भिंभिंगु भोजन तया उदायीयात भपीकल ।

अनंलि, आयुष्मान् उदायीं भोजन सिधय्का पात्रं ल्हाः लिसाले धुंका ··· ब्राह्मणं चिजागु आसनय् फेतुना छ्यं गाभुलं मपुसें उदायीयात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! छु दयेवं अरहन्तपिंसं सुख दुःख दइ धका कना बिज्याइ, छु मदयेवं सुख दुःख दइ मखु धका कना बिज्याइगु खः ?

"क्येंहें मय्जु ! चक्षु दयेवं अरहन्तपिसं सुख दुःख दइ धका कना बिज्याइ, चक्षु मदयेवं सुख दुःख दइ मखु धका कना बिज्याइगु खः ।"

श्रोत्र दयेवं ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन दयेवं अरहन्तपिंसं सुख दुःख दइ धका कना बिज्याइ, मन मदयेवं सुख दुःख दइ मखु धका कना बिज्याइगु खः ।

थथे कना बिज्यायेवं, ब्राह्मणीनं आयुष्मान् उदायीयात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः, भन्ते ! ! गथे भोपुइका तःगुयात ··· छलपोल उदायीं अनेककथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि वसपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया नं शरणय् वने । थौंनिसें छलपोल उदायीं जित आजीवन शरणय् वःम्ह उपासिका खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

गृहपति-वर्ग क्वचाल ।

देवदह-वर्ग

१३४. देवदह-सुत्त

१३७. छगू समयय् भगवान् शाक्यपिनि निगम देवदहलय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! जिं सकल भिक्षुपिंत खुगू स्पर्श-आयतनय् अप्रमादी जुया च्वनेमाः धका नं मधया ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु अरहन्त जुइ धुंकल, क्षीणास्रव जुइ धुंकल, गुम्हसियागु ब्रह्मचर्य सफल जुइ धुंकल *(पूरा जुइ धुंकल)* , कृतकृत्य जुइ धुंकल, गुम्हसिनं *(खन्ध)* भार दिके धुंकल, गुम्हसियाके भवसंयोजन क्षीण जुइ धुंकल, गुम्ह पूर्ण ज्ञानद्वारा विमुक्त जुइ धुंकल – वयात जिं खूगु स्पर्श-आयतनय् अप्रमादी जुया च्वनेत मधया । व छु कारणं ? अप्रमादयात ला वं त्याके हे धुंकल, आः व *(इपिं)* अप्रमादी जुया च्वने माःगु मखुत ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु शैक्ष तिनि; गुम्हसिनं थःत पूर्णरूपं विजयी मयानि, गुम्ह अनुत्तरयोगक्षेम *(निर्वाण)* यागु अनुसन्धानय् *(खोजय्)* लगे जुया च्वन तिनि, वयात हे जक जिं खूगु स्पर्श-आयतनय् अप्रमादी जुया च्वनेत धया ।

श्रोत्रविज्ञेय शब्द ··· *(पूर्ववत्)* मनोविज्ञेय धर्म ··· ।

"भिक्षुपिं ! अप्रमादी जुया च्वनेगु थुजागु फलयात खंका जिं उपिं भिक्षुपिंत खुगू स्पर्श-आयतनय् अप्रमादी जुया च्वनेत धयागु खः ।

१३५ खण-सुत्त[१०]

१३८. "भिक्षुपिं ! छिमित लाभ जुल, तःधंगु लाभ जुल छाय्कि छिमित ब्रह्मचर्यवासया अवसर *(खण=क्षण)* प्राप्त जुल ।"

"भिक्षुपिं ! जिं खूगु स्पर्श आयतनिक धयागु नरक खनागु दु । अन चक्षुं गुगु रूप खनिगु खः इपिं सकतां अनित्यया अनित्य रूप हे जक खनिगु जुया च्वन, इष्ट रूप खनी मखुगु जुया च्वन ।"

अन श्रोत्रं गुगु शब्द ताइगु ··· *(पूर्ववत्)* ··· अन मनं गुगु धर्म थुइगु ··· ।

"भिक्षुपिं ! छिमित लाभ जुल, तःसंक लाभ जुल छाय्कि छिमित ब्रह्मचर्यवासया अवसर प्राप्त जुल ।"

"भिक्षुपिं ! जिं खुगू स्पर्श आयतनिक धयागु स्वर्ग खनागु दु । अन चक्षुं गुगु रूप खनिगु खः । इपिं सकतां इष्ट रूपया इष्ट रूप जक खनिगु जुया च्वन, अनिष्ट रूप खनी मखुगु जुया च्वन । सुन्दर रूपया सुन्दर रूप जक खनिगु जुया च्वन, असुन्दर रूप खनी मखुगु जुया च्वन । प्रिय रूपया प्रिय रूप जक खनिगु जुया च्वन, अप्रिय रूप खनी मखुगु जुया च्वन ।"

अन श्रोत्रं गुगु शब्द ताइगु ··· *(पूर्ववत्)* अन मनं गुगु धर्म थुइगु ··· ।

"भिक्षुपिं ! छिमित लाभ जुल, तःसकं लाभ जुल छाय्कि छिमित ब्रह्मचर्यवासया अवसर प्राप्त जुल ।"

---

१० संगह्य-सुत्त – हि.सं.नि.पृ. ५०२ ।

१३६. पठमरूपाराम-सुत्त[११]

१३९. "भिक्षुपिं ! देवता व मनुष्यपिं रूप यःपिं अले रूपय् प्रसन्न जुइपिं खः । भिक्षुपिं ! रूप बदले जुइवं, नष्ट जुइवं देवता व मनुष्यपिं दुःखपूर्वक च्वं च्वनिगु जुया च्वन । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध रूपया समुदय, अस्तंगम *(अन्त जूगु)*, आस्वाद, आदीनव *(दोष)* व निःशरण *(मोक्ष)* यात गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइका रूप यय्‌की मखु, रूपय् रत जुइ मखु । रूप बदले जुइवं, नष्ट जूसां तथागत सुखपूर्वक विहार याना च्वनी । शब्दया समुदय ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

१४०. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । थथे आज्ञा जुया बिज्याना सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"रूपा सद्दा रसा गन्धा, फस्सा धम्मा च केवला ।
इट्ठा कन्ता मनापा च, यावतत्थी ति वुच्चति ॥

"गुबले तक रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श व सकतां धर्मयात,
इष्ट, कान्त, मनाप खः धका धाइ । "

"सदेवकस्स लोकस्स, एते वो सुखसम्मता ।
यत्थ चेते निरुज्झन्ति, तं तेसं दुक्खसम्मतं ॥

"देवसहित सारा लोकयापिंसं थ्वयात हे सुख सम्झे जुया च्वनी,
गुबले थुपिं निरुद्ध जुया वनी उबले उपिं दुःखी जुया च्वनी ।"

"सुखं दिट्ठमरियेभि, सक्कायस्स निरोधनं ।
पच्चनीकमिदं होति, सब्बलोकेन पस्सतं ॥

"परन्तु, पण्डितपिंसं सत्काययागु निरोध जूगुयात हे सुख भापी ।
संसारं *(अज्ञानीपिंसं)* खंकीगु व इमिसं खंकीगु ठीक अःखः खः ।"

"यं परे सुखतो आहु, तदरिया आहु दुक्खतो ।
यं परे दुक्खतो आहु, तदरिया सुखतो विदू ॥

"गुकियात मेपिंसं सुख भापिइगु खः उकियात पण्डितपिंसं दुःख धाइ,
गुकियात मेपिंसं दुःख भापिइगु खः उकियात पण्डितपिंसं सुख धाइ ।"

"पस्स धम्मं दुराजानं, सम्मूल्हेत्थ अविद्दसु ।
निवुतानं तमो होति, अन्धकारो अपस्सतं ॥

"दुर्ज्ञेय धर्मयात खंकि, मूढ अज्ञानीपिंके दुगु,
क्लेशावरणय् भुले जूपिं अज्ञ मनूतय् थुजागु अन्धकार लाना च्वनी ।"

---

११ अगह्य-सुत्त – हि. संयुत्तनिकाय पृ. ५०३ ।

"सतं च विवटं होति, आलोको पस्सतामिव ।
सन्तिके न विजानन्ति, मग्गा धम्मस्स अकोविदा ॥

"ज्ञानी सन्तपिंके मिखा प्वा चाःगुथें प्रकाश दइ,
परन्तु थःथाय् लिक्क दसां धर्म मस्यूपिंसं थुइके फइ मखु ।"

"भवरागपरेतेभि, भवरागानुसारीभि ।
मारधेय्यानुपन्नेहि, नायं धम्मो सुसम्बुधो ॥

"भवरागय् लीन, भवश्रोतय् चुइक यंकु यंकु
मारयागु वशय् लाना, धर्मयात ठीक ठीक प्रकारं थुइके फइ मखु ।"

"को नु अञ्ञत्र मरियेभि, पदं सम्बुद्धमरहति ।
यं पदं सम्मदञ्ञाय, परिनिब्बन्ति अनासवा"ति ॥

"पण्डितय्‌त तोता सुनां सम्बुद्ध पद प्राप्त याना कायेत योग्य जुइ ?
गुगु पदयात ठीक ठीक रूपं सिइका खंका, अनास्रव निर्वाण प्राप्त याना काइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं देव व मनुष्यपिं विषय वस्तुकय् भुले जुया च्वनी ··· देव व मनुष्यपिं दुःखपूर्वक च्वं च्वनी । भिक्षुपिं ! *(परन्तु)* ··· रूप बदले जूसां, नष्ट जूसां तथागत सुखपूर्वक विहार याना च्वनी ।

१३७. दुतियरूपाराम-सुत्त

१४१. "भिक्षुपिं ! देवता व मनुष्यपिं रूप यःपिं अले रूपय् प्रसन्न जुइपिं खः । भिक्षुपिं ! रूप बदले जुइवं, नष्ट जुइवं देवता व मनुष्यपिं दुःखपूर्वक च्वं च्वनिगु जुया च्वन । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध रूपया समुदय, अस्तंगम *(अन्त जूगु)*, आस्वाद, आदीनव *(दोष)* व निःशरण *(मोक्ष)* यात गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइका रूप ययकी मखु, रूपय् रत जुइ मखु । रूप बदले जूसां जुइवं, नष्ट जुइवं तथागत सुखपूर्वक विहार याना च्वनी । शब्दया समुदय ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

१३८. पठमनतुम्हाक-सुत्त[१२]

१४२. "भिक्षुपिं ! गुगु छिमिगु मखु उकियात तोता छ्वं । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । भिक्षुपिं ! छिमिगु छु मखु ? भिक्षुपिं ! रूप छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्वं । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्वं । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ ।

१२ थ्व हे सूत्र च्वय् सं.नि. III खन्ध-वर्गया खन्ध-संयुत्तय् नतुम्हाक-वर्ग पृ. ४६१ स.नं. दु ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* थन जेतवन *(विहार)* य् च्वंगु घाँय्, सिंत, कचामचात हःहित सुं मनुखं कया यंकल, अथवा च्याका बिल अथवा गथे याये मास्ते वल अथे यात धाःसा छु छिमिगु मनय् थथे जूला – थुम्ह मनुखं जिमित यंका च्वन, अथवा च्याका च्वन; अथवा गथे याये मास्ते वल अथे याना च्वन ?

"मजू, भन्ते !"

"अथे छाय् मजूगुले ?"

"भन्ते ! छाय्धाःसां थ्व जिमिगु आत्मा मखु न त थ्व जिमिगु थःगु हे खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, रूप छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । वेदना छिमिगु मखु … । संज्ञा छिमिगु मखु … । संस्कार छिमिगु मखु … । विज्ञान छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ ।

१३९. दुतियनतुम्हाक-सुत्त

१४३. "भिक्षुपिं ! गुगु छिमिगु मखु उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । भिक्षुपिं ! छिमिगु छु मखु ? भिक्षुपिं ! रूप छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ । वेदना छिमिगु मखु … । संज्ञा छिमिगु मखु … । संस्कार छिमिगु मखु … । विज्ञान छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गुगु छिमिगु मखु, उकियात तोता छ्व । उकियात तोता छ्वयेवं छिमिगु हित व सुखया नितिं जुइ ।"

१४०. अज्झत्तानिच्चहेतु-सुत्त

१४४. "भिक्षुपिं ! चक्षु अनित्य खः । चक्षु उत्पत्ति जुइगु गुगु हेतु खः, प्रत्यय खः व नं अनित्य खः । भिक्षुपिं ! अनित्यं उत्पन्न जुइगु चक्षु गनं नित्य जुइ ?

श्रोत्र … । घ्राण … । जिह्वा … । काय … । मन अनित्य खः । मनं उत्पत्ति जुइगु गुगु हेतु खः, प्रत्यय खः व नं अनित्य खः । भिक्षुपिं ! अनित्य उत्पन्न जुइगु मन गनं नित्य जुइ ?

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुपाखें नं विरक्त जुइ, श्रोत्रपाखें नं विरक्त जुइ, जिह्वापाखें नं विरक्त जुइ, काय पाखें नं विरक्त जुइ । मनपाखें नं विरक्त जुइ । विरक्त जुइवं त्याग याइ, त्याग यायेवं विरक्त जुइ । विरक्त जुइवं विमुक्त जुइ धयागु ज्ञान दइ । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं छुं याये माःगु मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।"

१४१. अज्झत्तदुक्खहेतु-सुत्त

१४५. "भिक्षुपिं ! चक्षु दुःख खः । चक्षु उत्पत्ति जुइगु गुगु हेतु खः, प्रत्यय खः व नं दुःख खः । भिक्षुपिं ! दुःखं उत्पन्न जुइगु चक्षु गनं सुख जुइ ?"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुपाखें नं विरक्त जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

१४२. अज्झत्तानत्तहेतु-सुत्त

१४६. "भिक्षुपिं ! चक्षु अनात्म खः । चक्षु उत्पत्ति जुइगु गुगु हेतु खः, प्रत्यय खः व नं अनात्म खः । भिक्षुपिं ! अनात्मं उत्पन्न जुइगु चक्षु गनं आत्मा जुइ ?

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुपाखें नं विरक्त जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

१४३. बाहिरानिच्चहेतु-सुत्त

१४७. "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः । रूप उत्पत्ति जुइगु गुगु हेतु खः, प्रत्यय खः व नं अनित्य खः । भिक्षुपिं ! अनित्यं बने जूगु *(उत्पन्न जुइगु)* रूप गनं नित्य जुइ ?"

शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें नं विरक्ति जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

१४४. बाहिरदुक्खहेतु-सुत्त

१४८. "भिक्षुपिं ! रूप दुःख खः । रूप उत्पत्ति जुइगु गुगु हेतु खः, प्रत्यय खः व नं दुःख खः । भिक्षुपिं ! दुःखं उत्पन्न जुइगु रूप गनं सुख जुइ ?"

शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें नं विरक्त जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

१४५. बाहिरानत्तहेतु-सुत्त

१४९. "भिक्षुपिं ! रूप अनात्म खः । रूप उत्पत्ति जुइगु गुगु हेतु खः, प्रत्यय खः व नं दुःख खः। भिक्षुपिं ! अनात्मं उत्पन्न जूगु *(बने जूगु)* रूप गनं आत्मा सुख जुइ ?"

शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावक रूपपाखें नं विरक्त जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

देवदह-वर्ग क्वचाल।

नवपुराण-वर्ग

१४६. कम्मनिरोध-सुत्त

१५०. "भिक्षुपिं ! न्हूगु-पुलांगु कर्म, कर्मनिरोध, अले कर्मनिरोधगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।"

"भिक्षुपिं ! पुलांगु कर्म धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! चक्षु पुलांगु कर्म *(पुलांगु कर्मपाखें बने जूगु)*, अभिसंस्कृत *(कारणं बनेजूगु)* , अभिसञ्चेतयित *(चेतनां बने जूगु)* व वेदनायागु अनुभव याइम्ह । श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिस्वा ··· । काय ··· । मन ··· । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'पुलांगु कर्म' ।

"भिक्षुपिं ! न्हूगु कर्म धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु थुगु इलय् मन, वचन अथवा शरीरं याइ व हे न्हूगु कर्म धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! कर्मनिरोध धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु शरीर, वचन व मनं याना तःगु कर्मयागु निरोधं विमुक्तियागु अनुभव याइगु खः वयात हे कर्मनिरोध धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! कर्मनिरोधगामी मार्ग धयागु छु खः ? थ्व हे खः आर्यअष्टांगिक मार्ग गथेकि (१) सम्यक्दृष्टि, (२) सम्यक्संकल्प, (३) सम्यक्वचन, (४) सम्यक्कर्मान्त, (५) सम्यक्आजीव (६) सम्यक्व्यायाम, (७) सम्यक्स्मृति व (८) सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात हे धाइ, कर्मनिरोधगामी मार्ग ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं जिं पुलांगु कर्मयागु उपदेश बिया, न्हूगु कर्मयागु उपदेश बिया, कर्मनिरोधयागु उपदेश बिया, कर्मनिरोधगामी मार्गयागु उपदेश बिया ।

"भिक्षुपिं ! गुगु छम्ह हितैषी दयालु *(अनुकम्पक)* शास्तां *(गुरुं)* थः श्रावकपिनि प्रति कृपा तया यायेमाःगु खः व जि छिमित याना बिया ।"

"भिक्षुपिं ! थन वृक्षमूल दु, थन शून्यागार खः । भिक्षुपिं ! ध्यान च्वं । प्रमाद जुइ मते ताकि लिपा नुगः मछिंके म्वालेमा: । छिमिया नितिं जिगु थ्व हे अनुशासन *(शिक्षा, उपदेश)* खः ।

१४७. अनिच्चनिब्बानसप्पाय-सुत्त

१५१. "भिक्षुपिं ! जिं छिमित निर्वाणया साधक मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।"

"भिक्षुपिं ! निर्वाणया साधक मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! भिक्षुं खंकी, चक्षु अनित्य खः, रूप अनित्य खः, चक्षुविज्ञान अनित्य खः, चक्षुसंस्पर्श अनित्य खः अले गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना खः वं नं अनित्य खः ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! निर्वाण-साधनया थ्व हे मार्ग खः ।"

१४८. दुक्खनिब्बानसप्पाय-सुत्त

१५२. "भिक्षुपिं ! जिं छिमित निर्वाणया साधक मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! निर्वाणया साधक धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! भिक्षु खंकी, चक्षु दु:ख खः, रूप दु:ख खः, चक्षुविज्ञान दु:ख खः, चक्षुसंस्पर्श दु:ख खः अले गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना खः व नं दु:ख खः ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! निर्वाण-साधनया थ्व हे मार्ग खः ।"

१४९. अनत्तनिब्बानसप्पाय-सुत्त

१५३. "भिक्षुपिं ! जिं छिमित निर्वाणया साधक मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! निर्वाणया साधक धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! भिक्षुं खंकी, चक्षु अनात्म खः, रूप अनात्म खः, चक्षुविज्ञान अनात्म खः, चक्षुसंस्पर्श अनात्म खः, अले गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना खः व नं अनात्म खः ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! निर्वाण साधनया थ्व हे मार्ग खः ।"

१५०. निब्बानसप्पायपटिपदा-सुत्त

१५४. "भिक्षुपिं ! जिं छिमित निर्वाणया साधक मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! निर्वाणया साधकमार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – चक्षु नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य खः, दुःख खः, तथा विपरिणाम स्वभावयागु *(परिवर्तनशील)* खः, उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइगु ठीक जूलाले ?"

"मजू, भन्ते !"

"रूप नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।" ··· *(पूर्ववत्)*

"चक्षुविज्ञान नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।" ··· *(पूर्ववत्)*

"चक्षुसंस्पर्श नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः व नित्य खः लाकि अनित्य ?"

"भन्ते ! अनित्य खः ।"

"गुगु अनित्य खः व दुःख खः लाकि सुख खः ?"

"भन्ते ! दुःख खः ।"

"गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः, उकियात 'थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुइगु ठीक जूलाले ?"

"मजू, भन्ते !"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं चक्षुपाखें नं विरक्त जुइ, ··· विरक्त जुइवं त्याग याइ, त्याग यायेवं विरक्त जुइ । विरक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ ।"

अनंलि, जाति *(जन्म)* क्षीण जुल । ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं छुं याये माःगु मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।

१५१. अन्तेवासिक-सुत्त

१५५. "भिक्षुपिं ! अन्तेवासी[१३] मदय्क तथा आचार्य[१४] मदय्क ब्रह्मचर्ययागु पालन याये मा:गु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! अन्तेवासी व आचार्य दुम्ह भिक्षुं दु:खपूर्वक च्वं च्वनी, सुखपूर्वक च्वं च्वनी मखु । भिक्षुपिं ! अन्तेवासी व आचार्य मदुम्ह भिक्षु सुखपूर्वक च्वं च्वनी, दु:खपूर्वक च्वं च्वनी मखु ।

"भिक्षुपिं ! अन्तेवासी व आचार्य दुम्ह भिक्षु गुकथं दु:खपूर्वक च्वं च्वनीगु, सुखपूर्वक च्वं च्वनीगु मखुगु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! थन चक्षुं रूपयात खंका भिक्षुयाके पापमय, चञ्चल संकल्प दुगु, संयोजनय् *(बन्धनय् चिइगु)* लाका बिइगु अकुशल धर्म उत्पन्न जुया वइ । थुगु अकुशल धर्म वयाके अन्त:करणय् *(नुग: चुइ दुने)* बसे जुइ, उकिं वयात 'अन्तेवासी दुम्ह' धका धाइ । पापमय अकुशल धर्मं वयात समुदाचरण याइ, उकिं हे वयात 'आचार्य दुम्ह' धका धाइ ।

श्रोत्रं शब्द ··· *(पूर्ववत्)* ··· मनं धर्मयात सिइका ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं अन्तेवासी व आचार्य दुम्ह भिक्षु दु:खपूर्वक च्वं च्वनी, सुखपूर्वक च्वं च्वनी मखु ।"

"भिक्षुपिं ! अन्तेवासी व आचार्य मदुम्ह भिक्षु गुकथं सुखपूर्वक च्वं च्वनी, दु:खपूर्वक च्वं च्वनी मखुगु ?"

"भिक्षुपिं ! थन चक्षुं रूपयात खंका भिक्षुयाके पापमय, चञ्चल संकल्प दुगु, संयोजनय् लाका बिइगु अकुशल धर्म उत्पन्न जुया वइ मखु । थुगु अकुशल धर्म वयाके अन्त:करणय् बसे जुइ मखु, उकिं वयात 'अन्तेवासी मदुम्ह' धका धाइ । पापमय अकुशल धर्मं वयात समुदाचरण याइ मखु, उकिं हे वयात आचार्य मदुम्ह धका धाइ ।

श्रोत्रं शब्द ··· *(पूर्ववत्)* ··· मनं धर्मयात ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं अन्तेवासी व आचार्य मदुम्ह भिक्षु सुखपूर्वक च्वं च्वनी, दु:खपूर्वक च्वं च्वनी मखु ।"

१५२. किमत्थियब्रह्मचरिय-सुत्त

१५६. "भिक्षुपिं ! यदि छिमिके अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंसं – आवुसो ! छु अभिप्रायं *(अर्थ)* श्रमण गौतमयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याइगु ख: – धका न्यन धा:सा छिमिसं इमिगु न्ह्यस:या लिस: थुकथं बिइमा: –

---

१३ अन्तेवासीया साधारण अर्थ शिष्य ख: । अन्त:करणय् च्वनिगु क्लेश ।

१४ आचार्य=आचरण याना बिइम्ह क्लेश ।

"आवुसो ! दुःखयात पूरां म्हसीकेया नितिं *(परिज्ञाया नितिं)* भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन यायेगु खः ।

"भिक्षुपिं ! यदि छिमिके अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंसं – आवुसो ! व गजागु दुःख खः गुकियात पूरां म्हसिकेत भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याये माःगु खः धका न्यन धाःसा छिमिसं इमिगु न्ह्यसःया लिसः थुकथं बिइमाः –

"आवुसो ! चक्षु दुःख खः उकियात पूरा म्हसिकेया नितिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याये माःगु खः । रूप दुःख खः ··· *(पूर्ववत्)* ··· । चक्षुविज्ञान दुःख खः ··· । चक्षुसंस्पर्श दुःख खः ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुख वेदना अनुभव जुइगु खः व नं दुःख खः उकियात पूरां म्हसीकेया नितिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याये माःगु खः ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

आवुसो ! थ्व हे दुःख खः उकियात पूरां म्हसीकेया नितिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! यदि छिमिके अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंसं न्यन धाःसा छिमिसं थुकथं लिसः ब्यु ।"

१५३. अत्थिनुखोपरियाय-सुत्त

१५७. "भिक्षुपिं ! छु थुजागु कारण नं दुला गुगुलिं भिक्षुं विना श्रद्धां, विना रुचिं, विना अनुस्रवं, विना आकारपरिवितर्कं व विना दृष्टिनिध्यान क्षान्तियागु परम ज्ञानं थथे धाये फइला – जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल ··· ?

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् जुया बिज्या ··· ।

"अथे जूसा न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।"

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – खः भिक्षुपिं ! थुजागु नं कारण दु गुगुलि भिक्षुं विना श्रद्धां,विना रुचिं, विना अनुस्रवं, विना आकार परिवितर्कं व विना दृष्टिनिध्यान क्षान्तियागु परम ज्ञानं थथे धाये फु – जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल ··· ।

"व छु कारण ··· खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन चक्षुं रूपयात खंका यदि थःके दुने राग, द्वेष व मोह दत धाःसा उम्ह भिक्षुं जिके थःके दुने राग, द्वेष व मोंह दत धका सिइका काइ । यदि थःके दुने राग, द्वेष व मोह मदु धाःसा उम्ह भिक्षुं जिके थःके दुने राग, द्वेष व मोह मदु धका सिइका काइ ।

"भिक्षुपिं ! अजागु अवस्थाय् छु उम्ह भिक्षुं श्रद्धां अथवा रुचिं ··· धर्मयात सिइका काये फइला ?"

"फइ मखु, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! छु थ्व धर्मयात प्रज्ञां खंका काये फइ ला ?"

"फइ:, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! थ्व हे कारण ख: गुगुलिं भिक्षुं विना श्रद्धां, विना रुचिं ··· परम ज्ञानयात थुकथं सिइका काइगु ख: – जाति क्षीण जुल ··· ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

निर्वेद यायेवं राग रहित जुइ । राग-रहित जुइवं विमुक्त जुइ । ··· जाति क्षीण जुल ··· धका सिइका काइ ।

"भिक्षु ! थुकथं हे इन्द्रिय सम्पन्न जुइ ।"

१५४. इन्द्रिय-सुत्त

१५८. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! इन्द्रियसम्पन्न, इन्द्रियसम्पन्न धका धाइ । भन्ते ! इन्द्रियसम्पन्न गुकथं जुइ ?"

"भिक्षु ! चक्षुइन्द्रियय् उत्पत्ति व विनाश खंम्हसिनं चक्षुइन्द्रियय् निर्वेद याइ । श्रोत्र ··· । घ्राण ··· ।

निर्वेद जुइवं रागरहित जुइ । रागरहित जुइवं विमुक्त जुइ । ··· जाति क्षीण जुल ··· धका सिइका काइ ।

"भिक्षु ! थुकथं इन्द्रियसम्पन्न जुइ ।

१५५. धम्मकथिकपुच्छ-सुत्त

१५९. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! धर्मकथिक, धर्मकथिक धका धाइ । भन्ते ! धर्मकथिक गुकथं जुइ ?"

"भिक्षुपिं ! यदि चक्षुपाखें निर्वेद, वैराग्य व निरोधया नितिं धर्मयागु उपदेश सुनानं यात धा:सा थुलिं हे वयात, धर्मकथिक धका धाये ज्यू । यदि चक्षुपाखें निर्वेद, वैराग्य व निरोधया नितिं यत्नशील जुल धा:सा थुलिं हे वयात धर्मानुधर्म प्रतिपन्न धका धाये ज्यू । यदि चक्षुपाखें निर्वेद, वैराग्य व निरोध याना उपादान रहित जुया विमुक्त जुल धा:सा थुलिं हे वयात दृष्टधर्म निर्वाण प्राप्त भिक्षु धका धाये ज्यू ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

नवपुराण-वर्ग क्वचाल ।

तृतीयपण्णासक क्वचाल ।

चतुर्थपण्णासक

तृष्णाक्षय-वर्ग

१५६. अज्झत्तनन्दिक्खय-सुत्त

१६०. "भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं अनित्य चक्षुयात अनित्य चक्षुया कथं खंकी व हे सम्यक्दृष्टि खः। सम्यक्दृष्टि दयेवं निर्वेद जुइ। तृष्णायागु क्षय जुइवं रागया नं क्षय जुइ, रागयागु क्षय जुइवं तृष्णाया नं क्षय जुइ। तृष्णा व राग क्षय जुइवं चित्त विमुक्त जुल धका धाइ।

श्रोत्र ···। घ्राण ···। जिह्वा ···। काय ···। मन ···।

१५७. बाहिरनन्दिक्खय-सुत्त

१६१. "भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं अनित्य रूपयात अनित्य रूपया कथं खंकी व हे सम्यक्दृष्टि खः। सम्यक्दृष्टि दयेवं निर्वेद जुइ । तृष्णायागु क्षय जुइवं रागया नं क्षय जुइ, रागयागु क्षय जुइवं तृष्णाया नं क्षय जुइ। तृष्णा व राग क्षय जुइवं चित्त विमुक्त जुल धका धाइ।

शब्द ···। गन्ध ···। रस ···। स्पर्श ···। धर्म ···।

१५८. अज्झत्तअनिच्चनन्दिक्खय-सुत्त

१६२. "भिक्षुपिं ! चक्षुयात योनिसोमनसिकार *(ठीक ठीक रूपं चिन्तन)* या। चक्षुयागु अनित्यतायात गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* स्व *(खंकि)*। भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु चक्षुपाखें निर्वेद याइ। तृष्णायागु क्षय जुइवं रागया नं क्षय जुइ, रागयागु क्षय जुइवं तृष्णाया क्षय जुइ। तृष्णा व राग क्षय जुइवं चित्त विमुक्त जुल धका धाइ।

श्रोत्र ···। घ्राण ···। जिह्वा ···। काय ···। मन ···।

१५९. बाहिरअनिच्चनन्दिक्खय-सुत्त

१६३. "भिक्षुपिं ! रूपयात योनिसोमनसिकार या। रूपयागु अनित्यतायात गथे खः अथे स्व *(खंकि)*। भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु रूपपाखें निर्वेद याइ। तृष्णायागु क्षय जुइवं रागया नं क्षय जुइ, रागयागु क्षय जुइवं तृष्णाया क्षय जुइ। तृष्णा व राग क्षय जुइवं चित्त विमुक्त जुल धका धाइ।

शब्द ···। गन्ध ···। रस ···। स्पर्श ···। धर्म ···।

१६०. जीवकम्बवनसमाधि-सुत्त

१६४. छगू समयय् भगवान् राजगृहय् जीवकयागु आम्रवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं" ··· "भिक्षुपिं ! समाधियागु भावना या । भिक्षुपिं ! समाधियागु भावना या:म्ह *(समाहित जूम्ह भिक्षु)* भिक्षुयाके यथार्थ ज्ञान दया वइ । छुकियागु यथार्थ ज्ञान दया वइगु ख: ?

चक्षु अनित्य ख: धयागु यथार्थज्ञान दया वइ । रूप अनित्य ख: धयागु यथार्थ ज्ञान दया वइ । चक्षुविज्ञान अनित्य ख: धयागु यथार्थ ज्ञान दया वइ । चक्षुसंस्पर्श अनित्य ख: धयागु यथार्थज्ञान दया वइ । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना अनुभव जुइगु ख: व नं अनित्य ख: धयागु यथार्थ ज्ञान दया वइ ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! समाधियागु भावना या । भिक्षुपिं ! समाहित जूम्ह भिक्षुयाके यथार्थ ज्ञान दया वइ ।"

१६१. जीवकम्बवनपटिसल्लान-सुत्त

१६५. छगू समयय् भगवान् राजगृहय् जीवकयागु आम्रवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं !" ··· । "भिक्षुपिं ! एकान्त चिन्तनय् लगे जु । भिक्षुपिं ! एकान्त चिन्तनय् लगे जूम्ह भिक्षुयाके यथार्थ ज्ञान दया वइ । छुकियागु यथार्थ ज्ञान दया वइगु ख: ?

चक्षु अनित्य ख: ··· *(पूर्ववत्)*

"भिक्षुपिं ! एकान्त चिन्तनय् लगे जु । भिक्षुपिं ! एकान्त चिन्तनय् लगे जूम्ह भिक्षुयाके यथार्थ ज्ञान दया वइ ।"

१६२. कोट्ठिकअनिच्च-सुत्त

१६६. अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल; वया ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकोट्ठिकं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मयागु उपदेश याना बिज्याहुँ ··· ।

"कोट्ठिक ! गुगु अनित्य ख: उकी थ:गु इच्छा हटे या । कोट्ठिक ! छु अनित्य ख: ?"

"कोट्ठिक ! चक्षु अनित्य ख:, उकी थ:गु इच्छा हटे या । रूप अनित्य ख: उकी थ:गु इच्छा हटे या । चक्षुविज्ञान अनित्य ख: उकी थ:गु इच्छा हटे या । चक्षुसंस्पर्श अनित्य ख: उकी थ:गु इच्छा हटे या ।

गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना अनुभव जुइगु खः व अनित्य खः उकी थःगु इच्छा हटे या।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"कोट्ठिक ! गुगु अनित्य खः उकी थःगु इच्छा हटे या।"

१६३. कोट्ठिकदुक्ख-सुत्त

१६७. ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकोट्ठिकं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं धर्मयागु उपदेश ···

"कोट्ठिक ! गुगु दुःख खः उकी थःगु इच्छा हटे या। कोट्ठिक ! छु दुःख खः ?"

"कोट्ठिक ! चक्षु दुःख खः, उकी थःगु इच्छा हटे या ··· *(पूर्ववत्)*

"कोट्ठिक ! गुगु दुःख खः उकी थःगु इच्छा हटे या।"

१६४. कोट्ठिकअनत्त-सुत्त

१६८. ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकोट्ठिकं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षिप्तं धर्मयागु उपदेश ··· ।

"कोट्ठिक ! गुगु अनात्म खः उकी थःगु इच्छा हटे या। कोट्ठिक छु अनात्म खः ?"

"कोट्ठिक ! चक्षु अनात्म खः उकी थःगु इच्छा हटे या ··· *(पूर्ववत्)*

"कोट्ठिक ! गुगु अनात्म खः उकी थःगु इच्छा हटे या।"

१६५. मिच्छादिट्ठिपहान-सुत्त

१६९. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सिइका छु खंका कायेवं मिथ्यादृष्टि मदया वनिगुं खः ?"

"भिक्षु ! चक्षुयात अनित्य सिइका खंका कायेवं मिथ्यादृष्टि मदया वनिगु खः। रूपयात अनित्य खंका ··· । चक्षुविज्ञानयात अनित्य खंका ··· । चक्षुसंस्पर्शयात अनित्य खंका ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना अनुभव जुइगु खः उकियात अनित्य सिइका खंका कायेवं मिथ्यादृष्टि मदया वनिगु खः।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षु ! थुकियात अनित्य सिइका खंका कायेवं मिथ्यादृष्टि मदया वनिगु खः ।"

१६६. सक्कायदिट्ठिपहान-सुत्त

१७०. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सिइका छु खंका कायेवं सत्कायदृष्टि मदया वनिगु खः ?"

"भिक्षु ! चक्षुयात अनित्य सिइका खंका कायेवं सत्कायदृष्टि मदया वनिगु खः । रूपयात ··· । चक्षुविज्ञानयात ··· । चक्षुसंस्पर्शयात ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना अनुभव जुइगु खः उकियात अनित्य सिइका खंका कायेवं सत्कायदृष्टि मदया वनिगु खः ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षु ! थुकियात अनित्य सिइका खंका कायेवं सत्कायदृष्टि मदया वनिगु खः ।"

१६७. अत्तानुदिट्ठिपहान-सुत्त

१७१. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु सिइका छु खंका कायेवं आत्मानुदृष्टि मदया वनिगु खः ?"

"भिक्षु ! चक्षुयात अनित्य सिइका खंका कायेवं आत्मानुदृष्टि मदया वनिगु खः । रूपयात ··· । चक्षुविज्ञानयात ··· । चक्षुसंस्पर्शयात ··· । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना अनुभव जुइगु खः उकियात अनित्य सिइका खंका कायेवं आत्मानुदृष्टि मदया वनिगु खः ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षु ! थुकियात अनित्य सिइका खंका कायेवं आत्मानुदृष्टि मदया वनिगु खः ।"

तृष्णाक्षय-वर्ग क्वचाल ।

सट्ठि पेय्याल

१६८. अज्झत्तअनिच्चछन्द-सुत्त

१७२. "भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः उकी थःगु छन्द *(इच्छा)* तोता छ्व । भिक्षुपिं ! छु अनित्य खः ?"

"भिक्षुपिं ! चक्षु अनित्य खः उकी थःगु छन्द *(इच्छा)* तोता छ्व । …

श्रोत्र … । घ्राण … । जिह्वा … । काय … । मन … ।

१६९. अज्झत्तअनिच्चराग-सुत्त

१७३. "भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः उकी थःगु राग तोता छ्व । भिक्षुपिं ! छु अनित्य खः ?

"भिक्षुपिं ! चक्षु अनित्य खः उकी थःगु राग तोता छ्व … *(पूर्ववत्)*

१७०. अज्झत्तअनिच्चछन्दराग-सुत्त

१७४. "भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः उकी थःगु छन्दराग तोता छ्व । भिक्षुपिं ! छु अनित्य खः ?"

"भिक्षुपिं ! चक्षु अनित्य खः उकी थःगु छन्दराग तोता छ्व … *(पूर्ववत्)*

१७१-१७३. दुक्खछन्दादि-सुत्त

१७५. "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः उकी थःगु छन्द *(इच्छा)* तोता छ्व … ।

१७६. "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः उकी थःगु राग तोता छ्व । …

१७७. "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः उकी थःगु छन्दराग तोता छ्व …

चक्षु … । श्रोत्र … । घ्राण … । काय … । मन … ।

१७४-१७६. अनत्तछन्दादि-सुत्त (स्वपू)

१७८. "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः उकी थःगु छन्द *(इच्छा)* तोता छ्व । …

१७९. "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः उकी थःगु राग तोता छ्व । …

१८०. "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः उकी थःगु छन्दराग तोता छ्व ।·

चक्षु ··· । श्रोत्र ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

१७७-१७९. बाहिरानिच्चछन्दादि-सुत्त

१८१-१८३. "भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः उकी थःगु छन्द *(इच्छा)* तोता छ्व । भिक्षुपिं ! छु अनित्य खः ?"

"भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः उकी थःगु छन्द तोता छ्व ··· *(पूर्ववत्)*

"भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः उकी थःगु राग तोता छ्व । ···

"भिक्षुपिं ! गुगु अनित्य खः उकी थःगु छन्दराग तोता छ्व । ···

"भिक्षुपिं ! रूप अनित्य ··· । शब्द ··· । ··· गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

१८०-१८२. बाहिरदुक्खछन्दादि-सुत्त

१८४. "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः उकी थःगु छन्द *(इच्छा)* तोता छ्व । ···

१८५. "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः उकी थःगु राग तोता छ्व । ···

१८६. "भिक्षुपिं ! गुगु दुःख खः उकी थःगु छन्दराग तोता छ्व ।

"भिक्षुपिं ! रूप दुःख ··· । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

१८३-१८५. बाहिरानत्तछन्दादि-सुत्त

१८७. "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः उकी थःगु छन्द *(इच्छा)* तोता छ्व । ···

१८८. "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः उकी थःगु राग तोता छ्व । ···

१८९. "भिक्षुपिं ! गुगु अनात्म खः उकी थःगु छन्दराग तोता छ्व ।

"भिक्षुपिं ! रूप अनात्म ··· । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

१८६. अज्भत्तातीतानिच्च-सुत्त

१९०. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु चक्षु अनित्य खः । श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं चक्षु पाखें विरक्त जुइ, श्रोत्रपाखें विरक्त जुइ, घ्राणपाखें विरक्त जुइ, जिह्वापाखें विरक्त जुइ, कायपाखें विरक्त जुइ, मनपाखें विरक्त जुइ । विरक्त जुया त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनंलि, जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये मा:गु याये सिधल, आः हानं याये मा:गु मंत धयागु ज्ञानं नं दइ ।"

१८७. अज्झत्तानागतानिच्च-सुत्त

१९१. "भिक्षुपिं ! अनागत *(भविष्य)* यागु चक्षु अनित्य खः ··· *(पूर्ववत्)*

१८८. अज्झत्तपच्चुप्पन्नानिच्च-सुत्त

१९२. "भिक्षुपिं ! आः वर्तमानयागु चक्षु अनित्य खः ··· *(पूर्ववत्)*

१८९-१९१. अज्झत्तातीतादिदुक्ख-सुत्त

१९३-१९५. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु ··· अनागतयागु ··· आः वर्तमानयागु चक्षु दुःख खः ··· *(पूर्ववत्)*

१९२-१९४. अज्झत्तातीतादिअनत्त-सुत्त (स्वपू)

१९६-१९८. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु ··· ··· अनागतयागु ··· आः वर्तमानयागु चक्षु अनात्म खः ··· *(पूर्ववत्)*

१९५-१९७. बाहिरातीतादिअनिच्च-सुत्त

१९९. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु रूप अनित्य खः । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म अनित्य खः ।

२००. "भिक्षुपिं ! अनागतयागु रूप अनित्य खः ··· *(पूर्ववत्)*

२०१. "भिक्षुपिं ! आः वर्तमानयागु रूप अनित्य खः ···

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ···धयागु ज्ञान नं दइ ।

१९८-२००. बाहिरातीतादिदुक्ख-सुत्त

२०२. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु रूप दु:ख ख: । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म दु:ख ख: । ···

२०३. "भिक्षुपिं ! अनागतयागु रूप दु:ख ख: ···

२०४. "भिक्षुपिं ! आ: वर्तमानयागु रूप दु:ख ख: ···

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।

२०१-२०३. बाहिरातीतादिअनत्त-सुत्त

२०५. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु रूप अनात्म ख: ···

२०६. "भिक्षुपिं ! अनागतयागु रूप अनात्म ख: ···

२०७. "भिक्षुपिं ! वर्तमानयागु रूप अनात्म ख: ··· । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।

२०४. अज्झत्तातीतयदनिच्च-सुत्त

२०८. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु चक्षु अनित्य ख: । गुगु अनित्य ख: व दु:ख ख: । गुगु दु:ख ख: व अनात्म ख: । गुगु अनात्म ख: उकियात 'न जिगु ख:,' 'न जि ख:', 'न जिगु आत्मा ख:' धका थुकथं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमा: ।

अतीतयागु श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

२०५. अज्झत्तानागतयदनिच्च-सुत्त

२०९. "भिक्षुपिं ! अनागत *(भविष्य)* यागु चक्षु अनित्य ख: । गुगु अनित्य ख: व दु:ख ख: । गुगु दु:ख ख: व अनात्म ख: । गुगु अनात्म ख:, उकियात 'न जिगु ख:', 'न जि ख:', 'न जिगु आत्मा ख:' धका थुकथं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमा: ।

अनागतयागु श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

२०६. अज्झत्तपच्चुप्पन्नयदनिच्च-सुत्त

२१०. "भिक्षुपिं ! आः वर्तमानयागु चक्षु अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः.। गुगु अनात्म खः उकियात 'न जिगु खः', 'न जि खः', 'न जिगु आत्मा खः' धका थुकथं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।

आः वर्तमानयागु श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

२०७-२०९. अज्झत्तातीतादियंदुक्ख-सुत्त (स्वपु)

२११-२१३. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु चक्षु ··· अनागतयागु चक्षु ··· आः वर्तमानयागु चक्षु दुःख खः। गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः उकियात, 'न जिगु खः', 'न जि खः', 'न जिगु आत्मा' धका थुकथं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

अतीतयागु ··· अनागतयागु ··· आः वर्तमानयागु श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ।

२१०-२१२. अज्झत्तातीतादियदनत्त-सुत्त

२१४-२१६. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु चक्षु ··· अनागतयागु चक्षु ··· आः वर्तमानयागु चक्षु अनात्म खः । गुगु अनात्म खः उकियात, 'न जिगु खः', 'न जि खः', 'न जिगु आत्मा खः' धका थुकथं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।

अतीतयागु ··· अनागतयागु ··· आः वर्तमानयागु श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

२१३-२१५. बाहिरातीतादियदनिच्च-सुत्त

२१७-२१९. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु ··· अनागतयागु ··· आः वर्तमानयागु रूप अनित्य खः । गुगु अनित्य खः व दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः उकियात 'न जिगु खः', 'न जि खः', 'न जिगु आत्मा खः' धका थुकथं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

··· शब्द ··· । ··· गन्ध ··· । ··· रस ··· । ··· स्पर्श ··· । ··· धर्म ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।

२१६-२१८. बाहिरातीतादियंदुक्ख-सुत्त

२२०-२२२. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु ··· अनागतयागु ··· आः वर्तमानयागु रूप दुःख खः । गुगु दुःख खः व अनात्म खः । गुगु अनात्म खः उकियात 'न जिगु खः', 'न जि खः', 'न जिगु आत्मा खः' धका थुकथं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

··· श्रोत ··· । गन्ध ··· । रस ··· । ··· स्पर्श ··· । ··· धर्म ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

२१९-२२१. बाहिरातीतादियदनत्त-सुत्त

२२३-२२५. "भिक्षुपिं ! अतीतयागु ··· अनागतयागु ··· आः वर्तमानयागु रूप अनात्म खः । गुगु अनात्म खः उकियात 'न जिगु खः', 'न जि खः', 'न जिगु आत्मा खः' धका थुकथं प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः ।"

··· श्रोत्र ··· । ··· गन्ध ··· । ··· रस ··· । ··· स्पर्श ··· । ··· धर्म ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· धयागु ज्ञान नं दइ ।"

२२२. अज्झत्तायतनअनिच्च-सुत्त

२२६. "भिक्षुपिं ! चक्षु अनित्य खः । श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· । थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ···

२२३. अज्झत्तायतनदुक्ख-सुत्त

२२७. "भिक्षुपिं ! चक्षु दुःख खः ···

२२४. अज्झत्तायतनअनत्त-सुत्त

२२८. "भिक्षुपिं ! चक्षु अनात्म खः ···

२२५. बाहिरायतनअनिच्च-सुत्त

२२९. "भिक्षुपिं ! रूप अनित्य खः ···

२२६. बाहिरायतनदुक्ख-सुत्त

२३०. "भिक्षुपिं ! रूप दुःख खः ···

२२७. बाहिरायतनअनत्त-सुत्त

२३१. "भिक्षुपिं ! रूप अनात्म खः । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म अनात्म खः । थुकथं खंकूम्ह श्रुतवान् आर्यश्रावकं ··· ।"

सट्ठि पेय्याल स्वचाल ।

समुद्र-वर्ग

२२८. पठमसमुद्द-सुत्त

२३२. "भिक्षुपिं ! अज्ञ पृथक्जनं समुद्र, समुद्र धका धाइ । भिक्षुपिं ! आर्यविनयय् थ्वयात समुद्र धका धाइ मखु, थ्व ला केवल छगू महाउदकराशि खः ।

"भिक्षुपिं ! मनूयागु समुद्र ला चक्षु जुया च्वन, रूप उकिया वेग खः । भिक्षुपिं ! गुम्हसिनं उगु रूपमय वेगयात सामाना याये धुंकल धाःसा वयात धाइ, 'वं लहर, भँवर, ग्राह, राक्षसथें जाःगु चक्षु-समुद्रयात पार लगे यागु' निष्पाप जुया बँय् *(स्थलय्)* दना च्वंगु ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

२३३. भगवानं थुलि धया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"यो इमं समुद्दं सगहं सरक्खसं, सऊमिं सावट्टं सभयं दुत्तरं अच्चतरि ।
स वेदगू वुसितब्रह्मचरियो, लोकन्तगू पारगतो ति वुच्चती"ति ॥

"गुम्हसिनं थुगु सग्राह, सराक्षस समुद्रयात,
क्षण क्षण वःगु भयानकगु छालयात पारे लगे यात ।
उम्ह ज्ञानी गुम्हसिया ब्रह्मचर्य पूरा जुल,
वयात लोकयात अन्त याना पारंगत जूम्ह धका धाइ ।"

२२९. दुतियसमुद्द-सुत्त

२३४. "भिक्षुपिं ! अज्ञ पृथक्जनं समुद्र, समुद्र धका धाइ । भिक्षुपिं ! आर्यविनयय् थ्वयात समुद्र धका धाइ मखु, थ्वला केवल छगू महाउदकराशि खः ।"

"भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय खः । भिक्षुपिं ! आर्यविनयय् थुकियात समुद्र धाइ । थन हे देव, मार, ब्रह्मासहित थ्व लोक, श्रमण व ब्राह्मण सहित थुपिं प्रजा, देवतापिं मनुष्यपिं सकलें विलकुल डुबे जुया च्वन, अस्तव्यस्त जुया च्वंन । छिन्न भिन्न जुया च्वन, घाँय् बुथें बुया च्वन । उपिं बार बार अपाय, दुगति विनिपात नरकय् उत्पन्न जुया संसारं छुटे जुइ मफया च्वन ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

गुम्हसियाके राग, द्वेष व अविद्या छुटे जुइ धुंकल, उम्हं थुगु ग्राइ-राक्षस उर्मिभय दुगु दुस्तर समुद्रयात पार याना काइ ।

"यस्स रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।
सो इमं समुद्दं सगाहं सरक्खसं, सऊमिभयं तदुत्तरं अच्चतरि ॥
सङ्गातिगो मच्चुजहो निरुपधि, पहासि दुक्खं अपुनब्भवाय ।
अत्थङ्गतो सो न पुनेति, अमोहयी मच्चुराजं ति ब्रूमी"ति ॥

"संग मदुगु, मृत्युयात तोतीगु, उपधि रहित,
दु:खयात तोता छ्वया, गुम्ह हानं उत्पन्न जुइ मखुत,
अस्त जुया वन, वयागु छुं सीमा मंत,
वं 'मृत्युराजयात नं भ्रंग लाना बिल' धका जिं धया।"

२३०. बालिसिकोपम-सुत्त

२३५. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* बल्सी तइम्ह माभ्फीं बल्सी नसा तया त:जागु लखय् बल्सी वाछ्वइगु ख: । अनंलि, सुं न्यां नस़ाया लालचय् उकियात घुत्का बिइ । भिक्षुपिं ! थुकथं उम्ह न्यां बल्सी क्यंकीम्ह माभ्फीया ल्हाती लाका त:धंगु विपत्ती ला:वनीगु ख: । बल्सी तइम्हसिया गथे इच्छा जुल अथे उम्ह न्यांयात याइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, मनूतय्त विपत्ती लाकेया नितिं संसारय् खुथी बल्सी दु । छु छु खुथी ?"

"भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय ख: । यदि सुं भिक्षुं उकियात अभिनन्दन यात, उकियात प्रशंसा यात, उकी लगे जुया च्वं च्वन धा:सा वं बल्सीयात धुत्कल धका धाइगु ख: । मारया ल्हाती वया व विपत्ती लाये धुंकल । पापी मारं गथे इच्छा जुल अथे वयात याइ ।"

श्रोत्र ⋯ । घ्राण ⋯ । जिह्वा ⋯ । काय ⋯ । मन ⋯ ।

"भिक्षुपिं ! चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय ख: । यदि सुं भिक्षुं उकियात अभिनन्दन मया, उकियात प्रशंसा मया:, उकि लगे जुया च्वं च्वना मच्वं धा:सा वं बल्सीयात धुत्का मछ्व धका धाइगु ख: । मारया ल्हाती मला:, विपत्ती मला: । पापीमारं गथे इच्छा जुल अथे वयात याये फइ मखु ।"

श्रोत्र ⋯ । घ्राण ⋯ । जिह्वा ⋯ । काय ⋯ । मन ⋯ ।

२३१. खीररुक्खोपम-सुत्त

२३६. "भिक्षुपिं ! यदि सुं भिक्षु वा भिक्षुणीयाके चक्षुविज्ञेय रूपय् राग ल्यना च्वन, द्वेष ल्यना च्वन, मोह ल्यना च्वन, राग फुना मवंनी, द्वेष फुना मवंनी, मोह फुना मवंनी धा:सा छुं नं *(चिचीधंगु)* रूप वयागु न्ह्योने खने दयेवं व उकी तुरन्त आसक्त जुइ, छुं विशेष *(त:धंगु)* खँयागु ला खँ हे ल्हाये म्वाल ।"

व छु कारण ? छायधा:सा वयाके राग, द्वेष व मोह आ: नं दनी, फुना मवंनी ।

श्रोत्र ⋯ । घ्राण ⋯ । जिह्वा ⋯ । काय ⋯ । मन ⋯ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* दुरु दुगु वंगलसिमा बलसिमा अथवा कल्पवृक्ष सिमा अथवा उदम्बर सिमा अथवा क्यातुसे नाइसे च्वंगु नकतिनि बुया त:मा जूगु सिमायात न:गु चुपिं वा पां पालिबले वं गन गन पाली अन अन दुरु पिहाँ वइला ?"

"वइ, भन्ते !"

"व छु कारणं ?"

"भन्ते ! छाय्‌कि उकी दुरु दुगुलिं ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, यदि सुं भिक्षु वा भिक्षुणीयाके चक्षुविज्ञेय रूपय् राग ल्यना च्वन, द्वेष ल्यना च्वन, मोह ल्यना च्वन, राग फुना मवंनी, द्वेष फुना मवंनी, मोह फुना मवंनी धाःसा छु नं *(चिचीधंगु वा मामूलिगु)* रूप वयागु न्ह्योने खने दयेवं व उकी तुरन्त आसक्त जुइ, छुं विशेष रूप *(खँ)* यागु ला खँ हे ल्हाये म्वाल ।"

व छु कारण ? छाय्‌धाःसा वयाके राग, द्वेष व मोह आः नं दनी, फुना मवंनी ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· ।. काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! यदि सुं भिक्षु वा भिक्षुणीयाके चक्षुविज्ञेय रूपय् राग मदु, द्वेष मदु, व मोह मदु, राग फुना वने धुंकल, द्वेष फुना वने धुंकल, मोह फुना वने धुंकल धाःसा यदि विशेष रूप नं वयागु न्ह्योने खने दःसां व उकी आसक्त जुइ मखुत, चिचीधंगु रूपयागु खँ हे छु !

व छु कारण ? छाय्‌धाःसां वयाके राग, द्वेष व मोह मदु, विलकुल फुना वने धुंकल ।

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* गनं गंगु सुखागु पुलांगु वंगलसिमा, बलसिमा, कल्पवृक्ष अथवा उदुम्बर सिमा दु । उकियात सुं मनुखं नःगु चुपिं वा पां पालिबले वं गन गन पाली अन अन दुरु पिहाँ वइला ?"

"वइ मखु, भन्ते !"

"व छु कारण ?"

"भन्ते ! छाय्‌कि वं पाःगु सिमाः गंगु, सुखागु, पुलांगु ··· सिमा जूगुलिं ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, यदि सुं भिक्षु वा भिक्षुणीयाके चक्षुविज्ञेय रूपय् राग मदु, द्वेष मदु, मोह मदु, राग फुना वने धुंकल, द्वेष फुना वने धुंकल, मोह फुना वने धुंकल धाःसा यदि विशेष रूप नं वयागु न्ह्योने खने दःसां व उकी आसक्त जुइ मखुत, चिचीधंगु रूपयागु खँ हे छु !"

व छु कारण ? छाय्‌धाःसा वयाके राग, द्वेष व मोह मदये धुंकल ··· ।

२३२. कोट्ठिक-सुत्त

२३७. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीस्थित ऋषिपतन मृगदावनय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना आयुष्मान् सारिपुत्रनाप सम्मोदनीय खल्हाबल्ला यात । सम्मोदनीय खल्हाबल्हा याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाकोट्ठिकं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धया बिज्यात – आवुसो सारिपुत्र ! छु

रूपयागु संयोजन *(बन्धन)* चक्षु खःलाकि चक्षुयागु संयोजन रूप खः ? ··· शब्दयागु ··· ? ··· गन्धयागु ··· ? ··· रसयागु ··· ? ··· स्पर्शयागु ··· ? ··· धर्मयागु ··· ?

"आवुसो कोट्ठिक ! न रूपयागु संयोजन चक्षु खः हानं न चक्षुयागु संयोजन रूप हे खः ।"

न शब्द ··· । न गन्ध ··· । न रस ··· । न स्पर्श ··· । न धर्मयागु संयोजन मन खः हानं न मनयागु संयोजन धर्म खः । बरू गुगु अन थुपिं निगूया कारणं उत्पन्न जूगु छन्दराग खः व हे अन संयोजन खः ।

आवुसो ! गथेकि *(उपमाया निति)* थन हाकूम्ह द्वंह व तुयुम्ह द्वंह निम्हसित छपु हे खिपतं चिना तःगु दइ । यदि सुनानं हाकूम्ह द्वंहयागु संयोजन *(बन्धन)* तुयुम्ह द्वंह अथवा तुयुम्ह द्वंहया संयोजन हाकुम्ह द्वंह खः धका धाल धाःसा छु इमिसं धाःगु खः ठीक जू धका धाये ज्यूला ?

"धाये मज्यू, आवुसो !"

"आवुसो ! न हाकुम्ह द्वंहयागु संयोजन तुयुम्ह द्वंह खः अले हानं न तुयुम्ह द्वंह हाकुम्ह द्वंहयागु संयोजन खः । बरू गुगु अन छपु हे खिपतं निम्हसित चिनातःगु खः व हे अन संयोजन *(बन्धन)* खः ।"

"आवुसो ! अथे हे तुं, रूपयागु संयोजन चक्षु मखु न त चक्षुयागु संयोजन हे रूप खः ··· *(पूर्ववत्)* बरू अन गुगु अन थुपिं निगूया कारणं उत्पन्न जूगु छन्दराग खः व हे अन संयोजन खः ।"

"आवुसो ! यदि रूपयागु संयोजन चक्षु जूगु जूसा अथवा चक्षुयागु संयोजन रूप जूगु जूसा थ्व ब्रह्मचर्यवासद्वारा सम्यक् रूपं दुःख क्षय जूगु खने मदइगु खः । आवुसो ! छाय्धाःसा रूपयागु संयोजन चक्षु मखु न त चक्षुयागु संयोजन रूप हे खः बरू गुगु अन उपिं निगूया कारणं उत्पन्न जुइगु छन्दराग खः व हे अन संयोजनः खः । उकिं हे ब्रह्मचर्यवासद्वारा सम्यक् रूपं दुःख क्षय जूगु खने दुगु खः ।"

"आवुसो ! यदि शब्दयागु ··· "

"आवुसो ! यदि गन्धयागु ··· "

"आवुसो ! यदि रसयागु ··· "

"आवुसो ! यदि स्पर्शयागु ··· "

"आवुसो ! यदि धर्मयागु ··· "

"आवुसो ! थुगु पर्याय *(दृष्टान्त)* द्वारा नं थुइका कायेमाः, रूप चक्षुयागु संयोजन मखु न त चक्षु हे रूपयागु संयोजन खः, बरू गुगु अन उपिं निगूया कारणं उत्पन्न जूगु गुगु छन्दराग खः व हे अन संयोजन खः । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।"

"आवुसो ! भगवानयाके नं चक्षु दु । भगवानं चक्षुद्वारा स्वया बिज्याः । भगवानयाके छन्दराग मदु । भगवान् सुविमुक्त चित्त जुया बिज्याः । आवुसो ! भगवानयाके श्रोत्र दु ··· । आवुसो ! भगवानयाके घ्राण दु ··· । आवुसो ! भगवानयाके जिह्वा दु ··· । आवुसो ! भगवानयाके काय दु ··· । आवुसो ! भगवानयाके मन दु । भगवानं मनद्वारा मनया विषय *(धर्म)* सिइका बिज्याः । भगवानयाके छन्दराग मदु । भगवान् सुविमुक्त चित्त जुया बिज्याः ।"

"आवुसो ! थुगु पर्याय *(दृष्टान्त)* द्वारा नं थुइका कायेमाः, रूप चक्षुयागु संयोजन मखु, न त चक्षु हे रूपयागु संयोजन खः, बरू गुगु अन उपिं निगूया कारणं उत्पन्न जूगु गुगु छन्दराग खः व हे अन संयोजन खः । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· ।"

२३३. कामभू-सुत्त

२३८. छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द व आयुष्मान् कामभू कौशाम्बी घोषितारामय् च्वं च्वना बिज्यात ।

अनंलि, आयुष्मान् कामभू सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया कुशल क्षेमयागु खँ न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह, आयुष्मान् कामभूं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – "आवुसो आनन्द ! छु रूपयागु संयोजन *(बन्धन)* चक्षु खःलाकि चक्षुयागु संयोजन रूप खः ? ··· शब्दयागु ··· ? ··· गन्धयागु ··· ? घ्राणयागु ··· ? जिह्वायागु ··· ? काययागु ··· ? मनयागु ··· ?"

(च्वय्थें हे, भगवानयागु उदाहरण बाहेक)

२३४. उदायी-सुत्त

२३९. छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द व आयुष्मान् उदायी कौशाम्वी घोषितारामय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् उदायी सन्ध्या ईया ध्यानं दना गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना आयुष्मान् आनन्दयात सम्मोदनीय खल्हाबल्ला यात । सम्मोदनीय खल्हाबल्ला याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह, आयुष्मान् उदायीं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – "आवुसो आनन्द ! भगवानं गथे थ्व शरीरयात अनेक प्रकारं स्पष्ट स्पष्ट रूपं खोले याना अनात्म खः धका आज्ञा जुया बिज्याः *(परिभाषित याना बिज्यात ।)* थें हे छु विज्ञानयात, नं विलकुल स्पष्ट स्पष्ट रूपं अनात्म खः धका कना बिज्याये फुला ?

आवुसो उदायी ! भगवानं गथे थ्व शरीरयात अनेक प्रकारं स्पष्ट स्पष्ट रूपं खोले याना अनात्म खः धका आज्ञा जुया बिज्याःथें हे विज्ञानयात नं विलकुल स्पष्ट स्पष्ट रूपं अनात्म खः धका कने फु ।

"आवुसो ! चक्षु वं रूपयागु प्रत्ययं चक्षुविज्ञान उत्पन्न जुइगु खः ला ?"

"खः, आवुसो !"

चक्षुविज्ञान उत्पत्ति जुइगुया गुगु हेतु खः प्रत्यय खः यदि व सदांया नितिं, सकतां कथं, सकतां थासय् ल्यं मदय्क निरुद्ध जुया वन धाःसा छुं चक्षुविज्ञान खने दइ तिनिला ?

"दइ मखु, आवुसो !"

"आवुसो ! थुगु प्रकारं नं भगवानं विज्ञान अनात्म खः धका कना बिज्यात, क्यना बिज्यात ।"

श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

आवुसो ! गथेकि, *(उपमाया नितिं)* सुं मनुखं सिंयागु स्यो माम्हसिनं, सिंयागु स्योयात मामां चाचा हुहुँ नःगु पाः ज्वना बनय् वनी । अन वं छमा तमाःगु केरामा खनी तप्यंगु, न्हूगु, क्यातुगु । उकियात वं हां नापं ध्यनी । हा ध्यने धुंका वं काटे याना वना च्वनी ।.ध्यध्यं वं बः बः केरामा प्वला यंकी । अन वं क्वातुगु सिं हे खनी मखु धाःसा सिंयागु स्यायागु छु खँ ?

"आवुसो ! अथे हे तुं, भिक्षुं उपिं खूगु स्पर्श-आयतनय् न आत्मा खनी न आत्मीय *(वस्तु)* खनी। उपादान मज्वनेवं वयात त्रास दइ मखु। त्रास मदयेवं दुने दुने निर्वाण जुइ। जाति *(जन्मं)* क्षीण जुल ··· धयागु नं सिइका काइ।"

२३५. आदित्तपरियाय-सुत्त

२४०. "भिक्षुपिं ! जिं आदीप्त पर्याय धयागु धर्मपर्याय उपदेश बिये त्यना। उकियात न्यं ···। भिक्षुपिं ! आदीप्त पर्याय धयागु धर्मपर्याय छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! ह्वाना ह्वानां ह्याउँसें च्याःगु नंत्याकनं चक्षुइन्द्रिययात पुकेगु भिं जू परन्तु चक्षुविज्ञेय रूपय् लालच यायेगु व स्वाद खंकेगु *(कायेगु)* भिं मजू।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् लालच यात अथवा स्वाद खंका च्वन उगु इलय् सिनावनेवं निगू गति मध्ये छगू गति दइ – कि त नरकय् लाइ कि ला मखुसा तिरश्चीन *(पशु)* योनी उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थ्व हे मभिंगु बांमलागु खंका जिं थथे धयागु खः।"

"भिक्षुपिं ! ह्वाना ह्वानां ह्याउँसे च्यागु नंयागु गसुलिं श्रोत्रइन्द्रिययात च्याका छ्वयेका छ्वयेगु भिं जू परन्तु श्रोत्रविज्ञेय शब्दय् लालच यायेगु व स्वाद खंकेगु भिं मजू।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् लालच यात अथवा स्वाद खंका च्वन उगु इलय् सिना वनेवं निगू गति मध्ये छगू गति दइ – कि त नरकय् लाइ कि ला मखुसा तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थ्व हे मभिंगु बांमलागु खंका जिं थथे धयागु खः।"

"भिक्षुपिं ! ह्वाना ह्वानां ह्याउँसे च्याःगु नंयागु नतुचां घ्राणइन्द्रिययात सुया च्याका छ्वयेगु भिं जू परन्तु घ्राणविज्ञेय गन्धय् लालच यायेगु व स्वाद खंकेगु भिं मजू।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् लालच यात अथवा स्वाद खंका च्वन उगु इलय् सिना वनेवं निगू गति मध्ये छगू दइ – कि त नरकय् लाइ कि ला मखुसा तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थ्व हे मभिंगु बांमलागु खंका जिं थथे धयागु खः।"

"भिक्षुपिं ! ह्वाना ह्वानां ह्याउँसे च्यागु नंया तलवारं जिह्वाइन्द्रिययात त्वाःल्हाना छ्वयेगु भिं जू परन्तु जिह्वाविज्ञेय रसय् लालच यायेगु व स्वाद खंकेगु भिं मजू।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् लालच यात अथवा स्वाद खंका च्वन उगु इलय् सिना वनेवं निगू गति मध्ये छगू दइ – कि त नरकय् लाइ कि ला मखुसा तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थ्व हे मभिंगु बांमलागु खंका जिं थथे धयागु खः।"

"भिक्षुपिं ! ह्वाना ह्वानां ह्याउँसे च्यागु नंयागु भालां कायइन्द्रिययात सुया छ्वयेगु भिं जू परन्तु कायविज्ञेय स्पर्शय् लालच यायेगु व स्वाद खंकेगु भिं मजू।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् लालच यात अथवा स्वाद खंका च्वन उगु इलय् सिना वनेवं निगू गति मध्ये छगू दइ – कि त नरकय् लाइ कि ला मखुसा तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइ। भिक्षुपिं ! थ्व हे मभिंगु बांमलागु खंका जि थथे धयागु खः।"

"भिक्षुपिं ! बरू न्ह्यो वय्‌का द्यना च्वनेगु भिं जू । जि न्ह्यो वय्‌का द्यना च्वंम्हसित बाँझ जीवित धया, निष्फल जीवित धया, मोहलय् फसे जूगु जीवन धका धया, मनय् अजागु वितर्क वय्‌के मते गुकिं याना संघय् भेद जुइगु खः । भिक्षुपिं ! जिं थ्व हे *(बाँझ जीवितया)* दोष खना थथे धयागु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अन श्रुतवान् आर्यश्रावकं थुकथं चिन्तन याइ – ह्वाना ह्वानां ह्याउँसे च्यागु नंत्याकनं चक्षुइन्द्रिययात पुकेगुया अर्थ छु खः ? जिं थथे मनय् तया – चक्षु अनित्य खः । रूप अनित्य खः । चक्षुविज्ञान अनित्य खः । चक्षुसंस्पर्श अनित्य खः । गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः व नं अनित्य खः ।"

ह्वाना ह्वानां ह्याउँसे च्याःगु नंयागु गसुलिं श्रोत्रइन्द्रिययात च्याका छ्वयेका छ्वयेगुया अर्थ छु खः ? जिं थथे मनय् तया – श्रोत्र अनित्य खः । शब्द अनित्य खः । श्रोत्रविज्ञान अनित्य खः । श्रोत्रसंस्पर्श अनित्य खः । गुगु श्रोत्रसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः व नं अनित्य खः ।

ह्वाना ह्वान च्याका ह्याउँसे च्याःगु नंयागु नतुचां घ्राणइन्द्रिययात सुया च्याका छ्वयेगुया अर्थ छु खः ? जिं थथे मनय् तया – घ्राण अनित्य खः ··· ।

ह्वाना ह्वानां ह्याउँसे च्यागु नंया तलवारं जिह्वाइन्द्रिययात त्वाः ल्हाना छ्वेगुया अर्थ छु खः ? जिं थथे मनय् तया – जिह्वा अनित्य खः ··· ।

ह्वाना ह्वानां ह्याउँसे च्यागु नंयागु भालां कायइन्द्रिययात सुया छ्वयेगुया अर्थ छु ? जिं थथे मनय् तया – काय अनित्य खः ··· ।

द्यना च्वं धाःगुया अर्थ छु खः ? जिं थथे मनय् तया – मन अनित्य खः, धर्म अनित्य खः, मनोविज्ञान अनित्य खः, मनोसंस्पर्श अनित्य खः, गुगु मनोसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जूगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः व नं अनित्य खः ।

"भिक्षुपिं ! थथे खंका, श्रुतवान् आर्यश्रावक चक्षुपाखें नं म्हाइपु ताइ, रूपपाखें नं म्हाइपु ताइ, चक्षुसंस्पर्शय् नं म्हाइपु ताइ, गुगु चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः उकी नं म्हाइपु ताइ ··· *(पूर्ववत्)* मनपाखें नं म्हाइपु ताइ, धर्मपाखें नं म्हाइपु ताइ, मनोविज्ञानपाखें नं म्हाइपु ताइ, मनोसंस्पर्शपाखें नं म्हाइपु ताइ, गुगु मनोसंस्पर्शयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना खः उकी नं म्हाइपु ताइ । म्हाइपु तायेवं *(विरक्त जुइवं)* त्याग याइ, त्याग यायेवं विमुक्त जुइ । विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ । अनंलि जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, याये माःगु याये सिधल, आः हानं छुं याये माःगु मंत धयागु ज्ञान नं दइ ।

२३६. पठमहत्थपादोपम-सुत्त

२४१. "भिक्षुपिं ! ल्हाः दयेवं कायेगु बिइगु *(काल बिल)* सम्भे जुइगु खः । तुति दयेवं वयेगु वनेगु सम्भे जुइगु खः । ब्वोह दयेवं कय्‌कूंकेगु चकंकेगु सम्भे जुइगु खः । प्वाः दयेवं पिचाः गु प्याः चागु सम्भे जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, चक्षु दयेवं चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं आध्यात्मिक सुख दुःख सम्भे जुइगु खः ··· *(पूर्ववत्)* ··· मन दयेवं मनोसंस्पर्शयागु प्रत्ययं आध्यात्मिक सुख दुःख सम्भे जुइगु खः ··· *(पूर्ववत्)*

"भिक्षुपिं ! ल्हा: मदुसा कायेगु बिइगुयात सम्भ्के मजुइगु ख: । तुति मदुसा वयेगु वनेगुयात सम्भ्के मजुइगु ख: । ब्वोह मदुसा कय्कूंकेगु व चकंकेगुयात सम्भ्के मजुइगु ख: । प्वा: मदुसा पिचा:गु प्या: चागुयात सम्भ्के मजुइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, चक्षु मदुसा चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं आध्यात्मिक सुख दुःख सम्भ्के मजुइगु ख: ··· *(पूर्ववत्)* ··· मन मदुसा मनोसंस्पर्शयागु प्रत्ययं आध्यात्मिक सुख दुःख सम्भ्के मजुइगु ख: ।"

२३७. दुतियहत्थपादोपम-सुत्त

२४२. "भिक्षुपिं ! ल्हा: दयेवं कायेगु बिइगु *(काल बिल)* जुइगु ख: । तुति दयेवं वयेगु वनेगु जुइगु ख: । ब्वोह दयेवं कय्कूंकेगु चकंकेगु जुइगु ख: । प्वा दयेवं पिचा:गु प्या: चागु जुइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, चक्षु दयेवं चक्षुसंस्पर्शयागु प्रत्ययं आध्यात्मिक सुख दुःख दया वइगु ख: ··· *(पूर्ववत्)* ··· मन दयेवं मनोसंस्पर्शयागु प्रत्ययं आध्यात्मिक सुख दुःख दया वइगु ख: ··· "

"भिक्षुपिं ! ल्हा: मदुसा कायेगु बिइगु मदइगु ख: । तुति मदुसा वयेगु वनेगु मदइगु ख: । ब्वोह मदुसा कय्कूंकेगु व चकंकेगु मदइगु ख: । प्वा: मदुसा पिचा:गु प्या:चागु मदइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, चक्षु मदुसा चक्षुसंस्पर्शयागु कारणं आध्यात्मिक सुख दुःख मदइगु ख: ··· *(पूर्ववत्)* ··· मन मदुसा मनोसंस्पर्शयागु प्रत्ययं आध्यात्मिक सुख दुःख मदइगु ख: ।"

समुद्र-वर्ग क्वचाल ।

आशीविष-वर्ग

२३८. आसीविसोपम-सुत्त

२४३. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्यात । अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धया सम्बोधन याना बिज्यात । "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिस: बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* प्यम्ह तत:धिकपिं त:सकं विषधारीपिं उग्र तेज दुपिं सर्पत दु । अनंलि, सुं मनू छम्ह वइ, गुम्ह म्वाये मास्ते व:म्ह ख:, सीना वने मास्ते मव:म्ह ख:, सुख योम्ह ख:, दुःखं बचे जुइ योम्ह ख: । वयात सुनानं थथे धाइ, "हे मनू ! थुपिं प्यम्ह त:सकं विषधारीपिं उग्र तेज दुपिं सर्पत

दु । इमित छं इलय् बिलय् थनेगु या, इलय् बिलय् मोल्हुइकेगु या, इलय् बिलय् नकेगु या, इलय् बिलय् दुने तया बिइगु या । हे मनू ! यदि थुपिं प्यम्हं सर्प मध्ये सुं छम्हसिया जक नं तं पिकाल धाःसा छंगु मरण जुइ अथवा मरण समान दुःख जुइ । हे मनू ! छं आः छु यायेगु इच्छा दु व या ।"

अनंलि, उम्ह मनू उपिं सर्प खना ग्याना उखें थुखें बिस्यू वनी । हानं वयात सुनानं थथे धाइ – हे मनू ! छंगु ल्यू ल्यू न्याम्ह बधकत *(स्याइपिं)* वया च्वंगु दु । इमिसं छन्त गन धोधुइकी अन हे *(छंत)* स्याना बिइ । हे मनू ! छं आः छु यायेगु इच्छा दु, व या ।

अनंलि, उम्ह मनू प्यम्ह सर्पत व न्याम्ह ल्यू ल्यू वया च्वंपिं बधकत खना ग्याना उखें थुखें बिस्यू वनी । हानं वयात सुनानं थथे धाइ – हे मनू ! खुम्हम्ह गुप्त वधक तलवार ल्ह्वनाछंगु ल्यू ल्यू वया च्वंगु दु, गन छन्त नाप लाइ, अन हे छंगु छ्यों निकू थला बिइ । हे मनू ! छं आः छु यायेगु इच्छा दु, व या ।

अनंलि, उम्ह मनू उपिं प्यम्ह सर्प खना, न्याम्ह ल्यू ल्यू वया च्वंपिं बधकत खना हानं खुम्हम्ह गुप्त बधकत खना ग्याना उखें थुखें बिस्यूं वनी । व गनं छथाय् छगू शून्यगु गां खनी, व अन न्ह्यांगगू छेंय् वंसा वंवंगु छें खालि हे जक खनी, तुच्छ खनी, शून्य खनी वं अन न्ह्यांगगू थलबल थ्यू थ्यूगु खालि हे जक खनी, तुच्छ खनी, शून्य खनी । हानं वयात सुनानं थथे धाइ – हे मनू ! खुँ, डाँकूत थुगु शून्य गामय् वया छंत स्याना सिना थकी । हे मनू ! छं आः छु यायेगु इच्छा दु व या ।

अनंलि, उम्ह मनू उपिं प्यम्ह सर्प खना, न्याम्ह ल्यूल्यू वया च्वंपिं बधकत खना, हानं खुम्हम्ह गुप्त बधक खना हानं, खुँ डाकुत खना ग्याना उखें थुखें बिस्यूँ वनी । अनंलि, वं छगू तधंगु दहँ *(तलाउ)* खनी – उगु दहँया थुखे वारी शंका व भयं युक्त जुया च्वंगु परन्तु उखे पारी धाःसा शंकारहित निर्भय सुख दुगु, अथेनं उखे पारी पार जुया वनेत अन गनं ताः *(तापू)* मदुगु जुया च्वन, न त किनाराय् डुंगात हे दुगु जुया च्वन ।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, उम्ह मनूया मनय् थथे जुइ – 'अहो ! थ्व तःधंगु दहँ खः । परन्तु उखे पारी पार जुया वनेत गनं ताः *(तापू)* मदुगु जुया च्वन हानं न त किनाराय् डुंगा हे दुगु जुल । आः जिं सिमाया कचा ध्यना छगू बेडा दय्के माल, उकियागु ग्वाहालि *(सहयोगं)* कया ल्हाः तुति संका कुशलतापूर्वक पार जुया वने' ।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, उम्ह मनू सिमाया कचा ध्यना उकियात चिना छगू बेडा दय्की । अनंलि उकिया आधार कया, ल्हाः तुति संका कुशलतापूर्वक पार जुया वनी । पार जुया निष्पाप स्थलय् दना च्वं च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! जिं छिमित खँ थुइका बिया नितिं थ्व उपमा कनागु खः । व खँ थथे खः । भिक्षुपिं ! प्यम्ह विषधारी उग्र तेजयापिं सर्प धयागुया अभिप्राय खः प्यंगू महाभूत । गथेकि पृथ्वीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायुधातु । भिक्षुपिं ! न्याम्ह ल्यू ल्यू वया च्वंपिं बधकत धयागुया अभिप्राय खः पञ्चउपादानस्कन्ध । गथेकि रूपउपादानस्कन्ध, वेदनाउपादानस्कन्ध, संज्ञाउपादानस्कन्ध, संस्कारउपादानस्कन्ध व विज्ञानउपादानस्कन्ध ।

"भिक्षुपिं ! खुम्हम्ह गुप्त बधक धयागुया अभिप्राय खः तृष्णाराग ।

"भिक्षुपिं ! शून्यगु गां धयागुया अभिप्राय खः खूगु आध्यात्मिक *(दुनेया)* आयतन खः । भिक्षुपिं ! पण्डित, व्यक्त, मेधावीं चक्षुयात परिक्षा याना स्वइबले वं उकी रिक्त खनी, तुच्छ खनी, शून्य खनी । श्रोत्रयात ··· । घ्राणयात ··· । जिह्वायात ··· । काययात ··· । मनयात परिक्षा याना स्वइबले वं उकी रिक्त खनी, तुच्छ खनी, शून्य खनी ।

"भिक्षुपिं ! खुं डाकु धयागुया अभिप्राय खः खूगु बाह्य आयतनं । भिक्षुपिं ! योगु अथवा मयोगु रूप नाप चक्षु टक्के जुइ । योगु अथवा मयोगु शब्द नाप श्रोत्र टक्के जुइ । योगु अथवा मयोगु गन्धनाप घ्राण टक्के जुइ । योगु अथवा मयोगु रसनाप जिह्वा टक्के जुइ । योगु अथवा मयोगु स्पर्शनाप काय *(शरीर)* टक्के जुइ । योगु मयोगु धर्मनाप मन टक्के जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! दहँ धयागुया अभिप्राय खः कामया बाढ *(ओघ)* । कामया बाढ, भवया बाढ, दृष्टिया बाढ व अविद्याया बाढ ।"

"भिक्षुपिं ! थुखे वारी आशंका व भयं युक्त धयागुया अभिप्राय खः सत्कायदृष्टि ।"

"भिक्षुपिं ! उखे पारी शंकारहित निर्भय सुख दु धयागुया अभिप्राय खः निर्वाण ।"

"भिक्षुपिं ! वेडा धयागुया अभिप्राय खः आर्यअष्टांगिक मार्ग । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! ल्हाः तुति संकेगुया अभिप्राय खः वीर्य *(कोसिस=प्रयत्न)*।"

"भिक्षुपिं ! पार जुया निष्पाप स्थलय् दना च्वं च्वनी" धयागुया अभिप्राय खः 'अरहन्त' ।

२३९. रथोपम-सुत्त

२४४. "भिक्षुपिं ! स्वंगू धर्मं युक्त जूम्ह भिक्षु दृष्ट धर्म *(=थन थ्व हे जीवनय्, आः हे मिखां खंक खंक)* आपालं सुख व सौमनस्यपूर्वक च्वं च्वनी, नापं वयागु आस्रव नं क्षय जुया वनी । छु छु स्वंगू धर्मं युक्त जुइगु ?"

(१) इन्द्रियय् संयम जुइगु,

(२) भोजनय् मात्रज्ञ *(मात्रा स्यूम्ह)* जुइगु,

(३) जागरणशील जुइगु ।

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु इन्द्रियय् संयम जुइगु ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं चक्षुं रूप खनिबले *(स्वइबले)* निमित्त *(=आकार प्रकारयात आसक्त चित्तं स्वयेगु)* ग्रहण याइ मखु, न अनुव्यञ्जन *(अङ्गप्रत्यङ्ग हाउभाउयात आसक्त चित्तं स्वयेगु)* हे ग्रहण याइ । बरू चक्षु-इन्द्रिय असंयमी जुइबले गुगु अभिध्या *(लोभ)* दौर्मनस्य पापक अकुशल धर्म *(चित्त)* उत्पन्न जुइगु *(दया वइगु)* खः, उकियात संवर *(संयम)* यायेया नितिं प्रयत्न याइ, चक्षु-इन्द्रिय रक्षा याइ, हानं चक्षु-इन्द्रिय संयम याना च्वनी । श्रोत्रं शब्द ताइबले ··· । घ्राणं नताइबले ··· । जिह्वां रस सवा काइबले ··· । कायं स्पर्श याइबले ··· । मनं धर्म *(मनया विषय)* सिइका काइबले निमित्त ग्रहण याइ मखु, न अनुव्यञ्जन हे ग्रहण याइ । बरू मन-इन्द्रिय असंयमी जुइबले गुगु अभिध्या दौर्मनस्य पापक अकुशल धर्म उत्पन्न जुइगु खः, उकियात संवर यायेया नितिं प्रयत्न याइ, मन-इन्द्रिय रक्षा याइ, हानं मन-इन्द्रिय संवर याना च्वनी । भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गनं बांलाक माथं वंगु प्यका लँय् *(राजमार्गय्)* पुष्टपिं सलत दुगु रथ च्वनी, गुकिइ चाबुक खाया तःगु दइ । उकियात होशियार *(सःम्ह)* गाडीवानं गया खःगु ल्हातं लगाम ज्वना, जःगु ल्हातं चाबुक ज्वना गथे थः इच्छा जुल अथे वं गाडी हाके याना यंकी अथवा गन माल अन यंकी । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं थुपिं खुगू

इन्द्रिययागु आरक्षाया निर्तिं काइ, संयमया निर्तिं स्यना काइ, दमनया निर्तिं स्यना काइ, शान्तया निर्तिं स्यना काइ। भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं इन्द्रियय् संयम जुइ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु भोजनय् मात्राज्ञ जुइगु ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं बांलाक मनन याना भोजन याइ – म्हितेया निर्तिं मखु, मद *(अभिमान)* या निर्तिं मखु, बल्लाकेया निर्तिं मखु, म्हया शोभा अप्वः दय्केया निर्तिं *(भोजन यायेगु)* मखु। म्वाना च्वंतले थःगु शरीर *(जीवन)* स्थिति कायम याना तयेया निर्तिं, शान्त स्थितिया निर्तिं, पुलांगु वेदना शान्त याना न्हूगु वेदना उत्पन्न मयासे, ब्रह्मचर्य पालन याना पश्चाताप याये म्वाक *(निर्दोष)* सुखपूर्वक जीवन हना च्वं च्वनेया निर्तिं भोजन यायेगु खः। भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्तिं)* भार अप्व कुबिइ फयेमा धका हे धूरय् चिकं आदी तया सर्भिसिङ्ग याइगु खः, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थन भिक्षुं बांलाक मनन याना भोजन याइ – म्हितेया निर्तिं मखु, मदया निर्तिं मखु, बल्लाकेया निर्तिं *(भोजन यायेगु)* मखु। म्वाना च्वंतले थःगु शरीर *(जीवन)* स्थिति कायम याना तयेया निर्तिं, शान्त स्थितिया निर्तिं, पुलागु वेदना शान्त याना न्हूगु वेदना उत्पन्न मयासे ब्रह्मचर्य पालन याना पश्चाताप याये म्वाःक *(निर्दोष)* सुखपूर्वक जीवन हना च्वं च्वनेया निर्तिं भोजन यायेगु खः। भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु भोजनय् मात्राज्ञ जुइगु खः।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु जागरणशील जुइगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु न्हिनय् चंक्रमण याना तथा फय्तुना आवरणं भुना तइगु धर्मं थःगु चित्तयात शुद्ध याना च्वं च्वनी। रातया प्रथमयामय् चंक्रमण याना तथा फय्तुना आवरणं भुना तइगु धर्मं थःगु चित्तयात शुद्ध याना च्वं च्वनी। रातया मध्यम यामय् जःवं चुया सिंहशय्याय् च्वना, तुति द्योने तुति-तया स्मृतिमान् संप्रज्ञ तथा उपस्थित संज्ञा दुम्ह जुया च्वनी। रातया पश्चिम *(अन्तिम)* यामय् दना चंक्रमण याना तथा फेय्तुना आवरणं भुना तइगु धर्मं थःगु चित्तयात शुद्ध याना च्वं च्वनी। भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु जागरणशील जुइ।"

"भिक्षुपिं ! स्वंगू धर्मं युक्त जूम्ह भिक्षु दृष्टधर्म आपालं सुख व सौमनस्यपूर्वक च्वं च्वनी, नापं वयागु आस्रव नं क्षय जुया वनी।"

२४०. कुम्मोपम-सुत्त

२४५. "भिक्षुपिं ! *(उपमाया निर्तिं)* यक्व यक्व न्हापा, छन्हु, छम्ह कावलि सन्ध्या इलय् खुसी सिथय् नसा मालेया निर्तिं पिहाँ वल। छम्ह ध्वंनं व हे इलय् खुसी सिथय् नसा *(शिकार)* मालेया निर्तिं पिहाँ वल।"

"भिक्षुपिं ! कावलिं तापकं निसें ध्वंयात नसा *(शिकारयागु खोजय्)* मालेया निर्तिं वया च्वंगु खंकल। खनेकथं हे वं थःगु अंगत *(ल्हाः तुति, छ्यों)* खोपडी दुने सुचुका मसंसे सुम्क *(निस्तब्ध)* च्वना च्वन।"

"भिक्षुपिं ! ध्वनं नं तापाकं निसें हे कावलियात खंकल। खंका गन कावलि दु अन वल। वया कावलियात दाउ लगे याना पिया च्वन – 'थुम्ह कावलिं थःगु अंगत पिकाये साथं हे जिं झट्टपट्ट वयात झप्टे याना चीरे याना फाडे याना नया बिये'।"

"भिक्षुपिं ! कावलिं थःगु छुं नं अंगत पिमकाःगु जूगुलिं ध्वंया थःगु दाउ चूके जुया खिन्न जुइका लिहाँ वन।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, मारं छिमित सदां न्त्याबलें छचाखेरं दाउ लगे याना च्वनी – 'गुकथं इमित *(छिमित)* चक्षुयागु दाउं ज्वने ··· ।'

गुकथं मनयागु दाउं इमित *(छिमित)* ज्वने ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थथःगु इन्द्रिययात संयम याना च्वं । *(छिमिसं)* रूप खनिबले *(स्वयेबले)* निमित्त *(=आकार प्रकारयात आसक्त चित्तं स्वयेगु)* ग्रहण याये मते, न अनुव्यञ्जन *(अङ्ग प्रत्यङ्ग हाउभाउयात आसक्त चित्तं स्वयेगु)* हे ग्रहण या । बरू *(छिमि)* चक्षु-इन्द्रिय असंयमी जुइबले गुगु अभिध्या *(लोभ)* दौर्मनस्य पापक अकुशल धर्म उत्पन्न जुइगु खः, उकियात संवर यायेया नितिं प्रयत्न या, चक्षु-इन्द्रिय रक्षा या, हानं चक्षु-इन्द्रिय संयम याना च्वं । श्रोतं शब्द ताइबले ··· । घ्राणं नंताइबले ··· । जिह्वां रस सवा काइबले ··· । कायं स्पर्श याइबले ··· । मनं धर्म सिइका कायेबले निमित्त ग्रहण याये मते, न अनुव्यञ्जन हे ग्रहण या । बरू *(छिमि)* मन-इन्द्रिय असंयमी जुइबले गुगु अभिध्या *(लोभ)* दौर्मनस्य पापक अकुशल धर्म उत्पन्न जुइगु खः, उकियात संवर यायेया नितिं प्रयत्न या, मन-इन्द्रिय रक्षा या, हानं मन-इन्द्रिय संयम याना च्वं ।"

"भिक्षुपिं ! यदि छिमिसं नं थःगु इन्द्रिय संयम याना तया तल धाःसा, पापी मारं नं उम्ह ध्वनथें थःगु दाउ चुके जुइका छिमि पाखें खिन्न जुइका लिहाँ वनी ।"

"कुम्मो व अङ्गानि सके कपाले, समोदहं भिक्खु मनोवितक्के ।
अनिस्सितो अञ्जमहेठयानो, परिनिब्बुतो नूपवदेय्य कञ्ची ति ॥

"गथे कावलिं थःगु अंगतय्त खोपडी सुचूकूथें हे,
थःगु वितर्कयात भिक्षुं दबे यायां
क्लेशरहित जुया, मेपिंत मख्यासे
परिनिर्वृत जुया, सुयागुं खँल्हाः जुइ मखुत ।

२४१. पठमदारुक्खन्धोपम-सुत्त

२४६. छगू समयय्, भगवान् कोशाम्बी गंगानदी खुसी सिथय् विहार याना बिज्याना च्वन । भगवानं गंगा नदीयागु खुसी धाःलय् चुइके हया च्वंगु छगो तग्वगु सिंगों *(मुदा)* खंका बिज्यात । खंका बिज्याना भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! गंगा नदीयागु धाःलय् चुइके हया च्वंगु छगो तग्वगु सिंगोयात खनाला ?

"खना, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! यदि उगु सिंगो थुखे वारिय् नं मथात, उखे पारिय् नं मथात, बिचय् नं दुबे जुया मवन, बँय् नं थानां *(दिना)* मच्वन, सुं मनुखं अथवा अमनुखं उकियात मज्वन, अथवा भँवरय् फसे मजुल हानं गनं नं बिचय् रोके मजुल अर्थात् ध्वग्गीना मवन धाःसा व सिंगो समुद्रय् लाः वनी समुद्रय् हे क्वबा वनी, समुद्रय् हे थ्यंकः वनी खः । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसां गंगानदीयागु खुसीधार नं समुद्रय् लाः वनी, समुद्रय् हे क्वबा वनी. समुद्रय् हे थ्यंकः वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, यदि छिपिं नं थुखे वारीय् नं मथात, उखे पारी नं मथात, बिचय् नं दुबे जुया मवन, बँय् न थानां *(दीना)* मच्वन, सुं मनुखं अथवा अमनुखं उकियात मज्वन, अथवा भँवरय् फसे मजुल, हानं गनं नं बिचय् ध्वग्गीना चना मवन धाःसा, भिक्षुपिं ! व छिपिं नं निर्वाणय् हे लाः वनी निर्वाणय् हे क्वबा वनी, निर्वाणय् हे थ्यंकः वनीगु खः । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसां सम्यक्दृष्टि निर्वाणय् तक लाः वनी, निर्वाणय् हे क्वबाः वनी, निर्वाणय् हे थ्यंकः वनिगु खः ।

थुकथं आज्ञा जुया बिज्यायेवं, सुं भिक्षु छम्हसिनं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थुखे वारि धयागु छु खः ? उखे पारि धयागु छु खः ? बिचे दुबे जुइगु धयागु छु खः ? बँय् थाना च्वनिगु धयागु छु खः ? सुं मनुखं अथवा अमनुखं ज्वनिगु धयागु छु खः ? भँवर धयागु छु खः ? *(लँय्)* बिचय् ध्वग्गीना वनी धयागु छु खः ?

"भिक्षु ! थुखे वारि धयागुया अभिप्राय खः खूगु आध्यात्मिक *(दुनेया)* आयतन ।"

"भिक्षु ! उखे पारि धयागुया अभिप्राय खः खूगु बाह्य आयतन ।"

"भिक्षु ! बँय् थाना च्वनिगु धयागुया अभिप्राय खः अस्मिमान ।"

"भिक्षु ! मनुखं ज्वनिगु धयागुया अभिप्राय छु खः ? सुं भिक्षु गृहस्थीपिनि संसर्गय् आपालं च्वं च्वनी । इमिगु खुसी थः नं खुसी *(आनन्द)* जुइ, इमिगु शोकय् थःम्हसिनं नं शोक याइ, इपिं सुखी जुइवं थः नं सुखी जुइ, इपिं दुःखी जुइवं थः नं दुःखी जुइ, इमि उखें थुखें ज्या वयेवं थःस्वयं उकी लगे जुया बिइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'मनुखं ज्वंगु' ।

"भिक्षु ! अमनुष्यं ज्वंगु धयागुया अभिप्राय छु खः ? गुलिं अजापिं भिक्षुपिं दु गुपिंसं फलानागु देवलोकय् उत्पन्न जुइ दयेमाः धका ब्रह्मचर्यवास च्वनिगु जुया च्वन । जिं थुगु शीलं, व्रतं, तपं अथवा ब्रह्मचर्यं सुं देव जूवने दयेमा । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'अमनुखं ज्वंगु' ।"

"भिक्षु ! भँवर धयागुया अभिप्राय न्यागू कामगुण ।"

"भिक्षु ! बिचय् ध्वग्गीना चना वनी धयागु छु खः ? सुं भिक्षु दुःशील जुइ – पापमय धर्म याइम्ह, अपवित्र, मभिंगु आचार याइम्ह, दुनें दुनें *(सुनां मखंक)* मखुगु ज्या याइम्ह, अश्रमण, अब्रह्मचारी, खःगुं मखुगुं याना श्रमण वा ब्रह्मचारीयागु ढोंगी ज्या याना जुइम्ह, दुने दुने क्लेश, भरिभराउम्ह जुया च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'बिचय् ध्वग्गीना चना वनी' ।"

उगु इलय् नन्द ग्वाला भगवानया लिक्कसं दना च्वंगु जुया च्वन । अनंलि, नन्द ग्वालां *(सापूमिं)* भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जि थुखे पारि मथाय्मा, उखे पारी नं मथाय्मा, बिचय् नं दुबे जुया मवनेमाः, बँय् नं थाना मच्वनेमा, सुं मनुखं अथवा अमनुखं नं मज्वनेमा अथवा भँवरय् फसे जुया नं च्वने म्वालेमा, हानं गनं नं बिचय् ध्वग्गीना चना मवनेमा, भन्ते ! जित भगवानयाथाय् प्रव्रज्या व उपसम्पदा बिया बिज्याहुँ ।

"नन्द ! अथे जूसा, छं थः मालिकयाथाय् वना सात बुझे याना वा ।"

"भन्ते ! थः मस्तेगु प्रेमया कारणं सात लिहाँ वनी ।"

अनंलि, नन्द ग्वालां थः मालिकयाथाय् सात बुझे याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं थः मालिकयाथाय् वना सात बुझे याना वये धुन । भन्ते ! जित भगवानयाथाय् प्रव्रज्या व उपसम्पदा बिया बिज्याहुँ ।"

नन्द ग्वालां भगवानयाथाय् प्रव्रज्या व उपसम्पदा नं प्राप्त याना काल । … आयुष्मान् नन्द अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

२४२. दुतियदारुक्खन्धोपम-सुत्त

२४७. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् किम्बिलाय् गंगा नदी खुसीसिथय् विहार याना च्वना बिज्याना च्वन । भगवानं गंगा नदीयागु खुसीधाःलय् चुइके हया च्वंगु छगो तग्वगु सिंगो खंका बिज्याना भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! गंगा नदीयागु घाःलय् चुइकेहया च्वंगु छगो तग्वगु सिंगोयात खनाला ?

"खना, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! यदि उगु सिंगो … *(पूर्ववत्)* … ।

थुकथं आज्ञा जुया बिज्यायेवं आयुष्मान् किम्बिलं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थुखे पारि धयागु छु खः, उखे पारि धयागु छु खः ? … *(पूर्ववत्)* …

किम्बिल ! थुकियात धाइ 'बिचय् ध्वग्गीना च्वना वनी' ।

२४३ अवस्सुतपरियाय-सुत्त

२४८. छगू समयय् भगवान शाक्य *(जनपद)* य् कपिलवस्तुया न्यग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु समयय् कपिलवस्तुयापिं शाक्यपिंसं नव *(न्हूगु)* संस्थागार नकतिनि जक दयका सिधय्कूगु जुया च्वन । उकी सुनं श्रमण वा ब्राह्मणं वा सुं मनुष्यं परिभोग मयानिगु जुया च्वन । अनंलि कपिलवस्तुयापिं शाक्यपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना च्वंपिं कपिलवस्तुया शाक्यपिंसं थथे बिन्ति यात – भन्ते ! थन *(जिपिं)* कपिलवस्तुया शाक्यपिंसं नव संस्थागार नकतिनि जक दयेका सिधय्कूगु जुल । सुं श्रमणं वा ब्राह्मणं वा सुं मनुष्यं परिभोग याःगु मदुनि । भन्ते ! भगवानं न्हापालाक परिभोग याना बिज्याहुँ । भगवानं प्रथम परिभोग याना बिज्याये धुंका जक कपिलवस्तुया शाक्यपिंसं परिभोग याये । थुकिं याना कपिलवस्तुयापिं शाक्यपिंत दीर्घकाल तक हित, सुखया नितिं जुइ । भगवानं मौनभावं स्वीकार याना बिज्यात । भगवानं स्वीकार याना बिज्यागु खँ सिइका कपिलवस्तुयापिं शाक्यपिं आसनं दना भगवानयात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना गन संस्थागार दु अन वन । अन वना संस्थागारय् भगवानया नितिं आसन लाया, लः घःया प्रबन्ध याना चिकं मत *(व्यवस्था याना)* तया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना … थथे बिन्ति यात – भन्ते ! संस्थागारया फुक्क थासय् लासा लाये धुन । भगवानया नितिं नं आसन लाये धुन । लः घःया प्रबन्ध याना चिकं मत नं तया तये धुन । आः भगवानं स्वया याना बिज्याहुँ ।' अनंलि पात्र-चीवर धारण याना भगवान् भिक्षुमहासङ्घ ब्वना संस्थागारय् बिज्यात । बिज्याना तुति सिला संस्थागार दुने दुहाँ बिज्याना दथुया थां लिदना पूर्वपाखे स्वाः लाका फेतुना बिज्यात । भिक्षुमहासङ्घ नं तुति सिला संस्थागार दुने दुहाँ वना पश्चिमयागु अंगः लिदना भगवानयात

न्ह्योने तया *(थःपिं ल्यूने च्वना)* पूर्वपाखे ख्वाः लाका फेतुत । कपिलवस्तुया शाक्यपिं नं तुति सिला संस्थागार दुने दुहाँ वना पूर्वपाखेयागु अंगः लिदना पश्चिमपाखे ख्वाः लाका भगवानयात न्ह्योने लाका फेतुत ।

अनंलि भगवानं कपिलवस्तुयापिं शाक्यपिंत बहनि लिबाक तक धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, सम्प्रतिस्थित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना बिज्याना – "हे गौतम ! बहनी लिबात । आः छिमिसं समय सिइकि" धका आज्ञा जुया बिज्यात । "ज्यू, हवस् भन्ते !" धया भगवानयात लिसः बिया कपिलवस्तुयापिं शाक्यपिं आसनं दना भगवानयात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना लिहाँ वन ।

अनंलि, कपिलवस्तुयापिं शाक्यपिं वना पलख जायेका हासः मवयेक सुम्क च्वना च्वंपिं भिक्षुपिंत स्वया भगवानं आयुष्मान् महामौद्गल्यायन *(महामौद्गल्यायन)* यात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "मौद्गल्यायन ! भिक्षुसंघ निरालसी *(विगत थिनमिद्ध)* जुया च्वन । मौद्गल्यायन ! भिक्षुसंघयात धर्मदेशना या । जित जं स्यात । उकिं जिं आराम काये माल ।" "ज्यू हवस् भन्ते !" धया आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं भगवानयात लिसः बिल । अनंलि भगवान् सङ्घाति प्यबः याना लः थ्याना लाया जवं सिंहशय्या याना तुति छ्योने तुति तया स्मृति थातय् *(सम्प्रजान)* तया उत्थान संज्ञामनसिकार याना गोतुला बिज्यात ।

अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं भिक्षुपिंत सःता बिज्यात – "आवुसो भिक्षुपिं !"

"आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात लिसः बिल । आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे धया बिज्यात – आवुसो ! जि छिमित अवश्रुत व अनवश्रुतयागु खँ कने त्यना । उकियात न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।

"ज्यू आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात लिसः बिल । आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो !" गुकथं अवश्रुत जुइ ? आवुसो ! थन *(संसारय्)* भिक्षुं चक्षुं योगु रूपयात खना *(स्वया)* मूर्च्छित जुइ, मयोगु रूपयात खना खिन्न जुइ । वं आत्मचिन्तन मयासे चंचल चित्त तया च्वं च्वनी । वं चेतोविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात गथे खः अथे *(यथाभूतं)* सिइ मखु । वयाके गुगु पापमय अकुशल धर्मत दया वइगु खः इपिं विलकुल निरुद्ध जुया वनी मखु । श्रोत्र ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· ।

"आवुसो ! उम्ह भिक्षु चक्षुविज्ञेय रूपय् अवश्रुतम्ह धका धाइ, ··· मनोविज्ञेय धर्मय् अवश्रुतम्ह धका धाइ ।"

"आवुसो ! थुजाम्ह भिक्षुयाके यदि मार चक्षुयागु लपुँ नं वल धाःसा वं वयात त्याकी । ··· मनयागु लपुँ नं वल धाःसा वं वयात त्याकी ।"

"आवुसो ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* न्हाय्पं कथिं अथवा घाँसं अथवा सुपौ चिना तःगु झौपडी दया च्वनी । उकी, पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण अथवा गुगुं नं दिशां सुं मनू वया घाँय् प्वाःया च्याःगु मिप्वालं थिइका बिल धाःसा मिं तुरन्त उकियात नललं च्याना वनी ।"

"आवुसो ! अथे हे तुं, थुजाम्ह भिक्षुयाके यदि मार चक्षुयागु लपुँ नं वल धाःसा वं वयात त्याकी । ··· मनयागु लपुँ नं वल धाःसा वं वयात त्याकी ।"

"आवुसो ! थुजाम्ह भिक्षुयात रूपं बुका बिइ, वं रूपयात बुके फइ मखु । थुजाम्ह भिक्षुयात शब्दं बुका बिइ, वं शब्दयात बुके फइ मखु । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· । आवुसो ! थुजाम्ह भिक्षुयात धाइ, रूपं बुकूम्ह । ··· 'धर्मं बुकूम्ह' । बार बार जन्म काये मायका बिइगु, भयपूर्ण, दुःखद फल

दुगु, भविष्यय् जरामरण दइगु, संक्लेश पापमय अकुशल धर्म वयात बुका बिइ *(पराजित याना बिइ)* । आवुसो ! थुकथं अवश्रुत जुइ ।"

आवुसो ! अले अनवश्रुत धयागु गुकथं जुइ ? आवुसो ! थन *(संसारय्)* भिक्षुं चक्षुं योगु रूपयात खना *(स्वया)* मूर्च्छित जुइ मखु, मयोगु रूपयात खना खिन्न नं जुइ मखु । वं आत्म चिन्तन याना अप्रमत्त चित्त तया च्वं च्वनी । वं चेतोविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात गथे खः अथे *(यथाभूतं)* सिइ । वयाके गुगु पापमय अकुशल धर्मत दया वइगु खः इपिं विलकुल निरुद्ध जुया वनी । श्रोत ··· घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन ··· ।

"आवुसो ! उम्ह भिक्षु चक्षुविज्ञेय रूपय् अनवश्रुतम्ह धका धाइ, ··· मनोविज्ञेय धर्मय् अनवश्रुतम्ह धका धाइ ।"

"आवुसो ! थुजाम्ह भिक्षुयाके यदि मार चक्षुयागु लपुँ नं वल धाःसा वं वयात त्याके फइ मखु । ··· मनयागु लपुँ नं वल धाःसा वं *(मारं)* वयात त्याके फइ मखु ।"

आवुसो ! गथेकि *(उपमाया निति)* चां दय्का तःगु नकतिनि लिउं तयातःगु कूटागार अथवा कूटागारशाला दु । उकी पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण अथवा गुगुं नं दिशां सुं मनू वया घाँय् प्वाःया च्याःगु मिंप्वालं थिइका बिल धाःसां मिं थिये फइ मखु, मिं नयेगु मौका दइ मखु । अथे हे तुं, थुजाम्ह भिक्षुयाके यदि मार चक्षुयागु लपुँ नं वल, धाःसा वं वयात त्याके फइ मखु ··· मनयागु लपुँ नं वल धाःसा वं वयात त्याके फइ मखु ।

आवुसो ! थुजाम्ह भिक्षुं रूपयात बुका बिइ, रूपं वयात बुके फइ मखु । शब्द ··· । गन्ध ··· । रस ··· । स्पर्श ··· । धर्म ··· । आवुसो ! थुजाम्ह भिक्षुयात धाइ, रूपयात त्याकूम्ह, 'शब्दयात त्याकूम्ह', 'गन्धयात त्याकूम्ह', 'रसयात त्याकूम्ह', 'स्पर्शयात त्याकूम्ह' धर्मयात त्याकूम्ह । बार बार जन्म कायेमाय्का बिइगु, भयपूर्ण, दुःखद् फल दुगु भविष्यय् जरामरण दइगु, संक्लेश पापमय अकुशल धर्मयात वं त्याके धुंकल । आवुसो ! थुकथं अनवश्रुत जुइ ।

अनंलि, भगवानं दना महामौद्गल्यायनयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – "साधु, साधु ! ! मौद्गल्यायन ! छं भिक्षुपिंत अवश्रुत व अनवश्रुतयागु खँ बांलाक उपदेश बिल ।"

२४९. आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थुलिं नोंवाना बिज्यात । लय्ताःपिं उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयागु धापूयात अभिनन्दन यात ।

२४४. दुक्खधम्म-सुत्त

२५०. "भिक्षुपिं ! गुबले भिक्षुं सकतां दुःखधर्मयागु समुदय व अस्तंगम *(अन्त)* यात गथे खः अथे *(यथाभूत, यथार्थ)* सिइका कागु दइ उबले कामप्रति वयाके थुजागु दृष्टि दये धुंकी कि कामयात खनेसाथं उकिया प्रति वयागु चित्तय् छुं छन्द, स्नेह, मूर्च्छा, परिडाह दया वये फइ मखुत । वयाके लोभ, दौर्मनस्य इत्यादि पापमय अकुशल धर्म दये फइ मखुगु आचार विचार दइ ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षु गुकथं सकतां दुःख धर्मयागु समुदय व अस्तंगमयात गथे खः अथे सिइका काःगु दइ ?"

थ्व रूप खः, थ्व रूपया समुदय खः, थ्व रूपया अस्तंगम *(अन्त)* खः । थ्व वेदना खः ··· । थ्व संज्ञा खः ··· । थ्व संस्कार खः ··· । थ्व विज्ञान खः ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं, भिक्षु सकतां दुःख धर्मय् समुदय व अस्तंगमयात गथे खः अथे *(यथाभूतं)* सिइका कःगु दइ ?

"भिक्षुपिं ! गुकथं कामप्रति वयाके थुजागु दृष्टि दये धुंकी कि कामयात खने साथं उकिया प्रति वयागु चित्तय् छुं छन्द, स्नेह, मूर्च्छा परिडाह दया वये फइ मखुगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! गथे कि *(उपमाया निर्ति)* म्हधूच्छि जा तःजा जुलं मयागु गालय् जायक ह्याउँक ग्वागु मिंद्वं दया च्वनी । अनंलि, ःसुं मनू छम्ह वइ, गुम्ह म्वाये मास्ते वःम्ह खः, सिना वने मास्ते मवःम्ह खः, सुख योम्ह खः, दुःख मयोम्ह खः । अनंलि निम्ह बलवान मनूतय्सं वयात निम्हसिनं निखें ब्वोह ज्वना मिगालय् क्वफायेत यंकी । वं *(मनुखं गुलि गुलि मि गाः न्हयोने वइ उलि हे थःगु)* शरीरयात उखें थुखें संकी । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! व मनुखं थःत क्वफाइन, मिंगालय् क्वफायेवं जि सिइ अथवा सिइगु समान दुःख सिइ धका खंकी ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुयात मिंद्वंथें जाःगु कामया प्रति दृष्टि दया च्वनी गुकिं कामयात स्वया *(खंका)* वयाके छन्द, स्नेह, मूर्च्छा, परिडाह दया वये फइ मखुत ।"

गुकथं वयाके लोभ, दौर्मनस्य इत्यादि पापमय अकुशल धर्म दये फइ मखुगु आचार विचार दइगु खः ? भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* सुं छम्ह मनू छगू कण्टकमय *(कंया कं जक दुगु)* बनय् दुहाँ वनी । वयागु न्हयोने ल्यूने, जवय् खवय् च्वय्, क्वय् न्ह्याथाय्सनं कंया कं जक दया च्वनी । व न्हयोने वंसां ल्यूने लिहाँ वःसां वं थथे विचा याइ – 'कथं जित मसुइमा' ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं, संसारय् गुलि नं योगु व लोवनापुस्से च्वंगु रूप दु उकियात आर्यविनयय् कं *(कण्टक)* धाइगु खः । थुकियात सिइका संयम व असंयम *(धयागु)* सिइकेमाः ।

"भिक्षुपिं ! गुकथं असंयम जुइ ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं चक्षुं योगु रूप खना *(स्वया)* उकि प्रति मूर्च्छित जुइ, मयोगु रूपयात खना खिन्न जुइ । वं आत्मचिन्तन मयासे चंचल चित्त तया च्वं च्वनी । वं चेतोविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात गथे खः अथे सिइ मखु । वयाके गुगु पापमय अकुशल धर्मत दया वइगु खः इपिं ल्यना च्वनी । श्रोत ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं असंयत जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं संयम जुइ ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं चक्षुं योगु रूप खना *(स्वया)* उकि प्रति मूर्च्छित जुइ मखु, मयोगु रूपयात खना नं खिन्न जुइ मखु । वं आत्मचिन्तन याना अप्रमत्त चित्त तया च्वं च्वनी । वं चेतोविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात गथे खः अथे सिइ । वयाके गुगु पापमय अकुशल धर्मत दया वइगु खः इपिं ल्यं मदय्क निरुद्ध जुया वनी । श्रोत ··· घ्राण ··· जिह्वा ··· काय ··· मन ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं संयत जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं च्वना च्वंक च्वंक गुबलें गुबलें गनं असावधानी जुया बन्धनय् लाइगु चंचल संकल्प दुगु, पापमय अकुशल धर्म उत्पन्न जू हे जुल धाःसा नं वं शीघ्र *(तुरन्त)* हे तोता छ्वइ, मिटे याना छ्वइ । भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* सुं मनुखं न्हिच्छियंक क्वाका तःगु नंयागु भाजनय् निफुति स्वफुति लः हाःहाः याना बिइ, भिक्षुपिं ! भाजनय् लःफुति लायेसाथं गना वनी । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थुकथं च्वना च्वंक च्वंकं गुबलें गुबलें गनं असावधानी जुया बन्धनय् लाइगु, चंचल संकल्प दुगु, पापमय अकुशल धर्म उत्पन्न जू हे जुल धाःसा नं वं तुरन्त हे तोता छ्वइ, मिटे याना छ्वइ ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं वयाके लोभ, दौर्मनस्य इत्यादि पापय अकुशल धर्म दये फइ मखुगु आचार विचार दइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि थुकथं च्वं च्वना च्वंम्ह भिक्षुयात जुजुं, मन्त्रीं, मित्रं, सल्लाकारं थ:थिति फुकिजनपिंसं सांसारिक लोभ क्यना, 'अरे ! म्हासुगु वसलय् छु दु धका' छ्यों पिचुक्क सँ खानां छु दइ ? वा, गृहस्थ जुया संसारयात भोग या, पुण्य कमाये या 'धका ह्यकेल धा:सां व शिक्षा तोता गृहस्थ जूवनी धयागु संभव मदु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* गंगा नदी पूर्वपाखे न्ह्यांवना च्वंगु दु । अनंलि, छथ्व त:धंगु बथान मनूत कू खमु ज्वना वया – 'जिमिसं थुगु गंगा नदीयात पश्चिमपाखें स्वका न्ह्याका बिये ।' भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – छु इमिसं गंगा नदीयात पश्चिमपाखे स्वका, न्ह्याका बिइ फइला ?

"फइ मखु, भन्ते !"

"व छु कारण ?"

"भन्ते ! गंगा नदी पूर्वपाखे न्ह्यांवना च्वंगु दु, उकियात पश्चिमपाखे स्वका न्ह्याकेगु अ:पू मजू । उगु जन समुदाययागु श्रमदान व्यर्थ वनी, इपिं निराशा जुइ माली ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थुकथं च्वं च्वंम्ह भिक्षुयात जुजुं, मन्त्री, मित्रं *(पासां)* सल्लाहकारं, थ:थिति फुकिजनपिंसं सांसारिक लोभ क्यना, 'अरे ! थन वा, म्हासुगु वसलय् छु दु धका छ्यं पिचुक्क सँ खाना छु दइ ? वा, गृहस्थ जुया संसारयात भोग या, पुण्य कमाये या' धका ह्यकेल धा:सां वं शिक्षा तोता गृहस्थ जूवनी धयागु संभव मदु । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सां वयागु चित्त दीर्धकालं निसें विवेकपाखे लगे जुया च्वंगु दु, विवेक पाखे क्वछुना च्वंगु दु । वं भिक्षुभावयात तोता गृहस्थी जूवनी धयागु संभव मदु ।"

२४५. किंसुकोपम-सुत्त

२५१. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन मेम्ह भिक्षु दु अन वल, वया थथे धाल – "आवुसो ! सुं भिक्षुयाके दर्शन *(=परमार्थ ज्ञान दइगु)* गुकथं शुद्ध जुइगु ख: ?"

आवुसो ! यदि भिक्षुं खुगू स्पर्शआयतनय् समुदय व अस्तंगम *(अन्त, अस्त)* जुइगुयात गथे ख: अथे स्यूसा उलिं हे वयाके दर्शन शुद्ध जुइ ।

अनंलि, उम्ह भिक्षु, उम्ह भिक्षुं ब्यूगु लिस: न्यना चित्त बुझे मजुया *(असन्तुष्ट जुया)* मेम्ह भिक्षुयाथाय् वना न्यं वन – "आवुसो ! सुं भिक्षुयाके दर्शन गुकथं शुद्ध जुइगु ख: ?"

आवुसो ! यदि भिक्षुं न्यागू उपादानस्कन्धयागु समुदय व अस्तंगम *(अस्त)* जुइगुयात गथे ख: अथे स्यूसा उलिं हे वयाके दर्शन शुद्ध जुइ ।

अनंलि, उम्ह भिक्षु, उम्ह *(निम्हम्ह)* भिक्षुं ब्यूगु लिस: न्यना चित्त बुझे मजुया मेम्ह हे भिक्षु-याथाय् वना न्यंवन – "आवुसो ! सुं भिक्षुयाके दर्शन गुकथं शुद्ध जुइगु ख: ?"

"आवुसो ! यदि भिक्षुं प्यंगू महाभूतयागु समुदय व अस्त जुइगुयात गथे ख: अथे स्यूसा उलिं हे वयाके दर्शन शुद्ध जुइ ।"

अनंलि, उम्ह भिक्षु, उम्ह *(स्वम्हम्ह)* भिक्षुं ब्यूगु लिस: न्यना चित्त बुझे मजुया मेम्ह हे भिक्षुयाथाय् वना न्यंवन – "आवुसो ! सुं भिक्षुयाके दर्शन गुकथं शुद्ध जुइगु ख: ?"

"आवुसो ! यदि भिक्षुं, 'गुलि नं उत्पन्न जुइगु समुदय धर्म खः व सकतां क्षय जुया वनी निरोध धर्म खः' धका स्यूसा उलिं हे वयाके दर्शन शुद्ध जुइ ।"

अनंलि, उम्ह भिक्षु उम्ह *(प्यम्हम्ह)* भिक्षुं ब्यूगु लिसः न्यना चित्त बुझे मजुया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात, – "भन्ते ! थन जि गन, मेम्ह भिक्षु दु अन वना, वना वयाके थथे न्यना – आवुसो ! सुं भिक्षुयाके दर्शन गुकथं शुद्ध जुइगु खः ? धका न्यनाबले वं – 'आवुसो ! यदि भिक्षुं खुगू स्पर्शआयतनयागु समुदय व अस्तंगम जुइगुयात गथे खः अथे स्यूसा उलिं हे वयाके दर्शन शुद्ध जुइ' धका लिसः बिल । ··· *(पूर्ववत् न्ह्यसःया लिसः भगवानयात बिन्ति याःगु)* भन्ते ! इपिं भिक्षुपिंसं ब्यूगु लिसः न्यना चित्त बुझे मजुया जि भगवानयाथाय् वयागु खः । 'भन्ते ! सुं भिक्षुयाके दर्शन गुकथं शुद्ध जुइ' ?"

"भिक्षु ! गथेकि *(उपमाया बिया कने माल धाःसा)* किंसुक[१५] *(The judas tree अथवा butea frondosa)* मखंनिम्ह, मन्यंनिम्ह मनू छम्ह दु । वं सुं किंसुक *(स्वाँमा)* खंम्हसिथाय् वना वयाके न्यंवनी – हे ! किंसुक *(स्वाँमा)* गजागु खः ? वं वयात कनी – हे ! किंसुक *(स्वाँमा)* धयागु हाकुसे च्वं, गथेकि *(उदाहरणया नितिं)* क्वःगु सिंमा त्याःथें च्वं । भिक्षु ! उगु इलय् किंसुक अथे हे च्वंगु जुया च्वन गथे वं खंगु खः । अनंलि उम्ह मनू वं ब्यूगु लिसः न्यना चित्त बुझे मजूया मेम्हसिथाय् वना न्यंवन – 'हे ! किंसुक गजागु खः ?' वं वयात कनी – 'हे ! किंसुक *(स्वाँमा)* धयागु ह्याँउसे च्वं, गथेकि लापाँय्थें च्वं ।' भिक्षु ! उगु इलय् किंसुक अथे हे च्वंगु जुया च्वन गथे वं खंगु खः । अनंलि उम्ह मनू वं ब्यूगु लिसः न्यना नं चित्त बुझे मजूया मेम्हसिथाय् वना न्यंवन – 'हे ! किंसुक *(स्वाँमा)* गजागु खः ?' वं वयात कनी, 'हे ! किंसुक *(स्वाँमा)* धयागु सिं ख्वाला ब्वःगु सिमा खः' , गथेकि सिरीस *(an acacia tree)* सिमाय् ह्वइगु बुँथें च्वं । भिक्षु ! उगु इलय् किंसुक अथे हे च्वंगु जुया च्वन गथे वं खंगु खः । अनंलि उम्ह मनू वं ब्यूगु लिसः न्यना नं चित्त बुझे मजूया हानं मेम्हसिथाय् वना न्यं वन – 'हे ! किंसुक *(स्वाँमा)* गजागु खः ?' वं वयात कनी – 'हे ! किंसुक *(स्वाँमा)* धयागुली सिमाकचा हःहि ख्वातुक दु गथेकि निग्रोधं *(वंगल)* सिमायाथें ख्वातुक किचः दु ।'

"भिक्षु ! उगु इलय् किंसुक अथे हे च्वंगु जुया च्वन गथे वं खंगु खः ।"

"भिक्षु ! थुगु प्रकारं, गथे गथे उपिं सत्पुरुषपिंसं खन अथे अथे हे इमिसं कन ।"

"भिक्षु ! अथे हे तुं, गथे गथे उपिं भिक्षुपिंसं खन *(ज्ञान प्राप्त यात)* अथे अथे हे इमिसं दर्शन शुद्ध जुइगु खँ कन ।"

"भिक्षु ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* जुजुया सिमानाय् छगू, खुप्वाः लोखा दुगु, क्वातुसे च्वंक पखालं चाहुइका तःगु तथा तोरण दुगु नगर दु । अन पाः च्वं च्वनीम्ह पाले तःसकं चलाखम्ह व समझदारम्ह जुया च्वन । म्ह मस्यूपिंत *(अर्थात् शत्रुतयूत)* दुने दुहाँ वय्के बिइ मखु, म्हस्यूपिंत दुहाँ वय्के बिइगु जुया च्वन । अनंलि, पूर्व दिशां सुं जुजुयां निम्ह दूतत वया धोका पालेयाके न्यनी, – 'हे मनू ! थुगु नगरया स्वामी गन दु ?' वं इमित थथे लिसः बिइ, 'वय्कः दथुया चुकय् च्वना दीगु दु ।' अनंलि, इपिं दूतत नगरयागु सत्यगु समाचार सिइका गनं थःपिं वयागु खः अनसं तुं लिहाँ वनी । पश्चिमदिशां ··· उत्तरदिशां ··· । दक्षिणादिशां ··· ।"

"भिक्षु ! जिं खँ थुइका बिइया नितिं थुगु उपमा कनागु खः । भिक्षु ! खँ थथे खः –

१५ ध्व उपमा जातक नं २४८ स बिया तःगु दु । किंसुक स्वाँया खँ सीकेत अन स्वयेबहः जू ।

"भिक्षु ! नगर धयागुया अभिप्राय खः प्यंगू महाभूतं बने जूगु थुगु शरीर । मांबौयागु कारणं उत्पन्न जूगु, जा क्यें आदिं पालन पोषण जूगु, अनित्यगु गुगु म्वोल्हुइका सिला, मले याना तइ तःगु, नष्ट जुया वनी थ्वया धर्म *(स्वभाव)* खः ।"

"भिक्षु ! खुगू लोखा धयागुया अभिप्राय खः खुगू दुनेया *(आध्यात्मिक)* आयतन ।"

"भिक्षु ! धोखा पाले धयागुया अभिप्राय खः स्मृति ।"

"भिक्षु ! निम्ह दूतत धयागुया अभिप्राय खः समथ व विपश्यना *(विदर्शना)* ।"

"भिक्षु ! नगर स्वामी धयागुया अभिप्राय खः विज्ञान ।"

"भिक्षु ! दथुयागु चुक धयागुया अभिप्राय खः प्यंगू महाभूत, गथेकि पृथ्वी, जल, तेज व वायु ।"

"भिक्षु ! सत्ययागु खँ धयागुया अभिप्राय खः निर्वाण ।"

"भिक्षु ! गुगु लँपु वःगु खः धयागुया अभिप्राय खः, आर्यअष्टांगिक मार्ग । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।

२४६. वीणोपम-सुत्त

२५२. "भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह भिक्षु वा भिक्षुणीयाके चक्षुविज्ञेय रूपय् छन्द, राग, द्वेष, मोह, इर्ष्या उत्पन्न जुया वः धयागु जूसा वं अजागुलिं चित्तयात पनेमाः । थुगु लँपु *(मार्ग)* भय दुगु खः, कँया कँ जक दुगु खः, तःसकं तजाःगु खः गाःगीलं जाःगु खः, कुमार्ग खः लिस्सें खतरा दुगु नं खः । थुगु मार्ग मभिंपिं मनूतय् पाखें सेवित खः, भिंपिं मनूतय् पाखें सेवित मखु । थ्व मार्ग छंगु नितिं योगय मजू । अजागु चक्षुविज्ञेय रूपपाखें थःगु चित्तयात पं ।"

श्रोत्रविज्ञेय शब्दय् ··· *(पूर्ववत्)* मनोविज्ञेय धर्मय् ··· ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमा बिया थुइके माल धाःसा)* वाःमा ज्वाँय् ज्वाँय् सया च्वंगु बुँइ *(सां द्वहँनं वा नवइ धका)* पाः तया तःम्ह मनू अलसीम्ह लाना च्वनी । अन साद्वहँवया उगु पाके जूगु ज्वाँय् ज्वाँय् सया च्वंगु वामा प्वाः त्यंक नया वनीगु खः । भिक्षुपिं ! थुकथं सुं गुम्ह अज्ञ पृथक्जन खूगु स्पर्शआयतनय् असंयत जुइवं न्यागू कामगुणय् खुल्लमखुल्ला मतवाला जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया बिया थुइके माल धाःसा)* वाःमा ज्वाँय् ज्वाँय् सया च्वंगु बुँइ पाः तया तःम्ह मनू चलाखम्ह लाना च्वनी । अन साद्वहँ वया उगु पाके जूगु ज्वाँय् ज्वाँय् सया च्वंगु वामा नये धका वःम्हसित *(वामा नये हे मलानिबले)* वयागु न्हासय् खिपतं चिना तःगु खिप ज्वना बुं पितहया वयात कथिं दाये फक्व दाया तोता छ्वइ ।"

"भिक्षुपिं ! निकोगु पटकय् नं ··· दाये फक्व दाया तोता छ्वइ ।"

"भिक्षुपिं ! स्वकोगु पटकय् नं वं दाये फक्व दाया तोता छ्वइ । भिक्षुपिं ! गुबले उम्ह सा वा द्वहँ गामय् वा जंगल चाहिला च्वनी अथवा फयतुना च्वनी परन्तु आः हाकनं उगु बुँइ गुबलें वया वामा नवइ मखुत । वयात कथिं दाःगु बराबर वं लुमंका तइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुबले उम्ह भिक्षु खूगु स्पर्श-आयतनय् सीधा जुया च्वन धाःसा व आध्यात्मय् च्वनी अथवा फये तुना च्वनी । वयागु चित्त एकाग्र

समाधी योग्यम्ह हे जुइ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया बिया कने माल धाःसा)* सुं जुजुं अथवा मन्त्रीं न्हापा वीणायागु सः न्यना तःगु दइ मखु। वं वीणायागु सः ताइ। वं थथे धाइ – अरे ! थ्व गजागु सः खः, गपाय्‌सकं बांलागु खः, गपाय्‌सकं न्यने यइपुगु खः, थपाय्‌सकं मोहित याना बिइगु, थपाय्‌सकं मूर्च्छित याना बिइगु, थपाय्‌सकं चित्त आकर्षकगु !

वयात मनूतय्‌सं कनी – 'भाजु ! थ्व वीणा धयागुया सः खः गुगु ··· थपाय्‌सकं चित्त आकर्षकगु खः।'

वं थथे धाइ – 'अथे जूसा वीणा कया हिं।'

मनूतय्‌सं वयात वीणा कया हया बिइ अले धाइ – भाजु ! थ्व व हे वीणा खः गुगु ··· थपाय्‌सकं चित्त आकर्षकगु खः।

वं थथे धाइ – 'जित वीणा आवश्यक मदु, जित ला थ्वया सः जक माःगु दु।'

मनूतय्‌सं वयात कनी, – भाजु ! वीणायाके अनेक सरसाजाम दु। अन सरसाजाम मिले जुइवं जक वीणां सः पिहाँ वइ। गथेकि द्रोणी, चर्म *(छ्यंगू)*, दण्ड, उपषेण, तार व वीणा थाइम्ह मनूयागु व्यायाम यागु प्रत्ययं वीणां सः पिहाँ वइ।

वं उगु वीणायात भ्किकु अथवा सच्छिकु त्वाः त्वाः थला बिइ। नचुक स्येंके धुंका चिचीकु टुक्रा टुक्रायात मिं च्याका बिइ। मिं च्याना उकियात नौ याइ। नौ जुइ धुंका उकियात फसय् ब्वयेका छ्वइ अथवा खुसी चुइकः छ्वइ।

वं थथे धाइ – अरे ! वीणा ध्यले मदुगु वस्तु जुया च्वन ! मनूत थुकिया ल्यू ल्यू बेकारय् मुग्ध जुया च्वन।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं गुबले तक रूपयागु गति दइ उबले तक रूपयागु खोज याइ। वेदना ···। संज्ञा ···। संस्कार ···। विज्ञान ···। थुकथं, वयाके अहंकार *(जि दु धयागु अहंकार)*, ममकार *(जिगु खः धयागु अहंकार)*, अस्मिता नं दइ मखुत।

२४७. छप्पाणकोपम-सुत्त

२५३. "भिक्षुपिं ! गथेकि पाके जूगु घाःया घालं जाःगु म्ह दुम्ह मनू वाच्या वाच्यां च्वंगु भ्यातनाः दुगु जंगलय् दुहाँ वनी। वयागु पाली तःले कुश घाँस अथवा कँथं सुइ। पाके जूगु घालं याना भ्फन हे तःसकं स्याइ। भिक्षुपिं ! थुकथं वं आपालं दुःख कष्टया कारणं याना स्याः चाइ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुं भिक्षु गामय् अथवा अरण्यय् च्वं च्वनी, अन उम्ह भिक्षुयात सुनानं वयात थथे खँल्हाइ – थ्वं थथे याना बिल, थ्वयागु चाल चलन स्वभाव थजागु खः, थुम्ह नीच गांया निर्तिं कं समानम्ह खः। थुकथं खँ न्यना वयाके दुगु संयम अथवा असंयमयात सिइका कायेमाः।

"भिक्षुपिं ! गुकथं असंयम जुइ ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं चक्षुं योगु रूप खना *(स्वया)* उकि प्रति मूर्च्छित जुइ, मयोगु रूपयात खना खिन्न जुइ। वं आत्मचिन्तन मयासे चंचल चित्त तया च्वं च्वनी। वं

चेतोविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात गथे खः अथे सिइ मखु। वयाके गुगु पापमय अकुशल धर्मत दया वइगु खः उपिं ल्यं मदय्क निरुद्ध जुया वनी मखु। श्रोत ⋯। घ्राण ⋯। जिह्वा ⋯। काय ⋯। मन ⋯।"

"भिक्षुपिं! गथेकि सुं छम्ह मनुखं खुम्ह प्राणीपिंत ज्वना हया विभिन्न थासय् तया खिपतं न्याक चिना तया तइ। ताहायात ज्वना खिपतं न्याक चिना तइ। गोंजुयात ज्वना खिपतं न्याक चिना तइ। भ्रंगयात[१६] ज्वना न्याक चिना तइ। खिचायात ज्वना न्याक चिना तई। ध्वंयात ज्वना न्याक चिना तइ। माकःयात ज्वना न्याक चिना तइ।"

थुमित खिपतं न्याक चिना मेगु खिप च्वका फुक्क छथासं न्याक गथः चिना तोता बिइ। भिक्षुपिं! अनंलि, उपिं खुम्ह प्राणीपिं थःथःगु थासय् वने मास्ते वय्की। ताहा *(इमुचां दय्का तःगु)* चाद्वोय् दुहां वने मास्ते वय्की, गोंजु लखय् दुहाँ वने मास्ते वय्की, भ्रंग आक्सय् ब्वया बेपत्ता जुइक ब्वया वने मास्ते वय्की, खिचा गामय् ब्वाँये वने मास्ते वय्की, ध्वं मसानय् वने मास्ते वय्की। माकः जंगलय् तिंग न्हुया वने मास्ते वय्की।

"भिक्षुपिं! गुबले सकलें थुकथं चिना तःगुलिं *(कोशीस याःगु कारणं)* त्यानु चाइ, उबले बमलापिं दक्व इपिं मध्ये दकले बःलाम्हसिया ल्यू ल्यू वनी, इपिं सकलें बःलाम्हसिया वशे लाइ।"

"भिक्षुपिं! अथे हे तुं, गुम्हसियाके कायगता-स्मृति बांलाक भाविता याःगु दइ मखु, बारम्बार अभ्यास याःगु दइ मखु, वयात चक्षुं योगु रूपपाखे यंकेत स्वइ, मयोगु रूपपाखें लिचीइकेत स्वइ। ⋯ *(पूर्ववत्)* ⋯। मनं योगु धर्म *(मनविषय)* पाखे यंकेत स्वइ, मयोगु मनपाखे लिचीइकेत स्वइ। भिक्षुपिं! थुकथं असंयत जुइ।"

"भिक्षुपिं! गुकथं संयम जुइ? भिक्षुपिं! थन भिक्षुं चक्षुं योगु रूप खना *(स्वया)* उकि प्रति मूर्च्छित जुइ मखु, मयोगु रूपयात खना नं खिन्न जुइ मखु। वं आत्म-चिन्तन याना अप्रमत्त चित्त तया च्वं च्वनी। वं चेतोविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात गथे खः अथे सिइ। वयाके गुगु पापमय अकुशल धर्मत दया वइगु खः इपिं ल्यं मदय्क निरुद्ध जुया वनी। श्रोत ⋯। घ्राण ⋯। जिह्वा ⋯। काय ⋯। मन ⋯।"

"भिक्षुपिं! गथेकि *(उपमाया निति)* सुं छम्ह मनुखं खुम्ह प्राणीपिंत ज्वना हया विभिन्न थासय् खिपतं न्याक चिना तया तइ। ताहायात ⋯। गोंजुयात ⋯। भ्रंगयात ⋯। खिचायात ⋯। ध्वंयात ⋯। माकःयात ज्वना न्याक चिना तइ।"

थुमित खिपतं न्याक चिना मेगु खिप च्वका फुक्क छथाय् थामय् न्याक गथः चिना तोता बिइ। भिक्षुपिं! अनंलि, उपिं खुम्ह प्राणीपिं थःथःगु थासय् वने मास्तेवय्की। ताहा चाद्वोय् दुहाँ वने मास्ते वय्की, गोंजु लखय् दुहाँ वने मास्ते वय्की, भ्रंग आक्सय् ब्वया बेपत्ता जुइक ब्वया वने मास्ते वय्की, खिचा गामय् ब्वाँये वने मास्ते वय्की, ध्वं मसानय् वने मास्ते वय्की। माकः जंगलय् तिंग न्हुया वने मास्ते वय्की।

"भिक्षुपिं! गुबले सकलें थुकथं थामय् चिना तःगुलिं *(कोशीस याःगु कारणं)* त्यानु चाइ, परन्तु इपिं सुं गनं मेथाय् वने फइ मखु।

"भिक्षुपिं! अथे हे तुं, गुम्हसियाके कायगता-स्मृति बांलाक भाविता याःगु दइ, बारम्बार अभ्यास याःगु दइ, वयात चक्षुं योगु रूपपाखे यंकेत स्वइ मखु, मयोगु रूपपाखें चिलीइकेत नं स्वइ मखु। ⋯

१६ किसियागु स्वथें दुम्ह भ्रंग – अट्ठकथा।

(पूर्ववत्) ··· । मनं योगु धर्मपाखे यंकेत स्वइ मखु, मयोगु धर्मपाखें लिचीइकेत नं स्वइ मखु । भिक्षुपिं ! थुकथं संयम *(संयत)* जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! क्वातुसे च्वंगु की *(खिल)* अथवा थां *(खम्भ, थम्भ)* धयागुया अभिप्राय खः कायगता-स्मृति । भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं स्यना कायेमाः – कायगतास्मृतियागु भावना याये, बारम्बार अभ्यास याये, ··· अनुष्ठान याये, परिचय दय्का तये ··· ।"

२४८. यवकलापि-सुत्त

२५४. "भिक्षुपिं ! गथेकि तछ्वःमा प्यकालँया दथुइ तया तःगु दइ । अनंलि खुम्ह मनूत ल्हाती कथी ज्वना वइ । इमिसं खुपु कथिं तछ्वःमायात दाये फक्व दाया चुते याइ । भिक्षुपिं ! तछ्वःमायात इमिसं गुलि फत उति ततःसकं दाइ । अनंलि न्हेम्हम्ह मनू नं ल्हाती कथि ज्वना उगु तछ्वमायात न्हेगू कथिं नं तःसकं चुते याना दाइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अज्ञ पृथक्जनं प्रिय-अप्रिय रूपं चक्षुइ दाइ । ··· प्रिय-अप्रिय धर्म मनयात दाइ । भिक्षुपिं ! यदि उम्ह अज्ञ पृथकजनं अभ्र नं भविष्यय् जन्म कया च्वनेगु इच्छा यात धाःसा थुकथं उम्ह मूर्ख *(मोघपुरुष)* यात हानं नं भ्रन हे दाइ गथे उगु तछ्वमायात उगु न्हेगूगु कथिं दाःगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा *(पूर्व)* कालय् देव व असुरपिनि बिचय् संग्राम जुल । अनंलि, भिक्षुपिं ! असुरेन्द्र वेपचितिं असुरपिंत आमन्त्रित यात – "मारिष ! यदि थ्व देवासुर संग्रामय् असुरपिनि विजय जुल, देवपिनि पराजय जुल धाःसा देवेन्द्र शक्रयात न्यागूगु बन्धनं गःपतय् चिना[१७] असुरपुरय् हया जिथाय् न्हयोने तये हिं ।"

"भिक्षुपिं ! देवेन्द्र शक्रं नं[१८] त्रयस्त्रिंश लोकयापिं देवपिंत आमन्त्रणा यात – "मारिष ! यदि थ्व देवासुर संग्रामय् देवपिनि विजय जुल, असुरपिनि पराजित जुल धाःसा असुरेन्द्र वेपचितियात न्यागूगु बन्धनं गःपतय् चिना सुधर्मा सभाय् जिथाय् न्ह्योने तये हिं ।"

"भिक्षुपिं ! उगु संग्रामय् देवपिनि विजय व असुरपिनि पराजय जुल ।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, देवपिसं असुरेन्द्र वेपचित्तियात न्यागूगु बन्धनं गःपतय् चिना देवेन्द्र शक्रया सुधर्मासभाय् हल ।"

"भिक्षुपिं ! अन, असुरेन्द्र वेपचित्तियात न्यागू बन्धनं गःपतय् चिना तःगु जुया च्वन । भिक्षुपिं ! गुबलें असुरेन्द्र वेपचित्तियागु मनय् थथे जुइगु खः – थुम्ह असुर अधार्मिक खः, देव धार्मिक खः, जि थुगु देवपुरय् च्वं च्वना, उबले वयागु गःपतय् चिना तःगु न्यागूगु बन्धन कमजोर जुजुं मदया मुक्त जुइगु खः । वं दिव्य न्यागू कामगुण भोग याये खनिगु जुया च्वन । *(हानं)* गुबले वयागु मनय् थथे जुइगु खः – 'थुम्ह असुर धार्मिक खः, देव अधार्मिक खः, जि असुरपुरय् वने त्यना' उबले वयागु गःपतय् चिना तःगु न्यागूगु बन्धन *(भ्रन कस्से जुया)* चिइगु खः । वं दिव्य न्यागू कामगुण भोग याये मखनिगु जुया च्वन ।"

---

१७ न्यागूगु बन्धन गःपतय् चिइगुयात धाइगु खःसा जःगु व खःगु ल्हाति निगू व जःगु व खःगु तुति प्यंगू बन्धन खः ।
१८ थुजागु हे खँ सं. नि. शक्र-संयुत्त, वेपचिति-सुत्त पृ. २४९ स दु ।

"भिक्षुपिं ! वेपचित्तियात चिनातःगु बन्धन छ्वासुगु *(कमजोर)* खः । भिक्षुपिं ! मारयागु बन्धन वया सिंक नं यक्व यक्व कमजोर खः । खाली माने यायेवं जक मारयागु बन्धनय् फँसे जुइगु खः, खाली माने मयाये मात्रं मारयागु बन्धनय् फँसे मजुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! जि खः धका माने यायेवं, थ्व जि खः धका माने यायेवं, जि *(भविष्यय्)* दइ धका माने यायेवं, जि दइ मखु धका माने यायेवं ···, रूप दुम्ह जुये ··· । रूप मदुम्ह जुये ··· , संज्ञा दुम्ह जुये ··· , संज्ञा मदुम्ह जुये ···, न संज्ञा दुम्ह, न संज्ञा मदुम्ह जुये धका माने यायेवं, भिक्षुपिं ! थथे मानेयायेगु *(अर्थात् हलचल यायेगु विचलित जुइगु)* रोग खः, कै खः, घाः खः । भिक्षुपिं ! उकिं हे मनय् अविचलित जुइका छुकियात माने मयासे च्वं च्व ।"

"भिक्षुपिं ! जि खः धका स्फन्दित *(संवेदनशील)* जुइवं ··· *(च्वय्थें)*

"भिक्षुपिं ! जि खः धका म्वाय्क म्वाय्कं हाला जुल धायेवं ··· *(च्वय्थें)*

"भिक्षुपिं ! जि खः धका भुङ्घा अभिमान याना जुइवं, थ्व जि खः ··· जि दइ ···, जि दइ मखु ···। रूप दुम्ह जुये ···, रूप मदुम्ह जुये ··· , संज्ञा दुम्ह जुये ··· , न संज्ञा दुम्ह न संज्ञा मदुम्ह जुये धका भुङ्घा अभिमान याना जुइवं, भिक्षुपिं ! थुकथं भुङ्घा अभिमान यायेगु रोग खः, कै खः, घाः खः । थ्व फुक्व भुङ्घा अभिमान खः । भिक्षुपिं ! छिमिसं अभिमान दुगु चित्त तया च्वं च्वने मज्यू ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं स्यना कायेमाः ।"

आशीविष-वर्ग क्वचाल।

चतुर्थपण्णासक क्वचाल।

सलायतन-संयुत्त क्वचाल।

३६. वेदना-संयुक्त

सगाथा-वर्ग

१. समाधि-सुत्त

१. "भिक्षुपिं ! वेदना *(अनुभव)* स्वथी दु । छु छु स्वथी ? सुखवेदना, दुःखवेदना वं अदुःख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वथी वेदना खः ।"

"समाहितो सम्पजानो, सतो बुद्धस्स सावको ।
वेदना च पजानाति, वेदनानं च सम्भवं ॥

"यत्थ चेता निरुज्झन्ति, मग्गं च खयगामिनं ।
वेदनानं खया भिक्खु, निच्छातो परिनिब्बुतो"॥

"समाहित, संप्रज्ञ, स्मृतिमान बुद्धया श्रावकं वेदनायात स्यू, वेदनायागु उत्पत्तियात नं स्यू,
निरुद्ध जुया वनिगुयात नं स्यू, निरुद्ध जुया वनिगु मार्गयात नं स्यू ।
वेदनायात क्षय यायेधुंका तृष्णारहित जुया उम्ह भिक्षु
निष्णात (=निपुण) व परिनिवृत्तम्ह जुइ ।"[१९]

२. सुख-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! वेदना स्वथी दु । छु छु स्वथी ? सुखवेदना, दुःखवेदना व अदुःख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वथी वेदना खः ।

"सुखं वा यदि वा दुक्खं, अदुक्खमसुखं सह ।
अज्झत्तं च बहिद्धा च, यं किञ्चि अत्थि वेदितं ॥

"सुख वा दुःख वा अदुःख-असुख दुगु
आध्यात्म *(दुनेयागु)* वा बाह्य गुलि नं वेदनात खः ॥

---

१९ भगवान् बुद्धयाथाय् न्ह्योने बहुश्रुतपिं श्राविका उपासिकापिं मध्ये अग्रम्ह खुज्जुतरा उपासिकां न्यना श्यामावती प्रमुख न्यासःम्ह मिसातय्त हानं छका न्यनाथें कंवगु उपदेश संग्रह जुया च्वंगु इतिवुत्तकय् थुगु सूत्र नं गथे खः अथे हे दु । स्वयादिसं न्हापांगु वेदना सूत्र, इतिवुत्तक पृ. ४३ अनु. ।

"एतं दुक्खं ति ञत्वान, मोसधम्मं पलोकिनं ।
फुस्स फुस्स वयं पस्सं, एवं तत्थ विरज्जती"ति ॥

"फुक्कयात दु:ख हे सिइका, लोक भुङ्गा खंका, विनाश जुइगु खंका,
थुकियात स्पर्शयागु कारणं खंका थुकिं विरक्त जुया वनी ।

३. पहान-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! वेदना स्वथी दु । छु छु स्वथी ? सुखवेदना, दु:खवेदना व अदु:ख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वथी वेदना खः ।

"भिक्षुपिं ! सुख जुइगु वेदनायागु रागयात प्रहाण *(तोता छ्वयेमा)* यायेमाः । दु:ख जुइगु वेदनायागु खिन्नता *(=प्रतिघ)* यात प्रहाण यायेमाः । अदु:ख-असुख जुइगु वेदनायागु अविद्यायात प्रहाण यायेमाः । भिक्षुपिं ! गुबले भिक्षु सुख जुइगु वेदनायागु रागयात प्रहाण याइ, दु:ख जुइगु खिन्नता *(प्रतिघ)* यात प्रहाण याइ, अदु:ख-असुख जुइगु वेदनायागु अविद्यायात प्रहाण याइ, भिक्षुपिं ! उबले भिक्षुयात "निरनुसयो" *(=राग अनुशय मदये धुंकुम्ह)*, "सम्मदर्शी" *(ठीक ठीक कथं, तटस्थ खंम्ह)* "अच्छेच्छि तण्ह" *(तृष्णायात त्वा:ल्हाये धुंकूम्ह)* । वं *(फिता प्रकारयागु)* संयोजनयात निर्मल याये धुंकल । बांलाक *(अभि)* मानयात म्हसीका त्यागया दु:खयात अन्त याम्ह जुल ।

"सुखं वेदयमानस्स, वेदनं अप्पजानतो ।
सो रागानुसयो होति, अनिस्सरणदस्सिनो ॥

"सुखवेदनाया अनुभव यायां, वेदनायात सिइके मफुम्ह,
नि:शरण *(मोक्ष)* यात मखंम्हसियाके रागानुशय दइ ।"

"दुक्खं वेदयमानस्स, वेदनं अप्पजानतो ।
पटिघानुसयो होति, अनिस्सरणदस्सिनो ॥

"दु:खवेदनाया अनुभव यायां, वेदनायात सिइके मफुम्ह,
नि:शरणयात मखंम्हसियाके प्रतिघानुशय दइ ।"

"अदुक्खमसुखं सन्तं, भूरिपञ्ञेन देसितं ।
तं चा पि अभिनन्दति, नेव दुक्खा पमुच्चति ॥

"अदु:ख-असुखयात सन्त, भूरिप्राज्ञ *(बुद्धं)* उपदेश बिया बिज्यात,
उकियात नं गुम्हसिनं अभिनन्दन याइ, उम्ह गुबलें जुइ मखु दु:खं मुक्त ।"

"यतो च भिक्खु आतापी, सम्पजञ्ञं न रिञ्चति ।
ततो सो वेदना सब्बा, परिजानाति पण्डितो ॥

"गुबले भिक्षु क्लेशयात क्वाकीम्ह*(आतापी, तपे याइम्ह)* सम्प्रजन्य भावयात मतोतिम्ह जुइ
उबले उम्ह पण्डित, सकतां वेदनायात म्हसीका काइ ।"

"सो वेदना परिञ्ञाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो।
कायस्स भेदा धम्मट्ठो, सङ्ख्यं नोपेति वेदगू"ति ॥

"वं वेदनायात म्हसीका, थ्व हे जीवनय् अनास्रव जुया,
धार्मिक पण्डित शरीर तोता सिना वनेवं हानं राग, द्वेष, मोहलय् लाइ मखुत।"

४. पाताल-सुत्त

४. अज्ञ *(अश्रुतवान्)* पृथक्जनं थथे धाइगु खः – "महासमुद्रयागु पाताल *(पिंड)* दु। भिक्षुपिं ! अज्ञ पृथक्जनं 'महासमुद्रयागु पाताल दु' धका धायेगु भुट्ठा खः *(अर्थात् मदुगुयात दु धाःगु खः, दुगु हे मखुगुयात धाःगु खः)*। वास्तवय् महासमुद्रय् पाताल धयागु छुं वस्तु मदु।"

"भिक्षुपिं ! पाताल धयागु शारीरिक दुःखवेदनायागु हे अभिप्राय खः।"

"भिक्षुपिं ! अज्ञ पृथक्जन शारीरिक दुःखवेदनां पीडित जुया शोक याइ, दुःख ताइ, दाया दाया ख्वइ, सम्मोहन जुइ। भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'अज्ञ पृथक्जन पातालं थहाँ वये मफुगु', 'बँयात सिइका काये मफुगु' *(अथाह)*।"

"भिक्षुपिं ! पण्डित *(श्रुतवान्)* आर्यश्रावक शारीरिक दुःखवेदनां पीडित जुया शोक याइ मखु ··· सम्मोहन जुइ मखु। भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ। 'आर्यश्रावकं पातालं थहाँ वये फुगु 'बँयात सिइका काये फुगु'।"

"यो एता नाधिवासेति, उप्पन्ना वेदना दुखा।
सारीरिका पाणहरा, याहि फुट्ठो पवेधति ॥

"थुम्हसिनं थःके उत्पन्न दुःखवेदनायात सहयाये मफु,
शारीरिक, प्राण हरे जुइगु वेदनां पीडित जुया म्हखाका च्वनी।

"अक्कन्दति परोदति, दुब्बलो अप्पथामको।
न सो पाताले पच्चुट्ठासि, अथो गाधं पि नाज्झगा ॥

"उम्ह अधीर ख्वइ, ह्वाय् ह्वाय् ख्वइ, ख्वबि हाय्की,
व पातालय् लाना थाह लगे याये फइ मखु।"

"यो चेता अधिवासेति, उप्पन्ना वेदना दुखा।
सारीरिका पाणहरा, याहि फुट्ठो न वेधति।
स वे पाताले पच्चुट्ठासि, अथो गाधं पि अज्झगा"ति ॥

"गुम्हसिनं थःके उत्पन्न दुःखवेदनायात सह याये फु,
शारीरिक, प्राण हरे जुइगु वेदनां पीडित जूसां
म्हखाका च्वनी मखु, उम्ह पातालयागु बँयात सिइका काइ।"

५. दट्ठब्ब-सुत्त[२०]

५. "भिक्षुपिं ! वेदना स्वथी दु । छु छु स्वथी ? सुखवेदना, दुःखवेदना व अदुःख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! सुखवेदनायात *(कथं सुया स्याःगुया)* रूपय् खंकेमाः । दुःखवेदनायात *(कथं सुया)* घाः जूगुया रूपय् खंकेमाः । अदुःख-असुखवेदनायात अनित्यया रूपय् खंकेमाः । भिक्षुपिं ! सुखवेदनायात स्याःगु *(दुःख)* या रूपय् खंका काल धाःसा, वा दुःखवेदनायात घाःया रूपय् खंका काल धाःसा, अदुःख-असुखवेदनायात अनित्यताया रूपय् खंका काल धाःसा, भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुयात धाइ "निरनुसयो", "आर्य समदर्शी" "अच्छेच्छि तण्ह" *(तृष्णायात त्वाः ल्हाये धुकूम्ह)* । वं *(भीता प्रकारयागु)* संयोजनयात निर्मूल याये धुंकल, बांलाक *(अभि)* मानयात म्हसीका त्याग याना दुःखयात अन्त याःम्ह जुल ।"

"यो सुखं दुक्खतो अद्द, दुक्खमद्दक्खि सल्लतो ।
अदुक्खमसुखं सन्तं, अद्दक्खि नं अनिच्चतो ॥

"गुम्हसिनं सुखयात दुःखया रूपय् खंका,
दुःखयात घाःया रूपय् खंका,
अले शान्त अदुःख-असुखयात अनित्यताया रूपय् खंकल धाःसा,

"स वे सम्मद्दसो भिक्खु, परिजानाति वेदना ।
सो वेदना परिञ्ञाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो ।
कायस्स भेदा धम्मट्ठो, सङ्ख्यं नोपेति वेदगू"ति ॥

"उम्ह भिक्षु समदर्शी खः, वेदना म्हस्यूम्ह खः
वेदनायात म्हसिइका थ्व हे जीवनय् अनास्रव जुया
ज्ञानी, धर्मात्मा, शरीर तोता सिइ धुंका राग, द्वेष व मोहलय् लाइ मखुत ।"

६. सल्ल-सुत्त

६. "भिक्षुपिं ! अज्ञ *(अश्रुतवान्)* पृथक्जनं सुखवेदनायागु अनुभव याइ, दुःखवेदनायागु अनुभव याइ, अदुःख-असुखवेदनायागु अनुभव याइ ।"

"भिक्षुपिं ! पण्डित *(श्रुतवान्)* आर्यश्रावकं नं सुखवेदनायागु अनुभव याइ, दुःखवेदनायागु अनुभव याइ, अदुःख-असुखवेदनायागु अनुभव याइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे जूसा पण्डित आर्यश्रावक व अज्ञ पृथक्जनया बिचय् छु फरक दत छु विशेष भेद दत ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल हे भगवान् … ।"

---

२० थ्व हे सूत्र इतिवुत्तक पृ. ४४ स निगूगु वेदना सूत्रकथं दु ।

"भिक्षुपिं ! अज्ञ पृथक्जनं दुःखवेदनां पीडित जुया शोक याइ ··· सम्मोह जुइ । *(थुकथं)* वं निगू प्रकारयागु अनुभव याइ – शारीरिक व मानसिक ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* सुं मनूयात भालां सुइ । वयात मेम्हसिनं मेगु भालां नं सुया बिइ । भिक्षुपिं ! थुकथं वं निगू दुःखद् वेदनायागु अनुभव याइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अज्ञ पृथक्जन दुःखवेदनां पीडित जुया शोक याइ ··· सम्मोह जुइ । थुकथं वं निगू प्रकारयागु अनुभव याइ – शारीरिक व मानसिक । व हे दुःखवेदनां पीडित जुइका कामसुख थःके दय्के ययेकी । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा अज्ञ पृथक्जन कामसुख वाहेक मेगु दुःखं छुटे जुइगु धयागु हे सिइ मखु । कामसुख ययेका वयाके सुखवेदनाय् राग दया वइ । वं अजागु वेदनायागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थरूपं सीमखु । थुकथं, अदुःख-असुखवेदनायागु अविद्या वयाके दया वइ । वं दुःख, सुख, वा अदुःख-असुखवेदनायागु अनुभव आसक्त जुया याइ । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे धाइ अज्ञ पृथक्जन जाति, जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य व उपायासया बन्धनय् लाःगु धका ।"

"भिक्षुपिं ! पण्डित आर्यश्रावक दुःखवेदनां पीडित जुया शोक याइ मखु ··· सम्मोह जुइ मखु । *(थुकथं)* वं छगू जक वेदनायागु अनुभव याइ – शारीरिकयागु, मानसिकयागु मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि सुं मनूयात भालां सुइ । वयात मेम्हसिनं मेगु भालां सुइ मखु । भिक्षुपिं ! थुकथं वं छगू जक दुःखद् वेदनायागु अनुभव याइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं पण्डित आर्यश्रावक दुःखवेदनां पीडित जुया शोक याइ मखु ··· सम्मोह जुइ मखु । थुकथं वं छगू जक शारीरिक वेदनायागु अनुभव याइ – मानसिक मखु । अजागु दुःखवेदनां पीडित जुया खिन्न जुइ मखु । वं दुःखवेदनां पीडित जुइका कामसुख दय्के ययेकी मखु । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा पण्डित आर्यश्रावक कामसुख वाहेक मेगु दुःखं छुटे जुइगु उपाय सिइका काइ । कामसुख मयोसा नं वयात सुखवेदनाय् राग दया वइ मखु । व अजागु वेदनायागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सी । थुकथं अदुःख-असुखवेदनायागु अविद्या वयाके दया वइ मखु । वं दुःख, सुख वा अदुःख-असुखवेदनायागु अनासक्त जुया याइ । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'पण्डित आर्यश्रावक जाति, जरा, मरण, शोक, परिदेव, दौर्मनस्य व उपायासया बन्धनय् मलाःगु, धका । भिक्षुपिं थुकथं *(वेदना यायेगुली)* पण्डित आर्यश्रावक व अज्ञ पृथकजनया बिचय् फरक दु, विशेष भेद दुगु जुया च्वन ।"

"न वेदनं वेदयति सपञ्ञो, सुखं पि दुक्खं पि बहुस्सुतो पि ।
अयं च धीरस्स पुथुज्जनेन, महा विससो कुसलस्स होति ॥

"सङ्खातधम्मस्स बहुस्सुतस्स, विपस्सतो लाकेमिमं परं च ।
इट्ठस्स धम्मा न मथेन्ति चित्तं, अनिट्ठतो नो पटिघातमेति ॥

"तस्सानुरोधा अथवा विरोधा, विधूपिता अत्थगता न सन्ति ।
पदं च ञत्वा विरजं असोकं, सम्मा पजानाति भवस्स पारगू"ति ॥

"प्रज्ञावान बहुश्रुत सुख वा दुःखवेदनायागु अनुभवया चक्रय् लाइ मखु,
धीर पुरुष व पृथक्जनया बिचय् थ्व हे तःधंगु भेद दु ।
पण्डित, गुम्हसिनं धर्मयात म्हसी धुंकल,
लोकयात व उकियात पार जुइगु खँयात खंके धुंकल,

वयागु चित्तयात अभीष्ट धर्मं विचलित याये फइ मखुत,
अनिष्ट धर्मं नं व खिन्न जुइ मखुत।

"वया य:सां अथवा मय:सां
फुइ धुंकल, मदये धुंकल, गुबलें दइमखु *(शोक)*,
निर्मल, शोकरहित पदयात सिइका
संसार पार जुइगु खँ वं बांलाक सिइका काल।

७. पठमगेलञ्ञ-सुत्त

७. छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, भगवान् सन्ध्या समयय् ध्यानं दना गन ग्लानशाला *(रोगीत च्वनिगु थाय्, Sick-ward, अस्पताल ?)* दु अन बिज्यात। बिज्याना लाया त:गु आसनय् फेतुना बिज्यात। फेतुना भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं! भिक्षु स्मृतिमान व सम्प्रजन्य जुया थ:गु समययागु प्रतीक्षा या। थ्व हे जिगु अनुशासन *(थौंम्हिगया भाषां शिक्षा)* ख:।"

"भिक्षुपिं! भिक्षु गुकथं स्मृतिमान जुइगु ? भिक्षुपिं! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमल *(आस्रव)* यात छ्वयके फूगु सम्यक् प्रधान वीर्य दुम्ह स्मृतिमान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् *(न्यागू उपादानस्कन्धय्)* लोभ *(अभिध्या)* व दौर्मनस्य *(दोष)* यात हटे याना विहार याना च्वनी। वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनी। चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनी। भिक्षुपिं! थुकथं भिक्षु स्मृतिमान जुइ।"

"भिक्षुपिं! भिक्षु गुकथं सम्प्रजन्य जुइ ? भिक्षुपिं! थन भिक्षु न्ह्योज्यां वनेबले, न्ह्योज्या वना धका सम्प्रजन्य जुया *(चायका सिइका सचेत जुया)* च्वनी। तप्यंक स्वयेबले, बेथां स्वयेबले सम्प्रजन्य जुया च्वनी। संघाटि, पात्र, चीवर धारण यायेबले सम्प्रजन्य जुया च्वनी। नयेबले, त्वनेबले, न्ह्ययेबले, सवा कायेबले सम्प्रजन्य जुया याइ। वनेबले, दनेबले, फय्तुइबले, गोतुलेबले, न्ह्यलं चाय्केबले खँ ल्हाना च्वनेबले, सुंक च्वनेबले सम्प्रजन्य जुया याइ। भिक्षुपिं! थुकथं भिक्षु सम्प्रजन्य जुइ।"

"भिक्षुपिं! भिक्षु स्मृतिमान व सम्प्रजन्य जुया थ:गु समययागु प्रतीक्षा या। थ्व हे जिगु अनुशासन *(शिक्षा)* ख:।"

"भिक्षुपिं! ··· थुकथं विहार याना जुइम्ह भिक्षुयात सुखवेदना उत्पन्न जुइ। वं सिइका च्वनी – जिके थ्व सुखवेदना उत्पन्न जुया च्वन। व छुं प्रत्ययं *(कारणं)* दुगु ख: विनां प्रत्ययं मखु *(धका सिइका काइ)*। छु प्रत्ययं दुगु ? थुगु काययागु प्रत्ययं। थुगु काय अनित्य, संस्कृत *(बने जूगु)* ख:, छुं प्रत्ययं उत्पन्न जूगु ख:। अनित्य व संस्कृत काययागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुखवेदनायात अनित्यानुपश्यी जुया च्वनी, क्षयानुपश्यी जुया च्वनी, व्ययानुपश्यी जुया च्वनी, विरागानुपश्यी जुया च्वनी, निरोधानुपश्यी जुया च्वनी, पटिनिस्सग्गानुपश्सी जुया च्वनी। थुकथं अनित्यानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनेवं वयाके काय व सुखवेदनाय् गुगु राग दइगु ख: व प्रहीण जुया वनी।"

"भिक्षुपिं! ··· थुकथं विहार याना जुइम्ह भिक्षुयात दु:खवेदना उत्पन्न जुइ। वं सिइका च्वनी – जिके थ्व दु:खवेदना उत्पन्न जुया च्वन। व छुं प्रत्ययं दुगु ? थुगु काययागु प्रत्ययं। थुगु काय अनित्य,

संस्कृत खः, छुं प्रत्ययं उत्पन्न जूगु खः । अनित्य व संस्कृत काययागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु दुःखवेदना अनित्यानुपश्यी जुया च्वनी, क्षयानुपश्यी जुया च्वनी, व्ययानुपश्यी जुया च्वनी, विरागानुपश्यी जुया च्वनी, निरागानुपश्यी जुया च्वनी,परिनिस्सगानुपस्सी जुया च्वनी थुकथं अनित्यानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनेवं वयाके काय व दुःखवेदनाय् गुगु प्रतिघ अनुशय दइगु खः व प्रहीण जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! ··· थुकथं विहार याना जुइम्ह भिक्षुयात अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुइ । वं सिइका च्वनी – जिके थ्व अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुया च्वन । व छुं प्रत्ययं दुगु खः विना प्रत्ययं मखु । छु प्रत्ययं दुगु ? थुगु काययागु प्रत्ययं । थुगु काय अनित्य, संस्कृत खः, छुं प्रत्ययं उत्पन्न जूगु खः । अनित्य व संस्कृत काययागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु अदुःख-असुखवेदनाय् गुगु अविद्यानुशय दइगु खः व प्रहीण जुया वनी ।"

यदि वं सुखवेदनायागु अनुभव यात धाःसा वं थ्व अनित्य खः धका सिइका च्वनी । थुकी लगे जुइ मज्यू धका सिइका च्वनी । थुकियात अभिनन्दन याये मज्यू धका सिइका च्वनी ।

यदि वं दुःखवेदनायागु अनुभव यात धाःसा वं थ्व अनित्य खः धका सिइका च्वनी । थुकी लगे जुइ मज्यू धका सिइका च्वनी । थुकियात अभिनन्दन याये मज्यू धका सिइका च्वनी ।

यदि वं अदुःख-असुखवेदनायागु अनुभव यात धाःसा वं थ्व अनित्य खः धका सिइका च्वनी । थुकी लगे जुइ मज्यू धका सिइका च्वनी । थुकियात अभिनन्दन याये मज्यू धका सिइका च्वनी ।

यदि वं सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुख अनुभव याःसां नं अनाशक्त जुया याइ ।

वं शरीरं वगु वेदना अनुभव याना च्वनिबले 'जिं शरीरं वगु वेदना अनुभव याना च्वना' धका सिइका च्वनी । जीविन्तपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वनिबले 'जिं जीवन्तपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वना' धका सिइका च्वनी । सिइ धुंका थुपिं फुक्कं वेदना ख्वाउँसे च्वना वनी धका सिइका काइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* चिकं व इतायागु प्रत्ययं चिकं मत च्याइगु खः । व हे चिकं व इता फुइवं मत सिना वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं शरीरयागु वेदना अनुभव याना च्वनिबले 'जिं शरीरं वगु वेदना अनुभव याना च्वना' धका सिइका च्वनी । जीवन्तपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वनिबले 'जिं जीवन्तपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वना' धका सिइका च्वनी । सिइ धुंका थुपिं फुक्कं वेदना ख्वाउँसे च्वना वनी धका सिइका काइ ।"

८. दुतियगेलञ्ञ-सुत्त

८. छगू समयय् भगवान् वैशाली ··· छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, भगवान् सन्ध्या समयय् ध्यानं दना गन ग्लानशाला दु अन बिज्यात । बिज्याना लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । फेतुना भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! भिक्षु स्मृतिमान व सम्प्रजन्य जुया थःगु समययागु प्रतीक्षा या । थ्व हे जिगु अनुशासन खः ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षु गुकथं स्मृतिमान जुइगु ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमल यात छ्वयके फूगु सम्यक् प्रधान वीर्य दुम्ह स्मृतिमान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना विहार याना च्वनी । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनी । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु स्मृतिमान जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षु गुकथं सम्प्रजन्य जुइ ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु न्ह्योज्यां वनेबले, न्ह्योज्या वना धका सम्प्रजन्य जुया च्वनी । तप्यंक स्वयेबले, बेथां स्वयेबले सम्प्रजन्य जुया च्वनी । संघाटि, पात्र, चीवर धारण यायेबले सम्प्रजन्य जुया च्वनी । नयेबले, त्वनेबले, न्ह्ययेबले, सवा कायेबले सम्प्रजन्य जुया याइ । वनेबले, दनेबले, फय्तुइबले, गोतुलेबले, न्ह्यलं चाय्केबले खँ ल्हाना च्वनेबले, सुंक च्वनेबले सम्प्रजन्य जुया याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु सम्प्रजन्य जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षु स्मृतिंमान व सम्प्रजन्य जुया थःगु समययागु प्रतीक्षा या । थ्व हे जिगु अनुशासन खः ।"

"भिक्षुपिं ! ··· थुकथं विहार याना जुइम्ह भिक्षुयात सुखवेदना उत्पन्न जुइ । वं सिइका च्वनी – जिके थ्व सुखवेदना उत्पन्न जुया च्वन । व छुं प्रत्ययं *(कारणं)* दुगु खः विनां प्रत्ययं मखु *(धका सिइका काइ)* । छु प्रत्ययं दुगु ? थुगु स्पर्शयागु प्रत्ययं । थुगु स्पर्श अनित्य, संस्कृत *(बने जूगु)* खः, छुं प्रत्ययं उत्पन्न जूगु खः । अनित्य व संस्कृत स्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु सुखवेदनायात अनित्यानुपश्यी जुया च्वनी, क्षयानुपश्यी जुया च्वनी, व्ययानुपश्यी जुया च्वनी, विरागानुपश्यी जुया च्वनी, निरोधानुपश्यी जुया च्वनी, पटिनिस्सग्गानुपस्सी जुया च्वनी । थुकथं अनित्यानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनेवं वयाके स्पर्श व सुखवेदनाय् गुगु राग दइगु खः व प्रहीण जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! ··· थुकथं विहार याना जुइम्ह भिक्षुयात दुखवेदना उत्पन्न जुइ । वं सिइका च्वनी - जिके थ्व दुःखवेदना उत्पन्न जुया च्वन । व छुं प्रत्ययं दुगु ? थुगु स्पर्शयागु प्रत्ययं । थुगु स्पर्श अनित्य, संस्कृत खः, छुं प्रत्ययं उत्पन्न जूगु खः । अनित्य व संस्कृत स्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु दुःखवेदना अनित्यानुपश्यी जुया च्वनी, क्षयानुपश्यी जुया च्वनी, व्ययानुपश्यी जुया च्वनी, विरागानुपश्यी जुया च्वनी, निरागानुपश्यी जुया च्वनी,परिनिस्सगानुपस्सी जुया च्वनी थुकथं अनित्यानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनेवं वयाके स्पर्श व दुःखवेदनाय् गुगु प्रतिघ अनुशय दइगु खः व प्रहीण जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! ··· थुकथं विहार याना जुइम्ह भिक्षुयात अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुइ । वं सिइका च्वनी – जिके थ्व अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुया च्वन । व छुं प्रत्ययं दुगु खः विना प्रत्ययं मखु । छु प्रत्ययं दुगु ? थुगु स्पर्शयागु प्रत्ययं । थुगु स्पर्श अनित्य, संस्कृत, छुं प्रत्ययं उत्पन्न जूगु खः । अनित्य व संस्कृत स्पर्शयागु प्रत्ययं उत्पन्न जूगु अदुःख-असुखवेदनाय् गुगु अविद्यानुशय दइगु खः व प्रहीण जुया वनी ।"

(थनया बाँकी खँ पठमगेलञ्ञ-सुत्तय् दुथें ब्वनेगु)

९. अनिच्च-सुत्त

९. "भिक्षुपिं ! थुपिं स्वता वेदना अनित्य, संस्कृत, प्रतीत्यसमुत्पन्न *(कार्य कारणं बने जूगु)*, क्षयधर्मा, व्ययधर्मा, विरागधर्मा व निरोधधर्मा खः । छु छु स्वता ? सुखवेदना, दुःखवेदना, अदुःख-

असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थुपि हे स्वता वेदना अनित्य, संस्कृत, प्रतीत्यसमुत्पन्न क्षयधर्मा, व्ययधर्मा, विरागधर्मा व निरोधधर्मा खः ।"

१०. फस्समूलक-सुत्त

१०. "भिक्षुपिं ! थुपिं स्वता वेदना स्पर्श उत्पन्न जुइ, स्पर्श हे थुकिया मूल *(हा:)* खः, स्पर्श हे थुकिया निदान खः, प्रत्यय खः । छु छु स्वता ? सुखवेदना, दुःखवेदना, अदुःख-असुखवेदना ।"

"भिक्षुपिं ! सुखवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं सुखवेदना उत्पन्न जुइ । व हें सुखवेदनीय स्पर्शयागु निरोधं उकियापाखें उत्पन्न जुइगु सुखवेदना नं निरुद्ध जुइ, शान्त जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! दुःखवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं दुःखवेदना उत्पन्न जुइ । व हे दुःखवेदनीय स्पर्शयागु निरोधं उकिया पाखें उत्पन्न जुइगु दुःखवेदना नं निरुद्ध जुइ, शान्त जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अदुःख-असुख वेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं अदुःख-असुखवेदना उत्पन्न जुइ । व हे अदुःख-असुखवेदनीय स्पर्शयागु निरोधं उकियापाखें उत्पन्न जुइगु अदुःख-असुखवेदना नं निरुद्ध जुइ, शान्त जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* निपु कथियात नापं तया बुबुस्यायेवं उकिइ क्वाजः दया वइ, क्वाना वइ । गुबले थुपिं कथियात फाया बिइवं क्वाजः ख्वाउँया वनी, शान्त जुया वनी । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थुपिं स्वता वेदना स्पर्श हे थुकिया मूल खः, स्पर्श हे थुकिया निदान खः, प्रत्यय खः ।"

सगाथा-वर्ग क्वचाल ।

रहोगत-वर्ग

११. रहोगत-सुत्त

११. सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! एकान्तय् फेतुना ध्यान याना च्वनाबले जिगु मनय् थथे वितर्क जुल – भगवानं स्वंगू वेदनायागु उपदेश बिया बिज्यागु दु – सुखवेदना, दुःखवेदना व अदुःख-असुखवेदना । भगवानं थथे नं आज्ञा जुया बिज्यागु दु – 'गुलि नं वेदना दु फुक्वसित दुःख हे सम्भे जुइमाः । *(थुकथं)* भगवानं गुलि नं वेदना दु फुक्वसित दुःख हे सम्भे जुइमाः धका छु अर्थं *(छाय्)* आज्ञा जुया बिज्यागु जुइ ?'

"साधु, साधु भिक्षु ! स्वंगू वेदना दु धका कनागु दु – सुखवेदना, दुःखवेदना, अदुःख-असुखवेदना। थुपिं स्वंगू वेदना दु धका कनागु दु । भिक्षु ! गुलि नं वेदना दु फुक्वसित दुःख हे सम्भे जुइमा धका नं धयागु दु । व छायधाःसां जिं *(थ्व खँ)* संस्कारयागु अनित्यतायात लक्ष्यय् तया धयागु खः । भिक्षु ! जि थ्व संस्कारयागु क्षय-स्वभाव, व्यय-स्वभाव, विराग-स्वभाव, निरोध-स्वभाव, व विपरिणाम *(परिवर्तनशील)* - स्वभावयात लक्ष्यय् तया गुलि नं वेदना दु फुक्वसित दुःख हे सम्भे जुइमाः धका धयागु खः ।"

"भिक्षु ! जिं छसिंकथं संस्कारयागु निरोध जुइ धका कनागु दु । प्रथमध्यान प्राप्त जूम्हसिके वाणी निरुद्ध जुइ । द्वितीयध्यान प्राप्त जूम्हसिके वितर्क व विचार निरुद्ध जुइ । तृतीयध्यान प्राप्त जूम्हसिके प्रीति निरुद्ध जुइ । चतुर्थध्यान प्राप्त जूम्ह सिके आश्वासप्रश्वास निरुद्ध जुइ । आकाशानन्त्यायतन प्राप्त जूम्हसिके रूप-संज्ञा निरुद्ध जुइ । विज्ञानानन्त्यायतन प्राप्त जूम्हसिके आकाशानन्त्यायतन-संज्ञा निरुद्ध जुइ । आकिञ्चन्यायतन प्राप्त जूम्हसिके विज्ञानानन्त्यायतन-संज्ञा निरुद्ध जुइ । नैवसंज्ञानासंज्ञा प्राप्त जूम्हसिके आकिञ्चन्यायतन-संज्ञा निरुद्ध जुइ । संज्ञावेदयित निरोध प्राप्त जूम्हसिके संज्ञा व वेदना निरुद्ध जुइ। क्षीणास्रव भिक्षुयाके राग निरुद्ध जुइ, द्वेष निरुद्ध जुइ, मोह निरुद्ध जुइ ।"

"भिक्षु ! जिं छसिंकथं संस्कारयागु शान्त जुइ धका कनागु दु । प्रथमध्यान प्राप्त जूम्हसिके वाणी शान्त जुइ । ··· *(पूर्ववत्)* ··· । क्षीणास्रव भिक्षुयाके राग, द्वेष व मोह शान्त जुइ ।"

"भिक्षु ! प्रश्रब्धि खूगु दु । प्रथमध्यान प्राप्त जूम्हसिके वाणी प्रश्रब्धि जुइ । द्वितीयध्यान प्राप्त जूम्हसिके वितर्क व विचार प्रश्रब्धि जुइ । तृतीयध्यान प्राप्त जूम्हसिके प्रीति प्रश्रब्धि जुइ । चतुर्थध्यान प्राप्त जूम्हसिके आश्वासप्रश्वास प्रश्रब्धि जुइ । संज्ञावेदयित निरोध प्राप्त जूम्हसिके संज्ञा व वेदना प्रश्रब्धि जुइ । क्षीणास्रव भिक्षुयाके राग, द्वेष व मोह प्रश्रब्धि जुइ ।"

१२. पठमआकास-सुत्त

१२. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* आकाशय् विविध प्रकारयागु वायु *(फय्)* बगे जुइ । पूर्वयागु वायु बगे जुइ । पश्चिमयागु ··· । उत्तरयागु ··· । दक्षिणयागु ··· । धू दुगु फय् ··· । क्वाःगु फय् ··· । बुल्लुं वगु फय् ··· । तुफान फय् नं बगे जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थुगु शरीरय् विविध प्रकारयागु वेदना उत्पन्न जुइ । सुखवेदना नं उत्पन्न जुइ । दुःखवेदना नं उत्पन्न जुइ । अदुःख-असुखवेदना नं उत्पन्न जुइ ।"

"यथा पि वाता आकासे, वायन्ति विविधा पुथू ।
परत्थिमा पच्छिमा चा पि, उत्तरा अथ दक्खिणा ॥

"गथे आकाशय् नाना प्रकारयागु फय् बगे जुइगु खः
पूर्वयागु, पश्चिमयागु, उत्तरयागु व दक्षिणयागु ।

"सरजा अरजा च पि, सीता उण्हा च एकदा ।
अधिमत्ता परित्ता च, पुथू वायन्ति मालुता ॥

"धू दुगु वा मदुगु गुबलें गुबलें शीत व उष्ण,
बुल्लु वइगु व तुफान फय् तरह तरहयागु फय् वइ ।

"सुखदुक्खसमुप्पत्ति, अदुक्खमसुखा च या।
तथेविमास्मिं कायस्मि, समुप्पज्जन्ति वेदना॥

"अथे हे तुं, थुगु शरीरय् नं वेदना उत्पन्न जुइ
दुःख दुगु, सुख दुगु, नदुःख-नसुख दुगु।"

"यतो च भिक्खु आतापी, सम्पजञ्ञं न रिञ्चति।
ततो सो वेदना सब्बा, परिजानाति पण्डितो॥

"गुबले क्लेशयात छ्वइकीम्ह भिक्षु सम्प्रज्ञ उपधि रहितम्ह जुइ
उवले व पण्डितं सकतां वेदनायात सिइका काइ।

"सो वेदना परिञ्ञाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो।
कायस्स भेदा धम्मट्ठो, सङ्ख्यं नोपेति वेदगू"ति॥

"वेदनायात सिइका, थ्व हे जीवनय् अनास्रव जुइ,
थुजागु धर्म स्यूम्हं, थः सिइ धुंका रागादि प्राप्त याइ मखुत।

१३. दुतियआकास-सुत्त

१३. "भिक्षुपिं! गथेकि *(उपमाया नितिं)* आकाशय् विविध प्रकारयागु वायु *(फय्)* बगे जुइ। पूर्वयागु वायु बगे जुइ। पश्चिमयागु … पूर्ववत् … तुफान फय् नं बगे जुइ।"

"भिक्षुपिं! अथे हे तुं, थुगु शरीरय् विविध प्रकारयागु वेदना उत्पन्न जुइ। सुखवेदना …, दुःखवेदना …, अदुःख-असुखवेदना नं उत्पन्न जुइ।"

१४. अगार-सुत्त

१४. "भिक्षुपिं! गथेकि *(उपमाया नितिं)* छगू आगन्तुकशाला *(=धर्मशाला)* दु। अन पूर्व दिशां वइपिं मनूत वया वास च्वं वइ। पश्चिम …। उत्तर …। दक्षिण …। क्षत्रिय नं वया वास च्वं वइ। ब्राह्मण नं …। वैश्य नं …। शूद्र नं …।"

"भिक्षुपिं! अथे हे तुं, थुगु शरीरय् विविध प्रकारयागु वेदना उत्पन्न जुइ। सुखवेदना नं उत्पन्न जुइ। दुःखवेदना नं उत्पन्न जुइ। अदुःख-असुखवेदना नं उत्पन्न जुइ।"

सकाम *(=सामिस)* सुखवेदना नं उत्पन्न जुइ, सकाम दुःखवेदना नं उत्पन्न जुइ, सकाम अदुःख-असुखवेदना नं उत्पन्न जुइ।

निष्काम *(निरामिस)* सुखवेदना नं उत्पन्न जुइ। निष्काम दुःखवेदना नं उत्पन्न जुइ। निष्काम अदुःख-असुखवेदना नं उत्पन्न जुइ।

१५. पठमआनन्द-सुत्त

१५. अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन, वना ··· छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! वेदना धयागु छु खः ? वेदनायागु समुदय छु खः ? वेदनायागु निरोध छु खः ? वेदना निरोधगामी मार्ग छु खः ? वेदनायागु आस्वाद छु खः ? वेदनायागु दोष छु खः ? वेदनायागु निःशरण *(मोक्ष)* छु खः ?

"आनन्द ! वेदना स्वथी दु । सुख, दुःख, अदुःख-असुख । आनन्द ! थ्वयात हे धाइ वेदना । स्पर्शयागु समुदयं वेदनायागु समुदय दइ, स्पर्शयागु निरोधं वेदनायागु निरोध जुइ । थ्व आर्यअष्टांगिक मार्ग हे वेदना निरोधगामी मार्ग खः । गुगु कि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । गुगु वेदनायागु प्रत्ययं सुख-सौमनस्य दइगु खः व हे वेदनायागु आस्वाद खः । वेदना अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः, व हे वेदनायागु दोष खः । गुगु वेदनायागु छन्दरागयागु प्रहाण खः व हे वेदना पाखें निःशरण खः ।"

"आनन्द ! जिं छसिंकथं संस्कारयागु निरोध जुइ धका कनागु दु । प्रथमध्यान प्राप्त जूम्हसिके वाणी निरुद्ध जुइ । द्वितीयध्यान प्राप्त जूम्हसिके वितर्क व विचार निरुद्ध जुइ । तृतीयध्यान प्राप्त जूम्हसिके प्रीति निरुद्ध जुइ । आकाशानन्त्यातन प्राप्त जूम्हसिके रूपसंज्ञा निरुद्ध जुइ । विज्ञानानन्त्यायतन प्राप्त जूम्हसिके आकाशानन्त्यायतन-संज्ञा निरुद्ध जुइ । आकिञ्चन्यायतन प्राप्त जूम्हसिके विज्ञानन्त्यायतन-संज्ञा निरुद्ध जुइ । संज्ञावेदयित निरोध प्राप्त जूम्हसिके संज्ञा व वेदना निरुद्ध जुइ । क्षीणास्रव भिक्षुयाके राग, द्वेष व मोह निरुद्ध जुइ ।"

"आनन्द ! जिं छसिंकथं संस्कार शान्त जुइ धका कनागु दु । प्रथमध्यान प्राप्त जूम्हसिके वाणी शान्त जुइ । ··· *(पूर्ववत्)* ··· । क्षीणास्रव भिक्षुयाके रागं, द्वेष व मोह शान्त जुइ ।"

"आनन्द ! प्रश्रब्धि खूगु दु । प्रथमध्यान प्राप्त जूम्हसिके वाणी प्रश्रब्धि जुइ । ··· *(पूर्ववत्)* ··· । क्षीणास्रव भिक्षुयाके राग, द्वेष व मोह प्रश्रब्धि जुइ ।"

१६. दुतियआनन्द-सुत्त

१६. अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "आनन्द ! वेदना धयागु छु खः ? वेदनायागु समुदय छु खः ? वेदनायागु निरोध छु खः ? वेदना निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* छु खः ? वेदनायागु आस्वाद छु खः ? वेदनायागु दोष छु खः ? वेदनायागु निःशरण छु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्याः, धर्मया नायक भगवान् हे जुया बिज्याः, भगवानं हे थ्व खँ आज्ञा जुया बिज्यासा असल जुइ । भगवान्याके न्यनाथें तुं जिपिं भिक्षुपिंसं धारण याये ।"

"आनन्द ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।"

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"आनन्द ! वेदना स्वथी दु । सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना । आनन्द ! थ्वयात हे धाइ वेदना । … *(पूर्ववत् सूत्र)*।

१७. पठमसम्बहुल-सुत्त

१७. अनंलि, छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! वेदना धयागु छु खः ? वेदनायागु समुदय छु खः ? वेदनायागु निरोध छु खः ? वेदना निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* छु खः ? वेदनायागु आस्वाद छु खः ? वेदनायागु दोष छु खः ? वेदनायागु निःशरण छु खः ?

"भिक्षुपिं ! वेदना स्वथी दु । सुख, दुःख अदुःख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे धाइ वेदना ।"

(बाकी च्वय्यागु सूत्रय्थें)

"भिक्षुपिं ! जिं छसिंकथं संस्कारयागु निरोध जुइ धका कनागु दु । प्रथमध्यान प्राप्त जूम्हसिके वाणी निरुद्ध जुइ ।"

(बाकी ३४-५-२-१ स दुगु सूत्रय् थें)

… क्षीणास्रव भिक्षुयाके राग, द्वेष व मोह प्रश्रब्धि जुइ ।

१८. दुतियसम्बहुल-सुत्त

१८. अनंलि, छथ्व भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन … छखे लिक्क फेतूपिं भिक्षुपिंत भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! वेदना धयागु छु खः ? वेदनायागु समुदय छु खः ? वेदनायागु निरोध छु खः ? वेदना निरोधगामिनी प्रतिपदा छु खः ? वेदनायागु आस्वाद छु खः ? वेदनायागु दोष छु खः ? वेदनायागु निःशरण छु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्याः … *(पूर्ववत्)*

"भिक्षुपिं ! वेदना स्वथी दु । सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे धाइ वेदना । … *(पूर्ववत् सूत्र)* ।"

१९. पञ्चकङ्ग-सुत्त[२१]

१९. अनंलि, पञ्चकङ्ग थपति गन आयुष्मान् उदायी दु, अन वन । वना आयुष्मान् उदायीयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह पञ्चकङ्ग थपतिं आयुष्मान् उदायीयात थथे धाल – "भन्ते उदायी ! भगवानं गोथी वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु ?"

---

२१ थ्व हे सूत्र बहुवेदनीय-सुत्त नामं मज्झिमनिकाय, नेपाल भाषा पृ. ३१३ स दु ।

"थपति ! भगवानं स्वथी वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । सुखवेदना, दुःखवेदना, अदुःख-असुखवेदना । थपति ! भगवानं थुपिं स्वथी वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।"

थथे कंबले पञ्चकङ्ग थपतिं आयुष्मान् उदायीयात थथे धाल – "भन्ते उदायी ! भगवानं स्वथी वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु । भगवानं निथी जक वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु – (१) सुखवेदना व (२) दुःखवेदना । भन्ते ! अदुःख-असुखवेदना धयागु ला भगवानं शान्त प्रणीत सुखवेदनायागु खँ खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।" निकोगु पटक नं आयुष्मान् उदायीं ··· निकोगु पटक नं पञ्चकङ्ग थपतिं ··· स्वकोगु पटक नं आयुष्मान् उदायीं पञ्चकङ्ग थपतियात थथे धया बिज्यात – "थपति ! भगवानं निथी वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु । थपति ! भगवानं स्वथी वेदना हे दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । सुखवेदना, दुःखवेदना, अदुःख-असुखवेदना । थपति ! भगवानं थुपिं स्वथी वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।" स्वकोगु पटक नं पञ्चकङ्ग थपतिं आयुष्मान् उदायीयात थथे धाल – "भन्ते उदायी ! भगवानं स्वथी वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु । भगवानं निथी जक वेदना दु धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । सुखवेदना व दुःखवेदना । भन्ते ! अदुःख-असुखवेदना धयागुला भगवानं शान्तप्रणीत सुखवेदनायागु खँ खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । थुकथं नं आयुष्मान् उदायीं पञ्चकङ्ग थपतियात खँ न्यंके फत न त पञ्चकङ्ग थपतिं हे आयुष्मान् उदायीयात खँ न्यंके फुगु जुल ।

अनंलि, आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् उदायी व पञ्चकङ्ग थपतिया बिचय् जुया च्वंगु थुजागु खँ न्यन । अनंलि आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं पञ्चकङ्ग थपति व आयुष्मान् उदायीया बिचय् गुलि नं खँ जूगु खः व फुक्कं भगवान्यात बिन्ति यात । *(थथे न्यंकेवं आयुष्मान् आनन्दयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –)*.

"आनन्द ! पञ्चकङ्ग थपतिं उदायी भिक्षुयागु खँ अनुमोदन मयाःगु कारण दु, उदायी भिक्षुं पञ्चकङ्ग थपतियागु खँ अनुमोदन मयाःगुया नं कारण दु । आनन्द ! पर्यायद्वारा जिं निथी वेदना दु धका नं कनागु दु । पर्यायद्वारा जिं स्वथी ··· । पयार्यद्वारा जिं न्याथी ··· । पयार्यद्वारा जिं खुथी ··· । पयार्यद्वारा जिं झिंच्याथी ··· । पयार्यद्वारा जिं सच्छि व च्यागू वेदना दु धका नं कनागु दु । आनन्द ! थुकथं जिं पयार्यद्वारा *(विविधाकारं)* धर्मदेशना यानागु दु । आनन्द ! थुकथं पयार्यद्वारा कना तयागु धर्मय् सुनां छम्हं मेम्हसियागु सुभाषित व सुलपित *(खँ)* यात स्वीकार याइ मखु, माने याइ मखु, अनुमोदन याइ मखु धाःसा इमि बिचय् ल्वापु जुइफु, कलह जुइफु, विवाद जुइफु हानं छम्हं मेम्हसित वचन रूपि तीर सुये फु धयागु नं अपेक्षा याये फु । आनन्द ! जिं थुकथं धर्मदेशना यानागु दु । आनन्द ! थुकथं पर्यायरूपं देशना यानागु धर्मय् गुम्हसिनं छम्हं मेम्हसियागु सुभाषित, सुलपित *(खँ)*यात स्वीकार याइ, माने याइ तथा अनुमोदन यात धाःसा इपिं मेलमिलाप जुया सम्मोदन याना, विवाद मयासे, दुरुइ लः मिले जुइथें मिले जुया छम्हं मेम्हसित योगु मिखां स्वया जुइपिं जुया च्वनी धका आशा काये फु ।"

"आनन्द ! थुपिं न्याथी *(पञ्च)* कामगुण दु । छु छु न्याथी ? (१) चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त मनाप,प्रिय रूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः । (२) श्रोतविज्ञेय शब्द दु गुगु इष्ट, कान्त मनाप ··· कामूपसंहित तथा रजनीय खः । (३) घ्राणविज्ञेय गन्ध दु गुगु इष्ट, कान्त मनाप, ··· कामूपसंहित तथा रजनीय खः । (४) जिह्वा विज्ञेय रस दु गुगु इष्ट, कान्त मनाप ··· कामूपसंहित तथा रजनीय खः । (५) कायविज्ञेय स्पर्श दु गुगु इष्ट, कान्त मनाप ··· कामूपसंहित तथा रजनीय खः । आनन्द ! थुपिं हे खः पञ्चकामगुण खः । आनन्द ! गुलि नं पञ्चकामगुणयागु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख सौमनस्य खः उकियात 'कामसुख' धाइ ।"

"आनन्द ! यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात जिं स्वीकार मयाना । व छु कारण ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! अजागु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर मेगु सुख धयागु गजागु खः ? आनन्द थन भिक्षुं अनेक प्रकारया काम विषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क विचार युक्त जूगु विवेकजः प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीतर खः ।"

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात जिं स्वीकार मयाना । व छु कारण ? आनन्द उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! अजागु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर मेगु सुख धयागु गजामु खः ? आनन्द ! हानं भिक्षुं वितर्क विचारयात उपशान्त याना आध्यात्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार रहित समाधिजः प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः ।"

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात जिं नं स्वीकार मयाना । व छु कारण ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! अजागु सुख ··· गजागु खः ? आनन्द ! भिक्षुं प्रीतियात नं त्याग याना ··· तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः।

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात नं जिं स्वीकार मयाना । व छु कारण ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! उगु सुख ··· गजागु खः ? आनन्द ! हानं भिक्षुं सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना ··· चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः ।"

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात नं जिं स्वीकार मयाना । व छु कारण ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! उगु सुख ··· गजागु खः ? आनन्द ! थन भिक्षुं रूपसंज्ञायात अतिक्रमण याना प्रतिघसंज्ञायात अस्तंगम याना नानात्वसंज्ञायात मनसिकार मयासे 'अनन्त आकाश' धका आकाशानन्त्यायतन *(समापत्ति)* प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः ।"

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परमसुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात नं जिं स्वीकार मयाना । व छु कारण ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! उगु सुख ··· गजागु खः ? आनन्द ! थन भिक्षुं सकतां कथंयागु आकाशानन्त्यायतनयात बांलाक विज्ञानन्त्यायतन अतिक्रमण याना 'अनन्त विज्ञान' धका विज्ञानन्त्यायतन *(समापत्ति)* प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः ।"

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात नं जिं स्वीकार मयाना । व छु कारणं ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा

प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! उगु सुख ··· गजागु खः ? थन भिक्षुं सकतां कथंयागु विज्ञानान्त्यायतनयात बांलाक अतिक्रमण याना 'छुं मदु' धयागु आकिञ्चन्यायतन प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः ।"

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात जिं स्वीकार मयाना । व छु कारणं ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! उगु सुख ··· गजागु खः ? आनन्द ! थन भिक्षुं सकतां कथंयागु आकिञ्चन्यायतनयात बांलाक अतिक्रमण याना नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः ।"

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात नं जिं स्वीकार मयाना । व छु कारणं ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! अजागु सुख ··· गजागु खः ? आनन्द ! थन भिक्षुं सकतां कथंयागु आकिञ्चन्यायतनयात बांलाक अतिक्रमण याना नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः ।"

"आनन्द ! हानं यदि सुनानं 'सत्त्वपिंसं भोग याइगु परम सुख सौमनस्य थ्व हे खः' धका धाल धाःसा थ्व खँयात नं जिं स्वीकार मयाना । व छु कारणं ? आनन्द ! उगु सुख स्वया सुन्दरतर तथा प्रणीततर सुख मेगु हे दनी । आनन्द ! अजागु सुख ··· गजागु खः ? आनन्द ! थन भिक्षुं सकतां कथंयागु नैवसंज्ञानासंज्ञायतनयात बांलाक अतिक्रमण याना 'संज्ञावेदयित निरोध धयागु *(समापत्ति)*' प्राप्त याना च्वनी । आनन्द ! थ्व उगु सुख खः गुगु न्हापाया सुख स्वया सुन्दरतर व प्रणीततर खः ।"

"आनन्द ! हानं मेपिं तीर्थीय परिव्राजकपिंसं थथे धाये फु – 'श्रमण गौतम संज्ञावेदयित निरोध नं धया च्वन हानं वं सुखमय नं धया च्वन । व गुकथं जुइ फइ, व गुकथं *(संभव)* जुइ फइ ?' आनन्द ! थथे धाइपिं मेपिं तीर्थिय परिव्राजकपिंत थथे धायेमाः – 'आवुसो ! सुखवेदनायात जक भगवानं 'सुख' धका कना बिमज्याः । आवुसो ! बरु गन गन सुख उपलब्ध जुइ उगु उगुयात तथागतं सुख[२२] धका कना बिज्याः ।"

२०. भिक्खु-सुत्त

२०. "भिक्षुपिं ! पर्यायद्वारा जिं निथी वेदना दु धका नं कनागु दु । पर्यायद्वारा जिं स्वथी ··· । पर्यायद्वारा जिं न्याथी ··· । पर्यायद्वारा जिं खुथी ··· । पर्यायद्वारा जिं भिंच्याथी ··· । पर्यायद्वारा जिं सच्छि व च्यागू वेदना दु धका नं कनागु दु । भिक्षुपिं ! थुकथं जिं पर्यायद्वारा *(विविधाकारं)* धर्मदेशना यानागु दु । भिक्षुपिं ! थुकथं पर्यायद्वारा कना तयागु धर्मय् सुनां छम्हं मेम्हसियागु सुभाषित व सुलपित *(खँ)* यात स्वीकार याइ मखु, माने याइ मखु, अनुमोदन याइ मखु धाःसा इमि बिचय् ल्वापु जुइफु, कलह जुइफु, विवाद जुइफु हानं छम्हं मेम्हसित वचन रूपी तीर सुये फु धयागु नं अपेक्षा याये फु । भिक्षुपिं ! जिं थुकथं धर्मदेशना यानागु दु । भिक्षुपिं ! जिं थुकथं पर्यायरूपं देशना यानागु धर्मय् गुम्हसिनं छम्हं मेम्हसियागु

२२ गुगु गुगु थासय् वेदयित सुख अथवा अवेदयित सुख दइगु खः उपिं सकतांयात निर्दुःख जूगुया कारणं सुख खः धका धाःगु खः – अट्ठकथा ।

सुभाषित, सुलपित *(खँ)* यात स्वीकार याइ, माने याइ तथा अनुमोदन यात धाःसा इपिं मेलमिलाप जुया सम्मोदन याना, विवाद मयासे, दुरुइ लःमिले जुइथें मिले जुया छम्हं मेम्हसित योगु मिखां स्वया जुइपिं जुया च्वनी धका आशा काये फु।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्याथी *(पंच)* कामगुण दु। छु छु न्याथी ? (१) चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित तथा रजनीय खः ··· *(थनया सम्पूर्ण खँ च्वय् वःथें सिइकेगु)* "

··· "भिक्षुपिं ! मेपिं तीर्थीय परिव्राजकपिंसं थथे धायेफु – 'श्रमण ! गौतम संज्ञावेदयित निरोध नं धया च्वन हानं व सुखमय नं धया च्वन। व गुकथं जुइ फइ, व गुकथं *(सम्भव)* जुइ फइ ? भिक्षुपिं ! थथे धाइपिं मेपिं तीर्थिय परिव्राजकपिंत थथे धायेमाः – 'आवुसो ! सुखवेदनायात जक भगवानं 'सुख' धका कना बिमज्याः। आवुसो ! ब्रु गन गन सुख उपलब्ध जुइ उगु उगुयात तथागतं सुख धका कना बिज्याः'।"

रहोगत-वर्ग क्वचाल।

अट्ठसतपरियाय-वर्ग

२१. सीवक-सुत्त

२१. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेलुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, मोलिय सीवक परिव्राजक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवान्नाप कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह मोलिय सीवक परिव्राजकं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "गौतम ! गुलिं श्रमण व ब्राह्मणपिं थुजागु वादीपिं *(सिद्धान्त दुपिं)* थुजागु दृष्टि *(धारणा)* दुपिं दु – मनुखं गुलि नं सुख, दुःख, अथवा अदुःख-असुखवेदना अनुभव याःगु खः व फुक्क थःम्हं यानागु कर्मयागु कारणं हे खः। थुकी छलपोल गौतमयागु छु धापू दु ?"

"सीवक ! थन गुलिं पित्तयागु प्रकोप *(कारणं)* नं वेदना उत्पन्न जुइ। सीवक ! थुकियात ला छं थः स्वयं नं सिइका काये फु। सीवक ! लोकं पित्तयागु प्रकोपं नं गुलिं वेदना उत्पन्न जू धका माने याः।"

"सीवक ! अथे जूगुलिं गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनिगु थुजागु सिद्धान्त व धारणा – मनुखं गुलि नं सुख, दुःख अथवा अदुःख-असुखवेदना अनुभव याःगु खः व फुक्क थःम्हं यानागु कर्मयागु कारणं जक खः धका माने यात धायेवं थःगु नीजि अनुभवया विपरीत *(अःखः)* जू वइ अले लोकं गुगु खँ माने याना तःगु खः उकिया नं विपरीत जू वइ। उकिं हे जि धया उपिं श्रमण ब्राह्मणपिनिसं थुकथं सम्भे जुइगु गलत *(मिथ्या)* खः।[२३]"

---

२३ थुगु सम्बन्धय् जुजु मिलिन्दया न्ह्यसलय् नागसेन भन्तेपाखें छुं व्याख्या सहित लिसः मि.प्र.पृ. १७३-१७७ स दु।

सीवक ! गुलिं कफयागु प्रकोपं नं ··· । गुलिं वायुयागु प्रकोपं नं ··· । गुलिं सन्निपातं नं ··· । गुलिं ऋतु परिवर्तन *(अदलबदल)* जूगु कारणं नं ··· । गुलिं विषम आहारया प्रकोपं *(कारणं)* ··· गुलिं आकाभ्काकां *(खुँ डाकुतय्‌सं हमलाया:थे)* बाह्य प्रकृतिया प्रभावं ··· ।

"सीवक ! गुलिं कर्मयागु प्रकोपं *(कारणं)* वेदना उत्पन्न जुइ । सीवक ! थुकियात ला छं थ: स्वयं नं सिइका काये फु । सीवक ! लोकं कर्मयागु प्रकोपं नं गुलिं वेदना उत्पन्न जू धका माने या: ।"

"सीवक ! अथें जूगुलिं गुलिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनिगु थुजागु सिद्धान्त व धारणा – मनुखं गुलि नं सुख, दु:ख अथवा अदु:ख-असुखवेदना अनुभव या:गु ख: व फुक्क थ:म्हं यानागु कर्मयागु कारणं हे जक ख: धका माने यात धायेवं थ:गु नीजि अनुभवया विपरीत जू वइ अले लोकं गुगु खँ माने याना त:गु ख: उकिया नं विपरीत जूवइ । उकिं हे जिं धया उपिं श्रमण ब्राह्मणपिनिसं थुकथं सम्भ्के जुइगु गलत *(मिथ्या)* ख: ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, मोलिय सीवक परिव्राजकं भगवान्‌यात थथे बिन्ति यात – धन्य ख:, भन्ते ! धन्य ख:, भन्ते ! ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका बिइगुथें ··· *(पूर्ववत्)* ··· थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय्‌ व:म्ह उपासक ख: धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

"पित्तं सेम्हं च वातो च, सन्निपाता उतूनि च ।
विसमं ओपक्कमिकं च, कम्मविपाकेन अट्ठमी"ति ॥

पित्त, कफ व वायु, सन्निपात व ऋतुपरिवर्तन, विषम आहार

व ब्राह्य प्रकृति प्रकोपं, अले उकिइ मध्ये *(छगू)* च्यागूगु कारण ख: कर्म विपाकं ।

२२. अट्ठसत-सुत्त

२२. "भिक्षुपिं ! सच्छि व च्यागू पर्यायुयागु धर्मपर्यायुयागु देशना याये त्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! सच्छि व च्यागू पर्यायुयागु धर्मपर्याय धयागु छु ख: ? भिक्षुपिं ! पर्यायद्वारा जिं निथी वेदना दु धका नं कनागु दु । पर्यायद्वारा स्वथी ··· । पर्यायद्वारा न्याथी ··· । पर्यायद्वारा स्वीखुथी ··· । पर्यायद्वारा सच्छि व च्यागू *(अष्टशत; १०८ गू)* वेदना दु धका नं कनागु दु ।"

"भिक्षुपिं ! निथी वेदना छु छु ख: ? शारीरिक *(कायिक)* व मानसिक *(चेतसिक)* । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, 'निथी वेदना' ।"

"भिक्षुपिं ! स्वथी वेदना छु छु ख: ? सुखवेदना, दु:खवेदना, अदु:ख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, 'स्वथी वेदना' ।"

"भिक्षुपिं ! न्याथी वेदना छु छु ख: ? सुखेन्द्रिय, दु:खेन्द्रिय, सौमनस्येन्द्रिय, दौर्मनस्येन्द्रिय व उपेक्षेन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, 'न्याथी वेदना' ।"

"भिक्षुपिं ! खुथी वेदना छु छु ख: ? चक्षुसंस्पर्शजा वेदना, श्रोतसंस्पर्शजा वेदना, घ्राणसंस्पर्शजा वेदना, जिह्वासंस्पर्शजा वेदना, मन:संस्पर्शजा वेदना । भिक्षुपिं ! थुमित हे धाइ, 'खुथी वेदना' ।"

"भिक्षुपिं ! भिंच्याथी वेदना छु छु खः ? खुथी सौमनस्ययागु विचारं *(हिसावं)*, खुथी दौर्मनस्ययागु विचारं व खुथी उपेक्षायागु विचारं । भिक्षुपिं ! थुमित हे धाइ, 'भिंच्याथी वेदना' ।"

"भिक्षुपिं ! स्वीखुथी वेदना छु छु खः ? खुथी गृहसम्बन्धी *(सांसारिक जीवन सम्बन्धी)* सम्बन्धी सौमनस्य, खुथी गृहसम्बन्धी दौर्मनस्य, खुथी त्यागमय सम्बन्धी दौर्मनस्य, खुथी गृहसम्बन्धी उपेक्षा, खुथी नैष्क्रम्य सम्बन्धी वेदना *(६ x ६ = ३६)* । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, 'स्वीखुथी वेदना' ।"

"भिक्षुपिं ! सच्छि व च्यागू वेदना छु छु खः ? भूतकाल *(अतीतकाल)* या स्वीखूगु वेदना, अनागत कालया स्वीखुगू वेदना व वर्तमान कालया स्वीखुगू वेदना *(याना जम्मा थुपिं सच्छि व च्यागू प्रकारया वेदना खः)* । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, 'सच्छि व च्यागू वेदना' ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व हे खः, सच्छि व च्यागू धर्मपर्याययागु धर्मोपदेशना ।"

२३. अञ्ञतरभिक्खु-सुत्त

२३. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! वेदना धयागु छु खः ? वेदनायागु समुदय छु खः ? वेदनायागु समुदयगामी मार्ग *(प्रतिप्रदा)* छु खः ? वेदनायागु निरोध छु खः ? वेदनायागु आस्वाद छु खः वेदनायागु दोष छु खः ? वेदनायागु निःशरण छु खः ?

"भिक्षु ! वेदना स्वंगू दु – सुख, दुःख व अदुःख-असुख । भिक्षु ! थुमित धाइ 'वेदना' ।"

स्पर्शयागु समुदयं वेदनायागु समुदय जुइ । तृष्णा हे वेदनायागु समुदयगामी मार्ग खः । स्पर्शयागु निरोधं वेदनायागु निरोध जुइ । थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग वेदनायागु निरोधगामी मार्ग खः । गथेकि, सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।

गुगु वेदनायागु प्रत्ययं सुख सौमनस्य उत्पन्न जुइगु खः थ्व हे वेदनायागु आस्वाद खः । वेदनायाके गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील दुगु *(जूगु)* खः व हे वेदनायागु दोष खः । गुगु वेदनायागु छन्दराग प्रहाण खः, थ्व हे वेदनायागु निःशरण खः ।

२४. पुब्ब-सुत्त

२४. "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्त्यो, बोधिसत्त्व जुया च्वनागु बखतय् जिगु मनय् थथे जूगु खः – वेदना धयागु छु खः ? वेदनायागु समुदय छु खः ? वेदनायागु समुदयगामी मार्ग छु खः ? वेदनायागु निरोध छु खः ? वेदनायागु निरोधगामी मार्ग छु खः ? वेदनायागु आस्वाद छु खः ? वेदनायागु दोष छु खः ? वेदनायागु निःशरण छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जित थथे जुल – वेदना स्वंगू दु – सुख, दुःख अदुःख-असुखवेदना ।"

स्पर्शयागु समुदयं वेदनायागु समुदय जुइ। तृष्णा हे वेदनायागु समुदयगामी मार्ग खः। स्पर्शयागु निरोधं वेदनायागु निरोध जुइ। थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग वेदनायागु निरोधगामी मार्ग खः। गथेकि सम्यक्‌दृष्टि ··· सम्यक्‌समाधि।

गुगु वेदनायागु प्रत्ययं सुख सौमनस्य उत्पन्न जुइगु खः थ्व हे वेदनायागु आस्वाद खः। वेदनायाके गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील दुगु खः व हे वेदनायागु दोष खः। गुगु वेदनायागु छन्दराग प्रहाण खः थ्व हे वेदनायागु निःशरण खः।

२५. ञाण-सुत्त

२५. "भिक्षुपिं! थ्व वेदना खः धयागु गुबलें न्हापा न्यने मनंनिगु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल।"

"भिक्षुपिं! थ्व वेदनायागु समुदय खः धयागु गुबलें न्हापा न्यने मनंनिगु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल।"

"भिक्षुपिं! थ्व वेदनायागु समुदय मार्ग धयागु ··· "

"भिक्षुपिं! थ्व वेदनायागु निरोध खः धयागु ··· "

"भिक्षुपिं! थ्व वेदनायागु निरोधगामी मार्ग खः धयागु ··· "

"भिक्षुपिं! थ्व वेदनायागु आस्वाद खः धयागु ··· "

"भिक्षुपिं! थ्व वेदनायागु दोष खः धयागु ··· "

"भिक्षुपिं! थ्व वेदनायागु निःशरणं खः धयागु न्हापां गुबलें मन्यनागु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल।"

२६. सम्बहुलभिक्खु-सुत्त

२६. अनंलि, छथ्व भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल। वया ··· भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! वेदना धयागु छु खः? वेदनायागु समुदय छु खः? वेदनायागु समुदयगामी मार्ग छु खः? वेदनायागु निरोध छु खः? वेदनायागु आस्वाद छु खः? वेदनायागु दोष छु खः? वेदनायागु निःशरण छु खः?

"भिक्षुपिं! वेदना स्वंगू दु– सुख, दुःख व अदुःख-असुखवेदना। भिक्षुपिं! इमित धाइ, 'वेदना'।"

स्पर्शयागु समुदयं वेदनायागु समुदय जुइ। तृष्णा हे वेदनायागु समुदयगामी मार्ग खः। स्पर्शयागु निरोधं वेदनायागु निरोध जुइ। थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग हे वेदनायागु निरोधगामी मार्ग खः। गथेकि समयक्‌दृष्टि ··· सम्यक्‌समाधि।

गुगु वेदनायागु प्रत्ययं सुख सौमनस्य उत्पन्न जुइगु खः थ्व हे वेदनायागु आस्वाद खः । वेदनायाके गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील दुगु *(जूगु)* खः व हे वेदनायागु दोष खः । गुगु वेदनायागु छन्दराग प्रहाण खः, थ्व हे वेदनायागु निःशरण खः ।

२७. पठमसमणब्राह्मण-सुत्त

२७. "भिक्षुपिं ! वेदना स्वंगू दु – सुख, दुःख व अदुःख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं थुपिं स्वंगू वेदनायागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइके मफुत धाःसा, भिक्षुपिं ! इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू । *(उलि जक मखु)* उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं थुपिं स्वंगू वेदनायागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरेणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइका काये फत धाःसा, भिक्षुपिं ! इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो जू । उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ ।"

२८. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

२८. "भिक्षुपिं ! वेदना स्वंगू दु – ··· *(पूर्ववत्)* ।"

२९. ततियसमणब्राह्मण-सुत्त

२९. "भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं वेदनायात मस्यू, वेदनायागु समुदययात मस्यू, वेदनायागु निरोधयात मस्यू, वेदनायागु निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* यात मस्यू ··· *(पूर्ववत्)* "

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं वेदनायात स्यू ··· "

३०. सुद्धिक-सुत्त

३०. "भिक्षुपिं ! वेदना स्वंगू दु – सुख, दुःख व अदुःख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू वेदना खः ।"

३१. निरामिस-सुत्त

३१. "भिक्षुपिं ! सामिष *(=सकाम)* प्रीति दु । निरामिष *(=निष्काम)* प्रीति दु । *(ह्रानं)* निरामिष स्वया निरामिसतर प्रीति दु ।"

सामिष सुख दु । निरामिष सुख दु । निरामिष स्वया निरामिषतर सुख दु ।

सामिष उपेक्षा दु । निरामिष उपेक्षा दु । *(ह्रानं)* निरामिष स्वया निरामिषतर उपेक्षा दु ।

सामिष विमोक्ष दु । निरामिष विमोक्ष दु । *(ह्रानं)* निरामिष स्वया निरामिषतर विमोक्ष दु ।

"भिक्षुपिं ! सामिष प्रीति धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू *(पंच)* काम गुण दु । छु छु न्यागू ? चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप,प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय ··· *(पूर्ववत्)* मनोविज्ञेय धर्म दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय खः । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू कामगुणयागु प्रत्ययं *(कारणं)* प्रीति उत्पन्न जुइ । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, 'सामिष प्रीति' ।"

"भिक्षुपिं ! निरामिष प्रीति धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! भिक्षु ··· विवेकं उत्पन्न जूगु प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वनी । भिक्षु ··· समाधिं उत्पन्न प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वनी । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, निरामिष प्रीति ।"

"भिक्षुपिं ! निरामिष स्वया निरामिषतर प्रीति धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुम्ह क्षीणास्रव भिक्षुयागु चित्त थः थःम्हं चिन्तन याना रागं विमुक्त जूगु दइ, द्वेषं विमुक्त जूगु दइ, मोहं विमुक्त जूगु दइ, वयाके प्रीति उत्पन्न जूगु दइ । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे 'निरामिष स्वया निरामिषतरगु प्रीति' धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! सामिष सुख धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थुपिं पंचकाम गुण दु । छु छु न्यागू ? चक्षुविज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय ··· मनोविज्ञेय धर्म दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे खः पंचकामगुण । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू कामगुणयागु प्रत्ययं सुख उत्पन्न जुइ । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, 'सामिष सुख' ।"

"भिक्षुपिं ! निरामिष सुख धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! भिक्षु ! विवेकं उत्पन्न जूगु प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वनी । ··· समाधिं उत्पन्न जूगु प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वनी । ··· गुकियात पंडितपिंसं स्मृतिमान उपेक्षापूर्वक सुखं च्वनेगु धका धाइगु खः थुजागु तृतीयध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वनी । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'निरामिष सुख' ।"

"भिक्षुपिं ! निरामिष स्वया निरामिषतरगु सुख धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुम्ह क्षीणास्रव भिक्षुयागु चित्त थः थःम्हं चिन्तन याना रागं विमुक्त जूगु दइ, द्वेषं विमुक्त जूगु दइ, मोहं विमुक्त जूगु दइ । भिक्षुपिं ! थुकियात हे 'निरामिष स्वया निरामिषतरगु सुख' धका धाइ ।"

"सामिष उपेक्षा धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू *(पंच)* कामगुण दु । छु छु न्यागू ? चक्षुविज्ञेय रूप दु, गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय ··· मनोविज्ञेय धर्म दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे खः पंचकामगुण । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू कामगुणयागु प्रत्ययं उपेक्षा उत्पन्न जुइ । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ, 'सामिष उपेक्षा' ।"

"भिक्षुपिं ! निरामिष उपेक्षा धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना न्हापां हे सौमनस्य *(मानसिक सुख)*, दौर्मनस्य *(=मानसिक दुःख)* या अन्त याना सुख दुःख

मदुगु उपेक्षाद्वारा स्मृतिपरिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यान प्राप्त याना विहार याना च्वनी । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ, 'निरामिष उपेक्षा' ।"

"भिक्षुपिं ! निरामिष स्वया निरामिषतरगु उपेक्षा धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुम्ह क्षीणास्रव भिक्षुयागु चित्त थः थःम्हं चिन्तन याना रागं विमुक्त जूगु दइ, द्वेषं विमुक्त जूगु दइ, मोहं विमुक्त जूगु दइ । भिक्षुपिं ! थुकियात हे 'निरामिष स्वया निरामिषतरगु उपेक्षा' धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! सामिष विमोक्ष धयागु छु खः ? रूपय् लगे जूगु विमोक्ष सामिष जुइ । ··· । अरूपय् लगे जूगु विमोक्ष निरामिष विमोक्ष जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! निरामिष स्वया निरामिषतरगु विमोक्ष धयागु छु खः ? भिक्षुपिं गुम्ह क्षीणास्रव भिक्षुयागु चित्त थः थःम्हं चिन्तन याना रागं विमुक्त जूगु दइ, द्वेषं विमुक्त जूगु दइ, मोहं विमुक्त जूगु दइ । भिक्षुपिं ! थुकियात हे 'निरामिष स्वया निरामिषतरगु विमोक्ष' धका धाइ ।"

अट्ठसतपरियाय-वर्ग क्वचाल ।

वेदना-संयुत्त क्वचाल ।

३७. मातुगाम-संयुत्त

पेय्याल-वर्ग

१. मातुगाम-सुत्त

१. "भिक्षुपिं ! न्यागू अंग युक्त जुइवं मिसा मिजंयात विलकुल यइ मखु *(एकन्त अमनापो होति)*। छु छु न्यागू ? (१) रूप मदुम्ह जुइ, (२) धन मदुम्ह जुइ, (३) शील मदुम्ह जुइ, (४) आलसी जुइ, (५) गर्भ धारण मयाःम्ह जुइ । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू अंगं युक्त जुइवं मिसा मिजंयात विलकुल यइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! न्यागू अंग युक्त जुइवं मिसा मिजंयात तःसकं यइ । छु छु न्यागू ? (१) रूप दुम्ह जुइ, (२) धन दुम्ह जुइ, (३) शील दुम्ह जुइ, (४) दक्ष जुइ, (५) गर्भ धारण याइम्ह जुइ । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू अंग युक्त जुइवं मिसा मिजंयात तःसकं यइ ।"

२. पुरिस-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! न्यागू अंग युक्त जुइवं मिजं मिसायात विलकुल यइ मखु । छु छु न्यागू ? (१) रूप मदुम्ह जुइ, (२) धन मदुम्ह जुइ, (३) शील मदुम्ह जुइ, (४) आलसी जुइ, (५) गर्भ धारण याके मफुम्ह जुइ । भिक्षुपिं ! थुपिं न्याता अंगं युक्त जुइवं मिजं मिसायात विलकुल यइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! न्यागू अंग युक्त जुइवं मिजं मिसायात तःसकं यइ । छु छु न्यागू ? (१) रूप दुम्ह जुइ, (२) धन दुम्ह जुइ, (३) शील दुम्ह जुइ, (४) दक्ष जुइ , (५) गर्भ धारण याके फूम्ह जुइ । भिक्षुपिं ! थुपिं न्याता अंगं युक्त जुइवं मिजं मिसायात तःसकं यइ ।"

३. आवेणिकदुक्ख-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! मिसातय्‌गु न्यागू दुःख दु गुगु केवल मिसातय्‌सं जक अनुभव याइ, मिजंतय्‌सं मखु । छु छु न्यागू ?"

"भिक्षुपिं ! मिसा थःगु मचा ल्यास्सेयागु आयु दइबले पतिकुलय्‌ *(भातपिं थाय्)* वनी, थःथितिपित तोता वनेमाः । भिक्षुपिं ! मिसाया थ्व न्हापांगु दुःख खः, गुगु केवल मिस्तय्‌सं जक अनुभव याइ, मिजंतय्‌सं मखु ।"

"भिक्षुपिं ! हानं मिसा ऋतुनी जुइ। ··· थ्व निगूगु दुःख ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं मिसा गर्भिनी जुइ। ··· थ्व स्वंगूगु दुःख ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं मिसां मचा बुइकी। ··· थ्व प्यंगू दुःख ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं मिसां थः पुरुषयागु सेवा याये माली। ··· थ्व न्यागूगु दुःख ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे मिसाया थःगु न्यागू दुःख खः गुकियात केवल मिसातय्सं जक अनुभव याइ, मिजंतय्सं मखु।"

४. तीहिधम्मेहि-सुत्त

४. "भिक्षुपिं ! स्वंगू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं आपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ। छु छु स्वंगू ?"

"भिक्षुपिं ! मिसा पूर्वाण्ह समयय् कृपणता युक्त मलिन चित्त दुम्ह जुया छेंय् च्वना च्वनी। मध्यान्ह समयय् इर्ष्या दुगु चित्त तया छेंय् च्वना च्वनी। सन्ध्या इलय् कामराग दुगु चित्त तया छेंय् च्वना च्वनी।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू धर्म युक्त जुया च्वनेवं मिसा सिइ धुंका नरकय् पतन जुया दुर्गती लाइ।"

५. कोधन-सुत्त

५. अनंलि, आयुष्मान् अनुरुद्ध गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् अनुरुद्धं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! जिं थःगु दिव्य विशुद्ध अमानुषिक चक्षुं मिसायात शरीर तोता सिइ धुंका नरकय् पतन जुया दुर्गती लागु खनागु दु। भन्ते ! छु छु धर्म युक्त जुइवं मिसा सिइ धुंका नरकय् पतन जुया दुर्गती लाइगु खः ?

"अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा सिइ धुंका नरकय् पतन जुया दुर्गती लाइगु खः। छु छु न्यागू ?"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ।

(२) निर्लज्ज जुइ।

(३) निर्भय *(पाप यायेगु खना मग्याम्ह)* जुइ।

(४) तंकुलु जुइ।

(५) मूर्ख जुइ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइगु खः।"

६. उपनाही-सुत्त

६. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ। छु छु न्यागू ?"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ,

(२) निर्लज्ज जुइ,

(३) निर्भय जुइ,

(४) जले जुइगु स्वभाव दुम्ह *(उपनाही)*

(५) मूर्ख जुइ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइगु खः।"

७. इस्सुकी-सुत्त

७. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ। छु छु न्यागू ?"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ,

(२) निर्लज्ज जुइ,

(३) निर्भय जुइ,

(४) ईर्ष्यालु जुइ,

(५) मूर्ख जुइ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइगु खः।"

८. मच्छरी-सुत्त

८. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ। छु छु न्यागू।"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ,

(२) निर्लज्ज जुइ,

(३) निर्भय जुइ,

(४) कंचुसी जुइ,

(५) मूर्ख जुइ ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

९. अतिचारी-सुत्त

९. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ । छु छु न्यागू ?"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ,

(२) निर्लज्ज जुइ,

(३) निर्भय जुइ,

(४) व्यभिचारी जुइ,

(५) मूर्ख जुइ ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह ··· नरकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

१०. दुस्सील-सुत्त

१०. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ । छु छु न्यागू ?"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ,

(२) निर्लज्ज जुइ,

(३) निर्भय जुइ,

(४) दुःशील जुइ,

(५) मूर्ख जुइ ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह ··· नरकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

११. अप्पस्सुत-सुत्त

११. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ। छु छु न्यागू ?"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ,

(२) निर्लज्ज जुइ,

(३) निर्भय जुइ,

(४) अल्पश्रुत *(मसः मस्यूम्ह)* जुइ,

(५) मूर्ख जुइ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह ··· नरकय् उत्पन्न जुइगु खः।"

१२. कुसीत-सुत्त

१२. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय, दुर्गति, विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ। छु छु न्यागू ?"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ,

(२) निर्लज्ज जुइ,

(३) निर्भय जुइ,

(४) उत्साहहीनम्ह जुइ,

(५) मूर्ख जुइ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह ··· नरकय् उत्पन्न जुइगु खः।"

१३. मुट्ठस्सति-सुत्त

१३. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ। छु छु न्यागू ?"

(१) श्रद्धा मदुम्ह जुइ,

(२) निर्लज्ज जुइ,

(३) निर्भय जुइ,

(४) मूढ स्मृति जुइ,

(५) मूर्ख जुइ ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह ··· नरकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

१४. पञ्चवेर-सुत्त

१४. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइ । छु छु न्यागू ?"

(१) जीव हिंसा याइम्ह जुइ,

(२) खुँज्या याइम्ह जुइ,

(३) व्यभिचार याइम्ह जुइ,

(४) मखुगु खँ ल्हाइम्ह जुइ

(५) सुरापान आदि नशालु पदार्थ सेवन याइम्ह जुइ ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह मिसा शरीर तोता सिना वनेवं अपाय, दुर्गति, विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

न्हापांगु पेय्याल-वर्ग क्वचाल ।

निगूगु पेय्याल-वर्ग

१५. अक्कोधन-सुत्त

१५. अनंलि, आयुष्मान् अनुरुद्ध गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् अनुरुद्धं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "

"भन्ते ! जिं थःगु दिव्य विशुद्ध अमानुषिक चक्षुं मिसायात शरीर तोता सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जूगु खनागु दु । भन्ते ! छु छु धर्मं युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु खः ?"

"अनुरुद्ध ! न्यागू धर्म युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु ख: । छु छु न्यागु ?"

(१) श्रद्धा दुम्ह जुइ,

(२) लज्जा दुम्ह जुइ,

(३) भय मदुम्ह जुइ,

(४) क्रोध मदुम्ह जुइ,

(५) प्रज्ञा सम्पन्नम्ह जुइ ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह मिसा शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु ख: ।"

(क्वय्या प्रत्येक सूत्रय् न्यागू मध्ये प्यंगूगु छगू जक फरक जुइ मेगु फुक्क यथावत धका सिइकेमा: ।)

१६. अनुपनाही-सुत्त

१६. "अनुरुद्ध ! ··· (४) मेपिं खना स्वमफु मजुइगु ··· ।"

१७. अनिस्सुकी-सुत्त

१७. "अनुरुद्ध ! ··· (४) इर्ष्या मदुम्ह जुइ, ··· ।"

१८. अमच्छरी-सुत्त

१८. "अनुरुद्ध ! ··· (४) मात्सर्य मजूम्ह जुइ, ··· ।"

१९. अनतिचारी-सुत्त

१९. "अनुरुद्ध ! ··· (४) व्यभिचारी मजुम्ह जुइ ··· ।"

२०. सुसील-सुत्त

२०. "अनुरुद्ध ! ··· (४) शीलवती जुइ, ··· ।"

२१. बहुस्सुत-सुत्त

२१. "अनुरुद्ध ! ··· (४) बहुश्रुत जुइ, ··· ।"

२२. आरद्धविरिय-सुत्त

२२. "अनुरुद्ध ! ··· (४) उत्साहशील जुइ, ··· ।"

२३. उपट्ठितस्सति-सुत्त

२३. "अनुरुद्ध ! ··· (४) तीव्र बुद्धि दुम्ह जुइ, ··· ।"

२४. पञ्चसील-सुत्त

२४. "अनुरुद्ध ! न्यागू धर्म युक्त जुइवं मिसा शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ । छु छु न्यागू ?"

(१) जीव हिंसां विरक्त जुइ,

(२) खुँज्यां अलग जुइ,

(३) व्यभिचारं अलग जुइ,

(४) मखुगु खं अलग जुइ

(५) सुरापान आदि नशालु पदार्थ सेवनं अलग जुइ ।

"अनुरुद्ध ! थुपिं हे न्यागू धर्म दुम्ह मिसा शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

निगूगु पेय्याल-वर्ग क्वचाल ।

बल-वर्ग

२५. विसारद-सुत्त

२५. "भिक्षुपिं ! मिसायाके न्यागू बल दु । छु छु न्यागू ?"

रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल, पुत्रबल, व शीलबल । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू बल मिसायाके दइगु खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू बल दय्का मिसा प्रसन्नतापूर्वक छेंय् च्वं च्वनिगु खः ।"

२६. पसय्ह-सुत्त

२६. "भिक्षुपिं ! मिसायाके न्यागू बल दु । छु छु न्यागू ?"

रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल, पुत्रबल व शीलबल । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू बल मिसायाके दइगु खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू बल दय्का मिसां थः स्वामीयात बशय् तया छेंय् च्वं च्वनीगु खः ।"

२७. अभिभुय्य-सुत्त

२७. "भिक्षुपिं ! मिसायाके न्यागू बल दु । छु छु न्यागू ?"

रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल, पुत्रबल व शीलबल । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू बल मिसायाके दइगु खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू बल दय्का मिसां थः स्वामीयात *(अभिभू)* दबे याना तइ ।"

२८. एक-सुत्त

२८. "भिक्षुपिं ! छगू बल दुम्ह मिजंनं मिसायात दबे याना तइ । छु छगू बल ? भिक्षुपिं ! ऐश्वर्यबलं दबे याना तःम्ह मिसायात न रूपबलं ज्या बिइ, न धनबलं, न ज्ञातिबलं, न पुत्रबलं हानं न शीलबलं ज्या बिइ ।"

२९. अङ्ग-सुत्त

२९. "भिक्षुपिं ! मिसायाके न्यागू बल दु । छु छु न्यागू ? रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल, पुत्रबल व शीलबल ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा रूपबल दुम्ह जुल परन्तु धनबल मदुम्ह जुल धाःसा व उगु अंगं पूरा जूम्ह जुइ मखु । यदि मिसा रूपबलं दुम्ह जुल, धनबल नं दुम्ह जुल धाःसा व उगु अगं पूरा जूम्ह जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा रूपबल व धनबल दुम्ह जुल परन्तु ज्ञातिबल मदुम्ह जुल धाःसा व उगु अंगं पूरा जूम्ह जुइ मखु । यदि मिसा रूपबल, धनबल दुम्ह जुल, ज्ञातिबल नं दुम्ह जुल धाःसा व उगु अंगं पूरा जूम्ह जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा रूपबल, धनवल व ज्ञातिबल दुम्ह जुल परन्तु पुत्रबल मदुम्ह जुल धाःसा व उगु अंगं पूरा जूम्ह जुइ मखु । यदि मिसा रूपबल, धनबल व ज्ञातिबल दुम्ह जुल, पुत्रबल नं दुम्ह जुल धाःसा व उगु अंगं पूरा जूम्ह जुल ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल व पुत्रबल दुम्ह जुल परन्तु शीलबल मदुम्ह जुल धाःसा व उगु अंगं पूरा जूम्ह जुइ मखु । यदि मिसा रूपबल, धंनबल, ज्ञातिबल पुत्रबल व शीलबल नं दुम्ह जुल धाःसा व उगु अंगं पूरा जूम्ह जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! मिसायाके थुपिं हे न्यागू बल दु ।"

३०. नासेन्ति-सुत्त

३०. "भिक्षुपिं ! मिसायाके न्यागू बल दु । छु छु न्यागू ? रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल, पुत्रबल व शीलबल ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा रूपबल, धनबल दुम्ह जुल परन्तु शीलबल मदुम्ह जुल धाःसा वयात कुलं पितिना छ्वइ, कुलय् तया तइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल दुम्ह जुल परन्तु शीलबल मदुम्ह जुल धाःसा वयात कुलं पितिना छ्वइ, कुलय् तया तइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल, पुत्रबल दुम्ह जुल परन्तु शीलबल मदुम्ह जुल धाःसा वयात कुलं पितिना छ्वइ, कुलय् तया तइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा शीलबल दुम्ह जुल परन्तु रूपबल मदुम्ह जूसां वयात कुलं पितिना छ्वइ मखु, कुलय् तया तइ ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा शीलबल दुम्ह जुल परन्तु धनबल मदुम्ह जूसां वयात कुलं पितिना छ्वइ मखु, कुलय् तया तइ ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा शीलबल दुम्ह जुल परन्तु ज्ञातिबल मदुम्ह जूसां वयात कुलं पितिना छ्वइ मखु, कुलय् तया तइ ।"

"भिक्षुपिं ! यदि मिसा शीलबल दुम्ह जुल परन्तु पुत्रबल मदुम्ह जूसां वयात कुलं पितिना छ्वइ मखु, कुलय् तया तइ ।"

"भिक्षुपिं ! मिसायाके थुपिं हे न्यागू बल दु ।"

३१. हेतु-सुत्त

३१. "भिक्षुपिं ! मिसायाके न्यागू बल दु । छु छु न्यागू ? रूपबल, धनबल, ज्ञातिबल, पुत्रबल व शीलबल । भिक्षुपिं ! मिसा शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्ग लोकय् न रूपबलं, न धनबलं न ज्ञातिबलं न पुत्रबलं हे उत्पन्न जुइ । भिक्षुपिं ! शीलबलं जक मिसा शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! मिसायाके थुपिं हे न्यागू बल दु ।"

३२. ठान-सुत्त

३२. "भिक्षुपिं ! अपुण्यवान मिसाया नितिं थुपिं न्यागू स्थान दुर्लभ खः । छु छु न्यागू ?"

अपुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् उत्पन्न जुइगु – थ्व न्हापांगु दुर्लभ स्थान खः ।

अपुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् जन्म जुयाथें भिंगु कुलयागु भातपिनि छें चूलाइगु – थ्व निगूगु दुर्लभ स्थान खः ।

अपुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् जन्म जुइगु, भिंगु कुलयागु भातपिनिगु छें चूलाइगुथें लिथु मदुगु छेंय् च्वने दइगु – थ्व स्वंगूगु दुर्लभ स्थान खः ।

अपुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् जन्म जुइगु, भिंगु कुलयागु भातपिनिगु छें चूलाइगु, लिथु मदुगु छें चूलाथें पुत्रवती जुइगु – थ्व प्यंगूगु दुर्लभ स्थान खः ।

अपुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् जन्म जुइगु, भिंगु कुलयागु भातपिनिगु छें चूलाइगु, लिथु मदुगु छें चूलाइगु अले पुत्रवती जुइ गुथें थः भातयात वशे तयेगु – थ्व न्यागूगु दुर्लभ स्थान खः ।

"भिक्षुपिं ! उम्ह मिसाया नितिं थुपिं न्यागू स्थान दुर्लभ खः, गुम्हसिनं पुण्य याना तःगु मदु ।"

"भिक्षुपिं ! पुण्यवान मिसाया नितिं थुपिं न्यागू स्थान सुलभ खः । छु छु न्यागू ?"

पुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् उत्पन्न जुइगु – थ्व न्हापांगु सुलभ स्थान खः ।

पुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् जन्म जुयाथें भिंगु कुलयागु भातपिनि छें चूलाइगु – थ्व निगूगु सुलभ स्थान खः ।

पुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् जन्म जुइगु, भिंगु कुलयागु भातपिनिगु छें चूलाइगुथें लिथु मदुगु छेंय् च्वने दइगु – थ्व स्वंगूगु सुलभ स्थान खः ।

पुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् जन्म जुइगु, भिंगु कुलयागु भातपिनिगु छें चूलाइगु, लिथु मदुगु छें चूलाथें पुत्रवती जुइगु – थ्व प्यंगूगु सुलभ स्थान खः ।

पुण्यवान मिसाया नितिं भिंगु कुलय् जन्म जुइगु, भिंगु कुलयागु भातपिनिगु छें चूलाइगु, लिथु मदुगु छें चूलाइगु अले पुत्रवती जुइगुथें थः भातयात वशे तयेगु – थ्व न्यागूगु सुलभ स्थान खः ।

"भिक्षुपिं ! उम्ह मिसाया नितिं थुपिं न्यागू स्थान सुलभ खः, गुम्हसिनं पुण्य याना तःगु दु ।"

३३. पञ्चसीलविसारद-सुत्त

३३. "भिक्षुपिं ! न्यागू धर्मं युक्त जूम्ह मिसा विशारद जुया छेंय् च्वं च्वनी । छु छु न्यागू ? (१) प्राणी हिंसां अलग जुया च्वनी, (२) खुँज्या यायेगुलिं अलग जुया च्वनी, (३) व्यभिचार यायेगुलिं अलग जुया च्वनी, (४) मखुगु खँ ल्हायेगुलिं अलग जुया च्वनी, (५) सुरा इत्यादि मादक नशालु पदार्थ सेवन यायेगुलिं अलग जुया च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू धर्मं युक्त जूम्ह मिसा विशारद जुया छेंय् च्वं च्वनी ।"

३४. वड्ढी-सुत्त

३४. "भिक्षुपिं ! न्यागू वृद्धिं बढे *(अभिवृद्धि)* जूम्ह आर्यश्राविका याकनं वृद्धि जुइ, प्रसन्न व स्वस्थ्य जुया च्वं च्वनी । छु छु न्यागूलिं ? श्रद्धां, शीलं, विद्यां, त्यागं व प्रज्ञां ।"

"भिक्षुपिं ! न्यागू वृद्धिं बढे *(अभिवृद्धि)* जूम्ह आर्यश्राविका याकनं वृद्धि जुइ, प्रसन्न व स्वस्थ्य जुया च्वं च्वनी । छु छु न्यागूलिं ? श्रद्धां, शीलं, विद्यां, त्यागं व प्रज्ञां ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू वृद्धिं बढे जूम्ह आर्यश्राविका याकनं वृद्धि जुइ, प्रसन्न व स्वस्थ्य जुया च्वं च्वनी ।"

बल-वर्ग क्वचाल ।

मातुगाम-संयुत्त क्वचाल ।

३८. जम्बुखादक-संयुत्त

१. निब्बानपञ्हा-सुत्त

१. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र मगधया नालकग्रामय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि जम्बुखादक परिव्राजक गन आयुष्मान् सारिपुत्र दु अन वल । अले कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह जम्बुखादक परिव्राजकं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धाल –

"आवुसो सारिपुत्र ! 'निर्वाण', 'निर्वाण' धका धाइ । आवुसो ! निर्वाण धयागु छु खः ?"

"आवुसो ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात हे निर्वाण धका धाइ ।"

"आवुसो सारिपुत्र ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेगु मार्ग दुला ?"

"दु आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेगु मार्ग दु ।"

"आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेया नितिं गजागु मार्ग दु ?"

"आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेया नितिं थुगु आर्यअष्टांगिक मार्ग दु । गथेकि सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वचन, सम्यक्कर्मान्त, सम्यकआजीव, सम्यकव्यायाम, सम्यक्स्मृति, सम्यक्समाधि । आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेया नितिं थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग खः ।"

"आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेया नितिं वास्तवय् थ्व तःसकं बांलागु लँपु खः । आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

२. अरहत्तपञ्हा-सुत्त

२. "आवुसो सारिपुत्र ! 'अहरत्व', 'अरहत्व' धका धाइ । आवुसो ! अरहत्व धयागु छु खः ?"

"आवुसो ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात हे अरहत्व धका धाइ ।"

"आवुसो सारिपुत्र ! अरहत्वयात साक्षात्कार यायेगु मार्ग दुला ?"

"दु, आवुसो !"

"आवुसो ! अरहत्वयात साक्षात्कार यायेया नितिं गजागु मार्ग दु ?"

"आवुसो ! अरहत्वयात साक्षात्कार यायेया नितिं थुगु आर्यअष्टांगिक मार्ग दु । गथेकि सम्यक्दृष्टि ... सम्यक्समाधि । आवुसो ! अरहत्वयात साक्षात्कार यायेया नितिं थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग खः ।"

"आवुसो ! अरहत्वयात साक्षात्कार यायेया निर्तिं वास्तवय् थ्व तःसकं बांलागु लँपु खः । आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

३. धम्मवादीपञ्हा-सुत्त

३. "आवुसो सारिपुत्र ! संसारय् धर्मवादी धयाम्ह सु खः, संसारय् सुप्रतिपन्न *(भिंगु मार्गय् आरुढ)* धयाम्ह सु खः, संसारय् सुगत *(बांलागु गति प्राप्तम्ह)* धयाम्ह सु खः ?"

"आवुसो ! गुपिंसं रागया प्रहाणया निर्तिं, द्वेषया प्रहाणया निर्तिं तथा मोहया प्रहाणया निर्तिं धर्मोपदेश याइ इपिं हे संसारय् धर्मवादी खः ।"

"आवुसो ! गुपिं रागया प्रहाणया निर्तिं, द्वेषया प्रहाणया निर्तिं तथा मोहया प्रहाणया निर्तिं धर्मोपदेश याइ इपिं हे संसारय् सुप्रतिपन्न खः ।"

"आवुसो ! गुपिंके राग, द्वेष व मोह प्रहीण जुया वने धुंकल, उच्छिन्न मूल जुइ धुंकल, त्वाः ल्हाना तःगु ताइबःसिमार्थे, नष्ट जुइ धुंकल, भविष्यय् गुबलें उत्पन्न जुइ मखये धुंकल, इपिं हे संसारय् सुगत खः ।"

"आवुसो ! उगु राग, द्वेष व मोहयागु प्रहाण यायेया निर्तिं छुं मार्ग दु ला ?"

"दु, आवुसो !"

"आवुसो ! उगु राग, द्वेष व मोहयागु प्रहाण यायेया निर्तिं गजागु मार्ग दु ?"

"आवुसो ! उगु राग, द्वेष व मोहयागु प्रहाण यायेया निर्तिं थुगु आर्यअष्टांगिक मार्ग दु । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । आवुसो ! उगु राग, द्वेष व मोहयागु प्रहाण यायेया निर्तिं थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग खः ।"

"··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

४. किमत्थिय-सुत्त

४. "आवुसो सारिपुत्र ! श्रमण गौतमयागु शासनय् छुकिया निर्तिं ब्रह्मचर्य पालन याइगु खः ?"

"आवुसो ! दुःखयात म्हसिइकेया निर्तिं भगवानयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याइगु खः ।"

"आवुसो ! दुःखयात म्हसिइकेया निर्तिं छुं मार्ग दुला ?"

"दु, आवुसो ! ··· "

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ··· ।

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।

५. अस्सासप्पत्त-सुत्त

५. "आवुसो सारिपुत्र ! 'आश्वासन प्राप्त जूगु', 'आश्वासन प्राप्त जूगु' धका धाइ । आवुसो ! आश्वासन प्राप्त जूगु धका छुकियात धाःगु खः ?"

"आवुसो ! गुम्ह भिक्षुं खुगू स्पर्शआयतनयागु समुदय, अस्तंगम *(अन्त)*, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइ वयात हे आश्वासन प्राप्त जूम्ह धका धाइ ।"

"आवुसो ! आश्वासनयात साक्षात्कार यायेया नितिं छुं मार्ग दुला ?"

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।

६. परमस्सासप्पत्त-सुत्त

६. "आवुसो सारिपुत्र ! परम आश्वासन प्राप्त जूगु, 'परम आश्वासन प्राप्त जूगु' धका धाइ। आवुसो ! परम आश्वासन प्राप्त जूगु धका छुकियात धाःगु खः ?"

"आवुसो ! गुम्ह भिक्षुं खुगु स्पर्शआयतनयागु समुदय अस्तंगम *(अन्त)* , आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे यथार्थ रूपं सिइ वयात हे परम आश्वासन प्राप्त जूम्ह धका धाइ ।"

"आवुसो ! परम आश्वासनयात साक्षात्कार यायेया नितिं छु मार्ग दुला ?"

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ··· ।

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

७. वेदनापञ्हा-सुत्त

७. "आवुसो सारिपुत्र ! 'वेदना', 'वेदना' धका धाइ । आवुसो ! वेदना छु खः ?"

"आवुसो ! वेदना स्वथी दु । सुख, दुःख, अदुःख-असुखवेदना । आवुसो ! थ्व हे वेदना खः ।"

"आवुसो ! वेदनायात म्हसीकेया नितिं छुं मार्ग दुला ?"

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

८. आसवपञ्हा-सुत्त

८. "आवुसो सारिपुत्र ! 'आस्रव', 'आस्रव' धका धाइ । आवुसो ! आस्रव छु खः ?"

"आवुसो ! आस्रव स्वथी दु । कामआस्रव, भवआस्रव व अविद्याआस्रव । आवुसो ! थ्व हे आस्रव खः ।"

"आवुसो ! आस्रवयात मदय्केया नितिं छुं मार्ग दुला ?"

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

९. अविज्जापञ्हा-सुत्त

९. "आवुसो सारिपुत्र ! अविद्या 'अविद्या' धका धाइ । आवुसो ! अविद्या छु खः ?"

आवुसो ! गुगु दुःखयात मस्यूगु, दुःखसमुदययात मस्यूगु, दुःखनिरोधयात मस्यूगु व दुःखनिरोधगामी मार्गयात मस्यूगु खः, आवुसो ! उकियात धाइ 'अविद्या' ।

आवुसो ! उगु अविद्या मदय्केया नितिं छुं मार्ग छु ला ?

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

१०. तण्हापञ्हा-सुत्त

१०. "आवुसो सारिपुत्र ! 'तृष्णा', 'तृष्णा' धका धाइ । आवुसो ! तृष्णा छु खः ?"

"आवुसो ! तृष्णा स्वथी दु । कामतृष्णा, भवतृष्णा व विभवतृष्णा । आवुसो ! थ्व हे स्वथी तृष्णा दु ।"

आवुसो ! तृष्णा मदय्का छ्वयेया नितिं छुं मार्ग दुला ?

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

११. ओघपञ्हा-सुत्त

११. "आवुसो सारिपुत्र ! 'बाढ', 'बाढ' *(ओघ)* धका धाइ । आवुसो ! बाढ छु खः ?"

"आवुसो ! बाढ प्यथी दु । कामबाढ, भवबाढ, दृष्टिबाढ, अविद्याबाढ । आवुसो ! थुपिं हे प्यथी बाढ खः ।"

"आवुसो ! थुपिं बाढयात मदय्का छ्वयेत छुं मार्ग दु ला ?"

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

१२. उपादानपञ्हा-सुत्त

१२. "आवुसो सारिपुत्र ! 'उपादान', 'उपादान' धका धाइ । आवुसो ! उपादान छु खः ?"

"आवुसो ! उपादान प्यथी दु । कामउपादान, दृष्टिउपादान, शीलव्रत उपादना, आत्मवाद-उपादान । आवुसो ! थुपिं हे प्यथी उपादान दु ।"

"आवुसो ! उपादानयात मदय्का छ्वयेत छुं मार्ग दु ला ?"

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

१३. भवपञ्हा-सुत्त

१३. "आवुसो सारिपुत्र ! 'भव', 'भव' धका धाइ । आवुसो ! भव छु खः ?"

"आवुसो ! भव स्वथी दु । कामभव, रूपभव, अरूपभव । आवुसो ! थुपिं हे स्वथी भव दु ।"

"आवुसो ! भव मदय्का छ्वयेया नितिं छु मार्ग दुला ?"

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

१४. दुक्खपञ्हा-सुत्त

१४. "आवुसो सारिपुत्र ! 'दुःख', 'दुःख' धका धाइ । आवुसो ! दुःख छु खः ?"

"आवुसो ! दुःख स्वथी दु । दुःख दुःखता *(The sort of suffering)*, संस्कार दुःखता *(The sort caused by the activities)*, विपरिणाम दुःख *(The sort caused by the changeable nature of the things)* । आवुसो ! थुपिं हे स्वथी दुःख दु ।"

"आवुसो ! दुःख मदय्का छ्वयेया नितिं छुं मार्ग दुला ?"

··· आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग ···

··· आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

१५. सक्कायपञ्हा-सुत्त

१५. "आवुसो सारिपुत्र ! 'सत्काय', 'सत्काय' धका धाइ । आवुसो ! सत्काय छु खः ?"

"आवुसो ! भगवानं न्यागू उपादानस्कन्ध *(समूह)* यात सत्काय धका आज्ञा जुया बिज्याःगु दु । गथेकि रूपउपादानस्कन्ध, वेदनाउपादानस्कन्ध, संज्ञाउपादानस्कन्ध, संस्कारउपादानस्कन्ध, विज्ञानउपादान-स्कन्ध । आवुसो ! थुपिं हे न्याथी उपादानस्कन्ध भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु दु ।"

"आवुसो ! थुपिं सत्काययात म्हसिका कायेया नितिं छुं मार्ग दुला ?"

"दु, आवुसो ! सत्काययात म्हसिका कायेया नितिं मार्ग दु ।"

"आवुसो ! सत्काययात म्हसिका कायेया नितिं गजागु मार्ग दु ?"

"आवुसो ! सत्काययात म्हसिका कायेया नितिं थुगु आर्यअष्टांगिक मार्ग दु । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । आवुसो ! सत्काययात म्हसिका कायेया नितिं थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग खः ।"

"आवुसो ! सत्काययात म्हसिका कायेया नितिं वास्तवय् थ्व तःसकं बांलागु लँपु खः । आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

१६. दुक्करपञ्हा-सुत्त

१६. "आवुसो सारिपुत्र ! थुगु धर्मविनयय् छु दुष्कर जू ?"

"आवुसो ! थुगु धर्मविनयय् प्रव्रजित जुइगु दुष्कर खः ।"

"आवुसो ! प्रव्रजित जुइ धुंका छु दुष्कर जुइले ?"

"आवुसो ! प्रव्रजित जुइ धुंका *(भिक्षु)* जीवनय् न्ह्याइपु तायका च्वनेगु दुष्कर खः ।"

"आवुसो ! *(भिक्षु)* जीवनय् न्ह्याइपु तायका च्वने धुंका छु दुष्कर जुइले ?"

"आवुसो ! न्ह्याइपु *(अभिरति)* तायका च्वने धुंका धर्मानुकूल आचरण *(धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति)* यायेगु दुष्कर खः ।"

"आवुसो ! धर्मानुकूल आचरण याये धुंका अर्हत् जुइत गुलि समय लगे जुइ ?"

"आवुसो ! याकनं हे *(अचिरं)* ।"

जम्बुखादक-संयुत्त क्वचाल ।

३९. सामण्डक-संयुत्त

१. सामण्डक-सुत्त

१. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र वज्जी *(जनपद)* या उक्काचेलय् गंगा नदीया तीरय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि सामण्डक परिव्राजक गन आयुष्मान् सारिपुत्र दु अन वल ··· सामण्डक परिव्राजकं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धाल –

"आवुसो सारिपुत्र ! 'निर्वाण', 'निर्वाण' धका धाइ । आवुसो ! निर्वाण धयागु छु खः ?"

"आवुसो ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात हे निर्वाण धका धाइ ।"

"आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेगु मार्ग छुं दुला ?"

"दु, आवुसो ! ··· "

"आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेया नितिं गजागु मार्ग दु ?"

"आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेया नितिं थुगु आर्यअष्टांगिक मार्ग दु । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेया नितिं थ्व हे आर्यअष्टांगिक मार्ग खः ।"

"आवुसो ! निर्वाणयात साक्षात्कार यायेया नितिं वास्तवय् थ्व तःसकं बांलागु लँपु खः । आवुसो ! प्रमाद जुइ मज्यू ।"

२-१६. सब्बे-सुत्तन्ता

(थुपिं फुक्कं जम्बुखादक-संयुत्तय् गथे दु अथे हे थन नं सिइका कायेगु) ।

सामण्डक-संयुत्त क्वचाल ।

४०. मोग्गल्लान-संयुत्त

१. पठमझानपञ्हा-सुत्त

१. छगू समयय्, आयुष्मान् महामौद्‌गल्यायन श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वना बिज्याना च्वन। उगु इलय् आयुष्मान् महामौद्‌गल्यायनं भिक्षुपिंत 'भिक्षुपिं' धया सम्बोधन याना बिज्यात। उपिं भिक्षुपिंसं, 'भन्ते !' धया आयुष्मान् महामौद्‌गल्यायनयात लिसः बिल। आयुष्मान् महामौद्‌गल्यायनं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो ! एकान्तय् ध्यान च्वना च्वनागु इलय् जिगु मनय् थुजागु वितर्क जुल, 'प्रथमध्यान', 'प्रथमध्यान' धका धाइ, उगु व प्रथमध्यान धयागु छु खः ?"

आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – भिक्षुं अनेक प्रकारया कामविषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क व विचारयुक्त जूगु *(दुगु)* विवेकजः प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वनी। थ्वयात धाइ 'प्रथमध्यान'।

"आवुसो ! व जिं अनेक प्रकारया कामविषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क विचारयुक्त जूगु *(दुगु)* विवेकजः प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना कया। आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वनाबले जिगु मनय् काम-सहगत संज्ञा उत्पन्न जुल।"

"आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "मौद्‌गल्यायन, मौद्‌गल्यायन ! ब्राह्मण ! प्रथमध्यानय् प्रमाद जुये मते। प्रथमध्यानय् चित्त थातं ति। प्रथमध्यानय् चित्त एकाग्र या। प्रथमध्यानय् चित्तयात समाहित या।" आवुसो ! अनं लिपा, जिं अनेक प्रकारया कामविषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क विचार युक्त जूगु विवेकजः प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वं च्वना।"

"आवुसो ! यदि सुयातं पाय्छि जुइक शास्तायाके स्यना काम्ह *(अनुग्रहित जूम्ह)* श्रावकं तःधंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धाये माल धाःसा व जित हे शास्तायाके स्यना काम्ह श्रावकं तःधंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धायेमाः।"

२. दुतियझानपञ्हा-सुत्त

२. ··· 'द्वितीयध्यान', 'द्वितीयध्यान' धका धाइ, उगु व द्वितीयध्यान धयागु छु खः ?

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – भिक्षुं वितर्क विचारयात उपशान्त याना आद्यात्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार रहित समाधिजः प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी । थ्वयात धाइ, 'द्वितीयध्यान' ।"

अनंलि, व जिं ··· द्वितीयध्यान प्राप्त याना कया । आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वनाबले जिगु मनय् वितर्क सहगत संज्ञा उत्पन्न जुल ।

"आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "मौद्गल्यायन, मौद्गल्यायन ! ब्राह्मण ! द्वितीयध्यानय् प्रमाद जुये मते । द्वितीयध्यानय् चित्त थातं ति । द्वितीयध्यानय् चित्त एकाग्र या । द्वितीयध्यानय् चित्तयात समाहितं या । आवुसो ! अनं लिपा जिं ··· द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वना ।"

"आवुसो ! यदि सुयातं पाय्छि जुइक शास्तायाके स्यना काम्ह श्रावकं तःधंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धाये माल धाःसा व जित ··· धायेमाः ।"

३. ततियझानपञ्हा-सुत्त

३. ··· 'तृतीयध्यान', 'तृतीयध्यान' धका धाइ, उगु व तृतीयध्यान धयागु छु खः ?

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – 'भिक्षुं प्रीतियात नं त्याग याना उपेक्षित जुया स्मृति सम्प्रजन्य जुया शारीरिक सुखानुभव प्राप्त याना च्वनी, थुकियात आर्यपिंसं, 'उपेक्षावान् स्मृतिवान सुखपूर्वक च्वनेगु धका धाइ' थुजागु तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी । थ्वयात धाइ, 'तृतीयध्यान' ।

अनंलि, व जिं ··· तृतीयध्यान प्राप्त याना कया । आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वनाबले जिगु मनय् प्रीति सहगत संज्ञा उत्पन्न जुल ।

"आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "मौद्गल्यायन, मौद्गल्यायन ! ब्राह्मण ! तृतीयध्यानय् प्रमाद जुये मते । तृतीयध्यानय् चित्त थातं ति । तृतीयध्यानय् चित्त एकाग्र या । तृतीयध्यानय् चित्तयात समाहित या ।" आवुसो ! अनं लिपा, जिं ··· तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वना ।"

"आवुसो ! यदि सुयातं पाय्छि जुइक शास्तायाके स्यना काम्ह श्रावकं तःधंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धायेमाल धाःसा व जित ··· धायेमाः ।"

४. चतुत्थध्यानपञ्हा-सुत्त

४. ··· 'चतुर्थध्यान', 'चतुर्थध्यान' धका धाइ, उगु व चतुर्थध्यान धयागु छु खः ?

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – भिक्षुं सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना न्हापां हे सौमनस्य *(=मानसिक सुख)* या अन्त याना सुख दुःख मदुगु उपेक्षाद्वारा स्मृति परिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी । थ्वयात धाइ, 'चतुर्थध्यान' ।

अनंलि, व जिं ··· चतुर्थध्यान प्राप्त याना कया । आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वनाबले जिगु मनय् प्रीति सहगत संज्ञा उत्पन्न जुल ।

आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "मौद्गल्यायन, मौद्गल्यायन ! ब्राह्मण ! चतुर्थध्यानय् प्रमाद जुये मते । चतुर्थध्यानय् चित्त थातं ति । चतुर्थध्यानय् चित्त एकाग्र या । चतुर्थध्यानय् चित्तयात समाहित या । आवुसो ! अनं लिपा जिं ··· चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वं च्वना ।"

"आवुसो ! यदि सुयातं पायछि जुइक शास्तायाके स्यना काम्ह श्रावकं तःधंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धायेमाल धाःसा व जित ··· धायेमाः ।

५. आकासानञ्चायतनपञ्हा-सुत्त

५. "आकाशानन्त्यायतन", "आकाशानन्त्यायत" धका धाइ । उगु व आकाशानन्त्यायत धयागु छु खः ?

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – 'सकतां रूप संज्ञायात अतिक्रमण याना, प्रतिघसंज्ञा *(निरोधसंज्ञा)* यात अस्तंगम याना छ्वयेवं, नानात्व संज्ञायात मनन मयासे 'आकाश अनन्त खः' धका 'आकाशानन्त्यायतन' *(समापत्ति)* प्राप्त याना च्वं च्वनी । थ्वयात धाइ, 'आकाशानन्त्यायत *(समापत्ति)* ' ।'

अनंलि, व जिं ··· आकाशानन्त्यायतन *(समापत्ति)* प्राप्त याना कया । आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना कया । आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वनाबले जिगु मनय् रूप सहगत संज्ञा उत्पन्न जुल ।

"आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात, – "मौद्गल्यायन, मौद्गल्यायन ! ब्राह्मण ! आकाशानन्त्यायतनय् प्रमाद जुये मते । आकाशानन्त्यायतनय् चित्त थातं ति । आकाशानन्त्यायतनय् चित्त एकाग्र या । आकाशानन्त्यायतनय् चित्तयात समाहित या ।" आवुसो ! अनं लिपा, जि ··· आकाशानन्त्यायतन प्राप्त याना च्वं च्वना ।

"आवुसो ! यदि सुयातं पायछि जुइक शास्तायाके स्यना काम्ह श्रावकं तःधंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धाये माल धाःसा व जित ··· धायेमाः ।"

६. विञ्ञाणञ्चायतनपञ्हा-सुत्त

६. "विज्ञानानन्त्यायतन, विज्ञानानन्त्यायतन" धका धाइ । उगु व विज्ञानानन्त्यायतन धयागु छु खः ?

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – 'सकतां कथं आकाशानन्त्यायतनयात अतिक्रमण याना विज्ञान अनन्त खः धका विज्ञानानन्त्यायतन प्राप्त याना च्वं च्वनी । 'थ्वयात धाइ, विज्ञानानन्त्यायतन *(समापति)'* ।"

अनंलि, व जिं ⋯ विज्ञानानन्त्यायतन प्राप्त याना कया। आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वनाबले जिगु मनय् आकाशानन्त्यायतन सहगत संज्ञा उत्पन्न जुल।

"आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना। थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "मौद्‌गल्यायन, मौद्‌गल्यायन ! ब्राह्मण ! विज्ञानानन्त्यायतनय् प्रमाद जुये मते। विज्ञानानन्त्यायतनय् चित्त थातं ति। विज्ञानानन्त्यायतनय् चित्त एकाग्र या। विज्ञानानन्त्यायतनय् चित्तयात समाहित या। आवुसो ! अनं लिपा, जि ⋯ विज्ञानानन्त्यायतन प्राप्त याना च्वं च्वना।"

"आवुसो ! यदि सुयातं पायछि जुइक शास्तायाके स्यना का:म्ह श्रावकं त:धंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धाये माल धा:सा व जित ⋯ धायेमा:।

७. आकिञ्चञ्ञायतनपञ्हा-सुत्त

७. 'आकिञ्चन्यायतन', 'आकिञ्चन्यायतन' धका धाइ। उगु व आकिञ्चन्यायतन धयागु छु ख: ?

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – 'सकतां कथं विज्ञानानन्त्यायतनयात अतिक्रमण याना 'छुं मदु' धयागु आकिञ्चन्यायतन *(समापत्ति)* प्राप्त याना च्वं च्वनी। थ्वयात धाइ, 'आकिञ्चन्यायतन'।'

अनंलि, व जिं ⋯ आकिञ्चन्यायतन प्राप्त याना कया। आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वनाबले जिगु मनय् विज्ञानानन्त्यायतन सहगत संज्ञा उत्पन्न जुल।

"आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "मौद्‌गल्यायन, मौद्‌गल्यायन ! ब्राह्मण ! आकिञ्चन्यायतनय् प्रमाद जुये मते। आकिञ्चन्यायतनय् चित्त थातं ति। आकिञ्चन्यायतनय् चित्त एकाग्र या। आकिञ्चन्यायतनय् चित्तयात समाहित या। आवुसो ! अनं लिपा, जिं ⋯ आकिञ्चन्यायतन प्राप्त याना च्वं च्वना।"

"आवुसो ! यदि सुयातं पायछि जुइक शास्तायाके स्यना काम्ह श्रावकं त:धंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धाये माल धा:सा व जित ⋯ धायेमा:।"

८. नेवसञ्ञानासञ्ञायतनपञ्हा-सुत्त

८. ⋯ नैवसंज्ञानासंज्ञायतन धयागु छु ख: ?

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – फुक्क सकतां प्रकारं आकिञ्चन्यायतनयात अतिक्रमण याना नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना च्वं च्वनी। थ्वयात धाइ, 'नैवसंज्ञानासंज्ञायतन'।"

अनंलि, व जिं ⋯ नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना कया। आवुसो ! थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वनाबले जिगु मनय् आकिञ्चन्यायतन सहगत संज्ञा उत्पन्न जुल।

"आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "मौद्‌गल्यायन, मौद्‌गल्यायन ! ब्राह्मण !" नैवसंज्ञानासंज्ञायतनय् प्रमाद जुये मते। नैवसंज्ञानासंज्ञायतनय् चित्त थातं ति।

नैवसंज्ञानासंज्ञायतनय् चित्त एकाग्र या । नैवसंज्ञानासंज्ञायतनय् चित्तयात समाहित या । आवुसो ! अनं लिपा, जि ··· नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना च्वं च्वना ।"

"आवुसो ! यदि सुयातं पाय्छि जुइक शास्तायाके स्यना काम्ह श्रावकं तःधंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धाये माल धाःसा व जित ··· धायेमाः ।"

९. अनिमित्तपञ्हा-सुत्त

९. "अनिमित्त चित्तयागु समाधि 'अनिमित्त चित्तयागु समाधि' धका धाइ । अनिमित्त चित्तयागु समाधि धयागु छु खः ?"

"आवुसो ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – जिगु सकतां निमित्तयात मनय् मतसे अनिमित्त चित्तयागु समाधियात प्राप्त याना च्वं च्वनी । थ्वयात धाइ, 'अनिमित्त चित्तयागु समाधि' ।"

अनंलि, व जि ··· समाधि प्राप्त याना कया ··· च्वं च्वनाबले जिके निमित्तानुसारी विज्ञान दत ।'

"आवुसो ! अनंलि, ऋद्धिं भगवान् जिथाय् बिज्याना थथे आज्ञा जुया बिज्यात – 'मौद्गल्यायन, मौद्गल्यायन ! ब्राह्मण ! अनिमित्त चित्तयागु समाधिइ प्रमाद जुइ मते । अनिमित्त चित्तयागु समाधिइ चित्त थातं ति । अनिमित्त चित्तयागु समाधिइ चित्त एकाग्र या । अनिमित्त चित्तयागु समाधिइ चित्तयात समाहित या । आवुसो ! अनं लिपा, जिं अनिमित्त चित्तयागु समाधि प्राप्त याना च्वं च्वना ।'

"आवुसो ! यदि सुयातं पाय्छि जुइक शास्तायाके स्यना काम्ह श्रावकं तःधंगु ज्ञान प्राप्त याना काल धका धाये माल धाःसा व जित ··· धायेमाः ।

१०. सक्क-सुत्त

१०. छगू समयय् आयुष्मान् महामौद्गल्यायन श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायन गथेकि सुं बलवानम्ह मनुखं कय्कूंका तःगु ब्वहयात चकंकेथें अथवा चकंगु ब्वहयात कय्कुंकेथें याना जेतवनय् अन्तर्धान जुया त्रयास्त्रिंश देवपिनि बिचय् प्रकट जुल ।

अनंलि, देवेन्द्र शक्र न्यासः देवतापिं ब्वना गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन दु अन वल, वया आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वम्ह देवेन्द्र शक्रयात आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे धया बिज्यात –

"देवेन्द्र ! बुद्धयागु शरण गमन बांला *(असल, साधु)* जू । देवेन्द्र ! बुद्धयागु शरण गमनय् वनेवं आपालं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ । धर्मयागु शरण गमन बांला ··· । संघयागु शरण गमन बांला ··· ।"

मारिष मौद्गल्यायन ! धात्थें खः, बुद्धयागु शरण गमन बांला जू । मारिष ! बुद्धयागु शरण गमनय् वंपिं आपालं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जू वः । धर्मयागु शरण गमन बांला ··· । संघयागु शरण गमन बांला ··· ।

अनंलि, देवेन्द्र शक्र खुसः देवतापिं ब्वना ··· *(पूर्ववत्)*

अनंलि, देवेन्द्र शक्र न्हेसः देवतापिं ब्वना ··· *(पूर्ववत्)*

अनंलि, देवेन्द्र शक्र न्ह्येद्वः देवतापिं ब्वना ··· *(पूर्ववत्)*

अनंलि, देवेन्द्र शक्र च्याद्व देवतापिं ब्वना ···

मारिष मौद्गल्यायन ! धात्थें खः, बुद्धयागु शरण गमन बांला जू । मारिष ! बुद्धयागु शरण गमनय् वंपिं आपालं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जू वः । धर्मयागु शरण गमन बांला ··· । संघयागु शरण गमन बांला ··· ।

अनंलि, देवेन्द्र शक्र न्यासःम्ह देवतापिं ब्वना गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन दु अन वल, वया आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह देवेन्द्रयात आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे धया बिज्यात – देवेन्द्र ! बुद्धयाके दृढ श्रद्धा दइगु तःसकं बांला जू, वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध, विद्याचरणं सम्पन्नम्ह, सुगत, लोकविदू, अनुत्तरम्ह सारथी, देवमनुष्यपिनिगु शास्ता बुद्ध भगवान् खः । देवेन्द्र ! बुद्धयाके दृढ श्रद्धा दयेवं कयौं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु जुया च्वन ।

"देवेन्द्र ! धर्मय् दृढ श्रद्धा दइगु तःसकं बांला जू, वसपोल भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात ख, सान्दृष्टिक खः, अ-कालिक खः, 'वा, स्व वा' धका क्यने ज्यूगु खः, औपनयिक खः, विज्ञपुरुषद्वारा प्रत्यक्षीकरणीय खः । देवेन्द्र ! धर्मय् दृढ श्रद्धा दयेवं कयौं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

"देवेन्द्र ! संघय् दृढ श्रद्धा दइगु तःसकं बांला जू, वसपोल भगवान्या श्रावकसंघ सु-प्रतिपन्न *(बांलाक आचरण याना बिज्यापिं)* खः, ऋतु प्रतिपन्न *(तप्यंगु आचरण याना बिज्यापिं)* खः, न्याय प्रतिपन्न *(न्यायोचित्त आचरण याना बिज्यापिं)* खः, सामीचि प्रतिपन्न *(आदर-सत्कारया पात्र जुइ बहः जुइक आचरण याना बिज्यापिं)* खः मार्ग व फलया ल्याखं च्याम्ह उत्तम पुद्गल दया च्वन । थुजापिं भगवान्या श्रावकसंघपिं निमन्त्रणाया नितिं सःते बहःपिं, श्रद्धा तया पाहुना सःते बहःपिं, *(निर्वाण तकया आशां)* दान *(दक्षिणा)* बियेबहःपिं, भ्भिपतिं पतिं जज्वलपा बिन्ति यायेबहःपिं खः । हानं लोकया नितिं *(पुण्यरूपी पुसा पिइगु)* अनुत्तरगु पुण्यक्षेत्र खः । देवेन्द्र ! संघय् दृढ श्रद्धा दयेवं कयौं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

"देवेन्द्र ! दृढतापूर्वक शीलं युक्त जुइगु तःसकं बांला जू, गुगु शील अखण्ड, अछिद्र, शुद्ध, निर्मल, निष्कल्मष, सेवनीय, विज्ञपिनिपाखें प्रशंसित, अनिन्दित, समाधियागु साधक खः । देवेन्द्र ! थुपिं श्रेष्ठ शीलं युक्त जुइवं कयौं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु खः ।"

"मारिष मौद्गल्यायन ! धात्थें खः, बुद्धयाके दृढ श्रद्धा दइगु ··· सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु जुया च्वन ।"

"मारिष मौद्गल्यायन ! धात्थे खः, धर्मय् दृढ श्रद्धा दइगु ··· "

"मारिष मौद्गल्यायन ! धात्थें खः, संघय् दृढ श्रद्धा दइगु ··· "

"मारिष मौद्गल्यायन धात्थें खः, दृढतापूर्वक शीलं युक्त जुइगु ··· "

अनंलि, देवेन्द्र शक्र खुसः देवतापिं ब्वना ··· *(पूर्ववत् हानं शुरु यायेगु)* ।

अनंलि, देवेन्द्र शक्र च्याद्व देवतापिं ब्वना ··· ।

अनंलि, देवेन्द्र शक्र न्यासः देवतापिं ब्वना गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन दु अन वल, वया आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वम्ह देवेन्द्र शक्रयात आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे धया बिज्यात –

"देवेन्द्र ! बुद्धयागु शरणय् वनेगु भिं जू । देवेन्द्र ! बुद्धयागु शरणय् वनेवं कयौं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ । इपिं मेपिं देवपिं स्वया भिता खँय् विशेषता बढे जुइ (१) दिव्य आयुं, (२) वर्णं, (३) सुखं, (४) यशं, (५) आधिपत्यं, (६) रूपं, (७) शब्दं, (८) गन्धं, (९) रसं व (१०) दिव्य स्पर्शं । धर्मयागु शरणय् वनेगु ··· । संघयागु शरणय् वनेगु ··· ।

"मारिष मौद्गल्यायन ! धात्थें खः, बुद्धयागु शरणय् वनेगु ··· । धर्मयागु शरणय् वनेगु ··· । संघयागु शरणय् वनेगु ··· ।"

अनंलि, देवेन्द्र शक्र खुसः देवतापिं ब्वना ··· *(पूर्ववत्)* ।

अनंलि, देवेन्द्र शक्र न्हेसः देवतापिं ब्वना ···

अनंलि, देवेन्द्र शक्र च्यासः देवतापिं ब्वना ···

अनंलि, देवेन्द्र शक्र च्याद्व देवतापिं ब्वना ··· *(पूर्ववत् हानं छको दोहरे यायेगु)*

अनंलि, देवेन्द्र शक्र न्यासःम्ह देवतापिं ब्वना गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन दु अन वल, वया आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह देवेन्द्रयात आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे धया बिज्यात –

"देवेन्द्र ! बुद्धयाके दृढ श्रद्धा दइगु तःसकं बांला जू, वसपोल भगवान् अरहत् ··· बुद्ध भगवान् खः । देवेन्द्र ! बुद्धयाके दृढ श्रद्धा दयेवं कयौं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु जुया च्वन । इपिं मेपिं देवतापिं स्वया भिता खँय् विशेषता बढे जुइ (१) दिव्य आयुं ··· (१०) दिव्य स्पर्शं ।"

"देवेन्द्र ! धर्मय् दृढ श्रद्धा दइगु तःसकं बांला जू ··· "

"देवेन्द्र ! संघय् दृढ श्रद्धा दइगु तःसकं बांला जू ···

"देवेन्द्र ! दृढतापूर्वक शीलं युक्त जुइगु तःसकं बांला जू, गुगु शील अखण्ड, अछिद्र, शुद्ध, निर्मल, निष्कल्मष, सेवनीय, विद्वानपिनिपाखें प्रशंसित, अनिन्दित, समाधियागु साधक खः । देवेन्द्र ! थुपिं श्रेष्ठ शीलं युक्त जुइवं कयौं मनूत सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु खः । इपिं मेपिं देवतापिं स्वया भिता खँय् विशेषता बढे जुइ, (१) दिव्य आयुं ··· (१०) दिव्य स्पर्शं ।

मारिष मौग्गल्लान ! धात्थें खः ··· ।

अनंलि, देवेन्द्र शक्र खुसः देवतापिं ब्वना व *(च्वय्थें पूरा यायेगु)* अनंलि, देवेन्द्र शक्र न्हेसः देवतापिं ब्वना ···

अनंलि, देवेन्द्र शक्र च्यासः देवतापिं ब्वना ···

अनंलि, देवेन्द्र शक्र च्याद्व देवतापिं ब्वना ··· ।

११. चन्दन-सुत्त

११. अनंलि देवपुत्र चन्दन *(देवेन्द्र शक्रयागुथें हे थन चन्दनयागु खँय् नं विस्तार यायेगु)*

१२. अनंलि देवपुत्र सुयाम *(देवेन्द्र शक्रयागुथें हे थन सुयामयागु खँय् नं विस्तार यायेगु)*

१३. अनंलि देवपुत्र संतुषित *(देवेन्द्र शक्रयागुथें हे थन संतुषितयागु खँय् नं विस्तार यायेगु)*

१४. अनंलि देवपुत्र सुनिर्मित *(देवेन्द्र शक्रयागुथें हे थन सुनिर्मितयागु खँय् नं विस्तार यायेगु)*

१५. अनंलि देवपुत्र वशवर्ती *(देवेन्द्र शक्रयागुथें हे थन वशवर्तीयागु खँय् नं विस्तार यायेगु)*

मोग्गल्लान-संयुत्त क्वचाल।

४१. चित्त-संयुत्त

१. संयोजन-सुत्त

१. छगू समयय्, छथ्व: थेर भिक्षुपिं मच्छिकासण्ड नगरयागु अम्बाटक वनखण्डय् च्वना च्वन । उगु बखतय् भिक्षाटन सिधय्का मण्डलमालाय् मुना च्वंपिं छथ्व: थेरं भिक्षुपिनि बिचय् थुजागु खँ पिहाँ वल –

"गुगु संयोजन व संयोजनीय धर्म ख:, उपिं धर्म नानार्थ नानाव्यञ्जन *(अर्थात् अर्थ नं फरक, व्यञ्जन नं फरक)* ख: लाकि एकार्थ तथा व्यञ्जन मात्र नाना *(अर्थात् थुपिं छगू हे अर्थ जुया व्यञ्जन जक फरकगु)* ख: ?"

अन गुलिं थेर भिक्षुपिंसं थथे धाल – "गुगु 'संयाजन व संयोजनीय धर्म ख: उपिं धर्म नानार्थ व नानाव्यञ्जन ख:' ।"

गुलिं थेर भिक्षुपिंसं थथे धाल – "गुगु 'संयोजन व संयोजनीय धर्म ख: उपिं धर्म एकार्थ व व्यञ्जन मात्र नाना ख:' ।"

उगु बखतय् चित्र *(चित्त)* गृहपति छुं ज्याखं मृगपथक धयागु थ:गु गामय् वया च्वंगु जुया च्वन । अनंलि चित्र गृहपतिं ताल – "भिक्षाटन सिधय्का मण्डलमालय् मुना च्वंपिं छथ्व: थेर भिक्षुपिंनि बिचय् थुजागु खँ पिहाँ वया च्वन – ' ··· ' "

अनंलि चित्र गृहपति गन उपिं थेर भिक्षुपिं दु अन वन । वना थेर भिक्षुपिंत अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । अनंलि, चित्र गृहपतिं उपिं थेर भिक्षुपिंत थथे धाल –

"भन्ते ! भिक्षाटन सिधय्का लिहाँ वया मण्डलमालाय् मुना च्वंपिं छथ्व: थेर भिक्षुपिनि बिचय् थुजागु खँ – "गुगु संयोजन व संयोजनीय धर्म ख: उपिं नानार्थ व्यञ्जन ख: लाकि एकार्थ तथा व्यञ्जन मात्र नाना ख:," जुया च्वन । अन गुलिं थेर भिक्षुपिंसं गुगु संयोजन व संयोजनीय धर्म ख: उपिं धर्म नानार्थ व नानाव्यञ्जन ख: धका धा:गु ताया । हानं गुलिं थेर भिक्षुपिंसं गुगु संयोजन व संयोजंनीय धर्म ख: उपिं धर्म एकार्थ व व्यञ्जन मात्र नाना ख: धका धा:गु नं ताया, ख:ला, भन्ते ?

"ख:, गृहपति !"

"भन्ते ! गुगु संयोजन व संयोजनीय धर्म ख: उपिं नानार्थ व नाना व्यञ्जन ख: । भन्ते ! छलपोलपिंत उपमा छगू कने । उपमाद्वारा नं थन गुलिं विज्ञपुरुषपिंसं कनागु खँयागु अर्थ चट्ट थुइका काये फु । भन्ते ! गथेकि *(उपमा छगू थथे दु)* छपु हे खिपतय् चिनात:पिं हाकुम्ह द्वहँ व तुयुम्ह द्वहँयात यदि सुनानं 'हाकुम्ह द्वहँ तुयुम्ह द्वहँयागु संयोजन *(बन्धन)* ख: अथवा तुयुम्ह द्वहँ हाकुम्ह द्वहँयागु संयोजन *(बन्धन)* ख: धका धाल धा:सा छु वं थ्व खँ ठीक जुइक धा:गु जुइला ?'

"जुइ मखु, गृहपति ! न हाकुम्ह द्वहँ तुयुम्ह द्वहँयागु संयोजन *(बन्धन)* ख: न त तुयुम्ह द्वहँ हाकुम्ह द्वहँयागु संयोजन हे ख:, बरु गुगु अन छपु खिपतं *(निम्ह द्वहँयात चिनात:गु)* चिनात:गु ख: व हे खिपः संयोजन ख: ।"

भन्ते ! अथे हे तुं, न चक्षु रूपयागु संयोजन ख:, न रूप हे चक्षुयागु संयोजन ख:, बरु गुगु अन थुपिं निगूयां *(चक्षु व रूपयागु)* कारणं उत्पन्न जुइगु छन्दराग ख:, व हे अन संयोजन जूवइ । न श्रोत शब्दयागु संयोजन *(बन्धन)* ख:, न शब्द हे श्रोतयागु संयोजन ख:, न घ्राण गन्धयागु संयोजन ख: ··· , न गन्ध हे घ्राणयागु संयोजन ख: ··· , न जिह्वा हे रसयागु संयोजन ख: ··· , न रस हे जिह्वायागु संयोजन ख: ··· , न काय स्पर्शयागु संयोजन ख: ··· , न स्पर्श हे काययागु संयोजन ख: ··· न मन धर्मयागु बन्धन ख:, न धर्म हे मनयागु बन्धन ख:, बरु गुगु अन उपिं निगूया कारणं उत्पन्न जुइगु छन्दराग ख:, व हे अन संयोजन जूवइ ।

"गृहपति ! छंगु लागी थ्व लाभ ख: । सुलाभ ख: ! ! गुगु कि छं थपाय्सकं गम्भीरगु बुद्धवचनया बारे नं प्रज्ञाचक्षु दय्का तये फुगु ।"

२. पठमइसिदत्त-सुत्त

२. छगू समयय्, छथ्व, थेर भिक्षुपिं मच्छिकासण्ड नगरया अम्बाटक वनखण्डय् च्वं च्वन ।अनंलि चित्र गृहपति गन उपिं थेर भिक्षुपिं दु अन वन, वना थेर भिक्षुपिंत अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। अनंलि, चित्र गृहपतिं थेर भिक्षुपिंत थथे निवेदन यात – "भन्ते थेर ! कन्हेया नितिं जिगु भोजन स्वीकार याना बिज्याहुँ । थेर भिक्षुपिंसं निमन्त्रणा स्वीकार यागु सिइका आसनं दना थेर भिक्षुपिंत अभिवादन व प्रदक्षिणा याना चित्र गृहपति लिहाँ वन ।

उगु चा: फ्वचासेंलि थेर भिक्षुपिं पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना, पात्र चीवर धारण याना गन चित्र गृहपतियागु छें दु अन वन, वना लाया त:गु आसनय् फेतुत ।

अनंलि, चित्र गृहपति गन उपिं थेर भिक्षुपिं बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया थेर भिक्षुपिंत अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह चित्र गृहपतिं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिंके थथे न्यन –

"भन्ते ! 'धातु नानत्व', 'धातु नानत्व' धका धाइ, स्वगु अथवा गुकथं भगवानं धातु नानत्व दइ धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु ?"

थथे खँ न्यनेवं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिं सुम्क च्वना च्वन ।

निकोगु पटक नं चित्र गृहपतिं थथे न्यन " ··· ?"

निकोगु पटकय् नं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिं सुम्क च्वना च्वन ।

स्वकोगु पटक नं चित्र गृहपतिं थथे न्यन " ··· ?"

स्वकोगु पटकय् नं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिं सुम्क हे च्वना च्वन ।

उगु इलय् उगु संघय् दकसिबे क्वकालिम्ह *(कान्छाम्ह)* आयुष्मान् ऋषिदत्त *(दुगु)* जुया च्वन । अनंलि, आयुष्मान् ऋषिदत्तं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिंके न्यन – "भन्ते थेर ! चित्र गृहपतिं न्यंगु न्ह्यसःया लिसः जिं बिया बिइला ?"

"आवुसो ऋषिदत्त ! चित्र गृहपतियागु थुगु न्ह्यसःया लिसः छं बिया ब्यु ।"

"गृहपति ! 'धातु नानात्व', 'धातु नानात्व' धका धाइ, ग्वगु अथवा गुकथं भगवानं धातु नानात्व दइ धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु धयागु छंगु न्ह्यसः मखुला ?"

"खः, भन्ते !"

"गृहपति ! भगवानं थुकथं धातुनानात्व आज्ञा जुया बिज्यागु दु – 'चक्षुधातु, रूपधातु, चक्षुविज्ञान धातु, श्रोतधातु, शब्दधातु, श्रोतविज्ञानधातु, घ्राणधातु, गन्धधातु, घ्राणविज्ञानधातु, जिह्वाधातु, रसधातु, जिह्वाविज्ञानधातु, कायधातु, स्पर्शधातु, कायविज्ञानधातु, मन *(चित्त)* धातु, धर्म *(चित्त विषयक)* धातु, *(चित्त)* मनोविज्ञानधातु । गृहपति ! थुलि भगवानं धातु नानात्व, धातु नानात्व धका आज्ञा जुया बिज्यागु खः ।'

अनंलि, चित्र गृहपतिं आयुष्मान् ऋषिदत्तयागु धापूयात अनुमोदन याना थेर भिक्षुपिंत प्रणीत खाद्य, भोज्य स्वयं थःगु हे ल्हातं अर्पण याना तृप्त यात । अनंलि थेर भिक्षुपिंसं पात्रं ल्हाः लिसाला काये धुंसेंलि भोजन धुंका आसनं दना लिहाँ वन ।

उगु वखतय् आयुष्मान् थेर भिक्षुं आयुष्मान् ऋषिदत्तयात थथे धाल – "आवुसो ऋषिदत्त ! धन्य ! ! गुगु न्ह्यसःया लिसः जिं बिये मफुगु खः उगु न्ह्यसःया लिसः छं बिल । थथे हे याना गुबले मेमेगु नं न्ह्यसःत वइ उबले छं हे उकिया लिसः ब्यु ।

३. दुतियइसिदत्त-सुत्त

३. छगू समयय्, छथ्वः थेर भिक्षुपिं मच्छिकासण्ड नगरया अम्बाटक वनखण्डय् च्वं च्वन । अनंलि चित्र गृहपति गन उपिं थेर भिक्षुपिं दु अन वल, वया थेर भिक्षुपिंत अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । अनंलि, चित्र गृहपतिं थेर भिक्षुपिंत थथे निवेदन यात – "भन्ते थेर ! कन्हेया नितिं जिगु भोजन स्वीकार याना बिज्याहुँ । थेर भिक्षुपिंसं तूष्णिभावं स्वीकार यात । थेर भिक्षुपिंसं निमन्त्रणा स्वीकार यागु सिइका आसनं दना थेर भिक्षुपिंत अभिवादन व प्रदक्षिणा याना चित्र गृहपति लिहाँ वन ।

उगु चाः फ्वचासेंलि थेर भिक्षुपिं पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना, पात्र चीवर धारण याना गन चित्र गृहपतियागु छेँ दु अन वन, वना लाया तःगु आसनय् फेतुत ।

अनंलि, चित्र गृहपति गन उपिं थेर भिक्षुपिं बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया थेर भिक्षुपिंत अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह चित्र गृहपतिं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिंके थथे न्यन –

"भन्ते थेर ! लोकय् अनेक प्रकारयागु दृष्टि *(धारणा)* उत्पन्न जुया च्वंगु दु, गथेकि (१) लोक शाश्वत खः, (२) लोक अशाश्वत खः, (३) लोक अन्तवान खः, (४) लोक अनन्तवान खः, (५) व हे जीव व हे शरीर खः, (६) जीव मेम्ह हे शरीर मेम्ह हे खः, (७) तथागत *(=सत्त्व)* मरणं लिपा दइ, (८) तथागत

मरणं लिपा दइ मखु, (९) तथागत मरणं लिपा दइगु नं खः, वा दइगु नं मखु, (१०) तथागत मरणं लिपा दइ मखु, न दइगु हे खः धका अथवा गुगु ६२ प्रकारयागु दृष्टि*(धारणा)* बारे ब्रह्मजाल *(सुत्त)*[२४] य् कनातःगु खः – थुपिं दृष्टि छु दयेवं दइगु छु मदयेवं मदइगु खः ?"

आयुष्मान् थेर भिक्षुपिं सुम्क च्वना च्वन ।

निकोगु पटक नं चित्र गृहपतिं थथे न्यन " ··· ?"

निकोगु पटकय् नं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिं सुम्क च्वना च्वन ।

स्वकोगु पटक नं चित्र गृहपतिं थथे न्यन " ··· ?"

स्वकोगु पटकय् नं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिं सुम्क च्वना च्वन ।

उगु इलय् उगु संघय् दकसिवे क्वकालिम्ह आयुष्मान् ऋषिदत्त *(दुगु)* जुया च्वन । अनंलि आयुष्मान् ऋषिदत्तं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिंके न्यन – "भन्ते थेर ! चित्र गृहपतिं न्यंगु न्ह्यसःया लिसः जिं बिया बिइला ?"

"आवुसो ऋषिदत्त ! चित्र गृहपतिंयागु थुगु न्ह्यसःया लिसः छं बिया ब्यु ।"

"गृहपति ! छं थथे न्यनागु मखुला – भन्ते थेर ! लोकय् अनेक प्रकारयागु दृष्टि *(धारणा)* उत्पन्न जुया च्वंगु दु, गथेकि (१) लोक अशाश्वत खः, ··· थुपिं दृष्टि छु दयेवं दइगु छु मदयेवं मदइगु खः ?"

"खः, भन्ते !"

"गृहपति ! गुगु थुपिं अनेक प्रकारयागु दृष्टित लोकय् उत्पन्न जूगु खः, गथेकि (१) लोक शाश्वत खः व थुपिं दृष्टित सत्कायदृष्टि दत धाःसा दइ, सत्कायदृष्टि मदु धाःसा दइ मखु ।"

"भन्ते ! गुकथं सत्कायदृष्टि दइगुले ?"

"गृहपति ! थन अश्रुतवान् पृथक्जन, आर्यपिंत मखंम्ह, आर्यधर्म मस्यूम्ह, आर्यधर्मय् अविनीत, सत्पुरुषपिंत मखंम्ह, सत्पुरुषधर्म मस्यूम्ह, सत्पुरुषधर्मय् अविनीतम्ह मनुखं –

रूप आत्मा खः, रूपवान आत्मा खः, थःके दुगु रूप आत्मा खः अथवा रूपय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)*।

वेदना आत्मा खः, वेदनावान आत्मा खः, थके दुगु वेदना आत्मा खः अथवा वेदनाय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)* ।

संज्ञा आत्मा खः, संज्ञावान आत्मा खः, थके दुगु संज्ञा आत्मा खः अथवा संज्ञाय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)*।

संस्कार आत्मा खः, संस्कारवान आत्मा खः, थके दुगु संस्कार आत्मा खः अथवा संस्कारय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)*।

विज्ञान आत्मा खः, विज्ञानवान आत्मा खः, थःके दुगु विज्ञान आत्मा खः अथवा विज्ञानय् आत्मा दु धका स्वइ *(खंकी)*।

---

२४ स्वया दिसँ ब्रह्मजाल-सुत्त, दी.नि. पृ. १ ।

"भन्ते ! गुकथं सत्कायदृष्टि मदुगु जुइगुले ?"

"गृहपति ! थन श्रुतवान् आर्यश्रावक आर्यपिंत खंम्ह, आर्यधर्म स्यूम्ह, आर्यधर्मय् सुविनीत, सत्पुरुषपिंत खंम्ह, सत्पुरुषधर्म स्यूम्ह, सत्पुरुषधर्मय् सुविनीत पुरुषं –

रूप आत्मा मखु, रूपवान आत्मा मखु, थःके दुगु रूप आत्मा मखु अथवा रूपय् आत्मा मदु धका स्वइ *(खंकी)*।

वेदना ··· संज्ञा ··· संस्कार ··· विज्ञान आत्मा मखु, विज्ञानवान आत्मा मखु, थःके दुगु विज्ञान आत्मा मखु अथवा विज्ञानय् आत्मा मदु धका स्वइ *(खंकी)*।

"भन्ते ! आर्य ऋषिदत्त गनं बिज्यानागु ?"

"गृहपति ! अवन्तीं वयागु ।"

"भन्ते ! अवन्ती जिमि न्हापा गुबलें नाप मलानिम्ह मित्र छम्ह दु । वसपोल प्रव्रजित जुया बिज्यात धयागु न्यना, छु छलपोलं वसपोलयात खना बिज्यानागु दुला ?"

"गृहपति ! खना ।"

"भन्ते ! अथे जूसा वसपोल आयुष्मान् गन बिज्याना च्वंगु ले ?"

थ्व खँ न्यना आयुष्मान् ऋषिदत्त सुम्क च्वना बिज्यात ।

"भन्ते ! छलपोल हे लाकि छु ?"

"खः, गृहपति !"

"भन्ते ! आर्य ऋषिदत्त ! मच्छिकासण्डय् मन तय्‌क च्वना बिज्याहुँ । अम्बाटक वनखण्ड रमणीय जू । जिं आर्यऋषिदत्तया नितिं उत्साहपूर्वक चीवर, भिक्षाभोजन, शयनासन, गिलानप्रत्यय भैषज्य परिष्कारादिद्वारा उपस्थान याये ।"

"गृहपति ! भिंगु हे धाल ।"

अनंलि आयुष्मान् ऋषिदत्तयागु धापूयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना चित्र गृहपतिं थेर भिक्षुपिंत प्रणीत खाद्य भोज्य स्वयं थःगु हे ल्हातं अर्पित याना तृप्त यात । पात्र ल्हातं लिकया भोजन धुंका थेर भिक्षुपिं आसनं दना लिहाँ बिज्यात । आयुष्मान् थेर भिक्षुं ऋषिदत्तयात थथे धाल –

"आवुसो ऋषिदत्त ! धन्य ! ! गुगु न्ह्यसःया लिसः जिं बिये मफुगु खः उगु न्ह्यसःया लिसः छं बिल । थथे हे याना लिपा लिपा नं मेमेगु न्ह्यसःत वइबले छं हे उकिया लिसः ब्यु ।"

आयुष्मान् ऋषिदत्तं शयनासन लः थ्याना ज्वना, पात्र चीवर धारण याना मच्छिकासण्ड तोता बिज्यात । अनं तोता बिज्यासेंलि आयुष्मान् ऋषिदत्त पुनः मच्छिकासण्डय् गुबलें नं लिहाँ बिमज्यात ।

४. महकपाटिहारिय-सुत्त

४. छगू समयय्, छथ्वः थेर भिक्षुपिं मच्छिकासण्ड नगरया अम्बाटक वनखण्डय् च्वं च्वन । अनंलि चित्र गृहपति गन उपिं थेर भिक्षुपिं दु अन वन, वना थेर भिक्षुपिंत अभिवादन याना छखे लिक्क

फेतुत । अनंलि, चित्र गृहपतिं थेर भिक्षुपिंत थथे निवेदन यात – "भन्ते थेर ! कन्हेया नितिं गोशालाय् जिगु भोजन स्वीकार याना बिज्याहुँ । थेर भिक्षुपिंसं तूष्णिभावं स्वीकार यात । थेर भिक्षुपिंसं निमन्त्रणा स्वीकार यागु सिइका आसनं दना थेर भिक्षुपिंत अभिवादन व प्रदक्षिणा याना चित्र गृहपति लिहाँ वन । उगु चाः फ्वचासेंलि थेर भिक्षुपिं पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना, पात्र चीवर धारण याना गन चित्र गृहपतियागु छें दु अन वन, वना लाया तःगु आसनय् फेतुत ।

अनंलि चित्र गृहपतिं थेर भिक्षुपिंत प्रणीत घ्यः व पायश थःगु हे ल्हातं समर्पित याना तृप्त यात । ... भोजन धुंका थेर भिक्षुपिं आसनं दना लिहाँ बिज्यात । मननिपिंत नकि धका धया थः नं थेर भिक्षुपिंनि ल्यू ल्यू वन । उगु बखतय् तःसकं तान्वःगु जुया च्वन, बँया फि तःसकं चुईं चुईं पुगु जुया च्वन । उपिं थेर भिक्षुपिं भोजनं काःथें गर्मी याना याता प्याता वंक न्यासिं बिज्याना च्वन ।

उगु इलय् उगु भिक्षुसंघय् आयुष्मान् महक दकसिबे क्वकालिम्ह *(भिक्षु)* जुया च्वन । आयुष्मान् महकं आयुष्मान् थेर भिक्षुपिंके थथे न्यना बिज्यात –

"भन्ते थेर ! सिच्चुसे च्वंक फय् छको वःसा गुलि ज्यूगु खइ, अथवा आक्सय् सुपाँय् वया तोपु वःसा गुलि ज्यूगु खइ, अथवा भचा फुल् फुल् वा वया ब्यूसा गुलि ज्यूगु खइ ?"

ए"साधु ! आवुसो महक ! बां हे लाइगु *(वेश हे जुइगु)* जुइ यदि सिच्चुसे च्वंक फय् छको वया ब्यूगु जूसा, आक्सय् सुपाँय् वया तोपु वया ब्यूगु जूगु, भचा फुल् फुल् वा नं वया ब्यूगु जूसा ।"

अनंलि, आयुष्मान् महकं अजागु ऋद्धि संस्कार याना बिज्यात गुकिया प्रभावं सिच्चुसे च्वंक फय् वल, आक्सय् सुपाँय् तोपु वल, भचा भचा फुल् फुल् वा नं वल । उगु इलय् चित्र गृहपतियागु मनय् थथे जुल – अहो भिक्षुसंघय् दकले क्वकालिम्ह वसपोल खः, वसपोलयागु थपाय्धंगु ऋद्धि प्रभाव !

आरामय् थ्यने धुंका आयुष्मान् महकं थेर भिक्षुपिंत थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! थुलिं हे गाःला ?"

"आवुसो महक ! थुलिं हे गाः, थुलिं हे छं क्या खासां यात, थुलि हे पूजा सत्कार नं जुल ।" थुलि धया थेर भिक्षुपिं थथःगु विहारय् *(कोथाय्)* बिज्यात । आयुष्मान् महक नं थःगु विहारय् बिज्यात ।

उगु इलय् चित्र गृहपति नं गन आयुष्मान् महक बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना आयुष्मान् महकयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महकयात थथे प्रार्थना यात – "भन्ते ! आर्य महकं छुं उत्तरीय-मनुष्य धर्म ऋद्धिप्रातिहार्य क्यना बिज्याःसा वेश जुइगु जुइ ।"

"गृहपति ! अथे जूसा चीवर *(उत्तरासंग)* लाया उकी द्योने घाँय् सिमा कचात ति ।"

"हवस्, भन्ते !" धया चित्र गृहपतिं आयुष्मान् महकयात लिसः बिया बरण्डाय् चीवर लाया उकी द्योने घाँय्, सिमा कचात तल ।

आयुष्मान् महक विहारय् *(कोथाय्)* दुहाँ बिज्याना चुकु तया अजागु ऋद्धि अभिसंस्कार याना बिज्यात गुकिया प्रभावं ताप्वालं चुकुया बिचं मिजला *(अर्ची)* पिहाँ वया उकी द्योने च्वंगु घाँय् सिमा कचात दक्वं च्याना नौ जुल परन्तु उत्तरासंगय् धाःसा मिं मथ्यू । चित्र गृहपति उत्तरासङ्ग थाथा याना संवेग जुया, *(म्ह)* जिरिंग जुइका छखे लिक्क दना च्वन । आयुष्मान् महक विहारं *(कोथां)* पिहाँ वया चित्र गृहपतियाके थथे न्यना बिज्यात – "गृहपति ! थ्व गाः ला ?"

"गाः, भन्ते ! क्या खासां याना बिज्यात । पूजित नं जुया । भन्ते ! आर्य महक मच्छिकासण्डय् मन तयेक च्वना बिज्याहुँ । अम्बाटक वनखण्ड रमणीय जू । आर्य महकया नितिं जिं चीवर, भिक्षा भोजन, शयनासन व गिलानप्रत्यय भैषज्यादि परिष्कारद्वारा उपस्थान याये ।"

"गृहपति ! भिंगु हे धाल ।"

अनंलि, आयुष्मान् महक शयनासन लःथ्याना ज्वना, पात्र चीवर धारण याना मच्छिकासण्ड तोता बिज्यात । अनं तोता बिज्यासेंलिं आयुष्मान् महक पुनः मच्छिकासण्डय् गुबलें नं लिहाँ बिमज्यात ।

५. पठमकामभू-सुत्त

५. छगू समयय् आयुष्मान् कामभू मच्छिकासण्ड नगरया अम्बाटक वनखण्डय् च्वना बिज्याना च्वंगु जुया च्वन । अनंलि, चित्र गृहपति गन आयुष्मान् कामभू बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना आयुष्मान् कामभूयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह चित्र गृहपतियात आयुष्मान् कामभू थथे न्यना बिज्यात –

'नेलङ्गो सेतपच्छादो, एकारो वत्तती रथो ।
अनीघं पस्स आयन्तं, छिन्नसोतं अबन्धनं'ति ॥'

"शील शुद्धिं निर्दोष जूम्ह, विमुक्ति रूपी त्वयुगु छत *(इल्लां)* दुगु, स्मृति रूपी छगू जक धूर दुगु रथय् वंम्ह, रागादि बन्धन मुक्त जूम्ह, तृष्णा रूपी स्रोतयात पार याये धुंकूम्ह अरहन्तयात वया च्वंगु स्व !"[२५]

"गृहपति ! भगवानं संक्षिप्तरूपं आज्ञा जुया बिज्यागु थुगु गाथायागु सविस्तार अर्थ गुकथं थुइकेगु ?"

"भन्ते ! छु थ्व गाथा *(श्लोक)* भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु खःला ?"

"खः, गृहपति ! "

"भन्ते ! अथे जूसा पलख लँ च्वना बिज्याहुँ । उकियागु अर्थ विचार याये ।"

"चित्र गृहपति पलख सुम्क च्वना च्वन । अनंलि पलख लिपा वं आयुष्मान् कामभूयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! 'नेलङ्ग=निर्दोष धागु हे शील खः ।' 'सेत च्छादो'=त्वयुगु छत *(इल्लां)* धाःगु हे विमुक्ति खः । 'एकारो=छगू जक धूर' धाःगु हे स्मृति खः । 'वत्तति=वन' धाःगु हे न्ह्योने ल्यूने वनेगु खः । 'रथ' धाःगु थ्व हे चातुर्महाभौतिक, मांबौपिनिगु कारणं दुगु शरीर ··· खः । राग, द्वेष व मोहयात 'नीघ' धाइ, अर्थात् दुःखयात 'नीघ' धाइगु खः । उपिं राग, द्वेष, मोह क्षीणास्रव भिक्षुपिंके दइ मखु – निर्मूल याना हा नापं लिना छ्वये धुंकूगु दइ, त्वाःदगु ताइबःसिमाथें जुइ, हानं सम्भावना मदय्क हाकनं *(जन्म)* जुइगु हेतु दइ मखये धुंकल । उकिं हे क्षीणास्रव भिक्षुयात 'अनीघो=दुःख रहित जूम्ह' धका धाइ । 'आयन्तं=वया च्वंम्ह' धका अरहन्तयात उद्देश्य याना धाःगु खः । 'सोतो=स्रोत' धागु तृष्णा खः । उपिं तृष्णा क्षीणास्रव भिक्षुयाके दइ मखु – निर्मूल याना हा नापं लिना छ्वये धुंकूगु जुइ ··· । उकिं हे क्षीणास्रव भिक्षुयात 'छिन्नसोतो=स्रोतं उत्तीर्ण जूम्ह' धका धाइ । राग, द्वेष व मोह बन्धन खः । उपिं रागादि बन्धन क्षीणास्रव

---

२५ थ्व हे गाथा भगवानं लकुण्टक भद्रिय भिक्षुयागु कारणय् आज्ञा जुया बिज्यागु खः – उदान, नेपाल भाषा पृ. ११९ ।

भिक्षुयाके दइ मखु – निर्मूल याना हा नापं लिना छ्वयेथुंकूगु जुइ ··· । उकिं हे क्षीणास्रव भिक्षुयात 'अबन्धनो=बन्धनं मुक्त जूम्ह' धका धागु खः ।

"भन्ते ! गुगु गाथा भगवानं '**नेलङ्गो सेतपच्छादो** ··· ' इत्यादि धका संक्षिप्तरूपं आज्ञा जुया बिज्यागु खः उकिया सविस्तार अर्थ थुगु प्रकारं जिं सिइका कया ।

"गृहपति ! छंगु नितिं थ्व लाभ खः,सुलाभ खः । थुजागु गम्भीरगु बुद्धवचनय् नं छंके प्रज्ञाचक्षु दुगु जुया च्वन ।"

६. दुतियकामभू-सुत्त

६. छगू समयय् आयुष्मान् कामभू मच्छिकासण्ड नगरयागु अम्बाटक वनखण्डय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, चित्र गृहपति गन आयुष्मान् कामभू बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना ··· आयुष्मान् कामभूयाके प्रश्नत न्यन –

"भन्ते ! ग्वगु संस्कार दु ?

"गृहपति ! संस्कार स्वथी दु – कायसंस्कार, वचीसंस्कार व चित्तसंस्कार ।"

"साधु, भन्ते !" धया चित्र गृहपतिं आयुष्मान् कामभूयागु धापूयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आयुष्मान् कामभूयाके हाकनं मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! गजागु कायसंस्कार, गजागु वचीसंस्कार व गजागु चित्तसंस्कार खःले ?"

"गृहपति ! आस्वास प्रश्वास कायसंस्कार खः, वितर्क विचार वचीसंस्कार खः तथा संज्ञा व वेदना चित्तसंस्कार खः ।"

"साधु, भन्ते !" धया चित्र गृहपतिं आयुष्मान् कामभूयागु धापूयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आयुष्मान् कामभूयाके हाकनं मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! छाय् आश्वास प्रश्वास कायसंस्कार जूगु, वितर्क विचार वचीसंस्कार जूगु तथा संज्ञा व वेदना चित्तसंस्कार जूगु ?"

"गृहपति ! आश्वास प्रश्वास धयागु कायिक खः । थुपिं आश्वास प्रश्वास कायसंस्कार जुल । गृहपति ! न्हापां वितर्क व विचार याना लिपा वचनपथय् वइ अर्थात् वचन प्रकट जुइ, उकिं हे वितर्क व विचार वचीसंस्कार जुल । संज्ञा व वेदना चैतसिक जुल अर्थात् चित्तय् जुइगु अङ्ग जुल अथवा चित्तया अभिन्न अङ्ग जुल अतः थुपिं संज्ञा व वेदना चित्त प्रतिबद्ध खः उकिं हे संज्ञा व वेदना चित्तसंस्कार जुल ।"

"साधु, भन्ते ! धया चित्र गृहपतिं ··· मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! गुकथं संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्ति जुइगुले ?"

"गृहपति ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस च्वंम्ह भिक्षुयागु मनय् थथे जुइ मखु – 'जि संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस च्वने,' 'जिं संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस च्वना च्वना', अथवा 'जि

संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस तल्लीन जुया च्वना', परन्तु वं थःगु चित्तयात न्हापां हे अजागु किसिमं समाधिष्ठ याये धुंकूगु दइ गुगु किसिमं समाधिष्ठ जुइवं उगु समापत्तिस स्वतः चित्त थ्यंक वनी।"

"साधु, भन्ते !" धया चित्र गृहपतिं ··· मेगु न्ह्यसः न्यन –

"संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस थ्यंम्ह भिक्षुयागु कायसंस्कार, वचीसंस्कार व चित्तसंस्कार मध्ये दकले न्हापां गुगु संस्कार निरोध जुइगु ले ?"

"गृहपति ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस थ्यंम्ह भिक्षुयागु वचीसंस्कार न्हापां निरोध जुइ अनं ल्यू, कायसंस्कार ल्यूया ल्यू चित्तसंस्कार निरोध जुइ।"

"साधु, भन्ते !" धया चित्र गृहपतिं ··· मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! गुम्ह थन निर्जीव जुया सिइ धुंकूगु जुइ, अले गुम्ह भिक्षु गन संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस थ्यंम्ह जुइ – थुपिं निम्हसिया बिचय् छु फरक दु ले ?"

"गृहपति ! गुम्ह थन निर्जीव जुया सिइ धुंकूगु जुइ, उम्हसियागु कायसंस्कार, वचीसंस्कार तथा चित्तसंस्कार निरोध जुया प्रतिप्रशब्धि जूगु दइ, आयु परिक्षीण जूगु दइ, उष्मधातु नं दुगु जुइ मखु, तथा इन्द्रिय नं विच्छिन्न जुइ धुंकूगु दइ अर्थात् इन्द्रिय ज्या ख्यले दइ मखुत, परन्तु गुम्ह भिक्षु थन संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस थ्यंम्ह जुइ, वयागु कायसंस्कार, वचीसंस्कार व चित्तसंस्कार निरोध जुया प्रतिप्रशब्धि धाःसा जुइ परन्तु आयु परिक्षीण जूगु धाःसा दइ मखुनि, उष्मधातु दया हे च्वंगु दइ, इन्द्रिय नं निर्मल हे जूगु दया च्वनी।"

"गृहपति ! गुम्ह थन निर्जीव जुया सिइ धुंकूम्ह जुइ अले गुम्ह भिक्षु थन संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिस थ्यंम्ह खः – थुमि बिचय् थ्व हे भिन्नता दु।"

"साधु, भन्ते ! धया चित्र गृहपतिं ··· मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! गुकथं संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दना वइगुले ?"

"गृहपति ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दना वइम्ह भिक्षुयागु मनय् थथे जुइ मखु – 'जि संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दना वये', 'जि संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दने' अथवा 'जि संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दना वये धुन' परन्तु वं थःगु चित्तयात न्हापां हे अजागु किसिमं अभ्यस्त याये धुंकूगु दइ गुकिं याना वयागु चित्त स्वतः उगु स्थिति थ्यने धुंकूगु दइ।"

"साधु, भन्ते !" धया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दनिम्ह भिक्षुयागु कायसंस्कार, वचीसंस्कार व चित्तसंस्कार मध्ये दकले न्हापां गुगु संस्कार उत्पन्न जुइगुले ?"

"गृहपति ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दनिम्ह भिक्षुयाके दकले न्हापां चित्तसंस्कार उत्पन्न जुइ, अनं ल्यू कायसंस्कार अले वचीसंस्कार उत्पन्न जुइ।"

"साधु, भन्ते !" धया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दंम्ह भिक्षुयाके ग्वगु स्पर्श अनुभव जुइगुले ?"

"गृहपति ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दंम्ह भिक्षुयाके स्वंगू स्पर्शं स्पर्शित जूगु दइ – (१) शून्यतायागु स्पर्श[२६], (२) अनिमित्ततायागु स्पर्श[२७] व (३) अ-प्राणीहिततायागु स्पर्श[२८] ।

"साधु, भन्ते !" धया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दने धुंकूम्ह भिक्षुयागु चित्त धार गुखेपाखे स्वइ अथवा न्ह्याइगु खः ?"

"गृहपति ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तिं दने धुंकूम्ह भिक्षुयागु चित्त धार निर्वाण पाखे स्वइ, निर्वाणपाखें न्ह्यागु दइ ।"

"साधु, भन्ते !" धया ··· हानं मेगु न्ह्यसः न्यन –

"भन्ते ! संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्तियात बहुपकारी जूगु गोगु धर्म दु ले ?"

"गृहपति ! न्हापा हे न्यने माःगु खँ छं लिपा न्यन । अथे नं जिं छंत लिसः बिये । संज्ञावेदयित-निरोध-समापत्ति प्राप्तिया नितिं समथ व विपश्यना धयागु थुपिं निगू ध्यान बहुपकारी जू ।"

७. गोदत्त-सुत्त

७. छगू समयय् आयुष्मान् गोदत्त मच्छिकासण्ड नगरय् अम्बाटक वनखण्डय् च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, चित्र गृहपति गन आयुष्मान् गोदत्त बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना आयुष्मान् गोदत्तयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह चित्र गृहपतियाके आयुष्मान् गोदत्तं थथे न्यन –

"गृहपतिः ! गुगु थुपिं खः –

(क) अप्रमाण-चित्त विमुक्ति,

(ख) आकिञ्चन्यायतन-चित्त विमुक्ति,

(ग) शून्यता-चित्त विमुक्ति व

(घ) अनिमित्त-चित्त विमुक्ति – धयागु नानार्थ व नाना व्यञ्जन खः लाकि एकार्थ व व्यञ्जन जक नाना *(फरक)* खः ?

"भन्ते ! थन अजागु पर्याय नं दु गुगु पर्यायय् वयेबले थुपिं विषय नानार्थ व नाना व्यञ्जन नं जुइ हानं अजागु पर्यायय् वयेबले एकार्थ व व्यञ्जन जक नानार्थ नं जुइगु खः ।"

"भन्ते ! गजागु पर्यायय् थ्यनिबले नानार्थ व नाना व्यञ्जनं जुइगुले ? भन्ते ! (क) थन भिक्षु मैत्री सहगत चित्त छगू दिशाय् फैले याना च्वं च्वनी, तथा निगूगु दिशाय्, स्वगूगु दिशाय्, प्यंगूगु दिशाय् मैत्री चित्त फैले याना च्वं च्वनी । अथे हे तुं, च्वय्, क्वय्, ब्यथां, फुक्व थासय्, सकतां प्रकारं, सकतां लोकय्

---

२६ अनात्म भावयागु स्पर्श ।

२७ अनित्य भावयागु स्पर्श ।

२८ दुःख रहित अर्थात तृष्णारहित भावयागु स्पर्श ।

मैत्री चित्त, अवैर चित्त, अद्वेष चित्त, विपुल चित्त ··· करुणा सहगत चित्त ··· पूर्ववत् ··· मुदिता सहगत चित्त ··· पूर्ववत् ··· उपेक्षा सहगत चित्त छगू दिशाय् फैले याना च्वं च्वनी, तथा निगूगु दिशाय्, स्वंगूगु दिशाय्, प्यंगूगु दिशाय् मैत्री चित्त फैले याना च्वं च्वनी । अथे हे तुं च्वय्, क्वय्, ब्यथां, फुक्क थासय्, सकतां प्रकारं सकतां लोकय् उपेक्षा सहगत चित्त अवैर चित्त, अद्वेष चित्त, विपुल चित्त, महान चित्त अप्रमाण चित्त, फैले याना च्वं च्वनी । भन्ते ! थ्वयात हे धाइ, 'अप्रमाण-चित्त-विमुक्ति' ।

(ख) "भन्ते ! थन गजागु आकिञ्चन्यायतन चित्त विमुक्ति खःले ? भन्ते ! थन भिक्षु सकतां प्रकारं विज्ञानानन्त्यायतन अतिक्रमण याना 'छुं मदु' धका आकिञ्चन्यायतनय् समाधिष्ठ जुया च्वं च्वनी । भन्ते ! थुकियात हे धाइ, 'आकिञ्चन्यायतन-चित्त विमुक्ति' ।

(ग) "भन्ते ! थन गजागु शून्यता चित्त विमुक्ति खःले ? भन्ते ! थन भिक्षु अरण्ययं वृक्षमूलय् अथवा शून्यागारय् च्वना थथे विचाः याइ – 'आत्मं अथवा आत्मत्वं शून्य खः' *(Void is this self or of what pertains to self)* । भन्ते ! थुकियात हे धाइ, 'शून्यता-चित्त-विमुक्ति' ।

(घ) "भन्ते ! थन गजागु अनिमित्त-चित्त-विमुक्ति खःले ? भन्ते ! थन भिक्षु छु नं निमित्तयात मनय् मतसे च्वना, 'अनिमित्त-चित्त-समाधी' समाधिष्ठ जुया च्वं च्वनी । थुकियात हे धाइ, 'अनिमित्त-चित्त-विमुक्ति' ।

"भन्ते ! थ्व हे पर्यायय् थ्यनेवं उपरोक्त विषय नानार्थ व नाना व्यञ्जन जुइगु खः ।"

"भन्ते ! व गजागु पर्याय खः गुगु पर्यायय् वयेवं थुपिं विषय एकार्थ व व्यञ्जनय् जक नाना *(फरक)* जुइ ? (१) भन्ते ! रागचित्त प्रमाणकारी खः, द्वेषचित्त प्रमाणकारी खः, मोहचित्त प्रमाणकारी खः । उपिं फुक्क क्षीणास्रव भिक्षुयाके प्रहीण जूगु दइ । हा लिइ धुंकूगु दइ, त्वाः ल्हाना तःगु ताइबसिमाथें असम्भाव्य जुया हानं बुया वये मफये धुंकल । गुलि तक गनथाय् तक अप्रमाण चित्त विमुक्ति दुगु खः उकी मध्ये अकोप्य-चित्त-विमुक्ति *(अपरिवर्त्य रूपं चित्त विमुक्त जुइ धुंकूगु)* अर्थात् निर्वाण चित्त अग्र खने दइ । अजागु अकोप्य-चित्त-विमुक्ति रागं नं शून्य खः, द्वेषं नं शून्य खः अले मोहं नं शून्य खः ।

२. "भन्ते ! रागचित्त प्रपञ्चकारी खः, द्वेषचित्त प्रपञ्चकारी खः, मोहचित्त नं प्रपञ्चकारी खः । उपिं फुक्क क्षीणास्रव भिक्षुयाके प्रहीण जूगु दइ । हा लिइ धुंकूगु दइ, त्वाः ल्हाना तःगु ताइबसिमाथें असम्भाव्य जुया हानं बुया वये मफये धुंकल । गुलि तक आकिञ्चन्यायतन-चित्त-विमुक्ति दुगु खः उकी मध्ये अकोप्यचित्त-विमुक्ति अर्थात् निर्वाणचित्त-विमुक्ति खने दइ । अजागु अकोप्य -चित्त-विमुक्ति रागं नं शून्य खः, द्वेषं नं शून्य, अले मोहं नं शून्य खः ।"

"भन्ते ! थ्व हे पर्याय खः गुगु पर्यायय् थ्यनेवं थुपिं विषय एकार्थ जुइ अले व्यञ्जनय् जक फरक दइ ।"

"गृहपति ! छंगु नितिं थ्व लाभ खः ! थ्व सुलाभ खः । गुम्हसियाके थुजागु गम्भीर बुद्धवचनय् नापं प्रज्ञाचक्षु प्राप्त जू ।"

८. निगण्ठनाटपुत्त-सुत्त

८. उगु इलय् निगण्टनाटपुत्र आपालं निगण्ठ परिवार ब्वना मच्छिकासण्ड नगरय् थ्यंक वल । उगु वखतय् चित्र गृहपतिं, 'निगण्ठनाटपुत्र आपालं निगण्ठ परिवार ब्वना मच्छिकासण्ड नगरय् थ्यंक वया

च्वन' धयागु खवर न्यना चित्त गृहपति उपासकपिं ब्वना गन निगण्ठनाटपुत्र दु अन वल । वया निगण्ठनाटपुत्रनाप सम्मोदन यात, सम्मोदनीय खँल्हाबला याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह चित्र गृहपतियाके निगण्ठनाटपुत्रं थथे न्यन, "गृहपति ! छ छिमि श्रमण गौतमयाके अवितर्क अविचार युक्त समाधि दुला ? अथवा वितर्क विचार निरोध जुइ धका विश्वास याना ला ?"

"भन्ते ! थ्व खँ जिं श्रमण गौतमयात श्रद्धा *(विश्वास)* तया श्रद्धां जक माने यानागु मखु । श्रमण गौतमयाके अवितर्क अविचार युक्त समाधि दु, वितर्क विचार निरोध नं जू ।"

थथे न्यंकूबले, निगण्ठनाटपुत्रं अन उपस्थित सकसितं स्वया थथे धाल – "स्व ! थुम्ह चित्र गृहपति गुलि सोजा खनि, गुलि सीधा खनि, गुलि असठ खनि, गुलि अमायावी खनि । फय्यात जालय् पोचिइत स्वथें, वितर्क विचार निरोध जुइ धका सम्झे जुया च्वन । थःगु ल्हाः म्हुइ *(मुट्ठी)* गंगा नदीयागु स्रोतयात रोके यायेथें वितर्क विचारयात निरोध यायेत स्वल ।"

"भन्ते ! छपिंसं छु मती तया – ज्ञान व श्रद्धा मध्ये गुगु प्रणीततर जू धका सम्झे जुया ?"

"गृहपति ! जिं श्रद्धा स्वया ज्ञानयात हे प्रणीततर जू धका धया ।"

प्रथमध्यान – "भन्ते ! जि गुलि तक इच्छा जुल उलि तक अनेक प्रकारया कामविषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क व विचार युक्त जूगु विवेकजः प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वना ।

द्वितीयध्यान – "भन्ते ! जि गुलि तक इच्छा जुल उलि तक वितर्क व विचारयात उपशान्त याना आध्यात्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार रहित समाधिजः प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वना ।"

तृतीयध्यान – "भन्ते ! जि गुलि तक इच्छा जुल उलि तक प्रीतियात नं त्याग याना उपेक्षित जुया स्मृतिसम्प्रजन्य जुया शारीरिक सुखानुभव याना च्वना । थुकियात आर्यपिंसं 'उपेक्षावान् स्मृतिवान् सुखपूर्वक च्वनेगु धका धाइ । थुजागु तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वना ।'

चतुर्थध्यान – "भन्ते ! जि गुलि तक इच्छा जुल उलि तक सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना न्हापां हे सौमनस्य *(=मानसिक सुख)*, दौमनस्य *(=मानसिक दुःख)* या अन्त याना सुख दुःख मदुगु उपेक्षाद्वारा स्मृति परिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यान नं प्राप्त याना च्वना ।"

"भन्ते ! थुकथं जिं चतुर्थध्यान तक स्वयं थःम्ह सिइका खंका ग्रहण यानागु दु, सुं श्रमण ब्राह्मणपिनि प्रति श्रद्धां *(विश्वास)* जक ग्रहण यानागु मखु । भन्ते ! अवितर्क अविचारं युक्त समाधि नं दु, वितर्क व विचारयागु नं निरोध जू ।"

थुकथं कनेवं, थःगु परिषद्यात स्वया निगण्ठनाटपुत्रं थथे धाल – "स्व ! स्व ! थुम्ह चित्र गृहपति गपाय्सकं बेकोगु, गपाय्सकं सठ, गपाय्सकं मायावी *(छलकपट)* खनि ।"

"भन्ते ! आः नकतिनि हे जक छपिंसं जित – 'स्व ! थुम्ह चित्र गृहपति गुलि सोजा खनि, गुलि सीधा खनि, गुलि असठ खनि, गुलि अमायावी खनि' धका धया बिज्यात, हानं आः हे छपिंसं, 'स्व ! स्व ! थुम्ह चित्र गृहपति गपाय्सकं बेकोगु, गपाय्सकं सठ, गपाय्सकं मायावी खनि' धया बिज्यात । यदि छपिंसं न्हापां धया बिज्यागु खँ असत्य खः धयागु जूसा, लिपा धया बिज्यागु खँ सत्य जुइ, यदि लिपा धया बिज्यागु खँ असत्य खःसा न्हापा धया बिज्यागु खँ सत्य जुइ ।"

"भन्ते ! थन दश *(भिंगू)* सहधार्मिक *(कारण सहित)* प्रश्न दु । गुबले थुमिगु अर्थ सिइका बिज्याइ उबले जक छपिंसं जित निगण्ठपरिषद् न्ह्योने यंका बिज्याहुँ । थुपिं भिंगू प्रश्न खः – छगू हे प्रश्न, छगू हे उद्देश्य व छगू हे उत्तर, निगू प्रश्न, निगू उद्देश्य व निगू उत्तर, स्वंगू प्रश्न, स्वंगू उद्देश्य व स्वंगू उत्तर, प्यंगू प्रश्न, प्यंगू उद्देश्य व प्यंगू उत्तर, न्यागू प्रश्न, न्यागू उद्देश्य व न्यागू उत्तर, खुगू प्रश्न, खुगू उद्देश्य व खुगू उत्तर, न्हेगू प्रश्न, न्हेगू उद्देश्य व न्हेगू उत्तर, च्यागू प्रश्न, च्यागू उद्देश्य व च्यागू उत्तर, गुंगू प्रश्न, गुंगू उद्देश्य व गुंगू उत्तर, भिंगू प्रश्न, भिंगू उद्देश्य व भिंगू उत्तर ।"

निगण्ठनाटपुत्रयाके थुपिं कारण सहित भिंगू प्रश्न न्यना चित्र गृहपति आसनं दना लिहाँ वन ।

९. अचेलकस्सप-सुत्त

९. उगु इलय् चित्र गृहपतिया पुलांम्ह गृहस्थीबलेयाम्ह पासा अचेल काश्यप धयाम्ह मच्छिकासण्ड नगरय् थ्यंक वया च्वन । चित्र गृहपतिं, जिमि पुलांम्ह गृही पासा अचेल काश्यप मच्छिकासण्डय् थ्यंक वया च्वन धयागु खवर न्यन । अनंलि चित्र गृहपति गन अचेल काश्यप च्वना च्वंगु दु अन वन, वना अचेल काश्यप नाप सम्मोदनीय कुशल वार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह चित्र गृहपतिं अचेल काश्यपयाके थथे न्यन –

"भन्ते काश्यप ! छलपोल प्रव्रजित जुया बिज्यानागु गोदँ दत ?"

"गृहपति ! जि प्रव्रजित जुयागु स्वीदँ दत ।"

"भन्ते काश्यप ! थ्व स्वीदँया बिचय् छुं उत्तरीय-मनुष्य धर्म अथवा छुं आर्यज्ञानदर्शन विशेषता प्राप्त याना कुशलपूर्वक च्वना बिज्यानागु दुला ?"

"गृहपति ! थ्व स्वीदँ प्रव्रज्याया दुने जिं न छुं उत्तरीय मनुष्य धर्म हे प्राप्त याना काये फत न त छुं आर्यज्ञानदर्शन विशेषता हे प्राप्त याना काये फत, – खाली नग्नता *(नांगा च्वनेगु सिवाय)* , मुण्डता व बँय् फय्तुनागु धू थाथा यायेगु सिवाय् ।"

थ्व खँ न्यना चित्र गृहपतिं अचेल काश्यपयात थथे धाल – "आश्चर्य खः, अद्भुत खः, भन्ते ! थथे जूसा गुकथं अजागु धर्म सु-आख्यात जुइ फइ ! गन कि स्वीदँ तकं नं छु उत्तरीय-मनुष्य धर्म वा आर्यज्ञानदर्शन विशेषता अधिगमन याना कया दी मफुत ! खाली नग्नता *(नांगा च्वनेगु सिवाय)* , मुण्डता व बँय् फय्तुगु धू थाथा यायेगु सिवाय् !"

"गृहपति ! छ उपासकत्वय् वनागु गोदँ दत ?"

"भन्ते ! जि उपासकत्वय् वनागु नं स्वीदँ हे दत ।"

"गृहपति ! थ्व स्वीदँया बिचय् छं छुं उत्तरीय-मनुष्य धर्म वा आर्यज्ञानदर्शन विशेषता प्राप्त याना कुशलपूर्वक च्वनागु दुला ?"

"भन्ते ! गृहस्थीपिंसं नं थजागु ज्ञान प्राप्त याना काये फु । भन्ते ! जि गुलि तक इच्छा याना उलि तक अनेक प्रकारया कामविषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क व विचार युक्त जूगु विवेकजः प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वना । ... द्वितीयध्यान ... । ... तृतीयध्यान

… । … चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वना । यदि भगवान् स्वया न्त्यो जि सिनावन धा:सा भगवानं जित थथे आज्ञा जुया बिज्यात धा:सा छुं आश्चर्य चाये मा:गु मदु – 'चित्र गृहपतियाके अजागु संयोजन मदु गुगु संयोजन दुगु जूसा व हाकनं थुगु लोकय् वये मालिगु ख:' ।"

थुलि खँ न्यंकेवं, अचेल काश्यपं चित्र गृहपतियात थथे धाल – "गृहपति ! आश्चर्य ख:, अद्भुत ख: । गपाय्सकं सु-आख्यातगु थ्व धर्मविनय *(बुद्ध धर्म)* ! गन कि शुद्ध गृही जीवनय् च्वंम्हसिनं नं उत्तरीय-मनुष्यधर्म व आर्य ज्ञानदर्शन विशेषता प्राप्त याना कुशल पूर्वक च्वं धा:सा ! गृहपति ! थुजागु धर्मविनयय् प्रव्रज्या व उपसम्पदा प्राप्त याये दसा वेश जुइगु जुइ ।

अनंलि, चित्र गृहपतिं अचेल काश्यपयात थेर भिक्षुपिंयाय् यंका थेर भिक्षुपिंके प्रार्थना यात - "भन्ते ! थुम्ह अचेल काश्यप जिमि पुलांम्ह गृही पासा ख: । थ्वयात थेर भिक्षुपिंसं प्रव्रज्या व उपसम्पदा याना बिज्यात धा:सा वेश जुइ । जिं वयागु चीवर, भिक्षा भोजन, शयनासन व गिलानप्रत्यय भैषज्य परिष्कारद्वारा उपस्थान *(सेवा)* याये ।" अनंलि आयुष्मान् काश्यपं थुगु धर्मविनयय् प्रव्रज्या व उपसम्पदा प्राप्त याना काल ।

अनंलि, आयुष्मान् काश्यप उपसम्पदा प्राप्त याना छुं दिन लिपा याकचा *(एकांत वास याना)* अप्रमत्त जुया, आतप्त सम्पन्न जुया च्वच्वं गुकिया नितिं कुलपुत्रपिं बांलाक छेँ तोता अनगारिक जुया प्रव्रजित जुइगु ख:, उगु अनुत्तरगु ब्रह्मचर्य फलयात थ्व हे जन्मय् स्वयं सिइका, अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना, उपशान्त जुया विहार याना च्वन । 'जाति *(=जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण जुल, गुगु *(मार्गफल प्राप्त)* याये मा:गु ख: याये धुन, हानं याये मा:गु ज्या मंत' धका सिइका काल । आयुष्मान् काश्यप अरहन्तपिं छम्ह मध्ये जुया बिज्यात ।

१०. गिलानदस्सन-सुत्त

१०. उगु इलय् चित्र गृहपति त:सकं विरामी जुया दु:खी जुया च्वन । अनंलि, छथ्व: आरामदेवता, वनदेवना, वृक्षदेवता व मेपिं देवतापिं नं मुना चित्र गृहपतियात थथे धावल – "गृहपति ! प्रणिधान या, अनागतय् छ चक्रवर्ती जुजु जुये फइ ।"

थथे धावले, चित्र गृहपतिं उपिं देवतापिंत थथे धाल – "व नं अनित्य ख:, व नं अध्रुव ख:, व नं तोता हे वनेमा: ।"

चित्र गृहपतियागु थ्व खँ न्यना चित्र गृहपतिया मित्र, अमात्य तथा सतिपिं थ:थितिपिंसं वयात थथे धाल – 'आर्यपुत्र ! स्मृति थातं तया बिज्याहुँ । प्रलाप याना बिज्याये मते । होस तया बिज्याहुँ ।'

"छिमित जिं छु धयागु दु, छिमिसं जित – 'आर्यपुत्र ! स्मृति थातं तया बिज्याहुँ, प्रलाप याना बिज्याये मते । होस तया बिज्याहु ! धका धया च्वन' ।"

"छलपोल आर्यपुत्रं थथे धया बिज्यात – 'व नं अनित्य ख:, व नं अध्रुव ख:, व नं तोता हे वनेमा:' ।"

"आराम देवता, वन देवतापिंसं जित थथे धा:वल – 'गृहपति ! प्रणिधान या, अनागतय् छ चक्रवर्ती जुजु जुये फइ ।' थ्व खँ न्यना उपिं देवतापिंत – 'व नं अनित्य ख:, व नं अध्रुव ख:, व नं तोता हे वने मा:गु ख:' धका धयागु ख: ।"

उपिं आराम देवतापिंत थथे जुल – थुम्ह चित्र गृहपति शीलवान कल्याणधर्मी ख: । यदि गुम्हं प्रणिधान या:गु खण्डय् थुम्ह चक्रवर्ती जुजु नं जुये फु । थुम्हसियागु थ्व प्रणिधान सिद्ध *(सफल)* जुइ । छायधा:सां थुम्हसियागु चित्त-प्रणिधि विशुद्ध जू, थुम्ह शीलवान तथा धार्मिक ख: अत: थ्वयात धर्मयागु फल प्राप्त जुइ । उपिं आराम देवतापिंसं थुजागु विचार याना जित – 'प्रणिधान या, अनागतय् छ चक्रवर्ती जुजु जुइ' धका धा:गु ख: । इमित हे जिं थथे धयागु ख: – 'व नं अनित्य ख:, व नं अध्रुव ख:, व नं तोता हे वने मा:गु ख:' ।"

"आर्यपुत्र ! अथे जूसा, जिमित नं उपदेश बिया बिज्याहुँ ।"

"आर्यपुत्रपिं ! अथे जूसा छिमिसं थुकथं स्यना कायेमा: – 'बुद्धंप्रति अत्यन्त प्रसन्न जु – वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध, विद्याचरणं सम्पन्नम्ह, सुगत लोकविदू, अनुत्तरम्ह सारथी, देवमनुष्यपिनि शास्ता बुद्ध भगवान् ख: । धर्मय् जिगु दृढ श्रद्धा दयेके – वसपोल भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात ख:, सान्दृष्टिक ख:, अ-कालिक ख:,' 'वा, स्ववा' धका क्यने ज्यूगु ख:, औपनयिक ख:, विज्ञपुरुषद्वारा प्रत्यक्षीकरणीय ख: । संघय् जिगु दृढ श्रद्धा दयेके – वसपोल भगवान्या श्रावकसंघ सु-प्रतिपन्न *(बांलाक आचरण याना बिज्यापिं)* ख:, ऋजु प्रतिपन्न *(तप्यंगु आचरण याना बिज्यापिं)* ख:, न्याय-प्रतिपन्न ख:, सामीचि-प्रतिपन्न *(आदर-सत्कारया पात्र जुइबह: जुइक आचरण याना बिज्यापिं)* ख:, मार्ग व फलया ल्याखं प्वज्व: अर्थात् छम्ह छम्ह ल्याखं च्याम्ह उत्तम पुद्गल दया च्वन । थुजापिं भगवान्या श्रावक संघपिं निमन्त्रणाया नितिं स:तेबह:पिं, श्रद्धा तया पहुना यायेबह:पिं, *(निर्वाण तकया आशां)* दान *(दक्षिणा)* बियेबह:पिं, भिपतिंपतिं जज्वलपा बिन्ति यायेबह:पिं ख: । हानं लोकया नितिं *(पुण्यरूपी पुसा पिइगु)* अनुत्तरगु पुण्य क्षेत्र ख: । गुलि नं कुल छेंय् दान बिइगु वस्तुत दुगु ख: उपिं फुक्वं शीलवान कल्याणधर्मीपिंत दान ब्यु अर्थात् थुलि भीत, थुलि शीलवानपिंत धका मधाये नु धका छिमिसं स्यना कयेमा: ।"

अनंलि, चित्र गृहपतिं थ: मित्र, अमात्य व ज्ञातिबन्धुपिंत बुद्ध, धर्म व संघय् श्रद्धालु जुइत व दानशील जुइत प्रतिस्थित याना उपदेश बिया सिना वन ।

चित्त-संयुत्त क्वचाल ।

४२. गामणि-संयुत्त

१. चण्ड-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । अनंलि, चण्ड गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वन, वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतूम्ह चण्ड गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः गुकिं याना थन गुलिसितं 'चण्ड', 'चण्ड' धका धाःगु ? भन्ते ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः गुकिं याना थन गुलिसितं 'सुशील', 'सुशील' धका धाःगु ?

"गामणि ! थन गुलिसियां राग प्रणीण जूगु दइ मखु । राग प्रहीण मजूगु कारणं याना मेपिंत कोप *(तं पिकाइकि)* पिकाइ, अले मेपिंसं कोप यायेवं *(थःनं)* कोप जुइ *(तं पिकाइ)* । अजाम्हसित 'चण्ड' धका धाइ । द्वेष प्रहीण जूगु दइ मखु ··· । मोह प्रहीण जूगु दइ मखु । मोह प्रहीण मजूगु कारणं याना मेपिंत कोप पिकाइ अले मेपिंसं कोप यायेवं *(थःनं)* कोप जुइ । अजाम्हसित 'चण्ड' धका धाइ । गामणि ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः, गुकिं याना गुलिसित 'चण्ड', 'चण्ड' धका धाःगु खः ।

"गामणि ! थन गुलिसियां राग प्रहीण जूगु दइ ··· । द्वेष प्रहीण जूगु दइ ··· । मोह प्रहीण जूगु दइ । मोह प्रहीण जूगु कारणं कतपिंत कोप याइ मखु, अले कतपिंसं कोप पिकाःसां नं *(थः)* कोप जुइ मखु । अजाम्हसित 'सुशील' धका धाःगु खः । गामणि ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः गुकिं याना थन वयात 'सुशील' 'सुशील' धका धाःगु खः ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं चण्ड गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः, भन्ते ! ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें ··· भगवानं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया नं शरणय् वने । थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् वम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

२. तालपुट-सुत्त

२. छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, तालपुट नट गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वल, वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह तालपुट नट गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं न्यना तयागु दु – 'न्हापा न्हापायापिं नट आचार्य *(नृत्य प्रशिक्षक)*, प्राचार्यपिंसं धया तःगु खँ – 'सुं गुम्ह नट रङ्गमञ्चय् *(दबुली)* वा समूहया बिचय् खःगुं वा मखुगुं याना जनतायात न्हिइकी, न्ह्याइपुइकी – व शरीर तोता सिना वनेवं 'प्रहास' धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ । थ्व खँय् भगवानं छु आज्ञा जुया बिज्याना ?

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते।"

निकोगु पटक नं तालपुट नट गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात "… ?"

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते।"

स्वकोगु पटक नं तालपुट नट गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं न्यना तयागु दु – 'न्हापा न्हापायापिं नट आचार्य, प्राचार्यपिंसं धया तःगु खँ – 'सुं गुम्हं नट रङ्गमञ्चय् *(दबुली)* वा समूहया बिचय् खःगुं वा मखुगुं याना जनतायात न्हिइकी, न्ह्याइपुइकी – व शरीर तोता सिना वनेवं 'प्रहास' धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ।' थ्व खँय् भगवानं छु आज्ञा जुया बिज्याना ?'

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते धका धायेक धायेकं नं छं मतोतू। गामणि ! अथे जूसा जिं छंत कने। गामणि ! पूर्वकालय् सत्त्वपिं वीतरागी मजूसे इपिं रागयागु बन्धनय् लाःपिं खः। इमित नटं रङ्गमञ्चय् अथवा समूहया बिचय् गुगु प्याखँ क्यना लय्ताइकिगु खः उकिं याना इमिके झन हे आपाः राग उत्पन्न याना बिइगु खः।"

"गामणि ! पूर्वकालय् सत्त्वपिं वीतद्वेषी मजूसे इपिं द्वेषयागु बन्धनय् लाःपिं खः। इमित नटं रङ्गमञ्चय् अथवा समूहया बिचय् गुगु प्याखं क्यना लय्ताइकिगु खः उकिं याना इमिके झन हे आपाः द्वेष उत्पन्न याना बिइगु खः।"

"गामणि ! पूर्वकालय् सत्त्वपिं वीतमोही मजूसे मोहयागु बन्धनय् लाःपिं खः। इमित नटं रङ्गमञ्चय् अथवा समूहया बिचय् गुगु प्याखँ क्यना लय्ताइकिगु खः उकिं याना इमिके झन हे आपाः मोह उत्पन्न याना बिइगु खः। व अजागु थःगु मद्-प्रमादद्वारा कतपिंत नं मद्-प्रमाद याना शरीर तोता सिना वनेवं गन 'प्रहास' धयागु नरक दु अन उत्पन्न जूवनी।"

यदि वयाके थुजागु दृष्टि दत धाःसा – 'सुं गुम्हं नट रङ्गमञ्चय् *(दबुली)* वा समूहया बिचय् खःगुं मखुगुं याना जनतायात न्हिइकी, न्ह्याइपुइकी – व शरीर तोता, सिना वनेवं 'प्रहास' धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ – थ्व वयागु मिथ्यादृष्टि जुइ। गामणि ! मिथ्यादृष्टिक पुरुष पुद्गलयागु निगू गति मध्ये न्ह्यागगूसां छगू गति दइ धका जिं धया – नरकयोनि वा तिरश्चीन योनि।'

थथे आज्ञा जुया बिज्याबले तालपुट नट गामणि मिखां ख्वबि स्वो स्वो वय्का ख्वया हल।

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते धका धायेक धायेकं नं छं मतोतू।"

"भन्ते ! जि भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यागु खँ न्यना ख्वयागु मखु। भन्ते ! बरू न्हापा न्हापायापिं नटआचार्य प्राचार्यपिंसं – सुं गुम्हं नट रङ्गमञ्चय् वा समूहया बिचय् खःगुं वा मखुगुं याना जनतायात न्हिइकी, न्ह्याइपुइकी – व शरीर तोता सिना वनेवं 'प्रहास' धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ धका धया तःगु खं जित दीर्घकालं निसें झंग लाना *(छके याना)* तगुलिं, ठगे याना तगुलिं, मोहित याना तःगुलिं खः।"

"धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः, भन्ते ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें … भगवानं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात। आः जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया नं शरणय् वने। भन्ते ! भगवानया समक्ष जिं प्रव्रज्या फ्वने, उपसम्पदा नं फ्वने।"

अनंलि, तालपुट नट गामणिं भगवानया समक्ष प्रव्रज्या काल अले उपसम्पदा नं । अनंलि उपसम्पदा प्राप्त याना चिरकाल बिते मजुइकं ··· आयुष्मान् तालपुट अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात।

३. योधाजीव-सुत्त

३. अनंलि, योधाजीव गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना ··· छखे लिक्क फेतूम्ह योधाजीव गामणिं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं न्यना तयागु दु – 'न्हापा न्हापायापिं योधाजीव *(सैनिकत)* आचार्य प्राचार्यपिंसं धया त:गु खँ – 'सुं गुम्ह योधाजीव *(सैनिक)* युद्धय् *(संग्रामय्)* उत्साहित जुइ, बल क्यनी – थुकथं उत्साहित जूम्ह, बल क्यम्हसित मेपिंसं स्याना बिइ, ज्यान काइ । मरणं लिपा व परिजात धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ *(जन्म जुइ)* ।' थ्व खँय् भगवानं छु आज्ञा जुया बिज्याना ?'

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते ।"

निकोगु पटक नं योधाजीव गामणि नं भगवानयात थथे बिन्ति यात – " ··· ?"

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते ।"

स्वकोगु पटक नं योधाजीव गामणिं नं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं न्यना तयागु दु – 'न्हापा न्हापायापिं योधाजीव आचार्य प्राचार्यपिंसं धया त:गु खँ – 'सुं गुम्ह योधाजीव युद्धय् उत्साहित जुइ, बल क्यनी – थुकथं उत्साहित जूम्ह, बल क्यम्हसित मेपिंसं स्याना बिइ, ज्यान काइ । मरणं लिपा व परिजात धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ ।' थ्व खँय् भगवानं छु आज्ञा जुया बिज्याना ?'

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते धका धायेक धायेकं नं छं मतोतू। गामणि ! सुं गुम्ह योधाजीव युद्धय् उत्साहित जुइ, बल क्यनी – वयागु चित्त न्हापां हे – 'थुपिं सत्त्वत स्याना छ्वये, चिना तये व उच्छिन्न जुया वनेमा, वा खतम *(विनाश)* जुइमा, ल्यं मदयेमा' धयागु दूषित जूगु दइ, मखुगु दिशाय् लगे जूगु दइ । अनंलि, उत्साहित जूम्ह, बल क्यम्हसित मेपिंसं स्याना बिइ, ज्यान कया बिइ । अनंलि शरीर तोता सी धुंका गन परिजात धयागु नरक दु अन व उत्पन्न जुइ । यदि वं – सुं गुम्ह योधाजीव युद्धय् ··· स्याना छ्वम्ह *(सीम्ह)* ··· मरणं लिपा परिजात धयागु देवलोकपिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ धयागु विश्वास यात धा:सा थ्व वयागु गलत विश्वास जुइ । गामणि ! गलत विश्वास *(मिथ्यादृष्टि दुम्ह)* याम्ह पुरुष पुद्गलयागु निगू गति मध्ये न्ह्यागगूसां छगू गति दइ धका जिं धया – नरकयोनि वा तिरश्चीन योनि ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्याबले योधाजीव गामणि मिखां ख्वबि स्वो स्वो वय्का ख्वया हल ।

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते धका धायेक धायेकं नं छं मतोतू ।"

"भन्ते ! जि भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यागु खँ न्यना ख्वयागु मखु । भन्ते । बरू न्हापा न्हापायापिं योधाजीव आचार्य प्राचार्यपिंसं – सुं गुम्ह योधाजीव युद्धय् ··· उत्साहित जूम्ह ··· मेपिंसं स्याना ब्यूम्ह ··· मरणं लिपा वं परिजात धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ धका धया त:गु खं जित दीर्घकालं निसें भ्रंग लाना *(छके याना)* त:गुलिं, ठगे याना तगुलिं, मोहित याना त:गुलिं ख: ।"

"धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः, भन्ते ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें ··· भगवानं अनेक कथं धर्मप्रकाश याना बिज्यात । आःजि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया नं शरणय् वने । थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

४. हत्थारोह-सुत्त

४. अनंलि किसी मागः गामणि *(ग्रामणी)* गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· । पूर्ववत् ···

··· थौं निसें भगवानं जित आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

५. अस्सारोह-सुत्त

५. अनंलि, अस्सारोह गामणि *(अस्वारोह ग्रामणी)* गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना ··· छखे लिक्क फेतूम्ह अस्सारोह गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं न्यना तयागु दु – 'न्हापा न्हापायापिं अश्वारोह सैनिक आचार्य प्राचार्यपिंसं धया तःगु खः – 'सुं गुम्ह अश्वारोह सैनिक युद्धय् उत्साहित जुइ, बल क्यनी – थुकथं उत्साहित जूम्ह, बल क्यम्हसित मेपिंसं स्याना बिइ, ज्यान काइ ! मरणं लिपा व परजित *(सराजिता)* धयापिं देवतापिंनि सहवासय् उत्पन्न जुइ ।' थ्व खँय् भगवानं छु आज्ञा जुया बिज्याना ?'

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते ।"

निकोगु पटक नं ··· स्वकोगु पटक नं अश्वारोह गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं न्यना तयागु दु – 'न्हापा न्हापायापिं अश्वारोह सैनिक आचार्य प्राचार्यपिंसं धया तःगु खँ – 'सुं गुम्ह अश्वारोह सैनिक युद्धय् उत्साहित जुइ, बल क्यनी – थुकथं उत्साहित जूम्ह, बल क्यम्हसित मेपिंसं स्याना बिइ, ज्यान काइ । मरणं लिपा व परजित धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ ।' थ्व खँय् भगवानं छु आज्ञा जुया बिज्याना ?'

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते धका धायेक धायेकं नं छं मतोतू । गामणि ! अथे जूसा जिं छन्त कने । गामणि ! सुं गुम्ह अश्वारोह सैनिक युद्धय् उत्साहित जुइ, बल क्यनी – अजापिं उत्साहित जूपिं, बल क्यंपिंत मेपिंसं स्याना बिइ, ज्यान काइ, अनंलि, मरणं लिपा व परजित धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ धयागु विश्वास यात धाःसा थ्व वयागु गलत विश्वास जुइ । अजापिं उत्साहित जूपिं, बल क्यंपिंत मेपिंसं स्याना बिइ, ज्यान काइ, अनंलि, मरणं लिपा व परजित धयापिं देवतापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ धयागु विश्वास जुइ । गामणि ! गलत विश्वास *(मिथ्यादृष्टि दुम्ह)* याःम्ह पुरुष पुद्गलयागु निगू गति मध्ये न्ह्यागगूसां छगू गति दइ धका जिं धया – नरकयोनि वा तिरश्चीन योनि ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्याबले अश्वारोह गामणि मिखां ख्वबि स्वो स्वो वय्का ख्वया हल ।

"गामणि ! म्वाल, थ्व खँ तोता छ्व, जिके थ्व खँ न्यने मते धका धायेक धायेकं नं छं मतोतू ।"

"भन्ते ! जि भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यागु खँ न्यना ख्वयागु मखु । भन्ते ! बरू न्हापा न्हापायापिं अश्वारोह सैनिक आचार्य प्राचार्यपिंसं – सुं गुम्ह अश्वारोह युद्धय् ··· उत्साहित जूम्ह ··· मेपिंसं स्याना ब्यूम्ह ··· मरणं लिपा व परजित *(सराजिता)* धयापिनि सहवासय् उत्पन्न जुइ धका धया तःगु खं जित दीर्घकालं निसें भ्रंग लाना तःगुलिं, ठगे याना तगुलिं, मोहित याना तःगुलिं खः ।"

"धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः, भन्ते ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें ··· भगवानं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया नं शरणय् वने । थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

६. असिबन्धकपुत्त-सुत्त

६. छगू समयय् भगवान् नालन्दाया पावारिक आम्रवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, असिबन्धकपुत्र गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतूत । छखे लिक्क फेतूम्ह असिबन्धकपुत्र गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! पश्चिम भूमी च्वंपिं कमण्डलु ज्वना, सितु घाँय्या माला क्वखाया, सुथे सन्ध्या इलय् लखय् ध्वाम्पुंग डुबे जुइपिं, अग्नि परिचर्या याइपिं ब्राह्मणपिंसं सिइपिंत सती, जुइकी, संज्ञापन याकी अले स्वर्गय् नं छ्वइ । भन्ते ! भगवान् सम्यक्सम्बुद्ध जुया बिज्याः, छलपोलं नं अथे याना बिज्याये फु गथे याना बिज्यायेवं सकतां लोक शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ फइगु खः ?"

"गामणि ! अथे जूसा जिं छंके हे न्यने, छं गथे लगे जुल अथे हे कं *(धा)* । गामणि ! छं छु मती तया – थन सुं मनू प्राणीघाती, अदिन्नादायी, काममिथ्याचारी, मृषावादी, पैशून्यवादी, परुषवादी, सम्प्रलापी, अभिध्यालु, क्रोधी व मिथ्यादृष्टिक जुइ । अनंलि महाजनसमूह छथाय् मुना वयात आयाचना याइ, प्रशंसा याइ, ल्हाःनिपां बिन्ति याइ तथा प्रयत्न याइ – 'थुम्ह मनू शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइमा ।' गामणि ! थ्व बारे छं छु धयाले – छु ले सा महाजनसमूहयागु आयाचनायागु कारणं वा प्रशंसायागु कारणं वा ल्हाःनिपां बिन्ति याःगु कारणं अथवा प्रयत्न याःगु कारणं शरीर तोता सिना वनेवं उम्ह मनू सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ फइला ?"

"फइ मखु, भन्ते !"

"गामणि ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनुखं छगो तग्वगु लोंहयात तःजागु लखय् क्वफाइ । अनंलि, महाजनसमूह एकत्रित जुया – वयाके आयाचना याइ, प्रशंसा याइ, ल्हाः निपां जोडे याइ तथा प्रयत्न याइ – हे तग्वगु लोंह ! च्वय् थहाँ वा, हे तग्वगु लोंह ! न्ह्यां हुँ, हे तग्वगु लोहं ! सिथय् वा । गामणि ! थ्व बारे छं छु धया – छु ले सा महाजन समूहयागु आयाचनायागु कारणं वा प्रशंसायागु कारणं वा ल्हाः निपां जोडे यागु कारणं अथवा प्रयत्न यागु कारणं उगु तग्वगु लोंह लखय् लेहें पुया थहाँ वइला, न्ह्यां वनिला वा सिथय् वइला ?"

"वइ मखु, भन्ते !"

"गामणि ! अथे हे तुं, सुं गुम्ह मनू प्राणापिताती, अदिन्नादायी, ··· मिथ्यादृष्टिक जुइ, महाजनसमूह एकत्रित जुया वयाके आयाचना या:सां, प्रशंसा या:सां, ल्हा: निपां जोडे या:सां तथा प्रयत्न या:सां – थुम्ह पुरुष शरीर तोता सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइमा धा:सां उम्ह मनू शरीर तोता सिना वनेवं अपाय दुर्गति विनिपात नरकय् उत्पन्न जुइ।"

"गामणि ! छं छु मती तया – थन सुं मनू – प्राणीघात मयाइम्ह, अदिन्नादान मयाम्ह, काममिथ्याचार मयाम्ह, मृषावाद मयाम्ह, पैशून्यवाद मया:म्ह, परुषवाद मया:म्ह, सम्प्रलाप मया:म्ह, अभिध्यालु मजूम्ह, क्रोधी मजूम्ह तथा सम्यक्दृष्टिक जुइ। अनंलि, महाजनसमूह एकत्रित जुया वयाके आयाचना याइ, प्रशंसा याइ, ल्हा: निपां जोडे याइ तथा प्रयत्न याइ – 'थुम्ह मनू शरीर तोता सिना वनेवं अपाय, दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइमा।' गामणि ! थ्व बारे छं छु धया – छु ले सा महाजनसमूहया आयाचना यागु कारणं वा प्रशंसा यागु कारणं वा ल्हा: निपा जोडे यागु कारणं अथवा प्रयत्न यागु कारणं शरीर तोता सिना वनेवं उम्ह मनू अपाय, दुर्गति, विनिपात नरकय् उत्पन्न जुइ फइला ?

"फइ मखु, भन्ते !"

"गामणि ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* – सुं मनुखं घ्य:यागु ठेकी वा चिकंयागु ठेकीयात त:जागु लखय् डुबे याना त:छ्याइ। अन गुगु थलबल ख: वा सिंयागु टुक्रात ख: क्वय्पाखे डुबे जुइ फु परन्तु गुगु घ्य: वा चिकं ख: व लखय् च्वोने ल्यहें पुइ। अनंलि महाजनसमूह एकत्रित जुया – उकियात आयाचना याइ, प्रशंसा याइ, ल्हा: निपां जोडे याइ तथा प्रयत्न याइ – हे घ्य: वा चिकं ! डुबे जुया हुँ, हे घ्य: वा चिकं ! डुबे जुया च्वं, हे घ्य: वा चिकं ! क्वय्पाखे क्वसिया क्वहाँ हुँ।' गामणि ! थ्व बारे छं छु धया – छु ले सा महाजनसमूहया आयाचना यागु कारणं वा प्रशंसा यागु कारणं वा ल्हा: निपां जोडे यागु कारणं अथवा प्रयत्न यागु कारणं उगु घ्य: चिकं डुबे जुया वनी वा क्वसिया क्वय् च्वना वनी वा क्वसिया क्वहाँ वनीला ?

"वनी मखु, भन्ते !"

"गामणि ! अथे हे तुं – थन सुं प्राणीघात मयाम्ह, अदिन्नादान मयाम्ह ··· क्रोधी मजूम्ह तथा सम्यक्दृष्टिक जुइ, महाजसमूह एकत्रित जुया वयाके आयाचना या:सां ··· प्रयत्न या:सां – 'थुम्ह मनू शरीर तोता सिइ धुंका अपाय, दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइमा धका धा:सां उम्ह मनू शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् हे उत्पन्न जुइ।'

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं असिबन्धक गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"धन्य ख:, भन्ते ! धन्य ख:, भन्ते ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया त:गुयात उला बिइगुथें ··· भगवानं अनेककथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात। आ: जि बुद्धया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया नं शरणय् वने। थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका स्वीकार याना बिज्याहुँ।

७. खेत्तूपम-सुत्त

७. छगू समयय् भगवान् नालन्दाया पावारिक आम्रवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, असिबन्धकपुत्र गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवानयात अभिवादन याना छखे

लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह असिबन्धकपुत्र गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवान् सकल प्राणीपिं प्रति हितानुकम्पी जुया विहार याना बिज्या: मखुला ?"

"ख:, गामणि ! तथागत सकल प्राणीपिं प्रति हितानुकम्पी जुया विहार याना बिज्या: ।"

"भन्ते ! अथे जूसा छाय्‌ले गुलिसितं सत्कारपूर्वक धर्मोपदेश याना बिज्या: हानं गुलिसितं उकथं सत्कारपूर्वक धर्मोपदेश याना बिमंज्यानागु ?"

"गामणि ! अथे जूसा छंके हे न्यने । गथे छंत लगे जुल अथे हे कं *(धा)* । गामणि ! छं छु मती तया – थन गुलिं गुलिं गृहपतिपिंके स्वंगू प्रकारयागु बुं दु । गथेकि – छगू उत्तमगु बुँ, छगू मध्यमगु बुँ अले छगू कमसलगु खराब भूमि । गामणि ! छं छु मती तया – गामणि ! बुँइ पुसा ह्वले य:म्ह फलाना म्ह कृषक गृहपतिं गुगु बुँइ न्हापां पुसा ह्वली – गुगु उगु बुँ उत्तमगु ख:, अथवा गुगु उगु बुँ मध्यमयागु ख: अथवा गुगु उगु बुँ कमसलगु ··· ?"

"भन्ते ! बुँइ बुज्या याये य:म्ह फलाना कृषक गृहपतिं दकले न्हापां उत्तमगु बुँइ पुसा ह्वली । अनलिपा मध्यमगु बुँइ पुसा ह्वली । अनं नं लिपा मभिंगु बुँइ ··· उकी पुसा ह्वले नं फु, मह्वले नं फु । छाय्‌धा:सा कमसेकम साया निर्तिं नसा सां जुइ ।"

"गामणि ! गथेकि *(उपमाया निर्तिं)* उगु फलानागु उत्तम बुँ ख: – अथे हे तुं, जिमि भिक्षु व भिक्षुणीपिं उत्तम ख: । जिं इमित धर्मोपदेश याना, आदिकल्याण, मध्यकल्याण, पर्यवशानकल्याण, सार्थक, सव्यञ्जन, केवल परिपूर्ण, परिशुद्ध ब्रह्मचर्य प्रकाश याना । व छु कारणं ? गामणि ! उपिं जिगु हे द्वीप ख: जिगु हे सहारा ख:, जिगु हे ज्ञाण ख: व जिगु हे शरणय् च्वं च्वपिं ख: । गामणि ! गथेकि, उगु फलानागु मध्यम बुँ ख: – अथे हे तुं, जिमि उपासक व उपासिकापिं मध्यम ख: । जिं इमित धर्मोपदेश याना, आदिकल्याण, मध्यकल्याण, पर्यवशानकल्याण, सार्थक, सव्यञ्जन, केवल परिपूर्ण परिशुद्ध ब्रह्मचर्य प्रकाश याना । व छु कारणं ? गामणि ! इपिं जिगु हे द्वीप ख:, जिगु हे सहारा ख:, जिगु हे ज्ञाण ख: व जिगु हे शरणय् च्वं च्वंपिं ख: । गामणि ! गथेकि, उगु फलानागु कमसल बुँ ख: गुगु छ्‌ागु, चिस्वा व:गु व खराव भूमि ख:, अथे हे तुं – जिमि अन्य तीर्थीय श्रमण ब्राह्मण परिव्राजकपिं ख: । इमित नं जि धर्मोपदेश याना – आदिकल्याण, मध्यकल्याण, पर्यवशानकल्याण, सार्थक, सव्यञ्जन, केवल परिपूर्ण परिशुद्ध ब्रह्मचर्य प्रकाश याना । व छु कारणं ? कमसे कम छगू पद जक जूसां नं सिइका काइ, गुगु इमिगु निर्तिं दीर्घकालिक हित व सुख जुइ धका ।"

"गामणि ! गथेकि *(उपमाया निर्तिं)* सुं मनूया स्वंग: ल:तयेगु थल *(उदकमणिका)* दु – (१) छग ल: तयेगु थल सं मबा:गु, प्वा: मगंगु, ल:मज्वगु, ल: था:गु, (२) छग ल: तयेगु थल सं बा:गु ख: प्वा: मगंगु, ल: धा:सा भचा भचा ज्वगु: ल: मथा:गु, (३) छग ल: तयेगु थल सं बाया भूवा:गु, प्वा:गंगु, ल: ज्व:गु, ल: मथागु । गामणि ! छं छु मती तया – ल: तये मा:म्ह फलानाम्ह मनुखं दकले न्हापां गुगु ल:थलय् ल: तइ ? सं मबा:गु, प्वा: मगंगु, ल: मज्वगु ल:थलय् अथवा सं बाया भू बा:गु, प्वा: गंगु, ल:ज्वगु, ल: मथागु ल:थलय् ?

"भन्ते ! ल: तये मा:म्ह फलानाम्ह मनुखं दकले न्हापां सं मबा:गु, प्वा: मगंगु, ल:मज्वगु ल:था:गु ल:थलय् नि ल: तइ, अनंलि सँ बागु-प्वा मगंगु, ल: धा:सा भचा भचा ज्व:गु ल:मथागु ल:थलय् ल: तइ, अनंलि सं बाया भू बा:गु, प्वा: गंगु, ल: ज्व:गु ल:मथागु ल:थलय् ल: तये नं फु मतये नं फु । व छु कारण ? कमसेकम थलबल सिलेया निर्तिं सां जी धका ।"

"गामणि ! गथेकि सं मबा:गु, प्वा: मगंगु, ल:मज्वगु, ल: था:गु ल: थल ख: अथे हे तुं, जिमि भिक्षु व भिक्षुणी ख: । इमित जिं धर्मोपदेश याना – आदिकल्याण, मध्यकल्याण ··· ब्रह्मचर्य प्रकाश याना । व छु करणं ? इपिं जिगु हे द्वीप ख:, जिगु हे सहारा ख:, जिगु हे ज्ञाण ख: अले जिगु हे शरणय् च्वं च्वंपिं ख: ।"

"गामणि ! गथेकि सं बा:गु, प्वा: मगंगु, ल: मज्वगु, ल: था:गु ल:थल ख: अथे हे तुं, जिमि उपासक व उपासिकापिं ख: । इमित जिं धर्मोपदेश याना – आदिकल्याण, मध्यकल्याण ··· ब्रह्मचर्य प्रकाश याना । व छु कारण ? इपिं जिगु हे द्वीप ख:, जिगु हे सहारा ख:, जिगु हे ज्ञाण ख: अले जिगु हे शरणय् च्वं च्वंपिं ख: ।"

"गामणि ! गथेकि सँ बाया भू वा:गु, प्वा: गंगु, ल: ज्व:गु, ल:मथा:गु ल:थल ख: अथे हे तुं, जिमि अन्य तीर्थय श्रमण ब्राह्मण परिव्राजकपिं ख: । इमित नं जिं धर्मोपदेश याना – आदिकल्याण, मध्यमकल्याण ··· ब्रह्मचर्य प्रकाश याना । व छु कारण ? कमसे कंम छगू पद जक जूसां सिइका काइ गुगु इमिगु नितिं दीर्घकालिक हित व सुख जुइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्याबले असिबन्धकपुत्र गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "धन्य ख:, भन्ते ! धन्य ख:, भन्ते ! ! गथे भोपुइका तगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया त:गुयात उला बिइगुथें ··· भगवानं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आ: जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसंघया नं शरणय् वने । थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

८. सङ्खधम-सुत्त

८. छगू समयय् भगवान् नालन्दाया पावारिक आम्रवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् निगण्ठश्रावक असिबन्धक गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया ··· छखे लिक्क फेतूम्ह निगण्ठ-श्रावक असितबन्धक गामणियात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"गामणि ! निगण्ठनाटपुत्रं थ: श्रावकपिंत गुकथं धर्मोपदेश याइगु ?"

"भन्ते ! निगण्ठनाटपुत्रं थ: श्रावकपिंत थुकथं धर्मोपदेश याइगु –

(१) गुगुपिंसं प्राणीहत्या याइ इपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ । (२) गुगुपिंसं खुँज्या याइ इपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ । (३) गुगुपिंसं व्यभिचार याइ इपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ । (४) गुगुपिंसं मखुगु खँ ल्हाइ इपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ । *(स्वभावत)* गुगु ज्याय् आपा: समय बिते यात व हे कारणं इपिं नरकगामी जुइ । भन्तें ! थुकंथ निगण्ठनाटपुत्रं थ: श्रावकपिंत धर्मोपदेश याइगु जुया च्वन ।

"गामणि ! समय *(अवधि)* या ल्याख सुं गुम्ह मनुखं न्हिनय् वा चान्हे प्राणी हत्या याइ – थुपिं निगू समय मध्ये गुगु आपा जुइ – प्राणी हत्या याना च्वंगु समय वा प्राणी हिंसा याना मच्वंगु समय ? थुकी छं छु धया ?"

"भन्ते ! समयया ल्याखं ··· प्राणी हिंसा याना मच्वंगु समय हे प्राणी हिंसा याना च्वंगु समय स्वया यक्व आपाः जुइ ।"

"गामणि ! अथे जूसा *(स्वभावत)* गुगु ज्याय् आपालं समय बिते यात व हे कारणं व नरकगामी जुइ धयागु निगण्ठनाटपुत्रयागु धापू अनुसार ला थन सुं नं अपायगामी वा नरकगामी दइ मखु त ।"

"गामणि ! समयया ल्याखं सुं गुम्ह मनुखं न्हिने वा चान्हे खुया काइ – थुपिं निगू समय मध्ये गुगु आपाः जुइ – खुया कया च्वंगु समय वा खुया मकया च्वंगु समय ? थुकी छं छु धया ?

"भन्ते ! समयया ल्याखं ··· खुया कया मच्वंगु समय हे खुया कया च्वंगु समय स्वया यक्व आपाः जुइ ।"

"गामणि ! अथे जूसा ··· गन सुं नं अपायगामी वा नरकगामी दइ मखुत ।"

"गामणि ! समयया ल्याखं सुं गुम्ह मनुखं न्हिने वा चान्हे काममिथ्याचारी जुइ – थुपिं निगू मध्ये गुगु आपाः जुइ – काममिथ्याचार याना च्वंगु समय वा काममिथ्याचार याना मच्वंगु समय ? थुकी छं छु धया ?"

"भन्ते ! समयया ल्याखं ··· काममिथ्याचार याना मच्वंगु समय हे काममिथ्याचार याना च्वंगु समय स्वया यक्व आपाः जुइ ।"

"गामणि ! अथे जूसा ··· थन सुं नं अपायगामी वा नरकगामी दइ मखुत ।"

"गामणि ! समयया ल्याखँ सुं गुम्ह मनुखं न्हिने वा चान्हे मखुगु खँ ल्हाइम्ह जुइ – थुपिं निगू समय मध्ये गुगु आपाः जुइ – मखुगु खँ ल्हाना च्वंगु समय वा मखुगु खँ ल्हाना मच्वंगु समय ? थुकी छं छु धया ?"

"भन्ते ! समयया ल्याखं ··· मखुगु खँ ल्हाना मच्वंगु समय हे मखुगु खँल्हाना च्वंगु समय स्वया यक्व आपाः जुइ ।"

"गामणि ! अथे जूसा ··· थन सुं नं अपायगामी वा नरकगामी दइ मखु ।"

"गामणि ! थन गुलिं शास्ता थुजागु वादीपिं दु थुजागु दृष्टिपिं दु – गुम्ह गुम्हसिनं प्राणी हिंसा याइ इपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ, गुम्ह गुम्हसिनं खुँल्या याइ इपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ, गुम्हसिनं काम-मिथ्याचार याइ इपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ, गुम्ह गुम्हसिनं मखुगु खँ ल्हाइ इपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ । गामणि ! अजापिं शास्ता प्रति अभिप्रसन्न जूपिं श्रावक नं दइ । वयागु मनय् – जिमि शास्ता थुजागु वादी जुया बिज्याः, थुजागु दृष्टियाम्ह जुया बिज्याः – गुम्ह गुम्हसिनं प्राणी हत्या याइ उपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ । जिं नं प्राणीहत्या यानागु दु, उकिं जि नं अपागामी व नरकगामी खः धयागु धारणा तइ । गामणि ! उगु धारणा, उगु वचन, उगु चित्त *(चेतना)* हटे मयातले व हयातःगु तये यंकेथें नरकय् लाइ । 'जिमि शास्ता थुजागु वादी जुया बिज्याः, थुजागु दृष्टियाम्ह जुया बिज्याः गुम्ह गुम्हसिनं खुँज्या याइ, ··· गुम्ह गुम्हसिनं काममिथ्याचार याइ, ··· गुम्ह गुम्हसिनं मखुगु खँ ल्हाइ, उपिं सकलें अपायगामी व नरकगामी जुइ । जिं नं मखुगु खँ ल्हानागु दु उकिं जि नं अपायगामी व नरकगामी खः' धयागु धारणा तइ । गामणि ! उगु धारणा, उगु वचन, उगु चित्त हटे मयातले व हयातःगु तये यंकेथें नरकय् लाइ ।"

"गामणि ! थन तथागत अरहत्, सम्यक्सम्बुद्ध, विद्याचरण सम्पन्न, सुगत, लोकविद्, अनुत्तर, पुरुषदम्य सारथी, देवमनुष्यपिनि शास्ता, बुद्ध भगवान् लोकय् उत्पन्न जुया बिज्यात । अनंलि, वसपोलं अनेक प्रकारं प्राणी हत्यायात निन्दा याना बिज्यात, प्राणी हत्यायात तोतेमाः धका आज्ञा जुया बिज्यात । खुंज्यायात तोतेमाः धका आज्ञा जुया बिज्यात । काममिथ्याचारयात निन्दा याना बिज्यात, काममिथ्याचारयात तोतेमाः धका आज्ञा जुया बिज्यात । मखुगु खँ ल्हायेगुयात निन्दा याना बिज्यात, मखुगु खँ ल्हायेगु तोतेमाः धका आज्ञा जुया बिज्यात । गामणि ! अजाम्ह शास्ता प्रति अभिप्रसन्न जूपिं श्रावक नं दइ । वं थथे बिचाः याइ –

भगवानं अनेक प्रकारं प्राणीहत्यायात निन्दा याना बिज्यागु दु, प्राणीहत्यायात तोतेमाः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । जिं थुलि वा उलि प्राणीहत्या यानागु दु । गुगु जिं थुलि वा उलि प्राणीहत्या यानागु दु – व ठीक मजू, व बाँला मजू । उकिया कारणय् जिं पश्चाताप याना । अथे नं जिगु उगु पापकर्म जिं मयानागु मदुगु मखु ।' अनंलि, वं बांलाक सोच विचार याना प्राणीहिंसायात त्याग याइ । भविष्यया नितिं व प्राणी हत्यापाखें तापाक च्वनी । थुकथं पापकर्मयागु प्रहाण जुइ । थुगु प्रकारं पापकर्मं उतीर्ण जुइ ।

भगवानं अनेक प्रकारं अदिन्नादान *(खुँ ज्या)* यात निन्दा याना बिज्यागु दु … काम मिथ्याचारयात निन्दा याना बिज्यागु दु … मृषावादयात निन्दा याना बिज्यागु दु, मृषावादयात तोतेमाः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । जि थुलि वा उलि मृषावाद यानागु दु – व ठीक मजू, व बांला मजू । उकिया कारणय् जिं पश्चाताप याना । अथे नं जिगु उगु पापकर्म जिं मयानागु मखुगु मखु ।' खँ ल्हायेगुया त्याग याइ । भविष्यया नितिं व मखुगु खँ ल्हायेगुपाखें तापाक च्वनी । थुकथं पापकर्मयागु प्रहाण जुइ । थुगु प्रकारं पापकर्मं उत्तीर्ण जुइ ।

दशकुशल – "(१) प्राणीहिंसायात त्याग याना प्राणीहत्यां अलग जुया च्वनी, (२) अदिन्नादानयात त्याग याना अदिन्नादानं अलग जुया च्वनी, (३) काममिथ्याचारयात त्याग याना काममिथ्याचारं अलग जुया च्वनी, (४) मृषावादयात त्याग याना मृषावादं अलग जुया च्वनी, (५) पैशून्यतायात त्याग याना पैशून्यतां अलग जुया च्वनी, (६) परुषतायात त्याग याना परुषतां अलग जुया च्वनी, (७) सम्प्रलापयात त्याग याना सम्प्रलापं अलग जुया च्वनी, (८) अभिध्यायात त्याग याना अभिध्यां अलग जुया च्वनी, (९) व्यापादयात त्याग याना व्यापादं अलग जुया च्वनी अले (१०) मिथ्यादृष्टियात त्याग याना सम्यक्दृष्टिक जुइ ।"

"गामणि ! अनंलि उम्ह आर्यश्रावक, थुकथं अभिध्यायात तापाका, व्यापादयात तापाका, असम्मूढ जुया, संप्रज्ञानि जुया तथा स्मृतिमान जुया प्रथम दिशाय्, द्वितीय दिशाय्, तृतीय दिशाय् तथा चतुर्थ दिशाय् मैत्रीचित्त फैले याना च्वं च्वनी । अथे हे तुं, च्वय्, क्वय् व्यथां सकतांथाय्, सकतां प्रकारं सकसितं तथा सकतां लोकय् – विपुल, महान, अप्रमाण-मैत्री चित्त, अवैरचित्त तथा अद्वेष चित्त फैले याना च्वं च्वनी ।"

"गामणि ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं शंख पुइम्ह बलवान पुरुषं छुं भचा जक बलं शंख पुया प्यखेरं दिशाय् प्रतिध्वनित याइ अथे हे उपरोक्ताकारं *(च्वय् उल्लेख अनुसारं)* गुगु प्रमाणकरयागु रूपय् भावित याःगु, बहुलिकृत याःगु मैत्री चित्त खः उकियात प्रमाणकरय् हे सीमित याना तइ मखु, उकी हे जक सीमित जुया च्वं च्वनी मखु ।"

"गामणि ! अनंलि उम्ह आर्यश्रावक थुकथं अभिध्यायात तापाका, व्यापादयात तापाका, असम्मूढ जुया, संप्रज्ञानी जुया तथा स्मृतिमान जुया प्रथम दिशाय्, द्वितीय दिशाय्, तृतीय दिशाय् तथा चतुर्थ दिशाय् करुणा फैले याना च्वं च्वनी … मुदिता चित्त फैले याना … उपेक्षा चित्त फैले याना च्वं च्वनी ।

अथे हे तुं, च्वय्, क्वय्, व्यथां सकतां थाय्, सकतां प्रकारं सकसितं तथा सकतां लोकय् – विपुल, महान, अप्रमाण करुणा चित्त ··· मुदिता चित्त ··· उपेक्षा चित्त फैले याना च्वं च्वनी।"

गामणिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं शंख पुइम्ह बलवान पुरुषं छुं भचा जक बलं शंख पुया प्यखेरं दिशाय् प्रतिध्वनित याइ अथे हे उपरोक्ताकारं गुगु प्रमाणकरयागु रूपय् भावित या:गु, बहुलिकृत या:गु करुणा चित्त ··· मुदिता चित्त ··· उपेक्षा चित्त ख: उकियात प्रमाणकरय् हे सीमित याना तइ मखु उकी हे जक सीमित जुया च्वं च्वनी मखु।

थथे आज्ञा जुया बिज्यागु न्यना असितबन्धक गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"धन्य ख:, भन्ते ! धन्य ख:, भन्ते ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया त:गुयात उला बिइगुथें ··· भगवानं अनेककथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात। आ: जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षु संघया नं शरणय् वने। थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शारणय् व:म्ह उपासक ख: धका स्वीकार याना बिज्याहुँ।"

९. कुल-सुत्त

९. छगू समयय् भगवान् कोशलय् चारिका *(भ्रमण)* यायां आपालं भिक्षुपिं ब्वना गन नालन्दा दु अन बिज्यात। अनंलि भगवानं नालन्दाया पावारिक आम्रवनय् विहार याना बिज्याना च्वन।

उगु इलय् नालन्दाय् दुर्भिक्ष *(अनिकाल)* जूगु ख:, जीवन मरणया समस्या दुगु ख:। सीपिनिगु म्हया त्वयु त्वयुगु क्वेंत थुखे उखे छ्याल व्याल जुया च्वंगु खने दु। केवल वा:मा: जक बुया च्वन वा मसया च्वन।

उगु बखतय् निगण्ठनाटपुत्र विशाल निगण्ठ परिषद् ब्वना नालन्दाय् च्वं च्वन। अनंलि निगण्ठ-श्रावक आसिबन्धकपुत्र गामणि गन निगण्ठनाटपुत्र दु अन वन, वना निगण्ठनाटपुत्रयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह निगण्ठश्रावक असिबन्धकपुत्र गामणियात निगण्ठनाटपुत्रं थथे धाल –

"गामणि ! छ हुँ, श्रमण गौतमयात वादारोपण या। अनंलि छंगु थुजागु कल्याणकीर्ति शब्द *(प्रख्यात)* फैले जुइ – 'असिबन्धकपुत्र गामणिं अपाय्सकं महान ऋद्धि सम्पन्नम्ह, अपाय्सकं महानुभाव सम्पन्नम्ह श्रमण गौतमयात वादारोपण यात'।"

"भन्ते ! गुकथं जिं अपाय्सकं महान ऋद्धि सम्पन्नम्ह, अपाय्सकं महानुभाव सम्पन्नम्ह श्रमण गौतमयात वादारोपण यायेगु ?"

"गामणि ! छ गन श्रमण गौतम दु अन हुँ, वना श्रमण गौतमयाके थुकथं न्यं – "भन्ते ! भगवानं अनेक प्रकारं कुलगृह प्रति अनुदया, अनुरक्षा तथा अनुकम्पायागु वर्णनां *(प्रशंसा)* याना बिज्या:, मखुला ?' गामणि ! थुकथं न्यनेवं श्रमण गौतमं थथे धया बिज्याइ – 'ख:, गामणि ! तथागतं अनेक प्रकारं कुलगृह प्रति अनुदया, अनुरक्षा तथा अनुकम्पायागु वर्णना याना बिज्या:।' अनंलि छं वसपोलयात थथे धा – 'भन्ते ! अथे जूसा थपाय्च्व दुर्भिक्ष जुया च्वंगु इलय् जीवन मरणयागु समस्या दया च्वंगु इलय् सीपिनिगु म्हया त्वयु त्वयुगु क्वें उखें थुखें छ्याल ब्याल जुया च्वंगु खने दया च्वंगु इलय् खाली पुसा मा जक बुया

च्वंगु इलय् छलपोल भगवान् थुलिमच्छि विशाल भिक्षुसंघ ब्वना चारिका याना बिज्याना च्वन । व छु कारण ? छलपोल कुलगृहया विनाशया निर्तिं चारिका याना बिज्यात, छलपोल पीडाया निर्तिं चारिका याना बिज्यात, छलपोल कुलगृहया हानिया निर्तिं चारिका याना बिज्यात ।' गामणि ! छंगु थ्व निखें स्वगु *(दोधारे)* प्रश्न न्यनां श्रमण गौतमं न ल्ह्वये फइ न त घुत्के हे फइ ।"

"हवस्, भन्ते !" धया निगण्ठनाटपुत्रयागु खँ न्यना असिबन्धकपुत्र गामणि आसनं दना निगण्ठनाटपुत्रयात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना असिबन्धकपुत्र गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं अनेक प्रकारं कुलगृहप्रति अनुदया, अनुरक्षा तथा अनुकम्पायागु वर्णना याना बिज्या:, मखुला ?"

"ख:, गामणि ! तथागतं अनेक प्रकारं कुलगृहप्रति अनुदया, अनुरक्षा तथा अनुकम्पायागु वर्णना याना बिज्या: ।"

"भन्ते ! अथे जूसा थपाय्च्व दुर्भिक्ष जुया च्वंगु इलय् जीवन मरणयागु समस्या दया च्वंगु इलय् सीपिपिनिगु म्हया त्वयु त्वयुगु क्वें उखें थुखें छ्याल ब्याल जुया च्वंगु खने दया च्वंगु इलय् खाली पुसा मा जक बुया च्वंगु इलय् छलपोल भगवान् थुमिमच्छि विशाल भिक्षुसंघ ब्वना चारिका याना बिज्याना च्वन । व छु कारण ? छलपोल कुलगृहया विनाशया निर्तिं चारिका याना बिज्यात, छलपोल पीडाया निर्तिं चारिका याना बिज्यात, छलपोल कुलगृहया हानिया निर्तिं चारिका याना बिज्यात ।"

"गामणि ! थनं निसें ग्वीछगू (९१) कल्प तकयागु खँ लुमंकेबले नं बूगु भोजन जक दान बियागु कारणं गुगु नं कुलगृहयागु हानि नोक्सानी जूगु खँ जिं मस्यू । बरू गुपिं उपिं कुलगृह धनी, महाधनी, महाभोगी, प्रसस्त लुँ वह दुपिं जूगु, प्रशस्त वित्तोपकरण *(धन सम्पत्ति भरि भराउ जूगु)*, प्रशस्त धनधान्य सम्पन्न जूगु दु – थुपिं सकतां दानयागु हे फलं, सत्यतायागु फलं व संयमयागु हे फलं दुगु ख: ।"

अष्टभय – "गामणि ! कुलगृहया हानि नोक्सानी जुइगु हेतु, प्रत्यय च्यागू दु – (१) राजायागु कारणं, (२) खुँया यंकूगु कारणं, (३) मिं न:गुया कारणं, (४) ल:या कारणं, (५) तया त:गु थासं अलप *(मदया वंगु)* जूगु कारणं, (६) ठीक ठीक कथं ज्या खँ याये मस:गु कारणं, (७) गुम्हसियागु कुलगृहय् कुलङ्गार जन्म जुइ अले गुम्हसिनं छेंयागु सम्पत्ति धू वाछ्वयेथें याइ, विनाश याइ, विध्वंश याइ, (८) अनित्यतायागु कारणं कुलगृहया हानि नोक्सानी जुइ ।"

"गामणि ! थ्व हे च्यागू हेतु प्रत्ययद्वारा कुलगृहया हानिं नोक्सानी जुइ । गामणि ! कुलगृहया हानि नोक्सानी जुइगु थुपिं च्यागू कारण दयक दयकं गुम्हसिनं थथे धाइ – 'कुलगृहयागु विनाशया निर्तिं भगवान् विचरण याना बिज्यात, कुलगृहयागु पीडाया निर्तिं भगवान् विचरण याना बिज्यात, कुलगृहयागु हानिया निर्तिं भगवान् विचरण याना बिज्यात, गामणि ! थुजागु वचन मतोतूतल्ले, चित्त *(=चेतना)* मतोतूतल्ले, व धारणा मतोतूतल्ले, व धारणां मुक्त मजूतल्ले उम्ह मजू शरीर तोता सिना वनेवं हया त:गु तये यंकेथें नरकय् उत्पन्न जुइ ।'

थुलि खँ आज्ञा जूगु न्यना, असिबन्धकपुत्र गामणिंनं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"धन्य ख:, भन्ते ! धन्य ख: भन्ते ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया त:गुयात उला बिइगुथें ⋯ भगवानं अनेककथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आ: जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षु संघया नं शरणय् वने । थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

१०. मणिचूलक-सुत्त

१०. छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित वेणुवनया कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् राजान्तपुरय् च्वं च्वंपि व मुना च्वंपिं राजपरिषद *(राज सभा)* या बिचय् थजागु खँ पिहाँ वल – "श्रमण शाक्यपुत्रपिनि *(भिक्षुपिनि)* निर्तिं लुँ वह अनुरूप जू *(कप्पति)*, श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह स्वीकार या अले श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह प्रतिग्रहण या।"

उगु बखतय् मणिचूल गामणि उगु परिषदय् च्वं च्वंगु दुगु जुया च्वन। अनंलि, मणिचूल गामणिं नं उगु परिषद्यात थथे धाल – "आर्यपिं! थथे धया दी मते। श्रमण शाक्यपुत्रपिनि निर्तिं लुँ वह अनुरूप मजू, श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह स्वीकार मया:, अले श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँवह प्रतिप्रहण मया:। श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं मणि सुवर्ण निपेक्ष *(प्रतिबन्ध)* याना त:गु दु, इपिं लुँवहपाखें तापाक दु।" थुकथं उगु परिषद्यात मणिचूल गामणिनं सम्भ्के याना बिल।

अनंलि, मणिचूल गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह मणिचूल गामणिनं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! थन राजान्तपुरय् च्वं च्वंपिं व मुना च्वंपिं राजपरिषद्या बिचय् थजागु खँ पिहाँ वल – 'श्रमण शाक्यपुत्रपिनि निर्तिं लुँ वह अनुरूप जू, श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह स्वीकार या: अले श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह प्रतिग्रहण या:।' भन्ते! थथे खँ जूबले जिं उगु परिषद्यात थथे धया – 'आर्यपिं! थथे धया दी मते। श्रमण शाक्यपुत्रपिनि निर्तिं लुँ वह अनुरूप मजू, श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह स्वीकार मया:, अले श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह प्रतिग्रहण मया:। श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं मणि सुवर्ण निपेक्ष याना त:गु दु, इपिं लुँ वह पाखे तापाक दु।' भन्ते! थुकथं जिं उगु परिषद्यात सम्भ्के याना। भन्ते! थथे धयाम्ह जि छु भगवानयागु वादानुरूप *(सिद्धान्त अनुसार)* धाम्ह जूला? भगवानयात जिं मखुगु आरोप ला लगे याये मला ला? छु जिं धर्मानुरूप धयागु जूला? धर्मानुसार धया त:गु खँयात छुं निन्दा ला जू मवंला?"

"ठीक जू, गामणि! थुकथं धया छं जिगु यथार्थ सिद्धान्तयागु प्रतिपादन याना बिल ···।"

श्रमण शाक्यपुत्रपिनि निर्तिं लुँ वह अनुरूप मजू, श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह स्वीकार मया: अले श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं लुँ वह प्रतिग्रहण मया। श्रमण शाक्यपुत्रपिंसं मणि सुवर्ण निपेक्ष याना त:गु दु, इपिं लुँ वहपाखें तापाक दु। गामणि! गुम्हसिया निर्तिं लुँवह अनुरूप जुइ वयागु निर्तिं पञ्चकाम विषय नं अनुरूप जुइ। गामणि! गुम्हसियात पञ्चकामविषय अनुरूप जुइ, गामणि! अवश्य नं उकियात अ-श्रमण धर्म ख:, अशाक्यपुत्रीय धर्म ख: धका विश्वास या। गामणि! बरू जिं थथे धाये – तृण *(घाँय्)* माम्हसिनं घाँय् मावनेमा:, सिं माम्हसिनं सिं मा:वनेमा:, गाडा माम्हसिनं गाडा मा:वनेमा:, मिजँ माम्हसिनं मिजँ मा:वनेमा:। गामणि! परन्तु गुगुं हालतय् नं जिं लुँ वह स्वीकार यायेमा:, मालेमा: धका मधया।

११. भद्रक-सुत्त

११. छगू समय् भगवान् मल्ल *(जनपद)* या उरुवेलकप्प धयागु मल्लपिनिगु निगमय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, भद्रक गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह भद्रक गामणिंनं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! भगवानं जित दुःखयागु समुदय व दुःखयागु अस्तंगम *(निरोध)* सम्बन्धी उपदेश बिया बिज्याःसा वेश जुइ ।"

"गामणि ! यदि जिं छंत अतीतयात कया दुःखयागु समुदय व अस्तंगम सम्बन्धी खँ कने धाःसा – अन छंके 'अतीत इलय् जि दुगु जुया च्वन' धयागु शंका व विमति *(दोधार)* जुइ । गामणि ! यदि जिं छंत अनागतयात कया दुःखयागु समुदय व अस्तंगम सम्बन्धी खँ कने धाःसा – अन छंके 'अनागत समयय् जि दइ तिनि' धयागु शंका व विमति *(दोधार)* जुइ । गामणि ! उकिं थन छंत थन हे दुःख समुदय व अस्तंगम सम्बन्धी उपदेश बिये । उकियात न्य, बाँलाक मन ति, कना हये ।"

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया भद्रक गामणिनं भगवानयात लिसः बिल । अनंलि, भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"गामणि ! छं छु मती तया – उरुवेलकप्पय् छिमि अजापिं मनूत दुला गुपिंत *(सुनानं)* स्यायेवं, कुनेवं *(बन्धनय् तयेवं)*, नाश यायेवं अथवा निन्दा परिचर्चा यायेवं छंत शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइ ?"

"दु, भन्ते ! उरुवेलकप्पय् जिमि अजापिं मनूत दु गुपिंत *(सुनानं)* स्यायेवं, कुनेवं, नाश यायेवं अथवा निन्दा परिचर्चा यायेवं जित अथवा निन्दा परिचर्चा यायेवं जित शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइ ।"

"गामणि ! उरुवेलकप्पय् छिमि अजापिं मनूत दुला गुपिंत *(सुनानं)* स्यायेवं, कुनेवं, नाश यायेवं अथवा निन्दा परिचर्चा यायेवं छंत शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइ मखुगु खः ।"

"दु, भन्ते ! ··· "

"गामणि ! छु हेतु व छु प्रत्यय खः गुकिं याना उरुवेलकप्पय् च्वं च्वंपिं गुलिं मनूतय्त *(सुनानं)* स्यायेवं, कुनेवं, नाश यायेवं अथवा निन्दा परिचर्चा यायेवं छंत शोकपरिदेव दुःख दौमनस्य उपायास जुइगु खः ?" ··· मजुइगु खः ?

"भन्ते ! उरुवेलकप्पय् च्वं च्वंपिं गुपिं जिमि मनूतय्त *(सुनानं)* स्यायेवं, कुनेवं, नाश यायेवं अथवा निन्दा परिचर्चा यायेवं जित शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइगु खः व इमि प्रति जिके छन्दराग दया खः । भन्ते ! उरुवेलकप्पय् च्वं च्वंपिं गुपिं जिमि मनूतय्त स्यायेवं, कुनेवं, नाश यायेवं अथवा निन्दा परिचर्चा यायेवं जित शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास मजुइगु खः व इमि प्रति जिके छन्दराग मदया खः ।"

"गामणि ! गुगु कारणद्वारा छं थनया थन हे गम्भीर रूपं खंकल, सिइकल – व हे कारणद्वारा अतीत अनागतयागु बारे नं तरीका अपने या । – न्ह्यागगू हे अतीतकालय् दुःख उत्पन्न जूगु खः – उपिं सकतां *(दक्व)* छन्द मूलक खः, छन्द निदान खः । छन्द हे दुःखया मूल *(हाः)* खः । न्ह्यागगू हे अनागत कालय् दुःख उत्पन्न जुइगु जुइ – उपिं सकतां छन्द मूलक खः, छन्द निदान खः । छन्द हे दुःखया मूल खः ।"

"आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्‌भुत खः, भन्ते ! ! न्ह्यागगू हे दुःख उत्पन्न जूसां उपिं दक्व छन्दमूलक खः, छन्द निदान खः, छन्द हे दुःखया मूल *(हाः)* खः धका भगवानं क्या खासां बांलाक आज्ञा दयेका बिज्यात । थ्व गुलि सुभाषित खः भन्ते ! चिरवासी धयाम्ह जिमि कुमार *(मचा)* दु । व छेंय् पिने च्वं वना

च्वन ।[२९] भन्ते ! अनंलि जिं सुथ न्हापा नं दना छम्ह मनूयात छ्वयेगु – 'भणे ! हुँ, चिरवासी कुमारयात स्वया वा ।' भन्ते ! गुबले तक स्वके छ्वयाम्ह मनू लिहाँ वइ मखुनि उबले तक जित चिन्ता जुया च्वनिगु – 'चिरवासी कुमारयात छुं जुइ धका ।'

"गामणि ! छं छु मती तया – चिरवासी कुमारयात स्याना बिल, कुना बिल, नाश याना बिल अथवा निन्दा परिचर्चा याना बिल, नाश याना बिल अथवा निन्दा परिचर्चा जुल धाःसा छंत शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास उत्पन्न जुइ लाकि जुइ मखु ?"

"भन्ते ! जिमि चिरवासी कुमारयात स्याना बिल, कुना बिल, नाश याना बिल अथवा ··· निन्दा परिचर्चा जुल धाःसा जिगु जीवन हे बरवाद जुइ धाःसा जित शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास मजुइ धयागु खँ हे मदु ।"

"गामणि ! थुगु कारणं नं छं सिइकेमाः – न्ह्यागगूं दुःख उत्पन्न जुइगुया दक्व कारण छन्द मूलक खः, छन्द निदान खः । छन्द हे दुःखया मूल *(हाः)* खः । गामणि ! छं छु मती तया – गुबले छं चिरवासी मातायात खं हे मखनि, न्यं हे मन्यनि उगु वखतय् चिरवासी माता प्रति छंगु छन्द वा राग वा प्रेम दु ला ?"

"मदु, भन्ते !"

"गामणि ! खने धुंका, न्यने धुंका चिरवासी माता प्रति छंगु छन्द वा राग वा प्रेम दत ला ?"

"गामणि ! छं छु मती तया – चिरवासी मातायात *(सुनानं)* स्याना बिल धाःसा, कुना बिल धाःसा, नाश याना बिल धाःसा छंत शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइ लाकि जुइ मखु ?"

"भन्ते ! जिमि चिरवासी मातायात स्याना बिल, कुना बिल, नाश याना बिल अथवा निन्दा परिचर्चा जुल धाःसा जिगु जीवन हे बरवाद जुइ धाःसा जित शोक, परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास मजुइ धयागु खँ हे मदु ।"

"गामणि ! थुगु कारणं नं छं सिइकेमाः – न्ह्यागगूं दुःख उत्पन्न जुइगुया मूल कारण छन्द मूलक खः, छन्द निदान खः । छन्द हे दुःखया मूल *(हाः)* खः ।"

१२. रासिय-सुत्त

१२. अनंलि रासिय गामणि गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना वं भगवान् नाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह रासिय गामणिं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! जिं थथे न्यना – 'श्रमण गौतमं फुक्क तपयात निन्दा याना बिज्याः, सकल रुक्षजीवि तपस्वीयात छखेपाखें आपालं हेला याना बिज्याः, उपहास याना बिज्याः ।' "भो गौतम ! गुपिंसं थथे धया च्वन – 'श्रमण गौतमं फुक्क तपयात निन्दा याना बिज्याः, सकल रुक्षजीवि तपस्वीयात छखे पाखें आपालं हेला याना बिज्याः, उपहास याना बिज्याः । छु इमिसं छलपोल गौतमयात मखुगु आरोप

२९ अध्ययनया नितिं नगरं पिने च्वना च्वंगु ।

लगे याना च्वंगुला मखुला ? धर्म अनुसारं धया च्वंगु खःला ? छुं कारणं वादारोपन ला मजूला ? जिमिसं छलपोल गौतमयात मखुगु आरोप लगे याये मयः'।"

"गामणि ! गुपिसं थथे धाइ – 'श्रमण गौतमं फुक्क तपयात निन्दा याना बिज्याः, सकल रुक्षजीवि तपस्वीयात छखेपाखें आपालं हेला याना बिज्याः, उपहास याना बिज्याः' धका धाइ – इमिसं जिं धाःथे धया च्वंगु मखु। इमिसं असत्य व अयथार्थ खं जित मखुगु आरोप लगे याःगु जुइ।"

(क)

"गामणि ! प्रव्रजित जूपिंसं थुपिं निगू अन्तयागु सेवन याये मज्यू – (१) गुगु थ्व कामविषयय् व कामसुखय् प्रलिप्त जुइगु – गुगु हीन, ग्राम्य, पृथकजनित, अनार्य तथा अनर्थ संहित दु, (२) गुगु थ्व थःतपीडाया निर्ति[३०] संलग्न जुइगु – गुगु दुःख, अनार्य तथा अनर्थ संहित दु। थुपिं हे निगू अन्तय् मवसे तथागतं मध्यम प्रतिपदा *(मध्यम मार्ग, दथुया लँपु)* यात अभिसम्बोध *(=प्रत्यक्षीकरण)* याना बिज्याःगु खः – उकिं चक्षु *(प्रज्ञाचक्षु)* प्रदान याइ, ज्ञान *(सत्यज्ञान)* प्रदान याइ, उपशम प्रदान याइ, अभिज्ञा प्रदान याइ, सम्बोधि प्रदान याइ तथा निर्वाण प्रदान याइ। गामणि ! अजागु प्रतिपदा धयागु गजागु खः गुगुलिं तथागतं अभिसम्बोध याना बिज्यात, गुकिं चक्षु प्रदान यात, ज्ञान प्रदान यात, उपशम प्रदान यात, अभिज्ञा प्रदान यात, सम्बोधि प्रदान यात तथा निर्वाण प्रदान याःगु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः। गथेकि – (१) सम्यकदृष्टि, (२) सम्यक्संकल्प, (३) सम्यक्वाचा, (४) सम्यक्कर्म, (५) सम्यक्आजीव व (६) सम्यक्व्यायाम, (७) सम्यक्स्मृति व (८) सम्यक्समाधि। गामणि ! थ्व हे प्रतिपदा *(मार्ग)* खः गुगुलिं तथागतं अभिसम्बोध याना बिज्यात, गुकिं चक्षु प्रदान यात, ज्ञान प्रदान यात, उपशम प्रदान यात, अभिज्ञा प्रदान यात, सम्बोधि प्रदान यात तथा निर्वाण प्रदान याःगु खः।

(ख)

"गामणि ! संसारय् *(लोकय्)* कामभोगीपिं स्वंगू प्रकारयापिं दु। छु छु स्वंगू ?

---

३० आत्मा पीडाया निर्ति संलग्न जुइगु धयागु थःगु शरीरयात दुःख कष्ट बिइगुयात धाःगु खः।
छाय् थन काम सुखयात, थःतपीडायात व मध्यम प्रतिपदायात काःगु खः ? धका अट्ठकथां प्रश्न याना उकिया लिसः थुकथं च्वया तःगु दु –
दकले न्हापां कामभोगीयात क्यनेया निर्ति थन कामसुखयात काःगु खः। तपस्या याइपिंत क्यनेया निर्ति थन थःतपीडायात काःगु खः। स्वंगूलि निर्जन कारणयात क्यनेया निर्ति मध्यम प्रतिप्रदायात काःगु खः।
थुमित क्यने माःगुया छु प्रयोजन खः ?
थुपिं निगू अन्त *(=खण्ड=कोट्ठास)* यात तोता मध्यम प्रतिपदाद्वारा तथागतं अभिसम्बोधि प्राप्त याना बिज्यागु खः। अतः वसपोलं फुक्क कामभोगीपिंत नं निन्दा याना बिमज्याः न त प्रशंसा हे याना बिज्याः। फुक्व तपस्वीपिंत नं निन्दा याना बिमज्या, न त प्रशंसा हे याना बिज्याः। निन्दा यायेमाः थाय् निन्दा, प्रशंसा यायेमाः थाय् प्रशंसा याना बिज्याः। स्वया दिसँ महासीहनाद-सुत्त, दी.नि.पृ.१००

क (१)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं अधर्मं *(बेइमान याना)* व सहासपूर्वक *(हृदय-हीनतां)* भोग दय्केत कुत याइ। अधर्मं व सहासपूर्वक भोग दय्का न थःत सुखी व स्वस्थ्य याइ न त संविभाजन *(थवं थवय् इनाचना हे भोग याइ)* व पुण्य आदि हे याइ।"

क (२)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं अधर्मं व सहासपूर्वक भोग दय्केत कुत याइ। अधर्मं व सहासपूर्वक भोग दय्का थःत धाःसा सुखी व स्वस्थ्य याइ परन्तु संविभाजन व पुण्य आदि याइ मखु।"

क (३)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं अधर्मं व सहासपूर्वक भोग दय्केत कुत याइ। अधर्मं व सहासपूर्वक भोग दय्का थःत सुखी व स्वस्थ्य याइ लिस्सें संविभाजन व पुण्य आदि नं याइ।"

ख (१)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं धर्माधर्मं *(इमान्दारी साथ व बेइमान याना)* व साहस-असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत याइ। धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्का न थःत सुखी व स्वस्थ्य याइ न त संविभाजन व पुण्य आदि हे याइ।"

ख (२)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत याइ। धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्का थःत धाःसा सुखी व स्वस्थ्य याइ परन्तु संविभाजन व पुण्य आदि याइ मखु।"

ख (३)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत याइ। धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्का थःत सुखी व स्वस्थ्य याइ लिस्सें संविभाजन व पुण्य आदि नं याइ।"

ग (१)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं धर्मपूर्वक व असहासपूर्वक भोग दय्‌केत कुत याइ। धर्मपूर्वक व असहासपूर्वक भोग दय्‌का न थःत सुखी व स्वस्थ्य याइ न त संविभाजन व पुण्य आदि हे याइ।"

ग (२)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं धर्मपूर्वक व असहासपूर्वक भोग दय्‌केत कुत याइ। धर्मपूर्वक व असहासपूर्वक भोग दय्‌का थःत धाःसा सुखी व स्वस्थ्य याइ परन्तु संविभाजन व पुण्य आदि याइ मखु।"

ग (३)

"गामणि ! थन गुलिं कामभोगीं धर्मपूर्वक व असहासपूर्वक भोग दय्‌केत कुत याइ। धर्मपूर्वक व असहासपूर्वक भोग दय्‌का थःत सुखी व स्वस्थ्य याइ लिस्सें संविभाजन व पुण्य आदि नं याइ।"

स्वंगू कारणद्वारा निन्दनीय कामभोगीत

क (१) "गामणि ! थन गुपिं उपिं कामभोगीं अधर्म व सहासपूर्वक भोगः दय्‌केत कुत यात अले अधर्म व सहासपूर्वक भोग दयेका न थःत सुखी व स्वस्थ्य यात न त संविभाजन व पुण्य आदि हे यात। गामणि ! थुम्ह कामभोगी स्वंगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ। छु छु स्वंगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइगु ?"

(१) अधर्म व सहासपूर्वक भोग दय्‌केत कुत यात धयागु थ्व न्हापांगु कारणद्वारा निन्दनीय जुइ।

(२) न थःत सुखी व स्वस्थ्ययात धयागु थ्व निगूगु कारणद्वारा निन्दनीय जुइ।

(३) न त संविभाजन व पुण्य आदि हे यात धयागु थ्व स्वंगूगु कारणद्वारा निन्दनीय जुइ।

"गामणि ! थुपिं स्वंगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी निन्दनीय जुइ।"

क (२) "गामणि ! गुपिं उपिं कामभोगीं अधर्म व सहासपूर्वक भोग दय्‌केत कुत यात अले अधर्म व सहासपूर्वक भोग दय्‌का थःत धाःसा सुखी व स्वस्थ्य यात परन्तु संविभाजन व पुण्य आदि मयाः। गामणि ! थुम्ह काम भोगी निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ व छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ। छु छु निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ?"

(१) अधर्म व सहासपूर्वक भोग दय्‌केत कुत यात ...

(२) संविभाजन व पुण्य आदि मयाः ...

छु छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?

(१) थ:त धा:सा सुखी व स्वस्थ्य यात …

"गामणि ! थुपिं हे निगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी निन्दनीय जुइ अले थुम्ह छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ।"

क (३) "गामणि ! थन गुपिं उपिं कामभोगीं अधर्मं व सहासपूर्वक भोग दय्केत कुत यात अले अधर्मं व सहासपूर्वक भोग दय्का थ:त सुखी व स्वस्थ्य यात लिस्से संविभाजन व पुण्य आदि नं यात। गामणि ! थुम्ह कामभोगी छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ व निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ। छु छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ?

(१) अधर्म व सहासपूर्वक भोग दय्केत कुत यात …

छु छु निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ –

(१) थ:त ध:सा सुखी व स्वस्थ्य यात …

(२) संविभाजन व पुण्य आदि या: …

"गामणि ! थ्व हे छगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी निन्दनीय जुइ अले थुम्ह निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ।"

ख (१) "गामणि ! थन गुपिं उपिं कामभोगीं धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत यात अले धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्का न थ:त सुखी व स्वस्थ्य यात न त संविभाजन व पुण्य आदि हे यात। गामणि ! थुम्ह कामभोगी छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ अले स्वंगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ। छु छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?"

(१) धर्मपूर्वक व असाहसपूर्वक भोग दय्केत स्वल *(कुत यात)* …।

छु छु स्वंगू कारणद्वारा उम्ह कामभोगी निन्दनीय जुइ ?

(१) अधर्म व संहासपूर्वक भोग दय्केत स्वल …।

(२) थ:त सुखी व स्वस्थ्य मया: …।

(३) संविभाजन व पुण्य आदि मया: …।

"गामणि ! थ्व छगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी प्रशंसनीय जू अले स्वंगू कारणद्वारा निन्दनीय जू।"

ख (२) "गामणि ! गुपिं कामभोगीं धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत यात अले धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्का थ:त धा:सा सुखी व स्वस्थ्य यात परन्तु संविभाजन व पुण्य आदि मया।"

गामणि ! थुम्ह कामभोगी निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ अले निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ। छु छु निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?

(१) धर्म व असाहसपूर्वक भोग दय्केत स्वल …।

(२) थ:त सुखी व स्वस्थ्य यात …।

छु छु निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ?

(१) अधर्म व सहासपूर्वक भोग दय्केत स्वल … ।

(२) संविभाजन व पुण्य आदि मयाः … ।

"गामणि ! थुपिं निगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी प्रशंसनीय जुइ अले निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ।"

ख (३) "गामणि ! गुपिं उपिं कामभोगीं धर्माधर्मं व सहास-असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत यात अले धर्माधर्मं व सहासपूर्वक भोग दय्का थःत नं सुखी व स्वस्थ्य यात लिस्से संविभाजन व पुण्य आदि नं याः ।"

गामणि ! थुम्ह कामभोगी स्वंगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ अले छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ । छु छु स्वंगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?

(१) धर्म व असहासपूर्वक भोग दय्केत स्वल … ।

(२) थःत सुखी व स्वस्थ्य यात … ।

(३) संविभाजन व पुण्य आदि यात … ।

छु छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ –

(१) अधर्म व सहासपूर्वक भोग दय्केत स्वल … ।

"गामणि ! थुपिं स्वंगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी प्रशंसनीय जुइ अले छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ।"

ग (१) "गामणि ! गुपिं उपिं कामभोगीं धर्मं व अहासहपूर्वक भोग दय्केत कुत यात अले धर्म व सहासपूर्वक भोग दयेका न थःत सुखी व स्वस्थ्य यात नत संविभाजन व पुण्य आदि हे यात । गामणि ! थुम्ह कामभोगी छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ अले निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ । छु छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ?

(१) धर्म व असहासपूर्वक भोग दय्केत स्वल … ।

छु छु निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ?

(१) थःत सुखी व स्वस्थ्य मयाः … ।

(२) संविभाजन व पुण्य आदि मयाः … ।

"गामणि ! थ्व छगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी प्रशंसनीय जुइ अले निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ । "

ग (२) "गामणि ! गुपिं उपिं कामभोगीं धर्म व असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत यात अले धर्मं व असहासपूर्वक भोग दय्का थःत धाःसा सुखी व स्वस्थ्य यात परन्तु संविभाजन व पुण्य आदि मया ।"

"गामणि ! थुम्ह कामभोगी निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ अले छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ । छु छु निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?"

(१) धर्म व असहासपूर्वक भोग दय्केत स्वल ··· ।

(२) थ:त सुखी व स्वस्थ्य यात ··· ।

छु छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ?

(१) संविभाजन व पुण्य आदि मया: ··· ।

"गामणि ! थुपिं निगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी प्रशंसनीय जुइ अले छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ।

ग (३) "गामणि ! गुपिं उपिं कामभोगीं धर्म व असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत यात अले धर्मं व असहासपूर्वक भोग दय्का थ:त नं सुखी व स्वस्थ्य यात लिस्सें संविभाजन व पुण्य आदि नं यात ।"

"गामणि ! थुम्ह कामभोगी स्वंगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ अले छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ। छु छु स्वंगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?"

(१) धर्मं व असहासपूर्वक भोग दय्केत स्वल ··· ।

(२) थ:त सुखी व स्वस्थ्य यात ··· ।

(३) संविभाजन व पुण्य आदि यात ··· ।

छु छगू कारणद्वारा तक्यंका, मूर्छित जुइका, दुबे जुइका, अवगुण मखंम्ह जुया, मुक्तियात मखंम्ह मस्यूम्ह जुया परिभोग यात धयागु थ्व छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ।

"गामणि ! थुपिं स्वंगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी प्रशंसनीय जुइ, छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ।"

ग (४) "गामणि ! गुपिं उपिं कामभोगीं धर्मं व असहासपूर्वक भोग दय्केत कुत यात अले धर्मं व असहासपूर्वक भोग दय्का थ:त सुखी व स्वस्थ्य यात लिस्सें संविभाजन व पुण्य आदि नं यात । अनंलि थुपिं भोगय् तमक्यंकूसें, मूर्छित मजूसे, दुबे मजूसे, अवगुण खंम्ह जुया, मुक्तियात खंम्ह स्यूम्ह जुया परिभोग यात धा:सा, गामणि ! थुम्ह कामभोगी प्यंगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?"

(१) धर्म व असहासपूर्वक भोग दय्केत स्वल धयागु थ्व न्हापांगु कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ।

(२) थ:त सुखी व स्वस्थ्य यात धयागु थ्व निगूगु कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ।

(३) संविभाजन व पुण्य आदि नं यात धयागु थ्व स्वंगूगु कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ।

(४) थुपिं भोगय् तमक्यंकूसे मूर्छित मजूसे, दुबे मजूसे, अवगुण खंम्ह जुया, मुक्तियात खंम्ह स्यूम्ह जुया परिभोग यात धयागु थ्व प्यंगूगु कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ।

"गामणि ! थुपिं प्यंगू कारणद्वारा थुम्ह कामभोगी प्रशंसनीय जुइ ।

(घ)

स्वंगू प्रकारयापिं रुक्षजीवि तपस्वी

घ (१) "गामणि ! थन गुलिं रुक्षजीवि तपस्वी, अवश्य नं कुशल धर्म प्राप्त याना काये, लिसें अवश्य नं उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात साक्षात्कार याना काये धका छें तोता अनागारिक जुया श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूगु दइ । अनंलि वं थःत आतप्त व परितप्त याइ, कुशल धर्म नं प्राप्त याइ मखु लिस्से उत्तरीय मनुष्यधर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात नं साक्षात्कार याना काये फइ मखु ।"

घ (२) "गामणि ! थन गुलिं रुक्षजीवि तपस्वी, अवश्य नं कुशल धर्म प्राप्त याना काये, लिसें अवश्य नं उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात साक्षात्कार याना काये धुंका छें तोता अनागारिक जुया श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूगु दइ । अनंलि वं थःत आतप्त व परितप्त याइ, कुशल धर्म नं प्राप्त याइ परन्तु उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात साक्षात्कार याना काये फइ मखु ।"

घ (३) "गामणि ! थन गुलिं रुक्षजीवि तपस्वी, अवश्य नं कुशलधर्म प्राप्त याना काये, लिसें अवश्य नं उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात साक्षात्कार याना काये धका छें तोता अनागारिक जुया श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूगु दइ । अनंलि वं थःत आतप्त व परितप्त याइ, कुशल धर्म नं प्राप्त याना काइ, लिसें उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात नं साक्षात्कार याना काइ ।"

(ङ)

१."गामणि ! अन गुम्ह उम्ह रुक्षजीवि तपस्वीं थःत आतप्त व परितप्त याना कुशल धर्म प्राप्त याना मका, लिसें उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात नं साक्षात्कार याना मका धाःल धाःसा, गामणि ! थुम्ह रुक्षजीवि तपस्वी स्वंगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ । छु छु स्वंगू कारणद्वारा ?"

(१) थःत आतप्त व परितप्त यात धयागु थ्व न्हापांगु कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ।

(२) कुशल धर्म नं प्राप्त याना मकाः ··· ।

(३) उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात नं साक्षात्कार याना मका ··· ।

"गामणि ! थुम्ह रुक्षजीवि तपस्वी थुपिं हे स्वंगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ।"

२. "गामणि ! अन गुम्ह उम्ह रुक्षजीवि तपस्वीं थःत आतप्त व परितप्त याना कुशल धर्म प्राप्त याना काल परन्तु उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात साक्षात्कार याना मकाल धाःसा, गामणि ! थुम्ह रुक्षजीवि तपस्वी निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ अले छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ । छु छु निगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ?"

(१) थःत आतप्त व परितप्त यात ··· ।

(२) उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात साक्षात्कार याना मका ··· ।

छु छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?

(१) कुशल धर्म प्राप्त याना काल धयागु थ्व छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ।

"गामणि ! थुपिं हे निगू कारणद्वारा थुम्ह रुक्षजीवि तपस्वी निन्दनीय जुइ अले छगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ।"

३. "गामणि ! अन गुम्ह उम्ह रुक्षजीवि तपस्वी थःत आतप्त व परितप्त याना कुशल धर्म प्राप्त याना काल लिसें उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात नं साक्षात्कार याना काल धाःसा, गामणि ! थुम्ह रुक्षजीवि तपस्वी छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ अले निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ। छु छगू कारणद्वारा निन्दनीय जुइ ?"

(१) थःत आतप्त व परितप्त यात ··· ।

छु छु निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ?

(१) कुशल धर्म प्राप्त याना काल ··· ।

(२) उत्तरीय मनुष्य धर्म आर्यज्ञानदर्शन विशेषतायात नं साक्षात्कार याना काल ।

"गामणि ! थ्व हे छगू कारणद्वारा रुक्षजीवि तपस्वी निन्दनीय जुइ, निगू कारणद्वारा प्रशंसनीय जुइ ।"

(च)

स्वंगू निर्जरता

"गामणि ! थुपिं स्वंगू सान्दृष्टिक निर्जरता खः, गुगु तात्कालिक *(अकालिक)* खः, वा स्वथा, धका सता क्यनेबहःगु खः, निर्वाण लिक्क थ्यंका बिइगु खः, विज्ञपिंसं प्रतक्ष्य अनुभव नं याइगु खः । छु छु स्वंगू ? (१) गुम्ह रागयुक्त मनू खः वं रागयागु कारणय् थःगु अहित नं, कतपिनिगु अहित नं, तथा निखलसियागु अहित नं चिन्तन याइ । राग प्रहीण जुया मदया वनेवं थःगु अहित नं, कतपिनिगु अहित नं, तथा निखलसियागु अहित नं चिन्तन याइ मखु । थ्व सान्दृष्टिक निर्जरता खः, गुगु तात्कालिक खः, वा स्ववा, धका सता क्यनेबहःगु खः निर्वाण लिक्क थ्यंका बिइगु खः । विज्ञपुरुषपिंसं प्रतक्ष्य अनुभव नं याइगु खः । (२) गुम्ह द्वेषयुक्त मनू खः व द्वेषयागु कारणय् थःगु अहित नं, कतपिनिगु अहित नं, तथा निखलसियागु अहित नं चिन्तन याइ । द्वेष प्रहीण जुया मदया वनेवं थःगु अहित नं, कतपिनिगु अहित नं, तथा निखलसियागु अहित नं चिन्तन याइ मखु । थ्व सान्दृष्टिक निर्जरता खः, गुगु तात्कालिक खः, वा स्ववा, धका सता क्यनेबहःगु खः निर्वाण लिक्क थ्यंका बिइगु खः । विज्ञपुरुषपिंसं प्रतक्ष्य अनुभव नं याइगु खः । (३) गुम्ह मोहयुक्त मनू खः वं मोहयागु कारणय् थःगु अहित नं, कतपिनिगु अहित नं, तथा निखलसियागु अहित नं चिन्तन याइ । मोह प्रहीण जुया मदया वनेवं थःगु अहित नं कतपिनिगु अहित नं, तथा निखलसियागु अहित नं चिन्तना याइ मखु । थ्व सान्दृष्टिक निर्जरता खः, गुगु तात्कालिक *(अकालिक)* खः, वा स्ववा, धका सता क्यनेबहःगु खः, निर्वाण लिक्क थ्यंका बिइगु खः । विज्ञपुरुषपिसं प्रतक्ष्य अनुभव नं याइगु खः ।"

"गामणि ! थुपिं हे स्वंगू सान्दृष्टिक निर्जरता खः गुगु तात्कालिक *(अकालिक)* खः, वा स्ववा धका सता क्यनेबहःगु खः, निर्वाण लिक्क थ्यंका बिइगु खः, विज्ञपुरुषपिंसं प्रतक्ष्य अनभव नं याइगु खः ।"

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, रासिय गामणिनं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः भन्ते ! गथे भोपुइका तःपुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें ··· भगवानं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल भगवानया शरणय् वने, धर्म व भिक्षु संघया नं शरणय् वने । थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

१३. पाटलिय-सुत्त

१३. छगू समयय्, भगवान् कोलिय *(जनपद)* या उत्तर धयागु कोलियपिनि निगमय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, पाटलिय गामणि *(पाटलिय ग्रामणी)* गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह पाटलिय गामणिनं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! जिं थथे न्यना – 'श्रमण गौतम माया सः ।' भन्ते ! गुपिंसं थथे श्रमण गौतम माया सः धका धया च्वन, छु इमिसं भगवानं आज्ञा जूथें हे धया च्वंगु खःला ? छु इमिसं भगवानयात मखुगु आरोप लगे याना च्वंगुला मखुला ? छु इमिसं धर्म अनुसारं धया च्वंगु खःला ? छुं कारणं वादारोपन ला मजूला ? भन्ते ! जिमिसं भगवानयात मखुगु आरोप लगे याये मयः ।"

"गामणि ! गुम्हसिनं – 'श्रमण गौतम माया सः' धका धाल, इमिसं जिं धाःथें हे धाल, इमिसं जित मखुगु आरोप लगे मयाः, धर्मानुकूल धाल, कारण सहित धया तःगु खँयागु वादारोपण अथवा निन्दा नं मजू । गामणि ! परन्तु थ्व खँ धाःसा सत्य खः कि जिमिसं उपिं श्रमण ब्राह्मणपिनि खँयात विश्वास मयाना, गुपिंसं थथे धाःगु खः – 'श्रमण गौतम माया सः उकिं श्रमण गौतम मायावी नं खः ।' गामणि ! छु ले सा 'जि माया सः धायेवं तुं जि मायावी खः' धका धाइला ? *(अर्थात् छु थ्व खँ सत्य जुइ फइला ?)*

"गामणि ! अथे हे जूसा थन छंके हे न्यने, गथे छंत लगे जुल अथे हे धाः । गामणि ! छं छु मती तया – छं छु स्यूला – कोलियतय् ताताहाकगु सँ लहिना तःपिं सिपाहीत दु धयागु खँ ?"

"भन्ते ! कोलियतय् ताताहाकगु सँ लहिना तःपिं सिपाहीत दु धयागु खँ जिं स्यू ।"

"गामणि ! छं छु मती तया – कोलियतय्के ताताहाकगु सँ दुपिं सिपाहीत दुगु छाय्ले ?"

"भन्ते ! कोलियतय्थाय् दुपिं खुँतय्त हटे यायेया नितिं, कोलियतय्गु दूतया ज्या याकेया नितिं खः । भन्ते ! थ्व हे ज्या याकेया नितिं कोलियतय्थाय् ताताहाकगु सँ दुपिं सिपाहीत दुगु खः ।"

"गामणि ! छं छु मती तया – छं स्यूला छु कोलियतय्थाय् च्वंपिं ताताहाकागु सँ दुपिं सिपाहीत दुश्शील तथा पापधर्मी खः । थ्व संसारय् गुलि नं दुश्शील व पापधर्मीत दु इपिं मध्ये कोलियतय्थाय् ताताहाकगु सँ दुपिं सिपाहीत नं खः धका जिं स्यू ।"

"गामणि ! यदि सुनानं – 'कोलियतय् ताताहाकगु सँ दुपिं सिपाहीत दुश्शील व पापधर्मी खः धयागु खँ पाटलिय गामणिं नं स्यू, उकिं पाटलिय गामणि नं दुश्शील तथा पापधर्मी खः' धका धाल धासा छु वं धाःगु खँ सत्य जुइला ?"

"जुइ मखु, भन्ते ! कोलियतय्थाय् दुपिं ताताहाकगु सँ दुपिं सिपाहीत मेपिं हे खः, जि मेम्ह खः । कोलियतय् थाय् दुपिं ताताहाकगु सँ दुपिं सिपाहीतय्गु स्वभाव मेगु हे खः, जिगु स्वभाव मेगु हे खः ।"

"गामणि ! जब कि छ – 'कोलियतय्थाय् दुपिं ताताहाकगु सँ दुपिं सिपाहीत दुश्शील तथा पापधर्मी ख:' धयागु पाटलिय गामणिं स्यू । उकिं पाटलिय गामणि नं दुश्शील तथा पापधर्मी ख: धयागु खँ बचे जुइ फु धा:सा छ्राय् तथागत 'तथागत माया स: तर तथागत मायावी मखु' धयागु खं मुक्त मजुइगु ? गामणि ! जि माया नं स:, मायाया विपाक नं । गुकथं आचरण यायेवं मायावी शरीर तोता सिनां वनेवं अपाय, दुर्गति, विनिपात नरकय् थ्यनिगु ख: धयागु खँ नं जिं स्यू ।"

दश अकुशल – (१) गामणि ! प्राणातिपात नं जिं स्यू, प्राणातिपातयागु विपाक नं स्यू । अले गुकथं आचरण यायेवं प्रणातिपाती पुरुष शरीर तोता सिना वनेवं अपाय, दुर्गति, विनिपात नरकय् थ्यनिगु ख: धयागु खँ नं जिं स्यू । (२) गामणि ! अदिन्नादान *(खुँज्या)* नं जिं स्यू, अदिन्नादानयागु विपाक नं स्यू । अले गुकथं आचरण यायेवं आदिनादायी पुरुष शरीर तोता सिना वनेवं अपाय, दुर्गति, विनिपात नरकय् थ्यनिगु ख: धयागु खँ नं जिं स्यू । (३) गामणि ! काममिथ्याचार नं जि स्यू, काममिथ्याचारयागु विपाक नं स्यू । अले गुकथं आचरण यायेवंन काममिथ्याचारी पुरुष शरीर तोता सिना वनेवं अपाय, दुर्गति, विनिपात नरकय् थ्यनिगु ख: धयागु खँ नं जिं स्यू । (४) गामणि ! मृषावाद नं जिं स्यू, मृषावादयागु विपाक नं स्यू, अले गुकथं ··· । (५) गामणि ! पैशुन्यवाचा नं जिं स्यू, पैशुन्यवाचायागु विपाक नं स्यू । अथे गुकथं ··· । (६) गामणि ! परुषवाचा नं जिं स्यू, परुषवाचायागु विपाक नं स्यू । अले गुकथं ··· । (७) गामणि ! सम्प्रलाप नं जिं स्यू, सम्प्रलापयागु विपाक नं स्यू । अले गुकथं ··· । (८) गामणि ! अभिध्या *(=लोभ)* नं जिं स्यू, अभिध्यायागु विपाक नं स्यू । अले गुकथं ··· । (९) गामणि ! व्यापाद *(द्वेषभाव)* नं जिं स्यू, व्यापादयागु विपाक नं स्यू । अले गुकथं ··· । (१०) गामणि ! मिथ्यादृष्टि नं स्यू, मिथ्यादृष्टियागु विपाक नं स्यू । अले गुकथं आचरण यायेवं मिथ्यादृष्टिक पुरुष शरीर तोता सिना वनेवं अपाय, दुर्गति, विनिपात नरकय् थ्यनिगु ख: धयागु खँ नं स्यू ।

"गामणि ! थन गुलिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजागु वादीपिं दृष्टि *(धारणा दुपिं)* दुपिं (१) सुं गुम्ह प्राणातिपाती जुइ इपिं सकसिनं थ्व हे जीवनय् दु:ख दौर्मनस्य भोग याइ । (२) सुं गुम्ह अदिन्नादायी जुइ इपिं सकसिनं थ्व हे जीवनय् दु:ख दौर्मनस्य भोग याइ । (३) सुं गुम्ह काममिथ्याचारी जुइ इपिं सकसिनं थ्व हे जीवनय् दु:ख दौर्मनस्य भोग याइ । (४) सुं गुम्ह मृषावादी जुइ इपिं सकसिनं थ्व हे जीवनय् दु:ख दौर्मनस्य भोग याइ ।"

(१) "गामणि ! थन सुं मनूयात खंके फु गुम्ह मा: क्वखाया, चाचां तीया, मोल्हुया, बांलाक लेप लगे याना, सँ दान्ही ग्वाय् खाना स्त्रीकामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु । अनंलि मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थुम्ह मनुखं छु यात ले गुम्ह मा: क्वखाया, चाचां तीया, मोल्हुया, बांलाक लेप लगे याना, सँ दान्ही ग्वाय् खाना स्त्रीकामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु ?' अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाल – 'हे ! थुम्ह मनुखं जुजुया वैरी *(शत्रु)* यात जवरजस्तीं स्याना बिल । उकिं हे खुशी जुया जुजुं थ्वयात उपहार बिल । उकिं हे थुम्ह मनुखं मा: क्वखाया, चाचां तीया, मोल्हुया बांलाक लेप लगे याना, सँ दान्ही ग्वाय् खाना स्त्रीकामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु ख: ।'

"गामणि ! थन सुं मनूयात खंके फु गुम्हसित ब:लागु खिपतं चिना पाता फर्के याना सँ दान्ही ग्वाय् खाना तत:सकं नाय्खिं *(पणव)* च्वय्का *(थाना)* छका लं मेगु लँय्, निकालं मेगु निकालँय् यंका दक्षिण धोकां पितयंका नगरयागु दक्षिणपाखे यंका वयागु छ्यों ध्यंगु । अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाल – 'हे ! थुम्ह पुरुषं छु यातले गुम्हसित ब:लागु खिपतं चिना पाता फर्के याना सँ दान्ही ग्वाय् खाना तत:सकं नाय्खिं च्वय्का छकालं मेगु लँय्, निकालं मेगु निकालँय् यंका दक्षिण धोकां पित यंका नगरयागु दक्षिणपाखें यंका वयागु छ्यों ध्यने मायका बिल ?" अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ – हे ! थ्व मनू राजवैरी ख: । थ्वं मिसा वा मिजंयात स्यात । उकिं हे थ्वयात ज्वना जुजुं थथे याकूगु ख: ।

"गामणि ! छं छु मती तया – छु छं थुजागु *(घटना बरोबर)* खनागु वा न्यनागु दु:ला ?"

"भन्ते ! खनागु नं दु, न्यनागु नं दु, अझ *(लिपा)* न्यने नं दइ तिनि ।"

"गामणि ! थन गुपिं उकिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजागु वादीपिं थुजागु दृष्टियापिं ख: – सुं गुम्हं प्राणातिपात यात धा:सा इपिं सकलें थ्व हे जीवनय् दु:ख दौर्मनस्य भोग याइ – छु इमिसं धा:गु थ्व खँ सत्य जुल लाकि असत्य ?"

"असत्य, भन्ते !"

"गुम्हसिनं तुच्छ असत्य खँ ल्हाइ, इपिं शीलवान जुल लाकि दुश्शील जुल ?"

"दुश्शील, भन्ते !"

"गुम्ह दुश्शील व पापधर्मी ख: इपिं मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुल लाकि सम्यक्प्रतिपन्न जूम्ह जुल ?"

"मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुल, भन्ते !"

"गुम्ह मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुइ इपिं मिथ्यादृष्टिक जुल लाकि सम्यक्दृष्टिक जुल ?"

"मिथ्यादृष्टिक जुल, भन्ते !"

"गुपिं मिथ्यादृष्टिक ख: इमि प्रति प्रसन्न जुइ योग्य जूला अर्थात् इमिगु खँ पत्या यायेबह: जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

(२) "गामणि ! थन सुं मनूयात खँके फु गुम्ह मा: क्वखाया ··· स्त्रीकामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु । अनंलि मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थुम्ह मनुखं छु यातले गुम्ह मा: क्वायाखा ··· स्त्रीकामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु ? अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ –' 'हे ! थुम्ह मनुखं जुजुया वैरीयाके जवरजस्तीं रत्न काल । उकिं हे खुशी जुया जुजुं थ्वयात उपहार बिल । ··· *(पूर्ववत्)* ··· '

"गामणि ! थन सुं मनू खंके फु गुम्हसित ब:लागु खिपतं चिना पाता फर्के यानां सँ दाह्री ग्वाय् खाना तत:सकं नाय्खिं च्वय्का ··· दक्षिणपाखें यंका वयागु छ्यों ध्यंगु अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थुम्ह पुरुषं छु यातले गुम्हसित ··· दक्षिणपाखे यंका वयागु छ्यों ध्यने माय्का बिल ?' अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ – हे थ्वं गामं वा अरण्यं खुया काल । उकिं हे थ्वयात ज्वना जुजुं थथे याकूगु ख: ।"

"गामणि ! छं छु मती तया – छु छं थुजागु *(घटना बरोबर)* खनागु वा न्यनागु दुला ?"

"भन्ते ! खनागु नं दु, न्यनागु नं दु, अझ *(लिपा)* न्यने नं दइ तिनि ।"

"गामणि ! थन गुपिं उपिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजागु वादीपिं, थुजागु दृष्टियापिं ख: – सुं गुम्हं अदिन्नादान यात धा:सा इपिं सकलें थ्व हे जीवनय् दु:ख दौर्मनस्य भोग याइ – छु इमिसं धा:गु थ्व खँ सत्य जुल लाकि असत्य ?"

"असत्य, भन्ते !"

"गुम्हसिनं तुच्छ असत्य खँ ल्हाइ, इपिं शीलवान जुल लाकि दुश्शील जुल ?"

"दुश्शील भन्ते !"

"गुम्ह दुश्शील व पापधर्मी ख: इपिं मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुल लाकि सम्यक्प्रतिपन्न जूम्ह जुल ?"

"मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुल, भन्ते !"

"गुम्ह मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुइ इपिं मिथ्यादृष्टिक जुल लाकि सम्यक्दृष्टिक जुल ?"

"मिथ्यादृष्टिक जुल, भन्ते !"

"गुपिं मिथ्यादृष्टिक ख: इमि प्रति प्रसन्न जुइ योग्य जूला अर्थात् इमिगु खँ पत्या यायेबह: जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

(३) "गामणि ! थन सुं मनूयात खंके फु गुम्ह मा: क्वखाया ⋯ स्त्रीकामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु । अनंलि मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थुम्ह मनुखं छु यातले गुम्ह मा: क्वाखाया ⋯ स्त्री कामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु ? अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ –' हे ! थुम्ह मनुखं जुजुया वैरीयाम्ह मिसायात स्यंका बिल । उकिं हे खुशी जुया जुजुं थ्वयात उपहार बिल । ⋯

"गामणि ! थन सुं मनू खंके फु गुम्हसित ब:लागु खिपतं चिना ⋯ दक्षिणपाखें यंका वयागु छ्यों ध्यंगु अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थुम्ह पुरुषं छु यातले गुम्हसित ⋯ दक्षिणपाखे यंका वयागु छ्यों ध्यने मायका बिल ?' अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थ्वं मनुखं कुलस्त्री व कुलकुमारीतय्त स्यंका बिल । उकिं हे थ्वयात ज्वना जुजुं थथे याकूगु ख: ।'

"गामणि ! छं छु मती तया – छु छं थुजागु *(घटना बरोबर)* खनागु वा न्यनागु दुला ?"

"भन्ते ! खनागु नं दु, न्यनागु नं दु अभ्र *(लिपा)* न्यने नं दइ तिनि ।"

"गामणि ! थन गुपिं उपिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजागु वादीपिं, थुजागु दृष्टियापिं ख: – सुं गुम्हं व्यभिचार यात धा:सा इपिं सकलें थ्व हे जीवनय् दु:ख दौर्मनस्य भोग याइ – छु इमिसं धा:गु थ्व खँ सत्य जुल लाकि असत्य ?"

"असत्य, भन्ते !"

"गुम्हसिनं तुच्छ असत्य खँ ल्हाइ, इपिं शीलवान जुल लाकि दुश्शील जुल ?"

"दुश्शील, भन्ते !"

"गुम्ह दुश्शील व पापधर्मी ख: इपिं मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुल लाकि सम्यक्प्रतिपन्न जूम्ह जुल ?"

"मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुल, भन्ते !"

"गुम्ह मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुइ, इपिं मिथ्यादृष्टिक जुल लाकि सम्यक्दृष्टिक जुल ?"

"मिथ्यादृष्टिक जुल, भन्ते !"

"गुपिं मिथ्यादृष्टिक खः इमि प्रति प्रसन्न जुइ योग्य जूला अर्थात् इमिगु खँ पत्या यायेबहः जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

(४) "गामणि ! थन सुं मनूयात खंके फु गुम्ह माः क्वखाया ··· स्त्रीकामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु । अनंलि मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थुम्ह मनुखं छु यातले गुम्ह माः क्वाखाया ··· स्त्रीकामी जुजुथें ऐश आरामय् च्वं च्वंगु ? अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थुम्ह मनुखं जुजुयात मखुगु खँ ल्हाना न्हिइका बिल । उकिं हे खुशी जुया जुजुं थ्वयात उपहार बिल । ··· '

"गामणि ! थन सुं मनू खंके फु गुम्हसित बःलागु खिपतं चिना ··· दक्षिणपाखे यंका वयागु छ्यों ध्यंगु । अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थुम्ह पुरुषं छु यातले गुम्हसित ··· दक्षिणपाखे यंका वयागु छ्यों ध्यने माय्का बिल ?' अनंलि अन मनूतय्सं थथे धाइ – 'हे ! थ्व मनुखं गृहपतियात वा गृहपतिपुत्रयात मखुगु खँ ल्हाना स्यंका बिल । उकिं हे थ्वयात ज्वना जुजुं थथे याकूगु खः ।'

"गामणि ! छं छु मती तया – छु छुं थुजागु *(घटना बरोबर)* खनागु वा न्यनागु दुला ?"

"भन्ते ! खनागु नं दु, न्यनागु नं दु अफ *(लिपा)* न्यने नं दइ तिनि ।"

"गामणि ! थन गुपिं उपिं श्रमण ब्राह्मणपिं थुजागु वादीपिं, थुजागु दृष्टियापिं खः – सुं गुम्हं मखुगु खँ ल्हात धाःसा इपिं सकलें थ्व हे जीवनय् दुःख दौर्मनस्य भोग याइ – छु इमिसं धाःगु थ्व खँ सत्य जुल लाकि असत्य ?"

"असत्य, भन्ते !"

"गुम्हसिनं तुच्छ असत्य खँ ल्हाइ, इपिं शीलवान जुल लाकि दुश्शील जुल ?"

"दुश्शील, भन्ते !"

"गुम्ह दुश्शील व पापधर्मी खः इपिं मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुल लाकि सम्यक्प्रतिपन्न जूम्ह जुल ?"

"मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुल, भन्ते !"

"गुम्ह मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह जुइ इपिं मिथ्यादृष्टिक जुल लाकि सम्यक्दृष्टिक जुल ?"

"मिथ्यादृष्टिक जुल, भन्ते !"

"गुपिं मिथ्यादृष्टिक खः इपिं प्रति प्रसन्न जुइ योग्य जूला अर्थात् इमिगु खँ पत्या यायेबहः जूला ?"

"मजू, भन्ते !"

थुजापिं नं शास्तात दु ।

"आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्भुत खः, भन्ते ! भन्ते ! जिगु आवासथागार दु । अन खातात, आसनत, लःत्वनेत थलत व चिकं मतत *(व्यवस्था याना तयागु)* दु । अन वास च्वंवःपिं श्रमण ब्राह्मणपिंत जिं यथाशक्ति, यथाबल भोजन बिया । न्हापा छन्हुया खँ खः । भन्ते ! नाना दृष्टि दुपिं, नाना विचारयापिं व नाना रुचि दुपिं प्यम्ह शास्तात उगु आवासथागारय् बास च्वं वल ।"

उच्छेदवाद

१. *(उपिं मध्ये)* छम्ह शास्ता थुजाम्ह नं वादीम्ह *(सिद्धान्त दुम्ह)*, थुजागु दृष्टि *(धारणा)* दुम्ह जुया च्वन – दानयागु फल मदु, यज्ञयागु फल मदु न होमयागु हे फल दु । सु-कृत्य व दृष्कृत्य कर्मयागु विपाक फल नं मदु । थ्व लोक नं मदु, परलोक नं मदु । मां नं मदु , बौ नं मदु । औपपातिक सत्त्वपिं नं मदु । थ्व लोकय् अजापिं सुं श्रमण वा ब्राह्मण नं मदु गुपिंसं सम्यक्‌रूपं बांलाक आचरण याना इमिसं थ्वलोक व परलोकय् थःम्हं अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना छुं कने फुगु खः ।[३१]

२. *(हानं थुजाम्ह नं)*, छम्ह शास्ता दु गुम्ह थुजागु वादीम्ह थुजागु दृष्टि दुम्ह जुया च्वन – दानयागु फल दु, यज्ञयागु फल दु, होमयागु फल दु । सुकृत्य व दृष्कृत्य कर्मयागु विपाक फल नं दु । थ्व लोक नं दु, परलोक नं दु । मां नं दु, बौ नं दु । औपपातिक सत्त्वपिं नं दु । थ्व लोकय् अजापिं नं श्रमण वा ब्राह्मण दु गुपिंसं सम्यक् रूपं बांलाक आचरण याना इमिसं थ्व लोक व परलोकय् थःम्हं अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना कया छुं कने फुगु खः ।

अक्रियावाद

३. *(हानं थुजाम्ह नं)*, छम्ह शास्ता दु गुम्ह थुजागु वादीम्ह थुजागु दृष्टि दुम्ह जुया च्वन – यायेबले वा याकेबले, त्वाः ल्हायेबले वा त्वाः ल्हाकेबले, दायेबले वा दय्‌के बिइबले, हरण यायेबले वा हरण याकेबले, कष्ट बिइबले वा जालय् क्यंके बिइबले, प्राणी घात यायेबले, खुँ ज्या यायेबले, छें स्वव खनेबले, लूटपिट यायेबले, याकः छेंय् लुटपिट याकेबले, प्यकालँय् च्वना लँजवातय्‌के लुटपिट व मारकाट यायेबले, परदार गमन याकेबले, मखुगु खँ ल्हासां नं पाप लाइ मखु, हानं पाप याये धका पाप या हे याःसां नं पाप लाइ मखु । चुपिं धाःथें जःगु चक्रं थ्व पृथ्वीस च्वंपिं प्राणीपिंत स्याना इमिगु लाः छथाय् द्वं मुंकुसां नं उकिया कारणं याम्हसित पाप लाइ मखु, पाप नं जुइ मखु । थुकथं लाका *(हनन याना)*, घात याना तथा त्वाः ल्हाना, दादां, दायेकुं दायेकुं दक्षिण गंगाया पारी तक वंसा नं थुगु कारणं पाप लाइ मखु, पाप नं जुइ मखु । *(अथे हे तुं)* दान ब्यूसां, दान बिइके ब्यूसां, यज्ञ यासां, यज्ञ ब्यू ब्यूं उत्तर गंगायागु पारी तक वंसा नं उकिया कारणं पुण्य लाइ मखु, पुण्य नं जुइ मखु । *(अथे हे तुं)* दानद्वारा, *(इन्द्रिय)* दमनद्वारा, *(शील)* संयमद्वारा, सत्यवादीद्वारा नं पुण्य दइ मखु हानं पुण्य नं जुइ मखु ।[३२]

४. *(हानं थुजाम्ह नं)* छम्ह शास्ता दु गुम्ह थुजागु वादीम्ह थुजागु दृष्टि दुम्ह जुया च्वन – यायेबले वा याकेबले त्वाः ल्हायेबले वः त्वाः ल्हाके बले ⋯ प्राणी घात यायेबले, खुँज्या यायबले ⋯ परदारगमन यायेबले, मखुगु खँ ल्हायेबले ⋯ पाप लाइ ⋯ । चुपि धाःथें जःगु चक्र ⋯ स्याना इमिगु ला छथाय् द्वं मुंकल धाःसा उकिया कारणं पाप लाइ ⋯ । ⋯ दानद्वारा, दमनद्वारा, संयमद्वारा, सत्यवादीद्वारा पुण्य दइ, पुण्य जुइ ।

---

३१ थ्व अजित केशकम्वलयागु सिद्धान्त खः, पूर्ण विवरणया नितिं स्वया दिसं दीघनिकाय पृ. ३६ ।

३२ थ्व पूरण कश्यपयागु सिद्धान्त खः । स्वया दिसँ दीघनिकाय पृ. ३४ ।

"भन्ते ! अनंलि जित शंका व सन्देह दया वल – 'थुपिं आदरणीय श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये सुनां धाःगु खँ सत्य खः, सुयागु खँ असत्य खः' ?"

"गामणि ! छंके गुगु शंका व सन्देह दत व ठीक हे जू। शंका व उपशंका दये माःगु थासय् छंके शंका उत्पन्न जुल।"

"भन्ते ! जि भगवान् प्रति तसकं प्रशन्न खः। भगवानं जित थुकथं धर्मोपदेश याना बिज्याहुँ गुकथं धर्मोपदेश याना बिज्यायेव जिं थ्व शंकायात मदय्का छ्वये फइ।"

धर्म समाधि

"गामणि ! धर्म समाधि धयागु दु। यदि छं उकी चित्त समाधि प्राप्त याना काये फत धाःसा[३३] छं थ्व शंकायात मदय्का छ्वये फइ। गामणि ! अजागु धर्म समाधि धयागु छु खः ? गामणि ! थन आर्यश्रावक प्राणातिपातं त्याग याना प्राणातिपातं अलग जुइ, अदिन्नादान त्याग याना अदिन्नादानं अलग जुइ, काममिथ्याचार त्याग याना काममिथ्याचारं अलग जुइ, मृषावादयात त्याग याना मृषावादं अलग जुइ, पैशून्यवाचा त्याग याना पैशून्यवाचां अलग जुइ, परुषवाचा त्याग याना परुषवाचां अलग जुइ, सम्प्रलाप त्याग याना सम्प्रलापं अलग जुइ, अभिध्या *(लोभ)* त्याग याना अभिध्यां अलग जुइ, व्यापाद *(द्वेषभाव)* प्रदोषयात त्याग याना अव्यापन्न चित्त दय्का च्वनी, मिथ्यादृष्टि त्याग याना सम्यक्दृष्टि दय्का च्वनी।

(१) "गामणि ! थुकथं अभिध्यायात मदय्का, व्यापादयात मदय्का, मोह मदय्का सम्प्रज्ञानी व स्मृतिमान जुया उम्ह आर्यश्रावकं मैत्री सहगत चित्तयात छगू दिशाय् फैले याना च्वनी। अथे हे तुं ··· सकतां लोकय् ··· अव्यापद्य चित्तयात फैले याना च्वं च्वनी। अनंलि वं थथे विचाः याइ – 'थन गुम्ह शास्ता – 'दानयागु फल मदु ···' धयागु वाद व दृष्टि *(धारणा)* खः – यदि उम्ह श्रद्धेय शास्तायागु वचन सत्य खः धयागु जूसां नं थ्व जिगु प्रतिपद् अद्विविधा हे जुइगु जुल, छाय्कि जिं सुं स्थावर व जङ्गमतय्त पीडा बियागु मदु। जिगु निगूलिं अर्थ सिद्ध *(सफल)* हे जुइगु जुल गुगु कि जिं कायद्वारा, वचनद्वारा तथा मनद्वारा संयम यानागु दु। उकिं जि शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ दइ। *(थथे मनय् विचार यायेवं)* वयाके प्रमोद उत्पन्न जुइ। प्रमुदित जूम्हसियाके प्रीति उत्पन्न जुइ। प्रीति चित्त जूम्हसिया काय *(शरीर)* शान्त जुइ। शान्त काय दुम्हसिनं सुखानुभव याइ। सुखित चित्त समाधिष्ट जुइ, गामणि ! थ्व हे खः धर्म समाधि। यदि छं उकी चित्त समाधि प्राप्त याना काये फत धाःसा थुकथं छं उगु शंकायात मदय्का छ्वये फइ।

(२) "गामणि ! थुकथं अभिध्यायात मदय्का, व्यापादयात मदय्का, मोह मदय्का सम्प्रज्ञानी व स्मृतिमान जुया उम्ह आर्यश्रावकं मैत्री सहगत चित्तयात छगू दिशाय् फैले याना च्वनी। अथे हे तुं ··· सकतां लोकय् ··· अव्यापादय् चित्तयात फैले याना च्वं च्वनी। अनंलि वं थथे विचाः याइ – 'थन गुम्ह शास्ता – 'दानयागु फल दु ··· धयागु वाद व दृष्टि खः – यदि उम्ह श्रद्धेय शास्तायागु वचन सत्य खः धयागु जूसां नं थ्व जिगु प्रतिपद् अद्विविधा हे जुइगु जुल, छाय्कि जिं सुं स्थावर व जङ्गमतय्त पीडा बियागु मदु ··· *(पूर्ववत्)*

---

३३ चित्त समाधि छु धयागु खँ सिइकेत आचार्य भिक्षु अमृतानन्दया बुद्धकालीन गृहस्थी भाग ३ पृ. ७२ स्वया दिसँ।

३. "गामणि ! थुकथं अभिध्यायात मदय्का, व्यापादयात मदय्का, मोह मदय्का सम्प्रज्ञानी व स्मृतिमान जुया उम्ह आर्यश्रावकं मैत्री सहगत चित्तयात छगू दिशाय् फैले याना च्वंनी । अथे हे तुं ··· सकतां लोकय् ··· अव्यापद्य चित्तयात फैले याना च्वं च्वनी । अनंलि वं थथे विचाः याइ 'थन गुम्ह शास्ता – यायेबले वा याकेबले ··· पुण्य दइ मखु हानं पुण्य नं जुइ मखु' धयागु वाद व दृष्टि खः यदि उम्ह श्रद्धेय शास्तायागु वचन सत्य खः धयागु जूसा नं थ्व जिगु प्रतिपद् अद्विविधा हे जुइगु जुल, छाय्कि जिं सुं स्थावर व जङ्गमतय्त पीडा बियागु मदु ··· *(पूर्ववत्)* ।

४. "गामणि ! थुकथं अभिध्यायात मदय्का, व्यापादयात मदय्का, मोह मदय्का सम्प्रज्ञानी व स्मृतिमान जुया उम्ह आर्यश्रावकं मैत्री सहगत चित्तयात छगू दिशाय् फैले याना च्वनी । अथे हे तुं ··· सकतां लोकय् ··· अव्यापाद्य चित्तयात फैले याना च्वं च्वनी । अनंलि वं थथे विचाः याइ 'थन गुम्ह शास्ता – यायेवले वा याकेवले ··· पुण्य दइ हानं पुण्य' नं जुइ धयागु वाद व दृष्टि खः यदि उम्ह श्रद्धेय शास्तायागु वचन सत्य खः धयागु जूसा नं थ्व जिगु प्रतिपद अद्विविधा हे जुइगु जुल, छाय्कि जिं सुं स्थावर व जङ्गमतय्त पीडा बियागु मदु ··· *(पूर्ववत्)* ···

१. *(स्वंगूलि छगूलि)* "गामणि ! थुकथं अभिध्यायात मयद्का, व्यापादयात मदय्का, मोह मदय्का सम्प्रज्ञानी व स्मृतिमान जुया उम्ह आर्यश्रावक करुणासहगत चित्तयात[३४] ··· मुदितासहगत चित्तयात ··· उपेक्षासहगत चित्तयात छगू दिशाय् फैले याना च्वनी । अथे हे तुं ··· सकतां लोकय् अव्यापद्य चित्तयात फैले याना च्वं च्वनी । अनंलि वं थथे विचाः याइ 'थन गुम्ह शास्ता – 'दानयागु फल मदु ··· धयागु वाद व दृष्टि *(धारणा)* खः – यदि उम्ह श्रद्धेय शास्तायागु वचन सत्य खः धयागु जूसां नं थ्व जिगु प्रतिपद् अद्विविधा हे जुइगु जुल, छाय्कि जिं सुं स्थावर व जङ्गमतय्त पीडा बियागु मदु । ··· *(पूर्ववत्)* ··· '

२. "गामणि ! थुकथं अभिध्यायात मदय्का, व्यापादयात मदय्का मोह मदय्का सम्प्रज्ञानी व स्मृतिमान जुया उम्ह आर्यश्रावकं करुणा सहगत चित्तयात ··· मुदिता सहगत चित्तयात ··· उपेक्षा सहगत चित्तयात छगू दिशाय् फैले याना च्वनी । अथे हे तुं ··· सकतां लोकय् ··· अव्यापद्य चित्तयात फैले याना च्वं च्वनी । अनंलि वं थथे विचाः याइ – 'थन गुम्ह शास्ता 'दानयागु फल दु ··· धयागु वाद व दृष्टि खः – यदि उम्ह श्रद्धेय शास्तायागु वचन सत्य खः धयागु जूसां नं थ्व जिगु प्रतिपद् अद्विविधा हे जुइगु जुल, छाय्कि जिं सुं स्थावर व जङ्गमतय्त पीडा बियागु मदु ··· ।'

३. "गामणि ! थुकथं अभिध्यायात मदय्का, व्यापादयात मदय्का, मोह मदय्का सम्प्रज्ञानी व स्मृतिमान जुया उम्ह आर्यश्रावकं करुणा सहगत चित्तयात ··· मुदिता सहगत चित्तयात, उपेक्षा सहगत चित्तयात छगू दिशाय् फैले याना च्वनी । अथे हे तुं ··· सकतां लोकय् ··· अव्यापद्य चित्तयात फैले याना च्वं च्वनी । अनंलि वं थथे विचाः याइ 'थन गुम्ह शास्ता – यायेबले वा याकेबले ··· पुण्य दइ मखु हानं पुण्य नं जुइ मखु' धयागु वाद व दृष्टि खः यदि उम्ह श्रद्धेय शास्तायागु वचन सत्य खः धयागु जूसा नं थ्व जिगु प्रतिपद् अद्विविधा हे जुइगु जुल, छाय्कि जिं सुं स्थावर व जङ्गमतय्त पीडा बियागु मदु ··· *(पूर्ववत्)* ···

४. "गामणि ! थुकथं अभिध्यायात मदय्का, व्यापादयात मदय्का, मोह मदय्का सम्प्रज्ञानी व स्मृतिमान जुया उम्ह आर्यश्रावकं करुणा सहगत चित्तयात ··· मुदिता सहगत चित्तयात ··· उपेक्षा सहगत चित्तयात छगू दिशाय् फैले याना च्वनी । अथे हे तुं ··· सकतां लोकय् ··· अव्यापद्य चित्तयात फैले याना

---

३४ पाठकपिंसं चतुब्रह्मविहार मध्ये च्वय् मैत्रीयागुथें हे थन थ्व हे छगू थासय् थाय् म्हचाय्केत करुणा, मुदिता व उपेक्षा छोटकरीं बिया तःगु सिइकेमाः ।

च्वं च्वनी । अनंलि वं थथे विचा याइ 'थन गुम्ह शास्ता – यायेबले वा याकेवले ··· पुण्य दइ हानं पुण्य नं जुइ धयागु वाद व दृष्टि खः यदि उम्ह श्रद्धेय शास्तायागु वचन सत्य खः धयागु जूसा नं थ्व जिगु प्रतिपद् अद्विविधा हे जुइगु जुल, छाय्कि जिं सुं स्थावर व जङ्गमतय्त पीडा बियागु मदु । जिगु निगूलिं अर्थ सिद्ध *(सफल)* हे जुइगु जुल गुगुकि जिं कायद्वारा, वचनद्वारा तथा मनद्वारा संयम यानागु दु । उकिं जि शरीर तोता सिना वनेवं सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ दइ । *(थथे मनय् विचार यायेवं)* वयाके प्रमोद उत्पन्न जुइ । प्रमुदित जूम्हसियाके प्रीति उत्पन्न जुइ । प्रीति चित्त जूम्हसिया काय *(शरीर)* शान्त जुइ । शान्त काय दुम्हसिनं सुखानुभव याइ । सुखित चित्त समाधिष्ठ जुइ । गामणि ! थ्व हे खः धर्म समाधि । यदि छं उकी चित्त समाधि प्राप्त याना काये फत धाःसा थुकथं छं उगु शंकायात मदय्का छ्वये फइ ।'

थुलि आज्ञा जुया बिज्यायेवं, पाटलिय गामणि नं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः भन्ते ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथे वा लँ तना च्वंम्हसित लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूंथाय् चिकं मत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे छलपोल गौतमं जित अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल गौतमयागु शरणय् वने । धर्म व सङ्घयागु नं शरणय् वने । थौंनिसें छलपोल गौतमं जित आजिवन शरणय् वम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

गामणि-संयुत्त क्वचाल ।

४३. असङ्खत-संयुत्त

प्रथम-वर्ग

१. कायगतासति-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! असंस्कृत *(=अकृत, निर्वाण, The Uncompounded)* व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! असंस्कृत धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात असंस्कृत धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः? कायगतास्मृति । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं जिं असंस्कृत *(निर्वाण)* व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश याना । भिक्षुपिं ! शुभेच्छुक व अनुकम्पक बुद्धं थः श्रावकपिनि प्रति गुगु यायेमाःगु खः व जिं याना बिया ।"

"भिक्षुपिं ! थन वृक्षमूल दु, थन शून्यगृह दु, ध्यान या, प्रमाद जुइ मते, लिपा पश्चाताप चाये म्वालेमाः । छिमिया नितिं थ्व हे जिमिगु अनुशासन खः ।

२. समथविपस्सना-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! असंस्कृत धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात असंस्कृत धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? समथ व विपश्यना । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' । ···

"भिक्षुपिं ! थ्व वृक्षमूल दु ··· छिमिया नितिं थ्व हे जिमिगु अनुशासन खः ।"

(थ्व हे कथं क्वय्‌या सूत्रत सिइकेगु)

३. सवितक्कसविचार-सुत्त

३. ...[३५]... "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? सवितर्क-सविचार समाधि, अवितर्क-विचार मात्र समाधि, अवितर्क-अविचार समाधि । ... *(पूर्ववत्)* ...

४. सुञ्ञतसमाधि-सुत्त

४. ... "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? शून्ययागु समाधि, अनिमित्तयागु समाधि, अप्रणिहितयागु समाधि । ... *(पूर्ववत्)*

५. सतिपट्ठान-सुत्त

५. ... "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? प्यंगू स्मृतिप्रस्थान । ... *(पूर्ववत्)*

६. सम्मप्पधान-सुत्त

६. ... "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? प्यंगू सम्यक्प्रधान । ... *(पूर्ववत्)*

७. इद्धिपात-सुत्त

७. ... "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? प्यंगू ऋद्धि । ... *(पूर्ववत्)*

८. इन्द्रिय-सुत्त

८. ... "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? न्यागू इन्द्रिय । ... *(पूर्ववत्)*

९. बल-सुत्त

९. ... "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? न्यागू बल । ... *(पूर्ववत्)*

---

३५ थन व थनं क्वय् क्वय् प्रत्येक नं.या ल्यूने च्वय् २ नं.स दुथें ... उकियात असंस्कृत धाइ तक ब्वनेगु ।

१०. बोज्झङ्ग-सुत्त

१०. ··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? न्हेगू बोध्यङ्ग । ··· *(पूर्ववत्)*

११. मग्गङ्ग-सुत्त

११. "भिक्षुपिं ! असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

"भिक्षुपिं ! असंस्कृत धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात असंस्कृत धाइ ।

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? आर्यअष्टांगिक मार्ग । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'असंस्कृतगामी मार्ग' । भिक्षुपिं ! थुकथं जिं असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश याना । भिक्षुपिं ! सुभेच्छुक व अनुकम्पक बुद्धं थः श्रावकपिनि प्रति गुगु यायेमाःगु खः व जिं याना बिया ।"

"भिक्षुपिं ! थन वृक्षमूल दु, थन शून्यगृह दु, ध्यान या, प्रमाद जुइ मते, लिपा पश्चाताप चाये म्वालेमाः । छिमिया नितिं थ्व हे जिमिगु अनुशासन खः ।"

प्रथम-वर्ग क्वचाल।

द्वितीय-वर्ग

१२. असङ्खत-सुत्त

१२. "भिक्षुपिं ! असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! असंस्कृत धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात असंस्कृत धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? समथ ! भिक्षुपिं ! थुकथं जिं असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश याना । भिक्षुपिं ! सुभेच्छुक व अनुकम्पक बुद्धं थः श्रावकपिनि प्रति गुगु याये माःगु खः व जिं याना बिया ।"

"भिक्षुपिं ! थन वृक्षमूल दु, थन शून्यगृह खः, ध्यान या, प्रमाद जुइ मते, लिपा पश्चाताप चाये म्वालेमाः । छिमिया नितिं थ्व हे जिमिगु अनुशासन खः ।"

विपश्यना

"भिक्षुपिं ! असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं । भिक्षुपिं ! असंस्कृत धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात असंस्कृत धाइ । भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? विपश्यना । भिक्षुपिं ! थुकथं जिं असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश याना । भिक्षुपिं ! सुभेच्छुक व अनुकम्पक बुद्धं थः श्रवकपिनि प्रति गुगु याये माःगु खः व जिं याना बिया । भिक्षुपिं ! थन वृक्षमूल दु, थन शून्यगृह खः, ध्यान या, प्रमाद जुइ मते, लिपा पश्चाताप चाये म्वालेमाः । छिमिया निर्तिं थ्व हे जिमिगु अनुशासन खः ।"

खूगु समाधि

··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? सवितर्क-सविचार समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु ? अवितर्क-विचार मात्र समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* । भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु ? अवितर्क-अविचार समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? शून्यता समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? अनिमित्त समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? अप्रणिहित समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

प्यंगू स्मृतिप्रस्थान

भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना याना च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृत गामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· । भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया चित्तमलयात छ्वय्के फूगू सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व द्वेषयात हटे याना विहार याना च्वनी । थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

प्यंगू सम्यक् प्रधान

··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृत-गामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन उत्पन्न मजूगु पापक अकुशल धर्मयात उत्पन्न याके मबिइत कोशिस याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन उत्पन्न जूगु पापक अकुशल धर्मयात हटे यायेया नितिं कोशिस याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)*।

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन उत्पन्न मजूनिगु कुशल धर्मयात उत्पन्न यायेया नितिं कोशिस याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· पूर्ववत् ।

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? उत्पन्न जूगु कुशल धर्मयात थातं तया तयेया नितिं कोशिस याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ।

प्यता ऋद्धिपात

··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? थन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान संस्कार युक्त ऋद्धिपाद भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ।

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? थन भिक्षुं वीर्य-समाधि-प्रधानसंस्कार युक्त ऋद्धिपाद भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ।

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? थन भिक्षुं चित्त-समाधिसंस्कार युक्त ऋद्धिपादया भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ।

"भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? थन भिक्षुं मीमांसा-समाधिसंस्कार युक्त ऋद्धिपादया भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ।

न्यागू इन्द्रिय

··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु विवेक, विराग, निरोध तथा त्यागय् लगे याना बिइगु श्रद्धेन्द्रिययागु भाविता याइ । ···

··· वीयेन्द्रिययागु भाविता याइ ···

··· स्मृतीन्द्रिययागु भाविता याइ ···

··· समाधीन्द्रिययागु भाविता याइ ···

··· प्रज्ञेन्द्रिययागु भाविता याइ ··· भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ।

न्यागू बल

··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु विवेक, विराग, निरोध तथा त्यागय् लगे याना बिइगु श्रद्धा-बलयागु भाविता याइ ··· "

··· वीर्य-बलयागु भाविता याइ ···

··· स्मृती-बलयागु भाविता याइ ···

··· समाधी-बलयागु भाविता याइ ···

··· प्रज्ञा-बलयागु भाविता याइ ··· भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ।

न्हेगू बोध्यङ्ग

··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु विवेक, विराग, निरोध तथा त्यागय् लगे याना बिइगु स्मृति-संबोध्यङ्गयागु भाविता याइ ···

··· धर्म-बिचय-संबोध्यङ्गयागु भाविता याइ ···

··· वीर्य-संबोध्यङ्गयागु भाविता याइ ···

··· प्रीति-संबोध्यङ्गयागु भाविता याइ ···

··· प्रश्रब्धि-संबोध्यङ्गयागु भाविता याइ ···

··· समाधि-संबोध्यङ्गयागु भाविता याइ ···

··· उपेक्षा-संबोध्यङ्गयागु भाविता याइ ··· भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' ··· *(पूर्ववत्)* ।

अष्टाङ्गिक मार्ग

··· "भिक्षुपिं ! असंस्कृतगामी मार्ग धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु विवेक, विराग, निरोध तथा त्यागय् लगे याना बिइगु सम्यक्दृष्टियागु भाविता याइ ···

··· सम्यक्संकल्पयागु भाविता याइ ···

··· सम्यक्वाचायागु भाविता याइ ···

··· सम्यक्कर्मान्तयागु भाविता याइ ···

··· सम्यक्आजीवयागु भाविता याइ ···

··· सम्यक्व्यायामयागु भाविता याइ ···

··· सम्यक्स्मृतियागु भाविता याइ ···

··· सम्यक्समाधियागु भाविता याइ ··· भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'असंस्कृतगामी मार्ग' । भिक्षुपिं ! थुकथं जि असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गयागु उपदेश याना । भिक्षुपिं ! सुभेच्छुक व अनुकम्पक बुद्धं थः श्रावकपिनि प्रति गुगु याये माःगु खः व जिं याना बिया ।

"भिक्षुपिं ! थन वृक्षमूल दु, थन शून्यगृह दु, ध्यान या, प्रमाद जुइ मते, लिपा पश्चाताप चाये म्वालेमाः । छिमिया निर्तिं थ्व हे जिमिगु अनुशासन खः ।"

१३. अनत-सुत्त

१३. "भिक्षुपिं ! अन्त व अन्तगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! अन्त धयागु छु ?"

(च्वय् १ नं सूत्रं निसें १२ नं सूत्रतक असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गया पलेसा अन्त व अन्तगामी मार्ग याना विस्तार यायेगु)

१४-४३. अनासवादि-सुत्त

१४. "भिक्षुपिं ! अनास्रव व अनास्रवगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना … *(असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्गथें १ नं. निसें १२ नं तक सूत्र विस्तार यायेगु)*

१५. "भिक्षुपिं ! सत्य *(The truth)* व सत्यगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना … ।

१६. "भिक्षुपिं ! पार *(The further shore)* व पारगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना …

१७. "भिक्षुपिं ! निपुण *(The subtle)* व निपुणगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना …

१८. "भिक्षुपिं ! सुदुदर्श *(The hard to see)* व सुदुर्दर्शगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना …

१९. "भिक्षुपिं ! अजर्जर *(the unfading)* व अजर्जरगामी मार्ग …

२०. "भिक्षुपिं ! ध्रुव *(The stable)* व ध्रुवगामी मार्ग …

२१. "भिक्षुपिं ! अपलोकित *(The undecaying)* व अपलोकितगामी मार्ग …

२२. "भिक्षुपिं ! अनिदर्शन *(invisible)* व अनिदर्शनगामी मार्ग …

२३. "भिक्षुपिं ! निष्प्रपञ्च *(The taintless)* व निष्प्रपञ्चगामी मार्ग …

२४. "भिक्षुपिं ! शान्त *(The peace)* व शान्तगामी मार्ग …

२५. "भिक्षुपिं ! अमृत *(The deathless)* व अमृतगामी मार्ग …

२६. "भिक्षुपिं ! प्रणीत *(The excellent)* व प्रणीत मार्ग …

२७. "भिक्षुपिं ! शिव *(The blissful)* व शिवमार्ग …

२८. "भिक्षुपिं ! क्षेम *(The security)* व क्षेममार्ग …

२९. "भिक्षुपिं ! तृष्णाक्षय *(Destruction of craving)* व तृष्णाक्षयगामी मार्ग

३०. "भिक्षुपिं ! आश्चर्य *(The wonderful)* व आश्चर्यगामी मार्ग …

३१. "भिक्षुपिं ! अद्भुत *(The marvellous)* व अद्भुतगामी मार्ग …

३२. "भिक्षुपिं ! अनीतिक *(The free from ill)* व अनीतिकगामी मार्ग ···

३३. "भिक्षुपिं ! निर्दुःखधर्म *(The state of freedom from ill)* व निर्दुःखगामी मार्ग

३४. "भिक्षुपिं ! निर्वाण व निर्वाणगामी मार्ग ···

३५. "भिक्षुपिं ! निर्द्वेष व निर्द्वेषगामी मार्ग ···

३६. "भिक्षुपिं ! विराग व विरागगामी मार्ग ···

३७. "भिक्षुपिं ! शुद्धि *(Purity)* व शुद्धिगामी मार्ग ···

३८. "भिक्षुपिं ! मुक्ति *(Release)* व मुक्तिगामी मार्ग ···

३९. "भिक्षुपिं ! अनालय *(Non-attachment)* व अनालयगामी मार्ग ···

४०. "भिक्षुपिं ! द्वीप *(The island)* व द्वीपगामी मार्ग ···

४१. "भिक्षुपिं ! लेण *(शरण कायेगु गुफा The cave of shalter)* व लेणगामी मार्ग ···

४२. "भिक्षुपिं ! त्राण *(The strong hold)* व त्राणगामी मार्ग ···

४३. "भिक्षुपिं ! शरण व शरणगामी मार्ग ···

४४. पारायन-सुत्त

४४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! परायण *(The goal)* व परायणगामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।

"भिक्षुपिं ! परायण धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः उकियात परायण धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! परायणगामी मार्ग धयागु छु खः ? कायगतास्मृति । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'परायणगामी मार्ग' ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं जिं परायण व परायणगामी मार्गयागु उपदेश याना । भिक्षुपिं ! शुभेच्छुक व अनुकम्पक बुद्धं थः श्रावकपिनि प्रति गुगु याये माःगु खः व जिं याना बिया ।"

"भिक्षुपिं ! थन वृक्षमूल दु, थन शून्यगृह दु, ध्यान या, प्रमाद जुइ मते, लिपा पश्चाताप चाये म्वालेमाः । छिमिया नितिं थ्व हे जिमिगु अनुशासन *(instruction)* खः ।

(असंस्कृत व असंस्कृतगामी मार्ग धयागु सम्पूर्ण सूत्रत थें हे १४-४३. अनासवादी-सुत्तयागु सूत्रत विस्तार याना कायेगु)

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

असङ्खत-संयुत्त क्वचाल ।

४४. अब्याकत-संयुत्त

१. खेमा-सुत्त

१. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु बखतय् क्षेमा *(खेमा)* भिक्षुणी कोशल प्रदेशय् चारिका यायां श्रावस्ती व साकेत बिचय् तोरणवस्तु धयागु गामय् वास च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि *(छन्हु),* प्रसेनजित कोशलराजा साकेतं श्रावस्ती वना च्वंबले तोरणवस्तु धयागु गामय् छगू रात वास च्वन । उगु इलय् प्रसेनजित कोशलराजां छम्ह मनूयात सःता धाल ··· 'अम्भो पुरुष ! थन वा, छ तोरणवस्तुस चाहिला सुं श्रमण वा ब्राह्मण दुला बुझे याना स्व, गुम्ह नाप थौं जिं सत्संगत याये दइगु खः ।'

"हवस्, देव !" धया प्रसेनजित जुजुयात लिसः बिया उम्ह मनुखं तोरणवस्तु छगूलिं चाहिला स्वत नं जुजु प्रसेनजित कोशलं सतसंगत याये फुम्ह अजाम्ह सुं श्रमण वा ब्राह्मणयात मखन । अनंलि जुजु प्रसेनजित कोशलयाथाय् वया वं वयात थथे बिन्ति याः वल –

"देव ! तोरणवस्तुस देवं सत्संगत याये फुम्ह सुं श्रमण वा ब्राह्मणयात मखना । देव ! परन्तु क्षेमा धयाम्ह छम्ह भिक्षुणी बिज्याना च्वंगु दु गुम्ह भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयाम्ह श्राविका खः । वसपोल आर्ययागु थजागु कल्याणकीर्ति शब्द फैले जुया च्वंगु खः – 'पण्डितनी, व्यक्ता, मेधाविनी, बहुश्रुता, चित्रकथिका तथा कल्याणभाषिणी ।' वसपोलयागु सत्संगत याना बिज्याहुँ ।"

अनंलि, जुजु प्रशेनजित कोशल गन क्षेमा भिक्षुणी बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना क्षेमा भिक्षुणीयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह जुजु प्रसेनजित कोशलं क्षेमा भिक्षुणीयात थथे बिन्ति यात – "आर्या ! मरणं लिपा तथागत दइ ला ?"

"महाराज ! भगवानं 'मरणं लिपा तथागत दइ' धयागु खँ आज्ञा जुया बिज्यागु मदु *(=अब्याकतं)* ।"

"आर्या ! मरणं लिपा तथागत दइ मखुत ला ?"

"महाराज ! भगवानं 'मरणं लिपा तथागत दइ मखुत' धयागु ख आज्ञा जुया बिज्यागु मदु ।"

"आर्या ! अथेसा छु, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खःला ?"

"महाराज ! भगवानं, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु ।"

"आर्या ! अथेसा छु, मरणं लिपा तथागत न त दइ, नत दइ हे मखुगु खःला ?"

"महाराज ! भगवानं, मरणं लिपा तथागत न दइगु खः न मदइगु खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु ।"

"आर्या ! छु लेसा – मरणं लिपा तथागत दइला धका न्यंना, छ्पिंसं – महाराज ! भगवानं, मरणं लिपा तथागत दइ धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु धया बिज्यात । आर्य ! छु लेसा – मरणं लिपा तथागत दइ मखुत ला धका न्यनां, छ्पिंसं – महाराज ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइ मखुत धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु धया बिज्यात । आर्य ! छु लेसा – मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः मदइगु नं खःला धका न्यनां, छ्पिंसं – महाराज ! भगवानं, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु धया बिज्यात । आर्य ! छु लेसा मरणं लिपा तथागत न त दइ, न त दइ हे मखुत खःला धका न्यनां, छ्पिंसं – 'महाराज ! भगवानं मरणं लिपा तथागत न दइगु खः, न मदइगु खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु मदु धया बिज्यात । आर्या ! अथे जूसा, भगवान् उपिं खँ आज्ञा जुया बिज्यागु मदु धया बिज्यात । आर्या ! अथे जूसा, भगवान् उपिं खँ आज्ञा जुया बिमज्यागुया छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?"

"महाराज ! अथे जूसा, छ्पिं के हे न्यने । गथे छ्पिंत लगे जुल अथे हे धया बिज्याहुँ । महाराज ! छ्पिंसं छु मती तया बिज्याना – छु छ्पिनिथाय् सुं गणितज्ञ, मुद्राज्ञ अथवा संख्याज्ञ दुला – गुम्हसिनं गंगायागु फियात थुलि दु, थुलि सय दु, थुलि हजार दु, अथवा थुलि लाख दु धका गिन्ती याये फुगु खः ?"

"मदु, आर्या !"

"महाराज ! अथे जूसा, छलपोलयाथाय् सुं गणितज्ञ, मुद्राज्ञ अथवा संख्याज्ञ दुला गुम्हसिनं समुद्रयागु लः थुलि दु, थुलि पाथी दु, थुलि सयपाथी दु, थुलि हजार पाथी दु, अथवा थुलि लाख पाथी दु धका नापे याये फुगु खः?"

"मदु, आर्या !"

"व छाय्ले ?"

"आर्या ! समुद्र महान जू, गम्भीर जू, अप्रमेय जू तथा दुष्परिग्राह्य *(थाय्गाः काये थाकूगु)* खः ।"

(१) "महाराज ! अथे हे तुं, गुगु रूपद्वारा तथागतयात प्रज्ञापन याइगु खः उगु रूप तथागतयाके प्रहीण जुया वने धुंकल, हा नापं लिइ धुंकल, त्वाः ल्हानातःगु ताइबसियाथें असम्भाव्य जुया हानं बुया वइ मखये धुंकल । महाराज ! रूप-संख्यां *(=संज्ञा)* विनिर्मुक्त व महासमुद्रथें गम्भीर, अप्रमेय तथा दुष्परिग्राह्य जुया बिज्याः । उकिं हे 'मरणं लिपा तथागत दइ' धायेगु मिले मजू, मरणं लिपा तथागत दइ मखुत धायेगु नं मिले मजू, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः धायेगु नं मिले मजू, मरणं लिपा तथागत न दइगु खः, न मदइगु खः धायेगु नं मिले मजू ।"

(२) "महाराज ! गुगु वेदनाद्वारा तथागतयात प्रज्ञापन याइगु खः उगु वेदना तथागतयाके प्रहीण जुया वने धुंकल ··· *(पूर्ववत्)* "

(३) "महाराज ! गुगु संज्ञाद्वारा तथागतयात प्रज्ञापन याइगु खः उगु संज्ञा तथागतयाके प्रहीण जुया वने धुंकल ··· (पूर्ववत्)

(४) "महाराज ! गुगु संस्कारद्वारा तथागतयात प्रज्ञापन याइगु खः उगु संस्कार तथागतयाके प्रहीण जुया वने धुंकल ··· (पूर्ववत्)

(५) "महाराज ! गुगु विज्ञानद्वारा तथागतयात प्रज्ञापन याइगु खः उगु विज्ञान तथागतयाके प्रहीण जुया वने धुंकल, हा नापं लिइ धुंकल, त्वाः ल्हानातःगु ताइबःसिमाथें असम्भाव्य जुया हानं बुया वइ मखये धुंकल । महाराज ! विज्ञान-संख्यां विनिर्मुक्त व महासमुद्रथें गम्भीर, अप्रमेय तथा दुष्परिग्राह्य जुया बिज्याः । उकिं हे 'मरणं लिपा तथागत दइ' धायेगु मिले मजू, मरणं लिपा तथागत दइ मखुत धायेगु नं

मिले मजू, 'मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः धायेगु नं मिले मजू, मरणं लिपा तथागत न दइगु खः, न मदइगु खः' धायेगु नं मिले मजू।"

अनंलि, जुजु प्रसेनजित कोशल, क्षेमा भिक्षुणीयागु धापूयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना क्षेमा भिक्षुणीयात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना लिहाँ वन।

अनंलि *(=छन्हु)*, जुजु प्रसेनजित कोशल गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह जुजु प्रसेनजित कोशलं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! मरणं लिपा तथागत दइला?"

"महाराज! 'मरणं लिपा तथागत दइ' धयागु खँ जिं कनागु मदु *(=अव्याकतं)*

··· *(बाँकी फुक्क क्षेमा भिक्षुणी लिसे जूथें)*

"आश्चर्य खः, भन्ते! अद्भुत खः भन्ते! गन कि शास्तायाम्ह श्राविकायागु नं अग्रपदय् – अर्थय् अर्थ, व्यञ्जनय् व्यञ्जन मिले जू, तथा परस्परय् विरोध मदु।"

"भन्ते! छगू समयय् क्षेमा भिक्षुणीयाथाय् वना थुपिं हे खँ न्यनागु खः। वसपोल आर्यां नं थुपिं हे पदद्वारा, थुपिं हे व्यञ्जनद्वारा थुपिं हे अर्थ प्रकाश याना बिज्यागु खः, गथे आः भगवानं प्रकाश याना बिज्यागु खः। आश्चर्य खः, भन्ते! अद्भुत् खः, भन्ते! गन कि शास्तायाम्ह श्राविकायागु नं अग्रपदय् – अर्थय् अर्थ, व्यञ्जनय् व्यञ्जन मिले जू, समान जू तथा परस्पर विरोध मदु। भन्ते! हवस् सा,आः जिपिं वना छ्वये। जिमि यक्व ज्या दनी, आपालं ज्या दनी।"

"महाराज! छपिसं ई स्वया *(याना)* बिज्याहुँ।"

अनंलि, जुजु प्रसेनजित कोशलं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना भगवानयात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना लिहाँ वन।

२. अनुराध-सुत्त

२. छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय्, आयुष्मान् अनुराध भगवानया लिक्कस हे छगू अरण्यय् कुटी दयका च्वना बिज्याना च्वन।

अनंलि, अन्य तीर्थीय परिव्राजकपिं गन आयुष्मान् अनुराध दु अन वल, वया कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना अन्य तीर्थीय परिव्राजकपिंसं आयुष्मान् अनुराधयात थथे धाल – "आवुसो अनुराध! गुम्ह उत्तम पुरुष, परमपुरुष, परमप्राप्ति-प्राप्त बुद्ध जुया बिज्याः वसपोलयाके थुपिं प्यंगू *(स्थान खँ)* न्यनेवं लिसः बिया बिज्याइ – (१) छु तथागत मरणं लिपा दइला? (२) छु तथागत मरणं लिपा दइ मखुला? (३) छु तथागत मरणं लिपा दइगु नं खः मदइगु नं खः ला? (४) छु तथागत मरणं लिपा न दइ न मदइगु हे खःला?"

"आवुसो! गुम्ह उत्तम पुरुष ··· वसपोलयाके थुपिं न्यनेवं मेकथं हे लिसः बिया बिज्याइ ···।"

थथे लिसः बिइवं उपिं परिव्राजकपिंसं आयुष्मान् अनुराधयात थथे धाल, "थुम्ह भिक्षु कित न्हूम्ह, नकतिनि भिक्षु जूम्ह जुइमा अथवा मूर्खम्ह ध्वाढम्ह बुढाम्ह भिक्षु जुइमा।" थुलि धया उपिं परिव्राजकपिं आसनं दना लिंहाँ वन।

अनंलि, उपिं परिव्राजकपिं वने साथं हे आयुष्मान् अनुराधयात थथे जुल – 'यदि उपिं अन्य तीर्थीय परिव्राजकपिंसं हानं मेगु न्ह्यसः न्यन धाःसा जि छु लिसः बिइगु, भगवानं आज्ञा जुया बिज्याथें जुइ ⋯ मखुगु खँ भगवानयात आरोप लगे मजुइमा।'

अनंलि, आयुष्मान् अनुराध गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवानयात अभिवादन याना बिज्यात ⋯। छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् अनुराधं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते! जि भगवानया लिक्कस हे छगू अरण्यय् कुटी दय्का च्वना च्वनागु खः। अनंलि, अन्य तीर्थीय परिव्राजकपिं गन जि दु अन वल ⋯ (पूर्ववत्) ⋯ उपिं परिव्राजकपिं वने साथं हे जित थथे जुल – 'यदि इमिसं हानं मेगु न्ह्यसः न्यन धाःसा जिं छु लिसः बिइगु, भगवानं आज्ञा जुया बिज्याथें जुइ ⋯ मखुगु खं भगवानयात आरोप लगे मजुइमाः।'

"अनुराध! छं छु मती तया – रूप नित्य खः लाकि अनित्य?"

"अनित्य खः, भन्ते!"

"गुगु अनित्य खः व दुःख लाकि सुख खः?"

"दुःख खः, भन्ते!"

गुगु अनित्य, दुःख व परिवर्तनशील खः उकियात छु थथे सम्भे जुइगु ठीक जूला – थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः?

"मजू, भन्ते!"

वेदना ⋯। संज्ञा ⋯। संस्कार ⋯। विज्ञान ⋯ ⋯ (पूर्ववत्)

"मजू, भन्ते!"

"अनुराध! अथे हे तुं, गुलि नं रूप – अतीत, अनागत, वर्तमान, अध्यात्म *(दुनेयागु)* बाह्य, स्थूल, सुक्ष्म, हीन, प्रहीण, तापागु, सतिगु सकतां न जिगु खः, न जि खः, न जिगु आत्मा खः। थ्वयात गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* प्रज्ञापूर्वक खंका कायेमाः। वेदना ⋯। संज्ञा ⋯। संस्कार ⋯। विज्ञान ⋯ ⋯ (पूर्ववत्)।"

"अनुराध! थुकथं खंकूम्ह पण्डित आर्यश्रावक रूपय् नं म्हाइपुताइ ⋯ जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ⋯ धका सिइका काइ।"

"अनुराध! छु छं रूपयात तथागत सम्भे जुयागु ला?"

"मखु, भन्ते!"

"वेदनायात ⋯?"

"मखु, भन्ते!"

"संज्ञायात ··· ?"

"मखु, भन्ते !"

"संस्कारयात ··· ?"

"मखु, भन्ते !"

"विज्ञानयात ··· ?"

"मखु, भन्ते !"

"अनुराध ! छु छं रूपय् तथागत दु धका सम्भे जुया ला ?"

"मखु, भन्ते !"

"वेदना ··· । संज्ञा ··· । संस्कार ··· । विज्ञान ··· ।

"अनुराध ! छु छं तथागतयात रूपवान ··· विज्ञानवान सम्भे जुयागुला ?"

"मखु, भन्ते !"

"अनुराध ! छु छं तथागतयात रूपरहित ··· विज्ञानरहित सम्भे जुयागुला ?"

"मखु, भन्ते !"

"अनुराध ! जब छं थः स्वयं हे खंके धुंकल तथागतयात सत्यत गनं नं उपलब्ध मजू धाःसा छं थथे लिसः बिइगु ठीक जूला – 'आवुसो ! गुम्ह उत्तम पुरुष ··· वसपोलयाके थुपिं न्यनेवं मेकथं हे लिसः बिया बिज्याइ ··· ?"

"मजू, भन्ते !"

"ठीक जू, अनुराध ! न्हापा नं आः नं जिं सदां दुःख व दुःखयागु निरोधयागु हे जक उपदेश बियेगु याना ।"

३. पठमसारिपुत्रकोट्ठिक-सुत्त

३. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीयागु ऋषिपतन मृगदावनय् च्वं च्वना बिज्यात । अनंलि, आयुष्मान् महाकोट्ठिक सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् सारिपुत्रनाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् महाकोट्ठिकं आयुष्मान् सारिपुत्रयात थथे धाल – "आवुसो सारिपुत्र ! मरणं लिपा तथागत दइला ?"

"आवुसो ! भगवानं 'मरणं लिपा तथागत *(=सत्त्व, जीव)* दइ धयागु खँ आज्ञा जुया बिज्यागु मदु *(अव्याकृत याना बिज्यागु दु)* ।'

"आवुसो ! मरणं लिपा तथागत दइ मखुतला ?"

"आवुसो ! भगवानं 'मरणं लिपा तथागत दइ मखुत' धयागु खँ आज्ञा जुया बिज्याःगु मदु ।"

"आवुसो ! अथेसा छु, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः ला ?"

"आवुसो ! भगवानं लिपा मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः धका आज्ञा जुया बिज्याःगु मदु ।"

"आवुसो ! अथेसा छु, मरणं लिपा तथागत न त दइ, न त दइ हे मखुगु खःला ?"

"आवुसो ! भगवानं, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, न मदइगु खः धका आज्ञा जुया बिज्याःगु मदु ।"

"आवुसो ! छुलेसा-मरणं लिपा तथागत दइला धका न्यनां, छपिंसं – 'आवुसो ! भगवानं, मरणं लिपा तथागत दइ धका आज्ञा जुया बिज्याःगु मदु धया बिज्यात । आवुसो ! छु लेसा – मरणं लिपा तथागत दइ मखुतला धका न्यनां छपिंसं – 'आवुसो ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइ मखुत धका आज्ञा जुया बिज्याःगु मदु धया बिज्यात । आवुसो ! छु लेसा – मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खःला धका न्यनां, छंपिंसं' – 'आवुसो ! भगवानं, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः' धका आज्ञा जुया बिज्याःगु मदु धया बिज्यात । आवुसो ! छु लेसा – मरणं लिपा तथागत न त दइ, न त दइ हे मखुगु खःला धका न्यनां, छपिंसं – आवुसो ! भगवानं मरणं लिपा तथागत न दइगु खः, न मदइगु खः धका आज्ञा जुया बिज्याःगु मदु धया बिज्यात । आवुसो ! अथे जूसा, भगवानं उपिं खँ आज्ञा जुया बिमज्याःगु *(अव्याकृत याना बिज्याःगु)* या छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?'

"आवुसो ! मरणं लिपा सत्त्व *(तथागत)* दइला धयागु खँ रूपय् हे अन्तर्गत जुइ । मरणं लिपा सत्त्व दइगु व मदइगु धयागु खँ नं रूपय् हे अन्तर्गत जुइ । मरणं लिपा सत्त्व न दइ न त दइ मखु धयागु खँ नं रूपय् अन्तर्गत जुइ ।"

"आवुसो ! मरणं लिपा सत्त्व दइ धयागु वेदनाय् ··· संज्ञाय् ··· संस्कारय् ··· विज्ञानय् अन्तर्गत जुइ । आवुसो ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः गुकिं याना थुपिं खँ भगवानं अव्याकृत याना बिज्याःगु खः ।"

४. दुतियसारिपुत्रकोट्ठिक-सुत्त

४. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् च्वं च्वना बिज्यात । *(थनं क्वय्या बाकी खँ च्वय्या सूत्रय् दुथें सिइकेगु)* आवुसो ! अथे जूसा, भगवानं उपिं खँ आज्ञा जुया बिमज्याःगु *(अव्याकृत याना बिज्याःगु)* या छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?

"आवुसो ! (१) रूपयात गथे खः अथे यथाभूतं मस्यूम्हसित, मखंम्हसित, रूपसमुदय गथे खः अथे यथाभूतं मस्यूम्हसित, मखंम्हसित, रूपनिरोधयात गथे खः अथे यथाभूतं मस्यूम्हसित मखंम्हसित, रूप-निरोधयात गथे खः अथे यथाभूतं मस्यूम्हसित, मखंम्हसित, रूपनिरोधगामी मार्गयात गथे खः अथे यथाभूतं मस्यूम्हसित, मखंम्हसित – 'मरणं लिपा तथागत दइ' *(धयागु मिथ्यादृष्टि दइ)* धयाथें जुइ, 'मरण लिपा तथागत दइ मखु' धयाथें जुइ 'मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः' धयाथें जुइ, 'मरणं लिपा तथागत न त दइ, न त दइ हे मखुगु खः' धयाथें जुइ ।

(२) वेदनायात गथे खः अथे यथाभूतं मस्यूम्हसित मखंम्हसित ··· (पूर्ववत्) ··· (३) संज्ञायात ··· (४) संस्कारयात ··· (५) विज्ञानयात ···

"आवुसो ! (१) रूपयात गथे खः अथे यथाभूतं स्यूम्हसित खंम्हसित, रूपसमुदययात ···, रूपनिरोधयात ···, रूपनिरोधगामी मार्गयात गथे खः अथे यथाभूतं स्यूम्हसित खंम्हसित – 'मरणं लिपा तथागत दइ *(धयागु मिथ्यादृष्ट दइ मखु)* धयागु दइ मखु' 'मरणं लिपा तथागत दइ मखु, धयागु दइ मखु', 'मरणं लिपा तथागत न त दइ, न दइ हे मखुगु खः' धयागु दइ मखु ।

(२) वेदनायात ··· (३) संज्ञायात ··· (४) संस्कारयात ··· (५) विज्ञानयात ··· ।

"आवुसो ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः गुकिं याना भगवानं अव्याकृत याना बिज्यागु खः ।"

५. ततियसारिपुत्रकोट्ठिक-सुत्त

५. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् च्वं च्वना बिज्यात । *(थनं क्वय्या बाँकी खँ ४४-३-३ सूत्रय् दुथें सिइकेगु)* आवुसो ! अथेजूसा, भगवानं उपिं खँ आज्ञा जुया बिमज्यागु *(अव्याकृत याना बिज्यागु)* या छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?

"आवुसो ! (१) रूपय् राग, छन्द, प्रेम, पिपासा, परिडाह तथा तृष्णा हटे मजूनिपिंत 'मरणं लिपा तथागत दइ' *(धयागु मिथ्यादृष्टि दइ)* धयाथें जुइ ··· (पूर्ववत्) ··· (२) वेदनाय् ··· (३) संज्ञाय् ··· (४) परिडाह तथा तृष्णा हटे मजूनिपिंत 'मरणं लिपा तथागत दइ' ··· (पूर्ववत्) ··· ।

"आवुसो ! (१) रूपय् राग, छन्द, प्रेम, पिपासा, परिडाह तथा तृष्णा हटे जूपिंत 'मरणं लिपा तथागत दइ' धयागु दइ मखुत ··· (पूर्ववत्) ··· (२) वेदनाय् ··· (३) संज्ञाय् ··· (४) संस्कारय् ··· (५) विज्ञानय् राग, छन्द, प्रेम, पिपासा, परिडाह तथा तृष्णा हटे जूपिंत 'मरणं लिपा तथागत दइ' धयागु दइ मुखत ··· (पूर्ववत्) ··· । आवुसो ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः गुकिं याना भगवानं अव्याकृत याना बिज्यागु खः ।"

६. चतुत्थसारिपुत्रकोट्ठिक-सुत्त

६. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महाकोट्ठिक वाराणसीयागु ऋषिपतन मृगदावनय् च्वं च्वना बिज्यात । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन आयुष्मान् महाकोट्ठिक बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना आयुष्मान् महाकोट्ठिक नाप सम्मोदन याना बिज्यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुना बिज्यात । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् सारिपुत्र आयुष्मान् महाकोट्ठिकयात थथे धाल – "आवुसो कोट्ठिक ! मरणं लिपा तथागत दइला ? *(थनं क्वय्या बाकी खँ ४४-३-३ सूत्रय् दुथें खः परन्तु थन प्रश्न याना बिज्याम्ह आयुष्मान् सारिपुत्र खः, उत्तर बिया बिज्याना च्वंम्ह महाकोट्ठिक खः)* आवुसो ! अथे जूसा, भगवानं उपिं खँ आज्ञा जुया बिमज्यागु *(अव्याकृत याना बिज्यागु)* या छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?

(क)

"आवुसो ! रूपय् रमण याइम्ह, रूपय् रत जुया च्वनिम्ह, रूपय् प्रमुदित जुया च्वनिम्ह, व गुम्हसिनं रूपयागु निरोधयात गथे खः अथे यथाभूतं सिइ मखु, खनी मखु, वयाके हे जक थुजागु मिथ्यादृष्टि दया च्वनिगु खः – तथागत मरणं लिपा दइ ··· (पूर्ववत्) ··· ।

वेदनाय् ··· । संज्ञाय् ··· । संस्कारय् ··· । विज्ञानय् ··· ।

"आवुसो ! रूपय् रमण मयाइम्ह, रूपय् रत जुया मच्वनिम्ह, रूपय् प्रमुदित जुया मच्वनिम्ह, व गुम्हसिनं रूपयागु निरोधयात गथे खः अथे यथाभूतं सिइ, खनी, वयाके थुजागु मिथ्यादृष्टि दया च्वनी मखु – तथागत मरणं लिपा दइ ··· ।"

वेदनाय् ··· । संज्ञाय् ··· । संस्कारय् ··· । विज्ञानय् ··· ।

"आवुसो ! भगवानं उपिं खँ आज्ञा जुया बिमज्यागु *(अव्याकृत याना बिज्यागु)* या हेतु थ्व हे खः, प्रत्यय थ्व हे खः ।"

(ख)

"आवुसो ! मेगु नं छुं पर्याय *(दृष्टिकोण)* दनिला गुगु कारणं याना भगवानं थुकियात, अव्याकृत याना बिज्यागु खः ?"

"आवुसो ! दु । आवुसो ! भवय् रमण याइम्ह, भवय् रत जुया च्वनिम्ह, भवय् प्रमुदित जुया च्वनिम्ह, व गुम्हसिनं भवयागु निरोधयात गथे खः अथे यथाभूतं सिइ मखु, खनी मखु, वयाके हे जक थुजागु मिथ्यादृष्टि दया च्वनिगु खः – तथागत मरणं लिपा दइ ··· ।"

"आवुसो ! भवय् रमण मयाइम्ह, भवय् रत जुया मच्वनिम्ह, भवय् प्रमुदित जुया मच्वनिम्ह, व गुम्हसिनं भवयागु निरोधयात गथे खः अथे यथाभूतं सिइ, खनी, वयाके थुजागु मिथ्यादृष्टि दया च्वनी मखु – तथागत मरणं लिपा दइ ··· ।"

आवुसो ! भगवानं उपिं खँ आज्ञा जुया बिमज्यागु *(अव्याकृत याना बिज्यागु)* या हेतु थ्व हे खः, प्रत्यय थ्व हे खः ।

(ग)

"आवुसो ! मेगु नं छुं पर्याय दनिला गुगु कारणं याना भगवानं थुकियात अव्याकृत याना बिज्यागु खः?"

"आवुसो ! दु । आवुसो ! उपादानय् रमन याइम्ह, उपादानय् रत जुया च्वनिम्ह, व गुम्हसिनं उपादानयागु निरोधयात गथे खः अथे यथाभूतं सिइ मखु, खनी मखु, वयाके हे जक थुजागु मिथ्यादृष्टि दया च्वनिगु खः तथागत मरणं लिपा दइ ··· ।"

आवुसो ! उपादानय् रमन मयाइम्ह, उपादानय् रत जुया मच्वनिम्ह, उपादानय् प्रमुदित जुया मच्वनिम्ह, व गुम्हसिनं उपादानयागु निरोधयात गथे खः अथे यथाभूतं सिइ, खनी, वयाके थुजागु मिथ्यादृष्टि दया च्वनी मखु – तथागत मरणं लिपा दइ ··· ।

"आवुसो ! भगवानं उपि खँ आज्ञा जुया बिमज्यागु *(अव्याकृत याना बिज्यागु)* या हेतु थ्व हे खः, प्रत्यय थ्व हे खः ।"

(घ)

"आवुसो ! मेगु नं छुं पर्याय दनिला ··· ?"

"आवुसो ! दु । आवुसो ! तृष्णाय् रमण याइम्ह ··· वयाके हे जक थुजागु मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइगु खः – तथागत मरणं लिपा दइ ··· ।"

"आवुसो ! तृष्णाय् रमण मयाम्ह ··· वयाके थुजागु मिथ्यादृष्टि दया च्वनी मखु – तथागत मरणं लिपा दइ ··· ।"

"आवुसो ! भगवानं अव्याकृत याना बिज्यागुया हेतु थ्व हे खः, प्रत्यय थ्व हे खः ।"

(ङ)

"आवुसो ! मेगु नं छुं पर्याय दनिला ?"

"आवुसो सारिपुत्र ! थनं लिपा छु मानी ! ! आवुसो ! तृष्णायागु बन्धनं गुम्ह मुक्त जुइ धुंकुम्ह भिक्षुयात कना च्वने माःगु हे छु दनी !"

७. मोग्गल्लान-सुत्त

७. अनंलि, वत्सगोत्र परिव्राजक गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन *(महामोग्गल्लान)* बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना आयुष्मान् महामौद्ल्यायननाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजकं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात थथे धाल – "मौद्गल्यायन ! छु लोक शाश्वत खः ला ?"

"वत्स ! भगवानं लोक शाश्वत खः धका धया बिज्यागु मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! छु लेसा लोक अशाश्वत खःलाले ?"

"वत्स ! भगवानं लोक अशाश्वत खः धका धया बिज्यागु मदु ।"

"मौदगल्यायन ! छु लेसा लोक अन्तवान खःलाले ?"

"वत्स ! भगवानं लोक अन्तवान खः धका नं धया बिज्यागु मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! अथे जूसा लोक अनन्तवान खः ला ?"

"वत्स ! भगवानं लोक अनन्तवान खः धका नं धया बिज्यागु मदु ।"

"मौदगल्यायन ! छु व हे जीव खः, व हे शरीर खःला ?"

"वत्स ! भगवानं व हे जीव खः, व हे शरीर खः धका धया बिज्यागु मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! छु मेगु हे जीव खः, मेगु हे शरीर खःला ?"

"वत्स ! भगवानं मेगु हे जीव खः, मेगु हे शरीर खः धका नं धया बिज्यागु मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! छु मरणं लिपा तथागत दइला ?"

"वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइ धका धया बिज्यागु मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! छु लेसा मरणं लिपा तथागत दइ मखुला ?"

"वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइ मखु धका नं धया बिज्यागु मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! छु लेसा मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः ला ?"

"वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः धका नं धया बिज्यागु मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! छुलेसा मरणं लिपा तथागत न दइ, न त् मदइगु खःला ?"

"वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत न त दइ, नत मदइगु खः धका नं धया बिज्यागु मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः – गुलिं थन अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंके थथे न्यनेबले थुकथं कनी – 'शाश्वत लोक खः वा अशाश्वत लोक खः, अन्तवान लोक खः वा अनन्तवान लोक खः, व हे जीव खः, व हे शरीर खः, मेगु हे जीव खः, मेगु हे शरीर खः, मरणं लिपा तथागत दइ, वा मरणं लिपा तथागत दइ मखु, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः मदइगु नं खः अथवा मरणं लिपा तथागत न त दइ, न त मदइगु खः ।'

"मौद्गल्यायन ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः – गुलिं थन अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंके थथे न्यनेबले थुकथं मकनीगु खः – 'शाश्वत लोक खः ··· (पूर्ववत्) ··· मरणं लिपा तथागत न दइ, न त मदइगु खः ।'

"वत्स ! अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिसं चक्षुयात – थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः धका सम्भे जुइ । श्रोत्रयात ··· । घ्राणयात ··· । काययात ··· । मनयात – थ्व जिगु खः, थ्व जि खः, थ्व जिगु आत्मा खः धका सम्भे जुइ । उकिं हे अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंके थथे न्यनेवं इमिसं थथे लिसः बिइ – 'शाश्वत लोक खः वा अशाश्वत लोक खः, अन्तवान लोक खः वा अनन्तवान लोक खः, व हे जीव खः, व हे शरीर खः, वा मेगु हे जीव खः, मेगु हे शरीर खः, मरणं लिपा तथागत दइ वा मरणं लिपा तथागत दइ मखु, मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः मदइगु नं खः अथवा तथागत मरणं लिपा न दइ न त मदइगु हे खः ।"

"वत्स ! तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धं चक्षुयात 'न थ्व जिगु खः, न थ्व जि खः, न थ्व जिगु आत्मा खः' धका सम्भे जुया बिज्याइ । श्रोत्रयात ··· । घ्राणयात ··· । जिह्वायात ··· । काययात ··· ।

मनयात … । उकिं हे तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयाके थथे न्यनेवं वसपोलं अव्याकृत याना बिज्यागु ख: – 'शाश्वत लोक ख: वा अशाश्वत लोक ख: … '।"

अनंलि, वत्सगोत्र परिव्राजक आसनं दना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान् नाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्तायाये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजकं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! छु लोक शाश्वत ख:ला ?"

… *(च्वय्थें प्रश्नया लिस: भगवानं बिया बिज्यागु)*

"आश्चर्य ख:, भो गौतम ! अद्भुत ख:, भो गौतम ! गनकि शास्तायागु व श्रावकयागु अग्रपद सम्बन्धी – अर्थय् अर्थ, व्यञ्जनय् व्यञ्जन मिले जू, समान जू तथा परस्पर विरोध मजू । भो गौतम ! नकतिनि हे श्रमण मौद्गल्यायनयाथाय् वना जिं थुपिं खँ न्यना वयागु ख: । श्रमण मौद्गल्यायनं नं थुपिं हे पदद्वारा, थुपिं हे व्यञ्जनद्वारा, थथे हे अर्थ प्रकाश याना बिज्यात गथे छलपोल गौतमं आज्ञा जुया बिज्यात । आश्चर्य ख:, भो गौतम ! अद्भुत ख:, भो गौतम ! ! गन कि शास्तायागु नं श्रावकयागु नं अग्रपद सम्बन्धी अर्थय् अर्थ, व्यञ्जनय् व्यञ्जन मिले जू, समान जू तथा परस्पर विरोध मजू ।"

८. वच्छगोत्त-सुत्त

८. अनंलि वत्सगोत्र परिव्राजक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवाननाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजकं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! छु शाश्वत लोक ख: ला ?"

"वत्स ! जिं शाश्वत लोक ख: धका मधया *(अव्याकृत याना)*।"

"भो गौतम ! छु ले सा अशाश्वत लोक ख: लाले ?"

"वत्स ! जिं अशाश्वत लोक ख: धका नं मधया ?"

"भो गौतम ! छु अन्तवान लोक ख: ला ?"

"वत्स ! जिं अन्तवान लोक ख:, धका मधया ।"

"भो गौतम ! अथेसा छु अनन्तवान लोक ख:लाले ?"

"वत्स ! जिं अनन्तवान लोक ख: धका नं मधया ।"

"भो गौतम ! छु व हे जीव ख: व हे शरीर ख:ला ?"

"वत्स ! जिं व हे जीव ख:, व हे शरीर ख: धका मधया ।"

"भो गौतम ! छु लेसा, मेगु हे जीव ख: मेगु हे शरीर ख: लाले ?"

"वत्स ! जिं मेगु हे जीव ख:, मेगु हे शरीर ख: धका नं मधया ।"

"भो गौतम ! छु तथागत मरणं लिपा दइला ?"

"वत्स ! जिं तथागत मरणं लिपा दइ धका मधया ।"

"भो गौतम ! छु तथागत मरणं लिपा दइ मखुतला ?"

"वत्स ! जिं तथागत मरणं लिपा दइमखु नं खः धका मधया ।"

"भो गौतम ! तथागत मरणं लिपा न दइगु खः न मदइगु हे खः ला ?"

"वत्स ! जिं तथागत मरणं लिपा न दइगु खः न मदइगु हे खः धका नं मधया ।"

"भो गौतम ! छु हेतु खः छु प्रत्यय खः – गुलि थन अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंके थथे न्यनेबले थुकथं कनी – 'शाश्वत लोक खः वा अशाश्वत लोक खः ··· अथवा मरणं लिपा तथागत न दइ, न त मदइगु खः ।'

"भो गौतम ! छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः, छलपोल गौतमयाके थथे न्यनाबले अव्याकृत याना बिज्यागु खः – 'शाश्वत लोक खः वा अशाश्वत लोक खः ··· अथवा मरणं लिपा तथागत न दइ, न त मदइगु खः ।'

"वत्स ! अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंसं रूपयात आत्मा धका सम्भ्के जुइ, आत्माय् रूप दु धका सम्भ्के जुइ अथवा रूपय् आत्मा दु धका सम्भ्के जुइ ।"

वेदनायात आत्मा ··· । संज्ञायात आत्मा ··· संस्कारयात आत्मा ··· । विज्ञानयात आत्मा धका सम्भ्के जुइ, विज्ञानवानयात आत्मा धका सम्भ्के जुइ, आत्माय् विज्ञान दु धका सम्भ्के जुइ अथवा विज्ञानय् आत्मा दु धका सम्भ्के जुइ । उकिं हे अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंके न्यनेबले *(इमिसं)* थथे कनीगु खः – शाश्वत लोक खः अथवा अशाश्वत लोक खः ··· तथागत मरणं लिपा न दइगु खः न त मदइगु हे खः ।"

"वत्स ! तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धं रूपयात आत्मा सम्भ्के जुइ मखु, रूपवानयात आत्मा सम्भ्के जुइ मखु, आत्माय् रूप दु धका सम्भ्के जुइ मखु अथवा रूपय् आत्मा दु धका नं सम्भ्के जुइ मखु । वेदनायात ··· । संज्ञायात ··· । संस्कारयात ··· । विज्ञानयात आत्मा सम्भ्के जुइ मखु, विज्ञानवानयात आत्मा सम्भ्के जुइ मखु, आत्माय् विज्ञान दु धका सम्भ्के जुइ मखु अथवा विज्ञानय् आत्मा दु धका नं सम्भ्के जुइ मखु । उकिं हे तथागतयाके थथे न्यनेबले थथे कना बिज्याइ मखुगु खः *(न एवं वेय्याकरणं)* – शाश्वत लोक खः वा अशाश्वत लोक खः ··· तथागत मरणं लिपा न दइगु खः न त मदइगु हे खः ।"

अनंलि, वत्सगोत्र परिव्राजक आसनं दना गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन दु अन वन, वना कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना, वत्स गोत्र परिव्राजकं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात थथे धाल – "मौद्गल्यायन ! छु लोक शाश्वत खः ला ?"

"वत्स ! भगवानं लोक शाश्वत खः धका धया बिज्यागु मदु ।"

··· *(भगवानयागु न्यसःया लिसथें हे)*

"आश्चर्य खः, भो मौद्गल्यायन ! अद्भुत खः, भो मौद्गल्यायन ! ! गनकि शास्तायागु व श्रावकयागु अग्रपद सम्बन्धी – अर्थय् अर्थ, व्यञ्जनय् व्यञ्जन मिले जू, समान जू तथा परस्पर विरोध मजू । भो मौद्गल्यायन ! नकतिनि हे श्रमण गौतमयाथाय् वना जिं थुपिं खँ न्यना वयागु खः । श्रमण गौतमं नं थुपिं हे पदद्वारा, थुपिं हे व्यञ्जनद्वारा, थथे हे अर्थ प्रकाश याना बिज्यात गथे छलपोल मौद्गल्यायनं कना बिज्यात । आश्चर्य खः, भो मौद्गल्यायन ! अद्भुत खः, भो मौद्गल्यायन ! ! गनकि शास्तायागु नं श्रावकयागु नं अग्रपद सम्बन्धी अर्थय् अर्थ, व्यञ्जनय् व्यञ्जन मिले जू, समान जू तथा परस्पर विरोध मजू ।"

९. कुतूहलसाला-सुत्त

९. अनंलि, वत्सगोत्र परिव्राजक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु अन वन । वना भगवाननाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये सिधय्का छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजकं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भो गौतम ! उखुन्हु *(छन्हु)* कुतूहलसाला *(=कौतूहलशाला)*[३६] य् मुना च्वंपिं विभिन्न *(नाना)* तैर्थीय श्रमण ब्राह्मणपिनि बिचय् थथे खँ जुल –

थुम्ह पूरण काश्यप सङ्घी, गणी, गणाचार्य खः । थुम्ह नां दंम्ह, यशस्वी तीर्थंकरतय्सं तथा आपालं मनुखं हंका वया च्वंम्ह खः । थुम्ह परलोक वंपिं थः श्रावकपिनिगु उत्पत्तियागु बारे खँ कं – फलानाम्ह फलाना थासय् उत्पन्न जुल । गुपिं थ्वया उत्तम पुरुष, परमपुरुष, परमप्राप्त पुरुषपिं खः इमिसं नं परलोक वंपि श्रावकपिनिगु बारे खँ कं – फलानाम्ह फलानागु थासय्, फलानाम्ह फलानागु थासय् उत्पन्न जुल इत्यादि ।

थुम्ह मक्खलि गोसाल नं ··· (पूर्ववत्)

थुम्ह निगण्ठनाटपुत्र नं ··· (पूर्ववत्)

थुम्ह सञ्जय वेलट्ठिपुत्र नं ··· (पूर्ववत्)

थुम्ह प्रकुध कात्यायन नं ··· (पूर्ववत्)

थुम्ह अजित केशकम्बल नं ··· (पूर्ववत्)

वसपोल श्रमण गौतम नं सङ्घी, गणी, गणाचार्य जुया बिज्याः । वसपोल नं नां दंम्ह यशस्वी तीर्थंकरतय्सं तथा आपालं मनुखं हंका बिज्याना च्वंम्ह खः । वसपोलं परलोक वंपिं थः श्रावकपिनिगु उत्पत्तियागु बारे खँ कना बिज्याः – फलानाम्ह फलाना थासय् उत्पन्न जुल इत्यादि । गुपिं वसपोलया उत्तमपुरुष, परमपुरुष, परम प्राप्त पुरुषपिं खः इमिसं नं परलोक वंपि श्रावकपिनिगु बारे खँ कं – फलानाम्ह फलानागु थासय्, फलानाम्ह फलानागु थासय् उत्पन्न जुल इत्यादि ।

"भो गौतम ! *(थुपिं खँ न्यने धुंका)* जिगु मनय् शंका जुया वल, विचिकित्सा जुया वल – 'श्रमण गौतमयागु धर्मयात गुकथं थुइके माल ?'

"वत्स ! छं शंका याःगु ठीक हे जू छं विचिकित्सा याःगु नं ठीक हे जू । शंका दयेमाथाय् छंके शंका दत ।"

"वत्स ! जिं उपादान दुम्हसियागु उत्पत्ति दु धका धया परन्तु उपादान मदुम्हसियागु मखु । वत्स ! गथेकि उपादान दुगु मिं च्याइ परन्तु उपादान मदुगु च्याइ मखु । वत्स ! अथे हे तुं, उपादान दुम्हसियागु उत्पत्ति दु धका धया परन्तु उपादान मदुम्हसियागु मखु ।"

---

३६ विभिन्न सम्प्रदाययापिं श्रमण ब्राह्मणपिं मुना सार्वजनिक शालाय् थथःपिनिगु धर्म चर्चा याइगु जुया च्वन । मनूतय्सं कोतूहल जुया न्यना च्वनिगु थाय् जुया उगु थाय्यात कुतूहलसाला *(कौतूहलशाला)* धाःगु खः ।

"भो गौतम ! मिंयागु ज्वालायात फसं तापाक पुइका बिइबले छलपोलं छुकियात उपादान धया बिज्यानाले ?"

"वत्स ! मिंयागु ज्वालायात फसं तापाकं पुइका बिइबले वायु हे उपादान जुइ धका जिं धया । वत्स ! उगु इलय् वायु हे मिया उपादान ख: ।"

"भो गौतम ! थुगु शरीरयात तोता मेगु शरीर प्राप्त याना काये न्ह्योया बिचय् सत्त्वयाके छु उपादान दइला ?"

"वत्स ! थुगु शरीरयात तोता मेगु शरीर प्राप्त याना काये न्ह्योयात जिं तृष्णायात हे उपादान धका धया । वत्स ! उगु इलय् 'तृष्णा' हे उकिया उपादान ख: ।"

१०. आनन्द-सुत्त

१०. अनंलि, वत्सगोत्र परिव्राजक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवाननाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजकं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भो गौतम ! आत्मा दुला ?"

थथे न्यंबले भगवान् तूष्णी जुया बिज्यात ।

"भो गौतम ! छु आत्मा मदुला ?"

निकोगु पटक नं भगवान् तूष्णी जुया बिज्यात ।

अनंलि, वत्सगोत्र परिव्राजक आसनं दना लिहाँ वन । वत्सगोत्र परिव्राजक वना पलख लिपा आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! भगवानं छाय् वत्सगोत्र परिव्राजकं न्यंगू प्रश्नया लिस: बिया बिमज्यानागु ?"

"आनन्द ! यदि जिं वत्सगोत्र परिव्राजकं आत्मा दुला धका न्यंबले आत्मा दु धका लिस: बियागु जूसा, आनन्द ! गुपिं उपिं थ्व लोकय् शाश्वतवादी श्रमण ब्राह्मणपिं दुगु ख: इपिं नाप मिले जूवनी । आनन्द ! यदि वत्सगोत्र परिव्राजकं आत्मा मदुला धका न्यंगू न्ह्यसलय् आत्मा मदु धका लिस: ब्यूगु जूसा गुपिं उपिं थ्व लोकय् उच्छेदवादी श्रमण ब्राह्मणपिं दुगु ख: इपिं नाप मिले जूवनी ।"

"आनन्द ! यदि जिं, वत्सगोत्र परिव्राजक आत्मा दुला धका न्यंगू न्ह्यस:या लिसलय् आत्मा दु धका कंगु जूसा, आनन्द ! छु व जिं सकतां धर्म अन्-आत्मा धका कना तयागु ज्ञान*(सिद्धान्त)* उत्पादनया नितिं अनुकूल जुइला ?"

"जुइ मखु, भन्ते !"

"आनन्द ! यदि जिं वत्सगोत्र परिव्राजकया न्ह्यस:या लिसलय् आत्म मदु धका धा:गु जूसा, आनन्द ! सम्मोहित जूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजक भन अप्पो सम्मोहित जुइगु जुइ – 'न्हापा ला जिगु आत्मा दुगु ख: आ: व नं मंत' इत्यादि ।"

११. सभियकच्चान-सुत्त

११. छगू समयय् आयुष्मान् सभिय कात्यायन, ज्ञातिकयागु गिञ्जकावसथ धयागु विहारय् च्वं च्वना बिज्यात।

अनंलि, वत्सगोत्र परिव्राजक गन आयुष्मान् सभिय कात्यायन दु अन वल, वया आयुष्मान् सभिय कात्यायननाप सम्मोदन यात। सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह वत्सगोत्र परिव्राजकं आयुष्मान् सभिय कात्यायनयात थथे धाल – "कात्यायन ! छु मरणं लिपा तथागत दइला ?"

"वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइ धका धया बिज्यागु मदु।"

"कात्यायन ! छु लेसा मरणं लिपा तथागत दइ मखुला ?"

"वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइ मखु धका नं धया बिज्यागु मदु।"

"कात्यायन ! छु लेसा मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः,मदइगु नं खःला ?"

"वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइगु नं खः, मदइगु नं खः धका नं धया बिज्यागु मदु।"

"कात्यायन ! छु लेसा मरणं लिपा तथागत न त दइ, न त मदइगु खःला ?"

"वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत न दइ, न त मदइगु खः धका नं धया बिज्यागु मदु।"

"कात्यायन ! छु लेसा – मरणं लिपा तथागत दइला धका न्यनां छपिंसं – वत्स ! भगवानं मरणं लिपा तथागत दइ धका धया बिज्यागु मदु धया बिज्यात ··· (पूर्ववत्) कात्यायन ! छु लेसा मरणं लिपा तथागत न दइ, न त मदइगु खःला धका न्यनां छपिंसं – वत्स ! भगवानं ··· धया बिज्यागु मदु धया बिज्यात। कात्यायन ! अथे जूसा, भगवानं उपिं खँ आज्ञा जुया बिमज्यागु छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?"

"वत्स ! गुगु रूपी धका, अरूपी धका, संज्ञी धका, असंज्ञी धका अथवा नैवसंज्ञीनासंज्ञी धका प्रज्ञापन *(कनेगु)* यायेगु हेतु वा प्रत्यय खः उगु हेतु व प्रत्यय हे नं सकतां प्रकारं सर्वथा ल्यं मदय्क निरोध जुइ धुंकल धाःसा छु कि व रूपी धका, अरूपी धका, संज्ञी धका, असंज्ञी धका अथवा नैवसंज्ञीनासंज्ञी धका प्रज्ञापन यायेगु ? "

"कात्यायन ! *(छलपोल)* प्रव्रजित जुया बिज्यागु गुलि दत ?"

"आवुसो ! आपाः मदुनि, केवल स्वदँ तिनि दत।"

"आवुसो ! थुलि जक हे जूसां छलपोलं धया बिज्यागु हे आपालं जुल। थुजागु बालागु वादय् मेगु खँ न्यना च्वने हे माःगु मखुत।"

अब्याकृत-संयुत्त क्वचाल।

संयुत्तनिकायया सलायतन-वर्ग क्वचाल।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकाय

महा-वर्ग

४५. मग्ग-संयुत्त

अविद्या-वर्ग

१. अविज्जा-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । उपिं भिक्षुपिंसं – "भदन्त !" धया भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! अविद्या न्ह्यजवा *(पुब्बङ्गमा)* जूगु कारणं अकुशल *(पाप, मखुगु, मभिंगु)* धर्मयागु उत्पत्ति जुइगु खः, अले *(मभिंगु ज्या खँ यायेत)* निर्लज्जता *(मछाः मजुइगु)* व निर्भयता *(=अनपत्रता नं जुइगु)* दइगु खः । भिक्षुपिं ! अविद्याय् लाम्ह अज्ञ मनूयाके मिथ्यादृष्टि उत्पन्न जुइ । मिथ्यादृष्टि दुम्हसिके मिथ्यासंकल्प उत्पन्न जुइ । मिथ्यासंकल्प दुम्हसियाके मिथ्यावाचा उत्पन्न जुइ । मिथ्यावाचा दुम्हसियाके मिथ्याकर्मान्त दइ । मिथ्याकर्मान्त दुम्हसिके मिथ्याआजीव दइ । मिथ्याआजीव दुम्हसियाके मिथ्याव्यायाम दइ । मिथ्याव्यायाम दुम्हसियाके मिथ्यास्मृति उत्पन्न जुइ । मिथ्यास्मृति दुम्हसियाके मिथ्यासमाधि उत्पन्न जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! विद्या हे न्ह्यजवा जूगु कारणं कुशल धर्मयागु उत्पत्ति जुइगु खः अले *(मभिंगु ज्या खँ यायेत)* लाज *(ह्री=लज्जा)* व भय *(अपत्रपा)* नं जुइगु *(दइगु)* खः । भिक्षुपिं ! विद्या-प्राप्त ज्ञानी पुरुषयाके सम्यक्दृष्टि उत्पन्न जुइ । सम्यक्दृष्टि दुम्हसिके सम्यक्संकल्प उत्पन्न जुइ । सम्यक्संकल्प दुम्हसिके सम्यक्वाचा उत्पन्न जुइ । सम्यक्वाचा दुम्हसियाके सम्यक्कर्मान्त उत्पन्न जुइ । सम्यक्कर्मान्त दुम्हसिके सम्यकआजीव उत्पन्न जुइ । सम्यक्आजीव दुम्हसिके सम्यक्व्यायाम उत्पन्न जुइ । सम्यक्व्यायाम दुम्हसियाके सम्यक्स्मृति उत्पन्न जुइ । सम्यक्स्मृति दुम्हसियाके सम्यक्समाधि उत्पन्न जुइ ।"

२. उपड्ढ-सुत्त

२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् शाक्य *(जनपद)* य् सक्कर *(नगरक)* धयागु शाक्यपिनिगु शहरय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात

थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! कल्याणमित्र दइगु मानो ब्रह्मचर्य *(=मार्गज्ञान)* यागु बच्छि ज्या सफल जुइगु खः ।

"आनन्द ! आमथे धाये मते । आनन्द ! आमथे धाये मते । आनन्द ! कल्याणमित्र दइगु ला ब्रह्मचर्य बिलकुल हे सफल जुइगु खः । कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तक भिक्षुं हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ धका आशा याये फु ।"

"आनन्द ! गुकथं कल्याणमित्र कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तक भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग भाविता याइ, गुकथं बहुलिकृत याइ ? आनन्द ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, वैराग्यनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गपरिणामी *(परममुक्ति सिद्ध जुइगु)* सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वाचा, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक्आजीव, सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति व सम्यक्समाधियागु भाविता याइ, बहुलिकृत याइ । आनन्द ! थुकथं कल्याणमित्र, कल्याणसहायक तथा कल्याणचिन्तक भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग भाविता याइ बहुलिकृत याइ । आनन्द ! थुगु पर्यायं नं थुइकेमाः कि थुपिं सकतां ब्रह्मचर्य कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तकयागु हे आश्रयं प्राप्त याना काये फु ।"

आनन्द ! जिथें जाःम्ह कल्याणमित्रयाथाय् जन्म जुइपिं सत्त्वपिं जन्मं परिमुक्त *(बालाक हे मुक्त)* जुइ, जराजीर्ण जुइपिं सत्त्वपिं जराजीर्णतां परिमुक्त जुइ, व्याधि *(रोग्याहा)* जुइपिं सत्त्वपिं व्याधिं परिमुक्त जुइ, शोक परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य जुइपिं सत्त्वपिं शोक, परिदेव, दुःख, दौमनस्यतां परिमुक्त जुइ । आनन्द ! थुगु परियार्यं नं थुइकेमाः कि थुपिं सकतां ब्रह्मचर्य – कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याण-चिन्तकयागु हे आश्रयं प्राप्त याना काये फु ।

३. सारिपुत्त-सुत्त

३. श्रावस्ती ··· । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! थुपिं सकतां ब्रह्मचर्य *(=मार्गज्ञान)* कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तकयागु हे आश्रयं प्राप्त याना काये फु ।"

"साधु, साधु सारिपुत्र ! सारिपुत्र ! थुपिं सकतां ब्रह्मचर्य कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तकयागु हे आश्रयं प्राप्त याना काये फु । सारिपुत्र ! कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तक भिक्षुं हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ धका आशा यायेफु ।"

"सारिपुत्र ! गुकथं कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तक भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ ? सारिपुत्र ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, वैराग्यनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गपरिणामी सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वाचा, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक्आजीव, सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति व सम्यक्समाधि भाविता याइ, बहुलिकृत याइ । सारिपुत्र ! थुकथं कल्याणमित्र, कल्याणसहायक तथा कल्याणचिन्तक भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग भाविता याइ थुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ । सारिपुत्र ! थुगु पर्यायं नं थुइकेमाः कि थुपिं सकतां ब्रह्मचर्य – कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तकयागु हे आश्रयं प्राप्त याना काये फु ।"

"सारिपुत्र ! जिथें जाःम्ह कल्यामित्रयाथाय् जन्म जुइपिं सत्त्वपिं जन्मं परिमुक्त जुइ, जराजीर्ण जुइपिं सत्त्वपिं जराजीर्णतां परिमुक्त जुइ, व्याधि जुइपिं सत्त्वपिं व्याधिं परिमुक्त जुइ, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य जुइपिं सत्त्वपिं शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्यतां परिमुक्त जुइ । सारिपुत्र ! थुगु परियायं नं थुइकेमाः कि थुपिं सकतां ब्रह्मचर्य कल्याणमित्र, कल्याणसहायक व कल्याणचिन्तकयागु हे आश्रयं प्राप्त याना काये फु ।"

४. जाणुस्सोणिब्राह्मण-सुत्त

४. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् आनन्द पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाटनया नितिं बिज्यात । उगु बखतय् आयुष्मान् आनन्दं जाणुस्सोणि *(=जाणुश्रोणी)* ब्राह्मणयात सकतां *(म्ह छम्ह)* त्वयुपिं मिसापिं सल दुगु रथय् च्वना श्रावस्ती वना च्वंगु खंका बिज्यात । *(उगु रथ)* त्वयुगु अलंकारं छाय्पिया तःगु त्वयुपिं मिसापिं सल दुगु, त्वयुगु रथ खः, सकतां त्वयुगु वस्तु दुगु जुया च्वन तथा झल्लर नं त्वयुगु खः । त्वयुगु छडी कथी, त्वयुगु पगरी, त्वयुगु कापः व त्वयुगु चमरं गाय्का च्वंगु जुया च्वन । थ्व खना मनूतय्सं – "ब्रह्मरथ थें च्वं बा ! गुलि श्रेष्ठ *(=सुन्दर)* रथ !" धका धाइगु जुया च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् आनन्द, श्रावस्ती भिक्षाटन याना लिहाँ बिज्याना भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना छखे लिक्क फेतुना बिज्याम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! थन जि पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना श्रावस्ती भिक्षाटनया नितिं वना । उगु बखतय् जिं जाणुस्सोणि ब्राह्मणयात सकतां *(म्ह छम्ह)* त्वयुपिं मिसापिं सल दुगु रथय् च्वना श्रावस्ती वना च्वंगु खना । *(उगु रथ)* त्वयुगु अलंकारं छाय्पिया तःगु, त्वयुपिं मिसापिं सल दुगु, त्वयुगु रथ खः, सकतां त्वयुगु वस्तु दुगु जुया च्वन तथा झल्लर नं त्वयुगु खः । त्वयुगु छडी कथी, त्वयुगु पगरी, त्वयुगु कापः व त्वयुगु चमरं गाय्का च्वंगु जुया च्वन । थ्व खना मनूतय्सं – "ब्रह्मरथ थें च्वं बा ! गुलि श्रेष्ठ रथ !" धका धागु जुया च्वन । भन्ते ! थुगु धर्मविनयय् *(=थौंम्हिगया भाषां बुद्धधर्मय्)* ब्रह्मरथ प्रज्ञापन *(क्यने)* याना क्यने ज्यूला ?

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – "ज्यू, आनन्द ! आनन्द ! थुपिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयात 'ब्रह्मरथ' नं धाइ, 'धर्मरथ' नं धाइ तथा 'अनुपमसंग्रामविजय' *(रथ)* नं धाये ज्यू ।

"आनन्द ! सम्यक्दृष्टियागु भाविता व बहुलिकृत यायेबले राग हटे जुया अन्त जुयावनी, द्वेष हटे जुया अन्त जुया वनी, मोह हटे जुया अन्त जुया वनी । आनन्द ! सम्यक्संकल्पयागु भाविता व बहुलिकृत यायेबले ··· । आनन्द ! सम्यक्वाचायागु भाविता व बहुलिकृत यायेबले ··· । आनन्द ! सम्यक्कर्मान्तयागु भाविता व बहुलिकृत यायेबले ··· । आनन्द ! सम्यक्आजीविकायागु भाविता व बहुलिकृत यायेबले ··· । आनन्द ! सम्यक्व्यायामयागु भाविता व बहुलिकृत यायेबले ··· । आनन्द ! सम्यक्स्मृतियागु भाविता व बहुलिकृत यायेबले ··· । आनन्द ! सम्यक्समाधियागु भाविता व बहुलिकृत यायेबले राग हटे जुया अन्त जुया वनी, द्वेष हटे जुया अन्त जुया वनी, मोह हटे जुया अन्त जुया वनी ।

"आनन्द ! थुपिं हे पर्यायद्वारा थुपिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयात 'बह्मरथ' नं धाइ, 'धर्मरथ' नं धाइ, तथा 'अनुपमसंग्रामविजय *(रथ)* नं धाइ धका थुइका कायेमाः ।"

५. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जूसे सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"यस्स सद्धा च पञ्ञा च, धम्मा युत्ता सदा धुरं ।
हिरी ईसा मनो योत्तं, सति आरक्खसारथि ॥"

"गुगु रथयागु धुरय् श्रद्धा, प्रज्ञा व धर्म न्ह्याबलें संयुक्त जुया च्वनी,
अले गुम्हसियागु ध्यान चित्त हे लगाम खः उकियागु रक्षा याइम्ह सारथि हे स्मृति खः ।"

"रथो सीलपरिक्खारो, झानक्खो चक्कवीरियो ।
उपेक्खा धुरसमाधि, अनिच्छा परिवारणं ॥"

"गुगु रथ शीलरूपी वस्तुद्वारा दय्का तःगु खः, गुकिया अक्ष हे समाधि खः,
घचाः वीर्य खः, धुर हे मध्यस्तभावयागु समाधि खः अले अनिच्छा *(=अलोभ)* हे छत दुगु खः ।"

"अब्यापादो अविहिंसा, विवेको यस्स आवुधं ।
तितिक्खा चम्मसन्नाहो, योगक्खेमाय वत्तति ॥"

(उगु रथय् च्वंम्हसियागु)

"मैत्री, करुणा धयागु काय व मनयागु शान्तिपथ शस्त्र खः
गुकियागु आरक्षा क्षमारूपी कवचं याइ ।

"एतदत्तनि सम्भूतं, ब्रह्मयानं अनुत्तरं ।
निय्यन्ति धीरा लोकम्हा, अञ्ञदत्थु जयं जयं"ति ॥

"अजागु अनुपम रथ थःके प्राप्त याये फुपिं पण्डितपिं अवश्य नं
रागादि शत्रुतय्त त्याका थुगु लोकं पार तरे जुया वनी ।"

५. किमत्थिय-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । अनंलि छथ्वः भिक्षुत गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! अन्य तीर्थिक परिव्राजकपिंसं जिमिके थुकथं न्यनिगु जुया च्वन – "आवुसो ! श्रमण गौतमयागु शासनय् *(=बुद्धधर्मय्)* छलपोलपिंसं छु कारणय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वना ?"

"भन्ते ! जिमिके थथे प्रश्न न्यनेवं जिमिसं इमित थुकथं लिसः बिया – "आवुसो ! दुःखयात ठीक ठीक कथं थुइकेया *(म्हसीकेया)* नितिं जिपिं भगवान्यागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन याना च्वनागु ख ।"

"भन्ते ! थुगु प्रश्नया लिसः थुकथं बिया जिमिसं भगवान्या सिद्धान्तयात सही ढंगं प्रतिपादन याःगु जूला ··· मखुगु आरोप लगे याःगुला मजूला ?"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रश्नया लिसः थुकथं बिया छिमिसं जिगु सिद्धान्तयात सही ढंगं प्रतिपादन याःगु जुल ··· मखुगु आरोप लगे याःगु मजू । भिक्षुपिं ! दुःखयात म्हसीकेया नितिं हे जिगु शासनय् ब्रह्मचर्ययागु पालन याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु दुःखयात म्हसीकेया नितिं गजागु मार्ग खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः ।

गुगुकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख म्हसीकेया नितिं थुपिं हे मार्ग खः । भिक्षुपिं ! थुकथं न्यनिबले छिमिसं नं उपिं अन्य तैर्थिक परिव्राजकपिंत थुकथं कनेमाः ।"

६. पठमअञ्ञतरभिक्खु-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! ब्रह्मचर्य ! 'ब्रह्मचर्य' धका धाइ । भन्ते ! ब्रह्मचर्य छु खः ? अले छु खः ब्रह्मचर्यया अन्तिम उद्देश्य *(ब्रह्मचर्य परियोसानं)* ?"

"भिक्षु ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय, व मोहक्षय खः व हे ब्रह्मचर्यया अन्तिम उद्देश्य खः ।"

७. दुतियअञ्ञतरभिक्खु-सुत्त

८. श्रावस्ती ··· । अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! रागयात दबे यायेगु, द्वेषयात दबे यायेगु, मोहयात दबे यायेगु धका धाइ । भन्ते ! राग, द्वेष व मोहयात दबे यायेगु धयागु छु अभिप्राय खः ?"

"भिक्षु ! राग, द्वेष व मोहयात दबे यायेगु धयागु हे निर्वाणधातुया अभिप्राय खः । थुकिं हे उगु आस्रवयागु क्षय जूगु धका धाइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'अमृत', 'अमृत' धका धाइ । भन्ते ! अमृत छु खः अले अमृतगामी मार्ग छु खः ?

"भिक्षु ! राग, द्वेष व मोहयात दबे यायेगु थ्व हे अमृत खः । भिक्षु ! थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग अमृतगामी मार्ग खः । गुगु सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि ।"

८. विभङ्ग-सुत्त

९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयात विभाजन याना उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।" "ज्यू हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धका छुकियात धाइ । गथेकि – सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वाचा, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक् आजीव, सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति व सम्यक्समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्दृष्टि छुकियात धाइ ? भिक्षुपिं ! दुःख सत्य विषयय् गुगु ज्ञान दु, दुःख समुदय विषयय् गुगु ज्ञान दु, दुःख निरोध विषयय् गुगु ज्ञान दु, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा सत्यया विषयय् गुगु ज्ञान दु, भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'सम्यक्दृष्टि' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्संकल्प छुकियात धाइ ? नैष्क्रम संकल्प *(कामं मुक्त जुइगु संकल्प)*, अव्यापद संकल्प, अविहिंसा संकल्प दु । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'सम्यक्संकल्प' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्वचन छुकियात धाइ ? मखुगु खँ ल्हायेगुलिं अलग जुइगु, पिसुण वाचां अलग जुइगु, फरुषवाचां अलग जुइगु, सम्फप्पलाप वाचां अलग जुइगु । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'सम्यक्वाचा *(वचन)*' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्कर्मान्त छुकियात धाइ ? प्राणीहिंसां अलग जुइगु, खुया कायेगुलिं अलग जुइगु, व्यभिचार यायेगुलिं अलग जुइगु । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'सम्यक्कमान्त' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्आजीव छुकियात धाइ ? भिक्षुपिं थन *(बुद्धशासनय्=बुद्धधर्मय्)* आर्यश्रावकं मिथ्याआजीविकायात तोता सम्यक्आजीविकाद्वारा जीविकां यायेगुयात धाइ 'सम्यक्आजीव *(आजीविका)*' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्व्यायाम छुकियात धाइ ? भिक्षुपिं ! थन *(बुद्धशासनय्=बुद्धधर्मय्)* भिक्षुं उत्पन्न मजूनिगु अकुशल धर्मयात उत्पन्न मयायेगुया नितिं छन्द उत्पन्न याइ, उद्योग याइ, वीर्यारम्भ याइ, चित्तयात उत्साहित याइ, प्रयत्न याइ । उत्पन्न जुइ धुंकूगु अकुशल धर्मयात हटे यायेया नितिं छन्द उत्पन्न याइ, उद्योग याइ, वीर्यारम्भ याइ, चित्तयात उत्साहित याइ, प्रयत्न याइ । उत्पन्न मजूनीगु कुशल धर्मयात उत्पन्न यायेगुया नितिं छन्द उत्पन्न याइ, उद्योग याइ, वीर्यारम्भ याइ, चित्तयात उत्साहित याइ, प्रयत्न याइ । उत्पन्न जुइ धुंकूगु कुशल धर्मयात स्थिर यायेया नितिं, तनां मवंकेया नितिं, भन बढे यायेया नितिं, विपुलभावया नितिं, भाविता पूर्तिया नितिं, छन्द उत्पन्न याइ, उद्योग याइ, वीर्यारम्भ याइ, चित्तयात उत्साहित याइ, प्रयत्न याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'सम्यक्व्यायाम' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्स्मृति छुकियात धाइ ? भिक्षुपिं ! थन *(बुद्धशासनय्)* भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमलयात छ्वय्के फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिमान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वनी । थुकियात धाइ 'सम्यक्स्मृति' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्समाधि छुकियात धाइ ? भिक्षुपिं ! थन *(थुगु बुद्धशासनय्)* भिक्षुं अनेक प्रकारया काम विषयलं अलग जुया, अनेक अकुशलं अलग जुया वितर्क विचार युक्त जूगु विवेकजः प्रीति सुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वनी । हानं वितर्क विचारयात उपशान्त याना आध्यात्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार रहित समाधिजः प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वनी । हानं प्रीतियात नं त्याग याना उपेक्षित जुया स्मृति सम्प्रजन्य जुया शारीरिक सुखानुभव याना च्वनी । थुकियात आर्यपिंसं 'उपेक्षावान स्मृतिमान सुखपूर्वक च्वनेगु' धका धाइ । ··· तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वनी ! हानं थुजागु सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना पहिलां हे सौमनस्य दौर्मनस्ययात अन्त याना सुख दुःख मदुगु उपेक्षा व स्मृति परिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'सम्यक्समाधि' ।

९. सूक-सुत्त

१०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* वा, छ्व, तःछ्वयात कं चोका मदयक ल्हातं क्वातुक म्हुचीनेबले अथवा तुतिं न्हुइबले भ्वेपिया घाः जुइ, हि पिहाँ वइ धयागु संभव मदु । व छु

कारण ? भिक्षुपिं ! कं चोका मदये धुंकूगुलिं । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं मभिंगु धारणा ज्वना मार्गयात मभिंक अभ्यास याना अविद्यायात काटे याना विद्या उत्पन्न याना काइ, निर्वाणयागु साक्षात्कार याना काये खनी धयागु संभावना मदु । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा वयागु धारणा मभिं जूगुलिं ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* वा, छ्व, तःछ्वयात कं चोका तया ल्हातं म्हुचीनेबले अथवा तुतिं न्हुइबले भ्वेपिया घाः जुइ, हि पिहाँ वइ धयागु संभव दु । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! कं चोका दुगुलिं । भिक्षपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं बांलागु धारणा तया मार्गयात भिंक अभ्यास यात धाःसा अविद्यायात काटे यायां विद्या उत्पन्न याना काइ, निर्वाणयागु साक्षात्कार याना काये खनी धयागु संभावना दु । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा वयागु धारणा भिं जूगुलिं ।"

"भिक्षुपिं ! भिंगु धारणा तया मार्गयात भिंक अभ्यास यात धाःसा अविद्यायात काटे यायां विद्या उत्पन्न यानां निर्वाणयात गुकथं साक्षात्कार यायेगु ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, वैराग्यनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गपरिनामी सम्यक्दृष्टियागु चिन्तन याइ । ··· विवेकनिश्रित, वैराग्यनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गपरिनामी *(गुकिं मुक्ति सिद्ध जुइगु)* सम्यक्समाधियागु चिन्तन याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिंगु धारणा तया मार्गयात भिंक अभ्यास यात धाःसां अविद्यायात काटे यायां विद्या उत्पन्न याना निर्वाणयात साक्षात्कार याना काइ ।"

१०. नन्दिय-सुत्त

११. श्रावस्ती ··· । अनंलि, नन्दिय परिव्राजक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्नाप सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह नन्दिय परिव्राजकं भगवान्यात थथे बिन्ति यात "भो गौतम ! गोगु धर्मयात भाविता व बहुलिकृत यायेवं निर्वाणगामी जुइ, निर्वाणपरायण जुइ, निर्वाणय् फ्वचाली *(अन्त जुइ)* ?"

"नन्दिय ! थुपिं च्यागू धर्मयात भाविता व बहुलिकृत यायेवं निर्वाणगामी जुइ, निर्वाणपरायण जुइ, अले निर्वाणय् फ्वचाली *(अन्त जुइ)* । छु छु च्यागू ? गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । नन्दिय ! थुपिं च्यागू धर्मयात भाविता व बहुलिकृत यायेवं निर्वाणगामी जुइ, निर्वाणपरायण जुइ अले निर्वाणय् फ्वचाली ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं नन्दिय परिव्राजकं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः, भन्ते ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें वा लँ तना च्वंम्हसियात लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूंथाय् चिकं मत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे भन्ते ! भगवानं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल भगवान्या शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसङ्घया नं शरणय् वने । थौंनिसें भगवानं जित आजीवन शरणय् वम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

अविद्या-वर्ग क्वचाल ।

विहार-वर्ग

११. पठमविहार-सुत्त

१२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं बाच्छि तक एकान्तवास च्वना आत्मचिन्तन यायेगु इच्छा याना । भिक्षान्त ज्वना वइम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं हे जिथाय् मवयेमा ।" "ज्यू हवस् भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिया भिक्षान्न ज्वना वइम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुयात नं भगवान्याथाय् मछ्वल ।

अनंलि, बाच्छि फुइ धुंका एकान्तवास तोता, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – भिक्षुपिं ! जिं व हे ध्यानय् विहार याना च्वं च्वनागु खः गुगु ध्यान दकलें न्हापा बुद्धत्व प्राप्त याना कयाबले शुरु शुरुइ च्वनागु खः । व जिं थुकथं म्हसिइका *(खंका)* – मिथ्यासमाधियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । सम्यक्दृष्टियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । सम्यक्समाधियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । इच्छायागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । ··· मिथ्यासमाधियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । सम्यक्समाधियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । इच्छायागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । वितर्कयागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । संज्ञायागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ ।

"इच्छा, वितर्क व संज्ञा अशान्त जुइगु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । इच्छा शान्त जुइगु तथा वितर्क व संज्ञा अशान्त जुइगु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । इच्छा व वितर्क शान्त जुइगु तथा संज्ञा अशान्त जुइगु प्रत्ययं नं वेदना जुइ ।"

"अरहन्तफल प्राप्त यायेया नितिं गुगु प्रयास खः उकिया प्रत्ययं नं वेदना जुइ ।"

१२. दुतियविहार-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जि स्वला तक एकान्तवास च्वना आत्मचिन्तन यायेगु इच्छा याना । भिक्षान्न ज्वना वइम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं हे जिथाय् मवयेमा । "ज्यू हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिया भिक्षान्न ज्वना वइम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुयात नं भगवान्याथाय् मछ्वल ।

अनंलि, स्वला फुइ धुंका एकान्तवास तोता, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! जिं व हे ध्यानय् विहार याना च्वं च्वनागु खः गुगु ध्यान दकले न्हापां बुद्धत्व प्राप्त याना कयाबले शुरु शुरुइ च्वनागु खः । व जिं थुकथं म्हसिइका *(खंका)* – मिथ्यादृष्टियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । मिथ्यादृष्टि शान्त जुया वनेवं नं वेदना जुइ । सम्यक्दृष्टियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । सम्यक्दृष्टि शान्त जुया वनेवं नं वेदना जुइ । ··· *(पूर्ववत्)* ··· मिथ्यासमाधियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । मिथ्यासमाधि शान्त जुया वनेवं नं वेदना जुइ । सम्यक्समाधियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । सम्यक्समाधि शान्त जुया वनेवं नं वेदना जुइ ।

इच्छायागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । इच्छा शान्त जुया वनेवं नं वेदना जुइ । वितर्कयागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ । वितर्क शान्त जुया वनेवं नं वेदना जुइ । संज्ञायागु प्रत्यय नं वेदना जुइ । संज्ञा शान्त जुया

वनेवं नं वेदना जुइ। इच्छा, वितर्क व संज्ञा अशान्त जुइगु प्रत्ययं नं वेदना जुइ। इच्छा शान्त जुइगु तर वितर्क व संज्ञा अशान्त जुइगु प्रत्ययं नं वेदना जुइ। इच्छा व वितर्क शान्त जुइगु तर संज्ञा अशान्त जुइगु प्रत्ययं नं वेदना जुइ। इच्छा, वितर्क व संज्ञा शान्त जुइगु प्रत्ययं नं वेदना जुइ।

"अरहन्तफल प्राप्त यायेया नितिं गुगु प्रयास खः उकियागु प्रत्ययं नं वेदना जुइ।"

१३. सेक्ख-सुत्त

१४. श्रावस्ती …। अनंलि सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन … छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! शैक्ष्य" "शैक्ष्य" धका धाइ। भन्ते ! सुं शैक्ष्य गुकथं जुइ ?

"भिक्षु ! गुम्ह शैक्षया अनुकूल सम्यक्दृष्टि दुम्ह जुइ … सम्यक्समाधि दुम्ह जुइ। भिक्षु ! थुकथं, सुं शैक्ष जुइ।"

१४. पठमउप्पाद-सुत्त

१५. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उत्पत्ति विना थुपिं न्हापा गुबलें मदुगु च्यागू धर्मयागु भाविता व बहुलिकृत जुइ मखु। व छु छु धर्म खः ? गुगु सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि।"

"भिक्षुपिं ! तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उत्पत्ति विना थुपिं न्हापा गुबलें मदुगु च्यागू धर्मयागु भाविता व बहुलिकृत जुइ मखु।"

१५. दुतियउप्पाद-सुत्त

१६. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! सुगतविनय *(बुद्धधर्म)* यागु उत्पत्ति विना थुपिं न्हापा गुबलें मदुगु च्यागू धर्मयागु भाविता व बहुलिकृत *(बार बार अभ्यास)* जुइ मखु। व छु छु धर्म खः ? गुगु सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि।

"भिक्षुपिं ! सुगत विनययागु उत्पत्ति विना थुपिं न्हापा गुबलें मदुगु च्यागू धर्मयागु भाविता व बहुलिकृत जुइ मखु।"

१६. पठमपरिसुद्ध-सुत्त

१७. "भिक्षुपिं ! तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उत्पत्ति विना थुपिं न्हापा गुबलें मदुगु परिशुद्ध उज्वल, निर्मल तथा क्लेशरहित च्यागू धर्मयागु भाविता व बहुलिकृत जुइ मखु। व छु छु धर्म खः ? गुगु सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि।"

"भिक्षुपिं ! तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उत्पत्ति विना थुपिं न्हापा गुबलें मदुगु परिशुद्ध, उज्ज्वल, निष्पाप तथा क्लेशरहित च्यागू धर्मयागु भाविता व बहुलिकृत जुइ मखु।"

१७. दुतियपरिसुद्ध-सुत्त

१८. "भिक्षुपिं ! सुगत *(बुद्ध)* विनययागु उत्पत्ति विना थुपिं न्हापा गुबलें मदुगु परिशुद्ध, उज्ज्वल, निष्पाप तथा क्लेश रहित च्यागू धर्मयागु भाविता व बहुलिकृत जुइ मखु। व छु छु धर्म खः ? गुगु सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि।"

"भिक्षुपिं ! सुगतविनय *(बुद्धधर्म)* उत्पत्ति विना थुपिं न्हापा गुबलें मदुगु परिशुद्ध, उज्ज्वल, निष्पाप तथा क्लेश रहित च्यागू धर्मयागु भाविता व बहुलिकृत जुइ मखुगु खः।"

१८. पठमकुक्कुटाराम-सुत्त

१९. थथे जिं न्यना। छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द व आयुष्मान् भद्र पाटलिपुत्र *(वर्तमान पटना)* य् कुक्कुटारामय् च्वना बिज्याना च्वना। अनंलि आयुष्मान् भद्र संध्या इलय् ध्यानं दना गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना कुशलक्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् भद्रं आयुष्मान् आनन्दयाके थथे न्यन –

"आवुसो आनन्द ! अब्रह्मचर्य 'अब्रह्मचर्य' धका धाइ। आवुसो ! अब्रह्मचर्य छु खः ?

"साधु, साधु, आवुसो भद्र ! छपिनिगु न्ह्यसः बांलागु खः, छपिंके थथे न्यनेगु विचाः वगु तःसकं बांला जू, छपिसं थथे न्यना बिज्यागु नं तःसकं बांला जू। आवुसो भद्र ! छपिंसं थुकथं न्यना बिज्यानागु मखुला – 'आवुसो ! अब्रह्मचर्य, अब्रह्मचर्य धका धाइ। आवुसो ! अब्रह्मचर्य छु खः ?'

"खः, आवुसो !"

"आवुसो ! थ्व हे अष्टाङ्गिक मिथ्यामार्ग अब्रह्मचर्य खः। गथेकि मिथ्यादृष्टि ··· मिथ्यासमाधि।

१९. दुतियकुक्कुटाराम-सुत्त

२०. पाटलिपुत्र *(पटनाय् जूगु खँ)* ···। आवुसो ! 'ब्रह्मचर्य' 'ब्रह्मचर्य' धका धाइ। आवुसो ! ब्रह्मचर्य धयागु छु खः उकिया अन्तिम उद्देश्य *(ब्रह्मचरियपरियोसानं)* छु खः ?

"साधु, साधु, आवुसो भद्र ! छपिनिगु न्ह्यसः बांलागु खः, छपिंके थथे न्यनेगु विचाः वगु तःसकं बांला जू, छपिंसं थथे न्यना बिज्यागु नं तःसकं बांला जू। आवुसो भद्र ! छपिंसं थुकथं न्यना बिज्यानागु मखुला – 'आवुसो ! 'ब्रह्मचर्य' 'ब्रह्मचर्य' धका धाइ। आवुसो ! ब्रह्मचर्य धयागु छु खः उकिया अन्तिम उद्देश्य छु खः ?'

"खः, आवुसो !"

"आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग ब्रह्मचर्य खः । गुगु कि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । आवुसो ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः थ्व हे ब्रह्मचर्यया अन्तिम उद्देश्य खः ।"

२०. ततियकुक्कुटाराम-सुत्त

२१. पाटलिपुत्र ··· । "आवुसो आनन्द ! 'ब्रह्मचर्य' 'ब्रह्मचर्य' धका धाइ । आवुसो ! ब्रह्मचर्य छु खः, ब्रह्मचारी सु खः ? ब्रह्मचर्यया अन्तिम उद्देश्य छु खः ?

"साधु, साधु, आवुसो भद्र ! छपिनिगु न्ह्यसः बांलागु खः, छंपिंके थथे न्यनेगु विचाः वःगु तःसकं बांला जू, छपिंसं थथे न्यना बिज्यागु नं तःसकं बांला जू । आवुसो भद्र ! छपिंसं थुकथं न्यना बिज्यानागु मखुला – आवुसो ! 'ब्रह्मचर्य' 'ब्रह्मचर्य' धका धाइ । आवुसो ! ब्रह्मचर्य छु खः, ब्रह्मचारी सु खः, ब्रह्मचर्यया अन्तिम उद्देश्य छु खः ?"

"खः, आवुसो !"

"आवुसो ! थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग ब्रह्मचर्य खः । ··· "

"आवुसो ! गुम्ह थ्व आर्यअष्टाङ्गिक मार्गय् जुइ वयात हे ब्रह्मचारी धाइ ।"

"आवुसो ! गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय खः व हे ब्रह्मचर्यया अन्तिम उद्देश्य खः ।

(स्वंगू सूत्रया नं निदान छगू हे खः)

विहार-वर्ग क्वचाल ।

मिथ्यात्व-वर्ग

२१. मिच्छत्त-सुत्त

२२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! मिथ्यास्वभाव व सम्यक्स्वभावयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात त्यं ··· ।

"भिक्षुपिं ! मिथ्यास्वभाव छु खः ? गुगु, मिथ्यादृष्टि ··· मिथ्यासमाधि ! भिक्षुपिं ! थुकियात हे धाइ 'मिथ्यास्वभाव' ।

"भिक्षुपिं ! सम्यक्स्वभाव छु खः ? गुगु, सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात हे धाइ 'सम्यक्स्वभाव' ।

२२. अकुशल धम्म-सुत्त

२३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! कुशल व अकुशल धर्मयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ···।

"भिक्षुपिं ! अकुशल धर्म धयागु छु ख: ? गुगु मिथ्यादृष्टि ··· मिथ्यासमाधि । भिक्षुपिं ! थुमित हे धाइ 'अकुशल धर्म' ।

"भिक्षुपिं ! कुशल धर्म धयागु छु ख: ? गुगु सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुमित हे धाइ 'कुशल धर्म' ।

२३. पठमपटिपदा-सुत्त

२४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! मिथ्याप्रतिपदा *(मार्ग)* व सम्यक्प्रतिपदायागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।

"भिक्षुपिं ! मिथ्याप्रतिपदा धयागु छु ख: ? गुगु मिथ्यादृष्टि ··· मिथ्यासमाधि । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ 'मिथ्याप्रतिपदा' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्प्रतिपदा धयागु छु ख: ? गुगु सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुमित धाइ 'सम्यक्प्रतिपदा' ।

२४. दुतियपटिपदा-सुत्त

२५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं गृहस्थयात जुइमा अथवा प्रव्रजितयात, मिथ्याप्रतिपदा ज्यू मधया । भिक्षुपिं ! मिथ्याप्रतिपदा *(मार्ग)* य् लगे जूम्हं थ:गु मिथ्यामार्गयागु कारणं ज्ञान व कुशल धर्मयागु लाभ याना काये फइ मखु । भिक्षुपिं ! मिथ्यामार्ग धयागु छु ख: ? गुगु मिथ्यादृष्टि ··· मिथ्यासमाधि ! भिक्षुपिं ! थ्वयात हे धाइ मिथ्यामार्ग । भिक्षुपिं ! जिं गृहस्थयात जुइमा अथवा प्रव्रजितयात, मिथ्याप्रतिपदा *(मार्ग)* ज्यू मधया । भिक्षुपिं ! मिथ्याप्रतिपदाय् लगे जूम्हं थ:गु मिथ्यामार्गयागु कारणं ज्ञान व कुशल धर्मयागु लाभ याना काये फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! जिं गृहस्थयात जुइमा अथवा प्रव्रजितयात, सम्यक्मार्ग ज्यू धया । भिक्षुपिं ! सम्यक्मार्गय् लगे जूम्हं थ:गु सम्यक्मार्गयागु कारणं ज्ञान व कुशल धर्मयागु लाभ याना काये फइ । भिक्षुपिं ! सम्यक्मार्ग धयागु छु ख: ? गुगु, सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'सम्यक्मार्ग' । भिक्षुपिं ! जिं गृहस्थयात जुइमा अथवा प्रव्रजितयात सम्यक्मार्ग ज्यू धया ।"

"भिक्षुपिं ! गृहस्थ जुइमा अथवा प्रव्रजित सम्यक्मार्गय् लगे जुया ज्ञान व कुशल धर्मयात लाभ याना काये फइ ।"

२५. पठमअसप्पुरिस-सुत्त

२६. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! सत्पुरुष व असत्परुषयागु उपेदश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! असत्पुरुष धयाम्ह सु खः ? भिक्षुपिं ! थन गुलिं मिथ्यादृष्टि दुपिं दु ··· मिथ्यासमाधि दुपिं दु । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'असत्पुरुष' ।

"भिक्षुपिं ! सत्पुरुष धयाम्ह सु खः ? भिक्षुपिं ! थन गुलिं सम्यक्दृष्टि दुपिं दु ··· सम्यक्समाधि दुपिं दु । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'सत्पुरुष' ।

२६. दुतियअसप्पुरिस-सुत्त

२७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! असत्पुरुष व महाअसत्पुरुषयागु उपदेश बिये त्यना । सत्पुरुष व महासत्पुरुषयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।

"भिक्षुपिं ! असत्पुरुष धयाम्ह सु खः ? भिक्षुपिं ! थन गुलिं मिथ्यादृष्टि दुपिं दु ··· मिथ्यासमाधि दुपिं दु । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'असत्पुरुष' ।"

"भिक्षुपिं ! महाअसत्पुरुष धयाम्ह सु खः ? भिक्षुपिं ! थन गुलिं मिथ्यादृष्टि दुपिं दु ··· मिथ्यासमाधि दुपिं दु । मिथ्याज्ञान व मिथ्याविमुक्ति दुपिं दु । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे धाइ 'महाअसत्पुरुष' ।"

"भिक्षुपिं ! सत्पुरुष धका सुयात धाइ ? भिक्षुपिं ! थन गुलिं सम्यक्दृष्टि दुपिं दु ··· सम्यक्समाधि दुपिं दु । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'सत्पुरुष' ।"

"भिक्षुपिं ! महासत्पुरुष धका सुयात धाइ ? भिक्षुपिं ! थन गुलिं सम्यक्दृष्टि दुपिं दु ··· सम्यक्समाधि दुपिं दु, सम्यक्ज्ञान व विमुक्ति दुपिं दु । भिक्षुपिं ! थ्वयात हे धाइ 'महासत्पुरुष' ।"

२७. कुम्भ-सुत्त

२८. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* तःगोगु थलयात *(प्यंचाकः)* आधार मदुसा याउँक संके फइ परन्तु छुं आधार दुसा याउँक संके फइ मखु । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, चित्तयात आधार मदुसा याउँक संके फइ परन्तु छुं आधार दुसा याउँक संके फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! चित्तया आधार छु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः, 'गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । थ्व हे चित्तया आधार खः । भिक्षुपिं ! गथेकि *(तःगोगु)* थलयात आधार मदुसा याउँक संके फइ परन्तु छुं आधार दुसा याउँक संके फइ मखु, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, चित्तयात आधार मदुसा याउँक संके फइ परन्तु छुं आधार दुसा याउँक संके फइ मखु ।"

२८. समाधि-सुत्त

२९. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! जिं हेतु व परिष्कार सहित आर्यसम्यक्समाधियागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हेतु व परिष्कार सहित आर्यसम्यक्समाधि धयागु छु खः ? गुगु, सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्स्मृति खः । "

"भिक्षुपिं ! गुगु थुपिं न्हेगू अंगं युक्तगु चित्तयागु एकाग्रता *(The one-paintedness of mind)* खः उकियात हे धाइ – हेतु व परिष्कार सहित आर्यसम्यक्समाधि ।

२९. वेदना-सुत्त

३०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! वेदना स्वथी दु । छु छु स्वथी ? सुखवेदना, दुःखवेदना, अदुःख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वथी वेदना दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वथी वेदनायागु परिज्ञाया नितिं *(बांलाक दुने थ्यंक थुइकेया नितिं)* आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु अभ्यास *(भाविता)* यायेमाः । गुगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु ? गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुपि हे स्वथी वेदनायागु परिज्ञाया नितिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु अभ्यास *(भाविता)* यायेमाः ।"

३०. उत्तिय-सुत्त

३१. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् उत्तिय गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् उत्तियं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! एकान्तय् ध्यान च्वना च्वनागु बखतय् जिगु मनय् थुगु वितर्क पिहाँ वल – भगवानं गुगु न्यागू कामगुण धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु व छु छु खः ?

"साधु, साधु, उत्तिय ! उत्तिय ! जिं न्यागू *(पंच)* कामगुण कनागु दु । छु छु न्यागू ? चक्षु विज्ञेय रूप इष्ट, कान्त, मनाप, प्रिय रूप, कामूपसंहित व रजनीय ।"

श्रोत्र विज्ञेय शब्द ···, घ्राणविज्ञेय गन्ध ···, जिह्वा विज्ञेय रस ··· व काय विज्ञेय स्पर्श ··· । उत्तिय ! जिं थुपिं न्यागू *(पंच)* कामगुण कनागु दु । उत्तिय ! थुपिं पंचकामगुणयात प्रहाण यायेया नितिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता *(अभ्यास)* यायेमाः । आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु छु ? गथेकि – सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । उत्तिय ! थुपिं हे पंचकामगुणयागु प्रहाणया नितिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु अभ्यास *(भावना)* यायेमाः ।

मिथ्यात्व-वर्ग क्वचाल ।

प्रतिपत्ति-वर्ग

३१. पठमपटिपत्ति-सुत्त

३२. श्रावस्ती ... । "भिक्षुपिं ! मिथ्याप्रतिपत्ति *(=मार्ग)* व सम्यक्प्रतिपत्तियागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ... ।

"भिक्षुपिं ! मिथ्याप्रतिपत्ति छु खः ? गुगु कि मिथ्यादृष्टि ... मिथ्यासमाधि । थ्वयात धाइ 'मिथ्याप्रतिपति' ।

"भिक्षुपिं ! सम्यक्प्रतिपत्ति छु खः ? गुगुकि सम्यक्दृष्टि ... सम्यक्समाधि । थ्वयात धाइ 'सम्यक्प्रतिपति' ।"

३२. दुतियपटिपत्ति-सुत्त

३३. श्रावस्ती ... । "भिक्षुपिं ! मिथ्याप्रतिपन्न *(मिथ्यामार्गय् लगे जूपिं)* व सम्यक्प्रतिपन्न *(सम्यक्मार्गय् लगे जूपिं)* या उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ... ।

"भिक्षुपिं ! मिथ्याप्रतिपन्न जूम्ह सु खः ? भिक्षुपिं ! थन गुलिं मिथ्यादृष्टि दुपिं दु ... मिथ्यासमाधि दुपिं दु । थुमित हे धाइ 'मिथ्याप्रतिपन्न' ।"

"भिक्षुपिं ! सम्यक्प्रतिपन्न जूम्ह सु खः ? भिक्षुपिं ! थन गुलिं सम्यक्दृष्टि दुपिं दु ... सम्यक्समाधि दुपिं दु । थुमित हे धाइ 'सम्यक्प्रतिपन्न' ।"

३३. विरद्ध-सुत्त

३४. श्रावस्ती ... । "भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिया आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग बन्द जुल धाःसा वयागु सम्यक् दुःख क्षयगामी आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग नं बन्द जूगु जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिया आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग चाल धाःसा वयागु सम्यक् दुःख क्षयगामी आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग नं चाःगु जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु छु खः ? गुगुकि, सम्यक्दृष्टि ... सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिया आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग बन्द जुल धाःसा वयागु सम्यक् दुःख क्षयगामी आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग नं बन्द जूगु जुइ । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिया आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग चाल धाःसा वयागु सम्यक् दुःख क्षयगामी आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग नं चाःगु जुइ ।"

३४. पारङ्गम-सुत्त

३५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! *(थुपिं)* च्यागू धर्मय् भाविता व बहुलिकृत *(बार बार अभ्यास यायेवं)* यायेवं अपारयात नं पार याना काइ । छु छु च्यागू ? गुगुकि, सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुपिं हे च्यागू धर्मयात भाविता व बारंबार अभ्यास *(बहुलिकृत)* यायेवं अपारयात नं पार याना काइ ।

३६. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं ह्मनं नं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथायं इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥"

"मनूत मध्ये अजापिं कम हे जक दु गुपिं पारी थ्यंपिं खः ।
थन सकलें वारी हे ब्वाँय् ब्वाँय् जुया च्वन ।"

"ये च खो सम्मदक्खाते, धम्मे धम्मानुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ॥

"बांलाक कनातःगु थुगु धर्मया अनुकूल गुम्हसिनं आचरण याइ,
इपिं हे जक मृत्युयागु दुस्तर राज्यं पार तरे जुया वनी ।"

"कण्हं धम्मं विप्पहाय, सुक्कं भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोकमागम्म, विवेके यत्थ दूरमं ॥

"कृष्ण धर्मयात तोता पंडित शुक्लयात चिन्तन या ।
छेंनं छें मदुम्ह जुया एकान्त शान्त स्थानय् च्वं ।"

"तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

"प्रसन्नतापूर्वक च्वं, अकिञ्चन जु, कामयात तोति,
पण्डित थःगु चित्तयागु क्लेशं थःत शुद्ध या ।"

"येसं सम्बोधियङ्गेसु, सम्मा चित्तं सुभावितं ।
आदानपटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता"ति ॥

"सम्बोधि-अङ्गय् गुम्हसिनं चित्तयात बांलाक भावित याये धुंकल,
ग्रहण व त्यागय् गुम्ह अनासक्त जुल,
क्षीणास्रव, तेजस्वी, इपिं हे संसारय् परममुक्त जूपिं जुल ।"

३५. पठमसामञ्ञ-सुत्त

३७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! श्रामण्य *(=श्रमणभाव)* व श्रामण्यफलयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।

"भिक्षुपिं ! श्रामण्य छु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः । गथेकि सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'श्रामण्य' ।"

"भिक्षुपिं ! श्रामण्यफल छु खः ? स्रोतपत्तिफल, सकृदागामीफल, अनागामीफल व अरहन्तफल । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'श्रामण्यफल' ।"

३६. दुतियसामञ्ञ-सुत्त

३८. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! श्रामण्य व श्रामण्यया अर्थयागु बारे उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं … ।

"भिक्षुपिं ! श्रामण्य छु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः । गथेकि सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'श्रामण्य' ।"

"भिक्षुपिं ! श्रामण्यया अर्थ छु खः ? गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय, मोहक्षय खः उकियात हे धाइ 'श्रामण्यया अर्थ' ।"

३७. पठमब्रह्मञ्ञ-सुत्त

३९. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! ब्राह्मण्य व ब्राह्मण्यफलयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं … ।"

"भिक्षुपिं ! ब्राह्मण्य छु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः । गथेकि सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'ब्राह्मण्य' ।"

"भिक्षुपिं ! ब्राह्मण्यफल छु खः ? स्रोतापत्तिफल, सकृदागामीफल, अनागामीफल व अरहन्तफल । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'ब्राह्मण्यफल' ।"

३८. दुतियब्रह्मञ्ञ-सुत्त

४०. "भिक्षुपिं ! ब्राह्मण्य व ब्राह्मण्यया अर्थयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं … ।"

"भिक्षुपिं ! ब्राह्मण्य· छु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः । गथेकि सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'ब्राह्मण्य' ।"

"भिक्षुपिं ! ब्राह्मण्यया अर्थ छु खः ? गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय, मोहक्षय खः उकियात हे धाइ 'ब्राह्मणया अर्थ' ।"

३९. पठमब्रह्मचरिय-सुत्त

४१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ब्रह्मचर्य व ब्रह्मचर्यफलयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! ब्रह्मचर्य छु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'ब्रह्मचर्य' ।"

"भिक्षुपिं ! ब्रह्मचर्यफल छु खः ? स्रोतापत्तिफल, सकृदागामीफल, अनागामीफल व अरहन्तफल । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ 'ब्रह्मचर्यफल' ।"

४०. दुतियब्रह्मचरिय-सुत्त

४३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ब्रह्मचर्य व ब्रह्मचर्यया अर्थयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! ब्रह्मचर्य छु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'ब्रह्मचर्य' ।"

"भिक्षुपिं ! ब्रह्मचर्यया अर्थ छु खः ? गुगु रागक्षय, द्वेषक्षय, मोहक्षय खः उकियात हे धाइ 'ब्रह्मचर्यया अर्थ' ।"

प्रतिपत्ति-वर्ग क्वचाल ।

अञ्ञतित्थियपेय्याल-वर्ग

४१. रागविराग-सुत्त

४३. श्रावस्ती ··· । ··· छखे लिक्क फेतूना च्वंपिं उपिं भिक्षुपिंत भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! यदि अन्य तीर्थिय परिव्राजकपिंसं *(अर्थात् मेमेगु मतयापिं साधुपिंसं)* छिमिके – आवुसो ! श्रमण गौतमयागु शासनय् *(बुद्धयागु धर्मय्)* छुकिया नितिं ब्रह्मचर्य पालन याना च्वना धका न्यन धाःसा इमित छिमिसं थथे लिसः ब्यु – 'आवुसो ! रागयात त्याकेया नितिं भगवान्यागु शासनय् ब्रह्मचर्ययागु पालन यायेगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! यदि इपिं अन्य तीर्थिय परिव्राजकपिंसं – आवुसो ! छु रागयात त्याकेया नितिं मार्ग दुला' धका न्यन धा:सा छिमिसं इमित लिसः ब्यु – 'दु, आवुसो ! रागयात त्याकेत मार्ग दु ।'

"भिक्षुपिं ! रागयात त्याकेत गजागु मार्ग दु ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः । गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थ्व हे रागयात त्याकेत मार्ग खः । भिक्षुपिं ! थुकथं न्यनिबले छिमिसं नं उपिं अन्य तीर्थिक परिव्राजकपिंत थुकथं कनेमाः ।

(थ्व हे सूत्र अनुसारं क्वय्‌या सूत्रत नं विस्तार याना सिइकेगु) ।

४२. सञ्ञोजन-सुत्त

४४. श्रावस्ती ··· । ··· – आवुसो ! श्रमण गौतमयागु शासनय् छुकिया नितिं ब्रह्मचर्य पालन याना च्वना धका न्यन धा:सा इमित छिमिसं थथे लिसः ब्यु – 'आवुसो ! संयोजन *(बन्धन)* यागु प्रहाण यायेया नितिं भगवान्‌यागु शासनय् ब्रह्मचर्ययागु पालन यायेगु खः ।' ··· *(क्वय्‌या सूत्रय्‌थें विस्तार याना यंकेगु)* ।

४३. अनुसय-सुत्त

४५. श्रावस्ती ··· । ··· थथे लिसः ब्यु – 'आवुसो ! अनुशययात हां नाप *(समूल)* नष्ट याना बिइया नितिं ··· ।'

४४. अद्धान-सुत्त

४६. श्रावस्ती ··· । ··· थथे लिसः ब्यु – 'आवुसो ! मार्गयागु अन्त सिइकेया नितिं ··· ।'

४५. आसवक्ख-सुत्त

४७. श्रावस्ती ··· । ··· थथे लिसः ब्यु – 'आवुसो ! आस्रवया क्षय यायेया नितिं ··· ।'

४६. विज्जाविमुत्ति-सुत्त

४८. श्रावस्ती ··· । ··· थथे लिसः ब्यु – 'आवुसो ! विद्याया विमुक्तिफलयागु साक्षात्कार याना कायेया नितिं ··· ।'

४७. ञाण-सुत्त

४९. श्रावस्ती …। … थथे लिसः ब्यु – 'आवुसो ! ज्ञानदर्शनया निर्तिं …।'

४८. अनुपादापरिनिब्बान-सुत्त

५०. श्रावस्ती …। … थथे लिसः ब्यु – 'आवुसो ! उपादानं रहित जुया परिनिर्वाण प्राप्त यायेया निर्तिं …।'

अञ्ञतित्थियपेय्याल-वर्ग क्वचाल।

सुरियपेय्याल-वर्ग

४९. कल्याणमित्त-सुत्त

५१. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! सुथय् द्यो तुइया वइगु सूर्य लुया वइगुया पूर्व लक्षण खः। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, कल्याण मित्र ध्वोदुइगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया लाभ जुइगुया पूर्व लक्षण खः। भिक्षुपिं ! कल्याणमित्र भिक्षुं हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ धका आशा याये फु। भिक्षुपिं ! गुकथं कल्याणमित्रं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ ? गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, वैराग्यनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गनिश्रित सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधियागु भाविता याइ, बहुलिकृत याइ। भिक्षुपिं !. थुकथं कल्याणमित्र दुम्ह भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ।

५०-५४. सीलसम्पदादि-सुत्त (न्यापू)

५२-५६. … "भिक्षुपिं ! सुथय् द्यो तुइया वइगु सूर्य लुया वइगुया पूर्वलक्षण खः। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, शील आचरणय् लगे जुइगु …। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुकर्मय् लगे जुइगु …। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, क्वातुक्क चित्त धारण यायेगु …। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सम्यक्दृष्टि दुम्ह जुइगु …। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अप्रमाद जुइगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्गया लाभ जुइगुया पूर्व लक्षण खः। … पूर्ववत्।

५५. योनिसोमनसिकारसम्पदा-सुत्त

५७. … भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, कारण सहित विचार यायेगु *(योनिसोमनसिकार यायेगु)* …

५६. कल्याणमित्त-सुत्त

५८. … भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, कल्याण मित्र ध्वोदुइगु …

५७. सील-सुत्त

५९. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! सुथय् द्यो तुइया वइगु सूर्य लुया वइगुया पूर्व लक्षण खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, शील आचरणय् लगे जुइगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभ जुइगुया पूर्व लक्षण खः ।"

(बाँकी च्वय्या सूत्रय् थेंतुं विस्तार यायेगु)

५८. छन्द-सुत्त

६०. … भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुकर्मय् लगे जुया च्वनेगु प्रवृत्ति …

५९. अत्त-सुत्त

६१. … भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, दृढ चित्त दय्का च्वनेगु … "

६०. दिट्ठि-सुत्त

६२. … भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सम्यक्दृष्टि दय्का च्वनेगु … "

६१. अप्पमाद-सुत्त

६३. … भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अप्रमाद जुया च्वनेगु …

६२. योनिसोमनसिकारसम्पदा-सुत्त

६४. ··· भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, कारण सहित विचार यायेगु *(योनिसोमनसिकार यायेगु)* ···

सुरियपेय्याल-वर्ग क्वचाल।

एकधम्मपेय्याल-वर्ग

६३. कल्याणमित्त-सुत्त

६५. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभया नितिं छगू धर्म त:सकं उपकारक जू। छु छगू धर्म ? थ्व गुगु ख: 'कल्याणमित्रता'।"

"भिक्षुपिं ! कल्याणमित्र *(दुम्ह)* भिक्षुं हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग यागु भाविता याइ, आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग बहुलिकृत याइ धका आशा याये फु। भिक्षुपिं ! गुकथं कल्याणमित्रं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, वैराग्यनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गपरिणामी सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि भाविता याइ बहुलिकृत याइ। भिक्षुपिं ! थुकथं कल्याणमित्र भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग भाविता याइ, आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग बहुलिकृत याइ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभया नितिं थ्व हे छगू धर्म त:सकं उपकारक जू।"

६४-६८ सीलसम्पदादि-सुत्त

६६. "भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभया नितिं छगू धर्म त:सकं उपकारक जू। छु छगू धर्म ? थ्व गुगु ख: शीलयागु आचरण ···।"

६७. ··· सुकर्मय् लगे जुया च्वनेगु प्रवृत्ति ···।

६८. ··· दृढ चित्त दयका च्वनेगु ···।

६९. ··· सम्यक्दृष्टि दयका च्वनेगु ···।

७०. ··· अप्रमाद जुया च्वनेगु ···।

६९. योनिसोमनसिकारसम्पदा-सुत्त

७१. ··· "भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभया नितिं छगू धर्म त:सकं उपकारक जू। छु छगू धर्म ? थ्व गुगु ख:, कारण सहित विचार यायेगु *(योनिसोमनसिकार यायेगु)* ··· ।

७०. कल्याणमित्त-सुत्त

७२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभया नितिं छगू धर्म त:सकं उपकारक जू। छु छगू धर्म ? थ्व गुगु ख: कल्याणमित्रता।

"भिक्षुपिं ! कल्याण मित्र भिक्षुं हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ धका आशा याये फु। भिक्षुपिं ! गुकथं कल्याणमित्रं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु बहुलिकृत याइ ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं राग, द्वेष व मोहयात तापाका छ्वइगु सम्यक्दृष्टियागु भाविता याइ, बहुलिकृत याइ ··· राग, द्वेष, व मोह तापाका छ्वइगु सम्यक्समाधियागु भाविता याइ, बहुलिकृत याइ।"

७१-७५. सीलसम्पदादि-सुत्त

७३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभया नितिं छगू धर्म त:सकं उपकारक जू। छु छगू धर्म ? थ्व गुगु ख: शीलयागु आचरण ··· ।

(बाँकी खँ च्वय् थें)

७४. ··· सुकर्मय् लगे जुया च्वनेगु प्रवृत्ति

७५. ··· दृढ चित्त दय्का च्वनेगु ··· ।

७६. ··· सम्यक्दृष्टि दय्का च्वनेगु ··· ।

७७. ··· अप्रमाद जुया च्वनेगु ··· ।

७६. योनिसोमनसिकारसम्पदा-सुत्त

७८. "भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभया नितिं छगू धर्म त:सकं उपकारक जू। छु छगू धर्म ? थ्व गुगु ख:, कारण सहित विचार यायेगु *(योनिसोमनसिकार यायेगु)* ··· ।

एकधम्मपेय्याल-वर्ग क्वचाल।

द्वितीयएकधर्मपेय्याल-वर्ग

७७. कल्याणमित्त-सुत्त

७९. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! जिं छुं मेगु अजागु छगू धर्मयात मखना गुकिं प्राप्त मजूनिगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभ जुइगु खः अथवा लाभ याना काःगु मार्ग अभ्यासय् परिपूर्णता प्राप्त याना काये फइगु खः । भिक्षुपिं ! गथेकि थ्व 'कल्याणमित्रता' ।"

"भिक्षुपिं ! कल्याणमित्र भिक्षुं हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ … *(पूर्ववत्)* … ।

७८-८२ सीलसम्पदादि-सुत्त न्यापु

८०. "भिक्षुपिं ! जिं छुं मेगु अजागु छगू धर्मयात मखना गुकिं प्राप्त मजूनिगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभ जुइगु खः अथवा लाभ याना काःगु मार्ग अभ्यासय् परिपूर्णता प्राप्त याना काये फइगु खः । भिक्षुपिं ! गथेकि थ्व शीलयागु आचरण । … *(बाँकी खँ च्वयथें)* ।

८१. … गथेकि थ्व सुकर्मय् लगे जुया च्वनेगु प्रवृत्ति … ।

८२. … गथेकि थ्व दृढ चित्त दय्का च्वनेगु … ।

८३. … गथेकि थ्व सम्यक्दृष्टि दय्का च्वनेगु … ।

८४. … गथेकि थ्व अप्रमाद जुया च्वनेगु … ।

८३. योनिसोमनसिकारसम्पदा-सुत्त

८५. … गथेकि थ्व कारण सहित विचार यायेगु *(योनिसोमनसिकार यायेगु)* … ।

८४. कल्याणमित्त-सुत्त

८६. "भिक्षुपिं ! जिं छुं मेगु अजागु छगू धर्मयात मखना गुकिं प्राप्त मजूनिगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभ जुइगु खः अथवा लाभ याना काःगु मार्ग अभ्यासय् परिपूर्णता प्राप्त याना काये फइगु खः । भिक्षुपिं ! गथेकि थ्व 'कल्याणमित्रता' ।"

"भिक्षुपिं ! कल्याणमित्र दुम्ह भिक्षुं हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग भाविता याइ ··· *(बाँकी खँ च्वय्थें अन्तय् निम्न वाक्य जोडे यायेगु)* ··· भिक्षुपिं ! भिक्षु राग, द्वेष व मोहयात तापाका छ्वइगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बहुलिकृत याइ ··· राग, द्वेष व मोह तापाका छ्वइगु सम्यक्समाधियागु भाविता याइ, बहुलिकृत याइ।"

८५-८९. सीलसम्पदादि-सुत्त न्यापु

८७. "भिक्षुपिं ! जिं छुं मेगु अजागु छगू धर्मयात मखना गुकिं प्राप्त मजूनिगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग लाभ जुइगु खः अथवा लाभ याना काःगु मार्ग अभ्यासय् परिपूर्णता प्राप्त याना काये फइगु खः । भिक्षुपिं ! गथेकि थ्व शीलयागु आचरण । ··· *(बाँकी खँ च्वय्थें)* ।

८८. ··· गथेकि थ्व सुकर्मय् लगे जुया च्वनेगु प्रवृत्ति ··· ।

८९. ··· गथेकि थ्व दृढ चित्त दय्का च्वनेगु ··· ।

९०. ··· गथेकि थ्व सम्यक्दृष्टि दय्का च्वनेगु ··· ।

९१. ··· गथेकि थ्व अप्रमाद जुया च्वनेगु ··· ।

९०. योनिसोमनसिकारसम्पदा-सुत्त

९२. ··· गथेकि थ्व कारण सहित विचार यायेगु *(योनिसोमनसिकार यायेगु)* ··· ।

द्वितीयएकधम्मपेय्याल-वर्ग क्वचाल ।

गंगा पेय्याल-वर्ग

९१. पठमपाचीननिन्न-सुत्त

९३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगा नदी पूर्वपाखे पाः लूया वनी क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याः वनी, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग भाविता यायेवं,

आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग बहुलिकृत यायेवं निर्वाणपाखे पाः लूया वनी, क्वथ्याना वनी क्वन्स्याना वनी।"

"भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता यायेवं ··· बहुलिकृत यायेवं *(वार वार अभ्यास यायेवं)* भिक्षु गुकथं निर्वाणपाखे ··· क्वन्स्याना वनिगु खः ?

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, वैराग्यनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गपरिणामी *(परम मुक्ति सिद्ध जुइगु)* सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बहुलिकृत याइ ··· सम्यक्समाधि भाविता याइ, बहुलिकृत याइ। भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग भाविता यायेवं ··· बहुलिकृत यायेवं निर्वाणपाखे पाःलुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्स्याना वनी।"

९२-९५. दुतियादिपाचीननिन्न-सुत्त प्यपु

९४. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* जमुना नदी पूर्वपाखे ··· *(बाँकी च्वय् गंगा नदीथें)*।

९५. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* अचिरवती नदी पूर्वपाखे *(बाँकी च्वय् गंगा नदीथें)*।

९६. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सरभू नदी पूर्वपाखे ··· *(बाँकी च्वय् गंगा नदीथें)*।

९७. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* मही नदी पूर्वपाखे ··· *(बाँकी च्वय् गंगा नदीथें)*।

९६. छट्ठपाचीननिन्न-सुत्त

९८. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगा, जमुना, अचिरवती, सरभू महीथें जागु मेमेगु नदीत ···

९७. पठमसमुद्दनिन्न-सुत्त

९९. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगा नदी समुद्रपाखे पालुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्स्याना वनी, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग भाविता यायेवं, आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग बहुलिकृत यायेवं निर्वाणपाखे ··· *(पूर्ववत्)* ।

९८-१०२. दुतियादिसमुद्दनिन्न-सुत्त न्यापु

१००. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* जमुना नदी ···

१०१. "भिक्षुपिं ! गथेकि अचिरवती नदी ···

१०२. "भिक्षुपिं ! गथेकि सरभू नदी ...

१०३. "भिक्षुपिं ! गथेकि मही नदी ...

१०४. "भिक्षुपिं ! गथेकि गंगा, जमुना, अचिरवती, सरभू व महीथें जाःगु आपालं मेमेगु नदी समुद्रपाखे ... ।

गंगापेय्याल-वर्ग क्वचाल ।

रागविनय-वर्ग

१०३. पठमपाचीननिन्न-सुत्त

१०५. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* गंगा नदी पूर्वपाखे पाःलुया वनी ...

... भिक्षु राग, द्वेष व मोहयात तापाका बिइम्ह सम्यक्‌दृष्टि ... सम्यक्‌समाधि भाविता याइ, बहुलिकृत याइ ...

१०४-१०८. दुतियादिपाचीननिन्न-सुत्त न्यापु

१०६-११०. ... भिक्षु राग, द्वेष व मोह यात तापाका बिइम्ह सम्यक्‌दृष्टि ... सम्यक्‌समाधियागु भाविता याइ, ... बहुलिकृत याइ ... ।

१०९. पठमसमुद्दनिन्न-सुत्त

१११. ... भिक्षुपिं ! गथेकि गंगा नदी पूर्वपाखे पाःलुया वनी ...

११०-११४. दुतियादिसमुद्दनिन्न-सुत्त

११२. ... गथेकि यमुना नदी ...

११३. ... अचिरवती नदी ...

११४. ··· सरभू नदी ···

११५. ··· मही नदी ···

११६. ··· गंगा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही व मेमेगु ततःधंगु नदीत ··· पूर्ववत् ··· ।

रागविनय-वर्ग क्वचाल ।

अमतोगध-वर्ग

११५. पठमपाचीननिन्न-सुत्त

११७. ··· भिक्षुपिं ! गथेकि गंगा नदी ··· पूर्ववत्

११६-१२०. दुतियादिपाचीननिन्न-सुत्त

११८-१२२. ··· पूर्ववत् ···

१२१. पठमसमुद्दनिन्न-सुत्त

१२३. ··· पूर्ववत् ···

१२२-१२६. दुतियादिसमुद्दनिन्न-सुत्त

१२४-१२८. ··· पूर्ववत् ···

अमतोगध-वर्ग क्वचाल ।

द्वितीयगंगापेय्याल-वर्ग

१२७. पठमपाचीननिन्न-सुत्त

१२९. ··· पूर्ववत् ···

१२८-१३२. दुतियादिपाचीननिन्न-सुत्त

१३०-१३४. ··· पूर्ववत् ···

१३३. पठमसमुद्दनिन्न-सुत्त

१३५. ··· पूर्ववत् ···

१३४-१३८. दुतियादिसमुद्दनिन्न-सुत्त

१३६-१४०. ··· पूर्ववत् ···

द्वितीयगंगापेय्याल-वर्ग क्वचाल।

अप्रमाद-वर्ग

१३९. तथागत-सुत्त

१४१. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! गुलि नं प्राणीपि दुगु खः, तुति मदुपिं *(अपद)*, निपा तुति दुपिं *(द्विपद)*, अथवा प्यपा तुति दुपिं *(चतुष्पद)* अथवा यक्व तुति दुपिं अथवा रूप दुपिं अथवा रूप मदुपिं, संज्ञा दुपिं अथवा संज्ञा मदुपिं अथवा न संज्ञा दुपिं न संज्ञा मदुपिं, इपिं फुक्क मध्ये अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान्

अग्रम्ह जुया बिज्याः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलिं नं कुशल *(पुण्य)* धर्म दु उपिं सकतांयागु आधार-मूल हे अप्रमाद खः । अप्रमाद उपिं धर्मत मध्ये अग्र जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बारबार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।

"भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बारबार अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकीगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· विवेक, विराग व निरोधपाखे यंकीगु सम्यक्समाधि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि नं प्राणीपिं दुगु खः ··· इपिं फुक्क मध्ये अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् अग्रम्ह जुया बिज्याः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु उपिं सकतांयागु आधार मूल हे अप्रमाद खः । अप्रमाद उपिं धर्मत मध्ये अग्र जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं राग, द्वेष व मोहयात तापाका *(मदयका)* बिइगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । ··· राग, द्वेष व मोहयात तापाका बिइगु सम्यक्समाधि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । भिक्षुपिं ! गुलि नं प्राणीपिं दुगु खः ··· इपिं फुक्क मध्ये अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् अग्रम्ह जुया बिज्याः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु उपिं सकतांयागु आधार मूल हे अप्रमाद खः । अप्रमाद उपिं धर्मत मध्ये अग्र जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं अमृतपदपाखे यंकीगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ बार बार अभ्यास याइ । ··· अमृतपद पाखे यंकीगु सम्यक्समाधि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि नं प्राणिपिं दुगु खः ··· इपिं फुक्क मध्ये अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् अग्रम्ह जुया बिज्याः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु उपिं सकतांयागु आधार मूल हे अप्रमाद खः । अप्रमाद उपिं धर्मत मध्ये अग्र जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं निर्वाण पाखे यंकीगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । ··· निर्वाण पाखे यंकीगु सम्यक्समाधि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ।"

१४०. पद-सुत्त

१४२. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गुलि नं जंगली प्राणीपि दु उपिं सकसियागु पालि किसियागु पाली *(छापया दुने)* न्ह्यं । तःधिक जुइ धुंका किसियागु तुतिपालि सकसियागु स्वया अग्र भापिइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु उपिं फुक्कसिया आधार=मूल अप्रमाद हे खः । अप्रमाद उपिं सकतां धर्म मध्ये अग्र खः । भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक विराग व निरोध पाखे यंकीगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ··· सम्यक्समाधि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइगु खः ।"

१४१-१४५. कूटादि-सुत्त

१४३. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* कूटागारया गुलि नं मूसि दु उपिं फुक्क कूटागारया धुरी पाखे स्वइगु खः । कूटागारयागु गजू हे उपिं मध्ये अग्र सम्भे जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु ··· *(च्वय्यागु सूत्रय्थें थन व थनं क्वय्या सूत्रत विस्तार यायेगु)* "

१४४. "भिक्षुपिं ! गथेकि गुलि नं मूल-गन्ध दु उपिं मध्ये कालानुसारिय अग्र खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु ···

१४५. "भिक्षुपिं ! गथेकि गुलि नं सार-गन्ध दु उपिं मध्ये लालचन्दन अग्र खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु ··· ।

१४६. "भिक्षुपिं ! गथे कि गुलि नं बास वगु स्वाँ दु उपिं मध्ये चमेली स्वाँ अग्र खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु ···

१४७. "भिक्षुपिं ! गथेकि गुलि नं चिचीधंपिं जुजुपिं दु इपिं सकलें चक्रवर्ती जुजुया अधीनय् च्वनी । चक्रवर्ती जुजु उपिं सकलें मध्ये अग्र खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशल धर्म दु ··· ।

१४६-१४८ चन्दिमादि-सुत्त

१४८. "भिक्षुपिं ! गथेकि तारागणया सारा प्रकाश चन्द्रमा *(तिमिला)* यागु प्रकाशया न्ह्योने फिंखुब्वय् छब्व नं बराबर जुइ मखुगु खः, चन्द्रमा उपिं मध्ये अग्र खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं कुशलधर्म दु ··· ।

१४९. "भिक्षुपिं ! गथेकि वर्षाया अन्तय् शरद ऋतुइ *(थिंला)* निर्मल आकाशय् सुपाँय् दइ मखुलिं आकाशय् सूर्य फैले जुया सारा अन्धकार समूहयात छिन्न भिन्न याना प्रकाशित जुइ, प्रभासित जुइ तथा ज्वाला ज्वाला थिना च्वनिगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं ··· ।"

१५०. "भिक्षुपिं ! गथेकि थाना तःगु कापः मध्ये काशी बने जूगु कापः अग्र खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलिं नं कुशल धर्म दु उपिं सकतांयागु आधार-मूल हे अप्रमाद खः । अप्रमाद उपिं धर्मत मध्ये अग्र जुया च्वन । भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! अप्रमत्तम्ह भिक्षुं गुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता व बार बार अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक, विराग व निरोधपाखे यंकीगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· विवेक, विराग व निरोधपाखे यंकीगु सम्यक्समाधि भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइगु खः, *(च्वय्‌या तथागत-सुत्तय्‌थें थन नं विस्तार यायेगु)* ।"

अप्रमाद-वर्ग क्वचाल ।

बलकरणीय-वर्ग

१४९. बल-सुत्त

१५१. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गुलि नं बलं यायेमाःगु ज्या खः इपिं फुक्क पृथ्वीयागु हे आधार कया पृथ्वीलय् प्रतिष्ठित जुया याये माःगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु बार बार अभ्यास याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकिगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ··· सम्यक्समाधि ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास *(बहुलिकृत याइगु)* याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि गुलि नं बलं याये माःगु ज्या खः इपिं फुक्व पृथ्वीयागु हे आधार कया पृथ्वीलय् प्रतिष्ठित जुया याये माःगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बहुलिकृत याइगु *(बार बार अभ्यास याइगु)* खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं शीलयागु आधार कया ··· अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं राग, द्वेष व मोहयात तापाका *(मदयूका)* बिइगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । ··· राग, द्वेष व मोहयात तापाका बिइगु सम्यक्समाधि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि, गुलि नं बलं याये माःगु ज्या खः इपिं फुक्व पृथ्वीयागु हे आधार कया पृथ्वीलय् प्रतिष्ठित जुया याये माःगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं शीलयागु आधार कया ··· अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं अमृतपदपाखे यंकीगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ बार बार अभ्यास याइ । ··· अमृतपद पाखे यंकीगु सम्यक्समाधि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुलि नं बलं याये माःगु ज्या खः इपिं फुक्क पृथ्वीयागु हे आधार कया पृथ्वीलय् प्रतिष्ठित जुया याये माःगु खः , भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं शीलयागु आधार कया ··· अभ्यास याइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं निर्वाण पाखे यंकीगु सम्यक्दृष्टियागु भाविता याई, बार बार अभ्यास याइ । ··· सम्यक्समाधि ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः ।"

१५०. बीज-सुत्त

१५२. "भिक्षुपिं ! गुलि नं पुसा वनस्पति, स्वाँमा सिमा आदि *(वीजगाम भूतगाम)* खः इपिं दक्व पृथ्वीयागु हे आधार कया, पृथ्वीलय् हे प्रतिष्ठित जुया बुया वइ, तमा जुइगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं,

शीलयागु आधार कया शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः ।

(बल-सुत्तयूथें थन नं विस्तार यायेगु)

१५१. नाग-सुत्त

१५३. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* हिमालय पर्वतराजयागु आधार कया नागत *(ताहा, सर्प)* म्हतःधि जुया वइ, सबल जुया वइ । इपिं अन तःधि जुया बलाना वयेवं चिचीधंगु न्ह्याना च्वंगु धलं धलं वनी । चिचीधंगु धलं वया दँहलय् वनी । दँहलय् वया खुसीचाय् वनी । खुसींचां वया ततःधंगु नदी वनी । ततःधंगु नदी वया महासमुद्रय् वनी । इपिं अन भ्रन भ्रन ततःधि जुया आपालं ततःधिकपिं जुया वइ । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षु शीलयागु आधार कया, शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याना काइ ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं गुकथं शीलयागु आधार कया ··· धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याना काइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकिगु सम्यक्दृष्टि भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याइगु खः । ··· सम्यक्समाधि ··· ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं थुकथं शीलयागु आधार कया, शीलय् प्रतिष्ठित जुया आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याना काइगु खः ।"

१५२. रुक्ख-सुत्त

१५४. "भिक्षुपिं ! गथेकि छमा सिमा पूर्वपाखे ध्येचू, पूर्वपाखे क्वछू, पूर्वपाखे भ्वलू धाःसा उकियागु हायात चाना बिइवं उगु सिमा गुखे पाखे गोतुवनी ?"

"भन्ते ! व सिमा गुखे भ्वलू उखे पाखे गोतुवनी ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह, बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षु स्वतः निर्वाण पाखे पाःलूया वनी, क्वसूना वनी, क्वबाःना वनी ।"

"भिक्षुपिं ! आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं भिक्षु गुकथं स्वतः निर्वाणपाखे ··· क्वन्ह्याना वनिगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक, विराग, निरोध पाखे यंकिगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ ··· सम्यक्समाधि ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षु स्वतः निर्वाणपाखे ··· क्वन्ह्यना वनी ।

१५३. कुम्भ-सुत्त

१५५. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* जाःगु घःयागु लः प्वंका बिइवं धलय् च्वंगु लःफुक्वं घ्वाल्लं बाहा वना कुहाँ वनिगु खः, छुं भतिचा जक नं च्वनी मखु। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षुं सकतां पापमय अकुशल धर्मयात तोता छ्वइ, छुं भतिचा जक नं ल्यंका तइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! ··· सम्यक्दृष्टि ··· *(पूर्ववत्)* ··· सम्यक्समाधि ···। भिक्षुपिं ! थुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षुं सकतां पापमय अकुशल धर्मयात तोता छ्वइ, छुं भतिचा जक नं ल्यंका तइ मखुगु खः।"

१५४. सूक-सुत्त

१५६. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* बांलाक सुके याना तये धुंकूगु वा, अथवा तछ्व्या कथं ल्हाती वा तुती भ्वेपिइवं घाः जुइफु, हि वये फु। व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्कि व बांलाक सुके याना तये धुंकूलिं।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, बांलाक आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह, बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षुयाके अविद्या मदया वनी, विद्यायागु लाभ याना काइ, निर्वाणयागु साक्षात्कार याना काइ। व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्कि वं ज्ञान बांलाक प्राप्त याना काये धुंकल।"

"भिक्षुपिं ! ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! ··· सम्यक्दृष्टि ···। ··· सम्यक्समाधि ···।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं बांलाक आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह, बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षुयाके अविद्या मदया वनी, विद्या लाभ याना काइ, निर्वाण साक्षात्कार याना काइ।"

१५५. आकास-सुत्त

१५७. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* आकाशय् विभिन्न प्रकारयागु फय् *(वायु)* वइ। पूर्वयागु फय् नं वइ। पश्चिम ···। उत्तर ···। दक्षिण ···। धूफा दंक फय् ···। स्वच्छ ···। ख्वाउँगु फय् ···। क्वाःगु फय् ···। बुलुं वःगु फय् ···। तुफान फय् ···।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह, बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षुयाके प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना परिपूर्ण जुइ, प्यंगू सम्यक्प्रधानयागु भावना परिपूर्ण जुइ, प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावना परिपूर्ण जुइ, न्यागू इन्द्रिययागु भावना परिपूर्ण जुइ, न्यागू बलयागु भावना परिपूर्ण जुइ, न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना परिपूर्ण जुइ।"

"भिक्षुपिं ! … गुकथं … ?"

"भिक्षुपिं ! … सम्यक्दृष्टि … । … सम्यक्समाधि … ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह, बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षुयाके प्यंगू स्मृतिप्रस्थान … प्यंगू सम्यक्प्रधान … प्यंगू ऋद्धिपाद … न्यागू इन्द्रिय … न्यागू बल … न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना परिपूर्ण जुइ ।"

१५६. पठममेघ-सुत्त

१५८. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गृष्म ऋतुया न्हापांगु महिनाय् ब्वया च्वंगु धूयात वा छत्थु वयेवं धू खत्तम याना बिइगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह, बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षुयागु मनय् लुयावःगु पापमय अकुशल धर्मयात तुरन्त मदय्का छ्वया बिइ ।"

"भिक्षुपिं ! … गुकथं … ?"

"भिक्षुपिं ! … सम्यक्दृष्टि … ।… सम्यक्समाधि … ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह भिक्षुयागु मनय् लुया वःगु पापमय अकुशल धर्मयात तुरन्त मदय्का छ्वया बिइ ।"

१५७. दुतियमेघ-सुत्त

१५९. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* हाकुसे च्वंगु तःपाँय्गु सुपाँय् *(महामेघ)* यात छत्थु तःसकं फय् वयेवं तितर बितर जुइक सुपाँय्त चुइका खलास याना बिइगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह, बार बार अभ्यास याःम्ह भिक्षुं थःके मनय् लुया वइगु पापमय अकुशल धर्मयात तितर बितर याना मदय्का छ्वइ ।"

"भिक्षुपिं ! … गुकथं … ?"

"भिक्षुपिं ! … सम्यक्दृष्टि । … सम्यक्समाधि … ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह भिक्षुं थःके मनय् लुया वइगु पापमय अकुशल धर्मयात तितर बितर याना मदय्का छ्वइ ।"

१५८. नावा-सुत्त

१६०. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* खुला तक लखय् चले याये धुंका हेमन्त ऋतुइ बँय् तया तःगु नाउचायात चिनातःगु खिप वर्षा वा वःगु लखं याकनं चना वनिगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता याःम्ह, अभ्यास याःम्ह भिक्षुयागु संयोजन *(बन्धन)* नष्ट जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! ··· सम्यक्‌दृष्टि ··· सम्यक्‌समाधि ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता या:म्ह, अभ्यास या:म्ह भिक्षुयागु संयोजन *(बन्धन)* नष्ट जुया वनी ।"

१५९. आगन्तुक-सुत्त

१६१. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* धर्मशाला *(आगन्तुकागार)* दु । अन पूर्व पाखें नं मनूत वया च्वं वइ, उत्तरपाखें नं मनूत वया च्वं वइ, दक्षिणपाखें नं मनूत वया च्वं वइ । क्षत्रियत नं वया च्वं वइ, ब्राह्मणत नं वया च्वं वइ । वैश्यत नं वया च्वं वइ । शूद्रत नं वया च्वं वइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता या:म्ह, बार बार अभ्यास या:म्ह भिक्षुं ज्ञानपूर्वक सिइकेबह:गु धर्मयात ज्ञानपूर्वक सिइका काइ, ··· ज्ञानपूर्वक त्याग याना छ्वयेमा:गु धर्मयात ज्ञानपूर्वक त्याग याना तोता छ्वइ, ··· ज्ञानपूर्वक साक्षात्कार याना काये मा:गु धर्मयात नं ज्ञानपूर्वक हे साक्षात्कार याना काइ, ··· हानं ज्ञानपूर्वक अभ्यास यायेमा:गु धर्मयात नं ज्ञानपूर्वक हे अभ्यास याइ ।"

"भिक्षुपिं ! ज्ञानपूर्वक सिइका कायेमा:गु धर्म धयागु छु ख: ? थ्व पंचउपादानस्कन्धयात धाइ । गथेकि रूपउपादानस्कन्ध ··· विज्ञानउपादानस्कन्ध । भिक्षुपिं ! थ्व हे ख: ज्ञानपूर्वक सिइका काये मा:गु धर्म ।"

"भिक्षुपिं ! ज्ञानपूर्वक त्याग याना तोता छ्वये मा:गु धर्म धयागु गजागु ख: ? भिक्षुपिं ! थ्व अविद्या व भव तृष्णा ख: । भिक्षुपिं ! थुपिं हे ख: ज्ञानपूर्वक त्याग याना तोता छ्वये मा:गु धर्म ।"

"भिक्षुपिं ! ज्ञानपूर्वक साक्षात्कार याना कायेमा:गु धर्म धयागु गजागु ख: ? भिक्षुपिं ! थ्व विद्या व विमुक्ति ख: । भिक्षुपिं ! थुपिं हे ख: ज्ञानपूर्वक साक्षात्कार याना कायेमा:गु धर्म ।"

"भिक्षुपिं ! ज्ञानपूर्वक अभ्यास याये मा:गु धर्म धयागु गजागु ख: ? भिक्षुपिं ! थुपिं शमथ व विपश्यना ख: । भिक्षुपिं ! थुपिं हे ख: ज्ञानपूर्वक अभ्यास याये मा:गु धर्म ।"

१६०. नदी-सुत्त

१६२. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगा नदी पूर्वपाखे न्ह्यांवना च्वंगु दु । अनंलि, छथ्व: त:धंगु बथान मनूत कू ज्वना खमु ज्वना वया – 'जिमिसं थुगु गंगा नदीयात पश्चिमपाखे स्वका न्ह्याका बिये धाइ ?' भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – छु इमिसं गंगा नदीयात पश्चिमपाखे स्वका न्ह्याका बिइ फइला ?"

"फइ मखु, भन्ते !"

"व छु कारण ?"

"भन्ते ! गंगा नदी पूर्वपाखे न्ह्यांवना च्वंगु दु, उकियात पशिचमपाखे स्वका न्ह्याकेगु अ:पु मजू। उगु जनसमुदाययागु श्रम व्यर्थ वनी, इपिं निराशा जुइ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता या:म्ह बार बार अभ्यास या:म्ह भिक्षुयात जुजुं, मन्त्रीं, मित्रं *(पासा)*, सल्लाहकारं, थ:थिति फुकिजनपिंसं सांसारिक लोभ क्यना, 'का ! थन वा, म्हासुगु वसलय् छु तया त:गु दु धका ! छ्ययं पिचुक्क सँ खाना जुयां छु दइ ? वा गृहस्थ जुया संसारयात भोग या, पुण्य कमाये या' धका ह्येकल धा:सां वं शिक्षा तोता गृहस्थी जू वनी धयागु संभव मदु। व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सां वयागु चित्त दीर्घकालं निसें विवेकपाखे लगे जुया च्वंगु दु, विवेकपाखे क्वछुना *(धल्के जुया)* च्वंगु दु। वं भिक्षुभावयात तोता गृहस्थी जूवनी धयागु संभव मदु।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु गुकथं भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु ख: ?"

(च्वय् बल-सुत्तय्थें थन नं विस्तार यायेगु)

बलकरणीय-वर्ग क्वचाल।

एषण-वर्ग

१६१. एसना-सुत्त

१६३. श्रावस्ती …। "भिक्षुपिं ! एषणा *(खोज)* स्वंगू दु। छु छु स्वंगू ? काम-एषणा, भव-एषणा, ब्रह्मचर्य-एषणा। भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू एषणा दु। भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू एषणायात म्हसीकेया नितिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भावना यायेमा:। आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु छु ख: ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक, विराग, निरोध पाखे यंकिगु सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि …।"

… राग, द्वेष व मोहयात मदय्का बिइगु सम्यक्दृष्टि भाविता याइ, बार बार अभ्यास याइ … सम्यक्समाधि …।

… अमृतपद बिइगु सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि …।

(परिज्ञा) … "भिक्षुपिं ! एषणा स्वंगू दु। …

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू एषणायात बांलाक सिइकेया नितिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भावना यायेमा:। … *(च्वय्थें)*

(परिक्षय) … "भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू एषणाया क्षयया नितिं … *(च्वय्थें)*

(प्रहाण) … भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू एषणाया प्रहाणया नितिं … *(च्वय्थें)*।

१६२. विधा-सुत्त

१६४. "भिक्षुपिं ! अहंकार *(विधा)* स्वंगू दु । छु छु स्वंगू ? जि तःधं – धयागु अहंकार, जि बराबरम्ह *(उथें च्वंम्ह)* – धयागु अहंकार, जिं चिधंम्ह-धयागु अहंकार । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू अहंकार दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू अहंकारयात म्हसीकेया नितिं, बांलाक सिइकेया नितिं, क्षय व प्रहाण यायेया नितिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता *(अभ्यास)* यायेमाः ।"

आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु छु खः ?

··· *(बाँकी ४५-१६१ एसना-सुत्तयथें)*

१६३. आसव-सुत्त

१६५. "भिक्षुपिं ! आस्रव स्वंगू दु । छु छु स्वंगू ? काम-आस्रव, भव-आस्रव; अविद्या-आस्रव । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू आस्रव दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू आस्रवयात म्हसिकेया नितिं, बांलाक सीकेया नितिं, क्षय व प्रहाण यायेया नितिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता यायेमाः ।"

आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु छु खः ?

··· *(बाँकी ४५-१६१ एषणा-सुत्तयथें)*

१६४. भव-सुत्त

१६६. ··· कामभव, रूपभव, अरूपभव ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू भवयात म्हसीकेया नितिं ··· *(च्वयया सूत्रयथें)*

१६५. दुक्खता-सुत्त

१६७. ··· दुःख-दुःखता, संस्कार-दुःखता, विपरिणाम-दुःखता ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू दुःखयात म्हसीकेया नितिं ··· ।"

१६६. खिल-सुत्त

१६८. ··· राग, द्वेष, मोह ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू खील *(पंगल:)* यात म्हसीकेया नितिं ··· ।

१६७. मल-सुत्त

१६९. ··· राग, द्वेष, मोह ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू मलयात म्हसीकेया नितिं ··· ।"

१६८. नीघ-सुत्त

१७०. ··· राग, द्वेष, मोह ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू दु:खयात म्हसीकेया नितिं ··· ।

१६९. वेदना-सुत्त

१७१. ··· सुखवेदना, दु:खवेदना, अदु:ख-असुखवेदना

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू वेदनायात म्हसीकेया नितिं ··· ।

१७०. तण्हा-सुत्त

१७२. ··· काम-तृष्णा, भव-तृष्णा, विभव-तृष्णा ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू तृष्णायात म्हसीकेया नितिं ···

१७१. तसिना-सुत्त

१७३. ··· काम-तृष्णा, भव-तृष्णा, विभव-तृष्णा ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू तृष्णायात म्हसिकेया नितिं···

एषण-वर्ग क्वचाल ।

ओघ-वर्ग

१७३. ओघ-सुत्त

१७४. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! बाढ प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? काम-बाढ, भव-बाढ, मिथ्यादृष्टि-बाढ, अविद्या-बाढ । भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू बाढ दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू बाढयात म्हसीकेया नितिं, बांलाक सिइकेया नितिं, क्षय व प्रहाण यायेया नितिं आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयागु भाविता *(अभ्यास)* यायेमाः ।"

आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग धयागु छु खः ? … *(बाँकी ४५-१६१ एसनासुत्तयथें)*

१७३. योग-सुत्त

१७५. "भिक्षुपिं ! योग प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? काम-योग, भव-योग, मिथ्यादृष्टि-योग, अविद्या-योग । भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू योग दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू योगयात म्हसीकेया नितिं … *(च्वयथें)*

१७४. उपादान-सुत्त

१७६. "भिक्षुपिं ! उपादान प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? काम-उपादान, मिथ्यादृष्टि-उपादान, शीलव्रत-उपादान, आत्मवाद-उपादान । भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू उपादान दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू उपादानयात म्हसीकेया नितिं … "

१७५. गन्थ-सुत्त

१७७. "भिक्षुपिं ! गन्थ *(=गथः)* प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? अभिध्या *(=लोभ)* , व्यापाद *(=वैरभाव)* , शीलव्रत-परामर्श *(शील व व्रत पालन यायेवं मुक्त जुइ धयागु मिथ्याधारणा)* , थ्व हे परमार्थ सत्य खः, धका हठ याना जुइगु । भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू गथः दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू गथःयात म्हसीकेया नितिं … ।"

१७६. अनुसय-सुत्त

१७९. "भिक्षुपिं ! अनुशय न्हेगू दु । छु छु न्हेगू ? कामराग-अनुशय, प्रतिघ-अनुशय, *(हिंसा भाव)* दृष्टि-अनुशय *(मिथ्यादृष्टि)*, विचिकित्सा-अनुशय, मान-अनुशय, भव-राग-अनुशय व अविद्या-अनुशय । भिक्षुपिं ! थुपिं न्हेगू अनुशय दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्हेगू अनुशययात म्हसीकेया नितिं … ।"

१७७. कामगुण-सुत्त

१७९. "भिक्षुपिं ! न्यागू कामगुण दु । छु छु न्यागू ? चक्षु विज्ञेय रूप दु गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित, रजनीय ख: । श्रोतविज्ञेय शब्द ··· । घ्राणविज्ञेय गन्ध ··· । जिह्वाविज्ञेय रस ··· । कायविज्ञेय स्पर्श ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू कामगुण दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू कामगुण म्हसीकेया नितिं ··· ।"

१७८. नीवरण-सुत्त

१८०. "भिक्षुपिं ! न्यागू नीवरण दु । छु छु न्यागू ? कामच्छन्द नीवरण, व्यापाद नीवरण, थीनमिद्ध नीवरण, उद्धच्च कुक्कुच्च नीवरण, विचिकिच्छा नीवरण । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू नीवरण दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू नीवरणयात म्हसीकेया नितिं ··· ।"

१७९. उपादानक्खन्ध-सुत्त

१८१. "भिक्षुपिं ! न्यागू उपादानस्कन्ध दु । छु छु न्यागू ? गथेकि रूप-उपादानस्कन्ध, वेदना-उपादानस्कन्ध, संज्ञा-उपादानस्कन्ध, संस्कार-उपादानस्कन्ध, विज्ञान-उपादानस्कन्ध । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू उपादानस्कन्ध दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू उपादानस्कन्धयात म्हसीकेया नितिं ··· ।"

१८०. ओरम्भागिय-सुत्त

१८२. "भिक्षुपिं ! ओरम्भागिय संयोजन *(क्वय्यागु बन्धन)* न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सत्कायदृष्टि, विचिकित्सा, शीलव्रत परामर्श, कामछन्द, व्यापाद । भिक्षुपिं ! थुपिं ओरम्भागिय संयोजन ख: ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू ओरम्भागिय संयोजनयात म्हसीकेया नितिं ··· ।"

१८१. उद्धम्भागिय-सुत्त

१८३. "भिक्षुपिं ! उद्धम्भागिय संयोजन *(च्वय्यागु बन्धन)* न्यागू दु । छु छु न्यागू ? रूपराग, अरूपराग, मान, औद्धत्य, अविद्या । भिक्षुपिं ! थुपिं उद्धम्भागिय संयोजन ख: ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू उद्धम्भागिय संयोजनयात म्हसीकेया नितिं ··· ।"

ओध-वर्ग क्वचाल ।

मग्ग-संयुत्त क्वचाल ।

४६. बोज्भङ्ग-संयुत्त

पर्वत-वर्ग

१. हिमवन्त-सुत्त

१. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमा बिया खँ थुइके माल धाःसा)* हिमाल पर्वतराजयागु आधार कया नागत *(ताहा, सर्प)* म्हतःधिं जुया वइ, सबल जुया वइ। इपिं अन तःधि जुया बलाना वयेवं चिचीधंगु न्ह्याना च्वंगु धलं धलं वनी। चिचीधंगु धलं वया दँहलय् वनी। दँहलय् वया खुसीचाय् वनी। खुसीचां वया ततःधंगु नदी वनी। ततःधंगु नदी वया महासमुदय् वनी। इपिं अन भन भन ततःधि जुया आपालं ततःधिकपिं जुया वइ। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं शीलयागु आधार कया, शीलय् प्रतिष्ठित जुया न्हेगू बोज्भङ्गयागु भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याना काइ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं गुकथं शीलयागु आधार कया ··· धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याना काइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकीगु, सिद्ध याइगु स्मृति-सम्बोध्यङ्गयागु भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याइगु खः। ··· धर्म-विचय-सम्बोध्यङ्ग ···। ··· वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ···। ··· प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ···। ··· प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग ···। ··· समाधि-सम्बोध्यङ्ग ···। उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ···।

"भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं शीलयागु आधार कया, शीलय् प्रतिष्ठित जुया न्हेगू बोज्भङ्गयागु भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याना काइगु खः।"

२. काय-सुत्त

२. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* थ्व शरीर *(काय)* आहारय् टिके जुया च्वनी, आहार दसा हे जक अरे जुया च्वनिगु खः, आहार मदयेवं शरीर अरे जुया च्वने फइ मखुगु खः। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, न्यागू नीवरण *(=चित्तयागु आवरण)* आहारय् टिके जुया च्वनी, आहार दसा हे जक अरे जुया च्वनिगु खः, आहार मदयेवं नीवरण अरे जुया च्वने फइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु कामछन्दयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु कामछन्दयात भन बढे याइगु खः ? भिक्षुपिं ! सुभनिमित्त धयागु *(सौन्दर्य कथं स्वयेगु)* दु। उकियात अयोनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु कामछन्दयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु कामछन्दयात भन बढे याइ।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु व्यापाद *(=वैरभाव)* यात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु व्यापादयात भ्रन बढे याइगु खः ? भिक्षुपिं ! सुभनिमित्त धयागु दु । उकियात अयोनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु व्यापादयात भ्रन बढे याइ ।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु थीनमिद्ध *(आलस्य)* यात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु थीनमिद्धयात भ्रन बढे याइगु खः ? भिक्षुपिं ! सुभनिमित्त धयागु दु । उकियात अयोनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु थीनमिद्धयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु थीनमिद्धयात भ्रन बढे याइ ।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु उद्धच्च कुक्कुच्च *(औद्धत्य-कौकृत्य)* यात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु उद्धच्च कुक्कुच्चयात भ्रन बढे याइगु खः ? भिक्षुपिं ! सुभनिमित्त धयागु दु । उकियात अयोनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु उद्धच्चकुक्कुच्चयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु उद्धच्चकुक्कुच्चयात भ्रन बढे याइ ।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु विचिकित्सा *(शंका)* यात उत्पन्न याइ, हानं, उत्पन्न जूगु विचिकित्सायात भ्रन बढे याइगु खः ? भिक्षुपिं ! सुभनिमित्त धयागु दु । उकियातं अयोनिसोमनसिकार यायेगु बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु विचिकित्सायात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु विचिकित्सायात भ्रन बढे याइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* थ्व शरीर आहारय् टिके जुया च्वनी, आहार दसा हे जक अरे जुया च्वनिगु खः, आहार मदयेवं शरीर अरे जुया मच्वनिगु खः, आहार मदयेवं शरीर अरे जुया च्वने फइ मखुगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, न्हेगू बोध्यङ्ग आहारय् टिके जुया च्वनी, आहार दसा हे जक अरे जुया च्वनिगु खः, आहार मदयेवं अरे जुया च्वने फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः ? भिक्षुपिं ! स्मृति-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याइगु धर्म दु, उकियात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! [1]... कुशल व अकुशल, सदोष व निर्दोष, भिंगु व मभिंगु, तथा हाकुगु व त्वयुगु *(शुक्ल)* धर्मयात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भाविता जुया पूर्ण जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! ... आरम्भ-धातु व पराक्रम-धातुयात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः, गुकिं अनुत्पन्न जूगु वीर्य-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! ... प्रीति-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याना बिइगु धर्मय् योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः, गुकिं अनुत्पन्न जूगु प्रीति-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः ।"

---

१ च्वय्थें थन नं प्रश्न यायेगु ।

"भिक्षुपिं ! ··· काय-प्रश्रब्धि व चित्त-प्रश्रब्धियात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइ।"

"भिक्षुपिं ! ··· समथ व विपस्सनायात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु समाधि-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु समाधि-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः।"

"भिक्षुपिं ! ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याना बिइगु धर्मय् योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं उत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि थ्व शरीर आहारय् टिके जुयाच्वनी, आहार दसा हे जक अरे जुया च्वनिगु खः, आहार मदयेवं शरीर अरे जुया च्वने फइ मखुगु खः। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, न्हेंगू सम्बोध्यङ्ग आहारय् टिके जुया च्वनी, आहार दसा हे जक अरे जुया च्वनिगु खः, आहार मदयेवं *(न्हेगू बोध्यङ्ग)* अरे जुया च्वने फइ मखु।"

३. सील-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु शील सम्पन्नम्ह जुइ, समाधि सम्पन्नम्ह जुइ, प्रज्ञा सम्पन्नम्ह जुइ, विमुक्ति सम्पन्नम्ह जुइ, नापं विमुक्ति-ज्ञानदर्शनं सम्पन्नम्ह जुइ, अजाम्ह भिक्षुयागु दर्शन यायेगु नं तःधंगु उपकारक खः धका जिं धया।"

वयापाखें उपदेश न्यनेगु नं तःधंगु उपकारक खः धका जिं धया। वयाथाय् वनेगु नं तःधंगु उपकारक खः धका जिं धया। वनाप सत्संगत यायेगु नं तःधंगु उपकारक खः धका जिं धया। वयाके शिक्षा कायेगु नं तःधंगु उपकारक खः धका जिं धया। वयाके प्रव्रजित कायेगु नं तःधंगु उपकारक खः धका जिं धया। व छु कारण ? भिक्षुपिं ! अजाम्ह भिक्षुयाके धर्म न्यना, वं शरीर व मनं निगूलिं अलग जुया च्वं च्वनी। थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वना वं धर्मयागु स्मरण व चिन्तन याइ। उगु इलय् वयागु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग प्रारम्भ जुया वइ। उम्ह भिक्षुं उगु इलय् स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ। उगु समयय् स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावना परिपूर्ण जुइ। व स्मृतिमान जुया विहार यायां धर्मयात प्रज्ञां खंका थुइका काइ।

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय्, भिक्षु स्मृतिमान जुया विहार यायां धर्मयात प्रज्ञां खंका थुइका काइ, उगु इलय् वयागु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग प्रारम्भ जुया वइ। उम्ह भिक्षुं उगु इलय् धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ। उगु समयय् धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भावना परिपूर्ण जुइ। उगु धर्मयात प्रज्ञां सिइका थुइका विहार यायां वयाके वीर्य *(उत्साह)* दइ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय्, धर्मयात प्रज्ञां सिइका थुइका विहार याना च्वं च्वं वयाके वीर्य दइ, उगु इलय् वीर्य-सम्बोध्यङ्ग प्रारम्भ जुया वइ ···।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् प्रीतियुक्त शरीर व मन निगूलिं प्रश्रब्धि *(=शान्त)* जूगु दइ उगु इलय् वयाके प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग प्रारम्भ जुया वइ ···। थुकथं, वयाके प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग भावित जूगु व पूर्ण जूगु दइ। प्रश्रब्धि दयेवं सुख जुइ। सुख दयेवं चित्त समाहित जुइ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु समयय् ··· चित्त समाहित जूगु दइ, उगु समयय् वयाके समाधि-सम्बोध्यङ्ग प्रारम्भ जुया वइ ··· । ··· थुकथं, वयाके समाधि-सम्बोध्यङ्ग भावित जूगु व पूर्ण जूगु दइ । उगु इलय् वयाके दुगु समाहित चित्त प्रति बांलाक उपेक्षित जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! ··· उगु समयय् वयाके उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग आरम्भ जुइ । ··· थुकथं वयाके उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावित जूगु व पूर्ण जूगु दइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं न्हेगू सम्बोध्यङ्ग भावित यात, अभ्यास यात धाःसा वयात न्हेगू फल, आनिशंस सिद्ध जुइ । छु छु न्हेगू फल, आनिशंस ?"

१. थ्व हे जीवनय् आज्ञा *(अरहत्व)* प्राप्त याइ,

२. यदि थ्व हे जीवनय् अहरत्व प्राप्त याये मफुसा मरणकालय् अहरत्व प्राप्त याइ ।

३. यदि मरणकालय् नं अरहत्व प्राप्त याये मफुतसा न्यागू क्वय्यागु संयोजन परिक्षीण याना अन्तरापरिनिर्वाण जुइम्ह जुइ ।[२]

४. व स्वया कम जुल धाःसा उपहत्य *(उपहच्च)* परिनिर्वायी जुइ ।

५. व स्वया कम जुल धाःसा असंस्कार परिनिर्वायी जुइ ।

६. ··· ससंस्कार परिनिर्वायी जुइ ।

७. ··· उर्ध्वस्रोत अकनिष्ठगामी *(अकनिट्ठगामी)* जुइ ।

"भिक्षुपिं ! न्हेगू बोध्यङ्ग भावित यात अभ्यास यात धाःसा वयात थ्व हे न्हेगू फल सिद्ध जुइ ।

४. वत्थ-सुत्त

४. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अन आयुष्मान् सारिपुत्रं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "आवुसो भिक्षुपिं !" "आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं सारिपुत्रयात लिसः बिल । आयुष्मान् सारिपुत्रं थथे कना बिज्यात –

"आवुसो ! बोध्यङ्ग[३] धयागु न्हेगू दु । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग, धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग, वीर्य-सम्बोध्यङ्ग, प्रीति-सम्बोध्यङ्ग, प्रशब्धि-सम्बोध्यङ्ग, समाधि-सम्बोध्यङ्ग, उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । आवुसो ! थुपिं हे न्हेगू सम्बोध्यङ्ग खः ।

"आवुसो ! थुपिं न्हेगू बोध्यङ्ग मध्ये गुगु बोध्यङ्गय् च्वना पूर्वाण्ह समय बिते याये मस्तेवल – उगु बोध्यङ्गं युक्त जुया जिं पूर्वाण्ह समय बिते याना, गुगु बोध्यङ्गय् च्वना मध्यान्ह समय बिते याये मास्तेवल उगु बोध्यङ्गं युक्त जुया जिं मध्यान्ह समय बिते याना, गुगु बोध्यङ्गय् च्वना सन्ध्या समय बिते याये मास्तेवल उगु बोध्यङ्गं युक्त जुया जिं सन्ध्या समय बिते याना ।

---

२ अन्तरापरिनिर्वाण आदिया अर्थया नितिं क्वय् पृ. ९९३-९९४ स्वया दिसँ ।

३ बोध्यङ्ग सम्वन्धी विस्तृत पादटीपण्णीया नितिं डा. आचार्य अमृतानन्द महानायक महास्थविरया बु.श्रा.च.भा. २ पृ. २०६ स्वये बहः जू ।

"आवुसो ! थुगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग, अप्रमाण धका जिं स्यू, सुपरिपूर्ण धका जिं स्यू, तथा स्थिर जुया च्वनिबले स्थिर जुया च्वन धका नं स्यू, च्युत जुइबले थुगु कारणं च्युत जुल धका नं स्यू। थुगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग ··· थुगु प्रशब्धि-सम्बोध्यङ्ग ··· थुगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग अप्रमाण धका जिं स्यू, सुपरिपूर्ण धका जिं स्यू, तथा स्थिर जुया च्वनिबले स्थिर जुया च्वन धका नं स्यू, च्युत जुइबले थुगु कारणं च्युत जुल धका नं स्यू।"

"आवुसो ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* जुजु वा जुजुया अमात्ययाके नाना प्रकारयागु ह्याउँ ह्याउँगु वसः जाःगु संधू दइ। गुगु वसः वं पूर्वाण्ह समयय् पुने यल उगु वसः वं पूर्वाण्ह समयय् पुनी। गुगु वसः वं मध्यान्ह ··· सन्ध्या समयय् पुने यल उगु वसः वं सन्ध्या समयय् पुनी। आवुसो ! अथे हे तुं जिं नं थुपिं न्हेगू बोध्यङ्ग मध्ये गुगु बोध्यङ्गय् च्वना पूर्वाण्ह समय बिते याये मास्तेवल – उगु बोध्यङ्गं युक्त जुया जिं पूर्वाण्ह समय बिते याना, गुगु बोध्यङ्गय् च्वना मध्यान्ह समय ··· सन्ध्या समय बिते याये मास्तेवल – उगु बोध्यङ्गं युक्त जुया जिं सन्ध्या समय बिते याना। आवुसो ! थुगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग अप्रमाण धका जिं स्यू, सुपरिपूर्ण धका जिं स्यू, तथा स्थिर जुया च्वनिबले स्थिर जुया च्वन धका नं स्यू, च्युत जुइबले थुगु कारणं च्युत जुल धका नं स्यू ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग अप्रमाण धका जिं स्यू, सुपरिपूर्ण धका जिं स्यू, तथा स्थिर जुया च्वनिबले स्थिर जुया च्वन धका नं स्यू, च्युत जुइबले थुगु कारणं च्युत जुल धका नं स्यू।

५. भिक्खु-सुत्त

५. श्रावस्ती ···। अनंलि सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! बोध्यङ्ग बोध्यङ्ग धका धाइ। भन्ते ! बोध्यङ्ग धका छाय् धाःगु खः ?

"भिक्षु ! व बोध *(=ज्ञान)* या नितिं खः, उकिं थ्वयात बोध्यङ्ग धका धाःगु खः। भिक्षु ! थन, भिक्षुं, विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकीगु सिद्ध याइगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ, अभ्यास याइ ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ, अभ्यास याइ। वं थुपिं न्हेगू बोध्यङ्ग भावित यायेवं कामास्रवं नं चित्त विमुक्त जुइ, भवास्रवं नं चित्त विमुक्त जुइ, अविद्यास्रवं नं चित्त विमुक्त जुइ। विमुक्त जुइवं विमुक्त जुल धयागु ज्ञान दइ। जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्य पूवन, यायेमाःगु ज्या सिधल, हानं थन याये माःगु छुं मंत धका नं सिइका काइ। भिक्षु ! व बोधया नितिं जुल, उकिं थ्वयात बोध्यङ्ग धका धाःगु खः।"

६. कुण्डलिय-सुत्त

६. छगू समयय्, भगवान् साकेतय् अञ्जनवन मृगदायय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, कुण्डलिय परिव्राजक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूना, कुण्डलिय परिव्राजकं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! जि आरामय् च्वनाम्ह, सभा समारोहय् भाग काये माःम्ह, खः। जिं सुथय् जलपान याये धुंका छगू आरामं मेगु आरामय्, हानं छगू उद्यानं मेगु उद्यान चाचा हिले माःम्ह खः। अन, जिं आपालं श्रमण व ब्राह्मणपिंत, 'छु श्रमण गौतम क्षीणास्रव जुया च्वं च्वंम्ह खःला' धयागु खँय् वाद विवाद याना च्वंगु खनागु दु। छलपोल गौतम जुलसा छु विषयय् खँ कना बिज्याना ?

"कुण्डलिय ! तथागत जुलसा विद्या व विमुक्तियागु विषयय् खँ कना बिज्याइ ।"

"भो गौतम ! छु धर्म भाविता यायेवं अभ्यास *(बहुलिकृत)* यायेवं विद्या व विमुक्ति पूरा जुइ ।"

"कुण्डलिय ! न्हेगू बोध्यङ्ग भाविता यायेवं विद्या व विमुक्ति पूरा जुइ ।" ···

"भो गौतम ! छु धर्मयात भाविता यायेवं अभ्यास यायेवं बोध्यङ्ग पूरा जुइ ?" ···

"कुण्डलिय ! प्यंगू सतिपट्ठान भाविता यायेवं बोध्यङ्ग पूरा जुइ ।" ···

"भो गौतम ! छु धर्म भाविता यायेवं स्वंगू सुचरित्र पूरा जुइ ?" ···

"कुण्डलिय ! इन्द्रिय संयम भाविता यायेवं स्वंगू सुचरित्र पूरा जुइ ।" ···

"कुण्डलिय ! गुकथं इन्द्रिय संयम भाविता यात ··· धाःसा स्वंगू सुचरित्र पूरा जुइ ? छु छु स्वंगू ? कुण्डलिय ! थन, भिक्षु चक्षुं रूप खना रूपय् आशा याइ मखु, हर्षित जुइ मखु, राग तइ मखु । वयागु काय व चित्त स्थिर जुया च्वनी, दुनें बांलाक स्थिर व सविमुक्त जुइ । चक्षुं रूप खना अप्रसन्न जुइ मखु, खिन्न जुइ मखु, अप्रतिस्थित जुइ मखु हानं दौर्मनस्य नं जुइ मखु । वयागु काय व चित्त स्थिर जुया च्वनी, दुनें बांलाक स्थिर व सुविमुक्त जुइ ।"

"कुण्डलिय ! हानं, थन, भिक्षुं श्रोतं शब्द ताया ··· *(पूर्ववत्)* ··· घ्राणं गन्ध नताया ··· जिह्वां रस ताया ··· कायं स्पर्श याना ··· मनं धर्म *(=मनया विषय)* सिइका ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

"कुण्डलिय ! गुबले भिक्षायागु चक्षुं रूप खना प्रिय अप्रिय रूपय् काय व चित्त स्थिर जुया च्वनी, दुनें सुप्रतिष्ठित जुया सुविमुक्त जुइ ··· मनं धर्म *(मनया विषय)* सिइका प्रिय अप्रिय धर्मय् *(मनया विषयय्)* काय व चित्त स्थिर जुया च्वनी, दुनें सप्रतिष्ठित जुया सुविमुक्त जुइ । कुण्डलिय ! थुकथं इन्द्रिय संयम भाविता यात ··· धाःसा स्वंगू सुचरित्र पूरा जुइ ।"

"कुण्डलिय ! गुकथं स्वंगू सुचरित्र भावित यायेवं ··· प्यंगू सतिपट्ठान पूरा जुइ ? कुण्डलिय ! थन भिक्षुं कायदुश्चित्रयात त्याग याना कायसुचरित्र भाविता याइ, वचीदुश्चरित्रयात त्याग याना वची सुश्चरित्र भाविता याइ, मन दुश्चरित्रयात त्याग याना मनःसुचरित्र भाविता याइ । कुण्डलिय ! थुकथं स्वंगू सुचरित्र भाविता व बहुलिकृत यात धाःसा प्यंगू सतिपट्ठान पूरा जुइ ।"

"कुण्डलिय ! गुकथं प्यंगू सतिपट्ठान भाविता यायेवं ··· न्हेगू बोध्यङ्ग पूरा जुइ ? कुण्डलिय ! थन भिक्षु आतप्त युक्त जुया सम्प्रज्ञानी स्मृतिवान् जुया थ्व हे लोकय् अभिध्या दौर्मनस्ययात हटे यायेया नितिं कायय् कायानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, ··· वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, ··· चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया च्वं च्वनी ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी । कुण्डलिय ! थुकथं प्यंगू सतिपट्ठान भाविता यात धाःसा अभ्यास यात धाःसा न्हेगू बोध्यङ्ग पूरा जुइ ।"

"कुण्डलिय ! गुकथं न्हेगू बोध्यङ्ग भाविता यायेवं ··· विद्या विमुक्ति पूरा जुइ ? कुण्डलिय ! थन, भिक्षु विवेकनिश्रित, विरागनिश्रित तथा निर्वाणनिश्रित जुया स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ, ··· धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ, वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ, ··· प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ, ··· प्रशब्धि-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ, ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ । कुण्डलिय ! थुकथं न्हेगू बोध्यङ्ग भाविता यात ··· धाःसा विद्या विमुक्ति पूरा जुइ ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, कुण्डलिय परिव्राजकं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – धन्य खः, भन्ते ! धन्य खः भन्ते ! ! गथे भोपुइका तःगुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया तःगुयात उला बिइगुथें वा लँ

तना च्वंम्हसित लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूंथाय् चिकं मत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे भन्ते ! छलपोल गौतमं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आः जि छलपोल गौतमयागु शरणय् वने, धर्म व भिक्षु संघयागु नं शरणय् वने । थौंनिसे छलपोल गौतमं जित जीवन भर शरणय् वःम्ह उपासक खः धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

७. कूटागार-सुत्त

७. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* कूटागारया गुलि नं मूसि दु उपिं फुक्क कूटागारया धुरी पाखे स्वइगु खः, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं न्हेगू बोध्यङ्ग अभ्यास याइम्हः निर्वाणपाखे भुके जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं ··· ?

"भिक्षुपिं ! थन, भिक्षु विवेक ··· स्मृति-सम्बोध्यङ्ग अभ्यास याइ ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग अभ्यास याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं न्हेगू बोध्यङ्ग अभ्यास याइम्ह निर्वाणपाखे भुके जूगु दइ ।"

८. उपवान-सुत्त

८. छगू समयय्, आयुष्मान् उपवान व आयुष्मान् सारिपुत्र कौशाम्वी घोषितारामय् विहार याना च्वं च्वन । अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या समयय् ध्यानं दना गन आयुष्मान् उपवान दु अन बिज्यात, बिज्याना कुशल क्षेम त्यना छखे लिक्क फेतुना बिज्यात । छखे लिक्क फेतुना, आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् उपवानयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो ! छु भिक्षुं थःके दुने दुनें *(प्रत्यात्म)* योनिसोमनसिकार यायेवं न्हेगू बोध्यङ्ग सिद्ध जुया सुखपूर्वक विहार याना च्वने योगय जुल धका सिइका काये फइला ?

फु, आवुसो सारिपुत्र ! भिक्षुं थःके दुने दुने योनिसोमनसिकार यायेवं न्हेगू बोध्यङ्ग सिद्ध जुया सुखपूर्वक विहार याना च्वने योगय जुल धका सिइका काये फु । आवुसो ! भिक्षुं थःके दुने दुने योनिसोमनसिकार याना मनन यात धाःसा स्मृति-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध जुया सुखपूर्वक विहार याना च्वने योगय जुल धका सिइका काइ । जिगु चित्त पूरा पूरा विमुक्त जुल, अलसी हां नाप मंत, उद्धच्च कुक्कुच्च *(औद्धत्य-कौकृत्य)* बिलकुल दबे याना बिये धुन, जिं पूरा वीर्य याना च्वना, परमार्थयागु मनन याना च्वना अले लीन मजुया । ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· ।

९. पठमउत्पन्न-सुत्त

९. "भिक्षुपिं ! भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उत्पत्ति विना न्हेगू अनुत्पन्न बोध्यङ्ग भावित याना ··· काइ धयागु संभव दइ मखु । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । भिक्षुपिं ! भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धयागु उत्पत्ति विना न्हेगू अनुत्पन्न बोध्यङ्ग भावित याना ··· काइ धयागु संभव दइ मखु ।"

१०. दुतियउप्पन्न-सुत्त

१०. "भिक्षुपिं ! सुगतविनय विना न्हेगू अनुत्पन्न बोध्यङ्ग भावित याना ··· काइ धयागु संभव दइ मखु । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । भिक्षुपिं ! सुगतविनय विना न्हेगू अनुत्पन्न बोध्यङ्ग भावित याना ··· काइ धयागु संभव दइ मखु ।"

पर्वत-वर्ग क्वचाल ।

ग्लान-वर्ग

११. पाण-सुत्त

११. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं थन)* न्ह्यांम्ह हे प्राणी जूसां इलय् इरु थिरु जुइगु, इलय् दना च्वनेगु, इलय् फये तुना च्वनेगु, इलय् गोतुला च्वनेगु – थुपिं प्यंगू इरियापथ *(=सामान्य रूपं प्यंगू ज्या खँ, इर्यापथ)* सकतां पृथ्वीयागु आधार कया हे याइगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं शीलयागु आधार कया शीलय् हे प्रतिष्ठित जुया न्हेगू बोध्यङ्ग भाविता याइ, बार बार अभ्यास *(बहुलिकृत)* याइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षुं शीलयागु आधार कया शीलय् हे प्रतिष्ठित जुया न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु विवेक, विराग, निरोध, सिद्ध परिणामी स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु शीलयागु आधार कया शीलय् हे प्रतिष्ठित जुया न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइगु खः ।"

१२. पठमसुरियूपम-सुत्त

१२. "भिक्षुपिं ! सुथय् द्योतुइयाः वइगु सूर्य लुया वइगुया पूर्व लक्षण खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं कल्याणमित्र धोधुइगु न्हेगू बोध्यङ्ग लाभ जुइगुया पूर्व लक्षण खः । भिक्षुपिं ! कल्याणमित्र भिक्षुं हे न्हेगू बोध्यङ्ग भाविता याइ, याकी, वहुलिकृत *(बार बार अभ्यास)* याइ, याकी धका आशा याये फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं कल्याणमित्रं न्हेगू बोध्यङ्ग भाविता याइ, याकी, बार बार अभ्यास याइ, याकीगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, वैराग्यनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गपरिणामी स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, कल्याणमित्र भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइगु, याकीगु खः, बार बार अभ्यास याइगु, याकीगु खः ।"

१३. दुतियसूरियूपम-सुत्त

१३. "भिक्षुपिं ! सुथय् द्योतुइगुयाः वइगु सूर्य लुया वइगुया पूर्व लक्षण खः । भिक्षुपिं ! योनिसोमनसिकार यायेगु न्हेगू बोध्यङ्गया लाभ जुइगुया पूर्व लक्षण खः व *(बाँकी च्वयगु सूत्रयथें)* ।

१४. पठमगिलान-सुत्त

१४. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेणुवनय् कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् महाकाश्यप तःसकं विरामी जुया पिप्फलि गुफाय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, सन्ध्या इलय् भगवान् ध्यानं दना गन आयुष्मान् महाकाश्यप बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना लाना तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । आसनय् फेतुना बिज्याना भगवानं आयुष्मान् महाकाश्यपयाके थथे न्यना बिज्यात –

"काश्यप ! छंत क्षमनीय व यापनीय दुला ? दुःखवेदना घटे जूगु दुलाकि बढे जूगु दु ? रोग घटे जूगु दुलाकि बढे जूगु दु ?"

"भन्ते ! जित क्षमणीय नं मदु यापनीय नं मदु । जित तःसकं दुःख बढे जूगु दु, घटे जूगु मदु । बढे हे जूगु खने दु, घटे जूगु खने मदु ।"

"काश्यप ! जिं न्हेगू बोध्यङ्गयागु खँ कनागु दु गुगु भाविता व बार बार अभ्यास *(बहुलिकृत)* यायेवं अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं जुइ । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं जुइ धका जिं कनागु दु । धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग ··· । वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ··· । प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ··· । प्रशब्धि-सम्बोध्यङ्ग ··· । समाधि-सम्बोध्यङ्ग ··· । उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· ।"

" भगवान् ! बोध्यङ्ग बांला जू, सुगत ! बोध्यङ्ग बांला जू ।"

१५. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःम्ह आयुष्मान् महाकाश्यपं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात । उगु रोगं आयुष्मान् महाकाश्यप दना नं बिज्यात अले आयुष्मान् महाकाश्यपयागु उगु रोग क्वलाना नं वन ।

१५. दुतियगिलान-सुत्त

१६. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेणुवनय् कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् महामौद्गल्यायन तःसकं विरामी जुया गृद्धकूट पर्वतय् च्वं च्वना बिज्याना

च्वन । अनंलि, सन्ध्या इलय् भगवान् ध्यानं दना गन आयुष्मान् महामौद्गल्यायन बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । आसनय् फेतुना बिज्याना भगवानं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयाके थथे न्यना बिज्यात –

"मौद्गल्यायन ! छंत क्षमनीय व यापनीय दुला ? दुःखवेदना घटे जूगु दुलाकि बढे जूगु दु ? रोग घटे जूगु दुलाकि बढे जूगु दु ?"

"भन्ते ! जित क्षमणीय नं मदु यापनीय नं मदु । जित तःसकं दुःख बढे जूगु दु, घटे जूगु मदु । बढे हे जूगु खने दु, घटे जूगु खने मदु ।"

"मौद्गल्यायन ! जिं न्हेगू बोध्यङ्गयागु खँ कनागु दु गुगु भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं जुइ । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं जुइ धका जिं कनागु दु। धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग ··· । वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ··· । प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ··· । प्रशब्धि-सम्बोध्यङ्ग ··· । समाधि-सम्बोध्यङ्ग ··· । उपेक्षा-सम्बोधि ··· ।"

"भगवान् ! बोध्यङ्ग बांला जू, सुगत ! बोध्यङ्ग बांला जू ।"

१७. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःम्ह आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात । उगु रोगं आयुष्मान् महामौद्गल्यायन दना नं बिज्यात अले आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयागु उगु रोग क्वलाना नं वन ।

१६. ततियगिलान-सुत्त

१८. छगू समयय् भगवान् राजगृहया वेणुवनय् कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन । उगु इलय् भगवान् तःसकं विरामी जुया बिज्याना च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् महाचुन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात, बिज्याना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् महाचुन्दयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "चुन्द ! बोध्यङ्गया खँ न्यंकि ।"

"भन्ते ! भगवानं न्हेगू बोध्यङ्ग आज्ञा जुया बिज्यागु दु गुकियात भाविता व बार बार अभ्यास *(बहुलिकृत)* यायेवं अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं जुइ । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं जुइ धका जिं कनागु दु । धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग ··· । वीर्य सम्बोध्यङ्ग ··· । प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ··· । प्रशब्धि-सम्बोध्यङ्ग ··· । समाधि-सम्बोध्यङ्ग ··· । उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· । भन्ते ! भगवानं थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्ग आज्ञा जुया बिज्यागु दु गुकियात भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं जुइगु खः ।"

बोध्यङ्ग, अथे हे खः चुन्द ! बोध्यङ्ग अथे हे खः चुन्द !

१९. आयुष्मान् चुन्दं थुलि कना बिज्यात । शास्ता प्रसन्न जुया बिज्यात । भगवान् उगु रोगं दना बिज्यात । भगवान्यात तुरन्त उगु रोग क्वलाना लाया वन ।

१७. पारङ्गम-सुत्त

२०. "भिक्षुपिं ! न्हेगू बोध्यङ्गय् भाविता व बहुलिकृत *(बार बार अभ्यास)* यायेवं अपारयात नं पार याना काइ । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्गय् भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं अपारयात नं पार याना काइगु खः ।"

मनूत मध्ये अजापिं कम हे जक दु गुपिं पारी थ्यंपिं खः ।
थन सकलें वारी हे ब्वाँय् ब्वाय् जुइ ।
बांलाक कना तःगु थुगु धर्मया अनुकूल गुम्हसिनं आचरण याइ ··· *(बाँकी खँ पारङ्गम-सुत्तय् दुथें)*

१८. विरुद्ध-सुत्त

२१. "भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिनं न्हेगू बोध्यङ्गयात रोके यात *(अर्थात् प्रारम्भ मयाः)* धाःसा वं थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्गयात नं रोके याःगु जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिनं न्हेगू बोध्यङ्गयात प्रारम्भ यात धाःसा वं थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्गयात नं प्रारम्भ याःगु जुइ ।"

छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिनं न्हेगू बोध्यङ्गयात रोके यात धाःसा वं थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्गयात नं रोके याःगु जुइ । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिनं न्हेगू बोध्यङ्गयात प्रारम्भ यात धाःसा वं थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्गयात नं प्रारम्भ याःगु जुइ ।

१९. अरिय-सुत्त

२२. "भिक्षुपिं ! न्हेगू बोध्यङ्ग भावित व बार बार अभ्यस्त जुइवं भिक्षु सम्यक् दुःखक्षयया नितिं आर्यनैर्यानिक मार्ग *(=मोक्ष मार्ग)* वनिगु जुया च्वन । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्ग भावित व बार बार अभ्यास जुइवं भिक्षु सम्यक् दुःखक्षयया नितिं आर्यनैर्यानिक मार्ग वनिगु जुया च्वन ।"

२०. निब्बिदा-सुत्त

२३. "भिक्षुपिं ! न्हेगू बोध्यङ्ग भावित व बार बार अभ्यस्त जुइवं भिक्षु परम *(एकन्त)* निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं, उपशान्तिया नितिं, अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं, निर्वाणया नितिं जुइ । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावित व बार बार अभ्यास जुइवं भिक्षु परम निर्वेदया नितिं ··· निर्वाणया नितिं जुइ ।

गलान-वर्ग क्वचाल ।

उदायि-वर्ग

२१. बोधाय-सुत्त

२४. सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'बोध्यङ्ग', 'बोध्यङ्ग' धका धाइ । भन्ते ! थ्वयात बोध्यङ्ग धका छाय् धाःगु खः ?

"भिक्षु ! थुकिं बोध जुइ *(ज्ञान दइ)*, उकिं थ्वयात बोध्यङ्ग धका धाःगु खः ।"

"भिक्षु ! थन भिक्षु विवेक, विराग, निरोध, सिद्धपरिणामी स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइगु, बार बार अभ्यास याइगु खः । भिक्षु ! थुकिं बोध जुइ, उकिं थ्वयात बोध्यङ्ग धका धाःगु खः ।"

२२. बोज्भङ्गदेसना-सुत्त

२५. "भिक्षुपिं ! जिं न्हेगू बोध्यङ्गयागु उपदेश यायेत्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! न्हेगू बोध्यङ्ग छु छु खः ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्ग खः ।"

२३. ठानिय-सुत्त

२६. "भिक्षुपिं ! कामरागयात थाय् बिइगु धर्मय् मनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु कामच्छन्द नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु कामच्छन्द भन बढे जुया वइ । व्यापाद *(हिंसाभाव)* यात थाय् बिइगु धर्मय् मनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु व्यापाद नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु व्यापाद भन बढे जुया वइ । थीनमिद्धयात थाय् बिइगु धर्मय् मनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु थीनमिद्ध नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु थीनमिद्ध भन बढे जुया वइ । उद्धच्च कुक्कुच्चयात थाय् बिइगु धर्मय् मनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च भन बढे जुया वइ । विचिकित्सायात थाय् बिइगु धर्मय् मनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु विचिकित्सा नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु विचिकित्सा भन बढे जुया वइ ।"

"भिक्षुपिं ! स्मृति-सम्बोध्यङ्गयात थाय् बिइगु धर्मय् मनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भन बढे जुया वइ । ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्गयात थाय् बिइगु धर्मय् मनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भन बढे जुया वइ ।

२४. अयोनिसोमनसिकार-सुत्त

२७. "भिक्षुपिं ! अयोनिसोमनसिकार *(अयोग्य वेढंगं मनन)* यायेवं अनुत्पन्न जूगु कामच्छन्द नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु कामच्छन्द झन बढे जुया वइ, अनुत्पन्न जूगु व्यापाद नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु व्यापाद झन बढे जुया वइ, अनुत्पन्न जूगु थीनमिद्ध नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु थीनमीद्ध झन बढे जुया वइ, अनुत्पन्न जूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च झन बढे जुया वइ, अनुत्पन्न जूगु विचिकित्सा नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु विचिकित्सा झन बढे जुया वइ ।

"भिक्षुपिं ! योनिसोमनसिकार यायेवं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावना परिपूर्ण जुइ ··· अनुत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावना परिपूर्ण जुइ ।"

२५. अपरिहानिय-सुत्त

२८. "भिक्षुपिं ! न्हेगू अपरिहानीय धर्मया देशना याये । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! गजागु न्हेगू अपरिहानीय धर्म खः ? थ्व व हे न्हेगू बोध्यङ्ग खः । छु छु न्हेगू ? विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकीगु सिद्ध याइगु स्मृति-सम्बोध्यङ्गयागु भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याइगु खः । ··· धर्म-विचय-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· समाधि-सम्बोध्यङ्ग ··· । उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्हेगू अपरिहानीय धर्म खः ।

२६. तणहक्खय-सुत्त

२९. "भिक्षुपिं ! तृष्णा क्षय जुइगु मार्गयागु भावना या *(अभ्यास या)* ।"

"भिक्षुपिं ! तृष्णा क्षय जुइगु मार्ग धयागु छु खः ? थ्व गुगु खः न्हेगू बोध्यङ्ग । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, आयुष्मान् उदायीं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! न्हेगू सम्बोध्यङ्गयागु भाविता व अभ्यस्त जुइवं गुकथं तृष्णा क्षय जुया वनेगु ?

"उदायी ! थन, भिक्षु विवेक, विराग, निरोधनिश्रित तथा उत्सर्गपरिणामी, विपुल, महान्, अप्रमाण तथा व्यापाद रहित स्मृति-सम्बोध्यङ्गयागु अभ्यास याइ, गुकिं मुक्ति सिद्ध *(सफल)* जुइ । थुकथं, वयाके तृष्णा मदया वनेवं कर्म प्रहीण जुया वनी । कर्म प्रहीण जुया वनेवं दुःख प्रहीण जुया वनी । ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्गयागु अभ्यास याइ ··· ।"

उदायी ! थुगु कथं, तृष्णा प्रहीण जुया वनेवं कर्म प्रहीण जुया वनी । कर्म प्रहीण जुया वनेवं दुःख प्रहीण जुया वनी ।

२७. तण्हानिरोध-सुत्त

३०. "भिक्षुपिं ! तृष्णा निरोध जुइगु मार्गयागु भावना या ।"

"भिक्षुपिं ! तृष्णा निरोध जुइगु धयागु छु खः ? *(च्वयूया सूत्रयंय् तृष्णा क्षयया थासय् तृष्णाया निरोध यायेगु)* ।"

२८. निब्बेधभागिय-सुत्त

३१. "भिक्षुपिं ! जिं छिमित निब्बेधभागीय *(तृष्णायात काटे यायेगु)* मार्गयागु देशना याये त्यना। उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! निब्बेधभागीय मार्ग धयागु छु खः ? व थ्व हे न्हेगू बोध्यङ्ग खः । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, आयुष्मान् उदायीं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! न्हेगू सम्बोध्यङ्गयागु भावित व बार बार अभ्यास यायेवं गुकथं तृष्णा काटे जुइगु खः ?

"उदायी ! थन भिक्षु विवेक ··· स्मृति-सम्बोध्यङ्गयागु अभ्यास याइ ··· । स्मृति-सम्वोध्यङ्ग भावित व अभ्यस्त जूगु चित्तं न्हापा गुबलें काटे मजूनिगु लोभ काटे याना बिइ ··· । द्वेषयात काटे याना बिइ,.··। मोहयात काटे याना बिइ, ··· । ··· उदायी ! थन भिक्षु विवेक ··· उपेक्षा-सम्वोध्यङ्गयागु अभ्यास याइ ··· *(पूर्ववत्)* ।"

"उदायी ! थुकथं, न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावित व अभ्यस्त जुइवं तृष्णा काटे जुइगु खः ।"

२९. एकधम्म-सुत्त

३२. "भिक्षुपिं ! न्हेगू बोध्यङ्गयात तोता, जिं मेगु छुं छगू धर्मयात नं मखना गुकियागु भावना व अभ्यास यायेवं बन्धनय् तःक्यंकीगु *(संयोजनीय)* धर्म प्रहीण जुया वनिगु खः । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्वोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ।"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु विवेक ··· स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं न्हेगू बोध्यङ्गय् भावित व अभ्यस्त जुइवं बन्धनय् तःक्यंकीगु धर्म प्रहीण जुया वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! बन्धनय् तःक्यंकीगु धर्म धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! चक्षु बन्धनय् तःक्यंकीगु धर्म खः । थन हे बन्धनय् तःक्यंकीगु आसक्ति उत्पन्न जुइगु खः । श्रोत्र ··· । घ्राण ··· । जिह्वा ··· । काय ··· । मन बन्धनय् तःक्यंकीगु धर्म खः । थन हे बन्धनय् तःक्यंकीगु आसक्ति उत्पन्न जुइगु खः । भिक्षुपिं ! थुमित हे बन्धनय् तःक्यंकीगु धर्म धका धाइ ।"

३०. उदायि-सुत्त

३३. छगू समयय्, भगवान् सुम्भ *(जनपद)* य् सेतक धयागु सुम्भपिनिगु निगमय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् उदायी गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् उदायीं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्भुत खः । भन्ते ! भगवान्या प्रति जिगु प्रेम, गौरब, लज्जा व भय अत्यन्त आपालं आपाः दु । भन्ते ! जि न्हापा गृहस्थी अवस्थाय् जिके धर्म वा सङ्घप्रति अपाय्सकं सम्मान मदुगु खः । भन्ते ! भगवान्या प्रति जिगु प्रेम ··· दया जक जि छें तोता छें मदुम्ह जुया प्रव्रजित जुयागु खः । अले ··· भगवानं जित धर्मयागु उपदेश याना बिज्यात – थ्व रूप खः, थ्व रूपया समुदय खः, थ्व रूपया निरोध खः, थ्व रूपया निरोधगामी मार्ग खः, वेदना ···, संज्ञा ···, संस्कार ···, विज्ञान ··· ।

"भन्ते ! अनंलि, जिं एकान्त स्थानय् फेतुना, थुपिं न्यागू उपादान-स्कन्धयात जःखतं अःखतं चिन्तन यायां 'थ्व दुःख खः' धका यथार्थ रूपं सिइका कया 'थ्व दुःखया समुदय खः' ··· 'थ्व दुःखया निरोध खः' ··· , थ्व दुःख निरोधगामी मार्ग खः धका यथार्थरूपं सिइका कया ।"

"भन्ते ! जिं धर्मयात म्हसिइका कया, मार्गयात लुइका कया । थुकियात हे भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं, विहार याना च्वं च्वनेवं जित परमार्थ प्राप्त जुइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ··· धका जिं सिइका काये ।"

"भन्ते ! जि स्मृति-सम्बोध्यङ्गयात प्राप्त याना कया । थुकियात हे भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं, विहार याना च्वं च्वनेवं जित परमार्थ प्राप्त जुइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ··· धका जिं सिइका काये ।"

"साधु, साधु, उदायी ! गुबले छं मार्गयात लुइका काइ उबले उकियात हे भाविता व बार बार अभ्यास याना, विहार याना च्वं, छंत परमार्थ प्राप्त जुइ । जाति *(जन्म)* क्षीण जुल धका नं छं सिइका काइ ।"

उदायि-वर्ग क्वचाल ।

नीवरण-वर्ग

३१. पठमकुसल-सुत्त

३४. "भिक्षुपिं ! गुलि नं कुशल-पक्षयागु धर्मत दु, इपिं दक्वसियागु मूल आधार अप्रमाद हे खः । अप्रमाद उपिं धर्म मध्ये अग्र खः ।"

"भिक्षुपिं ! अप्रमत्त भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना याइ, बार बार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना याइगु, बार बार अभ्यास याइगु धका आशा काये मा:गु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! ··· स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्गयागु भावना याइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, अप्रमत्त भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना याइ, बार बार अभ्यास याइगु ख: ।"

३२. दुतियकुसल-सुत्त

३५. "भिक्षुपिं ! गुलि नं कुशलपक्षयागु धर्मत दु, इपिं दक्वसियागु मूल आधार योनिसोमनसिकार *(=कारण सहित तथ्य मनन)* यायेगु हे ख: । योनिसोमनसिकार उपिं धर्म मध्ये अग्र ख: ।"

"भिक्षुपिं ! योनिसोमनसिकार याइम्ह भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना याइ, बार बार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना याइगु, बार बार अभ्यास याइगु धका आशा काये मा:गु ख: ?"

"भिक्षुपिं ! विवेक ··· स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्गयागु भावना याइ, बार बार अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, योनिसोमनसिकार याइम्ह भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना याइ, बार बार अभ्यास याइगु ख: ।"

३३. उपक्किलेस-सुत्त

३६. "भिक्षुपिं ! लुँया न्यागू उपक्लेश *(कसर)* दु, गुकी कसर दयेवं *(उपक्लेश जुया)* लुँ न नाइई, न स्वये यइपुसे बांलाइ, न चमक बिइ, न उकिं ज्या कायेबह: जुइ । छु छु न्यागू ?"

"भिक्षुपिं ! हाकुगु नं *(अयस)* लुँया कसर दु, गुकीं कसर दयेवं लुँ न नाइई, ··· न उकिं ज्या कायेबह: जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! सिज: नं लुँया कसर ख: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! कयेँ लुँया कसर ख: ···

"भिक्षुपिं ! म्ह नं लुँया कसर ख: ···

"भिक्षुपिं ! वह नं लुँया कसर ख:, गुकीं कसर दयेवं लुँ न नाइई, ··· न उकिं ज्या कायेबह: जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, चित्तयागु नं कसर *(उपक्लेश)* न्यागू दु, गुकी कसर दयेवं *(उपक्लेश जुया)* चित्त न नाइई, न स्वये ययपुसे बांलाइ, न चमक बिइ, न उकिं ज्या कायेबह: जुइ । छु छु न्यागू ?"

"भिक्षुपिं ! कामच्छन्द चित्तया कसर खः, गुकिं कसर दयेवं चित्त न नाइई, ··· न उकिं ज्याः कायेबहः जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! व्यापाद चित्तया कसर खः, ···

"भिक्षुपिं ! थीनमिद्ध *(आलस्य)* चित्तया कसर खः ···

"भिक्षुपिं ! उद्धच्च-कुक्कुच्च चित्तया कसर खः ···

"भिक्षुपिं ! विचिकित्सा चित्तया कसर खः ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे चित्तया न्यागू मल खः ··· गुकिं कसर दयेवं चित्त न नाइई, ··· न उकिं ज्याः कायेबहः जुइ ।"

३४. अनुपक्किलेस-सुत्त

३७. "भिक्षुपिं ! आवरण, नीवरण व चित्तया कसर *(उपक्लेश)* मदुगु थुपिं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व बार बार अभ्यास यायेवं विद्या व विमुक्तिया फल साक्षात्कार जुइगु खः । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं आवरण, नीवरण व चित्तया कसर मदुगु थुपिं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व बार बार अभ्यास यायेवं विद्या व विमुक्तिया फल साक्षात्कार जुइ ।"

३५. अयोनिसोमनसिकार-सुत्त

३८. "भिक्षुपिं ! अयोनिसोमनसिकार यायेवं अनुत्पन्न जूगु कामच्छन्द नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु कामच्छन्द भन बढे जुया वइ, अनुत्पन्न जूगु व्यापाद नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु व्यापाद भन बढे जुया वइ, अनुत्पन्न जूगु थीनमिद्ध नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु थीनमिद्ध भन बढे जुया वइ, अनुत्पन्न जूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु उद्धच्च कुक्कुच्च भन बढे जुया वइ, अनुत्पन्न जूगु विचिकित्सा नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जुइ धुंकूगु विचिकित्सा भन बढे जुया वइ ।"

३६. योनिसोमनसिकार-सुत्त

३९. "भिक्षुपिं ! योनिसोमनसिकार यायेवं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावना परिपूर्ण जुइ ··· अनुत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग नं उत्पन्न जुया वइ, उत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावना परिपूर्ण जुइ ।"

३७. बुद्धि-सुत्त

४०. "भिक्षुपिं ! न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व बार बार अभ्यास यायेवं बुद्धिया अभिवृद्धि जुइ, हानि जुइ मखु । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व बार बार अभ्यास यायेवं बुद्धिया अभिवृद्धि जुइ, हानि जुइ मखु ।"

३८. आवरणनीवरण-सुत्त

४१. "भिक्षुपिं ! न्यागू चित्तया उपक्लेशं *(कसरं)* व आवरणं प्रज्ञायात दुर्बल *(कमजोर)* याइगु खः । छु छु न्यागू ? कामच्छन्द ··· । व्यापाद ··· । थीनमिद्ध ··· । उदच्च-कुक्कुच्च ··· । विचिकित्सा ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू चित्तया उपक्लेशं व आवरणं प्रज्ञायात दुर्बल *(कमजोर)* याइगु खः ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्हेगू बोध्यङ्ग धयागु चित्तया उपक्लेश मखु, *(ज्ञानया)* आवरण नं मखु, न प्रज्ञायात दुर्बल याइगु खः । उकी भावित व अभ्यस्त जुइवं विद्या व विमुक्तिया फल साक्षात्कार जुइ । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । ···

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय्, आर्यश्रावकं न्हाय्पं बिया न्यनी, ध्यानपूर्वक न्यनी, थुइका थुइका न्यनी उगु इलय् वयाके न्यागू नीवरण दइ मखु, न्हेगू बोध्यङ्ग पूर्ण जुइ ।"

उगु इलय् छु छु न्यागू नीवरण दइ मखुगु खः ? कामच्छन्द नीवरण ···, व्यापाद नीवरण ···, थीनमिद्ध नीवरण ··· , उद्धच्च कुक्कुच्च नीवरण ···, विचिकित्सा ··· । उगु समयय् थुपिं हे न्यागू नीवरण दइ मखुगु खः ।

३९. रुक्ख-सुत्त

४२. "भिक्षुपिं ! *(उपमाया निति)* तःसकं चिगोगु छगो पुसां लिपा थपाय्सकं विशाल जुइक फैले जूगु तमाःगु सिमा दया वइ, उकिया कचा मचा फैले जुया क्व छुना बँय् थ्यूवइ । व गजागु सिमा खः ? अस्सत्थ *(The bo-tree)*, निग्रोध *(The banyan tree)*, पिलक्ख *(Wave-leafed tree)*, उदुम्बर *(bunched tree)*, कच्छको *(The ceder)*, कपित्थनो *(The wood-apple tree)*, भिक्षुपिं ! तःसकं चिगोगु छगो पुसां लिपा थपाय्सकं विशाल जुइक फैले जूगु तमाःगु सिमा दया वइ, उकिया कचामचा फैले जुया क्वछुना बँय् थ्यूवइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! सुं कुलपुत्रं गथे कामयात तोता छेंयात तोता छें मदुम्ह जुया प्रव्रजित जुइगु खः अथे हे अथवा वया स्वया नं आपालं आपाः पापमय कामयात तोता छ्वइ ।"

"भिक्षुपिं ! न्यागू चित्तया उपक्लेशं *(कसरं)* व आवरणं प्रज्ञायात दुर्बल *(कमजोर)* याइगु खः । छु छु न्यागू ? कामच्छन्द ··· । व्यापाद ··· । थीनमिद्ध ··· । उद्धच्च-कुक्कुच्च ··· । विचिकित्सा ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू चित्तया उपक्लेशं व आवरणं प्रज्ञायात दुर्बल *(कमजोर)* याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्हेगू बोध्यङ्ग धयागु चित्तया उपक्लेश मखु, आवरण नं मखु, न प्रज्ञायात दुर्बल याइगु खः । उकी भावित व अभ्यस्त जुइवं विद्या व विमुक्तिया फल साक्षात्कार जुइ । छु छु न्हेगू ? विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकीगु सिद्ध याइगु स्मृति-सम्बोध्यङ्गयागु भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याइगु खः । ··· धर्म-विचय-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· समाधि-सम्बोध्यङ्ग ··· । उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं न्हेगू बोध्यङ्ग धयागु चित्तया उपक्लेश मखु, आवरण नं मखु, न प्रज्ञायात दुर्बल याइगु हे खः ।"

४०. नीवरण-सुत्त

४३. "भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू नीवरण खः गुकिं अन्धा बने याइ, चक्षु मदुम्ह याना बिइ, ज्ञानयात हटे याइ, प्रज्ञायात उत्पन्न याके मबिइ, विघात याना बिइगु, निर्वाण पाखे तापाका बिइगु खः । छु छु न्यागू ? कामच्छन्द ··· विचिकित्सा । ··· "

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्हेगू बोध्यङ्ग खः गुकिं मिखा खंका बिइगु, मिखा छुना बिइगु, ज्ञान दय्का बिइगु, प्रज्ञा बढे याना बिइगु, विघातं बचे याना बिइगु, निर्वाणपाखे सतिक यंका बिइगु खः । छु छु न्हेगू ? विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकीगु सिद्ध याइगु स्मृति-सम्बोध्यङ्गयागु भाविता यायां बार बार अभ्यास यायां धर्मय् वृद्धि व महानता प्राप्त याइगु खः । ··· धर्म-विचय-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· समाधि-सम्बोध्यङ्ग ··· । उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· ।"

नीवरण-वर्ग क्वचाल ।

चक्रवर्ती-वर्ग

४१. विधा-सुत्त

४४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं स्वंगू प्रकारयागु अभिमान *(=विधा)* यात तोतूगु खः इपिं सकसिनं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास याना हे *(तोतूगु)* खः । भविष्य कालय् गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं स्वंगू प्रकारयागु अभिमानयात तोतिइगु खः इपिं सकसिनं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास याना हे *(तोता छ्वइ)* खः । आः थुगु समयय् गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं स्वंगू प्रकारयागु अभिमान *(विधा)* यात तोता च्वंगु खः इपिं सकसिनं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास याना हे *(तोता च्वंगु)* खः । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· । ··· "

४२. चक्कवत्ति-सुत्त

४५. "भिक्षुपिं ! चक्रवर्ती जुजु जुइवं न्हेगू रत्न प्रकट जुइ। छु छु न्हेगू ? चक्ररत्न प्रकट जुइ, हस्तिरत्न ··· , अश्वरत्न ··· , मणिरत्न ···, स्त्रीरत्न ···, गृहपति रत्न ··· , परिणायकरत्न प्रकट जुइ। ···

"भिक्षुपिं ! अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध तथागत जुया बिज्यायेवं न्हेगू बोध्यङ्ग प्रकट जुइगु खः ? छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· । ···

४३. मार-सुत्त

४६. "भिक्षुपिं ! मारयागु सेनायात तितर बितर याना बिइगु मार्गयागु उपदेश बिये त्यना। उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! मारयागु सेनायात तितर बितर याना बिइगु मार्ग धयागु छु खः ? गुगु थ्व न्हेगू बोध्यङ्ग खः। छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग। भिक्षुपिं ! मारयागु सेनायात तितर बितर याना बिइगु मार्ग धयागु थुपिं हे खः।"

४४. दुप्पञ्ञ-सुत्त

४८. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु ··· छखे लिक्क फेतूना उम्ह भिक्षुं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! ! ग्वाज्यः ह्वाज्यः, 'ग्वाज्यः ह्वाज्यः *(पुप्पञ्ञो एलमूगो)*' धका धाइ। भन्ते ! सुं छु जुइवं ग्वाज्य ह्वाज्यः जुइगु धका धाइ ?

"भिक्षु ! न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता व अभ्यास मयात धाःसा उम्ह मयाम्हसित ग्वाज्यः ह्वाज्यः धका धाइ। छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग। भिक्षु ! थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास मयात धाःसा उम्ह मयाम्हसित ग्वाज्यः ह्वाज्यः धका धाइ।"

४५. पञ्ञवन्त-सुत्त

४९. ··· "भन्ते ! 'प्रज्ञावान निर्भीक', 'प्रज्ञावान निर्भीक' धका धाइ। भन्ते ! सुं छु जुइवं प्रज्ञावान निर्भीक जुइगु धका धाइ। भन्ते ! सुं छु जुइवं प्रज्ञावान निर्भीक जुइगु धका धाइ ?"

"भिक्षु ! न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास यात धाःसा उम्ह याम्हसित प्रज्ञावान निर्भीक धका धाइगु खः। छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग। भिक्षु ! थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास यात धाःसा उम्ह याम्हसित प्रज्ञावान निर्भीक धका धाइ।"

४६. दलिद्द-सुत्त

५०. "भन्ते ! 'दरिद्र', 'दरिद्र' धका धाइ । भन्ते ! सुं छु जुइवं दरिद्र जुइगु धका धाइ ?"

"भिक्षु ! न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास मयात धा:सा उम्ह मयाम्हसित दरिद्र धका धाइ । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । भिक्षु ! थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास मयात धा:सा उम्ह मयाम्हसित दरिद्र धका धाइगु ख: ।"

४७. अदलिद्द-सुत्त

५१. "भन्ते ! 'अदरिद्र', 'अदरिद्र' धका धाइ । भन्ते ! सुं छु जुइवं अदरिद्र जुइगु धका धाइ ?"

"भिक्षु ! न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास यात धा:सा उम्ह याम्हसित अदरिद्र *(गरीब मजूम्ह)* धका धाइ । छु छु न्हेगू ? स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । भिक्षु ! थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावना व अभ्यास यात धा:सा उम्ह याम्हसित अदरिद्र धका धाइ ।"

४८. आदिच्च-सुत्त

५१. "भिक्षुपिं ! सुथय् चोतुइया: वइगु सूर्य लुया वइगुया पूर्व लक्षण ख: । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, कल्याणमित्र धोधुइगु न्हेगू बोध्यङ्गया लाभ जुइगुया पूर्व लक्षण ख: । भिक्षुपिं ! कल्याणमित्र भिक्षुं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइ, याकी, अभ्यास याइ, याकी धका आशा काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं कल्याणमित्रं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइ, याकी, बार बार अभ्यास याइ, याकीगु ख: ?" ··· पूर्ववत् ···

"भिक्षुपिं ! थुकथं, कल्याणमित्र भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइगु, याकीगु ख:, बार बार अभ्यास याइगु, याकीगु ख: ।"

४९. अज्झतिकङ्ग-सुत्त

५२. "भिक्षुपिं ! योनिसोमनसिकार याना दुनेयागु *(आध्यात्मिक)* अंग दयकेगु छगू तोता जिं मेगु छुं गुगुं वस्तु मखना गुकिं न्हेगू बोध्यङ्ग उत्पन्न याये फुगु ख: । भिक्षुपिं ! योनिसोमनसिकार या:म्ह भिक्षुं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइ, अभ्यास याइ धका आशा काये फु ।"

" ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक ··· स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, योनिसोमनसिकार याम्ह भिक्षुं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइ, अभ्यास याइ धका आशा काये फु।"

५०. बाहिरङ्ग-सुत्त

५३. "भिक्षुपिं ! कल्याणमित्र थेंजा:गु पिनेयागु अंग दय्केगु छगू तोता जिं मेगु छुं गुगुं वस्तु मखना गुकिं न्हेगू बोध्यङ्ग उत्पन्न याये फुगु ख: । भिक्षुपिं ! कल्याणमित्र दुम्ह भिक्षुं हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइ, अभ्यास याइ धका आशा काये फु।"

" ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक ··· स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं कल्याणमित्र दुम्ह भिक्षु हे न्हेगू बोध्यङ्गयागु भाविता याइ, अभ्यास याइ धका आशा काये फु।"

चक्रवर्ती-वर्ग क्वचाल।

साकच्छ-वर्ग

५१. आहार-सुत्त

५४. श्रावस्ती ···। भिक्षुपिं ! न्यागू नीवरणया व न्हेगू बोध्यङ्गया आहार *(नसा)* व अनाहार *(नसा मखुगु)* या बारे देशना याये त्यना। उकियात न्यं ···।

(क)

"भिक्षुपिं ! *(उत्पन्न मजूनिगु)* कामच्छन्द उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु कामच्छन्द भन बढे जुइया नितिं छु आहार ख: ? भिक्षुपिं ! सुभनिमित्त *(सौन्दर्य प्रति जुइगु आसक्ति)* धयागु दु । उकी अयोनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न मजूगु कामच्छन्द भन बढे जुइया नितिं आहार जुइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु व्यापाद *(वैरभाव)* उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु व्यापाद भन बढे जुइया नितिं छु आहार ख: ? भिक्षुपिं ! परिघनिमित्त *(वैरभाव बढे जुइगु कथं लगे जुइगु)* धयागु दु। उकी अयोनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न मजूनिगु व्यापाद उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु व्यापाद भन बढे जुइया नितिं आहार जुइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु थीनमिद्ध *(आलस्य)* उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु थीनमिद्ध भन बढे जुइया नितिं छु आहार खः ? भिक्षुपिं ! अरति *(धर्मय् अर्थात् भिंगु ज्याखँय् अभ्यास यायेगुली मन लगे मयायेगु, नुगः मछिंका च्वनेगु)* तन्द्रा *(न्ह्यवः ज्ववःथें जुइगु, म्ह संका जुइगु, वाकाः तया जुइगु),* भत्तसम्मद *(नसा नये धुंका इसि इसि च्वंका सने मफयका च्वनेगु),* मन थाते मलाइगु धयागु दु । उकी अयोनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न मजूगु थीनमिद्ध उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु थीनमिद्ध भन बढें जुइया नितिं आहार खः ।"

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु उद्धच्च-कुक्कुच्च उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च भन बढे जुइया नितिं छु आहार खः ? भिक्षुपिं ! चित्त चंचल जुइगु धयागु दु । उकी अयोनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न मजूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च भन बढे जुइया नितिं आहार जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु विचिकित्सा *(शंका)* उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु विचिकित्सा भन बढे जुइया नितिं छु आहार खः ? भिक्षुपिं ! विचिकित्सा जुइगु खँ दु । उकी अयोनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न मजूगु विचिकित्सा उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु विचिकित्सा भन बढे जुइया नितिं आहार जुइगु खः ।"

(ख)

"भिक्षुपिं ! व गजागु आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः ? भिक्षुपिं ! स्मृति-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याइगु *(जुइगु)* धर्म दु, उकियात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! … ४ … कुशल व अकुशल सदोष व निर्दोष, भिंगु व मभिंगु, तथा हाकुगु *(तृष्णा)* व त्वयुगु *(शुक्ल)* धर्मयात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भाविता जुया पूर्ण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! … आरम्भ-धातु, निष्क्रमण-धातु व पराक्रम-धातुयात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः, गुकिं अनुत्पन्न जूगु वीर्य-सम्बोध्यङ्गयात उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! … प्रीति-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याना बिइगु धर्मय् योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – थ्व व हे आहार खः, गुकिं अनुत्पन्न जूगु प्रीति-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! … काय-प्रश्रब्धि व चित्त-प्रश्रब्धियात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु

---

४ च्वय्थें थन नं प्रश्न यायेगु ।

– ध्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! ··· समथ व विपश्यनायात योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – ध्व व हे आहार खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु समाधि-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु समाधि-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याना बिइगु धर्मय् योनिसोमनसिकार यायेगु, बार बार मनन यायेगु – ध्व व हे आहार खः गुकिं उत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भाविता जुया पूर्ण जुइगु खः ।"

(ग)

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु कामच्छन्द उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु कामच्छन्द भ्रन बढे जुइगुया नितिं छु अनाहार खः ? भिक्षुपिं ! असुभनिमित्त धयागु दु[५] । उकी योनिसोमनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं उत्पन्न मजूगु कामच्छन्द उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु कामच्छन्द भ्रन बढे जुइया नितिं अनाहार खः ।"

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु व्यापादयागु उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु व्यापाद भ्रन बढे जुइया नितिं छु अनाहार खः ? भिक्षुपिं ! मैत्रीचित्तविमुक्ति धयागु दु । उकी योनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न मजूनिगु व्यापाद उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु व्यापाद भ्रन बढे जुइया नितिं अनाहार खः ।"

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु थीनमिद्ध उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु थीनमिद्ध भ्रन बढे जुइया नितिं छु अनाहार खः ? आरम्भ-धातु, निष्क्रम-धातु व पराक्रम-धातु धयागु दु । उकी योनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न जूगु थीनमिद्ध उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु थीनमिद्ध भ्रन बढे जुइया नितिं अनाहार खः ।"

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु उद्धच्च-कुक्कुच्च उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च भ्रन बढे जुइया नितिं छु अनाहार खः, भिक्षुपिं ! चित्तयागु शान्ति धयागु दु । उकी योनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न जूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु उद्धच्च-कुक्कुच्च भ्रन बढे जुइया नितिं अनाहार खः।"

"भिक्षुपिं ! उत्पन्न मजूनिगु विचिकित्सा उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु विचिकित्सा भ्रन बढे जुइया नितिं छु अनाहार खः ? भिक्षुपिं ! कुशल-अकुशल, सदोष-निर्दोष, भिंगु-मभिंगु तथा कृष्णा-शुक्ल धर्म धयागु दु । उकी योनिसोमनसिकार यायेवं बार बार मनन यायेवं उत्पन्न मजूगु विचिकित्सा उत्पन्न जुया वइगु व उत्पन्न जूगु विचिकित्सा भ्रन बढे जुइया नितिं अनाहार खः ।"

---

५ अर्थात् पाठकवर्ग थन खँ थुइके मागु छु धाःसां असुभ निमित्तय् योनिसोमनसिकार यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं कामच्छन्द उत्पन्न जुइ मखु, उत्पन्न जूगु कामच्छन्द बढे जुइ मखु । उकिं ध्वयात अनाहार धाःगु खः ।

(घ)

"भिक्षुपिं ! व गजागु खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न यायेया नितिं तथा उत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण यायेया नितिं अनाहार *(अर्थात् छुं हे ग्वाहालि मदुगु, खाना मनःगु)* छु खः ? भिक्षुपिं स्मृति-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याइगु *(जुइगु)* धर्म दु, उकियात अयोनिसोमनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइगु, हानं उत्पन्न जूगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु नितिं थ्व अनाहार खः।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु खः गुकिं अनुत्पन्न जूगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न यायेया नितिं तथा उत्पन्न जूगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण यायेया नितिं अनाहार खः ? भिक्षुपिं कुशलाकुशल, सदोष व निर्दोष, भिंगु व मभिंगु, तथा हाकुगु व त्वयुगु धर्म दु, उकियात अयोनिसोमज्ञसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइगु, हानं उत्पन्न जूगु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगु नितिं थ्व अनाहार खः।"

"भिक्षुपिं ! ...[६] ... भिक्षुपिं ! आरम्भ-धातु, निष्क्रमण-धातु व पराक्रम-धातु दु, उकियात अयोनिसोमनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु वीर्य-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइगु हानं उत्पन्न जूगु वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइगुया नितिं थ्व अनाहार खः।"

"भिक्षुपिं ! ... प्रीति-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याना बिइगु धर्मय् अयोनिसोमनसिकार यायेवं, बार बार मनन यायेवं अनुत्पन्न जूगु प्रीति-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु प्रीति-सम्बोध्यङ्ग उत्पन्न याइ, हानं उत्पन्न जूगु प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भावित जुया पूर्ण जुइया नितिं थ्व अनाहार खः।"

"भिक्षुपिं ! ... काय-प्रश्रब्धि व चित्त-प्रश्रब्धियात अयोनिसोमनसिकार यायेवं ... अनुत्पन्न जूगु प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग ...।"

"भिक्षुपिं ! ... समथ व विपश्यनायात अयोनिसोमनसिकार यायेवं ... अनुत्पन्न जूगु समाधि-सम्बोध्यङ्ग ...।"

"भिक्षुपिं ! ... उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग सिद्ध याना बिइगु धर्मय् अयोनिसोमनसिकार यायेवं ... अनुत्पन्न जूगु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ...।"

५२. परियाय-सुत्त

५५. अनंलि, छथ्वः भिक्षुपिं चीवरं पुना पात्रचीवर धारण याना पूर्वाण्ह समयय् श्रावस्ती भिक्षाटनया नितिं वन। अनंलि उपिं भिक्षुपिंत थथे जुल – आः थुगु ईती श्रावस्ती वना भिक्षा फ्वंवनेत भचा न्ह्यथ्यनी, उकिं उबले तकया भित्रय् अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिनिगु आरामय् वने माल।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिनिगु आरामय् वना कुशलक्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंके अन्य तैर्थीक परिव्राजकपिंसं थथे न्यन – "आवुसो ! श्रमण

---

६ च्वय्थें थन नं प्रश्न यायेगु।

गौतमं थः श्रावकपिंत थुकथं उपदेश बिइगु जुया च्वन – भिक्षुपिं ! न्यं, छिमिसं चित्तयात उपक्लेश *(कसर)* थाकाः बिइगु, तथा प्रज्ञायात दुर्बल *(कम्जोर)* याना बिइगु न्यागू नीवरणयात तोता न्हेगू बोध्यङ्गयात गथे खः अथे भावना या । आवुसो ! अले हानं जिमिसं नं थः श्रावकपिंत थथे हे उपदेश बिइगु खः ··· न्हेगू बोध्यङ्गयात गथे खः अथे भावना या ।

"आवुसो ! अथे जूसा *(धया बिज्याहुँ)* धर्मोपदेश यायेगुली श्रमण गौतम व जिपि बिचय् छु फरक जुलले ?"

अनंलि, भिक्षुपिं उपिं परिव्राजकपिनिगु खँय् अभिनन्दन नं मयासे, विरोध नं मयासे 'भगवान्याथाय् वना थुकिया अर्थ न्यना सिइके' धका आसनं दना लिहाँ वन ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं भिक्षाटनं लिहाँ वया भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिपिं पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र व चीवर धारण याना ···[७]··· अनंलि, जिपिं उपिं परिव्राजकपिनिगु खँय् अभिनन्दन नं मयासे, विरोध नं मयासे 'भगवान्याथाय् वना थुकिया अर्थ न्यना सिइके' धका आसनं दना लिहाँ वया ।

"भिक्षुपिं ! यदि अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंसं थथे न्यन धाःसा छिमिसं थुकथं लिसः बिइमाः – आवुसो ! छगू पर्यायं *(दृष्टिकोणं)* न्यागू नीवरण भिंगू दइ अथे हे न्हेगू बोध्यङ्ग भिंप्यंगू दइ । भिक्षुपिं ! थुकथं कनेबले इपिं अन्य तैर्थीक परिव्राजकपिंसं थ्व खँ थुइके फइ मखु, अलमले जुइ । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थ्व *(इमिगु)* विषयं पिनेया खँ खः । भिक्षुपिं ! देवता, मार व ब्रह्मासहित दक्व फुक्व लोकय्, श्रमण, ब्राह्मण, देव मनुष्य सहित थुपिं प्रज्ञापिंसं तथागतयाके, अथवा तथागतया श्रावकपिंके कया अथवा थ्व खँयात न्यना तःम्हसिनं बाहेक जिं सुं अजाम्ह मेम्ह मखना गुम्हसिनं थुगु न्ह्यसःया लिसः बिइ फुगु खः ।"

न्यागूया भिंगू दइगु

"भिक्षुपिं ! व गजागु पर्याय *(दृष्टिकोण, सिद्धान्त)* खः गुकिं न्यागू नीवरण भिंगू दइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! पिनेया कामच्छन्द नं नीवरण हे खः, दुनेया कामच्छन्द नं नीवरण हे खः । निगूलिं कामच्छन्दयात नीवरण धका हे धाइ । थुगु पर्यायं छगूयां निगू दइ ।"

"भिक्षुपिं ! पिनेया व्यापाद नं नीवरण हे खः, दुनेया व्यापाद नं नीवरण हे खः । निगूलिं व्यापादयात नीवरण धका हे धाइ । थुगु पर्यायं छगूयां निगू दइ ।"

"भिक्षुपिं ! थीन *(=स्त्यान=शारीरिक आलस्य)* नं नीवरण हे खः मिद्ध *(=मानसिक आलस्य)* नं नीवरण हे खः । निगूलि थीनमिद्धयात नीवरण धका हे धाइ । थुगु पर्यायं छगूयां निगू दइ ।"

"भिक्षुपिं ! उद्धच्च नं नीवरण हे खः, कुक्कुच्च *(नुगः दाहा जुइगु)* नं नीवरण हे खः । निगूलिं उद्धच्च-कुक्कुच्चयात नीवरण धका हे धाइ । थुगु पर्यायं छगूयां निगू दइ ।"

---

७ च्वयया खँ जूगु बिन्ति यागु ।

"भिक्षुपिं ! दुनेया खँय् *(धर्मय्)* नं विचिकित्सा दु व नं नींवरण हे खः, पिनेया खँय् *(धर्मय्)* नं विचिकित्सा दु, व नं नीवरण हे खः । निगूलिं विचिकित्सायात नीवरण हे धाइ । थुगु पर्यायं छगूयां निगू दइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु पर्यायं *(सिद्धान्तं)* न्यागू नीवरण झिगू दुगु जुल ।"

न्हेगूया झिंप्यंगू दइगु

"भिक्षुपिं ! व गजागु पर्याय खः गुकिं न्हेगू बोध्यङ्ग झिंप्यंगू दइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! दुनेया धर्म स्मृति खः व नं स्मृति-सम्बोध्यङ्ग हे खः, पिनेया धर्म स्मृति खः व नं स्मृति-सम्बोध्यङ्ग हे खः । निगूलिं स्मृति-सम्बोध्यङ्ग हे धाइ । थुगु पर्यायं छगूयां निगू दइ ।"

"भिक्षुपिं ! दुनेया धर्मय् प्रज्ञां विचा याइ, मनन याइ व नं धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग हे खः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! शारीरिक वीर्य ··· वीर्य-सम्बोध्यङ्ग हे खः अले गुगु मानसिक वीर्य खः व नं वीर्य-सम्बोध्यङ्ग हे खः ···

"भिक्षुपिं ! सवितर्क-सविचार प्रीति ··· प्रीति-सम्बोध्यङ्ग हे खः, अले गुगु अवितर्क-अविचार प्रीति खः व नं प्रीति-सम्बोध्यङ्ग हे खः ··· "

"भिक्षुपिं ! गुगु काय *(शरीर)* यागु प्रश्रब्धि खः व नं प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग खः, अले गुगु चित्तयागु प्रश्रब्धि खः व नं प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग हे खः ··· "

"भिक्षुपिं ! सवितर्क-सविचार समाधि ··· समाधि-सम्बोध्यङ्ग हे खः, अले गुगु अवितर्क-अविचार समाधि खः व नं समाधि-सम्बोध्यङ्ग हे खः ···

"भिक्षुपिं ! गुगु दुनेया खँय् *(धर्मय्)* उपेक्षा खः, व नं उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ख़ः, अले गुगु बाह्य खँय् *(धर्मय्)* उपेक्षा खः व नं उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग खः । निगूलि उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग हे धाइ । थुगु पर्यायं छगूयां निगू दइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु पर्यायं न्हेगू नीवरण झिंप्यंगू दइगु खः ।"

५३. अग्गि-सुत्त

५६. अनंलि छथ्वः भिक्षुपिं चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना पूर्वाण्ह समयय् श्रावस्ती भिक्षाटनया नितिं वन ··· *(थनया खँ परियाय-सुत्तय् दुथें)*

"भिक्षुपिं ! थुगु दृष्टि दुपिं अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंसं छिमिके न्यन धाःसा छिमिसं थुकथं न्यनेमाः– आवुसो ! गुगु इलय् चित्त लीन *(sluggish)* जुया च्वनी, उगु इलय् गजागु बोध्यङ्ग भावना याये मज्यूगु खः ? गजागु बोध्यङ्ग भावना उगु इलय् याये माःगु खः ? आवुसो ! गुगु इलय् चित्त उद्धत *(चंचल)* जुया च्वनी उगु इलय् गजागु बोध्यङ्ग भावना याये मज्यूगु खः ? गजागु बोध्यङ्ग भावना उगु इलय् याये

मा:गु ख: ? ··· भिक्षुपिं ! थुकथं न्यनेबले इपिं अन्य तैर्थीक परिव्राजकपिंसं थ्व खँ थुइके फइ मखु, अलमले जुइ । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थ्व *(इमिगु)* विषयं पिनेया खँ ख: । भिक्षुपिं ! देवता, मार व ब्रह्मासहित दक्व फुक्व लोकय्, श्रमण, ब्राह्मण, देव मनुष्य सहित थुपिं प्रजापिंसं तथागतयाके अथवा तथागतया श्रावकपिंके न्यना अथवा थ्वयात न्यना त:म्हसिनं बाहेक जिं सुं अजाम्ह मेम्ह मखना गुम्हसिनं थुगु न्त्यस:या लिस: बिइ फुगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् चित्त लीन जुया च्वनी उगु इलय् प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मज्यू, समाधि-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मज्यू, उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मज्यू । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सा गुगु चित्त लीन जुया च्वंगु ख: उगु चित्तयात थुजागु खं *(धर्म)* थने फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमा बिया खँ थुइके माल धा:सा)* सुं मनुखं मिं च्याके मास्ते वय्की । व प्या:गु *(वाउँगु)* घाँय् तया प्या:गु सौ तया, प्या:गु सिं तया, लखं हा:हा: याना, धुलं छ्वाका बिल धा:सा छु उम्ह मनुखं मिं च्याके फइला ?"

"फइ मखु, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुगु इलय् चित्त लीन जुइ उगु इलय् प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मज्यू ··· । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सा गुगु चित्त लीन जुया च्वंगु ख: उगु चित्तयात थुजागु खं *(धर्म)* थने फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् चित्त लीन जुया च्वनी उगु इलय् धर्म-विचय्-सम्बोध्यङ्ग भावना यायेमा:, वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भावना यायेमा:, प्रीति-सम्बोध्यङ्गयागु भावना यायेमा: । व छु कारणं ? छाय्धा:सां गुगु चित्त लीन जूया च्वंगु ख: उगु चित्तयात थुजागु धर्मं बांलाक थने फइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि सुं छम्ह मनुखं मिं च्याके मास्ते वय्की । वं गंगु घाँय् तल, गंगु सौपा: तल, गंगु सिं तल, म्हुतुं मिख्वात, धूलं मछ्वाकल धा:सा छु उम्ह मनुखं मिं च्याके फइला ?"

"च्याके फइ, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुगु इलय् चित्त लीन जुइ उगु इलय् धर्म-विचय् सम्बोध्यङ्ग भावना यायेमा:, वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भावना यायेमा:, प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भावना यायेमा: । व छु कारण ? छाय्धा:सा गुगु चित्त लीन जुया च्वंगु ख: उगु चित्तयात थुजागु धर्मं बांलाक थने फइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् चित्त उद्धत *(चंचल)* जुया च्वनी उगु इलय् धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मज्यू, वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मज्यू, प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मज्यू । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सा उद्धत *(चंचल जूगु)* चित्तयात थुपिं धर्मं बांलाक शान्त याये फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनुखं च्याना च्वंगु मिद्वोंयात स्याये मास्ते वयेकी । वं उकी गंगु घाँय् तल, गंगु सौपा: तल, गंगु सिं तल, म्हुतुं मिनं ख्वाल, धूलं नं छ्वाका मबिल धा:सा छु उम्ह मनुखं च्याना च्वंगु मिं स्याये फइला ?"

"फइ मखु, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुगु इलय् चित्त चंचल जुइ उगु इलय् धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग ···, वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ··· , प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मज्यू । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सां उगु चंचल जूगु चित्तयात थुपिं धर्मं बांलाक शान्त याये फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु इलय् चित्त चंचल जुइ उगु इलय् प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग भावना यायेमा:, समाधि-सम्बोध्यङ्ग भावना याये मा:, उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावना यायेमा: । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सां चंचल जूगु चित्तयात थुपिं खं *(धर्म)* बांलाक शान्त याना बिये फु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि सुं मनुखं च्याना च्वंगु मिंद्वोयात स्याये मास्ते वयेकी । व उकी प्या:गु घाँय् तल, प्या:गु सौ तल, ··· प्या:गु सिं तल, लखं छ्वाका बिल, धूलं छ्वाका बिल धा:सा छु उम्ह मनुखं मिं स्याये फइला ?"

"फइ, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुगु इलय् चित्त चंचल जुइ उगु इलय् प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग ···, समाधि-सम्बोध्यङ्ग भावना यायेमा: । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धा:सां चंचल जूगु चित्तयात थुपिं धर्मं बांलाक शान्त याना बिये फु ।"

५४. मेत्तासहगत-सुत्त

५७. छगू समयय् भगवान् कोलिय *(जनपद)* य् हलिद्दवसन धयागु कोलियपिनि निगमय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन ।

अनंलि, छथ्व: भिक्षुपिं पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना हलिद्दवसनय् भिक्षाटनया नितिं वन । अनंलि, उपिं भिक्षुपिंत थथे जुल – आ: थुगु ईती हलिद्दवसनय् वना भिक्षा फ्वननेत भचा न्ह्यथ्यानी, उकिं उबले तकया भित्रय् अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिनिगु आरामय् वने माल ।"

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिनिगु आरामय् वना कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंके अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंसं थथे न्यन – "आवुसो ! श्रमण गौतमं थ: श्रावकपिंत थुकथं धर्मोपदेश याइगु जुया च्वन – "भिक्षुपिं ! छिमिसं चित्तयात उपक्लेश याइगु *(कसर थाकीगु)* तथा प्रज्ञायात दुर्बल *(कम्जोर)* याइगु न्यागू नीवरणयात तोता मैत्री सहगत चित्त तया छगू दिशाय् व्याप्त याना च्वं च्वं, अथे हे निगूगु, स्वंगूगु व प्यंगूगु दिशाय् व्याप्त याना च्वं च्वं । च्वय्, क्वय् व्यथां सकतां तरहं लोकय् विपुल, महान, अप्रमाण, वैररहित तथा व्यापाद रहित मैत्री-सहगत चित्तं व्याप्त याना च्वं च्वं । करुणा सहगत चित्तं ··· *(पूर्ववत्)* ··· । मुदिता सहगत ··· *(पूर्ववत्)* ··· । उपेक्षा सहगत चित्तं ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

"आवुसो ! अले हानं जिमिसं नं थ: श्रावकपिंत थुकथं धर्मोपदेश याना – आवुसो ! ··· न्यागू नीवरणयात तोता छ्व, मैत्री सहगत चित्त ··· करुणा सहगत चित्तं ··· । मुदिता सहगत चित्तं ··· । उपेक्षा सहगत चित्तं ··· ।"

"आवुसो ! अथे जूसा *(धया बिज्याहुँ)* धर्मोपदेश यायेगुली श्रमण गौतम व जिपिं विचय् छु फरक जुलले ?"

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं उपिं परिव्राजकपिनिगु खँय् अभिनन्दन नं मयासे, विरोध नं मयासे 'भगवान्याथाय् वना थुकिया अर्थ न्यना सिइके' धका आसनं दना लिहाँ वन ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिं भिक्षाटनं लिहाँ वया भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिपिं पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र व चीवर धारण याना …[८]… अनंलि, जिपिं उपिं परिव्राजकपिनिगु खँय् अभिनन्दन नं मयासे, विरोध नं मयासे 'भगवान्याथाय् वना थुकिया अर्थ न्यना सिइके' धका आसनं दना लिहाँ वया।"

"भिक्षुपिं ! यदि अन्य तैर्थीय परिव्राजकपिंसं थथे न्यन धाःसा छिमिसं इमिके तुं थथे न्यनेमाः – आवुसो ! मैत्री चित्त विमुक्तिया गजागु गति, फल, परिणाम दइगु खः ? … पूर्ववत् उपेक्षा चित्त विमुक्तिया गजागु गति, फल, परिणाम दइगु खः ? भिक्षुपिं ! थुकथं न्यनेबले इपिं अन्य तैर्थीक परिव्राजकपिंसं थ्व खँ थुइका काये फइ मखु, अलमले जुइ। व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! थ्व *(इमिगु)* विषयं पिनेया खँ खः। भिक्षुपिं ! देवता, मार, व ब्रह्मासहित दक्व फुक्व लोकय्, श्रमण, ब्राह्मण, देव मनुष्य सहित थुपिं प्रजापिंसं तथागतयाके अथवा श्रावकपिंके न्यना अथवा थ्व खँयात न्यना तःम्हसिनं बाहेक जिं सुं अजाम्ह मेम्ह मखना गुम्हसिनं थुगु न्ह्यसःया लिसः बिइ फुगु खः।"

"भिक्षुपिं ! मैत्री चित्त विमुक्तिया गुजागु गति, फल व परिणाम दइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं मैत्री सहगत स्मृति-सम्बोध्यङ्गयागु भावना याइ, … उपेक्षा सहगत भावना याइ गुगु विवेकनिश्रित, विरागनिश्रित तथा निरोधनिश्रित खः, गुकिं सिद्धिं जुइगु खः। यदि वं 'अप्रतिकूलय् प्रतिकूल संज्ञा तया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा वं अथे हे च्वं च्वने फइ। यदि वं 'प्रतिकूलय् अप्रतिकूल संज्ञा तया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा व अथे हे च्वं च्वने फइ। यदि वं 'अप्रतिकूल व प्रतिकूलय् प्रतिकूल संज्ञा तया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा वं अथे हे च्वं च्वने फइ। यदि वं 'अप्रतिकूल व प्रतिकूल नितांयात तोता, उपेक्षापूर्वक स्मृतिमान व संप्रज्ञ जुया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा वं अथे हे च्वं च्वने फइ। शुभ अथवा विमोक्षयात प्राप्त याना कया च्वं च्वनी। भिक्षुपिं ! मैत्रीपाखे चित्तया विमुक्ति शुभ-पर्यन्त खः। उम्ह भिक्षुं थ्वयां च्वय्या विमुक्तियात प्राप्त याइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! करुणा चित्त विमुक्तिया गुजागु गतिं, फल व परिणाम दइगु खः ?

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं करुणासहगत स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावना याइ – *(पूर्ववत्)* … यदि वं 'अप्रतिकूल व प्रतिकूल नितांयात तोता, उपेक्षापूर्वक स्मृतिमान व संप्रज्ञ जुया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा व अथे हे च्वं च्वने फइ। अथवा, रूप संज्ञायात बिलकुल अतिक्रमण याना, प्रतिघ-संज्ञा अस्त जुया वनेवं नानात्व संज्ञायात मनन मयासे 'आकाश अनन्त खः' धका आकाशानन्त्यायतन प्राप्त याना च्वं च्वनी। भिक्षुपिं ! करुणापाखे चित्तयागु विमुक्ति आकाशानन्त्यायतन तक जुइ धका जिं धया। उम्ह भिक्षुं थ्वया च्वय्यागु विमुक्तियात प्राप्त याइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! मुदिता चित्त विमुक्तिया गजागु गति, फल व परिणाम दइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं … *(पूर्ववत्)* … आकाशानन्त्यायतनयात बिलकुल अतिक्रमण याना, 'विज्ञान अन्तन खः' धका विज्ञानन्त्यायतनयात प्राप्त याना च्वं च्वनी। भिक्षुपिं ! मुदितापाखे चित्तयागु विमुक्ति विज्ञानानन्त्यायतन तक जुइ धका जिं धया। उम्ह भिक्षुं थ्वयां च्वय्यागु विमुक्तियात प्राप्त याइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! उपेक्षा चित्त विमुक्तिया गजागु गति, फल व परिणाम दइगु खः ?"

---

८ च्वय्या खँ दोहेरे याना ब्वनेगु।

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं ··· *(पूर्ववत्)* ··· विज्ञानानन्त्यायतनयात बिलकुल अतिक्रमण याना, 'छुं मदु' धयागु आकिञ्चन्यायतनयात प्राप्त याना च्वं च्वनी । भिक्षुपिं ! उपेक्षापाखे चित्तयागु विमुक्ति आकिञ्चन्यायतन तक जुइ धका जिं धया । उम्ह भिक्षुं थ्वयां च्वय्यागु विमुक्तियात प्राप्त याइ मखु ।"

५५. सङ्गारव-सुत्त

५८. श्रावस्ती ··· । अनंलि, सङ्गारव ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्नाप सम्बोधन यात । सम्मोदनीय कुशलवार्ता धुंका छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह सङ्गारव ब्राह्मणं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! छु हेतु, छु प्रत्यय खः, – गनकि दीर्घकालं निसें ब्वना तयागु मन्त्र नं गुबलें गुबलें मवः, लोमं, ब्वना मतःगु मन्त्रयागु खँ हे छु ? "भो गौतम ! छु हेतु, छु प्रत्यय खः – गनकि – गुबलें गुबलें ताःकालं निसें ब्वना मतःगु मन्त्र नं वइगु, लुमना वइगु, ब्वना तयागु मन्त्रयागु खँ हे छु ?

(क)

"ब्राह्मण ! गुगु इलय् चित्त कामरागं अभिभूत याःगु दइ, कामरागय् दुबे जूगु चित्त तया च्वं च्वनी *(उगु इलय् वं)* उत्पन्न जूगु कामरागयागु निःशरण[१] *(=विमुक्ति)* यात नं गथे खः अथे यथार्थ रूपं सी मखु, यथार्थरूपं खनी मखु । उगु इलय् वं आत्महितयागु खँ नं यथार्थ रूपं सी मखु, यथार्थ रूपं खनी मखु, परहितयागु खँ नं यथार्थ रूपं सी मखु, यथार्थ रूपं खनी मखु, थःत व कतःयात हित जुइगु खँ नं यथार्थरूपं सी मखु, यथार्थ रूपं खनी मखु, दीर्घकाल तक ब्वना तःगु मन्त्र *(वेद)* नं *(वयाके)* वइ मखु, *(लोमनी)* ब्वना मतःगु मन्त्रयागु खँ छु !"

"ब्राह्मण ! गथेकि *(उपमाया निति)* गनं छगः थलय् लः दइ, उकी चप्रा रंग, हलुया रंग, वचुगु रंग ल्वाकः ज्यागु दइ । अन मिखा दुम्ह मनुखं उकी थःगु ख्वाःया किचः स्वइबले गथे खः अथे सी मखु, यथार्थरूपं खनी मखु । ब्राह्मण ! अथे हे तुं, गुगु इलय् कामरागं अभिभूत याःगु दइ, कामरागय् दुबे जूगु चित्त तया च्वं च्वनी, *(उबले वं)* उत्पन्न जूगु कामरागयागु निःशरणयात नं गथे खः अथे यथार्थरूपं सी मखु, खनी मखु । उगु इलय् वं आत्महितयागु खँ नं ··· परहितयागु खँ नं ··· थःत व कतःयात हित जुइगु खँ नं यथार्थ रूपं सी मखु, यथार्थ रूपं खनी मखु, दीर्घकाल तक ब्वना तःगु मन्त्र नं वइ मखु, *(लोमनी)*, ब्वना मतःगु मन्त्रयागु खँ छु !"

"ब्राह्मण ! गुगु इलय् चित्त व्यापादं अभिभूत याःगु दइ ··· दीर्घकाल तक ब्वना तःगु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ मखु ··· ।"

"ब्राह्मण ! गथेकि *(उपमाया निति)* ग्वारा ग्वारां दाःया हाः वया च्वंगु लखय् मिखा दुम्ह मनुखं उकी थःगु ख्वाःया किचः स्वइबले ··· यथार्थरूपं खनी मखु । ब्राह्मण ! अथे हे तुं, गुगु इलय् चित्त व्यापादं अभिभूत याःगुदइ ··· दीर्घकाल तक ब्वना तःगु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ मखु ··· ।"

---

१ निःशरणया बारे स्वया दिसँ बु.ब्रा.भा.३ पृ. ३५३ या पादटिप्पणी ।

"ब्राह्मण ! हानं गुगु इलय् चित्त थीनमिद्धं *(=शारीरिक व मानसिक आलस्यपनं)* अभिभूत या:गु दइ ··· दीर्घकाल तक ब्वना त:गु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ मखु ··· ।"

"ब्राह्मण ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* ल:या थलय् भ्याउ व ह:हिलं तोपूगु दइ । अन मिखा दुम्हं मनुखं उकी थ:गु ख्वा:या किच: स्वइबले गथे ख: अथे उकी थ:गु ख्वा:या किच: ··· , यथार्थ रूपं खनी मखु । ब्राह्मण ! अथे हे तुं, गुगु इलय् चित्त थीनमिद्धं अभिभूत या:गु दइ ··· दीर्घकाल तक ब्वना त:गु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ मखु ··· ।"

"ब्राह्मण ! हानं गुगु इलय् उद्धच्च कुक्कुच्चं अभिभूत या:गु दइ ··· दीर्घकाल तक ब्वना त:गु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ मखु ··· ।"

"ब्राह्मण ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* फय् सनीबले स्थिर मजूगु ल:थल दु । अन मिखा दुम्ह मनुखं उकी थ:गु ख्वा:या किच: स्वइबले ··· , यथार्थ रूपं खनी मखु । ब्राह्मण ! अथे हे तुं गुगु इलय् उद्धच्च कुक्कुच्चं अभिभूत थ:गु दइ ··· दीर्घकाल तक ब्वना त:गु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ मखु ··· ।"

"ब्राह्मण ! हानं गुगु इलय् विचिकित्सां अभिभूत या:गु दइ ··· दीर्घकाल तक ब्वना त:गु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ मखु ···· "

"ब्राह्मण ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* फोहरगु, सफा मजूगु, बुलुगु, सना च्वंगु तथा ताकूगु ल: दुगु थल दु । अन मिखा दुम्ह मनुखं उकी थ:गु ख्वा:या किच: स्वइबले ··· , यथार्थ रूपं खनी मखु । ब्राह्मण ! अथे हे तुं, हानं गुगु इलय् विचिकित्सां अभिभूत या:गु दइ, विचिकित्साय् दुबे जूगु चित्त तया च्वं च्वनी *(उगु इलय् वं)* उत्पन्न जूगु कामरागयागु नि:शरणयात नं गथे ख: अथे यथार्थरूपं सी मखु, यथार्थ रूपं खनी मखु । उगु इलय् वं आत्महितयागु खँ नं ··· परहितयागु खँ नं ··· थत व कतयात हित जुइगु खँ नं यथार्थरूपं सी मखु, यथार्थ रूपं खनी मखु, दीर्घकाल तक ब्वना त:गु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ मखु, *(लोमनी)*, ··· ।"

"ब्राह्मण ! थ्व हे हेतु ख:, थ्व हे प्रत्यय ख: गुबलें गुबलें दीर्घकाल तक ब्वना त:गु मन्त्र नं वइ मखुगु ब्वना मत:गु मन्त्रयागु खँ छु।"

(ख)

"ब्राह्मण ! गुगु इलय् चित्त कामरागं अभिभूत या:गु दइ मखु, कामरागय् दुबे जूगु चित्त तया च्वं च्वनी मखु, *(उगु इलय् वं)* उत्पन्न जूगु कामरागयागु नि:शरणयात नं यथार्थ रूपं सी, यथार्थरूपं खनी, उगु इलय् आत्महितयागु खँ नं यथार्थ रूपं सी, यथार्थ रूपं खनी, परहितयागु खँ नं यथार्थ रूपं सी, यथार्थ रूपं खनी, थ:त व कतयात हित जुइगु खँ नं यथार्थ रूपं सी, यथार्थ रूपं खनी, न्हापा न्हापा तक ब्वना त:गु मन्त्र नं *(वयाके)* वइ, ब्वना त:गु मन्त्रयागु खँ हे छु।"

"ब्राह्मण ! गथेकि गनं छगः थलय् ल: दइ, उकी चप्रा रंग, हलुया रंग, वचुगु रंग, अथवा मजेठी रंग ल्वाक मज्यागु दइ । अन मिखा दुम्ह मनुखं उकी थ:गु ख्वा:या किच: स्वइबले गथे ख: अथे खनी । ब्राह्मण ! अथे हे तुं, गुगु इलय् कामरागं अभिभूत या:गु दइ मखु न्हापा न्हापा ··· दीर्घकाल तक ब्वना त:गु मन्त्र नं *(याउँक)* वइ, ···।"

"ब्राह्मण ! गुगु इलय् चित्त व्यापादं अभिभूत या:गु दइ मखु ··· न्हापा न्हापा ब्वना त:गु मन्त्र नं *(याउँक)* वइ ··· ।"

"ब्राह्मण ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* ग्वारा ग्वारा मदाःगु मक्वाःगु, ख्वाउँगु लखय् मिखा दुम्ह मनुखं उकी थःगु ख्वाःया किचः स्वइबले ··· खनी। ब्राह्मण ! अथे हे तुं, गुगु इलय् चित्त व्यापादं अभिभूत याःगु दइ मखु ··· न्हापा न्हापा ब्वना तःगु मन्त्र नं *(याउँक)* वइ ··· ।"

"ब्राह्मण ! हानं गुगु इलय् चित्त थीनमिद्धं अभिभूत याःगु दइ मखु ··· *(पूर्ववत्)*

"ब्राह्मण ! हानं उगु इलय् चित्त उद्धच्च कुक्कुच्चं अभिभूत याःगु दइ मखु ···

"ब्राह्मण ! हानं गुगु इलय् चित्त विचिकित्सां अभिभूत याःगु दइ मखु ··· दीर्घकाल तक ब्वना तःगु मन्त्रं नं *(याउँक)* वइ ··· ।"

"ब्राह्मण ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* फोहर मजूगु, सफा जूगु, यच्चुगु, सना मच्वंगु तथा यच्चुगु लखय् मिखा दुम्ह मनुखं उकी थःगु ख्वाःया किचः स्वइबले ··· खनी। ब्राह्मण ! अथे हे तुं, हानं गुगु इलय् विचिकित्सां अभिभूत याःगु दइ मखु, विचिकित्साय् दुबे मजूगु चित्त तया च्वं च्वनी *(उगु इलय् वं)* उत्पन्न जूगु कामरागयागु निःशरणयात नं गथे खः अथे यथार्थ रूपं सी, यथार्थ रूपं खनी। उगु इलय् वं आत्महितयागु खँ नं ··· परहितयागु खँ नं ··· थत व कतयात हित जुइगु खँ नं यथार्थरूपं सी, यथार्थ रूपं खनी, न्हापा न्हापा ब्वना तःगु मन्त्र नं *(अपुक)* वइ, *(लुमनी)*, ब्वना तःगु मन्त्रयागु खँ हे छु !"

ब्राह्मण ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः गुबले गुबलें न्हापा न्हापा ब्वना तःगु मन्त्र नं वइ, ब्वना तःगु मन्त्रयागु बारे ला धाये हे माःगु मखुत !

धन्य खः, भो गौतम ! ··· थौं निसें आजीवन शरणय् वःम्ह उपासक खः धका छलपोल गौतमं स्वीकार याना बिज्याहुँ।

५६. अभय-सुत्त

५६. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् राजगृहस्थित गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, अभय राजकुमार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! पूरण काश्यपं थथे धाइ, 'अज्ञान व अदर्शनया नितिं छुं हेतु मदु, प्रत्यय मदु। विना हेतुं, विना प्रत्ययं हे अज्ञान जुइ *(दइ)* अदर्शन दइ। ज्ञान व दर्शनया नितिं नं छु हेतु मदु, छुं प्रत्यय मदु। विना हेतु, विना प्रत्ययं हे ज्ञान दइ, व दर्शन दइ।' थुगु खँय् भगवानं छु आज्ञा जुया बिज्याना ?"

(क)

अज्ञनतायागु हेतु दु "राजकुमार ! अज्ञान व अदर्शनया नितिं हेतु नं दु प्रत्यय नं दु। हेतुद्वारा हे अज्ञान नं दइ, अदर्शन नं दइ। राजकुमार ! ज्ञान व दर्शनया नितिं हेतु नं दु, प्रत्यय नं दु। हेतुद्वारा, ··· हे ज्ञान नं दइ, दर्शन नं दइ।"

"भन्ते ! अज्ञान व अदर्शनया नितिं छु हेतु, छु प्रत्यय खः ? गुकथं हेतुद्वारा, प्रत्ययद्वारा अज्ञान व अदर्शन जुइ ?"

पञ्चनीवरण – "राजकुमार ! थन, गुगु इलय् कामरागं चित्त अभिभूत याःगु दइ, उगु इलय् चित्तं कामरागयागु अनुगमन याइ तथा उत्पन्न जूगु कामरागं मुक्त जुइगु उपाययात नं गथे खः अथे यथार्थ रूपं सी मखु, खनी मखु । राजकुमार ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः अज्ञान व अदर्शनया नितिं । थुकथं सहेतुद्वारा, सप्रत्ययद्वारा अज्ञान व अदर्शन जुइ ।"

"राजकुमार ! हानं, थन, गुगु इलय् व्यापादं चित्त अभिभूत याःगु दइ, उगु इलय् चित्तं व्यापादयागु अनुगमन याइ तथा उत्पन्न जूगु व्यापादं मुक्त जुइगु उपाययात नं गथे खः अथे यथार्थ रूपं सी मखु, खनी मखु । राजकुमार ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः अज्ञानया नितिं व अदर्शनया नितिं । थुकथं सहेतुद्वारा सप्रत्ययद्वारा अज्ञान व अदर्शन जुइ ।"

"राजकुमार ! हानं, थन, गुगु इलय् थीनमिद्धं चित्त अभिभूत याःगु दइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

"राजकुमार ! हानं, थन, गुगु इलय् उद्धच्च-कुक्कुच्चं चित्त अभिभूत याःगु दइ ··· "

"राजकुमार ! हानं, थन, गुगु इलय् विचिकित्सां चित्त अभिभूत याःगु दइ ··· । राजकुमार ! थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः अज्ञान व अदर्शनया नितिं थुकथं सहेतुद्वारा, सप्रत्ययद्वारा अज्ञान व अदर्शन जुइ ।"

"भन्ते ! थुगु धर्मपर्याययात छु धाइ ?"

"राजकुमार ! थुगु धर्मपर्याययात नीवरण *(=आवरण)* धका धाइगु खः ।"

" भगवान् ! धात्थें हे नीवरण जुया च्वन । सुगत ! धात्थें हे नीवरण जुया च्वन ! ! भन्ते ! छगू जक नीवरणं अभिभूत यात धाःसां नं यथार्थ रूपं सिइके मफु, खंके मफु धाःसा न्यागू न्यागू मच्छि नीवरण दइबले ला भन खँ हे मदु ।"

(ख)

ज्ञानया नितिं हेतु दु "भन्ते ! ज्ञान व दर्शनया नितिं छु हेतु, छु प्रत्यय दु ले ? गुकथं हेतुद्वारा, प्रत्ययद्वारा, ज्ञान व दर्शन जुइगु (दइगु) खःले ?"

सप्त बोध्यङ्ग – "राजकुमार ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, विरागनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा प्रतिउत्सर्गगामी स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ । थुकियात भाविता यायेवं वयागु चित्तं गथे खः अथे सी, खनी । ज्ञान व दर्शनया नितिं थ्व नं हेतु खः, थ्व नं प्रत्यय खः । राजकुमार ! थुकथं, हेतुद्वारा, प्रत्ययद्वारा ज्ञान दइ, दर्शन दइ *(जुइ)* ।"

"राजकुमार ! थन, भिक्षुं विवेक ··· धर्म-विचय्-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ ··· "

"राजकुमार ! थन, भिक्षुं विवेक ··· वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ ··· "

"राजकुमार ! थन, भिक्षुं विवेक ··· प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ ··· "

"राजकुमार ! थन, भिक्षुं विवेक ··· प्रशाब्धि-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ ··· "

"राजकुमार ! थन, भिक्षुं विवेक ··· समाधि-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ ··· "

"राजकुमार ! थन, भिक्षुं विवेकनिश्रित, विरागनिश्रित, निरोधनिश्रित तथा प्रतिउत्सर्गगामी उपेक्षा-सम्बोध्यङ्गयात भाविता याइ । थुकियात भाविता यायेवं वयागु चित्तं गथे खः अथे सी, खनी । ज्ञानया नितिं

व दर्शनया नितिं ध्व नं हेतु खः, ध्व नं प्रत्यय खः । राजकुमार ! थुकथं हेतुद्वारा, प्रत्ययद्वारा ज्ञान दइ, दर्शन दइ *(जुइ)*।"

"भन्ते ! थुगु धर्मपर्याययात छु धाइ ? "

"राजकुमार ! थुगु धर्मपर्याययात बोध्यङ्ग धका धाइगु खः ।"

" भगवान् ! धात्थें हे बोध्यङ्ग *(बोधि अंग)* जुया च्वन । सुगत ! धात्थें हे बोध्यङ्ग जुया च्वन । भन्ते ! छगू जक बोध्यङ्ग सम्पन्न जुल धाःसा नं यथार्थ ज्ञान दइ, दर्शन दइ धाःसा न्हेगू न्हेगू मच्छि बोध्यङ्ग दइबले ला झन खँ हे मदु ।"

"भन्ते ! गृद्धकूट पर्वत गया वयाबले जित मानसिक व शारीरिक थकावट जूगु खः आः व नं शान्त जुया वन, हानं जिं धर्म नं बोध याये धुन ।"

साकच्छ-वर्ग क्वचाल ।

आनापान-वर्ग

५७. अट्ठिकमहप्फल-सुत्त

६०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अस्थिक-संज्ञा भाविता यायेवं ··· महाफलदायक, महानृशंसदायक जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! अस्थिक-संज्ञा भाविता यायेवं ··· गुकथं महाफलदायक, महानृशंसदायक जुइगु ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, विरागनिश्रित, निरोधनिश्रित, प्रतिसर्गगामी अस्थिक संज्ञायागु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ, ··· अस्थिक संज्ञायागु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावना याइ, गुकिं मुक्ति सिद्ध जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, अस्थिकसंज्ञा भाविता यायेवं ··· महाफलदायक, महानृशंसदायक जुइगु खः ।"

५८. अञ्ञतरफल-सुत्त

६१. "भिक्षुपिं ! अस्थिक-संज्ञा भावित यायेवं निगू मध्ये छगू फल अवश्य दइ – ध्व हे जीवनय् परम ज्ञान प्राप्ति अथवा उपादान ल्यना च्वंगु दसा अनागामीफल ।"

" ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक ··· अस्थिक-संज्ञायागु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भाविता याइ ··· अस्थिक संज्ञायागु उपेक्षा-सम्बोध्यङ्गयागु भावना याइ, गुकिं मुक्ति सिद्ध जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, अस्थिक-संज्ञा भावित यायेवं ··· निगू मध्ये छगू फल अवश्य दइ ··· ।"

५९. महत्थ-सुत्त

६२. "भिक्षुपिं ! अस्थिक-संज्ञा भावित यायेवं ··· महान अर्थ सिद्ध जुइ ।"

" ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेक ··· अस्थिक-संज्ञा दुगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावना याइ, गुकिं मुक्ति सिद्ध जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, अस्थिक-संज्ञा भावित यायेवं ··· महान अर्थ सिद्ध जुइ ।"

(थथे हे क्वय्यागु स्वपू सूत्र विस्तार रूप सिकेगु)।

६०. योगक्खेम-सुत्त

६३. ··· भिक्षुपिं ! थुकथं, अस्थिक-संज्ञा भावित यायेवं ··· महान योगक्षेम दइगु खः ।

६१. संवेग-सुत्त

६४. ··· भिक्षुपिं ! थुकथं, अस्थिक-संज्ञा भावित यायेवं ··· महान संवेग दइगु *(जुइगु)* खः ।"

६२. फासुविहार-सुत्त

६५. ··· भिक्षुपिं ! थुकथं, अस्थिक-संज्ञा भावित यायेवं ··· सुखपूर्वक च्वं च्वने दइ ।

६३. पुलवक-सुत्त

६६. "भिक्षुपिं ! पुलवक-संज्ञा ··· *(च्वय् ५७ निसें ६२ तकया सूत्रय् 'अस्थिक-संज्ञा' या थासय् पुलवक-संज्ञा याना थ्व छपु सूत्रयात खुपु सूत्र दय्केगु, थथे हे क्वय् प्रत्येक सूत्रयात नं उपरोक्त कथं खुपु सूत्र दय्केगु)*।

६४. विनीलकसञ्ञ-सुत्त

६७. "भिक्षुपिं ! विनीलक-संज्ञा ··· *(पूर्ववत् खुथी प्रकारं)*।

६५. विच्छिद्दक-सुत्त

६८. "भिक्षुपिं ! विच्छिद्रक-संज्ञा ··· *(पूर्ववत् खुथी प्रकारं)* ।"

६६. उद्धुमातक-सुत्त

६९. "भिक्षुपिं ! उद्धुमातक-संज्ञा ··· *(पूर्ववत् खुथी प्रकारं)*।

६७. मेत्ता-सुत्त

७०. "भिक्षुपिं ! मैत्री *(भावना)* भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी प्रकारं)* ।"

६८. करुणा-सुत्त

७१. "भिक्षुपिं ! करुणा *(भावना)* भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी प्रकारं)*।"

६९. मुदिता-सुत्त

७२. "भिक्षुपिं ! मुदिता *(भावना)* भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी प्रकारं)*

७०. उपेक्खा-सुत्त

७३. "भिक्षुपिं ! उपेक्षा *(भावना)* भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी प्रकारं)*।"

७१. आनापान-सुत्त

७४. "भिक्षुपिं ! आनापाना *(भावना)* भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी प्रकारं)*।"

आनापान-वर्ग क्वचाल।

निरोध-वर्ग

७२. असुभ-सुत्त

७५. "भिक्षुपिं ! अशुभ-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

७३. मरण-सुत्त

७६. "भिक्षुपिं ! मरण-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

७४. अहारेपटिकूल-सुत्त

७७. "भिक्षुपिं ! प्रतिकूल-संज्ञा भावता भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

७५. अनभिरति-सुत्त

७८. "भिक्षुपिं ! फुक्क लोकय् अनभिरति-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

७६. अनिच्च-सुत्त

७९. "भिक्षुपिं ! अनित्य-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

७७. दुक्ख-सुत्त

८०. "भिक्षुपिं ! दुःख-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

७८. अनत्त-सुत्त

८१. "भिक्षुपिं ! अनात्म-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

७९. पहान-सुत्त

८२. "भिक्षुपिं ! प्रहाण-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

८०. विराग-सुत्त

८३. "भिक्षुपिं ! विराग-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

८१. निरोध-सुत्त

८४. "भिक्षुपिं ! निरोध-संज्ञा भावित यायेवं ··· *(पूर्ववत् खुथी कथं)*।"

निरोध-वर्ग क्वचाल।

गंगापेय्याल-वर्ग

८२-९३. गङ्गानदीआदि-सुत्त

८५-९६. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* गंगानदी पूर्वपाखे पाःलुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनी, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावित यात, अभ्यास *(बहुलिकृत)* यात धाःसा निर्वाणपाखे पाःलुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनिगु खः।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षुं न्हेगू बोध्यङ्गयागु भावित यात, ··· धाःसा निर्वाणपाखे पाःलुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्यना वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिंक्षु विवेकनिश्रित, विरागनिश्रित, निरोधनिश्रित सिद्ध जुइगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित याइ, अभ्यास याइ ··· उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावित याइ, अभ्यास याइ ···। भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं थुपिं हे न्हेगू बोध्यङ्ग भावित यात, अभ्यास यात धाःसा निर्वाणपाखे पाःलुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्यना वनिगु खः।"

(थथे हे मग्ग-संयुत्तय् च्वंगुथें मेमेगुयात नं विस्तार यायेगु) ।

गंगापेय्याल-वर्ग क्वचाल।

अप्रमाद-वर्ग

९४-१०३. तथागतादि-सुत्त

९७-१०६. "भिक्षुपिं ! गुलि नं प्राणिपिं दुगु खः तुति मदुपिं *(अपद)*, निपा तुति दुपिं, अथवा प्यपा तुति दुपिं अथवा यक्व तुति दुपिं ··· *(मग्ग-संयुत्तय् च्वंगु १३९ तथागतादि-सुत्ततथें थन नं विस्तार यायेगु)* ।

अप्रमाद-वर्ग क्वचाल ।

बलकरणीय-वर्ग

१०४-११५. बलादि-सुत्त

१०७-११७. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* गुलि नं बलं याये माःगु ज्या खः इपिं फुक्व पृथ्वीयागु हे आधार कया, पृथ्वीलय् प्रतिष्ठित जुया याये माःगु खः ··· *(मग्ग संयुत्तय् च्वंगु १४९ बल-सुत्तं निसें दुथें)* ।

बलकरणीय-वर्ग क्वचाल ।

एषणा-वर्ग

११६-१३४. एसनादि-सुत्त

११८-१२७. "भिक्षुपिं ! एषणा *(खोज)* स्वंगू दु । छु छु स्वंगू ? काम-ऐषणा, भव-ऐषणा, ब्रह्मचर्य-एषणा । ··· च्वय्थें विस्तार यायेमाः ।"

एषणा-वर्ग क्वचाल ।

ओघ-वर्ग

१२५-१३३. ओघादि-सुत्त

१२८-१३६. "भिक्षुपिं ! ओघ *(=बाढ)* प्यंगू दु। छु छु प्यंगू ? काम-ओघ, भव-ओघ, मिथ्यादृष्टि-ओघ, अविद्या-ओघ। ··· *(च्वय् मग्ग-संयुत्तयुथें विस्तार यायेगुं)*।"

१३४. उद्धम्भागिय-सुत्त

१३७. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! न्यागू च्वय्यागु संयोजन *(बन्धन)* दु। छु छु न्यागू ? रूप-राग, अरूप-राग, मान, औद्धत्य, अविद्या ··· *(विस्तार यायेगु)*।

ओघ-वर्ग क्वचाल।

गंगापेय्याल-वर्ग

१३५-१४६. पुनगङ्गानदीआदि-सुत्त

(मग्ग-संयुत्तय् दुथें थन नं विस्तार यायेगु)

गंगापेय्याल-वर्ग क्वचाल।

अप्रमाद-वर्ग

१४७-१५६. तथागतादि-सुत्त

(मग्ग-संयुत्तय् दुथें थन नं विस्तार यायेगु)

अप्रमाद-वर्ग क्वचाल।

बलकरणीय-वर्ग

१५७-१६८. पुनबलादि-सुत्त

(मग्ग-संयुत्तय् दुथें थन नं विस्तार यायेगु)

बलकरणीय-वर्ग क्वचाल।

एषण-वर्ग

१६९-१७९. पुनएसनादि-सुत्त

(मग्ग-संयुत्तय् दुथें थन नं विस्तार यायेगु)

एषण-वर्ग क्वचाल।

ओघ-वर्ग

१८०-१८९. पुनओघादि-सुत्त

(मग्ग-संयुत्तय् दुथें थन नं विस्तार यायेगु)

ओघ-वर्ग क्वचाल।

बोज्भङ्ग-संयुत्त क्वचाल।

४७. सतिपट्ठान-संयुत्त

अम्बपाली-वर्ग

१. अम्बपालि-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् वैशाली अम्बपालीवनय् विहार याना च्वना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । उपिं भिक्षुपिंसं "भदन्त !" धया भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! छपुं छपु जक लँपु दु – सत्त्वपिनि विशुद्धिया नितिं, शोकपरिदेवयात पुला वनेया नितिं वा बांलाक अतिक्रमण यायेया नितिं दुःख दौर्मनस्य अस्तंगम *(अन्त, शान्त)* याना मदय्का छ्वयेया नितिं, आर्यमार्गयात अधिगम *(प्राप्त)* यायेया नितिं तथा निर्वाण साक्षात्कार यायेया नितिं – *(व खः)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थान । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् *(रूप समूहलय्*[१०]*)* कायानुपश्यी जुया चित्तमल *(आस्रव)* यात छ्वय्के *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् *(न्यागू उपादानस्कन्धय्)* लोभ *(अभिध्या)* व दौर्मनस्य *(दोष)* यात हटे याना विहार याना च्वनी । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनी । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वनी । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया चित्तमलयात छ्वय्के *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वनी ।[११]

२. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ताःपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागुयात अभिनन्दन यात ।

२. सति-सुत्त

३. छगू समयय् भगवान् वैशाली अम्बपालीवनय् विहार याना च्वना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत – "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात । उपिं भिक्षुपिंसं "भदन्त !" धया भगवानयात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! स्मृतिमान व सम्प्रज्ञ जुया बिहार याना च्वं च्वं । छिमि नितिं थ्व हे जिगु शिक्षा खः ।"

---

१० अनित्य, दुःख व अनात्मकथं थःगु शरीरयात अशुभया समूह खः धका खंकेगु ।

११ प्यंगू स्मृतिप्रस्थानया नितिं स्वया दिसं दी.नि. नेपाल भाषा पृ. २९९ अथवा म.नि. नेपाल भाषा पृ. ४५ ।

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु स्मृतिमान जुया गुकथं च्वं च्वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमल *(आस्रव)* यात छ्वयके *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· जुया च्वं च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु स्मृतिमान जुया च्वं च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षु गुकथं सम्प्रज्ञ[१२] जुया च्वं च्वनीगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु न्ह्यज्यां वंसां, लिज्यां वंसा सम्प्रजन्य जुया *(स्मृतिपूर्वक होस तया)* च्वं च्वनी । आलोकन विलोकन *(तप्यंक स्वयेगुली व बेथां स्वयेगुली)* सम्प्रजन्य जुया च्वं च्वनी । *(ल्हाः तुति)* चकंकेगुली वा कय्कूंकेगुली सम्प्रजन्य जुया च्वं च्वनी । सङ्घाटी, पात्र चीवर धारण यायेगुली सम्प्रजन्य जुया च्वं च्वनी । नयेबले, च्वनेबले, घुतुकेबले नं सम्प्रजन्य जुया च्वं च्वनी । मलमूत्र त्याग यायेबले नं सम्प्रजन्य जुया च्वं च्वनी । वना च्वनेबले, दना च्वनेबले, फेतुना च्वनेबले, द्यना च्वनेबले, न्ह्यलं चाय्का च्वनेबले, खँ ल्हाना च्वनेबले, सुम्क नोंमवासे च्वनेबले नं सम्प्रजन्य जुया *(सम्पजानकारी जुया)* च्वं च्वनी ।

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु थुकथं स्मृति सम्प्रजन्य ज्ञानं युक्त जुया च्वं च्वनी ।

"भिक्षुपिं ! स्मृतिमान व सम्प्रज्ञ जुया विहार याना च्वं च्वं । छिमिगु नितिं थ्व हे जिगु शिक्षा खः ।"

३. भिक्खु-सुत्त

४. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मयागु उपदेश याना बिज्यातसा बेश जुइ, गुगु न्यना जि याकचा अप्रमत्त जुया संयमपूर्वक विहार याये फयेमा ।"

"गुलिं गुलिं मोघपुरुषपिं *(मूर्ख)* जिगु हे जक ल्यू ल्यू जुया च्वन । धर्मोपदेश यायेवं जिगु हे अनुशरण याना ल्यू ल्यू जुइमाः धका सम्भे जुइगु जुया च्वन ।"

"भन्ते ! भगवानं संक्षेपं जित उपदेश बिया बिज्याहुँ । सुगत ! संक्षेपं जित उपदेश बिया बिज्याहुँ ताकि भगवानयागु उपदेश थुइका काये फयेमा, भगवानयाम्ह दायाद *(उत्तराधिकारी)* जुइ दयेमा ।"

"भिक्षु ! अथे जूसा, छं कुशल धर्मयागु आदि *(प्रारम्भ)* यात शुद्ध या ।"

कुशलधर्मयागु आदि धयागु छु खः ? विशुद्ध शील वा सीधा *(ऋजु)* दृष्टि ?

---

१२ स्मृतिपूर्वक चायेका च्वं च्वनेगु ।

"भिक्षु ! गुबले छंगु शील विशुद्ध जुइ, दृष्टि सिधा जुइ उबले छं शीलयागु आधारय् प्रतिष्ठित जुया स्वंगू प्रकारं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याये खनी। छु छु प्यंगू ?"

"भिक्षु ! थन छ दुनेयागु *(आध्यत्म)* कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमल *(आस्रव)* यात छ्वयेके *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्य *(दोष)* यात हटे याना विहार याना च्वं। पिनेयागु *(बाह्य)* कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं। दुनेयागु व पिनेयागु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं।"

दुनेयागु ··· पिनेयागु ··· दुनेयागु व पिनेयागु वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं। दुनेयागु ··· पिनेयागु ··· दुनेयागु व पिनेयागु चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं। दुनेयागु ··· पिनेयागु ··· दुनेयागु व पिनेयागु धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया विहार याना च्वं।

"भिक्षुपिं ! गुबले छ शीलय् प्रतिष्ठित जुया थुपिं स्वंगू प्रकारं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याइ, उबले चान्हे वा न्हिनय् छंगु कुशल धर्मय् वृद्धि हे जुइ, हानि जुइ मखु।"

अनंलि, उम्ह भिक्षुं भगवानं आज्ञा जूगु वचनयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना प्रणाम व प्रदक्षिणा याना वन।

अनंलि, उम्ह भिक्षुं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काल। उम्ह भिक्षु अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात।

४. साल-सुत्त

५. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् कोशल *(जनपद)* य् शाला धयागु छगू ब्राह्मण गामय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका सम्बोधन याना बिज्यात। "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! नकतिनि नकतिनि जक थुगु धर्मविनयय् प्रव्रजित जूवपिं न्हूपिं भिक्षुपिंत प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना बांलाक अभ्यास याना, प्रतिष्ठित जुइमाः धका कना बिइमाः।"

"छु छु प्यंगूलि ? आवुसो ! छ कायय् कायानुपश्यी जुया विहार याना जु – क्लेशयात छ्वयेका, संप्रज्ञ जुया, एकाग्रचित्त याना श्रद्धायुक्त चित्त तया समाहित जु – गुकिं याना काययागु यथाभूत ज्ञान छंके दइ। छ वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया विहार याना जु, – क्लेशयात छ्वयका, संप्रज्ञ जुया, एकाग्र चित्त याना श्रद्धायुक्त चित्त तया समाहित जु – गुकिं याना वेदनायागु यथाभूत ज्ञान छंके दइ। छ चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया विहार याना श्रद्धायुक्त चित्तयागु यथाभूत ज्ञान छंके दइ। छ धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया विहार याना जु – क्लेशयात छ्वयका, संप्रज्ञ जुया, एकाग्र चित्त याना समाहित जु, – गुकिं याना धर्मयागु यथाभूत ज्ञान छंके दइ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु अरहन्त, क्षीणास्रव, गुम्हसिया ब्रह्मचर्य पूरा जुइ धुंकल, कृतकृत्य, गुम्हसिया भार दिके धुंकल, गुम्हसिनं परमार्थ प्राप्त याये धुंकल, गुम्हसिया भव संयोजन क्षीण जुइ धुंकल, लिसें गुगु परम ज्ञान प्राप्त याना विमुक्त जुइ धुंकल वं नं कायय् कायानुपश्यी जुया विहार याना जुइ ···, कायय् अनासक्त जुया। वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया विहार याना जुइ ··· , वेदनाय् अनासक्त जुया। चित्तय्

चित्तानुपश्यी जुया विहार याना जुइ ···, चित्तय् अनासक्त जुया। धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया विहार याना जुइ ···, धर्मय् अनासक्त जुया।"

"भिक्षुपिं ! नकतिनि नकतिनि जक वया थुगु धर्मविनयय् प्रव्रजित जूवपिं न्हूपिं भिक्षुपिंत प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना बांलाक अभ्यास याना, प्रतिष्ठित जुइमा धका कना बिइमाः।"

५. अकुसलरासि-सुत्त

६. श्रावस्ती ···। अन, भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! अकुशल *(पाप)* या रास *(ढ्वं)* धका ठीक जुइक धायेमाल धाःसा न्यागू नीवरणयात हे धायेमाः। भिक्षुपिं ! फुक्क अकुशलया छगू रास धयागु थुपिं न्यागू नीवरण खः। छु छु न्यागू ? कामच्छन्द नीवरण, व्यापाद नीवरण, थीनमिद्ध नीवरण, उद्धच्चकुक्कुच्च नीवरण, विचिकिच्छा नीवरण। भिक्षुपिं ! अकुशलया रास धका ठीक जुइक धाये माल धाःसा थुपिं न्यागू नीवरणयात हे धायेमाः। भिक्षुपिं ! फुक्क अकुशलया छगू रास धयागु थुपिं न्यागू नीवरण खः।

"भिक्षुपिं ! कुशल *(पुण्य)* या रास धका ठीक जुइक धाये माल धाःसा प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयात हे धायेमाः। भिक्षुपिं ! फुक्क कुशलया छगू रास धयागु थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान खः। छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याइ। वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याइ। चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याइ। धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याइ। भिक्षुपिं ! कुशलया रास धका ठीक जुइक धाये माल धाःसा थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयात हे धायेमाः। भिक्षुपिं ! फुक्क कुशलया रास धयागु थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान खः।"

६. सकुणग्घि-सुत्त

७. "भिक्षुपिं ! न्हापा न्हापा, छम्ह भ्रंग लाना जुइम्हं लोभय् लाना संयोगवश छम्ह पोथीम्ह सतां भ्रंगचित ज्वन। अनंलि उम्ह पोथीम्ह सतां भ्रंगचां भ्रंग लाइम्हं ज्वना यंका च्वंबले तच्वतं विलाप यायां धाल – 'जि तःसंक अभाग्यी जुया च्वन, थःगु थाय्यात तोता कुथासय् वया च्वं वये लात। यदि थौं जि थःगु हे जन्मस्थानय् च्वं च्वंगु जूसा थुम्ह भ्रंग लाइम्हं थुकथं ज्वंके माली मखुगु जुइ।'

"सतां ! छंगु थःगु जन्मस्थान धयागु गन खःले ?"

हूंकन, हल जोते याना तःगु बुं च्वय् चाद्वंय्।

"भिक्षुपिं ! अनंलि, उम्ह भ्रंग लाइम्ह मनुखं थःगु चलाखीयागु फुईं याना पोथी सतां भ्रंगयात तोता छ्वया बिल।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, उम्ह पोथी सतां भ्रंग हल जोते याना तःगु बुं च्वय् चाद्वंय् जूवन अले ललकार *(हाथ्यां)* यायां धाल – "का चिडियामार, थन वा।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, थ:गु चलाखीयागु फुइं याना चिडियामारं ब्वाँय् वना निपा: ल्हा: ब्वय्का काचाक्क ज्वंवन । भिक्षुपिं ! पोथी सतां झंगलं चिडियामार सत्तिक थ्यंक: वल धका झत् पत् व हे चाद्वंया गालय् दबे जुल । भिक्षुपिं ! चिडियामार व हे चाद्वंय् छातिया बलं गोतुवन ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, छिपिं नं थ:गु स्थानयात तोता कुथासय् वने मते, मखुला धयागु जूसा छिमित नं थ्व हे हालत जुइ । थ:गु थाय्यात तोता कुथासय् वन धा:सा मारं छिमित वयागु फन्दाय् *(जालय्)* त:क्यंका वशय् काइ ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षुया नितिं कुथाय् धयागु छु ख: ? गुगु थ्व ख: न्यागू कामगुण । छु छु न्यागू ? चक्षुविज्ञेय रूप ···, श्रोत्रविज्ञेय शब्द ···, घ्राणविज्ञेय गन्ध ···, विह्वाविज्ञेय रस ···, कायविज्ञेय स्पर्श ··· । भिक्षुपिं ! भिक्षुया नितिं कुथाय् धयागु थुपिं हे ख: ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षुया नितिं थ:गु गौचर थाय् धयागु छु ख: ? थ्व प्यंगू स्मृतिप्रस्थान ख: । छु छु प्यंगू ? ··· कायय् कायानुपश्यी ··· । ··· वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· । भिक्षुपिं । भिक्षुया नितिं थ्व हे गौचर थाय् ख: ।"

७. मक्कट-सुत्त

८. "भिक्षुपिं ! पर्वतराज हिमालयय् थजागु नं दुर्गम स्थान दु गन न मनूत वनेफु न त माक:त हे वनेफु ।"

"भिक्षुपिं ! पर्वतराज हिमालयय् थुजागु नं दुर्गम स्थान दु गन केवल माक:त वनेफु, मनूत वने मफु ।"

"भिक्षुपिं ! पर्वतराज हिमालयय् थुजागु नं माथं वंगु भूमिभाग दु गन मनूत व माक:त सकलें वने फु । भिक्षुपिं ! अन माक:त शिकार याइम्ह शिकारीं माक:त लायेत इपिं वये वने थासय् थकुरा तया तइगु जुया च्वन । भिक्षुपिं ! गुपिं माक:चा चलाख व तिंखिपिं ख: इपिं थुपिं थकुरा लाया त:थाय् खंका तापाकंनिसें सतर्क जुया वनिगु जुया च्वन । भिक्षुपिं ! गुपिं माक:त ध्वाढ: व ह्वाज्य:पिं ख: इपिं थुपिं थकुरा लाया त:थाय् खंका ल्हातं थीया स्वइगु जुया च्वन, अले ल्हा: अन प्यपुनीगु जुया च्वन । छपा ल्हा: छुटे यायेत मेगु ल्हा: तइगु जुया च्वन, व नं अन प्यपुनीगु जुया च्वन । निपां ल्हा: तोतकेत छपा: तुति ···, मेगु तुति नं तइगु जुयाच्वन, व नं अन प्यपुनीगु जुया च्वन । प्यंपां ल्हा:, तुति तोतकेत ख्वालं चुइगु जुया च्वन, व नं अन प्यपुनीगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं न्याथाय् न्याक: प्यपुनेवं माक: नुग: मच्छिका च्वनिगु जुया च्वन, भारी विपत्ती लाइगु जुया च्वन । शिकारीं वयात ज्वना वया गथे इच्छा जुल अथे याइगु जुया च्वन । भिक्षुपिं ! शिकारीं वयात स्याना अन हे सिं च्याका मिं दय्का वयात छुया नइ अले गन वने माल अन वनी ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, छिपिं नं थ:गु गौचर थाय् तोता कुथासय् वने मते, मखुला धयागु जूसा छिमि नं व हे हालत जुइ । थ:गु थाय्यात तोता कुथासय् वन धा:सा मारं छिमित वयागु फन्दाय् *(जालय्)* त:क्यंका वशय् काइ ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षुया नितिं कुथाय् धयागु छु खः ? गुगु थ्व न्यागू कामगुण । छु छु न्यागू ? चक्षुविज्ञेय रूप खः गुगु इष्ट, कान्त, मनाप, प्रियरूप, कामूपसंहित रजनीय खः, श्रोत्रविज्ञेय शब्द ··· । घ्राणविज्ञेय गन्ध ···। जिह्वाविज्ञेय रस ··· , कायविज्ञेय स्पर्श ··· । भिक्षुपिं ! भिक्षुया नितिं कुथाय् धयागु थुपिं हे खः ।"

"भिक्षुपिं ! भिक्षुया नितिं थःगु गौचर थाय् धयागु छु खः ? थ्व प्यंगू स्मृतिप्रस्थान खः । छु छु प्यंगू ? ··· कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ···। धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· । भिक्षुपिं ! भिक्षुया नितिं थ्व हे गौचर थाय् खः ।"

८. सूद-सुत्त

(क)

९. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमा बिया खँ थुइके माल धाःसा)* सुं मूर्ख ध्वाढःम्ह भुतु सुवालं जुजुयात अथवा राजमन्त्रीयात खायुगु, पाउंगु, पालुगु, चाकुगु, चिन्वगुं, न्यालुगु विभिन्न प्रकारयागु क्वाः जोडे याना न्ह्यच्याके यंकी ।"

"भिक्षुपिं ! उम्ह मूर्ख ध्याढःम्ह भुतु सुवानं, 'थौं जोडे याना तयार यानागु क्वाः घासा साः, उकियात हानं तये हिं धका, लिसा लिसा काकां क्या सा धका प्रशंसा याइ, खायुगु साः, उकियात तये हिं धका लिसा लिसा काकां क्या सा धका प्रशंसा याइ, पाउँगु ···, पालुगु ···, चाकुगु ···, चिन्वगु ···, न्यालुगु साः, उकियात तये हिं धका लिसा लिसा काकां क्या सा धका प्रशंसा याइ' धयागु खँ सिइका कायेफइ मखु । *(अर्थात् उम्ह भुतु सुवानं थः मालिकयागु स्वाद व रुचियात मसिइकूसे विभिन्न स्वादयागु क्वाः घासा ज्वोडे याइगु जुया च्वन ।)*

"भिक्षुपिं ! थुजाम्ह मूर्ख ध्वाढःम्ह भुतु सुवालं न वसः बक्सिस काये खनी, न तलब काये खनी न इनाम हे काये खनिगु खः । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा उम्ह थुलि मूर्ख ध्वाढःम्ह खः कि वं थःम्ह जोडे यानागु भोजन सम्बन्धय् थः मालिकयागु स्वाद व रुचि मस्यू ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थन गुलिं मूर्ख ध्वाढःम्ह भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी जुया व विहार याना च्वं च्वनी, परन्तु वयागु चित्त समाहित जूगु दइ मखु, उपक्लेश क्षीण जूगु दइ मखु । वेदनाय् ··· । चित्तय् ···। धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी, परन्तु वयागु चित्त समाहित जूगु दइ मखु, उपक्लेश क्षीण जूगु दइ मखु । वं थुजागु खँयात थुइके फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! उम्ह मूर्ख ध्वाढःम्ह भिक्षु थःगु जीवनय् *(=दृष्ट धर्मय्)* सुखपूर्वक विहार याना च्वं च्वने खनि मखु, स्मृतिमान व संप्रज्ञ नं जुइ फइ मखु । व छु कारण ? छाय्कि, उम्ह भिक्षु थुलि मूर्ख व ध्वाःढ कि वं थःगु चित्तयागु खँ थुइका काये फइ मखु ।"

(ख)

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं बुद्धिमानीम्ह, चलाखम्ह भुतु सुवालं जुजुयात अथवा राजमन्त्रीयात विभिन्न प्रकारयागु क्वा घासा जोडे याना न्ह्यः च्याके यंकी – खायुगु, पाउंगु, पालुगु, चाकुगु, चिन्वगु, न्यालुगु नं ।"

"भिक्षुपिं ! उम्ह बुद्धिमानीम्ह चलाखम्ह भुतु सुवालं, 'थौं जोडे याना तयार यानागु क्वा घासा साः, उकियात हानं तये हिं धका लिसा काकं क्या सा धका प्रशंसा याइ, खायुगु ···, पाउँगु ···, पालुगु ···, चाकुगु ···, चिन्वगु ···, न्यालुगु ···, क्या सा धका प्रशंसा याइ' धका सिइका काइ। *(अर्थात् उम्ह भुतु सुवालं थः मालिकयागु स्वाद व रुचियात सिइका जक विभिन्न स्वादयागु क्वा घासा जोडे याइगु जुया च्वन।)*

"भिक्षुपिं ! थुजाम्ह बुद्धिमानीम्ह चलाखम्ह भुतु सुवालं वसः बक्सिस काये खनी, तलब *(अप्वः)* काये खनी, इनाम नं काये खनी। व छु कारण ? छाय्धाःसा उम्ह थुलि बुद्धिमानी चलाख खःकि वं थःम्हं जोडे यानागु भोजन सम्बन्धय् थः मालिकयागु स्वाद व रुचि स्यू।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थन गुलिं बुद्धिमानीम्ह चलाखम्ह भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी, वयागु चित्त समाहित जुइ, उपक्लेश क्षीण जुया वनी। वेदना ···। चित्त ···। धर्म ···। वं थुजागु खँयात थुइके फइ।"

"भिक्षुपिं ! उम्ह बुद्धिमानी चलाखम्ह भिक्षुं थःगु जीवनय् सुखपूर्वक विहार याना च्वं च्वने खनी, स्मृतिमान व संप्रज्ञ नं जुइ फइ। व छु कारणं ? छाय्कि, उम्ह भिक्षु थुलि बुद्धिमानी व चलाख कि व थःगु चित्तयागु खँ थुइका काये फु।"

९. गिलान-सुत्त

१०. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् वैशाली वेलुवगामय् विहार याना च्वना बिज्यात। अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिपिं वैशालीया छचालं पासापिं, म्हस्यूपिं, मिले जूपिनिथाय् वर्षावास च्वं हुँ। जि थन हे बेलुवग्रामय् वर्षावास याये। 'हवस्, भन्ते !' धया इपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिया वैशालीया छचालं पासापिं, म्हस्यूपिं, मिले जूपिनिथाय् वर्षावास च्वं वन। भगवान् जुलसा अन हे वेलुवग्रामय् वर्षावास च्वना बिज्यात।

अनंलि भगवान् वर्षावास च्वना बिज्यायेवं वसपोलयात तःसकं ल्वय् जुल। तःसकं मरणान्तक वेदना जुल। उकियात भगवानं स्मृति सम्प्रजन्य तया स्याः मचायेकूसे अधिवास *(सह)* याना बिज्यात। उगु समयय् भगवानयात थथे जुल – 'जिगु नितिं जि उपस्थाकयात मधासे, भिक्षुसङ्घयात अवलोकन मयासे परिनिर्वाण जुयेगु प्रतिरूप *(उचित)* मजू। जिं थुगु आबाध *(रोग)* यात हट्टे याना जीवन संस्कारयात दृढतापूर्वक धारण याना छाय् विहार मयाये।' अनंलि भगवानं उगु आबाघ *(ब्याधि)* यात वीर्य *(=मनोबलं)* चीका जीवन संस्कारयात क्वातुक धारण याना विहार याना बिज्यात। अनंलि भगवानया थुगु ल्वय् क्वलाना मदया वन।

भगवान् रोगं दना, रोगं नकतिनि नकतिनि मुक्त जूम्ह जया विहारं पिहाँ बिज्याना विहारया किचलय् लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात। अनंलि आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जिं भगवानयात म्ह फुगु खना। भन्ते ! जिं भगवानयात याउँगु खना। भन्ते ! जिं म्हय् ज्यू हे मदुगु खः। जिं दिशा हे म्हसीके मफुगु खः। भगवान् म्हमफुसेलिं

जित धर्म नं लोमंथें जुल। भन्ते ! भगवानं भिक्षुसङ्घयात छुं आज्ञा मजूसे परिनिर्वाण जुया बिज्याइ मखु धयागु विचार वगुलिं भचा जक जूसां जिगु मन च्वंगु खः।"

"आनन्द ! भिक्षुसङ्घं जिके छु आशा याना च्वन ? आनन्द ! जिं भिक्षुपिंत दुनें नं पिनें नं छुं मल्यंकूसे धर्मदेशना याये धुन। आनन्द ! तथागतयागु धर्मय् छुं आचार्यमुष्टि *(=रहस्य)* मदु। आनन्द ! गुलिसित थथे जुइ फु, जिं भिक्षुसङ्घयात कःघाना च्वना अथवा भिक्षुसङ्घ जिगु हे उद्देशिक खः। आनन्द ! अथे खःसा जक अवश्य नं भिक्षुसङ्घयात छुं कना थके माःगु खः। आनन्द ! तथागतयात थथे जुइ मखु – जिं भिक्षुसङ्घयात कःघाना च्वना अथवा भिक्षुसङ्घ जिगु हे उद्देशिक खः। आनन्द ! तथागतं भिक्षुसङ्घया निर्तिं छुं कनाथके मानिगु दनीला ? आनन्द ! जि जीर्ण, वृद्ध *(बुढा)*, महल्लक, अध्वगत, वयःप्राप्त जुइ धुंकल। जि चेदँ फुइन। आनन्द ! गथे जीर्ण *(भ्वाथःगु)* गाडी चिनाचाना चले जुइगु खः, आनन्द ! अथे हे तथागतयागु शरीर नं बल्ल बल्लं चले जुया च्वन।"

"आनन्द ! गुबले तथागत फुक्व निमित्तयात मनय् मतसे गुलिं गुलिं वेदना निरुद्ध जुइवं निमित्त रहित चित्तयागु समाधि *(एकाग्रता)* प्राप्त याना विहार याइ, उगु समयय् ··· तथागतया शरीर तःसकं याउँइगु खः। आनन्द ! उकिं अत्तदीप *(थःगु हे थःगु द्वीप)* जुया विहार या, थःगु हे शरण का, मेपिनिगु शरण मखु। धर्मद्वीप *(धम्मद्वीप)* धर्म शरण जुया विहार या, मेपिनिगु शरण मखु।"

"आनन्द ! गुकथं भिक्षु थःगु हे द्वीप जुया विहार यायेगु ? गुकथं थःगु हे शरण जुया च्वनेगु, गुकथं मेपिनिगु शरण मकायेगु खः ? गुकथं धर्मद्वीप जुया च्वनेगु ? गुकथं धर्मशरण जुया विहार यायेगु गुकथं मेपिनिगु शरण मकायेगु ? आनन्द ! थन भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी ··· वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया चित्त मलयात छ्वय्के *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिमान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वनेगु। आनन्द ! थुकथं भिक्षु थःगु हे द्वीप जुया विहार याइ, थःगु हे शरणय् च्वनी, मेपिनिगु शरण मकाइगु खः। धर्मद्वीप जुया, धर्मया शरण जुया विहार याइ, मेपिनिगु शरण मकाइगु खः। आनन्द ! गुपिंसं थन जि मदये धुंका थःगु द्वीप जुया विहार याइ, थःगु हे शरण जुया च्वनी, मेपिनिगु शरण काइ मखु, धर्मद्वीप जुया च्वनी, धर्म शरण जुया विहार याइ, मेपिनिगु शरण काइ मखु। आनन्द ! इपिं भिक्षुपिं अग्रपिं जुइ, शिक्षाकामीपिं जुइ।"

१०. भिक्खुनुपस्सय-सुत्त

११. श्रावस्ती ··· जेतवन ···। अनंलि, आयुष्मान् आनन्द पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना छगू भिक्खुणी आवास दु अन बिज्यात। बिज्याना लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात। अनंलि छथ्वः भिक्षुणीत गन आयुष्मान् आनन्द दु अन वल, वया अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत।

छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुणीपिंसं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – "भन्ते ! आनन्द ! थन छथ्वः भिक्षुणीपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् सुप्रतिष्ठित चित्त दुपिं जुया न्हापा स्वया आः अप्वः *(आपालं आपा.)* विशेषतायात प्राप्त याना च्वन।

क्येंहे मयजुपिं ! थथे हे खः। क्येहें मयजुपिं ! थथे हे खः। गुम्ह भिक्षु वा भिक्षुणीयागु चित्त प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् सुप्रतिष्ठित जुइ धुंकी, वया पाखे थ्व हे आशा कायेफु कि वं आपालं आपाः विशेषतायात प्राप्त याना काइ।

अनंलि आयुष्मान् आनन्दं उपिं भिक्षुणीपिंत धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना आसनं दना लिहाँ बिज्यात।

अनंलि, आयुष्मान् आनन्द भिक्षाटन याना श्रावस्तीं लिहाँ वया भोजन धुंका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात। बिज्याना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना, आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जि पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गन छगू भिक्षुणी आवास दु अन वना। ...[१३]। भन्ते ! अनंलि, जिं उपिं भिक्षुणीपिंत धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, सम्प्रतिष्ठित, समुत्तेजित तथा सम्प्रहर्षित याना आसनं दना लिहाँ वया।"

"आनन्द ! थथे हे खः, आनन्द ! थथे हे खः। गुम्ह भिक्षु वा भिक्षुणीयागु चित्त प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् सुप्रतिष्ठित जुइ धुंकी, वयापाखे थ्व हे आशा कायेफु कि वं *(न्हापा स्वया आः)* आपालं आपाः विशेषतायात प्राप्त याना काइ। छु छु प्यंगूलि ? आनन्द ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ... विहार याना च्वं च्वनी। थुगु प्रकारं विहार याना च्वं च्वं कायय् छगू आलम्बन दया वइ। कायय् क्लेश उत्पन्न जुया वइ। चित्त लीन *(=सुस्त)* जुया वइ। अले पिने उखें उखें ब्वाँय् वनी। आनन्द ! *(थथे जुल धाःसा)* उबले, भिक्षुं छुं श्रद्धोत्पादक आधार लिधंसा कया चित्तयात लगे यायेमाः। थथे यायेवं वयात प्रमोद जुइ। प्रमुदित जूम्हसिके प्रीति दइ। प्रीतियुक्त जुइवं म्ह प्रश्रब्ध जुइ। शरीर प्रश्रब्ध जुइवं सुख जुइ। सुख जुइवं चित्त समाहित जुइ। वं थथे चिन्तन याइ, – गुगु उद्देश्यया नितिं जिमिसं चित्तयात लगे यानागु खः व सिद्ध *(सफल)* जुल। आः जिं थनं थःगु चित्तयात हटे याना छ्वये। वं थःगु चित्तयात हटे याना छ्वइ। क्लेशया बारे वितर्क वा विचार याइ मखु। वितर्क व विचारं रहित जुया, थःके दुनें दुनें स्मृतिमान जुया सुखपूर्वक विहार याना च्वं च्वना धका सिइका काइ।

वेदना ...। चित्त ...। धर्म ...।

आनन्द ! थुगु प्रकारं, प्रणिधानं *(=चित्त लगे याना)* भावना जुइ।

आनन्द ! अप्रणिधानं भावना गुकथं जुइ ? आनन्द ! थन भिक्षु पिने गनं नं चित्तयात प्रणिधान मयासे सिइका काइ, 'जिगु चित्त पिने गनं नं प्रणिहित मजू। न्ह्योने लिउने गनं नं तःक्यना *(बन्धनय् लाना)* च्वंगु मदु, विमुक्त व अप्रणिहित जूगु जुल धका सिइका काइ। अनंलि कायय् कायानुपश्यी जुया ... विहार याना च्वं च्वनागु जुल धका सिइका काइ। वेदना ...। चित्त ...। धर्म ...। आनन्द ! थुकथं अप्रणिधानं भावना जुइगु खः।'

"आनन्द ! प्रणिधान व अप्रणिधानं गुकथं भावना जुइगु धयागु खँ जिं *(छिमित)* कने धुन। शुभेच्छु व अनुकम्पक बुद्धं थः श्रावकपिनि नितिं छु याये माःगु खः व जिं अनुकम्पा तया याना बिये धुन। आनन्द ! थन वृक्षमूल दु, थन शून्यगृह दु, ध्यान या, प्रमाद जुइ मते, ताकि लिपा नुगः मछिंका च्वने म्वालेमा। छिमि नितिं थ्व हे जिगु शिक्षा खः।"

१२. भगवानं थुलि आज्ञा जुया बिज्यात। लय्ताःम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन व अनुमोदन यात।

अम्बपाली-वर्ग क्वचाल।

---

१३ च्वय्या खँ थन दोहरे यायेगु।

नालन्द-वर्ग

११. महापुरिस-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· जेतवन । अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुना बिज्यात । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् सारिपुत्रं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'महापुरुष', 'महापुरुष' धका धाइ । भन्ते ! सुं महापुरुष गुकथं जुइ ?

"सारिपुत्र ! चित्तया विमुक्ति जुइवं सुं महापुरुष जुइ धका जिं धया । चित्तया विमुक्ति मजुइकं सुं महापुरुष जुइ मखु धका जिं धया ।"

"सारिपुत्र ! सुं विमुक्त चित्त दुम्ह गुकथं जुइ ? सारिपुत्र ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमल *(आस्रव)* यात छ्वय्के *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् *(न्यागू उपादानस्कन्धय्)* लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी । थुगु प्रकारं विहार यायां वयागु चित्त रागरहित जुया वनी, अले उपादान रहित जुया आस्रवं विमुक्त जुया वनी । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । थुगु प्रकारं विहार यायां वयागु चित्त रागरहित जुया वनी, अले उपादान रहित जुया आस्रवं विमुक्त जुया वनी ।"

"सारिपुत्र ! थुकथं, सुं विमुक्त चित्त दुम्ह जुइगु खः ।"

"सारिपुत्र ! चित्तया विमुक्त जुइवं सुं महापुरुष जुइ धका जिं धया । चित्तया विमुक्त मजुइकं सुं महापुरुष जुइ मखु ।"

१२. नालन्द-सुत्त

१४. छगू समयय् भगवान् नालन्दाया पावारिक आम्रवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानप्रति जि तःसकं प्रसन्न जुयागु दु – सम्बोधियागु खँय् भगवानथें उत्तरोत्तर ज्ञान दुम्ह श्रमण ब्राह्मण *(न्हापा)* न दुगु खः, न *(लिपा)* दइ, न आः हे सुं दु[१४] ।

"सारिपुत्र ! छं थ्व खँ तःसकं निर्भीक व उदार जुया सिंहनाद यात – "भन्ते ! जिं भगवानप्रति तःसकं प्रसन्न जुया दु – सम्बोधियागु खँय् भगवानथें उत्तरोत्तर ज्ञान दुम्ह श्रमण ब्राह्मण *(न्हापा)* न दुगु खः, न *(लिपा)* दइ न आः हे सुं दु । सारिपुत्र ! छु न्हापा जुया बिज्याये धुंकूपिं सकल अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवानपिनि थुजागु शील, ··· थुजागु स्वभाव ··· थुकथं च्वना बिज्यागु ··· थुकथं विमुक्त जुया बिज्यापिं खः धका छंगु चित्तं वसपोलपिनिगु चित्तयात सिइकागु दुला ?"

---

१४ तुलना याना दिसँ दी.नि.पृ. १९६ लिसे ।

"मदु, भन्ते !"

"सारिपुत्र ! अथे जूसा छु अनागत कालय् जुया बिज्याइपिं अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवानपिनिगु थुजागु शील ··· थुजागु स्वभाव ··· थुकथं च्वना बिज्याइगु ··· थुकथं विमुक्त जुया बिज्याइपिं खः धका छंगु चित्तं वसपोलपिनि चित्तयात सिइकागु दुला ?"

"मदु, भन्ते !"

"सारिपुत्र ! अथे जूसा छु आः जुया च्वनाम्ह अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवानयागु थुजागु शील ··· थुजागु स्वभाव ··· थुकथं च्वंम्ह ··· थुकथं विमुक्त जूम्ह खः धका छंगु चित्तं जिगु *(वसपोल भगवानयागु)* चित्तयात सिइकागु दुला ?"

"मदु, भन्ते !"

"सारिपुत्र ! अतीत-अनागत-प्रत्युत्पन्न *(भूत, भविष्य व वर्तमानया)* बुद्धपिनिगु बारे सिइकेगु चित्तपरिच्छेदज्ञान छंके मदुसा गुकथं छं थुकथं निर्भीक जुया थुगु वचन छं ल्हाये फुगु ?"

"भन्ते ! जिके अतीत-अनागत-प्रत्युत्पन्न बुद्धपिनिगु बारे सिइकेगु चित्तपरिच्छेदज्ञान मदुसां जिके धर्मन्वययागु ज्ञान दु । गथे जुजुयागु प्रत्यन्त नगरय् बःलागु पःखालं चाहूइका तःगु नगरय् दुहाँ वनेगु छगू जक ध्वाखा दना च्वनी । अन ध्वाखाय् च्वनिम्ह द्वारपाल पण्डित, व्यक्त व मेधावीम्ह जुया च्वनी । वं म्हस्यूपिंत जक दुने वने बिइ, मेपिंत *(म्हमस्यूपिंत)* दुने वने बिइ मखु । वं नगरया छचालं वना पःखाः *(विचाः याना)* स्वइ । गनं नं पःखा ह्वः खना तःगु अथवा दुना च्वंगु खनी मखु । वं अन भौचा *(छम्ह)* दुहाँ वने ज्यूगु ह्वः तक नं दया च्वंगु खनी मखु । अनंलि वयात थथे जुइ – 'गुपिं थुगु नगरय् दुने वनीपिं खः अथवा पिहाँ वइपिं खः इपिं फुक्क थ्व हे ध्वाखां दुहाँ वंपिं व पिहाँ वपिं खः ।' भन्ते ! अथे हे जिं धर्मन्वय ज्ञानं सिइकागु दु । भन्ते ! अतीत समययापिं अरहत् सम्यक्सम्बुद्धपिं सकसिनं पञ्चनीवरणयात तोता चित्तयागु उपक्लेशयात प्रज्ञाद्वारा छ्वासुका प्यंगू सतिपट्ठानय् बांलाक चित्त तया सप्तबोध्यङ्गयात गथे खः अथे यथाभूतं भाविता याना अनुत्तरगु सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्यात । भन्ते ! अथे हे अनागतय् जुया बिज्याइपिं अरहत् सम्यक्सम्बुद्धपिंसं नं पञ्चनीवरणयात तोता चित्तयागु उपक्लेशयात प्रज्ञाद्वारा छ्वासुका प्यंगू सतिपट्ठानय् बांलाक चित्त तया सप्तबोध्यङ्गयात गथे खः अथे यथाभूतं भाविता याना अनुत्तरगु सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्याइ । भन्ते ! *(छलपोल)* भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धं नं आः पञ्चनीवरणयात तोता चित्तयागु उपक्लेशयात प्रज्ञाद्वारा छ्वासुका प्यंगू सतिपट्ठानय् बांलाक चित्त तया सप्तबोध्यङ्गयात गथे खः अथे यथाभूतं भाविता याना अनुत्तरगु सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्यागु खः ।

"साधु ! साधु ! ! सारिपुत्र ! अथेजूसा छं थ्व धर्मदेशना भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिकापिंत बार बार ब्यु । सारिपुत्र ! गुपिं मोघपुरुषपिनिगु मनय् तथागतप्रति शंका व विमति दुगु खः व फुक्क थुगु धर्मदेशना न्यनेवं मदया वनी ।"

१३. चुन्द-सुत्त

१५. छगू समयय्, भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् आयुष्मान् सारिपुत्र मगधय् नालग्रामय् तच्वतं विरामी जुया बिज्यागु खः । चुन्द श्रामणेर आयुष्मान् सारिपुत्रयागु सेवा याना बिज्याना च्वंगु खः ।

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र व: हे रोगं परिनिर्वाण जुया बिज्यात।

अनंलि, श्रामणेर चुन्द, आयुष्मान् सारिपुत्रयागु पात्र व चीवर ज्वना गन श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया जेतवन आराम दु अन आयुष्मान् आनन्दयाथाय् थ्यंक: बिज्यात, बिज्याना आयुष्मान् आनन्दयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत।

छखे लिक्क फेतुना श्रामणेर चुन्दं आयुष्मान् आनन्दयात थथे कना बिज्यात – "भन्ते ! आयुष्मान् सारिपुत्र परिनिवार्ण जुया बिज्यात, थ्व वसपोलया पात्रचीवर ख:।

आवुसो चुन्द ! थ्व खवर भगवानयात थ्यंका बिइमा:। गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वने नु, वना भगवानयात थ्व खँ बिन्ति या:वने।

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया, श्रामणेर चुन्दं आयुष्मान् आनन्दयात लिस: बिल।

अनंलि, श्रामणेर चुन्द व आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात, बिज्याना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना, आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! श्रामणेर चुन्दं धया बिज्यात, 'आयुष्मान् सारिपुत्र परिनिर्वाण जुया बिज्यात, थ्व वसपोलया पात्रचीवर ख:।' भन्ते ! आयुष्मान् सारिपुत्रया परिनिर्वाण जूगु खबर न्यना जित विकलता जुल, दिशा नं जित खने मदया वल, धर्म नं थुइके मफया वल।"

"आनन्द ! छु सारिपुत्रं शीलस्कन्धया नितिं परिनिर्वाण प्राप्त या:गु लाकि समाधिस्कन्धया लागी अथवा प्रज्ञास्कन्धया नितिं, अथवा विमुक्तिस्कन्धया नितिं अथवा विमुक्ति-ज्ञान-दर्शन-स्कन्धया नितिं परिनिर्वाण प्राप्त या:गु ख: ?"

"भन्ते ! आयुष्मान् सारिपुत्रं न शीलस्कन्धया नितिं परिनिर्वाण प्राप्त याना बिज्यागु ख:, न समाधिस्कन्धया नितिं, न प्रज्ञास्कन्धया नितिं ख:, न विमुक्तिस्कन्धया नितिं ख: न त विमुक्ति-ज्ञान-दर्शन-स्कन्धया नितिं हे परिनिर्वाण प्राप्त याना बिज्यागु ख:। भन्ते ! परन्तु, वसपोल आयुष्मान् सारिपुत्र अववादक जुया बिज्या:, उत्तीर्ण जुया बिज्या:, विज्ञायक जुया बिज्या:, सन्दर्शक जुया बिज्या:, धर्मदेशना याना बिज्यायेगुली निरालसी तथा सब्रह्मचारीपिनि संग्रहकर्ता जुया बिज्या:। जिमिसं वसपोल आयुष्मान् सारिपुत्रयागु धर्मओज, धर्मभोग अले धर्मानुग्रहयात अनुस्मरण याना च्वना।

"आनन्द ! जिं छंत न्हापा हे धयागु मखुला – फुक्व य:पि मनापपिं नाप बाया वने मानी, तोता वनेमानी, न्त्याबलें गुबले नाप च्वने दइ 'गुलि नं जन्म जुल, भूत संस्कारादि दु इपिं फुक्क परलोक धर्म *(नाश जुया वनिगु स्वभाव दुगु)* ख:। व नाश जुया मवनेमा धयागु संभव मदु।'

आनन्द ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* न्त्याक्व हे त:मा जूसा नं सिमायागु सार सम्भे जुया च्वंगु दकसिवे त:धंगु स्कन्ध नं *(छन्हु)* ढले जुइ, आनन्द ! अथे हे तुं, महान भिक्षुसङ्घ दया नं सार सम्भे जुया च्वंम्ह सारिपुत्रयागु नं परिनिर्वाण जुल। आनन्द ! गुलि नं जन्म जुल, भूत संस्कारादि दु इपिं फुक्व परलोक धर्म ख:। व नाश जुया मवनी धयागु संभव मदु। आनन्द ! उकिं हे, अत्तदीप *(थ: हे थ:गु द्वीप)* जुया विहार या, थ:गु हे शरण का, मेपिनिगु शरण मखु। धर्मद्वीप धर्म शरण जुया विहार या, मेपिनिगु शरण मखु।

"आनन्द ! गुकथं भिक्षु थ:गु हे शरण जुया च्वनेगु ? गुकथं मेपिनिगु शरण मकायेगु ख: ? गुकथं धर्मद्वीप जुया च्वनेगु ? गुकथं धर्मशरण जुया विहार यायेगु ? गुकथं मेपिनिगु शरण मकायेगु ? आनन्द ! थन भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी ··· वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी

जुया चित्तमलयात छ्वय्के *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिमान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनेगु । आनन्द ! थुकथं भिक्षु थ:गु हे द्वीप जुया विहार याइ, थ:गु हे शरणय् च्वनी, मेपिनिगु शरण मकाइगु ख: । धर्मद्वीप जुया, धर्मया शरण जुया विहार याइ, मेपिनिगु शरण मकाइगु ख: ।"

"आनन्द ! गुपिंसं थन जि मदये धुंका थ:गु द्वीप जुया विहार याइ, थ:गु हे शरण जुया च्वनी, मेपिनिगु शरण काइ मखु, धर्मद्वीप जुया च्वनी, धर्म शरण जुया च्वनी, धर्म शरण जुया विहार याइ, मेपिनिगु शरण काइ मखु । आनन्द ! इपिं भिक्षुपिं अग्रपिं जुइ, शिक्षाकामीपिं जुइ ।"

१४. उक्कचेल-सुत्त

१६. ··· छगू समयय्, नकतिनि हे जक सारिपुत्र व मौद्गल्यायनपिनिगु परिनिर्वाण जुइ धुंका भगवान् वज्जीपिनिगु उक्काचेल धयागु गंगा नदी खुसी सिथय् विशाल *(महत्)* भिक्षुसङ्घ ब्वना विहार याना च्वना बिज्यात । उगु इलय् भिक्षुसङ्घ छचालं तया भगवान् खुल्ला चकंगु थ्यलय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, हास: मदयक तूष्णीभाव तया बिज्याना च्वंपिं भिक्षुसङ्घयात स्वया बिज्याना भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिं परिनिर्वाण जूसेंलि थुगु परिषद् शुन्यथें च्वन । भिक्षुपिं ! न्हापा गुगु दिशाय् सारिपुत्र मौद्गल्यायनपिं च्वना च्वंगु दु उगु दिशा शून्य मजू हानं जिं स्वये नं म्वा: । भिक्षुपिं ! गुलि नं अतीतयापिं अरहन्त सम्यक्सम्बुद्धपिं ख:, वसपोलपिनि नं जिमि सारिपुत्र व मौद्गल्यायनथें जापिं युगल अग्रश्रावकपिं ख: । भिक्षुपिं ! गुलि नं भविष्ययापिं अरहन्त सम्यक्सम्बुद्धपिं ख:, वसपोलपिनि नं जिमि सारिपुत्र व मौद्गल्यायनथें जापिं युगल अग्रश्रावकपिं दइ । भिक्षुपिं ! आश्चर्य श्रावकपिं ! अद्भुत श्रावकपिं ! गुपिं शास्तायागु अर्ति न्यना बुद्धशासन पालन याइ, गुपिं प्यंगू परिषद्या प्रिय मनाप तथा गौरवनीय जुइ । भिक्षुपिं ! आश्चर्य तथागत ! भिक्षुपिं ! अद्भुत तथागत !! थुजापिं युगल अग्रश्रावकपिं परिनिर्वाण जुया वन नं तथागतयात शोक सन्ताप मदु । भिक्षुपिं ! न्ह्याबलें गुबलें नाप च्वने दइ । गुलि नं जन्म जुल, भूत संस्कारादि दु इपिं फुक्क परलोक धर्म *(नाश जुया वनिगु स्वभाव दुगु)* ख: । व नाश जुया मवनेमा धयागु सम्भव मदु ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सारवान तमागु सिमा जुइक जुइकं नं महान शाखा *(कचा)* त तोधुला वनिगु ख:, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, महान भिक्षुसङ्घ दयक दयकं सारवान सारिपुत्र व मौद्गल्यायनपिं परिनिर्वाण जुया वन । भिक्षुपिं ! न्ह्याबलें गुबले नापं च्वने दइ ! गुलि नं जन्म जुल, भूत संस्कारादि दु इपिं फुक्क परलोक धर्म ख: । व नाश जुया मवनेमा धयागु संभव मदु ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे अत्तद्वीप जुया विहार या, थ:गु हे शरण का, मेपिनिगु शरण मखु । धर्मद्वीप धर्म शरण जुया विहार या, मेपिनिगु शरण मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु थ:गु हे शरण जुया च्वनेगु गुकथं मेपिनिगु शरण मकायेगु ख: ? गुकथं धर्मद्वीप जुया च्वनेगु गुकथं धर्मशरण जुया विहार यायेगु गुकथं मेपिनिगु शरण मकायेगु ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी ··· वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया चित्तमलयात छ्वय्के *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिमान व विभिन्न प्रकारं बांलाक

स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु थ:गु हे द्वीप जुया विहार याइ, थ:गु हे शरणय् च्वनी, मेपिनिगु शरण मकाइगु ख: । धर्मद्वीप जुया, धर्मया शरण जुया विहार याइ, मेपिनिगु शरण मकाइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिंसं थन जि मदये धुंका थ:गु द्वीप जुया विहार याइ, थ:गु हे शरण जुया च्वनी, मेपिनिगु शरण काइ मखु, धर्मद्वीप जुया च्वनी, धर्म शरण जुया विहार याइ, मेपिनिगु शरण काइ मखु । भिक्षुपिं ! इपिं भिक्षुपिं अग्रपिं जुइ, शिक्षाकामीपिं जुइ ।"

१५. बाहिय-सुत्त

१७. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् बाहिय गन भगवान् बिज्याना च्वंगु अन वन, वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतुना, आयुष्मान् बाहियं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेपं धर्मयागु उपदेश याना बिज्यातसा बेश जुइ, गुगु न्यना जि याकचा अप्रमत्त जुया संयमपूर्वक विहार याये फयेमा ।"

"बाहिय ! अथे जूसा, छं कुशल धर्मयागु आदियात शुद्ध या ।"

कुशल धर्मयागु आदि धयागु छु ख: ? विशुद्ध शील वा सीधा *(ऋजु)* दृष्टि ?

"बाहिय ! गुबले छंगु शील विशुद्ध जुइ, दृष्टि सिधा जुइ उबले छं शीलयागु आधारय् शीलय् प्रतिष्ठित जुया प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याये दइ । छु छु प्यंगू ?"

··· कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् ··· । चित्तय् ··· । धर्मय् ··· । बाहिय ! गुबले छं शीलय् प्रतिष्ठित जुया थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याइ उबले चान्हे वा न्हिनय् कुशल धर्मय् वृद्धि हे जुइ, हानि जुइ मखु ।

अनंलि, आयुष्मान् बाहियं भगवानं आज्ञा जूगु वचनयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना अभिवादन व प्रदक्षिणा याना वन ।

अनंलि, आयुष्मान् बाहियं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काल । आयुष्मान् बाहिय अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

१६. उत्तिय-सुत्त

१८. श्रावस्ती ··· । अनंलि, गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन ··· छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् उत्तियं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जित संक्षेप धर्मयागु उपदेश ··· *(पूर्ववत्)*

"उत्तिय ! अथे जूसा, छं कुशल धर्मयागु आदियात शुद्ध या ।"

कुशल धर्मयागु आदि धयागु छु खः ? विशुद्ध शील वा सीधा दृष्टि ?

"उत्तिय ! गुबले छंगु शील विशुद्ध जुइ, दृष्टि सिधा जुइ उबले छं शीलयागु आधारय् शीलय् प्रतिष्ठित जुया प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याये दइ। छु छु प्यंगू ?"

··· कायय् कायानुपश्यी ···। वेदनाय् ···। चित्तय् ···। धर्मय् ···। उत्तिय ! गुबले छं शीलय् प्रतिष्ठित जुया थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याइ, उबले उत्तिय ! थुगु प्रकारं भावना यायेवं छ मृत्युयागु वशं पार पुला वनी।

अनंलि, आयुष्मान् उत्तियं भगवानं आज्ञा जूगु वचनयात अभिनन्दन व अनुमोदन याना आसनं दना अभिवादन व प्रदक्षिणा याना वन।

अनंलि, आयुष्मान् उत्तियं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काल। आयुष्मान् उत्तिय अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात।

१७. अरिय-सुत्त

१९. "भिक्षुपिं ! प्यंगू आर्य मुक्तिपद स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं दुःख बांलाक क्षय जुया वनी। छु छु प्यंगू ?"

कायय् कायानुपश्यी ···। वेदना ···। चित्त ···। धर्म ···। भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू आर्य मुक्तिपद स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं दुःख बांलाक क्षय जुया वनी।

१८. ब्रह्म-सुत्त

२०. छगू समयय्, बुद्धत्व प्राप्त याना कया बिज्यायेसाथं, भगवान् उरुबेलाय् नेरञ्जरा नदी खुसी सिथय् अजपाल निग्रोध सिमा क्वय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, एकान्तय् ध्यान याना बिज्याना च्वंबले भगवानयागु चित्तय् थुजागु वितर्क लुया वल – छपुं छपु जक लँपु दु – सत्त्वपिनि विशुद्धिया नितिं, शोक परिदेवयात पुला वनेया नितिं वा बांलाक अतिक्रमण यायेया नितिं दुःख, दौर्मनस्य अस्तंगम याना मयद्का छ्वयेया नितिं आर्यमार्ग *(=न्याय=ञाय)*[१५] यात अभिगम यायेया नितिं तथा निर्वाण साक्षात्कार यायेया नितिं – *(व खः)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थान।

छु छु प्यंगू ? भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमलयात छ्वयके फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना विहार याना च्वनी। वेदनाय् वेदनानुपश्यी ···। चित्तय् चित्तानुपश्यी ···। धर्मय् धर्मानुपश्यी ···। छपुं छपु जक लँपु दु – सत्त्वपिनि विशुद्धिया नितिं, शोक परिदेवयात पुला वनेया नितिं दुःख दौर्मनस्य अस्तंगम याना मदयका छ्वयेया नितिं आर्यमार्गयात अधिगम यायेया नितिं – *(व खः)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थान।

---

१५ ञाय अथवा न्याय शब्दया विवेचनाया नितिं स्वया दिसँ बु.ब्र.–३. पृ. ५७ या पादटिपणी।

अनंलि, सहम्पत्ति ब्रह्मां थःगु चित्तं भगवानयागु चित्तया खँ सिइका गथे बलाम्ह मनुखं कयक्कूकुगु ब्वह चकंकेथें अथवा चकंगु ब्वह कयक्कूकेथें याना ब्रह्मलोकय् अन्तर्धान जुया भगवानयागु न्ह्योने प्रकट जूवल ।

अनंलि, सहम्पत्ति ब्रह्मां भगवानपाखे ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति याना थथे धाल – "भन्ते ! थथे हे खः, भन्ते ! थथे हे खः । छपुं छपु जक लँपु दु – सत्त्वपिनि विशुद्धिया नितिं ··· *(व खः)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थान ।

छु छु प्यंगू ?

कायय् ··· । वेदनाय् ··· । चित्तय् ··· । धर्मय् ··· । छपुं छपु जक लँपु दु – सत्त्वपिनि विशुद्धिया नितिं ··· *(व खः)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थान ।

२१. सहम्पत्ति ब्रह्मां थुलि धाल । थुलि धया हानं सहम्पत्ति ब्रह्मां थथे नं धाल –

"एकायनं जातिखयन्तदस्सी, मग्गं पजानाति हितानुकम्पी ।
एतेन मग्गेन तरिंसु पुब्बे, तरिस्सन्ति ये च तरन्ति ओघं"ति ॥

"हित याये योपिंसं, जन्मयागु क्षय खंपिंसं
थ्व हे छपुयां छपु लँपु कनीगु खः ।
थ्व हे लँपुं न्हापायापिं *(बुद्धपिं)* तरे जुइ धुंकल,
तरे जुइ तिनि, हानं बाढयात तरे जुया च्वन ।"

१९. सेदक-सुत्त

२२. छगू समयय्, भगवान् सुम्भ *(जनपद)* य् सेदक धयागु सुम्भपिनिगु निगमय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! यक्व न्हापा, छम्ह चटक क्यनिम्ह चटकवाजं पँथय् थहाँ वना थः शिष्यमचा मेदकथालिकायात थथे धाल – मेदकथालिका ! थुगु पँथं गया थहाँ वया जिगु ब्वहलय् च्वने दँ ।

"ज्यू धया ··· मेदकथालिका पँथं गया थहाँ वना उम्ह जादूगरयागु क्वहलय् दन ।"

अनंलि, जादूगरं थः शिष्य मचायात धाल, 'मेदकथालिका ! स्व, छं जित बचे या, अले जिं छन्त बचे याये । थुकथं होशयारी जुया छम्हं मेम्हसित बचे यायां खेल क्यने, ध्येवा कमाये याये, अले कुशलतापूर्वक पँया च्वकां कुहाँ वा ।'

थथे धायेवं, शिष्यमचा मेदकथालिकां जादूगरयात थथे धाल – "आश्चर्य ! थथे जुइ मखु । छपिंसं थःत बचे याना बिज्याहुँ, जिं जित बचे याये । थुकथं भीसं थथःम्हसिनं थःत वचे यायां खेल क्यने, ध्येवा कमाये याये, अले कुशलतापूर्वक पँया च्वकां कुहाँ वये ।"

"थ्व हे अन उचित खः", भगवानं आज्ञा जुया धया बिज्यात गथे उम्ह शिष्यमचा मेदकथालिकां वया थः आचार्ययात धाःगु खः ।

"भिक्षुपिं ! थःगु रक्षा याये धयागु जूसा स्मृतिप्रस्थानयागु अभ्यास या। मेपिनिगु रक्षा याये धयागु जूसा स्मृतिप्रस्थानयागु अभ्यास या। भिक्षुपिं ! थःगु रक्षा याम्हसिनं कतपिंत नं रक्षा याइ, हानं कतपिंत रक्षा याइम्हसिनं थःत नं रक्षा याइ।

"भिक्षुपिं ! गुकथं थःगु रक्षा याइम्हसिनं कतपिंत नं रक्षा याइगु खः ? सेवन यानां, भावना यानां, अभ्यास यानां। भिक्षुपिं ! थुकथं थःगु रक्षा याइम्हसिनं कतपिंत नं रक्षा याइगु खः।

"भिक्षुपिं ! गुकथं कतपिनिगु रक्षा याइम्हसिनं थःत नं रक्षा याइगु खः ? क्षमा-शीलतां, हिंसा रहित जुइवं, मैत्रीं, दयां। भिक्षुपिं ! थुकथं कतपिनिगु रक्षा याइम्हसिनं थःत नं रक्षा याइगु खः। भिक्षुपिं ! थःगु रक्षा याये धयागु जूसा स्मृतिप्रस्थानयागु अभ्यास या। मेपिनिगु रक्षा याये धयागु जूसा स्मृतिप्रस्थानयागु अभ्यास या। भिक्षुपिं ! थःगु रक्षा याम्हसिनं कतपिंत नं रक्षा याइ, हानं कतपिंत रक्षा याइम्हसिनं थःत नं रक्षा याइ।

२०. जनपदकल्याणी-सुत्त

२३. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् सुम्भ *(जनपद)* य् सेदक धयागु सुम्भपिनिगु निगमय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन भगवानं भिक्षुपिंत "भिक्षुपिं !" धका आमन्त्रणा याना बिज्यात। "भदन्त !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल। भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"भिक्षुपिं ! 'जनपदकल्याणी', 'जनपदकल्याणी *(बांलाम्ह वेश्या)* वइगु खवर न्यना मनूतय् भीड यक्व यक्व दइगु जुया च्वन। भिक्षुपिं ! जनपदकल्याणीयागु प्याखँ व म्यें तच्वकं आकर्षक जुया च्वन। भिक्षुपिं ! उकिसन जनपदकल्याणीं प्याखं हुलिबले व म्ये हालिबले ला भीडं भीड हे जुइगु जुया च्वन।'

अनंलि, सुं मनू छम्ह वइ गुम्ह म्वाये मास्ते वःम्ह खः, सीये मास्ते मवःम्ह खः, सुख सीये मास्ते वःम्ह खः, दुःख सीये मास्ते मवःम्ह खः। वयात सुनानं थथे धाइ, हे मनू ! छं थुगु चिकंनं भय् भये बिइक जाःगु बातायात ज्वना जनपदकल्याणी व भीडया बिचं बिचं वनेमाः। छंगु ल्यू ल्यू ल्हाती तलवार ज्वना छम्ह मनू वइ, गन बातां चिकँ छफुति जक जूसां वाइ अन हे छंगु छ्यं चकंक त्वाः ल्हाना छ्वइ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – उम्ह मनुखं थःगु चित्तं चिकँ बाता पाखे ध्यान मतसे पिने गनं छ्वइला ?"

"छ्वइ मखु, भन्ते !"

"भिक्षुपिं ! जिं खँ थुइके बियेया निर्तिं हे जक थुगु उपमा कनागु खः। खँ थथे खः – चिकँ भय्भय् बिइक जागु पात्र धयागुया अभिप्राय खः कायगतास्मृति।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं थुकथं स्यना कायेमाः – जि कायगतास्मृतियागु भावना याये, अभ्यास याये, उकियात थःगु याना काये, उकियात सिद्ध याना काये, अनुष्ठित याना काये, परिचित जुइका काये, उकियात बांलाक आरब्ध याना काये। भिक्षुपिं ! छिमिसं थुकथं हे स्यना कायेमाः।"

नालन्द-वर्ग क्वचाल।

शीलस्थिति-वर्ग

२१. सील-सुत्त

२४. थथे जिं न्यना । छगू समयय्, आयुष्मान् आनन्द व आयुष्मान् भद्र पाटलिपुत्रय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, सन्ध्या इलय् ध्यानं दना आयुष्मान् भद्र गन आयुष्मान् आनन्द च्वना बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात । बिज्याना कुशलक्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् भद्रं आयुष्मान् आनन्दयाके थथे न्यन – "आवुसो ! भगवानं कुशल *(पुण्य)* शील छु अभिप्रायं आज्ञा जुया बिज्यागु खः ?

"साधु, साधु, आवुसो भद्र ! छं उमंगपूर्वक न्यंगु बां हे लात, मनं खना न्यंगु बां हे लात, छंगु महत्वपूर्ण न्ह्यसः नं कल्याणकारक हे जुल । आवुसो भद्र ! छं थ्व न्यनागु मखुला, ··· ?"

"खः, आवुसो !"

"आवुसो भद्र ! भगवानं कुशल *(पुण्य)* शील आज्ञा जुया बिज्यागु प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यायेया निति खः ।"

छु छु प्यंगू ? आवुसो भिक्षु ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया चित्त मलयात छ्वय्के फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना विहार याना च्वं च्वनेगु । वेदनाय् ··· । चित्तय् ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेगु ।"

"आवुसो भद्र ! भगवानं कुशल शील आज्ञा जुया बिज्यागु थ्व हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यायेया निति खः ।"

२२. चिरट्ठिति-सुत्त

२५. *(व हे निदान)* छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् भद्रं आयुष्मान् आनन्दयाके थथे न्यन – "आवुसो आनन्द ! तथागतया परिनिर्वाण जुइ धुंका चिरकाल तक धर्म स्थिर जुया मच्वनिगुया छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ? हानं तथागतया परिनिर्वाण जुइ धुंका चिरंकाल तक धर्म स्थिर जुया च्वनिगुया छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?

"साधु, साधु, आवुसो भद्र ! छं उमंगपूर्वक न्यंगु बां हे लात, मनं खना न्यंगु बां हे लात, छंगु महत्वपूर्ण न्ह्यसः नं कल्याणकारक हे जुल । आवुसो भद्रक ! छं थ्व न्यनागु मखुला ··· ?"

"खः, आवुसो !"

"आवुसो भद्र ! *(भिक्षुपिंसं)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना व बारबार अभ्यास मयात धायेवं तथागतया परिनिर्वाण जुइ धुंका चिरकाल तक थिर मजुइगु खः । आवुसो भद्र ! *(भिक्षुपिंसं)* प्यंगू

स्मृतिप्रस्थानयागु भावना व बारबार अभ्यास याना च्वन धाःसा तथागतया परिनिर्वाणं लिपा तक नं चिरकाल तक धर्म थिर जुया च्वनिगु खः ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· ।

आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना व बार बार अभ्यास मयात धायेवं तथागतया परिनिर्वाण जुइ धुंका चिरकाल तक धर्म थिर मजुइगु खः । आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना व बारबार अभ्यास याना च्वन धाःसा तथागतया परिनिर्वाणं लिपा तक नं चिरकाल तक धर्म थिर जुया च्वनिगु खः ।

२३. परिहान-सुत्त

२६. छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द व आयुष्मान् भद्र पाटलिपुत्रया कुक्कुटारामय् च्वं च्वना बिज्यात । अनंलि, आयुष्मान् भद्र सन्ध्या इलय्या ध्यानं दना गन आयुष्मान् आनन्द च्वना बिज्यागु दु अन बिज्यात । बिज्याना कुशलक्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् भद्रं आयुष्मान् आनन्दयाके थथे न्यन – "आवुसो आनन्द ! सद्धर्मयागु परिहानि जुया वनिगुया छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः । हानं, सद्धर्मयागु परिहानि जुया मवनिगुया छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?"

"साधु, साधु, आवुसो भद्र ! छं उमंगपूर्वक न्यंगू बां हे लात, मनं खना न्यंगु बां हे लात, छंगु महत्वपूर्ण न्ह्यसः नं कल्याणकारक हे जुल । आवुसो भद्र ! छं थ्व न्यनागु मखुला, ··· ?"

"खः, आवुसो !"

"आवुसो भद्र ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास मयायेवं सद्धर्मयागु परिहानि जुइ । आवुसो भद्र ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास यात धाःसा सद्धर्मयागु परिहानि जुइ मखु ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेगु । आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास मयायेवं सद्धर्मयागु परिहानि जुइगु खः । आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास यात धाःसा सद्धर्मयागु परिहानि जुइ मखुगु खः ।

२४. सुद्ध-सुत्त

२७. श्रावस्ती ··· जेतवनय् ··· । "भिक्षुपिं ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थान दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमलयात छ्वयेके *(आतप्त याये)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना विहार याना च्वं

च्वनेमाः । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ···। चित्तय् चित्तानुपश्यी ···। धर्मय् धर्मानुपश्यी ···। भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान खः ।

२५. अञ्जतरब्राह्मण-सुत्त

२८. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, सुं छम्ह ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानलिसे कुशल वार्ता यात । कुशलवार्ता याना ··· छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! तथागतयागु परिनिर्वाण जुइ धुंका धर्मयागु चिरकाल तक स्थिर जुया मच्वनिगुया छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ? हानं तथागतयागु परिनिर्वाण जुइ धुंका धर्मयागु चिरकाल तक स्थिर जुया च्वनिगुया छु हेतु खः, छु प्रत्यय खः ?

"ब्राह्मण ! *(भिक्षुपिंसं)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना व बारबार अभ्यास मयात धायेवं तथागतयागु परिनिर्वाण जुइ धुंका चिरकाल तक धर्म थिर मजुइगु खः । ब्राह्मण ! *(भिक्षुपिंसं)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना व बार बार अभ्यास याना च्वन धाःसा तथागतयागु परिनिर्वाण लिपा तक नं चिरकाल तक धर्म थिर जुया च्वनिगु खः ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· ।

ब्राह्मण ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना व बारबार अभ्यास मयात धायेवं तथागतयागु परिनिर्वाण जुइ धुंका चिरकाल तक धर्म थिर मजुइगु खः । ब्राह्मण ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना व बार बार अभ्यास याना च्वन धाःसा तथागतयागु परिनिर्वाणं लिपा तक नं चिरकाल तक धर्म थिर जुया च्वनिगु खः ।

२६. पदेस-सुत्त

२९. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र आयुष्मान् महामौद्गल्यायन व आयुष्मान् अनुरुद्ध साकेतय् कण्टकीवनय् विहार याना बिज्याना च्वन ।

अनंलि सन्ध्या इलय्या ध्यानं दना, आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महामौद्गल्यायन गन आयुष्मान् अनुरुद्ध बिज्याना च्वंगु दु अन वन, ··· अले कुशलक्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना, आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् अनुरुद्धयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो अनुरुद्ध ! 'शैक्ष', 'शैक्ष' धका धाइ । आवुसो ! शैक्ष गुकथं जुइ ?

आवुसो ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थान मध्ये न्ह्यागुंसा छगू भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं शैक्ष जुइ ।

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· ।

आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान मध्ये न्त्यागगूंसा छगू भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं शैक्ष जुइगु खः ।

२७. समत्त-सुत्त

३०. व हे निदान । "आवुसो अनुरुद्ध ! 'अशैक्ष्य', 'अशैक्ष्य' धका धाइ । आवुसो ! अशैक्ष्य *(=अर्हत्)* गुकथं जुइ ?"

"आवुसो ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु पूरा पूरां भावना यायेवं अशैक्ष जुइ ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· ।

"आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु पूरा पूरां भावना यायेवं अशैक्ष जुइगु खः ।"

२८. लोक-सुत्त

३१. व हे निदान । "आवुसो अनुरुद्ध ! छु धर्मयागु भाविता व बार बार अभ्यास याना छपिं गुकथं ज्ञानी जुया बिज्यानागु खः ?"

"आवुसो ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास याना जिं थ्व तःधंगु ज्ञान प्राप्त यानागु खः ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् ··· । चित्तय् ··· । धर्मय् ··· ।

"आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास याना जिं थ्व तःधंगु ज्ञान प्राप्त यानागु खः ।"

२९. सिरिबड्ढ-सुत्त

३२. छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द राजगृहय् वेलुवन कलन्दकनिवापय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । उगु बखतय् श्रीवर्धन गृहपति तःसकं म्हमफया विरामी जुया च्वन । अनंलि, श्रीवर्धन गृहपतिं सुं छम्ह मनूयात सतल – हे मनू, न्यं, गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन हुँ, आयुष्मान् आनन्दयागु चरणकमलय् जिगु पाखे प्रणाम या अले थथे धा – 'भन्ते ! श्रीवर्धन गृहपति तःसकं मफय्का च्वं च्वन । वं आयुष्मान् आनन्दयागु चरण कमलय् प्रमाण याना हःगु दु, अले थथे नं धया हल, 'भन्ते ! ' यदि आयुष्मान् आनन्द श्रीवर्धन गृहपतियाथाय् बिज्यातसा वेश जुइ, अन बिज्याहुँ ।'

"ज्यू, भन्ते *(=भाजु)*!" धया उम्ह मनुखं श्रीवर्धन गृहपतियात लिसः बिया गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वल। वया आयुष्मान् आनन्दयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह मनुखं आयुष्मान् आनन्दयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह मनुखं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धाल – 'भन्ते ! श्रीवर्धन गृहपति तःसकं मफय्का च्वं च्वन। वं आयुष्मान् आनन्दयागु चरण कमलय् प्रणाम याना हःगु दु, अले थथे नं धया हल, 'भन्ते ! यदि आयुष्मान् आनन्द श्रीवर्धन गृहपतियाथाय् बिज्यासा वेश जुइ, अन बिज्याहुँ।'

आयुष्मान् आनन्दं मौनभावं स्वीकार याना बिज्यात।

अनंलि, आयुष्मान् आनन्द चीवरं पुना, पात्रचीवर धारण याना गन श्रीवर्धन गृहपतिया छें दु अन बिज्याना लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात। फेतुना बिज्याना, आयुष्मान् आनन्दं श्रीवर्धन गृहपतियाके थथे न्यना बिज्यात – "गृहपति ! छंगु स्वास्थ्य गथे च्वं, ठीक जू मखुला, रोग लाया वःगु दु मखुला ?"

"मदु, भन्ते ! जिगु स्वास्थ्य झन झन खराब जुया वना च्वन, जि ठीक मजू, रोग लाया वःगु मदु बरु बढे जुया वःगु जक खने दु।"

"गृहपति ! छं थथे स्यना कायेमाः – कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वने। वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वने। चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वने, धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वने। गृहपति ! छं थुकथं स्यना कायेमाः।"

"भन्ते ! भगवानं स्यना बिज्यागु प्यंगू स्मृतिप्रस्थान धर्म जिके दु, जि उगु धर्मय् लगे जुया च्वना। भन्ते ! जि कायय् कायानुपश्यी ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वना। भन्ते ! भगवानं क्वय्यागु न्यागू *(अवरम्भागीय)* संयोजन *(बन्धन)* कना बिज्यागु खः, व न्यागू मध्ये छुनं जिके ल्यना च्वंगु जिं मखना।"

"गृहपति ! छंगु लाभ खः, गृहपति ! थ्व छंगु सुलाभ खः। छं अनागामीफलयागु खँ कन।"

३०. मानदिन्न-सुत्त

३३. *(व हे निदान)* उगु बखतय्, मानदिन्न गृहपति तःसकं म्हमफय्का विरामी जुया च्वन। अनंलि मानदिन्न गृहपतिं सुं छम्ह मनूयात सतल – हे मनू, न्यं, ··· *(पूर्ववत्)*

··· भन्ते ! जिं थपाय्सकं दुःख कष्ट सहयाना नं कायय् कायानुपश्यी ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वना। भन्ते ! भगवानं क्वय्यागु न्यागू संयोजन कना बिज्यागु खः व न्यागू मध्ये छु नं जिके ल्यना च्वंगु जिं मखना।

"गृहपति ! छंगु लाभ खः, गृहपति ! थ्व छंगु सुलाभ खः। छं अनागामीफलयागु खँ कन।"

शीलस्थिति-वर्ग क्वचाल।

अननुश्रुत-वर्ग

३१. अननुस्सुञ्ञ-सुत्त

३४. श्रावस्ती ··· जेतवनय् ··· । "भिक्षुपिं ! कायय् कायानुपश्यना, थ्व न्हापा गुबलें मन्यनागु धर्मय् जिके चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! उगु कायय् कायानुपश्यनायागु भावना यायेमाः ··· । कायय् कायानुपश्यना भावना जिं याना कया, थ्व न्हापा गुबलें मन्यनागु धर्मय् जिके चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।"

वेदनाय् वेदनानुपश्यना ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यना ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यना ··· ।

३२. विराग-सुत्त

३५. श्रावस्ती ··· जेतवनय् ··· । "भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं बिलकुल निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं, उपशान्तिया नितिं, अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं सिद्ध *(सफल)* जुइ । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता बार बार अभ्यास यायेवं बिलकुल निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं, उपशान्तिया नितिं, अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं सिद्ध जुइगु खः ।"

३३. विरद्ध-सुत्त

३६. "भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिया प्यंगू स्मृतिप्रस्थान रोके जुल धाःसा वया थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं रोके जुल ।"

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिया प्यंगू स्मृतिप्रस्थान प्रारम्भ जुल धाःसा वया थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं प्रारम्भ जूगु जुल ।"

"छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिया प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयात रोके जुल धाःसा वया थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं रोके जुल । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसिया प्यंगू स्मृतिप्रस्थान प्रारम्भ जुल धाःसा वया थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं प्रारम्भ जूगु जुल ।"

३४. भावित-सुत्त

३७. "भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं *(सुं गुम्हसिनं)* अपारयात नं पार याना वनी ।"

छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता व बार बार अभ्यास यायेवं अपारयात नं पार याना वनी ।

३५. सति-सुत्त

३८. श्रावस्ती ··· जेतवन ··· । "भिक्षुपिं ! स्मृतिमान व संप्रज्ञ जुया विहार याना च्वनेमाः । छिमिगु नितिं थ्व हे जिगु शिक्षा खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु स्मृतिमान जुया च्वं च्वनेमाः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेमाः । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु स्मृतिमान जुइमाः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु संप्रज्ञ जुइमाः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुयाके चाय्क चाय्कं वेदना उत्पन्न जुइ, चाय्क चाय्कं वेदना च्वं च्वनी, चाय्क चाय्कं अस्त नं जुया वनी । चाय्क चाय्कं वेदना उत्पन्न जुइ, ··· वेदना च्वं च्वनी, ··· वेदना अस्त जुया वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु संप्रज्ञ जुइमा ।"

"भिक्षुपिं ! स्मृतिमान संप्रज्ञ जुया विहार याना च्वनेमाः । छिमि नितिं थ्व हे जिगु शिक्षा खः ।"

३६. अञ्ञा-सुत्त

३९. श्रावस्ती ··· जेतवन ··· । "भिक्षुपिं ! स्मृतिप्रस्थान प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेगु । वेदनाय् वेदनापश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेगु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं निगू मध्ये छगू फल अवश्य प्राप्त जुइ – थ्व हे जन्मय् अरहन्त फल वा उपादान ल्यना च्वंगु दुसा अनागामीफल ।"

३७. छन्द-सुत्त

४०. श्रावस्ती ··· जेतवन ··· । "भिक्षुपिं ! स्मृतिप्रस्थान प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । थुकथं विहार याना च्वनेवं कायय् वयाके दइगु तृष्णा प्रहीण जुया वनी । तृष्णायागु प्रहीण जुया वनेवं वयात निर्वाण साक्षात्कार जुइ ।"

वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· ।

३८. परिञ्ञात-सुत्त

४१. "भिक्षुपिं ! स्मृतिप्रस्थान प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । थुकथं विहार याना च्वं च्वनेवं काययात सिइका च्वनी । कायय़ात सिइका कायेवं वयात अमृत *(निर्वाण)* साक्षात्कार जुइ ।

वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· ।

३७. भावना-सुत्त

४२. "भिक्षुपिं ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयात भावनायागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानया भावना धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ·· विहार याना च्वं च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व हे प्यंगू हे स्मृतिप्रस्थानया भावना खः ।"

४०. विभङ्ग-सुत्त

४३. "भिक्षुपिं ! जिं स्मृतिप्रस्थान, स्मृतिप्रस्थानया भावना व स्मृतिप्रस्थानया भावनागामी मार्गयागु उपदेश याये त्यना । उकियात न्यं ··· ।"

"भिक्षुपिं ! स्मृतिप्रस्थान धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी ··· ।वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· । भिक्षुपिं ! थ्व हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान खः ।"

"भिक्षुपिं ! स्मृतिप्रस्थानया भावना धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! भिक्षु कायय् उत्पत्ति जूगु खंका च्वं च्वनी, व्यय जूगु खंका च्वं च्वनी, उत्पत्ति व व्यय जूगु खंका च्वं च्वनी – क्लेशयात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना च्वं च्वनी । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी ··· । भिक्षुपिं ! थ्व हे स्मृतिप्रस्थानया भावना खः ।"

"भिक्षुपिं ! स्मृतिप्रस्थानया भावनागामी मार्ग धयागु छु खः ? थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः गथेकि सम्यक्दृष्टि ··· सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थ्व हे स्मृतिप्रस्थानया भावनागामी मार्ग खः ।"

अननुश्रुत-वर्ग क्वचाल ।

अमृत-वर्ग

४१. अमृत-सुत्त

४४. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् चित्तयात बांलाक प्रतिष्ठित या। अले अमृत *(=निर्वाण)* छिमिसं तोते माली मखु।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी ···। वेदनाय् वेदनानुपश्यी ···। चित्तय् चित्तानुपश्यी ···। धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वं। भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् चित्तयात बांलाक प्रतिष्ठित या। अले अमृत छिमिसं तोते माली मखु।

४२. समुदय-सुत्त

४५. "भिक्षुपिं ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु समुदय *(उत्पत्ति)* व अस्तंगम *(अस्त, अन्त, लय)* जुइगुया उपदेश बिये त्यना। उकियात न्यं ···।"

"भिक्षुपिं ! काययागु समुदय धयागु छु खः ? आहारं काययागु समुदय बने जुइ, अले आहार रोके जुइवं काय अस्तंगम जुइ।"

स्पर्श वेदनायागु समुदय बने जुइ, अले स्पर्श रोके जुइवं वेदना अस्तंगम जुइ।

नामरूपं चित्तयागु समुदय बने जुइ, अले, नाम रूप रोके जुइवं चित्त अस्तंगम जुइ।

मनन यायेवं धर्मयागु समुदय बने जुइ, अले, मनन यायेगु रोके जुइवं धर्म अस्तंगम जुइ।

४३. मग्ग-सुत्त

४६. श्रावस्ती ···। अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छगू समयय् जिं बुद्धत्व प्राप्त याना कयाखथं, जि उरुबेलाय् नेरञ्जरा नदी खुसी सिथय् अजपाल निग्रोध सिमाक्वय् च्वं च्वना। अनंलि जिगु चित्तय् थुजागु वितर्क लुया वल – छपुं छपु जक लँपु दु – सत्त्वपिनि विशुद्धिया नितिं, शोक परिदेवयात पुला वनेया नितिं वा बांलाक अतिक्रमण यायेया नितिं दु:ख, दौर्मनस्य अस्तंगम याना मदय्का छ्वयेया नितिं आर्यमार्ग *(न्याय, ञाय)*[१६] यात अधिगम यायेया नितिं तथा निर्वाण साक्षात्कार यायेया नितिं – *(व खः)* प्यंगू स्मृतिप्रस्थान।

(थनया बाँकी खँ च्वय् ब्रह्म-सुत्त स्वया दिसँ।)

---

१६ ञाय अथवा न्याय शब्दया विवेचनाया नितिं स्वया दिसँ बु, व्र-३ पृ. ५७ या पादटिपणी।

४४. सति-सुत्त

४८. "भिक्षुपिं ! स्मृतिमान जुया च्वं । छिमि नितिं थ्व हे जिगु शिक्षा खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु स्मृतिमान जुया च्वं च्वनेगु ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेमाः । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु स्मृतिमान जुया च्वं च्वनेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! स्मृतिमान जुया च्वं । छिमि नितिं थ्व हे जिगु शिक्षा खः ।"

४५. कुसलरासि-सुत्त

४९. "भिक्षुपिं ! यदि सुनानं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयात कुशल *(पुण्य)* राश खः धका धाल धाःसा उकियात सम्यक् प्रकारं धाःगु सम्भे जुइमाः । भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान दक्व फुक्व कुशलया छगू राश खः ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया विहार याना च्वं च्वनेमाः । भिक्षुपिं ! यदि सुनानं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयात कुशल *(पुण्य)* राश खः धका धाल धाःसा उकियात सम्यक् प्रकारं धाःगु सम्भे जुइमाः । भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान दक्व फुक्व कुशलया छगू राश खः ।

४६. पातिमोक्खसंवर-सुत्त

५०. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूना उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! यदि भगवानं जित संक्षिप्तं धर्मयागु उपदेश याना बिज्यासा वेश जुइ, गुगु न्यना जिं याकचा ··· विहार याना च्वने फयेमा ।"

"भिक्षु ! अथेजूसा छं कुशल धर्मयागु आदियात हे शुद्ध या । कुशल धर्मयागु आदि धयागु छु खः ?"

"भिक्षु ! छं प्रतिमोक्ष-संवरयागु पालन यायां विहार याना च्वं, आचार विचारं सम्पन्न जुया च्वं, भ्या भतिचा दोषय् नं भय खंकि, अले शिक्षापदयात माने याना च्वं । भिक्षु ! थुकथं, छं शीलय् प्रतिष्ठित जूसा प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भाविता याये फइ ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी जुया ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेगु । भिक्षु ! थुगु प्रकारं भावना यायेवं कुशल धर्मय् चान्हिं छंगु वृद्धि हे जुइ, हानि जुइ मखु ।

अनंलि, उम्ह भिक्षुं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काल । उम्ह भिक्षु अहरन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

४७. दुच्चरित-सुत्त

५१. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल ··· छखे लिक्क फेतूना उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! यदि भगवानं जित संक्षिप्तं धर्मयागु उपदेश याना बिज्यासा वेश जुइ, गुगु न्यना जिं याकचा ··· विहार याना च्वने फयेमा ।

"भिक्षु ! अथे जूसा छं कुशल धर्मयागु आदियात हे शुद्ध या । कुशल धर्मयागु आदि धयागु छु ख: ?"

"भिक्षुं ! छं शारीरिक दुश्चरित्रयात तोता सुचरित्रयागु अभ्यास या । वाचसिक दुश्चरित्रयात तोता सुचरित्रयागु अभ्यास या । मानसिक दुश्चरित्रयात तोता सुचरित्रयागु अभ्यास या ।"

"भिक्षु ! थुगु प्रकारं अभ्यास यायेवं छं शीलय् प्रतिष्ठित जुया प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याये फइ ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेमा: । भिक्षु ! छं थुगु प्रकारं अभ्यास यायेवं, शीलय् प्रतिष्ठित जूसा प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याये फइ ।

अनंलि, उम्ह भिक्षुं ··· जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· सिइका काल । उम्ह भिक्षु अरहन्तपिं मध्ये छम्ह जुया बिज्यात ।

४८. मित्त-सुत्त

५२. श्रावस्ती ··· जेतवन ··· । "भिक्षुपिं ! सुयातं छिमिसं अनुकम्पा *(दया)* तये मा:गु दसा अले सुं मित्र *(पासाभाई)*, अमात्य, सल्लाहकार अथवा बन्धुबान्धव, थ:थितिपिंसं छिमिगु खँ न्यनी धयागु विश्वास दसा इमित प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना स्यना ब्यु, उकी लगे याना ब्यु, उकी प्रतिष्ठित याना ब्यु ।"

छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी ··· । वेदनाय् वेदनानुपश्यी ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी ··· । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेमा: । । भिक्षुपिं ! सुयातं छिमिसं अनुकम्पा *(दया)* तये मा:गु दसा अले सुं मित्र *(पासाभाई)*, अमात्य, सल्लाहकार अथवा बन्धुबान्धव, थ:थितिपिंसं छिमिगु खँ न्यनी धयागु विश्वास दसा इमित बन्धुबान्धवपिंत प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना स्यना ब्यु, उकी लगे याना ब्यु, उकी प्रतिष्ठित याना ब्यु ।

४९. वेदना-सुत्त

५३. श्रावस्ती ··· जेतवन ··· । "भिक्षुपिं ! वेदना स्वंगू दु । छु छु स्वंगू ? सुखवेदना, दु:खवेदना, अदु:ख-असुखवेदना । भिक्षुपिं ! थुपिं हे. स्वंगू वेदना ख: ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू वेदनायात म्हसिकेत प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना यायेमाः ।"

छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी ··· वेदनाय् ··· चित्तय् ··· धर्मय् ··· धर्मानुपश्यी जुया विहार याना च्वं च्वनेमाः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू वेदनायात म्हसिइकेत प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना यायेमाः ।

५०. आसव-सुत्त

५४. "भिक्षुपिं ! आस्रव स्वंगू दु । छु छु स्वंगू ? कामआस्रव, भवआस्रव व अविद्याआस्रव । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू आस्रव दु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू आस्रवयागु प्रहाण यायेया निर्तिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना यायेमाः ।

छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· वेदनाय् ··· चित्तय् ··· धर्मय् ··· धर्मानुश्पयी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनेमाः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू आस्रवयागु प्रहाण यायेया निर्तिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना यायेमाः ।

अमृत-वर्ग क्वचाल ।

(थुगु संयुत्तयां बाँकी सूत्रत गथेकि ५१-६२ गङ्गानदीआदि-सुत्त झिंनिपु, ६३-७२ तथागतादि-सुत्त झिपु, ७३-८४ बलादि-सुत्त झिंनिपु, ८५-९४ एषनादि-सुत्त झिपु व ९५-११० उद्धम्भागियादि-सुत्त क्रमशः गङ्गापेय्याल-वर्ग, अमृत-वर्ग, बलकरणीय-वर्ग, एषणा-वर्ग व ओघ-वर्ग अन्तर्गतयागु सूत्रत मग्ग-संयुत्तय् दुथें हे थन नं छपु छपु सूत्रयात विस्तार यायेगु – अनु.)

सतिपट्ठान-संयुत्त क्वचाल ।

४८. इन्द्रिय-संयुत्त

शुद्धिक-वर्ग

१. सुद्धिक-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय ख: ।"

२. पठमसोतापन्न-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुबले आर्यश्रावकं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु आस्वाद, दोष व नि:शरणयात गथे ख: अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइका काइ उबले वयात धाइ स्रोतापन्नम्ह, अविनिपात जूम्ह *(अर्थात् आ: हानं च्युत जुइ मखुम्ह)* सम्बोधि परायण जूम्ह ।"

३. दुतियसोतापन्न-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु आस्वाद, दोष व नि:शरणयात गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइका कया उपादान रहित जुया विमुक्त जुइ, उबले वयात धाइ अरहन्त, क्षीणास्रव, गुम्हसियागु ब्रह्मचर्य पूर्ण जूम्ह, कृतकृत्य या:म्ह, गुम्हसिया भार दिके धुंकूम्ह, गुम्हसिया भव-संयोजन क्षीण जुइ धुंकूम्ह, परम ज्ञानयात प्राप्त याना काये धुंकूम्ह ।

४. पठमअरहन्त-सुत्त

४. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु आस्वाद, दोष व

नि:शरणयात गथे ख: अथे यथार्थ रूपं सिइका कया उपादान रहित जुया विमुक्त जुइ, उबले वयात धाइ अरहन्त, क्षीणास्रव, गुम्हसियागु ब्रह्मचर्य पूर्ण जूम्ह, कृतकत्य या:म्ह, गुम्हसिया भार दिके धुंकूम्ह, गुम्हसिया भव-संयोजन क्षीण जुइ धुंकूम्ह, परम ज्ञानयात प्राप्त याना काये धुंकूम्ह ।

५. दुतियअरहन्त-सुत्त

५. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व नि:शरणयात गथे ख: अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइका कया उपादान रहित जुया विमुक्त जुइ, उबले वयात धाइ, 'अरहन्त, क्षीणास्रव, ब्रह्मचर्य पूर्ण जूम्ह, कृतकृत्य या:म्ह, गुम्हसिया भार दिके धुंकूम्ह, गुम्हसिया भव-संयोजन क्षीण जुइ धुंकूम्ह, परम ज्ञानयात प्राप्त याना काये धुंकूम्ह ।"

६. पठमसमणब्राह्मण-सुत्त

६. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु ··· । "भिक्षुपिं ! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष तथा नि:शरण *(मोक्ष)* यात गथे ख: अथे सिइका काये मफु धा:सा, इमिके न श्रमणपिं मध्ये श्रमण भाव दु न ब्राह्मणपिं मध्ये ब्राह्मणभाव । इपिं आयुष्मान्‌पिं थ:गु थ्व हे जीवनय् श्रमणत्व वा ब्राह्मणत्वयात सिइका, खंका तथा प्राप्त याना कया च्वं च्वने फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष तथा नि:शरणयात गथे ख: अथे सिइका काये फत धा:सा, इमिके श्रमणपिं मध्ये श्रमणत्व दु, ब्राह्मणपिं मध्ये ब्राह्मणभाव । इपिं आयुष्मान्‌पिं थ:गु थ्व हे जीवनय् श्रमणत्व वा ब्राह्मणत्वयात सिइका, खंका तथा प्राप्त याना कया च्वं च्वने फइ ।"

७. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

७. ··· पूर्ववत् ··· "भिक्षुपिं ! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं श्रद्धा-इन्द्रिययात मस्यू, श्रद्धा-इन्द्रियया समुदययात मस्यू, श्रद्धा-इन्द्रियया निरोधयात मस्यू, श्रद्धा-इन्द्रियया निरोधगामी मार्गयात मस्यू ··· । वीर्य ··· यात मस्यू ··· । स्मृति ··· यात मस्यू ··· । समाधि ··· यात मस्यू ··· । प्रज्ञा-इन्द्रिययात मस्यू, प्रज्ञा-इन्द्रियया समुदययात मस्यू, प्रज्ञा-इन्द्रियया निरोधगामी मार्गयात मस्यू धा:सा वयाके न श्रमणपिं मध्ये श्रमणभाव दु हानं न ब्राह्मणपिं मध्ये ब्राह्मणभाव । इपिं आयुष्मान्‌पिं थ:गु थ्व हे जीवनय् श्रमणत्व वा ब्राह्मणत्वयात सिइका, खंका तथा प्राप्त याना च्वं च्वने फइ मखु ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं श्रद्धा-इन्द्रिययात स्यू ··· पूर्ववत् ··· प्रज्ञा-इन्द्रियया निरोधगामी मार्गयात स्यू, धा:सा वयाके श्रमणपिं मध्ये श्रमणभाव दु हानं ब्राह्मणपिं मध्ये ब्राह्मणभाव । इपिं

आयुष्मान्‌पिं थःगु थ्व हे जीवनय् श्रमणत्व वा ब्राह्मणत्वयात सिइका, खंका तथा प्राप्त याना च्वं च्वने फइ।"

८. दट्ठब्ब-सुत्त

८. "भिक्षुपिं! इन्द्रिय न्यागू दु। ···

"भिक्षुपिं! श्रद्धा-इन्द्रिय गन खंकीगु खः? प्यंगू स्रोतापति-अंगय्। थन श्रद्धा-इन्द्रिय खंकीगु *(थाय्)* खः।"

"भिक्षुपिं! वीर्य-इन्द्रिय गन खंकीगु खः? प्यंगू सम्यक्‌प्रधानय्। थन वीर्य-इन्द्रिय खंकीगु खः।"

"भिक्षुपिं! स्मृति-इन्द्रिय गन खंकीगु खः? प्यंगू सम्यक्‌प्रस्थानय्। थन स्मृति-इन्द्रिय खंकीगु खः।"

"भिक्षुपिं! समाधि-इन्द्रिय गन खंकीगु खः? प्यंगू ध्यानय्। थन समाधि-इन्द्रिय खंकीगु खः।"

"भिक्षुपिं! प्रज्ञा-इन्द्रिय गन खंकीगु खः? प्यंगू आर्यसत्यय्। थन प्रज्ञा-इन्द्रिय खंकीगु खः।"

९. पठमविभङ्ग-सुत्त

९. "भिक्षुपिं! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु। ···

"भिक्षुपिं! श्रद्धा-इन्द्रिय धयागु छु खः? भिक्षुपिं! थन, आर्यश्रावक श्रद्धालु जुइ – तथागतयागु बुद्धत्वय् श्रद्धा तइ – थुजाम्ह वसपोल भगवान् अरहन्त, सम्यक्‌सम्बुद्ध, विद्याचरण-सम्पन्न, लोकविद्, अनुत्तर, पुरुषपिंत दमन यायेगुली सारथि समान जुया बिज्याकम्ह, देव व मनुष्यपिनि शास्ता, बुद्ध भगवान् खः। भिक्षुपिं! थुकियात धाइ, श्रद्धा-इन्द्रिय।

"भिक्षुपिं! वीर्य-इन्द्रिय धयागु छु खः? भिक्षुपिं! थन, आर्यश्रावक अकुशल *(पाप)* धर्मयागु प्रहाण यायेत व कुशल *(पुण्य)* धर्म उत्पन्न यायेगुली वीर्यवान जुइ, स्थिरताय् दृढ पराक्रम याइ, अले कुशल धर्मय् ब्वो क्वछुइका जुइम्ह *(=अनिक्षिप्तधुर)* जुइ मखु। थुकियात धाइ, वीर्य-इन्द्रिय।"

"भिक्षुपिं! स्मृति-इन्द्रिय धयागु छु खः? भिक्षुपिं! थन आर्यश्रावक स्मृतिमान जुइ, परम स्मृति दुम्ह, यक्व यक्व न्हापा *(चिरकालं निसें)* यानागु व धयागुयात नं स्मरण याये फुम्ह जुइ। थुकियात धाइ, स्मृति-इन्द्रिय।

"भिक्षुपिं! समाधि-इन्द्रिय गन खंकीगु खः? भिक्षुपिं! थन आर्यश्रावक निर्वाणयात आलम्बन यासे चित्तयागु एकाग्रता दुगु समाधियात लाभ याइ। थुकियात धाइ, समाधि-इन्द्रिय।"

"भिक्षुपिं ! प्रज्ञा-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावकयाके धर्मय् उदय व व्यय *(अस्त)* जुइगु स्वभावयात खंकेगु प्रज्ञा ज्ञान दइ, गुकिं बन्धन काटे जुया वनी, हानं दुःख ल्यं मदय्क बिलकुल क्षय जुया वनी । थुकियात धाइ प्रज्ञा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

१०. दुतियविभङ्ग-सुत्त

१०. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । ... "भिक्षुपिं ! श्रद्धा-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक श्रद्धालु जुइ – तथागतयागु बुद्धत्वय् श्रद्धा तइ – थुजाम्ह वसपोल भगवान् अरहन्त सम्यक्सम्बुद्ध, विद्याचरण सम्पन्न, लोकविद्, अनुत्तर, पुरुषपिंत दमन यायेगुली सारथि समान जुया बिज्याकम्ह, देव व मनुष्यपिनि शास्ता, बुद्ध भगवान् खः । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, श्रद्धा-इन्द्रिय ।

"भिक्षुपिं ! वीर्य-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक अकुशल धर्मयागु प्रहाण यायेत व कुशल धर्म उत्पन्न यायेगुली वीर्यवान जुइ, स्थिरताय् दृढ पराक्रम याइ, अले कुशल धर्मय् ब्वो क्वुछुइका जुइम्ह *(अर्थात् कुशल धर्मय् मेहेनत यायेत अल्सी जुया)* जुइ मखु । वं उत्पन्न मजूगु पापमय अकुशल धर्म उत्पन्न मयाकेत हौसला याइ, कुत याइ, वीर्य याइ, मन लगे याइ । वं उत्पन्न जूगु पापमय अकुशल धर्म प्रहाण याना छ्वयेया नितिं हौसला याइ, कुत याइ, वीर्य याइ, मन लगे याइ । वं उत्पन्न जूगु पापमय अकुशल धर्म प्रहाण याना छ्वयेया नितिं हौसला याइ, कुत याइ, वीर्य याइ, मन लगे याइ । उत्पन्न जूगु कुशल धर्मयात थातं तयेत, वृद्धि यायेत, भावना व पूर्णता यायेया नितिं हौसला याइ, कुत याइ, वीर्य याइ, मन लगे याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, वीर्य-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! स्मृति-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावकं स्मृतिमान जुइ, परम स्मृति दुम्ह, यक्व यक्व न्हापा यानागु व धयागुयात नं स्मरण याइम्ह जुइ । वं कायय् कायानुपश्यी जुया ... विहार याना च्वं च्वनी । वेदनाय् ... । चित्तय् ... । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ... विहार याना च्वं च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, स्मृति-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! समाधि-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक निर्वाणयात आलम्वन यासे चित्तयागु एकाग्रता दुगु समाधियात लाभ याइ । वं ... प्रथमध्यान ... , द्वितीयध्यान ... , तृतीयध्यान ..., चतुर्थध्यानयात प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! प्रज्ञा-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन, आर्यश्रावकयाके धर्मय् उदय व व्यय जुइगु स्वभावयात खंकेगु प्रज्ञा ज्ञान दइ, गुकिं बन्धन काटे जुया वनी, हानं दुःख ल्यं मदय्क बिलकुल क्षय जुया वनी । वं 'थ्व दुःख खः' धयागु गथे खः अथे सिइका काइ, 'थ्व दुःखया समुदय खः' धयागु गथे खः अथे सिइका काइ, 'थ्व दुःख निरोध खः' धयागु गथे खः अथे सिइका काइ, थ्व दुःख निरोधगामी मार्ग खः धका गथे खः अथे सिइका काइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, प्रज्ञा-इन्द्रिय ।"

शुद्धिक-वर्ग क्वचाल ।

मृदुतर-वर्ग

११. पटिलाभ-सुत्त

११. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

"भिक्षुपिं ! श्रद्धा-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक श्रद्धालु जुइ – तथागतयागु बुद्धत्वय् श्रद्धा तइ – थुजाम्ह वसपोल भगवान् अरहन्त सम्यक्सम्बुद्ध, विद्याचरण सम्पन्न, लोकविद्, अनुत्तर, पुरुषपिंत दमन यायेगुली सारथि समान जुया बिज्याकम्ह, देव व मनुष्यपिनि शास्ता, बुद्ध भगवान् खः । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, श्रद्धा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! वीर्य-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! प्यंगू सम्यक्प्रधानयात कया गुगु वीर्ययागु लाभ याइगु खः उकियात धाइ, वीर्य-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! स्मृति-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयात कया गुगु स्मृति लाभ याइगु खः उकियात धाइ, स्मृति-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! समाधि-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन, आर्यश्रावकं धर्मयागु उदय व व्यय जुइगु स्वभावयात खंकेगु प्रज्ञाज्ञान सिइका काइ, गुकिं बन्धन काटे जुइगु खः, दुःखयागु बिलकुल ··· सम्यक् प्रकारं क्षय जुया वनिगु खः । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, प्रज्ञा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

१२. पठमसङ्खित्त-सुत्त

१२. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं इन्द्रिय बिलकुल पूर्ण जुल धाःसा अरहन्त जुइ । व स्वया कम जुल धाःसा अनागामी जुइ । व स्वया नं कम जुल धाःसा सकृदागामी जुइ । हानं व स्वया नं कम जुल धाःसा स्रोतापन्न जुइ । हानं व स्वया नं कम जुल धाःसा धर्मानुसारी[१७] जुइ । हानं व स्वया नं कम जुल धाःसा श्रद्धानुसारी जुइ ।

१३. दुतियसङ्खित्त-सुत्त

१३. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

---

१७ पाद टिप्पणीया नितिं क्वय् पठम विस्थार-सुत्त पृ. ९९३-४ स्वया दिसँ ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं इन्द्रिय बिलकुल पूर्ण जुल धाःसा अरहन्त जुइ । व स्वया कम जुल धाःसा अनागामी जुइ । व स्वया नं कम जुल धाःसा सकृदागामी जुइ । हानं, व स्वया नं कम जुल धाःसा स्रोतापन्न जुइ । हानं, व स्वया नं कम जुल धाःसा धर्मानुसारी जुइ । हानं, व स्वया नं कम जुल धाःसा श्रद्धानुसारी जुइ ।

"भिक्षुपिं ! इन्द्रिययागु, फलयागु, बलयागु तथा पुरुषयागु भिन्नता जूगुलिं हे थथे जुइगु खः ।"

१४. ततियसङ्खित्त-सुत्त

१४. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं इन्द्रिय बिलकुल पूर्ण जुल धाःसा अरहन्त जुइ । व स्वया कम जुल धाःसा अनागामी जुइ । व स्वया नं कम जुल धाःसा सकृदागामी जुइ । हानं, व स्वया नं कम जुल धाःसा स्रोतापन्न जुइ । हानं, व स्वया नं कम जुल धाःसा धर्मानुसारी जुइ । हानं, व स्वया नं कम जुल धाःसा श्रद्धानुसारी जुइ ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं पूरा याइम्हं उकियात पूरा यानां हे तोती, हानं भचा अप्वः याःम्हं अप्वः याइ । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू इन्द्रिय गुबलें विफल जुइ मखु धका जिं धया ।"

१५. पठमवित्थार-सुत्त

१५. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं इन्द्रिय बिलकुल पूर्ण जुल धाःसा अरहन्त जुइ । व स्वया कम जुल धाःसा विचय् निर्वाण प्राप्त याइम्ह *(अन्तरापरिनिब्बायी)*[१८] जुइ । व स्वया नं कम जुल धाःसा उपहच्च परिनिर्वायी[१९] जुइ । व स्वया नं कम जुल धाःसा असंस्कारपरिनिर्वायी[२०] जुइ । ⋯ ससंस्कारपरिनिर्वायी[२१] जुइ । ⋯

---

१८ गुम्ह व्यक्ति न्यागू क्वय्‌या संयोजन नष्ट जुइवं अनागामी जुया शुद्धावास ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जुइ धुनेवं अथवा मध्य आयु दये न्ह्यो हे च्वय्‌या संयोजनयात नष्ट यायेया नितिं आर्यमार्गयात उत्पन्न याना काल धाःसा वयात अन्तरापरिनिब्बायी धका धाइ ।

१९ गुम्ह व्यक्ति अनागामी जुया शुद्धावास ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जुया मध्य आयु नाघे जुइ धुंका अथवा सीना वनिगु इलय् च्वय्‌यागु संयोजन नष्ट यायेया नितिं आर्यमार्गयात उत्पन्न याना काइ, वयात 'उपहच्चपरिनिब्बायी' धका धाइ ।

२० गुम्ह व्यक्ति अनागामी जुया शुद्धावास ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जुइ अले अन भचा जक प्रयत्न याये मात्रं च्वय्‌यागु संयोजनयात नष्ट यायेया नितिं आर्यमार्गयात उत्पन्न याना काइ, वयात 'असङ्खार परिनिब्बायी' धका धाइ ।

उर्ध्वस्रोतअकनिष्ठगामी[२२] जुइ। ··· सकृदागामी जुइ। ··· स्रोतापन्न जुइ। ··· धर्मानुसारी[२३] जुइ। हानं, व स्वया नं कम जुल धाःसा श्रद्धानुसारी[२४] जुइ।

१६. दुतियवित्थार-सुत्त

१६. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु। छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय। भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं इन्द्रिय बिलकुल पूर्ण जुल धाःसा अरहन्त जुइ। व स्वया कम जुल धाःसा विचय् निर्वाण प्राप्त याइम्ह *(अन्तरापरिनिब्बायी)* जुइ। व स्वया कम जुल धाःसा उपहत्थ परिनिर्वायी जुइ। व स्वया कम जुल धाःसा असंस्कार परिनिर्वायी जुइ। ··· ससंस्कार परिनिर्वायी जुइ। उर्ध्वस्रोत-अकनिष्ठगामी जुइ। ··· सकृदागामी जुइ। ··· स्रोतापन्न जुइ। ··· धर्मानुसारी जुइ। हानं, व स्वया नं कम जुल धाःसा श्रद्धानुसारी जुइ।"

"भिक्षुपिं ! इन्द्रिययागु, फलयागु, बलयागु तथा पुरुषयागु भिन्नता जूगुलिं हे थथे जुइगु खः।"

१७. ततियवित्थार-सुत्त

१७. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु। छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय। भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं इन्द्रिय बिलकुल पूर्ण जुल धाःसा अरहन्त जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· हानं, व स्वया कम जुल धाःसा श्रद्धानुसारी जुइ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं पूरा याइम्हं उकियात पूरा यानां हे तोती, हानं भचा अप्वः याम्हं अप्व याइ। भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू इन्द्रिय गुबलें विफल जुइ मखु धका जिं धया।"

---

२१ गुम्ह व्यक्ति अनागामी जुया शुद्धावास ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जूवनी अले वं तःसकं दुःख सिया थाकुक च्वय्यागु संयोजन नष्ट यायेया नितिं आर्यमार्गयात उत्पन्न याना काइ, वयात 'संसङ्खार परिनिब्बायी' धका धाइ।

२२ गुम्ह व्यक्ति अनागामी जुया शुद्धावास ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जूवनी अले व अविह ब्रह्मलोकं च्युत जुया अतप्प ब्रह्मलोकय् थ्यंक वनी, अतप्पं च्युत जुया सुदस्स ब्रह्मलोकय् थ्यंक वनी, अनं नं च्युत जुया अकनिष्ठ ब्रह्मलोकय् थ्यंक वना च्वय्यागु संयोजन नष्ट यायेया नितिं आर्यमार्ग उत्पन्न याइ, वयात 'उद्धंसोतो अकनिट्ठगामी' धका धाइ।

२३ स्रोतापत्ति-फल प्राप्त यायेत लगे जुया च्वंम्ह गुम्ह व्यक्तियाके प्रज्ञा-इन्द्रिय प्रबल जुइ अले प्रज्ञायात न्ह्योलुवा याना आर्यमार्गयागु भावना याइ, वयात धर्मानुसारी धका धाइ।

२४ स्रोतापत्ति-फल प्राप्त यायेत लगे जुया च्वंम्ह गुम्ह व्यक्तियाके प्रज्ञा-इन्द्रिय प्रबल जुइ अले श्रद्धायात न्ह्योलुवा याना आर्यमार्गयागु भावना याइ, वंयात श्रद्धानुसारी धका धाइ।

१८. पटिपन्न-सुत्त

१८. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं इन्द्रिय बिलकुल पूर्ण जुइवं अरहन्त जुइ । व स्वया कम जुल धाःसा अरहन्त फल साक्षात्कार याना कायेया नितिं प्रयत्नवान जुइ । ··· अनागामी जुइ । ··· अनागामीफल साक्षात्कार याना कायेया नितिं प्रयत्नवान जुइ । ··· सकृदागामी जुइ । ··· सकृदागामीफल साक्षात्कार याना कायेया निर्तिं प्रयत्नवान जुइ । ··· स्रोतापन्न जुइ । ··· स्रोतापत्तिफल साक्षात्कार याना कायेया निर्तिं प्रयत्नवान जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्हसियाके थ्व न्यागू इन्द्रिय फुक्वया फुक्क, फुक्व कथं गुगुं प्रकारं मदु धाःसा *(सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं नत्थि)* वयात पिने च्वंम्ह पृथक्जन धका जिं धया ।"

१९. सम्पन्न-सुत्त

१९. अनंलि, सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! 'इन्द्रिय-सम्पन्न', 'इन्द्रिय सम्पन्न' धका धाइ । भन्ते ! सुं गुम्ह इन्द्रिय-सम्पन्न गुकथं जुइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं उपशान्ति व सम्बोधि पाखे यंकीगु श्रद्धा-इन्द्रिय भावना याइ, उपशान्ति व सम्बोधि पाखे यंकीगु वीर्य-इन्द्रिय भावना याइ, उपशान्ति व सम्बोधि पाखे यंकीगु स्मृति--इन्द्रिय भावना याइ, उपशान्ति व सम्बोधि पाखे यंकीगु समाधि-इन्द्रिय भावना याइ, उपशान्ति व सम्बोधि पाखे यंकीगु प्रज्ञा-इन्द्रिय भावना याइ । भिक्षुपिं ! थुलि जुइवं भिक्षु इन्द्रिय-सम्पन्न जुइ ।"

२०.आसवक्खय-सुत्त

२०. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय धयागु न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू इन्द्रिय भावित जुइवं, बार बार अभ्यस्त जुइवं भिक्षुयाके आस्रव क्षीण जुया वनेवं अनास्रव चित्त व प्रज्ञा विमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं थःम्हं सिइका, खंका, प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वनी ।"

मृदुतर-वर्ग क्वचाल ।

षलिन्द्रिय-वर्ग

२१. पुनब्भव-सुत्त

२१. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! गुबले तक थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम *(अन्त)*, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइका मकया उबले जक देव व मार सहित थ्व लोकय् ··· अनुत्तर सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त यानागु दावी मयाना ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले ··· गथे खः अथे सिइका कया उबले जक देव व मारसहित थ्व लोकय् ··· अनुत्तर सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त यानागु दावी याना ।"

जिके ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – जिगु चित्त विमुक्त जुल *(अकुप्पा मे विमुत्ति)* । जिगु थ्व अन्तिम जन्म खः, आः पुर्नजन्म जुइ माःगु मंत ।

२२. जीवितिन्द्रिय-सुत्त

२२. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय स्वंगू दु । छु छु स्वंगू ? स्त्री-इन्द्रिय, पुरुष-इन्द्रिय व जीवितिन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थ्व हे स्वंगू इन्द्रिय खः ।"

२३. अञ्ञिन्द्रिय-सुत्त

२३. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय स्वंगू दु । छु छु स्वंगू ? अनज्ञात-आज्ञास्यामित-इन्द्रिय *(मस्यूगुयात सिइका कायेगु इन्द्रिय)* छगू, आज्ञा-इन्द्रिय *(स्रोतापतिफल इत्यादि खूगु स्थानय् सिइका कायेगु इन्द्रिय)* छगू व अज्ञातावी -इन्द्रिय *(परम ज्ञान-इन्द्रिय अर्थात् अरहन्तफलयात सिइका कायेगु इन्द्रिय)* छगू । भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू इन्द्रिय दु *(खः)* ।

२४. एकबीजी-सुत्त

२४. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं इन्द्रिय बिलकुल पूर्ण जुल धाःसा अरहन्त जुइ । व स्वया कम जुल धाःसा विचय् निर्वाण प्राप्त याइम्ह *(अन्तरापरिनिब्बायी)* जुइ । व स्वया कम जुल धाःसा उपहत्थ परिनिर्वायी जुइ । ···

असंस्कार परिनिर्वायी जुइ । ··· ससंस्कार परिनिर्वायी जुइ । ··· उर्ध्वस्रोत-अकनिष्टगामी जुइ । ··· सकृदागामी जुइ । ··· एकवीजी[२५] जुइ । ··· कोलंकोल[२६] जुइ । ··· सत्तक्खत्तुपरम[२७] *(न्हेक तक परम)* जुइ । ··· धर्मानुसारी जुइ । ··· श्रद्धानुसारी जुइ ।

२५. सुद्धक-सुत्त

२५. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय खुगू दु । छु छु खुगू ? चक्षु-इन्द्रिय, श्रोत-इन्द्रिय, घ्राण-इन्द्रिय, जिह्वा-इन्द्रिय, काय-इन्द्रिय, मन-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे खुगू इन्द्रिय दु ।"

२६. सोतापन्न-सुत्त

२६. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय खुगू दु । छु छु खुगू ? चक्षु-इन्द्रिय ··· मन-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकं थुपिं खुगू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम *(अन्त)*, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइका काइ, उबले वयात धाइ स्रोतापन्नम्ह, अविनिपात धर्म *(अर्थात् च्युत जुइ मखये धुंकूम्ह)* सम्बोधि परायणम्ह ।"

२७. अरहन्त-सुत्त

२७. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय खुगू दु । छु छु खुगू ? चक्षु-इन्द्रिय, श्रोत-इन्द्रिय, घ्राण-इन्द्रिय, जिह्वा-इन्द्रिय, काय-इन्द्रिय, मन-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षु थुपिं खुगू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष तथा निःशरणयात गथे खः अथे सिइका, उपादान रहित जुया विमुक्त जुइ वयात धाइ, अरहन्त, क्षीणास्रव, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण याम्ह, कृतकृत्य, भ्यातूगु भार दिके धुंकूम्ह, थःगु ज्या पूवंके धुंकूम्ह, सांसारिक बन्धन रहितम्ह तथा बांलाक चायेका विमुक्त जुइ धुंकूम्ह ।"

२८. सम्बुद्ध-सुत्त

२८. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय खुगू दु । छु छु खुगू ? चक्षु-इन्द्रिय ··· मन-इन्द्रिय ।"

---

२५ स्रोतापति-फल प्राप्त याना हानं छको जक मनुष्य लोकय् उत्पन्न जुया निर्वाण प्राप्त याइम्ह व्यक्तियात 'एक-बीजी' धका धाइ ।

२६ स्रोतापति-फल प्राप्त याना निको अथवा स्वको जक मनुष्य लोकय् उत्पन्न जुया निर्वाण प्राप्त याइम्ह व्यक्तियात 'कोलंकोल' धका धाइ ।

२७ स्रोतापति-फल प्राप्त याम्ह व्यक्तिं न्हेको तक देवलोक तथा मनुष्यलोकय् जन्म कया निर्वाण प्राप्त याइ, वयात 'सत्तक्खतुपरम' *(न्हेगू वार परम)* धका धाइ ।

"भिक्षुपिं ! गुबले तक जिं थुपिं खुगू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइका मकया उबले तक देव व मार सहित थुगु लोकय् ··· अनुत्तर सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त यानागु दावी मयाना।"

"भिक्षुपिं ! गुबले जिं थुपिं खुगू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइका कया उबले देव व मार सहित थुगु लोकय् ··· अनुत्तर सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त यानागु दावी याना।"

जिके ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल – जिगु चित्त विमुक्त जुल *(अकुप्पा मे विमुत्ति)* । जिगु थ्व अन्तिम जन्म खः, आः पुर्नजन्म जुइ माःगु मंत।

२९. पठमसमणब्राह्मण-सुत्त

२९. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय खुगू दु। छु छु खुगू ? चक्षु-इन्द्रिय ··· मन-इन्द्रिय।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह *(गुपिं)* श्रमण ब्राह्मणं थुपिं खुगू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइका काये फत धाःसा, भिक्षुपिं ! इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थः थःम्हं सिइका साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ।"

३०. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

३०. "भिक्षुपिं ! गुम्ह *(गुपिं)* श्रमण वा ब्राह्मणं चक्षु-इन्द्रिययात मस्यू, चक्षु-इन्द्रिययागु समुदययात मस्यू, चक्षु-इन्द्रिययागु निरोधयात मस्यू, चक्षु-इन्द्रिययागु निरोधगामी मार्गयात मस्यू, श्रोत-इन्द्रिययात मस्यू ··· *(पूर्ववत्)* ··· घ्राण-इन्द्रिययात मस्यू ··· काय-इन्द्रिययात मस्यू ··· मन-इन्द्रिययात मस्यू, मन-इन्द्रिययागु समुदययात मस्यू, मन-इन्द्रिययागु निरोधयात मस्यू, मन-इन्द्रिययागु निरोधगामी मार्गयात मस्यू धाःसा, भिक्षुपिं ! इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू। *(उलि जक मखु)* उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थःथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह *(गुपिं)* श्रमण वा ब्राह्मण ··· स्यू धाःसा, भिक्षुपिं ! इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो जू। *(उलि जक मखु)* इपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थःथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ।"

षलिन्द्रिय-वर्ग क्वचाल।

सुखेन्द्रिय-वर्ग

३१. सुद्धिक-सुत्त

३१. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सुख-इन्द्रिय, दुःख-इन्द्रिय, सौमनस्य-इन्द्रिय, दौर्मनस्य-इन्द्रिय, उपेक्षा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः ।"

३२. सोतापन्न-सुत्त

३२. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सुख-इन्द्रिय, दुःख-इन्द्रिय, सौमनस्य-इन्द्रिय, दौर्मनस्य-इन्द्रिय, उपेक्षा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, आदीनव *(दोष)* व निःशरण *(मोक्ष)* यात गथे खः अथे सिइका चाय्का काइ, भिक्षुपिं ! उबले वयात धाइ, स्रोतापन्नम्ह, अविनिपात धर्म *(अर्थात् च्युत जुइ मखये धुंकूम्ह)* सम्बोधि-परायणम्ह ।"

३३. अरहन्त-सुत्त

३३. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सुख-इन्द्रिय, दुःख-इन्द्रिय, सौमनस्य-इन्द्रिय, दौर्मनस्य-इन्द्रिय, उपेक्षा-इन्द्रिय ।

"भिक्षुपिं ! गुम्ह भिक्षुं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष तथा निःशरणयात गथे खः अथे सिइका उपादान रहित जुया विमुक्त जुइ, वयात धाइ, अरहन्त, क्षीणास्रव, ब्रहमचर्यवास पूर्ण याम्ह, कृतकृत्य, भ्यातुगु भार दिके धुंकूम्ह, थःगु ज्या पूर्वके धुंकूम्ह, सांसारिक बन्धन रहितम्ह तथा बांलाक चायेका विमुक्त जुइ धुंकूम्ह ।"

३४. पठमसमणब्राह्मण-सुत्त

३४. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सुख-इन्द्रिय, दुःख-इन्द्रिय, सौमनस्य-इन्द्रिय, दौर्मनस्य-इन्द्रिय, उपेक्षा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह *(गुपिं)* श्रमण ब्राह्मणं थुपिं न्यागू इन्द्रिययागु समुदय, अस्तंगम, आस्वाद, दोष व निःशरणयात गथे खः अथे सिइका काये फत धाःसा, भिक्षुपिं ! थुपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा

ब्राह्मण धाये लो जू । उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थःथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ ।"

३५. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

३५. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सुख-इन्द्रिय, दुःख-इन्द्रिय, सौमनस्य-इन्द्रिय, दौर्मनस्य-इन्द्रिय, उपेक्षा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह *(गुपिं)* श्रमण वा ब्राह्मणं सुख-इन्द्रिययात मस्यू, सुख-इन्द्रिययागु समुदययात मस्यू, सुख-इन्द्रिययागु निरोधयात मस्यू, सुख-इन्द्रिययागु निरोधगामी मार्गयात मस्यू, दुःख-इन्द्रिययात मस्यू ··· *(पूर्ववत्)* , सौमनस्य-इन्द्रिययात मस्यू ···, दौर्मनस्य-इन्द्रिययात मस्यू ···, उपेक्षा-इन्द्रिययात मस्यू, उपेक्षा-इन्द्रिययागु समुदययात मस्यू, उपेक्षा-इन्द्रिययागु निरोधयात मस्यू, उपेक्षा-इन्द्रिययागु निरोधगामी मार्गयात मस्यू धाःसा, भिक्षुपिं ! इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो मजू । *(उलि जक मखु)* उपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थःथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह *(गुपिं)* श्रमण वा ब्राह्मणं ··· स्यू धाःसा, भिक्षुपिं ! इपिं श्रमण ब्राह्मणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मण धाये लो जू ।*(उलि जक मखु)* इपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं श्रमणत्व ब्राह्मणत्व थ्व हे जीवनय् थःथःम्हं सिइका, साक्षात्कार याना प्राप्त याना विहार याना काये फइ ।"

३६. पठमविभङ्ग-सुत्त

३६. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सुख-इन्द्रिय, दुःख-इन्द्रिय, सौमनस्य-इन्द्रिय, दौर्मनस्य-इन्द्रिय, उपेक्षा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! सुख-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु कायिक *(शारीरिक)* सुख, कायिक सात *(=न्ह्याइपु ताइगु)* कायसंस्पर्शपाखे सुखद् सात वेदना उत्पन्न जुइ, उकियात धाइ, सुख-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! दुःख-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु कायिक दुःख, कायिक असात काय-संस्पर्शपाखे दुःखद असात वेदना उत्पन्न जुइ, उकियात धाइ, दुःख-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! सौमनस्य-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु मानसिक सुख मानसिक सात काय-संस्पर्शपाखे सुखद सात वेदना उत्पन्न जुइ, उकियात धाइ, सौमनस्य-इन्द्रिय । "

"भिक्षुपिं ! दौर्मनस्य-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु मानसिक दुःख मानसिक असात काय-संस्पर्शपाखे दुःखद असात वेदना उत्पन्न जुइ, उकियात धाइ, दौर्मनस्य-इन्द्रिय । "

"भिक्षुपिं ! उपेक्षा-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु कायिक वा मानसिक सुख वा दुःख मखु, वयात धाइ, उपेक्षा-इन्द्रिय । "

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय दु ।"

३७. दुतियविभङ्ग-सुत्त

३७. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सुख-इन्द्रिय, दुःख-इन्द्रिय, सौमनस्य-इन्द्रिय, दौर्मनस्य-इन्द्रिय, उपेक्षा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! सुख-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु कायिक सुख कायिक सात काय-संस्पर्शपाखे सुखद् सात वेदना उत्पन्न जुइ, उकियात धाइ, सुख-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! दुःख-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु कायिक दुःख, कायिक असात काय-संस्पर्शपाखे दुःखद् असात वेदना उत्पन्न जुइ, उकियात धाइ, दुःख-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! सौमनस्य-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु मानसिक सुख, मानसिक सात काय-संस्पर्शपाखे सुखद् सात वेदना उत्पन्न जुइ, उकियात धाइ, सौमनस्य-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! दौर्मनस्य-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु मानसिक दुःख, मानसिक असात काय-संस्पर्शपाखे दुःखद् असात वेदना उत्पन्न जुइ, उकियात धाइ, दौर्मनस्य-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! उपेक्षा-इन्द्रिय धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु कायिक वा मानसिक सुख वा दुःख मखु, वयात हे धाइ, उपेक्षा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु सुख-इन्द्रिय व सौमनस्य-इन्द्रिय खः उकियागु वेदना सुख दुगु भापिइमाः । गुगु दुःख-इन्द्रिय व दौर्मनस्य-इन्द्रिय खः उकियागु वेदना दुःख दुगु भापिइमाः । गुगु उपेक्षा-इन्द्रिय खः, उकियागु वेदना अदुःख-असुख भापिइमाः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय दु ।"

३८. ततियविभङ्ग-सुत्त

३८. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु ··· *(च्वय्या दुतियविभङ्ग-सुत्त फुक्वं)* ···

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं, थुपिं न्यागू इन्द्रियत न्यागू दया नं स्वंगू *(=सुखवेदना, दुःखवेदना, उपेक्षा-वेदना)* जूवइ हानं छगू पर्यायं स्वंगू जुया नं न्यागू जूवइ ।"

३९. कट्ठोपम-सुत्त

३९. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? सुख-इन्द्रिय ··· उपेक्षा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! सुखवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं सुख-इन्द्रिय उत्पन्न जुइ । व सुखित जुया च्वनिबले, 'जि सुखित ख:' धका सिइका च्वनी । वयाके सुखवेदनीय स्पर्श निरुद्ध जुया वनेवं जिके उत्पन्न जूगु सुख-इन्द्रिय निरुद्ध जुया वन शान्त जुया वन धका नं सिइका काइ ।"

"भिक्षुपिं ! दु:खवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं दु:ख-इन्द्रिय उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ।

"भिक्षुपिं ! सौमनस्यवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं सौमनस्य-इन्द्रिय उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ।

"भिक्षुपिं ! दौमनस्यवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं दौर्मनस्य-इन्द्रिय उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ।

"भिक्षुपिं ! उपेक्षावेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं उपेक्षा-इन्द्रिय उत्पन्न जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमा बिया खँ थुइके माल धा:सा)* निका सिंयात बुबु स्यायेवं क्वाज: उत्पन्न जुइ, अले मिं पिहाँ वइ, अले उपिं निका सिंयात अलग अलग फाया बिइवं उकिइ च्वंगु क्वाज: व मिं सिना ख्वाउँया वनिगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुखवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं सुख-इन्द्रिय उत्पन्न जुइ । व सुखित जुया च्वनिबले, 'जि सुखित ख:,' धका सिइका च्वनी । वयाके सुखवेदनीय स्पर्श निरुद्ध जुया वनेवं जिके उत्पन्न जूगु सुख-इन्द्रिय निरुद्ध जुया वन, शान्त जुया वन धका नं सिइका काइ ।"

"भिक्षुपिं ! दु:खवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं दु:ख-इन्द्रिय ··· भिक्षुपिं ! सौमनस्यवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं सौमनस्य-इन्द्रिय ··· भिक्षुपिं ! दौर्मनस्यवेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं दौर्मनस्य-इन्द्रिय ··· भिक्षुपिं ! उपेक्षावेदनीय स्पर्शयागु प्रत्ययं उपेक्षाइन्द्रिय उत्पन्न जुइ । व उपेक्षक जुया वनिबले 'जि उपेक्षक ख:' धका सिइका च्वनी । वयाके उपेक्षावेदनीय स्पर्श निरुद्ध जुया वनेवं जिके उत्पन्न जूगु उपेक्षा-इन्द्रिय निरुद्ध जुया वन, शान्त जुया वन धका नं सिइका काइ ।"

४०. उप्पटिपाटिक-सुत्त

४०. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? दु:ख-इन्द्रिय, दौर्मनस्य-इन्द्रिय, सुख-इन्द्रिय, सौमनस्य-इन्द्रिय, उपेक्षा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! थन, आतापी *(क्लेशयात क्वाकीम्ह)*, अप्रमत्त व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वं च्वनिबले भिक्षुयात दु:ख-इन्द्रिय उत्पन्न जुया वइ । वं, 'जिके दु:ख-इन्द्रिय उत्पन्न जुल' धका सिइका काइ, व निमित्त, निदान, संस्कार, प्रत्ययं *(कारणं)* उत्पन्न जुइगु ख:, व विना निमित्त, विना निदान, विना संस्कार, विना प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु संभव मदु । वं दु:ख-इन्द्रिययात सिइका काइ, दु:ख-इन्द्रिययागु समुदययात ···, दु:ख-इन्द्रिययागु निरोधयात ···, दु:ख-इन्द्रिययागु गन ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनी धयागु नं सिइका काइ ।"

उत्पन्न जूगु दु:ख-इन्द्रिय गन ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु ख: ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु अनेक प्रकारया काम विषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क व विचार युक्त जूगु विवेकज: प्रीतिसुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी । थन हे उत्पन्न जूगु दु:ख-इन्द्रिय ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'भिक्षुं दुःख-इन्द्रिययागु निरोधयात सिइका कागु, अले उकिया नितिं चित्त लगे यागु'।"

"भिक्षुपिं ! थन, आतापी, अप्रमत्त व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वं च्वनिबले भिक्षुयात दौर्मनस्य-इन्द्रिय उत्पन्न जुया वइ । वं, 'जिके दौर्मनस्य-इन्द्रिय उत्पन्न जुल' धका सिइका काइ, व निमित्त ··· प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु खः, व विना निमित्त ··· विना प्रत्ययं उत्पन्न जुइगु संभव मदु । वं दौर्मनस्य-इन्द्रिययात सिइका काइ, दौर्मनस्य-इन्द्रिययागु समुदययात ···, दौर्मनस्य-इन्द्रिययागु निरोधयात ··· , दौर्मनस्य-इन्द्रिययागु गन ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनी धयागु नं सिइका काइ।"

उत्पन्न जूगु दौर्मनस्य-इन्द्रिय गन ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं वितर्क व विचारयात उपशान्त याना आध्यात्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार रहित समाधिजः प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी । थन हे उत्पन्न जूगु दौर्मनस्य-इन्द्रिय ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'भिक्षुं दौर्मनस्य-इन्द्रिययागु निरोधयात सिइका कागु, अले उकिया नितिं चित्त लगे यागु'।"

"भिक्षुपिं ! थन, आतापी, अप्रमत्त व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वं च्वनिबले भिक्षुयात सुख-इन्द्रिय उत्पन्न जुया वइ ··· *(पूर्ववत्)* ···

उत्पन्न जूगु सुख-इन्द्रिय गन ल्यं मदयक बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं प्रीतियात नं त्याग याना उपेक्षित जुया स्मृति सम्प्रजन्य जुया शारीरिक सुखानुभव याना च्वं च्वनी, थुकियात आर्यपिंसं, 'उपेक्षावान स्मृतिवान सुखपूर्वक च्वनेगु' धका धाइ, थुजागु तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी । थन हे उत्पन्न जूगु सुख-इन्द्रिय ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'भिक्षुं सुख-इन्द्रिययागु निरोधयात सिइका कागु, अले उकिया नितिं चित्त लगे यागु'।"

"भिक्षुपिं ! थन, आतापी, अप्रमत्त व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वं च्वनिबले भिक्षुयात सौमनस्य-इन्द्रिय उत्पन्न जुया वइ ··· *(पूर्ववत्)*

उत्पन्न जूगु सौमनस्य-इन्द्रिय गन ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना, न्हापां हे सौमनस्य *(=मानसिक सुख)*, दौर्मनस्य *(=मानसिक दुःख)* या अन्त याना सुख दुःख मदुगु उपेक्षाद्वारा स्मृति परिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी । थन हे उत्पन्न जूगु सौमनस्य-इन्द्रिय ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'भिक्षुं सौमनस्य-इन्द्रिययागु निरोधयात सिइका कागु, अले उकिया नितिं चित्त लगे यागु'।"

"भिक्षुपिं ! थन, आतापी, अप्रमत्त व प्रहितात्म जुया विहार याना च्वं च्वनीबले भिक्षुयात उपेक्षा-इन्द्रिय उत्पन्न जुया वइ ··· *(पूर्ववत्)*।"

उत्पन्न जूगु उपेक्षा-इन्द्रिय गन ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं सर्वथा नैवसंज्ञानासंज्ञायतनयात अतिक्रमण याना संज्ञावेदयित-निरोधयात प्राप्त याना च्वं च्वनी । थन हे उत्पन्न जूगु उपेक्षा-इन्द्रिय ल्यं मदय्क बिलकुल निरुद्ध जुया वनिगु खः ।

"भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'भिक्षुं उपेक्षा-इन्द्रिययागु निरोधयात सिइका कागु, अले उकिया नितिं चित्त लगे यागु' ।"

सुखेन्द्रिय-वर्ग क्वचाल।

जरा-वर्ग

४१. जराधम्म-सुत्त

४१. थथे जिं न्यना । छगू समयय्, भगवान् श्रावस्ती मृगारमाताया प्रासाद पूर्वारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु बखतय् भगवान् सन्ध्या इलय् पश्चिमपाखे जनपाः लाका फेतुना निभाः पाना बिज्याना च्वन ।

उगु इलय् आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना वसपोलयागु म्हय् त्यु त्युं थथे बिन्ति यात – "आश्चर्य खः, भन्ते ! अद्‌भुत खः भन्ते ! भगवानया शरीर न्हापाथें बांमलाये धुंकल, छ्यंगुया ला हय् हय् कुना वये धुंकल, भगवानया म्ह शिथिल जुइ धुंकल, छ्यंगु सुकु गने धुंकल, म्ह न्ह्योने पाखे क्वछुथें खने दये धुंकल, चक्षु *(मिखा)*-इन्द्रिय, श्रोत-इन्द्रिय, घ्राण-इन्द्रिय, जिह्वा-इन्द्रिय, काय-इन्द्रिय नं पाना अन्यथा *(कमजोर)* जुइ धुंकल ।"

खः, आनन्द ! थथे हे खः । यौवनय् बुढा जुइगु सुपिला च्वन, आरोग्यय् रोग सुपिला च्वन, जीवनय् मृत्यु सुपिला च्वन । शरीर अथे हे पुलां जुया न्हापाथें बांमलाये धुंकल, छ्यंगुया ला हय् हय् कुना वये धुंकल, म्ह शिथिल जुइ धुंकल, छ्यंगु सुकु गने धुंकल, म्ह न्ह्योने पाखे क्वछुथें खने दये धुंकल, चक्षु-इन्द्रिय, श्रोत-इन्द्रिय, घ्राण-इन्द्रिय, जिह्वा-इन्द्रिय, काय-इन्द्रिय नं पाना अन्यथा जुइ धुंकल ।

४२. थुलि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि आज्ञा जुया सुगतं हानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात-

"धी तं जम्मि जरे अत्थु दुब्बण्णकरणी जरे ।
ताव मनोरमं बिम्बं, जराय अभिमद्दितं ॥

"हे वृद्धावस्था ! छंत धिक्कार दु,
छं सुन्दरतायात स्यंका बिल,
थपायसकं बांलागु शरीरयात नं
छं रूप-अन्तर याना दबे याना बिल ।"

"यो पि वस्ससतं जीवे, सो पि मच्चुपरायणो ।
न किञ्चि परिवज्जेति, सब्बमेवाभिमद्दती"ति ॥

गुम्ह सच्छि दँ तक म्वाना च्वंम्ह खः
व नं छन्हु अवश्य सिना वनी,
मृत्युं सुयातं तोती मखु *(बाकी तइ मखु)*
फुक्वसित नं दबे याना बिइ ।

४२. उण्णाभब्राह्मण-सुत्त

४३. श्रावस्ती ··· । अनंलि, उण्णभो *(उण्णाभ, ऊर्णाभ)* ब्राह्मण गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवानयात सम्मोदन यात । सम्मोदनीय कुशल वार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उण्णभो ब्राह्मणं भगवानयात थथे बिन्ति यात –

'भो गौतम ! चक्षु, श्रोत्र, घ्राण, जिह्वा, काय थुपिं न्यागू इन्द्रियया थथःपिनिगु भिन्न भिन्न विषय खः, छगूलिं मेगुया विषयय् अनुभव याइ मखु । भो गौतम ! थुपिं न्यागू इन्द्रियया प्रतिशरण सु *(छु)* खः, सुनां विषययागु अनुभव याइगु ?

··· ब्राह्मण ! थुपिं न्यागू इन्द्रियया प्रतिशरण मन खः, मनं हे विषययागु अनुभव याइ ।

"भो गौतम ! मनया छु प्रतिशरण खः ?"

"ब्राह्मण ! मनयागु स्मृति *(सति)* प्रतिशरण खः ।"

"भो गौतम ! मनयागु स्मृतियागु छु प्रतिशरण खः ?"

"ब्राह्मण ! स्मृतियागु विमुक्ति प्रतिशरण खः ।"

"भो गौतम ! विमुक्तिया छु प्रतिशरण खः ?"

"ब्राह्मण ! विमुक्तियागु निर्वाण प्रतिशरण खः ।"

"भो गौतम ! निर्वाणया छु प्रतिशरण खः ?"

"ब्राह्मण ! प्रश्न स्वया नं पिहाँ वन, प्रश्नयागु अन्त सिइके मफुत । निर्वाण, निर्वाणपरायण व निर्वाण परियोसानयागु हे निमित्त ब्रह्मचर्य च्वनिगु खः ।"

अनंलि, उण्णभो ब्राह्मणं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन तथा अनुमोदन याना आसनं दना भगवानयात अभिवादन व प्रदक्षिणा याना लिहाँ वन ।

अनंलि उण्णभो ब्राह्मण वना ताउ मजानिबले भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* कूटागार वा कूटागारशालाय् पूर्वपाखें वःगु निभा दुहाँ वइबले गन खइ ?"

"भन्ते ! पश्चिमयागु अंगलय् ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उण्णभो ब्राह्मणयाके बुद्धप्रति थपायकं गहन रूपं श्रद्धा दये धुंकल, आः उकियात सुं श्रमण, ब्राह्मण, देव, मार अथवा ब्रह्मां नं संके फइ मखुत ।"

"भिक्षुपिं ! यदि थुगु समयय् उण्णाभो ब्राह्मण सिंनावन धाःसा वयाके अजागु छुं संयोजन मंत गुकिं याना व हानं थ्व लोकय् वये मालिगु खः ।"

४३. साकेत-सुत्त

४४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् साकेतय् अंजनवन मृगदायय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छु छुं थुजागु पर्याय *(सिद्धान्त)* दुला गुकिं न्यागू इन्द्रिय न्यागू बल जुइ अले न्यागू बल न्यागू इन्द्रिय जुइगु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्याः ··· ।"

दु, भिक्षुपिं ! थुजागु पर्याय दु ··· । गुगुं श्रद्धा-इन्द्रिय खः व श्रद्धा-बल जुइ अले गुगु श्रद्धा-बल खः व श्रद्धा-इन्द्रिय जुइ । गुगु वीर्य-इन्द्रिय खः व वीर्य-बल जुइ अले गुगु वीर्य-बल खः व वीर्य-इन्द्रिय जुइ। गुगु स्मृति-इन्द्रिय खः व स्मृति बल जुइ अले गुगु स्मृति बल खः व स्मृति-इन्द्रिय जुइ । गुगु समाधि-इन्द्रिय खः व समाधि-बल जुइ अले गुगु समाधि-बल खः व समाधि-इन्द्रिय जुइ । गुगु प्रज्ञा-इन्द्रिय खः व प्रज्ञा-बल जुइ, अले गुगु प्रज्ञा-बल खः व प्रज्ञा-इन्द्रिय जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* पूर्व पाखे ··· न्ह्याना च्वंगु छगू नदी दइ । वयागु विचय् दथुइ छगू द्वीप दइ । भिक्षुपिं ! अथे जूसा छगू पर्याय *(पद्धति)* थ्व खः गुकिं नदीया धार छगू हे सम्भ्के जुइगु खः अले मेगु पर्यायं उगु नदीयात निगू धार सम्भ्के जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे जूसा व गजागु पर्याय *(पद्धति)* खः गुकिं नदीया धार छगू हे सम्भ्के जुइगु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु द्वीपया न्ह्योयागु लः *(खुसी धाः)* खः अले गुगु द्वीपया ल्यूनेयागु लः *(खुसी धाः)* खः इपिं निगूया धार छगू हे बने जुइगु खः । थुगु पर्यायं *(पद्धतिं)* खुसीया धार छगू हे सम्भ्के जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु पर्याय खः गुकिं नदीया धार निगू सम्भ्के जुइगु खः ? द्वीपया उत्तर *(जःवे पाखे)* व दक्षिण *(खवे पाखे)* च्वंगु लःया धाः निगू खने दुगुलिं नदीया धार निगू सम्भ्के जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुगु श्रद्धा-इन्द्रिय खः व श्रद्धा-बल जुइ अले गुगु श्रद्धा-बल खः व श्रद्धा-इन्द्रिय जुइ ··· *(पूर्ववत्)*

"भिक्षुपिं ! न्यागू इन्द्रिय भाविता यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं भिक्षुं आस्रव क्षय याना अनास्रव चित्त व प्रज्ञा विमुक्तियात थ्व हे जीवनय् सिइका, खंका, प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वनी ।"

४४. पुब्बकोट्ठक-सुत्त

४५. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्तीया पुब्बकोट्ठकय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन । अन भगवानं आयुष्मान् सारिपुत्रयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – "सारिपुत्र ! छं छु श्रद्धा-इन्द्रिययागु भाविता यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं अमृतय् थ्यनी, अमृतपरायण जुइ तथा अमृतपर्यवसान

जुइ धका विश्वास याना ला ? वीर्य-इन्द्रिय ··· स्मृति-इन्द्रिय ··· समाधि-इन्द्रिय ··· प्रज्ञा-इन्द्रिययागु भाविता यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं अमृतय् थ्यनी, अमृतपरायण जुइ तथा अमृतपर्यवसान जुइ धका विश्वास याना ला ?"

"भन्ते ! थ्व खँय् जि भगवान् प्रति जिगु श्रद्धा दुगुलिं जक श्रद्धा-इन्द्रिययागु भाविता यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं अमृतय् थ्यनी, अमृतपरायण जुइ तथा अमृतपर्यवसान जुइ धका विश्वास यानागु मखु ··· *(पूर्ववत्)* प्रज्ञा-इन्द्रिययागु भाविता यायेवं वार बार अभ्यास यायेवं अमृतय् थ्यनी, अमृत परायण जुइ तथा अमृतपर्यवसान जुइ धका विश्वास यानागु मखु ।"

"भन्ते ! गुम्हसिनं प्रज्ञाद्वारा मस्यू, मखं, अनुभूति याःगु मदु, साक्षात्कार याःगु मदु, स्पर्श याःगु मदु – इमिसं जक अन मेपिनिगु श्रद्धाय् लगे जुया ··· विश्वास याइ ।"

"भन्ते ! गुम्हसिनं प्रज्ञाद्वारा स्यू, खं, अनुभूति याः, साक्षात्कार याःगु दु, स्पर्श याःगु दु – इमिसं अन – श्रद्धा-इन्द्रिययागु भाविता यायेवं वार वार अभ्यास यायेवं अमृतय् थ्यनी, अमृत परायण जुइ तथा अमृत पर्यवसान जुइ धका निस्सन्देही व निश्शंकी जुइ । ··· प्रज्ञा-इन्द्रिययागुं भाविता यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं अमृतय् थ्यनी, अमृतपरायण जुइ तथा अमृतपर्यवसान जुइ धका निस्सन्देही व निश्शंकी जुइ ।"

"भन्ते ! जि नं थुकियात प्रज्ञाद्वारा सिइकागु दु, खंकागु दु, अनुभूति यानागु दु, साक्षात्कार यानागु दु, स्पर्श यानागु दु । जि थ्व खँय् ··· निस्सन्देही व निश्शंकी जुया ।"

"साधु, साधु सारिपुत्र ! सारिपुत्र ! गुम्हसिनं प्रज्ञाद्वारा मस्यू, मखं, अनुभूति याःगु मदु, साक्षात्कार याःगु मदु – इमिसं जक अन मेपिनिगु श्रद्धाय् लगे जुया ··· विश्वास याइ । सारिपुत्र ! गुम्हसिनं प्रज्ञाद्वारा स्यू, खं, अनुभूति याःगु दु, साक्षात्कार यागु दु – इमिसं अन – श्रद्धा-इन्द्रिययागु भाविता यायेवं, बार बार अभ्यास यायेवं अमृतय् थ्यनी ··· धका निस्सन्देही व निश्शंकी जुइ ··· *(पूर्ववत्)* प्रज्ञा-इन्द्रिययागु भाविता यायेवं बार बार अभ्यास यायेवं अमृतय् थ्यनी ··· धका निस्सन्देही व निश्शंकी जुइ ।"

४५. पठमपुब्बाराम-सुत्त

४६. जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती मृगारमातायागु प्रासाद पूर्वारामय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात, "भिक्षुपिं ! गोगु इन्द्रिय भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा *(=अरहत्व, परम ज्ञान)* घोषित याये फइगु – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, याये माःगु ज्या सिधल, आः थन याये माःगु छु मंत धका जिं सिइका कया ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्याः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! छगू इन्द्रिययागु भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं भिक्षुं ··· *(पूर्ववत्)* ।"

"छु छगू इन्द्रिययागु ?"

"भिक्षुपिं ! प्रज्ञावान आर्यश्रावकयाके उकिं *(=प्रज्ञां)* श्रद्धा दइ, उकिं वीर्य दइ, उकिं स्मृतिं दइ, उकिं समाधि दइ ।"

"भिक्षुपिं ! छगू इन्द्रिययागु भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषणा याये फु – जाति क्षीण जुल, ब्रह्मचर्य वास पूरा जुल, याये मा:गु ज्या सिधल, आ: थन याये मा:गु छुं मंत धका जिं सिइका कया *(धका घोषणा याइ)*।"

४६. दुतियपुब्बाराम-सुत्त

४७. व हे निदान । भिक्षुपिं ! गोगु इन्द्रिय भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषित याइ – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ?

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्या: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! निगू इन्द्रिययागु भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषणा याये फु – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· । छु निगू ? आर्यप्रज्ञां व आर्यविमुक्तिं । भिक्षुपिं ! गुगु आर्यप्रज्ञा ख: व प्रज्ञा-इन्द्रिय ख: ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं निगू इन्द्रिययागु भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषित याइ ख: – जाति *(जन्म)* जुल ··· ।"

४७. ततियपुब्बाराम-सुत्त

४८. व हे निदान । भिक्षुपिं ! गोगु इन्द्रिय भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषणा याइगु – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ?

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्या: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! प्यंगू इन्द्रिययागु भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषणा याइगु ख: – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· । छु छु प्यंगू ? वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय व प्रज्ञा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू इन्द्रिययागु भावित जुइवं , अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषणा याइगु ख: – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ।"

४८. चतुत्थपुब्बाराम-सुत्त

४९. व हे निदान । भिक्षुपिं ! गोगु इन्द्रिय भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं भिक्षु भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषणा याइगु – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ··· ?

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्या: ··· ।"

"भिक्षुपिं ! न्यागू इन्द्रिययागु भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं भिक्षु क्षीणास्रव जुया आज्ञा *(अरहत्व)* घोषणा याइगु खः – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ···। छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिययागु भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं भिक्षुं क्षीणास्रव जुया आज्ञा घोषणा याइगु खः – जाति *(जन्म)* क्षीण जुल, ब्रह्मचर्यवास पूरा जुल, यायेमाःगु ज्या सिधल, आः थन यायेमाःगु छुं मंत धका जिं सिइका कया *(धका घोषणा याइगु खः।)*।

४९. पिण्डोलभारद्वाज-सुत्त

५०. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् कोशाम्बी घोषितारामय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन। उगु इलय् आयुष्मान् पिण्डोल भारद्वाजं आज्ञा *(अरहत्व, परमज्ञान)* घोषणा याना बिज्यागु जुया च्वन, "जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ···।"

अनंलि छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! आयुष्मान् पिण्डोल भारद्वाजं परम-ज्ञान घोषित याना बिज्यात – "जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ···।"

"भिक्षुपिं ! स्वंगू इन्द्रिययागु भावित व अभ्यस्त जुइवं आयुष्मान् पिण्डोल भारद्वाजं परम-ज्ञान घोषित यागु खः – जाति क्षीण जुल ···।"

छु छु स्वंगू ?

स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय व प्रज्ञा-इन्द्रिय।

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे स्वंगू इन्द्रिय भावित व अभ्यस्त जुइवं आयुष्मान् पिण्डोल भारद्वाजं परम-ज्ञान घोषित याःगु खः – 'जाति *(जन्म)* क्षीण जुल ···।'

"भिक्षुपिं ! थुपिं स्वंगू इन्द्रियया अन्त गन जुइ ?"

क्षयलय् अन्त जुइ। छु क्षय जुइगुलि अन्त जुइ ? जन्म, जरा व मृत्यु।

"भिक्षुपिं ! जन्म, जरा व मृत्यु क्षय जुया वंगु खंका, भिक्षु पिण्डोल भारद्वाजं परम-ज्ञान घोषित याःगु खः – जाति क्षीण जुल ···।"

५०. आपण-सुत्त

५१. थथे जिं न्यना। छगू समयय् भगवान् अङ्ग *(देश)* या आपण धयागु अङ्गपिनिगु निगमय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन। अन भगवानं आयुष्मान् सारिपुत्रयात आमन्त्रण याना बिज्यात – "सारिपुत्र ! गुम्ह आर्यश्रावक तथागत प्रति अभिप्रसन्न जू, वं तथागत अथवा तथागतयागु धर्मप्रति शंका सन्देह याये फइला ?"

"भन्ते ! गुम्ह आर्यश्रावक तथागत प्रति अभिप्रसन्न जू, वं तथागत अथवा तथागतयागु धर्मप्रति शंका सन्देह याये फइ मखु । भन्ते ! श्रद्धालु आर्यश्रावकयाके थथे अपेक्षा याये फु – गुम्ह वीर्यवान जुया च्वनी, अकुशल धर्मयात हटे यायेया नितिं, कुशल धर्मयात प्राप्त यायेया नितिं, कुशल धर्मय् बलसम्पन्न, बलागु पराक्रम व उत्साह मतोतिम्ह जुइ । भन्ते ! गुगु वयागु वीर्य खः व व हे वयागु वीर्य-इन्द्रिय खः ।"

"भन्ते ! श्रद्धालु वीर्यवान आर्यश्रावकयाके थथे अपेक्षा याये फु – गुम्ह स्मृतिवान जुया च्वनी, प्रज्ञां युक्त परम स्मृतिं सम्पन्न जुया च्वनी, यक्व यक्व न्हापा थःम्हं यानागु व न्वंवानागुयात नं सिइके फुम्ह जुइ । भन्ते ! गुगु वयागु स्मृति खः व व हे वयागु स्मृति-इन्द्रिय खः ।"

"भन्ते ! वीर्यवान, स्मृति सम्पन्न जूम्ह श्रद्धालु आर्यश्रावकयाके थथे अपेक्षा याये फु – गुगु निर्वाण आरम्मण याना समाधि लाभ याइ, चित्तयागु एकाग्र प्राप्त याइ । भन्ते ! गुगु वयागु समाधि खः व व हे वयागु समाधि-इन्द्रिय खः ।"

४. "भन्ते ! वीर्यवान्, स्मृतिसम्पन्न, समाहित जूम्ह श्रद्धालु आर्यश्रावकयाके थथे अपेक्षा याये फु – गुम्हसिनं सिइका काइकि – थ्व संसारयागु मूल सिइके मफु । अविद्या नीवरण दुगु तृष्णा व संयोजनद्वारा ब्वाँय्ब्वाँय् वना उखें थुखें जुया च्वंगु पूर्वकोटी *(=आदि कारण)* खने मदु । अविद्यान्धकारयागु हे ल्यं मदय्क निरोध जुइगु धयागु शान्त व प्रणीत पद खः, फुक्व संस्कारयागु निरुद्ध व फुक्क उपधियात हटे याना तृष्णा क्षय निरुद्ध जुइगु हे निर्वाण खः । भन्ते ! गुगु वयागु प्रज्ञा खः व व हे वयागु प्रज्ञा-इन्द्रिय खः ।"

"भन्ते ! श्रद्धालुम्ह उम्ह आर्यश्रावकं थुकथं कोशिस यायां थुकथं संस्मरण यायां थुकथं ध्यानय् च्वच्वं प्रज्ञाद्वारा सिइका थथे विश्वास याइ – न्हापा जिं थुपिं धर्म केवल न्यना तयागु जक खः परन्तु आः जिं इमित आध्यात्मद्वारा स्पर्श याना च्वं च्वनागु दु अले प्रज्ञाद्वारा बोध याना खंकागु दु । भन्ते ! गुगु वयागु श्रद्धा खः व व हे वयागु श्रद्धा-इन्द्रिय खः ।"

"साधु, साधु, सारिपुत्र ! सारिपुत्र ! गुम्ह आर्यश्रावक तथागत प्रति अभिप्रसन्न जू, वं तथागत अथवा तथागतयागु धर्मप्रति शंका सन्देह याये फइ मखु ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।"

जरा-वर्ग क्वचाल।

सूकरखत-वर्ग[२८]

५१. साल-सुत्त

५२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् कोशलय् शाला धयागु ब्राह्मणपिनिगु गामय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गुलि नं तिरश्चीन *(पशु)* प्राणीपिं दु इपिं सकलें मध्ये मृगराज सिंह बल, फुर्ती व वीरताय् अग्र

२८ अंग्रजी This chapter has no title.

खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलिं नं बोधिपक्षिय *(ज्ञान पक्षयागु)* धर्म दु इपिं दक्व मध्ये ज्ञान प्राप्तिया नितिं प्रज्ञा-इन्द्रिय हे अग्र खः ।

"भिक्षुपिं ! बोधिपक्षिय धर्म धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! श्रद्धा-इन्द्रिय बोधिपक्षिय धर्म खः । वीर्य-इन्द्रिय बोधिपक्षिय धर्म खः । स्मृति-इन्द्रिय बोधिपक्षिय धर्म खः । समाधि-इन्द्रिय बोधिपक्षिय धर्म खः । प्रज्ञा-इन्द्रिय बोधिपक्षिय धर्म खः । भिक्षुपि ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गुलि नं तिरश्चीन प्राणापिं दु इपिं सकलें मध्ये मृगराज सिंह बल, फुर्ती व वीतराय् अग्र खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुलि नं बोधिपक्षिय धर्म दु इपिं दक्व मध्ये ज्ञान प्राप्तिया नितिं प्रज्ञा-इन्द्रिय हे अग्र खः ।"

५२. मल्लिक-सुत्त

५३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् मल्ल *(जनपद)* य् उरुवेलकल्प धयागु मल्लपिनिगु निगमय् विहार याना बिज्यात । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! गुबले तक आर्यश्रावकयाके आर्यज्ञान उत्पन्न जूगु दइ मखुनि उबले तक प्यंगू इन्द्रियया संस्थिति=अवस्थिति *(थथःगु थाय् ठीक रूपं बसे जुइगु)* बसे जुइ मखुनि । भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकयाके आर्यज्ञान उत्पन्न जूगु दइ उबले प्यंगू इन्द्रियया संस्थिति=अवस्थिति नं बसे जुइ ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* कूटागारयागु मूसि उबले तक थने फइ मखुनि उबले तक उकियागु धुलियात संस्थिति=अवस्थिति बसे याये फइ मखुनि । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुबले तक आर्यश्रावकयाके आर्यज्ञान उत्पन्न जूगु दइ मखुनि उबले तक प्यंगू इन्द्रियया संस्थिति=अवस्थिति बसे याये फइ मखुनि । भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकयाके आर्यज्ञान उत्पन्न जूगु दइ उबले प्यंगू इन्द्रियया संस्थिति=अवस्थिति नं बसे जुइ ।"

छु छु प्यंगू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय ।

"भिक्षुपिं ! प्रज्ञावान आर्यश्रावकयाके उकिं*(=प्रज्ञां)* श्रद्धा *(=संस्थित)* बसे जुइ, उकिं वीर्य *(संस्थित)* बसे जुइ, उकिं स्मृति *(संस्थित)* बसे जुइ, उकिं समाधि *(संस्थित)* बसे जुइ ।"

५३. सेख-सुत्त

५४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् कोशाम्बी घोषितारामय् विहार याना बिज्यात । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छु थुजागु छुं पर्याय *(पद्धति, अथवा सिद्धान्त)* दुला गुकिं शैक्ष भिक्षुं शैक्ष्य-भूमी च्वना जिं शैक्ष्य खः धका सिइका काइगु व अशैक्ष्य भिक्षुं अशैक्ष्य-भूमी च्वना जि अशैक्ष्य खः धका सिइका काइगु ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्याः … ।"

"भिक्षुपिं ! थुजागु पर्याय खः गुकिं शैक्ष्य भिक्षुं शैक्ष्य भूमी च्वना, 'जि शैक्ष्य खः' धका सिइका काइगु खः हानं अशैक्ष्य भिक्षुं अशैक्ष्य-भूमी च्वना, 'जि अशैक्ष्य खः' धका सिइका काइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! व गजागु पर्याय खः ··· ?"

"भिक्षुपिं ! शैक्ष्य भिक्षुं 'थ्व दुःख खः' धका गथे खः अथे *(यथाभूत रूपं)* सिइका काइ, 'थ्व दुःखयागु समुदय खः' ··· , 'थ्व दुःखयागु निरोध खः', ···, 'थ्व दुःख निरोधगामी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका गथे खः अथे यथाभूत रूपं सिइका काइ । भिक्षुपिं ! थ्व नं छगू पर्याय खः गुकिं शैक्ष्य भिक्षुं शैक्ष्य भूमी च्वना, 'जि शैक्ष्य खः' धका सिइका काइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं, शैक्ष्य भिक्षुं थथे चिन्तना याइ, 'छु थनं *(=बुद्धशासनं)* पिने नं सुं मेम्ह श्रमण वा ब्राह्मण दुला गुम्हसिनं थुगु सत्त्वयात भगवानंथें हे उपदेश ब्यूगु दु ? अनंलि, वं थ्व निष्कर्षय् थ्यंक वइ – थनं पिने सुं मेम्ह श्रमण वा ब्राह्मण मदु गुम्हसिनं थुगु सत्ययात भगवानंथें उपदेश बिये फुगु खः ।' भिक्षुपिं ! थ्व नं छगू पर्याय खः गुकिं शैक्ष्य भिक्षुं शैक्ष्य भूमी च्वना, 'जि शैक्ष्य खः' धका सिइका काइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं, शैक्ष्य भिक्षुं न्यागू इन्द्रिययात सिइका काइ । श्रद्धा-इन्द्रिययात ··· प्रज्ञा-इन्द्रिययात । इमिगु *(इन्द्रियतय्‌गु)* गुगु परम उद्देश्य खः उकियात प्राप्त याना काये मफुसां नं थःम्हं थूथें उकी दुहाँ वना थुइका काइ । भिक्षुपिं ! थ्व नं छगू पर्याय खः, गुकिं शैक्ष्य भूमी च्वना, 'जि शैक्ष्य खः' धका सिइका काइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व गजागु पर्याय खः गुकिं अशैक्ष्य भूमी च्वनां, 'जि अशैक्ष्य खः' धका सिइका काइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! अशैक्ष्य भिक्षुं न्यागू इन्द्रिययात सिइका काइ । श्रद्धा-इन्द्रिययात ··· प्रज्ञा-इन्द्रिययात। इमिगु *(इन्द्रियतय्‌गु)* गुगु परम-उद्देश्य खः उकियात प्राप्त याना नं काइ हानं थःम्हं प्रज्ञां दुने थ्यंक दुहाँ वना खंका नं काइ । भिक्षुपिं ! थ्व नं छगू पर्याय खः गुकिं अशैक्ष्य भूमी च्वना, 'जि अशैक्ष्य खः' धका सिइका काइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं, अशैक्ष्य भिक्षुं खुगू इन्द्रिययात सिइका काइ । चक्षु, श्रोत्र, घ्राण, जिह्वा, काय, मन । वयाके थुपिं खुगू इन्द्रिय बिलकुल सकतां कथं पूरा पूरां निरुद्ध जुया वनी, अले मेगु खुगू इन्द्रिय गनं नं गुगुं प्रकारं उत्पन्न जुइ फइ मखुत धका नं सिइका काइ । भिक्षुपिं ! थ्व नं छगू पर्याय खः गुकिं अशैक्ष्य भूमी स्थित जुया, 'जि अशैक्ष्य खः' धका सिइका काइगु खः ।"

५४. पद-सुत्त

५५. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* गुलि नं जन्तु जनावर दु इपिं सकसियागु पालि ख्वाँय् किसियागु पालि ख्वाँय्या दुने न्ह्यनी । तःधिक जूपिं मध्ये किसियागु पला ख्वाँय् सकसियागु पालि ख्वाँय् मध्ये अग्र खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, ज्ञानयागु खँ कनेगुलि इमि सकतां मध्ये प्रज्ञेन्द्रिय पद अग्र खः ।"

"भिक्षुपिं ! ज्ञानयागु खँ कनेगु गोगु पद छु ? भिक्षुपिं ! श्रद्धेन्द्रिय ज्ञानयागु खँ कनेगु पद खः । स्मृति-इन्द्रिय ज्ञानयागु खँ कनेगु पद खः । समाधि-इन्द्रिय ज्ञानयागु खँ कनेगु पद खः । प्रज्ञा-इन्द्रिय ज्ञानयागु खँ कनेगु पद खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गुलि नं जन्तु जनावर दु इपिं सकसियागु पालि ख्वाँय् *(पद)* किसियागु पालि ख्वाँय्या दुने न्ह्यनी । तःधिक जूपिं मध्ये किसियागु पला ख्वाँय् सकसियागु पालि ख्वाँय् मध्ये अग्र खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, ज्ञानयागु खँ कनेगुलि इपिं सकतां मध्ये प्रज्ञा-इन्द्रिय अग्र *(श्रेष्ठ)* खः ।"

५५. सार-सुत्त

५६. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गुलि नं सार सुगन्ध दु इपिं सकतां मध्ये रक्त चन्दन हे अग्र*(श्रेष्ठ)* खँ: । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, ज्ञानयागु खँ कनेगुलि सकतां मध्ये प्रज्ञा-इन्द्रिय अग्र *(श्रेष्ठ)* खः ।"

"भिक्षुपिं ! ज्ञानयागु खँ कनेगु गोगु पद दु ? भिक्षुपिं ! श्रद्धा-इन्द्रिय ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय ··· ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि गुलि नं सार सुगन्ध दु इपिं सकतां मध्ये रक्त चन्दन हे अग्र खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, ज्ञानयागु खँ कनेगुलि सकतां मध्ये प्रज्ञा-इन्द्रिय श्रेष्ठ खः ।"

५६. पतिट्ठित-सुत्त

५७. श्रावस्ती ··· जेतवन ··· । "भिक्षुपिं ! छगू धर्मय् प्रतिष्ठित जुल धाःसा भिक्षुयाके न्यागू इन्द्रिय भावित जूगु दइ, बांलाक सुभावित जूगु दइ । छु छगू धर्मय् ?"

"अप्रमादय् !"

"भिक्षुपिं ! अप्रमाद धयागु छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं आस्रव दुगु धर्मय् थःगु चित्तयात रक्षा याइ । थुकथं वयागु श्रद्धा-इन्द्रिय ···, वीर्य-इन्द्रिय ···, स्मृति-इन्द्रिय ···, समाधि-इन्द्रिय ···, प्रज्ञा-इन्द्रिय भावना पूर्ण जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, छगू धर्मय् प्रतिष्ठित जुल धाःसा भिक्षुयाके न्यागू इन्द्रिय भावित जूगु दइ, बांलाक सुभावित जूगु दइ ।"

५७. सहम्पतिब्रह्मा-सुत्त

५८. थथे जिं न्यना । छगू समयय् बुद्धत्व प्राप्त याना कया बिज्याये साथं, भगवान् उरुवेलाय् नेरञ्जरा नदीया सिथय् अजपाल निग्रोध सिमा क्वय् विहार याना बिज्यात ।

अनंलि, एकान्तय् ध्यान च्वना बिज्याना च्वंगु बखतय् भगवानयागु मनय् थुजागु विर्तक लुया वल – न्यागू इन्द्रिययागु भावित जुइवं, बहुलिकृत जुइवं अमृत *(निर्वाण)* प्राप्त जुइ, अमृत परायण जुइ, अमृत सिद्ध जुइ । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय ··· ।

अनंलि, ब्रह्म सहम्पति ··· ब्रह्मलोकय् अन्तर्धान जुया भगवानयागु न्ह्योने प्रकट जुल । अनंलि, ब्रह्मा सहम्पति उत्तरासंग छखे पाखे ब्वहलय् तया भगवानपाखे निपा ल्हा: ज्वजलप्पा बिन्ति याना धाल – "भन्ते ! अथे हे ख:, सुगत ! अथे हे ख: । न्यागू इन्द्रिययागु भावित जुइवं, बहुलिकृत जुइवं अमृत प्राप्त जुल, अमृत परायण जुइ, अमृत सिद्ध जुइ । छु छु न्यागू ? श्रद्धा इन्द्रिय ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय ।

"भन्ते ! यक्व यक्व न्हापा न्हापा जिं, अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् काश्यपयागु शासनय् ब्रह्मचर्य पालन यानागु ख: । उगु बखतय् जित मनूतय्सं 'सहक भिक्षु' 'सहक भिक्षु' धका म्हसीकूगु ख: । भन्ते ! उम्ह जि व हे न्यागू इन्द्रिय भावित जुइका, बहुलिकृत जुइका लौकिक कामय् विरक्त जुया सिइ धुंका ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जुया सुगति प्राप्त यानागु ख: । थन नं जित ब्रह्मा सहम्पति, ब्रह्मा सहम्पति धयागु नामं म्हसीकूगु ख: ।"

भगवान् ! थथे हे ख:, सुगत ! थथे हे ख: । जिं थुकियात स्यू, जिं थुकियात खं, उपिं न्यागू इन्द्रिययागु भावित जुइवं, अभ्यस्त *(बहुलिकृत)* जुइवं ··· अमृत *(निर्वाण)* सिद्ध जुइगु ख: ।

५८. सूकरखत-सुत्त

५९. छगू समयय् भगवान् राजगृहया गृद्धकूट पर्वतयागु सुकरखत *(गुफा)* य् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि भगवानं अन सारिपुत्रयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – "सारिपुत्र ! छु खंका क्षीणास्रवी भिक्षु तथागत वा तथागतयागु नित्य धर्मप्रति नतमस्तक जुया च्वं च्वनिगु ?"

"भन्ते ! अनुत्तर योगक्षेमयात खंका क्षीणास्रवी भिक्षु तथागत वा तथागतयागु धर्मप्रति नित्य नतमस्तक जुया च्वं च्वनिगु ख:।"

"साधु, साधु, सारिपुत्र ··· ।"

"सारिपुत्र ! गजागु अनुत्तर योमक्षेमयात खंका क्षीणास्रवी भिक्षु तथागत वा तथागतयागु धर्मप्रति नित्य नतमस्तक जुया च्वं च्वंनिगुले ?"

"भन्ते ! थन, क्षीणास्रवी भिक्षुं शान्ति बिइगु, सम्बोधि बिइगु श्रद्धा-इन्द्रिय भाविता याइ ··· वीर्य-इन्द्रिय भाविता याइ, ··· स्मृति-इन्द्रिय भाविता याइ, ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय भाविता याइ । भन्ते ! अनंलि अनुत्तर योमक्षेम धर्मप्रति क्षीणास्रवी भिक्षु नित्य नतमस्तक जुया च्वं च्वनिगु ख: ।

"साधु, साधु, सारिपुत्र ! ··· । सारिपुत्र ! गुकथं तथागत वा तथागतयागु धर्मप्रति क्षीणास्रवी भिक्षु नित्य नतमस्तक जुया च्वं च्वनिगुले ?"

"भन्ते ! थन क्षीणास्रवी भिक्षु शास्ता प्रति गौरव तया सम्मान तया च्वं च्वनी । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । भन्ते ! थुकथं क्षीणास्रवी भिक्षु तथागत वा तथागतया धर्मप्रति नतमस्तक जुया च्वं च्वनी ।"

"साधु, साधु, सारिपुत्र ! सारिपुत्र ! थुकथं हे क्षीणास्रवी भिक्षु तथागत वा तथागतयागु धर्मप्रति नित्य नतमस्तक जुया च्वं च्वनिगु ख:।"

५९. पठमउप्पाद-सुत्त

६०. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् प्रादुर्भाव मजूसा भावित मजूनिगु व अभ्यास मजूनिगु न्यागू इन्द्रिय उत्पन्न जुइ फइ मखु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय व प्रज्ञा-इन्द्रिय ।"

"भिक्षुपिं ! अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध भगवान् प्रादुर्भाव मजूसा भावित मजूनिगु व अभ्यस्त मजूनिगु थुपिं न्यागू इन्द्रिय उत्पन्न जुइ फइ मखु ।"

६०. दुतियउप्पाद-सुत्त

६१. "भिक्षुपिं ! सुगतयागु विनय उत्पन्न मजूसा भावित मजूनिगु व अभ्यस्त मजूनिगु न्यागू इन्द्रिय उत्पन्न जुइ फइ मखु ··· *(पूर्ववत्)*

सूकरखत-वर्ग क्वचाल ।

बोधिपाक्षिक -वर्ग

६१. संयोजन-सुत्त

६२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू भावित जूगु व अभ्यस्त जूगु इन्द्रिय संयोजन *(बन्धन)* प्रहाण याना मदय्का छ्वयेया नितिं खः । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू भावित जूगु व अभ्यस्त जूगु इन्द्रिय संयोजन प्रहाण याना मदय्का छ्वयेया नितिं खः ।"

(थ्व हे सूत्रथें क्वय्या सूत्रत सीकेगु) ।

६२. अनुसय-सुत्त

६३. "भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू भावित जूगु व अभ्यस्त जूगु इन्द्रिय-अनुशय निर्मूल याना छ्वयेया नितिं खः ··· *(पूर्ववत्)* ।"

६३. परिञ्ञा-सुत्त

६४. "भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू भावित जूगु व अभ्यस्त जूगु इन्द्रिय मार्ग सिइकेया नितिं खः ··· *(पूर्ववत्)* ।"

६४. आसवक्खय-सुत्त

६५. "भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू भावित जूगु व अभ्यस्त जूगु इन्द्रिय आस्रव क्षय यायेया नितिं खः ··· *(पूर्ववत्)*

"भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू भावित जूगु व अभ्यस्त जूगु इन्द्रिय संयोजन प्रहाण याना मदय्का छ्वयेया नितिं, अनुशय निर्मूल याना छ्वयेया नितिं, मार्ग सिइकेया नितिं, आस्रव क्षय यायेया नितिं खः । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय ··· प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू भावित जूगु व अभ्यास जूगु इन्द्रिय संयोजन प्रहाण याना मदय्का छ्वयेया नितिं ··· आस्रव क्षय यायेया नितिं खः ।"

६५. पठमफल-सुत्त

६६. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू इन्द्रिय भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं निगू फल मध्ये छगू फल अवश्य प्राप्त जुइ – थ्व हे जीवनय् आज्ञा *(अरहत्व)* प्राप्ति अथवा उपादान ल्यना च्वंगु दसा अनागामी ।"

६६. दुतियफल-सुत्त

६७. "भिक्षुपिं ! इन्द्रिय न्यागू दु । छु छु न्यागू ? श्रद्धा-इन्द्रिय, वीर्य-इन्द्रिय, स्मृति-इन्द्रिय, समाधि-इन्द्रिय, प्रज्ञा-इन्द्रिय । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय खः । भिक्षुपिं ! थुपिं न्यागू इन्द्रिय भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं न्हेगू बांलागु फल, आनिशंस *(परिणाम)* दइ । छु छु न्हेगू ?"

(१) थ्व हे जीवनय् आज्ञा *(परम ज्ञान, अरहत्व)* प्राप्ति, (२) यदि थ्व हे जीवनय् आज्ञा प्राप्त याये मफुत धाःसा सिइ धुंका परम ज्ञान प्राप्ति, (३) यदि वनं मफुत धाःसा क्वय्यागु न्यागू संयोजन क्षय याना अन्तरा-परिनिर्वायी जुइ[२९] । (४) ··· उपहच्च परिनिर्वायी[२९] जुइ । (५) ··· असंस्कार परिनिर्वायी[२९] जुइ । (६)

२९ शब्दार्थया नितिं च्वय् पृ. ९९३-४ स्वया दिसँ ।

··· ससंस्कार परिनिर्वायी[२९] जुइ । (७) ··· उध्वंस्रोत अकृतिष्टगामी[२९] जुइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू इन्द्रिय भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं थुपिं न्हेगू बांलागु फल, आनिशंस दइगु खः ।

६७. पठमरुक्ख-सुत्त

६७. "भिक्षुपिं ! गथेकि, *(उपमाया नितिं)* गुलि नं सि *(फल)* जम्बुद्वीपय् दु इपिं सकतां मध्ये जम्बु अग्र *(श्रेष्ठ)* खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, ज्ञान पक्षयागु गुलि नं धर्म दु इपिं सकतां मध्ये ज्ञान साधनया नितिं प्रज्ञा-इन्द्रिय अग्र खः ।"

"भिक्षुपिं ! ज्ञान-पक्षयागु धर्म छु छु खः ? भिक्षुपिं ! श्रद्धा-इन्द्रिय ज्ञान-पक्षयागु धर्म खः, व ज्ञानया साधक खः । वीर्य-इन्द्रिय ··· । स्मृति-इन्द्रिय ··· । समाधि-इन्द्रिय ··· । प्रज्ञा-इन्द्रिय ··· ।"

६८. दुतियरुक्ख-सुत्त

६९. "भिक्षुपिं ! गथेकि, गुलि नं सिमात त्रयस्त्रिंश देवलोकय् दु इपिं सकतां मध्ये पारिच्छत्रक अग्र *(श्रेष्ठ)* खः ··· *(बाँकी अंश पूर्ववत्)*

६९. ततियरुक्खसुत्त

७०. "भिक्षुपिं ! गथेकि, गुलि नं सिमात असुरलोकय् दु इपिं सकतां मध्ये चित्रपाटली अग्र खः । ··· *(बाँकी अंश पूर्ववत्)* ।"

७०. चतुत्थरुक्ख-सुत्त

७१. "भिक्षुपिं ! गथेकि, गुलि नं सिमात सुपर्णलोकय् दु इपिं सकतां मध्ये कूटसिम्बली अग्र खः । ··· *(बाँकी अंश पूर्ववत्)* ।"

बोधिपाक्षिक-वर्ग क्वचाल ।

(थुगु संयुत्त बाँकी सूत्रत गथेकि ७१-८२ पाचीनादि सुत्त, भिंनिपु, ३-९२ तथागतादि-सुत्त झिपु, ९३-१०४ बलादि-सुत्त झिंनिपु, १०५-११५ एसनादि-सुत्त झिंछपु, ११६-१२५ ओघादि-सुत्त झिपु व १२६-१३७ झिंनिपु जम्मा ६५ पु सूत्रत क्रमशः गंगापेय्याल-वर्ग, अमृत-वर्ग, बलकरणीय-वर्ग व एषणा-वर्ग दोहरे यायेबले ३३ पु सूत्रत थपे जुइ अले अन्तय् ओघ-वर्ग अन्तर्गत १७१-१० ओघादि-वर्ग, झिपु सूत्र थ्व संयुत्तय् दु । थुपिं फुक्व सूत्रत मग्ग-संयुत्तय् दुथें हे थन नं छपु छपु सूत्रयात विस्तार यायेगु – अनु.)

इन्द्रिय-संयुत्त क्वचाल ।

४९. सम्मप्पधान-संयुत्त

१-१२. पाचीनादि-सुत्त

१-१२. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – भिक्षुपिं ! सम्यक्प्रधान प्यंगू दु। छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं अनुत्पन्न पापमय अकुशल धर्म उत्पन्न मयायेया नितिं इच्छा *(छन्द)* याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उत्पन्न जूगु पापमय अकुशल धर्म प्रहाणया नितिं इच्छा याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उत्पन्न मजूनिगु कुशल धर्म उत्पन्न यायेया नितिं इच्छा याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उत्पन्न जूगु कुशल धर्मयात थातं तयेत, वृद्धि यायेत, विपुलता यायेत, भावित याना पूर्ण यायेत इच्छा याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू सम्यक्प्रधान खः ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगानदी पूर्वपाखे पाःलूया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनी, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं प्यंगू सम्यक्प्रधान भावित यात अभ्यास *(बहुलिकृत)* यात धाःसा निर्वाणपाखे पाःलूया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनिगु खः । भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षुं प्यंगू सम्यक्प्रधान भावित यात अभ्यास यात धाःसा निर्वाणपाखे पाः लूया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं उत्पन्न मजूनिगु पापमय अकुशल धर्म उत्पन्न मयायेत इच्छा *(छन्द)* याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उत्पन्न जूगु पापमय अकुशल धर्म प्रहाणया नितिं इच्छा याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उत्पन्न मजूनिगु कुशल धर्म उत्पन्न यायेत इच्छा याइ ··· । उत्पन्न जूगु कुशल धर्मयात थातं तयेत, वृद्धि यायेत, भाविता याना पूर्ण यायेत इच्छा याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं प्यंगू सम्यक्प्रधान भावित यात अभ्यास यात धाःसा निर्वाणपाखे अभ्यास यात धाःसा निर्वाणपाखे पाः लुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि गंगा नदी ··· *(थनया बाकी फुक्व सूत्रत तथा विभिन्न-वर्ग अन्तर्गतयागु सूत्रत जम्मां च्वय् क्यना वयागु कथं मग्ग-संयुत्तय् दुथें सम्भे जुइमाः – अनु.)*

सम्मप्पधान-संयुत्त क्वचाल।

५०. बल-संयुत्त

१-१२. बलादि-सुत्त

१-१२. "भिक्षुपिं ! बल न्यागू दु । छु छु न्यागू श्रद्धा-बल, वीर्य-बल, स्मृति-बल, समाधि-बल, प्रज्ञा-बल । भिक्षुपिं ! थुपिं हे न्यागू बल खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगानदी पूर्वपाखे पाः लूया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना: वनी, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, भिक्षुं न्यागू बल भावित यात अभ्यास यात धाःसा निर्वाणपाखे पाःलूया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं न्यागू बल भावितायात अभ्यास यात धाःसा निर्वाणपाखे पाः लूया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं विवेकनिश्रित, विरागनिश्रित तथा निरोध पाखे यंकीगु श्रद्धा-बल भावना याइ, गुकिं मुक्ति सिद्ध जुइगु खः । ··· वीर्य-बल ··· । ··· स्मृति-बल ··· । ··· समाधि-बल ··· । ··· प्रज्ञा-बल ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं न्यागू बल भावित यात, अभ्यास यात धाःसा निर्वाण पाखे पाःलूया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्ह्याना वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि गंगा नदी ··· ··· *(थनया बाकी फुक्व सूत्रत तथा विभिन्न-वर्ग अन्तर्गतयागु सूत्रत जम्मां च्वय् क्यना वयागु कथं मार्ग-संयुत्तय् दुथें सम्झे जुइमाः – अनु.)*

बल-संयुत्त क्वचाल ।

५१. इद्धिपाद-संयुत्त

चापाल-वर्ग

१. अपार-सुत्त

१. "भिक्षुपिं ! प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं अपारयात पार गमन याना वनेया नितिं *(अर्थात् अरहत्वया स्थिती थ्यंकेया नितिं)* जुइ । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त जूगु ऋद्धिपादयागु भावना याइ । वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कारं युक्त जूगु ऋद्धिपादयागु भावना याइ । चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कारं युक्त जूगु ऋद्धिपादयागु भावना याइ । मीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कारं युक्त जूगु ऋद्धिपादयागु भावना याइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं अपारयात पार गमन याना वनेया नितिं जुइ ।"

२. विरद्ध-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसियाके प्यंगू ऋद्धिपाद रोके जुल धाःसा वयागु सम्यक् दुःखक्षयगामी मार्ग नं रोके जुइ । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसियाके प्यंगू ऋद्धिपाद आरम्भ जुल धाःसा वयागु सम्यक् दुःखक्षयगामी मार्ग नं शुरु जुइ । छु छु प्यंगू ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त जूगु ऋद्धिपाद भाविता यागु दइ, वीर्य ···, चित्त ···, मिमांसा-समाधि-संस्कार युक्त जूगु ऋद्धिपाद भाविता यागु दइ । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसियाके प्यंगू ऋद्धिपाद रोके जुल धाःसा वयागु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं रोके जुइ । भिक्षुपिं ! सुं गुम्हसियाके प्यंगू ऋद्धिपाद आरम्भ जुल धाःसा वयागु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं शुरु जुइ ।"

३. अरिय-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! प्यंगू ऋद्धिपाद भाविता यायेवं, अभ्यास यायेवं, आर्यपिं वंगुथें वना वयागु दुःख बांलाक क्षय जुया वनी । छु छु प्यंगू ? छन्द ··· । वीर्य ··· । चित्त ··· । मीमांसा ··· । ···

४. निब्बिदा-सुत्त

४. "भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं, अभ्यस्त *(बहुलिकृत)* जुइवं बिल्कुल निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं, उपशमया नितिं, अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया

नितिं जुइ। छु छु प्यंगू ? छन्द ··· । वीर्य ··· । चित्त ··· । मीमांसा ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं अभ्यस्त जुइवं बिलकुल निर्वेदया नितिं ··· निर्वाणया नितिं जुइ।"

५. इद्धिपदेस-सुत्त

५. "भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण ··· ब्राह्मणं अतीतकालय् ऋद्धियागु गुलि नं साधन याःगु खः इपिं सकसिनं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित याना व अभ्यस्त याना हे खः। भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं भविष्यय् *(अनागत कालय्)* ऋद्धियागु गुलि नं साधन याइगु खः इपिं सकसिनं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित याना व अभ्यस्त याना हे याइ। भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं आः वर्तमान इलय् ऋद्धियागु गुलि नं साधन याना च्वन इपिं सकसिनं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित याना व अभ्यस्त याना हे खः। छु छु प्यंगू ? छन्द ··· । वीर्य ··· । चित्त ··· । वीमांसा ··· । ··· "

६. समत्त-सुत्त

६. "भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं अतीतकालय् ऋद्धियागु पूरा पूरां *(समस्त रूपं)* साधन यात इपिं सकसिनं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित याना व अभ्यस्त याना हे खः। ··· भविष्यय् ··· । ··· आः वर्तमान इलय् ··· । छु छु प्यंगू ? छन्द ··· । वीर्य ··· । चित्त ··· । वीमांसा ··· । ··· "

७. भिक्खु-सुत्त

७. "भिक्षुपिं ! सुं गुपिं भिक्षुपिंसं अतीत कालय् आस्रव क्षय याना अनास्रव चित्त व प्रज्ञाया विमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं थःम्हं सिइका, खंका, प्राप्त याना विहार यात इपिं सकसिनं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित याना व अभ्यास याना हे खः। ··· भविष्यय् ··· । ··· आः वर्तमान कालय् ··· । छु छु प्यंगू ? छन्द ··· । वीर्य ··· । चित्त ··· । वीमांसा ··· । ··· "

८. बुद्ध-सुत्त

८. "भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद प्यंगू दु। छु छु प्यंगू ? छन्द ··· , वीर्य ··· , चित्त ··· । मीमांसा ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यानां ··· भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध जुया बिज्याइगु खः।"

९. ञाण-सुत्त

९. "भिक्षुपिं ! थ्व छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त जूगु ऋद्धिपादय् जिके न्हापा गुबलें न्यना मतयागु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक

उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थुगु छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त जूगु ऋद्धिपादयागु भावना यायेमाः, अभ्यास यायेमाः । भिक्षुपिं ! थुगु छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कारं युक्त जुयाबले जिके न्हापा गुबलें न्यना मतयागु धर्मय् चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।"

··· वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त जूगु ऋद्धिपाद ···

··· चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त जूगु ऋद्धिपाद ···

··· वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त जूगु ऋद्धिपाद ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

१०. चेतिय-सुत्त

१०. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, भगवान् पूर्वाण्ह समयय् पात्र-चीवर धारण याना वैशाली भिक्षाया निर्तिं दुहाँ बिज्यात । वैशाली पिण्डाचार याना भोजन सिधयेका ··· आयुष्मान् आनन्दयात सम्बोधन याना बिज्यात – "आनन्द ! आसन ज्वं, गन चापाल चेतिय *(चैत्य)* दु अन न्हिनेया विहारया निर्तिं वने नु ।" "ज्यू हवस्, भन्ते !" धया भगवान्यात लिसः बिया आयुष्मान् आनन्दं आसन ज्वना भगवान्या ल्यू ल्यू वन । अनंलि, भगवान् गन चापाल चैत्य दु, अन बिज्यात । बिज्याना लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । आयुष्मान् आनन्द नं भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत ।

छखे लिक्क फेतुना च्वंम्ह आयुष्मान् आनन्दयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "आनन्द ! वैशाली रमणीय जू, उदेन चेतिय रमणीय जू, गोतमक चेतिय रमणीय जू, सत्तम्ब चेतिय रमणीय जू, बहुपुत्त चेतिय रमणीय जू, सारन्ददं चेतिय रमणीय जू, चापाल चेतिय रमणीय जू । आनन्द ! सुं गुम्हसिनं प्यंगू ऋद्धिपाद भावना याये धुंकल, वृद्धि याये धुंकल, लँपु याना काये धुंकल, वत्थु *(छें)* याये धुंकल, अनुत्थित जुइ धुंकल, परिचित जुइ धुंकल, सुसमारब्ध याये धुंकल धाःसा उम्हसिनं यदि इच्छा याःसा कल्पभर वा कल्पया ल्यंगु ई तक च्वने *(म्वाये)* फु । आनन्द ! तथागतं नं प्यंगूलिं ऋद्धिपादया भावना याना बिज्याये धुंकल, वृद्धि याना बिज्याये धुंकल, लँपु याना कया बिज्याये धुंकल, वत्थु याना बिज्याये धुंकल, अनुत्थित जुया बिज्याये धुंकल, परिचित जुया बिज्याये धुंकल, सुसमारब्ध याना बिज्याये धुंकल । आनन्द ! यदि तथागतं इच्छा याना बिज्यासा कल्पभर वा कल्पया ल्यंगु ई तक म्वाये फु ।" भगवानं थपाय्सकं स्थूल *(ओलारिक=तःजिक)* निमित्त *(संकेत)* न्ह्यथना बिज्यात नं, बांलाक प्रकाशित याना बिज्यात नं आयुष्मान् आनन्दं थुइके मफुत हानं भगवान्याके प्रार्थना मयात – "भन्ते ! भगवान् बहुजन हितया निर्तिं, बहुजन सुखया निर्तिं, लोकया अनुकम्पा तयेया निर्तिं, देव मनुष्यपिनि अर्थ, हित, सुखया निर्तिं कल्पभर च्वना बिज्याहुँ ।" छाय्धाःसा मारं वसपोल *(आनन्द)* यागु चित्त पर्युस्थित याना बिल ।

निकोगुबार नं भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – आनन्द ! वैशाली रमणीय जू, ··· आनन्द ! तथागतं प्यंगूलिं ऋद्धिपादया भावना याना बिज्याये धुंकल ··· आनन्द ! यदि तथागतं इच्छा याःसा कल्पभर अथवा कल्पया ल्यंगु ई तक म्वाये फु । भगवानं थपाय्सकं स्थूल निमित्त न्ह्यथना बिज्यात नं ··· भगवान्याके प्रार्थना मयात – "भन्ते ! भगवान् बहुजन हितया निर्तिं ··· कल्पभर च्वना बिज्याहुँ ।" छाय्धाःसा मारं वसपोलयागु चित्त पर्युस्थित याना तल ।

स्वकोगुबार नं भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात – आनन्द ! वैशाली रमणीय जू, ··· आनन्द ! तथागतं प्यंगूलिं ऋद्धिपादया भावना याना बिज्याये धुंकल ··· आनन्द ! यदि तथागतं इच्छा या:सा कल्पभर अथवा कल्पया ल्यंगु ई तक म्वाये फु । भगवानं थपाय्सकं स्थूल निमित्त न्ह्ययना बिज्यात नं ··· भगवान्याके प्रार्थना मयात – "भन्ते ! भगवान् बहुजन हितया निर्ति ··· कल्पभर च्वना बिज्याहुँ ।" छाय्धा:सा मारं वसपोल *(आनन्द)* यागु चित्त पर्युस्थित याना तल । अनंलि भगवानं आयुष्मान् आनन्दयात सम्बोधन याना बिज्यात – हुँ आनन्द ! छं गन वने माल, ई स्वया हुँ । "ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात लिसः बिया आसनं दना भगवान्यात अभिवादन तथा प्रदक्षिणा याना तामपाथाय् गनं छथाय् सिमाक्वय् फेतूवन ।

अनंलि आयुष्मान् आनन्द वना ताउ मजायेकं हे पापी मार गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु, अन वना छखे लिक्क दना च्वन । छखे लिक्क दना च्वंम्ह पापी मारं भगवान्यात थथे धाल – "भन्ते ! भगवान् आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते ! भगवान्या परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु काल *(ई)* जुल । भन्ते ! भगवानं थथे धया बिज्याये धुंकूगु दु – 'पापी ! जि उबले तक परिनिर्वाण जुइ मखुनि गबले तक जिमि भिक्षु श्रावकपिं व्यक्त, विनीत, विशारद; बहुश्रुत, धर्मधर, धर्मानुसार धर्ममार्गय् आरुढ, सामीचि *(बांलागु, भिंगु)* मार्गय् आरुढ, अनुधर्मचारी जुइ मखुनि, थ:गु सिद्धान्त *(=आचार्यक)* यात सयेका उपदेश, आख्यान, प्रज्ञापन, प्रतिष्ठापन, विवरण, विभाजन, उत्तानीकरण याये फइ मखुनि, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार सुनिगृहित *(बांलाक तोते मा:गु)* यात निगृहित याना प्रातिहार्य सहित धर्मदेशना याये फइ मखुनि ।' भन्ते ! भगवानया भिक्षु श्रावकपिं थुगु समयय् जुलसां व्यक्त, विनीत, विशारद, बहुश्रुत, धर्मधर, ··· जुइ धुंकल, थ:गु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश ··· याये फये धुंकल, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार सुनिगृहित निगृहित याना ··· धर्मदेशना याये फये धुंकल । भन्ते ! भगवान् आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते ! भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु ई जुल ।

"भन्ते ! भगवानं थथे धया बिज्याये धुंकूगु दु – 'पापी ! जि उवले तक परिनिर्वाण जुइ मखुनि गुबले तक जिमि भिक्षुणी श्राविकापिं व्यक्त, विनीत, विशारद, बहुश्रुत, धर्मधर, ··· जुइ मखुनि, थ:गु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश ··· याये फइ मखुनि, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार ··· निगृहित याना ··· धर्मदेशना याये फइ मखुनि ।' भन्ते भगवान्या भिक्षुणी श्राविकापिं थुगु समयय् व्यक्त, विनीत ··· जुइ धुंकल, थ:गु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश ··· याये फये धुंकल, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार ··· निगृहित याना ··· धर्मदेशना याये फये धुंकल । भन्ते ! भगवान् आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते ! भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु ई जुल ।"

"भन्ते ! भगवानं थथे धया बिज्याये धुंकूगु दु – 'पापी ! जि उवले तक परिनिर्वाण जुइ मखुनि गबले तक जिमि उपासक श्रावकपिं व्यक्त विनीत, विशारद, बहुश्रुत, धर्मधर, ··· जुइ मखुनि, थ:गु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश ··· याये फइ मखुनि, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार ··· निगृहित याना ··· धर्मदेशना याये फइ मखुनि ।' भन्ते ! भगवान्या उपासक श्रावकपिं थुगु समयय् व्यक्त, विनीत ··· जुइ धुंकल, थ:गु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश ··· याये फये धुंकल, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार ··· निगृहित याना ··· धर्मदेशना याये फये धुंकल । भन्ते ! भगवान् आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते ! भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु ई जुल ।"

"भन्ते ! भगवानं थथे धया बिज्याये धुंकूगु दु – 'पापी ! जि उबले तक परिनिर्वाण जुइ मखुनि गबले तक जिमि उपासिका श्राविकापिं व्यक्त, विनीत, विशारद, बहुश्रुत, धर्मधर ··· जुइ मखुनि, थ:गु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश याये फइ मखुनि, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार ··· निगृहित याना ···

धर्मदेशना यायेे फइ मखुनि ।' भन्ते ! भगवान्या उपासिका श्राविकापिं थुगु समयय् व्यक्त, विनीत ··· जुइ धुंकल, थःगु सिद्धान्तयात सयेका उपदेश ··· यायेे फये धुंकल, उत्पन्न जूगु परप्रवादयात धर्मानुसार ··· निगृहित याना ··· धर्मदेशना यायेे फये धुंकल । भन्ते ! भगवान् आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत ! परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते ! भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु ई जुल ।"

"भन्ते ! भगवानं थथे धया बिज्याये धुंकूगु दु – 'पापी ! जि उबले तक परिनिर्वाण जुइ मखुनि गुबले तक थुगु ब्रह्मचर्य *(=बुद्धधर्म)* ऋद्ध *(समृद्ध)* स्फीत, विस्तारित, बहुजनगृहीत, विशाल, देव व मनुष्यपिंथाय् तक सुप्रकाशित जुइ मखुनि ।' भन्ते ! थुगु समयय् भगवान्या ब्रह्मचर्य ऋद्ध, स्फीत, विस्तारित, बहुजनगृहीत, विशाल, देव व मनुष्यपिंथाय् तक सुप्रकाशित जुइ धुंकल । भन्ते ! भगवान् आः परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । सुगत परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ । भन्ते ! भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्यायेगु ई जुल ।"

थथे धायेवं भगवानं पापी मारयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "पापी ! छ अल्प उत्सुक जु - *धन्दा काये म्वाल)* ताकाल मदुवं हे तथागतया परिनिर्वाण जुइ । थनिं स्वलां लिपा तथागत परिनिर्वाण जुया बिज्याइ ।"

अनंलि, भगवानं चापाल चेतियय् स्मृति-सम्प्रजन्य जुया आयुसंस्कार त्याग याना बिज्यात । गुगु समयय् भगवानं आयुसंस्कार त्याग याना बिज्यात उगु समयय् भीषण रोमांचकारी कथं तःसकं भ्वखाय् ब्वल, देवदुन्दुभि *(नं)* न्यात । थ्व खँ सिइका भगवानं उगु समयय् थ्व उदान आज्ञा जुया बिज्यात –

"तुलमतुलं च सम्भवं, भवसङ्खारमवस्सजि मुनि ।
अज्झत्तरतो समाहितो, अभिन्दि कवचमिवत्तसम्भवं"ति ॥

मुनिं तुल्य *(कामावचर)* अतुल्य *(=महग्गत)* उत्पन्न भव संस्कार *(जीवन शक्ति)* तोता बिज्यात, थःके दुने रत व एकाग्रचित्त जुयालि थः नापं उत्पन्न कवच तछ्याना बिल ।

चापाल-वर्ग क्वचाल ।

प्रासादकम्पन-वर्ग

११. पुब्ब-सुत्त

११. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो, जि बोधिसत्त्व जुया च्वना तिनिबले, जिगु मनय् थथे जुल, – 'ऋद्धिपादयागु भावनाया हेतु छु खः प्रत्यय छु खः ?' भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – थन सुनानं *(=भिक्षुं)* छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कारं सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । वयागु *(जिगु)* छन्द न तःसकं छ्वासुइ न न्याक्क क्वातुसे च्वनी, न आध्यात्मिकय् *(थःगु दुने दुने)* संक्षिप्त *(बन्द)* जुया च्वनी हानं नं पिने *(बहिद्धाय्)* उखे थुथे विक्षिप्त *(आपालं फैले)* हे जुइ । ल्यूने व न्ह्योने संज्ञा लिसे च्वं च्वना विहार याना च्वनी – गथे ल्यूने अथे हे न्ह्योने, गथे न्ह्योने अथे हे ल्यूने, गथे च्वय् अथे हे क्वय्, गथे क्वय् अथे हे च्वय्, गथे दिन अथे हे रात, गथे रात अथे हे दिन । थुकथं, चकंगु चित्त तया प्रभा दय्का चित्तयागु भावना याइ ।"

वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कारं सम्पन्न जुया ···

चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कारं सम्पन्न जुया ···

वीमांसा *(मीमांसा)* -समाधि-प्रधान-संस्कारं सम्पन्न जुया ··· पूर्ववत् ···

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध *(ऋद्धि चमत्कार)* अनुभव याइ – छम्ह जुया नं तःम्ह जुइ, तःम्ह जुया नं छम्ह जुइ, प्रकट नं जुइ, अन्तर्धान नं जुइ, अंग दथुं नं अंगलय् मथ्यूसे, पःखालय् मथ्यूसे पिहाँ वनी, पर्वतय् मथ्यूसे पिहाँ वनी, गनं मथ्युकूसे पर्वतया बिचं पिहाँ वनी । गथे आकाशय्थें बँय् लखय् दुबे जुइथें पृथ्वीलय् दुहाँ वनी, पृथ्वीलय् न्यासिं जुइथें लखय् लखं मप्याक न्यासि वनी, भ्रंगपंछिथें आकाशय् नं वनी, अपायधंपिं महातेजस्वी महापराक्रमी चन्द्रसूर्ययात नं ल्हातं परामर्श व परिमार्जन याइ, ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तइ ।

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं अलौकिक विशुद्ध दिव्यश्रोत धातुद्वारा देवतापिनिगु नं मनुष्यपिनिगु नं, तापागु नं सतिगु नं नितां शब्द तायेके फइ ।

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं परसत्त्व व परपुद्गलयागु चित्तयात थःगु चित्तं – सराग चित्तयात सराग चित्त, 'वीतराग चित्तयात वीतराग चित्त' धका सिइका काइ । 'दोष सहितगु चित्तयात दोष सहित चित्त', 'दोष रहितगु चित्तयात दोष रहितगु चित्त' धका सिइका काइ । 'मोह सहितगु चित्तयात मोह सहितगु चित्त', 'मोह रहितगु चित्तयात मोह रहितगु चित्त' धका सिइका काइ । 'संक्षिप्त चित्तयात संक्षिप्त चित्त', विक्षिप्त चित्तयात विक्षिप्त चित्त धका सिइका काइ । 'महत्गत चित्तयात महत्गत चित्त', 'अमहत्गत चित्तयात अमहत्गत चित्त' धका सिइका काइ । 'सउत्तर चित्तयात सउत्तर चित्त', 'अनुत्तरगु चित्तयात अनुत्तरगु चित्त', धका सिइका काइ । 'समाहितगु चित्तयात समाहितगु चित्त', 'असमाहितगु चित्तयात असमाहित चित्त धका सिइका काइ ।' 'विमुक्त चित्तयात विमुक्त चित्त', व 'अविमुक्त चित्तयात अविमुक्त चित्त धका सिइका काइ ।'

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मया खँ अनुस्मरण याइ । गथेकि – छगू जन्मयागु खँ, निगू जन्मयागु खँ, स्वंगू जन्मयागु खँ, प्यंगू जन्मयागु खँ, न्यागू जन्मयागु खँ, भिगू जन्मयागु खँ, नीगू जन्मयागु खँ, स्वीगू जन्मयागु खँ, पीगू जन्मयागु खँ, न्येगू जन्मयागु खँ, सच्छिगू जन्मयागु खँ, द्वलछिगू जन्मयागु खँ, लखछिगू जन्मयागु खँ । अनेक संवर्त कल्प *(प्रलय)* या खँ, अनेक विवर्त कल्प *(सृष्टि)* या खँ, अनेक संवर्त विवर्त कल्प कल्पय् – फलानागु थासय् थुगु नांयाम्ह, थुगु गोत्रयाम्ह, थुगु वर्णयाम्ह, थुजागु आहार नइम्ह, थुकथं सुखदुःख अनुभव याइम्ह तथा थुलि आयु दुम्ह जि खः । अनं व *(जि)* फलानागु थाय् सिना मेथाय् उत्पन्न जुल । अन नं थुगु नांयाम्ह थुगु गोत्रयाम्ह थुगु वर्णयाम्ह थुजागु आहार नइम्ह थुकथं सुख व दुःख अनुभव याइम्ह, थुलि आयु दुम्ह जुया वया । व हे जि अनं च्युत जुया थन उत्पन्न जुल । थुगु प्रकारं थुकथं आकार सहित उद्देश्य सहित अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मयागु खँ अनुस्मरण याइगु जुया च्वन ।

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं विशुद्धि दिव्यचक्षुद्वारा च्युत जूपिं, उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काइ तथा थथःगु कर्मानुसार नीच उच्च जूपिं, सवर्ण दुर्वर्ण जूपिं, सुगति, दुर्गति उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काइ – थुजापिं सत्त्वपिं काय-दुश्चरित्रं युक्त जुया, वाक्दुश्चरित्रं युक्त जुया, मनःदुश्चरित्रं युक्त जुया, आर्यपिंत निन्दा याइपिं जुया, मिथ्यादृष्टिक जुया मिथ्यादृष्टिक युक्त ज्या याइपिं इपिं सिना वनालि अपाय दुर्गति विनिपातगु नरकय् उत्पन्न जूगु जुल । हानं अजापिं सत्त्वपिं कायसुचरित्रं युक्त जुया, वाक्सुचरित्रं युक्त जुया, मनःसुचरित्रं युक्त जुया, आर्यपिंत निन्दा मयाइपिं जुया

सम्यक्दृष्टिक जुया सम्यक्दृष्टिं युक्त जुया ज्या याइपिं इपिं सिना वनालि सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जूगु जुल । थुकथं विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा च्युत जूपिं, उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काइ तथा थथःगु कर्मानुसार नीच उच्च सवर्ण दुर्वर्ण जूपिं, सुगति दुर्गती उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका काइ ।

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं आस्रव क्षय जुया वनेवं अनास्रव चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं सिइका, खंका तथा प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वनी ।

१२. महप्फल-सुत्त

१२. "भिक्षुपिं ! प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं अभ्यस्त जुइवं आपालं बांलागु फल, आनिशंस बिइ ।"

"भिक्षुपिं ! ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कारं युक्त जूगु ऋद्धिपादयागु भावना याइ ··· *(बाँकी खँ च्वय्यागु सूत्रय्थें)* ।"

१३. छन्दसमाधि-सुत्त

१३. "भिक्षुपिं ! भिक्षुं छन्द *(=इच्छा=हौसला=प्रेरणा)* या लिधंसाय् समाधि प्राप्त याइ, चित्त एकाग्र याइ । उकियात धाइ, 'छन्द-समाधि' ।"

वं अनुत्पन्न जूगु पापमय अकुशल धर्मयागु अनुत्पाद यायेया नितिं *(उत्पन्न मयायेत)* छन्द याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ ।

वं उत्पन्न पापमय अकुशल धर्म प्रहाण यायेया नितिं छन्द याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ ।

वं अनुत्पन्न कुशल धर्म उत्पन्न यायेया नितिं छन्द याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ ।

वं उत्पन्न जूगु कुशल धर्मयात थातं तयेत, वृद्धि यायेत, भावना व परिपूर्णता यायेया नितिं छन्द याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उकियात धाइ, 'प्रधान संस्कार' । थुकथं थ्व छन्द जुल, थ्व छन्द समाधि जुल, अले थ्व जुल प्रधान संस्कार । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त' ऋद्धिपाद ।

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं वीर्य *(=परिश्रम, कोशिस)* या लिधंसाय् समाधि प्राप्त याइ, चित्त एकाग्र याइ । उकियात धाइ 'वीर्य-समाधि' ।"

वं अनुत्पन्न जूगु पापमय अकुशल धर्म अनुत्पादया नितिं छन्द याइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· उत्पन्न जूगु कुशल धर्मयात थातं तयेत, वृद्धि यायेत, भावना व परिपूर्णता यायेया नितिं छन्द याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उकियात धाइ, 'प्रधान संस्कार' । थुकथं थ्व वीर्य जुल, थ्व वीर्य समाधि जुल, अले थ्व जुल, प्रधान संस्कार । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कारं युक्त ऋद्धिपाद' ।

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं चित्तया लिधंसाय् समाधि प्राप्त याइ, चित्त एकाग्र याइ । उकियात धाइ, 'चित्त समाधि' ।"

वं अनुत्पन्न जूगु पापमय अकुशल धर्मयागु अनुत्पादया नितिं छन्द याइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· उत्पन्न जूगु कुशल धर्मयात थातं तयेत, वृद्धि यायेत, भावना व परिपूर्णता यायेया नितिं छन्द याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उकियात धाइ, 'प्रधान संस्कार' । थुकथं थ्व चित्त जुल, थ्व चित्त-समाधि जुल, अले थ्व जुल, प्रधान संस्कार नं । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त ऋद्धिपाद' ।

"भिक्षुपिं ! भिक्षुं वीमांसाया लिधंसाय् समाधि प्राप्त याइ, चित्त एकाग्र याइ । उकियात धाइ, 'वीमांस-समाधि' ।"

वं उत्पन्न पापमय अकुशल धर्मया प्रहाण यायेया नितिं छन्द याइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· उत्पन्न जूगु कुशल धर्मयात थातं तयेत, वृद्धि यायेत, भावना व परिपूर्णता यायेया नितिं छन्द याइ, कोशिस याइ, उत्साह याइ, मन लगे याइ । उकियात धाइ, 'प्रधान संस्कार' । थुकथं थ्व वीमांसा जुल, थ्व वीमांस-समाधि जुल, अले थ्व जुल प्रधान संस्कारं । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ 'वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार युक्त ऋद्धिपाद' ।

१४. मोग्गल्लान-सुत्त

१४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती मृगारमाताया प्रासाद पूर्वारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु बखतय् मृगारमातायागु प्रासादया भूमि तल्लाय् *(छ्यली)* उद्धच्च, नीच, चपल, कुति कुति सना जुइपिं, छ्ाःगु वचनं योयोथे हाला जुइपिं, मूढ स्मृति दुपिं, असम्प्रज्ञ, असमाहित, भ्रान्त चिन्त दुपिं तथा असंयतपिं छथ्वः भिक्षुत च्वं च्वन ।

अनंलि, भगवानं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – "मौद्गल्यायन ! मृगारमातायागु प्रासादया भूमि तल्लाय् *(च्वं च्वंपिं)* थुपिं छिमि गुरुभाइ *(सहोदर दाजु किजापिं)* उद्धत ··· असंयतपिं छथ्वः भिक्षुत च्वं च्वन । मौद्गल्यायन ! छ वना, इमित संविग्न याना ब्यु ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं भगवान्यात लिसः बिया अन वना अजागु ऋद्धि लगे याना बिज्यात कि थःगु तुतियागु पतिचां मृगारमातायागु प्रासाद छगूलिं कम्प याना बिल, प्रकम्प याना बिल, चुतु चुइका बिल ।

अनंलि, इपिं भिक्षुत संविग्न व रोमाञ्चित जुइका छखे लिक्क दना च्वन । आश्चर्य जुल बाबा ! अद्भुत जुल बाबा !! छु जुल धयागु का !! मृगारमातायागु थुगु प्रासाद थपायसकं क्वातुक क्वथ्यंक बःलाक जग तया दय्का तःगु खः अथेनं कम्प जुया च्वन, प्रकम्प जुया च्वन, चुतु चुया च्वन !!!

अनंलि, भगवान् गन उपिं भिक्षुत च्वंगु च्वंगु खः अन बिज्यात, बिज्याना इमित थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिपि थुकथं संविग्न व रोमाञ्चित जुइका छथाय् छाय् दना च्वनागु ?

"भन्ते ! आश्चर्य खः, अद्भुत खः ! ! मृगारमातायागु थुगु प्रासाद थपाय्सकं क्वातुक क्वथ्यंक ब:लाक जग तया दय्का त:गु खः अथे नं कम्प जुया च्वन, प्रकम्प जुया च्वन, चुतु चुया च्वन ! !"

"भिक्षुपिं ! छिमित हे संविग्न यायेया नितिं मौद्गल्यायन भिक्षुं थ:गु तुतिया पचिचां मृगारमातायागु प्रासाद छगूलिं कम्प याना ब्यूगु खः, प्रकम्प याना ब्यूगु खः, चुतु चुइका ब्यूगु खः। भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गजागु धर्मयात भावित याना मौद्गल्यायन भिक्षु थपाय्सकं त:धंगु ऋद्धि दुम्ह महानुभाव सम्पन्न जूगु खः।"

"भन्ते ! धर्मयागु मूल भगवान् हे जुया बिज्याः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! अथे जूसा न्यं । भिक्षुपिं ! प्यंगू ऋद्धिपादयात भावित याना मौद्गल्यायन भिक्षु थपाय्सकं त:धंगु ऋद्धि दुम्ह महानुभाव सम्पन्न जूगु खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! मौद्गल्यायन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता यागु खः ··· । वीर्य-समाधि ··· *(पूर्ववत्)* । ··· चित्त-समाधि ··· *(पूर्ववत्)* । वीमांसा-समाधि ··· *(पूर्ववत्)* । वं थथे कुत याइ – भिक्षु छन्द न त:सकं छ्वासुइ न न्याक्क क्वातुसे च्वनी, न आध्यात्मिकय् संक्षिप्त जुया च्वनी हानं न पिने *(बहिद्धाय्)* उखें थुखें विक्षिप्त हे जुइ । ल्यूने व न्ह्योने संज्ञा लिसे च्वं च्वना विहार याना च्वनी – गथे ल्यूने अथे हे न्ह्योने, गथे न्ह्योने अथे हे ल्यूने, गथे च्वय् अथे हे क्वय्, गथे क्वय् अथे हे च्वय्, गथे दिन अथे हे रात, गथे रात अथे हे दिन । थुकथं, चकंगु चित्त तया प्रभा दय्का चित्तयागु भावना याइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं अभ्यस्त जुइवं मौद्गल्यायन भिक्षुं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध *(ऋद्धि चमत्कार)* अनुभव याइ – छम्ह जुया नं त:म्ह ··· थ:गु कायद्वारा वशय् तइ । ···*(पूर्ववत्)*।

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपाद भावित जुइवं, अभ्यस्त यायेवं मौद्गल्यायन भिक्षुं आस्रव क्षय जुया वनेवं अनास्रव चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं सिइका खंका तथा प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वन ।

थुकियात सिइका, छिमिसं नं अथे हे च्वं च्वनेमाः ।

१५. उण्णाभब्राह्मण-सुत्त

१५. थथे जिं न्यना । छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द कौशाम्बीया घोषितारामय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि उण्णाभ *(ऊर्णाभ)* ब्राह्मण गन आयुष्मान आनन्द दु अन वन । वना उण्णाभ ब्राह्मणं आयुष्मान् आनन्दनाप कुशलवार्ता याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह उण्णाभ ब्राह्मणं आयुष्मान् आनन्दयाके न्यन – "भो आनन्द ! छु कारणं श्रमण गौतमयाथाय् ब्रह्मचर्य पालन याइगु ?"

"ब्राह्मण ! छन्द *(इच्छा, राग, तृष्णा)* प्रहाण यायेया नितिं *(हटे यायेत, शान्त यायेत)* भगवान्याथाय् ब्रह्मचर्य पालन याइगु खः ।"

"भो आनन्द ! थुगु छन्दयात प्रहाण यायेत छुं मार्ग, प्रतिपदा नं दुलाकि ?"

"दु, ब्राह्मण ! ··· "

"भो आनन्द ! थुगु छन्दयात प्रहाण यायेत मार्ग व प्रतिपदा छु ख:ले ?"

"ब्राह्मण ! थन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । वीर्य-समाधि-प्रधान संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । छन्द प्रहाण यायेगु मार्ग व प्रतिपदा थुपिं हे ख: ।"

"भो आनन्द ! अथे जूसा *(छन्द)* दुगु हे जुल, मदुगु मखु खंनि । छन्दं हे छन्दयागु प्रहाण गुकथं जुइ फइ ? थ्व जुइ हे फइ मखु ।"

"ब्राह्मण ! जिं छंके हे न्यने । गथे छंत लगे जुल अथे हे लिस: ब्यु । ब्राह्मण ! छं छु मती तया – न्हापा छंके 'आरामय् *(विहारय्)* वने' धयागु छन्द *(इच्छा)* दुगु ख: लाकि मखु ? आ: छ थुगु आरामय् थ्यने धुंका छंगु उगु छन्द *(इच्छा)* शान्त जूगु दु लाकि मदु ?"

"दु, आनन्द !"

"ब्राह्मण ! न्हापा छंके 'आरामय् वने' धयागु वीर्य *(प्रयाश)* दुगु ख: लाकि मखु ? आ: छ थुगु आरामय् थ्यने धुंका छंगु उगु वीर्य शान्त जूगु दु लाकि मदु ?"

"दु, आनन्द !"

"ब्राह्मण ! न्हापा छंके 'आरामय् वने' धयागु चित्त दुगु ख: लाकि मखु ? आ: छ थुगु आरामय् थ्यने धुंका छंगु उगु चित्त शान्त जूगु दु लाकि मदु ?"

"दु, आनन्द !"

"ब्राह्मण ! न्हापा छंके 'आरामय् वने' धयागु वीमांसा *(विमर्श)* दुगु ख: लाकि मखु ? आ: छ थुगु आरामय् थ्यने धुंका छंगु उगु चित्त शान्त जूगु दु लाकि मदु ?"

"दु, आनन्द !"

"ब्राह्मण ! थुकथं हे गुगु उम्ह भिक्षु क्षीणास्रव जुया ब्रह्मचर्यवास पूरा याये धुंका, याये मा:गु याये धुंका, भार दीके धुंका, स्व-अर्थ प्राप्त याये धुंका, परिक्षीण भव संयोजन जुया स्वयं अभिज्ञाद्वारा विमुक्ति जुइ धुंका गुगु छन्द अरहत् जुइ न्ह्यो दुगु ख: उगु छन्द अरहत्फल प्राप्त याये धुंका, अन हे शान्त जुया वनी । छु लेसा, दुगु हे जुल मखुला, मदुगु मखुगु मजूला ?"

"भो आनन्द ! अथे ख:साला, अवश्य नं दुगु हे जुल, मदुगु मजू ।" धन्य, भो आनन्द ! धन्य, भो आनन्द ! ! गथे भोपुइका त:गुयात थपुइका बिइगुथें वा तोपुया त:गुयात उला बिइगुथें वा लँ तना च्वंम्हसित लँ क्यना बिइगुथें वा ख्यूंथाय् चिकं मत च्याका बिइवं मिखा दुम्हं रूप खनिगुथें हे छलपोल आनन्दं अनेक कथं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । आ: जि वसपोल गौतमयागु शरणय् वने, धर्म व भिक्षुसङ्घया नं शरणय् वने । छलपोल आनन्दं जित आजीवन शरणय् व:म्ह उपासक ख: धका स्वीकार याना बिज्याहुँ ।

१६. पठमसमणब्राह्मण-सुत्त

१६. "भिक्षुपिं ! अतीतकालय् *(न्हापा)* गुलि नं श्रमण वा ब्राह्मण तःधंगु ऋद्धि दुपिं महानुभाव जुया वंगु खः इपिं सकलें थुपिं प्यंगू ऋद्धिपाद भावित याना ··· हे जूगु खः । भविष्यय् ··· जुइगु खः । आः वर्तमान कालय् ··· जुया च्वंगु खः ।"

छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ, वीर्य-समाधि- ··· *(पूर्ववत्)* ··· चित्त-समाधि ··· *(पूर्ववत्)* ··· वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं अतीत कालय् *(न्हापा)* गुलि नं श्रमण वा ब्राह्मण तःधंगु ऋद्धि दुपिं महानुभाव जुया वंगु खः इपिं सकलें थुपिं प्यंगू ऋद्धिपाद भावित याना ··· हे जूगु खः । भविष्यय् ··· जुइगु खः । आः वर्तमान कालय् ··· जुया च्वंगु खः ।

१७. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

१७. "भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं अतीतकालय् अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध *(ऋद्धि चमत्कार)* अनुभव याःगु खः – छम्ह जुया नं तःम्ह जुल ··· *(पूर्ववत्)* ··· ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तःगु खः – इपिं सकसिनं थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित याना ··· हे याःगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ··· ब्राह्मणपिंसं भविष्यय् ··· अनुभव याइगु खः ··· इपिं सकसिनं थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित याना ··· हे याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं आः वर्तमान इलय् ··· अनुभव याइगु खः ··· – इपिं सकसिनं थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित याना ··· हे च्वं च्वनिगु खः ।"

छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ, वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार *(पूर्ववत्)* ··· चित्त-समाधि ··· *(पूर्ववत्)* ··· वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं अतीतय् अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव याःगु खः – छम्ह जुया नं तःम्ह जुल ··· *(पूर्ववत्)* ··· ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु वशय् तःगु खः – इपिं सकसिनं थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित याना ··· हे याःगु खः ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं भविष्यय् ··· अनुभव याइगु खः ··· – इपिं सकसिनं थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित याना ··· हे याइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिंसं आः वर्तमान इलय् ··· अनुभव याइगु खः ··· – इपिं सकसिनं थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित याना ··· हे च्वं च्वनिगु खः ।"

१८. भिक्खु-सुत्त

१८. "भिक्षुपिं ! प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं ··· आस्रव क्षय जुया अनास्रवचित्त व प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जीवनय् सिइका खंका प्राप्त याना च्वं च्वने दइगु जुया च्वन ।"

छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइगु जुया च्वन, वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइगु जुया च्वन, चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइगु जुया च्वन, वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भावित याइगु जुया च्वन । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित व अभ्यस्त जुइवं आस्रव क्षय जुया अनास्रव चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जीवनय् सिइका खंका प्राप्त याना च्वं च्वने दइगु जुया च्वन ।"

१९. इद्धादिदेसना-सुत्त

१९. "भिक्षुपिं ! ऋद्धि, ऋद्धिपाद, ऋद्धिपाद भावना तथा ऋद्धिपाद भावनागामी मार्गयागु उपदेश बिये त्यना । उकियात न्यं ।"

"भिक्षुपिं ! ऋद्धि धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध *(ऋद्धि चमत्कार)* अनुभव याइ – छम्ह जुया नं तःम्ह जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तइगु खः । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'ऋद्धि' ।"

"भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! ऋद्धि सिद्ध यायेत गुगु मार्ग दुगु खः उकियात ऋद्धिपाद धाइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद भावना धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ ··· वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार *(पूर्ववत्)* ··· चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार *(पूर्ववत्)* ··· वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'ऋद्धिपाद-भावना' ।

"भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद-भावनागामी मार्ग धयागु छु खः ? थ्व व हे खः आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग, गथेकि – सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वाचा, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक्आजीव, सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति, सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'ऋद्धिपाद-भावनागामिनी पत्तिपदा *(मार्ग)*' ।"

२०. विभङ्ग-सुत्त

(क)

२०. "भिक्षुपिं ! प्यंगू ऋद्धिपादया भावित यायेवं, ··· आपालं आपाः फल व आनिशंस दइगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! ··· गुकथं ··· ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । वयागु *(जिगु)* छन्द न तःसकं *(आपालं)* छ्वासुइ न न्याक्क *(आपालं)* क्वातुसे च्वनी, न आध्यात्मिकय् संक्षिप्त जुया च्वनी हानं न पिने *(बहिद्धा)* उखे थुखे विक्षिप्त हे जुइ । ल्यूने व न्ह्योने संज्ञा लिसे च्वं च्वना विहार याना च्वनी – गथे ल्यूने अथे हे न्ह्योने, गथे न्ह्योने अथे हे ल्यूने, गथे

च्वय् अथे हे क्वय्, गथे क्वय् अथे हे च्वय्, गथे दिन अथे हे रात, गथे रात अथे हे दिन । थुकथं चकंगु चित्त तया प्रभा दय्का चित्तयागु भावना याइ ।"

वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ··· *(पूर्ववत्)*

चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ··· *(पूर्ववत्)*

वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ··· *(पूर्ववत्)*

(ख)

"भिक्षुपिं ! आपालं छ्वासुगु *(अति लीन)* छन्द धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु छन्द कुसीद-भाव *(चित्तया हल्कापन)* सहगत जुइगु, कुसीद-भाव सम्पयुक्त जुइगु खः, भिक्षुपिं ! थुकियात अतिलीन छन्द धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! आपालं क्वातुगु *(अति प्रगृहीत)* छन्द धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु छन्द उद्धच्च *(औद्धत्य)* सहगत जुइगु, उद्धच्च सम्पयुक्त जुइगु खः, भिक्षुपिं ! थुकियात 'अति प्रगृहीत छन्द' धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! आध्यात्मिक संक्षिप्त छन्द धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु छन्द थीनमिद्ध सहगत जुइगु, छन्द सम्पयुक्त जुइगु खः, भिक्षुपिं ! थुकियात आध्यात्मिक संक्षिप्त चित्त धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! बहिद्धा विक्षिप्त छन्द धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! गुगु पिनेया छन्द पिनेया न्यागू *(पंच)* कामगुणय् छरे जूगु खः, प्यपूंगु खः, भिक्षुपिं ! थुकियात बहिद्धा विक्षिप्त छन्द धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षुया ल्यूने व न्ह्योने संज्ञा तया च्वं च्वनिगु खः – गथे ल्यूने अथे हे न्ह्योने, गथे न्ह्योने अथे हे ल्यूने – ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुया ल्यूने व न्ह्योने संज्ञा *(होस)* प्रज्ञां बांलाक सुगृहीत याःगु दइ, बांलाक मनय् तया तःगु दइ, बांलाक धारण याना तःगु दइ, बांलाक सिइका तःगु दइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु ल्यूने व न्ह्योने संज्ञा तया च्वं च्वनिगु खः – गथे ल्यूने अथे हे न्ह्योने, गथे न्ह्योने अथे हे ल्यूने ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु गथे क्वय् अथे हे च्वय्, गथे च्वय् अथे हे क्वय् च्वं च्वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुं थ्व हे कायय् *(शरीरय्)* क्वय् पालितः निसें च्वय् छ्यं थ्यंक *(अले)* सँ दुगु छ्यंनं निसें क्वय् पालितःया छ्यंगु तक नाना प्रकारयागु फोहर असुचि वस्तुपूर्ण *(भरी भराउ)* जुया च्वंगुयात प्रत्यवेक्षणा याइ – थ्व कायय् सँ, चिमिसँ, लुसि, वा, छ्यंगु, ला, सेंप्वाँय्, क्वँ, स्यः, जलस्यें, नुगःचु, स्यें, अपिं, पिलि, स्वँ, तःपुगु आलपत्ति, चिपुगु आलपत्ति, प्वा, मल, न्ह्यपु, पित्त, खै, न्हि, हि, चःति, लाय् चिकं कना वइगु, ख्वबि, दाः, ई, न्हासं वइगु न्हि, ला व पिसाब दु । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु गथे क्वय् अथे हे च्वय्, गथे च्वय् अथे हे क्वय् च्वं च्वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु गथे दिन अथे हे रात, गथे रात अथे हे दिन च्वं च्वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षु गुगु आकार, गुगु लिङ्ग, गुगु निमित्त तया दिनय् *(न्हिनय्)* छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइगु खः व हे आकार, व हे लिङ्ग, वहे निमित्त तया रातय् *(चान्हे बहनि)* नं व हे ··· भावना याइगु खः । भिक्षुपिं ! हानं थन, भिक्षुं गुगु आकार, गुगु लिङ्ग, गुगु निमित्त तया रातय् छन्द-

समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइगु खः व हे आकार व हे लिङ्ग व हे निमित्त तया न्हिनय् नं व हे ··· भावना याइगु खः। भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु गथे दिन अथे हे रात, गथे रात अथे दिन च्वं च्वनिगु खः।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं भिक्षु चकंगु चित्त तया प्रभा दयका चित्तयागु भावना याइगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षुयाके आलोक-संज्ञा व दिवा-संज्ञा बांलाक सुगृहित याना काःगु व अधिष्ठित याना तःगु दइ। भिक्षुपिं ! थुकथं, भिक्षु चकंगु चित्त तया प्रभा दयका चित्तयागु भावना याइगु खः।"

(ग)

"भिक्षुपिं ! आपालं छ्वासुगु *(अति लीन)* वीर्य धयागु छु खः ··· *(बाँकी फुक्क छन्दयाथें)*।"

(घ)

"भिक्षुपिं ! आपालं छ्वासुगु *(अतिलीन)* चित्त धयागु छु खः ··· *(बाँकी फुक्क छन्दयाथें)*।"

(ङ)

"भिक्षुपिं ! आपालं छ्वासुगु *(अति लीन)* वीमांसा धयागु छु खः ··· *(बाँकी फुक्क छन्दयाथें)*।"

प्रासादकम्पन-वर्ग क्वचाल।

अयोगुल-वर्ग

२१. मग्ग-सुत्त

२१. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! बुद्धत्व प्राप्त याना काये न्ह्यो बोधिसत्त्व नितिबले जिगु मनय् थथे जुल – ऋद्धिपाद भावना यायेगुया मार्ग छु खः ?"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, जिगु मनय् थथे जुल – उम्ह भिक्षु छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ – थ्व जिगु छन्द न तःसकं छ्वासुइ न न्याक्क क्वातुसे च्वनी ··· *(पूर्ववत्)* गथे रात अथे हे दिन। थुकथं, चकंगु चित्त तया प्रभा दयका चित्तयागु भावना याइ।

वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ··· चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ··· वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ··· *(पूर्ववत्)* ···।

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं अभ्यस्त जुइवं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध *(ऋद्धि चमत्कार)* अनुभव याइ – छम्ह जुया नं तःम्ह जुइ, तःम्ह जुया नं छम्ह जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् दइ।

(थथे हे खुगू अभिज्ञायात विस्तार याना सिइका कायेगु अर्थात् सूत्र ११ पुब्ब-सुत्तय्थें विस्तार यायेगु।)

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं आस्रव क्षय जुया अनास्रव चित्तविमुक्ति प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं सिइका खंका तथा प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वनी।

२२. अयोगुल-सुत्त

२२. श्रावस्ती ···। अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! छु भगवान् ऋद्धिद्वारा मनोमय *(मनपाखे निर्मित जूगु)* शरीरं अथवा प्यंगू महाभूतं बने जूगु शरीरं ब्रह्मलोक थ्यंक थ्यंकः वने फइला?"

"फु, आनन्द! थ्यंकः वने फु।"

"भन्ते! छु भगवान् ऋद्धिद्वारा थुगु प्यंगू महाभूतं बने जूगु शरीरं ब्रह्मलोक थ्यंक थ्यंकः वने फइला?"

"फु, आनन्द! थ्यंकः वने फु।"

"भन्ते! भगवान् ऋद्धिद्वारा मनोमय शरीरं वा प्यंगू महाभूतं बने जूगु शरीरं तक नं ब्रह्मलोक थ्यंक थ्यंकः वने फुगु – थ्व तच्वतं आश्चर्य व अद्भुत खः।"

"आनन्द! तथागतपिनिगु खँ आश्चर्यजनक जुइगु हे जुलनि। तथागत आश्चर्यजनक धर्मं युक्त जुया बिज्याः। आनन्द! तथागत अपूर्व जुया बिज्याः। तथागत अपूर्व धर्मं युक्त जुया बिज्याः।"

"आनन्द! गुगु इलय् तथागतं चित्तयात कायय् लगे याना बिज्याइ, अले काययात चित्तय् लगे याना बिज्याइ नापं कायय् सुख-संज्ञा व लघु-संज्ञा यायां च्वं च्वना बिज्याइ, उगु इलय् वसपोलयागु शरीर तःसकं याउंसे च्वना वइ, क्वातुसे च्वना वइ, कम्मनीय जुइ तथा देदीप्यमान नं जुया वइ।"

"आनन्द! गथेकि *(उपमाया नितिं)* न्हिच्छियंक क्वाका तःगु नवारा हल्का जुइगु खः, क्यातुसे च्वनिगु खः, कम्मनीय जुइगु खः, देदीप्यमान नं जुइगु खः, आनन्द! अथे हे तुं, गुगु इलय् तथागतं चित्तयात कायय् लगे याना बिज्याइ, अले काययात चित्तय् लगे याना बिज्याइ नापं कायय् सुख-संज्ञा व लघु-संज्ञा यायां च्वं च्वना बिज्याइ, उगु इलय् वसपोलयागु शरीर तःसकं याउँसे च्वना वइ, क्यातुसे च्वना वइ, कम्मनीय *(न्ह्यागुलीं ढाले याये माःसां ढाले याये फइ)* जुइ तथा देदीप्यमान नं जुया वइ।"

आनन्द! गुगु इलय् तथागतं चित्तयात कायय् लगे याना बिज्याइ, अले कायय् सुख-संज्ञा व लघु-संज्ञा यायां च्वं च्वना बिज्याइ उगु इलय् तथागतयागु शरीर पृथ्वीलय् छुं बल लगे याये म्वाक पृथ्वीलं आकाशय् ब्वये फइ। वसपोलं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव याइ – छम्ह जुया नं तःम्ह जुइ, तःम्ह जुया नं छम्ह जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तया बिज्याइ।

आनन्द ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* कपाय्यात फसं याउँक अपुक बं आकाशय् ब्वइकीगु खः, आनन्द ! अथे हे तुं, गुगु इलय्, तथागतं चित्तयात कायय् लगे याना बिज्याइ, अले काययात चित्तय् लगे याना बिज्याइ नापं कायय् सुख-संज्ञा व लधु-संज्ञा यायां च्वं च्वना बिज्याइ उगु इलय् तथागतयागु शरीर पृथ्वीलय् छुं बल लगे याये म्वाक *(अर्थात् याउँक अपुक)* पृथ्वीलं आकाशय् ब्वये फइ । वसपोलं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव याइ – छम्ह जुया नं तःम्ह जुइ, तःम्ह जुया नं छम्ह जुइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तया बिज्याइ ।

२३. भिक्खु-सुत्त

२३. "भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षु छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ ··· वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार *(पूर्ववत्)* ··· चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार *(पूर्ववत्)* ··· वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपादयागु भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं आस्रव क्षय जुया अनास्रव चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं सिइका खंका प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वनी ।

२४. सुद्धिक-सुत्त

२४. "भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ ··· वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद खः ।"

२५. पठमफल-सुत्त

२५. "भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ ··· वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· , चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· , वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं अभ्यस्त जुइवं निगू मध्ये छगू फल अवश्य प्राप्त जुइ – थ्व हे जीवनय् परम-ज्ञान *(अञ्ञा)* प्राप्ति, किला मखुसा उपादान ल्यना च्वन धाःसा अनागामी ।"

२६. दुतियफल-सुत्त

२६. "भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ … वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार … , चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार, वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं न्हेगू बांलागु फल, आनिशंस *(परिणाम)* दइ । छु छु न्हेगू ? (१) थ्व हे जीवनय् आज्ञा *(परम ज्ञान, अरहत्व)* प्राप्ति, (२) यदि थ्व हे जीवनय् आज्ञा प्राप्त याये मफुत धाःसा सिइ धुंका परम ज्ञान प्राप्ति, (३) यदि व नं मफुत धाःसा क्वय्यागु न्यागू संयोजन क्षय याना अन्तरापरिनिर्वायी जुइ[३०] । ४. … उपहच्चपरिनिर्वायी जुइ । (५) … असंस्कारपरिनिर्वायी जुइ (६) … ससंस्कारपरिनिर्वायी जुइ । (७) … उध्वस्रोतअक्निष्ठगामी जुइ । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं अभ्यस्त जुइवं थुपिं न्हेगू बांलागु फल, आनिशंस दइगु खः ।

२७.पठमआनन्द-सुत्त

२७. श्रावस्ती … । अनंलि आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! ऋद्धि धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद भावना धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद-भावनागामी मार्ग धयागु छु खः ?

"आनन्द ! ऋद्धि धयागु छु खः ? आनन्द ! थन, भिक्षुं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध *(ऋद्धि चमत्कार)* अनुभव याइ – छम्ह जुया नं तःम्ह जुइ … ब्रह्मलोक थ्यंक यात नं थःगु कायद्वारा वशय् तइ । आनन्द ! थुकियात धाइ 'ऋद्धि' ।"

"आनन्द ! ऋद्धिपाद धयागु छु खः ? आनन्द ! ऋद्धि सिद्ध यायेत गुगु मार्ग दुगु खः उकियात ऋद्धिपाद धाइगु खः ।"

"आनन्द ! ऋद्धिपाद-भावना धयागु छु खः ? आनन्द ! थन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ … वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार … , चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार … , वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ । आनन्द ! थुकियात धाइ, 'ऋद्धिपाद-भावना' ।"

"आनन्द ! ऋद्धिपाद-भावनागामी मार्ग धयागु छु खः ? थ्व व हे खः आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग, गथेकि – सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वाचा, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक्आजीव, सम्यक्व्यापाम, सम्यक्स्मृति, सम्यक्समाधि, । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'ऋद्धिपाद-भावनागामी प्रतिपदा *(मार्ग)* ।"

---

३० शब्दार्थया नितिं च्वय् पृ. ९९३-४ स्वया दिसँ ।

२८. दुतियआनन्द-सुत्त

२८. … छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "आनन्द ! ऋद्धि धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद भावना धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद-भावनागामी मार्ग धयागु छु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्याः … ।"

"आनन्द ! ऋद्धि धयागु छु खः ? आनन्द ! थन, भिक्षुं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव याइ – छम्ह जुया नं … *(बाँकी फुक्क च्वय् सूत्रय् दुथें)*।"

२९. पठमभिक्खु-सुत्त

२९. अनंलि, छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूना उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! ऋद्धि धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद-भावना धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद भावनागामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* धयागु छु खः ?

"भिक्षुपिं ! ऋद्धि धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव याइ – छम्ह जुया नं तःम्ह जुइ … ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'ऋद्धि' ।"

"भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! ऋद्धि सिद्ध यायेत गुगु मार्ग दुगु खः उकियात ऋद्धिपाद धाइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद-भावना धयागु छु खः ? "भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ … वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार … , चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार … , वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपादयागु भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'ऋद्धिपाद-भावना' ।"

"भिक्षुपिं ! ऋद्धिपाद-भावनागामी मार्ग धयागु छु खः ? थ्व व हे खः आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग, गथेकि सम्यक्दृष्टि … सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, ऋद्धिपाद-भावनागामी पत्तिपदा *(मार्ग)*।"

३०. दुतियभिक्खु-सुत्त

३०. अनंलि छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल … छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंके भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! ऋद्धि धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद भावना धयागु छु खः ? ऋद्धिपाद भावनागामी मार्ग धयागु छु खः ?

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्याः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! ऋद्धि धयागु छु खः ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव याइ - छम्ह जुया नं ··· *(बाँकी फुक्व च्वय् सूत्रय् दुथें)*।"

३१. मोग्गल्लान-सुत्त

३१. अन, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात - "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया - गजागु धर्मयात भावित याना मौद्‌गल्यायन भिक्षु थपाय्सकं तःधंगु ऋद्धि दुम्ह महानुभाव सम्पन्न जूगु खः ?

"भन्ते ! धर्मयागु मूल भगवान् हे जुया बिज्याः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! प्यंगू ऋद्धिपादयात भाविता याना मौद्‌गल्यायन भिक्षु थपाय्सकं तःधंगु ऋद्धि दुम्ह महानुभाव जूगु खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! मौद्‌गल्यायन भिक्षुं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याःगु खः ··· वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· , चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· , वीमांसा-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· *(बाँकी खँ च्वय् मोग्गल्लान-सुत्तय् दुगुथें)*।"

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं मौद्‌गल्यायन भिक्षुं आस्रव क्षय याना अनास्रव चित्तविमुक्तियात व प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं सिइका खंका प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वन ।

३२. तथागत-सुत्त

३२. ··· अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रित याना ब्रिज्यात - "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया - गजागु धर्मयात भाविता याना तथागत थपाय्सकं तःधंगु ऋद्धि दुम्ह महानुभाव सम्पन्न जुया बिज्यागु खः ?

"भन्ते ! धर्मयागु मूल भगवान् हे जुया बिज्याः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! प्यंगू ऋद्धिपादयात भाविता याना तथागत थपाय्सकं तःधंगु ऋद्धि दुम्ह महानुभाव सम्पन्न जुया बिज्यागु खः ? छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! तथागतं छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याना बिज्याःगु खः ··· *(च्वयय् मोग्गल्लान-सुत्तय् 'मौद्‌गल्यायन भिक्षु' या थासय् तथागत याना ब्वनेगु, खुगू अभिज्ञाया खँ तक विस्तार यायेमाः)* ।

थुगु प्रकारं प्यंगू ऋद्धिपाद भावित यायेवं ··· तथागतं आस्रव क्षय याना अनास्रव चित्तविमुक्तियात व प्रज्ञा-विमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं सिइका खंका प्राप्त याना विहार याना च्वं च्वना बिज्याइ ।

अयोगुल-वर्ग क्वचाल ।

गंगापेय्याल-वर्ग

३३-४४. गङ्गानदीआदि-सुत्त

३३-४४. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* गंगानदी समुद्रपाखे पालुया वनी, क्वथ्याना वनी क्वन्त्याना वनी, भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, प्यंगू ऋद्धिपादयागु भाविता यात अभ्यास यात धाःसा भिक्षु निर्वाणपाखे पाःलुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्त्याना वनिगु खः । भिक्षुपिं ! गुकथं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भाविता यात ··· धाःसा भिक्षु निर्वाणपाखे पाः लुया वनी, क्वथ्याना वनी, क्वन्त्याना वनिगु खः ? भिक्षुपिं ! थन भिक्षु छन्द-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भावित याइ, वीर्य-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार ··· , वीमांसा-चित्त-समाधि-प्रधान-संस्कार सम्पन्न जुया ऋद्धिपाद भाविता याइ । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षुं प्यंगू ऋद्धिपादयागु भाविता यात अभ्यास यात धाःसा भिक्षु निर्वाणपाखे ··· वनिगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि ··· पूर्ववत्

(अथे हे तुं ऋद्धिपाद अनुसार थनया बाँकी फुक्क सूत्रत अप्रमाद-वर्ग, बलकरणीय-वर्ग, एषणा-वर्ग तथा ओघ-वर्ग अन्तर्गतयागु फुक्क सूत्रत मग्ग-संयुत्तय् दुथें सिइका कायेमाः – अनु.)

गंगापेय्याल-वर्ग क्वचाल ।

५२. अनुरुद्ध-संयुत्त

रहोगत-वर्ग

१. पठमरहोगत-सुत्त

१. थथे जिं न्यना । छगू समयय् आयुष्मान् अनिरुद्ध *(अनुरुद्ध)* श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् अनिरुद्ध एकान्तय् एकाग्र-चित्त याना च्वंबले वसपोलयागु मनय् थुजागु वितर्क लुया वल – सुं गुम्हसियां प्यंगू स्मृतिप्रस्थान रोके जुल धाःसा वया थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं रोके जुल । सुं गुम्हसिया प्यंगू स्मृतिप्रस्थान प्रारम्भ जुल धाःसा वया थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं प्रारम्भ जूगु जुल ।

अनंलि आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं आयुष्मान् अनुरुद्धया मनय् लूगु विर्तकयात थःगु चित्तं सिइका, गथेकि बलवानम्ह पुरुषं कय्कूंका तःगु ब्वह चककेथें अथवा चकंगु ब्वह कय्कूंकेथें याना आयुष्मान् अनिरुद्धया न्ह्योने प्रकट जुया बिज्यात ।

अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं आयुष्मान् अनिरुद्धयात थथे धया बिज्यात – 'आवुसो अनिरुद्ध ! गुकथं भिक्षुया प्यंगू स्मृतिप्रस्थान आरब्ध सफल जुइगु खः ?'

"आवुसो ! थन, भिक्षु दुनेया कायय् *(अध्यात्मिक)* समुदय धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, दुनेया कायय् वय *(क्षय)* धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, दुनेया काय् समुदय-वय धर्मानुपश्यी जुया चित्त मल *(आस्रव)* यात आतप्त याये *(छ्वय्के)* फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् *(न्यागू उपादानस्कन्धय्)* लोभ *(अभिध्या)* व दौर्मनस्य *(दोष)* यात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी । पिनेया कायय् समुदय धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, पिनेया कायय् वय *(क्षय)* धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, पिनेया कायय् समुदय-वय धर्मानुपश्यी जुया चित्तमलयात आतप्त याये फुगु सम्यक् प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना विहार याना च्वनी । थथे हे दुने पिनेया कायय् समुदय धर्मानुपश्यी जुया ··· दुने पिनेया कायय् वय *(क्षय)* धर्मानुपश्यी जुया ··· दुने पिनेया कायय् समुदय-वय धर्मानुपश्यी जुया चित्तमलयात आतप्त याये फूगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दौर्मनस्ययात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी । "

यदि वं 'अप्रतिकूलय् प्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा *(धात्थे हे)* वं प्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने फइ । यदि वं, 'प्रतिकूलय् अप्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा, व अप्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने फइ । यदि वं, 'प्रतिकूल व अप्रतिकूल *(परिस्थिती अवस्थाय् नं)* य् प्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा, व प्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने फइ । यदि वं,

अप्रतिकूल व प्रतिकूल निगूलिंयात तोता, उपेक्षापूर्वक स्मृतिमान व सम्प्रज्ञ जुया च्वं च्वने धका इच्छा यात धाःसा, व उपेक्षापूर्वक स्मृतिमान व सम्प्रज्ञ जुया च्वं च्वने फइ।"

दुनेया वेदनाय् समुदय धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, दुनेया वेदनाय् वय *(क्षय)* धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, दुनेया वेदनाय् समुदय-वय धर्मानुपश्यी जुया चित्तमलयात आतप्त याये फूगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी। पिनेया वेदनाय् समुदय धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, पिनेया वेदनाय् वय धर्मानुपश्यी जुया च्वं च्वनी, पिनेया वेदनाय् समुदय-वय धर्मानुपश्यी जुया चित्त मलयात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी। दुने पिनेया वेदनाय् ···

यदि वं, 'अप्रतिकूलय् प्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा, वं प्रतिकूल संज्ञा तया च्वं च्वने फइ। यदि वं, 'प्रतिकूलय् अप्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने धका इच्छा यात धाःसा, वं अप्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने फइ। यदि वं, 'प्रतिकूल व अप्रतिकूलय् प्रतिकूलसंज्ञा तया च्वं च्वने' धका इच्छा यात धाःसा, वं प्रतिकूल संज्ञा तया च्वं च्वने फइ। यदि वं, अप्रतिकूल व प्रतिकूल निगूलिंयात तोता, उपेक्षापूर्वक स्मृतिमान व सम्प्रज्ञ जुया च्वं च्वने धका इच्छा यात धाःसा वं उपेक्षापूर्वक स्मृतिमान व सम्प्रज्ञ जुया च्वं च्वने फइ।'

दुनेया चित्तय् ··· *(पूर्ववत्)* ··· पिनेया चित्तय् ··· दुने पिनेया चित्तय् ··· *(पूर्ववत्)*

"आवुसो! थुकथं भिक्षुया प्यंगू स्मृतिप्रस्थान आरब्ध जुइ।"

२. दुतियरहोगत-सुत्त

२. श्रावस्ती ···। अनंलि, आयुष्मान् अनिरुद्ध *(अनुरुद्ध)* एकान्तय् एकाग्र-चित्त याना च्वंबले वसपोलयागु मनय् थुजागु वितर्क लुया वल – सुं गुम्हसियां प्यंगू स्मृतिप्रस्थान रोके जुल धाःसा वया थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं रोके जुल। सुं गुम्हसिया प्यंगू स्मृतिप्रस्थान प्रारम्भ जुल धाःसा वया थःगु सम्यक् दुःख क्षयगामी मार्ग नं प्रारम्भ जूगु जुल।

अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं आयुष्मान् अनुरुद्धया मनय् लूगु वितर्कयात थःगु चित्तं सिइका, गथेकि बलवानम्ह पुरुषं कय्कूंका तःगु ब्वह चककेथें अथवा चकंगु ब्वह कय्कूंकेथें याना, आयुष्मान् अनिरुद्धया न्ह्योने प्रकट जुया बिज्यात।

अनंलि आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं आयुष्मान् अनिरुद्धयात थथे धया बिज्यात – आवुसो अनिरुद्ध! गुकथं भिक्षुयात प्यंगू स्मृतिप्रस्थान आरब्ध सफल जुइगु खः?

"आवुसो! थन भिक्षु दुनेया कायय् चित्तमलयात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी। पिनेया कायय् चित्तमलयात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी। दुने-पिनेया कायय् चित्त मलयात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी।"

… वेदनाय्[३१]… । … चित्तय्[३१]… । … धर्मय्[३१] … ।

"आवुसो ! थुकथं भिक्षुया प्यंगू स्मृतिप्रस्थान आरब्ध *(पूर्ण)* जुइ ।"

३. सुतनु-सुत्त

३. छगू समयय् आयुष्मान् अनिरुद्ध *(अनुरुद्ध)* श्रावस्ती सुतनु खुसी सिथय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, छथ्व: भिक्षुपिं गन आयुष्मान् अनिरुद्ध दु अन वल, वया कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् अनिरुद्धयाके थथे न्यन – 'आवुसो अनिरुद्ध ! छु धर्मयागु भाविता याना, अभ्यास याना छपिंसं महाअभिज्ञा प्राप्त याना कया बिज्यानागु ?'

आवुसो ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याना … जिं महाअभिज्ञा प्राप्त याना कयागु ख: । छु छु प्यंगू ? आवुसो ! जिं कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमलयात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वना । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया … च्वं च्वना । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया … च्वं च्वना । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया … च्वं च्वना । आवुसो ! जिं थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याना महाअभिज्ञा प्राप्त याना कयागु ख: ।

आवुसो ! जिं थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना याना … हीन धर्मयात हीनया रूपय् सिइका कया, मध्यम धर्मयात मध्यम धर्मया रूपय् सिइका कया, प्रणीत *(उत्तम)* धर्मयात उत्तम धर्मया रूपय् सिइका कयागु ख: ।

४. पठमकण्डकी-सुत्त

४. छगू समयय् आयुष्मान् अनिरुद्ध, आयुष्मान् सारिपुत्र, आयुष्मान् महामौद्गल्यायन साकेतय् कण्टकीवनय्[३२] च्वं च्वना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् महामौद्गल्यायन सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन आयुष्मान् अनुरुद्ध दु अन बिज्यात, बिज्याना कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् अनुरुद्धयाके थथे न्यना बिज्यात – आवुसो अनिरुद्ध *(अनुरुद्ध)* ! शैक्ष्य भिक्षुं गोगु धर्म प्राप्त याना च्वं च्वनेमा: ?

"आवुसो सारिपुत्र ! शैक्ष्य भिक्षुं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान प्राप्त याना च्वं च्वनेमा: । छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी जुया … च्वं च्वनेमा: । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया … च्वं च्वनेमा: । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया … च्वं च्वनेमा: । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया … च्वं च्वनेमा: ।"

---

३१ च्वयथें विस्तार यायेगु ।

३२ महाकरमण्ड वनय् – अट्ठकथा ।

"आवुसो सारिपुत्र ! शैक्ष्य भिक्षुं थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान प्राप्त याना च्वं च्वनेमाः ।"

५. दुतियकण्डकी-सुत्त

५. साकेत ··· । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् अनिरुद्धयाके थथे न्यना बिज्यात – 'आवुसो अनिरुद्ध ! अशैक्ष्य भिक्षुं गोगु धर्म प्राप्त याना च्वं च्वनेमाः ?'

"आवुसो सारिपुत्र ! अशैक्ष्य भिक्षुं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान प्राप्त याना च्वं च्वनेमाः । छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वनेमाः । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वनेमाः । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वनेमाः । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वनेमाः । आवुसो सारिपुत्र ! अशैक्ष्य भिक्षुं थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान प्राप्त याना च्वं च्वनेमाः ।

६. ततियकण्डकी-सुत्त

६. साकेत ··· । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् अनिरुद्धयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो अनिरुद्ध ! गजागु धर्म भावना याना ··· छपिंसं महाअभिज्ञा प्राप्त याना कया बिज्यानागु खः ?"

"आवुसो ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना याना ··· हे जिं महाअभिज्ञा प्राप्त याना कयागु खः । छु छु प्यंगू ? कायय् कायानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वना । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वना । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वना । धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वना । आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना याना ··· हे जि महाअभिज्ञा प्राप्त याना कयागु खः ।"

७. तण्हक्खय-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । अन, आयुष्मान् अनिरुद्धं भिक्षुपिंत – 'आवुसो भिक्षुपिं !' धका सम्बोधन याना बिज्यात । "आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् अनिरुद्धयात लिसः बिल । आयुष्मान् अनिरुद्धं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना यात धाःसा ··· तृष्णा क्षय जुया वनी । छु छु प्यंगू ? आवुसो ! थन भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया ··· वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वनी । आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना यात धाःसा ··· तृष्णा क्षय जुया वनी ।"

८. सललागार-सुत्त

८. छगू समयय् आयुष्मान् अनिरुद्ध *(अनुरुद्ध)* श्रावस्ती सललागारय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन आयुष्मान् अनिरुद्धं भिक्षुपिंत "आवुसो भिक्षुपिं !" धका सता बिज्यात । "आवुसो !" धया उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् अनिरुद्धयात लिसः बिल । आयुष्मान् अनिरुद्धं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो ! गथेकि *(उपमाया निति)* गंगा नदी पूर्वपाखे न्ह्यांवना च्वंगु दु । अनंलि, छथ्वः मनूत कू ज्वना खमु ज्वना वया – 'जिमिसं थुगु गंगा नदीयात पश्चिमपाखे स्वका न्ह्याका बिये' । आवुसो ! छिमिसं छु मती तया – छु इमिसं गंगा नदीयात पश्चिमपाखे स्वका न्ह्याका बिइ फइला ?"

"फइ मखु, आवुसो !"

"व छु कारण ?"

"आवुसो ! गंगा नदी पूर्वपाखे न्ह्यांवना च्वंगु दु, उकियात पश्चिमपाखे स्वका न्ह्याकेगु अःपु मजू । उगु जनसमुदाययागु श्रम व्यर्थ वनी, इपिं निराशा जुइ माली ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना याना च्वंम्ह अभ्यास याना च्वंम्ह भिक्षुयात जुजुं, मन्त्री, मित्रं *(पासां)* , सल्लाहकारं, थःथिति फुकिजनपिंसं सांसारिक लोभ क्यना 'अरे ! अन वा, म्हासुगु वसलय् छु तया तःगु दु धका ! छ्यं पिचुक सँ खाना जुयां छु दइ ? वा, गृहस्थ जुया संसारयात भोग या, पुण्य कमाये या' धका ह्येकल धाःसां व शिक्षा तोता गृहस्थ जूवनी धयागु संभव मदु । व छु कारण ? आवुसो ! छाय्धाःसां वयागु चित्त दीर्घकालं निसें विवेकपाखे लगे जुया च्वंगु दु, विवेकपाखे क्वछुना च्वंगु दु । वं भिक्षुभावयात तोता गृहस्थी जूवनी धयागु संभव मदु ।"

आवुसो ! गुकथं भिक्षु प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयागु भावना … याना च्वनिगु खः ? आवुसो ! थन, भिक्षु कायय् कायानुपश्यी जुया … वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया … चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया … विहार याना च्वं च्वनी । आवुसो ! थुकथं भिक्षु स्मृतिप्रस्थानयागु भावना … याना च्वनिगु खः ।

९. अम्बपालिवन-सुत्त[३३]

९. छगू समयय् आयुष्मान् अनिरुद्ध व आयुष्मान् सारिपुत्र वैशाली अम्बपालिया आम्रवनय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्याया इलय् ध्यानं दना … छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् सारिपुत्रं आयुष्मान् अनिरुद्धयाके थथे न्यना बिज्यात –

"आवुसो अनिरुद्ध ! छपिनिगु इन्द्रियत निर्मल जू, ख्वाःया रंग नं परिशुद्ध जू तथा स्वच्छ नं जू । आवुसो अनिरुद्ध ! थुगु इलय् *(आः)* अप्वः याना छु विहारं विहार याना च्वं च्वना ?"

"आवुसो ! जि थुगु इलय् अप्वः याना प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् सुप्रतिष्ठित चित्त तया च्वं च्वना । छु छु प्यंगू ? आवुसो ! जिं कायय् कायानुपश्यी जुया … वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया … चित्तय् चित्तानुपश्यी

---

३३ सब्ब-सुत्त हि.सं.नि. ।

जुया ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वना । आवुसो ! सुं गुम्ह भिक्षु अरहन्त, क्षीणास्रव, ब्रह्मचर्यवास पूर्ण याये धुंकूम्ह, कृत-कृत्य, भार दिके धुंकूम्ह, निर्वाण प्राप्त याये धुंकूम्ह, भव-बन्धन मदये धुंकूम्ह, बांलाक सिइका विमुक्त जुइ धुंकूम्हसिया नितिं थुपिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् सुप्रतिष्ठित-चित्त तया अप्व: याना विहार याना च्वं च्वनिगु ख: ।

"आवुसो ! जिमित लाभ ख: । आवुसो ! जिमित सुलाभ ख: । गुगुकि जिं आयुष्मान् अनिरुद्धयागु श्रीमुखं हे उत्तम वचन कना बिज्याना च्वंगु न्यने खन ।"

१०. बाल्हगिलान-सुत्त

१०. छगू समयय् आयुष्मान् अनिरुद्ध श्रावस्ती अन्धवनय् त:सकं बिरामी जुइका च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि, छथ्व: भिक्षुपिं गन आयुष्मान् अनिरुद्ध दु अन वल । वया ··· आयुष्मान् अनिरुद्धयात थथे धाल – 'आयुष्मान् अनिरुद्ध गुगु विहारं विहार याना च्वं च्वनेबले उत्पन्न जुया व:गु शारीरिक दु:खवेदनां *(छ्पिनिगु)* चित्तयात *(क्वातुक)* ज्वने फइ मखुगु ख: ?'

"आवुसो ! प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् सुप्रतिष्ठित-चित्त तया च्वं च्वनेगु इलय् उत्पन्न जुया व:गु शारीरिक दु:खवेदनां जिगु चित्तयात ज्वना तये फइ मखुगु ख: । छु छु प्यंगू ?"

"आवुसो ! जि कायय् कायानुपश्यी जुया ··· वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वनेगु ख: ।"

रहोगत-वर्ग क्वचाल ।

द्वितिय-वर्ग

११. कप्पसहस्स-सुत्त

११. छगू समयय् आयुष्मान् अनिरुद्ध श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् च्वं च्वना बिज्याना च्वन । अनंलि छथ्व: भिक्षुपिं गन आयुष्मान् अनिरुद्ध दु अन वल, वया अनिरुद्धलिसे कुशलवार्ता यात ··· छखे लिक्क फेतुना उपिं भिक्षुपिंसं आयुष्मान् अनिरुद्धयाके थथे न्यन – " आयुष्मान् अनिरुद्धं गजागु धर्मयागु भाविता याना ··· महाअभिज्ञा प्राप्त याना कया बिज्यानागु ?"

"आवुसो ! जिं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· महाअभिज्ञा प्राप्त याना कयागु ख: । छु छु प्यंगू ? आवुसो ! थन जि कायय् कायानुपश्यी जुया ··· वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· च्वं च्वना । आवुसो ! जिं थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां

महाअभिज्ञा प्राप्त याना कयागु खः । आवुसो ! जिं थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भाविता यानां ··· हजारौं कल्पयागु अनुस्मरण याना ।"

१२. इद्धिविध-सुत्त

१२. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं अनेक प्रकारयागु ऋद्धिविध अनुभव याना – छम्ह जुया नं तःम्ह जुया ··· ब्रह्मलोक थ्यंकयात नं थःगु कायद्वारा वशय् तया ।

१३. दिब्बसोत-सुत्त

१३. ··· "आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं अलौकिक विशुद्ध दिव्यश्रोत धातुद्वारा देवतापिनिगु नं मनुष्यपिनिगु नं, तापागु नं सतिगु नं नितां शब्द ताय्का कया ।"

१४. चतोपरिय-सुत्त

१४. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं परसत्त्व व परपुद्गलयागु चित्तयात थःगु चित्तं – 'सराग चित्तयात सराग चित्त', 'वीतराग चित्तयात वीतराग चित्त' धका सिइका कया । ··· पूर्ववत् ··· 'विमुक्त चित्तयात विमुक्त चित्त', 'अविमुक्त चित्तयात अविमुक्त चित्त' धका सिइका कया ।

१५. ठान-सुत्त

१५. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· स्थानयात स्थानया रूपय् तथा अस्थानयात अस्थानया रूपय् गथे खः अथे *(यथाभूतं, यर्थाथ रूपं)* म्हसीका कया ।

१६. कम्मसमादान-सुत्त

१६. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं भूत, भविष्यत् व वर्तमानयागु कर्म विपाकयात स्थान व हेतु अनुसार गथे खः अथे म्हसीका कया ।

१७. सब्बत्थगामिनि-सुत्त

१७. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं सर्वत्रगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* यात गथे ख: अथे म्हसीका कया ।

१८. नानाधातु-सुत्त[३४]

१८. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं अनेक धातु, नाना-धातु दुगु लोकयात गथे ख: अथे म्हसीका कया ।

१९. नानाधिमुत्ति-सुत्त

१९. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं प्राणीपिनिगु नाना प्रकारयागु अधिमुक्ति *(धारणा)* यात गथे ख: अथे म्हसीका कया ।

२०. इन्द्रियपरोपरियत्त-सुत्त[३५]

२०. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं मेपिं सत्त्वपिनिगु इन्द्रिय-विभिन्नतायात गथे ख: अथे सीका कया ।

२१. ध्यानादि-सुत्त

२१. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं ध्यान-विमोक्ष-समाधि-समापत्तियागु संक्लेश, पारिशुद्धि व उत्थानयात गथे ख: अथे सीका कया ।

---

३४ लोकसुत्त – हि.सं. नि. ।

३५ इन्द्रियसुत्त – हि.सं.नि. ।

२२. पुब्बेनिवास-सुत्त

२२. ··· आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मया खँ अनुस्मरण यानागु दु । गथेकि छगू जन्मयागु ··· [३६]··· थुगु प्रकारं थुगु आकार सहित उद्देश्य सहित अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मयागु खँ अनुस्मरण याना ।

२३. दिब्बचक्खु-सुत्त

२३. ··· "आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा च्युत जूपिं, उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका ···[३७] ··· थुकथं विशुद्ध दिव्यचक्षुद्वारा च्युत जूपिं, उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका कया तथा थथःगु कर्मानुसार नीच उच्च जूपिं सवर्ण दुर्वर्ण जूपिं, सुगति, दुर्गती उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिंत खंका कया ।"

२४. आसवक्खय-सुत्त

२४. "आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावना यानां ··· जिं आस्रव क्षय याना अनास्रव चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जन्मय् *(जीवनय्)* स्वयं ज्ञानं साक्षात्कार याना कया ।

द्वितीय-वर्ग क्वचाल।

अनुरुद्ध-संयुत्त क्वचाल।

---

३६ स्वया दिसँ – पृ.१०२५ ।

३७ स्वया दिसँ – पृ. १०२५-६ ।

५३. झान-संयुत्त

१-१२. झानादि-सुत्त

१-१२. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ध्यान प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, भिक्षुं अनेक प्रकारया काम विषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क व विचार युक्त जूगु *(दुगु)* विवेकजः प्रीतिसुख दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी ।"

वितर्क व विचारयात उपशान्त याना आध्यात्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार रहित समाधिजः प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी ।

प्रीतियात नं त्याग याना उपेक्षित जुया स्मृतिसम्प्रजन्य जुया शारीरिक सुखानुभव याना च्वन । थुकियात आर्यपिंसं, 'उपेक्षावान स्मृतिवान च्वनेगु' धका धाइ । थुजागु तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी ।

सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना न्हापां हे सौमनस्य *(=मानसिक सुख)* दौर्मनस्य *(=मानसिक दुःख)* या अन्त याना सुखदुःख मदुगु उपेक्षाद्वारा स्मृति परिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वं च्वनी ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू ध्यान खः । "

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगा नदी पूर्वपाखे ··· न्ह्याना वनी, अथे हे तुं भिक्षु प्यंगू ध्यानयात भाविता यात अभ्यास यात धाःसा निर्वाणपाखे ··· वनी । भिक्षुपिं ! ··· गुकथं ··· ? भिक्षुपिं ! ··· प्रथमध्यान ··· । ··· द्वितीयध्यान ··· । ··· तृतीयध्यान ··· । ··· चतुर्थध्यान ··· । भिक्षुपिं ! थुकथं भिक्षु प्यंगू ध्यान भाविता यात अभ्यास यात धाःसा निर्वाणपाखे ··· वनी ।

(थनया बाँकी सूत्रत, अप्रमाद-वर्ग, बलकरणीय-वर्ग, एषणा-वर्ग, ओघ-वर्गया सूत्रत फुक्व प्यंगू ध्यान अनुसार मग्ग-संयुत्तय् दुथें विस्तार यायेगु)

५४. आनापान-संयुत्त

एकधर्म-वर्ग

१. एकधम्म-सुत्त

१. श्रावस्ती ··· । ··· भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छगू धर्म भावित यायेवं अभ्यास *(बहुतीकृत)* यायेवं महाफलदायक, आनिशंस *(परिणाम)* दायक जुइ । छु छगू धर्म ? आनापान-स्मृति । भिक्षुपिं ! गुकथं आनापानस्मृति भावित यायेवं अभ्यास यायेवं महाफलदायक, महाआनिशंस-दायक जुइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मूलपतिं थ्याना थःगु शरीर *(म्ह)* यात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सासः दुकाइ, वं स्मृति तया सासः पिकाइ । तःहाकःगु सासः दुकया च्वंगु इलय्, जिं तःहाकःगु सासः दुकया च्वं च्वना धका स्यना च्वनी । तःहाकःगु सासः पिकया च्वंगु इलय्, जिं तःहाकःगु सासः पिकया च्वं च्वना धका स्यना च्वनी । चीहाकगु सासः दुकया च्वंगु इलय् जिं चीहाकगु सासः दुकया च्वं च्वना धका स्यना च्वनी । चीहाकगु सासः पिकया च्वंगु इलय्, जिं चीहाकगु सासः पिकया च्वं च्वना धका स्यना च्वनी ।"

दुहाँ वइगु सासः सर्वकाय प्रतिसम्वेदित जुया *(समूहया आदि, मध्य व अन्त फुक्वयात स्पष्ट रूपं भाविता याना चायेका)* सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका *(=सयेका स्यना च्वनी)* च्वनी । पिहाँ वइगु सासः सर्वकाय प्रतिसम्वेदित जुया पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । फुक्व काय संस्कार[३८]यात *(सासः ल्हायेगु कडा जुया स्थूल जुया दुहाँ वइगु सासःयात शान्त यायां)* सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । फुक्व कायसंस्कारयात सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी ।

प्रीतियागु अनुभव यायां सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । प्रीतियागु अनुभव यायां सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । सुखयागु अनुभव यायां सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । सुखयागु अनुभव यायां सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी ।

चित्तसंस्कार[३९] *(=नाना प्रकारयागु चित्तोत्पत्ति)* यागु अनुभव यायां सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । चित्तसंस्कारयागु अनुभव यायां सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । चित्तसंस्कारयात शान्त यायां सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । चित्तसंस्कारयात शान्त यायां सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी ।

---

३८ स्वास प्रस्वासयात कायसंस्कार धाइ ।

३९ संज्ञा व वेदनायात चित्तसंस्कार धाइ ।

चित्त प्रतिसम्बेदित जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, चित्त प्रतिसम्वेदित जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी।

आनन्दित जूगु चित्त तया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, आनन्दित जूगु चित्त तया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी।

एकाग्र जूगु चित्त तया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, एकाग्र जूगु चित्त तया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी।

विमुक्त जूगु चित्त तया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, विमुक्त जूगु चित्त तया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी।

अनित्यानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, अनित्यानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी ।

विरागानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, विरागानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी।

निरोधानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, निरोधानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी।

प्रतिनिसर्ग *(त्याग)* अनुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी।

"भिक्षुपिं ! थुकथं आनापानस्मृति भावित यायेवं अभ्यास यायेवं महाफलदायक, महा आनिशंसदायक जुइगु खः।"

२. बोज्झङ्ग-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति भाविता यायेवं अभ्यास यायेवं महाफल महाआनृशंस दइ। भिक्षुपिं ! गुकथं आनापानास्मृति भाविता यायेवं अभ्यास यायेवं महाफल महाआनृशंस दइगु खः।"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु विवेकनिश्रित, विरागनिश्रित, निरोधनिश्रित, उत्सर्गगामी आनापान स्मृतियुक्त *(सहगत)* स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित याइ, अभ्यास याइ ... आनापानस्मृति युक्त धर्म-विचय-सम्बोध्यङ्ग ..., ... वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ..., ... प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ..., ... प्रश्रब्धिसम्बोध्यङ्ग ... , ... आनापान स्मृति युक्त उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावित याइ, ... गुकिं मुक्ति सिद्ध जुइ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु कथं आनापानस्मृति भाविता यायेवं ... महाफल व महाआनृशंसदायक जुइ।"

३. सुद्धिक-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति भावित यायेवं, ... महाफलदायक महाआनृशंसदायक जुइ। भिक्षुपिं ! गुकथं आनापानस्मृति भावित यायेवं, ... महाफलदायक व महाआनृशंसदायक जुइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन, भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थःगु शरीरयात तिप्यंक तथा स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सासः दुकाइ, वं स्मृति तया सासः पिकाइ ··· *(थनया बाकी अंश च्वय् एकधम्म-सुत्तय् दुथें)* । ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं आनापानस्मृति भावित ··· यायेव महाफलदायक महाआनृशंसदायक जुइगु खः ।"

४. पठमफल-सुत्त

४. "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति भावित यायेवं, ··· अभ्यास यायेवं महाफलदायक व महाआनृशंसदायक जुइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मूलपतिं थ्याना थःगु शरीरयात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सासः दुकाइ, वं स्मृति तया सासः पिकाइ ··· *(थनया बाकी अंश च्वय् एकधम्म-सुत्तय्थें)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं आनापान स्मृति भावित यायेवं अभ्यास जुइगु खः । भिक्षुपिं ! थुकथं आनापान स्मृति भावित यायेवं ··· निगू मध्ये छगू फल अवश्य दइ – थ्व हे जीवनय् परम ज्ञान *(आज्ञा=अरहत्व)* प्राप्ति अथवा उपादान ल्यना च्वंगु दसा अनागामी फल ।"

५. दुतियफल-सुत्त

५. "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति भावना यायेवं, ··· महाफलदायक महाआनृशंसदायक जुइ । भिक्षुपिं ! गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थःगु शरीरयात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सासः दुकाइ, वं स्मृति तया सासः पिकाइ ··· *(थनया बाँकी अंश च्वय् एकधम्म-सुत्तय् दुथें)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं आनापानस्मृति भावित यायेवं ··· महाफलदायक व महाआनृशंसदायक जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं आनापानस्मृति भावित यात ··· धाःसा न्हेगू फल सिद्ध जुइ । छु छु न्हेगू ? थ्व हे जीवनय् आज्ञा *(अरहत्व)* प्राप्त याइ, यदि थ्व हे जीवनय् अरहत्व प्राप्त याये मफुत धाःसा न्यागू क्वय्यागु संयोजन परिक्षीण याना अन्तरपरिनिर्वाण जुइगु जुइ, व स्वया कम जुल धाःसा उपहत्य परिनिर्वायी जुइ । व स्वया कम जुल धाःसा असंस्कार परिनिर्वायी जुइ । ··· ससंस्कार परिनिर्वायी जुइ । ··· उर्ध्वस्रोत-अकनिष्ठगामी जुइ । ··· सकृदागामी जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थुगु प्रकारं आनापानस्मृति भावित यात ··· धाःसा थुपिं हे न्हेगू फल सिद्ध जुइ ।"

६. अरिट्ठ-सुत्त

६. श्रावस्ती ··· । अन भगवानं ··· थथे आज्ञा जुया बिज्याात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं आनापान-स्मृति भावना या ।"

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, आयुष्मान् अरिट्ठं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जि आनापानस्मृति भावना याना ।"

"अरिट्ठ ! छं आनापान स्मृति भावना गुकथं याना ?"

"भन्ते ! अतीतयागु *(न्हापा यागु)* कामप्रति जिगु गुगु इच्छा खः व प्रहीण जुया मदया वने धुंकल, हानं वइगु *(लिपायागु)* दुनेया *(आध्यात्म)* व पिनेया *(बाह्य)* धर्मय् प्रतिघ-संज्ञा दबे याये धुन । भन्ते ! जिं स्मृतिपूर्वक सासः दुकया, अले हानं स्मृति तया सासः पिकया । भन्ते ! थुगु प्रकारं जिं आनापानस्मृति भावना यानागु खः ।"

"अरिट्ठ ! जिं थ्वयात आनापानस्मृति खः धका धया, थ्वयात आनापानस्मृति मखु धका मधया । अथेनं आनापानस्मृति गुकथं विस्तारपूर्वक परिपूर्ण जुइ धयागु न्यं, बांलाक मन ति, जिं कना हये ।"

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया, आयुष्मान् अरिट्ठं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"अरिट्ठ ! आनापानस्मृति गुकथं विस्तारपूर्वक परिपूर्ण जुइ ? अरिट्ठ ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमा क्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थःगु शरीरयात तिप्यक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सासः दुकाइ, वं स्मृति तया सासः पिकाइ ··· *(थनया बाँकी अंश च्वय् एकधम्म-सुत्तय् दुथें)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । अरिट्ठ ! थुकथं आनापानस्मृति विस्तारपूर्वक परिपूर्ण जुइगु खः ।"

७. महाकप्पिन-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । उगु समयय्, आयुष्मान् महाकप्पिन भगवान्या तापा मजूक्क *(लिक्कसं)* आसनय् फेतुना शरीर तिप्यक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वन । भगवानं आयुष्मान् महाकप्पिन लिक्कस आसनय् फेतुना शरीर तिप्यकं तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वगु खंका बिज्यात । खंका, भिक्षुपिंत भगवानं आमन्त्रण याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं थुम्ह भिक्षुयात शरीर चंचल जूगु वा उखे थुखे म्ह संकूगु खंला ?

"भन्ते ! न्ह्याबलें जिमिसं थुम्ह आयुष्मान्यात सङ्घया विचय् एकान्तय् याकचा च्वं च्वनागु खनिबले वयागु शरीर चंचल जूगु वा उखे थुखे म्ह संकूगु मखना ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु समाधि भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं शरीर व मनय् चंचलता अथवा उखे थुखे म्ह संके म्वालिगु खः, भिक्षुपिं ! उम्ह भिक्षुं उकियात पूरा पूरां लाभ याये धुंकल ।"

"भिक्षुपिं ! ··· गुकथं ··· लाभ याये धुंकल ?"

"भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं शरीर व मनय् चंचलपना वा उखें थुखें सनिगु *(वनिगु)* दइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! ··· गुकथं ··· ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थ:गु शरीरयात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सास: दुकाइ, वं स्मृति तया सास: पिकाइ ··· *(थनया बाकी अंश च्वय् एकधम्म-सुत्तयथें)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी ।

"भिक्षुपिं ! थुकथं आनापानस्मृति भावित जुइवं, अभ्यस्त जुइवं शरीर व मनय् चंचलपना वा उखे थुखे सनिगु *(वनिगु)* दइ मखु ।"

८. पदीपोपम-सुत्त[४०]

८. "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति भावित यायेवं, अभ्यास यायेवं महाफलदायक महाआनृशंसदायक जुइ । भिक्षुपिं ! गुकथं ··· ख: ?"

"भिक्षुपिं ! थन, भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थ:गु शरीरयात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सास: दुकाइ, वं स्मृति तया सास: पिकाइ ··· *(थनया बाँकी अंश च्वय् एकधम्म-सुत्तय् दुथें)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं आनापानस्मृति भावित यायेवं अभ्यास यायेवं महाफलदायक महाआनृशंसदायक जुइगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! जि नं बुद्धत्व लाभ याना काये न्ह्यो, बोधिसत्त्व जुया च्वनागु बखतय् हे थुगु समाधियात प्राप्त याना च्वं च्वनागु ख: । भिक्षुपिं ! थुकथं च्वं च्वनाबले न त जिगु शरीर थाके जू *(त्यानु चा:)* न जिगु मिखा हे थाके जू । उपादान रहित जुया जिगु चित्त आस्रवं मुक्त जूगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, यदि सुं भिक्षु – जिगु शरीर व जिगु मिखा *(निता)* त्यानु मचायेमा नापं जिगु चित्त उपादान रहित जुया चित्त मुक्त जुया वनेमा धका इच्छा यायेगु ख:सा, वं आनापानस्मृति समाधि बांलाक मनन यायेमा: ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, यदि सुं भिक्षु – जिगु सांसारिक संकल्प प्रहीण जुया मदयेमा धका इच्छा यायेगु ख:सा, वं आनापानस्मृति समाधि बांलाक मनन यायेमा: ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, यदि सुं भिक्षु – अप्रतिकूलय् प्रतिकूल संज्ञी जुया च्वं च्वने ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रतिकूलय् अप्रतिकूल संज्ञी जुया च्वं च्वने ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रतिकूल व अप्रतिकूल नितायू नं प्रतिकूल संज्ञी

---

४० दीप-सुत्त हि.सं.नि. ।

जुया च्वने ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रतिकूल व अप्रतिकूल निताय् नं अप्रतिकूल संज्ञी जुया च्वने ··· प्रतिकूल व अप्रतिकूल निताय् नं उपेक्षक जुया स्मृति सम्प्रजन्य तया च्वने धका इच्छा यायेगु खःसा, वं आनापान-स्मृति समाधि बांलाक मनन यायेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, यदि सुं भिक्षु – अनेक प्रकारया काम विषयं अलग जुया अनेक प्रकारया अकुशलं अलग जुया वितर्क व विचार युक्त जूगु विवेकजः प्रीतियुक्त दुगु प्रथमध्यान प्राप्त याना च्वं च्वने ··· *(पूर्ववत्)* ··· वितर्क व विचारयात उपशान्त याना आध्यात्मिक सम्प्रसादयात चित्तय् एकाग्र याना वितर्क विचार सहित समाधिजः प्रीति सुख दुगु द्वितीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वने ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रीतियात नं त्याग याना उपेक्षित जुया स्मृति सम्प्रजन्य जुया शारीरिक सुखानुभव याना च्वं च्वने । थुकियात आर्यपिंसं 'उपेक्षावान स्मृतिवान सुखपूर्वक च्वनेगु' धका धाइ । थुजागु तृतीयध्यान प्राप्त याना च्वं च्वने ··· *(पूर्ववत्)* हानं सुखयात नं त्याग याना दुःखयात नं त्याग याना न्हापां हे सौमनस्य *(मानसिक)* दौर्मनस्य *(=मानसिक)* या अन्त याना सुख दुःख मदुगु उपेक्षाद्वारा स्मृति परिशुद्ध जूगु चतुर्थध्यान प्राप्त याना च्वं च्वने धका इच्छा यायेगु खःसा, वं आनापानस्मृति समाधि बांलाक मनन यायेमाः ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, यदि सुं भिक्षु – सकतां रूप संज्ञां समतिक्रम याना प्रतिघ संज्ञायात अन्त याना, नानात्व संज्ञायात मनन मयासे 'आकाश अनन्त खः' धका आकाशानन्त्यायतन *(समापत्ति)* प्राप्त याना च्वं च्वने ··· *(पूर्ववत्)* ··· फुक्व आकाशानन्त्यायतन अतिक्रमण याना विज्ञान अनन्त खः धका विज्ञानन्त्यायतन प्राप्त याना च्वं च्वने ··· *(पूर्ववत्)* ··· फुक्क विज्ञानन्त्यायतनयात अतिक्रमण याना 'छुं मदु' धयागु आकिञ्चन्यायतनयात अतिक्रमण याना नैवसंज्ञानासंज्ञायतन प्राप्त याना च्वं च्वने ··· *(पूर्ववत्)* ··· फुक्व नैवसंज्ञानासंज्ञायतनयात अतिक्रमण याना संज्ञावेदयित निरोध प्राप्त याना च्वं च्वने धका इच्छा यायेगु खःसा वं आनापानस्मृति भावना बांलाक मनन यायेमाः ।"

"भिक्षुपिं ! थुकथं, आनापानस्मृति समाधि भावित याःम्हं अभ्यस्त जूम्हं *(थःत)* सुखवेदना *(=अनुभव)* अनुभव जुइबले थ्व *(=दुःखवेदना)* अनित्य खः धका सिइका काइ । थुकी आसक्त जुइ मज्यू धका सिइका काइ । थुकियात अभिनन्दन याये मज्यू धका सिइका काइ । यदि वयात दुःखवेदना अनुभव जुइबले थ्व अनित्य खः ··· आसक्त जुइ मज्यू ··· अभिनन्दन याये मज्यू धका सिइका काइ । यदि वयात अदुःख-असुखवेदना अनुभव जुइबले थ्व अनित्य खः ··· आसक्त जुइ मज्यू ··· अभिनन्दन याये मज्यू धका सिइका काइ ।"

यदि वं सुखवेदना अनुभव याना च्वंसा उकी बिलकुल अनासक्त जुया च्वं । ··· दुःखवेदना ··· । ··· अदुःख-असुखवेदना अनुभव याना च्वंसा उकी बिलकुल अनासक्त जुया च्वं ।

वं कायपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वं च्वनासा जिं *(आः)* कायपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वना धका सिइका च्वं च्वनी । यदि वं जीवितपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वनासा जिं जीवितपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वना धका सिइका च्वं च्वनी । शरीर भेद जुइवं *(अर्थात् सीवं)* जीवनया अन्त जुइ धुनेवं हे थुपिं सारा दक्व फुक्व वेदनात ठंडा जुया वनी धका सिइका च्वं च्वनी ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* चिकं व इतायागु प्रत्ययं मत च्याइ । व हे चिकं व इता फुइवं मत सिना वनी । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, वं कायपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वं च्वनासा जिं कायपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वना धका सिइका च्वं च्वनी । यदि व जीवितपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वनासा जिं जीवितपर्यन्त वेदना अनुभव याना च्वना धका सिइका च्वं च्वनी । शरीर भेद जुइवं तथा जीवनया अन्त जुइ धुनेवं हे थुपिं सारा दक्व फुक्व वेदनात ठंडा जुया वनी धका सिइका च्वं च्वनी ।"

९. वेसाली-सुत्त

९. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन । उगु इलय् भगवानं भिक्षुपिनि विचय् अनेक प्रकारं अशुभ-भावनायागु खँ कना बिज्याना च्वन, अशुभ-भावनायागु प्रशंसा याना बिज्याना च्वन ।

अनंलि, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! जि बाच्छि तक एकान्तवास यायेगु इच्छा याना । भिक्षान्त ज्वना वइम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं *(जिथाय्)* मवयेमा ।"

"ज्यू हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भिक्षान्न ज्वना वनिम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं भगवान्याथाय् वने मबिल ।

अनंलि, उपिं भिक्षुपिंसं नं, भगवानं अनेक प्रकारं अशुभ-भावना कना बिज्यात, अशुभ-भावनायागु वर्णन याना बिज्यात, अशुभ-भावनायागु प्रशंसा याना बिज्यात धका इपिं भिक्षुपिं नं अनेक प्रकारं अनेक थरीं अशुभ-भावना अभ्यास यायां बिते याना च्वं च्वन । इमिके थःगु शरीर खना थपाय्सकं घृणा चाया वल कि गुलिसिनं जा आत्म-हत्या यायेया नितिं बधक *(मनू स्याइम्ह हत्यारा)* माला जुल । छम्हुं हे भिम्ह भिक्षुपिंसं नं आत्म हत्या यात । ··· नीम्ह ··· । ··· स्वीम्ह ··· ।

अनंलि, बाच्छि समयावधि नाघे जुइ धुंसेलि एकान्तवासं पिहाँ वया भगवानं आनन्दयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – "आनन्द ! भिक्षुसङ्घ पाः जुया वंथें च्वंगु छु जुयाले ?"

"भन्ते ! भगवानं अनेक प्रकारं अशुभ-भावना कना बिज्यात, ··· वर्णन याना बिज्यात – प्रशंसा याना बिज्यात धका इपिं भिक्षुपिं नं अनेक प्रकारं अनेक थरीं अशुभ-भावना अभ्यास यायां बिते याना च्वं च्वन । इमिके थःगु शरीर खना थपाय्सकं घृणा चाया वल कि गुलिसिनं जा आत्म-हत्या यायेया नितिं बधक माला जुल । छम्हु हे भिम्ह भिक्षुपिंसं नं आत्म-हत्या यात । ··· नीम्ह ··· । स्वीम्ह ··· । भन्ते ! भगवानं मेगु हे तरीकां कना बिज्यात धाःसा वेश जुइ ताकि भिक्षुसङ्घ आज्ञाय् *(अरहत्वय्)* स्थापित जुइ फयेमा ।"

आनन्द ! अथे जूसा, वैशाली च्वंपिं दक्व फुक्व भिक्षुपिंत सभागृहय् *(उपस्थानशालाय्)* मुंकि ।

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया, आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात लिसः बिया, वैशाली च्वंपिं दक्व फुक्क भिक्षुपिंत सभागृहय् मुंका, भगवान्याथाय् वना बिन्ति यात – "भन्ते ! भिक्षुसङ्घ मुने धुंकल, भगवानं आः समय सिइका बिज्याहुँ ।"

अनंलि, भगवान् गन सभागृह दु अन बिज्यात, बिज्याना लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । फेतुना, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! थुगु आनापानस्मृतिसमाधि भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं शान्त, सुन्दर, सुख विहारया नितिं जुइ । थुकिं उत्पन्न जुइगु पापमय अकुशलधर्म दबे जुया वनी, शान्त जुया वनी ।

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गर्मी महिनाया अन्तय् ब्वःया च्वंगु धू अचानक तःसकं भ्वारर वा वयेवं दबे जुया वनिगु खः, शान्त जुया वनिगु खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आनापानस्मृति भावना भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं शान्त, सुन्दर सुख विहारया नितिं जुइ । थुकिं उत्पन्न जुइगु पापमय अकुशल धर्म दबे जुया वनी, शान्त जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गुकथं … ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थ:गु शरीरयात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सास: दुकाइ, वं स्मृति तया सास: पिकाइ … *(थनया बाँकी अंश च्वय् एकधम्म-सुत्तय्थें)* … प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं आनापानस्मृति भावित जुइवं अभ्यस्त जुइवं शान्त, सुन्दर, सुख विहारया नितिं जुइ । थुकिं उत्पन्न जुइगु पापमय अकुशल धर्म दुबे जुया वनी, शान्त जुया वनी ।"

१०. किमिल-सुत्त

१०. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् किमिलाय् वेलुवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं आयुष्मान् किम्बिलयात आमन्त्रणा याना बिज्यात – "किम्बिल ! गुकथं आनापानस्मृति समाधि भावित यायेव, अभ्यस्त जुइवं महाफलदायी व महाआनृशंसदायी जुइगु ख: ?"

थथे न्यना बिज्याबले आयुष्मान् किम्बिल सुम्क च्वं च्वन ।

निकोल नं भगवानं … ।

स्वकोलं नं भगवानं … । स्वकोलं नं आयुष्मान् किम्बिल सुम्क च्वं च्वन ।

थथे जुइवं, आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "थ्व हे समय ख:, भगवान् ! थ्व हे काल ख:, सुगत ! भगवानं आनापानस्मृतिसमाधि आज्ञा जुया बिज्यायेत । भगवान्याके न्यना भिक्षुपिंसं धारण याये ।"

"आनन्द ! अथे जूसा न्यं, बांलाक मन तया न्यं, कना हये ।" "ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात लिस: बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

आनन्द ! गुकथं आनापानस्मृति समाधि भावित यायेवं, अभ्यस्त जुइवं महाफलदायी व महाआनृशंसदायी जुइगु ख: ?

आनन्द ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थ:गु शरीरयात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सास: दुकाइ, वं स्मृति तया सास: पिकाइ … *(पूर्ववत्)* … प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं आनापान-स्मृति समाधि भावित यायेवं अभ्यास जुइवं महाफलदायी व महाआनृशंसदायी जुइगु ख: ।

"आनन्द ! भिक्षुं तहाकगु सास: दुकया च्वनिबले वं, जिं तहाकगु सास: दुकया च्वना धका सिइका च्वनी । तहाकगु सास: पिछ्वया च्वनिबले वं, जिं तहाकगु सास: पिछ्वया च्वना धका सिइका च्वनी । चीहाकगु सास: दुकया च्वनिबले वं, जिं चीहाकगु सास: दुकया च्वना धका सिइका च्वनी । चीहाकगु सास: पिछ्वया च्वनिबले वं, जिं चीहाकगु सास: पिछ्वया च्वना धका सिइका च्वनी । सर्वकाय प्रतिसंवेदित जुया सास: दुकाये धका अभ्यास याना यंका च्वनी *(=स्यना काइ)* , सर्वकाय प्रतिवेदित जुया सास: पिकाये धका अभ्यास याना यंका च्वनी । काय-संस्कार शान्त यायां सास: दुकायेगु अभ्यास याना

यंका च्वनी । काय-संस्कार शान्त यायां सासः पिछ्वयेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । आनन्द ! उगु इलय् कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमल *(आस्रव)* यात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् *(न्यागू उपादानस्कन्धय्)* लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी । व छु कारणं ? आनन्द ! छाय्कि जिं आश्वास प्रश्वासयात छगू प्रकारं काय हे धयागु दु । आनन्द ! उकिं हे, उगु इलय् कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनिगु खः ।"

आनन्द ! भिक्षुं प्रीति अनुभव यायां सासः दुकाये ···, सुख अनुभव यायां सासः दुकाये ··· , चित्त-संस्कारयात शान्त यायां ··· । आनन्द ! उगु इलय् वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया चित्तमल *(आस्रव)* यात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी । व छु कारण ? आनन्द ! छाय्कि आश्वास प्रश्वासयात गुगु बांलाक मनन याइगु खः, उकियात जिं छगू प्रकारं वेदना हे धयागु दु । आनन्द ! उकिं हे, उगु इलय् वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया विहार याना च्वं च्वनिगु खः ।

आनन्द ! भिक्षुं चित्तयात अनुभव यायां सासः दुकाये ··· , चित्तयात प्रमुदित यायां सासः दुकाये ···, चित्तयात समाहित यायां सासः दुकाये ···, चित्तयात विमुक्त यायां सासः दुकाये ··· । आनन्द ! उगु इलय् चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । व छु कारण ? आनन्द ! मूढ स्मृति दुम्हं तथा असम्प्रज्ञम्हं आनापानस्मृति समाधि अभ्यास याइ धका जिं मधया । आनन्द ! उकिं हे, उगु इलय्, भिक्षु चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी ।

आनन्द ! भिक्षुं अनित्यतानुपश्यी जुयाःसासः दुकाये ··· विरागानुपश्यी जुया सासः दुकाये ··· निरोधानुपश्यी जुया सासः ···, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकाये ··· । आनन्द ! उगु इलय् भिक्षु धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । वं लोभ व दौर्मनस्ययागु प्रहाणयात बांलाक प्रज्ञाद्वारा खंका काइम्ह जुइ । आनन्द ! उकिं हे, उगु इलय् भिक्षु धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी ।

आनन्द ! गथेकि *(उपमाया निति)*, गनं प्यका लँया दथुइ मुंका तःगु तःद्वंगु छगू धूद्वँ दु । अनंलि पूर्वपाखे बैलगाडी वल धाःसा उगु धूद्वँया धूयात ब्वय्का बिइगु जुया च्वन । पश्चिमपाखे ··· । उत्तरपाखे ··· । दक्षिणपाखे ··· ।

आनन्द ! अथे हे तुं, भिक्षुं कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वं थःगु पापमय अकुशल धर्मयात छु नं छुं ब्वयेका बिइ । वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· । चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ···। धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· थःगु पापमय अकुशल धर्मयात छु नं छुं ब्वय्का बिइ ।

एकधर्म-वर्ग क्वचाल।

द्वितीय-वर्ग

११. इच्छानङ्गल-सुत्त

११. छगू समयय् भगवान् इच्छानङ्गलय् इच्छानङ्गल वनखण्डय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! जि बाच्छि तक एकान्तवास यायेगु इच्छा याना, भिक्षान्न ज्वना वइम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं *(जिथाय्)* मवयेमा: ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिस: बिल । भिक्षान्त ज्वना वनिम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं भगवान्याथाय् वने मबिल ।

अनंलि, बाच्छि समयावधि नाघे जुइ धुंसेंलि एकान्तवासं पिहाँ वया भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! यदि अन्य तैर्थिय परिव्राजकपिंसं छिमिके – 'आवुसो ! वर्षावासय् श्रमण गौतम छु विहार याना च्वना बिज्याइगु ख:' धका न्यन धा:सा छिमिसं इमित, 'आवुसो ! वर्षावासय् भगवान् प्राय: याना आनापानस्मृति समाधिइ विहार याना बिते याना बिज्याइगु ख:' धका लिस: बिइमा: । जिं स्मृति तया चायेका सास: दुकया, जिं स्मृति तया चायेका सास: पिकया । त:हाकगु सास: दुकया च्वनागु इलय् त:हाकगु सास: दुकया च्वना धका सिइका चायेका च्वना । त:हाकगु सास: पिकया च्वनागु इलय् त:हाकगु सास: पिकया च्वना धका सिइका चाय्का च्वना ··· *(थनया बाँकी अंश एकधम्म-सुत्तय् दुथें अभ्यास याना यंका च्वनी=स्यना च्वनी धयागु थासय् सिइका चायेका च्वना यायेगु)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: दुकायेगु सिइका चाय्का च्वना, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सास: पिकायेगु सिइका चाय्का च्वना ।

"भिक्षुपिं ! यदि सुनानं ठीक जुइक धायेगु ख:सा आनापानस्मृति समाधियात हे आर्यविहार धायेज्यू, अथवा ब्रह्मविहार धाये ज्यू, अथवा तथागतविहार नं ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं भिक्षुपिं आ: नं शैक्ष्य तिनि, थ:गु उद्देश्य आ:तक प्राप्त याये मफुनि, अनुत्तर योगक्षेम *(निर्वाण)* या नितिं प्रयत्नशील तिनि, धा:सा इमिसं आनापानस्मृति समाधि भावित यात अभ्यस्त यात धा:सा आस्रव क्षय जुया वनी ।

"भिक्षुपिं ! गुपिं भिक्षुपिं अरहन्त जुइ धुंकल, क्षीणास्रव जुइ धुंकल, गुपिनि ब्रह्मचर्यवास पूरा याये धुंकल, कृतकृत्य, गुपिनि भार दिके धुंकल, गुपिंसं परमार्थ प्राप्त याये धुंकल, गुपिनि भवसंयोजन परिक्षीण जुइ धुंकल, अले गुपिनि परम-ज्ञान प्राप्त याना विमुक्त जुइ धुंकल, इमिया नितिं आनापान स्मृति समाधि भावित यात अभ्यस्त यात धा:सा थ:गु थ्व जीवनय् हे सुखपूर्वक विहार जुया स्मृति व सम्प्रज्ञताया नितिं जुइ ।

"भिक्षुपिं ! यदि सुनानं ठीक जुइक धायेगु ख:सा आनापानस्मृति समाधियात हे आर्यविहार धाये ज्यू, अथवा ब्रह्मविहार धाये ज्यू अथवा तथागतविहार नं ।"

१२. कङ्खेय्य-सुत्त

१२. छगू समयय्, आयुष्मान् लोमसवङ्गीश (लोमसकंभिय) शाक्य *(जनपद)* य् कपिलवस्तुया निग्रोधारामय् च्वना बिज्याना च्वं च्वन । अनंलि, महानाम शाक्य गन आयुष्मान् लोमसवङ्गीस दु अन वन, वना आयुष्मान् लोमसवङ्गीसयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह महानाम शाक्यं आयुष्मान् लोमसवङ्गीसयाके थथे न्यन – "भन्ते ! शैक्ष विहार *(जीवन)* धयागु व तथागतविहार धयागु व हे खः लाकि शैक्षविहार धयागु मेगु हे खः, तथागतविहार धयागु मेगु हे खः ?"

"आवुसो महानाम ! शैक्ष्यविहार धयागु व तथागतविहार धयागु व हे मखु, शैक्ष्यविहार धयागु मेगु हे खः, तथागतविहार धयागु मेगु हे खः । महानाम ! गुपिं भिक्षुपिं लक्षित उद्देश्य प्राप्त यायेमफुनि, आः नं इपिं शैक्ष्य हे तिनि, अनुत्तर योगक्षेम *(निर्वाण)* प्राप्तिया नितिं प्रयत्नशील तिनि धाःसा इपिं भिक्षुपिंसं निम्न न्यागू नीवरण *(आवरण)* हटे यायेया नितिं प्रयत्न याइ । छु छु न्यागू ? कामच्छन्द नीवरण हटे यायेया नितिं विहार याइ, व्यापाद नीवरण ···, थीनमिद्ध *(शारीरिक व मानसिक आलस्यपन)* नीवरण ···, उद्धच्चकुक्कुच्च *(शारीरिक तथा मानसिक चञ्चलपन)* नीवरण ··· विचिकित्सा *(शंका उपशंका)* नीवरण हटे यायेया नितिं विहार याइ ।"

"आवुसो महानाम ! गुपिं भिक्षुपिं अरहन्त जुइ धुंकल, क्षीणास्रव जुइ धुंकल, गुपिनि ब्रह्मचर्य-वास पूरा याये धुंकल, कृतकृत्य, गुपिनि भार दिके धुंकल, गुपिंसं परमार्थ प्राप्त याये धुंकल, गुपिनि परम ज्ञान प्राप्त याना विमुक्त जुइ धुंकल इमिसं न्यागू नीवरण हटे याये धुंकूगु दइ, मूल हाः लिइ धुंकूगु जुइ, त्वाः ल्हाना तःगु ताइबसिमा समान अभाव प्राप्त जुया हानं उत्पन्न जुइ मखये धुंकल ।"

"आवुसो महानाम ! गुपिं भिक्षुपिं अरहन्त जुइ धुंकल ··· इमिसं न्यागू नीवरण हटे याये धुंकूगु दइ, मूल हा लिइ धुंकूगु ताइबसिमा समान अभाव प्राप्त जुया हानं उत्पन्न जुइ मखये धुंकल – थुकिं नं शैक्ष्यविहार मेगु खः तथागतविहार मेगु हे खः धका सिइकेमाः ।"

(आयुष्मान् लोमसवङ्गीशं न्हापा थःम्हं न्यना तःगु इच्छानङ्गल-सुत्त कना धया बिज्यात –)

"आवुसो महानाम ! छगू समयय् भगवान् इच्छानङ्गलय् इच्छानङ्गल वनखण्डय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! जि बाच्छि तक एकान्तवास यायेगु इच्छा याना । भिक्षान्त ज्वना वइम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं *(जिथाय्)* मवयेमा ।"

"ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भिक्षान्त ज्वना वनिम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं भगवान्याथाय् वने मबिल ।

"आवुसो महानाम ! अनंलि, बाच्छि समयावधि नाघे जुइ धुंसेंलि एकान्तवासं पिहाँ वया भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! यदि अन्य तैर्थिय परिव्राजकपिंसं छिमिके – "आवुसो ! वर्षावासय् श्रमण गौतम छु विहार याना च्वना बिज्याइगु खः" धका न्यन धाःसा छिमिसं इमित, 'आवुसो ! वर्षावासय् भगवान् प्रायः याना आनापानस्मृति समाधिइ विहार याना बिते याना बिज्याइगु खः धका लिसः बिइमाः । जिं स्मृति तया चायेका सासः दुकया, जिं स्मृति तया चायेका सासः पिकया । तहाकगु सासः दुकया च्वनागु इलय् तःहाकगु सासः दुकया च्वना धका सिइका चायेका च्वना । तःहाकगु सासः पिकया च्वनागु इलय् तःहाकगु सासः पिकया च्वना धका सिइका चायका च्वना ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु, सिइका चायेका च्वना, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु सिइका चायका च्वना ।'

"भिक्षुपिं ! यदि सुनानं ठीक जुइक धायेगु खःसा आनापानस्मृति समाधियात हे आर्यविहार *(जीवन)* धाये ज्यू, अथवा ब्रह्मविहार *(जीवन)* धाये ज्यू, अथवा तथागतविहार *(जीवन)* नं ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं भिक्षुपिं आः नं शैक्ष्य तिति, थःगु उद्देश्य आः तक प्राप्त याये मफुनि, अनुतर योगक्षेम *(निर्वाण)* या नितिं प्रयत्नशील तिनि, धाःसा इमिसं आनापानस्मृति समाधि भावित यात अभ्यस्त यात धाःसा आस्रव क्षय जुया वनी ।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं भिक्षुपिं अरहन्त जुइ धुंकल, क्षीणास्रव जुइ धुंकल ··· इमिया नितिं आनापान-स्मृतिसमाधि भावित यात अभ्यस्त यात धाःसा थःगु थ्व जीवनय् हे सुखपूर्वक विहार जुया स्मृति व सम्प्रज्ञताया नितिं जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! यदि सुनानं ठीक जुइक धायेगु खःसा आनापानस्मृति समाधियात हे आर्यविहार धाये ज्यू, अथवा ब्रह्मविहार धाये ज्यू अथवा तथागतविहार नं ।"

"आवुसो महानाम ! थुगु कारणं नं *(भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु उपरोक्त कारणं नं)* शैक्ष्य-विहार *(जीवन)* मेगु हे खः, तथागतविहार *(जीवन)* मेगु हे खः धका सिइका कायेमाः ।"

१३. पठमआनन्द-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! अजागु छुं छगू धर्म दुला गुकियात भावित यात ··· धाःसा प्यंगू धर्म पूरा जुइगु खः, प्यंगू धर्मयात भावित यात ··· धाःसा न्हेगू धर्म पूरा जुइगु खः, अले न्हेगू धर्मयात भावित यात ··· धाःसा निगू धर्म पूर्ण जुइगु खः ?"

"दु, आनन्द ! ··· "

"भन्ते ! छु छगू धर्म भावित यात ··· धाःसा ··· ले ?"

"आनन्द ! आनापानस्मृति समाधि छगू धर्म भावित यात ··· धाःसा प्यंगू स्मृति-प्रस्थान पूरा जुइ । प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावित यात ··· धाःसा न्हेगू बोध्यङ्ग पूरा जुइ । न्हेगू बोध्यङ्ग भावित यात अभ्यास यात धाःसा विद्या व विमुक्ति पूरा जुइ ।"

"आनन्द ! गुकथं आनापानस्मृति समाधि भावित यात अभ्यास यात धाःसा प्यंगू स्मृतिप्रस्थान पूरा जुइगु खः ?"

"आनन्द ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थःगु शरीरयात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । वं स्मृति तया सासः दुकाइ, वं स्मृति तया सासः पिकाइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी ।"

"आनन्द ! भिक्षुं तःहाकगु सासः दुकया च्वनिबले वं, जिं तहाकगु सासः दुकया च्वना धका सिइका च्वनी । तहाकगु सासः पिछ्वया च्वनिबले वं, जिं तहाकगु सासः पिछ्वया च्वना धका सिइका

च्वनी । चीहाकगु सासः दुकया च्वनिबले वं, जिं चीहाकगु सासः दुकया च्वना धका सिइका च्वनी । चीहाकगु सासः पिछ्वया च्वनिबले वं, जिं चीहाकगु सासः पिछ्वया च्वना धका सिइका च्वनी । सर्वकाय प्रतिसंवेदित जुया सासः दुकाये धका अभ्यास याना यंका च्वनी, सर्वकाय प्रतिवेदित जुया सासः पिकाये धका अभ्यास याना यंका च्वनी । कायसंस्कार शान्त यायां सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । कायसंस्कार शान्त यायां सासः पिछ्वयेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । आनन्द ! उगु इलय् कायय् कायानुपश्यी जुया चित्तमलयात आतप्त याये फुगु सम्यक्प्रधान वीर्य दुम्ह, स्मृतिवान व विभिन्न प्रकारं बांलाक स्यूम्ह जुया लोकय् लोभ व दोषयात हटे याना विहार याना च्वं च्वनी । व छु कारण ? आनन्द ! छाय्कि जिं आश्वास प्रश्वासयात छगू प्रकारं काय हे धयागु दु । आनन्द ! उकिं हे, उगु इलय् कायय् कायानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनिगु खः ।"

"आनन्द ! भिक्षुं प्रीति अनुभव यायां सासः दुकाये ··· , सुख अनुभव यायां सासः दुकाये ··· , चित्त-संस्कार अनुभव यायां सासः दुकाये ··· , चित्त-संस्कारयात शान्त यायां ··· । आनन्द ! वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । व छु कारण ? आनन्द ! छाय्कि आश्वास प्रश्वासयात गुगु बांलाक मनन याइगु खः उकियात जिं छगू प्रकारं वेदना हे धयागु दु । आनन्द ! उकिं हे, उगु इलय् वेदनाय् वेदनानुपश्यी जुया विहार याना च्वं च्वनिगु खः ।"

आनन्द ! भिक्षुं चित्तयात अनुभव यायां सासः दुकाये ··· , चित्तयात प्रमुदित समाहित यायां सासः दुकाये ···, चित्तयात विमुक्त यायां सासः दुकाये ··· । आनन्द ! उगु इलय् चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । व छु कारण ? आनन्द ! मूढ स्मृति दुम्हं तथा असम्प्रज्ञम्हं आनापानस्मृति समाधि अभ्यास याइ धका जिं मधया । आनन्द ! उकिं हे उगु इलय् भिक्षु चित्तय् चित्तानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी ।

आनन्द ! भिक्षुं अनित्यानुपश्यी जुया सासः दुकाये ··· विरागानुपश्यी जुया सासः दुकाये ··· निरोधानुपश्यी जुया सासः दुकाये ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकाये ··· । आनन्द ! उगु इलय् भिक्षु धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी । वं लोभ व दौर्मनस्ययागु प्रहाणयात बांलाक प्रज्ञाद्वारा खंका काइम्ह जुइ । आनन्द ! उकिं हे, उगु इलय् भिक्षु धर्मय् धर्मानुपश्यी जुया ··· विहार याना च्वं च्वनी ।

आनन्द ! थुकथं आनापानस्मृति समाधि भावित यात अभ्यास यात धाःसा प्यंगू स्मृतिप्रस्थान पूर्ण जुइ ।

"आनन्द ! गुकथं प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावित यात अभ्यास यात धाःसा न्हेगू बोध्यङ्ग पूर्ण जुइगु खः ? आनन्द ! गुगु इलय् भिक्षु सावधान *(=उपस्थित स्मृति)* जुया कायय् कायानुपश्यी जुया विहार याना च्वं च्वनी, उगु इलय् भिक्षुयागु स्मृति संमूढ जूगु दइ मखु । आनन्द ! गुगु समयय् भिक्षुयाके उपस्थित स्मृति असंमूढ जूगु दइ उगु समयय् उम्ह भिक्षुया स्मृति-सम्बोध्यङ्ग आरम्भ जुइ । आनन्द ! उगु इलय् भिक्षु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावना *(अभ्यास)* याइ अले उकियात पूरा नं याइ । वं स्मृतिमान जुया च्वं च्वं विहार यायां प्रज्ञापूर्वक उगु धर्मयागु चिन्तन याइ ।"

"आनन्द ! गुगु इलय्, वं स्मृतिमान जुया विहार यायां प्रज्ञापूर्वक उगु धर्मयात चिन्तना याइ, उगु इलय् वयाके धर्म-विचय-सम्बोध्यङ्ग आरम्भ जुइ । आनन्द ! उगु इलय् भिक्षु धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग भावना *(अभ्यास)* याइ अले उकियात पूरा नं याइ । प्रज्ञापूर्वक धर्मयागु चिन्तन यायां वीर्य *(=उत्साह)* दया वइ ।"

"आनन्द ! गुगु इलय् भिक्षुयाके प्रज्ञापूर्वक धर्म यायां चिन्तन यायां वीर्य दया वइ, उगु इलय् वयाके वीर्य-सम्बोध्यङ्ग आरम्भ जुइ। आनन्द ! उगु इलय् भिक्षु वीर्य-सम्बोध्यङ्ग भावना *(अभ्यास)* याइ अले उकियात पूरा नं याइ। वीर्यवान जुइवं वयाके निरामिष प्रीति उत्पन्न जुइ।"

"आनन्द ! गुगु इलय् भिक्षु वीर्यवान जुइ वं निरामिष प्रीति उत्पन्न याइ, उगु इलय् वयाके प्रीति-सम्बोध्यङ्ग आरम्भ जुइ। आनन्द ! उगु इलय् भिक्षु प्रीति-सम्बोध्यङ्ग भावना *(अभ्यास)* याइ अले उकियात पूरा नं याइ। मन प्रीति युक्त जुइवं शरीर नं शान्त जुया वनी अले चित्त नं।"

"आनन्द ! गुगु इलय् भिक्षुयागु मन प्रीतियुक्त जुइवं ··· शान्त नं जुया वनी अले चित्त नं, उगु इलय् भिक्षुयाके प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग भावना *(अभ्यास)* जुइ *(याइ)* अले उकियात पूरा नं याइ। शरीर शान्त जुया वनेवं सुखं चित्त समाहित जुइ।"

"आनन्द ! गुगु इलय् शरीर शान्त जुया सुखं चित्त समाहित जुइ उगु इलय् भिक्षुयाके समाधि-सम्बोध्यङ्ग आरम्भ जुइ, अले उकियात पूरा नं याइ। चित्त समाहित जुइवं दक्व फुक्व पाखे उदासिन जुया च्वनी।"

"आनन्द ! गुगु इलय् चित्त समाहित जुया दक्व फुक्व पाखे उदासीन जुया च्वनी उगु इलय् भिक्षुयाके उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग आरम्भ जुइ, अले उकियात पूरा नं याइ।"

··· *(थुकथं हे तुं, वेदनाय् वेदनानुपश्यी, चित्तय् चित्तानुपश्यी, धर्मय् धर्मानुपश्यी छगू छगू पतिकं न्हेगू च्वयुथें मिले याना सिइका काये माल – अनु.)*

"आनन्द ! थुकथं, प्यंगू स्मृतिप्रस्थान भावित यात अभ्यास यात धाःसा न्हेगू बोध्यङ्ग पूरा जुइगु खः।"

"आनन्द ! गुकथं न्हेगू बोध्यङ्ग भावित यात, अभ्यस्त यात धाःसा विद्या व विमुक्ति पूरा जुइगु खः ? आनन्द ! थन भिक्षु विवेक, विराग व निरोध पाखे यंकीगु सिद्ध याइगु स्मृति-सम्बोध्यङ्ग भावित यायां बार बार अभ्यास यायां ···। धर्म-विचय-सम्बोध्यङ्ग ···। ··· वीर्य-सम्बोध्यङ्ग ···। ··· प्रीति-सम्बोध्यङ्ग ···। पश्रब्धि सम्बोध्यङ्ग ···। ··· समाधि-सम्बोध्यङ्ग ···। उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग भावित यायां मुक्ति सिद्ध जुइ।"

"आनन्द ! थुकथं, न्हेगू बोध्यङ्ग भावित यात अभ्यास यात धाःसा विद्या व विमुक्ति पूरा जुइगु खः।"

१४. दुतियआनन्द-सुत्त

१४. अनंलि आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दयाके भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "आनन्द ! अजागु छुं छगू धर्म दुला गुकियात भावित यात अभ्यास यात धाःसा प्यंगू धर्म पूरा जुइगु खः, न्हेगू धर्म पूरा जुइगु खः, अले न्हेगू धर्मयात भावित यात ··· धाःसा निगू धर्म पूर्ण जुइगु खः ?"

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्याः ···।"

"दु, आनन्द ! ··· *(पठम आनन्द-सुत्तय् दुथें विस्तार यायेगु)*।"

१५. पठमभिक्खु-सुत्त

१५. अनंलि छथ्व: भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! अजागु छुं छगू धर्म दुला गुकियात भावित यात अभ्यास यात धा:सा प्यंगू धर्म पूरा जुइगु ख:, प्यंगू धर्मयात भावित यात ··· धा:सा न्हेगू धर्म पूरा जुइगु ख:, अले न्हेगू धर्मयात भावित यात ··· धा:सा निगू धर्म पूर्ण जुइगु ख: ?

"दु, भिक्षुपिं ! ··· ।"

"भन्ते ! छु छगू धर्म भावित यात ··· धा:सा ··· ले ?"

"भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति समाधि ··· *(पठमआनन्द-सुत्तय् दुथें)*

१६. दुतियभिक्खु-सुत्त

१६. अनंलि छथ्व: भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुपिंके भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! अजागु छुं छगू धर्म दुला गुकियात भावित यात अभ्यास यात धा:सा प्यंगू धर्म पूरा जुइगु ख:, प्यंगू धर्मयात भावित यात ··· धा:सा न्हेगू धर्म पूरा जुइगु ख:, अले न्हेगू धर्मयात भावित यात ··· धा:सा निगू धर्म पूर्ण जुइगु ख: ?

"भन्ते ! धर्मया मूल भगवान् हे जुया बिज्या: ··· ।"

"दु, आनन्द ! ··· *(दुतियआनन्द-सुत्तय्थें विस्तार यायेगु)* "

१७. संयोजनप्पहाण-सुत्त

१७. ··· "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति समाधि भावित यात ··· धा:सा संयोजन *(बन्धन)* प्रहाण जुया मदया वनी । ···

१८. अनुसयसमुग्घात-सुत्त

१८. "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति समाधि भावित यात ··· धा:सा अनुशय मूल हां निसें लिना वनी । ···

१९. अद्धानपरिञ्ञा-सुत्त

१९. "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति समाधि भावित यात ··· धाःसा अद्धान *(मार्ग)* यागु जानकारी दइ । ··· "

२०. आसवक्खय-सुत्त

२०. "भिक्षुपिं ! आनापानस्मृति समाधि भावित यात ··· धाःसा आस्रव क्षय जुइ । भिक्षुपिं ! गुकथं ··· आस्रव क्षय जुइ ?"

"भिक्षुपिं ! थन भिक्षु अरण्यय् वना अथवा सिमाक्वय् वना अथवा शून्यागारय् वना मुलपतिं थ्याना थःगु शरीरयात तिप्यंक तया स्मृति न्ह्योने तया च्वं च्वनी । व स्मृति तया सासः दुकाइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः दुकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी, प्रतिनिसर्गानुपश्यी जुया सासः पिकायेगु अभ्यास याना यंका च्वनी । भिक्षुपिं ! थुकथं आनापानस्मृति समाधि भावित यात ··· धाःसा संयोजन *(बन्धन)* प्रहाण जुया मदया वनी ··· अनुशय मूल हानिसें लिना वनी ··· उद्धान *(मार्ग)* जानकारी दइ ··· आस्रव क्षय जुया वनी ।"

द्वितीय-वर्ग क्वचाल ।

आनापान-संयुत्त क्वचाल ।

५५. सोतापत्ति-संयुत्त

वेलुद्वार-वर्ग

१. चक्कवत्तिराज-सुत्त

१. श्रावस्ती … । अन भगवानं … थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुपिं ! चाहे चक्रवर्ती जुजु जुया प्यंगू द्वीपयात थःगु ऐश्वर्य व आधिपत्य स्थापित याना राज्य चले याना सिइ धुंका स्वर्गय् त्रयस्त्रिंश देवतापिनि विचय् उत्पन्न जुया सुगति प्राप्त याना काइ, अन वं नन्दन वनय् अप्सरापिंसं चाहुउइका दिव्यपंचकाम गुण उपभोग छाय् मयायेमा परन्तु व प्यंगू धर्म युक्त जूगु दइ मखुनि । अतः व नरकं मुक्त जुइ मखुनि, तिरश्चीन योनी लाइगुपाखे मुक्त जुइ मखुनि, प्रेतयोनी लाइगुपाखे युक्त जुइ मखुनि, नरकय् लाना दुर्गती प्राप्त जुइगुपाखे मुक्त जुइ मखुनि ।

"भिक्षुपिं ! चाहे आर्यश्रावक भिक्षान्नं जीवन निर्वाह याइम्ह छाय् मजुइमा अले गुगु पुलांगु भ्वाथगु वसतं *(चीवरं)* पुना जूसां वं प्यंगू धर्म मुक्त जुइ अतः व नरकं मुक्त जुइ, तिरश्चीन-योनी लाइगुलिं मुक्त जुइ, प्रेतयोनी लाइगुलिं मुक्त जुइ, नरकय् लाना दुर्गति प्राप्त जुइगुलिं मुक्त जुइ ।"

छु छु प्यंगूलि ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ *(क्वातुसे च्वंगु)* श्रद्धां सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहन्त, सम्यक्सम्बुद्ध, विद्याचरण सम्पन्न, सुगत, लोकविद्, अनुत्तर, पुरुषपिंत दमन यायेगुली सारथी समानम्ह देव व मनुष्यपिनि गुरु, बुद्ध भगवान् ।

धर्मप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – भगवान्यागु धर्म स्वाख्यात *(=बांलाक कना बिज्याना तःगु दुगु खः)* । अकालिक *(आपा समय बिते याये म्वाकः, तुरन्त सफल जूगु खने दइगु खः)* । एहिपस्सिक *(=वा, स्वया धका सता सच्चाइयात क्यने ज्यूगु खः)* , निर्वाणपाखे यंका बिइगु, विज्ञपिंसं थुइका काये वहःगु खः ।

सङ्घप्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जुया च्वनी – भगवान्यागु श्रावकसङ्घ बांलागु मार्गय् आरुढपिं खः, भगवान्यागु श्रावकसङ्घ तप्यंगु मार्गय् आरुढपिं खः, भगवान्यागु श्रावकसङ्घ ज्ञान-मार्गय् आरुढपिं खः, भगवान्यागु श्रावकसङ्घ सच्चा मार्गय् आरुढपिं खः । गुपिं थुपिं पुरुषपिं प्यंगू जो, च्याम्ह पुरष खः थ्व हे भगवान्या श्रावकसङ्घपिं खः, स्वागत यायेबहःपिं, सत्कार यायेबहःपिं, पूजा यायेबहःपिं, वन्दना यायेबहःपिं, संसारया अलौकिक पुण्य क्षेत्र जुया च्वंपिं खः ।

आर्य कान्त शीलं सम्पन्न जूगु दइ अर्थात् वयागु शील – 'अखण्ड, अछिद्र, दागरहित, क्रमसहित, स्वाधीन, विज्ञप्रशंसित, अपरामर्शित तथा समाधिसंवर्तनिक *(समाधि-साधनया अनुकूल)* । थुपिं प्यंगू धर्म सम्पन्न जूगु दइ ।'

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू द्वीपयागु प्रतिलाभ धयागु हे थुपिं प्यंगू धर्मयागु प्रतिलाभ खः थुपिं मध्ये प्यंगू द्वीपयागु प्रतिलाभ जुइगु *(अर्थात् चक्रवर्ती जुजु जुइगु)* धयागु धर्मयागु प्रतिलाभया न्ह्योने भिंखुब्वय् छब्व नं मजू ।"

२. ब्रह्मचरियोगध-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! प्यंगू धर्मं सम्पन्न जुल धाःसा आर्यश्रावक स्रोतापन्नम्ह जुल, आः व हानं कुतुं वनी मखुत, व निश्चितरूपं सम्बोधि परायणम्ह जुल ।"

"भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहन्त ··· *(पूर्ववत्)*

धर्म प्रति ··· ।

सङ्घप्रति ··· ।

आर्यकान्त शील सम्पन्न ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू धर्मं सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक स्रोतापन्नम्ह जुल, आः व हानं कुतुं वनी मखुत, व निश्चितरूपं सम्बोधिपरायणम्ह जुल ।

३. थुलि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात ···

"येसं सद्धा च सीलं च, पसादो धम्मदस्सनं ।
ते वे कालेन पच्चेन्ति, ब्रह्मचरियोगधं सुखं"ति ॥

"गुम्हसिके श्रद्धा, शील व स्पर्श धर्मदर्शन दये धुंकल,
व कालय् *(समयलय्)* फसे जुइ मखुत,
परमपद ब्रह्मचर्यया अन्तिम फलयात
वं प्राप्त याना काये धुंकल ।

३. दीघावुउपासक-सुत्त

४. छगू समयय् भगवान् राजगृहय् वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् दीर्घायु उपासक रोगं पीडित जुया तच्वंत दुःखी जुया च्वन । अनंलि, दीर्घायु उपासकं थः बौ जोतिक गृहपतियात आमन्त्रणा यात – गृहपति ! न्यना बिज्याहुँ, गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन छपिं बिज्याहुँ, अले भगवान्या चरणय् जिगु पाखे वन्दना याना बिज्याहुँ – भन्ते ! दीर्घायु उपासक तःसकं विरामी जुया च्वन, वं भगवान्या चरणय् शिरं वन्दना याःगु दु । अले थथे नं धया बिज्याहुँ – भन्ते ! यदि भगवान् अनुकम्पा तया गन दीर्घायु उपासकया छें दु अन बिज्यात धाःसा वेश जुइ ।"

"तात ! हवस् !" धया जोतिक गृहपतिं *(थःकाय्)* दीर्घायु उपासकयात लिसः बिया गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना,

जोतिक गृहपतिं भगवान्यात बिन्ति यात – भन्ते ! दीर्घायु उपासक तःसकं विरामी जुया च्वन । वं भगवान्या चरणय् शिरं वन्दना याःगु दु अले थथे नं धया हःगु दु – भन्ते ! यदि भगवान् अनुकम्पा तया गन दीर्घायु उपासकया छें दु अन बिज्यात धाःसा वेश जुइ ।

भगवानं मौनभावं स्वीकार याना बिज्यात ।

अनंलि, भगवान् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना गन दीर्घायु उपासकया छें दु अन बिज्यात, बिज्याना लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । फेतुना, भगवानं दीर्घायु उपासकयात थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "दीर्घायु ! छंत क्षमनीय व यापनीय दुला ? दुःखवेदना घटे जूगु दु लाकि बढे जूगु दु ? रोग घटे जूगु दु लाकि बढे जूगु दु ?"

"भन्ते ! जित क्षमनीय नं मदु, यापनीय नं मदु । जित तःसकं दुःख बढे जूगु दु, घटे जूगु मदु । बढे हे जूगु खने दु, घटे जूगु खने मदु ।"

दीर्घायु ! अथे जूसा छं थुकथं स्यना कायेमाः – बुद्धया प्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वने ···, धर्मया प्रति ···, सङ्घया प्रति ···, आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ··· । दीर्घायु ! थुकथं स्यना कायेमाः ।

भन्ते ! भगवानं स्रोतापत्तियाके दय्माःगु गुगु प्यंगू अंगयागु उपदेश याना बिज्यागु खः इपिं *(प्यंगूलिं)* धर्म जिके दु, जि उकियागु साधन यानागु दु । भन्ते ! जि बुद्धया प्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुयागु दु ···, धर्मया प्रति ···, सङ्घया प्रति ···, आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ··· ।

दीर्घायु ! अथे जूसा, थुपिं प्यंगू स्रोतापतियागु अंगय् प्रतिष्ठित जुया मेगु खुगू विद्याभागीय धर्मयागु भावित या । दीर्घायु ! थन छं सकतां *(दक्व फुक्व)* संस्कारय् अनित्यानुपश्यी जुया विहार या । अनित्यय् दुःखसंज्ञी जु, दुःखय् अनात्म-संज्ञी जु, प्रहाण-संज्ञी जु, विराग-संज्ञी जु, निरोध-संज्ञी जु । दीर्घायु ! छं थथे स्यना कायेमाः ।

भन्ते ! भगवानं गुगु खुगू विद्याभागीय धर्मयागु उपदेश याना बिज्यागु खः उपिं धर्म जिके दु । भन्ते ! जिं सकतां संस्कारय् अनित्यानुपश्यी जुया विहार याना च्वं च्वना । अनित्यय् दुःख-संज्ञी जुया, दुःखय् अनात्म-संज्ञी जुया, प्रहाण-संज्ञी जुया, विराग-संज्ञी जुया, निरोध-संज्ञी जुया । भन्ते ! बरु जित थथे जुया च्वन – थुम्ह *(जिमि बौं)* जोतिक गृहपतिं जि सिना वनेवं आपालं शोक मयायेमा ।

बाबु *(तात)* दीर्घायु ! छं थथे मती तये मते । बाबु दीर्घायु ! भगवानं नकतिनि आज्ञा जुया बिज्यागुली मनन या ।

अनंलि, भगवानं दीर्घायु उपासकयात थुगु प्रकारं उपदेश बिया आसनं दना लिहाँ बिज्यात । अनंलि भगवान् बिज्याना पलख लिपा दीर्घायु उपासकयागु मृत्यु जुल ।

अनंलि छथ्वः भिक्षुपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु खः, अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उपिं भिक्षुपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं नकतिनि संक्षिप्तं दीर्घायु उपासकयात धर्मोपदेश याना बिज्यागु खः आः व सिना वन । भन्ते ! वयागु आः गजागु गति जुइ ?

"भिक्षुपिं ! दीर्घायु उपासक पंडित खः, व धर्मयागु मार्गय् आरुढम्ह खः, वं धर्मयात विफल बने मयाः । भिक्षुपिं ! दीर्घायु उपासक ओरम्भागीय *(क्वय्यागु)* न्यागू संयोजन क्षय यागु कारणं औपपातिक जुया थुगु लोकय् हानं गुबलें वये म्वाम्ह *(अनागामी)* जुया अनं हे निर्वाण प्राप्त याइ ।"

४. पठमसारिपुत-सुत्त

५. छगू समयय् आयुष्मान् सारिपुत्र व आयुष्मान् आनन्द श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, सन्ध्या इलय् आयुष्मान् आनन्द ध्यानं दना गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात। बिज्याना आयुष्मान् सारिपुत्र नाप सम्मोदन यात। सम्मोदनीय कुशलवार्ता यायेे धुंका छखे लिक्क फेतुना बिज्यात। छखे लिक्क फेतूना आयुष्मान् आनन्दं आयुष्मान् सारिपुत्रयाके थथे न्यना बिज्यात – "आवुसो सारिपुत्र! ग्वगु गुणं सम्पन्न जूम्हसित स्रोतापन्न अविनिपाती निश्चिन्तरूपं सम्बोधिपरायण जूम्ह धका भ्हीपिं प्रजापिंत भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु दु?

"आवुसो! प्यंगू गुणं सुसम्पन्न जुल धाःसा स्रोतापन्न अविनिपाती निश्चिन्त रूपं सम्बोधिपरायण जूम्ह धका भ्हीपिं प्रजापिंत भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु दु।"

छु छु प्यंगू? आवुसो! थन आर्यश्रावक बुद्धया प्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुइ ···, धर्मया प्रति ···, सङ्घया प्रति ···, आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ···। आवुसो! थुपिं हे प्यंगू गुणं सुसम्पन्न जुल धाःसा स्रोतापन्न अविनिपाती निश्चिन्त रूपं सम्बोधिपरायण जूम्ह धका भ्हीपिं प्रजापिंत भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु दु।

५. दुतियसारिपुत-सुत्त

६. अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन बिज्यात। वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् सारिपुत्रयाके भगवानं थथे आज्ञा जुया *(न्यना)* बिज्यात – "सारिपुत्र! 'स्रोतापत्ति अंग स्रोतापत्ति अंग' धका थन धाइ, सारिपुत्र! स्रोतापत्ति अंग धयागु गुगु खः?"

"भन्ते! सत्पुरुषनाप सत्संगत यायेगु स्रोतापत्ति अङ्ग खः, सद्धर्म श्रवण यायेगु स्रोतापत्ति अङ्ग खः, ज्ञानपूर्वक मनन यायेगु स्रोतापत्ति अङ्ग खः, धर्मानुसार धर्म प्रतिपत्ति यायेगु स्रोतापत्ति अङ्ग खः।"

"साधु, साधु, सारिपुत्र! ···।"

"सारिपुत्र! 'स्रोत स्रोत' धका धाइ, सारिपुत्र! स्रोत धयागु छु खः?"

"भन्ते! थ्व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग 'स्रोत' खः। गथेकि सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वाचा, सम्यक्कर्म, सम्यक्जीविका, सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति, सम्यक्समाधि।"

"साधु, साधु, सारिपुत्र! ···।"

"सारिपुत्र! स्रोतापत्ति धयागु छु खः ले?"

"भन्ते! गुम्ह थुगु आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग सुसम्पन्न जूगु दइ व हे स्रोतापति खः गुम्ह उम्ह आयुष्मान् थुजागु नांयाम्ह अले थुजागु गोत्रयाम्ह खः।"

"साधु, साधु, सारिपुत्र! ···।"

६. थपति-सुत्त

७. श्रावस्ती ··· । उगु बखतय् 'स्वला लिपा चीवर *(नं)* सिधये धुंका भगवान् चारिकाय् बिज्याइ' धाधां भिक्षुपिंसं भगवान्यागु चीवर सुया च्वन । उगु इलय् छुं ज्या खँ ऋद्धिदत्त *(इसिदत्त)* व पुराण स्थपतिपिं साधुक *(गामय्)* च्वं च्वंगु जुया च्वन । अनंलि ऋषिदत्त व पुराण स्थपतिपिंसं – 'स्वला लिपा चीवर *(नं)* सिधये धुंका भगवान् चारिकाय् बिज्याइ धयागु व भिक्षुपिंसं भगवान्यागु चीवर सुया च्वन' धयागु खँ न्यन ।

अनंलि, ऋद्धिदत्त व पुराण स्थपतिपिंसं लँय् छम्ह मनूयात तया थथे धाल – 'हे मनू ! छं भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध बिज्याइगु खनीबले जिमित खबर या' । निम्हु स्वन्हु दय्का वं भगवान्यात तापाकं निसें बिज्याना च्वंगु खन । खना ऋद्धिदत्त व पुराण स्थपतिपिंथाय् वना इमित थथे धाल – भन्ते ! वसपोल भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध बिज्याना च्वंगु दु । आः छिकपिंसं गथे यायेमाल ई स्वया याना दिसँ ।

अनंलि ऋषिदत्त व पुराण स्थपतिपिं भगवान्याथाय् वल, वया भगवान्या ल्यू ल्यू अनुगमन यात । अनंलि, भगवान् लँ तोता गन छमा सिमा दु अन सिमाक्वय् बिज्यात । अन बिज्याना लाया ब्यूगु *(तःगु)* आसनय् फेतुना बिज्यात । ऋषिदत व पुराण स्थपतिपिं नं भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं ऋषिदत्त व पुराण स्थपतिपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् श्रावस्तीं कोशलय् चारिका याः बिज्याइन' धका न्यने, भन्ते ! उबले जिमित असन्तोष जुइगु, दौर्मनस्य जुइगु – 'आः धाःसा भगवान् जिमिपाखे तापाना बिज्याना च्वन ।' भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् श्रावस्ती कोशलय् चारिकाय् बिज्यात' धका न्यने, भन्ते ! उबले जिमित असन्तोष जुइगु, दौर्मनस्य जुइगु – 'आः धाःसा भगवान् जिमिपाखे तापाना बिज्याना च्वन ।'

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् कोसलं मल्लय् चारिका याः बिज्याइन' धका न्यने, भन्ते ! उबले जिमित असन्तोष जुइगु, दौर्मनस्य जुइगु – 'आः धाःसा भगवान् जिमिपाखे तापाना बिज्याना च्वन ।' भन्ते गुबले जिमिसं – 'भगवान् कोसलं मल्लय् चारिकाय् बिज्यात' धका न्यने, भन्ते ! उबले जिमित असन्तोष जुइगु, दौर्मनस्य जुइ – 'आः धाःसा भगवान् जिमिपाखे तापाना बिज्याना च्वन ।'

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् मल्लं वज्जी चारिका याः बिज्याइन' ···

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् वज्जीं काशी चारिका याः बिज्याइन' ···

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् काशीं मगधय् चारिका याः बिज्याइन' ···

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् मगधं काशी चारिका याः बिज्याइन' धका न्यने, भन्ते ! उबले जिमित सन्तोष जुइगु, सौमनस्य जुइगु – 'आः धाःसा भगवान् जिमिपाखे सतिना बिज्याना च्वन । भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् मगधं काशी चारिकाय् बिज्यात' धका न्यने, भन्ते ! उबले जिमित सन्तोष जुइगु, सौमनस्य जुइ – 'आः धाःसा भगवान् जिमिपाखे सतिना बिज्याना च्वन ।'

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् काशीं वज्जी चारिका याः बिज्याइन ' ···

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् वज्जीं मल्लय् चारिका याः बिज्याइन ' ···

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् मल्लं कोशलय् चारिका याः बिज्याइन' ···

"भन्ते ! गुबले जिमिसं – 'भगवान् कोशलं श्रावस्ती चारिका याः बिज्याइन' ···

"स्थपति ! उकिं हे थ्व घरावास *(छें च्वनेगु)* सम्बाधपूर्ण खः, रजपथ खः, प्रव्रज्यात्व खुला आकाश समान खः । स्थपति ! अतः अप्रमादी जुइमाः ।"

"भन्ते ! थ्व सम्बाध *(पंगल)* स्वया नं मेगु सम्बाध दु गुगु *(फ्रन हे)* सम्बाधतर व सम्बाधसंख्यातर खः ।"

"स्थपति ! व गजागु सम्बाध ··· ?"

"भन्ते ! थन गुबले जुजु प्रसेनजित कोशल उद्यानभूमी वनेगु इच्छा याइ उबले अन उम्ह जुजु प्रसेनजित कोशलं गइम्ह किसिया न्ह्याने छम्ह *(किसिया म्हय्)* ल्यूने छम्ह *(किसिया म्हय्)* जुजुया प्रियमनाप जूपिं प्रजापति *(लानी)* पिंत फय्तुका तयेमाः । भन्ते ! सुगन्ध विभूषिता जूपिं उपिं भगिनीपिनि म्हं थुजागु वासना वइगुकि मानौ सुगन्धया वत्ता छग चाय्कूथें हे च्वं, सुखपूर्वक पोषित जूपिं उपिं भगिनीपिनिगु काय-संस्पर्श थपाय्सकं नाइसी च्वं कि मानो फटकीलय् तया तःगु कपाय अथवा भुवाथें च्वं । भन्ते ! उगु बखतय् जिमिसं किसियात नं रक्षा यायेमाः, उपिं भगिनीपिनिगु नं रक्षा यायेमाः तथा थःत नं रक्षा यायेमाःगु जुया च्वन । भन्ते ! *(उगु बखतय्)* जिमिगु मनय् उपिं भगिनीपिनि प्रति मखुगु चित्त उत्पन्न जूगु खँ जिमिसं मस्यू । भन्ते ! थ्व हे उगु सम्बाद खः गुगु उगु सम्बाध स्वया *(फ्रन)* सम्बाधतर व संबाध संख्याततर खः ।"

स्थपति ! उकिं हे घरावास सम्बाधपूर्ण खः, रजपथ समान खः, प्रव्रज्या खुला आकाश समान खः । स्थपति ! अतः अप्रमादी जुइमाः । स्थपति ! प्यंगू अंग सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक स्रोतापन्न जुइ – अविनिपाती स्वभावयाम्ह तथा निश्चित सम्बोधिपरायण जुइ । छु छु प्यंगू ?

स्थपति ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति विशिष्टरूपं *(दृढ)* श्रद्धां सुसम्पन्न जूगु दइ[४१] ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· ।

थन आर्यश्रावक मात्सर्यमल रहित जूगु चेतना तया छेंय् च्वनी, मुक्त त्यागी जुइ, शुद्ध ल्हाः दइ, बिइगु ज्याय् अग्रसर जुइ, याचक योग्य जुइ तथा दान संविभाजनय् रत जुइ । स्थपति ! छिमिसं छु मती तया – दान संविभाजन याना बिइपिनिगु खँय् थ्व कोशलय् गोम्ह छिपिथें जापिं मनूत खनागु दु ?

"भन्ते ! जिमिगु लाभ खः भन्ते ! जिमिगु सुलाभ खः, गुपिनिगु बारे *(जिपिं मध्ये)* भगवानं थुकथं सिइका बिज्यात ।"

७. वेलुद्वारेय्य-सुत्त

८. जिं थथे न्यना । छगू समयय् भगवान् कोशलय् चारिका याया विशाल *(महान)* भिक्षुसङ्घ ब्वना गन कोशलपिनि वेलुद्वार धयागु ब्राह्मण गां दु अन थ्यंक सम्यक्सम्बुद्ध बिज्यात ।

वेलुद्वारयापिं ब्राह्मणपिंसं ताल *(न्यन)* – "श्रमण गौतम शाक्यकुलं प्रव्रजित जुया कोशल राज्यय् चारिका यायां विशाल *(महान)* भिक्षुसङ्घ ब्वना वेलुद्वारय् थ्यंक बिज्याना च्वन । वसपोल भगवान्

---

४१ बुद्ध, धर्म, सङ्घया गुण स्मरण सम्बन्धीया नितिं च्वय् पृ. १०६६ स्वया दिसँ ।

गौतमयागु थुजागु कल्याणकीर्ति शब्द फैले जुया च्वन – 'वसपोल भगवान् अहरत् जुया बिज्याम्ह खः ... ४२... । वसपोलं थुगु लोकयात देवसहित, मारसहित, ब्रह्मासहित, श्रमण ब्राह्मण सहित प्रजापिंत देवसहित मनुष्य लोकयात स्वयं अभिज्ञाद्वारा साक्षात्कार याना धर्म उपदेश याना बिज्याना च्वन । वसपोलं आदिकल्याण मध्यकल्याण व पर्यवशान कल्याण जुइगु धर्मोपदेश याना बिज्याइ । वसपोलं अर्थयुक्त, व्यञ्जनयुक्त केवल परिपूर्ण परिशुद्ध जुइगु ब्रह्मचर्ययात नं प्रकाश याना बिज्याइ । वसपोलथें जापिं अरहतपिनिगु' दर्शन यायेगु कल्याणकर खः ।"

अनंलि, वेलुद्वारयापिं उपिं ब्राह्मण गृहपतिपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत, गुलिसिनं भगवान्लिसे कुशलवार्ता यात, सम्मोदनीय कुशलवार्ता याये सिधय्का छखे लिक्क फेतुत, गुलिसिनं भगवान्यात निपा ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति याना छखे लिक्क फेतुत, गुलिसिनं *(थथःगु)* नां व गोत्र न्यंका छखे लिक्क फेतुत, गुलिं सुंक छखे लिक्क फेतुत।

छखे लिक्क फेतुना, वेलुद्वारयापिं उपिं ब्राह्मण गृहपतिपिंसं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भो गौतम ! जिमिके थुजागु कामना दु, थुजागु छन्द दु, थुजागु अभिप्राय दु – 'जिपिं काय्मस्तेगु भ्रूंभ्रूतय् लाना च्वंपिं, काशीयागु चन्दन प्रयोग याना च्वनापिं, माला गन्ध विलेपन धारण यानापिं, लुँ वह दां ध्येवाया लोभय् तक्यंपिं अजापिं, जिपिं सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ दयेमा' । भो गौतम ! जिमित अजागु उपदेश कना बिज्याहुँ गुगु न्यना जिपिं सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ दयेमा।

"गृहपति ! छिमित आत्मोपनायिक धर्म *(अत्तूपनायिकं धम्मपरियाय)* यागु खँ उपदेश बिये त्यना, उंकियात न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।" "ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया उपिं वेलुद्वारयापिं ब्राह्मण गृहपतिपिंसं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"गृहपति ! आत्मोपनायिक धर्म धयागु छु खः ? गृहपति ! आर्यश्रावकं थथे चिन्तन याइ – 'जि म्वाये यो, सिये मयो, सुख सिये यो, दुःख सिये मयो । थुजाम्ह जित स्यावल धाःसा व जित यइ मखु । यदि जिं नं सुयातं थुकथं स्याना बिल धाःसा वयात नं थ्व यइ मखु । जित मयःगु मेपिंत नं यइ मखु । थःत हे मयो धयागु खःसा कतपिंत जिमिसं गुकथं यायेगु ! ! ! '

थुकथं चिन्तन यायां थः स्वयं प्राणी-हिंसां अलग जुइ, मेपिंत नं प्राणी-हिंसां अलग जुइत उपदेश बिइ, प्राणी-हिंसां अलग जुया च्वनेगुली प्रशंसा याइ । थुकथं वयागु कायसमाचार *(कायिक आचरण)* त्रिकोटिपरिशुद्ध जुइ ।

गृहपति ! हानं नं थुकथं आर्यश्रावकं चिन्तन याइ – यदि सुनानं जिगु छुं खुया यंकल धाःसा व जित यइ मखु, यदि जिं नं सुयागु खुया काल धाःसा व वयात नं यइ मखु । जित मयःगु मेपिंत नं यइ मखु । थःत हे मयो धयागु खःसा कतपिंत जिमिसं गुकथं यायेगु ! ! ! थुकथं चिन्तन यायां थः स्वयं खुज्यां *(अदिन्नादानं)* अलग जुइ, मेपिंत नं खुज्या याकेगुलिं *(यायेगुलिं)* अलग जुइत उपदेश बिइ, खुज्यां अलग जुया च्वनेगुली प्रशंसा याइ । थुकथं वयागु कायसमाचार त्रिकोटिपरिशुद्ध जुइ ।

"गृहपति ! हानं नं थुकथं आर्यश्रावकं चिन्तन याइ – यदि सुनानं जिमि मिसानापं *(जिमि मिजं नाप)* व्यभिचार यात धाःसा व जित यइ मखु, यदि जिं नं सुयाम्ह मिसायात *(वा मिजंयात)* व्यभिचार यात धाःसा व वयात नं यइ मखु । जित मयःगु मेपिंत नं यइ मखु । थः हे मयो धयागु खःसा कतपिंत जिमिसं गुकथं यायेगु ! ! ! थुकथं चिन्तन यायां थः स्वयं व्यभिचारं अलग जुइ, मेपिंत नं व्यभिचार याकेगुलि अलग

---

४२ थनया बुद्धगुणया पूरा वर्णनया नितिं च्वय् पृ.१०६६ स्वयाः दिसँ ।

जुइत उपदेश बिइ, व्यभिचारं अलग जुया च्वनेगुली प्रशंसा याइ । थुकथं वयागु कायसमाचार त्रिकोटिपरिशुद्ध जुइ ।"

"गृहपति ! हानं नं थुकथं आर्यश्रावकं चिन्तन याइ – यदि सुनानं मखुगु खँ ल्हात धाःसा व जित यइ मखु ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं वयागु वचीसमाचार *(वाचसिक आचरण)* ··· गृहपति ! सुनानं चुक्ली खँ *(पिसुणवाचा)* ल्हात धाःसा व जित यइ मखु ···

··· गृहपति ! सुनानं फरुषवाचा खँ ल्हात धाःसा व जित यइ मखु ···

··· गृहपति ! सुनानं सम्प्रलाप खँ ल्हात धाःसा व जित यइ मखु ···

उम्ह दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहन्त ··· *(पूर्ववत्)*

धर्म प्रति ··· ।

सङ्घप्रति ··· ।

आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ··· ।

गृहपति ! गुम्ह आर्यश्रावक थुपिं न्हेगू सद्धर्मं व थुपिं प्यंगू श्रेष्ठ स्थानय् सम्पन्न जुइ, यदि वं इच्छा यात धाःसा व थःथःपिनि बारे थथे घोषणा याये फु – जिगु निरय *(नरक)* क्षीण जुइ धुंकल, जिगु निरश्चीनयोनि क्षीण जुइ धुंकल, जिगु प्रेतलोकय् जन्म काःवनेमाःगु क्षीण जुइ धुंकल, जि नरकय् लाना दुर्गति जुइका च्वने माःगु क्षीण जुइ धुंकल । जि स्रोतापन्न जुइ धुन, आः जि हानं कुतुं वनी मखुत, जि निश्चित रूपं सम्बोधिपरायणम्ह जुइ धुन ।

८. पठमगिञ्जकावसथ-सुत्त

९. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् गिञ्जकावसथय् विहार याना बिज्याना च्वं च्वन । अनंलि आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! साल्ह धयाम्ह भिक्षु सिना वन, वयागु छु गति छु अभिसम्पराय *(परलोक)* जुल ? नन्दा धयाम्ह भिक्षुणी सिना वन, वयागु छु गति छु अभिसम्पराय जुल ? सुदत्त धयाम्ह उपासक सिना वन, वयागु छु गति छु अभिसम्पराय जुल ? सुजाता धयाम्ह उपासिका सिना वन, वयागु छु गति छु अभिसम्पाय जुल ?

आनन्द ! साल्ह भिक्षु सिना वंबले आस्रव क्षय याना आस्रव रहित चित्तविमुक्ति प्रज्ञा-विमुक्तियात स्वयं अभिज्ञाद्वारा सिइका साक्षात्कार याःम्ह खः । आनन्द ! नन्दा धयाम्ह भिक्षुणी सिना वंबले न्यागू ओरम्भागीय संयोजन *(क्वय्या न्यागू बन्धन)* यात क्षय याना औपपातिक देवता जुया अनं हानं थ्व लोकय् लिहाँ वये म्वाम्ह *(अनागामी)* जुया अन हे *(देवलोकय्)* निर्वाण प्राप्त याइम्ह जुल । आनन्द ! सुदत्त उपासक स्वंगू संयोजन क्षीण याना राग, द्वेष व मोह दुर्बल जूगुया कारणं सकृदागामी जुल । छकोलं छको जक हे थ्व लोकय् हानं वया *(वं)* दुःखयात अन्त याइ । सुजाता उपासिका ··· स्वंगू संयोजन क्षय यागुया

कारणं पतन जुइ म्वा:गु सम्बोधि परायणया मार्गय् आरुढ जुया स्रोतापन्न जुल।[४३]

आनन्द ! मनुष्य जुया सिइगु छुं आश्चर्यया खँ मखु। सुं गुम्ह मनूत सित धा:सा इमिगु ... बारे कया तथागतयाके न्यं जुइगु थ्व ठीक मजू। आनन्द ! थ्व तथागतयात कष्ट बिइगु ख:। आनन्द ! उकिं धर्म-आदर्श धयागु धर्म-पर्याय उपदेश बिये। गुकिं युक्त जुइवं आर्यश्रावकं स्वयं थ:म्हं थ:गु बारे व्याकरण *(भविष्य कथन)* यायेे फइ – 'जित नरक मंत, पशुयोनि मंत, प्रेतयोनि मंत, अपाय, दुर्गति विनिपात मंत, जि कुतुं वनी मखुगु सम्बोधि परायण मार्गय् आरुढ स्रोतापन्नम्ह जुल।'

आनन्द ! उगु धर्म-आदर्श धर्म-पर्याय धयागु छु ख: ... ? आनन्द ! थन गुम्ह आर्यश्रावक बुद्धप्रति अत्यन्त श्रद्धायुक्त जुइ – वसपोल भगवान् अरहत् ... ।

आनन्द ! गुम्ह आर्यश्रावक धर्मप्रति अत्यन्त श्रद्धायुक्त जुइ – भगवान्या धर्म स्वाख्यात ... ।

आनन्द ! गुम्ह आर्यश्रावक सङ्घप्रति अत्यन्त श्रद्धायुक्त जुइ – 'भगवान्या श्रावकसङ्घ सुमार्गय् बिज्यापिं ... '

आर्यकान्त शीलं सम्पन्न जूगु दइ अर्थात् वयागु शील – 'अखण्ड, अछिद्र, दागरहित, क्रमसहित, स्वाधीन, विज्ञप्रशंसित, अपरामर्शित तथा समाधि सवर्तनिक *(समाधि-साधनया अनुकूल)*।'

"आनन्द ! थ्व हे ख: धर्म-आदर्श धर्म-पर्याय गुकिं युक्त जुइवं आर्यश्रावकं स्वयं थ:म्हं थ:गु बारे व्याकरण यायेे फइ – 'जित नरक मंत, पशुयोनि मंत, प्रेत योनि मंत, अपाय दुर्गति विनिपात मंत। जि कुतुं वनी मखुगु सम्बोधि परायण मार्गय् आरुढ स्रोतापन्नम्ह ख:।"

(थुपिं स्वंगूलिं सूत्रया छगू हे निदान ख:।)

९. दुतियगिञ्जकावसथ-सुत्त

१०. *(व हे निदान)* ... छखे लिक्क फेतुना, आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! आनन्द धयाम्ह भिक्षु सिना वन। वयागु छु गति छु अभिसम्पराय जुल ? अशोका धयाम्ह भिक्षुणी सिना वन वयागु छु गति छु अभिसम्पाय जुल ? अशोक धयाम्ह उपासक सिना वन, वयागु छु गति छु अभिसम्पराय जुल ? अशोका धयाम्ह उपासिका सिना वन, वयागु छु गति छु अभिसम्पाय जुल ?

(थनया बाँकी खँय् प्रथमगिञ्जकावसथ सूत्रय्थें सिइकेगु)

१०. ततियगिञ्जकावसथ-सुत्त

११. *(व हे निदान)* ... छखे लिक्क फेतुना आयुष्मान् आनन्दं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! ञातिकय् कक्कट धयाम्ह उपासक सिनावन, वयागु छु गति छु अभिसम्पराय जुल ? भन्ते !

---

४३ तथागतया महापरिनिर्वाणं लिपा प्रथम संगायन जूबले दीघभाणकपिंसं दीघनिकाय संरक्षण याना तयेगु जिम्मा का:थें संयुत्तभाणकपिंसं संयुत्तनिकाय संरक्षण यायेगु जिम्मा का:गु ख:। व हे कारणं थ्व सूत्र दीघनिकायया महापरिनिर्वाणसूत्रय् दुथें थन नं छुं कथं दुगुलीं छुं अस्वाभाविक मंखु।

ञातिकय् कालिङ्ग ··· , निकत ···, कटिस्सह ···, तुट्ठ ··· , संतुट्ठ ··· , भद्र ··· , सुभद्र ··· , धयाम्ह उपासक सिना वन, वयागु *(इमिगु)* छु गति छु अभिसम्पराय जुल ?

आनन्द ! ञातिकय् कक्कट धयाम्ह उपासक सिना वंबले न्यागू ओरम्भागीय संयोजनयात क्षय याना औपपातिक देवता जुया अनं हानं थ्व लोकय् लिहाँ वये म्वाम्ह *(अनागामी)* जुया अनं हे निर्वाण प्राप्त याइम्ह खः ··· *(थन बाकी फुक्कसियागु गति अनागामी थ्यंपिं धका सिइकेगु)* ··· ।

आनन्द ! ञातिकय् न्येम्हं मयाक उपासक सिना वन इपिं न्यागू औरम्भागीय संयोजनयात क्षय याना औपपातिक देवता जुया अनं हानं थ्व लोकय् लिहाँ वये म्वाम्ह *(अनागामी)* जुया अनं हे निर्वाण प्राप्त याइपिं खः । आनन्द ! ञातिकय् ग्वीम्हं मयाक उपासक सिनावन इपिं स्वंगू संयोजनयात क्षीण याना राग, द्वोष, मोह दुर्बल जूगुया कारणं सकृदागामी जुल, छकोलं छको हे जक थ्व लोकय् हानं वया *(इमिसं)* दुःखया अन्त याइ । आनन्द ! न्यासलं मयाक उपासकपिं सिनावन इपिं स्वंगू बन्धन क्षय यागुया कारणं स्रोतापन्न जूपिं जुल, आः हानं इपिं कुतुं वनी मखुत, इपिं निश्चित रूपं सम्बोधि परायणपिं जुल ।

आनन्द ! मनुष्य जुया सिइगु छुं आश्चर्यया खँ मखु । सुं गुम्ह मनूत सित धाःसा इमिगु ··· बारे कया तथागतयाके न्यं जुइगु थ्व ठीक मजू । आनन्द ! थ्व तथागतयात कष्ट बिइगु खः । आनन्द ! उकिं धर्म-आदर्श धयागु धर्म-पर्याय उपदेश बिये । गुकिं युक्त जुइवं आर्यश्रावकं स्वयं थःम्हं थःगु बारे व्याकरण याये फइ – 'जित नरक मंत, पशुयोनि मंत, प्रेतयोनि मंत, अपाय, दुर्गति विनिपात मंत, जि कुतुं वनी मखुगु सम्बोधि परायण मार्गय् आरुढ स्रोतापन्नम्ह खः ।'

आनन्द ! उगु धर्म-आदर्श धर्म-पर्याय धयागु छु खः ··· ? आनन्द ! थन गुम्ह आर्यश्रावक बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । आर्यकान्त शील सम्पन्न ··· ।

आनन्द ! थ्व हे खः धर्म-आदर्श धर्म-पर्याय गुकिं युक्त जुइवं आर्यश्रावकं स्वयं थःम्ह थःगु बारे व्याकरण याये फइ – 'जित नरक मन्त, पशुयोनि मंत, प्रेतयोनि मंत, अपाय दुर्गति विनिपात मंत । जि कुतुं वनी मखुगु सम्बोधि परायण मार्गय् आरुढ स्रोतापन्नम्ह खः ।'

वेलुद्वार-वर्ग क्वचाल ।

राजकाराम-वर्ग[४४]

११. सहस्रभिक्खुनिसङ्घ-सुत्त

१२. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती राजकारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, सहस्र-भिक्षुणी-सङ्घ *(अर्थात् द्वच्छिम्ह भिक्षुनी दुगु सङ्घ)* गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूपिं उपिं भिक्षुणीपिंत भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भिक्षुणीपिं ! प्यंगू धर्मं सम्पन्न जुल धाःसा आर्यश्रावक स्रोतापन्न जुइ ··· । छु छु प्यंगू ?

---

४४ थुकियात सहस्र-वर्ग धका नं धाइ ।

"भिक्षुणीपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहन्त ··· *(पूर्ववत्)* ।

धर्मप्रति ··· ।

सङ्घप्रति ··· ।

आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ··· । भिक्षुणीपिं थुपिं हे प्यंगू धर्मं सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक स्रोतापन्नम्ह जुल, आः व हानं कुतुं वनी मखुत, व निश्चित रूपं सम्बोधिपरायणम्ह जुल ।

१२. ब्राह्मण-सुत्त

१३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! ब्राह्मणपिंसं उदयगामी मार्गयागु उपदेश याइगु जुया च्वन । इमिसं थः शिष्यपिंत *(श्रावकपिंत)* थथे धाइगु जुया च्वन – न्यं, तःसकं न्ह्यथ्याक दना पूर्व पाखे हुँ, लँय् विचय् थथ्याः क्वथ्याः भूमि, गाः, भीड, कंफा, पुखु, धः छले याना वने मते । अनं छिपिं दया, कुतुं वना छिमिगु मृत्यु जुल धाःसा छिपिं सुगति स्वर्गय् उत्पन्न जुइ ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व ब्राह्मणपिनिगु मूर्खता खः वेंपह खः । भिक्षुपिं ! थ्व *(खँ)* न अर्थ उपयोगी जू, न धर्म उपयोगी जू न आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू, न निर्वेदया निर्तिं न विरागया निर्तिं न निरोधया निर्तिं न शान्तया निर्तिं न अभिज्ञाया निर्तिं न सम्बोधिया निर्तिं न त निर्वाणया निर्तिं हे जू ।"

"भिक्षुपिं ! जिं आर्यविनयय् *(=बुद्धधर्मय् – अनु.)* उदयगामीमार्गयागु उपदेश याये त्यना गुगु अर्थ उपयोगी जू ··· निर्वाणया निर्तिं नं जू ।"

"भिक्षुपिं ! उगु उदयगामी मार्ग धयागु गजागु खः गुगु अर्थ उपयोगी जू, ··· निर्वाणया निर्तिं नं जूगु खः ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहन्त ··· *(पूर्ववत्)* ।"

धर्मप्रति ··· ।

सङ्घप्रति ··· ।

आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू धर्मं सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक स्रोतापन्नम्ह जुल, आः व हानं कुतु वनी मखुत, व निश्चित रूपं सम्बोधिपरायणम्ह जुल । भिक्षुपिं ! थ्व हे खः उगु उदयगामी मार्ग गुगु अर्थ उपयोगी जू ··· निर्वाणया निर्तिं नं जूगु खः ।

१३. आनन्दत्थेर-सुत्त

१४. छगू समयय् आयुष्मान् आनन्द व आयुष्मान् सारिपुत्र श्रावस्ती अनाथपिण्डिकया आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्र सन्ध्या इलय् ध्यानं दना गन आयुष्मान् आनन्द दु अन बिज्यात । बिज्याना कुशल क्षेम न्यना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना, आयुष्मान्

सारिपुत्रं आयुष्मान् आनन्दयात थथे धया बिज्यात – "आवुसो आनन्द ! गजागु धर्म ग्रहण यायेवं गजागु धर्मं सम्पन्न जुल धाःसा भगवानं सुयातं स्रोतापन्न जूम्ह धका आज्ञा जुया बिज्याइ ?

"आवुसो ! प्यंगू धर्मयात प्रहाण यागु कारणं प्यंगू धर्मं सम्पन्न जूगु कारणं भगवानं सुयातं स्रोतापन्न जूम्ह धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु। छु छु प्यंगू ?"

"आवुसो ! अज्ञ पृथक्जन बुद्धप्रति गजागु अश्रद्धां सम्पन्न जुया सिनालि दुर्गति नरकय् लाइगु खः अजागु अश्रद्धा वयाके दइ मखु। आवुसो ! श्रुतवान् *(पण्डित)* आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जुइ वयाके बुद्धप्रति थुजागु श्रद्धा सम्पन्न जुइ – थुजाम्ह वसपोल भगवान् अरहन्त ··· *(पूर्ववत्)*

धर्मप्रति ··· *(पूर्ववत्)*

सङ्घप्रति ··· *(पूर्ववत्)*

"आवुसो ! गजागु दुःशीलं सम्पन्न जुया अज्ञ पृथक्जन सिनालि अपाय दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइगु खः, अजागु शील वयाके दइ मखु। अजागु आर्यकान्त शीलं सम्पन्न जुया श्रुतवान आर्यश्रावक सिइ धुंका सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइ ···। आवुसो ! थुपिं हे प्यंगू धर्मयात प्रहाण यागु कारणं प्यंगू धर्मं सम्पन्न जूगु कारणं भगवानं सुयातं स्रोतापन्न जूम्ह धका आज्ञा जुया बिज्यागु खः गुम्ह आः व हानं कुतुं वनी मखुत, व निश्चित रूपं सम्बोधिपरायणम्ह जुल।

१४. दुग्गतिभय-सुत्त

१५. "भिक्षुपिं ! प्यंगू धर्मं सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक सकतां भयं बचे जुल। छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न ··· *(पूर्ववत्)*।"

१५. दुग्गतिविनिपातभय-सुत्त

१६. "भिक्षुपिं ! प्यंगू धर्म सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक सकतां दुर्गति विनिपात भयं बचे जुल। छु छु प्यंगू ? ··· "

१६. पठममित्तामच्च-सुत्त

१७. "भिक्षुपिं ! सुयातं छिमिसं अनुकम्पा *(दया)* तये माःगु दसा अंले सुं गुम्ह मित्र *(पासाभाइ)*, अमात्य, सल्लाहकार अथवा बन्धुबान्धव थःथितिपिंसं छिमिगु खँ न्यनी धयागु विश्वास दसा, इमित स्रोतापत्तियागु प्यंगू अंगय् शिक्षा ब्यु, प्रवेश या *(दुकया ब्यु)*, प्रतिष्ठित याना ब्यु। छु छु प्यंगू

बुद्धप्रति ··· *(पूर्ववत्)*।

१७. दुतियमित्तामच्च-सुत्त

१८. "भिक्षुपिं ! सुयात छिमिसं अनुकम्पा तये मा:गु दसा अले सुं गुम्ह मित्र अमात्य, सल्लाकार अथवा थ:थिति बन्धुबान्धवपिंसं छिमिगु खँ न्यनी धयागु विश्वास दसा, इमित स्रोतापत्तियागु प्यंगू अंगय् शिक्षा ब्यु, प्रवेश या, प्रतिष्ठित याना ब्यु। छु छु प्यंगू ?"

बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा तयेत शिक्षा ब्यु ··· – थुजाम्ह वसपोल भगवान् अरहन्त ··· *(पूर्ववत्)*। पृथ्वी धातु, आपो धातु, तेजो धातु, वायु धातु – थुपिं प्यंगू महाधातुस चाहे न्ह्याथेंजागु हेरफेर छाय् मजुइमा परन्तु बुद्धया प्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावकयाके छुं हेरफेर *(अन्यथात्व)* दइ मखुत । हेरफेर *(अन्यथात्व जुइगु)* धयागुया मतलब बुद्धप्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जुया नं आर्यश्रावक नरकय् उत्पन्न जुइ, तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइ अथवा प्रेतयोनी उत्पन्न जुइ धयागु खँ गुबलें हे जुइ मखु ।

धर्मया प्रति ··· ।

सङ्घया प्रति ··· ।

आर्य कान्त शीलयागु शिक्षा ब्यु ··· ।

भिक्षुपिं ! गुपिंत छिमिसं अनुकम्पा तये मा:गु दसा अले सुं गुम्ह मित्र *(पासा भाइ)* अमात्य,सल्लाकार अथवा बन्धुबान्धवपिंसं छिमिगु खँ न्यनी धयागु विश्वास दसा, इमित स्रोतापत्तियागु प्यंगू अंगय् शिक्षा ब्यु, प्रवेश या, प्रतिष्ठित याना ब्यु ।

१८. पठमदेवचारिक-सुत्त

१९. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायन गथेकि सुं बलवानम्ह पुरुषं कय्कूंका त:गु ब्वहयात चकंकीगु ख: अथवा चकंगु ब्वहयात कय्कूंकीगु ख: अथे हे याना जेतवनय् अन्तर्धान जुया त्रयस्त्रिंश देवलोकय् प्रकट जुया बिज्यात । अनंलि, त्रयस्त्रिंशयापिं छथ्व: देवतापिं गन आयुष्मान् मौद्गल्यायन बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया आयुष्मान् मौद्गल्यायनयात अभिवादन याना छखे लिक्क दन । छखे लिक्क दना च्वंपिं उपिं देवतापिंत आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं थथे धया बिज्यात –

"आवुसो ! बुद्धप्रति श्रद्धा दइगु बांला *(साधु)* जू – थुजाम्ह वसपोल भगवान् अरहन्त ··· । आवुसो ! बुद्धया प्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जुइवं आपालं आपा: प्राणीपिं सिनालि सुगति स्वर्गलोकय् उत्पन्न जुइगु ख: ।"

धर्मया प्रति ··· ।

सङ्घया प्रति ··· ।

आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ···

साधु, मारिस मौद्गल्यायन ! छपिंसं बिलकुल ठीक जुइक धया बिज्यात – बुद्धप्रति श्रद्धा दइगु बांला ···

धर्मया प्रति ··· ।

सङ्घया प्रति ··· ।

आर्य कान्त शीलं सम्पन्न ···

१९. दुतियदेवचारिक-सुत्त

२०. श्रावस्ती ··· । अनंलि, आयुष्मान् महामौद्गल्यायन गथेकि ··· त्रयस्त्रिंश देवलोकय् प्रकट जुया बिज्यात । ··· *(पूर्ववत्)* ।

२०. ततियदेवचारिक-सुत्त

२१. अनंलि, भगवान् गथेकि ··· त्रयस्त्रिंश देवलोकय् प्रकट जुया बिज्यात ।

··· छखे लिक्क फेतूपिं उपिं देवतापिंत भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – आवुसो ! बुद्धप्रति दृढ श्रद्धां युक्त जुइगु बांला जू ··· । आवुसो ! बुद्धप्रति श्रद्धां सम्पन्न जुइवं आपाल आपा: स्रोतापत्ति जुइ ।

धर्मया प्रति ··· ।

सङ्घया प्रति ··· ।

आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ···

साधु, मारिस ! छपिंसं बिलकुल ठीक जुइक धया बिज्यात – बुद्धप्रति श्रद्धा दइगु बांला ···

धर्मया प्रति ··· ।

सङ्घया प्रति ··· ।

आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ···

राजकाराम-वर्ग क्वचाल ।

शरणानि-वर्ग

२१. पठममहानाम-सुत्त

२२. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान् शाक्य जनपदयागु कपिलवस्तुस्थित न्यग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् महानाम शाक्य गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतूम्ह महानाम शाक्यं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! थ्व कपिलवस्तु नगर समृद्ध जू, उन्नतशील जू, थ्व नगरय् आपालं भीड दु, जनाकीर्ण दु, यातायातयागु भीडं लँय् जुइ हे थाकु । भन्ते ! जि भगवान्नाप अथवा मनोभावनीय भिक्षुपिंलिसे सत्संगत याना साँझपाखे कपिलवस्तु नगरय् लिहाँ वयेबले जिं किसि नं नाप लाइ मखु, सल नं नाप लाइ मखु, रथ नं नाप लाइ मखु, मनूत नं नाप लाइ मखु *(अर्थात् एकदम हे सुनसान जुइ)* । उगु बखतय् जिगु मनं भगवान्प्रति दुगु स्मरण लोमं, धर्मप्रति दुगु स्मरण लोमं, सङ्घप्रति दुगु स्मरण लोमं । उगु बखतय् जिगु मनय् थथे मती लुइगु – 'यदि आःबले जि सित धाःसा जिगु गति छु जुइगु जुइ, छु अभिसम्पराय जुइगु जुइ ?'

"महानाम ! ग्याये म्वाः, ग्याये म्वाः, ! ! छंगु मति बां हे लाइ । छंगु मरण बांमलाइ मखु । महानाम ! गुम्हसियागु चित्त दीर्घकालं निसें श्रद्धाय् परिभावित जूगु दइ, शीलय् परिभावित जूगु दइ, श्रुति परिभावित जूगु दइ, त्यागय् परिभावित जूगु दइ अले प्रज्ञाय् नं परिभावित जूगु दइ, वयागु थ्व प्यंगू महाभौतिक काय मांबौयागु कारणं उत्पन्न, क्यें तरकारी आदि खाद्यपदार्थद्वारा बढे जूगु अनित्य आदि स्वभाव दुगु शरीरयात थन हे कोनं नइ, गिद्धं नइ, बाजं नइ, खिचां नइ, धोंनं नइ अथवा विभिन्न प्रकारयापिं प्राणीपिंसं नइ । गुम्हसियागु चित्त दीर्घकालं निसे श्रद्धा, शील, श्रुति त्याग व प्रज्ञा भावित जूगु दइ व उर्ध्वगामी हे जुइ, विशेषभागी नं जुइ ।"

"महानाम ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनुखं घ्यःया थेकी अथवा चिकंया थेकीयात लखय् दुने तछ्याना बिल धाःसा घ्यः वा चिकंया कसर जक लखय् च्वने ल्यें ल्यें पुइ । अथेहे तुं, गुम्हसियागु चित्त दीर्घकालं निसें श्रद्धाय् परिभावित जूगु दइ, ··· प्रज्ञाय् नं परिभावित जूगु दइ, वयागु थ्व प्यंगू महाभौतिक काय ··· कोनं नइ ··· विभिन्न प्रकारयापिं प्राणीपिंसं नइ । गुम्हसियागु चित्त दीर्घकाल निसें श्रद्धा, शील, श्रुति, त्याग व प्रज्ञां भावित जूगु दइ व उर्ध्वगामी हे जुइ, विशेषभागी नं जुइ ।"

महानाम ! छंगु चित्त दीर्घकालं निसें श्रद्धा, शील, श्रुति, त्याग व प्रज्ञाय् परिभावित जूगु दु । ग्याये म्वाः, ग्याये म्वाः । छंगु गति बां हे लाइ, छंगु मरण बांमलाइ मखु ।

२२. दुतियमहानाम-सुत्त

२३. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान्, शाक्यजनपदयागु कपिलवस्तु नगरस्थित न्यग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् महानाम शाक्य गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह महानाम शाक्यं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! थ्व कपिलवस्तु नगर समृद्ध जू, उन्नतशील जू, थ्व नगरय् आपालं भीड दु, जनाकीर्ण दु, यातायातयागु भीडं लँय् जुइ हे थाकु । भन्ते ! जि भगवान्नाप अथवा मनोभावनीय भिक्षुपिंलिसे सत्संगत याना साँझपाखे कपिलवस्तु नगरय् लिहाँ वयेबले जिं किसि नं नाप लाइ मखु ··· मनूत नं नाप लाइ मखु । उगु बखतय् जिगु मनं भगवान् प्रति दुगु स्मरण लोमं, धर्मप्रति दुगु स्मरण लोमं, सङ्घप्रति दुगु स्मरण लोमं । उगु बखतय् जिगु मनय् थथे मती लुइगु – 'यदि आ:बले जि सित धा:सा जिगु गति छु जुइगु, छु अभिसम्पराय जुइगु जुइ ?'

"महानाम ! ग्यायेम्वा:, ग्वये म्वा ! ! छंगु गति बां हे लाइ । छंगु मरण बांमलाइ मखु । महानाम ! प्यंगू गुणं *(धर्मं)* सुसम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक निर्वाणयागु स्रोत धा:लय् थ्यंम्ह जुइ, निर्वाणपाखे हे थ्यंम्ह जुइ, अले निर्वाणय् लिक्क थ्यंम्ह जुइ । छु छु प्यंगू ? महानाम ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहत् ···

धर्मया प्रति ··· ।

सङ्घया प्रति ··· ।

आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ···

महानाम ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* पूर्वपाखे झुके जूगु, पूर्वपाखे भ्वसुगु, पूर्वपाखे बोझं क्वसाला त:गु सिमाया हा: ध्यना बिइवं उगु सिमा गुखे पाखे गोतू वनी ?

"भन्ते ! गुखेपाखे झुके जू ··· उखे पाखे हे गोतु वनी ।"

महानाम ! अथे हे तुं, थुपिं हे प्यंगू गुणधर्म सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक निर्वाणयागु स्रोतय् थ्यनी, निर्वाणया लिक्क थ्यनी, निर्वाणपाखे हे थ्यनी ।

२३. गोधसक्क-सुत्त

२४. थथे जिं न्यना । छगू समयय् भगवान्, शाक्यजनपदयागु कपिलवस्तु नगरस्थित न्यग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु बखतय् महानाम शाक्य गन गोध शाक्य दु अन वन । वना गोध शाक्ययाके महानाम शाक्यं थथे न्यन –

"गोध ! गोगु धर्म सम्पन्न जूम्ह मनूयात छं स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· धका सिइका ?"

"महानाम ! स्वंगू धर्म सम्पन्न जूम्ह मनूयात जिं स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· धका सिइका कया । छु छु स्वंगू ? महानाम ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहन्त ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । महानाम ! थुपिं हे स्वंगू धर्म सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह, आ: व हानं कुतुं वनी मखुत, व निश्चित रूपं सम्बोधिपारायणम्ह जुल । महानाम ! छं गोगु धर्म सम्पन्न जूम्ह मनूयात स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· धका सिइका ?"

"गोध ! प्यंगू धर्म सम्पन्न जूम्ह मनूयात जिं स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· धका सिइका कया । छु छु प्यंगू ? गोध ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहन्त ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । आर्यकान्त शील सम्पन्न ··· । गोध ! थुपिं हे प्यंगू धर्म सम्पन्न जूम्ह मनूयात जिं स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· धका सिइका कया ।"

आसे महानाम ! आसे महानाम ! भगवानं जक गजागु धर्मं युक्त जूम्ह स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह धका सिया बिज्या: ।

गोध ! अथे जूसा भीपिं गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वने नु, भगवान्यात थुपिं खँ बिन्ति या: वनेनु ।

अनंलि, महानाम शाक्य व गोध शाक्य गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह महानाम शाक्यं भगवान्या समक्ष थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! गोधयाथाय् वना वयाके न्यना – 'गोध ! गोगु धर्मं सम्पन्न जूम्ह मनूयात छं स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· धका सिइका' धका न्यनाबले वं स्वंगू धर्मं सम्पन्न जूम्ह मनूयात जिं स्रोतापन्नम्ह थ्यंम्ह ··· धका सिइका धका लिस: बिल । ··· । गोध शाक्यं जिके – महानाम ! छं गोगु धर्मं सम्पन्न जूम्ह मनूयात स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· धका न्यंबले जिं वयात – 'गोध ! प्यंगू धर्मं सम्पन्न जूम्ह मनूयात जिं स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· धका सिइका धका लिस: बिया । छु छु प्यंगू ? गोध ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहन्त ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । आर्यकान्त शीलं सम्पन्न ··· यात स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह मनू धका सिइका ।' जिं थुलि कनाबले गोध शाक्यं धाल – आसे महानाम ! आसे महानाम ! भगवानं जक गजागु धर्मं युक्त जूम्ह स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह धका सिया बिज्या: धाल ।"

"भन्ते ! थन धर्मयागु चर्चा *(विवाद)* उठे जूगु इलय् भगवान् छखे पाखे भिक्षु सङ्घ छखे पाखे जुल धा:सा जि जुलसा भगवान् पाखे हे च्वने – थुकथं जि भगवान् प्रति अतिप्रसन्न जूम्ह ख: धका जित भगवानं स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

"भन्ते ! थन धर्मयागु चर्चा उठे जूगु इलय् भगवान् छखे पाखे भिक्षु तथा भिक्षुणीसङ्घ छखे पाखे जुल धा:सा जि जुलसा भगवान्पाखे हे च्वने ···

"भन्ते ! थन धर्मयागु चर्चा उठे जूगु इलय् भगवान् छखे पाखे भिक्षु तथा भिक्षुणीसङ्घ व उपासकपिं छखे पाखे जुल धा:सां जि जुलसा भगवान्पाखे हे च्वने ··· ।"

"भन्ते ! थन धर्मयागु चर्चा उठे जूगु इलय् भगवान् छखे पाखे भिक्षु तथा भिक्षुणीसङ्घ व उपासकउपासिकापिं छखे पाखे जुल धा:सा जि जुलसा भगवान्पाखे हे च्वने ।"

"भन्ते ! थन धर्मयागु चर्चा उठे जूगु इलय् भगवान् छखे पाखे भिक्षु तथा भिक्षुणीसङ्घ, उपासक उपासिकापिं तथा देवसहित ब्रह्मा, मार, श्रमण ब्राह्मणपिं मेखेपाखे जूसा जि जुलसा भगवान्पाखे हे च्वने – थुकथं जि भगवान्प्रति अति प्रसन्न जूयाम्ह ख: धका जित भगवानं स्वीकार याना बिज्याहुँ ।"

"गोध ! थथे धा:म्ह महानाम शाक्ययात छं छु धया ?"

"भन्ते ! थथे धा:म्ह महानामयात जिं छु धाये मखु सिबाय कल्याण, सिबाय कुशल ।"

२४. पठमसरणानिसक्क-सुत्त

२५. कपिलवस्तु ··· । उगु इलय् शरणानि शाक्य सी धुंकूगु जुया च्वन । वयागु बारे कया भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यागु जुया च्वन – शरणानि शाक्य स्रोतापन्नम्ह ख:, अविनिपाती, निश्चित सम्बोधिपरायण ख: ।

उगु इलय् छथ्वः शाक्यत मुना, छथाय् च्वना हाला च्वन, गिज्जे याना च्वन, न्हिला च्वन – "आश्चर्य खः अद्‌भुत खः आः थनं *(बुद्धशासनय्)* सु जक स्रोतापन्न मजुइगु जुइ ! शरणानि शाक्य सी धुंकूगु जुया च्वन । वयागु बारे कया भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यागु जुया च्वन – शरणानि शाक्य स्रोतापन्नम्ह खः ··· । गन कि शरणानि शाक्य शिक्षा पालन यायेगुली नं छ्वासुम्ह खः, वं मद्यपान नं याः ।"

अनंलि महानाम शाक्य गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह महानाम शाक्यं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! शरणानि शाक्ययागु मृत्यु जुल । वयागु बारे कया भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यागु जुया च्वन – 'शरणानि शाक्य स्रोतापन्नम्ह खः, अविनिपाती निश्चत सम्बोधिपरायण खः' । छथ्वः शाक्यत छथाय् च्वना हाला च्वन, गिज्जे याना च्वन, न्हिला च्वन – 'आश्चर्य खः, अद्‌भुत खः आः थन सु जक स्रोतापन्न मजुइगु जुइ ! शरणानि शाक्य सी धुंकूगु जुया च्वन । वयागु बारे कया भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यागु जुया च्वन – शरणानि शाक्य स्रोतापन्नम्ह खः ··· । गनकि शरणानि शाक्य शिक्षा पालन यायेगुली नं छ्वासुम्ह खः, वं मद्यपान नं याः ।'

महानाम ! गुम्ह उपासक दीर्घकालं निसें बुद्धयागु शरणय् वंगु दु, धर्मयागु शरणय् वंगु दु, सङ्घयागु शरणय् वंगु दु धाःसा गुकथं विनिपातय् ला वनी ! महानाम ! धात्थें धायेगु खःसा शरणानि शाक्ययात हे दीर्घकालं निसें बुद्ध, धर्म तथा सङ्घयागु शरणय् वंम्ह उपासक धका धायेमाः । शरणानि शाक्य दीर्घकालं निसें बुद्ध, धर्म तथा सङ्घयागु शरणय् वंम्ह उपासक खः । व गुकथं विनिपातय् ला वनी !

अर्हत्-लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनूत बुद्धप्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जूगु दइ – वसपोल भगवान् अर्हत् ··· । धर्मप्रति दृढ श्रद्धा ··· । सङ्घप्रति दृढ श्रद्धा ··· । व हसन-प्रज्ञां, जवन-प्रज्ञां व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ तथा आस्रव क्षय याना अनास्रव जुया चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तिं सम्पन्न जुया थ्व हे जीवनय् स्वयं अभिज्ञा साक्षात्कार याना उपशान्त जुया च्वनी । उम्ह मनू नरक गतिं मुक्त जुल, तिर्यकगतिं मुक्त जुल, प्रेतगतिं नं मुक्त जुल तथा अपाय, दुर्गति, विनिपातं नं मुक्त जुल ।

अनागामी-लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनूत बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । हसन प्रज्ञा व जवन-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ परन्तु विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ मखु । व न्यागू अधोभागीय-संयोजन[४५] क्षय याना औपपातिक जुइ, अनं हे परिनिर्वाण जुइ, हानं उगु लोकं थन वइ मखुत । उम्ह मनू नं नरकगतिं मुक्त जुल ··· ।

सकृदागामी-लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनूत बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । परन्तु हसन-प्रज्ञा, जवन-प्रज्ञा व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ मखु । वं स्वंगू संयोजन[४६]यात क्षय याना राग, द्वेष व मोहयात दुर्बल याना सकृदागामी जूगु दइ – छकोलं छको जक थ्व लोकय् वया दुःखयागु अन्त याइ । उम्ह मनू नं नरकगतिं मुक्त जुल ··· ।

स्रोतापन्न-लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनूत बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । परन्तु हसन-प्रज्ञा, जवन-प्रज्ञा व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ मखु । वं स्वंगूलिं संयोजनयात क्षय याना स्रोतापन्न जूगु दइ, अविनीपती, निश्चित सम्बोधिपरायण । उम्ह मनू नं नरक गतिं मुक्त जुल ··· ।

---

४५ सत्कायदृष्टि, विचिकित्सा, शीलव्रतपरामर्श, कामच्छन्द व व्यापाद संयोजनयात अधोभागीय संयोजन धाइ ।

४६ सत्कायदृष्टि, विचिकित्सा व शीलव्रतपरामर्श-संयोजन ।

धर्मानुसारी लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनू बुद्धप्रति ··· धर्मप्रति ··· सङ्घप्रति दृढ श्रद्धां युक्त जूगु दइ मखु हानं हसन-प्रज्ञा, जवन-प्रज्ञा व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु नं दइ मखु परन्तु वयाके थुपिं दइ - (१) श्रद्धा-इन्द्रिय (२) वीर्य-इन्द्रिय, (३) स्मृति-इन्द्रिय, (४) समाधि-इन्द्रिय, (५) प्रज्ञा-इन्द्रिय । तथागतं कना बिज्यागु धर्मयात प्रज्ञाद्वारा मात्रानुसार बोध याइ । उम्ह मनू नरकय् वनी मखुत ··· ।

श्रद्धानुसारी-लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनू बुद्धप्रति ··· धर्मप्रति ··· सङ्घप्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जूगु दइ मखु हानं हसन-प्रज्ञा, जवन-प्रज्ञा व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु नं दइ मखु परन्तु वयाके थुपिं दइ – (१) श्रद्धा-इन्द्रिय ··· (५) प्रज्ञा-इन्द्रिय । वयाके तथागतप्रति श्रद्धा जक दइ, प्रेममात्र दइ । उम्ह मनू नं नरकय् वनी मखुत, प्रेतयोनी वनी मखुत, अपाय, दुर्गति, विनिपातय् नं वनी मखुत ।

महानाम ! यदि थुपिं ततमाःगु सिमातय्सं सुभाषित व दुर्भाषितयागु अर्थ थुइके फुगु क्षमता दुगु जूसा थुपिं महाशाल सिमातय्त नं, 'स्रोतापन्नय् थ्यंम्ह ··· ' धका धायेगु खः, शरणानि शाक्ययागु बारे खँ हे तोति । महानाम ! शरणानि शाक्यं मरणासन्न समयय् शिक्षा पूर्ण यात ।

२५. दुतियसरणानिसक्क-सुत्त

२६. कपिलवस्तु ··· । उगु इलय् शरणानि शाक्य सी धुंकूगु जुया च्वन । वयागु बारे कया भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यागु जुया च्वन – शरणानि शाक्य स्रोतापन्नम्ह खः, अविनिपाती, निश्चित सम्बोधिपरायण खः ।

उगु इलय् छथ्वः शाक्यत मुना ···*(पूर्ववत्)* गनकि शरणानि शाक्य शिक्षा पालन यायेगुली नं छ्वासुम्ह खः, वं मद्यपान नं याः । ···

महानाम ! गुम्ह उपासक दीर्घकालं निसें बुद्धयागु शरणय् वंगु दु, धर्मयागु शरणय् वंगु दु, सङ्घयागु शरणय् वंगु दु धाःसा गुकथं विनिपातय् लाः वनी । महानाम ! धात्थे धायेगु खःसा शरणानि शाक्ययात हे दीर्घकालं निसें बुद्ध, धर्म तथा सङ्घयागु शरणय् वंम्ह उपासक धका धायेमाः । शरणानि शाक्य दीर्घकालं निसें बुद्ध, धर्म तथा सङ्घयागु शरणय् वंम्ह उपासक खः । व गुकथं विनिपातय् ला वनी !

अर्हत् लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनूत बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । व हसन-प्रज्ञां, जवन-प्रज्ञां व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ तथा आस्रव क्षय याना अनास्रव जुया चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तिं सम्पन्न जुया थ्व हे जीवनय् स्वयं अभिज्ञा साक्षात्कार याना उपशान्त जुया च्वनी । उम्ह मनू नरकगतिं मुक्त जुइ ··· ।

अनागामी-लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनूत बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । हसन-प्रज्ञां व जवन-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ परन्तु विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ मखु व न्यागू अधोभागीय-संयोजन क्षय याना अन्तरपरिनिर्वाणगामी जुइ ···, उपहच्च परिनिर्वाणगामी जुइ ··· , असंस्कार परिनिर्वाणगामी जुइ, ससंस्कार परिनिर्वाणगामी जुइ तथा उर्ध्वस्रोत अकनिष्ठगामी जुइ । उम्ह मनू ··· ।

सकृदागामी-लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनूत बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । परन्तु हसन-प्रज्ञा, जवन-प्रज्ञा व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ मखु । वं स्वंगू संयोजनयात क्षय याना राग, द्वेष व मोहयात दुर्बल याना सकृदागामी जूगु दइ – छकोलं छको जक थ्व लोकय् वया दुःखयागु अन्त याइ । उम्ह मनू नं नरकगतिं मुक्त जुइ ··· ।

स्रोतापन्न लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनूत बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । परन्तु हसन-प्रज्ञां, जवन-प्रज्ञां व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु दइ । वं स्वंगूलिं संयोजनयात क्षय याना स्रोतापन्न जूगु दइ, अविनीपाती, निश्चित सम्बोधिपरायण । उम्ह मनू नं नरक गतिं मुक्त जुल ··· ।

धर्मानुसारी लक्षण महानाम ! थन गुलिं मनू बुद्धप्रति ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति दृढ श्रद्धां युक्त जूगु दइ मखु हानं हसन-प्रज्ञां, जवन-प्रज्ञां व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु नं दइ मखु परन्तु वयाके थुपिं दइ – (१) श्रद्धा-इन्द्रिय ··· (५) प्रज्ञा-इन्द्रिय । तथागतं कना बिज्यागु धर्मयात प्रज्ञाद्वारा मात्रानुसार बोध याइ । उम्ह मनू नरकय् वनी मखुत ··· ।

श्रद्धानुसारी-लक्षया महानाम ! थन गुलिं मनू बुद्धप्रति ··· धर्मप्रति ··· सङ्घप्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जूगु दइ मखु हानं हसन-प्रज्ञां, जवन-प्रज्ञां व विमुक्ति-प्रज्ञां सम्पन्न जूगु नं दइ मखु परन्तु वयाके थुपिं दइ – (१) श्रद्धा-इन्द्रिय ··· (५) प्रज्ञा-इन्द्रिय । वयाके तथागतप्रति श्रद्धा जक दइ, प्रेममात्र दइ । उम्ह मनूनं नरकय् वनी मखुत, प्रेतयोनी वनी मखुत, अपाय, दुर्गती, निनिपातय् नं वनी मखुत ।

महानाम ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* थथ्या क्वथ्यागु सार मदुगु भूमी, सिमायागु हा ख्वं त्वाः ल्हाना मतनिगु, पुसा खण्डित याना पिना तःगु, घामपानीं स्यंकूगु, मलजल *(साः)* मदुगु, याउँक पुसा पिये मफुगु, लःनं इलय् मदुगु, अजागु बुँई पिउगु पुसायागु फल बांलाक सप्रे जुया बुया वये फइला ?

"फइ मखु, भन्ते !"

महानाम ! अथे हे तुं, थन दुराख्यात धर्म दु, बांलाक प्रकाशित मयाःगु, निर्वाणपाखे मयंकीगु, शान्ति बिइ मखुगु, अ-सम्यक्सम्बुद्धं देशना याःगु – अजागु धर्मयात मभिंगु बुँथें धयागु दु । अजागु धर्मय् धर्मानुधर्म प्रतिपन्न याना, यथोचित रूपं धर्मानुसार आचरण याना च्वपिनिं श्रावकपिंत मभिंगु पूसाथें च्वं धका धया ।

महानाम ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* बांलाक माथं वंगु, सार भूमी, सिमा हा ख्वं ध्यना तःगु, पूसा पिना तःगु, घामपानीं मस्यंकूगु, मल दुगु, याउँक पुसा पिये ज्यूगु, लःनं इलय् दुगु, अजागु बुँइ प्यूगु पुसायागु फल बांलाक सप्रे जुया बुया वये फइला ?

"फइ, भन्ते !"

महानाम ! अथे हे तुं, थन सुआख्यात धर्म दु, बांलाक प्रकाशित जूगु, निर्वाणपाखे यंके फुगु, शान्ति बिइ फुगु, सम्यक्सम्बुद्धं देशना यानां बिज्यागु – अजागु धर्मयात भिंगु बुँथें च्वं धया । अजागु धर्मय् धर्मानुधर्म प्रतिपन्न याना, यथोचित रूपं धर्मानुसार आचरण याना च्वंम्ह श्रावकपिंत भिंगु पूसाथें च्वं धका धया । शरणानि शाक्ययागु बारे छु धायेमाःगु दु धका ! शरणानि शाक्यं मरण कालय् बांलाक शिक्षा परिपूर्ण यात ।

२६. पठमअनाथपिण्डिक-सुत्त

२७. श्रावस्ती ··· । उगु इलय् अनाथपिण्डिक गृहपति विरामी व दुःखी जुया च्वन । अनंलि अनाथपिण्डिक गृहपतिं छम्ह मनूयात सतल – हे मनू ! छ वा, छ गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु, अन वना जिगु वचनं आयुष्मान् सारिपुत्रयागु चरण कमलय् वन्दना याना – 'भन्ते ! अनाथपिण्डिक

गृहपति तःसकं विरामी जुया च्वन, तःसकं दुःखी जुया च्वन। वं आयुष्मान् सारिपुत्रयागु चरण कमलय् शिरं वन्दना याना हल धया हानं थथे बिन्ति या – 'भो भन्ते ! अनुकम्पा तया गन अनाथपिण्डिक गृहपति दु अन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्यातसा वेश जुइ'।

"हवस्, भन्ते !" धया अनाथपिण्डिक गृहपतियात लिसः बिया उम्ह मनू गन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना आयुष्मान् सारिपुत्रयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुना थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! अनाथपिण्डिक गृहपति तःसकं विरामी जुया च्वन, दुःखी नं जुया च्वन। वसपोलं आयुष्मान् सारिपुत्रयागु चरण कमलय् शिरं वन्दना याना बिज्यागु दु। हानं थथे नं बिन्ति याना बिज्यागु दु, 'भो भन्ते ! अनुकम्पा तया गन अनाथपिण्डिक गृहपति दु अन आयुष्मान् सारिपुत्र बिज्यातसा वेश जुइ।'

आयुष्मान् सारिपुत्रं तूष्णिभावं *(मौनभावं)* स्वीकार याना बिज्यात।

अनंलि आयुष्मान् सारिपुत्र पूर्वाण्ह समयय् चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना आयुष्मान् आनन्द सहित मेपिं श्रमणपिंत ल्यू ल्यू तया, गन अनाथपिण्डिक गृहपतिया निवासस्थान दु अन बिज्यात, बिज्याना लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यात। अनंलि, आयुष्मान् सारिपुत्रं अनाथपिण्डिक गृहपतियाके थथे न्यना बिज्यात – गृहपति ! छंत क्षमनीय व यापनीय दुला ? दुःखवेदना घटे जूगु दुलाकि बढे जूगु दु ? रोग घटे जूगु दु लाकि बढे जूगु दु ?

"भन्ते ! जित क्षमनीय नं मदु, यापनीय नं मदु। जित तःसकं दुःख बढे जूगु दु, घटे जूगु मदु। बढे हे जूगु खने दु, घटे जूगु खने मदु।"

बुद्धगुण – "गृहपति ! गुगु प्रकारं बुद्धप्रति अप्रसाद दुगु चित्त दइबले, थन अश्रुतवान् पृथक्जन मृत्युं लिपा अपाय, दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइ फुगु खः अजागु अप्रसाद चित्त छंके मदु। बुद्धप्रति – 'वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः ··· धयागु दृढ श्रद्धा नं छंके द हे दु। यदि छं थःके बुद्धप्रति दृढ श्रद्धायात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा छंगु वेदना तुरन्त हे शान्त जुया वने फु।'

धर्मगुण – गृहपति ! गुगु प्रकारं धर्मप्रति अप्रसाद दुगु चित्त दइबले, थन अश्रुतवान् पृथक्जन मृत्युं लिपा अपाय, दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइ फुगु खः अजागु अप्रसाद चित्त छंके मदु। धर्मप्रति – 'भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात जू ··· धयागु दृढ श्रद्धा नं छंके द हे दु। यदि छं थःके धर्म प्रति दुगु दृढ श्रद्धायात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा छंगु वेदना तुरन्त हे शान्त जुया वने फु।'

सङ्घगुण – गृहपति ! गुगु प्रकारं सङ्घप्रति अप्रमाद दुगु चित्त दइबले, थन अश्रुतवान् पृथक्जन मृत्युं लिपा, अपाय, दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइ फुगु खः अजागु अप्रसाद चित्त छंके मदु। सङ्घप्रति – 'भगवान्या श्रावकसङ्घ सुप्रतिपन्न जू ··· धयागु दृढ श्रद्धा नं छंके द हे दु। यदि छं थःके धर्म प्रति दुगु दृढ श्रद्धायात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा छंगु वेदना तुरन्त हे शान्त जुया वने फु।'

आर्यशील – गृहपति ! गुगु प्रकारं दुःशीलतां युक्त जुया थन अश्रुतवान् पृथक्जन मृत्युं लिपा अपाय, दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइ फुगु खः अजागु अप्रसाद चित्त छंके मदु। छंके अखण्ड, अछिद्र, दागरहित, क्रमसहित, स्वाधीन, विज्ञप्रशंसित, अपरामर्शित तथा समाधि संवर्तनिक आर्यकान्त शील द हे दु। यदि छं थःके दुगु उपिं अखण्ड, ··· समाधिसवर्तनिक आर्यकान्त शीलयात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा छंगु वेदना तुरन्त हे शान्त जुया वने फु।

दशांगिकमार्ग "गृहपति ! गुगु प्रकारं मिथ्यादृष्टि युक्त जुइवं, थन अश्रुतवान् पृथक्जन मृत्युं लिपा अपाय दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइ फुगु खः अजागु मिथ्यादृष्टि छंके मदु । छंके सम्यक्दृष्टि द हे दु । यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्दृष्टियात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा छंगु वेदना तुरन्त हे शान्त जुया वने फु ।

··· यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्संकल्पयात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा ···

··· यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्वाचायात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा ···

··· यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्कर्मयात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा ···

··· यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्आजीविकायात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा

··· यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्व्यायामयात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा ···

··· यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्स्मृतियात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा ···

··· यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्समाधियात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा ···

··· यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्ज्ञानयात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा ···

गृहपति ! गुगु प्रकारं मिथ्याविमुक्ति युक्त जुया थन अश्रुतवान् पृथक्जन मृत्युं लिपा, अपाय, दुर्गति, विनिपात, नरकय् उत्पन्न जुइ फुगु खः अजागु मिथ्याविमुक्ति छंके मदु । छंके सम्यक्विमुक्ति द हे दु । यदि छं थःके दुगु उगु सम्यक्विमुक्तियात बांलाक मनन याना स्वल धाःसा छंगु वेदना तुरन्त हे शान्त जुया वने फु ।

थुलि उपदेश न्यने धुंका अनाथपिण्डिक गृहपतियागु वेदना तुरन्त हे शान्त जुया वन अले आयुष्मान् सारिपुत्रं भोजन भपा बिज्याये धुंका छखे लिक्क पात्र तया बिज्यासेंलि अनाथपिण्डिक गृहपति छगू चिजागु आसन कया छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह अनाथपिण्डिक गृहपतियात आयुष्मान् सारिपुत्रं निम्न गाथाद्वारा अनुमोदन याना बिज्यात –

"यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता ।
सीलं च यस्स कल्याणं, अरियकन्तं पसंसितं ॥

"गृहपतियागु श्रद्धा तथागतप्रति अचल व सुप्रतिष्ठित जू,
गुम्हसियाके दुगु कल्याणशील, आर्यकान्त प्रशंसित जू,

"सङ्घे पसादो यस्सत्थि, उजुभूतं च दस्सनं ।
अदलिद्दो ति तं आहु, अमोघं तस्स जीवितं ॥

"गुम्हसियागु चित्त ऋजु, दर्शनीय व सङ्घय् प्रसन्न जू,
अजाम्हसियागु जीवनयात अ-दरिद्र र अमोघ धाइ ।"

"तस्मा सद्धं च सीलं च, पसादं धम्मदस्सनं ।
अनुयुञ्जेथ मेधावी, सरं बुद्धानसासनं"ति ॥

"उकिं हे मेधावी पुरुषपिं बुद्ध व धर्मयागु अनुस्मरण यायां
श्रद्धा, शील, प्रसन्नता व धर्मदर्शनय् अनुयुक्त जुइमा ।"

थुपिं गाथाद्वारा अनाथपिण्डिक गृहपतियात अनुमोदन याना आयुष्मान् सारिपुत्र आसनं दना लिहाँ बिज्यात।

अनंलि आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन, वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह आयुष्मान् आनन्दयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "आनन्द ! थपाय्सकं मध्यान्ह इलय् गन वना वयागु ?"

"भन्ते ! आयुष्मान् सारिपुत्रं थुकथं थुकथं अनाथपिण्डिक गृहपतियात अववाद उपदेश याना बिज्यात" धका भगवान्यात जूगु फुक्वं खँ बिन्ति यात।

"आनन्द ! सारिपुत्र पण्डित खः, महाप्राज्ञ खः, गनकि प्यंगू स्रोतापतिअंगयात भिंगू आकारं विभाजन याना कना बिल।"

२७. दुतियअनाथपिण्डिक-सुत्त

२८. श्रावस्ती ...। उगु इलय् अनाथपिण्डिक गृहपति विरामी व दुःखी जुया च्वन। अनंलि, अनाथपिण्डिक गृहपतिं छम्ह मनूयात सतल – हे मनू ! छ वा, छ गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वना जिगु वचनं आयुष्मान् आनन्दयागु चरणकमलय् वन्दना याना – 'भन्ते ! अनाथपिण्डिक गृहपति तःसकं विरामी जुया च्वन, तःसकं दुःखी जुया च्वन। वं आयुष्मान् आनन्दयागु चरण कमलय् वन्दना याना हल' धया ह्वान थथे बिन्ति या – 'भो भन्ते ! यदि अनुकम्पा तया गन अनाथपिण्डिक गृहपति दु अन आयुष्मान् आनन्द बिज्यातसा वेश जुइ।'

"हवस्, भन्ते !" धया अनाथपिण्डिक गृहपतियात लिसः बिया उम्ह मनू गन आयुष्मान् आनन्द बिज्याना च्वंगु दु अन वन। वना आयुष्मान् आनन्दयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुना थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! अनाथपिण्डिक गृहपति तःसकं विरामी जुया च्वन, दुःखी नं जुया च्वन। वसपोलं आयुष्मान् आनन्दयागु चरणकमलय् शिरं वन्दना याना बिज्यागु दु। ह्वानं थथे नं बिन्ति याना बिज्यागु दु, भो भन्ते ! अनुकम्पा तया गन अनाथपिण्डिक गृहपति दु अन आयुष्मान् आनन्द बिज्यातसा वेश जुइ।"

आयुष्मान् आनन्दं मौनभावं स्वीकार याना बिज्यात।

अनंलि, आयुष्मान् आनन्द पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना गन अनाथपिण्डिक गृहपतियागु निवासस्थान दु अन बिज्याना लायातःगु आसनय् फेतुना बिज्यात। अनंलि आयुष्मान् आनन्दं अनाथपिण्डिक गृहपतियात थथे धया बिज्यात – गृहपति ! छंत क्षमनीय व यापनीय दुला ? दुःखवेदना घटे जूगु दु लाकि बढे जूगु दु ? रोग घटे जूगु दु लाकि बढे जूगु दु ?

"भन्ते ! जित क्षमनीय नं मदु, यापनीय नं मदु। जित तःसकं दुःख बढे जूगु दु, घटे जूगु मदु। बढे हे जूगु खने दु, घटे जूगु खने मदु।"

गृहपति ! अश्रुतवान् पृथक्जनयात प्यंगू कारणं उत्रास; जिरीङ्ग व सम्परायिक मरण–भय उत्पन्न जुइ। छु छु प्यंगू ?

गृहपति ! अश्रुतवान् पृथक्जनयागु चित्त बुद्धप्रति अप्रसन्नयुक्त जुइ, थ:के बुद्धप्रति अप्रसन्नयुक्त चित्त दइगु जूगुलिं वयागु मनय् उत्रास, जिरीङ्ग व सम्परायिक मरण-भय उत्पन्न जुइ।

हानं, अश्रुतवान् पृथक्जनयागु चित्त धर्मप्रति अप्रसन्नयुक्त जुइ ···

हानं, अश्रुतवान् पृथक्जनयागु चित्त सङ्घप्रति अप्रसन्नयुक्त जुइ ···

हानं, अश्रुतवान् पृथक्जनयागु चित्त दु:शीलयुक्त जुइ,थ:के दु:शील युक्त जूगु कारणं वयागु मनय् उत्रास, जिरीङ्ग व सम्परायिक मरण-भय उत्पन्न जुइ। गृहपति ! अश्रुतवान् पृथक्जनयात थुपिं हे प्यंगू कारणं उत्रास, जिरीङ्ग व सम्परायिक मरण-भय उत्पन्न जुइगु ख:।

गृहपति ! गुगु अदिन्नादायी व अदिन्नादानयागु कारणं थ्व हे जन्मय् ··· *(पूर्ववत्)*

गृहपति ! गुगु काममिथ्याचारी तथा कामभिथ्याचारयागु कारणं थ्व हे जन्मय् ···

गृहपति ! गुगु मृषावादी तथा मृषावादयागु कारणं थ्व हे जन्मय् ···

गृहपति ! गुगु सुरा-मेरय-मद्य-प्रमाद-स्थानयागु कारणं थ्व हे जन्मय् ···

गुगु प्यंगू स्रोतापत्ति-अंगं सुसम्पन्न जूगु दइ ? गृहपति ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धां सम्पन्न जूगु दइ – 'वसपोल भगवान् अरहत् ···।'

धर्मप्रति ···

सङ्घप्रति ···

आर्यकान्त शीलं सुसम्पन्न जूगु दइ ···।

गुगु प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका सुप्रतिविद्ध यागु दइगु ख: अजागु आर्यज्ञान गजागु ख: ?

"गृहपति ! थन आर्यश्रावक प्रतीत्यसमुत्पादयात हे बांलाक ध्यानपूर्वक मनय् तया तइ – व दयेवं थ्व दइ, वयागु उपादानं थ्वयागु उत्पन्न जुइ, व मदुसा थ्व दइ मखु, उकिया निरोध जुइवं थ्वयागु नं निरोध जुइ। गथेकि – अविद्यायागु कारणं संस्कार दइ, संस्कारयागु कारणं विज्ञान दइ, विज्ञानयागु कारणं नामरूप दइ, नामरूपयागु कारणं षडायतन दइ, षडायतनयागु कारणं स्पर्श दइ, स्पर्शयागु कारणं वेदना दइ, वेदनायागु कारणं तृष्णा दइ, तृष्णायागु कारणं उपादान दइ, उपादानयागु कारणं भव दइ, भवयागु कारणं जाति *(जन्म)* दइ, जातियागु कारणं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दु:ख, दौर्मनस्य व उपायास जुइ। थुकथं थ्व साराका सारा दु:खस्कन्धया समुदय जुल।

अविद्यायागु हे ल्यं मदय्क निरोध जुइवं संस्कार निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुइवं विज्ञान निरोध जुइ, विज्ञान निरोध जुइवं नाम-रूप निरोध जुइ, नाम-रूप निरोध जुइवं स्पर्श निरोध जुइ, स्पर्श निरोध जुइवं तृष्णा निरोध जुइ, तृष्णा निरोध जुइवं उपादान निरोध जुइ, उपादान निरोध जुइवं भव निरोध जुइ, भव निरोध जुइ वं जाति *(जन्म)* निरोध जुइ, जाति निरोध जुइवं जरा, मरण, शोक, परिदेव, दु:ख, दौर्मनस्य व उपायास निरोध जुइ। थुकथं थ्व साराका सारा दु:खस्कन्धया निरोध जुइ।

"गृहपति ! श्रुतवान् आर्यश्रावकयात प्यंगू कारणं उत्रास, जिरीङ्ग व सम्परायिक मरण-भय उत्पन्न जुइ मखु। छु छु प्यंगू ?"

"गृहपति ! थन श्रुतवान् आर्यश्रावक बुद्धप्रति प्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया च्वनी – वसपोल भगवान् अरहत् ···।

धर्मप्रति …

सङ्घप्रति …

आर्यकान्त शीलं समपन्न …।

भन्ते आनन्द ! जि मगया:, छु खना ग्याये मा:गु ! बुद्धप्रति जिके दृढ श्रद्धा सम्पन्न जू – 'वसपोल भगवान् अरहत् … ।'

धर्मप्रति जिके दृढ श्रद्धा सम्पन्न जू – 'भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात … । '

सङ्घप्रति जिके दृढ श्रद्धा सम्पन्न जू – 'भगवान्यागु श्रावकसङ्घ सु-प्रतिपन्न … ।'

"भन्ते ! भगवानं कना बिज्यागु गृही-शिक्षापदय् जिं थ:के छुं खण्डित जूगु मखना ।"

"गृहपति ! थ्व छंगु नितिं लाभ ख:, गृहपति ! थ्व छंगु नितिं सुलाभ ख: । छं थ्व स्रोतापत्तिफलयागु खँ कन ।"

२८. पठमभयवेरूपसन्त-सुत्त

२९. श्रावस्ती … । छखे लिक्क फेतूम्ह अनाथपिण्डिक गृहपतियात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "गृहपति ! गुबले आर्यश्रावकयागु मनय् (क) पञ्च-भय-वैरादि उपशान्त जूगु दइ, (ख) प्यंगू स्रोतापति अंगं सुसम्पन्न जूगु दइ, (ग) आर्यज्ञानयात प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका सुप्रतिविद्ध या:गु दइ, उबले वं इच्छा या:सा थ:म्हं थ:त थुकथं व्यक्त याये फु – 'जिगु नरकगति मन्त, तिरश्चीन गति मन्त, प्रेतगति मंत, अपायगति मंत, विनिपातगति मंत, जि स्रोतापन्न ख:, अविनिपाती ख:, सम्बोधिपरायण नं ख: ।'

(क) गुगु न्यागू भय-वैरादि उपशान्त जूगु दइ ? गृहपति ! गुगु प्राणातिपाती व प्राणातिपातयागु कारणं थ्व हे जन्मय् व सम्परायिकय् भय-वैरादि व मानसिक दु:ख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी जुइ, प्राणातिपातं विरत जुइवं थ्व हे जन्मय् व सम्परायिकय् उगु भय-वैरादि दइ मखु, न मानसिक दु:ख दौर्मनस्य प्रतिसंवेदी हे जुइ । थुकथं प्राणातिपातं विरत जूम्हसियाके भय-वैरादि उपशान्त जूगु दइ ।

"गृहपति ! गुबले आर्यश्रावकयाके थुपिं हे न्यागू भय – वैरादि उपशान्त जूगु दइ, थुपिं हे प्यंगू स्रोतापत्ति अंग सुसम्पन्न जूगु दइ तथा थुपिं हे आर्यज्ञानयात प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका सुप्रतिविद्ध नं या:गु दइ उबले उम्ह आर्यश्रावकं इच्छा या:सा थ:म्हं थ:त थुकथं व्यक्त याये फु – 'जिगु नरकगति मन्त … जि स्रोतापन्न ख:, अविनिपाती ख:, सम्बोधिपरायण नं ख: ।"

२९. दुतियभयवेरूपसन्त-सुत्त

३०. श्रावस्ती … । "भिक्षुपिं ! गुबले आर्यश्रावकयागु मनय् (क) पञ्च भय-वैरादि उपशान्त जूगु दइ, (ख) प्यंगू स्रोतापत्ति-अंगं सुसम्पन्न जूगु दइ, (ग) आर्यज्ञानयात प्रज्ञाद्वारा बांलाक खंका सुप्रतिविद्ध या:गु दइ उबले वं इच्छा या:सा थ:म्हं थ:त थुकथं व्यक्त याये फु – 'जिगु नरकगति मंत, तिरश्चीनगति

मंत, प्रेतगति मंत, अपायगति मंत, विनिपातगति मंत, जि स्रोतापन्न खः, अविनिपाती खः, सम्बोधिपरायण नं खः।'

गुगु न्यागू भय वैरादि उपशान्त जूगु दइ ··· *(पूर्ववत्)*

३०. नन्दकलिच्छवि-सुत्त

३१. छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि लिच्छवि महामात्य नन्दक गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल, वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूम्ह लिच्छवि महामात्य नन्दकयात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "नन्दक ! प्यंगू धर्मं सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक स्रोतापन्न जुइ ···। छु छु प्यंगू ? बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा ···। धर्मप्रति ···। सङ्घप्रति ···। आर्यकान्त शील ···।"

नन्दक ! थुपिं प्यंगू धर्मं सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक दिव्य व मानुष आयु दुपिं जुइ, ··· वर्ण दुपिं दइ, ··· सुख दुपिं जुइ, ··· यश दुपिं जुइ, दिव्य व मानुष आधिपत्य दुपिं जुइ।

नन्दक ! थ्व खँ जि सुं मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणयाके न्यना कना च्वनागु मखु, परन्तु जिं स्वयं थःम्हं सिइका खंका अले अनुभव याना कनागु खः उकियात कना च्वनागु खः।

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं, सुं छम्ह मनू वया लिच्छवि अमात्य नन्दकयात धाःवल – 'भाजु ! स्नान यायेगु समय जुल।'

"अरे ! थ्व पिनेया मोल्हुइगुलिं छु दइ, जिं दुनेया *(आध्यात्मिक)* स्नान याये धुन, भगवान्प्रति श्रद्धा दत।"

सरणानि-वर्ग क्वचाल।

पुण्याभिसन्द-वर्ग

३१. पठमपुञ्ञाभिसन्द-सुत्त

३२. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू पुण्ययागु धारा *(हिटी)* खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः। छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा ···। थ्व न्हापांगु पुण्ययागु धारा खः ···। हानं नं धर्मप्रति दृढ श्रद्धा ···। थ्व निगूगु पुण्ययागु धारा ···। हानं नं सङ्घप्रति दृढ श्रद्धा ···। थ्व स्वंगूगु पुण्ययागु धारा ···। हानं नं आर्यकान्त शील ···। थ्व प्यंगूगु पुण्ययागु धारा ···।

"भिक्षुपिं ! थ्व थुपिं हे प्यंगू पुण्ययागु धारा खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः।"

३२. दुतियपुञ्ञाभिसन्द-सुत्त

३३. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू पुण्ययागु धारा *(हिटी)* खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व न्हापांगु पुण्ययागु धारा ··· ।

हानं नं धर्मप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व निगूगु पुण्ययागु धारा ··· ।

हानं नं सङ्घप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व स्वंगूगु पुण्ययागु धारा ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यश्रावक मल-मात्सर्य मदुगु चित्त तया छेंय् च्वंच्वनी, मुक्त त्यागी जुया, हानं धर्मद्वारा ल्हाः शुद्ध याना, याचक पात्र जुया दान कार्यय् अग्रसर जुया विविध प्रकारं दान बिइगुली संलग्न जुया छेंय् च्वं च्वनी । थ्व प्यंगूगु पुण्ययागु धारा खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः। भिक्षुपिं ! थ्व हे प्यंगू पुण्ययागु धारा खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः ।"

३३. ततियपुञ्ञाभिसन्द-सुत्त

३४. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू पुण्ययागु धारा *(हिटी)* खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन, आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ ··· । थ्व न्हापागु पुण्ययागु धारा खः ··· ।

हानं नं धर्मप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व निगूगु ··· ।

हानं नं सङ्घप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व स्वंगूगु ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यश्रावक प्रज्ञावान जुइ, *(सकतां खँय्)* उदय व व्यय जुया वनिगुयात खंगु प्रज्ञा दुम्ह *(उदयास्तगामिनी प्रज्ञां सम्पन्नागत)* जुइ, आर्यनिर्वेधिक प्रज्ञाद्वारा सकल दुःख क्षयगामिनी प्रज्ञा दइ । थ्व प्यंगूगु पुण्ययागु धारा ··· ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व हे प्यंगू पुण्ययागु धारा खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक खः ।

३४. पठमदेवपद-सुत्त

३५. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू देवपिनि देवपद, अविशुद्ध प्राणीपिनि विशुद्धया नितिं, अस्वच्छ प्राणीपिनि स्वच्छया नितिं खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढश्रद्धा सम्पन्न जुइ – वसपोल भगवान् अरहत् ··· । थ्व न्हापांगु देवपिनि देवपद ··· ।

"भिक्षुपिं ! हानं नं धर्मप्रति ··· । ···

"भिक्षुपिं ! हानं नं सङ्घप्रति ··· । ···

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यकान्त शील ··· । थ्व प्यंगूगु देवपिनि देवपद ··· ।

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू देवपिनि देवपद, अविशुद्ध प्राणीपिनि विशुद्धया नितिं, अस्वच्छ प्राणीपिनि स्वच्छया नितिं खः ।

३५. दुतियदेवपद-सुत्त

३६. "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू देवपिनि देवपद खः, अविशुद्ध प्राणीपिनि विशुद्धया नितिं, अस्वच्छ प्राणीपिनि स्वच्छया नितिं खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुइ – वसपोल भगवान् अरहत् ··· । वं थथे चिन्तन याइ, 'देवपिनि देवपद धयागु छु ख ?' वं थथे सम्झे जुइ देवतापिं प्राणी हिंसां विरत जूपिं खः, जिं सुं चल वा अचल प्राणीपिंत मस्याना, दुःख मबिया । थ्वथेंजागु देवपदं सम्पन्न जुया जि च्वं च्वनागु दु । थ्व न्हापांगु देवपिनि देवपद खः, अविशुद्ध प्राणीपिनि विशुद्धया नितिं, अस्वच्छ प्राणीपिनि स्वच्छया नितिं खः ।

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यश्रावक धर्मप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुइ ··· । ···

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यश्रावक सङ्घप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुइ ··· । ···

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यश्रावक आर्यकान्त शील सम्पन्न जुया ··· । ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू देवपिनि देवपद खः, अविशुद्ध प्राणीपिनि विशुद्धया नितिं, अस्वच्छ प्राणीपिनि स्वच्छया नितिं ।"

३६. देवसभागत-सुत्त

३७. "भिक्षुपिं ! प्यंगू धर्मं सम्पन्न जूम्ह मनूयात देवतापिंसं नं स्वागत याइ । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुइ – वसपोल भगवान् अरहत् ··· । गुपिं देवतापिं बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुया इपिं थन *(मनुष्यलोकय्)* सिनां अन उत्पन्न जुइपिं खः इमि मनय् थथे जुइ – बुद्धप्रति गजागु, श्रद्धा सम्पन्न जुया जिपिं अनं सिना थन उत्पन्न जुयागु खः व हे श्रद्धां सम्पन्न जुया श्रावकयात देवतां, "बिज्याहुँ !" धाधां थःथाय् सती ।"

धर्म प्रति ··· ।

सङ्घप्रति ··· ।

आर्यकान्त शीलं युक्त ···

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू धर्मं सम्पन्न जूम्ह मनूयात देवतापिंसं नं स्वागत याइ ।"

३७. महानाम-सुत्त

३८. छगू समयय् भगवान्, शाक्यजनपदयागु कपिलवस्तु नगरस्थित न्यग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् महानाम शाक्य गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह महानाम शाक्यं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! गुकथं उपासक जुइ ?"

"महानाम ! गुबले बुद्धयागु शरणय् वंगु दइ, धर्मयागु शरणय् वंगु दइ, सङ्घयागु शरणय् वंगु दइ उबले व उपासक जुइ ।"

"भन्ते ! गुकथं उपासक शील सम्पन्न जुइ ?"

"महानाम ! गुबले उपासक प्राणीहिंसां अलग जुया च्वनी, अदिन्नादानं अलग जुया च्वनी, काममिथ्याचारं अलग जुया च्वनी, मृषावादं अलग जुया च्वनी अले सुरा-मेरय-मद्य-प्रमादस्थानं अलग जुया च्वनी उबले उपासक शील सम्पन्न जुइ ।"

"भन्ते ! गुकथं उपासक श्रद्धा सम्पन्न जुइ ?"

"महानाम ! थन उपासक श्रद्धासम्पन्न जुइ, तथागतयागु बोधित्वप्रति श्रद्धा तइ – 'वसपोल भगवान् अर्हत् जुया बिज्या: ··· धका श्रद्धा तइ ।' महानाम थुकथं उपासक 'श्रद्धा सम्पन्न' जुइ ।"

"भन्ते ! गुकथं उपासक 'त्याग सम्पन्न' जुइ ?"

"महानाम ! थन उपासक मात्सर्य मल मदुगु चित्त तया छेंय् च्वं च्वनी – त्यागी जुया, दान धर्मद्वारा ल्हा: शुद्ध याना, याचक पात्र जुया दान कार्यय् अग्रसर जुया विविध प्रकारं दान बिइगुली संलग्न जुया छेंय् च्वं च्वनी । महानाम ! थुकथं उपासक 'त्यागसम्पन्न' अर्थात् त्यागी जुइ ।"

"भन्ते ! गुकथं उपासक 'प्रज्ञासम्पन्न' जुइ ?"

"महानाम ! थन उपासक प्रज्ञा सम्पन्न जुइ – उदयास्तगामिनी प्रज्ञां युक्त, आर्यनिर्वेधिक प्रज्ञाद्वारा सकल दु:ख क्षयगामिनी प्रज्ञा दइ । महानाम ! थुकथं उपासक 'प्रज्ञा सम्पन्न' अर्थात् प्रज्ञावान जूगु दइ ।"

३८. वस्स-सुत्त

३९.. गथेकि *(उपमाया नितिं)* पर्वत फुसय् वा वयेवं ल: क्वय्पाखे बा: वना ··· पर्वतया कुना, कापी, घलय् ल: जाया वइ, अन जाया वया चिचीधंचागु खुसीचाय् ल: जाया वइ, अन नं जाया वया तत:धंगु खुसीचाय् ल: जाया वइ, ··· मध्यम खालगु नदी ल: जाया वइ, ··· तत:धंगु नदी ल: जाया वइ, ··· सागर, महासमुद्र तक नं जाया वइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, आर्यश्रावकयाके बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा दयेवं, धर्मप्रति दृढ श्रद्धा दयेवं, सङ्घप्रति दृढ श्रद्धा दयेवं, आर्यकान्तशीलं युक्त ··· जुइवं व धर्मय् न्ह्या न्ह्यां आस्रवया क्षयया नितिं साधक जुइ ।"

३९. कालिगोध-सुत्त

४०. छगू समयय् भगवान् शाक्य जनपदयागु कपिलवस्तुया न्यग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, भगवान् पूर्वाण्ह समयय् चीवर पुना पात्र चीवर धारण याना गन कालिगोधा शाक्य उपासिकायागु निवासस्थान दु अन बिज्यात । बिज्याना लाया तःगु आसनय् फेतुना बिज्यात । अनंलि, कालिगोधा शाक्य उपासिका गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह कालिगोधा शाक्य उपासिकायात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "गोधा ! प्यंगू धर्मं सम्पन्न जूम्ह आर्यश्राविका स्रोतापन्न जुइ, अविनिपाती तथा निश्चित सम्बोधिपरायण नं जुइ । छु छु प्यंगू ?"

"गोधा ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति अचल प्रसन्नतां सम्पन्न जुइ – वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः ··· वसपोल भगवान् बुद्ध जुया बिज्याः । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । मात्सर्य मदुगु चित्त दुम्ह जुया त्याग याइम्ह जुया दानकार्यय् अग्रसर जुया ल्हाः शुद्ध याना याचक-पात्र जुया तथा दानसंविभाजन कार्यय् लगे जुया छेंय् च्वं च्वनी । गोधा ! थुपिं हे प्यंगू धर्मद्वारा सम्पन्न जूम्ह आर्यश्राविका स्रोतापन्न जुइ, अविनीपाती तथा निश्चित सम्बोधिपरायण नं जुइ ।"

"भन्ते ! भगवानं गुगु प्यंगू स्रोतापति अङ्ग उपदेश याना बिज्यागु खः इपिं प्यंगू धर्मत जिके दु, इपिं प्यंगू धर्मय् थः दुथ्याः । भन्ते ! जि बुद्धप्रति अचल प्रसन्नतां सम्पन्न जुया, – वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः ··· वसपोल भगवान् बुद्ध जुया बिज्या । धर्मप्रति नं अचल प्रसन्नतां सम्पन्न जुया – 'भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात ··· । सङ्घप्रति नं अचल प्रसन्नतां सम्पन्न जुया – 'भगवान्यागु श्रावकसङ्घ सु-प्रतिपन्न जू ··· ।' भन्ते ! गुलि नं जिगु कुलगृहय् बियेबहःगु वस्तुत दुगु खः उपिं दक्व फुक्कयात जिं शीलवान कल्याण धर्मीपिनिपाखे अलग यानागु मदु' ।"

"गोधा ! छंगु नितिं थ्व लाभ खः, थ्व सुलाभ खः । गुगु छं स्रोतापत्ति ··· फलयागु खँ व्यक्त यात ।"

४०. नन्दियसक्क-सुत्त

४१. छगू समयय् भगवान् शाक्य *(जनपद)* या कपिलवस्तुस्थित न्यग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि, नन्दिय शाक्य गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूना नन्दिय शाक्यं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! गुम्ह आर्यश्रावकयाके फुक्कया फुक्व प्यंगू स्रोतापत्ति-अंग दइ मखु, भन्ते ! अजाम्हसित प्रमादविहारी आर्यश्रावक धका धाइगु मखुला ?"

"नन्दिय ! गुम्हसियाके फुक्व स्रोतापत्ति-अंग दइ मखु, अजाम्हसित पिनेया पृथक्जन पक्षय् च्वंम्ह धका जिं धया । नन्दिय ! अथे जूसा गुकथं आर्यश्रावक प्रमादविहारी व अप्रमादविहारी जुइ धयागु खँ न्यं, बांलाक मन ति, कना हये ।" "ज्यू, हवस्, भन्ते !" धया नन्दिय शाक्यं भगवान्यात लिसः बिल । भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

नन्दिय ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति विशिष्ट रूपं प्रसन्न जूगु दइ – 'वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः ··· तथा बुद्ध भगवान् जुया बिज्याः ।' वं थ्व बुद्धप्रति विशिष्ट रूपं प्रसन्न जुया सन्तुष्ट जुइ । परन्तु

न्हिनेया *(दिवा)* प्रविवेकय् व बहनी ध्यान यायेगुली उत्तरोत्तर कोशिस याइ मखु । थुकथं प्रमादी जुया विहार याइम्ह वयाके प्रामोद्य दइ मखु । प्रामोद्य मदुम्हसिके प्रीति दइ मखु । प्रीति मदुम्हसिके प्रशब्धि दइ मखु । प्रशब्धि मदुम्हसियाके दुःख विहार दइ । दुःखी चित्तं समाधिष्ठ जुइ मखु अले समाहित चित्तय् धर्म[४७] प्रादुर्भाव जुइ मखु । धर्म प्रादुर्भाव मजूगु कारणं याना वयात प्रमाद विहारी धाःगु खः ।

"नन्दिय ! हानं थन आर्यश्रावक धर्मप्रति विशिष्ट रूपं प्रसन्न जूगु दइ – 'भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात जू, ··· ।' वं थ्व धर्मप्रति विशिष्ट रूपं प्रसन्न जुया सन्तुष्ट जुइ । परन्तु न्हिनेया *(दिवा)* प्रविवेकय् व बहनी ध्यान यायेगुली उत्तरोत्तर कोशिस याइ मखु ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

"नन्दिय ! हानं थन आर्यश्रावक सङ्घप्रति विशिष्ट रूपं प्रसन्न जूगु दइ – 'भगवान्यागु श्रावकसङ्घ सु-प्रतिपन्न जू ··· ।' वं थ्व सङ्घप्रति विशिष्ट रूपं प्रसन्न जुया सन्तुष्ट जुइ । परन्तु न्हिनेया *(दिवा)* प्रविवेकय् व बहनी ध्यान यायेगुली उत्तरोत्तर कोशिस याइ मखु ··· *(पूर्ववत्)* ··· "

"नन्दिय ! हानं थन आर्यश्रावक आर्यकान्त शीलं सुसम्पन्न जूगु दइ अर्थात् वयागु शील अखण्ड, अछिद्र, दागरहित, क्रमसहित, स्वाधीन विज्ञप्रशंसित, अपरामर्शित तथा समाधिसंवर्तनिक जुइ । व थ्व आर्यकान्त शीलय् सन्तुष्ट जुइ । परन्तु दिवा प्रविवेकय् व बहनी ध्यान यायेगुली उत्तरोत्तर कोशिस याइ मखु । थुकथं प्रमादी जुया विहार याइम्ह वयाके प्रामोद्य दइ मखु । प्रामोद्य मदुम्हसियाके प्रीति दइ मखु । प्रीति मदुम्हसियाके दुःख विहार दइ । दुःखी चित्तं समाधिष्ट जुइ मखु, अले समाहित चित्तय् धर्म प्रादुर्भाव जुइ मखु । धर्म प्रादुर्भाव मजूगु कारणं याना वयात प्रमादविहारी धाःगु खः । नन्दिय ! थुकथं आर्यश्रावक प्रमाद विहारी जुइगु खः ।"

नन्दिय ! गुकथं आर्यश्रावक अप्रमादविहारी जुइ ? नन्दिय ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति विशिष्ट रूपं प्रसन्न जूगु दइ – 'वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः ··· तथा बुद्ध भगवान् जुया बिज्याः ।' हानं व थ्व बुद्धप्रति विशिष्ट रूपं प्रसन्न जुया सन्तोष मकासे दिवा प्रवेकय् व बहनी ध्यान यायेगुली उत्तरोत्तर कोशिस याइ । थुकथं अप्रमादी जुया विहार याम्ह वयाके प्रामोद्य दइ । प्रामोद्य दुम्हसियाके प्रीति दइ । प्रीतिमय जूगु काय प्रशब्धि जुइ । प्रशब्धि काय जुइवं सुखानुभव याइ । सुखी जूम्हसियागु चित्त समाधिष्ट जुइ अले समाहित चित्तय् धर्म प्रादुर्भाव जुइ । धर्म प्रादुर्भाव जूगु कारणं याना वयात अप्रमाद विहारी धाइ ।

नन्दिय ! हानं आर्यश्रावक धर्मप्रति ··· *(पूर्ववत्)* ··· सङ्घप्रति ··· *(पूर्ववत्)* ··· आर्यकान्त शील सम्पन्नागत ··· *(पूर्ववत्)* ··· धर्म प्रादुर्भाव जूगु कारणं याना वयात अप्रमाद विहारी धाइ । नन्दिय ! थुकथं आर्यश्रावक अप्रमाद विहारी जुइगु खः ।

पुण्याभिसन्द-वर्ग क्वचाल ।

---

४७ थन धर्मया अर्थ समथ व विपश्यना ध्यान खः ।

सगाथकपुण्याभिसन्द-वर्ग

४१. पठमअभिसन्द-सुत्त

४२. "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू पुण्ययागु धारा *(हिटी)* खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व न्हापांगु पुण्ययागु धारा खः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं धर्मप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व निगूगु पुण्ययागु धारा खः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं सङ्घप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व स्वंगूगु पुण्ययागु धारा खः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यकान्त शील ··· । थ्व प्यंगूगु पुण्ययागु धारा खः ··· । भिक्षुपिं ! थ्व हे प्यंगू पुण्ययागु धारा खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू दुम्ह आर्यश्रावकयात, 'थुम्हसियाके थुलि पुण्य दु, थुलि कुशल दु, थुलि सुख वृद्धि याःगु दु' धका धाये थाकु । उकिं वयात असंख्येय, अप्रमेय, महापुण्यस्कन्ध दुम्ह धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* समुद्रय् थुलि लः दु थुलि आल्हक *(=उगु इलय्या नाप तौल दासु)* दु, थुलि सः हजार वा लाख आल्हक दु धका धाये थाकु बरु वयात असंख्येय, अप्रमेय, महाउदकस्कन्ध दुगु धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थ्व प्यंगू दुम्ह आर्यश्रावकयात, 'थुम्हसियाके थुलि पुण्य दु, थुलि कुशल दु, थुलि सुख वृद्धि याःगु दु' धका धाये थाकु । उकिं वयात असंख्येय, अप्रमेय, महापुण्यस्कन्ध दुम्ह धाइ ।"

४३. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया अनं लिपा शास्तां थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"महोदधिं अपरिमितं महासरं, बहुभेरवं रतनगणानमालयं ।
नज्जो यथा नरगणसङ्घसेविता, पुथू सवन्ती उपयन्ति सागरं ॥"

गथे अगाध, महासर, महोदधि, यक्व भय दुगु, रत्नय् वया
नर-गण-सङ्घ-सेवित नदीत न्ह्यान्ह्यां समुद्रय् थ्यनीथें ।

"एवं नरं अन्नपानवत्थददं, सेय्यानि पच्चत्थरणस्स दायकं ।
पुञ्ञस्स धारा उपयन्ति पण्डितं, नज्जो यथा वाहिवहा व सागरं"ति ॥

अथे हे, अन्नपानवस्त्र, शय्या-आसन लासा फांगा दान ब्यु,
पण्डित पुरुषयाके पुण्ययागु हिटी हाइ, नदीं लः चुइका समुद्रय् थ्यंकीथें ।

४२. दुतियअभिसन्द-सुत्त

४४. "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू पुण्ययागु धारा *(हिटी)* खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा ··· । थ्व न्हापांगु पुण्ययागु धारा खः ··· ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं धर्मप्रति …

"भिक्षुपिं ! हानं नं सङ्घप्रति …

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यश्रावक मल-मात्सर्य मदुगु चित्त तया छेंय् च्वं च्वनी, मुक्त त्यागी जुया, दान धर्मद्वारा ल्हाः शुद्ध याना, याचक पात्र जुया दान कार्यय् अग्रसर जुया विविध प्रकारं दान बियेगुली संलग्न जुया छें च्वं च्वनी । थ्व प्यंगूगु पुण्ययागु धारा खः … । भिक्षुपिं ! थ्व हे प्यंगू पुण्ययागु धारा खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू दुम्ह आर्यश्रावकयात, 'थुम्हसियाके थुलि पुण्य दु, थुलि कुशल दु, थुलि सुख वृद्धि याःगु दु' धका धाये थाकु । उकिं वयात असंख्येय, अप्रमेय, महापुण्यस्कन्ध दुम्ह धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गन गंगा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही महानदी क्वबा वनिगु खः अन क्वबाःगु लः थुलि … दु धाये थाकु । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, थ्व प्यंगू दुम्ह आर्यश्रावकयात, 'थुम्हसियाके थुलि पुण्य दु … धका धाये थाकु । … '

४५. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया अनं लिपा शास्तां थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"महोदधिं अपरिमितं महासरं … *(पूर्ववत्)*

४३. ततियअभिसन्द-सुत्त

४६. "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू पुण्ययागु धारा *(हिटी)* खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक नं खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा … । थ्व न्हापांगु पुण्ययागु धारा खः … ।"

"भिक्षुपिं ! हानं नं धर्मप्रति … ।

"भिक्षुपिं ! हानं नं सङ्घप्रति … ।

"भिक्षुपिं ! हानं नं आर्यश्रावक … प्रज्ञावान जुइ, उदय व व्यय जुया वनिगुयात खंगु प्रज्ञा दुम्ह जुइ, आर्यनिर्वेधिक प्रज्ञाद्वारा सकल दुःख क्षयगामिनी प्रज्ञा दइ । थ्व प्यंगूगु पुण्ययागु धारा … । भिक्षुपिं ! थ्व हे प्यंगू पुण्ययागु धारा खः, कुशलयागु धारा खः, सुखवर्धक खः ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू पुण्यागु धारा दुम्ह आर्यश्रावकयात, थुम्हसियाके थुलि पुण्य दु … धाये थाकु । उकिं वयात असंख्येय अप्रमेय, महापुण्यस्कन्ध दुम्ह धाइ ।"

४७. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया अनं लिपा शास्तां थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"यो पुञ्ञकामो कुसले पतिट्ठितो, भावेति मग्गं अमतस्स पत्तिया ।
सो धम्मसाराधिगमो खये रतो, न वेधति मच्चुराजागमनस्मि" ॥

गुम्ह पुण्यकामी पुण्यय् प्रतिष्ठित जुया,
अमृतपद प्राप्त यायेया नितिं मार्गया भाविता याइ,

वं धर्मयागु रहस्ययात प्राप्त यात, क्लेश क्षय यायेगुली लगे जुया,
कम्पित जुइ मखुत, मृत्यु राजयाथाय् वनी मखुत ।

४४. पठममहद्धन-सुत्त

४८. ··· थ्व प्यंगू धर्म सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक सम्पत्तिशाली, महाधनी, महाभोग, महायश दुम्ह धका धाइ । छु छु प्यंगू ?

"भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धासम्पन्न जुइ – वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः ··· तथा बुद्ध भगवान् जुया बिज्याः ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । आर्यकान्त शील ··· । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू धर्म सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक सम्पत्तिशाली, महाधनी, महाभोग, महायश दुम्ह धका धाइ ।"

४५. दुतियमहद्धन-सुत्त

४९. थ्व प्यंगू धर्म सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक सम्पत्तिशाली, महाधनी, महाभोग, महायश दुम्ह धका धाइ । छु छु प्यंगू ? ··· *(पूर्ववत्)* ··· ।

४६. सुद्धक-सुत्त[४८]

५०. "भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगू धर्मं सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक स्रोतापन्न जुइ ··· छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति दृढ श्रद्धा सम्पन्न जुइ ··· । धर्मप्रति ··· । सङ्घ ··· । आर्यकान्त शील ···। भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू धर्म सम्पन्न जुइवं आर्यश्रावक स्रोतापन्न जुइ ··· ।"

४७. नन्दिय-सुत्त

५१. कपिलवस्तु ··· । छखे लिक्क फेतूम्ह नन्दिय शाक्ययात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "नन्दिय ! प्यंगू कारणं सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक अविनिपाती निश्चित सम्बोधिपरायण तथा स्रोतापन्न जुइ । छु छु प्यंगू ? नन्दिय ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति विशिष्ट प्रसन्नतां *(=दृढ श्रद्धां)* सम्पन्न जूगु दइ – 'वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः ··· तथा बुद्ध भगवान् जुया बिज्याः' । धर्मप्रति ··· । सङ्घप्रति ··· । आर्यकान्त शीलं सुसम्पन्न ··· । नन्दिय ! थुपिं हे प्यंगू कारणं सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक अविनिपाती निश्चित सम्बोधिपरायण तथा स्रोतापन्न जुइ ।"

---

४८ भिक्खु-सुत्त – हि.सं.नि. ।

४८. भद्दिय-सुत्त

५२. कपिलवस्तु … । … छखे लिक्क फेतूम्ह भद्रीय शाक्ययात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – "भद्रीय ! प्यंगू कारणं सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक अविनिपाती निश्चित सम्बोधिपरायण तथा स्रोतापन्न जुइ । छु छु प्यंगू ? … *(पूर्ववत्)* … ।"

४९. महानाम-सुत्त

५३. कपिलवस्तु … । … छखे लिक्क फेतूम्ह महानाम शाक्ययात भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात – " महानाम ! प्यंगू कारणं सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक अविनिपाती निश्चित सम्बोधिपरायण तथा स्रोतापन्न जुइ । छु छु प्यंगू ? … "

५०. अङ्ग-सुत्त

५४. "भिक्षुपिं ! स्रोतापतिया प्यंगू अंग दु । छु छु प्यंगू ? (१) सत्पुरुषयागु सेवन, (२) सद्धर्मयागु श्रवण, (३) योनिसोमनसिकार यायेगु व (४) धर्मानुकूल आचरण । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू स्रोतापतियागु अंग खः ।"

सगाथकपुण्याभिसन्द-वर्ग क्वचाल।

सप्रज्ञ-वर्ग

५१. सगाथक-सुत्त

५५. "भिक्षुपिं ! प्यंगू कारणं सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक अविनिपाती निश्चित सम्बोधिपरायण तथा स्रोतापन्न जुइ । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थन आर्यश्रावक बुद्धप्रति विशिष्ट प्रसन्नतां *(=दृढ श्रद्धा)* सम्पन्न जूगु दइ – 'वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्याः … तथा बुद्ध भगवान् जुया बिज्याः ' । धर्मप्रति … । सङ्घप्रति … । आर्यकान्त शीलं सुसम्पन्न … । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू कारणं सम्पन्न जूम्ह आर्यश्रावक अविनिपाती निश्चित सम्बोधिपरायण तथा स्रोतापन्न जुइ ।"

५६. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात। सुगतं थथे आज्ञा जुया अनं लिपा शास्तां थथे आज्ञा जुया बिज्यात –

"यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता।
सीलं च यस्स कल्याणं, अरियकन्तं पसंसितं॥

"गुम्हसियागु श्रद्धा तथागतप्रति अचल व सुप्रतिष्ठित जू,
गुम्हसियाके कल्याणशील, आर्यकान्त प्रशंसित जू,"

"सङ्घे पसादो यस्सत्थि, उजुभूतं च दस्सनं।
अदलिद्दो ति तं आहु, अमोघं तस्स जीवितं॥

"गुम्हसियागु चित्त ऋजु, दर्शनीय व सङ्घय् प्रसन्न जू
अजाम्हसियागु जीवनयात अ-दरिद्र र अमोघ धाइ।"

"तस्मा सद्धं च सीलं च, पसादं धम्मदस्सनं।
अनुयुञ्जेथ मेधावी, सरं बुद्धान सासनं"ति॥

"उकिं हे मेधावी पुरुषपिं बुद्ध व धर्मयागु अनुस्मरण यायां
श्रद्धा, शील, प्रसन्नता व धर्मदर्शनय् अनुयुक्त जुइमाः।"

५२. वस्संवुत्थ-सुत्त

५७. छगू समयय् भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिक आराम जेतवनय् विहार याना बिज्याना च्वन। उगु इलय् सुं छम्ह भिक्षु श्रावस्ती वर्षावास च्वना छुं ज्याखं याना कपिलवस्तु वया च्वंगु जुया च्वन।

... अनंलि, कपिलवस्तुयापिं शाक्यत गन उम्ह भिक्षु दु अन वल। वया वयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत। छखे लिक्क फेतूना, कपिलवस्तुयापिं शाक्यपिंसं उम्ह भिक्षुयाके न्यन – "भन्ते! भगवान्यात म्ह फु, बःला मखुला?"

"खः, आवुसो! भगवान् म्ह फु, बलाः।"

"भन्ते! सारिपुत्र व मौद्गल्यायनयात म्ह फु, बःलाः मखुला?"

"खः, आवुसो! सारिपुत्र व मौद्गल्यायन म्ह फु, बःलाः।"

"भन्ते! हानं, भिक्षुसङ्घयात म्ह फु, बःला मखुला?"

"खः, आवुसो! वसपोलपिं नं म्ह फु बःला?"

"भन्ते! थुगु वर्षावासय् छु छपिंसं भगवान्यागु श्रीमुखं स्वयं न्यना स्यना कयागु दु ला?"

"दु, आवुसो! भगवान्यागु श्रीमुखं स्वयं न्यना स्यना कयागु दु – भिक्षुपिं! थुजापिं भिक्षुपिं कम जक दु थुपिं आस्रव क्षय याना अनास्रव चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तियात थ्व हे जीवनय् स्वयं थःम्हं सिइका साक्षात्कार याना प्राप्त याना कया विहार याना च्वंपिं खः। परन्तु अजापिं भिक्षुपिं आपाः दु गुपि न्यागू

क्वय्यागु संयोजन *(बन्धन)* क्षय याना औपपातिक जुया थुगु लोकय् वये म्वाक अनं हे परिनिर्वाण प्राप्त याइपिं ख: ।"

"आवुसो ! जिं हानं नं मेगु भगवान्यागु श्रीमुखं स्वयं न्यना स्यना कयागु दु – भिक्षुपिं ! थुजापिं भिक्षुपिं कम जक दु गुपिं न्यागू क्वय्यागु संयोजन *(बन्धन)* क्षय याना औपपातिक जुया थुगु लोकय् वये म्वाक अनं हे परिनिर्वाण प्राप्त या:पिं ख: । परन्तु अजापिं भिक्षुपिं आपा: दु गुपिं स्वंगू संयोजन क्षय याना राग, द्वेष, मोहयात अत्यन्त दुर्बल याना सकृदागामी जुइ, थुगु लोकय् छकोलं छको जक वया दु:खयागु अन्त याइपिं ख: ।

"आवुसो ! जिं हानं नं मेगु भगवान्यागु श्रीमुखं स्वयं न्यना स्यना कयागु दु – भिक्षुपिं ! थुजापिं भिक्षुपिं कम जक दु थुपिं स्वंगू संयोजन क्षय याना राग, द्वेष, मोहयात अत्यन्त दुर्बल याना सकृदागामी जूपिं ··· ख:, परन्तु अजापिं भिक्षुपिं आपा: दु गुपिं स्वंगू संयोजन क्षय याना अविनिपाती, निश्चित सम्बोधिपरायण तथा स्रोतापन्न जूपिं ख: ।"

५३. धम्मदिन्न-सुत्त

५८. छगू समयय् भगवान् वाराणसी लिक्क ऋषिपतन मृगदायय् विहार याना बिज्याना च्वन। अनंलि, धर्मदिन्न उपासक न्यास:म्ह उपासकपिं ब्वना गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतूत । छखे लिक्क फेतूम्ह धम्मदिन्न उपासकं भगवान्यात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं जिमित अववाद याना बिज्याहुँ । भन्ते ! भगवानं जिमित अनुशासन याना बिज्याहुँ । गुगु जिमि नितिं दीर्घकालिक हित व सुख जुइगु ख: ।

"धर्मदिन्न ! अथे जूसा छिमिसं थुकथं स्यना कायेमा: – 'गुगु उपिं तथागत भाषित गम्भीर[४९] तथा गम्भीर अर्थ दुगु[५०] लोकोत्तर[५१] शून्यप्रतिसंयुक्त दुगु[५२] सूत्रत ख:, इमित इलय् ब्यलय् प्राप्त याना च्वं च्वने ।' धम्मदिन्न ! थुकथं हे छिमिसं स्यना कायेमा: ।"

"भन्ते ! मस्तय्गु भंभ्ऋतय् लाना छेंय् च्वं च्वनापिं, काशीयागु चन्दन बुला च्वनापिं, मालागन्ध विलेपन धारण याना च्वनापिं तथा लुँवह दाँ ध्येवा ग्रहण याना च्वनापिं जिमित तथागतभाषित गम्भीर तथा गम्भीर अर्थ दुगु व लोकोत्तर शून्यप्रतिसंयुक्त दुगु सूत्रत इलय् ब्यलय् प्राप्त याना विहार याना च्वने धयागु खँ अपू मजू । भन्ते ! न्यागू शिक्षापदय् च्वं च्वनापिं जिमित थ्व स्वया च्वय्यागु धर्मोपदेश भगवानं याना बिज्याहुँ ।"

"धम्मदिन्न ! थथे जूसा – वसपोल भगवान् अरहत् जुया बिज्या: ··· तथा बुद्ध भगवान् जुया बिज्या: ··· धका *(बुद्धप्रति)* उत्कृष्ट प्रसन्नतायुक्त *(दृढ श्रद्धां सम्पन्न)* जुये धका, भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात जू ··· तथा विज्ञपुरुषपिनि नितिं थुइका कायेबह: जू धका *(धर्मप्रति)* उत्कृष्ट प्रसन्नतां युक्त जुये धका, भगवान्यागु श्रावकसङ्घ सु-प्रतिपन्न जू, ··· तथा लोकवासीया नितिं पुण्यक्षेत्र समान ख: धका

---

४९ सल्ल-सुत्त *(सुत्त नि.पा.पृ. ३६०)* आदी थें धर्म गम्भीर दुगु ।

५० चेतना-सुत्त आदीथें अर्थ गम्भीर दुगु ।

५१ लोकोत्तर अर्थ प्रकाश याइगु ।

५२ खज्ज सुत्तथें जागु सत्त्वपाखे शून्य क्यनात:गु सूत्रत ।

उत्कृष्ट प्रसन्नतां युक्त जुये धका तथा 'गुगु शील-अखण्ड, अछिद्र, दागरहित, क्रमसहित, स्वाधीन, विज्ञप्रशंसित, अपरामर्शित तथा समाधिसंवर्तनिक ख: अजागु आर्यकान्त शीलं सुसम्पन्न जुया च्वने' धका स्यना कायेमा: । धम्मदिन्न ! थुकथं हे स्यना कायेमा: ।"

"भन्ते ! भगवानं आज्ञा जुया बिज्यागु प्यंगू स्रोतापतियागु अङ्गत *(धर्मत)* जिमिके दु, अले जिमिसं नं उपिं धर्मत खना । भन्ते ! *(छायधा:सां)* 'वसपोल भगवान् अरहन्त जुया बिज्या: ··· तथा बुद्ध भगवान् जुया बिज्या:' धका जिपिं उत्कृष्ट प्रसन्नतां युक्त जुया । 'भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात जू ··· तथा विज्ञपुरुषपिनि नितिं थुइका कायेबह:गु ख:' धका जिपिं उत्कृष्ट प्रसन्नतां युक्त जुया । 'भगवान्यागु श्रावकसङ्घ सु-प्रतिपन्न जू ··· तथा लोकवासीपिनि नितिं पुण्यक्षेत्र समान ख:' धका जिपिं उत्कृष्ट प्रसन्नतां युक्त जुया तथा 'गुगु शील अखण्ड, अछिद्र ··· तथा समाधिसंवर्तनिक ख: अजागु आर्यकान्त शीलं नं जिपिं सुसम्पन्न जुया' ।"

"धम्मदिन्न ! छिमिगु नितिं लाभ ख:, धम्मदिन्न ! छिमिगु नितिं सुलाभ ख: गुगुकि छिमिसं स्रोतापतिफलयागु व्याकरण *(=व्यक्त)* यात ।"

५४. गिलान-सुत्त

५९. छगू समयय् भगवान्, शाक्य जनपदयागु कपिलवस्तुस्थित न्यग्रोधारामय् विहार याना बिज्याना च्वन । उगु इलय् छथ्व: भिक्षुपिंसं 'चीवर सिधय्का स्वला फुइवं भगवान् चारिकाया नितिं बिज्याइन' धाधां भगवान्यागु चीवर सुया च्वंगु जुया च्वन ।

महानाम शाक्यं, 'चीवर सिधय्का स्वला फुइवं भगवान् चारिकाया नितिं बिज्याइन' धाधां भिक्षुपिंसं भगवान्यागु चीवर सुया च्वंगु खबर न्यन । अनंलि महानाम शाक्य गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवान्यात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतूम्ह महानाम शाक्यं भगवान्यात थथे बिन्ति यात –

"भन्ते ! छथ्व: भिक्षुपिंसं भगवान्यागु चीवर सुया च्वन, 'चीवर सिधेय्वं स्वला फुइवं भगवान् चारिका या नितिं बिज्याइन' । भन्ते ! जिं भगवान्यागु श्रीमुखं 'प्रज्ञावान उपासकं प्रज्ञावान उपासकयात, विरामी जुया दु:खित तथा पीडित जुया च्वंगु इलय् उपदेश न्यंकेमा:' धका आज्ञा जुया बिज्यागु खँ न्यनागु मदु ।"

महानाम ! प्रज्ञावान् उपासकं प्रज्ञावान् उपासकयात, विरामी जुया दु:खित तथा पीडित जुया च्वंगु इलय् प्यंगू आश्वासनीय धर्मद्वारा आश्वासन बिइमा: – आयुष्मान् ! धैर्य या ! छंके – बुद्धप्रति गम्भीर प्रज्ञा व श्रद्धा दु । 'वसपोल भगवान् बुद्ध जुया बिज्या:' धयागु अरहत् जुया बिज्या: ··· तथा वसपोल भगवान् बुद्ध जुया बिज्या:' धयागु गम्भीर प्रज्ञा व श्रद्धा दु । आयुष्मान् ! धैर्य ति ! छंके – 'धर्मप्रति गम्भीर प्रज्ञा व श्रद्धा दु – वसपोल भगवान्यागु धर्म सु-आख्यात जू ··· विज्ञपुरुषपिंसं थ:म्हं हे थुइका कायेबह: नं जू ।' आयुष्मान् ! धैर्य या, छंके – 'सङ्घप्रति नं गम्भीर प्रज्ञा व श्रद्धा दु – 'भगवानयागु श्रावकसङ्घ सु-प्रतिपन्न जू ··· तथा लोकपिनि नितिं सर्वोत्तम पुण्य क्षेत्र नं ख: ।' अथे हे तुं, छंके श्रेष्ठ तथा सुन्दर शील नं दु गुगु अखण्डित जू, अछिद्र जू, निर्दागी जू, क्रमसहित दु, स्वातन्त्र्य, विज्ञप्रशंसित ख: दृष्टिद्वारा परामर्शित मजू तथा समाधिसंवर्तनिक नं जू ।

महानाम ! प्रज्ञावान उपासक प्रज्ञावान उपासकयात, विरामी जुया दु:खित तथा पीडित जुया च्वंगु इलय् उपरोक्त प्यंगू आश्वासनीय धर्मद्वारा धैर्य बिया न्यनेमा: – 'आयुष्मान् ! छंगु मनय् मां बौयागु

आशा दुला ?' थथे न्यनेबले यदि वं – जिगु मनय् मांबौयागु आशा दु धका धाल धाःसा वयात थथे धायेमाः – 'आयुष्मान् ! छ मरण स्वभावयाम्ह खः, मरणं बचे जुइ फइ मखु । मांबौपिनिगु आशा तःसां नं सी, मतःसां नं सी । उकिं मां बौपिनिगु आशायात तोता छ्वयेगु हे बेश जुइ ।'

यदि वं मांबौपिंके दया च्वंगु आशा आः हटे जुल धका धाल धाःसा वयाके थथे न्यनेमाः – 'छंगु मनय् काय् कलापिनिगु आशा दुला ?' यदि वं, जिगु मनय् काय् कलापिनिगु आशा दु' धका धाल धाःसा वयात थथे धायेमाः – 'आयुष्मान् ! छ मरण स्वभावयाम्ह खः, मरणं बचे जुइ फइ मखु । कलाकाय्पिनिगु आशा तःसां नं सी, मतःसां नं सी । उकिं काय्कलापिनिगु, आशायात तोता छ्वयेगु हे वेश जुइ ।'

यदि वं काय्कलापिंके दया च्वंगु आशा आः हटे जुल धका धाल धाःसा वयाके थथे न्यनेमाः – 'छंगु मनय् मनूतयेगु पञ्चकाम विषय भोगयागु बारे आशा दुला ?' यदि वं 'जिगु मनय् मनूतय्गु पञ्चकाम विषय भोगयागु बारे आशा दु' धका धाल धाःसा वयात थथे धायेमाः – 'आयुष्मान् ! मनूतय्गु पञ्चकाम विषय भोग स्वया दिव्य-काम-सुख आपालं सुन्दर तथा आपालं उत्तम जू । उकिं मनूतय्गु पञ्चकाम विषय भोगं चित्त हटे याना चातुर्महाराजिक देवतापिंथाय् चित्त लगे या ।'

यदि वं मनूतय्गु पञ्चकाम विषय भोगं चित्त हटे याना चातुर्महाराजिक देवतापिंथाय् चित्त लगे याना धका धाल धाःसा वयात थथे धायेमाः – 'चातुर्महाराजिक देवतापिं स्वया त्रयस्त्रिंश देवतापिं आपालं सुन्दर तथा आपालं उत्तम जू । उकिं चातुर्महाराजिक देवतापिनिपाखे चित्त हटे याना त्रयस्त्रिंश देवतापिंथाय् चित्त लगे या ।'

यदि वं चातुर्महाजिक देवतापिंथासं चित्त हटे याना त्रयस्त्रिंश देवतापिंथाय् चित्त लगे यानागु दु धका धाल धाःसा वयात थथे धायेमाः – 'त्रयस्त्रिंश देवतापिं स्वया यामा देवता ··· यामा देवतापिं स्वया तुषित देवता ··· तुषित देवतापिं स्वया निर्माणरति देवता ··· निर्वाणरति देवतापिं स्वया परनिर्मित वशवर्ती देवता व परनिर्मित वशवर्ती देवता स्वया ब्रह्मलोक अधिक सुन्दर तथा अधिक उत्तम जू । उकिं परनिर्मित वशवर्ती देवतापिंथासं चित्त हटे याना ब्रह्मलोकय् चित्त लगे या ।'

यदि वं परनिर्मित वशवर्ती देवतापिंथासं चित्त हटे याना ब्रह्मलोकय् चित्त लगे यानागु दु धका धाल धाःसा वयात थथे धायेमाः 'आयुष्मान् ! ब्रह्मलोक नं अनित्य खः, अध्रुव खः, स्वकाय-दृष्टि अन्तर्गत खः अर्थात् आत्मभाव दृष्टि दुनेला । उकिं ब्रह्मलोकं नं चित्त हटे याना स्वकाय दृष्टि निरोध यायेगुली अर्थात् आत्मदृष्टि भावयात हटे यायेगुली चित्त लगे या ।'

यदि वं 'ब्रह्मलोकं नं चित्त हटे याना स्वकायदृष्टि भाव हटे यायेगुली चित्त लगे यानागु दु' धका धाल धाःसा, महानाम ! थुगु प्रकारं विमुक्त चित्त दुम्ह उपासक जुल धाःसा व आस्रवं विमुक्त चित्त दुम्ह भिक्षुनाप छुं फरक मजू धका धया । गन तक विमुक्तियागु खँ दु, निगूलिं विमुक्ति हे खः ।

५५. सोतापत्तिफल-सुत्त

६०. "भिक्षुपिं ! प्यंगू धर्म भावित यात अभ्यास यात धाःसा स्रोतापत्तिफलयागु साक्षात्कारया नितिं जुइ । छु छु प्यंगू ? सत्पुरुषयागु सेवन यायेगु, सद्धर्मयागु श्रवण यायेगु, योनिसोमनसिकार यायेगु, धर्मानुकूल आचरण यायेगु ।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू धर्म भावित यात अभ्यास यात धाःसा स्रोतापतिफलयागु साक्षात्कारया नितिं जुइ ।" *(थ्व हे सूत्र अनुसार क्वय्या सूत्र म्हसीकेगु)*

५६. सकदागामिफल-सुत्त

६१. "भिक्षुपिं ! प्यंगू धर्म भावित यात अभ्यास यात धा:सा सकृदागामीफलयागु साक्षात्कारया नितिं जुइ ··· *(पूर्ववत्)*

५७. अनागामिफल-सुत्त

६१. ··· अनागामी फलयागु साक्षात्कारया नितिं ···

५८. अरहत्तफल-सुत्त

६३. ··· अरहत् फल साक्षात्कारया नितिं ···

५९. पञ्ञापटिलाभ-सुत्त

६४. ··· प्रज्ञालाभया नितिं ···

६०. पञ्ञावुद्धि-सुत्त

६५. ··· प्रज्ञाबुद्धि वृद्धिया नितिं ···

६१. पञ्ञावेपुल्ल-सुत्त

६६. ··· प्रज्ञा विपुल यायेया नितिं ···

सप्रज्ञ-वर्ग क्वचाल ।

महाप्रज्ञा-वर्ग

६२. महापञ्ञा-सुत्त

६७. "भिक्षुपिं ! प्यंगू धर्म भावित यात अभ्यास यात धा:सा महा-प्रज्ञताया नितिं जुइ। छु छु प्यंगू ? सत्पुरुषयागु सेवन यायेगु, सद्धर्मयागु श्रवण यायेगु, योनिसोमनसिकार यायेगु, धर्मानुकूल आचरण यायेगु।"

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू धर्म भावित यात अभ्यास यात धा:सा महा प्रज्ञताया नितिं जुइ।"

(थ्व हे सूत्र अनुसार क्वय्‌या सूत्र म्हसीकेगु)

६३. पुथुपञ्ञा-सुत्त

६८. ··· पृथुल-प्रज्ञताया नितिं ···

६४. विपुलपञ्ञा-सुत्त

६९. ··· विपुल-प्रज्ञताया नितिं ···

६५. गम्भीरपञ्ञा-सुत्त

७०. ··· गम्भीर-प्रज्ञताया नितिं ···

६६. अप्पमत्तपञ्ञा-सुत्त

७१. ··· अप्रमत्त-प्रज्ञताया नितिं ···

६७. भूरिपञ्ञा-सुत्त

७२. ··· भूरि-प्रज्ञताया नितिं ···

६८. पञ्ञाबाहुल्ल-सुत्त

७३. ··· प्रज्ञा-वाहुल्यया नितिं ···

६९. सीघपञ्ञा-सुत्त

७४. ··· शीघ्र-प्रज्ञताया निर्तिं ···

७०. लहुपञ्ञा-सुत्त

७५. ··· लघु-प्रज्ञताया निर्तिं ···

७१. हासपञ्ञा-सुत्त

७६. ··· प्रसन्न-प्रज्ञाया निर्तिं ···

७२. जवनपञ्ञा-सुत्त

७७. ··· जवन-प्रज्ञाया निर्तिं ···

७३. तिक्खपञ्ञा-सुत्त

७८. ··· तीक्ष्ण-प्रज्ञाया निर्तिं ···

७४. निब्बेधिकपञ्ञा-सुत्त

७९. ··· निर्वेधिक प्रज्ञाया निर्तिं जुइ। छु छु प्यंगू ? सत्पुरुषयागु सेवन यायेगु, सद्धर्मयागु श्रवण यायेगु, योनिसोमनसिकार यायेगु, धर्मानुकूल आचरण यायेगु।

"भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू धर्म भावित यात अभ्यास यात धाःसा निर्वेधिक प्रज्ञाया निर्तिं जुइ।"

महाप्रज्ञा-वर्ग क्वचाल।

स्रोतापति-संयुत्त क्वचाल।

५६. सच्च-संयुत्त

समाधि-वर्ग

१. समाधि-सुत्त

१. "भिक्षुपिं ! समाधियागु अभ्यास *(भावना)* या । भिक्षुपिं ! समाधिस्थ जूम्ह भिक्षुं गथे खः अथे *(यथार्थतः)* सिइका काइ । छु गथे खः अथे सिइका काइगु ?"

थ्व दुःख खः धका गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइका काइ । थ्व दुःख समुदय *(=दुःखया उत्पत्तिया कारण)* खः धका गथे खः अथे सिइका काइ । थ्व दुःख निरोध खः धका गथे खः अथे सिइका काइ । थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका गथे खः अथे सिइका काइ ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः । थ्व दुःख समुदय खः ··· थ्व दुःख निरोध खः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

२. पटिसल्लान-सुत्त

२. "भिक्षुपिं ! प्रतिसल्लान *(आत्म-चिन्तन)* यायेगुली लगे जु । भिक्षुपिं ! भिक्षुं आत्म-चिन्तन याना गथे खः अथे सिइका काइ । छु छु गथे खः अथे सिइका काइगु ?"

थ्व दुःख खः ··· थ्व दुःख समुदय खः ··· थ्व दुःख निरोध खः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका गथे खः अथे सिइका काइ ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः । थ्व दुःख समुदय खः ··· । थ्व दुःख निरोध खः ··· । थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

३. पठमकुलपुत्त-सुत्त

३. "भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुपिं कुलपुत्रपिं सम्यक् प्रकारं छें तोता छें मदुपिं जुया प्रव्रजित जूपिं खः, इपिं सकलें प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइकेया नितिं हे खः ।"

"भिक्षुपिं ! अनागत कालय् गुपिं कुलपुत्रपिं सम्यक् प्रकारं छें तोता छें मदुपिं जुया प्रव्रजित जुइपिं खः, इपिं सकलें प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइकेया नितिं हे जुइ।"

"भिक्षुपिं ! आः वर्तमान कालय् गुपिं कुलपुत्रपिं सम्यक् प्रकारं छें तोता छें मदुपिं जुया प्रव्रजित जुया च्वंपिं खः, इपिं सकलें प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइकेया नितिं हे जुया च्वन। छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्ययात, दुःख समुदय आर्यसत्ययात, दुःख निरोध आर्यसत्ययात व दुःख निरोधगामिनी मार्ग आर्यसत्ययात। भिक्षुपिं ! अतीतकालय् ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनागतकालय् ··· *(पूर्ववत्)* ··· वर्तमान कालय् गुपिं कुलपुत्रपिं सम्यक् प्रकारं छें तोता छें मदुपिं जुया प्रव्रजित जुया च्वंपिं खः इपिं सकलें थुपिं हे प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइकेया नितिं हे जुया च्वन।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः। थ्व दुःख समुदय खः ···। थ्व दुःख निरोध खः ··· । थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

४. दुतियकुलपुत्त-सुत्त

४."भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुपिं कुलपुत्रपिं सम्यक् प्रकारं छें तोता छें मदुपिं जुया प्रव्रजित जूपिं खः, इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइका कया वन।"

"भिक्षुपिं ! अनागतकालय् गुपिं कुलपुत्रपिं सम्यक् प्रकारं छें तोता छें मदुपिं जुया प्रव्रजित जुया वनिपिं खः, इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइका काइगु खः।"

"भिक्षुपिं ! आः वर्तमानकालय् गुपिं कुलपुत्रपिं सम्यक् प्रकारं छें तोता छें मदुपिं जुया प्रव्रजित जुयाच्वना च्वंपिं खः, इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइका कया च्वंगु खः। छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्ययात, दुःख समुदय आर्यसत्ययात, दुःख निरोध आर्यसत्ययात, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्ययात। भिक्षुपिं ! अतीतकालय् ··· *(पूर्ववत्)* ··· अनागतकालय् ··· आः वर्तमान कालय् गुपिं कुलपुत्रपिं सम्यक् प्रकारं छें तोता छें मदुपिं जुया प्रव्रजित जुया च्वंपिं खः इपिं सकलें थुपिं हे प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइका कया च्वन।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

५. पठमसमणब्राह्मण-सुत्त

५. "भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं गथे खः अथे यथार्थयात सिइका कागु दसा इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे सिइका काल।"

"भिक्षुपिं ! अनागतकालय् गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं गथे खः अथे यथार्थयात सिइका काइगु दसा इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे सिइका काइ।"

"भिक्षुपिं ! आः वर्तमानकालय् गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं गथे खः अथे यथार्थयात सिइका कया च्वंगु दसा इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे सिइका कया च्वंगु दु।"

छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःख समुदय आर्यसत्य, दुःख निरोध आर्यसत्य व दुःख निरोधगामिनीमार्ग आर्यसत्य। भिक्षुपिं ! अतीतकालय् ··· अनागतकालय् ··· आः वर्तमान कालय् गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं गथे खः अथे यथार्थयात सिइका कया च्वंगु दसा इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे सिइका कया च्वंगु दु।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

६. दुतियसमणब्राह्मण-सुत्त

६. "भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं अतीतकालय् परम ज्ञान *(अभिसम्बुद्ध)* यात गथे खः अथे प्राप्त याना प्रकाशित याना वन इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे गथे खः अथे प्राप्त याना प्रकाशित याना वंगु खः।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं अनागतकालय् अभिसम्बुद्धयात गथे खः अथे प्राप्त याना प्रकाशित याइगु खः इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे गथे खः अथे प्राप्त याना प्रकाशित याइ तिनिगु खः।"

"भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं आः वर्तमानकालय् अभिसम्बुद्धयात गथे खः अथे प्राप्त याना प्रकाशित याना च्वंगु खः इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे गथे खः अथे प्राप्त याना प्रकाशित याना च्वंगु खः।"

छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य। भिक्षुपिं ! गुपिं श्रमण ब्राह्मणपिंसं अतीतकालय् ··· अनागतकालय् ··· आः वर्तमान कालय् अभिसम्बुद्धयात गथे खः अथे प्राप्त याना प्रकाशित याना च्वंगु खः इपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे गथे खः अथे प्राप्त याना प्रकाशित याना च्वंगु खः।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः ··· थ्व दुःख समुदय खः ··· थ्व दुःख निरोध खः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

७. वितक्क-सुत्त

७. "भिक्षुपिं ! पापमय अकुशल वितर्कयात मनय् वय्के बिइमते। गथेकि काम-वितर्क, व्यापाद-वितर्क, विहिंसा-वितर्क। व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थ्व गुगु खः वितर्क व अर्थ सिद्ध जुइगु नं मखु, ब्रह्मचर्य अनुकूल नं मजू, निर्वेदया निर्तिं नं मखु, विरागया निर्तिं नं मखु, निरोधया निर्तिं नं मखु, उपशमया निर्तिं नं मखु, अभिज्ञाया निर्तिं नं मखु, सम्बोधिया निर्तिं नं मखु न निर्वाणया निर्तिं हे खः।"

"भिक्षुपिं ! यदि छिमिगु मनय् छुं वितर्क लुया वःसा थ्व दुःख खः धका लुइकि, थ्व दुःख समुदय खः धका लुइकि, थ्व दुःख निरोध खः धका लुइकि, थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका लुइकि । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थ्व गुगु खः वितर्क व अर्थ सिद्ध जुइगु खः ··· निर्वाणया नितिं खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

८. चिन्त-सुत्त

८. "भिक्षुपिं ! पापमय अकुशल चिन्तनाय् लगे जुइ मते – लोक शाश्वत खः, लोक अशाश्वत खः, लोक अन्तवान खः, लोक अनन्तवान खः, व हे जीव व हे शरीर खः, जीव मेम्ह हे शरीर मेम्ह हे, तथागत मरणं लिपा दइ, तथागत मरणं लिपा दइ मखु, तथागत मरणं लिपा दइगु नं खः मदइगु नं खः, तथागत मरणं लिपा दइ मखु, मदइगु नं मखु ।"

व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थुजागु चिन्तना न अर्थ उपयोगी जू, न धर्म उपयोगी जू, न आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू, न निर्वेदया नितिं, न विरागया नितिं, न निरोधया नितिं, न शान्तया नितिं न अभिज्ञाया नितिं न सम्बोधिया नितिं न त निर्वाणया नितिं हे जू ।

"भिक्षुपिं ! छिमिसं चिन्तना यायेगु खःसा थ्व दुःख खः धका चिन्तना या, थ्व दुःख समुदय खः धका चिन्तना या, थ्व दुःख निरोध खः धका चिन्तना या, थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका चिन्तना या ।"

व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थुजागु चिन्तना अर्थ उपयोगी जू, धर्म उपयोगी जू, आदि ब्रह्मचर्य उपयोगी जू, निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं, शान्तया नितिं, अभिज्ञाया नितिं, सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाण नितिं नं जू ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

९. विग्गाहिककथा-सुत्त

९. "भिक्षुपिं ! विग्रह *(ल्वायेगु खँ ल्हायेगु)* या खँ ल्हाना जुइ मते – छं थ्व धर्मविनय बांलाक मस्यू, जिं थ्व धर्मविनय बांलाक स्यू, छं थ्व धर्मविनय छु बांलाक सिइ ? छ मिथ्याआचरण याना च्वंम्ह खः, जिं सम्यक्आचरण याना च्वनाम्ह खः, जिं धाःगु पाय्छि खः, छं धाःगु पाय्छि मखु, गुगु न्हापा धाये माःगु खः व छं लिपा धया च्वन, गुगु लिपा धायेमाःगु खः व छं न्हापा धया च्वन, छं गुलि नं विचार याःगु खः व खँ मिले मजू, छंत वाद तये धुन, छ बुत, थुगु आपत्तिं बचे जुइत स्व, यदि फसा लिसः ब्यु ।"

व छु कारण ?

"भिक्षुपिं ! थुजागु खँ न अर्थ उपयोगी जू, न धर्म उपयोगी जू, न आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू, न निर्वेदया नितिं, न शान्तया नितिं, न अभिज्ञाया नितिं, न सम्बोधिया नितिं न त निर्वाणया नितिं हे जू।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं खँ ल्हायेगु खःसा थ्व दुःख खः धका खँ ल्हाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका हे खँ ल्हाः।"

व छु कारण ?

"भिक्षुपिं ! थुजागु खँ अर्थ उपयोगी जू ··· निर्वाणया नितिं नं जू।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं थ्व दुःख खः ··· थ्व दुःख समुदय खः ··· थ्व दुःख निरोध खः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

१०. तिरच्छानकथा-सुत्त

१०. "भिक्षुपिं ! अनेक प्रकारयागु तिरश्चीन खँ *(बाखँ)* ल्हायेगुली लगे जुइ मते। गथेकि – राजकथा, चोरकथा, महामात्यकथा, सेनाकथा, भयकथा, अन्नकथा, पानकथा, वस्त्रकथा शयनकथा, मालाकथा, गन्धकथा, ज्ञातिकथा, यानकथा, ग्रामकथा, निगमकथा, नगरकथा, जनपदकथा, स्त्रीकथा, पुरुषकथा, शूरकथा, विशिखाकथा, लःधःयाकथा, सिइ धुंकूपिंगु खँ, संसारया विविध घटनाकथा, लोककथा, सामुद्रक कथा, थथे जूगु अथे जूगु बाखँ।"

व छु कारणं ?

"भिक्षुपिं ! थुजागु खँ *(बाखँ)* न अर्थ उपयोगी जू, न धर्म उपयोगी जू, न आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू, न निर्वेदया नितिं, न विरागया नितिं, न निरोधया नितिं, न शान्तया नितिं न अभिज्ञाया नितिं, न सम्बोधिया नितिं न त निर्वाणया नितिं हे जू।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं खँ ल्हायेगु खःसा थ्व दुःख खः धका खँ ल्हाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका हे खँ ल्हाः।"

व छु कारण ?

"भिक्षुपिं ! थुजागु खँ अर्थ उपयोगी जू ··· निर्वाणया नितिं नं जू।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः ··· थ्व दुःख समुदय खः ··· थ्व दुःख निरोध खः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

समाधि-वर्ग क्वचाल।

धर्मचक्रप्रवर्तन-वर्ग

११. धम्मचक्कप्पवत्तन-सुत्त

११. थथे जि न्यना । छगू समयय् भगवान् वाराणसीया ऋषिपतन मृगदायय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भगवानं पञ्चवर्गीय भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! थुपिं निगू अन्त *(चरम खँ)* यात प्रव्रजितपिसं सेवन याये मते । १. गुगु थ्व हीन, ग्राम्य, पृथक्जनपिंत योग्य, अनार्य *(सेवित),* अनर्थ युक्तगु कामवासनाय् काम-सेवनलिप्त जुइगु खः, हानं २. गुगु थ्व दुःखमय, अनार्य *(सेवित),* अनर्थ युक्तगु आत्मपीडा *(कायक्लेश)* य् लगे जुइगु खः । भिक्षुपिं ! थ्व निगू अन्त *(चरम खँय्)* य् मवंसे तथागत मध्यम प्रतिपदा *(मार्ग)* सीका बिज्यात, *(गुगु कि)* मिखा छुना बिइगु, ज्ञान दयेका बिइगु, शान्तिया निर्तिं, अभिज्ञाया निर्तिं, सम्बोधिया निर्तिं, निर्वाणया निर्तिं खः ।"

"भिक्षुपिं ! तथागतं सीका बिज्यागु मिखा दयेकीगु, ज्ञान उत्पन्न याइगु, उपशमया निर्तिं अभिज्ञाया निर्तिं, सम्बोधिया निर्तिं मध्यम मार्ग गवग् दु ? थ्व खः आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग गथेकि सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वचन, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक्आजीविका, सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति व सम्यक्समाधि । भिक्षुपिं ! तथागतं सीका बिज्यागु मिखा दयेकीगु, ज्ञान उत्पन्न याइगु, उपशमया निर्तिं अभिज्ञाया निर्तिं, सम्बोधिया निर्तिं, निर्वाणया निर्तिं थ्व हे मध्यम मार्ग खः ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःख आर्यसत्य खः, जन्म नं दुःख, जरा *(वृद्धावस्था)* नं दुःख, रोग नं दुःख, मृत्यु नं दुःख, मयःपिं लिसे ह्वनेगु नं दुःख, यःपिं लिसे बायेगु नं दुःख, इच्छा जूगु वस्तु प्राप्त मजुइगु नं दुःख खः । संक्षिप्तं न्यागू उपादानस्कन्ध हे दुःख खः ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःख समुदय आर्यसत्य खः, थ्व हानं हानं जन्म जुइकीगु प्रीति व रागं युक्तगु, उत्पन्न जूगु थासय् न्ह्याइपु तायेकीगु तृष्णा, गथेकि १. कामतृष्णा २. भवतृष्णा *(जन्म सम्बन्धी तृष्णा)* ३. विभवतृष्णा *(उच्छेदया तृष्णा) (दुःखसमुदय आर्यसत्य खः)* ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःखनिरोध आर्यसत्य खः । गुगु व हे तृष्णाया सर्व प्रकारं विराग जुइगु खः, निरोध जुइगु खः, त्याग प्रतिनिसर्ग, मुक्ति *(अलग जुइगु),* लीन मजुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य खः । थ्व व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः, गथेकि सम्यक्दृष्टि, सम्यक्संकल्प, सम्यक्वचन, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक्आजिविका, सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति व सम्यक्समाधि ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःख आर्यसत्य जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक *(जः)* उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख आर्यसत्य परिज्ञेय *(थुइके बहःगु)* खः । जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख आर्यसत्य परिज्ञात *(सीके धुंगु)* खः । जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःख समुदय आर्यसत्य जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व प्रहातव्य

(तोतेबह:गु) दु:ख समुदय आर्यसत्य ख: । जिं न्हापा न्यने मनंगु ख: । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दु:ख समुदय आर्यसत्य प्रहीण जुल *(तोते धुन)* धका जिं न्हापा न्यने मनंगु थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल आलोक उत्पन्न जुल ।

"भिक्षुपिं ! थ्व दु:ख निरोध आर्यसत्य जिं न्हापा न्यने मनंगु ख: । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दु:ख निरोध आर्यसत्य साक्षात्कार याये मा:गु ख: धका जिं न्हापा न्यने मनंगु ख: । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्वं दु:ख निरोध आर्यसत्य 'साक्षात्कार याये धुन' धका जिं न्हापा न्यने मनंगु ख: । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य जिं न्हापा न्यने मनंगु ख: । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य भावना *(अभ्यास)* याये मा:गु खँ जिं न्हापा न्यने मनंगु ख: । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य 'भावना याये धुन' धका जिं न्हापा न्यने मनंगु ख: । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले तक थ्व प्यंगू आर्यसत्यय् थुजागु त्रिपरिवर्तगु *(स्वंगू तह:)* भिंनिगू आकार दुगु यथार्थ ज्ञानदर्शन जिके विशुद्ध मजूनिगु ख:, अबले तक भिक्षुपिं ! जिं देव मार सहित, ब्रह्म सहित सकल लोकय् देव मारपिं सहित मनुष्य सहित, श्रमण ब्राह्मण सहित समस्त प्रजापिं *(प्राणिपिं)* मध्यय् सर्वोत्तमगु सम्यक्सम्बोधि जिं प्राप्त याना कया धका जिं दावी मयाना ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले जित थ्व प्यंगू आर्यसत्यय् थुजागु त्रिपरिवर्तगु *(स्वंगू तह:)* भिंनिगू आकार दुगु, यथार्थ ज्ञानदर्शन विशुद्ध जुल, अबले तिनि भिक्षुपिं ! जिं देव मार सहित, ब्रह्म-सहित सकल लोकय् देव मनुष्य सहित, श्रमण ब्राह्मण सहित सकल प्रजापिं मध्यय् सर्वोत्तमगु सम्यक्सम्बोधि प्राप्त याना कया धका जिं दावी याना । जिके ज्ञानदर्शन उत्पन्न जुल, जिगु चेत्तोविमुक्ति *(चित्तया मुक्ति)* अचल जुल, थ्व जिगु अन्तिम जन्म ख:, जिं हानं जन्म जुइ म्वाल धका धया ।"

१२. थुलि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात । लय्ता:पिं पञ्चवर्गीय भिक्षुपिंसं भगवानं आज्ञा जूगुयात अभिनन्दन यात ।

थथे व्याख्यान *(व्याकरण)* याना बिज्याबले आयुष्मान् कौण्डिन्ययात "गुगु उत्पन्न जुइगु स्वभाव ख:, व फुक्क नाशवान ख:" धका परिशुद्ध, मल रहित धर्म चक्षु उत्पन्न जुल ।

भगवानं धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्याबले भूमी च्वंपिं देवतापिंसं उद्घोषण यात, शब्द पिकाल, भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात गुगु लोकय् श्रमण, ब्राह्मण, देव, मार, ब्रह्मा वा सुनानं प्रवर्तन याये मफुगु ख: ।

भूमी च्वंपिं देवतापिनिगु स: ताया चातुर्महाराजिक देवतापिंसं उद्घोषणायात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात, गुगु लोकय् श्रमण, ब्राह्मण, देव, मार, ब्रह्मा वा सुनानं प्रवर्तन याये मफुगु ख: ।

चातुर्महाराजिक देवतापिनिगु सः ताया त्रयस्त्रिंश देवतापिंस उद्घोषणा यात – भगवानं वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· त्रयस्त्रिंश देवतापिनिगु सः ताया यामा देवतापिंसं उद्घोषण यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रर्वतन याना बिज्यात ··· यामा देवतापिनिगु सः ताया तुषित देवतापिसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र पर्वतन याना बिज्यात ··· तुषित देवतापिनिगु सः ताया निर्माणरति देवतापिसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· निर्माणरति देवतापिनिगु सः ताया परनिर्मितवशवर्ती देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· परनिर्मितवशवर्ती देवतापिनिगु सः ताया ब्रह्मापरिषद् देवतापिसं उद्घोषणा यात ··· भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· ब्रह्मपारिषद् देवतापिनिगु सः ताया ब्रह्मपुरोहित देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· ब्रह्मापुरोहित देवतापिनिगु सः ताया महाब्रह्मा देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रर्वतन याना बिज्यात ··· महाब्रह्मा देवतापिनिगु सःताया परित्ताभा देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· परित्ताभा देवतापिनिगु सःताया अप्रमाणभा देवतापिस उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात – अप्रमाणाभा देवतापिनिगु सः ताया आभास्वर देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात।

आभास्वर देवतापिनिगु सः ताया परित्तशुभ देवतापिसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· परित्तशुभ देवतापिनिगु सःताया अप्रमाण शुभ देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· अप्रमाणशुभ देवतापिनिगु सः ताया शुभकृत्स्न देवतापिसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावन अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· शुभकृत्स्न देवतापिनिगु सः ताया वृहत्फल देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· वृहत्फल देवतापिनिगु सः ताया अविह देवतापिसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· अविह देवतापिनिगु सः ताया अतप्य देवतापिसं उद्घोषण यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· अतप्य देवतापिनिगु सः ताया सुदर्श देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· सुदर्श देवतापिनिगु सः ताया सुदर्शी देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ··· सुदर्शी देवतापिनिगु सःताया अकनिष्ठ देवतापिंसं उद्घोषणा यात – भगवानं थ्व वाराणसीया ऋषिपतन मृगदावनय् अनुपमगु धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात ···।

थुकथं उगु क्षणय् उगु मुहुर्तय् थुगु उद्घोषणा ब्रह्मलोक थ्यंकं त्यना फैले जुया वन। थुगु भिद्वः लोकधातु नं कम्प जुल, प्रकम्प जुल, चुत्तु चुल। देवतापिनिगु जः स्वया नं उलारगु तःधंगु अप्रमाणगु जः लोकय् प्रार्दुभाव जुल।

अनंलि, भगवानं उदान व्यक्त याना बिज्यात – "अहा ! कौण्डिन्यं सीका काल, अहा ! कौण्डिन्यं थुइका काल ।" थ्व हे कारण आयुष्मान् कौण्डिन्यया नां 'आज्ञात कौण्डिन्य' जुल ।

१२. तथागत-सुत्त

१३. "भिक्षुपिं ! थ्व दुःख आर्यसत्य जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख आर्यसत्य परिज्ञेय *(थुइकेबहःगु)* खः, जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल ··· आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख आर्यसत्य परिज्ञात *(सीके धुंगु)* जि न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल ··· आलोक उत्पन्न जुल ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःख समुदय आर्यसत्य जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल ··· आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व प्रहातव्य *(तोतेबहःगु)* दुःख समुदय आर्यसत्य खः । जि न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख समुदय आर्यसत्य प्रहीण *(तोते धुन)* धका जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल ··· आलोक उत्पन्न जुल ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःख निरोध आर्यसत्य जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल ··· आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख निरोध आर्यसत्य साक्षात्कार याये माःगु खः धका जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल ··· आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख निरोध आर्यसत्य साक्षात्कार यायेधुन धका जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल ··· आलोक उत्पन्न जुल ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल ··· आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य भावना *(अभ्यास)* याये माःगु खः । जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ··· आलोक उत्पन्न जुल । भिक्षुपिं ! थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य भावना यायेधुन धका जिं न्हापा न्यने मनंगु खः । थ्व धर्मय् मिखा उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल ।"

१३. खन्ध-सुत्त

१४. "भिक्षुपिं ! आर्यसत्य प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःखसमुदय आर्यसत्य, दुःख निरोध आर्यसत्य, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! दुःख आर्यसत्य धयागु छु खः ? पंचउपादानस्कन्धयात हे धायेमाः गथेकि रूप-उपादान-स्कन्ध ··· विज्ञान-उपादान-स्कन्ध । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'दुःख आर्यसत्य' ।"

"भिक्षुपिं ! दु:ख समुदय आर्यसत्य धयागु छु खः ? गुगु रागं युक्तगु तृष्णा ह्नाकनं न्हूगु जन्मयात दयेकी, गुकी मज्जा ताइगु, प्यपुनीगु स्वभाव दया च्वनी, खंक्व खंक्व उगु उगु आत्मभावय् उगु उगु आरम्मणय् आनन्द ताया च्वनी । गथेकि कामतृष्णा, भवतृष्णा, विभवतृष्णा ।"

"भिक्षुपिं ! दु:ख निरोध आर्यसत्य धयागु छु खः ? उगु तृष्णायागु ल्यं मदय्क निरोध यायेगु, त्याग यायेगु, बिलकुल त्याग यायेगु, मुक्त यायेगु, प्यमपुंका च्वनेगु स्वभाव खः, भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'दु:ख निरोध आर्यसत्य' ।"

"भिक्षुपिं ! दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य धयागु छु खः । थ्व व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग खः गथेकि सम्यक्‌दृष्टि ··· सम्यक्‌समाधि । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ, दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू आर्यसत्य खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दु:ख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः । "

१४. अज्झत्तिकायतन-सुत्त

१५. "भिक्षुपिं ! आर्यसत्य प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? दु:ख आर्यसत्य, दु:ख समुदय आर्यसत्य, दु:ख निरोध आर्यसत्य, दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! दु:ख आर्यसत्य धयागु छु खः ? खुगू दुनेया *(आध्यात्मिक)* आयातनयात हे धायेमाः । छु छु खुगू ? चक्षुआयतन ··· मनोआयतन । भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'दु:ख आर्यसत्य' ।

"भिक्षुपिं ! दु:ख समुदय आर्यसत्य धयागु छु खः ? गुगु रागं युक्तगु तृष्णां ह्नाकनं न्हूगु जन्मयात दयेकी, गुकी मज्जा ताइगु, प्यपुनीगु स्वभाव दया च्वनी, खंक्व खंक्व उगु उगु आत्मभावय् उगु उगु आरम्मणय् आनन्द ताया च्वनी । गथेकि – कामतृष्णा, भवतृष्णा, विभवतृष्णा ।"

"भिक्षुपिं ! दु:ख निरोध आर्यसत्य धयागु छु खः ? उगु तृष्णायागु ल्यं मदय्क निरोध यायेगु, त्याग यायेगु, बिलकुल त्याग यायेगु, मुक्त यायेगु, प्यमपुंका च्वनेगु स्वभाव खः, भिक्षुपिं ! थुकियात धाइ, 'दु:ख निरोध आर्यसत्य' ।"

"भिक्षुपिं ! दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य धयागु छु खः ? थ्व व हे आर्यअष्टाङ्गिक मार्गयात धायेमाः गथेकि – सम्यक्‌दृष्टि ··· सम्यक्‌समाधि । भिक्षुपिं ! थ्वयात धाइ, दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू आर्यसत्य खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दु:ख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

१५. पठमधारण-सुत्त

१६. "भिक्षुपिं ! जिं कनागु *(उपदेश यानागु, देशना यानागु)* प्यंगू आर्यसत्ययात धारण या ।" थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं सुं छम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं देशना याना बिज्यागु प्यंगू आर्यसत्ययात जिं धारण याना च्वना ।

"भिक्षु ! अथे जूसा न्यंकि, जि देशना यानागु प्यंगू आर्यसत्ययात छं गुकथं धारण यानागुले ?"

"भन्ते ! भगवानं दुःखयात प्रथम आर्यसत्य खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु, उकियात जिं धारण याना च्वना । भन्ते ! भगवानं दुःख समुदययात द्वितीय आर्यसत्य खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु, उकियात जिं धारण याना च्वना । भन्ते ! भगवानं दुःख निरोधयात तृतीय आर्यसत्य खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु, उकियात जिं धारण याना च्वना । भन्ते ! भगवानं दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदायात चतुर्थ आर्यसत्य खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु, उकियात जिं धारण याना च्वना । भन्ते ! भगवानं देशना याना बिज्यागु प्यंगू आर्यसत्ययात जिं थुकथं धारण याना च्वना ।"

"साधु, साधु, भिक्षु ! छं जिं देशना याना कनागु प्यंगू आर्यसत्ययात बांलाक धारण याःगु दु । जिं दुःखयात प्रथम आर्यसत्य खः धका देशना यानागु दु उकियात अथे हे धारण या । जिं दुःख समुदययात द्वितीय आर्यसत्य खः धका देशना यानागु दु उकियात अथे हे धारण या । जिं दुःख निरोधयात तृतीय आर्यसत्य खः धका देशना यानागु दु उकियात अथे हे धारण या । जिं दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्गयात)*चतुर्थ आर्यसत्य खः धका देशना यानागु दु, उकियात अथे हे धारण या । जिं दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्गयात)* चतुर्थ आर्यसत्य खः धका देशना यानागु दु उकियात अथे हे धारण या ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ⋯ थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

१६. दुतियधारण-सुत्त

१७. "भिक्षुपिं ! जिं कनागु प्यंगू आर्यसत्ययात धारण या ।" अथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं सुं छम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! भगवानं देशना याना बिज्यागु प्यंगू आर्यसत्ययात जिं धारण याना च्वना ।"

"भिक्षु ! अथे जूसा न्यंकि, जिं देशना यानागु प्यंगू आर्यसत्ययात छं गुकथं धारण यानागुले ?"

"भन्ते ! भगवानं दुःखयात प्रथम आर्यसत्य खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु । उकियात जिं धारण याना । भन्ते ! यदि सुं श्रमण वा ब्राह्मणं, दुःख प्रथम आर्यसत्य मखु, गुकियात श्रमण गौतम कंगु खः, जिं दुःखयात तोता मेगु *(यात)* प्रथम आर्यसत्य कना बिये धका धाल धाःसा थ्व जुइ हे फइ मखु ।"

"भन्ते ! भगवानं दुःख समुदययात द्वितीय आर्यसत्य खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु उकियात जिं धारण याना । भन्ते ! यदि सुं श्रमण वा ब्राह्मणं, दुःख समुदय द्वितीय आर्यसत्य मखु, गुकियात श्रमण गौतमं कंगु ख ? जिं दुःख समुदय तोता मेगु *(यात)* द्वितीय आर्यसत्य कना बिये धाल धाःसा थ्व जुइ हे फइ मखु ।"

"भन्ते ! भगवानं दुःख निरोधयात तृतीय आर्यसत्य खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु उकियात जिं धारण याना । भन्ते ! यदि सुं श्रमण वा ब्राह्मणं, दुःख निरोध तृतीय आर्यसत्य मखु, गुकियात श्रमण गौतमं कंगु खः, जिं दुःख निरोध तोता मेगु *(यात)* तृतीय आर्यसत्य कना बिये धाल धाःसा थ्व जुइ हे फइ मखु ।"

"भन्ते ! भगवानं दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदायात चतुर्थ आर्यसत्य खः धका आज्ञा जुया बिज्यागु दु उकियात जिं धारण याना । भन्ते ! यदि सुं श्रमण वा ब्राह्मणं दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदायात चतुर्थ आर्यसत्य मखु, गुकियात श्रमण गौतमं कंगु खः, जिं दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* तोता मेगुयात चतुर्थ आर्यसत्य कना बिये धाल धाःसा थ्व जुइ हे फइ मखु । भन्ते ! भगवानं देशना याना बिज्यागु प्यंगू आर्यसत्ययात जिं थुकथं धारण याना च्वना ।"

साधु, साधु, भिक्षु ! छं जिं देशना याना कनागु प्यंगू आर्यसत्ययात बांलाक धारण याःगु दु । जिं दुःखयात प्रथम आर्यसत्य खः धका देशना यानागु दु उकियात अथे हे धारण या । भिक्षु ! यदि सुं श्रमण वा ब्राह्मणं दुःख प्रथम आर्यसत्य धका श्रमण गौतमं कंगुयात जिं थ्व प्रथम आर्यसत्य बाहेक मेगु हे प्रथम आर्यसत्य क्यना बिये फु धका धाल धाःसा थ्व जुइ हे फइ मखु । भिक्षु ! दुःख समुदययात ··· *(पूर्ववत्)* ··· दुःख निरोधयात ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* चतुर्थ आर्यसत्य खः धका देशना यानागु दु उकियात अथे हे धारण या । भिक्षु ! यदि सुं श्रमण वा ब्राह्मणं दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा चतुर्थ आर्यसत्य धका श्रमण गौतमं कंगुयात थ्व चतुर्थ आर्यसत्य बाहेक मेगु हे चतुर्थ आर्यसत्य क्यना बिये फु धाल धाःसा थ्व जुइ हे फइ मखु । भिक्षु ! जिं देशना याना कनागु प्यंगू आर्यसत्ययात धारण या ।

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

१७. अविज्जा-सुत्त

१८. छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवानयात बिन्ति यात – "भन्ते ! अविद्या धका धाइ । अविद्या छु खः ? अले सुं अविद्याय् गुकथं लाइगु खः ?

"भिक्षु ! गुगु दुःख धयागु मस्यूगु, दुःख समुदय धयागु मस्यूगु, दुःख निरोध धयागु मस्यूगु, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* धयागु मस्यूगु खः थुकियात हे अविद्या धका धाइ । अले थुजागुली लाना च्वंतले अविद्याय् लाना च्वनिगु खः ।"

"भिक्षु ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

१८. विद्या-सुत्त

१९. सुं छम्ह भिक्षु गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वल । वया भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना उम्ह भिक्षुं भगवानयात थथे बिन्ति यात – भन्ते ! विद्या विद्या धका धाइ । विद्या छु खः ? अले सुं विद्याय् गुकथं लाइगु खः ?

"भिक्षुपिं ! गुगु दुःख धयागु स्यूगु, दुःख समुदय धयागु स्यूगु, दुःखनिरोध धयागु स्यूगु, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा धयागु स्यूगु खः थुकियात हे विद्या धका धाइ । अले थुजागुली लायेखतं विद्याय् लाःगु धका धाइ ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

१९. सङ्कासन-सुत्त

२०. "भिक्षुपिं ! थ्व दुःख आर्यसत्य जिं प्रज्ञापन यानागु *(कनागु)* दु । उगु दुःखयात प्रकट यायेया नितिं अनेक वर्णन दु, अनेक व्यञ्जन दु, अनेक शब्द दु – थ्व नं दुःख आर्यसत्य ··· थ्व दुःख समुदय ··· थ्व दुःख निरोध ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य जिं प्रज्ञापन यानागु दु । उगु दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदायात प्रकट यायेया नितिं अनेक वर्णन दु, अनेक व्यञ्जन दु, अनेक शब्द दु – थ्व नं दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य खः धका ।"

"भिक्षु ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

२०. तथ-सुत्त

२१. "भिक्षुपिं ! थुपिं प्यथी तथ्य *(सत्य)* अवितथ *(गुबलें असत्य मजुइगु)*, अनञ्ञथानि *(गुबलें फरक नइ मखुगु)* खः । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! थ्व दुःख खः धयागु तथ्य, अवितथ व अनञ्ञथानि खः । थ्व दुःख समुदय खः ··· थ्व दुःख निरोध खः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धयागु तथ्य, अवितथ व अनञ्ञथानि खः । भिक्षुपिं ! थुपिं ··· प्यथी तथ्य, अवितथ अनञ्ञथानि खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

धर्मचक्रप्रवर्तन-वर्ग क्वचाल ।

कोटिग्राम-वर्ग

२१. पठमकोटिगाम-सुत्त

२२. छगू समयय् भगवान् वज्जीपिनिगु कोटिगामय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन भिक्षुपिंत आमन्त्रण याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! प्यंगू आर्यसत्ययात बोध जुइ मफुगुलिं, प्रतिवेध मजूगुलिं, थुगु प्रकारं ताकालंनिसें जिगु व छिमिगु ब्वाँय् ब्वाँय् जुइगु, संसरण *(=आवागमन)* य् लाना च्वन । छु छु प्यंगू ? भिक्षुपिं ! दुःख आर्यसत्य, ··· । भिक्षुपिं ! दुःख समुदय आर्यसत्य ··· । भिक्षुपिं ! दुःख निरोध आर्यसत्य ··· । भिक्षुपिं ! दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य अनुबोध, प्रतिवेध मजूगुलिं थुगु प्रकारं ताकालंनिसें जिगु व छिमिगु ब्वाँय् ब्वाँय् जुइगु संसरणय् लाना च्वन । भिक्षुपिं ! आः थुगु दुःख आर्यसत्ययात अनुबोध, प्रतिवेध याये धुन, थुगु प्रकारं ताकालंनिसें जिगु व छिमिगु ब्वाँय् ब्वाँय् जुइगु संसरण मंत । दुःख ··· , दुःख समुदय ··· , दुःख निरोध ··· , दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य अनुबोध जुल, प्रतिबोध याये धुन । भवतृष्णा उच्छिन्न जुल, भवनेत्ति *(=भवतृष्णा)* क्षीण जुल । आः हानं जन्म काये माःगु मंत ।

२३. भगवानं थथे आज्ञा जुया बिज्यात । सुगतं थथे आज्ञा जुया अनं लिपा थथे नं आज्ञा जुया बिज्यात –

"चतुन्नं अरियसच्चानं, यथाभूतं अदस्सना ।
संसितं दीघमद्धानं, तासु तास्वेव जातिसु ॥
तानि एतानि दिट्ठानि, भवनेत्ति समूहता ।
उच्छिन्नं मूलं दुक्खस्स, नत्थिदायि पुनब्भवो"ति ॥

प्यंगू आर्यसत्ययात यथाभूतं मसिया,
उगुं थुगुं योनी दीर्घकालंनिसें आवागमन जुया च्वन ।
गुबले थुपिं प्यंगू आर्यसत्य खन,
भवनेत्ति *(भव तृष्णा)* समूह क्षीण जुल ।
दुःखयात हां नाप लिना वांछ्वये धुन ।
आः हानं भवय् प्रवेश जुइ माःगु मंत ।

२२. दुतियकोटिगाम-सुत्त[५३]

२४. "भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं, 'थ्व दुःख खः' धका गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* मसिल, 'थ्व दुःख समुदय' ···, 'थ्व दुःख निरोध ··· ' थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* मसिल धाःसा, भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण वा ब्राह्मणपिं, श्रमणपिं मध्ये श्रमण वा ब्राह्मणपिं मध्ये ब्राह्मण माने यायेबहः मजू तथा थुजापिं आयुष्मान्पिंसं न त थ्व जन्मय् *(जीवनय्)* श्रामण्यफल वा ब्राह्मणफलयात स्वयं थःगु ज्ञानद्वारा साक्षात्कार याना प्राप्त याना काये फइगु खः ।"

५३ थ्व हे सूत्र इतिवुत्तक *(नेपाल भाषा)* पृ. नं. १०० स श्रमण-ब्राह्मण सूत्र नामं दु ।

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं, 'थ्व दुःख खः' ··· 'थ्व दुःख समुदय खः' ···, 'थ्व दुःख निरोध खः ··· ' 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा' खः धका गथे खः अथे *(यथार्थ रूपं)* सिइका काये फत धाःसा, भिक्षुपिं ! थुजापिं श्रमण वा ब्राह्मण श्रमणपिं मध्ये श्रमण अथवा ब्राह्मणपिं मध्ये ब्राह्मण धका माने यायेबहः जू तथा थुजापिं आयुष्मान्‌पिंसं थ्व हे जन्मय् श्रामण्यफल व ब्राह्मणफलयात स्वयं थःगु ज्ञानद्वारा साक्षात्कार याना काइ।"

२५. थुलि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात। थुलि आज्ञा जुया सुगतं अनं लिपा थथे नं आज्ञा जुया बिज्यात –

"ये दुक्खं नप्पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भवं।
यत्थ च सब्बसो दुक्खं, असेसं उपरुज्झति॥
"तं च मग्गं न जानन्ति, दुक्खूपसमगामिनं।
चेतोविमुत्तिहीना ते, अथो पञ्ञाविमुत्तिया।
अभब्बा ते अन्तकिरियाय, ते वे जातिजरूपगा॥

"ये च दुक्खं पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भवं।
यत्थ च सब्बसो दुक्खं, असेसं उपरुज्झति॥

"तं च मग्गं पजानन्ति, दुक्खूपसमगामिनं।
चेतोविमुत्तिसम्पन्ना, अथो पञ्ञाविमुत्तिया।
सब्बा ते अन्तकिरियाय, न ते जातिरूपगा"ति॥

"अजापिं, गुपिंसं दुःख, दुःखया उत्पत्तियात मस्यूसा
गन दुःख ल्यं मदयक शान्त जुइगु धयागु नं मस्यूसा
हानं दुःखयात शान्त यायेगु मार्ग नं मस्यूसा
थुजापिं चित्त-विमुक्ति व प्रज्ञा-विमुक्तिं वंचित जुइ।"

इपिं दुःखयात अन्त यायेगुली समर्थ मजूगुलिं
इपिं जन्म व बुढा जुइगुली हे ततक्यना च्वनी।

इपिं गुपिंसं दुःख व दुःखया उत्पत्तियात स्यू
गन दुःख ल्यं मदयक शान्त जुया वनी धयागु
तथा दुःखयात शान्तिपाखे यंकिगु मार्ग नं स्यूसा
इपिं चित्तविमुक्ति व प्रज्ञाविमुक्तिं युक्तपिं जुइ।

इपिं दुःखयात अन्त यायेगुली समर्थ दुपिं जुइ
थुजापिं जन्म व बुढा जुइगुली *(आः हानं)* लाइ मखुत।

२३. सम्मासम्बुद्ध-सुत्त

२६. श्रावस्ती ···। "भिक्षुपिं ! आर्यसत्य प्यंगू दु। छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य। भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू आर्यसत्य खः। भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे खंकेगु ज्ञान *(अभिसम्बुद्धत्ता)* तथागतयात प्राप्त जूगु दु, उकिं हे वसपोलयात अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध धका धाःगु खः।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

२४. अरहन्त-सुत्त

२७. श्रावस्ती ··· । "भिक्षुपिं ! अतीतकालय् गुपिं अरहन्त सम्यक्सम्बुद्धपिंसं गथे खः अथे यथार्थयात अवबोध याना कया बिज्यागु खः वसपोलपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे अवबोध याना कया बिज्यागु खः ।"

"भिक्षुपिं ! अनागतकालय् गुपिं अरहन्त सम्यक्सम्बुद्धपिंसं गथे खः अथे यथार्थयात अवबोध याना कया बिज्याइगु खः वसपोलपिं सकसिनं प्यंगू आर्यसत्ययात हे अवबोध याना कया बिज्याइ ।"

"भिक्षुपिं ! आः गुम्ह अरहन्त सम्यक्सम्बुद्धं गथे खः अथे यथार्थयात अवबोध याना कया बिज्यागु खः वसपोलं प्यंगू आर्यसत्ययात हे अवबोध याना कया बिज्यागु खः ।"

छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःख समुदय आर्यसत्य, दुःख निरोध आर्यसत्य, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य । भिक्षुपिं ! अतीतकालय् ··· अनागतकालय् ··· आः गुम्ह अरहन्त सम्यक्सम्बुद्धं ··· *(पूर्ववत्)* ।

२५. आसवक्खय-सुत्त

२८. "भिक्षुपिं ! जिं सिइका व खंका हे जक आस्रव क्षय जुइगुया उपदेश बिया च्वना, बिना मसिइकं, मखंकं मखु । भिक्षुपिं ! छु सिइका छु खंका आस्रव क्षय जुइगु खः ?"

"भिक्षुपिं ! 'थ्व दुःख खः' धका सिइका खंका कायेवं आस्रव क्षय जुइगु खः । 'थ्व दुःख समुदय खः' धका सिइका खंका कायेवं आस्रव क्षय जुइगु खः । 'थ्व दुःख निरोध खः' धका सिइका खंका कायेवं आस्रव क्षय जुइगु खः । 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः' धका सिइका खंका कायेवं आस्रव क्षय जुइगु खः । भिक्षुपिं ! थुकथं सिइका खंका आस्रव क्षय जुइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

२६. मित्त-सुत्त

२९. "भिक्षुपिं ! सुयातं छिमिसं अनुकम्पा *(दया)* तये माःगु दसा अले सुं गुम्ह *(पासाभाइ)* अमात्य सल्लाहकार अथवा बन्धुबान्धव थःथितिपिंसं छिमिगु खँ न्यनी धयागु विश्वास दसा इमित प्यंगू आर्यसत्ययागु यथार्थ ज्ञानया शिक्षा बिया ब्यु, प्रतिष्ठित याना ब्यु *(बसे याना ब्यु)* ।"

छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःखसमुदय आर्यसत्य, दुःख निरोध आर्यसत्य, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* आर्यसत्य । भिक्षुपिं ! सुयातं छिमिसं अनुकम्पा *(दया)* तये माःगु दसा अले सुं गुम्ह *(पासाभाइ)* अमात्य सल्लाहकार अथवा बन्धुबान्धव थःथितिपिंसं छिमिगु खँ न्यनी धयागु विश्वास दसा इमित प्यंगू आर्यसत्ययागु यथार्थ ज्ञानया शिक्षा बिया ब्यु, प्रतिष्ठित याना ब्यु *(बसे याना ब्यु)*।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

२७. तथ-सुत्त

३०. "भिक्षुपिं ! आर्यसत्य प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःख समुदय आर्यसत्य, दुःखनिरोध आर्यसत्य, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू आर्यसत्य तथ्य *(सत्य)*, अवितथ *(गुबलें असत्य मजुइगु)*, अनञ्ञथानि *(गुबलें फरक नइ मखुगु)* खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

२८. लोक-सुत्त

३१. "भिक्षुपिं ! आर्यसत्य प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःख समुदय आर्यसत्य, दुःख निरोध आर्यसत्य, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य । थ्व देवलोकय्, मारलोकय् ब्रह्मलोकय्, श्रमण ब्राह्मण लोकय् तथा देवसहित मनुष्यपिं मध्ये तथागत आर्य जुया बिज्याः । उकिं हे आर्यसत्य धका धाःगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

२९. परिञ्ञेय्य-सुत्त

३२. "भिक्षुपिं ! आर्यसत्य प्यंगू दु । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःख समुदय आर्यसत्य, दुःखनिरोध आर्यसत्य, दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य । भिक्षुपिं ! थुपिं प्यंगू हे आर्यसत्य खः । भिक्षुपिं ! थुपिं हे प्यंगू आर्यसत्य मध्ये *(गुलिं)* आर्यसत्य परिज्ञेय *(थुइके माःगु)* , *(गुलिं)* आर्यसत्य प्रहातब्य *(तोते माःगु)* दु, *(गुलिं)* आर्यसत्य साक्षात्कार याना काये माःगु दु, *(गुलिं)* आर्यसत्य भावना *(अभ्यास)* याये माःगु दु ।"

"भिक्षुपिं ! गुगु *(छु)* आर्यसत्य परिज्ञेय खः ? भिक्षुपिं ! दुःख आर्यसत्य परिज्ञेय खः । दुःख समुदय आर्यसत्य प्रहातव्य खः । दुःख निरोध आर्यसत्य साक्षात्कार याना कायेबहःगु खः । दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य भावना *(अभ्यास)* यायेबहःगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

३०. गवम्पति-सुत्त

३३. छगू समयय् छथ्वः स्थविर भिक्षुपिं चेत *(जनपद)* य्[५४] सहञ्चनिकय् विहार याना च्वं च्वन । उगु बखतय्, भिक्षाटनं लिहाँ वया, भोजन याये धुंका सभागृहय् *(मण्डलमालय्)* मुना फेतुना च्वंपिं उपिं स्थविर भिक्षुपिनि विचय् थथे खँ जुल – आवुसो ! सुनां दुःखयात खनी वं दुःखसमुदययात नं खनी, दुःख निरोधयात नं खनी, अले दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदायात नं खनी ।

थथे धया च्वंबले, आयुष्मान् गवम्पतिं उपिं स्थविर भिक्षुपिंत थथे धाल – आवुसो ! जिं भगवानयागु श्रीमुखं न्यना स्यना कया तयागु दु – भिक्षुपिं ! सुनां दुःखयात खनी वं दुःख समुदययात नं खनी, दुःख निरोधयात नं खनी, दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदायात नं खनी । सुनां दुःख समुदययात खनी वं दुःखयात नं खनी, दुःख निरोधयात नं खनी, दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदायात नं खनी । सुनां दुःख निरोधयात खनी वं दुःखयात नं खनी, दुःख समुदययात नं खनी, दुःखनिरोधगामी प्रतिपदायात नं खनी । सुनां दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदायात नं खनी, दुःख निरोधयात नं खनी वं दुःखयात नं खनी, दुःखसमुदययात खनी ।

कोटिग्राम-वर्ग क्वचाल ।

सीसपावन-वर्ग

३१. सीसपावन-सुत्त

३४. छगू समयय् भगवान् कौशाम्बी सीसपावनय् विहार याना च्वं च्वना बिज्यात । अनंलि, भगवानं ल्हाती सिंसप *(=सीसम)* या निहः प्यहः हः तया भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु आपाः दु, थ्व जिगु ल्हाती च्वंगु निहः प्यहः सिंसपया हः अथवा गुगु च्वय् सिंसप वनय् च्वंगु हः ?"

---

५४ P.T.S. अंग्रेजी अनुवादया पाद टिप्पणी थथे खने दु – The Cetis (if Buddhist India 28, 29), probably of Nepal Text reads Cetesu.

"भन्ते ! भगवानं थ:गु ल्हाती गुगु सिंसपया ह: कया बिज्यागु ख: व ला त:सकं म्ह जक दु अले गुगु च्वय् सिंसप वनय् च्वंगु ह: ख: व आपालं आपा: दु ।

"भिक्षुपिं ! अथे हे नं तुं, जिं सिया नं मकनागु आपालं आपा: दु, गुगु कनागु ख: व त:सकं म्ह जक दु ।"

"भिक्षुपिं ! जिं छाय् मकनागु ख: ? भिक्षुपिं ! थ्व न अर्थ उपयोगी जू, न आदि ब्रह्मचर्य उपयोगी जू न निर्वेदया नितिं न निरोधया नितिं न शान्तया नितिं न अभिज्ञाया नितिं न सम्बोधिया नितिं न त निर्वाणया नितिं हे जू। उकिं हे जिं मकनागु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! जिं कनागु ख: ? भिक्षुपिं ! 'थ्व दु:ख ख:' धका कनागु ख:, 'थ्व दु:ख समुदय ख:' धका कनागु ख:, 'थ्व दु:ख निरोध ख:' धका कनागु ख:, 'थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा *(मार्ग)* ख:' धका कनागु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! थ्व छाय् जिं कनागु ख: । भिक्षुपिं ! थ्व आर्य उपयोगी जू, धर्म उपयोगी जू, आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू, निर्वेदया नितिं, विरागया नितिं, निरोधया नितिं, शान्तया नितिं, अभिज्ञाया नितिं,सम्बोधिया नितिं तथा निर्वाणया नितिं नं जू। उकिं जिं थ्व कनागु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दु:ख ख: धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ··· थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा ख: धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ।"

३२. खदिरपत्त-सुत्त

३५. "भिक्षुपिं ! यदि सुनानं – जिं दु:ख आर्यसत्ययात गथे ख: अथे मसिइकूसे, दु:खसमुदय आर्यसत्ययात गथे ख: अथे मसिइकूसे, दु:ख निरोध आर्यसत्ययात गथे ख: अथे मसिइकूसे, दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्ययात गथे ख: अथे मसिइकूसे दु:खयात बिलकुल अन्त याना बिये धका सुनानं धाल धा:सा, थ्व जुइ हे फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* यदि सुनानं थथे, 'जिं खैर *(खदिरपत्तानं)* ह:लय् पलास *(सरलपत्तान)* या ह:लय्' अथवा आमलकया ह:लय् अथवा अजागु ह:या दोना दय्का उकी ल: वा चिकँ तया हये अथवा तालपत्र *(यागु पंखा)* दय्का बिये धाल धा:सा, थ्व जुइ हे फइ मखु । भिक्षुपिं अथे हे तुं, यदि सुनानं – जिं दु:ख आर्यसत्ययात गथे ख: अथे मसिइकूसे ··· दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्ययात गथे ख: अथे मसिइकूसे दु:खयात बिलकुल अन्त याना बिये धका धाल धा:सा थ्व जुइ हे फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! यदि सुनानं – जिं दु:ख आर्यसत्ययात गथे ख: अथे सिइका ··· दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्ययात गथे ख: अथे सिइका दु:खयात बिलकुल अन्त याना बिये धका धाल धा:सा थ्व जुइ फु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* यदि सुनानं थथे 'जिं पलेह:या लप्तेय् अथवा *(तत:ह:गु)* पलासया हलय् अथवा मलुवा हलय् अथवा अजागु ह:या दोना दय्का उकी ल: वा चिकँ तया हये अथवा तालपुत्र *(यागु पंखा)* दय्का बिये धाल धा:सा थ्व जुइ फु । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, यदि सुनानं 'जिं दु:ख

आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइका ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइका दुःखयात बिलकुल अन्त याना बिये' धका धाल धाःसा थ्व जुइफु।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

३३. दण्ड-सुत्त

३६. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* आकासय् कथि वांछ्वयेबले छको उकिया चोकां चुया कुतुं वइ, छको दथुं चुया कुतुंवइ, छको पोकां चुया कुतुं वइगु खः। भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, अविद्या भुंका च्वंपिं *(अविज्जानीवरणा)* सत्त्व प्राणीपिं तृष्णाया बन्धनय् *(संयोजनय्)* लाका, संसारय् छगू बार थुगु लोकं परलोकय् वनी हानं छगू बार परलोकं थुगु लोकय् वइगु खः। व छु कारण ? भिक्षुपिं ! प्यंगू आर्यसत्य मखंगुलि *(दर्शन मदुगुलिं)*। छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य ··· *(पूर्ववत्)* ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं हे थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

३४. चेल-सुत्त

३७. "भिक्षुपिं ! वसतय् अथवा छ्यंनय् मिं नल धाःसा उकियात छु यायेमाः ?"

"भन्ते ! वसतय् अथवा छ्यंनय् मिं नल धाःसा उकियात स्यायेया नितिं वं आपालं छन्द यायेमाः, व्यायाम यायेमाः ···, उत्साह तयेमाः, तत्परता जुइमाः, स्मृति तयेमा, सम्प्रजन्य जुयेमाः।"

"भिक्षुपिं ! बरु वसतय् अथवा छ्यंनय् मिं नया च्वंगु छ्वया च्वंगुयात अथें तया मस्यूनिगु प्यंगू आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइकेया नितिं व आपालं छन्द यायेमाः, व्यायाम यायेमाः, उत्साह तयेमाः, तत्परता जुइमा, स्मृति तयेमाः, सम्प्रजन्य जुयेमाः। छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

३५. सत्तिसत-सुत्त

३८. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)*, यदि सुं सच्छिदँ आयु दुम्ह *(तक म्वाइम्ह)* मनू दया च्वनी। वयात थथे – 'हे मनू ! सुथय् छंत सच्छिगु भालां सुया बिये, न्हिने सच्छिगु भालां सुया बिये,

सन्ध्या इलय् सच्छिंगु भालां सुया बिये । हे मनू ! थुकथं छन्त न्हिच्छिया स्वको सच्छि सच्छि याना स्वसःक भालां सुं सुं सच्छि वर्ष दइबले मस्यूगु प्यंगू आर्यसत्ययागु ज्ञान दया वइ' धका धाल धाःसा, 'भिक्षुपिं ! परमार्थ प्राप्त यायेगु इच्छा दुम्ह कुलपुत्रं *(थ्व शर्त)* स्वीकार यायेमाः । व छु कारणं ?'

"भिक्षुपिं ! *(छायधाःसां)* थ्व संसार अनमतग्ग खः *(संसारया पूर्व अन्त)* सिइके फइ मखु । *(अथे हे तुं)* भालां, तलवारं व पां पायेका सास्ति नया ख्ववि हाय्का वःगु *(वइगु)* गुबले निसें *(गुबले तक)* धयागु सिइके फइ मखु । भिक्षुपिं ! खँ थथे हे खः, उकिं हे जिं दुःख व दौर्मनस्य जुइका प्यंगू आर्यसत्य अभिसमय *(प्राप्त)* याये फइ धका मधया बरु सुख व सौमनस्य जुइका प्यंगू आर्यसत्य अभिसमय *(प्राप्त)* याये फइ धका धया । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

३६. पाण-सुत्त

३९. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनुखं थुगु जम्बुद्वीप छगूलिंया दक्व फुक्व घाँय्, सिमा कचा, शाखा, पलासयात ध्यना छथाय् मुंकी अले उकियात थां अथवा की दय्की । ह्मानं, महासमुद्रयापिं ततःधिकपिं जीवतय्त, न्यांतय्त तगोगु थामय् चिना बिइ, मझौलागु थामय् मझौलापिं जीवपिंत चिना बिइ, चिधंगु थामय् चिधिकपिं जीवपिंत चिना बिइ । भिक्षुपिं ! परन्तु थुगु जम्बुद्वीप छगूलिंया दक्व फुक्व थां अथवा की सिमाकचा, शाखा, पलासया थांत फुना वने फु । अथेनं महासमुद्रय् ज्वने फूपिं जीवत *(प्राणीपिं)* फुना वनी मखु । भिक्षुपिं ! अझ नं, महासमुद्रय् व स्वंया नं आपालं आपाः, चिचीधिकपिं जीवत वाकी दया हे च्वनि तिनि, गुपिंत थामय् वा सिन्काय् चिइ फइ मखुगु खः । व छु कारण ? छाय्‌पिं इपिं तःसकं सूक्ष्म प्राणीपिं खः । भिक्षुपिं ! अपाल *(नीच योनि)* धयागु थुलि तःधं खः । भिक्षुपिं ! सम्यक्‌दृष्टि सम्पन्न जूम्ह मनू अजागु अपायं मुक्त जुइ धुंकी, गुम्हसिनं 'थ्व दुःख खः' धका गथे खः अथे खने धुंकी ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका गथे खः अथे खने धुंकी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

३७. पठमसुरिय-सुत्त

४०. "भिक्षुपिं ! सुथय् ह्मोतुइयाः वइगु सूर्य लुया वइगुया पूर्व लक्षण खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं सम्यक्‌दृष्टि प्यंगू आर्यसत्य ज्ञान प्राप्त याये न्ह्योया *(पूर्व)* लक्षण खः । भिक्षुपिं ! सम्यक्‌दृष्टि दुम्ह भिक्षुं थ्व दुःख खः धका सिइकेत इच्छायात धाःसा वं गथे खः अथे सिइका काये फु ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेत इच्छा यात धाःसा वं गथे खः अथे सिइका काये फु ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

३८. दुतियसुरिय-सुत्त

४१. "भिक्षुपिं ! गुबले तक चन्द्रमा अथवा सूर्य लुया वइ मखुनि उबले तक महान आलोक प्रकट जुइ मखुनि, ओभास प्रकट जुइ मखुनि । उगु इलय् अन्धकार दय्का बिइगु अन्धकार दया हे च्वनी । चा व न्हि छुटे जुइ मखुनि, न महिना, बाच्छि छुटे जुइ, न ऋतु व बर्ष *(दं)* हे सिइके फइगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले चन्द्रमा अथवा सूर्य लुया वइगु खः उबले महान आलोक प्रकट जुइ, ओभास प्रकट जुइ । उगु इलय् अन्धकार हटे जुया चकना वइ । चा व न्हिं छुटे जुइ, महिना बाच्छि छुटे जुइ, ऋतु व वर्ष नं सिइके फइ ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, गुबले तक तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध लोकय् उत्पन्न जुइ मखुनि उबले तक महान आलोक प्रकट जुइ मखुनि, ओभास प्रकट जुइ मखुनि । उगु इलय् अन्धकारया अन्धकार दया हे च्वनी । उबले सुनानं प्यंगू आर्यसत्ययागु न खँ कनी, न उपदेश बिइ, न शिक्षा बिइ, न सिद्ध याइ न उकियात खोले याइ न उकियात विभाजन याइ, न उला क्यना स्पष्ट याइ ।"

"भिक्षुपिं ! गुबले तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध लोकय् उत्पन्न जुइ उबले महान आलोक उत्पन्न जुइ, ओभास उत्पन्न जुइ । अले अन्धकारया अन्धकार ल्यना च्वनी मखुत । अनंलि, प्यंगू आर्यसत्ययागु खँ कनी, शिक्षा बिइ, सिद्ध याइ, उकियात खोले याना बिइ, विभाजन याइ, उला क्यना स्पष्ट याइ । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमः ।"

३९. इन्दखील-सुत्त

४२. "भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं मसिकल ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं मसिकल धाःसा वं *(इमिसं)* मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनि मुख ताके याना – पक्का नं थुम्ह गुरुं थ्व संसारयात स्यू जुइमा खं जुइमाः धका निर्भर जुइ माली ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* याउँगु भुवा अथवा कपाय् फय् वया च्वंगु इलय् माथं वंगु बँय् वाँछ्वया तइ । अनंलि, पूर्वयागु फसं उकियात ब्वय्का पश्चिमपाखे यंकी, पश्चिमयागु फसं उकियात ब्वय्का पूर्वपाखे यंकी, उत्तरयागु फसं उकियात ब्वय्का पश्चिमपाखे यंकी, पश्चिमयागु फसं उकियात ब्वय्कां पूर्वपाखे यंकी, उत्तरयागु फसं उकियात ब्वय्का दक्षिणपाखे यंकी, दक्षिणयागु फसं उकियात ब्वय्का उत्तरपाखे यंकिगु खः । व छु कारणं ? व भुवा वा कपाय् याउँगुलिं । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुं गुम्ह श्रमण ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं मसिकल ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं मसिकल धाःसा वं *(इमिसं)* मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनि मुख ताके याना – पक्का नं थुम्ह गुरुं थ्व संसारयात स्यू जुइमाः धका निर्भर जुइ माली ।"

"भिक्षुपिं ! सुं गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइकल … 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइकल धाःसा वं *(इमिसं)* मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनि मुख ताके याये माली मखु … ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गनं अचल, अकम्प, तःसकं दुने थ्यंक गाडे याना तःगु लोंहयागु अथवा सिंयागु थां दइ । यदि उकियात पूर्वपाखे नं तःसकं तुफान फय् वःसां उकियात इकि धिकि संके फइ मखु, पश्चिमपाखे नं … , उत्तरपाखे नं …, दक्षिणपाखे नं … । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्धाःसा व थां दुने थ्यंक बांलाक स्वथना तःगुलिं । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुं गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइकल … 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइकल धाःसा वं *(इमिसं)* मेपिं श्रमण वा ब्राह्मणपिनि मुख ताके याये माली मखु … । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! वं प्यंगू आर्यसत्ययात बांलाक खंके धुंकूगुलिं । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य … दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः … थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

४०. वादत्थिक-सुत्त

४३. सुं गुम्ह भिक्षुं, 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइका काःगु दत … 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइका काःगु दत धाःसा यदि वयाथाय् पूर्व दिशां सुं वाद विवाद याइम्ह, वाद अन्वेषक श्रमण वा ब्राह्मण बहस यायेत वल धाःसा नं वयात धर्मयागु खँय् विचलित *(कम्प)* याना बिइफु धयागु संभव मंत । पश्चिम दिशां … । उत्तरदिशां … । दक्षिण दिशां … ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि भिंखुकु कुक्कु *(=उगु इलयूया हाकः नापे यायेगु परिणाम)* हाकःगु लोंहयागु यूप *(=यज्ञ-स्तम्भ)* दइ । च्याकु बँय् दुने स्वचागु च्याकु बं पिने पिहाँ वःगु जुया च्वनी । अनंलि, पूर्वपाखे तःसकं तुफान फय् वःसा नं उकियात इकिधिकि संके फइ मखु । पश्चिमपाखे … । उत्तरपाखे … । दक्षिणपाखे … । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! छाय्कि उगु लोंहया थां तःसकं दुने थ्यंक गाडे जुया च्वंगु दुगुलिं । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सुं गुम्ह भिक्षुं, 'थ्व दुःख खः' … 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइका काःगु दत धाःसा यदि वयाथाय् पूर्वं … पश्चिम दिशां … उत्तर दिशां … दक्षिण दिशां सु वाद विवाद याइम्ह वाद अन्वेषक श्रमण वा ब्राह्मण बहस यायेत वल धाःसा नं वयात धर्मयागु खँय् विचलित याना बिइफु धयागु संभव मंत । व छु कारणं ? भिक्षुपिं ! वं बांलाक प्यंगू आर्यसत्ययात खंके धुंकूगुलिं । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य … दुःख निरोधगामिनी आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः … थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

सीसपावन-वर्ग क्वचाल ।

प्रपात-वर्ग

४१. लोकचिन्ता-सुत्त

४४. छगू समयय् भगवान् राजगृहय् वेलुवन कलन्दकनिवापय् विहार याना बिज्याना च्वन । अन, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! यक्व यक्व न्हापा सुं छम्ह मनू राजगृहं पिहाँ वया लोकयागु चिन्तना यायेया निर्तिं गन सुमागधा पुखु दु अन वन । वना, सुमागधा पुखुसिथय् च्वना लोकयागु चिन्तन यायां फेतुना च्वन । भिक्षुपिं ! उम्ह मनूयात सुमागधा पुखुसिथय् च्वं च्वं, पलेस्वां दँहया क्वय् चतुरंगिणी सेनात फेतुना च्वंगु खन । खना, वयागु मनय् थथे जुल – 'अरे ! जि ला वें जकं मजूला गुम्हसिनं थ्व जुइ मखुगु खँ खना च्वन' ।"

"भिक्षुपिं ! अनंलि, उम्ह मनू शहरय् वया मनूतय्त कंवल – भाजुपिं ! जिं वें जुल, जिं थ्व जुइ मखुगु खँ खना च्वना' ।"

'हे मनू ! छ गुकथं वें जुल ? छं छु जुइ मखुगु खँ खंगु ?'

'भन्ते ! जि राजगृहं पिहाँ वया लोकयागु चिन्तना यायेया निर्तिं··· लोकयागु चिन्तना यायां फेतुना च्वना । जित सुमागधा पुखुसिथय् च्वं च्वं पलेस्वाँ दँहया क्वय् चतुरंगिणी सेनात फेतुना च्वंगु खना । खनां, जिगु मनय् थथे जुल – 'अरे ! जिला वें जकं मजूला गुम्हसिनं थ्व जुइ मखुगु खँ खना च्वन' ।"

"भिक्षुपिं ! उम्ह मनुखं भूत *(खक्व जूक्व, यर्थाथ)* यात हे खंगु खः अभूतयात मखु ।"

"भिक्षुपिं ! यक्व यक्व न्हापा देवासुर-संग्राम जूगु खः । उगु संग्रामय् देवतापिं विजय जूगु खः अले असुरत पराजय जूगु खः । उपिं देवतापिनिगु डरं उपिं असुरत पलेस्वां दँह क्वय् सु प्युप्युं असुरपुरय् वंगु खः ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, लोकयागु चिन्तना याना जुइ मते – लोक शाश्वत खः, लोक अशाश्वत खः, लोक अन्तवान खः, लोक अनन्तवान खः, व हे जीव व हे शरीर खः, जीव मेम्ह हे शरीर मेम्ह हे खः, तथागत मरणं लिपा दइ, तथागत मरणं लिपा दइ मखु, तथागत मरणं लिपा दइगु नं खः वा मदइगु नं खः, तथागत मरणं लिपा दइ मखु, मदइगु नं मखु । व छु कारण ? थ्व *(खँ)* न अर्थ उपयोगी जू न धर्म उपयोगी जू न आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू न निर्वेदया निर्तिं, न विरागया निर्तिं, न निरोधया निर्तिं, न शान्तया निर्तिं न अभिज्ञाया निर्तिं न सम्बोधिया निर्तिं न त निर्वाणया निर्तिं हे जू ।"

"भिक्षुपिं ! यदि छिमिसं चिन्तना हे यायेगु खःसा 'थ्व दुःख खः' धका चिन्तना या ··· *(पूर्ववत्)* ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका चिन्तना या । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थ्व *(खँ)* अर्थ उपयोगी जू, धर्म उपयोगी जू, आदिब्रह्मचर्य उपयोगी जू, निर्वेदया निर्तिं, विरागया निर्तिं, निरोधया निर्तिं, शान्तया निर्तिं, अभिज्ञाया निर्तिं, सम्बोधिया निर्तिं तथा निर्वाणया निर्तिं नं जू ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

४२. पपात-सुत्त

४५. छगू समयय् भगवान् राजगृहय् गृद्धकूट पर्वतय् विहार याना बिज्याना च्वन। अन, भगवानं भिक्षुपिंत आमन्त्रणा याना बिज्यात – "नु, भिक्षुपिं! गन प्रतिभानकूट दु अन न्हिनेया विहारया नितिं च्वं वने नु।"

"ज्यू हवस्, भन्ते!" धया उपिं भिक्षुपिंसं भगवानयात लिसः बिल। अनंलि छथ्वः भिक्षुपिं ब्वना गन प्रतिभानकूट दु अन बिज्यात। छम्ह भिक्षुं अन प्रतिभानकूटय् तःसकं तःधंगु *(ग्यानपुगु)* प्रपात *(भीर)* खन। खना भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते! थ्व छगू तःसकं भयानक प्रपात जुया च्वन। भन्ते! थ्व प्रपात स्वया नं तःधंक ग्यानपूगु छुं मेगु प्रपात दु ला?"

"दु, भिक्षु! ··· "

"भन्ते! व गजागु प्रपात ले?"

"भिक्षु! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं, 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइ मखु ··· *(पूर्ववत्)* ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइ मखु, व *(इपिं)* जन्म जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी, बुढा जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी, मरण जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी, शोक परिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी। ··· थुकथं लाना च्वं च्वं वं *(इमिसं)* अफ्व मेमेगु नं संस्कार संचय याइ। अतः व *(इपिं)* जाति *(जन्म)* प्रपातय् क्वबाइ, जरा-प्रपातय् क्वबाइ, मरण-प्रपातय् क्वबाइ। इपिं जातिं *(जन्मं)* नं मुक्त जुइ मखु, जरां नं मुक्त जुइ मखु, मरणं नं मुक्त जुइ मखु, शोकादिं नं मुक्त जुइ मखु। दुःखं इपिं मुक्त मजू धका जिं धया च्वना।"

"भिक्षु! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइका काइ ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइका काइ व *(इपिं)* जन्म दइकीगु संस्कारय् लाइ मखु, बुढा जुइकीगु संस्कारय् लाइ मखु ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं लाना मच्वंगुलिं वं *(इमिसं)* हानं मेमेगु संस्कार संचय याइ मखुत। अतः व *(इपिं)* जाति-प्रपातय् क्वबाइ मखु, जरा-प्रपातय् क्वबाइ मखु, मरण-प्रपातय् क्वबाइ मखु, शोकादि प्रपातय् क्वबाइ मखु। इपिं जातिं नं मुक्त जुइ, जरा नं मुक्त जुइ। दुःखं इपिं मुक्त जुल धका जिं धया च्वन।"

"भिक्षुपिं! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः।"

४३. महापरिलाह-सुत्त

४६. "भिक्षुपिं! मल-परिदाह धयागु छगू नरक दु। अन गुलि नं मिखां खनिगु खः इपिं फुक्क अनिष्ट हे जक खनी, इष्ट खनी मखु, असुन्दर हे जक खनी, सुन्दर खनी मखु, अप्रिय हे जक खनी, प्रिय खनी मखु। अन गुलि नं न्हाय्पनं न्यनी *(ताइ)* अनिष्ट हे जक ताइ ··· *(पूर्ववत्)* ··· गुलि नं न्हासं नतुनी अनिष्ट हे जक नतुनी ··· गुलि नं कायं स्पर्श याइ अनिष्ट हे जक स्पर्श याइ ··· गुलि नं मनं धर्म चाइ अनिष्ट हे जक चाइ ···।"

थथे आज्ञा जुया बिज्याबले सुं भिक्षु छम्हसिनं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! अहो, थ्व ला तःच्वतं तःधंगु परिदाह जुल । भन्ते ! थ्व स्वया नं तःधंगु हानं मेगु भयानक परिदाह दनिला ?"

"दु, भिक्षु ! ··· "

"भन्ते ! थ्व गजागु परिदाह खःले गुगु कि थुगु परिदाह स्वया नं तःच्वतं भयानकगु खः ?"

"भिक्षु ! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइ मखु ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइ मखु व *(इपिं)* जन्म जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी, बुढा जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी, मरण जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी, शोकपरिदेव दुःख दौर्मनस्य उपायास जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी । ··· थुकथं लाना च्वं च्वं वं *(इमिसं)* अभ्न मेमेगु नं संस्कारयागु संचय याइ । अतः इपिं जाति-परिदाहं जले जुया च्वनी, जरा-परिदाहं नं जले जुया च्वनी, मरण-परिदाहं नं जले जुया च्वनी, शोकादि-परिदाहं नं जले जुया च्वनी । इपिं जातिं नं मुक्त जुइ मखु, जरां नं मुक्त जुइ मखु, मरणं नं मुक्त जुइ मखु, शोकादिं नं मुक्त जुइ मखु । दुःखं इपिं मुक्त मजू धका जिं धया च्वना ।"

"भिक्षुपिं ! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइका काइ ··· । 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइका काइ व *(इपिं)* जन्म दइकीगु संस्कारय् लाइ मखु, बुढा जुइगु संस्कारय् लाइ मखु, मरण जुइगु संस्कारय् लाइ मखु, शोकादि जुइगु संस्कारय् लाइ मखु ··· थुकथं लाना मच्वंगुलिं वं *(इमिसं)* हानं मेमेगु संस्कार संचय याइ मखुत । अतः इपिं जाति-परिदाहं नं जले जुइ मखुत बुढा जुइगु परिदाहं नं जले जुइ मखुत, मरण-परिदाहं नं जले जुइ मखुत, शोकादि-परिदाहं नं जले जुइ मखुत । इपिं जातिं नं मुक्त जुइ, जरां नं मुक्त जुइ, मरणं नं मुक्त जुइ, शोकादिं नं मुक्त जुइ । दुःखं इपिं मुक्त जुइ धका जिं धया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

४४. कूटागार-सुत्त

४७. "भिक्षुपिं ! यदि सुनानं – जिं दुःख आर्यसत्ययात गथे खः अथे मसिइकूसे ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्ययात गथे खः अथे मसिइकूसे दुःखयात बिलकुल अन्त याना बिये धका धाल धाःसा, थ्व जुइ हे फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* यदि सुनानं, 'जिं कूटागारयागु छेलिंया तल्ला मदय्कूसे मातं च्वतया तल्ला दय्का बिये' धका धाल धाःसा, थ्व जुइ हे फइ मखु । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, यदि सुनानं – जि दुःख आर्यसत्ययात गथे खः अथे मसिकूसे ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्ययात गथे खः अथे मसिकूसे दुःखयात बिलकुल अन्त याना बिये' धका धाल धाःसा, थ्व जुइ हे फइ मखु ।"

"भिक्षुपिं ! यदि सुनानं – 'जिं दुःख आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइका ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्ययात गथे खः अथे सिइका दुःखयात बिलकुल अन्त याना बिये' धका धाल धाःसा, थ्व जुइ फु ।"

"भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निति)* सुनानं, 'जिं कूटागारयागु छेलिया तल्ला थकाये धुंका जक मातं च्वतया तल्ला थकाये धका धाल धा:सा, थ्व संभव दु जुइ फु । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, यदि सुनानं - जिं दु:ख आर्यसत्ययात गथे ख: अथे सिइका ··· दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्ययात गथे ख: अथे सिइका दु:खयात बिलकुल अन्त याना बिये' धका धाल धा:सा, थ्व जुइ फु ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दु:ख ख: धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ··· थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा ख: धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ।"

४५. वाल-सुत्त[५५]

४८. छगू समयय् भगवान् वैशाली महावनयागु कूटागारशालाय् विहार याना बिज्याना च्वन । अनंलि पूर्वाण्ह समयय् आयुष्मान् आनन्द चीवरं पुना पात्र चीवर धारण याना वैशाली भिक्षाटनया नितिं दुहाँ बिज्यात । आयुष्मान् आनन्दं छथ्व: लिच्छवी कुमारपिंत संस्थागारय् च्वना धर्नुविद्यायागु अभ्यास याना च्वंगु खंका बिज्यात, अन इमिसं तापाकं निसें हे चिप्वा:चागु ह्वतय् वाणत कय्का च्वंगु जुया च्वन ।

अनंलि, भिक्षाटनं लिहाँ वया भोजन धुंका आयुष्मान् आनन्द गन भगवान् बिज्याना च्वंगु दु अन वन । वना भगवानयात अभिवादन याना छखे लिक्क फेतुत । छखे लिक्क फेतुना, आयुष्मान् आनन्दं भगवानयात थथे बिन्ति यात – "भन्ते ! जि पूर्वाण्ह समयय् ··· *(पूर्ववत्)* ··· । खना जिगु मनय् थथे जुल – अहो ! थुपिं लिच्छवी कुमार त:सकं स:पिं जुया च्वन ··· ।"

"आनन्द ! अथे जूसा, छं छु मती तया – गुगु अप्व कठिन ख:, थ्व गुगु तापाकं निसें छप्वा चिप्वा:गु ह्वतय् वाणं कय्केगु अथवा गुगु थ्व सँगु गोच्छिया सच्छिब्वय् छब्व भागय् वाण कय्केगु ?"

"भन्ते ! व हे अप्व: थाकु जुइ गुगु सँ गोच्छिया सच्छिब्वय् छब्व भागय् वाण कय्केगु ।"

"आनन्द ! परन्तु व स्वया नं दकले थाकुगु ला, 'थ्व दु:ख ख:' धका कठिन लक्ष्यय् ता: लाकेगु ख: ··· 'थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा ख:' धका कठिन लक्ष्यय् ता: लाकेगु ख: ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दु:ख ख: धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ··· थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा ख: धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ।"

४६. अन्धकार-सुत्त

४९. "भिक्षुपिं ! *(थुजागु नं)* छगू लोक दु गन छुं खने मदय्क घोर अन्धकारं ढाके जूगु जुया च्वन, अन थपाय्सकं महातेजस्वी चन्द्र सूर्ययागु प्रकाशं मखगु जुया च्वन ।"

---

५५ पठम छिग्गल-सुत्त – हि.सुं.नि. ।

थथे आज्ञा जुया बिज्यायेवं सुं भिक्षु छम्हसिनं भगवानयात थथे बिन्ति याग्त – "भन्ते ! थ्व ला महाअन्धकार, घोर महाअन्धकार जुल का !! भन्ते ! छु थ्व स्वया नं तच्वतं महाभयानकगु मेगु अन्धकार दुला ?"

"दु, भिक्षु ! ··· "

"भन्ते ! ··· गजागु ··· ?"

"भिक्षु ! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइ मखु ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका यथाभूतं सिइ मखु, इपिं जन्म जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी, बुढा जुइगु ··· मरण जुइगु ··· शोकादि जुइकीगु संस्कारय् लाना च्वनी । ··· थुकथं लाना च्वच्वं इमिसं अफ मेमेगु नं संस्कार संचय याइ । अतः इपिं जाति-अन्धकारय् लाइ, जरा-अन्धकारय् लाइ, मरण-अन्धकारय् लाइ, शोकादियागु अन्धकारय् लाइ । इपिं जातिं नं मुक्त जुइ मखु, जरां नं मुक्त जुइ मखु, मरणं नं मुक्त जुइ मखु, शोकादिं नं मुक्त जुइ मखु । दुःखं इपिं मुक्त मजू धका जिं धया च्वना ।'

"भिक्षु ! गुम्ह श्रमण वा ब्राह्मणं 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइका काइ ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइका काइ । इपिं जन्म दइकीगु संस्कारय् लाइ मखु, बुढा जुइकीगु ··· *(पूर्ववत्)* ··· थुकथं लाना मच्वंगुलिं इमिसं हानं मेमेगु संस्कार संचय याइ मखुत । अतः इपिं जाति-अन्धकारय् ··· जरा-अन्धकारय् ··· मरण-अन्धकारय् ··· शोकादि-अन्धकारय् लाइ मखुत । इपिं जाति ··· जरां ··· मरणं ··· शोकादिं नं मुक्त जुइ । दुःखं इपिं मुक्त जुल धका जिं धया च्वना ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

४७. पठमछिग्गलयुग-सुत्त

५०. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं छम्ह मनुखं छत्या दथुइ प्वाः छप्वाः *(ह्वः छह्वः)* दुगु जुवा *(न्वःत्या)* यात महासमुद्रय् वांछ्वया बिइगु जुया च्वन । अन मिखां निपां कांम्ह छम्ह कावलि दुगु जुया च्वन । उम्ह कांम्ह कावलि सच्छिदँ दइबले सच्छिदँय् छको छको समुद्रया लखं थःगु छ्यं लुपुक थकाइगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – उम्ह कांम्ह कावलिं थःगु छ्यं लखंथकाइबले उगु जुवाया प्वालय् ह्वतय् वयागु छ्यं दुहाँ वनिला ?

"भन्ते ! शायद यक्व यक्व समय लिपा थथे जुइ फु *(अर्थात् दुहाँ वनिगु संभव मदु, अथेजूसां संसार धयागु अत्यन्त ताहाकः जूगुलिं, उम्ह कांम्ह कावलि नं मसिइसा, उगु जुवानं लखं चना मवंसा असंख्य काल बिते जुइ धुंका छुं कथं शायद कावलिया छ्यं उगु जुवाया प्वालय् दुहाँ वनिगु संभव दु ।)* ।"

"भिक्षुपिं ! बरु उम्ह कांम्ह कावलिया छ्यं उगु जुवाया प्वालय् याकनं दुहाँ वने फुगु सम्भव दु । परन्तु मनुष्यलोकं च्युत जुया अपाय दुर्गती पतन जूम्ह मूर्ख हाकनं थुगु मनुष्यलोकय् उत्पत्ति जुइगु उलि याकनं जुइ मखु । व छु कारण ? भिक्षुपिं ! थन धर्मचर्या, समचर्या, कुशलचर्या, पुण्यक्रिया मदु । भिक्षुपिं ! थन छम्हं मेम्हसित *(स्याना)* नयेगुली लगे जुया च्वन, बलाम्हं बमलाम्हसित नया च्वन । व छु कारण ?

भिक्षुपिं ! प्यंगू आर्यसत्ययात बांलाक मखंगुलिं । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य ··· दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

४८. दुतियछिग्गलयुग-सुत्त

५१. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* थ्व महापृथ्वी लखं बिलकुल भये भये जुइक जाया च्वंगु दइ । अन सुं छम्ह मनुखं छत्वा दथुइ प्वाः छप्वाः दुगु जुवा *(न्वःत्याः)* यात वांछ्वया बिइ । उकियात गुबलें पूर्वयागु फसं पश्चिमपाखे, गुबलें उत्तरयागु फसं दक्षिणपाखे, गुबलें दक्षिणयागु फसं उत्तरपाखे चुइक यंकिइगु जुया च्वन । अन मिखां निपां कांम्ह कावलि सच्छिदँ दइबले सच्छिदँय् छको छको समुद्रया लखं थःगु छ्यं लुपुक थकाइगु जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया उम्ह कांम्ह कावलिं छ्यं लखं थकाइबले उगु जुवाया प्वालय् वयागु छ्यं दुहाँ वनिला ?"

"भन्ते ! शायद यक्व यक्व समय लिपा थथे जुइ फु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, मनुष्य जन्म लाभ धयागु तःसकं तःधंगु संयोगया खँ खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध थ्व लोकय् उत्पन्न जुइगु धयागु भन हे तःसकं तःधंगु संयोगया खँ खः । भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, तथागतद्वारा उपदेश बिया बिज्यागु धर्मविनय लोकय् प्रकाशित जुइगु भन हे तःसकं तःसकं तःधंगु *(महा)* संयोगया खँ खः ।"

"भिक्षुपिं ! आः छिमिसं मनुष्यत्वया लाभ याना च्वन । तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध लोकय् उत्पन्न जुया च्वन । तथागतद्वारा उपदेश बिया बिज्यागु धर्मविनय लोकय् प्रकाशित जुया च्वन ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

४९. पठमसिनेरुपब्बतराज-सुत्त

५२. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* सुं मनुखं सुमेरु पर्वतराजयाथाय् न्हेगः मू बराबरगु लोंहचा छगो हया तइ । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु आपाः दु न्हेगः मू बराबरगु लोंहचा छगो लाकि थ्व गुगु तगोगु सुमेरु पर्वतराज ?"

"भन्ते ! गुगु सुमेरु पर्वतराज खः व हे आपालं आपाः दु । थ्व न्हेग मू बराबरगु लोंहचा छगो सुमेरु पर्वतराजया न्ह्योने तःसकं मामूलि खः, उकिया गिन्ति हे मदु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धर्मयात थुइका का:म्ह, सम्यक्‌दृष्टि सम्पन्नम्ह आर्यश्रावकयाके क्षीण जुया फुना वंगु दु:ख भाग आपालं आपा: दु, गुगु वयाके ल्यना च्वंगु ख: व त:सकं मामूलि ख:, अल्प जक ख:, तुलना याये हे बह: मजू, कौडी बराबर नं मदु । न्हेगू जन्मया भित्रय् दु:ख मदय्‌की गुम्हसिनं, 'थ्व दु:ख ख:' धका यथाभूतं सिइकी, ··· 'थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा ख:' धका यथाभूतं सिइकी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दु:ख ख: धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ··· थ्व दु:ख निरोधगामिनी प्रतिपदा ख: धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ।"

५०. दुतियसिनेरुपब्बतराज-सुत्त

५३. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* थुगु सुमेरू पर्वतराज न्हेग: मू बराबर छगो लोंह बाहेक मेगु क्षीण जुया फुना वन ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया गुगु आपा: दइ – थ्व गुगु सुमेरु पर्वतराज फुना मदया वंगु आपा: दइ लाकि ल्यं दनिगु न्हेगो: मू बराबर छगो लोंह ? *(बाँकी च्वय्‌या सूत्रय्‌थें सम्झे जुइगु)* ।

प्रपात-वर्ग क्वचाल ।

अभिसमय-वर्ग[५६]

५१. नखसिख-सुत्त

५४. अनंलि, भगवानं थ:गु पतिंचाया लुसी द्यानेय् धू छपुच: तया भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु थ्व जिगु लुसी द्योनय् च्वंगु धू छपूच: ख: व आपा: दु लाकि थुगु महापृथ्वी ?"

"भन्ते ! महापृथ्वी त:सकं आपा: दु छलपोल भगवानं गुगु धू छपुच: पतिचाया लुसी द्योनय् तया बिज्यागु ख: व त:सकं म्ह *(मामूलि)* जक ख: अल्प जक ख:, तुलना याये हे बह: मजू, कौडी बराबर नं मदु, गुकिया गिन्ति हे मदु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धर्माभिसमय *(धर्म थुइका का:म्ह)*, सम्यक्‌दृष्टि सम्पन्नम्ह आर्यश्रावकयाके क्षीण जुया फुना वंगु दु:ख भाग आपालं आपा: *(मदये धुंकूगु)* दु, गुगु वयाके ल्यना च्वंगु दु:ख ख: व

---

५६ थुगु-वर्गय् च्वंगु अधिकांश उपमा १३ अभिसमय-संयुत्त अन्तर्गत अभिसमय-वर्ग सं.नि. II. सं वने धुंकूगु लिसे मिले जू ।

तःसकं मामूलि खः, अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू, कौडी बराबर नं मदु । न्हेगू जन्मया भित्रय् दुःख मदय्की गुम्हसिनं, 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइकी … 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइकी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः … थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

५२. पोक्खरणी-सुत्त

५५. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* न्येगू *(५०)* योजन तहाकगु, न्येगू योजन ब्याः दुगु, हानं उलि हे न्येगू योजन जाः दुगु लखं भय भय ब्यूगु छगू *(मोल्हइगु)* पुखु दु, गनकि पुखुसिथय् च्वना कोखं लः त्वने फुगु खः अनंलि सुं मनुखं उगु पुखुली कुश घाँय् *(ह:या)* च्वोकां *(कुशाग्रं)* लः काइ ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया– उगु कुश घाँय्या च्वोकां लिकागु लः आपाः दु लाकि पुखुली च्वंगु लः ?"

"भिक्षुपिं ! कुश घाँय् च्वोकां लिकागु लः स्वया पुखुली च्वंगु लः अत्यन्त आपाः दु … ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धर्माभिसमय *(धर्म थुइका का:म्ह)*, सम्यक्दृष्टि सम्पन्नम्ह आर्यश्रावकयाके क्षीण जुया फुना वंगु दुःख भाग आपालं आपाः *(मदये धुंकूगु)* दु, गुगु वयाके ल्यना च्वंगु दुःख खः व तःसकं मामूलि खः, अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू, कौडी बराबर नं मदु । न्हेगू जन्मया भित्रय् दुःख मदय्की गुम्हसिनं, 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइकी … 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइकी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः … थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

५३. पठमसम्भेज्ज-सुत्त

५६. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगा, जमुना, अचिरवती, सरभू, मही नदीथें जाःगु ततःधंगु नदीया स्वंय् *(संगमय्)* सुं छम्ह मनुखं निफुलि स्वफुति लः लिकाइ ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – थ्व निफुति स्वफुति लः आपाः दु लाकि उगु स्वंय् *(संगमय्)* न्ह्याना च्वंगु लः ?"

"भिक्षुपिं ! उगु निपुलि स्वफुति लः स्वया उगु संगमय् न्ह्याना च्वंगु लः आपाः दु … ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धर्माभिसमय *(धर्म थुइका का:म्ह)*, सम्यक्दृष्टि सम्पन्नम्ह आर्यश्रावकयाके क्षीण जुया फुना वंगु दुःख भाग आपालं आपाः *(मदये धुंकूगु)* दु, गुगु वयाके ल्यना च्वंगु खः व तःसकं मामूलि खः, अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू, कौडी बराबर नं मदु । न्हेगू जन्मया भित्रय् दुःख

मदय्की गुम्हसिनं, 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइकी ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइकी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

५४. दुतियसम्भेज्ज-सुत्त

५७. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* गंगा, जमुना अचिरवती, सरभू, मही नदीथें जाःगु ततःधंगु नदीया ह्वंय् लः बाववं सुना वनी, गना वनी निफुति स्वफुति जक लः ल्यना च्वनी ।"

"भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – थ्व निफुति स्वफुति लः आपाः दु लाकि नदीया ह्वंय् बाववं सुना गना मदया वंगु लः ?"

"भन्ते ! उगु निफुति स्वफुति लः स्वया उगु नदीया ह्वंय् लः बाववं सुना गना वंगु लः आपाः दु ··· ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धर्माभिसमय *(धर्म थुइका काःम्ह)*, सम्यक्दृष्टि सम्पन्नम्ह आर्यश्रावकयाकें क्षीण जुया फुना वंगु दुःख भाग आपालं आपाः *(मदये धुंकूगु)* दु, गुगु वयाके ल्यना च्वंगु खः व तःसकं मामूलि खः, अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू, कौडी बराबर नं मदु । न्हेगू जन्मया भित्रय् दुःख मदय्की गुम्हसिनं, 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइकी ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइकी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

५५. पठममहापठवी-सुत्त

५८. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* न्हेगः बेल *(सि)* अपाय्गोगु चाग्वारा छथासय् तइ । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – न्हेगः बेल *(सि)* अपाय्गोगु चाग्वारा आपाः दुलाकि थ्व महापृथ्वी ?"

"भन्ते ! न्हेग बेल अपाय्गोगु चाग्वारा अत्यन्त कम जक दु, महापृथ्वी आपाः दु ··· ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धर्माभिसमय *(धर्म थुइका काःम्ह)*, सम्यक्दृष्टि सम्पन्नम्ह आर्यश्रावकयाके क्षीण जुया फुना वंगु दुःख भाग आपालं आपाः *(मदये धुंकूगु)* दु, गुगु वयाके ल्यना च्वंगु खः व तःसकं मामूलि खः, अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू, कौडी बराबर नं मदु । न्हेगू जन्मया भित्रय् दुःख मदय्की गुम्हसिनं, 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइकी ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइकी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

५६. दुतियमहापठवी-सुत्त

५९. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* महापृथ्वी नष्ट जुया वना फुना न्हेगः बेलसि अपाय्गो जुइक चाग्वारा जक ल्यं दया च्वनी । भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु आपाः दु, महापृथ्वी नष्ट जुया वना फुना वंगु लाकि न्हेगः वेलसि अपाय्गोगु चाग्वारा ?"

"भन्ते ! फुना वंगु महापृथ्वी आपाः दु ··· ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, धर्माभिसमय *(धर्म थुइका काःम्ह)*, सम्यक्दृष्टि सम्पन्नम्ह आर्यश्रावकयाके क्षीण जुया फुना वंगु दुःख भाग आपालं आपाः *(मदये धुंकूगु)* दु, गुगु वयाके ल्यना च्वंगु खः व तःसकं मामूलि खः, अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू, कौडी बराबर नं मदु । न्हेगू जन्मया भित्रय् दुःख मदय्की गुम्हसिनं, 'थ्व दुःख खः' धका यथाभूतं सिइकी ··· 'थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः' धका यथाभूतं सिइकी ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

५७. पठममहासमुद्द-सुत्त

६०. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनुखं महासमुद्रं निफुति स्वफुति लः लिकाइ ··· *(पूर्ववत्)*

५८. दुतियमहासमुद्द-सुत्त

६१. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* महासमुद्र सुखे जुया गना वना ··· "

५९. पठमपब्बतूपम-सुत्त

६२. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया नितिं)* सुं मनू छम्हसिनं न्हेगः तु अपायगोगु लोंहचात पर्वतराज हिमालयं लिकाइ ··· *(पूर्ववत्)* ···

६०. दुतियपब्बतूपम-सुत्त

६३. "भिक्षुपिं ! गथेकि *(उपमाया निर्ति)* पर्वतराज हिमालय नष्ट जुया खतम जुया न्हेगः तु अपाय्‌गोगु लोहचा जक ल्यना च्वनी ··· ।"

अभिसमय-वर्ग क्वचाल ।

प्रथमआमकधान्यपेय्याल-वर्ग

६१. अञ्ञत्र-सुत्त

६४. अनंलि, भगवानं थःगु पतिंचाया लुसी द्योनय्‌ धू छपुचः तया भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु थ्व जिगु लुसी द्योनय्‌ च्वंगु धू छपुचः खः व आपाः दु लाकि थुगु महापृथ्वी ?"

"भन्ते ! महापृथ्वी तःसकं आपाः दु छलपोल भगवानं गुगु धू छपुचः पतिचाय्‌ लुसी द्योनय्‌ तया बिज्यागु खः व तःसकं म्ह *(मामूलि)* जक खः अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू, कौडी बराबर नं मदु, गुकिया गिन्ति हे मदु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं मनुष्य योनी जन्म काइपिं खः ···, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं मनुष्य योनि मेमेगु योनी जन्म काःवनिपिं खः । व छु कारणं ? प्यंगू आर्यसत्य बांलाक मखंगुलिं । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य ··· दुःख निरोधगामिनी मार्ग आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ··· थ्व दुःखनिरोधगामिनि प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

(थ्व हे सूत्र अनुसार क्वय्‌या सूत्रत नं सिकेगु)

६२. पच्चन्त-सुत्त

६५. *(थनया उपमा खँ च्वय्‌थें हे)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्वपिं तःसकं कम जक दु गुपिं मध्यम जनपदय् जन्म काइपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं प्रत्यन्त जनपदय् अज्ञ म्लेच्छपिनि बिचय् जन्म काःवनिपिं खः । व छु कारण ? ... *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हें)*

६३. पञ्ञा-सुत्त

६६. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हें)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं आर्यप्रज्ञा-चक्षु दुपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं अविद्याय् लाना सम्मूढ जूपिं खः । ... *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हे)*।"

६४. सुरामेरय-सुत्त

६७. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हे)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं सुरा, मेरय, मद्य इत्यादि नशालु पदार्थ विरक्त जूपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं सुरा, मेरय, मद्यं इत्यादि नशालु पदार्थं विरक्त मजूपिं खः । ... *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हें)*

६५. ओदक-सुत्त

६८. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हे)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्वप्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं स्थलय् जन्म काइपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं जलय् जन्म काःवनिपिं खः । ... *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हे)*।"

६६. मत्तेय्य-सुत्त

६९. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हे)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणिपिं तःसकं कम जक दु गुपिं मातृभक्त खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं मातृभक्त मजूपिं खः । ... *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हें)*

६७. पेत्तेय्य-सुत्त

७०. *(थनया उपमा खँ च्वयृथें हें)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं पितृभक्त ख:, इपिं आपालं आपा: दु गुपिं पितृभक्त मजूपिं ख: । ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयृथें हे)*।"

६८. सामञ्ञ-सुत्त

७१. *(थनया उपमा खँ च्वयृथें हे)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं श्रमण *(=मुक्तिया नितिं श्रम याइम्ह)* ख:, इपिं आपालं आपा: दु गुपिं श्रमण मखुपिं ख: । ··· *(थनया उपदेशया खँ च्वयृथें हें)*।"

६९. ब्रह्मञ्ञ-सुत्त

७२. *(थनया उपमा खँ च्वयृथें हें)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं ब्राह्मण ख:, *(थन ब्रह्मू नेपालय् भारतय् चले जूगु जातया अर्थय् मखु)* इपिं आपालं आपा: दु गुपिं ब्राह्मण मजूपिं ख: । ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयृथें हे)*।"

७०. पचायिक-सुत्त

७३. *(थनया उपमा खँ च्वयृथें हे)*

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिंसं कुलया जेष्ठपिंत *(थाकालिपिंत)* सम्मान या:, इपिं आपालं आपा: दु गुपिंसं कुलया जेष्ठपिंत सम्मान मया: । ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयृथें हें)*।"

प्रथमआमकधान्यपेय्याल-वर्ग क्वचालं ।

द्वितीयआमकधान्यपेय्याल-वर्ग[५७]

७१. पाणातिपात-सुत्त[५८]

७४. *(थनया उपमा खँ च्वय्‌थें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं प्राणी-हिंसा तोता अलग *(विरत)* जूपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं प्राणीहिंसा याइपिं खः । … *(थनया उपदेश खँ च्वय्‌थें हे)* ।"

७२. अदिन्नादान-सुत्त

७५. *(थनया उपमा खँ च्वय्‌थें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं अदिन्नादान *(खुंज्या)* तोता अलग जूपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं खुंज्या याइपिं खः । … *(थनया उपदेश खँ च्वय्‌थें हे)*

७३. कामेसुमिच्छाचार-सुत्त

७६. *(थनया उपमा खँ च्वय्‌थें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं मिथ्याचारं *(व्यभिचारं)* अलग जुइपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं मिथ्याचार याइपिं खः । … *(थनया उपदेश खँ च्वय्‌थें हे)* ।"

७४. मुसावाद-सुत्त

७७. *(थनया उपमा खँ च्वय्‌थें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्वपिनिं त:सकं कम जक दु गुपिं मृषावादं *(मखुगु खँ ल्हायगुलिं)* अलग जुइपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं मृषावादं अलग मजूपिं खः । … *(थनया उपदेश खँ च्वय्‌थें हे)* ।"

---

५७ अप्पका विरत-वर्ग – हि.सं. नि.

५८ थुगु सूत्रं निसें छेदनादि सूत्र तकया विरति शील सम्बन्धीया आधारय् तथागतयात प्रशंसा यायेगु खँ ब्रह्मजाल-सुत्त दी.नि.स. उल्लेख दु, गनकि भिक्षुपिनि नितिं थुपिं याये मत्यगु प्रतिबन्धित ज्याखँय् लागु कथं सामञ्ञफल-सुत्त दी.नि.सं. उल्लेख दु, अन स्वये बहः जू ।

७५. पेसुञ्ञ-सुत्त

७८. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं पिसुण *(चुक्ली खँ)* खँ ल्हायेगुलिं अलग जूपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं चुक्ली खँ ल्हाइपिं खः । ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

७६. फरुसवाचा-सुत्त

७९. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं फरुषवाचा *(छाक्क नुगले स्याक्क)* खँ ल्हाइगुलिं अलग जूपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं फरुषवाचा खँ ल्हाइगुलिं अलग मजूपिं खः । ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

७७. सम्फप्पलाप-सुत्त

८०. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं सम्प्रलाप वाचा *(म्वाः मदुगु ख्यले मदुगु खँ)* ल्हायेगुलिं अलग जूपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं सम्प्रलाप खँ ल्हाइपिं खः । ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)* ।"

७८. बीजगाम-सुत्त

८१. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं पूसा व विरुवातयूत स्यंकेगुलिं अलग जूपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं पूसा व विरुवातयूत स्यंकेगुलिं अलग मजूपिं खः । ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

७९. विकालभोजन-सुत्त

८२. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं विकाल भोजनं अलग जूपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं विकाल भोजनं अलग मजूपिं खः । ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

८०. गन्धविलेपन-सुत्त

८३. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं स्वाँमा क्वखायेगु, नस्वा नस्वागु वस्तु तयेगु, इलेगु, छाय्पीगु, शरीरयात मण्डल यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं ख:, इपिं आपालं आपा: दु गुपिं ... अलग मजूपिं ख: । ... *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)* ।"

द्वितीयआमकधान्यपेय्याल-वर्ग क्वचाल।

तृतीयआमकधान्यपेय्याल-वर्ग

८१. नच्चगीत-सुत्त

८४. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं प्याखँ, म्यें, बाजागाजा, तामासा स्वजुइगुलिं अलग जुया च्वनिपिं ख:, इपिं आपालं आपा: दु गुपिं ... स्वजुइगुलिं अलग मजुया च्वनिपिं ख: । ... *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)* ।"

८२. उच्चासयन-सुत्त

८५. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं त:जागु त:जीगु आसनं रहित जुया च्वं च्वनिपिं ख:, इपिं आपालं आपा: दु गुपिं त:जागु त:जीगु आसनं सहित जुया च्वनिपिं ख: । ... *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)* ।"

८३. जातरूपरजत-सुत्त

८६. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं त:सकं कम जक दु गुपिं लुँ वह *(दाँ, ध्येवा)* ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं ख:, इपिं आपालं आपा: दु गुपिं लुँ वह *(दाँ ध्येवा)* ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया मच्वंपिं ख: । ... *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)* ।"

८४. आमकधञ्ञ-सुत्त

८७. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं कचिगु अन्न आदि ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं कचिगु अन्न आदि ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया मच्वंपिं खः। ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हे)*।"

८५. आमकमंस-सुत्त

८८. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं कचिगु ला ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं कचिगु ला ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया मच्वंपिं खः। ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हे)*।"

८६. कुमारिक-सुत्त

८९. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं स्त्रीपिं, कुमारीपिं ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं स्त्रीपिं, कुमारीपिं ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया मच्वंपिं खः। ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हे)*।"

८७. दासिदास-सुत्त

९०. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं च्यो भ्वाति ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, इपिं आपालं आपाः दु गुपिं च्यो भ्वाति ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया मच्वंपिं खः। ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हे)*।"

८८. अजेलक-सुत्त

९१. *(थनया उपमा खँ च्वयथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं दुकुचा, फैचा ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयथें हे)*।"

८९. कुक्कुटसूकर-सुत्त

९२. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं खा, फां ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

९०. हत्थिगवस्स-सुत्त

९३. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं किसि, सा, द्रहँ, सल, खच्चर ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

तृतीयआमकधान्यपेय्याल-वर्ग क्वचाल।

चतुर्थआमकधान्यपेय्याल-वर्ग

९१. खेत्तवत्थु-सुत्त

९४. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं बुँ, बाली ग्रहण यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

९२. कयविक्कय-सुत्त

९५. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं काल बिल यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

९३. दूतेय्य-सुत्त

९६. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं दूतया रूपय् वये वनेगु उद्योग यायेगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)*।"

९४. तुलाकूट-सुत्त

९७. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं तराजु ज्वनेगु, ढः पाथी ज्वनेगु, पाकेगु आदि ज्यां अलग जुया च्वंपिं खः, ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)* ।"

९५. उक्कोटन-सुत्त

९८. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं घूस कायेगु बियेगु, छलकपट यायेगु याकेगु, भ्रंग लायेगु लाकेगु, नकलिगु दय्‌केगुलिं अलग जुया च्वंपिं खः, ··· *(थनया उपदेश खँ च्वयूथें हे)* ।"

९६-१०६. छेदनादि-सुत्त

९९-१०९. *(थनया उपमा खँ च्वयूथें हे)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, इपिं सत्त्व प्राणीपिं तःसकं कम जक दु गुपिं त्वाः ल्हायेगु *(पालेगु)*, हिंसा यायेगु, चिइगु, कुनेगु, लुटे यायेगु, जवर्जस्ती यायेगु आदि ज्यां अलग जुया च्वंपिं खः, ··· *(पूर्ववत्)* व छु कारण ? प्यंगू आर्यसत्य बांलाक मखंगुलिं । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःख समुदय आर्यसत्य, दुःखनिरोध आर्यसत्य, दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः, थ्व दुःख समुदय खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः, थ्व दुःख निरोध खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः, थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमाः ।"

चतुर्यआमकधान्यपेय्याल-वर्ग क्वचाल ।

पञ्चगतिपेय्याल-वर्ग

१०७. मनुस्सचुतिनिरय-सुत्त

११०. अनंलि, अनं थ:गु पतिंचाया लुसी द्योनय् धू छपुचः तया भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु थ्व जिगु लुसी द्योनय् च्वंगु धू छपुचं खः व आपाः दु लाकि थुगु महापृथ्वी ?"

"भन्ते ! महापृथ्वी त:सकं आपाः दु छलपोल भगवानं गुगु धू छपुचः पतिचाया लुसी द्योनय् तया बिज्यागु खः व तःसकं म्ह *(मामूलि)* जक खः अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू कौडी बराबर नं मदु, गुकिया गिन्ति हे मदु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणी मनुष्यपिं कम जक दु गुपि सिना वना हानं नं मनुष्य जन्म जुइपिं खः, उपिं आपालं आपाः दु गुपिं सिना वना नरकय् उत्पन्न जुइपिं खः । व छु कारण ? ··· *(पूर्ववत्)*

१०८. मनुस्सचुतितिरच्छान-सुत्त

१११. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणी मनुष्यपिं कम जक दु गुपिं सिना वना हानं नं मनुष्य जन्म जुइपिं खः, उपिं आपालं आपाः दु गुपिं सिना वना तिरश्चीन *(पशु)* योनी उत्पन्न जुइपिं खः । ···"

१०९. मनुस्सचुतिपेत्तिविसय-सुत्त

११२. ··· *(पूर्ववत्)* ··· उपिं आपालं आपाः दु गुपिं सिना वना प्रेतयोनी उत्पन्न जुइपिं खः । ···

११०-११२. मनुस्सचुतिदेवतिरयादि-सुत्त

११३. ··· *(पूर्ववत्)* ··· उपिं आपालं कम जक दु गुपिं सिना वना देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइपिं खः । ···

११४. ··· *(पूर्ववत्)* ··· उपिं आपालं आपा: दु गुपिं सिना वना तिरश्चीन *(पशु)* योनी उत्पन्न जुइपिं ख: । ···

११५. ··· *(पूर्ववत्)* ··· प्रेतयोनी ··· । ···

११३-११६. देवचुतिनिरयादि-सुत्त

११६. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणी देवतापिं कम जक दु गुपिं सिना वना हानं नं देवतापिनि बिचय् उत्पन्न जुइपिं ख:, उपिं आपालं आपा: दु गुपिं सिना वना नरकय् उत्पन्न जुइपिं ख: । ···

११७. ···*(पूर्ववत्)*···उपिं आपालं आपा: दु गुपिं सिना वना नरकय् उत्पन्न जुइपिं ख: । ···

११८. ··· *(पूर्ववत्)* ··· उपिं आपालं आपा: दु गुपिं सिना वना नरकय् उत्पन्न जुइपिं ख: । ···

११९. ··· *(पूर्ववत्)* ··· उपिं आपालं आपा: दु गुपिं सिना वना नरकय् उत्पन्न जुइपिं ख: । ···

११७-११९. देवमनुस्सनिरयादि-सुत्त

१२०.-१२२. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणी देवतापिं कम जक दु गुपिं सिना वना मनूतय् बिचय् उत्पन्न जुइपिं ख:, उपिं आपालं आपा: दु गुपिं सिना वना नरकय् उत्पन्न जुइपिं ख: । ··· ··· तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइपिं ख: ··· ··· प्रेतयोनी उत्पन्न जुइपिं ख: । ···

१२०-१२२. निरयमनुस्सनिरयादि-सुत्त

१२३-१२५. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणीपिं कम जक दु गुपिं नरकं च्युत जुया मनूतय् बिचय् उत्पन्न जुइपिं ख:, उपिं आपालं आपा दु गुपिं नरकं च्युत जुया नरकय् हे उत्पन्न जुइपिं ख: । ··· ··· तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइपिं ख: । ··· ··· प्रेतयोनी उत्पन्न जुइपिं ख: । ···

१२३-१२५. निरयदेवनिरयादि-सुत्त

१२६-१२८. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणीपिं कम जक दु गुपिं नरकं च्युत जुया देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइपिं ख:, उपिं आपालं आपा: दु गुपिं नरकं च्युत जुया नरकय् हे उत्पन्न जुइपिं ख: । ··· ··· तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइपिं ख: । ··· ··· तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइपिं ख: । ··· ··· प्रेतयोनी उत्पन्न जुइपिं ख: । ···

१२६-१२८. तिरच्छानमनुस्सनिरयादि-सुत्त

१२९-१३१. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणीपिं कम जक दु गुपिं तिरश्चीन *(पशु)* योनिं च्युत जुया मनुष्यपिनि बिचय् उत्पन्न जुइपिं खः, उपिं आपालं आपाः दु गुपिं पशुयोनिं च्युत जुया नरकय् उत्पन्न जुइपिं खः । ··· ··· तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइपिं खः । ··· ··· प्रेतयोनी उत्पन्न जुइपिं खः । ···

१२९-१३१. तिरच्छानदेवनिरयादि-सुत्त

१३२-१३४. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणीपिं कम जक दु गुपिं तिरश्चीन *(पशु)* योनिं च्युत जुया देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइपिं खः, उपिं आपालं आपाः द्दु गुपिं पशुयोनिं च्युत जुया नरकय् उत्पन्न जुइपिं खः । ··· ··· तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइपिं खः । ··· ··· प्रेतयोनी उत्पन्न जुइपिं खः । ···

१३२-१३४. पेत्तिमनुस्सनिरयादि-सुत्त

१३५-१३७. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणीपिं कम जक दु गुपिं प्रेतयोनिं च्युत जुया मनुष्यपिनि बिचय् उत्पन्न जुइपिं खः, उपिं आपालं आपाः दु गुपिं प्रेतयोनिं च्युत जुया नरकय् उत्पन्न जुइपिं खः ।" ··· तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइपिं खः । ··· ··· प्रेतयोनी उत्पन्न जुइपिं खः । ···

१३५-१३६. पेत्तिदेवनिरयादि-सुत्त

१३८-१३९. ··· *(पूर्ववत्)* "भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणीपिं कम जक दु गुपिं प्रेतयोनिं च्युत जुया देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइपिं खः, उपिं आपालं आपाः दु गुपिं प्रेतयोनिं च्युत जुया नरकय् उत्पन्न जुइपिं खः ।" ··· तिरश्चीन योनी उत्पन्न जुइपिं खः । ···

१३७. पेत्तिदेवपेत्तिविसय-सुत्त

१४०. अनंलि, भगवानं थःगु पतिंचाया लुसी द्योनय् धू छपुचः तया भिक्षुपिंत सम्बोधन याना बिज्यात – "भिक्षुपिं ! छिमिसं छु मती तया – गुगु थ्व जिगु लुसी द्योनय् च्वंगु धू छपुचः खः व आपाः दु लाकि थुगु महापृथ्वी ?"

"भन्ते ! महापृथ्वी त:सकं आपा: दु, छ्लपोल भगवानं गुगु धू छपुचः पतिचाया लुसी द्योनय् तया बिज्यागु खः व त:सकं म्ह *(मामुलि)* जक खः अल्प जक खः, तुलना याये हे बहः मजू, कौडी बराबर नं मदु, गुकिया गिन्ति हे मदु ।"

"भिक्षुपिं ! अथे हे तुं, उपिं सत्त्व प्राणीपिं कम जक दु गुपिं प्रेतयोनिं च्युत जुया देवपिनि बिचय् उत्पन्न जुइपिं खः, उपिं आपालं आपा: दु गुपिं प्रेतयोनि च्युत जुया प्रेतयोनी उत्पन्न जुइपिं खः । व छु कारण ? प्यंगू आर्यसत्य बांलाक मखंगुलिं । छु छु प्यंगू ? दुःख आर्यसत्य, दुःख समुदय आर्यसत्य, दुःखनिरोध आर्यसत्य, दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य ।"

"भिक्षुपिं ! उकिं हे, छिमिसं नं थ्व दुःख खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा:, थ्व दुःख समुदय खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा:, थ्व दुःख निरोध खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा:, थ्व दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा खः धका सिइकेगु प्रयत्न यायेमा: ।"

पञ्चगतिपेय्याल-वर्ग क्वचाल ।

सच्च-संयुत्त क्वचाल ।

संयुत्तनिकायया महा-वर्ग क्वचाल ।

संयुत्तनिकाय क्वचाल ।

परिशिष्ट

१. पालि गाथा अनुक्रमणी

आ

इ

र

२. उपमा-अनुक्रमणी

३. नाम-अनुक्रमणी

* पाद टिप्पाणी पाखें वःगु नामावली।

४. ग्वाहालि सफू

मूल सफू -

संयुत्तनिकाय १-५ भाग, प्र.सं. भिक्खु जगदीसकास्यप, सिरि नव नालन्दा महाविहार, बु.सं. २५०३

लिधंसा सफू -

संयुत्त-निकाय १-२ भाग (हिन्दी), अनु. भिक्षु जगदीश काश्यप एम.ए., त्रिपिटकाचार्य भिक्षु धर्मरक्षित, महाबोधि सभा, सारनाथ, बु.सं. १९५४

The Suttantapitaka Samyttanikaya (Part I), The Samyuttanikaya Editorial Board, The Government of Ceylon, B.E. 2503.

Saratthappakasini, commentary to the Samyutta Nikaya (Part I), Widurupola Piyatissa Mahathera, Dr. Charles Alwis Hewavitarne, B.E. 2468.

इतिवुत्तक अनु. दुण्डबहादुर वज्राचार्य, प्रका पवित्रबहादुर, अशोकरत्न, हीरादेवी वज्राचार्य, बु.सं. २५२६

मिलिन्द-प्रश्न अनु. दुण्डबहादुर वज्राचार्य, प्रका. पवित्रबहादुर, अशोकरत्न, हीरादेवी वज्राचार्य, बु.सं. २५२८

दीघनिकाय अनु. दुण्डबहादुर वज्राचार्य, प्रका. पवित्रबहादुर, अशोकरत्न, हीरादेवी वज्राचार्य, बु.सं. २५३३

मज्झिमनिकाय अनु. दुण्डबहादुर वज्राचार्य, प्रका. पवित्रबहादुर, अशोकरत्न, हीरादेवी वज्राचार्य, बु.सं. २५४१

महापरित्राण, सं. भिक्षु सुदर्शन, ने.सं. ११०२

महाकश्यप महास्थविर, आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन ब्राह्मण (भाग १, २, ३), आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन गृहस्थी (भाग १, २, ३), आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन राजपरिवार (भाग १, २, ३), आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन महिला (भाग १, २), आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन परिव्राजक (भाग १, २, ३), आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन श्रावक-चरित (भाग १-६), आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन श्राविका-चरित (भाग १), आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन ब्रह्मादिदेव (भाग १, २, ३), आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

बुद्धकालीन प्रेतकथा, आचार्य भिक्षु अमृतानन्द, आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू

The Book of the Kindred Sayings Part I-V translated by F.L.Woodward, M.A., The Pali Text Society, London.

Samyutta Nikaya, Nidana Samyutta, The Editorial Committee, Myanmar Pitaka Association, Yangon, Myanmar, B.E. 2535.

Samyutta Nikaya, Khandha Samyutta, The Editorial Committee, Myanmar Pitaka Association, Yangon, Myanmar, B.E. 2536.

लिधंसा शब्दकोश सफू -

अभिधानप्पदीपिका – सं. स्वामी द्वारिकादास, बौद्ध भारती, १९८१

पालि-हिन्दी-कोष – भदन्त आनन्द कौसल्यायन, राजकमल, १९७५.

Dictionary of Pali Proper Names — G. P. Malalasekera, D. Litt., Ph.D., MA, (Lond.) O.B.E., The Pali Text Society, London, 1974.

Concise Pali English Dictionary – B. P. Buddhadatta Mahathera, 1968

Pali English Dictionary – T. W. Rhys Davids & William Stede, Oriental Book Reprint Corporatin 1975.

A Dictionary of the PALI LANGUAGE — REBERT CÆSAR CHILDERS, Cosmo Publications, 1979.

A Pali Glossary, Vo. 2 — D. Anderson, Award Publishing House, 1979.

Buddhist Hybred Sanskrit Grammer and Dictionary, Vol. 2 - Franklin Edgertion, Motilal Banarsidass, 1985.

SHABDA-SAGAR — Pt. Kulapati Jibananda Vidyasagar, B.A. 1900.

A Sanskrit - English Dictionary — Carl Cappeller, The Chowkhampa Sanskrit Series Office, 1972.

Buddhist Dictionary — Nyanatiloka, Frewin & Co. Ltd., Colombo, Ceylon 1972.

A Sanskrit - English Dictionary - Sir M. Monier Williams, Motilal Banarsidass 1986.

अमरकोष अर्थात् नामलिङ्गानुशासनंनामकोष, श्रीमदमरसिंह, १९११

पालिकोससंग्रहो (प्र.भा.) – सं. डा. भागचन्द्र जैन भास्कर, आलोक प्रकाशन, १९७४

संस्कृत-हिन्दी कोश – चामन शिवराम आप्टे, मोतिलाल बनारसीदास, १९८१

भार्गव आदर्श हिन्दी शब्द कोश – सं. पण्डित रामचन्द्र पाठक, पं. पृथ्वीनाथ भार्गव, १९५०.

नेपाली वृहत् शब्दकोश, नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान वि.सं. २०४०.

नेवार-नेपाली-अंग्रेजी शब्दकोश, नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान वि.सं. २०५४.

नेपाल भाषाया मौलिक शव्दकोश, पुष्परत्न 'सागर' ने.सं. १११८.

— o —

थुगु संयुत्तनिकायया प्रकाशनं बुद्धधर्म व नेपाल भाषाया क्षेत्रय् ५१ वर्षीय श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्यया श्रद्धा, श्रम व विद्वताया हानं मेगु छगः देनया देगः वृद्धि जुल ।

श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्य 'इतिवृत्तक' अनुवादं लिपा 'मिलिन्द-प्रश्न'या अनुवादय् श्रम व श्रद्धाया व्यक्तित्वय् बांलाक स्पष्ट जुल । अले 'दीघनिकाय' या अनुवादय् छखें साहसिक मेखे कुशल अनुवादक रूपय् सकसिनं म्हसीके भगवान् । 'मज्झिमनिकाय' थें जाःगु मूल पालि त्रिपिटकयागु ग्रन्थरत्नया अनुवादं श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्य थःगु विशेष उल्लेखनीय व्यक्तित्व भी नुगलय् नुगलय् थना विल, अले थुगु "संयुत्तनिकाय" या अनुवादं श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्यया व्यक्तित्व, नेपाल भाषाया माध्यमं बुद्धया मूल उपदेश ब्वनीपिनि नुगलय् नुगलय् भन हे क्वातुसे च्वंका बिल ।

मध्यमस्तरया आर्थिक सम्पन्न बौद्ध परिवारय् जन्म जुया श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्य अर्थशास्त्रय् एम्.ए., बी.एल. तक औपचारिक शिक्षा प्राप्त याना बुद्ध, बुद्धधर्म, बौद्धदर्शन व बौद्धसंस्कृति पाखे स्वाध्ययन याना बिज्यात । त्रिपिटक हे बुद्धयात धात्थेंगु कथं दर्शन याये फइगु माध्यम, बुद्धधर्म व बौद्धसंघयात सीके खंके फइगु आधार भालपा मूल पालि त्रिपिटकया अध्ययन यायां बिज्यात । अले च्वयेगु यायां न्ह्यज्यात । न्हापां खुद्दकनिकायया छगू ग्रन्थ नेपाल भाषाय् हया लिपा छकोलं मिलिन्द-प्रश्नथें जाःगु तर्क, छलफल गहन विषयया विवादय् थिना च्वंगु बुद्ध, बुद्धधर्म व बौद्ध संस्कृतिया सार ज्ञान बीगु सफूया अनुवादक जुल । अले तःपलाःगु छपलाः हाचां कथं गुदं न्ह्यो मूल त्रिपिटकया न्हापांगु निकाय "दीघनिकाय" व हानं मेगु छगू तपलाःगु पला कथं दच्छि न्ह्यो मज्झिमनिकाय नेपाल भाषा साहित्य ढुकुटी दुतिका बिल । नेपाल भाषां धर्मया आधारभूत सारतत्त्व अध्ययन यायेत लँपु चायेका बिल ।

आः हानं थुगु ग्रन्थरत्न "संयुत्तनिकाय" नं भी ल्हानय् वयेवं सुत्तपिटकया बच्छिं मयाक अनुवाद-कृतिया श्रेय श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्यया सौभाग्यय् लाःवन । छाय्धाःसा सुत्तपिटकया न्यागू निकायय् न्हापांगु निकाय "दीघनिकाय", निगूगु निकाय "मज्झिमनिकाय", स्वंगूगु निकाय "संयुत्तनिकाय" थुकिं पुवन ।

बुद्धयागु इलय्या वस्तुस्थिति, मनोभावना, धर्मया विचाः अबलेया भाषां न्ह्यथना तःगुयात थौंया भी भाषां कनेगु च्वयेगु अःपुगु खँ मखु । अनुवादकं थ्व अःपु मजूगु ज्या हे तःसकं अःपुक थुइका बीत कना बीत यक्व यक्व श्रम याना बिज्यात । न्हापा न्हापागु अनुवादया अभ्यस्ततां याना थुगु अनुवाद थ्व श्रम व शीप भन हे कुशल व प्रामाणिक जूगु दु । अनुवादया भवलय् मूल तत्त्व सुरक्षाया निंतिं अनुवादक सतर्क जूगु स्पष्ट जू । प्रामाणिक प्राचीन वाङ्मयया अनुवादय् थथे जुये हे नं माः । थ्व हे कारणं थुगु ग्रन्थरत्नया नेपाल भाषाय् पालिया शैली, भाषा व रसया प्रभाव लाःगुयात भिं-ज्यू हे तायेमाः ।

श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्ययात त्रिपिटक ग्रन्थरत्नया अनुवादय् सम्मानया निंतिं धर्मोदय सभां खुगूगु राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलन, धनगढी दकसिबे न्हापां "धर्मोदय धम्म सम्मान" देछाल । हानं श्री शाक्यसिंह विहारय् संघनायक स्मृति कोषं 'संघनायक स्मृति पुरस्कारं' नं गौरवान्वित यात ।

जिमिगु छुं प्रकाशित ग्रन्थत

दीघनिकाय

थुगु दीघनिकाय ग्रन्थय् भगवान् बुद्धं गृहस्थीपिंत माःगु गृहस्थी धर्म तथा भिक्षुपिंत माःगु शील, समाधि व प्रज्ञाया उपदेश दुथे विपश्यना भावना याइपिंत मदय्कं मगाःगु मुख्यगु सूत्र नं थुकी दुगु जक मखु धर्मया नामय् धर्मजालय् तक्यना च्वंनिपिगु विस्तृत विवरण नं दु। पायासि राजञ्जथें जापिं भौतिकवादी विचार दुपिं मनूतय्त गुकथं आध्यात्मिक खँ थुइकेमाः धयागु भौगु समाजय् दया च्वंगु समस्यायात समाधान याये फइगुया अतिरिक्त स्वयं भगवान् बुद्धया अन्तिम दच्छि दत्याःतिया जीवनी सम्बन्धी महत्वपूर्ण खँत नं दु।

मूल्य १२५/-

मज्झिमनिकाय

त्रिपिटक वाङ्मयलय् मज्झिमनिकाययागु स्थान सर्वोच्च खः। विद्वानपिंसं थ्व हे खँयात कया थथे नं धाः त्रिपिटक व बौद्ध साहित्यया मेमेगु निकाय नष्ट जुया वंसां मज्झिमनिकाय ल्यना च्वन धाःसा थुकिं हे नं भ्रीत बुद्धयागु पवित्र पूज्य व्यक्तित्व वसपोलयागु दर्शन व शिक्षाया तत्वत म्हसीकेत थाकुइ मखु। जर्मन विद्वान डा. ढालकेजुं मुख्य याना थ्व हे छगू ग्रन्थया लिधसाय् थःगु गम्भीरगु बुद्धधर्म सम्बन्धी कृतित रचना याना दीगु दु। उकिं भगवान् बुद्धया इलय्यागु राजनैतिक, सामाजिक, आर्थिक व साँस्कृतिक खँ अध्ययन अनुसन्धान याइपिं साधकपिंत, विद्वानपिंत, विद्यार्थीपिंत व सर्वसाधारण जिज्ञासु पाठकपिंत दुग्यःगु प्रामाणिकगु लिधंसा जुइ।

मूल्य रु. ५००/-

संयुत्तनिकाय

बुद्ध बूगु देश नेपाःयापिंसं बुद्धधर्म अध्ययन याये माल धाःसा तःदँ न्ह्यो निसें वर्मा, श्रीलंका, थाइल्याण्ड आदि बौद्ध देशय् वना ब्वंवने माला च्वंगु परिपाटीयात थुजागु ग्रन्थ प्रकाशनं लिपा थःगु हे देशय् थःगु हे विहार वा छेंय् कोथाय् च्वना अपुक ब्वने दयेकूगु जुल। थुजागु खँ लुमंकेबले थुजागु ग्रन्थरत्न प्रकाशन यानाया गुलि महत्व दु – थ्व शब्द वर्णनं पिनेया खँ जुल। हानं गुलि गुलि थुजागु ग्रन्थरत्नया प्रकाशन जुइ उलि उलि हे बौद्धिक क्षेत्रयापिं महानुभावपिनि निम्ति थथःगु बौद्धिक स्तर थकया वनेत अवसर प्राप्त जुइ। नापं अभ्यास दय्का गुलि गुलि अध्ययन याना यंकल उलि उलि हे बुद्धधर्मया वास्तविक स्वरुप म्हसीका यने माःगु दायित्व नं थःपिंके बढे हे जुया वंइ। बौद्ध ग्रन्थ वा लेख रचना आदि च्वयेत लेखक व विद्वानपिंसं थुजागु सागर समान गम्भीर, आकाश समान अनन्त साधनयात छ्यले फय्के माःगु दु। अले जक बुद्ध धर्मया वास्तविक स्वरूपयात पाठक समक्ष प्रस्तुत यायेत थःपिं सक्षम जुइ धका आशा याये फइ। स्वल्प साधनया आधारय् धार्मिक ग्रन्थ वा लेख च्वया च्वनेगु परिपाटी नं याकनं हे परिवर्तन हयेत थुजागु ग्रन्थं आपालं ग्वाहालि बिइगु आशा याये फु।

मूल्य रु. ५००/- (सालुगु कभर) रु. ६००/- (ख्वातुगु कभर)

इतिवुत्तक

पाठकवर्गपिंसं बुद्धधर्म गुलि गम्भीर खनी धयागु खँ 'इतिवुत्तक' सफू ब्वना स्वयेवं तिनि सिया वइ। मूल्य ६/-

मिलिन्द-प्रश्न

मिलिन्द-प्रश्न पालि वाङ्मयय् धर्म, दर्शन, इतिहास, भूगोल व प्राणी शास्त्र आदि विषय कथं ज्वः मदुगु अनुपिटक कृति खः। स्पष्ट, सरस व सरल शैली खँल्हावल्हा कथंया न्ह्यसः लिसःया वाङ्मयय् नं थ्वया ज्वः मेगु छु गुगु कृति मदु। मूल्य ४६/-

फोन नं. ५३३३२६

पवित्रबहादुर, अशोकरत्न, हीरादेवी वज्राचार्य
वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालय
गाबहाल, ललितपुर- १८, नेपाल।